

R/7845

SANCTI
BERNARDINI

SENENSIS,
ORDINIS MINORVM,

ac vrbis Aquilæ patroni,

QVADRAGESIMALE

De Euangelio æterno:

*In quo, præter copiosissimum de Usuris earumque Contractibus,
Tractatum, præcipuæ ac pernecessariæ materiæ ad reuo-
candas à peccato animas differuntur:*

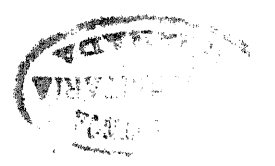
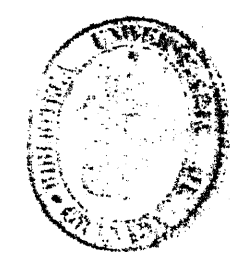
A R. F. PETRO RODVLPHIO

SENOGALLIENSI EPISCOPO

et Comite restitutum.

*Cum Sermonum Ferialium argumentis, ac duobus Indicibus,
tum Sermonum, tum rerum memorabilium.*

Tomus Secundus.

VENETIIS APVD IVENTAS,

M D XCI

Del Collegio de la Comp. de Granada R.

0
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25

2 400 40
Galea
MADE IN SPAIN

R/7845

SANCTI
BERNARDINI

SENENSIS,

ORDINIS MINORVM,

ac vrbis Aquilæ patroni,

QVADRAGESIMALE

De Euangelio æterno:

*In quo, præter copiosissimum de Usuris earumque Contractibus,
Tractatum, præcipue ac pernecessaria materiæ ad reuo-
candas à peccato animas differuntur:*

A R. F. PETRO RODVLPHIO
SENOGALLIENSI EPISCOPO
et Comite restitutum.

*Cum Sermonum Ferialium argumentis, ac duobus Indicibus,
tum Sermonum, tum rerum memorabilium.*

Tomus Secundus.

VENETIIS APVD IVNTAS,

M D X C I

Del Collegio e La Comp^{ia} de Granada R.

2/a-9-9

9-151

17638901

ARGVMENTA SERMONVM
 FERIA L I V M
 DE EVANGELIO ÆTERNO
 S. BERNARDINI DE SENIS,

In hoc secundo Tomo.

IN PROLOGO

Continetur materia totius operis: & declaratur, quæ sint virtutes naturales, cõsuetudinales, & diuinales: Et quid sit Euangelium æternum & lex æterna; ac quid sit propriè Christi. Euangelium prædicare.

DOMINICA IN QVINGVAG.
in mane.

Sermo primus.

DE origine charitatis, & quantũ Deus dilexit nos, ac quibus modis possimus acquirere charitatem & conuersionem, secundum diuersos hominum status.

E A D E M DOMINICA
infra diem.

Ser. II.

De mirabilib⁹ laudibus charitatis, vbi la-
 ti⁹ declarat epistola B. Pauli de Charitate.

FERIA SECVND A.

Ser. III.

De excellentia diuini amoris, vbi po-
 nuntur 12. admirabiles excellentiæ eius.

FERIA TERTIA.

Ser. IIII.

De inflâmatib⁹ affectibus sancti amoris, & ardentissimæ charitatis: vbi flammæ seu ardentes affectus ad Deum septem ad seipsum, & septem ad proximum gradato ordine conscribuntur.

FERIA QVARTA
In die Cinerum.

Ser. V.

De mercantia, & thesauro diuini amoris, & quod obseruandæ sunt 12. leges in emptione ipsius, atq; q̄ non alijs pecunijs, quàm peccatis, criminibus, & sceleribus nostris emi potest.

FERIA QVINT A.

Ser. VI.

De fide mortua atq; viua. Et quomodo cū operibus, & sine operibus bonis viua, & mortua esse p̄t. Et p quæ indicia atq; signa cognosci potest fides mortua a viua.

FERIA SEXTA.

Ser. VII.

De proximorum dilectione. Et quo amore diligi debeant omnes, & amici & inimici. Atque in quibus necessitatibus ex precepto vel consilio proximis nostris subuenire debeamus.

SABBATO POST DOMINICAM
in Quinquagesima.

Ser. VIII.

De admiranda providentia Dei, per quam per angelos sanctos regit, gubernat, & tegit humanum genus: ut resistere possit in clinationibus celestium planetarum, & suggestionibus demoniorum.

DOMINICA I. QVADRAG.
in mane.

Ser. IX.

De admiranda virtute, & efficacia verbi Dei: ac de eius utilitatibus seu fructibus eius.

E ADEM DOMINICA
infra diem.

Ser. X.

De sanctificatione Sabbati, ubi declaratur, quid sit Sabbatum, seu Dominica dies. Et a quibus homo cessare, atque in quibus occupare se debeat in die festo.

FERIA SECUNDA.

Ser. XI.

De iudicio generali. Et quæ erit occasio finis mundi: atque per quæ signa poterit prævideri. Vbi etiam Euangelium de iudicio declaratur, atque ostenditur in quo statu post iudicium remansurus sit mundus: Et quibus cruciatibus impij damnabuntur.

FERIA TERTIA.

Ser. XII.

Quod per 12. efficacissimas rationes ostenditur, quare propter temporalem culpam impij æternaliter crucientur.

FERIA QVARTA.

Ser. XIII.

Quam dignum sit probabilè esse fidem: & quantæ præsumptionis ac variæ curiositatis sit querere signa. & miracula, & portenta vel naturales rationes de fide.

FERIA QVINTA.

Ser. XIII.

De iudicio temerario, præsumptuoso, & falso. Et quibus modis & indicijs possit iudicium esse verum: atque de 12. malis, quæ ex iudicio temerario oriuntur.

FERIA SEXTA.

Ser. XV.

De horrendo scelere Gomorrhæorum, & de corruptela, & moribus, atque punitio ne, obstinatione, & reprobo sensu eorum.

SABBATO POST PRIMAM
Dominicam Quadragesimæ.

Ser. XVI.

De regimine Principum. Et quæ iustitia fulgere debeat populorum rectores. Ac quantæ impietatis sit sub pallio pietatis, scelestos, & impios dimittere impunitos.

DOMINICA II. IN QVADRAG.
in mane.

Ser. XVII.

De honore parentum: & de septem occasionibus, quare filij sint pueri: atque de remunerationibus filiorum bonorum, nec non & de septem punitioibus filiorum malorum.

E ADEM DOMINICA
infra diem.

Ser. XVIII.

De 12. sceleribus, propter quæ Deus populos, patrias, regna, atque regentes iudicat, exterminat, vel flagellat.

FERIA SECUNDA.

Ser. XIX.

De presentibus signis, per quæ cognosci potest, quando propinqua sint populis flagella, & iudicia Dei.

FERIA TERTIA.

Ser. XX.

De multiplici causa, quare populi & dominatores eorum de proximo super eos flagella, & Dei iudicia non cognoscunt, nec verentur.

FERIA QVARTA.

Ser. XXI.

De septemplici hominum ignorantia naturali, & septemplici criminali: atque de septemplici magno malo, quod per ignorantiam generatur.

FERIA QVINTA.

Ser. XXII.

De supplicijs infernalibus omnium damnatorum, & maxime quorundam sceleratorum.

FERIA SEXTA.

Ser. XXIII.

Per manifestas rationes ostenditur, quare extra vnicam, & catholicam fidem nemo saluari potest, atque illorum intelligentia declaratur, qui mirantur quod multi sunt vocati, pauci vero electi.

SABBATO POST SECUNDAM
Dominicam Quadragesimæ.

Ser. XXIII.

De sacra religione, ac de altitudine status & meriti eius: nec non de signis eorum, quæ recipi vel recipere debent ad religionem. atque subditur disputatio per dialogum, in qua efficacissime refellatur 20. argumenta, per quæ religionis status, a plerisque minus intelligentibus impugnatur.

DOMINICA III. IN QVADR.
in mane.

Ser. XXV.

Contra partialitates, diuisiones & sectas, quibus qui adhæret corde, sine ore aut opere, mortaliter peccat.

DOMINICA EADEM,

infra diem,

Ser. XXVI.

Mistica reuelatio partialitatum cordis, oris & operis, quæ in Christiano populo futura erant, a Ioanne Euangelista in Apocalypsi miro modo prænunciata.

FERIA SECUNDA.

Ser. XXVII.

De sacra confessione & origine eius, atque de clauium potestate: nec non quando eam liceat retardare, vel necesse sit eam reiterare tãdè subinferuntur 12. admirandi fructus illius.

FERIA TERTIA.

Ser. XXVIII.

De correptione fraterna, & quando ad eam quilibet obligatur: atque de triplici correptione. scilicet fraterna, filiali, & paternali. scilicet æqualium, maiorum, atque minorum.

FERIA QVARTA.

Ser. XXIX.

De execranda detractioe, & de origine eius: atque de septem nequissimis modis illius: nec non & de peccato eorum, qui audiunt detractores.

FERIA QVINTA.

Ser. XXX.

De detractioe conditione, & permissione, atque de 12. remedijs, quibus hi qui bus detrahitur, uti debent.

FERIA SEXTA.

Ser. XXXI.

De conversione Samaritanæ ac de triplici statu amoris, incipientis, proficientis atque perfecti, secundum quæ tota series illius euangelij mystice & moraliter declaratur.

SABBATO POST TERTIAM
Dominicam Quadragesimæ.

Ser. XXXII.

Tractatus de contractibus, & usuris, & primo agitur de origine dominiorum, & rerum diuisione, translatione, præscriptione, usucapione, donatione, commodato, permutatione, & consimilibus, unde omnes contractus originem sumunt.

DOMINICA IIII. IN QVADR.
in mane.

Ser. XXXIII.

De mercatoribus, & artificibus in generali. & quomodo sit licita & illicita mercantia: atq; de triplici septenario abufionum, quæ in mercationibus & artificijs frequentantur.

EADEM DOMINICA,
infra diem.

Ser. XXXIII.

De licita vel illicita temporis venditione, & de termino, seu dilatione solutionis. Atq; quando licet emere ad vitam redditus prædiales, & prædiales hæreditates, nec non pecuniarios redditus.

FERIA SECVND A.

Ser. XXXV.

Quanto pretio estimari debeant res venales, atq; conductiva obsequia. Et quanta culpa sit, res vendere maculatas.

FERIA TERTIA.

Ser. XXXVI.

De voragine vsurarij, & quomodo describatur vsura, atque in quo contractu committi soleat: nec non subinferuntur 15. argumenta ad probandum, qd licita sit vsura, & quomodo refellantur.

FERIA QVARTA.

Ser. XXXVII.

Quid sit mutuum, & quando homo obligetur mutuum dare gratis: atq; de triplici intentione, quæ contingere potest in mutui datione.

FERIA QVINTA.

Ser. XXXVIII.

Quod lege naturæ, scripturæ, & gratiæ prohibeatur vsura: & qd leges imperiales nõ approbent vsuras, quemadmodum quidam putant. atque quod nulla ratione permitti possunt.

FERIA SEXTA.

Ser. XXXIX.

De contractibus vsurarijs, & multiplici modo eorum, atq; de securitatibus mercantiarum: nec non & de multiplici cambiorum varietate.

SABBATHO POST IIII.

Dominicam Quadragesimæ.

Ser. XL.

De fœcidis animalium, & multiplici varietate earum.

DOMINICA V. IN QVADR.

hoc est, Dominica de Passione.

Ser. XLI.

De impressitis Venetorum, & de Ianuensi monte Florentinorum, & consimilium Ciuitatum: vbi ostenditur, qd coacti mutuum dare discretum emolumentum inde suscipere possunt, sed quod tale ius minime emi potest.

EADEM DOMINICA
infra diem.

Ser. XLII.

De interesse, & qd in multis casibus licet accipere ultra sortem ratione damni emergentis, lucri cessantis, & debiti postulati.

FERIA SECVND A.

Ser. XLIII.

Quantum vsura aduerfetur Deo: & quomodo vsurarium idolatrare faciat: ac quæ grauis blasphemia sit. Et fidei suæ vsurarijs feneratori libertatem præstare.

FERIA TERTIA.

Ser. XLIII.

De 12. iniquitatibus, quibus vsurarij proximis suis nocent.

FERIA QVARTA.

Ser. XLV.

De nouem prauitatibus, quibus inficitur, & deprauatur vsurarius per vsuræ prauitatem.

FERIA QVINTA.

Ser. XLVI.

De conuersione sanctissimæ Magdalene, atq; de 7. inflâ matris amoribus cordis eius, nec non & de 7. gradibus amoris illius, quibus ab Angelis in die septies eleuata cælitus palcebatur.

FERIA SEXTA.

Ser. XLVII.

De similitudine vanitatis, quæ in vanis mulieribus regnat: & quomodo ad literam & mysticè locustis Apocalypsis assimilantur. insuper, quomodo septemplex aduerfetur his, qui sunt in cælo; & septemplex ipsi mulieribus vanis, ac septemplex alijs proximis.

SABBATHO POST QVINTAM
Dominicam Quadragesimæ.

Ser. XLVIII.

De 12. laudibus Virginis: ac de 12. mysticis domesticis, quæ cum gloriosa Virgine morabantur.

DOMINICA OLIVARVM
in mane.

Ser. XLIX.

De glorioso nomine Iesu: & de septem dignitatibus eius, ac quomodo radiofo soli in 12. fulgurantibus radijs similitur, omni statui ingerens gratiam & virtutem.

EADEM DOMINICA
infra diem.

Ser. L.

De pace, & concordia inimicorum, ac de libera iniuriarum remissione. vbi ad hoc ponuntur duodecim inductiua.

FERIA SECVND A.

Ser. LI.

De Virgine benedicta & de triplici statu pro festo Conceptionis, Natiuitatis, & Annunciationis illius, pro quibus sunt ibi 12. splendores, quatuor pro quolibet festo.

FERIA TERTIA.

Ser. LII.

De conscientia bona, & mala: & ponuntur 12. ornamenta conscientie bonæ, & 12. deformitates conscientie prauæ.

FERIA QVARTA.

Ser. LIII.

De triplici malo statu conscientie malæ: & quomodo peccatorum sigillis excæcatur, & quam periculosè sunt extremitates illius: atq; de 7. gratijs, quibus conscientia cæca illuminatur: quomodo quoque synderesis multipliciter conscientiam arguit. Insuper additur conscientie erroneæ initium, periculum, & ruina: nec non & in fine vite confusio magna.

FERIA V. IN COENA DOMINI.
in mane.

Ser. LIII.

De dominico Sacramento: & quomodo imprimat in anima memoriâ Christi passivi. atq; quomodo in eo relucet admirabilis potentia, sapientia, & clemencia eius: ac de multis mirabilibus, & vtilitatibus eius: in fine ponitur notabilis sequentia de huiusmodi virtutibus Sacramenti.

IN EADEM SOLENNITATE
infra diem.

Ser. LV.

De triplici modo sumendi hoc Sacramentum. scilicet tantum Sacramentaliter, vel tantum spiritualiter: aut sacramentaliter & spiritualiter simul: ac de multis effectibus, & fructibus eius, correspondentibus prædictis sumendi modis.

FERIA VI. IN PARASCEVE.

Ser. LVI.

De Sacratissima passione, vbi ostenditur per 12. duplicatas rationes, q̄ incomprehensibilis est mentalis passio Christi: ac per 28. alias rationes ostenditur, q̄ nunquam fuit mors tantæ humilitatis, & confusionis, sicut mors eius. Additur quoq; de misterijs Crucis Christi in 12. fructibus ligni vite, & ponuntur duæ sequentiæ de sanctissima Cruce.

SABBATO SANCTO POST
Dominicam Olinarum.

Ser. LVII.

Quomodo quilibet præparare se debet ad susceptionem sanctissimi Sacramenti: & quæ ad hoc necessaria sunt, recurre ad lib. de Christiana religione.

FERIA SECUNDA PRO
Dominica Resurrect.

Ser. LIX.

Quomodo pro Dei amore in mundo quis efficitur nouus homo, & peregrinus: & de 12. perfectionibus, quæ B. Francisci, vel alteri Sancto coaptari possunt.

FERIA TERTIA POST
Resurrectionem.

Ser. LX.

De stigmatibus sacris gloriosi S. Francisci, & quid significant ex parte Christi, & ex parte B. Francisci, atq; ex parte nostri; ac de 12. miraculis: & de 12. privilegijs sacrorum stigmatum. Insuper q̄ per quatuor Summos Pontifices in nouem bullis eorum approbata, & confirmata fuerunt, additurq; de perfectione euangelica, ad quam B. Franciscus ascendit.

FERIA QUARTA POST
Resurrectionem.

Ser. LXI.

De generalibus vitibus, & desiderijs animarum tam bonis, quam malis: & de matrimonio, & fornicatione spirituali: ac de 12. modis idolatræ: & de septem materijs sacramentorum.

FERIA QUINTA POST
Resurrectionem.

Ser. LXII.

De 12. gradibus perfecti amoris, quam B. M. Magdalena, vel B. Ludouico, aut alteri Sancto possunt appropriari.

FERIA SEXTA POST
Resurrectionem.

Ser. LXIII.

De scala peccatorum, vnde per 12. gradus ascendere possunt in cœlum, qui gradus sunt 12. bona, ad quæ valent opera bona facta in mortali culpa.

SABBATO IN ALBIS

Ser. LXVIII.

Quod Purgatorium sit stabiliter multiplici ratione & via; ac triplici principali lege: quæ materia ventilata atq; determinata fuit tempore concilij Florentini in vniõne Græcorum cum Latinis anno Dñi 1439.

DOMINICA IN OCTAUA
Resurrectionis.

Ser. LXV.

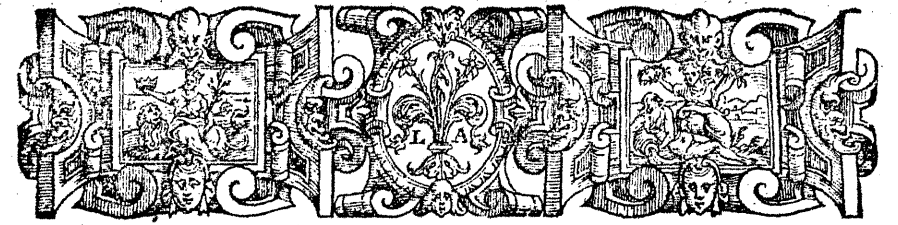
De purgandorum penâlitate, iocunditate atq; necessitate: & de vtilitate superiorum, quæ pro defunctis fiunt.

E ADEM DOMINICA
infra diem.

Ser. LXVI.

De fidei dilectione, & stabili perseverantia vsq; ad mortem: ac de gloriosa corona, quæ in dilectione perseverantes a Deo in gloria coronantur.

F I N I S.

S E R M O N V M,
QVI IN HOCTOMO
CONTINENTVR, ELENCHVS.

A moris diuini excellentia. 24	Examinatione rerum uenialium. 334
Amoris diuini gradibus qui Magalæ, uel alteri sancti appropriari possunt. 683	Fide uiua, & mortua. 51
Amoris diuini mercantia, & thesauro. 44	Fidei improbabilitate cõtra præsumptuos, & curiosos signa quærètes. 125
Amoris inflammatis affectibus Dei, sui, & proximi. 31	Homine nouo, & peregrino. 654
Animarum vitibus, & desiderijs generalibus, & matrimonio, & fornicatione spiritali. 675	Honore parentum. 160
Bonis duodecim, seu gratijs, ad quæ bona opera ualent facta in mortali culpa. 691	Iesu Christi Domini nostri glorioso nomine. 483
Charitatis, seu diuini amoris origine. 10	Ignorantia hominum multiplici. 184
Charitatis laudibus mirabilibus. 15	Imprestitis Venetorum. 390
Confessione sacra, & eius origine, & fructibus. 241	Interesse, & acceptione ultra sortè. 410
Conscientia bona, & mala. 521	Iudicio temerario præsumptuoso, & falso. 132
Conscientiæ malæ triplici statu, & illustratione, & reformatione eiusdem. 534	Iudicio generali. 100
Contractibus usurarijs. 370	Magdalena sanctissimæ ardentissimo amore. 447
Corpore Christi, & de mirabilibus eius, quæ contingunt circa hoc sacramentum. 546	Mariæ Virginis festiuitatibus, & maxime Natiuitatis, Conceptionis, & Assumptionis. 511
Corporis Christi varia sumptione, quæ tam mali, quàm boni assumunt. 565	Mercatoribus, & artificibus in generali. 310
Correptione fraterna. 256	Mulieribus uanis. 460
	Mutuo, & quõ, & quando quilibet tenet mutuum dare gratis. 349
	Observatione Sabbathi, & celebratione Festorum. 80
	Pace, & concordia inimicorum. 499
	Partialitatibus cordis, oris, & operis.

I N D E X.

Detractione odibili, & execrabili.	267	Religione sacra, & quod melius est bonum facere ex uoto, quam ex libera uoluntate.	106
Detractione, & remedijs contra eam.	280	Saluatione fidei Catholicae.	199
Dilectione proximorum.	60	Samaritanae conuersione.	288
Dominica Resurrectionis.	642	Sceleribus duodecim, propter quae Deus poenitentias saepe flagellat.	166
Dominiorum origine & rerum translatione.	298	Signis, per quae cognosci potest, quando Dei iudicia sunt propinqua.	173
Aeternitate infernalium tormentorum.	118	Soccidis animalium.	384
Præparatione ad sanctissimum Sacramentum.	632	Stigmatibus B. Francisci.	664
Protectione diuina, & quomodo a Deo per Angelos iustorum ciuitas, & anima ab aduersitatibus custodita.	68	Supplicijs infernalibus omnium damnatorum.	191
Purgatorio.	699	Temporis uenditione.	321
Purgatorij statu, hoc est, de purgandorum poenaltate, iucunditate, atque necessitate.	708	Verbi Dei magna efficacia, & eiusdem fructibus.	75
Passione sacratissima, & mysterijs Crucis Christi.	577	Virginitatis laudibus, & de duodecim domicellis matris Dei.	472
Peccato contra naturam.	139	Vsura quantum aduersetur Deo, & usurarium idololatrare facit.	422
Perseuerantia stabili.	719	Vsurae prohibitione per legem naturae, scriptae, & gratiae.	358
Populi, quare super eos futura Dei iudicia non cognoscunt, nec uerentur, causa multiplex.	178	Vsurae iniquitatibus.	431
Regimine Principum, & quorumcunque regentium.	149	Vsurae prauitatibus.	438
		Vsurarum uoragine.	340

F I N I S.

I N D E X R E R U M
N O T A B I L I U M,
Q U A E H O C O P E R E C O N T I N E N T U R,
A L P H A B E T I C A S E R I E D I G E S T U S.

<i>Aron quid significet.</i>	496. b	<i>Aluernemons felicissimus, in quo S. Franciscus stigmata accepit.</i>	665. b
<i>Abnegatio suis suis quomodo facienda.</i>	628. c. & seq.	<i>Amandi ars est facilis.</i>	30. a
<i>Abyssus iudiciorum Dei quatuor.</i>	183. c. & seq.	<i>Amanti Deum omnia cedunt in bonum.</i>	49. c. d
<i>Abraha sacrificium mystice explicatum de Christo.</i>	601. e	<i>Amare est leue, seu facile.</i>	29. e
<i>Abfoluendi ordo in confessione qui.</i>	250. b	<i>Amare amantem natura est, non amantem uero perfectionis est Christi.</i>	504. f
<i>Accidentia non possunt esse sine subiecto naturaliter.</i>	5. 6. g	<i>Amator diuinus Deo adhaeret, & nihil timet.</i>	688. g. h
<i>Accipiter contentatur corde praedae suae. ser. i. art. 1. c. 3</i>		<i>Amor triplex.</i>	288. f
<i>Actio eadem quomodo possit esse bona, uel mala.</i>	348. f. g	<i>Amor triplex, qui facit operari bona hominem non credentem.</i>	54. b
<i>Actione qui habet, re habere uidetur.</i>	407. c	<i>Amor solus nomine difficultatis ignorat.</i>	454. b
<i>Actionum humanarum circumstantia quae.</i>	271. b	<i>Amor oculus est, & amare uidere est.</i>	454. f
<i>Actiue, & contemplatiue uitae effectus.</i>	39. g	<i>Amor, & cupiditas per uertunt humanum iudicium.</i>	401. a
<i>Actus actiuorum sunt in patiente disposito.</i>	404. c	<i>Amor naturalis non est sanctus.</i>	63. a
<i>Actus morales unde malitiam contrahant.</i>	372. f	<i>Amor civilis inter quos sit.</i>	ibi. b
<i>Actus magis meritorius qui dicatur.</i>	223. c	<i>Amor diuinus lampadi comparatus.</i>	32. e
<i>Actus omnes elicit a Spiritu sancto, sunt digni uita aeterna.</i>	404. f	<i>Amor diuinus, siue charitas, a quo, et ubi uenit datur.</i>	47. f
<i>Adam habuit uirtutes naturales perfectas.</i>	2. c. & e	<i>Amor diuinus facile reperiri potest.</i>	49. b
<i>Adam ob peccatum quibus poenis punitus fuerit.</i>	516. b	<i>Amor diuinus quo tempore emendus, & cuius tempus sit dubium.</i>	50. b. c
<i>Adam nouit naturas rerum omnium.</i>	488. f	<i>Amor diuinus quibus pecunijs ematur.</i>	50. d
<i>Adolescentium uita nihil incertius.</i>	477. e	<i>& sequen.</i>	
<i>Adoratio in spiritu, & ueritate quomodo intelligenda.</i>	294. d. & seq.	<i>Amor diuinus fert, & condonat iniurias.</i>	42. b. c
<i>Adoratio perfectior quae sit.</i>	294. h	<i>Amor diuinus quomodo emendus, seu acquirendus sit.</i>	45. d. & seq.
<i>Adulatores fugiendi.</i>	154. a	<i>Amor diuinus paratus est uitam exponere pro proximo.</i>	44. d
<i>Adulatores sunt principum hostes.</i>	153. b	<i>Amor diuinus quam sit pretiosus.</i>	48. b. & sequen.
<i>Affectus cordialis in proximos, ex quibus generetur.</i>	43. h	<i>Amor diuinus omnia aurea reddit.</i>	ibi. d
<i>Agnus paschalis quo modo manducandus esset.</i>	641. a	<i>Amor feruens quadruplex.</i>	296. b
<i>Alabastrina natura, & proprietates.</i>	449. g	<i>Amor perfectus contemnit omnia temporalia.</i>	66. g
<i>Ale quibus uolatur in caelum, quae sint.</i>	3. b	<i>Amor efficit unum, & idem cum amato.</i>	26. b. c
		<i>Amor in proximum qualis esse debeat.</i>	61. b
		<i>Amor cum cruce, & crux cum amore con-</i>	

I N D E X.

iungenda est. 625.b
 Amor insatiabilis est, & sine fine. 28.f
 Amor inordinatus triplex. 51.f
 Amor lenis est, & cur. 29.f. & seq.
 Amor proprius conscientiam cecat. 537.c
 Amor triplex conscientiam cecat. ibi.c.d
 Amor in humilitate seruatur, ut ignis in cinere. 48.g
 Amor quibus de causis Deo impendatur. 28.b
 Amor, vide etiam charitas.
 Amoris Christi in nos fructus quomodo percipiendus. 547.g
 Amoris ardentis effectus septem. 37.a. & sequen.
 Amoris diuini fructus qui sint. 29.b. & seq.
 Amoris vis quanta sit. 550.b
 Amoris diuini gradus duodecim. 683.b
 Amoris incipientis gradus quatuor. 684.b
 Amoris diuini quanta sit uis. 26.b.c
 Amoris Dei excellentia uaria. 24. & seq.
 Amoris diuini, effectus circa proximum, qui, & quot sint. 40.d.e. & seq.
 Amoris diuini flamma, seu gradus. 31.b. & sequen.
 Amoris diuini mensura est sine fine. 455.b
 Amoris bona co minus satiant, quo magis replent. ibi.c
 Amoris diuini lex generalis, quia omnibus est expositus. 45.a
 Amoris diuini uis triplex in suo effectu. 668. h
 Amoris diuini septem gradus. 456.d
 Amoris flamma septem, quibus Christus animam inflamat. 290.e. & seq.
 Amoris uis morti comparata. 32.c.d
 Amoris uis quanta sit. 446.a.b
 Amoris natura qua. 6. b
 Amoris tres status. 654.c
 Amoris ultimus gradus. 458.f
 Amores duo, qui nunquam expleantur qui sint. 422.b.c
 Ambitiosorum flagella. 168.g
 Analogia quid sit. 663. a
 Angeli saluati sunt in nomine Iesu. 489
 Angeli sunt ministri humanae salutis, & in nos inspirant. 670.a.b
 Angeli sunt hominum custodes. 70.d.e
 Angeli suo ministerio refranant hominum passiones. ibi.f. & seq.
 Angeli multis modis conseruant iustos. 73. e. & sequen.

Angeli in quibus uis nos custodiant. 73. e. & sequen.
 Angeli quomodo nescire dicantur iudicij die. 105. f
 Angeli quomodo potuerint saluari per meritum Christi. 668. d
 Angeli reconciliati Deo per Christum. 606. d. e
 Angelorum meritum nititur Christi merito. 608. a
 Angelorum peccatum quod fuerit. 605. d
 Angelorum praelium in caelo quomodo factum. ibi.f.g
 Angelus qua inspiret in hominis animam. 71. h
 Angelus triplicem timorem homini inspirat. 72. d
 Angelus cur noluerit a Ioanne adorari. 493. c. d
 Anima in qualibet parte est tota. 552. h
 Anima in gratia constituta, est alter Deus, et possidet omnia que sunt Dei. 206. d. e
 Anima est altare, quia est alta res. 48. f
 Anima tribus potentis fertur in Deum. 676. e
 Anima beata quibus potentis uniat Deo. 676. d. & seq.
 Anima amore incensa diuino, confunditur ob sua peccata. 37. b
 Anima cur doleat de peccatis commissis. ibi. dem. d. e
 Anima quomodo sit imago, & similitudo Dei. 26. d
 Anima cum charitate, & sine charitate qualis sit. ibi. e
 Anima similis Deo cur dicatur. 24. b. & seq.
 Anima quibus rebus nutriatur. 514. b
 Anima quomodo sit passibilis. 585. g
 Animae lumen duplex. 280. e
 Anima salus non est ponenda pro proximo salute. 67. g
 Anima in charitate constituta triplex dignitas. 206. b
 Anima insita est uis amandi. 25. a. b
 Anima rigor contra peccata commissis. 38. b. c
 Anima nobilitas quanta. 514. e
 Anima proprius locus est solus Deus, & ita in solo Deo conseruatur. 562. b
 Anima uires quid prestare debeant Deo. 678. h. & seq.
 Anima tres potentie corruptae. 677. c
 Anima potentie quibus uirtutibus inuentur. ibi. d.

Anima

I N D E X.

Anima in gratia constituta Deus omnia donat. 206. f
 Anima beata dotes tres. 194. f
 Anima p salute cauior uia est eligenda. 400. h
 Anima salus praefenda est saluti corporis. 398. a
 Anima purgatorij non equaliter participant suffragia, nisi ratione consolationis. 716. b. & seq.
 Anima cibis qui. 31. e
 Anima purgatorij quomodo torqueantur. 712. a
 Anima quibus torqueantur. 713. c. Que gaudio sentiant. g. & seq.
 Animabus contemplatiuis quatuor conueniunt. 495. f
 Animarum curam negligere est periculosum. 63. f
 Animarum status quadruplex. 622. h
 Animal cum cauda, cur immolari deberet. 492. e
 Animaduersio est nobis necessaria. 200. h
 Antichristum esse natum asserere, est error. 56. a
 Antichristus a quo occidetur. 101. c
 Apes non mellificant, ubi generatur echo. 214. b
 Apologia, siue defensio contra detractores qualis esse debeat. 284. a. & seq.
 Apostoli cur Christum reliquerint tempore passionis. 594. d
 Appetitus finis est infinitus. 439. g. 443. h
 Aqua quam Christus dat bibere, quam efficaciam habeat. 292. f
 Aqua quid mystice significet. 464. a
 Aqua uita qua dicatur. 291. e
 Arbor bona, & mala qua sint. 133. a
 Aromatarij an diebus pestis possint uendere. 90. h
 Artificum uarij abusus. 315. f. & sequen. 217. & 319
 Aser quid significet. 564. d
 Astrologia iudiciaria damnata. 63. g
 Astrologi cur aliquando uera dicant. ibi. d
 Astrologorum iudicia uana. ibi. c
 Attributio non tollit peccatum, nisi accedente sacramento. 246. f
 Auari Deus est nummus. 425. c
 Auari cuiusdam miserabilis finis. 440. a. & 446. d
 Auaro nihil est scelestius. 423. c
 Auarus conparatus au rapaci, ab aucupe ad pradam emisse. 444. a

Auarus aatribuit nūmo Dei potentiam. 425. d
 Auaritia est ancilla mercatorum, et filius, rerum amor. 310. e
 Auaritia quorum peccatorum sit origo. 171. b
 Auaritiae detestatio. 87. b. c
 Aurum obrizum unde sic dictum. 657. d
 Auster quid sit, & quid mystice significet. 313. g

B

Babylon quid mystice significet. 71. b
 Babylonis Regis tres ciuitates mystice explicatae. 531. d. & seq.
 Baptismi sanctificatio quid in anima operetur. 511. a
 Baptismus fide susceptus imprimit characterem. 695. b
 Beatae animae dotes, seu perfectiones duodecim explicatae. 726. b. & seq.
 Beati an fatientur, an semper stent. 292. a
 Beati quomodo in patria satiari dicuntur. 28. h
 Beati gaudebunt de damnatorum penis. 205. c
 Beati non possunt per lib. arbitrium ferri in contrarium. 517. a
 Beati uidebunt damnatorum supplicia. 730. c
 Beati odores percipient ex corporibus beatis. ibi. e
 Beati quibus modis uidebunt Deum. 727. b
 Beatorum gaudium ex societate quantum. 730. b
 Beatorum gaudium, & latitia. ibi. c. & seq.
 Beatorum socij qui. ibi. h. & seq.
 Beatorum iucunditas quanta sit futura. 731. e
 Beatorum corporum dotes explicatae. 728. d. & sequen.
 Beatorum gloria duplex. 732. b
 Beatorum tres cognitiones. 727. b
 Beatitudo cur plenum gaudium dicatur. 498. c
 Beatitudo summa in hac uita est persecutorum perpassio. 67. a
 Beatitudo principalis consistit in actu uoluntatis. 727. f
 Beatitudinis aeternae gaudia duodecim. 726. f
 Beatitudinum octo breuis explicatio. 674. b. & sequen.
 Benignitas quid, & quae triplex. 42. f. g. h
 S. Bernardi sermo cum quodam demone, omnino legendus. 489. f. g
 Bestia, & animal quomodo differant. 192. e
 Bestia

I N D E X.

Bestia, & animal non sunt idem, & quid mystice significant. 625.e
 Bitumen quid sit. 147.a
 Blasphemantibus qua poena sit imposita. 167.g
 Blasphematores corrigendi sunt a principe. 156.a
 Bona opera sine gratia ad quid ualeant. 693.e. & seq.
 Bona superiora qui sine labore adepti sunt, facile ceciderunt. 624.e
 Boni pauci cur. 204.b. & seq.
 Bonorum tria genera. 62.a
 Bonum commune naturali instinctu preferendum privato. 62.b
 Bonum commune preferendum est proprio. 375.e
 Bonus difficile suspicatur malum, & malus bonum. 138.e
 Bonitas apparens est causa, cur homo non videat Dei iudicia. 182.d
 Bonitas, & confidentia ficta reprehensa. ibi. & sequen.
 Buccella, quam Christus dedit Iuda, quid fuerit. 567.b

C

Alceatio quid mystice significet. 641.e
 Calix Dei quid sit. 194.b
 Cambii lucrum turpe est propter duo. 383.a
 Cambia secca que sint. 384.d
 Cambia casualia que dicantur. ibi.
 Cambia secca, seu casualia non sunt licita. ibi.f
 Cambia realia que sint. 382.g
 Cambia quibus de causis possint admittere lucrum. ibi.h
 Cambiorum tria genera. 381.e
 Cambium per literas quale sit. 383.g
 Campsoria ars quomodo inuenta. 381.f
 Campsoria ars est necessaria. ibi.h
 Campsoria ars ob quas causas sit licita. 382.a
 Candelabrum quid mystice significet. 183.b
 Canis rabidi natura. 271.a
 Capillus mystice quid significet. 463.f
 Caput, & capilli quid mystice significant. 657.g
 Carnalis homo raro est sani consilij. 170.d
 Casus aliqui ad cambia pertinentes explicati. 382.c
 Casus varij in quibus iteranda est confessio. 249.a. & seq.
 Causa prima operatur propter se tantum. 125.d
 Causa prima plus influat in effectum, quam

secunda. 556.b
 Causa cessante cessat effectus. 404.a
 Causerium quid. 545.c
 Cedar quid significet. 686.a
 Caeli & stelle non influunt in liberum arbitrium. 69.b.c
 Caeli quomodo inuouabuntur post diem iudicij. 114.d
 Caeli post diem iudicij quiescent. ibi.
 Caelum unde sic dictum. 140.b
 Caelum, ad quod raptus fuit Paulus, quodnam sit. 486.g
 Caelum, ne gratias communicet, clauditur a mala voluntate. 241.f
 Caelum cur ingredi homines non possent ante Christi passionem. 664.g.h
 Caelestia opera ad quid facta sint. 114.f
 Caelestium crux, & qui ipsi desiderant. 624.g
 Cellarium Dei quadruplex. 193.a
 Censur quid sit. 406.a
 Censur sunt liciti. 405.e
 Certus nemo est, se esse in charitate. 18.a
 Character, & imago bestiae quid sint. 192.e. & seq.
 Charitas cur remanebit in patria. 22.c
 Charitas quos fructus pariat. 29.b. & seq.
 Charitas non minuit opes, nec missa iter. 573.f
 Charitas feruens qua sit. 658.f
 Charitas comunia proprijs anteposit. 396.d
 Charitas discordiae contraria est. 230.h. et seq.
 Charitas quibus fornacibus probetur. 49.a.b
 Charitas quibus peccatis extinguatur. 166.g
 Charitas est finis legis. 9.a
 Charitas cur regina, & imperatrix aliarum virtutum dicatur. 26.g
 Charitas ipsum omnipotentem quodammodo impotentem facit. 27.g.h
 Charitas Dei omnibus exposita. 46.a
 Charitas est insuperabilis. 27.a
 Charitas quomodo emenda, aut acquirenda sit. 45.d. & seq.
 Charitas est suavis, & delectabilis. 25.c.d
 Charitas omnia docet. 17.b
 Charitas quos timores renuat. 33.a
 Charitas est ignis ardens. 10.g
 Charitas, amor, & dilectio quomodo differant. 24.d
 Charitas est fons omnis boni. 199.f
 Charitas quomodo omnia credat. 20.d
 Charitas quibus cum nos uiuat. 30.c.d
 Charitas est uirtus unitiua. ibi.c. & seq.
 Charitas amitti potest. ibi.h

Charitas

I N D E X.

Charitas est funiculus triplex, & cur. 31.a
 Charitas solum per emptionem acquiri potest. 46.b
 Charitas quibus rebus emi possit. 47.d
 Charitas est regina uirtutum. 15.h
 Charitas cur dicatur regina. 16.b
 Charitas est nobis necessaria. ibi.b.c
 Charitas deaurato uestitu comparata. 21.a
 Charitas est durabilis. ibi.a.b
 Charitas, uide etiam Amor.
 Charitas omnia sunt, conseruantur, & in finem redeunt. 719.d.e
 Charitate cum sunt omnes uirtutes. 25.b
 Charitate sine nulla est uita. 25.b
 Charitate anima conformatur cum Deo. 26.a.b
 Charitatem se habere nemo certus est. 18.a
 Charitatem omnia credere, quomodo intelligendum sit. 57.g
 Charitatem homines quatuor modis habent. 658.g
 Charitatis quadruplex uarietas. 658.h
 Charitatis proprietates, et effectus explicati. 18.d. & seq.
 Charitatis quanta sit necessitas. 25.g.h
 Charitatis triplex status. 673.a
 Charitatis effectus tres. 231.a.b
 Charitatis sermo inexplicabilis ut ipse Deus. 229.g
 Charitatis origo qua sit. 10.e. & f.
 Charitatis uirtus est homini maxime naturalis. 24.b
 Charitatis quanta uis, & potentia. 27.b.c. & seq.
 Charitatis encomium. 27.b. & seq.
 Charitatis excellentia duodecim. 24.f. et seq.
 Charitatis natura explicata. 24.d
 Charitatis gradus, per quos proficit quot, & qui sint. 18.d. & seq.
 Charitatis descriptio quedam. 24.b
 Christi cognitio triplex. 579.d
 Christi uerba in passione prolata, quid contineant. 618.h. & seq.
 Christi morte quae consummata fuerint. 662.a.b
 Christi post resurrectionem apparitiones tres. 647.b. 651.a.f
 Christi patientis uoluntas duo habuit obiecta. 584.g
 Christi gloria futura ex sua passione augebat eius dolorem. 585.e
 Christi corpus est unum in omnibus hostijs. 553.c
 Christi potentia in miraculis facienda. 592.g

Christi dolores cur fuerint poenales. 579.h
 Christi dolorem non fuisse immensum, quae rationes probare ualeant, & carum solutiones. 584.g. & seq.
 Christi resurrectio est causa efficiens resurrectionis nostrae. 622.b
 Christi sapientia quanta fuerit. 590.d. & seq.
 Christi mentalis crux qua, & quomodo formata. 579.g
 Christi passio fuit opprobriosa, ratione fama. 593.e
 Christi doctrina, cor eius cur dicatur. 594.d
 Christi dolor tantus fuit, quanta est magnitudo gloria, & poenarum inferni. 584.b.c
 Christi crux est commune nexillum. 604.b
 Christi cibus erat facere uoluntatem Dei. 297.d
 Christi crux quomodo sumenda, & ferenda sit. 628.a. et seq.
 Christi misericordia in danda sui cognitione. 295.c
 Christi iugum quid sit. 623.d
 Christi passionis, sine crucis fructus duodecim. 604.c. & seq.
 Christi passio descripta. 602.g.h
 Christi passio est fasciculus myrrhae. 603.c
 Christi passionis epilogus. ibi.c. & seq.
 Christi passio fuit opprobriosa ratione finis ob septem causas. 601.a.b. & seq.
 Christi mira sapientia in conuertenda Samaritana. 293.c
 Christi regna quot, et qua sint. 68.e.f
 Christi corpus sumitur spiritualiter in omni actione meritoria. 570.g.h
 Christi corpus est sine sui mutatione sub hostia. 554.d
 Christi humilitas quanta fuerit in passione. 586.e. & seq.
 Christi passionis causa quatuor. 586.d
 Christi sententia die iudicij in impios qualis. 111.g.h
 Christi passione tria consideranda sunt. 509.d
 Christi gloria in die iudicij, et qua forma iudicabit. 109.c.d. & seq.
 Christi charitas in nos quanta. 546.d
 Christi amor erga nos, et quod nobis dederit. 12.c
 Christi passio memoria quibus modis acquiratur. 562.h. & seq.
 Christi amor in nos quo percipiendus. 547.g
 Christi passio opprobriosa, ratione forma ob septem causas. 196.a.b. & seq.
 Christi caro nobis comparata. 528.a

Christi

I N D E X.

Christi dolor, siue opprobrium quantum fuerit, ostenditur ex causa materiali, id est, ex persona patientis. 589.c. & seq.
 Christi flagellatio quanta fuerit. 597.a
 Christi coronatio explicata. ibi.f
 Christi passio quanta fuerit confusio. 599.g
 Christi passio fuit opprobriosa ratione potentiae ipsius. 591.b. & seq.
 Christi miracula fuerunt sufficientia ad ostendam eius diuinitatem. 592.a
 Christi miracula fuerunt fide digna, & cur. ibi.a. d
 Christi dolor in passione auctus ex cognitione magnitudinis doloris suae Matris. 582.c
 Christi dolor auctus ex doloribus, & poenis, quas debebant pati omnes. ibi.d.e
 Christi dolor fuit magnus ob animae suae sponse fornicationem. 583.d.e
 Christi dolor auctus ex qualibet mortali culpa. ibi.g
 Christi exemplo omnis ignominia ferenda est. 589.e
 Christi nobilitas corporalis maxima fuit. ibidem.f
 Christi pulchritudo, & forma quanta fuerit. 590.a. & seq.
 Christi deformitas in passione quanta fuerit. ibid. & seq.
 Christi passio ob quas causas fuerit opprobriosa. 586.g. & seq.
 Christi passio fuit maxima ex parte eorum, a quibus illata fuit ob septem rationes. 186.g. & seq.
 Christi passio ex communi consensu illata. 587.e
 Christi passio per septem capita explicata. ibi.b. & seq.
 Christi dolor in passione fuit in parte rationali. 580.c
 Christi dolor in passione incomprehensibilis intellectui creato. 580.e
 Christi mens ab instanti incarnationis plena doloribus. ibi.e
 Christi corpus non frangitur, cum hostia frangitur. 552.b
 Christi dolor cur fuerit incomprehensibilis, uarijs rationibus demonstratur. 580.f. & 581.a.b. & seq.
 Christi dolor in passione tantus fuit, quantus amor in Deum, & proximum. 581.c.d
 Christi dolor in passione magnus fuit ob ignorantiam humani generis. ibi.f

Christo quadruplex honor exhibitus fuit in die palmarum, qui uersus est in ignominiam tempore passionis. 595.b. & seq.
 Christo inter cetera, tria fuere cognita, quae eius poterant dolorem augere. 579.e
 Christo quibus modis fuerit detractum a Iudaeis. 285.e
 Christum esse filium Dei ex scripturis probatur. 602.b
 Christus quos amores desideret in anima. 288.f
 Christus oriens dictus. ibid.a
 Christus uirginitatis est filius. 474.g
 Christus quibus flammis animam accendat. 290.e. & seq.
 Christus cur Petro post resurrectionem apparuerit. 651.g
 Christus Angelus nuncupatus, & cur. 11.e
 Christus in Eucharistia dat se dignis, & indignis. 559.f
 Christus quot modis datus sit nobis. 571.f.g
 Christus cur dederit Iudaeis proditionem corpus. 567.d
 Christus se nobis largitus est octo modis. 558.b
 Christus dum manducatur, non deficit. 552.c.d
 Christus orationes nostras representat Deo. 13.b. & seq.
 Christus cur dicatur ueneficus. 147.b
 Christus incantator dici potest. 148.a
 Christus qualiter die iudicii a bonis, & a malis uidebitur. 533.g
 Christus peccatores ad conuersionem uocat. 14.b
 Christus quotidie renouat ecclesiam donis spiritualibus. ibi.a
 Christus quomodo predicauerit suum euangelium. 8.f
 Christus quibus modis prepararet se ad populos flagellandos. 175.b. & seq.
 Christus noscit, quando populi sunt flagellandi. 176.b
 Christus quomodo tacere, & clamare dicatur. ibi.d
 Christus cur tot pati uoluerit poenas pro nostra redemptione. 578.b
 Christus in suis uerbis in cruce prolatis, quatuor admiranda protulit. 618.b. & seq.
 Christus aliter passus est, quam nos patiamur. 585.b
 Christus uerus Iesus. 485.d
 Christus cur Iesus uocatus. 484.d
 Christus

I N D E X.

Christus quanto tempore fuerit in sepulchro. 646.c
 Christus est legitimus animarum Sponsus. 466.b
 Christianorum ignauia, qui nutriunt Iudaeos uisuris. 429.b
 Christus quo pacto mortem destruxerit. 615.e
 Christus sua passione septem peccata mortalia sustulit. 664.e
 Christus quae nobis dederit. ibi.
 Christus cur ex magnitudine doloris non sit mortuus. 585.a
 Christus exaltatus in cruce, quomodo omnia ad se traxerit. 616.f
 Christus resurgens apparuit B. Virgini, & cur de hoc non sit facta mentio in scriptura. 652.f.g. & seq.
 Christus quomodo sit nobiscum usque ad consummationem saeculi. 692.b. & seq.
 Christus cur derelictus fuerit ab Apostolis tempore passionis. 594.d
 Christus cur redemptor, & reconciliator dicatur. 606.c
 Christus qua sapientia mundum iudicabit. 102.c.d
 Christus quomodo dicatur diem iudicii nescire. 102.d.e
 Christus iudicaturus mundum, suam iudicabit potentiam. 102
 Christus iudicabit mundum rigorosa iustitia. ibi.b
 Christus quoties sanguinem suum fuderit. 627.c
 Christus per decem horas humiliatus est in sua passione. ibi.e
 Christus, siue Agnus quomodo dicatur occisus ab origine mundi. 607.b
 Christus Angelorum mediator. 605.b
 Christus cur crucem suam uoluerit esse altam. 609.e.f
 Christus est lucerna ardens, & lucens. 609.g
 Christus quomodo fuerit derisus in passione. 59.c
 Christus uenit ad recuperandum regnum gratiae. 583.g
 Christus quibus in rebus fecerit miracula. 592.g. & seq.
 Christus in sua transfiguratione demonstrauit omnes dotes corporis beati. 729.e
 Christus cur mortuus in medio terrae. 604.g
 Christus per passionem duo meruit. 631.g
 Christus rex opprobriorum. 598.a.b

Christus cur inter latrones crucifixus. 600.b
 Christus cur inclinauerit caput in morte. 602.d
 Christus in passione ab omnibus derelictus, praeterquam a sua Matre. 588.b. & seq.
 Christus miracula facere cur debuerit. 592.d.e
 Christus per crucem quatuor uictorias est adeptus. 663.f.g
 Christus quibus modis diffamatus fuerit a Iudaeis. 591.c. & seq.
 Christus quomodo stultissimus uirorum dictus fuerit. 591.f
 Christus, ut immenso amore amauit Deum, ita immenso dolore tristatus est ob iniurias factas Deo. 585.f
 Christus qua ratione passus sit. ibi.g
 Christus quibus modis nos illuminauerit. 289.a. & seq.
 Christus quomodo sit uia, ueritas, & uita. ibid.e
 Christus est fons. ibi.b. & seq.
 Christus cur in cruce positus dixerit, sitio. 619.g.h
 Christus septem expressit dolores uerbis in cruce prolatis. 620.c. & seq.
 Christus uerbis in cruce prolatis septem expressit vigores. ibi.g
 Christus sua passione quantum nobis meruerit. 621.h. & seq.
 Christus quas utilitates ex sua passione retulerit, quae redundant in omnes. 622.a
 Cibus bonae conuersationis in quibus consistat. 571.d
 Cynifes mystice quid sit. 636.e.f
 Circumspeditiones tres ad salutem necessariae. 200.b
 Cytharedi spirituales qui. 690.b
 Cines ob quas causas respectu Dei debent inter se pacificare. 499.b. & seq.
 Ciuitas spiritualis quae, & quae eius portae. 70.c.d
 Ciuitatem non posse esse sine manifesto usurario, qui dicunt, Deum blasphemant. 426.d
 Ciuitates, & regna, ob quae peccata flagellis afficiantur. 167.c. & seq.
 Charitatis perfecta in proximum tres gradus. 46.f. & seq.
 Ciuitatis status malus est, cum diuitiae ad paucos deueniunt. 429.f
 Ciuitatibus quam utile sit carere usurarijs. 428.d. & seq.

I N D E X.

Clamorem tria inducunt. 133.a
 Claves ecclesie qua sint. 244.b. & 245.b
 Claves ecclesie sunt potestas discernendi, & exequendi. 245.g
 Clerici quomodo obligentur ad horas canonicas. 98.a
 Clericis non licet exercere mercaturam. 312.g
 Coactio tollit voluntarium. 308.b
 Cognitio est tota delectatio. 570.d
 Collurium quomodo fiat. 252.f
 Commissio quibus modis fieri possit. 300.h
 Commissionis contractus an sit licitus. ibi.g
 Commodatum quas conditiones requirat. 308.d
 Communia iure natura omnia sunt. 299.h
 Communio, seu eucharistia sumptio triplex. 642.d
 Communio, vide Eucharistia.
 Communitas rerum non expedit Reip. 300.g
 Communitates possunt cogere subditos ad mutandas pecunias. 391.h
 Compati quibus rebus soleamus, & cur. 41. c.d
 Concordia, & pax in animalibus. 505.g
 Concordia Deo maxime placet. 508.d
 Concordia in quo consistat. 505.d
 Concordia cur inter homines uigere debeat. ibid.e
 Concordiam quantum Christus fecerit. ibi.g
 Concupiscentia quorum rerum sit. 479.a
 Conductio, ut sit iusta, qua requirat. 309.g
 Conductor, et conducere qui dicatur. 385.e.f
 Confessio quid sit. 242.c
 Confessio est curia misericordie Dei. 253.a
 Confessio tripliciter animam illuminat. 252.f
 Confessio gratiam augmentat. 256.a.b
 Confessio peccatorum dat gloriam Deo. ibid.c
 Confessio suscitatur a morte. 253.d
 Confessio in voto liberat a peccato. ibi.e.f
 Confessio liberat a damone. ibi.h
 Confessio cur requirat examen conscientie. 251. d
 Confessio non est iteranda ob poenitentiam non factam. 250.a
 Confessio reddit conscientiam leuem. 255.a
 Confessio ex attrito facit contritum. ibi.c
 Confessio ualet ad satisfaciendum pro peccatis. ibi.f.g
 Confessio generalis an tollat peccata uenialia. 254. d
 Confessio duplex. ibi.

Confessio conciliat nos cum Deo. ibi.f
 Confessio cui possit fieri. 244.c
 Confessio non est differenda. 246.c
 Confessio an statim facienda post peccatum mortale. 246.c
 Confessio quando sit statim facienda. ibi.c.d
 Confessio reperenda ob sacerdotis ignorantiam. 249. d.e
 Confessio in quibus casibus iteranda sit. ibi.a. & seq.
 Confessio triplex. 242.c
 Confessio ubi figurata fuerit. ibi.d
 Confessio sacramentalis, & iudicialis differunt. ibi.f
 Confessio vocalis quando fuerit instituta. 243. e
 Confessio vocalis cur instituta tempore gratia. 243.e.f
 Confessio uocalis cur instituta. ibid.
 Confessio est de iure diuino. ibi.h
 Confessio qua auctoritate sit instituta. ibi.h. & 244.c
 Confessionem non esse differendam varijs rationibus probatur. 247.a. & seq.
 Confessionis preceptum unde colligatur. 243.b.c
 Confessionis examinatio triplex. 251. b. & sequen.
 Confessionis utilitates duodecim. 252. d. & sequen.
 Confessionis dignitas unde sumatur. 242.b
 Confessionis materia, & forma qua. ibi.d
 Confessionis faciendae semel in anno preceptum quomodo sit intelligendum. 248.b
 Confessionis preceptum an obliget eum, qui est sine peccato mortali. ibi.e
 Confessionis figura quadam. 254.g
 Confessionis iudicium quatuor habet suauitates. 253.b
 Confessarius tenetur poenitentem instruere. 252. h
 Confessarius in quibus casibus non possit absolueret. 249.a
 Confessor quid per absolutionem dimittat. 244.e.f.g
 Confessor an deat examinare poenitentem. 251. b
 Confessor quomodo examinare debet poenitentem. 251. e. & 252.a
 Confessorum ignorantia damnata. 256.d
 Confiteri qui teneatur. 244.d
 Confidentia in Deum ex quibus nascatur. 720. e

Con-

I N D E X.

Congratulatio triplex. 41.e
 Coniuges in carnali actu quando peccent. 86. c. d
 Coniugati diebus festis cessare debent a concubitu. ibi.b.c
 Coniugium cur non sit in coelo. 476.c
 Conscientia est liber clausus, & signatus. 527. d
 Conscientia cauteriata qua. 545.c
 Conscientia per quos gradus ruat in profundum. 544.a. & seq.
 Conscientia est ueluti anima pedagogus. 534.c
 Conscientia mala est diaboli thesaurus. 351. b
 Conscientia septem rebus cacatur. 535.a
 Conscientia quomodocumque synderesi suo aduersario consentiat. 541.g.h
 Conscientia spe, & timore reformatur. ibi.a
 Conscientia mala est aula, & habitaculum diaboli. 532.a.c
 Conscientia quid sit. 522.b.c.d
 Conscientia, & synderesis quomodo differat. ibid.b
 Conscientia unde sic dicta. ibid.c
 Conscientia lex dicitur. ibi.g
 Conscientia bona est arca faderis. 525.g
 Conscientia est thesaurus regis, & in agro absconditus. ibi.h. et seq.
 Conscientia bona est aula regis, & regnum Dei. 526.e.f. Habitaculum Spiritus sancti. g. h
 Conscientia extenditur ad tria tempora. 542.c.d
 Conscientia duo includit. ibi.d.e
 Conscientia quomodo admittat errorem. ibidem.e.f
 Conscientia erronea quanti sit criminis, multis rationibus demonstratur. ibi.g. & seq.
 Conscientia falli, & fugi non potest. 529.d
 Conscientia mala est ager maledictionis. 129.c. & hortus maliciarum. g
 Conscientia quadruplex. 530.a
 Conscientia munda qua. 523.g
 Conscientia templo Salomonis comparata. 524. a.b
 Conscientia munda est titulus religionis. 523.e
 Conscientia munda est ager benedictionis. 524. d
 Conscientia munda est hortus deliciarum. ibid.f
 Conscientia septem gratijs illustratur. 539.e
 Conscientia est anime caput. 530.d
 Conscientia praua gaudium est demoniorum.

ibi.f. arca fraudis. h
 Conscientia perplexa. 537.f. & seq.
 Conscientia est fidelissimus custos. 531.o
 Conscientia bona gaudium est Angelorum. 525. d
 Conscientia est Dei habitaculum. 521.e
 Conscientia nimis lata, est periculosior, quam nimis stricta. 539.c
 Conscientia praua est templum confusionis. 528. g. d
 Conscientia erronea non excusat. 543.d
 Conscientia erronea, an plus liget quam preceptum Pralati. 543.e
 Conscientia uariae definitiones. 522. b. et seq.
 Conscientia decor in quibus consistat. 523.c
 Conscientia bona pulcherrima descriptio. ibid. d
 Conscientia ornamenta duodecim. ibi.
 Conscientia praua descriptio. 528.d
 Conscientia praua deformitates duodecim. 528. d.e. & seq.
 Conscientia puritas quanti facienda. 255.a
 Conscientia extrema quomodo reformentur. 541. a. b
 Conscientia illustratio, seu quibus rebus illustratur, & reformetur. 539. d. & seq.
 Conscientia mala poena quam sit fugienda. 50. c
 Conscientia liber die iudicij aperiendus. 533. d
 Conscientia bona quanta falsitas. 525. b. c. d
 Conscientia mala status tres. 534.d
 Conscientia cecitas. ibi.g
 Conscientia erronea peccatum quale sit. 544.a
 Conscientia mala status confusionis. ibi.a
 Conscientia dictamen triplex. 537.f
 Conscientia dictamen quando liget. ibid. h. & sequen.
 Conscientia extremitas duplex. 538. d. et seq.
 Conscientia extremitates duae, quod sit nimis lata, & nimis stricta, sunt irremissibiles, & cur. 539.a.b
 Consilia nemo tenetur ex precepto seruare. 222. h
 Consilia data sunt omnibus a Christo. 226.e
 Consilium a quibus capiendum sit. 228.h
 Constantini reuerentia erga uros religiosos. 152. h. & seq.
 Consuetudo contra precepta decalogi non ualet. 88. e
 Consuetudo dilatae solutionis quomodo introducta sit. 334.a
 Consuetudo mala crimen non leuat. 233.g

b 2 Con-

Contractus quid sit. 308.f
 Contractus quotuplex. ibi.
 Contractus quo utiari possit. 330.e. & seq.
 Contractus asservationis, an sit licitus. 373.d. & seq.
 Contractus soddarū explicati. 385.b. et seq.
 Contractus, in quibus transfertur dominium quot sint. 308. h
 Contractus emptionis, & venditionis, quam sit usurarius. 376.a. & seq.
 Contractus factus p pretio imminuto non est licitus. 313.f
 Contractus societatis potest esse usurarius. 378.a. & seq.
 Contractus unde originem habeant. 308.f
 Contractus multi prima fonte videntur usurarij, et non sunt. 422.a
 Contractus locationis quomodo possit esse usurarius. 377.d
 Contractus venditionis casus varij explicati. 376.a. & seq.
 Contractus commissionis an sit licitus. 380.g
 Contractus mutui quomodo sit faciendus. 328.c
 Contractus comodati quo fieri debeat. ibi. d
 Contractus emptionis quo pacto faciendus. ibi. d. e
 Contractus est illicitus, cum unus habet potio rem partem quam alius. 329.a
 Contractuum humanorum finis qui sit. 337.h
 Contrahentis dolosa intentio quibus signis cognosci possit. 376.b
 Contrahentium unum, si inuenitur, debet & alterum inueniri. 124.c
 Contritio cordis necessaria ad reconciliationem cum Deo. 633.e
 Contritio an sufficiat sine actuali confessione, cum adest copia confessoris. 247.d
 Conuersatio bona in quibus consistat. 571.d
 Conuersio non est differenda. 227.a. b
 Conuersio quorum hominum facilis sit. 212.f
 Cor durum quid sit, eleganter descriptum. 144. & 145.f
 Corona gloria ex quibus constet lapidibus. 726.a. et seq.
 Corona vita, & gloria aeterna, qua, & qualis sit. 725.e. & seq.
 Corpora beata qualia sint futura foris, & intus. 729.h
 Corporis beati lux quanta erit. 728.d. e
 Corporis beati impassibilitas unde nascetur. ibi. g
 Corporis beati subtilitas qualis erit. 729.a. b

Corporis beati agilitas quanta. ibi. d
 Corpus unum diuina potentia potest esse in pluribus locis. 514.a
 Corpus unum potentia diuina potest esse in alio corpore. ibi. b
 Correctio punitiua qua sit. 263.e
 Correctio fraterna quid sit. 257.b
 Correctio fraterna est sub precepto. 258.g
 Correctio facienda tempore opportuno. ibi. e
 Correctio quid significet, & importet. 260.d
 Correctio debet pcedere ex charitate. 257.b
 Correctio ex parte corrigentis, qua requirat. ibi. f. g
 Correctio discretionem requirit. 258.c
 Correctio, ut fieri debeat, qua requirat. ibi. dem. c. d
 Correctio filialis qua sit. 262.g
 Correctio modum requirit. 261.g
 Correctio cur requirat testium inductionem. 262. a
 Correctio quibus de causis omittatur. 259. b. c
 Correctio triplex. ibi. f
 Correctio fraternalis qua sit. ibi. h
 Correctio fraternalis qua requirat. ibi. d. h. & sequen.
 Correctio paternalis qua sit. 563.e
 Correctio paternalis triplex. ibi.
 Correctio quot modis praetermittatur. 265.a
 Correctionem ad faciendam qua nos obliget. ibi. e
 Correctionis praecipuum an obliget ad inquisitionem corrigendorum. 258.e
 Correctionis finis qui sit. ibi. d. e
 Correctionis praecipuum quomodo obliget. 257.c. d
 Correctionis fraterna fructus triplex. 262. d. e
 Correctionis modus triplex. 260. b
 Correcturus debet esse sine peccato. 266.a. & sequen.
 Corrigens dupliciter potest habere peccatū. ibi. e
 Corrigere homines cur debeant. 358.g
 Corrigere ex debito quid sit. 265.e
 Corrigere uolens tripliciter a peccato impeditur. 265.h
 Corripere quid sit. ibi. h. et 257.a
 Creature qua non remanebunt post diem iudicij. 114. b. c
 Crede, & manducasti quomodo sit intelligendum. 571.a. & seq.
 Cris-

Credendum est Deo ex uirtute sine probationibus. 129.e
 Credere sine signis est magni luminis perfectio. 128.c. d
 Credere nolentes sine signis quibus comparentur. 130. b. & seq.
 Credere Deo, Deum, & in Deum quomodo differant. 58 b. & seq.
 Credere improbabile est magna uirtutis. 127.d. & g
 Credere Deo sine signis, est honorare Deum. 129.f. g
 Credere non uolens indicium. 127.g
 Credere sine euidencia est magni amoris. ibi. b. & seq.
 Crux Christi Dei opera ostendit. 610.g
 Crux arbor magna cur dicatur. 611.c
 Crux Christi est commune gaudium. 607.f
 Crux Christi est uexillum omnium fidelium. 606.e. f
 Crux Christi arcus, quo diaboli potentia confregit. 663.f
 Crux Christi scala ad caelum, & qui per ea adepti sumus. 615.g. h
 Crux Christi qua beneficia nobis attulerit. ibi. h. & seq.
 Crux Christi est clavis David. 616.e
 Crux Christi quibus uirtutibus ornata. 663. d
 Crux Christi est communis thesaurus, & meritum. 607. a
 Crux Christi unit caelum cum terra. 608. h
 Crux Christi est commune exemplum, et speculum. 609.a
 Crux Christi minuit diaboli potestatem. 626. c
 Crux Christi ualet contra diabolum. ibi. d. e. f
 Crux Christi qua sit. 623.a
 Crux sensualium qua sit. ibi. c
 Crux Christi quibus rebus figurata fuerit. 618.c. d
 Crucem Christi suscipere uolenti septem sunt necessaria. 628.a
 Crucis Christi encomium, & adoratio, 578.g. h
 Crucis figura alio modo mystice explicata. 630.d. & seq.
 Crucis Christi latitudo est charitas. 630. h
 Longitudo aeternitas. 631.c. Altitudo paradisi. d. Profunditas, captiuitas infernalis. f

Crucis Christi duo ligna quid mystice significent. 608.e
 Crucis Christi beneficia qua sint. 625.g. h
 Crucis Christi uirtus quanta. 632.a
 Crucis Christi laudes. ibi. h
 Crucis Christi figura mystice explicata. 627. h
 Crucis Christi descriptio quadam. 623.e
 Crucis Christi fortitudo. 663.c. d
 Crucis dignitas post Christi passionem. 611.e. f
 Crucis figura perfecta. ibi. g
 Crucis signi quanta sit uis. 662.c. et seq.
 Crucis Christi descriptio. ibi. h
 Crucis Christi figura. 617. h. & seq.
 Crucis figura. 47.g. h
 Culpa triplex, ad quam reducitur omnis culpa. 85.d
 Cultus exterioris uarij modi. 683.b
 Curiositas damnata. 136.g

D

Damnati cur a Deo creati fuerint. 204.e. f
 Damnati an uideant beatorum gloriam. 115. d
 Damnati sunt impenitentes. 120.e
 Damnati tres patiuntur confusiones. 196.e
 Damnati communicant sibi inuicem cruciatus. 197. b. c
 Damnatorum poena cur sit futura aeterna. 16. b. & seq.
 Damnatorum poena cur debeant esse aeterna. 205.c. d
 Damnatorum cruciatus uarij. 196.a. et seq.
 Damnatorum poena quam sit futura acerba. 116.d
 Damnatorum poena explicata. 192.d. et seq.
 Damnatorum afflictiones uariae. 116.f. d. & sequen.
 Damnatorum poena corporales quatuor. 194.g. & seq.
 Damnatorum cur maior numerus. 204.f
 Damnatorum numerum esse maiorem no est mirandum. 244. h
 Damnatorum poena explicata. 114. h. & sequen.
 Damnatorum corpora qualia sint futura. 115. e
 Damnatos debere perpetuo cruciari, uarijs rationibus probatur. 119.c. & seq.
 Damnatio

I N D E X.

Damnatio triplex. 197.e
Damnationis causa duplex. 204.c
Danatur aut saluatur nemo, nisi ob sua opera. 233.f
Danni emergentis causa licet pacisci ad accipiendum aliquid ultra sortem. 412.e. & sequen.
Dammum suum qui vitat, nulli facit iniuriam. 382.f
Dammum uitantis fauorabilius, quam lucrum captantis. 417.c
Danti ex promissione magis debemus. 219.b
Dauidis triplex auctio quid mystice significet. 450.a
Debitum, quot tenentur seruire Deo, est infinitum. 121.d
Debitum duplex. 223.e
Defectus rei uendendae tres. 339.d
Dei benedictio quid sit. 164.c
Dei sagitta, seu pena septem, et quae sint. 116.b
Dei cellarium quadruplex. 193.a
Dei iudicia generalia tria. 166.b
Dei cognitio triplex. 486.e
Dei nomen terribile. 487.g
Dei nomen est turris fortissima. 497.e
Dei quantitas sit perfectio, & quomodo nominetur. 35.b
Dei largitas erga nos triplex. 558.f
Dei duplex est uoluntas. 46.c.d
Dei habitaculum est conscientia. 521.e
Dei laua, & sinistra quid sint. 39.b
Dei sunt omnia bona, nostra solum peccata. 50.g
Dei gloria, & laus manifestatur in punitione aeterna damnatorum. 125.e.f
Dei solius est hominem custodire. 201.g.h
Dei praeminentiam, & perfectionem qui participant. 43.c.d. & seq.
Dei uinum quodnam sit. 193.a. & seq.
Dei opera qualia sint. 610.e
Deo tria sunt, quae maxime placent. 505.e. & seq.
Deo quid reddendum sit proijs, quae nobis dedit. 12.d.e
Deo ob quas causas sint agenda gratia. 34.b. & seq.
Deo qualiter sit credendum. 131.f
Deo perpetuo seruire cur debeamus. 122.d. & sequen.
Deo quid offerendum sit. 446.d
Deo credere nolle, quam sit inconueniens. 132.b.c

Deo patet nostra conscientia. 534.b
Deo mouente consilium capere non expedit. 227.d
Deo uocanti statim obediendum est. ibi.f.g
Deum solum mundi corde uidere possunt. 705.e
Deum praecipere impossibile, qui ait, est Anathema. 426.e
Deus triplici gratia dono animam conuertit. 448.g
Deus quid a nobis requirat, & quid nos facere debeamus. 482.c
Deus plura facere potest, quam intellectus noster intelligat. 551.f
Deus, ut est ipsa misericordia, est etiam ipsa iustitia. 704.g
Deus quomodo diligendus sit. 604.a
Deus requirit a nobis perseuerantiam. 721.c
Deus cur uoluerit nos ignorare an ei simus grati. 527.g
Deus cor solum a nobis petit. 12.d
Deus orandus est, ut nos doceat. 477.h
Deus a iustis abest ad meritum, adest ad solatium. 455.f
Deus est uerus dominus omnium rerum, & potest transferre dominia. 419.h
Deus amor est, quem qui amat, amorem amat. 455.b
Deus quibus modis laudetur. 35.b.c. & seq.
Deus tria sibi reseruat, & quae. 500.d
Deus potest subito animam a peccato purgare. 702.e
Deus quomodo nobiscum loquatur interius. 226.f
Deus ob quas culpas populos excacet. 178.g. & sequen.
Deus omnia creauit propter hominem. 81.f
Deus praesto est suo auxilio in tentationibus. 68.b
Deus omnia propter se fecit. 125.d
Deus in scripturis comminatur nobis aeternas penas. 125.b
Deus in quibus sibi complaceat. 231.h
Deus quomodo illustratione suorum donorum excacet impios. 180.a
Deus quomodo uineam suam misericorditer flagellet. 175.d.e
Deus praeparat nos ad gratiam. 45.h
Deus est ueluti mercator, seu uenditor sui amoris. ibi. a. c. d
Deus quibus modis tetetur ab homine. 126.c
Deus ob quas causas sua iudicia occultet. 183.

I N D E X.

183.c. & sequen.
Deus quando cognoscatur. ibi.e
Deus quomodo se habeat ad uouentes. 210.f
Deus quas gratias subtrahat peccatori. 279.b.c
Deus tribus modis permittit peccatorem cadere in ruina. ibi.e
Deus non conuertit corda in malum. 178.h. & sequen.
Deus quomodo dicatur inducere ad malum. 179.a. & seq.
Deus quomodo dicatur excacare peccatores. 170.b
Deus quas misericordias exercent erga peccatores. 173.f.g. & seq.
Deus peccatores ad seruenocat. ibi.a.b
Deus impenitentes grauer flagellat. ibi.f
Deus qua bona nobis impertiat. 175.a.b
Demon detractionis fuit auctor. 268.d.g
Demon que mala per cibum operatus fuerit. 549.d
Demon mundi princeps, quomodo dicitur eietus foras. 606.h
Demon nunquam tentauit quenquam de uicio contra naturam. 144.e
Demon non torquent animas in purgatorio. 713.c.d
Demon abominantur peccatum contra naturam. 141.e.f
Demonis tres ciuitates, quas adificauit Rex Babylonis, mystice explicatae. 51.d. et seq.
Demonis tentatio quid sit. 269.b
Deposito pro, an liceat aliquid accipere. 314.c
Desidio triplex. 596.d
Desiderium, siue esuries triplex. 676.a
Desiderium rerum caelestium tria requirit. 684.f.g
Desiderium resolutionis huius, uide unde nascatur. 685.g.h
Desperatio est causa adhesionis. 209.b. & 210.a
Detractio a tribus hominum gentibus auditur. 277.c
Detractio quibus modis uitari possit ne audatur. ibi.d. & seq.
Detractio quid sit. 267.e
Detractio charitati contraria est. ibi.c
Detractio draconi comparata. 268.b
Detractio uilitatem affert. 286.f
Detractio tollitur testificatione. 284.h
Detractio ortum habet a superbia. 270.e
Detractio quam graue peccatum sit. 276.d.e

Detractio quid sit. 275.b
Detractionem qui uitare dicantur. 278.d
Detractionem audiens quibus modis peccet. ibi.f. & seq.
Detractionem audire quando sit peccatum mortale. ibi.g
Detractionem contra, quae sint remedia. 282.b. & seq.
Detractiones ferre est magni animi. 287.g
Detractiones ferenda exemplo Christi. 286.a
Detractionibus quomodo qui se defendere possit. 284.a. & seq.
Detractionis detestatio pulcherrima. 279.f.g.k
Detractionis origo, & processus. 268.c. & sequen.
Detractionis species, siue modi qui. 272.g.h. & sequen.
Detractionis uaria remedia contra detractionem. 282.b. & seq.
Detractor scorpioni, & serpenti comparatus. 270.b.c
Detractor omnia Dei praecepta offendit. 276.b
Detractor ob quas causas comparetur draconis. 280.d. & seq.
Detractores magnum beneficium conferunt. 287.c
Detractores comparantur porcis, & scarabeis. 275.d.e
Detractores quibus modis detrahere soleant. 276.c. & seq.
Detractores sunt ranis similes. ibi.b
Detractores triplici uia corrumpunt mundum. 269.c
Detractores cur Deus permittat. 281.b. & sequen.
Detractores cur diligendi. ibi.f
Detractores quibus comparentur. 274.f
Detractores canibus rabidis comparati. 270.h
Detractoris lingua cur dicatur linguatertia. 279.d
Detractoris lingua quid sit. 272.a
Detractoris lingua tres simul uulnerat. ibi.b
Detractoris crudelitas. 271.g
Detractoris figura. 274.d
Detractoribus quomodo sit respondendum. 284.a. & seq.
Detractoribus compatendum est. 286.c.d
Detractorum triplex lingua. 269.c
Detractorum duo genera. 282.f
Detrahere an sit peccatum mortale. 276.c
 Detra-

I N D E X.

Detrahere quid sit.	273. a	Diuites perfecti esse possunt.	223. o
Deuotio quid sit.	48. f	Diuites quare ratione diuitijs fruuntur.	242. h.
Dextera, & sinistra Dei que sint.	675. b	& sequen.	
Dextera quid mystice significet.	622. e	Diuitia morales, & spirituales que.	180. h
Diaboli thesaurus est mala conscientia.	531. h	Diuitiarum contemptus in mundo habet qua-	
Diaboli pulcherrima descriptio.	532. b	dam dulcedinem, et beatitudinem.	684. d
Diabolo quando sit resistendum.	225. h	Diuitiarum honesta possessio est lilium inter	
Diabolus nuncitur nomine Iesu.	489. g	spinas.	ibi.
Diabolus quantum studeat nobis nocere.	80. f	Diuitias ad paucos peruenire, reip. & ciuita-	
Diabolus insidiatur nobis i sine uit. a.	724. a b	ti perniciosum.	429. g
Diabolus expugnator ecclesie in celo, & in		Diuitijs quis cor apponere censeatur.	424. g
terra.	605. a	Diuitum uita periculosa.	67. a. d
Diabolus non habet maiorem amicum, quam		Diuini amoris tres effectus.	668. h
ignorantiam.	536. f	Diuisionem nemo amat naturaliter in se.	
Dies dominicus apud gentiles erat Soli dica-		232. b	
tus.	83. h	Diuisionem omnia naturaliter refugiunt.	
Dies dominicus quomodo, & cur a nobis ser-		ibid. e	
uetur.	ibi. a. b	Docibiles Dei omnes esse quomodo intelligen-	
Dies dominicus ad quid institutus.	ibi. c	dum.	226. b
Difficultas, & facultas duplex.	221. d	Doctoribus dissentientibus quid est facien-	
Difficultas que augeat meritum.	ibi. e	dum, ut ueritas inueniatur.	201. d. & seq.
Dilectio diuina, & humana specie differunt.		Doctoribus in aliqua re mortali dissentienti-	
4. g		bus, an liceat agere secundum unam opi-	
Dilectio inimici facit nos Deo similes.	501. d	nionem.	415. a.
Dilectionis signa uniuersalia nemini sunt ne-		Dolor, & tristitia possunt esse de eadem re, di-	
ganda.	63. c. d. e	uersa ratione.	585. b
Dilectionis preceptum totam legem conti-		Dolor damnatorum quatus sit futurus.	195. b
net.	8. h	Dolores mentis quomodo uariemur.	580. a.
Dilectionis ordo qualis.	62. a. b	Dominici diei priuilegia duodecim.	83. d.
Dilectionis modus triplex.	719. a	& sequen.	
Dilige, & dic quicquid uoles.	258. a	Dominij translatio quomodo iuste fiat, et quo-	
Diligere non uult, qui pro amato pati non uult.		tuplex sit.	302. e. f. g
615. d		Dominiorum triplex uarietas.	299. g
Discordia triplex.	236. e	Dominium qui transferre possit.	402. d
Discordia qua mala pariat.	506. c. & seq.	Dominium priuatum rerum, ob quas causas	
Discordia, seu partialitas quot damna affe-		sit licitum.	301. c.
rat.	235. d. & seq.	Dominium rerum in statu sententia fuit com-	
Discordia quot mala procreet.	230. c. d	mune.	299. h. & seq.
Discordiarum actores quales sint.	237. f	Dominium rerum commune cur post lapsura	
Discordias exercentes quibus, & que nocu-		fuerit reuocatum.	300. d.
menta afferant.	239. e. et seq.	Dominium priuatum rerum cur necessarium.	
Discordias exercentes triplex malorum ge-		ibidem.	
nus habent in corde.	238. b	Dominicus dies cur institutus.	84. b
Discordias exercentes leonibus comparati.		Dominus mutuas a colono, ut agros aret, an	
ibid. f		committat usuram.	357. d.
Discordias cur Deus permittat.	240. a	Domus potest parere aliam domum, sed non	
Discretio in quibus rebus adhibenda.	39. g	pecunia pecuniam.	348. e.
Discretionis uirtus necessaria.	211. c. & seq.	Dona que non manebunt in patria.	21. d. &
Discretionis triplex effectus.	39. f	sequen.	
Dissentio, uide discordia.		Donare quis non possit.	308. a
Dissentium pena.	169. b. c	Donatio quibus conditiones requirat.	307. h
Diuitiores, & pauperiores qui fiant.	433. e	Donatio que magis grata censeatur.	227. d. &
		Donec.	

I N D E X.

Donec, quomodo in scriptura sumatur.	706. e	Ementis utilitas non potest esse causa augen-	
Draconis natura que.	280. e	di pretij.	338. g. & seq.
Dubia sunt in meliorem partem interpretan-		Emptio reddituum ad uitam est licita.	327. e
da.	135. b	Emptionis contractus qui.	308. g
Dubium cur, et quot modis aliquid nobis sit.		Emphyteosis contractus qualis sit.	377. f. g
133. g		Emphyteosis quid significet.	ibi. g.
Dubius in fide, infidelis est.	202. e	Enigma quid sit.	23. b. c
Dubitationes circa fidem, cur Deus euenire		Error quomodo uitari possit.	202. a
permittat.	56. f. g. h	Episcopatus officio nihil periculosius.	312. e
		Equi natura.	236. h
		Eua quomodo a damone ueneno fuerit infe-	
		cta.	268. g
		Euangelij predicatio in quibus consistat.	9. g
		Euangelij predicatio Deum glorificat.	9. b
		Euangelium quid significet.	7. d. e
		Euangelica lex sola est perfecta.	7. f
		Euangelica perfectionis partes tres.	673. d.
		& sequen.	
		Eucharistia quid significet.	555. c
		Eucharistia est cibus deiformis.	560. a
		Eucharistia est sacramentum sacramento-	
		rum.	557. a
		Eucharistia est admirabile sacramentum pro	
		pter conuersionem substantie.	550. c
		Eucharistia cur sit sacramentum memora-	
		bile.	547. d
		Eucharistia, que est cibus spiritualis, quomo-	
		do differat ab alijs cibis.	559. c
		Eucharistia tres uirtutes theologicas inuat.	
		562. d	
		Eucharistia cur comunio nuncupetur.	642. g
		Eucharistia requirit preparationem reconci-	
		liatiam.	633. a
		Eucharistia ut sumatur sacramentaliter,	
		que reperiantur.	566. d
		Eucharistia requirit reconciliationem cum	
		proximo.	634. g
		Eucharistia requirit preparationem per de-	
		uotam orationem.	638. e
		Eucharistia quomodo tollat peccata morta-	
		lia.	574. d. e
		Eucharistia illuminat.	563. g
		Eucharistia roborat.	564. a. b
		Eucharistia delectat.	ibi. g
		Eucharistia quomodo sumenda.	ibi. h
		Eucharistia quomodo sit sumenda.	572. a. &
		sequen.	
		Eucharistia quomodo spiritualiter tantum	
		sumatur.	569. h. & seq.
		Eucharistia est sacramentum delectabile, &	
		cur.	561. d. & seq.
		Eucharistia a quibus malis nos liberet.	ibi. e.
		Index ad 2. Tom. S. Bernard.	

I N D E X.

Fides triplex. 51.c
 Fides mortua qua sit. ibi.f
 Fides comparata soli. 58.g.h
 Fides viua, & mortua quo pacto differant. ibid.f
 Fides comparatur pisci inter fluctus uiuenti. 57.a
 Fides uiua quid sit. ibi.b
 Fides diuina est una omnium credibilium. 4.f
 Fidei quanta sit vis, atque potestas. 185.g
 Fidei perfectio in credendo sine signis. 127.c. & seq.
 Fidei sinceritas in quo sita sit. 131.c.d
 Fidei lumen quid faciat in anima. 57.e
 Fidei descriptio quadam. ibi.h
 Fidei lumen uiuificat intellectum. 58.d
 Fidei lumen omnia alia lumina obscurat. 562.e
 Fidei quomodo attribuantur miracula. 17.c
 Fideles qui vere dicantur. 32.c
 Fidelis homo quando possit desistere ab opere bono. 53.d
 Fidelis debet credere sine signis. 128.g. & sequen.
 Filij Dei qui sint, & quomodo eius spiritum agantur. 226.f.g
 Filij cur parentibus non soleant obedire. 160.d. & seq.
 Filij inobedientes grauem merentur poenam. 166.d
 Filij qui obediunt parentibus, quibus remunerentur bonis. 162.d. & seq.
 Filij quam sit periculosa parentum maledictio. 165.h
 Filiorum malorum punitiones septem. 164.h. & sequen.
 Filiorum malorum malus finis exemplis demonstratus. 165.c.d
 Filiorum in parentes seruitia diuino iudicio permissa. 162.b.c
 Filius malus est ex diabolo. 166.c
 Finis appetitur infinitè. 439.g
 Florentianus modis explicatus. 390.g
 Fornicatio spiritalis triplex. 68.c.f. & seq.
 S. Francisci triplex perfectionis status. 661.f
 Francisci regula qualis fuerit. 666.d. & 675.c
 Francisci charitas quanta fuerit. 666.g
 Francisci stigmata quomodo in eius corpore facta sint. 667.b. & seq.
 Francisci stigmata approbata. 671.f
 Francisci stigmata mystice explicata. 662.e. & sequen.
 Francisci stigmata sunt litera signata annuloregis. 665.g
 Francisci stigmata qua enuncient ex parte nostri. 672.d. & seq.
 Francisci stigmata, tria nobis demonstrant. ibid.e
 Francisci stigmatum dignitas. 669.c.d. & sequen.
 Francisci stigmatum forma qua fuerit. 660.d
 Francisci stigmatum miracula duodecim. 669.g
 Francisci miracula nonnulla enumerata. 663.e
 Francisci seraphica apparitio mystice explicata. 668.f
 Francisco cur Christus in forma seraphica apparuerit. 662.g
 Francisco quoties Christus apparuerit. 667.d. & sequen.
 Francisco quando fuerint stigmata impressa. 668.c.d
 Francisco triplicem sapientiam Christus communicauit. 663.g
 Franciscum esse illum Angelum sexti signaculi, de quo scribitur Apoc. 7. reuelatione scitum est. 662.d
 Franciscus alter Angelus cur dicatur. 661.g
 Franciscus stigmata acceperit. 665.h
 Franciscus uitam suam imitationi Christi consecrauit. 661.d
 Franciscus quomodo fuit similis filio Dei. 663.b.c
 Franciscus creaturis insensibilibus imperabat. 677.e
 Franciscus dux nouae militiae. 671.a
 Franciscus in tota uita simillimus Christo. 664.h
 Franciscus cum latere aperto per biennium uixit. 670.d
 Franciscus duodecim priuilegia adeptus est per receptionem stigmatum. ibidem.d. & sequen.
 Franciscus confirmatus in gratia. ibi.e
 Franciscus post stigmatum receptionem uique ad mortem fuit in continuo martyrio. 671.b
 Fratri nomine qui intelligantur. 257.b
 Fructus in re pignoratitia computantur in sortem. 411.g

Fructus

I N D E X.

Fructio quid sit. 727.c
 Futura uoluntaria non possunt praescipi per constellationes. 69.c
 G
 Gener an possit recipere a socero fructus dotis. 413.e.f
 Gladius spiritalis quid sit. 660.a
 Gloria, iudicium, & uindicta sunt Dei gloria. 500.d
 Gloria anima beata redundat in corpus. 194.f
 Gloria aeterna cur dicatur gaudium plenum. 498.c
 Gloria corona ex quibus lapidibus consistet. 726.a. & seq.
 Glorificatur homo cum debito poena. 702.h
 Gradus septem quibus peruenitur ad amorem diuinum. 32.a. & seq.
 Gratia sublimior est, quam natura. 605.h
 Gratia quibus datur. 426.d
 Gratia non datur sine preparatione. 45.g.h
 Gratias quas Deus det peccatoribus propter bona opera. 693.f. & seq.
 Gratia spiritus sancti proprietates tres. 291.g
 Gratia diuina aquam bibens, quomodo non sitiat in aeternum. ibi.d
 Guelforum, & Gebellinorum partes representant. 230.f. & seq.
 H
 Habitacula quatuor sunt sub terra. 709.f
 Hereditates pradiales, an liceat hereditarie emere. 329.e
 Hereticorum conuersio difficilis. 158.a
 Hydria quid mystice significet. 291.e. & 298.d
 Hierusalem qualis ciuitas fuerit. 601.b.c
 Hymni in laudem Magdalene. 459.f
 Hypocrita qui uere sint. 269.g
 Homo ignorat que supra se, & intra se sunt. 185.c.d
 Homo uniuersaliter omnia ignorat. ibi.f
 Homo est peregrinus in terra. 654.c
 Homo cur microcosmos dicatur. 68.f
 Homo est ueluti quadrata ciuitas, qua quatuor habet angulos. 70.c
 Homo quando censetur iustus. 137.a.b
 Homo ignorat futura. 185.b
 Homo quomodo se prepararet ad gratiam. 45.g.h
 Homo quomodo se exercere debeat in bonis operibus. 39.c. & seq.
 Homo quando sine lumine fidei iuste operetur. 56.c. & seq.
 Homo in quibus rebus possit offendi. 18.e
 Homo per cibum mortuus est, & per cibum sanatus. 554.g
 Homo est naturaliter inclinatus ad summum bonum. 124.b
 Homo est templum Dei. 466.c
 Homo non potest occidere seipsum. 410.a
 Homo mouetur ad religionem diuino spiritu. 226.h
 Homo quando non possit ex dolore interire. 585.a
 Homo in hoc statu qua ignoret. 184.h. & sequen.
 Homo cur factus a Deo. 578.c
 Homines singuli quid scire teneantur. 287.h
 Homines que aestimare soleant. 16.c
 Homines quid considerare deberent. 207.e.f
 Homines omnes sua culpa errant. 202.a
 Homines cur inter se amare debeant. 505.e. & sequen.
 Homines in tribus inimicitijs uiuunt. 502.c
 Homines proficientes in quatuor proficere debent. 492.f
 Homines relicto Deo in quibus sperent. 423.g
 Homines id colunt, quod praeceteris diligunt. 424.e
 Homines omnes efficiunt unum corpus. 364.b
 Homines cur non uideant sua futura iudicia. 178.f. & seq.
 Homines ob tranquillitatem Dei futura iudicia non uident. 181.e
 Homines diuinis donis uaria abutuntur. 180.f. & seq.
 Homines ante Christi passionem cur caelum ingredi non poterant. 664.g
 Hominis noui perfectiones duodecim. 654.g
 Hominis interfecti uulnera ad praesentiam interfectoris sanguinem emittant. 610.a
 Hominis desiderium uirtuale in tribus potentis. 679.g. & seq.
 Hominis desiderium criminale in tribus animae potentis. 670.f. & seq.
 Homine

I N D E X.

Inimico signa dilectionis an negari possint. 63.c.d.e.f.
 Inimico que signa dilectionis sint ostendenda. 615.b.c.
 Inimico petenti ueniam nunquam iuste negatur. ibi.d.
 Inimicorum dilectio supponit amicorum dilectionem. 504.e.
 Inimicorum dilectio ceteris paribus est maior, quam dilectio amici. ibi.d.
 Inimicorum dilectio qualis esse debeat. 500.a.b.
 Inimicorum odium est illa bestia, quam Ioannes uidit, &c. 506.c.
 Inimicum qui diligit, Deum honorat. 500.d.
 Inimicum qui odit, seipsum necat. ibi.b.
 Inimicus amandus est ob quatuor causas ratione sui. 501.g. et seq.
 Iniuriam remittere est maximum edificatio nis exemplum. 508.e.
 Iniuriarum remissio quantam securitatem pariat. 507.f.
 Iniuriarum remissio maxima est misericordia. ibi.f.g.
 Iniuriarum remissio quantum sit utilis. 502.a.b.
 Iniuriarum remissio honesta est vindicta. ibi.f.
 Iniuriarum obliuio est animi generosi. 503.a.
 Iniurias remittere nolentes tria considerare deberent in passione Christi. 500.d. et seq.
 Iniurias remittendas esse exemplis docetur. 503.b.c.d.
 Iniurias qui condonat, seipsum vincit. 503.e.f.
 Iniurias non remittentes quibus comparantur. 504.a.
 Iniuria genus triplex. 502.g.
 Iniustitie peccatum quibus penis puniatur. 170.f.
 Innocentie status omnia habebat communia. 299.b.
 Insipientia peccatum quibus penis puniatur. 170.d.
 Intellectus est obligatus ad uerum credendum. 202.f.
 Intellectus humani tres actus, seu tria munerata. ibi.b.c.
 Intellectus debet auertere se a falso. ibi.d.
 Intellectus priuatus, est sicut uiator infirmus. 130.e.
 Intellectus credendo Deo obedit. 129.a.
 Intellectus talento negociandum est, ut Deum inueniamus. 203.b.
 Intellectus est magis aptus ad inueniendum Deum, quam aliquid aliud. ibi.d.
 Ioannes Baptista habuit arbitrium usum ante atatem. 512.d.e.f.
 Iosue Christi figura. 485.b.
 Ira quatuorplex. 38.g.
 Ira contra qua debet accendi. ibi.g.h.
 Iris est signum duorum iudiciorum. 540.c.
 Isachar quid significet. 136.a.
 Iulius Cesar, solum iniuriarum fuit obliuiscus. 503.c.
 Iudas qualem fidem habuerit. 52.b.
 Iudaici populi ingratitude contra Christum. 588.d. et seq.
 Iudaei quibus temporibus tenebantur ire Hierusalem. 601.f.
 Iudaei in omni genere bonorum Christianis obesse student. 430.a. et seq.
 Iudaeis non fuit licitum dare ad usuram. 365.d. et seq.
 Iudaeo medico non esse utendum Christianis. 430.b.
 Iudaeos usuris nutrire est stultissimum. 429.b.
 Iudex que signa in iudicando possit animaduertere. 134.f. et seq.
 Iudex secularis non debet iudicare hominem regularem. 53.b.
 Iudicanda non sunt curiose aliorum facta. 136.g.
 Iudicantes alios sui obliuiscuntur. 139.a.
 Iudicantium temere uana iudicia enumerata. ibi.b.
 Iudicare aliena facta est Dei auctoritatem usurpare. 137.f.g.
 Iudicia Dei ob quas causas nobis oscultentur. 183.e.
 Iudicij temerarij duodecim mali fructus. 136.d. et seq.
 Iudicij uniuersalis locus qui erit. 108.h.
 Iudicij futuri signa. 104.c.d. et seq.
 Iudicij tempus quibus potest esse notum. 105.d.
 Iudicij tempus an alicui sit futurum notum. 103.e.
 Iudicij tempus quibus sit occultum. ibi.f.
 Iudicij diem cur Deus uelit esse occultum. ibi.f.g.
 Iudicij generalis tremenda executio. 106.d. et sequen.
 Iudicij die cur omnia, que gesta sunt, manifesta fient. 533.e.f.
 Iudicij finalis successus impiorum, & iustorum. 112.g. et seq.
 Iudicio uniuersali que iudicandi sint. 110.a. et seq.
 Iudicium

I N D E X.

Iudicium triplex. 100.f. et 133.d. et seq.
 Iudicium temerarium damnatum. 133.b.c.
 Iudicium ueritatis, quo aliqua mala iudicari possunt. ibi.e.
 Iudicium humanum quibus modis perueratur. 151.a.
 Iudicium humanum ex quibus signis pendeat. 134.f. et seq.
 Iudicium de humana mente est temerarium. ibi.d.
 Iudicium solius Dei est secundum ueritatem, & cur. ibi.c.
 Iudicium uniuersale quod, & quot signa precedent. 107.a. et seq.
 Iudicium temerarium, est radix omnis detractionis. 138.f.
 Iudicium temerarium quando sit peccatum mortale. 136.b.c.
 Iudicium qualiter ferendum. 13.c.e.
 Iuramenti frequentia prohibita propter periculum periurij. 217.f.g.
 Iuramentum non est per se bonum. ibi.g.
 Iuramentum non fuit omnino prohibitum a Christo. ibi.d.
 Iurandum non esse omnino quomodo intelligendum. ibi.f.
 Iure quod habetur, iuste possidetur. 306.g.
 Iuris ordo seruandus in condemnando homine reo. 53.g.
 Iuris concessio triplex. 367.c.
 Iuris canonici, & ciuilis discrimen ratione finis. 306.d.e.
 Iuris canonici finis. 366.h.
 Iuris ciuilis finis. 37.b.
 Ius quatuorplex. 187.c.
 Ius naturale est omnibus commune. 30.b.
 Ius naturale habet regulas diuersas, sed una non est alteri contraria. 304.b. et seq.
 Ius naturale, & legale habent eandem rectitudinem. ibi.c.
 Ius legale specificat ius naturale. ibi.d.e.
 Ius ciuile qua ratione permittat usuram. 369.g.
 Ius ciuile quo permittat usuram. 368.c.d.
 Ius ciuile permittendo usuram non aduersatur iuri diuino. 368.d.
 Ius ciuile que uita punire debeat. 367.f.
 Ius rerum pro futuro tempore potest minus emi. 323.b. et seq.
 Ius unum quomodo possit alteri obligare. 306.b.
 Ius potest haberi in aliquam rem, & tamen illud non potest in alium transferri. 409.e.
 Ius in quo consistat. 304.c.
 Iusti, & boni cur oppugnari permittantur. 687.b. et seq.
 Iusti an ignorent causam, cur sibi reddatur premium in die iudicij. 111.a.b.
 Iusti ignorant an Deo sint grati. 537.f.
 Iusti per fidem aeterna uident, & uitant supplicia. 198.e.c.
 Iusti multis modis ab Angelis conseruantur. 73.e. et seq.
 Iustorum uita in duobus apparet. 17.e.
 Iustorum remuneratio in die iudicij. 110.e.
 Iustum rerum pretium quod censeatur. 319.a.
 Iustus sano homini, & peccator infirmo comparatus. 694.g.
 Iustus inter detractores, est lilium inter spinas. 287.a.
 Iustitia quid sit. 144.d. et 157.d. et 304.c.
 Iustitia est omnium uirtutum semen. 157.f.
 Iustitia quid requirat. 61.h.
 Iustitia remota, regna sunt latrocinia. 149.e.
 Iustitia Dei equalis est misericordia. 123.f.g.h.
 Iustitia, & clementia regna gubernantur. 151.g.
 Iustitiam corruptentium duodecim genera. 155.g.
 Iustitia fundamentum in omnibus contractibus quod sit. 30.c.
 Iustitia eueriores, & pestilentes homines gra uiter puniendi. 156.b. et seq.
 Iustificatio quatuor requirit. 634.b.
 L Actuca agrestes, quid mystice significent. 641.h.
 Laici non debent in ecclesia occupare locum presbyterorum. 99.d.
 Laico ob quas causas liceat mercaturam facere. 313.a.
 Largitatis diuinae gradus tres. 558.f.
 Leges cur facte sint. 264.f.
 Legis species quot. 1.
 Legis natura finis qui. 366.h.
 Legis Christi, & euangelice appellationes varia. 7.h.
 Legis euangelice regula que sint. 6.a.
 Legis plenitudo in unico precepto charitatis continetur. 8.h.
 Legis nomine quid intelligatur. 1.
 Legislator, ut legem iustam faciat, duo debet habere. 301.f.
 Lex quid sit. 1.
 Index ad 2. Tom. S. Bernard. d. Lex

I N D E X.

<i>Lex aeterna unita est.</i>	5.b	<i>Lucrum turpe quid censeatur.</i>	313.e
<i>Lex naturalis qua contineat.</i>	6.f	<i>Lumbos praeingere quid sit.</i>	641.f
<i>Lex Christi cur dicatur lex aeterna.</i>	7.b.8.b.c	<i>Lumen diuinum quadruplex.</i>	76.a
<i>Lex euangelica est in anima.</i>	6.c	<i>Lusores corrigendi sunt a principe.</i>	156.b
<i>Lex uera quid sit.</i>	6.c	<i>Lux spiritualis duplex.</i>	127.f
<i>Lex magis proprie dicitur, quod est in mente, quam quod est in uoce, vel in scripto.</i>	6.d	<i>Luxuria malus uermis.</i>	531.f
<i>Lex euangelica non euacuauit legem naturalem.</i>	6.f.g	<i>Luxuria detestatio.</i>	ibi.
<i>Lex Moysis non fuit perfecta.</i>	6.g.h	<i>Luxurie peccatum quibus flagellis puniatur.</i>	169.d. & seq.
<i>Lex euangelica sola est proprie lex perfecta, & salutaris.</i>	6.h	<i>Luxus quibus poenis puniatur.</i>	170.a
<i>Lex perfecta est totum ius diuinum.</i>	7.b		
<i>Lex noua quomodo contineatur in veteri.</i>	ibi.b.c		
<i>Lex noua quomodo se habeat ad veterem.</i>	7.c		
<i>Lex, & uotum non eodem modo se habent ad nostram uoluntatem.</i>	220.a		
<i>Lex cuius esse dicatur.</i>	1		
<i>Lex necessaria ad salutem, & perfectionem unica est.</i>	5.e		
<i>Lex proprie non est scriptura, uel id quod auribus percipitur.</i>	5.g.h		
<i>Lex proprie sunt ipsa mandata.</i>	5.h		
<i>Liberalitate, seu donatione transfertur rei dominium.</i>	307.g		
<i>Liberatio a malo pars est felicitatis.</i>	124.f		
<i>Libertate nihil maius.</i>	207.c.d		
<i>Libertate nihil charius post Deum.</i>	ibi.g		
<i>Liberum arbitrium est in nobis ad consentiendum gratia.</i>	291.a		
<i>Ligni uitae fructus duodecim explicati.</i>	604.f. & sequen.		
<i>Limbis ubi sit.</i>	709.f		
<i>Limi natura qua.</i>	146.h		
<i>Locatio, & mutuum quomodo differant.</i>	351.c		
<i>Locationis contractus quando sit usurarius.</i>	377.d		
<i>Locationis contractum non admittit usura.</i>	351.c.d		
<i>Locator quis dicatur.</i>	385.e		
<i>Locator quis dicatur.</i>	377.e		
<i>Locustarum natura qua.</i>	463.a		
<i>Loquendi circumstantiae septem.</i>	686.h		
<i>Lucerna ardens quid sit.</i>	641.f		
<i>Lucrum de re sua licet recipere si illa sit capax lucri.</i>	348.c		
<i>Lucrum non generat, nisi quod fructificat.</i>	359.f		
<i>Lucrum cessans quomodo pensandum.</i>	394.c. & sequen.		
		<i>Magdalena peccatrix quanam fuerit.</i>	448.d.e
		<i>Magdalena in quibus Deum offenderit.</i>	ibi.a
		<i>Magdalena ob quas causas offenderit Deum.</i>	ibi.a.b
		<i>Magdalena septem amoris flammis erat incensa.</i>	453.d. & seq.
		<i>Magdalena triplex status.</i>	447.e
		<i>Magdalena status in peccato qualis fuerit.</i>	ibi.d.g
		<i>Magdalena status conuersionis.</i>	448.f. & sequen.
		<i>Magdalena status satisfactionis descriptus.</i>	450.e. & seq.
		<i>Magdalena satisfactiones septem.</i>	ibi.dem.f. & sequen.
		<i>Magdalena conuersio pulcherrime descripta.</i>	449.a. & sequen.
		<i>Magdalena amor triplex.</i>	445.e
		<i>Magdalena amor quantus fuerit.</i>	453.d.e
		<i>Magdalena amor fuit perseverans.</i>	ibi.d.g. & seq.
		<i>Magdalena lamentatio ad Christi sepulchrum.</i>	648.a. & seq.
		<i>Magdalena cibus qui fuerit.</i>	456.d. & seq.
		<i>Magdalena encomium.</i>	458.g
		<i>Magnum quid sit.</i>	540.d
		<i>Mali declinatio semper uitat poenam.</i>	698.d
		<i>Mala uoluntas caelum claudit, ne gratia descendat.</i>	241.f
		<i>Malum nullum impunitum.</i>	696.f
		<i>Malum quibus de causis permittatur.</i>	367.b
		<i>Manducatio spiritualis qua sit.</i>	572.c.d.e
		<i>Manna quid significet.</i>	555.e
		<i>Manna Eucharistia fuit figura.</i>	ibi.d.e
		<i>Manna quid mystice significet.</i>	496.a
		<i>Maria uirgo quomodo optimam partem elegerit.</i>	573.g
		<i>Maria uirgo nullam habuit pronitatem ad peccandum.</i>	511.e
			Maria

I N D E X.

<i>Maria uirgo uotum uirginitatis emiserat.</i>	480.f	<i>Maria status conceptionis quatuor habet splendores.</i>	510.g. & seq.
<i>Maria uirgo duodecim uirtutibus uirginitatem ornauit.</i>	477.b. & seq.	<i>Maria uirginis quanta fuerit charitas.</i>	512.b. & seq.
<i>Maria uirgo exemplar uirginum, & mulierum, cuius uirtutes duodecim deberet incitari.</i>	476.b. & seq.	<i>Maria uirginis status triplex.</i>	510.e
<i>Maria uirgo cur filium suum iniuste patrem non defenderit.</i>	54.d	<i>Maria uirginis contemplatio qualis, & quanta fuerit.</i>	519.a.b
<i>Maria uirgo omnes sensus clauserat mundo, aperuerat Deo.</i>	513.f	<i>Maria uirginis administratio erga Deum qualis, & quanta.</i>	ibi.d. & seq.
<i>Maria uirgo dilecta supra omnes.</i>	514.a	<i>Maria uirginis humilitas quanta.</i>	481.d.e.f
<i>Maria uirgo figurata in Martha.</i>	519.g	<i>Maria uirginis laudes, & epitheta uaria.</i>	520.d. & seq.
<i>Maria uirgo certa fuit de sua salute.</i>	520.a	<i>Maria uirginis descriptio quaedam.</i>	513.e.f
<i>Maria uirgo quibus praesidijs munita fuerit, ne peccaret.</i>	517.e.f	<i>Maria uirginis encomium.</i>	514.f. & 520.c. & seq.
<i>Maria uirgo fuit immaculata propter tria.</i>	513.d	<i>Maris mortui proprietates explicatae.</i>	143.a.b.c
<i>Maria uirgo ad quem usum omnes gratias habuerit.</i>	516.d	<i>Marius non debet diu abesse ab uxore.</i>	319.f
<i>Maria uirgo nostra aduocata.</i>	13.e	<i>Martha quid significet.</i>	ibi.g
<i>Maria habuit omnes passionem, quae sine peccato sequuntur naturam.</i>	518.d	<i>Matres reprehensa in institutione filiarum.</i>	478.a
<i>Maria duplicem unitatem habuit cum Christo.</i>	ibi.f	<i>Matrimonium quid sit.</i>	319.e
<i>Maria fuit castellum, in quod intrauit Iesus.</i>	518.g.h	<i>Matrimonium est commune in terra, uirginitas in caelo.</i>	476.b
<i>Maria uirgo speculum Christiana uitae.</i>	514.b	<i>Matrimonium saluat corpora, uirginitas animam.</i>	474.e
<i>Maria uirgo in conceptione filij quibus gratijs repleta fuerit.</i>	515.c. & sequen.	<i>Matrimonium quid mystice significet.</i>	ibi.e.f
<i>Maria habuit totam gratiam filij.</i>	515.d.e	<i>Meliora, & bona in omni rerum genere pauciora.</i>	204.f.g
<i>Maria uirgo fuit arca Dei.</i>	ibi.h	<i>Melius simpliciter, non est melius alicui.</i>	222.a.b
<i>Maria uirgo quantum in conceptione filij meruerit.</i>	516.a.b	<i>Mendacium occidit animam.</i>	234.h
<i>Maria uirgo quanta cognitione fuerit illuminata.</i>	512.a	<i>Mendacium ex ioco quando sit peccatum mortale.</i>	235.a
<i>Maria uirgo quando fuerit in sublimiori gradu contemplationis.</i>	ibi.b	<i>Mens uana quibus rebus comparatur.</i>	464.c
<i>Maria ante debitam aetatem habuit usum liberi arbitrij.</i>	ibi.b.c	<i>Mens humana quasi fluminis duas habet ripas, quibus continetur.</i>	210.d
<i>Mariam uirginem non potuisse peccare pluribus demonstratur.</i>	516.h	<i>Mentis exultatio triplex.</i>	689.c
<i>Maria uirgini assistebant Angeli.</i>	517.f	<i>Mensis unde dictus.</i>	462.b
<i>Maria uirgini, ut esset plenarie confirmata, quinque erant necessaria.</i>	ibi.b	<i>Mensura rerum uenialium debent esse diuersa.</i>	318.a
<i>Maria uirginis ministerio gratia dispensantur.</i>	84.c.d	<i>Mercator rectus, & bonus quid facere debet.</i>	320.g
<i>Maria uirginis tanta est perfectio, ut soli Deo cognoscenda, relinquenda sit.</i>	516.d	<i>Mercatores qui cum utilitate mercaturam faciant.</i>	314
<i>Maria puritate nulla potest esse maior sub Deo.</i>	511.g	<i>Mercatores qui diu sine uxore uiuunt damnati.</i>	319.d.e
		<i>Mercatores qui inuiles odiosi Deo, & hominibus.</i>	314.b
		<i>Mercatores, seu artifices mendaces damnati.</i>	315.f.g
		<i>Mercatores mendaces quale peccatum com-</i>	d 2 com-

I N D E X.

committant. 316.a.b
Mercatori quæ sint necessaria. 334.b
Mercatoris iniusti triplex studium. 310.b
Mercatoris recta institutio, & mercaturæ reformatio. 320.g
Mercatorum tria genera. 314.e
Mercatorum excusationes in augēdis pretijs confutatae. 332.e.f. & seq.
Mercatorum abusus uarij. 315.f. & seq. 310. & 319
Mercatura uix fit sine peccato. 312.d
Mercatura an sit Christianis phibita. ibi.b.c
Mercatura propter quæ sit licita laico. 313.a
Mercatura illicita ex circumstantia loci. ibi.b
Mercatura multa habet, quæ sunt pretio digna. 311.d
Mercatura ex quibus circumstantijs fiat illicita. 312.f
Mercaturam facere propter lucrum est peccatum. 313.b
Mercaturam exercere, quibus non liceat. 312.g
Mercaturam exercere diebus festis est illicitum. 313.f
Mercaturam esse licitam, varijs rationibus probatur. 311.a
Mercatura, siue mercium corruptela tres. 315.b. & seq.
Mercatura uilitates tres. 311.b. & seq.
Mercaturam diebus festis exercere an liceat. 88.b.c.d
Messis matura signa septem. 104.b
Miles quando peccet, proficiscendo ad bellum. 66.c
Minorita non potest habere ius in pecuniam. 410.b
Mirrhæ proprietates. 574.f
Misericordia quando uincet iudicium. 101.a
Misericordiam inter, & iustitiam diuinam magna altercatio in hominis redemptione. 578.b. & seq.
Misericordiam qui negat fauendam, ipsum Christum negat. 352.c
Misericordiæ opera quæ. 111.e. et 507.c.d.e
Misericordiæ opera quanta sint efficaciæ. 507.c.d
Misericordiæ opera cur sola in die iudicij exprimentur. 112.b
Miseria hominis in hac uita quæ sint. 111.d.e
Missæ quomodo audienda sit. 98.b. & sequen.
Missam qui audire dicatur. 563.c
Missæ audiendæ præceptum quando, & quomodo obliget. 98.e
Missæ auditio quos fructus pariat. 100. b. & sequen.
Moyles non uidit essentiam Dei in rubo. 558. a
Molendinarij an peccent, diebus festis molerendo. 91.e
Monopolium quid sit. 316.b
Mons qui est Florentiæ explicatus. 390.g
Montes emere an liceat. 401.f. & seq.
Montes emere licere, argumentis demonstratur, & eadem soluntur. 403.e. & sequen.
Montibus in qui uoluntarie ponunt pecunias, an sint usurarij. 395.c. & seq.
Mors a quibus rebus nos separet. 32.c
Mors quomodo dicatur destructa a Christo. 615.e
Mortis genera tria. 173.a.b
Mortuari hominis indicia. 429.g
Mortalis peccati culpa est infinita. 119.c
Mortuis quomodo prosint suffragia. 715.d. & seq.
Mortuis quorum suffragia magis prosint, & quomodo prosint. 718.d
Mortuis quæ suffragia sint uilia. 717.b.c
Mortuis quomodo missæ sacrificium prosint. 718.a. b
Mores formantur ex conuictu. 4.a
Mulier an possit dimittere uirum ob uitium contra naturam. 144.g
Mulier uana agit contra Dei opus. 465.b
Mulier uana deformando se, iniuriam facit creatori. 466.b
Mulier uana Leoni comparata. 463.g
Mulier uana facile infamiam contrahit. 470.f. & seq.
Mulier uana incendit Dei templa. 466.b
Mulier uana est gladius, quo uirum demò ad necandum homines. ibi.g
Mulier uana difficile custoditur. 470.b
Mulier uana per Babylonem designata. 470. d
Mulier uana sponsam Christi i. animam ad fornicationem seducit. 466.b. & seq.
Mulieres uanae scorpionibus comparatae. 462. d
Mulieres uanae sunt insensatae. 464. b. & sequen.
Mulieres uanae, faciendo contra leges, grauius peccant. 468.a
Mulieres uanae locustis comparatae. 461.a
Mulieres uanae caudatae, ut demon. 464.e

Mulieres

I N D E X.

Mulieres ornantes se, damnatae. 85.e
Mulieres nimium se ornantes, repr ehenfa. 52. a. b
Mulieris uanitas quantum multiplicet culpam. 467.g
Mulieris cor qua ratione custodiendum sit. 448. c
Mulierum uanitas damnata. 460.f.g. & sequen.
Mulierum uanitas quomodo corrigi possit. 472.d
Mulierum uanitatem qui ferunt, cum leges non seruentur, peccant. 468.a
Mulierum uanitas septem nocumenta illis affert. ibi.b
Mulierum uanarum quidam abusus damnati. 469.c. & seq.
Mulierum odium, & ira quanta sit, exemplo declaratur. 508.g. & seq.
Mundi amatores, in terrenis fortes, in celestibus debiles. 425.d
Mundi status post diem iudicij qualis erit. 113. b
Mundi inuolutio post diem iudicij. ibi.c
Mundus non est ab æterno. 81.e
Mundus quam sit miserabilis, quia Deo non credit. 131.g
Mundus in die iudicij purgari debet. 108.b
Munditia spiritalis tria requirit. 637.b
Mutationum gradus quinque. 550.f
Mutationum quatuor modi. 551.g
Mutuandi debitum duo includit. 352.d
Mutuans quando ratione aequitatis possit aliquid recipere. 420.d. & seq.
Mutuans abstineat a musculorum receptione. 346.a. b
Mutuans potest recipere aliquid ex charitate. 344.b
Mutuans casus nonnulli, in quibus ultra sortem potest aliquid recipere ratione debiti. 418. b. & seq.
Mutuans quando possit ultra sortem aliquid accipere ratione debiti. ibi.b. & seq.
Mutuans an aliquid sperare, & aliquo modo accipere possit. 345.e
Mutuans, siue locans pecunias ad pompam, potest aliquid recipere. 421.d
Mutuans non habet libertatem dandi aliquid usurario. 349.c
Mutuans an peccet recipiendo eandem rem in genere. 357.a
Mutuans sperando aliquid secundario, an peccet. 355.f
Mutuans nihil sperare debere, quomodo intelligendum sit. 345.b
Mutuans casus nonnulli, in quibus ratione aequitatis licet aliquid accipere ratione aequitatis. 420.d. & seq.
Mutuans tria genera. 352.d
Mutuare quibus debeamus. ibi.f. & seq.
Mutuare an liceat pro captanda beneuolentia. 355.c
Mutuare nolentium excusationes sublatae. 354. a
Mutuare coactus potest exigere interesse. 391.f
Mutuare cum periculo capitalis, an sit usura. 270.b. & seq.
Mutuare cum periculo lucri, an sit usura. 371. b
Mutuata rei commoditas non potest uendi. 343. b
Mutuator gratiosus rarus. 426.b
Mutui contractus qui. 308.g
Mutui contractus transfert dominium. 344.c
Mutui gratia non potest recipi, nisi gratia. 344. g
Mutui contractus solus admittit usuram. 350.f
Mutui præceptum quando obliget. 353.f. & sequen.
Mutui causa in tribus casibus ultra sortem licet aliquid accipere. 412.d. & seq.
Mutui causa an liceat ultra sortem aliquid accipere. 411.b. & seq.
Mutui obligatio qua regula inuenienda sit. 352. e
Mutui ratione casus, in quibus ultra sortem licet aliquid accipere. 412.d. & seq.
Mutuo accipiens non tenetur aliquid dare ex debito iustitiæ, sed amicitia. 345.c
Mutuo, & mutuo quomodo differant. 350.c
Mutuo, commodo, & accommodo quomodo differant. ibi.c
Mutuum unde sic dictum. 342. d
Mutuum non potest uendere, nisi gratiam, & charitatem. 351.e
Mutuum tenens ultra tempus, an teneatur domino reddere totum interesse. 417.b
Mutuum est actus charitatis. 432. b
Mutuum uolentum non sapit usuram. 392.b
Mutuum quomodo faciendum sit, & qua intentione. 354.d.e
Mutuum recipiens quando mortaliter peccet. 348. b
Mutuum, & commissio differunt. 381. b

Mutuum

I N D E X.

Mutuum cum usura ob quas causas multi accipiant. 427.d. & seq.
Mutuum triplex. 352.b
Mutuum operis quando communicandū. ibi.
Mutuum oris quando exhibendum. 353.a
Mutuum cordis quando prestandum. ibi.
Mutuum dare qui teneantur ex p̄cepto. ibi.
N
Natura nihil facit frustra. 3.g.h
Naturarum triplex differentiā. 553.d
Naturalis uirtutes quae sint. 2.b
Necessitas duplex. 218.c
Necessitas proximi triplex. 64.b.c
Necessitas legem non habet. 392.d
Negotiationes quae uix fiunt sine peccato. 312.d
Negotium unde sic dictum. 319.g
Nuis effectus qui. 657.h
Nomen unde dictum sit. 483.h
Nomen Iesu, uide Iesu nomen.
Notarij diebus festis suam arte exercere non possunt. 91.h
Novi hominis oculi qui sint. 658.b.c
Novi hominis efficax predicatio. 660.a
Novi hominis feruens charitas quae. 658.d
Novi hominis feruens locutio. 659.b
Novi hominis exemplaris uita. ibi.f
Nuptiarum benedictio ad quid ualeat. 475.a
Nuptiae benedicenda sunt ante carnalem coniunctionem. 474.b
O
Obedientia triplex. 690.d
Obedientia quo exhibenda sit. 481.b.c
Oblatio quae maculam non ingerat. 393.d
Oblatio, qua tenemur seruire Deo, an sit infinita. 121.b
Oculi spirituales qui sint. 18.d
Oculi duo spirituales qui sint. 198.h
Oculorum triplex genus. 559.g
Oculus, & corpus quid mystice sint. 629.a.b
Officium perfectum quodnam dicatur. 673.f
Opera quid iudicij die examinabuntur. 112.d.e
Opera bona sine charitate non ualent ad salutem. 17.d. & sequen.
Opera omnia bona quomodo remunerentur a Christo. 692.e. & seq.
Opera bona pulsant ad aures diuinae misericordiae. 698.g
Opera bona facta sine charitate, sunt aliquo modo remunerabilia in beata uita. 699.d
Opera quae non possint esse mala. 310.c
Opera quae sint semper mala. ibi.d
Opera quae sint indifferentia. ibi.d
Opus seruale triplex. 85.e
Opprobrium quid sit. 590.g
Orandum quomodo sit. 94.c.d
Oratio pro inimicis facta quam uim habeat. 504.b. & seq.
Oratio deuota quos effectus perducit in animam. 68.e
Oratio malorum est impetratiua. 12.h
Oratio ut sit efficax ad impetrandum quod petitur, quatuor requirit. 491.e
Oratio ne a Deo exaudiatur, duo sunt in causa. ibi.d
Oratio quid sit. 638.f.h. & 639.b
Oratio cur dicatur, ascensus. 638.f
Oratio quomodo faciendā. 639.g
Orationes nostrae quando ascendant ad Deum. 13.b
Orationes nostrae sunt acceptae ob meritum Christi. ibi.g
Orationis condiciones. 12.g.h
Ordo uniuersi requirit, ut homo habeat aliquid statum aeternum. 124.c.d
Ordines ad sacros non sunt omnes passim admittendi. 213.b
Osanna quid significet. 499.e
Osculum triplex. 452.e
P
Pax triplex. 691.b
Pax quale bonum sit. 499.c
Pax cur sit necessaria inter ciues. 499.f
Pacem omnes uolunt, sed non iustitiam. 501.a.b
Pacis descriptio quadam. 499.c
Pacis spiritualis descriptio. 458.b
Pacificatio, siue conciliatio quomodo faciendā. 507.a.b
Pacifici de lucro ultra sortem ratione damni emergentis casus nonnulli, quibus demonstratur licere. 415.g. & seq.
Pacifici licet pro damno emergenti de futuro. 415.d
Panis azymus quid mystice significet. 642.a
Papa non potest transferre papatum in alium. 409.e
Paradisus cur sic dictus. 524.f
Paradisus terrestris qualis locus sit. ibi.h
Paradisus terrestris qua ratione conclusus fuerit. 664.f
Parentes quomodo filios regere debeant. 160.g.h
Parentes qui honorant, quae pramiam referant. 162.f. & seq.
Parentibus cur filij obedire non soleant. 160.d. &

I N D E X.

d. & sequen.
Parentum honor in quibus consistat. 224.b
Parentum maledictio est filijs periculosa. 165.h
Parentum negligentia in educandis filijs damnata. 161.d.e.f
Partialitates damnatae. 230.b. & seq.
Passio Christi, uide etiam Christus.
Passionis Christi tria consideranda sunt. 617.f
Passionis Christi mensura fuit immensus amor. 579.g
Passionis Christi mensura, unde sumenda sit. ibi.f
Passionis Christi cause quatuor. 586.d
Passionis Christi efficiens causa fuit humilitas. ibi.f
Passionis Christi effectus. 615.b
Patres antiqui manducauerunt spiritualiter Christum. 572.e
Patres ueteres non manducauerunt Christi corpus. 571.c
Paterna benedictionis fructus. 163.g
Pati, sufferre, et sustinere, quomodo differat. 20.g.h
Patientia, & benignitas sunt clypeus, & gladius. 19.a
Patientia cur nobis necessaria. 720.g. & seq.
Pauli uis in predicando quanta. 404.a.b
Pauper melius potest exercere affectum pietatis in proximum, quam diues. 40.h
Pauper Dei, et diues seculi, qui non sint. 684.d
Pauperum tria genera. 684.c
Pauperum oppressio quantum Deo distinet. 172.a. & seq.
Peccata manifeste duplici culpa est reus. 431.b
Peccantes contra naturam sunt filij dissidentiae. 148.d
Peccantes contra naturam committunt homicidium. 143.f.g
Peccantes contra naturam aspidi comparati. 146.d.e
Peccantes contra naturam habent triplex impedimentum ad penitentiam. 146.g
Peccantium contra naturam mystica punitione. 142.g. & seq.
Peccantium contra naturam reprobationis signa. 146.d. & seq.
Peccata uenialia quibus comparentur. 706.h
Peccata quae in die iudicij syndereis statuet contra conscientiam. 545.a. & seq.
Peccata sunt inaequalia. 701.b
Peccata sunt emendabilia. 702.b
Peccata, quae charitatem extinguunt. 166.g
Peccata quae damna afferant. 167.b
Peccata obcaecant homines, ne uideant futura iudicia. 182.b
Peccata religiosorum quomodo corrigenda. 261.e.f
Peccata manifesta quomodo sint corrigenda. 261.a
Peccati mortalis culpa quomodo sit infinita. 119.e. & seq.
Peccati mortalis quanta sit grauitas, & magnitudo. ibi.f
Peccati mortalis grauitas notanda. 121.e
Peccati mortalis infinitas unde sumi possit. ibi.e.f
Peccati mortalis culpa quid sit. 254.b
Peccati transgressio triplex. 122.c
Peccati actus quo sit infinitus. 120.a. & seq.
Peccati contra naturam abominaciones tres. 143.f. & seq.
Peccati contra naturam qui delectantur, quomodo iuuenes decipiant. 141.h
Peccati contra naturam detestatio. ibi.b.c.d. & 144.b.c.d
Peccati contra naturam quae sine cause. 140.f
Peccati contra naturam triplex corruptio. 140.a. & seq.
Peccatum contra naturam erubescunt demones. 141.e.f
Peccatum mortale est diaboli scinum. 664.c
Peccatum quid sit. 122.g
Peccatum mortale infinita contumelia afficit Deum. 122.g.h
Peccatum proximi tripliciter variatur. 260.h
Peccatum contra naturam est causa, cur Deus peste, & fame nos affligat. 145.d
Peccatum contra naturam non habet simile in natura. 146.b
Peccatum contra naturam aufert priuatum iudicium rationis. 140
Peccatum contra naturam triplicem perducit horrorem. 139.f
Peccatum contra naturam sola uoce os, & aerem sedat. 142.a
Peccatum occultum quomodo sit corrigendum. 261.c.d
Peccator quomodo debeat se Deo reconciliare. 633.b
Peccator quibus gratis a Deo conuertatur. 448.g
Pec-

I N D E X.

Peccator oculis clausis ad infernum ducitur. 198. h
 Peccator peccatori fauet. 159. g
 Peccator an corrigere possit sine peccato. 266. e. & seq.
 Peccatores quomodo dicantur excacari a Deo. 179. b
 Peccatores quomodo lumine diuinae gratiae excacantur. 180. a
 Peccatores Deus ad se reuocat. 14. h
 Peccatores quo ad Deum reuocentur. 15. b. c
 Peccatores quibus modis a Deo cadere permittantur. 179. e
 Peccatoris quanta sit obstinatio, nota. 551. e
 Peccatoribus quis misericordias porrigat Deus. 173. f. & seq.
 Peccatorum tria genera, & eorum varia conuersio. 14. d. & seq.
 Peccatorum confessione emimus amorem diuinum. 50. g. h
 Peccatorum tres conditiones. 700. d
 Peccatorum culpe non ponuntur simul cum corporis depositione. ibi. g
 Peccatorum alia fenescunt, avaritia sola iuuenescit. 443. a
 Pecunia superabundans cur gratis communicanda sit. 364. b
 Pecunia non potest emi, vel vendi. 331. c
 Pecunia quomodo fructum pariat. 363. c
 Pecunia cur inuenta. 362. c. duplex pecunia. d
 Pecunia qua sit vituperanda. 362. d. e
 Pecunia non est causa fructus, ut sunt agri. 351. g
 Pecunia; cur pecuniam parere non possit. 348. d
 Pecuniam in capsula mortuam tenentes sunt damnandi. 364. c
 Pecunias ponentes in montibus, seu praestitis voluntarie, sunt usurarij. 356. e
 Pecunias ponere in montibus, siue praestatis, argumenta varia refelluntur, quibus probatur licere. 397. b. & seq.
 Pecuniae usus non differt ab eius valore. 360. f. & seq.
 Poena appositae mutuo, si non restituatur certo tempore, an exigi possit. 418. c
 Poena triplex. ibi. d
 Poenarum quatuor genera, siue gradus. 711. a
 Poena iuste exiguntur a peccatore post reuersionem in gratiam. 703. d
 Poenitens verè qui censetur. 704. b
 Poenitentia quid sit. 703. b
 Poenitentia imposita a sacerdote, est per modum praeccepti. 250. f
 Poenitentia imposita a sacerdote in confessione, an sit de essentia sacramenti. 250. g
 Poenitentia quae sint plerumque admittenda. 703. b
 Peregrinus homo descriptus, vide Homo nouus.
 Perfectio evangelica in quibus consistat. 673. d. & seq.
 Perfectionis gradus tres. 673. b
 Perfectus qui non sit. 687. b
 Permutationis contractus qui. 308. f
 Permutationis iniustitia unde oriatur. 309. b
 Permutationis contractus, ut sit iustus, quid requiratur. 309. b. c
 Perplexitas triplex. 540. g. h
 Perplexitas quomodo tollenda. ibi. g. h
 Perseuerantia perducit ad triumphum. 723. b
 Perseuerantia necessaria. 656. g. & 657. a. b
 Perseuerantia quid sit, & quae eius figura. 723. d. & seq.
 Perseuerantia an sit in praeccepto. 723. g
 Perseuerantia necessitas exemplis demonstrata. 721. e
 Perseuerantiae descriptio. 723. c
 Pes quid mystice significet. 541. c
 Philosophorum vita qualis fuerit. 3. a
 Pietatis duo genera. 507. c
 Platonis ciuitas, quantum ad rerum communitatem damnata. 300. g
 Poderis quid, & unde sic dicatur. 656. g
 Politica auctoritas est uicta. 302. b
 Pollutio nocturna an impediatur sumptionem eucharistiae. 638. b
 Porta ciuitatis spiritualis, & ianitor. 70. d
 Porta inferi duae, quae sint. 536. f
 Possessor male fidei, est veluti latro. 307. c
 Potestas dimittendi peccata in quibus sit. 243. b
 Praecepta moralia sunt cordi inscripta. 6. f
 Praecepta Dei quas potencias respiciant. 6. d
 Praecepta duobus modis seruantur. 220. e
 Praecepta an prius seruanda, quam consilia. ibi. e. f
 Praecepta Dei non esse possibilia asserere, est blasphemia. 426. e
 Praecepta negativa quomodo obligent. 257. d
 Praecepta Dei cur lenia, et facilia sint. 30. a. b
 Prae-

I N D E X.

Praeceptum de die festo seruando quale sit. 81. g
 Praeceptum de die festo, quomodo sit seruandum. 85. b
 Praeceptum de die festo seruando quomodo sit dispensabile. 89. b
 Praeceptum de audiendo uerbo Dei est praecceptum praecceptorum. 96. e
 Praeceptum confessionis obligat, etiam si non adsit mortale peccatum. 248. e. f. g
 Praeceptum de diligendis inimicis quae contineat. 500. a
 Praeceptum melius ne sit, quam uotum. 221. g
 Praeceptum iusti notitia unde haberi possit. 336. a. & seq.
 Praeceptum iusti dimidium quomodo sit intelligendum. 327. g
 Praeceptum iusti uarij modi. 331. g. & seq.
 Praeceptum iustum quomodo statuendum. ibi. g. h
 Praeceptum excessus quando reddat contractum iniustum. 327. g
 Praeceptum rei non est taxandum ratione utilitatis eminentis. 337. g
 Praeceptum minoratum, an sit iustum. 383. e
 Praeceptum rerum quoduplex, & quomodo persanandum. 335. d
 Praeceptum rerum augere an liceat. 332. d. & seq.
 Praeceptum rei uenditae debet esse proportionatum. 324. b
 Praedicandi forma tradita a Diuo Francisco suis. 9. c. d
 Praedicandum quid sit. 9. g
 Praedicandum non est contra Clerum apud populum. 54. a. b. g
 Praedicare euangelium quid sit. 9. f
 Praedicator an peccet praedicando cum peccato mortali. 266. g
 Praedicator, et Doctor qualis esse deat. 299. d
 Praedicator non debet timere detractores. 483. a. & f
 Praedicatores probati qui. 77. b
 Praedicatores quid praedicare debeant. 79. a
 Praeeminentia duplex. 43. b
 Praelati tripliciter tenentur ad suum officium faciendum. 263. g
 Praelati, & Superiores egent magno auxilio subditorum. 262. g
 Praelato quando sit obediendum. 543. e. f
 Praelatus est frater, & pater. 262. h
 Praelatus quibus modis corrigi debeat. 263. a
 Praelatum unde dictum sit. 605. f
 Praescribere quid sit. 301. b
 Praescriptio quid sit. ibi. g
 Praescriptio unde auctoritatem habeat, & cur licita. ibi. b
 Praescriptio cur introducta. ibi. c. d
 Praescriptio non est contra ius naturae. 304. h
 Praescriptio rerum iusta est, & in quibus rebus fiat. 301. h
 Praescriptio iuris canonici, cur sit distincta a ciuili. 305. e
 Praescriptio mala fidei non concordat iuri naturali. ibi. d
 Praescriptio mala fidei in iure ciuili quem finem habeat. ibi. e
 Praescriptio mala fidei quomodo admissa sit. ibi. g
 Praescriptione qui possidet, iure possidet. 303. g
 Praescriptione peracta, si appareat mala fides, an fieri debeat restitutio. 306. f
 Praestantiae, siue impraestita; uide mutuum, mutuae, & mons.
 Praesumptio est damnationis causa. 15. d
 Praesumptio est nobis necessaria. 200. c
 Princeps debet esse misericors. 151. e
 Princeps debet fauere religionibus, & religiosiis uiris. 153. c. d
 Princeps debet uidere aliorum peccata, non alienis, sed suis oculis. 154. g. h
 Princeps grauiter punire debet uiros pestilentos. 157. a. & seq.
 Princeps debet honorare sacra, & diuina. 152. b
 Princeps quae uenerari debeat. ibi.
 Princeps debet habere curam diuini cultus. ibi. c. d
 Princeps debet honorare gradum ecclesiasticum. ibi. f. g
 Principem normam gubernandi a Deo accipere debet. 149. c
 Principes, qui ignorare uolunt corrigenda; grauiter damnati. 154. g. h. & seq.
 Principes debent corrigere blasphematores. 156. a
 Principes ad quid Dei locum teneant. 154. f
 Principes quos priuatim corrigere debeant. 156. a. & seq.
 Principi necessaria est iustitia. 149. d
 Principi uirga, & baculus sunt necessaria. 151. g
 Principi, & Dominis qui uolunt esse fideles, quid seruare debeant. 154. c
 Principi triplex iustitia necessaria. 149. g. & seq.
 Index ad 2. Tom. S. Bernard. e Principi

Principi quas virtutes potestatem tribuant. 150. a
 Principi necessaria est humilitas. ibi. b
 Principibus, quibus omnibus abundant una res deest, qui veritatem dicat. 154. b. c
 Principis iustitia in quibus consistat. 150. b
 Principis domestici hostes, sunt adulatores. 153. b
 Principis descriptio. 149. c
 Principatus, siue dominium duplex. 301. g
 Probabilitas fidem excludit. 128. b
 Probatio ubi sit necessaria. 225. b
 Probatio in religione necessaria. 212. c. d
 Prophetia includit imperfectionem. 21. g
 Proprietatis abrenuntiatio est bona. 41. a
 Proprius sensus cecat conscientiam. 536. a
 Proprietas magna obacat hominum mentes. 182. a
 Proximi dilectio duplex. 657. c
 Proximi dilectio tria bona operatur. 231. d. & sequen.
 Proximo in quibus necessitatibus sit subueniendum. 63. b. & seq.
 Proximus quomodo diligendus sit. 234. e
 Proximus quomodo diligendus in necessitate corporali. 65. f. et seq.
 Proximus quomodo sit amandus. 61. b. & sequen.
 Proximus quomodo sit diligendus. 44. e. f
 Proximus quomodo sit diligendus in necessitate temporali. 66. a. & seq.
 Proximus quibus affectibus amandus. 40. e. & seq.
 Proximus in necessitate spirituali, quomodo amandus. 64. d. & seq. & 65. d
 Puero ad acquirendam sapientiam tria necessaria. 654. a
 Puerorum imperfectiones quae. 22. f. g
 Pulchritudo quid sit. 730. b
 Purgatorij pena, & tormenta quae. 711. a. & seq.
 Purgatorij poena cedunt in Dei gloriam. 704. f
 Purgatorij animae a quibus torquentur. 713. c
 Purgatorij animae quomodo suffragijs inueniuntur. 715. d. & seq.
 Purgatorij animae norunt suffragia sibi oblata. 715. b
 Purgatorij animae quibus gaudijs afficiuntur. 713. g. & seq.
 Purgatorij status explicatus. 708. g. & seq.
 Purgatorij status cognitio quam sit utilis. ibi.

Purgatorij status triplex. 709. b
 Purgatorij locus ubi sit. ibi. d. & seq.
 Purgatorij duplex cruciatus. 711. c
 Purgatorij ignis qualis. ibi. f. g. & seq.
 Purgatorij ignis quomodo animas puniat, cum sit corporeus. 712. a. & seq.
 Purgatorium triplici lege demonstratur. 705. d. e
 Purgatorium in omni statu fuit. ibi. f
 Purgatorium esse, varijs rationibus probatur. 700. d. & seq.
 Purgatorium esse, apparitionibus probatur. 707. h
 Purgatorium probatur testimonio infidelium. 708. c
 Purgatorium qui non adeant. 710. e. f
 Purgatorium qui adeant. ibi. g

Q

Questio inutilis silentio soluenda est. 283. f

R

Rapina quibus flagellis puniatur. 171. g. & seq.
 Rarum omne charum, & pretiosum.
 Ratio sumpta, aut manita ex scriptura est valida. 219. h
 Ratio in eligendis, & fugiendis vitur syllogismo. 542. a
 Ratione damni emergentis licet pacisci de lucro ultra sortem. 415. f. & seq.
 Ratione temporis quando liceat, vel non liceat vendere plus, aut emere minus. 325. c. & seq.
 Rationis pars superior dicitur scintilla, & cur. 520. g
 Rationales homines quid desiderent. 623. f
 Rationalium hominum crux quae. ibi.
 Reconciliatio cum proximo quomodo facienda. 634. g. h
 Redditus praediales an emere liceat ad vitam. 327. c
 Redditus praediales an hereditarie emi possint. 329. e
 Redditus pecuniarios an emere liceat. 330. c
 Redimere vexationem licet. 357. h
 Regeneratio quomodo duplex. 534. b
 Regna cur transferantur. 151. c
 Regnum caelorum quale futurum post diem iudicij.

indicy. 117. d. e
 Regnum caelorum quodnam sit. 607. c
 Regula quadam viuendi optima. 424. g
 Regula pro contractu venditionum, & emptionum. 335. d
 Religio unde sit dicta. 523. f
 Religio non est damnanda ob periculum transgressionis voti. 217. a
 Religio non est damnanda propter malos religiofos. 215. f. g. h
 Religionem, & cultum diuinum esse nobis insitum a natura, quibus signis demonstrari possit. 679. b. et seq.
 Religionem an ingredi aliquis velit, signa quatuor quibus cognoscitur. 210. g. et seq.
 Religionem ingredi volenti non est timenda communis fragilitas. 214. f. g
 Religionem ingredi volens, aut alium ad hoc inducere, quae considerare debeat. 213. d. & seq.
 Religionem ingredi volentium quatuor signa. 211. g. h
 Religionem an ingredi debeat is, qui parentes habet pauperes. 223. g. h
 Religionem omnes admittere non est bonum. 225. c
 Religionem ingredi volens, quorum consilia vitare debet. 218. g
 Religionem qui non sint admittendi. 212. b. c
 Religionis ingressus, in quibus requirit consilium. 228. f
 Religionis ingressus, an consilio examinandus sit. 226. b. c. d
 Religionis ingressus nullare humana impediri debet. 227. g. & 228. b
 Religionis ingressus discretionem triplicem requirit. 211. f. et seq.
 Religionis utilitates. 153. d
 Religionis beneficia, & utilitates. 214. d
 Religionis ingressum quidam dissuadent ob quatuor dubia irrationabilia. 214. e. & sequen.
 Religionis status multis argumentis improbat, & eorum solutio. 216. & seq.
 Religionis impugnatores quibus comparentur. ibi. c
 Religionis status quas utilitates afferat. 210. h
 Religionis status magnitudo varijs rationibus demonstrata. 206. b. & seq.
 Religionis tria vota totum hominem persciunt. 629. d. e. f
 Religiosi an possint accipere aliquid pro pe-

cunijs impraestitis, seu in motibus positi. 399. b. c. d
 Religiosi qui sua religioni fauent, alia detrahendo, reprehensi. 228. c. d
 Religiosi debent praecellere charitate secularis. 629. h
 Religiosi triplici spe praecellere debent. 630. b
 Remuneratione qui sit dignus. 28. d
 Renes cur Deo offerrebantur olim. 446. d
 Renunciare omnibus quis perfecte dicatur. 222. e
 Rebus in nostris tria habemus bona. 330. d
 Rei vendenda defectus tres. 339. d
 Rem maculatam vendere, an sit peccatum graue. 339. c. et seq.
 Rerum diuisio per quos facta sit. 302. e
 Rerum translatio quomodo iuste fiat. ibi. e
 Rerum possessio triplex. 360. h
 Rerum dominium quot modis priuate transferatur. 307. f
 Rerum diuisio, & appropriatio cur sit licita. 301. c. d
 Rerum, quae mutuo dantur, tria genera. 342. f
 Rerum ualor duplex. 335. d
 Res quomodo debeant esse oibus coes. 301. a
 Res nobilior saepe est minus pretiosa. 309. e
 Res possessa ad duplicem finem ordinari potest. 361. d
 Res omnes communicant suam vim hominibus gratis. 435. g
 Res non possunt pluri vendi, aut emi, quam valent. 336. a. & seq.
 Res tantum valet, quantum uendi potest, quomodo intelligendum sit. 334. d
 Resurrectio die iudicij quomodo fiet. 108. d. & seq.
 Resurrectio Christi cur non fuerit dilata ad diem iudicij. 645. c
 Resurrectio Christi qua hora facta. 646. d. & sequen.
 Resurrectio Christi cur non statim facta. 645. b
 Resurrectio Christi cur tali tempore facta. 646. c
 Resurrectio Christi cur fuerit necessaria nobis. 643. d. et seq.
 Resurrectio Christi cur fuerit necessaria comprehensoribus. 644. b. & seq.
 Resurrectio Christi fuit necessaria ratione damnatorum. ibi. e
 Resurrectionis Christi decem contemplationes. 642. h

I N D E X.

Resurrectionis Christi tria tempora conside-
rari possunt. 645.c. & seq.
Resurrectionis Christi incunditas generalis,
& alia eius apparitiones. 651.b
Resurrectionis Christi quanta fuerit incun-
ditas. 647.b. & seq.
Rex in regno anima qui sit. 564.f

S

Sabbathi die, quae opera essent Iudaeis in-
terdicta. 87.d
Sabbathi dies non est seruandus. 84.e.f
Sabbathi dies cur seruandus fuerit a Iu-
daeis. 82.b
Sabbathi dies cur mutatus in diem domini-
cum. 82.e. & seq.
Sabbathi diei obseruatio qualis, & quid hoc
praeceptum contineat. 82.f.g
Sabbathi obseruatio qualis apud Christia-
nos. 100.d
Sacerdos quomodo dicatur claudere caelum.
245.d
Sacerdos accedens ad communicandum in-
firmum, duas ferre debet hostias. 558.b
Sacerdos ignorans, quia non potest discere,
an excusetur. 188.d
Sacramenta nos sanctificant. 511.a
Sacrificium sine sale non placet Deo. 211.d
Salua ualet contra uenenum serpēis. 288.a
Salus non est extra ecclesiam. 199.b. &
200.a
Salute de sua qui fuerint certi. 520.b
Samaritana mulier, quid mystice significet.
190.c
Sancti viri sua bona non uident. 37.h
Sancti orant pro ijs, qui sunt in purgatorio.
714.d
Sanctorum hominum sapientia quae. 198.e
Sanctorum diebus festis, quae a nobis consi-
deranda sint. 95.e
Sanctum quid esse dicatur. 62.g
Sanctificati qui fuerint in uentre matris.
511.b
Sanctificatio triplex. 510.h
Sapiens nunquam sine gaudio. 525.f
Sapientia triplex. 462.h
Sapientia huius mundi triplex. 663.h
Sapientia clauis tres. 654.a
Suis festio facta in mortali culpa, ualet.
691.h
Saturitas spiritalis quae. 36.d.e. & seq.

Scholares diebus festis studere, et scribere
possunt. 92.a
Scientia necessaria ad bene uiuendum.
186.a
Scientia sine charitate non potest haberi.
16.b. & seq.
Scientia quadruplex. ibid.
Scire quae omnes homines teneantur. 187.h
Scriptura digito Dei. i. Spiritu sancto scri-
pta. 498.g
Scriptura mos in loquendo. 106.c
Securationis contractus, an sit licitus. 373.c.
& seq.
Securationis varij modi. ibi.d
Securitatē contractus execrabilis qui sit.
374.g
Sensus quinque spirituales. 464.h
Sensuales homines quae desiderant. 623.c
Sybilla nomen Iesu praedixit. 485.h
Sychar quid significet. 289.b
Signa praecedentia uniuersale iudicium quot;
& quae. 107.a. & seq.
Signorum quatuor genera, unde pender in-
dicium. 134.f
Silentij, sicut aciturnitatis tres gradus. 686.f
Simonia quid sit. 171.c
Synai quid significet. 15.e
Synderefsis quid sit. 521.g.h
Synderefsis quomodo conscientiam erroneam
arguat. 541.f
Synderefsis conscientiam arguit. 543.h
Synderefsis quae peccata statuet contra con-
scientiam in die iudicij. 545.a. & seq.
Synderefsis quomodo arguat conscientiam.
542.a
Syon quid significet. 498.d
Sitre quid sit. 292.a.b
Sitis, quae nunquam expletur, duplex. 412.b
Soccidarum contractus explicati. 385.b. &
sequen.
Soccidarum casus quidam liciti explicati.
ibi.h. & seq.
Soccidarum iustitia quomodo cognoscenda.
ibid.c
Soccidae quibus casibus iustae fieri possunt.
386.a. & seq.
Soccidae quibus modis possint pati damnum.
387.c
Soccidae, quae sunt in ouibus, uarijs casibus
explicatae. 386. & 387
Soccidae bonum quomodo licite fiat, uarijs ca-
sibus explicatur. 387.b. & seq.
Soccidae

I N D E X.

Soccidae bonum quibus casibus sint illicitae.
388.d. & seq.
Societas quid sit. 378.a
Societas quomodo fiat. ibi.a
Societas tribus modis uariari potest. ibi.b
Societas bona utilis. 213.e. & seq.
Societatis casus uarij explicati. 378.c. &
sequen.
Societatis lucra quomodo diuidenda.
379.e
Sodoma quid significet. 76.d
Sodoma, & Gomorra signa quae. 176.b. &
sequen.
Sodomiae uitium, uide Peccatum contra na-
turam.
Sol, & Luna ubi erunt post diem iudicij.
114.c
Solis adoratio apud gentiles qualis. 83.h
Solutionis terminus triplex. 322.c
Solutionis tempus dare, est ueluti mutare.
ibid.d
Solutionis tempus dare, quam sit laudabile.
ibidem.
Somnus quid. 458.c
Sors quid sit, & quot modis sumatur. 411.
d. e
Spado quis dicatur. 475.f
Spem ponere in creaturis, est desperare de
Deo. 413.f
Spes triplex. 633.g
Spes triplex contra triplicem timorem.
73.a
Spiritalium hominum crux, & quid deside-
rent. 624.c
Spiritalium secretorum intelligentia, triare
quiri. 685.b
Spiritus septem nequiores, qui habitant in
anima mala, qui sint. 532.g. & seq.
Spiritus sancti operationes septem. 526.a. &
sequen.
Stabilitas nobis necessaria. 722.d
Status triplex, & triplex fructus trium sta-
tuum. 476.d. & seq.
Statutum concedens ei, qui missus est in posse-
sionem, certum fructum pro centenario, an
ualeat. 419.d
Stulti in hoc mundo aeterna tormenta incur-
runt. 197.f.g
Stultus in culpa, sapiens erit in pena.
188.a
Suffragia pro mortuis facientium quatuor ge-
nera. 718.c. & seq.

Suffragia pro mortuis facta, quomodo sint.
715.d. & seq.
Suffragia quae sint mortuis utilia. 717.a. b.
& sequen.
Superbia excusat conscientiam. 535.g.
Superbia est primum uitium, quod est incre-
pandum. 167.e
Superbia quorum uitiorum sit origo. ibi.f
Superbia, & elatio quomodo differant.
468.c
Superbia replet omnibus peccatis. ibi.d
Superbia uitium damnatum. 178.c. d
Superbia filiae quae. 270.f
Superstitiones nonnullae enumeratae, & dam-
natae. 168.b. & seq.
Superstitionum uarij ritus. 682
Suspicionum quatuor genera. 135.h

T

Taberna an festis diebus sint aperienda.
89.b
Tentans Deum quantum peccet. 126.e
Tentare Deum quid sit. ibi.b
Tentat Deum homo tripliciter. ibi.c
Tentatus uarijs angustijs, desperare non
debet. 68.b.c
Terra qualis futura post diem iudicij. 113.f
Terra quibus rebus commoueat. 31.f
Theodosij singularis clementia. 503.b. c
Theodosius pro beneficio habebat, quod sibi
petere uenia. ibi.b
Timor triplex, qui remouet animam a bo-
no. 52.f
Timor filialis, et castus qui. 33.c
Timores uarij, & qui sint. 32.h
Timores tres inducunt nos ad conscientiae di-
scussionem. 633.e
Timores tres, qui sunt causa boni operis cum
intellectu incredulo. 55.f. & seq.
Tyrannica coactio quae dicatur. 392.b
Titulus quid significet, & unde dicatur.
523.f
Tonitruum unde causetur. 689.f
Topatius quid, & qualis sit. 725.f.g
Transfere quilibet rei sua potest dominium,
nisi a lege prohibeatur. 30.g
Transfere nemo potest plus iuris in alium,
quam ipse habeat. 404.h
Translatio rerum priuata auctoritate quor-
umodis fiat. 307.f
Tran-

I N D E X.

Translatio rerum quomodo iuste fiat, et quo-
 iuplex. 302.e.f.
 Tranquillitas longa est causa, cur homo non
 uideat futura Dei iudicia. 181.e
 Tranquillitas bona, & mala qua sint. 330.a.
 & seq.
 Transubstantiationem fieri posse, quibusda
 argumentis suadetur. 550.e. & seq.
 Tribulatio quos effectus producat. 688.a.b.c.
 Triumphus spiritualis quibus rebus acqui-
 ratur. 722.c. & seq.
 Tuba, qua homines conuocabuntur ad iudi-
 cium, quaerit. 108.e

V
 Alor rerum duplex. 335.d
 Valor reru ex quibus attendatur. 359.c
 Valor, vel usus rerum, quibus modis pensan-
 dus. 335.e
 Vana mulier omnib. peccatis plena. 468.d.e
 Vana mulier facit contra Dei opus. 465.h
 Vana mulieris descriptio. 468.b. & seq.
 Vanitas mulierum nocet proximis. 471.d
 Vanitas mulierum damnata. 460.g. & seq.
 Vanitas mundi scorpionum comparata. 461.e
 Vanitas mundi quomodo possit uinci. ibi.
 Vanitas est reprobationis signum, sicuti hone-
 stas saluationis. ibi.h
 Vanitas qua nocumenta ipsis mulieribus af-
 ferat. 468.b. & seq.
 Vanitates mulierum qua ratione corrigi pos-
 sint. 471.d
 Vanitates mundi qua mala, & quibus infe-
 rant. 465.c. & seq.
 Vanitatis mundi origo qua. 460.g
 Vanitatis mundanae sexdecim malignitates.
 461.d. & seq.
 Vanum cor septem iniquitatibus grauat. 465.g
 Vendens ponderibus iniustus an peccet. 317.f
 Vendens rem viciatam, an peccet. ibi.b.c
 Videntes res maculatas, an peccent morta-
 liter. 339.d
 Videntes res permixtas quomodo peccent.
 ibi.g. & seq.
 Videntis dolosa intentio quibus signis cogno-
 scatur. 376.b
 Vendere rem plusquam valet, an liceat. 335.
 c. & seq.
 Vendere rem, & eandem reemere diminiu-
 to pretio, an liceat. 333.f.g

Vendere tempus a modo sit illicitum. 318.d
 Vendere tempus in quibus casibus liceat.
 323.a.b
 Vendere plus, aut emere minus quando liceat
 ratione temporis. 325.c. & seq.
 Vendi qua non possint. 330.c
 Venditio quid sit. 402.d
 Venditiones qua prohibita diebus festis. 89.
 a. & seq.
 Venditioni qua res sint subiecta. 402.d.e
 Venditor non tenetur manifestare vitium ma-
 nifestum. 340.d
 Venenum quid significet. 147.h
 Venetorum praesentia. 391.d.e
 Venter spiritualis qui sit. 531.b
 Verbi incarnatio Dei in nos amorem decla-
 ravit. 11.h
 Verbi Dei effectus triplex. 95.e
 Verbi diuini efficacia quanta. 74.f
 Verbi diuini vires quatuor. 79.c.d. & seq.
 Verbi diuini vis maxima. 79.c
 Verbi diuini fructus varij. 75.a. & seq.
 Verbi diuini sex eminentia, & perfectiones.
 76.f.g
 Verbo Dei qui non nascitur, non uiuit. 75.e
 Verbum Dei audire, quam sit necessarium.
 100.g
 Verbum Dei seruare quid sit. 411.a
 Verbum Dei obseruans non videbit mor-
 tem. 411.a
 Verbum Dei fructificat, & glorificat. 80.b.d
 Verbum Dei comparatum cum missa sacri-
 ficio. 95.h
 Verbum Dei quanta diligentia sit audien-
 dum. ibi.
 Verbum Dei quando, & quare sit audiendū.
 96.a. & seq.
 Verbum Dei an magis audire tenemur, qua
 missam. 96.a.b. & seq.
 Verbum Dei audire cur non sit praecipuum
 ab ecclesia. 97.d
 Verbum Dei est anima speculum. 76.f
 Verbum Dei quatuor lumina tribuit anima.
 ibi.a. & seq.
 Verbum diuinum imbro comparatum. 75.
 c. d
 Verbum diuinum soli comparatum. 71.f
 Verbum diuinum nos defendit ab insidijs ini-
 micorum. 79.f
 Verbum diuinum a quibus malis nos defen-
 dat. ibi.h
 Verbum diuinum quomodo mentem illu-
 minet.

I N D E X.

minet. 77.c
 Verbum diuinum animam decorat. ibi.e
 Verbum diuinum quibus modis cor audien-
 tium inflammet. 77.h
 Verbum diuinum dat vitam. 78.a
 Verbum diuinum est animae cibus. ibidem.
 c. d
 Verbum diuinum audire est maximum si-
 gnum praedestinationis. ibi.e
 Verbum diuinum delectationem procreat in
 anima. ibi.e
 Verecundia in confessione est magna pars sa-
 tisfactionis. 255.g
 Vespasianus nunquam fuit iniuriarum ven-
 dicator. 503.c
 Victoria spiritualis, est perseverantia esse-
 tius. 724.d
 Victoria spiritualis in quibus consistat. ibi-
 dem.e
 Videre in scriptura interdum valet experiri.
 411.b
 Vigilantij error qui fuerit. 224.g
 Vindicta genus praclarum, quodnam sit.
 502.f.g.h
 Vipera natura qua. 160.e
 Vir anima qui dicatur. 292.h
 Vir habet ius in uxorem, sed non potest illud
 transferre in alium. 410.c
 Viri cor duplici eget custodia. 448.c
 Viro bono quatuor sunt necessaria. 500.f
 Virgo occulta corrupta, an velari debeat.
 473.b
 Virgines non debent esse otiosae. 481.g.h
 Virgines solum animo non debent conse-
 crari. 473.a
 Virgines etiam suorum commercium cauere
 debent. 478.e.f
 Virgines cur consecrentur, & benedicantur.
 475.b.c
 Virginum gradus tres. 472.e
 Virginitas triplex. ibi.g
 Virginitas corporalis qua. ibi.g
 Virginitas mentalis ut eripi non potest. 473.a
 Virginitas est matrimonio praeferenda. ibi-
 dem.d
 Virginitas non est sub pracepto. ibi.d
 Virginitas quid sit. ibi.e
 Virginitas fructu superat matrimonium.
 476.c.d
 Virginitas ducit ad visionem Dei. 472.d
 Virginitas duodecim virtutibus ornata.
 476.b. & seq.

Virginitas semper permanisset, si peccatum
 non fuisset. 474.g
 Virginitas ob duodecim rationes praefertur
 matrimonio. 473.e. & seq.
 Virginitas in statu innocentiae ordinata fuit.
 ibi.g
 Virginitas angelicae conditioni prelata.
 474.a
 Virginitatis laudes. 473.e. & seq.
 Virginitatis fructus centesimus. 476.g
 Virginitatis custos est honestas. 480.a
 Virtus est scientia fortior. 132.a.b
 Virtutes theologiae sunt connexae. 23.h
 Virtutes consuetudinales quando facile ac-
 quirantur. 3.h
 Virtutes theologiae in quibus potentys sint,
 et quid efficiant. 24.f
 Virtutes quadam essentialiter imperfectae
 quae. 22.e
 Virtutes naturales quae. 22.e
 Virtutes naturales quomodo dicantur perfe-
 ctas, et imperfectas. 3.d
 Virtutes gratuita perfectionem tribuunt. 3.
 d. & 4.b
 Virtutes consuetudinales raro inueniuntur
 perfectas. 3.f.g
 Virtutes consuetudinales imperfectas sunt.
 3.a
 Virtutes naturales in nobis sunt laesae. 2.c
 Virtutes consuetudinales quae. 2.d
 Virtutes naturales pedibus comparatae.
 2. d. e
 Virtutes naturales quomodo inueniuntur, & au-
 geantur. 2.f
 Virtutes theologiae quae. 2.g
 Virtutes diuinae quae. ibi.
 Virtutes theologiae tres. ibi.h
 Virtutes theologiae aliis comparatae. ibi.
 Virtutis vnica est regula. 5.c.d
 Vita propria quando sit ponenda pro proxi-
 mo. 65.f.g.h
 Vitam ponere pro vita proximi, est consiliū.
 67.b
 Vita actiua status septem. 655.a
 Vita speculatiua perfectio. 656.b. & seq.
 Vita mixta perfectio. ibi.d.e
 Viuit qui bene, nunquam est tristis. 525.g
 Vitio aliquo infecti, omnes eodem vitio labo-
 rare existimant. 138.d.e
 Vitiarum de quibus iudicium ferri solet, qua-
 tuor genera. 136.b.c
 Vitae res conseruantur, & diuisione cor-
 run-

I N D E X.

rumpuntur. 506.b
 Vocabulorum proprius significatus non est relinquendus. 398.e
 Vocatio triplex. 422.e
 Voluntas non dicitur libera, quia possit malum. 518.c
 Voluntas sola facit usurarium de lege diuina, non humana. 356.b
 Voluntas in quod ueritum tendat. 220.a
 Voti certi certitudo que. 219.a
 Voti obligatio qualis sit. 219.g
 Voti magnitudo unde cognosci possit, et quanta sit. 207.c
 Voti religionis magnitudo. 208.d. & seq.
 Votorum fructus duodecim. 211.b
 Votum quid sit. 225.d
 Votum est per se bonum. 217.g
 Votum obedientia est holocaustum. 208.e
 Votum operi addit maius meritum. 207.b
 Votum non inducit necessitatem absolutam. 218.d
 Votum qui implet, semper dat, et reddit Deo. 219.a.b
 Vouens magis stabilitur in uia Dei. 209.d
 Vouentis largitas quanta sit. 208.d. & seq.
 Vouere est maioris difficultatis, quam non vouere. 221.e
 Vucapio in quibus rebus fiat. 302.b
 Vsuram est illaqueatio diaboli. 443.d. & seq.
 Vsuram est laqueus innumerabilium animarum. 438.a
 Vsuram est seruitus miseranda. 440.b
 Vsuram est domesticum furtum. 434.f
 Vsuram est contagiosus morbus. 437.d
 Vsuram est ciuitatum destructio. 436.b. & sequen.
 Vsuram est inquietus carcer. 437.a
 Vsuram est pauperum oppressio, & legem ciuitatis tollit. 364.f.g
 Vsuram est pauperum homicida. 435.f
 Vsuram est dolosa pietas. ibi.c
 Vsuram est impia in propinquos. 436.a
 Vsuram est fons proprii amoris, & amicitia corruptela. 433.f
 Vsuram est extinctio charitatis fraternae. 431.g
 Vsuram est mentis cecitas. 440.a
 Vsuram est certus modus acquirendi pecunias. 439.e
 Vsuram quid efficiat in rebus, tum naturalibus, tum artificialibus. 518.b
 Vsuram quae mala spiritalia auferat. 430.e. & sequen.
 Vsuram cordis angustiam procreat. 441.b
 Vsuram aduersatur toti Sacratissima Trinitati. 426.a
 Vsuram facit Deum blasphemare. 426.d
 Vsuram mater deceptionum. 434.b
 Vsuram nouacula comparata. ibi.d
 Vsuram facit hominem idololatrare. 425.c
 Vsuram liber alitatem, & gratiam vendit. 364.d
 Vsuram immutat rerum valorem. 359.e
 Vsuram nullam habet dispensationem. 400.a
 Vsuram non est licita pro redemptione captiui. ibidem.
 Vsuram si liceret, & exerceretur, inde orirentur innumera mala. 369.g
 Vsuram in quibus contractibus esse non possit. 350.g.b
 Vsuram in nullo casu licet, ut occidere interdum licet. 349.e.f
 Vsuram cur in certis tantum rebus committatur. 343.b
 Vsuram est superabundantia illicita. ibi.c
 Vsuram in quo contractu committatur. 342.d
 Vsuram in quibus rebus committatur. 342.e.f
 Vsuram a quibus exigi possit. 347.d. & seq.
 Vsuram quantum, & quot modis sit nocua proximo. 432.e.f
 Vsuram quomodo faciat Deum relinquere. 422.h. & seq.
 Vsuram tres generat cecitates. 423.b
 Vsuram rem non fructiferam, fructiferam facit. 359.f
 Vsuram quomodo esse possit in locatione. 377.d
 Vsuram contractat rem alienam inuito domino. 363.e
 Vsuram quomodo excusetur, uel non excusetur ob dubium, & periculum. 370.d. & seq.
 Vsuram quomodo committatur. 330.b
 Vsuram ex diuinis literis defendi non potest. 347.a. & seq.
 Vsuram a quo iure permissa non possit. 369.e. & seq.
 Vsuram cur Grace dicatur partus. 359.b
 Vsuram miraculum facit. ibi.d
 Vsuram in nullo casu est permissa. 412.a.b
 Vsuram per se est in contractu iniuri, sed indirecte, & per accidens etiam in contractu uenditionis. 407.b
 Vsuram non excusatur ob pericula, & dubia. 408.b
 Vsuram palliata in quibus contractibus cadere

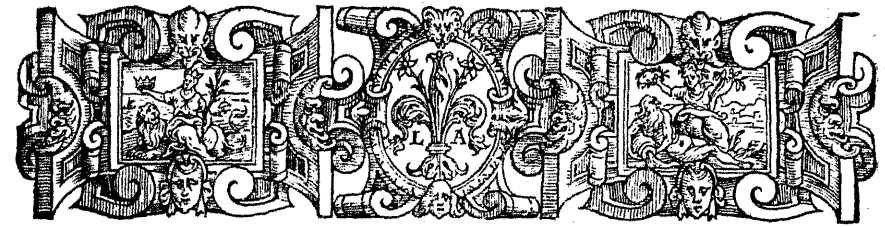
I N D E X.

debe possit. 375.b. & seq.
 Vsuram in contractu emptionis, & uenditionis, quomodo fieri possit. 376.a. & seq.
 Vsuram varijs locis prohibita iure canonico. 366.a
 Vsuram damnata ab omnibus doctoribus. ibi.d.e
 Vsuram quomodo esse possit in contractu societatis. 378.a. & seq.
 Vsuram argumentis varijs confutatis non defenditur. 343.f. & seq.
 Vsuram quando esse possit, ubi est periculum lucri, & capitalis. 375.b. & seq.
 Vsuram cur non puniatur a iure ciuili. 367.f
 Vsuram non est approbata a iure Imperiali. 366.g
 Vsuram esse contra legem diuinam. 365.a
 Vsuram non esse peccatum, asserere est haeresis. 369.b
 Vsuram esse prohibitam lege natura, varijs rationibus demonstratur. 558.g. & sequen.
 Vsurarum causa qui excommunicantur. 430.g
 Vsuram ab hostibus recipere, an liceat. 419.f
 Vsuram descriptiones uarije. 341.c. & seq.
 Vsuram per suos effectus descriptio. 438.b
 Vsuram prauitates nouem. 439.a. & seq.
 Vsuram excusationes, seu argumenta, quibus defenditur, confutata. 343.f. & seq.
 Vsuram offensio triplex. 432.b
 Vsuram descriptio pulcherrima. ibi.e
 Vsuram iniquitates duodecim. ibi.e. & seq.
 Vsuram tres abominabiles impietates. 422.g. & sequen.
 Vsuram morbus lata diffusus. 437.d.e
 Vsuram contractus quadruplex periculum admittere potest. 370.g
 Vsuram uitium ne quis relinquat, qua efficiat. 558.d
 Vsuram laqueis qui capiuntur. 438.b.c.d
 Vsuram uitium qualem reddat hominem. 422.d
 Vsuram lucrum cur dicatur ultra sortem. 363.b
 Vsuram intentio tripliciter in contractu esse potest. 356.b
 Vsuram genus periculosum quodnam sit. 455.b
 Vsuram fraus quibus signis deprehendatur in contractibus. 324.g
 Vsuram causa qui teneantur restituere. 431.b
 Vsuram quorum malorum corporalis sint causa. ibi.c.d. & seq.
 Vsurarum morte omnes letantur. 433.b
 Vsurarum an sint ij, qui uoluntarie in motibus, & impraeiis pecunias ponunt. 395.c. & seq.
 Vsurarum pecunia similis morsui aspidis. 340.g
 Vsurarum sunt aliquo modo deteriores, quam raptores, & fures. 434.g
 Vsurarum triplex officium miserabile. 441.a
 Vsurarum mors horribilis. 445.b. & seq.
 Vsurarum condemnatio terribilis. 446.g.b
 Vsurarum certa damnatio. 444.c. & seq.
 Vsurarum opprobria tria. 443.a
 Vsurarum angustiae tres. 441.b. & seq.
 Vsurarum tres tacitates. 440.c
 Vsurarum manifesti quot mala ciuitatibus auferant. 429.b. & seq.
 Vsurarum rodunt pauperum ossa. 437.b
 Vsurarum appetitus inextinguibilis. 439.c
 Vsurarum sitis, cur satiari non possit. ibi.c.d
 Vsurarum tres conditiones. 438.g
 Vsurarum corrigendi sunt a principe. 156.d
 Vsurario nullus fur improbius. 433.c
 Vsurariorum oblationes accipere non licet. 430.d
 Vsurariorum poene ecclesiasticae. ibi.e.f
 Vsurariorum descriptio quadam. 435.b
 Vsurarios esse necessarios in ciuitate affirmare, est blasphemia. 426.d. & seq.
 Vsurarios non esse necessarios in ciuitate, pluribus demonstratur. 427.a. & seq.
 Vsurarios non habere in promptu, est ciuitatibus maxime utile. 428.d. & seq.
 Vsurarium rerum dominium uere usurarii est. 417.e
 Vsurarius hydropico, & sanguisuga comparatus. 79.d.e
 Vsurarius septem gaudijs fruatur diuitijs. 424.b. & seq.
 Vsurarius ob quas causas Deum non diligit. ibi.e. & seq.
 Vsurarius miluo comparatus. 433.g
 Vsurarius porco comparatus. 434.a
 Vsurarius est scorpionum similis. 340.b
 Vsurarius cani super palea dormienti comparatus. 442.f
 Vsurarius si Christo crederet, ab usura cessaret. 423.f
 Index ad 2. Tom. S. Bernard. f Vsurarius

I N D E X.

<i>Vsurarius contractus est omnino contra legem naturae.</i>	348.b	<i>ponunt pecunias.</i>	<i>ibi.e</i>
<i>Vsurarius contractus non admittit dispensationem.</i>	369.d.e	<i>Vsurarius est longe peior Iuda, propter obstinationem.</i>	<i>ibi.f</i>
<i>Vsurarius acquirit lucrum de re non sua.</i>	560.a	<i>Vsurarius perpetuo currit ad infernum.</i>	
<i>Vsurarius contractus quatuor habet culpas.</i>	370.a	<i>Vsurarius quomodo pecuniis abutatur.</i>	361.c. & seq. & 362.b
<i>Vsurarius contractus qua regula cognoscendus sit.</i>	333.d.e	<i>Vsurarius per antiphrasim, et piaso, nominatur.</i>	435.e
<i>Vsurarius pater damnatus, quid filio damnato dicat.</i>	436.e	<i>Vsus, & usus fructus quomodo distinguantur.</i>	346.f.g
<i>Vsurarius, diabolus nuncupatus a quibusdam.</i>	437.g	<i>Vti malo, aliud est bono, aliud male uti bono.</i>	348.h
<i>Vsurarius diabolo comparatus.</i>	444.h		
<i>Vsurarius cur raro, & difficulter conuertatur.</i>	445.a	Z	
<i>Vsurarius comparatus vasculo, in quo pueri</i>		<i>Zelus quid sit.</i>	33.e
		<i>Zelus quotuplex.</i>	33.f

F I N I S.

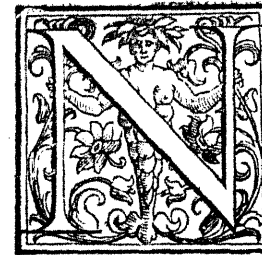

D. BERNARDINI
S E N E N S I S,

ORD. MINORVM.

QVADRAGESIMALE,
De Euangelio æterno.

SERMO PROOEMIALIS.

NON enim veni solvere legem, sed adimplere, Matth. 5. c. In ordine sapientialium diuinalium scientiarum, intelligentiam plenitudinis legis apprimè vtilè, atque necessariam esse considerans: de ea prout desursum suscepimus, scribere intendimus, & aperire. Hæc siquidem lex à Christo veraciter adimpleta, verissima ratione nihil aliud est, quàm honestas legibilis, id est descripta regulis, & præceptis. Iuxta quod dictum videtur, Lex est scriptum addiscens honestum, prohibensque contrarium. Propriè

enim non omne mandatum honestatis, lex dicitur, siue præceptio, siue prohibitio sit: & tamen vsualiter omne legis scriptum, legis nomine nuncupatur. Vt igitur propriè legem diffiniamus: Lex est honestas integra, siue completa legibus, id est descripta literis, & obseruantia imperata. Quapropter licet Tullius, & Seneca, alijsque quàmplures literis descripserint honestatem: scripta tamen eorum nemo nominat legem: nec lex cuiuscunque dicitur, nisi vel eius, qui ad populum eam tulit, vel eius, qui ad populum eam imperauit. Vnde & lex Hebræorum, & Dei dicitur, & Moysi. Lex etiam populi nuncupatur, quòd eisdem videlicet subiectus est, & ad quem lata est. Proinde legem à ligando nonnulli dictam esse voluerunt, pro eo quòd ei ad seruandum alligati sunt hi, quibus data est ipsa lex. His igitur si se habentibus, plenius declaremus plenitudinem legis Christi: de qua enim superius ait, scilicet. Non veni solvere legem, sed adimplere. Prenotandum est, q̄ tres sunt legis species. Primæ dicuntur naturales, secundæ consuetudinales, tertiæ Theologica vel diuinales: atque de his virtutibus tria consideranda sunt. Consideremus primò earum condiciones, secundò earum perfectionem, tertio earum consummationem.

Gerson par. 4. i. de descriptionibus terminorum multa dicit de lege.

Lex est ratio summa, iusta in natura, q̄ iubet ea, quæ facièda sunt, & prohibetq̄ contraria.

Tres legis species.

Anis ex ipso nido eiecta, magis q̄ alia domestica fieri solet. Proinde in epistola ad fratres de mōte Dei scrip. est: Ois animus malus priusquam indurescat malitia, immoliri potest: sed post q̄ inemollierit seu induraerit, desperandus est. Præterea ex conuictu formantur mores. Propheta quoq; ait: Cū sancto sanctus eris, & cum viro innocente innocens eris. Et ad Eph. 4. ad tales consuetudinales hortatur Apostolus dicens: Renouamini spiritu mētis vestræ, & induite nouum hominem, qui secundum Deum creatus est in iustitia & sanctitate veritatis.

B Quod in virtutibus theologicis, & diuinibus consistit consummatio, & perfectio legis Euangelicæ honestatis. Cap. 3.

Tertio aut loco cōsideremus gratuitas virtutes seu theologicas, & diuinales perfectiones, quæ quidē sunt cōplementū & adimpletio atq; p̄fectio honestatis: ita vt eas habentibus aliq̄ non sunt necessariæ, quantū ad necessitatē perfectionis. Verum, sicut diximus, adiumenta non modica prestāt volētibus operari. Posita. n. gratuita fide siue desuper infusa: non est necessaria alia credulitas aīæ nostræ, siue ad p̄fectionē honestatis, siue ad decorē, quo placet creatori. Manifestē tamen verum est: quia qui habet huiusmodi fidei lumē: & habet tamen lumina suasionū siue probationū cum lumine fidei, q̄ ex ipsis expeditior erit & ad cogitandā fidē, hoc est fidei articulos, & ad p̄dicandos atq; docendos: sicut ex vno lumine habet quis ad sufficientiā adgressus suos regēdos: tamen si alia apponantur licet minora, ex hoc expeditior fit in gubernatione gressuū suorū: ita & hic habens huiusmodi fidē, hoc est desuper infusam, habet vtq; lumen, quo regat gressus intellectus sui in eis, quæ pertinet ad fundamentū christianæ religionis. Si tamen lumina probationū, quæ p̄diximus signorū, vel miraculorū addita fuerint huic fidei, erit absq; dubio adiutus in multo ad regendū huiusmodi gressus. Diligenter tamen aduertēdū est, q̄ virtutes naturales & operationes earum eisdem nominibus nuncupantur, quibus cōsuetudinales & diuinales & operationes earum. Proinde multis visum est, q̄ operationes omnium harū virtutū non differunt specie vllō modo, sed fm̄ maius & minus. Verbi gratia: Credere siue sit ex virtute de-

Quomodo virtutes theologicis, q̄ versantur circa Deū obiectum nostrum beatificū, causis Euangelicæ legis perfectio.

Dubio adiutus in multo ad regendū huiusmodi gressus. Diligenter tamen aduertēdū est, q̄ virtutes naturales & operationes earum eisdem nominibus nuncupantur, quibus cōsuetudinales & diuinales & operationes earum. Proinde multis visum est, q̄ operationes omnium harū virtutū non differunt specie vllō modo, sed fm̄ maius & minus. Verbi gratia: Credere siue sit ex virtute de-

super infusa, hoc est gratuita vel theologica: siue ex probatione, siue suasionē, siue ex natura, seu ex assuefactione; vnū est specie: verūtamen verius atq; nobilius credit, qui ex fide gratuita, q̄ qui ex alia fide. Nos autē dicimus lumina descendētia desuper immo verius vmbra a rebus creatis dicimus huiusmodi acquisitas credulitates: & aliter fm̄ specie lucere speculū intellectus ex superirradiatione vel primi luminis vel aliorum luminū, quæ sunt supra ipsam & sub primo tanq̄ media: aliter ex ascensu laminationū, quæ reflectuntur a rebus creatis, & per organa sensuū infundunt se in speculo intellectus. Sicut aliud est lumē, quod descendit a sole, & ab alijs coeli luminibus, q̄ illud qd̄ ascendit a multitudine cereorū vel a facibus multis. Præterea fides infusa desuper vna est, non obstante quacūq; credibilium diuersitatē, sicut ad Eph. 4. scriptum est, vnus Deus, vna fides, vnum baptisma. Et merito quidē est vna, qm̄ sequitur veritatem luminis, a quo super humanum fuit intellectū. Fides vero, quæ est a rebus ipsis tanquam vmbra vel imago ipsarum, diuersa est pro diuersitate credibilium: sequitur enim dispositiones in identitate atque diuersitate tanquam causatum ipsorum. Eodem modo de alijs dicimus. Dilectio enim desuper infusa, & dilectio a rebus, impossibile est q̄ sint eiusdem speciei propter eandem causam, qua & fides. Et ad hunc modum se habet de alijs. Consideremus igitur hanc virtutum perfectionem, quæ a naturalibus virtutibus initium sumens, & cōsuetudinibus crescens gratuitis consummatur. Quia igitur sine hac vltima perfectione, nec volatur in sublime beatitudinis sempiternæ, nec sublimiter viuatur, nec Deo acceptabiliter: manifestum, quia hæc est perfectio omnibus modis necessaria atq; sufficiens ad vitæ decorem, & ad meritum æternæ foelicitatis: & de qua non licet aliquid detrahi, & cui nihil necesse est addi.

ARTICVLVS TERTIVS.

De vltima consummatione omnium virtutum, quæ est charitas: in qua Euangelium aeternum, & lex aeterna per Christum est perfectissimè adimpleta.

Tertio inq̄ cōtemplemur huius legis honestatis cōsummationē. Ex p̄cedentibus clarescere pot̄, q̄ lex cōtinēs honestatis naturalis & gratuitæ perfectionem, est lex necessaria & salutaris perfectionis. Nunc autem ostendamus, quomodo sit necessaria consummationis, quod vt clarius eluceat: tria de ipso contemplemur. Primo eius vnionem, secūdo eius inscriptionem, tertio eius plenitudinem.

Qui credit ex fide gratuita nobilius credit, q̄ q̄ ex alia fide.

Fides infusa vna immo, & fides acquisita vna habitus stantē ē multitudine credibilium.

H

A honestatis naturalis & gratuitæ perfectionem, est lex necessaria & salutaris perfectionis. Nunc autem ostendamus, quomodo sit necessaria consummationis, quod vt clarius eluceat: tria de ipso contemplemur. Primo eius vnionem, secūdo eius inscriptionem, tertio eius plenitudinem.

Triplici ratione probatur, quod lex aeterna vnica est, & sola. Cap. 1.

Rimo inquam cōtemplemur huius legis honestatis naturalis & gratuitæ vnionem, quia vnica est & sola, & impossibile est aliā esse. Quod potest ostendi triplici ratione. primo ratione descriptionis, secundo ratione p̄ceptionis, tertio ratione consecutionis. Primo inquam ratione descriptionis. Eiusdem siquidem honestatis impossibile est diuersas esse descriptiones per regulas & mandata. Quia si fuerint diuersæ regulæ, cum nulla regula honestatis aliquid dicatur, nisi virtutem illam esse seruandam, de qua regula illa est. Similiter cum nullo p̄cepto cuiusquā virtutis aliquid dicatur seu p̄cipiatur, nisi fieri opus illius virtutis cuius est: manifestum est, regulas illas & mandata non esse diuersa, nisi vocetenus, cum res eadem per omnia deseruit illis. Secūdo ratione p̄ceptionis. Earundem enim virtutum impossibile est diuersas esse regulas & mandata, cum vnus virtutis non sit nisi vna regula & vnum mandatum, quo eius operatio p̄cipitur. Sicut & vnus vitij vna regula, qua dicitur esse declinandū; & vna prohibitio, qua eius operatio prohibetur: sicut patet in decem p̄ceptis, quæ in parte sunt affirmatiua, & hoc quo ad virtutes: & in parte sunt negatiua, scilicet quo ad vitia & peccata. Tertio ratione consecutionis: sicut enim vna virtus consequitur aliam ad suam regulam & p̄ceptum, sicut patet de sanctificatione sabbati & consimilibus: sic tota honestas ad totam legem. Quod est enim vna regula & mandatum ad virtutem suam, hoc est tota lex ad totam honestatem mādatis & regulis p̄scribentis. Quare sicut vnus virtutis non est nisi regula vna ac p̄ceptum: ita vnus honestatis non est nisi vna lex ex omnibus mandatis & legibus copulata. Si enim possent esse duæ vel plures, accideret ista multiplicatio necessariò in regulis & mandatis, cum eisdem regulis & mandatis impossibile sit leges esse diuersas: im-

Lex aeterna sit vnica probatur triplici ratione.

Vnus virtutis vnici est p̄ceptū, qd̄ de p̄cepto essentiali intelligi debet, nō tñ repugnat, q̄ vnus virtutis sint plura p̄cepta q̄ accidens.

possibile est, quod accidat ista multiplicatio in ipsa lege, sed tantummodo in mandatis. Iam igitur ex his certificatum est, vnā esse & solam legem, & aliam impossibile esse salutarem atque perfectam, sicut vnā & solam honestatem aggregatam ex omnibus virtutibus naturalibus, scilicet & gratuitis, sine quibus nec rectē viuatur, nec Deo acceptabiliter: & hæc est lex continens regulas naturalis honestatis, naturaliaque p̄cepta & prohibitiones, & insuper regulas gratuitæ honestatis, p̄ceptaque & prohibitiones ipsius: vt quemadmodum honestas ipsa tota atque perfecta ex naturali & gratuita consistit: sic legis salutaris perfectionis atque perfectæ honestatis ex vtriusque regulis & mandatis, hoc est prohibitionibus & p̄ceptis persistere comprobatur, vt claruit.

Quod lex perfectæ honestatis, quæ est charitas, in anima est scripta. Cap. 2.

Secundo contemplemur huius legis honestatis naturalis, & gratuitæ inscriptionem. Circa quod tria notanda sunt. Primo q̄ principaliter est scripta in intelligentia, secundo quod est scripta tantum in anima, tertio quod principaliter est scripta in intelligentia. Primo notandum est, quod non est scripta in libro. Vnde sicut lex proprie non dicitur liber, id est scriptura visibilis: ita nec scriptura audibilis, vt ita loquar. Signum autem, & veritas siue res, nunquam vniocē nomen communicant. Quia igitur tam scriptura visibilis regularum honestatis, quam ipsa lex (vt ita dicamus) audibilis, id est verba audibilia huiusmodi regularum honestatis, non dicuntur vel res vel regulæ, nisi ea figura vel tropo, quo nomen ipsius rei vel veritatis, signo vel imagine eiusdem imponitur, sicut imago Petri, Petrus dicitur: & Petrus scribi vel legi dicitur, vbi nomen eius scribitur vel legitur. Res enim sunt, quæ tantummodo imperantur aut prohibentur. Solarum enim rerum est fieri, vel non fieri: non autem proprie sermonum vel mandatorum. Qui enim imperat currere, non ipsum verbum imperat, sed ipsum cursum. Sicut igitur proprie res vel fieri vel omitti dicuntur: ita proprie imperari vel prohiberi. Quare & proprie imperatæ sunt: figuratè vero sermones, p̄cepta. Igitur & mandata & lex prius & proprie sunt res, nec res ipse proprie, sicut & intelliguntur. Res

S. Bern. de Senis, de Euang. aeterno. To. 2.

A 3 enim

A consulendum, &c. Manifestum tibi est, quia nunquam possibile fuit aliquem exemptū esse a debito, & obligatione alicuius istorū. Nulli enim vnquam licere potuit non diligere, vel non timere Deum, & ita de vnoquoq; aliorū. Hæc igitur lex est, quæ nõ recipit abrogationem, neq; derogationē, neq; exemptionem, neq; dispensationem vllō tempore: & propter hoc regulæ eius sunt veritatis æternæ, & mandata eiusdem obligationis æternæ. Et hæc est intentio nostra in eo, q̄ eam vocamus Evangelium æternum, vel mandata æterna. Et de hoc Evangelio æterno, a Christo nobis illato, Apoc. 14. scriptum est. Vidi alterum Angelum volantem per medium celi, habentē Evangelium æternum ad euangelizandum super terram, & super omnem gentem & tribum & linguam & populum, dicentem voce magna, Timete Dominum & date illi honorē, quia venit hora iudicij eius: & adorare eū, qui fecit coelum & terram & mare & fontes aquarum. Hic siquidem Angelus Christus est, qui æterni patris secreta mundo nūciauit: qui ideo per medium coelum volasse dicitur: quia, vt dicitur Baruch 3. In terris visus est, & cum hominibus conuersatus est: cuius apparitio meritō volatui comparatur: nam cum esset Deus in celis regnās, homo in terris apparens, hominibus æternum Evangelium prædicauit, sicut Ioan. 1. ait: Vnigenitus, qui est in sinu patris: ipse enarrauit, s. veritatem & honestatem æternam, quam nemo antea cognouit. Ideo subditur, Habētē Evangelium æternum. Euangelium, quod Christus prædicauit, æternum dicitur, quia æternas veritates atque utilitates, vt dictum est, mundo annūciauit: & quia multa secreta æternæ vitæ Christus nobis per illud manifestauit: & quia illud recipientes & obseruātes, ad æternam vitā perducit. Ideo dicitur ad Rom. j. Virtus. n. est in salutem omni credenti: Iudæo & primo & Græco. Iustitia enim Dei in eo reuelatur ex fide in fidem, sicut scriptum est. Proinde credentibus æterno Euāgelio subinfertur, vt euangelizaret sedentibus super terram. Quicumque enim æterno Euāgelio non credunt, in mundanis immerfi sunt. Hi verō, qui obediēter credunt æterno Euāgelio, super terram vtiq; sunt terrenis, scilicet non immerfi: super quos lumen coeli radiat per diuinæ gratiæ illustrationem, sicut Iob 25. scrip. est, super quē non fulget lumen illius: ad quam quæstionem responderet Apostolus 2. Corint. 4. cum

Euangelium dicit æternum.

B

C

D

ait: Evangelium nostrum his, qui pereunt opertum est, in quibus Deus huius seculi excæcauit mentes infidelium, vt non fulgeat illuminatio Euangelij & gloriæ Christi. Sed quia multi de varijs gentibus per Evangelium æternum saluandi sunt, meritō subinfertur, & super omnem gentem & tribum & linguam & populum. Hoc siquidem Evangelium æternum prædixit Dominus prædicandum in vniuerso mundo, sicut Matth. 24. ipse ait: Prædicabitur hoc Evangelium regni in vniuerso orbe in testimonium omnibus gentibus: & tunc veniet consummatio. Sed aduertendum est, quod sicut Christus magnus prædicator fuit, sic Evangelium magna voce promulgauit. Ideo Ioan. subdit dicens, magna voce. Magna voce siquidem prædicauit non solum in eo, quod de magnis rebus, id est, de Euāgelio æterno promulgauit magna: verum etiam quia in omnem terram exiuit sonus eorum, scilicet Apostolorum, & virorum æterni Euangelij prædicatorum: quia secundum Christi præceptum, æternum Evangelium prædicabant, & prædicare non cessabant. Et ad hoc significandum Christus moriens clamauit voce magna, consummatum est, sicut habetur Ioan. 19. vt per hoc aperte claresceret, q̄ magister veritatis & Doctor Euāgelij æterni, per vitam, doctrinam, miracula, & mortem æterno Euāgelio perfectum testimonium perhibeat. In quo quidem Euāgelio solum Deum timendum, & honorandum prædicabat. Vnde subditur, timete Dominum, & date illi honorem.

Christus Euāgelium magna voce promulgauit, & quare.

Quod charitas est plenitudo, & consummatio legis.

EX præcentibus patet, q̄ per Christum Dei nuncium, & magni consilij angelum, vt dicitur Esa. 9. erudito populo atq; prouecto, suscipiendæque perfectioni lōgis & magnis multorum seculorum eruditionibus præparato, legis plenitudo atq; perfectio apposita est: cum ipse sit consummatio legis ad iustitiam, sicut legitur ad Roma. 4. c. & ad Gal. 5. Apostolus ait: Omnis enim lex in vno sermone impletur, diliges proximum tuū sicut teipsum. Ad Rom. 13. iterum ait: Qui diligit proximum, legem impleuit. Et iterum ibidem ait: Plenitudo legis, est dilectio. Quod verbum potest esse thema maximè in præsentī die. Et iterum ait propheta: Omnis consumma-

H

A summationis vidi finem, latum mandatum tuum nimis. Mandatum quoque de dilectione, potentia & virtute, omnia alia mandata quodammodo est: quoniam sine eo cuncta inutiliter seruantur, sicut legitur. j. Cor. 13. & in epistola hodierna, per totum. Cum ea verò omnia acceptabiliter, merito rēque, atque remunerabiliter adimplentur. Propter hoc ex eius mandato pendere dicitur tota lex & prophetæ, sicut legitur Matth. 22. Similiter. j. ad Timot. j. Finis præcepti est charitas: quoniam propter illam aut acquirendam, aut nutriendam, aut conseruandam, aut augendam, aut adimplendam, aut consummandam, omnia præcepta sunt & prohibita, quæ in vtraque continentur lege. Hęc igitur erit fundamentalis materia, de qua vobis tractaturi erimus in Quadragesima occurrenti: hoc est de Euāgelio æterno, seu de charitate.

Congruentia dicendorum in præsentī libro.

ET hæc quidem congruit diuino honori, statui meo, atque animarum salutī. Primum enim congruit diuino honori. Nam sicut ex præcedentibus patet, nulla prædicatio aut sermo tantum glorificat & honorificat immensam bonitatem Dei, quam prædicatio Euangelij æterni. quod & ipse Dominus prædicauit, & sanctis Apostolis prædicare in præceptum dedit. Proinde mihi vel discipulis suis ait: Euntes in mundum vniuersum, prædicare Euāgelium, scilicet æternum omni creaturæ. Illam vtiq; prædicandā materiā atque formam in se seruauit, & Apostolis dedit, quæ ad maiore patris gloriæ æterni redundaret. Secundō congruit statui meo, qui professus sum regulam minorum fratrum. Vnde volens gloriosus Franciscus se, & suos corde, ore & opere domino Christo Iesu & Apostolis eius in fide & moribus esse conformes, diuinitus inspiratus, in regula sua inquit: Moneo quoque & exhortor eodem fratres, vt in prædicatione quam faciunt, sint examinata & casta eorum eloquia ad utilitatem & ædificationem populī. annunciando eis vitia, & virtutes, penā & gloriam, cum breuitate sermonis. id est, quod non veniat in nauseam & fastidium verbū Dei. Et licet in præsentī opere quosdam prolixos sermones conscripserim: nõ tamen ea intentione illos posui, vt omnes integrè in vno sermone populo proferantur: sed utilitas dicendorum me prolixum

Illustratio documentū in Regula B. Francisci de prædicatione diuini verbi.

D

quandoque fecit. quam tamen prolixitate ego ipse non semper seruo, sed abbrevio, dilato, antepono, postpono, atque vario secundum quod & tempus, commoditas, & auditorum utilitas, hoc exposcunt, id ipsum seruandum alijs derelinquens. Nam cōsiderato ordine cuiuscunque sermonis præsentis operis, cuiuslibet non omnino ignaro id ipsum seruare facillimum erit. Et iterum abundantia diuinorū beneficiorum absque omnibus sitientibus propinatur. Talis siquidem prædicandā materia atque forma perspicaciter intuenti, nihil aliud sunt & sonant, quam Euāgelium æternum, quod Christus docuit, & Apostolis, atque suis imitatoribus prædicandum dedit, & beato Francisco inspirauit; atque in regula sua suis successoribus tradidit prædicandum. In his quidem manifestè ostendit, quod prædicare Euāgelium æternum, sicut ex dictis patet, non est tantum prædicare Euāgelia & Epistolas, quæ in Missali, secundum diuersa tempora sanctissimè ordinantur: sed & illa & totam Scripturam Sacram tam veteris, quam noui testamenti iudicat Euāgelium esse æternum: atque de illo id esse prædicandum, quod secundū diuersas gratias a Domino prædicatoribus datas proficiat ad diuinum honorem & animarum salutem. Qui maximè in his quattuor, quæ sunt vitia & virtutes, pena & gloria manifestissimè comprehenditur. Hunc autem, qui nostris temporibus seruauerunt modū, experientia teste, maximum ultra alios prædicantes reportauerunt animarum profectum: licet multi prædicationis ignari, hoc in principio non intellexerunt: sed teste Domino Matt. 7. a fructibus eorum cognoscetis eos, & cogniti sunt. Tertiō quoque congruit animarum salutī. Cū enim populi multipliciter sint vitij inuoluti, & a virtutibus alieni: nec expauescant præparata eis iudicia atque penas: nec inardescant desiderio æternorum: nullus excelsior modus, nulla materia præstantior, nullumque remediū efficacius diuersis populis in hoc seculo, quam prædicatio supradicta. Quasi siquidem vsi sunt prædicator prædicatorum Christus, & Apostoli, & omnes eorum imitatores diuino lumine illustrati: & hunc modum pro populorum salute præcellentiore & vtiliorem intelligentia & experientia cognouerunt, & zelo salutis animarū toto studio & aīo seruauerūt: & oīa supradicta ad charitatem, de qua in tota pñti quadragesima, Deo date, tractaturi sumus.

In quibus summe est prædicatio Euāgelij.

H

In suffi-

A Insufficiencia ipsius scriptoris.

Clare tamen conspicio supra meipsum presumere, & super modum paruitatis meę: immo (vt mihi sentire videor) effundere de vacuo: & quod non habeo, dispensare. Difficile quidem & indecens est loqui de charitate & de amore, qui vim non sentit amoris: cum non ab exterioribus ad interiora charitatis amor suauitatis sue secreta trasponat, sed ab interioribus ad exteriora transmittatur, sicut Mat. 12. dominus amor ait bonus homo de thesauro bono cordis sui sibi alijsque charitatem sitientibus debet ministrare. Sed fallor vtique, si me talem existimem; aderit tamen legis amor & charitatis adimpletor Dominus Iesus Christus: qui thesaurum charitatis omnibus illum sitientibus abundanter effundere cupiens, & omnes adimplere desiderans, continuę clamatur Ioan. 7. Si quis sitit, veniat ad me, & bibat. Aderunt quoque supplices ad amorem ipsa mater amoris amorosissima mater Dei, atque seraphicus amor beatissimi patris nostri Francisci, aliorumque Sanctorum, quorum meritis & intercessione ad Dei charitatem calefiunt gelida corpora nostra.

B C Ordo dicendorum in hebdomada occurrenti. Et vt totum presens opus de [Euan-gelio aeterno, hoc est de charitate: de sanctorum Doctorum atque mag-norum Theologorum sententijs stabile su-scipiat fundamentum: de ipsa charitate, seu amore antea differendum est. Et primo agemus de origine charitatis. id est, p quod medium, quod est Christus, Dei charitas humanis mentibus infundatur atque done-tur. Hodie infra diem de perfectione ipsius charitatis dicturi sumus: vbi tantum Episto-la Pauli de charitate per ordinem exponetur. Feria 3. tractabimus de excellentia cha-ritatis & diuini amoris erga Deum, erga seipsum, atque erga proximum suum. In die autem cinerum loquemur de mercantia amoris, & quomodo charitas emi potest: ibi ostendemus duodecim leges, secundum quas emi debet charitas Dei. Feria 5. post cineres declarabimus, que sunt differen-tia inter fidem mortuam absque charitate, atque viam per charitatem. Feria 6. post cineres tractaturi sumus de proximi & ini-micorum dilectione. Sabbato vero post ci-neres ostendemus, quas & quantas impu-

Charita-tis origo.

Ordo di-cendorum in presen-ti opere.

gnationes & tentationes in presenti vi-ta animę a demonibus patiantur, ne chari-tatem adipiscantur: & quod miro modo per sanctos Angelos repręsentantur & coar-ctantur, ne per charitatis amissionem Dei electis nocere possint, vt sic per legis pleni-tudinem, hoc est per veram charitatem, in presenti seculo Domino famulantes, ad ip-sum amoris plenissimum fontem Domi-num Iesum Christum peruenire mereamur. Qui cum Patre & Spiritu sancto cõsum-mator & plenitudo legis amoris est hic per gratiam, & in futuro per gloriam. Amen.

F D O M I N I C A In quinquagesima.

In mane de origine charitatis seu diuini amoris.

Sermo I.

Ignem veni mittere in terram, & quid volo nisi vt ardeat?

Luc. 12. Christi nempe, quę amoris & charitatis est origo & fons, verba sunt ista: officium suum, & quare a patre in mundum sit missus exprimit, cum ait, Ignem scilicet diuini amoris & charitatis, veni mittere in terram. atque ardens desiderium suum erga nos exprimit cum subdit, & quid volo nisi vt ardeat, scilicet omnes mentes? Hoc igne inflammati erant atque ardebant illi duo discipuli euntes in Emaus, Luc. 24. qui & dicebant: Nonne & cor nostrum ardens erat in nobis, dum loqueretur in via, & aperiret nobis scripturas? Hunc ignem in terram id est in corda terrena venit mittere Dominus noster Iesus Christus: quia ideo in mundum venit, & carnem nostram assumpsit, & quotidie gratias suas & amo-rem de corde suo in nos infundit: vt inflam-met mentes hominum ad ardorem diuini amoris. nec aliud optat, nisi vt omnes diuino amore inebriet, inflammet, accendat, atque comburat. Et hoc mysticę Apocal. 8. demonstratur, vbi in principio scriptum est. Et alius Angelus venit & steterit ante altare habens thuribulum aureum in manu sua, & data sunt ei incensa multa, vt daret de orationibus sanctorum omnium super altare aureum, quod est ante thronum Dei. Et ascendit fumus incensorum de orationi-bus

1. Arde-re faciat.

A bus sanctorum de manu Angeli cora Deo. Et accepit Angelus thuribulum aureum, & impleuit illud de igne altaris, & misit in ter-ram: & facta sunt fulgura, & voces, toni-trua, & terremotus magnus. In quibus ver-bis triplex mysterium declaratur. Primum cordialis dilectionis. ibi, & Angelus alius venit: secundum cordialis orationis, ibi, & data sunt ei incensa multa, &c. tertium cor-dialis conuersionis, ibi, & facta sunt fulgu-ra & voces, &c.

Mysteriũ triplex de-claratur.

ARTICVLVS PRIMVS.

De tribus donis a Deo nobis collatis: ex quibus mens inflammari debet ad Dei dilectionem.

B

Primum mysterium est cordialis dilectionis, quę sic Deus dilexit mundum, vt scilicet filium suum vnigenitum daret. vbi animadu-erte Dei dilectionem, quia Deus filium, non seruum: suum, non alienum: vnigeni-tum, non alium: daret, non prestaret: non vtique ad vitam, sed ad mortem ignominio se crucis pro nostra redemptione. In qua quidem redemptione tria nobis cõtulit ad salutem. Primõ diuinitate, secundõ spiritum rationalem, tertio corpus suum in carnem,

C

Quod Deus ex amore primum donum con-tulit nobis, scilicet suam dignitatem. Cap. 1.

D

Primo namque diuinitas Christi in throno significatur, quia propter suam diuinitatem totus Christus in throno sedem dicitur. Vnde Psal. & idem ad Heb. scriptum est, thronus tuus Deus in seculum seculi. Et Apoc. 4. Fui in spiritu, & ecce sedes posita est in cælo. Hęc erit manifestatiua sedes, in qua veniet Dominus iudicare viuos & mortuos, bonos & malos. Ideo Matth. 25. scriptum est. Cũ venerit filius hominis in maiestate sua & omnes Angeli eius cum eo: & tunc se-debit super sedem maiestatis sue, qua nũc videtur ante sedem stare per misericordiã suam: vt innuatur quod Christus; qui ante Deum nunc stat orans & supplex, tunc in iudicio apparebit omnium operum iustif- simus iudex.

Psal.

Quod Deus ex amore nobis obtulit secun-dum donum, scilicet Christi animam benedictam. Cap. 2.

Secundõ spiritus rationalis Christi Ie-su, seu propter eius spiritum rationa-lem totus Christus Angelus nuncu-patur. Vnde Ioan. ait: & alius Angelus ve-nit, qui est Christus. Ipse nanque est nun-cius aeterni patris, cum ipse patrem nuncia-uerit mundo, sicut Io. 1. ait: Vnigenitus, qui est in sinu patris, ipse nobis enarrauit illum. E sa. quoque 9. scriptum est, Et vocabitur no-men eius magni consilij Angelus. Qui pro-pterea alius dicitur, propter alterius myste-riũ nouę gratiæ datæ. Ipse nanque venit per incarnationẽ, sed quotidie venit per inter-nam prædicationem vel aspirationem. Ste-titque per acerbissimę mortis supportationem, necnon quotidie stat per gratiæ con-firmationem.

Filius Dei mis-sus ad nos est nunc-ius aeter-ni patris.

Quod Deus nobis tertium donum dedit, sci-licet Christi innocentissimam carnem. Cap. 3.

Tertio quoque propter corpus ratio-nali spiritu animatum totus Chri-stus altare aureum nuncupatur. Vn-de subditur, ante altare. Ante altare quidem Angelus dicitur stare, eo quod Christus per rationalem spiritum seipso quantum ad car-nem præstantior est. Ideo Ioan. 6. Dominus ait: Spiritus est, qui viuificat, caro autem non prodest quicquam. A more namque sa-lutis nostrę carnem humanam cum spiritu rationali sola miã tractus pro nobis assu-mpsit. Neque humanitatem nostram virtuti-bus suis impleset & multiplicibus gratijs redundasset, nisi eam intus euacuatam pro nobis assumpsisset. In cuius mysteriũ Exo. 38. Pręceptum erat quod altare in quo ignis Dei arderet, non solidum sed intus vacuum esset.

H

Recollectio seu dictorum recapitulatio.

In Incarnatiõne Verbi De-us nobis amorem ostendit præcipuẽ, & qui mo-do.

A Mor igitur nobis ostensus in incar-natione filij Dei; in qua tria prædi-cta erant, scilicet diuinitas, anima; & corpus Iesu Christi, in corde eius abscon-sus est: & in thuribulo aureo demonstratur. Vnde commode subinfertur, habens thuri-bulum aureum in manu sua. Cum enim thu-ribulum

A ribulum formam cordis ostendit, quid conuenientius quam cor Christi demonstratur? Cumque apertum superius sit & inferius clausum; non tantum ostendit eum in terra viatorem fuisse, sed & comprehensorem: verum etiā quia clausum erat terrenis, apertumque diuinis. Thuribuli eius carbones ardentia sua desideria erant, & maxime cum pro nostra salute mortem desiderauit pati. Vnde Luc. 12. baptismo habeo baptizari: & quomodo coartor vsque dum perficiatur? Incensum quidem ardens in thuribulo, feruentissima pro nobis erat eius oratio. Vnde ad Heb. 9. Apostolis ait, Iesum introisse in ipsum celum, vt appareat nunc vultui Dei pro nobis. Ecce odoriferum incensum. Aureum quidem hoc thuribulum dicitur, non quidem deauratum: quia fulgore sapientię suę non fuit sanctificatum, sed Sanctū vtique factum; teste Angelo, qui Luc. 1. ait: Ideoque quod nascetur ex te sanctū vocabitur filius Dei. Hoc thuribulum id est cor habebat Christus in manu sua: quia operibus suis diuinis caro eius in nullo aduersabatur. Vnde Eccles. 1. Cor. sapientis in dextera eius. Vide ergo fidelis anima, quā chare dominus te redemit; quā magnum thesaurum tibi dedit, quā immensum amorem tibi porrigit: qui omnia in cordis Christi thuribulo exprimuntur. Dedit pro nostra redemptione diuinitatem & carnem Christi; dedit omnibus amorem Christi, cuiuslibet offert corpus suum Christus: amplectere, amplectere, amplectere illud anima sponsa Christi, & exultando iubila cum propheta dicens: Quid retribuam Domino pro omnibus, quę retribuit mihi? Vide attentē deuota anima, quid tuus dilectus sponsus a te requirat in præmium dans diuinitatem: spiritum tuum in commutationem requirit: dans spiritum suum; corpus tuum a te deposcit, dans corpus suum, omnia temporalia tua a te requirit. Quod quidem optimum forum pro te & vtilissima commutatio est, si diligenter aduertas. Fac citō dilecta anima hanc commutationem; da ei animam per affectuosam dilectionem, da etiam corpus per carnis mortificationem, da insuper illi omnia tua temporalia bona per mundi despectionem; quę omnia perfecte vtique dabis ei, si cordis thuribulum sicut ipse tibi: sic tu ipse sibi largiflua dilectione dabis, sicut ipse Prou. 23. postulat dicens: Fili, præbe mihi cor tuum. Sufficit enim accipitri volanti; si cor habeat suę prædæ. Sic sufficit Christo

*Pia ad de
notā ani-
mam co-
hortatio.*

solum hominis habere cor: pro quo acquirēdo volauit de cœlo in virginis uterum; de uterō in præscipio, de præscipio in patibulum, de cruce in sepulchrum, necnon ad infernum; de inferno in resurrectionis gloriam, demumque ad dexteram patris. Vide quot volatus fecerit; vt cor hominis possideret. Coniuratus demoniacus a sancto quodam viro, quid amplius beneplacitum esset Deo: respondit noua luna, sol, & manubrium rotę. Et iterum adiuratus quid hoc erat; ait: Nonne luna noua habet figuram ☽, quoque figuratur in sole? R. etiā nōne in rotę manubrio significatur? Tu ego reliqua perscrutare. Intellexitque vir sanctus, quod erat cor. Hoc est primum mysterium cordialis dilectionis, in quo dominus exposulatur cor nostrum, sicut suum ipse nobis donauit.

*Nota est
plum.*

ARTICVLVS SECVNDVS:

De triplici processu deuotæ orationis ad impetrandum dilectionis donum.

Secundum mysterium est cordialis orationis: impetranda est gratia diuinę dilectionis dicente domino. Luc. 11. Petite & accipietis, querite & inuenietis pulsate & aperietur vobis. Talis namque oratio triplicem debet habere processum. Primo enim debet esse a nobis multiplicata, secundo a Christo præsentata, tertio a Deo acceptata.

Quod debet populus totus orare ad Deum pro dilectionis gratia acquirenda.
Cap. 1.

Rimō nanque debet esse a nobis omnibus multiplicata. Licet enim oratio sit solum meritoria quo ad iustos: tamē est etiam impetratiua quo ad malos. Quapropter & iusti, & etiam peccatores debent pro hac conuersionis gratia impetranda Domino Iesu Christo porrigens preces suas, vt verificetur, quod subinfertur merito. Et data sunt ei incensa multa. Quid autem per incensum, nisi deuotæ orationes intelliguntur? Vnde Psalm. Dirigatur oratio mea, sicut incensum in conspectu tuo. Igitur quilibet vestrum, vel vestri filij atque filia, cunctusque populus vniuersę ciuitatis saltem pro tempore, quo hic pronuntiabimus verbum Dei, dicat

Psalm.

Acat quolibet die tres Pater noster, & tres Ave Maria, adminus: vt dominus dirigat vocem meam in verbo suo ad gloriam suam & animarum salutem. Insuper vt moueat corda nostra ad suum timorem pariter & amorem: quia teste Psalm. Nisi Dominus ædificauerit domum, in vanū laborauerunt, &c. Flectetur enim Dominus ad piās preces, multiplicatisque intercessoribus gratiā largietur: sic adimpleatur quod dictum est, & data sunt ei incensa multa.

Ibidem.

Quod per meritum Christi orationes populi coram domino Deo presentantur.
Cap. 2.

Simile.

Secundō oratio debet esse presentata Deo. Sicut enim incensum antequam approximet igni, quasi mortuum apparet: igneque contactum quasi spirituale fit & in altum ascendit, sic meritum orationum nostrarum quasi mortuum est, nihilque valet, nisi dilectionis illius igne, quæ Christus pro nobis meruit, in thuribulo cordis eius viuificetur. Tunc namque orationes nostræ cum spiritu Dei ascendunt, cum suffragante merito Christi Deo patri in eius nomine offeruntur. Ideo Ecclesia sancta, cuius orationis minimē a Deo repelluntur, oēs suas preces in Iesu Christi nomine cōcludit dicens, per Dominum nostrū Iesum Christum filium tuum. Sicut enim ad omnia impetrata nos docuit, & dominus Iesus Christus, Ioann. 16. Si quid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis. Et hoc est quod subiungit Ioann. vt daret de orationibus sanctorum omnium super altare aureum, quod est ante thronum Dei. Non enim ait, vt daret orationes sanctorum, sed vt daret de orationibus sanctorum: eo quod non omnes orationes sanctorum representet Christus Deo patri, cum aliquando petant, quod nequaquam petendum est: sicut patet in Paulo que. 2. Cor. 12. petijt a se carnis stimulum amoueri. Cui meritō dictum est, Sufficit tibi gratia mea, in qua est salus: cum Christus nequaquam representet patri, nisi orationes quę pertinent ad salutem. Notantur etiam dicit sanctorum omnium, nō quia (sicut supra dictum est) non sint impetratiuę orationes malorū: sed vt notet quantum sint præstatiores iustorū orationes, quā peccatorum: simulque vt monstrer quantum preces & merita beatorum apud Christum desideria nostra iuuent. Inter hos omnes

precellentior & ad impetrandum efficacior est gloriosissima Virgo Maria, mater Dei. In cuius mysterium 3. Reg. 2. dixit Salomon ad matrem suam, id est Christus ad Virginem, Pete mater mea: neque enim fas est vt auer tam faciem meam. Ideo meritō ei imputare possemus, si nollet eum placare nobis. sed verē sperandum est in orationibus suis, aliorumque sanctorum omnium, teste, Bernardo qui ait: Securum habes homo accessum ad Deum: ibi habes matrem ante filium, filium ante patrem, mater ostendit filio pectus & vbera: filius ostendit patri latus suū & vulnera. nulla ego poterit esse repulsa, vbi sunt tot charitatis insignia. Hoc est dare de orationibus sanctorum omnium super altare aureum, quod est ante thronum Dei: quia merito passionis Christi, quam in corpore suo nobis pertulit super lignum, orationes nostræ acceptabiles fiunt Deo.

*B. Virgo
aduocata
nostra
of
ficax.*

Nota.

*Per meritum Christi orationes nostrę fiunt
acceptabiles coram Deo.*
Cap. 3.

Tertio oratio nostra debet esse Deo accepta: & hoc est, quod Ioan. subdit, Et ascendit fumus incensorum de orationibus sanctorum de manu Angelicorum Deo. Lachrymosæ enim orationis deuotio per Christi mediationē a Deo exaudiri meretur, cum solum per meritū Christi fit acceptabilis Deo patri. Hęc est enim Angeli manus gratificantis coram Deo preces nostras, quia sine meritis eius nihil valent. Vnde Ioann. 15. Dominus ait, sine me nihil potestatis facere. Ioann. 1. Ioann. 2. dictum est: Si quis peccauerit, aduocatū habebimus apud patrem Iesum Christum iustū, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris: non solum pro peccatis nostris, sed etiā pro peccatis totius mundi.

*De oratio
ne & de
singulari
eius effica
cia vide
que ha
bet Ga
briel in
Canone
Missę lec.
62. Crim.*

*H
Recolle
ctio.*

His tribus orationum nostrarum processibus iam præactis, merentur deuoti & supplices a Deo optatam gratiam impetrare. Sed sicut orationes nostræ (vt dictū est) per merita Christi coram Deo gratificantur: sic & propitiatio Dei patris per magnam dilectionē ipsius mediatoris in nos diffunditur vel refunditur. Ideo meritō subinfertur, Et accepit Angelus thuribulum in manu, & impleuit illud de igne altaris. Impleuit, quādo suę passionis meritum cum immenso suę dilectionis ardore perfecit, sicut ad Ephes. 5. dicitur, Christus dilexit Ecclesiam & se-

metip-

A metipsum tradidit pro ea, ut illam sanctificaret. Tunc autem illam misit in terram, quādo ut dicitur Act. 2. Factus est repete sonus de celo tanquam aduenientis spiritus vehementis: & repleuit totam domum, ubi erant sedentes. Porro quia quotidie Ecclesiam suam renouat spiritualibus bonis contra noua demonum argumenta: ideo nouū ignem in terram mittit, cum seruorem ardentis denotionis, & ardorem zelantis dilectionis populis & prædicatoribus tribuit. Vnde supra Dominus ait, Ignem veni mittere in terram, &c. Hic etiam ignem in terram mittit, cum Ecclesiam in nouis corruptionibus vitiorum ab huius visitantis dilectionisque participatione non destituit, sicut Matt. vlti. ab eo promissum est, Ego vobiscum sum, per gratiam: omnibus diebus vsque ad consummationem sæculi. Quod donum his temporibus largiri dignetur nobis, ut verificetur quod ad Rom. 7. dicitur, Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis: qui vere sit fructus cordialis vestræ orationis, de quo fuit præsens secundum mysteriū.

ARTICVLVS TERTIVS.

C De tribus generibus hominum: qui a mundi dilectione ad Dei amorem conuertuntur.

ET tertium mysterium est cordialis conuersionis. Tria sunt genera peccatorum. Quidam sunt naturali sensu acuti & perspicaces: Quidam sunt confanguinei & dulces, sed in peccatis fragiles: Quidam verò conditione sue culpa duri & pertinaces. Iterum aduertendum, quod verbum Dei iuxta naturam solis, secundum Aug. 4. de doc. Chri. habet mentes illuminare, delectare, & flectere. Illuminat rationem, allicit voluntatem, flectitque facultatem. Propterea discretus & utilis prædicator sæpe vtetur rationibus ad intelligentes illuminandū, auctoritatibus ad conditionis tractabilioris auditores alliciendum, & reprehensionibus ad duriores animas flectendum & conterendum. Hinc est quod peccatores tripliciter conuertuntur ad verbum Dei. Quidam per cognitionem culpæ fetentis, quidam per dilectionem diuinæ misericordię allicientis, quidam verò per timorationem diuinę iustitię flagellantis. Et de his subiungitur per ordinem a Ioanne.

D Peccatorū tria genera, qui ad amorem Christi conuertuntur.

Quod quidam conuertuntur ad Dei dilectionem ex intellectu & perspicacitate. Cap. 1.

Rimò quidam conuertuntur per cognitionem culpæ fetentis. Cū enim mens illuminatur per verbum Dei, & intelligit culpas suas: naturaliter, multoque amplius per gratiam horret & fugit eas, sicut ex natura fortiusque per gratiam quilibet appetit bonum. Vnde Hier. 2. Vide, quoniam malum est & amarum te dereliquisse Dominum Deum. Tales illuminationes fulgura hic a Ioanne merito nuntupantur. Vnde subditur, Et facta sunt fulgura, id est diuinæ illuminationes, sine quibus verbum salutis homines non comprehendunt, sicut Psal. testatur. Alluxerunt fulgura eius orbi terræ, vidit & commota est terra, id est homines terreni, q. sicut terra sunt frigidi, graues, & ceci. quia tales malitias mens illuminata & conscientia amaricata abhorret. Vnde Hier. 2. Arguet te malitia tua, & auersio tua increpabit te, scilicet propter fulgura a Deo missa. Hæc fulgura irradiant mentem seu intellectum, vt homo cognoscat peccatorum suorum multitudinem, magnitudinem, turpitudinem, & ingratitude: intelligatque se gratia priuatum, culpæ subiugatum, animę pulchritudine deformatum, regno glorię priuatum, & æternis cruciatibus obligatū.

Quod quidam conuertuntur ad Dei dilectionem per dulcedinem sue conditionis. Cap. 2.

Secundi quidem conuertuntur per dilectionem diuinę misericordię allicientis. Vocat Dominus dulciter peccatores, & allicit animas ad se reuerti volentes, multiplicibusque blanditijs inuitat eas: & hic dicuntur voces a vocando dictę. Vnde Psal. Deus Deorū Dominus locutus est, & vocauit terram. Quam Hier. 22. attentam facit dicens. Terra, terra, terra audi sermonē Domini: qui dicit Cant. 6. Reuertere, reuertere, vt intueamur te. Clamatque dicens, O anima mea dilecta brachijs in cruce expāsis benignissime te expecto, vlcisci dissimulo, a multis periculis libero: reuertere, cum gaudenter te suscipio, omnem offensam remitto: gratiā liberaliter tibi dono, & datā multiplico, multiplicatā conseruabo, cōseruatāq; in æternum remunerabo. Ideo, vt dicit Hier.

Per cognitionē culpę qui dam conuertuntur ad amorē Dei, sicut primus Adam post eius prolapsionē cognouit se esse nudū.

G

H

Psal.

A Hierem. 3 1. In chatitate perpetua dilexi te, ideo attraxi te miserans tui. Ergo, vt dicitur Esa. 55. derelinquat impius viam suam, & vir iniquus cogitationes suas: & reuertatur ad Dominū, & miserebitur eius, quoniam multus est ad ignoscendum. Vnde Psal. Misericordia Domini plena est terra: quia miserationes eius super omnia opera eius, vt idem ait. Hæc vtique sunt diuinæ voces, animas ad se dulciter reuocantes. Vnde Esa. 50. Quis ambulauit in tenebris & non est lumen eius speret in nomine Dñi.

Quod quidam conuertuntur ad Dei dilectionem per reprehensiones & comminationes. Cap. 3.

Quomodo clamoribus & increpationibus peccator reducit ad Deū.

In terramotu concutit terram, cum ventus interclusus concutit latera terrę. Psal.

Simile.

Tertij conuertuntur per timorationem diuinę iustitię flagellantis & punientis. Quidam nāque sunt sceleribus inuoluti, iniquitatibus obstinati, & peruersitatibus indurati, insensibiles effecti, & excecari, q. nec rationibus, nec inspirationibus illuminantur: nec insuper persuasionibus, nec beneficijs attrahuntur. Quapropter necessarium est, q. increpationibus, clamoribus, comminationibus, & terroribus conterantur. Hęc autem & consimilia a Ioanne tonitrua nuncupantur, eo q. tonitrua terrere faciunt, vnde ad se redeant peccatores. Ecclesiasti. 33. scriptum est. Vox tonitruui tui verberauit terrā, id est animas in terrenis affectibus inuolutas. Et 1. Reg. 2. additum est, Dominum formidabunt aduersarij eius, & super ipsos in coelis tonabit. Ecce terror iustitię Dei. Hic igitur tribus exhortationibus, quasi per fulgura, voces, & tonitrua peccatorum animæ conuertantur. Et hic est terręmotus, de quo Ioannes subdit, Et terręmotus magnus factus est. In terręmotu nanque terra ascendit, demumq; quiescit. Sic cum animæ conuertuntur, ascendunt per amorem diuinę misericordię, & descendunt per timorem diuinę iustitię: nec franguntur pusillanimitate in desperationem, nec elatione in presumptionem. Talis populus dicere potest cum Psal. Saluum me fecit: s. prædicatio verbi Dei a pusillanimitate spiritus, quæ ducit in desperationem: & a tēpessate, quæ ducit in presumptionem. Nam sicut tempestas in mari naues subuertit, & impedit, ne ad portum venire possint: sic præsumptio facit animas spiritualiter transformari & naufragari. Qui ergo non præsumit, nec

desperat, necessario sequitur, q. bene sperat: & hæc est post terręmotum quies. Vnde Psal. Terra tremuit. s. amādo misericordiam, & timendo iustitiam: & quieuit per spem veram, cū exurgeret in iudicio Deus, id est cum a peccatoribus recognoscitur Deus iudicare, penitentibus dando veniam, impenitentibus vero seueram iustitiam. Et video iam incipere terręmotū. Vnde Psal. Terra mota est, etenim celi distillauerunt, s. per inspirantem illuminationem a Deo factam: quia a facie Dei Synai, id est a cognitione sui ipsius. Synai autem interpretatur amphora omnium iniquitatum & tērationum, a facie Dei Israel, i. a cognitione Dei. Israel interpretatur vir videns Deum. O clementissime Deus, o summa benignitas Saluatoris, o infinita bonitas summi Dei. Commouisti iam quasi terram, & conturbasti eam: sana contritiones eius, quia commota est, sicut ait Psal. Et idem alibi rationem ostendit dicens: Alluxerunt contritiones tuæ orbi terræ, commota est & contremuit terra. Et alibi, Commota est, scilicet per conterentem timorem: & contremuit terra, per confundentem tremorem: fundamenta montium, s. superbię, luxurię, & auaritię conturbata sunt, s. per adnihilāntem amorem. Ecce iam vtique terręmotus magnus futurus esse prænunciatur, quem in hac Quadragesima sentire, & experiri per veram conuersionem nos faciat fons, & origo veri amoris Dominus noster Iesus Christus, qui cum patre, &c.

Psal.

F

Acclamatio fidei-
lis animg.

G

DOMINICA in Quinquagesima infra diem.

Declaratio Epistolę Pauli, de laudibus charitatis.

H

Sermo II.

Astitit Regina a dextris tuis in vestitu deaurato, circumdata varietate, Psal. 44. Beneplacita oris mei faciat sibi diuina charitas, regina virtutum, domina gratiarum, & imperatrix omnium bonorum. Ipsa illuminet intellectum, inflamet affectum, dirigat stylum, & de sua dulcedine inspergat eloquium meum: vt aliquid saltem balbutiendo fari possim de laudibus eius. Libet. considerare prophetā ad

A ad Deum de ipsa charitate loquentem, & illam mira laude extollentem, cum ait, Astitit regina a dextris tuis in vestitu deaurato, &c. In quibus verbis cum concordia Apostoli. j. Cor. 13. Cōsidero, q̄ tria mysteria de charitatis laude denotantur. Primo ostenditur charitatis necessitas, secundo charitatis varietas ibi, circumdata varietate, tertio charitatis durabilitas, ibi, in vestitu deaurato.

ARTICVLVS PRIMVS.

B De charitatis necessitate, & quod eloquentia, scientia, & virtuosa vita absque charitate in homine esse non possunt.

Fsal.

*Vide que habet au-
tor de
charitate
per longū
processum
in primo
Quadragesimali
de Christi-
ana re-
ligione in
principio.*

Rimum mysterium est de charitatis necessitate: idēo P̄sal. ait, Astitit regina, &c. Altare enim seruiuentium est, ideo dicitur, quod charitas astat Deo, quia promptum reddit hominem ad seruitium Dei. Regina etiam dicta est charitas, quia est vniuersalis virtus, in quantum est forma cæterarum virtutum: & etiam est virtus particularis atq; cæterarum virtutum regina: quia cuiuslibet earum imperat operari, quod sibi placet. Subditur quoque, a dextris tuis, o Deus, id est in potioribus bonis, vel a dextris dicitur stare: quia eis, qui in die iudicij reperientur stare a dextris, id est in charitate, dicitur: Venite benedicti patris mei, possidete regnum paratū vobis a constitutione mūdi. Et hæc est charitatis necessitas. Vnde Apostolus in prima parte Epistolæ hodiernæ ait, Si linguis hominum loquar & Angelorum, &c. Ad horum intelligentiam aduertendū est, q̄ tria sunt, quæ solent maximè æstimari: & creditur a plerisque, q̄ illa habentes quasi habeant charitatem. Primum est facunda eloquentia, secundum est magna sciētia, tertium verò est sancta vita. Primum pertinet ad sermonem, secundum ad cognitionē, tertium verò ad operationē.

*Tria so-
lent pas-
sim æsti-
mari ab
hominibus.*

D

Quod eloquentia magna sine charitate, ad salutem non prodest. Cap. 1.

Rimum quidem, quod solet in magna reputatione haberi, est facunda eloquentia: quæ non potest sine charitate haberi. Tria. n. maximè necessaria sunt ad eloquentiam, s.

q̄ homo loquatur clarè, breuiter, & ornate. Clarè, vt auditoris intelligentia dicta capiat: breuiter, vt eius memoria audita retineat: ornate verò, vt voluntati, quod dictum est, placeat. In duobus enim talis eloquentia excitari potest loquendo, primo naturaliter, secundo spiritualiter. Primum naturaliter. vnde Apostolus ait, Si linguis hominum loquar, id est si loquar secundū sensibilem rationem dicendi de his, quæ sensu, & experimento humano percipi possunt. Secundo spiritualiter, & de hoc dicit, & Angelorum, id est si loquar de his, quæ non sensu humano vel experimento, sed solo intellectu, & fide percipi possunt, sicut loqui allegoricè vel anagogicè. Charitatem autem non habeam, s. quæ gratificat animam, & qua potest carere etiam homo talibus linguis; factus sum velut æs sonans, aut cymbalum tinniens. Possunt autem hæc duo duobus respōdere prædictis. Nam sonus æris, qui grossior est linguæ hominis: cymbali verò, qui est sublimior, vel subtilior manifestè apparet, linguæ angelicæ adaptantur. Apta quippe similitudo horum instrumentorum ad ipsam rem, in qua consideranda sunt. Nam hæc instrumenta, primò sine impulsu non sonant: secundò aures audientium mulcent: tertio se, dum pulsantur, consumunt. Sic nanque huiusmodi eloquentes non per se, sed virtute Spiritus sancti proferunt supple vtilia: ex quo crescit pulsationis gloria, quæ Deus est: atque plurimè ex eis suscipiunt fructū, & tamen exinde dicentis, si absque charitate est, sequitur detrimentum. sicut tali Lu. 19. Dominus ait, De ore tuo te iudico, serue nequam.

Absque charitate scientia magna non prodest. Cap. 2.

Quadruplex est scientia, seu notitia rerum. Prima est euentuum seu casuum futurorum, secunda est cognitio mysteriorum, tertia est artium liberalium, quarta est cognitio diuinorum. Prima est cognitio euentuum, seu casuum futurorum. Vnde Apostolus subdit, & si habuerim prophetiam, quæ est donum cognitionis supra facultatem humanam, & hanc habuerunt etiam aliqui mali, sicut Balaam, Num. 23. & 24. & de Saul. 1. Reg. 13. vbi scriptum est, q̄ iustores missi a Saul vt caperent Dauid, prophetauerunt. Prophetavit etiam Cayphas, Io. 1. 1. Secūda est cognitio myste-

E
Tria ad-
modum
necessa-
ria ad elo-
quentiam

F

G

*Rerum
notitia
quadruplex.
H
Prima*

Se cetera

A mysteriorū: vnde addit Apostolus, & nouerim mysteria omnia, id est occulta veteris, & noui testamenti, sicut etiam nouit Iudas. Diabolus etiam noscitur multa mysteria, sicut Ezech. vbi dictum est ei, Omne secretum non est absconditum a te: vnde dæmones, scilicet scientes interpretantur.

Tertia. Tertia est cognitio artium liberalium siue theologiæ, atque scientia vtriusque iuris, quæ sunt in potestate nostræ cognitionis: & de hac subdit, omnem scientiam. Hanc habuerunt Pharisei & Scribæ, quibus Lu. 11. Dominus ait. Vt vobis legisperitis, qui tulistis clauem scientiæ, ipsi non introiistis: & eos qui introibant, prohibuistis. In libro quoque confess. recitat Augusti. quod cum vitam beati Antonij audisset, ait. Heu indocti rapiunt cælum, & nos cum doctrinis demergimur ad infernum. Nam si scientia beatum faceret, sicut ex præcedentibus patet: dæmones beatissimi essent. Ideo Augusti. admonet dicens, Si non potes sacræ scripturæ legere volumina omnia, teneas charitatē: quia in hac est cognitio diuinorum: & de hac subditur, & habuero omnem fidem, id est, de omni re credenda ad necessitatem salutis: & ita perfectam, vt montes transferam ad literam: vel dæmones superbos, qui per montes significantur virtute fidei a patientibus expellam, seu transferam graues montes reparationum. Charitatem autem si non habuero, nihil sum, id est nihil ad meritum mihi prodest, ac si nihil esset. Quod autem ex fide transferantur montes, promisit Dominus, Matth. 17. dicens: Si habueritis fidem sicut granum synapis, dicetis monti huic, transi hinc, & transibit: sed hoc sine charitate fieri potest. Solum autem fidei attribuitur miraculorum opus propter omnipotentiam eius. Miracula etiam sunt potentia ostensiuæ, & quoniam fides eleuat animam supra posse naturæ, merito datur ei posse supra naturam. Talis igitur sine charitate fides transfert montes de merito non condigni sed congrui, si fortè hoc exigit vtilitas populi.

Quarta.

C

D

Non valet ad salutem sine charitate etiam vita iusta. Cap. 3.

Tertium insuper, quod maximum æstimatur, est sancta vita. In duobus solet apparere vita iustorum. Primo in bene facere, secundo in mala

pati. Primo inquam consistit sanctitas vitæ in bene facere, in quo singularissimum existimatur distributio omnium propriarum facultatum in pauperum cibos, quia charitas ad omnia valet. 1. Timot. 4. quod tamen etiam sine charitate fieri potest: & de hoc Apostolus ait, Et si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas. In quibus verbis quatuor conditiones perfectæ elemosynæ demonstrantur. Prima est cautela, secunda est necessitas, tertia est largitas seu liberalitas, quarta est proprietas. Prima inquam est cautela, scilicet ex parte dantis: & de hoc dicit, & si distribuero. Vnde glo. hæc cautela elemosynæ denotatur, vt non vni, sed multis detur, scilicet ad hoc vt pluribus proficit. Vnde P̄sal. ait, Dispersit dedit pauperibus: & 2. Corinth. 9. Qui seminat in benedictionibus. id est, dat elemosynam multis, qui illum actualiter benedicunt: de benedictionibus & metet: scilicet gratiæ charitatis, & regnum æternæ felicitatis. Semen enim non tantum projicitur in vno loco, quia marcesceret, & sic fructum non faceret. Secundo requiritur necessitas ex parte eius, cui datur: & de hoc subdit, in cibos pauperum: glo. id est, necessaria pauperum, non diuitum, qui tibi reddant. Vnde Lucæ 14. Cum facis conuiuium, voca pauperes, debiles, claudos, cæcos, & beatus eris: quia non habent vnde retribuunt tibi. Tertio requiritur liberalitas seu largitas, quæ proinde subdit, omnes facultates. Vnde Tob. 4. Si multum tibi fuerit, abundanter tribue: si exiguum. illud libenter impartiri stude.

Ad elec-
mosynam
quatuor
conditio-
nes requi-
runtur.

E
Iustorum
vita in
duobus
apparet.

S Quarto requiritur proprietas, & de hoc subiungit, meas. Vnde Tob. 4. De tua substantia fac elemosynam. Et illud Proverbio. 3. Honora Deum de tua substantia. Nam grauius malum est male ablata, quæ certa sunt, non creditori reddere, sed pauperibus dispensare, quam illa impie auferre: quia sic distribuendo homo sponte impotentem se reddit ad satisfaciendum. Vnde dicitur Ecclesiasti. 34. Qui offert sacrificium de substantia pauperis, quasi qui victimat filium in conspectu patris sui. Secundo consistit excellentia vitæ in mala pati: & de hoc subdit, Et si tradidero corpus meum. q. d. non tantum mea, sed meipsum detrimentum faciā propter Deum: ita vt ardeam, sicut fecit Beatus Laurentius martyr. si charitatē non ha-

A buero, nihil mihi prodest. Proinde Lu. 21. de vidua offerente duo minuta ait glo. Non pensat Dominus quantum, sed ex quanto amore offertur ei boni operis munus: nam licet nobis videatur, qd munus boni operis illi offeramus. ex charitate: tamen hoc nobis incertum est: aliter falsa esset sententia scripturae dicentis, Ecclesiast. 9. Nescit homo, an amore vel odio dignus sit: nec arguit certitudinaliter, qd homo in charitate sit, etiam si traderet igni corpus suum, iuxta Apostoli sensum. Ratio autem huius est, quia secundum Bonauen. in 2. dist. q. 2. quandoq; propter tenebras obsecrationis, synderesis in animo impeditur, ne scilicet remurmuret malum pro eo, qd malum creditur esse bonum, & econtra, sicut in haereticis pater. Nam morientes pro perfidia, & impietate erroris sui, se mori credunt pro fidei pietate: propter hoc non sentiunt remorsum in conscientia sua, sed magis quoddam gaudium aridum & vanum. Sed hoc admirandum utique est, quod idem Bonauen. testatur in illuminationibus suis: tales nunquam miracula operentur, eo quod Deus nollit esse testis impietatis eorum.

C ARTICVLVS SECVNDVS.

De quindecim gradibus, & profectibus charitatis, qui mira varietate circundant, & ornant diuinam charitatem.

De charitatis varietate.

Secundum mysterium est de charitatis varietate, quia propheta subdit, circumdata varietate. Quindecim quidem sunt gradatae varietates, per quas ostendit Apostolus charitatem excellentiorem alijs donis. Alia enim dona absq; charitate ad meritum proficere non possunt, charitas vero proficit per seipsam: & hoc per quindecim gradus. Proficit enim per arma iustitiae a dextris & a sinistris. Primo proficit in malis, secundo proficit in bonis. Primo quidem proficit in malis: & hoc per decem gradus, de quibus primo ponamus quinque.

Per quinque gradus charitas in malis proficere comprobatur. Cap. I.

Charitas proficit per quinque gradus.

Primo enim charitas proficit in malis, & hoc primo per quinque gradus. Primus gradus est patientia, secundus benignitas, ter-

tius electio boni alterius, quartus intentio recta, quintus humiliatio de bonis. Primus gradus est patientia, quia charitas patiens est, scilicet quantum ad habitum patientiae in anima: & ideo non deficit in aduersis. Proinde Iaco. j. ait. Patientia opus perfectum habet. Sicut enim percussum aurum dilatatur, sic in aduersis pressa charitas augetur. Hinc propheta ait, In tribulatione dilatasti mihi. Et iterum idem, inquit, Dum superbit impius, scilicet persequendo, incenditur pauper, scilicet ardentius diligendo. In tribus enim homo potest offendere. Primo in cruciatu corporali. Audistis, quia dictum est, inquit Dominus, Matt. 5. Oculum pro oculo, dentem pro dente. Ego autem dico vobis, non resistere malo: sed si quis te percussit in dexteram maxillam, praebere ei & alteram. Secundo offenditur homo in re temporalibus: & de hoc Dominus subdit: Et ei, qui vult tecum iudicio contendere, & tunicam tuam tollere: dimitte ei & pallium. Interlinearis. Tunica quidem anima est: quam si quis perdere voluerit, dimitte ei & pallium, i. corpus ei ad martyrium praebere. Et iterum illa interlinearis ait: Non solum tunicam sine altercatione, sed etiam temetipsum praebere ei. Tertio in angaria spirituali, & de hoc Dominus addit, Et quicumque te angariauerit mille passus, vade cum eo, s. alia duo millia. Interlinearis, i. tam pedibus, quam animo sis paratus mille passus, secundum glo. hoc est iter sabbati: quasi dicat, si hoc non est contra sabbatum, pectoris angarias suscipe. vel in millenario perfectionem spiritualem significat, quae in impletionem huius praeccepti clarius demonstratur: vade, inquit, alia duo millia, i. patienter feras, si amplius te ire necesse est, cum millenarius perfectionis sit numerus. In tribus siquidem millenarijs mystice indicari potest, qd in tribus perfectio patientiae comprobatur, i. in corde, ratione, & voluntate, quod significatur per alia duo millenaria. Iob j. Erant ei tria millia camelorum. Camelus vngulam scindit: quia discretio ad onera voluntarie se submittit, & in hoc est operatio & voluntas. Secundus gradus est benignitas: vnde subditur: Et benigna est, quia iniurias non rependit. Vnde Greg. ait: Vera patientia est, quae ipsum amat quem portat. Nam tolerare & odisse non est virtus, sed velamen virtutis seu furoris: secundum. n. glo. tangit Apostolus his duas praecipuas virtutes, scilicet patientiam, & benignitatem, quia haec sunt praecipua arma militiae Christi.

Primus gradus.

In tribus homo potest offendere.

G

Secundus gradus.

Vera patientia.

A Christi. Nam patientia mala illata a proximis aequanimiter portat, & benignitas bona sua proximis delectabiliter administrat: prima est sicut clypeus, secunda vero sicut gladius. Mens quippe Sanctorum munita patientiae clypeo, & accincta amoris gladio, ad mala ferenda sumit fortitudinem, & ad bona rependenda benignitatem. Et sicut non est armatus corporaliter, qui sumit clypeum, & dimittit gladium, vel e contra: sic spiritualiter non est bene armatus, qui simul ista duo non habet. Charitas igitur benigna est, quasi bene ignita, scilicet in releuando miserorum aliorum paupertate: ad haec hortatur Apostolus ad Eph. 4. Estote inuicem benigni, glo. i. largi de facultatibus vestris, & hoc maxime vos persequentibus, sicut Matth. 5. Dominus ait: Diligite inimicos vestros, benefacite his qui vos oderunt: & orate pro persequentibus & calumniantibus vos: ut sitis filij patris vestri, qui in caelis est, qd solus suus oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Tertius gradus est electio boni alterius: & de hoc subditur, Charitas non aemulatur. glo. id est non inuidet: quia eam aliena felicitas non contristat, sed alienum bonum diligit tanquam suum. Hinc Apostolus ad Gal. 6. hortatur, dicens. Non efficiamini inanis gloriae cupidi, inuicem prouocantes, inuicem inuidentes. Vnde Propheta: participes sum ego omnium rimentium te, & c. stodiendum mandata tua. Vnde Aug. Tolle inuidiam, & tuum est quod habeo. Quartus gradus est intentio recta: & de hac subdit, Non agit perperam, id est peruersa, s. ne bona fiant prestando impedimentum. Vnde Eccl. 7. Noli facere mala, & non apprehendent te: vel non agit perperam, id est rationem operis non deformat, sed eam dirigit ad finem qui Deus est. Hic siquidem dexter oculus, qui semper dilectum respicere habet: quia ubi amor, ibi oculus. Vnde Cantic. 4. Vulnerasti cor meum in vno oculorum tuorum ictu, i. in dilectione: alius est oculus cognitionis. Quintus gradus est humiliatio de bonis: & de hoc subditur, non inflatur. id est, de habito bono non extollitur. Nam sicut j. Corinth. 8. Apostolus ait: scientia inflat, charitas aedificat. Et iterum 5. c. contra quosdam, inquit, & vos inflati estis: de talibus inflatis erat ille, contra quem Dominus Apoc. 3. ait: Et dicis, quia diues sum & locupletatus, & nullius egeo: & nescis: quia tu es miser & miserabilis, pauper, & caecus. Sed audi ualium

Tertius gradus.

Quartus gradus.

Quintus gradus.

condignam poenam. Dicitur enim Sapient. 4. Disrumpet illos Deus inflatos sine voce, & commouebit illos a fundamentis, & usque ad supremum desolabuntur.

Per alios quinque gradus etiam in malis charitas proficere potest. Cap. 2.

Secundo charitas proficit etiam in malis per alios quinque gradus. Primus est amor subiectionis, secundus studium communis boni, tertius mansuetudo, quartus innocentia, quintus dolor de proximi lapsu. Primus gradus est amor subiectionis: & de hoc subditur, non est ambitiosa, s. de bono habendo: quia praesse non nititur, sed subesse. Hoc enim admonet Eccles. 7. c. dicens, Noli quaerere ab homine ducatum, nec a rege cathedram honoris. Contra quod agebat Iason, de quo dicitur 2. Machab. 4. qd super omnes ambiebat summum sacerdotium. Et 5. c. de eodem habetur, & ipse illamentatus & insepultus abijcitur a sepulchro participans. Secundus gradus est studium communis boni: & de hoc additur, non quaerit quae sua sunt. glo. i. non propriam, sed multorum quaerit commoditatem. Sic Apostolus j. Cor. 10. de seipso testatur dicens: Non quaerens, quod mihi utile sit, sed quod multis ut salui fiant: vel non quaerit, quae sua sunt, i. ablata sibi non repetit: intellige contentiosum. Dicit enim Dominus Lu. 6. Qui auferit, quae tua sunt, non repetas. Interlinearis. Non domum, non agrum, & generaliter quancunq; pecuniam: vel non quaerit, quae sua sunt, s. cum scandalo aliorum, s. glo. Tertius gradus est mansuetudo: & ideo additur, Non irritatur: & propter iniuriam non prouocatur ad iram, eo qd non habet appetitum vindicandi: immo vituperationem conuertit in refectionem, & plagas in medicinam. Vnde Tre. 3. H dabit percutienti se maxillam, saturabitur opprobrijs. Item Iob 34. ait. Quis est vir, ut est Iob, qui subsannationem bibit quasi aquam? Proinde Eccl. 7. hortatur dicens: Ne sis velox ad irascendum, quia ira in sinu stulti requiescit. Et Iaco. j. Ira enim iri, iustitiam Dei non operatur. Et ad Eph. 4. Sol non occidat super iracundiam vestram: & hoc ad litteram. Vel sol, id est ratio illuminosa, non occidat super iracundiam vestram, id est super vestram irascibilitatem. Quartus gradus est innocentia: & de hoc subditur, non cogitat malum, scilicet per

Primus gradus.

Secundus gradus.

Tertius gradus.

Quartus gradus.

A studium mali. Vnde Esa. j. Auferte malum cogitationum vestrarum ab oculis meis. Vel non cogitat malum: quia eam sinistrae cogitationes non sedant. *Quintus gradus.* Quintus gradus est dolor de proximi lapsu: & de hoc dicitur: Non gaudet super iniquitatem, sed potius dolet. Vnde Prouerb. 17. Qui in ruina alterius lætatur, non erit impunitus. Et Prouerb. 24. admonet Salomon: Cum ceciderit inimicus tuus, ne gaudeas: & in ruina alterius non exultet cor tuum. Vnde Micheæ 7. Ne læteris inimica mea: quia cecidi: confurgam. Et sic patet, quod ut dicitur j. Pet. 4. Charitas operit multitudinem peccatorum.

Quod per quinque gradus charitas in bonis profectum facit. Cap. 3.

Primus gradus est gratulatio. Tertio proficit charitas in bonis per quinque ultimos gradus. Primus est congratulatio, secundus sufferentia, tertius fides perfecta, quartus est expectatio promissorum, quintus longanimitas. Primus est congratulatio, scilicet de aliorum profectu: & de hoc inquit, Congaudet autem veritati, id est cognitioni operum iustitiae vel veritatis, quia erroribus non excēcatur. Hinc & Ioan. 2. de se ait, Gauisus sum, quia inueni de filiis tuis ambulantes in virtute. *Secundus.* Secundus gradus est sufferentia, scilicet aduersorum, quia eam persecutiones non frangunt. Vnde subditur, Omnia suffert. Vnde Cant. vlti. aquae multae non potuerunt extinguere charitatem. Et ad Rom. 8. Quis nos separabit a charitate Christi: tribulatio, angustia, persecutio, an fames, an nuditas, an periculum, an gladius? sicut scriptum est, Quia propter te mortificamur tota die, aestimati sumus sicut oves occisionis. Tertius gradus est perfecta fides, quia eam petidia non indurat: & de hoc addit, omnia credit, scilicet, quae veritas suadet. glo. Non dicit omnibus: quia non omnibus, sed Deo, qui est veritas, credit. Exemplum de Abraham. Gen. 15. Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam. Non inquit, dicit omnibus credit: quia, ut dicitur Eccl. 19. Qui cito credit, leuis est corde. Vnde j. Ioan. 4. Nolite omni spiritui credere. Vel omnia credit: quia in eo, quem diligimus, ex efficacia dilectionis confidimus: & facilliter credere inclinamur, & bona, de illo sentimus. *Quartus.* Quartus gradus est expectatio promissorum: quia eam desperatio non ab-

forbet, sed continue proficit sperando promissa summæ bonitatis: ideo additur, omnia sperat, scilicet quae Christus promittit. Hinc ad Rom. 5. dicitur: Spes autem non confundit, quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. Et iterum Soph. 3. Sperabunt in nomine Domini reliquiae Israel: non facient iniquitatem, non loquentur mendacium. Magna quidem sperabat Iob, qui 13. de se ait: Etiam si occiderit me, in ipso sperabo. *Quintus.* Quintus gradus est longanimitas. Nam quia impletio promissae summæ bonitatis adhuc distertur, ideo charitas proficit longanimitate expectando. Vnde subditur, omnia sustinet, id est promissa patienter expectat, & per nullam causam desinit ab inchoato bono. Proinde probat Ecclesiast. 2. dicens: Coniungere Deo, & sustine, ut crescat in nouissimo vita tua. Et iterum ibidem subdit: Vex his, qui perdidit sustinentiam: quia perdidit coronam, quam Dominus promittit Apoc. 2. dicens, Esto fidelis usque ad mortem, & dabo tibi coronam vitae. Sed aduertendum est, quod differunt haec tria, scilicet pati, sufferre, & sustinere. Nam cum in precedenti. 1. cap. praesentis articuli loqueretur Apostolus de profectu charitatis in malis, inquit, Charitas patiens est: cum vero insinuaret in praesenti Apostolus profectum charitatis in bonis, dixit, omnia suffert. Ultimo vero hic, cum sermonem facit de profectu charitatis, quo ad bonum vberri mi finis, subdit dicens, omnia sustinet. Hunc ordinem sufficientius, seu conuenientius seruat. Nam pati, est proprie respectu mali illatae poenae: sufferre est respectu difficultatis, & miseriae iam contractae, qua difficiles sumus atque laboriosi ad operam virtuosa: sustinere autem respectu absentiae dilati boni. Conuenienter igitur respectu mali illati, inquit, charitas patiens est: respectu operum virtuosorum, quae laboriosa sunt: ait, omnia suffert: sed respectu summi boni crediti, & sperati sed dilati, inquit, omnia sustinet. Et sic ex his patet profectus charitatis per quindecim gradus, per quos ostenditur charitatem esse excellentiorem ceteris bonis & donis: & quod pro se sufficiat, vbi cetera sine ipsa sufficere minime possunt.

ARTI-

A ARTICVLVS TERTIVS.

De charitatis durabilitate, quia nunquam habebit finem.

Tertium mysterium est de charitatis durabilitate: quod quidem in auro insinuat a propheta, cum dicitur, in vestitu deaurato. In vestitu, inquit, i. in connexu & ornatu virtutum, quarum omnium forma charitas est, sicut patet. j. Timot. j. Finis praecipit est charitas, quia omne praecipitum refertur ad charitatem. Deaurato etiam addit, quia per aurum charitas designatur. Nam sicut aurum inter metalla, sic charitas inter omnes virtutes optima est. Sed quia aurum durable est, ideo charitatis durabilitatem designat. Et de hac durabilitate Apost. subdit, Charitas nunquam excidit, i. nec in praesenti seculo finietur, nec in futuro. Nam licet quaedam eius opera cessent, utpote laboriosa: sicut sunt opera misericordiae: nihilominus interiora opera non cessabunt. Perficiet enim durabilitate charitas. Vnde Esa. 31. Viuit Dominus, cuius ignis in Sion: & caminus in Hierusalem. Permanente igitur charitate in gloria paradisi, cetera dona cessabunt. Et hoc monstrare intendit Apostolus in Epistolae serie consequenti, vbi tria ostendit. Primum, quod ibi non permanent dona non necessaria: secundum probat hoc per manifesta exempla: tertium dicit, quod ibi etiam non permanent necessaria dona.

Quod dona non necessaria ad salutem permanente charitate in paradiso non permanent, nec durabunt.

Cap. 1.

Rimò ostendit Apostolus, quod in gloria permanente charitate non permanent, nec durabunt ibi dona ad salutem non necessaria: de quibus donis triplicem ponit differentiam. Primum ponit prophetiam, secundum linguas, tertium scientiam. Primum dicit prophetias euacuari, & de hoc dicit, siue prophetiae, euacuabuntur. Prophetiae enim sunt notitiae futurorum: quia propter in gloria, quando omnia praeterita erunt, necessaria euacuabuntur, & licet prophetia sit de praeteritis, & praesentibus, sicut etiam de futuris, sicut prophetauit de his tribus temporibus Moyses in lib. Gen. tamen prophetia

S. Bern. de Senis, de Euang. aeterno. To. 2.

est de praeteritis & praesentibus ignotis, & in gloria paradisi omnia nota erunt. ideo ibidem omnes prophetiae euacuabuntur. Secundum dicit linguas cessare. Vnde subdit, siue linguae cessabunt. Quid enim aliquid alieni dicitur, vbi omnes eadem intelligunt ait glo. Vnde Hier. 31. Non docebit vir ultra proximum suum, & vir fratrem suum, dicens, cognosce Deum: omnes enim cognoscent me a minimo usque ad maximum. Cessabunt igitur linguae in regno Dei, quantum ad actum instruendi, quia omnes ibi eadem scient: non tamen quantum ad actum loquendi, scilicet laudandi: quia erit ibi vocalis laus, sicut dicitur super illud Psal. Omnis spiritus laudet Dominum. Et iterum: Beati qui habitant in domo tua Domine: in secula seculorum laudabunt te. Tertium dicit ibi, scientiam destrui. vnde subdit, siue scientia destruetur. Quae modo per speculum est: tunc erit per ipsam rem, ut dicit glo. Scientia. n. acquisita vel scientia, quae est donum, quantum ad actum, qui est ratiocinari, vel quantum ad discursum, qui imperfectionem dicunt, utique euacuanda est. Vnde Apoc. vlt. Non egebunt lumine lucernarum, quoniam Dominus Deus illuminabit eos. Et iterum in penul. c. ait. Ciuitas non eget sole, neque luna, ut luceat in ea: quoniam claritas Dei illuminabit eam, & lucerna eius est agnus. Haec tria praedicta triplicem imponunt perfectionem, quae statui gloriae omnino repugnant. Prophetia enim, quia ponit futuram imperfectionem ostendit ex distantia temporali: lingua ponit imperfectionem corporalis motus: scientia vero ponit imperfectionem distantiae cognitionis per interpositionem medij extranei inter cognitum, & cognoscentem, quia per speculum est: quae tria repugnant statui gloriae beatorum. Nam in gloria est praesentialitas aeternitatis. In ea est quies immutabilitatis, in ea quoque est immediata contemplatio veritatis. Proinde ibi euacuatur prophetia, quia adueniens praesentialitas euacuat futuritionem. Cessat lingua: quia adueniente quiete, cessat motus. Scientia destruitur: quae est quasi media ratio, quae in praesenti coniungit scientem & scitum per medium extraneum, quia immediata coniunctio scientis ad scitum auferit medium, sicut exemplo solis patere potest. Vel si quis videt in speculo solem, & postea in suo radio, vel in sua rota: prima eius visio est mediata, & secunda vero immediata. Quia igitur in futura gloria euacuatur futuritio: cessat motus, & tollitur intercens medium inter intellectum & veritatem sibi propria: conuenienter deus, prophetiae euacu-

Visio mediata, & immediata

B 3 cua-

A euabuntur, lingue cessabunt, & scientia destruetur. Prædicta autem dona euacuari, nec in gloria permanere probat Apostolus per rationem suppositam hac propositione per se nota. In statu perfectionis non permanet aliquid imperfectum: igitur cum venerit, quod perfectum est, id est adueniente gloria, euacuabitur, quod ex parte est, siue quod imperfectum est: sed cum dona prædicta sint ex parte, hoc est habeat imperfectionem gloriæ repugnantem: relinquitur, quod minimè in gloria permanebunt. Quod autem dona prædicta sint ex parte perfecta, ostendit Apostolus scribens. Ex parte enim cognoscimus: quia imperfectè futura prædicimus. Vnde Iob 37. Nos quippe inuoluimur tenebris. Et iterum Sapient. 9. Cogitationes mortalium timide, & incertè prouidentiae nostræ. Et 4. Reg. 4. Helisæus Propheta licet esset magnus, ignorauit nihilominus mortem filij mulieris Sunamitidis. Quod autem adueniente gloria non remanebunt ibidem dona imperfecta, ostendit subdens: Cum autem venerit, quod perfectum est, id est futura beatitudo: euacuabitur quod ex parte est, id est quodlibet imperfectum, sicut sunt prophetiæ, linguæ, & scientiæ. Non sic de charitate: quia licet euacuetur eius actus, seu actualis eius imperfectio, adueniente perfectione patriæ: ipsa tamen non euacuabitur, neque secundum actum, neque secundum habitum. Circa quod aduertendum est, quod sunt quædam virtutes essentialiter imperfectæ, sicut fides, & spes: quæ sunt de his, quæ non videtur. Quis enim credit vel sperat, quod videtur? Hæc siquidem secundum essentiam euacuatur ibi. Aliæ accidentaliter imperfectæ sunt, sicut charitati contingit imperfectio, quam habet a fide: ut scilicet, sit de his, quæ videri non possunt. Nam de substantia dilectionis est, quod sit de visis: & sic non euacuatur secundum essentiam. Relinquitur igitur ex prædictis, quod prædicta dona non permanebunt in gloria sempiterna.

Quod pluribus exemplis probatur, quod dona non necessaria ad salutem durante charitate in gloria paradisi non permanebunt. Cap. 2.

Secundò probat Apostolus prædicta dona per manifesta exempla. Primò exemplo paruuli, secundo exemplo videtis, tertio similitudinem ad rem adaptat. Pri-

mò ponit exemplum paruuli: iuxta quod exemplum, sumitur ratio talis. Sicut se habet status imperfectionis pueri ad perfectionem viri: ita se habet status præsentis gratiæ ad statum futuræ gloriæ: sed sic est, quod adueniente perfectione virili, euacuatur imperfectio puerilis: relinquitur igitur, quod adueniente perfectione gloriæ, euacuabitur status præsentis gratiæ. Quapropter cum in prædictis donis gratiæ imperfectio sit: relinquitur, quod in gloria euacuanda sunt. Exprimit autem puerilem imperfectionem, quantum ad tria. Primò quantum ad loquelam, secundò quantum ad sapientiam, tertio quantum ad cognitionem. Primò quantum ad loquelam, ut imperfectio loquelæ respondeat imperfectioni doni linguarum: ideo dicit, Cum essem paruulus, loquebar ut paruulus, scilicet imperfectè & balbutiendo, sicut de seipso Hier. j. attestatur dicens, A, a Domine Deus, nescio loqui: quia puer ego sum. Secundò quantum ad sapientiam: ut imperfectio sapientiæ respondeat dono prophetiæ, ait, Sapiebam ut paruulus. Nam paruuli magis sapiunt frivola, ut poma: quàm magna, ut regna. Tertio quantum ad cognitionem, ut imperfectio cogitatus correspondeat scientiæ. Vnde subdit, Cogitabam ut paruulus, scilicet de minimis presentibus. Proinde Esa. 32. Stultus fatua loquetur: & sequitur, Ipse cogitationes concinnabit ad perdendos mites. Princeps autem, quæ digna sunt principi, cogitabit. In puero nempe duo sunt, scilicet imperfectio loquelæ, secundò imperfectio scientiæ. Et hoc dupliciter. Primò notitia diuinorum, quæ per sapientiam designatur. Secundò notitia humanorum, quæ per cogitatum signatur. Imperfectio loquelæ respondet dono linguarum. Imperfectio sapientiæ, diuinorum respondet prophetiæ. Imperfectio autem cogitatus, humanorum scientiæ respondet. Exprimit Apostolus consequenter euacuationem puerilis imperfectionis adueniente perfectione virili, cum subdit, Quando autem factus sum vir, scilicet perfectæ ætatis: euacuaui, id est deposui omnia, quæ erant paruuli. Vnde 1. Cor. 14. Nolite paruuli esse sensibus: quia maledictus puer centum annorum, Esa. vlt. Sic igitur exemplo paruuli probat euacuationem prædictorum. Secundò probat hoc idem exemplo videtis rem per imaginem, siue per speculum in enigmate. Ad hoc autem sumitur ratio talis. Sicut se habet visio rei per speculum & enigma ad visionem, quæ est facie ad faciem: ita se habet visio

Dei

A Dei, siue cognitio per prædicta dona prophetiæ & scientiæ ad visionem gloriæ. Sed veniente visione, quæ erit facie ad faciem: euacuabitur visio, quæ est per speculum, & in enigmate. Veniente visione gloriæ, euacuabuntur prædicta dona. Et hoc est, quod dicit, Videmus nunc quasi dicat, Præsentis cognitio Dei, quam per dona prædicta habemus, est tanquam visio, quæ per speculum est & in enigmate, id est per imaginem rei in obscuritate. Videmus nunc aliquas creaturas, in quibus aliqua Dei similitudo, & hoc satis obscurè: & ideo in enigmate, id est per obscuram allegoriam. Vnde obscurus **B** sermo & quasi mirandus, sit enigma: verbi gratia, secundum Alexand. de Ales. Patrem progenies occidit matris in aluo? Quam mater genuit generauit filia matrè. Proinde, quia sub nomine speculi imaginè significat: ita nomine enigmate similitudinem, quamuis obscuram. Rectè igitur nomine similitudines nominatæ sunt, quæ valent ad Deum intelligendum. Distinguere etiam possumus hoc modo, ut speculum referamus ad creaturam rationabilem: enigma verò ad creaturam irrationabilem. Ipsa enim creatura rationalis, quæ ad imaginem Dei est, & capax Dei seu sapientiæ eius: est tanquam speculum quoddam ad videndum Deum. Creatura verò irrationalis, quæ non est ad imaginem Dei, sed tamen est vestigium quoddam ad cognoscendum Deum: ut enigma, id est allegoria obscura seu similitudo ad representandum Deum. Quia vero imago Dei in nobis est secundum partem intellectiuam, qua vîmur, ut speculo ad cognoscendum Deum: ideo dicitur, Videmus nunc per speculum. Quia verò creaturæ irrationales extra nos sunt, in quibus percipimus aliquod vestigium diuinitatis: ideo dicitur verius, in enigmate, non per enigma: sicut dicebatur verius, per speculum, non in speculo: tunc autem facie ad faciem: quia videbimus eum, sicuti est, ut dicitur 1. Ioan. 3. Facies enim Dei sua notitia est. Videbimus igitur eum facie ad faciem, id est cognitione ad cognitionem. Si autem obijciatur, quod Paulus vidit eum facie ad faciem, sicut ipse testatur. 2. Cor. 12. dicendum est, quod tunc Apostolus propriè non erat viator, cum tunc non haberet sensuum vsum. Vel dici potest, quod talis visio Dei non fuit permanens, sed transitoria. Tertio autem adaptat Apostolus similitudinem ad rem, & est sensus: Sicut puer cognoscit in parte, & sicut videns per specu-

lum in enigmate: ita etiam nunc cognitio ex parte, id est obscurè & imperfectè. Hinc 1. Timot. 6. idem ait, Habitat lucem inaccessibilem. In cuius mysterium Esa. 6. Cherubin duabus alis velabant faciem suam, & duabus velabant pedes suos. Tunc autem in gloria, scilicet cognoscam, sicut & cognitus sum. Hoc est clarè & perfectè, sicut vir cognoscit operationem sui paruuli: & sicut videns facie ad faciem operatione, sicut per speculum intuentis. Notanter autem dicit, sicut & cognitus sum, scilicet a Deo: non quia sicut dicat æqualitatem cognitionis nostræ ad diuinam in gloria, sed similitudinem quandam. Et sicut Dominus certitudinaliter, & præsentialiter sine medio cognoscit me: ita similiter præsentialiter, & certitudinaliter cognoscemus eum. Certitudinaliter autem dico, ut excludatur cognitio paruuli, quæ non est certa. Præsentialiter autem dico, ut excludatur cognitio videns per speculum, quæ est per medium remotum. Proinde Io. 3. ait: Scimus quoniam cum apparuerit, similes ei erimus: quoniam videbimus eum, sicuti est. Sic igitur ostendit Apostolus dona, præter necessaria ad salutem, in gloria sempiterna euacuari.

Quod dona etiam necessaria ad salutem permanente charitate cessabunt in gloria paradisi. Cap. 3.

Tertio autem ostendit Apostolus, quod in gloria non permanebunt dona etiam necessaria ad salutem, præter charitatem. Vnde virtus rationis talis est. Hic in præsentis statu gratiæ manent, scilicet fides, spes, & charitas: sed in futura gloria nulla, nisi sola charitas permanebit. Relinquitur igitur, quod maior his est charitas. Primam propositionem exprimit cum dicit: Nunc autem manet fides, spes, charitas, tria hæc. Hinc autem tria, quæ idem tangit. j. Timot. j. dicens, Finis præcepti est charitas de corde puro: quantum ad charitatem: conscientia bona, quantum ad spem: & fide non ficta, quantum ad fidem. Hæc quidem virtutes mirabiliter coniunguntur & annectuntur: quia veraciter non possumus credere, nisi promissa speremus: nec promissa sperare poterimus, si deficit fides firma: nec adierit fructus spei, nec firmitas fidei, nisi adsit perfecta charitas Christi, quæ ad fidem adiuuet, & spem in expectatione corroborat & confortet. Sed in futuro regno non

B 4 per-

Exempli.

Expositio
verborum
Apostoli
Holi.Quo virtutes
theologicæ
sunt
connexæ.

A permanet fides, nec spes, sed sola charitas perseverat. Hæc enim supponit Apostolus pro euidenti. Nam cum fidei sit credere, quod non videt: spei expectare, quod non habet: charitatis verò diligere, quod iam habet, cum in futuro iam clarè videatur Deus & certitudinaliter habeatur: relinquatur, quod non remanebit fides, neque spes, sed tantum charitas perdurabit. Ex quo etiam Apostolus subdit, Maior autem horum est charitas. Glo. Quæ scilicet in decedentibus permanebit augmentata, non euacuata. Et quia charitas maior est, monet Petrus 1. Pet. 4. illam ante alias virtutes habere, dicens: Ante omnia autem continuam in vobismetipsis mutuam charitatem habentes. Et Coloss. 3. vinculum perfectionis denominatur. Nam cæteræ virtutes, quasi sunt fesso vehiculum: quasi vianci viaticum: quasi lucerna caligantibus: quasi arma pugnantis. Ipsa verò charitas est requies fesso, viatori mansio, lux plena peruenienti, perfecta corona viatori hic per gratiam, in futuro per gloriam: quam nobis largiri dignetur, qui est benedictus in secula seculorum. Amen.

C
F E R I A S E C U N D A
post Dominicam in Quinquagesima.

De excellentia diuini amoris.

Sermo III.

D **I**des, spes, charitas, tria hæc: maior autem horum est charitas. 1. Corinth. 13. Iam ad considerationem excellentissimæ charitatis, iuxta præordinata, transferamus sermonem. Ad dicendorum tamen intelligentiam notandum est: quod secundum Doctores, differentia est inter hæc tria, charitatem, amorem, & dilectionem. Nam charitas est vniuersalis virtus, in quantum est omnium aliarum virtutum forma: & est virtus particularis, & imperatrix cunctarum virtutum cuiuslibet virtuti imperans, quæ sibi placita sunt operari. Amor est habitus particularis, in quo realiter requiescit. Dilectio est amor proximi, vt dicatur dilectio,

Charitas, amor, et dilectio differunt.

quasi duorum ligatio. Sociat enim amantem amato in amore, vt scilicet mutuo se diligant. Vel aliter dicitur, quod Deum amamus propter se, diligimus eum super omnia: sed charitas vtrunque complectitur. Sed quia de latitudine charitatis est sermo: ideo largè modo loquamur secundum consuetudinem Sanctorum: sumamus charitatem, amorem, & dilectionem pro eodem in toto præsentis tractatu: & ad præsens de excellentia charitatis sit sermo, sicut innuit Apostolus in præallegato verbo, dicens: Fides, spes, charitas, tria hæc, vt supra. Fides, scilicet in rationali, quasi fundamentum: spes in irascibili, quasi incrementum: charitas in concupiscibili, quasi complementum: tria hæc, pauca quidem, sed necessaria ad salutem: sed maior horum est charitas. Prima, id est fides, tanquam splendor ignis: secunda, id est spes, tanquam flamma ignis: tertia, id est charitas, est ipsemet ignis. Item duodecim sunt excellentiæ charitatis, seu diuini amoris. Prima dicitur naturalitas, secunda delectabilitas, tertia necessitas, quarta conformitas. Addantur quoque alia quatuor: Prima dicitur formositas, secunda regalitas, tertia insuperabilitas, quarta remunerabilitas. Superaddantur alia quatuor. Prima dicitur insatiabilitas, secunda fructuositas, tertia leuitas, quarta durabilitas.

ARTICVLVS PRIMVS:

In quo ostenduntur prima quatuor excellentia diuini amoris: prima excellentia est, quod nulla virtus naturalior est in mente, quam amor Dei. Cap. 1.

D Prima quidem excellentia diuini amoris dicitur naturalitas. Nullam aliam quidem virtutem sonat Spiritus sanctus in corde humano sic illi connaturalem, sicut amorem & charitatem. Quod quidem patere potest, si recta animaduersione pensemus, quid est Deus. Vnde 1. Ioan. 4. Deus, charitas est, scilicet increata, infinita, & immortalis. Ab hac igitur charitate procedit quidam purus & infinitus actus amoris. Cum igitur Deus creauit animam, ad imaginem & similitudinem suam creauit illam, scilicet ad imaginem charitatis, & similitudinem, scilicet infiniti actus amoris sui. Cum autem rationalis anima peruenit

H Naturalitas prima excellentia diuini amoris.

A uenit ad ipsius rationis liberum vsu: habet quidem ex proprio esse quandam aptitudinem ad amandum, sine qua aliquo modo esse non potest. Necessè est enim illi diligere aut bonum incommutabile, quod est Deus: aut bonum commutabile, quod mundus est: ipsa per libertatem arbitrij in medio constituta est. Hæc autem aptitudo ad diligendum, quæ est in anima, est imago Dei. Ab hac autem aptitudine quidam prolixus veloxque actus amoris, per quem similitudo infiniti actus diuini amoris clarius demonstratur. Restat igitur, quod ita est animæ a natura charitas ipsa, quod nulla virtus ita generalis est suæ naturæ, sicut ipsa: quod & ipsa expressio naturæ demonstrat. Quare autem homo naturaliter inclinatur diligere vitam, scientiam, delectationem, pacem, felicitatem, omnique bonum: nisi quia Deus amor est, vera vita, vera scientia, declaratio infinita, & pax superans omne bonum, quod ab eo cuncta bona procedunt?

Aptitudo quæ ab alijs dicitur habilitas.

B *Quod nihil magis necessarium est anime, quam amor Dei. Cap. 3.*

De suauitate & dulcedine diuini amoris. Cap. 2.

Secunda excellentia charitatis, qua ipsa cæteras superat virtutes: est suauitas seu delectabilitas. Nulla enim alia virtus tantam delectationem, & complacentiam in habente experiri facit, sicut ista virtus amoris. Non solum autem facit nos delectari de Deo in patria, sed etiam nunc in via: non tantum in ipso Deo, verum etiam in proximo, & in omnibus alijs creaturis. In patria quidem delectabimur. Vnde Psalm. Delectationes in dextera tua, vsque in finem, id est sine fine. Et Iob 22. tunc super omnipotentem delitijs affluens. In via quis exprimere sufficit, quot dulcedines, & suauitates a sanis gustibus sentiuntur? in eo est enim suauissimum manna, quod secundum diuersas mentes, dispositiones, & status diuersimodè gustui animæ sapit: sicut Psalm. qui hoc probauerat, hortatur dicens: Delectare in Domino, & ipse dabit tibi petitiones cordis tui. Ipse quoque sermo de amore fauoris mentes dulcedine replet. Vnde Psalm. Quam dulcia faucibus meis eloquia tua super mel ori meo, id est, super omnem mundanam delectationem: quia gustato spiritu, desipit omnis caro. Vnde Cantic. 8 Si dederit homo omnem substantiam domus suæ pro dilectione: quasi nihil despi-

Secunda excellentia charitatis.

ciet eam. Ideo iubilando ait Bernard. ad Christum: Quem tuus amor inebriat, nouit quid Iesus sapiat. felix & verè felix gustus, quem satiat. In proximo quoque delectabilissimus est. Vnde Psalm. Ecce quam bonum & quam iucundum habitare, &c. In omnibus etiam creaturis tanto propter Deum delectatio abundantior est, quanto mens ardentiori amore inflammatur in eum. Nam omnia, quæ sunt dilecti a diligente amantur: cum in pulchritudine & dulcedine creaturæ videat & gustet dulcedinem & pulchritudinem creatoris. Vnde Sapien. 13. A magnitudine enim speciei, & creaturæ cognoscibiliter poterit creator horum videri, sicut exemplo beati Francisci in sua legenda claret.

Quod nihil magis necessarium est anime, quam amor Dei. Cap. 3.

Tertia quoque super cæteras virtutes charitatis eminentia est necessitas: quia absque ea non consistit anima: nec cæteræ virtutes vita viuunt, teste ipso amore, qui Ioan. 14. ait: Ego sum via, veritas, & vita, nec cæteræ virtutes vita viuunt. Vnde ad hunc amorem querendum & vitam, hortatur propheta dicens, Quærite Dominum, id est amorem, & viuet anima vestra. Quare idem alibi dicit, Vitam id est, charitatem, petijt a te, & tribuisti ei longitudinem in seculum seculi. Et alibi gaudent, inquit, Et anima mea illi viuet, id est propter amorem viuet. Vnde Ecclesiasti. de se amor ait: In me omnis gratia viæ & veritatis. In me omnis spes vitæ, & virtutis. Non solum autem sine ea non est vita gratiæ, sed nec etiam vita gloriæ: immo quod grauius est, absque amore ab homine incurritur omne malum, scilicet æternam damnationem, quæ quidem in se includit mala acerbissima quantum ad læsionem: & mirabilia saltem nobis, quantum ad multitudinem: & inestimabilia, quantum ad durationem.

Abque charitate non consistit anime vita.

Sine charitate nulla vita consistit.

Quant-

A Quantum Deo conformat animam diuinus amor. Cap. 4.

Quarta amoris eminentia est conformitas. Namq; supra omnes virtutes animam Deo conformat: quia vt dictum est, Deus charitas est, & per charitatem melius, quam per aliam virtutem tanquam per Deo consimiliorem anima conformiter transformatur in Deum: cum omne simile plus consimili, quam cum minus simili conformetur. Cum enim iam Deus dilexit nos, quid restat nisi vt nos et diligamus eum? Et sic fiet anima Deo conformis, iuxta illud, Ego dixi, Dij estis, s. per conformitatem: & filij excelsi omnes, quia dilexit prius nos. j. Io. 4. Diligamus Deum, quoniam ipse prior dilexit nos. Quem si dilexerimus, Deus erit in nobis, & nos in Deo. Et Marth. 6. Dominus ait: Vbi thesaurus tuus, ibi & cor tuum. Iterum j. Corint. 6. Qui adharet Deo, spiritus est vnus. Et communiter dicitur, Amicus est alter ego. Experimentaliter sentimus in nobis, qd vis precipue amoris ardentis totaliter ad hoc nititur, inhiat, & gestit: & non solum fit in timus ipsius amati, sed etiam fit quodammodo ipsum amatum. Quare quidem in Dei amore in tantum excedit, qd incomparabiliter prädiligatur Deus dilectus, quam mens ipsum amans, seipsum diligat, immo sui ipsius obliuiscatur, & sibi ipsi quasi annihilatur pæ amore dilecti, sicut saltem in æterna gloria habet esse, licet in vita hac non sit ad plenum.

ARTICVLVS SECVNDVS.

De quatuor secundis excellentijs amoris Dei: & primo de pulchritudine, qua induit animam diuinus amor. Cap. I.

Prima amoris excellentia.

Prima amoris excellentia cunctas superans virtutes, est formositas. Qui enim Deo per amore conformis est, quomodo non in anima tunc formosus erit, cum sit in eo similitudo Dei? Nam secundum Alex. de Al. & Nico. de Lira, imago Dei in anima consistit in naturalibus proprietatibus & potestis eius: similitudo vero in gratuitis: hoc est in virtutibus diuina charitate & diuina dilectione. Licet autem anima cunctas habeat virtutes, si charitate priuatur, defor-

mis est. Vnde j. Cor. 13. Et si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas: & si tradidero corpus meum ita vt ardeam: charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest. Est enim charitas animæ pulchritudo, sicut ignis pulchritudo carbonis: qui cum est ignitus, splendidus est, pulcherrimus, igniq; simillimus est. Vnde Psal. Decorem induisti amictus lumine, sicut vestimento. Loquitur de spiritu in Dei amore feruenti. Si autem ipse carbo extinctus est, obscurâ nigredinem habet: sic etiam anima diuino amore extincta & charitatis igne priuata, tetram nigredinem induit. Vnde Thren. 4. Denigrata est super carbones facies eorū. Insuper Aug. Qualis est dilectio hominis, talis est homo: si terram diligis, terra es: si coelum, coelum es: si autem diligis Deum, non audeo dicere quod Deus sis. Sed audi prophetam dicentem: Ego dixi, Dij estis, & filij excelsi omnes.

Charitas est sicut ignis.

Quod rex omnium virtutum est amor Dei. Cap. 2.

Secunda excellentia charitatis est regalitas seu imperiositas. Vnde secundum Richar. Charitas est regina virtutum. Etia potest dici virtutum imperatrix: quia ipsa imperat omnibus alijs virtutibus, vt supra dictum est. Circa quod sciendum est, qd sicut actus proprius fidei quem elicit, credere est, sic de virtutibus cunctis: quilibet enim virtus vnicum solum actum habet, quæ elicit: ita proprius charitatis actus, quem elicit, est diligere Deum & proximū, nullusque ab ea alius elicitur. Attamen charitas hanc supereminentiā habet supra omnes alias virtutes, qd quamuis earū proprios actus non eliciat: (eliciuntur enim ab habitibus proprijs) eos tamen imperat: & ideo ipsa meritorios reddit: vnde & suo modo eliciat patientiæ actus, benignitatis, & longanimitatis, prudentiæ, aliarumq; virtutū: tamen alios imperat & a proprijs habitibus elicere facit. Vnde i. Cor. 13. Charitas patiens est, benigna est. Et ibi clarè notat Apostolus, quod cum charitate sunt simul aliæ virtutes & dona. Quod patet: quia per ipsam omnes actus virtuosus vel eliciuntur, vel ab ipsa virtualiter imperantur. Habent enim cunctæ virtutes annexitatem in charitate. Nam vbi charitas est, ibi est patientia & benignitas, & sic de alijs virtutibus omnibus. Ideo de Charitate, Psal. ait, Astitit regina a dextris tuis, &c. Vnde Saluator ait,

Amoris scda excellentia.

Supereminentia charitatis.

A ait, Matt. 22. In his duobus præceptis charitatis tota lex pendet & prophetæ. Et iterum ad Rom. 13. Plenitudo legis est dilectio. Et i. Timo. 1. Finis pcepti est charitas.

Quod insuperabilis est vndique Dei amor. Cap. 3.

Charitas tertia excellentia.

Tertia etiam charitatis excellentia super cunctas virtutes, est insuperabilitas. O Dei charitas potens vtique & magna virtus, quæ vocas ea quæ non sunt tanquam ea quæ sunt: quæ insuperabilis perseueras super vniuersa. Sola enim charitas est, quæ in aduersis non deficit, quia patiens est: quam iniuria non reprehendit, quia benigna est: quam felicitas aliena non cruciat, quia non æmulatur: quam conscientia mala non pungit, quia non agit peperam: quæ honore non extollitur, quia non inflatur: quæ præesse non nititur, quia non est ambitiosa: quam cupiditas non coarctat: quia non quærit quæ sua sunt: quam iniuria non prouocat, quia non irritatur: quam sinistra suspitiones non sedant; quia non cogitat malum: quam aliena mala non lætificat; quia non gaudet super iniquitate: quam errores non excecant; quia congauget veritati: quam persecutiones non frangunt; quia omnia iustit: quam pusillanimitas non confundit; quia omnes sustinet: quam perfidia non indurat, quia omnia credit, & si non omnibus credat: quam desperatio non absorbet, quia omnia sperat: quæ morte non vincitur; quia fortis est vt mors dilectio: immo mortē mori coegit in mortem nostri amantissimi redemptoris. O insuperabilis charitatis amor, qui insuperabilem superasti: & cui omnia subiecta sunt, omnibus quodammodo subiecisti: dum victus amore Deus humiliavit semetipsum, formam serui accipiens: inuentus non solummodo vt homo, sed opprobrium hominum, & abiectio plebis. Propter autem nimiam charitatem suam, qua dilexit nos, continere non potuit in ira sua misericordias suas, quominus dilectam animam suā inimicis pro amicis suis, vt mortis terrorem pariter tolleret ab amicis, & vigorem conferret: & si contra Deum fortis fuit, quantum magis cōtra hominem præualebit? Hinc ex tunc illa fidelium intrepida constantia cordis, qui supplicia contemnentes & mortem suppeditantes læti per medias fauces mortis ad patriam reuertuntur: morietes exultant, & morti insultantes dicunt: Vbi

est mors stimulus tuus? iam non stimulus, sed iubilus: dum per medium lacum Iertūq; exitum a miseria iter pandis ad regna. Insuper vis vehementis amoris ratione non compefcitur: quia, teste Apostolo, supereminens est scientiæ charitatis. Maiestate non terretur, quia foras mittit timorem, vt dicit i. Ioan. 4. Misericors non comprimitur: quia, vt dicit Apostolus, in infirmitate perficitur. Prorsus virtus charitatis omnipotens est, quæ ipsas miseras facit potētes, dum conuertit in adiutorium, quæ paratæ sunt ad nocendū, qua suffulti milites Christi impauidi certat certi de victoria, medijs periculis incedunt tutissimi: nec dæmones, nec homines metuentes, sed securus quisq; inter frendentium vndique hostium fulgurantes hastas & volitantia spicula cum charitate dormitat: quia sola potens est, vt dicit Apostolus, Ignita nequissimi tela extinctuere. Denique multitudinem peccatorū operit & opprimit, & tentationibus multis morientibus præualebit. Maioris potentia est erectum hostem deicere, quam conanrem reprimere. Charitatis autem est tentationes non reprimere, ne insurgant: sed cum surrexerint, sternere ne procedant. Tantæ nempe fortitudinis est charitas, vt ipsam omnipotentiam, quodammodo impotentem reddat. Nonne hæc est, quæ Exo. 32. in Moyse diuinæ iustitiæ & potentia obitans præualuit in fortitudine contra Deum? dimitte, inquit, me, vt irascatur furor meus super populum istum. Audis, dimitte: & Deum profecto teneri non dubites. Nec aliunde, quam amoris fortitudine. Quæris cuius? Illius vtique serui fidelis, qui corde tam puro, tam seruido aiebat ad Dominū. Ne quæso dicant Ægyptij, callidè eduxit eos de terra Ægypti, vt interficeret in montibus: nec posset introducere in terram, quam promiserat, pro qua iurauerat patribus suis. Sed cui nanque cessit potentia, cessit iustitia: vt charitas de corde seruido non tam rogabat, quam Deum urgebat. Sola enim charitas est, quæ Deum tenere potest. Vis amoris est, quæ teneri non solum se patitur: sed quando non tenetur, piè conqueritur p Prophetā Ezech. 22. vbi ait: Quæsiui de eis virum, qui interponeret sapē, & staret oppositus contra me: pro terra, ne dissiparem eam: & non inueni. O immensa benignitas Dei, quæ quærit qui se sibi opponat irato: cuius profecto propriū est misereri, & peregrinum vlcisci. Charitas igitur extentam manum Dei ne feriat sua

Laudes & eminentia charitatis.

A sua fortitudine continet: sathanam suis pedibus conterit, & super inimicorum capita carbones congerit: potens non solum aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principatus, & potestates tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiae in caelestibus: in prosperis fortis, sed fortior in aduersis. Solus enim Christi amor, qui pure & magnanimiter ridentes, & iridentes fortitudine blanditias spernit, & toto corde conspernit sapidiori dulcedine delectatus: cuius respectu omnis dulcedo amara est, omnis iucunditas meror est, omne pulchrum foedum, ne etiam suauis molestum est, &c.

B Quod sola seruitia, quae ex amore procedunt, Deo sunt grata, & remuneratione sunt digna. Cap. 4.

Amoris quarta excellentia.

Q Varta excellentia est remunerabilitas. Omne enim obsequium, quod Deo summo impenditur: aut impenditur ei ex vero amore, recto & puro, qui est gratuitus: aut impenditur ei ex timore reuerentiae, scilicet vel offensae, aut ex timore poenae, aut ex pudore, aut ex spe veniae vel gratiae, aut ex spe remunerationis. Quod si ex amore: creditur esse bonum, qui ei hoc impendit. Nulli enim impeditur rectus amor & purus ab aliquo, nec credit illum esse bonum, & merito bonitatis suae huius amorem esse dignum. Seruitium autem & cultus, quae intuitu solo bonitatis ipsius eidem impenduntur, sincerissimi atque rectissimi sunt: & in eis praecipuus & rectissimus est amor. Amor inquam actus: amor enim habitus siue virtus non proprie seruitium: sed magis seruitus, licet spontanea & iucunda, & ideo libera dicenda est. Amare enim amorem non dicimus seruitium, ex quo quaecunque procedunt seruitia, sola gratuita sunt, id est gratis impensa, & propter sola illa sunt dona & munera, quare solo merito remuneratione digna. Et quod amplius est, in eis solum locum habet remuneratio, quoniam remuneratio nanque dicitur muneris, seu remunerationis. Remuneratio enim est reflexa seu reciproca in remuneratione seu praedonatione remuneratio. Qui enim non gratis, sed ex necessitate quaecunque seruit ex timore, siue ex pudore, siue ex spe mercedis, siue ex pacto, siue ex quocunque alio debito: non proprie remuneratione dicendus est dignus, sed magis ei pretium operae suae elocatae reddendus est.

Amor per actum, per habitum, & per virtutem.

C bonum, qui ei hoc impendit. Nulli enim impeditur rectus amor & purus ab aliquo, nec credit illum esse bonum, & merito bonitatis suae huius amorem esse dignum. Seruitium autem & cultus, quae intuitu solo bonitatis ipsius eidem impenduntur, sincerissimi atque rectissimi sunt: & in eis praecipuus & rectissimus est amor. Amor inquam actus: amor enim habitus siue virtus non proprie seruitium: sed magis seruitus, licet spontanea & iucunda, & ideo libera dicenda est. Amare enim amorem non dicimus seruitium, ex quo quaecunque procedunt seruitia, sola gratuita sunt, id est gratis impensa, & propter sola illa sunt dona & munera, quare solo merito remuneratione digna. Et quod amplius est, in eis solum locum habet remuneratio, quoniam remuneratio nanque dicitur muneris, seu remunerationis. Remuneratio enim est reflexa seu reciproca in remuneratione seu praedonatione remuneratio. Qui enim non gratis, sed ex necessitate quaecunque seruit ex timore, siue ex pudore, siue ex spe mercedis, siue ex pacto, siue ex quocunque alio debito: non proprie remuneratione dicendus est dignus, sed magis ei pretium operae suae elocatae reddendus est.

D & munera, quare solo merito remuneratione digna. Et quod amplius est, in eis solum locum habet remuneratio, quoniam remuneratio nanque dicitur muneris, seu remunerationis. Remuneratio enim est reflexa seu reciproca in remuneratione seu praedonatione remuneratio. Qui enim non gratis, sed ex necessitate quaecunque seruit ex timore, siue ex pudore, siue ex spe mercedis, siue ex pacto, siue ex quocunque alio debito: non proprie remuneratione dicendus est dignus, sed magis ei pretium operae suae elocatae reddendus est.

ARTICVLVS TERTIVS. E

De quatuor excellentijs diuini amoris: & primo quam insatiabilis est amor Dei. Cap. 1.

Rima excellentia amoris est insatiabilitas. Ultra nanque omnes virtutes insatiabilis est amor Dei. Non enim satiari potest desiderio, qui non nisi desiderare concupiscit, sicut in persona talis animae ait, Psal. Concupiuit anima mea desiderare iustificationes tuas in omni tempore. Fames enim animae desiderium est. Habetur etenim, quod anima Deum amans non satiatur amore, quia Deus amor est: quem qui amat, amore amat. Amare autem amorem circulus facit, ut nullus debeat esse finis, vel mensura amoris. Itaque haec insatiabilitas omnia vorat, quia ex copia facit inopiam, dum ex praegustatis delictijs Dei amplius in desiderijs inardescit: quia & si dentur ad plenitudinem, nunquam ad satietatem. Vnde Eccl. 24. Qui edunt me, adhuc esuriant. O immensa charitas & pietas dulcedinis Dei, cum te amare edere sit: quomodo te amantem sic reficis, ut magis esuriant, cum repleti fuerint: nisi quia tu charitas infinita, simul

Amoris insatiabilitas, vide de amore et eius proprietatibus. B. Augu. 14 de ciui. Dei. 7. vide D. Thom. 3. scrip. dist. 27. q. 1. articulo 2. Gab. lib. 2. dist. 1. quest. 5.

cibus es & esuries? Qui te non gustat, prorsus te esurire nescit: ad hoc enim cibus, ut esurire facias. Vnde Lu. 1. ait Maria, Esurientes impleuit bonis. Nolo ammmodo queras, quae sint bona charitatis, cum illa profectio ex istimem, de quibus. j. Corinth. 2. Oculis non vidit, absque te, Deus: nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quae praeparauit Deus diligentibus se. Et idem Esa. 64. Audis diligentibus praeparata, ut dilectionis bona non ambigas. In hac enim repositae sunt aeternitatis delictijs, rationis, suauitatis caelestis paradisi. In hac sunt pax, patientia, loganimitas, gaudium cum Spiritu sancto. In hac denique est quicquid iucundum menti concipi potest, & ultra infinitum. Hoc inquam dulcissime amor praeparasti diligentibus te, sed abscondisti timentibus te, donec iuxta illud. j. Ioan. 4. Charitas foras mittit timorem velantem: ut videre possit, quam magna sit multitudo dulcedinis tuae, quae & si repleat, nunquam tamen fatiat. Non audeo dicere illos, si qui sunt secunda stola vestitos. Obijcis forte illud Psal. Satiabor cum apparuerit gloria tua, & illud Psal. Ex adipe frumenti satiat te. Sed satietatem desiderij abundantiam ibi notari

G

H

Obiectio. Psal.

noueris,

A noueris, non desiderij finem. Finis nanque desiderij, satietas est. Qui vero semper esuriunt, patet quod satiati non sunt. Sed vere beata esuries, quae solum esurit quod habet, & solum habet quod esurit. Ex iam dictis persuasum volumus, quod dulcedine diuini amoris in futuro non poterimus satiari, nec etiam in praesenti repleti. De hac impossibilitate semper sit nobis solatium, nullum habere solatium. Patientiam quidem mihi & vobis omnibus opto, sed impatientes nos esse in hoc magis exopto.

B Quod fructuosum est diligere Deum. Cap. 2.

Fructus amoris.

Primo.

Secundo.

Tertio.

Augusti

S Ecunda excellentia est fructuositas. Fructificat enim homini bona temporalia, spiritualia & aeternalia. Temporalia: vnde Prouer. 3. Honora Deum de tua substantia, & de primitijs omnium frugum tuarum: & replebuntur horrea tua saturitate, & torcularia tua vino redundabunt. Et 11. c. ait idem. Alij diuidunt propria, & ditiores fiunt. Secundo fructificat bona spiritualia. Nam qui habet charitatem, omnes virtutes habet. Cum enim charitas sit vltima inter virtutes morales & theologicas, quae prius sunt morales, scilicet prudentia, iustitia, fortitudo, & temperantia: deinde theologicae, videlicet fides, spes, & charitas. Vnde j. Corint. 13. Maior autem horum est charitas. Sic qui habet charitatem, habet omnes virtutes praecedentes: sicut qui habet centum, habet decem vel viginti, & non e contra: eodem modo habens charitatem, habet omnes virtutes, quas qui possidet, omnia dona spiritualia tenet. Tertio fructificat aeternalia dona. Nam quodlibet opus ex charitate factum aeterni regni meritum est. O quotiens possemus lucrari aeternum regnum, si dilexerimus fratres. Ideo ad opera charitatis. j. Corint. 16. hortatur Apostolus dicens, Omnia opera vestra in charitate fiant. Ius es, quod non minus est charitas omnia bona opera sua facit, sicut de se testatur Psal. dicens, Particeps ego sum omnium timentium te & custodientium mandata tua. Vnde August. Pensent inuidi quantum bonum est charitas, quae sine labore nostro aliena bona facit nostra. Ex dictis patet, quod qui habet charitatem, habet Deum, & omnia, quae in ipso sunt. O charitas magna, & incomparabilis thesaurus Dei in agro cordis absconditus: pro qua emenda vniuersa vendenda sunt, sicut ait Dominus Matt. 13. O di-

ues charitas, cum qua omnis diues: sine qua nemo diues: quia qui non habet charitatem, nihil habet. O argumentaria charitas, multae filiae congregauerunt diuitias: tu autem supergressa es vniuersas, ut dicitur in fine Prouer.

Quod leuis ars est diligere Deum. Cap. 3.

Leuitas amoris.

Tertia excellentia charitatis est leuitas. Nihil leuius, quam diligere. Qui diligit, non laborat: nihil costat vectura mercantiae amoris, immo amor soluit omnes expectatas vecturae cunctarum mercantiarum atque laborum. O quam leuis amor, qui cuncta leuia reddit. Miraris quomodo sit tam leuis mercantia amoris? Considera, quis eam portat. Voluntas nepe ipsa libera est, ipsa diligere potest, sola cum amore facta est, forinsecundo adiutorio ab amore non eget, absque alterius operis adminiculo exerceri potest. Si enim ad diligendum diuitijs opus esset, iustam tunc excusationem haberent pauperes. Si scientia necessaria foret, excusari tunc possent ignorantibus, a seruitijs se excusarent simplicibus, a laboribus imbecilles. Sola enim libera voluntate impleri potest mandatum amoris. Intra nos est, quod ad illud seruandum necessarium est. Vnde praecipit Dominus Deuteronomio. 6. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua. Vnde Lu. 10. additum est, & ex tota mente tua: ut cor referatur ad intentionem, mens ad cognitionem, anima autem ad affectionem: cum facultas adfit, qua deficiente, supplet quidem voluntas bona. Vides, quomodo omnia haec necessaria ad amorem intra nos sunt. Non igitur necessario eget, ut diligas fulcare maria, & procellosas confringere vndas, vel sepulchrum Dominicum petas, non linigas transire oras vel Syna montium cacumina scandas: non limina Petri quaerens Italicas pertransire patrias: neque montium ascendere rupes, ut Iacobi extrema perquiras. Intra te voluntas, hanc quaerit amor, hanc vocat Dominus, Cantic. 5. Aperi mihi, soror mea, amica mea: est enim voluntas amica amoris, quae per consensum voluntatis aperit ipsi amori: hanc etiam pulsatur Apocal. 3. Ego sto ad ostium voluntatis, scilicet dicitur amor, & pulso, scilicet alliciendo, inspirando, praedicando, arguendo, increpando, castigando. Si quis audierit vocem meam, & aperuerit mihi, scilicet per consensum ianuam voluntatis: intrabo

F

G

H

A ad eum, scilicet per gratiam charitatis. His igitur, in quos intrauerat ipse amor, dicebat amor, Luc. 17. Regnum Dei intra vos est. Ecce quam facilis est hæc ars amandi, quæ solum in voluntate est. Ideo Deutero. 30. Dominus ait: Mandatum hoc, quod tibi præcipio hodie, non super te est, neque procul positum, neque in caelo situm, sed in te locus dilectionis. Ecce facilitas implendi, leuitas amandi, possibilitas implendi, seu obseruandi: quam excusationem de non diligendo habere poterimus fratres, Ideo confidenter ad hoc portabile pondus hortatur Dominus, Marth. 1. dicens: Tollite iugum meum super vos: iugum enim meum suauis est, & onus meum leue, &c. Onus, quod omnia onera leuia facis, & implex mandata. Vnde ad Rom. 13. Plenitudo legis dilectio. Tu sola facis scandere ad superna, Cant. 1. Recti diligunt te. Trahe me post te, curremus in odorem vnguëtorum tuorum. Tu portas inferna: potius. n. vere diligens Deum vellet esse cum amore in inferno, quam sine amore in caelo, secundum Hug. de arra spose. Vnde Cant. 8. Dura sicut infernus æmulatio. Ecce igitur, quod amor super omnia leuis est, cum grauiissima leuia reddit.

Facilitas implendi diuina præcepta.

Quod inseparabiliter cum Deo vnit animam diuinus amor. Cap. 4.

Durabilitas est quædam excellētia amoris.

Quarta excellentia amoris est durabilitas. Adeo nempe est amoris glutinum tenax, vt non tantum iungere, quam dicatur vnire. Tripliciter enim vnit vinculum charitatis, tibi ipsi, proximo, & Deo. Primo enim per amorem vnus efficitur, dum intra se recolligitur, reductisq; affectibus a cunctis locis, quibus tenebantur captiui, solum vnum in commutabilem amat, nec amplius in diuersa mutatur. Partitus nempe per amorem in plura, nunquam sibi reperitur & idem, sed semper sibi dissimilis est: quia totiens variari cogitur, quotiens varietatem suscipit illud, quod ab eo amatur: quia enim labenti innititur, necessarium est, vt cum labente labatur. Vnde j. Ioan. 2. Transiit mundus, & concupiscentia eius. Et 1. Corint. 7. Præterit enim figura huius mundi. Sic qui cum mundo per affectum currit, cum mundo in profundum ruit. Proximo enim per charitatem homo vnitur, dum non solum sine querela, quantum in ipso est, omnibus studet affici: sed etiam omnibus successibus

coaptari, gaudere cum gaudentibus, & flere cum flentibus, secundum Apostolum. Infirmari cum infirmantibus, & cum scandalizatis vri. Vnde Apoc. j. Socius in tribulatione, & regno. De hac vnitate, ait Psal. Ecce quam bonum, & quam iucundum, &c. Vnde Act. 4. Multitudinis credentium erat cor vnum, & anima vna, quando nec voluntatum varietas, nec actionum deformitas, nec marsupiorum proprietates amicos diuidebat: sed firmiter altringebat charitas, & facile cohærebant vnitas in Spiritu sancto & in vinculo pacis Dei. Heu, heu, heu, vq; vq; mundo a scandalis. Vq; nobis in inferiori seculo dilapsis, in quos fines, immo fæces seculorum deuenerunt: totus mundus nunc verè in maligno positus est, omnes quærunt quæ sua sunt. In hoc nempe miserabili æuo nostro totam christianitatem tanta diuisione, tot scissuris, totque fracturis dispersam conspicimus: vt vix vnus alteri cernatur conuenire in vnum, nisi fortè aduersus Christum, eius vbique apparent scissuræ ciuitatis Dauid: intantumq; inhiat, vt iam vltimam ruinam omnino minetur. Fateor, hic tetet esse: exeamus hinc, & ad propositum redeamus: non enim de vitijs loqui loco hoc propositum est. Tertio Deum homini, & hominem Deo charitas vnit, nõ solum illa ineffabili charitate, qua natura nostra vnitur illi æterni verbo in vnitate personæ: sed etiam illa, de qua ait Apostolus j. Corint. 6. Qui adhæret Deo, vnus spiritus est. Profectò vnitas hæc charitas est, qua homo secundum cor Dei totis votis supernæ, & æternæ voluntati conformis vnitur Deo glutino, quod nõ dissipatur, & vinculo, quod non dirumpitur. In his tamen, quæ sic dico, nemo me existimet cum illis sentire, immo desipere, qui charitatem semel habitam asserunt, vltra perdi nõ posse: quare si omnis qui habet charitatem perseueranter adhæret, frustra discipulos suos dominus Ioan. 15. monuisset, dicens, Manete in dilectione mea: indubitanter ostendens, charitatem sponte deleri posse, non violenter auferri: offertur omni, aufertur nulli: vt nullus nisi suo vitio illa crearet: est tamen charitas vinculum perfectionis, quo membra arctissimè sibi inuicem hærent, & suo capiti per omnes iuncturas connectuntur in vnum corpus, in vno participio omnium bonorum, vt fidenter quilibet dicere valeat cum Psal. Particeps ego sum omnium timentium te, & custodientium mandata tua. De hoc etenim dictum putes. Eccl. 4. Funi-

Psal.

F

Deploratio auctoris i Christianos.

Charitas est virtus vnitiva, & quæ.

H

Psal. 118.

A Funiculus triplex difficile rumpitur: triplex nanque dicitur: quia vt præfatus sum, tripliciter ligat. Triplicem funiculum describit Apostolus 1. Timot. 2. dicens, Finis præcepti est charitas de corde puro, & conscientia pura & recta, seu bona, & fide nõ ficta. Solum purum est cor, quod ad crimina mandata perfluere nescit: nihil sedatur facilius corde mundanis exposito: hoc solum continet charitas, ne frustra pateat: tunc verò sedatur, cum in crimina labitur. Conscientiam verò bonam habet ad omnes, qui proximi bonum vt suum diligit. Si quo minus, conuincitur non habere illam, quæ non quærit quæ sua sunt. Fides autem non ficta ea est, quæ per dilectionem in bonis operibus exercetur: alioquin non solummodo fictam, sed mortuum Iacobus dicere non videretur, seu vereretur. Et verè iste funiculum difficile rumpitur, quo Paulus vincit ad Roma. 8. audenter ait, Quis nos separabit a charitate Christi? &c. Validum profectò vinculum est, cui nulla violentia præualeat, inseparabiliter continens amantem cum amato, sed validius erit in patria: quia vt dicitur 1. Corint. 13. Charitas nunquam excidit. Nam si credendo & sperando diligimus, quod non videmus, nec tenemus: quanto ardentius eum diligemus, quem tunc videbimus, sicuti est? vt dicitur j. Io. 3. Cum quo nos regnare faciat amorosus Iesus Christus, filius Dei: qui cum Patre, & Spiritu sancto viuunt & regnant per infinita secula seculorum, Amen.

nauseam crapulari. Et ad hoc hortatur Apostolus in verbo præallegato, dicens: Fides, spes, charitas, tria hæc, vt supra. Quasi dicere velit. Fides vtique atque spes ad Deum cognoscendum, & quærendum illuminant intellectum atque roborant facultatem: sed maior horum est charitas, quæ inflammat & pascit, immo depascit hominis voluntatem, & animam totam satiat, inebriat, atq; in Deum transformat. Hæc quidem amoris crapula nuncupatur, cum humanus spiritus tuus fiat tanquam potens crapulatus a vino, scilicet diuini amoris. Crapula autem & spirituale carnispruium celebrat mens bona ex triplici vero atq; feruenti amore. Primo amore Dei, secundo amore sui, tertio amore proximi: de quibus amoribus propheta 132. Psalm. qui in præsentimateria est aliud thema, inquit: Ecce quam bonum, quo ad amorem Dei: & quam iucundum, quo ad amorem sui: habitare fratres in vnum, quo ad amorem proximi.

Bonamens quæ celebrat spirituale carnispruium

ARTICVLVS PRIMVS.

De septemplici flamma, seu ardenti affectu diuini amoris.

Ignis amor feruens & ardens, quo mens humana repletur, est amor Dei. Exercens enim se in sacris meditationibus, & affectionibus ad obtinenda bona gratiarum, & virtutum, atque feruentis, & crapulantis amoris Dei: septem affectibus inflammati exerceri debet ad Deum. Primus est amor ardentissimus, secundus est timor reuerentissimus, tertius est zelus constantissimus, quartus regeneratio magna, quintus laus immensa, sextus obedientia promptissima, septimus delectatio, seu securitas ebria.

De septem gradibus, per quos ad amorem ardentissimum mens ascendit. Ca. 1.

Ignis quidem inflammatus affectus amor ardentissimus nuncupatur, ad quem vtique consequendum hortatur sponsus dilectam sponsam, Cant. 8. dicens: Pone me, vt signaculum super cor tuum, & vt signaculum super brachium tuum: quia fortis est vt mors dilectio: dura, sicut infernus æmulatio. Lampades eius, lampades ignis atque flammarum, aquæ multæ non potuerunt extinguere charitatem. In quibus verbis septem

Primus inflammatus affectus.

FERIA TERTIA post Domin. in Quinquagesima.

De affectibus triplicis inflammati amoris, scilicet Dei sui, & proximi, de quibus verum carnispruium celebratur.

Sermo III.

Ides, spes, charitas, tria hæc: maior autem horum est charitas. ibi supra. Urget iterum charitas de charitate nos loqui, vt quam in præcedenti sermone tam gratam didicimus: de excellentia charitatis ex eadem diuino munere experiamur hodie vsque ad famelicam

A septem gradus charitatis per ordinem exprimentur, quibus acquiritur hic ardentissimus amor Dei. Primus est meditatio, secundus imitatio, tertius separatio, quartus æmulatio, quintus inflammatio, sextus exemplatio, septimus insuperatio. Primus quidem gradus perueniendi ad amorem ardentissimum Dei, est meditatio. Per hunc enim modum inflamabatur spiritus propheticus, cum dixit, In meditatione mea exardescet ignis. Et initium, per quod ad hoc ascendit, alibi exprimit, dicens, Meditatio cordis mei in conspectu tuo semper. Et hunc modum exprimit sp̄s, cum ait, Pone me ut signaculum positum super cor tuum. Quid per signaculum positum super cor tuum, nisi meditatio sponsi, per quam ardentissimam & amantissimam in corde sponsæ eius meditatio eius memoria radicitur? Vnde ibidem gl. Solemus signum aliquod cum digito, vel brachio alligatum circumferre, quo admonemur, q̄ illius rei memoriam frequentiore volumus habere. In cuius mysterio Deuter. 6. scilicet de Dei præceptis scriptum est, Ligabis ea quasi signum in manu tua, eruntq; & mouebuntur ante oculos tuos. Secundus gradus est imitatio, ut non solum dilecta sponsam in interioribus cordis, sed etiam in exterioribus verbis, & factis amantissimum imitetur sponsum. Vnde subdit, Et ut signaculum super brachium tuum: per quod operatur virtutum opera, ut in eis Christi imitatio designatur. Quantum autem amoris feruor in hoc crescat, manifestè ostendit seraphica ipsa perfectio, ad quem per hanc Christi imitationem mens gloriosi Francisci perduca est. Ideo in eius persona Apostolus ad Gal. vlt. ait. Ego enim stigmata Domini Iesu in corpore meo porto. Tertius gradus est separatio, ut scilicet mens ab omni quod a sponso separet, longetur. Vnde subdit, Quia fortis est ut mors dilectio. Mors siquidem vno trifurcato ictu animam separat a mundi habitatione, a suorum conuersatione, atque a carnis vnione, ac per hoc ab omni passione huius seculi nequam. Sic amor Dei ab omnibus, quæ animam separant a dilecto, omnino illam elongat. Quartus gradus est æmulatio, quia scilicet mens, iuxta Apostolum. j. Corinth. 13. semper æmulatur charismata meliora. Vnde sponsus ait, Dura sicut infernus æmulatio, scilicet esse debet. Sicut enim infernus nemini par est, sic amor in anima sponsa Christi tanta dilectionis æmulatione obsequitur dilecto

Meditatio est primus gradus perueniendi ad amorem ardentissimum

Secundus.

Tertius.

Quartus.

sponso, ut nulli tempori, conditioni vel loco, personæ, infirmitati, seu cuiuscunq; resistentiæ parcat, quin omnia superans innitatur dilecto suo. Quintus gradus est inflammatio. Ex præcedentibus siquidem nixus in Dei amore inflammatur, ideo sponsus ait, Lampades eius, id est corda diuina charitate accensa: lampades ignis, id est plena sunt feruore dilectionis diuinæ. Lampas enim est vas clarum, intus habet oleum & ignem. Oleum nutrit ignem, qui dicit feruorem. In lampade cor purum, in oleo deuotio, in ignis calore feruor desiderij denotatur. Hoc igne ardebant duo discipuli pergentes in Emaus: quia Lu. 24. dicebant, Nonne cor nostrum ardens erat in nobis? Sed quid faciet in patria? Et iterum Psal. crapulatus & epulatus & ebriatus de se ait, Inflammatum est cor meum, & renes mei commutati sunt: & ego ad nihilum redactus sum. Sextus gradus ex exemplatio ad proximum propter Deum exhibita & monstrata. Vnde subditur, atque flammarum. In flammis siquidem luminosi splendoris sanctæ & ædificatoriæ conuersationis conuenientius denotantur, sicut Matth. 5. Dominus ait, Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant vestra opera bona, &c. Septimus gradus est insuperatio, cum scilicet mens nullis aduersitatibus superatur. Vnde subdit, aquæ multæ non potuerunt extinguere charitatem. Per aquas enim tribulationum impetus designantur. Vnde Esa. 8. Pro eo, q̄ abiecerat populus iste aquas Siloe, quæ vadunt cum silentio. Et sequitur, Propter hoc ecce adducet Dominus super eos aquas fluminis fortes & multas: regem Assyriorum & omnem gloriam eius. Hoc siquidem ignita anima, quia omnia suffert, domus est illa, de qua Matth. 7. quæ edificata est supra firmam petram, & descendit pluuia, & venerunt flumina, & flauerunt vēti, & irruerunt in domum illam, & non cecidit: fundata enim erat supra petram. id est, Iesum Christum.

Quintus.

F

Sextus.

Septimus.

G

H

De feruenti affectu filialis timoris ad Deum, qui omnes alios timores aspernantur. Cap. 2.

Secundus quidem inflammatus affectus est timor reuerentissimus. Cum enim sex dicantur esse timores. Primus naturalis, secundus humanus, tertius mundanus, quartus seruilis, quintus initialis, sex-

Sex sunt timores.

Actus filialis vel castus. quinq; quidem priores renuit mens diuina dilectione feruens, & in sexto solummodo conuiescit. Primo enim non timet timore naturali, licet talis timor non sit bonus vel malus, cum non sit sub libertate arbitrij constitutus. Et hoc timore solū habet timere hō timore passionis, sicut fecit Christus. Vñ Mat. 14. cepit Iesus tædere & pauere & hoc quantum ad propassionem, & ideo dicit, cepit. Secundò nō timet timore humano, qui potius elegit peccare, quàm pœnas in corpore tolerare. Vnde ad taliter timentem Esa. 5. ait. Quis es tu, ut timeas ab homine mortali. Tertio non timet timore mundano, qui potius elegit committere diuinam offensionem, quàm perdere terrenam possessionem. Vnde Lu. 12. Nolite timere pusillus grex, quia complacuit patri vestro dare vobis regnum. Quarto non timet timore seruili, quo scilicet timet pœna inferni, nec amatur diuina iustitia Vnde ad Ro. 8. Nō accepistis spiritum seruitutis iterum in timore. Quintò etiam non timet timore initiali, de quo Psal. Initium sapientiæ timor Domini, quia licet principaliter ametur iustitia, tamen secundo timet pœnam. sed sicut. 1. Io. 4. scriptum est, Perfecta charitas foras mittit timorem scilicet initialem, & multa amplius præcedentes. Sextus est timor filialis seu castus. Filialis quidem ad patrem: castus verò ad sponsam. Vnde Iob. 26. Columnæ cœli contremiscunt, & pauet ad nutum eius. & hoc timore timet aia feruens. Hic quidem tripliciter variatur, quia triplex est huiusmodi timor Primus est separationis, secundus offensionis, tertius reuerentialis. Primus inquam est timor separationis, quo sponsa timet separari a sponso. Vnde Eccl. 7. Qui timet Deū nihil negligit. sine separetur a Deo. Secundus est timor offensionis, quo filialis amor in minimo timet offendere Deū. Vnde Salomon Pro. 8. Timor Dñi odit malū. sine offendat patrem. Tertius est reuerentialis. Vnde Eccl. 23. Nihil melius quàm timor Dei. His tribus timoribus inflammatur desideriosus & succensus in amore affectus, atq; per eos sentiens q̄ suavis est Dñs admirans, cum propheta clamat. Quā magna multitudo dulcedinis tuæ domine, quam abscondisti timentibus te. solus iste timor in patria manebit. Vnde Psal. Timor Domini sanctus permanet in seculum seculi.

Psal.

Timor castus q̄

D

De feruenti affectu duplicis zeli: quo gloria Dei, & salus animarum sollicitè procuratur. Cap. 3.

Tertius autem inflammatus affectus est zelus, constantissimus. Est enim zelus amor exardescens atque irascens contra ea, quæ sunt contraria suo amato, vel suo amori. Cū enim duplex sit amor, scilicet Dei & pximi, atq; in his duobus mandatis tota lex pendet, sicut dicitur Matt. 22. Hinc est, q̄ in quolibet inflammato affectu debet esse duplex zelus. Primus honoris, & gloriæ Dei, secundus salutis proximi. Primus zelus est honoris Dei, quo mēs sancte irascitur & exardescit, q̄ Deus non cognoscitur, non diligitur non timetur, nec debitis officijs, nec seruicijs honoratur, exemplo Zelotis Hæliæ quæ. 3. Reg. 19. ait Zelo, Zelatus sum pro Domino Deo exercituum quia dereliquerunt pactum Domini filij Israel id est populus Christianus. Secundus zelus est salutis proximi. Vnde Ps. zelus domus id est Ecclesiæ tuæ: comedit me id est, per sollicitudinem attenuauit me. sicut fecit Paulus, qui ad Cor. 11. de se ait. Præter illa, quæ extrinsecus sunt, instantia mea quotidiana, quæ. s. nec vna hora remittitur, s̄m glo. sollicitudo oīum Ecclesiarū. Quis infirmus, & ego non infirmor? quis scandalizans, & ego non vror? Item necessarium est per istum zelum mentem primò dirigere ad se ipsam, atq; prospicere, si in se vel a se seu p se facta s̄n opa Dei honorè & damnus seu scandalū pximiorū. Quæ cū cæperit a seipsa, tūc ex charitate in proximū dirigat. Et ne quis est in alios erret, notandū est q̄ tūc zelus est diuinus, q̄ cū feruore & attentione seu exardescētia suæ iræ est in Deū rectus, & s̄m Dei instinctū & beneplacitū mensuratus ita, q̄ nō fert cōtra aliquē, nisi p Christo, atq; s̄m Deū, & solū p quāto ille est cōtra riuo Deo. Multa tū apparēt hominib⁹ debitā mensurā excedere, quæ sunt mensuratissima apud Deū. Contra multi sūt zeli mali sub spem boni, Ioan. 12. de Iuda patet, qui pro falso pauperum zelo contra Magdalenam ait, Quare hoc vnguentum non vānit trecentis denarijs & datum est egenis? Sed heu, quia iam venit tempus & nunc est, in quo non reperitur proprie, nec aliarum animarum zelum habens, nec de salute earum curet, ut verè iam dici potest, q̄ zelus domus Dei comedit oēs zelatores suos: quia iam nullus super est zelans. Oēs enim quæ sua sunt querunt

Zelus qd sit Vid. Thom. 1. Cor. 14. & 1. 2. 9. 2. 8. ar. 4.

Zelus factus pro pximi.

G

A quilibet domus suæ non dei zelum habet. Ideo Aggæi 1. lamentabiliter dicit Dominus exercituum, domus mea deserta est, & vos festinatis vnusquisq; in domū suā.

De multiplici regeneratione communi, & propria inflammati cordis ad Deum.

Cap. 4.

Quartus verò inflammatus affectus est regeneratio magna. Duplex quidē est regeneratio, qua vtitur mens diuino amore succensa. Prima autem est generalis, secunda specialis. Prima autem est generalis, qua mens diligens omnia que sunt creata, & ordinata a Deo, vt dicitur de omnibus creaturis, laudans creatorem. Vnde erigens totum affectum ad Deum ait. Primò gratias agimus tibi, Domine Deus noster, qui es alpha & o, principium & finis, quia creasti cœlum, & terram, & omnia quæ in eis sunt: ponens in eis vestigiū & imaginem tuæ sanctissimæ trinitatis, vt creaturæ participes essēt super admirabilis gratiæ tuæ. Secundò tibi regeneramur, Domine Deus noster, de homine quem formasti ad imaginem & similitudinem tuam, atque omnia subiiciens pedibus suis: cuncta ordinasti ad seruitium eius, casumq; eius misericorditer reparasti: nec eum in æternum interitum cum demone condemnaisti. Tertio quoque tibi gratias agimus immensas dulcissime Deo, quia placuit charitati tuæ, post Adæ casum, salutis remedia nobis dare: legem, fidem & spem atque reparationem nostram per filij tui incarnationem fiendam: dilectis amicis tuis Abraam Isaac, & Iacob, & cæteris patribus priorib; reuelare. Quarto incessanter gratias agimus tibi Domine Deus omnipotens, de stupefacta charitate & humilitate, quæ ostendisti in vnione humanitatis nostræ ad tuā immensissimam diuinitatem. Quintò immensas gratias tibi agimus de tua humillima nauitate & superadmirabili conuersatione in mundo, doloribus & afflictionibus plena pro nostra dilectione. Sextò tibi gratias agimus, dulcissime Iesu Christe, de tuo corpore pratiofo, quod in die sancto cænæ, de disti nobis in viaticum & refugium, in solatium atq; in remissionem omnium peccatorum nostrorum. Septimò o amorosissime, sup oia gratias maximas referimus, quia pro nobis vilissimis creaturis atq; promptissimis ad oem tuam offensam, & culpā dignatus es pati tam crudelem, tamq; enormē, atq; acer-

Regeneratio duplex.

De quibus debemus agere gratias Deo.

bissimā passionē. O immensa charitas Dei. o bonitas saluatoris, o misericordia redemptoris: Quis recogitare pōt tanti amoris abyssum, & non admirari atq; diligere te immesū, infidelitate labore? Octauò tibi grās agim⁹ infinitas, tua de triūphātī & gloriosa resurrectione, p quā resuscitata miseria huius vitæ ad gloriā tuā nobis fidē & spē contulisti. Nonò tibi grās agimus de tua admirabili ascensione, p quā genus humanū in cōspectu oīum spūum beatorū tanto nobilitati decore, atq; tā glorioso sublimasti honore. Decimò grās referimus tibi dñe Iesu Christe, de scā spūs missione in Apostolos tuos in die Pētecostes: p quē tanta fortitudine replesti eos, vt q pri⁹ timebāt verba, postea p te nō timerēt verbera, tormēta durissima, atq; mortē. Et qui prius erant ignari, & idiotę; postea facti sunt tanto lumine illustrati & docti, vt scirent quæcūq; necessaria sunt pro totius mundi salute, atq; p eos felicitati nos dignos benignissime Deus ad tuam fidē peruenire. Omiserimū & miserabile genus Christianorū. Quid de illis sanctissimis athletis iam tibi remansit, nisi solum auctoritas & solū in labijs corporeis fides, vt digne de tot Iesus Christus lamentabiliter dicere valeat illud Mat. 15. Popul⁹ hic labijs me honorat, cor autē eorū lōgē est a me. Sine causā aut colunt me. i. frustra. Est .n. secūda regeneratio Dei. i. specialis, p quā diuino ardore inflammatus affectus ad seipsum reuersus, & tot gratijs de vallatū conspiciens: in regenerationis exultationē prorumpēs. In primis ait, Gratias tibi ago Dñe de meipso, quē ex mera bonitate tua inter nobiliores creaturas creare dignatus es, triuens mihi corpus & animā ad imaginē & similitudinē tuam, atque immensā bonitatem tua sacro baptismatis fonte regeneratus sum; & in tua fidē instructus atq; nutritus, cum dignus essem damnatione eterna. Secūdò gratias tibi ago immensissime Deus, de tanta patientia: qua sustinui iniquitatem meā, tribuens mihi spaciū peuitendi. Insuper tua bonitate mihi indignissimo contulisti in te credere, in te sperare: te amare, atq; obsequi tibi. Confirma hoc Deus, quod operatus es in me: & adauge dulcissime Iesu Christe. Tertio gratias tibi ago, quia de nihilo creas me tot innumeras atq; pulcherrimas creaturas ordinasti ad seruitiū meū, & ad sustentationē corporalis vitæ meæ. Quarto gratias tibi ago, quia dedisti mihi rōnē sensum & intellectū, multisq; & innumerabilibus gratijs repelens animam, vt fm voluntatem

Quomodo Deo ei de quibus agendę sunt gratias.

Secundo.

Tertio.

Quarto.

A tatē tuā regere possim illam. Quintò gratias tibi ago immensissime Dñe, pater misericordiarū, & Deus totius cōsolationis: quia dona mihi collata oēs meas gratiarū actiones in infinitū excedūt. Adiua me tu ipse, vt tibi dignas reddā gratias de omnibus beneficijs, quæ continue mihi facis, fecisti, & facturus es: perfectē recognoscens humiliter & deuotē subijciar tuæ reuerendissimæ maiestati in sæcula sæculorum.

De duplici laude, scilicet affirmatiua, & negatiua: qua inflammati affectus laudant creatorem. Cap. 5.

Psal.

Ibid.

Laude affirmatiua Laudatur Deus, & quomodo

Quintus verò inflammatus affectus est laus immensa. Cū .n. mens fuerit diuino amore succensa, tam dulcedine reperit Deum bonū, vt nunquā velit cessare a laude eius. In cuius persona ait Psal. Bñdicam Dñm in omni tpe semp, &c. in oī tpe. i. tam in aduersitate, q in prosperitate. nō sicut quidā, qui laudant Deū in prosperitate. Vnde Psal. Confitebitur tibi, cū bñ feceris ei. Alij ipsum tm laudāt in aduersitate. Vnde Esa. 26. Dñe in angustia requisierūt te. In sup addit, semp laus eius in ore meo. i. semper aliquid loquar, vel sentiā, vel cogitabo, qd referatur ad laudē summī Dei. Vñ Cassio. Quicquid ex charitate, ex simplicitate, ceteriq; virtutibus vel loquimur, vel mente gestimus viuere: diuini laudibus applicatur. Ipsi .n. est præconiū, qui donat ore ac corde honesta meditari. Duplici .n. laude principaliter inflammatus affectus laudat Deū. Prima ē affirmatiua, secūda verò laus est negatiua. Prima aut laude affirmatiua laudatur Deus, cum in eius laudem oia bona ei appropriantur. & de hac tota scriptura referta est. & hmōi laude vsi sunt vt plurimū oēs iusti. Nā laudant illū de iustitia & fortitudine. Vnde Psal. Deus iudex iustus, fortis & patiens, & longanimis. Laudant illum de magnitudine. Vnde idē ait, Magnus Dñs, & laudabilis nimis &c. Dicunt etiam illum bonum. Vnde Psal. Laudate Dominū, quoniam bonus est. Et alibi: Bonus es tu, & in bonitate tua doce me &c. Dicunt eū sapientem. Vnde idē, sapientiæ eius nō erit numerus. Nominant illum amorē vel charitatem i. Ioan. 4. Deus charitas est, & nominant illum pacem. Vnde In pace in idipsum &c. Nominat se viam, veritatem, & vitam, Ioan. 14. c. Ego sum via, veritas, & vita. Nominant illum pulchrum. i. Petr. 1.

In quem desiderant Angeli prospicere. Nominant illum misericordem. Vnde Psal. Misericors & misericors Dominus. Nominant illum lumen, Psal. In lumine tuo videbimus lumen. Nominant eum suauem, Psal. Gustate & videte, quoniam suauis est Dominus. Et cætera multa consimilia per laudem affirmatiuam Deo appropriantur in gloria nominis sui. Secunda est laus negatiua. Licet autem laudare modus sit Deo gloriosus & dignus: est tamen secundum laudem illis modus. scilicet negatiuus: est ablatius, sicut faciunt sculpsentes per modum prædictum incomprabiliter dinoscitur superare. Et per nunc modum in ampliore laudem Dei illa negant, quæ prius de Deo affirmabantur. Vnde Abbas Vercellensi super. 3. cap. de mystica theologia, de vtraque laude ait, quod affirmatiua fit per defensus a superioribus ad extrema: negatiua verò e contra ab inferioribus ad superiora seu ad principaliora. Quando autem fit descensus a superioribus ad extrema, affirmatio parit dilationem, siue verborum multiplicationem. Sic e conuerso ascensus ab inferioribus ad principaliora negando generat contractionem. Hoc autem ideo contingit, quia ibi de notioribus ad magis nota descendimus: hic verò de cognitius ad incognita negatiuē ascendimus. Vnde ibi multiplicatio, hic autem sermonis restrictio generatur. At vbi ascendendo omnia fuerint negata; & negata cuncta fuerint ascensa: iam nō est nisi vt sermo sileat, sicut a diuina ineffabilitate conuictus. Verbi gratia, cum mens illuminata ardenti corde ad sublimia Dei contemplanda sustollitur: tanto Dei lumine illustratur ad cognoscendum quid sit ipse Deus, & quicquid prius de Deo affirmauerat, nunc negat, tantam intelligit distantiam ipsius Dei ab eo, quod dici potest de ipso Deo vel nominari, vel cogitari potest ipse Deus. Nam si nominat illum magnum, nomen ei apparet paruum. Si iustum, nomen ei videtur iniustum. Si fortem, nomen debile pensat. Si bonum, nomen ei videtur malum. Si sapientiam, æstimatur stultitiam. Si amorem & charitatem, sonat illi nomen iniquitatis. Si pacem, nomen ei apparet guerrę. Si viam veritatem & vitam dicatur: videtur ei nomen deuium & falsum, atq; mortale. Si pulchrū apparet ei deforme. Si misericordem, sonat ei crudelitatem. Si lumen, nomen videtur ei obscurū. Si suauem, nomen ei videtur amarum, & sic de consimilibus: quia ad lon-

Psal.

Laus negatiua.

F

Abbas iste Vercellensis, ut dicunt fecit præceptor D. Antonij de Padua.

G

H

Agè maiora, quam fari vel cogitari possit, est talis spiritus subleuatus, iuxta illud 1. Cor. 2. Quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit Deus etiam in præsentī vita diligentibus se. Vtraque tamen laude collaudant creatorem affectus taliter inflammati secundum varias inflammationes & eleuationes spiritus atque ebrios animæ sensus.

De obedientia prompta inflammati affectus ad Deum. Cap. 6.

Sextus quidem inflammatus affectus est obedientia prompta. Igne etenim calefacta de facili flectitur cera: Metalla quæ quoque ab igne liquefacta faciliter recipiunt formam. Sic etiam corda diuino amore succensa propter Deum ad omnem obedientiam, & maioris & æqualium & minoris semper redduntur prompta. Et merito quidem. Nam secundum Bernar. Credentibus nihil impossibile, amantibus nihil difficile: nihil asperum mitibus, nihil humilibus arduum reperitur: quæ omnia tales habent.

Exemplū accōmodatum.

Solēt quoque curruum rotæ velocius currere, si sint vinctæ. sic tales animæ vinctione diuini amoris superinfuse præcipue sunt ad implenda quæcunque præcepta, & corde, ore & opere cum propheta decantant, Paratum cor meum Deus &c., & quod secundum Bernar. paratum ad sublimia, paratum ad humilia, paratum ad omnia, scilicet vsque ad mortem. Et idem iterum ait. Hæc vinctio Andream fecit gaudentem crucem amplecti, Laurentium irridere carnificem, Stephanum pro lapidantibus flectere genua in oratione, & Apostolos gaudere in tribulatione. Nec mirum si in talibus obedientia prompta & contradictio nulla, cum eorum spiritibus subiecta sit caro, quia eorum spiritus subiecti sunt Deo. Ex quibus duobus perfecta obedientia consummatur.

De spiritali crapula seu saturitate atque ebrietate: quas de Deo experiuntur inflammati affectus. Cap. 7.

Septimus inflammatus affectus est delictatio seu saturitas ebria, qua mens reficitur, saturatur, & inebriatur Dei dulcissima & ineffabili suauitate. Tanto enim sapore degustat talis spiritus dulcedinem Dei, vt quotidie ad eius appetitum acris inardescens clamet inuitans ad paltum om-

nes irracionales creaturas, dicens. Gusta te & videte, quoniam suavis est Dominus. &c. Solet quilibet nempe post saturitatem & crapulam quæcunque apposita fastidire. sic quod ad hanc saturitatem peruenerit mens deuota, manifestissimum signum est quarumlibet corporalium deliciarum fastidium, atque ex intimo affectu exteriorum omnium verum quendam & spontaneum habere despectum. Aliud est enim tantum modo obistere & repellendo viriliter acquiescere nolle: atque aliud est quadam nausea saturati affectus medullitus fastidire. Ad veram igitur satietatem & spiritua-

lem crapulam tunc mens humana deuenit: quando post diuinæ suauitatis abundantiam, quam interitus sentit omnium, quæ exteriorius apponi possunt, quoddam necessarium potius quam voluntarium fastidium sentit: nec sine ebrietate tale saturitas venire solet, quam qui incurrit, insensibilis fit ad mundum. Omnes nempe nouerunt, quod qui plene ebrii sunt irrationes suas atque despectiones sæpe nec quidem aduertunt: atque pericula & discrimina nec declinare, nec saltem attendere norunt. Cum igitur videmus multos quotidie inter conuicia & obprobria hilarescere & gaudere: inter pericula & temporalium damna letari: & quid qui huiusmodi sunt, debemus nisi ebrios iudicare? Quid enim dixerim tam mentis alienationem, nisi spiritualement quendam ebrietationem? prius est enim vt fastidiamus vana huius mundi oblectamenta, secundo vero vt despiciamus eius aduersa. Primum quidem efficit spiritalis satietas, secundum vero spiritalis ebrietas. Satietalem igitur ebrietas sequitur, vt ex eorum affectibus comprobatur. Hac crapula & ebrietate alterati erant Apostoli, quando vt dicitur Actis 5. Ibant gaudentes a conspectu concilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Eandem etiam ebrietatem passi sunt omnes sancti Christi Martyres, & confessores præclari: quorum, sicut dicit Apostolus ad Heb. 11. Alij quidem ludibria & verbera experti sunt: iniuper & vincula & cætera, quæ Apostolus tangit ibidem.

ARTI-

ARTICVLVS SECVNDVS.

De septemplici affectu ardentis amoris ad seipsum.

Secundus vero principalis amor inflammatur hominem ad bene diligendum se ipsum. Et hic etiam septemplici feruet affectu. Primus est affectus pudoris, secundus doloris, tertius horroris, quartus rigoris, quintus iræ implacabilis, sextus vigoris, septimus est affectus discretionis.

Quod ex pudoroso affectu, propter sua peccata confunditur anima propter tria. Cap. 1.

Consumitur anima ex affectu propter peccata sua.

Cuiusque vero concupiscit semetipsum diligere debet. Primo se exercere in affectu pudoris, quo scilicet totus de vitijs suis atque defectibus confundatur & erubescat: & maxime considerando circa peccata, tria. Primo magnitudinem, secundo multitudinem, tertio turpitudinem. Primo consideret peccatorum magnitudinem, & corde contrito & humiliato ad Deum clamet cum filio prodigo, Lu. 15. Pater, peccaui in cæli & coram te, iam non sum dignus vocari filius tuus: fac me sicut vnum de mercenarijs tuis. Secundo suorum peccatorum multitudinem consideret, ac cum Psal. dicat, Iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum, &c. & cum Manasse poenitente. 2. Paralip. vlt. doleat dicens, Peccaui super numerum arenæ maris: multiplicatæ sunt iniquitates meæ. Atque cum publicano, Lu. 18. misericordiam poscat dicens, Deus propitius esto mihi peccatori. Tertio consideret suorum peccatorum turpitudinem, atque ad seipsum increpitiue anima dicat illud propheticum. Filia Babylonis misera. Et illud Esa. 23. Sume cytharam & circuincuitatem, meretrix obliuioni tradita. Et Hierem. 2. Quam vilis facta es nimis iterans vias tuas.

Ex dolore culparum cruciatur anima propter tria. Cap. 2.

Ani cruciatur a seipso dolore.

Secundus est affectus doloris, vt si anima peccata sua Dei offensua, & suiipsius maculatiua, acutissimo dolore plāgat. Et hoc propter tria, & ex suis culpis. Primo meruit gehennam, secundo amisit

vitam æternam, tertio incurrit diuinam offensam. Primo enim dolere debet, quod meruit gehennam, cuius tormenta considerans, & illa mereri conspiciens, ac quasi illa ex vehemēti illuminatione penitentia cernens, cum Psal. dicat, Dolores inferni circudederunt me. Secundo dolere debet, quia amisit vitam æternam, quam mens infinitis delitijs plenam esse considerans, atque finem habere non conspiciens, pro eius amissione perpetuo lamentari proponens cum Hierem. 15. dicat, Factus est dolor meus perpetuus. Et cum eodem 30. In fatiabilis dolor meus, scilicet propter magnitudinem damni. Tertio dolere debet, quia incurrit diuinam offensam, exemplo David, qui ait in Psal. Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte, &c. Talis inquam anima plo- rat, quasi altera Magdalenā ad pedes Iesu, clamans cum propheta, Miserere mei Deus, &c. quem tanta malignitate offendit. Ploret hæc anima, quia olim amisit Deum, sed amplius, quod Deus amisit eam.

Quod triplici affectuoso sensu venit anima in suis peccatis horrorem. Cap. 3.

Tertius est affectus horroris, quo scilicet homo propter odium sui seipsum sanctissime horret. De quo quidem odio & horrore, Ioan. 12. Dominus ait. Qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam æternam custodit eam. Talis autem horroris affectus originem habet ex sensu propriæ nihilitatis: quia verus sui amor in homine operatur, quod nihil se esse intelligit a seipso, & nihil boni facere per seipsum, atque in nihilum tendere per seipsum. Vnde Iob 30. Redactus sum ad nihilum, & abstulit quasi ventus, s. spiritus sancti desiderium meum, i. quod videbatur mihi videre. Vnde Psal. Inflammatum est cor meum, s. ad amorem mei, & renes mei commutati sunt, s. ad horrorem mei, ego ad nihilum redactus sum, & nesciui, s. aliquid boni in me esse. Vnde Gregor. Solum sancti bona sua non vident, quæ alijs videnda præbent. Secundo habet originem ex sensu propriæ iniquitatis, cum sentiat se offendisse creatorem suum, & per consequens omnes alias creaturas. Vnde Greg. Offenso creatore, offenditur omnis creatura. Sentit etiam infinitam suam offensam ratione infiniti Dei, qui ab eo offensus est. Tertio habet originem ex sensu propriæ humilitatis. Vnde Anselmus in lib. de si-

A militudinibus, septē ponit humilitatis gradus. Primus est se contemptibilem, & peccatorem esse cognoscere, secundus ita affectualiter sentire, tertius homo alijs consistere, quartus hoc velle credi, quintus velle ita dici, sextus excultare & letari vile, & peccatorem dici, septimus est quod amet & gaudeat, se velut contemptibilem conculcari & contemptibiliter tractari. Ad hoc etiam addi potest, quod vt homo efficacius fiat huiusmodi se verbis & factis & gestibus cordialiter vilipendit. Prædicti autem gradus secundum quod magis descendunt, maiorem horrorem in anima indicant.

B Triplici rigore utitur rigorosus affectus contra omnes occasiones diuinarum offensionum. Cap. 4.

Quartus est effectus rigoris, quomodo .i. homo seuerissimè & asperissime corpus suum maceret, & macerari appetat, tanquam peccato sedatum: immo tanquam latrinam & sentinam omnium seditatum. Triplici namque rigore utitur hic affectus. Primus est contra cogitationes, secundus est contra locutiones, tertius contra operationes. Primus enim rigore utitur contra cogitationes deuiantes à via Dei, siue sint eleuantes per superbiam, siue inficientes per luxuriam, siue demergentes per auaritiā. Contra huiusmodi cogitationes homo peruigil & sensatus in vigore comprimit primos motus, ne paulatim in animam ad interitum serpent, iuxta consilium prophetæ dicentis. Beatus qui tenebit scilicet in rigore mentem, per illicita discurrentem, & allidet paruulos suos. id est, primos motus insurgentes ad petram, qui est Christus Iesus. Secundo rigore utitur contra locutiones scilicet ne racenda dicat, & econuerso. Vnde cum propheta ait: Dixi, custodiam vias meas, vt non delinquam in lingua mea. Posui ori meo custodiam, cū consisteret peccator aduersum me. Nouit enim quod Salomon Prouerb. 21. ait: Qui custodit os suum & linguam suam, custodit ab angustijs animam suam. Sed Eccle. 22. considerans quā difficile sit custodire linguā ait: Quis dabit ori meo custodiam & super labia mea signaculum certum, vt nō cadam in ipsis & lingua mea perdat me? Et propheta intelligens hoc esse donum singulare diuinitus datum, ait in Psal. Pone Domine custodiam ori meo, & ostium circumstantiæ. Ostium circumstantiæ

C triplici affectus. **T**riplici affectus. **T**riplici affectus.

D triplici affectus. **T**riplici affectus. **T**riplici affectus.

dicit, non dicit murum, vt per ostium circumstantiæ comprehendatur quod est tempus loquendi & tempus tacendi, vt Eccle. 3. Murus autem labijs poneretur, quando quacumque necessitate, seu utilitate cogente, homo dispositus esset nequaquam loqui. Sed verè, vt dicitur Iacob. 3. si quis in verbo non offendit vel loquendo tacendum, vel tacendo loquendum, vere hic est perfectus vir. Tertio talis affectus utitur rigore contra operationes, & maxime ne per illicita vagentur corporei sensus; per quos ad animam interitus ingredi solet. Vnde Hier. 9. Ascendit mors per fenestras nostras. Hęc Apostolus timens dicit. 1. Cor. 9. Castigo corpus meum. id est, corporeos sensus: & in seruitutem redigo, scilicet per hunc rigorem: ne forte cum alijs prædicauerim, ipse reprobus efficiar.

De triplici sancta ira per zelum accensa contra nostras tres impietates. Cap. 5.

Quintus est affectus iræ implacabilis & sanctæ turbationis. Vnde duplex est ira, secundum gregis in fine libri quinti monachum. prima est, quæ fit per vitium, & talis extinguit oculū intellectus. Vnde Iob. 5. Virum stultum interficet iracundiā. Secunda est ira, quæ fit per zelum, & hæc illuminat oculum, sed ad tempus turbat, sicut collisium, vt tamen simpidiorem reddat. Et hac turbatione turbatus est Iob. 17. qui de se ait. Caligauit oculus meus ad indignationem aliter ab indignatione oculi meus. Vnde illud, Irascimini & nolite peccare. Irascimini inquam vobismetipsis propter peccata vestra, & amplius nolite peccare. Contra tria siquidem debet accendi ira & indignatio ista. Primò contra commissas offensiones, secundò contra malas inclinationes, tertio contra impias radicationes. Primò debet accendi hæc ira contra commissas offensiones, id est contra propria peccata. Vnde de viro iusto taliter irascenti ait propheta. Ira scilicet ista sancta in indignatione eius scilicet contra suas offensiones: & vita scilicet gratiæ in voluntate eius, id est omnino irascitur contra vitia sua, ne gratiam Dei perdat. Secundò irascendum est contra malas inclinationes, & dicat illud Esa. 14. Perdam Babylonis nomen & reliquias, id est opera mala & progeniem & germen & omnes impias inclinationes. Tertio est irascendum contra impias

A impias radicationes. Radices autem cunctarū offensionum quatuor sunt, affectus scilicet gaudium, & dolor, spes & timor. Qui cum spreto Deo terrenis inheret, causa sunt omnium peccatorum contra quos, cum trāscitōrijs inclinatur, rationalis spiritus irasci debet, secundum quod Prouerb. 16. mysti cè dicitur. Indignatio regis, id est regentis ratione nuntij mortis, id est quatuor prædicti affectus causa sunt, quod rationabilis irascitur intellectus & indignatur.

De triplici affectuoso vigore, per quem homo exercitatur in omni opere bono. Cap. 6.

Sextus autem est affectus vigoris, per quem humanus affectus fit peruigil ac strenuus & virilis ad oē opus bonū. Per talem aut vigorem tria viriliter & strenue tenentur, & vigilanter exercitant in nobis. Et primò omnes potentia, secundò omnes humani sensus, tertio omnes humani, & virtuosus actus. De primo autem omnes potentia animæ scilicet intellectus, voluntas, & memoria. Nam per talem vigorem intellectus vigilatur, & strenue in operibus fidei captiuatur. Vnde 2. Corint. 10. In captiuitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi. Voluntas verò strenuè in dilectione Dei & proximi negociatur, iuxta illud Cantic. 8. Si dederit homo omnem substantiam domus suæ pro dilectione, quasi nihil despiciet eam. Memoria vero ad expectandum æterna premia motu bonorum operum subleuatur. Vnde Esa. 40. Qui sperant in domino, mutabunt fortitudinem, cuius mutationis Sap. 3. assignatur ratio cum dicitur, Spes immortalitate plena est. Secundò per hunc affectum vigoris viriliter, strenue peruigiles tenentur & exercitantur virtuosè in nobis omnes humani sensus, s. tam corporales, q̄ et spirituales. Et primo sensus corporales, sicut cernendo oculis pulchritudinem creaturarū, illā mēs referat in creatorē oīum, & sic de alijs sensibus corporalibus. Secundò amplius idem fiat de spiritualibus sensibus, gustus & visus in Domino delectetur. Vnde propheta. Gustate & videte, quoniam suauis est Dominus &c. auditus ad Dominum eleuetur, exemplo prophetæ dicentis. Audiam, quid loquatur in me Dominus Deus: quoniam loquatur pacem in plebem suam. Odoratus cum omnibus viribus suis cum sponsa ad spon-

C triplici affectuoso vigore, per quem homo exercitatur in omni opere bono. **D** triplici affectuoso vigore, per quem homo exercitatur in omni opere bono.

D triplici affectuoso vigore, per quem homo exercitatur in omni opere bono.

sum dicat; Cant. 1. Trahe me post te. Tactusque suauissime adherens Deo atque vnus spiritus factus cum eo, cum propheta decantet, Mihi autem adherere Deo bonū est, ponere in Domino Deo spem meam. Tertio per hunc affectum vigoris peruigil, virilis & strenuus fiat homo ad omnes humanas virtuosus actus, iuxta consilium Eccle. 31. dicentis: In omnibus operibus tuis est velox, & omnis infirmitas, scilicet tam mentis & corporis, non occurret tibi. Vnde ad Roma. 12. sollicitudine non pigri, spiritu feruentes Domino seruientes.

De triplici affectuosa discretione, per quam regulatur omnis humana vita. Cap. 7.

Septimus autem est affectus discretio- nis, per quem omnia præcedentia, & quecunque alia diriguntur & moderantur, vt scilicet in omnibus discretissimè seruet homo mensuram per modum interminium: & non satis, nihilque in eo superfluum vel defectuum, nec plus quam debet, aut minus quam debet. In tribus debet homo esse discretus, primo in contemplatione, secundò in deuotione, tertio in actione seu exercitatione. Primò inquam erit homo discretus in contemplatione. Hac enim discretione debemus contemplationi insistere & vacare: vt licet propter ipsius contemplationis gratiam quandoque actionem bonam interrumpamus, propter ipsam tamè actionem bonam seu actiuam vitam mens fundetur in humilitate, & per contemplatiuam accendatur in charitate. Actiua illuminat ad cognitionem sui, contemplatiua verò ad cognitionem Dei. Prima est leua Dei, secunda est dextera Dei. Vnde Canti. 2. ait sponsa. Leua eius sub capite meo: & dextera illius amplexabit me. Secundò debet homo esse discretus in deuotione, vt scilicet deuotione qua ad Deum afficimur, non omnino amputemus actionem bonam, qua secundum Deum & proximum obligamur. In mysterium aut duarum præfatarum discretionum dicitur Leuiticus. 1. quod siue pulli columbæ, siue turtures Deo offerebantur, debebant immolari retorto ad ascellas capite, & sic abrupto vulneris loco prohibebatur caput a corpore separari. Quid enim per pullos colūbæ nisi diuinæ ac mundæ contemplationis opera, calore diuinæ dilectionis feruentia

De triplici affectu discretio- nis.

In tribus debet hō esse discretus.

H

A designantur? Hi siquidem bini offerri iubentur, quia dilectio Dei, & proximi in contemplatione vera perficitur. Quid per zurtures gemitum pro cantu habentes, nisi diuinæ dilectionis opera, quæ deuotam mentem iugiter in gemitum excitant, conuenienter designantur? Hæc siquidem ascellas actionum bonarum loco & tempore respicere debent, ne scilicet absque fundamento humilitatis, quod ex virtuosis actionibus generatur: sublime contemplationis ruat ædificium. Tunc etiam caput a corpore non diuiditur, cum mens contemplatiua ab omni actionis proposito minimè separatur. Tertio debet homo esse discretus in ministratiōe seu actione, cum scilicet opus actiue vitæ ministratur proximo propter Deum. Cui siquidem per discretionem, sic etiam inferuire debemus, ne diuinæ contemplationis opus totaliter deseramus. Nam facilliter errat actio, quam non dirigit diuina contemplatio. Debet enim mens humana per deuotam contemplationem a Deo addiscere, qualiter per bonam actionem propter Deum debeat proximo dispensare. In cuius mysterium præceptum est non solum sabbata custodire, verum etiam decimas omnium propter Deum impendere. Sabbatum enim Deo sanctificat, qui per mentis quietem ad Deum contemplandum vacat: sed decimas omnium propter Deum impendit, qui in bonis actionibus suis, quas proximo facit, gloriam Dei quasi principalem finem attendit.

ARTICVLVS TERTIVS.

De septemplici affectu ardenis amoris ad proximum suum.

Tertius vero principalis amor inflammat affectum ad Deum diligendum. Deinde proximum, atque alio septiformi affectu feruens se exercere ad eum debet. Primus affectus est piæ compassionis, secundus est dulcis congratulationis, tertius est tranquillæ supportationis, quartus est benignæ conuersationis, quintus est humilis honorationis, sextus est cordialis vnionis, septimus est affectus Christiformis, per omnibus oblationis, & passionis.

Det hō esse discretus.

Affectus septem ardenis amoris.

De triplici affectuosa compassione erga omnes proximi passiones Cap. 1.

Primus inquam est affectus piæ cōpassionis, quo. s. mens ita sentit aliorum mala & incommoda, sicut sua: tribus generibus afflictionum cōpatitur hic affectus. Primo spiritualibus, secundo corporalibus, tertio temporalibus. Primo inquam compatitur affectus piæ compassionis spiritualibus afflictionibus, exemplo Dauid dicentis, Infirmata est in paupertate virtus mea, s. per cordialem compassionem. Vocat autem paupertatem defectum virtutum, & maximè charitatis: quia per eas cælestis gloria comparatur, cum secundum quantitatem dilectionis, meriti quantitas recompensetur. O quanta cōpassione dignus est nunc ferè totus mundus, considerata in quolibet statu paupertate diuinæ cognitionis, dilectionis, & timoris. Quis non debet per cōpassionē cū Apostolo infirmari, qui de se ait, 2. Cor. 11. Quis infirmat, & ego nō infirmor? &c. Ex hac autem compassione lachrymatus est Iesus, Lu. 19. qui videns ciuitatem, i. animā peccatricem, fleuit super illam, dicens: Si cognouisses & tu, &c. Secundo compatitur hic affectus afflictionibus corporalibus, exemplo illorum, qui 10. ad Hebr. ab Apostolo de compassione commendantur, cum ait, vincitis cōpassi estis. Et j. Cor. 12. Apost. ad hoc exemplum inducens de corpore dicit: Si quid patitur vnum membrum, compatiuntur ei omnia membra. Tertio cōpatitur hic affectus afflictionibus temporalibus, & maximè exterminijs & destructionibus patriarum, quæ ex guerris & diuisionibus venire solent, exemplo Nehemiæ, qui Nehemiæ. 2. ait. Quare nō mereat vultus meus, quia ciuitas domus sepulchrorū patris mei deserta, & portæ eius combustæ igni? Similiter compatiendum est alijs afflictionibus temporalibus, particularium personarum, exemplo sanctissimi Iob, qui hoc particulari affectu commotus, in 30. c. de se ait, Compatiebatur anima mea pauperi. Hunc autem pietatis affectum melius exercere potest abrenuncians omni proprietati, quæ quilibet alius. Hinc Frācisus ait. Quanto quis pauperior est, tanto liberalior esse potest, si hanc habeat voluntatem. Nam illi voluntas pro facto reputatur respectu omnium, quibus comparatur: & si haberet, et subueniret. Sed diues omnibus subuenire non potest: quia ad hoc nō sufficit substantia eius.

Triplici genere affectioni cōpatitur affectus.

H

Affectus pietatis.

De triplici congratulatione affectuosa erga omnem proximorum felicitatem. Cap. 2.

A eius. Nec quando aliquid habet voluntas eius, potest reputari pro facto, quod est contra errantes dicentes, abrenunciatione omnium proprietatis non posse dici virtutis aliquid: quia nihil habere vitiosum esse dicunt, non intelligentes, quod morales medietates utiq; sunt in aia, non in rebus. Hoc sentit Bonauent. in suis illuminationibus, visione j. & Colloss. 2. Ad tantam denique compassionē viros perfectos perducit hic pietatis affectus, ut in omnes miseras hominum transformari, ita per amorem compatiatur eis, quod magis desiderant eas pati, quod cōpati. Oritur autē hic primus piæ cōpassionis affectus ex cognitione, quam habet homo de ipso pijsimo ac misericordissimo Deo, dum sentit super se effundi multitudinem miserationum suarum: ne hoc quoque sibi intelligit fieri ex necessitate seu coactē, sed voluntariē ad suum principium, vbi cū que sentiat illud, naturaliter inclinatur, siue sit illud principium spirituale, sicut pater spiritualis: siue sit illud principium corporale, sicut patria propria, & Dominium suæ patriæ naturalis. Et talis pietatis affectus, est propriē virtuosus. Hinc est, quod magis inclinamur compati, vel subuenire hominibus, quod bestijs: quia in eis sentimus vnum principium commune nobiscum, non solum primum, s. ipsum Deum, sed etiā propinquum, s. patrem nostrum Adam quāmet Deum principium sentimus in eis, non possumus nō compati eis, quando patiuntur prater ordinem institutum de eis a suo principio Deo, ut si videam agnum interfici, ut detur canibus, vel ut edatur a lupo: sed cum patiuntur secundum ordinem institutum a Deo communiter, non compatiuntur eis, ut si agnus occidatur ut comedatur ab homine. Secundum autem pietatem magis illis hominibus inclinamur, qui nobis ab vno principio proximo propinqui sunt, ut fratribus nostris qui sunt ab vno carnali patre, vel spirituali, sicut sunt fratres vnus ordinis seu religionis: Et similiter de patre temporalī, ut sunt de vna ciuitate concines. Et hic est ille pietatis affectus, s. quæ Sancti quidam compassi dicuntur et irrationalibus creaturis, sicut beatus Frācisus agnis, ouibus, volucris, immo quoque insensibilibus, atque vocasse huiusmodi fratres suos: quia speculabatur huiusmodi creaturas secū ab eodē principio emanasse: & ex hac consideratione cōpatiebatur, & honorabat eas: vel potius in eis Deum, qui est principium commune omnium creaturarū.

Congratulatio triplex. Prima.

Secunda.

Tertia.

H

Secundus est affectus dulcis congratulationis, quo. s. homo de aliorum bono lætatur, sicut de suo. Quod quidem tripliciter habet fieri, secundum quod triplex cōgratulatione cōsiderari potest. Prima est cordis, secunda est operis, tertia est oris. Prima cōgratulatione est cordis, qua. s. homo lætatur de aliorum profectu, siue spirituali, siue etiam temporali, iuxta quod Apost. ad Rom. 12. nos hortatur, dicens. Gaudete cū gaudentibus. Quod quidem experimento intelligens beatus Frācisus dicere assolebat, quod qui gratulatur de alterius bonis, ac si essent sua, sine suo periculo vel labore, & cum maximi meriti augmento delectatur de illis bonis: quod quidem verè est cum gaudentibus gaudere. Vnde si quis lætatur de imperio, quod obtinet Imperator, tanquā si esset suum, & gaudium atque bene gubernandi imperium, meritum habet, & culpam vel laborem seu periculum nullum habet: similiter est de Papatu, & sic de alijs bonis. Secunda cōgratulatione est oris, ut quod feruens affectus amoris interior sentit loco & tempore, exterius promit, teste Domino Matt. 12. Bonus de bono thesaurorum cordis sui profert bona. Quod obseruans Moyles Num. 11. cum Iosue agrè ferret, quod Eldab, & Medab in populo prophetauerunt, inquit ad eum, Quid igitur æmularis pro me? Quis mihi tribuat, ut omnis populus prophetet, & det eis spiritum suum Deus? Vnde Lu. j. quod audierunt vicini, & cognati Elisabeth, quia magnificauit Dominus facere misericordiam suam cum illa, & congratulabantur ei. Tertia est cōgratulatione operis, quādo per opera sue signa gestus interior de bono complacentia demonstratur, sicut Tob. 11. fecerunt Achior & Nabach consobrini Tobiæ, qui venerunt gaudentes, & congratulantes ei de omnibus bonis, quæ circa illum ostenderat Deus, & per septem dies epulantes cum gaudio magno, gauisi sunt. Ad hoc etiam ponit exemplum Apostolus 1. Corinthio. 14. de humano corpore, dicens: Si gloriatur vnum membrum, congaudent ei omnia membra: sicut etiam sumus enim nos inuicem membra, sicut idem ait ad Ephesios 4.

Per

A Per triplicem supportationem, seu dimissionem affectuosam, homo cum omnibus pacifice conuersatur.

Cap. 3.

Tertius est affectus tranquillæ supportationis. Difficile enim est in conuersatione humana quædam parua, vel magna scandala non oriri, tum ex ignorantia, tum ex fragilitate, tum etiam ex malitia, quæ in præfenti seculo regnant. Ille ergo laudandus, atque magnificandus est, qui mores magnanimo, atque tranquillo corde sufferre nouit: cū hoc tanti sit meriti & virtutis, vt in eo omnes leges pendant, & prophete, teste Apostolo, qui ad Gal. 6. ait, Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legem Christi. In hoc manifeste feruere dicitur, vel ostenditur hic affectus, si corde, ore, & opere dimittit, & donat hæc tria. Primo graues iniurias, secundo magnas infamias, tertio multas substantias. Primo si dimittit graues iniurias, exemplo Christi, qui primum quod protulit in cruce verbum, fuit pro suis crucifixoribus exorare, dicens Patri: Pater dimitte illis, quia nesciunt quid faciunt, vt patet Lu. 23. Vnde ad Eph. 4. Estote inuicem benigni, misericordes, donantes inuicem, sicut Deus in cruce. Secundo si dimittit etiã magnas infamias, quod etiam Christus in cruce pendens fecit, qui insanus dictus est atque stultus, furibundus, ignarus, hæreticus, potator vini, & vorax, seductor populi, blasphemus, transgressor legis, atque demoniacus, atque multiplici diffamia diffamatus est: & tamē vt nos vermiculos suos exemplo suo doceret, atque affectum nostrum gelidum inflammaret corde, ore, & opere, omnes prædictas infamias remisit, & condonauit. Ideo Matth. 6. in oratione Dominica hæc nos docuit postulare, dicens, Dimitte nobis debita nostra, &c. Et Proverb. 12. Qui negligit damnū propter amicum, iustus est: quanto ergo perfectius est hoc negligere, nec restitutionē famæ querere ab inimico? Tertio quoque manifeste patet feruere affectum, si dimittit, indulget, & partit multas substantias. Cū enim omnis perfectionis Doctor Christus, Mart. 19. sublimem atque perfectissimam viam ascendendi ad cælum iuuenem quendam doceret, ait illi: Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia quæ habes, &c. In quo quidem perfectionis cōsilio abdicationem

Cur Christus in cruce dictus est insanus & furibundus.

D omnium rerum ad duo ostendisse videtur. **E** Primo ad dilectionem Dei, cum subdit, Sequere me. Ad hoc etiam pertinere videtur, qui damnū propter Dei, & proximi feruentem dilectionem perpeti non recusat. Vnde Apostolus ad Hebr. 10. quosdam de hoc commendans ait, Rapinam bonorum vestrorum cum gaudio suscepistis. De quo Christus exemplum dedit, qui his vestibus, quibus contactum erat sanctissimum corpus suum, crudeli rapina priuatus, nec amplius requisitus, sicut de ventre matris exiuit, ita secundum Ambrosium nudus in cruce pependit.

In tribus in conuersatione humana debet affectuosa benignitas conseruari.

Cap. 4.

Quartus quoque affectus est benignæ conuersationis. Est enim benignitas quidam animi dulcor, concludens omnem nequitiam, habilitans hominem ad internam lætitiã, & ad beniuolentiam atque in exteriori conuersatione reddens hominem affabilem & benignum, & maxime in tribus. Primo in verbis, secundo in factis, tertio in gestibus seu modis. Primo inquam talis affectus reddit hominem affabilem, & benignum in verbis, cum sit benignus in corde, merito fit benignus in ore. Vnde Matth. 12. Et abundantia cordis os loquitur. Quantæ autem sit gratiæ, & virtutis talis benignus sermo, ostenditur Proverb. 15. Lingua placabilis lignum vitæ: quæ autem immoderata est, conteret spiritum. Et Proverb. 25. Patientia lenietur princeps, & lingua mollis frangit duritiem. Vnde etiam Eccles. 6. Lingua eucharis. id est, gratiosa in bono homine abundabit. Et Ela. 50. Dedit mihi Dominus linguam eruditam, vt sciam eum qui lapsus est, sustentare verbo. Secundo reddit talem hominem affabilem, & benignum in factis. Dicuntur autem benigni, quos bonus amoris ignis ad benefaciendum proximis feruere facit. Talis autem benignitas est in affectu, quasi larga rerum beneficentia atque prompta. Vnde secundum glo. benignitas est largitas rerum, quæ sunt cum dulcedine animi, quæ bonitas nuncupatur, sicut 2. Corinth. 9. ait Apostolus. Hylarem datorē diligit Deus. Tertio talis affectus reddit hominem affabilem, & benignum in gestibus & modis, scilicet in conuersatione domestica

Benignitas quid, & quid beneuolentia. Ant. 4. Paris. tit. 6.

Astica & humana ac suauis, & dulci. Ad quod hortatur Apostolus ad Eph. 4. dicens, Estote inuicem benigni, vestra conuersatione, & vita.

Propter triplicem participationem Dei quilibet vario ex respectu affectuose est honorandus. Cap. 5.

Quintus affectus est humilis honorationis, ut scilicet homo omnes reueratur, omnes sibi præferat, atque omnibus tanquã dominis suis humili corde subdat. Et vt hoc efficere possit. Notandum est quod secundum Alexan. de Ales in 3. honor est præstatio præminentie in illo, qui honoratur. Duplex est enim præmentia honore digna. Prima est increata, se cunda verò est creata. Præmentia increata, consideratur tripliciter. Primò respectu principij, secundo respectu sapientie, tertio respectu bonitatis: & talis præmentia in infinitū excedit quilibet præmentia cuiuslibet creature. Inde est quod ei soli, & non alteri debetur summus honor, qui cultus latræ nuncupatur. De quo Deut. 6. & Matth. 4. præceptum est, Dominum deum tuū adorabis, & illi soli seruiet. Secunda autem præmentia creata, quæ ex prima per triplicem participationem originem habet. Primo ex participatione principij, secundo ex participatione sapientie, tertio ex participatione bonitatis. Prima autem est participatio principij. Et secundum hæc tria sunt genera hominū, qui participant principium Dei. Primi sunt patres corporales, secundum sunt patres spirituales, tertij sunt patres temporales. Primi sunt patres corporales, qui diuinum principium participant ad esse naturale filiorum suorum: ideo Exo. 20. in quarto præcepto Dominus ait, Honora patrem tuum, & matrem tuam, vt sis longeuus super terram. Et Ecclesiast. 7. Honora patrem tuum, & gemitum matris tuæ ne obliuiscaris. Memento quod nisi per illos nō fuisses. Secundi sunt patres spirituales, qui diuinum principium participant ad bene esse spirituale spirituum filiorum: & huiusmodi sunt prælati, & quilibet spirituales patres, ideo honore sunt digni. Vnde j. Timot. 5. Presbyteri duplici honore digni habeantur, scilicet temporali ac spirituali, maxime qui laborant in labore, & doctrina, ad hoc not. 11. q. 1. c. sacerdotibus: vbi plura de sacerdotum honore habentur.

Hominū tria genera quæ participant principium Dei.

Patres corporales.

Patres spirituales.

Tertij sunt temporales, qui diuinum principium participant ad bene esse temporale subditorum suorum: cuiusmodi sunt Reges, & omnia dominia mundi, ratione cuius participationis honorandi sunt quilibet in temporali dominio præfidentes. Vnde j. Pet. 2. Deum timete, Regem honorificate. Secunda est participatio sapientie, quam quidem duo genera hominum participare dicuntur. Primi sunt viri periti in quacunque honesta & licita conuersatione, & facultate: ideo honorandi sunt viri docti. Vnde Leuit. 19. Honora personam sentis, scilicet ætatis & sapientia, secundum glo. quia vt dicitur Eccl. j. Omnis sapientia a Domino Deo est. Etiam participantes Dei sapientiam sunt viri antiqui, ideo honore sunt digni. Vnde Leuit. 19. Coram cano capite conserge. Tertia est participatio bonitatis, ratione cuius quilibet iustus honorandus est. Et hæc est etiam duplex, secundum Alexan. de Ales. Prima est participatio bonitatis secundum actum, secunda vero secundum potentiam. Secundum primam, cum videmus aliquem iustum, illum honorare debemus, nobis illum meliorem existimantes, iuxta illud Philip. 2. In humilitate superiores sibi inuicem arbitran- tes. Secunda vero secundum potentiam, qua scilicet mali effici possunt nobis meliores. Vnde j. Pet. 2. Omnes honorate, & ad Rom. 12. Honore inuicem præueniētes. Ex prædictis igitur patet, quod quilibet est honorandus secundum suum respectum.

Temporales.

F

G

Ex tribus inter proximos cordialis, & affectuosa vnitas generatur, & conseruatur. Cap. 6.

Sextus est affectus cordialis vnionis, vt scilicet homo quantum ex se est, & quantum secundum Deum potest, cum ceteris hominibus se sentiat vnū, atque eos sentiat semetipsum, & omnium rectū vellē pro suo reputer, & e contrario. Ex tribus siquidem hæc cordialis vnionis affectus in anima generatur, & conseruatur. primo ex humilitate, secundo ex puritate, tertio ex charitate. Primo inquam generatur ex humilitate. Humilitas enim proximo suo secundum Deum in omnibus condescendit, gratitudinem & honorem impendit, & quodlibet humilitatis obsequium promptissime subministrat. Quis etiam erga proximum misericors esse potest & pius tam

Affectus cordialis tria ex tribus generatur.

Humilitas.

A tam in condonandis iniurijs, quam supportandis eorum miserijs, & peccatis, nisi qui se longè reputet viliorem? Hæc omnia prædicta requiruntur ad cordialis vnionis affectum. Et ad hoc hortatur Apostolus ad Roma. 12. Non alta sapientes, sed humilibus consentientes. Secundo generatur ex puritate, maxime ex illa, de qua Matth. 5. dicitur: Beati mundo corde, quoniam ipsi videbunt Deum. Hi sunt, qui simplici oculo, & puro corde intendentes in Deum inter immunda mundi, mundum habentes aspectum, proximum in Domino amplectuntur. Vnde Psalm. Beati immaculati in via, &c. Tertio generatur ex charitate. Charitas enim, quæ liquet humana corda cum in cor hominis diuinitus sic fuerit perinfusa, illudque inuenit humile ac purum, omnia malorum bona in se transformant, & facit sua: Solum enim liquidum est, quod congruit omni formæ: quod optime congruit amatoris cordi. Vnde Psalm. Factum est cor meum tanquam cera liquefcens in medio ventris mei. Et Act. 4. Credentium erat cor vnum, & anima vna. Nam humilitas eos euacuauerat sensu proprio.

C Puritas eos mundauerat mundano contagio, & charitas per transformationem locauerat in vno amorosi cordis glutino. Hinc Matth. 18. Vbi sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum. Duo siquidem vel tres in corde, in nomine Domini congregati sunt, cum ibi sunt humilitas & puritas cum dilectione proximi adunata: & tunc verè in eius cordis medio regnat Dei amor pariens huc verum atque perfectum cordialis vnionis affectum.

D Ex triplici ardenti affectu ad proximum contingit hominem, pro eo in mortem tradere vitam suam. Cap. 7.

Septimus enim affectus est Christiformis pro omnibus oblationis & passionis, vt scilicet instar Christi pro omnium salute paratus sit ponere animam suam: atque die noctuque orare, laborare, vt omnes Christo inuiscerentur, & Christus in eis. Primo pro eius vita corporali, secundo pro vita eius spiritali, tertio pro ecclesia generali. Primo pro eius vita corporali, & hoc non est de necessitate præcepti, sed de perfectione consilij. Nam iuxta præceptum Domini, Matth. 22. Diliges pro-

ximum tuum, sicut teipsum. Non enim tenetur cum plus diligere quam seipsum: imino sicut seipsum: igitur prius seipsum diligere potest. Si quis igitur vellet ex proximi charitate plus, quo ad corpus, proximum diligere, quam seipsum, ac potius mallet mori, quam illum: perfectionis assumeret consilium, non præceptum. Secundo pro eius vita spiritali. Et in hoc distinguendum est, quia aut imminet manifestum periculum animæ proximi, quia abneget fidem si me non oppono cum manifesto periculo vitæ, tunc de necessitate salutis obligor meam corporalem pro proximi spiritali ponere vitam. Aut non imminet periculum, & tunc proprium corpus morti exponere pro anima proximi perfectionis consilium est, non tamen præceptum. Vnde Ioan. 15. Maiorem dilectionem nemo habet, vt animam suam quis ponat pro amicis suis. Sed de his latius in 2. & 3. articulo septimi sermonis agemus. Tertio pro ecclesia generali, sicut beatus Thomas Cantuariensis est passus: æquè enim euangelica libertas optanda est, sicut & fides. Hinc Imperatori Theodosio ipse beatus Ambrosius ait: Si rapis, si deuoras, si acceperis, sustineo: si autem extendis manum ad sanctuarium Dei, ibi me inuenies sacerdotem: quæ habentur 23. q. 8. cap. conuenior: vbi multa de his Ambrosius ait. Hic verè celebratur carnis priuuium, id est priuatio carnis, & spiritalis crapulatio amorosi vini, quia talis fastiditus carne corporea atque inebriatus diuina suauitate, mortem contemnit, & vitæ sine fine quærens, illam consequitur cum sanctis omnibus in gloria perenniter regnaturus, ad quam nos perducatur, qui sine fine viuunt & regnant, Amen.

F E R I A Q V A R T A
in die Cinerum.

De mercantia diuini amoris.

Sermo V.

Thesaurizate vobis thesauros in celo: Matth. 6. & in Euangelio hodierno. Magna atque desiderabilia de charitate in præcedentibus dicta sunt: sed qua via acquiri potest, modo dicemus. Necessè igitur est omnium, qua possumus inuestigare

A rigare solertia, tam admirandus thesaurus qua via & modo acquiratur penitus. Circa quod aduertendum est, quod cum homo peruenit ad arbitrij libertatem, nulla via, nulloque studio, denique nullo modo alio adipisci potest, nisi per emptionis contractum. Sed quomodo posset emi, videndum est. Huius mercantia solus mercator est Deus, totusque populus fideliter audientium verbum Dei est turba, quæ ad nundinas & mercatum diuini amoris currit. Porro prædicator sensalis meritò dici potest, qui populum exhortatur ad emendum diuinam dilectionem. Vnde Dominus in verbo prædicto, in persona prædicatoris, quasi clamando dicit, Thesaurizate vobis thesauros in celo, quod sit per opera charitatis: per illam enim fit homo locuples & diues, ideo emite eam. Sed antequam ad contractum huiusmodi emptionis perueniatur, prænotandum est, quod duodecim sunt leges, quæ in hac emptione seruandæ sunt. Prima dicitur lex libertatis, secunda generalitatis, tertia proprietatis, quarta singularitatis, quinta pretiositatis, sexta nouitatis, septima puritatis, octaua utilitatis, nona copiositatis, decima facilitatis, undecima dubietatis, duodecima est lex paupertatis. Et primo dicentur primæ quatuor, secundo secundæ quatuor, tertio tertiæ quatuor. Primæ autem octo leges habentur, Apoc. 3. in septima lege exprimuntur, vbi dicitur: Suadeo tibi emere a me aurum ignitum & probatum, vt locuples fias.

Prædicator Euangelicè merito dicitur sensalis.

Duodecim leges in emptione seruandæ.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vbi exprimuntur quatuor primæ leges diuini amoris: In prima lege autem declaratur, quod omnes etiam impij & iniqui possunt emere charitatem. Ca. 1.

Prima lex dicitur libertatis. Regalis nanque est iste mercator, neminem violentat hanc mercantiam emere, sed illam ante oculos hominum ponit, nec simulatè abscondit, nec insuper illam impudenter imponit. Si enim illam malitiosè celaret, comprehenderetur carius iusto pretio velle suam vendere mercantiam. Si vero eam quadam importuna procacitate monstraret, in mercantia suspicio falsitatis argui posset. Ideo in quodam medio archanæ prudentiæ suæ statuens illam dicit, suadeo. Suasio quidem

non coactio, sed moderata exhortatio dici potest. Vult enim mercator Deus voluntatem nostram in libertate arbitrij permanere, dum hic sumus in via: quilibet hæc mercantiam posset emere, sicut libet. Hæc autem est lex libertatis, Eccles. 15. Scripta est, vbi dicitur, quod Deus ab initio constituit hominem & reliquit illum in manu consilij sui, vt non vi cogendo hanc mercantiam emere vel non emere, sed solum suadendo demonstraretur inter misericordiam ad hoc suadentem, & Dei iustitiam ad hoc consentium requirentem libertas arbitrij permanere. Anima vero consentiente hanc emere mercantiam, Deus illam paratus est vendere ad bonum forum, & cum rectitudine boni & veri mercatoris & osculo pacis. Vnde Psalm. Misericordia: ecce mercator cum mercantia: & veritas, hic est emptor cum lumine veritatis. Isti nanque cum foro liberi arbitrij, quod est mundus, per fidem obuiarunt sibi, & tunc iustitia ementis & pax vendentis per mutuū consensum osculata sunt. Hæc autem mercantia a mercatore semper placida suasio homini offertur. Vnde 1. Pet. 1. Sperate in eam, qui offertur vobis, gratiam: hoc est in hanc mercantiam charitatis. Emptor autem huiusmodi mercantiæ habet se ad ipsam emendam disponere & habitare. Vnde Proverb. 16. Hominis est animum præparare, quia non datur gratia, nisi ei qui hoc modo se ad eam habilitat & disponit. Sicut enim qui os ad sumendum cibum negligit aperire, debet talis merito fame mori: sic qui a suadente mercatore amoris hanc mercantiam negligit emere, æterna egestate debet merito perire. Ideo ait propheta in persona Domini, Aperi os tuum, & implebo illud. Tunc enim aperitur, quando mortalis culpæ obstaculum remouetur. Aduertendum est tamen, quod licet homo præparet materialiter voluntatem per habilitationem, Deus nihilominus eam præparat affectiue per informationem, scilicet vt bonum velit. Voluntas enim non potest bonum vellet, nisi ipsa sit bona: & nõ potest esse bona, nisi a gratia. Vnde ad Rom. 9. dicitur: Non est volentis, neque currentis, sed solius Dei miserentis, sicut voluntatem per informationem præparat affectiue. Vnde dicitur 4. Reg. 4. quod mulier vidua ad consilium Helisei multa vasa accepit mutuo a vicinis suis, atque de modico oleo, quod habebat in lechito porrigentibus filijs suis vasa, illa infundebat oleum, & implebantur vasa:

A vasa: sed deficientibus vasis, oleum amplius non creuit: vt mysticè innuatur, q̄ deficientē preparatione, deficit gratia.

Quòd etiam hominibus malignis exponitur venalis charitas Dei. Cap. 2.

Charitas exponitur venalis et malignis hominibus.

Secunda lex consideranda in emptione amoris, est lex generalitatis. Generaliter enim omnibus proponitur emenda charitas Dei, bonis & malis proponitur, periuris, blasphemis, detractoribus, partialibus, mendosis, falsis testibus, proditoribus, meretricibus, ebriosis, simoniacis, fortilegis, furibus, raptoribus, usurarijs, lusoribus, sodomitis, iudæis, omnibus saracenis, hæreticis, cæterisque omnibus iniquis, & impijs hominibus, etiam quodammodo dæmonibus offertur amor. Vnde ad Rom. 2. Non est personarum acceptio apud Deū. Et Matth. 5. Solem suum facit oriri super bonos & malos, vt non sit qui ascondat se a calore eius. Ideo subdit Ioan. tibi. si peccatori vel iusto. Sicut enim hic terminus tibi ad quoscunque bonos, vel malos dirigi potest: sic charitas Dei venalis exposita est omnibus rationalibus, & quodammodo irrationabilibus creaturis. Vis videre signū

Chuius mercantiæ amoris? Audi Psal. Suavis est Dominus vniuersis, & miserationes eius super omnia opera eius. Eccles. quoque 8. Peccator ex eo, q̄ centies facit malum, & per patientiam sustentatur. Noui q̄ bene erit his, qui timent. Et iterum 1. Timot. 2. de Domino Apostolus ait, Qui vult omnes homines saluos fieri. Quod verbum exponens Damasc. ait, quòd in Deo est duplex voluntas. Non quidem ex parte volentis, sed voliti, i. voluntas antecedens, vel absoluta: & voluntas consequens, seu conditionata. Voluntas autem absoluta est, quæ respicit ordinem naturæ, prout a Deo condita est: & quia a Deo omne bonum est volitum, & naturam intellectualem bonū est obtinere salutem: ideo quantum ex se est, vult omnes homines saluos fieri, quia ad hoc omnes conueniunt in humana natura. Voluntas vero conditionata respicit ordinem personæ ex parte liberi arbitrij, in quo incidit in malum: & quia non est bonum omnes homines saluos fieri, nisi sub conditionibus istis, s. vt qui se præpararet, & saluari consentit, vult Deus saluari per suæ gratiæ largitatem, nolentem vero & suæ gratiæ resistentem Deus non vult saluari, quia nec bonum, nec iustum est. Patet exemplo.

Voluntas absoluta q̄. antecedens, consequens conditionata.

Licet enim sol omnes homines illuminare sit aptus: tamen qui oculum claudit, vel se ab eo auertit, non illuminatur a sole. Sic Deus quantum in se est, paratus est omnes saluare, & tamen homines qui obitaculum ponūt, nequaquam saluat. Patet etiam hoc idem exemplo Regis. Rex enim iustus ad conformitatem naturæ, conspicuus quantum in se est, vult omnes homines sui regni saluari: attamen propter deformitatem culpæ maleficos vult damnari. Similiter est in Deo. Necessè igitur est hominem facere, quod suum est, scilicet se disponere ad salutem: quia ex se vult Deus omnes saluari. Merito ergo dici potest stultus, qui dicit, volo facere quicquid mihi placet: quia si saluari debeo, omnino saluabor: Si vero damnari, damnabor: & sic frustra datæ essent a Deo scripturæ sacræ, & doctrinæ, & omnia sacramenta cunctaq̄ salutis remedia inania forent. Sicut enim stultus esset infirmus, qui diceret, volo comedere, & bibere, qd̄ placet: nam si sanari debeo, sanabor: mortari vero, si debeo mori: & sic omnes medici inutiles essent, contra quod Eccles. 38. scriptum est: Honora medicum propter necessitatem, etenim creauit illum altissimus. Nonne insipiens esset, qui cum non cogere, & proijceret se de altissima turri, diceret: si debeo mortem euadere, non possum mori? Accedat insuper ad hoc exemplum de viatore ad sinistram pergente, cui prædixit speculator, quòd si per illam incederet, incideret in latrones. Ex dictis patet, quòd hæc secunda lex generalitatis est, quia omnibus suam mercantiam exponit, quòd quibus hic terminus tibi demonstratiuè dirigi potest.

Quòd charitas non potest aliquo contractu, nisi emptione acquiri. Cap. 3.

Tertia lex consideranda in emptione amoris, est lex proprietatis. Non enim proijcitur hæc mercantia quasi lardum ad canes. Illam homo furari non potest, nec deperdari: non locatur, nec commodatur, nec impignoratur, nec accipitur mutuo: sed solum venditur hæc mercantia, ideo inquit, emere. O Deus, quid facient pauperes, saccomanni, & cæteri, qui nõ habent vnde emant? Responsio, videant ipsi. Sed nunquid necessarij sunt denarij? sunt omnino. Et ad manum, Da & recipe. Non reciperet mercator a pauperula quadam domum suam, aut vineam suam, aut pau-

E
Exemplum naturale.

Aliud exemplum.

Simile.

H
Lex proprietatis.

A perculam supellectilem suam, cum habere denarios non posset, & hæc pretiosam mercantiam emere concupiscat? Responsio, non. Heu me infelicem, dicat illa, quia pau per ego sum. Nunquid his denarijs posset solui mercator? Non. O Deus, quem modum tenebunt qui pecuniam in marsupio non habent? Videant ipsi. Nunquid hanc mercantiam ad credentiam daret mercator, si quis etiam propter terminum acceptum superadderet pretium? Ha, ha, ha. Nunquid vsurarium æstimabimus Deum, qui semper in vtraq; pagina condemnat vsuras? Absit hoc facinus a diuina bonitate. Sed quid si quis furaretur denarios pro hac impretiabili mercantia emenda? Respondet Apostolus ad Rom. 2. Non sunt facienda mala, vt veniat bona. Deus enim præcipit, Non furtum facies. Facere autem contra Dei præceptum, est peccatum mortale. Præsupponamus, q̄ aliqui viri vel mulieres nummos manuales non habent, sicut necessarij videntur esse. Quid si mulier vana pro hac mercantia daret capillos aduterinos, quos tam charè enutriuit, vel tanto labore quæsiuit: daret etiam ei fucamenta faciei suæ, quibus se quasi venerem depingebat: daret insuper sublimes trampallos, longas caudas, amplas manicas, conscisas frapas, grorucas alatas, deaurata calceamenta, lunulas, torques, mitras, olfactoriola, in aures, specula, & si quæ huiusmodi ars vana muliebris habet. Certum si hæc solutio mercatori placeat, mihi nequaquam est: tamen diligenter ab eo exquiram: compatior nempe mulieribus, quæ totū quod habebant, in huiusmodi consumpserunt, & tamen charitatem emere concupiscunt. Habet alter pauper adulescens tabularia, taxillos, naibos siue charticeas ad ludendum cæteraq; consimilia: de intuitu pietatis poscatis a mercatore, si hæc & huiusmodi sumeret pro solutione amoris, requiram statim, ac vobis respondebo: quasi conijcio, quòd hæc omnia pro solutione assumeret.

Responsio.

sed tamen hæc lex inuiolabilis est, quòd amoris mercantia ematur.

Quòd in toto vniuerso non venditur amor: nisi in apotheca sanctissimæ crucis. Cap. 4.

Quarta est lex singularitatis. Tanta est enim huius mercantiæ pretiositas singularis, quòd neque in celo, neque in toto orbe, neque in toto seculo, nisi vna apotheca siue statio, & vnus mercator huius mercantiæ reperiri potest ab omnibus. Nunquid ad illam possunt currere omnes gentes? Quid facient, qui in remotis agunt? quomodo ad illam current cæci, claudi, leprosi, aridi, languidi, decrepiti, vetulæ, incarcerati, grandæque mulieres, membris priuati, cæteri que valetudine destituti. O quàm felix, qui de prope illam locatus reperietur. Sed vbi est hæc apotheca amoris, indica mihi, vt & ego ante omnes præcurrans cunctos, ne impediar, in emptione præueniam. Marsupium portauit plenum de amore amoris. Indica mihi quem diligit anima mea, vbi pascat, vbi cubat in meridie amor meus. Vis te doceam reperire amoris locum? optas præ itinere obuiare illi? Vade ad figuram crucis, ibidem venditur amor, nullibi alias est forum eius. Intra hanc apothecam dilecta anima, contemplantur magnitudinem, longitudinem, latitudinem, altitudinem & profunditatem huius mercantiæ amoris. Deus charitas est, in cruce cum Magdalena anima mea amplectere erucem ditare cum ea, quia ditata est ibidem illa. Comprehende cum omnibus sanctis, quæ sit huius apothecæ amoris latitudo, longitudo, sublimitas, & profundum.

Lex singularitatis.

Figura crucis.

Altitudo est infinita, Longitudo incompleta, Latitudo interminata, Profundum sine profundo.

In hoc amoroso diluuiio diuini amoris immerguntur Sancti, & Christi fideles. Vnus solus mercator est huius mercantiæ in hac sola apotheca amoris, cerca per arte. Vnde subditur a Ioanne, a me, scilicet qui solus sum mercator amoris, sua Deo tibi emere. Et merito. Solus enim habet amorem, solum de suo amore possumus dicere illud Ioan. j. De plenitudine eius omnes accepimus, scilicet tam Angeli, quam homines gratiam pro gratia. Hinc est, quòd tam feruenter ad suam apothecam vocabat amoris, Matth. 11. dicens: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis: & ego reficiam vos, s. refectio amoris. Iterum in

A in nouissimo magno die festiuitatis dicit Dominus Ioan. 7. Si quis sitit, veniat ad me & bibat. Si quis sitit amorem, veniat passibus affectionis ad me fontem vitę indeficientis: ad me torrentem voluptatis inebriantis, ad me dulcedinem amoris transformantis. Et merito dilecte amor, quoniam apud te est fons vitę, & ad te currentes inebriabuntur ab vbertate domus tuę, & torręte voluptatis tuę potabis eos, sicut ait Psalm. cum inebriatus fuisset, Quam magna multitudo dulcedinis tuę Domine, quam abscondisti timentibus te.

B **ARTICVLVS SECVNDVS.**

In quo declarantur alie quatuor leges diuini amoris. Cap. 1.

Rima est lex pretiositatis. O quod pretiosus est amor, qui in conspectu Domini omnia pretiosa facit? ideo aurum nunc denominatur. Aurum enim omnium thesaurorum pretium est. Omnes lapides pretiosi, omnia prędia cunctę domus, & mercantie & quicquid aliud appetibile est: pretio auri aestimabitur. Sic cunctę hominis cogitationes & affectiones, cuncti sermones, insuper omnes operationes amoris pretio mensurantur. Non enim ponderat Dominus opere, sed affectu, sicut patet 24. q. 1. c. odi, in fine: vbi dicitur, Dominus non ea, quę offeruntur, sed voluntates respicit offerentium. Et idem 14. q. 5. c. si quid: vbi dicitur, Dominus interrogat cor, non manũ. Quanto enim puriori seu feruentiori amore quicquid placitum Deo facimus, tanto gratiosius Deo redditur coram eo. Vnde ore Dominico, Lucę 21. Laudata est vidua pauperula, quę misit in gazophilatiũ duo minuta ærea: non quia multa & magna fecit, sed quia ampla charitate dilexit. Nec solum aurum est amor: sed quod mirabilis est, aurea reddit quęcunque contingit: plumbumq; in aurum pretiosum conuertit. Opera nanque licet de genere bonorum sint: cum autę sunt ex charitate, quasi aurea & pretiosa sunt. Ideo 3. Reg. 6. scriptũ est, quod nihil erat in templo, quod non auro tegeret: quia bona opera ex charitate facta, quasi aurea sunt, quibus anima iusti exornatur. Vnde 1. Psalm. Astitit regina a dextris tuis in ve. deau.

Quod ignita per deuotionem debet esse in anima charitas Dei. Cap. 2.

Secunda est lex nouitatis. In hac enim lege charitas emi debet, vt semper nouiter operetur magna: nouoq; feruore semper iterum renouetur, sicut charitas illius dilectę animę, ad quam ait, Psalm. Renouabitur vt aquilę iuuentus tua. Quę nouitas a Ioane mysticę subinfertur: cum ait, ignitum. Aurũ enim dilectionis tunc ignitum est, cum feruore dilectionis plenum est. Item magistraliter deuotio diffinitur sic. Deuotio est feruor bonę voluntatis, quem mens cohibere non valens, certis indicijs manifestat. Quę nanque possunt esse certiora indicia charitatis, quã continua renouatio virtuosi operis? Hic est ille ignis, de quo Lu. 12. dicitur: ignem veni mittere in terram, & quid volo nisi vt ardeat? Ignis enim charitas est, quę de deuotionis plenitudine tunc in mente ardet, cum continuẽ in nouitate boni operis feruet. Vnde in huius mysterium dicitur, Leuit. 6. Ignis in altari meo semper ardebit, quem nutriet sacerdos, subiciens mane ligna p singulos dies. Altare vtique mens humana est, quasi alta res: alta res est anima nostra, quę ad Dei imaginem & similitudinem est formata, vt in Deum ascendat. Vnde 2. Corinth. 5. Men te excedimus Deo. In hac mente diuinus amor semper debet ardere, quem illuminata ratio, qui est sacerdos, tunc nutriendo conseruat, cum per singulos dies luminum diuinorum mane, hoc est in ipso primordio gratiarum subiecit ligna, id est, renouerat beneficia magna, quę sibi a diuina bonitate collata sunt. In altari vtique cinis erat. Quid enim cinis erat & ignis in altari, nisi charitas in mente humili? Ignis in cinere melius conseruatur & crescit: sic amor in humilitate custoditur & iuuenescit. Ad hęc charitatis nouitatem horratur, Lu. 17. Cum feceritis omnia quę pręcepta sunt vobis: dicite, serui inutiles sumus. Ecce quod Dei amor est ignis, qui semper mouetur, vt infatigabiliter ardeat in affectione nouus & in opere recens. Hoc igne ardebat mens gloriosi Francisci & corpus, qui cum iam stigmata Domini in corpore suo gestaret, summumque perfectionis culmen iam ascendisset, ad confratres dicere solebat, Incipiamus ali quid boni agere, & quando incipiemus penitentiam facere? & consimilia multa.

De

A De septem fornacibus, quibus probatur in anima verus amor. Cap. 3.

Septem fornacibus probatur verus amor in anima.

Tertia est lex puritatis. Nihil. n. adule-
rinę admixtionis secũ patitur verus amor. Ideo subdit, probatũ. Aurũ. n. annihilatum nõ nisi sex potest sustinere de coctiones, in septima. n. deficit. Sic charitas ficta sex fornaces patitur, sed in septima alchimie falsitas patet. Primus nanq; fornaceus ignis fit in corde, secundus fit in ore, tertius in opere, quartus in inimicorum dilectione, quintus in eorum subuentione, sextus in recta intentione, vt. s. propter Deũ hic oia fiant, septimus in perseueranti continuatione. Hic sanctus probatur amor: quoniam si verus nõ est, cito euanescit. Vnde Matth. 10. Qui aut perseuerauerit vsq; in finem, hic saluus erit. Tunc enim aurum charitatis probatum est, id est a Domino approbatum.

Quod diligentibus Deum omnia conuertuntur in lucrum. Cap. 4.

Quarta est lex utilitatis. Diues enim cito efficitur, cui oes mercantie, oes venditiones, oes emptiones, ceteraq; contractus lucrosi fiunt. Sic non minus diuites fiunt, quibus diligentibus Deũ oia cooperantur in bonũ, vt dicit ad Rom. 8. Cooperantur. n. eis in bonũ prospera, aduersa, & mixta, siue bona gratiæ, mala culpę, & mala pęnę. Vnde dicit Ioan. vt locuples fias. Qui. n. aurum Dei amoris habet, vere locuples est: quia oia quęcunque operatur in celestis thesauri loculos, apud Deũ reponit. Tã pretiosa est charitas apud Deũ, quę etiã ipsa peccata, quę de genere peccati essent, si hoc solo intuitu fiunt, s. diuini amoris & charitatis: in aũ merita conuertit & lucra. Non. n. est minor in bono diuina dilectio, quę sit in malo diuina offensio. Arroganti. n. bona conuertuntur in malũ: quia non ad Dei gloriã, sed ad suã propriã operatur, teste Dño Matth. 6. Si lumen, quod in te est, tenebrę sunt, ipsę tenebrę quantę erunt? Si enim in arroganti lumen bonorum operum, quo ipse & alij per eum illuminari deberent, sunt tenebrę peccatorũ, i. bonum quod facit, fit ei peccatum: ipse tenebrę, i. opera, quę de genere suo sunt peccata, quanta. i. quã grauiã erunt? Ecce quę arrogantia virtutes conuertit in vitia: non minus autem fit a diuina charitate de malo in bonum, sicut patet Osee j. vbi forni-

Quo diligentibus Deũ oia cooperantur in bonũ et ipsa peccata.

catio, & adulterium in meritum, & obedientię per diuinam dispensantur dilectionem.

ARTICVLVS TERTIVS.

De quatuor vltimis legibus charitatis Dei: & primo de copiositate diuini amoris. Cap. 1.

Rima autem est lex copiositatis. Multum quidem copiosa est hic mercantia amoris. Est enim immensa, quę habet in se infinitatem, incomprehensibilitatem, & æternitatem. Nonne Deus charitas est? Qui si considerer in se, infinitus vtique; inuenitur. Vnde Psalm. Magnus Dñs & laudabilis nimis, &c. Si consideretur in comparatione ad intellectum, sic est incomprehensibilis. Vnde Apost. ad Rom. 11. O altitudo diuitiarum sapientię, & scientię Dei, quã in comprehensibilia sunt, &c. Ideo dicitur a Psalm. sedere super Cherubin, i. sedere super scientię plenitudinẽ, & super omnem intellectum creatum. Si vero in comparatione ad diuinitatem pensetur, sic inuenitur æternus. Vnde Apost. 1. Timot. 1. inquit, Regi seculorũ immortalis & inuisibilis, soli Deo honor & gloria in secula seculorum amen. Magna enim est copia huius mercantię. Nemo autem dubitet, quia & si multi de ea emant: non tamen deficiet reliquis. Nam & si omnes mundi homines illam mercarentur, adhuc infinita eius copia supereraret.

Quod facile reperiri potest diuinus amor. Cap. 2.

Secunda autem est lex facilitatis. Multa diximus de mercantia dilectionis: sed vbi est vt illam inuenire possimus? forte in remotis partibus est, forte difficile est multis adire illam. Et licet multi eam emere concupiscant: tamen incertitudo loci, itineris longitudo eos ab hoc proposito deuiaret: tamen dilecti mei non sic. Deus enim, qui charitas est, vbique regnat, stbique est, vbique imperat, vbique maiestas eius, omnia replet, complectitur vniuersa: facilliter enim hęc mercantia inueniri potest. Nullus qui eam emere nolit, excusabilis est. Prope est Dominus omnibus inuocantibus eum in veritate, sicut ait Psalm. & Dominus Lucę 17. Amor intra nos est.

S. Bern. de Senis, de Euang. eterno. To. 2.

D

Quant

A Quantum periculum sit negligentia in dilectione acquirenda. Cap. 3.

Tertia vero est lex dubieratis. Fortè multi concupiscunt scire nundinas, dubitant tempus huiusmodi pretiosissimæ mercantiæ. In voluntate enim mercatoris stat nundinarum tempus, P sal. Mortificat & viuificat, deducit ad inferos, & reducit. Quandiu in libertate arbitrij sumus, tempus est nundinarum: post mortem clauditur damnatis apotheca amoris. Dubium est igitur tempus emptionis eius. Et merito hoc facit sapientia mercatoris, & prouidètia eius propter multa. Primo vt quilibet solerter se præparet, & congruo prouideat tempore de mercantia amoris. Secundo vt oēs illum posse perdere, vel non acquirere pertimescant. Tertio vt reprobis cecitatem quã merentur incurrat: quia enim vt illam emere potuerunt, eã aspernati sunt: & merito, quando illa indignuerunt, iusto Dei iudicio priuati sunt. Prudentes autem querunt illam emere, quãdo illam possunt reperire. Vnde Apocal. 14. Hæc est sapientia Sanctorum, s. prouidere in hac vita de charitate. Quam sapientiam improuide oprabat, qui **C** Deuteron. 32. dicebat, vtinam saperent, s. perfectiones & excellentias charitatis: & intelligerent, s. leges diuini amoris: ac nouissimam prouiderent, quando deficient nundinæ diuinæ dilectionis. Vnde 2. Corint. 6. Hortamur vos, ne in vacuum gratiam Dei recipiatis. Ait enim Esa. 49. Tempore accepto, scilicet vitæ exaudiui te, scilicet charitatem vendendo, & in die salutis adiuuante. Ecce nunc tempus acceptabile, ad amandum, Ecce nunc dies salutis, scilicet ad diligendum Deum omnipotentem.

Quod denarij, quibus emitur Dei amor, sunt peccata & crimina. Cap. 4.

Quarta autem lex est paupertatis. O quid facient pauperes, qui denarios non habent? Et antequam ad solutionem veniamus, præmittendum est, quod quilibet præparet denarios suos, non alienos, non proximi, non Dei: sed qui propriè sunt sui? Stultū foret, si quis emēs pānum pro induenda vxore sua post taxatū pretium iamq; incisa ipsa petia panni, peteret clauē de capsā denariorū vendentis: si ipsi vendenti sic soluere vellet emens, miraretur mercator vrbānitatemq; quādā emētū diceret: Amice, facile possim totā mer-

cantia hoc pretio venundare. Sic in proposito, nemo existimet pro hac mercātia Deo soluere monetā, quæ ipsiusmet Dei est. De proprio soluat, qui intendit emere charitatem. Dñi. n. sunt bona temporalia, corporalia, & spiritualia. Temporalia quidem Dei sunt: Dei. n. sunt diuitiæ, delitiæ, denarij, thesauri, lapides præciosi, p̄dia, domus & oēs mercantiæ, fama virtutum & vniuersa, quæ terræ ambitu cōtinentur. Vnde P sal. Dñs est terra, & plenitudo eius, &c. Corporalia et Dei sunt: corpus nostrum, nostra iuuentus, pulchritudo, sanitas, filij, fratres, & ceteri parentes. Spiritualia quoq; Dei sunt, s. gratiæ, virtutes, dona, scientiæ, magnus sensus, grādis intelligentia, memoria tenax, voluntas bona, cunctaq; spiritualia bona. Vnde Iac. 1. Omne datum optimū, &c. Quid. n. dabimus Deo pro hac pretiosissima mercantia? præparate bursas. Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis: extrahite marsupia. Quid inquam soluemus Deo? Quā monetā? Nostrā. Quos denarios? Vtique nostros. In quo marsupio sunt? In corde. Præparate corda vestra Dño. Quæ nam moneta nostra est ibi? Qui denarij? Peccata, scelera, iniquitates, odia, iræ, rixæ, auaritia, rapina, periuria, blasphemia, detractiones, mendacia, furta, viuræ, & cetera mala, & abominabilia, & scelestā. Hi sunt denarij nostri, hi thesauri, & monetæ. Hæc acceptat Dñs pro pretiosissima mercantia amoris, nullumq; aliud pretiū Dñs suscipit, nisi qd̄ nostri est. Nostra non sunt, nisi mala: Dei quidē sunt omnia bona. In hac. n. emptione cōsidera anima mea, quid damus, quidq; recipimus. Demus Deo humilē confessionem, & recognoscamus, & cōfiteamur oia mala ex nobis esse: omnia vero bona nostra ex Deo esse. Confiteamur sacerdoti scelera nostra: ipse nēpe recipit denarios Dei: sibi soluuntur, cum peccata illi cōfitentur peccatores. Peccata igitur sunt pretium diuinæ dilectionis. Vnde P sal. Dixi, confitebor aduersum me, &c. Ecce pretium, qd̄ Dño datur. Sed de cōmercio diuinæ dilectionis subditur, Et tu remisisti impietate, &c. Non. n. fit in anima peccati remissio, si in ea nō adsit diuina dilectio. O immensa benignitas Dei, o pelagus infiniti amoris, o amplitudo diuinæ dilectionis, qua ab errore nos reuocans, & in perpetua charitate nos diligens, ad te tua charitate nostrahis, nostri miserās miserator optime. O longitudo patientiæ Dei, qua sustines sceleratos, dissimulans peccata hominum propter poenitentiam.

O subli-

A O sublimitas sapientiæ Dei, quæ omnem superans sensum, stulta quodammodo facta es: nummos scelerum nostrorum suscipiens, & tuam charitatem nobis concedēs. O amor in te trāsformans amores nostros: hanc veram, & ipse nos de amore huius seculi nequam transfer corda nostra in veram tui possessionem: in præsentem per perseuerantē gratiam, & in futuro per consummatam gloriam. Qui cum patre & filio, &c.

F E R I A Q V I N T A post Cineres.

De fide viua & mortua.

Sermo VI.

Mate, & sicut credidisti, fiat tibi. Matth. 8. & in Euangelio hodierno. Sunt nēpe pleriq; credentes se habere veram atq; viuam fidem atque charitatē, profitentes se credere omnia necessaria ad salutem: & quandoq; bona plurima operantur, & tamen veram fidem charitate informatam non habent. Alij quoq; sunt, qui etiam sine bonis operibus habere se fidem viuam reputant, contra quos Iaco. 2. ait, Fides sine operibus mortua est. Quod verbum ad præsentem materiā potest esse aliud thema. Ad horum igitur clarā intentionem, & omnium errorum eliminationem, & ad viuam ac mortuam fidei necessariā distinctionem, triplicem fidem distinguere necesse est. Prima dicitur luminosa, secūda operosa, tertia vero gratiosa. Prima est solum in intellectu, secūda in operatione, tertia perficitur ex vtraq;. Prima potest esse viua atque mortua, secūda similiter, tertia vero pro viua communiter accipi solet. Et quilibet, qui secundum hanc triplicem fidē fidelis, aut infidelis reperietur, a Deo merebitur audire, Vade: & sicut credidisti, fiat tibi, scilicet in hora mortis.

Fides triplex.

In emptione tibi ogle. f. is consp. derare de betanina qd dat, et quid accipi.

ARTICVLVS PRIMVS.

Quod fides sine operibus, viua & mortua esse potest.

Prima enim fides dicitur luminosa, quia solum consistit in intellectu, nec tamen per opera cōprobatur. Quod quidem ex triplici

causa contingere potest. Primo ex amore male inflammante, secundo ex timore male humiliante, tertio ex ratione bene illuminante. Siue aliter dicendum sit, & tamē idem sit dicere, scilicet qd̄ homo contingere potest. Primo ex inordinato amore, secundo ex inordinato timore, tertio ex regulata ratione. In duobus autem primis fides sine operibus mortua est, in tertio vero viua efficitur per charitatem.

Quod fides mortua est, si ex triplici inordinata dilectione bona opera cessant.

Cap. 1.

Primo igitur fides mortua est, qn̄ est solum in intellectu, & bona cessant: quia credens bona non operatur: & hoc ex amore male inflammante, hoc est ex inordinato amore.

Amor inordinatus est triplex. Vide que habet D. Thom. 3. scrip. sen. dist. 27. q. 1. ar. 2. & q. 2. ar. 1. sic. 1.

Triplex aut potest esse talis amor inordinatus. Primus est amor auarus, secundus est amor luxuriosus, tertius vero amor superb⁹. Primus est amor auarus: quo qui inficitur, licet intellectualiter credit, a bono tamen opere cessat: quia ex cupidine temporalium rerū implicat se in iniustis lucris, & in contractibus impijs, in mēdacijs, peiurijs, in duplicitatibus, in malitijs, & in cunventionibus: in rapinis, in furtis, & in vsuris: mercatur in festis & in locis Deo dedicatis, & in similibus multis. Tamen talis interrogatus si credat oia, quæ tenet ecclesia, credere se fatetur: & quo ad intellectū verū fatetur: & tamen non tm̄ a bono opere cessat, verum etiā in multis impietatibus implicatur. Taliū nempe fides est quoddā credere generale, qd̄ ecclesia sancta tenet: qui in multis particularibus errāt, & in huiusmodi fides mortua est. Nā vera fides est & viua, quā Dei in format gratia, non tm̄ generaliter, sed etiā particulariter ad salutem necessaria credit, & oia cauenda euitat, & operanda implet. Vnde j. Cor. 13. Caritas omnia credit, & si nō omnibus credat. Sed hī quādā credēda credunt, quādā vero credenda non credunt. Sicut aliter apertum librū intelligens videt, aliter vero q̄ literas nescit: licet vtriq; oculos habeat perspicaces: quia intelligens vir doctus multa particularia recognoscit, & literas & dictiones & sensus & similia, q̄ imperitus ignorat. Sic tales quodāmodo credunt, & dicunt Deum esse & iustos remunerantem, & impios punientem: credunt alterū esse seculū, credūt

D 2 malum

A malum esse peccatū, credunt bñū esse virtutes, animā immortalē, & cætera multa: & tū in his consimilibus in particulari multipliciter errāt. Quia si viuē & verē intelligerent quid est Deus, q̄ & quanta sit gloria paradisi, quæ & q̄ dura sunt supplicia inferni: si intelligerent horribilitatē peccati, ornamenta virtutū, & aiæ dignitatē: potius eligerēt millies mori, q̄ in minimo mortaliter peccare, siue offendere creatorē. Cur igitur contra præceptū Dñi, Non furtū facies; tāta cupidine flagrāt, nisi quia non viuaciter, sed mortuē, & generaliter credunt? Vnde Psal. Tales oculos suos statuerunt declinare in terrā. Talem fidem puto habuisse cupidissimū Iudam, quia ex auaritia vendidit, & prodidit Saluatorem. Non. n. legimus post prodicionem, Deū nouam ei gratiam contulisse: & tamen ad huc priori lumine fidei permanente, p̄nitens fuit corde, cōfitens ore, atque satisfaciens opere, licet infructuose. Vnde Matth. 27. Penitencia ductus retulit triginta argenteos Principibus Sacerdotū, & senioribus populi, dicens: Peccaui tradens sanguinem iustum. Et abiens laqueo se suspendit. Et sic cum tali intellectu fide, & sine opere æternaliter peremptus est: cum quo autem multi auari, & in mundialibus implicati vsurarij, fures, raptores, scelēti: licet enim in fine vitæ appareant p̄nitere, æternaliter cruciuntur. Secundo vero inordinatus amor impediēs, ne viua sit fides in intellectu, est amor luxuriosus? Nam licet talis homo credat sub tali generalitate luxuriam mortalem esse culpam, tamen ex inordinata dilectione sectatur luxurias, fornicationes frequentat, adulteria cumulat, incectus & sacrilegia patrat, sodomias atq; spurcitas horrendas frequentare non cessat. Quare nunc obsecro ab huiusmodi scelerato, si prædicta Deo displicere atque damnabilia esse credat: fatetur hoc credere, & sentire. Attamen quis dubitat, licet etiam verum dicat, q̄ fides huiusmodi mortua sit? Tali itaque fide propheta Dauid 2. Reg. 11. ex libidine infidelis excæcatus non solum cum Bersabee adulterium perpetravit: verū & virum suum Vriam crudeli nece peremit. Sic etiam ex libidine infatuatus Salomon sapientissimus, sicut dicitur 3. Reg. 11. idola muta & vana adorauit: licet intellectu, s̄m Aug. crederet Deum, s̄ fide mortua, & informi. Tertius vero amor inordinatus, dictus est amor superbus. Hic quoq; mirabiliter per impia opera mortuā reddidit fidem, licet in intellectu fidei rema-

neat quoddam lumen. Sectatur ille partialitates, & guerras: ambit dignitates, & magistratus: querit omnibus dominari, extollitur prodicionibus, eleuatur seditionibus, ad id laborat machinationibus, & cum his omnibus pompis, fastibus nunquā statuit finem. Ecce opera tam iniqua, & cū hac fide intellectualiter credit oīa esse impia & iniqua, & tñ mortuā esse in hoīe tali fidē ipsa opa manifestāt, licet se oīa credere attestat.

Fides mortua est si bona opera cessant, ex triplici inordinata timoratione. Ca. 2.

Secundo quoq; fides pōt esse in intellectu, s̄ quia homo credit, attamen bona ei opera desunt: & hoc ex timore humilitatis, hoc est ex inordinata timoratione. Vñ Psal. Illic trepidauerunt timore, vbi nō erat timor. Triplex. n. timor solet animā a bonis operib. remouere. Primus est timor mundanus, secundus est timor vanus, tertius est timor humanus. Primus timor, qui a bonis operibus cessare facit, dicitur timor mundanus, qui potius eligit dimittere celū q̄ cœnum: potius eligit amittere æternum regnum, q̄ perdere mundum: potius amittere gratiā, q̄ substantiam: potius amittere aiām, q̄ propriā samā. Et hoc. n. timore pleriq; periurāt, & peierare tñ non curāt, ne. f. tēporaliter dāentur. Cōtra quos d̄ Lu. 12. Nolite timere pusillus grex, quia cōplacuit patri vestro vobis dare regnū, s̄ æternale. q. d. quanto amplius nō permittet vobis de ficere substantiā temporalē: Secūda vero d̄ timor vanus, qui licet ēt credēda credat in intellectu: potius tñ eligit perdere gratiā diuinā, q̄ gratiā secularē. Et eiusmodi sunt, qui potius parere eligunt p̄ceptis, ac statutis iniquis cōmunicatū & dñorum, q̄ p̄ceptis Dei, & hoc ne amittāt eorū gratiā, officia & fauorē: ideo multa impia patrant, multas iniustias negāt, atq; multis bonis nequissimē aduersant. Contra quos d̄ Act. 5. obedire oportet Deo magis q̄ hoībus. Inter hos cōputandi sunt quidā, qui ne displiceāt occultā retinent veritatē, maxime cū illam ex debito, vel officio teneāt manifestare. Contra quos d̄ ad Ro. 8. Non accepistis spiritum seruitutis iterū in timore. Item dicit Bernar. Non licet tacere, cui ex officio incumbit peccantes arguere. Connumerandē etiam inter istos sunt quædam scēminæ iniensatæ & vanæ, quæ tanta formidine timēt non placere maritis suis, q̄ non verentur per immoderatum ambitū vanitatū orna-

A ornatum, & pompā vltra q̄ deceat christianam religionem animas pretioso sanguine Christi redēptas scandalizare, & eis prodicionis laqueū p̄parare. Tales. n. s̄m Ambr. dum verētur maritale iudicium, perdidere suū. Nec. n. aduertunt, q̄ sicut vulpes malitia sua decipit gallinā: sic diabolus versutia sua decipit feminam vanā. Solet enim vulpes qñ videt gallinā ex timore suo in arborē ascendisse, concito gressu stipitē arboris satagit circumire. Qua territa gallina defixo oculo, & ex alto prospectans, cerebrum vertiginē inperato patitur: ex quo in arborē minime se retinere valens, de arbore cadit, statimq; illam vulpes parata rapit, atq; comedit & occidit. Sic mulier insensata dum timet nō placere viro suo, meretricali ornatu se muniens, & verē rationis per spiritualem vertiginem iudicium perdens, in os infernalis vulpis peccando mortaliter ruit. Tertius autē dicitur timor humanus, qui licet etiam intellectualiter credat: tamē ex timore opere contradicit, dum potius eligit mortem spirituale, q̄ mortem incurere corporale. Huiusmodi sunt, qui astricte iuramento periurant, seu falsē alios, & iniurē pro sua liberatione accusant: aut ne occidantur, ore & opere fidē etiā negant, & nihilominus fidē verā in corde tenent. Hoc timore p̄teritus Petrus licet crederet Christum filium Dei viuū: dum mori timuit, fidē negauit. Alij quoq; discipuli eādē fidem in intellectu seruantes, plus tamen seipos q̄ Dñm diligentes, ex hoc timore eum dānabiliter reliquerūt. Restat igitur, q̄ necessarium est fidē opere confirmare. Vñ Greg. Tunc veraciter fideles sumus, si quod verbis promittimus, operibus adimplemus.

Quod fides est viua etiam sine opere bono, si ex triplici rationabili causa quis cessat ab eo. Cap. 3.

Tertio etiā potest esse fides in intellectu absq; opere bono: & hoc ex ratione bene illuminante. Licet enim homo veraciter credat, tamen quādoq; nō exequitur opus bonum, quādo. s̄. comprehenditur sub p̄cepto affirmatiuo, qd̄ obligat semper, sed non ad semper: & tamen talis fides, absq; opere est iusta & sancta. In triplici quidē tempore potest homo fidelis & iustus desistere ab aliquo opere bono. Primo, quando non est necessarium: secundo, quando non conuenit ad operantis sta-

tum: tertio, qñ oībus cōpensatis opus habere non potest bonum finē. Primo enim fidelis homo opus bonum relinquere de necessitate salutis teneatur semper esse paratus, velle potius mortem subire, q̄ fidē negare, cum periculum immineret: non tamē peccat si a sancto opere cessat, cum non imminet periculi casus. Similiter ēt homo iustus & diues nō semper se exercet in elemosynis dispensandis, in visitandis infirmis & incarceratis, nec semper frāgit panē esurienti, & potū exhibet sitienti, & sic de alijs p̄ceptis affirmatiuis: & tamen absq; tali opere esse potest in homine vera fides: quia talium operū habet habitum, licet non habeat actū. Secundo quoq; ab opere bono cessat homo fidelis & iustus, s̄ qñ id nō conuenit ad statum suū. Verbi gratia, Homo hominē ex malignitate occidit, & cū iniustitia poscat, q̄ per potestātē condēnetur ad mortē: tamē homicida ille impune vadit: & vñ exul esse deberet, libere inhabitat ciuitatē. Ecce q̄ in hoc iniustitia perit. Nullus tamen absq; auctoritate hūc, ne pereat iniustitia, interimere potest. Nā licet mereatur mortē, non tamen nisi a debito iudice, & debito modo occidi debet. Aliter. n. quicunq; ad quē non pertineret, vel ordinem non obseruaret, esset criminaliter homicida. Nā & qui iustum cōdemnat: & qui iniustum sine iuris ordine cōdemnat, vterq; mortaliter peccat: quia non sufficit bonum agere, nisi bene agatur. Vnde Deuter. 16. Iuste, quod iustum est prosequeris. Dolere igitur debet, qui perire iniustitiam videt, atq; obligatur ei fauere quantū potest: nō tamen de alterius officio aliter impedire se debet. Nō. n. licet zelanti religioso occidere furem, vel homicidā impune peccantē pro iniustitia conseruanda, cū sit officium seculare. Vnde 2. ad Timot. 2. Nemo militans Deo, implicat se negotiis secularibus. Similiter econuerso nequaquam licitum erit iudici vel domino seculari religioso vel clericum delinquentem, ne iniustitia pereat, iuris ordine pretermisso punire, vel condemnare: licet per suū superiorem non corrigatur, aliter non esset corrigere malum, sed addere malis mala. Nam si impium est, clericum operari scelus: iniquū quoq; est per eius superiorem non puniri scelus. Nec in super iniquitate caret per illum, ad quem non pertinet castigari scelus, prohibente Dño, Deuteronomio. 23. Nemo mittat falcē suam in alienā messem. Non. n. per hoc iniustitia defendatur, sed iniustitia super iniustitiā cumulat. Duobus enim ma-

Alis, scilicet erranti, & non corrigenti tertiū superadiunctum est, sicut dicitur corrigi delinquentem. Tertio ab opere bono etiam cessat, qui intellectualiter credit, quādo omnibus cōpensatis opus habere non potest bonum finē, licet de sui natura foret bonum.

Exēplū.

Verbi gratia: Veritas in se vtiq; bona & sancta est, & tamen semper verum dicere, magnum est nefas. Vnde Eccl. 3. Tempus tacēti & tēpus loquendi. Loquatur aliquis prādicans indiscretus in populari sermone cōtra prāsentes dominos seu prālatos, seu et clericos aut religiosos, prādicet veritatem oīq; auctoritate & ratione sua dicta confirmet: nihilominus quia ad eū saltē tali modo & in tali casu non pertinet, sine fructu scandalū generabit, atq; extrema dementia laborabit. Vnde Hiero. Frustra niti & nihil aliud q̄ odium querere, extremā dementię est. De his igitur tribus breuibus rationib. quare stante in anima fide contingit bonū cessare opus, habemus manifestum exemplum ab illa, quā post Christum omnis exēplaritatis fuit regula & doctrina, scilicet gloriosa Virgo Maria. Instat. n. dominicā passionis filij sui tempus, capitur, ligatur, duris verberibus corpus suum sanctissimum laceratur, prāsente Virgine corā omni populo caput illud Angelis tremebundum spinis durissimis ostenditur laceratum: sibi Dñs ad Caluarie locum baiulat crucem durā, crucifigitur, & clavis affixus in cruce leuatur: & sicut Ioan. 19. ait, stabat iuxta crucē Iesu mater eius, Sed cur dilectissima mater eius pro defensione innocentis filij tui non currebas ad arma? Cur saltē agnū illum mitissimum, qui tollit peccata mundi, non excusabas? Cur saltē toto conamine innocentia eius & sanctitate non allegabas? Cur illū esse verum filium Dei nō asserabas? Cur nō omnibus viribus mortem eius impediabas? Nunquid fortē eum filium Dei & Spiritum sanctum ex te conceptū non credebas? seu aliquāter dubitabas? Nunquid sanctitate conuersationis eius nō noueras? & si noueras, cur illū non defendebas vel excusabas? Sed fortē, quia illum minimē diligebas. Respōdeat pro te recta ratio Virgo, & mater. Triplici etenim ratione ad nostrū exēplum hoc egit sapientissima Virgo, nec opere vel verbo ostēdit, quod corde intellectu firmiter fidē seruabat. Primo, quia nō erat illud necessarium: secundo, quia non conueniebat ad suū statum: tertio, quia omnibus cōpensatis finaliter extitisset nociuū. Primo inquam quia non erat necessarium sic illum

Rati one triplici de claratur.

taliter defensare, immo necessariū erat pro nostra redemptione illum perpeti passionē. Vnde Lu. 24. Oportuit Christum pati, & sic intrare, s. cum oīum iustorum cętu, in gloria suam. Nouerat igitur sacra Virgo Maria sic esse prādestinatum s̄m beneplacitū eter ni patris & Spiritus sancti, cum quibus intellegebat omnino filium concordare, nec ipsa cū eis in minimo discordabat: immo cum eis vltra oēs creaturas se perfectissimē conformabat. Secundo vero, quia non conueniebat ad statū suū: cum. n. data esset in mūdi speculū exēplare, atq; in exēplum totius humilitatis: necesse fuit, q̄ ex scripturis reperiretur in defensione sui filij nō aperuisse os suum, vt inter alia edoceret alias mulieres, et in causa graui esse debere taciturnas atq; modestas. Tertio autē, quia omnibus cōpensatis finaliter fuit nociuum. Nouerat. n. tanquā mens diuino lumine illustrata, quia mentes persequeūtur Christū, eius actuum & verborum capaces nō erāt: & ideo digne ipsi ex pijs supplicationibus suis potius contra filium suum ad crudeliora irritarentur. Nouerat quoque dixisse Dominum Matth. 7. Nolite sanctum dare canibus, nec mittatis margaritas vestras ante porcos, cuius consilio voluit omnino obedire. Ex dictis patet, quod non est prādicandum in populo contra clericum.

ARTICVLVS SECVNDVS.

Quod fides cum operibus potest esse viuia & mortua.

Secunda autem principalis fides dicitur operosa, quia solum consistit in opere sine lumine intellectus: & potest etiā mortua esse atq; viuia. Potest enim carere lumine intellectus ex triplici respectu. Primo ex amore malē inflammante, secundo ex timore malē humiliante, tertio ex diuina sapientia permittente.

Quod ex triplici inordinata dilectione in bonis operibus cessat fidei lumen.

Cap. I.

Primo enim potest esse fides in opere absq; lumine interiori ex amore malē inflammante, i. ex inordinata dilectione. Triplex est enim amor, qui bona operari facit hominē non credentē. Primus est amor cupiditatis, &

Triples amor facit hominē operari bonū.

A talis amor multa operatur apparatus bona, licet intrinsecus nihil credat: & hoc ex cupiditate temporalium rerū, sicut solent facere quidā, qui eleemosynas large dispēnant, vt diffusa eorū bonitatis fama, multi confidenter ponant denarios in manibus suis, vnde ample ditentur. Contra quos dicitur Matt. 6. Cum facis eleemosynā, noli tuba canere, &c. sicut hypocritarū faciunt in synagogis, vt videantur a doctis: in vicis, vt videantur a turbis, s. vt ab hominibus acquirant famam. Solent et tales osculari suo ore porcino sanctorum facies, atq; eorum cōburere pedes, vt affectum deuotionis ostēdant nihilominus propter nummos, vel ex quadā deuotione insipienti. Inter hos autē maximū gradū tenēt nonnulli quætores, qui mēdacijs & fallacijs suis decipiūt mulieres simplices multas, missas & alias orationes & bona illis promittentes, & minimē obseruantes, nec obseruare volentes. Quos autē nō imitaretur multi, qui clericatum gerunt, quorum hypocrisis & palliatio pietatis ad pecuniā cumulandam fēter vsq; ad nares Dñi Sabaoth. Sunt namq; pleriq;, qui sibi confidentibus imponunt missas, vt data occasione apparēter honesta ipsi sint pro ipsis missis pecuniarū receptores: promittunt se dice-

B re illas, & non obseruant. Quanquam enim per sacrificium altaris animarū liberentur, vt ponitur 13. q. 2. c. animarū: nihilominus in fraudē prāsuntur esse factum, s. vt accepta pecunia p̄ illis missis videātur eos ab onere penitentiarū releuare, ad hoc habetur. art. 26. q. 7. allegant, gerit secum speciem mali. 1. q. 1. emendari: de vi. & ho. cle. cum ab omni. Secundus est amor carnalitatis. Hic et extra quædam apparentia bona habet, cum intus tamen Dei lumen deficiat & fides vera: inter quos sunt pleriq;, qui per baptismum vel confirmationis sacratissimum Sacramentum cōpatres fieri querunt, vt p̄ hoc p̄ditionis velamen securius & liberius miscantur carnaliter, sanguinē Christi in remediū in tali prodicione & scelere statuēt. Cum his quoq; numerandi sunt iuuenes, qui vt consummarēt concupiscentiam suam, simplices immo fatuas puellas decipiunt, illas per verba de prāsenti clandestinē desponsantes, & cum illis sub pallio matrimonij sancti turpiter cōmisercentes, quod quanti ac q̄ irremediabilis periculi sit, non est prāsentis tēporis explicare. Propterea tale matrimonij oīno ab ecclesia prohibetur, extra de clande. despon. cum inhibito. Trāseo quosdā, qui sub spiritualitatis prā-

C textu, & sub reuerētia paternali, nihil aliud q̄ carnalitate venerantur. Tertius est amor ambitiosus. O quot modernis temporibus, vt assumantur ad dignitates, vel officia consequantur, operantur exterius quæ non credunt interius? quot non reperiuntur, qui vt ascendere possint, prætendunt pellem ouinam & animam gerunt lupinam vel leoninam? Quot etiam quærunt cōfortes iustorum ac remunerantur in prāsenti cum sorte bonorum? Ex hoc enim triplicato amore omnis hypocrisis generatur & frequentat.

D *Quod ex triplici inordinato timore, homo operatur bona cum incredulo intellectu.* *Flu. Cap. 2.*

Secundo contingit in opere esse fidem absq; lumine intellectus ex timore malē humiliante: hoc est ex inordinata timoratione. Triplex est autē timor talis. Primus est timor amittēdi substantiā, secundus amittēdi famā, tertius amittēdi vitā. Primus etenim timor est amittēdi substantiā. Multi sunt, qui operantur bona, ne detrimentum substantiæ tēporalis patiantur: nō laborant in festis, ne condēnentur in nummis. Propter hoc idē pleriq; a blasphemijs, a p̄hibitis ludis, a vanitatibus & superfluis p̄pis abstinent: & tñ hoc nō faciunt propter Deū, sed ne recipiāt damnū. Ecce hæc & similia opera sunt sine lumine verę fidei. Secundus est timor amittēdi famā. Propter hunc autē timorē multi visitant ecclesiā, frequentant missas, prādicationibus insunt: qñq; etiā confitentur & Dñicum suscipiūt sacramentū. Ecce opera bona, & tñ intrinsecus nihil credunt: sed ista agunt, ne deteriores alijs reputentur, & perdant famam. Tertius est timor amittēdi vitā. Multi vtiq; hæresibus & erroribus pleni, extra tñ in apparentia iusti: qui si extra ostēderent, quod intrus in corde credunt, iustē cōburerētur. Internumerandi sunt quidā, qui lapsi sunt in damnatā hæresim de spiritu libertatis: quæ doctrina ponitur in libro, qui de anima simpliciter intitulari solet: quo qui vtuntur in illā hæresim cōiter prolabantur: licet tales qm̄ tali pestifero morbo infecti sunt, ad excusationes in peccatis & ad impugnandū spiritū veritatis dicunt, talē librū & statutū non intelligi ab impugnantibus suis, & sic iudicāt & dānant ecclesiā, quæ talē doctrinā in sacro concilio condēnauit, sicut patet extra de hæreti. v. nico. c. in clemē. vbi articuli nu-

Timor amittēdi substantiā.

Timor amittēdi famam.

Timor amittēdi vitā.

A meratur. His quoque possunt superaddi mul-
ti alij heretici & scismatici & Iudæi plures
baptizati, in super & secta Dulcini heretici:
qui in apparentia tenentes honestam vitam, in-
tus sunt erroribus pleni. Addatur etiã istis
Antichristiana secta, qua nostris temporibus
asserentes Antichristum iam esse natum, ipsi
in se errantes, plurimos deceperunt, & mul-
tis erroribus impleverunt. Et licet ore ta-
lia negent, si tamen euiscerarentur, in cor-
dibus eorum Antichristus reperiretur. Contra
quos Dominus Act. j. ait: Non est vestrum nosse
tempora vel momenta, quæ pater posuit in sua
potestate: non in potestate eorum. Omnes autem
B prædicti, & consimiles eis catholicis ope-
ribus conformantur verbis atque gestibus, il-
lud idem prætendunt similes pueris, cum sint
in scholis, qui astante magistro, sunt compositi,
& modesti solummodo timore: sed illo
absente tumultibus & stultitijs pleni sunt.
Sic huiusmodi dolis pleni hypocritæ & fal-
laces, extra videntur modesti & iusti, intus
erroribus imbuti: a quorum conuersatione
ne contaminaremur, cauendum esse Domi-
nus Iesus Christus monstrauit, cum Matth.
7. ait: Attendite a falsis prophetis, qui ve-
niunt ad vos in vestimentis ouium: intrin-
secus autem sunt lupi rapaces. **A** fructibus
eorum cognoscetis eos.

*Quod ex triplici causa sine fidei lumine ho-
mo iuste & meritorie operatur. Ca. 3.*

Tertio contingit in opere esse fidem
sine lumine intellectus ex diuina sapientia
permittente. Sunt namque ple-
rius, qui licet iustissime viuunt, tamen horri-
biles vexationes patiuntur de fide: de mul-
tis articulis fidei molestantur, diuersis fan-
tasijs & erroribus molestantur, & cruciantur,
quibus vix quæque vel quodammodo assentire to-
taliter vel saltim de multis articulis fidei du-
bitare: dolent nihilominus cordialiter a ta-
libus molestari: corde omnino talibus contra-
dicunt, pro sua liberatione suppliciter & fre-
quentius Deum orant: & (quod melius est)
interim minime cessant multiplicare opera
bona: seruētius audiunt verbum Dei, deuote
frequentant missas, orationibus sollicitè in-
stantes, sæpius suscipiunt Dominicum Sacra-
mentum, hylares ad dandum elemosinam, propti
seruire infirmis, viriles in ieiunijs, humiles
in quarēdis consilijs, solliciti in disciplinis,
compuncti in lacrymis, assidui in scripturis:
omniūque conatu insistant supplere per opera
bona fidei defectum, quæ intelligentia patiū-

*Sine lu-
mine fi-
dei ho-
mo iuste
& me-
ritorie o-
peratur.*

tur. Proinde si quæ Dominus talibus lumen fidei
misericorditer restaurare dignetur, lucro-
sum præmiū ex prædictis bonis operibus iam
reportat. Si autem tale fidei lumen Dominus red-
dere non dignatur, indubitabili fide tenen-
dum est eis in celis palmam martyrij reserua-
tam: quia huiusmodi vexatio mentis de du-
rioribus, atque terribilioribus afflictionibus
vitæ præsentis est. Sumas igitur gratias agere
debet Deo, qui in talibus tērationibus cō-
stitutus sic impatiēter patiens, in bonis ope-
ribus perseverat. Fecit enim quod suum est, præ-
parauit Deo mentem suam. Hanc luminosam
fidem Dominus ex aliquo secreto, & sancto iudicio
ei voluit dispensare: licet domino facere quic-
quid vult, suum est donum huiusmodi fides. Vnde
ad Ephes. 2. Gratia enim saluati estis, scilicet per fidem,
& hoc non ex nobis: Dei enim donum est, non ex
operibus, ne quis gloriatur. Aduertendum
est tamen, quod tribus ex causis solet talibus iudi-
cium Dei euenire. Primo ex natura, secundo
ex culpa, tertio ex gratia. Primo quidem ex
natura solet talis defectus fidei venire, scilicet ex
aliquo secreto iudicio Dei homo patitur in
cerebro passionem, quam medici appellare so-
lent melancholiam: cui post orationes ab his
pro tali liberatione coram Domino frequenter
atque post naturalia remedia medicorum, nul-
lum prudentius, atque efficacius remedium
adhiberi potest, quam fuga & obliuio prædictarum
cogitationum, hoc est nihil curare de eis, ne-
que conscientiam sibi formare de alijs, nisi for-
tè & raro atque generaliter confiteri, de eis
quoque est suspētie consilij rarius loqui: quæ
aliter nihil aliud est, quam ardenti igni adhibere
arida ligna, ut extinguatur. Secundo hoc so-
let euenire ex culpa. Quæque enim homo olim in
multis sceleribus irretitus, ne relictijs vitijs
iustus sibi & iam perfectus esse videatur, atque
in seipso confidens a Dei confidentia cum suo
discrimine elongetur: hæc tērationibus flagel-
latur. Ideo ait, Greg. Tērationem permittit Deus:
ut cum per tentationem homo concutitur, imbe-
cillitate sua cognita in Deo fortius solide-
tur. Tertio autem solet euenire ex gratia. Post
sublimia quidem quibusdam electis communi-
cata dona, ne elati cadant ab illis, sed crescat
in eis, talibus tērationibus sapientissimus
Deus humiliat eos, sicut de se 2. Cor. 12. di-
cit Apostolus. Ne magnitudo reuelationum ex-
tollat me, datus est mihi stimulus carnis
meæ, angelus sathanæ, qui me colaphizet.
Propter quod ter Dominum rogavi, ut discederet
a me, & dixit mihi. Sufficit tibi gratia
mea, nam virtus in infirmitate perficitur. Liben-
ter ergo gloriabor in infirmitatibus meis,

*Tribus
de causis
solet iudi-
cium Dei
euenire.*

A vt in habitat in me virtus Christi. Talis uti-
que fides piscibus comparari potest. Vnde
Aug. de verbo Domini Piscis bonus, pia fi-
des est: viuunt inter fluctus, non frangitur
aut soluitur fluctibus: viuunt inter tempesta-
tes huius seculi.

*Articulus. 3. de fide diuinitus super infusa
& viua, & quid in anima operatur.*

Tertia fides dicitur gratiosa vel amoro-
sa, quæ, scilicet vita charitatis viuens
simul & viuifico radio intellectum il-
lustrat, & se viuere per opera manifestat.
B Est enim fides viua quidam viuificus radius
in humananum intellectum gratis de fonte
vitæ descendens, sicut psal. in persona talium
fidelium ait, Signatum est super nos lumē
vultus tui Domine &c. Et iterum in psal. 15
Illuminans tu Christe, non alius, mirabiliter
a montibus æternis, id est a sancta Trinitate.
Et quodlibet horum verborum potest esse
chema, quando solum de hoc solo tertio ar-
ticulo fieret sermo. Hic enim radius verus
in ipsum intellectum, qui est caput mentis
humanæ, ad tria implendum officia descen-
dere comprobatur. Primo ad intellectum
illuminandum, secundo ad intellectum viuifi-
candum, tertio ad intellectum roborandum
& vigorandum, id est vt sciat, velit & pos-
sit operari gratia Deo. Variè tamen hic
radius in diuersamentibus talia officia im-
plet, secundum quod a Domino variè dispē-
satur, iuxta illud ad Ro. 12. unicuique, scili-
cet talis radius prædicta tria dispensat, sicut
Deus diuisit mensuram fidei. Et iterum ad
Eph. 2. ait, saluati estis per fidem & hoc
non ex vobis: donum Dei est, non ex ope-
ribus, ne quis gloriatur.

*Veritas
radius
tria facit
circa in-
tellectum.*

D Quod fides viua omnes noxias tenebras
ab anima pellit. Cap. 1.

Primo officium talis radij est intelle-
ctum illuminare. Et licet fides etiam
mortua aliquando aliquo modo illum-
inet intellectum: aliter tamen illuminat
fides viua. Differunt etiam sicut lumen can-
delæ extinctæ a lumine candelæ accensæ,
quod propter sui paruitatem insufficientis
est ad dirigendum hominum gressus, & ad
ostendendum foueas vel laqueos, & ad di-
scernendum, quid formosum seu deforme.
Differunt etiam sicut lumen, quod est in no-
cte ab ipsa lucerna, seu a luna, vel a stellis
ab eo lumine, quod est in die a radianti so-

le. Cum igitur hic vnus radius in intellectu
descendit, tres tenebras maximè de anima
pellit. Primo tenebras noxiæ ignorantia,
secundo tenebras noxiæ perfidia, tertio te-
nebras noxiæ cuiuscunque culpæ. Non effi-
cit mortua fides, maximè cum prædicta cla-
re non cernat seu videt illa, sicut videre cō-
tingit oculis clausis vel velatis, & interdum
etiam melius. Primo repellit ab anima te-
nebras noxiæ ignorantia secundum varios
hominum status, & hoc iuxta quod est ne-
cessarium ad salutem. Quæ autem sint illa,
declarat Tho. 12. q. 26. di. Omnes com-
muniter obligantur scire ea, quæ fidei sunt,
& vniuersalia iuris præcepta: singuli autem
ea, quæ ad statum eorum vel officium spectant.
Nā quicumque negligit facere vel habere ea,
ad quæ obligat⁹ est, peccat peccato omisio-
nis. Vnde propter negligentiam ignoran-
tia eorum, quæ quis scire tenetur, peccatum
est, ad hoc facit extra de iniur. & dam. c. si
culpa. Hæc igitur negligentia sciendorum,
quæ ad salutem necessaria sunt, lumine vi-
uæ fidei illa sollicitè exquirentis ab anima propul-
satur, sicut propheta ad Dominum ait. In lumine
tuo, quod est fides, videbimus lumē. scilicet vnde
tenebræ ignorantia expelluntur. Vnde Ber-
super Cant. fides est in meritum, intellectus
in præmiū. Secundo repellit ab anima tenebras
noxiæ perfidia & cuiuscunque credulitatis pi-
culosæ, non timore punitiois, sed lumine ve-
ritatis. Vno enim modo lux diei, alio modo patibulū,
atque alio modo prætor latrones fugat. Sic
nihil prohibet fidei lucem quæcumque; malæ fidei
sunt ab anima effuga, non tamen timore punitiois,
sed amor dilectionis. Proinde j. Cor. 13. Cha-
ritas omnia credit. i. vera & necessaria ad salu-
tē. Nam errores & falsa a lumine fidei viuæ,
quasi extra omnia alia existentia, pro nihilo re-
putant atque despiciunt, & tamen tenebræ quæ
palpant, hanc horrore, & e contra. Vnde Ecc. 11.
Dulce lumē, scilicet fidei, & delectabile oculis. scilicet
intellectus videre solē. i. per fidem viuam cognosce-
re creatorē, cuius splendore quæadmodum a
sole tenebræ, ita ab eo in anima omnes effugant
errores. Hinc Aug. quantum ad obiectum,
& primum motuum viuam fidem diffiniēs,
ait: Fides est illuminatio mentis ad summam ve-
ritatē. scilicet cognoscendā & diligendā, & in ea
oem perfidiam abhorredā. ideo omni falsitati
summè exposita est. Qui igitur talis viuæ fidei
lumine illustrat⁹, pro nihilo habet omnes alias in-
cognitiones, superstitiones, obseruationes &
consimilia. Et e contra quod hoc lumē viuū priua-
t⁹ ē, facile labitur quoscunque errores & decep-
tiones. Vnde propheta ait. Errauerunt in iniquo
in

*Fides ve-
ra repel-
lit ab ani-
ma noxi-
as tene-
bras.*

G

H

*Fides est
illumina-
tio men-
tis.*

A in solitudine, idest in seculo presenti viuo priuati, & vero lumine fidei. Viam ciuitatis habitaculi, quæ est fides viua, non inueniunt, & per consequens ad habitaculum ciuitatis gloriæ sempiternæ non peruenerunt. Et iterum inquit: Beatus vir, cuius est nomen Dñi spes eius. Nomē Dñi est notitia eius p fidē. Et sequit, Et nō respexit in vanitates, & infanias falsas. Tertio repellit ab aīa fides viua tenebras oīs noxiæ culpæ, & hoc a corde, ab ore, & ab opere. Qui enim hoc viuo lumine illustratur in corde, nō recipit illecebras, non decipulas dēmonis, nec blanditias mundi. De illecebris carnis dicitur Actus. 15. Fide purificans corda eorum. De diabolo dicitur. j. Pe. 5. Aduersarius videtur diabolus, tanquam leo, &c. De mundo dicitur Esa. 11. Erit fides cintoriū renum eius, scilicet ne blāditijs mūdi decipiatur. Vnde Prou. 15. Per misericordiam, & fidem purgantur peccata scilicet supradicta, licet in eis per longam consuetudinem fuerit homo inquinatus. Qui insuper hoc splendore illuminatur, projicit a se cuncta crimina operum, quæ fidei aduersantur: & maximè opera superbiæ, luxuriæ, & auaritiæ. Vnde ad Ro. 14. Quod non est ex fide, scilicet viua, sicut non sunt prædicta tria, peccatum est. Sed fides mortua omnia hoc prohibere non potest, eo quod minus videtur posse quàm dubitatio. Nam qui dubitaret de aliquo cibo vel potu an venenatus esset: sola enim dubitatio cohiberet, ne sumeret illū. At fides mortua homines a prohibitis cohibere non valet, quæ tanquam venenum in ferunt animæ mortem.

D *Quomodo lumen fidei viua aliter illuminat intellectum quàm lumen fidei mortua. Et quod fides viua a fide mortua differt, maxime quia mortua potest credere deū & deo, sed sola viua credit in deum.*
Cap. 2.

Fidei lumen visum fitat. Intellectu.

Secundum officium talis radij, est intellectum viuificare. Nihil quidem ad salutem prædicta illuminatio proficeret intellectui, nisi per eundem radiū ei vitæ, gratia donaretur. Quemadmodū enim scientia medicinæ est quoddam lumen ad ostendendum ipsi ægroto, quæ sint ei salubria, & nociua: sed tamen ipsum non erigit neque ad validitatem veram perducit, nisi illum confortet ad proficua appetēda, quæ renda, atque sumenda, & contraria horren-

da declinanda, & fugienda. Sic de fidei lumine cōtingere potest, si solum intellectui credenda ostenderet, & viuificus maximè esset ad illa appetenda quærenda & sumenda, & contraria horrenda, & declinanda, & fugienda esset. tunc vere similis medicinæ, & scientia mortua est. Et merito mortua dici potest, cum sit a mortuis rebus & nō viuificans, & de pellibus mortuorum animalium aliquando accepta. Si enim esset scientia vera & viua, nō tantum illuminaret medicum ad cognoscendum corpori suo salubria & nociua: verum etiam ipsam ægritudinem in eo sua viuacitate fugaret. Patet igitur quod fides informis, tanquam scientia medicinæ, verè mortua est: formata verò vita animæ comprobatur. Dicitur autem secundum Alex. de Ales in. 3. quod nō habet in sociam charitatem, quæ est forma & eius vita. Proinde iuncta fides cum charitate, merito viua nuncupatur. Vnde Apostolus ad Rom. j. Iustus autem ex fide viuuit. Et Abachuc. 2. Iustus meus ex fide viuuit. Differunt etiam mortua & viua fides, sicut lumen & tenebræ, quod est quandoque in vmbra opaca ab ipso radio solis. Nā ipsum vmbra lumen & admixtum est tenebris, & frigidum atq; mortuum comprobatur. Sicut arbores in tali vmbra complantatæ manifeste ostendunt & virtutes herbæ & arbores fructifera in loco solari sitæ. Ideo dicitur in glo. Ioan. 6. Per fidem Deo copulamur, atque per intellectu m viuificamur. In tantum etiam est viuificus sol iste materialis, quod in tali suo splendore oēs arbores & cuncta terræ virentia reuiuiscunt in vere, quæ per solis longationem quasi mortua videbantur, & quod mirabilius est, in ipsa eclipatione solis, secundum quod magis vel minus eclipari contingit in terra, semper remanet maior vel minor dispositio malæ, vt dicunt naturales. & addunt quod si per diem vnam super terram non oriretur sol, omnia mundi viuientia morerentur. Sic quidē absente fidei sua viuifica forma, ipsa vitæ gratia ab anima seperatur. Ad clariorem intelligentiam prædictorum aduertendum est, quod Doctores ponunt differentiam inter hos actus scilicet credere Deo, credere Deum, & credere in Deum. Vnde super illud ad Rom. 4. credenti in eum qui iustificat impium &c. glo. Aug. ait: Attende quod ait. dicit. n. credenti in eum, non ei. Nam aliud est credere ei, & credere eum, & aliud est credere in eum. Primum, & secundum esse potest fidei viue, & mortuæ, sed

Quomodo fides dicitur mortua.

Quomodo fides viua, & mortua differunt.

H

Que differentia sit inter credere Deo, Deū & in Deum vide Magistru in 3.

solus

A solus tertius actus est fidei viua. Cuius originis rationem ponit Alex. de Ales in 2. di. Quorū tribus modis dī fides. Primo mō dī habitus acquisitus ex rōe vel testimonio. secūdo modo dicitur gratuitus, & hoc duobus modis. Primò dicitur eleuans intellectum tantum super se ad assentiendum primæ veritati propter se. & hoc modo quia solum eleuat intellectum, & nō mouet affectum p amorem habitus informis denominatur. Alio modo dicitur eleuans intellectum ad affectum assentiendum summæ veritati, & ad amādum propter se, & hoc est fides formata & viua. Ad propositum igitur cum fides dicatur prædictis tribus modis scilicet credere Deo, in Deum, & deum. Ex fide primo modo sumpta, quæ ē habitus acquisitus, elici potest motus qui est credere Deo, hoc est dicitis eius adhibere fidem. Ex fide verò secundo modo dicta, quæ est habitus imperfectus siue informis, non solum elicitur credere Deo, sed etiam Deum, prout credendus est trinus & vnus creator & redemptor: quod non potest elici ab habitu acquisito. hanc etiam fidem mali habent in super & ipsi demones infernales, vt dicitur in. 3. sententiārum, di. 23. Hinc Iaco. 2. dicitur demones credunt & contremiscunt. Ex fide verò tertio modo dicta, quæ est habitus, acquisitus, perfectus & formatus, non tū elicit credere Deo, vel credere deū. f. et credere in Deū. hoc exponit Aug. Credere in Deū, idest credendo Deū amare, credendo in eum ire, credendo ei adhærere, & credendo eius mēbris incorporari. Ad hoc autem secundum Bonauen. in centiloquio, quod ut fides perfectè tendat in Deū, requiritur adiūctio charitatis, quæ ordinat ad amorem Dei, & sic est prima differentia: & ad operationem boni, & sic est secunda: & ad perpeffionē mali, & sic est tertia. & ad dilectionem proximi, & sic est quarta. Hæc ille. Et hoc est vtiq; fides viua. Si autem quæritur ratio huius distinctionis, scilicet credere Deo, credere Deum, & credere in Deū, dicendum est secundum Alex. vbi supra quod iam patet differentia. Ex parte eius quod creditur, hoc est rei creditæ accipitur differentia hoc modo. Nam Deus credulitate fidei tribus modis accipitur. primo vt veritas, secundo vt potestas, tertio vt bonitas. Secundum primum modum est credere Deo, scilicet per comparisonem ad veritatem, hoc est vera esse quæ dicit. Secundo modo credere Deū est per comparisonem ad potestatem, scilicet omnipotentem & creatorē,

D. Bon. in Centiloquio.

& huiusmodi articulos consequentes. Tertio modo est credere in Deum per comparisonem ad bonitatem, in qua scilicet tenditur per amorem. & hoc est viua, sicut dictum est per prædictum radiū diuinitus super intusa. Anselmus quoque ait, quod fides viua est credere in id, quod credi debet.

Quas vires in corde ore & opere præstat homini fides viua aliter quàm fides mortua. Cap. 3.

Tertium officium huius radij est intellectum, & spiritum roborare, vt scilicet lumen & vitam suam per opera demonstrare queat. Propterea tres vires tales viuis radij in anima præstat. Primam in corde, secundam in ore, tertiam in opere. Hoc est fidem sentire in corde, illam ferri ore, eam quoque confirmare opere. Proinde hæc tria omnia necessaria sunt ad salutem. Primo quidem necesse est, fidem seruare atq; habere in corde. Vnde ad Ro. 10. Corde enim creditur ad iustitiam, idest vt homo iustificetur. Secundo est necesse illam fateri ore, Ideo ibidem subdit Apostolus, ore autem confessio fit ad salutem, quia scilicet sine ipsa cōfessione nō est in anima salus. Tertio necesse est fidem opere confirmare. Vnde Aug. Fides appellata est ab eo quod fit: duæ syllabæ sonant, cum dicitur fides, prima syllaba est a factō, secunda a dictō. Interrogo igitur te vtrum credas, dicitis, credo. Fac quod dicitis, & fides est. Fidē enim sine operibus, vt dictum est, habere possunt demones, sicut Iacob supra attestatus est. Vnde super illud a Tytum. j. confitentur se nosse Deum, factis autem negāt. Vnde Aug. in glo. Nolite tanquam de fide securi esse, adiungite fidei rectæ factum redum, vt Christum confiteamini, verbū verum dicendo & factis vera faciendo. nam confiteri verbo & nō factis, fides talium est demonomum. Et iterū idem ait: Vtinam quomodo demones iudicem sic homines agnoscerent saluatorem. Ecce demones viderunt & tremuerunt, homines viderunt, & occiderunt. Fides etenim sine operibus est illa fides, cui Dominus maledixit, quæ non fecerat fructū, & arefacta est, Matth. 21. Hinc Matt. 7. Dominus ait. Non omnis qui dicit Deum corde, & eum confitetur ore, intrabit in regnum cœlorum. qua propter cum Dominus exemplum viua fidei dare vellet, cepit

Fides vnde.

H

A capit facere, & docere, vt dicitur, Act. 1. Et iterum Matt. 5. ait. Qui fecerit & docuerit, hic magnus vocabitur in regno celo- rum. Est enim aduertendum, quod fides viua tanto facilius & feruentius & efficacius operatur, quanto amplius est luminosa & viua, sicut in martyribus patet. Vnde propheta de anima viuam fidem habente ait: Omnia opera eius in fide. Insuper est notandum, quod licet viua fides tria prædicta scilicet corde, ore & opere seruet: nihilominus etiam fides mortua, si fides meretur dici, eadem operari videtur: & tamen verè mortua est. propterea adintra veri hominis mortui, seu animalis mortui, se habet, qui nec corde, nec ore, nec opere mouere se, vel alios potest in his, ad quæ se mouet, qui verè viuus est. Homo enim viuus naturaliter cogitat corde, ratiocinando loquitur & efficaciter exequitur opere, quæ mortuus seruare non potest. Quod si quis dixerit, quod quandocumque ex fide mouetur intellectus ad cogitanda quæ leguntur vel audiuntur, & quæcumque credenda sunt, insuper & ore fateri illa, nec tamen infideliter operatur, quod mortua tunc minime esse potest. Dicendum quod licet habens fidem mortuam moueri posset omnibus modis supradictis, non tamen mouetur ad ea motu vitali, seu viuo, quemadmodum in cadaueribus animalium mortuorum, etiam decollatorum vel excoriorum & conscissorum in frustra prospicitur quidam motus sicut tremor ipsa carne eorum, & palpitatio quædam, immo quandoquidè in corde, motus in ore aliqua vox & sonus, in pedibus aliquis gressus vel gestus. non tamen cernuntur in eis perfecti & viui motus, sicut balatus, ambulatio vel volatus &c. quæ non inueniuntur in mortuo animali. Sic quoque & in mortuo intellectu per fidei extinctionem aliquos consimiles motus & gestus reperiri contingit, vt puta in corde cogitatio de credendis: in ore confessio eorum, quæ necessario sunt credenda. In opere, vt frequentare eleemosynam, ecclesias, & orare, & consimilia, quæ tamen omnia a fide mortua procedere possunt. Vnde Iaco. in fi. 2. c. ait. Sicut corpus sine spiritu mortuum est, ita & fides sine operibus mortua est. Sunt enim plerique, sicut Bernar. ait, in quibus fides est solum fidei non contradicere, qui consuetudine viuendi magis quam virtute credendi fideles denominantur. In talibus enim credulitas est ligata, & quasi somnolenta & torpida, at

que vndique impedita: Ideo nec lumen talis fides præstare potest, nec vitam influere, nec motum virium efficere sufficiens est: ideo nec virtuosa veraciter dici debet, secundum opinabile apprehensio & credibilitas debilis & tenebrosa. Proinde. 2. ad Cor. 13. dicitur. Si estis ex fide Christi, ipsi vos probate, id est approbate, scilicet opera virtuosa. Item secundum Bern. in quadam epistola tripliciter distingui potest fides. Prima quidem est mortua, scilicet est ficta, tertia est probata. Prima quidè est mortua, & hæc est illa quæ non operatur ex dilectione, quasi non habeat animam, scilicet ipsam dilectionem, quæ uergetur & ad opera moueatur. Secunda est ficta, scilicet illa, quæ suscepta vita & charitate moueri inchoat ad bene operandum: sed non perficit, & moritur tanquam abortiua: eo utique sensu dicimus fictam, quo figuli vasa vocamus fictilia: non quia non utilia sunt quandiu durant: sed quia fragilia sunt, diu minime durant. Talem fidem habent illi, qui vt dicitur Lucæ. 8. ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt. Tertia est fides probata, & hæc est quæ perseuerat in charitate, scilicet siue sit solum in intellectu, sicut ex præcedentibus patet: siue sit solum in opere, siue sit solum in utroque, quod melius est. Quæ nobis misericorditer largiri dignetur Christus filius Dei, qui cum patre & spiritu sancto. &c.

FERIA SEXTA

post Cineres.

De proximorum dilectione.

Sermo VII.

Diligite inimicos uestros, Mat. 5. & in euang. hodierno. Satis de diuina dilectione superius dictum est: iam eamus ad præceptum de proximorum dilectione, in quo etiam solo tota lex domini seruatur, teste Apostolo, q. ad Ro. 13. ait. Qui diligit proximum, legem impleuit. Quæ quidem lex tota consistit in charitate. Præceptum quoque de inimicorum dilectione etiam comprehenditur in primo generali præcepto, quod ponitur Lu. 10. & Matt. 22. scilicet Dilige pro. tit. si. te. quod potest esse thema in præsentia materia. De hoc enim amore dicit Dominus

Fides tripharia distinguitur mortua, ficta & probata.

F

De proximorum dilectione.

A dominus in verbo preallegato, Diligite inimicos vestros. Circa hunc igitur amorem, qui totam Christi dilectionem comprehendit, tres principales amores distinguamus. primus dicitur amor generalis, secundus dicitur amor specialis, tertius dicitur amor cordialis seu affectualis.

ARTICVLVS PRIMVS.

De generali amore proximi, in quo includuntur boni & mali, insuper & inimici.

Rimo dicitur amor generalis, quo quilibet obligatur diligere amicos & inimicos bonos & malos, fideles & infideles, & quoslibet homines ad imaginem Dei factos. Hic amor tres conditiones habere debet. Primo debet esse verus, secundo debet esse iustus, tertio debet esse sanctus. Nam his conditionibus naturaliter quilibet diligit seipsum: sed quilibet obligatur diligere proximum, sicut seipsum, etiam inimicum, sicut prædictum est.

Amor quo proximus diligitur debet habere tres conditiones.

Quod quilibet tenetur diligere omnes homines amore vero. Cap. 1.

Rimo quidem talis generalis amor debet esse verus. Est enim de natura veræ dilectionis seu amoris, quod homo ei velit bonum, quem amat. Cum enim homo naturaliter diligit seipsum, motus ipsius amoris in duos tendit. primo in seipsum, cui vult bonum. secundo in bonum, quod sibi ipsi optat. Et quæuis utrunque diligere & amare dicitur: tamè vero amore diligit seipsum, cui optat illud bonum. Bonum verò, quod homo optat ad seipsum, quasi per accidens diligere comprobatur, prout ex consequenti sub actu amoris cadit. Inconueniens enim est sentire, quod illud verè & vero amore ametur, cuius destructionem aliquis concupiscit. Multa enim bona sunt, quæ dum homo in usum suum conuertit, destruit & consumit: sicut equus cum exponitur pugnae, panis cum comeditur, vinum cum bibitur, sinus cum laboribus fatigatur. Vnde manifestè patet, quod dum homo huiusmodi & consimilia in utilitatem & usum suum vertere concupiscit, vero amore seipsum diligit. Res autè illas, quasi abusuè & accidentaliter amat, & non verè. Sic nempe si quis naturaliter amat, vt sibi ipsi naturaliter bona concupiscat, puta virtutem, felicitatem, scientiam, & quæ ad sustentationem naturaliter necessaria sunt, seu naturæ corporali: sicut sunt domus, vestes, calceamenta, panis, vinum, aqua, oues, boues, & cuncta similia. Et hæc omnia cum homo in usum suum assumit, sicut ex dictis patet: non vero amore diligit illa, sed propriè diligit in illis vero amore seipsum. Præcipit igitur Deus, quod quilibet diligat proximum suum, sicut seipsum, id est amore vero, non abusuè, & falso: non sicut amat panis, vinum, caseus, equus, & asinus &c. consimilia. quæ quidem non diligit homo, sicut seipsum, sed propter seipsum. id est propter propriam commoditatem & utilitatem. Sicut enim alias mundi res assumere potest homo in usum suum, sic & homines ipsos: quos si diligit homo, quia utiles sibi sunt, aut delectabiles, manifestè apparet quod eos non vero amore diligit sicut seipsum, sed sicut equum, panem, & vinum, & cetera consimilia. & hæc de præcepto. 2. proximorum. Vbi dicitur, proximorum diligite sicut nos, si non propter aliquas utilitates nostras: non propter speranda beneficia, non propter affinitates vel consanguinitates: sed propter hoc tantum, quia sunt nostræ naturæ participes, diligamus. Ex his igitur considerentur vir & vxor, si alter alterum diligit: quia si delectationem aut utilitatem ab ipso se sperat habere: non implet hoc præceptum in compare suo, quia non diligit eum sicut seipsum. Idem iudicium est de filiis, & seruis, de amicis, & quibuscumque coniunctis. Quomodo igitur tales hoc vero amore suos diligunt inimicos? cum quilibet obligatur, sicut dictum est, nullum excludere ab hoc vero amore? Nec charitas abique hac vera dilectione in anima esse possit, iuxta illud Apostoli. 1. ad Timot. 1. Finis præcepti est charitas de corde puro, conscientia bona, & fide non ficta. Et. 1. Cor. 13. Charitas non querit quæ sua sunt. Et. 1. Cor. 10. in exemplum se exhibet, dicens: Non querens, quod mihi utile, sed quod multis, vt salui fiant. Væ igitur mundo, quia vt dicitur ad Phi. 1. omnes enim, quæ sua sunt querunt, non quæ Iesu Christi.

scat, puta virtutem, felicitatem, scientiam, & quæ ad sustentationem naturaliter necessaria sunt, seu naturæ corporali: sicut sunt domus, vestes, calceamenta, panis, vinum, aqua, oues, boues, & cuncta similia. Et hæc omnia cum homo in usum suum assumit, sicut ex dictis patet: non vero amore diligit illa, sed propriè diligit in illis vero amore seipsum. Præcipit igitur Deus, quod quilibet diligat proximum suum, sicut seipsum, id est amore vero, non abusuè, & falso: non sicut amat panis, vinum, caseus, equus, & asinus &c. consimilia. quæ quidem non diligit homo, sicut seipsum, sed propter seipsum. id est propter propriam commoditatem & utilitatem. Sicut enim alias mundi res assumere potest homo in usum suum, sic & homines ipsos: quos si diligit homo, quia utiles sibi sunt, aut delectabiles, manifestè apparet quod eos non vero amore diligit sicut seipsum, sed sicut equum, panem, & vinum, & cetera consimilia. & hæc de præcepto. 2. proximorum. Vbi dicitur, proximorum diligite sicut nos, si non propter aliquas utilitates nostras: non propter speranda beneficia, non propter affinitates vel consanguinitates: sed propter hoc tantum, quia sunt nostræ naturæ participes, diligamus. Ex his igitur considerentur vir & vxor, si alter alterum diligit: quia si delectationem aut utilitatem ab ipso se sperat habere: non implet hoc præceptum in compare suo, quia non diligit eum sicut seipsum. Idem iudicium est de filiis, & seruis, de amicis, & quibuscumque coniunctis. Quomodo igitur tales hoc vero amore suos diligunt inimicos? cum quilibet obligatur, sicut dictum est, nullum excludere ab hoc vero amore? Nec charitas abique hac vera dilectione in anima esse possit, iuxta illud Apostoli. 1. ad Timot. 1. Finis præcepti est charitas de corde puro, conscientia bona, & fide non ficta. Et. 1. Cor. 13. Charitas non querit quæ sua sunt. Et. 1. Cor. 10. in exemplum se exhibet, dicens: Non querens, quod mihi utile, sed quod multis, vt salui fiant. Væ igitur mundo, quia vt dicitur ad Phi. 1. omnes enim, quæ sua sunt querunt, non quæ Iesu Christi.

Proximorum quomodo diligantur.

De amore iusto, cum quo quilibet omnes diligere debet homines. Cap. 2.

Secundo autem talis amor debet esse iustus. Quilibet enim naturaliter iusto ordine diligit seipsum. Iustitia namque hoc de iure requirit, vt minori bono maius & maiori maximè præponatur. Tria sunt in nobis

A nobis gradata bona. primum & supremum est anima: secundum & mediocre est corpus: tertium & infimum est substantia huius mundi. hunc gradatum amorē habet homo ab ipsa natura, & in quolibet homine esse inditum natura ipsa demonstrat. Quis est enim, qui naturaliter non malit priuari oculis corporis, quam oculis mentis & rationis: cum exinde homo fieret amens? In huius mysterium dicitur, Matt. 5. Oculum pro oculo, idest oculum mentalem corporali ex ipsa naturali lege præponet. Quis rursus pro corporali vita tuenda, vel conseruanda naturaliter non cuncta terrena post ponat? Vnde Iob. 2. Pelle pro pelle, idest vitam alterius pro sua seruanda, & cuncta quæ habet homo, idest, omnem substantiam mundi dabit pro anima sua, idest pro sua vita conseruanda. Sunt tamē plerique, qui ad superadita ipsi naturæ hunc ordinem dilectionis peruertunt. quia propter corporis dilectionem atque salutem bonum scientiæ renuunt & virtutis. Rursusque sunt alij, qui propter conquirenda bona exteriora corpus suum manifestissimis periculis & laboribus immo deratis exponunt. In quibus manifestè patet, quod ad semetipsos iustus ordo in amore esse nequaquam potest: immo ut amplius dicam, isti seipsos odire manifestè comprobantur. Vnde Ps. Qui diligit iniquitatem, odit animam suam. Cum igitur dictum est, diliges proximum tuum sicut teipsum: Hic iustus ordo, quo naturaliter vnusquisque diligit se, insinuat aperte, vt scilicet eo iustitiæ ordine bona proximis optet, quo in se optare naturaliter videt. Primum quidē bona spiritalia, secundo bona corporalia, tertio bona temporalia. Sed quia in hoc præcepto dictum est, diliges proximum tuum, &c. quasi præponendo & præmittendo teipsum: manifestè datur intelligi, quod in his tribus gradibus semper homo proximo suo præponere debet semetipsum. Vnde si contingat extremus casus, quod vel substantia mea, vel substantia tua necessarîo perire debeat: permittere possum perire tuam, ne pereat mea. Quod autem permittam perire meam, ne pereat tua: consiliū perfectionis est, non præceptum. Simile per omnia sciendum est de mea corporali vita & tua. Aliter tamen de anima dicendum est, quia semper de necessitate salutis est salutem animæ meæ præponere tuæ, sicut infra patebit in vl. cap. præsentis sermonis. His igitur declaratis pensent carnales parentes, cum filiis suis furcis & vsuris & simonijs cumu-

lant bona temporalia in illorum præiudicium animarum, quomodo sicut seipsos diligant illos, quos secum odire manifestissimè comprobantur, cum illos ducant secum in interitum sempiternum. Vnde Osee. 9. Effraim, quæ crescens interpretatur: deducens ad interfectionem filios suos. Cōsiderent etiam insensate, matres aut coniuges vel propinquos, seu amici quomodo filios aut sibi coniunctos diligant, sicut seipsos pro quibus sanādis & liberādis oīa demōnstrant, & demōniacarū mulierū atque virorum incā tamenta ac ludibria per totam patriam per scrutantur. Pensent etiam diligenter insensati patres, quomodo sicut seipsos suos diligunt filios vel filias, quos pro temporalis gloria, vel consolatione carnali iungunt illos, vel illas vsurarijs vel raptoribus copula carnali vel maritali. Qui, si sibi tam charos atque propinquos non diligunt, sicut naturaliter debent diligere semetipsos, quomodo hoc iusto amore diligant inimicos? Ex his patet, quod si quis proximis suis temporalia bona cōtra salutem corporis seu animæ optet, aut corporalia, aut temporalia bona in detrimentum animæ querat: non eos diligit hoc iusto amore, sicut seipsum.

De amore sancto, quo cuncti homines diligendi sunt. Cap. 3.

Tertio hic generalis amor debet esse sanctus. Illud. n. dicitur esse sanctum, quod ad Dei gloriam ordinatur. Ideo altare sanctū dicitur, quia Deo dicatur est, & sic de alijs, quod diuino mysterio incipant. Cum enim Deus sit fons omnium bonorum, ad ipsum diligendum tanquam ad communem bonū naturaliter quilibet inclinatur, quæ admodum naturaliter omnia flumina egrediuntur a mari, & ad mare reuertuntur. Intelligimus quidem, quod quodam naturali instinctu commune bonum particulari præfertur: & vnaquæque pars ad bonum totius naturaliter ordinatur & inclinatur. Cuius manifestissimū signum est, quod homo percussioni manum exponit, vt cor & caput a periculo conseruentur, cum ex eis dependeat humani corporis vita. Hoc quoque naturali instinctu quilibet semetipsum ordinat in Deum, sicut in beatitudinis fontem, sicut pars in bonum totius naturaliter ordinatur. Perficitur autem hic charitatis virtute, quo homo seipsum diligit propter Deum. Præcipit igitur Deus homini suum diligere proximum, sicut seipsum, idest salutem

Amor istius debet sanctus

Atem animæ proximi sui querere, & ad Deum illum dirigere, sicut seipsum, idest sicut ipse ad Deum naturaliter inclinatur, dirigere debet illum. Et hic propriè dicitur amor sanctus. Vnde 1. Io. 4. Hoc mandatum habemus a Deo, vt qui diligit Deum, diligat & fratrem suum. Sunt nempe amores quidam, qui huic conditioni amoris quodammodo simulantur: amor naturalis & amor ciuilis. Amor naturalis est inter consanguineos & fratres ac sorores, cum se diligunt: quia ex eisdem parentibus geniti sunt. Sed hic amor non est sanctus, nec sufficiens ad salutem. Amor autem ciuilis dicitur esse inter illos, qui hac sola dilectione se diligunt, quia sunt eiusdem municipis ciuitatis, vel sub eodem principe, atque quia eisdem legibus gubernantur. immo secundum vnumquodque negocium seu officium aliqua conuenientia & amicitia inuenitur, sicut inter eos qui in scholis simul studuerunt: vel inter eos qui fuerunt socij in negociando vel militando fabrilis officio aut consimilibus vijs. Huiusmodi autem dilectio licet duas præcedentes conditiones huiusmodi amoris in se comprehendere possit, scilicet quod sit verus & quodammodo sit iustus: sed non continet in se quod quilibet eorum sit sanctus, cum non ordinatur in Deum. Et de talibus infructuosus amoribus dicitur Mat. 5. in Euangelio hominibus: Si enim diligitis eos, qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? Nonne & publicani hoc faciunt? Et si salutaueritis fratres vestros tantum, quid amplius facitis? Ex dictis patere potest, quod sunt quedam generalia charitatis signa, sine quibus nequaquam innotescere potest actus dilectionis interioris etiam illius, ad quam omnes generaliter obligantur, quia in eorum omnimoda negatione signum iræ & mortalis odij omnino demonstratur. Huiusmodi autem signa videntur esse salutatio, aut ad aliqua interrogata aliqualis responsio, aut se non absentare seu faciem auertere propter præsentiam inimici, & similia. Vnde qui omnino verbum negat inimico, mortalis odij rancorem præstendit, nisi hoc ex caronabili fiat, vt pote quia est excommunicatus, aut aliquod scandalum exinde rationabiliter ac verisimiliter timetur: & tunc rationem & intentionem sui facti ad euitandum malum exemplum, inuentibus propalare debet, si potest facere, id bono modo. huius sententiæ est Rich. de me. vii. & plures alij Doctores. Tamen secundum Bonauent. in 3. dimittere rancorem inimico,

est de necessitate præcepti: dimittere autem rancorē & signa rancoris, est de perfectione consilij. Vnde ad hoc non tenetur homo, nisi in casu, scilicet quando humiliter & veraciter venia postulatur. Sed hoc non est populo prædicandum, sed in quibusdam casibus & consilijs circumspectissimè & prudentissimè pro aliqua vnitatem & necessitate aperiendum. Quidam etiam dicunt, quod ex iniuria & damno dato alicui solent oriri in eo, cui iniuria irrogatur, hæc tria. primum rancor in affectu, secundo signum rancoris in effectu, tertio actio contra iniuriam. Primum autem rancorem in affectu tenetur homo statim remittere, idest in corde suo nunquam habere. Secundo tenetur homo signum rancoris dimittere veniam veraciter postulanti, idest iuxta facultatem suam emendare parato, sicut & Dominus dimittit parato satisfacere. Tertio verò actionem contra iniuriantem siue emendatam de iniuria sibi facta remittere non tenetur, immo potest emendam petere de iniuria sibi facta etiā in iudicio. Ex supradictis patet, in quanto periculo viuunt qui negligunt animarum curam a Domino sibi commissam, sicut parentes & sacerdotes curati, confessores, prædicatores, & prælati, qui ad hoc specialiter a Domino ordinantur: cum non tantum ipsi, sed quilibet hac sanctitate amoris proximum diligere obligatur pro loco, & tempore ipsum instruendo, corrigendo, adiuuando, & ad salutis portum sicut seipsum perducendo. In quibus omnibus includitur quilibet inimicus. Sed si hoc parentes & illi, ad quos cura pertinet animarum, mandatum non implent in suis: quomodo hoc obseruabunt in alienis atque inimicis? De talibus autem, quid sentientium. 1. Timoth. 5. insinuat Apostolus, dicens? Si quis suorum & maxime domesticorum curam non habet, fidem negauit, & est infideli deterior, & de hoc non. de p. di. 2. c. proinde.

Articulus 2. in quibus necessitatibus ex præcepto tenetur homo cuiuslibet proximo suo subuenire.

Secundus principalis amor, quo quilibet oēs homines diligere obligatur, dicitur specialis & operalis, qui solum in necessitatibus obligat & coarctat. Duo nempe continet in affectu naturaliter gerit homo: atque alia duo cum opus est conatur esse cui mancipare atque executioni mandare. Duo.

Amor specialis.

Perpedit

Esal.

Casus.

A Duo enim prima, quæ in affectu habet homo sunt, quia naturaliter sibi desiderat ad se bonum, & abesse malum. Duo verò reliqua cum opus est, nititur opere adimplere: quia pro posse bona sibi procurat, & cū ista mala toto conatu a se elongat. Proinde cum præcipitur, diliges proximum tuum sicut teipsum, hic amor spiritualis seu operalis & affectualis insinuat, ut homo non solum affectu optet cuilibet proximo etiā inimico aduenire bonum, & abesse malum: verum etiam, cum necessitas id exposcit, opus per effectum ostendat. Vnde. 1. Ioan. 3

B Fratres, non diligamus, scilicet tantum verbo, neq; lingua, sed opere & veritate, id est vera, & recta operatione. Sed quæso, qui parentibus suis, & amicis in senectute, & infirmitate ac in alijs necessitatibus denegat opera pietatis, quomodo præstabit illa extraneis seu inimicis suis? Ex his patet, q; quilibet ex hoc præcepto de necessitate tenet in quolibet casu necessitatis iuxta posse cui libet & etiam inimico facto, & opere subuenire. Quæcunque sit necessitas illa: aliter, sicut patet, non diligit proximum suum sicut seipsum. Triplex etiam necessitas contingere potest amicis & inimicis. Prima est necessitas spiritualis, secunda est corporalis, tertia est temporalis.

Necessitas quæ amicis & inimicis potest contingere.

Quod in extremo periculo animæ cuiuslibet proximi, tenetur homo pro salute eius ponere corporalem vitam, famam, & mundi substantiam. Cap. 1.

Prima est necessitas spiritualis, scilicet cum proximi anima perit, nisi homo illi subueniat auxilio, consilio, verbo, & facto. Patet. n. sicut supra diximus, quod quilibet diligit se ipsum naturaliter amore iusto, id est præponit bona animæ corporalibus bonis, &c. sicut supra. sic tenetur diligere proximum suum sicut seipsum. Ideo est notandum, q; in tali extrema necessitate spirituali quilibet obligatur ponere pro anima proximi sui primo propriam vitam, secundo propriam famam, tertio propriam substantiam. Primo tenetur quilibet ponere propriam vitam pro illius salute, cum extrema eius necessitas incumbit, si sine periculo animæ suæ fieri potest. Vnde secundum Tho. in lib. de perfectione vite spiritualis cap. 16. tenetur plus diligere animam proximi, & pro illius salu-

Quid debet ponere homo pro necessitate spirituali.

te vitam propriam exponere, si etiam suus foret inimicus & aduersarius capitalis: puta si quis videret quendam ab infidelibus a fide seduci, tenetur se mortis periculo exponere, ut a tanto malo liberet eum. Idem videtur dicendum, si seduceretur ab hereticis vel ab impijs & iniuis. Sed ponatur casus q; in multis partibus christianorum currit quotidie, & quotidie experimur, & quotidie oculis apertis intuemur, diuino iudicio corrumpitur aer, seu alio secreto iudicio quidam infirmatur pestifero morbo: & quoniam, sicut Mat. 24. dicitur, abundauit iniquitas multorum, multorum charitas refrigescit: grauatius ille lethali & pestifero morbo a suis consanguineis & amicis, immo ab omnibus derelinquitur sicut canis: indiget auxilio corporali, amplius autē spirituali; considerat se ab omnibus derelinqui, sicut, calet, clamat, auxiliū postulat: qui libet ab eo fugit, etiam parentes canibus se uioues, proprias carnes & partus abhorret. Ille autem grauatius infirmitate, flagellis metis, disuetus Deum diligere & timere, derelictus in extrema necessitate, desperat, impatienter portat, & sic vitam finiendā animam suam damnat, nisi charitativa subuētio illum ab æterna damnatione eripiat.

C In tali igitur extrema necessitate cū verissimiliter non tantum de illius corpore, sed etiam de illius anima quilibet talem hominem derelinqentes, mortaliter peccare videntur, cum talis non diligit proximum suum sicut seipsum iusto amore: quia timēs contaminari a morbo, ex hoc timore illum derelinquens, corpus proprium præponit spiritui proximi sui contra præceptum Dei, ut supra patuit. Proinde si mortaliter peccat illius inimicus si tuac derelinquit eum: grauius peccat amicus, sed grauiissime peccant propinqui & maximē genitores. In eandem grauiissimam culpam ruunt, animarum curam gerentes & patres spirituales. Sed diceret aliquis: fugio corporis mortem ex infectione satis verissimiliter imminentem, quamquam in illo quasi appareat manifesta. Cui dicendum est, quod non videtur quod hæc causa eum liberet a mortali peccato, cum illi imminet extrema necessitas, sibi autem non: statimq; talis subuētio cadit in negatiuum præceptū, sicut dicit Amb. 86. di. c. pasc. vbi dicitur pascere fame morientem. Quisquis enim pascendo hominem seruare poteris, si non paueris, occidisti. Et in præallegato casu simul & mors corporalis & spiritualis contingere potest.

H Obiectiv.

Solutio.

Casus. **A** re potest. Sed detur q; quidā extremam necessitatē reperiens ex prouiso, tactuq; cordis compassionē, & zelo salutis eius, ne desperat⁹ decedat, ad illum concito gressu ac seruido currit affectu: est tamē multis sceleribus irretitus, publicus est vsurarius, fur, latro, patricida, & quibuscunq; alijs sceleribus grauib⁹ irretitus: tamen diuino lumine illustratus, amore fraternæ salutis in casu tantę extremę necessitatis scienter & volenter solū charitatis amore manifesto piculo se exponit, accedit hylariter ad ægrotum, consolatur infirmum, ad patientiam exhortat, eius necessitatibus instat feruenter & fideliter, seruit, & omni debita solertia inuigilat circa eum, quærens corporis sanitatem, sed magis a se sospitatem. dumq; hoc affectuoso seruire fraternę charitati inseruit, in inguine quasi speculo vulneratur, subito q; inualescit morbus, tantoq; repentino ac violento impulsu grauatur & alteratur, q; de peccatis suis non habet spatiū cogitare, nec aliter conteri, minuscq; Dño vel alteri confiteri: aliam satisfactionem nō agit, sed in hoc statu decedit. Quid quæso de anima eius pensandum est? quid de illo credēdū quia de ipso sperandum? bene, melius, optimē sperandum puto. Miraris forte, si de suis sceleribus penitentiam nullam facit: aliter contritus non fuit, nec confessus, nec reddit aliena. Mirare potius misericordiam Dei, & huius charitatis excessum utiq; admiratione dignissimū, & itellige i hac feruida charitate cōtritionē, cōfessionē itegrā, & satisfactionem plenissimē cōprehēdi, iuxta illud. 1. Io. 3. Et Christus pro nobis animā suam posuit, & nos debemus pro fratrib⁹ animas ponere. Iuxta etiam Domini sententiam, qui etiam Ioan. 15. ait: Maiorem dilectionem hac nemo habet, ut animam suā quis ponat pro amicis suis. Si nemo maiorem, igitur comprehendit in se minorem, quæ est penitentia salutaris per veram contritionem, cōfessionem, & satisfactionem.

Nota, & pondera hæc oia.

D huius autem peccata non videt, ideo non iudicat Deus. Vnde Petrus in canonica sua 1. cap. 4. ait, Charitas operit, id est: dñhilat coram oculis Dei multitudinem peccatorū. Vnde ad Ro. 13. Qui diligit proximum, legem impleuit. Secundō in tali extrema necessitate spirituali quilibet de necessitate tenetur propriam famam ponere pro salute animæ proximi sui. Quod quidem ex se manifeste apparet. Tertio in tali extrema necessitate spirituali tenetur ponere propriam substantiam pro salute animæ cuiusli-

bet proximi sui: cum hæc duo incomparabiliter minora sunt, quàm pro anima proximi ponere vitam suam. Et si ad illam tenetur, sicut dictū est, multo magis ad hæc duo necessario obligatur: cum hæc duo, scilicet ponere famam atq; substantiam de necessitate teneatur homo ponere pro corporali necessitate proximi sui, & etiam inimici sui, & Saraceni, atque Idæi, sicut in sequenti cap. apparebit.

Quæ obligatur homo facere pro subuentione corporalis necessitatis proximi sui. Cap. 2.

Secunda est necessitas corporalis. Contingit autem ob subuentionem corporalis necessitatis proximi ponere tria.

Primo ponere propriam substantiam, secundo vitam, tertio propriam animam. Primo contingit ponere propriam substantiam pro extrema necessitate corporis proximi. & hoc est debitum ex præcepto. Quia sicut supra dictum est, statim cadit in præceptum negatiuum: quod est, si non pauisti, occidisti: aliter non diligit proximum suum, sicut seipsum, id est amore iusto. Vnde. 1. Ioan. 3. Qui habuerit substantiam huius mundi, & viderit fratrem suum necessitatem habere, & clauerit viscera sua ab eo: quomodo charitas Dei manet in illo? Secundo contingit ponere vitam propriam pro extrema necessitate corporali proximi: & hoc quidem non est de necessitate præcepti, sed de perfectione consilij. Si autem aliquis poneret se in aliquo manifesto periculo mortis corporalis propter subuentionem necessitatis corporalis proximi sui: non ageret prudenter, nec secundum legem naturæ, nec insuper secundum præceptū pdictū, quo præcipit, q; diligamus proximum nrm, sicut nos ipsos: nō plusq; nos: nec antequam nos, sed post, & ad exemplū nostri. Aliter, sicut ex præcedentibus patet, iustus non esset amor: licet si pericula sunt paria, in extremo perfectionis consilium sit, suę corporali saluti pponere salutē corporis proximi sui. Tertio contingit ponere propriam animā pro extrema necessitate corporis proximi sui, & hoc nedū sit in consilio q; fiat, sed omnino præceptum est, q; non fiat: cū contradicat præceptū naturale amoris iusti, quo ab ipsa natura præceptū est, ut nemo pro seipso pro extrema necessitate corporis, animam suam damnet: multo

Tria faciunt ad subuentionem corporalis necessitatis proximi. Primo.

Secundo.

Tertio.

A minus pro quoquq; alio proximo suo eam ponere debet.

Quæ tenetur homo facere pro temporali necessitate proximi sui. Cap. 3.

Tertia est necessitas temporalis proximi nostri, pro qua iterum contingit ponere tria, primo scilicet propriam substantiam, secundò vitam propriam, tertio animam propriam. Primò contingit pro extrema necessitate temporali proximi, ponere propriam substantiam temporalem. Et licet hoc sit de perfectione consilij, non tamen est de necessitate præcepti. Vnde si contingit aliquem esse in mari mercibus proprijs & alienis, & imminente valida tempesta-

B *Vide scilicet in 4. dist. 15. per totum.* te pro euasione corporalis vitæ, qui in mari proiciat proprias merces, ex charitate fraterna alienas præseruans, perfectionis consilium habet, & implet, ad quod utiq; de necessitate non tenetur. Secundò contingit pro temporali illius necessitate ponere propriam vitam. & hoc quidem est mortale peccatum, quia est contra legem nature, quæ iustum amorem obseruare in se præcipit cuiq;: & cum hoc agere esset mortale pro se, multo amplius pro alijs quibuscumque. Et hoc satis aperte patet, quod qui ex

C sola causâ stipendij acquirendi vadit etiam ad iusta bella non dominorum suorum, vel etiam sui ipsum non cogentis, nec requirentis: nec adest ibidem alia causâ motiua, nisi solum stipendium, quia nescit aliter quære victum: tunc enim mortaliter peccat. Tamen sciendum est, quod si stipendium sit causâ, ne qua non iret, & propter quam libentius vadit: nullatenus tamen iret, nisi sciret ibi esse iustitiam, sub qua seruiat Deo, & regnum celorum cum alijs acquirat: tunc licet. Veruntamen in hoc casu oportet magnam certitudinem habere, quod illud bellum sit iustum. Non enim sufficit hic qualiscumque probabilis coniectura. oportet etiam quod eius intentio & affectus ferantur non ad occisionem hostium simpliciter, & absolute: sed ad defensionem iustitiæ & partem iustæ, & ad repulsionem iniustitiæ. Vnde debet velle quod absq; occisione hominum hoc obtinere possit, quia neminem occidere velit. Tertio contingit ponere pro temporali necessitate proximi propriam animam. & hoc sicut ex iam dictis patet, quia pro seipso hoc agere omnino prohibitum est: sic multo magis pro alijs quibuscumq; hoc agere prohibitum est.

D

ARTICVLVS TERTIVS

De affectuali amore, quo secundum Christi consilium diligendi sunt etiam inimici.

Tertius principalis amor dicitur cordialis seu affectualis. Et ad hunc amorem nemo obligatur, nec affectu nec effectu de necessitate præcepti. Sed immensitas & perfectio diuini amoris hoc operatur in illis, qui Christi perfecta consilia imitantur. Manifestè etenim claret, quod quanto aliquid intentiori dilectione amatur, tanto propter ipsum alia facilius contemnuntur. Ex his ergo, quæ homo propter proximi dilectionem continet & tradit seu facit: apertius patet, quanta sit in eo erga proximum perfectio charitatis. Huius perfectæ charitatis triplex est gradus, licet de his aliquid supra sermo. 4. art. 3. & c. 3. & 7. dictum sit. Contingit autem propter proximum, amicum, & inimicum tradere primò substantiam temporalem, secundò laborem virilem, tertio vitam corporalem.

Quod perfectus amor erga proximum facilius tradit & continet omnia temporalia bona. Cap. 1.

Primus gradus huius perfectæ charitatis est propter quemcumque proximum contemnere, & dare propriam substantiam temporalem. Vnde & dominus Mat. 19: ad hæc facta da cuidam adolescenti consilium dedit, dicens. Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ habes, & da; &c. Vnde Cant. 8. Si dederit homo omnem substantiam domus suæ pro dilectione, quasi nihil despiciet eam. Vnde psal. ait, Dispersit, dedit pauperibus. Ad idem quoque pertinere videtur, si quis propter Deum & proximi dilectionem non recusset damnum pati in exterioribus bonis. Ideo quosdam commendabat Apostolus ad Heb. 10. dicens, Rapinam bonorum vestrorum cum gaudio suscepistis. Vnde Pro. 12. Qui negligit damnum pro proximo suo seu amicum, iustus est: ergo iustior esse probatur, qui propter inimicum idem facit. ab hoc dilectionis gradu cum periculo damnationis æternæ deficiunt & descendunt, qui de temporalibus bonis quæ habent, & in quibus abund-

Perfectus amor continet omnia temporalia.

A dant, proximi necessitatibus nolunt & negligunt subuenire. Contra quos Amb. 47. di. c. sicut hi. sic ait. Esurientium panis est, quem tu detines: nudorum indumentum est, quod tu recludis: miserorum redemptio est & absolutio pecunia, quam tu in terrâ fodis. Tantorum igitur te scias inuadere bona, quantis possis præstare quod velis, id est velle præstare teneris. Hoc ponderent, qui tot & tam pretiosis vestibus, iocalibus, & suppellectilibus fulciuntur.

Quod perfectus ad proximum amor omnem laborem pro illo sustinet & assumit. Capit. 2.

Secundus gradus perfectæ charitatis est propter amorem proximi assumere ac sustinere laborem vilem, hoc est seruire pauperibus & infirmis, pro carceratis & alijs necessitatem patientibus laborare, circa eorum vestes & cibos affectuosa diligentia insudare, exercitio prædicationum & confessionum pro animarum salute cum multis laboribus, ærumnis, & vigilijs laborare. Magnæ quidem perfectionis opus est ex charitate corporales labores sustinere pro corporibus proximorum, sed perfectioris charitatis est illos sustinere pro illorum animarum salute. In idem quoque referri potest, si quis pro prædictis laboribus & ærumnis, & alijs causis propter amorem Dei, & proximi persecutiones & tribulationes minime supportare recuset, exemplo Pauli. qui 2. Cor. 1. ait, siue tribulamur pro vestra exhortatione & salute. Iterum. 2. ad Timo. 2. ait, Labore usque ad vincula, quasi malè operans: sed verbum Dei non est alligatum. Ideo omnia sustineo propter electos, ut & ipsi salutem consequantur. Ab hoc quidem gradu deficiunt, immo periculosissimè se elongant, qui de superfluis delitijs suis nihil omittere volunt, aut quicquam incommodi sustinere pro proximi amore. Contra quos dicitur Amos. 6. Qui dormitis in lectis eburneis, & lasciuitis in stratis vestris, qui comeditis agnum de grege & vitulos de medio armenti, qui canitis ad vocem psalterij: sicut David putauerunt se habere vasa cantici, bibentes in phialis vinum, & optimo vnguento delibuti, & nihil compatiebantur super contritione Ioseph. In Ezech. quoque scriptum est. Non ascendisti ex aduerso, nec opposuisti vos murum pro domo Israel, ut staretis in prælio in die Domini.

Quod perfectus proximi amor pro salute animæ eius ponere facit propriam corporalem vitam. Cap. 3.

Tertius quoque gradus huius dilectionis est pro salute animæ proximi tradere vitam corporalem. Ultra autem hunc gradum dilectionis nequaquam potest intendi, teste Domino Io. 15. Maiorem hac dilectionem nemo habet, ut animam suam, scilicet quis ponat pro amicis suis. & in hoc dilectionis amore perfectio consumatur. ideo noster summus amator Christus, ut nobis exemplum daret, pro nobis peccatoribus & aduersarijs suis in cruce mori dignatus est. ideo dicitur, id est Ioan. 3. In hoc agnouimus charitatem Dei, quoniam ille pro nobis animam suam posuit: & nos debemus pro fratribus animam ponere. Sed aduertendum est, quod duo a animam pertinere dicuntur. vnum secundum quod viuificatur a Deo, aliud secundum quod viuificatur corpus. Et primò quidem est secundum quod anima viuificatur a Deo: & quantum ad hoc animam pro fratribus ponere homo nequaquam debet: tantum enim quisque vitam animæ amat, quantum ipsum Dominum amat. Plus enim quisque tenetur diligere Deum, quam proximum. Non debet igitur quisque, ut proximum saluet, animam suam damnare: immo pro toto mundo saluando non debet homo velle detrimentum animæ suæ sustinere. Vnde Dominus, Mat. 16. ait. Quid enim prodest homini si vniuersum mundum lucratur, animæ vero suæ detrimentum patitur? Secundò consideratur anima, secundum quod viuificatur corpus, & ut est principium humanæ vitæ. secundum hoc pro dilectione ponere animam ultra extremitatē necessitatis, de qua supra dictum est, ad perfectionem consilij pertinet, non præcepti. de hoc 2. Cor. 12. in exemplum se ponit Apostolus dicens, Ego autem libentissimè impendar, & superimpendar ipse pro animabus vestris. Vbi glo. dicit. Perfecta charitas est, ubi quis libenter paratus sit etiam pro fratribus mori. Quod nobis largiri dignetur Christus filius Dei, qui cum patre & spiritu sancto viuit & regnat in sæcula sæculorum. Amen.

Tertius gradus dilectionis.

Duo ad animam viuificare dicuntur.

Alia quotenus viuificat corpus. nam cum sit principium multarum operationum & hanc viuificat & format corpus.

A S A B B A T O post cineres.

De diuina ptectione. Et quomodo a Deo per Angelos iustorum ciuitas & anima ab aduersitatibus custoditur.

Sermo. VIII.

Rat enim ventus cotrarius illis. Mar. 6. & in Euangelio hodierno. Multa. n. molesta atq; tentationes insurgunt, ne persistamus in charitate, ita vt qnq; in desperationem fluctuare faciant nauim mentis. Solet enim elata superbia, & humana ignorantia sepius astimare suis astutijs, suis vigilantijs, suis diuitijs atque potentijs proprias ciuitates & patrias custodire. ecce ventus efferes meitem. Sed au diat quid testatur ps. dicis, Nisi dñs custodie rit ciuitatē, frustra vigilat qui custodit, &c. Hanc aut̄ conseruat Dñs, si illū timēt regentes & habitantes in ea. Tunc. n. ibi aduersitatib⁹ desperare non debēt, licēt sit ventus contrarius illis, quia Her. 1. dñ. Ecce dedi te in ciuitatē munitā, in columnā ferream, & in murū æreū. Et sequitur, Et bellabunt aduersum te, & non præualebunt, quia ego tecū sum. Iō quoq; quilibet aīa vexationib. impugna sperare debet. Vnde Apc. 7. Io. mysticē ait. Vidi quattuor Angelos stātes sup quattuor angulos terræ, tenētes quattuor vētos, ne flarent sup terrā, neq; super mare, neq; in vllā arborē. In quib⁹ verbis triplex mysterium reuelatur. Primum est angelicæ ordinationes ibi, Vidi quattuor Angelos stantes super quattuor Angulos terræ, secundum est angelicæ refranationis ibi, tenētes quattuor ventos. tertiu est angelicæ conseruationis ibi, ne flarent super terrā, &c. Ista quoq; tria mysteria eodē ordine ponit ps. in. 90. ps. ad aīam vel ad eius ciuitatē similiter loquēs. Angelis suis mādauit de te, ecce primū mysteriū. vt custodiant te: ecce fm. i oib⁹ vjjs tuis: ecce tertiu. Quod verbū pōt esse aliud thema insp̄ti materia, & maximē cōuenit dici sequēti i prima Dñica q̄ drage.

Triplicem mysteriū reuelauit.

ARTICVLVS PRIMVS.

Quod ad intelligentiam omnium influentiarum superiorū tria p̄notanda sunt.

Primum mysterium est Angelicæ ordinationis, quia propheta dicit, Angelis suis Deus mandauit &c.

O ciuitas Dei timore ornata. Siue moraliter ad quamlibet iustam animam sermo propheticus dirigatur. Ad horum tamen intelligentiā tria per ordinē sunt notanda.

Quod tria sunt regna Domini nostri Iesu Christi. Cap. 1.

Primo notandū, q̄ summi Dei & regis æterni Iesu Christi tria sūt generalia Iesu regna. Primum, scilicet corporale, consistit in quattuor elemētis, scilicet terra, aqua, aere, & igne. Itē in orbibus siue in cęlis septē planetarum. scilicet Lunæ, Mercurij, Veneris, Solis, Martis, Iouis, & Saturni. Item in tribus cęlis scilicet stellato, christallino, & empyreo. Secundū regnū æterni regis est spirituale, & consistit in Angelis & aiabus. Tertium est mixtū, sicut patet in homine, qui habet corpus, & animā: & sicut maior mundus. scilicet macrocosmus continet in se quattuor qualitates primas, scilicet calidū, humidū, frigidū, & siccum. sic in homine, id est, in microcosmo, quantū ad corpus, sunt quattuor cōplexiones. scilicet melācolya, flegma, sanguis, & colera. Quantum verō ad aīam sunt in eo quattuor affectiones scilicet gaudium, dolor, spes, & timor.

Tria regna Christi.

De duplici constellatione, & influentia superiorum super naturam humanam. & quod constellationes astrorum sup animā nihil possunt. Cap. 2.

Secundō notandū est, q̄ duo priora regna habent influere super tertium regnum, quod est homo. nam sicut per influentias cęlorum & planetarū, inferiora elementa, & corpora elemētata, & p̄ consequēs corpa nostra regunt & gubernantur corporalia corporalib⁹ influēdo: sic hūani spūs a Deo p̄ Angelos spūales spūalia recipiūt, spūalia spūalibus inspirando: vt & ipsi ministri sint grarū, quarū Deus est principalis dator. Et sicut corpora corruptibilia, inter quæ sunt corpa nostra per repugnantiam quattuor qualitātū primarū prædictarum corrūperentur sine corporū cęlestiū influētia: sic & temperamentum humani spiritus in actionib⁹ suis per quattuor passiones, quæ sunt læticia, tristitia, præsumptio, & timor corrūperēt. nisi diuina gratia per mysteria beatorum

A beatorū spirituum ministrata in ordine bonæ actionis conseruaret. Vnde ps. Benedicite Domino omnes virtutes eius. Et sequitur. Ministri eius, qui faciunt voluntatem eius, id est bona inspirando in hominum voluntates, non mentes. Ex his patere potest, quod super tertium regnum, hoc est super homines duplex constellatio operat secundum q̄ ipsi constant ex corpe & spū. Prima est corporalis, secunda est spūalis. Prima est corporalis, scilicet a stellis corporali bus, quæ influunt in corpora inferiora virtutē motiūā, vegetatiūā, sensitīā & oīum generabiliū productiūā. Et licēt careat qualitatibus elementaribus: non. n. sunt calida, frigida, humida vel sicca: attamē ista inferioribus influunt. Tamen super liberum arbitriū nequaquam influere possunt, nec virtutē hnt hoīs mutandi voluntatē: licēt immutēt & disponant complexionē hoīs. Quæ quidem voluntatem non hnt cogere, sed magis ac minus in diuersis hoīb⁹ inclinare. Quare autem cœlestia corpora in aliquo incorporeum nō influāt, q̄ virtuosib⁹ & nobilib⁹ ē quolibet corpore, sicut ē Aristoteles probat, alioquin non posset omnium corporū naturas cognoscere, sicut nec oculus posset omnes colores videre, si pupilla esset aliquo colore affecta. Impossibile est igitur q̄ cœleste corpus imprimat in intellectum humanū, voluntas etiam in intellectum partem est, moueturq; a bono per intellectum apprehenso. Ideo pari rōne cœlestia corpa in eam non possunt imprimere. Omnes etiam humani actus principaliter ex humana voluntate procedunt. Non possunt igitur per certitudinem futuri hominū actus prænosci p̄ cœlestiū corporum inspectionē, nec per consequens humani rerū euentus, qui vt plurimum ex actibus humanis dependēt. Iō dicitur Hier. 10. A signis cęli noli metuere, quæ gētes timēt. Quare certitudinaliter tenendū est: grane p̄ctū fore circa ea, quæ ab hominis voluntate dependēt, astrorū iudicijs vt. Aduertendum est tamen, q̄ dicunt qnq; vera duplici ex causa. Primō ex dæmonū malitia, secūdo ex hominum culpa. Primō quidem ex dæmonū malitia: quia diabolus vt homines in errorem trahat, operibus eorum qui iudicijs astrorum intendunt, sepius se immiscet. Vnde Aug. super 2. li. Gen. ad 17am ait: Fatendū est, qn̄ ab istis. scilicet mathematicis vera dicuntur, instinctu quodam occultissimo diaboli fieri, quæ nescientes humanæ mentes patiuntur: quod cum ad decipien-

Constellatur duplex.

Non pro mathematicis astroronomis. Hieremi.

August.

dos homines fit, spirituum immundorū & seductorū opatio est. Quia igitur hō per intellectū & voluntatē imaginationis fantastata & sensibilis appetit⁹ affectiones & passiones reprimere pōt, nulla necessitate inducitur hō ad agendū, sed q̄dam inclinatio sola, quam quidam sapientes moderando refranant. Propter quod etiam Ptholomeus in centiloquio suo ait, q̄ sapiens hō dominatur altris, id est inclinationi, quæ ex astrorum dispositione relinquitur. Secūdo dicunt quandoq; vera ex hominum culpa, quia in peccatoribus stultis, in quibus carnalis vita spiritui dominaf astrorum dispositiones magnū habēt effectū, eo q̄ rōne nō vtentes parum ab aīalibus brutis differunt, sicut scriptum est. Homo cū in honore eēt, nō intellexit: comparat⁹ est iumentis, & similib⁹ factus est illis. Vnde Eccl. 10. Stultorum infinitus est numerus, in quibus ratio carni non dominatur, in pluribus hominibus cęlestiū corporū inclinationes fortiunt effectum. pp hoc aut̄ indeq; astrologi ex inspectione stellarum prænuanciant vera & præcipuē circa omnes euentus: deficiunt tamen & sepius errant, cum de particularibus agunt. & hoc propter rōnem, quæ corporalibus non est subiecta. Vnde Cassiodorus per psal. ait: Vbi se in astrologiæ partē Babylonis infuderint, & vitas mortalium de cursu stellarum putauerint eligendas: tunc abominandi, tunc potius cęci sunt, cum se existimāt præuidere, quæ creator nobis de creuit vtiliter abscondere. Vnde quidam astrologus cum quadam die ante dominū suum plus solito esset tristis, a domino interrogatus, vnde hoc esset: licēt inuitus, tamen nimis importunitatibus coactus, respondit hoc esse: quia ex diligenti inspectione comperat, ipsum dominum infra instantem annum omnino moriturum. Quæ audiens dominus, & si diligenter & verè hoc comperisset inquireret ille quæ sic diuinæ futurum assereret secundum astrorū influxum, timore & tremore affectus capit grauius infirmari. Cūq; quidam nobilis miles audiuit dominū suū grauius infirmatum, & illum subito visitaret, comparissetq; q̄ ex relatione astrologi & ex imaginatione hæc infirmitas domino euenisset, ad astrologū ait: Est ne verū veraciter, & infal libiliter, te comparisse, infra annum dominum nostrum moriturum p̄ illo asserente, & iterum confirmante, ei inquit. Et tu quanto tempore secūdu astrologiā tuā victurus es? qui respōdit ei, 14. annis, quia & hoc ē certissime

Ecclesi.

Cassiodorus.

H

A certissimè comperisset. Quod audiens verò miles, statim exépto gladio interemit illum. Cum verò ad aures domini hoc fallax astrologi præfagium peruenisset, iucundo risu, toto exhilaratus animo, timorosa suspiratione abiecta, sanus de lecto surrexit: & longo post hoc tempore vixit. Ex hoc patet ex astris fieri particularium iudicium vt plurimum falsum esse. Secunda constellatio seu secundus influxus super homines est spiritalis, quæ quidè a Deo per Angelos in animas ministratur. Vnde ad Hab. 1. Omnes sunt administratorij spiritus in ministerium missi propter eos, qui hereditatem capiunt salutis: quia semper nobis inspirant inducentia ad salutem. Ecce quòd consolatio spiritalis, scilicet angelorum spiritalibus, in animabus mirabiliter aliquando operatur.

Ad hebraeos.

Quòd per quattuor affectiones ingressum habent ad animam omnes tentationes & ad tempus habent accessum omnes sancte inspirationes. Cap. 3.

Omnis Civitas videtur habere quatuor angulos vide Ioannem 2. v. sicut Parthesiam de Civitate Christi.

Tertio quomodo notandù est, quòd quilibet homo similiter omnis civitas est quasi quædam civitas quadra, habens quattuor angulos, in quorù quolibet est porta vna. Hic angulus dirigitur ad orientem, alius ad occidentem, alius ad meridiem, reliquus verò ad septentrionem. Hæ portæ sunt quattuor affectiones, scilicet gaudium, dolor, spes, & timor. Per has ante portas universæ mundi tentationes demonum atque ipsius carnis ad animam intrant per voluntatis consensum. omnesque divinæ inspirationes per eandem transeunt ad carnem nostram a voluntate animæ coelitus inspirata. Hinc pugna illa terribilis & indefessa, qua caro concupiscit aduersus spiritum, a demonibus & mundialibus roborata: & spiritus aduersus carnem diuinitus ab Angelis visitatus. His quattuor portis ad ingressum & egressum liberum arbitrii pro portuario datum est, sicut Eccl. 15. dicitur, Deo ab initio constituit hominē, & dimisit eum in manibus consilij sui. Ad huius civitatis custodiā & contra tentationes aduersus animam insurgentes Angeli instituti sunt. Vnde Io. in Apoc. 7. ait. Vidi quattuor Angelos, id est omnes, Angelos in hominum mysterium datos, qui ideo quattuor esse dicuntur propter ministerij gratiæ refrenantis, quod super hominum mentes

exercent. hi quidè stant super quattuor angulos terræ, sicut Ioan. ait, quia officium habent refrenandi prædictas malas affectiones, a quibus omnis mala tentatio confurgit ad præcipitandum homines in peccatū. Primus dicitur Angelus orientis, secundus Angelus occidentis, tertius Angelus meridionalis, quartus Angelus septentrionalis. Ecce o felix civitas & anima benedicta, quod Deo sicut ait Ps. Angelis suis madauit de te.

ARTICVLVS SECVNDVS.

Quòd ministerio angelorum omnes noxias tentationes per oppositas refrenantur inspirationes.

Secundū quidè ministerium est angelicæ custoditionis seu refrenationis, de quo Ps. subdit, vt custodiant te. Custodiunt enim Angeli quattuor bonas affectiones contra quattuor diabolicas passiones mentibus inspirando. Nam Angelus orientalis officium habet reprimensi gaudium vanū per dolorem, sicut Deū: Angelus meridionalis fagandi dolorē per gaudium finem Deū. Angelus autem occidentalis habet officium reprimensi præsumptuosam spem per timorem Dei: Angelus quidem aquilonaris officium habet refrenandi flatum timoris mali per sanctam ac diuinam spem. Vnde Ioan. subdit dicens, tenentes quattuor ventos, id est quattuor prædictas affectiones diuinæ gratiæ refrenantes. Sed hanc refrenationem aperti differam.

Quòd Angeli refrenant in anima mundana gaudia per dolorem & tristitiam secundum Deum. Cap. 1.

Rimus est Angelus orientalis: quidè a Dño ordinatur ad custodiam primæ portæ, quæ est in angulo orientis. Hæc enim porta dicitur porta mundani gaudij, per hanc autem mundo, & diabolo operante, in animam ingrediuntur omnia peccata gaudij humani & lætitiæ vanæ, scilicet commestationes, ebrietates, luxuriæ, fornicationes, adulteria, stupra, sacrilegia, incestus, sodomia, prohibiti ludij, vani cantus, choreæ, soni lasciuji, vanitates iuueniles, nec non & prociationes & cetera consimilia. Hæc omnia tanquam vana gaudia Angelus orientalis refrenat & retinet per dolorem & tristitiam secundum Deum, sicut Prou. 14. dicit, Risus dolore miscebitur

Hic Angelus orientalis vide supra dicti auctorem aquo multa hausta sunt.

De diuina protectione

A miscebitur & extrema gaudij iustus occupat. Illum inat enim mentē, vt cognoscant quod gaudia mundi decipiunt, fastidiunt, & deficiunt. Vnde Psal. Mane sicut herba trāseat, mane floreat & transeat: vespere decidat, induret, & arefcat. Ex his omnibus resurgit lumen Dei in tabernaculo mentis. vnde oritur tremor ad Deum iustum, & amor ad Deum purum. Hic Angelus super clamat in anima mundi contemptum, luxuriæ, superbiam, auaritiæ despectum, & omnium concupiscentiarum odium. de quo Angelo Apoc. 14. dicitur, & alius locutus est dicens. Cecidit Babylon civitas illa magna, quæ vni no fornicationis suæ potauit omnes gentes. vbi clamat omnia vana & mundana gaudia continentia. Primus auaritiā a superbia: ideo ait, cecidit Babylon, quæ confusio interpretat & significat mundi facultatē, quæ mundani confunduntur. Vnde Psal. Oculos suos statuerunt declinare in terram, quos ad cœlos Deus creauit erectos. hic quidem cecidit, sicut idem. j. Ioan. 2. clamat dicens, Transit mundus & omnis concupiscentia eius. Bis enim dixit cecidit: quia cadit auari corpus per mortem corporalem, & cadit eius anima per mortem eternam, sicut de vtraque morte facta in diuite epulone, Lu. 16. scriptum est. Mortuus est diues: ecce primus casus. & sepultus est in inferno: ecce secundus casus. Secundò clamat Angelus ille continentiam superbiam in mundana gloria, de qua subdit. Civitas illa magna. Superbia enim magnum se homines reputare facit: sed deus superbis resistit. Iac. 4. Vnde ad superbium dicitur Hiere. 50. Ecce ego ad te superbe, dicit Dominus exercituum: quia veniet dies tuus, tempus visitationis tuæ, & cadet superbus corruet, & non erit qui suscitet eum. Tertio clamat continentiam carnis concupiscentiam in fetenti luxuria. Vnde addit quod vino fornicationis suæ potauit omnes gentes. Vinum enim vltra modū potatū inebriat mentē & alienat: sic aliena potatio inuisibili creatura mentē a Deo separat. & hæc est turpissima spiritalis fornicatio, quæ anima a vero suo, scilicet Deo recedens, creaturæ se sociat per amorem, vt eam plus quam creatorem suum concupiscat & diligit. Vnde Osee. 4. Fornicari sunt: & non cessauerunt, quoniam Deum dereliquerunt. Sed aduertendum est, quod vni huius fornicationis, vinum iræ Dei dicitur. Deus nempe nemini irascitur, nisi a se auerso, qui, scilicet creaturā pro creatore colit. Vnde quia mundi delectabilia decepti-

runt stultos, quorum infinitus est numerus: ideo Babylonem omnes gentes hoc vino potare dicit. His & consimilibus modis Angelus orientalis per dolorem secundum Deum comprimit mundanum gaudium atque vanum.

Quòd angeli celi refrenant omnes contristates tentationes per gaudia spiritalia & diuina. Cap. 2.

Secundus Angelus tentationes refrenans, est occidentalis. Hic si quidem a Deo constituitur in occidentali angulo civitatis ad custodiam portæ, quæ dicitur doloris, scilicet mundi. Per hanc mundo, & diabolo instigante in animam ingrediuntur omnia tristabilia & dolorosa, scilicet iræ rixæ, guerræ, violentiæ, homicidia, odia, partialitates, sectæ, contumeliæ, impatientiæ, blasphemiæ, detractiones, murmurationes, suffurationes, impiæ accusationes, impugnationes agnitæ veritatis, contentiones, maledictiones, inuidentiæ fraternæ dilectionis seu gratiæ, seminationes discordiæ, proditiones, rebelliones, inobedientiæ filiorum, & aliorum subditorum, atque cetera consimilia, quæ omnia tristant mentem per culpam. reprimit Angelus occidentalis per gaudium spiritus secundum Deum. Hic Angelus ad gaudia spiritalia semper mentem incitat cum Paulo ad Phil. 4. Gaudete in Domino semper: iterum dico gaudete. Incitat etiam ad amorem virtutum vel lætitiarum conscientiarum, & contemplationem gloriæ Beatorum. De hoc Angelo Apoc. 10. dicitur, Vidi angelum fortē descendentē de cœlo, amictum nubes, & iris in capite eius, & facies eius erat vt sol. Ibi ostenditur, quod hic Angelus tria inspirat, quæ in aduersis faciunt spiritaliter gaudere. Inspirat enim primò magnanimitatem, secundò fidelitatem, tertio iocunditatem. Primam in voluntate, secundam in intelligentia, & tertiam in sensualitate. Primò enim inspirat magnanimitatem in voluntate. & hoc fortificat contra aduersa, quæ frangunt: ideo ait, Vidi angelum fortem. ab effectu, quia roborat mentem: ait enim cordi in amaritudinem æstuanti illud Tob. 7. Forti animo esto. hoc tamen gaudium defursum est, scilicet a manu diuinæ benignitatis: ideo subdit, Descendit enim de cœlo. quia Iac. j. dicitur, Omne datum optimum, &c. Secundò inspi-

Tria homini inspirantur ab Angelo.

A rat fidelitatem in intelligentia: ideo subditur, Vestitum nube. Nubes enim hic designat fidei statum: quia in presenti vita non videtur facie ad faciem sol iustitiae Christi, sed tegitur fidei nube, sicut ait Dominus Ezech. 32. Solem nube tegam. Illuminat enim Angelus hic de fidei lumine per aduersa, ac intelligere facit quod a Deo pro salute hominum permittantur. Ideo subditur, Et iris in capite eius. Iris in capite est fides diuinorum iudiciorum in mente. Tertio etiam inspirat iucunditatem in sensualitate: gaudium enim cordis redundat in gaudium & exultationem corporis & vultus. Ideo additur, facies eius erat vt sol. qui quasi letificat totum mundum. sic letitia mentis totum exhilarat corpus, sicut Eccl. 42. mystice dicitur, Sol illuminans per omnia respexit, id est, letitia mentis totum corpus letificauit. His gaudijs Angelus occidentis per gaudium secundum Deum, comprimit dolorem secundum mundum.

Quod celestes angeli refranant in anima cuncta presumptuosa atque stultam mundanorum spem, per imorem verbi dei. Cap. 3.

Tertius quoque Angelus tentationes refranans, meridionalis est. Hic enim ordinatur a Deo in angulo meridionali ad custodiam portae ciuitatis, quae dicitur porta spei, scilicet presumptuosa & stulta. Per hanc enim ingrediuntur omnes contentus proximorum, auaritia, obliuio Dei, gloria saeculorum, pompa, praesumptiones, curiositates, irreuerentia, vanitas gloria, iactantia, hypocrisis, nouitatu praesumptio, ambitio dignitatum, admonitionum contemptus, peccatorum defensio, seu malo exemplo proximum corrumpere & scandalizare, & caetera consimilia.

D quae omnia in spem stultam eleuantia. Angelus meridionalis per timorem Dei refranatur. Hic Angelus semper ad Dei timorem inducit. Vnde Apoc. 14. dicitur. Vidi aliterum Angelum volantem per medium caelum, habentem euangelium aeternum. & sequitur, dicens voce magna: Timete Dominum, & date illi honorem, quia venit hora iudicij eius. Triplicem timorem Angelus menti male speranti inspirat. Primo timorem conscientialem, secundo timorem reuerentialem, tertio timorem iudicialem.

Angelus inspirat hominibus triplicem timorem.

Primo enim illi incutit timorem Dei conscientialem, dicens clamore valido illud Apoc. 15. Magna, & mirabilia sunt opera tua, Domine Deus omnipotens. Iustae & verae sunt viae, tuae Domine rex Sanctorum: quis non timebit te Domine: ideo subdit, timete igitur Dominum. Vnde Eccl. 15. Qui timet Dominum, faciet bona. Secundo inspirat timorem reuerentialem, dicens. Et date illi honorem, scilicet non vobis per presumptuosam spem & gloriam mundanorum. Nam dicit Dominus. j. Regum 2. Qui honorificauerit me, glorificabo eum: qui autem contemnunt me, erunt ignobiles. Tertio menti incutit timorem iudicialem. Ideo subdit, Quia venit dies iudicij eius, scilicet generalis punitionis, vel particularis punitionis, scilicet patiarum propter inflatam superbiam, siue singularis afflictionis & mortis: quia qui hodie stat, scilicet viuus: videat ne cadat, cras mortuus, scilicet. Vnde Psal. Iudicia Dei abyssus multa, quare & si statim non flagellat Deus: tamen vt dicitur Iob. 21. In die perditionis seruiabitur malus, & ad dies furoris ducetur. Huiusmodi tremendis iudicijs incutit Angelus hic animam timorem Dei contra presumptuosam spem mundi.

Per angelicum mysterium refranantur omnes mundani timores: & quaecunque pauidam mentem efficiunt. Cap. 4.

Quartus enim angelus refranans tentationes, est septentrionalis, qui in septentrionali angulo ciuitatis constitutus est ad custodiam portae timoris mundani. Per hanc portam ingrediuntur perplexitates, timores displicendi, uerecundia de opere bono, mendacia, periuria, falsa testimonia, desperationes, pusillanimitates, pestilentiae, crudelitatis timor, Dei in causa persecutionis negatio, tyrannorum minis & penis cedere, pauperum horrore: & multa his similia. Haec omnia ad inanem timorem inducentia per diuinam spem Angelus iste refranatur, dicens cum ps. Spera in Deo, & fac bonitatem. & illud Eccl. 2. Respicite filij nationes hominum & scitote, quia nullus sperauit in Domino, & confusus est. Vnde illud ps. Beat' vir, cui' est nomen Domini spes eius, & non respexit in vanitates, & insanias falsas. Hic est Angelus. Vnde Apoc.

Perplexis ingreditur portam.

ARTICVLVS TERTIVS.

Quomodo omnem iustorum statum Angelus sancti protegit, & conseruat.

A Apoc. 8. dicitur, Et alius Angelus venit, & stetit ante altare habens thuribulum aureum in manu sua: & sequitur, & impleuit illud de igne altaris, & misit in terram. Cum enim aquilonaris, & timor mundanus, & tremor inuaserit hominum mentes & frigida eorum confixerit corda: merito Angelus ardentis spei in remedium destinatur. Triplicem quidem spem in remedium contra hunc timorem offert, atque inspirat iste Angelus. Prima est spes passionis Christi, & ideo dicit, Et Angelus venit, & stetit ante altare. id est, ante Christum glorificatum in caelis, qui dicitur altare quasi alta res. Tam nempe res alta est Christus glorificatus in caelis, quae Apost. ad Ephes. j. dicit, quae constitutus est ad dexteram Dei patris in caelestibus, super omnem potestatem, & principatum, & virtutem, & dominationem: & omne nomen, quod nominatur non solum in hoc saeculo, sed etiam in futuro. Sed de magno passionis eius merito, quod de ardentissima eius dilectione processit, subinfertur: Habens thuribulum aureum in manu sua. id est, meritum magni eius amoris igne succensum, quod ideo dicitur aureum, quia ex diuina sapientia, quae per aurum significatur, ab aeterno dispositum est a Deo pro merito suo, quae Christus patri reconciliaret humanum genus. Vnde Act. 2. Iesum diuinito consilio, & praescientia Dei traditu. Hoc thuribulum aquilonaris Angelus in manu sua habet, quia Christus meriti sui gratiam per Angelos sanctos fidelibus suis dispensat. Secunda dicitur spes provisionis, id est, quae Deus prouideat humanis rebus merito passionis Christi. Ideo additur, & impleuit illud de igne altaris, id est impletum ostendit igne perfectae dilectionis ad omnibus nostris necessitatibus succurrendum, scilicet guerris, fame, pestilentijs, & sic de alijs: ita vt quilibet dicere posset illud Hierem. 17. spes mea tu in die afflictionis meae. Tertia est spes dispensationis. id est, quod a Deo talis amor speras procedat. Ideo subditur, & misit in terram, id est in populum, vel in mentem aquilonis tremore, & frigore congelatam: quasi dicens, Che te venga el fogo de Dio. Quid times? De hoc igne, Lu. 12. dicitur, Ignem veni mittere in terram, vt supra, Ecce quod per diuinam spem succurrit Angelus mundano frigori, & timori, & sic Angelis suis mandauit de te, scilicet tenens quatuor ventos, quod est secundum mysterium.

Contra triplicem timorem adhibet spes.

Tertium mysterium est angelicae conseruationis, quae iusti ab Angelis multipliciter conseruantur. Vnde Psal. subdit, in omnibus vijs tuis. Tres nempe sunt viae, in quibus Angeli boni custodiunt viros sanctos, & iustos. Prima est via prosperitatis, secunda aduersitatis, tertia contemplationis. Quasi prima sit incipietium, secunda proficietium, tertia perfectorum.

Tertium mysterium.

Iusti ab Angelis in prosperitatibus protegentur, ne in crimina ruant. Cap. 1.

Rima est via prosperitatis. Sunt namque multi, qui prosperantur, & abundant in mundo: & tamen propter prosperitatem nequaquam a Deo recedunt, sed rebus terrenis ad eius gloriam, Angelico ministerio auxiliante, moderatè vtuntur, & hi per terram significantur. Ideo subditur, ne flarent super terram, id est super iustos, qui sunt terra, cui benedixit Deus. Vnde Gen. j. Germinet terra herbam virentem. De quibus fuit ille sanctus Ioseph, de quo dicitur Gen. 39. Fuit Dominus cum Ioseph, & erat vir in cunctis prosperè agens. Vnde Psal. Intende, prospere procede & regna. Quod quidem, quomodo & vnde fiat, subiungit propter veritatem, & mansuetudinem, & iustitiam. Haec enim tria sunt necessaria cuilibet uolenti bene regnare, scilicet rectitudo, mansuetudo, & iustitia, & talia: de quo sequitur, Et deducet mirabiliter dextera tua.

Quod iusti ab Angelis defensantur, ne frangantur aduersitate. Cap. 2.

Secunda via est aduersitatis. Sunt enim quidam iusti, qui per aduersitates huius mundi purgantur angelico ministerio, & praeseruantur a sordibus peccatorum. Hi signantur per mare, quod cum amarum sit, tamen tempestatibus concitatum purgatur. Projicit ad littus immunditias suas, nutritque mare pisces magnos, vt grandia Cete. Sic in mari aduersitatum nutriuntur spiritus magni, sicut fuerunt Apostoli, Martyres, Doctores: & cuilibet.

A cuilibet talium dictum est, In mari via tua. Per hanc viam iusti ad patriam gloriosam deducuntur. In cuius mysterium Dei populus mare rubrum transiens sicco pede in deserto peruenit, Exo. 14. c.

Quomodo perfecti & contemplatiui, vt adhuc proficiant, & non deficiant: ab angelis protegentur. Ca. 3.

Tertia quidem est via contemplationis, & sublimis perfectionis. Tales sunt quidam iusti, qui mente a terrenis delectabilibus eleuati, celestibus meditationibus fructificant Deo. Et hi, qui per arbores designantur, radices habent in terra: quia necessaria est eis corporalis, quia cum Apostolo ad Philip. 3. dicere possunt, Nostra conuersatio in caelis est. Tales enim habent flores nitida conscientia ad Deum, frondes exterioris vite ad proximum, & fructus bonorum operum ad seipsum. De floribus Ecclesiast. 24. dicit, Conscientia bona. Flores mei, fructus honoris & honestatis. De frondibus, Matth. 5. Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, &c. De fructibus dicitur Gen. j. cum dixisset, germinet terra herbam viuentem, & facientem semen, subdit: Et lignum pomiferum faciens fructum iuxta genus suum, hic per gratiam, & in futuro per gloriam. Quam nobis concedat florida, atque frondosa & fructifera arbor vite Dominus noster Iesus Christus, qui cum Patre, & Spiritu, &c.

DOMINICA PRIMA
in Quadrag. in mane.

D Ordo dicendorum per totam hebdomadam sequentem

On in solo pane vivit homo, sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei. Matth. 4. & in Euangelio hodierno. Iam in pelago intrauimus charitatis, ad inuestiganda alia de ipsa charitate stylus percurrat, quatenus ad tam digna, tanque vtilia pro vtilitate populi de thesauris suis misericorditer dispensare dignetur in dulcedine sua pauperi Deus. Inuate me fufis precibus apud Dei, ac pulsate, vt mihi por-

rigat, quod ad vestram vtilitatem vobis dispensare queam. Non enim ambiguum est, quin pulsantibus libenter aperiat, qui nondum pulsantes hortatur, vt pulsent. Ait enim, Lu. 11. Ego dico vobis, pulsate, & aperietur vobis. Omnis enim qui petit accipit, & qui querit inuenit, & pulsanti aperietur. Ad augmentum igitur charitatis in cordibus nostris, isto mane declarabimus quantam efficaciam, & virtutis sit verbum Dei, necnon & quanta faciat charitate feruere. Vbi duodecim virtutes eius per ordinem subdemus. Infra diem de sanctificatione sabbati tractaturi sumus, & a quibus cessandum est diebus festiuis, atque quibus vacandum, & inhilendum est diebus illis: scientes per predicta apprimere in populis crescere, vel deficere charitatem. Feria secunda acturi sumus de tremendo iudicio vniuersali: & an sciri possit, quo tempore sit futurum. In quo iudicio maxime clarescet, quod ex defectu charitatis, & pietatis impij aternaliter peribunt, & damnabuntur. Feria tertia efficacissimis ostendemus rationibus, quantum conueniens fuit, quemlibet peccatorem pro vna sola mortali culpa, hoc est pro charitatis defectu, in inferno aternaliter cruciari: licet tamen peccatum ita breui spatio sit patratum. Feria quarta declarabimus, quantum ignominiam inferant Deo aduersarij charitatis, qui credere nolunt ea quae fidei sunt, nisi videant signa atque miracula euentissima. Feria quinta dicemus de iudicio temerario, & ad quanta mala aduersantia charitati deducatur temerarie iudicantes. Feria sexta de crudeli humani generis inimico. id est, de horrendo scelere Gomorrorum, atque delorum tremenda punitione. Sabbato pro vera charitatis tutela de iustitia, quae

pertinet ad Dominos, & ad Regentes dicturi sumus: vbi ostendemus, quam periculosum, atque quam damnabile sit eis sub sicca specie pietatis, & falsissime charitatis a iustitia declinare.

Augmentum charitatis.

DOMINICA PRIMA
in Quadragesima in mane.

De magna efficacia, & fructibus verbi Dei.

Sermo IX.

On in solo pane vivit homo, sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei. iterum Matth. vt supra. Admiranda sunt. n. opera verbi Dei: per ipsum enim vita amoris, & charitatis in anima generatur & nutritur, & incrementum maximum augmentatur. Primo quidem per illud diuina charitas in anima generatur, propheta attestante. Misit verbum aium, & sanauit eos de interitionibus eorum. Et illud j. Pet. j. Renati non ex semine corruptibili, sed incorruptibili per verbum Dei. Secundo per ipsum charitas in anima nutritur, & conseruatur. Vnde Dominus ait, Ioan. 6. Verba, quae ego locutus sum vobis, spiritus & vita sunt, id est sunt spiritualis vita. Tertio quoque per ipsum charitas in aia augmentatur, sicut Dominus dicit, Esa. 55. Quomodo descendit imber & nix de caelo, & illuc ultra non reuertitur, sed inebriat terram, & infundit eam, & germinare eam facit, & dat semen serenti, & panem comedenti: sic erit verbum meum, quod egredietur de ore meo: non rediet ad me vacuum, sed faciet quaecumque volui, & prosperabitur in his, ad quae misi illud. Ex istis patet, quod verbum Dei imbrim assimilatur propter suauitatem. Nam sicut imber in terram suauiter cadit, sic etiam verbum Dei suauiter illabitur menti nostrae. Etiam assimilatur niui propter sinceritatem, eo quod nullam habet nigredinem erroris, vel falsitatis. Etiam aquae terram infundenti: quia saltem dispositiue propter gratiae infusionem, germinare eam facit desideriorum multiplicatione: dat semen serenti in verbi Dei annunciatione, dat panem comedenti in bonorum operum multiplicatione. Et sequitur sic, id est tale, & taliter operans erit, & verbum meum; quod egredietur de ore meo, non reuertetur ad me vacuum, id est sine fructu: sed faciet quaecumque volui, & prosperabitur, vt supra, scilicet si auditores fideliter se praeparabunt: quia secundum prophetam rectum est verbum Domini, scilicet

cet ab affectu, quia per rectam paradisi viam dirigit mentem: si scilicet addatur illud, quod sequitur, Et omnia opera eius in fide: ergo propter principaliter praedicta verba in proposito Dominus ait, Non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo, vt supra. Ex quo sequitur, secundum Rab. quod qui non vescitur verbo Dei, ille non vivit: quia sicut corpus humanum non vivit sine terreno cibo, ita & anima vivere non potest sine verbo diuino. Procedere autem verbum dicitur ab ore Dei, cum voluntatem suam per testimonia scripturarum reuelat. Sed vt generalius, & clarius pateat, quanta sit virtus, & fructus verbi Dei, ipsum Soli possumus assimilare. Solis nempe natura est eis, qui in hoc sensibili mundo sunt, ordinante Deo, corporaliter dare vitam, illam conseruare, insuper & augmentare. Sic etiam verbum Dei in anima haec tria spiritualiter operatur. Praeterea solis natura est habere splendorem, calorem, & vigorem. Quia splendet, habet tenebras effugare. Quia calet, habet terram calefacere, & inflammare. Quia viget, habet cuncta viuentia ad fructum producendum mouere. Nempe eo, quod solares radij congregantur, & detinentur in terra, ideo in ea tanta varia rerum germina generantur, conseruantur, & augmentantur. Similiter solaris virtus, & gratia verbi Dei mundum positum in maligno, & animam positam in peccato illuminat, inflamat, roborat, & fortificat. Primo illuminat ad effugandum tenebras ignorantiae, secundo inflamat ad expellendum frigus malitiae: tertio fortificat ad extinguendum opera nequitiae: vt iuxta tres animae nostrae vires, illuminet intellectum, inflamet affectum, & roboret effectum ad opera charitatis. Vnde Ecclesiast. 42. Sol illuminans per omnia respexit, id est omnes animae potentias visitauit. Quod verbum potest esse aliud thesaurus. Quare autem, & quando homo de necessitate tenetur audire praedicationem, dicitur in sermone sequenti, artic. 3. cap. 2.

Efficacia diuini verbi.

H

A ARTICVLVS PRIMVS.

De quadruplici illuminatione intellectus, quam operatur diuinum verbum.

Primo enim Dei verbum, quia habet splendorem, illuminat intellectum. Quatuor enim lumina oriuntur in intellectu per verbum Dei, quorum primum dicitur irradiatiuum, secundum demonstratiuum, tertium declaratiuum, quartum decoratiuum.

Quod ex diuino verbo mentes irradiantur, & quod ex defectu verbi diuini prosperabitur Antichristus.

Cap. 1.

Primum lumen est irradiatiuum, quia verbum Dei irradiat intellectum: sicut sol oriens mundum illuminat vniuersum. Hoc enim lumine mentes obscuræ, & tenebrosæ ad verum lumen gratiæ reducuntur: deuiantibus ostenditur via salutis, errantibus fit manifesta semita veritatis. Hæc omnia appropinquante tempore Antichristi ad defectum verbi Dei de mentibus hominum disperibunt. Ideo Apocal. 8. dicitur, Et cū agnus aperuisset septimum sigillum, factum est silentium in cœlo quasi media hora. Septimum nanque sigillum, septimum est iudicium Dei in ecclesia dandum. Quid enim cœlum, nisi ecclesiā Christi exprimit: cuius equidem multitudo per conuersionem cœlestis esse deberet. Quid hoc silentium, nisi defectio verbi Dei? Nam licet multi appareant prædicare, tamen verbum Dei aduiterantes seipso prædicant, non Dominum Iesum Christum. Sed notanter hoc silentiū media hora fieri dicitur. Inter nanque perfectionem institutionis Christi, & suæ radiosæ doctrinæ & vitæ, & deformositatem auersionis, & diabolicæ cæcitatē, quæ auertit multitudinem christianorum in flagitia suis varijs modis: quasi medius status est, cū lumini veritatis silentium imponitur: & vox ignorantie per facti euidentiam incipit exclamare, sicut Gen. 18. de Sodomitis & Gomorreanis scriptum est, Clamor Sodomorum, & Gomorreorū multiplicatus est. Gomorra enim cecitas est. Sodoma pecus silens interpretatur. Ex hac nanq; abisso ignorantie Dei, & malitiæ mundi successum accipiet, & prosperabitur Antichri-

Quo mēs irradiat lumine diuini verbi.

D

stus. Vnde Apoc. 11. bestia, id est bestialis, & crudelis Antichristus, ascendet de abisso & prosperabitur: successum habebit ex ignorantia mundi, quæ verè abyssus poterit appellari: quia mundus tunc per defectum verbi Dei ignorantia plenus erit, in cunctis bonis. Vnde Iob 28. abyssus, id est præfata ignorantia, dum non est in me, scilicet lumen aliud necessariæ veritatis.

Quod ex lumine verbi Dei cognoscuntur vitia, & virtutes: illa vt relinquuntur, ista vt adimpleantur.

Cap. 2.

Secundum autem lumen est demonstratiuum. Sicut enim per lumen demonstratur album & nigrum: sic per lumen diuini verbi demonstratur opera bona, & mala. Est enim verbum Dei quasi speculū animæ, in quo relucunt vitia & virtutes. Vnde enim hæc cognoscimus, nisi per verbum Dei? Maxime enim per illud mundana vitia cognoscuntur, quæ sunt luxuria, superbia, & auaritia. Ideo dicitur in Psalm. Eloquia Domini, eloquia casta: argentum igne examinatum, terræ probatū, purgatum septuplum. In quibus verbis, propheta sex eminentias ostendit habere diuinum verbum: in quibus demonstratiua illuminatio

Verbum Dei, dicitur speculū anima.

declatur. Habet enim diuinum verbum ab effectu. Primo dignitatem, secundo castitatem, tertio suauitatem, quarto charitatem, quinto spiritualitatem, sexto puritatem. Primo dignitatem, quia sunt eloquia Domini, non Aristotelis, vel alicuius Poetæ, sed Domini: qui Doctor doctorum est demonstrandæ veritatis. Bisq; dicit eloquia, vt verbum prædicatum, & inspiratū ostendit. Ezech. 2. & Apoc. 5. in huius mysteriū liber scriptus erat intus & foris. Secundo habet castitatem, ideo dicitur eloquia casta: tum quia docent spiritualem castitatē, Iaco. 3. Quæ autem desursum est sapientia, primum quidem pudica est: quia ad spirituales pudicitiam exhortatur: tum quia faciunt animas castas etiam corporali castitate. Vnde Hiero. ad Rusticum, Ama scientiam scripturarum, & carnis vitia nō amabis. Et illud Zach. 9. Quid bonum est eius, & quid pulchrum eius, nisi frumentū electum, & vinum germinans virgines? Tercio habet suauitatem: vnde addit, argentū. Est enim argentum super omnia metallā dulcissimum: sic etiam verbum Dei superat omnes

A omnes alias melodias. Vnde Psal. Dulciora super mel, & fauam, ibi glo. eloquia aperta in nouo testamento dulcius sapiunt palato fidei, quàm faucibus carnis mel.

Quarto habet charitatem, ideo subdit, igne examinatum. Quo enim igne examinatur verbum Dei, nisi igne diuini amoris? Vnde Psal. Ignitum eloquium tuum vehementer, &c. Quinto habet spiritualitatem, quæ despicit terrenitatem, & cupiditatem. Vnde subdit, probatum terræ, pro a terra, genitius pro ablatiuo, more Græcorum. Dicitur autem verbum Dei probatum a terra: quia prædicantes tunc a terra sunt probati, quando a terrenis sunt elongati. Vnde Greg. Ignominiosum valde est sub eius status spem, gloriam mūdi, & diuitias quærere, in quo debet alios ad contemptum temporalium pronocare. Sexto habet puritatem. Ideo subdit, purgatum septuplū: hoc est per septiformem spiritum. Vnde Esa. 11. Requiescet super eum spiritus Domini, sapientiæ, & intellectus, &c. Per has enim septem præminentias verbi, ostenditur satis illuminatio demonstratiua illius.

Quod verbum Dei declarat, illuminat, etiam dat paruulis intelligentiam.

Cap. 3.

Tertium lumen est declaratiuum. Magnum est enim lumen verbi Dei generaliter irradiantis, maius, & specialius animæ veritas demonstrari, & perfectius est particulariter per verbum Dei in intellectu veritas declarari. Ideo Psal. Declaratio sermonum tuorum illuminat, &c. Per lumē enim diuini verbi declaratur particularis differentia non solum boni, & mali: sed inter bonum, melius, & optimum, & inter malum, peius, & pessimum. De quo discretiuo iudicio dicit Apostolus ad Gal. 6. & gladium spiritus, quod est verbum Dei. Ad Hebr. 4. quoque ait: Viuus est enim sermo Dei, & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti, & pertingens vsq; ad diuisionem anime, ac spiritus, compagum quoque, ac medullarum, & discretor cogitationum, & intentionum cordis: & non est vlla creatura inuisibilis in conspectu eius. Nec mirum, si tanto lumine declaratum est, quia Ecclesiasti. 1. scriptum est. Fons sapientiæ verbum Dei in excelsis: & ingressus illius mandata æterna.

Psal.

Quo verbum Dei illuminat mentem.

D

Quod Dei verbum animam decorat, & decoram reddit. Cap. 4.

Quartum decoratiuum lumē dicitur, quia per illud anima decoratur. Quantam nanq; pulchritudinem, quantumq; decorem ex diuino verbo induat intellectus, cum eius radijs fuerit multipliciter illustratus, quis exprimere sufficit? cum absq; lumine eius sit tanquàm omni splendore priuatus: illustratus vero diuino verbo est tanq; dies meridia no fulgore irradiatus? Vnde Psal. Decorem induisti, amictus lumine, sicut vestimēto. Et ad idem Iob. 11. Meridianus fulgor confurget tibi ad vespem: & cum te consumptū putaueris, orieris, vt lucifer. Duplex quidē vestimentū luminis induit intellectus: vnū luminis acquisiti. Matutinū vero perfectio luminis superinfusi siue scientiæ acquisitiæ, & scientiæ in fusc: vespere quidē dici potest perfectio luminis superinfusi. Qui. n. p. instantiā, & studiū siue exercitiū verbi Dei in intellectu illuminatur, huic meridianus fulgor confurget ad vespem. Qui vero didicerit per Christi gratiam in hac perfectione humilis perseuerare, & sic tanq; nihil sciat sentire: dignè meretur per diuinā infusionem illuminari, vt dicatur ei, cū te consumptū putaueris, orieris, vt sup. Consumptū quidem se putat homo, cū lumine iam acquisito respectum acquirendū nihil existimat: & hic dignè, vt lucifer oritur, cui per diuinam gratiam infusum lumen donatur.

ARTICVLVS SECVNDVS.

Quod Dei verbum quadrupliciter inflammat audientium corda.

Secundo principaliter Dei verbum habet ardorē, quia inflammat affectū quadrupliciter. Nā informat cordis humani affectum. Primo viuificando, secundo cibando, tertio consolando, quarto inebriando.

Quod Dei verbum viuificat animas mortuas in peccatis. Cap. 1.

Primo inflammat diuinum verbum animā viuificando. Vnde. n. animæ in mortali peccato cefunctæ resurgent ad vitam gratiæ, nisi ex viuificante calore diuini verbi. Hinc Proverbio. 13. Lex Dei fons vitæ, vt declinet

Aclinat a ruina mortis. Et iterum Pſal. Lex Domini immaculata conuertens, &c. In huius myſterium Luca 7. ſuſcitauit Dominus adoleſcentem, dicens: Adoleſcens tibi dico, ſurge. Ioan. quoq; 11. in ſuſcitatione Lazari voce magna clamauit, Lazare veni foras: & ſtatim prodijt, qui erat mortuus: vt oſtendatur, q̄ in verbo Dei animam viuificantem eſt veritas in voce, charitas in magnitudine, & poteſtas in clamore. Et ſic quaſi tota Trinitas per virtutem verbi illius in triplici potentia animæ in peccato mortuæ, ad ſuſcitationem eius concurrunt. Sed quia anima non ſuſcitur per verbum, niſi per libertatis arbitrium verbo paret aſſenſum: ideo vocat intelligentiam, dicens, Lazare, qui interpretatur aditus: vocat voluntatem dicens, veni dilecta mea: vocat facultatem dicens, foras. Quibus potentijs ſi vocati Domino anima reſpondet dicens: Ecce Domine, quid me vis facere? ſtatim prodijt ad vitam gratiæ, qui mortuus fuit in interitu culpæ. Ideo dicitur Io. 5. Venit hora, & nunc eſt, quando mortui audient vocem filij Dei: & qui audierint viuent. Atq; huius veritatis rationem oſtendit Dominus Io. 6. Verba, quæ ego locutus ſum vobis, ſpiritus & vita, id eſt ſpiritalis vita ſunt.

C Nonne Act. 2. ad verbum Petri, in 1. ſermo. poſt aduentum Spirituſ ſancti tria millia hominum conuerſi ſunt?

Quòd verbum Dei animæ ſaluberrimus cibus eſt. Cap. 2.

Verbum Dei cibus anima.

Secundo inflammat diuinum verbum animam cibando. Solet enim non mortuus, ſed viuus homo cibari. Signum mortis iſtantis eſt hominem languidum non ſumere cibum. Vnde Aug. Sicut nullum eſt maius ſignum prædeſtinationis æternæ, quàm verba Dei libenter audire: ſic nullum peius ſignum, quàm illa contemnere. Vnde Io. 8. Qui ex Deo eſt, verba Dei audit: propterea vos non auditis, quia ex Deo non eſtis: ſed ex quo ſunt manifeſte ſubdit, vos ex patre diabolo eſtis. Hic ergo panis, qui de cælo deſcendit, ſi quis manducauerit ex hoc pane, viuat in æternum, dicit Dominus Ioan. 6. rationem quoque aſſignans, Matth. 4. & in Euang. hodierno, inquit, Non in ſolo pane viuunt homo, ſed in omni verbo quod procedit de ore Dei.

De delectatione, qua ex verbo Dei anima conſolatur. Cap. 3.

Tertio inflammat diuinum verbum delectando ex guſtu: nanque ſupra dicti cibi delectatio in guſtu ſolet eſſe. Quod experiens Dauid, & in hac dulcedine abſorptus, totus admiratiuè clamabat dicens, Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua, ſuper mel, id eſt ſuper omnia temporalia bona, ori meo. Vnde Cant. 5. ait ſponſa, Anima mea liquefacta eſt, ſ. ex ſuauiſſime dulcoris: vt dilectus locutus eſt. Vnde Pſal. Factum eſt cor meum ſicut cera liqueſcens, &c. ſcilicet ex auditione verbi Dei. Et alibi, Memor fui Dei, ſcilicet in verbo ſuo audito, & delectatus ſum, & deſecit in me ſpiritus meus. Verbum enim Dei hamo ſimile eſt, quia niſi capiatur, non capitur: ſic illud niſi guſtetur, non ſapit. Hac dulcedine inebriabatur Magdalena. Vnde Lu. 10. Maria ſedens ſecus pedes Domini, audiebat verbum illius. Hac enim dulcedine capti fuerant illi miniſtri Pontificum, & Phariſæorum, qui ab eis interrogati, Ioan. 7. quare non adduxiſtis illum: reſponderunt miniſtri, Nunquam locutus eſt ſic homo. Nec mirum, quia Eccleſiaſt. 40. ſcriptum eſt. Tibiæ, & pſalterium ſuauem faciunt melodiam: & ſuper vtraq; lingua ſuauiſſima eſt, Ieſu Chriſti.

Quòd ex dulcedine verbi Dei, anima ſpiritaliter inebriatur. Cap. 4.

Quarto inflammat animam inebriando. Ex ſuauiſſime ſumpti cibi, & potus anima inebriatur. Hac nempe flamma inebriatus ardebat ſanctiſſimus Ioseph, de quo dicitur in Pſal. Eloquium Domini inflammat eum: & Lu. vlt. dicebant diſcipuli, in Emaus de Hieruſalem redeuntes, & ignitis eloquijs admirantes: Nonne cor noſtrum ardens erat, dum loqueretur in via, & aperiret nobis ſcripturas? Sed ad hoc, vt caleat in prædicante verbum oris, nec eſſe eſt, vt in eo prius caleat verbum cordis: idem erit verbum cordis, & oris. Ideo verbum oris nequaquam mortuum erit, quod ex viuo corde procedit: nec e contra, atteſtante Domino, Matth. 12. dicente, Bonus homo de bono theſauro cordis ſui profert bona: & malus homo de malo theſauro cordis ſui, profert mala. Optime enim iſta duo conueniunt, cum lingua radices ſuas habeat fundatas in corde. Bern.

Bern. Ex igneo corde lingua ignea procedat, quæ poſſet legem igneam prædicare: ob quam cauſam in igne Spirituſ ſanctus apparuit, vt intus dum eſſent corda flammata verbis & linguis ardentibus, legē igneam omnibus prædicarent. Ideo de Helia, Eccl. 48. ait. Surrexit Helias quaſi ignis: & verbum eius quaſi facula ardebat. Proinde debent prædicatores, tam ex materia, quàm ex efficaci modo dicendi, illa populo nunciare, quæ habeant audientium corda tangere, & mouere, ſicut Eſa. 40. Dominus præcipit dicens, Loquimini ad cor Hieruſalem, & aduocate eam, ſcilicet ad ſeipſam: quaſi dormientem, atque torpentem. Expellit enim talis igneus ſermo ſpirituale frigus cor hominis interdum inuadens: & illud quadam Dei violentia ad ſe rapit. Cuius ratio eſt, quia Dei verbo feruidè prædicato verbum increatum aſſitit: quod omnia prædicta in auditorum cordibus agit, dicente Domino Matth. 10. Non enim vos eſtis, qui loquimini: ſed ſpiritus, &c. & ille eſt, qui in cendit auditorum corda, & vrit. Vnde Pſal. Inflammatum eſt cor meum, & renes mei commutati ſunt. Hoc igne æſtuabat illa deuota mulier, quæ Lu. 11. Domino prædicante dixerat, Beatus venter, qui te portauit, &c.

C *ARTICVLVS TERTIVS: De quadruplici poteſtate, atque vigore diuini verbi.*

Tertio autem, quia verbum Dei habet vigorem, roborat ad virtutē. Quatuor enim ſunt vires, ſeu vigores diuini verbi. Eſt enim primo conſtractiuum, ſecundo deſenſiuum, tertio fructificatiuum, quarto eſt glorificatiuum.

Quòd verbum Dei ad contritionem perducit hominum dura corda. Cap. 1.

Primo eſt enim conſtractiuum. Sæpe enim ad auditum eius molliſcit, & cedit illa odioſa duritia cordis, in qua homo non ſentit ſe, nec alium verſetur: pietate non fleſcitur, nec precibus remouetur: exemplis non inducitur, minis non terretur, beneficijs induratur, non eruditur flagellis, frontoſus ad turpia, pronus ad illicita: ſubdiſciſcius, niſi cum reſiſtere non poteſt. Et in omnibus hijs exemplū ſit tibi Pharo cordis:

duri. Tanta enim eſt violentia, & virtus verbi Dei, vt non ſit cor petrinum & durum, quod ſentiens vires illius, non confringatur & emolleſcat: niſi omnino maligna auditi peruerſitas illius obſtet, ſeu obſiſtat. Vnde Hiere. 23. Verba mea ſunt quaſi ignis ardens, dicit Dominus: & quaſi malleus conterens petras. In vitis Patrum ait, Ioan. Abbas. Quid durius lapide? quid mollius aqua? & tamen gutta ſæpe cadendo cauat lapidē: non vi, ſed ſæpe cadendo. Sic verbum Dei cor durum aperit ad timorem, & ad amorem Dei. Vnde Pſal. Ignis a facie eius exarſit, i. ardens a notitia verbi Dei deſcendit: carbones, id eſt homines in peccatis excecati, ſuccēſi ſunt ab eo, ſcilicet igne diuini amoris: per quem anima reſcendit de peccatorum profundo, ad ſtatum ardentiffimæ charitatis.

Vis maxima diuini verbi.

Quòd diuinum verbum a multiplici aduerſitate defendit. Cap. 2.

Secundo diuinum verbum eſt deſenſiuum. Poſtquam enim diuinum verbum peccatorem conuerterit, & vendicauerit ſibi: tripliciter deſenſat eum ab impugnationibus dæmonis, mundi, & carnis. Nam primo ab omnibus impugnationibus dæmonis deſenſat: vnde Prouerb. 30. Omnis ſermo Dei ignitus, clypeus eſt omnibus ſperantibus in ſe. In quo clypeo, ſecundum Apoſtolum ad Ephes. 6. extinguntur omnia tela nequiſſimi hoſtis. Tela enim nequiſſimi diaboli, ſunt omnes modi, quibus nos tentat: vnde Pſal. ait, Scuto circundabit te veritas eius, ſcilicet verbi eius: non timebis a timore nocturno. A ſagitta volante in die, &c. Ibi enim exprimitur ſeptem modi, id eſt ſeptem tela, quibus dæmones nos impugnant, qui omnes extinguntur per verbum Dei: de quibus alibi dicendum eſt. Secundo deſenſat eum ab impugnationibus mundi, & a cōquaffationibus eius & guerris. vnde in Pſal. Si populus meus audiſſet me, Iſrael ſi in viis meis ambulafſet, &c. Vnde Greg. Omnis enim, qui reſta prædicat, ſi audiat, iram irritati creatoris ſuper præuaricatoreſ populum placat: Experientia nanque certa didici, populos tantum a Domino flagellari, quantum rebelles inueniuntur in verbo Dei. Tertio etiam liberat a peſtilentijs, Sapiens 16. ſcriptum eſt. Neque herba, neque malagma ſanauit eos: ſed tuus Domine ſermo, quæ ſanauit omnia. Liberat etiam ab alijs infirmitatibus.

Quò diuinum verbum defendit nos ab inſidijs, & inſultationibus diaboli.

H

Atatibus carnis, vnde Psal. Misit verbum suū, & sanauit eos. Ideo propter hæc omnia, Psal. ait, In verbo tuo super speraui. Cuius ratio assignatur, Sapient. 18. quia omnipotens sermo tuus Domine, scilicet, qui potest omnes homines defendere.

De vario fructu diuini verbi, quod secundum diuersos status multiplicatur. Cap. 3.

Tertio verbum Dei est fructificatiuum: vnde Lu. 8. Semen est verbum Dei, quod cadit in terrā bonam, facit fructum, vt dicitur Matth. 13. aliud centesimū, aliud sexagesimum, aliud tricesimum. In quolibet enim statu verbum Dei fructificat, cum fideliter audiatur: sed amplius cū liberius acceptatur: & ideo numerus centesimus virginibus competit, sexagesimus viduis, & tricesimus coniugatis. Vnde ad Colos. 1. Apost. scribens de quolibet horū trium statuum loqui intendens, ait: Audistis in verbo veritatis Euangelij, quod peruenit ad vos, sicut & in vniuerso mūdo est, fructificat, & crescit, sicut in vobis. Et de huiusmodi fructibus, Prouer. 3. dicitur, primi & purissimi fructus eius. Primi quidem quantum ad gratiam, sed purissimi quantum ad gloriam.

Quod virtute diuini verbi ad sempiternam gloriam perducuntur. Cap. 4.

Quarto diuinum verbum est glorificatiuum. Vnde Io. 8. Dominus ait: Si quis sermonem meum seruaauerit, mortem non videbit in æternum. Fit enim quandoque ex sermone vno mens fortior ipso Helia, ita vt non solum per quadraginta gradus gradiatur in via Domini cum proposito bono, sed etiam per quadraginta annos, & amplius in via penitentia perseveret, quousque perueniat verē ad montem Dei Oreb, id est vsque ad gloriam paradisi. Ioan. 3. Reg. 10. inquit, ad Salomonem regina Saba: Beati serui tui, hi qui stant coram te semper: & audiunt sapientiam tuam. Qui enim fideliter audit verbum Dei, verē audit sapientiam Salomonis. Ideo dicitur in Psal. Beatus, quem tu erudieris Domine, & de lege tua docueris eum: quāta igitur fide, deuotione, attentione solerti audire verbum Dei necesse est, postquam ipsum est sol, qui illuminat omnem intel-

lectum lumine irradiatio, demonstratio, declaratio, & ornatio: affectus inflammat viuificando, cibando, consolando, & inebriando: facultatem roborat vigore confractuuo, defensiuo, fructificatiuo, & glorificatiuo. Ideo dicitur Iaco. j. In mansuetudine suscipite insitum verbum, quod potest saluare animas vestras, scilicet in gloria sempiterna. Bene igitur illis, qui audiunt verbum Dei, & custodiunt illud. Quod nobis concedat, qui sine fine viuunt & regnant, Amē.

DOMINICA PRIMA in Quadragesima infra diem.

De obseruantia sabbati, & celebratione festorum.

Sermo X:

Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruias. Matth. 4. & in Euangelio hodierno. Tanta nempe est nequitia demonum, & nocendi cupiditas, quod quicquid a Deo pro charitate gerenda, augmentanda, & conseruanda institutum est: totum conantur auertere in opprobrium diuinæ dilectionis, & in detrimentum nostræ salutis. Statuerat nanque Deus sacra, solennitates, & dies festos, vt cessaremus a vitijs, vacaremus ab operibus mundanis, & insisteremus diuinis. Iamque eorda nostra prægustado suauitates, & præiudicia æternorum delicata sabbata celebrarent: sed insidiante humani generis inimico, quod statutum fuerat ad Dei gloriam, & nostram saluationem, iam utique conuersum est ad Dei ignominiam, & nostrā damnationem. Proinde Esa. j. de nobis conqueritur, dicens: Kalendas vestras, & solennitates vestras odiuit anima mea, facta sunt mihi molesta: laboraui sustinens, scilicet vsque ad tempus, quod dicens, cum accepero tempus, ego iustitias iudicabo. Iterum Amos 5. c. Odiui, & proieci festiuitates vestras, & non capiam odorem ceturū vestrorum. Heu magna confusio Christianorum. Iudei tanta diligentia obseruant sabbatum literale, & Chresticolæ insensati tanta solertia polluant sabbatum. Vnde de Christianitate in derisum data Iudæis, Tren. j. ait Dominus: Viderunt eam hostes, & deriserunt sabbata eius. Hoc n. præiuderat, Psal. 73.

Adum de christianis dixit: Dixerunt in corde suo, cognitio eorum simul: quiescere faciamus omnes dies festos Dei a terra: quod est quasi destruamus diuinum cultū in mūdo. Ac econtra Dominus, Exo. 20. in 3. præcepto Decalogi ait, Memento, vt diem sabbati sanctifices. Quod est aliud thema. In quo per ordinem tres ponuntur mysticæ admonitiones. Prima est recordationis ibi, Memento. Secunda est cessationis ibi, vt diem sabbati. Tertia est sanctificationis ibi, sanctifices. Primum pertinet ad memoriā, secundum ad intelligentiam, tertium ad voluntatem: vt innuat, quod tota anima diebus festiuis debemus vacare Deo. Et hoc idem innuit propositum verbum, quod etiam ponitur Deuteron. 6. Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruias: quod maximè in diebus festiuis obseruandum est: quia ad hoc principaliter Deo dicati sunt.

Tres considerationes de obseruantia diei sabbati.

ARTICVLVS PRIMVS.

De tribus, quæ principaliter considerari debent, circa festorum celebrationem. Cap. 1.

Primò consideremus recordationē, quia ait, Memento. In nullo quidem aliorum præceptorū posuit Dñs hoc verbum, memento. Et licet possent de hoc dari plurimæ rationes: vnā pono talem. Præiuderat enim Deus humanæ fragilitatis conditionem, & quantum in alijs diebus totius hebdomadæ mūdanorum sollicitudines memorias hominū occuparent, intelligentias excederent, atque affectiones, & voluntates delectabiliter insisteret: ideo, vt animarum prouideret ruinam, utasque redderet ante casum: memento, ait, vt diem sabbati sanctifices. Dicit enim in fronte huius præcepti, memento: quia secundum Alex. de Ales in 4. illud suū præceptum ultra literalem sensum, qui est de cessatione ab opere ciuili, habet vltius triplicem intellectum, s. tropologicū, analogicum, & allegoricum. Ideo hæc prima admonitio triplicem requirit sensum, s. vt memoriā habeamus trium diuinorum beneficiorum. Primò creationis, secundò redemptionis, tertio glorificationis: quasi nostri principij, nostri mediij, & nostri finis. Primò vt recolamus beneficij creationis. Nam tropologicè seu moraliter, per sabbatum signatur cessatio a peccato. Proinde circa creationem tria consideranda sunt.

S. Bern. de Senis, de Euang. aeterno. T. 2.

Primò, quod Deus vniuersa creauit: secundò, quod omnia propter hominem condidit: tertio, quod hominem ad sui imaginem formauit. Primo considerandum est, quod Deus vniuersa creauit. Ne igitur huius obliuionem incurreremus ait, Memento. Præiuderat enim Deus quosdam futuros esse, qui ponerent mundum esse æternum, eo quod per viam naturæ non possent intelligere creationem. Operatio enim naturæ materiam præsupponit: creatio autem, cum sit operatio Dei, est de nihilo aliquid producere per eius potentiam infinitam. Cōtra hūc errorem ait, Ioan. j. Omnia per ipsum facta sunt, &c. Ad hunc igitur errorem ab hoc seculo eliminandū sanctificari sabbatum ordinauit. Secundò considerandū est, quod Deus omnia propter hominem condidit. Vnde Aug. Deus creauit omnia propter hominē, & hominē propter se. Vnde Sap. 9. Sapientia tua constituisti hominem, vt dominaretur creaturæ tuæ, & disponat orbem terrarum in æquitate. Vnde Psal. Oīa subiecisti sub pedibus eius, &c. Tertio considerare oportet, quod Deus hominē ad imaginē suā formauit, sicut dicit Gen. j. Faciamus hominē ad imaginē, & similitudinē nostrā. Vnde Eccl. 17. Dñs creauit hominē de terra, & fm imaginē suā fecit illū. Ideo ne tāti beneficij effemus obliui, ait tropologicè, memento, s. quod quiescas & cesses ab offensione tāti beneficij creatoris. Et quantum ad hoc, fm Bonauen. in 3. dist. 37. istud præceptum non est tantum morale, sed etiā quomodo facit ad aliorum mandatorum moralium integram implentionē: quia dum homo vacat sibi, & Deo, melius cognoscit quid agendum, seu faciendum est. Propter hoc enim huic mandato specialiter præmittitur, memento: quia in eius memoratōne cætera memorantur. Hæc ille. Ex istis patet, quod transgressio huius præcepti est causa transgressionis omnium præceptorum, postquā in eius obseruatione, & recordatione omnia alia obseruantur. Secundo instituit Dominus sabbatū, vt fm allegoriam recolamus beneficij nostræ redemptionis: ideo ait, Memento. Licet enim tot, & tāta beneficia nobis desuper collata sunt: tamen propter peccata primorum parentum humanum genus æternæ damnationis obnoxium erat: ideo miserendo homini Deus carnē humanam assumpsit, laboresque nostro, atque erumnas, absque peccato pro nostra redemptione expertus est. Et licet Christus ab hora conceptionis suæ, vsque ad mortē laborauerit semper pro no-

Quid diebus festis considerandum pro eorum cultu.

Ex transgressione autem festi pendet transgressio aliorum præceptorū.

Astra saluatione : tamen in vltima septimana plus, quam in alijs laboribus pertulit. Nam Dominica Oliuarum, seu Palmarum, licet honorifice receptus esset: tamen cum per totam diem in predicatione, atque alijs sanctis operibus laborasset, ieiunus, & festus cum ad corporis refocillationem inuitantem neminem reperisset: Bethaniam ad domum Magdalene, & Marthae reuersus est. Feria secunda factum est consilium contra eum, feria tertia, quod moreretur, sancitum est. Feria quarta a Iuda proditore ex-titit. venundatus, feria quinta fuit proditus atque captus, feria sexta in cruce patibulo crudelissime est affixus, atque durissima morte sua, de morte nostra victoriosissime triumphauit. In sabbato vero requieuit ab omni opere, quod pro nostra redemptione patrarat, sicut propheta in persona Christi pronunciauit, dicens, Caro mea requiescet in spe. Et hoc allegorice significabat sabbatum, quod sanctificari dedit Dominus in preceptum. Vnde Augusti. lib. 4. super Gen. ad litteram ait: Probabiliter dici potest, obseruandum sabbatum Iudaeis fuisse preceptum in vmbra futura, quae spiritua-lem requiem figurabat. Cuius quietis ipse Dominus Iesus Christus, qui non nisi quies-do, voluit passus est, in sepultura suo myte-rium consummavit. Ipse quippe die sab-bati requieuit in sepulchro, & eam totam diem habuit sanctae cuiusdam vacationis.

Cur Dominus instituit sabbatum. Tertio autem instituit Dominus hoc sabba-tum, vt iuxta anagogyum intellectum reco-lamus beneficij glorificationis. Nam se-cundum hunc intellectum, sabbatum signi-ficat animarum quietem in patria. Vnde Augusti. in lib. de lapsu mundi. Tertium preceptum est de sabbato, quod Iudaei carnaliter celebrat, nos spiritualiter obserua-mus, in quo Dominus requieuit. Quod sic dictum intelligas, vt post bona opera scias te quieturum. Vnde Exo. 20. Sex diebus fecit Dominus celum: significans, quod in perfectione senarij sunt nobis opera fa-cienda, vt postea requie persinamur aeterna: quae secundum Bernar. rationi erit plenitudo lucis, voluntati mul-titudo pacis, memoriae commutatio aeterni-tatis. Propter enim hunc tertium intellectum, ait Deus: Me-memento.

Rationes, quare Sabbatum in Dominicum est mutatum. Cap. 2.

Secundo autem circa primam monitionem consideremus sabbati mutationem: quia s. mutatum est in die Dominicum. Iudaei n. sentiunt, q. preceptum de sanctificatione sabbati simpliciter sit morale. Cuius ratio est: quia die illa ab operibus nouis condendis cessauit, quare voluit Deus ab operibus seruilibus die illa vacare. Sed aduertendum est, s. catholicam veritatem, q. sabbatum propter tria mutatum est in diem Dominicam. Primo propter de-clarationem mysteriorum, secundo propter multitudinem privilegiorum, tertio propter exclusionem errorum. Primo propter declarationem mysteriorum: Circa quod aduertendum est, q. in precepto de sanctifica-tione sabbati tria sunt. Primu, quoddam simpliciter morale, secundum quoddam simpli-citer ceremoniale, tertium quoddam partim morale, & partim ceremoniale. Nam s. Alex. de Al. in 3. tria sunt in hoc precepto. Primo sanctificatio, secundo temporis assignatio, tertio observatio. Primo n. sanctifi-catio est ipsa, quae fit ad Deum vacatio oratio, colendo, meditando, sicut ait propheta di-cens, Vacate, & videte quoniam suauis est Dominus. Et hoc est pure morale. Secundo est ibi tem-poris assignatio, i. septima diei, & hoc est pure ceremoniale. Vnde Damasc. Sabbatum quidem septima dies vocatur, significat autem requiem. Hic numerus apud Iudaeos honora-bilis est, Deo in se habente honorari ipsum. Et sequitur: Non simpliciter hoc iussit, sed pro-pter quaedam spiritualibus virtutibus causas my-stice intellectas. Tertio autem obseruantia sabbati partim moralis, & partim ceremonialis est: quia si consideretur causa institutio-nis, inuenietur, q. institutum sit ad signifi-candum quietem metis, & animarum pacem. Vnde Damasc. Vacationis gratia, quae est ad Deum, vel ibi paruissimam vitam particulam ei tribuat, & requiescant, & seruis, & subiuga-le, sabbati obseruatio excogitata est: par-uulis, & sub elementis mundi seruis. Et se-quitur: Nos adhuc non sub lege, sed sub gra-tia: non adhuc particulariter seruientes Deo in timore, sed ei omne tempus offerre debe-mus. Vnde manifestum est, q. ratione institu-tionis significandi ceremonialis est obser-uatio sabbati: ratione institutionis operandi est in aliquo genere virtutis moralis. Et sic patet, q. partim est moralis, & partim ceri-monalis. Si autem queratur, quare in hoc pre-cepto

Triplici ratione sabbatum mutatum est in diem Dominicam.

Obseruatio diei Sabbati quae est partim moralis, partim vero ceremonialis.

Quare sabbatum mutatum est in diem Dominicam.

De obseruantia Sabbati.

Acepto sic miscuit praefata tria. Dicendum, s. m. Bonauen. q. hoc egit, vt apertius innuatur, q. quicquid latet, & quicquid patet, ad cha-ritate reduci debet. Ideo in hoc precepto, hic tria coniunxit: quia omnia alia madata in isto dependent, cu fit preceptum Spiritui sancto appropriatum, qui. i. est amor in diu-nis. Nec tamen ex hoc, q. Dnicam obserua-mus figuratiter obseruatur, sicut sabbatum in veteri lege: na Dnica no est instituta ad si-gnificandam, quod futurum est. S. m. Alex. de Aies, sed qd praeteritum, & praesens est: vide-licet resurrectio Dni, quae facta est octaua die, & iam in gloria est resurgens, est pre-sens in regno glori. Vnde de conse. dist. 3. c. sabbato, Papa Innocen. ait: Diem Dnicu ob venerabilem resurrectionem Dni nostri Iesu Christi no solum in pascha celebramus, verumetiam per singulas hebdomadas ipsius diei habitationem frequentamus. In Christo nempe resideret exemplar, & causalitas resur-rectionis generalis: & iam in ipso, sicut in capite glorificata requiescit humana natu-ra. Vnde Ioan. Damasc. Celebramus resur-rectionis diem, in qua Dns Iesus vita pri-ceps & Saluator hos, qui Deu spiritualiter colunt, in promissa hereditate introda-xit: s. i. iam in se praecursor noster in-travit: & resurgens a mortuis apertis ei ce-lestibus portis in dextera patris corporaliter sedet: vbi & qui spiritualemente seruant legem introibunt. Ex his patet, q. dies Dnica non est instituta ex causa praesigillante futu-rum, sed ex causa representante praeteritum. Vnde 75. di. c. q. in die Dominica Leo Papa inquit: Dies dominicalis diuinarum dispo-sitionu mysterijs est consecrata: vt quicquid a Dno est insignis constitutum, in huius diei dignitate sit gestum: & in hac die mundus sum-psit exordium: in hac die per resurrectionem, & mors interitum, & vita accepit principium.

Dominica dies ad quid instituta.

Duodecim privilegij diei Dominicae.

De duodecim privilegij diei Dominicae.

Secundo mutatum est sabbatum in Do-minicam diem propter multitudinem privilegiorum vtraque alicuius diei. In duo-decim etenim Dominica dies privilegiata est. Primum est, quia fuit prima omnium dierum: secundo est, quia erit vltimus pre-sentis vitae dies: tertium, quia illam nulla praecessit nox: quartum, quia sicut infra pa-terit ea, nulla ei nox sequetur: quintum, quia in ea creauit Deus celum, & terram, sextum, quia in ea omnes Angeli creati sunt, & bo-ni in celo gratificati, & glorificati fuerunt:

& econtra, & mali Angeli in eodem die pec-cantes de caelis ad inferos expulsi sunt: se-pimum, quia s. m. Orosium, in die illa pri-mu precepta sunt data filijs Israel. Octauu, quia in illa die natus est Christus. Nam, vt testatur magister historiarum, ea die, qua Deus dixit, fiat lux, visitauit nos oriens ex alto, & Christus natus est. In huius myste-rium, & figuram datum fuit manna in illo die, sicut dicit Orig. super Exo. Hoc quide probat per hoc, quod in Exo. 16. c. dictum est: Sex diebus colligetis illud, die autem sexta duplum colligetis. Patet enim diem sextu vocari illum, qui sabbatum precedebat, qui est feria sexta. Et ex hoc patet, q. manna die Dnica datum fuit. Si enim sex diebus cotinuis collectum fuit, septimo au-tem die cessatum est: & per consequens ma-na initium a prima die Dnica exordiu as-sumpsit. Nonum, quia die Dnica Christus destructis inferni claustris captiuam duxit captiuitate, ac Sanctorum animas de lymbo eripiens triumphaliter a mortuis resur-rexit, cuius resurrectio nostrae resurrectio-nis exemplar est. Decimum, quia in die Do-minica erit resurrectio omnium mortuorum & reddet Christus vnicuique s. m. opera sua. Vnde decimum, quia in Dnica Spiritus para-clitus Apostolis, & discipulis Christi oibus datus est. Duodecimum, quia in Dominica die erit initium, & continuatio sine fine lau-dum Dei in gloria sempiterna. Tertio mu-tatum est sabbatum in Dnicam diem propter exclusionem erroris. Taxauerat. n. Deus at-que statuerat sabbatum, vt subueniret populo Iudaeorum, eo q. sciebat illum ad idola-triam pronum. Et illum diem maximè ordi-nauit, in quo mundi creatio, & vnus creator cognosceretur, & rememoraretur: ideo in hoc solo precepto dicitur, Memeto. Quasi dicat: Memento, q. vnus est Deus, sub nu-mero senario creator vniuersorum. Eade-que ratione sancta ecclesia statuit diem Do-minicum. Nam s. m. Gentiles, dies Domini-cus primus est: quia in exordio illius diei sol, qui principalis planeta est, incipit domi-nari. Proinde vocant illum diem solis, atq; venerabantur solem tanquam Deum, s. m. Bonauen. vbi supra. Ex hoc quide mos inoleuit, q. in ortu solis tales idolatrae se vertebant ad solem, ac venerabantur eum per capitis inclinationem, ac reuerentiam cor-poralem, sicut Leo Papa in sermo. 23. scri-bit, dicens: De talibus institutis etiam gene-ratur illa impietas, vt sol in inchoatione di- uine lucis exurgens a quibusdam insipienti-

Quare sabbatum mutatum est in diem Dominicam.

Arioribus adoretur de locis eminentioribus : quod nonnulli etiam christiani adeo se religiose facere putant, vt priusquam ad beati Petri basilicam, quæ vni Deo vero, & viuo est dedicata, peruenerint : superatis gradibus, quibus ad suggestionem aeris superioris ascenditur, conuerso corpore ad nascentem se solem flectant, & curuatis cervicibus in honorem se splendidi orbis inclinent. Quod fieri partim ignorantia vitio, partim paganitatis spiritu multum tabescimus, & dolemus. Quare, & siquidem forte creatorem potius pulchri luminis, quam ipsum lumen, quod est creatura, venerantur: abscondendum tamen est, quod ipsa spectie huius officij, &c. ibi. Merito igitur Dominica dies instituta est, vt ille profanus error excluderetur, ac debita reuerentia in illa die Deo exhiberetur.

Quare alia festa, vltra diem Dominicam addita sunt. Cap. 3.

Quare diei Dominice ad circa sunt plurima festa.

Tertio vero circa primam monitionem, consideremus festorum additionem, seu adiunctionem. Plurima quidem festa vltra diem Dominicam, addita sunt ab Ecclesia sancta, & populo christianorum: & Christi, & virginis, & aliorum Sanctorum, quæ obseruanda sunt, tum propter preceptum ecclesie, tum propter rememorationem beneficiorum, quæ nobis à Deo in talibus diebus collata sunt: sicut est beneficium Natiuitatis Christi, Ascensionis, & confirmatum festiuitatum. In solemnitatibus etiam beatæ Virginis Mariæ seruiandum est, propter summas perfectiones, quas in se habuit, & nobis diuino munere inspirate, participat, & confert. Nam omnium gratiarum, quæ humano generi descendunt: sicut quod Deus generalis est dator, & Christus est generalis mediator: sic per gloriosam Virginem generaliter dispensantur. Nam ipsa est collum capitis nostri, per quod omnia spiritalia dona corpori eius mystico communicantur. Ideo Cantic. 7. de ipso dicitur. Collum tuum, sicut turris eburnea. Solent quidem beatæ Virginis deuoti propter reuerentia eius sabbatum ieiunare, eo quod in sabbato post Domini passionem tota fides de Christi mysterijs remansit in ea: & tale ieiunium laudabile est, si propter hoc non relinquuntur ieiunia ab ecclesia sancta instituta. Plerique etiam hora nona diei sabbati, a laboritio, seu seruilis opere cessant, a malis delictis, quibus antequam: & a qui-

D

Busdam ad præsens antiquus hostis prædominans effecit eos nuncios Antichristi. Contra quos dicitur Coloss. 2. Nemo vos seducat in cibo, vel potu, vel in parte diei festi, aut neomeniæ, aut sabbatorum, quæ sunt umbra futurorum: corpus autem Christi, id est veritas huius umbræ est Christus. Et iterum, de conse. dist. 3. c. peruenit, Gregor. ait: Peruenit ad me, quosdam peruersi spiritus homines praua inter vos aliqua, & sanctæ fidei aduersa seminasse, ita, vt in die sabbati aliquid operare prohiberent. Quos quid aliud nisi prædicationes Antichristi dixerim; qui veniens diem sabbatum, atque Dominicum ab omni faciet opere custodiri. Quia enim mori se, & resurgere simulat, haberi vult in veneratione Dominicum diem: & quia populum iudaizare compellit, vt exteriorem ritum legis reuocet, & sibi Iudæorum perfidiam subdat: coli vult sabbatum. His autem temporibus nostris plerique circa hoc decipiuntur, atque decipiunt per quandam epistolam, quam dicunt de coelo ab Angelo oblatam in Hierusalem super altare beati Petri, cum veraciter ab inferis de cancellaria sit delata, cum ibi sint multa falsa, stulta, ac mendaciosa plena: quapropter esse non possunt Deo, nec beatæ Virgini grata. Proinde extra de ferijs. c. licet, in glo. Hostiæ. ait, quod in sabbato magis, quam in alio die operari debemus, ne iudaizare videamur, sicut patet de præalleg. c. peruenit. Tamen hoc non est prædicandum, vbi sabbata male custodiuntur. Ceteras vero solemnitates Sanctorum, quas statuit sancta Ecclesia celebrandas, obseruare etiam obligamur, eorum certamina recolentes, ac martyria eorum. Ipsi nanque simul cum beata Virgine nobis impetrant misericordias Dei. De talibus habetur Apoc. 11. Hi habent potestatem super aquas, s. gratiarum impetrandarum à summo Deo. Quæ autem festa celebranda sint, pro maiori parte ponitur de conse. dist. 3. c. requirere ibi. vel statim diocesane consuetudini vestræ. Etiam celebranda sunt illæ festiuitates, quas singuli episcopi cum clero in suis episcopatibus populo indixerint celebrandas. De hoc etiam habetur, extra de ferijs. c. conquestus. Notandum est tamen, quod inter celebrandos dies in præalleg. c. expressos, sunt quidam qui de facto, & communiter, & tantum ad cessationem ab operibus non festantur, sed per contrariam consuetudinem abrogati videntur, cum in eis habeat locum, eo quod non sint ita de præcepto Dei, sicut

Asicut Dominica dies, & multi cum ea. Illi autem dies, sunt tres dies Rogationum. Quidam etiam non seruant omnes septem dies Dominicæ passionis, nec etiam per totam octauam Paschæ. Sunt & alia festa per consuetudinem totius Ecclesie introducta, sicut sancti Nicolai, sancti Antonij abbatibus, & quædam alia, quæ secundum consuetudinem patriæ celebranda sunt.

ARTICVLVS SECVNDVS.

A quibus abstinendum, atque cessandum est omnibus diebus festiuis, maxime in die Dominico.

Secunda vero mystica admonitio cessationis est, quia subditur, vt diem sabbati. Sabbatum enim requies interpretatur eo quod in die festo debet homo quiescere non solum ab illicitis, verum etiam a multis, quæ licite alijs temporibus exercentur, i. ab omnibus, quæ seruilis dici possunt, sicut Exo. 20. in dicto precepto Dñs ait. Die autem septima sabbatum Domini Dei tui est: non facies in eo omne opus, s. seruire. Triplex est enim seruire opus. Primum est opus culpæ, secundum est opus fortunæ, tertium est opus naturæ.

Triplex opus seruire.

Quod ab omni mortali culpa in omnibus diebus festiuis abstinendum est. Cap. 1.

Triplex culpa ad quam reduci est cessatio maiorum. Primum seruire opus est culpæ, teste Io. 8. Qui facit peccatum, seruitus est peccati. Triplex est. n. culpa, ad quam reducitur omnis cessatio mundanorum, sicut 1. Io. 2. dicitur: Si quis diligit mundum, non est charitas patris in eo: quoniam omne quod est in mundo, concupiscentia carnis est, & oculorum, & superbia vitæ. Superbia est in mente, luxuria in carne, auaritia est in substantia temporalis: quæ omnia amplius in festis, quam in ferijs in Dei contumeliam frequentantur, a quibus omnino abstinendum est.

Triplex culpa ad quam reduci est cessatio maiorum.

Contra peccatum superbiæ.

Abstinendum est contra peccatum superbiæ.

Primo inquam abstinendum est a peccato superbiæ. Quot pompis, quot vanitatibus, quot fastuositatibus diebus festiuis honoratur corpus, & confunditur spiritus? Tunc quidem felicior est, qui

exquisitori excessu bellum ordiat contra Deum: tunc mulieres æmulantur certatione insano studio altera alteram in vanitatibus superare contendit: tunc pretiosiora vestimenta, ampliori que cultu surgunt in prælium contra Christum. Ecce palam vaticinium, Esa. 3. & manifesta superbiæ signa. Nunc gestant stellas, aut lunulas aureas, vel argenteas vario fulgore pendentes, necnon & perlarum torques cingentes collum: in capite vero crines ornati, quam diebus ceteris discriminabilibus colligantur. Tunc apparent murenulæ argento vermiculatae, olfactoria odore fragrantia, atque inares, & anuli pretiosi multiplicantur: tunc palliola acus & specula, syndones, thestrila, & vitte cum crispanti crine, non desunt. De talibus dicitur Esa. 3. Eleuate sunt filia Syon, & ambulauerunt extento collo, & nutibus oculorum ibant, & plaudabant, & ambulabant pedibus suis, & composito gradu incedebant. Quanta autem fastuosa pompa incedant maximè pulchriores, quis valeret exprimere? vt verificetur verbum, quod de talibus dictum est, Fastus inest pulchris, sequiturque superbia formam.

Contra peccatum luxuriæ.

Secundo abstinendum est a peccato luxuriæ. Nam omnis luxuria in Dominica die, & in alijs præceptis festis duplex est peccatum. Vnde Alex. de Ales in 3. in expositione huius præcepti, ait: Qui fornicatur die Dominico, duobus peccatis peccat. Nam peccatum potest dupliciter numerari, scilicet vel ratione reatus, vel ratione actus. Verbi gratia: In illo, qui deflorando virginem tali modo eam deflorat, quod interficit eam: talis dupliciter peccat vnicuique actu, scilicet interficiendo, & stuprando. Vnde ratione reatus duo sunt ibi peccata, sed ratione actus est ibi tantum vnum: similiter contingit hic, & in qualibet mortali culpa, quæ de sui natura etiam extra festiuum diem contingeret esse mortalem. Secundum etiam quosdam, cum hoc preceptum affirmatiuum sit, quia dicit, memeto vt diem sabbati sanctifices, obligat semper, sed non ad semper. Tenetur enim homo ex debito die Dominico, vel semel in hebdomada, Deo vacare, atque Deum recognoscere in aliqua hora, licet non in qualibet aliter mortaliter peccat. Proinde qui est in mortali culpa, & non conteritur, denuo mortaliter peccat: quia transgreditur præceptum

De peccato luxuriæ.

Peccati ratione reatus.

A ptum Dñi, qui præcipit in die sabbati esse vacandum Deo: & maximè cõteri oportet cõgruis horis, vt puta dum dñs missa, vel vespere. Tenetur etiam ad propositum confitendi, & satisfaciendi loco, & tẽpore oportunis: quod qui omittit, nonã incurrit culpam transgressionis præcepti de sanctificatione sabbati, atque obduratione in priorũ culpa, & obligatione primaria: nec quisquã excusari potest, quin in diebus solemnibus missam audire teneatur, sicut infra, circa finem huius sermonis, dicemus. Proinde saltem in eleuatione corporis Christi pectus tundimus: in quo vera, & integra penitẽtia denotatur. Nã in percussione contritio denotatur, in sono confessio iudicatur: sed in manu satisfactio demonstratur. Nec solum ab illicito concubitu alienarũ abstinere necesse est, sed etiã ab vxore propria tali tempore abstinendum est. Vnde 33. q. 4. c. quotiescunq;. Aug. ait: Quotiescunq; autẽ dies natalis Domini, aut reliquæ festiuitates deuenierint: non solum ab infidelium concubinarũ cõsortio, sed etiã a proprijs vxoribus abstinete. Et iterum in c. si causa, Ambr. ait: Si causã procreandorum filiorum ducitur vxor, non multum tẽpus concessum vñ ad ipsum vsum: quia & dies festi, & dies processionis, & ipsa ratio conceptus, & partus, iuxta legem, cessare vsum carnis his debere temporibus demonstrant. Lex illa Leuit. 12. etiã idem repetit. Proinde Alex. de Ales in 2. ait, q̄ qui nulla necessitate ductus, sed causa fatiandæ libidinis, tẽpore debito orationi, sicut sunt festiui dies, carnalem copulã instantanter petit, nõ causã procreationis prolis: talis mortaliter peccat. Et dicitur tẽpore orationis solẽniter ab Ecclesia instituto: aliter autem esset, si peteret causã vitandæ fornicationis in se, vel in reliqua persona. Sed quid de reddente debitum tali tempore? Respondet Alex. vt supra, q̄ petens illo tẽpore peccat, sicut prædictũ est: sed reddẽs pot non peccare, si reddit quod alienũ est, & cum animi anxietate propter id, quod est ibi de morbo concupiscentiæ. Sed fm Durandum, qui causã fatiandæ libidinis debitum petit, semper mortaliter peccat: sed plus in prædictis diebus. Quã execrabile sit talibus diebus vacare lasciujs, cantibus, & choreis, vbi visu, auditu, gustu, tactu mertes astantium illaqueantur & contaminantur, quis exprimere potest? Non enim delictijs, & epulis carnalibus diem Dominicum deputauit Deus, sed magis ipsum sacris exercitationibus, & sancto ocio cõsecrauit. Be-

Casus notabilis.

D

nedit enim Deus diei septimo, & sanctificauit illum, Gen. 2. Nõ enim exposuit eũ carnalibus delictiarũ sporeitij polluedum. Proinde de conse. dist. 3. c. irreligiosa, sacru concilium ait: Irreligiosa consuetudo est, quã vulgus per Sanctorum solẽnitates agere consueuit. Populi, qui debent ad diuinã officia attendere, saltationibus turpibus inuigilant: cantica non solum mala cantãtes, sed & religiosorũ officijs perstrepunt. Hęc enim, vt ab omnibus prouincijs depellantur, sacerdotum, & iudicũ a concilio sancte curã committitur. Sed vñ, & iterũ dico vñ his, qui sunt in causã efficaci tantorum malorum p suos lasciuos sonos: quare de omnibus malis, quæ occasione pulsationis suæ astantibus euenire cõtigerit, reddent apud iustum iudicem rationẽ: quia sicut dicitur extra de iniur. & dam. c. si culpa. Qui occasione damni dat, damnum dedisse videtur. Quorum etiã malorum patratores sunt, qui diebus festis decubãt in tabernis: quot ibidẽ iuramenta atq; periuria, blasphemias, ebrietates, & rixæ, contumeliæ, murmurationes, detractiones, atq; profani ludi, sicut 1. Cor. 10. dicitur, sedit populus mãducare & bibere, & surrexerunt ludere. Et si opera seruilia prohibentur, quanto magis carnalia prohibentur? Hoc intelligens Aug. in lib. de decem chordis, ait. Dicitur tibi, vt spiritualiter obserues sabbatum, non quomodo Iudæi obseruant: carnali enim ocio vacare volunt ad nugas, atque luxurias suas. Melius enim faceret Iudæus, si in agro suo aliquid vtile seminaret, quã in teatro seditiosus existeret. Et melius foemina eorum in die sabbati lanam facerent, quã tota die in neomenijs suis impudicẽ saltarent. Hoc autem dicit Augusti. non quia non sit cessandum in diebus solemnibus a negotijs actuum exteriorum: sed quia prædicta lasciuia non tantum in diebus festis, sed in omni tempore prohibita sunt. Miramultorum insania per totam septimanam laborare pro misero corpore, & in die festo laborare pro damnatione infelicis animæ. Admiranda dementia non velle potius laborare in seruitio Christi: stupenda vesania per rotam hebdomadam laborare in operibus licitis, & diem Dominicum polluere & violare ludis, & voluptatibus, ebrietatibus, & choreis. Sed audiant, quid Dominus ait, Amos 8. Conuertam festiuitates vestras in luctum, & omnia cantica vestra in planctum.

Con-

A Contra peccatum auaritiæ.

De peccato auaritiæ.

Tertio abstinendum est a peccato auaritiæ. Mira quidem, & inconsiderata est vsurarium cupiditas, qui ad numeros tanta cupidine flagrant, vt nulli solennitati Dei, aut virginis Mariæ, aut Sanctorum parcant: in die festo de quolibet cõtractu peccatum suum auaritiæ duplicãtes, sicut ex dictis patet. Sunt quoque pleriq;, quos in tantam insaniam auaritiæ diabolus dementaui, q̄ quasi nullum æstimant lucrum, nisi quod in festiuitatibus cumulant: immo ad pauperum extremam deuenire se credunt, nisi lucrantur diebus festis. Sæpe enim videbis hominem iam decrepitũ, iamq; mutantem gressum, & capite tremulum, diuitijs plenum, cõsanguineis desolatũ, penẽ in habitaculo suo solum: & tamẽ in diebus festis tantis exercitijs, tot anxietatibus, tot sollicitudinibus laborare, quasi videretur sibi deficere mundus. De tali homine dicitur Eccles. 4. Vnus est, & secundũ non habet, non filium, nõ fratrem, & tamẽ laborare nõ cessat: nec tamen satiantur oculi eius diuitijs, nec cogitat, dicens, Cui laboro, & fraudo animam meam cunctis bonis? O miseri & miserabiles, potius vultis per labores, & anxietates in præsentia vita inchoare infernum: q̄ per corporalem, & mentalem quietẽ iam incipere paradysum. Potius eligitis portare pondus, quod est peccatum in infernum deprimens: q̄ onus leue, quod est amor in celũ erigens. Potius concupiscitis cum damnatis subesse diabolo, q̄ saluatione subesse Christo. Non tantum ab his principalibus culpis in diebus festis abstinendũ est, verum etiã a cæteris diuinis offensis: quæ licet implicite in plerisque scripturæ locis insinuantur in multis actibus, qui Iudæis in die sabbati interdicti erant. Primo videlicet onera portare, secundo ignem accendere, tertio uas calcare, quarto debita repetere, quinto cibos emere, sexto cibos coquere, septimo plus quã mille passus itin erare, octauo ligna colligere, nono qualibet seruilia opera operari. Moraliter enim primo onera portat, qui diuinis offensionibus non renunciat. Ideo dicitur Psalm. 37. Iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum, & sicut onus, &c. Secundo ignem accendit, qui iurgia seminat, & mala consilia promit. Vnde Esa. 50. Ecce vos accendentes ignem accincti in flammis, scilicet estis. Tertio uas calcat, qui contra spiritualia bona nauscat. Vnde

Quid portare onus in die sabbati.

Exempla.

Prover. 27. Anima saturata calcabit fauã. Quarto debita repetere; est iniurias malo animo ad memoriam reuocare. Vnde Ecclesiasti. 10. præcipit Dominus, Omnes iniurias proximi ne memineris, & nihil agas in operibus iniuriæ. Quinto cibos emere, qui oculos suos in vanitatibus pascit. Ideo petit, Psalm. dicens, Auerte oculos meos, ne videant vanitatem. Sexto cibos coquit, qui ventrem suum quasi Deum per ingluuiam pascit, prohibente Domino, Lu. 21. Attendite autem vobis, ne grauentur corda vestra crapula, & ebrietate. Septimo, amplius quã mille passus vadit, qui pro illicitis operibus hinc inde discurret. Ad talem animam, Hierem. 31. Dominus ait: Reuertere virgo Israel, reuertere ad ciuitates tuas istas: vsquequo delictijs dissolueris filia vaga? Octauo ligna colligit, qui mundanis delectationibus animum frangit seu flectit. His dicitur illud Psalm. vt quid diligitis vanitatem, & queritis mendaciũ? Nono vero ille opera seruilia agit, quicumque Deum offendit. Proinde Leuit. 23. Dies septimus, quia sabbati requies est, vocabitur sanctus: omne opus non facies in eo. Amplius enim abstrahit animam a diuinis quæcunq; mortalis culpa, quã quodcunq; exercitium corporale licitum, & honestum.

Similia.

Quod ab omni opere fortuna in diebus festiuis abstinendum est, & in quibus casibus talia opera licita sint.

Cap. 2.

Secundo autem dicitur opus seruile, & culpabiliter factum ipsum opus fortunæ. Et circa hoc ponantur aliqui casus, in duobus quaternarijs subdistincti. Primus quaternarius, & primo quaternario ponatur tex. j. c. extra de ferijs: vbi sacrum concilium ait: Omnes dies Dominicos a vespera in vesperam cum Dei veneratione decreuimus obseruari, & ob omni opere illicito abstinere: vt mercatum in eis minimè fiat, neq; placitum: neq; aliquis ad mortem, vel ad penam iudicetur: nec sacramenta, nisi pro pace, vel alia necessitate præstentur. In hac etenim decretali quatuor ponuntur casus. Primus est de mercato, vel foro. Circa quem Rodonense distinguit, dicens: quod euntes ad talia mercata, aut mercantur ea, quæ necessaria sunt ad festum illius diei, sicut pullos, carnes, vinum, & consimilia: &

Casus obseruatione digni.

F 4 tunc

A tunc non peccant, dum tamen propter hoc diuina officia audire non præmittant. Aut mercantur alia, & tunc aut faciunt ex necessitate, aut ex lucri cupiditate, sicut solent facere mercantes, qui propter frequentandas nundinas, & mercata, vix aut nunquam tali tempore Ecclesiam intrant: & sic a mortali culpa excusari non possunt. Quidam tamen dicunt, quod mercata, quæ ex quadam necessitate fiunt de victualibus, & necessarijs ad aliquem usum vel diem, non credunt esse illicita: dum tamen propter hoc non se subtrahant a diuinis. Quidam etiam probabiliter dicunt, quod tenentes forum die Dominico, mortaliter peccant: maxime tempore missæ, vel vespere, quando Deo vacare deberent: atque excusari non possunt, nisi duplici ratione. Primo ratione dispensationis, secundo ratione necessitatis. Primo autem, quod non liceat ratione dispensationis, clarius per primum c. de ferijs superius allegatum patet. Secundo vero, quod non liceat ratione necessitatis, patet: quia necessitas non excusat, nisi in aliquo casu, vel in persona, vel in aliquo loco, vel in aliquo tempore. Primo licet in aliquo casu, utpote propter periculum pluuie: quando quidem amitteretur bladium in area, vinum in vinea. Sed Alex. in 3. oportet, quod sit maxima necessitas ad hoc, quod indulgentia detur in Dominica die, utpote cum alijs non posset differri, urgente tali necessitate homines excusantur, ut patet extra de ferijs, c. conuestus, in fi. Idem quoque dicendum est de ferijs. Secundo in aliqua persona, ut si aliter non posset acquirere victum, & necessaria pro necessitate, & sustentatione nature sue, atque suorum: talis etenim excusatur, quia ut dicitur j. q. j. c. remissionem: necessitas non habet legem, sed ipsa facit sibi legem: & extra de obserua. ieiun. c. consilium, & extra de reg. iur. quod non est licitum in lege, necessitas licitum facit. Tertio licet in aliquo loco, de quo patet, extra de ferijs, c. licet, ibi Alex. 3. ait. Indulgemus, ut liceat parochianis vestris diebus Dominicis, & alijs diebus festiuis, præterquam in maioribus anni solennitatibus si alleca, se inclinauerunt eorum captione, ingruente necessitate intendere: ita quod post factam capturam ecclesijs circumpositis, & Christi pauperibus congruam faciet portionem. Quarto licet in aliquo tempore, utputa tempore vindemiæ seu messis, quando imminet periculum hostium, de quo extra de ferijs, c. conuestus, in fi. Sed hic pestis, quæ in plerisque locis in-

leuit, s. tenere forum in die Dominico, vel in alio die festo, in nullo prædictorum casuum cadit: ergo nullo modo ipsum tenere generaliter, sicut fit in quibusdam locis, siue mortali culpa fieri potest. Si quis autem obstat, quod præceptum impositum de ferijs, in c. j. ex consuetudine abrogatum est. Dicendum est, quod consuetudo contra præcepta Decalogi non valet: quia abusus est, & corruptela. Vnde 8. di. c. mala, dicitur: Mala consuetudo, non minus quam perniciosa corruptela abijcienda est, vel vitanda: quæ nisi citius radicitus euellatur, in priuilegiorum ius ab imperitis assumitur: & incipiunt præuaricationes, & variæ præsumptiones celerrimæ non compressæ pro legibus venerari, & priuilegiorum more perpetuo celebrari. Nam consuetudo contra naturalem ius scriptum nullo modo excusat, sicut patet 32. q. 7. c. flagitia: & extra de consue. circa finem. Secundus autem casus prohibitus in prædicta prima decretali, extra de fer. est in die Dominico placitare. Idem habetur in alijs festis præceptis, sicut patet 15. q. 4. per totum. Et secundum glo. in prædicto c. nulla causa tractari debet in Dominico die, nisi hic pietas suaderet, ut in vlti. c. de ferijs patet. Suadet autem pietas, si causa est debilius, vel miserabilium personarum: & sicut ibidem patet, in talibus diebus iudiciarius processus non tenet, nisi de consensu partium fiat. Tertius casus ponitur ibi, si quod nullus ad mortem, vel ad pœnam iudicari potest: maxime cum nulla causa tunc tractari debet, secundum glo. ibidem. Quartus casus est, quod sacramenta, id est iuramenta, nisi pro pace, vel alia necessitate præstari non possunt. Pro pace enim iurari omni die potest, cum sit pietatis opus, 22. q. 1. omne quod. Licet potest etiam fieri pro alia necessitate, secundum glo. puta pro fide, pro obedientia, pro fama, ex de elec. c. significasti. Vnde versus.

Pax, & fama, fides, reuerentia, cautio damni. Defectus veri, sibi poscunt magna cauere.

Secundus quaternarius.

Addantur alij quatuor casus. Primo de carnificibus, qui vendunt in festiuis diebus carnes crudas. Nam siue necessitate, & vendere & emere prohibiti est: non creduntur tamen peccare mortaliter, si carnes in festo præparent, ut in die sequenti vendant, si prius commode non poterant præparare, aut præparata seruare. Sed quid fiet, quod sunt tria, vel quatuor festa im-

A mediâ subsequenti sibi? Dicendum, quod tunc prudenti discretione utendum est, semperque deferendum solenniori Diei. Verbi gratia: Erit die Sabbati Apostoli festum, cui Dominica subsequetur: sequenti quoque secunda feria erit adhuc aliud præceptum festum: tunc quidem maxime tempore æstiuo licet in sabbato vendere carnes pro sequenti Dominico die, ac pro secunda feria vendere suo die. Non sic puto licere hyemali tempore, eo quod tunc carnes faciliter conseruantur pro aliquibus diebus absque corruptione. Secundus casus est de tabernarijs, quorum abusus non sine grauissima culpa est, scilicet summo mane, in qua nunquam quasi audiendo missas, nec intradi ecclesiam, quasi sint diaboli parochiani, ad quorum ecclesias, i. tabernas maioribus habet cōcursum, quibus habeant sacerdotes ad ecclesiam Christi. Hi siquidem sunt arcendi, ne talibus diebus possint aperire tabernas, nisi i. hora tertiarum vel circa, cum efficacem præstent occasionem, vel quod multi non visitant ecclesias ut audiant diuina sicut debent: vel quod postquam hiberint & inebriati fuerint in tabernis, vadant ad ecclesiam non solum sine merito & fructu, verum etiam cum demerito & animæ detrimento. Ceterum qui occasionem damni dat, damnum dedisse videtur. c. si culpa, extra de iniurijs. & dam. Ex quibus manifestè patet, quod omnium malorum, quæ maxime eo tempore illi patrant, quos recipiunt in tabernis vel non audiendo missam, vel verbum Dei, vel alia perpetrando non urgente necessitate: participes sunt, & reddituri sunt apud iustum iudicem rationem. Sed quod peius est, eo tempore sicut & alio concurrunt illuc propter potestates quidam vel quædam, qui vendunt aliqua gula, & potus incitamenta, quasi aut raro, vel nunquam ecclesiam visitantes, quorum malorum tabernarij in causa sunt. Tertio casus est de hortulanis, qui vendunt herbas & quoscumque fructus, atque de quibus dicendum credo, quod illos fructus atque herbas, qui diebus illis cõter consumuntur, vendere & emere licet, prædicatione & missa & alijs diuinis, ad quæ tenentur, non præmissis. Nam & panem & decoctas carnes & confimilia proccurrentibus diebus vendere & emere licet cõ conditionibus iam præmissis: Quartus casus est de vendentibus quasdam mercicunculas, maxime ad mulierum ornatum & vanitatem, vel ad alliciendum adolescentulos, vel pueros ad gula leccacitatē, vnde tã

ex mulieribus quam adolescentulis & pueris multa enormia subsequuntur, quæ oia vendere solent cõmuniter in locis sacris: talia emere aut vendere nequaquam licet, tum propter diem festum: tum quia sunt incitamenta luxuriæ, vanitatis, & gula: tum etiã quia cõter prophanat sacra loca. Cæterum abhorrenda est quorundam consuetudo, quibus ultra prædictos non satis est mercibus suis polluere sacra tempora, sed et polluit sacra templa. Quos profecto cum inuenisset Iesus in templo, quid quæso egisset, postquam tanta seueritate usus est contra eos, quod emebant & vendebant in eo ea, quæ diuino cultui & sacrificijs offeriebantur. Nam tanto zelo contra tales accensus est, ut manibus proprijs ad se, & sua extra templum proijcenda flagellum sumpsit, & eos proprijs manibus expulit. Quod contra quoscumque scelestos alios nunquam fecisse refertur. Proinde. 16. q. 7. c. & hæc. Origenes ait. Eijciens ementes & vendentes de templo, & mensas nummulariorum euertens, & cathedras vendentium columbas: ad correctionem populi fecit, ut non mundanis festiuitates in nomine Dei celebrent, nec emptioibus & venditionibus vacent in loco non competenti, in quo non debent emere vel vendere: sed orationibus tantum vacare, atque congregari quasi in domo orationis. Vnde contra tales terribiliter intonat. cap. decet domum Dei sanctitudo, extra de immu. eccle. lib. 6. Proinde omnes, qui tales ibidem vendere aut emere vident, exemplo Christi diuino zelo succensu, illos redarguere debent: & si fas est, expellere a sacris locis, si tamen absque scandalo id fieri potest.

Questio.

Pro dictis in præcedenti cap. ac dictis in c. sequenti, merito quæri potest, quomodo præceptum de Dominica die ab homine dispensari potest, cum Decalogi sit morale? Ad quod dicendum, secundum Alex. de Ales de in 3. quod morale Decalogi duobus modis dicitur. Vno modo, quod est de ipsa essentia Decalogi, secundum primam intentionem: secundum hoc, vacatio secundum aliquod temporis in determinatè est morale Decalogi. Alio modo dicitur Decalogi morale, quod est ad clarandum Decalogum: & secundum hoc, vacatio diuina dicta est morale Decalogi tempore gratiæ, sicut septima tempore legis: & istud est morale disciplinæ, i. morale existimatione diuina in mysterium ecclesiæ, & in tali ecclesia habet

Questio.

Solutio.

H

A habet dispensationem exigente necessitate, sicut dicit beatus Ber. in lib. de dispensatione, & præcepto, ex auctoritate Leonis Papæ, ubi necessitas non est, nullo modo violentur sanctorum Patrum instituta: ubi necessitas fuerit, ad utilitatem ecclesie, qui potestatem habet ea dispensare: ex necessitate enim fit mutatio legis. Hæc ille.

Quæ opera naturæ in diebus festiuis prohibita sunt. Cap. 3.

Tertio verò dicitur opus feruile, opus naturæ. Et circa hoc quinque quaternarios casuum declaremus. Primus

B quaternarius est de his, qui tenentur dominis vecturas bladum, atque eis salmas afferunt in diebus festis. Tales enim, secundum Guil. non excusantur a culpa: nisi alia necessitas compellat eos. Qui enim aliqua necessitate coguntur, excusari possunt. Vnde extra de regul. iuris. c. quod non est licitum in lege, necessitas licitum facit. Nam & sabbatum custodire præceptum est: Machabæi tamen sine culpa pugnant in sabbato. Hæc ille ibi. Secundus casus est de his, qui compelluntur a Dominis seu officialibus ciuitatum atque terrarum in solemnitatibus laborare. Tales si iusto metu hoc facere compelluntur, secundum Guil. excusabiles sunt: vel non tenentur parere, nisi in licitis rebus & honestis. Ceterum qui eis laborare præcipiunt, si id agunt cogente necessitate, vel guerra, vel alia quacunq; iusta causa: tunc quidem excusabiles præcipientes atque obediens sunt. Si autem sine iusta causa id præcipiant, sed non sine iusto metu in obediens id fiat, tunc culpa est præcipientis & non obediens: quia ut dicitur. 3o. q. 1. c. ad limina: Inculpabile iudicandum est, quod necessitas intulit. Tertius casus est de vectoribus mercium, vel personarum, aut alimenterum ad remota loca. Tales. n. si sine graui incommodo quiescere possunt in festo, debent finem excusari possunt propter necessitatem per iura allegata, facit ad hoc. 1. q. 7. c. qd. pro remedio. ubi sic dicit. Quod pro remedio ac necessitate temporis statutum est, constat primitus non fuisse. Quod verò necessitas non reperit, cessante utique necessitate, debet cessare pariter qui urgebat. Quartus casus est de itinerantibus seu cursoribus, ac cunctis consimilibus. Itinerare enim minimè licet, nisi homo magna necessitate cogatur. Aggrauat enim Guil. sacerdotum & regularium culpam, qui do-

De his qui tenentur blada deferre ad Dominos in tenentur diebus festis.

Casus notabilis.

minicis diebus quadrigant, vel equitant, & huiusmodi operantur sine urgente necessitate: quia malo exemplo eorum ceteri corumpuntur. Ex quo sequitur, quod quanto maioris famæ sunt tales, tanto grauius peccant: quia talis actus eorum magis corrumpit aspicientium mentes. Sed quid si prælatus præcipit subdito suo, quod in die Dominico seu festo itineretur? Dicendum quod si prælatus urgente necessitate, de qua ipse iudex cogit subditum suum itinerare: neque ipse, neque subditus peccat. si verò absque necessitate: tunc prælatus, & non subditus peccare videtur. Si verò prælatus ob subditi infestationem absque legitima, & urgente necessitate, itinerandi ei licentiam præbet: tunc mortaliter peccant prælatus, & subditus, postquam nullum eorum necessitas cogit, nec legitima causa adesse videtur. Sicut utique quidam putant, quod possunt licitè in die festo itinerare, ut possint in die sequenti ieiunium obseruare, cum ieiunium regloriarum sit de iure humano, nisi si forsitan propter votum, & obseruatio Dominicæ sit de iure diuino. Præterea sicut testatur Apostolus ad Rom. 3. Non sunt facièda mala, scilicet sicut est festorum violatio, ut veniant bona, scilicet obseruatio ieiuniorum. Nam obseruato die festo, si in itinere superuenit necessitas aliquo modo frangendi ieiunium, non est transgressio professionis suæ: cum & beatus Franciscus in regula sua dicat apte: tunc verò manifesta necessitas non teneat fratres ieiunio corporali. nec tantum, nec tam malum exemplum est festo fragili & ignorantis, tempore necessitatis ieiunium frangere, sicut die festo, maxime die Dominico itinerare. Licet nihilominus pro suæ & aliorum animæ edificatione atque salute, in die etiam Paschæ iter facere, ut pote pro prædicando, vel audiendo, verbum Dei, pro missa dicenda, seu audenda, pro penitentia sumenda, & consimilibus bonis. Ire tamen ad festa & ad mundana solatia, quæ fieri solent in præcipuis festis, sacrilegium puto.

Secundus quaternarius.

Addamus alios quattuor casus. Primus est de aromatariis, quibus non licet laborare seu vendere, nisi urgente aliqua necessitate: ut puta infirmitate, & sic de alijs, quibus sine scandalo subueniri non posset. Nec ideo debent tenere apothecas apertas, sed cum discretione, & honesta-

Aromatarij.

A honestate diei festi, verbo verò Dei ac missa non prætermisissis. Proinde solent aromatarij statueri, ac insimul conuenire in ciuitatibus magnis, quod vicissitudinariè vnus in contraria necessitatibus occurrentibus habeat subuenire: attamen aromatarij medicorum in omni tempore necessitatibus languentium licite subuenire possunt: medicum verò & artem medicinæ quolibet die licitè exercere, & inde discretum salarium accipere possunt: & si merentur quolibet die pauperibus subuenire, multo amplius merentur in die festo. Nam sicut supra patuit, sicut duplicatur reatus in quolibet mortali actu propter diem festum, duplex meritum quodammodo ex quolibet virtutis actu augmentari debet in eo: cum non minus potest charitas in bonum apud Deum mereri, quam iniquitas demereri. Et sic dicendum credo de omnibus operibus bonis actis in die festo. Secundus est de barbitonforibus & saguinis minoribus, qui secundum Guil. si in festis artem suam exercent propter lucrum & cupiditatem, a culpa minimè excusantur: sed si faciunt eam propter necessitatem eorum, quibus seruiunt, & præterea recipiunt, excusabiles sunt. Porro illi qui de talibus requirunt ea, non excusantur, si aliter poterant sibi commodè prouidere: alioquin excusari possunt. Minime nihilominus excusantur, qui in hyeme vel in alio tempore nobiles in sabbato radunt, vel in alio festo in nocte vsque ad matutinum sepius laborando. immo quod abominabilis est, radunt quosdam inmane magnarum solemnitarum, ut sic polyti vadant, & visitent templum Dei, arantes illa atque sulcantes & resuscitantes lasciuis mentibus, & peccatis oculis, multarum infelicitum mulierum animas vulnerantes, quibus barbitonforum præstant illorum malorum occasio. Tertius autem casus est de ferratoribus eorum, & aliorum animalium: talibus non laborare non licet, nisi cogente necessitate eorum, quibus seruiunt, si hoc non agant ex animi cupiditate. Quartus casus est de sutoribus, qui ex ingluuie lucri promittunt, quæ tempore breuitatis seruare non possunt sine manifesta præcipuarum solemnitarum transgressione. Vnde pro incisorum vestimentorum expeditione, & complemento sutorum cum adiutoribus & famulis suis per totam noctem magnarum sæpe solemnitarum laborant, atque totum mane sepius occupant in induendo nouas vestes, vel mulieres, & nedum audiunt in talibus diebus prædicationem vel missam: sed sepe in ma-

ioribus solemnitatibus non intrant ecclesiam. Idem quoque iudicium est de cerdonibus & caligarijs: quoniam sutorum participant iura.

Tertius quaternarius.

Alium quaternarium subiungamus. Cuius primus casus est de molendinis ad ventum, siue ad aquam. Nam si absque magna opera hominis exercentur, credit Guil. consuetudinem regionis obseruandam non prohibitam a prælatis. Sed mihi non placet, nec hoc prædicandum est. Molendina verò quæ exercentur cum iumentis, quiescere debent. Nam Exo. 20. iumentis vacare sabbato iussa sunt: quia secundum Alex. de Ales in 3. irrationabilia sine ducatu rationabilium hominum laborare non possunt: ideo ut perfectè intelligatur interdicta in solemnitatibus exercitatio corporalis, vtrumque interdicitur. Et inde sumitur, quod ducentes quadrigas in festis sine dispensatione sacerdotis, peccant ubi supra. Secundus casus est de his, qui lauant lanam propter ex cupiditate prouidentes, quod in die festo illa extendant ad solem, quod quidem non licet eis nisi ad hoc ardentur magna necessitate. Et idem iudicium erit de trahentibus in intractarijs pannos. Tertius casus est de intingentibus lanam, vel pannos, & maxime in tinctoria gualdi. His nempe non faciliter regula dari potest: sed propter periculum magni damni in perditione tinctorie gualdi, quæ faciliter euenire potest, sicut patet expertis in illa arte: studere nihilominus debent in die festo non perdere missam & verbum Dei, si sine scandalo fieri potest, atque festa quantum fas est, sine magno incommodo celebrare. Quartus casus est de mercatoribus, & alijs mechanicis, qui sapius eligunt solennem diem vel dies, ut puta natalis Domini & consimilium, ut reuideant rationes suas, societatumque suarum, & ibi apponunt totum cor suum, omni deuotione & diei sanctificatione neglecta: quod quidem fieri non potest sine mortali culpa.

Quartus quaternarius.

Addantur alij quattuor casus. Primus est de notarijs, quibus in talibus diebus non licet conficere aliqua instrumenta aliquorum contractuum sine magna necessitate, vel nisi suadente aliqua pietate. Secundus casus est de scriptoribus, quibus non licet pro pretio scribere, aut magna

Agnam scripturam facere. Scholaribus tamē licet, secundum Guil. temperatē scribere suos sermones & lectiones, & in lectionibus libros colligere, & similia parua, dummodō hæc sine pretio faciant. Tertius casus est de scholaribus, qui non sine magna abusione & præcepti transgressione, solennes actus & disputationes ordinant inmane solennium dierum neglecta missa, omnibusq; diuinis penitus neglectis, quod omnino non licet. Quartus casus est de his, qui faciunt consilia, id est congregantur in consilijs ciuitatum atque terrarum, missa atq; alijs diuinis omnino neglectis, quod sine urgente magna necessitate, atq; pietate omnino non licet.

Quintus casuum quaternarius addi potest.

Primus casus est de rusticis, qui conducunt carnes, & farcinas bladum uel hunt, & lignorum atq; consimilium rerum oneribus, ne huiusmodi occupentur feriatis diebus, cuiusq; sui afferunt hoc rusticis diebus talibus postulare pro minori incommodo & damno illorum: sed mentita est iniquitas sibi, eo qd sibi non illis communitur quærent talē utilitatem: imo etiam si pro eorum comodo hoc agerent, nisi urgente illorum magna necessitate, nō licet. Secundus casus est de his, qui conducunt operarios suos ad opera sua in mane diei festi, vel soluunt eis de laboribus suis præteritę septimanę, pauperibus operarijs dantes occasionem, ne suis, & suę familię necessitatibus providere possint, scilicet emendi carnes, & consimilia, nisi in die festo: contra quos Leuit. 19. dicitur: Non morabitur opus mercenarij tui apud te usque mane. Tertius casus est de his, qui scilicet & voluntarie sibi ipsius præparant occasiones laborandi in die festo, sicut uerbi gratia, qui secant ferum tali die qd necessitas sapius eos cogit laborare in die festo, scilicet vel congregando fanum propter pluuias, vel ex eadem causa in recondendo in domum & consimilia: consideret in talibus suam intentionem, quia sicut dicitur. 24. q. 5. c. si quid inuenisti, Deus interrogat cor, non manū. Debent igitur tales diligenter in uigilijs præuidere, ne ex sua negligentia, vel cupiditate illud necesse sit agere in prohibito die festo: ubi uerō necessitas naturę cogit, in his & consimilibus excusabiles sunt, sicut patet ex dictis in præceden. & statim aliquid de hoc in præ-

fenti subiungemus. cap. Quartus casus est de facientibus festa, & consimiles uanitates in die festo. Tales enim, ut ait Vuer. non sunt excusabiles a peccato: tum quia ex hoc diei festi obseruantia uoluntur, tum propter periculum talium uanitatium: quia de facili in abusum uertuntur, cum sint incitata uanitatibus, & carnalitatibus. Possent tamen esse exercitium tam modicum atque honestū, qd saltem non esset iudicandum fore mortalem culpam.

Quando licet in festo laborare.

Ex præcedentibus percipi potest, quod triplex causa excusat hominem a mortali culpa, si laborat in die festo. prima est necessitas, secunda est pietas, tertia est operis paruitas. Prima est necessitas, & quomodo necessitas excusat & qualiter, cū sit præceptum morale, patet in fine præceden. c. Sed si queratur, quæ sit illa necessitas, quæ excusat. Dicendum qd quadruplex est. Prima in aliquo casu, secunda in aliqua persona, tertia in aliquo loco, quarta in aliquo tempore. De quibus dictum est circa principium præceden. c. Pro quanta autem necessitate liceat laborare, non est regula data, nec danda: sed prædictis quatuor casibus conformare se debet homo, & ubi dubium surgit, standum est consilio boni viri: & securius est hoc facere cum dispensatione illorum, quibus dispensatio credita est, si commodè fieri potest. Proinde in die Dominico se balneare, nisi propter necessitatem prohibitum est: unde de cons. di. 3. a. peruenit Grego. ait. Si pro luxuria & uoluptate quis lauare appetit, hoc fieri nec reliquo die concedimus: si autem pro necessitate corporis, hoc neque die Dominico prohibemus. Nam perfectis & religiosi se balneare licet, sicut patet 24. q. 1. c. omnino. Secunda causa excusans a culpa, est pietas. Unde secundum Alex. de Ales ubi supra. Si queratur de operibus, quæ ex suo genere seruilia sunt, & sunt causa pietatis, ut portare lapides ad ædificandas ecclesias, & construere hospitalia & domos religiosas, quæ alijs uis aut nunquam possent edificari, utrum licita sunt Dominica die. Dicendum qd Dominus ait, Sabbatum propter hominem factum est, & non homo propter sabbatum. Mar. 2. ibi glo. ait. Sabbatum custodiri præceptum est: ut si necessitas fuerit, non sit reus qui uolauerit illud. Hoc autem intelligitur in his maxime interueniente

Quomodo necessitas excusat a laboribus, & quomodo urget in diebus dominicis.

Quæ sit.

H.

Aniente dispensatione illorum, quibus dispensatio credita est, sicut supra dictum erat Hæcille. Guil. etiam addit, quod prædicta sunt licita, ita tamen, quod huiusmodi labor non sit ad ultimam fatigationem, nec propter hoc dimittantur missa, & uerbum Dei, & alia huiusmodi diuina: laborare licet in agris pauperum, & similia pro elemosina pauperum operari, dummodo hæc non fiant in solemnitatibus magnis. nec propter hoc a diuinis homines distrahantur, nec etiam fiant propter affectionem carnalem, aut spe remunerationis mundanę: sed tantum propter Deum, & quia paupertas illius hoc exigere uideatur. Tertia uerò causa a mortali culpa laborantem excusans est operis paruitas, ut puta secundum Guil. si quis in uinea, vel agro reparat fracturā sapis, & consimilia parua, ita qd labor tam modicus sit, quod quietem mentis in Deo turbari non possit. Hæc innuntur Exo. 3. super illo uerbo, quicumque poluit sabbatum: glo. ait scilicet turbado quietem animæ, morte moriatur. Ex quo secundum quosdam satis patere potest, quod solus ille labor, qui turbat quietem mentis, & spiritus libertatem, in hoc ad mortale imputatur crimen. Quartum tamen talibus diebus hoc modo laborare licitum est, si tunc erit arbitrio periti, & boni viri.

ARTICVLVS TERTIVS

Quibus in diebus festiuis insistendum est.

Tertia mystica admonitio facta in hoc præcepto, est sanctificationis, quia subditur, Sanctifices. Sanctificare enim sabbatum, est illum diem ad Dei obsequium consecrare. Nam totus Christianus populus maximè tribus insistere debet in diebus festis. Primò orationi, secundò prædicationi, tertio deuotioni.

Quomodo in die festo debet homo tripliciter orationi vacare. Cap. 1.

De oratione uocali.

Primò enim in die festo, & maxime in dominica die insistendū est orationi. Triplici enim orationi uacandum est in diebus illis. Primò orationi uocali secundò orationi mentali, tertio orationi generali.

Quod ad orandum debet populus ad Ecclesiam conuenire.

Primò enim insistendum est orationi uocali. Nam talibus diebus cōiter ad aliquam orationem obligati sumus pro præceptum de sabbato sanctificando, & pro præceptum de Deo colendo, & honorando. Sine enim oratione non potest debite Deo mens festare nec ipsum debite colere, & adorare, vel debitas eidē grās agere. Proinde debet populus conuenire ad ecclesiam, qui proprie locus orōnis est, teste Domino Mat. 21. Domus mea, domus orōnis uocabit. Unde Christus frequentius uisitabat ecclesiam. Unde Lu. 19. dñ. Erat quotidie docens in templo. Et iterū. 2. Para. 7. inquit Dominus Salomoni. Elegi locū istū mihi in domum sacrificij. Si clausero cælum, & pluuia non fluxerit, & manda uero: & præcepto locustæ, ut deuoret terram: & misero pestilentiam in populum meū: conuersus autem populus meus super quos inuocatus est nomen meum: deprecatus me fuerit, & exquiescit faciem meam & egerit penitentiam a uisibus suis pessimis, & ego exaudia de cælo, & propitius ero peccatis eorum, & sanabo terram eorum: oculus quoque mei erunt aperti, & aures meę erectæ ad orōnem eius, qui in loco isto orauerit. Elegi enim, & sanctificaui locum istū, ut sit nomen meū ibi in sempiternū. Debet enim omnes ibi orare sine omni strepitu, etiã laborum, quātum fas est, etiam ne uox uicini orantem, uel psbyterū celebrantē ledat: Quia deus plus affectu q̄ uoce pulsandus est, sicut patet 1. q. 6. c. j. in fine. Unde extra de immu. eccle. decet domum Domini. li. 6. dñ. ut cuius in pace factus est locus eius, etiam eius cultus sit debita ueneratione pacificus: sit itaq; ad ecclesias humilis, & deuotus ingressus: sit in eis deuota cōuersatio Deo grata, in spicientibus placida: cōsiderantes non solū instruat, sed et reficiat. Proinde oibus necessariū est, maximè mulieribus ibidē silentiū obseruare, iuxta præceptū Apostoli. j. Cor. 14. Mulieres in ecclesia taceant. Et idē. 3. q. 5. c. mulierē. Amb. ait. Et ut idē Apostolis. 2. Cor. 11. attestatur debet mulier uelatum hęc caput propter Angelos. s. qui curā aiarū gerūt, & orōnibus altant, sicut propheta ait. Illic principes cōiuncti psallētib⁹ in medio iuēcularū tympanistrariarū. Ibidē igit cōgregatus populus Pater noster, & Aue Maria, & similia, sub silentio dicant, & sic purgent crimina, quæ in diebus septimanę præteritę commiserūt. Vñ Greg. in registro. Die dominico à labore terreno cessandum est atque omnino

Mulieribus silentiū obseruandum.

A omnino orationibus insistendum, ut si quid negligentia per sex dies agitur, per diem resurrectionis precibus expietur. Porro cum per totam precedentem septimanam memoria repleta fuerit occupationibus mundanorum; nisi saltem die Dominico ipse Dominus recordetur, obliuiscitur omnium bonorum, Relinquitur Deus, semperque mundanis lucris inhyat, & nihil cogitat, nisi tristoria mundi. Et de talibus Hieron. 2. c. Dominus conqueritur di. Duo mala fecit populus meus, scilicet non seruando dies festuos: me dereliquerunt fontem aquae viuae. Ecce obliuio Dei. Et foderunt, scilicet per mentis occupationes sibi cisternas dissipatas, id est lucra dissipantia mentem: quae continere non valent aquas, quia infatiabilis est cupiditas auarorum, sicut Eccl. 5. c. scriptum est: *Auarus non implebitur pecunia.*

In Ecclesia etiam mentaliter homo orare debet.

*De oratione
in mente
ita.*

Secundo autem talibus diebus insistendum est orationi mentali, ne de illis sint, de quibus Dominus Mat. 15. cap. ait. *Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longe est a me.* Vnde Isido. ait: *Purgandus est enim animus, atque temporalium rerum cogitationibus segregandus, & puritatis acies cordis ad Deum verum, & simpliciter dirigatur.* Et iterum idem ait. *Pura est oratio, quam in suo tempore seculi non interueniunt curae.* Longe est autem a Deo animus, qui cogitationibus seculi communibus occupatur. Vnde Mat. 6. dicit Dominus: *Cum autem oraueris, intra cubiculum tuum, &c.* Ille enim cubiculum suum intrat, qui omnes humanos sensus ad interiora reuocat. Ille quoque ostium claudit, qui cordis cogitationes, ne extra vagentur, frenat. Tu autem, qui fructuosum orare desideras, sinceram mentem erige ad Deum tuum, & varijs cogitationibus Dei reple animam tuam. Vnde Eccl. 28. secundum enim ligare si line, sic ignis exardescit, sic secundum diuersas cogitationes, quae de Deo versantur in mente, diuersae generantur affectiones. Nam meditationem diuinae iustitiae sequitur affectio timorosa, meditationem misericordiae affectio spei, meditationem sapientiae cuncta nude cernentis affectio erubescit, meditationem excellentiae affectio honoris, meditationem bonitatis vel beneficentiae affectio gratitudinis, vel amoris, meditationem suauitatis diuinae affectio, quae est series sancta dici potest, & sic secundum affectum mentis profequitur

effectus fructus orationis. Hinc Aug. ad probam ait. *Dignior sequitur effectus, quem feruentior praecedat affectus.*

Cum quanta deuotione populus diuino officio debeat interesse.

Tertio vero in diebus festis orationi generali, id est attentae seu deuotae, & cum omni reuerentia diuini officii audiendum est, & maxime in dominica die. Vnde de cose. di. 3. c. ieiunium dicitur. *Die autem Dominica nihil aliud est agendum, nisi Deo vacandum, nulla operatio in illa sancta die agatur, nisi tantum hymnis, & psalmis, & canticis spiritualibus, dies illa trahatur.* Nemo igitur querere debet audire cantus fractos theatrales & vanos, quia etiam ipsis cantoribus illiciti sunt. Vnde 92. di. c. cantantes. Hieron. ait. *Cantantes, & psallentes in cordibus vestris audiant hoc adolescentuli, audiant etiam, hi quibus in ecclesia psallendi est officium Deo non voce, sed corde cantandum est. nec in theatrarum modum, & fauces medicamine leniendae sunt, ut in ecclesia theatrales moduli audiantur.* Haec ille. Illi vero cantus audiendi sunt in ecclesia Dei, qui ad deuotionem, & compunctionem excitant mentes, quia ad hoc cantus inuentus est, sicut patet per Isido. c. clericos 21. di.

*Orationi
diebus
suis
vacandum
Tertulianus.*

Hieronimus.

Quomodo, & quare in die festo insistendum praedicationi, & verbo Dei, Cap. 2.

Secundo autem in die festo insistendum est praedicationi, & verbo Dei. Nec enim minoris deuotionis, ac perfectionis debet esse christianorum populus, quam Iudeorum, de quibus dicitur Act. 13. *Ignorantes voces prophetarum quae per omne sabbatum leguntur.* Et secundum Caesarium, quantum melius sit facere, quam noscere: prius tamen noscere, quam facere. Audi scripturam dicentem. *Maledicetur omnis, qui iustitiam super veritatem non facit.* Et iterum Zelus apprehendet populum eruditum. Vnde Seneca in prouer. *Non est leuius omnino nescire quod liceat, quam facere aliquid, quod scias non licere.* Ideo de populo verbo Dei non assuetus ait propheta. *Nescierunt, scilicet bene facere: & non intellexerunt, scilicet mala, quae faciebant in tenebris ambulantes, scilicet non discernendo bonum a malo.* Vnde ex ignorantia innumerabiles in populo multiplicatur

Seneca.

A tur errores. Nam sicut 38. di. c. ignorantia. sacrum concilium ait. *Ignorantia mater est omnium errorum.* Vnde 1. Cor. 14. *Qui ignorat, ignorabitur.* Ignorantia enim precipitat populum in inuenerabilia peccata, & mala, scilicet tam penes, quam culpae. Vnde Proverb. 17. *Qui euitat discere, incidit in mala.* Vnde Isido. *Nihil ignorantia turpius, & ignominiosius.* Ignorantia est mater & nutrix omnium vitiorum: quid sit datum culpae, non sentit. Insuper quotidie peccat & ignorat. Cessante igitur populo ab auditu verbi Dei, innumerabilia mala multiplicantur in eo, & sic verificatur illud Osee. 4. *Non est scientia Dei in terra.* Maledicunt & mendaciam, homicidium & furtum, & adulterium inuaduerunt: & sanguis, sanguinem tetigit: propter hoc lugebit terra, & omnis, qui habitat in ea.

Isidorus.

Triplex est effectus verbi Dei.

Porro haec omnia illuminat verbum Dei propter tres virtutes, quas operatur in populo christianorum, licet de his in praecedentibus sermo plenius dictum est. Primo enim illuminat ignorantes, secundo inflammat frigiditatem, tertio purgat delinquentes. Quid enim est, fides, nisi humanae intelligentiae lumen? & vnde in hoc lumine illuminantur christiani, nisi per verbum Dei? Ideo dicitur ad Ro. 10. *Fides ex auditu, auditus autem sit per verbum Christi: ergo si deficeret verbum Dei in mundo, deficeret fides Christi & omne lumen necessariae veritatis.* Vnde lumen, & fides, & stabilitas sacramentorum, nisi ex verbo Dei? Vnde amor virtutum, & spes ac desiderium eternorum, nisi per verbum Dei? Vnde id considerans propheta in persona totius populi Christiani hoc profertur Domino dicens. *Lucerna pedibus meis verbum tuum, &c.* Secundo inflammatur frigiditas. Sicut enim ignis metallum penetrat, & inde frigus expellens illud sibi assimilatur, & in se transformatur: & quadam dei violentia ad se rapit, & ab eodem spirituale frigus expellit atque duritiam cordis frangit. Vnde Hieron. 23. in persona Domini ait: *Verba mea sunt quasi ignis, & quasi malleus conterens petras.* Ad hoc maxime proficiunt exempla Sanctorum in praedicatione ostensa. Ideo

Verbi diuini effectus triplex.

Ad Romanos.

Bernardus.

Bern. in quodam sermone ait. *Tria sunt, quae*

in festiuitatibus Sanctorum maxime considerare debemus. *Auxilium Sancti, exemplum eius, & confusionem nostram.* Auxilium eius: quia potens fuit in terra, potentior est in caelis ante faciem Dei sui. Si enim cum adhuc viueret miseratus est peccatoribus, & orauit pro eis: nunc tanto amplius, quanto verius cognoscit miseriae nostras, orat in duplo plus pro nobis patrem. Et illa patria beata charitatem eius non mutauit, sed potius augmentauit: sed sibi potius induit viscera misericordiae, cum ante fontem misericordiae praesens assistat. Debemus etiam secundo attendere exemplum Sancti, scilicet vitam eius: quia quamdiu in terra visus est, & cum omnibus conuersatus est, nec declinavit ad dexteram, neque ad sinistram: sed viam rectam tenuit, donec venit ad illum, qui dicit. *Ego sum via, veritas, & vita.* Item diligentiori intuitu confusionem nostram inspiciemus, quia homo ille nobis similis fuit passibilis, ex eodem luto fuit formatus, ex quo & nos. Quid igitur est, quod non solum difficile, sed vere impossibile credimus: ut faciamus opera, quae ille fecit, ut sequamur vestigia eius. Haec ille. Talia quidem exemplum Sanctorum multum inflammant, atque mouent audientium mentes: quia plus mouent exempla, quam verba. Tertio quoque verbum Dei purgat delinquentes: quia per verbum Dei cognita veritate, animae a suis sceleribus conuertuntur. Vnde ps. *Lex domini immaculata conuertens animas, eo quod dei verbum eum, quem reperit immaculatum, a culpa praeseruat: & quam inuenit inquinatum, purificat, & immutat.*

Comparatio verbi Dei ad missam.

Quod intelligens Aug. j. q. j. c. interrogo, ait sic: *Interrogo vos fratres, vel sorores: dicite mihi, quid vobis plus esse videtur corpus Christi, an verbum Christi? Si verum vultis respondere, hoc dicere debetis, quod non sit minus verbum Dei, quam corpus Christi.* Et ideo quanta sollicitudine obseruamus, quando nobis corpus Christi ministratur, ut nil ex ipso de manibus nostris in terram cadat: tanta sollicitudine obseruamus, ne verbum Dei quod nobis erogatur, dum aliud aut cogitamus, aut loquimur de puro corde deperat: quia non minus reus erit, qui verbum Dei negligenter audierit, quam ille, qui corpus Christi sua negligentia in terram.

Augustinus.

H.

A terram cadere permiserit. Hæc ille.

*Quando, & quare ex debito necessarium sit
audire diuinum verbum.*

Questio autem esse potest, an populus teneatur audire verbum Dei, & prædicationes, sicut & missam, ad quam obligat ecclesia, vt infra dicitur? Videtur dicendum, saluo meliori iudicio, quod pro loco, & tempore populus, & maxime indocti non minus obligantur audire diuinum verbum, quam missam, & maxime propter tria. Primò propter necessitatem, secundò propter utilitatem: tertio propter commoditatem. Primò inquam propter necessitatem: nam ad hoc tria videntur inducere, & artare. Primò naturale desiderium. Vnde cuilibet insertum est a natura æternâ desiderare salutem, & iustitiam salutarem. Quod etiam testatur ps. dicens. Concupiuit anima mea desiderare iustificationes tuas in omni tempore. Sed hoc desiderium maxime per verbum Dei tanquam per conuenientissimum instrumentum effectui mancipatur: quod patet, si considerentur duodecim fructus diuini verbi, de quibus in præceden. sermo. dictum fuit; quia eorum finis est gloria sempiterna. Secundò cogit ad hoc diuinum præceptum, quod quidem includitur in tertio præcepto legis, quod de sabbati sanctificatione. Nam, sicut sup. in 2. arti. & in j. cap. dictum est, homo tenetur de congruo, Dominico die Deum recognoscere in aliqua hora, aliter mortaliter peccat. Insuper; qui est in mortali culpa, & in die Dominico non dat operam, vt cõteratur, denuò etiam mortaliter peccat: quia transgreditur hoc præceptum de sabbato sanctificando. Nec alius videtur conuenientior modus ad acquirendam contritionem, quam auditio verbi Dei. Vnde Hier. 23. Verba mea sunt quasi ignis ardens, dixit Dominus, vt supra. Nam potissima causa institutionis diei sabbati est, vt parte illa temporis solo diuino cultui, hoc est diuinis laudibus & orationibus, atque eruditioni populi vacaretur: alioquin seruilia opera totum tempus habentia, Dei, & propriæ salutis, diuinæq; legis scientiam, & memoriã de medio tollerent, & auferrent. Tertio ad hoc cogit Christi exemplum. Nam licet Christus mitteret Apostolos suos per orbem terrarum, missis celebrare, & si deles communicare: tamen principalis iussit eos euangelium prædicare, per quod

*Tenemur
die festo
audire
missam id-
que tripli-
ci ratione*

C innotescunt fides catholica, & omnia alia ecclesiæ sacramenta. Vnde Mat. vlii. Ascendens in cœlum. Apostolis ait, Euntes in mundum vniuersum &c. Et iterum ap. Rom. 10. *Ad Rom.* Omnis, quicumq; inuocauerit nomen Domini, saluus erit: quomodo iam inuocabunt illum, in quem non crediderunt? aut quò credent ei, quem non audierunt? quò ergo audient sine prædicatōe: quò vero prædicabunt, nisi, mittantur? Sequitur igitur, quòd fides est ex auditu, auditus per verbum Christi. Proinde præceptum de audiendo pro loco, & tempore verbum Dei, præceptum præceptorum quodammodo dici potest, in quantum omnia præcepta, ad quæ quilibet obligatur, virtute diuini verbi seruari possunt, sicut ex deductione apostolici verbi patere potest. Præterea præceptum de audiendo verbum Dei, includitur in præcepto de audiendo missam. Nam infra missam curati olim prædicabant; & præceptum de audiendo missam (sicut infra patebit) obligabat populum toti interesse missæ, vsq; ad sacerdotis benedictionem. Ex quo patet, quod ecclesia videtur pro loco, & tpe (nisi obstat impedimentum) populū obligare audire diuinum verbum, cum prædicatur, in missa: & si tunc non prædicat alijs audiendum est, sicut rationes dictæ atq; dicendæ ostendunt. Secundò obligatur populus non minus, quam missas audire pro loco, & tempore, verbum Dei, propter utilitatem, quæ maxime triplex est, sicut ex præcedentibus patet: ideo auctoritas in præallegato. c. Aug. j. q. j. c. interrogo vos fratres, patenter ait, quòd corpus Christi non est maioris efficacis ad salutem, quam verbum Dei. nec fit hæc comparatio, nisi quo ad nos. Non enim minus prodest prædicatio, quam corpus Christi: quia per prædicationem mortalia dimittuntur, per corpus autem Christi venialia relaxantur, ex quo plus prodesse videtur. Et licet prædicatio corpore Christi minor sit dignitate: eam tamen recipientibus maior est efficiendi potestate: quia, sicut ex præcedentibus patet, prædicatio est, quandoq; causa correctionis, & per consequens remissionis. Hæc ille. Hanc quidem utilitatem diuini verbi intendens ecclesia eum excludat a missa, & a diuinis officijs interdictos, scismaticos, excommunicatos, hæreticos infideles, aliosq; ab ecclesia precisos, a prædicatione tamen, prædictorum non seperat quemquam, sicut patet de cons. di. j. c. episcopus. Præterea stet populus sine prædicatione triginta annis, & consueto modo audiat.

Diat missas: alius quoque consimilis populus absque celebratione missarum stet etiã per totidem annos, & sepe audiat verbum Dei: & licet vtrunq; nociuum sit, tamen ceteris paribus, experientia teste, maius incomparabiliter sentient in fide, & moribus detrimentum absque audientia verbi Dei, quam sine missarum celebratione. Nonne quotidie experimur, quis Dei timor, vel amor, quæ cognitio diuinorum, qui est peccatorum fœtor, & horror? quæ virtutum cognitio, atque amor? quæ sacramentorum veneratio, atque frequentatio, vbi defuerit verbum Dei? Sic vtique est populus sine diuino verbo, licet etiam missæ frequententur, sicut mundus sine sole. Arctius insuper, quam populus, obligatur audire verbum dei curatus, & quilibet religiosus ignarus, & quicumque huiusmodi qui se ingerunt in confessionibus audientibus: quia, cum sint cæci, constituunt se eorum duces: contra quos Dominus Mat. 15. Cæcus si cæco ducatur præter, ambo in foueam cadunt. Tertio in super obligatur populus non minus quam missas, pro loco, & tempore audire verbum Dei propter commoditatem. Occupatus siquidem, & immersus in mundanis: maxime temporibus istis diuinorum ignorantiam habet: nec habet Doctores, neque Ductores dirigentes per itinera recta conuenientius, quam per eruditionem diuini verbi. Nam quilibet ex eo pro se, & familia discere potest, quid dimittendum, quidque sequendum sit, ac operandum: terretur populus comminationibus verbi Dei, illuminatur, delectationibus mulcetur, exhortationibus, proficitque alijs fructibus bonis, sicut in præceden. sermo. dictum est, quæ communiter in populo non efficit eruditio missæ. Ex dictis patet, quòd non minus pro loco, & tempore tenetur populus audire diuinum verbum, quam audire missas.

A diat missas: alius quoque consimilis populus absque celebratione missarum stet etiã per totidem annos, & sepe audiat verbum Dei: & licet vtrunq; nociuum sit, tamen ceteris paribus, experientia teste, maius incomparabiliter sentient in fide, & moribus detrimentum absque audientia verbi Dei, quam sine missarum celebratione. Nonne quotidie experimur, quis Dei timor, vel amor, quæ cognitio diuinorum, qui est peccatorum fœtor, & horror? quæ virtutum cognitio, atque amor? quæ sacramentorum veneratio, atque frequentatio, vbi defuerit verbum Dei? Sic vtique est populus sine diuino verbo, licet etiam missæ frequententur, sicut mundus sine sole. Arctius insuper, quam populus, obligatur audire verbum dei curatus, & quilibet religiosus ignarus, & quicumque huiusmodi qui se ingerunt in confessionibus audientibus: quia, cum sint cæci, constituunt se eorum duces: contra quos Dominus Mat. 15. Cæcus si cæco ducatur præter, ambo in foueam cadunt. Tertio in super obligatur populus non minus quam missas, pro loco, & tempore audire verbum Dei propter commoditatem. Occupatus siquidem, & immersus in mundanis: maxime temporibus istis diuinorum ignorantiam habet: nec habet Doctores, neque Ductores dirigentes per itinera recta conuenientius, quam per eruditionem diuini verbi. Nam quilibet ex eo pro se, & familia discere potest, quid dimittendum, quidque sequendum sit, ac operandum: terretur populus comminationibus verbi Dei, illuminatur, delectationibus mulcetur, exhortationibus, proficitque alijs fructibus bonis, sicut in præceden. sermo. dictum est, quæ communiter in populo non efficit eruditio missæ. Ex dictis patet, quòd non minus pro loco, & tempore tenetur populus audire diuinum verbum, quam audire missas.

D

Questio.

*Pulebra
questio.
Solutio.*

Sed queri potest, cur non præcepit ecclesia audire diuinum verbum, sicut missas. Ad hoc dicitur quòd non præcepit maxime propter tria. Primò propter obligationem curatorum, secundò propter paucitatem prædicatorum, tertio propter incommoditatem populorum. Primò propter obligationem curatorum. Nam qui habet animarum curam, tenetur populo suo

prædicare. 36. di. c. qui ecclesiasticis, ibi, labia sacerdotis, & 16. q. j. c. ad iudicium: versu, Ecce in hoc. Præterea non fuit necesse præbyteris præceptum iterare. Secundò propter paucitatem prædicatorum: quia rari sunt, rariores, qui prædicent Christum: & multi sunt, qui celebrant missas. Tertio propter incommoditatem. Nam multi sunt rurales, & in montibus habitantes, & in alijs locis, quibus difficile extitisset sic audire prædicationes, sicut missas. Non tam excusantur huiusmodi pro loco, & tempore addiscere per aliquam viam, quæ sunt secundum statum suum eis necessaria ad salutem. Nec excusantur prælati eorum, qui per prædicationem, vel alio modo talia non docent eos: quia in vtrisque talis ignorantia non excusat eos, sicut infra dicitur, serm. 23. art. 2. c. 5.

*Quibus deuotionibus insistendum est die-
bus festiuis, & de missæ ueneratione.*

Cap. 3.

Tertio autem in die festo insistendum est deuotioni. Vnde Sap. 11. Corpus quod corrumpitur, aggrauat animam, vt in temporalibus anima totaliter inclinetur, & elongetur à Deo, atque obliuiscatur Dei creatoris sui, & ideo insistere debet cordiali deuotioni. Hoc enim quidam faciunt semper, quidam debent facere sæpe: id est, certis temporibus diebus, vel horis: quidam saltem diebus festis. Primi sunt perfecti, secundi proficientes, tertij sunt incipientes. Primi quidem sunt perfecti, scilicet qui insistant cordiali deuotioni semper, licet rari sint: & hi sunt perfectè contemplatiui, de quibus dicit psal. Prouidebam Dominum in conspectu meo semper. Et iterum. Meditatio cordis mei in conspectu tuo semper. Hi nempe tanto Dei amore, & dulcore interius inardescunt, vt interdum eis omnia oblectamenta terrena in fastidium vertantur. Nam sicut materialis ignis reb^o suo feruore adustis omnem pulchritudinem aufert, reddens ea deformia, atque nigra: ita feruor internæ deuotionis præsentis vitæ dulcorem in quandam insipiditatem, & nauseam conuertit. Vnde Bern. sicut Exo. 7. serpens Moyse serpentes magorum vorabat, ita dulcor internæ deuotionis omnem dulcorem vitæ præsentis tollit, & insipida reddit. Secundò sunt quidam, scilicet proficientes, qui licet non orent continuè: tamen hoc student facere sæpe, scilicet in

*Deuotio-
ni vacan-
tū festo.*

G

*Duplici
genere ho-
minū, qui
diebus fe-
stis debet
insistere
deuotioni*

H

A septem horis canonicis. Vnde psal. Septies in die laudem dixi tibi. Ad has horas canonicis, seu clerici obligantur dupliciter. Primò ex debito iustitiæ, & ad hoc tenentur religiosi, qui hoc habent ex regula in mandato. Clericis quoque propter hoc à laicis redditus, & elemosynæ datæ sunt, ut ipsi in officio suppleant laicorum vices. Secundò ex statuto ecclesiæ. Nam ordinem sacrum nullus conferre debet, nisi beneficiato, vel ei, qui ad suum patrimonium loco ecclesiasticorum reddituum voluerit ordinari, extra de præben: episcopus, & c. cum secundum Apostolum. Ideo quilibet habens ordinem sacrum tenetur ad canonicas horas: quia ecclesia ordinando eum, intendit illum ad hoc ministerium obligare. Ex dictis colligi potest, secundum Bonaven. in. 4. di. 24. quòd secundum ius commune clerici in sacris ordinibus constituti ex officio ad horas canonicas obligantur: infra verò ordines sacros tenentur beneficiati ex beneficio: in sacris ordinibus constituti, & beneficia ex utroque tenentur. Et hoc secundum ius canonicum, & diuinum. Proinde quilibet talis si ex industria, vel negligentia sola omittit aliquam horam, mortaliter peccat, extra de cel. mis. dolentes, in fine. Tertio verò sunt quidam incipientes, qui, licet qualibet die teneantur aliqua hora per orationem, & deuotionem se conuertere ad Deum suum, nihilominus specialius, atque feruentius in die festo id facere debent. Ideo dicitur Ezech. 46. Hæc dicit Dominus Deus. Porta atrij in ferio, quæ respicit ad orientem, erit clausa, scilicet diebus: in quibus opus est, die autem sabbati aperietur, quia cor populi in die festo ad diuina aperiendum est. Multa nempe virtutum semina, ac desideria sancta naturaliter hominibus complantata in mente rationali latent: quare quædam ex mentis ariditate desiccantur, & pereunt, quæ omnia saluberrimum fructum afferunt, si lumine diuinæ cognitionis, & gratiæ per feruorem deuotionis fecundarentur, sicut exemplo solis patere potest, qui radijs sui splendoris, atque caloris terram penetrans semen in terrâ defossum mirabiliter viuificat, & fecundat: sic etiam per gratiam Dei, & feruorem deuotionis, quæ mens quiescit in Deo virtutum semina in mente rationali quiescentia uberius fecundantur. Porro talis irrigatio, & mentis fecundatio per deuotam auditionem missæ potissimè à Domino impetratur. De qua

auditione ad præsens tria consideremus. Primò debitum, secundò modum, tertio fructum.

Quomodo quilibet obligatur audire missam.

Primò consideremus debitum. Omnes enim fideles in omni Dominica die, & in qualibet sacra solemnitate tenentur ex præcepto audire missam à principio usque ad finem, scilicet usque ad datam benedictionem à sacerdote in fine missæ, ut patet de conse. di. j. c. missas. & c. se. & c. omnes fideles & c. & hoc nisi excusentur magna necessitate, & no. in dict. c. missas, secundum Tho. Scotus verò in 3. di. 9. in fine. 2. arti. ait. q. si aliqua necessitas excuset ab executione huiusmodi actus, quæ de terminat ecclesia, tunc suppleatur in aliquo equiualentem necesse est, ut saltè diuino cultui specialiter deputato habeatur aliquis in Deum immediate relatum ad reuerentiam eius. Ceterum de conse. di. j. ca. qui die solemnem sacrum concilium ait. Qui die solemnem prætermisso ecclesiæ conuentu ad spectacula vadit, excommunicatur. Igitur tunc peccat mortaliter ad illa vadens, quia excommunicatio non nisi pro mortali culpa infligi debet. Nec video, quomodo legitimè excusentur à mortali culpa viduas, quæ post mortem mariti, quasi desperata per annum non intrant ecclesiam, ad audiendum diuina officia, nec ad verbum Dei. Similiter etiam nec excusabiles videntur retinentes in domo talibus diebus nobiles puellas, seu famulos, & famulas absque missa. Nec videntur ex consuetudine posse excusari, cum videatur talis consuetudo contra ius naturæ, & contra ius scripturæ, contra quæ consuetudo iam non tenet, sicut supra 2. arti. & c. 2. dictum est.

De modo audiendi missam.

Secundò consideremus circa missam audiendi modum: dicitur enim de conse. di. j. c. quando autem stamus ad orationem, fratres dilectissimi, innigilare, & incumbere ad preces toto corde debemus, cogitatio hominis carnalis, & secularis abscedat: nequam tunc animus aliud, quod id solum cogitet, quod præcatur: ideo, & sacerdos ante orationem, præfatione præmissa, parat fratrum mentes dicendo. Sursum

Asum corda, ut dum respondet plebs, Habemus ad Dominum, ad moneatur nihil se aliud cogitare debere quam Dominum: Claudatur contra aduersarium peccus, & soli Deo pateat, nec ad se hostem Dei tempore orationis venire patiatur. De euangelio quoque in cap. apostolica, in ea. di. habetur: Auctoritate apostolica mandamus, dum sacra euangelia in ecclesia leguntur, ut sacerdotes, & ceteri homines non sedentes, sed venerabiliter curui, & in conspectu euangelij stantes dominica verba intente audiant, & fideliter adorent. Insuper extra de immu. eccle. cap. decet lib. 6. dicitur: Conuenientes ibidem nomen illud, quod est super omnem nomen, à quo sub celo non est datum hominibus, in quo saluos fieri credentes oporteat: nomen videlicet Iesu Christi, qui saluum facit populum suum à peccatis eorum exhibitione reuerentiæ specialis attollant; & quod generaliter scribitur; In nomine Iesu omne genu flectatur cælestium, & c. singuli singulariter in seipis implentes, præcipue dum aguntur missarum sacra solemnia: gloriosum illud nomen quando cunque recolitur, flectant genua cordis sui: vel inclinatione testentur. Præterea quilibet christianus procuret ad missarum solemniam aliquid Deo offerre, & ducere ad memoriam, quod Deus per Moysen dixit, Exod. 23. Non apparebis in conspectu meo vacuus. In elevatione autem sanctissimi sacramenti tundendum est pectus propter casus supra in 2. arti. dictas. Iter omnia aduertant laici, quod dicitur de conse. di. 2. cap. sacerdotum. Nulli laicorum liceat in eo loco, in quo sacerdos, & reliqui clerici consistunt, quod præbyterium nuncupatur, quando missa celebratur, consistere: ut liberè ac honorificè possint sacra officia celebrari: extra de vi. & ho. cle. ca. j. dicitur, & laici. Secus altare, quando sacra mysteria celebrantur, stare, vel sedere inter clericos non præsumant laici: sed pars illa, quæ cancellis ab altari diuiditur, scilicet choris: secundum glo. tantum psalmentibus pateat clericis: ad orandum verò, & communicandum laicis, & feminis, sicut mos est, pateant Sancta sanctorum, scilicet solum ad orandum, & communicandum, sed alias stare non debent, secundum glo. Idem quoque cap. peruenit, de conse. dist. 2. confirmatur. Si quidem magnum inconueniens est sacerdotum administrantium in diuinis præsumptuosè occupare locum, ac sacra mysteria impedire.

Amplius est enim gratum Deo stare ad missam à longe peccatorem cum humili reuerentia, quam de prope cum arroganti iustitia, sicut patet exemplum Luc. 18. de Publicano, & Phariseo. Et illud, Qui se humiliat exaltabitur. Et contra in huius mysterium j. Reg. 6. dicitur. Porro Bethsamesites metebant triticum, & eleuantes oculos viderunt arcam. Et subditur, percussit autem Deus de viris Bethsamesitibus, eo quòd vidissent arcam. Idem de Oza scribitur 2. Reg. 6. Nemo etiam cum accipitre, & falcone, aut cane ad ecclesiam venire debet: quia Dominus dicit. Luc. 16. Nemo potest duobus Dominis seruire, scilicet falconi, & Deo. Idem in quibuscunque diuinis. Ideo in ecclesia ordinati sunt ostiarii, qui secundum Iherosolym, ostijs ecclesiæ, præstant, clauisque ecclesiæ tenentes omnia intus extraque custodiunt atque inter bonos, & malos habentes iudicium fideles recipiunt, infideles respuunt, & excommunicatos repellunt. Et in veteri testamento etiam ad custodiã templi tales sunt deputati, ne ingrederetur in illud immundum in omni re, id est aliquid de omnibus immundis rebus. Hoc officio Dominus vsus est, Ioan. 2. quando vendentes, & ementes de templo eiecit: & Ioan. 10. de se ait dicens. Ego sum ostium: vbi mysticè innuatur, quòd per ostium ecclesiæ ad diuina officia nihil manifestè inquinatum ingredi debet. Solebant enim tales ostiarii talia inquinamenta ad ecclesiam venientia prohibere, ne ingrederentur. Quòd si contrarium aliquis attentasset, factò in ostio quodam signo omnes in choro tacebant: donec rebellis ille confusus abiret. Sunt etiam plerique ignari, qui, cum præbyter celebrat missam, cum iam fuerint in tabernaculo inebriati, venientes extra ecclesiam commorantur: de suis bobus, & mundanis, nec non, & de turpibus colloquuntur: nec intrant ecclesiam, nisi cum eleuatur Dominicum sacramentum, irreuerentissimè illud aspicientes, capite in toto, vel in parte cooperto: genibus rigidis parum aut nihil flexis: & sic cum strepitu ad videndum corpus Christi partim intra, & partim extra ecclesiam currunt: ita subito, eo vix viso, discurrunt, quasi non Christum, sed diabolum vidissent: contra quos dicitur de conse. di. 1. cap. missas, cum se cap. & cap. quando & cap. qui die. Proinde legitur in legenda sancti Ioannis Elemosynarij, quòd cum post sancti euangelij lectionem

Nota.

F

G

Contra inurbanos, & impios quosque hostes

H

G 2 quidam

A quidam de populo suo extra ecclesiam starent, præfatus Patriarcha sanctus mox ecclesiam egressus, atque foras cum turba sedit: omnibus autem illis admirantibus dixit: Filij vbi oues, ibi & pastor. Aut ego intrate Ecclesiam, & ingrediar ego: aut manete hic, & ego vobiscum manebo. Ego enim propter vos ad ecclesiam venio. Fecit enim hoc semel, vel bis, emendans, & erudiens plebem suam.

De fructu audiendi deuotè missam.

B **T**ertio autem consideremus ex deuota missæ auditione fructum, qui est triplex. Primus est peccatorum remissio, secundus ab æterna morte saluatio, tertius salutis æternæ participatio. De quibus plenè habetur, cum agitur de hoc sanctissimo sacramento, sermo. 55. art. 2. ca. 3. Insuper per totum articulum illum. Insuper vltra omnia, quæ superius de festis dicta sunt, audi Dominum dicentem Esa. 58. Si auerteris à sabbato pedem tuum facere voluntatem tuam in die sancto, & vocaberis sabbatum delicatum, idest deo acceptum: delicatum quidem, quia propter opus seruile non vult lædi, vel delictijs spiritualibus delicatum, & sanctum Domini gloriosum, & glorificaueris eum, dum non facis vias tuas, idest opera tua mala, & non inuenitur voluntas tua, vt loquaris sermonem, idest secundum intellectum nõ peccas in sabbato, nec voluntate, opere, nec sermone: tunc scilicet cum prædicta feceris, delectaberis, supra Dominum: quia per spiritualem consolationem cum Domino vnieris. Epilogando Origines de christianorum sabbato ait: Relinquentes Iudaicum sabbatum, qualis debeat esse christiano sabbati obseruatio, videamus. Die sabbati nihil de mundanis actibus operari oportet. Si nihil mundanum geras, spiritualibus vaces, ad ecclesias venias, verbo Dei aurem præbeas, coelestia cogites, de futura spe sollicitudinem geras. Venturum iudicem præ oculis habeas, non respicias ad præsentia, & visibilia, sed ad inuisibilia, & futura. Hæc est sabbati obseruatio christiano. Quod nobis implere misericorditer largiatur sabbati sanctificator, & custos atque primum consummatum, Dominus Iesus Qui cum patre, &c.

Origenes.

D

FERIA SECUNDA post primam dominicam in Quadragesima.

De iudicio generali. Sermo XI.

Bunt hi in supplicium æternum, isti autem in vitam æternam Mat. 25. & in Evangelio hodierno.

Hodie, dilectissimi fratres, manifestè intelligetis quanta sit virtus charitatis, & pietatis, quanquã sit vera sententia Apostoli Iacobi in canonica 2. dicentis. Iudiciu sine misericordia. s. saluante fiet ei, qui non facit misericordiam. Tractaturi igitur de vltimo iudicio generali, triplex iudiciu distinguamus. Primu est iudiciu retributionis, s. fm est dånationis, tertium est discussionis. Primum est iudiciu retributionis, & hoc est illud secundum quod iuxta Dei sententiã vnusquisq; prout meruit, recepturus est: Et secundum hoc iudiciu omnes generaliter iudicabuntur. Proinde. 2. Cor. 5. dicitur. Omnes. n. nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt recipiat vnusquisque propria corporis, prout gessit, siue bonu, siue malu. Et ad Ro. 14. Omnes stabimus ante tribunal Christi. Secundum est iudiciu damnationis, & hoc iudicio soli mali iudicabuntur: vnde Io. 5. Venit hora, in qua omnes qui in monumentis sunt, audiet vocẽ filij Dei, & pcedent qui bona fecerunt in resurrectione vitæ: qui verò mala egerunt, in resurrectione iudicij. Tertiu est iudiciu discussionis: in quo merita, & demerita præmia, vel supplicia ostendentur: & hoc iudicio proprie fideles iudicandi sunt, de quibus in hoc seculo potuit dubitari. Et fm hoc Io. 3. Dominus ait. Qui non credit, iam iudicatus est. Et j. Timot. 5. quorundã hominũ manifesta sunt peccata præcedentia ad iudiciu, quorundã autẽ subsequenter: similiter autem, & facta bona manifesta sunt. In præsentia igitur Evangelio principaliter de tertio iudicio agitur. Iõ angeli, & angelici viri, qui propter excessum humilitatis, & charitatis hic minimi nuncupantur, ponuntur quasi iudices stare, seu iudicis affectores. Demones verò, & quilibet infideles, sunt iam certissimè iudicati. Sed quia boni mediocres, vel infimi solent per opera misericordiæ facta maxime pauperibus sanctis, supplendo propriis defectus

F Triplex iudicij in mũ retributum.

G Secundu damnationis.

H Tertiũ discussionis.

Nota.

A defectus adipisci potiora sibi Sanctorum merita, iuxta illud Lu. 16. Facite vobis amicos de mamona iniquitatis, vt cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula. Ideo de operibus misericordiæ hic specialiter mentio fit ad prouocandum ad misericordiam omnes, & ad ostendendum, quod ibi mirabiliter super exaltabit, ac vincet misericordia iudiciu, & iustitiæ suæ rigorẽ. Et ad ostendendum duos ordines electorũ, scilicet eorum, qui pro Christo omnia dereliquerunt, & eorum qui per opera pietatis se ab illis associarunt, aut per defectum illorũ se ab illis sepeauerunt. Nam de his impijs dicit Dominus. Ibunt in supplicium æternum: atque de pijs subdit, Iusti autem in vitam æternam. Circa iudiciu enim generale tria ad præsens consideremus. Primò occasionem antecedentem, secundò executionem consequentem, tertio conclusionẽ subsequentein.

ARTICVLVS PRIMVS.

Qua erit occasio iudicij generalis: & quã do verissimiliter est futurum.

C **P**rimò consideremus, inquam, circa iudiciu generale occasionẽ antecedentem, idest quæ erit occasio iudicij generalis, & finis præsentis sæculi. Ad cuius euidentiam notandum est, q mortuo antichristo, quẽ secundum Apostolum. 2. ad Thessal. 2. Dominus Iesus interficiet spiritu oris sui: quia secundum Nico. de Ly. de mandato eius fulminabitur per ministerium Archangeli Michaelis, q et interficiet exercitũ eius fm Methodium, ab illo tempore vsq; ad finẽ mudi, secundum quosdam paruum non debet esse tempus secundum comunẽ cursum. Nam videntes Iudæi se deceptos ab Antichristo, per Enoch, & Heliam ad Christũ seruile conuertentur, secundum eundem Nicol. præallegatum super illud Iohel. 3. cum conuertero captiuitatem Iuda, & Hierusalẽ. Et ex hoc manifestè patet, quod ab illo tempore vsq; ad finem mundi tantum spatium temporis debet interuenire, quod totus populus Israel, atque totus mundus conuertatur ad Christum, sicut Mat. 24. dicitur. Prædicabitur hoc euangelium regni in vniuerso orbe, in testimonium omnib; gentibus. Quod quidem secundum præallegatum Nicol. & glo. in consummatione sæculi fiet: quia tunc omnes gentes per præ-

H

dicatorem illam recipient fidem Christi. Sed ad hoc necesse est, quod tempus illud crescat à mane per congruos gradus, vsque ad meridiem. Deinde per gradus congruos paulatim descrescat ad tantam vesperam; & noctem iniquitatis, quod vix fides inueniatur in terra: & quod propter abundantiam iniquitatum, Christus compellatur mundum exterminare, atq; iudicare. Quod autem sic gradatim descendere debeat ille vltim; ecclesiæ stat; tripliciter pbat; primò rone, secundò auctoritate, tertio similitudine. Primò ratione sic. Irrationabile enim videtur credere, quod misericors deus illã admirandam perfectionẽ ecclesiæ, quæ erit in cõuersione Iudæorũ, atq; toti; orbis, mortuo Antichristo, nolit durare, nisi per 30. vel 40. dies, aut menses, sicut aliqui opinantur: q tunc simul cum tempestatibus Antichristi facta postea tam plena conuersione, & nulla subsequente generali ruina culpæ, deus velit iterum subito tempestatem, & ex terminium mundi, ac iudiciu eius inducere, atque statum, quem in summa perfectione de nouo formauerat, nihil velit durare, & debitũ cursum, & occasum habere. Secundò probatur idem auctoritate: nam prout status ecclesiæ sumitur in hac vita in fine debet malis pessimis abudare: quod patet Lu. 18. vbi dicitur. Veruntamen filius hominis veniens, putas inueniet fidem in terra? quasi dicat, non secundum Bedã, nempe si venerit ad iudiciu in mediã pot Iudæorum conuersionem, atque totius orbis, mortuo Antichristo, magnam fidem reperiet in toto orbe: & iam tunc dies Domini ad iudiciu non veniret, tanquã fur sicut dicitur Mat. 24. Nam tunc omnes parati essent. Tertio probatur similitudine, quam ponit Dominus Mat. vbi supra dicẽs. Sicut enim erant in diebus festis Noe ante diluuium comedentes, & bibentes, nubentes, & nuptui tradentes vsque ad eum diem, in quo introiuit in arcam Noe, & nõ cognouerunt, donec venit diluuium, & tulit omnes: ita erit aduentus filij hominis. Et Paulo ante inquit: Surgent enim pseudo Christi, & pseudo propheta, & dabunt signa magna, & prodigia, ita, vt in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi. Et subditur, quod post tribulationem dierum illorum sol obscurabitur, & luna non dabit lumen suum, & stellas cadent de coelo, & virtutes caelorum commouebuntur: & tunc apparebit signum filij hominis in coelo. Ex

Quod paulatim de scedet vltimus Ecclesia. Vi de qua dicit auctor in quadragesimali d' christiana religione.

G

Simile.

H

A quo patet, quod dominus non iudicabit mundum, dum erit in illa magna conuersione, de qua Dominus ait Io. 10. erit vnum ouile, & vnus pastor: sed post conuersionem illam gradatim descendet mundus ad tantam iniquitatem, sicut predictum est, quod Deus indigabitur contra eum, & exterminabit mundum & iudicabit, sicut patet mystice Apoc. 14. Et alius Angelus exiit de templo clamans magna voce ad sedentem super nubem: Mitte falcem tuam, & mete, quia venit hora vt metatur: quoniam maturauit messis terrarum. Et misit ille, qui sedebat super nubem, falcem suam in terram, & messit terram. In quibus sacratissimis verbis quattuor innuuntur, quae se habere ostendet Christus, secundum quae in fine seculi mundum iudicaturus est. Primum est sapientia luminosa, secundum est potentia vigorosa, tertium est iustitia rigorosa, quartum est executio timorosa.

Qua sapientia fulgebit Christus index omnium constitutus. Cap. 1.

Primo autem Christus iudicaturus mundum se habere ostendet sapientiam radiosam, cum qua iuxta tempus statutum a patre sciat iudicare mundum, quia paternae sapientiae consilium noscet. Ideo Ioan. ait in Apoc. Et alius Angelus exiit de templo. Qui enim templum exiit, interiora templi prius clarissime perlustrauit. Vnde, & templum hoc, quod solus Pontifex intrat, paternae mentis arcanum est. Vnde psal. Dominus in templo sancto suo: ipse est Dominus, & est sacerdos, qui singulariter est in hoc templo. Ideo Ioan. 14. ad Philippum dicebat. Non credis quia ego in patre, & pater in me est? Et huius sapientiae consilio conformatur omne iudicium suum. Tunc enim Angelus magni consilij Christus de templo exiit, quando per facti euidentiam mundo vltimum iudicium nunciabit. Vnde Mar. 13. de die autem illo, & hora, nemo scit: neque Angeli Dei in caelo, neque filius hominis, nisi pater. Quod verbum exponens Hiero. dicit: Cum omnia tempora fecerit Iesus, hoc est verbum Dei, omnia enim per ipsum facta sunt: in omnibus autem temporibus cum dies iudicij sit, quae consequentia esse potest eius ignorare partem: cuius totum nouit? Hic quoque dicendum est. Qui enim magis ex noticia patris, an filij? Si maius nouit, quomodo ignorare potest, quod minus est. Nunquid

Iudicij dies quomodo dicitur ignorare Christo.

Deus pater cognitionem illius diei filio denegauit, cum dicit, omnia tradita mihi sunt a patre meo, ergo non omnia, si est aliquid quod negatur. Hac ille. Dicitur autem Christus illum nescire diem, secundum August. quia non facit homines scire. Ex dictis patet, quod Christus manens in templo, id est in paterna mente diem iudicij noscit: tamen illum indignis coelat. Sed tunc templum egredietur: quod illo die hominibus coelatum est, per facti euidentiam declarabit.

De potestate quam habere Christus se ostendet: quando venit iudicare mundum. Cap. 3.

Secundo vero Christus mundum iudicaturus habere se ostendet potentiam vigorosam, quae in eius clamore mystice designatur. Propterea subditur, clamans voce magna ad sedentem super nubem, id est, ad seipsum, hoc est ad gloriam suam. Ipse enim per sedentem super nubem etiam designatur: id est, super humanitatem suam leuem a culpa, sicut leuis est nubes. Tacet siquidem Christus, cum secreta paterni consilij indignis peccatoribus coelat: tunc autem clamat, cum paternae consilia secundum formam paterni consilij, & imperij condigno tempore manifestat. Aut verius. Hic idem Christus secundum aliam, & aliam formam ad seipsum clamat, cum secreta Dei iudicia de humanis operibus omnibus manifestanda esse denunciat. Vnde de talibus occultis iudicijs dicitur Lu. 8. Non est occultatum, quod non manifestetur: nec absconditum, quod non cognoscatur, & in palam veniat: & hoc est, quod hic dicitur: clamabat, significans, quod quae occulta dixerat, exponendo manifestare volebat. Proinde Esa. 42. mundo Deus combinatur, cum ait: Semper filij, & patiens fui: sicut parturiens loquar, scilicet in fine mundi.

Quibus erit ignotum iudicij tempus: & quibus poterit esse notum. Cap. 3.

Tertio autem ostendunt se Christus habere iustitiam rigorosam, Ideo dicitur, mitte falcem tuam, & mete. Falx enim iudicium agendorum indicat. Vnde Deut. 23. prohibet Dominus dicens, Nemo mittat falcem in messem alienam, id est

De potestate Anthonij christi est filij p. diuini.

G

H

Falx iudicij quid i

Questio de tempore iudicij.

A id est nemo temerario iudicio iudicet opera aliena. Hanc autem falcem Christum in manu tenet, cum rectae rationis iudicio vltimum exterminium mundi peccatorum expectando conuersionem per longanimitatem suam patienter sustinet. Sed hanc falcem suam tunc quidem Deus in messem mittit, cum eodem rectae rationis iudicio opera hominum iuste discutiet: quando, scilicet tempore iudicij generalis non solum maligna hominum opera, sed etiam inutilia, & quae quandoque videntur hominibus iusta, praemio aeternae vitae indigna iudicabit. Vnde per prophetam Dominus dicit. Cum accepero tempus, ego iustitias iudicabo. Vnde Gregorius. Omnis nostra iustitia ad examen diuinae iustitiae ducta, iniustitia est. Et fordet in districtione iudicis, quod in examinatione fulget operantis. Tunc quidem iudicio aeternae damnationis reperientur dignare cuncta opera, quae inutilia sunt: cuiusmodi terra esse probantur lucra, atque cuncta terrena commoda, quae propter Deum non fuerint ab omnibus sumpta. Nullum quidem illorum operum potest esse dignum aeternae vitae, quod propter Deum non fuerit factum, sed propter propriam utilitatem. Vnde & haec opera messis terrae denominantur, de qua dicitur: Quia venit hora, ut metatur, quoniam maturauit messis terrae. De qua messe vel operibus. j. Cor. 3. dicit ibi, comparans terrena opera ligno, feno, & stipule. vniuscuiusque, inquit, opus manifestum erit. Dies Domini declarabit, quia in igne reuelabitur: vniuscuiusque quale sit opus ignis, probabit. Et post: cuius opus arserit, detrimentum patietur. Ecce iudicium damnationis inutilium operum, in quibus homo quasi totam vitam suam consumit. Quid etiam per messem terrae maturam, nisi terreni homines, qui propter sua scelera ad diuinum iudicium per Dei iustitiam vocantur? Sicut econtra de populis, qui parati sunt ad suscipiendam misericordiam Dei licet messis dicantur: non tamen messis terrae denominantur. Vnde Ioan. 4. Dominus ait discipulis suis de Samaritano populo: Videte regiones, quia iam albae sunt ad messem, id est ad misericordiam Dei per conuersionem suscipiendam dispositae, & praeparatae.

B Ex quo patet, quod maturatio messis est dies, & hora: quibus iudicandus est mundus.

C Quod communitati hominum tempus iudicij erit omnino ignotum.

D Quibus iudicij dies, est semper occultus, & mediū iudicandis. Et 2 ps.

Circa dicta potest quaeri, an ex fide hoc sit certum: & an teneri debeat tanquam certum, quod nullus Angelus, nullus homo purus, etiam Christi mater: sciat tempus huius iudicij, seu huius messis diem, vel horam? Ad quod dicendum est, saluo meliori iudicio, quod tria erunt hominum genera in diebus illis. Primum erunt quidam, quibus tempus illud erit omnino ignotum: secundum erunt quidam, quibus quodam generali modo erit aliquantulum notum: tertio erunt quidam, quibus particulariter poterit esse notum.

Quaest. Solutio.

Quod communitati hominum tempus iudicij erit omnino ignotum.

Primo autem erunt quidam, quibus tempus, & dies iudicij erit omnino ignotum, sicut ex sacris patet scripturis. Et hi erunt communitas hominum, quibus talis dies debet abscondi, sicut dies mortis ex multiplici ratione. Primum vt semper timeant, secundum, vt semper se praeparant ad illum diem, tanquam de proximo imminentem: tertio vt tam in hoc, quam in plerisque alijs ignorantibus se noscant: quod quidem est perutile ad superbiam comprimendam, Quarto, vt arcana diuinorum iudiciorum magis reuereantur, Quinto, quia non decet Dei secreta indignis & indispositis reuelari: propter quod etiam plura abscondantur aliquibus alijs, vel idoneis, quia forte nescirent hoc coelare indignis, aut non plenè idoneis: Sexto ad non impediendum opera, & tempora praescita, vel praedeterminata a Deo. Multa enim veniunt, & ventura sunt, quorum euentum homines, & demones impedirent, si praescirent ea: septimo ad excandandum reprobos talium temporum: & ad hoc tale iudicium Dei veniet super eos subito, & improuise. Octauo, vt in tribulationibus talium temporum fides, spes, humilitas, patientia, & longanimitas Sanctorum fortius exerceatur, & praemiatur. Et vt tunc ad discant, Deum etiam in suis incertis immobiliter inerrabiliter sequi:

Quibus iudicij dies, est semper occultus, & mediū iudicandis. Et 2 ps.

& non suae prouidentiae, sed soli diuinae inniti.

G 4 Quod

A Quod iustis erit notum tempus iudicij quaedam notitia generali.

Secundò erunt quidam, quibus quodam generali modo finale iudicium erit notum. Similiter, & multa iudicia, quibus quotidie flagellantur patriæ generaliter ab illuminatis mentibus per scripturam sacram, quando imminere debeant cognoscuntur: non tamen in particulari de tempore proprio, sed solum in generali. Septem verò sunt signa maturæ messis, per quæ à prædictis finale iudicium, atque quotidiana cognosci poterunt, & cognoscuntur in generali, quando futura sunt. Primum est horribilitas peccatorum multorum, secundum multitudo peccantium, tertium impunitas manifestorum scelerum, quartum animaduersio in peccatis, quintum affectio ad scelera, sextum studium peccandi, septimum longa perseverantia in omnibus supradictis: Et hoc erit maturitas messis. Primum signum erit, quando in toto orbe terrarum multa, & magna, & horrenda peccata fient. Ne hoc sufficit: quia si hæc à paucis patrarentur, sufferret patienter Deus. Secundum signum erit, quando à multitudine hominum demptis paucis, tanta enormia crimina perpetrabuntur, nec in super hoc erit satis: quia si occultè fierent ac inuenti restia iustitia punirentur: adhuc patienter sufferret Deus. Tertium signum erit, quando talia facta apertè inuerecundè, atque impune fient, nec in super hoc satis erit: quia si talia inconsideratè fierent, non adhuc ad iudicandum conturbabitur Deus. Quartum signum erit, quando talia fient tota mentis animaduersione, seu intentione: nec uti que sufficiet hoc: eo quod si ad talia ipsi peccantes non multum applicabunt affectum, adhuc etiam expectabit Deus ad iudicandum. Quintum signum erit, quando talia facta fient tota cordis affectione: nec in super sufficiet hoc, ut Deus iudicet mundum: quia si in talibus malis omnino studium totum non adhibebunt, adhuc ad seuendum expectabit Deus. Sextum signum erit, quando totum studium malignorum ad talia scelera conuertetur: nec in super illo satis erit: nam si aliquo casu, paruoque tempore hæc talia fierent, non continuè, nec perseveranter: adhuc aliquid erit, propter quod Deus mundum

B Matura
messis signa sunt
septem.

C Signis
multis cognoscitur.

non condemnabit. Septimum signum, & vltimum imminetis iudicij erit, quando omnia supradicta continuè, & perseveranter in mundo fient: tunc enim erit matura messis, propter quod dignus tunc erit mundus generaliter iudicari. Quod autem per hæc septem signa poterunt mentes illuminatæ prægnosceret modo prædicto generalem iudicij diem propinquantem, maximum nobis præstat argumentum scripturæ sacre ad Rom. 15. Omnia quæcunque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, ut per patientiam, & consolationem scripturarum spem habeamus. Ex scripturis enim sacris in plerisque locis habetur, Deum dedisse nunquam aliquod exterminium generale, neque particulare, nisi præcesserint prædicta signa. De exterminio generali patet in diluuiio, Gen. 6. ubi dicitur: Videns autem Deus, quod multa malitia hominum esset in terra, ac cuncta cogitatio cordis intenta esset ad malum omni tempore, penituit eum, quod hominem fecisset in terra. Demumque subditur, Deus per vniuersale diluuium mundum exterminauit. In his verbis, si diligenter examinentur omnia supradicta signa per ordinem reperientur. Primum enim in mundo multa, & magna erant peccata, & horrenda maximè circa luxuriam, etiam circa scelus contra naturam: quod ostendit Methodius historiographus dicens: Quod mulieres supergressæ viris abutebantur, & etiam, quod exarserunt homines in adulterium, siue in alterutrum coeuntes. Et de hoc signo supra dicitur. Videns autem Deus, quod multa malitia. Quod verbum manifestè ostendit tunc abundasse horreptam multitudinem, & turpitudinem peccatorum. Secundò, quod homines communiter talia perpetrabant. Ideo subditur, hominum ibi peccantium multitudinem denotat. Tertio in super illa manifestè inuerecundè atque impune fiebant. Ideo additur, esset in terra, id est manifesta erant, & impunita. Quarto etiam fiebant tota mentis animaduersione: ideo dicitur, & cuncta cogitatio scilicet non partim, & non diuisim, sed in malis integra, & coniuncta. Quintò quoque fiebant tota cordis affectione: ideo subditur, cordis. Sextò talia scelera toto studio perpetrabantur: ideo dicitur, intenta esset ad malum. Septimò, quod omnium pessimum erat: quia cum sex præcedentibus continuè, & longo tempore

E Applicatio signorum ad iudicium dicitur.

De iudicio generali.

A pore in illis perseverarunt: ideo subditur, omni tempore. Ex his patet, quod tunc matura erat: ideo generale diluuium mundum exterminans misit Dominus. Nectantur de vltimo iudicio sunt hæc signa, & fortia argumenta: verumetiam de quolibet regno, & patria, & ciuitate a Domino magni iudicij flagellandis, mentibus illuminatis, & perspicaciter intuentibus ante iudicia patebit præcedere hæc signa maturæ messis. Quod patet exemplo veteris testamenti. Nam cum Dominus Abraham promisit exterminationem gentium, quæ terram, quam ei promisit, incoluerunt, dicebat Gen. 15. Necdum enim impletæ sunt iniquitates Amorrhæorum, usque ad præsens tempus, in nondum matura est messis eorum, quasi dicat: & si semini tuo hanc terram promitto, tamen ante tempus complementi iniquitatis eorum, & maturæ messis illos non exterminabo. Prædicta etiam septem maturæ messis signa præcessisse iudicium Sodomæ, & Gomorræ, & confinium ciuitatum satis patere potest, qui ponderat diligenter verba, Gen. 19. quæ de illo iudicio conscribuntur, & sic mens illuminata, atque discreta ad præcauendum pericula diuinorum iudiciorum in varijs temporibus, atque patrijs poterit talia signa prudenter considerare: & non ad presumptuosè prædicendum futura, sed & sibi, & alijs præcauenda mala futura.

Exemplum.

B

C

Quod tempus vltimi iudicij, & dies eius aliquibus perfectis poterunt esse noti.

Tempus iudicij.

D

Tertio quoque circa tempus iudicij possunt esse quidam, quibus poterit reuelari tempus iudicij, & dies eius. Nam ex scripturis non possumus certitudinaliter arguere, quod nullus tempus iudicij sciat, aut scire debeat: quod etiam inconueniens est, si non de hoc reuelauerit alicui Angelorum, aut beatorum, & specialiter matri suæ. Aliud est enim de nobis, aliud de beatis, qui in nullo à Dei voluntate deuiare possunt. Insuper est aliud de communitate hominum, aliud de singularibus Sanctis, qui vnus spiritus sunt cum Deo. Nam reprobi licet nescierunt horam aduentus diluuij, tamen Noe cum familia id præcuerunt. Vnde Gen. 7. dicit Dominus: Ingredere tu, & filij tui in arcem: adhuc enim, & post dies septem ego pluam super terram quadraginta diebus & noctibus. Et ante in 6. cap. ait illi

Dominus, Erunt dies eius, scilicet hominis, siue humanæ generationis centum viginti annorum. Per Noe, & familiam eius perfecti, & electi finalium temporum mysticè designantur: per reliquos verò reprobi eorundem temporum denotantur. Sic Abraham, & Loth hora subuersionis Sodomorum prædicta fuit, Gen. 18. & 19. & tamen Lu. 17. & Matth. 24. videtur, seu assimilatur occultatio de die iudicij occultationi diei diluuij, & horæ subuersionis Sodomitarum.

Quadruplex obiectio, & responsio ad talia obiecta.

F

Sed obijcitur contra nuperrimè dicta. Dicitur enim, Matth. 24. de die autem illa, & hora nemo scit, neque Angeli caelorum, nisi pater solus. Ad quod dicendum est, quod sicut patet ex supradictis, ita possunt dici Angeli Dei nescire, scilicet ad reuelandum nobis: sicut & filius Dei Christus. Secundo etiam obijcitur, quia Dominus ait, Matth. 24. Vigilate igitur, quia nescitis qua hora Dominus venturus sit. Ad quod dicendum, quod prædictum Domini verbum non habet locum, nisi respectu communitatis hominum, quibus talis occultatio conueniens est. Tertio obijcitur, quia dicitur Matth. 25. Media nocte clamor factus est, ecce sponsus venit. Vbi Augustinus ait, Media nocte. id est nullo sciente, aut sperante. Ad quod dicendum, quod mirabile esset, si saltem per modicum momentum ante non posset Deus reuelare horam illam: ergo respectu communitatis dicitur venturus media nocte clamor factus est. Vnde j. Thessal. 5. De temporibus autem fratres, & momentis non indigetis, ut scribamus vobis. Ipsi enim diligenter scitis: quia dies Domini sicut fur in nocte, ita veniet, atque distinguens inter bonos, & malos subdit: Vos autem fratres non estis in tenebris, ut dies illa, tãquam fur, vos comprehendat. Omnes enim vos filij lucis estis, & filij diei, non sumus noctis, neque tenebrarum. Quarto obijcitur de verbo, Act. 1. ubi Dominus Apostolis ait: Non est vestrum scire tempora vel momenta, quæ pater posuit in sua potestate. Constat enim, quod si aliquibus hoc reuelatum foret, præcipuè Apostolis debuit reuelari: per quos fides, & ecclesia fundanda erat, atque docenda. Ad quod dicendum, quod Christus loquitur ibidem Apostolis, ut adhuc carnalibus. Sicut quando ait, Ioan. 16. Multa habeo

Obiectio.

G

H

Solutio.

A bea vobis dicere, quæ non potest portare modo. Et sicut quando Matth. 20. ait Iacobo, & Ioanni, Nescitis quid petatis. Et addit: Sedere autem ad dexteram meam, vel sinistram non est meum dare vobis: in quantum estis secundum carnem cognati mei, aut vobis in quantum indispositi estis. Et hoc ibidem Christus innuit, cum dicit: Sed accipietis virtutem superuenietis Spiritus sancti in vos, &c. Non igitur videtur, quod ex hoc verbo, Act. Apostolorum posset ita: certitudinaliter hoc argui, sicut aliquibus videtur.

B *Secunda questio.*

Questio. **C**irca hoc etiam quæri potest, quare Christus discipulis suis ait, Matt. 24. ideoque & vos estote parati: quia quæ hora non putatis filius hominis venturus sit, cum nullus illorum temporum circa horam iudicij viuis reperietur: & ipse loquitur ad eos, ac si iudicium in tempore eorum deberet fieri? Ad quod tripliciter respondetur. Primo secundum Aug. ad Elytium, dicens, quod in persona eorum loquitur omnibus: quia quodammodo ad omnes pertinet dies illa. Tunc enim cuius veniet dies illa, cum venerit dies mortis illius: ut talis hinc exeat, qualis in illo die videndus est. Ille enim dies cum venerit imperatus, quem inuenit imperatum, huius suæ vitæ ultimus dies est. Vnde Mar. 13. Quod autem vobis dico, omnibus dico, vigilate. Secundo, quia mos est scripturæ sacræ loqui de vno, aut vni in persona alterius. Vnde j. ad Thessal. 4. ait Apostolus pro his sanctis, qui circa iudicium reperiri debebant viui, inquit: Quia nos qui viuimus, qui residui sumus, in aduentu Domini non præueniemus eos, qui dormierunt, cum tamen ipse non deberet tunc inueniri viuis. Tertio, quia a tempore Christi instabat dies cuiusdam magni iudicij, & istud in se mysticè continens. Illud autem est excecatio, & reprobatio Iudæorum, ac sublimatio fidelium suorum. Vnde ex prima ratione, quæ est Aug. colligi potest, quare de die iudicij sæpius est prædicandus, ac semper cum tremore expectandus.

Solutio. **C**um venerit dies illa, cum venerit dies mortis illius: ut talis hinc exeat, qualis in illo die videndus est. Ille enim dies cum venerit imperatus, quem inuenit imperatum, huius suæ vitæ ultimus dies est. Vnde Mar. 13. Quod autem vobis dico, omnibus dico, vigilate. Secundo, quia mos est scripturæ sacræ loqui de vno, aut vni in persona alterius. Vnde j. ad Thessal. 4. ait Apostolus pro his sanctis, qui circa iudicium reperiri debebant viui, inquit: Quia nos qui viuimus, qui residui sumus, in aduentu Domini non præueniemus eos, qui dormierunt, cum tamen ipse non deberet tunc inueniri viuis. Tertio, quia a tempore Christi instabat dies cuiusdam magni iudicij, & istud in se mysticè continens. Illud autem est excecatio, & reprobatio Iudæorum, ac sublimatio fidelium suorum. Vnde ex prima ratione, quæ est Aug. colligi potest, quare de die iudicij sæpius est prædicandus, ac semper cum tremore expectandus.

Quod tremenda erit executio iudicij generalis. Cap. 4.

Timorosa executio. **Q**uarto Christus mundum iudicaturus ostendet se habere executionem timorosam. Vnde Io. subdit, Et mi-

si sit qui sedebat super nubem falcem suam: & in terram, & messuit terram. Nubes autem hæc, super quam sedebit Angelus Christus: est humana caro illius. Vnde Esa. 19. Ecce Dominus ascendet super nubem leuem, & ingredietur Ægyptum. Super hanc nubem sedebit, mundum in tranquillitate iudicaturus: tamen peccatoribus terribilis apparebit. Tunc quidem falcem sui seueri iudicij in terram mittet, quædam propter impiorum abusum. terram sic damnabit, ut omnino seruitia sua impijs neget, qui Deo hoc in seipsis negant, quæ non solum ex beneficio creationis, sed Christi redemptionis merito habent, vel etiam habere possunt. Vnde Esa. 24. Ecce Dominus nudabit terram, & dissipabit eam. Ideo dicit Ioan. & messuit terram, s. impios ab eis tollendo, si ne liceat amplius viuere, quibus semper libet peccare. Homines nepe superius messis nominati sunt. Ideo de tali messione Esa. 17. Ablata est messis in die hæreditatis, & dolebit grauiter. Dies hæreditatis est dies retributionis, quo retribuet unicuique secundum opera sua, cum Deus dabit hæreditatem timentibus nomen suum. Sed in hac die auferetur messis impio, cum nullus fructus inuenietur in labore suo: & ideo grauiter dolebit, quia æterna egestate, atque penaltate cruciabitur in æternum. Quanta autem sit futura acerbitas illius vltimæ messionis, ostendit Chrysostomus, dicens: Si rex terrenus contra aliquem processurus expeditionem mandat in populo, dignitates omnes mouentur, exercitus excitantur, tota ciuitas feruet: quantomagis Rege cœlesti exurgente iudicare viuos, & mortuos, Angelicæ virtutes mouebuntur, terribiles ministri, terribilem Dominum præcedentes? Proinde Sapient. 5. Armabit creaturam in vltionem inimicorum: & pugnabit pro eo orbis terrarum contra insensatos. Tanta utique erit cunctarum creaturarum pugna contra innumeros peccatores, quod sicut Mar. 13. dicitur, virtutes cœlestium mouebuntur, id est horrebunt præ magnitudine signorum, & cladis. Sicut enim homo manens in supercilio montis videt aliquam absorberi ciuitatem hyatu terræ, aut incendio concremari: quodam naturali instinctu horret, licet videat periculum sibi non imminere. Sic Angeli, atque beati videntes contra reprobos pugnare vniuersum mundum, quodam naturali horrore commouebuntur. Vnde Psal. Turbabitur, qui habitant terminos, a signis tuis.

De

A De quindecim signis præcedentibus iudicium.

Hierony. Signa quindecim præcedentia vniuersali iudicij: de quibus vide magistrum sacra Historiam.

Quæ autem sint signa tanti terroris, illa ostendit Hierony. qui in annalibus Iudæorum quindecim terribilissima signa iudicium præcedentia se dicit inuenisse: sed an continuè, siue non: aut an immediatè præcedent iudicij diem, se reperisse non dicit. Quantum autem credibilia sint, ipsa scripturarum testimonia manifestant: quæ cum ipsis signis in robur eorum per ordinem subiungamus: Prima die eriget se mare quindecim cubitis supra montes stans immobile in suo loco. Vnde in prospectu talis altitudinis terribiti homines fugient a facie maris: vnde Lu. 21. Erit in terris pressura gentium, scilicet propter fugam. Vnde propheta, Altitudo, s. maris, manus suas leuauit: ut innuatur, quod istate mari in altitudine prædicta, in se terribiliter fluctuabit. Quod ostenditur, Sapient. 5. Candescet illos aqua maris, & flumina corrunt duriter. Vnde propheta. In spiritu furoris tui congregatae sunt aquæ. Et de hominibus ait: Ipsi videntes sic admirati sunt, conturbati sunt, commoti sunt, tremor apprehendit eos. Secunda

C vero die tantum descendet, quod videri non poterit: quod intellige, nisi cum terribili strepitu hoc debere fieri. Vnde Psalm. Mare vidit, & fugit: Iordanis conuersus est retrorsum. Et iterum, Dedit abyssus vocem suam, scilicet in aquarum descensu. Et viderunt te aquæ Deus, &c. Et Lu. 21. præ confusione sonitus maris, & fluctuum arescentibus hominibus præ timore, &c. Tertia autem die maris beluæ supra mare dabunt rugitus vsque ad cœlum. Vnde Sapient. 17. Mugientium valida bestiarum vox, aut resonans de altissimis montibus echo: deficientes faciebant, id est, faciet illos præ timore, & expectatione. Quarta vero die ardebit mare, & aqua. Quod Dominus etiam testatur per prophetam dicentem. Ignis succensus est in furore meo, & ardebit vsque ad inferni nouissima. Quinta autem die herbes, & arbores dabunt sudorem sanguineum, & rorem. Vnde Esa. 28. Reuelabit terra sanguinem suum, & non operiet ultra interfectos suos. Vnde Dominus ait, Ioelis 2. Dabo prodigia in cœlo sursum, & in terra deorsum: sanguinem, & ignem & vaporem fumi. Sexta insuper die ruent omnia ædificia mundi, quod innuit Ioel. 3. dicens, Ægyptus in desolatione erit, & Idumea in de-

D fertum perditionis: pro eo, quod iniquè egerunt. Septima die petra adiuuicem collidentur, teste Esa. 24. Concutientur fundamenta terræ, contractione confringetur terra, &c. Octaua die fiet terræ motus generalis: quod & propheta testatur, dicens: Terra tremuit & quieuit, cum exurgeret in iudicium Deus. Nona die exhibent homines de cauertis, & ibunt quasi amentes, præ timore non poterunt mutuo loqui. Ideo Esa. 33. ait. Contriti sunt in Syon peccatores, possedit tremor hypocritas. Decima die adæquabitur terra: ideo Esa. 40. ait: Omnis vallis implebitur, & omnis mons, & collis humiliabitur. Vnde Psal. Montes sicut cera fluxerunt a facie Domini, a facie Domini mota est terra. Vndecima die egredientur, atque cõsurgent mortuorum ossa, & supra sepulchra stabunt: vnde Ezech. 37. Factus est sonitus magnus, & ecce commotio, & accesserunt ossa ad ossa, vnum quodque ad iuncturam suam. Duodecima die cadent stellæ de cœlo, sicut Dominus Lu. 21. testatur dicens, Erunt signa in sole, & luna, & stellis. Et iterum Ioel 3. ait, Sol, & luna obtenebrati sunt, & stellæ retraxerunt lumen suum. Et iterum in 2. c. ait, Sol conuertetur in tenebras, & luna in sanguinem antequam veniet dies Domini magnus, & horribilis.

E Etenim omnis, quicumque innocauerit nomen Domini, saluus erit: Et Apoc. 8. Stellæ de cœlo ceciderunt super terram, sicut ficus mittit grossos suos, cum a vento magno mouetur: & merito hæc omnia fiunt. Nam secundum Chrysost. Patrefamilias moriente domus eius turbatur, familia plangit, & nigris vestibus se induit. Sic etiam humano genere, propter quod omnia facta sunt, circa finem constituto, destruitur mundus, luminaria cœli lugent, & candore amoto tenebris induentur in fine seculi. Tertiadecima die morientur homines tunc viuentes, ut cum mortuis resurgant: quia contra hominem totus conturbabitur mundus. Ratio huius est, secundum Bohauen. quia homine labente cecidit mundus: ideo in iudicio propter seueritatem iudicij ostendendam necesse erit omnium corda terri, & peccatorum maximè qui vniuersorum contempserunt Dominum, ut sic omnis creatura diuinum accipiat zelum, & cõformetur creatori suo. Et quia nihil intentus, vel velocius, aut horribilius in agendo, & mouendo inter alia elementa, quam ignis ex omni parte cõcurrent: hinc est, quod necesse erit, quod ipsius iudicij faciem præcedat ignis,

H

A ignis, non ex vna parte tantum, sed ex omni parte mundi, iuxta illud propheta. Ignis ante ipsum præcedet, &c. Terribilis nempe erit ille ignis, quia diuina virtute non tantum ignis, qui permanet in sphaera sua, sed & ignis mundi purgatorij, & inferni ad hoc simul concurrent. præuenientes. faciem iudicantis. Ex his quidem quatuor ignibus diuino iudicio fiet vnus, qui omnium prædictorum ignium perficiet officium, eo quod ignis terrestris, secundum Bonauen. purgabit iustos, cruciabit malos, incinerabit corpora, & consumet cuncta terræ nascencia, & animalia. Ignis vero elementalium subtiliabit, atque ad innouationem disponet. Ignis purgatorij purgabit electos: illos, quibus necesse purgari erit. Sed ignis inferni impios iam incipiet cruciare. Decimaquarta die ardebit coelum, & terra, id est superficies aeris, atque terræ. Porro, quia mundus iste purgari debet cum homine purgando, & homo in fine temporum indiget expurgari à scoria auaritiæ, & malitiæ, sicut in primo tempore a sece luxuriæ: indiget etiam purgari velociter, intemè, & perfectè. Hinc est, quod sicut primus mundus deletus est per aquam, quæ est frigida, & purgatiua contra ardorem, & fetorem luxuriæ, qua illud seculum inficiebat: sic finalis mundus per ignem, qui calidus est, & consumptiuus, finiri debet contra torporem charitatis, & frigus malitiæ, & cupiditatis: quæ maximè regnabit in seculi senectute. Et quia illa sunt maximè adhaerentia: necesse est, quod purgatio sit actionis intimæ violentæ, & acceleratæ: quod non contingit reperiri in aliquo elemento, quam in igne. Sed actio huius ignis successiua erit, habens initium, medium & finem: ideo tunc elementaris ignis elementa subtiliabit, & ad innouationem disponet, sicut testatur Petrus 2. Pe. 3. dicens: Veniet dies Domini, sicut fur, in quo coeli magno impetu transigent: elementa verò calore soluentur: terra autem, & quæ in ipsa sunt opera exurentur. ex hac enim concrematione fiet elementorum ab impuritate, quam habent ex commixtione ad puritatem mutatio, maximè in terra, & aere, & sic purgatis iustis, & cõbustis reprobis cessabit motus coeli, & planetarum. Decimaquinta die fiet coelum nouum, & terra noua, atque resurrectio mortuorum. Nã sicut j. Thessal. 4. ait, Apostolus: Ipse Dominus in iussu, & in voce Archangeli, & in tuba descendet de coelo. In iussu quidem, secundum Nico. de Lyra,

Mundus iste purgari debet à scoria auaritiæ.

quia imperans mortuis Dominus dicet, Surgite mortui, & venite ad iudicium: & voce Archangeli Michaelis, qui est Ecclesiæ Princeps, sub quo Angeli etiam notantur. Nam secundum Richar. quia hæc citatio erit mentalis, atque vocalis, ideo mentaliter ad iudicium vocabuntur à Deo: & vocaliter per ministerium Angelorum, iuxta illud, Matth. 24. Mittet Angelos suos, & congregabit electos suos à quatuor ventis celi: quia aduersus quatuor mundi partes admiranda voce clamabunt. Surgite mortui, venite ad iudicium. Hi verò Angeli mirabiliter intonabunt, tanquam præcones iudicij. Tuba autem Dei erit supradicta vox Christi, qui descendet de coelo, s. in humana forma. Et subdit Apostolus, Et mortui, qui in Christo sunt, resurgent primi: deinde nos, qui viuimus, qui relinquitur, simul rapiemur cum illis obuiam Christo in aera. Ista quidem prioritas, atque posterioritas, secundum prædictum Nicol. ad actum resurgendi minimè referri potest, ita quod aliqui prius, & aliqui postèrius resurgent, eo quod omnes in instanti resurgent, sicut dicitur j. Corinth. 15. Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur: & subdit, in momento, in istu oculi in nouissima tuba. Nec etiam potest hic accipi prioritas dignitatis: quia patres veteris testamenti in resurrectione non erunt digniores Apostolis, qui erunt iudicis assessores, sicut dicit Dominus, Matth. 19. Sedebitis super duodecim sedes iudicantes duodecim tribus Israel. De quibus Apost. intendit dicere: deinde nos, qui viuimus, qui relinquitur. Propter quod, saluo meliori iudicio, videtur dicendum, quod prioritas ista, atque posterioritas referenda sit ad quietem in Christo moriendo in eius fide. Et additur, simul rapiemur, scilicet iam resuscitati cum illis in nubibus obuiam Christo ad iudicium venienti in aera.

De loco iudicij.

DE loco autem, vbi iudicium faciet Dominus super mundum, Ioel. 3. scriptum est, quod Deus dicet, Confurgant, & ascendent omnes gentes in valle Iosaphat, quia ibi sedebo, vt iudicem omnes gentes in circuitu: Sedebit enim Deus in eminentissimo loco aeris super montem Oliueti, vnde in celo ascendit, & omnes Sancti cum illo apparebunt, vnde omnes iudicandi apparebunt in valle Iosaphat, & circa eam:

Locus vniuersalis iudicij.

A eam: quia monti Oliueto propinqua est, s. inter ipsum montem, & Hierusalem. Apparebit autem Christus, secundum Gregorium ibi blandus iustis, & terribilis impijs. Videbunt enim mali Christi humanitatem, vt timeant: non tamen diuinitatem, ne gaudeant. Iusti verò vtranque illius contemplabuntur naturam, vt simul cum anima, & corpore iam gloriosè lætentur.

ARTICVLVS SECVNDVS.

De modo, secundum quem Dominus exequetur iudicium generale.

SECUNDò principaliter cõsideremus circa iudicium generale executionem consequentem, quæ in Euangelio hodierno patet. Quod quidem breuiter exponamus, eo quod in Quadragesimali de Relig. Christiana, latius declaratum sit. In hoc igitur Euangelio circa executionem futuri iudicij, quatuor insinuantur. Primum regalis aduentus, secundum generalis concursus, tertium iudicialis processus, quartum finalis successus.

Cum quanta gloria triumphali, & maiestate Christus veniet iudicare totum mundum. Cap. 1.

Primò quidem circa executionem diuini iudicij insinuatur Christi triumphalis, seu regalis aduentus. Veniet quidem, vt homo, & hoc cum tanta altitudine maiestatis, & gloriæ, quod expressè in eius corpore non solum iustis, sed etiam impijs celsitudo maiestatis suæ mirabiliter refulgebit. Proinde Dominus ait: Cum venerit filius hominis, quia in forma hominis venturus est: in quantum tamen Deus, iudex ordinarius: in quantum homo, iudex delegatus: in maiestate sua: eo quod apparebit, vt dictum est, in forma hominis. glo. quia primò apparuit in forma passibili, & infirma. Vel maiestas dicitur diuinitatis virtus: vnde Matth. 24. Videbunt filium hominis venientem in nubibus celi cum virtute, &c. Et sequitur, & omnes Angeli eius cum eo. Tum propter honorem iudicis, tum propter executionem iudicij, eo quod ministerio Angelorum deducantur electi ad celum: ac per alios malos Angelos trahentur reprobi ad infernum. Nihilominus nomine Angelorum, etiam

Gloria Christi iudicantis.

In qua forma iudicaturus est Chrs.

D

intelliguntur angelici viri, atque perfecti, qui cum Christo, ideo in maiestate venire dicuntur: quia & ipsi maiestatiuè super inferiores, quasi iudices duodecim sedibus præsidebunt, sicut dictum est. Et licet principes Apostoli in illis sedibus confessuri anthonomasticè exprimuntur: intelligitur etiã ultra hoc superabundans numerus perfectorum imitatorum Christi: tunc sedebit super sedem maiestatis suæ: per hanc sedem significatur iudiciaria potestas, quæ Christo homini data est: vnde Apoc. 20. Vidi thronum magnum, & candidum, & sedentem super eum, à cuius conspectu fugit coelum, & terra, & locus non est inuentus ab eis. Per thronum magnum, & candidum significatur regia, & iudiciaria potestas, seu maiestas: & gloria diuinitatis Christi, vel celsitudo, & candor munditiæ, & gloriæ humanitatis suæ: in qua eius diuinitas significatur sedere, sicut in glorioso throno. Aut per thronum significatur tota Ecclesia Sanctorum, vel ordinum superiorum luce gloriæ candidata: per quam Deus exercebit sua iudicia in damnatis. Additur quod à conspectu sedentis fugit coelum, & terra: tum quia omnes habitantes in coelo, & in terra primum timore furoris eius, aut præsumma reuerentia maiestatis eius in propriam paruitatem, & nihilitatem resiliunt, ac si essent sibi ipsi annihilati. Ideo subditur, quod locus non est inuentus ab eis, id est sic facta sunt, quasi nihil, ac si nusquam essent: tum quia sicut lux candelarum, atque stellarum dissiparetur in aduentu solis, ac si essent annihilata, seu obscurata: sic ad fulgorem gloriæ Christi omnia alia respectu eius erunt quasi nihil. Ideo Psal. ait: Deus manifestè veniet: non sub nube, sicut in primo aduentu. Proinde verificabitur, quod Apoc. 6. de reprobis dicitur: quia dicent montibus, & petris, cadite super nos, & abscondite nos à facie sedentis super thronum, & ab ira agni. Vñ propheta. Pones eos, vt clibanum ignis in tempore vultus tui, id est sicut ignis ardet in clibano interius, sic vermibus conscientia exuret eos. Vnde Osee 7. Omnes adulterantes quasi clibanus succensus à coquente: adulterantes utique sunt, quicunque alij, quod Deo se per amorè inordinatè coniungunt. Coquens erit diabolus, qui malas cogitationes conscientia ministrabit: sicut coquens administrat ligna, & in tempore vultus tui, id est vultuositate tua, id est supercilia commouentis, quod est committantis signum.

Quod

H Psal.

A Quod omnes gentes apparebunt coram iudice iusto, & ab eo iusti ab impijs separabuntur. Cap. 2.

De his, q
iudicabitur.

Secundò insinuatur ad iudicium generalis concursus. vnde subditur: Et congregabuntur ante eum omnes gentes, id est omnis aetas, & omnis sexus, secundò glo. Nullus enim tunc latere poterit à facie iudicantis. Sed per Angelos bonos, iusti, & per malos impij adducentur: & separabunt eos abinuicem, sicut pastor segregat oves ab hædis. Licet enim hic distinctio ad literam localiter fiat: fiet nihilominus per diuersam qualitatem gloriæ, atque pænæ. Separabit, inquam, eos merito, loco, & vocabulo. Merito inquam, omnium merita discutendo: loco, varia loca assignando: vocabulo, varijs nominibus appellando: hos hædos, illos verò oves. In oibus denotatur innocentia iustorum: tum propter simplicitatem, tum propter fecunditatem, tum propter mititatem, sicut de se dicunt. Propter te mortificamur tota die, æstimati sumus sicut oves occisionis. In hædis impietas malorum significatur, tum propter foeditatem, tum propter periculositatem, tum propter sterilitatem. Et statues oves à dextris suis, & hædos à sinistris. Per dexteram status gloriæ significatur, per sinistram status poenæ æternæ indicatur. Ideo Prouer. 4. Vias, quæ à dextris sunt, nouit Dominus: peruersæ sunt, quæ à sinistris sunt. De ista diuisione ait propheta orando: Domine à paucis de terra, s. viuentium, diuidis eos in vita eorum: Ait enim: Domine à paucis, s. oibus, quæ paucæ sunt respectu hædorù, iuxta illud Iob 34. Conteret multos, & innumerabiles. Vnde propheta: Iudicabit in nationibus, implebit ruinas, s. Angelorù: còquassabit capita in terra multorum, quia multi sunt vocati, pauci verò electi. Diuide inquit eos merito, loco, & vocabulo: in vita eorum, s. vt sic viuentes æternaliter crucientur. De hac diuisione, dicitur Iob 38. Lapidem caliginis, & ymbra mortis diuidet torrens à populo peregrinante. Lapidem vocat impios propter obstinationem: caliginis, propter obsecationem: ymbra mortis, propter diaboli similitudinem: populum peregrinante, vocat Sanctos, qui non habent hic ciuitatem manentem, sed futuram inquirunt. Ab his diuidet malos torrens, id est iudiciaria sententia, quæ sequetur. Et rationem huius Psal. subdit, dicens: De absconditis tuis adimpletus est ve-

B ter eorum. Abscondita sunt crimina, non confessa, Prouerb. 28. Qui abscondit scelerata sua, non dirigitur: adimpletus est venter eorum, id est conscientia eorum. Hiere. 4. ventrem meum doleo. Sic dicere poterunt in die iudicij hi, qui per confessionem suam non manifestant peccata sua: Lu. 21. v. prægnantibus diebus illis.

C ter eorum. Abscondita sunt crimina, non confessa, Prouerb. 28. Qui abscondit scelerata sua, non dirigitur: adimpletus est venter eorum, id est conscientia eorum. Hiere. 4. ventrem meum doleo. Sic dicere poterunt in die iudicij hi, qui per confessionem suam non manifestant peccata sua: Lu. 21. v. prægnantibus diebus illis.

D ter eorum. Abscondita sunt crimina, non confessa, Prouerb. 28. Qui abscondit scelerata sua, non dirigitur: adimpletus est venter eorum, id est conscientia eorum. Hiere. 4. ventrem meum doleo. Sic dicere poterunt in die iudicij hi, qui per confessionem suam non manifestant peccata sua: Lu. 21. v. prægnantibus diebus illis.

D ter eorum. Abscondita sunt crimina, non confessa, Prouerb. 28. Qui abscondit scelerata sua, non dirigitur: adimpletus est venter eorum, id est conscientia eorum. Hiere. 4. ventrem meum doleo. Sic dicere poterunt in die iudicij hi, qui per confessionem suam non manifestant peccata sua: Lu. 21. v. prægnantibus diebus illis.

D ter eorum. Abscondita sunt crimina, non confessa, Prouerb. 28. Qui abscondit scelerata sua, non dirigitur: adimpletus est venter eorum, id est conscientia eorum. Hiere. 4. ventrem meum doleo. Sic dicere poterunt in die iudicij hi, qui per confessionem suam non manifestant peccata sua: Lu. 21. v. prægnantibus diebus illis.

De remuneratione iustorum, & punitione malorum. Cap. 3.

Tertio insinuatur iudicialis processus: in quo duo principaliter demonstratur. Primum est remuneratio iustorum, secundum condemnatio malorum. Primò quidem in remuneratione iustorù exprimuntur duo. Primum est collatio pæmij: vnde subditur, Tunc dicit rex, qui à dextris eius erunt. Supra enim Christus dicitur est filius hominis, hic verò nominatur rex. Ad cuius quidem apicem pertinet subditos regere, leges condere, legis transgressores punire, obseruatores præmiare, quod tunc clarè patebit. Tunc quidem non queret Pilatus, ergo rex es tu? Tunc quoque nõ dicit Iudæi, non habemus regem, nisi Cæsarem. Et additur: Venite benedicti patris mei, possidete paratum vobis regnum à cõstitutione mundi. In quibus verbis quatuor continentur: Primò inuitat ad hæreditatē, dicens: Venit: secundò dat benedictionem, cum dicit, benedicti patris mei: tertio confert possessionem, dicens, possidete: quartò possessionis confirmationem addens, paratum vobis à constitutione mundi. O dulcissima locutio, & vox omni iucunditate plenissima, inuitans ad amplexum totius Trinitatis, & ad quietam, & æternā possessionem suæ gloriæ triumphalis. O quanta iucunditas erit cuiilibet videre se regem fieri æterni regni, cū ipse sit primogenitus mortuorum, & princeps regum terræ, vt dicitur Apoc. 1. Secundò subditur expressio meriti, cum Dominus ait: Esuriui, & dedistis mihi manducare: sitiui, & dedistis mihi bibere: hospes fui, & collegistis me, & sic de alijs operibus misericordiar. Tunc respondebunt ei iusti, dicentes: Domine, quando vidimus te esurietem, & pauimus te: sitiuentem, & dedimus tibi potum: quando te vidimus hospitem, & collegimus te, & sic de alijs operibus misericordiar. Tunc rex dicit illis: Amen dico vobis, quicquid fecistis vni ex minimis istis, scilicet de fratribus istis, mihi fecistis.

Duo con
siderantur
& remun
eratione in
iustorum.

Prima

A Prima questio.

Questio. **S**ed nunquid iusti ignorabunt predictorum rationem, vt hoc querant? Ad hoc quadrupliciter responderi potest. Primò, qd hæc vera possunt quadrupliciter legi, vt sit sensus: qd si illud dicerent, eis sic à Christo responderetur. Secundò vt significant potius admirationem eorum super tanta vnitatem capitis Christi, & membrorù suorum, atque plenam illuminationem super hoc. Tertio, vt ostendatur, qd hoc vtique quererent, aut querere possent: nisi p Christi doctrinam de hoc illuminati essent. Vnde secundum Diony. pertractantem illud, Esa. 63. Sed quis est iste, qui venit de Edom tinctis vestibus, &c. Et illud Psal. Quis est iste rex gloriæ. Per huiusmodi quæstiones significatur defectus nescientiæ naturalis, & si non temporalis præcedens desiderium scientiæ Dei, & hanc scientiam recipiendi à Deo: per responsiones verò insinuatur insusio luminis supradicti. Quartò, vt per hoc demonstratiue ostenderetur dubia conditio iudicandorum, & fortè aliqui in ipso exitu mortis, quo vadant ad iudicium in multis consimilibus, dubitant.

Solutio.

C Secunda questio.

Sed qui sunt illi minimi, de quibus hic loquitur Christus, & quomodo nõ ponuntur inter assessores? Ad quod dicitur poni inter assessores? Ad quod dicitur, qd illi minimi sunt viri in humilitate perfecti, qui ex triplici causa in ipso aduentu iudicis expressè non fuerunt nominati. Primò, vt innuatur, qd sunt quodammodo idem, quod Christus, sicut ipse postea dicit: ideo in ipso Christi aduentu supponuntur venisse. Secundò, vt ostendatur, qd pro tanto in nomine Angelorum, sicut supra dictum est, comprehensi sunt. Tertio dicitur potest, qd mos est sacræ scripturæ plerunque in principio aliqua prætermittere, & tandem, ac si præmissa fuissent, sic de eis facere mentionem.

Tertia questio.

Dua sũt
miseria
hominis
præsentis

Tertio queri potest, quæ sit causa operum misericordiar, de quibus hic fit mentio? Dicendum, qd sunt duæ miseriar, secunda verò accidentalis. Prima est miseriar naturalis: & hæc duplex. Aut cor-

ruptione interiori, & sic est esuries, & sitis: sed esuries est à calore corrumpente, siccità: sitis autem à calore corrumpente humidità. Aut est ex corruptione exteriori, & sic est indigentia vestimenti, & hospitij. Sed vestimentum est contra immutationem propinquam, s. aeris corrumpentis continuè: hospitium verò contra immutationem distantem corrumpentem interpolatæ. Secunda est miseriar accidentalis, & hæc etiam duplex est. Aut ex corruptione naturæ, & sic est infirmitas: aut ex illatione violentiæ, & sic est carcer. Non tamen fit hic mentio de sepultura mortuorum: quia opera misericordiar fiunt proximis, in quantum mortuus sunt Christi membra, mortuus autem in quantum non est, Christi membrum est: nam Christus semper viuens est, vt dicitur ad Hebr. 7.

De punitione malorum.

Secundò subditur condemnatio malorum: quia tunc loquetur ad eos in ira sua, & in furore suo conturbabit eos. Vnde primò ponitur condemnatio, secundò subditur ratio. Ponitur, inquam, primò condemnatio: quia tunc dicitur his, qui à sinistris eius erunt: Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo, & angelis eius. Vbi quatuor Iesus implicabit contra malos. Primò repellet eos à suo cõsortio, dicens: Discedite à me: tollatur impius, ne videat gloriam Dei. Secundò maledicet eos, dicens. maledicti: Tertio concremabit eos, dicens: in ignem æternum. Quartò alligabit eos, dicens: paratus est diabolo, & angelis eius. O verbũ horrendum, ò verbum tremendum, ò verbum pauendum, pertingens vsque ad diuisionem animæ à fonte omnium bonorum Deo. O verbum compagum, atque medullarum, & omnium interiorum cordis, & corporis concussiuum. O Deus, quis nouit potestatem iræ tuæ, & præ timore tuo iram tuam dinumerare? O cõsortium horribile ad imaginandum, horribilius ad videndum, horribilissimum ad cohabitandum. O terribilitas ignis habens calorem æternum. Vnde Esa. vlt. Ignis eorum non extinguetur. Habens obscuritatem. Vñ Psal. Intercidentis flammam ignis, s. separando ignis ardorem à claritate. Habens etiam fetorem. Vnde Psal. Ignis, sulphur, spiritus procellarum. Habens ardorem. Deuterom. 32. Ignis succensus est in furore meo, & arde-

Quatuor
applicabit
Iesus con
tra malos.

H

A ardebit vsque ad inferni nouissima. Habens irreuocabilitatem. P^{sal.} Quæ procedunt de labijs meis, non faciam irrita.

Quarta quaestio.

Questio. **S**ed quare non dicit hæc à constitutio-
ne mundi, sicut dicit beatis? Dicendū,
q̄ non hoc dixit, vt manifestè pateat,
q̄ aliter se habet Deus ad miserendum, &
aliter ad puniendum. Ad miserendum se
habet ex suo proprio, & aeterno: ad punien-
dum verò ex nostro temporali vitio, &
peccato. Secundò subditur condemnatio-
nis ratio. Vnde exprobratiuè subiungit, di-
cens: Esuriui enim, & non dedisti mihi
manducare: sitiui, & non dedisti mihi po-
tum: & sic de alijs operibus misericordiæ.

Quinta quaestio.

Questio. **Q**uare non facis hæc mentionem, nisi
de operibus misericordiæ, ac de
pietatis defectu? Dicendum, q̄ hoc
facit maximè propter qua-
tuor. Primùm, vt non solum spe præmij:
sed etiam propter timorem supplicij homi-
nes ad opera misericordiæ prouocentur.
Secundò ad monstrandum, q̄ nihil ita pro-
uocat Deum ad rigorem iustitiæ, & ad infe-
rendum poenam, vt ita dicam crudelem: si-
cut ipsa impietas, atque defectus pietatis.
Nam in eius defectu, quantumcunque sola
cibi negatio videatur impietas, includitur
ibi. Tertio, vt ostendatur, quòd non solum
propter mala opera, sed etiam propter dese-
ctum bonorum operum homo damnandus
est. Vnde Matth. 7. Omnis arbor, quæ non
facit fructum bonum: excidetur, & in igne
mittetur. Et Matth. 25. Fatuæ virgines solū
propter defectum olei condemnaabant.
Quartò vt secundum Gregor. apertè clare-
scat, quòd si tanta poena mulctatur, qui sua
non dedisse conuincitur: qua poena ferien-
dus est, qui aliena redarguitur abstulisse?

Sexta quaestio.

Questio. **S**ed nunquid erit talis discrepatio de so-
lis operibus misericordiæ? Et est dicē-
dum, secundum Richar. q̄ in iudicio
erit disceptatio mentalis, & vocalis. Prima
erit non tantum de omnibus in speciali,
sed etiam in generali: quia dicit Aug. 2. de
ciui. Dei, c. 14. Virtute diuina fiet, vt cuius-
cunque opera, siue bona, siue mala, cuncta

in memoriam reuocentur, & mentis intui-
tu mira celeritate cernantur, vt excuset, vel
accuset scientia conscientiam, atq; ita simul
vt omnes, & singuli iudicentur. Vnde Matt.
12. De omni verbo ocioso, quod locuti fue-
rint, &c. Vtrum autem vocaliter de alijs
operibus, sicut operibus misericordiæ talis
disceptatio sit futura, non est certum, s̄m
Richar. Tunc respondebunt ei, dicētes: Do-
mine, quando te vidimus esurientem, & si-
tientem, aut hospitem, aut nudum, & sic de
alijs, & non ministravimus tibi? Excusare
se fatagunt, quasi Deum fallere possent, qui
homines ipsos fallent. Sed notanter aduer-
tendum est, secundum Orige. quòd supra
iusti immorantur in vnoquoq; verbo: iniu-
sti autem hic nō ita per singula, sed cursim
dicunt: quoniam proprium est iustorū be-
nefacta in facie sibi relata diligenter, & per
singula refutare causa humilitatis: malorum
autem hominum est culpas suas, excusatio-
nis causa, aut nullas velle ostendere, aut le-
ues, & paucas. Tunc respondebit illis, di-
cens: Amen dico vobis, quandiu non feci-
stis vni de minoribus his, nec mihi fecistis.

*Quòd finis generatis iudicij erit damna-
tio impiorum, & glorificatio iusto-
rum. Cap. 4.*

Quartò insinuat circa iudiciū finalis
successus, qui duplex est. Primus est
impiorum, secundus verò est iusto-
rum. Primus autem impio-
rum erit poena eterna. Nam secundum Bo-
nauer. Impij, & spiritus maligni cum illo
quadruplici igne in baratrum intrudentur,
eo quòd ignis ille exequitur sententiam iu-
dicantis. Vnde subditur: Et ibunt hi in sup-
plicium æternum: vbi erit damnum irrecu-
perabile, dolor desperabilis, poena inter-
minabilis, confusio intolerabilis, pauper-
tas inexplebilis, naturæ consumptio mise-
rabilis, rebellio in externa, & externa im-
plicabilis. O infelix peccator, quid acturus
es in hora tanti iudicij? quo tremore pau-
sces in auditu futuri supplicij? quo latibu-
so abscondes te? Supra erit iudex iratus,
subtus infernus paratus: iuxta omnes San-
cti sententiam iudicis approbantes, contra
Angeli boni ad tartara propellentes: à dex-
tris peccata accusantia, à sinistris verò dæ-
mones ad inferos trahentes: interius con-
scientia remordens, exterius ignis exurēs.
Totus enim ille ignis, qui præcesserit facie
iudi-

*Successus
finalis iu-
dicij du-
plex.*

A iudicantis, & omnis caliditas eius omnes
damnatos conglomerando involuet, & tra-
het ad inferos peccatores: & sic præcipitā-
ter ruent in supplicium sempiternū. Tūc. n.
s̄m P^{sal.} Dñs in ira sua conturbabit eos, &
deuorabit eos ignis. Secundus aut succensus
sequetur iustorum: qui. s̄. erit gloria sempi-
terna. Vnde sequitur: Iusti autem in vitam
æternam. Noīe quidē vitæ æternæ dat intel-
ligi gloriā æternalē, vt ex ipso modo loquē-
di manifestè ostendat, q̄ illa sola dicēda est
vita, & omne aliud mors, & miseria sempi-
terna: & q̄ nisi pro quāto ordinatur in illā,
pro tāto dicatur aliquid participare de illā.

B ARTICVLVS TERTIVS.

*De statu, in quo remanebit totum vniuer-
sum post iudicium vniuersale.*

Tertio autē consideremus circa iudi-
ciū generale cōclusionē subsequen-
tem. Nā, consummato iudicio gene-
rali, statim subsequetur inuolutio mundi: q̄
non cōplebitur, donec in mundo peccator
erit, i. quousq; detrudentur impij ad infer-
num. Nā sicut ille maximus ignis elementa
purgabit, cū habeat expulsiuā virtutem ex-
trinsecæ formæ: sic mundum inuoluet, &
in pulchriorē mutabit, cū habeat subtiliati-
uā virtutē. Mundum aut inuolui debere,
& inducere pulchriorē formā ostenditur
triplici ratione. Prima est, propter hominis
glorificationē, secūda, propter hoīs cōfor-
mationē, tertia propter hoīs delectationē.
Primò autē propter hoīs glorificationem.
Nā sicut dignum fuit, q̄ elementa purgare-
tur, pro eo, q̄ infecta erāt propter hominū
culpas: ita etiā dignum erāt, vt mundus re-
nouetur propter hominis glorificationem.
Secūdo propter hominis conformationē,
hoc est, vt totus mūdus, prout possibile est,
glorificato homini cōformetur. Tertio pp
hominis delectationem: quia mundus ideo
factus est, vt homo in præsentī per speculū
creaturæ cognosceret creatorem, quē nunc
in natura sua videre non potest. Ideo in fu-
turo oportet speculum meliorari, vt in pur-
gationē, & pulchritudinem creaturarū am-
plius resistet spiritus creatoris. Hoc autem
non erit ad necessitatē, eo, q̄ Deus aliter vi-
deri non posset, sicut modo: sed ad incūdi-
tatē, vt. s̄. delectationi visionis intellectuā-
lis addat delectatio visibilis sensus in aspe-
ctu visibilis mundi. Quartò addi potest, q̄
d fiet, propter creaturarum remuneratio-

*Quid erit
in vniuer-
so cōsum-
mato ge-
nerali iu-
dicio.*

nem, i. vt creaturæ quodammodo remune-
rentur pro labore, quo homini seruerunt.
Circa hanc enim inuolutionem quatuor
mutationes contemlemur. Primam ele-
mentorum, secundam planetarum, tertiā
damnatorum, quartam beatorum.

*De inuolutione elementorum, & quòd ali-
quo modo conformabuntur corpori-
bus gloriosis. Cap. 1.*

Rimò autem contemlemur mu-
tationē elementorum. Primò. n.
terra erit sicut chrystallus, & pla-
nabitur: & licet hoc per scriptu-
ram sacram non habeatur. Secundò quidē
aer erit clarior, nec habebit impressiones,
quas patitur modo: quia non erunt nubes,
neq; venti, neq; pluuia, neque ros, neque
grando, neq; tonitrua, neq; fulgura. Tertio
verò ignis, & aqua erunt puriores, & mane-
bunt etiā non solum s̄m substantiā, sed etiā
s̄m qualitates suas, quas nunc habent quā-
tum ad habitum, sed non quantum ad vsū:
quia cum his duobus elementis magis vi-
geat qualitates actiue, s̄. frigiditas in aqua,
& caliditas in igne: magis sunt generatio-
nis, & corruptionis principium, & tales ef-
fectus illorū nō erunt amplius. Et propter
hoc interire dicuntur. Vel ideo interire di-
cuntur s̄m aliquos, quia Dñs intercidet in
illis, s̄m Basilium super illud P^{sal.} Vox Dñi
intercides flāmam ignis, ita q̄ illud est ca-
lidum, vitiuum, & frigidū glaciale inferius
tendet. Nā de omnibus elementis ignobile
tēdet deorsum, sicut grossum terrenum, &
opacum, & tenebrosū, & huiusmodi ad
cruciandum damnatos, vt verificetur illud:
Sapient. 5. pugnabit pro eo orbis terrarum
cōtra insensatos: perspicuum autē in aqua,
& lux in igne manebunt, & ascendent sur-
sum ad latificandum beatos. Vnde Tob. 13. **H**
Beatus ero, si fuerint reliquiae feminis mei
ad videndā claritatem Hierusalem. Ex his
patet, q̄ terminabuntur trāsmutationes ele-
mentorum, & generationes animalium, &
plantarum, quia esse istorū cessabunt. Et pp
hoc dicuntur interire elementa: nō quo ad
substantiam, sed quātum ad actionē, & pas-
sionem. Secundum enim Rich. in 4. dist. 28.
conueniens est, q̄ cum inuoluitur homo,
lux etiā in corporibus celestibus adaugeat-
ur: & ex consequenti, q̄ elementa abundā-
tius illuminentur, quā modo: quia à cor-
poribus recipient maiorem luminis influē-
tiam. Vtrum autem præter illam claritatē,
Ferra qd
erit post
iudicium
vniuersa-
le.
Psal.
Quo ele-
menta in-
teribunt.

A quam à corporibus celestibus recipiēt, lux eis alia imprimatur, incertum est: tamē nulum est inconueniens, si concedatur, q̄ sic: & tunc sicut animæ electorum per lumen gloriæ aliquo modo Angelis cōformātur, manente differentia in essentia, & in proprietatibus naturalibus: sic corpora inferiora per suam illustrationē aliquāter corporibus cœlestibus conformabuntur, salua differentia in essentia, & proprietatibus naturalibus. Terra tamen nō illuminabit, nisi in superficie. Si enim in suo profundo illuminaretur, impij illud lumen viderent: quavisione omnino indigni sunt, vt notum est.

Quæstio circa dicta.

Quæstio. SEd nunquid omnia animalia bruta, & vegetabilia destruēt? Dicendum s̄m Richar. vbi supra, q̄ creaturam quædam sunt incorruptibiles s̄m se totas, sicut sunt Angeli boni, & mali, & corpora celestia: quædam sunt corruptibiles s̄m se totas, sicut sunt mineralia vegetabilia, atq; bruta: quædam verò sunt corruptibiles s̄m partem minus principalem, & incorruptibiles secundū partē magis principalem: sicut homines, qui sunt incorruptibiles s̄m spiritum: quædam sunt corruptibiles in partibus, & incorruptibiles in toto, nō qm̄ eorum natura tota ex parte sua corruptibilis est: sed quia propter ordinē mundi non adest corruptio, q̄ tales creaturæ sunt elementa. Statui incorruptibili non conueniunt, quæ secundum se tota corruptibilia sunt ex sua natura, & secundum ordinem mundi: & ideo talia non remanebunt, sicut sunt mineralia vegetabilia, & bruta. Oēs autē aliæ creaturæ remanebunt ea, quæ in parte corruptibiles sunt s̄m se totas incorruptibiles efficiētur.

De inuouatione orbium, & planetarum, & quanto splendore fulgebunt. Cap. 2.

Orbes celestes, & siderantula habent mixtionē alioq̄ essent corruptibilia s̄m se tota. SEdundō cōtemplemur mutationē planetarum. Orbes enim celestes, & siderantula habent impermixtionem nullā habent impuritatem, sicut habent elementa: sed tantum habēt motus imperfectiōnem: ideo inuouabuntur, sed non purgabuntur. Inuouatio enim in illis duo de necessitate requirit. Primò motus cessationem, secundò splendoris augmentationem. Primò autem quantum ad motus cessationem notandum est, q̄ motus oīum corporum supercelestium cessabit. Vnde Apoc. 10. Angelus,

quem vidi stare supra mare, & supra terrā, leuauit manum suā ad cœlum, & iurauit per viuentem in secula seculorum, qui creauit cœlum, & ea, quæ in eo sunt: & mare, & omnia, quæ in eo sunt: q̄ tempus amplius non erit. Confirmatur autē hoc, quia tunc omnia erunt in dispositione perfecta. Vnde melior est dispositio quietis, q̄ motus. Item sol remanebit in Oriente, & luna in Occidente, vbi primò creata sunt: & firmamentum sicut creatum fuit, semper erit plenilunium: sic. n. ab antiquis Theologis traditum fuit propter optimā vniuersi dispositionē. Secundò autē, quantum ad splendoris augmentationem aduertendū est, q̄ lux solis erit septupliciter sicut lux septē dierū: & lux lunæ erit sicut lux solis. Vnde Esa. 30. c. ait: Erit lux lunæ sicut lux solis, & lux solis erit septupliciter, sicut lux septē dierū in die, quādo alligauerit Dñs vulnus populi sui, &c. Ratio horum est, quia corpora superiora ad vsum hoīs dupliciter facta sunt. Primò pp̄ necessitatē, secundò propter delectationē. Primò propter necessitatē, s. corporis, videlicet, quo ad statum generationis, & corruptionis: & cessante illo, cessabit motus. Secundò propter delectationē, s. ipsius hominis, vt delectaretur propter Deū in pulchritudine creaturæ, sicut delectabatur. Psalm. di. Delectasti me Dñe in factura tua, &c. Insuper fuerunt creata, vt homo per illa ascenderet in creatoris sui cognitionē: ideo lux eorum non cessabit, sed augebitur, sicut prædictū est. Talia quidem celestia corpora adepta quiete, & lumine clariori dicuntur remunerari, vt sup. patuit. Verū tamen illa, q̄ sicut diximus, interierunt in homine saluabuntur, eo q̄ homo similitudinem habet cum omni genere creaturæ: & ideo in hoīs inuouatione, & glorificatione dici possunt oīa inuouari, & renouari quodammodo.

De tormentis inferni, & varietate acerbitate, & aternitate pœnæ, & potest de hoc capitulo fieri sermo. C. 3.

Tertio contemplemur mutationem damnatorum. Nempe damnati quoque, & demones erunt clausi in inferno, sicut in carcere: intantum, q̄ inde nunquam egredi possunt, licet modo discurrere queant per hunc aerem caliginosum. Vnde Esa. 34. Claudentur ibi in carcere: quod potest esse thema. Vnde imperatē Dño, discedite à me maledicti in ignē

A gternum, &c. Eis erit parere necessē: & de obedientia executioni statim mādanda Dominus subdit dicens. Ibunt hi in supplicium, &c. quod potest esse aliud thema. In cruciatibus carceris inferni, & omnium damnatorum tria erunt. Primò in cruciatibus varietas, secūdò acerbitas, tertio aternitas. Primò erit ibi in cruciatibus varietas: dignum est enim, q̄ ibi nō remaneat dedecus culpæ sine decore iustitiæ. Triplex. n. erit ibi varietas cruciatum. Prima erit priuatio lucis, secunda probatio ignis, tertia afflictio vniuersalis. Nempe hac pœna multiplici punientur, secundum q̄ multimoda deordinatio est in qualibet mortali culpa. In omni enim mortali peccato hæc tria inueniuntur. Primò deordinata auersio: secūdò, deordinata conuersio, tertio deordinata voluntas, seu affectio. Primò est ibi deordinata auersio, s. à summa luce, & bonitate, & huic debetur priuatio lucis, i. carentia diuinæ visionis: de qua Iob 21. Videbūt oculi eius interfectionem suam, & de furore omnipotentis bibet. Qui videt mortem, priuatus visione vitæ est. Et Matth. 22. ait: Dñs, Ligatis manibus, & pedibus, &c. Quæ quidem tenebræ ita densæ sunt, q̄ nulla luce penetrari possunt. Vnde Sapiē. 17. Ignis quidem nulla vis poterat illis lumen præbere, nec siderum lymphidæ flammæ illuminare poterant illam horrendam noctem. Venerunt enim, vt dicitur Iob 10. ad terrā tenebrosam, & opertam mortis caligine: vbi umbra mortis, & nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat. Et s̄m Hierony. magis affligit damnatos videre, q̄ priuati sunt gloria, quā cruciari quacunque alia pœna sensitua. Erit autē in inferno aliquid obscuri luminis, quo. s. damnati videre possint, vnde doleant, non vnde delectentur. Vnde Psalm. Peccator videbit, & irascetur: dentibus suis fremet, & tabescet. Vident tamen reprobi, vsq; ad diem iudicij quādoq; beatorum gloriā in vniuersali, & non in particulari. Vidēt enim omnes in magna gloria, sed non in quali: sicut pauperes extra domum cogitant delectationes comedentium, tamen in particulari nesciūt, quid diuites comedant. De huiusmodi visione non lætantur, sed tristantur: tum propter inuidiam alienæ felicitatis: tum propter carentiam propriæ beatitudinis. Post iudicium verò ita ad proprias pœnas eorum cōsideratio flectetur, q̄ de Sanctorum gloria non poterunt cogitare. Sed quia mali resument corpus deforme, atque passibile, &

tanta ignominia plenum: ideo anima resumens illud; stupebit, quādo videbit ipsum: ac potius vellet habere tale, quale erat: quādo dimidium à vermibus commestum fuerat. Secundò est ibi deordinata conuersio, scilicet ad cōmutabile bonum, & huic debetur afflictua pœna, scilicet probatio ignis, hoc est materialis incendij. De quo Iob 20. Deuorabit eum ignis, qui non succenditur: affligetur relictus in tabernaculo suo. Et Psalm. de Domino, ait: Pluet super peccatores laqueos ignis, sulphur, &c. Quamuis autem ille ignis, cum sit corporeus, naturaliter agere non possit in spiritum, ipsum calefaciendo: agit tamen in ipsum, vt instrumentum diuinæ iustitiæ, ipsum lædendo. Et talis dolor maximus est: tum propter potentiam diuinæ maiestatis ignem illum mouentis, tum propter sensibilitatem patientis, tum propter immediationem coniunctionis. Tertio est ibi deordinata voluntas, seu affectio, quæ cum libera sit contra dictamen recte rationis peccare consentit, & huic debetur pœna, s. afflictio vniuersalis, quia ex hoc, quodammodo, vniuersa mala ortum habent. Vnde Iob 20. Cum satiatus fuerit, s. delectationibus peccatorum arctabitur, æstuabit, & omnis dolor irruet in eum. Vnde Psalm. ad Dominū ait, de damnatis: In reliquijs tuis præparabis vultum eorum, & reliquæ quidē Domini sunt internum, & terra. Deus enim est lux, & reliquæ lucis tenebræ comprobantur. Ideo Matth. 24. de inutili seruo ait, Dominus: Eijcite eum in tenebras exteriores. Et merito dicuntur exteriores, quia extra lucem Dñi sunt. In his reliquijs, siue ad has reliquias præparabit Dñs vultum eorum, s. peccatorum, quādo in die iudicij dicit: Discedite à me maledicti in ignem æternum: dicit. n. vultum eorum, nec nominat aliquem sensum determinatē, sed simul omnes sensus, ad grauius ponderandum, & ad exprimendum sensus corporales, & spirituales, qui in simul in inferno cruciabuntur. Primò enim visus in tenebris erit, iuxta illud, Esa. 59. Impegimus in meridie, quasi in tenebris in caliginosis quasi mortui. Insuper horrebunt, quia videbūt faciem diaboli. Vnde Iob 2. A facie eius, scilicet diaboli cruciabuntur populi. Secundò auditus erit in clamore horribili, iuxta illud, quod sequitur Esa. 59. Rugiemus quasi vrsi omnes. Et Sopho. 1. In die illa dicit Dominus, vox clamoris à porta piscium, & vlulatus à secunda. Tertio odoratus. erit in fetore:

Mali resumē corpus deforme, & quare.

Psalm.

H

A Apoc. 19. Missi sunt in stagnum ignis, & ardentis sulphuris. Quarto gustus in amaritudine maxima: Hiere. 9. Ego cibabo populum istum absynthio, & potum dabo eis aquam fellis. Quinto tactus erit in ardore. Esa. 33. Quis habitabit ex vobis cum ardoribus sempiternis? Quis vestrum poterit habitare cum igne deuorante? Et licet omnes predicti sensus corporales, & spirituales crucientur, ibidem tamen ratio patietur super omnes sensus. Vnde Psal. Conuertetur dolor eius in caput eius, id est in mentem eius, & in verticem, i. in ratione ipsius iniquitas eius descendet, hoc est eternus cruciatus pro iniquitate. Merito enim ratio grauius punietur: quia scilicet duplici pena, scilicet igne, & verme. De quibus Esa. in fine. vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur: caro autem tantum in igne. Est enim quasi regula generalis, quod maximi maxime punientur. Vnde Sapient. 6. Potentes potenter tormenta patientur. Porro per verticem ratio designatur. Dicitur enim vertex, sicut Cassio. eo, quod capillos dextra, leuaque; vertet, & notat officium rationis, quod est discernere, proprie quoque dicitur: conuertetur dolor eius, &c. quia peccatum ab interiori ad exterius egreditur: quia primo a corde: Matth. 15. de corde exeunt cogitationes malae, &c. Poena autem e contrario ab exteriori ad interius ingreditur. Sed cum vertex, & ratio sit in summo, videtur quod male dicat, in verticem ipsius iniquitas eius descendet. Dicendum, quod per verticem innuit naturam peccati, eo quod in peccato ratio cadat, & se sensualitatem submittit, cui praesse deberet.

Psal.

B ratio grauius punietur: quia scilicet duplici pena, scilicet igne, & verme. De quibus Esa. in fine. vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur: caro autem tantum in igne. Est enim quasi regula generalis, quod maximi maxime punientur. Vnde Sapient. 6. Potentes potenter tormenta patientur. Porro per verticem ratio designatur. Dicitur enim vertex, sicut Cassio. eo, quod capillos dextra, leuaque; vertet, & notat officium rationis, quod est discernere, proprie quoque dicitur: conuertetur dolor eius, &c. quia peccatum ab interiori ad exterius egreditur: quia primo a corde: Matth. 15. de corde exeunt cogitationes malae, &c. Poena autem e contrario ab exteriori ad interius ingreditur. Sed cum vertex, & ratio sit in summo, videtur quod male dicat, in verticem ipsius iniquitas eius descendet. Dicendum, quod per verticem innuit naturam peccati, eo quod in peccato ratio cadat, & se sensualitatem submittit, cui praesse deberet.

Instantia solutio.

Poenarum acerbitas triplex est.

Puniuntur dñati peccata triplex acerbis, et quo.

D Secundo autem erit ibi poenarum acerbitas. Punientur enim poena acerba, secundum quod deordinatio in peccato fuit libidinosa. Esa. 27. ait: In mensuram contra mensuram cum abiectione fuerit, iudicabit. Et iterum 28. dicit Dominus: Ponam in pondere iudicium, & iustitiam in mensura: delectatio enim libidinosa puniri debet per iustitiam afflictiuam. Prima erit abiectione, secunda afflictio, tertia consumptio. Prima enim tristitia erit abiectione. Spiritus enim rationalis peccato conuertit se ad amorem proprium, & ad bonum particulare libidinosum amandum, & ex hoc contempsit diuinum imperium, & diuini amoris dominium. Hinc est, quod ad hoc, quod delectatio illa improba perfecte puniatur, in qua simul est delectatio cum contemptu: necesse est, quod ad punitionem illius contemptus, & delectationis peccator, siue sit spiritus, siue homo, precipitetur in locum infimum, & abiectione a statu gloriae omnino elongatum, scilicet in profundum inferni. Vnde Esa. 14. Detrahta est ad inferos superbia tua. Necesse est etiam, quod ibi exponatur affligendus infimae naturae, ac per hoc non a spirituali patietur, sed a corporali, & infima, i. a fecibus corporum mundanorum, quae ab elementis in die iudicii, sicut dictum est, in purgatione eorum in infernum cum reprobis deponentur, ut in fecibus designantur: vnde propter immunditiam infernus dicitur lacus, vbi scilicet omnes sordes fluunt, quasi in latrinam. Vnde Psal. Comminam eos, ut puluerem, ante faciem venti, ut lutum platearum delebo eos: quod collectum in foueam mittitur. Ideo infernus dicitur lacus diuinum irae: Apoc. 14. Vin demiauit Angelus vineam terrae, & misit in lacum irae Dei magnum. Per hunc lacum proprie notatur infernus, qui est lacus miseriae, in quo est lutum fecis peccatorum, sicut dicit Psal. Secunda miseria erit afflictio. Quoniam enim spiritus, qui per naturam praepositur corpori, & in corpus influere habet, & ipsum mouere dignitate naturae per culpam peruertit, & se subijcit quodam modo vilitati, & nihilitati peccati. Hinc est, quod secundum ordinem iustitiae debet ordinari, ut tam peccator, qui homo igni corporeo alligetur, non in illum influat vita, sed ut diuino decreto suscipiat poenam: cum enim rei, quam horret per timorem diuinitus immisissum, & quam sentit per vim naturalis sensus, sic inseparabiliter alligatur: necesse est, quod acriter tormentetur. Vnde de talibus afflictionibus: Deuteron. 32. dicit Dominus: Congregabo super eos mala, & sagittas meas complebo in eis. Sagittae Domini sunt septem generales, & naturales poenae, quae primis partibus, propter peccatum, sunt infixae, scilicet fames, sitis, frigus, aestus, infirmitas, lassitudo, & mors. Has quidem sagittas intendit Dominus in arcu comminationis: Genes. 2. quando ait, Adae: Quocumque die comederis ex eo, morte morieris. Et statim cum comedit Adam, infixit Dominus has sagittas in illo, & nobis in eo. Vnde Psal. de se ait: Quoniam sagittae tuae infixae sunt mihi. Nec tantum ait infixae, sed infixae: multum enim intus infixae fuerunt, quae etiam nos in ipso vulnerauerunt. Vnde Iob

statio illa improba perfecte puniatur, in qua simul est delectatio cum contemptu: necesse est, quod ad punitionem illius contemptus, & delectationis peccator, siue sit spiritus, siue homo, precipitetur in locum infimum, & abiectione a statu gloriae omnino elongatum, scilicet in profundum inferni. Vnde Esa. 14. Detrahta est ad inferos superbia tua. Necesse est etiam, quod ibi exponatur affligendus infimae naturae, ac per hoc non a spirituali patietur, sed a corporali, & infima, i. a fecibus corporum mundanorum, quae ab elementis in die iudicii, sicut dictum est, in purgatione eorum in infernum cum reprobis deponentur, ut in fecibus designantur: vnde propter immunditiam infernus dicitur lacus, vbi scilicet omnes sordes fluunt, quasi in latrinam. Vnde Psal. Comminam eos, ut puluerem, ante faciem venti, ut lutum platearum delebo eos: quod collectum in foueam mittitur. Ideo infernus dicitur lacus diuinum irae: Apoc. 14. Vin demiauit Angelus vineam terrae, & misit in lacum irae Dei magnum. Per hunc lacum proprie notatur infernus, qui est lacus miseriae, in quo est lutum fecis peccatorum, sicut dicit Psal. Secunda miseria erit afflictio. Quoniam enim spiritus, qui per naturam praepositur corpori, & in corpus influere habet, & ipsum mouere dignitate naturae per culpam peruertit, & se subijcit quodam modo vilitati, & nihilitati peccati. Hinc est, quod secundum ordinem iustitiae debet ordinari, ut tam peccator, qui homo igni corporeo alligetur, non in illum influat vita, sed ut diuino decreto suscipiat poenam: cum enim rei, quam horret per timorem diuinitus immisissum, & quam sentit per vim naturalis sensus, sic inseparabiliter alligatur: necesse est, quod acriter tormentetur. Vnde de talibus afflictionibus: Deuteron. 32. dicit Dominus: Congregabo super eos mala, & sagittas meas complebo in eis. Sagittae Domini sunt septem generales, & naturales poenae, quae primis partibus, propter peccatum, sunt infixae, scilicet fames, sitis, frigus, aestus, infirmitas, lassitudo, & mors. Has quidem sagittas intendit Dominus in arcu comminationis: Genes. 2. quando ait, Adae: Quocumque die comederis ex eo, morte morieris. Et statim cum comedit Adam, infixit Dominus has sagittas in illo, & nobis in eo. Vnde Psal. de se ait: Quoniam sagittae tuae infixae sunt mihi. Nec tantum ait infixae, sed infixae: multum enim intus infixae fuerunt, quae etiam nos in ipso vulnerauerunt. Vnde Iob

E

F

G

H

Septem poenae naturales, quae primis partibus ob peccatum sunt infixae.

A Iob 6. Verba mea dolore sunt plena: quia sagittae Domini in me sunt. Vnde Psal. Arcum suum tetendit, & parauit illum: & in eo parauit vasa mortis, sagittas suas ardentibus effecit, quae sunt septem predictae miseriae inferni. Arcus etiam nunc tensus est, scilicet comminatio aeternae damnationis. Vasa mortis sunt septem dictae miseriae inferni, & has Dominus ardentibus effecit, cum igne peccati originalis, & fomitis succendit. Nec tamen in homine praefatas sagittas adhuc compleuit, sed tetendit arcum contra obstrictos comminando aeternam damnationem, dicens: Sagittas meas complebo in eis. Has siquidem sagittas in inferno complebit: quia ibi est fames insatiabilis, secundo sitis irrefrigerabilis, tertio frigiditas intolerabilis, quarto aestus irremediabilis, quinto infirmitas miserabilis, sexto lassitudo inquietabilis, septimo mors interminabilis. Primo est ibi fames insatiabilis. Nam Esa. 35. dicit Dominus: Serui mei bene comedent, & vos esurietis. Psal. Famem patientur, ut canes, qui vlulant, quando famescunt: sic vlulabunt ipsi ex fame: & ipsi erunt, qui nunc dicunt, non possum ieiunare, & fingunt. Secundo erit ibi sitis irrefrigerabilis. Vnde Esa. vbi supra, serui mei bibent, & vos sitietis. Vnde Lu. 16. Epulo ille diues ardens in lingua, guttam aquae petiit, quam tamen non habuit. Tertio erit ibi frigiditas intolerabilis, Iob 24. Ad nimium calorem transeunt ab aquis nimum. Quarto erit ibi aestus irremediabilis: Apoc. 16. aestuauerunt. id est, aestuauerunt homines aestu magno. Et merito, quia intus & extra, in corpore, & anima succenduntur igne: Ezech. 22. Omnes isti aes & stannum, & ferrum, & plumbum in medio fornacis. Quinto erit ibidem infirmitas miserabilis: Esa. 13. Torsiones eos tenebunt, quasi parturientes. Sexto erit ibidem lassitudo inquietabilis. Erit enim tanquam pugil ligatus, qui nec se extendere, nec contrahere, nec reuolueret possit: Matth. 22. Ligatis manibus, & pedibus proiecite, &c. Et iterum. Matth. 13. Colligite primum zizania, & alligate ea in fasciculos ad comburendum. Septimo erit ibi mors interminabilis. Vnde Apoc. 2. Qui vicerit, non laedetur a morte secunda. Mors enim prima separatio est animae a Deo per mortale peccatum: Mors vero secunda, est recessus Dei ab anima per aeternum supplicium. Vnde Psalmus: Mors peccatorum pessima. Nam secun-

Psal.

D

dum Gregor. 15. moral. Cuius vita mortua fuit in culpa, eius mors semper viuit in poena: cruciatur, & non extinguitur: moritur, & viuit, deficit, & subsistit, finit semper, & sine caret. Haec autem solo auditu sunt terribilia, quantum magis passione. Tertia autem tristitia erit consumptio. Quia enim illa peccati deordinatio, & reatus, secundum quam moderatur actio ignis in eodem, est vniformis, & nunquam crescit, nec decrescit, nec mutatur: Hinc est, quod diuino imperio ordinatè ille ignis sic agit, quia semper vrit, & non consumit, semper affligit, & non interimit: quia non agit ad suae formae multiplicationem, sed ad pacis animae in corpore perturbationem, siue ipsius spiritus in seipso: vnde non fit noua adeptio, sed adeptae pacis perturbatio: vnde sic in eadem poena nec acerbitas aeternitatem, nec aeternitas tollat acerbitatem. Vnde Psal. Sicut oves in inferno positi sunt, mors depascet eos, scilicet mors aeterna. Sicut enim animalia depascunt herbas, quia penitus non eradicant eas, sed remanent radices: vnde iterum crescit herba: sic miseri in inferno corrodentur a morte, sed afflictio iterum reseruabuntur ad penas. Consumunt etiam eos demones. Vnde Deuter. 32. Deuorabunt eos aues morsu amarissimo. Et iterum propheta in persona Domini ait, dicens: Dentem bestiarum immittam in eos cum furore trahentium super terram, atque serpentium.

Tristitia

Psal.

G

Aeternitas poenarum erit propter tria.

Tertio erit ibidem in acerbitate aeternitas. Quia enim peccatum, quod quis committit, & de quo nunquam poenitet, tria in homine operatur. Primo perpetuo in anima durat, secundo a vita perpetua separatur, tertio a voluntate procedit, quae vellet perpetuo delectari. Primo enim peccatum perpetuo in anima durat. Licet enim delectatio peccati in anima transiens, & momentanea sit, deordinatio tamen eius tenet rationem perpetuitatis. Ideo poena huic respondens non debet habere carentiam finis: ut sicut homo in suo perpetuo non apposuit finem suo peccato, sic Deus in suo perpetuo non desistat puniendo. Vnde Apocalip. 14. de damnato dicitur: Cruciabitur igne, & sulphure in conspectu Angelorum sanctorum, & in conspectu Agni: & fumus tormento. T. O. 2. H 3 men-

Quare poena dicitur aeterna.

H

A mentorum ascendet in secula seculorum. Et Iudith vlti. Dominus enim omnipotens vindicabit in eis: & in die iudicij visitabit illos: dabit eis ignem, & vermes in carnes eorum, & yrentur, & viuent, & sentient vsq; in sempiternum. Secundò à vita perpetua separat. Vnde, sicut contra infinitum peccauit, sic p̄nam habeat infinitam. Sed quia infinita non potest habere intentione, habeat tūc saltē infinitam duratione. Vnde Esa. vlt. Ignis eorum nō extinguetur. Vnde Psal. Laborabit in aeternum, & adhuc viuet in sinē. Tertio à voluntate procedit, q̄ vellet perpetuò delectari. Proinde, sicut voluntas post mortem adheret malo sine penitentia susceptione, sic Deus semper animam affligit sine sententia mutatione. Vñ Gregor. exponens illud Iob 10. vbi umbra mortis, &c. ait: Fit ibi miseris mors, sine morte, finis sine fine, defectus sine defectio ne: quia mors ibi semper viuit, finis semper incipit, defectus deficere nescit: quia mors perimit, & non extinguit, dolor ex cruciat, sed nullatenus pauorem fugat: flamma cōburit, sed nullatenus tenebras discutit: & ita supplicia ordinem non habent, quā nō suam per omnia qualitatem tenent. Hęc ille. Hęc est pars impij à Deo, Iob 20. Vnde quidam sapiens in pictura inferni hos duos posuit versus.

Psal.

B Hic que vita mori, qua superest omni dolori: Que lex fl. re licet, qua causa superbia latet. Item de aeternitate penarum plenius in serm. sequen. Dicemus. De omnibus supra dictis tormentis dicit Dominus, Matth. 18. Iratus Dñs eius tradidit eū tortoribus quoad usq; redderet vniuersum debitū. Primò enim hic notatur penarū varietas ibi: Iratus Dñs, eo q̄ Dñs irascitur contra omnem mortale culpam. Secundò acerbitas exprimitur ibi, & tradidit eum tortoribus. Tertio verò aeternitas subiungitur ibi, quoad usq; redderet vniuersum debitum, quod quidem in aeternum non fiet. Et potest hoc esse thema pro Dñica 12. post Pentecosten.

C suam per omnia qualitatem tenent. Hęc ille. Hęc est pars impij à Deo, Iob 20. Vnde quidam sapiens in pictura inferni hos duos posuit versus.

Hic que vita mori, qua superest omni dolori: Que lex fl. re licet, qua causa superbia latet.

Item de aeternitate penarum plenius in serm. sequen. Dicemus. De omnibus supra dictis tormentis dicit Dominus, Matth. 18. Iratus Dñs eius tradidit eū tortoribus quoad usq; redderet vniuersum debitū. Primò enim hic notatur penarū varietas ibi: Iratus Dñs, eo q̄ Dñs irascitur contra omnem mortale culpam. Secundò acerbitas exprimitur ibi, & tradidit eum tortoribus. Tertio verò aeternitas subiungitur ibi, quoad usq; redderet vniuersum debitum, quod quidem in aeternum non fiet. Et potest hoc esse thema pro Dñica 12. post Pentecosten.

De inuolutione regni calorum.

Cap. 4.

Quartò contemplerur mutationem. Beatorū! Nempe in die iudicij omnes sancti in decem mansionibus in anima, & corpore collocabuntur. Prima mansio, secundum aliquos, erit illorū Beatorum, qui absque proprijs meritis saluati sunt, sed solum ex merito Dominicæ pas-

sonis, sicut sunt paruuli baptizati. Demum ad reparandum Angelorum ruinā, ad quēlibet ordinem Angelorum singuli assumētur fm varios meritum gradus. Tunc n. verificabitur, quod Dominus Esa. 63. ait, Annus retributionis meæ venit. De quo anno ait, Psal. 67. Benedices coronæ anni benignitatis tuæ. Hic verò annus coronam habet, i. interminabilitatē gloriæ, & honoris, in coronæ rotunditate significatam. Vñ dicitur Prouer. 27. Corona retribuetur tibi in generatione, & generationem. Huic coronæ tunc Dominus benedicet, quando nō gaudium, & omnem felicitatē superaddet omnibus gloriofis. Tunc, sicut ait, Psalm. Dñs benedicet populo suo in pace. Quam nobis concedat initiator, mediator, & consummator pacis, Dñs Iesus Christus, qui verè rex pacificus in glorioso regno triumphans eum patre, & Spiritu sancto viuit, & regnat in secula seculorum: Amen.

Psal. 64.

F

Ibidem.

F E R I A T E R T I A post j. Domin. in Quadrage.

De aeternitate infernalium tormentorum.

Sermo XII.

Quomota est vniuersa ciuitas dicens: Quis est hic, Matth. 21. & in Euag. hodierno. Cōturbatarum mentium, atque admirantium verba sunt ista.

Ex auditu quidem præcedentis sermonis, multorum carnaliū viscera cōturbata sunt: quia audierunt, q̄ ex defectu tantū operum misericordiæ homines aeternis supplicijs cruciabuntur, apud Deū impijissimū arbitantes, q̄ creaturā suā absq; spe misericordiæ velit in aeternū tam horribiliter cruciari. Videtur etiā eis quodāmodo esse contra charitatē, & pietatem etiā iniustum, q̄ ex omissione taliū operū pietatis, vel pro vno solo actu mortalis culpæ, detur illis aeterna p̄na, cū aeterni ad nō aeternū nulla proportio esse potest, sicut nec finiti ad infinitum. proinde cōmota est vniuersa ciuitas, s. mentis humanæ, seu fortē malorū multorū talium incredulorū admiratiuē dicentium: Quis est hic, s. ita terribilis, seuerus, atq; crudelis: qui pro tā breui, atq; leuissima culpa, quæ quādoq; perpetratur, solummodo per consensum aeternos inferat cruciatus? Ad hos errores eliminandum, licet in præcedēti ser-

H

De aeternitate tormen. &c.

A sermone de hoc aliquid dictum sit: tamen ad clariorē intelligentiā declarare intendimus hoc esse conuenientissimū, & consonū rationi triplici ex respectu. Primò respectu mali, secundò respectu Dei, tertio respectu vniuersi. Ex quibus patet palā, q̄ sicut propheta in Psal. 144. inquit: Iustus Dñs in omnibus vijs suis. Quod verbum potest esse aliud thema in præsentī sermone.

Psal. 144.

ARTICVLVS PRIMVS.

Quod debent damnati aeternaliter cruciari quadruplici ratione, respectu mali culpæ.

Rimò quidem respectu mali debent impij aeternaliter cruciari: & hoc quadruplici ratione. Primò ratione malitiæ, secundò ratione impenitentia, tertio ratione incōuenientia, quartò ratione correspondentia.

Quod mortalis culpa est infinita malitiæ, propter quatuor. Cap. 1.

Culpa mortalis est infinita malitiæ: pp quatuor.

Rimò enim damnati debent aeternaliter cruciari rōne malitiæ, s. culpæ, quæ respectu Dei, qui offensus est, infinita dici potest. Et hoc quadruplici ratione. Primò ratione offensionis, secundò ratione priuationis, tertio ratione dilatationis, quartò ratione destructionis. Primò nāq; mortalis culpa est infinita malitiæ ratione offensionis. Quāto enim maior est, cōtra quē perpetratur culpa: tanto culpa grauior reputatur. Nā dare alapā militi, grauius est q̄ dare illā rustico: & multo grauius est illam dare Principi, siue Regi. Nunc autē mortalis culpa offendit infinitum Deū. Sed quantus est sanctitate, & bonitate, & omnimoda nobilitate, & dominationis iurisdictione, atq; amicitia, & gratia, atq; magnificentia magnitudine ille, qui offenditur: tanto magis est ponderanda eius offensa. Cum igitur Deus in oibus supradictis sit infinitus: ideo offensa contra ipsum est quodāmodo infinita. Ideo & ei aliquantulum infinita p̄na debetur. Pena autē intensiue infinita non potest esse, quia nihil creatum infinitū sic esse potest. Relinquitur ergo, q̄ culpæ mortali debetur p̄na infinita duratione, & si non intensiue. Secundò est infinita malitiæ ratione priuationis. Priuat enim infinito bono, q̄ est ipse Deus aeternaliter tenet eū priuatū, cū reddat hominē impossibilē ad surgendū, & ad reddendū iustitiæ debita: ac per hoc causa liter, & quantū ex se est, in aeternum duratura. Tertio, ratione dilatationis. Dilatat. n. se mortalis culpa, priuando hominē bono præterito, & præsentī, & et futuro. Præteritū bonū est infinitū meritū humanitatis Christi. Præsens sunt copiosa merita iustorū peregrinantū in via. Futurum sunt infinita præmia, quæ Beati, Angeli, atq; Sancti cōmunicarent homini in patria gloriosa. Quartò, ratione destructionis: quāto. n. culpa maius bonū corrūpit, & quāto plus vniuersum damnificat: tanto peior est. Nec p̄fanda est tantummodo fm damnū actualiter datum, sed etiam fm omnia damna: quæ tantum ex se est, dissipat, & subuertit totam naturā sui subiecti: & quodāmodo, est occisio Dei, & hoc respectu totius temporis possibilis, & futuri. Ex quo sequitur, q̄ quantum ex se culpa mortalis occidēdo Deum aufert esse omnibus creaturis, naturæ humanæ aufert esse, & gratiam; naturæ beatæ aufert esse, gratiam, & gloriam: humanitati Christi aufert esse, gratiā, gloriā, & diuinitatem. Ex quo manifestè patet, q̄ necessitat, & inclināt ad innumerabilia mala: & quantū in se est, infinita incōmoda cōtingenter, vel necessariò præstat. Quid igit mirū, si iustus Deus propter oia supradicta culpā punit per tormēta per infinita secula duratura? Ex dictis patet, q̄ nulla impietas est culpā tantam, ac talem odire: & summā iustitiam eius proportionabiliter punitiuā perfectissimè zelare, atque seruare: quin potius impijissimum esset talem iustitiam odire, maximè cum ipsa sit ipsum summū bonum, & vnus Deus. Præterea, quāuis creatura, in quantum ab eo bene condita sit, à Deo valde amanda tanquā scilicet sua, & bona: in quantum est tamen ab eo malitiōse auersa, & suæ amicitia, ac iustitiæ perniciosè rebellis, est ab ipso non immeritò odienda, atque exterminanda. Præterea impium nequaquam est, si ipsam vt iam talem effectam aeternaliter odiat, & affligat: immo potius impium esset eius amare malitiam, & fauorem adhibere ipsi.

nus, ac aeternaliter tenet eū priuatū, cū reddat hominē impossibilē ad surgendū, & ad reddendū iustitiæ debita: ac per hoc causa liter, & quantū ex se est, in aeternum duratura. Tertio, ratione dilatationis. Dilatat. n. se mortalis culpa, priuando hominē bono præterito, & præsentī, & et futuro. Præteritū bonū est infinitū meritū humanitatis Christi. Præsens sunt copiosa merita iustorū peregrinantū in via. Futurum sunt infinita præmia, quæ Beati, Angeli, atq; Sancti cōmunicarent homini in patria gloriosa. Quartò, ratione destructionis: quāto. n. culpa maius bonū corrūpit, & quāto plus vniuersum damnificat: tanto peior est. Nec p̄fanda est tantummodo fm damnū actualiter datum, sed etiam fm omnia damna: quæ tantum ex se est, dissipat, & subuertit totam naturā sui subiecti: & quodāmodo, est occisio Dei, & hoc respectu totius temporis possibilis, & futuri. Ex quo sequitur, q̄ quantum ex se culpa mortalis occidēdo Deum aufert esse omnibus creaturis, naturæ humanæ aufert esse, & gratiam; naturæ beatæ aufert esse, gratiam, & gloriam: humanitati Christi aufert esse, gratiā, gloriā, & diuinitatem. Ex quo manifestè patet, q̄ necessitat, & inclināt ad innumerabilia mala: & quantū in se est, infinita incōmoda cōtingenter, vel necessariò præstat. Quid igit mirū, si iustus Deus propter oia supradicta culpā punit per tormēta per infinita secula duratura? Ex dictis patet, q̄ nulla impietas est culpā tantam, ac talem odire: & summā iustitiam eius proportionabiliter punitiuā perfectissimè zelare, atque seruare: quin potius impijissimum esset talem iustitiam odire, maximè cum ipsa sit ipsum summū bonum, & vnus Deus. Præterea, quāuis creatura, in quantum ab eo bene condita sit, à Deo valde amanda tanquā scilicet sua, & bona: in quantum est tamen ab eo malitiōse auersa, & suæ amicitia, ac iustitiæ perniciosè rebellis, est ab ipso non immeritò odienda, atque exterminanda. Præterea impium nequaquam est, si ipsam vt iam talem effectam aeternaliter odiat, & affligat: immo potius impium esset eius amare malitiam, & fauorem adhibere ipsi.

De permanentia culpæ, ac supplicij in damnatis. Cap. 2.

Secundò debent dānati aeternaliter cruciari ratione impenitentia. Qui enim peccatorem de mortali culpa non penitet

A nitet ante mortem, sed in ea, vsq; ad mortē perdurat: quodāmodo in suo aeterno peccat, ideo in aeternum cruciari debet. Nam licet peccati actus sit secundum essentia suam transitorius, & finitus: eius tamen reatus in eo apparet, & remanet infinitus. Quod multiplicitate similitudine patet. Primum verò similitudine vulnerationis. Perpetratio. n. culpæ quid est, nisi quaedam vulneratio spiritalis? Quid igitur mirum, si ex vulnere brevissimi temporis vulnus multæ durationis, aut etiam mors, quæ quantum in se est, perpetuò perseverat, damnatis hominibus relinquitur? Secundò ex similitudine casus.

Similitudo.

Exemplum.

B Perpetratio enim culpæ casus est in profundum: ac per hoc etiam exemplum patet, quia nihil obsistit, quin casus huiusmodi brevissimo tempore fieri potest: & non multo tempore, vel absque exitu remanebit in profundo, qui in hunc casum deveniet. Tertio ex similitudine furti. Perpetratio enim peccati, sicut furtum, est & quaedam spiritalis rapina. Vel sicut aliud ex foris fecit maleficijs. Nec miratur quisquam, quin mutilatio, siue mors, quæ pro illo iuste secundum leges, infligitur perpetua sit, cum non sit sanitas in vita ista à mutilatione membrorum, sicut nec resurrectio corporis à morte per viam naturæ.

C Quartò ex similitudine vinculationis, seu ligationis ipsius peccantis. Vinculationis enim natura est, ut tamdiu ligatum teneat, quandiu vincula ipsa insoluta remaneant, & indurpta. Quintò ex similitudine emptionis. Peccati perpetratio, quasi contractus est, & emptio infernalium tormentorum, necnon & venditio, qua pretio brevissimæ voluptatis se ipsum tam anima, quam corpore vendit peccator infanus. Cui autem dubium, quin ex emptione, & venditione, quantumcunque brevi tempore fiat, ius perpetuum rei emptæ acquiratur emptori: & quin transferatur res emptæ perpetua alienatione à venditore? Sextò ex similitudine extinctionis.

D Peccati enim perpetratio est, sicut extinctio lucernæ. Lucet enim peccator antequam peccet salutari cognitione, & vitali ardore, seu vivifica dilectione altissimi conditoris. Sed dum se in spurcitiam mortalis culpæ demergit, à prædicto splendore, ac calore semetipsum extinguit. Ex his similitudinibus patet non solum leuem, sed intolerabilis stultitiæ admiratione fore in his, qui non credunt. Ideo licet actus peccati transeat: tamen eius habitualis, & radicalis affectus in damnatis aeternaliter perseverat, & suū

Similitudines.

appetibile vellet, & vult sibi naturaliter durare. Per se enim manifestè patet, quod qui semper ad peccatum suum impenitentiam, seu continuationem addit: de iure etiā penam adiungit, atque iustissime quantum datur in vnoquoque; Dei iniuria, in eo tantum datur poena. Quia igitur in inferno damnati super crimina sua impenitentiam, & continuationem addunt: nunquam penitentes, nec unquam penitentes volentes: Quia etiā semper durat in eis Dei iniuria, i. peccatum: semper meritò datur eis & poena, & iure etiā demeritorum suorū propter additionem contumaciæ addi posset eis poena. Durat enim tandiu in vnoquoque; iniuria Dei, i. peccatum: quamdiu minimè eidem emendatur. Sed nulla quippe emendatio potest in eis esse, sicut Psal. testatur, dicens: In inferno autem quis confitebitur tibi? Quasi diceret: Nullus: Et iterum Esa. 38. Quia non infernus confitebitur tibi, nec mors laudabit te. Non expectabunt, qui descendunt in lacum veritatem tuam.

Quòd Deo inconueniens esset damnatos aeternaliter non puniri. Cap. 3.

Tertio debent damnati aeternaliter cruciari ratione inconuenientiae. Quid magis inconueniens, quam quod peccans in Deum, & contra eius iustissimas leges quantumcunque; in peccato mente obstinata persisteret: nunquam nisi poena transitoria puniretur? Sequeretur ex hoc, quòd qua ratione tatum de iustitia punitiua subtrahitur, quantum respectu peccati poena minor est infinita: eadè ratione potest, & tota subtrahi, ac per consequens, quod unusquisque; vsq; ad aeternum liberè, & impune peccaret. Sequeretur etiā ex hoc, quod postquam obstinato animo poenam quantumcunque; finitā, & transitoriam tolerasset, quod ex tunc liberè, & impune peccare posset: aut quod Deus cogeretur, aut quod deberet ex necessitate, & teneretur gratiam sibi infundere, per quam à peccato cessaret. Quorum quodlibet quantum sit inconueniens, mens discreta, & luminosa consideret. Quis. n. tantæ dementiæ est, quod dicat Deo necesse esse suam gratiam aliquando infundere omni peccatori quantumcunque; horribili, vel quantumcunque; Deo inimicanti? Unde Eccl. j. dicitur, quod Deus secundum datum suum præbet illam, scilicet gratiam. Et Iaco. 4. Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Et Proverb. 3. Illufores ipse deludet, mansuetis autem dabit gratiam.

Quòd

A Quòd sicut in infinitum homo obligatur Deo, sic dum peccat debet aeternaliter cruciari. Cap. 4.

Quartò debet damnati aeternaliter cruciari ratione correspondentiae. Obligationes enim, & transgressiones semper equaliter proportionabiles sunt. Qui cunque enim equaliter tenetur ad aliquid, equaliter peccat non faciendo illud: similiter, & qui triplo, & quadruplo, & sic in infinitum. Quapropter quæ est proportio generaliter obligationis ad obligationem: ea est transgressionis, vel omissionis ad transgressionem, vel omissionem.

B Similiter etiam proportionabiles sunt culpæ, & poenæ, ita, ut generaliter quæ est proportio culpæ ad culpam, ea sit poenæ meritæ, & debita ad poenam meritam. Querimus autem, an obligatio qua quis tenetur obedire Deo atque seruire, sit finita, vel infinita. Quod si dixerit quis, quòd sit finita, destruitur hoc euidentissima ratione. Non enim est finitum, quod intransibile est. Debitum enim transit, & transitur soluendo. Quia igitur debitum, & obligatio, de qua nunc agitur, non est soluendo, hoc est obediendo, & seruido transibilis ex necessitate: consequens est, ut finitum esse non posset.

Questio.

C Ratio enim finiti transibilis est, sicut & ratio infiniti intransibilis. Quod autem impossibile sit transire, vel transiri huiusmodi debitum, inde manifestissimum est: quia si transiret, vel transiretur in aliqua creatura, necessario perficeretur transitus eius in aliqua hora, vel in instanti: esset igitur tunc perfectè transitum huiusmodi debitum, vel obligatio. Nihil igitur restaret de illo, vel illa. Esset igitur huiusmodi debitum perfectè solutum, quare debitor ab illo esset penitus absolutus. Non igitur esset amplius debitor in aliquo creatori, nec in obedientia, nec in seruitio aliquo: ex quo contingeret secundum hoc aliquam creaturam posse liberari omnino à seruitute creatoris & à debito obediendi, atque seruiendi eidem.

D Hoc autem esse manifestè impossibile est, ut sit homo, vel Angelus, qui non teneatur obedire, vel seruire Deo, & qui eouique; seruiet ei, ut amplius seruire illi non teneatur. Debitum autem, quo unusquisque tenetur Deo, esse infinitum hoc manifestè patet: si intelligas infinitum secundum magnitudinem, hoc est, secundum sui vniuersum. Vniuersitas enim eorum, quæ debetur Deo ab vnoquoque nostrum, neque; numerata

tione transibilis: quia innumerabilia sunt, quæ debentur Deo ab vnoquoque nostrum. Eodem modo infinitus est, & intransibilis solutio, siue soluendo, sicut dictum est. Verum non propter hoc consequens est, ut sit infinitum intentione: Ex his patet, quod qui cunque mortaliter peccat, totam summam debitorum Deo in futurum seruitiorum quantum in se aufert illi. Dum enim gratiam in se extinguit, si habet: aut si magis elongat, si non habet: impotentem, proculdubio se efficit, aut magis impotentem ad reddendum Deo debita seruitia facit. Seruitia quippe, quæ Dei gratia grata non efficit: seruitia putanda non sunt. Cum igitur seruitia Deo debita ex quocumque tempore in antea infinita sunt ex solutione intransibilia: manifestum est omnem, qui mortaliter peccat, quantum in se est, in infinitum Deum damnificare, & infinitam poenam in ipsum committere. Ex quo sequitur euidenter, ipsum infinitam poenam meruisse: tum quia Deum debito seruitio absque sine defraudat: tum quia pro vnoquoque eorum, ut diximus, quæ Deo in quantum in se est, aufert poenam aliquantam meretur. Quemadmodum igitur cum huiusmodi damna omnia congregata fuerint, summam infinitam constituent: sic & poenæ pro singulis huiusmodi damnis debita cum aggregatæ in vnum fuerint, poenam vnā constituent infinitam. si Quemadmodum quis in aliqua domo haberet perpetuam seruitutem, aut perpetuum censum, qui iam irreparabiliter destrueret domum: non solum vnus anni censum, sed infinitorum annorum censum eidem aufert: Sic & qui se ipsum irreparabiliter destruit, non vnus diei seruitium solum sibi aufert, sed totius futuræ perpetuitatis innumerabilia infinitaque seruitia. Non enim sola præsentis temporis seruitia Deo debentur, sed etiam futura: quæ tanto præstantiora sunt præsentibus, quantum gratiam gloria antecellit. Non enim minus delinquit in Deum qui mortaliter peccat: quia irreparabilis est ipse peccator, quamuis reparari posset à Deo: quemadmodum non minus peccat quis in eum, cuius domum destruit, vel exurit: quia ipse, cuius domus est, potest eam reparare: nihilominus propter hoc aufert ei, quantum in eo est, omnem censum tam præsentialiter, quam in futuro ex ea percipiendū.

Simile.

G

H

Arti-

A ARTICVLVS SECVNDVS.

Quòd damnati debent aternaliter cruciari quadruplici ratione respectu Dei.

Secundò debent damnati cruciari aternaliter respectu Dei: & hoc quadruplici ratione. Primò ratione diuinæ gratiæ, secundò ratione diuinæ contumeliæ, tertio ratione diuinæ magnificentiæ, quartò ratione diuinæ iustitiæ.

Debent damnati aternaliter cruciari propter infinitas gratias à Deo receptas.
Cap. 1.

Primò quidè debent damnati aternaliter cruciari ratione diuinæ gratiæ. Ponamus enim, quòd alicui dederit Deus mille marcas auri tantum, alteri verò dederit milia infinita. Manifestum est enim, quòd obligatio, & debitum gratitudinis, atque seruitij eius, qui recipit donum infinitum, maior est secundò intentione obligatione, & debito, quo Deo tenetur ille, qui prænominatum finitum donum solum recepit: causa. n. obligationis, & debiti causam istius infinities continet. Quia igitur proportionales sunt causæ similes, & earum effectus, infinities secundum intentionem continet effectum, nec dubitatione habet, quod dixim⁹. Quoniam igitur obligatio, qua quis tenetur Deo rone solius linguæ, vel oculi, in infinitum maior est, quàm prædicta, quam manifestum est esse infinitam: non solù infinita est, sed maior èt infinita. Multo igit⁹ forti⁹ obligatio, qua tenetur Deo totius corporis ratione, & incomparabiliter multo magis infinita est obligatio, qua tenetur ratione nobilissimæ animæ ad imaginem, & similitudinem Dei formatæ. Cum enim incomparabiliter melior, ac præciosior anima sit quàm corpus, & eadem gratuita bonitate vtraque data incomparabiliter maiorem necesse est esse obligationem vnus cuiusq; ad Deum: qua ratione animæ tenemur idè quàm sit obligatio, qua ratione corporis ipsi obligati sumus. Amplius, si anima humana non deberet durare, seu viuere, nisi p diem vnum: obligata nihilominus Deo esset, scilicet ratione diurni esse, vel vitæ aligacione: & ratione biduanæ vitæ duplo maiori: & ratione quadriduanæ in quadruplo maiori, & sic in infinitum: quare ratio ne perpetuæ, & infinitæ vitæ, in infinitum

maiori. Manifestum est igitur omnem humanam animam Deo obligatam esse Deo ratione existentia, & infinitæ vitæ. Sed manifestè ex prædictis patet, quòd æquales sunt obligatio, & transgressio eius: quare omnis transgressio istius obligationis, & debiti necessario infinita est: & iò pena eius meritò debet esse infinita. Transgressio enim huius obligationis maximè triplex est. Prima quidem est non seruire Deo, siue ei debitum seruitium subtrahere: Secunda est debitum ei seruitium alteri impendere: Tertia Deum impugnare. In subtractione ante debiti Deo seruitij intelligimus enim gratias non agere de beneficijs ab eo receptis. Est enim pars non modica diuini seruitij actio gratiarum. Præterimus cæteras gratias homini à Deo collatas, de quibus mens discreta facilliter pensare potest.

Propter infinitatem contumeliæ Deo illatæ debet peccator aternaliter cruciari.
Cap. 2.

Secundò debent damnati aternaliter cruciari ratione diuinæ contumeliæ, quam inferet Deo. Nam quanto minus est bonum, quod Deo præfertur, siue propter quod ipse deseritur tanto maior ei contumelia irrogatur. Quia igitur omnè, quod est, vel esse potest in infinitum minus est ipso bono, quicquid ei præfertur, aut pro quacumque alio deseritur, infinita ei contumelia irrogatur. In omni autem mortali culpa aliquid ei præfertur, & pro illo deserit, secundum quod Aug. diffiniens peccatum mortale ait: Peccatum est, spreto incommutabili bono, rebus commutabilibus adherere. Ex quo patet, quòd in omni peccato mortali infinita Deo contumelia irrogatur. Hoc patet ex veris proportionibus. Si enim Deo præfertur bonum in duplo, minus quàm ipse est, aliquanta ei iniuria irrogatur. Si autem in quadruplo, minus bonum ei præfertur, duplo maior ei iniuria irrogatur, & ita in infinitum. Quia igitur non est reperire aliquid, quod non sit in infinitum minus bonum: manifestum est, quia quicquid ei præferatur, aut pro quocumque alio deseratur infinita ei contumelia siue iniuria irrogatur. Iam igitur declaratum est tibi, quòd omnis mortaliter peccans infinitam contumeliam, vel iniuriam Deo irrogat. Infinitæ autem iniuriæ, vel contumeliæ:

A meliæ: infinita de iure debetur pena, & hoc intelligitur infinita duratione: & sic quòd intendimus, declaratum patet. Aut infinita acerbitate: & sic nihilominus habemus propositum nostrum. Cum enim omnis virtus humana ad agendum, & patiendum finita esse videatur, nequaquam videtur ei posse infligi infinita acerbitate pœna adhiberi. Qua propter infinitæ durationis compensabitur ex necessitate acerbitatis infinitas.

Secundum infinitatem magnificentia Dei peccator aternaliter cruciatur.
Cap. 3.

Tertio debent damnati aternaliter cruciari ratione diuinæ magnificentia. Si quis enim peccaret in aliquè equalem sibi: proculdubio aliquantulum peccaret in eum: & si idem, vel simile peccatum committeret in maiorem magis: & quanto maiorem tanto magis. Verbi gratia. Si in sacerdotem peccat magis, quàm si in equalem. Et iterum in archidiaconum grauius, & similiter in archiepiscopum grauius, quàm in episcopum: & sic de alijs gradibus superioribus. Quare patet, quia quanto in maiorem peccat, tanto magis peccatur: quare, si in infinitum maiorem, in infinitum magis. Quia ergo Deus infinitum maior est quocumque alio: ideo in infinitum magis peccatur in Deum, quàm in hominem eodem genere culpæ. Verbi gratia: Si occiditur Deus, & occiditur homo, qui non est Deus, in infinitum maius peccatum est occidio Dei, quàm hominis. Eodem modo si conspuatur homo, & conspuatur Deus, vel percutitur homo, & Deus: vel si contemnitur Deus, & homo, vel offenditur Deus, & homo: in infinitum maius peccatum est offensa Dei, vel contemptus, quàm offensa, vel contemptus hominis, vt patet extra de here. cap. vergentis. Longè grauius est æternam, quàm temporalem ledere maiestatem. Quia igitur omni mortali culpa offenditur, vel contemnitur Deus, quia eius mandatum, & eius voluntas præteritur: manifestum est omni peccato mortali in Deum in infinitum peccari, vel saltem in infinitum magis, quàm peccaretur in hominem, si homo offenderetur, vel contemneretur. Ideo peccans, & contemnes magnificentiam Dei in æternum cruciari meretur.

Quòd sicuti iusti debent à Deo ex misericordia aternaliter præmiari, ita & iniusti ex iustitia aternaliter cruciari. Cap. 4.

Quartò debent damnati aternaliter cruciari ratione diuinæ iustitiæ. Cui enim per eundem modum causandi iustitia Dei causa sit præmiorum, atque penarum: hoc est, per semetipsum: quòd est dicere: per hoc quòd iustitia est: si per se effectrix est perpetuitatis in præmijs: igitur similiter, & in pœnis. Vnde psal. Iustus dominus, & iustitias dilexit: equitatem vidit vultus eius. Ideo mala merita omnino sunt nostra: merita verò bona ferè omnino sunt Dei, & minimum habent aperte nostra. Magis enim debentur nobis de iustitia malorum meritourum pœnæ, quàm præmia bonorum: quia de iustitia magis sumus puniendi pro meritis malis, quàm præmiandi pro bonis. Si igitur aternaliter præmiandi sumus pro bonis, multo fortius puniendi pro malis. Pleriq; enim solam immensitatem diuinæ misericordie considerantes, magnitudinem diuinæ iustitiæ non attendunt, cum nec minor, nec minus æterna sit Dei iustitia, quàm eius misericordia: nec minor, nec minus æternus debet esse ipsius effectus in damnandos, & puniendos, quàm effectus misericordie in saluandos, & beatificandos. Amplius: Si virtus, & vitium verè cõtraria sunt: igitur, & affectus eorum immediati, & per se contrarij sunt: quare remuneratio, quæ debetur vni virtuti veri nominis, ac rationis contraria erit pœnæ, quæ debetur vitio opposito. Non est autem contraria pœna temporalis beatitudini sempiternæ. Et ex hoc patet manifestè, quòd ex iustitia Dei vnici que mortali culpæ debetur sempiterna pœna. Sed quidam erronei, & ignari loquuntur de misericordia Dei, & iustitia Dei, ac si altera illarum vellet ius alterius vsurpare, tanquàm misericordia vellet euacuare iustitiam: cum inter eas sit pax in vltimo tranquillitatis. Sed hi tales. aduertant, quoniam dominus misereri, salua sepe sua iustitia, & illa: atque vindicare, salua misericordia, & vtraque sine iniuria alterius vti. Vnde psal. Misericordia, & veritas: obuauerunt sibi, iustitia, & pax osculatae sunt.

A ARTICVLVS TERTIVS.

Quod damnati debent eternaliter cruciari quadruplici ratione respectu vniuersi.

Tertio debent damnati eternaliter cruciari respectu vniuersi: & hoc quadruplici ratione. Primo ratione inclinabilitatis, secundo ratione necessitatis, tertio ratione vtilitatis, quarto ratione iocunditatis.

B Quod homo sicut ad eternum bonum naturaliter inclinatur: sic peccando, eternaliter cruciatur. Cap. 1.

Primo ratione inclinabilitatis. Natura enim rationalis eo ipso, quod naturaliter est ordinata ad summum bonum, & eternum, ita quod naturaliter appetit illud, tanquam beatitudinem suam, & sic quod electiue nihil potest appetere, nisi ad illud, & propter illud, eo ipso inclinatur ad eternitatem, quia summum bonum est eternum. Ideo etiam opus est, quod in his, in quibus sibi peruersè statuit vltimum finem amando illa, quasi suum bonum summum, & consummatum bonum, & quasi in illis sit sua beatitudo, quantum ex se est, & ex sua statuto ne habeat se ad illud, tanquam ad coeternum. Igitur eius finalis conuersio, vel auersio (quantum ex se est) ad eternum ordinata est. Non est igitur contra sui ordinis rationem, quod in sua auersione à lapsu eternaliter cruciatur: eo ipso etiam quo eternitatis capax est, & quo ad finales retributiones est per sua electiua opera ordinata, vel ordinanda. Et ulterius potest addi, quod hoc ordo exigit vniuersi, scilicet, quod aliquis finalis status immobiliter sit sibi à Deo præfixus, ita, quod finaliter omnia in locis, & statibus sibi debitis immutabiliter, & reuocabiliter collocentur.

Quod vniuersitas rerum indicat esse eternas penas, quibus cruciantur damnati. Cap. 2.

Secundo debent damnati eternaliter cruciari ratione necessitatis. Cum enim in vniuersitate rerum inueniatur pura, & vera felicitas, sicut in statu de regno Dei magistratum est, atque

reperiatur mixta felicitas, & non vera. Mixta inquam, ex felicitate, & miseria qualis est presentis vite. Necesse est, ut inueniatur etiam pura, vera, & consummata miseria. In omni enim genere contrariorum si inueniatur alterum, & amborum mediū necesse est inueniri naturaliter, & reliquū. Quare, sicut est secundum veritatem in vniuerso pura, & vera felicitas, ita necesse est ut in eo sit pura, & vera miseria. Non est autem pura, & vera felicitas, quæ perennis, & perpetua non est: Quoniam impossibile est puram, & veram esse felicitatem, ad quā pertingere potest defectus, & mors: quare neque pura, neque vera miseria est, quam bonum liberationis, siue terminationis abscedit. Est enim pars aliqua felicitatis liberatio, & immunitas ab ipsis malis. In hoc autem notare debes, quod ratio, seu, probatio ista validissima esset, & irrefragabilis: si vera, & pura, quam diximus, felicitas verum haberet contrarium. Non autem habet verum contrarium. Et hoc est, quoniam vera, & pura, redundantissimaque bonitas, cuius coniunctio, seu fructio vera, & pura felicitas est, non habet contrarium. Si enim haberet contrarium haberet cōpar coequū, & coæquale. Iam autem declarauimus tibi impossibilem conuenientiam istius. Quod verò ex hac radice elici potest ad ostensionem eius, quod intendimus, quia necesse est completa esse opera Dei in vniuerso. Ideo necesse est, ut opera iustitiæ eius nec diminutionem habeant, nec defectum. Ideo necesse est sicut retributiones, seu remunerationes iustitiæ Dei perpetuæ sunt in bene meritis: sic vindictas, & penas eiusdem iustitiæ necesse est esse sempiternas. Si enim temporales, & sempiternæ inuenirentur remunerationes iustitiæ Dei, & solummodo temporales eiusdem vindictæ, & pœnæ: non esset completa vniuersitas operum iustitiæ eius; in parte ista, neque completa vniuersitas contrarietatis istius: videlicet præmiorum, atque pœnarum, cum tantus sit defectus, & diminutio ex parte pœnarum. Nec etiā æqualitas reperiretur in huiusmodi contrariis: quia reuera contraria sunt in ratione, & nominatione, in quibus accepimus ea. Præmia enim, & pœna. in quantum præmia, & pœnæ, similiter remuneratio, & vindicta in quibus tales contrariæ sunt.

De

De fidei improbabilitate.

A De fructu, qui resultat electis de æternis supplicijs damnatorum. Cap. 3.

Ratione vtilitatis damnati debet eternaliter cruciari.

Tertio debent damnati eternaliter cruciari ratione vtilitatis. Nobilissimus enim fructus, & vtilitas magna est diuinarum scripturarum æternas pœnas comminantium transgressoribus suæ legis. Ex hoc enim fortius, cautius, & sollicitius nos choibemus à malis, & Deum, & eius iudicia amplius metuemus, & humiliter, ac timoratius reueremur: atque eius præceptis obdientius, & reuerentius, & subiectius coheremus. Sed Deus nihil impium, aut iniustum potest alicui comminari: nec falsò, & mendosè potest aliquam sententiam comminatoriam dare: & multo minus potest illam falsò præbere solemniter in autenticis scripturis. Si igitur vtilimè, & verissimè æternas pœnas per sanctas scripturas noui, & veteris testamenti comminatus est reprobis, & debuit comminari: constat, quod totam vtilitatem, & veritatem prædictarum comminationum tollit, qui dicit Deum non debere æternas pœnas reprobis inferre: quia nihil potest bene, & veraciter comminari, quod non potest bene, & veraciter adimpleri. Nec solum hic error prædicta excludit: verum etiam in præfatis comminationibus aluit esse fallacem duplicem, & mendosum: & tunc qua ratione, & in istis mendosus, & fallax, eadem ratione dici potest, & credi fallax in omnibus suis promissis, & dictis. Ideo error iste sub pallio pietatis summan impietatem inducit, atque potius diuini cultus, & totius catholicæ fidei pietatem exterminat, sub uertit.

De iocunditate, quam habent beati de supplicijs damnatorum. Cap. 4.

Quarto debent damnati eternaliter cruciari ratione iocunditatis. Omnes enim Philosophi excellentes in hoc consentiunt, quod prima causa aliquid non intendit, nec aliquid propter aliud operatur: nisi per se tantum, & gratis. Unde Prob. 16. dicitur. Vniuersa propter se ipsum operatus est Deus. Quod autem intendere gloriam suam, & laudem, quando dicatur non, ut opera præcium, neque emolumentum intentionis, & operationis suæ illam intendit, sed ut decens, atque decorum, & per se debitum. In damnatione autem reproborum tanto magis est Dei glo-

ria: quanto maior multitudo, magnitudo que ipsorum. Similiter, & tanto maior decor iustitiæ, quanto magis apparebunt vitia eorum, atque peccata, peccatisque super addita obduratissima, & nunquam emollibilis contumacia. Nec esset completa laus, atque gloria Dei, quæ nihil aliud est, quam sublimis, clara, & lata illius fama: si non esset ei perpetua laus, & gloria de iustitia, quemadmodum de bonitate, & misericordia. Complebit igitur tandem opera iustitiæ suæ, sicut, & misericordiam: ideo complebuntur laus, & gloria eius, quam diximus ex vtrisque. Et quemadmodum iuges laudes, & gratiarum actiones continuè resonabunt eius misericordiam in saluatis: sic planctus, eiulatus, & suspiria, rugitus, clamores, & ululatus resonabunt Dei iustitiā in damnatis. Ideo infernus glorificatorum auribus ineffabili suauitate succinet Paradyso. Neque esset iocunda, omnique ex parte perfecta musicalis ibi concertus suauitas, si discantus infernalis à perte iustitiæ Dei resonans cantui de esset misericordie eius. Unde psal. dicit, Misericordiam, & iudicium cantabo tibi. Neque completa est ex omnibus modis solemnitas, quæ solum cantum habet absque organo, & discantu. Igitur cum sanctis cœlestis regis cantemus Domino gloriosè, quia equum, & ascensorem, id est impios, & demones proiecit in mare infernalium tormentorum, eo quod sit iustus Dominus in omnibus vijs suis, & sanctus in omnibus operibus suis: qui trinus, & vnus, iustus, pius, magnus, & gloriosus, & in omnibus operibus suis benedicendus, & laudandus per infinita sæcula, &c.

FERIA QVARTA post primam dominicam in Quadragesima.

De fidei improbabilitate contra presumptuosos, & curiosos, quærentes signa miracula, & portenta, vel naturales rationes de fide.

Sermo. XIII.

Magister, volumus à te signum videre, Mat. 12. & in Euangelio, hodierno. Curiosorum, & superbiorum, & infidelium Scribarum, & Phariseorum, qui charitate Domini vacui

A cui erant, verba sunt ista. Cum enim tot, & tanta signa faceret Dominus Iesus in conspectu eorum, plena simul humilitate, pietate, charitate, ac salubri utilitate, sicut mortuos suscitare, demones effugare, cæcos illuminare, & similia: quæ altioris potentia erant, quàm aliquod signum visibile de cælo emittere. Et quid est quod petunt aliud signum, nisi quia non credunt tot signa iam facta, & curiosi sunt ad experiendum aliqua signa noua, & vana? Nec enim videtur, quod ideo peterent, ut crederent: sed potius, ut eum tentarent. Vnde Hiero. Signum postulant, quasi quæ viderant signa non fuerint. Cupiebant. n. **B** vel in morem Helix ignem de sublimi venire. 4. Regis j. vel in similitudinem Samue lis tempore æstiuo contra natura loci rugire tonitrua, coruscare fulgura, imbres ruerre: quasi, & illa non possent calumniari, & dicere, ex occultis aeris passionibus accidisse. Nam qui calumniaris ea, quæ oculis vides, & manu tenes, & utilitate senties, quid facturus es de his, quæ de cælo venient? Vtique diceres, & magos in Egypto multa signa de cælo fecisse. Quid est tentare Deum? Est igitur talia signa quærere Deum temerariè, & præsumptuosè tentare. Hoc fecit diabolus, Mat. 4. de præcipio tentans Christum, cui Dominus dixit: **C** Non tentabis Dominum Deum tuum. Quod verbum potest esse aliud thæma. Tripliciter enim homo tentat Deum, scilicet primò verbis, secundò factis expressè, tertio factis interpretatiuè. Primò quidem quis tentat Deum verbis, cum ab eo aliquid petit ea intentione, ut curiosè exploret eius scientiam, potestatem, vel voluntatem. Secundò autem factis expressè tentat, quando per ea, quæ facit, intendit curiosè experimētum sumere de prædictis. Tertio factis, interpretatiuè homo Deum tentat: qui & si hoc non intendat, illud tamen, quod petit, & facit, ad nihil aliud vtile est, nisi ad probandum aliquid de prædictis. Sicut, si aliquis equum currere faciat absq; aliqua utilitate: hoc nihil aliud esse videtur, quàm experimentum sumere de æqui velocitate. Quando autem propter aliquam necessitatem, vel utilitatem committit se homo in petitionibus, vel operibus suis auxilio Dei, hoc non est Deum tentare, sed in Deum fideliter sperare. Quando verò interpretatiuè Deum tentat. Ideo si quis ex sola curiositate petit à Deo aliquod signum fieri, sicut petebant

Tentare Deum quid sit.

Tentat Deum hō tripliciter

Scribæ, & Pharisei: talis verè Deum tentat. Quod quidem peccatum primò superbia, scdò curiositatis vanæ, tertio irreuerentia, quartò amētig, quintò diffidentia, sextò improvidentia, septimò stultitia. Primò est peccatū superbiæ, quia superbe, & præsumptuosè se ingerit in diuinis, & ultra mensuram sibi congruam, vel condignam. Secundò est peccatum vanæ curiositatis. Quia hæc vanè, & curiosè miracula quærit. Tertio est peccatum irreuerentia. Nempe irreuerentiam in Deum committit. Quidam enim contemptus personæ est tentare eam. Quarto est peccatum amentia: quia vult, quod Deus faciat rem vanam satisfaciendo suæ vanæ petitioni. Quinto est peccatum diffidentia, & infidelitatis: quia dubitat de eo, super quo Deum tentat. Sexto est peccatum improvidentia, quia propriam providentiam, & discretionem temerariè, & legem Dei linquit non quærens in hoc gloriam Dei. Septimò est peccatum stultitia. Consumata quidem stultitia est sine causa periculo se exponere. Obiectio. Sed obicitur de eo, quod Dominus Io. 20. Thomæ ait, quia vidisti me Thoma, credidisti: beati, qui non viderunt, & crediderunt. Quod potest aliud esse thema. Dixit enim Thomas, nisi videro in manus eius fixuram clavorum, & mittam digitum meum in locum clavorum, & mittam manum meam in latus eius: non credam. Ex his enim ad litteram videtur, quod fides Thomæ, ex visis erat accepta: quare non videtur gratuita fuisse. Ad hoc responder Alex. de Ales in 3. dif. quod hæc coniunctio, quia, non tenetur ibidem causaliter: sed adiunctiue. Vnde dicitur, quia vidisti me Thoma credidisti: hæc coniunctio, quia, non notat causam, vel rationem, sed notat quandam dispositionem, vel excitationem animi præparatoriam ad credendum. Licet enim fides non habeat causam, vel rationem (licet cum talibus probationibus, & suasionibus multum proficiat viua, & vera fides sicut in prologo huius libri dictum est, arti. 2. cap. 3.) potest tamen habere præparatoriam dispositionem. Hæc ille Multi tamen dubij in fide verè similes his Phariseis sunt, Deum præsumptuosè tentantes: signa quærunt, & miracula desiderant: quasi totus mundus miraculis non fuerit, & sit plenus. Ad quorum eliminandum errorem de excellentia improbabilis fidei hodie dicendum est. Fides igitur, quam hic cum Dei adiutorio stabilire intendimus: verissima ratione certissima

Peccata que cōmittunt: Pharisæi in vana peti tiōe signorum.

Obiectio.

G

Solutio.

H

A sima; diffinitione est virtus, qua ea, quæ ad fundamentum christianæ religionis pertinent, absq; humana probabilitate rectè, firmiterq; creduntur. De qua tria contemplantur ad præsens: primò eius perfectionem, secundò eius obligationem, tertio eius comparationem.

ARTICVLVS PRIMVS.

De triplici perfectione, quæ consistit in credenda fide sine miraculis, vel signis, rationibus naturalibus, siue euidentijs manifestis.

B Rimò autem contempletur huius improbabilis fidei perfectionem. Triplex enim perfectio consistit in credendo veram fidem absque euidentijs atque signis. Prima est, magni vigoris, secunda magni amoris, tertia magni splendoris.

Quòd credere sine signis, & euidentijs magni vigoris perfectio est.

Cap. 1.

C Prima est perfectio magni vigoris. Sic namque probabile est ad intellectum, sicut lucidum ad visum, & sicut suaue, & vtile ad affectum: & sicut calidum, & frigidum ad tactum. Sicut enim est in suaue, & inutile ad affectum, & tenebrosum nulloque lumine superaspersum ad visum, sic improbabile ad intellectum. Sicut igitur non est virtuosum videre lucidum, quod nullo modo pugnat contra visum, immo omnimodis pugnat ad ipsum: sic non est virtuosum credere probabile, vel quod est manifestè verum. Sicut etiam vigor affectus est amare, & appetere in suaue, seu molestum: sic affectui amare inutile, siue damnosum. Sicut enim calere contra frigidum, hoc est repugnare frigidum, virtutis est atq; vigoris: sic amare improbum, & reprobum. Et iuxta hunc modum credere improbabile magne virtutis erit, & vigoris. Præterea amare, atque desiderare vtile, & suaue, aut magnificum non est, nisi de immisso, & admisso igne calere: & hoc opus propriè est natura. Non enim est minus naturale igni spirituali illud, cui appropinquatur, calefa

Credere absque signis magna perfectio.

D

cere spiritualiter: quàm corporali corpora liter. Iuxta igitur hunc modum credere probabile, vel manifestè verum: nihil aliud est credere, quàm videre lucidum, vel illuminari à lucido. Suauitas enim utilitas, & magnificentia tres sunt species spiritualis ignis, & tres in humanis mentibus ardues, seu combustiones efficiunt, scilicet concupiscentiam carnis, oculorum, & superbiam vitæ: vel melius, luxuriam, auaritiam, & superbiam, ut dicitur. j. Ioan. 2. Omne quod est in mundo, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ. His autem tribus speciebus ignis ita ardere, atque exuri innati sumus, sicut arida ligna corporali igne, & hoc naturali corruptione, seu originali non quidem prima creationis institutione. Sicut igitur tres dictæ dispositiones ignis sunt ad nostrum affectum, siue ad nostras motiuas vires tam sublimes, & nobiles quàm inferiores, & ignobiles inflammandis: Sic probabilitas, & euidencia lucis sunt, & lumina ad nostrum intellectum, & etiam ad vires nostras apprehensiuas tam nobiles, quàm ignobiles, probabilitas tamen tenuis, atque debilis lucis spiritualis superasperio est, propter hoc non sufficit firmare, seu figere mentis apprehensionem. Euidencia autem veritatis fortis, & penetrans luciditas, seu luminositas est, & propter hoc figit, & firmat certitudine intellectum. Ex his patet, quòd credere impossibilia fortitudinis, atque vigoris intellectus nostri est: sicut amare danosa, molesta, & ignominiosa fortitudinis est, atque vigoris nostri affectus. Vnde Chryl. super prædictum verbum Mat. volumus à te signum videre; ait. Meritò, sicut sèper discere, vel quærere signum, est nunquam posse proficere: sic testimonium sèper quærere, signum est nunquam velle credere.

Quòd absque euidentijs, & signis credere est perfectio magni amoris.

Cap. 2.

Secunda autem perfectio in tali modo credendi, est magni amoris. Quemadmodum enim aliud est diligere aliquem ex meritis suis, siue aliud ex suauiate, & utilitate, vel vtile diligenti, aliud ex virtute diligentis: sic aliud est credere ex probabilitate, seu euidencia crediti, aliud ex virtute credentis. Sicut enim probitas possessoris.

Diligere. ex meriti.

A foris sui dilectionē ingerit, & infigit agnoscentibus, siue credentibus eam: & sicut sua uitas, & utilitas suauis, & utilis dilectionē, & desiderium sui incitat, & inflammat in agnoscentibus, & credentibus eas: sic probabilitas, & euidentia veritatis fidem quādam, siue credulitatem probabilem, & manifestorum inherunt, & imprimunt agnoscentibus ea. Ac e contra cum quis malū, & dilectione indignum, vel inimicum diligit: hoc indubie non ex meritis est dilecti, sed contra merita eius, & ex virtute diligentis. Vnde, cum paupertas, vel molestia, aut contumelia, vel mors ipsa diligitur, sicut fecerunt martyre: ex virtute diligentis est, non ex ipsis, cum nihil in se videantur habere, propter quod sint diligenda: sic, cū improbabilia creduntur, ex virtute credentis est, non ex ipsis. Amplius. Sicut improbitas non solum amorem non excitat, sed etiam illum fugat: sic probabilitas non solum fidem non facit, & credulitatem non generat, sed etiam aufert, & prohibet illam. Ex dictis patet, quod similis virtus est amare improbum, siue reprobū, & credere improbabile: nec minoris virtutis est credere improbabile, quā improbum diligere. Vnde Tullius hoc intelligens. 2. Rethoricæ ait, Fides est perceptio veritatis rerū cū assertionē sine causarū cognitione.

Quod perfectio magni luminis est credere sine signis. Cap. 3.

Tertia perfectio talis credulitatis est magnis splendoris, ac luminosissimæ, atque radiosissimæ cognitionis. Ea verò quæ ad Christianæ religionis pertinent fundamentum, aut sunt oīa probabilia, siue manifestè vera, aut sunt ibi quædam improbabilia, & non apparentis virtutis: non aut sunt oīa manifesta vera, quā nulla erit in fide hæresis, nulla omnino, contradictio, nullaque dissentio foret. Manifestè enim veris nemo utique contradicit. Quia igitur in eis est tanta dissentio, tantaque hæresum monstruositas abhorenda: tot, tantaque scismata in ecclesia Dei: manifestum est quædam ex eis esse veritatis apparētis minime. Credere autem ea, quæ non uidentur esse vera, vel quæ non apparent esse vera: hoc ut diximus, non est, nisi virtutis actus, & nisi ex virtute, & splendido lumine ipsius credentis: cum talia in se causam credulitatis non habeant, sicut dictum est. Ideo necessè est superabundanti luminis virtute credi

Credere sine signis est magna perfectio, quia non omnia signa sunt bona.

quædam ex his, quæ pertinent ad fundamentum christianæ religionis, ut radiosam veritatem intellectus tenebras improbabilitatis irrumpat, seu vincat, & luminositate propria ea, quæ illa abdere contendit, lucida, & aperta, hoc est credita, reddat.

ARTICVLVS SECVNDVS.

Quomodo quilibet catholicus absque signis, & manifestis euidentijs credere obligatur tripliciter.

Secundò contemplemur huius improbabilis fidei obligationem, ad quam, scilicet omnes generaliter obligantur. Triplex est em̄ obligatio fidelitatis, quam quilibet erga Deum obligatur seruare. Prima est fidelis obediētia, secunda fidelis militiæ, tertia est fidelis reuerentiæ.

Quod intellectus humanus absque probationibus, aut signis credere obligatur. Cap. 1.

Rimò enim quilibet obligat Deo exhibere fidelem obediētiam. Manifestum est enim communitati hominum nō posse satisfieri probationibus, vel suasionibus de his, quæ credenda sunt ad Deum accedentibus, & sobriè, & iustè, & piè in religione christiana viuere volentibus: vel propter defectum probationum, vel suasionum, vel propter breuitatem intellectus simplicium, & vulgariū hominum. Necessariò ergo credenda erant ea, sine quorum credulitate nemo ad Deum accedere potest. Necessè igitur est, ut alia via hæc ab hominum cōitate credantur, quā per probationes, & suasiones. Nihil autem est medium, quin credulitas omnis aut suasa sit, aut virtutis. Necessè est igitur, ut talia cōmunitas hominū credat virtute, non humana suasionē: nisi quis dubitat in suasionibus, & incredulis, qui suasiones, vel probationes credendorum, vel non habent, vel non capiunt salutarem credulitatem esse imperandam, & contrariam credulitatem supplicij exterminandam. Si igitur iusta est prohibitio errorum impietatis: iusta est igitur, & necessariò imperatio credulitatis, siue creditionū pietatis, hoc est veræ religionis. Quare iusta est obediētia, & ex necessitate debita

E

F

G

H

in.

Necessaria virtus in bello.

C

Credere debet intellectus humanus ea quam sunt fidei absque probationibus & signis.

H

De fidei improbabilitate.

A in vtrisque. Obediendum est igitur ex necessitate in credendo. Et obediētia debitor est intellectus humanus, quantum ad operationem istam: maximè cum nullum appareat priuilegium exemptionis suæ. Nulla est obediētia intellectus in credendo, si ex suasionibus, aut probationibus credatur: quem admodū nulla est obediētia affectus, cum ex utilitate, vel suauitate ab eo amatur.

Quod quilibet, tanquam fidelis miles Christi fidei aduersantia expugnare debet. Cap. 2.

B

Secundò autem obligatur quilibet exhibere Deo fidelem militiam. Nempe credere ea, quæ pertinent ad fundamentum Christianæ religionis, bellum utique habet contra se graue, scilicet disputationum, dissuasionū, contradictionum, & etiam improbabilitatum ipsarum. Improbabilitas enim directè contra credulitatem eorum purgat. Omne autem bellum bellica virtute, & fortitudine agendum, & seruandum est: quia sine virtute non prouenit victoria belli. Quam necesse est modis omnibus prouenire, ut mors vtraque declinetur, & vita vtraque, vel acquiratur, vel acquisita cum domino conseruetur. Necessaria igitur est in bello isto virtus, quam cōtra dictas quattuor acies, & mentē ipsa pugnetur, & triumphaliter expugnetur. Hæc autem indubiè est fides: quoniam contra directæ acies illæ pugnant, & ipsa acies suas dirigit cōtra illas. Vñ j. Ioan. 5. Hæc est victoria, quæ vincit mundum, fides nostra. Vñ j. Pet. 5. Aduersarius noster diabolus rugiens, &c. Et eiusdem epistole. j. cap. Modicum nunc si contritari oportet in varijs tentationibus: ut probatio fidei vestræ multo pretiosior sit auro, quod per ignem probatur, &c. Ex iam dictis patet, quod contra tot iacula periculosa, atque perniciofa humanæ menti necessaria est armatura, quæ illa excipiat, & retundat: ipsam protegat, atque defendat. Nulla autem est spiritualis alia armatura, quæ ab his iaculis illam protegat, & contra illam eandem muniat: nisi robusta, & strenua fides.

Quod inde patet, quia omnia ista iacula directè traiciuntur in illam, & immediate percipiunt eam.

Sermo XIII. 129

Quilibet de necessitate, sine probationibus, tenetur Deo summam reuerentiam exhibere. Cap. 3.

Tertio insuper quilibet obligatur Deo summan, ac fidelem reuerentiam exhibere, propter quod dicendum, quod aut credendum est Deo, absque suasionē aliqua, aut probatione, aut non. Si sic: ergo credendum est ei ex virtute. Quod enim absque suasionē, & probatione creditur, virtute credentis creditur. Si quis autem dicat, quod non ei credendum est sine suasionē, vel probatione. Contra. Sicut enim Deo debetur digna dilectio, & digna honoratio: sic ei debetur digna credulitas, siue creditio. Non enim est digna creditio, quæ ei propter suasionē, & probationes impeditur: quia nec bono, nec magno viro est digna. Non igitur esset ei credendum, nisi sicut cuius alio: cui libet enim alteri cū suasionē, & probatione creditur. Si autem dicat, quod credendum est ei absque suasionē, & probatione, quoniam scitur, vel creditur esse, verax atque veridicus, nec talis hoc modo euasit: quoniam, nec sine probatione, seu suasionē hoc esse contingit. Habet enim apud se suasum, & fixum Deum mentiri nolle, & quicumque dixerit vera esse. Per hoc igitur credit Deo, quia credit Deum mentiri nolle: & ita credit ei, sicut crederetur cui libet viro bono, cui utique propter hoc, & per hoc crederet, quia crederet, quia crederet eum non mentiri. Patet igitur, quod non credit ei, nisi sicut alicui bono honesto viro. Amplius. Hoc ipsum, quod credit Deum esse veracem, & mentiri nolle: aut credit ex veritate fidei, aut ex euidentia veritatis ipsius, aut ex probabilitate, aut ex suasionē, seu probatione. Si ex euidentia veritatis, vel ex aliquo sequentium: in nullo igitur honorificat Deum credendo hoc. De quolibet enim alio crederē, illud idem, si eandem causam credendi haberet. Credendo hoc igitur de Deo, non honorificat Deum, honorificat quidem in hoc, quod magnum credit de eo à parte, scilicet crediti, non autem à parte credulitatis. Quia igitur vera religio fita secundum quamlibet sui partē Dei honorari intendit: immo eius honor est, cum eius credulitas in se Dei honor non fit: licet creditum eius honor ipsius sit. Manifestum est igitur, quod huius credulitas, nec vera religio est, nec pars veræ religionis. Est autē fides ex necessitate prima pars veræ religio

Absque humana persuasione quilibet tenetur exhibere Deo summam reuerentiam.

G

H

A nis, & fundamentum. Fides igitur, quam hic intendimus, virtus est, quam diximus propter hæc omnia, dicit Hugo de San. Viç. q. fides est voluntaria certitudo absentium contra opinionem, & infra scientiã constituta.

ARTICVLVS TERTIVS.

De triplici similitudine, cui assimilantur credentes ex evidentijs probationibus, atque signis.

Tertio contemlemur huius probabilis fidei comparationem. Nempe non credens ex virtute, sed ex suasionibus, probationibus, aut ex signis potest conuenientissimè tribus assimilari, & comparari. Primo viatori infirmo, secundo mercatori incredulo, tertio bellatori inualido, seu fesso.

Quod qui non credit sine probationibus, seu evidentijs, vel signis: similis est viatori infirmo. Cap. 1.

Comparatio.

C **R**imò enim assimilatur viatori infirmo. Intellectus enim humanus, siue vis intellectiua nostra naturaliter infirma est in seipsa, non stans per se ipsam: ideo interdum dubietate nutat. Dubitatio enim illius nihil aliud est, nisi mutatio eius, quæ nunc in vnam partem contradictionis, nunc in alteram inclinatur. Interdum etiam cadit in tenebris ignorantie, & in vacuum ignominie: interdum in ipsa falsa, & errores. Fulcitur enim quasi baculo infirmitas illius, interdum euidencia veritatis, plerumque probationibus, aut suasionibus, quandoque signis. Et cum debilis fuerit ratiocinatio, seu leuis, hoc est cum fuerit suasio leuis, quasi subtili arundini ei non innititur confidenter: sed quodammodo se retinet timens, ne ad sustentandum ipsum non satis valida sit, atque fortis. Ideo manifestum est, quod ipse vitur huiusmodi fulcimentis, seu suppodiaculis, quemadmodum baculo debili, aut fragili: cui neque absque timore, neque totaliter innititur gestans ipsum. Tales em ratiocinationes opinionem faciunt solam, quæ est apprehensio alterius partis contradictionis cum formidine reliquæ. Euidencia autem veritatis, & probatio demonstratiua fortissima eius sunt fulcimenta, & tan-

D quam baculi inflexibiles, & infrangibiles nullaque ex parte nutantes. Ex his patet, quod intellectus non quærit huiusmodi fulcimenta: nisi ex infirmitate, & indibilitate sua. Quapropter intellectus priuans est sicut viator infirmus ambulans à conclusionem in conclusionem, non valens propria virtute sustinere seipsum: sed adiutorio baculi se transferens, & transilit ab vno noto, seu probato in aliud: baculus autem, cuius adiutorio ita ambulat, & transilit demonstratio, seu probatio demonstratiua est. Intellectus autem, qui virtute propria credit, nec huiusmodi fulcimenta requirit, nec indiget illis: magis utique fortis est, magisque firmus, quia fortior est, qui propria virtute, & firmitate innititur, quam qui alieno adminiculo sustentatur: quia propter magis firmiter credit, quam ille. Amplius. Magis credit intellectus ea, quæ credit per seipsum, quam ea, quæ per aliud, quare intellectus virtute fidei credens magis ea, quæ credit ex illa, quam ea, quæ credit ex suasionibus, vel ex probationibus. Quemadmodum magis amat amatum qui ex virtute propria illud amat, quam qui ex eo, quod est apud amatum similiter, & recte amat. Credit enim intellectus ex suasionibus, & probationibus quasi inclinatus, & innixus super ea, & quasi claudicans ambulat ambulatione, quæ diximus: quemadmodum, recte amat solus ille, qui ex virtute amat. Amore autem curuo, seu flexo amat ille, & attractus ab amato. Per huiusmodi autem fidem utique non creditor Deo. Nam neutrorum contrariorum alterius receptibile est, sicut nec calor frigidum, nec frigidus calidum esse potest: quare, nec virtus infirma, nec infirmitas virtuosa. Hæc autem credulitas infirma est, quod apparet ex suppodiaculis, & suffulturis: ideo nec est virtus, nec virtuosa merito dici potest.

Quod nolens credere absque evidentijs, & signis similis est incredulo venditori. Cap. 2.

Secundo assimilatur mercatori incredulo. Intellectus enim requirens ea, quæ supra diximus, sicut incredulus venditor est: quia emptori aliter non credit, nisi pignus, seu cautionem aut securitatem tribuat ei: probatio enim, vel suasio sicut pignus est, & cautio securitatis, sine qua non credit huius intellectus. Et quemadmodum venditor

A venditor non aliter dat mercem, nisi sub pignore, & cautione: sic nec huius intellectus dat credulitatem suam, nisi postquam pignus, & cautionem, quam diximus, accepit: & sic de manu talis venditoris non exeunt merces, nisi prius obtinuerit securitatem: sic nec de eius intellectu credulitas exit, donec medium probationis quasi pignus, siue cautionem prius obtinuerit. Patet enim quia exactio pignoris, seu alterius cautionis non est, nisi ex paruitate, seu debilitate credulitatis, aut ex defectu ipsius: quia manifestum est intellectum exactorem huiusmodi pignorum, & securitatum hominis pignoris, & securitatem videlicet probationem suasionum, & signorum esse credulitate infirmum, aut incredulum, & infidum. **Exemplum.** Quæro namque à te, si quis à te mercanciam quandam faceret, & conuentione, & pacto factio illam nolles ei sine pignore dare, rogo, cui amplius credis, pignori, aut illi emptori? Clarum verò est, quod pignori, quia illi non per se credis: ergo in hoc pignus, quam ementem honoras. Sic est hæc. Pignora sunt probationes, suasiones, seu signa. Si igitur Deus tibi aliquid proponit ad credendum, & iam huius pignora exigit ab eo: maiorem utique honorem pignoribus exhibes quam Deo. Quod quantum inconueniens sit, per se patet: quia in domo venditoris magnitudo pignorum, & multitudo, & si securitatem ipsi faciunt: si gna sunt tamen, & testimonia credulitatis eius. Sic pignora, & securitates sunt probationum, ac persuasionum, & signorum, licet securitates sint intellectus, apud quem sunt: tamen manifestè designant eius incredulitatem ad ea, de quibus sunt. Sinceritas enim fidei nostræ in hoc stat, quod homo credat alicui veritati presentate propter auctoritatem præipientis, & in hoc illum glorificat, & honorat: sed talis, (vt sic dicam) infida, & incredula fides, sicut iam dictum est, multipliciter comprobata, non virtus, sed vitium est. Deo utique contumeliosum: & ideo damnatione, supplicioque dignum. Manifestum equidem est, contumeliam fieri cuiuslibet notæ veritatis, & bonitatis viro, si ei absque pignore fides adhibita non fuerit: & si cautio securitatis sup his, quæ promiserit ab eodem exacta fuerit. Quinto igitur fortius contumelia irrogatur, & iniuria igne, & gladio vindicanda, si ab eo pignus probationis exigitur, & non aliter dictis, & promissionibus eius creditur. Amplius. Non est adeo quis peritius, aut

mendax, cui probationibus, aut pignoribus idoneis à quolibet non credatur. Qui igitur non aliter Deo credere voluit quam pignoribus idoneis, & probationibus certis: manifestum est, quod Deum in parte ista mendacibus, & periuris in nullo penitus anteposuit, & illos sibi incredulitate parificat, & in fide & illum eis adæquant: Hæc est aperta contumelia Dei nullatenus toleranda. Hæc enim Iudæi & græci Domino irrogabant, sicut. j. Cor. j. testatur. A postolis dicens. Iudæi signa quærunt. s. miraculorum: sed græci sapientiã s. probationum: nec hi, nec illi aliter credere volentes, quasi duplici securitate indigentes. s. pignorum, & fidei usorum propter quod patet, quod nec Iudæi nec Græci modo credulitate nec credunt, vel nunquam crediderunt Deo: sed signis & sapientiã tantum. Ex istis patet, quod vera fides est digna Deo credulitas, quæ. i. vt dignum, & iustum est, ei creditur. s. sine omni pignere, & cautione. s. gratis, & obedienter: & non ideo quia verax est, aut quia verum est, quod ipse loquitur, sicut omni cuius homini creditur: sed quia iubet, seu præcipit, aut vult. Iubet autem, aut præcipit per legislatorem, vel legis expositores: credit ei ex virtute obediencie, & hic virtus obediencie ipsa fides est, per quam obediencie suæ debitum Deo soluit intellectus humanus, sicut merito obligatur. Ex his patet quanta infidelitate plenus sit hic noster miserabilis mundus, qui Deo non credit, à quo tot pignora tantorum miraculorum suscepit: & tot fidei usores. s. Martyrum atque luminosorum Doctorum iam diu recepit: Nempe quilibet mercator nimis incredulus diceretur, qui ementi credere nollet, si de merce sibi lucrosa pignus, ac fidei iussorem daret, quanto igitur magis incredulus ille est, qui Christo redemptori ementi suo preciosissimo sanguine animam peccatoris, ac dati pignora tot innumerabiliu miraculorum, & fidei usore tantorum Martyrum atque tantorum luminosorum Doctorum, & doctrinarum in infidelitate adhuc impie perseuerat? Proinde beatus Maximus in sermone plurimorum Martyrum ait. Non erim itaque, quia non sine magno discrimine de religionis veritate disputamus: quæ tantorum Martyrum sanguine confirmatã videmus: magnum periculi res est, si post prophetarum oracula: si post Apostolorum testimonia, post Martyrum vulnera, veterem fidem quasi nouellam discutere præsumas: & tam post manifestos duces in errore permaneat, & post mortientium sudores ociosa disputatione contendas.

Mundi miseria quæ se experiantur omnes.

H. B. Maximus.

A Quod qui non vult credere absque probationibus, & evidentijs, aut signis, comparatur inualido bellatori.

Cap. 3.

Comparatio validi.

Tertio assimilatur inualido, seu fesso bellatori. Sicut enim impossibile est, quod albedo sit nigra: sic impossibile est quod virtus sit infirma. Nulla nanque veritas est, quantumcumque sit evidens, pro qua defendenda quis se exponeret morti, quod quotidie fit pro catholica fide. Nam, secundum Philosophum firmitus, & virtuosius tenetur virtuositas virtute, quam arte, vel scientia. Ideo qui disputat de castitate, firmitus veritatem tenet castus per virtutem, quam luxuriosus per scientiam. Similiter est de iustitia, & alijs virtutibus. Nam per scientiam tenentur veritas quadam umbra, velut in specie intelligibili; quod fantasmate accepta, visa, & cognita sunt. Per virtutem vero habetur sensus illius veritatis, velut quidam sapor, & odor, realiter mouens: & ideo virtuosius, & certius tenentur, quae virtute obtinentur: & sic, quae fides, quam scientia. Amplius. Cum virtus fidei circa difficilissima sit, huiusmodi autem probationum credulitas non solum circa facilissima est, sed circa ea, quae vel impossibile, vel difficile est non credere: manifestum est talem fidem non esse virtutem: impossibile est enim non credere manifeste vera. Difficile autem est non credere probabiliter, & resistere suasionibus, & consensibus. Fides igitur fortissima virtus est, quae sine violentia fit regno caelorum, dicente Domino Mat. 11. Regnum caelorum vim patitur, & violenti. fideles rapiunt illud. Ex his patet, quod sit inualidus bellator intellectus humanus, quarens fulcimenta humana: & quae ratio vacillationis, quae est in scientia, & firmitatis, quae est in fide. Unde licet (sicut supradictum est) fides habeat vndique graue bellum: tamen sicut virtus vera fides sine iuuamine omnia vincit, iuxta illud Mat. 9. Omnia possibilis sunt credenti, quod non facit scientia, atque evidentia, &c. absque iuuamine rationis, ergo bellator inualidus est intellectus humanus rationes sequens. Hoc patere potest mystice de Dauid, qui j. Regis. 17. spreto armis contra Goliath victoriosius pugnavit, funda, & lapide in nomine Domini. Et ad Heb. 11. Sancti per fidem vicerunt regna, operati sunt iustitiam: quae est credere, Deum, credere Deo & credere in Deum. Et subdit. Adepti sunt promissiones, id est gloriam sempiternam. Patet etiam

Virtus fidei circa difficilissima.

ex dictis, quod fides ista firma est necessaria, ut intellectus humanus Deo per ipsam seruiat, suaeque obedientiae debitum ei reddat, ut & contra bella quae aduersus ipsum insurgunt, tanquam bellator fortis pugnant vincat, atque victoriae coronam tandem a summo rege accipiat. Nam dicitur. 2. Timot. 2. Non coronabitur, nisi qui legitime certauerit. Propter hoc etiam manifestum est: quia si euidentis veritatis essent ea, quae fide hac credenda sunt vel probabiliter essent, vel probationes haberent, vel signa, & propter hoc solummodo crederentur: cessarent intellectus bella, & propter hoc etiam, & victoria, quare, & victoriae corona. Cessarent etiam alia bona, quae iam tetigimus, quia nulla esset religio intellectus, nulla obedientia, nulla veneratio Dei, nullum obsequium, nullus diuinus cultus: quare remaneret humanus, intellectus iniustus, & iniquus, impius, & peccator. Ex praedictis igitur patet, quanta perfectionis sit credere absque evidentijs atque signis, ac quomodo ad talem credulitatem ex debito obligamur, & quibus aliter non credentes merito simulantur, ut iam de cetero nemo fidelis sit, qui humanas rationes, seu euidentias, aut miracula quaerit: sed cum magno vigore, amore atque splendore obedienter, viriliter, & reuerenter improbabilia vere fidei credat. Quod omnibus nobis misericorditer largiri dignetur ille, qui est testis fidelis, & verus Dominus, Iesus Christus, qui cum patre, & Spiritu sancto praemij verae fidei: est largitor in gloria sempiterna, in saecula saeculorum, Amen.

FERIA QUINTA post primam dominicam in Quadragesima.

De iudicio temerario praesumptuoso, & falso.

Sermo XIII.

Miserere mei Domine, fili David, filia mea male a demonio vexatur, Mat. 15. & in euang. hodierno Augustianus, atque misericordiam clamando postulantis, verba sunt illa. Ex doloris angustia

angustia

ARTICVLVS PRIMVS.

Quod sunt quaedam opera, quae possunt, & debent iudicari mala, sed tamen cum timore.

Clamor inducunt tria.

A angustia clamat in clamore angustiam, atque miseriam manifestat: atque contra miseriam a largitore misericordiarum tota cordis fiducia misericordiam sibi largiri postulat dicens, Miserere mei fili David &c. Quenam est ista filia, quae allegatur a diabo male vexata, nisi anima, quando varijs suspicionibus, atque impijs cogitationibus, nec non & iudicijs temerarijs praesumptuosis, & falsis, ac murmurationibus, & detractionibus contra charitatem Christi molestat: permittitur enim quod clamauit dicens: Miserere mei, &c. Tria vero clamorem inducunt, necessitas, charitas, & poenitentia. Clamat talis anima propter magnam necessitatem. Ideo dicit, Misere mei Domine. Contra talia iudicia falsa clamat propter accensam charitatem: ideo subditur, fili David. Filius dicitur a filios, quod est amor: & Dauid manu fortis interpretatur, quasi dicat manu forti tuae dilectionis libera me Domine Iesu. Clamat propter grauem infirmitatem dicens, Filia mea male a demonio vexatur: quasi dicat, filia mea: ecce subiectum morbi: male: ecce quantitas morbi: a demonio: ecce genus morbi: vexatur: ecce qualitas morbi. Quod ad praesens totum intelligitur de anima, quae multiplicibus temerarijs, & falsis iudicijs in conscientia, diabolo instigante, vexatur. Unde Mat. 7. Nolite iudicare, & non iudicabimini. Sed quia omne peccatum a voluntate originem habet: ideo, ut voluntarie euitemus temerarium iudicium cordis, Dominus Ioan. 7. ait, Nolite iudicare secundum faciem. Secundum Augustini. prohibet iudicium cordis, per quod de alijs male opiniamur siue credimus, vel sentimus. Ratio. huius est secundum Apostolum. 1. Cor. 13. quia charitas non cogitat malum, nempe de dilectis male sentimus, sicut econtra de non dilectis difficiliter bene. Ideo Augustinus in glosa super illud. 1. Cor. 4. Nolite ante tempus iudicare, dicit: Et si suspensiones vitare non possumus, iudicia tamen, & diffinitiuas sententias continere debemus. Quod psal. obseruare satagebat dicens: Amputa opprobrium meum, quod suspicatus sum, quia iudicia tua iocunda. Quod verbum potest esse aliud thema in praesenti materia. Circa materia autem mentalis iudicij aduertendum est, quod triplex iudicium distingui potest. Primum est iudicium veritatis, secundum est iudicium varietatis, tertium est iudicium iniquitatis, seu temeritatis.

S. Bern. de Senis, de Euang. aeterno. To. 2. 13 Quod

Rimum est iudicium veritatis, quo quis manifesta peccata potest leuiter iudicare, sicut contingit de illis operibus, quae bono animo fieri non possunt: sicut est manifesta usura, negare Deum, idolatrare, Deum blasphemare. Ideo inter tales talia operantes ponuntur Iudei, & alij infideles, & haeretici manifesti, de quibus omnibus j. Timot. 5. Quorundam peccata manifesta sunt praecedentia ad iudicium, id est digna iudicari particulari iudicio etiam ex debito antequam veniat iudicium generale. Ideo dicitur Ioan. 3. Qui non credit, iam iudicatus est, scilicet a Deo: ideo ab hominibus iudicari potest, & non iudicare esse malum, peccatum est. Unde secundum Alexan. de Ales. de talia agit malus in corde iudicandus est. Unde psal. Recte iudicate, filij hominum. Aduertendum est, sicut dicit glo. super verbo Apostoli ad Rom. 14. qui non manducantem non spernat: dubia sunt in meliorem partem interpretanda. Proinde notandum, quod aliquid ex tribus nobis dubium est. Primum ex ignorantia principij, secundum ex ignorantia medij, tertium ex ignorantia termini seu finis.

Quod de his, quae possunt fieri bona, & mala auditione, seu intentione non licet temere diffinire. Cap. 1.

Rimum est nobis aliquid dubium ex ignorantia principij. Nam principium boni, vel mali operis, est intentio, vel voluntas. Unde cum incertum sit, quo animo, vel qua intentione opus sit factum: temerarium iudicium praecauere debemus secundum August. lib. contra Manichaeos 12. Quandoque opus est malum, & voluntas non est mala, sicut cum aliquis hominem inanimaduerter occidit. Quandoque insuper opus est bonum, & voluntas est mala, sicut cum quis opus misericordiae facit non pro honore Dei, sed pro honore mundi, ut ab hominibus bonus reputetur, & laudetur, sicut dicit Haymo super illud verbum ad Ro. 2. Dei iudicium est secundum veritatem.

Iudicium veritates.

Psal.

H

A Quod non sunt temere iudicanda opera, quae possunt esse bona, & mala. Cap. 2.

Ex ignorantia me
dij pro-
nisi in
nisi ali
quis error

Secundo vero est nobis aliquid dubium ex ignorantia medij. Sicut enim operum quaedam sunt mala, ut veneficia, supra, & consimilia, secundum Augu. de sermo. Do. in mon. ita sunt opera quaedam media, & indifferentia, de quibus iudicare non possumus, an sint bona, vel mala: Sicut sunt dare eleemosynas, ieiunare, orare, & consimilia. Nam licet homo tale opus inceperit bona, vel mala intentione: tamen in ipso opere peruerit, & conuerti potest de bono in malum, & econtra. Vnde Hier. 17. Prauum est cor hominis, scilicet quoad effectum, & inscrutabile, quo ad intellectum. Quis cognoscet illud? quasi dicat, nullus: ideo non potest de illo quis, nisi temere iudicare.

Quod propter ignorantiam, finis etiam sceleris, quo ad finem, iudicandi non sunt. Cap. 3.

Tertio autem est aliquid nobis dubium ex ignorantia finis, secundum Augu. contra Manichaeos, lib. 2. Incertum est nobis, qualis futurus sit, qui nunc, vel malus appareat: solus enim scit id Deus: & ideo temerarium est propter aliquid opus praesens bonum, vel malum de aliquo iudicare. Hoc autem solius est Dei. Vnde ad Ro. 2. Scimus quoniam iudicium Dei est secundum veritatem. Et hoc triplici ratione, secundum Haymo super hoc verbo preal legato. Primo, quia ipse solus corda nouit: secundo, quia qui sunt eius nouit: tertio, quia mercedem iustam retribuit. Iudicium enim humanum inficitur, & peruertitur multis modis, sed iudicium Dei est secundum veritatem. Ideo sit scelus graue, quantumcumque velis, non licet de sine cuiuscunque scelerati temere diffinire. Possumus igitur iudicare talia praedicta opera scelera esse impietatis, & quod moriens in eis damnatur omnino: sed quod sceleris in illo scelere moriturus sit absolute, & determinate, temerarium iudicium est, sicut infra patebit.

ARTICVLVS SECVNDVS.

De triplici varietate signorum, suspicionum, et indiciorum: per quae colligi potest quando indicium sit peccatum mortale; vel veniale.

Secundum est iudicium varietatis. In hoc iudicio triplex varietas potest considerari. Prima est signorum, secunda est suspicionum, tertia est indiciorum.

De quadruplici genere signorum, ex quo omne iudicium radicale suscipit fundamentum. Cap. 1.

Prima vero iudicij varietas est signorum. Quattuor enim signorum genera distingui possunt, quasi iudicialis arboris fundamentales radices. Primum est signum violentum, secundum est signum probabile, tertium est signum leue, quartum est temerarium: de quibus tangitur extra de purgano. si quis de gradu, in glo. vltima. Primum est signum violentum, quando omnia signa sunt mali, & nulla boni. Secundum est signum probabile, quando plura signa sunt mali, & pauca boni. Tertium est signum leue, quando plura signa sunt boni, & pauca mali. Quartum est signum temerarium, quando nulla sunt signa mali, & omnia sunt signa boni. Adhuc haec signa latius explanemus. Prima sunt signa violenta, scilicet quando in homine, vel in opere omnia signa sunt mali, & nulla boni, sicut per haec signa violenta iudicauit Salomon inter illas meretrices, quarum vna oppresserat filium dormiendo. 3. Regu. 3. item de corpore mortuo viri, qui fuerit ab aliquo interfectus. Nam tali corpore frigidato, & iam sanguine congelato, si approximauerit interfectus, sanguinem vulnera fluunt nouiter, quantumcumque voce potest peremptorem suum natura humana accusat. Et hoc forte sacra scriptura exprimere intellexit, cum Gen. 4. Abel interfecto a Cayn Dominus ait. Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Sic etiam, si factus furto, a Rectore plures capiuntur, qui omnes bonae famae alacri vultu, & intrepida voce coram iudice suam innocentiam protestantur: solum vnus mala famae inter omnes pallet, tremit, obmutescit, deficit, & multa signa consimilia, ostendit

Quattuor signorum genera.

G

H

De iudicio temerario.

Signa probabilia.

Adit. De hac sorte signorum sunt effrons procatio in dominico templo arma distinguenda inter partes, cum stat mulier adultera in domo adulteri, licet iam ambos peniteat atque castitate obseruent, sed hoc inter eos latet intalibus iudicare non est mortale, secundum Alexan. in 2. Secunda signa sunt probabilia, scilicet quando plura sunt signa mali, quam boni, sicut, cum iuuenis omnino validus, & sanus, iamque aetate grandaeus ieiunij praecipua non seruat. Item cum mulier in domo, ubi illam maritus videt absque ornamentis, & inculta conuersatur, si extra domum in publicis locis quasi altera Venus appareat. In talibus autem determinate, & pertinaciter iudicando de mortali, id est, quod mala intentione fiat, & asserendo, quod sit mortale illud, quod iudicat temerarium iudicium, & mortale, secundum Alexan. de Ales in 2. In his autem regula locum habet, quae dicit, quod dubia sunt in meliorem partem interpretanda. Vnde Hiero. ait: De dubijs non diffinias, sed suscipiam te sententiam. Vnde Seneca sapiens ait: Sapiens quicquid accidit, bene interpretando leuat, id est alleuiat, non aggrauat, quicquid dubium est ex humanitate: inclinatur licet non excusabiles sint, qui materiam scandali praestant, sicut no. 6. q. 1. cap. ex merito. Tertia signa sunt leuia, scilicet quando sunt plura signa boni, & pauca mali. Vnde Gregorius in regulis: Graue est fati, & indecens, ut in re dubia certa dicatur sententia, sicut cum mulier, & etiam iuuenis attentè, & deuotè verbum Dei frequentat, licet aliquas deferant vanitates. Item, cum homo peccator, licet multis sceleribus olim fuerit inuolutus, verbum Dei frequentat, & attentè audit, & deuotè. Item, cum homo clarae famae, vitaeque bonae in loco, honesto raro, & tempore non incongruo, cum muliere satis infami confabulatur, Exemplo Christi Lu. 7. de Magdalena, & Ioan. 4. de Samaritana. Ideo ait Bern. super Cantis. sermo. 12. Si is, qui in claustro est eum, qui versatur in populo interdum minus discretè sese agere deprehendit. Verbi gratia, in verbo, in somno, in risu, in iudicio non ad iudicandum profiliat confestim: sed meminerit scriptum. Eccle. 42. Melior est iniquitas viri, quam mulier bene faciens. Nam tu, qui in tui custodiam inuigilas, bene facis, sed qui iuuat multos, melius facit quod supplere non potest absque aliqua iniquitate, id est

Tertia signa.

D

absque quadam inequalitate vitae, & conuersationis, memento, quia charitas operit multitudinem peccatorum. Haec ille. Hi sunt similes simiae, quae voluit comedere pomum granatum: sed quia corticem sensit amarum, illud a se proiecit. Vnde Isido. in synonymis. Nullum iudices suspicionis arbitrio ante proba, & sic iudica: non enim qui accusatur, sed qui conuincitur reus est. Quarta signa temeraria dici possunt, quae ex te meritate temerarie feruntur, & hoc quando omnia iudicia sunt boni, & nulla mali. Sicut si videres hominem contemnere mundana, castitatem, & humilitatem sectari, sacramenta ecclesiastica frequentare, diuinis parere praecipis, fugere consortia malorum &c. credas, & dicas huiusmodi hypocritam, temerarium iudicium est, & mortale: Simile est, si iuuenis, vel puella formosa, decora, & florida, opulenta, statuque magnates mundum derelinquat, ut iudicetur ex pusillanimitate, vel ex alia vili causa hoc agere, temerarium iudicium est, & mortale. Consimiles iudices solent commendare iuuenem, qui sequitur stipendium, ac dissolutam vitam. Contra quos no. illud Esa. 5. Ve vobis, qui dicitis bonum malum, econtra. Vnde quidam sapiens ait Felices essent artes, si de eis soli artifices iudicarent. Tale iudicium, secundum Alexand. ubi supra grauius est ceteris, & mortale. Contra quod glo. 14. ad Roma. ait: faciem boni videntes gaudeamus, cor vero Deo committamus.

Quarta signa.

F

G

De quadruplici genere suspicionum, quo gradatim alleuiantur. Cap. 2.

Secunda varietas est suspicionum. Haec quadruplex esse potest, quia quattuor possunt esse suspensiones. Prima deliberatiua, scilicet per definitiuam sententiam mentis, per quam cor asserit, & diffinit hic esse, vel non esse. Hi sunt, qui ex solis suspicionibus odientes ceteros, & contemnentes, & sub specie pietatis odium proprium exequantur. Secunda est suspicio grauis, non tamen deliberata. Tertia est suspicio mediocris, non grauis, nec deliberata. Quarta est suspicio leuis, non medio cris, non grauis, nec deliberata, quae proprie humana temptatio dicitur. Vnde j. Cor. 10. Tentatio non vos apprehendat, nisi humana. Secundum enim Tho. cum

Quattuor suspitionis.

H

A quis ex leuibus indicijs de bonitate alicuius incipit dubitare, est veniale, & leue, & pertinet ad tentationem humanam, sicut dictum est. Cum vero ex his leuibus indicijs pro certo alterius malitiam æstimat: si sit de aliquo graui, mortale est, inquantū non est sine proximi sui contemptu.

De quadruplici genere vitiolorum secundum quæ proximus varie iudicatur.

Cap. 3.

Quadruplex vitiorum genus.

Tertia est varietas vitiorum, & hæc est quadruplex est, quia quadruplex iudicium fieri contingit. Primum, cum fit iudicium de mortali non aduertendo, quod sit mortale. Secundum, cum fit iudicium de mortali credendo, quod sit veniale: Quartum, quando fit iudicium de veniali credendo, quod sit mortale. Rigor autem, & discretio vera, & recta huius præcepti de non iudicando in his tribus consistit, vbi cadit mortale, si homo iudicat. Primum, quod non sint ibi signa violenta, sicut patuit supra, secundo, quod mens deliberet per definitionem: tertio, quod fiat iudicium de mortali aduertendo, quod sit mortale. Nam vbi ista tria concurrunt, temerarium iudicium est, & mortale, aliter non. Reliquorum vero grauitas, secundum varias combinationes, & circumstantias pensanda est, & discretè examinanda. Et in omnibus supradictis à iusto iudice parata est poena, quam meretur varij iudicij culpa, sicut Matt. 7. In quo iudicio iudicaueris, iudicabimini. Et Luc. 6. Eadem mensura, qua mensi fueritis, &c.

ARTICVLVS TERTIVS.

De duodecim fructibus malis, qui oriuntur de iudicio temerario, & iniquo.

Duodecim mali fructus ex iudicio.

Tertium est iudicium iniquitatis, vel temeritatis. De dubijs autem nedum de bonis malum iudicare, frequenter inducit vitia mala, & multa: & eius frequentatio multum aggrauat illa. Ideo dicere possumus, quia duodecim iniqui fructus huius arboris huiusmodi temerarij iudices consequuntur: quorum primus dicitur inquisitio, Secundus vagatio, Tertius præsumptio, Quartus superstio. Addantur alij quattuor, quorum Primus est Vsurpatio, Secundus præcipitatio, Tertius malignatio, Quartus despectio. Addantur, & alij quattuor, quorum primus dicitur excecatio, secundus detractio, tertius punitio, quartus obliuio. Igitur, sicut dicitur Mat. 7. A fructibus eorum cognoscetis eos, scilicet iudices temerarios, & superbos.

De primis quatuor fructibus temerarij iudicij.

Cap. 1.

Primus fructus dicitur inquisitio, scilicet, & inspectio aliorum factorum. Facit enim tale iudicium curiosum hominem de factis, dictis, & cogitationibus aliorum perquerendis, inuestigandis, diiudicandis, & condemnandis, quod ad literam prohibet Dominus dicens, Luc. 6. Nolite iudicare, scilicet homines, similes vobis: & non iudicabimini, scilicet à Deo. Nolite condemnare, & non condemnabimini scilicet à Deo. Contra hanc curiosam inquisitionem Bernardus ait: Noli esse aliorum factorum curiosus inquisitor, aut temerarius iudex. Et alibi: Qui sui negligens, alios curiosè circumspicit, dum quosdam suspicit superiores, quosdam despicit inferiores, & in alijs quidem videt quod inuidet, in alijs quod irridet. Inde fit, quod pro mobilitate oculorum leuigatur animus, nulla vtiq; sui cura aggranatus, modo per superbiam ad alta se erigat, modo per inuidiam ad ima se demergat: nunc per iracundiam nequiter contabescat, nunc per excellentiam pueriliter hilarescat: in altero nequam, in altero vanus: in vtroque superbus existit. Quia quod superari se dolet, & quod se superare gaudeat, amor propriæ excellentiæ facit. Has autem animi vicissitudines nunc pauca, & mordacia, nunc multa, & inania, nunc risu, nunc luctu plena: semper vero

dicio temerario.

E

Primus fructus iudicij temerarij.

H

verò irrationabilia verba indicat. Secundus fructus est vagatio, s. mentalis, & sensualis. Ex quibus sequitur incircūspectio supsius, & suorum actuum: contra quod Ecclesiast. 18. Ante iudicium, s. proximi, interroga te ipsum. Et ad Rom. 14. Beatus, qui non iudicat seipsum in eo, quod probat, i. cōtinuè de se experitur. Vnde Hugo. Si te ipsum nō vides, nihil bene vides, si in tuo iudicio nō falleris, alieno dirigeris. Quidam vir sanctus, cum audisset quēdam peccasse, amarè fleuit dicens: Ille hodie, & ego cras. Tertius fructus est præsumptio. Qui enim alios iudicant, si se longè inferiores, & peiores illis, quos iudicant existimarent, temerariè eos iudicare nō auderent. In vitis Patrum quidam interrogauit senem, & ait: Quid est pater, quod Apostolus ait ad Tytum 1. Omnia munda mūdis? Ait senex. Qui hoc intelligit, videt se inferiorem omni creatura. Cui frater: Et quomodo possum me minorem iudicare, eo quod vidi hominem homicidium fecit, ego autem omni hora occido animam meam. Hæc enim est sola hominis iustitia, vt seipsum reprehendat. Tunc enim iustus est homo, cum mens sua peccata cōdemnat. Vnde Sen. in Epistolis: Semper quicquid dubium est, humilitas inclinat in melius. Quartus fructus est superstio. Absque superstitione esse non potest quis, quādo reprehensibilis in eodem reatu, vel etiam grauiori, aliena peccata iudicat, & condemnat. Quod dici potest iudicium reconuentionale, quia posset qui profert de eodem, reconueniri. Ideo Apost. ait ad Rom. 2. In quo alium iudicas, te ipsum condemnas. Eadem enim agis, quæ iudicas. Contra quos Dominus Matth. 7. ait: Quid vides festucam in oculo fratris tui, & trabem in oculo tuo non vides? Hoc quidē præcipue contingit, quādo magnus peccator proximum durè iudicat de aliquo leui. Aut quomodo dicis fratri tuo, s. præsumēs de iustitia tua: frater, siue eijciam festucam de oculo tuo, & ecce trabs est in oculo tuo? Hypocrita: eijce trabem primum de oculo tuo, & tunc videbis eijcere festucā de oculo fratris tui. Vnde glo. super prædicto verbo ait: Vix inuenitur aliquis ab hoc vitio alienus, quia vnusquisque sibi fauens aliena facilè deprehendit, & aliena grauius tollerando, quā sua sumit auctoritatem arguendi, sine exemplo emendationis suæ. Vnde Chrysof. de compunctione: In alienis delictis seueri, & amarissimi iudices

dictum egregium est vitis sanctorum Patrum.

C

D

residemus: nostras autem trabes oculis infixas proprijs non videmus, quia aliena et minima sollicitè perscrutamur. Hi similes sunt Scribis, & Phariseis, accusantibus alteram coram Christo, quibus dicitur Ioan. 8. Qui sine peccato est vestrum, prius in illam lapidem mittat. Item sunt similes Pharisæo murmuranti de Magdalena: Lucæ 7. Stultum verò est in domo propria habenti mortuum, ad alienum descendendum pergere.

De quatuor secundis fructibus iudicij falsi. Cap. 2.

Superaddatur alius fructuum quaternarius. Quintus fructus est usurpatio. Proinde glo. 1. Corinth. 4. ait: Iudicis iniuria est, si ante eius iudiciū à seruo procedat sententia. Sed notandum est, quod talis iudicij, usurpatio tanto grauior est, quanto summo iudicio iudicandi auctoritas usurpatur. Ad quem ait Apost. ad Rom. 14. Tu quis es, qui iudicas alienum seruum? Suo Domino stat, aut cadit. Vbi nota, quod tangit tria, s. iudicantis nihilatem dicens: Tu quis es, i. cuius auctoritatis es: cū nihil à te sis, & vis rapere iudicium à filio Dei, cui dedit pater iudicium facere, quia filius hominis est, vt dicitur Ioan. 5. Secundò iudicantis rapacitatem, vel temeritatem ibi: Qui iudicas alienum seruum: Exo. 2. Quis te constituit principem super nos? Tertio iudicantis auctoritatem dicens: Domino suo stat, aut cadit. j. Cor. 4. Qui autem me iudicat, Dominus est. Et superius inquit: neq; me ipsum iudico: quasi dicat: Quāto minus tu, qui interiora cordis mei non nosti? Sextus fructus est præcipitatio, quia sententia præcipitatur ante examinationem, & certam discussionem ipsius veritatis. Hæc præcipitatio fit, cum quis iudicatur de dubijs, & occultis: siue sint præsentia: vt cum iudicas hominem qui apparet bonus, esse malum: Matth. 12. Si autem sciretis, quid est, misericordiam volo, & nō sacrificium: nunquam condemnassetis innocentes. Siue sint præterita, vt cum aliquod bonū iudicatur fuisse factum mala intentione, quod factum est bona intentione. Nam licet fuerit malus, nunc fortè non est. Vnde Iaco. 2. Facti estis iudices cogitationum iniquarum. Siue sint futura: vt cum iudicas aliquem finaliter reprobandum, ita, quod omnino desperas de eius finali penitentia, & salute. j. Cor. 4. Nolite ante

Alij mali fructus temerarij iudicij.

G

H

A ante tempus iudicare. Dixit Angelus ad abbatem Isaac: Hoc fac, ut quemcumque non condemnes usquequo Deus iudicet illum. Vnde Act. j. Non est vestrum nosse tempora, vel momenta, que pater posuit in sua potestate. Temerarijs iudicijs his temporibus plena sunt omnia. De quo desperamus, subito conuertitur, & fit optimus. De quo multum presumpseramus, deficit, & fit malus. Nec timor noster certus est, nec amor. Quid sit hodie quisque homo, vix nouit ipse homo. Vnde Bern. super Lu. Duo sunt, in quibus temerarium iudicium cauere debemus, cum incertum est, quo animo sit quid factum: vel cum incertum est, quid futurum sit, qui nunc bonus, vel malus apparet. Septimus fructus est malignatio. Videtur enim tales amare malum fraternum: constat enim, quod iudicium, quod indebitum afferunt eos malos ex affectu inclinante eos trahit ad sentiendum male de eis. Includit igitur, & nutrit absconditum venenum, & odium. Vnde secundum Chrysost. perfectum odium, & perfectus amor rerum iudicia non cognoscit. Videntur tales quodammodo se impinguare de proximi ruina, culpa, atque infamia. Vnde Aug. in sermone Domini in monte. Maxime hi temere iudicant de meritis aliorum, & facile reprehendunt, qui magis amant, & vituperare, & damnare, quam emendare, & corrigere: quod vitium superbiam est, vel inuidiam. Octauus fructus est despectio. Facit enim hominem despiciere propinquum, licet iustum, sicut patet Lucae 18. De Pharisaeo despiciente humilem Publicanum, qui ait: Gratias tibi ago, &c. Tale igitur iudicium est signum incompassionis, & impietatis, quia cum quodam contemptu talis mordet, & corrodit aliorum vitam: & eo ipso, quod sic iudicantur, eis irreuerentiam, & contumelia irrogantur.

De tertijs quatuor fructibus impij, & falsi iudicij. Cap. 3.

Alij fructus ex temerario iudicio prolati.

Nonus fructus est execratio. Multi enim inuidia, & odio, atque omni malitia pleni, plerumque nesciunt de alijs, nisi malum iudicare, seu sentire temerarie. Auarus non potest credere alique non esse auarum: sic luxuriosus non potest intelligere alique esse castum: similiter de superbo, & sic de alijs vitijs, sicut Sapien. 17. dicitur: semper presumat seua perturbata conscientia. Et utique proverbum est: Credit latro,

quod omnes sint fratres eius: Eccl. 10. Stultus enim in via ambulans, cum sit ipse insipiens, omnes aestimat esse stultos. Et Sen. in lib. de moribus. Hoc autem habet omnis affectus, ut in quod ipse insanit: in idem putet ceteros insanire. Cuius ratio est: quia sicut qui rectum baculum videt in aqua, iudicat illum fractum: & arbores ibi euerfas videt, propter auersionem umbræ, & in speculis dextera videtur sinistra, &c. Sic impietas impij peruertit iudicium suum. Vnde Chrysost. super Matth. Sicut difficile aliquem suspicatur malum, qui bonus: ita difficile suspicatur aliquem bonum, qui malus est. Oculis etiam sanguine plenis coelum, & quæcunque aliarum res videntur rubere. Insuper pergentibus in nauibus videntur montes, cum tamen immobiles perseverant: sic sepe malitia mentis peruertit iudicium rationis: propterea merito tali aia. 2. ad Rom. Apost. ait: In quo enim alterum iudicas, te ipsum condemnas. Decimus fructus est detractio. Nam tale iudicium temerarium, radix est, & fomētum omnis detractio: vnde Apost. ad Rom. j. ait: Detractores Deo odibiles. Et merito, secundum Bern. super Canti. dicentem: Nec mirum si sint Deo odibiles, cum istud vitium charitatis, quæ Deus est, acrius ceteris impugnet, & persequi videatur. Qui enim detrahit primo se prodit vacuum charitate, deinde intendit, ut is, cui detrahitur, veniat in odium. Perit igitur charitatem in omnibus, qui audiunt linguam maledicam: & quantum in se est, necat funditus, & extinguit. Hinc Iaco. 4. dicitur: Qui detrahit fratri, aut qui iudicat fratrem suum, detrahit legem, & iudicat legem. Si autem iudicas legem, non es factor legis, sed iudex. vnus est enim legislator, & iudex, qui potest perdere, & liberare. Tu autem quis es, qui iudicas proximum tuum? Vnde decimus fructus est punitio. In peccatum verò peccati datur temerarij iudicij, quod pronus fiat ad subito iudicandum. Nam secundum Alex. in 2. sicut aliqui ducuntur in consuetudinem iurandi, & per hoc de facili peccant, & periurant, contra illud Ecclesiast. 23. Iurationi non assuescat os tuum: multi enim casus in illa: ita proprio motu ducuntur in consuetudinem temere iudicandi, & suspicandi: & sic est peccatum, & peccati poena, secundum eundem. Duodecimus fructus est obliuio, s. sui. Aduersatur enim peruigili circumspectioni sui ipsius, & profundæ recollectioni sui, ad intima cordis.

A dis sui. Nec facile possunt tales ad seredire vagi, & distracti per alias artes. Et ideo homo obliuiscitur iuijpsius, cum assuescit iudicare alios, nec se ipsum iudicat: & ideo merito à Domino iudicatur. Quia secundum Apostolum j. Cor. 11. si nosmetipsos iudicarem, non utique iudicarem. Cui quis igitur infectus fuerit duodecim his fructibus in hac temeraria malignitate: iam diues ad tantam insaniam venit, ut omnia benefacta peruertat in malum: sicut fecerunt Scribae, & Pharisaei de bonis operibus Christi. Dicunt enim, si quis studet, & vacat humilitati, hypocrita est: si recreationi, gulosus est: si patientia, timidus est: si iustitia, impatiens est: si simplicitati, fatuus est: si prudentie, malitiosus est: si maturitati, fleumaticus est: si iucunditati, dissolutus est: si religioni, singularis est: si societati, secularis est: si aliorum correctioni, presumptuosus est: si instat vigilijs, & orationibus, indifferens est: si communi dormitioni, somnolentus est: si praedicationi, & aliorum salutis, appetitor laudis est: si desistit, negligens est, & remissus est: si habet gratiam hominum, adulator est: si adulari renuit, superbus est. **O** Deus, quis poterit euadere ab his labijs iniquis, & lingua dolosa, cum & te, Domine Iesu, Christe non legimus euasisse? Sed verè tandem euasit iudicatus à malis, venturus in veritate iudicare viuos, & mortuos. Cum quo & nos euadere faciat patientia sua, benignitas sua, & charitas sua vincens semper in bono malum: ut tandem, ad dexteram suam collocati, euadamus iudicium ultionis, & in aeternum perfruamur eius gloria sempiterna, Amen.

Vide de hoc pessimo crimine D. Th. 2. 2. quasi Sodoma, i. muta qua hoc crimine occludit os, & sensus, quo nullum crimen est flagitiosius, non potest haec res perline ioculeris enariari.

FERIA SEXTA post j. Domin. in Quadrage. De peccato contra naturam. Sermo XV.

Urge, tolle grabatum tuum, & ambula: Ioan. 5. & in euangelio hodierno. Fetor horridus, & horror iam in sola cogitatione repleuit animam meam: & de quo intendo hodie praedicare, pudet etiam nominare: charitatis zelus armatus insurgit contra hoc scelus, & abominabilis fetor eius pudorem mentis refellit, tacere non valet amor, loqui non sinit pudor, arma suscipit amor animarum salu-

tem, arma suscipit pudor honestatis decorum. Inter haec confurgit concertatio magna: charitatis zelus clamare desiderat, pudicitia verò silentium imperat. Male gratis charitatis zelus contra pudicitiam agit, dissimulare non valet ea, quæ tam terribiliter aduersantur suo amori. Tandem non contra pudicitiam, immo amore pudicitiae exardescens charitatis zelus pro diuino amore, & animarum salute contra sodomitas vehementi ardore irrupens clamat, dicens: Corrupti sunt, & abominabiles facti sunt in studijs suis: non est qui faciat bonum, non est usquequo ad vnum, ut patet in Psal. 13. & potest esse hic aliud thema. In quibus verbis triplicem horrorem exprimit huius criminis scelerati. Primus est horror corruptionis ibi, corrupti sunt: secundus est horror abominationis ibi, & abominabiles facti sunt: tertius est horror reprobationis: vnde subditur, in studijs suis non est, &c. Propter primum, id est propter horrorem corruptionis, ait Dominus in praedicto, surge, scilicet à tanta corruptione, tam horrendum peccatum relinquendo. Propter secundum, id est propter horrorem abominationis dicit, tolle grabatum tuum: id est delectationem tanti sceleris, eam in onus amorosae penitentiae conuertendo. Propter tertium, hoc est propter horrorem reprobationis, dicit, ambula, s. per virtutum itinera, usquequo in finem perseverando. Hic siquidem huius sceleris horror triplex plenius in Psal. 57. propheta indicat, dicens: Alienati sunt peccatores à vulua: errauerunt ab vtero, locuti sunt falsa. Furor illis secundum similitudinem serpentis sicut aspidis surdae obturantis aures suas, quæ non exaudiet voces incantantium, & venefici incantantis sapienter.

Hoc pessimum crimen producit triplicem horrorem.

ARTICVLVS PRIMVS.

De triplici corruptela, qua cuncti Gomorreani corrupti sunt.

Drimus autem horror est corruptionis. Ideo Psal. ait, corrupti sunt. Quas autem corruptiones huiusmodi habeant, ideo ait, vbi supra, dicit: Alienati sunt peccatores à vulua, ut sup. In quibus verbis triplex eorum corruptio demonstratur. Prima dicitur rabies, siue in sania dicatur, secunda de corruptela, tertia falsitas nominatur.

Quod

A Quod propter cecitatem mentis Gomorreani in scelere suo insanire coguntur.

Cap. 1.

Rima autem corruptio, rabies siue infania dicitur: ideo Psal. ait: Alienati sunt peccatores a vulua.

Peccatores quidem, per anthonomasyam, hos Gomorreanos nominat, quia tales omni scelere imbuuntur, sicut infra patebit. Huiusmodi peccatores exigente ignorantia, & cecitate eorum, a vulua dicuntur alienati: quia secundum Apostolum ad Rom. 1. tradidit illos Deus, s. iuxta permissionem in passiones ignominiae.

Nam feminae eorum immutauerunt naturalem usum in eum, qui est contra naturam: quod est contra naturalis legis instinctam ordinationem, & determinationem: ut scilicet feminae feminas polluerent, quod est contra naturam indiuidui, quod quidem per hoc deturpatur: & contra naturam speciei, quae per hoc destruitur. Insuper contra naturam generis, quia nullum aliud animal feminini generis sic operatur. Atque de masculis subiungit, dicens: Similiter autem, & masculi, relicto naturali usu, feminae exarserunt in desiderijs suis, inuicem masculi in masculos turpitudinem operantes.

Confidera verborum sensum, & tria maxime sunt ponderanda. Primum est, ardor libidinis, quae exarterunt: secundum est, genus sceleris, quia subdit, masculi in masculos: tertium est impletio operis, quia dicit, turpitudinem operantes. Nam licet omne peccatum sit animae turpitudinis: tamen hoc anthonomastice turpitudinis dicitur, quia dicit, turpitudinem operantes. Nam licet omne peccatum sit animae turpitudinis: tamen hoc anthonomastice turpitudinis dicitur, quia dicit, turpitudinem operantes.

D Hoc crimē ducit hoīem in multā in famiam.

Propterea tradidi eam in manus amatorum suorum, super quorum insanit libidine. Nullum ita que crimen est, quod mentem in tantam insaniam ducat, sicut hoc scelus. Cuius ratio est, secundum Alexan. de Ales: quia hoc, praeter omnibus alijs, aufert iudicium rationis, ac ipsius rationis usum. Proinde Gomorra, caecitas interpretatur. Hoc verò intelligens Hiero. contra Iovinianum, li. 2. circa finem, contra talem insaniam carnalem, seu carnalium ait: Amor formae rationis obliuio est: & insaniam proximum sedum minimèque: conueniens animo sospiti, vicinum turbat, consilia mutat, altos, & gene-

rosos spiritus frangit, a magnis cogitationibus ad infimas trahit: querulos, iracundos, temerarios, durè imperiosos, seruiliter blandos omnibus inutiles ipse nouissime amori facit. Nam, cum feruenti, & insatiabili cupidine flagrat: sequitur, non iudicio ducitur, sed furore. Et licet de qualibet infania carnali intelligatur: de hoc tamen scelere tato proprius intelligi potest, quanto praeter ceteris aufert iudicium rationis.

Quod ex triplici causa in hoc scelere homines corrumpuntur. Cap. 2.

Secunda corruptio huius sceleris dicitur corruptela. Ideo Psal. subdit: Errauerunt ab utero. Quod tripliciter exponi potest. Primum quidem errauerunt ab utero, s. filij a progenitoribus suis. Nam vel eorum parètes eos de hoc scelere non correxerunt, aut de eo malum exemplum dederunt: seu, quod horribile est pensare, ad hoc scelus directè, vel saltem indirectè filios induxerunt. Vnde Hiero. 7. Filij colligunt ligna, & patres succendunt ignem: & mulieres conspergunt adipem, ut faciant placentas reginae caeli, & libent dijs alienis, & ad iracundiam me prouocent. Quid est enim filios ligna colligere, nisi per mala confortia, atque societates, vanitates, gulositates, necnon & per alia ad hoc vitium incentiuia occasiones ruinae quaerere, & frequentare? Quid est etiam patres ignem succendere, nisi filios malo exemplo, seu alijs modis ad hoc vitium inflammare? Vnde Esa. 5. Ecce vos parentes accedentes igne, scilicet huius sceleris in filijs vestris accincti in flammis, s. estis etiam vos. Tunc enim mulieres conspergunt adipem, cum ipsos filios mares in superfluis delictijs nutrietes effeminatos efficiunt: & sic faciunt placentas, id est filios ad talia scelera: complacentes reginae caeli, i. iniquitati Gomorreorum. Sicut enim caelum dicitur a celando, eo quod plura oculis nostris calet: sic etiam iniquitas ista super omnia alia scelera calet malitias suas, ne mentalibus oculis agnoscantur, sicut in praecedenti c. dictum est. Ideo meritò talis iniquitas regina caeli dicitur, eo quod ultra omnes alias impietates calet per mentis cecitatem turpitudinem suam. Ad quem autem finem haec scelera perpetrentur a talibus Gomorrensibus: Hieremias declarat, cum subdit, & libent, i. libenter sacrificent dijs alienis, i. daemionibus inferorum. Ex quo patet, quod omnes actus Gomorreani sacri-

Hac iniquitas dicitur reginae, & quare.

A sacrificia sunt daemioniorum: quibus Gomorreii tot filios daemionibus libant, quot saltem filios ex hoc scelere perdunt. Vnde de eis verificatur illud Psal. immolauerunt daemionijs, s. per abusionem naturae, & non Deo, quia filios non genuerunt ad honorem Dei, sed dijs, quos ignorabāt, quia ceci ex hoc scelere erant, ex quibus omnibus Deus ad iracundiam prouocatur. Secundo modo intelligi potest, errauerunt ab utero, i. a patria ipsa, hoc scelere contaminata, seu infecta: quae quidem vterus dici potest hominum, qui in huiusmodi moribus in patria generantur. Vnde de Virgilio, qui Mantuanus fuit, habetur:

Mantua me genuit.

Vterus igitur illa patria est, quae ex longa infectione huius sceleris generat filios hac labe coinquinatos. Si quidem quaedam patriae hoc scelere intantū sunt infectae, proh, nefandum scelus, ut quodammodo publice in aliquibus ciuitatibus horrendum gymnasium constituerint, & palestram in huius sceleris abominatione se exercentes, ita, ut optimi esseborem in lupaari Sodomie pellantur, sicuti tempore Machabeorum Hierosolymis legitur: Act. 21. Machab. 4. Quod flagitium vtiā, secundum leges vltore gladio puniretur. C. de adul. l. cum vir. Quantum autem periculum sit maxime ephelis conuersari in patria infecta hac pestifera labe, ostenditur Gen. 19. in Sodomitis, qui videntes Angelos iuuenulos nimio decore praecipuos, atque apud Loth secessisse cognouissent, ad iniuriam eorum pulchritudinis sunt conuersi. Vnde, antequam cubitum irent, viri ciuitatis vallauerunt domum eius a puero, vsque ad senem: omnis populus simul vocauerunt Loth, & ei dixerunt. Vbi sunt viri, qui introierunt ad te nocte? Edue eos huc, ut cognoscamus eos, & caetera ibi posita. Proinde ad imitationis exemplum ait Loth ad generos suos: Surgite, egredimini de loco isto, quia delebit Dominus ciuitatem istam: necnon, & Angeli Loth cogentes ad fugam, dixerunt: Salua animam tuam, noli respicere post tergum tuum, nec stes in omni circa regione, s. tanquam praua vicinitate infecta, quia contagiosus est morbus immutans hominis tactum: sed in monte saluum te fac, ne, & tu simul pereas. Tertio modo intelligi potest, errauerunt ab utero, i. a propria impietate: quae quidem vterus est, & corpus malignitatum omnium peruersorum, sicut dicitur Esa. 57. Cor impij quasi mare feruens, quod

quiescere non potest. Vnde Aug. in lib. de eccle. dogma. ait: Non omnes cogitationes nostrae a diabolo excitantur, sed a propria nostra malitia suppleuntur. Vnde ait Dominus per prophetam: Dimisi eos secundum desideria cordis eorum: ibunt in adinventionibus suis. Peccata verò sceleris huius sunt proprie adinventiones cordium impiorum. Nam licet vitiorum multorum diabolus inuentor sit, has tamen tam degenerate erubescit enormitates, sicut dicitur super illud Ezech. 6. Dabo te in animas odietum te filiarum Palaestinae: & stupet, & horret turpitudinem, & abominationem eorum, atque admiratur, quod ab hominibus in talibus abominationibus superetur, sicut dicitur Ezech. 16. Erubescet in via tua scelerata ipsi daemones. Hoc tamen sit, non propter desiderium humanae innocentiae, sed propter nobilitatem eorum naturae. Proinde hoc euenit eis, sicut illi, qui euacuat cloacam propter maximum lucrum: tamen sentit inde fetorem magnū. Ad praedictorum confirmationem facit, quod in plerisque scripturae locis spiritus superbiae, spiritus irae, ac etiam spiritus fornicationis, & consimilium nominari solet: nunquam tamen spiritus sodomiae denominatur.

Peccata huius sceleris dicitur adinventiones.

Quod multiplici falsitate verborum Gomorreai seducunt fragilem iuuentutem. Cap. 3.

Tertia verò corruptio huius sceleris, falsitas dici potest. Vnde Psal. subdit: Locuti sunt falsa, a fallendo dicta. Quas autem falsitates huius criminosis, ut decipiant ipsi loquantur, Ioā. Euāg. Apoc. 9. mystice insinuat, dicens: De ore ipsorum procedebat ignis, fumus, & sulphur: & ab his tribus plagis occisa est tertia pars hominum. In quibus verbis ostendit Ioā. quod Gomorreani tripliciter inficiunt de hoc crimine maxime phoebos illos audientes. Primo blanditijs, secundo promissis, tertio verbis corruptis. Primo verò decipiunt eos audientes blanditijs adulatorijs, sed hoc abominabile scelus illos igniando, & incendiando: ideo Ioā. ait: De ore ipsorum procedebat ignis. Hic siquidem ignis est sermo eorum ignitis blanditijs: plenus ad combustionem fragilis iuuentutis. Quem autem effectum habeat talis eorum sermo ignitus, Iob. 31. insinuat dicens: Nefas est, & iniquitas maxima ignis, vsque ad consumptionem deuorans.

Psal.

H

Quo Sodomaei decipiuntur.

A uorans, & omnia eradicans germina. Ait enim primò de hoc scelere loquens: Nefas est, & iniquitas maxima: nefas, i. crimen nefandum, nec nominandum est. Quod quidem est verum, nisi nominetur in oburgationem eius: nã pestiferum est: quia solo eius sermone fœdatur os, inficitur aer, & aures audientium polluuntur, sicut 3. q. 4. c. in eo: Hiero. ait: Proinde Sodoma muta interpretatur, quia nec est nominanda, sicut diximus. Vnde ad Eph. 5. Omnis immunditia: nec nominetur in vobis. Ratio est quia talis sermo contaminat audientes. Subdit etiam Iob, q. tale scelus est iniquitas maxima. Et addit, ignis est, s. talis sceleris sermo, vsque ad consumptionem deuorans, s. castitatem, & omnia eradicans germina, s. desideriorum pudicitia sancta. Ideo propheta ait: Iuuenes eorum comedit ignis, s. talis incendens, & virgines eorum non sunt lamentatae: quod est malum vtique signum. Si autem tale scelus ardentem, & honestè redarguatur: ignis diuini verbi corda in tali nequitia indurata quandoque cõfringit, & ad compunctionem inducit. Vnde Hiero. 23. verba mea sunt quasi ignis ardens, & quasi malleus cõterens petras. Secundò quoq; inficiunt, seu decipiunt promissis. Nam pollicentur denarios, veltes, iocalias, & multa consimilia, & maiora. Quæ promissa licet quandoque debentur, quod vtique non fit semper, sed tamen respectu tanti sceleris, si per illa committitur, sumus, & vana sunt. Et hic est fumus, qui de oralium seductorum egredi nominatur. Fumus nempe in altum erigitur, & blauium colorem profert: sed oculos excacare solet. Sic verò talium verba in altum erigunt mentem leuem per promissiones quandoq; officiorum, honorum, & dignitatum. Horum quoq; verba blauium colorem: i. amicitia, ac benevolentia apparentiam habent: sed tandem oculos simplicium excacare solent, & perducere ad ruinam. Tertio insuper decipiunt, & ruere faciunt, verbis corruptis, & inhonestis, quæ tantæ infectionis sunt, vt fragiles mentes in auditu eorum facile corrumpantur. Talia enim fœda, & inhonesta huius sceleris verba in sulphure signantur, quod fœtet extra ignem: magis verò in igne, eo, q. talis sermo abominabilem fetorem exhalat absque concupiscetia talis criminis: multò verò amplius, cū mala voluntas igne talis sceleris accensa est. Vñ Iob 18. aspergatur in tabernaculo illius sulphur. Tunc quidem in tabernaculo talis prauitatis hominis

Secundò inficiunt.

sulphur aspergitur, cum os illius, verbis huius sceleris ad alios corruptum per experientiam deturpatur. Concludendo Iob subdit: Et ab his tribus plagis occisa est terra pars hominum. Sunt nempe quidam, qui horum verba nō audiunt, maximè quia talium conuersationem fugiunt, & abhorrent: ideo non contaminantur ab eis. Sunt alij, qui licet quandoque casu talia audiant, abhorrent illa; nec verbis illorum corrumpuntur: tertia verò pars, quæ hac peste in interitum vadit, equidem est illorum; qui ex frequenti auditu talium corrumpuntur, & pereunt: & merito. Nam, vt dicitur. 1. Cor. 15. Corrupti bonos mores colloquia mala. Qui igitur tribus prædictis modis corruptiui sermonis puerum impudicū facere attētauerit, iniuriarum reus tenetur: vnde de pœ. dist. j. c. si quis; imperator ait: Si quis tam masculum, quam foeminam, siue ingenuos, siue libertinos impudicos facere attentauerit, iniuriarum reus tenebitur: sed si serui pudicitia attēta sit, iniuriarum locum habet: attentari pudicitia dicitur, cum id agitur, vt ex pudico fiat impudicus. Hæc ille.

De mystica punitione Gomorreorum.

Iustius tamen puniti fuerunt à Deo huiusmodi scelerati, quando pluit Dominus super Sodomam, & Gomorram sulphur, & ignem, sicut dicitur Gen: 19. Et merito quidem hac poena exiterunt puniti, vt culpæ responderet pena. Nam quia hoc scelus primò ardet seruire, vel potius furore concupiscetia: ideo Dominus super eos pluit ignem, vt ignis ignem superando puniret. Secundò, quia fœtet abominabili vilitate: ideo fetenti sulphure puniuntur. Tertio verò, quia fumeum est mentis vmbrositate, & cecitate: ideo ex igne, & sulphure, id est ex illo igne sulphureo ascendit fauilla, quasi fornacis in fumum: Nimirum, sicut dicit glo. Greg. de pœ. dist. j. c. sed & continuo. Quinque fuerunt ciuitates, quas destruxit Dominus iuxta Iordanem, scilicet Sodoma, Gomorra, Adame, Zebon, Aleale, quæ est Bale. Segor autem saluata fuit ad preces Loth, vt saluaretur ibi. Vnde Grego. ait, gehennalis flamma moras non sustinet Sodomorum, præuenit tollere nationem: & ipsam terram tantæ confusionis conscia consumpsit ignis sulphureus, & spiritus procellarum, & ibi in horribile chaos solum omne redactum est: Vnde miro iudicio Dei factus.

Quinque ciuitates per apollis cõburna.

ARTICVLVS SECVNDVS.

De triplici abominatione sceleratorum Gomorreorum.

A factus est ibi lacus, qui secundum Isidorum, 13. lib. Ethymol. c. 20. Affales, & mare mortuum denominatur: propter quod nihil gignit viuum, nihil recipit ex genere viuentium. Nam neq; pisces habet, neque affueas aquis, & lætas mergendi vsu patitur aues: sed & quæcunque viuentia mergenda tentaueris, quacunque arte demersa, statim resiliunt: & quamuis vehementer illisa, cõfestim excutuntur: sed neque ventis mouetur, resistēte turbinibus bitumine, quo aqua omnis stagnatur: neque in nauigationis, patiens est, quia omnia vita carētia in profundum merguntur: neque materiam vllā sustinet, nisi quæ bitumine illustratur: lucernā accensam ferunt supernatare extincto demergi lumine, hoc & mare mortuum dicitur, siue lacus Affales, i. bituminis. Hæc Isido. Alij addunt, q. ingentes globos nigerimi bituminis, ac fetosissimi ad litus aquæ illæ euomunt, nō anauatim tamen semper, sed biennio in bienniu emittunt illud: dūq; illud bitumen emittitur, nullis ventis lacus ille agitari potest. Insuper ex illis aquis candidissimum conficitur: ideo à quibusdā mare salinarum denominatur, de pœ. dist. 1. c. sed & continuo: ait glo. q. illa aqua non est natabilis, neque potabilis, ibi ferrum natat, & pluma mergitur. Ibi sunt puleherima poma à parte exteriori, interioris verò plena fauillis, & cinere. Ibi Archidiaco. ait: quod aqua luxuria Gomorreorum non est natabilis, quia illaqueat: non est potabilis, quia non recreat. Vnde Hiero. libido transacta semper relinquit penitendum, nunq̄ satiatur, & extincta semper reacenditur. Ferrum ibi natat, quia constans, & firmus hoc vitium superat: pluma mergatur, quia leuis, & fragilis superatur. Postea sunt ibi dē pulcherrima poma exterius, quia ephēborum iuuenū forma attrahit Gomorreos: intus verò sunt plena cinere, & fanilla, i. ardentissima vilitate: per fauillam, quæ secundum Iudo. est deserta igne, scintilla mysticè designatur: quia tales Gomorreii omnino aduersarij sunt igni diuini amoris. Nimirū si hoc scelus in patria illa tanta seueritate punitum est, cum propter id ipsum totus mūdus per diluuium demersus sit: Nam, sicut Methodius hystorographus ait, tūc mulieres supergressæ abutebantur viris, & homines etiam in alterutrum exarserunt. Igitur propter horrorem huius sceleris, & huius triplicis corruptionis, surge d peccator, à tam horrendo fetore.

Secundus horror huius sceleris est abominationis. Vñ propheta subdit, abominationes tales habeant, propheta in alio textu subiungit: Furor illi s secundum similitudinem serpentis, sicut aspīdis surdæ obdurantis aures suas. Et potest esse thema in presenti articulo. In quibus verbis tres eorum abominationes denotat. Prima est furia, secunda est malitia: tertia enim durities dicitur.

De furia abominabili, qua vexantur hoc scelere laborantes. Cap. 1.

Rima autē abominatio furia nominatur. Ideo propheta ait: Furor illis, sineff. Quantus autem crudelis furor sit in talibus Gomorreis, subdit Aug. dicens: Hoc vitio laborantes homicidæ sunt: & si non gladio, tamen facto: qui dicunt Deo, tu fecisti masculum, & foeminam, vt multiplicarentur homines, sicut dī Gen. 9. Crescite, & multiplicamini, & replete terram: nos autem operam damus, vt minuatur, & deficiat genus humanum, feminis nō parturientibus. Ideo hoc scelus humana natura horret: quia quantum potest, & quantum in se est, humanum genus perimere nititur. Nam si omnes homines essent Gomorreii, quis homo generaretur? Certè nullus: & sic periret humana natura. Proinde huiusmodi scelerati Pharaone, & Egyptijs crudeliores sunt, cum illi, sicut dicitur Exo. 1. interficerent filios tantum masculos Hebræorum ex eis foeminis reseruatis: hi verò occidunt utrosque. Nec tantum sunt homicidæ: sed quod horribilius pensare est, filicidæ verissimè dici debent. Vnde de tot filijs coram Deo habent reddere rationem, quot, cessante hoc scelere orientur. Quod prauitatis Iob 15. ait: Læditur quasi vinea in primo flore botrus eius, i. filius ad naturæ maturitatem venturus. Et iterum propheta ait: Disperierunt in Endor, & facti sunt, vt stercus terræ. Endor enim fons generationis interpretatur. In hoc verò fonte omnes filij generandi disperierunt, cum tale scelus diuersimodè perpetratur. Nimirum tales filij in natura non generati contra parentes

Furor quo vexantur Sodoma.

G

H

A rentes quotidie per facti evidentiam clamant illud Apoc. 6. dicentes: Viquequo Domine sanctus, & verus non iudicas, & vindicas sanguinem nostrum de his, qui habitant in terra? O si aperirentur aures spirituales plurimorum: de quot innumerabilibus locis, quæ numerare non licet, perciperent, quæ multis in patrijs, temporibus nostris clamor Sodomorum, & Gomorreorū multiplicatus est, voce terribili clamantium, ad ignem, ad ignem. Secundum enim Gregor. tantæ inauditæ turpitudines, quasi admirationes, & dubitationes pariunt in audiente. Vnde Dominus ait: Gen. 18. quasi admirans, & dubitans super tanto scelere: Descendam, inquit, & videbo vtrum clamorē, qui venit ad me, opere compleuerit. an non est ita, vt sciam. Non solum autem in maribus, verum etiam in foeminis, & maxime in sacro matrimonio cōstitutis hoc scelus est abominabile: vnde 3. 2. q. 7. c. adulterij. Aug. ait: Adulterij malum vincit fornicationem, vincitur autem ab incestu: peius est enim cum matre, quam cum aliena concumbere vxore: sed horum omnium pessimum est, quod contra naturam sit, vt si & vir membro mulieris, ad hoc non cōcesso, vt voluerit. Sequitur: sed istud, quod contra naturam est, execrabilius quidem fit in meretrice: sed execrabilius in vxore. Ex his verbis Augu. patet, quod horribilius est abuti contra naturam vxore, quam adulterari, vel fornicari cum propria matre. Proinde Bonauen. in 4. dist. 38. ad literam ait: Quia secundum quosdam propter hoc peccatū, scilicet contra naturam cum vxore, potest mulier dimittere, & fugere virum: sed de hoc infra dicetur, & 3. 2. q. 7. cap. flagitia, ait Aug. Flagitia, quæ sunt contra naturā, vbi que, ac semper repudiāda, atque puniēda sunt, qualia Sodomitarum fuerunt: quæ si omnes gentes facerent eodē criminis reatu lege diuina tenerentur, quæ nō sic fecit homines, vt se illo vterentur modo. Violatur enim ipsa societas, quæ cum Deo nobis esse debet: cum eadem natura, cuius ipse est auctor libidinis peruersitate polluitur. Propter hoc enim scelus, secundum eundem Aug. quia erat in humana natura, filius Dei ferē desijt incarnari. Insuper Hiero. super illud Esa. 9. habitantibus in regione vmbrae mortis lux orta est, eis dicit, quod lux illa omnes illo vitio laborātes extinxit: ne natura, quam assumpserat, tanta immunditia scdaretur. Et hæc potest esse ratio, quare Christus tantum scelus non legitur arguisse, eo,

*Notenz
Gomorre
q. eo veme
rūt amē
tig. & spe
cies lega
li. us con
nubijshoc
nepharis
crimine
macular
tur.*

quod tam recens memoria illius punitionis in mundo erat, quod homines ab ipso crimine abstinebant. Etiam in huius signum licet dæmones de alijs criminibus legantur testasse homines, etiam visibiliter apparendo: nullum tamen in vitis Patrum legitur testasse de vitio contra naturam. Proh scelus horrendum. Nonne contumeliam infert Christo, qui crucem factam ad similitudinem crucis illius, cui Christi caro coniuncta fuit, in luto scdat? Sic nempe Christo iniuriatur, qui cōtra naturam humanam in virili sexu sibi personaliter copulatum per coinquinationem in hoc scelere in carne sua commaculat, quæ ab ipso per baptismū abluta est, & sanguine suo sanctificata, & tincta.

Quod ex malitia serpentina Gomorreij odium mulieres. Cap. 2.

Secunda abominatio, malitia merito dicitur, vel dici potest. Vnde propheta ait: Secundum similitudinem serpentis, scilicet furor ille. Maxime etiam ad literam est inimicitia inter serpentem, & mulierē, dicente Domino, Gen. 3. inimicitias ponā inter te, & mulierem, & semen tuum, & semen illius: sic vtique secundum similitudinem serpentis generat serpens antiquus odium, & abominationē inter Gomorreanos, & mulieres, non tātum eis delectationem in hoc flagitio immūdis spiritus subministrat, vt multo maiorem complacentiā ibi sentiant, qui hoc morbo laborat: quam in fetore libidinis mulieris, sicut audiui à talibus hoc non erubescitibus consisti. Nunquid propter hoc scelus potest mulier dimittere virum suum? Respondet glo. 3. 2. q. 7. c. omnes. super verbo, sodomita, dicit: Videtur, quod dimittere potest maritum propter sodomiticum opus. 3. 2. q. 7. c. adulterij, ibi enim dicitur, quod illud crimen adulterio maius est. Item, quid dices, si propriā vxorem polluit extra claustrum pudoris, vel seipsum polluit proprijs manibus: nūquid ob hoc dimitti potest? videtur, quod sic: quia nomine mechæ omnis illicitus cōcubitus, & illicitus membrorum vsus continetur, vt 3. 2. q. 4. c. meretrices, & c. seq. quod Laudēse concedit. Vix credo, quod propter aliquod istorum posset dimitti. vir, vt 3. 5. q. 3. extraordinaria. Hæc glo. Primum tenet Hug. & Ray. in summa sua, rubrica de numero testium. Innoc. contra, extra de diuor. c. 1. Quid dicam de quibusdam, proh nefandū scelus,

Quasi.

H

A scelus, qui in fomentum huius sceleris condiderunt libros diebus nostris in odium sacrum coniugium exponentes? d rectores, d Domini, d iustitiæ zelatores: quid dormitis, quid statis tota die ociosi? Querite hoc scelestos, omnis honestatis, & pudicitia, ac totius reipublicæ corruptores, ac destructores. Nam quos Dei timor à tanto scelere non reuocat, ferro necesse est, vt abscindantur vulnera, quæ fomentum non fenserint disciplinam, vt dicitur 82. distinc. plurimos, in fine. Sed quia nec ferro, nec igne hoc scelus in Doctores eorum nunc punitur: timeo, quod maxime Italicis eueniet, quod alijs propter hoc scelus quibusdam nationibus contigisse probatur. Nam 56. dist. c. si gens Anglorum: sic scribit Bonifacius 4. regi Anglorum. Si gens Anglorum (sicut per istas prouincias diuulgatum est, & nobis in Francia, & in Italia impropèratur, & ab ipsis paganis in impropèriū nobis obijcitur) spretis legalibus cōnubijs, adulterando, & luxuriando, & ad instar sodomiticæ gentis scdam vitam duxerit: de tali commixtione meretricum astimandum est degeneres populos, & ignobiles, & furentes libidine fore procreandos: & ad extremum vniuersam plebem ad deteriora, & ignobiliora vergentem: & nouissimè, nec in bello sculari fortem, nec in fide stabilem, nec honorabilem hominibus, nec Deo amabilem esse venturam, sicut alijs gentibus Hispaniæ, & prouinciæ Burgundionum populis contigit: quæ sic à Deo recedentes fornicati sunt, donec vindex talium criminum vltres penas propter ignorantiam legis Dei, & Saracenos venire permiserit, & sequere. Hæc ille. Quæ omnia timeo, & valde pertimesco Italicis de proximo euenire. Nec aduertunt italice cæci, & infideles, quod quotidie, & maxime propter hoc scelus flagellantur, quod diuino flamine inspiratus Imperator testatur in Auth. vt non luxuriētur contra naturā: circa fi. col. 6. dicens, quod propter hoc crimen tempestates, & pestilentia inducuntur, & fames, & terramotus. Hoc etiam recitat Hiero. 3. 2. q. 4. c. in eo.

Ad quantam duritiem cordis ex hoc scelere perueniunt Gomorreij. Cap. 3.

Tertia abominatio durities dicitur. Ideo propheta, subdit: Sicut aspidis furdæ. Gomorreus enim aspidi sur-

dæ assimilatur. Nam sicut aspis furdæ bonum, vel malum non audit: sic ille, neque exhortationes promissionum, neque comminationes punitionum percipere potest. Vnde Iob 41. de tali homine inquit: Cor eius indurabitur, quasi lapis, qui scilicet, nec vnctione flectitur, nec promissione mollietur. Et additur, & stringetur quasi malleatoris incus. Incus enim quanto plus malleo percutitur, tanto amplius induratur: sic cor hominis Gomorreij cum ad hanc abominabilem duritiem longa consuetudine perductus est, vsque ad foieam inemendabiliter perseuerat, sicut Eccles. 3. testatur dicens: Cor durum malè habebit in nouissimo. Ideo Bern. ad Eugenium, li. j. describēs cor durum sic ait: Cor durum est, quod nec compunctione scinditur, nec pietate mollietur: minis non cedit, flagellis induratur, ingratum est ad beneficia, infidum ad cōsilia, seuum ad iudicia, inuerecundum ad turpia, impavidum ad pericula, inhumanum ad humana, temerarium ad diuina: præteritorum obliuiscens, præsentium negligens, futura non prouidens. Ipsum est, cui præteritorum præter solas iniurias omnino nihil præterit præsentium, nihil non appetit: futurorum nulla, nisi fortè ad vlciscēdum, prospectio, seu præparatio est. Et, vt in breui cuncta horribilis mali mala complectar, ipsum est, quod nec Deum timet, nec homines vereatur. Vnde Gen. quoque 32. hoc vitium pessimum nuncupatur, cum dicitur, quod Ioseph accusauit fratres suos apud patrem suum crimine pessimo, id est hoc scelesti vitio, quod cum bestijs, aut cum alijs exercebant. Ecce quod pessimum vitium pessimos homines efficit, atque in corde durus, vt merito aspidi furdæ simulentur. Igitur propter errorem huius triplicis abominationis, tolle grabatum tuum, scilicet vbi tanto tempore in tanto scelere iacuiisti.

*Cor durū
quid.*

G

H

ARTICVLVS TERTIVS.

De triplici ligno reprobationis obstinatorum Gomorreorum.

Tertius autem huius sceleris horror, est reprobationis. Ideo propheta subdit: In studijs suis non est qui faciat bonum, non est vsque ad vnum. Studia verò Gomorreorum sunt in adiuentiones in scelere illo. Plus enim Dominus abhorret studiosam voluntatem peccandi, quam ipsum scelus. Tunc igitur tales studiosi

Error reprobationis.

A sunt, cum novos modos adinueniunt in hoc peccato, Domino permittente, & grauitate huius sceleris exigente. Vnde de talibus, Dominus ait per prophetam dicens: Dimisi eos secundum desideria cordis eorum, ibunt in adinventionibus suis. In huius mysterium Ezech. 8. dicitur: Adhuc videbis abominaciones maiores. Et sequitur: Et cum fodissem parietem, ecce uersa idola domus Israel depicta erant in pariete, & per totum. Per parietem, caro designatur, quæ si perfoderetur apparet huiusmodi adinventiones. carnis, &

B videret propheta, id est spiritualis homo idola depicta in pariete. Idola uero significant adinventiones in peccato contra naturam, quæ quidem propter studiositatem depicta dicuntur, & propter naturæ contrarietatem idola nominantur. Idolum enim nihil est in rerum natura, nec inter naturalia aliquid simile habet. Sic talia scelerata in rebus naturalibus nullum simile reperire valent. Si enim homo luxuriosus est, reperit etiam animal luxuriosum, scilicet asinum, canem, vel equum: si crudelis, leonem: si rapax, lupum: & sic de alijs. Non sic in scelere isto: sed ait, quod talia idola depicta erant per totum, scilicet: quia non est, qui faciat bonum, non est usque ad unum. Quod quidem exclusiue legendum est, id est, non est inter illos sceleratos, qui faciat bonum, nec etiam vnus. Ecce horripore reprobationis. Quæ autem signa reprobationis in perseverantia huius sceleris habeant: Gomorreani, propheta subdit dicens: Obturant aures suas, quæ non exaudiet vocem incantantium, & venefici incantantis, sapienter. Et potest esse thema in præsentis articulo. In quibus verbis triplex reprobationis signum insinuat. Primum est pertinacia, secundum est impenitentia, tertium est diffidentia.

D De malitiosa pertinacia obstinatorum Gomorreorum. Cap. 1.

Primum, inquam, reprobationis signum Gomorreorum, dicitur pertinacia. Ideo, propheta subdit, obturant aures suas. Pro quo notandum est, quod aliud est naturaliter esse surdum: & aliud est sponte aures obferare. Per primum, sicut in præcedenti c. dictum est, durities designatur: unde propheta ait, sicut aspidis surdæ, scilicet ex natura. Per secundum uero pertina-

cia demonstratur: ideo propheta ait, obturant aures suas, scilicet ex pertinacia. Tales utique sunt Gomorreæ, qui sicut aspidis obturat aures suas. Duo uero sunt, quæ aspidis aures obturare probantur. Primum est terra, secundum est cauda. Sic duo sunt, quæ obsurdescere faciunt Gomorreos. Primum est terra, id est carnis adolescentium, & ephœborum luxuriosus amor. Secundum est cauda, id est vana spes poenitentiae in extremis. Hæc duo obturant aures Gomorreorum, ne audire uelint huius sceleris reprehenses. De tali pertinaci ait, Psalm. dicens: Noluit intelligere, ut bene ageret. Sed audiant tales, quod dicitur Prouerbio. 28. Qui declinat aures suas, nec audiat legem, oratio eius erit execrabilis, maxime in hora mortis.

De finali impenitentia Gomorreorum, & de triplici causa, quare fiunt impenitentes. Cap. 2.

Secundum uero reprobationis signum in eis est impenitentia. Ideo propheta subdit: Quæ non exaudiet vocem incantantium, id est prædicantium, contra hoc vitium. Sed si prædicator hoc vitio infectus est, difficilius corruptorem suscipit. Vnde Ecclesiasti. 12. Quis medebitur incantatori à serpente percusso? Quare autem talem non poeniteat, ostendit propheta in persona huiusmodi scelerati, dicens: Infixus sum in limo profundi, & non est substantia. In quibus verbis ostendit triplex impedimentum impenitentiae suæ. Primum est tenacitas, secundum est obscuritas, siue cæcitas, tertium est debilitas. Primum est viscosum, quia inuiscat uoluntatem: secundum est tenebrosum, quia obtenebrat cognitionem: tertium est ruinosum, quia debilitat facultatem: ita, ut infelix Gomorreanus, nolendo uelit, cognoscendo ignoret, & conando nequeat ad statum ueræ poenitentiae peruenire. Primum impedimentum tenacitas est: ideo ait propheta: Infixus sum in limo profundi. Nempe in aqua ruens sapius inde egredi potest eundo, seu natando: at non sic iste Gomorreanus, qui de se ait: Infixus sum in limo, id est in scelere hoc, quod simile est limo. Limus enim sterilis est, fatens, & tenax: sic etiam hoc scelus. Primum est sterile, quia filij qui generarentur dispereunt: sic propheta ait: Disperierunt in Endor, id est.

A id est fonte generationis, ut dictum est in præcedenti cap. articulo 1. Secundum autem fetens est, sic quoque hoc peccatum hoc terribili fetore olet. Vnde illud Ioel 2. dicitur: Ascendit fetor eius, & ascendit putredo eius. Dicit notanter, ascendit: quia in altis hominibus regnare hoc peccatum solet. Tertio uero est tenax. Dicitur enim, quod qui semel in illud peccatum cadit, difficulter resurgit. Ideo dicitur Gen. 14. quod vallis siluestris, in qua sodomitæ commorabantur, habebat bituminis puteos multos. Bitumen enim tenacissimum glutinum est. Vnde de talibus dicitur Esa. 24. formido fouea, & laqueus super te, qui es habitator terræ. Nam hi, qui per tam obscenum affectum commorantur in terra, supra modum formidant mortem: & tamen quotidie in foueam huius sceleris dilabuntur: & ita ab eo illaqueuntur, quod illud per poenitentiam non euadunt. Secundum impedimentum dicitur obscuritas, seu cæcitas. Ne quidem quis credat, quod lumine, vel calore, vel uerè luminis, ille limus fruatur, subdit, profundi. Quid per hoc profundum signatur, nisi conscientia Gomorreani in profunditate huius sceleris obcæcata per carentiam luminis radiofi, amaricata per absentiam dulcoris gratiosi, & desperata propter inexperientiam timoris amorosi? De cæcitate talium dicit propheta, supercecidit ignis, id est hoc ignitum scelus: & non uiderunt solem, id est, non cognouerunt misericordiam Dei paratam parcere poenitenti. De amaricata conscientia eorum dicitur Iob 38. Nunquid ingressus es profundum maris, id est nunquam per dulcedinem tuam uisitare dignatus es conscientiam amaritudine huius sceleris cruciatam? De eorum anima desperata dicitur Prouerb. 18. Impius, scilicet talis, cum in profundum peccatorum, scilicet talium venit, contemnit, scilicet resurgere à peccatis tam sceleratis. Tertium obstaculum est debilitas, seu fragilitas. Vnde subdit: Et non est substantia, scilicet, ut subsistere, & continere me possim: quia sicut in profundo, & fluido limo quotidie insigor in hoc scelus. Proinde de talibus ait, Psalm. Fiat, id est, fiet uia illorum tenebræ, & lubricum, & Angelus Domini persequens eos. Viatorum nempe, cui hæc tria concurrunt, non ruere quasi impossibile est, scilicet incendere in tenebris noctis per lubricam uiam persequente grauitate, & impellente aduersario. Hæc siquidem sunt

Bitumen quid.

Psal.

D tres poenæ huius sceleris infliguntur animæ infelici: Primum enim incedunt tales per ignorantiam tenebrosam noctem: ideo propheta ait: Fiat uia illorum tenebræ, sicut idem alibi inquit. Nescierunt, neque intellexerunt, qui in tenebris ambulant. Secundum per lubricam gradiuntur uiam: ideo subdit, & lubricum. De talibus Hieremias Tren. 4. ait, lubricauerunt uestigia uestra in itinere platearum uestrarum. Tertio etiam à diabolo impelluntur. Vnde subditur: Et Angelus Domini persequens eos. Angelus uero iste, diabolus est, qui Angelus Domini dicitur, quia uelit nolit, Domino famulatur. Vnde Iob 4. ait: Ecce qui seruiunt ei, non sunt stabiles. Hic quidem Angelus, Domino permittente, persequitur Gomorreos, ut impellens, in hoc scelus faciat eos ruere. Vnde Esa. 19. Dominus ait: Concurrere Dominus faciet Aegyptios aduersus Aegyptios, id est Dæmones aduersus Gomorreanos: ut lubricantes ad inferos trahant eos. Sicut enim pastor solet persequi oues, & oportune impellere, ut caulas deducat eas: sic diabolus ad caulas infernales persequitur Gomorreos. Vnde in persona talium Tren. 3. dicitur: Me minauit, & adduxit in tenebras, & non in lucem. Et de his tribus simul dicitur Hiere. 23. Polluti sunt, & in domo mea: inueni malum eorum, dicit Dominus: ideo uia illorum erit quasi lubricum in tenebris: impellentur, & corruent in ea, id est impenitenter morientur in hoc crimine nefando.

tres poenæ huius sceleris infliguntur animæ infelici: Primum enim incedunt tales per ignorantiam tenebrosam noctem: ideo propheta ait: Fiat uia illorum tenebræ, sicut idem alibi inquit. Nescierunt, neque intellexerunt, qui in tenebris ambulant. Secundum per lubricam gradiuntur uiam: ideo subdit, & lubricum. De talibus Hieremias Tren. 4. ait, lubricauerunt uestigia uestra in itinere platearum uestrarum. Tertio etiam à diabolo impelluntur. Vnde subditur: Et Angelus Domini persequens eos. Angelus uero iste, diabolus est, qui Angelus Domini dicitur, quia uelit nolit, Domino famulatur. Vnde Iob 4. ait: Ecce qui seruiunt ei, non sunt stabiles. Hic quidem Angelus, Domino permittente, persequitur Gomorreos, ut impellens, in hoc scelus faciat eos ruere. Vnde Esa. 19. Dominus ait: Concurrere Dominus faciet Aegyptios aduersus Aegyptios, id est Dæmones aduersus Gomorreanos: ut lubricantes ad inferos trahant eos. Sicut enim pastor solet persequi oues, & oportune impellere, ut caulas deducat eas: sic diabolus ad caulas infernales persequitur Gomorreos. Vnde in persona talium Tren. 3. dicitur: Me minauit, & adduxit in tenebras, & non in lucem. Et de his tribus simul dicitur Hiere. 23. Polluti sunt, & in domo mea: inueni malum eorum, dicit Dominus: ideo uia illorum erit quasi lubricum in tenebris: impellentur, & corruent in ea, id est impenitenter morientur in hoc crimine nefando.

Quomodo, & quando diffidendum sit de Gomorreorum saluatione. Cap. 3.

Tertium signum reprobationis eorum, dicitur diffidentia: ideo propheta subdit: Et uenefici incantantis sapienter non exaudiet vocem talis Gomorreani: ueneficus nempe à ueneno conficiendo dicitur. Habet enim uenenum duplex significatum: uno modo idem est, quod uirus: alio modo idem est, quod tinctura, iuxta illud Virgilianum.

Fucatur lana ueneno.
Veneficus enim Christus est, id est tinctor, qui uestes suas sanguine suo proprio tinxit, ut dicitur Esa. 63. Quis est iste, qui uenit de Edom tinctis uestibus de Bosra? Bosra ciuitas est, & interpretatur angustia, vel tribulatio. Dicitur etiam Christus ueneficus

Psal.

A ab ipso viru, quia facit de ipso veneno tyriacam, hoc est de ipso scelere cautelam, vt sit homo de perpetrato scelere cautior, & contra ipsum fortior, ac in amore Dei feruentior post ruinam: quod maximè in teneriori ætate contingere solet, quibus Dominus per Ecclesiasticum 21. ait: Fili peccasti, ne adicias iterum. Talis enim veneficus Christus sapienter incantat, dum mentes eorum dulcissimis inspirationibus allucit, & ad poenitentiam reducit dicens: Reuertere Sunamitis, reuertere, vt intueamur te: quia auerti faciem meam, ne viderem tantam turpitudinem tuam. Sed reuertere anima mea, quia dulcissimè te inuito, benignissimè te expecto: tantum scelus vlcisci dissimulo, gaudenter te suscipio: reuertentem admitto, offensam dimitto, gratiam liberaliter dono, eam tibi multiplicando: demumque vitam æternam promitto. Hæc sunt verba Christi venefici sapienter, vtique incantantis, vt tales de Antris, & Gomorreanis cecitatibus, & occultis extrahat ad lucem gratiæ irradiantis, nec cadant amplius in hoc scelus. Vnde Esa. 11. Super foramina aspidis, & cauerna reguli, qui ablactatus fuit manum suam mittet: non nocebunt, & non occident in vniuerso monte meo, quia repleta est terra scientia Domini, eo, quod ex auditis grauitatem huius sceleris cognouerant, ex quo in horrorem ipsius deuenerunt. Sed contra homines inueterati, & in hoc scelere indurati: non exaudient vocem Christi venefici incantantis vtique sapienter. Proinde filij meritò diffidentia nuncupantur, sicut testatur Apostolus ad Ephes. 5. dicens: Propter hæc, scilicet scelerata venit ira Dei in filios diffidentia, scilicet quando subuersa sunt Sodoma, & Gomorra. Eodem modo nominantur extra de exce. præla. c. clerici. Nempe actiue, & passiue diffidentia dici possunt. Primò quidem actiue sic dicti sunt, quia tale scelus cum in consuetudine ductum est, ita infelicem animam rapit, & tanta violentia tenet, & ducit, quod in desperationem illam adducit: ita quod de æterna vita, & de sua salute diffidat. Secundò modo filij diffidentia nuncupantur passiue, eo quod secundum glo. in præallegato. c. clerici, de salute eorum diffidendum sit, quia vix, vel difficillimè reuertuntur ad Deum, secundum Chrysostr. Tamen quamuis difficile sit, reuerti possunt ad gratiam Dei. Vnde 32. quæstio. 2. c. ancillam: Leo Papa sic ait: Nemo enim desperandus est,

Quo Chrysostomus incantator dicitur.

Gomorreorum filij diffidentia.

dum in hoc corpore constitutus est: quia nonnunquam, quod diffidentia ætatis differtur, consilio maturiore perficitur. Hæc eadem verba ponuntur de poeni. dist. 7. cap. nemo. Quare autem talis sceleratus ad veram poenitentiam peruenire non valet, ostendit propheta, qui in Psalm. in persona Gomorreæ ad Dominum ait: Conclussisti me, id est permisisti me concludi, in manibus inimici. id est, in potestate huius sceleris: nec ait claussisti, sed conclussisti, quia claudere, siue claudi est ad tempus in peccato tenere, vel teneri: concludi verò est impenitentem in eo morari. De hac conclusione dicitur Tren. 3. Conclussit, scilicet hoc peccatum, vias meas lapidibus quadris, scilicet ne ab eo per poenitentiam resilire, & euadere possem. Per lapides enim quadros diuersi huius sceleris gradus significantur. Lapis enim quadrus sex facies habet, sicut etiam hoc scelus. Prima est consensus rationis, secunda est operatio sceleris, tertia consuetudo eius, quarta gloriatio de hoc peccato, quinta defensio illius, sexta desperatio, seu præsumptio de misericordia Dei, quæ est peccatum in Spiritum sanctum. De turpitudine harum facierum dicitur Naum 2. Facies omnium sicut nigredine ollæ. Felix igitur homo, qui horrens prædictum scelus, illius corruptiones fugit, eius abominationes sentit, ac etiam ipsius reprobationis signa humiliter expauescit: & quasi alter Loth, Angelo imperante, atque dicente, surge tolle grabatum tuum, & ambula, id est fugi de tali patria. Patet proinde, quod nos istorum memoriam horrificam, pensata grauitate illius non tam breuitate perstrinximus, quam etiam fugimus, & fugamus, ne maioris insanie occasionem demus insipientibus, & lasciuis: sed tanto illius horrore omnium repleatur memoria, vt etiam illius horreat remissis in animo. Quod omnibus fidelibus dignetur largiri hostis tæte impietatis, & amator mundissimæ puritatis, & castitatis Dominus noster Iesus Christus, qui cum Patre, & Spiritu sancto vivit, & regnat in secula seculorum, Amen.

SAB-

S A B B A T O
post j. Domin. in Quadragesima.

De regimine Principum, & quorumcumque regentium.

Sermo XVI.

Corripite inquietos. j. Thessal. 5. & in Epistola hodierna. Ad Principes ciuitatū, ac patriarum rectores loquitur Apost. cum ait: Corripite inquietos, id est homines scelestos, pestilentes, ac perturbantes polytiam, pacificam, & ciuilem, populi cōuersationem, & charitatem. Sed, vt sermo noster circa regimen populorum vtilior, generalior, & efficacior fiat, ostendamus quale debeat esse regimen cuiuscunque regentis, siue domini corrigentis, siue rectoris cuiuscunque. Quod, vt perfectius fieri possit, ad vnam Principem pro omnibus dirigamus sermonem, assumentes propheticum verbum in Psalm. 10. vbi describitur regimen vniuscuiusque; iusti Principis, atque iuste regentis, cui ait: Iustus Dominus, & iustitiam dilexit, æquitatem vidit vultus eius. Quod potest esse aliud thema. Cum enim Princeps sit publica potestas Dei in terris, atque diuinæ maiestatis imago: ideo ei necesse est, vt ab eo, qui cuncta sua dispensatione gubernat, atque sibi in principatu tradidit potestatem, exemplar, & normam suscipiat gubernandi. Nec hoc quidem propensiori consilio efficere potest, quam per iustitiæ disciplinam. Quod clarè patet ex triplici ratione. Primò ratione perfectionis, secundò ratione distributionis, tertio ratione assimilationis. Iustitia enim generalis est virtus in se continens cunctas morum virtutes. Vnde Ambro. in Hexa. ait: Vbi est prudentia, ibi interdum est malitia: vbi fortitudo, ibi iracundia: vbi temperantia, ibi impatientia plerumque inuenitur: vbi autem iustitia, ibi & concordia aliarum virtutum: Ideo Princeps dum iustitiam diligit, ceteras virtutes amplexatur: sine quibus nihil aliud est eminentia principatus, quam sui, atque suorum per abrupta periculorum preces cursus. Secundò est necessaria Principi iustitiæ disciplina, ratione distributionis. Nam sicuti Prosper ait: Iustitia est quedam animi nobilitas, suam cuique tribuens

Tripliciter adducitur ad fructum hoc fundamentum.

Quo Principi necessaria est iustitia.

dignitatem, superioribus reuerentiam, paribus concordiam, inferioribus disciplinam, Deo obedientiam, sibi ipsi sanctimoniam, inimico patientiam, misero compassionem. Vnde Augusti. Actus iustitiæ est scire, quicquid debeat reddere, non velle plusquam possit distribuere, omnem animi cogitationem ad solum Deum erigere, eumque, tanquam nihil aliud solam mentis acie intueri: sine hac iustitia nullus Princeps regnare potest. Nam sicut dicit August. 4. lib. de ciuita. Dei, cap. 4. Amota iustitia, quid sunt regna, nisi magna latrocinia? Ideo Sapient. j. de iustitia Principes hortatur dicens: Diligite iustitiam, qui iudicatis terram. Tertio est necessaria Principi iustitiæ disciplina ratione assimilationis, seu conformationis. Deus enim in regimine vniuersi iuste cum potentia, clementia, atque sapientia cuncta disponit, & regit: ideo Princeps ex Deo suscipiens principatum iusto gubernatori Deo toto studio in regimine per iustitiam satagit conformari, sicut in verbo præallegato: Psalm. testatur dicens: Iustus Dominus, &c. In quibus sanctis verbis triplex iustitia Principi in regimine necessaria demonstratur. Prima est iustitia vigorosa, de qua dicit: Iustus Dominus. Secunda iustitia est amorosa, de qua subdit, iustitiam dilexit. Tertia est iustitia radiosam. Vnde subdit, æquitatem vidit vultus eius. In quibus sacratissimis verbis per iustitiam vigorosam potest iuste regere, per iustitiam amorosam vult iustitiam seruare: sed per iustitiam radiosam scit omnia cum iustitia dispensare. Vnde de his tribus Apocal. 11. Ioan. in ministerio ait: Datus est mihi calamus similis virgæ, & dictum est mihi: Surge, metire templum, & altare, & adorantes in eo: atrium verò, quod est foris templum, eijce foras.

ARTICVLVS PRIMVS.

In quo ostenditur, quod, vt Princeps bene regere possit, sunt ei necessaria, quæ reddunt iustitiam vigorosam.

Primò enim Principi necessaria est iustitia vigorosa, qua scilicet possit bene sibi subditos gubernare. Vnde Psalmus ait: Iustus Dominus. In Domino nempe poten-

S. Bern. de Senis, de Euang. eterno. T. 0. 2. K 3 tia

Atia notatur. Nullus enim Princeps à Deo ordinatur in terris, nisi, vt tâquàm minister suus vitia conprimat, scelera obruat, populos dirigat, & iustos mores, atque virtutes inserat, & exaltet: non ad suam gloriam temporalem, sed ad gloriã Dei. Tres verò sunt virtutum gradus, qui Principi bene regendi tribuunt potestatem. Primus est humilitas, secundus est iustitia, tertius est misericordia. Quasi sint tres potestatu gradus. De his tribus Apoc. 1. 1. tangit per ordinem dicens: Datus est mihi, &c.

Tres gradus virtutum.

B Quòd ex munere Dei per humilitatem acquirat Princeps regendi potestatem. Cap. 1.

Rimus enim ad potestatis gradus est humilitas, quæ fundamentalis radix est totius potentiae dominandi. Cum enim Apostolus ad Rom. 13. ait: Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Non enim est potestas, nisi à Deo: Ideo Principi necessarium est hoc intelligere, hoc credere, hocq; toto corde sentire, vt ex hoc se subdere discat imperio Dei, qui nõ pro humanis meritis, sed pro sua misericordia dedit talem homini potestatem, atq; se indignum tanti muneris arbitretur. Vnde in huius mysterium in persona Principis hoc implentis Io. ait: Datus est mihi calamus. Quod Ioannes, qui in quo est gratia interpretatur, designat, nisi Principem superna gratia irradiatum? Cui propterea calamus datur, vt se tanto donore cognoscat indignum: quod ipsa natura calami notat. Nam vnde à se intus magis vacuus esse cernitur, inde magis spiritu adimpleretur: atq; ex his duobus ad mensurandum aptior redditur, vt per eum leuior fiat metientis manus. Primò enim tale debet esse officium dominandi: vt qui illud habet, se ipsum vacuum, & inutilem reputer ad tale officium exercendum. Nam sicut dicit Apost. 2. Cor. 3. Non sumus sufficientes aliquid cogitare à nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est. Quàtoq; erit minor aestimatio sui in se: tanto spiritualis gratia ad regendum in tali anima vberior abundabit. Vnde Iaco. 4. ait: Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Vnde Eccl. 3. Quanto maior es, humilia te in omnibus, & coram Deo inuenies gratiam. Puteus verò eum iuxta fluuium sit profundus,

Officium dominandi.

citò repletur aqua: sic mens Principis quãtomagis iuxta Deum humiliatur, tanto gratia vberiori repletur. Cum autem talis Dominus fuerit in suis oculis vacuus, & Spiritu sancto plenus: in Domino, non in se confidens, iustionibus Dei adherens: huic non difficile, sed facile, & leue erit suorù populorum multitudinè prouidere, atq; illos dirigere, & gubernare. Et patria, quæ prius erat plena blasphemijs, homicidijs, partialitatibus, & odijs, sacrilegijs, rapinis, furtis, vsuris, ludis, vanitatibus, lasciujs, & sic de alijs, fiet quasi regnum pacis amoris honestatis, & omnium bonorum morum. Et de hoc calamo verificetur illud: Esa. 35. In cubilibus, in quibus prius habitabant dracones, & viros calami, & iunci orietur. Quid enim sunt multitudines populorum, sine domino iusto, nisi cubilia infernalium draconum? Cum verò auster ille spiritus veritatis amoris iustitiae in corde Principis perflauerit viros calami, i. boni regiminis pulchritudo in subditis eius populis orietur: atq; viros iunci, qui à iungedo dicitur, merito subsequetur, cum in multitudine subditorum morum bonitas quo ad Deum, & cordium vnitas quo ad proximum apparebit. Vnde Apost. ad Phil. 2. In tali Dño operatur Deus velle, & perficere pro bona voluntate. Et sicut veris prædicatoribus: Mat. 10. dicitur: Non enim vos estis, qui loquimini: sed spiritus patris vestri, qui loquitur in vobis. Sic etiam omnia iam dicta non operatur Princeps, sed spiritus Dei Patris operatur in eo.

Quòd sine rigore iustitia Princeps, bene dominari non potest. Cap. 2.

Secundus gradus ad potentiam dominandi est iustitia: Et hoc notatur in virga, quæ corrigit delinquentes. Ideo Ioan. inquit: Similis virgæ, f. erat, calamus mihi datus. In duobus consistit maximè iustitia Principis, s. in iustarù legum sanctione, & in transgressorum punitione. Ideo in persona talis iusti Principis Zach. 1. 1. dicitur: Assumpsi mihi duas virgas: vnã vocaui decus, aliam vocaui funiculum. Decus verò Principis est leges iustas sancire. Virgæ quoque funiculum habet, cum transgressores iustarum legum per indissolubilem iustitiam punit. Hæc enim virga à rectitudine veritatis flecti non debet, nec retro, nec ante: non in super à sinistris, neque à dextris. Retro flectitur per timorem, ante per

Zach.

A per spem: à sinistris per odium, à dextris verò per amorem, sicut 1. 1. q. 3. c. quatuor. Gregor. ait: Quatuor modis humanum iudicium peruertitur: Timore, dum metu potestatis alicuius veritatem loqui pertimescimus: Cupiditate, dum præmio animi alicuius corrumpimur: Odio, dum contra quemlibet aduersarium molimur: Amore, dum amico, vel proximo præstare contendimus. Summopere Principi cauendum est, ne sub clementiæ pallio inertiam induat leuitatis. Nulla in principatu bestia seuior, quàm impunitas delinquentium: Ferro secunda sunt putrida membra, ne cætera corrumpantur. Nihil tantum regimina potentium infirmat, quantum languor iustitiæ sub nomine pietatis. Ac contra per iustitiam omne regimen confirmatur, & stabilitur. Vnde dicitur Prouerb. 16. Abominabile regi, qui agunt impiè, quia in iustitia firmabitur foliũ eius. Vnde Psal. Brachia peccatorum conterentur, confirmat autem iustos Dominus. Quid enim talis falsa pietas, qua ad preces iniuste supplicantium impij dimittantur impunes, nisi iustitiæ interitus, multiplicatio scelerum, violatio pacis, libertas peccandi, & fractio omnium constitutionum sanctarum? Quæ quidem Deus sufferre nequit: & ideo regna transfert, aufert potestates, & occulto iudicio dominia mutat, sicut dicitur Eccle. 10. Regnum à gente in gentem transfertur propter iniustitias. Vnde Psal. ait: Propter iniustitias enim suas humiliati sunt, scilicet multitudines Dominorum. Si enim talis mollities, atque in eis segnitias, pietas est: quid tâto labore contra transgressores instituantur leges, multiplicentur codices, & cumulantur Principum sanctiones? Vna summa, & consummata pietate prouideri potest tantæ impiæ pietati. Igne comburatur omnia iusta instituta legum. Quid paulatim tantum bonum huius piæ crudelitatis operandum est: vno pietatis impulsu omnis iustitiæ, & veritatis lex impiè destruat: vt hæc se qua mollities obtineat principatum, & regnet. Ideo Prouerb. 7. dicitur ad iustum iudicem: Serua legem meam, quasi pupillam oculi. Si igitur crimen læsæ maiestatis incurrit, qui offendit oculum regis: quanto magis, qui offendit oculum legis?

Gregor. Quatuor modis huius manu iudicij peruertitur.

Psal.

Psal.

Quanta pietate, ac seueritate debet fulgere Princeps, vt bene valeat gubernare subditos. Cap. 3.

Tertius gradus ad potentiam dominandi, misericordia nuncupatur. Debet enim Princeps rigorem iustitiæ per fulcimentum misericordiæ temperare: vt quantumcunq; foris rigerit per iustitiæ seueritatem, intus tamè seruet compassionis suauitatem. Et licet virgam teneat manu iustitiæ districtiõnis, in pectore tamen gerat vbera maternæ compassionis. Ideo subdit Ioan. Datus est mihi calamus similis virgæ. Non enim ait, datus est mihi virga, sed calamus similis virgæ: in quo cum iustitia misericordia denotatur. Vnde ad talem Principem ait, Psal. Dabo tibi gëtem in hereditate tua, & possessionem tuam terminos terræ, & reges eos in virga ferrea. Quid enim in ferro, nisi sustentatio misericordiæ denotatur? Nam, sicut Greg. ait: Iustitia, vel misericordia destituitur, si vna sine altera teneatur. Mira quidem dulcedine ad Principem afficitur populus, quando se conspiciat cum iustitia, & clementia gubernari. In cuius persona ait, Psal. Virga tua, & baculus tuus, ipsa me consolata sunt. Virga enim, s. m Greg. percutimur, & baculo sustentamur. Sit igitur districtio virgæ, quæ feriat: sit & consolatio baculi, quæ sustentat. Sit itaq; amor, sed non emolliens: sit rigor, sed non exasperans. Et iterũ idẽ ait: Sit zelus, sed non immoderatè sæuiens: sit pietas, sed nõ plus, quàm expedit parcens: vt dum se arte regiminis iustitia clementiaq; permiscet: is, qui præest, corda subditorum terrè demulceat, & tum ad terroris reuerentiã demulcendo constringit. Et sic reget virga ferrea populos Princeps pius, & iustus. Vnde Prouerb. 20. Misericordia, & veritas custodiunt regem, & roborabitur clementia thronus eius.

De virga, & baculo Dei.

ARTICVLVS SECVNDVS.

De triplici officio iustitiæ amorosæ, in quibus se exercere tenetur Princeps.

Secundò est necessaria Principi iustitia amorosa. Vnde Psal. Iustitiam dilexit. Ad hanc diligendam hortabatur Princeps spiritus charitatis, cum Prouerb. 15. ait: In abundanti iustitia virtus maxima est. Ideo dictum est Iosue 7. Ioã. 10. Principi, in quo regnat gratia dominandi: surge, scilicet per amorosum affectum ad Deum iuste gubernans,

Anans, ad gloriam Dei, atque proximi, id est, amor Dei reflectatur ad populū tibi subiectum: omnem tibi commissam statū amorosa iustitia gubernando. Tria sunt officia iustitiæ amorosæ: in quibus occupari iubetur amabilis Princeps. Primum honorare diuina, & sacra, secundum augmentare deuota, tertium refrænare iniqua. Et hoc est secundum Io. metire templum, & altare, & adorantes in eo.

Tria officia iustitiæ amorosæ.

De reuerentia, quam debent exhibere Principes diuini, & sacris. Cap. 1.

Primū quidem officium iustitiæ amorosæ in Principe, est honorare diuina, & sacra: ideo dictum est illi: Metire templum. Templum verò à contemplādo dicitur, & signat diuina, & sacra, quæ ut honorentur, discreta contemplatione consideranda sunt: & hoc est Principem metiri templum. Licet enim omnia, quæ pertinent ad diuinū cultum, magna ueneratione sint digna: tamen tria maximè decet Principem venerari. Primò sanctissimum sacramentum, secundò diuinum uerbum, tertio ecclesiasticum gradum. Primò, inquam, decet Principem venerari sanctissimum sacramentum, audiendo deuotè missas, & præmissa uera confessione sapius, & deuotè sumere corpus Christi.

Tria in ducit ad reuerentiā Principis.

Christi. Quanta autem ueneratione sit dignum hoc diuinum sacrificium, ostenditur de conse. dist. 2. c. nihil, ubi dicitur: Nihil in sacrificijs maius esse potest, quàm corpus, & sanguis Christi: nec ulla oblatio hac potior: sed hic omnes præcellit, quæ pura conscientia Domino offerenda est, & pura mente sumenda, atque ab hominibus ueneranda. Et sicut potior est cæteris, ita potius uenerari debet. Vnde j. Reg. 2. Dominus ait: Qui honorificauerit me, honorificabo eum: qui autem cõtemnunt me, erunt ignobiles. Ad hoc idem referri potest solertia, quam debet habere Princeps, ut in dominio suo obseruentur festa ab ecclesia ordinata: refrænentur pompæ, ex quibus innumerabilia sequuntur mala, & cõsumilia, quibus populi in uitijs submerguntur per uigili circumspeditione curentur. Nam sæpe fit iudicio Dei, ut multiplicatis criminibus populorum, Domini cum populis flagellatur: quia propter peccata populi ueniunt aduersa. Ideo dicitur Sapient. 18. Simili poena seruus cum Domino afflictus est. Secundò decet Principem uenerari diuinum uerbum. Ple-

Drunque Domini missas audiāt reuenter, ecclesias uisitent, officia, & suas orationes non prætermittant: sed, heu, de uerbo Dei parum curant. Sed diligenter aduertant, Archidia. in c. interrogo uos fratres, 1. q. 1. quòd, licet prædicatio sit corpore Christi minor dignitate: eam tamen sumentibus maior est efficiendi potestate. Nam per prædicationem dimittuntur peccata mortalia, per corpus uerò Christi uenialia relaxantur. Vnde Prouerb. 13. Lex sapientis fons uitæ, ut declinet à ruina mortis. Vnde Act. 2. ad uerbum Petri circiter tria millia hominum ad Deum conuersi sunt. Vnde Psal. 119. Lex Domini immaculata conuertens animas. Vnde Ecclesiasti. 32. deuotum Principem hortatur dicens: Audi tacens, & pro reuerentia accedet tibi gratia bona, id est remissio peccatorum. Tertio decet Principem uenerari ecclesiasticum gradum. Magna quippe, ac ueneranda dignitas est sacerdotis, & ecclesiastici gradus. His nempe potestas desuper data est animas seruare, pascere, soluere, & ligare, & eis regna cœlestia reserare: dicente Domino Matth. 18. Amen dico uobis, quæcunq; ligaueritis super terrā, &c. Hi potestatem habent quotidie à summis cœlorum educere Dominū Angelorum, dum missarum solemnia celebrantur. Ecclesiastico quoque gradu concessa est potestas ministrandi ecclesiastica sacramenta. Et licet plurimi inueniantur discoli, & scelesti: tum, dum illos sustinet ecclesia Dei, honorandi sunt propter gradum sublimitatem, dicente Domino Lu. 10. Qui uos spernit, me spernit. Vnde Eccle. 7. Honora Deum ex tota anima tua, & honorifica sacerdotes. Sed ut populi eius melius gubernentur, & etiam habeat occasionem maiorem uenerandi eos: semper quantum fas est, quærat habere clericos, & prælatos timentes Deum. Sumant Principes exemplum fidelissimi Constantini, qui cum sacerdotum consilium in Lateranen. ecclesia cõuocasset, nec primum locum ausus obtinere est, nec se presbyterorum commiscere confessionibus, sed sedem nouissimam occupauit. Sententias uerò, quas ab eis approbatas audiuit, ita ueneratus est, ac si eas de diuinæ maiestatis sensisset emanasse iudicio: sed, & libellos inscriptionum, quos adinuicem conceptos sacerdotum crimina continentes Imperatori porrexerunt, suscepit quidem, clausosque reposuit in sinu suo. Cum autem eisdem ad charitatem, & concordiam reuocasset, dixit sibi

Illustratio exempli Constantini pro religiosis.

tan-

Atāquam homini, & qui sacerdotum iudicio subiacebat illicitū esse examinare causas, quæ nisi à solo Deo possunt iudicari. Libellosq; quos receperat non inspectos, incendio dedit patrum ueritus crimina, uel conuitia publicare, & Cham filij reprobis maledictionem incurrere, qui patris uerenda non tenuit. Vnde 96. dist. cap. in scripturis etiam scriptum est: Constantinum dixisse: uerè si oculis proprijs uidissem sacerdotē Dei, aut aliquē eorum, qui monastico habitu circum amicti sunt, peccantē, chlamydem meā explicarem, & cooperirē eū, ne ab aliquo uideretur. Hac triplici ueneratione deuotus, & fidelis Princeps discretè metitur templum.

Quanto seruore debet princeps augmentare obseruantiam regularem. Cap. 2.

Secundū officium in stitig.

Secundum officium iustitiæ amorosæ in fidele Principe est augmentare deuota: & hoc est, scdm Ioā. metiri altare. Altare siquidem, in quo Leuit. 6. præceptū erat semper ardere ignē: statum signat deuotorum, in quibus semper debet seruire ignis diuinæ deuotionis. Hic est ignis, de quo Luc. 12. dicitur, Ignē ueni mittere in terram, ut supra. Tunc uerò Princeps altare metitur, quando cū prudenti discretionē deuotioni diuersarum personarū, & sanctarum religionum multipliciter fauet: uel quod in patria sua de nouo regulares conuentus seruorum Dei ædificantur: uel quod edificati iam diu in regulari obseruatiā obseruentur: aut quod iam deniq; relaxati ad disciplinam regulæ confirmentur. Sunt enim tales oculi patriarum uerbo, & exemplo. Ex ipsis enim prauī corriguntur, atque uirtuosi inferunt mores, orationes, atque supplicationes pro Principe, & populo porriguntur ad Deum, impetratur pro illis misericordia, placatur iustitia, amouentur flagella, fida, & luminosa dantur consilia, & ex infernali baratro multipliciter animæ liberantur. In hoc uerò mari magno huius sæculi nequam, in quo reptilia, quorum non est numerus, ubi peregrinantium multitudo periclitatur: pluri in statu religionis, quasi in portu salutis à naufragio reseruantur. Ibi enim, secundū Bern. amplius, quàm in procelloso mundo uiuit homo purius, cadit rarius, resurgit uelocius incedit cautius, quiescit securius, irrogatur frequentius, purgatur citius, moritur confidentius: & in fine à domino copiosius præmiatur. Omnium autem prædi-

Dctorum fructuū honorū fidelis, & deuotus Princeps, dum per hunc modū in uia ista metitur altare, & tantæ deuotini fauorabilis reperitur: efficacissima post Deum causa potest dici, ac per hoc cumulatissimam multitudinem meritorum consequitur. Discant fideles nostri Principes exēplar imitari magnorum deuotorū uirorū: prospiciant, ac legāt, quātas abbatias, & religiosissima monasteria ædificauerint, & feruentissimi fouerint, ut fuit fidelissimus Imperator Carolus magnus: Rex quoq; Francorū sanctissimus Ludouicus, & famosissimus, Rex Robertus, & ceteri nobiles Principes, quos causa breuitatis omitto.

Ani maduertant principes.

Contra eos, qui dominis, aut principibus adulantur: & quibus subditi dominis, & domini subditis obligati sunt. Cap. 3.

Tertium quoq; officium iustitiæ amorosæ in Principe uirtuoso, est refrænare iniqua: & hoc est, secundum Io. metiri adorantes in templo. Quid per templum, nisi ecclesia sancta significatur? Vnde congregationi fidelium ait Apostolis. j. Corum 3. Templum Dei sanctum est, quod estis uos. Sunt enim plerique, quibus solum nomen christianitatis sufficiens est: totam fidem in labijs suis potant. Vnde Mat. 15. Populus hic labijs me honorat: cor autem eorum longè est à me. Et hi sunt, qui adorant in templo, scilicet solo ore, corde tamen, & opere gentiliter uiuunt. Tales fidelis Princeps metiri debet, atque per eum sunt à malis operibus refrændi. Sed ad præsens cæteris omissis ad eos, qui principibus quotidie astāt, dirigamus sermonē: cum si bene Principis familia, & domestici dirigantur, faciliter totus bene regitur principatus: nihilque principi perniciosius esse potest, quàm domesticus inimicus: huiusmodi sunt adulatores, & ueritatis occultatores. Solent enim Principibus magis domestici frequentius adulari, uirtutem conuertentes in uitium, & e contra: ab his iuxta illud psal. laudator peccator in desiderijs animæ suæ, & iniquis benedicitur. Super quo August. Linguae adulantium alligant animas in peccatis, nec solitaria serpit adulatio nequam: comites secum plerumque habet ambitionem, fraudem, odium, simulationem, inuidiam, proditorem, & notam mendacij: sequelam

Quod adulatio multum est principibus.

H

A quelam seruitutis, & excacationem proximi: atque totius exterminium honestatis. Hi sunt syrenæ i delubris voluptatis, vt dicitur Esa. 13. Audiat igitur princeps consiliū Salomonis, Prou. j. Fili mi, si te lactauerint peccatores, ne acquiesces eis: quia, vt dicitur, Prouerb 27. Meliora sunt vlnera diligētis, quā fraudulenta oscula odientis, & 5. q. 5. cap. non omnis. Melius est cum seueritate diligere, quā cum lenitate decipere. Hoc oleum abhorrebat rex sanctissimus Dauid cum dicebat: Oleum autem peccatoris non impinguet caput meum. Simili labe corrumpuntur multi principes mūdi, vt de genere dominantium reperiantur rari, qui propter insuetudinem audire sustineant veritatem. Cum quidam felix Dominus in circulo magnatorum glorianter enumeraret diuitias, delicias, filios, vxorem, familiam; principatum, pulchritudinem, sanitatem, nobilitatem, famulos, equos, arma, famam, palatia, atque cuncta solatia, & totius suæ felicitatis absque defectu: gloriam, & magnificentiam singularem: inter alia interrogans circumstantes ait. Quid est, quod mihi deficiat inter multos Principes mundi? Cui ex aduerso, quidam sapiens ait Domine, nihil tibi deficit, nisi qui tibi denūciat veritatem adductus quidē sententia Senecæ dicentis. Vis scire, quid omnia habentibus desit? Qui dicat veritatem. Pro his omnibus notent Principes: atque amici, & consiliarij sui, quod 22. q. 5. cap. de forma: dictum est, quod, qui Domino suo fidelitatem seruare tenetur, ista sex in memoria semper habere debet: incolumen, tutum, honestum, facile, vtile, possibile. Incolumen, scilicet ne sit in damnū domino suo de corpore suo tutum, ne sit ei in damnū de secreto suo, vel de munitionibus, per quas tutus esse potest. Honestum, ne sit ei in damnū de iustitia sua, vel de alijs causis, quæ ad honestatem eius pertinere videntur. Vtile, ne sit ei in damnū de suis possessionibus. Facile, vel possibile, ne id bonū, quod dominus suus facere leuiter poterat, faciat ei difficile: nec etiam id, quod possibile erat, reddat ei impossibile: vt fidelis hæc documenta teneat iustum est. Sed quia non sufficit abstinere à malo, nisi faciat quod bonum est: restat, vt in eisdem sex supradictis consiliū, & auxilium domino fidelis præstet, si beneficiis videri vult, & saluus de fidelitate esse, quam iurauit domino suo, in his omnibus fidelem se reddere debet: quod si non fe-

Notæ, & perpen- dant prin- cipes.

cerit: meritò censebit malefidei, sicut ille, qui in eorum prauaricatione, vel faciendo, vel consentiendo depræhensus fuerit perfidus, & periurus. Et de alijs quibuscumq; subditis ad Eph. 6. ait, Serui obedite dominis carnalibus cum timore, & tremore in simplicitate cordis vestri, sicut Christo: non ad oculum seruientes, quasi hominibus placentes, sed vt serui Christi facientes voluntatem Dei ex animo, cum bona voluntate seruientes, sicut domino, & non hominibus. Ex quibus omnibus intelligant Principes se locum Dei tenere in terris, non ad se extollendum, sed ad se considerandum, & ad dirigendum suos subditos in gloria eius, qui constituit eos loco sui Principes super terram.

ARTICVLVS TERTIVS.

Quanti periculi sunt apud Principes ignorantia, & negligentia in regendo: & de tribus generibus impiorum, qui aduersantur iustitiæ Dei.

Tertio est necessaria Principi iustitia radiosa, qua, scilicet sciat perspicaciter intelligere, qualiter valeat bene sibi subditos gubernare. Et de hac iustitia psal. subdit. Æquitatem vidit vultus eius. Vltus nempe, qui à volendo dicitur, tunc in Principe æquitatem videt, cum iuxta illius facultatem mens eius in amoroso zelo inuigilat super populum suum, vt videat quæ in suo dominio iuste, siue iniuste fiunt. Plurimi namque in hoc sæculo dominantes, vel, vt quietius fruantur mundo, vel, ut excusabiles videantur populo, seu aliter operantes peccata alienis oculis vident, atque scienter nesciunt: iniustitias, & nequitias, quæ in eorum dominio pertrantur, non notantes. Quanti criminis sit huiusmodi ignorare his, quibus incumbit populos gubernare? O ignorantia affectata, quot iniustitiarum, iniquitatum, atque iniuriarum in mundi dominis es mater & nutrix? Quot reddis scelera impunita, quot fidelissimos dominos reddiscordialissimos inimicos? Hanc ignorantiam admirans Eccl. 4. ait: Vidi calunnias, quæ sub sole geruntur, & lachrymas innocentium, & consolatorem neminem, nec posse resistere violentiæ eorum cunctorum auxilio destitutos: & laudau magis mortuos quā viuentes. Harum

Iustitia necessaria volentibus principari.

A Harum autem iniquitatum voluntaria, & affectata ignorantia Principis causa est, dicente psal. Nolu it intelligere, vt bene ageret. Non enim ait, non intellexit: sed noluit intelligere. Quod quidem nihil aliud est, quā quodammodo secretè his omnibus iniquitatibus consentire. Vnde. 86. di. cap. faciētis, dicitur: Facientis proculdubio culpam habet, qui quod potest corrigere, negligit emendare: & negligere, cum possis deturbare peruersos, nihil aliud est, quā fauere. Vnde Sap. 6. Principes admonentur, cum dicitur: Diligite lumen sapientiæ omnes, qui præestis populis. Ex his utique sepe fit, vt multiplicatis sceleribus, iniustitijs, iniquitatibus, & alijs innumeris malis irritata, & perturbata iustitia Dei, sicut Princeps scienter ignorare voluit corrigenda: sic sapienter Dei iustitia velit illum inescire futura super eum extermina, & flagella, sicut dicitur Eccl. 10. Regnum de gente, in gentē transfertur pp iniustitias iniurias & contumelias, & diuersos dolos. Inter quos dolos ignorantia Principis concupita, & affectat: super omnes alios obtinet principatum: immo, quod magis timendum est, quilibet in quocunque officio, vel dominio constitutus, omnia illa de necessitate tenetur scire, & etiam iuxta posse absque negligētia executioni mandare, quæ ad suū officium pertinere noscuntur: aliter ad satisfaciendum læsis remanet obligatus, sicut patet extra de iniuris: & dam. cap. si culpa. Ratio autem huius est, sicut ibidem patet, quia talis ignorantia, vel negligētia in talibus sunt quædam causæ efficaces omnium damnorum, quæ ex his eorum subditis subsequuntur. Ideo dicitur in eodem cap. Qui occasionem damni dat, damnū deditisse videtur. Sed ne in hæc pericula ruat prouidus Princeps attendat, quid spiritus veritatis per suum Euangelitām præcipiat, cum in Apoc. subdit: Atrium verò, quod est foris templum, eijce foras. Templum utique Salomonis minoris mēsuræ erat, quā atriū, cum esset 60. & 30. cubitorum in latitudine, vt dicitur. 3. Reg. 6. atrium verò centū cubitorum erat tam in longitudine, quā in latitudine, vt dicitur Exo. 27. Et Ezech. 40. Quid igitur per atrium, nisi multitudo peccantium signatur, quæ, respectu iustorum, qui Dei sunt templum, incorporabiliter maiori numero in quolibet principatu reperitur? Hoc nempe atrium foris templum esse dicitur: quia sceleratorum multitudo tam aliena est à contemplatione, seu cognitio-

ne diuina, vt nec diuino amore incalēscāt, nec diuino tremore contremiscant, nec aliquo modo habeant Deum præ oculis eorū. Hi sunt, de quibus Zach. 7. dicitur: Auertentur scapulas recedentes, & aures suas aggrauauerunt, ne audirent: posuerunt cor suum, vt adamantem, ne audirēt legē. Quia igitur Princeps minister iustitiæ Dei est: ideo tales sceleratos homines, qui à se eijciunt Deum per iustam punitionem ostendere debet eiectos esse à iustitia Dei. Et hoc est atrium, quod est foris templum Principis eijcere foras. Aduertere tamen debet discretus Princeps, quod tria sunt genera iniquorum aduersantium iustitiæ Dei, qui, quasi atrium permanens foris templum eijci debent per prudentiam eius. Primi sunt iustitiæ corruptores, secundi iniustitiæ operatores, tertij sunt iustitiæ subuersores.

De 12. generibus impiorum, quæ corrumpunt iustitiam dominandi. Cap. 1.

Duos primos itaque impiorum genus, qui aduersantur iustitiæ domino norum sunt iustitiæ corruptores. Hi sunt, qui non tantum sibi, sed & populo principatus reuerentiam, Principis animæ, & corpori, & statui aduersantur Ecclesiæ: nec tantum ponunt Principem in odium Dei, verum etiam in odium amatorum suorum, & totius populi sui. Huiusmodi sunt ambitiosus in domino, adulator in palatio, partialis in populo, accusator in thalamo, falsus iudex in consistorio, detractor in occulto, passionatus in consilio, auarus in officio, iniurians clerico, concussor in territorio, inuidiosus in consortio, atque inhabilis beneficio, & officio: à quibus omnibus debet dominus se custodire, quia illud est atrium, quod est foris templum eijcere foras.

Duos genera impiorum corruptores iustitiam.

Quod à principibus corrigedi sunt blasphemus, iurarius, iustores, & quicumq; alij scelerati. Cap. 2.

Secundum autem impiorum genus sunt in iustitiæ operatores. Et licet talium multitudo sit magna, qui tantum atriū, quod est foris templum, per discretū Principem puniendi sunt: tamen causa breuitatis specialius disseramus de tribus. Primi sunt blasphematores nequissimi, & maledicti maledicti. Hi verò inter oēs scelestos ob-

Blasphemus.

A tinent principatum. Vnde glo. super illud Esa. 18. ad populum terribilem inquit: Omne peccatum, blasphemia comparatum, leuius est. Ideo secundum leges imperiales ultimo supplicio mortis blasphemus plectendus est, vt patet in Aut. vt non luxu. contra natu. circa medium coll. 6. Ideo, qui libet Princeps omnium blasphemiaru, quæ sunt sub eorum dominio, propter negligẽtiam puniendi, seu corrigendi indubiẽ par ticipes fiunt, sicut ex præcedentibus patet. Horrendum verò putaretur; Principem in terra sua idolatriam sustinere; & tamen horribilius est blasphemos transire impunes, cum idolatria debitum cultum auferat Deo, blasphemia verò debitum honorem auferat à summo Deo, & contumeliam infert. O quot denarios lucrari possent mundi Principes, & officiales, eorum condemnando blasphemos: quamtiq̃ spiritualis meriti foret, qui hoc faceret zelo Dei? Non enim minus potest operari iustitia in bono opere, quam operetur nequitia in opere malo. Nam si tanti demeriti est iniquis operibus non obuiare, sicut dictum est: quanti igitur meriti erit talia nequitia opera impedire? Secundi scelesti homines sunt lufores. Quid enim est ludus, nisi fomes. iniquitatis, & cupiditatis, domestica predatio, vsuraria labe, mendaciorum, atque nugarum fedula mater, fons diuinæ negationis, crudelis blasphemia pater, corruptio populorum, scandalum proximorum, pernicax, inobediẽtia filius, amissio temporis, discordiarum, & homicidiorum multorum origo, immane desperationis baratrum, idolorum cultus, inerta seignicies, ocij nutrimentum, diffamationis titulus, atque multarum stultiarum ludibrium singulare. Quæ omnia esse vera nõ tantum sententia Sanctorum clamat, verum etiam experientia manifestat. Dominorum igitur omnino officium est causam tantorum malorum excidere, ludos prohibere, ludentes punire, baraterices exterminare, taxillos, ac ceterorum instrumenta ludorum, & illa tenentes condemnare cum omnium prædictorum scelerum, & malorum apud iustissimum Deum habeant reddere rationem, si noluerint, vel negligentes fuerint, cum potuerint obuiare. Vnde extra de homici. cap. 3. sicut dignum est, dicitur: Non caret scrupulo concessiois occultæ, qui manifesto facinori desinit obuiare. Tertij quoq; scelestes, & pernitiosi sunt vsurarij, tanquam domestici latrones. Sed dimissis quæ tan-

Lufores.

Vsurarij.

gunt vsurarium atque Deum: quid enim aliud, quo ad proximum est vsura, nisi eradicatio charitatis, fons proprij amoris, omnis veræ amicitia corruptela, mater deceptionum, legale latrocinium, dolosa pietas, pauperum homicida, impia in propinquos, proditiosa in proximos: inquietus cancer contagiosus morbus, damnosa vtilitas populorum, demum infernalis laqueus animarum multarum: sicut de hoc latius patet. in fra in sermone. 44. Et licet multi ex vsurario manifesto illaqueentur, & periclitentur: mundi tamen Principes Domini, & Rectores nescio qua insensibili cupiditate mutua di ad vsuram, dum directe, vel indirecte perhibent libertatem, maiorẽ excommunicationem incurrunt, sicut manifeste patet in elemen. de vsu. cap. ex graui: & omnem illam vsuram satisfacere obligatur, quam eorum licetia, vel fauore vsurarij lucrati sunt, si per recipientes vsuras non fuerit satisfactum. In qua sententia Sco. & omnes Doctores concordant. Ex quo patet perniciosius esse scelera approbare, quam scelera perpetrare. Quod intelligens ecclesia sancta vsurarij excommunicat excommunicatione minori: eum verò, qui ei perhibet libertatem, excommunicat excommunicatione maiori. Et quod mirabilior infamia est, si vsurarius satisfacere obligatur, recipit vnde satisfacere (si penitet) possit: sed si per Principis libertatem à saneratore, acquiratur vsura, sicut dictum est, Princeps remanet obligatus: & de suis satisfacere debet nisi vsurarium satisfacere cogat. Sunt verò multi alij scelerati gladio, & igne omnino exterminandi: sicut sunt hæretici pertinaces, puerorum concubitores, impij malefici, & diuini, sacrilegi, homicidæ, & cõsimiles omnes.

Quam impium sit non punire, vel defensare pestiferos viros: ac septem rationibus demonstratur quare puniri debent. Cap. 3.

Tertium verò hominum genus, quasi atrium ei sciendum foras, sunt iustitiæ subuersores. Hi sunt, qui subspetie pietatis veritatem iustitiæ persequuntur, nocuos, & obstinatos à pœnis debitis liberantes, seu liberare curantes: ideo eodem supplicio, quo & malefactores, merentur à Deo plecti. Vnde. 3. Regum. 20. scriptum est, q̃ sanctus Dei propheta ad Achab inquit,

A inquit. Quia dimisisti vitum, scilicet Bena-dab regem Syriæ dignum morte, anima tua erit pro anima eius, & populus tuus pro populo eius. Quã autem sit impium, & crudele liberare, vel defensare homines pestilentes, & obstinatos, & sanctissimum sit zelo iustitiæ illos condigna pœna punire, probari potest multiplici ratione autoritatibus, & exemplis. Primò, ne multiplicentur iniquitates: secundò, ne destruat mundi pacificus status, & virtuosa vita. tertio, quod tales pestilentes diaboli zizania nuncupatur: quarto, ne ceteri corrumpantur ex eorum pestifera vita: quinto, vt ceteri contremiscant: sexto, vt saluetur anima peccatoris: septimò, vt domini confortentur iustissimo Domino Deo. Prima ratio est, quia tales homines scelesti puniri debent, ne multiplicentur iniquitates. Si enim scelera transeunt impunita, & impietatibus laxentur fræna: quis saluabitur in hoc sæculo nequam? Sunt enim plerique, qui semper prædicant pietatem, & tamen operantur iniquitatem: dũ vel facto, vel verbo disciplina iustitiæ contradicunt. Sed querimus ab his impijs, an erudiendi sunt paruuli, & corrigendi, saltem quantiscunq; leuibus flagellis, qui si ad tantam insaniam deuerint, quòd dicant non: restat igitur, vt dimittantur omnibus vitijs, & insanijs, ac per hoc minus curentur, quam canes, & asini, & equi: & minus etiam curandi sunt: cum disciplina huiusmodi adhibenda sit animalibus, & non filiis, & melioratio per disciplinam alijs animalibus quærenda sit, filij verò poenitus negligendi, & in omnẽ deteriorationem, & pessimationem abire dimittendi contra scripturam Prouerb. 29. Puer, qui dimittitur voluntati suæ, confundet matrem suam. Sic vtique homines scelesti, & obstinati republicam matrem eorum confundunt, dum multiplicantur in ea iniquitates, sceleribus impunitis. Secunda ratio est, ne destruat pacificus mundi status, atque virtuosa vita, cum tota iniustitia cumulatur. Est enim iustitia virtus communis, cum per eam homo ordinatur ad Deum, ad seipsum, & ad proximum suum. Vnde Raba. de natura rerum ait, Iustitia est habitus animi vniciuiq; tribuens propriam dignitatem. In hac diuinitatis cultus, in hac humanitatis vita, in hac æquitas totius vitæ conferuatur. Igitur cum, destructa iustitia, nulla in republica virtus, nulla denique pax subsistere posset: manifeste patet, quod qui verbo, vel opere iustitiæ aduersatur: sub-

Primario

Secundario

merisionem cunctarum virtutum, & pacis procurare contendit. Amplius. Cum homines animalia etiam sint, non ideo, quia animalia sunt extra disciplinam esse debent: quoniam ex hac causa nulli animalium esset impendenda disciplina. Sed nunquid, quia rationales sunt, disciplina ab eis abijcienda est? Absit. Nunquid ideo erunt negligendi, & viliores, quantum ad hoc, cæteris animalibus reputandi, quia ratione vtuntur? Quis tantæ insanie est, qui hoc affirmet? Ex his patet, quòd, quia homines sunt incõparabiliter nobiliores ceteris animalibus, ac p̃statiores, & p̃ciosiores, & prouiores, & magis nociui fiunt ex mala cõsuetudine vitiatorum, magisque perturbant ciuilem pacem, quam alia animalia: ideo maiori disciplina custodia sunt custodiendi, seu curandi, & per iustitiam refrenandi. Tertia ratio est, quia tales homines pestilentes diaboli zizania nuncupantur: ideo eradicari necesse est. Iustitia enim omnium virtutum dicitur semen. Vnde Prouerb. 11. Seminanti iustitiam merces fidelis. Et hoc est semen, quod Dominus seminat in mundo, quasi in agro suo. Vnde Mat. 13. Simile est regnum cœlorum homini, qui seminat bonum semen in agro suo: cum autem dormirent homines, venit inimicus eius nocte, & super seminauit zizania in medio tritici, idest viros pestiferos in medio iustorum. Et sequitur: quòd dixerunt serui Domino suo: Domine, nonne bonum semẽ seminasti in agro tuo? vnde ergo habet zizania, idest homines pestilentes. Et ait. Inimicus homo, idest diabolus hoc fecit. Dicitur autem diabolus homo à primo homine ab eo deuicto. Sed audaci infamia obijcere solent huiusmodi falsi misericordes, q̃ serui patris familias dixerunt Vis eamus, & colligamus ea? Et ait Non: ne forte colligentes eradicetis cum eis triticum: finite vtraq; crescere vsque ad messem. Quibus respondemus, quia manifestum est illud non respondisse, seu præcepisse, nisi, vt solum modò triticum parceretur. Nullo enim modo parcere voluit zizanijs in detrimentum tritici: ideo vbi non potest parci eis sine tritici nocumento, nequam voluit parci eis. Vbi igitur impij, & obstinati in consumptionem, vel diminutionem populi Dei crescunt, nullatenus crescere sinendi sunt, sed omnino eradicandi: & hoc per corporalem mortem, quando alias eradicari non possunt. Quia, si quis dixerit, quòd hi, qui modo zizania sunt, possunt triticum fieri, & ad viam veritatis conuer-

Tertia ratio

Responso ad oviã.

H

A uerti: verum utique dicit: sed quando conuertantur in triticum huiusmodi contumaces, & pertinaces, utique non est certum. Quod autem per illos illi, qui triticum sunt, zizania fiant, hoc euidenter patet: simplices autem, & ineruditos altitia sua incredibili falsitate subuertunt. Insuper pauca zizania multum tritici segetem facile suffocant, & subuertit. Difficilem enim admodum, atque raram videmus obstinatorum hæreticorum conuersionem, facillimam autem, & crebram fidelium subuersionem. Quam bonum conuersionis huius errorum, & paruum est, & rarum, atque difficile, & eousque incertum, ut nihil, propter quod meritò sperare possit, appareat, malū verò, quod incessanter irrogant, magnū utique est, sicut incendium, seu pestis, facile, atque crebrum, & in super euidens, atque certissimum. Quis igitur non videat, quia vita adeo pestilens, atque perniciofa paucorum tota festinatione de medio, sicut incendium, tollenda sit: ne dum vana spe paucis parcitur, per eos irreparabilis multitudo perdatur? hoc est enim, ac si diceretur, quod paucis lupis in medio gregis existentibus, gregemque incessanter lacerantibus, ac deuorantibus parcatur: quia forte Deus faciet illos oues, vel agnos. Etiam idem quoque est, ac si diceretur, dimittendas esse pocas faces ardentes in medio siluæ lignorum germinantium, ipsam siluam incessanter exurentes: quia forte Deus faciat illas arbores fructuosas. Etiam idem est, ac si diceretur, paucos leprosos dimittendos esse in medio sanorum, assiduo contagio ipsos corruptentes, & inficientes, quia forte Deus sanabit illos. Non enim attendunt, quod facilius sanuat lupina rabies in gregis consumptionem, quam mansuetudo ouina transeat in lupi conditionem, & incendium à facibus ad arbores facilius diffiliat, quam fertilitas, atque viror ab arboribus ad faces. Sic lepræ contagium facilius à leprosis deriuatur ad sanos, quam ab ipsis sanitas ad leprosos. Ideo dicitur. 6. q. j. cap. ex merito. Deteriores sunt, qui vitam, moresque bonorum corrumpunt, his, qui substantias aliorum, prædiciaque diripiunt. Quarta ratio, & dependes ex iam dicta est, ne ceteri corrumpantur ex eorum pestifera vita. Si bestiarum malæ, videlicet, vrsi, leones, lupi, & serpentes, atque dracones ferro, & igne exterminandæ sunt pro salute corporum humanorum, quæ deuorant, & occidunt: quæ tomagis bestiarum spirituales pro animarum sa-

Conuersio hæreticorum rara, atque difficilis.

lute, quas seducendo, & subuertendo spiritualiter deuorat, interimunt separantes eos à Deo, qui vita est omnium animarum, omni bello, & gladio exterminandæ sunt. Blasphemus incorrigibilis, aut inemendabilis Sodomita sic sunt in republica, ut morbida oues in grege, & sicut membrum cancrosum incurabiliter, iugiterque serpens in humano corpore. Igitur idem est faciendum de eo pro reipublicæ utilitate, quod faciendum est de huiusmodi oue, vel membro pro salute gregis, atque humani corporis. Nonne nocius humor, qui corpus humanum corrumpit, per amarâ medicinam eripitur, seu eijcitur, & purgatur. Sic ab impijs populis purgari debet, ne pereat multitudo. vnde. 23. q. 4. cap. est, iniusta, ait Amb. Innocentem tradit exitio, qui liberat multorum exitia cogitant. Et in fi. cap. ait, cum vni indulget indigno, ad plationis contagium prouocat vniuersos: facilitas enim veniæ inuentium tribuit delinquendi. Hæc ille. Sed contra hoc videtur, quod ponitur. 23. q. 5. cap. de occidendis, & cap. j. vbi petit ecclesia reos non occidi. Ad quod respondet glo. Amb. ibi supra loquit de incorrigibilibus, sicut in. 23. q. 5. cap. prodest. Et de talibus incorrigibilibus, maximè intellige in præfati sermone loqui. Proinde Exo. 22. præcipiendo Dominus ait, Maleficos non patieris viuere. Quinta ratio est, ut ceteri contremiscant, si etiam sint corrupti, vel non corrupti. Exemplum enim violentæ, & manifestæ mortis ceteros terret, qui ad similia scelera inclinantur. Videmus, secundum August. ferocissimas bestias propter poenas, & verbera constat à maximis delectationibus recedere. Inter multos canes, percussio vno, atque lametate, reliq. fugere solent: sic etiam vno peccatore punito, ceteri expauescunt. Sexta ratio est, ut saluetur anima, peccatoris, dum habet penitentiæ tempus: quia forte obstinatus interiret alias, vel in mortali culpa subitanea morte periret. Cum. n. dubium non est, quod morti corporali hominum occurrendum sit etiam eis inuitis, & quod extrahendi sunt de aqua, & igne, ea violentia, quam requirunt pericula ista: & etiâ, ne in ea se præcipitent, & aliter cadant omni studio auertendi. Si enim morti corporali brutorum tanto opere cõsulendum est, si tanta solertia de puteis, aut foueis, aut alijs periculis extrahuntur, ut occurratur eorum corporali neci: quæto fortius ista faciendum est, ut occurratur morti hominum corporali, incomparabiliter magis spirituali. Inter

li. Inter hos maximè puniendi sunt, qui obstinatorum iustitiâ faciendam esse denegant, tanquam iustitiæ pessimi subuersores, tanquam impediens iustitiâ fieri. Ex quo cuncta scelera impediuntur, & corriguntur, quos tandem eadem iustitiâ, quam impij persecuti sūt futuro in seculo seuerissimè psequetur. Septima ratio est, ut Principes, ac Rectores conformentur iustissimo Domino Deo, cuius vicem in terris gerunt. Cum enim peccator in vltimo fine cum culpa mortali reperitur à Deo in flexibili iustitiâ condemnatur, sicut per prophetam comminatur dominus dicens, Cum acceperò tempus ego iustitias iudicabo. Terribile quidem verbum, quod Deus non tantum iudicabit peccata, sed etiam iustitias, id est bona opera: subtili discussione examinabit. Et iterum ait. Deus iudex iustus, fortis, & patiens, nunquid irascetur per singulos dies? Iustus verò est, qui præce, vel munere non corrumpi potest. Vnde Prouer. 6. zelus, & furor viri non parcat in die vindictæ, neque acquiescet cuiuscunq. præcibus, nec suscipiet pro redemptione dona plurima. Fortis, cuius sententiâ nullus poterit contraire, Iob. 9. Deus, cuius ira nemo resistere potest. Patiens quoque est: quia non ex ignorantia, sed ex misericordia, & patientia expectat vsque ad horam mortis. Ideo Eccle. 5. peccatorem admonet dicens: Ne dixeris, peccauit: & quid accidit mihi triste, quasi dicat. Non contemnis patientiam Dei, nec illum reputes ignorare peccata tua. Et additur, altissimus enim est patiens redditor. Has igitur tres. Dei virtutes Principes imitentur, nulli, ut diximus, scelerato parcendo, cum Deo volente peruenerit ad eorum manus. Nam fructus diuinus est iustitiâ recedenti, ut dicitur. 3. q. 9. cap. vltimo. Periculosa igitur res est, & iustitiâ inimica, pro impunitate scelerum: quorumcunque assentire præcibus. Simile consimilia non abhorret: coruo nunquam extrahit oculum: coruus: capto porco, dum clamat, ceteri porci id sentientes clamando in eius auxilium currunt. Captus in scelere obstinato Sodomita seu alio criminoso, in eius tutelam sub palio pietatis solent consimiles pietatis fundere preces, impendere dona, interponere amicos, & ad subuersionem iustitiæ totam concutere parentelam, sed dominus: circumspectus poterit cognoscere in hoc sceleratos, cum impunitati scelerum fauent. Et à vera iustitiâ minimè poterit flecti propter iustitiâ vigorosam, quia iustus Dominus.

Septima ratio.

li. Inter hos maximè puniendi sunt, qui obstinatorum iustitiâ faciendam esse denegant, tanquam iustitiæ pessimi subuersores, tanquam impediens iustitiâ fieri. Ex quo cuncta scelera impediuntur, & corriguntur, quos tandem eadem iustitiâ, quam impij persecuti sūt futuro in seculo seuerissimè psequetur. Septima ratio est, ut Principes, ac Rectores conformentur iustissimo Domino Deo, cuius vicem in terris gerunt. Cum enim peccator in vltimo fine cum culpa mortali reperitur à Deo in flexibili iustitiâ condemnatur, sicut per prophetam comminatur dominus dicens, Cum acceperò tempus ego iustitias iudicabo. Terribile quidem verbum, quod Deus non tantum iudicabit peccata, sed etiam iustitias, id est bona opera: subtili discussione examinabit. Et iterum ait. Deus iudex iustus, fortis, & patiens, nunquid irascetur per singulos dies? Iustus verò est, qui præce, vel munere non corrumpi potest. Vnde Prouer. 6. zelus, & furor viri non parcat in die vindictæ, neque acquiescet cuiuscunq. præcibus, nec suscipiet pro redemptione dona plurima. Fortis, cuius sententiâ nullus poterit contraire, Iob. 9. Deus, cuius ira nemo resistere potest. Patiens quoque est: quia non ex ignorantia, sed ex misericordia, & patientia expectat vsque ad horam mortis. Ideo Eccle. 5. peccatorem admonet dicens: Ne dixeris, peccauit: & quid accidit mihi triste, quasi dicat. Non contemnis patientiam Dei, nec illum reputes ignorare peccata tua. Et additur, altissimus enim est patiens redditor. Has igitur tres. Dei virtutes Principes imitentur, nulli, ut diximus, scelerato parcendo, cum Deo volente peruenerit ad eorum manus. Nam fructus diuinus est iustitiâ recedenti, ut dicitur. 3. q. 9. cap. vltimo. Periculosa igitur res est, & iustitiâ inimica, pro impunitate scelerum: quorumcunque assentire præcibus. Simile consimilia non abhorret: coruo nunquam extrahit oculum: coruus: capto porco, dum clamat, ceteri porci id sentientes clamando in eius auxilium currunt. Captus in scelere obstinato Sodomita seu alio criminoso, in eius tutelam sub palio pietatis solent consimiles pietatis fundere preces, impendere dona, interponere amicos, & ad subuersionem iustitiæ totam concutere parentelam, sed dominus: circumspectus poterit cognoscere in hoc sceleratos, cum impunitati scelerum fauent. Et à vera iustitiâ minimè poterit flecti propter iustitiâ vigorosam, quia iustus Dominus.

minimè valet flecti propter iustitiâ amorosam, quia iustitiâ dilexit: nesciet etiam flecti propter iustitiâ radiosam, quia equitatem vidit vultus eius. Quæ omnia misericordia summi Dei omnibus Principibus, & gubernatoribus mundi largiri dignetur Christus Iesus, qui cum patre, &c.

DOMINICA SECUNDA in Quadragesima.

De mane ordo eorum, quæ in occurrenti septimana dicenda sunt.

Ite est filius meus, dilectus, in quo mihi bene complacui, Mat. 17. & in euangelio hodierno. Dilatamini dilectissimi fratres, dilatamini in charitate. Nam facile quidem est omnia adimplere mandata Dei, cum cor peruenerit ad latitudinem charitatis, teste propheta dicente. Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum. Quod quidem, ut melius adimpleretur in vobis, isto mane dicemus de illo mandato dilectionis, quod adimplere tenentur filij ad parentes. Ad cuius obseruationem obligant, & inducunt vniuersæ leges. Hodie autem infra diem tractabimus de 12. sceleribus, quæ in mundo charitatem extinguunt, propter quæ super populos sceleratos esfunduntur feuera, & dura Dei iudicia. FERIA 2. declarabimus signa, per quæ sapientes prouidere poterunt, & cognoscere, quando propter talia scelera diuina iudicia futura sint: hoc est propinquitatem eorum. FERIA 3. palam faciemus. 12. manifestissimas rationes propter quas impij, & populi scelerati, & aduersarij charitatis habentes de proximo, & ante oculos talia diuina iudicia preparata: illa non considerant, non intelligunt, neque cognoscunt. FERIA 4. tractaturi sumus de multiplici ignorantia mundi: & quæ sit culpabilis, & quæ non: & quæ mala ex ignorantia generentur. FERIA 5. manifestabimus asperitatem tormentorum infernalium, quæ stulti, & improvidi peccatores experientur. FERIA 6. satisfaciamus admirationi quorundam, qui mirantur quare multi sunt vocati, & etiam pauci sunt electi, & qui finaliter saluandi sunt. Sabbato aperitis rationibus ostendemus, quanto ceteris paribus:

A paribus melius fit facere aliquid bonum ex voto, q̄ ex propria voluntate, seu libertate.

DOMINICA SECVNDA. in Quadragesima.

De honore parentum.

Sermo XVII.

Ic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui. Iterum, vt supra. Magna virtus, reuerentia paternalis. Tam magna quidem, vt eam perfecte vellet implere in semetipso. filius Dei Christus. Tam digna, & necessaria, vt omnia admiranda, quæ Christus inter homines operabatur, ad paternam gloriam referebat: tanq̄ue grata, vt quemlibet huius mandati obseruatorem dicat Dominus Iesus filium suum, cuius dignatur per regenerationis gratiam se facere patrem, mystice de tali filio dicens: Hic est Filius meus dilectus, vt supra. Licet enim de hoc præcepto tractauerimus in quadragesimali de Christiana religione: nihilominus iterum de eodem scribere non piget: tum propter eius excellentem vtilitatem: tum quia vltra illa, quæ ibi scripta sunt, plura non minus vtilia hic superaddere procuravi. Proinde tria de hoc præcepto contemplerur. Primo peruersorum filiorum occasionem, secundò bonorum filiorum remunerationem, tertio malorum filiorum punitionem.

ARTICVLVS PRIMVS.

De septem occasionibus, ex quibus filij fiunt parentibus inobedientes.

Prima contemplatio est de peruersorum filiorum occasione. Septem vero possunt assignari causæ, quare filij parentibus sunt impij, & rebelles. Prima est filiorum malitia, secunda filiorum auaritia, tertia est filiorum superbia, quarta est filiorum luxuria, quinta parentum negligentia, sexta diuina iustitia, septima cõdigna vindicta.

Quod propria malitia filiorum sepe efficit eos parentibus inobedientes. Cap. 1.

Prima causa filiorum malorum, & parentibus inobedientium est filiorum malitia. In tantum est humana natura corrupta peccatis,

q̄ oēs degenerat ab instituta natura: nec tantum obliuiscuntur corporalis, sed et ipsi patris aterni. Nam 2. q. 7. cap. non potest, dicitur: Non potest erga homines esse fidelis, qui Deo extiterit infidelis. Contra quos ad Ro. j. dicitur: Plenos iniquitate. Et sequitur, parentibus non obediens. Sunt autem tales consimiles viperis, de quibus naturales Philo. dicunt, quod generatio filiorum interemptio est parentum: Nam masculus cum genuerit filium, cito moritur: mater autem parere non potest, nisi scisso ventre, cum sui morte filios perducit in lucem. Sic etiam multi filij nequam, quod ita crudeliter parentes tractant, quod sæpe tam ex dolore, quam ex ceteris impietatibus filiorum parentibus breuiatur vita. Ad quod Io. Batista. Lu. 3. terribiliter intonat dicens: Genimina viperarum, quis ostendit vobis fugere a ventura ira?

Quod auaritia sepe efficit filios erga parentes irreuerentes. Cap. 2.

Secunda causa malorum filiorum est eorum auaritia. Inter deteriora iuuentutis signa futuræ indolis nequam auaritia estimatur: quia quasi contra naturam est, & profundæ malignitatis indicium monstrat. Hinc est enim, quod crescente ætate, & virtute non obstitente, auaritia crescit: totumq; virus nequitie a filiis effunditur in parentes. Si in manibus talium venerit substantia domus, vt miseris, & miserabilibus genitoribus suis, quibus filij denegant necessaria vitæ, continuè optant mortem, continuèque cruciatu molestant, eos displicentis malignis, verbis iniurijs, iniurijs contumeliosis, & modis opprobriosis. Vnde talium filiorum parentibus cõsulit Ecc. 33. dicens. Filio nō des potestatem super te in vita tua: & nō dederis alijs possessionem tuam; ne forte te peniteat, & depreceris pro illis, dum adhuc superes, & aspiras. Et sequitur: Melius est enim, vt filij tui te rogent, quam te respicere in manus filiorum tuorum. Nam, si aliter feceris, vt testatur Esa. 49. adhuc dicent in auribus tuis filij sterilitatis tuæ. Angustus est mihi locus, scilicet, quia habeo filios, & vxorem: & fac mihi spatium, vt habitem, scilicet sine te. De his patet exemplum in Absolon. Dauid filio, qui, vt dicitur 2. Reg. 15. expulit de regno patrem, impièque ad mortem persecutus est eum. propter auaritiam suam.

Similit.

Auaritia maximam contrariam turā suam videt.

Quod

De honore parentum.

A Quod quandoq; superbia filiorum parentibus efficit eos rebelles. Cap. 3.

Superbia filiorum nequam.

Tertia causa filiorum nequam, est eorum superbia. Qui, nondum apertis oculis, imprudentes, & inexperti parentes sapientes, & canos despiciere non verentur. In quorum genitorum persona gentium, & dolentium dicitur Esa. j. Filios enutriui, & exaltaui: ipsi autem spreuerunt me. De filio prodigo Luca 15. exemplum patet: qui sprete sapientia patris, sumptaque substantiæ parte, patrem reliquit, dissipauit substantiam, vixit luxuriosè: demum que poenitens miser, & miserabilis ad patris canos capillos lachrymabiliter reuersus est.

B Sepius lasciuia, & carnalis vita facit filios parentibus inobedientes. Cap. 4.

Vnde inobediencia filiorum erga parentes.

Quarta causa est luxuria eorundem. Satis nempe manifestum iudicium est, quod filij, & filie philocapti sunt, a sapientibus iudicatur inobediencia ad parentes. Cuius ratio est, quia amor sædus alicubi applicatus, a parentibus segregat filiorum corda. Inde sæpe euenit, quod iuuenis accepta vxore se inordinatè diligit eam, moleste fert suorum parentum onus: quotidieque inter murum, & socrum oriuntur rixæ, augmentantur discordiæ, & multiplicantur iniuriæ. Nurusque, quia ei maritus fauet, audaciori conatu infelicem socrum persequitur vsque ad mortem. Licet autem Gene. 2. Adam dixerit, quam obrem, id est propter vxorem, relinquet homo patrem suum, & matrem suam: nec tamen ait, persequetur patrem suum, & matrem suam: Licet quandoque in causa sit socrus, quibus ad Gal. 6. dicitur: Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legem Christi.

C Sexta causa est luxuria eorundem. Satis nempe manifestum iudicium est, quod filij, & filie philocapti sunt, a sapientibus iudicatur inobediencia ad parentes. Cuius ratio est, quia amor sædus alicubi applicatus, a parentibus segregat filiorum corda. Inde sæpe euenit, quod iuuenis accepta vxore se inordinatè diligit eam, moleste fert suorum parentum onus: quotidieque inter murum, & socrum oriuntur rixæ, augmentantur discordiæ, & multiplicantur iniuriæ. Nurusque, quia ei maritus fauet, audaciori conatu infelicem socrum persequitur vsque ad mortem. Licet autem Gene. 2. Adam dixerit, quam obrem, id est propter vxorem, relinquet homo patrem suum, & matrem suam: nec tamen ait, persequetur patrem suum, & matrem suam: Licet quandoque in causa sit socrus, quibus ad Gal. 6. dicitur: Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legem Christi.

Quod sepe mala cura parentum facit filios indisciplinatos. Cap. 5.

Mala cura parentum facit filios indisciplinatos.

Quinta causa, est paterna negligentia. Quia aliqui non curant docere, instruere, vel corrigere filios suos delinquentes: dimittunt eos voluntati suæ, sicut Prouerb. 29. dicitur. Sicut puer, qui dimittitur voluntati suæ confundet matrem

S. Bern. de Senis, de Euan. aeterno. To. 2.

suam: quia ex tali impia libertate pueri inordinatos sequitur impetus voluptatis. exinde tales fiunt latrones, lusores, glutones, ebriosi, blasphemii, periuri, mendaces, Sodomitæ, percussores parentum, contemptores, & sæpe correctores, & cruciatores. Psal. attestante, qui ait. Filij merces, scilicet sunt parentibus, hoc est tales sunt, quales merentur. Rationemq; subdens dicit: quia, scilicet sunt fructus ventris, id est non solum sunt spirituales parentes, sed carnales. Et iterum idem ait. Alienati sunt peccatores, scilicet filij a vulua, errauerunt ab utero, id est alieni sunt a Deo: & errantes in malis moribus facti sunt parentum culpa. Et quod dementius est, cum adolescentuli transiret. 14. vel. 16. annum, cum lasciuia incipit feruentius ebullire, tunc parentes dimittunt eis. habenas propriæ voluntatis: tuncque durius, quam prius gradientes scelerum vias habituantur in malis. Contra quos Prouer. 13. Qui parcit virgæ, odit filium suum, qui autem diligit eum, instanter erudit, & multo amplius, scilicet quando diebus, & viribus conualefcit. Ideo ad Heb. 12. dicitur. Quis est filius, id est filialiter dilectus, quem non corripit pater. De neglectis filiis exemplum patet j. Reg. 4. de filiis Hely, qui male a patre nutriti, Dei iudicio extincti sunt. Quod cum audisset pater retrorsum de sella cadens fractis ceruicibus, defunctus est pro neglectis filiis flagellatus. Ad idem exemplum patet de filio a patre non correcto, qui cum ad suspendium duceretur, patre cum lachrymis ad osculum euocato, dentibus præcidit nasum dicens, quod, quia a patre non fuerat correctus, moriebatur suspendus, Ecc. 41. De patre impio conqueruntur filij, quoniam propter illum sunt in opprobrium.

Quod sepe diuino iudicio fit propter parentum culpam, quod filij parentibus sunt rebelles. Cap. 6.

Sexta causa filiorum malorum est diuina iustitia. Sæpe verò accidit, quod licet parentes studeant bene filios enutrire: attamen, quia eos non maritali, sed adultarina, & inordinata intentione genuerunt, vel plus debito dilexerunt, seu amplius, quam Deo spe adhererunt: aut quia lacte pessimarum nutricum educati sunt: vel quia fortè propter filiorum amorem per mala lucra, & alias immoderatas affectiones.

Rebellio filiorum erga parentes.

A affectiones animæ parentum in æternum perierunt: iusto Dei iudicio permittente. multi filij ad parentes videntur demones, infernales. Ideo humiliter dicant pater, vel mater illud Esa. 46. Ego feci, & ego feram, & ego portabo, & saluabo, vt supra dictum est sermo. 15. arti. 2. cap. 2. vbi est tex. decreti 56. d. cap. si gens anglorum.

In vindictam parentum sæpe filij parentibus sunt crudeles. Cap. 7.

S Eptima causa perversorum filiorum, est condigna vindicta. Digni enim ultionis iudicio plecti debent, qui parentibus sunt rebelles: vt qui patri non obediunt, à filiis contemnatur: & qui parentes expulit, à filiis expellatur: & qui parentum mortem optavit, eiusdem etiam cum desiderio expectetur, & qui opprobriosis iniuriis, & contumeliis parentes offendit, à consimilibus offendetur: & qui parentes pugnis, & calcibus, ense, vel baculo verberavit, eisdem à filiis suis verberetur, sicut dicitur Lu. 6. dicente Domino. Eadem mensura, qua mensu fueritis, &c. Eadem enim falsam filij parentibus reddunt, qualem ipsi parentibus tradiderunt: quia qualis pater, talis filius. Interrogatus cancer, quare sic retrorsum ibat: respondet, quod sic didicerat à parente. Ex obliqua riga, tortuosa linea subsequetur.

Exemplum in Corisycæ villa. Audiui à fide digno, quod nostris diebus quidam cum patrem expulisset de domo, multisque alijs offendisset iniuriis, inter alia semel per capillos, & Barbam pugnis, & calcibus per longum spatium viæ per terram traxit. Cui cum similia demum filius fecit, cunquæ per terram eisdem contumelijs pertraheretur, peruenissetque ad locum usquequo traxerat patrem, rememorans, quod sic fecit patri, intelligensque iudicium Dei, filio cum lachrymosis gemitibus, & ululatus ait: Non plus, non plus filij mi, quia hucusque traxi ego patrem meum: & tu filij mi fecisti vindictam eius. In Alexandria lombardiæ audiui, quod accidit temporibus nostris, quod cum quidam impius filius patrem capite traheret de orsum per scalam, dominus, cui demum filius eius per eandem scalam hoc idem fecit. Ecce quod filij permittuntur esse iniqui iudicio Dei, vt impietates parentum purgent, & vt sint alijs in exemplum. Vnde per uerbum filij Dei iudicia habent timere.

Exemplum D. In Alexandria lombardiæ audiui, quod accidit temporibus nostris, quod cum quidam impius filius patrem capite traheret de orsum per scalam, dominus, cui demum filius eius per eandem scalam hoc idem fecit. Ecce quod filij permittuntur esse iniqui iudicio Dei, vt impietates parentum purgent, & vt sint alijs in exemplum. Vnde per uerbum filij Dei iudicia habent timere.

ARTICVLVS SECVNDVS. E

De septem felicitatibus, quibus remuneratur filij parentibus suis debitum honorem exhibentes.

S Econda contemplatio est de bonorum filiorum remuneratione. Ait enim Exo. 20. Honora patrem tuum, & matrem, vt sis longæuus super terram. Deut. autem, 5. dicitur. Honora patrem tuum, & matrem tuam, sicut præcipit tibi Dominus Deus tuus. vt longo uiuas tempore, & bene sit tibi in terra, quam Dominus Deus tuus daturus sit tibi. Vnde, secundum Alex. fit hæc additio ibi propter explanationem. Longa uitas enim in miseria non est appetenda, promisso longæuitatis simpliciter, nisi cum successus prosperitatis alliceret: ideo præceptum Deut. quædam debet esse explanatio. Exo. determinat longæuitatem habentem coniunctam prosperitatem esse in promissione, cum dicit, vt longo uiuas tempore. In quo promittitur diuturna cōseruatio esse, & bene sit tibi: in quo promittitur prosperitas ad bene esse. Septem namque concupiscunt homines ad eorum esse, & bene esse, quæ maximè in additione Deut. comprehenduntur, quæ sunt. septem præmia, seu felicitates. Prima est longa uita, secunda est substantia multa, tertia pulchra familia, quarta odorifera fama, quinta benedictio paterna, sexta diuina gratia, septima æterna gloria.

Prima felicitas que bonis filiis datur, quæ est longeuitas felicitis uirg. Cap. 1.

P Rima felicitas est longa uita. Vnde Ecc. 3. Qui honorat patrem suum, uita uiuet longiore. Et Hiero. de honorandis patribus dicit: Humanitas talibus oblata personis, scilicet parentibus uiuendi tempus extendit, & morte dilata uicemque facientibus reddens officia nostra. Deo uiuenti commendat. Congruum est enim, secundum Alexand. quod procuratio cōseruationis uitæ. principij mereatur cōseruatione sui.

Secunda

De honore parentum.

A Secunda felicitas dictorum filiorum est multarum diuitiarum inculpabilis magnitudo. Cap. 2.

S Econda felicitas est multa substantia. Concedit enim Deus, vt qui, semota auaritia, parentibus suis est benignus, in multis licitis quoque diuitijs conualescat. Vnde Ecc. 3. Sicut qui thesaurizat, ita, & qui honorificat matrem suam. Quod intel ligi potest non solum de diuitijs temporalibus, quæ consistunt in denarijs, possessionibus, & consimilibus: sed etiam de diuitijs corporalibus, quæ consistunt in sanitate, libertate, fortitudine, &c. Insuper de diuitijs spiritualibus, quæ consistunt in ratione sensata, in scientia acquisita, in scientia inspirata, & sic de alijs.

Tertia felicitas filiorum dictorum est uirtuosorum filiorum multitudo, & gratitudo. Cap. 3.

T Ertia felicitas est pulchra, seu grata familia. Quæ quidem est tunc grata, cum filij sunt plurimi, & maxime masculi, sunt quoque forma decori consimiles patri corpore, sanimente, sensati, morigerati, uirtutibus pleni, & probi: obediens, & reuerentes: habentes cum omnibus pacem, cunctisque dilecti, & grati. In his, & consimilibus parentes in filiis iocundantur: ideo Ecc. 3. dicitur: Qui honorifica patrem suum, iocundabit in filiis suis. Filij tui sicut nouelle oliuarum, &c. Sed quanta erit iocunditas de filiis in predictis continuatis bonis? Responso, quantum homo honorificauerit parentes suos.

Quarta felicitas eorum est ueridica eorum fama. Cap. 4.

Q Uarta felicitas est odorifera fama. Non quidem hypocriticalis, & falsa, cum radicata sit in obseruatione huius præcepti. Quod quidem qui seruat, difficile est, quod cetera Dei præcepta conseruet: ex quo nempe oritur bona fama, quæ non modicus thesaurus est. Vnde Prouerb. 22. Melius est nomen bonum, quam diuitiæ multæ. Super argentum enim & aurum gratia bona. Hic autem ex honore parentum homini pro præmio etiam in hoc seculo datur. Vnde Ecc. 3. Gloria hominis, ex honore patris sui: & dedecus fi-

lij pater sine honore: & Paulo post in die persecutionis commemorabitur tui, quasi dicat, Memorabitur illius bona fama, cui, sicut in sereno glacies soluuntur peccata sua, scilicet si qua commiserit.

Quinta felicitas est benedictio suorum parentum, quæ ad multa bona illis prodest: sicut in benedictione Iacob mysticè demonstratur. Cap. 5.

Q Uinta felicitas est benedictio paterna. Solent enim pij parentes, maxime in extremo uitæ, benedicere filios reuerentes. Quod quæ tum appetiandum sit, ostendit Eccl. 3. dicēs. Benedictio patris firmat domos filiorum. Et iuste quidem, ut merito honoratio illius, à quo quis trahit esse, mercedem habeat ad bene esse: quod maxime consistit in firmitate domus, & in multis alijs, quæ notatur in benedictione, quam fecit Isaac filio suo, Gene. 27. dicens: Det tibi Deus de rore cœli, &c. In qua benedictione octo, per ordinem comprehenduntur in mysterium aliorum. Prima est gratia. Vnde dicit. Det tibi Deus de rore cœli: Ros enim gratia est in sacramentis percepta: in cuius mysterium Exo. 16. descendente manna, descēdebat pariter, & ros in deserto. Hic est ros Hermon, qui descendit in montem Syon, secundum prophetam. Secunda est abundantia. Vnde subdit, & de pinguedine terræ, frumenti, uini & olei abundantiam. Secundum enim magistrum, per frumentum cibum, in uino potum, in oleo pulmentum signat, & sic comprehendit omnem terræ fertilitatem, per quam homines diuites fiunt. Vnde psal. A fructu frumenti, uini, & olei multiplicati sunt, &c. Licet etiam mortaliter in frumento abundantia firmitatis, in uino abundantia iocunditatis, & in oleo abundantia pietatis designetur. Tertia est seruitium: ideo subdit, seruiant tibi populi, id est peccatores. Populus dicitur quasi plus pollutus: & signat malos, qui etiam diuina dispensatione quodam modo coguntur seruire iustis, & bonis. Vnde psal. Domine ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Quarta est honor. Ideo addit. Adorent te tribus, id est uirtuosi à tribus uirtutibus theologis dicti: unde Apoc. 3. Faciam, ut ueniant, & adorent, scilicet reuerendo ante pedes tuos. Quinta est timor,

L 2 ideo

Secunda felicitas est multarum diuitiarum inculpabilis magnitudo.

Grata, & pulchra familia attinet ad huiusmodi felicitatem. Vide in hac materia, quæ recitatur Ari. 1. Retbo. de uarijs gradibus humanæ felicitatis.

Octo considerantur in benedictione Isaac.

A ideo subdit, esto, idest eris fratrum tuorū dominus: quia qui inter filios amplius parentes honorat, licet sit minor ætate cætorum, Dominus erit, diuina dispensatione, & iusti iudicij sui auctoritate, sicut patet Gene. 45. de Ioseph. Sexta est reuerentia: vnde addit: Et incurrentur ante te filij matris tuæ, quia illum reuerentur ceteri eius fratres. Septima est, vindicta: ideo dicitur, qui maledixerit tibi, sit, idest erit maledictus. Si enim maledicitur vita iusti, eo ipso maledicentes maledictionibus replebuntur. Insuper, qui non appropinquat iusto, exemplum virtutis, atque iustitię non reportat, quod quidem ad maledictionis cumulum crescit. Octaua est præmium. Vnde subdit, Et qui benedixerit tibi, benedictionibus Repleatur. Magna si quidem benedictio est bene sentire de rectis, quod quidē rectitudinis præfert signum. Nam, sicut recto ligno siue lapidi nisi aliud recte lignū non cohæret, ita rectę animæ nisi mens rehta concordare non potest. Ideo ait psal. Generatio rectorum benedicetur. Hę sunt benedictiones dulcedinis, quibus parentes probi virtuosus filijs in suo fine vltimo benedicunt. Vnde ad tales parentes ait propheta dicens: Præuenisti eum in benedictionibus dulcedinis, posuisti in capite eius coronam de lapide pretioso: quæ istis octo benedictionibus ornata est.

Sexta felicitas, quam adipiscuntur filij parentibus obedientes, est gratia Dei. Cap. 6.

Sexta felicitas est diuina gratia. Vnde Ecc. 3. Honora patrem tuum, vt superueniat tibi benedictio à Deo, & benedictio illius, idest gratia in nouissimo maneat, scilicet vsque in finem perseueret. Quid est benedictio Dei, nisi bona facere eius, quia ipse dixit, & facta sunt? Cum enim Deus animæ benedicit, multa bona multiplicat ei sicut psal. dicit, Benedixit eis & multiplicati sunt nimis. Sed quia magnus Dominus est, & laudabilis nimis: cum benedicit, maxima bona facit. Vnde maxima bona sunt, quæ propinquiora fini sunt: bona autem minima dicuntur, quæ maximè à fine distant. Finis enim omnium Deus est. Sed quia Angeli plus, quàm animę propinqui sunt Deo: Ideo meliores dicuntur. Cęli in super, quia propinquiores, quàm elementa, nobiliores sunt, quia inalterabi-

les, & incorrutiiles. Insuper quia virtutes appropinquant Deo, meliores sunt, quàm animæ, in quantum perfectiores, & anime propinquiores sunt, quàm corpus, & corpus plus, quàm res temporales: ideo temporalia sunt in infimo gradu bonorum. Vnde propheta ait, Benedixit eis, & multiplicati sunt nimis: hoc de gratia gratificante, & de virtutibus intelligi debet, quæ sunt maxima bona. Nonne per fidem cognoscitur Deus, per spem certitudinaliter sperat, & per charitatem anima in eum dulcissimè transformatur, Ecce dulcissima benedictio Dei, reuerētibus filijs promissa vsq; in finē.

Desep̄tima felicitate, quam consequuntur filij honorantes parentes, quæ est gloria sempiterna Cap. 7.

Sep̄tima felicitas est æterna gloria. Vnde j. Timot. 4. Pietas, scilicet, quę ad patres exercetur, ad omnia utilis est: promissionem habens vitę, quæ nunc est, & futurę, idest glorię. Hoc idem sentire videtur ad Eph. vlt. dicens: Honora patrem tuum, & matrem tuam, quod est mādātum primum in promissione: vt bene sit tibi, scilicet in præsentia, & sis longeus super terrā, scilicet æternę glorię. Vnde psal. Credo videre bona Domini in terra viuentium.

ARTICVLVS TERTIVS.

De multiplici punitione irreuerentiũ filiorum, & de septuplici infelicitate eorum.

Tertia contemplatio est de malorum filiorum punitione. Vnde septem sunt communiter punitiones, seu infelicitates, quibus filij parentibus inobediētes plectuntur à iustitia Dei. Prima est breuitas vitę, secunda paupertas magna, tertia infelicitas, seu infelix familia, quarta mala fama, quinta maledictio paterna, sexta multa culpa, septima æterna pena.

De infelici morte filiorum malorum.

Cap. 1.

Prima infelicitas, seu punitio, est breuis vita. Solēt enim tales violenta, & subitanea morte, seu improvisa perire. Vnde ps. Subitō defecerūt, perierūt p̄ iniquitatē suā. Et super illo verbo Mat. 15. Qui maledixerit patri, vel matri, morte moriatur: ait gloria morte

De honore parentum.

A morte æternę damnationis. Nec mirum, si reputantur indigni æterna vita, etiam reputantur indigni hac vita p̄nali, quæ eis diuino iudicio repente subtrahitur, cum alijs peccatoribus ad penitentiam concedatur. Vnde Deut. 21. præcepit Dominus dicens: Si genuerit homo filium contumacem, qui non audiat patris, vel matris imperium, dicent senioribus ciuitatis: Filius noster hic proteruus, & contumax est, comestationibus, & luxurijs vacat, lapidibus eum obruet populus. Ex quo patet, quantum sit reatus transgressionis huius præcepti: quia contra illud peccantes ob huius peccati detestationem eximuntur à præsentia diuinę maiestatis, seu pietatis. Vnde Ezech. 18. Nolo mortem peccatoris, &c. De istis autem propter repentinam mortē, qua plectuntur econtrario videtur dicendum, nolo vitam huius peccatoris, sed vt morte repentina intereat, vt pereat in æternum, vt patet. 2. Regis. 18. de Absalon, qui, quoniam persecutus patrem suum Dauid proprijs capillis ad arborem suspensus, & lanceis transossus, atque peremptus est. Iterum stupendum exemplum accidit in Chalonia diebus nostris, in ciuitate Sui prope valentiam de iuvene quasi, 18. annorū, qui parentibus inobediens, latro, & criminofus effectus est propter mala sua opera captus, & patibulo suspensus: Iamque illo defuncto, & adhuc in patibulo pendente, cum esset omnino inberbis: vidente, ac mirante cuncto populo, paulatim emittit barbam, mutat faciem. capilli capitis p̄dēt gradatim senescēs, ac canēs vsq; ad decessit senectutē: & quasi nonaginta annorum ætatem ostendens, cuncto populo admirabilis factus est. Cucurrit ad miraculum Episcopus cum vniuerso clero, & cuncto quasi ciuitatis populo: stupent omnes, ignorant mysterium, expectant eis reuelari secretum. Surgit in loco eminenti Episcopus doctus, manuque silentium indicēs, turbę ait. Viri fratres, & filij mei dilecti, nō stis iuuenem hunc, qua culpa, qua vita, qua etiam ætate interijt, conspiciate eum nunc ætate senen, decrepitem, atque canum, vt intelligatis per hoc patens iudicium Dei, q̄ huic diu victuro à Deo misericorditer propter sua crimina, & parentum inobedientiam abbreviata est vita, vt verificetur illud psal. Viri sanguinum, & dolosi non diuidiabant dies suos.

S. Bern. de Senis, de Euan. æterno. To. 2.

Sermo. XVII. 165

De miserabili impiorum filiorum paupertate. Cap. 2.

Secunda punitio est paupertas magna, scilicet, quando tales non ita subitō moriuntur, vexantur paupertate, & egestate. Vnde Eccl. 41. Filiorum peccatorum periet hæreditas, & cum semine eorum affiduitas opprobrij. Vnde Eccl. 5. generauit filium, qui in summa erit egestate.

Paupertas maxima uexatio.

De infelici familia inobedientium filiorum. Cap. 3.

Tertia punitio est infelix familia. Nā vel non habent filios, vel subitō pereunt: vel, si viuunt, in iudicium parentum à Domino viuere permittuntur. Nam dantur illis filij monstruosi, infirmi, dementes, & stulti. scelesti, immorigerati, rebelles parentibus, infelices, & ferē omnibus odiosi. Vnde Sap. 4. Ex iniquis enim omnes filij, qui nascuntur: tristes sunt, nā quitia aduersus parentes in interrogatione sua. Vnde psal. Transferantur filij eius, & mendicent: & eiciantur de habitationibus suis. Vnde Eccl. 41. de patre impio queruntur filij: quoniam per illum sunt in opprobrium. Mala vita parentum hoc exemplum agente, videlicet, vt sint filij scelerati, & iusto Dei iudicio permittente, vt inde parentes sint angustati.

Quo aliqua familia iustitiam non habet.

De infami vita illorum. Cap. 4.

Quarta punitio est mala fama. Impossibile est quasi, quod, qui præceptum hoc de honore parentum, non feruat: quod cum bonæ famę odore viuat. Vnde Eccl. 3. O quàm malæ famę est, qui derelinquit patrem. Quod quidem Dei iudicio fit, vt cum talis in veritate sit malus, nequaquam valeat apparere bonus: etiā si ad hæc per hypocrisim omne studiū suum vertat, teste homino Mat. 10. Nihil enim operum, quod non reueletur: & occultum, quod non sciatur.

Mala fama.

Quod periculosa sit filijs maledictio parentum suorum. Cap. 5.

Quinta punitio est maledictio paterna. Maledicuntur enim tales primò à Deo. Vnde Deutero. 27. Maledictus

L 3 dicitur

A dictus, qui non honorat patrem suum. Et *Cauere debent patres ne male dicant filijs.* Eccl. 3. Maledictus à Deo, qui exasperat matrem. Maledicitur enim sepius à parentibus. Quantunque timenda sit maledictio talis, Eccl. 3. manifestat. Maledictio matris eradicat fundamenta domus. Vnde Gen. 9. dicitur de Noe, qui in ebrietate derisus à filio suo Chanaan cui maledicēs ait: Maledictus Chanaan puer, seruus seruorum erit fratribus suis, & econuerso. Benedictus Dominus Deus Sem, sit Chanaan seruus eius, dilatet Dominus Iaphet, &c. Vnde etiam Prouer. 30. Oculum, qui subsannat patrem, & qui despicit partum matris suae, effodiant eum corui de torrentibus, & comedant filij aquilae.

De scelesti vita inobedientium filiorum.
Cap. 6.

Sexta punitio est multa culpa, ac grauis poena. Est enim transgressio omnium legum maximè legis naturae, scripturae, & gratiae, canonum, & omnium legum Imperatorum; quia in omnibus his honor parentum praecipitur. Vnde Casio. in quadam ait epistola. Qui fallere audebit parentes, qualis erit inter ceteros? Et iterum Pet. Rauen. Auella à sole solis radios, & non lucet: riuum à fonte, & arescit: ramum ab arbore, & exiccatur: membrum à corpore, & putrescit: separa filium à deuotione paterna, & iam non est filius, sed frater, & collega eorum, de quibus dicitur. Vos ex patre diabolo estis, &c.

Quod iuste inobedientes Filij mereantur aeternam damnationem. Cap. 6.

Septima punitio est damnatio aeterna, qua verè dignè plectuntur. Vnde Mat. 25. Si Deus ita seuerus erit in die iudicij his, qui extraneis pietatis emolumenta non fecerunt: quanto magis his, qui erga parentes impij extiterunt? Dicit enim primis, quia sinistris eius erunt: Discedite à me maledicti in ignem aeternum, &c. Esuriui, & non dedistis mihi manducare, & sic de alijs operibus pietatis. Quanto autem grauiori furore promulgabit sententiam contra quosdam filios nequae, quibus indignanter, & impropertatiue poterit dicere. In parentibus vestris esuriui, & non tantum, quod non dedisti mihi manduca-

re, sed meum panem abstulisti mihi: Si tuiui, & abstulisti mihi vinum meum: In domo eram, & de propria domo expulistis me: Indutus eram, & meis proprijs vestibus denudastis me: Infirmus eram, & ve luti canem, dereliquistis me: Liber eram, & in carcere posuistis me, vel non extraxistis me? Ideo discedite à me in ignem aeternum, qui meritò paratus est vobis, & diabolo. Considerent ergo omnes occasiones deprauationum filiorum impiorum ad praecauendum: & remunerationes filiorum bonorum ad hoc praecceptum obseruandū: atque punitiones filiorum malorum ad expauendum, & emendandum. Quae omnia attentè considerare, & humiliter obseruare per gratiam suam largiri dignetur honorator suae dulcissimae matris, & summi patris Iesus Christus, qui est Deus, Dei filius benedictus, & benedicendus in saecula, saeculorum Amen.

DOMINICA SECUNDA.
in Quadragesima infra diem.

De duodecim sceleribus, propter quos Deus patrias sepe flagellat.

Sermo. XVIII.

Vindex est Dominus de omnibus his. j. Timot. 4. & in epistola hodierna. Tria verò sunt principalia peccata, Dei, & proximi charitatē extinguentia, quibus totus mundus infectus est, scilicet superbia, qua offenditur Deus per animā: luxuria, qua offenditur Deus per corpus: & auaritia, qua Deus offenditur per substantiā tpalē. Vñ j. Io. 2. Omne, quod est in mundo, concupiscentia carnis ē, vel concupiscentia oculorum, aut superbia vitae: & sic in proposito verbo Apostolus ait. Vindex est Dominus de omnibus his. Nam, secundum haec tria peccata, tria sunt generalia iudicia Dei. Primum, quod iam exercuit contra superbiam, superbientes angelos eijciendo de caelis. Vnde. Apoca. 12. Factum est praellium magnum in caelo, &c. Et sequitur, Et proiectus est draco ille magnus, serpens antiquus, qui dicitur diabolus, & sathanas, qui seducit vniuersum orbem, & proiectus est in terram, & angeli eius cum il-

Tria sunt peccata, quae charitatē extinguunt.

H

De patria flagellatione.

Alo missi sunt. Et Paulo ante dicit, quod draco ille magnus trahebat cauda sua tertiam partem stellarum caeli, & misit eos in terram. Secundum iudicium, quod etiā factum est: fuit contra luxuriam. Vnde Gen. 6. Videns Dominus, quod multa malitia hominū esset in terra, & cuncta cogitatio cordis intenta esset ad malum omni tempore: penituit eum, quod hominem fecisset in terram. Et sequitur, quia induxit diluuium ad delendam omnem carnem. Tertium iudicium, quod futurum est, contra auaritiam fiet. Vnde psal. Ignis ante ipsum praecedet, & inflammabit in circuitu inimicos eius. Et meritò correspondent iudicia culpis. Nam superbientes angeli sunt humiliati: luxuriosi homines aquis diluuij sunt submersi: & auari, qui insatiabili igne auaritiāe incensi sunt, ipsi, & eorum substantiāe igne irremediabili comburentur. Haec sunt tria generalia iudicia Dei. Sed alia habet, quae licet sint minora: tamen sunt crebriora. Primum est guerrarum, ad comprimendum, & conterendum, & ad humiliandum elatas animas superbiorum. Secundum est pestilentiarum, ad puniendam luxuriam lasciuorum. Tertium est consumptionis substantiarum per sacco manas, siue per incendia ciuitatis, aut per praedationes, aut per grandines, aut per sterilitates, & sic de alijs ad confundendum animas auarorum. Sed ad refrenandum haec peccata, vnde tria iudicia à iustitia Dei exercentur: veniens ille spiritus veritatis, qui arguet mundum de peccato, & de iustitia, & iudicio, Io. 16. menti veri praedicatoris dicit: Increpa feras arundinis, congregatio taurorum, in vaccis populorum, vt excludant eos, qui probati sunt argento, psal. 67. quod verbum potest esse aliud thema. In his verbis haec tria principalia vitia praecipit Dominus increpari. Primum increpanda est superbia: ideo dicit, increpa feras arundinis. Secundò luxuria: quia dicit, congregatio taurorum in vaccis populorum. Tertio auaritia: ideo subdit, vt excludat eos, qui probati sunt argento.

Secundū.

Tertium.

Alia damnatio, & in comoda, quae ex peccato proueniunt.

C

D

ARTICVLVS PRIMVS.

De quadruplici iudicio, & punitione, quibus flagellantur quatuor flagitia superbiorum.

Primum vitium increpandum, est superbia. Vnde Dominus praecipit, increpa feras arundinis, imentes superbas, quae feras dicuntur, quia sunt Siluestres ad Deum: & fere, id est crudeles ad proximum. Fereque arundinis dicuntur, quia vacui sunt superbi ad se, & steriles, quo ad proximum. Ex hac increpanda superbia quatuor vitia oriuntur, propter quae patriae, & ciuitates à Domino flagellantur, & destruuntur. Primum est impia blasphematio, secundum est diuinationum, & incantationum superstitio, tertium est arrogantium elatio, quartum partialitatum diuisio. Et de his omnibus vindex est Dominus.

Superbia est primum vitium increpandum.

Ex superbia increpanda quatuor vitia oriuntur.

De iudicijs, quibus patria vbi regnant blasphemii, & maledici flagellantur dure. Cap. 1.

Primum est impia blasphematio. i. Dei, & sanctorum eius, & per iuria multa. Sed audi penam culpae condignam, Esa. j. Dereliquerunt Dominum, blasphemauerunt sanctum Israel, alienati sunt retrorsum. Sequitur: Terra vestra deserta, ciuitates vestrae succensae sunt igni, regionem vestram coram vobis deuorant alieni, & desolabitur filia Sion, vt vmbra culum in vinea, & sicut tugurium in cucumerario, & sicut ciuitas, quae vastatur. Et Iosue. 9. Contra nos ira Domini concitetur, si peierauerimus. Vnde psal. O Deus inueniatur, id est inuenietur manus tua, scilicet vltix omnibus inimicis tuis, scilicet periuris, & blasphematoribus: dextera tua, id est asperrima vindicta inueniat omnes, qui te oderunt, scilicet, sicut faciunt blasphemii. Pones eos, vt clibanum ignis in tempore vultus tui, id est in tempore vultuositatis, scilicet commouentis supercilia: quod est signum comminantis. Dominus in ira sua conturbabit eos, & deuorabit eos ignis, vt tunc verificetur in eis illud Apoc. 6. Abscondent se in speluncis montium, & in petris, & di-

Para blasphemii est poena.

H

A talia destruendo, vel vendendo optatum premium non haberent: tum quia vanis mulieribus nimis durum est hæc, iam habita amouere: tum quia iudicium Dei excecans hoc peccatum exposcit. Vnde pro talibus amouendis cum multiplicata sunt, nullum remedium reperitur, sicut in pluribus ciuitatibus expertus sum: nisi Dei flagellum, cum quo tanta superfluitas per stipendiarios, in gyronis, & alijs exterminijs expurgatur. Vnde Ioel. j. Hæc filijs vestris narrate, & filij vestri filijs suis, & filij eorum generationi alteri. Residuum erucæ comedit locusta: & residuum locustæ comedit bruchus: & residuum bruchi comedit rubigo.

Flagella in incōtinentes, & in peccatores hoies.

B Erucæ sunt armorū capitanei, locustæ sunt viri armorum, bruchi sunt sacco manni: rubigines sunt rubiginosi iuuenuli, qui in stabulis gubernant equos. Sequitur: Expergiscimini ebrii, & flete. & vultate omnes, qui vinum bibitis in dulcedine: quoniam perit, id est periet, seu peribit ab ore vestro. Gens enim ascendet super terram meā fortis, & innumerabilis: dentes eius, vt dentes leonis: hæc est gens equestris: & molares eius, vt catuli leonis: hæc est gens pedestris: posuit, id est ponet vineam meam, i. ciuitatem, & patriam in desertum: & ficum meam, id est delitiositatem ciuitatis meæ decorticanit. Vide multa, quæ ibi sequuntur: quia mirabilia sunt. Naum 3. Væ ciuitati sanguinum, id est carnalium delectationum. Et sequitur: Corruent in corporibus suis propter multitudinem fornicationum.

Moralis expositio.

C Quod propter defectum vitulium consiliorum quinque patriæ flagellantur.

Cap. 3.

Tertium peccatum est insipientia, id est defectus vitulium consiliorum. Naturale verò est, quia luxuriosa, & lasciuia vita obtenebrans intellectum, sapientia, & prouidens consilij priuet. Raro, vel nunquam reperitur, vt homo carnalis lasciuus, aut luxuriosus: sani consilij sit: Ideo, multiplicatis alijs peccatis, iudicio Dei fit, vt qui imminenti periculis prouideret, obtusa intelligentia remedia non cognoscant. Vnde signo crucis cum se muniant, aut se signare cupiant, in oculum propriū suo digito insperato impingunt. Vnde Esa. 27. Ciuitas enim munita, desolata erit, spatioiosa relinquetur, & dimittetur quasi desertum. Ibi pascetur vitulus, & ibi accubabit,

Hæc carnalis non est vitulium consilij.

& consumet summitates eius: in siccitate messis illius conterentur mulieres venientes, & docentes eam. Non est enim populus sapiens, ideo nō miserabitur eius. Qui fecit eum, & qui formauit eum, non parcet ei. Et in Psal. Omnis sapientia eorum deuorata est, scilicet à multitudine peccatorum, & maxime à luxuria. Vnde Eccles. 8. Cum fatuis non habeas consilium: non enim poterunt diligere, nisi quæ ipsis placent. Vnde Iob 12. In antiquis est sapientia, & Proverb. 8. Ego sapientia habito in consilio, & eruditus intersum cogitationibus.

Quod propter iniustitias patriæ saepe flagellantur, & dominia transferuntur. Cap. 4.

Quartum peccatum est iniustitia, & maxime cum correctiones deficiunt veterum peccatorum. Omnia verò regimina ciuitatum, & dominiorum iustitia ornatur defensantur, & confirmantur. Vnde Prouerb. 16. Abominabiles regi, qui agunt impiè: quoniam iustitia firmatur solum eius. Vnde Psal. Brachia peccatorum conterentur: confirmat autem iustos Dominus. Quidam autem sub spem pietatis, iustitiæ aduersantur, non intelligentes, quod si delinquentes impunè agunt, iustitia perit, mala multiplicantur: quia alij similia facere audet, & peiora: pax violatur, & sanctarum institutionū frangitur foedus. Quæ mala non sufferens, Deus mutat regimina ciuitatum, patriarum, & regnorum. Vnde Eccles. 10. Regnum à gente in gentem transfertur propter iniustitias, iniurias, & contumelias, & diuersos dolos: & maxime, quia talia etiam non puniuntur. Vnde Psalm. Propter iniustitias enim suas humiliati sunt. Vt igitur dicitur Sapient. 1. Diligite iustitiam, qui iudicatis terram. Ad hæc igitur scelera corrigenda, ne Dominus habeat patriam flagellare, increpanda est congregatio taurorum in vaccis populorum, quia de his omnibus vindex est Dominus, scilicet si non emendauerint se.

Psal.

H

ARTI-

De patria flagellatione.

ARTICVLVS TERTIVS.

De quadruplici iudicio, atque punitioe, quibus flagellantur ciuitates, & patriæ propter scelera auaritiæ, & cupiditatis.

Quatuor peccata ex auaritia sumunt originem.

Tertium vitium increpandum, est auaritia, s. vt Domini, & regimina ciuitatum excludant eos, qui incorrigibiliter probati sunt argento, i. denarijs, encenijs, muneribus, & sic de alijs cupiditatibus. Quatuor enim peccata sunt ex auaritia originem sumentia, propter quæ Deus flagellat ciuitates, & patrias. Primum est symoniarum, & cōcussionum abominatio, secundum est rapinarum multiplicatio, tertium est pauperum oppressio, quartum est beneficiorum diuinorum ingratitudo: & de omnibus his vindex est Deus.

Quod per symonias, atque multiples concussiones patriæ flagellantur. Cap. 1.

Primum est simoniarum, & cōcussionū abominatio. Simonia est in spiritualibus, cōcussio vero in temporalibus. Simonia est audiosa voluntas emendi, vel vendendi aliquid spirituale, vel spirituali annexum. Spirituale, vt est ordo, vel aliquod sacramentum, vel animarum cura, &c. Spiritualis annexum est, vt ius patronatus, &c. de quibus creuit fetor vsque ad nares Dñi Sabaoth. Cōcussiones verò sunt, cum quidam in officio constituti, extorquent à subditis aliquid per metum, aut cum nolūt facere, ad quod tenentur, nisi pecunia data: vel cū officiales ultra stipendia eis data aliquid aliquo modo extorquent. Sunt enim quidam, qui vadunt ad furandum occultè cum tremore, sicut faciūt fures, qui occultè domos ingredienti furantur quæ possunt: similiter, & prædones, qui in vijs, & siluis aggregiuntur, & expoliant transeuntes: & tales siluestres fures vocantur. Sunt tamen alij multi, qui aperta fronte sub prætextu, & in signū iustitiæ, explicato vexillo nomine communis utilitatis, ad officia pergunt, ad populū excoriandum: qui quætas extorsiones, euiscerationes, circumuentiones, malitias, simulationes, promissiones, indebitos fauores, & impios terrores, aliasq; iniquas machinas,

Sermo XVIII. 171

ad pecunias exhauriendas agant: noverunt in quibusdam patrijs miseri populi, qui talia sunt experti. Hi sunt domesticus fures, tantoq; siluestribus peiores, seu perniciosiores: quanto sunt ceteris securiores, cū nedum puniantur, & suspendantur, vt prædones, & fures: sed etiam à consilibus defendantur, laudantur, & honorantur: sicutq; alter alteri in exemplum, atq; tutelam. Sed audiant Dñi, & ciues quid dicitur. 3. Reg. 20. Dixit propheta, i. prædicator ad Regē Achab: Quia dimisisti virum dignum morte, s. Benadab: anima tua erit pro anima eius, & populus tuus pro populo eius. Audiant quid eis dicat propheta Esa. 9. In ira Domini exercituum conturbata erit terra: & erit populus quasi esca ignis. Vir fratri suo non parcet: & declinabit ad dexteram, & esuriet, & comedet ad sinistram, & non saturabitur. Vnusquisque carnem brachij sui vorabit.

De exterminio, quo flagellantur patriæ, & ciuitates propter rapinas, & impiè acquisita, & cupiditate possessa. Cap. 2.

Secundum peccatum est rapinarū multiplicatio. Nullum violentum perpetuum. Quiescunt enim creature, & cōseruatur in locis suis: lenia quidem sursum, & graua deorsum: si autem in alienis locis ponuntur, ad loca sua propria reuertuntur. Sic contingit de diuitijs mundi. Si enim acquiruntur vsuris, rapinis, mendacijs, periurijs, falsis ponderibus, seu mensuris, & venditione temporis & terminorū, vendendo, & emendo in locis sacris, in diebus festiuis, cum scotis retrangolis, schamacijs, vel alijs malitijs, fraudibus & violentijs: Cui dubium, quod tales diuitiæ cito veniunt, citoq; recedunt? Vnde Prouerb. 13. Substantia festinata, minuetur: quæ autem patientiam colligitur manu, multiplicatur. Vnde Abachuc. 2. Væ ei, qui multiplicat non sua. Vsquequo qui aggrauat cōtra se desum lutum. Nunquid non repente resurgens, quæ mordeant te, & suscitabuntur lacerantes te, & eris in rapinam eis? Quia tu spolia isti gentes multas: spoliabunt te omnes, qui reliqui fuerint de populis, propter sanguinem hominis. Sequitur: Væ, qui congregant auaritiā malam domū suæ, vt sit in excelso nidus eius, & liberari se putat de manu mali, & consimilia multa dicitur, & Esa. 33.

De rapinis.

H

A Esa. 33. Væ, qui prædabis, nonne & ipse prædaberis? Sequitur: Cum consumaueris, prædatione prædaberis.

Quod patriæ, & ciuitates maxime flagellantur ex oppressione pauperum, viduarum, atque orphanorum, & pupillorum. Ca. 3.

Pauperum oppressio displicet Deo, ut ex multis locis scripturarum, cuiuslibet tere pot.

Tertium peccatum patriæ exterminium, est pauperum oppressio, pupillorum, atque viduarum deuoratio: insuper ecclesiasticorum bonorum vsurpatione, qui Christi pauperes sunt. Vnde Ecclesiasti. 4. Verti me ad alia, & vidi calumnias, quæ sub sole geruntur, & lachrymas innocentium, & neminem consolatorem: nec posse resistere eorum violentiæ cunctorum auxilio destitutos. Et laudauit magis mortuos, quam viuentes.

Vnde Prouerbio. 30. Est generatio, quæ pro dentibus gladios habet: & cum mandit molaribus suis, ut comedat inopes de terra, id est rusticos, & pauperes ex hominibus, hoc est artifices. Et Esa. 10. Væ, qui condunt leges iniquas, & scribentes iniustitias scripserunt, ut opprimerent in iudicio pauperes, & vim faciant causæ humilium populi mei: ut essent viduæ præda eorum, & pupillos diriperent. Quid facietis in die visitationis, & calamitatis de longe venientis? ad cuius confugietis auxilium? Et Ecclesiasti. 35. Nonne lachrymæ viduæ ad maxillam descendunt, & exclamatio eius super deducentes eas? A maxilla enim ascendunt vsque ad coelum: & Dominus exauditor non delectabitur in illis, scilicet cum clamabunt. Prouerbi. 23. Ne attingas paruulorum terminos, & agrum pupillorum ne introas. Propinquus enim illorum fortis est, & ipse iudicabit contra te causam illorum. Et quod verum sit, Zachar. 14. Ecce dies veniunt, dicit Dominus, & diuentur spolia tua in medio tui. Et sequitur: Et vastabuntur domus, & mulieres violabuntur: & egredietur media pars ciuitatis in captiuitatem.

Quod patriæ, & ciuitates propter ingratitudinem diuinorum beneficiorum à Domino sapius flagellantur. Cap. 4.

Quod patriæ, & ciuitates propter ingratitudinem diuinorum beneficiorum à Domino sapius flagellantur. Cap. 4.

Quartum peccatum est diuinorum beneficiorum ingratitudo, quæ maxime ex cæca malitia, & ignorantia venit. Contra quos Hier.

33. dicitur, Abscondam faciem meam à ciuitate hac propter omnem malitiam eorum. O ingrata ciuitas, audi Dominum, utinam tibi non prædicentem: Lu. 19. qui, videns ciuitatem, fleuit super illam dicens, scilicet cum singultu: si cognouisses, & tu, scilicet fleres. Et quidem in hoc die, quæ ad pacem tibi: nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis. Quia venient dies in te, & circumdabunt te inimici tui vallo, & circumdabunt te, & coangustabunt te vndique, & ad terram prosternent te, & filios, qui in te sunt: & non relinquent in te lapidem super lapidem, eo, quod tu non cognoueris tempus visitationis tuæ. Et Deutero. 28. Mittet super te Dominus famem, & esuriam, & increpationem in omnia opera tua, quæ tu facies. Sequitur: Vxorem accipies, & alter dormiet cum ea: domum ædificabis, & non habitabis in ea: plantabis vineam, & non vindemiabis eam: bos tuus immolabitur coram te, & non comedes ex eo: asinus tuus rapietur in conspectu tuo, & non reddetur tibi: oues tuæ dabuntur inimicis tuis, & non erit, qui adiuuet: filij tui, & filia tuæ tradentur alteri populo, videntibus oculis tuis, & deficientibus ad conspectum eorum tota die, & non erit fortitudo in manu tua. Fructus terræ tuæ, & omnes labores tuos comedet populus, quem ignoras: & cætera similia. Ecce vindicta scelerum: ecce præmonitio populorum: ecce, quod propè sunt iudicia peccatorum. Quare, nisi conuersi fueritis, gladium suum vibrauit, arcum suum tetendit, & parauit illum, & in eo parauit vasa mortis, id est, flagella mortalia propter duodecim scelera supradicta: quia vindex est Dominus de his omnibus. A quibus omnibus præuia vera conuersione, & emendatione eripiat nos ampla misericordia Saluatoris nostri Iesu Christi, cui proprium est omnibus ad se redeuntibus misereri semper, & parcere Christus Iesus: qui cum Patre, & Spiritu sancto viuus, & regnas in sæcula sæculorum, Amen.

Diuinorum beneficiorum ingratitudo.

F

G

H

FERIA

ARTICVLVS PRIMVS.

FERIA SECUNDA post ij. Domin. in Quadrage.

De signis, per quæ cognosci potest, quando Dei iudicia sunt propinqua.

Sermo XIX.

Mortis genus triplex.

M

Oriemini in peccatis vestris.

Io. 8. & in Euang. hodierno. Triplex est genus mortis.

Quidam enim moriuntur peccato, quidam moriuntur propter peccatum, quidam verò in peccato.

Primi quidem sunt, qui moriuntur peccato, & hæc mors desiderabilis est: in qua anima in charitate resurgit. Vnde ad Rom. 6. Qui enim mortuus est peccato, iustificatus est à peccato. Secundi sunt, qui moriuntur propter peccatum: & est mors detestabilis. Vnde Psal. Mors peccatorum pessima. Tertij sunt, qui moriuntur in peccato: & hic est formidabilis mors, pro qua effugienda orabat Psal. dicens: Illumina oculos meos, ne vnquam obdormiam in morte. Felix enim est mors prima, infelix secunda, infeliciores tertia: sed secunda cum tertia iuncta infeliciores dicitur, scilicet quando propter peccata, & in peccatis omnino à charitate separata animæ moriuntur. De hac sic duplicata morte contra scelestos populos Dominus comminatur, dicens: Moriemini in peccatis vestris, scilicet, quia propter scelera vestra ad mortem triplicatam, scilicet corporalem, spiritualem, & æternalem: mittet Dominus iudicia seuera super vos. Sed quidam timorosi, aut curiosi fortè dubitant, & cum Apostolis, Matth. 24. à Domino interrogant dicentes: Dic nobis, quando hæc erunt, & quod signum aduentus tui, scilicet ad taliter puniendum. Audiant ipsos demones magno desiderio ad flagellandum paratos, qui Domino scelera populi allegantes dicunt: Tempus faciendi, Domine, dissipauerunt legem tuam, Psal. 118. quod verbum potest esse aliud thema. In quibus verbis triplex peccatorum tempus ostenditur. Primum est emendationis expectatæ ibi, Tempus. Secundum punitionis præparatæ, ibi, faciendi Domine. Tertium offensionis consumatæ, ibi, dissipauerunt legem tuam.

Psal.

C

D

Cum quanta patientia, & multimoda misericordia expectat Deus penitentiam populorum.

P

Primum quidem tempus est emendationis expectatæ: quia dicit tempus, scilicet antiquæ misericordiae Dei peccatoribus demonstratæ. Tempore enim expectationis, id est antequam puniat Deus, & exercent sua dura flagella: quatuor misericordias porrigit eis Deus. Primam sententiam suspendentem, secundam ad penitentiam reuocantem, tertiam offensam remittentem, quartam gratiam offerentem. Quas misericordias ostendit Iesus crucifixus. Primam in pedibus affixis, secundam in manibus extensis, tertiam in capite inclinato, quartam in latere aperto.

Tps expectationis.

Cum immensa misericordia suspendit Dominus sententiam, ne subito, vt merentur peccatores, puniat. Cap. 1.

P

Primam misericordiam, scilicet sententiam suspendentem, offert peccatoribus, dum pedes cruci tenet affixos. Non enim ad executionem sententiæ currit, non festinat irasci: sustinet, dissimulat, expectat. Non quidem pius Deus irascitur per singulos dies. Vnde Sapient. 11. Misereris omnium Domine, quoniam omnia potes: & dissimulas peccata hominum propter penitentiam. Et reuera oēs dicere possumus illud Tren. 3. Misericordia Domini, quod non sumus consumpti. Et miror certè, si quilibet in se hoc non miratur: & cum ipso sustinente mala multiplicantur, ipso dissimulante peccata aggrauantur: ipso insuper expectante animi indurantur. Vnde Ecclesiastes 8. Quia non citò profertur sententia contra malos, absque vllò timore filij hominum perpetrant mala, iuxta illud ad Rom. 8. secundum duritiam tuam, & impunitens cor thesaurizas tibi iram in die vindictæ. Et paulò ante ad populum duri cordis ait: Audiuit bonitatis eius, & patietis, & longanimitatis contemnis?

G

H

Cum

A Cum quanta misericordia, & dulcore reuocat ad se Dominus impios peccatores. Cap. 2.

Secundam misericordiam, scilicet ad penitentiam reuocantē peccatoribus offert: dum manus expandit, quasi omnes peccatores ad penitentiam vocet, & trahat, dicens eis illud Matth. 11. Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos, an ignoras, quia benignitas Dei ad penitentiam te adducit, o popule Dei, vt dicitur ad Rom. 2. Ad vos, o peccatores ingrati, scelesti, & obstinati, vox illa horrida Christi in cruce pendentis: Vocauit, & renuistis: extendi manū meam, & nō fuit qui aspiceret: despexitis omne consilium meum, & increpationes meas neglexistis. Ego quoq; in interitu vestro ridebo, & subsannabo, cum vobis, quod timebatis, aduenerit: cum irruerit repentina calamitas, & interitus, quasi tempestas ingruerit. Quando veniet super vos tribulatio, & angustia: tunc inuocabunt me, & non exaudiam mane conuersus, non inuenient me, Prouerbio. 1.

C De misericordia, cum qua Dominus ad se redeuntibus peccatoribus parcit. Cap. 3.

Tertiam misericordiam, videlicet offensas dimittentem inclinato capite, offert Christus: quia amorosē paratus est remittere peccatum, recipere, & dare osculum, & in super offerre pacis vinculum. Vnde Hier. 3. O anima, o patria, o multitudo criminibus plena, fornicata es cum amatoribus plurimis: tamen reuertere ad me, & ego suscipiam te. Sed de multis verificatur illud Hierem. 5. Indurauerunt facies suas supra petram, & noluerūt reuerti.

Cum quanta dulcedine misericors Deus peccatoribus indulgentiam offert. Cap. 4.

Quartam misericordiam, gratiam offerentem aperto latere ostendit: vñ sanguis nostrę redēptionis, & aqua nostrę ablutionis charitate largiflua defluerunt. Vnde Esa. 55. Dominus vocat omnes peccatores, dicens: Omnes sitientes venite ad aquas: & qui non

habentis argentum, properate, emite, & comedite. Et Ioan. 7. ex feruore charitatis, & amoris ad peccatores excitandos clamabat dicens: Si quis sitit, veniat ad me, & bibat. Sed, heu, quidam impij, & multo amplius inscij, me dereliquerunt fontem aquę viuę, & foderunt sibi cisternas dissipatas: hoc est, concupiscentias, & iniquitates suas, animas dissipantes: quę cōtinere non valent aquas. Conqueritur Dominus per Hier. 2. sed veniet, inquām, tempus, quādo vexatio dabit intellectum auditui, vt dicit Dominus, Esa. 28. Ecce primum tempus, scilicet emendationis expectate.

ARTICVLVS SECVNDVS.

Quod post multiplicatas gratias, multiplicata, & non emendata scelera, flagellat Deus.

Secundum tempus est punitionis preparata, de quo Psal. prosequitur dicens: faciendi Domine, s. asperam vindictā, duram punitionem, si se noluerit populus emendare. Vnde Lu. 13. hanc similitudinē, ait Dominus: Arborem fici habebat quidā plantatam in vinea sua: & venit quærēs fructum in illa, & non inuenit. Dixit autem ad cultorem vineę: Ecce anni tres sunt, ex quo veni quærēs fructum in ficulnea hac, & non inuenio. Succide igitur illam. Vt quid etiam terram occupat? At ille respondens, ait illi: Domine, dimitte illam, & hoc anno vsque dum fodiam circa illam: & mittam stercore: & si quidem fecerit fructum: sin autem, in futurum succides illā. Arbor fici est ciuitas ista, gratia pinguis, sed culpa sterilis. Vineā, in qua est plātata: est Lombardia, siue Italia tota. Dominus ficulneę, atq; vineę Deus est, sed cultor alius est Christus. Venit autem Dominus vineę, s. Deus per suam sapientem considerationem quærēs fructum bonorum operum, non folia verborum, neque fictam, & umbraticam honestatem: & ait ad cultorem vineę, id est Christum. Ecce anni tres sunt, ex quo venio quærēs fructum in ficulnea hac, & nō inuenio. Tres verō anni, sunt tres gratiæ, huic populo iamdiu à Deo datæ. Primus gratiæ annus est spiritualium donorum, secundus est temporalium bonorum, tertius est terribilium comminationum. Sed caueat ficulnea ista, quartum, scilicet, durorum flagellorum.

Psal.

Tempus punitionis preparata.

Nominat auctōr Lombardiam, quia in ea sunt vigebant factiones, quę tristia reddiderunt illa tempora.

De

A De spiritualibus donis patrijs datis. Cap. 1.

Primus verò annus est spiritualium donorū, quę multa contulit nobis Deus, sicut patronos sanctos apud Deum intercedentes, sanctorum corporū multas reliquias, spirituales patres, virtuosos probos, atque pios viros: religiosos multos, & bonos in sua obseruantia regulari vitam ducentes: frequentiam multarum prædicationum, & sanctarum exhortationum: Doctores sanctos, & consimilia multa.

B De bonis temporalibus à Deo in patria multiplicatis. Cap. 2.

Secundus est annus temporalium bonorum, sicut sunt nobilitas conditionis virorum, & mulierum: diuitiæ multæ, pax temporalis, amplum dominium, abundantia rerum, naturale ingenium, & sensati viri, numerositas populi, & similia.

C De prauis comminationibus, quas flagellandis patrijs, misericorditer præmittit Deus. Cap. 3.

Tertius est annus terribilium comminationū, qui fortē hoc anno currit, sicut in præcedenti sermone ostensum est: & fortē etiam in sequentibus apparebit, vt saltem hoc tertio anno veniens vineę Dominus inueniat tricesimum, sexagesimum, ceterisimum fructum operum bonorum: Sin autem, dicit Dominus cultori vineę, succidite igitur illam, id est ciuitatem istam penitus eradica. Vt quid occupat terram: secundum glo. cur etiam temporali copia utitur. Ex hoc sumitur argumentum, quod homo peccator non est dignus aqua.

D De duris afflictionibus, quibus misericorditer flagellat Deus peccatores. Cap. 4.

Quartus est annus durarum flagellationum, & hic est annus quartus: quem impetrat vineę cultor Christus dicens Domino vineę: Domine, dimitte illam, & hoc anno vsque dum fodiam, & mittam stercore. In fossione enim mutantur glebæ: & terra, quę su-

perior erat, descendit: & quę erat inferior, eleuatur. Tunc verò fodit circa ficulneam. Christus, cum in patrijs, & ciuitatibus reuoluntur status: fiunt in ciuitatibus sacco-manni, prædones, atque destructiones domorum, incendia, & cetera exterminia patriarum. Stercora verò mittit, cum per pestilentias, & varios morbos populorum crimina punit. Hic nitem quartus annus, licet peccatoribus appareat durus: tamen illud impetrat pater pius, qui non vult peccatoris æternā mortem, sed vt flagellis conuertatur, & viuat, dicente Domino Apoc. 3. Ego quos amo, castigo, & arguo. Ante tamen aduentum Christi, & passionem: Deus peccatoribus subito asperrimā intulit irā, cum illos per bellā cateruatim ruere faciebat: Sodomam, & Gomorram, atque Pentapolim cum confinibus ciuitatibus igne, & sulphure profundauit: immō, & totum mundū diluuiū exterminauit. Christus autem naturam nostram assumens, & pro eam mortem sufferens: hunc quartum diuinę patientiæ annum humano generi impetrauit à Deo. Nam licet peccatorum sceleratorum abominationes multiplicentur: tamē Deus peccatores tamdiu in fœdibus suis suffert, donec multi peccatorum fœdibus saturati præ confusione abominationis suę à peccatorum libidine respiscant: vel saltē tribulationibus conuassati, diuinę correctionis timore, peccandi audaciam perdāt, sicut Lu. 15. in filio prodigo habetur exemplum. Et hoc est secundum tempus punitionis preparata, & vtinam nō verificetur, quod Matth. 3. dicitur, iam securis ad radicem arboris posita est.

ARTICVLVS TERTIVS.

Quibus modis separat Christus ad flagellandum, & iudicandum populos sceleratos.

Tertium est tempus offensionis consummata. Ideo subdit Psal. Dissipauerunt legem tuam. Quę dissipatio, vera est offensio consummata. Ex hac consummatione, & legis dissipatione cognosci potest propinquitas diuinorum iudiciorum, quę in terra, vel patria superuentura sunt. In horum tamen mysterium clarius Apoc. 14. Et alius Angelus. exiit de templo, clamans voce magna ad sedentem super nubem: Mitte falcem tuam, & metes, quia

Quo De vineam suā saginai stercoreibus.

Tps offensionis consummata.

A quia venit hora, ut metatur: quoniam maturavit messis terræ. Et misit ille, qui sedebat super nubem, falcem suam in terra. Hoc quidem mysterium expositum est, supra sermone 11. arti. 1. per totum, de iudicio generali. Sed nunc aliquantulum variando exponatur de iudicio particulari alicuius patriæ, vel ciuitatis: In quibus verbis quatuor conditiones Christus se ostendit habere, cum iratus mundum taliter punit. Primam splendoris, secundam vigoris, tertiam rigoris, quartam terroris.

B Quod Christus per sapientiam Patris noscit, quomodo patria debet iudicari, vel flagellari. Cap. 1.

Rimam conditionem Christus se ostendit habere, dum punit, scilicet splendoris. Ipse enim paternæ sapientie consilium noscit. Unde Ioan. ait: Et alius Angelus exiit de templo. Qui vero de templo exit, prius eius interiora clarissime perlustrauit. Unde, & templum hoc est, quod solus summus Pontifex intrat, quod quidem paternæ mentis arcanum est. Ideo Psalm. dicit: Dominus in templo sancto suo. Ipse enim est Dominus, & sacerdos, qui singulariter in hoc templo est. Unde ad Philippum: Ioan. 14. ait: Non credis, quia ego in patre, & pater in me est. Et huius sapientie consilio omne iudicium suum format. In hoc vero templo cognoscit clarè, quid de patrijs, quid de ciuitatibus ad penitentiam expectandis, vel flagellandis in consilio paternæ sapientie statuatur. Sed tunc de templo exit, cum talia iudicia diuina manifestare intendit, & præcedentia signa ostendit.

D Quomodo Christus sua futura iudicia super patriam diuersimode manifestat. Cap. 2.

Secunda conditio Christi iudicantis est vigoris, quæ in eius clamore demonstratur. Ideo subditur: Clamans voce magna ad sedentem super nubem. Tacet siquidem Christus, cum secreta paternæ consilia excis, & indignis peccatoribus celat. Clamat vero, cum paternæ consilia, & futura flagella per ora prædicatorum sceleratis populis manifestat, vel etiam cum ad sedentem super nubem clamare dicitur, quid aliud

Quo Christo dicitur tacere.

designatur, nisi quod idem Christus, qui de templo exit, & super nubem sedens, secundum aliam, & aliam formam ad seipsum clamantem, dum secreta Dei iudicia de humanis culpis omnibus manifestanda esse denunciat. Unde de ipso dicitur: Lu. 8. hoc dicens clamabat: significans, quod quæ occultè dixerat, exponendo manifestare volebat. Ideo ad peccatores dicitur, Esa. 42. Semper filii, & patiens fui, sicut parturiens loquar, sicut flagellis visitabo iniquitates vestras.

De septem signis, quibus cognosci potest, quod propinqua sunt iudicia Dei. Cap. 3.

Tertia eius conditio est rigoris, eo, quod illa vox clamans ait: Mitte falcem tuam, & mete. Falx enim iudicium agendorum denotat. Unde Deuter. 23. prohibet Dominus, quod nemo mittat falcem in messem alienam: hoc est nemo temerario iudicio opera iudicet aliena. Hanc falcem Christus in manu tenet, cum rectæ rationis iudicio seuera iudicia sua, peccatorum expectando conuersionem ad tempus patienter sustinet. Sed tunc falcem hanc in messem mittit, cum eodem rectæ rationis iudicio humana opera discutiendo punit. Ideo sceleratis populis comminatur dicens illud propheticum: Dum accepero tempus, ego iustitias iudicabo. Ideo Ioan. merito subdit: Quia venit hora, ut metatur, quoniam maturavit messis terræ. Quid. n. p. messem terræ intelligitur, nisi terreni homines ad diuinum iudicium, & iustitiæ præparati? Sicut e contra populi, qui parati sunt ad misericordiam Dei, licet messis nominetur, non tamè messis terræ dicuntur. Ioan. 4. Videte regiones, quia albæ sunt iam ad messem, id est ad conuersionem, & ad misericordiam Dei suscipiendam. Hic autem dicitur, quoniam maturavit messis terræ. Qui vero saltem in generali scire desiderat tempus, quando Dei irati super populum proteruum funduntur flagella: consideret, quando natura est messis. Quia antequam contra peccatores irascitur Deus, septem sunt signa maturæ messis, & per consequens contra patriam tempus est iudicij præparati, de quibus, supra sermone 11. arti. 1. cap. 3. Hæc eadem signa exprimitur in particulari per iudicium Sodome, & Gomorre, & confinium ciuitatū. Primum, quod multa, & horrenda scelera ibi fiebant. Propterea de Sodoma, Gen. 13. re. scriptum.

Falcem Christus tenet in manu cum iam expectat peccatorum conuersionem.

H

Signa Sodome, & Gomorre.

A scriptum est: quod homines sodomitæ erant pessimi, & peccatores coram Domino nimis: eo scilicet, quia hoc scelus multa alia vitia antecedunt, & consequuntur, & subsequuntur. Secundum, quia tota mentis animaduersione, & intentione peccabatur. Unde Gen. 19. scriptum est: Cum dicitur Angeli ingressi fuissent Sodomam, & venissent ad domum Loth vespere: id est, hora tarda, propter quod de eorum aduentu non tam cito poterat diffundi fama, nisi tota mentis animaduersione ad hoc scelus inuigilasset: propterea ibi dicitur, quod priusquam Angeli irent cubitum, viri ciuitatis vallauerunt domum Loth. Tertium, quod communiter ab omnibus hoc scelus perpetrabatur: ideo sequitur vbi supra, quod venerunt à puero, usque ad senem, omnis populus simul, scilicet ad domum Loth. Et Genes. 18. ait Dominus ad Abraham, cum versus Sodomam pariter irent, cum cepisset à quinquaginta, quod si inueniret in Sodoma decem iustos, toti parceret ciuitati. Ecce, quod tota ciuitas corrupta erat. Quartum, quod aperte, inuerecudè, & impudè fiebat: ideo sequitur vbi supra. Vocaueruntque Loth & dixerunt ei: Vbi sunt viri? Ecce, quod non multum inuenculi erant. Sequitur, qui introierunt ad te nocte: Ecce, quod multum tardè intrauerunt domum, & tamen mox fama diffusa est. Et addunt impudens verbum: Educ illos huc, scilicet in via, ut scilicet cognoscamus eos: id est, coram omnibus abutamur eis. Ostensum facinus, & inuerecundum scelus. Quintum, quod fiebat tota cordis affectione: propterea subinfertur, quod resistente eis Loth, dixerunt ei: Recede illuc, scilicet insensata bestia. Et rursus ingressus es, inquirunt, ut aduena. Quasi dicant ad similia perpetranda: Nunquid, ut iudices? Quasi dicerent: Non. Te ipsum magis affligemus, scilicet per Sodomiticum actum tecum peccando etiam te inuito, quam hos. Vimque faciebant Loth vehementissimè, iamque propè erant, ut confringerent fores. Sextum, quod hoc faciebant toto studio, quod ostenditur non solum ex pluribus præcedentibus, sed etiã ex his, quæ ibi sequuntur: quia Angeli percusserunt eos cecitate à minimo, usque ad maximum, ita ut ostium inuenire non possent, scilicet, quàm nuius illud toto studio quererent. Septimum, quia hoc faciebant continuè, & perseveranter: ideo ait Dominus Genes. 18. ad Abraham: Clamor Sodomorum, & Gomorreorum multiplicatus

est: & peccatum eorum aggrauatum est nimis. Descendam, & videbo, utrum clamorem, qui venit ad me, compleuerunt opere. Quasi diceret, matura sit messis. Sed quia per prædicta præcedentia signa vidit messem illam maturam: sequitur, quod pluit Dominus super Sodomam, & Gomoram sulphur, & ignem à Domino de cælo, & subuertit has ciuitates, & omnem circa regionem vniuersos habitatores vrbium, & cuncta terræ virentia. Similiter cum Dominus Abraham exterminatione gentium promississet, quæ terram, quam ei promisit continuè incolebant ait: Necdum impletæ sunt iniquitates eorum, scilicet Amorreorum, usque ad præsens tempus: Gen. 15. Quasi diceret: Et semini tuo hanc terram promitto: tamen ante tempus complementi iniquitatis eorum non exterminabo. Ex his, quæ dicta sunt, nunc penset quilibet auditor, quantum hæc signa in patriaregnant: & inde propinquitatem iudiciorum Dei, seu longinquitatem intelliget.

Quanta seueritate contra obstinatos populos executioni mandet Deus iudicia sua. Cap. 4.

Quarta, & vltima conditio Christi iudicia facientis est terroris: de qua Ioan. subdit: Et misit, qui sedebat supra nubem, falcem suam in terram: & messuit terram. Nubes hæc, super quam Angelus Christus sedet, est eius humana caro. Unde Esa. 19. Ecce Dominus ascendet super nubem leuem, & ingreditur Ægyptum. Super hanc nubem sedet, quia licet peccatoribus terribilis appareat in iudicij suis: omnia tamen in tranquillitate indicat, ut dicitur Sapient. 12. Sed tunc mittet falcem suam in terram, & metet terram: cum terrenas concupiscentias luxuriæ, superbiæ, seu auaritiæ flagellis guerrarum, pestilentiarum, & famis castigat. Unde Hierem. 21. Disposui faciem meam super ciuitatem istam in malum, & non in bonum. Et ante præmiserat, & qui derelicti fuerint in ea peste, gladio, & fame in manu quærentium animam eorum dabo. Et Esa. 24. Ecce Dominus nudabit terram, & dissipabit eam, & affliget faciem eius. Tunc vero Dominus terram nudat, cum vel causas luxuriæ, superbiæ, vel auaritiæ ab homine auferat: vel ipsos homines ab eis morte, seu

Quo Deo dicitur sedere super nubem quando iudicat.

H

A alias remouet. Vnde Esa. 27. Ablata est messis in die hereditatis, id est, in tempore, quo mundana putabat sine hereditate: & dolebit grauius, scilicet, quia ad temporalia afficiebatur affectualiter. Hec pius Deus misericorditer egit, vt per flagella euigilent, & respiciant scelerati: quia per prospera mundi ad omnium bonorum infensualitate ducti sunt, sicut dicitur Esa. 28. Vexatio dat intellectum auditui. Quod ad conuersionem, & correptionem autem sua iudicia, & flagella nobis largiri dignentur ille, quia dilectione conuersionem expectat, ex dilectione flagellat, ex dilectione ad poenitentiam vocat, atque ex dilectione gratiam in presenti donat, & gloriam in futuro Dominus, Dominus Iesus Christus: qui cum Patre, & Spiritu Sancto gloriosè triumphat in secula seculorum, Amen.

FERIA TERTIA, post IJ. Domin. in Quadrag.

De multiplici causa, quare populi super eos futura Dei iudicia non cognoscunt, nec verentur.

Sermo XX.

Gravis contra superbiam sententia.

Vi autem se exaltauerit, humiliabitur: Matth. 23. & in Euangelio hodierno. Grauis sententia, & dura iustitia à Domino contra superbiam merito paratur, eo, quod omnium flagellatorum scelerum, quæ contra charitatem fiunt, sit principium, & origo, sicut dicitur Eccl. 10. Initium omnis peccati, est superbia: & qui tenuerit eam, adimplebitur maledictis, id est iudicijs, & maledictionibus Dei. Vnde Hierem. 50. Ecce ego ad te superbe, dicit Dominus exercituum: quia veniet dies tuus, tempus visitationis tuæ: & cadet superbus, & corruet, & non erit qui suscipiet eum. Vnde Psal. Retribuet abundanter facientibus superbiam, id est quæcunque scelerata, & peccata: quia in quolibet peccato est superbia, & contemptus Dei. Legatur autem hæc dictio abundanter, cum replicatione hoc modo: Retribuet abundanter facientibus superbiam abundanter. Vnde de abundantia huius sceleris dicitur Apoc. 18. Reddite illi, sicut illa reddidit vobis, & duplicata duplicia secundum opera eius. Sequitur:

Quantum glorificauit se, & in delictijs suis dante ei tormentum, & luctum. Hæc tamen in illis iudicijs maxime aduertendum: quia quanto sceleratis populis propinquiora sunt, tanto illa minus pertimescunt, & minus ea intelligunt, seu cognoscunt. Quod non ex alia causa contingit, nisi quia cæcitas mentis in eis ex superbia generata eorum intantum obtenebrat intellectum, quod suam manifestam ruinam non vident: Ideo dicitur Esa. 43. Educ foras populum cæcū, & oculos habentem, surdum, & aures sunt ei. Vnde Psal. causas talis humiliationis, & ignorantæ ruinæ ostendit, dicens: Veniat illi laqueus, quæ ignorat: & captio, quam abscondit apprehendat eum: & in laqueū cadat in ipsum. Et potest esse aliud thema. In quibus triplex causa huius ignorantie demonstratur. Prima est ex parte Dei, ibi: Veniat illi laqueus, quem ignorat. Secunda ex parte mundi, ibi, & captio, quam abscondit apprehendet eum. Tertia ex parte iudicij, ibi, & in laqueum cadat in ipsum.

Triplex causa ignorantie demonstratur.

ARTICVLVS PRIMVS.

Quod quadrupliciter, exigentibus culpis, excæcat Deus populos, & magnates, ne intelligant propinquam eis ruinam.

Prima causa huius ignorantie est ex parte Dei. Ideo Psal. ait: Veniat illi laqueus, quem ignorat, id est veniet patriæ, vel ciuitati laqueus captiuitatis, quem ignorat, scilicet futurum esse. Vel laqueus est pestis, vel fames, &c. Vnde Prouerb. 21. impingetur, scilicet populus à Deo ad laqueos mortis. Et Gregor. Si ad quas impij properant penas aspicerent, profectò gressus reflecterent. Vnde Esa. 47. Veniet super te malum, & nescis ortum eius: & irruet super te calamitas, quam non poteris expiare. Veniet super te miseria repete, quam nescis. Quomodo autem fiat ex parte Dei, ostendit alicubi propheta Psal. 104. dicens de Ægyptijs. Conuertit cor eorum, vt odirent populum eius. Ad idem Iob. in fl. 12. ait: Qui immutat cor Principis populi terræ, & decipit eos, vt frustra incedant per inuium. Palpabunt quasi in tenebris: & in luce errare eos. faciet, quasi ebrios. Sed quid est hoc dicere? Nunquid Deus populorum, & dominorum corda conuertit, vel immutat ad malum?

Psal.

De causa ignorantia, &c.

A lum? Nequaquam. Absit omnino credere, quod per se, vel immediatè malitiam cordi alicuius infundat: vel aliquam inclinationem ad malum tribuat: attamen alijs modis potest facere, & per consequens attribuitur sibi. Et ad præsens quatuor generales ponamus vias, per quas Deus dicitur operari hæc talia mala. Primò per viam subtractionis, secundò per viam permissionis, tertio per viam illustrationis, quarto per viam impressionis.

Quod Deus quos dignos flagellis nouit, excæcat eos per gratiarum suarum subtractionem. Cap. I.

Quo Deo dicitur causa peccatoris, & obduratio ne. vide Petri. 2. l. 1. q. 12. arti. 2. & B. Augu. lib. 83. q. 68. & Magist. li. 1. di. 41.

Primò per viam subtractionis. Subtrahit enim Deus gratiam iam populò datam, vel cuiuslibet communicatam: & hoc propter demerita peccatorum. Subtrahit etiã angelicam custodiam, & protectionem, quam ordinauit per quatuor Angelos, sicut patuit supra sermone 8. Subtrahit enim à populo lumen veritatis, & iudicij veri, & consilij boni tunc, dum homo crucis signaculo signare se putat, impingit in oculum suum. Abstrahit à populo gratiam vnionis, adiutorium prouisionis, sanitatem aeris. Ponderate insuper particulariter, si quatuor dicti Angeli tentationes cessent refrenare, vt ibi dictum est, vel multas, siue aliquas prædictarum: considerat bene discretus mens, quid inde sequitur. Sicut enim nauis sine gubernaculo, scilicet absque remo, remigantibus, & velo, non potest regularem cursum seruare, sed ex sola carentia dictorum irregularè cursum facere necesse est: sic est in proposito nostro. Est enim mens nostra, sicut nauis in medio maris. Dona verò gratiarum sunt ei pro gubernaculo, & rhemis, & anchoris, & velis. Deus autem, & Angeli, & ecclesiæ regnū, sunt productore huiusmodi nauis. Ideo Dominus ait Ioan. 15. Sine me nihil poteritis facere, & Psal. In manibus tuis fortes meæ. Ipse est, qui operatur in nobis velle, & perficere pro bona voluntate, secundum Apostolum ad Philip. pen. 2.

Quod Deus multipliciter permittit ruere, & periclitari impios peccatores. Cap. 2.

Secundò nocet Deus per viam permissionis. Permittit enim Dominus populum, siue hominem tripliciter cadere, in ruinam dimittens eos. Quandoque in potestate suorum vitiorum, & passionū, sicut ait Psal. Dimisit eos secundum desideria cordis eorum, ibunt in adinventionibus suis: ergo malè. Immo pessimè, sicut dicitur ad Rom. j. ideo tradidit illos Deus, scilicet permissiue: in desideria cordis eorum, & in passionibus ignominia, &c. Quandoque in potestate demonum. Vnde Apoc. 6. Cū aperuisset sigillum quartum: Sequitur: Et ecce equus pallidus, & qui sedebat super eum, nomen illi mors, & infernus, sequebatur eum: & data est illi potestas super quatuor partes terræ, id est ciuitatis, vel patriæ: interficere gladio, fame, morte, & bestijs terræ. Vnde Iob 9. Tradita est terra in manus impij. Quandoque in potestate malorum hominum, ad malum multipliciter inferendum. Vnde Apoc. 9. de fumo putei abyssi, id est de superbia exierunt locustæ in terram, id est homines impij alios punientes, & flagellantes, quasi manigoldi de Dio, id est speculatores Dei. Sequitur: Et data est illis potestas, sicut habent scorpiones terræ. Scorpio enim lingua lingit, brachijs stringit, & cauda pungit. Sic tales homines, quibus permissiue concessa est hæc potestas, peccatoribus nocent blanditijs, & malitijs, & violentijs. Ait Psal. Loquuntur pacem cum proximo suo, mala autem in cordibus eorum. Et hoc dicit de blanditijs, & malitijs. De violentijs, Ezech. 30. dicitur Cōfortabo brachia Regis Babylonis, daboque ei gladium meum in manu sua. Cum enim permittitur populus, vel peccator esse in manibus vitiorum suorum, demonum, & malorum hominum: necesse est sequi ruinam suam. Sicut enim nostra natura sub morbis grauibus, & multiplicibus constituta, aut in medio ignium, siue in medio famelicorum leonum posita, perire citò necesse est: sic in proposito nostro. Insuper sicut auis saxa ad collum ligata habens, & alas multitudine aquarum ingurgitatas pedesque irretitos omnino volare non potest, sed bene in præcipitium ire: sic contingit in proposito nostro.

Dñs tripliciter permittit hominē cadere in ruinam.

F

G

Psal.

H

Simile.

A Quod propter illustrationes diuinorum donorum excæcantur impij, ne cognoscant ruinam suam. Ca. 3.

Tertio nocet Deus, & indirectè ad malum inducit per viam illustrationis, siue obfuscationis. Operatur enim Dominus quandoque opera lucis in conspectu iniquorum, & impiorum: quæ quidem habent lypos oculos excæcare. Nec enim pro impijs debet dimittere Deus qui regat mundi naturalem cursum, & quia teneat ordinè iustitiæ tam malis, quam bonis, & quin donet bona gratiæ electis suis, faciens in eis opera misericordiæ suæ, illa diuidens singulis prout vult. Non enim debet sol retinere, vel retrahere lumen suum, quia infirmis oculis est nociuus. Superbis humilitas, siue in opere, siue in sermone placere non potest. Ecclesiasti. 13.

Comparatio.

B Abominatio superbo humilitas. Homo discolor, & superbus ex correptione salubri, & iusta fiet durior, & proteruior. Carnalis homo, & animalis mundiciam, & castitatem exemplo, vel præcepto, vel etiam ex necessitate sanctæ societatis superpositas non feret, sed fugiet: ex hoc etiam fortius concupiscentiæ fræna laxabit. Vnde Ecclesiasti. 21. Audiuit verbum luxuriosus, & displicebit ei: & proijciet illud post tergum suum. Auaris paupertas, & paupertatis sermo, atque pauperes odibiles sunt, sicut dicitur Ecclesiasti. 13. Execratio diuiti pauper. Incredulos, sicut quotidie in Iudæis patet, veritatis altitudo excæcat diuinorum mysteriorum. In horum iudicium dicitur Lu. 19. quod audiebant hæc omnia Pharisæi, qui erant auari, & deridebant eum: Et sic intellige, quando de alijs loquebatur, sicut de humilitate, & castitate, &c. Ex his patet, quod homines malè disciplinati, & maximè scelerati, ex istis gratijs, & virtutibus faciunt damnum suum. Insuper ex gratijs electorum ad æmulationem, & ad odiù prouocantur: & sapius quando malis propinqua sunt iudicia Dei, ex eorum annunciatione non corriguntur: immo proteruiunt, & deteriorantur. Nam, secundum Gregor. tumor mentis obstaculum præbet veritati. Scabiosus rasorem odit, fur lucem, adultera virum suum; freneticus manibus, & pedibus impugnat eum, qui sibi medetur: & obstinatus, atque reprobatus peccator, & populus in prædicatore radium veritatis abhorret.

Similia.

E Quod ex impressione diuinarum gratiarum sapius peccatores excæcantur, ne intelligant exterminium suum. Cap. 4.

Quarto etiam indirectè ad malum inducit Deus per viam impressionis. Misericors enim Deus, qui non vult mortem peccatoris, sed magis, vt conuertatur, & viuat, vt dicitur Ezech. 18. quandoque facit aliquas gratiarum impressiones cordibus impiorum, quibus impij abutuntur ex eorum arbitrij libertate, & durante eorù malitiâ, quasi necesse habet illas gratias retorquere ad malum, sicut insipiens homo malè vtitur bonis: & Iudas scintilla conscientiæ, licet etiam Sathana illum adiuuante, penitentia ductus laqueo se suspèdit: Matt. 27. Cayphas quoque instinctum propheticù à Deo sibi immisum ad suam malignitatè, & suam prauam intentionem intorsit: qui Ioan. 11. ait: Expedit vobis, vt vnus moriatur pro populo, & non tota gens pereat. Multi donum naturalis ingenij, & intelligentiæ altæ in diabolicas, & perniciosissimas malitias vertunt: propter quod lumine veritatis priuantur, sicut dicitur Hierem. 33. Abscòdam faciem meam à ciuitate hac propter omnem malitiam eorum. Alij donum fortitudinis corporalis conuertunt ad bella, & ad audacias ceruicofas. Quidam donum timoris vertunt in pusillanimitates, impetum mundanæ iræ, & potentiæ plus, quam Dei iustitiæ formidantes. Sunt, & alij, qui diuitias, & potentias naturales, morales, ac spirituales in arrogantiam conuertunt. Naturales diuitias nominamus in mentalibus, vt ingenium magnum, & naturales sensus. In corporalibus, vt in multitudine, & pulchritudine, & populi libertate. In temporalibus, vt in denarijs, seu pecunijs, mercantijs, possessionibus, ædificijs, & dominijs in honoribus, & gloriola sæculi fama. Morales diuitias sunt prudentia, iustitia, fortitudo, & temperatiâ: & virtutes, quæ procedunt ex eis. Diuitiæ spirituales in fide, spe & charitate, & in his, quæ deriuantur ab eis, comprehenduntur. De his, qui talibus diuitijs abutebantur, erat ille, cui Apoc. 3. dicitur: Et dicis, quia diues sum, scilicet in diuitijs naturalibus, & locupletatus in moralibus, & nullius egeor, scilicet in diuitijs diuinalibus: & nescis, quia tu es miser, scilicet quo ad primas, & miserabilis quo ad secundas: & pauper, & nudus, & cæcus

Moralis diuitie.

Acus in diuinalibus, seu spiritualibus. Et secundum hanc quartam viam dominis similititer, & populis: Prouerb. 21. dicitur: Cor Regis in manu Dei, quocumque voluerit inclinabit illud. Ecce quomodo ex parte Dei venit patriæ, & populo laqueus, quem ignorat.

ARTICVLVS SECVNDVS.

Quod quadruplex est causa ex parte mundi, quare populi, & magnates non intelligunt sua futura iudicia.

B

Secundò venit ex parte mundi ignorantia hæc. Ideo propheta subdit: Et captio, quam abscondit, apprehedit eum. Quanam est hæc captio, quam peccator abscondit, nisi diuinum iudicium, quod sub inconsideratione Dei, & sui per ignorantiam sibi ipsi peccator abscondit male viuendòque celat? Hæc quidem captio tunc peccatorem cæcum apprehendit, cum imperatum, nec expectatum Dei iudicium venit. Ab hac captione timebat apprehendi, Psal. dicens: A negotio perambulante in tenebris. Ideo alibi orabat dicens: Ab occultis meis munda me, Domine, &c. Insuper Iob 13. hoc timens ait: Quantas habeo iniquitates, & peccata? &c. Si ille, quem de aliquo certo peccato cor in tota vita sua non reprehendit, peccata scelera, & iniquitates se habere timebat, ac per hoc Dei iudicium formidabat: quantum magis peccatores, & populi in omni scelere inuoluti, in omni iniquitate irretiti, in omni ignorantia obcecati, hoc trepidare tenentur? Quod si non fecerit insipiens multitudo: captio, quam abscondit, apprehendit eam. Magnum verò periculum est tale iudicium non videre: quia malum, quod ignoratur, nequaquam timetur: nec remedium præparatur, nec exhibetur. Sed vnde ex parte mundi est ignorantia ista? Dicendum, quod quadruplex potest esse causa eius.

Psal.

C

Prima longa tranquillitas, secunda magna prosperitas, tertia apprensio bonitas, quarta existens iniquitas.

D

Ignorantia, quæ est ex parte mundi vni.

E Quod longa tranquillitas pacis occultat peccatoribus exterminia sua futura, & propinqua. Cap. 1:

Rima causa est longa tranquillitas. Occultatur enim multitudo malorum, & magnitudo eorum, & diuinorum iudiciorum ex longa temporis dilatione, sicut tempore Loth illi peritura generationi: Gen. 19. Nā si non solum, quod populus ille crederet se tali iudicio exterminandum: sed nec generi Loth ita insensibiles facti sunt, quod cum diceret eis, surgite, & egredimini de loco isto, quia delebit Dominus ciuitatem istam, visus est eis quasi ludens loqui. Quasi dicerent: Quomodo deleter Dominus tam pulchram patriam, quæ dicitur quasi paradisus Dei? quomodo aboleret tantam multitudinem populorù, vbi multi paruuli, & innocentes, qui in hac particulari patria nunquam fecerint hoc, cum etiam summus de populo Dei? Hoc trufaris, vt terreas nos, &c. Idem similitur tempore diluuij factum est, quod Noe diluuium prædicebat non solum verbo annunciando, sed etiam facto arcam fabricando. Sed quia tunc Dominus non pluerat super terram, nec aliquod notabile iudicium, & exterminium dederat mundo, longaque mundana tranquillitate steterat mundus, carnales homines tale exterminium abhorrebant: ideo hoc credere non poterant, nec volebant. Sic etiam erit tempore iudicij generalis, sicut dicitur Lu. 17. Sicut factum est in diebus Noe, ita erit in diebus filij hominis. Edebant, & bibebant, vxores ducebant, & dabantur ad nuptias, vsque in diem, qua intrauit Noe in arcam: & venit diluuium, & perdidit omnes. Similiter sic factum est diebus Loth, edebant, & bibebant, emebant, & vendebant, plantabant, & ædificabant: qua die autem exiit Loth à Sodomis, pluit ignem, & sulphur de coelo, & omnes perdidit. Sic sæpè euenit ciuitatibus, & patrijs, quæ diu absque diuinis flagellis, & maximè guerris in tranquillitate steterunt. Hoc etiam exterminium iudiciorum factum est per Romanos Hierosolimitanæ ciuitati, & patrie, quod præuidens Dominus, Lu. 19. flens super ciuitatem ait: Si cognouisset, & tu. Et quidem in hac die tua, quæ ad pacem tibi, nunc autè abscondita sunt ab oculis tuis.

A Quod prosperitas magna excecat oculos peccatorum, ne cognoscant propinquam suam ruinam. Ca. 2.

Magna prosperitas obsecrat i canos.

Secunda causa huius occultationis est magna prosperitas. Magnitudo enim prosperitatis, & abundantia bonorum temporalium, mirabiliter excecat oculos populorum. Qui habet aures audiendi, audiat quid spiritus dicat huic civitati: Ezech. 16. Hæc fuit iniquitas Sodomæ sororis tuæ, superbia, saturitas, panis abundantia, & otium ipsius, & filiarum eius. Vnde Deuter. 33. Dan fluet largiter ex Basan. Dan.

B Quasi dicat: Causa fluentis ruinæ est pinguedo. In exemplum eius considerentur patris à Deo per exterminia sapius, & durus in Italia visitatæ, & abundantiores reperientur, sicut pater de Lombardia, Apulia, Bononia, &c. Hinc dicitur Hierem. 5. Magnificari sunt, & ditati, in crassati sunt, & impinguiati: & præterierunt sermones meos pessime. Vnde Deuter. 32. In crassatus est dilectus, & recalcitrauit: in crassatus, impinguiatus, dilatatus. Vnde Osee 13. Ad impleti sunt, & saturati sunt: eleuauerunt cor suum, & obliui sunt mei. Ad idem dicitur Iob 15. Contra omnipotentem roboratus est, cucurrit aduersus Deum erecto collo, & pingui ceruice armatus est. Vnde Psalm. Repleti sunt, qui obscurati sunt terræ dominibus iniquitatum. Et Hierem. 22. dicit Dominus ad tales: Locutus sum ad te in abundantia tua, dixisti non audiam. Hæc est via tua ab adolescentia tua, quia non audisti vocem meam. Mira nempe ingratitude hominum, & ignorantia cæca: cum cætera animalia per beneficia domesticantur, sola humana corda per Dei beneficia excæcantur, & indurantur.

Psalm.

C Quod bonorum apparentia occultat populis Dei iudicia. Cap. 3.

Tertia causa huius occultationis, est quedam apparens bonitas. Sicut in plerisque ciuitatibus hospitalia multa, & magna ecclesiarum ædificia, mira multitudo religionum, & religiosorum. Quæ licet in multis sint grata Deo, attamen multi insipientes quadam infana confidentia in illis sperant: tum ipsi omnia illis contraria operentur. Nec tamen celare possunt, quin ostendant, quod talia, quæ agunt, sunt apparentia, non existentia bona: cum

Infana quorundam consilia.

ipsi tuba canant quæcunque faciunt de talibus spiritualibus bonis. Non enim hoc ædificarent hospitale, non ecclesiam, non altare, siue capellam, non denique simile quicquam, nisi nomen suum, & arma ibi quandoque supra Christum notabiliter insignirent. Quod etiam per prophetam præuisum est, cum dicit: Posuerunt sua signa, non Dei signa, scilicet eorum hypocritæ intentionis, & non cognouerunt, scilicet in vita, sicut in exitu cognituri sunt, super summum, scilicet ponunt, nec etiam verentur in facris calicibus, & paramentis talia operari. Contra quos Dominus ait, Matth. 6. Cum facis elemosynam, noli tuba canere ante te, sicut faciunt hypocritæ.

Vnde Matth. 23. Duces cæci excolantes culicem, scilicet, ne bibatur cum vino: camelum autem glutientes, id est minima delicta quasi expurgantes, maxima autem committentes, & incorporantes. Apparet quidam gestu, & incessu modesti, & graues: mulieres etiam aliquæ maturæ, & honestæ, & communiter populi extrinsecus in multis apparent deuoti, ac virtuosi: ad quos dicit Dominus, Matth. 23. Mundatis quod de foris est calicis, & parapsidis: intus autem pleni estis rapina, & immunditia. Munda prius, quod intus est. Et addit: Similes estis sepulchris dealbatis, quæ foris apparent hominibus speciosa, intus verò plena sunt ossibus mortuorum, & omni spurcicia. Sic, & vos à foris quidem apparetis hominibus iusti, intus autem pleni estis hypocrisi, & iniquitate.

Quod peccata impiorum excæcant oculos illorum, ne sint capaces ruina sua.

Cap. 4.

Quarta causa est existens iniquitas. Multiplicata enim peccata excæcant populi intellectum, ne veritatem intelligere queant. Vnde Sapien. 2. Excæcauit eos malitia eorum, & nescierunt sacra Dei, id est eius occulta: neque mercedem sperauerunt iustitiæ. Cum enim aqua etiam clara quassatur, & agitur, difficile quid in ea lateat, videri potest: quanto magis in turbida, vel in ceno? Sic etiam cum populus immergit se in peccatis, sicut fus in volutabro lutu: quid mirum, si Dei flagellantis futura iudicia non cognoscitur? Sed audiam non de populo isto, illud Sapien. 14. omnia, scilicet scelera commixta sunt.

San-

H

Peccati dicit obsecra re hominem, quæ prius illi diuina gratia, sine qua de se dicit homo in iniquitate.

A Sanguis, homicidium, furtum, fictio, corruptio, infidelitas, turbatio, periurium, tumultus, & bonorum Domini immemoratio: animarum inquinatio, necessitatis immutatio, nuptiarum inconstantia, inordinatio mechæ, & impudicitia. Quid igitur mirum, si in talibus, & grauioribus populi inuoluti non intelligunt futura super eos iudicia Dei? Vnde Dominus Soph. 1. comminatur dicens: Tribulabo homines, & ambulabunt, ut cæci, quia Domino peccauerunt. Et effundetur sanguis eorum, sicut fumus, & corpora eorum sicut stercore. Et hæc captio, quam abscondit populus, apprehendit eam. Et hæc sufficiant de secunda causa ex parte mundi.

ARTICVLVS TERTIVS.

Quod propter quadruplicem causam occultat Deus iudicia sua.

Tertia causa ignorantia talium iudiciorum, est ex parte ipsius iudicij. Quod quidem inperscrutabile est, ideo dicitur ad Rom. 11. exclamatiuè: O altitudo diuitiarum sapientiæ, & scientiæ Dei, quàm incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius. Magna quidem abyssus, quod sepe peccatores Dei iudicia, & flagella, quæ maximè horrent, ante oculos teneant, nec illa cognoscant, ut meritò populo eueniat illud Psalm. Et in laqueum cadat in ipsum, id est, inperato, cadat in iudicium Dei: ideo timeant populi iudicia Dei. Vnde Psalm. alibi: Iudicia Dei abyssus multa. In tali enim occultatione iudicij quatuor latent abyssus, quæ sunt quatuor causæ, propter quas hæc Dei iudicia occulta sunt. Prima est abyssus timorationis, secunda abyssus humiliatiõnis, tertia abyssus exclusionis, quarta est abyssus excæcationis.

Psalm.

D Quod Deus occultat iudicia sua, ut semper peccatores habeant timere, atque pauere. Cap. 1.

Rima est abyssus timorationis.

Occultat enim Deus futura flagella, ut semper peccatores pauereant illa ignorantes, quando Dominus venturus sit, sicut Apoc. 3. comminatoriè dicit Dominus tali populo. In mente habe, qualiter acceperis per aurem

mentis, & audieris per aurem corporis, & serua, id est obserua per te audita, & poenitentiam age de præteritis culpis. Si igitur non euigilaueris tu popule, qui litargio somno opprimeris, veniam ad te, tanquam fur, & nescies qua hora veniam. Et meritò quidem: ut qui Deum cognoscere, diligere, & timere noluit propter beneficiorum collationem, ipsum intelligat per durorum flagellorum punitionem, iuxta illud prophetæ: Cognoscetur Dominus iudicia faciens.

Quod ad humiliandum elatos occultat Deus iudicia sua. Cap. 2.

Secunda est abyssus humiliatiõnis. Multi plerunque, quando sunt in culmine magno, tantæ sapientiæ se æstimant esse, quod oculo menti à Deo omnino amoto putant se esse sufficientes regere totum mundum. Hanc superbiam volens comprimere Deus, occultat iudicia sua, ipsosque, inperato, flagellans humiliat confusione condigna, sicut Iob 26. de Domino dicitur: Prudentia eius percussit superbum: & Psalm. Tu humiliasti, sicut vulneratum superbum in brachio virtutis tuæ. Et alibi: Disperge, id est, disperges illos in virrute tua, & depone, id est depones eos protector meus Domine. Delictum oris eorum, scilicet depones, & similiter sermonem labiorum ipsorum: & comprehendantur, id est comprehendentur in superbia sua de execratione, & mendacio.

F Humilitatis abyssus.

Psalm.

Quod occultat Deus multis iudicia sua, propter illorum indignitatem.

Cap. 3.

Tertia est abyssus exclusionis. Non enim decet Dei secreta indignis, & indispositis renelari. Ideo aliquibus sanctis viris alias idoneis pluries absconduntur talia iudicia Dei: quia fortè nescirēt celare indignis, aut fortè non plenè idoneis, ut & iniusti, magis aut scelerati in suspitione tali iudiciorum semper habeat vigilare. Vñ Apoc. 2. comminatur tali populo Saluator dicēs. Poenitentiam age, & prima opera fac. Sin autē, venio tibi, & mouebo candelabrum tuum de loco suo. Candelabrum verò est, quod lumen tenet, sed ex se lumen non habet: regnum est à Deo pro sua gloria concessum, &c. quæ prudenter dicat prædicator d. secretus.

H

A Quod occulta sunt iudicia Dei, ad obsecrandum oculos impiorum, ne illa effugere possint. Cap. 4.

Abyssus excacationis.

Quarta est abyssus excacationis. Occultat enim Deus iudicia sua ad excacandum reprobos talium temporum: & ad hoc, quod talia veniant super eos subito, & improuise. Et licet premoniti sint tales per predicationes, & signa: verificatur tamen in eis illud Io. 11. In iudicium veni, s. per annunciatam veritatem in hunc mundum, ut qui non vident videant, & qui videt ceciderint: Vnde Esa. 6. Audiuisti vocem Domini dicentis, quem mittam, & quis ibit nobis? Et dixit: Ecce ego, mitte me. Et dixit: Vade, & dices populo huic: Audite audientes, & nolite intelligere: & videte visionem, & nolite cognoscere. Excaca cor populi huius, & aures eius aggraua, & oculos eius claudere: ne forte videat oculis suis, & auribus suis audiat, & corde suo intelligat, & conuertatur, & sanem eum. Et sic merito in laqueum cadat in ipsum, quia qui se exaltauerit, humiliabitur. A quo laqueo, & a quibus periculis, & iudicijs eripiat nos illuminator mentium Dominus noster Iesus Christus dans verum penitentibus gratiam in presenti, & gloriam in futuro: qui cum Patre, & Spiritu sancto iudicia sua retinens, & dispensans triumphat gloriosus in secula seculorum, Amen.

F E R I A Q V A R T A,
post ij. Domin. in Quadrage.

De multiplici hominum ignorantia.

Sermo XXI.

Ignorantia quadruplex assignatur a scriptis Theologo iuris facti, affectuata, & ignorantia malitia qua dicitur. Ois ignorantia malitia. Gab. li. 2. dist. 2. q. 2. Item in sermone in Caena Domini.

Nescitis, quid petatis: Matth. 20. & in Euang. hodie. Multum officit charitati ignorantia veritatis: etenim inde fit, quod nec bonum amatur, nec malum odio habetur. Et quod periculosius est, contingit ex hoc sepe, quod bonum respuitur, & malum eligitur, eo, quod bonum veraciter aestimetur malum, & malum bonum. Quod intelligens sapientia Dei Christus, Iacobo, & Ioanni ex ignorantia ingrata, postulantes in verbo proposito responderet, dicens: Nescitis quid petatis. Nam ad literam si quaerebant in aliquo terreno regno primatum, in quo forte Christum regnaturum putabant: merito dixit eis: Nescitis quid petatis, quia ab

eo nihil terrenum postulare debebant. Si vero, quod magis puto, postulabant primatum celestis regni, et pro tanto quod peteret ignorabant: eo, quod id non peterent sub ordine debito, neque ex puro affectu, & intentione. Non enim peti debet a nobis quies gloriae ante passionis laborem, nec primum ante meritum, nec corona, nisi post triumphalem victoriam: nec et queri debet eminentior gradus: quia iudicium superbiae est, maxime si fiat ex quadam priuata ambitione honoris, & dignitatis, sicut isti petere videbantur. Non etiam debet peti ex iure, vel confidentia cognationis carnalis ad Christum, siue ad sanctos, sicut faciebant isti. Ex istis patet, quanta ignorantia veritatis sit in humana mente, dum ignorat quid salubriter sit petendum. Proinde pro humano genere in Psalm. 81. merito dicitur: Nescierunt, neque intellexerunt, in tenebris ambulat. In quibus verbis triplex status denotatur. Primus est ignorantiae naturalis, de quo dicit, nescierunt, s. ex natura. Secundus est ignorantiae generalis, de quo ait, neque intellexerunt, s. ex gratia. Tertius est ignorantiae criminalis, ideo dicit, in tenebris ambulat: s. errorum, & peccatorum. De his quoque Luca 18. mystice dictum est: Cecus quidam: in hoc denotatur ignorantia naturalis: sedebat secus viam: & in hoc exprimitur ignorantia generalis, mendicans, & in hoc indicatur ignorantia criminalis. Et utrumque verbum potest esse thema in quinquagesima, vel in alio tempore pro presenti materia.

Triplex stat' ignorantia.

ARTICVLVS PRIMVS.

De septemplici ignorantia naturali, quam omnes habemus.

Primus status est ignorantiae naturalis. Vnde Psalm. ait: Nescierunt, s. communiter omnes, quia naturalis ignorantia est. Et licet ex peccato primorum parentum exordium sumpsit, non tamen in hominibus peccatum est. De hac ignorantia loquitur Iob 3. de homine, dicens: Circudedit eum Deus tenebris: scilicet ignorantiae. Ignorat enim septem. Primum quae sunt ante se, secundum, quae sunt post se, tertium, quae sunt iuxta se, quartum, quae sunt supra se, quintum, quae sunt intra se, sextum, quae sunt infra se, septimum ignorat omnia. Et de his omnibus dicitur Iob 37. Nos quippe inuoluimur tenebris, &c.

H Psalm.

Homo in hoc statu sepe ignorat.

Quod

A Quod naturaliter praeterita ignoramus. Cap. 1.

Primo ignorat homo, quae sunt ante se. Vnde Eccle. 8. Multa hominis afflictio, qui ignorat praeterita, & 10. capit. Ignorat homo quid ante se fuerit.

Quod naturaliter futura ignoramus. Cap. 2.

Secundo ignorat homo, quae post se sunt, sicut Ecc. 1. dicto 8. c. ait Futura nullo potest scire nuncio, & idem 10. cap. **B.** Et quid post se illi futurum sit, quis poterit iudicare? Hinc Iacob. 4. Quid dicitis hodie, aut crastino ibimus ad illam ciuitatem, & faciemus quidem ibi annum, & mercabimur, & lucrum faciemus: qui ignoratis, quid sit vobis futurum in crastinum? Pro uerb. 27. Ne glorieris ignorans, quid super uentura pariat dies. Vnde Eccle. 9. Nescit homo finem suum.

Quod naturaliter ignoramus corda hominum. Cap. 3.

Tertio ignorat homo, quae sunt iuxta se. iuxta illud Apostoli. 1. Corin. 2. Quis scit hominum, quae sunt hominis, nisi spiritus hominis, qui in ipso est? Et Hier. 17. Primum est cor hominis, & inscrutabile, quis cognoscet illud.

Quod naturaliter ignoramus quae superiora sunt nobis. Cap. 4.

Quarto ignorat homo, quae sunt supra se, sicut testatur Apostolus. 1. Timoth. vlti. Lucem habitat inaccessibleem, scilicet Deus, quam nullus hominum vidit, nec videre potest. Et iterum propheta ait, Posuit tenebras latibulum suum.

Quod naturaliter ignoramus quid sit in conscientia nostra. Cap. 5.

Quinto ignorat homo, quae intra se sunt, iuxta illud ps. Ab occultis meis munda me Domine, &c. Vnde Iob. 9. Etiam si simplex fuero, hoc ipsum ignorant anima. Et iterum. 1. Cor. 4. Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc

iustificatus sum. Vnde Eccl. 9. Nescit homo, utrum odio, vel amore dignus sit, &c.

Quod naturaliter ignoramus quae inferiora nobis sunt. Cap. 6.

Sexto ignorat homo, quae infra se sunt. Vnde Eccle. j. Cunctae res difficiles, non potest homo eas explicare sermone. Vnde Sap. 9. difficile estimamus, quae in terra sunt: & quae in prospectu sunt, inuenimus cum labore. Et Ecc. 1. r. quod ignoras, quae sit via spiritus, & qua ratione compingant ossa in ventre praegnantis: sic nescis opera Dei, qui fabricator est omnium.

Quod natura omnia vniuersaliter ignoramus. Cap. 7.

Septimo ignorat homo naturaliter vniuersaliter omnia, iuxta illud Eccl. 8. Intellexi, quod omnium operum Dei nullam posset homo inuenire rationem, & quanto plus laborat, tanto minus inuenit. Et iterum Sap. 9. cum dixisset, difficile estimamus, quae in terra sunt, & quae in prospectu sunt inuenimus cum labore: addidit: Quae in caelis sunt, quis inuestigabit? Tamen vniuersali ignorantiae fidei remedium a Domino, vel nobis ignorantibus adhibetur. Dixerat enim Deus Ad. Gen. 2. Quicumque enim die comederis, morte morieris. Quod quidem non credens praecipuum Domini, contempsit atque propter inobedientiam in praedictas ignorantias lapsus est. Proinde, & illi, & nobis salubre remedium recte inopinatum parauit, scilicet fidem: per quam a pernitiosa caecitate praedictae naturalis ignorantiae homo salubriter adiuuatur. Vnde Aug. 1. li. de trinitate. Mentis humanae acies inualida in tam excellenti luce non fugitur, nisi per iustitiam fidei emundetur. Et Bern. super Cantis. Quid non inuenit fides? Attingit inaccessibleia, deprehendit ignota, comprehendit inmensa, aperdit nouissima, ipsa denique aeternitatem suo illo vastissimo sinu quodammodo circūcludit.

Omnia vniuersaliter ignorantur.

Aug.

Bernard.

H

ARTICVLVS SECVNDVS.

De ignorantia iuris, & de ignorantia facti, & quando excusabiles sunt, & quando non.

Secundo ignorantiae stat' e' ignorantiae generalis. Et d' hac ps. subdit. Neque in rebus erunt. s. ex gra: & hoc mediate eo, ut cu' pa. Poinde

A Proinde. Bern. in epistola ad magistrum Hugonem ait: Multa scienda nesciuntur, aut sciendi incuria, aut discendi desidia, aut verecundia inquirendi. Et quidē hęc ignorantia non habet excusationē. Hęc ille. Vnde Augustinus de verb. Apostoli ait: Pessimæ matris ignorantia, pessimæ inde duæ filię sunt, scilicet falsitas, & dubietas. Illa miserior, ista miserabilior: illa pernitiosior, ista molestior. Ad bene viuendum igitur necesse est nosse, quid faciendum, quidve finendum sit. Vnde Cęsarius in quodam sermone suo. Quamuis sit melius facere, quam dinoscere: prius tamen est nosse, quam facere. Audi scripturam dicentem. Omnis, qui non didicerit iustitiam, super terram veritatem non faciet. Et iterum, zelus apprehendit populum ineruditum. Duplex est ignorantia impediens omne bonum, vt dicitur 1. q. 4. cap. vlt. scilicet, ignorantia iuris, & ignorantia facti. Prima est ignorantia iuris, & hęc est septuplex, quasi septem ignorantia species. Dicitur enim prima sapiens, siue discreta, secunda inuincibilis, tertia simplex, quarta difficilis, quinta crassa, & supina, sexta affectata, septima peruersa, siue aduersa.

B non didicerit iustitiam, super terram veritatem non faciet. Et iterum, zelus apprehendit populum ineruditum. Duplex est ignorantia impediens omne bonum, vt dicitur 1. q. 4. cap. vlt. scilicet, ignorantia iuris, & ignorantia facti. Prima est ignorantia iuris, & hęc est septuplex, quasi septem ignorantia species. Dicitur enim prima sapiens, siue discreta, secunda inuincibilis, tertia simplex, quarta difficilis, quinta crassa, & supina, sexta affectata, septima peruersa, siue aduersa.

C De ignorantia docta, & sancta. Cap. 1. Prima dicitur ignorantia sapiens, siue discreta, scilicet quando homo non curat scire, quæ non sūt necessaria sibi ad salutem: maxime quando illa non potest discere absque periculo animæ suæ. Hinc Dominus ait, Mat. 5. Si oculus dexter, id est scientia scandalizat te, erue eum, & proiice eum abs te. Expedit enim tibi, vt pereat vnum membrorum tuorum, quam totum corpus tuum eat in gehennam. Vnde Aug. de verb. Apostoli ait. Melior est fidelis ignorantia, quam temeraria scientia.

D De ignorantia inuincibili, & quando excusatur, & quando non. Cap. 2. Secunda ignorantia inuincibilis dicitur. Et est duplex. Prima, quæ introducta est præter culpam: secunda, quæ introducta est per culpam. Prima autē, quæ introducta est, præter culpam, sicut patet in pueris, in quibus simpliciter priuat cognitionem iuris: similiter, & furiosis, qui omnino carent rationis vsu: & in decrepito

qui non discernit: & in eo, qui nascitur a mens. Et hęc ignorantia secundum Bonau. in 2. excusatur à toto, quia caret rationis vsu. Secundò autem, si talis ignorantia intròducta est per præambulam culpam: sicut inebrioso, qui se præcipitavit per culpam suam: & sic non à toto, sed à tanto excusatur: vnde minus peccat, quam si non fuisset ebrius: ar. 5. di. sæpe. Quidam tamen dicunt, quòd excusatur à toto, si totaliter ligatur. Talibus, si sanantur, poenitentia imponenda est eis secundum canones, quia nouam culpam tunc ebrius committit, sicut accidit Gen. 19 in Loth, quem dicunt Sancti fuisse culpabilem, licet excusetur eum in parte, & à tanto. Et sic est de amentibus, qui propter luxuriam etiam vxoris amentes facti sunt. Vnde Eldred lib. 3. cap. 4. Multi propter vxores facti sunt amentes. Similiter de alijs, qui carent vsu rationis ex præcedenti culpa. Hoc no. secundum Bonauen. & Alex. de Ales in 2. Ad hoc facit, quòd dicitur 1. 5. q. 1. si quis insanians: vbi dicitur: Si quis insanians aliquem occiderit, si ad sanam mentem peruenerit, leuior ei poenitentia imponenda est. Secundum glo. istis imponitur poenitentia, & tamen non deliquerunt: sed hoc fit ad cautelam, vt no. 50. di. præbyteros, & 3. 4. q. 2. in lectum, & ne disciplinæ ecclesiæ deseratur. 23. q. 5. excommunicatorum, &c.

E De ignorantia simplicitatis, & quando excusabilis est, & quando non. Cap. 3. Tertia est ignorantia simplex, secundum Alexan. de Ales, & Bonauen. scilicet, cum quis nescit, quòd scire tenetur: laborat tamen, vt sciat. Talis autem dupliciter laborare potest, aut plenè, aut semiplenè. Si plenè laborat, vt sciret vt patet de eo, qui ignorat, quæ tenetur scire secundum statum suum: tamen laborat audiendo verbum Dei, vel legit, vel à sapientibus de illis sollicitè quærit: & hęc ignorantia, vel totaliter excusatur, vel saltem, vt non sit peccatum damnabile. 1. 1. q. 3. excellentissimis. & cap. se. & 26. q. 2. cap. vlt. & 1. q. 4. c. vlt. Si autem laborat, vt sciat prædicta, sed non plenè excusatur à tanto, sed non à toto, secundum Bonauen. in Centiloquio.

E De ignorantia simplicitatis, & quando excusabilis est, & quando non. Cap. 3. Tertia est ignorantia simplex, secundum Alexan. de Ales, & Bonauen. scilicet, cum quis nescit, quòd scire tenetur: laborat tamen, vt sciat. Talis autem dupliciter laborare potest, aut plenè, aut semiplenè. Si plenè laborat, vt sciret vt patet de eo, qui ignorat, quæ tenetur scire secundum statum suum: tamen laborat audiendo verbum Dei, vel legit, vel à sapientibus de illis sollicitè quærit: & hęc ignorantia, vel totaliter excusatur, vel saltem, vt non sit peccatum damnabile. 1. 1. q. 3. excellentissimis. & cap. se. & 26. q. 2. cap. vlt. & 1. q. 4. c. vlt. Si autem laborat, vt sciat prædicta, sed non plenè excusatur à tanto, sed non à toto, secundum Bonauen. in Centiloquio.

E De ignorantia simplicitatis, & quando excusabilis est, & quando non. Cap. 3. Tertia est ignorantia simplex, secundum Alexan. de Ales, & Bonauen. scilicet, cum quis nescit, quòd scire tenetur: laborat tamen, vt sciat. Talis autem dupliciter laborare potest, aut plenè, aut semiplenè. Si plenè laborat, vt sciret vt patet de eo, qui ignorat, quæ tenetur scire secundum statum suum: tamen laborat audiendo verbum Dei, vel legit, vel à sapientibus de illis sollicitè quærit: & hęc ignorantia, vel totaliter excusatur, vel saltem, vt non sit peccatum damnabile. 1. 1. q. 3. excellentissimis. & cap. se. & 26. q. 2. cap. vlt. & 1. q. 4. c. vlt. Si autem laborat, vt sciat prædicta, sed non plenè excusatur à tanto, sed non à toto, secundum Bonauen. in Centiloquio.

E De ignorantia simplicitatis, & quando excusabilis est, & quando non. Cap. 3. Tertia est ignorantia simplex, secundum Alexan. de Ales, & Bonauen. scilicet, cum quis nescit, quòd scire tenetur: laborat tamen, vt sciat. Talis autem dupliciter laborare potest, aut plenè, aut semiplenè. Si plenè laborat, vt sciret vt patet de eo, qui ignorat, quæ tenetur scire secundum statum suum: tamen laborat audiendo verbum Dei, vel legit, vel à sapientibus de illis sollicitè quærit: & hęc ignorantia, vel totaliter excusatur, vel saltem, vt non sit peccatum damnabile. 1. 1. q. 3. excellentissimis. & cap. se. & 26. q. 2. cap. vlt. & 1. q. 4. c. vlt. Si autem laborat, vt sciat prædicta, sed non plenè excusatur à tanto, sed non à toto, secundum Bonauen. in Centiloquio.

E De ignorantia simplicitatis, & quando excusabilis est, & quando non. Cap. 3. Tertia est ignorantia simplex, secundum Alexan. de Ales, & Bonauen. scilicet, cum quis nescit, quòd scire tenetur: laborat tamen, vt sciat. Talis autem dupliciter laborare potest, aut plenè, aut semiplenè. Si plenè laborat, vt sciret vt patet de eo, qui ignorat, quæ tenetur scire secundum statum suum: tamen laborat audiendo verbum Dei, vel legit, vel à sapientibus de illis sollicitè quærit: & hęc ignorantia, vel totaliter excusatur, vel saltem, vt non sit peccatum damnabile. 1. 1. q. 3. excellentissimis. & cap. se. & 26. q. 2. cap. vlt. & 1. q. 4. c. vlt. Si autem laborat, vt sciat prædicta, sed non plenè excusatur à tanto, sed non à toto, secundum Bonauen. in Centiloquio.

A De ignorantia, quomodo habet intelligentiam per lucida tempora, vel interualla. Cap. 4. Quarta autem ignorantia est difficilis, & secundum Bonauen. hęc est illa, quæ nõ totaliter vsu rationis tollitur: quæ in illis est, qui non sunt omnino furiosi, sed habent quandoq; interualla lucida. Item simile est in pueris, qui iam capaces sunt præcepti, licet non plenè. Et hęc licet excuset à tanto, nõ tamen à toto. Ad hoc no. 3. 2. q. 7. quemadmodum.

B De ignorantia crassa, & supina, & ad quorum iurium noticiam homo necessario obligatur. Cap. 5. Quinta autem ignorantia est crassa, & supina. Talis enim secundum Alex. de Ales est, quando aliquis negligit scire, quòd tenetur scire, nec tamen vult se nescire. Ignorantia enim crassa, & supina sic dicta est, per metaphoram hominis crassi, & supini, qui non videt etiam ea, quæ coram eo sunt: sicut qui publica, & manifesta se dicit ignorare, vel ignorat, habere dicitur conscientiam crassam. 1. 6. di. q. dicitis. Talis fuit ignorantia Pauli, secundum Richar. Vnde j. Timoth. j. inquit: Misericordiam Dei consecutus sum, quia ignorans feci. Et talis ignorantia non habet excusationem. Est nihilominus aduertendum, quòd diuersa iura diuersimodè diuersos obligant, secundum Bonauen. Quia aliter obligat ius naturale, aliter ius diuinum, aliter ius ciuile, aliter ius continens constitutiones ecclesiasticas, & morales. Primò ius naturale omnes obligat, & nullum adultum excusatur, cum sit scriptum in cordibus nostris, & habetur prima q. 4. cap. notandum. Vbi dicitur, quòd ignorantia iuris naturalis omnibus adultis damnabilis est. Adultis dico, qui habent vsu rationis propter furiosos, & huiusmodi. Idem dicit Alexan. de Ales. Scundò ius diuinum ignorare, quòd quidem est lex, prophetæ, euangelium atque apostolicæ doctrinæ, secundum Bonauen. in Centiloquio, & Alexan. in 2. & in 3. accusatur, sicut de magno, & de mortali delicto prelatos, & maxime Episcopos, & metropolitanos, qui tenentur de fide, & spe reddere rationem. Accusatur autem sicut de venialibus clericos simplices, & illustratos, qui curam nõ

C De ignorantia crassa, & supina. Talis enim secundum Alex. de Ales est, quando aliquis negligit scire, quòd tenetur scire, nec tamen vult se nescire. Ignorantia enim crassa, & supina sic dicta est, per metaphoram hominis crassi, & supini, qui non videt etiam ea, quæ coram eo sunt: sicut qui publica, & manifesta se dicit ignorare, vel ignorat, habere dicitur conscientiam crassam. 1. 6. di. q. dicitis. Talis fuit ignorantia Pauli, secundum Richar. Vnde j. Timoth. j. inquit: Misericordiam Dei consecutus sum, quia ignorans feci. Et talis ignorantia non habet excusationem. Est nihilominus aduertendum, quòd diuersa iura diuersimodè diuersos obligant, secundum Bonauen. Quia aliter obligat ius naturale, aliter ius diuinum, aliter ius ciuile, aliter ius continens constitutiones ecclesiasticas, & morales. Primò ius naturale omnes obligat, & nullum adultum excusatur, cum sit scriptum in cordibus nostris, & habetur prima q. 4. cap. notandum. Vbi dicitur, quòd ignorantia iuris naturalis omnibus adultis damnabilis est. Adultis dico, qui habent vsu rationis propter furiosos, & huiusmodi. Idem dicit Alexan. de Ales. Scundò ius diuinum ignorare, quòd quidem est lex, prophetæ, euangelium atque apostolicæ doctrinæ, secundum Bonauen. in Centiloquio, & Alexan. in 2. & in 3. accusatur, sicut de magno, & de mortali delicto prelatos, & maxime Episcopos, & metropolitanos, qui tenentur de fide, & spe reddere rationem. Accusatur autem sicut de venialibus clericos simplices, & illustratos, qui curam nõ

D De ignorantia crassa, & supina. Talis enim secundum Alex. de Ales est, quando aliquis negligit scire, quòd tenetur scire, nec tamen vult se nescire. Ignorantia enim crassa, & supina sic dicta est, per metaphoram hominis crassi, & supini, qui non videt etiam ea, quæ coram eo sunt: sicut qui publica, & manifesta se dicit ignorare, vel ignorat, habere dicitur conscientiam crassam. 1. 6. di. q. dicitis. Talis fuit ignorantia Pauli, secundum Richar. Vnde j. Timoth. j. inquit: Misericordiam Dei consecutus sum, quia ignorans feci. Et talis ignorantia non habet excusationem. Est nihilominus aduertendum, quòd diuersa iura diuersimodè diuersos obligant, secundum Bonauen. Quia aliter obligat ius naturale, aliter ius diuinum, aliter ius ciuile, aliter ius continens constitutiones ecclesiasticas, & morales. Primò ius naturale omnes obligat, & nullum adultum excusatur, cum sit scriptum in cordibus nostris, & habetur prima q. 4. cap. notandum. Vbi dicitur, quòd ignorantia iuris naturalis omnibus adultis damnabilis est. Adultis dico, qui habent vsu rationis propter furiosos, & huiusmodi. Idem dicit Alexan. de Ales. Scundò ius diuinum ignorare, quòd quidem est lex, prophetæ, euangelium atque apostolicæ doctrinæ, secundum Bonauen. in Centiloquio, & Alexan. in 2. & in 3. accusatur, sicut de magno, & de mortali delicto prelatos, & maxime Episcopos, & metropolitanos, qui tenentur de fide, & spe reddere rationem. Accusatur autem sicut de venialibus clericos simplices, & illustratos, qui curam nõ

E De ignorantia crassa, & supina. Talis enim secundum Alex. de Ales est, quando aliquis negligit scire, quòd tenetur scire, nec tamen vult se nescire. Ignorantia enim crassa, & supina sic dicta est, per metaphoram hominis crassi, & supini, qui non videt etiam ea, quæ coram eo sunt: sicut qui publica, & manifesta se dicit ignorare, vel ignorat, habere dicitur conscientiam crassam. 1. 6. di. q. dicitis. Talis fuit ignorantia Pauli, secundum Richar. Vnde j. Timoth. j. inquit: Misericordiam Dei consecutus sum, quia ignorans feci. Et talis ignorantia non habet excusationem. Est nihilominus aduertendum, quòd diuersa iura diuersimodè diuersos obligant, secundum Bonauen. Quia aliter obligat ius naturale, aliter ius diuinum, aliter ius ciuile, aliter ius continens constitutiones ecclesiasticas, & morales. Primò ius naturale omnes obligat, & nullum adultum excusatur, cum sit scriptum in cordibus nostris, & habetur prima q. 4. cap. notandum. Vbi dicitur, quòd ignorantia iuris naturalis omnibus adultis damnabilis est. Adultis dico, qui habent vsu rationis propter furiosos, & huiusmodi. Idem dicit Alexan. de Ales. Scundò ius diuinum ignorare, quòd quidem est lex, prophetæ, euangelium atque apostolicæ doctrinæ, secundum Bonauen. in Centiloquio, & Alexan. in 2. & in 3. accusatur, sicut de magno, & de mortali delicto prelatos, & maxime Episcopos, & metropolitanos, qui tenentur de fide, & spe reddere rationem. Accusatur autem sicut de venialibus clericos simplices, & illustratos, qui curam nõ

F De ignorantia crassa, & supina. Talis enim secundum Alex. de Ales est, quando aliquis negligit scire, quòd tenetur scire, nec tamen vult se nescire. Ignorantia enim crassa, & supina sic dicta est, per metaphoram hominis crassi, & supini, qui non videt etiam ea, quæ coram eo sunt: sicut qui publica, & manifesta se dicit ignorare, vel ignorat, habere dicitur conscientiam crassam. 1. 6. di. q. dicitis. Talis fuit ignorantia Pauli, secundum Richar. Vnde j. Timoth. j. inquit: Misericordiam Dei consecutus sum, quia ignorans feci. Et talis ignorantia non habet excusationem. Est nihilominus aduertendum, quòd diuersa iura diuersimodè diuersos obligant, secundum Bonauen. Quia aliter obligat ius naturale, aliter ius diuinum, aliter ius ciuile, aliter ius continens constitutiones ecclesiasticas, & morales. Primò ius naturale omnes obligat, & nullum adultum excusatur, cum sit scriptum in cordibus nostris, & habetur prima q. 4. cap. notandum. Vbi dicitur, quòd ignorantia iuris naturalis omnibus adultis damnabilis est. Adultis dico, qui habent vsu rationis propter furiosos, & huiusmodi. Idem dicit Alexan. de Ales. Scundò ius diuinum ignorare, quòd quidem est lex, prophetæ, euangelium atque apostolicæ doctrinæ, secundum Bonauen. in Centiloquio, & Alexan. in 2. & in 3. accusatur, sicut de magno, & de mortali delicto prelatos, & maxime Episcopos, & metropolitanos, qui tenentur de fide, & spe reddere rationem. Accusatur autem sicut de venialibus clericos simplices, & illustratos, qui curam nõ

F De ignorantia crassa, & supina. Talis enim secundum Alex. de Ales est, quando aliquis negligit scire, quòd tenetur scire, nec tamen vult se nescire. Ignorantia enim crassa, & supina sic dicta est, per metaphoram hominis crassi, & supini, qui non videt etiam ea, quæ coram eo sunt: sicut qui publica, & manifesta se dicit ignorare, vel ignorat, habere dicitur conscientiam crassam. 1. 6. di. q. dicitis. Talis fuit ignorantia Pauli, secundum Richar. Vnde j. Timoth. j. inquit: Misericordiam Dei consecutus sum, quia ignorans feci. Et talis ignorantia non habet excusationem. Est nihilominus aduertendum, quòd diuersa iura diuersimodè diuersos obligant, secundum Bonauen. Quia aliter obligat ius naturale, aliter ius diuinum, aliter ius ciuile, aliter ius continens constitutiones ecclesiasticas, & morales. Primò ius naturale omnes obligat, & nullum adultum excusatur, cum sit scriptum in cordibus nostris, & habetur prima q. 4. cap. notandum. Vbi dicitur, quòd ignorantia iuris naturalis omnibus adultis damnabilis est. Adultis dico, qui habent vsu rationis propter furiosos, & huiusmodi. Idem dicit Alexan. de Ales. Scundò ius diuinum ignorare, quòd quidem est lex, prophetæ, euangelium atque apostolicæ doctrinæ, secundum Bonauen. in Centiloquio, & Alexan. in 2. & in 3. accusatur, sicut de magno, & de mortali delicto prelatos, & maxime Episcopos, & metropolitanos, qui tenentur de fide, & spe reddere rationem. Accusatur autem sicut de venialibus clericos simplices, & illustratos, qui curam nõ

suscipiant animarum: qui cum potuerunt addiscere, noluerunt. Laicos. verò in nullo accusat, quia ad ipsos non pertinet dummodo non contemnant. Sed secundum Alex. laici tenentur ad noticiam Decalogi, & eorum, quæ pertinent ad fidem, pro, vt continetur in simbolo Apostolorum. Ignorantia verò, quò ad quædam iuris diuini, eos excusat simpliciter: quantum ad quædam verò, excusatur à tanto, & si non à toto. Hęc notat Alexan. de Ales, & Bonauen. Et in hoc apparent culpæ calcantium cruces, quæ super lapides tumulorum in plerisque locis irreuerentissimè fiunt contra legem diuino iure manantem, C. nemini licet. libro primo. vbi dicitur. Nemini licet flagnum Saluatoris in terra, in silice, vel in marmoribus humi positis insculpere, vel pingere, ne pedibus conculcetur. Qui autem in terra posuerit, vel positum non leuauerit, morte mulctetur. Sed cõtra hoc quidam allegant consuetudinem: quibus respondendum est illud, quòd dicitur di. 8. cap. consuetudo, vbi dicitur. Consuetudo sine veritate, vetustas est erroris, & per cõsequens non excusatur. Proinde credo, quòd mortaliter peccant omnes, quibus innotescit hoc, si ad eos pertinet, & non remouent eas. Tertium ius, scilicet legum, solus iudices accusat, dicitur enim 1. q. 4. ca. vlt. q. ius ciuile alijs permittitur ignorare, alijs non. Secundum enim Alexan. de Ales: Rusticis enim, & mulieribus, & in minori ætate constitutis permittitur ignorare, quæ sunt de iure ciuili: maxime in damno vitæ: in maleficijs autem non sic. Quartum ius continens morales constitutiones, & ecclesiasticas ad discernenda peccata accusat sacerdotes, & curam animarum habentes, & confessores. Ignorantia huius iuris quòdam alios excusatur, & si non à toto, tamen à tanto. Non enim omnes clerici tenentur ad noticiam omnium, quæ sunt in iure canonico: & si canonico: & si teneantur ad noticiam quorundam. Hęc dicit Alexan. ad hoc. 2. 4. q. 1. cap. si quis dederit, secundum Tho. prima 2. q. 76. Omnes communiter tenentur scire ea, quæ sunt fidei, & vniuersalia iuris præcepta. Singuli autē ea, quæ ad statum eorum, vel officium spectant. Nam quicumque negligit habere, vel facere ea, ad quæ tenetur: peccat peccato omissionis. Vnde propter negligentiam ignorantia eorum, quæ quis scire tenetur, est peccatum. Hęc ille. Ad hoc no. extra de iniurijs, & dam. cap. si culpa. Et cõtra hanc quædam

G De ignorantia crassa, & supina. Talis enim secundum Alex. de Ales est, quando aliquis negligit scire, quòd tenetur scire, nec tamen vult se nescire. Ignorantia enim crassa, & supina sic dicta est, per metaphoram hominis crassi, & supini, qui non videt etiam ea, quæ coram eo sunt: sicut qui publica, & manifesta se dicit ignorare, vel ignorat, habere dicitur conscientiam crassam. 1. 6. di. q. dicitis. Talis fuit ignorantia Pauli, secundum Richar. Vnde j. Timoth. j. inquit: Misericordiam Dei consecutus sum, quia ignorans feci. Et talis ignorantia non habet excusationem. Est nihilominus aduertendum, quòd diuersa iura diuersimodè diuersos obligant, secundum Bonauen. Quia aliter obligat ius naturale, aliter ius diuinum, aliter ius ciuile, aliter ius continens constitutiones ecclesiasticas, & morales. Primò ius naturale omnes obligat, & nullum adultum excusatur, cum sit scriptum in cordibus nostris, & habetur prima q. 4. cap. notandum. Vbi dicitur, quòd ignorantia iuris naturalis omnibus adultis damnabilis est. Adultis dico, qui habent vsu rationis propter furiosos, & huiusmodi. Idem dicit Alexan. de Ales. Scundò ius diuinum ignorare, quòd quidem est lex, prophetæ, euangelium atque apostolicæ doctrinæ, secundum Bonauen. in Centiloquio, & Alexan. in 2. & in 3. accusatur, sicut de magno, & de mortali delicto prelatos, & maxime Episcopos, & metropolitanos, qui tenentur de fide, & spe reddere rationem. Accusatur autem sicut de venialibus clericos simplices, & illustratos, qui curam nõ

G De ignorantia crassa, & supina. Talis enim secundum Alex. de Ales est, quando aliquis negligit scire, quòd tenetur scire, nec tamen vult se nescire. Ignorantia enim crassa, & supina sic dicta est, per metaphoram hominis crassi, & supini, qui non videt etiam ea, quæ coram eo sunt: sicut qui publica, & manifesta se dicit ignorare, vel ignorat, habere dicitur conscientiam crassam. 1. 6. di. q. dicitis. Talis fuit ignorantia Pauli, secundum Richar. Vnde j. Timoth. j. inquit: Misericordiam Dei consecutus sum, quia ignorans feci. Et talis ignorantia non habet excusationem. Est nihilominus aduertendum, quòd diuersa iura diuersimodè diuersos obligant, secundum Bonauen. Quia aliter obligat ius naturale, aliter ius diuinum, aliter ius ciuile, aliter ius continens constitutiones ecclesiasticas, & morales. Primò ius naturale omnes obligat, & nullum adultum excusatur, cum sit scriptum in cordibus nostris, & habetur prima q. 4. cap. notandum. Vbi dicitur, quòd ignorantia iuris naturalis omnibus adultis damnabilis est. Adultis dico, qui habent vsu rationis propter furiosos, & huiusmodi. Idem dicit Alexan. de Ales. Scundò ius diuinum ignorare, quòd quidem est lex, prophetæ, euangelium atque apostolicæ doctrinæ, secundum Bonauen. in Centiloquio, & Alexan. in 2. & in 3. accusatur, sicut de magno, & de mortali delicto prelatos, & maxime Episcopos, & metropolitanos, qui tenentur de fide, & spe reddere rationem. Accusatur autem sicut de venialibus clericos simplices, & illustratos, qui curam nõ

H De ignorantia crassa, & supina. Talis enim secundum Alex. de Ales est, quando aliquis negligit scire, quòd tenetur scire, nec tamen vult se nescire. Ignorantia enim crassa, & supina sic dicta est, per metaphoram hominis crassi, & supini, qui non videt etiam ea, quæ coram eo sunt: sicut qui publica, & manifesta se dicit ignorare, vel ignorat, habere dicitur conscientiam crassam. 1. 6. di. q. dicitis. Talis fuit ignorantia Pauli, secundum Richar. Vnde j. Timoth. j. inquit: Misericordiam Dei consecutus sum, quia ignorans feci. Et talis ignorantia non habet excusationem. Est nihilominus aduertendum, quòd diuersa iura diuersimodè diuersos obligant, secundum Bonauen. Quia aliter obligat ius naturale, aliter ius diuinum, aliter ius ciuile, aliter ius continens constitutiones ecclesiasticas, & morales. Primò ius naturale omnes obligat, & nullum adultum excusatur, cum sit scriptum in cordibus nostris, & habetur prima q. 4. cap. notandum. Vbi dicitur, quòd ignorantia iuris naturalis omnibus adultis damnabilis est. Adultis dico, qui habent vsu rationis propter furiosos, & huiusmodi. Idem dicit Alexan. de Ales. Scundò ius diuinum ignorare, quòd quidem est lex, prophetæ, euangelium atque apostolicæ doctrinæ, secundum Bonauen. in Centiloquio, & Alexan. in 2. & in 3. accusatur, sicut de magno, & de mortali delicto prelatos, & maxime Episcopos, & metropolitanos, qui tenentur de fide, & spe reddere rationem. Accusatur autem sicut de venialibus clericos simplices, & illustratos, qui curam nõ

H De ignorantia crassa, & supina. Talis enim secundum Alex. de Ales est, quando aliquis negligit scire, quòd tenetur scire, nec tamen vult se nescire. Ignorantia enim crassa, & supina sic dicta est, per metaphoram hominis crassi, & supini, qui non videt etiam ea, quæ coram eo sunt: sicut qui publica, & manifesta se dicit ignorare, vel ignorat, habere dicitur conscientiam crassam. 1. 6. di. q. dicitis. Talis fuit ignorantia Pauli, secundum Richar. Vnde j. Timoth. j. inquit: Misericordiam Dei consecutus sum, quia ignorans feci. Et talis ignorantia non habet excusationem. Est nihilominus aduertendum, quòd diuersa iura diuersimodè diuersos obligant, secundum Bonauen. Quia aliter obligat ius naturale, aliter ius diuinum, aliter ius ciuile, aliter ius continens constitutiones ecclesiasticas, & morales. Primò ius naturale omnes obligat, & nullum adultum excusatur, cum sit scriptum in cordibus nostris, & habetur prima q. 4. cap. notandum. Vbi dicitur, quòd ignorantia iuris naturalis omnibus adultis damnabilis est. Adultis dico, qui habent vsu rationis propter furiosos, & huiusmodi. Idem dicit Alexan. de Ales. Scundò ius diuinum ignorare, quòd quidem est lex, prophetæ, euangelium atque apostolicæ doctrinæ, secundum Bonauen. in Centiloquio, & Alexan. in 2. & in 3. accusatur, sicut de magno, & de mortali delicto prelatos, & maxime Episcopos, & metropolitanos, qui tenentur de fide, & spe reddere rationem. Accusatur autem sicut de venialibus clericos simplices, & illustratos, qui curam nõ

I De ignorantia crassa, & supina. Talis enim secundum Alex. de Ales est, quando aliquis negligit scire, quòd tenetur scire, nec tamen vult se nescire. Ignorantia enim crassa, & supina sic dicta est, per metaphoram hominis crassi, & supini, qui non videt etiam ea, quæ coram eo sunt: sicut qui publica, & manifesta se dicit ignorare, vel ignorat, habere dicitur conscientiam crassam. 1. 6. di. q. dicitis. Talis fuit ignorantia Pauli, secundum Richar. Vnde j. Timoth. j. inquit: Misericordiam Dei consecutus sum, quia ignorans feci. Et talis ignorantia non habet excusationem. Est nihilominus aduertendum, quòd diuersa iura diuersimodè diuersos obligant, secundum Bonauen. Quia aliter obligat ius naturale, aliter ius diuinum, aliter ius ciuile, aliter ius continens constitutiones ecclesiasticas, & morales. Primò ius naturale omnes obligat, & nullum adultum excusatur, cum sit scriptum in cordibus nostris, & habetur prima q. 4. cap. notandum. Vbi dicitur, quòd ignorantia iuris naturalis omnibus adultis damnabilis est. Adultis dico, qui habent vsu rationis propter furiosos, & huiusmodi. Idem dicit Alexan. de Ales. Scundò ius diuinum ignorare, quòd quidem est lex, prophetæ, euangelium atque apostolicæ doctrinæ, secundum Bonauen. in Centiloquio, & Alexan. in 2. & in 3. accusatur, sicut de magno, & de mortali delicto prelatos, & maxime Episcopos, & metropolitanos, qui tenentur de fide, & spe reddere rationem. Accusatur autem sicut de venialibus clericos simplices, & illustratos, qui curam nõ

Ignorantia quò ad d' diuinum.

Ius legi.

Ius continens morales constitutiones.

Ignorantia inuincibilis.

A tam ignorantiam ait Apostolus. Quicunq; stultus est in culpa, sapiens erit in poena. Et illud. 1. Cor. 14. Si quis ignorat, ignorabitur. Facit ad hęc 38. dist. qui ea. Considerent hoc confessores ignari, & cęci, & duces cęcorum, qua temeritate ista exerceat, vt non adducant in inferos peccatores illa queatos iudicantes, quę nesciunt, & ignorant. Vnde Hiero. Imperitia confidentiā, & eruditio timorem creat. Addam quoq;, quod mirabilius est, quod quanto minus intelligunt, plus presumunt.

De ignorantia affectata. Cap. 6.

B *Ignorantia affectata.* Sexta verò est ignorantia affectata. Et hæc est, cum quis affectat ignorare, qđ scire tenetur: non tamen determinat apud se, qđ teneatur illud scire. Vnde Lu. 12. Seruus, qui cognouit voluntatem domini sui, & non se præparauit, & non fecit voluntatem eius, plagis vapulabit multis. Vbi glo. Qui scire nolunt, & possunt: nõ ignorantes, sed contemptores iudicantur. Hęc ignorantia, secundum Bonauen. & Richar. & Alexan. in 2. dist. 22. sic excusat ex vna parte, quod ex alia parte aggravat. Excusat, in quantum ignorantia, sed aggravat, in quantum affectata. De tali ignorantia ait Bernar. de 12. gradibus humilitatis. Frustra sibi de infirmitate ignorantia blandiuntur: qui, vt liberius peccent, libenter ignorant vt infirmantur. Vnde Gregorius 25. lib. moralis. Nescire, ignorantia est: scire noluisse, superbia est. Et Isido. de sum. bo. Nescire simpliciter, ad ignorantiam pertinet: sed noluisse scire, ad contumacem superbiam.

C Voluntatem quippe domini proprii velle nescire, quid aliud est, quam velle domini superbiendo contemnere. Vnde glo. super Hiero. 6. Grandis impietas est non solum peccata non cauere, sed ne velle intelligere peccata: & nullam habere distantiam bonorum, malorũque operum. Et de hac ignorantia ait propheta: Noluit intelligere, vt bene ageret. Ad talem ignorantem per Oseam Dominus cap. 4. comminatur dicens. Quia tu scientiam repulisti, & ego repellā te, ne sacerdotio fungaris mihi. Circa hoc incidens quæruntur tria. Primum de sacerdote: qui accedit ad ordines, & non potest addiscere canones, & ea, quę sunt necessaria officio suo. Respondet Alexand. in 2. q. in tractatu de ignorantia, quod talis peccat in eo, cum vult suscipere ordines, cum nescit, nec addiscere potest. Et secundum

Solutio.

E eum si sacerdos est factus, tenetur non suscipere animarum curam, vel non suscipere officium audiendi confessiones, & iniungendi penitentias, in quibus periculosum est iudicium. Sed nunquid excusat illum impotentia sciendi, sicut excusatur, qui cadit in paupertatem per impotentiam dandi, si non dat pauperi in extrema necessitate? Ad hoc respondet Alexan. quod non est simile. Ille enim se non ingessit in impotentiam dandi, sed iste se ingessit in impotentiam curam habendi per scientiæ defectũ. Præterea nemo potest se immittere in impotentiam dandi: quia, & si non habet pecuniam, potest dare uoluntatem bonam, quę amplius placet Deo. Non sufficit autē isti sacerdoti curam habenti bonam uoluntatem habere de sciendo, vel curando, sed oportet, quod sciat, & curet. Secundò quæratur, quid de illo, cui apparet angelus malus transfiguratus in Angelum lucis, & ipse credit, quod sit Angelus bonus, & apponit omnem diligentiam, quam potest: & ita adoret eum? Dicendum, secundum Alexan. quod non apponit omnem diligentiam, quam potest: quia si apponeret, vel per se cognosceret, vel Deus ei reuelaret. Sed de hoc nota plenius in sermone 23. arti. 1. in fine. Tertio quæratur de illo, qui dubitat de aliquo, an sit simonia, vel contractus usurarius: siue non. De hoc dicitur infra sermo. 41. arti. 2. c. 2. in fine. & c. sequenti, circa principium.

Secunda questio.

Tertia questio.

De ignorantia peruersa, & aduersa, quę ex malitia bonitati omnino contrariatur. Cap. 7.

H Septima est ignorantia peruersa, quę ex malitia bonitati omnino contrariatur, secundum conualescentiam, quando quis non tantum scire non vult, sed etiam habitum, & dispositionem ignorantia induit, quia veritatem fugit, sed etiam persequitur, & impugnat. Quod quidem ex industria est peccare, & per consequens, est peccatũ in Sp̃sanctũ. Vñ Iob. 24. Ipsi fuerunt rebelles lumini, nescierunt vias ei. Hęc ignorantia est ppriè in cõscientia erronea, & excęcata: quia dicat cõtra prohibitiões, & præcepta, in quam vtique sunt ingressi septem spiritus nequam, de quibus Mat. 12. Accumit secum septem spiritus nequiores se, & intrantes habitant ibi: & sunt nouissima huius hominis peiora prioribus. Et merito

Ignorantia peruersa.

H

A ritò quidem. Nam sicut septi formis spiritus Christi totus luciformis, & spirituali lumine illustratus mentem ingrediens illam totam illuminat, & illustrat: ita septem spiritus nequam, omnino illi oppositi, cum in animam intrant, horrendas tenebras afferunt, & terribilem cęcitatem. In hanc cęcitatem Pharisei ruerunt. Ideo Mat. 23. Dominus quinque illos vocat cęcos, quasi in quinque sensibus excęcatos animę. Hęc autem excęcatio est propriè illa, de qua Esa. 6. dicitur, Excęca cor populi huius, & aures eius aggraua, & c. & cap. 43. ait, Educ foras populum cęcum, & oculos habentem. Talis verò excęcatio in fine cuiuslibet solennis temporis mundum obtenebrat vniuersum: quę tam in summo in fine sæculi abundabit, ita, vt verificetur illud Apoc. 6. Et factus est sol niger, sicut saccus cilicinus. De tali cęcitate dicitur Luc. 22. Hęc est hora vestra, potestas tenebrarum. Et iterum propheta: Posuisti tenebras, & facta est nox: in ipsa pertransibunt omnes bestię siluę, id est bestiales, & erronei sensus patrię infernalis. Talis enim credulitas cęca, & æstimatio falsa ex puritate malitię originem habet: per quam mens in bono alterius in tantum falso iudicio errat, quod de illo, quod de se bonum est, nullo modo potest sentire bonum. Vnde Sap. 2. dicitur Excecavit eos malicia eorum.

Psal.

Ingrorantia facti.

De ignorantia facti, quando excusat, & quando non. Cap. 8.

D Secunda principalis dicitur ignorantia facti. De qua Alexan. de Ales in 2. ait, quod duplex est ignorantia facti. Prima est eius, quod oportuit scire, secunda est eius, quod non oportuit scire. Prima inquam est eius, quod oportuit scire. Si enim necesse fuit scire, & fuit ignorantia supina, aut affectata, vel peruersa, non excusat, sed grauior est etiam culpa. Si verò fuit eius, quod oportuit scire, & adhibuit homo diligentiam, excusatur: & si non à toto, tamen à tanto. Hinc contra Iudæos 1. q. 4. circa fin. dicitur, quod ignorãtia facti non excusat Iudęos, qui non credunt venisse Christum. Ratio est: quia talis ignorantia est crassa, & supina. Possent enim Christũ venisse scire, tũ ex operibus Christi ex tũ operibus discipulorũ eius, tum ex collatione scripturarum prophetarum. Secun-

da verò ignorantia facti, quod non oportuit scire excusat, sicut de idolotito, de quo 1. Cor. 10. Apostolus ait: Si quis infidelium vocauerit ad cęnam, & ire vultis: quicquid appositum fuerit vobis, comedite, nihil interrogantes propter conscientiam. Item secundum alios duplex est ignorantia facti. Prima est ignorantia antecedens, secunda est concomitans. Prima ignorantia est antecedens, quę, scilicet est causa agendi, ita, quod si homo sciret illam circumstantiam, quę in peccatum trahit, non faceret: insuper, & se fecisse doleret. Talis vtique ignorantia excusat à toto, si tamen debita diligentia præcessit. Si autem præmissa non fuerit, excusat solum à tanto. Secunda verò facti ignorantia concomitans dicta est, quando, scilicet etiam si sciret peccati circumstantias, nihilominus operaretur illud: & hæc nequaquam excusat. In hoc concordat Tho. Guil. & etiam Petrus de Candia.

E Quò igno- rantia facti excusat.

F Ignorantia facti concomitans.

ARTICVLVS TERTIVS.

De septuplici malo, quod per ignorantiam in anima generatur.

T Tertius status est ignorantia criminalis. Vnde propheta ait, In tenebris ambulat, scilicet errorum, & peccatorum. Et merito quidem dicit tales in tenebris ambulare: nam sicut 38. dist. capitulum ignorantia. Dicitur, Ignorantia est mater cunctorum errorum. Vnde Isido. Ignorantia, vitiorum nutrix est. Et Richardus in quodam sermone: ait: Portæ inferi duę sunt, quę ingredientibus ad omne malum inducunt. Vna est ignorantia boni, alia est concupiscentia mali. Septem verò sunt periculosa mala, quę ex ignorantia in anima generantur.

- Primum est insensibilitas, secundum est captiuitas, tertium est paupertas, quar- tum est cęcitas, quintum est bestialitas, siue animalitas, sextum est ruina, septimum est mortalitas, siue mors sempiterna.

H Septẽ periculosa mala.

De

A De insensibilitate, ad quam ignorantia ducit Cap. 1.

Insensibilitas ex ignorantia

Rimū periculosum malum, quod ex ignorantia generatur, est insensibilitas. Non enim intelligit homo bona, quæ perdit: & mala, quæ incurrit. Vnde de ignorante dicitur Prouerb. 23. Erit sicut dormiens in medio maris, idest in magnis periculis, & quasi sopitus gubernator, amisso clauo. At e contra intelligentia aperiens oculos, noscit pericula, in quibus est: ac timere, & dolere facit. Ideo Eccle. 3. dicitur. Qui addit scientiam, addit, & dolorem. Et Esa. 48. Hæc dicit Dominus redemptor tuus, sanctus Israel. Ego Deus tuus docens te vitia: gubernas te in via, qua ambulabas. Vtinam attendisses mandata mea, facta fuisset sicut flumē pax tua, & iustitia tua sicut gurgites maris. Et de talibus dictum est: Vtinam saperent, & intelligerent, ac nouissima prouiderent. Vnde Aug. super psal. Nemo est insanabilior eo, qui sanus sibi videtur.

Quod per ignorantiam homo miserabiliter captiuatur. Cap. 2.

Captiuitas ortum habet ab ignorantia

Secundum periculosum malum, quod ex ignorantia generatur, est captiuitas. Cum enim populus, seu homo insensibilis factus est, faciliter in periculis capitur, & miserabiliter captiuatur. Hinc Esa. 5. Dominus ait. Captiuus ductus est populus meus, quia non habuit scientiam. At e contra populus, & quilibet particularis homo per scientiam & sapientiam conseruatur: ideo dicitur Prouerb. 2. Si scientia animæ tuæ placuerit, consilium custodiat te, & prudentia seruabit te. Immo qui factus est iam captiuus, per conscientiam, & intelligentiam liberatur. Vnde Prou. 11. Iusti liberantur, scilicet à magnis periculis scientia. Liberantur autem, quia pericula noscunt, atque declinant. Vnde Gregorius in morali. Qui lucem videt, scit quid de tenebris estimer. Nam qui candorem lucis ignorat, obscura pro lucidis approbat.

Ad quantam miserabilem paupertatem ignorantia mentem perducit. Cap. 3.

Paupertas ex ignorantia

Tertium malum dicitur paupertas. Magnæ verò sunt diuitiæ sapientiæ Dei. Hic. Sap. 8. Si diuitiæ appetuntur in

hac vita, quid sapientia locupletius? Vnde Esa. 33. Diuitiæ salutis, idest salutares diuitiæ sapientia, & scientia. Vnde dicitur Sap. 13. Vanus, idest omni bono vacuus est omnis populus, in quo non est scientia Dei. Vnde Prouer. 3. Melior est acquisitio eius negotiatione auri, & argenti. Ignorantia autem tali thesauro hominem priuat.

Quod ignorantia excecatur oculum rationis. Cap. 4.

Quartum malum est cecitas. Excecatur enim oculum rationis, & sic facit hominem in anima cecum. De huiusmodi cecis Apostolus ad Eph. 4. ait. Ambulant in vanitate sensus sui tenebris obscuratum habentes intellectum alienati à via Dei per ignorantiam, quæ est in illis propter cecitatem cordis eorum. Hi sunt virgines fatuæ, quæ nesciunt Deum, nec Deus nouit eas. Hinc Mat. 25. ait: amen dico vobis, nescio vos: vt verificetur quod 1. Cor. 14. dicitur, Si quis ignorat, ignorabitur. Et licet quidam multa sciant, seipsum tamen nesciunt, sicut ait Bern. similes sunt oculo, qui cætera videt, seipsum autem non videt. Contra quos Gregorius. Eo ipso homo vehementius desipit, quo seipsum minimè recognoscit. Vnde Iob. 19. Si ignoraui, mecum erat ignorantia mea.

Quod ignorantia facit hominem brutalem, atque bestialem. Cap. 5.

Quintum verò malum est bestialitas siue animalitas. Facit enim hominem brutalem, & bestialem. Vnde Bernar. ait. Nihil bestialius homine, qui est ratione vicens, & non ratione vtens. Sepe enim tales virtuosus, & virtutibus detrahunt: immo quandoque os ponunt in coelum, diuina opera blasphemantes: & de talibus, vt scriptum est. 2. Pe. 2. Hi velut irrationalia pecora, sequuntur quæ ignorant, blasphemantes. Ad tales propheta ait, Nolite fieri sicut equus, & mulus, &c. Per equum peccantes aperte, & per mulum peccantes occulte, ex bestiali ignorantia denotantur. Equus enim fortis est, & luxuriosus, superbus, vix tenetur, non discernit fessorem, recalcitratur, & aptissimus, & promptissimus est ad bellum: per quas proprietates diuersa bestiarum peccatorum genera significantur.

Mulus

A Mulus enim ex nobili, & ignobili generatur: & per hunc intelligere possumus hominem hypocritam, & simulatum. In horum verò generatione conueniunt nobile, scilicet opus de genere bonorum, & ignobile, scilicet intentio corrupta. Nam tales semper nobilitatem demonstrant, & ignorantiam occultant, sicut parabolicè de mulo fertur, qui interrogatus à vulpe, de quo genere fuerat: respondit, quod pronepos erat magni regis equi Hispaniæ. Cui vulpes ait: Non quero de matre, sed de patre, Mulus autem noluit indicare. Peccantes verò manifestè, seu simulatè, ex ignorantia efficiuntur bestiales: sicut equus, & mulus, in quibus non est intellectus.

Mulus, et vulpes.

Quod ignorantia precipitat in innumerabilia mala, quæ interim ignorantur. Cap. 6.

Isidorum.

Sextum verò ignorantia malum dicitur ruina. Nam populum precipitat in innumerabilia mala tam culpæ, quam poenæ. Vnde Prouerb. 17. Qui euitat discere, incidet in mala. Et Isido. Nihil stultitia peius, nihil insipientia deterius, nihil ignorantia turpius, & ignominiosius. Ignorantia est mater, & nutrix omnium vitiorum. Quid sit damnum culpæ, non sentitur: insipiens quotidie peccat, & ignorat. Ideo lamentabiliter Olee 4. dicitur. Non est scientia Domini in terra. Maledictum mendacium, homicidium, furtum, & adulterium inundauerunt: & sanguis sanguinem tetigit. Propterea lugebit terra, & infirmabitur omnis, qui habitat in ea.

Quod ignorantia perducit ad interitum sempiternum, & ad tenebras exteriores. Cap. 7.

Mortalitas, quæ perducit ad interitum sempiternum.

Septimum autem malum mortalitas dicitur. Perducit enim ad interitum sempiternum. Ideo dicitur Iob. 4. Quia nullo intelligit in æternum peribit. Hæc ignorantia est bestia, quæ ascendit de abyssis, Apocalipsi. 11. de qua abyssis Iob. 28. Abyssus non est in me, scilicet lumen sapientiæ Dei. Hinc dicitur Prouerb. 8. Qui me oderunt, diligunt mortem, ac e contra in eodem cap. dicitur: Qui me inuenit, inueniet vitam, & hauriet salutem à Domino in præsentem per gratiam, & in futuro per

gloriam: ad quam nos perducatur vera sapientia Christus, qui cum patre, &c.

FERIA QUINTA post secundam Dominicam in Quadragesima.

De supplicijs infernalibus omnium damnatorum, & maximè quorundam sceleratorum.

Sermo XXII.

M

ortuus est diues, & sepultus est in inferno. Luc. 16. & in Evangelio hodierno. Licet enim beatus Ioa. in 1. cano sua. ca. 4. dicat, quod timor non est

in charitate, sed perfecta charitas foras mittit timorem, tamen in mentem, ubi reperitur timor humilians, ex sua misericordia à Deo donatur amor inflammans, qui timorem illum expellit, & Dei amorem in regno animæ regnare facit. Hæc duo requiruntur ad hic, vt cum Deo anima gratiæ glutino copuletur, scilicet timor, & amor. Vnde Aug. lib. de ciuitate Dei, & habetur de poe. di. 2. hæc quæ: ponit exemplum, quia sicut quæ volumus suere, vel duos pannos diuersos iungere, habemus acum, & imponimus ferici filum: sicque fuimus pannum, tandem coniuncto insimul panno ipso filo ferici remanente, remouetur acus: Sic ad copulam animam peccatoris cum ipso Deo, requiritur acus, idest timor inferni, qui pungat hominis mentem: & ferici filum, scilicet amor Dei quem introducat ipse timor inferni. Porro his duobus anima cum Deo copulatur: gratiam, remanente ferici filulo: quia charitas nunquam excidit. 1. Cor. 13. excluso acu timoris inferni. Assumam ergo hodie acum huius timoris, quæ introducat in nos filum diuini amoris. Planè de ipso Apoc. 14. Io. ait: Et tertius Angelus secutus est, dicens voce magna, Si quis adora uerit bestiam, & imaginem eius, & acceperit characterem in fronte sua: aut in manu sua: hic bibet de vino iræ Dei, quæ mixtum est mero in calice iræ ipsius, & cruciabitur igne, & sulphure in conspectu Angelorum sanctorum, & ante conspectum agni: & fumus tormentorum eorum ascendet in sæcula sæculorum.

Desupplicij damnatorum uide qua habet Magister in 4. dist. ult. et Scotus 4. d. 50 q. 3. et Bon. in 4. di. 20. par. 1. q. 3.

H

A culorum, nec habebunt requiem die, ac nocte, quoniam adorauerunt bestiam, & imaginem eius. Vel si quis acceperit characterem nominis eius. Hæc est sapientia Sanctorum, qui custodiunt mandata Dei, & fidem Iesu Christi. In quibus verbis de poenis inferni tria mysteria declarantur. Primum est dolorum mentalium, secundum poenarum corporalium, tertium tormentorum æternalium. Hæc tria mysteria expertus, atque experietur diues iste epulo criminiosus, de quo dicitur in proposito verbo: Mortuus est diues, & sepultus est in inferno. Ait enim, mortuus est diues: ecce poenas corporales, & in inferno: ecce tormēta, & cruciatus æternales. Sepultus est: ecce dolores mentales. Dicit enim eum sepultum, ut ostendat eius vndique immobilē incarcerationem, seu alligationem, seu oppressionem: & ob vndique afflictionem totalem, & quasi immerſam coopertionem, & submerſionem. De his tribus mysterijs, & eodem ordine propheta in psal. 74. inquit, Calix in manu domini vini meri plenus mixto. Ecce primum. Et inclinavit ex hoc in hoc, ecce secundum. Veruntamen fex eius non est exinanita, bibent omnes peccatores terræ, ecce tertium. Et potest esse aliud thema in præſenti materia.

ARTICVLVS PRIMVS.

De mentalibus doloribus, quibus cruciatur damnatus.

Rimum mysterium cruciatus est eorum dolorum mentalium. Sequamur mysterium Apoc. cum concordia Dauid, & Evangelij hodierni. Triplex verò veritas in hoc mysterio continetur. Prima est offensionis, secunda est punitionis, tertia est menſurationis.

D De culpa vniuersali, propter quam damnati cruciatur. Cap. 1.

Prima est offensionis, scilicet cuiuscunque mortalis culpæ. Propterea Io. ait. Et tertius Angelus, scilicet reuelans mysteria Dei, secutus est dicens magna voce, idest clara cognitione. Si quis adorauerit bestiam, & imaginem eius, & acceperit characterem in fronte sua, aut in manu sua. Quæ verba possunt tripliciter exponi. Primò pro-

partialitate, secundò pro cupiditate, tertio pro infidelitate. Primò exponitur pro partialitate, quæ meritò bestia dicitur. Bestia verò differt ab animali: quia nomen bestia sonat cum animalitate crudelitatem. Ille autem adorat bestiam, qui partialitatis amorem suo creatori præponit. Ecce radix totius idolatriæ nouæ. Imago bestia, arma, & partialium insignia sunt: in quibus quasi idolatria noua demones adorantur. Ille verò characterem bestia suscipit in fronte, qui partialitati consentit in mente. In manu verò bestia characterem sumit qui opera partialia facit. Per manū. n. in scriptura opera designantur. Secundò potest exponi de cupiditate. Seu aut, & crudelis bestia est vsura vorax: quæ tunc adoratur, cum improbum seſus exercetur, idest pacto perficitur. Imaginem verò adorat, qui tenaciter immoderatas diuitias amat, sicut epulo Evangelij hodierni contra Lazarum indigentem. Characterem autem huius bestia habere in fronte est, immodesto contractu per intentionem corruptam, vsuram habere in mente. In manu autem characterem habet, qui opere palam, vel in occulto vsuram exercet. Tertio exponatur de infidelitate incantationum arſiarum, & quorumcunque errorum: quæ bestia impia, & crudelis iam per vniuersum orbem adoratur, cum incantationum herbarum, & ceterorum errorum perfidia exaltatur. Imagines huius bestia sæuæ sunt omnes incantatores, & incantatrices, siue vetulæ rincanate, & stregones, & stregoniſæ, qui omnes verè tunc adorantur, cum efficacius, & leuius, & tenacius illis, & eorum factis, & verbis, quàm diuinis, & sanctorum dictis credulitas adhibetur. Characterem bestia habere in fronte, est eorum infidelitatem habere in mente. Characterem verò eius in manu portat, qui superstitiosa breuia, & characteres, & diabolica signa bestialitate impia super alios ponit, vel super seipsum gestat. Quarto etiam potest dici hæc crudelis bestia Sodomia, quæ adoratur, & colitur ab omnibus Sodomitis. Cuius imagines iuuenuli, & pueri possunt dici, qui verè ab omnibus Sodomitis in omni nephando opere adorantur. Qui autem hoc scelus concupiscunt mente, characterem habent in fronte. Qui verò implent opere, in manu characterem habent, seu tenent. Et secundū hunc modū de quolibet crudeli, & scelesto peccato tota hæc figura exponi potest.

Bestia dicitur
feri ab
animali, &
quomodo

Cellarij
Dei est quæ
duplex.

Psalmus.

De supplicijs infernalibus.

A De quadruplici cellarario Dei, & de amaritudine vini diuine iræ: quò damnati spiritualiter cruciatur.

Cap. 2.

Secunda autem veritas est punitionis. Vnde subditur, hic bibet de vino ira Dei. Quadruplex verò est cellararium Dei, vbi diuersa reconduntur vina. Primum est cellarium gratiæ, secundum gloriæ, tertium culpæ, quartum poenæ. Duo horum sunt in præſenti seculo, scilicet cellarium culpæ, & gratiæ: duo verò in futuro, scilicet gloriæ, & poenæ. Primum est cellarium gratiæ, quod est ecclesia saluandorum. Vnde Canti. 2. Introduxit me rex in cellam vinariam, idest in ecclesiam Huius cellarij vinum, gratia est. Vnde Proverb. 31. Date vinum his, qui amaro sunt animo, idest contritis: ut scilicet dolentes de culpa lætificentur ex gratia. Hoc est vinum, de quo psal. ait, Vinum lætificat eorū hominis. Et sicut vinum habet splendorem, vigorem, & dulcorem: sic vinum gratiæ habet splendorem fidei, vigorem spei, & dulcorem charitatis. 1. ad Cor. 13. Fides, spes, charitas, tria hæc: maior autem horum est charitas. Secundum cellarium est gloriæ. Vnde psal. ait. Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrente voluptatis potabis eos. Huius cellarij vinum splendidum est, per diuinam visionem. 1. Ioan. 3. Videbimus eum, sicuti est. Item habet vigorem per Dei possessionem. 1. Cor. 9. Sic currite, ut compræhendatis. Suauissimum est per Dei fruitionem. Vnde Iob. 22. Super omnīpotentem delictijs afflues. Qui enim biberit de primo vino in præſenti, etiam de secundo bibet in futuro. Tertium cellarium est culpæ: quod est synagoga peccantium, & seculum nequam. Huius cellarij vinū est merum, scilicet splendidum per auaritiam, potens per superbiam, & suaue, vel dulce per luxuriam. Vnde. Ioan. 2. Omne, quod est in mundo, concupiscentia carnis est, &c. ut supra. Hoc vino inebriatus fuit diues epulo, de quo dicitur in Evangelio hodierno, homo quidam erat diues: ecce auaritia. Qui induebatur purpura, & byſſo: ecce superbia. Et epulabatur quotidie splendide. Ecce luxuria. Hoc est vinum, quod Dominus in mysterio prohibuit Aaron, Leuiticus 10. Vinum, & omne, quod in-

S. Bern. de Senis, de Euan. eterno. To. 2.

briare potest, scilicet de mundialibus, non bibetis tu, & filij tui, quando intrabitis in tabernaculum testimonij, idest mundana ne diligas, si ingredi vultis cœlum. Quartum cellarium est poenæ. Et hoc est infernus, cuius vinum obscurissimum, debilitatum, & amarissimum est. Et meritò qui in præſenti bibit de vino culpæ, in futuro etiam bibet de vino poenæ. Et hoc est vinum diuinæ iræ, de quo Ioan. ait, Hic bibet de vino iræ Dei. Sed quia iustum est, ut culpæ respondeat poena: ideo infernale vinum est obscurissimum in intellectu propter auaritiam: debilitatum, vel confusum in facultate, & memoria propter superbiam: amarissimum in voluntate propter luxuriam. Vnde per ordinem Iob 10. dicit de cellarario infernali, & vino eius. Vbi umbra mortis. Hæc de obscuritate, & nullus ordo, hæc de debilitate: exercitus enim inordinatus debilis est: sed sempiternus horror inhabitat, hæc de amaritudine dicta sunt. Ecce vinum diuinæ iræ, per quod omnia spiritualia tormenta æterna, quæ propter tria principalia crimina in tribus animæ potentijs damnati sufferunt, mystificè comprehenduntur. Hoc vino potabatur iste epulo in inferno. Vinum cum bibitur, ad interiora transit: sic spiritualis dolor à diuina ira in mentem damnati hominis diffunditur. Vnde nihil mente videre, nihil cogitare, & ad nihil omnino affici potest nisi, quod sit illi ad cruciatum, vel per penitentiam, quia quod non vult est præſens: vel per absentiam, quia omne, quod delectat, est absens. Sic isti diuitis cui ignis erat præſens, & aqua absens. Ideo Iob. 21. de damnato dicitur. Videbunt oculi eius interfectionem suam, idest mortem illam æternam, quam sustinebunt, & de furore omnipotentis bibet. Hinc Hier. 25. Dominus damnatæ animæ epulonis ait cum illam æternis cruciatibus iungebat. Sume calicem vini huius furoris de manu mea: Ecce duplex vinum auarorum, partialium, vsuriorum, & Sodomitarum, & consilium sceleratorum, & aliorum criminorum. Primum, quod bibent in præſenti cum gaudere delectatione peccati permittuntur in præſenti, sicut epulo supradicti. Aliud, quod bibent in futuro: cum omnia quæcunque fecerint, luent. Primum quidem clarum, potēs, & dulce videbatur per temporalem prosperitatem: secundum turbidum est, propter æternam, & internā

N aduersi-

Dolor, quæ
à Deo infligitur
cōparat vino, quod
ad interiora
pertrahitur

A aduersitatem. Ideo de hoc peccatorum duplici vino Ioan. subdit, Quod mixtum est mero. Merum quidem fuit temporale: sed mixtum erit aeternale, iuxta illud Grego. Temporale est quod delectat, aeternum verò quod cruciat.

Quod secundum quantitatem culpae erit in damnatis grauitas tormentorum. Cap. 3.

B Tertia autem veritas est mensurationis, quae merito sequitur ad praedicta. Quia secundum mensuram culpae debet esse asperitas poenae. Et de hac Ioan. subdit, In calice irae ipsius. Calix nempe Dei mensura distractionis iudicij est: quo Deus permittit secundum mensuram sui iudicij in hoc mundo peccatores peccare, & ergo eos in aeternum punit secundum mensuram peccati, sicut Esa. 27. dicitur. In mensura contra mensuram, cum abiecta fuerit indicabit. Quasi teneat dominus hanc mensuram in manu sua permissiueque peccatori dicat, Mitte in hunc calicem quicquid tibi placet: homicidia, incendia: innocentium oppressiones, viduarum euisceraciones, viuras, rapinas, Sodomias. Imple mensuram iniquitatum: adde furta, falsas accusaciones, blasphemias, infamias, falsa testimonia, periuria mendacia. Comple mensuram diuinæ permissionis: quia, ut dicitur Deut. 25. Pro mensura peccati erit, & plagarum modus. His autem Esa. 28. dicit Dominus: Ponam iudicium in pondere, & iustitiam in mensura. Ecce quod homini partiali, vel aliter scelerato euenit, sicut porco, qui ad suas impinguatur expensas. Vtrunque etenim vinum, scilicet delectationis criminum, quod est merum: & punitiois scelerum, quod fatulentum. Antelligitur mixtum est in calice, id est, mensura diuini iudicij. Ex dictis, quae dicta sunt breuiter, patent tres veritates mysterij primi: quae omnia psal. breuibus verbis comprehendit, cum dicit, Calix in manu Domini, ecce tertia veritas mensurationis, vini meri inebrians: ecce prima veritas transgressionis: plenus mixto, ecce secunda veritas punitiois. Et haec concludunt primum mysterium, quod est dolorum mentalium omnium damnatorum.

ARTICVLVS SECVNDVS.

De multitudine dolorum corporalium, vel mentalium, qui per poenas in damnatorum corpora redundabunt.

Secundum mysterium est poenarum corporalium, quas patientur reprobi post iudicium generale. Et merito. Nam proprie loquendo, dolor est in mente: poena verò in corpore iudicatur. Sicut enim vinum cum bibitur, non solum in corpore suscipitur, sed per totum corpus ad intra diffunditur: sic spiritualis dolor in damnati mente receptus, non solum mentem ipsam per totum penetrat, verum etiam in corpora redundat. Turbari enim solet vultus animo conturbato, & e contra hylarescere, animo iocundato. In regno verò caelorum, sicut sunt tres animae dotes, scilicet visio, fruitio, & tentio: ita in corpore beatorum quattuor esse creduntur, scilicet claritas, impassibilitas, subtilitas, & agilitas. Ex tribus enim dotibus clarificatae animae redundat gloria in glorificatum corpus, ita quod Deus per gloriam substantialem glorificat eam, scilicet animam per triplicem eius dotem: & gloria animae communicata beato corpori per quattuor eius dotes manifestatur, sicut patebit infra sermone vltimo articulo primo, & secundum. Sic est in proposito in damnatis. Nam dolor mentis cum anima fuerit corpori iuncta, redundabit in corporis poenam, exemplo beatorum: sed illis in gloriam, istis verò in poenam. Porro, ut hoc clarius elucescat, sciendum est, quod quattuor erunt damnatorum in corporibus principales poenae. Prima est tenebrositas, secunda passibilitas, tertia palpabilitas, quarta ponderositas. Econtrario beatorum. Prima est tenebrositas. Vnde Iob 10. ad terram tenebrosam, & operam mortis caligine, scilicet perducentur. Ratio est, quia intellectus hominis damnati est horribili tenebra obscuratus, sicut dictum est, damnato corpori iunctus, tantum ei communicabit obscuritatem, quod impossibile esset calamo scribere, aut mente pensare. Est enim ignis, quo damnatorum animae, & corpora comburentur, nigerrimus, obscurus, & teter, iuxta illud Mat. 22. ligatis manibus, & pedibus mittite eum in tenebras exteriores. Si enim secundum August. lib. de ciuitate

De supplicijs infernalibus.

Auitate Dei ignis iste, cum sit formosus, omnia, quae lambit comburit, & lucida, decora deturpat, & denigrat: quanto magis ignis infernalis ita turpis, & obscurus, cuius damnati erunt pabulum sempiternum? Et iterum: si iste ignis deturpat sic nostri corporis membra, quanto magis ille, qui quasi in infinitum excedit acerbitate, & turpitudine istum? Ideo Esa. 9. dicitur. Erit populus, quasi esca ignis. & 13. capit. ait: Facies combustae vultus eorum. Secunda erit passibilitas. Nam memoria omni dolore plena, & corpori vnita redundabit per poenam in damnatum corpus. Sicut enim ferrum candens per omnes sui partes habet diffusum ignem, sic per totum damnati corpus diffundentur poenae. Erunt enim corpora damnatorum multiplice afflictione corrupta, & putrefacta, quae non auferent eis, sicut in praesenti saeculo passibilitatem, sed inestimabiliter addent, ita, ut si quis eos capitis capillo contingeret, vel qualitercunque leuissimè tangerentur: fortius tunc dolebunt, quam si in hoc saeculo homo in camino ignis coniectus foret. Vnde Iob. 20. Omnis dolor irruet in eum. Qui quidem vndique erit, intus, & extra, subtus, & supra, ante, & retro, à dextris, & à sinistris. Habebunt enim in oculis continuas lachrymas, & marores, in auribus horrendum timorem, & terrorem, in naribus insupportabilem fetorem, in gustu inexpressibilem amaritudinem, in dentibus terribilem stridorem, in ore horribilem clamorem, in corde inconsummatum dolorem, in toto corpore ardorem, & inconfusibilem pudorem, in quibus omnibus sine fine cruciabuntur. Tertia erit palpabilitas. Quia enim voluntas damnati rebellis fuit contra suum, & omnium creatorem, & omni amaritudine plena erat: ideo tam passibilitatem corpori suo communicabit, quod omnis creatura minima in inmensum poterit ei nocere, iuxta quod dicitur Sap. 5. Pugnabit pro eo orbis terrarum contra insensatos. Et psal. Multa flagella peccatoris, &c. Et Deut. 32. ait Dominus. Congregabo super eos mala. Quia cruciabuntur à beatis, à caelis, à sideribus, & à planetis, à quatuor elementis, & ab omnibus elementatis, à demonibus, & ab alijs damnatis, & generaliter ab omnibus creaturis. Et sequitur, Et sagittas meas complebo in eis. Sagittae haec sunt septem poenae in praesenti homini per

peccatum infixae, vel inflictae, scilicet famēs, sitis, calor, frigus, infirmitas, lassitudo, & mors, quae licet in praesenti à Deo homini multipliciter infligantur: tamen in inferno perfectissimè complebuntur, sicut supra sermone. 11. arti. 3. & capit. 3. plenius dictum est. Quarta erit ponderositas. Cum enim anima propter peccatum in inferno damnatur: constat, quod tanta est grauitas culpae, quod anima cum mortali decedens cogitur ad inferos properare, quasi plumbum in aquis vehementibus, ut dicitur. Exo. 15. Nonne luciferum grauitas culpae à caelo ad inferos traxit, sicut dicitur Esa. 14. Quomodo cecidisti lucifer, qui mane oriebaris? Anima igitur pondere peccatorum praesensa, corporique vnita: corpori tantum pondus praestabit, quod si super terram esset corpus damnati, terraeque adamantina vsque ad inferos fieret, ictu oculi corpus illud in infernum demergeretur. Tantoque pondere corpus damnati firmabitur in inferno, quod nullum cruciatum poterit euitare. Vnde Esa. 1. damnandis annunciat: Erit fortitudo vestra, scilicet in tot generibus tormentorum ut fauilla stupae. De his quattuor dotibus corporum damnatorum simul psal. ait Pluet scilicet Dominus, super peccatores laqueos: hoc est ponderositas: ignis, hoc est tenebrositas: quia ignis ille teterimus est: sulphur: hoc est poenalitas, siue passibilitas, & spiritus procellarum: hoc est ipsa palpabilitas. Ex his patet, quod dolor mentis post resurrectionem redundabit in poenam carnis. Ideo in verbo proposito ait, Et inclinabit ex hoc, in hoc. Hoc est, inclinabit scilicet Dominus post iudicium ex hoc id est ex mente: in hoc, id est in corpore. Et alibi idem ait, Conuertetur dolor eius in caput eius id est in mentem damnati: & in verticem ipsius, id est in totum corpus, cuius principale est vertex, partem ponens pro toto, iniquitas eius, id est poena iniquitatis, descendet, scilicet per communicationem, ut dictum est. Ecce vinum diuinae irae, quod doloribus inebriat totum corpus. Sed simul ad Ioannis prophetica visionem descendamus, vbi tres horribiles cruciatus corporum damnatorum ordinem ponit. Primus est afflictionis, secundus confusionis, tertius participationis.

A De damnatorum multiplici cruciatu. Cap. 1.

De multiplici confusione Damnatorum. Cap. 2.

Multiplex damnatorum cruciatus

Primus cruciatus est afflictionis. Vnde subdit, & cruciabitur igne, & sulphure. Ad has duas poenas omnem reducis damnati corporis poenam. Sicut enim omne peccatum, quo partiales, vel usurarij, vel Sodomitæ, & quilibet alij peccatores in præfenti sæculo delectabantur offendere Deum, ad duo reduci potest, scilicet ad concupiscentiam, quæ ex delectatione inordinata procedit: & ad iram, quæ ex mala tristitia surgit: sic omnes corporales inferni poenæ ad duas conuenienter reduci possunt, scilicet ad poenam sulphuris, quæ respondet concupiscentiæ: & ad poenam ignis, quæ respondet iræ. Vel omne peccatum potest reduci ad prosperitatem, & aduersitatem, teste psalmus. qui de damnatis Domino ait, Cadent à latere tuo: quod est aduersitas: mille, & decem milia à dextris tuis, quod est prosperitas. Contra duo iustitiæ arma à dextris, & à sinistris, de quibus Apostolus ait 2. Corint. 6. Secundum enim primū intellectum: sicut enim concupiscentia mala vrit damnati infelicem animam, sic sulphur affligit miserum corpus. Et sicut iraxerat spiritum damnatorum, sic ignis comburens vrit corpora eorum. Et sicut ignis in sulphure vehementius vrit, & ardet in afflictionem corporum, sic iracundiæ feruor in concupiscentiam ardet per afflictionem spirituum. Quanto enim amplius concupiscunt damnati, quod habere non valent: tanto in eorum animo amplius iracundia feruet: non solum contra Deum, proximum, & omnem aliam creaturam sibi inferentem poenam, immo amplius, & vehementius contra seipsum turbant, qui sibiipsis causa extiterunt suæ damnationis. Vnde psalmus. Peccator videbit, & irascetur: dentibus suis fremet, & tabescet. Ad alium verò intellectum, vt poena cor respondeat culpæ: omnis poena, quam patiuntur damnati ex aduersitate per ignem significatur: omnisque punitio, quam plectuntur ex prosperitate, in sulphure designatur. In quibus diuersimodè peccauerunt partiales, auari, & Sodomitæ, & cæteri peccatores scelerati.

Omne peccatum reduci potest ad prosperitatem.

Secundus cruciatus est confusionis. Sed quoniam omnis damnatorum culpa per superbiam consumata est: ideo merito sicut culpæ succedit poena, sic superbis confusio maxima. Tres verò confusiones patientur damnati ab illis, qui in cœlestibus regnant. Primam à Sanctis, secundam ab Angelis, tertiam à Domino Iesu Christo. Primam patientur à sanctis, qui videntes in inferno damnatos contemplantur in exemplo damnationis eorum, & turpitudinem culpæ, & pulchritudinem diuinæ iustitiæ, sicut de quolibet Sæctorum Psalmus ait. Letabitur iustus, cum viderit vindictam, scilicet supra damnatos exercitatam, eo, quod concordat, & compleceat atque condelectetur iustitiæ Dei, & sequitur, manus suas lauabit in sanguine peccatoris, scilicet puniti. Secundum enim Bonauenturam in quarta dist. 50. beati nunc vident, & etiam videbunt post iudicium in speculo æterno miseriam damnatorum: quia hoc erit eis ad augmentum gloriæ, & ostensionem diuinæ iustitiæ. Damnati verò vident nunc gloriam beatorum, & videbunt vsque ad diem iudicij, in vniuersali tamen non in particulari, qualis sit: nec hoc quidem erit, nisi ad eorum completam desolationem. Tristantur etiam propter carentiam suæ beatitudinis: tristantur etiam, quia intelligunt se videri à beatis, illisque gaudium cumulare: propter, quod omnia inexpressibili verecundia confunduntur. Vnde propheta ait, Erubescant impij, & deducantur in infernum, muta fiant labia dolosa. Post iudicium verò non videbunt beatorum gloriam, nec in vniuersali, nec in particulari, sed omnino erunt in parte intellectuina à tormentis absorpti. Secundam verò confusionem patientur ab Angelis, quos videbunt de eorum damnatione exultare cum Sanctis. Has duas confusiones eorum, quia quasi omnino in Sanctis, & beatis Angeli causæ consimiles erunt: ideo de vtrisque Ioan. ait: In conspectu sanctorum Angelorum, inter angelos connumerans Sanctos, eo, quod meritis suis, & per angelicam conuersationem, & vitam eorum ad angelicas ascenderunt mansiones, sicut Mat. 25. eosdem Sanctos sub nomine Angelorum vocat dicens. Cum venerit filius hominis in maiestate sua

Tres confusiones patientur damnati.

D. Bon. di. 5. 4. 6.

Vide Ma. & omnes Theol. in 4 dist. 40

A sua, & omnes Angeli eius cum eo, &c. Tertiam verò confusionem patienter à Christo. Nimia enim confusio erit: cum viderint quid Christum pro liberatione eorum fuerit passus, quem ipsi tam viliter contempserunt, & conculcauerunt eius sanguinem propter furtum, iuxta, illud ad Heb. ro. Ne pharijs pedibus conculcauerunt. De hac etiam confusione Ioan. subdit, & ante conspectum agni, scilicet confundentur. Si quis autem intelligere cupit, quam magna erit confusio hæc, penset quanta erit Beatis exultatio gloriosa, videre regem, & Dominum Iesum Christum in glorioso decore: & tunc e contrario intelligere poterit, quanta damnatis confusio erit Christum videre iratum. Idemque contemplari poterit de duabus alijs confusionibus prius tactis.

Quod damnati communicant sibi inuicem supplicia sempiterna. Cap. 3.

Tertius est cruciatus participationis. Sancti enim beati alter alterum: concipientes etiam in gloria ex mutua charitate ita congaudent, vt quilibet eorum de alterius gloria quantum de sua letetur extensiuè, non tamen intensiuè secundum Rich. de me. vil. propter quod inenarrabilis gloria accidentaliter in æternum eorum affectibus redundabit. Vnde Psalmus. Ecce quod bonum, & quam iocundum, &c. Consimiliter in damnatis per oppositum erit. Licet enim quilibet eorum propter suam demerita propriam substantialem, vt sic dicam, damnationem sustineat: aliorum tamen tormenta per quædam communicationem participat. Cum enim quilibet per se propria damnationem per experientiam sentiat: ceteri autem illam, quasi quodam olfactu, qui fit in fumi resolutione, participando cognoscant, vt merito ipsorum accidentaliter damnatio quodammodo dici possit. Ideo Ioan. subdit, Et fumus tormentorum eorum ascendet in sæcula sæculorum. Ex hoc insuper cumulabitur confusio damnatorum. Nam sicut peccauerunt in conspectu Dei, & Angelorum, tam bonorum, quam malorum, immo quantum in eis est, in conspectu omnium: ita etiam coram demonibus, & damnatis eorum confusio crescat. Ideo psal. ait. Accedet fumus in ira eius: hæc est damnatio accidentaliter, & ignis à facie eius exarsit: hæc dici potest damnatio substantialis, & si poena substantialis dici potest. De substantiali

subiungit dicens, carbones succensi sunt ab eo. Substantialis damnatio est in mente, consubstantialis in corpore, & accidentaliter in societate. Et hæc sufficienter quantum ad secundum mysterium, quod est poenarum corporalium.

ARTICVLVS TERTIVS.

De æternitate poenarum, quas stulti incurrunt.

Tertium mysterium est tormentorum infernalium. Circa quod tres alie veritates à Ioanne subduntur. Prima, quod hic tormenta stulti incurrunt: secunda, quod illa sapientes cognoscunt: tertia, quod ea fideles euadunt.

Quod ex imprudenti stultitia impij sine requie damnabuntur. Cap. 1.

Prima veritas est, quod hæc tormenta stulti incurrunt. Qui enim ad tempus hic tormenta per prouidentiam noluerit euitare, necesse habebit illa sine fine incurrere: & quamquam stultitiæ culpa, secundum tempus fuit, tamen stultitiæ poena sine tempore erit. Vnde Ioan. subdit. Nec habebunt requiem die ac noctæ, qui adorauerunt bestiam, & imaginem eius: vel si quis acceperit characterem nominis eius, id est notitiæ. Die, ac nocte notanter dicit, non quod damnatus sit dies in poenis, quibus nox perpetua erit: sed tunc dies damnatus est, quicquid de poenis suis eis manifestè per experientiam innotescit. Nox autem dici potest, quicquid expectant, quod prouidere non possunt. Quasi beatus Ioan. dicat. Ideo requiem habere non possunt: quia, & si durissima sint que tolerant: duriora tamen esse suspicantur, quæ sibi superuentura expectant. Vnde Iob. 20. dicitur de damnato: Fugiet arma ferrea, & irruet in arcum æreum. Arma ferrea, poenæ durissimæ dici possunt, quibus tunc in præfenti quasi à propinquo damnati continuè feriuntur: & hic quidem eorum est dies. Poenæ autem, quibus in futuro continuè feriendi sunt, quasi arcus æreus, & nox futura merito dici possunt, eo, quod à remotis non solum feriunt, sed etiam profundius penetrant imprudentes ab æternitatis præuisione in intimo cordis timore: tandemque dum præfentes

A fuerint, etiam corpus ipsum foris fueriant. Talis autem nox, & dies etiam per exemplum patere potest. Capiatur a iusto iudice multarum proditionum, & iniquitatum patrator, & cautela prudenti dentur ei tormenta, vt palam faciat scelera sua: dum enim dure torquetur, grauiusque dolet, diem quasi sine requie experitur. Sed quia alia, quæ ignorat se passurum expectat, quasi noctem sine quiete probat: vt merito denotetur, quod partialis, & inquietus peccator, qui in presenti sine quiete Dei, & proximi sui vixit sine quiete viuens interminabiliter moriatur. Merito igitur hæc tormenta stulti incurrunt, quia viuentes in hoc seculo illa præuidere noluerunt. Et ideo diuino iudicio eis inuitabiles fiunt, quando cum magna cordis angustia illa sibi nocitura expectant. Mira quippe stultitia mundanorum Elephas timens præcauet murem, leo ignem, lupus lapidem, & compedem, ceruus canem, columba accipitrem, canis baculum, ouis lupum, piscis hamum, laqueum auis, latro patibulum, quod quasi momentaneum est tormentum: & stultus, atque insensatus peccator non timet infernale supplicium acerbitate durissimum, supportatione grauissimum, & duratione perpetuum. Et si non credit hoc improvidus homo, & sceleratus, eo quod talia nondum sit expertus: penset quam stultus est prædator, & latro, qui antea præuidendo non timeat furcas, quam suspendendus ducatur ad illas. Antequam veniant sapientes pericula considerant: antequam sagitta veniat præuidendo formidant. Minus iacula feriunt, quæ præuidetur; ut Greg. ait. Antequam in cinerem versa sit, ardenti domui succurrendum est. Quid enim tunc prodest formidare mucronem, quando illo vulneratus est homo iam ad mortem? Tardè igitur damnati in diem poterunt præuidere, postquam hic inconsideratè vixerunt, dum adorauerunt bestiam, & imaginem eius, & acceperunt characterem nominis eius, sicuti antea dicitur.

Exemplis

C hoc improvidus homo, & sceleratus, eo quod talia nondum sit expertus: penset quam stultus est prædator, & latro, qui antea præuidendo non timeat furcas, quam suspendendus ducatur ad illas. Antequam veniant sapientes pericula considerant: antequam sagitta veniat præuidendo formidant. Minus iacula feriunt, quæ præuidetur; ut Greg. ait. Antequam in cinerem versa sit, ardenti domui succurrendum est. Quid enim tunc prodest formidare mucronem, quando illo vulneratus est homo iam ad mortem? Tardè igitur damnati in diem poterunt præuidere, postquam hic inconsideratè vixerunt, dum adorauerunt bestiam, & imaginem eius, & acceperunt characterem nominis eius, sicuti antea dicitur.

D runt, dum adorauerunt bestiam, & imaginem eius, & acceperunt characterem nominis eius, sicuti antea dicitur.

Quod qui prudens, & sapiens est, præcauet supplicia sempiterna.
Cap. 2.

Secunda veritas est, quod illa pericula sapientes per fidem cognoscunt, scilicet, quia ea in presenti seculo præuiderunt. Ideo Ioan. subdit. Hæc est sapientia Sanctorum, scilicet per fidem præuidendo euadere æternas poenas, & ob hoc deo monum illecebras, quæ eis cum criminibus proponuntur sapienter euitant. Vnde Proverb. 1. dicitur. Frustra iacitur rhete ante oculos pennatorum. Diabolus quidè animarum auceps rhetia peccatorum ante illas tendit, in quibus solummodo illas capit, quæ oculos fideles non habent ad præcauendum, nec pennas, nec alas ad altè volandum. Sancti, verò, & iusti poenas ideo euadunt, quia his omnibus muniti sunt.

Prudens cuius minus est, est considerare pro nocenti, & finem debet pro spere, et considerare futura.

Quod fideles obseruatores diuinorum præceptorum, & fidei Domini Iesu euadunt æterna tormenta.
Cap. 3.

Tertia veritas est, quod fideles hæc pericula euadunt. Vnde Ioan. subdit, qui custodit mandata Dei. Hæc sunt duæ alæ columbæ Christi, scilicet dignitas mandatorum, quibus per obseruantiam anima iusti ad coelum volat. Quod concupiscens propheta ait, Quis dabit mihi pennas, sicut columbæ, & volabo per obseruantiam, scilicet mandatorum, & requiescam, scilicet in gloria beatorum. Ideo iuueni à domino poscenti, quomodo posset conscendere coeleste regnum, ab eodem Mat. 19. responsum est: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Quasi dicat, Assume alas. De oculis verò mentis eorum per lumen fidei illustratis postea subdit, Et fidem Iesu. Fidem quidem Domini Iesu dicit, quia offendit nobis turpitudinem culpam, ut euitentur: & amaritudinem infernalium poenarum, vt præcaueantur. Et hæc duo lumina, quasi duo oculi sunt, scilicet dexter, & sinister. animæ columbinæ: & ideo quasi latro velatis oculis ad infernale suspendium dicitur, qui hoc lumine in presenti peregrinatione non vitatur. De his dicitur Soph. primo. Ambulabunt.

Duo lumina

A labunt, vt cæci, quia domino peccauerunt. hoc dicitur in quantum excecati iam non declinant culpam, sed quantum ad poenam, quam incurrent, subdit: Effundetur sanguis eorum, hoc est infuderunt in poenis, sicut humus in elementis, & corpora eorum sicut stercora tam scilicet vilia erunt, sicut ea se peccatis viliter subiecerunt. Vnde Psalmus subdit: Veruntamen fex eius non est exinanita: bibent omnes peccatores terræ. Non enim exinanietur, quia perpetua erit, & illam fecem bibent omnes terreni peccatores. Vnde Ezech. 23 dicitur. Potabis vsque ad feces, & fragmenta eius deuorabis. Et Esa. 51. damna to dicitur: Bibisti de manu Domini calicem iræ eius vsque ad fundum: saporis calicis bibisti, & potasti vsque ad feces. Dicit enim omnes, quia nullus se potest excusare ab hoc potu. Addit etiam peccatores terræ: non tantum peccatores coeli, qui ceciderunt, scilicet Angeli, sed etiam homines mali, qui cum illis Dominum offenderunt. Vnde Mat. 25. Discedite à me maledicti in ignem æternum, &c. A quorum confortio nos eripiat misericordia Saluatoris nostri Iesu Christi, in presenti infundendo luminosam gratiam, & in futuro amorsam gloriam: qui cum patre, Spiritu sancto cruciator est impiorum, & præmiator beatorum per infinita sæcula sæculorum. Amen.

Psalmus.

FERIA SEXTA post secundam Dominicam in Quadragesima.

Demonstratur, quod extra vnicam, & catholicam fidem nemo saluatur.

Sermo XXIII.

Fides triplex orrorea mortua, & viuua. vide Scoti, & D. Boni. in 3 sent. di 28. de virtutibus.

Malos male perdet, Mat. 21. & in Euangelio hodierno. Triplex potest distingui fides, scilicet erronea, mortua, & viuua. Prima, in qua, est erronea, & hæc est omnium illorum, qui sunt extra sinum sanctæ Romanæ Ecclesiæ: sicut sunt omnes Saraceni, cuiuscunque sectæ repantur. Insuper omnes heretici, atque

scismatici. Et de omnibus supradictis propheta ait, Errauerunt in solitudine in iniquos, scilicet huius mundi, qui profecto est sine aqua gratiæ, quæ anima saluet. Secunda est fides mortua, quæ quidem illorum est, qui intra sinum Ecclesiæ catholice sunt, & tamen non sunt in charitate. Vnde primo, Cor. decimotertio. Si habueromnem fidem, ita vt montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum, scilicet quantum ad esse gratuitum, quamuis esse retineam naturale. Tertia in super est fides viuua, quam, scilicet informat charitas Dei. De qua dicitur ad Hebr. vndecimo. Sine fide impossibile est placere Deo. Quod verbum potest esse aliud thema. Ex quo verbo manifestius patet, quod omnes quicumque sunt in fide erronea, sicut Saraceni, heretici, & sic de alijs: in super omnes, qui licet sint in Ecclesiæ catholice sinu, & absque charitate discedunt, in æternum periclitantur: quia non participado charitatem Dei, quæ est fons omnis bonitatis, mali verissime dici possunt. De quibus Dominus in verbo dicto ait: Malos male perdet. Sunt nempe plerique erronei, à sua cecitate decepti, qui occasione diuersarum legum, atque sectarum, fide ex verbis Machomet, aut aliorum errantium, credunt vnunquenque sua in fide, siue secta saluari, dummodo eam credat esse bonam, & à Deo vtique datam, ipsique placere, quod facit. Mirantur tales, quod hi debeant damnari, qui pro Deo faciunt quicquid faciunt: arbitantes in his se obsequium præstare Deo: & licet male, tamen ignoranter agunt sicut diuersi modè in orbè terrarum sectæ, & inter Christianos etiam multi, & multæ herbarum incantationes, & alios errores sequentes, hæc tamen ignoranter, & simpliciter agant. Mirantur quoque potissime de his, qui pro Deo, siue propter Deum omne supplicium non solum patienter, sed (vt videtur) gaudenter sustinent: sicut de multis hereticis nostris temporibus audiimus, quia ignem, & alia tormenta gaudent susceperunt vtique propter Deum se omnia sustinere, vel sufferre dicentes, & etiam in corde, sicut credimus, hoc habentes. Sed omnes superius dicti mali sunt, cum extra vnicam, & catholicam Ecclesiæ, seu fidem, & extra charitatem inueniatur: in æternum peribunt, sicut dictum est, teste Apostolo primo Cor. decimotertio. Si tradidero corpus meum, vt ardeam, charitatem

Multis sunt erronei, cæcilliores, & declinantes à via sua.

ritatem autem non habuerō, nihil mihi prodest, scilicet ad euadendum perditionem eternam. Ad intelligendum autem, quod error istæ damnabilis est nimis, & hæresis summa, & iustissima causa damnationis omnium sequentium eam, & omnium morientium extra vnicam, & catholicam fidem, & charitatem: triplex obligatio, ad quam quilibet obligatur, apertissime monstrari potest. Prima est circumspectionis, secunda cognitionis, tertia est considera-

ARTICVLVS PRIMVS.

De triplici circumspectione, ad quam quilibet obligatur.

Prima quidem est obligatio circumspectionis. Tres enim circumspectiones necessarie sunt ad salutem: in quibus si homo negligens fuerit, minimè excusatur. Prima quidem est circumspectio præuisionis, secunda animaduersionis, tertia deprecationis.

C De præuisione, ad quam circa necessaria ad salutem, quilibet obligatur. Cap. 1.

Prima quidem circumspectio est præuisionis: nempe diligens circumspectio requirit præuisionem. Si enim volens corporaliter ambulare, pericula, & discrimina ipsius viæ præuidere nolet, videlicet præcipitia, offendicula, insidias, crudeles feras, & alia, quæ corporeis oculis præuidere potest, sed magis inconsiderate, clausisq; oculis aut auersum à via incedere vellet: quicquid mali, hoc est offensionis, & præcipitij, & casus eueniret illi, iustissime ipsi imputari posset: poterat enim per se huiusmodi pericula declinare. In eo igitur, qui per seipsum imminetia sibi mala in huiusmodi visibili via, & nosse, & euitare poterit, & nõ fecit: iustissime atque rectissime dicitur, vt sibi imputet, si in illa inciderit. Et ista est communis conceptio animorum. Sic est in proposito de via Dei: quæ vtique fides

catholica est, si propter improuisionem pereunt, non alteri, sed merito sibiipsis imputent. De talibus dicitur Soph. primò. Ambulabunt, vt cæci, quia Domino peccauerunt, scilicet non præuidendo viam. Similiter, si quis ire voluerit ad aliquem locum ignorans viam, quæ ducit ad illum: præsto autem habeat ducem, qui viam ei ostendat, & ducatum itineris præbeat, & si neutrum istorum habere velit, id est nec viæ ostensorum, nec itineris ducem: si erret sic itinerans, merito ei imputandū est. Hanc propositionem approbat cuiuslibet animus audiam. Similiter, immò multo fortius, in via morum se habere necesse est. Quanto verò pericula maiora in via morum, quam in huiusmodi via: tanto magis, & proprio visu spiritali, & alieno præuidenda sunt, & præcauenda. Caueant igitur, qui insensate, & absque consideratione viæ suæ viuunt: nec prædicationes frequentant, nec fidelia consilia querunt. Nam qui nec proprio sensu, vbi eis suppetit: nec alieno, vbi eis paratus est, consulere spiritalia pericula declinare non curant: merito eis imputanda sunt, cum inciderint in ea: cum propter negligentiam suam decepti sunt: quare dignam excusationem non habent. De illis ait psalmus. Errauerunt in solitudine, vt supra subdit, viam habitaculi non inuenerunt. Ex hoc patet, quod quodammodo magis necesse est ignorantiam populo audire verbum Dei, quam missas.

Quanta animaduersiono necessaria est, ne in æternum periclitemur. Cap. 2.

Secunda circumspectio est animaduersionis. Non enim potest esse circumspectio vera sine diligenti animaduersione, quæ scilicet semper in itinere pericula imminetia vitet. Si quis enim videt proximum suum errare in ista visibili via, tenetur de necessitate propriæ salutis illum auertere à suo errore, & à periculis, quæ ei conspexerit imminere, eidem præcauere: aliter non diligit proximum, sicut seipsum. Longè amplius etiam in via morum, sicut dicitur 86. dist. c. facientis. Vbi sic dicitur: Facientis proculdubio culpam habet, qui quod potest corrigere, negligit emendare: non caret scrupulo con-

A lo consensionis occultæ, qui manifesto facinori desinit obuiare. Quanto igitur longè amplius tenetur homo sibiipso consulere, quam alteri. Qui enim Lu. 10. ait: Diliges proximum tuum, sicut teipsum: cuiuslibet dedit in præcepto salutem animæ proximi præponere salutem suam: quod etiã lex dicit naturæ. Tanto enim culpabilius vnusquisq; non animaduertit, & consulit sibi de huiusmodi ad viam pertinentibus, quæ alij: quanto magis sibi, quàm alij in huiusmodi debito obligatur. Ex dictis patet, quod negligentia ista querendi, & animaduertendi de via salutis, & veritatis negligentia culpabilis est: & damnatione dignissima. Vnde qui proprio sensu ingenioq; & industria discrimina spiritalia præcauere, aut præuidere poterunt, siue ex scripturis, siue ex doctrina, siue ex prædicationibus, consilijs, aut ex miraculis; aut ex his omnibus simul iunctis, ne tamen hoc fecerunt: iustissima damnatione plectuntur. Conuenit enim eis illud, 1. Corint. 14. Qui ignorat, ignorabitur. Et illud Psal. Noluit intelligere, vt bene ageret.

Negligentia querendi culpabilis.

C Quod quando homo in dubio est, & non habet ex humana ratione quid eligendum sit, diuinum auxilium implorare debet. Ca. 3.

Tertia circumspectio est deprecationis. Nec enim vera circumspectio dici debet, nisi gerat secum fidelem, ac deuotam deprecationem, maximè in casu tantæ necessitatis. Cum enim ventum est ad illud, quod non habeat homo humana ratione quid facere, vel credere debeat: imploret auxilium Saluatoris. Verbi gratia: Si seductor (sicut continget tempore Antichristi) sub prætextu veri catholici, veriq; Doctoris alicui simplici, & indocto aliquè prædicet errorem impietatis: & talis anima simplex purè, & instanter postulauerit auxilium Dei: Deus cor eius auertet, ne illi credat, nisi ad hoc, vel negligentia, vel alia occulta, aut manifesta culpa obstaculum præstet. Idemq; dicendum est de illo, qui inuenit prædicatores sensu contrarios, & aduersos, scilicet vnum fidelem, & alium infidelem: vnum animarum zelatorem, alium seipsum prædicantem, nec sufficit ex proprio sensu, vel ex dictis eorum, vel vita

Cū deest nobis naturalis ratio, ad diuinum præsidium recurendum est.

pleuè discernere, cui magis credere obligetur: non vtique ab isto requiret. Deus, qui adiuuet fidem. Sed quia non habet de humana ratione, quid agat: implorare debet diuinum auxilium, vt dicit Augusti. & tota instantia deprecari, vt illuminator animarum ipse Deus ei viam veritatis ostendat, & cor eius contradictionis parti applicet salubriori. Et sic dicitur Iac. 1. Qui indiget sapientia, postulet à Deo: postulet autem in fide, nihil hæsitans. Piè vtique credendum est de Dei misericordia, quod affectum petenti donabit, intellectum querenti monstrabit, & instanter pro facultate pulsanti aperiet itinera veritatis: nisi negligentia querendæ veritatis obstet, cor eius auertat, ne periculosè consentiat impietatis errori. Vnde Psal. Propè est Dominus omnibus inuocantibus eum in veritate. Et hoc optimum remedium est, quando multi Doctores inueniuntur contrarij opinantes, sicut in casu contractus de imprestitis Venetorum, locis Ianuensium, & monte Florentinorum: de quibus dicitur. infra sermone 40. per totum. Pro quo etiam vide infra sermone 42. artic. 1. c. 2. in fi. Et idem in similibus casibus est obseruandum. Attamen vbi inuincibilis est ignorantia, quæ est vbi non habet homo de humana ratione, quid faciat: ibi imploret (vt dictum est) diuinum auxilium, vt non temere se præcipitet. Ibi enim totum pertinet ad Deum facere, vbi non habet homo, quod de se faciat. Verbi gratia: Si eam figuram, vel formam se transfigurauerit angelus tenebrarum, in quo nihil apparere potest homini, in quo non videatur esse Christus: solius Dei est hominem custodire, nec aliud ibi relictum est homini, nisi diuinum auxilium implorare. Nusquam autem dubitandum est, quin præsto sit auxiliator Deus piè inuocantibus eum: & etiam non inuocantibus, nisi aliqua culpa eorum obstet: Quare in prædicto casu, & similibus dicimus, quod Deus auertet cor hominis ab impietate adorationis diaboli, & impietate errorum, quos posuimus, nisi obuiet culpa. Modi autem & viæ innumerabiles omnipotenti Deo præsto sunt ad custodiendum, quos voluerit custodire, teste propheta: Custodit Dominus omnes diligentes se, & omnes peccatores disperdet, id est diuersis erroribus perdere permittit. Vnde Prouerb. 2. Custodiet rectorum salutem, & proteget gradientes simpliciter. Seruans semitas iustitiæ, & vias

Psal.

Ignorantia inuincibilis.

H

A vias sanctorum custodiens. Considera igitur, quae in his tribus capitulis dicta sunt: & videbis omnes errantes a via veritatis, & ignorantem eandem culpabiliter, & a culpa sua errare. Nullum est enim inuenire in eis, qui non sit negligens in praevisione in cauedo pericula, & errores, in animaduersione, in inuestigando per semetipsum veritatem, aut in inquirendo ab alijs, & in praedicatione in implorando auxilium Dei.

ARTICVLVS SECVNDVS.

B De triplici lumine, ad quod quilibet obligatur.

Secunda dicitur obligatio cognitionis. Ad hoc enim humanus intellectus creatus est, vt veritatem salutarem agnoscat: & ad hoc studiosus, & sollicitus esse debet. Triplex est enim actus, seu officium, ad quod intellectus quilibet obligatur. Primus est auersionis, secundus est conuersionis, tertius est adhesionis. Sicut exempli causa, cum in missa eleuatur sanctissimum Sacramentum: quilibet tunc obligatur ad tria. Primò auertere oculos a qualibet vanitate, secundò conuertere oculos ad hostiam consecratam, tertio tota mente totoque conatu Christo in illo sacramento per deuotionem totaliter adherere. Sic quidè in proposito est.

Quod de necessitate salutis, quilibet tenetur non credere contra fidem. Cap. I.

Drimus autem actus intellectualis est auersionis, id est non credere falsum. Sicut enim libera voluntatis est, vt ab omni male voluto se auertat, & nec per consensum ad illud se conuertat: ita est intellectus humani, seu rationis, vt ab omni male credito se auertat, & vt ei nullo modo assentiat. Hoc autem ex proprio lumine ei possibile est, vel etiam alieno. Ex proprio quidem, scilicet propria inuestigationis: ex alieno: hoc est diuinæ reuelationis, vel humanae eruditionis. Sicut igitur humana voluntas dampnabiliter in male volitum consentit: sic intel-

Triplex actus, seu officium, ad quod intellectus obligatur.

lectus humanus dampnabiliter in male creditum assentit. Quapropter tenetur, vel ipse se corrigere, vel correctionem suam per aliquam viam, quas diximus, procurare. Quare non licet in talibus errare, nec etiam talia ignorare. Et hoc etiam apud omnes nationes receptum est. Ipsi enim idolatrae dixerunt, quod qui dubitat deos esse honorandos, indiget pena. Nostra quoque fidei sententia est, quod dubius in fide, infidelis est.

Quod quilibet obligatur conuertere intellectum ad veram fidem. Cap. 2.

Secundus autem actus intellectualis est conuersionis, id est credere verum. Sicut enim debitor est libera voluntas, sine affectu suae operationis, quod est velle in bonis volendis: sic etiam intellectus suae operationis debitor est in veris credendis, seu cognoscendis. Quapropter sicut non licet affectui, vel dampnabilia velle, vel salutaria nolle: ita non licet intellectui impia, & falsa credere, vel salutaria vera non credere. Quare nec error, nec ignorantia credendorum aliquem excusat vnquam a perditione omnino. Quod intelligens Iob 19. ait: Si ignoravi, scilicet errando, mecum erit ignorantia mea, scilicet in meam perditionem.

Quod quilibet tenetur adherere his, quae sunt vere fidei. Cap. 3.

Tertius vero actus intellectualis est adhesionis. Si enim non minus tenetur Deo in suis operationibus humanus intellectus, quam ipse est affectus: & nunquam licet affectui amare contrarium Deo, vel contraria eis, quae eius sunt: similiter etiam nunquam licet ei, vel non amare Deum, vel non amare ea, quae eius sunt. Sic nunquam etiam licet intellectui credere contraria Deo, vel eis, quae eius sunt: similiter neque non credere ipsi, vel ea, quae ipsius sunt. Quod enim est non amare in affectu: hoc est non credere, seu non intelligere, vel non cognoscere in intellectu. Talis quidem actus intellectualis est adhesionis credere in Deum. Nam, sicut supra sermo. 6. arti. 3. & c. 2. circa finem, Augusti. ait: Credere in Deum, est credendo Deum amare: credendo in Deum ire, credere ad eum adherere.

Credens Verum.

Credens in Deum, vide D. Aug.

ARTICVLVS TERTIVS.

Quod propter triplicem causam necesse est quemlibet damnari, qui decedit extra catholicam fidem, & charitatem.

Astiterere: & credendo eius membris incorporari. Et vt ibidem patet, secundum Bonauent. talis fides ad hoc, quod in Deum tedit, quatuor de necessitate requirit, scilicet ad iunctionem charitatis, quae ordinat in amorem Dei: & haec est prima differentia Augusti. & operationem boni: & sic est secunda: & perfectionem mali: & sic est tertia: & dilectionem proximi, & sic est quarta. Considera igitur omnes, qui pereunt, & inuenies eos culpabiles, & negligentes in praedicto triplici actu, scilicet, aut non auertendo a falsitate, aut non conuertendo se ad veritatem, aut non faciendo ipsam veritatem. Qui enim negligit facere bonum, quod esse faciendum nouit: meretur non accipere notitiam faciendi id, quod nodum cognouit. De vno quoque sperandum est, si talento intellectus tota diligentia bene fuerit negociatus, in quibus per se potuit, quod etiam multiplicetur ei, vel augeatur, vt etiam diuinæ reuelationis, seu inspirationis munere capiat ampliora, ad quae per illum pertinere non valeat: vel etiam, quod praedicetur ei doctrina, vel praedicatio salutaris. Exempli gratia: Si quis seorsum ab hominibus esset, & in talento intellectus sui vellet negociari: ex consideratione visibilium facile esset ei reperire creatorem, & multa alia ab ipso: videlicet ipsum esse diligendum, honorandum, glorificandum, &c. Et si in inuentis bene negociaretur: adderet ei Deus alia, vel per inspirationem, aut per doctrinam, aut per praedicationem, quam ipsemet sibi procuraret. Omnino igitur credendum est, Deum neminem velle deserere, qui ei veraciter studeat adherere: & in hoc concordat Alexan. de Ales. Praeterea vnaquaeque virtus ad actum, & finem proprium expeditur, atque facilius est, quam ad aliquem alienum: Sicut exempli causa: Nasus non videt, & auris non comedit: nec oculus vadit propriè, & sic de alijs. Manifestum est enim, quod virtus nostra intellectiua ad quarendum, & inueniendum Deum, quatenus hic requiritur, & expedit, expeditior est, atque facilius, quam ad quarendum, vel ad inueniendum aliquid aliud, maxime cum praesto sit Deus: semper adiuuare ad se conantes, & appropinquare appropinquantibus sibi. Vnde sac. 4. dicitur: Appropinquate Deo, & ipse appropinquabit vobis. Possunt hic pro vno sermone tria dubia poni: primum, & secundum est, supra sermo: 10. arti. 3. c. 2. de verbo Dei. Et pro tertio dubio hunc tertium articulum adde.

Tertia quidè obligatio, ad quam omnes tenentur, est consideratio. Porro quilibet considerare debet, quod necesse est illos damnari, qui extra vnicam, & catholicam fidem, & extra charitatem decedunt. Et hoc propter triplicem causam. Primò: propter inconuenientiam, secundò propter nequitiam, tertio propter iustitiam.

Quod si ignorantia necessariè veritatis hominem excusaret ab aeterna damnatione: multa inconuenientia sequerentur. Cap. I.

Primò enim necesse est illos, qui inueniuntur extra catholicam fidem, & extra charitatem, in aeternum perire propter inconuenientiam. Equidem etiam dictis luculenter apparet, intellectui impositam esse legem, & limitem in operationibus suis, atque limitatum eum esse quid credere, & quid discredere: & iterum quid non credere, vel ignorare liceat ei. Et iterum ignorantiam esse damnabilem, videlicet in quibusdam hominibus, & in quibusdam ignorantibus. Similiter, & credulitatem quorundam damnabilem esse, & impiam, & ideo neutram excusare a tota damnatione eos, quos inuoluerit. Forsitan excusat a tanto: Non enim tantum peccare videntur, qui erranter, vel ignoranter male agunt: quantum qui scienter, vel qui contra conscientiam peccant. Si ignorantia excusaret a toto, multa absurda inconuenientia sequerentur: de quibus ad praesens ponantur tria. Primum, quia malum esset excusabile: secundum, quia malum esset operabile: tertium, quia malum esset laudabile, & remunerabile. Primum inconueniens sequeretur, quia malum esset excusabile. Cum enim omnes peccatores errarent, & ignorent, & tanto amplius, quanto amplius peccant: omnia peccata, & scelera excusabilia essent, nec non, & maiora magis excusabilia essent, quoniam maiores errores, & tenebras peccantibus ingerunt. Vnde ad hanc demeritiam tandem ex hoc.

Ignorantia non excusatur a toto.

Primum inconueniens si illud esset verum.

A hoc deuenire oporteat, vt liceat credere vnicuique, vel discredere quicquid placet, & nullam esse legem intellectui datā: quare nec affectui, nec insuper operi: & ideo nullam legem esse tenendam simpliciter: quia, hoc præsupposito qualibet simpliciter teneri potest, & circa quamlibet fieri, cum error, & ignorantia vbiq; excusat. Ex quo sequitur, nihil esse virtutem, vel vitium simpliciter: quia credenti de virtute, q; vitium sit, aut etiā econuerso, erit virtuosum agere secundum virtutem, vel secundum vitium, quod esset contra diuinam scripturam, quæ Eſa. 5. ait. Vt qui dicit bonum malum, & malum bonum: ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras: ponentes amarum dulce, & dulce amarum. Secundum inconueniens sequeretur, q; malum esset operabile. Ex præcedenti inconuenienti hoc aliud subsequetur, q; nullus errabit, vel credendo, vel operando: cum credendum sit vnicuiq; quod credit, & operandum, quod operatur, secundum credulitatem erroris sui. Tertium inconueniens sequeretur, q; malum esset laudabile, & remunerabile. Secundum enim hunc errorem æquè coleretur Deus vitij, sicut virtutibus: & æquè compositi erunt mores vitij, & virtuosij: & de iudicio æquè laudabiles, quoniam æquè remunerabiles, postquam non refert, quid vnus quisque agat, vel qualiter, sed solummodo quid credat se agere, vel intendat, vel qualiter. Et per hanc viam æquè colenda erunt idola, sicut altissimus Deus: si credantur æqualiter esse colenda, & meritorie, atq; religiose negabitur Deus, si credatur esse negandus: & laudandus erit, & etiam remunerandus, qui hæc impia perpetrabit. Et sicut propheta ait: Laudabitur peccator in desiderijs animæ suæ, & iniquus benedicetur: quæ omnia, quàm inconuenientia sint, mens discreta aduertit.

Secundum
et modum.

Tertium
in conuenientia.

D Quod propter nequitiam impiorum, necesse est eis in æternum damnari.
Cap. 2.

Secundo necesse est æternaliter cruciari eos, qui extra fidem catholicam moriuntur. Ex hoc propter nequitiam eorumdem. Exagitat enim multos, atque confundit multitudo numerosissima damnandorum, & paucitas saluandorum. Dicunt enim pleriq; ad quid tot damnandos creauit Deus? Quibus dicendum est hoc, q; certum est,

quia ex diuitijs suæ bonitatis creauit eos: & quia multa bona, & magnifica donauit illis: poenas vero, vel tormenta nisi meritas, & iustissimas, nulli vnquam intulit, nec imposterum illaturus est. Animaduertendum est, q; duplex est causa damnationis eorum, scilicet efficiens, & materialis. Causa efficiens est infallibilis iustitia Dei, qua nulla iniustior excogitari potest, vt ait Psalmus, Iustus Dominus, & iustitiam dilexit: æquitatem vidit. vultus eius. Et alibi: Iustus Dominus in omnibus vijs suis, &c. Causa materialis est malitia eorum, demerita, & peccata, quibus iustissimo iudicio, & laudanda in omnibus iustitia Dei damnatio illa retribuitur offensarum. Quia autem quidam mirantur, q; tot sunt qui damnantur, & tam pauci, qui saluantur: similitudinem expressam de hoc inueniunt in tribus, scilicet in naturalibus, in artificialibus, & in moralibus. Primum in naturalibus: vitium nempe, & ignobilium semper maior est multitudo, quàm preciosorum, vel nobilium, vt ferri, vel plumbi, quàm auri, vel argenti, & lapidum ignobilium, quàm gemmarum: similiter quercuum, quàm palmarum, vel cedrorum, & sic de multis alijs, & tamè de his nemo turbatur, seu miratur. In tanta etiam multitudine hominum paucos de his Reges, & Principes etiam temporales efficit Deus. Nec miraris homo, q; non omnes homines facit Principes, & reges, etiam tam modicorum, tamque ignobilium regnorum, vt sunt temporalia: quanto fortius mirari non debes, si paucis largitur præclara, atq; nobilissima eorum regna. Secundum in artificialibus, sicut patet de sculptoribus, & pictoribus, & consimilibus. Tertium in moralibus. Non enim multi mirantur, q; stultorum (vt sapiens testatur) infinitus est numerus, similiter, & malorum: sapientium vero, & bonorum pauci inueniuntur. Rogo te, qui de huiusmodi admirantibus vnus es, cū tam raros videas, qui regna coelestia querant, vel appetant, seu de illis curent: tam multos etiam, qui ab eis se auertunt, & contraria toto affectu sectantur, propter quid miraris, si tam pauci perueniunt, & tam multi minimè ad illa pertingunt? Amplius si videres de centum partibus generis humani nonagintanoue totis studijs, ac viribus currentes per viam, quæ ducit ad mortem: vt pote graui lapide ad collum suspenso projicere, atq; submergere se in mari: paucos vero econtra, currentes per viam, quæ ducit ad vitam: nunquid mirareris si multitudo illa magna, tota deueniret

Pulchra
quæ de
nandi, q
in 4. tra
clat, q; in
1. dist. 42.
de pdesti
natione,
& repro
batione.

F

G

H

A veniret in mortem: & sola illa paucitas perueniret ad vitam? Sic est in proposito. Considera totam multitudinem perditorum, & videbis eam festinantem ad mortem: econtra vero paucitatem electorum festinantem ad vitam. Quid igitur mirum, si vnusquisque hominum ad finem peruenit, ad quem totis viribus tendit? Multitudo nanque hominum perditorum in via præsentis vitæ: multitudo est fugens vitam, & præcipitans se in mortem, & in stagnum ignis, & sulphuris se mittens, atque in mare, & in abyssum æternarum amaritudinum se demergens. Quod in baratrum infernale vnusquisque cadat de ponderositate est proprie iniquitatis: quod vero sursum ad sublime felicitatis æternæ aliqui attrahuntur de virtute Dei omnipotentis est, ac suæ dulcissime pietatis.

Multi vi
de perien
dorū, vel
perueniū

B

Quod, vt appareat pulchritudo iustitiæ dei in damnatis, malos Dominus male perdit. Cap. 3.

Tertio necesse est puniri æternaliter eos, qui extra vnicam, & catholicam fidem, & extra charitatem decedunt & hoc propter iustitiam. Dicunt plerique, vt quid stragem tantam hominum, quos creauit sustinet bonitas diuina? An delectet eum tanta carnificina infernalium tormentorum? an conuenit diuitijs bonitatis eius, & immensitati misericordie suæ eos creasse, quos vtique saluari poterat, à flammis infernalibus depascendos derelinquere? Quid aliud creando eos voluisse facere videri potest, quàm igni infernali de ipsis pabulum ministrare? Quibus merito respondemus, quod & Deus, & Angeli, & sancti de ipsis damnatis gaudebunt. Primum gaudebit Deus, non quod proprie aliquid delectet eum extra seipsum: Placent autem ei tormenta malorum. Primum, quia bona sunt, vt pote, vt creaturæ eius: secundum propter pulchritudinem iustitiæ, quæ in eis inestimabiliter miranda est, & laudanda. Vnde Prouer. 1. Ego quoque in interitu vestro gaudebo. Magna quidem laude digna est diuina bonitas in hoc, quod malis, & reprobis præter esse, & vitam, alia quoque naturalia bona etiam innumerabilia gratuita, & temporalia elargitur. Quod autem ampliora eisdem non præstet: non ideo hoc est, quia ipse manum suam retrahat largitatis: sed quia ipsi manus suas occupant alijs, aut quo minus recipiant auertunt: sicut,

quod lumen solis super multos cadat, & non eos illuminat: non ex eo est, quod sol radios suos retrahat, sed quia ipsi à lumine suo se auertunt. Denique non nisi diuinitatem suam bonitatem ostenderet Dominus, si iustitiam in malos non exerceret. Quasi enim duæ partes diuinæ bonitatis sunt (si partes ibi cogitare fas est) misericordia, & iustitia videlicet secundum effectum tantum, cum bonitas diuina impertibilis sit secundum se in ultimo impartibilitatis. Ex quo patet, q; si prædicto modo non puniret damnatos: aut esset apud Deum ociosa iustitia, aut enormiter diminuta. Sancti vero, & angeli in patria gloriosi hanc diuinam iustitiæ pulchritudinem contemplantes, tanto delectabilius intuebuntur, quàm hic eam cogitent, & audiant quanto ibi erit in eis, quæ hic, & diuinæ iustitiæ maior cognitio, & maior delectatio: & quæto maior videbitur ipsa diuina iustitiæ magnitudo, & pulchritudo. Ex quibus per locum à proportione, ex necessitate consequitur magis gaudium esse futurum de aspectu, seu intuitu pulchritudinis diuinæ iustitiæ, quæ ibi lucidissimè conspicietur: quàm esset gaudium de omnibus gaudijs mundi huius, si conflarentur in vnum. Et de huiusmodi gaudio ait Psalmus. Letabitur iustus, cum viderit vindictam: manus suas lauabit in sanguine peccatoris. Patet igitur quare multi sunt vocati, scilicet ad fidem, vel ad gloriam, vel ad gratiam, sed pauci sunt electi, scilicet respectu multitudinis vocatorum. Licet enim granum aræ sit multum: tamen paucum est, respectu multitudinis aristarum, & palearum, quæ significant malos, quos do minus male perdet. Ex hac nempe propositione docet Anselmus in quadam epistola, quod, qui vult esse securus, an sit de electis, debet conari, vt non sit eius vita de numero multorum, sed paucorum. Sed si vult esse certissimus, debet facere, vt sit de numero paucissimorum. De quorum numero elegans misericordia Saluatoris nos faciat, qui cum patre, & spiritu sancto electos vocat, vocatos saluat, saluatos glorificat in secula seculorum. Amen.

E

F

Psalmus.

Anselm.

H

Ad hic de sermone. 12. cap. vltimus.

A melius. Quis enim dubitare potest, q̄ ipsa promissio boni, non sit aliquot bonū? Nōne qui homini aliquid promittit, bonum aliquid iam illi impendit? in cuius signū cui aliquid promittitur, gratias agit. Votum quidem est quaedam promissio Deo facta, sicut patet Eccl. v. vbi dicitur, Si quid vouisti Deo, ne moreris reddere. Displicet enim ei infideliter, & stulta promissio. Infidelis est, quæ non obseruatur. Item stulta est, quæ stultè promittit, & stultè obseruatur: sicut qui vouerunt de capite, non comedere, non filare, seu laborare in sabbato. **B** nonam, et consimilia, de quibus plenè est totus mundus. Item consilium non datur, nisi de perfecto & de meliori, secundum Hierony. ad Demetriadem: quia consilium respicit opera supererogationis, sed in scriptura sacra datur nobis a Deo consilium de voto faciendum. Vnde propheta: Vouete, & reddite Domino Deo vestro. Quarto apparet magnitudo meriti in vouente, ratione approbationis. Hæc si quidem libertas, quod mirabilis est, non solū datur in hora, qua ipsum votum emittitur: sed etiam in omni tempore, quo sibi vouisse placet: & in quo cum hac complacentia votum implet. Si enim votum in sua emissionem addebat quandam valoris, & meriti infinitatem, & hoc per totum tēpus sequens replicatur, & multiplicatur, ergo votum continuatum superaddit multiplicem infinitatem. Tale quidē votum, & vota iam facta in sancta religione alacriter approbare, est illud sacerdotale officium omnium perfectorum, in quo non est distinctio Iudæi & Greci, maris, et femine, serui & liberi: quia omnibus volētibus esse perfectos conuenit illud j. Pe. ij. Vos estis genus electum, gens sancta, regale sacerdotium, populus acquisitionis, ut virtutes eius annuncietis, qui de tenebris vos vocauit in admirabile lumen suum.

Magnitudo meriti in vouente apparet ex quadruplici ratione largitatis eius.
Capitulum. 2.

Maxima largitas apparet in vouente et probatur quadruplici ratione

Secundo apparet magnitudo meriti ipsius vouentis, si consideretur in vouente largitas. Ex quadruplici enim ratione apparet maxima largitas in vouente. Primo ratione prefigurationis: secundo ratione subiectionis, tertio ratione intentionis, quarto ratione coniunctionis. Primo ratione prefigurationis. Secundum enim Greg.

super Ezechielem, hoc inter sacrificium & holocaustum distat, quia omne holocaustum sacrificium est, sed non omne sacrificium holocaustum. In sacrificio enim pars pecudis, in holocausto verò totum pecus offerri consueuerat. Cum igitur aliquis aliquid suum Deo vouet, & aliquid non vouet sacrificium est. Cum enim omne, quod habet, omne, quod uiuit, omne, quod sapit, omnipotenti Deo vouerit: holocaustum est: quod quidem impletur per tria religionis vota. Per sacrificij enim oblationem secundum antiquæ legis mandatum pro peccatis satisfacere oportebat, sicut Leuit. preceptum erat. Vnde ps. cum dixisset quæ dicitis in cordibus uestris & in cubiculis uestris compungimini: statim de satisfactione subdit dicens: Sacrificate sacrificium iustitiæ, id est, facite opera iusta post poenitentiam lamenta, sicut exponit glosa. Sicut igitur holocaustum sacrificium est perfectum: ita per hæc tria sanctissima vota anima perfectè se sanctificat Deo, cui & de exterioribus rebus, & de corpore proprio, & proprio spiritu medullosū holocaustum offert. Sicq; restrictio hæc nō solum de perfectione nostrā minuit, sed culmen perfectionis inducit: quia de nostro facit dominium, dum non solum actum, sed etiam voluntatem dedicans Deo totum illud, quod est, offert, et redigit sub iure, et dominio Dei. Secundo ratione subiectionis. Nam quanto in modo dandi, & operandi Deum amplius honoramus, et Deo nos magis subijcimus: tantomagis donum et obsequium sibi placet. Sed incomparabiliter magis honorat, qui quod dat Deo, dat sibi, sicut domino: et in ipsa datione ostendit se Dei seruū, & totaliter Deo obnoxium: quā qui dat Deo, sicut liber, & dominus, et sicut non in hoc Deo plenè obnoxius. Sed qui dat, & reddit aliquid ex voto, famulatur Deo secundum primum modum: qui autem sine voto, secundum modum, ergo incomparabiliter magis honorat Deum dans ex voto, quā dans sine voto. Vnde Aug. tractat illud psalmi, sicut iurauit Domino votū vouit Deo Iacob, ait: Quid uouemus Dño, nisi ut simus templum Dei? Nihil enim gratius possumus Deo offerre, quā, qd dicamus illud Esaię: Posside nos. Hęc ille. Tertio ratione intentionis, seu uoluntatis. Quanto enim opus est magis uoluntarium, et a maiori uoluntate, et uirtute procedēs: tanto magis meritum est, & Deo magis acceptum. sed cæteris paribus tanto uoluntas, ac uolentis, et dātis uirtus est maior.

De uoto uide qua habet Magister lib. 4. dist. 38. Rich. i. 4. dist. 38. q. 2. ar. 3. Pal. lib. 4. dist. 38. q. 2.

F. Fal.

Ratio superbie trinitatis.

H.

August.

Intentionis Ratio

Aior, quanto maius, & altius est, quod datur ergo quantomagis est quod per votum, quā id, quod sine voto datur: tanto ceteris paribus maior est uirtus, & uoluntas dantis, ergo ipsa quodammodo erit in infinitum maior. Præterea nullus effectus maior est sua causa. Quartus igitur erit effectus ad minus, tanta erit, & causa: ergo quanta erit donatio, & actus donationis, tanta erit uirtus, & uoluntas ipsius dantis. Ideo j. Reg. 15. Samuel obediens, in qua uota cætera comprehenduntur, omnibus sacrificijs prætulit dicens: Melior est obediens. s. uoti, quā uictima. Filius enim, aut filia uel pecus, aut prædium extra nos est: se metipsum offerre Deo, nec alieno labore, sed proprio placere perfectius, & eminentius est omnibus uotis. Quarto ratione coniunctionis, seu astrictiois. Nempe tanto aliquid magis uolumus, quanto ab illo minus separari uolumus, quantomagis displicet nobis ipsa separatio. Sed qui ita uult aliquid, quod nullo modo uult licere sibi separationem, qua possit separari ab illo, sed uult omnino sibi ipsam esse illicitam: incomparabiliter magis uult, & diligit illam quā ille, qui ipsam separationem uult sibi licere, & nullo modo sibi esse illicitam. Sic autem se habent adinuicem ex voto aliquid uolens, & operans, uel faciens, uel uolens illud sine voto, id est, secundum propriam uoluntatem: & talis astrictio facit de temporali æternum, dum nunquam licet resiliere a voto.

Conium flomis ratio.

C.

Ex uouentis stabilitate apparet magnitudo meriti propter quadruplici rationes.
Capitulum. 3.

Tertio quoque apparet magnitudo meriti ipsius uouentis, si consideretur uouentis stabilitas. Stabilitur enim amplius in uia Dei, & in bono perseverantia uouens, quā non uouens, quadruplici ratione. Primo ratione firmitatis scđo ratione hætionis, tertio ratione cōfusiōis, quarto ratione subuentionis. Primo respectu sui, secundo respectu rei, tertio respectu proximi, quarto respectu Dei. Primo ratione firmitatis. Ex voto enim, & uo-

Vouēs ex uoto stabiliti magis in uia Dei.

Si Bern. de Senis. de Euan. aternō. T. 2.

ti actione sequitur in uouente firmitas maior. Ad laudem igitur boni operis pertinet, & uoluntas firmetur in bono: sicut utique ad grauitatem pertinet culpa, & uoluntas sit obstinata in malo. Patet enim, & qui aliquid uouet, uoluntatem suam firmat ad id, quod uouet: & sic cum implet, quod uouerat, opus bonum ex firmata uoluntate procedit. Sicut enim ad grauiorem pertinet culpam, & ex firmato proposito aliquis perpetret malum, est enim ex propria malitia peccare, id est, peccare in spiritu sanctum: sic ad cumulum meriti crescit, & homo bonum opus operatur ex voto. Amplius. Quia uoluntas humana immutabilis est. Ad hoc, & uerbis hominis fides adhibeatur, necessaria inoleuit consuetudo, ut hoc, quod aliquis uult alteri facere promissione confirmet, & ulterius promissionem roboret firmissimis iuramentis, atque legitimis. Plus autem debet unusquisque sibi, quā proximo suo, præcipue in his quæ pertinent ad salutem, iuxta illud Eccl. 30. Misere animæ tuæ placens Deo. Potest igitur propter uoluntatis mutabilitatem promittere illud, quod proposuit pro sua spiritali salute, sicut, & promittit pro alterius commercio temporali. Si igitur aliquis utiliter prouidet proximo, uallando promissionem suam iuramento, fideiussione, pignore, multomagis utiliter, & laudabiliter prouidet sibi, si bonum propositum, quod concepit uel voto, uel iuramento, uel quoquo alio modo studuerit confirmare. Proinde Primo Corinth. 15. dicitur, stabiles estote, ac immobiles. Nam in detestationem pigrorum dicitur Proverb. 13. Uult, & non uult piger. Secundo ratione adhesionis. Ex quadam enim adhesionem in uouente etiam in bono maior firmitas generatur. Nam desperatio habendi aliquam rem magis adherere facit proposito suo, quia multum minuit, tollit concupiscentiam illius rei: propter quod auferre sibi spem alicuius delectabilis multum minuit concupiscentiam eius. Certum est, & spes, et facultas adipiscendi aliquid, facit illi amplius adherere, & auget concupiscentiam eius. Uoluntas autem aut non fertur, aut exiliter fertur circa impossibilia, & desperata. Sed homo per votum auferendo sibi licentiam habendi illud, quod per uotum relinquitur, seu relinquendi illud quod propter uotum datur, auferit sibi quod-

Ratio adhesionis.

dammodo.

A dammodo spem illorum secundum sententiam Augustini. Et ex hac præsuppositione finis. s. si vult venire ad vitam, et gloriam sempiternam, facit sibi illa impossibilia. Vnde Augu. in lib. de profet. viduitatis. Plus, inquit, in ardentem serunt libidinem quæ desperant eiusdem voluptatem. Quæ autem innuptarum, vouent castitatē, ipsam spem subtrahunt, quæ fomes amoris est: Vnde facilius concupiscētia refrenatur, quæ nulla expectatione succenditur. Præterea, quātomagis mens eius, qui est in grā, horret mortalem culpam, et id, quod aufert sibi spem æternæ vite quā id, quod est indifferens, & non illicitum: tanto magis, et tanto firmitus conatur in oppositum suum. Sed id, quod ante votum licitum erat, per votum fit illicitum, & mortale, igitur plus incomparabiliter habet horre illud, post ipsum votum, quā ante votum, & tanto amplius in oppositum conari, et ei adhærere facit. Præterea quanto voluntas magis applicat se ad aliquid, & quanto magis fortificat, & accendit se ad inseparabiliter adherendum ei, & quanto magis fugit oppositum eius, et separat se ab illo, tanto firmitus redditur ad perseuerandum indefectibiliter in illo, & tātō fortior ad resistendum omni tentationi, impellenti ad contrarium eius. Per votum autem hæc omnia eueniunt. s. maior desperatio, & maior applicatio, et inflammatio voluntatis, et maior à contrario fuga, & e-lōgatio: & per cōsequens maior firmitas in bono proposito necessarid habet sequi. Tertiō ratione confusionis. Illud enim, quod sine magna nostra confusione perficere, & implere non possumus, minus aggredi concupiscimus, & minus aggredimur, quā illud, quod sine nostra confusione implere valemus. Sed per voti transgressionem maior coram alijs confusio est, quā si fieret ante votum: saltem quando est publicum, vel solemne. Habet enim humana mens quasi quidam fluius duplicem ripam: vnā intra, aliam extra. Interior est timor Dei, exterior verò verecūdiamūdi. [His verò duabus ripis retinecūtia, ne ex alueo rationis profluat in peccato. Ambæ hæ ripæ sunt terminus, de quo propheta ait. Terminum posuisti, quem non transgredientur. Per primam ripam prouidemus bona coram Deo, per secundam vero coram omnibus hominibus. Per vnā amatur Deus, per alteram proxim⁹, vt in his duobus tota lex domini implea-

Augu. 7.

Ratio cō-fusionis.

tur, & prophetarum. Vna alteri adiutorium præstat, nec vna sine altera perseuerat. Hæ siquidem sunt duæ manus, quibus sponfam suam Dominus dilectam amplexatur, vt meritò letanter dicat, Leua eius sub capite meo, & dextra illius amplexabitur me. Cant. ij. Quarto ratione subuentionis. Quātomagis in aliquo opere adest nobis diuinū adiutorium, & spes, & confidentia maior de illo: tanto firmit⁹: & cum maiori securitate id operamur, et possumus operari. Sed per votum ista utique augentur, & amplificantur, sicut supra per Aug. & Ansel. patet, & sicut etiam ratio dicat. Nam, quanto nos amplius Deo damus, aut subijcimus, & quanto amplius eum honoramus, & ipsi in eius seruitio nos applicamus: tanto diuinum adiutoriū familiarius nobis adest, & tanto securiores nos possumus, & debemus esse de præsentia, & adiutorio eius. Habet enim se ad eos, qui vouerunt maximè vota perfectionis, seu religionis, non solum sicut ad alios, sed sicut ad charos filios, & spirituales seruos, tam ad conferendum eisdem, tanquā filijs dona, quā ad remittendum peccata. Nam, quando redeūt à peccatis suscipit eos ad gratiam suam, sicut filios secundum Ansel. lib. de similitudinibus. Quia licet tales quando peccant, plus offendant: tamen quando penitent, Deus iudicat eos, sicut suos amicos, alios verò sicut alienos. Ex dictis patet, q̄ facere aliquid ex voto, non solum est meli⁹, & magis meritorium: sed etiam vtilius est, & expeditius, quā illud idem facere sine voto. Quod per illiū minatam diuinitus rationem, ac experientiam certam deuotus Bern. intelligens ait: Bonum est nos hic esse. s. in statu religionis. Quare? Quia homo ibi viuunt purius, cadit rarius, resurgit veloci⁹, incedit cautius, quiescit securius, irroratur frequentius, purgatur citius, moritur confidentius, & præmiatur copiosius. In quibus sacris verbis exprimit nouem rationes, quare sit melius facere bonum in statu religionis, quā extra religionē: & maximè in seculari statu.

Ratio subiectionis.

G:

Bernardus.

H:

De:

A De duodecim fructibus votorum religionis.

Votorum fruct⁹ due decim,

EX his duodecim rationibus, quæ in præfenti articulo dictæ sunt, ad prædicandum formari possunt duodecim fructus votorum sanctæ religionis: quasi votum sit lignum vitæ in medio paradyfi. s. ecclesiæ seu religionis Gen. ij. Et Apoc. vlti. dicitur, ex vtraque parte fluminis lignū vita. afferens fructus duodecim, per singulos menses reddens fructum suum, quod potest esse aliud thema. Primi quattuor fructus sunt hi. Primus dicitur donatio, secundus adiunctio, tertius æstimatio, quartus approbatio. Secundi quattuor sunt hi. Primus dicitur præfiguratio, secundus subiectio, tertius intentio, quartus coniunctio. Tertij quattuor sunt hi. Primus dicitur firmitas, secundus adhesio, tertius confusio, quartus diuina subuentionis timoratio, quartus diuina subuentionis.

ARTICVLVS SECVNDVS.

C De multiplici discretione: quæ obseruanda est ab his, qui assumuntur, & recipiuntur ad statum religionis.

Secundò consideremus ipsius status religionis discretionem. Licet enim aliquid facere ex voto, semper sit melius de se, & quantum est de se, semper expeditius videatur: tamen propter humanā infirmitatem, & multorum dispositionem non semper magis expeditius est. Tunc quidem euidenter est expeditius, quando, omnib⁹ circumstantijs sufficienter p̄satis, manifestè apparet non imminere periculum perniciosæ transgressionis. In veteri enim lege omne sacrificium, quod Deo offerebatur sine sale, ingratum erat. Vnde ad Ro. 12. Rationabile sit obsequium vestrum. Quod insinuare Dominus volens Lu. 14. cum prius dixisset, si quis venit ad me, & non odit patrem suum, & matrem, & vxorem, & filios, & fratres adhuc autem, & animam suam, & qui non baiulat crucem suam, & venit post me, non potest esse meus discipulus: statim subnectit dicens. Quis enim ex vobis volens turrim ædificare: nonne prius computat sumptus, qui necessarii sunt, si habeat ad perficiendum: vt

Observanda discretio is, qui ad religionē recipiuntur.

postea quā posuerit fundamentum, & non poterit perficere: omnes, qui vidēt incipiant ei illudere dicentes, quia hic homo incepit edificare, & non potuit consummare? Quod exponens Greg. in homelia ait. Quia sublimia mandata, seu præcepta data sunt, protinus comparatio edificandæ sublimitatis adiungitur, cum dicitur, Quis ex vobis volens, &c. Et post pauca subdit. Istos sumptus diues habere non potuit, qui cum præcepta relinqueret omnia aduertisset, tristis abcessit. Et post parabolam de turri predictam Dominus subdit. Bonum est sal. Si autem sal euauerit, in quo condietur? Neque in terra, neque in sterquilinio vtile est: sed foras mittetur. Qui habet aures, audiat. Hęc Dominus vbi sup. Vt ex omnib⁹ dictis insinuare velit, q̄ talis status assumptio debet sale discretionis condiri. Proinde circa inductionem, & receptionem ad religionem discretio triplex necessaria est. Prima circa aduenientes, secunda circa recipientes, tertia circa dubietates.

Quod quatuor aptitudinis signa maximè consideranda sunt in volentibus intrare religionem sanctam. Capitulum. I.

Rima discretio seruanda est circa volentes intrare religionem. In quibus quattuor signa, seu indicia bona maximè consideranda sunt. Primum est voluntas bona, secundum honesta vita, tertium natura sensata, quartum ætas discreta. Primum signum est voluntas bona. s. si à pristina mundi conuersione apparet mentem aduenientis multum esse mutatam, aut non. Nam voluntas tepida, & remissa communiter ad religionis statum assumi non debet. Ideo omnes ad religionem inducentes, seu recipientes, ad Rom. 12. ammonet Apostolus dicens. Probetis. s. in intrare volentibus, quæ sit Dei voluntas bona, beneplacens, & perfecta. Nam primò in talibus probatur voluntas Dei bona in paupertatem: id est quā libenter relinquunt omnia temporalia mundi. Secundò probatur in illis voluntas Dei beneplacens in castitate. s. cum quāta complacentia proponunt castitatē seruare. Tertio at probatur in eis voluntas Dei perfecta. s. in obedientia perfecta & in abnegatione.

Quatuor signa volentibus intrare religionem.

A tione proprii sensus, & propriæ voluntatis. Prima probatio est bona, secunda est melior, tertia est perfecta. Vel evidentius probatur voluntas bona, benivolens, & perfecta per ordinem in tribus signis, de quibus dicitur, infra arti. vlt. in 15. argu. Secundum signum considerandum est præterita vita, id est, si fuit homo morigeratus vel bonus, vel deuius, vel scelestus. Nam licet Christus dixerit phariseis Matth. 23. Publicani, et meretrices præcedent vos in regnum Dei: non tamen dixit, quod passim omnes publicani, & meretrices ad regna cælorum venirent. Proinde turpiter erant, qui prædones, & saccomannos, publicanos, & meretrices; ac de agris, & sabbibus congregantes illos repente veste religiosa induunt, & quasi in regulari collegio cum sanctis viris, & virtuosis iuuenibus, atque virginibus dedicant, ita quod ferè mox ab omnibus tractantur ut sancti, nullis, aut modicis præuentibus dignæ penitentia signis: cum tamen etiam de his, qui prima facie sancti, & periti esse videntur infra cano. sua. c. 4. Io. admonet dicens. Nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus, si ex Deo sint, sequens in hoc Christum Matth. 7. dicentem. Attendite, id est, attentè vobis cauere à falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ovium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces. Nam, experientia teste, quidam ad religionem venientes in principio videntur agni, & modico elapso tempore, reperiuntur lupi. Non enim sine magna experientia, & lumine Dei regulæ sanctorum patrum prudentissimè statuerunt, quod ad religionem venientes antea probarentur, an ad talem religionem apti sunt, & idonei. Quis enim ædificator domus, vel navis materialis, non solerter, et pronidè perscrutatur ligna, & lapides, & diu cum multis scissuris, & tonsionibus parat, antequam in edificio ponatur? Nec ad hoc quoscunque accipit, sed solum solidos, & suo artificio aptos, quantomagis in spiritualium religionum edificio hoc servari necesse est: Igitur sicut nullus est à poenitentia, aut à spe veniæ reiiciendus, si poeniteat verè: sic nullus est ad firmam, seu intimam sanctorum vel sanctarum collegia ad firmam vel familiarem societatem recipiendus, nisi prius eius idoneitas per signa sufficientia fuerit comprobata. Quod in qui-

budam indiget tempore longo. Vnde Gregorius 31. moral. Quia terreni principes magna se Deo humilitate subternunt, pravi homines nunc ad fraudis argumenta vertuntur. Quia enim illos ad religionem reuereri conspiciunt, ipsi cultum religionis assumunt: & bonorum vitam sub despectis vestibus, iniquis operibus premunt. Mundi quippe dilectores sunt, qui in hoc in se, quod homines venerantur, ostendunt: atque eis, qui verè se despiciunt non mente, sed veste copulantur, & quia præsentem gloriam amantes consequi non possunt, quasi despicientes sequuntur. Honores enim fugiunt, ut honoribus obuiant. Facile enim est conuersio personarum naturaliter leuium, & mobilium, & inconstantium, seu stolidorum, aut brutalium, et brutalimore semper nutritarum. Non statim habenda pro firma, & rata quin potius vix vnquam est firma: & ideo nunquam est tuta. Tertium signum est natura sensata. quandoque enim reperiuntur maximi peccatores, & peccatrices in naturalibus optimè dotati, & instituti, qui, quando perfectè conuertuntur ad Deum, sunt valde constantes, et omni morum honestate ac grauitate optimi, & citò imbuibiles. Et de talium numero æstimo fuisse Magdalenam: tamen propter aliquos, vel aliquas tales non debet vniuersaliter, & in omnem euentum consequentia trahi ad quoscunque peccatores, & peccatrices passim ad sanctorum familiarum conuictum esse recipiendos: quia de talibus rari reperiuntur. Sed si quando tales occurrunt, verificatur in eis sententia Pauli ad Rhoma. 5. Vbi abundauit delictum, superabundabit, & gratia. Quia tales sicut fuerunt sapientes, ut facerent mala: ita diuina gratia in eis mirabiliter operante sapientes fiunt, ut faciant bona. Quartum signum est ætas discreta. In vario tamen religionis statu varia competit ætas, multiplici ratione determinari non potest ad præsens, in qua ætate ad religionem quilibet inducendus, seu recipiendus sit: & maxime propter varios religionis status. Nam quædam religio requirit ætatem maturos, ratione discretos, & sanctitatem præcipuos. Quædam verò in teneriori ætate suscipere potest. Sed circa hoc sufficit obseruare in quolibet statu

E
F
G
H
I
K
L
M
N
O
P
Q
R
S
T
V
X
Y
Z

Secundū signum.

Simile.

Tertium signum.

Quartum signum.

Obseruet ij qui aliquam religionem ingredi statuerunt.

Exemplū Eccle. militaris.

A religionis, quod sancti antiqui, & experti patres sanxerunt, atque statuerunt in regulis suis, quas qui despiciunt, in dies fructus experietur. Et interim est signum presumptuosæ temeritatis. Plerosque enim temporibus nostris sub pallio charitatis, vel potius vanitatis, deceptos vidi passim, & inconsideratè omnes ad religionem recipientes, quorum operum finis, & fructus fuit fumus, & fator; & impeditiuum ob staculum eorum, qui cum dei honore, & sui ac proximorum salute ingressi fuissent religionem. Pudet enim, & iuste prudentem virum assumere religionem, & statū, in quo ante se præcedere videt multos homines infames, & sceleratos et tandem in breui tempore apostatates et deteriores effectos. Tales siquidem arietes fumo vanitatis imbuti, & obcæcati, & duces consilium cæcorum effecti, non considerant illud Eccl. 16. Ne iocunderis in filiis impijs, si multiplicentur. Et sequitur: Melius est enim vnus timens Deum, quam mille filij impij. Et vile est mori sine filijs, quam relinquere filios impios. Sumunt tales exemplum ecclesie, militantisquæ multos recipit ad ordines sacros, solemne castitatis votum cõnexus habentes, cum eorum quàm plurimi sape, & sapius, transgredi comprobentur: & tamen ecclesia propterea consimiles recipere non omittit: non intelligentes, quod ab his, quæ in ecclesia irregulariter fiunt, non est trahendum argumentum, & exemplum, sed solum ab his, quæ in Dei ecclesia autenticè, & regulariter statuuntur. Stragem enim clericale statu aliorum religiosorum, & presumptuosam ac temerariam, & peruersam assumptionem huiusmodi statuum nemo sapiens asserit bonam, seu assumendam, & imitandam. Præterea perspicaciter intuenti manifestè videbitur, quod peius plerumque est multos malos habere ministros, quàm paucos, ac nullos.

Volens intrare religionem, aut aliquem inducere ad eam, quatuor circa eum recipientes considerare debent.
Capitulum. 2.

Secunda verò discretio seruanda est circa recipientes. Quatuor quidem signa considerare debet ad religionem inducens, vel religionem assumens,

quæ ad perseuerantiam in bono proposito, & in sua professione, & vocatione maximum auxilium præstant. Primum signum est societas bona, secundum est prælatorum diligens cura, tertium est loci, seu conuentus, & monasterij conuenientia, quartum regularis vita. Primum signum est societas bona. Nam dum bonum additur bono, totum fit magis bonum atque dum virtus virtuti additur, ex vnione magis coroboratur. Quippe in societate bonorum melius cognoscitur veritas, seruentius diligitur bonitas, & efficacius bonum opere adimpletur. Nemo sibi satis est, eget omnis amicus amico, iuncti accensi carbones melius seruant ignem: plurimique equi simul singulis gressum faciliorem præstant. Ideo Ambrosius in sermone de moribus, & vita honesta, ait: Socios tibi bonos, & honestos coniunge: quia si fueris socius conuersationis eorum, eris et virtutis illorum. Vnde. 16. q. j. c. si clericatus, ad Rusticum monachum Hiero. ait: Primum enim tractandum est, vtrum solus, aut cum alijs in monasterio viuere debeas. Mihi placet, ut habeas sanctorum conuenerium: nec ipse te doces, & absque ductore gradieris vitam, quam nunquam ingressus es. Vnde propheta: Cum sancto sanctus eris. Si igitur multitudo congregationis, aut status licet de se melioris non obseruat communiter statum suum, ita quod ex hoc omni intranti imminet notabile periculum illum statum minime obseruandi, sed potius sequendi communes transgressiones illius: tunc talis introitus est potius dissuadendus, quàm consulendus, etiam si ad tales vouisset intrare. Melius est enim quod votum impleat in alia religione, quàm se committere periculo tanti casus. Facilius enim inficimur ex societate malorum, quàm corrigimur ex societate bonorum. Et plus inficit vnus malus, quàm alicui proficiat multi boni. Vnde Eccl. 7. Discede ab iniquo, et deficient mala, abste. Et Grego. sup. Ezech. 11. Infirmi debent prauorum societatem declinare, ne mala quæ frequenter aspiciunt, et corrigere non valent, imitari delectentur. Et addit exemplum, quod per longam conuersationem leprosi, fit homo leprosus. Vnde Eccl. 23. dicitur, Qui communitat superbo induit superbiam. Et Prouerb. 13. Qui cum sapientibus graditur, sapiens ait: amicus stultorum efficietur similis. Et Bernardus. Corruptunt bonos mores non solum colloquia praua, sed etiam

Ad religionem inducens quatuor debet considerare. Primum signum.

G. P. sal.

H.

A confortia prava. Apollolus Petrus tempore passionis factus socius peruersorum, negauit Christum, et in negatione perseuerauit: tandem vero egressus foras ab eis segregatus, dum poeniteret, fleuit amarè. Merito igitur dicitur, cum peruerso peruerteris, quia ex conuictu generantur mores boni, aut mali. Secundum signum est prelatoru diligens cura, quæ proficit multum religio nem in intrantibus. Et contra, quando sunt erga subditos negligentes, seu pnitiosi. Pro inde, quando de hoc volente ingredi ordi nem, aut de illo in singulari, & determinate, pensatis alijs circumstantijs, & maxime imminentium tentationum, & defectus gubernatium auxiliorum notabiliter probabilius est istum esse casurum, quam perseueraturum, non debet pro tali tempore ad altiorum statum recipi, vel induci: quia quales sunt prelati, tales efficiuntur subditi, cum sint maxime nouiter aduenientibus pri maria forma. Tertium signum est loci, aut conuentus, & monasterij conuenientia. scilicet ad seruitium dei. Secundum enim Paladium, vbicunque gnatur echo, non mellificant apes, nec habitant: vt mysticè innuatur, quod loca tumultuosa & vltra sue professionis vocationem mundanis negocijs implicata, fructui, atque deuotioni seruorum dei magnum prestant impedimentum. Vnde. ij. ad Timot. ij. Nemo militans Deo implicat se negocijs secularibus. Sed tamen aduertendum est, secundum Greg. super Ezech. quod fides sit spiritus, non adiuuat locus. Quartum signum est regularis vita. scilicet secundum professionem suam, quia tunc religio ingredientibus magnam prestat utilitatem. Vnde Hugo de clau. ani. Abundans est pauperi religio, mediocri sufficiens, tolerabilis diuiti, infirmis larga, delicatis compatiens, fortioribus moderata, poenitentibus misericors, peruersis seuera, bonis optima. Hec sunt beneficia religionis. Hæc ille. Aduertendum est tamen, secundum Bern. in lib. de precepto, dispens. quod qui sine regulâ viuere statuant, et si non ad vnguem, vt dicitur, totam custodiunt: & si qua pro sui claustrî ritum mutatât, vel prætermittunt, à regulari tamen professione non discedunt: dum tamen sobriè, iustè, & piè pro moribus viuere non desistunt.

Secundū signum.

Tertium signum.

Quartum signum.

Quod quidam ex quadruplici irrationabili dubietate à religione retrahunt multos. Cap. 3.

Tertia discretio obseruanda est circa dubietates. Sunt enim plerique, qui à religionis ingressu retrahuntur propter quosdam indebitas dubietates, necnon & quidam propter easdem causas alios inducere retardantur, immo & multi, quod deterius est, volentes intrare religionem, ex erronea conscientia retrahunt eos: moti ex quadruplici communi hominum signo. Primum est fragilitas, secundum est libertas, tertium est exemplaritas, quartum est paucitas. Primum signum est fragilitas. Vbi aduertendum est, quod si ex communi hominum fragilitate timetur casus huic, vel illi, est homo nihilominus inducendus. Cuius ratio est, quia talis communis fragilitas non facit in hoc homine, vel in illo maiorem probabilitatem pro casu, quando potius propositum bonum illius ad talem statum cum assistentia gratiæ Dei, qui iam illum sanctum propositum dedit, & cum auxilio regularis status, & bonæ societatis, et regiminis sancti eius præponderat ad præsumendum talem esse perseueraturum, potius quam casurum. Præterea non omnes cadentes semper perseuerant in casu. Vnde propter casum ad horam postmodum reparandum, non debet receptio ad ordinem omitti: quæquamuis Apostoli in hora mortis Christi corruerint: attamen, et eis, et ecclesiæ Dei utilius fuit, eos fuisse ad discipulatum vocatos, & tandem reparatos, quam si nunquam intrassent, et assumpto statu ruisissent. Præterea, quando eidem homini ad altiorum statum non intranti immineret fortior casus, atque fortius, grauius, et certius, quam si intraret: tunc propter timorem casus ingressus minimè est ommittendus exemplo Christi plures discipulos facientis, quæquam sciret quod Ioh. vj. ait, quod multi ex eis abierunt retro, nec ambulabant cum illo. Nam si non intrassent ad Christi discipulatum cum ceteris Iudeis, grauius, irreparabilius corruissent. Et idem est de pluribus, quæ in statu poenitentis quibusdam tentationibus infirmantur, qui si in statu laxiori cum ceteris remansissent, grauius, et desperabilius infirmarentur, & maxime quia in poenitentis statu frequenter permittit Deus quosdam, tentationum languores, & morbosos lapsus ad medicinale emplastrum, et experimentum.

Quidam se retrahunt in ingressu.

In homine duo sunt Cōs fragilitas, & libertas ad bonū, vel ad malum.

Tertium signum quod dicitur exemplaribus.

Amentum inferens ad prouentum gratiæ, amplioris, & ad augmentum humilitatis, & notitiæ sui ipsius, atque ad cautelam in posterum consimilium, vel aliorum casuum vitandorum. Secundum signum est libertas. Considerat enim quidam libertatem humani arbitrii coniunctam humanæ fragilitati: & inde eliciunt valde esse periculosum hominem assumere regularem statum: nec aduertunt, quod secundum hoc nullus vocandus esset ad altiorum statum. Sunt autem in omnibus hominibus ista duo. scilicet communis fragilitas, & ad bonum, vel ad malum voluntatis libertas. Sed ad quod ordinasset Christus hæc tria sanctæ religionis vota? Nonne sciebat in homine esse humanam fragilitatem? an nesciebat dedisse homini liberam voluntatem? Præterea, si hoc verum esset, sequeretur, quod similis ratio esset de accessu ad fidem, & fidei sacramenta, cum. ij. Pe. ij. dicitur. Melius enim erat eis non agnoscere viam iustitiæ, quam post agnitam retrorsum conuerti. Et secundum Apostolum ad Heb. x. Deteriora meretur supplicia, qui filium Dei conculcauerit, & sanguinem testamenti pollutum duxerit, in quo sanctificatus est, & spiritui gratiæ contumeliam fecerit. Non esset etiam passim ad iustitiæ opera procedendum, quia Eccl. 26. dicitur. Qui transgreditur de iusticia in peccatum, deus parauit eum ad rumpendam. Tertium signum est exemplaritas. Plerique etiam considerant suis temporibus à sacra religione retro gradasse, & cecidisse multos: quorum exemplo indiscretè scandalizantur. Nam, si solum generaliter, & indeterminate timetur plurium casus propter sola exempla multorum cadentium, non propter hoc dimittenda est assumptio talis status, eo quod ex talium præterito casu non imminet intrantibus ruendi periculum: immo occasio potius præcauendi consimilem casum. Præterea ruina illorum, qui ceciderunt, potius perueniunt ex maligno defectu liberi consensus eorum, quam ex defectu assumpti status, aut gratiæ Dei ad illos illuminandos, aut ex aliqua propria stoliditate, vel leuitate eorum. Ex his nequaquam probabile fit, alios carentes defectibus illis casuros fore: quæuis ex his plus debeat casus consimilis formidari. Attamen talis timor potius contra casum auxilium præstat, quam inducat ad casum: nisi sit omnino desperatiuus, & fragilis mentis consternatiuus. Si enim propter aliquorum casus deberet quos se retrahere à religione, sequeretur, quod daretur occa-

Secundū signum.

In homine duo sunt Cōs fragilitas, & libertas ad bonū, vel ad malum.

Tertium signum quod dicitur exemplaribus.

sio omnia humana studia prætermittendi, iuxta illud, Eccl. 11. Qui obseruat vêtum, non seminat: & qui considerat nubes, nunquam meret. Et Prouerb. 26. dicitur. Dicit piger leo est in via, leena in itineribus, ubi glo. ait. Multi cum verba exhortationis audiunt, dicunt se velle viam iustitiæ incipere, sed à sathana retrahuntur ne perficiant. Quartum signum est paucitas, quia. scilicet multi non perseuerant. Porro propter precedentium casus non debet homo se retrahere non uas inferere plantas, quando potius tanto plus est religio nouo semine propaganda, quanto per plurium seminum ac platarum euulsionem est amplius diminuta, iuxta illud Eccl. 11. Mane semina semen tuum, & vespere non cesset manus tuas: quia nescis, quid magis oriatur hoc, an illud. Sunt nempe plerique, qui absque compassiua charitate, & pietate, & in detrimentum non modicum conscientiæ suæ ex vno religioso aliquod scandalum perpetrante, aut ordinem relincente, aut scelestiore alijs sæcularibus facto: matrem, quæ est relicta congregatio, et religio eius detractionibus, & murmurationibus mordent, et lacerant, atque contra innocentes impiè latrant, totamque reliquam multitudinem seruatorum Dei illius congregationis iniusta, ac sæua sententia damnant: qui si verè, piè discretèq; sentirent, manifestè cognoscerent, quod mare se purgans putrida ad litora vomit: necnon, et corpora nostra sana consumata ciborum digestionem, putrida quoque à se reijciunt: nec tamen odio habetur, nec despicitur ipsum mare, nec insuper nostrum corpus. Licet etiam religio, pia mater inter se infirmos foueat, et ignaros non eijciat, tepidos, & desides non repellat: non tantum tota debet despici, & contemni: In cuius mysterium Deut. 22. dicitur. Si ambulans, per viam in arbore, vel in terra nidum auis inueneris matrem cum pullis, vel ouis desuper incubantem: non te nebis eam cum filijs, sed abire patieris captos tenens filios, vt bene sit tibi, & longo viuas tempore. Quis tam durus, & in iudicio temerario sauius, qui Apostolos iudicet propter Iudam: seu etiam Christum, qui talem sciēter elegit discipulum. Nec eum ignoranter elegit Dominus Iesus Christus. audi quid Io. 6. dicat. Nonne ego, qui sum sapientia patris, vos duodecim elegi, et vnus ex vobis diabolus est? Ecce quod Iudam, quæ elegerat, diabolus vocat. In omni statu, & conditione, secundum Hieron. boni simul reperiuntur, & mali. Et August. in epistola

Quartū signum.

Perpende hominū tēgeniū & malitiā, qui plus satis proclines, sed in aliorū iniurias.

H

Ad Vincentium Donatistam, ait. Mihi arrogare non audeo, ut domus mea melior sit, quam arca Noe, ubi tamen inter tot homines vnus reprobus inuentus est: aut melior sit, quam domus Abrae, cui dictum est, Eijce ancillam, & filium eius: aut melior sit quam domus Isaac, cui de duobus geminis dictum est. Iacob dilexi, Esau autem odio habui. Simpliciter aut fateor, ex quo Deo seruire cepi, quod sicut difficile expertus sum meliores quam qui in monasterio profecerunt: ita peiores non sum expertus, quam qui in monasterio defecerunt. Hec ille.

B ARTICVLVS TERTIVS.

Vbi per viginti argumenta impugnatur status religionis, & cuilibet statui subiungitur refragatio eius.

Tertio consideremus circa statum religionis oppositionem. Multam quidem oppositionem, & contradictionem à varijs, & ex varijs causis sacra religio passam est. Sed tales quicumque sint, audiant Bern. qui in quodam sermone ait. Si quid religionis oritur quicumque resistit, quicumque repugnat, planè cū Egyptijs Exo. j. paruulos Israelitici generis necare conatur: immò cum Herode. Mat. ij. nascentem persequitur saluatorem. Vnde plurima argumenta cuderent nonnulli, ut eam eliminarent. Quæ quantæ sint falsitatis, atque erroribus, & ignorantia plena: persequentia patet. Et, ut hæc clarius elucescant, inducam Discipulum, & magistrum, discipulum dubitantem, & interrogantem, & magistrum declarantem, & respondentem. Loquitur igitur Discipulus ad magistrum dicens. Discipulus. Patientiam, obsecro, pater habe in me: dubius, et nutas ad te venio, de puritate veritatis declarari desiderans. Nam nup ex munere suo tetigit Dominus Deus cor meum, ut viam salutarem ac tutam recipere ac capere vellem, qua melius placerem Deo meo. Audiui sæpius homines regularis vite consilium poposci ab eis de salute animæ: & inter eos non reperi solidam in consulendo conformitatem. Quidam ex eis, qui reputantur periti, ac probi, atque timentes Deum, hortantur ad religionis ingressum: quidam verò alij, an meliores vel deteriores sint nescio, omnino dissuadent

id ipsum dicentes, et afferentes, se penitere intrasse religionem. Addamus, quod sæpius visitauimus alios seruos Dei absque religionis voto libere domino seruientes, fama odoriferos, conuersatione decoros, honestateque precipuos, contuli cum potioribus de proposito, & desiderio meo. Suaferunt quidam mihi timorem Dei, seruire diuina præcepta, derelinquere omnino consortia mala, ac multa consimilia vitæ iustæ. Votum vero religionis assumere omnino dissuaserunt. Ego verò ex diuersis, & aduersis in dubio constitutus, quid eligam ignoro. Dumque fidele consilium à diuersis quæro, tepesco, & fidem perdo: timens, ne omnes quærant, quæ sua sunt, non quæ Iesu Christi. Proinde cum diu iam senserim de reuerentia vestra, omnino statui in corde meo venire ad vos, & totum meum aperire cor, & dubia quædam ponere ad reuerentiã vestram, expectans fidele consilium, omnino nudatum inordinata affectione, passione. De hoc quidem toto corde orauimus Deum: hoc enim inspirauit in animam meam: cū hoc determinato, & firmo proposito vos adiuui: Magister. Lector, fili mi, de tanto munere desuper tibi dato: hortor ne in vacuū gratiam Dei recipias. Hoc donum non omnibus datum est. Sed, quæso aperi fideliter animum tuum, ut tibi valeam porrigere consilium.

Argumentum primum. Discip.

Nempe aperiam vobis totum cor meum fideliter tanquam Deo. Ut mihi utique videbatur ex inspiratione diuina intrauerat cor meum relinquere mundum, et assumere statum religionis. Video, atque experientia didici, quam difficile sit inter mundana innocenter in bono proposito perseuerare. Sæpius à bono proposito lapsus sum, alios mihi similes vidi aliquam diu, mihi videbatur, in sæculo perseuerare: sed tandem alij deterioris effecti sunt. Proinde consideras fragilitatem meam, aspirabam ad statum religionis regularis: Demum persuasionibus aliquorum consideravi, quod intrare periculum mortis spiritualibus, seu mortaliter culpe, est melius, & vtilius, quam se exponere tali periculo. Sed qui religionem ingreditur per votum, exponit se periculo transgressionis ipsius voti: qua propter nollem incidere in Scillam, cupiens vitare Caribdim

Argumentum primum.

A caribdim: hoc est in grauius pericula incidere, quam vitare periculum mundi. M. Nō paruum apparentiam veri habet, fili mi, cogitatio tua: Sed intellige, quod qui prudenter vouet iuxta monita, quæ in præcedenti articulo posita sunt, minimè transgressionis periculo se exponit: immo per votum prædictum vitat pericula multa. Nam aliud est transgrediendi possibilitas, atque aliud est transgrediendi periculum. Adam enim habuit transgrediendi possibilitatem, periculum autem nunquam. Vouens igitur habet possibilitatem hanc, periculum verò non. Et tamen melius est eum habere voti perfectionem, atque vtilitatem cum tali possibilitate, quam non habere cum carentia talis possibilitatis. Sicut utique melius fuit patri nostro Adam habere intellectum, & voluntatem cum possibilitate peccandi, quam esse sicut animal brutum cum carentia talis possibilitatis. Et idem est de ingressu religionis Christianæ per sacrum baptismum cū possibilitate grauius peccandi, quam prius. D. Nunc video, quod ante non cognoscebam. Hi, qui sentiunt, quod etiam cum conditionibus à te tactis periculum sit assumere statum religionis, satis apertè asserunt, licet forte hoc nō considerant, quod periculum sit assumere sacrum baptismum, cum illud assumendo ex necessitate sequatur possibilitas ruendi grauius in peccatum, quam ante assumptam fidem. M. Capacem te video veritatis, sed propera aperire reliqua, quæ geris in corde tuo.

Argumentum. 2. Discip.

Secundum argumentum.

Arcius quidem, ut verum fatear, me vrget, quod ipse Christus propter vitandum transgressionis periculum, quod imminet in iurando, nos prohibuit non iurare. Vnde legi Aug. qui ait: Quam longè nos voluit esse à transgressionis periurij, qui prohibuit nos omnino non iurare. Igitur cum vbi est eadem ratio, ibi idem ius, propter periculum transgressionis voti nihil videtur esse vouendum. M. Munus, & armatus venisti, uti clarè cerno. Tantoque libentius tecum loquor, quanto maiori intelligentia præditum te conspicio. Nō igitur te tedeat audire: quia non te debet me dicere. Si enim consideretur diligenter Dominicum verbum, etiam secundum sententiam Aug. Christus omnino nō prohibuit iuramentum: aliter peccasset A-

postolus sæpius in scriptura iurando. Sed iurare prohibuit ex leui causa, non necessaria, vel vtili: & consuetudinem, vel assiduitatem iurandi. Et respectu istorum dicit Aug. quod propter transgressionis periculum prohibuit nos omnino non iurare. Proinde Aug. contra Faustum, circa mediū, ait: Quia periurare graue peccatum est: iurare autem, sicut iurare verum: nullum peccatum est. Sed longè remotus est à falso iuramento, qui nec iurare confiteuit, quam qui verum iurare procliuus est. Maluit Dominus nos non iurantes recedere à vero, quam verum iurantes appropinquare periurio.

Itaque, & Apostolus in sermonibus, quos habuisse narratur: nunquam iurandi consuetudine in periculum periurij laberetur: aut si aliquando iurauit, nescimus. In scripturis autem, vbi est consideratio propensior, & maior, pluribus locis Apostolus iurasse inuenitur, nec quis putaret etiam verum iurando peccare. Hæc August. Præterea, si verba Domini Mat. 5. bene considerentur aliquo modo permissoria sunt: Ait enim: Ego autem dico vobis non iurare omnino, id est nolite iurare in quolibet casu: ergo in aliquo casu licet. Nam talis prohibitionis modus vniuersalis non est, sed particularis: si feratur illud, non, ante hoc aduerbium omnino. Ex his, & ex verbis August. patet, quod frequentationem iurandi prohibuit propter periculum transgressionis. Et secundum hoc in consimilibus non est vouendum, etiam, propter periculum fractionis voti contra quosdam insipientes, & leues, qui pro quacunque parua occasione emittunt aliquod votum. Sed notanter te aduertere volo, quod non est simile de voto, & iuramento. Nam per se votum utique bonum est, & per se utique desiderandum. Iuramentum autem non, sed solum propter aliud ad confirmandum, & certificandum credulitatem alterius super eo, super quo iuratur. Vnde Augusti. in lib. contra mendacium: Preceptum de prohibitione iuramenti ad hoc positum est, ut quantum in te est, non affectes: nec quasi pro bono cum aliqua delectatione appetas iusiurandum. Et in lib. de sermone Domini in monte. Qui intelligit non in bonis, id est per se appetendis: sed in necessarijs iurationem refrenat quantum potest, ut omnino caueatur, nisi necessitas cogat. Iuramentum quodam modo est idem cum voto, ut quando cum iuramento aliquod Deo promittimus, vel vouemus: illud, quod per

Iurare verum nullum peccatum, si de dolore.

D. Bona.

F

G

Votum est bonum.

H

Plurima argumenta.

D

Aper se est bonum, semper quantum est de se, bonum est facere. Quod autem solum est bonum propter aliud, semper non bonum est facere: nisi quando ratio finis hoc exigit, & prout exigit. **D.** Assentire prædictis, que verè prima facie mira sunt: & ipsa ratio veritatis, & auctoritas Augustini me cogit. Tamen si te audire non tædet, addam tertium, quod multos retinet ab ingressu religionis, & mihi quoque non parum præstat impedimentum. **M.** Aperi quæso, quid illud sit: nam, & docilitas tua libenter, & audire, & respondere me cogit.

Argumentum. 3. Discipu.

B *Argumentum. 3. Discipu.*
Videtur enim, quod quanto opus est magis voluntarium, cæteris parib⁹, tanto melius sit: sed opus, quod fit sine voto, est magis voluntarium, quam idè factum ex voto: quoniam votum inducit faciendi necessitatè, & illud, quod fit ex necessitate, non fit ex tanta libertate, sicut illud, quod fit absque necessitate. **M.** Noui puteum, unde de hanc aquam traxisti, & aliam quoque scaturire non cessat: utinam quærerent fanitatem per consilia sana. Addam quoque: & ego eiusdem putei aquam ad robur argumentationis tuæ, & 2. ad Cor. 9. dicitur. Unusquisque prout destinavit in corde suo, non ex tristitia aut ex necessitate: hylarem enim datorem diligit Deus. Iterum Prosper li. 2. de vita contemplatiua, ait. Sic abstinere, vel ieiunare debemus, ut non nos necessitati ieiunandi subdamus, ne iam non deuoti, sed inuiti rem voluntariam faciamus. Audi et filii mi, & diligenter attende, quod duplex necessitas reperitur: una, quæ libertatem, & voluntatem omnem diminuit: & talis non est necessitas, quæ fit per votum. Alia est necessitas, quæ libertatem, & voluntatem omnem adauget: & talis est necessitas voti, secundum Ansel. Cur Deus homo. Unde Aug. loquens ad Aurelianum, & Paulinum de voto ait. Felix necessitas, quæ ad meliora compellit. Et paulo ante dicit: Priusquam esses voti reus, liberum fuit, quod esses inferior, quauis non sit gratulanda libertas, qua fit, ut non debeatur quod non lucro redditur. Votum etiam non inducit necessitatem absolutam, sed solum necessitatem, quæ est ex conditione, & præsuppositione finis: ut si volo habere vitam æternam, necesse est me votum implere. Præterea multi quidem sunt, qui ea que vouerunt tam ardentè, & prompta voluntate faciunt: ut

Votum non aduocit ne consistat absolutè.

etiam si non vouissent non facerent solum, sed vouerent. Amplius. Detur aliquod opus bonum, quod quis ex voto, vel obedientia facit simpliciter consideratum: fit ei non voluntarium, sed tamen solum facit illud ex voti, vel obedientiæ necessitate, quam omnino præterire non vult: & ad huc de hoc opere amplius meretur, quam si prompta voluntate illud idem faceret sine voto. Nam, & si non habeat voluntatè promptam illud faciendi, puta ieiunandi, & cætera, habet tamen voluntatem promptam votum implendi, vel obediendi. Quod quidem laudabilius est, atque amplius meritorium, quam ieiunare sine voto. Nam tanto voluntas votum implendi, vel obediendi promptior iudicatur, quanto id, quod aliquis facit propter obedientiam, seu votum in se consideratum magis voluntati contrarium est. Ex quo patet, quod ad meritum boni operis pertinet, quod aliquis ea, quæ propter seipsa non vellet, faciat propter Deum, aut etiam patiatur, inuenitur voluntas promptior diuini amoris, quom magis ea, quæ propter ipsam facimus, aut patimur voluntati nostræ repugnant. Ideo Martyres amplius commendantur, quanto grauiora sustinuerunt propter diuinum amorè contra voluntatem humanam. Auctoritates autem Apostoli, & Prosperi loquuntur de necessitate humana, cum aliquis, scilicet ex pudore, vel timore humano facit quod vouit: & non loquuntur de necessitate, que est ex fine dilectionis diuinæ. Quod quidem patet ex verbis Apostoli: ait enim, non ex tristitia, aut ex necessitate. Necessitas enim humana tristitia inducit: necessitas verò diuinæ dilectionis tristitiam tollit. Prosper et ait, non indeuoti, licet inuiti, rem voluntariam faciamus. Non enim necessitas, quæ ex diuina necessitate procedit, minuit dilectionem: sed auget, sicut ex dictis patet.

Argumentum. 4. Discip.

Postquam, & vobis est gratum, & mihi, non paruam sentio utilitatem: addam, & quartum, quod sæpe mentem meam retrahendo commouit. Sum enim de illis, qui multum vellem mereri absque magno labore. Ideo cogitavi, quod magis gratum, & meritorium est dare proprium, quam reddere alienum. Sed qui reddit, quod Deo vouit, alienum reddit: quia iam suum non erat, sed Dei, eo quod votum fuerat Deo oblatum, ac datum. Qui autè facit si-

Argumentum quatum.

Ane voto aliquid, dat Deo proprium: & quod erat iam sui iuris. Igitur licet vouens in actu vouendi fortè melius egerit: tamen in continua eius redditione videtur minus bene facere: & minus mereri, quam in faciendo continè, quod non vouit. **M.** Si te audirent qui minus intelligunt, vacillarent fortassis à solida veritate. Sed perspicaciter intuiti manifestius apparebit, quod donatio facta Deo per votum, non auferit nobis libertatè illa, quæ iam habemus, eo quod naturaliter Domini sumus actuum nostrorum, & omnium eorum, quæ subiacent facultati liberi arbitrij nostri. Donatio etiã ipsa, qua votum ab initio datum fuit, quod erat proprii iuris, in eo quidem, cui votum placet semper replicatur, & semper manet. Sic etiam reddere alienum, sicut per votum redditur magis est meritorium, quam dare, ut proprium. Quia ex tali modo redditionis Deo amplius honoratur, & homo Deo magis subijcitur, & humiliatur, ideo propositio tua prima veritatem non habet, nisi in eo, quod ex se alienum erat, & non in eo quod factum est alienum, per Dantis, seu reddentis donationem, & voluntatem. Nam sicut dicit Ansel. in lib. Cur Deus homo Magis debemus Deo esse grati, quando dat quod firmiter promissit, quam si daret absque præcedenti promissione, eo quod maiorem ostendit in hoc nobis voluntatem dandi. Idè per tot prophetas, & totiens in eisdem promissit nobis aduentum suum.

Argumentum. 5. Discip.

Dum vnum quæro, inuenio plura. Nunc quam venerat in mentem meam ratio hæc, quare Deus tam sæpe in veteri testamento aduentum suum sponderat, sed in proposito stemus. Item quintum dubium sæpe venit in cor meum, & videtur mihi, quod se obligare ad semper dandum id, de quo non est certum, an semper id habebitur: stultum, & temerarium est. Sed nullus est certus de voluntate futura, maxime usque ad mortem. Per votum autem homo obligat se ad voluntatem futuram, & usque ad vltimum vitæ suæ. **M.** Vbi filii mi, pius scatus es hoc rhetiaculum boni propositi? **D.** Ex pelago plurium, qui videntur timere Deum. **M.** Potius ex propriæ voluntatis finu, vbi ratio perdit lumen. Sed ne cum errantibus erres, disce, quod quilibet est certus pro tanto de voluntate futura, & de opere faciendo durante possibilitate faciendi:

quia nunquam potest non esse certus, nisi voluntariè recedat à priori proposito, & pro tanto est voluntas immobilis, quia nullus potest eam ipsa nolente mutare. Quia igitur omnia hæc sunt in plena potestate sua, & certus est ista se habere: rectè potest omnia hæc dare, atque vouere, maxime cum dando sibi obliget Deum, ut specialem habeat curam de obseruando eum in tenendo voto, & occasiones multa seruandi ex hoc consequitur. Nullus enim vouet se esse certum, quod ita faciet: sed se facturum promittit. Et certus est, quod ipse potest hoc verificare in tantum, quod ipso volente non potest falsificari.

Argumentum. 6. Discip.

Addam sextum, ut perfectè, sicut coepistis, elucidetis intelligentiam meam. Videt mihi obligare se ad immobilitatem eius, quod semper instabile, & mobile est, nec per virtutem propriam immobile potest reddi, est ad impossibile se obligare, & ligare. Sed vouere non est aliud, quam se obligare ad voluntatis immobilitatem, quæ semper mobilis est: nec per virtutem propriam immobilis reddi potest. **M.** Hoc quidem facile declaratur, si consideretur, quod nullus se obligat ad immobilitatem voluntatis simpliciter, & absolute necessariam: sed ad illam tantum, quam voluntas habere potest, si vult, nec potest sibi violenter per alium auferri.

Argumentum. 7. Discip.

Nolo præterire septimum, quod videtur multos mouere. Videtur autem, quod id, quod auget concupiscentiam ad malum, est malum, aut saltem minus utile, & minus bonum. Sed prohibitio concupiscentiam auget, quia naturaliter nitimur in vetitum, & secundum Aug. concupiscentia semper magis in vetitum tendit. Ideo ad Rom. 5. dicitur, quod lex subintravit, ut abundaret delictum, & quod occasione accepta, peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam. Sed per votum fit nobis prohibitum id, quod antea licitum erat: ergo votum auget concupiscentiam: igitur est malum, seu inexpediens, & minus bonum. **M.** Valida quidem videtur ratio tua, & munita præsidio scripturarum. Sed diligenter aduerte, quod aliud est de lege, quæ totaliter posita est ab extra, nec

Argumentum. 7.

Validarè quæ est munita sacrarum scripturarum præsidio.

A nec præsupponit voluntatem faciendi, nec applicat eum ad volendum, seu faciendū: sed solum ostendit, quid sit faciendum, & ad illud obligat. Aliud est de voto, quod est ab intra, & præsupponit voluntatem, & ipsum est perfecta applicatio voluntatis ad volendum, & operandum. Vnde, si votum se haberet ad voluntatem nostram omnino, si eut lex, & præceptum exterius datum: tūc simile esset, nunc autem non est sic. Voluntas autem tendit in id, quod est vetitum primo modo: non autem in id, quod est vetitum secundo modo. Quod etiam solum p accidens, & nullo modo per se auget concupiscētiā, non oportet, quod sit malum: sicut de lege patet, quæ sancta est, iusta, & bona D. Mira distinctione vsi estis: nec à multis excogitata, quæ mihi aperuit intellectum ad id, quod antea non pensabam. Sed si patienter audieritis, addam & octauum, quod me sæpe molestauit. M. Statui tibi tempus accommodare. Audacter, & confidenter age. Ad Dei honorem animarum saluti dedicatus sum, si te lucratus ero non fecerim parum.

Argumentum. 8. Discip.

Argumentum. 8.

Deo gratias ago, qui me misit ad vos. Vt video, nos seculares multa ignorantia laboramus, & cum aliquid legerimus, impares nobis omnes religiosos putamus. Vestra diligens charitas excitauit intelligentiam meam: & quod antea cogitavi, nunc efficacius ponderaui. Apparet igitur mihi, quod secundum ordinem relictum prius soluendum est debitum, quam aliud superrogandum. Sed quantuncunq; aliquis totis viribus conetur, atque laborat: non potest sufficienter præcepta implere, ad quæ ex debito obligatur. Igitur nunquam debet aliquid per votum supererogare, aut non ad minus vsquequo impleuerit præcepta Dei. Nam prius oportet hominē se exercitare in præceptis, antequam eat ad obseruantiam consiliorum. M. Oh, oh, hæc est tentatio, quæ in seculo me vexauit, & penè in præcipitiū dedit. Sed diligenter attende: Non enim hoc ego in seculo aduertebam; quod prius naturali ordine soluendum est debitum. Non autem prius tempore, vbi supererogatio in nullo impedit solutionē ipsius debiti: sed potius ad ipsā faciendam rituat, atque perficiendam. Et alia sunt supererogationis vota, & maximè consiliorum Euangelicorum: quæ in quantum disponūt, & iuuant ad simpliciter tenendum præcep-

ta, sunt quodammodo executione priora, & si non in intentione. Sicut dispositio prior est forma, & id, quod est ad finem suo sine. Finis enim prior est in intentione, sed posterior in executione. In quantum verò disponit ad perficiendum completè præcepta, sunt priora secundum modum prædictum, quam ipsa impletio præceptorum. Ideo duplex est modus seruandi præcepta. s. pfecti, & imperfecti. Ideo necesse est, quod duplex sit exercitium præceptorum. Vnum, quo aliquis exercitatur in perfecta obseruantia mandatorum, & fit per consilia. Aliud est exercitium ex imperfecta obseruantia præceptorum: & hoc est, quod fit in vita seculari absq; consilijs. Cū igitur dicis, quod oportet prius aliquē exercitari in præceptis, quam transeat ad consiliorum perfectionem: idem est, ac si dicatur, quod oportet prius hominem exercitari in imperfecta obseruantia præceptorum, quam in perfecta obseruantia eorū. Quod satis ineptè videtur dictum. Quis enim ita insanus, qui aliquem volentem perfectè diligere Deum, & proximum, retrahat eū, cogens illum prius diligere imperfectè? Nō ne hic formæ dilectionis apertius contradicit, quæ nobis tradita est in præcepto charitatis diuinæ, cum Lu. 10. dicitur: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo? Nunquid timendum, aut magnum periculum est, ne homo nimis cito incipiat diligere Deum perfectè, quasi possit in diligendo Deum præterire modum? Audi, quid Ecclesiasticus ait, 43. cap. Glorificantes Deū quantuncunq; poterimus, superualebit ad huc. Et iterum 1. Cor. 9. dicitur. Sic currite, vt comprehendatis. Et ad Hæbreos. 4. Festinemus ingredi in illam requiem. Nā quantuncunq; homo tempestiuè perfectionis viam accipiat, semper sibi remanet quo proficere possit, quousq; vltimā perfectionē in patria consequatur. Insup si ad ipsa exercitia respiciamus, maior quoque absurditas apparebit. Quis enim dicat continentiam, aut virginitatem seruare volenti, vt prius in matrimonio iunctus castè viuat? Quis etiā dicat paupertatem pro Christo subire volēti, vt prius in diuitijs iuste viuat? quasi per diuitias ad paupertatem anim⁹ preparatur, & non potius paupertatis propositum impedire probent, sicut manifestè patet; Mat. 19. de adolescente, qui de mandatis Domini ait: Hæc omnia seruauit à iuuentute mea? De quo Hiero. super Mat. ait: Mentitur adolecens. Si enim quod propositū est in mandatis,

Duplex est. mod⁹ seruandi præcepta.

F

G

H

A datis, diliges proximum tuum sicut teipsum, opere compleuisset: quomodo postea audiens, vade, & vende omnia, quæ habes, & da pauperibus, tristis recessit? Et Orig. super Mat. narrat, quod scribitur in Euangelio secundū Heb. q. cū Dñs dixisset ei, vade, & vède oīa, quæ habes, cepit diues scalpere caput suum: Et ait Dominus ad eum: Quò dicis, feci legem, & prophetas? Scriptum est enim in lege: Diliges proximum tuum, sicut teipsum. Et ecce multi fratres tui filij Abræ amici sunt stercore, morientes fame, & domus tua plena multis bonis, & nō egreditur aliquid omnino ex ea ad eos. **B** D. Verè nunquam circa hæc talem distinctionem, atque solutionem expectassem. M. Postquam tempus habemus, si qui aliud excogitasti, non pigeat aperire.

Argumentum. 9. Discip.

Argu. 9

Dicam cōfidenter, postquā vřa charitas michi audientiam præstat. Hoc. n. pluries mihi similes seculares, & piter ego cum vs pensamus: q id, quod sit ex voto, aut est facilius facere, & implete, quā id, quod sit sine voto, aut difficilius. Si facilius, tunc minus meritorium est, cū difficultas adaugeat meritum. Si difficili⁹, tunc minus vtile, & expediens. Inducere enim in nobis bene agendi difficultatem, apprimè periculosum, & inexpediens est. M. Fateor verò, quod vouere est maioris difficultatis, quā non vouere, vel quā tantum simpliciter proponere: & tamen vouenti, & ei, cui votum placet, facilius est idem opus perseveranter facere, quam ei, qui non vouit, vel qui solum simpliciter proposuit. Vtrunque autem, & difficultas, quæ est in vouendo, & facilitas, quæ ex hoc prouenit ad implendum, facit ad meriti incrementum. Est enim duplex difficultas.

Vouere ē maioris difficultatis quā non vouere.

D

Prima, quæ prouenit ex arduitate operis, & hæc auget meritum: & talis utique est in voto, & in eo quod vouetur. Secūda est difficultas, quæ prouenit ex infirmitate, & vicio operantis, vt auaro ratione vitij sui, difficilius est dare vnum solidum, quā liberali vnū ducatum. Et hæc diminuit meritum. Proinde minus meretur auarus in eleemosynæ datione, quā homo larg⁹. Est et duplex facilitas: Prima prouenit ex operis leuitate, & inferioritate, tale meritū minuit. Secūda est facilitas, quæ prouenit ex operantis virtute, & perfectione: vt casto facilius est seruare castitatē, q viro luxurioso.

Facilitas duplex.

Et viro perfectio, quāto opus perfectius, & magis arduū est, tāto ei plus placet: & talis facilitas auget meritū: quia quāto opus est magis voluntariū, & à perfectiori voluntate procedens, tanto magis est meritorium. Vnde 2. Cor. 9. c. dñ. q. hylarē datorē diligit Deus: Et talis est facilitas, quæ ex voto prouenit in voti impletione. Difficultas et, seu labor per se nō faciunt ad meritū, sed solū arduitas obiecti: ex qua aliqui prouenit, aut pfectio operantis, quā supponit. Nemo. n. cōter aggreditur difficultia, & laboriosa, nec pssistit in eis: nisi fortè virtuosè volens. Vnde si arduū opus, vel obiectum esset de se magis delectabile, & magis placitū, ac per consequens magis facile, q opus minus arduū nihilominus esset magis meritorium: Vt Angelo, & Adæ erat delectabile super oīa, & pp se diligere Deum, & tñ supra oīa erat meritorium. Non et verum est, quod dicis, q si est magis difficile, q magis sit piculosū, si cū difficultate afferatur magna perfectio, & magna vtilitas. Et tñ si cū istis esset adhuc aliquo mō periculosum: nihilominus tñ pp ista esset adhuc amplius eligendū, q pp periculum esset relinquendum, nisi esset notabiliter graue, & magnum.

Argumentum. 10. Discip.

Argu. 10.

Nescio quis inficere posset has distinctas, & lucidas veritates. Sed decimum in admiratione, atque dubietate posuit mentē meā. Considero enim, q Deus præcepit nobis, quicquid meli⁹ est nobis fuisse pceptū. Sed quicquid melius est facere ex debito, melius est facere ex præcepto; cum nihil sit debitum, nisi, quia pceptum est. Quod autem melius sit facere ex voto, melius est facere ex debito: cum id, quod sit ex voto, ex debito ipso sit. M. Oh oh. Hæc facile declarantur. Deus etiam pcepit nobis quicquid est melius fuisse præceptum: eo modo, quo melius erat. Melius autem erat nobis aliqua præcipi, interueniēte voluntate nostra, quā sine ea. Et hoc modo est in præcepto id, quod voto firmatum est. Non etiam cadūt sub præcepto per se, sed per accidens: in quantum per voluntatem nostram posita sunt sub præcepto de reddendo voto.

Argumentum. 11. Discip.

Argu. 11.

Admirari, & dubitare desisto contemplans has lucidas veritates. Sed cum vnum

A vnum dubium fugit, aliud subito subinsurgit. Considero enim, quod si simpliciter melius sit, atque vtilius aliquid facere ex voto, quam sine voto. ergo quodcumque bonum est facere, bonum erit, & vtile illa vouere. Hoc autem certum est esse periculosissimum, & quodammodo occasio nos inducens ad multiplicem votorum transgressionem. M. Grauitur erraret, qui hoc sentiret. Nam non sequitur, quod si simpliciter melius est aliquid vouere, vel facere: quod propter hoc, sit melius in omni casu. Aliquid enim est melius in suo genere, cuius tamen oppositum est melius in casu ratione diuersarum circumstantiarum. Insuper, non omne, quod est melius simpliciter, est melius alicui. Quia propter licet vouere simpliciter melius sit, non tamen in omni casu, & cuilibet.

Argumentum. 12. Discip.

Argumentum. 12.

Vestra via rationi succumbere necesse est. Attamen iam vnum diu consideravi in mente mea, quod etiam sine magna admiratione reuocare non possum ad memoriam. Licet enim in minori aetate mea, ardenti desiderio, atque affectu studuerim secularis, paganae, & vana: immo leuis, & lasciuiae adolescentie infectiua, & corruptiua: tamen a quodam tempore citra in scripturis sacris, & in antiquis doctoribus, & quandoque in nouis apprimè delectatus sum. Vetus, & nouum testamentum perlegi, atque non parum miratus sum, quod in toto Euangelio sacro non reperi præceptum, nec consiliū, quod aliquid sit vouendum. Ex quo mihi videtur, quod vouere non sit opus perfectionis, cum in Euangelio omnis perfectio vite instituat. Nescio, si bene, ac diligenter legi. Ego autem ibi consilium, vel præceptum de vouendo non legi, vel potius non percepi. M. Fateor veritatem, a temetipso hoc dicis, an alij tibi dixerunt? D. Fateor veritatem coram Deo, & vobis, quod de hoc ex alio nunquam audiui verbum, nec cum alio de hoc verbum feci. M. Nec tale verbum, cum ignaris, & sectantibus spiritum libertatis aperiendum est: quia ut persisterent in errore suo, atque sibi similes, id est socios discipulos, & sequaces firmiter retinerent, pro sua periculose opinionis tutela non curarent de hoc veritatem inuestigare, contenti solum de litera, quae occidit: relinquentes spiritum, qui vitam tribuit. Tu autem, quod verè, & pure notitia veritatis quaeris, fideliter

ter discere, quod ubi Christus consilium, & commendat assumptionem euangelicorum consiliorum propter perfectionis amorem, semper intelligit, & satis innuit illa assumenda esse sub voto. Nam Mat. 19. dans consilium de paupertate ait: Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia, quae habes, & da pauperibus: & habebis thesaurum in caelo, & veni sequere me. Non enim perfectè reliquit omnia, qui sibi retinuit licentiam reacquirendi illa, quod satis aperte patet. Itè in eo. Mat. 19. tribuens consilium de castitate ait: Sunt eunuchi, qui se castrauerunt propter regnum caelorum; Sed manifestè patet, quod non se perfectè castravit, qui sibi retinuit facultatem nubendi. Mat. quoque. 16. dans consilium de perfecta obedientia ait: Qui vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Quis dubitat, quod qui quantum potuit libertatis suae non renunciauerit: quod perfectè libertatem suam non abnegauit? Nec in super perfectè sequitur Christum, qui hanc sequelam, seu subiectionem, ac discipulatum voto non est professus. Ideo sicut ex verbo virginis, quando Lu. 1. ait Angelo, quoniam virum non cognosco; Augusti. & alij sancti arguunt eam virginitatem vouisse: ita ex verbo illo Petri, Mat. 19. ecce reliquimus omnia, accipit Augusti. 27. de ciuitate Dei cap. 3. Apostolos paupertatem vouisse, dicens, quod hoc votum potentissimè vouerant potentes illi Apostolos autem 1. Timot. 5. loquens de consilio virginitatis, quod Christus dedit, manifestè ostendit illud intelligi debere sub voto. Loquens enim de virginibus, quae virginitatem reliquerunt dicit: quod habent damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt. Si enim sub voto virginitatem non assumpsissent ex eo, quod eam reliquerant, damnationem nullam haberent: nec verè primam fidem irritam fecissent. Fides enim non potest ibi proprie pro alio sumi, nisi pro fidei promissione, & sponione. Insuper Christus non præcepisset Apostolis, quando misit eos ad prædicandum, formam viuendi, & eundi in paupertate, sicut patet Mat. 6. nisi prius Christo voluntatem suam per perfectam obedientiam subiecissent. Ad consilia autem nemo per præceptum astringitur, nisi prius ipse vouerit ea. Vnde Augusti. de consensu Euangelistarum ait. Quod sicut dicitur Mat. 4. & Mar. 1. Petrus, & Andreas non subductis ad terram nauibus tanquam causa redeundi, secuti sunt dominum: sed tanquam

Quo, qui pfecte renunciat.

Fides pro fedeli promissione non numerum quam sumitur.

De sacra religione.

A tanquam iubentem, vt sequerentur se. D. Non admirari non possum quando mihi aperiantur tam alta mysteria sapientiae Christi, & vt percipio, nos seculares, & aliquantulum litterati penetrare non sufficimus intima mysteria scripturae sacrae. Nam, & quod in Euangelio mihi non videbatur dictum, & in Euangelio, & in Apostolo reperitur scriptum. M. Parua sunt haec respectu eorum, quae Deo dante percipies in scripturis.

Argumentum. 13. Discip.

Argu. 13.

De vno autem, quod paulo ante dixisti, mihi dubium exortum est. nam perfectus est, cui nihil perfectionis deest. Sed, sicut supra vos ipsi testati estis, Christus dixit esse perfectum eum, qui renunciaueret omnibus, & sequeretur se, videtur igitur, quod tali nihil perfectionis deest. Sed hoc utique sine voto impleri potest. Nam, & Abraham diuitias possidens, perfectus fuit. M. Non enim Dominus ea ratione tale consilium dedit, quasi diuites perfecti esse non possint, aut intrare regnum caelorum: sed quia de facili non possunt. Magna igitur virtus fuit Abrahae, quod etiam diuitias possidens a diuitijs liberam habuerit mentem, sicut magna virtus fuit Samsonis, quod absque munitione armorum cum sola mandibula asinae hostes multos prostrauit. Nec tamen inutiliter militi procedenti ad bellum consilium datur sumere secum militiae arma. Praeterea ille actus est magis meritorius, quod offertur Deo a persona magis grata. Vnde Gen. 4. Respexit Dominus ad Abel, primogenitum suum, quod ad munera eius, secundogenitum. Sed persona cum voto ceteris paribus, est amplius Deo grata: igitur magis meretur propter illud votum. Praeterea iam dixisti tibi, sed aut non intelligis, aut non recolis. Non enim perfectè, ac totum consilium implet, qui ex voto omnia non demittit, vel qui etiam licentiam reacquirendi non relinquit. Quod est vnum de numero omnium, quae relinquentia sunt.

Actus ille est magis meritorius qui offertur a persona magis grata.

Argumentum. 14. Discip.

Aliud quoque dubium addam. Videtur enim, quod quanto opus est magis debitum fieri: tanto est minus gratum, & meritorium. Magis enim grata est donatio nihil debiti habens, quam illa, quae debita est. Et opera supererogatiois magis meritoria sunt, quam opera praceptorum. Sed: vouens tenetur facere id, quod vouit:

non autem non vouens. M. Breui distinctio ne hoc facile declaratur. Nam duplex est debitum. Vnum quidem proueniens ex voluntate debentis, & talis solutio est magis grata, quam si per illam viam non esset debitum factum. Secundum est debitum proueniens ex ratione beneficii suscepti, vel commissi illati: & huiusmodi solutio minus grata est, quam si sic non esset debita.

Argumentum. 15. Discip.

Vnum quidè occurrit in mentem meam, quod omnino praeterire nolo: & inde multi de quaplurimis religiosis scandalum sumunt. Sepe enim occurrit, quod pater pauper, & antiquus filium habet, quod sperat esse baculum senectutis suae: & statim seductus; aut diuinitus inspiratus, nescio quid dicam, relicto patre, intrat religionem. Et videtur illicitum esse. cum honor patris intelligatur in corporali exhibitione, cum tempus adest, scilicet indigentiae patris. Si enim tunc non subuenit, facit contra praceptum: sed intrando religionem, ponit se in statu non subueniendi. Igitur peccat, nec hoc cogitant fratres. M. Hoc est vnum, quod vt asseris, multos scandalizat: Sed, vt intelligas, quando iuste, aut iniuste scandalum sumunt, dicam tibi quae magis doctores sentiant: maximè Alex. de Ales, qui ait. Quod talis iuuenis, aut potest secure manere in seculo, absque detrimento salutis: & in tali casu dicunt, quod religionem non debet intrare, sed ministrare fideliter patri suo. Aut videt sibi imminere periculum salutis, & lapsus in peccatis: & in tali casu remanere cum patre non obligatur. Vnde Mar. 3. Quae est mater mea, & qui sunt fratres mei? glo. Non recusat obsequi matri, qui dicit: honora patrem: sed ostendit se plus debere paternis ministerijs, quam maternis affectibus. Et ideo exemplo monstrauit, quod verbo ait: Qui amat patrem, aut matrem plus, quam me: non est me dignus. Si igitur religionis ingressus pertinet ad paternum ministerium, non est dimittendus propter paternum affectum. Et iterum glo. ibidem ait. Opus spirituale praefertur cognationi; docens meliorem esse copulam cordium quam corporum. Alij verò dicunt, quod quando iuuenis spiritu Dei ducitur, non tenetur stare in seculo, vt necessaria parentibus ministraret. Signum autem, quod ducatur spiritu Dei, triplex est: Primum est iocunditas mentis ex affectione consideratae religionis, secundum est propositum ca-

Argu. 15.

F

Pulchra solutio.

G

H

Non debet dimitti ingressus religionis ob paterni affectum.

uendi.

A uendi circumstantias peccatorum, Tertium est propositum proficiendi in melius. Dicunt igitur, quia aut habet, temporalia, de quibus posset sustentare, aut non habet. Si habet, potest patri dimittere ea ad sustentationem naturae. Si uero non habet, non tenetur tunc ministrare, sed cum transfert se totaliter ad seruitium liberalissimi donatoris patris celestis, potest commendare ipsi curam patris, qui dat escam omni carni, qui pascit uolucres caeli, Mat. 6. cui de omnibus cura est. Sic meliori prouisorio dimittitur pater, aut mater: quam sit filius eorum. D. Datus multis uidetur hic sermo. M. Ut uerum fatear, quamuis ultima opinio perfectior uideatur: tamen prima magis pia, & forte potius obseruanda. Est tamen tenendum, quod cum honor patris consistat in pluribus, sicut alibi patet, & omnia intelligantur cum dicitur, honora patrem tuum, non soluitur obligatio exhibitionis honoris per religionis ingressum, licet soluitur obligatio, quo ad debitum sustentationis. Quia quo ad illam solutionem moritur, quando mundo moritur. Sed exhibitio spiritualis, in reuerendo, in consolando, in orando non soluitur, immo sub obediencia amplius augetur. Ex hoc patet perfectio precepti honoris patris. Non enim perficitur exhibitione corporali, quae exhibitur patri ratione conformitatis ad Deum principium, sed ratione indigentiae. Propterea perficitur in exhibitione spirituali, maxime in qua est conformatio Deum.

Argumentum. 16. Discip.

Arg. 16.

D icam unum, quod, & ego, & etiam plures alij timentes Deum, his temporibus, operati sumus. Fuerunt siquidem iuuenes quidam, quos putabamus blandicijs, ac malitijs a fratribus esse deceptos: non autem pertinet haec ad ordinem uestrum: qui deliberauerant intrare quandam religionem utique uirorum proborum, ac timentium Deum. Nos quidem, & blanditijs, & malitijs, atque improprijs, quantum ualimus, retraximus eos cum consanguineis, & amicis suis fauorem, & beniuolentiam: non quod bonum propositum eorum eneruare uellemus: sed si eorum uocatio, an a Deo esset, experiremur. Scimus enim in actibus Apostolorum scriptum esse, quoniam si est ex hominibus consilium hoc, aut opus dissoluetur: si uero ex Deo: non possemus dissolueri eos. Et tamen ab illo proposito resilierunt.

Unde patenter claruit, quod non erant uocati a Deo, & de hoc ego nunquam confessus sum, quia hoc cum bona, & sancta intentione cum alijs egi. Quidam etiam de nostris, multis uoluntatis uisus sunt: tamen non ego, sed tamen sum uisus uerbis. M. O ignoras demetia, & uesana stultitia. Et de hoc nunquam confessus es? D. Nunquam. M. Quare? D. Immo post hoc pluries suscepi sanctissimum sacramentum. M. Et hoc est deterius est. Magna quidem in spiritualibus est uos, qui aestimatis timere Deum, ignoratia laboratis. Tecum loquar, qui praesens es. An ignorans, quod ex uerbo praedicto Gamalielis 5. Ast. quia non recte intellexerunt, in errorem lapsi sunt, dicentes, quod si quis gratiam, & charitatem a Deo habet, amittere illam non potest? Ex hoc quidem haeretico intellectu dicere poterimus, quod, quia diabolus peccauit, & cecidit, opus Dei non fuit. Si Iudas lapsus est a cetero Apostolorum, eius electio a Deo non fuit: si Simon magus post baptismum in haesim cecidit, a Deo non fuit. Sic, ut uideo, putatis. eius, qui religionem sumere proposuerat, aut firmauerat, seu iam habitum sumserat, aut professionem fecerat, si blandicijs, aut uersucijs, improprie aut consimilibus modis in bono proposito retrocesserit, non fuisse diuinam uocationem. Ac temeraria, & erronea conscientia tentatis Deum, conantes extinguere in animabus spiritu Dei uiui. O infelices erroris, & decepti homines: Quis uos fascinauit, ut in tantam ueneritis dementiaem? Hic quidem error uigilantij haeretici est, qui, ut testatur Augustinus lib. 1. contra uigilantium, assererat, quod non potest mala radix in eo, in quo donum Dei est, locari. Nos asserimus, quod Dei consilium nunquam dissoluit, iuxta illud Esai. 46. ubi Dominus ait: Consilium meum stabit, & omnis uoluntas mea fiet. Ex hic tamen consilio est immutabili, sicut dat rebus corruptibilibus esse temporale, quibus semper uoluntatem non attribuit: ita quibusdam dat iustitiam in tempore, quibus ex secreto suo iudicio non dat perseverantiae donum, sicut sentit Augustinus in li. de perseverantia. Nam, & eterno Dei consilio corruptibilia instituuntur, ut temporaliter sint: sic ex immobili Dei consilio quibusdam datur propositum in religione intrandi, quibus in ea perseverandi gratia non donatur. Sed, ut illis, qui libertati arbitrij talium retrocedentium auxilium praestant, aut curam negligentiam, seu mali exempli scandalum administrant. D. Errassem denique, nisi mediante charitate uestra, Deus mihi contulisset hoc lumen.

Notent. q. ingressu in sum religionem an a Deo moueat nec ne.

Electio da ad. Apostolorum

Argu. 17.

O mibus, quaecumque mihi dixisti, adhibeo plenam fidem. Non tamen ex omnibus, quae dicta sunt, elicere possum, quod si quis religionem intrare inspiratus est, debeat hoc perficere: nisi antea probet, si inspiratio sua, ex Deo est, dicente Ioanne in cano. sua cap. 4. Nolite omni spiritui credere: sed probate spiritus, si ex Deo sunt. Quod maxime in religionis assumptione obseruandum est. M. Oh, quid est legere, & recte non intelligere. Hoc uerbum ad propositum non est. Ibi enim probatio necessaria est, ubi certitudo apparere non potest. Unde super illud j. Timo. ult. Oia probate. gl. ait Certa non egerit discussione. Incertum enim esse potest his, qui alium ad religionem suscipere debent, seu recipiendi officium incumbit, quo spirituales ad religionem inducti sunt, utrum desiderio spiritualis profectus, an etiam, sicut quandoque accidit ad furadum, seu ad aliud malum faciendum, vel an ad statum religionis suae sint idonei, seu apti. Haec quidem, quia dubia sunt, prudenti discussione examinanda sunt. Non sicut quidam, qui incogitantes recipiunt omnes: quorum fructus est infamia, & scandalum suae religionis. Proinde indicitur eis tam per ecclesiae sanctiones, quam per regularia instituta: qui sint recipiendi, seu spernendi. Sed his, qui propositum gerunt assumenda religionis, minime dubium esse potest, quia intentione id agant. Propterea enim longa deliberationis necessitas non incumbit: praecipue si de suis corporalibus uiribus non diffidit. Ad quas quoque examinandas religionem intrantibus conceditur annus probationis.

Recipere ois ad religionem non est bonum quia inde magna oritur scandala.

lumen. M. Oh in operibus Dei, fili mi, magna cautio adhibenda est.

Argumentum. 17. Discip.

Argu. 17.

O mibus, quaecumque mihi dixisti, adhibeo plenam fidem. Non tamen ex omnibus, quae dicta sunt, elicere possum, quod si quis religionem intrare inspiratus est, debeat hoc perficere: nisi antea probet, si inspiratio sua, ex Deo est, dicente Ioanne in cano. sua cap. 4. Nolite omni spiritui credere: sed probate spiritus, si ex Deo sunt. Quod maxime in religionis assumptione obseruandum est. M. Oh, quid est legere, & recte non intelligere. Hoc uerbum ad propositum non est. Ibi enim probatio necessaria est, ubi certitudo apparere non potest. Unde super illud j. Timo. ult. Oia probate. gl. ait Certa non egerit discussione. Incertum enim esse potest his, qui alium ad religionem suscipere debent, seu recipiendi officium incumbit, quo spirituales ad religionem inducti sunt, utrum desiderio spiritualis profectus, an etiam, sicut quandoque accidit ad furadum, seu ad aliud malum faciendum, vel an ad statum religionis suae sint idonei, seu apti. Haec quidem, quia dubia sunt, prudenti discussione examinanda sunt. Non sicut quidam, qui incogitantes recipiunt omnes: quorum fructus est infamia, & scandalum suae religionis. Proinde indicitur eis tam per ecclesiae sanctiones, quam per regularia instituta: qui sint recipiendi, seu spernendi. Sed his, qui propositum gerunt assumenda religionis, minime dubium esse potest, quia intentione id agant. Propterea enim longa deliberationis necessitas non incumbit: praecipue si de suis corporalibus uiribus non diffidit. Ad quas quoque examinandas religionem intrantibus conceditur annus probationis.

Argumentum. 18. Discip.

Argu. 18.

S ed quare, Reuerende Pater, qui inspiratus a Deo assumere statum religionis, non debet de tanta re diu deliberare? Videtur enim necessarium esse omnino, quod quidem ex uoti diffinitione manifestissime uotum quid patet. Dicitur enim uotum sponsio melioris boni cum deliberatione firmata: igitur ex deliberatione dependet ipsa firmitas uoti. Sed uotum religionis firmissimum est: ut pote quod nullo superueniente casu, infringi potest: ideo requisit graui, & examinata deliberatione fieri,

atque consilio. M. Diffinitio uoti, qua fortiter muniri putas: non facit ad propositum. Talis enim deliberatio consistit in proposito interiori: quo aliquis eligit maius bonum, cui uouendo se obligare intendit. Omne autem, quod ex electione agitur, deliberatione, atque consilio agitur. Quia sicut dicitur 3. Ethicorum: Electio est appetitus praefiliatus. Proinde, sicut a spiritu sancto, qui est spiritus fortitudinis, & pietatis, hoc sanctum propositum homini inspiratur: ita quoque ab eodem consilij atque scientiae spiritu deliberatio interioris demonstratur.

Argumentum. 19. Discip.

P orro omnino uidetur consilium requirendum, ubi deceptionis periculum imminere probatur. Hoc quidem contingit in religionis ingressu, eo quod 2. Cor. 11. dicitur, quod ipse sathanas se transfiguratur in Angelum lucis. Unde, sub specie boni incautos decipit: ideo oportet cum multis deliberatione diligentissime exquisita religionem intrare: mihi omnino sic uidetur. M. Tibi omnino sic uidetur, mihi autem non sic. D. Miror, Reuerende Pater, quod sine multorum consilio status religionis debeat assumi, cum Proverb. 32. dicitur: Fili sine consilio nihil facias, & post factum non penitebit. M. Ausculta fideliter, fili mi, & nudam percipies ueritatem: utique hoc uerum est, quod sathanas quandoque se transfiguratur in Angelum lucis, cum bona suggerit intentione fallendi. Sed sicut ibidem glo. ait, quandoque diabolus sensum corporis fallit: mentem tamen non mouet a uera, & recta sententia, qua quisque fidelem uitam gessit. Nullum igitur in religionis assumptione periculum est, vel cum se bonum Angelum fingens ea facit, vel dicit, quae congruunt Angelis bonis. Insuper si credatur Angelus bonus, non est error periculosus, siue morbidus. Cum uero post hoc aliqua alia a sua prima, & bona inspiratione incipit suadere, ne homo gradiatur post eum, maxima uigilantia opus est. Haec secundum glo. ibi. supra: Des ergo, quod diabolus incitet ad religionis ingressum: hoc si quidem bonum est opus, & utique congruum bonis Angelis Dei: ideo non est periculum, si aliquis in hoc consentiat. Sed solenter, & attentè inuigilandum est, ut illi toto conamine resistatur, cum ad aliquod uicium inceperit inclinare, vel inspirare. Saepè uero contingit, quod sapientia Dei uicium malitiae demonum

A demonum in electorum profectum: atque extra eorum intentiones electis reperiunt se preparasse, atque fabricasse præmiorum coronas, eo q̄ Deus etiã præmiat bona, que diabolica inspiratione iusti operati sunt, cū ad finem redacta sunt. Et tunc verificatur, quod de hoc ait propheta dicens: Draco iste quē formasti ad illudendū ei. Sciendū est tñ, q̄ si cui à diabolo, vel ab hoīe suggeratur religionis ingressus, per quem homo accedit ad imitandum Christum: talis suggestio non habet effectum, nisi interius atrahatur à Deo. Vnde August. de prædestinatione sanctorum ait, q̄ omnes sunt docibiles Dei: non quia ad Christum omnes veniunt, sed quia nemo aliter venit. Et sic religionis propositum à quocūque suggeratur, à Deo est. Ex quo patet, q̄ non est necessarium consilium hominis, ex quo est ex consilio Dei.

Psal.

Argumentum. 20. Discip.

Argu. 20.

Profecto hic nondum intelligere possum, q̄ absq; multorū consilio hoc debeat fieri. Prouer. enim 11. dicitur, erit salus ubi multa consilia sunt. Hic autem agitur de salute: quomodo igitur sine consilio fiet? Præterea in arduis, & ad totam vitam pertinentibus maxime sunt à pluribus consilia requirenda. Nihil enim magis videtur esse arduum, atq; difficile in humanis rebus q̄ semetipsum abnegare, mundum deserre, & religionem intrare, in qua necesse sit totam terminare vitam. M. Vt video, plus oībus præcedentibus hoc asseris esse seruandū, & in tanto opere consiliū esse querendū, sed hoc facilius oībus alijs præcedentibus dissipatur. Nam utiq; verū est, q̄ in arduis, & difficilibus sunt maxime consilia requirenda: & hoc, vbi veritas non est manifesta, sed q̄ id, qd̄ melius altiori consilio est diffinitum: iniuriosum est illud in dubio reuocare, scilicet iterata consilia requiredo. Verba. n. quæ in scripturis sacris dicunt, accipere obligamur, ac si ipsa Dominico ore audiremus. Iō. d̄ Mat. 13. Quod vobis dico, omnibus dico. Vigilate. Et iterum ad Rom. 16. Quæcūquæ scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt. Vnde consilium, quod Mat. 19. Dñs adolescenti dedit dicēs. Si vis perfectus esse, vt supra oībus dedit: quod patet ex sequentibus. Nam cum Petrus dixisset, ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te, vniuersaliter præmium statuit oībus dicens: Oīs, qui reliquerit domū, vel

fratres, vel sorores, patrem, aut matrē, vel filios, aut vxorē, &c. propter nomē meum: centuplum accipiet, & vitam æternam possidet. Non igitur minus sequi debet hoc consiliū vnusquisq; q̄ si vniciq; singulariter ex ipsius Dominico ore nunc præsentialiter proferretur. Vnde Hiero. ad Paulinum presbyterum ait: Tu audita sententia. saluatoris, si vis perfectus esse, vt supra verba verte in opera, & nudam crucem nudus sequaris. Nec solum verba sacra scripturæ sic accipienda sunt, quasi solum per ea Dominus loquat nobis. Est & alius modus, quo, Dominus interius homini loquatur, iuxta illud Prophetæ, Audiam quid loquatur in me Dñs, Deus. Si igit, sicut ex dictis patet, conditoris voci prolata exteriori, statim obediendū esset: multo magis interiori locutioni, qua Spiritus sanctus mentem immutat, nullus resistere debet, sed absque dubitatione illius iussioni parere. Vnde Esa. 50. Propheta ait. Dominus Deus aperuit mihi aurem, scilicet interius inspirando: ego autem non contradico: retrorsum non abij. Quasi posteriorum oblitus ad anteriora me extendo, vt dicitur ad Phil. 3. Apostolus quoque ad Roma. 8. ait. Qui spiritu Dei aguntur, hi filij Dei sunt. Ibi. glo. August. ait. Non quia nihil agunt, sed quia impetu gratiæ aguntur. Non quidem impetu agitur spiritus sancti, qui tali vocationi resistit, vel tardat. Est enim proprium filiorum Dei, vt impetu gratiæ agantur ad meliora, minime consilio expectato. Hunc etiam impetum spiritus sequi debere ad Gala. 5. Apostolus docet dicens. Spiritu ambulate. Et iterum, si spiritu viuimus, spiritu & ambulemus. Vnde pro magna culpa. Act. 7. beatus Stephanus impropere Iudæis dicens. Vos semper spiritui sancto resististis. Et iterum Apostolus. 1. Thessal. 5. ait. Spiritum nolite extinguere. Vbi. glo. ait. Si cui spiritus ad horam aliquid reuelet, nolite prohibere illum loqui. Spiritus enim sanctus non solum reuelat docendo, quid homo debeat loqui: sed etiam suggerendo, quid debeat operari. Vnde Ioan. 14. paralyticus autem spiritus sanctus ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia, quæcūque dixerō vobis. Cum igitur hominī instinctu spiritus sancti mouetur ad religionis ingressum, non est utiq; differendum, vt humanum consilium requiratur: sed statim impetum spiritus sancti debet sequi. Narrat enim August. 8. lib. confes. de duobus militibus: quorum vnus cum legisset beati

Quo De loquitur bis inuen?

G

H

Homo in ratur ab religionē instinctu & consilio spūs sancti

A beati Antonij acta, subito sancto amore repletus ait amico suo. Ego Deo seruire statui, & ex hac hora in hoc loco aggredior. Tē si pieget imitari, nolī raduersari. Respondet ille, se socio suo adhærere: & ambo omnia relinquunt, & Christum secuti sunt. Et in eodem libro se beatus August. reprehendit de hoc, quod tardauerat suam conuersionem, vbi dicit: Respondebam verba lenta, & somnolenta: sine modo, sine paululum. Sed modo, & modo, non habet modum: & sine paululum, in longum ibat. Et in eodem libro ait idem: Erubescō, quod nugarum murmur, scilicet secularium, & carnalium, adhuc audiebam, &c. Ex quo apparet non esse laudabile, immo omnino vituperabile, post vocationem exteriorē, vel interiorē: vel per verba, aut ex sacra scriptura factam differre, & quasi in dubijs consilium postulare. Hoc verò ad interioris inspirationis efficaciam pertinere probatur, vt homines inspirati subito ad maiora prouehantur. Quod Act. 2. cap. mysi cē designatur, quando discipulis congregatis in vnum repente Spiritus sanctus uenies super eos, recit Dei magnalia loqui. Vnde secundum Amb. nescit tarda molimina Spiritus sancti gratia. Et Ecc. 11. Facile est in oculis Dei subito honestare pauperem. Hanc quoque efficaciam inspirationis interioris ostendit August. in libro de prædestinatione sanctorum, inducens illud Ioan. 6. Omnis, qui audiuit à patre, & didicit, venit ad me. Valde, inquit, remota est à sensibus carnis hæc schola, in qua pater auditur, & docet, vt veniatur ad filium, nec agit hoc cum carnis aure, sed cordis. Igitur spiritus sancti virtutem vel ignorare, vel ei resistere comprobatur, qui à spiritu sancto motum diurnitate consilij detinere contendit. Audi etiam paganus Aristot. in libro de bona fortuna, vbi ait. Quod aut quæritur, quid est motus principij in anima, palam quidem in toto, Deus rationis: nam principium nō est ratio, sed aliquid melius. Quid igit melius erit scientia, & intellectu, nisi Deus? Et postea subdit d̄ his, q̄ à Deo mouentur, q̄ consilij non expedit eis: hnt. n. principium tale, quod est melius intellectu, & consilio. Erubescat igitur, qui se dicit carolicum, & ad humana transmittit consilia diuinitus inspiratos, quibus eos Philosophus Ethnicus asserit non egere. D. Victus sum talia audiendo, nunquam talia expectassem: vicerunt me efficaces rationes, & scōrum auctoritates: & maxime stupefactus

Aristoteles lib. de bona fortuna.

D

sum de Phi. verbo, & sensu. O immensa misericordia Dei, quanta est multitudo dulcedinis tuæ, qui, vt nos glorifices, & nō perdas, fidelibus & infidelibus circumuallas, totus in corde estuo, tñ sequi nō piegat, Magister mi, qa in pfundū demergebar inferni, nisi ad vos venisē. M. Docilitas tua, & fides Dei grā operante, huius boni cā sunt. Sed postquā te audire delectat, atq; edificat, sequar, vt capī. cōtēplare fili mi, Petrū, & Andream. Nā sicut, d̄ Mat. 4. cōtinuē vocati à Dño, relictis rhetibus, secuti sunt eū. In quorum cōmendatione Christo. ait: In medijs operationibus existentes audientes iubentē non distulerunt: sed nec dixerunt, reuertentes domum loquamur amicis, sed oīa dimittentes secuti sunt eū. Et sequit: Talē. n. obiectā Dñs querit à nobis, vt neq; i instāti tpe remoremur. Deinde sequit de Iacobo & Ioanne, qui vocati à Dño statim relictis rhetibus, ac patre secuti sunt eum. Et sicut Hylarius super Mat. ait. Ecce artem, & patriā, & domū relinquētibus, docemur Christum sectari, & secularis vitæ sollicitudine, & paternæ domus consuetudine nō teneri Mat. quoq; 9. d̄ de Mattheo, qui ad vocationē Dñi surgēs secutus est eū. Vbi Christo. ait. Disce vocati obiectā: neq; resistit, neq; domū adire rogauit, & suis hoc cōicare. Humana et pericula, quæ ei à principibus accedere poterant, paruipendit, dum. s. rōnes officij imperfectas reliquit, secūdū Remigiū. Ex quibus omnibus patet, q̄ nihil humanū debet nos retardare à seruitio Dei. Rursus Mat. 8. & Lu. 9. d̄, q̄ quidā discipulus Christi dixit ad eū: Dñe, permitte me ire primū, & sepelire patrē meum. Cui Dñs rōdit: Sequere me, & dimitte mortuos sepelire mortuos suos. Quod exponens Chrys. super Mat. ait: Hoc dicit, non iubens contemnere honorem, qui est ad parentes: sed mostrās, qm̄ nihil celestibus negocijs nobis necessarium magis eē oportet, & quoniā toto studio his iungi debemus, vt nec parū tardare, et si valde inuitabilia incitātia fuerint, quæ attrahunt. Quid. n. magis necessarium, q̄ sepelire p̄rem? Quid ēt facilius? Neq; .n. multum temporis consumendum erat, sed diabolus instat attentius, volens aliquē aditum inuenire: & si modicā sumat negligentiam, magnam cooperatur pusillanimitatē. Propter, quod d̄ Ecc. 5. Non tardas conuerti ad Dñm, & ne differas de die in diē. Nihil em̄ aliud inde docemur, nisi, q̄ nec minimum tps frustra ducere decet, & dissimulare cogentia: immo præferre spūalia cunctis, &

Nihil humanū debet nos retardare à seruitio Dei.

H

A admodum necessarijs. Et iterum Aug. de verbis Domini ait: Vocat te oriens, & tu accedis ad occidentem. Oriens verò Christus est, iuxta illud Zach. 6. Ecce vir oriens nomen eius. Occidens verò est quilibet homo in morte cadens, & in tenebras peccati. Igitur iniuriam facit Christo, in quo sunt omnes thesauri sapientiae absconditi: si eius audito consilio, adhuc mortalis hominis consilium aestimat aliquis requirendum: ad quid, quæso, consilio indigeant hi, quibus est sacrum religionis propositum inspiratum? Nā dubitare, an id, quod Christus consuluit, melius sit, sacrilegium est. Dubitare verò, an propter contritionem amicorum, vel quod cunq; consilium detrimetur, hō debeat religionis propositum premittere, est utiq; animi adhuc carnali amore multipliciter irretiti. Vñ Hieron. in epistola ad Heliodorum inquit. Licet paruulus ex collo pendeat nepos: licet spaxso crine, & scissis vestibus, vbera, quibus tenuerit mater ostendat, Licet in lumine patris iaceat: per calcatum perge patrem, per calcatam perge matrem, & sicis oculis ad vexillum crucis euola: solum pietatis genus est in hac re esse crudelē. Et subdit: Gladium tenet hostis, ut me perimat: & ego de patris lacrymis cogitabo: propter patrem militiam differam, cui sepulturam Christi causa non debeo? Sed forte aliquis inducetur ad consilium requirendum, an possit implere quod seruare proponit. Et in hoc casu est quandoq; est cauendum ab his, qui videntur timere Deum. Nā sunt pleriq; qui non videntur posse suam religionem fauere, nisi alicui alteri religioni habeant derogare. Nec id quidem quandoq; directè perficere satagunt: sed sub laudis, & magnificationis atq; exaltationis figmento in tantam aliquam religionem extollunt, quæ ultra paradysum transeunt, & transmittunt, id est tantam perfectionem inobservabilem dicunt. Caue ab istis, quia quandoq; non verentur, & Deum talem regulam instituentem, & sanctum illam tradentem, & sanctam matrem Ecclesiam illam approbante impie blasphemare. Mani festissimum signum est, quod affectioe propria excitati querunt quæ sua sunt, non quæ Iesu Christi. Et a talibus non habebis consilium sanum: quia ubi regnat affectio, perit omne iudicium. Denuo sume consilium ab Aug. & de consilijs, qui ait in lib. 8. confess. de seipso, quod consilium continentiae assumere formidabat dicens: Aperiebatur ab ea parte, qua intēdebat facie, & quo transire trepidabat, casta dignitas continentis, serenē, & non dissolutē hylaris honestē blandiens, ut veniem, ne-

que dubitarem, & extendens ad me suscipiendum, & amplectēdū pijs manus plenas signis exemplorum bonorum. Ibi tot pueri, tot puellæ: ibi iuuentus multa, & omnis etas, graues viduæ, & virgines, auus, & in omnibus ipsa continentia nequaquam sterilis, sed secunda mater filiorum gaudiorum de marito te domine. Et irridebat me irrisione exhortatoria, quasi diceret: Tu non poteris, quod isti, & istæ pan verò isti, & istæ in semetipsis possunt, & non in domino Deo suo? Dominus Deus eorum me dedit eis. Quid in te stas, & non stas? Projice te securus in eum, & noli metueri: non se subtrahet, ut cadas: projice te securus: & eripiet te, & sanabit te. Et in religione multa videntur dura, & aspera, quæ nihilo minus tum ex auxilio Dei, tum ex sancto consortio proximi, tum ex assuefactione boni operis, leuia, immo facilissima comprobantur. D. Sed nunquid ingressus religionem omnia exponenda per eum, absque consilio perficere debet? M. De hoc ipso, quod postulas, proposueram tibi loqui. Duo quidem sunt, de quibus homo potest consilium postulare. Vnum est de modo intrandi religionem: aliud est, si speciale impedimentum habeat, propter quod impediatur a religionis ingressu: Puta, si sit seruus, vel matrimonio iunctus, & cetera consilia. Sed ab hoc consilio primò amouendi sunt carnis propinqui. Vnde dicitur Prouer. 25. Causam tuam tracta cum amico tuo, & secretum tuum extra ne reueles. Carne namque propinqui in hoc proposito, amici minimè sunt, immo inimici, iuxta illud Mat. x. Inimici hominis, domestici eius: ideo in hoc casu vitanda sunt consilia carnalium principum. Vnde Gregorius. 3. Moral. Callidus aduersarius cum a bonorum cordibus rePELLI se conspiciat, eos, qui ab eis diligunt, exquirat: & per eorum verba blandiens loquitur per eos, qui plus ceteris amantur: ut dum vis amoris cor perforat, facile persuasione eius gladii ad intimam rectitudinis munimina irrupat. Hinc est, quod beatus Benedictus, sicut. in. 2. Dialog. Gregorius refert, nutricem suam occultè fugiēs, deserti loci secessum petijt, sed Romano monacho propositum suum aperuit: quod eius desiderium, & secretum tenuit, & adiutoriū impedit. Ab hoc quoque consilio omnino, procul debet fieri homines sensuales, & carnales, apud quos Dei sapientia stultitia est. Vñ Ecc. 37. Ironice, & derisorie dicitur. Cum viro irreligioso tracta de sanctitate, & cū iniustis

Duos sū
de quibus
pōt homi
petere cō
siliū dā
intranā
ordinem.

H

A de iustitia. Et postea subdit: Non attendas his, in omni consilio: sed cū viro sancto affiduus esto, a quo querendum est consiliū, si de aliquo in hoc casu de necessitate querendum sit. D. Quanta spiritali consolatione, & lumine sim repletus, quis potest exprimerē? Deo grās, Deo grās, & iterū Deo grās: qui me misit ad vos. Ibam per abrupta fantasmata, deceptus, & seductus ab erroribus, & deceptionibus multis. Errabam sequens errores confusi vulgi, ac multorum, ut putabam, timentium Deū. Aperta est mihi via, & ianuā paradisi. Cæcus eram, & illuminastis me. Infirmus erā, & roborastis me. Vacillans, & instabilis erā, & stabilistis me. Timidus, & umbrosus erā, & reuocastis me, & assecrastis me. Insuperbam eram, & discretiois sale condidistis me. Iudex temerarius erā, & humiliastis me. Fantasticus eram, & supportastis me. Errabundus eram, & reduxistis me. In via periculi erā, & eripuistis me. Nunc aperte intelligo, quid agendum est. Munus, ac talentū gratiæ, quod mihi Dñs per vos contulit non abscondam. Cōfidā in Dño Iesu Christo, & in sanctissimis consilijs suis meliore consultore iam non quæro: perfectionē, & soliditatem religionis iam intelligo: pericula mundi cognosco: profectum in virtutibus concupisco alacri corde, & mira iocunditate ad religionē anhelō: quæ aſi verebar, nūc despicio, derideo, atq; sp. no. Noni quādā sciam congregationē cuiusdā perfectæ religionis, ad quam inspiratus sum, probaui eos incedentes recte in obseruantia regulari: & in mandatis Dei: atq; a me proieciam preem, matrem, fratres, sorores, atq; totam progeniem: amicos, sodales, & notos insalutatos relinquo, vocatē Petrum, & Andream, ac Iacobum, & Ioannem vocare me sentio, non posse in hoc decipi manifestè intelligo. M. Congaudeo gratia tua an sic statuisti in corde tuo? D. Hoc iuravi, & statui custodire. M. Reputaberis stultus infans, & leuis. D. Ego autem non tū infans, & stultus reputari expecto, verū etiā omnem laborē alium subire concupisco. M. Ex quo te vi deo diuinitus euocatum, grās ago Dño Deo meo, qui te sic dignatus est inspirare. Referā tibi, quod Ecc. 2. ait. Fili accedens ad seruitutem Dei, sta in iustitia, & timore, & præparā animam tuam ad tentationem. Multa insurgent aduersum te, & contra impreparata amplius tunc dimicabunt. Time pericula, quæ expectabas, sed amplius time pericula, quæ ignoras. D. Confido in adiutorio Altissimi, & in protectione Dei coeli commorabor, & de me diffido, cum sim fragilis,

Ps. 118

D

lis, & infirmus. Confido orationibus, & exemplis, & doctrinis eorum, in quorum manibus me commendo. M. Vnum ad vltimum ad mentem tuam reduco. Perseuera, perseuera, perseuera. Nam non coronabitur, nisi qui legitime certauerit. Ille verò legitime certat, qui vsque in finem in sancto proposito perseuerat, quia teste Domino, Non qui inceperit, sed qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. D. Valet magister mi, & oro memento te mei in orationibus vestris, ut vsque in finem perseuerem. M. Et tu etiam sis mei memor ad Deum. Vale benedictus, & benedicibilis a patre, & Domino nro Iesu Christo, qui cū patre, & Spiritu sancto in æternum benedictus, & benedicibilis cuncta benedicibilia benedicit per infinita secula seculorum. Amen.

DOMINICA TERTIA In Quadragesima.

In mane ordo dicendorum per totam
septimanam sequentem.

Mane regnum in se diuisum desolabitur, & domus supra domum cadet, Luc. 21. & in euāgelio hodierno. Copiosus est sermo omnis de charitate,

quia copiosa est ipsa charitas. Quanta sit copiosa charitas, audi non me, sed ex ipsa charitate dilectum, & diligentem. 1. Ioan. 4. Deus charitas est. Quo igitur termino concluditur Deus, audi Iob. 20. dicentem. Forsitam vestigia Dei cōprehendes, & vsq; ad perfectum omnipotentem reperies? excelsior caelo, & quid facies? Profundior inferno, & vnde cognosces? Longior terra mensura eius, & latior mari. Sic utiq; inexplicabile, & interminabile est ipsa charitas, atque charitatis sermo. Proinde sequentes tractatum de charitate, isto mane de partialitatibus, & diuisionibus in populis extinguentibus, immo eradicanibus charitatem, dicturi sumus, ostendentes quanti criminis atque periculi sit corde, aut ore, aut opere sequi diuisiones. Hodie infra diem declarabimus prophetiam visionē, quæ de partialitatibus maximè de Gueffis, & Gebelinis Ioanni Euangelistæ in Apoc. mysticè reuelata sint, siue declarata. Feria 2. tractabimus de vera confessione, per quam amissa charitas reformatur: declarantes, quod est, & vñ originē sumpsit, atq; de admirandis fructibus eius. Feria 3. dicturi sumus

Proposit
dicenda.

A tione fraterna, quæ est opus maximæ charitatis. Vbi ostendemus, quando obligatur homo ad correptionem fraternam: simulq; palam faciemus de correptione maiorum, atque minorum; & quando homo peccat corripiendo. Feria 4. agemus de aduersaria charitatis, idest, de detractioe, & origine eius, atque de septemplici detractio modo, et quam periculosum sit audire oblocutiones. Feria. 5. ostendemus conditiones oblocutionis, sub dentes utilia remedia contra detractioes, ne per eas charitas amittatur. Feria. 7. exponemus textum euangelij Samaritanæ, illum ad litteram, & mysticè declarantes, ubi admiranda de charitate & seruire deuotæ animæ apparebunt. Sabbato iaciemus generale fundamentum, ac tractatum generale de detractioibus & usuris, quæ maximè charitati inimicantur.

DOMINICA TERTIA
in Quadragesima.

In mane contra parcialitates cordis, oris, & operis, & maximè contra Guelfos, & Gebelinos: extinguentes charitatem.

Sermo XXV.

Mne regnum in se diuisum desolabitur, & domus supra domum cadet, ut supra. Ecce ad manus est (experientia teste) odibilis, horribilis; atque morbosa, & pestilens parcialitas: & ea maximè, quæ dicitur guelforum, & gebelinorum. Ecce quanta mala, quot crudelitates, quanta scelera facta agnouimus diebus nostris, ut nedum fraterna charitas inter extraneos non sit seruata, uerum etiam inter consanguineos, & cognatos: immò etiam inter uterinos fratres. stupendæ scuitiæ, & crudelitates patratae sint. Et ut prætereamus spiritalia, & corporalia damna, quæ ab infanis modicum ponderantur: extendamus oculos, & mentales, & etiam corporales, a diuersis Italiae partes, & attentè consideremus, quot uillæ, consumptæ; sunt, quot ciuitates, & castra destructa: & cõbustæ sũt, quot delitiosæ patriæ desertæ sunt: ut hæc omnia apertè testificetur, quæ uera sit sententia Christi dicentis: Omne regnum in se diuisũ desolabitur; &c. Proinde ppheta ait:

Mirabiles elationes maris, &c. idest parcialiũ, E superborũ, & auarorũ. Mirabiles in altis Dominus, scilicet permittens superbos alterutũ humiliare, & castigare. Testimonia tua, idest facta crudelita testificantiã, uerba tua oia esse uera, credibilia facta sunt nimis, idest ultra expectatũ, & excogitatum modũ. Meritò igitur Apoc. 8. c. de talibus patrijs, ac ptibus. Ion. ait: Vidi, & audiui uocẽ unius aquilæ uolantis per mediũ celi dicentis uoce magna: Væ, uæ, uæ, habitatibus in terra. Alti igitur, Ion. euangelistæ cõtra quoslibet parcialis, terrifico clamore cõminatũ spũalis tẽporalis, & æternalis dãnationis sententiã uerba sunt ista. Ad quorũ pleniorẽ intelligentiã triplex uera conclusio pmittitur. Et licet ad Guelfos, & Gebelinos sermo noster principaliter dirigat, intendimus tamen ad quoslibet parcialis dirigere stilũ. Prima conclusio est, quod quicumque solum corde cõsentit esse Guelfum, uel Gebelinum, mortaliter peccat, & per cõsequẽs si in hoc moriatur, æternis cruciatibus dãnatus est. Secũda conclusio est, quod si quis constitetur uerbo se esse Guelfum, uel Gebelinum, mortaliter peccat. Tertia conclusio est, quod quilibet sequens parcialitatis opã, in quolibet parcialitatis opere mortaliter peccat. Igitur pro his tribus culpis, scilicet cordis, oris, & operis parcialitatis euangelistã ait: Audiui uocẽ unius aquilæ, ut supra. Væ, uæ, uæ, habitatibus in terra scilicet diuisã, & parciali. Primo, uæ, propter peccatum cordi, secundo uæ, propter peccatum oris, tertio, uæ, propter peccatum operis nequissima parcialitatis.

ARTICVLVS PRIMVS.
Quòd corde cõsentire cuicumque parcialitati, mortale peccatum est.

Prima conclusio est, quod quicumq; solum corde cõsentit esse Gebelinum uel Guelfum, mortaliter peccat. Quod potest tripliciter probari. Primò ratione Dei, secundo rõe Christi, Tertio rõe proximi.

Quòd qui corde parcialitati cõsentit, charitati Dei tripliciter aduersatur.
Cap. 1.

Primò uerò qui corde parcialitati cõsentit, rõe Dei mortaliter peccat. Nam diua charitas triplicem habet effectũ parcialitati cõtrariũ. Primò mortua uiuificat, secundo uiuificata cõgregat Tertio cõgregata multiplicat. Primus quidem charitatis effectus est, quod mortuos uiuificat.

A cat. Nam mortuos: p culpã, uiuificat per grãam de pe. di. 7. c. nullus dicit, scriptum est, nemi nem sine charitate saluũ esse, & idest Pe. 4. Charitas opit multitudinẽ pctõrũ. Partialitas uerò cordis, econtra, uiuos mortificat, quia uiuos p grãam, mortificat per culpã. Nam sicut separtio aiã, & corporis sequit mors corporalis: ita diuisioni parciali sequit ab anima separtio fraternæ charitatis, quæ est eius uita spũalis. Nam qui non habet charitatem, nihil habet. i. pctũ, quòd uerè est nihil: Secundus charitatis effectus est, quia cõgregat uiuificata: sicut patet in pmitiua ecclesiã, cõ charitas diffusa erat in cordibus credentiũ, quos infusus amor Dei de multis fecerat, unũ. Vnde Actis. 4. Multitudinis credentiũ, erat cor unum, & aia una. Parcialitas uerò cordis mortificata separt. Nam, cõ corda mortua fuerint, p absentia charitatis Dei quotidia cõualescunt in separtioe charitate pximi. Ideo hortatur apostolus ad Col. 3. dicẽs, sup oia autẽ charitatẽ habetẽ, quæ est uinculum perfectionis. quia siã ea hoium corda abinuiç separt. Tertius effectus charitatis. est, quia cõgregata multiplicat. 1. Corũ. 8. Charitas edificat, parcialitas autẽ cordis separt dissipat. Vnde thema. Lu. 11. Oẽ regnũ in se diuisũ desolabit, &c. Quòd exponẽs Hier. in Homelia ait: quò cõcordia: i. cõ cordi charitate, puẽ res crescit: ita discordia maximè dilabuntur. Vnde Ose. 10. Diuisũ est cor eorũ, nũc interibũt. Ex his patet, quod mortali cordis cõtradictioe, pars Guelfa, et Gebelina charitati diuinæ contrarietur.

Partialitati cõsentiens corde Christo tripliciter aduersarius est Cap. 2.

Secundo apparet in partialitatis cõsensu culpa mortalis, rõe Christi, qui nrm est caput, Nam sicut Dñs nobis dedit pceptũ de dilectione diuina, sic Christus dedit nobis mandatũ de dilectione fraterna. Vnde. Ion. 15. Hoc est pceptum meũ, ut diligatis, inuicẽ. Meũ dicit per anthonomasiã, hoc est per excellentiã: quia, ut diligeremus inuicẽ singulariter, nõ nobis pceptum dedit, quamquam secundum Berni nec proximus sine Deo, nec Deus sine proximo diligere potest. Sequi aut pceptum Christi tria singularia bona operatur in nobis, quibus oĩno aduersatur parcialitatis cõsensu. Primum est cum Christo conformitas, secundũ est cõ Christo unitas, tertium est cõ Christo exemplaritas. Primum bonum est cum Christo cõformitas. Nam fraterna dilectio facit hoĩem membrũ Christi. Vnde ad Eph.

Primum bonum cum Christo cõformitas.

4. quoniã sumus inuicẽ mẽbrã. Ac, econtra, cordialis diuisio facit hoĩem mẽbrum diaboli, ad quos Ioh. 8. dñs ait: Vos ex parte diaboli estis. Secundũ bonũ est cum Christo unitas. Quia fraterna dilectio per trãformacionẽ cõ Christo unit se, cõgaudẽs se esse mẽbrum cõ Christi mẽbris. Vnde Pl. ait. Ecce quã bonũ, & quã iocundũ habitare fratres in unũ. i. fraternali dilectione, perseuerat trãformari in Dñm Iesũ Christũ. Sed parcialis diuisio per nequissima trãformacionẽ cõ diabolo, corda cõsentanea iungit, subiectaq; imperio suo, dũ non credũt, quod solum cõsentire parti peccatũ sit, diabolus i sua insensibili pace custodit. Vnde Lu. 11. Cũ fortis armatus custodit atriu suũ, in pace sunt oia, quæ possidet. Quis autẽ hic fortis, nisi parcialitatis diabolus? de quo Iob. 41. Nõ est potestas super terrã, quæ cõparetur ei. Qui quidẽ armatus parcialiũ nequitijs, ut in sequenti sermone patebit, custodit atriu cordis sui per cõsensum utiq; factum suũ, & tunc utiq; ea, quæ possidet, sunt in pace cõ, neq; p pdicatores, neq; per cõfessores, neq; per cõfictiã remorsus gladio uerbo Dei, uel sancta cõpunctione parcialiũ corda aliquãlter molestatur: cõ credãt, quod solũ partialitati corde cõsentire non si peccatũ. Tertiu bonum est cõ Christo exẽplari tas. Sed quia, ut dicitur Mat. 12. Bonus hõ de bono thesauro cordis sui, pferet bona, & malus homo de malo thesauro cordis sui, pferet mala. Bonus nẽpe thesaurus fraternæ dilectionis in corde absconditus pferet bonum exẽplũ discipulã Christi, dicẽte Dño Ion. 13. In hoc cognoscãt oes, quia discipuli mei estis, si dilectionẽ habueritis ad inuicẽ. Tã enim sancti, & veri exẽpli est dilectio, & unio fraterna, quæ nõ solũ Deo, & cõlestib; ciuib; est grata: uerum etiam à terrestrib; hominibus pconizatur, & cõmendatur sancta. Vnde Eccl. 23. In tribus placitũ est spiritui meo, quæ sunt, pbata. i. approbata coram Deo, & hominibus: cõcordia fratru, amor proximorum, & uir, & mulier sibi bene, nõ malè cõsentientes. Quæ oia in cordiũ vnione, & fraterna dilectione cõsistunt. Et, econtra, parcialitatis cõsensu siquidem malus thesaurus est i mali hominis corpore per iniquitatis exẽplum probat parcialem esse discipulũ diaboli. Cui, & uerè diabolus dicere potest. In hoc cognoscẽt homines, quia discipuli mei estis, si oderitis in uicem. De hoc cõsentiente corde, Eccl. 2. scriptũ est, Væ duplici corde. Hoc est cor, de quo idem 21. ait: Cor fatui quasi uas cõfractũ, scilicet per diuisionis cõsensum. Vnde pro-

Unitas cõ Christos.

Psal.

F

Tertium bonum cum Christo.

H

A bio. 17. Qui peruersi cordis est, nō inueniet bonum, scilicet triplex iam dictum: uidelicet conformitatis, unitatis, & exemplaritatis.

Quodd consentire parzialitati, dilectioni proximi tripliciter contrarium est. Cap. 3.

Tertio apparet in parzialitatis consensu mortalis culpa ratione proximi. Quilibet enim tenetur diligere proximum, sicut semetipsum, precipiente Domino Lu. 10. Diliges proximum tuum sicut teipsum. Naturaliter enim nemo amat in se diuisionem, neque spiritualem, neque corporalem, neque etiam temporalem: sed semper desiderat inseparabilem unionem. Primo enim

Nullus amat diuisionem in se. B Nullus in se amat naturaliter spiritualem diuisionem. Quis enim est, qui naturaliter concupiscit separari in eo memoriam ab intellectu, & uoluntate etiam ab utroque, aut intelligentiam ab intellectu, uel uelle a uoluntate, seu posse a facultate? Hoc enim homo naturaliter abhorret. Sicut etiam, quod ex periclitia patet, nullus naturaliter cupit animam a corpore separari, cum mori etiam Christus abhorruerit factus in agonia, sudor sanguineus pauorem mortis ostendit. Et si quando contingat aliquos se suspendere laqueo, uel alio modo necare, hoc non contingit ex appetitu naturae, sed ex malitia culpae, teste Psalmus dicente. Qui diligit iniquitatem, odit animam suam. Vnde Paulus ad Philip. 1. ait, cupio dissolui, & esse cum Christo: quod quidem, ut patet, non erat ex affectu naturae, sed ex abundantia gratiae, & uirtute amoris. Secundo etiam nullus amat naturaliter in se diuisionem corporalem: Quis enim ita infans, quod naturaliter optet per praecisionem caput a corpore, & pedem a crure, & crus a corpore, & sic de aliis separari, sicut dicitur ad Eph. 5. Nemo carnem suam unquam odio habuit, scilicet ex natura: sed nutrit, & fouet eam: Tertio quoque neminem naturaliter concupiscere reperimus diuisionem in temporalibus, nisi ex accidenti casu. Plus enim diligit homo suos denarios simul, quam uarijs locis longe dispersos. Sic cōter hō diligit ruralia simul iuncta, domos, filios, parentes, & liberos, & sic de cunctis similibus. Cum igitur nullus diligit naturaliter, uel inclinatur affectu ad aliquam istarum trium diuisionem: manifeste igitur patet, quod nullus proximum suum sicut seipsum diligit, qui se per parzialitatis consensum a proximo suo seiuungit, cum omnia ista clament, & praedicent inter proximos esse necessariam unionem. Immo, quod

mirabilius est, omnia corporalia, nos docent exemplo sui hanc concupiscentiam unionem. Lapides, arbores, terram, aquam, & omnia elementa, quae cum scinduntur, quodammodo dolent, dum clamant. Nonne ad nubium scissionem tonitrua generantur? ecce quod parzialis infelix ad unionem inducitur ab omnibus etiam irrationabilibus creaturis: & tamen qui super omnia irrationabilia ratione daturur, minus utitur ratione, quam qui rationem habent.

Argumentum. 1.

Sed obstant quidam, dicentes. Primo quod talis parzialitati solum corde consentiens, si contrariae parti non intendit nocere, mortaliter non uidetur peccare, cum ista cordialis diuisionem, proximo non uideatur esse nociua. Quibus respondetur, quod si tales non intendant actualiter nocere proximo, intendunt tamen habitualiter. Et dato, quod effectu non noceat talis illi, attamen nocet sibiipsum. Nam, cum se a proximo per consensum partis diuidit, & praecindit, semetipsum spiritualiter interimit, & praecindit, sicut dicitur. idem. Ioan. 3. Qui odit fratrem suum, homicida est, scilicet suimet. Licet enim talis consensus uti saepe contingat ad tempus in plurima non prorumpat, & crudelissima nocumenta: fitque radix, & fundamentum omnium scelerum, quae in furibundis parzialitatibus fiunt. Nec enim omnes radices, quae duras producant spinas, omnibus anni mensibus retinent duras, sed hyeme, uix folia habentes uere pullulat, aestate, & autumno indurantur, & pungunt. Sic quando Dei iudicia silent, uix apparent folia. uerba, quae nominant partes. Sed uere luxu mundanarum deliciarum crescente, & calore estiuo criminofarum prosperitatum multiplicante radicales consensus, Dei iudicio permittente emittunt uerborum folia, reuiuiscunt, sicut herbae, partes incipiunt apparere tenellae, spinarum iniuriarum usquequo pluentibus iudicijs Dei in nefandas, & incredibiles crudelitates prorumpant. Et hic est fructus radicalis consensus. De taliter consentientibus dicitur Mat. 7. Attendite a falsis prophetis, qui ueniunt ad uos in uestimentis ouium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces, scilicet propter consensus parzialitatis. Et sequitur, a fructibus eorum, qui sunt exterminia ciuitatum, cognoscetis eos. Nunquid colligunt de spinis consensusum absconditorum uas pfeueratis, unionis, & pacis, aut de tribulis odiorum absconditorum hucus dulces fraternae dilectionis?

Quorumdam.

G

H

A nis? Sic omnis arbor bona fraternalis unionis fructus bonos facit, uirtuosae, & tranquillae, conuersationis. Mala autem arbor parzialis consensus, fructus malos facit, flebilis defructiois. Non potest arbor bona, id est cordialis pax, & unio cordium, fructus malos facere exterminij patriarum. Neque arbor mala, uoluntatis diuisa, fructus bonos facere tranquilla, & uirtuosa uita. Omnis arbor, id est omnis uoluntas, quae non facit fructum bonum amoris, & unionis, excidetur in hora mortis, & in ignem mittetur aeternae damnationis. Et, ut ad animaduersionem fructuum, qui ex his sequuntur, rationales mentes euigilet, subdit igitur conclusiue, quasi dicat. Quid plura? B A fructibus eorum cognoscetis eos, de quibus maximè in fine huius sermonis agetur.

Argumentum. 2.

Secunda obiectio.

Secundo obijcere quidam solent, quod aliquis taliter consentiens, non tantum contrariae parti non intendit nocere, uerum etiam in aliquo casu prodesse. Ad quod dicitur, quod bonum, quod intendit, est bonum accidentale: sed malum, cui consentit, est malum essentialiter: nec euacuat illud magni malum, & essentialiter per illud primum accidentale bonum. Nam, licet talis uideatur habere intentionem bonam, habet tamen habitum occultatam uoluntatem, & intentionem malam. In quo est multi probi uiri sub specie boni, & quae intentione decipiuntur. De quo trepidus propheta ait. Ab occultis meis munda me Domine, &c. Talis enim sub uelamine pietatis, absconditum odium gerit erga omnes contrariae partis contra paruos, & magnos, contra longinquos, & propinguos, contra cognitos, & incognitos, contra praeteritos, & futuros: imo etiam aliquando contra parentes, & proximos consanguineos, & affines.

Argumentum. 3.

Tertia obiectio.

Tertio obijciunt quidam dicentes, quod antiquitus praedecessores sui fuerunt Gueffi, & Gebelini, uel alterius partis, quodque ex eisdem origine trahunt, quasi concludere intendentes, quod esse non possunt, nisi filius partis, & quod sic ab alijs reputantur. Quibus dicitur, quod licet corporaliter a partibus parzialibus origine ducatur corpalem, tamen a Deo creatus, & Christo redimente, & reformate traxerunt originem spiritualem, qui utique non sunt partiales. Praeterea, suae origini partiales in sacro fonte baptismatis abrenunciauerunt, et si praedecessores sui baptizati, & confirmati fuerunt, & partiales uix erunt, dedecus quidem partem esse apostatam a fide, nec quoque minus ex filiorum sequela. Filiorum quidem uerecundia est tales habuisse parentes, sed, & adhuc etiam maior talium esse sequaces. Vnde Eccl. 3. Ne glories in contumelia patris tui. Non enim tibi est gloria, sed conclusio. Gloria enim hominis ex honore patris sui, & dedecus filij sine honore patris sui. Quibus Mat. 23. dicitur Itaque testimonio estis uobismetipsis, quia filij estis eorum. Et sequitur. Et uos implete mensuram patrum uosorum. Serpentes gemina uiperarum, quod fugietis a iudicio gehennae? Si autem quisquam propter praedecessores suos parentes partiales esse putat: ipse uero nec consentit corde, nec fatetur ore, nec exercet opere, nec insuper monstrat parzialitatis signum armis, aut uexillis: sicut alibi dictum est: tunc licet talis estimatio, & opinio eorum, seu aliorum non potest periculum praestare, propter malorum occasiones, atque non est sibi ad culpam, licet est sibi ad penam. Nemo enim ex aliorum opinione saluatur, uel condemnatur, sed ex proprijs meritis, uel offensis. Vnde Mat. 16. Reddet unicuique secundum opera sua. Et Eccl. 18. filius non portabit iniquitatem patris. sed in inferno, nisi scilicet ipse sit princeps eius culpe.

Argumentum. 4.

Quarto et nequaquam obstat, si quis dicat, quod tota patria, ciuitas, uel domini hoc obseruat, siue ad iurandum cogat, quodque antiqua consuetudo sit. Quibus facile respondetur, quod cum hoc sit contra Deum, & proximi charitatem, sicut in praecedentibus patet: non est haec consuetudo obseruanda, sed uelut abusus abhorrenda. Vnde 3. 2. q. 7. flagitia, dicitur: Flagitia, quae sunt contra naturam, ubique, ac sepe repudianda, & punianda sunt. Immo consuetudo puerilis ex diuinitate non leuigat crimem, sed grauat. 2. 4. q. 1. scisma extra de simo. non satis, extra de consue. c. ulti. Vnde Eccl. 6. Noli peccare in multitudine ciuitatis, quia non minor ardet, quod cum multis uritur. Si quis autem parzialitatem, aut per partiales officium iurat, non solum iuramentum non est seruandum, sed qui hoc iurauit per iuramentum est, ut patet. 2. 2. 4. c. in malis ubi Istdo. ait: In malis promissis rescinde fidem, in turpi uoto muta decretum. Et iterum ad hoc facit illud. 2. 2. quaestione 4. cap. 1. & 2. & 3.

Quarta obiectio.

H

Argumentum. 5.

Quinto mendax infamia apparet, quod se in parzialitate tenent ad suum statum seruandum: quod quantum sapiat, impietatis mensurata considerat. Nam, sicut experientia docet, tales tyrannidem callide abhorrentes, & detestantes uerbo, totis uiribus exercet factum tyrannem.

Mendax infamia.

Diuisio corporalis.

A tyrannidique impingunt, quicquid ceteri, & ipsi rapiunt. Quis enim ita inscius est, q. credat sibi licere recuperare amissa, vel adempta possidere, atque tueri siue noua adipisci titulo partis, cum diuisio sit contra Dei pceptum? Apollolus quoque ad Ro. 3. c. dicit. Non sunt facienda mala, vt veniat bona. Malum quidem apertum est confundere ordinem charitatis, eternoque Deo praeponere temporalia bona. Quidam insuper nequa in ciuitatibus, vel terris seminant partes, vel nutriunt feminatas, vt in eisdem liberius vel securius tyrannidem exercere queant, cum econtra iustitia sit, qua ciuitates, & regna seruat. Vnde de iusto rege dicitur Proueb. 16. Abominabiles regi, q. agunt impietate. i. partialiter, quia iustitia firmatur solum. Et c. 25. Aufer impietatem id est, partialitatem de vultu regis: & firmabitur iustitia thronus eius. Et Psal. Quoniam brachia peccatorum. i. ambae partes conterentur: confirmat autem iustos dominus. Seminantes autem, vel nutriendes diuisiones, & partes, quia partem diligunt, partique plus, quam Deo inhaerent, ab eo, qui potestatem valet exercere, in eos parti putridi asini, id est caudae solemniter praeferebantur, ceterique dominio expoliandi: vt qui partem amat, partem habeat, quae utique cauda asini merito dici potest.

Contra quorundam excusationes.

Argumentum. 6

Sexto insuper nequaquam obstat, q. qui dam dicant se in ciuitate, vel terra non esse diuisos, quia omnes eiusdem sunt partis & voluntatis. Oh, Tales licet non habeant partem, infeliciorum quodammodo possident statum, quia ipsi sunt pars. Occultiorique iudicio, vel periculo possident eos diabolus, cum sint eius synagoga peculiaris, vt dicitur Eccl. 3. Synagoga superborum non erit sanitas. Non enim tantum suis ciuibus, & compatriotis, sed etiam omnibus hominibus debent quilibet iugi mutua charitate, eosque sicut se ipsos amare.

Contra quosdam.

Argumentum. 7.

Septimo etiam nihil valet, quod quidam dicunt: ego optare, q. nulla diuisio, aut pars esset in terra nostra, si demum qua tumcuque occasione corde, ore, vel opere partialitatibus se immiscerent, cum nulla ratione contra proximi charitatem agendum sit. Insuper si ceteri sunt partiales, atque vt

Domini creaturae sint cordialiter diligendi: tamen secundum Aug. ita diligendi sunt homines, vt eorum non diligantur errores. Ex his septem argumentationibus, & responsionibus satis patet multorum deceptorum insania credentium, q. solum consentire corde partiali diuisioni, non sit peccatum. Vnde Mat. xv. dicitur: De corde exeunt cogitationes male. Ecce igitur primum va, vbi quod aquila volans clamat in terra habitantibus cum partialitatibus cordis. Ita ad secundum va dirigamus sermonem, qui est de partialitatibus oris confessione.

ARTICVLVS SECVNDVS.

Quod dicere se guelfum, vel gebelinum, vel aliter partialem mortalis culpa est.

Secunda conclusio est. Quod si quis verbo, vel scripto confitetur se esse Guelfum, vel gebelinum, vel etiam aliter partialem, mortaliter peccat. Quod potest ratione, & auctoritate probari.

Ratione probatur, q. dicere se partialem mortalis culpa est.

Cap. 1.

Primo vero ratione probatur rationabiliter distinguendo. Nam talis vel dicit verum, vel falsum. Si autem verum hoc manifestando dicat, iam ex praedictis patet, q. mortaliter peccat. Si autem mendacium dicit, sic asserendo, iterum distinguendum est: quae vel hoc asserit ex timore, vel adulatione, vel ex ioco. Primo enim si mendacium dicit ex timore, vt puta cum insonatur mor, vel clamor, quis uiuat, quis uiuat, una parte acclamante, uiuant Guelfi, uel uiuant Gebelini. Tunc, si quis timore mortis, uel alterius periculo ore mentitur se esse partialem, mortaliter peccat: quia mendacium dicit pernitiosum contra Dei praecceptum, & proximi charitatem. Vnde Aug. 22. q. 2. primum, & de hoc ps. pdes omnes, qui loquuntur mendacium. Et Sap. j. Os, quod mentitur, occidit animam. Secundo, si mendacium dicit ex adulatione, quia tale mendacium malum exemplum habet contra proximi charitatem, & Dei praecceptum, etiam mortale peccatum est, ut ostendit Aug. in d. c. primum. 21. q. 2. Tercio, si quis mendacium dicit

Pulchra ratio.

H

A dicit ex ioco, vbi ex hoc periculi scandalum sit nulli dubium, quin mortale peccatum est: quia licet tale mendacium ex sui natura sit iocosum, tamen accidentaliter propter proximi scandalum est pernitiosum, secundum sententiam Alex. de Hal. Vnde Mat. 28. Qui scandalizauerit vnum de pusillis istis, qui in me credunt, expedit ei, vt suspendatur mola asinaria in collo eius. i. partialitatis culpa: & demergatur in profundum maris. i. in inferno. De his duobus ultimis mendacijs. scilicet adulatorio, & iocoso, q. praedictomodo mortalia peccata sunt, potest dari exemplum de pulcherrima muliere iuvene, quae surgens coram populo multo adulatorie, vel iocose fatetur se corde concupiscentem rem agere cum tali pulcherrimo adolescente. Quod quia multis credibile est, & in scandalum animarum: non enim potest conspici intentio eius, licet etiam mendacium dicat, tamen mortaliter peccat, quia mendacium iocosum (vt dictum est) accidentaliter pernitiosum sit, & contra proximi charitatem.

Auctoritate probatur, q. dicere se partialem, mortalis culpa est.

Cap. 2.

Auctoritate omnia praedicta probantur. Vnde ps. lvij. Ecce loquitur in ore suo, & gladius in labijs suis, quoniam quis. i. aliquis audiuit vnde scandalizatus est. Et subditur. Et tu Domine iridebis eos, quia sic effronte se confitentur esse diaboli partiales, ad nihilum deduces omnes gentes. i. diuisas. Ecce secundum va, quod insuper partiales clamant aquila volans. Ad tertium va, dirigatur sermo noster, qui est contra opera partialia.

ARTICVLVS TERTIVS.

Quanta terribilia opera ex partialitate sequuntur.

Quot dicitur infones & schismata oriuntur ex partialitatibus.

Tertia conclusio est, q. quilibet sequens opera partis in quolibet opere, mortaliter peccat: sed quia est conclusio per se nota, probatione non eget, attamen si quis circa hoc, in aliquo dubitaret, consideret partialitatis opera sigillatim, q. sunt phibitiones, pditiones, homicidia, incedia, tyrannides, discordiarum seminationes, innocentes

tum oppressiones, impiae diffamationes, rancores, odia, accusationes false, iniusticiae, officia indignis data, diuisio amicorum, consanguineorum, compatrum, parentum, & filiorum. Inde sequuntur diuisiones castrorum, ciuitatum, terrarum, villarum dominorum, regum, religiosorum, sacerdotum praetorum, ecclesiae, & imperium violatur: & demum, occiduntur mulieres, maritantur pueri, homines propagantur in stercore, viui suffocantur in aquis, comburuntur domus hominibus, pueris, ac mulieribus plenae, suspenduntur per vnum pedem, viri assantur viui, praegnantem mulieres scinduntur mediae, ad macellum venduntur carnes, sicut bonum, vel caprarum, comedunt quidam carnem coctam vel crudam inimicorum suorum, sicut suinas carnes. sicut pecudes venduntur homines, faccomantur villae, ciuitates & castra, & finaliter desolantur, & comburuntur, domusque supra domum cadit: ex partibus enim destruantur mercantiae, artes, scientiae, religiones, ecclesiasticus cultus, ecclesiae concremantur, vxor pro partialitate maritum prodit, mulieres se inuicem occidunt, iuuuant viros in aliorum destructione, & necem, nullus partialitatis labem in diuisa patria euadere potest, quilibet malitia, vel violentia veritate vel opinione partialis efficiuntur. Communionem sanctam simul sumunt intentione prodendi: quod si valent, opere complent. Segetes incenduntur, consumuntur armenta, destruantur iugera, deflorantur virgines, & in moniales sacrilegium exercetur, vagaque trahuntur meretrices per mundum. Adolescentes bonorum inscij, & stipendiarijs nutriti in sceleribus multis ducunt in malum dies suos, & demum morte subitanea suspensi, vel interfecti in puncto ad inferna descendunt. O quis posset enarrare mala, & scelera, et nequitias, quae ex partialitate originantur, ac fomertum atque horrendum, & detestabile finem habent? Vnde glo. sup. j. Cor. 11. conclusionaliter ait: Et dissensione omnia mala oriuntur. Vbi enim dissensio est, nihil rectum est. Qui igitur partialitatis opera nescit, hoc, & his similia perferet, quae ferè omnia, immo etiam plura, & horribiliora, docente experientia, in Lombardia, & in ceteris Italiae partibus ex partialitatibus multis, temporibus nostris, didicimus esse facta, & apertissimè monstrata ad literam, & per opera manifesta, quam vera sit sententia Christi, dicentis: Omne regnum in se diuisum desolabitur, &c. Ex hac autem triplici

A triplici conclusione vtile corollarium sequi potest. scilicet quod quilibet parcialiter in officio constitutus, non solum mortaliter peccat parcialiter officium assumendo: verum etiam in quolibet actu parcialiter exercendo. Cuius vera ratio ex iam dictis patet. Vnde cum parcialiter officia ordinantur, & eorum scripturae vel cadulae ponuntur in capsa, vt ad tempora certa fortialiter extrahantur, de mum partis in eadem dormit, stertitque, cum officia per cadulas extrahantur. Vnde Iob. xl. sub vmbra dormit in secreto calami, in locis humentibus. Ex superius dictis patet de parcialitate triplex conclusio: vera. scilicet quod esse parcialis aut corde, aut ore, aut opere, peccatum mortale est, quia diligere proximum suum corde, ore, & opere quilibet obligatur iussione diuina. Io. super precepti huiusmodi transgressores. volans aquila clamat, vae, vae, vae, habitantibus in terra, vtique parciali. Quia vae ibi nascenti, vae nato, seu viuenti, vae morienti parcialiter. Vnde idem in versu dicitur, *Vae ibi nascenti, vae nato, vae morienti.* Vae temporalibus, vae corporalibus, vae animabus. Vae facientibus, vae consentientibus, vae negligentibus. A quibus omnibus nos eruat rex pacificus, et amator vnionis, & pacis Christi Iesus, Qui cum patre, &c.

DOMINICA TERTIA, in Quadragesima.

Infra diem de prophetia, qua beato Iohanni reuelata est in apocalypsi de eisdem parcialitatibus cordis, oris, & operis.

Sermo XXVI.

*Mne regnum in se diuisum desolabitur, & domus supra datum cadet. Iterum ibi supra Licet satis euidenter probate sint haec tres conclusiones parcialitatum cordis, oris, & operis, esse contrarias charitati Dei, & proximitatem ob idem contempleremur visionem propheticae Euangelistae Io. c. 9. precedentes parcialitates, & maxime Gueifae, & gebelinæ, ad patriarum destructionem in Dei ecclesia fuisse venturas, vt ostendatur quam sit verum Domini verbum, qui ait: *Os regnum in se diuisum, vt supra. Ait igitur Euangelista**

Ioan. Apoc. 9. Vidi equos in visione, & qui sedebant super eos habebant loricas igneas hyacinctineas, & sulphureas: & capita eorum erant, tanquam capita leonum, & de ore eorum procedebant ignis fumus, & sulphur: Et ab his tribus plagis occisa est tertia pars hominum: de igne, & de fumo, & de sulphure, quae procedebant de ore ipsorum. Potestas enim eorum in ore eorum est, & in cauda eorum. Nam caudae eorum similes serpentibus habentes, capita, & in his nocet. Hæc Euag. Io. In quibus quidem sacratissimis verbis triplex prædicta parcialitas demonstratur. Prima cordis, ibi, Vidi equos in visione, secunda oris ibi, capita eorum erant &c. tertia operis, ibi, & ab his tribus plagis, propter quas parcialitates clamat aquila volans, vae, vae, vae, habitantibus in terra. scilicet parcialiter diuisa. Quasi dicat. Vae propter diuisionem cordis, vae propter diuisionem oris, vae propter diuisionem operis. Rationem autem huius assignat Proph. in Psal. lxxij. Cogitauerunt, ecce parcialitas cordis & locuti sunt nequitiam: ecce parcialitas oris: iniquitatem in excelso. scilicet operati sunt: ecce parcialitas operis. Quod verbum potest esse aliud thema in præsentia materia.

ARTICVLVS PRIMVS.

De naturis eorum, qui parciales sunt corde.

Prima est parcialitas cordis. Pro qua triplex consideratio est distinguenda, in quibus gradatim exprimitur nequitia parcialis cordis semper in deteriora tendentis. Prima consideratio, quibus parciales corde assimilantur ibi: Vidi equos in visione &c. secunda à quibus in corde prædominantur, quia diaboli equitant super eos: ibi, & qui sedebant super eos, tertia, de quo eorum assessores armantur ibi, habebant loricas igneas.

Quod parciales corde equis assimilantur multiplici ratione. Cap. 1.

Prima consideratio est, quibus parciales assimilantur, quia equis. Vnde Io. ait, Vidi equos in visione. Equus enim animal est superbum, & crudele, quæ assessor pro voluntate sua.

A te sua stimulat, & gubernat. Sic nempe tales homines, equi, & bestiales, & superbi sunt, & credules. Quibus verò eorum equites demones præsentent, & per eos in omne flagitium præcipites fiunt. Vnde vterque, & equites, & equi congrue figurantur per exercitum pharaonis persequentis filios Israel, vt dicitur Exo. 14. & 15. vbi de parcialitate sic dicit, sicut de pharaone, & populo dicitur. Dixit inimicus parcialis, persequar expellendo contrariam partem: & comprehendam. scilicet substantiam, & personas, diuidam spolia. id est eorum temporalia, implebitur anima mea ambitiosa fame: euaginabo gladium meum, interficiet eos manus mea, sed sæpe euanescent in cogitationibus suis. Nā credentes alios occidere, occiduntur: & alios deprædari. putantes, sæpe dissipantur eorum bona. Vnde subditur, flabit spiritus tuus. id est iudicium tuum, auferens eis sensum, & sapientiam: & operit eos mare tribulationis, & sanguinis occisorum, quasi si submerforum in mari rubro. Descendent in profundum inferni, quasi lapis in profundum maris. O insensata rabies, o ceca crudelitas, o impia durities insensatarum mentium: quis vos fascinauit, quis vos excæcauit, quis denique vos tanta bestialitate decepit? Redite ad cor præuariacores leges. Reuertimini diaboli equi, appropinquate Deo, & ipse appropinquabit vobis: clamate cum Psal. dicente. Miserere mei Deus, &c. expectat enim vos vocando, Mat. 11. Venite ad me omnes, qui laboratis tot periculis. scilicet panis: & onerati estis iniquitatibus, & ego reficiam vos bonis temporalibus, & æternis.

Quod qui caput est partis, tot demonijs plenus est, quot impietatum est auctor, & patrator.

Cap. 2.

Secunda consideratio est, à quibus regatur in corde, & dominantur. Ideo subditur, Et qui sedebant super eos. Cum enim cætera vitia vnum demonem habeant sibi prælatum, parcialium superba crudelitas sola à multis demonibus possidetur, sicut in mysterio Mar. 5. dicitur, quod domino exeunte de nauis, occurrit ei de monumento homo in spiritu immundo, qui domicilium habebat in monumentis: & neque catenis iam quibusquam poterat euigare, qui sæpe compedibus, & catenis

vinculus dirupisset compedes, & catenas comminuisset: & nemo poterat eum domare, & semper nocte, & die in monumentis, & montibus erat, clamans, & concidens se lapidibus. Videns autem Iesum à lōge, cucurrit, & adorauit eum, & voce magna clamans ait: Quid mihi, & tibi Iesu fili Dei summi, adiuro te per Deum, ne me torqueas. Dicebat enim illi: Exi spiritus immunde ab homine, & interrogabat, quod tibi nomen est? Qui ait: Legio nomen mihi, quia multi sumus, &c. quæ patent ibidē. Ecce mysterium vobis dico. Tales enim sunt partium principales, & capita aliorum. Nam qui partis est caput, homicidijs monumentum replet: rationum catenis minime ligari potest, compedibus charitativæ affectionis Dei, & proximi retineri non valet: non domatur diuino timore, non fratemali correptione, non etiam flagellanti tribulatione. Clamat nocte, & die. id est clanculo per prodiones, & palam per apertas violentias munitiones fortilitia in montibus quærens. Talis enim tot demones secum habet, quot iniquitatum, ac scelerum, seu crudelitatum est fautor, & patrator. Sunt nempe quidam ita impij, et ita nequæ, quod non solum vnam legionem secum habent, verum etiam decem, vel centum, immo quoadque mille demonum legiones, propter totidem scelera, quæ per eosdem fiunt.

Quare parcialitatis scelus ex patrijs eradicari non potest.

Cap. 3.

Tertia consideratio est, de quo eorum assessores armantur. Ideo subditur, Et habebant loricas igneas, & hyacinctinas, et sulphureas. Quid enim per loriam clarius, quam parcialium colligatio, ac concatenatio designatur? Sicut enim lorica est rotundorum annulorum applicatio, & coniunctio quædam, quam homo induens ea munitur: sic in vna ciuitate, vel terra homines parciales, quasi anuli rotundi, propter interminabilem prauitatem insimul colligantur, & coniunguntur ad malum diabolo seipsos constituentes loriam. Facile nempe parcialitatis demones de cordibus populorum gladio verbi Dei expelli possent, nisi hac lorica muniti essent. Vnde de aquilone, id est parcialitatis demone, à quo panditur omne malum, Eccl. xliij. dicitur: Super omnem congregationem aqua-

Partialis tates cordis oris et operis.

Triplex parcialitas demōstratur.

Psal. 66.

G

H

Partialis tates cordis e quo assimilatur et quomodo.

Aquarum requiescit, & sicut lorica induit se aquis. Aquarum si quidem congregatio, super quam in fernalis aquilo requiescit, multitudo partialium est, qui uelut aquae in partialitatu foueas dilabuntur, nec facile per penitentiam reuertuntur ad Dominum. In illis autem propter obstinam vitam malignus spiritus non solum requiescit, verumetiam constituens eos sibi lorica illa se induit, cum efficit eos omnium partialitatum, & scelearum defensores & securus enim diabolus dormire potest, cum eum quilibet partialis, mutua prae societatis conjunctione, quasi lorica defendet, atque tuetur. Haec tamen defensio diaboli, ne pelli posset de patrijs ubi regnat, triplici genere malorum operum in partialium consumatur corde. primum in peccato iracundiae, secundum in peccato superbiae, tertium in peccato mundanae concupiscentiae. Primum in peccato iracundiae, & crudelitatis, quibus eorum animae concremantur. ideo dictum est, quod habent loricas igneas. Ignis uero feruorem significat iram. Vnde Deute. 32. de ira Dei sic dicitur: Ignis successus est in furore meo. Ira igitur, et odium, quibus per partialitates diabolus defenatur, conuenienter lorica ignea dicitur. Secundum in peccato superbiae, qua utique in parcialibus defensionem diabolus operatur. Et haec lorica dicitur hyacintina. Hyacintus enim celestis est coloris, per quem superbiae apparentia designatur. nititur enim superbia apparere celestis, quae sola celestibus aduersatur. Vnde Iob. 20. dicitur de capite partis. Si ascenderit usque ad caelum superbia eius, & caput eius nubes tetigerit, quasi sterquilinum in fine perdetur. Tertium in peccato mundanae concupiscentiae. Talis enim diabolus defensio, lorica sulphurea dicitur. Sulphur autem est terra ardens, uel urens. Quid enim magis uerit partialium corda, quam concupiscentia carnis suae? Quae uere tunc uritur, cum optatis diuitijs, & delitijs partis aduersae fruitur, ita ut fector, defloratarum uirginum, stupra, incestus, adulteria, & consimilia mala in partialium patria undiq; exalent. Vnde de impio partiali dicitur, Esa. 34. Conuertentur torrentes eius in picem, & humus eius in sulphur. Quid per torrentes significatur, nisi torridae partialium mentes, quae fluida cogitatione semper fluunt ad inferna? Hi torrentes in picem conuertuntur, quando talium mentes criminosa contagione fucantur. Tunc eius humus in sulphur conuertitur, cum eorum carnales affectiones ex ma-

lis concupiscentijs abominabiliter inflammantur. Has igitur tres loricas immundi spiritus habere dicunt, qui se in sua potestate, quam in partiales homines habent: hac triplici peccatorum uarietate tuentur.

ARTICVLVS SECVNDVS.

De culpa eorum, qui ore se partiales fatentur.

Secunda est partialitas oris, quae est utique illorum, qui partialitatem ore fatentur. Vnde subditur. Et capita eorum erant tanquam capita leonum. Leo enim terribilis est aspectu. Et quid aspectui mentis, & corporis terribilius est, quam quilibet partialis, qui cum furioso rumore clamat: Viuat, uiuat, & talis pars moriatur. Hos tali clamore furentes, cum simplex homo; innocensque mulier, vel quaelibet uiscula Christi partialitatem non sectans, sed pacem desiderans prospicit, terrore concutitur, atque tremore, nec quasi hominem, sed uere diabolum in homine intuetur. Vnde dicitur Ezech. 13. Leo factus est, & dicit rapere praedam, & comedere homines. Sicut enim dicuntur equi, per superbiam mentalem; sic, & leones aspectu per terribilem effigiem corporalem. Describens Ioan. terribilem eorum affatum subdit, Et de ore eorum procedebat ignis, fumus, & sulphur. Tria siquidem ex ore eorum procedunt. Primum est ignis, secundum est fumus, tertium est sulphur.

De uerbis parcialium odiosis, & scandalosis. Cap. 1.

Rimò egreditur ignis i. cominationes ignitae, & iracundiae, seu uerba odiosa, & scandalosa ad diffensionem inflammantia corda. Ex quo quandoq; accidit, quod tribulationum ignis reuertitur super eos, sicut dicitur Esaia. 50. Ecce vos accendentes ignem accincti in flammis. Ignem quidem accendunt, qui suis uerbis odiosis inter homines scandalum ponunt. Accinctique sunt in flammis, qui semper parati sunt in odijs seminandis. Sicut enim scintilla parua magnus accenditur ignis: sic uerbius partialis ignita eloquia ad odium, & diffensionem accendunt quandoque totam uenam ciuitatem, vel patriam.

De

A De uanis, & inflammatis uerbis partialium superborum.

Cap. 2.

Secundo ex ore eorum procedit fumus. Quid enim per fumum, nisi uana, & instantia uerba fumo superbiae plena? Hic etenim fumus, quasi idem exprimeret, quod supra hyacintus in lorica. Vnde quidam habent pro lorice hyacintinis loricas fumeas: Fumus enim aspicientibus blauium colorem offert vel profert, ex quo apparentia poterit iudicari, confurgensque in altum cito euanescit: quia instantia uerba, quibus partialis se iactat, mirabilia uocamenta suis aduersarijs esse daturum, reuertuntur in fumum: immo saepius sustinet damna, quae alijs minabantur.

De diffamationibus, & blasphemijs, quibus se inuicem vituperant partiales.

Capitulum. 3.

Tertio procedit de ore eorum sulphur, hoc est fatidiae, & abominabiles infamiae, mendacia, suffrationes, detractiones, & cetera, quibus saepe de prodigionibus diffamat, & accusant aduersarios suos. Cumque eos expulerint, & depredati fuerint, seu etiam occiderint, illis titulum Christianitatis imponunt: dicentes, quod expulsi, uel interfecti prodigionem ordinarunt contra eos. O factor sulphureus de talium ore progrediens, quot mentes audientium uenenasti, quantam innocentibus maculam imposuisti, quot denique patrias destruxisti? Haec est lingua tertia, de qua Eccl. 28. dicitur. Lingua tertia multos commouit, & disperdit illos de gente in gentem. Ciuitates muratas diuinitus destruxit, & domos magnatorum effodit: Virtutes populorum concidit, & gentes fortes dissoluit: Lingua tertia mulieres uiritas eiecit, & priuauit illas laboribus suis. Qui respicit illam, non habebit requiem, nec habebit amicum, in quo requiescat.

ARTICVLVS TERTIVS. E

De tribus nocentis, quibus partiales uersaliter pernitiosi sunt.

Tertia partialitas est operis. Ideo merito ut ostendatur, quam sint opere partiales pernitiosi, Ioannes subdit tria nocentia eorum. Primum est cordis, secundum est oris, tertium est operis.

Quibus noceant, & quibus profint corda, & machinationes partialium.

Capitulum. 1.

Rimum uero nocentum est cordis, quo ipsi partiales per peccata diuisionum sibi ipsis, & etiam alijs nociui sunt. Ideo Ioan. subdit. Et ab his tribus plagis occisa est tertia pars hominum. Quasi dicat: Non omnes homines hac peste mortui sunt, sed tantum tertia pars hominum. Sunt enim iusti quidam, qui nunquam fuerunt partiales, & licet, pauci sint, etiam si unus tantum in toto seculo esset: attamen una pars conuenientius dici possit. Sunt etiam penitentes, qui, & si quando fuerunt partiales, uel diuino amore allecti, seu luminosa ratione conuicti, aut diuino timore correpti partialitatibus, alijs que criminibus per penitentiam renunciauerunt. Et hi etiam ab his tribus plagis merito non peribunt. Sola autem tertia pars, i. partiales impenitentes aeternis cruciatibus peribunt, cum finalis impenitentia peccatum sit in spiritum sanctum. Quod, ut dicit Mat. 12. non remittitur in hoc seculo, neque in futuro. Ecce tertia pars hominum occisa est de igne, fumo, & sulphure, quae procedebant ex ore ipsorum. Si autem aliter hanc occisionem secundum alium sensum accipere maluerimus, praetintelligendum nobis erit, quod quantum ad mortem, qua quis peccato moritur, ut iuxta sententiam beati Petri in cano. sua. c. ij. Iustitia uiuat, una pars hominum inuenitur. scilicet iusti, qui iam actu peccatis mortui sunt. Quibus apostolus Col. 3. ait: Mortui enim estis, & uita uestra abscondita est cum Christo in Deo. Est & alia pars. scilicet eorum, qui sic peccato uiuunt, ut morte gehennae in aeternum morituri sunt. Vnde Psal. Mors peccatorum pessima. Tertia pars quoque eorum est, qui, & si peccatis, & partialitatibus uiuant, tamen

tamen

Triples
genus ma-
lorum i cor-
de partiali-
um.

Peccati
superbia.

Peccati
mundanae
Concupis-
centia.

Aspectus
hominis
partialis.

Partiali-
tas scintil-
la ignis
comparatur
& quomodo.

Os blas-
phemij et
detractionis.

A tamen diuina gratia operante peccatis, et partialitatibus morituri sunt. Ideo De⁹ varias tribulationes partialitatum suscitari permittit, vt in talibus vitam, qua malè peccato viuunt, occidat. Hæc igitur est tertia pars hominum, qui licet peccatores sint, nõ tamen in peccato sic obstinati sunt, vt per penitentiã cõfringi nequeãt. Qui quidem tribus plagis occiduntur cum quilibet eorũ vel turpitudinis suæ, vel alienę pudet, et hi moriuntur sulphure: vel vanitatis, & fraudis tædet, & hi moriuntur fumo: vel crudelitatis alienę pœna sic afficit, q̃ peccati delectatio in eis refrigescit, & hi moriuntur igne. Vnde Ezech. 9. i excidio ciuitatis Hierusalem signari iubentur signo thau viri gementes, & dolentes sup abominationib⁹, quæ fiebant in medio eius. Verumetiam quisquis super abominationibus proprijs, vel alienis doluerit: signum diuinę gratiã iam habet, quo non peribit in æternum. Et ideo multæ abominationes iniquitatũ, et aliorum scelerum, diuino iudicio permittente, his nouissimis temporibus emergunt, vt per hoc turpitudine peccatorum, et impiæ crudelitates partium displiceãt, quibus non aliter displicerent. In huius autem mysterium Lu. 13. scriptum est: Arborem fici quidam habebat plantatam in vinea sua, et venit quærens fructum in illa, et non inuenit. Dicit autem ad cultorem vineæ. Ecce anni tres sunt, ex quo veni quærens fructum in ficulnea hac, & non inuenio: Succide ergo illam: Vt quid etiam terram occupat. At ille respondens dicit illi: Domine, dimitte illam, et hoc anno, vsque dum fodiam circa illam, et mittã stercora. Et si quidem fecerit fructum, si autem in futurũ succides illam. Ficulnea autem infructuosa est genus humanum, vel etiam qualibet ciuitas, non timens Deum, operisque boni non ferens fructum, ad quem Deus ordinauerat illam. Tres autem anni gratiarũ, quibus Deus illam infructuosam sustinet, sunt bona exhortatio, beneficiorum dei receptio, et diuini iudicij comminatio. Quartũ autem annum patientiã Dei. Custos vinearũ, qui Christus est, humano generi, & singulis personis, & ciuitatibus, terris, & patrijs. à Domino acquisiuit. Ante enim aduentũ Christi, & eius sacratissimam passionem Deus peccatoribus subitõ inferebat iram, cũ per bella cateruatim ruere faciebat, Pẽtapolim, Sodomam, & Gomorram, et ciuitates consues sulphureo igne subuertit: immo, et totum mundum diluuiõ perdi-

*Deus per
mittit va-
rias par-
tialitatũ
tribulatio-
nes.*

*Ficulnea
infructuo-
sa quid si-
gnificat.*

dit. Christus verõ humanam naturam assu-
mens, & mortem pro ea sufferens, hunc
quartum diuinę patientiã annum ei me-
ruit, vt quamuis abominationes peccato-
rum multiplicaret, Deus tamen peccato-
res in sordibus suis tandiu sufferret, donec
multi peccatorum sordibus saturati præcõ-
fusione suã abominationis à peccati libidi-
ne resilirent, sicut Lu. 10. patet de Magdale-
na. Vel saltem tribulationibus attritũ, di-
uinã correptionis timore peccare non aude-
rent, sicut Lu. 15. de filio prodigo scriptũ
est. Circa vineam autem hanc custos vinearũ
fodit, cum destructiones ciuitatum, sac-
comanos, incendia, pestes, tribulationes,
et duras aduersitates, statuum reuolutio-
nes, & mutationes pro peccatorum emen-
datione immittit. Stercora verõ circa eius
radicem ingerit, cum abominationes pec-
catorum in humano genere multiplicari
permittit, vt saltem nunc peccati abomina-
tione saturatũ respiscat. Et sic hæc ẽ tertia
pars hominum, quæ ab his tribus plagis oc-
cisa est.

*Quibus modis venenosus linguis suis perni-
tiosi sunt homines partiales.*
Cap. 2.

Secundum nocumentum, quod hi par-
tiales inferunt, est, quia nocent ore, & si-
bi, & alijs perniciosi sunt. Vnde Ioan-
nẽs subdit, Potestas equorum in ore ipsorum
est. Ethic diabolus equi tribus modis linguis
nocere solent. scilicet malitijs, blanditijs, & mi-
nis, seu cauillationibus, promissionibus,
& comminationibus. Primõ enim vtuntur
cauillationibus, & verbis malitiosis.
Vnde Psal. linguis suis dolosè agebant. Iõ
in persona deceptorum ab his, ait Psal. Lo-
cuti sunt aduersum me lingua dolosa, & ser-
monibus odij circumdederunt me. Secundõ
vtuntur blanditijs, promissionibus: Loquun-
tur placentiã, promittunt pulchra: sed
sapiens cum propheta, ait: Oleum aut pec-
catoris non impinguet caput meum. Tertio
verõ vtuntur comminationibus, Vnde
Psal. Ecce loquuntur in ore suo, &
gladius in labijs eorum. Loquun-
tur nanque labijs suis falsa
promittendo, & tamẽ
gladium habent
in labijs,
mortem, & cetera mala
comminando.

Quam

A Quantum gladijs nocent furentes & im-
pij partiales. Cap. 3.

Tertium nocumentum, quod infe-
runt partiales, est operis, quia, sci-
licet nocent opere. Vnde Ioan. sub-
dit, Et in caudis eorum. Caudas enim,
quas eis natura tulit: malicia diaboli, quasi
Deum emendans, impie applicauit. Sicut
enim aculeata reptilia confidunt in aculea-
tis caudis, sic etiam isti in gladijs, & con-
iitijs. Quodque gladius eorum in cauda
notatur, sequens littera Ioannis manife-
stat. Vnde subditur. Et caudę eorum simi-
les serpentibus, habentibus capita, & in his
nocent. Sicut enim serpens figurę longę
est, qui in cuspide surgit: sic & gladius
huius figurę extensus acumine suo lædit,
qui capillos uice capitis habens, tanto am-
pliores fiduciam stultis præbet, quanto in-
ter cetera arma peratior est, ut alijs noceat.
Ideo dicitur. Prouer. 22. Arma, & gladij in
uia superbi: custos autem animę suę longẽ
recedit ab ipsis. Licet enim uia presentis
uitę hominum partialium, & superbiorum,
qui flagellum ceterorum à Deo parati, &
traditi sunt, sit in eorum armis & gladijs:
tamen nequaquam nocere possunt his, qui
animas suas bene ab offensione seruant. Ec-
ce quam manifestè, & propriè propheticus
sermo prænunciat ea, quę nostris temporibus
experimento certo nouimus esse com-
pleta. Ecce quod iam palam fecimus, quan-
ti sit periculi spiritualem, corporalem, &
temporalem consentire corde, fateri ore,
& adimplere opere partialitatis impieta-
tes: ut corde, ore, & opere omnia prædi-
cta detestentur, fugiant, & abominentur,
qui naturali præditi sensu sunt: tranquilla
charitate, & fraterna dilectione omnes nos
& tota ciuitas, immo omnes de patria
occurrant inuicem in amplexum amo-
ris, & osculum pacis, Hoc præ-
stãte amorosissimo Iesu Xpo,
Qui cum patre, & spi-
ritu sancto inhabi-
tat unitorũ,
& paci-
ficorum corda hic per gratiam,
& in futuro per gloriam,
per infinita sæcula sæcu-
lorum: Amen.

*Partiali-
tas quasi
gladius a-
cuius.*

F E R I A S E C V N D A

Post tertiam Domin. In Quadrag.

De sacra confessione & fructibus eius.

Sermo XXVII.

Lausum est caelum annis tribus.
Lu. 4. & in Euangelio hodierno.
Nec mirum, si deficit charitas in
mẽte christianorũ, cũ ipsi largito-
ri charitatis, qui est Christus Dominus, mul-
titudinem peccatorum obicem ponant, &
in cordibus obstinati impenitenter uiuant,
vt meritõ dicamus, Clausum est caelum, ut
supra, id est cœlestis influentia gratiarum,
annis tribus: quia repugnantibus culpis, nõ
datur hominibus gratia contritionis, nec
gratia confessionis, nec gratia satisfactio-
nis, ac penitentię salutaris. Obstat igitur
cœli apertioni & diuinę influentię gratia-
rum ipsa mala uoluntas: & propositum
mundanę ac uitiosę uitę, quæ qui à se abie-
cerit, meritõ poterit dicere cum propheta,
Misit de summo, & accepit me, & assump-
psit me de aquis multis. Ait enim, Misit de
summo, scilicet gratias antedictas, iuxta il-
lud Iac. id est Omne datum optimum, &
omne donum perfectam, desursum est, de-
scendens à patre luminum. Et accepit me,
scilicet ad penitentiam salutarem. Sicut O-
see: 11. de talibus dicitur, Ego quasi nutri-
tus Efraim portabam eos in brachijs me-
is. Et assumpsit me, id est extraxit me, per
penitentiam ueram: de aquis multis, id est
de multitudine peccatorum. Vnde Gene-
49. mysticè dicitur Ruben. Effusus es sicut
aqua, non crescas, id est non perseueras in
culpīs. Porro cum propheta ait, misit de
summo, notat gratiam præuenientem: cum
addit, & accepit me: indicat gratiã cõsequẽ-
tem. Cũ uerõ subdit, et assumpsit me de ag-
multis: notat gratiã subsequẽtẽ. Quę quãdẽ
gratiã aperto cœlo, quã prius clausum erat, à
Deo misericorditer datur in penitentia ue-
ra. i. in cõtritione, cõfessione, & satisfactio-
ne. Dimissis igitur ad pns, quę dici pnt de cõtri-
tione, & satisfactio: hic de cõfessione ali-
qua perstringamus. Pro qua assumere possu-
mus ppheticũ uerbũ in psal. 31. Dixi, cõfite-
bor aduersũ me iniustitiã meã Dño, &c. Et
põt esse aliud thema in pnti. In quibus sacra-
tissimis uerbis tria mysteria de uera cõfes-
sione manifestantur. Primum dicitur con-
fessionis auctoritas: quia dicit, Dixi domi-
no. Secũdũ confessionis necessitas: quia dicit,

Psal.

Psal.

H.

Psal. 31.

A confitebor aduersum me iniustiam meam. Tertium, confessionis utilitas: quia subdit, Et tu remisisti impietatem peccati mei.

ARTICVLVS PRIMVS.

Quid est confessio, & unde sacramentalis confessio auctoritatem, & originem sumpsit.

B **R**imum mysterium est de confessionis auctoritate. Ideo dicit Psalm. Dixi Domino, idest Deo. Pro quo mysterio declarando tria ad presens de confessione consideremus. Primo eius quidditatem, secundo eius dignitatem, tertio eius potestatem.

Quid est confessio secundum definitionem, & de triplici varia confessione. Cap. I.

C **P**rimo consideremus confessionis quidditatem. Secundum enim Aug. Confessio est, per quam morbus latens sub spe venie aperitur. Pro cuius noticia aduertendum est, qd triplex confessio distingui potest. Quarum prima fit in foro conscientie, secunda in foro iustitie, tertia in foro penitentie. Prima vero confessio fit in foro conscientie, quam omnis homo rationalis, vel actu, vel habitu facere tenetur. Hec autem confessio est Deo omnia appropriare bona, & sibi omnia mala, dicendo: Non nobis Domine, no nobis &c. Et illud Psal. Deus meus annunciaui tibi vitam meam. Hec autem confessio pertinet ad virtutem patrie, & opponitur blasphemie, qua sibi appropriat bona, Deo autem mala. Vnde in Psal. Fructum eorum de terra perdes, & semen eorum a filiis hominum: quoniam declinauerunt in te mala. Hanc confessionem fecerunt Angeli. Apoc. 7. cum dixerunt. Benedictio, & claritas, & sapientia, & gratiarum actio, honor, virtus, & fortitudo Deo nostro in secula seculorum, Amen. Talis confessio figurata fuit in ligno vite: sed econtra blasphemiam in ligno scientie boni, & mali. In huius mysterio dicitur, Gene. 2. Adae, De omni ligno

De confessione vide Gab. li. 4. di. 17. ar. 1. q. 9.

Prima confessio in foro conscientie.

In quo fuit figurata confessio.

paradyfi comede, idest recognosce a me omnia bona: de ligno autem scientie boni, & mali, idest de predicta blasphemiam, ne comedas: quocumq; enim die comederis, morte morieris. Sed Eva suggestione serpentis de vetito pomo comedens, & viro suo porrigens, mortem introduxit in orbem terrarum. Et Gene. 3. post culpam cum vocasset Dominus Adam, & Euam ad confessionem: non solum confessi non sunt, sed etiam multiplici blasphemiam grauius ceciderunt: ideo amplius pro blasphemiam quam pro inobedientia de terrestri paradiso eiectioni sunt. Hanc autem confessionem faciebant Sancti veteris testamenti. Vnde Psal. Confitemini Domino, quoniam bonus &c. De hac confessione no intelligit Aug. quia in ea peccatum non aperiebatur, quia semper coram Deo apertum est. Secunda confessio fit in foro iustitie, scilicet cum peccator a iudice examinatur. Et talis confessio differt a sacramentali confessione. Nam in mundana curia, qui forefactum suum confitetur, pro conuicto habetur. 1. q. 5. presbyter, & subito condemnatur. Sed in hac curia Dei contrarium fit. Nam qui forfe factum suum confitetur, totaliter liberatur. Ideo de foro iustitie non intelligit Aug. quia licet ibidem peccatum manifestetur, non tamen sub spe venie aperitur. Tertia confessio fit in foro penitentie, scilicet coram vicario Christi. Et de hac loquitur Aug. quia in ea morbus latens sub spe venie aperitur.

Psalmus.

Secunda confessio in foro iustitie.

Tertia in foro penitentie.

De triplici origine sacre confessionis. Cap. 2.

S **E**cundo consideremus confessionis dignitatem, idest a quo originem sumpsit. Circa quod notandum est, qd confessio a triplici auctoritate originem sumpsit. Primo auctoritate euangelica, secundo auctoritate apostolica, tertio auctoritate ecclesiastica. Primo vero auctoritate euangelica. Circa quod aduertendum, secundum Alex. de Ales, qd duo respiciunt confessionem: vnum materiale, aliud formale. Primum est materiale, scilicet detectio culpe: hoc non lucide, sed insinuatue Dominus ordinauit, Matth. 3. Penitentiam agite. Per quod intelligitur digna satisfactio pro peccatis, qua fieri debet arbitrio sacerdotis, ad quod necessario requiritur confessio, sicut in fra patebit.

Dignitas confessionis, unde duo respiciunt confessionem sacramentalem.

Formale in confessione sacre sacramentali.

A **T**ebit. Secundum est formale, & principale, scilicet absolutio, & potestas absoluendi, & quantum ad hoc instituta fuit in collatione potestatis clauium, penes quam residet virtus ipsius sacramenti formaliter. Proinde post resurrectionem Dominus in discipulos suos insufflauit, dicens. Accipite Spiritum sanctum in vobis, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt. Sicut dicitur Ioan. 20. & Mat. 18. iterum ait, Amen dico vobis, quocumque ligaueritis super terram. Hoc non, secundum Alex. de Ales, cum autem ait, Quocumque ligaueritis, idest, non absoluertis. Hoc autem pertinet ad preceptum negatiuum, secundum Landulphum in. 4. dist. 17. Ex quo patet, qd hac auctoritas, & potestas remittendi peccata apostolis data est, & in eis omnibus presbyteris. Sed certum est, qd non principaliter, quia est hoc proprium Dei: ergo ministerialiter, & arbitrariè: sed manifestum est, qd non possunt arbitrari in ignota causa, ergo manifestanda est eis causa, in qua debent arbitrari. Hec autem manifestatio est confessio, ergo ex hac collatione potestatis arbitrariè facta presbyteris, obligantur peccatores ad accusandum se eis, tanquam arbitris, quod est confiteri. Quod autem ad hoc teneantur, sic declaratur. Quicumque amisit primam gratiam, tenetur ex necessitate duplicis precepti, quantum in se est, illam recuperare. Primum est preceptum scripturae Domini, dicentis, Matth. 22. Diliges Dominum Deum tuum, &c. Secundum naturae, qua cuilibet precepit diligere seipsum. Sed iste peccator mortali peccato gratiam primam amisit, & potest eam recuperare ab hoc arbitrio suscipienda sacramentum penitentiae, sicut dictum est, Ioan. 20. Quorum remiseritis, vt supra. Et sic concluditur ex his tribus necessitas precepti confessionis, quasi ex tribus quodammodo legibus scripturae, naturae, & gratiae. Si autem dicatur, qd per hoc non probatur qd hac via sit precepta ad recuperandum primam gratiam. Arguitur qd sic, sicut patet Mat. 3. Penitentiam agite. Amplius. Quilibet tenetur recuperare gratiam per viam faciliorem, & certior, alias videtur contemnere propriam salutem: sed hac via est certior, & facilior, scilicet recuperandi per sacramenta penitentiae: quia hic non requiritur aliud, nisi quod homo non ponat obicem gratiae, quod est multo minus, quam attritionem habere, qua per modum

Preceptum scripturae.

Secundum preceptum naturae.

D

meriti de congruo sufficiat ad iustificacionem: potest tamen aliquis esse certior, qd non ponat obicem scilicet actualiter peccando, quam quod habeat talem attritionem: igitur quilibet tenetur ad hanc viam.

Quare confessio fit vocaliter.

F **I**t autem vocalis confessio instituta tempore gratiae propter tria, secundum Alexandrum de Ales. Primo propter suauitatem regis, secundo propter bonitatem legis, tertio propter utilitatem peccatoris. Primo propter suauitatem regis Christi, scilicet, qui sic prouidit homini infirmanti, praestando sibi fiduciam reuelandi mala sua, & confidentiam plenam de illorum remissione. Fiducialius enim reuelat aliquis facta sua familiari suo, quam alteri, & magis confidit de eius subuentione. Vnde Hugo: Propter hoc Deus factus est homo, vt se confabulando homini proximum, ac familiarem exhiberet: & in vna eademque persona, & suum genus homo inueniret, cui infirmitatem suam reuelaret fiducialiter: & supra hominem Deum credens de accepta ab illo remissione peccatorum suorum non diffideret. Deinde vt dispensationis gratia largius multiplicaretur: Deus homo homines, qui puri erant, participes fecit potestatis suae, vt officium suum implerent, poenitentium confessionem suscipiendo, & potestatem eius exercebant poenitentibus, & confitentibus peccata remittendo: Accipite, inquit, Spiritum sanctum, Ioan. 20. Hec Hugo. Secundo propter bonitatem legis, scilicet gratiae, qua ad similitudinem legislatoris, idest Christi, ostendebat humilitatem exercendam cum subditis legis, iuxta illud Mat. 11. Discite a me, quia mitis sum, & humilis corde. Maior autem humilitas est confiteri homini quam Deo. Vnde Hugo. Plus facit, qui seruo humiliatur propter Dominum, quam qui ipsi Domino humiliatur propter Dominum. Tertio propter utilitatem peccatoris, quia multiplex fructus, idest duodecim saltem, ex vocali confessione sequuntur, sicut infra patebit. Secundo instituta est confessio auctoritate apostolica. Licet enim confessio fit de iure diuino, vt dictum est ad huc: ad illius declarationem, & robur est dicendum, secundum Sco. in. 4. dist. 17. quod est de iure diuino promulgata per Christum Apostolis, & per Apostolos

Confessio vocalis fuit instituta pro gratia tripliciter ratione.

Suauitas legis.

Bonitas legis.

Utilitas peccatoris

Instituta est confessio auctoritate Apostolica.

A stolos ecclesie primitiue sine omni scriptura, sed consuetudine longa generali, & per Apostolos per vniuersum orbem ore proprio diuulgata, & approbata. Nec solum hoc, sed & multa alia tenet ecclesia per illos promulgata, extra de cele. mis. cum Matthe. Et Ioan. vlt. Multa quidem alia signa fecit Iesus in conspectu discipulorum suorum, que non sunt scripta in libro hoc. Propter hoc verbum Sco. ait, Quod multa tenet Ecclesia ore tenus sibi per Apostolos promulgata, sine aliqua scriptura. Si quis autem dicat, quod Iac. 5. dicitur, Confitemini alterutrum peccata vestra, & ibi sacramentalem confessionem promulgauit, secundum Sco. in. 4. dist. 17. non bene aduertit, quod ibidem non dicit magis confitendum esse presbytero quam alteri. Vnde per illum non intellexit sacramentalem confessionem promulgare, sed vt simus in simul humiles apud proximos, nos peccatores accusando persuadere. Sicut etiam his temporibus inter deuotos religiosos, & maxime in eorum capitulis obseruatur. Vnde secundum Bonauent. in 4. di. 17. Tale est opus virtutis, directe hypocrisis se opponens, in quo homo seipsum accusat, ne alius quasi appareat. Vel etiam aperit mala sua ad morbi inuestigandam curationem. Et hoc modo confessio cuiuslibet potest fieri, qui adiuuare potest orando, vel instruendo, de quo ille potest erubescere, vel humiliari. Et ille exemplo humiliationis meliorari, non peccatorum cognitione deteriorari. Vnde Bernar. super Cant. Vir perfectus tantum est ueritatis amator, quod uellet omnes noscere sua mala: dum tamen eis non esset occasio mali, sed boni. Tertio uero instituta est confessio auctoritate Ecclesiastica. Nam frigescente inter christicolos charitate & fide, multi confessionem, & communionem diutius differabant. Ideo Innocentius 3. de pen. & re. cap. omnis utriusque sexus, statuit, quod omnes Christi fideles, qui perueniant ad annos discretionis, teneantur saltem semel in anno confiteri omnia peccata sua, & accipere sanctum sacramentum: & qui hoc non seruauerit, carere deberet uiuens Ecclesie ingressu, & in morte Ecclesiastica sepultura. Ex dictis patet, quod quilibet habens usum rationis, & cognoscens peccatum suum, & iustum & iniustum circa legem Dei, secundum Sco. cuiuscunque status sit, semel in anno confiteri tenetur. Nam secundum glo. in. cap. omnis. Anni discretionis sunt in puero, dum

doli capax est. Et huiusmodi signum est, quando interrogatus dat ordinatas responseones circa iustum, & iniustum diuine legis.

De sacerdotis & clauium potestate, sub triplici questione discutienda. Cap. 3.

Tertio consideremus confessoris potestatem. Circa hoc autem considerantur tria. *Prima questio discutienda.* Primo queritur, quid dimittat sacerdos homini penitenti, cum per solam cordis contritionem ante confessionem criminis crimina deleantur? Vbi sunt clauis Ecclesie, quas Dominus contulit Petro, & successoribus suis? Quomodo enim liget sacerdos penitentem, palam est. A quo autem eum absoluat, non claret. Ante confessionem uero Deus maculam culpe per cordis contritionem cum proposito confitendi terfit, & debitum eterne mortis relaxauit. Qui enim contendunt Deum maculam, & contagium peccati dimittere ante confessionem, sacerdotem uero in confessione debitum eterne mortis relaxare, audiendi non sunt. Sed potius ipse Deus merito sanguinis Christi ab utroque absoluto penitentem. Mundat enim a criminali, & statim charitatem, qui fuerat peccato habet. quare statim dignus eterna gloria iudicandus est. Sanè ad predictam questionem dicitur secundum quosdam, quod sacerdos peccata dimittit, sicut sacerdos baptizare equidem dicitur, cum solus Deus baptizandi atque peccata purgandi propter Christi meritum habeat potestatem. aliter enim remittit peccata ipse Deus, aliter sacerdos. Deus enim remittit peccatum, cum ad mortem non imputatur: sacerdos uero, cum dimissum est peccatum per auctoritatem, idest per Christi meritum ostendit, & indicat qui etiam sub eodem sensu soluere dicitur, idest solum ostendere, sicut & ligare dicitur, cum ligatum ostendit. Hec est enim clauium sacerdotalium potestas, ligandos, vel soluendos discernere, ac deinde soluere vel ligare merito Iesu Christi. Hæ clauis non corporales, sed spirituales duæ sunt, secundum quosdam antiquos, scilicet discernendi scientia, qua quidem plurimi sacerdotes confessores carent. Ideo eorum confessio, & absolutio nulla est: sed qui talibus confiteatur, tenetur illa peccata perito

E **F** **G** **H** **I**

Confessio instrumentum auctoritate Ecclesiastica.

Prima questio obseruacione digna.

Solutio ad questionem propositam.

Clauis Ecclesie non corporales sed spirituales sunt.

A confessori iterum confiteri. Alia clauis est potentia, & auctoritas ipsa ligandi, & soluendi, quam generaliter habent omnes sacerdotes tam boni, quam mali, quam tamen mali sacerdotes exercent illicitè, & indignè. Tamen per omnes sacerdotes tam dignos quam indignos dignè poscentibus Deus gratiam suæ benedictionis infundit, & meritum passionis Christi distribuit. Illud uero, quod ait Dominus: Malach. 2. de malis sacerdotibus loquens. Maledicam benedictionibus uestris: de hæreticis, & manifestè præcisissis intelligi debet.

Clauis ecclesie non corporales, sed spirituales sunt.

Secunda questio.

Secundo autem particularius potest queri, quæ sunt istæ clauis, quæ in Ecclesia sacerdotibus collatæ sunt. Dicendum, quod sicut clauis materialis amouet obstaculum introeundi in domum per ipsum ostium: sic potestas, quæ ecclesie sacerdotibus data est à Christo per communicationem meriti eius, amouet obstaculum introeundi in gloriam paradisi, & hoc per fidem Christi, & sacramenta sua. Obstaculum quidem peccatum est. Cum igitur Mat. 18. & Ioan. 20. Christus ministris Ecclesie hæc potestatem tradidisse legatur, sicut in precedenti cap. dictum est: patet, quod Ecclesia habet clauis aperiendi, & introducendi in regnum celorum. Ideo istæ clauis nihil aliud sunt quam potestas, & iurisdictio à Christo Ecclesie tradita, seu eius principalibus ministris, qui sacerdotes sunt, scilicet, ut communicent meritum suum in inferioribus, & hoc per sacramenta ab ipso præordinata. Quemadmodum enim aliquis Dominus tradidit ministris suis post se dispensationem suæ domus atque eorum, quæ committit dispensationi ipsorum, tradit eis clauis: & hoc in signum, quod potestatem habent dispensandi illa: Sic spiritualiter potestas ministerialis Apostolis data est à Christo in persona Ecclesie pro se, & suis successoribus, ut usque ad finem sæculi meritum Christi dispensare debeant per sacramenta, & uenientibus ad fidem Christi, aut existentibus in ea, aperire regnum celorum: non autem claudere clauis ista ponendo obstaculum culpe, sed claudere dicitur, quando propter subiecti repugnantiam, & indispositionem obstaculum non amouet: aut etiam propter propriam culpam se homo excludit, & separat exterius à communione

Secunda questio. Solutio.

Simile.

sacramentorum, scilicet cum se seperauerit à merito Christi, & ab accidentali participatione illius.

Tertia quoque questio.

Tertio queritur, an Ecclesia habeat unam, vel plures clauis? Dicendum, quod una est generalis potestas, & per consequens tantum una clauis saltem circa administrationem illorum, quæ spectant ad conscientie forum, circa Christi meritum dispensandum. Una enim auctoritate sacerdotali potest sacerdos admittere, vel non admittere ad participandum meritum Iesu Christi, & admissos ministerialiter conseruare per applicationem meriti Christi factam in sacramentis, & ea, quæ subsunt facultati suæ in foro conscientie congruè dispensare. Quia uero ad hæc dispensatione debite faciendâ cõcurrit potestas discernendi circa merita, vel demerita, quæ sacerdos tanquam spiritualis iudex discutere, ac discernere potest, ac varia merita, vel demerita, aduertere, & ponderare, ut aduertendo, & discernendo sciat, cui, & qualiter habeat Christi meritum dispensare. Ideo ponitur clauis scientie ad discernendum: & clauis auctoritatis, vel potentie, ad exequendum, seu sententiandum: quæ proprie ad ligandum, & soluendum potentia est. Hæ uero secundum rei ueritatem non sunt duæ potestates, vel clauis, secundum se, & in comparatione ad subiectum, sed una plena auctoritas, & potestas ad duos actus, uel officia ordinata, scilicet ad discernendum, & ad ligandum, atque soluendum in conscientie foro. Horum actuum unus est principalis, scilicet ultimus, qui est soluere & ligare: alter uero preparatiuus ad ipsum. Quod autem non sunt duæ potestates, patet multiplici ratione. Primo, quia una potestas sacerdotalis includit utrumque. Non enim quando ordinantur, conferuntur sacerdoti potestates diuersæ. Secundo, quia actus discernendi non est actus ultimus, & propter se intentus: sicut est actus potestatis, uel clauis, sed solum propter alium. Tertio, quia discernere non est proprie aperire, uel claudere, qui sunt veri actus clauis. Quarto, quia licet in humanis quandoquædetur potestas solû ad discernendum, & inquirendum: tamen hoc non fit in foro

Tertia questio. Solutio.

De duplici clauis scientie, & potestatis uide D. Bon. li. 4. d. 18. q. 2. & similia Anton. 1. 2. Mag. in 4. d. 18.

Quod una est potestas.

Actus discernendi non est actus ultimus. Discernere requiritur.

A conscientia, quo ad diuina. Vnde vna sine altera non est possibilis in diuinis. Nulli em datur potestas aperiendi, vel absoluendi se cundum Deum, nisi cum aduertentia, & discretionem. Nec discussio circa conscientiarum secreta, nisi absoluendi habeat potestatem: dicuntur igitur a Christo pluraliter clares, propter varios actus, & officia huiusmodi potestatis, & non propter potestates diuersas in foro conscientia.

ARTICVLVS SECVNDVS.

De necessitate confessionis.

B *Fsal. 31* Secundo consideremus confessionis necessitatem. Vnde Psal. ait: Confitebor aduersum me iniustitiam meam Domino. Quod quidem facere semel in anno necessarium est ad salutem, vt supra patuit in cap. omnis vtriusq; sexus, vbi diligenter illud cap. declarandum est. Circa tamen confessionis necessitatem triplicem necessitatem consideremus. Prima, q non est retardanda: secunda, quando est retardanda, tertia est, quomodo est honestanda.

Triplex opinio quando liceat retardare confessionem. Cap. I.

C *Nō est retardanda confessio peccatorū quia periculum est in morte.* Prima necessitas consideranda est, q confessio non est retardanda. Nam tanta est obligationis, sicut in Sco. in 4. q etiam non propones abstinere a mortali culpa, confiteri tenetur semel in anno, & est ei penitentia iniungenda, tamen absolui non debet: sed, vt abstineat, admonendus est, extra de pe. & re. q quidam. Circa hoc autem queritur, nunquid statim quis tenetur confiteri de mortali? Dicendum, secundum Sco. q in pluribus casibus tenetur homo, si est in mortali, statim confiteri. Primo, quando est in articulo mortis: quando imminet iudicium damnationis, vel saluationis, debet homo se preparare ad misericordiam. Secundo, quando cūq; homo se exponit periculo mortis, seu actui periculoso: sicut bello, naufragio, & consimilibus. Tertio, quando vult communicare: quia sicut ipse dicit in 9. di. in 4. Hō, qui debet Eucharistiam sumere, dispositus esse debet. Et ad idē facit extra de pe. & re. cap. omnis vtriusq; sexus, præallegatis. Quarto, quotiescūq; aliquis ministrare debet sacramentum aliquod: nam peccaret mortaliter sacramētis se immiscendo

Questio. In qb. ca. sub. statim confiteri de peccatum.

D sine confessione. Quinto, quotiescūq; facit aliquem actum solemnem in ecclesia Dei, puta lecturus Euangelium Christi solē niter: quia præco Christi, immundus esse non debet. Sexto, si habet copiam confessionum, & sperat vniuersaliter, q postea, qui posset absoluere de talibus casibus non habebit copiam. Hęc, secundum Sco. & Lardulphum. Vbi autem prædicti casus non occurrunt, maximē in secularibus, non tenentur confiteri statim, sed sufficit, q semel confiteantur in anno, quando melius apparebit. Nec tamen remouet propter hoc, quin posset aliquis veraciter conteri: quia contritio potest esse vera, & erat antequam cōfessio a Christo institueretur: ergo, & modo potest esse sine confessione, licet confessio sit signum contritionis. Septimo alij dicunt, q præter antedictos casus statim tenentur confiteri, quibus conscientia dicitur, q pluries confiteri debent. Octauo alij addunt, q etiam ad hoc tenentur religiosi: quia habita copia confessoris, & impedimento sublato: si nō cōstentur, remanent in peccato, quantumcūq; conterantur. Quia peccatum non tollitur per attritionē, nisi confessio subsequatur. aliter aut non, est contritus, sed attritus: & attritio non, nisi per confessionē, & absolutionem fit contritio. Si enim verē esset contritus, statim confiteretur peccatum suū, ergo, &c. Præterea, si alicui debet dimitti commissæ culpa: oportet, q habeat confessionē in facto, vel in desiderio, & in voluntate. Sed talis nullum impedimentum habens, & copiam confessoris: nullo modo contritionē habet, nisi confiteatur: ergo &c. Prima opinio communior est, secunda multum probabilis esse videtur, & hoc quo ad religiosos, cum totum tempus huius vitæ sit eis penitentia tempus. Secunda opinio. Henricus de Gandauo in quotlibeto suo, distinguit circa ea, quæ prædicta sunt dicens: Penitens habens copiam sacerdotis, si instat ei tempus, in quo sibi posset præcludi confitendi actus, sicut si ingressurus est mare, aut crudele bellum, vel aliquid huiusmodi: tunc statim confiteri tenetur. Si etiam non instat: tunc etiam distinguendum est, quia aut expectat tempus amplius opportunū, & hoc licite potest: non tamen debet transgredi tempus ab ecclesia institutū, vt supra patuit in cap. omnis. Si autem non expectat tempus amplius opportunū, & melius est modō, quā post: ex quo habet maiore, vel æqualem opportunitatem; expectare nō potest

Diligenter obserua.

G

Opinio

Henrici Gandauensis.

H

A potest, quin contemnat maius bonum, q non est absque mortali culpa, & ideo tenetur statim confiteri in tali casu. Hęc ille.

De eadem questione tertia opinio, scilicet quod confessio differenda non est propter duodecim rationes.

D *Cōtra non nullos fabulantes. Et adducuntur pulcherrime rationes.* Icut autem quidam, q quilibet tenetur semper esse sine mortali culpa: ergo, qui cecidit in mortali ad sufficientem contritionem, quæsecum habeat propositum confitendi, obligatus est: aliter absq; mortali esse non potest. Propositum autem confitendi necesse est, q sit pro loco, & tempore opportuno. Tunc verō largius locus, & tempus est oportuno, quando talis preparatio est omnium illorum, quæ ad hoc rationabiliter exiguntur, quod illa aptiorem non expectat, aliter non est propositum verum, nec vera confessio habet in voto, & per consequens nec iustificatio ipsa: quæ quidem veraciter non habetur, nisi per confessionem habitam actu, vel voto. Ex quo patet ex hac obligatione, qua quilibet tenetur esse sine culpa mortali, in quā iam lapsus est: tenetur statim post peccatum de illo conteri cum proposito confitendi. Insuper obligatione alia, præter illam ad hoc obligatur dominica die, vel saltem semel in hebdomada: quia per præceptum de celebrando, tunc tenetur ad se redire, & ad conscientiam propriam perscrutandam, atque vacare ab extrinsecis distractionibus seruitutis. Ad actuale verō confessionem qui libet obligatur, qui cecidit in mortali, secū dum Bonauen. in 4. dist. 17. quando habet promptitudinem tam confessoris discreti, quā temporis, ac loci: quā etiam aliorum, quæ ad hoc meritō exiguntur. Nec expectare potest; vt quidam leuiter fabulantur vsque. Quadagesimam, vel vsq; ad periculum mortis absque periculo animæ suæ: & maximē quādo tantam habet opportunitatem, ac omnium preparationem, quæ ad hoc meritō exiguntur, quod illa non expectat maiorem. Quod potest probari multiplici ratione. Primo, quia aliter verē nō est contritus, nisi quando omnis opportunitas exequatur actum eorum, quæ ad iustificationem exiguntur, inter quæ confessio principalior est. Secundo, si veraciter in voto confessionem haberet, quando plena opportunitas adest, suum propositum ostenderet p effectū, sicut dicitur de ceteris præceptis af-

Cōtra non nullos fabulantes. Et adducuntur pulcherrime rationes.

E firmatiuis. Tertio, quia scienter exponit se periculo nunquā amplius confitendi, ex quo habet omnem opportunitatē, & venit ad actum: sic quoq; dimittere poterit, quando iterum se offerret, & sic in posterū proterelabit, aut possibile erit, quod nunq talis oportunitas ei occurreret. Quarto, quia cōtemnit extunc sacramentalem confessionē actualem, atq; omnē illam opportunitatē sibi a Domino paratam. Contemptus verō talis esse non potest sine graui culpa, cum cōfessio sit sacramētum necessitatis. Quinto, quia ex diuino præcepto, atq; Christi ordinatione, ac ex firmo statuto, sicut supra statutum est, ad confessionem tenetur, qui cecidit in mortali actuale. Aliter, & Papa, & ecclesia posset absoluere a mortali, absq; confessione aliquem, qui confiteri posset, nec non, & statuere, quod nullus vnquam confiteri obligaretur: quod dicere, valde erroneū est. Demū quidem præceptū affirmatiuum obligat pro loco, & tempore opportuno, atq; ex tunc homo in transgressionem cadit, nisi impleat illud. Sexto, quia nulla ratio est, quare ex tūc debeat expectare, ex quo maiore oportunitatem nō expectat. igitur hoc facit ex sola leuitate, aut cōtemptu: quæ quidem nō est sine graui culpa. Septimo, quia si sic inconfessus huiusmodi moriatur: quod vtiq; contingere potest, nulla excusatio sibi patet, immō de manifesto cōtemptu, & negligentia iuste poterit reprehendi. Octauo, quia cum sacramenta, vel penitentia solum sit remedium contra mortale actuale, cuius pars principalis, & formalis est cōfessio ordinata ad absolutionē, si plena opportunitas cōfitendi adsit: patet quod talis contemnit remedium suæ salutis & penitentia sacramentum, quod est sacramentum necessitatis, ac per hoc mortalem culpam incurrit. Nond, quia cui libet certum est, quod confessio principalis pars est sacramenti penitentia, nō equidem certum est, quod posset ex tunc amplius prote- lari, ex quo se offert oportunitas plena. Igitur talis saltem animæ suæ periculoso dubio se exponit. Decimo, quia præter ecclesie ordinationem, quæ sanctiuit, quod semel in anno quilibet confiteatur, confiteri tenetur, qui habet mortalem culpam: nec quidē hoc potest ecclesia mutare, sicut ex præcedēti satis patet dicto. Igitur quanuis Papa, vel ecclesia sic statuerit: nihilominus non absoluitur talis, quin aliter teneatur, sicut tenetur exire de culpa. Vndecimo, quia frequenter timetur a formidolosis pericu- lum

H Variæ rōnes, quæ p possū cōcluduntur.

A lum mortis, quando non est timendum : & ab animosis non timetur, quando verè timè dum est. Igitur primus obligatur, vbi nulum est periculum, secundus, vbi verè periculum est, non remanet obligatus, si confessio tardari licitè potest, donec imineat periculum mortis. Duodecimò, quia mors subitò, & insperatò frequenter euenire contingit, vel casualiter interficitur homo. Igitur talis in mortali culpa absque penitentia morietur: quia se non lauit per penitentia sacramentum: ergo damnatus erit: quia secundum istos, non tenetur propriam culpam recognoscere, nec de ipsa conteri, donec imineat periculum mortis. Præterea notandum est, quòd Ecclesia non statuit omnes semel in anno debere cõfiteri communiter, quia ex hoc obligatio prima, quæ erat ex vi sacramenti ad confitendum, quando adest opportunitas vera, licitè potest vsq; ad tempus illud tardari: sed illa obligatione priori in suo robore permanente adiunxit præceptum illud, quod habetur extra de p. & remis. cap. omnis. Non vtique ad aliquod relaxandum, sed verè ad restringendum, vt nullus ex negligentia, aut contemptu possit vterius retardare absque ecclesiastica præcepti transgressione. Insuper est notandum, quòd talis hanc opportunitatè captare debet, & ad hanc pro viribus fideliter laborare: aliàs salutem animæ suæ contemnit, & parupendit. Ea si quidem habita dilatio parua, quæ non prouenit ex contemptu, non causaret mortalem culpam. Sed quando notabilis est in notabilem negligentiam vergens, aut in contemptu sacramentalis confessionis: tunc quidè mortale est: ergo non tenetur statim, & vnuer saliter post mortale ad actualem confessionem, quamuis sanius atque vtilius, ac salubrius consilium sit, subitò confiteri. immo expectare potest opportunitatem rationabilem, ac sibi magis vtilem, & necessariam confessoris discreti, seu loci, vel temporis magis conuenientis, & cõsimilium: dum tamen hoc faciat non ex negligentia aut contemptu, sed ex vera intentione animæ suæ salubrius prouidendi.

B Statutum Ecclesiæ quò intellegendum.

Quòd etiam, qui est in culpa veniali, ex præcepto ecclesiæ semel in anno confiteri tenetur propter octo rones.

Sed numquid, qui absque mortali culpa se sentit, tenetur ad hoc Ecclesiæ præceptum? Dicendum, q; sic multiplici ratione. Primò, quia sicut dicitur Eccl. 9. Nescit homo, an dignus sit odio, vel amore, id est, an sit absque mortali peccato, sicut etiam nec certus est, an sit in charitate. Præterea prædictum Ecclesiæ præceptum extendit se ad quoscũq;: nec iudicio meo sufficit, quemadmodum quidam dicunt, quòd sapientes, qui non habent conscientiam de mortali, sufficienter satisfaciunt Ecclesiæ præcepto solum, quòd præsentem se sacerdoti, dicentes se examinasse suam conscientiam, atque in ea mortalem culpam non reperisse. Secundò, quia præceptum non implet, cum talis non confiteatur, vt verba expressè sonant. Tertid, quia nimis videtur præsumere de seipso, si infra totum annum non reperit se in dubio mortalis culpæ, & maximè homo secularis. Quartò, quia talis nõ videtur pensare offensam Dei, vt decet: nec vitam suam verè examinasse. Nã quãto quisq; sanctior è, tãto è timorosiore de propria culpa, & vita. Quintò, quia sapiens non videtur, si ad cautelam non purgat se de vita sua totius anni, sicut potest per illud remedium, per quod summè purgare se potest. Sextò addi potest, secundum Bonauen. in 4. dist. 17. vbi dicit, q; qui de aliquo peccato suo dubitat, an sit veniale, aut mortale, si non pœnitet, sicut de mortali, discrimini se exponit. Proinde de illo confiteri debet, sicut in conscientia sua iacet: & iudicio sacerdotis reliquere, an sit mortale, vel veniale. Septimò, quia licet plura alia remedia ad delendum venialia possumus cõtinuè frequentare, ac per hoc non sit de necessitate salutis illa confiteri: tamen ad ipsa purganda nullum efficacius reperiretur. Octauò, quia maior humilitatio sui fit per confessionem, quàm per quæcunque alia remedia venialium peccatorũ, ac per sequens maior eorundem purgatio.

Etia qui sentit se absq; mortali culpa obligatur ad confessionem sacramentalem.

In quibus confessio iteranda est. Cap. 2.

Secunda necessitas consideranda est, quãdo, & in quibus casibus confessio est iteranda. Circa hoc quæri potest, si in aliquo casu necesse sit reiterare confessionem.

A nem. Ad hoc dicendum, secundum Bonauen. in 4. dist. 17. super literam, circa finem. Quattuor sunt casus principales, in quibus oportet reiterare confessionem: & in his omnes Doctores concordant. Primus casus est propter impotentiam, scilicet, quando sacerdos non potuit absoluerè. Quod potest contingere 12. modis. Primò propter enormitatem sceleris, propter quam oportet peccatorem ad superiorem remitti, qui confessionè remissi audire debet atq; absoluerè, nisi fortè malit alteri cõmittere confessori. Secundò propter defectum, vt cum quis recipit beneficiũ à publicè excõcato, vel suspeso ab administratione, vel officio: vel quia pñatus fuit patrono publicè excõcato. Tertid propter defectũ ætatis: quia si collatum est beneficium cũ cura ei, qui non attingit vicesimũ quintũ annum: tunc talis collatio nullas obrinet vires, nec ipse potest absoluerè, vel ligare. Quintò propter defectum ordinis: quia si iste, cui collatum est beneficium cũ animarũ cura, non fuerit ordinat' infra annũ sine monitione, tunc priuatus est bñficio ipso iure, nec potest absoluerè, vel ligare. De his duobus casibus habet extra de elec. c. licet. lib. 6. hodie tñ ep̃i aliquo mō pñt dispensare, sicut patet extra de elec. c. ex eodẽ. li. 6. Sextò propter defectũ nataliũ: quia nec potest cum eis ep̃s dispensare in bñficio cũ cura, sed tñ in minoribus ordinib., & in simplici beneficio. extra de æta. & quali. is, qui lib. 6. Septimò, propter receptionem bñficii, cum cura. Nã qui habet bñficio cum cura, & postea aliud recipit èt cum cura: statim primum perdit, cũ adeptus est possessionem pacificam, & plenariam secũdi: nec fruct' primi percipere potest, nec potest primos subditos soluere, ac ligare, extra de ele. dudũ: & de filiis, prasby. si tibi. Octauò propter excommunicationem. Non propter depositionem. Decimò propter scisma. Vndecimò propter heresim. Duodecimò propter suspensionem ab officio: nam talis non potest sacerdotale officium exercere: siue sit suspensus à iure siue à iudice. Sed multos horum. 12. casuum non semper est necesse prædicare populo. Secundus casus, in quo est confessio iteranda, euenit propter ignorantiam confessoris, scilicet quando confessor ignarus est: quia tunc quærendus est sacerdos, qui sciat soluere, & ligare, sicut dicitur de p. d. 6. qui vult. Et tali cum licentia proprii sacerdotis, vel auctoritate superioris est iterum conuendũ.

Quattuor casus in quibus reiterat confessio.

Alij addunt, quòd si sacerdos fuerit simplex, & inscius, q; non discernit inter peccata, scilicet quæ sunt leuia, quæ sunt grauia, vel nescit à quò possit absoluerè, & à quò nõ; debet èt confessio iterari. Si aut bñ nouit, à quo possit absoluerè, & à quo nõ, sed ignorat criminum grauitatè, atq; aggrauationes eorum: quàmuis discernere sciat mortale à veniali, habenti peccata grauiatutum est iterare confessionem propter dubium, quod in ea cadere potest. Si autè abluerit, quod absoluerè non poterat, absolutio illa non valet, secundum Aluarum em̃ in li. de planctu ecclesiæ. Sunt quidem pleriq; confessores, qui absolunt, & ligant, quod ipsi nesciunt, & ignorant, in se quidè cõfici atq; cõcorũ duces. Tales. n. imponunt penitentias, nũc leuissimas, nũc austeras, sicut in eorũ cadit fantasia ignorantia plena. Sæpe insuper rident de casibus difficillimis peccatorum, & vix ante non intellegunt factum, nedum iuris responsionè, quod totaliter ignorant. Et sic quantum in eis est, piculosissimè decipiunt peccatores: quod est vnu de grauioribus periculis, quæ ipsi habent. Sed ipsi miseri, & ignari vix hoc intellegere aut credere possunt, decepti quidè sub pallio charitatis. Ad hoc facit illud. 38. di. quæ ipsi, & 24. di. quando: & 20. di. cap. 1. ibi, in altera dans sibi scientiam discernendi inter lepram, & lepram, 11. q. 3. quomodo 26. quæst. 7. alligant 45. dist. sunt namque nõ nulli. extra de æta. & quali. ordi. cum sit. q. fin. sunt legi. per venerabilem. §. rationib'. extra de p. & re. cap. omnis vtriusq; sexus, §. sacerdos. & de electi. cap. dudũ, & §. 1. ibi. Egdẽ animæ sunt damnabiliter deceptæ. Quæ oia dicta capitula à dicto Doctore præ allegatis, considerèt, & notèt confessores ignari. Tertius casus est propter malitiam fictionis in confitente: vt si accessit cum voluntate peccãdi, aut sciẽter retinuit aliquod peccatum in corde. Quartus casus est propter negligentiam, quia, scilicet negligit, vel contemnit facere pœnitentiam sibi iniunctã. Intelligatur hi duo vltimi casus, quãdo mutat confessorè. Si enim reuertitur ad eundẽ, tunc distinguendum est: Quia aut recenter confessus est, aut iam de sacerdotis memoria sunt elapsa. In primo casu non tenetur, in secundo verò sic. In his casibus cõmuniter concordant oēs, cõfessionè esse reiterandã, s̃m Bonauen. vbi supra. Si enim contempserit, vel neglexit satisfacere, & oblitus est iniunctam pœnitentiam, tunc tenetur iterum confiteri. Si autem eam sciret, & eam

Expende hũc casũ.

A & eam implere uellet, non oporteret tunc reiterare confessionem. Quintus casus est, quod quidam addunt scilicet, si penitentiam iniunctam non cōpleuit in charitate, quia ante completionem illius cecidit in mortale. Tamen aliquando uidetur, & uerius, q̄ non teneatur iterare talem confessionem: quod probat multiplici ratione. Prima est, quia in precedēti confessione de præterita culpa fuit ueraciter absolutus: ergo post absolutionem ad illam non remanet obligatus. Secunda, quia meritum Christi sibi in absolutione applicatum, & communicatū de toto reatu, & præterita culpa Deo plenarie satisfecit, & in eius applicatione, atque uirtute deleta est, seu à Deo non imputatur: erga penitentiam sibi iniuncta non est necessaria ad imputationem illius culpæ, ac per hoc nec ad eius remissionem, vel necessariam satisfactionem, sine quo remitti nō potest. Tertia, quia sacramentalis gratia, quæ in penitentia datur, delet mortalem culpā: gratia uerò illa est cōmunicatio meriti Christi. Quarta, quia fuit antea absolutus quam sibi penitentia poneretur: ergo in ipsa talis penitentia non fuit, nec est de essentia sacramenti. Ordo tamen absoluendi est, ut primò audiatur, secundò penitentia imponatur, tertio absolutio fiat, ut sic absolutionem præcedat cordis contritio, oris cōfessio, & operis satisfactio, saltem in desiderio, & affectu, secundum Ioan. An. extra de sepultis. c. dudum. super uerbo, audire. cle. Quinta, quia ille, qui in ultimo uite sue uerè conteritur, & ueraciter confitetur, atque absoluitur, utique moriendo saluatur, etiā si nullam penitentiam agat de peccatis suis in hac uita: alias nemo penitere posset in ultimo uite sue. Sexta, quia penitentia, sicut cetera sacramenta, totam efficaciam suā habet ab ipso merito Christi: non ergo à propria pœna, uel actu. ergo talis penitentia non est de essentia sacramenti. Septima, quia ecclesia non posset facere iniunctarum penitentiarum remissionem, si sunt de essentia sacramenti, sicut etiam dispensare non potest quod non teneatur aliquis confiteri. Octaua, huiusmodi penitentiæ arbitrarie sunt. Quod autem est cum sacramento essentiale, ab homine mutari non potest: nec dependet à libero arbitrio, etiam Pape. Nona, quia talis penitentia non est satisfactoria apud Deum, nec sibi accepta, nisi præ intellecta participatione meriti Christi in tali persona. Participatio autem meriti Christi non fit, nisi ab eo, qui est actu in

NOTA
NIS CASUS.

charitate, & sine mortali culpa: ergo tota prior culpa deleta est in tali, ante impositam penitentiam, ergo non est satisfactoria respectu prioris culpæ. Decima, quia si talis moriatur, & nihil de penitentia egerit, utique non damnatur. ergo satisfactio talis, non est de essentia sacramenti. Propterea uidetur dicendum, quod illa satisfactio est de essentia sacramenti, qua fit Deo per meritum Christi huic applicatum: in cuius uirtute peccata delentur, seu non imputantur. Penitentia uerò à confessore imposita per modum præcepti datur, & hoc in quandam recompensationem congruam, seu ultionē propriæ personæ, quæ offendit, & non tantam satisfactoriam Deo de priori culpa tali scilicet satisfactione, sine qua eam Dominus non indulgeret, quamquam de temporali pœna, quæ aliquando debetur, præteritæ culpæ, secundum gradum, qui solum notus est Deo diminuatur, uel mitiget: quæ nisi hic fieret, in purgatorio reciperetur. Et quātū ad hoc satisfactoria dici potest. Et ideo dummodò talis legitimè sit confessus, & absolutus, & in proposito habuerit sacerdotali præcepto, & penitentiæ obedire, non teneatur de necessitate, ut credo, iterare confessionem, etiam si penitentiam illam ex aliquo euentum non impleat, uel etiam si impleat in mortali existens. Nam talis penitentia, sicut credo, non est de essentia sacramenti, sed quodam annexum per modum præcepti cōgruè, & rationabiliter dati. Nec enim habetur ex aliquo decreto, uel ecclesiastica sanctione, quod sit de essentia sacramenti: sed bene habetur mandatum, & ecclesiæ institutum, quod tales penitentia imponantur. Nec dicit quod penitens non fit absolutus, nisi illam in gratia impleat: quia tamen in his quanto plura sunt bona, tanto melius, & securius est. Licet, ex hoc non fit ueritati aliquo modo derogandum, bonum est expediens, & securum, quod si penitentiam in gratia non expleuit, imponat ei, ut iteret illam, uel aliam loco illius, quamquis, ut credo, non fit necesse si eam quocumque modo impleuit. Ad cautelam autem utile esset, si peccatoribus imponeretur aliqua penitentia pro breui tempore, & hoc pro præteritis peccatis, quam facillime in gratia complere possent, & aliam diu turnam per modum præcepti, & ordinationis honestè ad emendationem præteritæ uitæ suæ. Relinquitur ergo, quod solū in quatuor casibus supradictis confessio reiteranda est: Vnde uersus. Si negligis peccare cupis,

E

F
Penitentia à confessore imposita penitenti datur per modum præcepti.

G

H

De sacra confessione.

A pis, spernis quoque penam: Inscius es, uel posse careres, bis confitearis. Cum prædictis concordat Sco. in 4. dist. 15. q. 1. circa si. Et de hoc etiam uide infra sermo. 64. ar. j cap. 4. Et hæc opinio uidetur magis pia.

Quanta discretione debet uti confessor in examinatione penitentium, & maxime mulierum. Cap. 3.

B
Quo confessio honestanda. Examinatio triplex qua utitur confessor.

Tertia necessitas est cōsideranda, quod confessio est honestanda. Quæritur autem circa hoc, an confessor teneatur diligenter perscrutari, & examinare cōscientiam peccatoris? Dicendum, q̄ triplex potest esse talis examinatio. Prima est negligens, secunda inficiens, seu nocens, tertia diligens. Prima est negligens, quando, scilicet confessor non curat examinare diligenter conscientiam confitentis. Quod quidem necessarium est & confessori, & penitenti, & maxime propter tria. Primò propter ignorantiam, eo q̄ peccatores ignorat, quæ Dei sunt. Vnde si cōfessor audiuit aliquid de penitente, uel sciuit per aliquam probabilem coniecturam, id debet penitenti ad memoriam reducere: quia potest timere, quod penitens ignoret ignorantia crassa, quæ nō excusat, secundum Guil. Vel quia fortè nō intelligit illud esse peccatum. Nam secundū Isido. ignorans, quotidie peccat, & ignorat. Secundo propter negligentiam, quia. s. penitentes, sicut sepe accidit, non bene examinauit conscientiam suam: quod quidem consueuit euacuare fructum confessionis: Et tales si bono modo fieri posset audiendi non essent: nisi seipsos prius diligenter examinassent, & obseruarent illud Esa. 38. Recogita bo tibi omnes annos meos, &c. In quo si deficiunt, à prouido confessore adiuuandi sunt. Tertio propter uerecundiam. Nam sunt pleriq; qui potius dimitterent confiteri, quam ore proprio manifestare peccatū: quod quidem ex superbia, & hypocrisis originem sumit. Contra quos Bern. Pudet abluī, & non pudet inquinari. Et de pe. 6. cap. 1. Aug. ait. Diligens inquisitor, & subtilis inuestigator sapienter, & astute interroget à peccatore, quod forsitan ignorat, uel uerecundia uelit occultare. Debet enim cōfessor discretè à penitente ingeniosè omninoxam uerecundiam remouere. Proinde non statim debet ei exponere magnitudinem culpæ, cum scilicet confitetur eam, sed in fine debet hoc facere, de pe. dist. 5. cap. 1.

prope si. Secunda examinatio est inficiens, seu nocens. Sunt enim plura, quæ confessor in speciali minimè quærere debet: & maxime propter tria. Primò propter curiositatem, quod fit cum confessor non conuenientia, nec pertinentia inquirat, sed aliena à statu, & moribus penitentis requirit, quæ in talibus reperiri non solent, quia qui libet examinari debet secundum statum, & conditionem suam. Contra quos ait psal. Scrutati sunt iniquitates, defecerunt scrutantes scrutinio. Secundò propter fragilitatē. Sunt enim quædam quæ non debet confessor inquirere in speciali: sicut sunt in consuetudine scelerata, & enormia contra naturam. Ratio est, quia sæpe addiscit penitens, quæ nō nouit. Et contingit sæpius ipsum confitentem in talibus concuti, & sæpius inquirari. Vnde Prouerb. 11. Inuestigator malorum opprimetur ab eis. ideo nō debet talia quærere, nisi in communi, & de longinquo per quasdam circumlocutiones, ut si fecit qui cōfiteatur, intelligat: & si non fecit, non dicat. Tertio propter improbitatem, scilicet indecentē. Vnde Iudith. 8. dicitur, quod Iudith sacerdotibus ait. Vos autem nolo, ut scrutemini actum meum. Iudith uerò confessio interpretatur. in qua mysticè designatur, quod improba inquisitio peccatorum est in sacerdotibus necessariò reprimenda. Insuper eodem mysterio præcepit Dominus Deut. 24. Cum repetes à proximo tuo rem aliquam, quam tibi debet: non ingredieris domum eius, ut pignus auferas, sed stabis foris: & ille tibi profert, quod habet. Tertia est examinatio diligens, quæ, sicut ex dictis patet, vitare debet in examinando extremitates, quæ sunt inter nimium, & non satis. Et hoc confessor de necessitate obseruare debet, maxime propter tria. Primò propter auctoritatem. Nam absque dubio oportet confessorem diligentem esse inuestigando, maxime faciendo cuilibet penitenti quasdam interrogationes generales, scilicet, an præterito anno confessus sit, & an integraliter fuit confessus, & an compleuerit penitentiam, & fidicit, quod non, tunc quærat, an penitentiam sibi impositam sciat. Si sic, tunc dicat, quod eam adhuc expleat: & tunc non oportet eum iterare confessionem. Si uerò oblitus est: tunc iterabit confessionem præteriti anni. Deinde quærat, an postquam ad annos discretionis peruenit, singulis annis confessus sit, & percepit sanctissimum sacramentum: & an unquam eucharistiā suscepit in mortali culpa. Postea

E
Examinatio i. c. s.

psal.

F

G

H

A stea quærat de transgressiõe decem præcep-
torum, & septem capitalium vitiorum, ge-
neralium Ecclesiæ mandatorum, & de abu-
sione quinque sensuum: Contra quosdam,
qui dicunt, & credunt nõ esse obligatos ad
interrogandum, & examinandũ eos, quos
in confessione audiunt: tenentur ei ad
omnia supradicta. Cuius ratio est, quia con-
fessor est tunc iudex. Sed iudex debet ne-
cessario inquirere causæ veritatem: maxi-
mè quando dubia surgunt, exemplo sanctif-
simi Iob, qui de se. 29. cap. mysticè ait: Cau-
sam, quam nesciebam, diligentissimè inue-
stigabam: ad hoc facit de pecc. dist. 6. cap. qui
vult, circa principium, & optimè vltra me-
dium, & extra de pecc. & re. cap. omnis. §. sa-
cerdos. Secundo propter charitatem, sci-
licet, qua tenetur confessor diligere proximi-
um, sicut seipsum: immo poenitentem in-
uare tamquam filium. In cuius mysterium.
Eko. 23. præcepit Dominus, dicens: Si vi-
deris asinum odientis te iacere sub onere:
non pertran sibus, sed subleuabis eũ. Quan-
to magis est subleuandus filius spiritualis, q-
à confessore in sanguine Christi regenera-
tur? Ideo dicitur Prouerb. 18. Iustus in prin-
cipio accusator est sui: venit amicus eius,
& inuestigabit eum. Tertio propter utilita-
tem. Si enim confessor fuerit diligens in-
quisitor, & prudens poenitentis examina-
tor: sapius absque scandalo, & cum fructu
maximo, quasi à longinquo quærens, libe-
rabit, & saluabit ab ignotis, & occultis cri-
minibus animam eius, Iob 26. Obstetrician-
te manu, idest à confessore prouido, & di-
cretio, eductus est coluber tortuosus. Ex
dictis patet, quanta prudentia atque discre-
tio sit necessaria confessori. Vnde Prouer.
28. Sapiens sibi videtur vir diues, pauper
autem prudens scrutabitur eum. Cum his
concordat Bona. in 4. dist. 19. circa finem.

Confessor
tenet e-
xamina-
re.

Utilitas
confessoris.

Vide D.
Bona. in 4.
di. 19. per
totum.

D ARTICVLVS TERTIVS.

De duodecim fructibus, seu utilitati-
bus confessionis.

Tertio subditur à propheta utilitas ip-
sius confessionis. Vnde ait. Et tu re-
misti impietatem peccati mei. Ex
hac verò peccatorum remissione homini-
bus multa bona consequuntur, quæ ad duode-
cim reduci possunt. Quæ quidem duodecim
fructus confessionis possunt denominari.
Primus fructus est mentis illuminatio, secũ-

Duode-
cim fru-
ctus confes-
sionis ex
numerandi.

us misericordiæ impetratio, tertius à mor-
te suscitatio, quartus à diabolo liberatio, qu-
tus animæ purgatio, sextus cum Deo ani-
mæ pacificatio, septimus conscientie alleua-
tio, octauus diaboli confusio, nonus pec-
catorum remissio, decimus pro peccatis sa-
tisfactio, vndecimus gratiæ augmentatio,
duodecimus Dei glorificatio. Horum fru-
ctuum magna pars in Alexan. de Ales in. 4.

Quod per veram confessionem mens tri-
pliciter illuminatur.

Cap. 1.

Illuminatio fructus confessionis, est
mentis illuminatio. Illuminatur
enim intellectus per confessio-
nem, maximè propter tria. Pri-
mò propter considerationem, scilicet sui,
& peccatorum suorum. Vnde ad tales dicit
Hier. 3. Leua in directum oculos tuos, &
vide vbi nũc prostrata sis. Et Apoc. 3. Vnge
collirio oculos tuos, vt videas. Colliriu, qd
ex certa aqua, & puluere conficitur, & pur-
gat oculorum carnosos humores, cõfessio-
nem designat: per quam puluere propriæ,
cognitionis, & aqua lachrymosæ computu-
ctionis intellectus illuminatur. Vnde dicit
in Psal. Delictum meum cognitum tibi feci:
ubi Aug. si homo agnoscit, Deus ignoscit.
Secundo illuminatur per humiliationem,
qua peccator sacerdoti humiliatur propter
Deum: qua propter illuminatur intellectus
ad cognitionem Dei, & sui ipsius. Vnde ps.
Notus in Iudæa Deus. Et ceco nato mysticè
Ioan. 9. dicitur. Qui de se in persona pec-
catoris ait, Abij, laui, & vidi, idest cognoui
me ipsum. Tertio illuminatur per instructio-
nem discreti confessoris. Vnde Deut. 17. di-
cit Dominus poenitenti: Ascende ad locum
quem elegerit Deus tuus: veniesq; ad sacer-
dotes leuitici generis, & ad iudices, qui fue-
rint illo tempore, quæresq; ab his, qui indi-
cabũt tibi iudicij veritatem: & facies quod-
cunq; dixerint, qui præsent loco, quæ elegerit
Dominus, & docuerint te iuxta legem
eius. Tenetur enim sacerdos peccatorem
instruere. Quandoq; enim aliquis credit
veniale esse mortale, & econtra: ideo
necessaria est cõfessio, vt instrua-
tur secundum Alexander de
Ales, & Bonauent. in.
4. dist. 17.

F
Mens per
cõfessionem
tripliciter
illuminatur
Primo.

G
Psal. 35.
Secundo.

Tertio.

H

Mens sa-
cerdotis &
peccatoris
instruatur

Quod

De sacra confessione.

A Quod per confessionem à Deo misericordia
impetratur. Cap. 2.

Secundus fructus est misericordiæ im-
petratio. Quid. n. confessio est q- curia
misericordiæ Dei? Cum enim miseri-
cordia Dei sit super omnia opera eius, se-
cundum psal. ideo curia misericordiæ Dei
est super curiam iustitiæ Dei. Vnde si quis
conspicit se grauari in curia iustitiæ Dei, se-
cure appellare potest ad istam: & neces-
se habet iustitia huic appellationi cedere pa-
tienter. Vnde Iac. 2. Superexaltat miseri-
cordia iudicium. Huius quidem iudicij
forma dulcedinis plena est: Habet enim
inter cetera quattuor suauitates. Prima
est suauitas conformitatis, quia in hoc iu-
dicio iudex ponitur reo familiaris, pluri-
mumque fauorabilis: vbi districto iure me-
dia persona deberet poni, sicut in iudicio
vtique fiet, cum Christus Deus, & homo
in humana forma seculum iudicabit, sicut
Ioan. 5. dicitur, quod pater dedit filio om-
ne iudicium facere, quia filius hominis est.
Secundam suauitatem ostendit credulita-
tis, scilicet quia creditur in hac curia Dei
factum suum narranti: nec tibi adducitur,
qui suppleat defectum suum: nec testis,
qui probet contrarium: Nec etiam ibi lo-
cum habet, quod dicitur Ioan. 8. Tu de te-
ipso testimonium perhibes: testimonium
tuum non est uerum. Tertiam suauitatem
pretendit, scilicet libertatis: quia in hoc
iudicio non feruntur sententiæ, nisi abso-
lutionis, licet homo fuerit sceleratissimus
peccator. Absoluitur enim reus quasi la-
tro, à quo aufertur funis de collo; qui ad
suspendium paratus erat. Sed, qui non
confitentur, sicut dicitur Soph. 1. Ambula-
bunt, scilicet ad inferni furcas ut cæci; quia
Domino peccauerunt. Quartam etiam su-
auitatem eterne felicitatis ostendit. Nam
cum ille, qui uenit ad hoc iudicium, di-
gnus sit infernali patibulo, remunerabitur
eterno regno. Vnde Prouer. 28. Qui ab-
scondit scelera sua, non dirigitur: qui au-
tem confessus fuerit, & reliquerit ea, mi-
sericordiam consequetur.

B
Quattuor
suauitates
in iudicio
confitem-
tia.

C Quod per ueram confessionem anima à
morte culpe ad vitam gratiæ
suscitatur. Cap. 3.

Tertius fructus est à morte suscitatio.
Suscitat enim confessio à morte cul-
pæ. Circa quod sciendum est, secundum

Quod per ueram confessionem anima à
morte culpe ad vitam gratiæ
suscitatur. Cap. 3.

Tertius fructus est à morte suscitatio.
Suscitat enim confessio à morte cul-
pæ. Circa quod sciendum est, secundum

Tho. quod poenitentia in quantum est sacra-
mentum, percipitur præcipue in confes-
sione: quia per eam ministris Ecclesiæ se-
subdit, qui sunt sacramentorum dispen-
satores. Cõtritio autem uotum confessionis
annexum habet: & satisfactio per iudicium
sacerdotis, cui fit confessio, taxatur, &
mèsuratur: quia in sacramento poenitentiæ
gratia infunditur, per quam peccata remit-
tuntur, sicut in baptismo. Et ideo eodem
modo confessio ex ui absolutionis con-
iuncte, culpã remittit, sicut baptisimus. Et si
cut baptisimus liberat à peccati morte, non
tantum secundum quod actu percipitur: sed
etiam secundum q- in uoto habetur, sicut pa-
tet in illis, qui iam iustificati ad baptismum
accedunt. Et si quis obicè nõ prestaret, ex ip-
sa perceptione baptismi gratiã cõsequere-
tur peccata remittentem, si prius non fuisset
dimissa. Similiter dicendum est de cõ-
fessione adiuncta absolutione: quia secun-
dum quod in uoto poenitentis p̄cessit, à cul-
pa liberabit: postea uerò in actu cõfessionis
& absolutionis gratia augetur, & etiã pec-
cata remittuntur, si præcedens dolor ad
contritionem sufficiens non fuisset, & ip-
se tunc obicem gratiæ nõ præberet. Et ideo
sicut de baptismo dicitur, quod liberat à
morte: ita etiam de confessione dici potest.
Patet igitur, quod cum in confessione os
aperitur, mors egreditur, & vita ingreditur.
Vnde Prouer. 10. Os iusti uena uitæ:
Os iusti operit iniquitatem, sed mens impia
& obstinata, quæ se confiteri non disponit:
mortem à se exire non sinit: huius autem
resurrectionis à culpa per confessionem se-
pius signum patet, cum uidemus peccan-
tes quasi mortuos ad confessionem uenire,
nihil sentientes vulnera scelerum eorum:
sed dum confitentur, conceditur eis dol-
or, qui utique uitæ gratiæ attestatur. Mem-
brorum nempe mortuum sensum non ha-
bet. Ecce quod vomitus peccatorum per
veram confessionem ad vitam perducit. In
huiusmodi mysterium Mat. 9. eiecta turba
archisynagogi filia suscitatur.

E
Poenit. est
sacramen-
tum.

Simile.

F

G

H

Quod per ueram confessionem liberatur
homo ab ore Demonis.

Cap. 4.

Quartus fructus est à demone libera-
tio. Existens enim in mortali culpa,
in ore demonis est: quod quidem
iniran-

A intranti latissimum est, volenti autem inde exire, arctissimum reperitur. Vnde Iob. 36. Saluabit te, scilicet Dominus, per confessionem: ex ore angusto latissimè. Vide obsecro, à tanto periculo facilem liberationis modum, quem ipsa simplicissima ouis te docet, dum existens in ore lupi sæpius clamat Vade: & tu peccator, & fac similiter, & clamoroso cordis affectu, sed submissa voce manifesta scelera tua.

Quòd faciliter purgant, & ornant animã confessio penitentialis, & generalis.
Cap. 5.

B Adantur quoque alij quattuor fructus, quorum primus est animæ purgatio. Purgatur autem homo per illam à mortalibus, & venialibus culpis. Primò quidem aduerte seditatem, atque deformitatem mortalis culpe, facilitatem medicinæ, & formositatē reformatæ animæ. Est enim mortalis culpa, spiritualis lepræ deterior quàm corporalis, quantum distat mortale corpus à spiritu immortali, ad imaginem & similitudinem Dei formato. Illa eijcit à consortio hominum, hæc autem à consortio Dei, & omnium Sanctorum, & Angelorum: illa eijcit à ciuitate, hæc autem non solum priuat à celesti regno atque præfenti sæculo, sed etiam locat hominem in hospitali infernali cum infinita pœnalitate. Sed vide facilitatem remedij huius spiritualis lepræ, quæ in curatione Naaman Syri. 4. Reg. 5. præfigurata fuit. Ait enim illi Helisæus: Vade, & lauare septies in Iordane: & recipiet sanitatem caro tua, atque mundaberis. Et sequitur. Descendit, & lauit septies in Iordane iuxta sermonē viri Dei: & restituta est caro eius, sicut pueri paruuli, & mundatus est. Hanc facilitatem ostendit etiam psal. dicens: Dixi, confitebor. vt supra De pulchritudine animæ, quam ex confessione quis consequitur, etiam ait: Confessio, & pulchritudo in conspectu eius. Et iterum ait: Confessionem, & decorem induisti. Si autem de secundo, scilicet de peccatis venialibus pensare velimus, & quærat si confessio generalis valeat ad eorum purgationem, dicendum secundum Tho. in. 4. di. 2. q. 1. q. duplex est confessio generalis, sacramentalis, & non sacramentalis. Prima est sacramentalis, quæ scilicet fit in secreto sacerdoti de generibus singulorum, & non de singulis generum. Et valet ex quattuor

Per confessionem purgatur homo à mortalibus & venialibus culpis.

Confessio duplex.

ad remissionem venialium, quatum ad culpam, & etiam quantum ad pœnam, vel in parte, vel in toto. Primò ex contritione cōfidentis, secundò ex humilitate confessionis, tertio ex oratione sacerdotis, in quantum est quædam persona priuata: quarto ex vi clauium. Secundo est quædam confessio non sacramentalis, quæ scilicet fit publicè coram multis & cum multis, in Ecclesia: & tunc efficax est ex tribus primis, & non ex quarto. Et Ideo non subiungitur in prima, & completorio absolutio, nec satisfactio nis iniunctio: sed tantum oratio, scilicet. Misereatur vestri, &c. Cõcordat cū hoc Pe.

Quòd ex vera cõfessione pax inter Deum, & animam generatur.
Cap. 6.

Secundus est cum Deo pacificatio. Existens vtique in mortali, inimicitiam, & terribilem guerram habet cum omnipotenti Deo. Nec ponderat, in sensatus homini, quanti discriminis sit inimicitia ista. Vide rogo, quàm facilis sit pacificationis modus. Non enim necesse tibi est mactare vitulos, aut oues antiquorum more. Verba humilis confessionis à Domino pro vitulis acceptantur, sicut Osee vlti. dicitur, Reddemus vitulos labiorum nostrorum. Et Esa. 57. Dominus ait, Creauit fructum labiorum pacem. Hoc est, ex nihilo humilitatis, feci fructum labiorum esse pacem. Ideo talis cõfessio humilis maximè figurata est in ramo illo oliuæ, quem columba illa ad vesperam in arca tulit, Gene. 8. Ramus verò oliuæ, signum pacis est. Sic & confessio humilis inter nos, & Deum causa est, & signum pacis, & culparum remissionis. Hunc ramum oliuæ ad vesperam columba detulit, cum spiritus sanctus, qui per columbam signatur, in fine temporum confessionem in Ecclesia ordinauit. Nos sumus enim, in quos fines sæculorū deuenerunt, sicut dicitur. j. Cor. 10. Siue columba Dei Ecclesiæ Dei designat, iuxta illud Cāt. 6. Vna est columba mea. Columba igitur in ore ramum portat, quia Ecclesia oris confessionem habet in signum pacis cum Deo.

Quanta in conscientia alleuiatio, & lætitia sequatur ex vera confessione.
Cap. 7.

Tertius est conscientia alleuiatio, seu assecuratio. Grauat enim conscientia peccatoris

Pax cum Deo conciliatur per sacramentalem cõfessionem.

H

A peccatoris ex perpetratis culpis. Vnde psal. *psalmus.* Iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum, &c. Et Iob. 7. Posuisti, id est permisisti me poni contrarium tibi, & factus sum mihi metipsi grauis. Verum cum peccator magnus plenè, & diligenter confessus fuerit peccata sua, & plenariè absolutus, videtur sibi, qd sit ita allieuiatus, quasi amota fuerit de corde eius grauissima mola: & quandoque mirabili lætitia superfunditur, dum sperat suscepisse veniam de cõmissis. Vnde Prouerb. 15. Secura mens, quasi iuge conuiuium. Vnde psal. In voce exultationis, & confessionis sonus epulantis. Quod quidem magnum est, cum sit quasi paradisi arra. Vnde. 2. ad Cor. 1. Gloria nostra hæc est, testimonium conscientia nostræ.

Ibidem.

Confunditur diabolus in vera confessione.
Cap. 8.

Quartus est diaboli confusio. Confunditur verò diabolus, cum intelligit se deprehensum, more si quidem furis, qui confusione repletur, dum in furto deprehenditur. Proinde non ita securè suggerit mala, sicut antea faciebat: cum timeat sua reuelari secreta, sciens, qd Ecc. 27. dicitur: Qui denudat arcana amici, fidem perdit: & non inuenit amicum ad animū suum.

Quòd in confessione quandoque ex attritione fit homo vere contritus.
Cap. 9.

De attritione, & contritione, quæ alio nomine à Paulo cor. 1. dicitur cõfessio, & pars necessaria i peccatis, et quò attritio fit contritio i cõfessione. Vide Gab. in. 4. d. 16 q. 1. ar. 1. Ale. par. 4. q. 67.

Quattuor alij fructus addantur, quorum primus est peccatorum remissio. Secundum enim Alexand. de Ales, quandoq; accidit, qd homo accedit ad confessionem non sufficienter contritus, & tamen per confessionis humilitatem misericorditer infundit Deus ei gratiam plenæ contritionis. Proinde psal. ait: Veritas de terra orta est, & iustitia de cœlo prospexit. hoc est, vera confessio procedit ab homine, qui de terra est; quam suscipiens Dominus, hominem iustificat à peccatis. Vnde glo. verbum prophetę exponens, ait. Confessio de homine peccatore nata est, vt se accuset: cinerem, & terram se esse cognoscit. Cui dicitur Gene. 3. Puluis es, & in puluerem reuerteris. Et sic iustitia de cœlo prospexit, sicut patet Lu. 18. de publicano, qui per confessionē iustificatus, ad propria

est reuersus. Vñ August. Laboret mens partiendo erubescencia. Et quoniam verecundia, magna est pœna: qui erubescit pro Christo, sit dignus venia. Vnde. 2. Reg. 12. dixit Dauid ad Nathan: Peccauit Dominus. Et statim dixit ei Nathan: Dominus transtulit peccatum tuum à te. Glo. Qui humiliter confitetur, veniam consequitur. Vnde August. super illud psal. Non absorbeat me profundum, nec vrgeat super me puteus os suum, inquit: Puteus est profunditas iniquitatis, in quam si cecideris, non claudet super te puteus os suum, si tu non claueris super te os tuum. Vnde thema: Dixi, confitebor, vt supra. Secundum Bonauent. Si propositum tantum valet, quanto amplius valebit opus.

mem. 1. art. 1. & post ipsū D. Tho. & D. Bo. Gerson parte. 2. & sacramento penitentia.

F

Quòd in confessione tam ex auctoritate clauium quàm ex erubescencia peccatorum, prouenit satisfactio magna.
Cap. 10.

Secundus est pro peccatis satisfactio. Fit autem hic satisfactio in confessione, se cõfundens. Secundum Alexan. de Ales, maximè propter duo. Primò propter auctoritatem clauium. Vnde Ioan. 10. Quorum remiseritis peccata, &c. Et Mat. 18. Quodcunq; ligaueris, &c. Potest enim sacerdos aliquid pœnæ debitæ relaxare, licet non omnem pœnam. Secundo propter verecundiam peccatoris. Verecundia enim, est magna pars satisfactionis, cum sit quasi pallium pretiosum operiens peccatum. Vnde psal. Confusio adducens gloriam, & gratiam. Vnde August. lib. de pœ. Qui per vos peccastis, per vos erubescatis. Erubescencia enim ipsa partem habet remissionis. Ex misericordia enim hoc præcepit Dominus, vt nemo pœniteret in occulto. In hoc enim quòd per seipsum dicit sacerdoti, & erubescenciam vincit, timore Domini offensus: fit venia criminis. Fit enim veniale per confessionem, quod criminale erat per operationem. Hæc Aug. Et idem alibi ait. Multū satisfactionis attulit, qui erubescencia dominans, nihil eorum, quæ commisit, nuncio Dei denegauit. Hinc est, secundum Tho. quòd quanto aliquis pluries, vel pluribus de peccato cõfiteatur, tanto ei magis purgatorij pœna minuitur.

Satisfactio in confessione fit propter duo.

psalmus.

H

Quòd.

A Quod per confessionem gratia iam in contritione accepta augmentatur. Cap. 11.

Agatur gratia in confessione.

Tertius est gratia augmentatio. Vnde Alexan. de Ales. Sepe in confessione deuota Dominus augmentat gratiam in contritione collatam. Quod not. Esa. 38. in Ezechia, a quo egrotante ad mortem Dominus non solum remouit infirmitatem, postquam se conuertit ad parietem, & ad fletum, sed addidit: vitæ quinquaginta annos. Maxime verò auget humilitatem. Vnde super illud psal. hæc me consolata est in humilitate mea, glo. dicit, Humilitatem, quam sibi quisque facit confitendo sua peccata, non sibi arrogando iustitiam. Ex hoc quippe gratia augmento atque vera & fundata humilitate mens in tentationibus fluctuans præseruatur, quia subito confitetur pronitates suas. Ideo ad hoc hortatur Augu. dicens: Si cepisti fluctuare, confitearis motum, ne plangas ruinam. Extrahimus nanque dentem putridum, ne per eum alij putrescant.

Psalm.

Quod per confessionem crescit gloria omnipotentis Dei. Cap. 12.

Quartus est Dei glorificatio. Qui enim confitetur peccata sua, se cõfiteatur iniustum, & Deum iustum. Nam confessio fit ad laudem Dei. Vnde super illud psal. Confitemini Domino, quoniam bonus: glo. ait, scilicet confessione peccati, & laudis: cum non sit pia confessio peccatorum sine laude. Ideo Iosue. 7. in persona sacerdotis, qui confessiones auscultat, dicitur: Da gloriam Domino Deo Israel, & confitere atque indica mihi, quid feceris. Pro his autem duodecim fructibus adipiscendis considerent confessores, cum quanta peritia atque diligentia debent insistere penitentes: scientes, quod confessor nesciens discernere in penitente inter lepram & lepram, id est quid debet iudicare, abfoluere non potest: quia munere scientia caret, id est, clauis qua sciat soluere & ligare. Et penitens hoc intelligens, tenetur iterum confiteri. Vnde Dominus Mat. 15. Cecus si ceco ducatum præstet, ambo in foueam cadunt. Proinde psal. amonet confessores, dicens: Erudimini, qui iudicatis terram, id est, qui accipitis iudicium facere de is, qui in culpis terrenorum pro-

Psalm.

D

lapi sunt. Vnde August. in sermonem. 32. H ad Eremitas ait. Decet igitur sacerdotes esse tales, vt cognoscant, & sciant quam, qualem, & quantam infirmatibus exhibere debeant medicinam. Vnde Bonauent. in 4. dist. 18. vltim. q. super litera ait. Quod ille, qui soluit, & ligat secundum voluntatem, non secundum scientiam, & iuris regulam: errat, & decipit. Proinde sacerdos, & religiosus in expertis audiat simplices pueros, & rusticos: non autem eos qui habent perplexos, & intricatos casus. Qui si audierit tales, cum non intellexerit eorum casus: oportet confitentes iterum confiteri, sicut supra dictum est arti. 2. Vt autem ex vera confessione fiat in anima consecutio fructuum prædictorum, secundum Sco. in 4. dist. 17. præcedere debet diligens examinatio peccatorum, secundum possibilitatem fragilitatis humanæ. Et intelligo tantam inquisitionem fieri debere, quantum quis ponere potest circa aliquod multum arduum, quod cordi suo esset multum charum. Hæc secundum Sco. Ex dictis patet, quid sit confessio sacramentalis, & vnde originem sumpsit: quia ex ore Domini nostri Iesu Christi, ac Apostolorum eius. Et quam admirabiles fructus eius consequantur per eam veraciter penitentes, vt integra fide, spe firma, atque feruente charitate, præcedente preparatione atque examinatione condigna curratis ad sacramentum confessionis, quasi ad conscientiam illuminationem; ad misericordiam fontem, ad animæ alleviationem, ad gratia augmentationem, & tandem ad Dei glorificationem. Hoc largiente Domino nostro Iesu Christo, & confessionis institutore, & gratia largitore, qui gloriofus in patria, & diues in misericordia cum patre, & spiritus sancto viuuit, & regnat in sæcula sæculorum.

Bonauent. in 4. d. 18. q. vltima.

Scotus in 4. d. 5.

F E R I A T E R T I A. Post tertiam Domin. in Quadrag.

De correctione fraterna.

Sermo. XXVIII.

Si peccauerit in te frater tuus, vade, & corripe eum. Mat. 18. & in Euangelio hodierno. Si enim vim huius termini corripere, voluerimus ponderare, nihil aliud indicare videtur, nisi cor peccatoris a malo

Simile.

A malo ad bonum subito rapiendo mutare. Dicuntur enim rapi, quæ subito auferuntur, sicut si ignitus carbo super propriam vel proximi cecidisset vestem, rapere eum & illum subito auferre. Necnon & syllaba dicitur corripere, quæ subito & raptim pronunciat. Cito nempe cor fratris a malo ad bonum transfertur, cum ei turpitudine suæ culpæ & pulchritudo diuinæ gratiæ dulciter demonstratur, quod in fraterna correptione euenire contingit. Proinde fraterna correptio sic diffiniri solet. Correptio est admonitio fratris de emendatione peccatorum, ex charitate fraterna procedens. Planè nomen fratris, omnis homo, etiam peccator, intelligi debet: siue æqualis, siue minor, siue etiã maior sit ille: quia ex vno patre Deo creati, quæ ex vno patre Adam generati, atque ex vno patre Christo regenerati & redempti sumus. Ponit tamen potius nomen fratris, quod hominis, aut peccatoris, eo quod frater nomen est amoris & charitatis, quia ex vno patre creati & regenerati sumus. Ideo correptio fratris, ex radice debet procedere charitatis. De hac igitur fraterna correptione tria principali ter consideremus. Primo eius obligationem, secundo ordinationem, tertio eius conditionem.

Correptio fraterna ad sit. Vi de Gab. in Canone lect. 34.

ARTICVLVS PRIMVS.

Quando homo obligatur, vel non, corrigere proximum suum.

De frater na correptione vnde qd hæt Pal. lib. 4. dist. 19. q. 3. Gersonne parte 3. de Congreg. D. Gregorius in Hom. Cui audisset Ioannes in Vinculis opa Christi Vid Rich. in 4. dist. 19.

Primo consideremus huius fraternæ correptionis obligationem. Ait enim Dominus: Si peccauerit in te frater tuus, vade vt supra. quod est præceptum affirmatiuum. Sed considerandum est, sicut præcepta legis negatiua prohibent actus peccatorum, ita præcepta affirmatiua inducunt actus virtutum. Actus siquidem peccatorum secundum se, semper sunt mali, ac etiam nullo modo, nec in super aliquo tempore possunt bene fieri: quia secundum se omnino sunt mali, vt dicit Isido. 2. Æthymo. Ideo negatiua præcepta obligant semper & ad semper, nisi contrarium periret reuelatione diuina, quia dicitur. 14. q. 5. c. 3. dixit Dñs. Nec Israelitæ furtum fecerunt asportando Ægyptiorum vasa, sed Deo iubente ministerium tribuerunt. Actus autem virtutum non quolibet modo fieri debent, sed debitis circumstantiis obseruatis. Quæ quidem requirunt ad hoc, quod actus sit virtuosus. Vt fiat vbi debet, & secundum quod debet. Et quia dispositio eorum, quæ sunt ad finem

attenditur secundum rationem finis: Ideo in istis circumstantiis virtuosus actus maximè attendenda est ratio finis: qui quidem est bonum virtutis. Si igitur aliqua talis circumstantia omitatur circa virtuosum actum, quæ totaliter tollat virtutis bonum: hoc quidem præcepto contraria. Si autem defectus alicuius circumstantiæ, quæ totaliter virtutem non tollit, licet non perfecte attingat virtutis bonum, non dicitur esse contra præceptum. Ioan. 2. Æthicorum dicitur: quia si parum a medio discedat non est contra virtutem, sed si multum discedat, corrumpit virtus in suo actu. Ad intelligendum autem, quando homo obligatur ad hanc correptionem, vel quando non: tres discretionis considerandæ sunt. Prima circa corrigentem, secunda circa delinquentem, tertia circa omittentem.

Quod tria requiruntur ex parte corrigentis ad hoc quod obligetur corrigere proximum suum. Cap. I.

Prima discretio consideranda est circa corrigentem. Vbi notandum, quod ad hoc quod homo corrigere obligetur: tria requiruntur ex parte ipsius corrigentis, aliter non obligetur. Primum est certitudo, secundum est mansuetudo, tertium est aptitudo. Primum est certitudo, id est, quod sciat certe proximi sui culpam. Vnde Eccle. 11. Priusquam interrogas, scilicet de veritate rei, non vituperes quemquam & cum inter rogaueris, corripere iuste, id est, secundum ordinem inferius annotatum. nec tamè sufficit hæc certitudo apud se. Nam si criminaliter agitur, & timetur defectus probatiõis, & obligatur actor ad talionem, si in probatione deficiat: tunc homo proximum accusare non obligatur. Idem fortè dicendum est, quod in moralibus sunt variæ Doctorum opiniones, & est periculum in populo scandalum suscitare, tenendo vnam opinionem: tunc credo non esse necesse populum circa talia redarguere, nisi valde temperatè. Secundum est mansuetudo, scilicet in corripiedo. Quia corripies cum turbatione & ira magis ad malum prouocat, quàm ad bonum. Vnde Apostolus. 2. ad Thess. 3. Nolite quasi inimicum existimare, illum, scilicet delinquentem, sed corripere te, vt fratrem, scilicet cum mansuetudine. Quod idem intelliges necessarium, ad Cor. 4. ait. Quid vultis in vira veniam ad vos, an in charitate & spiritu mansuetudinis? Et merito talis bonus modus obseruandus est. Nã Prouerb. 25. dicitur, Lingua mollis cõstringet duriciam. Et iterum c. 17. ait, Lingua placabilis, lignum vite. Quæ autem immode

Ex parte corrigentis tria requiruntur.

Primum.

Secundum.

A rata est, conteret spũm. Vnde propheta ait, Superuenit mansuetudo & corripiemur. Vnde Augus. super epistolam ad Gal. Quic quid lacerato animo dixeris, punientis est i-petus, non charitas corrigentis. Dilige, & dic quicquid voles. Hæc ille. Iterum in 2. li. de sermo. Do. in mon. ait idẽ: Rarò, & magna necessitate obiurgationes adhibendæ sunt, ita tamen vt in his & in ipsis non nobis, sed Deo seruiatur, inflemus. Tertium ẽ aptitudo. scilicet ad corrigẽdum, quæ. scilicet in alio nõ sit tanta, sicut in eo. Nam si ipsum peccantem videat alij, æque boni, sicut tu vel fortẽ meliores, & illi fortẽ magis familiares, aut prælatus suus: probabiliter supponere sic possis, q̃ aliquis istorum, in quib. est debitum & aptitudo corrigendi illum, corripiet eum. Et Apostolus ad Hebr. 12. dicat. Quis est filius, quem non corripiet pater? Et iterum. 3. Reg. 20. prælatus dicitur. Custodi virum istum, qui si lapsus fuerit, erit anima tua pro anima illius. Vnde non debeo credere, q̃ prælatus suus sit immemor salutis sue: quod esset, si negligeret corrigere illum. Si autem certum esset, q̃ oēs negligere corripere illũ: tunc cũ aliis conditionib. concurrentibus teneretur. Hæc sũ Gallensem, vel Guallensem, in q̃onibus disputatis.

Quod tria requiruntur ex parte delinquentis ad hoc, q̃ quis corrigere obligetur proximum suum. Cap. 2.

Secunda vero discretio obseruanda est circa delinquentem. Nam ad hoc q̃ aliquis teneatur corrigere delinquentem etiam tria requiruntur in eo. Primum est spes verisimilis, secundum culpa mortalis, tertium opportunitas temporis. Primum, quod in delincente requiritur, est spes verisimilis & probabilis. scilicet de futura correctio-ne. Quia cum correctio instituta est propter emendationẽ fratris, sicut patet in Euãgel. hodierno, si hoc non sperat, sed peioratio timeatur: tunc correctio non deberet fieri, cum esset dare culpę nouę occasionem & peccatum esset, testante Dño Prouer. 9. Non li arguere derisorem, ne oderit te. scilicet non propter te, sed propter se, ne deterior fiat. Et paulo ante dicit. Qui erudit derisore, ipse sibi facit iniuriam: & qui arguit impiũ, sibi maculam generat. Vnde Hierony. Frustra niti, & nihil aliud quàm arguendo odium querere, extremæ dementia est. Secundo requiritur, q̃ sit culpa mortalis. Nam correctio sit ad lucrandum fratrem amissum per pec-

Tria requiruntur ad corripiendũ delinquentem.

Spes venia.

Culpa mortalis.

catum, quia dicitur in Euan. hodierno: Si autem te audierit, lucratus eris fratrem tuũ. Non enim amittitur anima fratris, nisi per mortalem culpam. Ex quo patet q̃ corrigere fratrem est, quando peccat mortaliter pceptum. Vnde Eccle. 17. Vnicuique mandauit Dñs de proximo suo. scilicet corrigẽdo. Corripere vero, quando venialiter peccat, est consilium. Tertium vero, quod requirit, est opportunitas temporis. i. q̃ sit spes q̃ nõ hẽat maiorem opportunitatem tẽporis ad corripiendum fratrem. Vnde Aug. de ciuit. Dei, lib. 1. c. 9. dicit: Si quis propterea obiurgandis corripiendisq; malè agẽtib. parcat, q̃a tempus opportunum quærit. Sequit. Non videtur occasio cupiditatis, sed consilium charitatis. Ex dictis patet, q̃ cum corrigere fratrem sit præceptum affirmatiũ, obligat ad sui executionem tempore necessitatis. Tunc aut verè necessitas est, q̃n prædicta sex quæ in hoc & in præcedenti cap. dicta sunt, concurrunt simul: ita q̃ si non occurrunt, licet homo hoc præcepto ligetur, non tamen obligatur ad exequendum illud. i. ad corripiendum, sed differre pot sine peccato, quousq; hæc sex simul concurrunt. Prædicta aut sex de plato non intelliguntur, de quo non est sermo ad pñs. Qñ autẽ oia sex concurrunt, tunc tenet homo propter tria corripere fratrem. Primo propter pceptionem, de qua sup. dictũ est. Facit ad hoc. ext. de verb. sig. c. in his. vbi dicitur, quod p̃cipit imperatur, & quod imperat necesse est fieri. Et 14. q. j. c. vlt. dicit Aug. Quisquis pceptis nõ ob tẽperat, reº est & debitor penę. Secũdo pp detestationẽ. vnde 83. dif. c. error, dñ: Error, cui nõ resistit, approbat. Et sub dif. Negligere quippe cũ possis pturbare peruersos, nihil aliud est q̃ fouere. Ad idẽ. 86. dif. c. faciẽtis. ext. de homici. c. sicut dignũ. Tertio pp subuentionem. Quia qui p̃t iuuare pximũ, & non iuuat, conuincit summũ non amare pastore, vt patet. 80. q. 1. c. in scripturis. Sed nunqd tenet homo pp hoc pceptũ inquirere correctione egentes? Dicendum q̃ illud, q̃ debet: aut debet psonæ certę, aut incertę. Primo aut si homo debet aliquid psonę certę & determinatę: siue illud sit bonũ tpale, siue spuale: necesse est, q̃ illud ei impendamus, nõ expectãtes q̃ nobis occurrat, imo tenemur eũ q̃rere nedũ in debito tpali, sed multo magis in debito spuali: sicut in illo, q̃ hẽt alteriº curã, q̃a debet eũ q̃rere & corrigere de pctõ. 43. dif. Ephesijs. Secũdo aut illa bñficia, quæ non debent certæ psonæ, sed cõiter oibus psonis: siue sint tpalia, siue spiritua-

Tps oportuni-tas.

G

H

Qua rone omittitur correctio.

A spũalia: non oportet nos querere, quib. impendamus, sed sufficit q̃ illis impendamus, qui nobis occurrunt. Hoc. n. pro quadã sorte habendũ est, sũm Aug. in lib. de Doc. In li. quoq; d̃ verbis Dñi ait. Admonet nos Dñs nř, q̃ non negligamus pcã nřa, non quæredõ quid reprehendas, sed vidẽdo quid corrigas. alioquin efficeremur vite eorũ exploratores contra illud, quod dicitur Prouerb. 24. Non insidieris & quæras impietatem in domo iusti, nec vastes requiem eius. art. ad hoc. 6. q. 1. c. ex merito, in fi.

B *Triplici ex causa dimittit homo corrigere peccatorem, vel bene, vel male. Cap. 3.*

Tertia aut discretio consideranda est circa omittentem. scilicet correctionem, sũm Rich. in 4. dist. 19. fraterna correctio tripliciter omitti p̃t. Primo ppter charitatem, secũdo ppter sensualitatem, tertio propter tepiditatem. Primũ est virtuale, secundum veniale, tertium mortale. Primo propter charitatem, & hoc est virtuale. Vñ Aug. 1. de ciui. Dei. c. 9. Si quis ppea obiurgandis & corripiendis malè agẽtib. parcat, q̃a opportunũ tps inquirat, vel de eisdem ipsis metuit, ne deteriores ex hoc efficiant, vel ad bonã vitã & piã erudiendos impediãt, alioq; infirmos p̃mant, atq; auertãt a fide: non vř cupiditatis occasio, sed cõsiliũ charitatis. Similiter dicendũ est, si omittit, quia non hř conueniens locus. Secũdo propter sensualitatẽ, & hoc est veniale, vtpote q̃n ppter tẽporale cõmodũ habendũ, vel incõmodum vitandũ, efficiãt hõ tardior ad correptionẽ: non tñ in tñ, quin si sibi cõstaret q̃ posset eũ extrahere a mortali culpa, hoc nõ omitteret propter cõmodũ tpale. Et de hoc scdo modo in primo de ciui. Dei. c. 9. circa princ. Aug. ait. Aliqñ corripiẽdis fratribus desistunt hoies, vel ppter labore, vel ppter verecũdiã, vel propter vitatõẽ nocumẽti tpalis: quãuis tñ displiceat malũ eorũ. Nec incidunt in illam damnationẽ, q̃ post hanc vitã talibus pparãt. Tertio modo omittit correctio ppter tepiditatẽ, & hoc est mortale. Vnde qñ homo, pbabiliter sperat & credit, q̃ posset fratre suum retrahere a pctõ, & hoc omittit facere propter aliquod cõmodum tẽporale, vt puta quia timet iudicium vulgi, & cruciatum carnis, siue perẽmptionem, dum tñ hæc in aĩo ita dñentur, q̃ præponantur charitati fraternæ: tunc enim ordinem charitatis peruertit plus diligẽdo

Correctio fraterna tripliciter omittitur.

D

cõmodum tẽporale, quàm animam proximi & honorẽ Dei. Vnde Aug. vbi sup. Ple-risque ab eis commonendis, obiurgãdis & corripiendis malè dissimilat: ne vel eos offendamus, vel eorum inimicitias deuitemº: ne impediãt & noceant in istis temporalibus rebus, quas adipisci adhuc appetit nřa crudelitas: siue quas amittere formidat infirmitas. Hæc ille. Vnde glo. super illud Ecclasiast. 17. Vnicuique mandauit Dominus de proximo suo, dicit: Ita peccat, qui fratrem suum peccare videt, & tacet: sicut qui peccanti non indulget.

ARTICVLVS SECVNDVS.

De triplici correptione, scilicet fraterna filiali & paterna.

Secundo consideremus correptionis ordinationem, seu modificationẽ. Secũdũ enim Cassi. lib. 4. epistolãrũ. Agris nõ vna cã salutis est: Alter cibus reficit, alter per abstinentiã beneficia attenuatur: Sic lauacra mollia, ille ferrũ quærit ad vulnera. Et variũ remedium poscit diuersã qualitas passionum. Proinde triplicẽ distinguamus correptionem. Prima est fraternalis, secũda est filialis, tertia est paternalis, de quib. per ordinẽ ps. 140. ait: Corripiet me iustus in misericordia, & increpabit me. Prima est fraternalis æqualis ad equalẽ. Et de hac dicit. Corripiet me iustus. Scdã est filialis. i. minoris ad maiorẽ. Et de hac subdif. i misericordia. Tertia est paternalis. i. maioris ad minorẽ: & de hac subinfertur, & increpabit me. Quod verbũ potest esse p̃sentis articuli aliud themã.

Quando homo tenetur corrigere proximum suum: & quomodo & quem fructum consequatur homo ex eo. Cap. 1.

Rima est correctio fraternalis. id est equalis ad equalẽ. Vñ psal. ait. Corripiet me iustus. i. q̃ vult esse iustus. Circa quã tria in textu hodiern. Euang. cõsideranda sunt. scilicet frater-næ correptionis. Primo casus, secũdo modus, tertio fructus. Primo cõsiderãdus est fraternalis correptionis casus, qui talis est, & a Dño ponitur, cum ait, Si peccauerit in te frater tuus. Vbi ponit tria, quę concurrũt ad fraternalis correptionem. Primum est mortalis culpa, secundum notitia certa, tertium amicitia vera. Primum est, q̃ sit mortalis culpa. Vnde Dominus ait, Si peccauerit,

Correctio triplex.

H

Tria considerantur adhuc notatu digna circa fraternalis correptionẽ: scilicet frater-næ concurrũt ad fraternalis correptionem.

A rit, mortaliter. aut est in aperto & grandi periculo ruendi in illud, fm quosdā, quod & satis rōnabile vř, sicut in præcedenti art. dictum est, c. 2. Secundum est, qđ sit notitia certa. Ideo subdit, in te. Quod tripliciter exponi potest. Primo in te. i. te prouocante, te fauente, te inducente, te consiliante: tūc dignē debes satisfacere & pœnitere. Secūdo si peccauerit in te, id est te patiente: & tunc debes indulgere. Vnde Matth. 18. Nōne oportuit, & te misereri conserui tui, sicut & tui misertus sum? Et Eccl. 3 1. Intellige, quæ sunt proximi tui ex teipso. Et Chrysof. ait: Si graue videtur damnū, afficere debet luerū. Si graue videt præceptum, cogita premium. Si graue sit remittere ei, qui te contristauit: hoc est grauius incidere in gehennam. Tertio modo sic. Si peccauerit frater tuus in te. i. te solo sciente: tunc in secrete corripere, vt infra patebit. Tertium, quod requiritur in corripiendo, est amicitia vera. Ideo subdit, Frater tuus, id est ex fraterna charitate a te dilectus. Secundo considerāndus est correptionis modus, qui triplex est. Primus est modus amorosus, secundus est modus timorosus, tertius est modus pudorosus. Primus est amorosus. Et de hoc Dominus ait. Vade & corripere eum inter te & ipsum solum. Vbi ostendit qđ tria debet habere ad hoc, qđ sit amorosus. Primo sollicitudinem, secundo necessitudinem, tertio restitudinem. Primo sollicitudinem: ideo ait, Vade. s. ne pigriteris, id est vade per sollicitam diligentiam. Vade etiam ad literam instar diligentis pastoris, qui vadit quærere perditam ouem, vt ex hac humili pietate ille citius reducat ad bonū. Ideo dicit Chrysof. Peccator ira & verecundia detinetur, ebrius factus quasi graui somno. Vnde oportet te, qui sanus es, ad illum ire, sicut medicus ad ægrotum. Secundo debet habere necessitudinem, id est debes ex charitate cōsiderare, quantum illi & tibi necessarium est eripere eum de statu damnationis. Ideo Dominus ait, Et corripere eum, id est, cor eiprape de statu damnationis, vel perditionis. Contrarium multi agunt. Nam quidam eū laudant, quidam distimulant, quidam exasperant, quidam negligunt, quidā occidunt. Contra hos omnes, primo ait, Corripere. Nō dicit lauda, adulando: quoniam vti Propheeta ait, Laudatur peccator in desiderijs animæ suæ, & iniquus benedicatur. Secundo inquit, Corripere. nec ait distimula, subticendo. Vnde August. de verbis Dñi ait: Si neglexerit, peior eo factus es. Ille iniuriam fecit,

Triplex correptionis modus.

Primo.

Secundo.

Expositio correptionis.

gravi vulnere seipsum percussit. Tu vulnus fratris contemnis, peiores tacendo, quā ille conuiciando. Tertio dicit, Corripere. non dicit exaspera, obiurgando: Nam fraterna correptio, sicut in 1. c. 1. arti. dictum est, mā suetē fieri debet. Vnde ad Galat. 6. Vos, qui spirituales estis, instruite huiusmodi in spū lenitatis. Vnde Augustinus, super eandem epistolam ait. Nihil probat spiritualementem, virum sicut peccati alieni tractatio: cum liberationem eius potiusque eius auxilia quam conuicia meditat. Quarto ait, Corripere, non dicit differas negligendo & pigritādo. Vnde 86. dist. c. facientis, dicitur: Facientis proculdubio culpam habet, qui quod potest corrigere, negligit emendare. Vnde Cassio. lib. 1. epistolarum ait. Succurrendū est, ne tractu temporis impunita mala cōuale scant. Malum enim cum perseuerat, augetur & remediabile bonum est peccato accelerata correptio. Quinto etiam ait, Corripere. Non dicit, occidas conuiciando: nam Dei voluntas, cui nos in omnibus conformare debemus, est, qđ nullus pereat eo at testante, qui Ezech. 18. ait, Nolo mortē peccatoris, &c. Tertio vero, vt modus correptionis, sit modus amorosus, debet habere restitudinem. Ideo subditur, inter te & ipsum solum. Et hic quidem est restissimus modus corrigēdi fratrem. Vnde Origenes, super Leuit. Non vult te Dominus, si fortē videris peccatum fratris tui continuo volare ad publicum, & clamare passim & diuulgare aliena peccata: quod esset vtique non corrigentis, sed potius distamantis officium. Si videris fratrem tuum non recta agentem, argue eum inter te & ipsum: inquit, Solus vidisti, solus inter te & ipsum corripere: vbi enim sibi ministerium seruari viderit, seruabit ipse emendationis pudorem. Si vero ipsum distamari videat, illico ad negandam impudentia conuertetur: & non solum non emendabis peccatum, sed etiam duplicabis. Vnde Augustinus in sermone Domini in monte, exponens dictum verbum ait, Corripere inter te & ipsum solum. Studens correptioni, parcens pudori. Forte enim prę verecundia incipiet defendere peccatum suum: & quem vis facere meliorem, facis peiorem. Aduertendum est tamen, quod peccatum proximi potest tripliciter variari. Nam aliud est publicum, aliud perniciosum, aliud vero est occultū. Primo enim est peccatum publicū & vergit in multitudinis damnum, vt puta heresis incendium, &

Tertio.

G

H

Peccatum publicum si in phariis considerari.

Peccatum publicum perniciosum, & occultum.

sic

A sic de alijs. Vnde primo Timoth. 5. Peccantes coram omnibus argue, vt & alij timorem habeant. Et ad idem facit. 45. distinet. sed illud. Ratio est, quia tunc non tantum in se, verum etiam in alios per malum exemplum peccat. 11. qđ. 3. præcipuē. Et iterū Isid. de sum. bo. li. 3. c. 46. ait. Manifesta peccata nō sunt occulta correptione purganda. Palam enim sunt arguenda, quæ palam nocent: vt dum illa aperta obiurgatione sanantur, hi qui eos imitando deliquerant, corrigantur. Dum enim vnus corrigit, plurimi emendantur. Melius est enim vt p iustorum saluatione vnus damnetur, quam qđ per vnus licentiam multi periclitentur. Secundo est peccatum perniciosum & pestiferum, quod licet occultum sit, tamen potest multis inferre maximum nocentū, sicut sunt hereses & prodiones. Proinde cum tales in alios periculossimē peccent, statim abq; monitione præmissa denunciādi sunt, nisi homo sciret & firmiter estimaret, quod ad eius secretam monitionem statim posset talia mala impedire. Tertio est peccatum occultum. Nam peccatum, qđ est solum in malum peccantis, & eius in quem peccatur, vel quia læditur ab eo, vel saltem ex sola notitia eius: tunc debet homo, si potest sic emendare fratrem suum, vt fama eius conseruetur. Et sic est de necessitate præcepti, vt secreta admonitio publicam denunciationē præcedat. Talis autē secreta admonitio debet aut semel, aut pluries fieri, quādiū spes de correctione probabiliter haberi potest. Propter tria enim talis correptio debet fieri occultē. Primo vt peccator a malo reuocetur, secundo ne alij infament, tertio ne ad peccatum alij prouocentur. Primo vt peccator a malo reuocetur. Vnde Hiero. Corripiendus est seorsum peccator: ne si semel publicē correptus verecundiam aut pudorem amiserit, permaneat in peccato. Vnde super prædicto verbo, Si in te peccauerit, &c. Augustinus de verbis Domini ait: Quia enim secretum fuit, quando in te peccauit, secretum quare cum corrigis quæ peccauit. Nam si tu solus nosti, quia in te peccauit, & eum vis coram omnibus arguere: non es corrector, sed proditor. Plerique enim a peccatis timore infamiae retrahuntur. Cum autem se sentiunt infamatos, liberius atque licentius peccant, atque in profundum peccatorum se mergunt, secundum quod dicitur Proverbiorum decimo octauo. Peccator nanque cum in profundum peccatorum de-

Peccatum perniciosum.

Peccatum occultum.

secreta admonitio si semel.

D

uenerit, contemnit. Idem dicitur distinct. 17. cap. nec licuit, & extra de iudi. cum non ab homine. Secundo vero debet correptio occultē fieri, ne alij infamentur. Vnde Augustinus in Epistola ad plebem Hypponensem ait: Cum de aliquibus, qui sanctum nomen profitentur, aliquid criminis vel falsi sonuerit, vel veri patuerit: instant, fatagunt, ambiunt, vt de his omnibus hoc credatur. Hæc ille. His tamen temporibus multum necesse est occultum peccatum clerici, vel religiosi occultē corrigere: quia cum aliquod peccatum illorum publicatur, aut publicē castigatur: statim ceteri infamantur, vt dicitur ab infano vulgo: Nulla proditio in mundo fit, vbi non fit aliquis religiosus, siue sacerdos, & cetera similia. Tertio vero debet correptio fieri occultē, ne ad peccandum prouocentur ceteri, secundum quod dicitur ad Romanos decimo quarto. Ne ponatis offencilulum fratri, vel scandalum: quod maximē a prædicatoribus seruandum est. Nam peccata multum enormia & secreta, maximē carnalia, non sunt populo propalanda, eo quod fragiles ex tali auditu intigante humani generis inimico, facile ad consimilia prolabantur. Nectamen hi, quæ in talia corruerunt, emendantur: sed potius credentes in talibus se non esse solos, amplius confirmantur & indurantur. Verum a Domino subinfertur, Si te audierit, lucratus eris fratrem tuum, scilicet Deo sibi & tibi. Et secundum Chrysostomum innuatur, quod inimicitia commune est dampnum. Et ideo non dixit, quod ille lucratus erit seipsum, sed quod tu lucratus es eum. Vnde Hieronymus. per salutem alterius nobis quoque acquiritur salus. Secundo autem in corrigendo tenendus est modus timorosus. Nempe de vno extremo ad aliud extremum per medium conuenienter itur. Voluit enim Dominus in correptione fraterna, quod principium esset occultum, dum frater corripit fratrem inter se & ipsum solum: finem vero publicum voluit esse, scilicet vt ecclesie denunciaretur. Ideo subdit Dominus in medio conuenienter ponitur, vt primo crimen fratris a paucis indicetur, qui scilicet possint prodesse & non obesse: vt saltem sic sine multitudinis infamia eius correptio fiat. Ideo subdit Dominus dicens: Si te non audierit, adhibe tecum adhuc vnum vel duos, vt in ore duorum, scilicet, si assumpseris vnum, vel

Necessitas horum eporum.

G

Modus tenendus in correptione.

H

Inductio testium pp tria fit, vel ut peccator emendetur, vel ut nubescat, vel ut corrigens debetur persoluat. Vide q̄ habet D. Chryso. D. Aug. p̄ni loco.

Modus pudorosus re nendus in confessione

Quid per Ecclesiam debemus audire.

Fruus fraternæ cog- rectionis triplex. Primus.

A trium testium, si assumpseris duos: stet omne verbum, id est, stabile fiat & stabile sentiat. Item hæc testium inductio fit propter tria. Primo propter declarationem, secundo propter testificationem, tertio propter confusionem. Primo propter declarationem, id est, ut corripiens ostendat quod delinquens peccatum commisit, secundum Hieron. Vnde Eccl. 19. Corripe amicū tuū, ne forte non intellexerit & dicat, nō feci: aut si fecerit, ne iterum addat facere. Secundo propter testificationem, id est, ad testificandum, quod admonens fecit, quod in se fuit, secundum Chryso. Tertio propter confusionem, hoc est ad convincendum delinquentem de accusatione, si actus iteret, sicut August. Prædicta autem inductio testium, sicut dictum est, fieri debet: nisi forte timeat, quod propter hoc peccator deterior fieret, quia tunc desistendum esset. Tertio vero in corripiendo tenendus est modus pudorosus. Vnde dominus subdit, Et si non audierit eos, scilicet & tecum eis, dic ecclesie: ut innuat manifeste, quia conscientia famæ præferenda est. Vnde dominus maluit quod potius cum dispendio famæ suæ corrigeretur peccator per publicam denunciationem, quam quod fama seruata anima spiritualiter more res. Vnde Chryso. ait: Sicut medicus, cum viderit morbum periculosum, non desistit, sed tunc magis preparat ad curam: sic etiam quanto peccator inuerecundior & punatior fuerit, tanto minus ad iram & odium, sed ad medicinam nos studere oportet. Vnde vltimum remedium adhibens dicit, Dic ecclesie, quod tripliciter potest exponi. Primo dic ecclesie, id est, multitudini, secundum Hieron. Ut qui paucorum pudore saluari non potuit, multorum saluetur opprobrijs. Secundo modo dic ecclesie, id est, ei, qui præsidet, sicut Chryso. ut per platos ecclesie excōdicatio fiat, & sic maiorem erubescantiam patiat. Tertio modo dic ecclesie, id est, coram plato convince per testes. Si vero per obiurgationem prælati non correxerit se, eum tanquam pertinacem hereticum & excōdicatum deuota. Vnde Sen. de clementia ad Nerone ait: In iudicatio siue corripiendo lex hæc tria secuta est, quæ principes quoque sequi debent, ut aut eum quem punire emendet, aut pena eius reddet ceteros meliores, aut sublati malis securiores ceteri quoque uiuant. Tertio vero considerandus est fraternæ correptionis fructus: qui quidem triplex est. Primus est lucrum vnius anime, secundus infusio gratiæ: tertius est adeptio gloriæ. Primus est lucrum vnius anime, & proximi correpti, qui se emendat. Quia Do-

minus ait, si te audierit, lucratus es fratrem tuum. Secundo eius fructus est infusio gratiæ. Vnde Prouerb. 28. Qui corripit hominem, gratiam postea inueniet. Proinde. 24. c. idem ait: Erue eos, quæ ducuntur ad mortem: & qui trahuntur ad interitum, liberare non cesses. Expositor. Quidam vero ducuntur ad mortem mortalis culpæ voluntate consentiente peccato, tales ergo erue. scilicet consulendo, docendo, monendo & corripiendo. Quidam vero propter patratam culpam trahuntur ad interitum sempiternum, scilicet vel tentationibus demoniorum, aut suggestionibus impiorum, aut fallacijs & versutijs hæreticorum: & hos similiter iuuare necesse est. Tertius vero fructus est adeptio gloriæ. Vnde Iac. in fine canonice suæ ait: Si quis ex vobis errauerit a veritate, & conuerterit quis eum: scire debet, quoniam qui conuerterit peccator ab errore viæ suæ, saluabit animam eius a morte, & operit multitudinem peccatorum.

Quando & quomodo subditi prælati & dominum delinquentem corrigere possunt. Cap. 2.

Secunda vero est correptio filialis, id est, minoris ad maiorem. Et de hac psal. subdit, in misericordia: quia mira misericordia debet fieri correptio ista. Proinde notandum est, quod prælati, domini & parentes indigent magno auxilio subditorum. Vnde August. Quanto quisque superiori constitutus est loco, tanto maiori versatur periculo. Vnde Ambr. in suo pastorali. ait. Sicut est lenius de plano corrumpere: sic grauius est, quæ de sublimi ceciderit dignitate, quia ruina, quæ de alto fit, grauiori casu colliditur. Honor quippe Episcopalis coram omnibus præclarus est: sed si ruina sustineat, dolor magnus est, nec constat tantam gloriam sequi post victoriam, quantam ignominiam post ruina. Et ideo misericorditer succurrendum est statui prælatorum & dominorum. Considerandum in est, quod & si prælati est frater naturæ conformitate, est tamen pater amore & charitate, & est superior ex officij potestate. si tamen peccat, vilis conditionis efficitur. Vnde Isido. de sum. bo. Quanto splendoris honore, quisque celsior est, tanto si delinquat peccator maiorem. Si igitur subditus prælatum peccantem corrigit: non contra eum loquitur, sed pro eo: atque ei tanquam frater adiutorium præstat. Vnde Prouerbiorum 18. Frater qui iuuatur a fratre, tanquam ciuitas firma. Tripliciter autem corrigi

E Secundu

F

Tertiu

Psal. G

H

A corrigi debet a subdito dominus aut prælatus. Primo humiliter absque presumptione, secundo secretè absque diffamatione, tertio modestè absque obiurgatione. Primo humiliter absque presumptione. Vnde Greg. in pastoral. c. 28. ait. Admonendi sunt subditi, ne dum culpas præpositorum considerant, contra eos audaciores fiant. Sed si qua eorum sunt valde praua, sic apud se diiudicent: ut cum Dei timore constricti ferre sub eis iugum reuerentiæ non reculent. Hæc ille. Si præsumptuosè obiurgatur, peccatum est. Vnde Exo. 19. mytice dicitur: bestia, quæ montem tetigerit, lapidabitur. Vnde 2. Reg. 6. dicitur, quod Oza percussus est a domino & statim interijt: quia præsumptuosè tetigit arcam, per quam prælatus mysticè designat. Si autem absque presumptione quis corrigat eum, meritorium est. Nam & asina Balaam reprehendit, Numeri. 22. & 2. Pet. 2. & 2. qd. 7. cap. secuti sunt. & c. nos. scilicet cum Balaam. Secundo debet corrigi secretè absque diffamatione, sicut in c. præce. ultra mediū. Et de hoc melius dictum est in Quadragesimali de Christiana Religione. Sermo. 20. artic. 3. per totum. Tertio debent corrigi modestè absque obiurgatione. Proinde. 1. Timoth. 5. Seniore non increpaueris, sed obsecra ut patrem. Vbi August. ait: Seniore, scilicet atate & moribus vel officio, ne increpaueris propter atatis honorem, vel dignitatem: ne indignè ferens se a iuniore correptum, magis exasperetur quam proficiat. Sed sequitur, obsecra ut patrem, ut facilius suscipiat admonitionem. Senior tamen stultus, sicut Gregorius dicit, vehementer increpandus est. non debet tamen inferior se intromittere minutatim facta prælati diiudicare in malum: & maxime propter leuia signa, quia hoc esset temeritatis. Nec est inquirendo discutere, quia hoc esset superioris potestatis. Sed quando est euidencia facti, cui resistere non potest, nec super hoc rationabiliter dubitare: tunc debet corripere prælatum, sicut supra dictum est. Ex his patet, quod per correptionem quæ est actus vindictiue iustitiæ, inferiores non debent corrigere superiores, nisi manifestè errarent in fide. Tunc quidem si non adessent superiores, qui punirent aut vindicare nollent: tunc per inferiores puniri possent. Quia hæresis reddit prælatum Catholico inferiorem: non tantum in foro interiori, verum etiam in exteriori.

Prælati tripliciter potest corrigi a subdito. Primo.

Secundo.

Quadragesimali de Christi relig. Tertio.

Casus.

De triplici correptione qua prælati atque maiores tenentur suos corrigere subditos. Cap. 3.

Tertia est correptio paternalis, id est, maioris ad minorem. Ideo psalm. ait. Et increpabit me: quia ut plurimum eget increpatione. Hæc quidem correptio triplex est. Prima est emendatiua, secunda est emendatiua, tertia est permissiua. Prima est emendatiua. Vnde. 23. q. 4. cap. duo ista. August. dicit. Duo ista nomina, cum dicimus, homo peccator, non utique frustra dicuntur, quia peccator est, corripere: & quia homo est, miserere. Nec omnino liberabit hominem, nisi cum persecutus fueris peccator. Huic officio nominis inuigilet disciplina, sicut utique regenti apta & accommodata est, non solum episcopo regenti plebem suam: sed etiam pauperi regenti domum suam: diuiti regenti familiam suam, marito regenti coniugem suam, patri regenti prolem suam, iudici regenti prouinciam suam, regi regenti gentem suam. Item. 23. q. 5. cap. non putes. August. ait: Non putes te tunc amare seruum tuum, quando eum non cedis: Aut tunc amare filium tuum, quando non das disciplinam ei: Aut tunc amare vicinū tuum, quoniam non corrigis eum. Non est ista charitas, sed languor. Ferueat charitas ad emendandum & ad corrigendum. Si sunt boni mores, delectent te: Si autem mali, corrigentur aut emendentur. Ideo Prouerb. 6. prælato dicitur. Discurre, festina, suscita amicum tuum. In hoc verbo exhortatur prælatum ad tripliciter exercendum officium suum. Primo generaliter, scilicet celeriter, tertio veraciter. Primo generaliter. id est, discurre, scilicet modo ad hunc locum: modo ad illum locum, iuxta illud ad Roma. 12. Qui præest in sollicitudine. Et illud Prouerb. 27. Diligenter agnosce vultum pecoris tui, tuosque greges considera. Secundo celeriter. Ideo dicitur, festina, scilicet propter periculum morose dilationis. cum vita tua, & subditi tui sit incerta, sicut dicitur Iacob. 5. Ecce iudex ante ianuam tuam assistit. Tertio veraciter. Ideo addit, suscita amicum tuum, scilicet in peccato iam mortuum. Sed utique mirum est de aliquibus prælati, qui remoti multum a subditis volunt per ministros suscitare in peccatis mortuos: cum nec Hælisus per Giezi potuerit suscitare mortuum. 4. Regum. 4. Nec legitur iussu dominus, nisi præsens, aliquem suscitasse. Magna igitur dementia patris, quando qua-

E

Psal.

Conceptio triplex.

F

G

Tripliciter prælati debent exercere officium suum.

H

Simile.

Adam falsa clementia filium delinquentem non corripit: minoremque pietatis affectum habere videtur erga filium, quam erga iumentum. Nam si perspexerit iumentum suum in puteum lapsum, statim occurrit, coadiutores vocat, clamoribus instat, stimulis pungit, flagellis cædit, iniectis funibus trahit: nec ab incœptis fames vel somnus retrahit, donec iumentum suum a puteo extraxit. Hic idem vidit filium suum lapsum in profundissimum puteum peccatorum, nec tamen illum vilis adminiculis inde extrahere nititur, nec flagellis. Sed audiant illud Prouerbiorum decimotertio. Qui parcat virge, odit filium suum: qui autem diligit illum, instanter erudit eum. Sunt tamen plerique maiorum suorum correptionem non sustinentes, quod quidem sceleratæ mentis indicium est, sicut dicitur Ecclesiastes. 3. Peccator homo vitabit correptionem, & secundum voluntatem suam inueniet comparationem. Vnde Gregorius in pastoralis ait. Qui praua studet agere, & tamen adhuc cæteros vult tacere: ipse sibi met testis est, quia plus veritate se appetit diligi, quam contra se vult defendi. Et Prouerbiorum decimoquinto, dicitur: Non amat pestilens eum, qui se corripit: nec ad sapientes graditur. Sed audiant tales illud Prouerbiorum 29. vbi dicitur: Viro, qui corripientem se dura ceruice contemnit, repentinus ei superueniet interitus, & eum sanitas non sequetur. Ac contra de viro prudente, Ecclesiastici decimo, dicitur, Vir prudens & disciplinatus non murmurabit correptus. Prædictam autem correptionem emendatiuam, quæ propriè charitatis est actus: non iustè dimittere debet homo, nisi finaliter viderit eum deteriores efficere peccatorem. Nam ea, quæ sunt ad finem, regulari debent secundum quod exigit ratio finis, vt patet vigesimatertia quæstione quinta, cap. prodest seueritas. vbi in fine Augustinus ait: Et plectendo & ignoscendo, hoc solum bene agitur, vt vita hominum corrigatur. Quia si tanta est perversitas & impietas, vt corrigendæ rei, nec disciplinæ, nec veniæ remedia suffragantur: ab omni tamen intentione atque conscientia, quam Deus cernit, siue seueritate, siue læuitate, non nisi officium dilectionis impleatur. Hæc ille. Et iterum Prouerbiorum nono, dicitur: Noli arguere derisorem, ne oderit te. vbi glo. ait: Non est timendum, ne tibi deri-

for cum arguitur molestias ingerat, vel contumelias inferat: sed hoc prouidendum est, ne tractus ad odium inde deterior fiat. Secunda vero est correptio punitiua. Quæ quidem virtus iustitiæ est, in qua agitur de communi bono, & pertinet ad prælatos dominos & rectores, qui prouidentes multitudinis bono delinquentes puniunt, quamuis ipsi non emendantur: sicut medicus manum vel membrum amputat ac abscidit infectum, propter totius corporis sanitatem. Sed de hac iustitia plenius est dictum. sup. sermone. 16. per totum, & maximè articulus tertius. Talis quidem correptio non est omittenda propter timorem eius, qui corrigitur, ne deterior fiat: immo iudex contra eum procedere debet. Vnde distinct. 4. capit. factæ. Isidor. ait. Factæ sunt leges, vt earum metu humana coerceatur audacia: tutaque sit inter improbos innocentia, & in ipsis improbis formidato supplicio refrenetur audacia, & nocendi facultas. Et vigesimatertia quæstione quinta, cap. lex eterna. Hieronymus ait. Lex eterna ita medio quodam loco posuit aliqua, vt in eis vsurpandis merito reprehendatur audacia, & in exequendis iure laudetur obedientia. Abraam si spontaneus in occidendo filio motus fuisset, Genesis 22. execrabilis haberetur, at iubenti Deo obsecundans famulatus est. Hæc ille. Ratio quidem æterna est diuinæ sapientiæ ratio, qua tota vniuersi communitas gubernatur, pro ut est directiua omnium actuum & motuum, quæ inueniuntur in singulis creaturis. Et iterum in cap. non est. Augustinus ait: Non est innocentia parcendo finire ire, vt in malum grauius incidatur. Pertinet ergo ad innocentis, scilicet ad rectoris officium, non solum nemini malum inferre, verum etiam cohibere a peccato vel punire peccatum: vt aut ipse qui prius odio habebatur, corrigatur exemplo, scilicet poenæ, aut alij terreantur exemplo. Et iterum in cap. qui vitij, idem ait. Qui vitij nutriendis parcat & fauet, ne contristet peccantium voluntatem: tam non est misericors, quam qui non vult cultellum rapere puero, ne audiat ipsum plorantem, & non timet ne vulneratum doleat, vel extinctum. Et in capit. non est crudelis, Hieronymus ait: Non est crudelis, qui crudeles iugulat. Sed crudelis ideo vocatur, quia crudelis patientibus esse videtur: Nam latro suspensus patibulo crudelem iudicem putat. Et in cap. qui malos, idem ait: Qui malos

Correptio punitiua.

Hieronymus.

H

Correptio nã triplici ratione dicitur praelatus ecclesiasticus.

A malos percudit in eo, quod mali sunt, & habet vasa. i. causam interfectionis, vt occidat pessimos: minister est Domini. Item in c. cum homo. Aug. ait: Cum homo iustè occiditur, lex eum occidit, non tu. i. minister legis. Tertia autem correptio permissiua quodammodo dici potest, seu etiã dimissiua. Tripliciter enim prælatus ecclesiasticus dimittit correptionem. Primò venialiter, secundò mortaliter, tertio viliter & virtualiter. Primò enim venialiter, quando timor facit prælatum tardiores ad corrigendum. Si tamen constaret sibi, quod posset peccatorem retrahere à peccato, cupiditati & timori præponeret charitatè. quod interdum faciunt etiam sancti homines. Secundò omittit mortaliter. scilicet quando peccatorem retrahere à peccato: & tamen dimittit propter iudiciũ vulgi, & carnis cruciationem, seu peremptionem. Tertio verò omittit viliter & virtualiter, & hoc duobus modis. Primò, quando tempus opportunum quærit: secundò, quando timet ne populus, vel peccator corripiendus deterior fiat, sicut patet per exemplum Gregor. 4. distinct. c. denique. de quo plenius dicitur sermo. 38. artic. 3. c. 3. circa princip. in primo notabili. Item 44. distinct. c. comestiones. in vlt. glo. super verbo, cum multitudine. dicitur, quod propter multitudinem detrahendum est aliquid seueritati, vt 50. distinct. vt constitueretur. & 1. quæst. 7. quotiens. & 23. q. 4. ipsa. & c. non potest. Quandoque etiam cum paucitate mitius agendum est, cum timetur scandalum. 23. q. 4. cum quisque. Hæc glo.

ARTICVLVS TERTIVS.

Vbi declaratur quando peccator peccat, vel non peccat corrigendo, vel predicando.

D

Tertio consideremus correptionis, seu corrigentis conditionem, id est, si est peccator, vel iustus, qui corrigit. Et de hoc tria sunt videnda. Nam est aliud corrigere ex debito, aliud est corrigere cum peccato, aliud sine peccato.

Quod tam iustus, quam peccator propter tria ad fraternalem correptionem tenetur. Cap. 1.

Rimò videndum est, quid est corrigere ex debito. Circa quod aduertendum est, quod non tantum iustus, sed quilibet peccator debet corripere delinquentem. Nam ad obligationem correptionis tria faciunt, quæ etiam possunt esse in peccatore. Primum præcepti iniunctio, secundum est peccati cognitio, tertium proximi dilectio. Primum est præcepti iniunctio. Nam, sicut sup. dictum est, Matt. 18. Si peccauerit in te frater tuus, vade & corripe eum: præcipitur indistinctè tam peccatori, quam etiam iusto. Vnde peccatum non absoluit hominem ab obseruatione præcepti: quia delinquens non debet esse melioris conditionis, quam non delinquens, 16. q. 1. c. legi. extra de do. & contu. contingit. Secundum est peccati cognitio. Correptio etenim delinquentis pertinet ad aliquem, in quantum regnat in eo rectum iudicium rationis. Peccatum autem non tollit totum bonum naturæ, quin in potestate remaneat aliquid de recto iudicio rationis humanæ. Et secundum hoc potest sibi competere corrigere delinquentem. Nam mirabiliter excœcatur mens in homine peccatore, vt aliena peccata plus cognoscat quam propria sua. Tertium est proximi dilectio. Licet enim in peccatore non sit charitatis amor respectu peccantis fratris, est tamen in eo amor naturalis, vel amicitia: quo quidem moueri potest, vt corrigendo subueniat illi. Et sic propter peccatum à correptione non excusatur.

Ad obligationem correptionis tria faciunt.

F

G

H

Propter tria quilibet peccator mortaliter peccat corrigendo proximum suum. Cap. 2.

Secundò videndum est, corrigere cum peccato. Vbi notandum est, quod in corrigente peccatum eius præcedens propter tria in correptione præstat ei impedimentum. Primò propter nequitiam, secundò propter malitiam, tertio propter superbiam. Primò propter nequitiam redditur peccator indignus corrigere peccantem. Quod fit, quoniam quis maius peccatum comisit, & maiora reprehendit. Vnde

In corrigente peccatum triplex est impedimentum.

A Vnde super illud Matt. 7. Quid vides festucam in oculo fratris tui, &c. glo. ait Hiero. de his loquitur, qui cum mortali crimine detinentur obnoxij: minora peccata fratribus non concedunt. Et hoc per trabem, & festucam congrue designatur. Secundo propter malitiam. Nam quanto corrigentis peccatum est grauius, tanto magis potest inde scandalum imminere, cum non videatur proximum cum charitate corrigere: sed magis semetipsum simulatorie ostentare, atque peccatum suum palliare, ac malitiose celare. Vnde super illud Matt. 7. Quomodo dices fratri tuo, frater sine eijsia festucam de oculo tuo, &c. Chryso. ait. Vis igitur non alios saluare, sed per bonam doctrinam tuam malos actus celare, & sanctitatis laudem ab omnibus querere. Vnde di. 40. c. multi. Chryso. ait. Si bene doceris, & male vixeris, tui solius condemnator eris. Et sequitur: Bene autem docendo, & male uiuendo Deum instruis, quomodo te debeat condemnare. Vnde ad Rom. 2. In quo alium iudicas, teipsum condempnas, si eadem agis, quae iudicas. Et 3. q. 6. c. 1. Gratianus ait: Cum Iudaei adulteram accusarent, Ioan. 8. aequitatis sententiam a Domino acceperunt. Quicumque vestrum sine peccato est, primus in illam lapidem mittat. Et 3. q. 7. c. qui sine. Greg. in moral. dicit. Qui sine peccato est vestrum, primus in illam lapidem mittat. Ad aliena quippe peccata punienda ibant, & sua reliquerant. Reuocentur itaque intus ad conscientiam, ut prius propria corrigant, & tunc aliena reprehendant. Hinc est, quod Iudic. 19. & 20. cum tribus Beniamin in carnis scelere. i. in vitio contra naturam, fuisset obruta: collectus omnis Israel vlcisci iniquitatem voluit: sed tamen semel & iterum in belli certamine & ipse prostratus est. Cōsulto enim Domino si ad vlciscendum ire debuissent: iussum est ut irerent, qui iuxta diuinæ vocis imperium perrexit, & semel & secundo perdidit, & tunc demum peccatricem tribum valde feriens penè funditus extinxit. Quid est, quod in vltione sceleris inflāmur, & tamen prius ipse prosternitur: nisi quod prius purgandi sunt, per quos aliorum culpæ feriuntur, ut ipsi iam mundi propter vltionem veniant, qui aliorum vitia corrigere festinant? Hæc ille. Tertio propter superbiam. s. corrigentis, quod fit quando quis peccata propria parupendens, seipsum proximo præfert, seuera austeritate diiudicans aliorum crimina, cum illud notandum est, quod dicitur

Gregor.

B de oculo tuo, &c. Chryso. ait. Vis igitur non alios saluare, sed per bonam doctrinam tuam malos actus celare, & sanctitatis laudem ab omnibus querere. Vnde di. 40. c. multi. Chryso. ait. Si bene doceris, & male vixeris, tui solius condemnator eris. Et sequitur: Bene autem docendo, & male uiuendo Deum instruis, quomodo te debeat condemnare. Vnde ad Rom. 2. In quo alium iudicas, teipsum condempnas, si eadem agis, quae iudicas. Et 3. q. 6. c. 1. Gratianus ait: Cum Iudaei adulteram accusarent, Ioan. 8. aequitatis sententiam a Domino acceperunt. Quicumque vestrum sine peccato est, primus in illam lapidem mittat. Et 3. q. 7. c. qui sine. Greg. in moral. dicit. Qui sine peccato est vestrum, primus in illam lapidem mittat. Ad aliena quippe peccata punienda ibant, & sua reliquerant. Reuocentur itaque intus ad conscientiam, ut prius propria corrigant, & tunc aliena reprehendant. Hinc est, quod Iudic. 19. & 20. cum tribus Beniamin in carnis scelere. i. in vitio contra naturam, fuisset obruta: collectus omnis Israel vlcisci iniquitatem voluit: sed tamen semel & iterum in belli certamine & ipse prostratus est. Cōsulto enim Domino si ad vlciscendum ire debuissent: iussum est ut irerent, qui iuxta diuinæ vocis imperium perrexit, & semel & secundo perdidit, & tunc demum peccatricem tribum valde feriens penè funditus extinxit. Quid est, quod in vltione sceleris inflāmur, & tamen prius ipse prosternitur: nisi quod prius purgandi sunt, per quos aliorum culpæ feriuntur, ut ipsi iam mundi propter vltionem veniant, qui aliorum vitia corrigere festinant? Hæc ille. Tertio propter superbiam. s. corrigentis, quod fit quando quis peccata propria parupendens, seipsum proximo præfert, seuera austeritate diiudicans aliorum crimina, cum illud notandum est, quod dicitur

Corrigentis supercilium.

tur 1. q. 3. cap. in cunctis. Proinde August. in sermone Domini in monte ait: Accusare vitia, officium bonum est. quod cum mali faciunt, alienas partes agunt. Hæc ille.

Quod propter duo peccator non peccat proximum corrigendo: & quando peccat prædicator prædicans in peccato. C. 3.

Tertio quoque videndum est, quid est corrigere sine peccato. Vbi notandum est, quod peccator corrigens dupliciter potest habere peccatum. Primo, quando peccatum suum est occultum & alium corripit ex naturali amore, vel amicitia. Bonum est enim quod facit, & quod intendit, nec hoc faciendo aliquem scandalizat, & ideo secundum Gualensem, vel Gallensem non peccat. Secundo autem, quando peccatum suum est notorium, & manifestum, & corrigens alium peccantem ingemiscit, & dolet, atque seipsum accusat: tunc vero corrigendo non peccat. Vnde August. de sermo. Do. in mon. serm. 1. 6. ait: Cogitemus, cum aliquem reprehendere necessitas nos coegerit, vtrum tale sit vitium, quod nunquam habuerimus: & tunc cogitemus, vel nos homines esse, & habere potuisse: vel tale, quod habuimus, & iam non habemus: & tunc tangat memoriam communis fragilitatis, ut illa correptionem non odium, sed misericordia præcedat. Si autem inuenimus nos in eodem vitio esse, non obiurgemus, sed ingemiscamus, & inuitemus ad æqualiter penitentiam. Et sic patet, quod peccator humiliter corripiendo non peccat. Sed quia officium prædicatoris est corrigere delinquentes, potest etiam quæri, si peccat in mortali prædicando? Respondet Alex. de Ales super Lu. dicēs, quod quidā circa hoc distinguunt dicētes, quod est aliquis qui docet, quæ tenetur ex officio, quasi ex necessitate, & alius, qui docet, quasi ex voluntate. Similiter quoque distinguunt, quod est peccatum notorium, & est peccatum occultum. Existēs igitur in peccato notorio, peccat quicumque prædicat, siue ex necessitate officij, siue ex voluntate beneplaciti prædicet. Dicunt vero illum peccare, qui est in peccato occulto, si prædicet ex voluntate, & hoc ratione contemptus: sed non illum, qui prædicat ex officio, dum tamen cum timore id faciat: & quasi coactus ex officij necessitate. Simpliciter tamen videtur dicendum, quod in cathedra docens, & prædicās in peccato, si non studeat compungi ex dicitur

August.

Pulchra questio si prædicator peccat prædicans in mortali. H. Alexan. de Ales. Existens in peccato notorio

Acto suo, atque dolere de peccato, simpliciter videtur contemnerē: & ideo peccare, siue occultum sit peccatum, siue manifestum. Nec obstat, quod docere sit de operibus spiritalibus misericordiae, & quod opera misericordiae non interdicuntur existenti etiā in mortali culpa, ut facere elemosynam, & huiusmodi: & quod ideo doctrina, nec prædicatio prædicatoribus interdici debet. Nam non est simile de operibus misericordiae corporalibus, quia in hoc casu conscientia aggrauat & contemptus. Hæc ille. Bonum est ergo prædictis modis corrigere proximum suum. Nam & si correptio non proficit, saltē prodest corripienti: dum & peccatum effugit, & meritum sibi acquirit. Proinde 23. moral. c. 20. Greg. ait: Charitatis zelus mala, quæ corrigere non valet, increpare non desinit: ne se participem delinquentium ex consensu taciturnitatis adiciat. Ideo secundum Aug. de correptione, & gratia. sine desperatione corripiamus, quia si filius est pacis, quem corripimus, re quiescet super eum pax nostra. Sin autem ad nos reuertetur, cum merito conuallat gratiæ, & gloriæ sempiternæ, quam nobis concedat omnium correptor vitiorum, & informator omnium virtutum & gratiarum Dominus Iesus Christus, qui innocens & immaculatus, amarus, & gloriosus cum Patre, & Spiritu sancto, &c.

Si prædicator non compungitur ex peccato suo.

B

C

F E R I A Q V A R T A
Post tertiam Dominicam
in Quadrage.

De odibili, & execrabili detractioe.

Sermo XXIX.

D **Q**uod procedit ex ore, hoc conuincit hominem. Matt. 15. & in Euangelio hodierno. Miro modo contra charitatem militat prauitas humani cordis. Proinde dicitur Hiero. 17. Præuim est cor hominis. Quod si fuerit plenum affectione iniqua, in verba iniquitatis prorumpit. Vnde Matt. 12. ad Phariseos Dominus ait: Quomodo potestis bona loqui, cum sitis mali? ex abundantia enim cordis os loquitur. Inter oia enim illa, quæ a corde exeunt, & de ore procedunt, hominem, immo totum mundum inquinantia, sunt execrabiles detractioes. Ut igitur melius capian-

tur, quæ in sequentibus de detractioe dicitur sumus. Primo videndum est, quid est detractio. Secundum enim Alex. de Ales. Detractio est alienæ famæ per occulta verba denigratio. Et iterum Hugo de Sancto Victo. ait: Detractio est locutio ex inuidia procedens, bona aliorum denigrās. Et idē, detractor est, qui bona proximi in quantum potest minuit. Ex his definitionibus patet, quantum fraternæ charitati crudelis detractio aduersatur. Execrandam igitur detractioem, Apoc. 12. a Ioan. Euang. mysticè descriptam inspiciamus: ait enim, Visum est aliud signum in celo. Draco magnus & rufus habens capita septem, & cornua decem, & in capitibus suis septem diademata, & cauda eius trahebat tertiam partem stellarum celi, & misit eas in terram. In quibus quidem sacratissimis verbis tria mysteria declarantur. In primo detractiois pestifera conditio ibi, visum est aliud signum in celo, draco &c. In secundo detractiois pestifera operatio ibi, habens capita septem, & cornua decem, &c. In tertio detractiois pestifera contaminatio ibi, & cauda eius trahebat tertiam partem stellarum celi, &c.

E Detractio quid.

F

G

ARTICVLVS PRIMVS.

De origine detractiois, ac de triplici radicali causa detractorum.

In primo vero mysterio declaratur detractiois pestifera conditio. Vnde si bene consideretur, nihil tantum nocuit ecclesiæ Dei ab initio seculi, sicut pestifera conditio detractorum. Quod Ioan. mysticè demonstrat dicens, Visum est aliud signum in celo. i. in spiritali visione. Primum vero signum fuit, sicut ex litera Ioan. Apoc. 12. patet, signum militantis ecclesiæ. Vnde dicitur ibidem, Signum magnum apparuit in celo, mulier amicta Sole, & Luna sub pedes eius, & in capite eius corona stellarum duodecim. Signum vero draconis omnino aliud. i. aduersarium, & contrarium mulieri: hoc est ecclesiæ sponsæ Christi designatur. Quæ contrarietas non tantum apparet in mysticis factis, verum etiam in literalibus verbis. Quia verba cum suo significato recto ordine retrogrado describuntur contra ecclesiam Christi. Primo enim in primo signo dicitur, amicta Sole. Quia sancta ecclesia amicta Sole diuinæ dilectionis, & spiritu leuita-

E Detractio

H

A leuitatis, in muliere mystice demonstratur. Detractio verò in draconis rufo colore manifestatur. Color etenim rufus sanguineus est, & crudelitatem designat, atque hoc colore elephantes succensi animantur ad bellum. Secundò de muliere dicitur, Et luna, idest mūdāna gloria, sub pedibus eius, designans eius humilitatem. Detractionis vero superbia in draconis magnitudine denotatur. Tertio verò ecclesia sancta duodecim stellis describitur coronata: ad designandum, quod diuina sapientia abundantissimè illustratur. Detractio verò, propter suam malitiam draconi malitiosissimo serpenti assimilatur. Tres igitur pestilentis conditiones, & radicales habet detractio venenosa. Primo malitiam: ideo dicitur, draco. secundò superbiam: ideo dicitur, magnus: tertio crudelitatem: ideo dicitur, rufus. Hæ tres radices in corde hominis radicatae, significant omnem cogitationem detractionis.

Detractio serpenti assimilatur pp. suū venenum.

De prima causa radicali detractorum, quæ est malitia: & de origine, & processu, & successu detractionis.

Cap. I.

Rima enim radicalis & pestilens cōditio detractionis est malitia. Ideo meritò draconi cōparatur, qui est animal astutissimū & proditiosum. Ad dicendorum autem intelligentiam tria notāda sunt. Primò detractionis ornis, secundò detractionis processus, tertio detractionis successus. Primum fuit in cælo empyreo, secundum in terrestri paradiso, tertium in vniuerso mundo. Notandum est igitur primo de ortu detractionis, quod origo & causa detractionis fuit inuidia diaboli, quam habuit in cælo empyreo ad Dei filium incarnandum. Vnde secundum Bern. Vidit, & inuidit, & inuidia diaboli introiuit mors in orbem terrarum. Quomodo autem viderit & inuiderit, dicitur infra sermo, 56. artic. 3. c. 1. & in Quadragesimali de Christ. relig. sermo. 59. ar. 2. Et pro illo, secundum anagogicum intellectum, declaratur mysterium iam propositum, quod draco magnus & rufus. i. sathanas, qui propter suam malitiosam superbiam & crudelitatem detractionum, quam fecit Christo, draco magnus & rufus denominatur. Et subdit, quod cauda sua traicit tertiam partem stellas cæli, & misit

Vnde oriatur detraçtio.

D eas in terram. Quid enim per caudam, nisi circunuentiua eius malitia in detrahendo Dei filio incarnando significatur? Cui vna pars Angelorum rebellis omnino fuit. Secunda autem titubavit, sed demum eius detractioni resistit. Tertia verò pars fuit illa Angelorum contaminata caterua, quæ detractori sathanæ adhærendo consentit. & hanc detrahendo ad terram misit, cum ad terrenam obscuritatem, frigiditatem, & grauitatem propter eius detractionem prolapsi sunt.

E eas in terram. Quid enim per caudam, nisi circunuentiua eius malitia in detrahendo Dei filio incarnando significatur? Cui vna pars Angelorum rebellis omnino fuit. Secunda autem titubavit, sed demum eius detractioni resistit. Tertia verò pars fuit illa Angelorum contaminata caterua, quæ detractori sathanæ adhærendo consentit. & hanc detrahendo ad terram misit, cum ad terrenam obscuritatem, frigiditatem, & grauitatem propter eius detractionem prolapsi sunt.

Detractionis processus.

Secundo considerandus est detractionis processus in terrestri paradiso. Nec enim sufficit pestifero detractori detractionem diffundere contra Christum in cælo in natura angelica: insuper suæ detractionis virus conatus est effundere in terram in natura humana, vt dedignaretur Dominus de humano genere carnem assumere. Vnde Gen. 3. dicitur: Serpens erat callidior cunctis animantibus terræ, qui accessit ad Euam iam a Domino creatam, & in paradiso locatam, detrahendoq; Domino illi ait: Cur præcepit vobis Deus, vt non comederetis ex omni ligno paradisi? Cuius venenum iam sentiens, iamque in fide vacillans mulier detractori ait, Ne forte moriamur. Ad quam serpens pestiferum virus ore in eam diffundens ait, Nequaquam morte moriemini. Scit enim Deus, quod in quocunque die comederitis, ex eo, aperientur oculi vestri, & eritis sicut dii, scientes bonum & malum. Triplici enim lingua per detractionem venerat eam. Prima verò lingua fuit malitiosa intentio fallendi illam, atque cum illa locutus est ei dicens, Cur præcepit vobis Deus, vt non comederetis ex omni ligno paradisi? Secunda verò mendacium extitit, cum subdit, Nequaquam morte moriemini. Tertia verò, qua illam omnino intoxicauit, fuit apparentia boni, cum subdit, Scit enim Deus, quod in quocunque die comederitis ex eo, aperientur oculi vestri, & eritis sicut dii, scientes bonum & malum. Cuius detractioni Eua consentiens ruit, consortemque suum, atq; cum illo totum genus humanum in æternum interitū profundauit.

De detractione videtur quæ habet Gerson in regulis moralibus. & Ant. par. 2. tit. 8. c. 3. summa.

Triplex lingua venenata est mulier a serpente.

Detra-

Detractionis successus.

Tentatio serpentis.

Tertio quoq; considerandus est detractionis successus in vniuerso mundo. Nec etiam in hoc antiquus serpens quieuit, sed cōtra mulierem sole amictam. i. cōtra sanctam ecclesiam ab ipso nostrorum parentum casu vsque nunc, & vsq; in finē seculi, suæ detractionis venena diffundit. Quod cerentes Angeli asfuturū, cōpatiēdo humano generi per detractiones multipliciter ruituro in dæmonum casu lamentabiliter proclamabāt, Apoc. 12. dicentes, Væ mari, & terræ. i. humano generi in prosperis & aduersis: quia diabolus angelorum atq; hominum per detractionem damnator descendit ad vos, vt. s. per detractionem totum genus humanum perdat. Quid enim omnis dæmonum tentatio, nisi quædam detractio est? Sed ceteris criminibus, quæ eorum sunt suggestionibus prætermisissis, ad ea, quæ diabolo instigante maxime per detractores patrantur, deueniamus. Propter hoc enim maxime Iac. 3. suo. c. ait, In lingua enim ista vniuersitas iniquitatis. Eadem enim triplici lingua, qua serpens antiquus corrupit Euam per detractionem, quasi totum corumpit mundū. Vtuntur enim omnes impij detractores illa triplici lingua serpentina. Prima intentione fallendi, secunda sermone mendacij, tertia apparatus boni. Et in his tribus linguis draconis, atque serpentis malitiam imitantur. & sic verificatur illud Apoc. 12. Draco ille magnus serpens antiquus seducit. s. per detractores vniuersum orbem. Prima detractorum lingua consistit in intentione fallendi. Cum enim fecerit homini Deus linguā corde ligatam, atque coniunctam: per hoc manifeste indicare voluit nobis, quod non aliud loquendum est ore, quam sit radicatum in corde. Et econtra detractor aliud dicit ore, atque aliud iniquum tenet in corde, sicut dicit Psal. Labia dolosa in corde locuti sunt. Et alibi loquuntur pacem cū proximo suo, mala autem in cordibus eorum. Et iterum ad detractorem in persona Domini ait: Sedens aduersus fratrem tuum loquebaris, & aduersus filium matris tuæ ponebas scandalum. Hæc fecisti & tacui. s. emendationem expectās. Et alibi, Lingua tua concinnabat dolos, quia interiora tua plena sunt dolo. Eccl. 19. Hæc est, quæ secundum quod alibi Psal. ait, sedet in insidijs cū diuitibus in occultis, vt interficiat. s. auditorū

Corrumptur mundus triplici via.

Lingua detractorum consistit in intentione fallendi.

D mentibus innocentem, similisq; porco, qui insidiatur stercore puerorum. Insidiatur. n. in abscondito. s. cordis, quasi leo in spelunca sua. Sicut etiā alibi Psal. ait. Vnde Ambrosius. de paradiso. Bilinguis serpens habetur, atque letalis, eo quod diaboli minister aliud loquatur, aliud corde meditetur. Secūda detractorum lingua consistit in sermone mendacij. Conspicit detractor mala contra proximum, vt illum diffamet: sciens tamen quod mentiatur. Vnde Esa. 10. dicitur: Cor eius non ita æstimabit, sed ad conterendum erit cor eius, & ad interemptionem gentium non paucarum. Porro huiusmodi sunt omnes, qui cum bona opera in alijs cernunt, statim in detractionem prorumpunt, cū bona opera & exempla in hypocrisis referentes. Quod si verum esset, nec vir bonus & rectus esset in mūdo: nec insuper a Christo vsq; hodie extitisset: cum nullus etiam Sanctorum extiterit, cui multipliciter tractum non fuerit: nec ipse Dominus has mendaces, atq; mordaces linguas euasit, sicut patebit in sequenti sermone, art. 2. c. 6. Et quod mirabilius est, hi qui fructibus nequitæ & sceleribus pleni sunt, vocant. n. hypocritas seruos Dei: non intelligentes, quod contra eos Dominus, Matt. 7. ait, Omnis arbor bona fructus bonos facit, & c. tandem concludit. Igitur a fructibus eorum cognoscetis eos. Profecto insinuans eos esse vere hypocritas & fallaces, qui nomē Christianitatis. i. sanctitatis habentes, aduersantur etiam publice, quod deterius est operibus sanctitatis. Vnde 6. q. 1. c. deteriores. Anacletus ait: Deteriores sunt, qui Doctorum vitam moreque corrumpunt his, qui superbas aliorum prædique diripiunt. Ipsi. n. ea, quæ extra nos sunt, licet nostra sunt, auferunt: nostri quoq; detractores & morū corruptores, siue qui aduersus nos arman- tur, proprie nos ipsos decipiunt. Insuper 11. q. 3. c. nemo. Aug. dicit, Nemo peritorū, aut prudentum putet, quod minus sit periculum in verbis lingua mentiendo, quam manibus sanguinem fundendo. Et iterum glo. Aug. super illud Psal. Pro eo vt me diligere detrahebant mihi, ait: Plus nocent in membris detrahentes Christo, qui animas credentium creditorum insciunt, quā qui eius carnem mox resurrecturā peremerunt. Hi sunt, de quibus Bern. in sermone ait: Si pauper es, vilem & abiectū reputant: Si diues, ambitiosum & cupidum: si affabilis, dissolutum: si prædicator & doctor, honoris & humani fauoris questorem: si tacens,

Secunda lingua detractorū.

Corrumptur mundus triplici via.

Lingua detractorum consistit in intentione fallendi.

A tacens, inutilem: si ieiunans, hypocritam: si comedas, voratorem. Tales vero serpenti Regulo merito comparantur, qui veneno suo inficit fontem, quem tangit. Vnde de tali detractore dicitur Prouer. 23. Sicut Regulus, venena effundet. Tertia lingua detractorum est apparentia boni. Vnde Bern. super Cant. sermo. 34. Detractores quodam simulatę iracundię succo conceptam malitiam, quam retinere non possunt, adubrare conantur, videbis a detractore alta præmitti suspiria: sicque cum quadam grauitate & tarditate vultu inepto, dimissis supercilij, & voce plangenti egredi maledictionem. Et quidem tanto persuasibiliorem, quanto creditur ab his, qui audiunt nõ cor de inuido, sed magis condolentis affectu, quam malitiose proferri. Doleo, inquit, vehementer eo quod diligo eũ satis, & nunquam potui de hac re corrigere eum. Et alijs mihi quidem bene compertum fuerat istud, sed per me nunquam innotuisset: & quoniam per alterum patefacta est res, veritatem negare non possum, reuera ita est. Hęc ille. Tales vero similes sunt scorpioni, qui antequam venena effundit, lingua lingit: sed demũ venenosa causa pungit. De talibus Propheta ait: Acuerunt linguas suas, sicut serpentes. Tunc enim detractor acuit linguam suam, quando sub specie boni, verbis excogitatis: ac sub placido vultu venenum detractionis effundit. Deinde subdit, venenum aspidum sub labijs eorum. i. in corde. Et bene merito assimilatur serpenti. Serpens enim primo proditiosum animal est, secundo in silentio mordet, tertio tortuose incedit. Sic etiam facit detractor. Primo quoque proditor est, eo quod illos mordet retro, quos dũ sunt præsentis, simulat se amare. Vnde Psal. Pro eo, vt me diligere. i. diligere se monstrarent, detrahebant mihi. Secundo silentio detrahit. Quia tunc id agit, quando filitio, & taciturnitate confidit. Ideo Eccl. 10. dicitur. Si mordeat serpens in silentio, nihil eo minus habet, qui occultę detrahit. Tertio tortuose incedit, cum a laude illius exordium sumit, cui detrahare cupit. tandemque subnectit, tamen quę est coniunctio attenuatiua. vel sed quę est coniunctio aduersatiua, ac rectitudinem suę intentionis imprimat, dicens, Non dico hoc animo detrahendi, Deus est mihi testis. Hi sunt serpentes, de quibus Hiero. 8. dicitur: Ecce ego mittam vobis serpentes pessimos, quibus non est incantatio: quia detractionibus assueti, difficile corriguntur per verbum Dei.

Lingua detractorum.

Exemplum

Detraitor serpenti comparatur.

Quod detractio ex superbia originem sumit. Cap. 2.

Secunda radicalis conditio detractionis superbia est. Ideo Ioan. dixit, Magnus. i. tumor superbię. Nam superbi magni sunt in oculis suis, eo quod seipos sapiant: ac magnos æstiment, ceterosque vilipendunt. Et hęc est ratio magna, vnde elati in detractionem prorumpunt. Vnde Ezech. 29. Draco magnus, qui cubas in medio fluminum tuorum, & dicitis, meus est finiuus. Tres enim sunt tumentes superbię filię, quę in detractionem prorumpere faciunt detractorem. Prima filia est temeritas. Magnum est iudicare proximorum occultata. i. qua intentione operentur bona. Vnde Bern. Noli esse alienę vitę, aut temerarius iudex, aut curiosus explorator. Vnde ad Rom. 8. Tu quis es, qui iudicas alienum seruum? suo domino stat, aut cadit. Secunda filia superbię in detractionem prorumpens, est stultitia. Proprium enim stultitię est aliena vitia cernere, & suorum obliuisci. Vnde Hylarius. 4. lib. de trinitate ait: Non est ambiguum, omnem humani eloquij sermonem conditioni obnoxium semper fuisse: quia dissentientibus voluntatum motibus, dissentiens quoque sit motus animorum: aut contra veritatem, aut non intellectam, aut offendentem stultę voluntatis error obnititur. Cassiodo. super quod dixi, custodiam vias, & ait: Quis hominum sic cautus est, vt si inter emulos loquatur, nullum verbum eius incurrat aliquas quæstiones? Nam menti furore ebrię omne, quod rectum dicitur, peruersum videtur. Sæpe vero accidit, quod Aug. dicit in epistola ad Hyponenses, dicens: Cum ipsi scripturę veritatem criminari, aut obscurare non possint, hos per quos prædicatur, inducunt in odium: de quibus effingere, quicquid in mentem venerit, possunt. Merito igitur detractores noctuvis simulantur, quarum oculos lux obtenebrat, & nox tetra illustrat. Tertia superbię filia in detractore, est rabies canina. Per canes enim zelantes, prædicatores signantur, sicut dicit Psal. Conuertentur ad vesperam, & famem patientur vt canes, & circuibunt ciuitates. f. ad effugandum lupos, & fures latratu suo, id est prædicationibus suis. Per canes quoque detractores signantur. Vnde Psal. in perso-

Detraçtio ortum habet a superbia.

Stultitia.

H

Rabies canina videtur de Plinio de rabido cane, qui habet venam lateralem sub pleuro ligam. Plin. li. 3.

A persona Domini ait: Circundederunt me canes multi. i. Iudei per detractionem oblatrantes, atque mordentes. Et possunt proprię detractores rabidis canibus comparari. Rabidus enim canis primo os gestat apertum, secundo abscondit linguam, tertio os habet sanguinolentum, quarto os & dentes habet venenosos, quinto est mordax, sexto non latrat, septimo semper in quietus & in motu est, octauo proditorie mordet, nono domesticos fugit. Primo detractor ad detractionem anhelans, tanquam rabidus canis, os portat apertum, semper paratum ad detrahendum. Vnde Propheta ait, Sepulchrum patens est guttur eorum. Secundo abscondit linguam, dum rabidus est: quia illam tunc habet venenosam, ac econtra dum sanus est, linguam suam ostendit, quę tunc medicinalis: sic detractor linguam suam abscondit malitiose vsque ad tempus. Vnde Psal. ait, Linguis suis dolose agebant. Sana vero, non rabida conscientia, medetur proximo, obseruans illud Eccles. 11. priusquam interrogas, non vituperes quemquam. Et cum interrogaueris, corripe iuste. i. inter te & ipsum solum, vt super precedenti sermone dictum est. Tertio os sanguinolentum habet, eo quod detrahendo comedat cum sanguine carnes crudas contra præceptum Domini, Deut. 12. Caue, ne sanguinem comedas. Quarto os & dentes habet venenosos. Ait enim Plinius lib. 3. quod canis rabidus, vt plurimum habet sub lingua eius vermiculum quendam, qui linguę eius pungit, & pungendo coleram magnam in cerebro eius accedit: propter quod in furiam eum conuertit. Quod si vermiculus a lingua canis extraheretur, canis a rabie curaretur. Sic etiam accidit homini detractori, qui vermiculum vel odij, vel inuidię, aut rancoris sub lingua. i. in corde habet. Vnde Psal. Sub lingua eius labor & dolor. qui si de corde extrahitur, detractor protinus liberatur. Quinto est mordax. Vnde ad Eph. 3. Videte canes, videte malos operarios. Quasi dicat, Caute a talibus canibus, secundum glo. Sexto non latrat, qui non palam audet loqui. Vnde Bern. in lib. de consideratione ait: Omnem qui palam veretur dicere, quod in aure loquitur, suspectum habeas. Quod si coram te indicare ille renuit, delatorem iudices, non accusatorem. hi sunt. Vnde Esa. 56. dicitur: Canes muti, non valentes latrare. Septimo inquietus, & semper in motu est, eo quod nisi euomat delationis ve-

Exemplum

nenum, quod gestat in corde: semper mens eius inquieta est. Vnde Eccl. 19. mystice dicitur, Sagitta infixæ est femori canis: sic vt verbũ in corde stulti. Canis quidem habens infixam in femore sagittam, nunquam quiescit, donec remouerit eam. Sic delator stultus, quiescere minime non potest, donec verbum malum, quod de proximo audiuit, aut ex malitia sua concepit, fecerit manifestum. Et ante Ecclesiasticus præmisit: Audi si verbum aduersus proximum tuum, comoretur in te fidens, quoniam te non dirumpet. Octauo proditorie mordet. Sic isti detrahunt proditorie. Contra quos dicitur illud Deuter. 27. Maledictus, qui percusserit clam proximum suum: & dicet omnis populus, amen. Vnde Psal. Detrahem secreta proximo suo, hęc persequebar. Nono domesticos fugit. s. ne noceat eis. Sed perniciosior est detractor, quę neque extraneis, neque propinquis, neque domesticis parcat. Vnde Hiero. 11. q. 3. c. nolite sanctũ dare canibus. Hi sunt illi canes. Vnde Dominus ait, Matt. 7. Nolite sanctum dare canibus, neque mittatis margaritas vestras ante porcos, ne forte conculcent eas pedibus suis: & conuersi dirumpant vos. Quod etiam delatores sint prædicti canes, pater extra de simo. c. ex diligenti. §. si contra latrantium.

Exemplum de cane cuius femori infixæ est sagitta.

F

G

Quod ex crudelitate detractio habet initium. Cap. 3.

Tertia radicalis conditio detractionis dicitur crudelitas. Ideo draco prædictus dicitur rufus, quasi sanguinolentus, eo quod ferus sit delator, atque crudelis. Vnde Hiero. 6. Crudelis est & nõ miserebitur: quia crudelior feris merito comprobatur. Porro leo leoni parcat, lupus lupum non comedit: & quasi omnes ferę crudeles alijs feris generis sui parcunt. Solus autem detractor sibi similes fatagit deuorare. Vnde Hiero. ait: Lingua detractoris bestias ferocitate, volucres velocitate, & serpentes virulentia præcellit. Quanta autem sit crudelitatis, hic ostenditur ratione. Nam quodlibet morale opus tanto in crudelitate excedit, quanto plures in eo de bitę circumstantię omittuntur. Quę sunt, Quis, quibus, quid, quantum, quomodo, quare, quando. Cum igitur detractor nullam circumstantiarum prædictarum recte loquendo obseruet, aperte patere potest crudelitas cordis eius. Nam non attendit, quis loqui-

Detraitor ois est crudelis.

H

Circumstantia.

A loquitur. i. seipsum: qui cum sit impius, obloquitur sepius contra iustos. Non attendit quibus obloquitur: qui. scilicet. ex verbis suis contaminantur. Nec ponderat, quid loquatur, cum sunt pernitiosa, vel mendosa. Nec etiā quantum, quia amplificat mala. Nec quomodo, quia simulat. Nec quare, quia ex invidia & liuore. Nec quando, quia tempore quos plus inficiat, vel noceat. pximis suis. Solum ad hoc conari videtur, vt cōceptam in corde euo mat iniquitatem. Porro lingua delatoris, sagitta, lancea, & gladius est ad proximum vulnerandum. Vnde Psal. Filij hominum. i. dæmonum, dentes eorum arma & sagittæ, & lingua eorum gladius acutus. Per arma impugnantur de prope stantes, per sagittas de longe stantes: quia tales inuidi detrahunt tam propinquis, quam remotis domesticis, & sic de alijs omnibus. Vnde Iob penul. Per gyrum dentium eius fortitudo. Quasi dicat, Omnes timere habent a detractōne illius, quia nullis parcat. Et subditur, Et lingua eorum gladius acutus. Vnde alibi idem Psal. postulat a Domino dicens. Domine libera animam meā a labijs iniquis, & a lingua dolosa. Tres. n. vulnerat vno ictu maledicta lingua. Primo seipsum, secundo audientes detractōnem, tertio illos quibus detrahit. Vnde Bernar. exponens illud ad Rom. i. Detractores Deo odibiles, inquit: Nec mirū si sunt Deo odibiles, cum istud vitium charitatem, quæ Deus est, acrius ceteris persequitur. Qui. n. detrahit, primo se prodit vacuum charitate, & deinde intendit vt is cui detrahitur, veniat in odium & contemptum. Ferit etiā charitatem in omnibus, qui audiunt linguā maledictam: & quantum in se est, necat funditus, & extinguit. Et iterum idem ait: Nunquid non vipera est, lingua detractoris ferocissima? Planè nimirum, quæ tam letaliter inficit flatu vno. Nunquid non lancea est, lingua ista? profecto acutissima, quæ tres penetrat vno ictu. Et iterum alibi idē admirabile verbum protulit dicens: Gladius triceps, lingua detractoris: nec huiusmodi linguam mucrone illo, quo Dominicum iatus confossum est, crudeliorem dice re verearis. Fodit hic corpus Christi, hæc non iam examine fodit, sed examine facit. Ipsi etiam clavis & spinis nocentior est, quos ei vides infixos. Nisi enim corporis sui vitæ prætulisset vitam illius corporis, nunquam illud pro isto mortis iniuriæ tradidisset. Nec tantum vulnerant, & sanguinem fundunt, sed etiam sanguinem bibunt.

Lingua tres vulnerat vno ictu.

Lingua triplex gladius.

Ideo sanguisugæ merito comparantur, eo quod dæmonum sanguisugæ sunt bibentes sanguinem viuorum & quandoq; mortuorum. Pro præcedenti articulo potest sumi pro themate prædictum Apoc. verbum. scilicet. Visum est aliud signum in cœlo. scilicet. draco magnus & rufus, & pro vno sermone sufficere potest.

ARTICVLVS SECVNDVS.

De duobus detrahendi modis, quibus detractores vtuntur ad derogandum.

In secundo mysterio inducatur detractōnis pestifera operatio. Proinde subditur de dracone præfato, Habens capita septem, & cornua decem: & in capitibus suis septem diademata. In quibus verbis triplex detractōnis operatio nequissima demonstratur. Prima est operatio offensio nis, secunda est transgressionis, tertia gloriationis. Prima operatio nequam, est offensionis. Porro septem sunt offensiones, atque offendendi, & detrahendi modi, quibus detractores vtuntur: qui dici possunt septem capita venenosa draconis. i. pessimi detractoris: Hæ sunt septē nequitie in corde dolosi. i. detrahentis, vt dicitur Prouer. 16. Primus modus est occultatiuus, secundus negatiuus, tertius deprauatiuus, quartus venenatiuus, quintus est publicatiuus, sextus est aggrauatiuus, septimus est inflammatiuus, seu inuentiuis. Primi quatuor pertinent ad detractōnem bonorum, reliqui vero tres ad augmentum malorum.

Quod detractōnis species, est malitiose occultare alterius bonum. Cap. I.

Primum caput draconis, est modus detrahendi occultatiuus. Detractōnis quæ species est & prima, cum homo quando, & vbi non debet, malitiose bonum proximi sui tacet: quando illud manifestando ad Dei honorem & proximi ædificationem foret. Sicut fecerunt milites, qui resurrectionem Christi nouerunt, & tamen illam propter acceptam pecuniam tacuerunt, vt patet Matt. vlt. c. Hinc Gilbertus ait. Grauis rapacitas, cum veram vulnerant, & sanguinem fundunt, sed etiam sanguinem bibunt.

Detractionis operatio.

Septē offensiones.

H

Detractionis species.

De odibili detractōne.

Ateris. Liuor enim priuatam excellentiam semper cogitans, alienam obscurat.

De modo detrahendi quo quis negat alterius bonum.

Cap. 2.

Secundum vero draconis caput, est modus negatiuus. Qui vtique fit, cum quis negat alterius bonum. Vnde gl. quæ incipit, detractōnes, de pen. dist. i. c. homicidiorum, ait: Detrahere, est bona, quæ sunt a Deo collata alicui, inuertere, vel negare: vt si quis dicat, sapientem sapientiam non habere: vel castam, non castam: vel ea, quæ bono zelo fiunt, conuertendo, ac dicendo malo zelo, vel malo spiritu fieri: sicut Iudæi dixerunt, Christum in Beelzebub principe dæmoniorum eijcere dæmonia, Lu. 11. Et quidem peccatum in Spiritum sanctum est: quia quod est Spiritus sancti, maligno spiritui attribunt. Idemque patet Ioan. 9. de miraculo cæci nati. Huiusmodi enim non tantum contra proximum, sed etiam contra Deum peccant: dum eos, qui ex parte Dei sunt, diaboli dicunt esse, cum illos asserunt esse malos: & sic detrahunt parti Dei, & partem diaboli augent. Tales vero peiores sunt fuere, qui temporales substantias depredatur. Vnde Ambro. Tolerabilius sunt fures, qui vestes & alia bona diripiunt, quam fures, qui lacerant nostram famam. Vnde 6. q. 1. ex merito, scriptum est: Deteriores sunt, qui vitam moresque bonorum corrumpunt, his, qui substantias aliorum prædiq; diripiunt. Quid est enim aliud benefacta alterius denegare, quam ex inuidia fraternæ gratiæ Dei opera impugnare, atque ad eorum destructionē elaborare? Vnde Psal. ait: Quoniam quem perfecisti, id est, perfecte fecisti, destruxerunt: ideo merito assimilantur vespis, quæ mel quod conficere nesciunt, ab apibus iam confectum deuorant & disperunt. Ad talem negatiuum detractorem Psal. 51. duo annunciat. Primo grauem culpam, secundo condignam penam. Primo grauem culpam, dicens: Tot die in iustitiam, id est, bonorum factorum negationem cogitauit lingua tua, id est statim nata cogitatione nequam euomit per detractōnem lingua tua, Eccl. 19. A facie verbi parturit fatuus, scilicet, detractor. Et subdit Propheta dicens, Sicut nouacula acuta, fecisti dolum. Nouacula radit super-

Detrahere quod sit.

Peccatū in Spiritū sanctū videtur de Magistro in secundo.

G

H

Sermo XXIX.

fluos pilos: sic detractor aufert iustis causam inanem gloriæ de operibus bonis, dum denegat eos illa fecisse. Proinde totam Trinitatem offendit. Vnde subdit, Dilexisti malitiam, id est, bonorum denegationem, super benignitatem, id est, super opera, quæ ex benignitate Dei per aliquem iustum facta sunt. Ecce peccatum in Spiritum sanctum. Nam, vt dicitur ad Gal. 2. Fructus spiritus est benignitas. Iniquitatem, id est, denegationem bonorum magis quam loqui æquitatem operationum iustarum. Ecce peccatum in Filium, qui verbum & æquitas dicitur. Vnde Iob 23. Aequitatem ponet contra me, scilicet, Christum. Dilexisti omnia verba præcipitationis lingua dolosa. Et hoc est vtique contra Patrem, qui verbum genuit stabile & æternum, sicut alibi ait Psal. Et tu in principio Domine terram fundasti. Dicuntur autem tales detractōnes, verba præcipitationis, quia præcipitant illa audientes, & bonos quibus detrahitur, & ipsum etiam detrahentem. Vnde Esa. 9. dicitur, Vnusquisque brachium fratris sui vorabit, id est, boni opus per detractōnem consumeret. Secundo, quā terribilem & condignam poenam Psal. talibus detractoribus annunciat, dicens: Propterea, id est, propter omnia prædicta Deus destruet te in finem, id est, irreuocabiliter: & hoc, quia destruxisti negando amabilem & laudabile bonum. Et in hoc denotatur destructio æternalis, quæ sine fine erit. Atque de temporalibus exterminijs addit dicens: Euellet te, scilicet, de statu, in quo stare videris radicans & firmus. De hoc enim Iob. 5. ait: Vidisti stultum, scilicet, detractorem, firma radice, quasi diceret: Expecta modicum, & videbis, & emigrabit te, id est emigrare faciet te miserabiliter ex hac vita per miserabilem & subitanam mortem de tabernaculo tuo, id est, de palatio, vel domo tua, Prouer. 27. Sicut auis transmigrans de nido: sic vir, qui relinquit domum suam. Auis enim relinquens nidum suum, totam quam in compositione illius posuerat, deperdit penam: sic detractor moriens, iuxta illud Iob. 18. Auellatur de tabernaculo suo fiducia eius. Insuper addit Psal. dicens, Et radicem tuam de terra viuentium. Hæc autem radix est impia detractoris voluntas, quæ cum detractore in æternum peribit.

Detrahor assimilatur nouacula qua pios radit cum formidare

F

G

H

A De modo quo quis detrahendo deprauat alterius bona. Cap. 3.

Orosius de inuidia.

Tertium draconis caput est modus de prauatiuus. scilicet cum detractor alterius bonum inuertit, vel in malum conuertit, scilicet, dicendo, quod tali bono illius secuta sunt mala: vel quod intentione mala sit factum, scilicet, ad vanam gloriam acquirendam, vel gradum, & consimilia. Proinde Orosius ait: Ita obliquat inuidia, vt rectum natura non videat. De talibus excēcatis Chrysol. ait: Sunt quidam homines peruersi, similes Pharisæi, qui de omni quod vident malum iudicant, si quis vacat humilitati, hypocrita est: si recreationi, gulosus est: si patientiæ, timidus est: si iustitiæ, impatiens est: si simplicitati, fatuus est: si prudentiæ, malitiosus est: si maturitati, flegmaticus est, seu fantasticus: si iucunditati, dissolutus est: si religioni, singularis est: si societati, secularis est: si silentio & paci, dissimulatio est: si aliorum correptioni, præsumptuosus est: si vigilijs & orationibus, indisciplinatus est: si communi dormitioni, somnolentus est: si prædicationi & aliorum salutem, appetitor laudis est: si desistat, negligens & remissus est: si habet gratiam hominum, adulator: si adulari renuit, superbus est. Hæc ille. O Domine Deus, quis detractorum dentibus euadet? qui nihil de illis curabit. Hi sunt, qui in scyrpo inueniunt nodum, in redolente fetorem, in immaculato sordem, in rotundo angulum, in splendido tenebrosum. Hæc siquidem est pestis hypocritarum morsus Iudæorum, inquinatio Pharisæorum. Hoc nequam hominum genus auget culpam, minuit gloriam, dubia in deteriorem partem conuertit, nulli parcat, errat in profundum, peccat in Deum, atque cuncta bona opera deprauat. Tales enim peruersores per Amon figurantur. 2. Reg. 10. qui nuncijs David barbas dimidias rasit, atque illorum vestes detruncavit vsq; ad nates. David etenim nuncijs. i. quibuslibet viris iustis dimidiam barbam radit detractor, vel potius eradicat. Vt verius loquar, dum virilitatis medietatem, i. intentionis rectitudinē detrahendo peruertit, cum dicit bonum, sicut dictum est mala intentione a iusto homine factum. Vestes quoq; detruncat eis vsque ad nates, cum in eis detegit, si quid fuerit pudibundum. Contra quos dicitur Eccl. 11. bona. n. in mala conuertens insidiatur, & in electis ponit maculam. Et iterum de talibus dicitur

Nullus caere potest a detractoribus.

D tur Ezech. 2. Subuersores sunt tecum, & cum scorpionibus habitas. O crudelis detractor, non quidem ideo iustus es, & si la-ceras cunctos. Porro si detractionibus tuis alios mordēs, non est hoc vitia emendare, sed tuis passionibus satisfacere, ac virus tuum euomere nequiter vbique.

E tur Ezech. 2. Subuersores sunt tecum, & cum scorpionibus habitas. O crudelis detractor, non quidem ideo iustus es, & si la-ceras cunctos. Porro si detractionibus tuis alios mordēs, non est hoc vitia emendare, sed tuis passionibus satisfacere, ac virus tuum euomere nequiter vbique.

De modo detrahendi quo quis immiscet mala bonis. Cap. 4.

Quartum detractionis caput est modus venenatiuus, vel intoxicatiuus, cum mala immiscetur bonis, vel bona cum malis. Solent venena occulte prædulcia propinari. Sic detractor, vt fides sibi adhibeatur, primo in aliquo commendat eum, cui detrachere cupit, vel manifestat defectum proprium, vt honestius & securius contra alium obloqui possit. & sic ex nocendi cupidine seipsum diffamare nõ curat, vt alterius famam denigret, ac discolorare queat. Hi sunt similes cyconijs, quæ pascuntur & impinguntur de venenatis: & similes diabolo, qui impinguntur de malo.

De modo detrahendi quo quis ad confundendum proximum publicat eius occulta mala. Cap. 5.

Quintum detractionis caput est modus publicationis, cum occulta proximorum mala contra charitatis ordinem propalantur. De quo ordine dicitur Matt. 18. Si peccauerit in te frater tuus, vt sup. in precedenti sermone dictum est. Vnde Prouerb. 11. dicitur: Qui ambulat fraudulenter, reuelat arcana. Qui autem fidelis est, celat amici commissum, id est, offensionem. Et Eccl. 27. Qui denudat arcana amici, perdit fidem. De moribus talium Propheta ait, Psal. 40. Et si ingrediebatur, vt videret, vana loquebatur, cor eius congregauit iniquitatem sibi. Egrediebatur foras, & loquebatur in idipsum. Quod verbum exponens Hugo de sancto Victo. Curiosus, inquit, quisque tunc quasi ad videndum ingreditur, quando alienum secretum sagaci studio pericrutatur. Vana loquitur, quando vt minus posset esse suspectus, eos a quibus cauere non vult se diligere fingit. deinde iniquitatem congregat, quando libere admissus quicquid reprehensibile

A henfibile videt, in corde coaceruat. Et subdit, Egrediebatur foras. Nam qui ingressus est ad explorandum, egreditur ad detrahendum. Quod enim in corde congregauit, de malo alterius tacere non potest. Vnde Matt. 12. dicit, Ex abundantia cordis os loquitur. Vnde subditur, Et loquebatur in idipsum. i. contra illud ipsum, quod laudauerit intus. obloquitur cum alijs detrahendo. Et subditur a Psal. Aduersum me susurrabant inimici mei, aduersum me cogitabant mala mihi. Proprium enim detractorum est susurrare. Vnde ad Rom. 10. Sufurrones detractores Deo odibiles. Vnde Eccl. 28. Sufurro, & bilinguis maledictus. Quod autem sequitur, Cogitabant mala mihi, præcedit susurrium. Prius enim est mala cogitare, & postea susurrare: sed per præposterum ordinem eorum peruersitas denotatur. Vnde August. diffinit detractionem dicens, Detractio est mordacior, quam veracior reprehensio. Et super 1. c. ad Ro. glo. ait: Detractio est alterius vituperium, cum manifestatione proprii vitij. In persona talium Iob. 32. dicit, En ventus meus, quasi mustum absque spiraculo, quod langunculas nouas dirumpit. Tales similes sunt prægnanti, quæ cum dolore conatur ad emissionem partus. Vnde Eccl. 19. A facie verbi, scilicet, audit, & male interpretati, parturit fatuus. Hi sunt vrceoli diaboli, aqua maledicta pleni, atque eorum lingua dæmonis asperforum est. Væ illis, qui asperguntur tali maledicta aqua, si adhibent fidem dictis. Vnde Seneca in prouerbis: Difficilem oportet habere autem ad crimina. Cum ergo huiusmodi detractores possunt aliquem inuenire in aliqua culpa, seu defectu, & maxime si sacerdos, aut religiosus, vel prædicator sit. O quanto replentur gaudio, cum quanta lætitia, & cum quanta cordis & corporis exultatione, hilaritate, & iucunditate in plateis, in logijs, & in locis publicis manifestant ea, cum quanta complacentia has feces & sordes inuoluunt in ore suo? Ideo sunt similes porcis, qui intrauerint hortum, & si sint ibi rosæ, & feces, dimissis intactis rosis ad feces festinant. nec parcunt linguæ suæ facientes rotabulum fecis, vt derogent proximo suo. Contra quos Sapien. 1. dicitur, A detractione parcite linguæ, saltem si non vultis parcere proximo tuo. Quasi dicat, Non trahatis illam per lutum, sicut porci. Sunt & similes scarabeis, qui nunquam stotes, vel rosas adeunt, nec thesauros, aut

Simile.

C lapides pretiosos, sed tantum ad sterco-ra in publicis vijs currunt: atque reuolutis deorsum capitibus, & posterioribus sursum sterco-ra rotant, atque reuoluunt. Sic etiam detractores impij scarabei si in aliquo fuerint virtutum thesauri, atque gratiarum flores & rosæ: illis prætermisissolum si reperire possunt in hominem ster-cus, id est, aliquem defectum, seu culpam potius præsentientes, & prædiligentes vitiorum fetorem, quam virtutum gratiarum odorem, ad illos currunt & volant & eos rodunt & vorant. Denique tantæ utilitatis sunt detractores, vt non tantum a Deo, sed etiam a diabolo despiciantur. Eo quod qui permisissue, aut operatiue linguæ eorum fiant absterforia sordium electorum, sicut Prouer. 11. scriptum est: Qui stultus est, seruiet sapienti. Magna igitur cautio est adhibenda, ne crimen reueletur ei, cui, vel quando, aut quomodo reuelari non debet.

E Detractio rum natu ra.

De modo detractionis quo quis dilatat, & valde amplificat alterius mala. Cap. 6.

Sextum caput detractionis est modus augmentatiuus, seu aggrauatiuus. Hi vero aggrauant, & exaggerant mala, quæ vel audierint, vel cognouerint, aut addendo, aut ex modo loquendi talia aggrauando. Ideo fideles, atque zelotes thesaurarij diaboli dici possunt, eo quod etiam thesauros eius accrescant & augmentant. Ideo simulantur tafano, quæ grauius est musca, sub cauda iumentum requiescens, dum pungendo, & sanguinem sug-gendo pascitur, & sanguinem sug-gendo pascitur, carnem intumescere facit. Sic detractores dilatant mala, quibus pernitiouse pascuntur. Vnde Eccl. 11. Ab vna scintilla augetur ignis; & a doloso augetur sanguis. O detractor infelix, quæ te malitia excēcauit? Nonne animaduertis, quod per hoc inuidiam tuam, atque liuorem tuum prædicas, animi tui malignitatem denudas, atq; proximum tuum sæuē iugulas? Sed væ tibi, quia iudicans proximum tuum iniuste, a Deo iudicaberis iuste. Audi illud Leuit. 19. Non maledices surdo, nec coram cæco pones offendiculum, sed timebis Dominum Deum tuum. Surdo quidem male dicit, qui absenti maligne detrahit. Nec non coram cæco offendiculum ponit, qui ignorantem & pronum ad credendum auditum malum de-

Detractio rum natu ra.

Modus augmen-tatiuus vo-luntarius.

Ad detra-ctorem.

Atractionis, & oblocutionis dicit. Serua igitur, quod subiungit, Sed time Dominum Deum tuum, scilicet, & nunquam oblocutor eris.

De multiplici modo quo quis nequiter imponit alicui crimina falsa.

Cap. 7.

Septimum detractionis caput est modus inuentiuus, idest falsa crimina imponendo. Et hoc quandoque verbis communibus, quandoque verbis apertis, quandoque derisionibus, quandoque nocturnis sibilis, quandoque simulatis, atque

Bmutatis vocibus & loquelis, quandoque nutibus & signis, quandoque libellis famosis & scriptis hincinde dispersis, seu in muro, seu in lapide, aut alibi scriptis: quandoque cantilenis, quandoque libris, aut epistolis & consimilibus modis. Contra quos dicitur Leuit. 19. Non sis criminator, idest, criminu imponitor, seu inuentor. Hi sunt similes ranis, qui absente homine vociferant & alte clamant, eo vero presente, silent. Sunt quoque diaboli falsi testes, qui nec rogati, nec examinati testimoniu perhibent eo absente, contra quem testimonium ferunt. Proinde in persona innocentis Psal. ait: Insurrexerunt in me testes iniqui, quae ignorabam interrogabat me. Sed nunquid detrahere peccatum mortale est?

CDicendum, secundum Alex. de Ales in 2. distin. 1. quod detrahitio quandoque est peccatum mortale, quandoque veniale. Nomen tamen detractionis sonat amplius in mortale, sicut reperitur in scriptura sacra. Est siquidem veniale, dum de alio dicitur malum ex leuitate, nec est ibi nocendi voluntas, nec etiam ex circumstantijs aggravantur. Si autem in proximi nocumentum ex deliberatione diutina rationis fiat, mortale est. Secundum etiam Tho. Detrahitio secundum sui rationem ordinatur ad detragendum alicuius famam. Auferre autem alicui famam, valde vtiq; graue est, eo quod inter res temporales pretiosior dicitur esse fama bona. Vnde Prouerb. 22. Melius est nomen bonum, quam diuitiae multae. Nam per eius defectum homo impeditur in multis bonis agendis. Ideo Eccl. 41. dicitur, Curam habe de bono nomine. Hoc enim magis permanebit tibi, quam mille thesauri magni & pretiosi. Ideo detrahitio, secundum se loquendo, mortalissimum est peccatum. hoc secundum Tho. Quantum autem sit grauitas huius culpe, etiam ratione pro-

Detrahitio ad quod ordinatur secundum suam naturam.

Dbari potest. Nam tantum est damnum rei amissa, pro quanto redimeretur ab amittente, & ad tanti restitutionem tenetur auferens amittenti, in quantum possibile. Sed fama denigrata praedictis modis infamatiuis redimeretur ab homine infamato, si posset multo auro & argento. immo quicquid sanguine proprio. Ergo in conscientiae foro detrahitior ad restitutionem remanet obligatus. Vnde dicitur ext. de reg. iur. in li. 6. Non dimittitur peccatum, nisi &c. De famae restitutione, qua graue sit, latius patet in Quadragesimali, de relig. Chri. ser. 46. art. 3. per totum. Denique valde detestabile est hoc scelus, quia non tantum remedium sibi contrariu proficit, quantum sua malitia officit. Amplius .n. lingua detrahentis potest nocere, quam excusatoria, seu laudatoria posset proficere, maxime cum homines proniores sint ad credendum, & ad memoriam commendandum mala quam bona. Sit quidem, qui malu dicit: profecto in promptu est, quod illud credat. Venenu semel habitum plus grauaret, quam tyriaca pluries sumpta remedium daret. Sagitta quoque humano corpori infixam vulnerat in momento: sed medicamina illi non profunt, nisi longo experimento. Contra eos, qui conficiunt libellos famosos, & contra illos inuenientes, & non statim destruentes, sed dolose publicantes, pena grauissimae instituta sunt, secundum canones. I. flagellatio & excoicatio, ut patet 5. q. 1. qui in alterius. & c. hi. q. Et si constat qui fecerit, potest accusari, atque deponi, cum graue peccatum sit, atque accusatione & condemnatione dignissimum. 26. dist. 5. nunc autem. Secundum vero civiles leges pena talium decapitatio est. C. de famo. libel. l. vnica. 5. q. 1. si quis famosum libellum. Et quilibet de populo potest accusare hos tales. Quando etiam accusatori pretium constituitur pro modo accusatae personae, vel si est seruus in libertate producit. ff. de iniur. §. si. Et li. fa. lex. §. si. & C. c. l. vnica. Ex dictis patet, quod detrahitio est secreta bona occultare, occulta bona denigrare, bona in mala inuertere, bonis mala miscere, occulta mala manifestare, audita mala augmentare, atque crimina falsa imponere, quae sunt septem draconis. i. detractionis capita. De quibus Io. ait, Habens capita septem. Secunda est operatio transgressionis, quia per hos septem detrahitio modos offendit omnia praecipia Dei, tam tria prima primae tabulae, quae pertinent ad Deum, quam septem secundae tabulae, quae pertinent ad proximum. Quia ex his septem detrahitio modis, sequuntur

Septem detrahitio modi.

Aquantur praeruaricationes decem praecipiorum Dei. Vnde subditur, Et coenua decem. Tertia vero operatio est gloriationis, quia talis detractor de septuplici modo detrahitur, cum consummatus fuerit, in malitia gloriatur. Quod quidem crimina irremissibilia facit. Vnde subditur, Et in capitibus suis septem diademata. i. gloria de septuplici detrahitio modo, per quem proximus infamatur. Cui Psal. ait, Quid gloriaris in malitia &c. Sicut enim confusio de peccato initium est salutis, sic de malitia gloriari, est consummatio perditionis aeternae. Et hoc est peccatum consummatum, quod generat mortem; Iac. 2.

ARTICVLVS TERTIVS.

De his, qui auditis detractionibus in aeternum periclitantur.

In tertio mysterio aperitur ipsius detractionis pestifera contaminatio. Et de hoc subditur, Et cauda eius trahebat tertiam partem stellarum caeli, & misit eas in terram. Porro cauda draconis circumuentura malitia est animae detrahitio, seu lingua eius pernitiosa, cum qua detrahendo tertiam partem audientium illam periclitari facit. Ideo subditur, Trahebat tertiam partem stellarum caeli. Quid per stellas caeli, nisi Christiani viri, qui celestis conuersationis esse deberent? Vnde de illis iustis Baruch. 3. dicitur, Stellae deruderunt lumen in custodijs suis. Tria sunt hominum genera, qui audiunt detractores: Primi praeseruantur, secundi defensantur, tertij contaminantur, & periclitantur.

De septuplici remedio ne homo ex auditu detractionum contaminetur, & corrumpatur. Cap. 1.

Quo homo potest abstinere a coinquinatione detractionis, Primum remedium.

Rimo vero sunt quidam audientes detractiones, qui a contaminationibus loquentium praeseruantur, & detractionibus non credunt. Et licet audiunt corpore, obaudiunt tamen mente. Ad quod faciendum septuplici remedio vtendum est. Primum dicitur contristatio, secundum elongatio, tertium reprehensio, quartum humiliatio, quintum recordatio, sextum stabilitio, septimum compassio: Primum re-

medium contristatio denominatur. Debet enim homo cum audit detrahentem, tristem ostendere vultum. Vnde 6. q. 1. c. ex merito, dicitur, Nemo inuito auditori libenter refert. Et Prouerb. 25. Ventus Aquilo dissipat pluuias, & facies tristis linguam detrahentem. Vbi glo. Si hylari vultu detractorem audieris, tu illi das fomitem detrahitio. Si autem tristi discit libenter non dicere, quod didicerit non libenter audiri. Vnde Hierony. ad Rusticum monachum ait, Sicut sagitta, si mittatur contra duram materiam, nonnunquam immittem reuertitur, & vulnerat vulnerantem: ita detractor, cum tristem faciem viderit audientis, immo non audientis, sed obturantis aures suas, ne audiat iudicium sanguinis, ilico conticescit, pallet vultus, haerent labia, saliua ficcat, & per consequens a detractione desijt. Secundum vero remedium est elongatio, scilicet a conspectu detrahitio se elongare, & si sine magno periculo fieri potest, statim abire, iuxta illud Prouerb. 4. Detrahitio labia procul sint a te. Nam secundum Hierony. Si deest auditor, deest & detractor. Et alibi quod ait, Non minus auribus, quam lingua fugias detrahitio. Nam detractor dum videt te non libenter audire, non facile potest detrahere. Tertium remedium est discreta reprehensio, vel obiurgatio, Exemplo Christi Ioan. 12. qui contra Iudam, & contra alios discipulos contaminatos per Iudam, ac detrahitio, contra Magdalenam eo quod fudisset substantiam vnguenti hardi pistici pretiosi, ait Iesus: Sinite illam, &c. Item propter eandem causam eidem ait, Matt. 26. Quid molesti estis huic mulieri? opus enim bonum operata est in me. Exemplo quoque Dauid, qui de se ait: Detrahitio secreto proximo suo, hunc persequebar. Exemplo etiam Iob, qui in c. 29. de se ait, Conterebam molas iniqui, idest, detractoris, & de dentibus illius auferere praedam. Quartum remedium est humiliatio, per quam homo recurrat ad aeterna conscientiae suae, atque reminiscatur, quia multa commisit, ex quibus ex gratia Dei infamiam non incurrit, vt ex consideratione propriorum peccatorum, quae tangunt eum, & pungunt conscientiam suam, peccata non ponderet, nec consideret aliena. Quis vnquam foret, qui si acutis spinis in auribus pungeretur, attenderet detrahitio. Grauius enim debet mentem pungere patriae culpe, quam carnem

Simile.

Secundu remedi.

Tertiu remedi.

Quartu.

A pungentes spinæ. Vnde per Ecclesiasticum 28. præcepit Dominus dicens, Sæpi aures tuas spinis, idest, conscientia tuæ stimulis, & noli audire linguam nequam. **Quintum** remedium est recordatio. scilicet quod de alio, vel de te multa mala fuerint dicta. de quo certissimus es, quod erat omnino oppositum, vel incomparabiliter fuit minus malum. Sic pensandum est, quod in hoc casu simile esse potest. Non enim parui criminis est praua sentire de rectis. Ideo 1. Corin. 3. dicitur, Charitas non cogitat malum. Sextum remedium est stabilitio. scilicet ne de facili homo credat. Nam Eccl. 19. dicitur, Qui cito credit, leuis est corde. Vnde

Sextum.

B Hiero. Si esset in nobis diligentia, ne passim detractoribus crederemus: iam omnes timerent detrahere. Vnde Isid. 3. li. de summo bo. ait: Non solum ille reus est, qui falsum de alio profert: sed is, qui cito aurem criminibus præbet. Septimum remedium est compassio, quam si homo compatitur his, quibus detrahitur iniuste: immo si homo esset certus de malis, de quibus proximus infamatur, compatiendum est ei. ac per hoc homo induit viscera pietatis, ne scandalizetur ex proximorum malis. Exemplo quidem membrorum proximis compatiendum est. Vnde 1. Corin. 12. Si quid partitur vnum membrum, compatiuntur ei omnia membra. Vnde 1. Pet. 3. Estote inuicem cõpatiētes fraternitatis amatores, &c.

Septimū.

C De his qui & si non mortaliter saltem venialiter ex detractionibus in mente contaminantur. **Cap. 2.**

Qui a detractionibus defensantur.

D Secundo vero sunt quidam, qui a detractionibus defensantur. Hi sunt, qui licet detractoribus nihil determinate credant: tamen aliquo modo in fide vacillant & aliquantulum infirmantur erga illos, quibus detrahere audierunt. non tamen omnino credendo iudicant illos, aliqua tamen de illis suspicio mentem illorum ingreditur. Hinc secundum glo. super illud 1. Corin. 4. Nolite ante tempus iudicare. & si suspiciones vitare non possumus, quia homines sumus: iudicia tamen. i. sententias diffinitiuas continere debemus: atque cum suspicio propulsauerit mentem, orandum est cum Psalm. qui ait, Amputa opprobrium meum, quod suspicatus sum: quia iudicia tua iucunda. licet autem homo non credat

quæ audit mala, peccatum est tamē, saltem veniale: & graue libenter accommodare aures ad audiendum de proximo suo malum. potest etiam quandoque esse mortale. tanta detractione complacentia esse possit: & saltem semper magnum periculum est: tamen vbi non concurrat mortalis culpa, in hoc secundo genere hominum numerari potest.

Quod in participatione detractionis homo tripliciter peccat, & quod ex detractione innumera oriuntur mala. Cap. 3.

Tertio sunt quidam, qui ex detractionibus contaminantur, & pereunt. Secundum Alex. de Ales, tripliciter peccare potest audiens detractionem. Primo si taceat, secundo si delectat, tertio si inducat. Primo si taceat. Potest tamen contingere, quod homo taceat ex triplici variorum respectu. Primo ex timore, secundo ex negligentia, tertio ex verecundia. Propter has enim causas non reprimere detrahentem peccatum est: nihilominus multo minus quam detrahere. Et plerumque est veniale. Potest etiam hoc esse criminale, maxime propter tria. Primo, quia alicui incumbit ex officio, seu gradu corrigere detrahentem, nec hoc facit. Contra quos Bern. Non licet tacere, cui ex officio incumbit vitia redarguere. Secundo propter periculum, quod ex illa detractione sequi potest. Tertio propter radicem, qua timor humanus quandoque potest esse mortale peccatum, sicut alibi patet. Propter hæc tria dicitur 86. dist. c. facientis. Non caret scrupulo concessionis occultæ, qui manifeste facinori desinit obuiare. Secundo peccat homo, si delectat, scilicet audire detractionem: & hoc propter odium eius, cui detrahitur. Et talis non minus peccat, quam ipse detractor: sed quandoque magis propter maiorem delectationem. Vnde Bern. ad Eugenium. Velle audire & detrahere, quod horum damnabilius sit, non facile est diffinire. Et iterum idem ait. Detractor & detractoris libenter auditor, vterque diabolus habet. Ille in lingua, iste vero in aure. Ex quo patet, quod quot detractiones audis, tot in auribus demones recipis. Vnde Aug. Non accomodes aures tuas ad percipiendum verba detrahentis, ne accipias mortem in anima tua. Detrahenti enim & audienti animæ vtriusque esca

Tripliciter peccat audiens detractionem. Primo.

Secundum.

H

mortis

A mortis est detraçtio. Vnde 1. q. 3. c. non solum, dicitur: Non solum ille reus est, qui falsum de aliquo profert: sed etiam is, qui aurem cito criminibus præbet. Vnde Hiero. Non licet tibi vituperationem alterius libenter audire, quia nec ab alijs optas recipi tuam. Alius quoque ait: Quem delectat audire turpia, loqui prouocat. Vnde Hiero. ad Nepotianum ait: Caue, ne linguam, vel aurem habeas prurientes, aut alijs detrahas, aut alios audias detrahentes. Tertio quoque peccat homo, si ad detractionem inducat. Et talis amplius quam detractor offendit, quando homo ex maiori malignitate procedit. Et talis omnium malorum, qui ex causa ab eo data procedunt, coram Deo debet reddere rationem. Vnde ext. de iniur. & dam. dicitur: Qui occasione damni dat, damnum dedisse videtur. Omnes igitur, qui mortaliter & impenitenter ex auditis detractionibus peccant, tertia pars sunt, de qua hic Ioan. ait, quod draco cauda sua traherat tertiam partem stellarum cæli, &c. Quia detraçtio per circunuentiam malitiam detractorum stellarum cæli. i. mentium, quæ veluti stellæ per firmitatem spei debent esse fixæ in cælo. per consensum mortalis culpæ tertiam partem. i. damnabiliter corruptos obstat ad terram trahit. Porro. n. hæc plaga muscarum homines corrumpes. De qua dicitur Exo. 8. Venit musca grauissima in domo Pharaonis & seruatorum eius, & in omnem terram Aegypti: corruptaque est terra ab huiusmodi muscis: quia homines terrena sapientes corrumpuntur ex auditione oblocutorum, qui sunt veluti punctus muscæ. Quanta autem sit hæc tertia pars, ostendit glo. super illud Prouer. 24. Detractoribus ne commiscearis, quoniam repente surget perditio eorum. Vnde ait, Hoc specialiter vitio periclitatur totum quasi genus humanum. Hæc est illa tertia maledicta lingua, de qua Eccl. 28. dicitur: Lingua tertia. scilicet detractionis, quæ tertia dicitur non tantum propter causas in illo c. dictas, sed etiam, quia tertia est ab illo, cui loquitur, & cui detrahit. multos commouit. scilicet ad credulitatem auditorum malorum. Et dispersit illos de gente in gentem, ciuitates muratas diuitum destruxit, & domos magnatorum effodit, virtutes populorum. scilicet ei credentium concidit. scilicet vinculum charitatis soluendo, & gentes fortes dissoluit. scilicet ab obedientia superiorum suorum. lingua tertia mulieres veritas. i. verecundas. Et dicitur veritus, ta, tum, a vereor, eris, quasi ve-

Tertio.

B recundiam timens. Alij libri habent virtas eieert. scilicet de domibus virorum suorum, & priuauit illas laboribus suis, qui respicit illam. scilicet ei credendo non habebit requiem: nec amicum, in quo requiescat. flagelli plaga liuorem facit. scilicet exterius: plaga autem linguæ comminuet ossa. i. virtutes, quia vulnerant mentem interius. Secundum enim reatum iudicium rationis, qui bene considerat omnia mundi scelera, omnes iniquitates, & quasi omnes hæreses, scismata & impietates: ex tertia lingua habent originem. O igitur lingua nequam, lingua tertia detractoris, o crudelitas infernalis, o impia odij & inuidiæ proles, o pestifera lepra, tu es, quæ discordias feminas, tu sola conculcas bonos, diffamas iustos, paris scandala, periuria falsa testimonia, accusationes iniuquas multiplicare non cessas, tu lingua sæua punis infantes, inter coniuges scandala ponis, infamas viduas, fallis & defloras virgines: tu piæ & sacras religiones confundis, simplices conscientias turbas: tu rancores, tu iurgia, tu liuores, iras & contentiones, rixas, contumelias, & scissuras suscitare non cessas, diuisiones, & partialitates nutris & lactas: tu sola proditioes generas, incendia foues, homicidia patras: tu fratricidia, patricidia, matricidia, & ceteras crudelitates, virulenta impietate committis: tu sola fœdera frangis, in coniurationibus occuparis, separas amicos, multiplicas inimicos: tu sola dissipas ciuitates, destruis regna, confoues tyrannos: tu charitatem extinguis, deprimis iustos, magnificas impios, fidem destruis, spem quoque confringis, ceteras virtutes impia crudelitate persequeris: tu omnia scelera viuificas & extollis, Quid plura? Tu Angelos in demones conuertisti, atque de cælorum regno in aterna supplicia detecisti, & profundasti primos parietes nostros, ac cum eo totum genus humanum de paradiso deliciarum ad temporales & æternales miseras destinasti. Demum Dei filium tu sola in crucis patibulo confixisti. Sed lapidem Christum, quem reprobauerunt per detractionem edificantes Scribæ & Pharisei: hic, velint nolint, factus est in caput anguli. i. super omnes in gloria sempiterna, cum quo conregnare nos faciat ipse benedictus Deus trinus & vnus, qui viuunt, &c.

C **D**

H

E

Lingua detractoris.

F

G

H

A FERIA QUINTA
Post tertiam Dominicam
in Quadrage.

De detractioe, & remedijs
contra eam.

Sermo XXX.

Stans super illam imperavit febris, & dimisit illam. Luc. 4. Et in euangelio hodierno. Satis, abundeque ex precedenti sermone patet, quantum sit opposita & aduersaria charitati iniquitas detractorum, ac quantae contagionis sit audire eos. Iam igitur eamus ad explicanda remedia contra eos: cum non tantum pereant detrahentes, atque ut plurimum improvidi audientes: verum etiam multi, quibus detrahitur, si inde impatientes fiunt, & febricitant, veluti Simonis Socrus. Porro si diligenter contra detractores opponantur remedia, de quibus dicturi sumus: Stans Dominus super illam, scilicet animam patientem detractioem: imperabit febris, imperioso adiutorio suo propulsiabit detractioem, & dimittet illam, scilicet incolumem & quietam. Pro eorum quoque solamine in Psalm. 103. Propheta ait: Draco iste, quem formasti ad illudendum ei. In quibus verbis tria circa detractioem consideranda sunt. Primum est detractioem conditio ibi, draco iste. secundum est detractioem permissio ibi, quem formasti. tertium est detractioem reparatio ibi, ad illudendum ei. Et potest hic esse aliud thema.

ARTICVLVS PRIMVS.

Quod oblocutor propter tria draconum assimilatur.

Detra-
ctor com-
parat' dra-
coni.

Drimo consideremus oblocutoris conditionem, de quo Psal. ait, Draco iste, scilicet detractor iniquus & infernalis, qui draconi merito comparatur: & maxime propter tria. Primo, n. draco habitat in obscuris, secundo in aera se leuat volando, tertio libentissime habitat in speluncis. Primum in detractore designat intellectus obsecrationem, secundum mentis elationem, tertium voluntatis obstinationem.

Quo detractor in detrahendo excogatur in intellectu pratico, & si non in speculatio. Cap. 1.

Drimo vero sicut draco habitat in obscuris, sic detractoris intelligentia excogatur. Ad cuius intelligentiam, secundum Alexan. de Ales in 2. Notandum est, quod duplex est animae nostrae lumen. Primum est speculatiuae cognitionis, secundum est lumen cognitionis practicae, quae scilicet homo alteri vult bonum, in altero sibi placet, & displicet malum. Per detractioem autem licet non priuetur intelligentia detractioem lumine cognitionis speculatiuae, priuatur tamen lumine cognitionis practicae. Non enim minus a detractore cognoscitur veritas speculatiua cognitione, sed magis illi displicet veritas bonitatis abominatione: ac ei magis placet falsitas in malitiae dilectione. Excogatur igitur in eo oculus practicae rationis, cui non sapit, quod sapiendum est: atque sapit ei, quod non est sapiendum. Idem utique est in re visus, & gustus, licet differant ratione. Hic nempe est oculus ille nequam, de quo Mat. 6. Dominus ait: Si oculus tuus nequam fuerit, totum corpus tuum tenebrosum erit. Hic est etiam gustus hominis aegri, cui amarum videtur dulce, & econtra. Nec utique mirum, si excogatur: cum continue festucas seu spinas, scilicet hominum culpas quaerit, quibus sibi ipsi oculos, detrahendo, exuat. Vnde 1. r. q. 2. c. inter verba. Gregor. ait: Quid aliud detrahentes faciunt? nisi in puluerem sufflant, & in oculos suos puluerem excitant: ut vnde plus verba detractioem perfiant, inde magis nihil veritatis videant. Talibus enim Esa. 5. in persona Domini ait: Vae vobis, scilicet detractoribus, qui dicitis bonum malum, & econtra, ponentes tenebras lucem, &c.

Duplex
lumē ani-
mae.

F

G

Gregor.

Detra-
ctorum mu-
nus.

Quod detractor ex temeritate iudicat aliena. Cap. 2.

Secundo vero draco in aere volando se leuat. Et hoc designat in detractore mentis elationem, qua temerarie iudicando detrahit vniuersis. Vnde Chrys. in sermone ad contemnendum ceteros omnes vitae nostrae consumimus tempus. A quo vitio nec seculi hominem, nec monachum facile est liberum inuenire. Contra quos Esa. 33. dicitur: Ve quod spernis, nonne & ipse sperneris? & cum fatigatus fueris contemneris, contemneris. Ideo Iac. 4. dicitur:

H

A dicitur: Nolite detrahere alterutrum fratres mei, qui detrahit fratri, aut iudicat fratrem, detrahit legi, aut iudicat legem.

De duricia cordis oblocutoris. Cap. 3.

Tertio vero draco in speluncis moratur libenter, & designat in detractore voluntatis obstinationem. Vnde Raba. super Leuit. ait: Detractio pessimus morbus est, & asperum vulnus. Nullo enim medicamine facile medicari potest. Hi sunt illi peruersi homines, de quibus Ecclesiast. 1. c. dicitur, Peruersi difficile corriguntur.

ARTICVLVS SECVNDVS.

Quod propter tria permittit Dominus iustis aduersari oblocutores.

Secundo consideremus delatoris permissionem. Vnde psal. subdit, Quem formasti. scilicet tu Deus, i. formari & esse detractorem permististi. Propter tria utique permittit Deus detractores detrahere innocentibus atque iustis. Primo propter eorum maiorem illuminationem, secundo propter eorum maiorem roborationem, tertio propter eorum maiorem inflammationem.

Propter
quod permit-
tit Deus
detracto-
res detra-
here.

C

Permittit Deus oblocutores contra iustos, ut amplius illuminentur. Cap. 1.

Primo.

Drimo inquam propter eorum maiorem illuminationem, hoc est ut melius cognoscant bonitatem mundi. Quod considerans Dauid. 2. Reg. 16. cum sibi malediceret Semei ait: Dominus praecedit Semei, ut malediceret Dauid. Et quia ista sunt occulta iudicia, immo in electis singularis beneficia Dei: ideo subiunxit Dauid: Et quis est, qui audeat dicere, quare sic fecit? Dimitte ut maledicat, iuxta praecceptum Domini. Et licet Dominus non iubeat detractorem voluntatem peruersam: iubet tamen eius voluntatis effectum, ut scilicet licet maiori lumine anima illustretur. Ideo inter bonos permittit Deus regnare malos, ut per detractioem erudiant iustos. In huiusmodi mysterium Iudic. 3. dicitur. Haec sunt gentes, scilicet detractores, quas dimisit Dominus in terra promissionis, id est in praesenti vita: ut erudiret in eis Israel, id est populum electum. Huiusmodi enim detractores euigilare faciunt, & ape-

D

riunt intellectum, iuxta illud Esa. 28. Sola vexatio, scilicet detractorum, dabit intellectum auditui. Hinc sancti Doctores tanto lumine fuerunt radiati, quia semper passi sunt vndique detractores, ut patet ex eorum scriptis.

Quod permittit Deus detractores aduersari iustis, ut amplius in iusticia roborentur. Cap. 2.

Secundo vero permittit Deus detractores insurgere contra iustos propter eorum roborationem maiorem. Huiusmodi exemplum ponit Sen. lib. de prouidentia, dicens: Non est arbor magna, neque fortis: nisi quam frequens ventus incurfat. ipsa enim vexatione constringitur, & radices celsius figit. Vnde 6. q. 1. c. sunt plurimi. Gregor. ait. Sunt plerique, qui vitam bonorum fortassis amplius, quam debent laudant: & ne aliqua elatio de laude subrepat, permittit Deus malos in obtrectationem & obiurgationem prorumpere: ut si qua culpa ab ore laudantium in corde nascitur, ab ore vituperantium suffocetur. Haec ille. Diligendi sunt ergo & amplectandi, qui nos blasphemant: quia ne ruamus, utique nos sustentant.

Secundo
permittit
Deus de-
tractores.

F

Quod Deus permittit oblocutores contra iustos: ut amplius inflammantur. Cap. 3.

Tertio vero permittit Deus obtrectatores insurgere contra iustos propter eorum maiorem inflammationem. Experimento vero certissimo comprobatur, quod sicut ignis non factus, nec aliquo vento pulsatus, cito deficit in seipso: Sic utique ignis ardentis dilectionis in iustorum cordibus euanescit, nisi detractioem molestetur. Vnde Greg. ait: Electorum desideria dum deprimuntur aduersitate, scilicet detractorum, crescunt: sicut ignis flatu praemittitur, ut conualescat: & vnde extingui creditur, roboratur.

Tertio
permittit
obrecta-
tores te.

H

ARTICVLVS TERTIVS.

De duodecim remedijs contra oblocutores.

Tertio consideremus detractioem reparationem. De quo psal. subdit, Ad illudendum ei. Porro detractoribus omnes illudere debent, tam audientes detractioem, quam etiam hi quos mordent detractores. De septem illusionibus & remedijs, quibus

Psal.

A quibus uti debent audientes ipsas detractio- nes, dictum est in præcedenti sermone, ar- ticul. 3. cap. 1.

Pars prima articuli tertij de qua- tuor primis remedijs contra oblocutores.

Primo consideremus quatuor prima re- media contra oblocutores. Primũ re- medium est perseverantia in bona & recta vita, secundum est nulla credulitas vel adhærentia, tertium est ignorantia, quartũ est patientia.

B

Quod perseverare in vita iusta ob- mutescere facit obtrecta- tores. Cap. 1.

Perseve- rantia in via recta singulare remediũ contra ob- trectato- res.

Primum remedium est perseverantia in recta vita. hoc quidem ob- mutescere facit obtrectatores. Quod patet exemplo Dani. c. vlt. ad Re- gem. Da mihi potestatem, ut interficiã dra- conem absque gladio & fuste. Et ait rex, Do- tibi. Tulit ergo Daniel picem & adipem & pilos & coxit pariter, fecitque massas, & de- dit in os draconis & diruptus est draco. Per picem enim luxuria significatur. Vnde Ec- clesia. r. 3. dicitur, Qui tetigerit picem coin- quinabitur in ea. Per adipem significatur superbia. Vnde Psalm. Prodiit quasi ex adipe, id est ex superbia iniquitas eorum. Et Iob. 15. ait. Cucurrit aduersus Deum ere- cto collo, & pingui cervice armatus est. Per pilos auaritia denotatur. Io. Numeri. 8. Leu. præceptum erat, ut raderet omnes pilos car- nis suæ: maximè quia recrefcunt: & simili- ter redditus temporales. Hæc igitur tria igne feruentis dilectionis coquenda sunt, ut per bonorum operum veritatem, id est per ho- nestatem contra luxuriam, per humilitatem contra superbiam, per contemptum tempo- raliũ contra auaritiam, obturatur ora om- nium detractorum. Vnde. 1. Pet. 2. Sic est vo- luntas Dei, ut beneficientes obmutescere faciatis imprudentiam hominum ignoran- tiam. Per hunc modum, secundum quod dicit in psal. laudabuntur omnes, qui iurãt in eo, quia obstruatum est os loquentium iniqua. Ait enim, laudabuntur, scilicet in fine, id est laudabiles apparebunt: omnes, qui iurant in eo. i. qui firmiter proponunt obseruare & seruant mandata Dei. Sicut de se psalm. ait. Iurani & statui custodire iudicia iustitiæ tuæ, quia obstruatum est os loquentium iniqua,

Psal.

D

Ibid.

id est detractorum. Sicut alibi psal. ait, Om- nis iniquitas opilabit os suum. Vnde. 1. Reg. 2. Impij in tenebris conticefcunt. Per huc modum dirumpitur draco, id est draconina nequitia detractorum.

Quod ex munere Dei fit, quod nisi ex leui- bus & insanis: detractoribus non ad- hibetur fides. Cap. 2.

Secundum remedium est nulla creduli- tas vel adhærentia. Facit enim ex mise- ricordia Deus ad cõsolationem electo- rum suorum, quod detractoribus nõ credatur: nisi a leuibus & insanis, licet vndique euo- mant & seminent virus detractiois suæ, ingerit Deus mentibus auditorum illud. 1. Ioan. 4. Nolite omni spiritui credere. Hoc quidem remedium perseverantibus in iusti- tia, psal. promittit dicens: Deus conteret de- tes eorum in ore ipsorum, molas leonum confringet Dominus. In quibus quidẽ ver- bis duo exprimuntur genera detractorum. Vnum eorum, qui ponunt scismata inter ho- nos. Et hi dentes merito dicuntur. Nam sicut dentibus præciditur cibus: ita per huiusmo- di detractores iusti, qui sunt cibus Christi, ab inuicem separantur. Contra quos dicitur. Ecclesi. 18. Sufurro & bilinguis maledi- ctus: multos enim turbauit pacem habentes. Secundum autem detractorum genus eorũ est, qui iustorũ minunt bona. Et hi dicun- tur molares. Nam sicut per molares molã & minuitur cibus: sic per huiusmodi detra- ctores iustorũ minuunt bona opera. De ta- libus autẽ dicit Ecclesi. 28. Plaga autẽ linguæ cõmi- nuet ossa. i. fortia opera electorũ, quæ sunt virtutes. Hos igitur dentes & molares, nõ Deus conterit & confringit: cum gratia sua sit, quod detractoribus nõ credatur, & maximè, quia a iustis hominibus excusantur, sicut Iob. 29. fecisse testatur dicens, Conterebam mo- las iniqui. i. detractoris, scilicet per reprehẽ- sionem: & de dentibus illius auferebam pã- dam, s. per defensionem & excusationem.

Quod remedium contra delatores est, nescire ac nolle scire eorum detractioes. Cap. 3.

Tertium remedium est ignorantia. s. cõ- tex munere Dei fit, quod homo nesciat detrahi sibi, vel quod virtuosus est, referẽ- tes detractioes de se factas renuit audire. Noui quendam prædicatorem non minime famam,

Secundum remediũ.

F

G

H

Ignorantia

A famam, qui cum in quadam ciuitate, concu- rentẽ magistro populo, dum prædicaret: qu- dam alius prædicator iuuenis & ignarus li- cet videretur sibi sciolus ad acquirendum si- bi nomen, quod cum cessare ausus esset pugna- re quotidie contra prædicti prædicatoris sen- tentias firmas detrahere non cessabat, quia cum audiens ille prædicator expertus videt- que quod detractori a discretis & communi- ter a toto populo in oblocutionibus nulla adhibeatur fides: quodque in veritatis tui- tione retũdere illius detractioes nil aliud esset quàm populum de prædicatoris impa- tientia scandalizare, seipsum vilificare & cõ- turbare, atque illum apud infcios & mali- gnos extollere in excelsis: omnibus audito- ribus suis atque deuotis auctoritate, qua va- luit, districtè prohibuit vt nullus verbo vel scripto sibi aut socijs modo aliquo annun- ciaret aliquid de his, quæ contra sanam do- ctrinam suam ille populi scandalizator ob- loqueretur. De qua prudentia tanti populi ædificatio secuta est, quod omnes detractio- nes illius super caput suum retorquebant. Et quod mirabilius est, transacta quadrage- in quadam solenni processione coram om- ni populo suadentibus hoc quibusdam fa- mosis viris, detractor ille genuflectens exte- riori saltem signo de prædictis oblocutio- nibus ab illo veniam postulabat. Ex qua qui- dem prudentia in consimilibus exemplum multa ædificationis & pacis sumendum est. Nam, teste Esa. 33. Qui obturat aures suas, ne audiat sanguinem, & claudit oculos suos ne videat malum: ille in excelsis habitabit. Quod fecit dicens, Factus sum sicut ho- mo non audiens, &c.

Casus.

B

C

D

hi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum. Qui autem me iudicat Dominus est. Sed si repelli non possunt, patienter tolerã- di sunt. Vnde Gregorius super Ezech. Cum linguæ derogantium corrigi nequeunt, æ- quamiter sunt per omnia tolerandæ. nec obtrectationis sermo timendus est: nedum vituperatio peruerforum metuitur, via re- cti operis deseratur. & hoc seruari debet, quando talis detractio non multum nocet generando scandalum in cordibus audito- rum. Proinde diligenti animaduersione cõ- siderare debent maximè quilibet famosi prædicatores, qui de facili detractioes plu- rimas patiuntur: quomodo quæstionib. inu- tilibus atque vanis etiam solatijs causa, seu detractorie introductis, per patientiam sa- tisfacere queant. Nam inutilem quæstionẽ per silentium soluere prudentia est: duabus vero reliquis per vultus hylaritatẽ & be- nignitatem non aliter per verba responde- re, etiam si inde aliqui conturbentur, pro- quibus tamen orare debent, vt Deus corda eorum illuminet & tranquillet. Aliter enim ex contentione graue in se recipient detrimentum in diminutione humilitatis, & pacis & patientiæ mittis & in proximo scandalum vt plurimum generabunt, vel nullum fructum. Sumant exemplum a Chri- sto, qui tempore passionis in examinationi- bus suis ter, & coram tribus legitur siluif- se. Primo coram summo Pontifice. Vnde Matth. 26. dicitur, surgens princeps Sa- cerdotum ait illi: Nihil respondes ad ea, quæ isti aduersum te testificantur. Et subdit, Iesus autem tacebat. Secundo siluit co- ram Herode. Vnde Luc. 23. dicitur, quod Herodes sperabat ab eo signum aliquod videre fieri. Interrogabat autem eum mul- tis sermonibus: At ille nihil respondit ei. Tertio etiam Pilato. vnde Ioan. 19. dicitur enim ibi, quod interrogante eum Pilato ac dicente, vnde es tu? Iesus autem respon- sum non dedit ei. In primo nos docuit si- lere inter contumelias testium falsorum, in secundo vero silere inter quæstiones vanas & vanè gloriosas curiosorum, in ter- tio vero silere veritatem propriarum lau- dum. Vnde secundum Augustinum, vbi non respondebat, sicut ouif- silebat, dans nobis exem- plum mititatis: & vbi respondebat, si- cut pastor do- cebat, &c.

Quando a nobis patienter tolerandi sunt obtrectatores. Cap. 4.

Quartum remedium dicitur patientia. Secundum vero Alex. de Ales. in 2. Debet homo excidere causas detra- ctorum secundum quod scandalum est dictũ, vel factum minus rectum, præbens occasio- nem ruinæ. Si vero non potest omnino in ipsis occasio subtrahi detrahendi: audientibus satisfaciendum est secundum consilium Christi, qui dicentibus ei Apostol. Matt. 17. Scio quia Pharisei audito hoc verbo scanda- lizati sunt, ait enim: Sinite illos, cæci sunt, & duces cæcorum. Quod etiam considerat Apostolus. 1. Corint. 4. ait: Mihi autem pro minimo est, vt a vobis iudicer, aut ab hu- mano die, neque meipsum iudico. Nihil mi-

hi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum. Qui autem me iudicat Dominus est. Sed si repelli non possunt, patienter tolerã- di sunt. Vnde Gregorius super Ezech. Cum linguæ derogantium corrigi nequeunt, æ- quamiter sunt per omnia tolerandæ. nec obtrectationis sermo timendus est: nedum vituperatio peruerforum metuitur, via re- cti operis deseratur. & hoc seruari debet, quando talis detractio non multum nocet generando scandalum in cordibus audito- rum. Proinde diligenti animaduersione cõ- siderare debent maximè quilibet famosi prædicatores, qui de facili detractioes plu- rimas patiuntur: quomodo quæstionib. inu- tilibus atque vanis etiam solatijs causa, seu detractorie introductis, per patientiam sa- tisfacere queant. Nam inutilem quæstionẽ per silentium soluere prudentia est: duabus vero reliquis per vultus hylaritatẽ & be- nignitatem non aliter per verba responde- re, etiam si inde aliqui conturbentur, pro- quibus tamen orare debent, vt Deus corda eorum illuminet & tranquillet. Aliter enim ex contentione graue in se recipient detrimentum in diminutione humilitatis, & pacis & patientiæ mittis & in proximo scandalum vt plurimum generabunt, vel nullum fructum. Sumant exemplum a Chri- sto, qui tempore passionis in examinationi- bus suis ter, & coram tribus legitur siluif- se. Primo coram summo Pontifice. Vnde Matth. 26. dicitur, surgens princeps Sa- cerdotum ait illi: Nihil respondes ad ea, quæ isti aduersum te testificantur. Et subdit, Iesus autem tacebat. Secundo siluit co- ram Herode. Vnde Luc. 23. dicitur, quod Herodes sperabat ab eo signum aliquod videre fieri. Interrogabat autem eum mul- tis sermonibus: At ille nihil respondit ei. Tertio etiam Pilato. vnde Ioan. 19. dicitur enim ibi, quod interrogante eum Pilato ac dicente, vnde es tu? Iesus autem respon- sum non dedit ei. In primo nos docuit si- lere inter contumelias testium falsorum, in secundo vero silere inter quæstiones vanas & vanè gloriosas curiosorum, in ter- tio vero silere veritatem propriarum lau- dum. Vnde secundum Augustinum, vbi non respondebat, sicut ouif- silebat, dans nobis exem- plum mititatis: & vbi respondebat, si- cut pastor do- cebat, &c.

Notent di- ligenter ver- bi diuini pcones & bono sint aõo contra obloquentes.

Primo.

Secundo.

Tertio.

H

Pars

A Pars secunda, tertij articuli de alijs quatuor remedijs contra oblocutores.

Secundo consideremus quatuor alia remedia contra oblocutores. Primum est defensio, secundum est testificatio, tertium est exemplatio, quartum est copassio.

Quando licet se ab obrectatoribus defensare. Cap. 1.

Primum remedium.

Primum remedium defensio dicitur. Licet enim cordis patientia semper seruanda sit, sicut dictum est: tamen quando imminet periculum, aut necessitas, vel magna infamia, vel proximi charitas siue obedientia superioris, debent Doctores & predicantes mansuetudinem, premeditationem, prudenter & humiliter respondere: non alto clamore, nec arroganti vociferatione, quia ex hoc scandalizari solent: & ne tamen sub pallio ineptie humilitatis extincto veritatis zelo in arduis negocijs quidam subreant inercie torporis reticorum detractoribus, & graue scandalum ponentibus in populo Dei, virili animo resistendum est. Vnde August. lib. 2. de Trinit. Gratanter suscipit oculum columbinum pulcherrima & modestissima charitas. Dentem autem caninum, vel euitat castissima tutissimaque humilitas, vel retundit solidissima veritas. Quod scilicet fieri debet non amore priuatae gloriae & propriae commoditatis, sed respectu communis utilitatis. Ideo secundum Gregor. in pastor. dicitur: Qui praua studet agere, & tamen ad hoc ceteros vult tacere: ipse sibi testis est, quia plus veritate se appetit diligi, quam contra se non vult defendi. Ita quoque econtra dici potest, quod plus se diligit quam veritatem, quae Deus est: qui veritatis aduersarijs non resistit, vt sibi, scilicet pacem quaerant, aut alijs non displiceat. Quia vt dicitur extra de homic. c. sicut dignum. Non caret scrupulo concessionis occultae, qui manifestato facinori definit obuiare. Vnde Gregor. super Ezech. Homil. qua ait. Linguae detrahentium sicut nostro studio non debemus excitare, ne ipsi pereant: ita per sui malitiam excitatos debemus vnanimiter tolerare, vt nobis meritum crescat. Aliquando autem compescere, ne dum de nobis mala disseminant eorum, quae audire nos ad bona poterant, corda innocentium corrumpant. Item idem sup. ait, Hi quorum vita in exemplo

imitationis est posita, debet si possint, detrahentium verba compescere: ne eorum predicatione non audiant, qui audire poterant: & prauis moribus renitentes bene viuere contentant. Vnde fm Aug. in epist. ad Hypponenses. Detractores cum ipsa scripturae veritatem criminari, aut at obscurare non possunt: hos, per quos praedicatur, inducunt in odium: de quibus effingere quicquid in mente euenerit, possunt. Vnde ia apostolica prophetiae tps vt instare. 2. Tim. 4. Erit enim, cum sanam doctrinam non sustinebunt. Haec ille. Sic etenim Christus Phariseorum malitiam publicae & instantissime confutabat, sic et Apostolus contra pseudoapostolos acerrime & publice inuehit. Sic & veri prophetae contra pseudopphetas uiriliter pugnaverunt. Et Hiero. in Bibliam prologis ac in epistol. suis idem fecisse apertissime demonstrat. Idem quoque alij Doctores Sancti pro loco & tpe manifestissime apparet, sicut Grego. Naz. & Beatus Bernard. in suis apologiis fecisse probantur. Hoc aut omnibus praedictis expediens erat, & consimilibus necessarium est: & maxime quadruplici ex respectu. Primo respectu detractorum, contra quos inuehit, vt eorum malitia retundat & coprimat & forte curet. Secundo respectu adhaerentium, vt ab eorum periculosa retrahantur sequela. Tertio respectu veritatis discipulorum, vt veritati & Doctoribus veritatis firmiter inhareant, aut ne a veritate vacillent, aut ne in illorum inducantur errores. Quarto respectu eorum, quae sic detractoribus contradicunt, quia ex huiusmodi vexationibus fortius inflammantur, illuminantur, acuntur & solidantur ad veritatis amplexum & ad detestationem falsitatis atque virtutis & vitiorum, contra quae inuehunt, & armantur atque pugnant. Fateor tamen, quod etiam praefati in huiusmodi zelo aliquando aliquid patiuntur humanum & veniale: difficile enim est, vel modicum in his non excedere, & medium sobrietatis tenere.

Quod contra obrectatores magnum remedium sunt testimonium Dei & conscientiae nostrae. Cap. 2.

Secundum remedium est testificatio. Cum enim cuiquam detrahatur contra iudicium veritatis, semper recurrere debet ad iudicium Dei, quod in tantum est verum, vt nec fallere velit, nec valeat falli, atque cum coram Deo viderit puram conscientiam suam de falsis & temerariis iudiciis detractorum

A tractorum & credentium eis minimè curare debet, exemplo Iob, qui. 16. ca. de seipso ait, Ecce enim in caelo est testis meus & conficius meus, in excelsis. Vbi ait Gregor. Qui testem in caelo habet, si ab hominibus reprehenditur, non curet. Vnde 1. r. q. 3. cap. inter verba, idem ait. Inter verba laudantium, seu vituperantium, ad mentem semper recurrendum est: & si in ea non inuenitur bonum, quod de nobis dicitur, magnam tristitiam in ea generare debet. Et rursum: Si in ea non inuenitur malum, quod de nobis loquuntur homines, in magna debemus laetitia proficere. Quid enim si non oes laudant, & conscientia nos liberos esse demonstrat, habemus Paulum dicentem, Gloria nostra haec est testimonium conscientiae nostrae. Iob vero dicit, Ecce in caelo testis meus. Si igitur nobis testis est in caelo, & testis in corde, dimittamus stultos foris loqui, quod voluit haec ille. Bern. quoque exponens illud Cant. 1. Recti diligunt te, ait: Profecto bona consolatio est, cum blasphemamur beneficientes a malis: si recti diligunt nos, omnino sufficit aduersus os loquentium iniqua, opinio bonorum cum testimonio conscientiae. Non veniat anima mea in consilio detrahentium, quoniam Deus odit eos, dicente Apostolo, Detractores Deo odibiles. Haec ille.

Conscientia mille testes.

Quadruplex respectus.

Quod exemplo Domini nostri Iesu Christi cui multipliciter detractum fuit tollerare debemus patienter obrectatores. Cap. 3.

Tertium remedium.

Tertium quoque remedium est exemplatio. Secundum vero Sen. in epistola ad Lucillum, nulla tam modesta malitia, vt malignitatis dentes vitare possit. Vnde Chryso. super illud Matt. 12. Indignati quemadmodum si columna erecta fuerit accepto pondere amplius confirmetur. Si autem modicum obliquata fuerit, non solum non confirmatur, sed magis vadit ad latus. Sic & cor hominis, si rectum fuerit, videns opera viri iusti, audiens doctrinam sapientiae eius, etiam amplius confirmatur. Sed si cor peruersum fuerit, non solum non confirmatur, sed magis ad inuidiam excitatur & magis peruertitur. Quis etenim tam iustus & prudens, tantaque innocentia & modestia, immo omnium decore virtutum exornatus, sicut benedictus Dominus Iesus Christus: & tamen, quot detractioes, quot oblocutiones, quot etiam sensus contra se vipereos dentes, Iu-

daeorum, Scribarum & Phariseorum? Inter ceteras vero detractioes tripliciter detraxerunt. Primo eius sapientiae, secundo eius innocentiae, tertio eius sequelae. Primo eius sapientiae. Et hoc tripliciter. Primo eius sapientiae naturali. Vnde Ioan. 10. Demonium habet & insanit. Quid enim auditis? Et Mar. 3. dicebat, Quoniam in furorem versus est. Secundo eius sapientiae litterali ac legali dicentes, Ioan. 7. Quomodo hic literas scit, cum non didicerit. Et quod talis admiratio de despectione procederet, ostendit Matth. 13. cum dicitur, quod scandalizabantur in illo. Tertio eius sapientiae spiritali reputantes eum haeticum, Ioan. 8. Samaritanum. id est in uino cultu haeticum, vel saltem dubium. Vnde Ioan. 9. dicunt. Nos scimus, quod Moyse locutus est Deus: hunc autem unde sit, nescimus. Vbi Glo. Quod Moyses docuit, a Deo accepit: hic autem unde accepit, nescimus. Secundo detraxerunt eius innocentiae. Et hoc etiam quinque modis. Nam primo asserunt illum peccatorem respectu sui, dicentes Ioan. 9. Nos scimus, quoniam hic homo peccator est. Et Matth. 11. Ecce homo vorax & potator vini. Secundo dicunt illum seductorem respectu populi, dicentes Ioan. 7. Seducit turbas. Et Matth. 27. Recordati sumus, quia seductor ille dixit adhuc viuens, post tres dies resurgam. Et Luc. 23. Hunc inuenimus subuertentem gentem nostram & prohibentem tributum dari Caesari. Tertio asserunt eum blasphematorem respectu Dei, dicentes Ioan. 10. De bono opere non lapidamus te, sed de blasphemia: quia cum tu homo sis, facis te Deum. Quarto dicunt eum transgressorem respectu legis, dicentes Ioan. 9. Non est hic homo a Deo, qui sabbatum non custodit. Quinto dicunt eum operatorem in virtute diaboli. Vnde Luc. 11. Et Matth. 12. In Beelzebub principe demoniorum eicit daemonia. Et Ioan. 7. & 8. dicitur ei, daemomium habes. Tertio detraxerunt eius sequela. Et hoc tripliciter. Primo de uilitate discipulorum dicentes, Nonne fratres tui sunt Iacobus & Ioannes? Secundo de simplicitate ei credentium dicentes, Ioan. 7. Nunquid aliquis ex principibus credit in eum, aut ex Phariseis? Sed turba haec, quae non nouit legem, maledicti sunt. Tertio de uitiis amicorum suorum, dicentes Matth. 9. Quare cum peccatoribus & publicanis maderat magister uester? Et Luc. 15. Erant appropinquantes ad Iesum publicani & peccatores, vt audirent eum.

Quo detractum est fama Christi.

A eum. Et murmurabant Scribæ & Pharisei, dicentes, quia hic peccatores recipit & maleducat cum illis. Et Luc. 19. de Zacheo murmurabant dicentes, quod ad hominem peccatorem diuertisset. Quid igitur miramur ægre ferentes detractioes nos pediculi miserabiles & miserandi? Qua infania dedignamur, qua denique stultitia. De mente, elabatur nostri Saluatoris exemplum, audiamus eum Ioan. 15. nobis annunciantem: Si mundus vos odit, scitote quia me priorem vobis odio habuit. si de mundo fuissetis, mundus quod suum erat diligeret. Et sequitur. Non est seruus maior domino suo: si persecuti sunt me, & vos persequuntur: si sermonem meum seruauerunt, & vestrum seruabunt. Exemplum etiam ad hoc apertissimum patet, quia nunquam fuit ab initio seculi vsque nunc: nec etiam in posterum erit aliquis iustus, cui diuersimodè non fuerit detractum. Nonne etiam ad tantam insaniam deuenerunt multi, quod ipsi quoque summo opifici Deo quotidie detrahere non verentur? Quid ergo mirum, si de nobis vilissimis creaturis aliqui obloquuntur?

Quod multum compatiendum est inuidi cordi oblocutorum. Cap. 4.

C *Quantum remediū.*

Quartum remedium est compassio. Compatiendum utique est cruciatus detractorum, qui utique secundum eorum iudiciū satis magni apparent, cum ex inuidia oriuntur. Habent secundum Alexand. in sua radice poenam. Vnde secundum August. Amasti bene agentem, vixisti bono odore: inuidisti bene agenti, mortuus es bono odore. Et Sen. Utinam inuidus in omnibus locis oculos & aures haberet, ut de omnibus profectibus, quibus inuidet, torqueretur. Diogen. philosophus cum ei nunciasset amicus, te amici cuncti vituperant: Oportet, inquit, sapientiam ab insipientibus ferri. esse enim meliorem iudicat lingua mala, quam carpit. Et Hieron. ad Demetriadem. Hominum vilis fatis est & suam laudem querentium alios viles facere. Et iterum Sen. Qui alienis malis sicut suis bonis latantur, diuites sunt alienis iacturis, locupletes calamitatibus, funeribus immortalis. Ex hoc enim discant predicantes compati lamiantibus atque eis detrahentibus, cum reprehenduntur de sceleribus suis: quia necesse est medicum sapientem patienter ferre infirmorum foetores, lamentationes atque clamores. Aliter

D eum. Et murmurabant Scribæ & Pharisei, dicentes, quia hic peccatores recipit & maleducat cum illis. Et Luc. 19. de Zacheo murmurabant dicentes, quod ad hominem peccatorem diuertisset. Quid igitur miramur ægre ferentes detractioes nos pediculi miserabiles & miserandi? Qua infania dedignamur, qua denique stultitia. De mente, elabatur nostri Saluatoris exemplum, audiamus eum Ioan. 15. nobis annunciantem: Si mundus vos odit, scitote quia me priorem vobis odio habuit. si de mundo fuissetis, mundus quod suum erat diligeret. Et sequitur. Non est seruus maior domino suo: si persecuti sunt me, & vos persequuntur: si sermonem meum seruauerunt, & vestrum seruabunt. Exemplum etiam ad hoc apertissimum patet, quia nunquam fuit ab initio seculi vsque nunc: nec etiam in posterum erit aliquis iustus, cui diuersimodè non fuerit detractum. Nonne etiam ad tantam insaniam deuenerunt multi, quod ipsi quoque summo opifici Deo quotidie detrahere non verentur? Quid ergo mirum, si de nobis vilissimis creaturis aliqui obloquuntur?

similes sunt medico insipienti, qui dum ægroti apostema nouacula frangit, vult eum sileari. Qui potest dicere merito, aut permittatis me ex meo dolore clamare, dum carnes meas insciditis: aut permitte me incidere carnes vestras & vos clamate. De prædictis duobus oportet vos alterum eligere.

Pars tertia, tertij articuli de vltimis quatuor remedijs contra oblocutores.

Tertio consideremus quatuor vltima remedia contra derogatores. Primum est opportunitas, secundum est necessitas, tertium est honorabilitas, quartum est magnanimitas.

Quod opportunum est contra iustos esse oblocutores. Cap. 1.

Primum autem remedium est opportunitas. Nimum nempe opportuna est oblocutio detractori, ut patet. 6. q. 1. c. oues. in fi. vbi dicitur, quod iusto Dei iudicio non nunquam aduersus bonos detractio excitat: ut quos vel domestica adulatio, vel aliorum fauor in altum exulcerat, detractio humiliet. Cuius ratio, secundum Alex. de Ales est, quia sicut per adulationem mentis oculi clauduntur, & excæcantur: ita per detractioem aperitur & illuminantur. Cum enim homo videt sibi detrahi (si stultitia in eo non laborat) conuertit se ad considerationem infirmitatis suæ, querens ac perquirens si quid sit reprehensibile in eo & sic humiliatur & emendatur. Vnde Greg. Qui per laudes a se exire potuit, contumelijs compulsus ad se reddit. Hinc dicit Apostolus. Per arma iustitiæ a dextris & a sinistris, per gloriam & ignobilitatem, per infamiam & bonam famam, ut seductores & veraces: sicut qui ignoti & cogniti, quasi morientes & ecce viuimus: ut castigati & non mortificati, quasi tristes, semper autem gaudentes.

Quartum iustis necessarij sunt derogatores. Cap. 2.

Secundum remedium est necessitas. Debet enim mens illuminata pensare, quod Deus misericors de necessitate permittit detractores insurgere contra iustos, ut per viam virtutum cautius concedant. Vnde 1. Pet.

Opportunitas contra oblocutores.

G

Greg.

Apostol.

H

Secundū remediū.

A 1. Pet. 2. dicitur. Conuersatione vestra inter gentes habentes bonam, ut in eo quod detractant de vobis tanquam de malefactoribus: ex bonis operibus vos considerantes glorificent Deum in tempore visitationis, id est quando a Deo illuminabuntur. Vnde Cantic. 2. Mens, cui detrahitur, lilio spinarum compunctionibus tacto merito comparat, cum dicitur: sicut liliū inter spinas, sic amica mea inter filias. Liliū nempe spinis plus redolet punctum. Iam vero attractum & attritum, seu contractum foetet. Sic utique iustus linguis detrahentium punctus plus redolet, si æquanimiter portat. Si vero impatiens est atque contractus, & ab incæptis desistit, foetet. Hinc Pet. Rauenn. ait. Virum fortem excitat ad virtutis exercitium alieni laboris aculeus: nec mentis oculo torpore permittit inuidia detractorum. Iacob, qui in baculo suo Iordanem transferat, non redisset cum duabus turmis, nisi eum inuidia Esau agitasset. Ioseph enim non imperasset Ægyptijs, nisi ipsum fratrum inuidia vendidisset. Scriptum quippe est. Abel esse non potest, quem Cain malitia non exercet. Vnde Seneca: Inuidiam ferre aut fortis, aut felix potest.

B *Pet. Rau.*

Seneca

C

Quartum signum est, quod honorandi sunt iusti, quando detrahuntur eis. Cap. 3.

Tertium remediū est honorabilitas. Magnum vero iustorum testimonium est, quod honorandi atque laudandi sunt etiam ab ipso Deo, cum ipsi vituperantur a malis. Vnde Glo. Numeri. 12. ait: Magnum etenim beneficium conferunt detractores. Nunquam enim inuenimus Dominum tantum laudasse Moysen: quantum tunc, cum detraheretur ei ab Aaron & Maria. Vnde dixit de Moysè Num. 12. In omni domo mea fidelissimus est. Ore enim ad os loquor ei palam, & non per enigmata & figuras Deū videt. vide, quid sibi poenæ obtrectantes contulerint. Quid autem laudis, sibi turpitudinem, illi splendorem: sibi lepram, illi gloriam. Vnde Rich. super Apoc. ait: Malorum est semper odiosa vita bonorum: & quem Deus commendat, prauorum sermo blasphematur. Insuper Gregor. super Ezech. ait. Qui autem increduli & subuersores sunt in suis sermonibus derogantes, timendi non sunt: quia valde stultus est, si illis placere querimus, quos non placere Domino scimus. Debent autem haberi in metu & in reuerentia iudicia iustorum, quia membra omnipotentis Dei sunt: & hoc ipsi in terra reprehendunt, quod Dominus redarguit in cælo. Nam peruersorum derogatio vitæ nostræ approbatio est. Quia iam ostenditur nos aliquid iustitiæ habere, si illis displicere incipimus, qui Deo non placent. Nemo enim potest in vna eademque re omnipotenti Deo atque eius hostibus gratus existere. Nam Deo se amicum denegat, qui eius placet inimico. Et inimicis veritatis aduersabitur, qui eidem veritati in mente subiugatur. Vnde sancti viri in voce libera increpationis succenssi, eos ad sua odia excitare non metuunt, quos Deum non diligere cognoscunt. Quod propheta ardentem exhibens creatori omnium, quasi in munere obtulit dicens: Nonne qui oderunt te Domine, oderam illos? & mei inimici facti sunt mihi. Quasi dicat. Pensa, quantum te diligo, quia tuorum hostium excitare contra me inimicitias non pertimesco. Hinc iterum dicit: Qui retribuunt mihi mala pro bonis, detrahebant mihi, quoniam subsécutus sum iustitiam. Bonum valde est, quod iustus tribuit, quando malè agentibus libera voce contradicit: sed peruersi mala pro bonis tribuunt, cum istis derogant, quia contra eos iustitiæ defensionem seruant. Non enim iusti humana iudicia, sed æterni iudicis examen aspiciunt: & ideo derogantium verba contemnunt. Hinc Paulus Corinthiis derogantibus ait: Mihi autem parvum est, ut a vobis iudicer, &c.

storum, quia membra omnipotentis Dei sunt: & hoc ipsi in terra reprehendunt, quod Dominus redarguit in cælo. Nam peruersorum derogatio vitæ nostræ approbatio est. Quia iam ostenditur nos aliquid iustitiæ habere, si illis displicere incipimus, qui Deo non placent. Nemo enim potest in vna eademque re omnipotenti Deo atque eius hostibus gratus existere. Nam Deo se amicum denegat, qui eius placet inimico. Et inimicis veritatis aduersabitur, qui eidem veritati in mente subiugatur. Vnde sancti viri in voce libera increpationis succenssi, eos ad sua odia excitare non metuunt, quos Deum non diligere cognoscunt. Quod propheta ardentem exhibens creatori omnium, quasi in munere obtulit dicens: Nonne qui oderunt te Domine, oderam illos? & mei inimici facti sunt mihi. Quasi dicat. Pensa, quantum te diligo, quia tuorum hostium excitare contra me inimicitias non pertimesco. Hinc iterum dicit: Qui retribuunt mihi mala pro bonis, detrahebant mihi, quoniam subsécutus sum iustitiam. Bonum valde est, quod iustus tribuit, quando malè agentibus libera voce contradicit: sed peruersi mala pro bonis tribuunt, cum istis derogant, quia contra eos iustitiæ defensionem seruant. Non enim iusti humana iudicia, sed æterni iudicis examen aspiciunt: & ideo derogantium verba contemnunt. Hinc Paulus Corinthiis derogantibus ait: Mihi autem parvum est, ut a vobis iudicer, &c.

Quod animo magno spernendi sunt oblocutores. Cap. 4.

Quartum remedium est magnanimitas. Grandi quidem animo vilipendenda atque nihili pendenda ac omnino despicienda sunt detractorum oblocutiones & derogationes: nec etiam nisi in magna necessitate, sicut prædiximus, retundenda. Proinde Eccle. 28. Secundum enim ligna silvæ, id est, secundum populi varietatem, sic ignis exardescit, id est sicut præualet ignita lingua oblocutoris, eo quod mali derogantibus facilius cedunt, iusti vero permanent inconcussi. Et subdit dicens, Si sufflaueris, s. contra dicendo, quasi ignis exardescit: quia multo amplius derogabunt. Et si expueris super illam, s. oblocutionem, videlicet vilipendendo atque despiciendo illam: ut forte illam ad litteram & despectioem spuendo in terram, quasi super detractioem extingues. Et subdit dicens, Vtraque scilicet

Quantum remediū.

H

Iudicia iustorum bene haberi in metu.

A scilicet salua, & detractio ex ore proficiscitur: quasi salua oblocutionis remedium sit. Salua enim ieiuni stomachi contra venenũ serpentis valere dicitur, vt mysticẽ innuat, q̃ contra draconinam detractiõnem ad illudendum ei, spuicio super terram & quæcun que eius vera despectio optimo tyriaco merito comprobatur. Per hæc. 12. remedia verificatur, quod propheta ad Dominum ait: Tu confirmasti in virtute tua mare, contribulasti capita draconum in aquis. Quid per mare, nisi animæ iustæ? quibus oblocutores detrahere amaritudinis causas præstant: sed virtute diuinæ gratiæ confirmantur, ne p̃ impatientiam periclitentur. Tunc quoque contribulat capita draconum in aquis, quando tribuit Dominus multiplicationes gratiarum his, quibus detrahebatur. Et subdit etiã propheta dicens, Tu confregisti capita draconum, de quibus in 2. arti. præcedentis sermonis dictum est. Quæ tunc confringit, quando supradicta remedia sua benignitate opere adimpleri concedit. Hæc quidẽ sunt defensus remedia contra oblocutores & detractores, quibus cum Dei adiutorio protegi poterimus, & cum eis contra delatores immaculati transire. Quod nobis largiri dignetur Dominus noster Iesus Christus contra omnes oblocutores & detractores magnificus & gloriosus triumphator, qui cum p̃re & spũ sancto viuit & regnat Deus, &c.

psal.

FERIA SEXTA, post iij. Dñicam, in Quadr.

De Conuersione Samaritana. Expositio Euangelij secundum mysticum sensum.

Sermo XXXI.

D

Domihi bibere. Ioannes 4. Et in Euangelio hodierno. Mira quippe & admiranda sapientia Saluatoris in hoc, q̃ sepe aiam ex amore quarentem illum, & toto desiderio inardescẽtẽ ad eũ: fugere & obdurecere parat. Ac q̃n aliam aiam, vel eandem insectari videtur, quæ suis inspirationibus ac vocationibus quasi toto conamine contradicit. Videas Matth. 15. q̃ mulier Chananea affectione feruens, sollicitudine quærens, clamorib. petens: filiam.

animam suam saluari deposcit. Et nihilominus Iesus fugit, obmutescit, & spreuit, velut canem, & eam quodãmodo abhorreere apparet. Et econtra hanc Samaritanam insectari videtur etiam suis inspirationibus renitentem. Ait enim illi, Da mihi bibere. Ad literam. Quasi dicat, Fatigatus sum ex itinere, quiesco lassus expectans, q̃ ad hunc fontem quisquã hauriturus accedat. tu, me hic sedente, primo mulier aduenisti. Sitio: oro, da mihi bibere. Suæ salutis auidus Dominus Iesus Christus: fidem magis, quam aquam bibere cupiebat. Et in hoc mysticẽ designatur, q̃ tẽporalia nos derelinquere petit quo ad perfectos: vel largiter dispensare quo ad alios, vt per hoc possemus sua spũalia suscipere tẽporalium amore sublato. Felix mercatio Christo dare nostra vitia & peccata, & eius accipere gratias & virtutes. Felicior possidere cœlestia p̃ terrenis. Felicissima Christum possidere pro nobis. Ad hũc finem Samaritanam & quamlibet animam Dñs ducere concupiscit: ideo subdit postulat dicendo, Da mihi bibere. Triplicẽ amoris statum in anima sitiendo desiderat Dñs Iesus Christus, qui in serie præsentis euãgelij per ordinem mysticẽ descriptus est. Primus est amoris incipientis, secũdus est amoris proficientis, tertius est amoris perfecti. De quibus in persona Samaritanæ propheta in psal. 16. ad Dominũ dicit, Probasti cor meum & visitasti nocte: Ecce primum. Igne me examinasti, & non est inuenta in me iniquitas: ecce secundum. Vt non loquatur os meum opera hominum: ecce tertium. Quod verbum potest esse thema in Euangelio occurrenti.

ARTICVLVS PRIMVS.

De amore incipienti & de triplici illuminatione eius.

Primus est status amoris incipientis. Vnde propheta ait, Probasti cor meũ & visitasti nocte. Triplici illuminatione fidei probãdo & visitando illuminat Dominus noster Iesus Christus noctem tenebrosam humani cordis. Prima est Christi in carnatio, secunda Christi conuersatio, tertia Christi consummatio: quæ in serie euãgelij mysticẽ declarantur.

Quod

A Quod lux fidei incarnati verbi humanum illuminat intellectum. Cap. 1.

Incarnatio est prima Christi illuminatio.

Prima illuminatio est Christi incarnatio, quia per suã incarnationem lux in tenebris lucet. De quo Io. 4. in Euãgelio hodierno mysticẽ ait, Venit Iesus i ciuitatẽ Samaritæ. i. in territorio eius, quæ. s. ciuitas Samaritæ dicitur Sychar. Secundu. n. Hiero. lib. j. Hebraicarũ quæstio. vitiosẽ error inoleuit, vt legitur Sychar: dicitur enim Hebraicẽ Sychen. Iuxta verò Græcam & Latinã cõsuetudinem, Sychima declinata est: & est nunc non subdit metropol. Samaritanorũ. Venit in quã iuxta prædiũ, quod dedit Iacob filio suo Ioseph, Gen. 48. in fine. Et fm̃ Hiero. & alios Doctores hoc prædiũ fuit tota ciuitas. Mysticẽ Sychar interpretatur humerus siue labor. Ad hanc autẽ ciuitatem venit Iesus, q̃n verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Tunc enim suppositum humerum suum laboribus miseræ nostræ. Prædiũ ergo, quod dedit Iacob Ioseph filio suo, est incarnationis mysteriũ, quod Iacob futurum prænucciãuit esse in Christo in omni gratia & gloria præ omnibus incomparabiliter aucto. Ioseph autem interpretatur auctus. Erat autẽ ibi fons Iacob & puteus: Ad litteram autẽ dictus est fons Iacob: tum quia ipse foderat, tum quia fuerat dominus eius longo. n. tempore stetit circa Sychen, sicut colligitur ex Gen. 34. Nam Dina facta est nubilus ætatis, quæ tamẽ vixerat triennis vel quadriennis, quando Iacob venit in Sychen, sicut ex præcedẽtib. quinque capitulis colligitur. mysticẽ ad puteum terrenorum Christus aduenit, cum carne assumpta sustentandi illam curam habuit: propter quod (sicut infra patebit) aquam petijt vt medicus.

C Quod radiosa Christi conuersatio si fidei oculo consideretur illuminat cor humanum. Cap. 2.

D

Secunda illuminatio illuminans cor humanum, est Christi conuersatio. Quia omnis eius actus, & verbum admirandum est lumen ad effundendum tenebras intellectus, iuxta illud, omnis Christi actio, nostra est instructio. Et de hoc Iohan. in mysterium subdit dicens, Iesus igitur fatigatus ex itinere. Quid ei fuit tota Christi uita, nisi via regalis perueniendi ad uitam æternã? sicut ipse Iohã. 14. testatur dicens, Ego sum via veritas & uita. Quod tripliciter exponi

potest. Primo modo, ego via non errans, Nã de oĩbus, qui non secuti sunt, nec sequuntur Christum, propheta ait: Errauerunt in solitudine in aquoso viam ciuitatis habitaculi non inuenerunt. Ego sum veritas, non fallens. Vnde psal. Fidelis Deus in omnib. verbis suis, & sanctus in oĩbus operibus suis. Ego sum vita indeficiens. Proinde Luc. 10. dicitur. Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea. Secundo modo exponitur sic, Ego via ducẽs. Vnde Prouer. 4. Ducã te per semitas equitatis. Ego sum ueritas lucens. Vnde Malach. vlti. Orietur vobis timentibus nomen meum Sol iustitiæ, & fãnitã in pennis eius. Ego sum uita pascens, ego sum osium, &c. Ioã. 10. Per me si quis introierit, saluabitur. & ingredietur. s. ad cõtemplationem meã diuinitatis: & egredietur. s. ad contemplationem meã humanitatis, & pascua. s. gloriæ inueniet. videlicet in vtroq;. Tertio modo exponi potest, Ego sum via, in exemplo. Vnde Ioh. 13. ipse ait, Exemplum enim dedi vobis, vt quemadmodum ego feci, ita & uos faciatis. Ego sum veritas, in promisso. Vnde ipse per prophetam ait. Quæ procedunt de labijs meis, non faciã irrita. Ego sum vita, in premio. Vnde Apostolus ad Ro. 6. Stipendia enim peccati mors: grã autẽ Dei vita æterna in Christo Iesu dño nro. Ecce, q̃ dñs Iesus ut oĩa nobis efficeret ex itinere suẽ pegrinatiõis fatigat. &c.

E Quod Christus dicitur via veritas, & vita.

Quod per contemplationem passionis Christi oculi nostra mentis illuminantur. Cap. 3.

Tertia illuminatio, q̃ illuminat cor humanum, est Christi cõsummatio. s. p̃ amorosissimã passionẽ crucis. Et de hoc subdit, Sedebat sic. i. simpliciter sup fontẽ. Ad hãc cõpassiue loquitur. Ecce vox Dñi sup aquas. Aues rōnales aucupaturus aduenat in rhetib. verbi sui: in quibus vna prior capta & excecata iudex ad capiendas alias fiat. Sed stulti, vt cõquerit Dñs Hiero. 2. me dereliquerunt fontem aquæ viuę. s. qui sum fons, a quo & nõ aliunde aqua uiua emanat. Mysticẽ verò fons iste, sup quẽ ascẽdit Dñs n̄r Iesus Ch̄s, est sancta crux. Ipse. n. fons ẽ oĩum grãrũ, q̃ cunctis electi cõicandẽ sunt. Sicut fm̃ mysterium Gen. 2. dẽ. Fons ascendeat e terra irrigans vniuersam superficiẽ terræ. Sup hunc fontẽ sedebat Dñs, q̃a passionẽ & mortẽ sũma mētis tranquillitate portauit. nec a mysterio vacat, qd̃ Euãgelista cõmemorat dicẽs, Sedebat sic super fontẽ. i.

Christi consummatio est illuminatio humani intellectus.

A eleuatus & expanfus in cruce: vt ostēdatur, quod talis modus expansionis conuenientissimus vtique fuit ad omnia impetranda a pietate paterna, ad omnia diffundenda in electos filios charitate largiflua, ad omnia ad se trahēda virtute mirifica, ad omnia amplectanda remissione plenaria, & ad omnia transformanda vnione pacifica. Super hūc igitur fontem sedet, quia vult aquas mortuas mutare in viuas. Ad quas omnes sitientes per vocem propheticam inuitatur, cum Esa. 55. ait. Omnes sitiētes venite ad aquas: & qui habetis argētum, properate & emite & comedite. Quanto autem charitatis amore Christus pro nostra redemptione sederit in cruce, manifestat Euangelista dicens, Hora erat quasi sexta, id est, summo charitatis, ac dilectionis ardore: & in summo aestu passionis & mortis, scilicet pro nobis se posuit filius Dei Christus.

ARTICVLVS SECVNDVS.

De proficiente amore in septem flammis distinctis cum quibus a Christo cor Samaritanæ inflammatum est.

Secundus est status amoris proficientis: nam anima prædictis illuminationibus illustrata, in desiderio diuinæ dilectionis excitatur, & igniculo quodam, & quasi insensibili modo attrahit a mundanorum amore dulcedinem Dei. Vnde subditur, Venit mulier de Samaria, id est, de regione Samariæ. Erat enim de vrbe Sychen, sicut patet ex sequentibus, haurire aquā. Quid Samaritana significat, nisi animam carnalem & sensualiter trahitur, vt tandem omnimodam carnalitate, & sensualitate relicta perfecte in diuinum amorem transformetur & resoluatur. Venit igitur mulier, quasi sitibunda auis, haurire. s. hydria concupiscentiæ: aquam. s. delectationis humanæ. nescis anima mea, quia hauritura es aquam in gaudio de fontibus Saluatoris? Iam abijce sensualem delectationem & carnalem sensum. Talem animam Christo miro artificio septem flammis seu ardoribus vulnerat & inflammat & proficere facit, ita vt in septimo ictu hydria concupiscentiæ derelicta moriatur peccato, & vita gratiæ reuiuifcat Christo. Et licet sex primis flammis Christo aliquo modo resistat, & paulatim semper in suo malo deficiat, & in Christi bono proficiat ac procedat: tamen in principio quasi hostem allo-

Mulier Samaritana significat, nisi animam carnalem & sensualiter trahitur, vt tandem omnimodam carnalitate, & sensualitate relicta perfecte in diuinum amorem transformetur & resoluatur.

quitur Christus: tñ sic artificiose contra eam pugnat, q̄ illam omnino expugnat: per has videlicet septem amoris flamas. Prima est flamma amoris sitientis, secunda est flamma amoris largientis, tertia amoris desiderantis, quarta amoris euocantis, quinta amoris reuelantis, sexta amoris irradiantis, septima amoris transformantis.

Prima flamma qua Christus sitim & desiderium ostendit animæ peccatrici.

Cap. 1.

Prima verò flamma est amoris sitientis. Vnde dicit ei Iesus, Da mihi bibere. Iam incipit sibilus aure tenuis. Præuenit enim eam Iesus, vt cum propheta dicere possit, Misericordia eius præueniet me. Mysticè autem Christus nō mente, sed corpore fatigatus in cruce, sitio proclamauit. Nūc autem petit, quia consensum mentis & opera munda quærit, atq; prouidē suam gratiā reppromittit. Christus igitur petens obsequiū, expetit cor humanum dicens, Da mihi fili mi cor tuū. Sed Euangelista iterum subdit, Discipuli autem eius interim abierant in ciuitatem, ut cibos emerent: remansit autem Iesus. Ad literam forte propter corporis lassitudinem: & etiā non sic erat condecens, q̄ ipse in persona propria cibos emeret. Samaritana autē potū ei negauit: & quasi æmulum & hostem iudæum, Dominum appellauit. Vnde subiungitur. Dixit igitur ei illa mulier Samaritana, quasi aspiciendo eum distortē: Quomodo tu Iudæus cum sis, bibere a me potēsis, q̄ sum mulier Samaritana? Cognouerat. n. Iudæū tam ex aliqua dīa lingua, q̄ ex Christi habitu, quā etiam ex gestu & aspectu illius. Non tñ loquitur de eo ædificata, sed potius propter rem insolitam admirata. Ideo addit, Non enim coutūtur Iudæi Samaritanis.

Prima flamma amoris sitientis.

Quomodo sub spe doni dominus animam allicit atque miro artificio ad se eam trahit. Cap. 2.

Secunda est flamma amoris donantis. Nam ut eam allicit, iam aperit ei donum suum magnū. Vnde subditur. Respondit Iesus. s. non ad interrogata, sed interroganda, & ait ei, Si scires donum Dei. Nec dicit quale Dei donum, sed absolutē & generaliter Dei donum. Et maximē ppter duo. Primo, quia loquitur de illo supremo dono. s. de Spiritu sancto, quod simpliciter

Secunda flamma amoris.

A pliciter & absolutē dicendum est donum: respectu cuius sunt nihil omnia alia dona, & absque ipso oīa sunt inutilia vel dānosa. Secundo, quia nondum vult mulieri se dare & explicare, sed solū ad aliquod valde, arduum mentē illius excitare & leuare: et hoc ad astruendum subdit: Et quis est, qui dicit tibi, da mihi bibere. Per hunc quidem loquēdi modum ingeniosē excitat eam ad eum æstimandum aliquem magnum vel potentem i donis Dei: tu fortē petisses ab eo. Non. n. hoc dicit, quasi dubitans an ipsa petisset hoc, si duo p̄dicta intellexisset: sed triplici ex cā sic locutus est. Primo ad ostēdendum libertatē arbitrii n̄i & cōtingentiam actuum eius, sc̄do ad instruendum in h̄mōi dubijs seu profundis sobrie loqui, tertio ad fortius affirmandū, quod dicere intēdebat: quia minus dicendo, s̄pe amplius significamus. Sēpe. n. per dubitatum aduerbiū, fortius intendimus affirmare, iuxta quod. 1. ad Cor. 7. ostendit, Puto q̄ & ego sp̄m Dei habē. Nec inquit, Puto quasi dubitans: sed potius cum sobriori modo loquēdi intendit fortē astruere. q̄ ipse super ibi p̄missio virginittatis consilio habet plenē sensum & spiritum Dei. Et addit Dñs dicens, et dedisset tibi aquam viuam. Secundum. n. August. solum illa aqua d̄ vulgariter viuā, q̄ de fonte egredientis non discontinuat a fonte. Proinde cisternalis & pluuialis aqua, uel aqua vas, uel lacus, iam prius sumpta de fonte, nō d̄ aqua viuā. Et sumitur hoc ab actu uitæ cōtinuæ egredientis a corde, tanquam a fonte manante, & quasi continue scaturiente. Per talem. n. aquam gratia gratumfaciens designatur, quæ sola suæ origini. i. spiritus sancto iuncta est. Hoc est donum Dei, quod nunq̄ sine spiritus sancto est: imo sine tota trinitate esse non potest. sed cum aqua illius putei, seu fontis hoc modo non esset viuā, si mulier intelligens extitisset: merito aduertere potuisset, q̄ Christus loquebatur de aliquo genere aquæ uiuæ. Ipsa autem intellexit, q̄ uel Christus loqueretur de aqua uiuā illius putei: aut de aliqua alia eiusdem generis lōge amplius meliore. iam tamē incipiens de lectari ex aqua scaturitione tota in sensibus sistit tota, ex naturali more atque arte argū respondendi cudit: nec displicent mulieri dulcia uerba Christi, sed de aqua uiuā ne dare posset, vndiq; conglobatim sibi cōtraria argumenta occurrunt. Ideo dicit ei mulier: iam in reuerentiam eius trāsiens, Domine. Ecce iam eum Dominū uocat. Nec in quo haurias habes. & puteus altus est. Vere hy-

Ostendit libere arbitrii facultatem.

Cegredientis non discontinuat a fonte. Proinde cisternalis & pluuialis aqua, uel aqua vas, uel lacus, iam prius sumpta de fonte, nō d̄ aqua viuā. Et sumitur hoc ab actu uitæ cōtinuæ egredientis a corde, tanquam a fonte manante, & quasi continue scaturiente. Per talem. n. aquam gratia gratumfaciens designatur, quæ sola suæ origini. i. spiritus sancto iuncta est. Hoc est donum Dei, quod nunq̄ sine spiritus sancto est: imo sine tota trinitate esse non potest. sed cum aqua illius putei, seu fontis hoc modo non esset viuā, si mulier intelligens extitisset: merito aduertere potuisset, q̄ Christus loquebatur de aliquo genere aquæ uiuæ. Ipsa autem intellexit, q̄ uel Christus loqueretur de aqua uiuā illius putei: aut de aliqua alia eiusdem generis lōge amplius meliore. iam tamē incipiens de lectari ex aqua scaturitione tota in sensibus sistit tota, ex naturali more atque arte argū respondendi cudit: nec displicent mulieri dulcia uerba Christi, sed de aqua uiuā ne dare posset, vndiq; conglobatim sibi cōtraria argumenta occurrunt. Ideo dicit ei mulier: iam in reuerentiam eius trāsiens, Domine. Ecce iam eum Dominū uocat. Nec in quo haurias habes. & puteus altus est. Vere hy-

driam concupiscentiæ nō habebat Iesus, & puteus voraginis uoluptatis altus. i. profundus, & longē erat ab eo. Vnde igitur habes aquam viuam? nam seculum hoc nequā penitus illa caret. Nōne tu maior es patre nostro Iacob? Sc̄m Bedam uocat eum patrē, quia sub lege Moyfi uiuebat. Licet s̄m Chrysof. prophetas non acceptarent: & urbem Sychen, quam Iacob filio suo dederat in singulare donum, ipsi possidebāt. qui dedit nobis puteum. i. fodit & fecit. Et sic tandem eius beneficio ad nostrum usum peruenit: & ipse ex eo bibit. s. propter bonitatem eius, & filij eius & pecora. s. ppter affluentiam ei.

Hydria concupiscentia.

Artificioso modo trahit Deus animam ad desiderium æternorum. Cap. 3.

Tertia est flamma amoris desiderantis, eo q̄ ad nominatum & quodāmodo ostensum donum incēdit desiderium eius. Et ex hoc illam inflammas, respondit Iesus dicens: Omnis, qui biberit ex hac aqua, sitiet iterum. Qui autem biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in æternum: sed aqua, quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam. Aduertendum est, quod tres proprietates atq; notabiles naturas attribuit Christus huic aquæ suæ, quæ est idem quod spiritus suus & gratia. Prima est satietas, secunda est fontalitas, tertia est potestas. Prima est satietas, omnem sitim & causam sitis excludens: quia non sitiet in æternum. Quasi dicat, Nō de puteo isto, aut de alio fonte talis aqua haurienda est, sed fonte procedit æterno: infunditur, non hauritur: supinato, nō in terram euerso bibitur ore. Hæc nō potatur in uase, sed in æterno fonte, quoniam apud Deum fons uitæ est.

Quo Deo allicit.

Quæstio Prima.

Sed quomodo bibens hanc aquam gratiæ, non sitiet in æternum? Dicendū, q̄ hoc pluribus modis verificatur. Primo pro quāto extinguit mortalem culpam, & concupiscentiam terrenorum, secundo pro quanto spe certa & infallibili quodāmodo iam bibatur futura gloria beatorum, tertio ut sit sensus, non sitiet in æternum. i. perducatur ad statum, in quo sitire nō poterit. Quarto, quasi dicat, licet ad p̄sens sitiat, non tamen sitiat in æternum. Quinto autem potest esse sensus: Qui autem biberit ex hac aqua, quā ego dabo ei: biberit inquam abudē, plenē, & vsque ad summum. s. sicut qui biberit in

Prima q̄

A statu gloriæ: non fitiet in æternum. Quod autem bibentes hoc fitient, non est ex defectu aquæ, id est, spiritu sancti, sed potius ex modicitate bibendi.

Quæstio Secunda.

Quæstio. cõ. solutione.

Sed nunquid Beati desiderant semper bere Dei suavitatem, & sic per consequens semper sitiunt. Ad hoc dicendum, qd sumit hic sitire, prout sonat defectum pœnalem. Vnde propriè sitire, est desiderium cum angustia quadam, sicut etiam esurire. Sentit. n. anima sui corporis internam exhaustionē,

B & consumptionem tanquam sibi pœnalē; ex hoc naturali impulsu cogitur vehementissimè inhiare ad extrinsecum potum, què intra se nō habet. Desiderium. n. diuinæ gloriæ in Beatis, non est ad rem absentem vel distantem, sed potius ad rem intimam & in plena facultate fruendi pro tota in futurum eternitate possessa. Nec prouenit ex aliqua interiori consumptione, sed potius ex optima & semper vniformi dispositiōe. Et ideo nihil habet pœnale, sed semper iocundissimam satietatem, quæ tamen satietas fastidiū non generat. & ideo semper in vniformi acensione amantis desiderium tenet.

C Secunda proprietas Christi aquæ est fontalitas. s. radicalis. Vnde subdit, Sed aqua, quæ ego dabo, fiet in eo fons aquæ. Nam Deus intimatur menti, quam glorificat, & ita radicatur in ipsa, quod ad instar fontis quotidie scaturietis semper in anima viget, & gloriam scaturizat in ea, & per eam gloria scaturizat & redundat in corpus. Et de hoc rationem assignat propheta dicens, Quoniam apud te est fons vitæ, quia Deus dat vitam gloriæ animæ, & anima gloriam suam redūdat in corpus. Tertia aquæ proprietates, est potestas. Potentissima enim & rapidissima, seu agilima est translatio, seu ascensio eius, scilicet ad vltimum terminum atque finem,

D in quo consistit summa quies, seu possessio omnis boni, & in ea repausatio consummata. Vnde subditur, salientis. i. salire facientis in vitam æternam. Quasi dicat, Non fluuius, nec riuulus, qui ex natura semper ad inferiora loca labuntur. Super omnem enim intellectum vsu, rationem & artem hæc aqua suam prouehit potatorē. Sursum agunt dona Christi, quæ tanquam hamo piscatis Dei mentem attrahunt ad superna. Denique hæc mulier Christum totum liberalē attendens, iam postulat gratiæ donum. Vnde subdens dicit ad eum mulier: Domine, da mihi hanc aquam, vt non sitiam, ne veniā huc haurire.

Iam oblita est illius aquæ, quam haurire venerat. Adhuc tñ pro corpore quærit hanc aquam pro breui tēpore, quo victura erat: non pro ipsa æternitate, quam necdum credebatur, nec adhuc carnalis capiebat spiritualia dona. adhuc in ea erat seculi amor, ideo ad spiritus libertatem causa intendebat inducere Iesus Christus. Apta tamen petitio, cū ait. Domine da mihi hanc aquam. Nescia tamen necessaria petit. Sed & tu anima mea, pete a Iesu tuo Salvatore hanc aquam vitæ Spiritus sancti, vt non sitias voluptatis lutum, & tuam concupiscentiam haurire festina. Et addit causas dicens, Vt non sitiam, nec veniam huc haurire aquam. Ex verbis enim suis videtur hæc mulier intellexisse, quod Christus ei promitteret quandam corporalem aquam mirabiliter efficaciam quod ad tria. Primo quo ad satietatem, secundo quo ad iocunditatem, tertio quo ad perpetuitatem & durabilitatem.

Primo, quo ad satietatem. id est, quod haberet virtutem quo ad sitim, & eius causam in æternum tollendum. Secundo quo ad iocunditatem. i. quod tantam sanitatem & agilitatem ac exaltationem daret, ac si esset fons semper in altum scaturiens & saliens cum admiranda iocunditate. Tertio quo ad perpetuitatem & durabilitatem, hoc est quod tantum robur esset in ea, quod vitam in æternum perpetuaret: sicut fortè in lege Moyfi audierat, quod in Adam lignum fecisset, si de ligno vetito non gustasset.

Quomodo excitat Deus mentem ad spiritualium cognitionem & ad veritatis confessionem. Cap. 4.

Quarta est flamma amoris euocantis. Quia. n. hæc mulier nondum intellexit Christū loqui de aqua spirituali, cū ex modò dictis ab eo eū intellexisse deberet: & vtique intellexisset, si virilē rationē & intelligentiā habuisset. Ideo euigilantiori flamma incēdens eā, dixit ei Iesus: Vade, voca virū tuum, & veni huc. Quasi dicat, Quia femineū & debile intellectū ad me capiendum habes: fac qd vir tuus sit tecum, vbi ille tanquā virilis intellectus capiat verba mea, & tu tandē per eū & cum eo. igitur voca virum tuū. i. intellectū illuminatum, fm Aug. Hic. n. vir est animæ nostræ, quia portio superior significatur per virum. Hoc autē dicit, vt ipsa in eo aliqd insigne cognosceret: & quia plusq̃ homo esset, & homo supra hominem ab ipsa cognosceret, & sic fidē p̃staret dictis. Et veni huc. s. cum eo iam in veritate proficiens.

Efficacia aquæ & iocunditatis quæ Christi promittit.

Quarta flamma.

A ciens. Respondit mulier, Non habeo virū. Hanc confessionem exquirebat Iesus, ante quam sibi diuina beneficia largiretur. Myfi eē autem iubet vocari virum suum, quia rectam intentionem & intellectum ad rectē & sanē intelligendum & desiderandū Christi donum præcipuum minimè habet. & se non habere fatetur dicit, Non habeo virū, scilicet ad sensum propriæ cæcitatē, miseriam & impudentiæ. Rectus enim instinctus consciētiam remordentis cogit mentē apud se confiteri, se talem non habere virum.

B Quod mira arte sapientia Dei trahit animam ad spiritualium desiderium atque sensum. Cap. 5.

Qvinta est flamma amoris reuelantis. Artificiosè quidē semina & postgrana Dei verbi allitiēdo. ad rhete hanc animam reuelat & iactat Christus: & paulatim attrahit, & finaliter in prædam ducit. Proinde subiungitur, Dicit ei Iesus. Benedixisti, quia non habeo virum. Quinque enim viros habuisti: & hunc, quem habes, non est tuus vir. Sui facinoris non bene conscia antea cum audacia petiuit aquam, sed Dñs eā paulatim ad sui cognitionē adducit. Cōsidera tamen, quomodo Chrs sub rōnabilibus occasionibus, & absq; oī spē vanitatis, ostendit se nosse totum huius mulieris statum, s. præteritum & præsentē. Nam reuelat hoc tanquā ex vna parte veritatē verbi sui approbans & commendās: & ex altera parte tanquā ingeniosè repræhendens & arguens de præsentē peccato adulteri sui. Reuelat insuper prius sibi de quinque viris, quàm de adulterio suo: & maximè propter duo. Primo, quia ante alij fuerant eius viri, quàm iste esset suus adulter. Secundo, quia prius noluit dicere id, ne ipsa haberet horrorem: quàm id, quod magnum pudorē sibi haberet incutere. Sicut cyurgicus prudens, qui ad incisuram præparans carnem sanam, primo leniter palpat, vt sic cum minori horrore infirmam carnem putridā repente incidat: nec tamen exprobrando, sed rememorando dicit: quinque viros habuisti: & hunc, pro hic, antithesis est, quæ habes, non est tuus vir. Et iterum ne indignetur in ea veritatem commendat dicens, Hoc verè dixisti. Sed cur Iesus sibi dixit de quinque viris, cum ad factum sui adulterij non spectaret? Dicendum quod immo spectabat pro quanto virgebat in maximam exaggerationem adulterij sui, & maximè pro-

C Mira Christi prudētia in Samaritana ad detrahendā.

Simile.

Quæstio. solutio.

pter quinque. Primo ratione carnalitatis, secundo ratione maturitatis, tertio ratione satietatis, quarto ratione honestatis, quinto ratione moralitatis.

Primo ratione carnalitatis. Nam habuisse eam per successione quinque viros, signū erat assidue incontinentiæ, seu concupiscentiæ: ex quo non solum eius adulteriū, sed & omne eius coniugium videbatur ex nimia flamma concupiscentiæ prouenisse. Secundo ratione maturitatis, quia iam post quinque viros habitos continentior & maturior esse debebat. Tertio ratione satietatis, quia in quinque viris habitis satis debuerat esse satiata concupiscentia sua. Quarto ratione honestatis. Nam in sua iuniori ætate adulterium cauerat, potius quàm adultos eligēs viros. Proinde satis ei pudendum erat, qd post tantum temporis in adulterium incidisset. Quinto ratione moralitatis. Nā valuit hoc moraliter ad aperiendū carnalē concupiscentiæ naturale vitium atque malum: quæ ex plurium delectabilium obiectorum & actuum subministratiōe non extinguit, nec minuitur, quin potius accenditur: & sic, quod tandem profilit extra terminos & sæpes legis. Instar, scilicet ignis, ex lignorum incensione multiplici omnia deuorantis. Iam Samaritana suam iniquitatem cognoscens, incipit magnificare Iesum propter prophetiæ donum. Vnde quasi admiratiuè dicit ei mulier? Domine, vt video, propheta es tu. Néc ex auditis malis suis turbationem, sed conuersionem accepit: iamque incipiens vocare virum, illum quē propheta vocauit, de salubri quæstione propulsat, scilicet de loco orationis. Ideo subdit, Patres noltri, scilicet Abraam & Iacob in monte hoc adorauerunt, quia scilicet ibidem Patriarchæ coluerunt Deum, & vos dicitis, quia Hierosolymis locus est, vbi adorare oportet. Secundum vero Origēne est mons Garizym, de quo habetur Deuteronomio. 27. Et idem sentit Hieronymus in quadam epistola ad Paulinum dicens: Singuli quique credentium non locorum diuersitatibus, sed fidei merito ponderantur, & inde adoratores nec in Hierosolymis, nec in monte Garizym adorant patrem. Et paulo ante ait: Non Hierosolymis fuisse, sed Hierosolymis bene vixisse laudandum est. Et infra. Et de Hierosolymis & de Britania æqualiter patet aurala cœlestis. Regnum enim Dei intra nos est.

Primo.

Secundo.

Tertio.

Quarto.

Quinto.

G

H

A *Quod cum anima iam incipit experiri sensum spiritualium veritatum Deus paulatim ei aliis communitat & reuelat. Cap. 6.*

Sexta flamma amoris.

Sexta est flamma amoris irradiatis, Quia enim quaestio alta fuerat, altiori erat responsione solanda. Sed quia mulieris intelligentia ad hoc inualida erat, & non poterat hoc quod quaeserat, naturali ratione ostendi: ideo antequam quaesitu enodet, eam ad fidem inuitat. Vnde subditur, Et dixit ei Iesus. Crede mihi, scilicet qui sum via, veritas & vita, Ioan. 14. Igitur crede mihi, scilicet viae dirigenti. Crede mihi, scilicet veritati illustranti. Crede mihi, scilicet vitae consummanti. Non uerat enim dictum Esa. 7. Nisi credideritis, non intelligetis, ad diuina fide opus. Aliter enim alta mysteria Dei humanus intellectus usurpare non potest. Et additur, quia venit hora, id est, imminet hora: quando nec in monte hoc, scilicet Garizym: nec Hierosolymis adorabitis patrem, scilicet Deum, qui pater est omnium. Vos adoratis, quod nescitis. Hoc dicebat, quia verum Deum multis erroribus intrinsecis colebant & adorabant: quia forte nec de sua summa immensitate, vel spirituali intellectualitate, aut de eius praedestinatiua charitate ac prouidentia iniustos: & de aeternali punitione, aut punitiua iustitia in reprobos, & sic de multis alijs recte & catholicè sentiebant. Et de Iudaeorum populo subdit dicens: Nos adoramus, quod scimus, scilicet Deum verum per legem ostensum. Loquitur ad communitatem de scientia, quae est per fidem rectam, veram seu firmam: quamuis in quantum homo Deum adoraret, & sciret per visionem apertam & claram. Licet autem multi Iudaeorum, ut Saducaei & consimiles, essent tunc errantes: quia tamen communitas & Iudaeorum principalior pars adhuc rectè colebat: ideo pro illis loquitur. Aut saltem, sicut Augustinus loquitur pro se, & sibi adherentibus: quales fuerunt Apostoli & Prophetae. Et additur, Quia salus mundi, id est, Saluator & salus mundi, per eum scienda est ex Iudaeis, id est, ex genere & professione & cultu Iudaeorum ueterum est. Denique de vera adoratione & Deo grata, subdit Dominus dicens: Sed venit hora, scilicet gratia, & nunc est, quando veri adoratores adorabunt patrem in spiritu & veritate. In quibus uerbis triplicem respectum habuit Christus. Primum ad cultum legis, secundum ad personas diuinitatis, tertium ad actus mentis. Primo, quia in ea erant sacrificia carna-

Perpède.

C *Perpède.* Et de Iudaeorum populo subdit dicens: Nos adoramus, quod scimus, scilicet Deum verum per legem ostensum. Loquitur ad communitatem de scientia, quae est per fidem rectam, veram seu firmam: quamuis in quantum homo Deum adoraret, & sciret per visionem apertam & claram. Licet autem multi Iudaeorum, ut Saducaei & consimiles, essent tunc errantes: quia tamen communitas & Iudaeorum principalior pars adhuc rectè colebat: ideo pro illis loquitur. Aut saltem, sicut Augustinus loquitur pro se, & sibi adherentibus: quales fuerunt Apostoli & Prophetae. Et additur, Quia salus mundi, id est, Saluator & salus mundi, per eum scienda est ex Iudaeis, id est, ex genere & professione & cultu Iudaeorum ueterum est. Denique de vera adoratione & Deo grata, subdit Dominus dicens: Sed venit hora, scilicet gratia, & nunc est, quando veri adoratores adorabunt patrem in spiritu & veritate. In quibus uerbis triplicem respectum habuit Christus. Primum ad cultum legis, secundum ad personas diuinitatis, tertium ad actus mentis. Primo, quia in ea erant sacrificia carna-

lia & multa localia & corporalia multum in lege praefixa. In localitate etiam Samaritani errabant, sicut ex uerbis mulieris patet. Ideo contra hoc dicit, in spiritu. Secundo, quia erant in lege multa figuralia implicita & obscura, seu umbrosa. Ideo contra hoc dicit, & veritate. Ex his patet, quod quasi dicere uelit, quod non in locis corporalibus, nec sacrificijs carnalibus adorabant Deum, sed in spiritu, id est, in ueritate: aut in corde spirituali & spiritualibus sacrificijs contriti & deuoti cordis. Nec adorabunt eum in figuris & uerbis, nec in fide nimis implicita: sed in uirtute explicita & aperta. Secundum respectum habuit Christus in hoc uerbo ad personas diuinitatis, id est, ad duas personas diuinitatis, seu diuinas emanantes a patre: & nos reducentes ad patrem, tanquam hamus ducens piscem ad piscatorem. Quarum prima est spiritus, secunda est uerbum in quo est prima ratio ueritatis, sicut uero ueritatem pro uerissima expressione & adaequatione, seu pro similitudine in nullo deficiente ab eo, cuius est imago, seu similitudo. Sicut autem ueritas uerbi ducit nos ad suum fontem paternum, a quo exit: sic spiritus, scilicet ueritatis, ducit nos ad ueritatem uerbi, a quo exit: & eo ipso ad patrem. Et ideo primo dixit in spiritu, postea & ueritate. Tertium respectum habuit Christus in hoc uerbo ad actus mentis, scilicet, quos exerceat in sua aeterna adoratione. Quorum primus est, principalior in affectu & charitate. Et ideo dicit, in spiritu, id est, in actu feruentis amoris, seu in plena conformitate uoluntatis ad ipsum Deum. Quia, ut dicitur, 1. Corinth. 6. Qui adheret Deo, unus spiritus est. Secundus actus est in fide & cognitione. Et ideo dicit, & ueritate, id est, in illuminata ratione, ut nunquam dubitet ipsum semper facere quod melius est, sicut Iacobus dicitur. Postulet in fide, nihil haesitans. Et de tali adoratione rationem assignat Dominus dicens: Nam pater tales, scilicet ueros & impermixtos adoratores querit, qui adorent eum. Alia quoque rationem superaddit dicens, Spiritus est Deus: & eos qui adorant eum, in spiritu & ueritate oportet adorare. Quasi dicat: Quanto aliquid est Deo similis, tanto perfectius & sibi propinquius & amabilis est: sed Deus est purus spiritus, igitur illa adoratio quae spiritualior est & spiritualitati diuinae ueritatis & conformior, est perfectior & amabilior Deo. Iam haec mulier sursum tendens in Christum, nominat Christum.

Secundum

F

G

Tertium

H

A *stum.* Vnde subditur, Dixit ei mulier: Scio quia Messias uenit, qui dicitur Christus, scilicet finis legis & prophetarum. Sed unde hoc sciebat, cum non esset Iudaea? Potest dici quod ex multa uicinitate, quam Samaritani ad Iudaeos habebant: & ex lege Moysi, quam Samaritani habebant, multa poterat ad hoc audire: ut puta de aduentu magorum aperte quaerentium & dicentium, Vbi est qui natus est Rex Iudaeorum. Et de tota familia Christi per Ioannem Baptistam & eius baptismum inducta, & sic de multis alijs. Tandem, secundum Chrysostomum, mulier eorum quae dicta sunt altitudine fatigata oblituit: & ideo remittit se ad Messiam uenturum, quem sperabat, omnes quaestiones Dei culius & omnia ad diuinum cultum spectantia plenissime declaraturum. Ideo subdit: Cum ergo uenerit ille, nobis annuntiabit omnia.

Quod cum anima digne Deo se parat illi Christus miro modo eam in se transformat. Cap. 7.

Septima flamma.

Septima est flamma amoris transformans. Et de hoc subditur, Dixit ei Iesus, eam in se totaliter transformando. Ego sum qui loquor tecum. O immensa dignatio Saluatoris, qui ad uisum mulierculae meretricis se in notitiam dedit. Quid ergo est homo, quia innotuit ei: aut filius hominis, quoniam reputas eum? Confundantur ergo superbe de Deo quaerentes concionantes & disputantes: quonia cum simplicibus est sermocinatio eius. Duo magna eidem se manifestat. Primo se dicit Deum, secundo se dicit hominem. Deum se dicit, cum ait, Ego sum, Ioan. 8. Antequam Abraam fieret, ego sum. scilicet fastigium caeli, gaudium mundi, & supplicium inferni. Hominem se dicit, cum inquit, qui loquor tecum, scilicet uo doctor, ut ueritas & ut uita. Ad Heb. 1. Locutus est nobis in filio, per quem fecit & secula. Sed quomodo & se sic mulieri manifestat? Dicendum, quod non solum pie & salubriter, sed etiam ualde rationabiliter quo ad dispositiones mentis illius per ipsam iam manifestatas. Nam licet esset carne peccatrix: tamen multa bona in se habebat. Primo enim ad sanctos Patriarchas vel reuerens erat. Secundo quoque erat sollicita de quaerenda & scienda ueritate diuini cultus. Tertio insuper magnam fidem & spem in Christum uenturum illum habere per sua expressa uerba apparebat, & cum nullam haberet mentem

di occasionem, satis euidentis est quod mente pura & simplici talia dixit. Cum igitur ipsa iam crederet sic propinquum esse Messiae aduentum, ac speraret se & suos per illum plenius erudiri, bene condecens fuit quod ipse Messias hoc audiens se sibi clarè & sine uelamine reuelaret. Et sequitur in textu, Et continuo uenerunt discipuli eius. scilicet cum cibis emptis. Sed quomodo Ioannes scripsit hoc, si non fuit praesens & audiuit ea? Dicendum, quod forte spiritus sanctus hoc docuit eum, uel forte quidam discipulorum remanserunt cum Iesu, & hoc esse potuit quod illi fuerunt Petrus, Iacobus & Ioannes, signanter autè dicit, Et continuo uenerunt discipuli eius. Ad insinuandum mirum & occultum ordinem prouidentiae Dei: quia ante Christi circa fidem mulieris finalem intentum, nec morosius post hoc intentum discipuli redierunt. Non enim expediebat eos amplius stare, maxime propter duo. Primo, quia mulier Christi uerbo audito perfectè in eum credit: sicut patet ex sequentibus. Secundo, quia reuerentialis & admiratiuus stupor, quo in auditu uerbi Christi fuit uehementer attonita & stupefacta simul & exhilarata & infirmata extitit in suo primordio, seu nouitate fortior, quam secundum communem usum, seu cursum esset post diurnam horam. Feruor autem sui stuporis eam festinatorè reddidit ad gentem suam incitantem, ut crederent & uenerent ad Christum. Additur uero in textu, Et mirabantur, quia cum muliere loquebatur. Secundum uero Chrysostomum, mirabantur Christi humilitatem scilicet, quod ipse tam sapiens & tam perspicuus mulieri inopi & Samaritanæ sic dignaretur loqui. Et secundum Augustinum, bonum mirabantur, non malum suspicabant, uel mirabantur de re ualde insolita Christo. Sed, nunquid indecens fuit Christum cum muliere sola sic stare & loqui? Dicendum quod non solum nihil fuit secundum exteriorem speciem indecens: uerum etiam omni decencia fuit plenum, si considerentur octo.

Solutio. Quastio.

F

G

Solutio. Dubitatio.

H

Primo considerato loco, qui erat publicus pro aqua haurienda conuersus. Secundo considerato tempore, scilicet hora clara meridiei, & ante cibum sumptum. Tertio considerata causa aduentus ipsius mulieris, scilicet pro aqua haurienda. Quarto considerata eius aetate, quae post quinque uiros iam habitos, praesumitur fuisse grandaeva. Quinto considerata persona Christi. Sexto considerato aduentu Christi ad puteum. Se-

A tione discipulorum. Octauo cōsiderata materia verborum Christi cum muliere. Proinde subditur: Nemo tamen dixit, quid queris, aut quid loqueris cum muliere, & hoc propter reuerentiam, secundum Chrysof. Et quia ad eos non pertinebat, quod autem alibi confidenter eum interrogabāt: in causa erat, quia ad se pertinentia ab eo querebāt. Ecce quod verè dicere poterat mulier hoc Christo, Igne me examinasti, s. septem flammis, & non est inuēta in me iniquitas, id est contradictio infidelis.

ARTICVLVS TERTIVS.
De quadruplici amore, qui in varijs varijs repertus est.

Tertius est status amoris perfecti, qui ut in serie sacri euangelij elucescat, fuisse in mysterio Samaritanæ quatuor amores ibi consideremus. Primo in Samaritana fuit amor ardens, secundo in Christo fuit amor comburens, tertio in Apostolis fuit amor incendens, quarto in Samaritanis fuit amor bulliens, seu feruens.

C Primus fuit quasi flamma, secundus quasi ignis, tertius quasi faces mundum incendētes, quartus quasi aqua feruens. Quia aqua multa, populi, ut dicitur Apoc. 17.

Quadruplex amor bulliens seu feruens

De ardenti amore animæ iam perfectæ quæ mundanorum oblita annunciat regnum Dei. Cap. 1.

Amor ardens in muliere Samaritana

Primum quidem fuit in Samaritana amor ardens, qui. s. processit ex seipsum præcedentibus flammis ignis Christi. Et de hoc dicit Euangelista, Reliquit ergo mulier hydriam suam. Stupor enim & feruor deuotionis obumbravit ac inflammavit ac transformavit eam, & fecit illam hydriæ obliuisci, ut mysticè innuatur, quod ardens amor temporalium rerum parit obliuionem. Ignitissimus enim amor Iesu per bonitatem suam in ipsam se imprimens eam transformando totaliter reliquit: ac statim mulier in se ipsa deficiens & tota in ipsam transfusa in figuram mundi contemptus sitim non curauit, puteum despexit, ac hydriam reliquit. Non igitur haurit hæc mulier aquam, aliam e caelo susceperat: non haurit corporis aquam mēte portare erat. Miris etenim modis ex in anima Christus: quod tam cito euerit a se-

culo & in rerum inuisibilium transformat amorem, conuertit impios & non sunt. Est enim in diogenijs natura ardentis amoris: amatum & eius amorem alijs pro posse cōmunicare, sicut flamma communicat ignē. Proinde capta hæc auis in rhetibus Saluatoris se irretita gaudens, festinè alias inuitat ad laqueum. Vnde subditur. Et abiit in ciuitatem, scilicet inuitare omnes alios. Proinde subdit Chrysof. Sicut Apostoli vocati deserunt rhetia: sic hydriam dimisit ista, & euangelicum opus fecit: non vnum tantum vocans, sed integram ciuitatem. Denique facta Apostola Iesu Christi: vide quā prudēter & ingeniosè eos induxit ad Christum. Non enim ait, Ego vidi Christum. Non quem sic & sic Christum esse probaui: credite ergo in eum, sed eos potius traxit ad videndum eum subdendo vnum valde arduum & mirabile, quod de ipso in se & se ipsa experta fuerat. Vnde subditur, Et dixit illis hominibus, scilicet illius vrbs. Venite, scilicet festinanter, ecce inuitatorium Christi, & videte, scilicet experimentaliter hominem, qui dixit mihi, scilicet veraciter, omnia quæcūque feci, scilicet integraliter. Intellexit nempe, quod homines facilius excitantur ad talia mira videnda, quā mox ad illa credenda: & quod plus proficerēt ex præsentia Christi & visione, quā ex aliquo quod dicere possent eis. Est tamen intelligendum, quod specificauit eis illa, & si non omnes singulares actus: tamen omnia notabiliora, in quibus totus status suus principalis decurrebat. Sed ille Euangelista causa breuitatis narrat in summa non tamen assertiuè, sed interrogatiuè ipsum insinuat esse Chrm, subdens, Nunquid ipse est Chrs. dubiū verbū nō ex dubia mēte pcessit. Quasi dicat, Ex his quæ mihi reuelauit & dixit: esse vñ Christum. Attracti igitur & feruidi ex verbis eius effecti: exierunt igitur de ciuitate & venerunt ad eum, &c.

Quanto ardenti desiderio flagrabat Christus ad omnium animarum salutem. Cap. 2.

Secundo vero fuit in Chro amor comburens, quasi ignis qui inflāmauit Samaritanam: & in Pentecostes inflammescere fecit Apostolos ad aiarū salutē. Ad quē ostēdendum ponit Euāgelista occasionē, vnde patefactus est dicens? Interea rogabāt enim discipuli eius dicētes: Rabbi manduca. Ex hoc patet, qd Chrs iuxta puteū manducare decre-

Amor comburens in Christo

A decreuerat. ex quo etiam patet, qd in mira paupertate, ac simplicitate, & humilitate conuersabatur cum discipulis suis. Et subditur, Ille autem dixit illis, Ego cibum habeo manducare, quē vos nescitis. O inestimabilis nostri Saluatoris amor, flagrans in corde amorosi Iesu: nā lassatus ex itinere estu feruente ieiunus, & sitibundus: iam hora sexta instante sitiens vehementer non videtur bibisse, nisi mulieris fidem: & quasi ex eius conuersione refrigeratus in animo sitis sui corporis non curat angustias: sed & nunc ex compassione discreta ad lassatum magistrum rogantibus discipulis respōdet se desiderare pro cibo populorum conuersionem, quos mulier trahebat ad eum. Secundum enim Theophilum, nescierunt discipuli, qd salutem hominum vocaret cibū sibi edendum: vel nesciebant, qd Samaritani iam essent venturi ad Christum, & credituri in eum. & sic qd Christus iam haberet eos quasi cibum incorporare. Credo autē qd Christus de vtroq; eorum hic loqui intēdebat: de Samaritanis quidem specialius, de omnibus autem generalius. In præsentia autem conuersione Samaritanorum præstigiabatur & præfigurabatur vniuersalis cōuersio gentium nescientes. dicebant igitur discipuli eius adiuuicem. Nota s̄m Chryf. assuetam reuerentiam & honorē magistro in eo, quod non sibi, sed adiuuicem quasi secreto hoc dicebant, Nunquid aliquis attulit ei manducare? Aug. Quid mirum, si mulier illa non intelligebat aquam: si discipuli non intelligebant escam. Satis enim ex suo modo loquendi potuerunt aduertere, qd de spirituali loqueretur cibo. Dixit. n. Iesus: Meus cibus est, ut faciam voluntatem eius, qui me misit: ut perficiam opus eius. Vide quomodo gradatim loquitur dicens, meus cibus &c. Et postea subdit, ut perficiam opus eius. quia principalis Christi intentio, & perfectio fuit seruare voluntatem Dei. s. viuendo in altissima perfectione virtutum. Et ex hoc cōsecutiuè intendebat opus Dei perficere, redimendo genus humanum. Po test etiam dici opus Dei per antonomasiā & excellentiam misericordiæ eius, qua nos errabundos ad se reduxit. Proinde Prophe ta ait, Misericordia eius super omnia opera eius. sed quia hoc est per fidem Iesu Christi, Io. 6. ipse dixit: Opus Dei est, ut credatis in eum, qui misit me. Dicit autem opus ei⁹ potius, quam opus meum triplici ratione. Primo ut se doceat omnia referre ad patrē tanquam ad paternum principium perso-

næ suæ. Secundo ut ostēdat, qd ipse in quantum homo principalis operator nō est, sed cooperator. Tertio; ut in nostris operibus doceat nos plus amare & sapere, quæ Dei sunt, quam quæ sunt propria nostra.

De incenso desiderio ad verbum Dei, Apostolorum, & Euangelicorum virorum, qui missi sunt pro salute animarum. Cap. 3.

Tertio fuit in Apostolis amor incensdens, qui in die Pentecostes apertius & perfectius inflammavit eos. Vnde Dominus subdit: Nonne vos dicitis, qd adhuc quatuor menses sunt, & messis venit: ita quod hinc ad quatuor menses inclusiue messium tempus erit. Ecce dico vobis, leuate oculos vestros & videte regiones, quæ albæ sunt iam ad messem. Quasi dicat, Soli illi, qui oculos mentis leuant, sicut & vos leuabitis. maxime in die Pentecostes populorum messem lumine spirituali, atq; discretionis albescere recognoscunt: & per prædicationis fructum discreto tempore in horreum celeste recondunt. Sicut. n. messis, quando albescere incipit, maturationē præmonstrat, & prope est, ut in horreum recondatur: sic & populorum sollicitus accessus cum deuotione, & attentione ad diuinum verbum audiendum manifesta sunt signa magnæ conuersionis ad Deum. sed heu, quæ messis quidem multa, operarij autem pauci. Rogate ergo Dominum messis, ut mittat operarios suos in messem suam. Et subditur, Et qui metit. s. animas, mercedem accipiet. s. in futuro. & quo ad aliquid in præsentia: & congregat fructū. s. animarū in vitam æternam. s. tanquam in horreum mansionis celestis. Et hoc ita, ut qui seminat, simul gaudeat: & qui metit. s. sicut Propheta qui prædicauerunt Christi aduentū in prophetijs suis, & gaudent cū Apostolis, qui in Christo Iesu receperunt promissa. nec seminantes Prophetæ, vel Patriarchæ, aut merentes Apostoli sunt optata mercede priuati. Et iterū subdit: In hoc. n. est verbū. i. pro uerbum verū. quia alius est, qui metet alius, qui seminat, quia alius fuit status Patriarcharum, & alius Apostolorum: licet eorum idem sit premium. Hoc quidem prouerbiū forte fuit ortum ex illo verbo, Leuit. 26. Frustra seritis sementem, quia ab hostibus deuorabitur. Sed ut sciant se ad hoc non ex proprijs meritis, sed ex sola Christi gratia

Tempus oportuna messis.

Simile.

G

H

Atia constitutos: ergo subdit, Ego misi vos, idest, iam mittendos, prefixi, atq; elegi mittere, quod vos non laborastis, idest, non prius agriculturastis. Alij autem laborauerunt, idest, cum multo labore agriculturaerunt, & seminauerunt, sicut Prophetæ, & Patriarchæ, & vos in labores eorum introistis, quod quidem magnæ felicitatis est & gratiæ specialis, ex proprijs enim meritis & virtute nequaquam prouenientis. Quantum ad conuertendum de Iudæis, & Samaritanis, qui legem Moyfi licet differenter acceperant, patet quod dictum est, sed hoc quomodo verum est, quantum ad cæterâs mundi gentes? Ad hoc dicendum, q̄

*Discorzi
resoluzio.*

tota propheta & lex, & totus præcedens Dei cultus innuit ad fidem in gētibus propagandam, nutriendam, & roborandam. Ideo pro quanto Patres ex intentione Saluatoris mundi bona sua fecerunt, & pro quāto bona eorū desideria & merita ad salutem omnium profuerunt, verbum prædictum perfectè verificatur de quibuscunq; alijs gentibus, quæ credituræ erant.

*De feruore, ac feruenti amore diuinorum,
quæ ex verbo Dei in populis generatur. Cap. 4.*

In Samaritanis amor buliens.

Quarto in Samaritanis fuit amor buliens, seu feruens: mysticè præfigurans feruorem sequentium populorum ad verbum Dei, & ad fidem Domini nostri Iesu Christi. Et de hoc additur, Ex ciuitate autem illa multi crediderunt in eum Samaritanorum: & hoc, aliqua credulitate initiali, nondum tamen plena fide. Hoc autem signanter factum, & ab Euangelista narratum est, vt Christi hoc prædicentis veritas, & præscientia discipulis de factio pateret. Causam autem creditionis eorum subdit Euangelista dicens, Propter mulieris verbum testimonium perhibētis: quia dixit mihi omnia quæcunq; feci. Et sequitur: Cum venissent ergo ad illum Samaritani, rogauerunt eum, vt ibi maneret. Et mansit ibi duobus diebus. & multo plures crediderunt propter sermonem eius. Per hoc mysticè innuitur, quod anima carnalis per Samaritanam significata: adorat quod nescit, quia summam felicitatem in rebus caducis & transitorijs quærit & colit. Sed postquam se sibi clarè ingerit Christus: tunc relicta hydria temporalium cupiditatum, liberè prædicat Christum: & illuminationes & beneficia ei factas ad tem-

Hydria temporalium cupiditatum.

pus ita, vt per eas multi carnales reuertantur ad Christum: qui tamen ad lumen Christi proprius accedentes, longe plura & clariora in ipso Christi lumine vident, quam ex verbis mulieris perceperunt, aut percipere potuissent: sicut si aliquis aquam mundam lucidissimi & abundantissimi fontis ex riuo descendente bibisset, & tandem versus ad fontem ascenderet: ex quo sitibundus ore fonti apposito potaretur ex ipso fonte redderet certior, paratior, & hilarior, quam ex ipso riuo. Sequitur, & mulieri dicebant, quia non iam propter tuam loquelam, s. tantum: nec ita principaliter credimus. ipsi enim audiuius. s. ex eius proprio ore, & scimus. s. per fidem, & intelligentiam ex auditu ab eo. Et forte ex signis & miraculis ex eo visis, quia hic est verè Saluator mundi, nunc per gratiam, & in futuro per gloriam: quam nobis concedere dignetur Iesus Saluator.

S A B B A T O

Post tertiam Dominicam
in Quadagesima.

*De origine dominiorum, & rerum
translatione.*

Sermo XXXII.

Vade, & amplius noli peccare. Io. 8. Et in Euangelio hodierno. A charitate quidem labitur mundus, & per vitiorum deficit incrementa partim ex ignorantia ruens, partim ex fragilitate fluens, partimq; ex malitia in cupiditatibus se immergens. Proinde oportunum censui, immo necessarium reputaui, de contractibus, & vsuris, in quibus penè totus mundus periclitatur, tractatum posteris tradere, non tamen verbo presentibus predicare, vt habeant minus docti & sibi, & alijs in talibus materiam fideliter consulendi. Prouer. enim 15. c. ait, Sermo oportunus optimus est. Tractaturi igitur de ipsis contractibus & vsuris, hunc ordinem obseruare intendimus. Sabbato post tertiam Dominicam in Quadagesima, de origine dominiorum, primo dicturi sumus, vbi tractabimus de varietate contractuum, & vnde originem habent: simulq; agemus de multiplici varietate translationum, atq; præscriptionum.

Ordo ascendendi.

Ser-

ASermo 32. Dominica quarta in Quadagesima de mane, de mercatoribus, & artificibus in generali, & de conditionibus licitis & illicitis eorundem. Sermo 33. Dominica quarta in Quadagesima infra diem, in quibus casibus liceat vendere tēpus, & in quibus non. Sermo 34. feria 2. de emptionibus & venditionibus, & quo pretio res, & obsequia taxada sunt, & quam grauis sit culpa, res vendere maculatas fictè. Sermo 35. feria 3. de voragine vsurarum. i. quid sit, & in quibus committitur vsura: & quomodo quidam vsurarij nituntur defendere vsuram, ac rationes eorum quomodo efficaciter refellantur. Sermo 36. feria 4. de mutuo, & quomodo tenetur id dare gratis. Sermo 37. feria 5. de prohibitione vsuræ, & quomodo ab omni lege prohibeatur. Sermo 38. feria 6. de contractibus vsurarijs, & quando dubium, seu periculum contractum ab vsura excusat: ac de societatibus, & de multiplici cambiorum, ac securitatum varietate. Sermo 39. Sabbato, de fœcidis animalium, ac de multiplici varietate eorum. Sermo 40. Dominica de passione in mane, de impræstitis, seu monte, vel locis, quæ frequenter maxime apud Venetos, Genouenses, & Florentinos. Sermo 41. Dominica de passione infra diem, de interesse, & quando liceat accipere ultra fortem: ibi plurius declarantur casus, in quibus videtur esse vsura, & non est. Sermo 42. feria 2. de impietatibus vsuræ, & quantum aduersetur Deo, quantaq; eius blasphemia sit publicis vsurarijs fœnerandi libertatem præstare. Sermo 43. feria 3. de duodecim iniquitatibus ipsius vsuræ, quibus proximo perniosa est. Sermo 44. feria 4. de nouem prauitatibus, quibus per vsuram vsurarius deprauatur. Sermo 45. Licet enim secundum ordinem prædictum tractatus hic præordinetur: attamen prædicator discretus, & doctus prædictum ordinem variabit anteponendo, interponendo, variando, abbreviando, dilatando, aut iuxta qualitatem & necessitatem auditorum congruè adaptando. Nam & ego ipse, qui propter tractatus connexionem & continuationem, ipsum taliter ordinaui, diuersa occurrente vilitate, ac necessitate postponam omnino talem ordinem obseruare, eo quod. 8. q. 1. c. oportet. dicitur: Oportet eum, qui docet & instruit rudes animas, esse talem, vt pro ingenio discipulorum semetipsum possit aptare, & verbi ordinem pro capacitate audientium dirigere. Tu igitur,

qui per supradicta à via iustitiæ declinasti, per charitatem iam respisce, iamq; desine progredi per abrupta, iuxta illud Eccl. 2. r. Fili, peccasti, ne adicias iterum. Sed iuxta prædictam Domini admonitionem, Vade & amplius noli peccare: reuertere ad eandem. Et sicut dicitur Esa. 58. Dissolue colligationes impietatis, solue fasciculos deprimentes: dimitte eos, qui contracti sunt, liberos, ac omne onus disrumpe. Quæ vt efficere possis, disce quid in contractibus liceat, & quid non. Nam, sicut dicitur Prouerb. 17. qui deuicit discere, incidet in mala. Ace contra in 2. c. ait: Si scientia. s. horum, animæ tuæ placuerit: consilium custodiet te, & prudentia seruabit te, vt eruaris a via mala. A fundamento igitur omnium contractuum exordium assumentes, de origine dominiorum primo tractandum est. Proinde circa dominia rerum, secundum Scot. in 4. dist. 15. q. 2. tria principaliter consideranda sunt. Primo eorum initiatio variata; secundo eorum translatio, quæ fit auctoritate publica; tertio eorum translatio, quæ fit auctoritate priuata.

ARTICVLVS PRIMVS

*Vnde dominia rerum originem
habuerunt.*

Primo enim consideranda est dominiorum rerum initiatio variata. Triplex enim varietas fuit dominiorum temporalium rerum. Primo fuerunt communiter concessa, secundo generaliter reuocata, tertio particulariter appropriata.

Quod in statu innocentia omnia communia erant. Cap. 1.

Prima quidem varietas dominiorum rerum fuit, quia extiterunt communiter concessa. Nam in statu innocentia omnia communia erant. Vnde distin. 8. c. 1. dicitur: Iure naturæ omnia sunt communia omnibus. Et eadem distin. c. 2. August. ait super Ioan. Quo iure defendis villas ecclesiæ, diuino, an humano? Diuinum in diuinis scripturis habemus, humanam in legibus Regum. vnde quisque possidet, quod possidet. nonne iure humano? Nam iure diuino, Domini est

*In primo
st. tu natura
insti
tuta omnia
erant
communia.*

A est terra & plenitudo eius : pauperes & diuites Dominus de vno limo fecit, & pauperes, & diuites vna terra supportat. Iure ergo humano dicitur, Hæc villa est mea, hæc domus mea est. Iura humana, iura Imperatorum sunt: quia ipsa iura humana per Imperatores, & Reges sæculi Deus distribuit generi humano. Et addit: Tolle iura Imperatoris, & qs audeat dicere, Hæc villa mea est? hic est meus seruus? mea est hæc domus? Et subditur: Per iura Regum possidentur possessiones. 12. q. 1. c. dilectissimis. Iterum Clemens ait: Communis enim vsus omnium, quæ sunt in hoc mudo, omnibus esse hominibus debuit. Ad hoc autem secundum Scot. ratio dari potest, quare vsus rerum secundum rectam rationem sic hominibus competere debeat, sicut ad pacificam conuersionem, & necessariam sustentationem congruè necesse est. In statu autem innocentie communis vsus sine distinctione dominiorum ad vtrunque istorum amplius valuisset, quam distinctio dominiorum, quia nullus tunc occupasset, qd alteri necessarium extitisset. Nec insuper fuisset oportunitas illud ab eo per violentiam extorqueri, sed quilibet hoc primo præoccupasset, vtique occupasset ad necessarium vsum. Sic quoque ad sustentationem magis sufficiens extitisset, quam si alicui præcluderetur alicuius vsus per appropriationem illius alteri factam.

Cõis vsus in statu innocẽtie.

Quod præceptum legis naturæ de habendo omnia communia post lapsum est reuocatum: & maxime propter tria. Cap. 2.

Secunda varietas dominiorum fuit, quæ fuerunt generaliter reuocata. Nam ipsum legis naturæ præceptum de habendo omnia communia, post lapsum reuocatum est. Et hoc rationabiliter propter tria excludenda. Primo propter exclusionem negligentie, secundo, propter exclusionem malitie, tertio propter exclusionem inimicitie. Primo propter exclusionem negligentie, eo quod terræ in solitudinem vertentur. & per consequens esset contra necessarium hominum sustentationem. Nam si agri omnibus essent cõmunes: sic etiam esset commune agros colere & seminare: sed ex patenti ratione experimentalis cernimus, quod de communibus quasi nullus, vel modicum curat. Secundo propter ex-

Præceptum nature de habendo oia cõia post lapsum reuocatum est.

clusionem malitie, eo quod aliter via fraudibus, atque malitijs aperiretur: quia aut omnes simul colerent, & seminarent: & hoc inconueniens, atque impossibile videtur. aut tantum aliqui: sed cum fructus deberent esse communes, nullus reperiretur, qui cum communitate fructuum vellet sibi appropriare laborem. Proinde fortiores plus debito de bonis communibus occuparent. Malitiosi quoque & astuti puniri non possent, cum allegarent se nõ accipere alienum atque se talibus indigere. Ex his sequeretur, quod semper mali haberent melius, & boni peius: quia mali multa superflua sibi congregarent, & boni non nisi accipere vellent necessaria. Tertio propter exclusionem inimicitie, quod sequitur ex prædictis, quia esset efficax occasio, quod pax nunquam inter homines haberetur. Nam sæpe contingeret, quod eadem re, eodem equo, eadem domo, eodem agro, etiã plures vellent simul vt: sed cum quilibet fungeretur æquali iure, cum res essent communes, quilibet obtinere vellet. Malus quoque & cupidus occuparet vltra ea, quæ sibi necessaria essent: & hoc violentiam inferendo his, qui vellent secum rebus communibus vt ad solam necessitatem, sicut Gen. 10. & 7. dist. c. 1. legitur de Nêrot, vbi dicitur, Cœpit Nêrot esse robustus venator, i. hominum oppressor, atque extinctor coram Domino. i. permittente Domino, secundum Scot. & glo. Ex his patet, quod talis communitas nullo modo expedit reipublice. Proinde politia Aristot. 2. polit. quod non sint omnia communia pro republica, præstantior est quam politia Socratis, & Platonis: quã Arist. reprehendit, de communibus omnibus. Vnde 8. dist. c. 1. dicitur: Apud Platonem illa ciuitas iustissime ordinata traditur, in qua quisque nescit proprios affectus, quia. s. omnia cõmunia sunt, quod in republica propter prædicta reprehensibile est. s. in statu naturæ lapsæ. Circa hoc Henricus de Gandauo in 4. quolib. q. 2. distinguit dicens, duplicem fuisse statum hominis in principio: & triplicem modum possidendi bona, quæ pertinent ad hominis vsum. Primus fuit status humanæ naturæ institutæ in innocentia & iustitia originali. Secundus est status naturæ humanæ per peccatum lapsæ, & ab originali iustitia obliquatæ. Et iterum primo quædam possessio bonorum communis, siue in communi, nihil omnino quo ad vsum, & possessionem quocunque modo appropriando,

Ciuitas illa, quæ dicitur bene regula in iusta Platoni.

Duplex status humanæ naturæ.

A do. Secundo est quædam possessio priuata omnia sibi appropriando, & nihil in communem vsum deducendo. Tertio est quædam media aliqua. s. secundum vsum habendo propria, sed ea secundum q ratio dicitur pro loco & tempore communi vsui exponendo. Prima possessio est inutilis, quia non est mansua. Secunda est iniqua, quia. s. est solitaria & propria: & ideo neutra ciuitati bene dispositæ congrua est. Tertia vero est rationalis & inter vtrancq; media, quæ ciuitati bene institutæ idonea merito reputatur, quia ex instinctu recte rationis prouenit, quæ quodammodo natura dicitur, & ideo dicitur esse de iure naturæ, sicut patet, 1. di. 1. c. ius naturale. vbi dicitur, q ius naturale commune est omni nationi, eo quod vbiq; instinctu naturæ, non constitutione aliqua habetur, vt viri & femina coniunctio, liberorum successio, & puerorũ educatio, communis omnium possessio, & omnium vna libertas acquisitio eorum, quæ cœlo, mari, terraq; capiuntur.

Prima possessio.

De rerum diuisione, & quod per legem positiuam iustam, & authenticam distincta sunt dominia rerum, vt hoc de iure sit meum, & illud tuum. Cap. 3.

Tria faciente licitã appropriationẽ.

Tertia quoq; varietas dominiorum temporalium rerum extitit, quia fuerunt particulariter appropriata, vt hoc dicitur meum, & illud tuum. Hoc enim est fundamentum omnis iustitie in cõtractando rem alienam, & per consequens omnis iustitie in restituendo eam. Circa hoc aduertendum est, q tria fecerunt licitam hanc appropriationem. Primo lex positua, secundo lex iusta, tertio lex autentica. Primo lex positua, quod hoc modo probatur. Nam remoto hoc præcepto legis nature de habendo oia cõia, & per consequens concessa licentia appropriandi, & distinguendi cõia, non fiebat actualis distinctio & appropriatio per legem naturæ, nec per legem diuinam. Primo non per legem naturæ, q probabile est videre: non. n. apparet, q illa determinet ad opposita. ipsa nempe determinauit in natura humana, q oia cõia esset. Nec dicitur, q illa propositio, Instituta de rerum diuisione. s. feræ bestie. vbi dicitur, quod nullius est, occupanti cõceditur, sit de lege naturæ. Et licet quasi statim post naturalem apprehensionem de hoc, q est res esse diuidendas occurrat ista, tanquam probabilis

valde manifesta: tamen rationabilius potest dici, quod ipsa non sit de lege naturæ, sed positua. Secundo etiam non per legem diuinam, quod patet per illud August. supra positum in principio primi capituli, vbi dicitur, quo iure, &c. Per locum igitur à diuisione, ex quo dominia sunt distincta, & patet, quod non iure naturæ, nec diuino: sequitur quod à lege positua facta est prima distinctio & appropriatio dominiorum.

Secundo autem, vt talis appropriatio licita esse dicatur, videre necesse est, quomodo talis lex positua sit iusta. Talis autem lex tunc equideme iusta est, quando in legislatore maximè sunt ista duo, scilicet prudentia & auctoritas. Primo prudentia, vt scilicet secundum rectam rationem practicam dicat, quod faciendum, vel statuendum sit pro ipsa communitate. Secundo auctoritas, quia lex dicitur à ligando. sed non quæcunque sententia prudentis ligat communitatem, nec aliquem, si nulla præfideat. Quomodo autem prudentia in se, vel in consiliarijs suis à condentibus leges possit haberi ad cogitandas leges iustas, ex se satis apertè patet. Sed de auctoritate nunc dicendum est. Tertio autem fecit licitam hanc appropriationem lex authentica, idest auctoritas. Circa hoc aduertendum est, secundum Aristot. in primo Politicor. quod duplex est principatus, sed duplex auctoritas dici potest. Prima est iconomica, seu paterna: secunda est politica. Prima inquam est paterna, & hæc siquidem iusta est ex lege naturæ, qua filij tenentur parentibus obedire: quia qui dedit naturalem esse, videtur habere naturalem auctoritatem in ipsis propagatis, nec etiam auctoritas hæc per legem aliquam posituam Mosaycam, vel Euangelicam reuocata est, sed magis amplius confirmata. Secunda auctoritas est politica, quæ super extraneos est. Et hæc dicitur esse duplex. Prima residet in vna persona, vt in Rege Francorum. Secunda in vna communitate residet, vt patet in Italia, vbi ciuitates, vt plurimum principantur, sicut patet in Venetis, in Florentia, in Senis. Et potest vtraque esse iusta ex communi consensu, & electione ipsius communitatis.

Prima siquidem auctoritas respicit naturalem descensum, scilicet filiorum à patre, quamquam sint ciuilitate cohabitantes.

Secun-

A Secūda verò respicit cohabitātes, quantumcūq; nulla sibi consanguinitate, vel propinquitate coniunctos, vtpote si ad aliquam ciuitatem aedificandam, aut inhabitandam, aliqui extranei cōcurrant, qui considerantes se bene non posse regi absque aliqua auctoritate superioris, possunt concorditer conuenire, vt vel vni personæ, aut communitati committerent illam auctoritatem, & vni, vel pro se tantum, & successor eligeretur, sicut & ipse fuit in Republica Romanorum, vel pro se, & sua tota posteritate. Vtraq; autem ista auctoritas politica merito iusta est, quia potest iustè quis se submittere dominio alicuius singularis personæ, vel alicuius communitatis in his, quæ non sunt contra diuinam legē, in quibus melius potest dirigi per illū, cui se committit, quam per seipsum. Iustum equidem est, vt qui se bene regere nesciunt, vel non possunt sine directione, vel auxilio alicuius personæ, siue alicuius communitatis, q̄ illi se subijciant, quo ad regimen temporale. Ex dictis habetur plenè, quomodo licitè ista temporalia dominia à lege positua, à lege iusta, & à lege authentica fuerunt appropriata. Patet etiam, q̄ talis diuisio prima dominiorum fuit iusta à lege positua.

C Iusta, quia fuit vel à patre diuidente, sicut fortè post diluuium fecit Noe filijs suis, qui eis distinxit terras, quas singuli occuparent pro se & filijs suis & posteris, aut ipsi de communi concordia inter se diuiserunt. Vel fuit à Principe hoc statuente, in quem communis consensus populi transtulerunt huiusmodi potestatem: vel fuit à communi consensu eorum, qui communiter possidebant, sicut Gen. 13. dicitur de Loth, & de Abraam, quia Abraam dedit electionem ipsi Loth, quam partem eligere vellet, & ipse reliquam possideret. Vel potest dici aliter, quod ipsa lex ab ipso Noe promulgata fuit, aut ab aliquo electo à filijs suis in Principem eorum, vel aliqua communitate, cui ipsamet communitas hanc auctoritatem commisit. Quæ inquam lex fuit, vel potuit esse, quod res tunc occupata esset primo occupantis eam? Et sic post hoc diuiserunt se super faciem orbis terrarum: & tunc vnus occupauit vnā, & alter aliam plagā. Hęc secundum Scot. in 4. dist. 15. q. 2.

ARTICVLVS SECVNDVS. E

De rerum translatione, quæ fit auctoritate publica, scilicet, Principis, seu legis, vbi etiam dicendum est de præscriptione, & vsucapitione.

Secundò consequenter cōsideranda est rerum translatio, quæ fit auctoritate publica. Nempe post prædictam dominiorum diuisionem propter varias causas occurrentes tam in vita, quam in hominum morte: necesse fuit dominiorum rerū translationem fieri. Præterea quomodo licitè potuit fieri, & nunc possit, breuiter subiungamus. Duplex est enim, s̄m Scot. vbi sup. iusta translatio rerum. Prima, quantum ad dominium: secunda, quantum ad vsum. Primò fit quantum ad dominium, vt si res à dominio vnus in dominium alterius trāseat. Secundò autem fit quo ad vsum, siue ius vtendi, tamen apud eundem tradentem dominio remanente. Et de hac secunda translatione ad præsens tantum hanc regulam generalem scire sufficiat, quæ talis est.

Regula. Iustitia, vel iniustitia translationis vltus dominij eadem regulas habet iustitiæ translationis dominij. De prima autem ad præsens, hoc est de ipsa translatione dominij, latius differamus: hoc autè dupliciter fieri potest. Primò auctoritate publica, secūddò auctoritate priuata. De prima autem, quæ fit auctoritate publica. s̄m Principis, seu legis tantum, in 5. artic. tractandū est. De qua talis regula est notanda.

Regula. Translatio dominij auctoritate legis iustæ, iusta est. Hęc quidem regula patet. Nam si lex iusta potuit iustè determinare dominia prima, sicut in præcedenti articulo dictum est. Et non minor est auctoritas Principis, siue legis, quod hic habeo pro eodem post dominiorum diuisionem, sicut ante. Igitur propter eandem causam, atque eundem finē, dominium iustè transferri potest, postquam alicui fuerat appropriatum. Ex hac regula sequit̄, q̄ præscriptio in mobilibus iusta translatio est. Præscriptio quidem in immobilibus est, vt in domo, in agro, in vinea, & in similibus rebus. Insuper in incorporalibus rebus habet locum, vt in seruitutibus, electionibus, & actionibus, & huiusmodi, ext. de præscrip. c. 1. & de cau. pos. & proprie. cum ecclesia. 16. q. 3. c. placuit. 5. quas actiones. Vsucapio verò in mobilibus est. His igitur iam præmissis tria ad præsens de præscriptione consideremus, reliqua

Translatio dominij auctoritate legis.

A reliqua derelinqentes in iure peritis. Primo consideremus circa præscriptionem iurium auctoritatem, secundo iurium conformatem, tertio iurium varietatem.

Quod ab omni iure præscriptio, & vsucapio originem habent, & hoc triplici ratione. Cap. 1.

Primò circa ipsam præscriptionem consideremus iurium auctoritatem. Habet enim præscriptio auctoritatem à quolibet iure. s̄m à iure naturali, & à iure ciuili, in super, & à iure canonico & fideli. Proinde s̄m Scot. vbi sup. triplici ratione præscriptio licita est.

Vide Scotum in 4. dist. 15.

Præscriptio licita est triplici ratione.

Primo ratione pacificæ conuersationis, secundo ratione publicæ offensionis, tertio ratione authenticæ iurisdictionis. Primo licita est ratione pacificæ conuersationis. Iustè quidem statui potest à legislatore, quod necessarium est ad subditorum pacificam conuersationem. Sed dominium neglectæ rei, sicut contingit esse in præscriptione & vsucapitione, transferri in occupantem necessarium est ad pacificam conuersationem ciuium. Nam si non transferretur dominium in occupantem, sed apud primū post quantumcūque tempus continuè remaneret, orirentur inde mortales lites, eo quod posset ille, qui rem neglexit, vel eius hæres, post quātumcūq; temporis repetere rem illam neglectam ab alio, vel ab alijs quanto cūq; tempore occupatam, ac per hoc tales orirentur lites, q̄ impossibile esset decidere eas, quia probationem sufficientem habere nō possent, atq; ex talibus litibus perpetuis orirentur contentiones, atque rixæ & odia inter ipsos litigantes, & sic necessariò esset tota pax reipublicæ perturbata.

C Secundò vero licita est ratione reipublicæ offensionis. Nam legislator iustè per legem punire potest etiam corporali pœna quemlibet transgressorem, cuius transgressio vergit in detrimentum Reipublicæ: multo amplius pecuniaria pœna, & hoc illam applicando fisco. ergo pari ratione potest eum tali pœna punire applicando illud, in quo punitur alicui, qui in hoc est minister legis. Sed negligens tanto tempore rem suam transgreditur, ita q̄ transgressio eius est in Reipublicæ detrimentum, cum impediatur pacē: ergo iustè lex potest sic rem neglectam applicare fisco, & sic ad maiore pacē trāsferre

eam in eum, qui tanto tempore occupauit eam. s̄m tanquam in ministerium legis, sicut prædictum est. Ex hoc patet, quomodo intelligi debet illa præsumptio legis, seu iuris & de iure, contra quam probatio non admittitur in contrarium, vt quando mulier dat dotem, quod præsumitur virum stipulatum de ea reddenda, & obligasse bona in casu restitutionis. l. r. C. de rei vx. actio. & extra de sponsa. is, qui fidem. in tex. & glo. Sic etiam præsumitur, q̄ sic negligens rem suā pro derelicta habuerit. Et si hoc etiam non sit verum in re: attamen legislator punit eum, ac si eam habuisset pro derelicta: & illud, in quo derelinqenti assimilatur, iustè requirit consimilem pœnam. Tertio in super licita esse videtur ratione authenticæ iurisdictionis. Nam si quilibet potest suū dominium transferre in alium, tota cōmunitas potest cuiuslibet dominium de cōitate transferre in quemlibet: quia in facto cōitatis consensum cuiuslibet præsuppono includi. Igitur cōitas illa habens istum cōsensum, quasi iam obligatum in hoc, q̄ quilibet consentit in leges iustas condendas à cōitate, vel à Principe, potest per legem iustam in quemlibet cuiuslibet transferri dominium. Ex his patet, s̄m Gerardum Obdonem, q̄ possidens aliquid iure præscriptionis, iustè possidet, quia auctoritate legis iustæ. Propterea rem legitime præscriptam, vel vsucaptam restituere, potius est perfectionis, & supererogationis, quam debitæ necessitatis & obligationis. Ex his igitur, quæ dicta sunt patet, q̄ præscriptio optimè sic describitur à magistro Gerardo de Senis ordinis Eremitarum. Præscriptio est quoddam ius ex tempore congruens, auctoritate legum vim capiens, inferens negligentibus pœnam, & litibus finem imponens. In hac autem præscriptionis diffinitione ponuntur tria. Primò congruum tempus lege vtiq; limitatum, sine qua limitatione negligentia inexcusabilis non fuisset. Secundò legum auctoritas ex tali negligentia præscriptionem inducens. Tertio causa finalis tangitur, propter quā præscriptio est inuenta. vt pœnam negligentibus inferret, & litibus finem imponeret, quemadmodum & vsucapio, vt ff. de vsucap. lib. 1. Dicitur enim ibi, quod vsucapio introducta est pro bono publico. s̄m ne quorundam rerum dominia diu, & fere semper incerta essent. Hęc descriptio cōcordat cum declaratione Papæ, qui præscriptionem declarat dicens, q̄ præscribere est prædicere, cōtradecere, & diffinire.

Gerardus Obdonem.

Præscriptio quid.

Anire. Prædicat enim, cum tempus statuit: Contradicit repetenti, quod præscriptum est: Diffinit deniq; lites. Et sic tria, quæ dicit, correspondent rebus tribus, quæ in præfata descriptione posita sunt.

Quomodo, & in quo concordant in præscriptione, & usucapione ius naturalis, & ius civile.
Cap. 2.

Secundo consideremus circa præscriptionem iurium conformitatem. Mirro etenim modo concordant in præscriptione ista tria iura. scilicet ius naturæ, ius civile, & ius canonicum. Primo autem ostendemus in præfati capitulo, quomodo in eo concordant ius naturæ, & ius civile. Secundo monstrabimus in capitulo subsequenti, quomodo, & in quo in ea concordant, atq; discordant ius canonicum & ius civile. Primo inquam ostendamus concordantiæ iuris naturæ & iuris civilis. Non utique est talis præscriptio contra ius naturæ, quæ admodum dicere videtur prima glo. ff. de usu cap. li. 1. & 26. q. 3. etiam in 1. glo. Ad cuius intelligentiam notandû, sicut Gerard. de Senis ordin. Eremit. sicut recitat Ioan. And. in mercurialib. in regu. possessor. q. duo sunt circa hæc consideranda. Primo, quid sit ius naturæ: secundo, quid sit ius legale. Ideo notandum est, q. quodlibet ius consistit in rectitudine quadam, ergo ius dictum est, ut habetur dist. 1. c. ius generale. Iustitia autem nihil aliud est, quàm quædam rectitudo. Omne ergo ius, siue naturale, siue legale, in quadam rectitudine consistere habet. Et licet ius naturale & ius legale distincta sint: non tamen eorum rectitudo diuersa est, sed eadem: aliter & aliter tamen sumpta. Nam ius legale non addit super ius naturale aliã rectitudinem, sed eandem specificat: ita ut verum sit dicere, quod ius legale sit quædam specificatio & expressio naturalis rectitudinis. & hoc triplici modo, quandoque determinando, quandoq; applicando, quandoq; declarando. Primo modo. scilicet determinando per congruos modos: verbi gratia, Naturale ius vult delinquentem puniri, sed punitionis non determinat modos, quod quidem facit legale ius, utendo rectitudine naturalis iuris, videlicet puniendo secundum qualitatem delicti. Secundo modo specificat. scilicet applicando varios actus: verbi gratia, Rectitudo naturalis iuris vult

Omne ius siue naturale, siue legale distincta sunt.

nemini subtrahi, quod suum est. Ius vero legale distinguit actus ab illa rectitudine deviantes. scilicet actum furandi, rapiendi, & fœnerandi, & similes. Ultra hoc ostendit, quomodo vnus illorum actuum plus quam alius deuiat à rectitudine naturalis iuris. Et secundum istud instituit maiores vel minores poenas, ac per poenarum metum præferuat in hominibus rectitudinem iuris naturalis. Ex quo patet, quod non addit rectitudinem: sed illam specificat & declarat. Tertio modo specificat declarandò. scilicet per quosdam euentus: verbi gratia, A iure naturali sumit, quod rectum est. scilicet locupletari non debet quis cum alterius iniuria, vel iactura, quæ est regula iuris in lib. 6. Non tamen potest haberi a dicto iure naturæ, an possibilis sit aliquis casus, vel euentus, in quo quis locupletari possit, & sine iniuria alterius. Proinde specificat prædictæ regulæ intellectum in quibusdam casibus, in quibus homo locupletari potest cum alterius detrimento, & sine iniuria eius, sicut patet in præscriptione & usucapione, eo quod in eis infertur alicui damnum, & tamẽ iniuria illi non irrogatur. Patet. n. q. ille contra quem præscriptio currit, licet damnum patiatur: non tamen patitur iniuriam, quia ipse propter negligentiam suam illud meretur damnum. Ex his patet, q. licet in tali casu recedi videatur ab intellectu, quem sicut litteram regula sonat: non tamen receditur ab intellectu, quem in seipsa regula portat. Nam si ea in oĩ casu ad litteram seruaretur: a duobus alijs, quæ sunt de iure naturæ, expresse recederetur. Et q. ita sit, patet. Non. n. regula antedicta potest in quolibet casu obseruari ad litteram, nisi usucapio & præscriptio de medio auferantur. quod si sit peccatum negligentie, quod est contra bonum publicum, utiq; non punitur. & per consequens est recedendum ab illa regula naturalis iuris, quæ dicit, q. rectum est, peccatum puniri, & maxime peccatũ contra publicum bonũ, quod scilicet dat materiam litium & rixarum. Et ideo si præscriptio & usucapio tollerentur, recederetur ab illa regula naturalis iuris, quæ dicit q. bonũ publicũ & cõe cuiusq; bono proprio & speciali præferendum est. Iure autẽ præscriptionis & usucapionis totum contrarium sit, cum præeligatur bonũ propriũ illius, qui negligit repetere sua, & dat materiam litium & rixarum: & per consequens postponitur cõe bonũ, q. consistit in pacifico cõitatis cõiunctu. Ideo aduertendũ est, q. naturale ius diuersas regulas habet, quæ tamen

Notare gulam.

Nota distinctionem in casu proposito de certo & dubio.

Ius naturale diuersas habet regulas.

Amen sic semper intelligendæ sunt, q. vna alteri non aduersetur atq; ita seruandæ sunt, q. cum seruatur vna, cõtra aliam nõ eatur. Possunt quoq; ultra prædicta, alia adduci exempla. Cõstat enim q. de iure naturæ rectũ est, q. depositũ reddat, sicut patet dist. 1. c. ius naturale. & tñ gladius furioso reddi nõ debet, quia per hoc uitaretur regula de nõ occidendo, & de pace inter hoies conseruanda: quorum utrunq; ex gladij restitutione in seipso atq; in alio posset utiq; uiolari. 2. 2. q. 2. ne quis arbitret. Ex quo patet, q. propter rectitudinẽ legis naturæ recedit à litera naturalis iuris, quam sequedo incidere in culpã. & hoc superueniens circumstantia facit. Ex his igitur dictis patet, q. ius legale nõ addit super ius naturale aliquam rectitudinẽ specialem & nouã, sed specificat illã per quosdã speciales casus. in quib. & si nõ seruetur rectitudo iuris naturalis sicut unam regulam, seruatur tñ sicut aliã, sicut dictum est. Vel et dici potest, q. in talibus casibus licet nõ seruetur sensus, quem littera sonat: seruat tñ sensus, quẽ eadẽ regula seruat & portat sicut intelligentiã verã. Claret etiam ex prædictis, q. rectitudo naturalis iuris atque legalis non est alia, & alia, sed una & eadem aliter & aliter sumpta.

In quo & quare in præscriptione & usucapione discordant ius canonicum & ius civile. Cap. 3.

Tertio autem circa ipsam præscriptionem cõsideremus iurium varietatem. Ad intelligendum autẽ, quare præscriptio canonici iuris distincta sit à præscriptione iuris civilis. notanter aduertendum est, q. circa ea quæ dicuntur in præfati capitulo, aliquid est certi, aliquid verò dubiũ. Primo equidem certum est, q. præscriptio, quæ currit sicut ius canonicum, in præscribente bonam fidẽ requirit, sicut patet de regu. iur. lib. 6. c. possessor. vbi dicit, q. possessor male fidei vlllo tẽpore non præscribit, cum cõcordantijs suis. Et similiter patet, q. præscriptio, quæ currit secundũ civile ius, non requirit bonã fidem in præscribente, sicut patet. 2. de præscrip. 30. vel 40. anno. l. 1. & l. omnes, & l. cum notissimi. Secundo autem est dubium. scilicet an ista præscriptionis diuersitas inter prædicta iura rõnalis sit censenda. Nam si præscriptio malæ fidei cõcordat æquitati naturalis iuris, vñ quod statuendo ambo prædicta iura, debuerunt in eã simul cõcordare. Si verò dicta præscriptio est ini-

qua & contra æquitatem naturalis iuris, vñ quod nullum legale ius debuerit istam statuere. Sed aduertendum est, quod prædicta præscriptio considerata mente civilis iuris illã statuentis, iusta utique est & æqua, quia concordat æquitati naturalis iuris. Sed alio modo cõsiderata mente præscribentis, profecto iniqua iudicanda est, quia à iuris naturalis æquitate recedit. Et q. ita sit patet: nam civile ius per præscriptionem malæ fidei duplicem finem intendit. Primo negligentes punire, secundo verò litibus finẽ dare. & uterq; finium prædictorum correspondet iuri naturali, sicut in primo. c. presentis arti. dicebatur. Ex hac igitur parte talis præscriptio iusta & æqua merito dici potest. Sed quia ipse præscribens per eandem præscriptionem intendit usurpare alienam rem: ideo ex hac parte merito iniusta & iniqua dicenda est, quia discordat ab illa regula naturalis iuris, quæ ait, Quod tibi nõ uis fieri, alteri ne feceris. Insti. de iusti. & iure. §. iuris præcepta. & ex hoc manifestè patet, quæ causa fuit quod præscriptio malæ fidei à iure civili introducta est. Attamen adhuc remanet dubium, quare canonicũ ius in præfata præscriptione à civili iure discordat. Quapropter aduertendum est, quod præscriptio malæ fidei partim est à iure civili inducta, sicut prædictum est: & partim permixta. scilicet considerata præscribentis iniquitate: quo respectu est iniusta, sicut etiam dictum est. Nec sic quidẽ est, secundũ illud à civili iure inducta, sed tantũ permixta: quia ius civile, & quodlibet aliud ius, licet nõ, valeat aliquod iniustũ atq; iniquum inducere: potest tñ illud quicquid; permittit propter aliquod bonũ & iustũ, quod elicit inde, ad quod tale ius magis spectat, sicut patet. inf. sermone 38. c. 3. arti. 3. in prim. Sic in proposito quidem est. Nã permittit, qd præscriptio illius ex mala fide & iniquitate procedat, ut per eã duplicẽ præfatu finẽ eliciat: Hoc autẽ ideo facit, quia cum ius civile intendat pro ultimo fine conseruare civile societate: cui fini discernit, maxime necesse est negligentes punire, & litigia terminare: & ideo magis intendere debet ad hoc, quasi ad cõmune bonum, quàm ut iniquitatem remoueat, vel corrigat præscribentis, cum sit bonũ particulare. Nempe magis ad ipsum spectat illius duplicis finis æquitas prosequenda, quàm ipsius præscribentis iniquitas corrigenda. & sic patet, quare in præscriptione malæ fidei ius canonicum à civili iure discordat. Amplius cum enim duo ista iura fun-

A data sint super eodem naturali iure, mutuo sibi subuenire conueniens est. Nam si vnum alteri non subueniret, sequeretur quod vnum eorum in omnibus sufficiens esset, & per consequens alterum superfluum foret. Saepem quidem accidit, quod ad unum & eundem affectum unum eorum sine altero minimè sufficere potest. v. g. In puniendo clericum, aut eundem morti iuste tradendum, absque iure canonico non sufficit ius civile, quia eum degradare non potest. Nec est ius canonicum sine iure civili sufficiens est, quia canonicus iudex illum minimè occidere potest. idem praedicta iura mutuo sibi subueniunt in dicto casu: quia quodlibet eorum exequitur, quod ad eum pertinere videtur. Sic igitur suo modo in praescriptione male fidei evenit: nam in ea est aliquid iustum ad persequendum & aliquid iniustum ad persequendum. quae quidem duo ex superioribus patent. Hanc siquidem duo per idem ius minimè fieri possunt, idem necesse est quod sit aliquid iustum, quod dicitur praescriptionem propter praedictum duplicem finem instituat, & aliud ius, quod eandem praescriptionem propter mala fidei praescribentis prohibeat: & hoc modo praedicta iura sibi mutuo subuenire probantur. Nec quidem est contradictio inter ea, sicut dicitur in sermone 38. c. vlt. Vbi probabitur, quod vnum ius potest alteri obuiare non per contradictionem, sed tamen per omissionem: quia id, quod omittitur ab vno, saepe ab altero sumi solet, sicut est in proposito nostro. Nam quod mala fides debeat praescriptionem infringere hoc a civili iure omittitur, quia propter causam antedictam ad eum non spectat infringere eam. Sed a canonico iure assumitur, quia ad eum merito spectat infringere eam. Nec tamen est contradictio, si civile ius dicit tale praescriptionem esse equam ac iustam, & per consequens institui debet: ius vero canonicum dicit illam praescriptionem esse iniquam & iniustam, ac per consequens prohibendam: quia sic dicendo non attendunt ad eandem causam, nec ad eundem finem. Vbi autem vera contradictio erit necesse est quod finem eundem respectum accipiant termini. Praeterea civile ius intendit seruare iustitiam propter litigia terminare: Canonicum vero ius intendit terminare litigia propter iustitiam conseruare. Nam principalis finis iuris civilis est conseruare civilem societatem, quae minimè conseruatur, nisi litigia terminentur. Iuris autem canonici finis principalis est, aias ordinare in Deum, & in euangelicam legem, ut scilicet homo aeternam gloriam consequatur. Hic quidem ordo in Deum haberi non potest, nisi conseruetur iustitia, ut scilicet per eam interior actus, quo ordinatur in Deum, secundum iustitiam reguletur. Proinde

Aliud distirmitur inter ius civile & canonicum.

de reg. iur. c. qui scandalizauerit, dicitur: Vtilius scandalum nasci permittitur, quam veritas relinquatur. Praeterea canonicum ius sequitur euangelicam legem & ei subalternat: quae lex euangelica a civili iure discordat in rectificando actum interiore, sicut patet Matth. 2. Qui videt mulierem ad concupiscendam eam, iam mechatus est eam in corde suo. Ius autem civile solum nititur rectificare actum exteriorum, qui est adulterium, per quod possit civilis societas impediri. Ex quo patet, quod canonicum ius praescriptionem male fidei debet penitus prohibere, per quam actus interior obliquatur: & sic in hoc a civili iure discordare necesse est. **Q**uestio. Sexto quaeri potest, an ille qui completa praescriptione seu usucapione incipit habere malam fidem, re possessam restituere teneatur? Ad hoc dicendum, secundum Iuristas, quod non. Et hoc triplici ratione. Primum ratione auctoritatis, secundum rationem proprietatis, tertium ratione inculpabilitatis. Primum rationem auctoritatis: Nam si bona fide durante praescriptio & usucapio compleatur, tutus videtur esse praescribens, non tantum secundum civile ius, sed et secundum sacros canones, sicut patet extra de praescrip. c. de quarta. & c. ad aures. 16. q. 3. c. 1. 2. 3. & c. dilectio. & extra eo. tit. lib. 6. Praeterea iura faciunt hoc mentum, illud tamen di. 8. quo iure. Secundum rationem proprietatis. Nam si praescriptio compleatur durante bona fidei, iam factum est tuum vtrumque iuris auctoritate, quod erat antea alienum, non obstante quacumque mala fide postea subsequente, propter quod talis restituere non tenetur. Tertium rationem inculpabilitatis. quia nullus restituere tenetur illud, quod iuste & bene possidere probatur. Sed talis praescribens possidet rem praescriptam iuste & bene, non obstante mala fide superueniente: ergo eam restituere non tenetur. Maior est evidens minor probatur. Nam illud, quod de iure habet iuste & bene ex parte iuris utique possidet, & per consequens alienum non est, sicut patet 14. q. 4. c. quid dicam. Dicitur enim ibi, certe alienum non est, quod iure possidetur. Hoc autem iure, quod iuste: & hoc iuste, quod bene. Hinc ibi. Ipse. n. praescribens habet & possidet rem praescriptam de iure, ergo & iuste: & si iuste, ergo & bene. Et sic non videtur possidere rem alienam, sed suam, & per consequens restituere non tenetur: Quidam tamen dicunt, talem ad restitutionem teneri. Sed hanc opinionem Hostien. deridet. nihilominus tenet, quod si de hoc conscientia remorderet, nec conuictio peritorum reformari valeret: sequenda est, licet erronea sit, extra de sen. ex com. inquisitione-

Opinio Hostiensis multis probatur.

Aquisitioni, & de simo. c. per tuas. 2. Afferit tamen talem scrupulosam conscientiam esse, ac timere, ubi non est timendum, extra de simo. & si quaestiones, cum concordantijs. Diciturque se in hoc non esse de illis, pensato quod praescribens iuris auctoritate dominium adeptus est. Huius sententiae videtur fuisse Sco. sicut ex dictis in primo arti. & in sequentibus patet. Item Tho. in 13. quolibet. arti. 11. licet de hoc breuiter dicat. idem tenet Ioan. glo. 14. q. 6. si res. idem Tan. & Vin. 34. q. 2. c. vigilanti. & in c. vlt. de praescrip. Et Goff. hos sequitur Ioan. An. in mercurialibus in regula, possessor. ubi in fine illius regulae ait, quia ad roborationem praedictorum non tantum est, quod modo acquirendi dominia, de iure positio sunt, & si dominia de iure naturali vel gentium. Tu igitur iste sit modus vnus transferendi dominium. scilicet per praescriptionem, licitus est, ex quo fit bona fide. Quare igitur qui praescriperit, sicut & qui emerit, non erit tutus? Si enim per ius positum ille tutus est, quare non similiter etiam iste? Ex his patet, quod expressè concordat cum Scoto: & haec est communis sententia Iuristarum. **Q**uestio. Secundum est circa praescriptionem quaeri culpa potest, quae dici possit committi ab illo, qui mala fide possidens rem praescribit? Dicendum quod licet proprie & directe non potest dici fur vel raptor: interpretatiue tamen & indirecte potest & debet cum utroque censeri, eo quod tanquam fur usurpat rem alienam, & tanquam raptor eam publice rapit. Praeterea & si rem publicam non laedit sicut fur vel raptor, quantum ad actum exteriorum: tamen conscientiam suam non minus inficit contra Deo: nam veraciter fur est & raptor; quantum ad interiore affectum, licet non quantum ad exteriorum actum. Et secundum hunc sensum loqui videtur c. illud. 14. q. 5. c. si quid. Ibi enim dicitur, Si quid inuenisti, & non reddidisti, rapuisti &c. Ille nempe, qui rem alienam reperit, & eam non reddit: licet non sit raptor directe & proprie, quantum ad actum exteriorum: quia alienam rem non videtur per violentiam usurpare: tamen interpretatiue & indirecte est raptor, quantum ad actum interiore, quia rem alienam ad modum raptoris & furis sibi appetit vendicare, propterea contra Deo infectam conscientiam habet, sicut fur & raptor: cum Deus plus respiciat ad affectum, quam ad actum. Et de hoc est, quod dicitur in eo. x. Qui alienum negat, si possit et tolleret. Deus. n. cor. interrogat, non manum. ex his patet, quod mala fide praescribens, quantum ad conscientiam culpam, equipollet raptori

Questio.

Solutio.

& fur: ac per consequens indigent conscientiam suam purgare, atque rectificare, sicut & illi. Sed praedicti non possunt hoc agere, nisi per condignam restitutionem, iuxta regulam iuris. lib. 6. Non tollitur peccatum, nisi restituatur ablatum. ergo eodem modo praescribens mala fide, non poterit conscientiam suam purgare & rectificare, nisi per condignam restitutionem, sicut fur vel raptor.

ARTICVLVS TERTIVS.

De rerum translatione quae fit auctoritate priuata.

Tertio etiam tractandum est de translatione rerum, quae fit auctoritate priuata. i. per actum personae priuatae immediatè habentis dominium rei. Hoc autem secundum Sco. ubi sup. dupliciter habet fieri. Primum per actum merè liberalem, secundum per actum secundum quid liberalem. Primus fit, quando transferens nullam expectat redditionem: Secundus vero fit, quando pro eo quod transfert, expectat aliquid sibi reddi.

Translatio rerum habi a licentia domini.

De rerum translatione quae fit in donatione & commodato. Cap. I.

Prima quidem translatio fit auctoritate priuata per actum merè liberalem, in qua transferens nullam expectat redditionem, sicut in donatione contingit & in commodato. Pro hoc autem talis regula datur. Regula. Dominus alicuius rei, nisi prohibeatur a iure, vel a suo superiore, a cuius voluntate dependet in dando: donare potest rem suam alij volenti accipere eam. Hanc quidem probatur: Quia ex quo per actum voluntatis suae fuit dominus: ergo per voluntatem cessare potest esse dominus, & alius vult incipere ergo incipere potest esse dominus, & non prohibet alia causa superior istum desinere & illum incipere esse dominum: ergo per talem donationem translatio dominij fit verè & iuste. Et ex hoc patet, quod de ratione liberalis donationis sunt tria. Primum. scilicet liberalis & uoluntaria translatio ex parte donantis: secundum est voluntas recipiendi ex parte illius cui datur: tertium est libertas amborum, huius donandi & illius recipiendi. i. quod nulla lege superior prohibeatur iste donare, vel ille accipere: nec per actum alterius, a quo dependet in ista translatione. Ex quo patet, quod manachus vel filius familias, non potest aliquid dare sine assensu, vel saltem contra consensum

Regula digna obsecrationi.

Tria sunt de ratione formae donationis.

A expressum seu interpretatū abbatis, vel patris. Cuius ratio est, quia donare prohibiti sunt a lege superiore. Itē quia donatio eorum dependet a cōsensu expresso vel interpretatio abbatis vel patris. Similiter clericus donare non pōt in aliquo casu sine uoluntate vel saltem contra uoluntatē Papę. extra de cens. c. Romana. lib. 6. ubi precipitur, q̄ uisitates a uisitatibus nulla recipiant munuscula: & si receperint, teneantur restituere duplum, vel nō absoluantur a maledictione, quam ipso facto incurrunt. Aduertendū est autē, q̄ in donatione iustitia minime esse potest, si donans non liberaliter donat: vel contra uoluntatē alicuius, a quo dependet, in donando donat, sicut patet in casu, qui ponitur extra de cens. c. exigit. lib. 6. ubi precipitur uisitantibus munera nō recipere, quę si receperint, duplum eius quod receptū fuit ecclesię a qua receperint, infra mensē reddere teneantur, & talia nō seruanti ibidem graues pœnę subduntur. Non insuper merē liberaliter donat, si deceptus vel quasi necessitate coactus aliqd donat: quia ignorantia & aliqualis coactio excludit uolūtarium, sicut patet. 3. Ethicorū. Et ex hoc sequit, q̄ deceptus de eo cui donat, quantum ad illam rōnem, propter quā donat, non simpliciter donatur. & iō si alicui tanq̄ propinquo donat, qui tñ non est propinquus, nō simpliciter donat. Similiter si alicui ut egeno, qui nō est egenus. uideāt illi truffatores. s. qui diuites existentes tanq̄ egeni recipiunt elemosynas, ne iniuste oīa hmōi recipiant, quia non est ibi in dāte uoluntarium propter cōditionis ignorantiam, quam in dando respicit donans. Idē quoq; si artatus aliqua necessitate, ut in usuris dādis vel dimittendis & indulgendis, non est merē donatio liberalis. Hęc fm Scotū, ubi sup. Sed de hoc plenius in tractatu de restitutionib. in Quadragesimali de Christiana religione sermone 40. art. 2. c. 3. dictum est. Insuper propter quandam consimilitudinē & cōsistentiam ipsius translationis liberalis usus, quę fit in cōmodato cum illa. s. quę fit per actum merē liberalem in donatione de ipso cōmodato, nūc aliquid differamus. Habet enim similes leges cōmodatum cū translatione liberalis usus, ad hoc. s. q̄ fit iustum. Nam primō requirit in commodante liberam uoluntatem. Secūdo requirit in recipiente q̄ rem commodatam recipere uelit ad suum usum. tertio, q̄ nō sit aliqua uoluntas legis, seu principis obfistens cōmodationi. Est etiam aduertendū, q̄ in com-

Proinde
uolunt. s.
truffato-
res.

modato simili modo iniustitia cadit, sicut in donatione, de qua dictum est: licet in cōmodato nō sit equalis effectus, ppter equalitatem uitiū: quia translatio usus ad tēpus non inquit tantā liberalitatem, quantā translatio dominij liberalis. Hęc fm Sco. ubi sup.

Vnde contractus originem habent & de multiplici distinctione & uarietate eorum. Cap. 2.

Secundō autem translatio rerum fit per actum fm quid liberalem: quando pro eo q̄ quis transfert, expectat aliquid si bi reddi æquiualens ei, quod transfertur. Et talis translatio proprie contractus nominatur, quia ibi trahuntur partium uoluntates. Trahitur enim iste ad transferendum in illum a cōmodo, quod expectat ab illo. Proinde a quibusdam diffinitur. Contractus est duorum uel pluriū in idem consensus. Contractus uero in quibus dominia transferuntur sunt in triplici differentia. Primus dicitur rerum permutatio, secundus emptio & uenditio, tertius mutui datio & acceptio. Primō sunt quidam cōtractus rei uilis pro re utili immediatē, sicut uinum pro blado, oleum pro frumento, & similia. Et talis cōtractus dicitur rerū permutatio, do ut des, uel do si das. Et de hoc in c. 3. subiugemus. Secūdo sunt quidam cōtractus rei uilis pro nummatare uel ecōtra. quia enim quandoque difficile erat res uisuales commutare immediatē, ideo remedium repertum est, per quod talis cōmutatio facilius fieri posset, quod uocatur nummifma. l. 1. ff. de contrahen. emp. Et tunc commutatio nummifmatis pro re utili uel usuali, emptio dicitur. Econtra autem uenditio dicta est: & de his dicemus in sermone 33. & 35. Tertio uero sunt alijs cōtractus. s. nummifmatis pro nūmimate: & talis cōtractus mutuum nominatur. i. mutui datio & acceptio. Et de hoc in sermone 37. dicturi sumus. Et iterum de hoc aliquid dicetur in sermone 39. artic. 3. Insuper aduertendū est, q̄ sex sunt cōtractus, in quibus transfertur dominium. Primus est liberalis donatio, secundus rerum permutatio, tertius emptio, quartus uenditio, quintus mutui datio, sextus mutui acceptio. Sunt & alij cōtractus, in quibus transfertur usus uel eius utendi retentio dominio. Et his cōrudent sex modi translationis dominij. Primō enim liberali donatione dñij cōrudent usus rei commutatio, secūdo rerū permutatio correspondet mutua, uel permutatio

Cōtractus
quid. &
qui sunt
cōtractus
quibus do
minia
transfe-
runtur.

G

H

Cōtractus
uarijs in
quibus
trahuntur
res. Sed
de materia
cōtra-
ctuum plus
sciū m
cōtractores
simplices,
quam eru-
diti Theo-
logi.

A permutua cōmodatio, tertio emptio, cor respōdet cōductio, quarto uenditio locatio: quinto autē mutui acceptioni nō corrūdet aliquid proprie in translatione usus rei. Et prædictis patet, quib. modis possunt rerum dñia atq; usus earum transferri in multiplici contractu. Et iterū aduertendū est, q̄ iuxta primā regulā positā in principio præcedētis arti. cōtractus, in quibus transfertur usus uel ius utendi retēto dñio, regulariter iusti sunt uel iniusti, iuxta regulas translationis dominij. Hęc secundum Sco. ubi sup.

B De rerum permutatione & quæ requiruntur ad hoc quod iusta sit. Cap. 3.

Tertio addi potest translatio quædam particularis, quæ ad præsens fit de rerū permutatione, quia de ea in c. præcedenti, in di. 1. posita est. Vnde fm Scotū ubi sup. circa iustam rerum permutationē talis regula datur. Regula. Domini rerū iuste eas permittat, si sine fraude seruēt æqualitatem ualoris in commutatio fm rectam rationē. Circa quā regulam notandū est, q̄ ultra conditiones, quę necessarię sunt ad iustam donationē, de quibus dictum est sup. art. 2. c. 2. Tres etiā alię in prædicta regula describuntur, quæ proprię sunt ad iustā permutationem. Primō enim dicens sine fraude, triplicem fraudem conuenienter excludit. Primam in substantia, secundā in quantitate, tertiam in qualitate. Primā inquam in substantia, ut non cōmutetur auricalcum pro auro, nec aqua pro uino. s. in uino lymphato. Secundam in quantitate: ut si quantitas mensuretur per uirgā, siue per pondus, seu per alium modum, ut puta per modum sextarium & huiusmodi, siue in liquidis, siue in aridis, iustum pondus & iusta mēsurā feruetur. Tertiam in qualitate, q̄ non cōmutetur uinum corruptū pro uino puro & sano. Hęc omnia probantur extra de iniuris. & dam. da. in c. si culpa. ubi dicit, q̄ qui occasionem damni dat, damnū dedisse uidetur. Sed fraudans in substantia illum, qui permutando putat accipere aliam substantiā: uel in quantitate, qui putat accipere aliud quantum, uel in qualitate, qui putat accipere aliud quale dat damni occasionem, quia nō permutaret nisi credent aliam substantiā, aliā quantitatē, & aliam qualitatem accipere. ergo uel de præsumptione iuris, & fm ueritatem dedisse damnum. Si autem inaduertēter aliquis prædictorum defectuum in re uendēda repertus est; uenditor non peccat: tamen

Sententia
Scott.

Triplex
fraus in
substantia,
in quantitate
& in
qualitate.

D

cum peruenerit ad notitiam eius, recōpensare tenetur damnum emptori illatum. Et hoc etiam uide in sermone 35. art. 3. per totum. Secūdo regula dicit, quod seruēt æqualitatem ualoris incōmutatis. Quod patet per Aug. 13. de trini. c. 3. d. Vile uelle emere, & carē uelle uendere, reuera uilium est. Quod intelligit de re uili & cara, quantum ad usum. Nam frequēter res, quæ in se nobilior est in esse naturæ, usui hominū minus utilis est, ac per hoc minus est pretiosa, sicut patet per Aug. lib. de Ciui. Dei, dicentem, quod melior est in domo panis, quam mus: cum tamen omne uiuum nobilius sit simpliciter ipso non uiuo. Sed de hoc dicitur plenius sermone 35. art. 1. Tertio quoq; præter prædicta additur, secundum rectam rationem attendentem. s. naturam rei in cōparatione ad humanum usum, propter quē ista permutatio fit. Talis autem æqualitas secundum rectam rationem non consistit in indiuisibili medio, immo in tali medio, qd respicit ipsā iustitiā commutatiua, magna est latitudo, & intra illam latitudinem non attingendo indiuisibilem punctum æquiualentia ei & rei: & quo ad hoc impossibile esset cōmutantes attingere in quicunq; gradu circa extrema fiat, sit utique iuste. Quæ autem sit ista latitudo, & quantum se extendat, quia idem est in permutationibus sicut in emptionibus & uenditionibus, ideo dicitur. inf. sermone 35. art. 1. & 2. & etiam plura alia ad permutationē pertinentia ibidem ponuntur, ultra ea quæ dicta sunt. Notanter aduertēdum est, q̄ cū istis cōtractibus, prædictis. s. donationū, permutationū, emptionū & uenditionū, sicut dictū ē, cōueniūt mutua cōmutatio, cōductio & locatio. idē q̄ ad cōductiōes de illis suprapositas seruāda est i eis iustitia cōsiderādo i his aduvsū, sicut i illis ad dñiū. Iniustitia autē ex permutatione patet ex tribus causis. Primō ex deceptiōe, scđo ex inuolūtario, tertio ex phibitiōe superioris, cui pmutas subest in pmutādo, sicut latius. sup. arti. 2. & c. 2. de donatiōib. dictū est. Et ex hoc dici pōt iniusta pmutatio, quę fit i alearū ludis & hmōi, iuxta illud. ff. de aleat. l. ult. & extra de vi. & hone. cle. c. clericici officia. Hęc Sco. Ceterū quā putabamus lōgior fuit sermo: si multa q̄ uiterius i pntimā occurrūt explorare uellemus, uerendū ne aut sermo grata breuitate careret, aut lar ga excellēs; materies ex festinatā, debita diligentia fraudaret. Paufem⁹ pnde hodie iā si placet, ac tāq̄ aialia mūda ruminem⁹ q̄ hodierno sermone tota auuiditate glutiuimus:

Notā dñs
est sensus
regula.

F

G

H

Iniustitia
& permutatio
ratione patet ex tribus causis.

A Atque præparemus vigilantes mentes nostras ad ea, quæ de hac materia dicenda sunt, & maximè die crastina, ad dirigendum mercantes & artifices in viam rectâ, ne in operibus & mercimonijs amplius peccare velint, hoc misericorditer largiæ agno mudo & immaculato Dño nostro Iesu Christo, qui cum Patre, & Spiritu sancto, &c.

DOMINICA QVARTA in Quadragesima in mane.

De mercatoribus, & artificibus in generali.

Sermo XXXIII.

Elice ancillam, & filium eius, ad Gal. 3. & in epistola hodierna dictum est in sermone præcedenti de origine dominiorum, atque de rerum diuisione, translatione & de contractuum distinctione, necnō particulariter subiūctum est de permutatione rerum: nunc autem dicendum est de mercatoribus, & artificibus in generali, cum præsens materia magna sit in noua ad multa, quæ in sequentibus tractanda sunt.

C Ad horum igitur intelligētiam notandum est, secundum Alexan. de Halis, q̄ tria sunt genera operum humanorum. Primò enim sunt quædam, quæ minimè possunt esse mala: secundò sunt aliqua, quæ nō possunt esse bona: tertio quoq; alia reperire contingit, quæ possunt esse bona & mala. Primò inquam sunt quædam opera, quæ mala esse non possunt, sicut diligere Deum ex toto corde & ex tota anima, atque diligere proximum suum iuxta sententiam Saluatoris, Matth. 22. Secundò quoq; sunt opera alia, quæ minimè possunt bene fieri, cum ex ipsa actus in ordinatione s̄m se omnino mala esse perhibeantur, huiusmodi sunt blasphema-re Deum, odire proximū, vsura, fornicari, & cetera similia. Tertio insuper sunt quædam alia opera, q̄ possunt & bene & malè fieri, sicut dare elemosynā, ieiunare, orare, & similia, inter quæ mercatio cōputatur: quia non de se mala est, sed ex circumstantia temporis, & loci & similitū potest illicitè exerceri. Proinde Aug. in lib. de quæstionib. noui & veteris testamenti, sic ait: Fornicari hominibus semper non licet. Negociari autē aliquando non licet, sicut si ematur mercies in Dei tēplis, q̄ abhorrere se ostēdit Dñs,

Operum humanorum tria genera.

Matth. 21. Quando Dei zelo armatus intrauit & eijciebat omnes vendentes, & ementes de templo, vt mysticè demonstraret q̄ in venditionibus & emptionibus de corde hominis, qđ est tēplū Dei, auaritia quoq; eijci debet, quæ est ancilla, teste Apost. ad Colof. 3. Auaritia, quæ est idolorū seruitus. Ipsa enim seruit thesauris cōgregādis, quia si seruire facit nummis cū filijs suis, qui sūt omnes cōtractus illiciti. Sed quid dicit scriptura diuinitus inspirata, Eijce ancillam. i. auaritiam antedictam: & filium eius. i. principālē, qui est amor tēporalium rerum. Nā si in mercantijs, & artibus ancillā talē dñari cōtingit: mercator & artifex relictis diuitijs cōgregatis, in æternum peribit. Ideo dñs Prou. 30. Per tria mouetur terra, & quartū quod sustinere nō pōt: per seruum, cū regnauerit: p̄ stultū, cū saturatus fuerit cibo: per odiosam mulierē, cum in matrimonio fuerit assumpta: & per ancillā, cū fuerit hæres dñi sue. Seruus regnans est corpus spūi p̄dñans. Stultus saturatus cibo, est affectus repletus carnali desiderio. Mulier odiosa in m̄imonio cōiuncta, est mens elata, odiosa Deo, & demoni copulata. Ancilla hñs dñæ sue, est intelligentia solis terrenis, ac trāsitorijs diuitijs dedicata, cui carō dñatur de terra formata & i puluerē reuersura: cuius tunc forma et intelligētia efficit hæres, cū ad tantā peruenit cecitatē, q̄ in eternū nō credit relinquere diuitias cōgregatas. Hi sunt de quib. ps. ait. Oculos suos statuerūt declinare in terrā. Et hoc est quartū, quod terrā sustinere nō pōt: quia sicut idē ps alibi inq̄t: Dormierūt sōmnū suū, & nihil inuenerūt oēs viri diuitiarū in manib. suis. Eijce ergo tu mercator & artifex hanc ancillā & filium eius de corde tuo: quos tūc illos eijcies: cū s̄m rectitudinē & iustitiā illa perficies, ne tibi cōtingat qđ p̄pheta ait ps. 51. Tota die iniustitiā cogitauit lingua tua, sicut nouacula acuta fecisti dolū. Vbi ostēdit triplex studiū iniusti mercantis & artificis ad iniustitias exercēdas. Primū est studiū cordis ibi, Tota die iniustitiā cogitauit. Secundū est studiū oris ibi, lingua tua. tertiu est studiū opis ibi, sicut nouacula acuta fecisti dolū. Et pōt esse aliud thema in præsentī sermone. Et latius exponet sermone 44. arti. 1. c. 3. Igitur de mercatorib. & artificialib. & quibuscūq; emptionib. & venditionib. generalē & vtilē doctrinā tradere cupientes, tria ad p̄ns cōsideremus. i. primò eorum licitā exercitacionē, secundò eorum impiā abusionē, tertio eorum debitam reformationem.

AR-

Triplex studiū iniusti mercatoris.

ARTICVLVS PRIMVS. Quod triplici via ostenditur licitam esse mercationem.

Prima autem consideratio circa mercationē, est de eius licita exercitacione. Triplici enim via potest ostēdi, quod mercantia licitè potest exerceri. Primò via naturæ, secūdo via scripturæ, tertio via gratiæ seu sanctæ ecclesiæ.

Mercantia licita ratione, et quia mercatura est triplex scilicet nauigatio deuotio. i. generatio & negotiatio Arist. lib. 1. polit. ne gociatio si sit ad finē honestum est licita vide D. Thom. q. 77. art. 4. Gerson par. 1. tra ctuu de modo uiuendi D. Amb. lib. 3. de officijs. Via natura mercatura est licita.

Quia ex lege naturæ ostenditur licitam esse mercationem & maxime propter tria. Cap. 1.

Rimò quidem probatur via naturæ licitam esse mercationē. Quod nempe demonstrari pōt ex triplici utilitate, quæ sequi solet ex illa. Prima est utilitas generalis, secunda est utilitas specialis, tertia est utilitas particularis. Prima in qua est utilitas gñalis, qđ s̄m Sco. i. 4. di. 15. q. 2. patet ex manifestis necessitatibus, & commodis proueniens tibus cōmunitati hominū ex officio & exercitio ipso mercandi. Constat enim, q̄ multa desunt vni patriæ seu vrbi, quæ in altera superabundant. Illi quoque quæ in colendis agris, & in ceteris artibus mechanicis occupatur, aut regimini reipublice, seu iustę militię operam præstant, cōmodè & opportunè adire non possunt terras, ad res quib. egent emendas & deferendas, nec insuper ad hoc omnes industriam & peritiam habent: propter quod reipublice expedit, q̄ huic officio aliqui ad hoc idonei mancipientur, quibus utique merito aliquod lucri emolumentum debetur, iuxta illud Apost. 1. Cor. 9. Nemo militat suis stipendijs vnquam. nec reperirent, qui absq; lucro huic operi inseruire vellēt. Et merito quidē, cum dñs Matth. 10. dicat, Dignus est mercenarius mercede sua. Insuper aduertēdum est, q̄ in mercatione cōcurrunt multa pro reipublicę seruitio & utilitate, quæ iustè præmium promerentur. Primò cōcurrunt mercatorum industria, secundò sollicitudo, tertio labores, quartò pericula. Primò enim concurrunt industria. Nā si mercatores non essent industrij in rerū valorib. & pretijs, expensis, periculis & cōmoditatib. subtiliter estimandis: profecto ad hoc idonei nequaquā essent. Secundò concurrunt vigilantia atq; sollicitudo circa prædicta, quæ in tali exercitio plurimum necessaria est. Tertio cōcurrunt labores. Sæpius. n. tales multis la-

borib. hoc exercēt, mare & aridā circueuntes, & in illis sæpe multa incōmoda sustinentes. Quartò in talib. cōcurrunt pericula multa, dum suas pecunias atq; merces ex illis emptas, necnō & proprias personas multis periculis cōtingēter exponunt. Quintò insuper addi pōt, q̄ cum antedictis periculis & laborib. nō semper lucrositas hoc exercēt. & quia ex his omnib. reipublicę sunt utiles & opportuni, patet q̄ merito lucrū prædictis circumstantijs cōpetens & discretū inde p̄nt & debet rōnabiliter reportare. Ex quo vltius sequitur, q̄ vsq; ad aliquā mēsuram cōmodam & discretā possunt iusto modo mercium suarum pretiū augere. Secunda utilitas ex mercatione proueniens, dñs specialis. Omnes nēpe, a quib. mercatores emunt, & quib. iterum reuēdunt, saluorū rōnabili lucro, possunt specialiter lucrum cōpetens inde habere, sicut assidua docemur experiētia. Quia quod in una terra est abundans & uile, hoc idē in alia terra vel patria est necessarium, rarum & carum. Sed postq̄ agricolę, atq; artifices de suis artificijs vēdendo lucrum cōgruum habuerūt, possunt et mercātes cum aliorū cōmodis inde cōpetens habere lucrum. Tertia utilitas ex mercatione proueniens, est particularis. Nā sicut ars, & industria artificis sibi licitè sit lucrosa, sic et industria mercatoris in rerum pretio, & valore prudentius examinando, & ad subtiliores minutias iustū pretium perducēdo, pōt sibi particulariter licitè valere ad lucrū, & maxime cū in hoc salua latitudine iusti pretij cōiter profice: cum per hoc et discant subtilius pensare rerum pretia & ualōres. Præterea ex hoc uarię opportunitates & occasiones ad res commodius vēdendas atq; emēdas habēt in teporalib. & ciuilib. locum suū, quod quidē manat ab ordine prouidentię Dei, sicut & cetera tpalia bona. Proinde si p̄ hoc mercatores lucrant, ex dono Dei prouenit potius, q̄ ex malo, dum modo ipsarum mercationū lucrum mensuram debitam nō excedat, ac debitis modis circumstantijs fiat.

Secunda utilitas ex mercatura.

Tertia utilitas.

Quia mercatio scripturæ testimonio licita comprobatur. Cap. 2.

Secundò uerò uia scripturę sacrę probatur licitā esse mercationē. Quod sic patere pōt. Nā si hoc de se. i. de sui natura esset peccatū saltē mortale, expressè ipsa sacra scriptura in aliquo loco prohibuisset, & maximè cum ferè totus hic mundus, sicut

Probatur ex sacris literis mercaturam esse licitam.

A experiētia patet, in hoc semper & publice occupat. hoc aut nunq̄ fecit, nisi solū aliqn̄ rōne circumstantiā vitiosę, sicut est mercari in Sabbato, vel in tēplo, in quo actū ipsum in se vī cōcedere. Proinde Neemiā vlt. dī, q̄ nullus inferret onus in die Sabbati, & q̄ negotiatores nō venderent venalia in Sabbato. Vnde supponere & concedere vī, q̄ cāteris diebus hebdomadā hoc eis liceret.

Per gratiæ statum etiam ostenditur mercationem esse licitam. Cap. 3.

B **T**ertio quoq; ostenditur esse licitā mercationē viā grā. Nā tpe grā vniuersa lis ecclesia mercatores sub congrua mēsurā lucrātes nunq̄ dānat, imo ī statu salutis iudicat, nisi alia crimina subsint. Ad hoc extra de do. inter vi. & vx. c. p. vfas. Sed cōtra p̄dicta obstat vī Chryf. super illud Mat. 21. & eijciebat Iesus oēs emētes & videntes de tēplo. & ponit 88. di. c. eijciens. licet pleriq; decretorū textus. c. illud non habeat, quia palea est. Ibi. n. Chryso. ait, q̄ per hoc Chr̄s designauit, q̄ mercator nūq̄ pōt Deo placere, & iō nullus Ch̄rianus dēt esse mercator; aut si voluerit esse, p̄iciat de ecclesia. Et paulo post. Qui emit et vendit, sine periurio esse nō pōt. Ad quod dicēdū, q̄ Chryf. exaggeratiuē ibi locutus est. Pro eo q̄ pauci sūt mercatores, q̄ debitā mēsurā iustitię intēdāt ī suis mercationib. & obseruēt. & qui multis alijs vitijs ibi non peccēt. aut abiq; dubio nō est ī hoc dicto sequēdus, cū nullā habeat p se rōne cogētē, seu sacrę scripturę auctoritatē. Nā ex illo sacrę scripturę loco, hoc non pōt trahi, q̄ Chr̄s ibi irruit ḡhaliter cōtra oēs emētes ac vendētes ī tēplo. Nō. n. oportet oēs fuisse mercātes, loquendo de eis iuxta cōem formā. De quo tñ mercatore p̄prie Chryf. ibi loq̄tur. patebit in vlt. art. c. subsequētī. Aduertēdū est aut, q̄ sunt negocia quedā, q̄ vix p̄nt absq; peccato fieri, sicut patet de p̄g. di. 5. c. negociū. Et à Doctorib. numerant. Primū est cura rei familiaris, scđm est militia, tertiū est p̄curatio, quartū est administratio, q̄ntū est mercatio, de quo de p̄g. di. 5. falsas. & in c. qualitas, scriptū ē: Qualitas lucri negotiātē aut accusat, aut arguit: q̄ aut est honestus quæstus, aut turpis. Veruntñ penitētī vtilius est dispēdia pati, q̄ periculis negotiatiōnis astringi: quia difficile est inter ementis vēdētisq; cōmertiū nō interuenire peccatū. Hęc quinq; pericula posuit Ray. Sextū quoq; periculosius his oibus est aduocatio.

Negocia qua vix sunt sine peccato.

Septimum autē non omittas. s. episcopus officiu, quo nil miserabilius, & periculosius est, si p̄functoriē res agat, sicut patet 40. dist. ante oīa. Hęc duo ultima addit Hostiē. Et similiter habetur in c. negociū. ea. dist. quia vt dicit glo. in d. c. qualitas. Naturale est contrahentibus adinuicem se decipere.

ARTICVLVS SECVNDVS.
De septem circumstantijs ex quibus mercatio illicita efficitur.

Secunda autē cōsideratio circa mercationē est ex eius impia abusione. Licet autē ex iā dictis patet q̄ mercātia pōt licite exerceri: tñ plurimū difficile est. Ideo dī Eccle. 27. Qui querit locupletari, auertit oculū. s. à iustitia & à Deo, quod declarās subdit dicens: Quia sicut in medio cōpaginis lapidū palus figit: sic ēt inter mediū emptionis, & veditiōnis angustia b̄i peccatis, q̄ querit locupletari. Itē ex septēplici circumstantia fit mercātia illicita. Primō ex circumstantia p̄sonę, secundō ex circumstantia causę, tertiō ex circumstantia tēporis, quartō ex circumstantia loci, quintō ex circumstantia confortij, sextō ex circumstantia cōmunis damni, septimō ex circumstantia modi. Sexta circumstantia est Scoti, reliquę Alexan. de Halis.

Quia non licet ecclesiasticis viris se mercationibus implicare. Cap. 1.

Rimō quidem fit mercatio illicita ex circumstantia p̄sonę. Minimē enim licet clericis & ecclesiasticis viris mercationi vacare. Ideo dī ad Timoth. 2. Nemo militans Deo implicat se negotijs secularibus. 88. dist. c. negociatorem clericum. Hiero. ait. Negotiatorem clericū, & ex inope diuitem, & ex ignobili gloriosū, quasi quandam pestem fuge. Et August. in sequenti. c. ait. Antequā ecclesiasticus q̄s fit, licet ei negociari: factō iam, non licet. extra ne cle. vel mo. secul. neg. se immis. per totum. Poena autem clericorum, qui secularibus negocijs se immiscent, est q̄ si se nō correxerint, deponi debent. 91. dist. clericus. extra ne cle. vel mo. c. sed nec. Ita tamē, q̄ religiosi districtius quā alij puniuntur, vt patet in d. c. sed nec. Nam decet clericis sanctē viuere, & nō cupiditatibus. seu mercationib. vel lucris, sed Deo adhærere, qui summū bonum est. Vnde Greg. in expositione 47. dist. c. bonorum. vbi dicit. Bonorum

Persona circū artem dicitur ī mercatura.

Attendēda sūt circumstantia considerata dīca P̄b̄i Iosephi 1. Polii.

A norum operum inhærere non aliter valeamus, nisi cupiditate a nobis, quæ omnium malorum radix est, abscindamus. Radix enim omnium malorum est cupiditas. 1. ad Tim. 6. & de poen. dist. 2. si quis semel. s. quia radix. & est tex. August. homel. 8.

Quia nisi ex necessitate & pietate non licet etiam secularibus exercere mercationem. Cap. 2.

Secundo fit illicita mercantia ex circumstantia causę. Secundum verō Alexan. de Hales etiam laico mercari nō licet, nisi propter duo. s. vel propter necessitatē, vel propter pietatem. Primo inquam propter necessitatē, vt scilicet satisfacere possit sibi, & familię suę, s̄m condecens status sui. Secundo propter pietatem, vt. s. lucretur ad distribuēdum pauperibus & in alias pias causas p̄dictum lucrū: vtputa, s̄m Thom. 2. 2. q. 77. intendit aliquis negociationi propter publicam vtilitatem, ne. s. res necessarię ad vitam, patrię desint, & lucrum petit non quasi per sine, sed quasi stipendium sui laboris. & hoc etiam modo licet, quia pietas dici potest. Sed illicita est, s̄m Thom. vbi mercator finem principaliter in lucro ponit. Mercari. n. propter substantias cumulandas & propter improbam diuitiarum cupiditatem & curiositatē, seu propter alium malum finem, illicitū est & culpa mortalis, & hęc prohibita sunt omnibus, vt patet dist 47. c. omnes. & c. sicut hi. His concordat Ray. Ex his apertius patet, q̄ mercari vt ex lucro cumulentur seculi vanitates & pompę in se, aut in vxore, & in familia sua, illicitissimum est & ad culpā culpā. Tales vtique expensę immoderate infatiabilis sunt abyssus, quę infatibilem requirunt abyssum lucrorum etiam iniquorū. Vnde P̄sal. Abyssus abyssum inuocat. Ex his etiam colligi potest q̄ mercans licet nullū mendacium, nullam fraudem, nullum periurium, nihilque aliud iniuriam, quod committere solet hic hominum genus in mercationibus suis cōmittat: nihilominus non eximitur a mortali, si per iniustam causam licet alios iustē, exerceat mercantias. De huiusmodi enim Eccl. 4. dicitur, vnus est & secundum non habet: non filium, non fratrem: & tamen laborare nō cessat in mercantijs, nec fatiantur oculi eius diuitijs, nec cogitāt. d. cui laboro & fraudo animam meā bonis. Sed & hoc mirabile est, q̄ cum plurimales reperiātur, nullus qui de hoc consciē-

tiam sibi faciat, inuenitur. Proinde s̄m fratrem Aluarum in libro de planctu ecclesię, vendere carius quā ematur, cupiditatis causa est peccatum, & turpe lucrum. 1. 4. q. 4. c. quicumque. Ideo tale lucrum est pauperibus dispensandum. Et iterum turpe lucrū a Doctoribus reputatur, sine necessitate emere res tempore, quo minus valent & seruire ad tempus carioris fori, vt tunc vendantur, & ad hoc facit. c. p̄dictum, quicumque. vbi de hoc text. expresse habetur.

Quia diebus festiuis mercari non licet. Cap. 3.

Tertio fit illicita mercantia ex circumstantia temporis. s. cum fit diebus festiuis, orationi & deuotioni atque sacris exercitijs deputatis, sicut patet de mercatoribus, qui vadunt ad nundinas & mercata, atque vendunt & emunt in eis: & cōter dimissis officijs sacris, & verbo Dei, & nulla in tali die audita missa, infatiabiliter inhyant ad temporalia lucra. ergo insensibiles effecti ad spiritualia & æterna, nulla eis sapiunt, nisi transitoria & terrena. Propterea Baruch 3. de talibus dicitur: Exquisierunt prudentiam, quæ de terra est negociatores terrę Themam. Themam vero interpretatur auster. Est enim auster ventus meridionalis, qui est humidus & calidus: & significat cupiditatem & auaritiam, quæ quidem differunt inter se. Nā cupiditas immoderate concupiscit non habita, sed auaritia retinet iniuste acquisita. Primum enim in humiditate, secundum vero in caliditate significatur. Contra tales clamat tertium p̄ceptum Domini dicens, Exod. 20. Memento, o mercator, vt diem Sabbati sanctifices, id est, sanctis operibus, non mercationibus vaces. Item in eodem libro & loco dicitur, sex diebus operaberis etiam opera tua. Leuit. 33. dicitur, Omne opus seruile non facies.

Circumstantia p̄prie attendenda in mercantia.

Quia in locis Deo dicatis & sacris illicitum est mercari. Cap. 4.

Quarto illicitē mercatio exercetur ex circumstantia loci. s. cum fit in loco diuino & Dei cultui dicato. Contra tales Marth. 21. Dominus ardentissimū zelum ostendit intrās templum Dei eijciebat oēs vendentes & ementes. In quo quidē actū seruile zeli aduertendū est, q̄ non tantum

A tantum vendentes, sed et ementes in templo ciecit, eo quod in vendentibus mali præstabant occasione, necnon & hoc faciebant in debito loco, atque modo perturbatio orationis & diuini cultus. Quarta autem ueneratione & reuerentia sint digna templa Dei & loca Deo dicata, ostendit extra de immu. eccle. lib. 6. Decet domum Dei sanctitudo; decet ut cuius factus est in pace locus, eius cultus sit debita ueneratione pacificus: sitque ad ecclesias humilis & deuotus ingressus: sit in eis quæta conuersatio: Deo grata, inspicientibus placida. quæ considerantes non solum instruat, sed & reficiat conuenientes ibidem: quia dicit textus 88. dist. in c. cõselequens. *Domus mea, domus orationis est, &c.* Item in ecclesia nihil inhonestum, nihilque incongruum fieri debet 43. dist. c. non oportet, & duobus capitulis sequentibus, & 16. q. 7. c. & hoc. prohibetur quod in sacro loco, ubi orationibus vacandum est, mercationes non fiant.

Non licet charius vendere merces forensibus & peregrinis quam vendantur ciuibus in communi foro.

Cap. 5.

Quinto non licet mercari considerata circumstantia confortij. scilicet cum res uenditur carius transeuntibus, quam mercatoribus atque mansuris & discretis, aut plus rusticis & ignaris quam ciuibus expertis, aut plus simplicibus quam astutis. Contra quod extra de empt. & vendi. c. placuit. statuit concilium sacrum, quod presbyteri monent plebes suas, ut hospitales sint, atque non carius transeuntibus vendant, quam in mercato vendere possint. Et secundum Bernard. in præallegatis. ca. placuit. ad hoc per excommunicationem compelli possunt, 12. dist. §. hinc etiam. Quod uerum est, secundum Innocen. si hoc notorium esset, & moniti emendare se nollent.

Quia mercari non licet cum reipublice danno, & quomodo condemnatur, & multis rationibus reselluntur retrangulorum seu stramazorum contractus.

Cap. 6.

Sexto est illicita mercantia ex circumstantia communis damni. Ad huius intelligentiam notandum est, secundum Sco.

in 4. dist. 15. q. tria sunt hominum genera, qui cum utilitate & commodo reipublice in mercationibus exercentur. Primi sunt mercantiarum apportatores, secundi sunt mercantiarum conseruatores, tertij mercantiarum immutatores & melioratores. Primi inquam sunt mercantiarum apportatores: quia portat illas de patria quæ illis abundat, ad patriam cui illæ utiles & necessariae sunt. Ex quo sequitur, quod mercator talis qui affert res de patria ubi abundant, & transfert ad patriam quæ indiget illis, habet actum utriusque reipublice utilem & honestum. Secundi sunt mercantiarum conseruatores: qui quidem quantitatem quandoque magnam mercantiarum emunt, ut aptius suo tempore ab emptoribus mercantiarum reperiantur uenales, nempe mercantias de longinquo portantes non sine graui incommodo, possent semper vendere illas: nec insuper quilibet indigens eas posset statim currere ad emendum eas. Ex his patet, quod tales mercantiarum conseruatores sunt ad magnam reipublice utilitatem. Tertij sunt mercantiarum immutatores seu melioratores, qui scilicet industria sua, labore & arte, aut temporis uarietate, quia scilicet res carior facta est, apportatas & conseruatas mercantias varie meliorant, sicut faciendo de lana pannum, de corio scarpas, de cera candelas, & consimilia. Et tales reipublice etiam utiles iudicantur. Omnes ergo supradicti, quia reipublice utiles sunt consideratis quinque, quæ in c. 1. primi artic. præter sermonis dicta sunt, lucrum & commodum, quod merito respondeat ad quinque, quæ dicta sunt reportare licite possunt. His enim casibus uidetur lucrum, quæsitum ex opere & artificio, quod licitum est. 91. dist. c. clericus. Tamen secundum Sco. ubi supra in translatione huiusmodi negociatiua tunc siquidem iniustitia est, cum officit reipublice actus eius, uel si immoderate recipit a reipublica ultra industriam, diligentiam, sollicitudinem & pericula. His igitur præmissis iam clarescere potest, qui sunt reipublice mercatores utiles, aut pernitiosi, Deo & hominibus merito odiosi: hi, uidelicet qui, sicut dictum est, nec mercantias transferunt, nec conseruant, nec labore eorum & industria eorum res uenales meliorant. huiusmodi quidem sunt pernitiosissimos contractus frequentantes: quos contractus quidam nominant Stochos, quia multos impia crudelitate transigunt. ab alijs nominantur stramazij, eo quod retrorsum ruere faciunt diuitias aliorum,

Arum, a quibusdam bistracti, quia bis deuorando substantias aliorum iniuste trahunt. a quibusdam dicuntur retrangolæ, eo quod substantias aliorum retrahendo plures impie strangulant. ab alijs uero baractola dicuntur, eo quod consumunt more baratriæ. Et forte hæc sunt nomina demoniorum, a quibus huiusmodi contractus reperti sunt, ut dicitur extra de verbo. fig. c. intelligetia. Intelligentia uerborum ex causis est assumenda dicendi, quod non sermoni res, sed rei est sermo subiectus. & quod dispositio non cognoscatur ex nomine, sed ex effectu, patet in l. cum precario. ff. de præca. Quantum autem tales reipublice pernitiosi sint, patet ex tribus, secundum Sco. quæ tres corruptelæ dici possunt. Prima corruptela est pretij incerti. Tales enim pradones, ut uerius dicam, quam mercatores contractibus supradictis efficiunt, quod simplices certificarum non possunt de iplo valore rei emendæ, quia modo emunt, ut sine prædictis proborum mercatorum conditionibus vendunt: Modo etiã vendunt, ut simili modo emant. Tales quidem regratiars. Gallicè nominantur, eo quod prohibeant immediatam commutationem: uolentium iconomicè commutare. Secunda corruptela est pretij iniusti, quia hi propter commodum proprium atque lucrù faciunt quodlibet uenale uel uisuale, carius ementi, & uilius uendenti, quam id iustitia & ratio postulant, ex quo damnificant utranque partem, & per consequens. toti reipublice pernitiosi sunt. Tertia corruptela est periculosi pretij. Nam propter corruptelas prædictas quasi coguntur mercantes, si non sint cauti & timentes Deum, uel in periculo animas suas ponere, si secundum has corruptelas lucrari uolunt, aut si se saluare desiderant in licito modo mercandi, ad pauperiem deuenire. Ex quibus omnibus clare patet, quod reipublice magnum sequitur damnum. Proinde contra tales loquitur Chrysost. 88. dist. c. eijciens. sicut in art. præceden. c. 3. dictum est. Tales quidem, secundum Chrysost. & Sco. deberent de patria exterminari ac expelli & in exilium dari, quia duo, uel tres tales in ciuitate magna corruptunt totam ciuitatem ac multitudinem mercatorum. nec tamen alij mercatores in corruptelis prædictis contaminati excusari possunt, maxime si antedictis malitijs per prudentes prouisiones atque statuta obuiare negligunt & obstare. Quod autem remedium contra supradictos, ut dandum mercantibus qui animas suas saluare

uolunt, patebit infra circa finem sequentis sermonis.

De multis illicitis modis & abusionibus, quibus utuntur plerumque mercantes, atque artifices, qui in tres septenarios abusionum distincti sunt, quod in tres particulas diuisum est. Cap. 7.

Septimo mercari non licet ex circumstantia modi. Multis enim & illicitis & iniustis modis plerique mercationes & artes exercent, quos per tres abusionum septenarios distinguemus, licet plures alij modi addi possunt.

Prima particula huius capituli continet, septem abusiones artificum, atque mercatorum.

Primum abusionum septenarium subiungamus. Nempe plerique exercent mercationes & artes his septem modis. Primo mendacijs, secundo periurijs, tertio duplicitatibus, quarto sophisticis uerbis, quinto malitiosis circumuentionibus, sexto simulatis occultationibus, septimo damnosis mixturis. Primo enim quidam mercantes, aut artifices, vendunt & emunt mendacijs multis. Quod nihil aliud est, quam moram iudæ Chritum uedere pro pecunia, sicut patet 11. q. 3. c. abijt. Tanta nempe inueterata abusio regnat, quod nec emere, nec vendere seiant, sine deceptione mendaciorum. ubi dicit textus profecto qui ueritatem pro pecunia negat, Deum pro pecunia vendunt. Vnde de talibus Psal. ait: Non est in ore eorum ueritas, linguas suis dolose agebant, id est continue agunt, scilicet uidentes. & de emporibus Prover. 20. scriptum est: Malum est, dicit omnis emptor, & cum recesserit, gloriabitur tunc. scilicet proximum suum decessisse. nempe iam instare uidetur tempus pessimi Antichristi. de quo Apoc. 13. Ioan. ait, faciet ut quis posset vendere uel emere, nisi habeat in dextra uel in fronte characterem nominis bestie. Per hunc characterem, mendacium designatur, eo quod Antichristus homo mendax erit & incarnata omnino aduersabitur ueritati & charitati, eique omnes qui corde, ore, & opere mendaces erunt, uiuenter saliter adhærebunt: quod in characterem frontis & dextræ denotatur. Vnde Isai. 5. dicit Dominus. Vae uobis. scilicet qui mendaciter dicit bonum

Circumstantia loci facta criminari non debet a te uendenda.

Circumstantia comertij.

Mercantia licita quædam, et quomodo

Tres corruptelæ in mercibus. Prima.

Secunda.

Tertia.

Mercantia in mercibus.

H

A bonum malum, & malum bonum. s. in vendendo atque emendo. Aduertat igitur tales, quod secundum Thom. & Ricar. de me. vil. qui scienter & cum intentione decipiendi proximum mentiuntur, mortaliter peccat: quia secundum Augu. tale est mendacium perniciosum, sicut ipse ait 22. q. 2. c. primū. & ultra hoc etiam si decipiunt, per prædicta mendacia, restituere obligantur. Si autem nocere proximo non intendunt, sed se seruare indemnes: tunc secundum eos veniale mendacium, nisi hoc ex assiduitate & mala consuetudine fiat: quia tunc secundum Hostien. mortale peccatum est: sicut ebrietas, quæ cum assidua est, mortalis est culpa, vt patet 25. dist. 5. alias. Ideo dicitur Eccl. 20. Potior est fur, quam assiduitas viri mendacis. Secundo vendunt per iniurias & multiplicibus iuramentis. Vnde 88. dist. c. eijciēs. Chrylost. ait: Mercator sine periurio & mendacio esse non potest. i. difficulter esse potest. Magna nempe iuris abusus est, nescire vendere minutam cuiuslibet vilis mercis absq; multiplicibus iuramentis, imo & periurijs multis. A iuramentis enim frequentius, per fidem meam tantum consistit mihi, per Deum tñ de hoc habere potui: ita Deus saluet aiam meam, sicut veritatem dico: per corpus Xpi tantundem huic cōsimile venditum est. & consimilia periuria multa, quæ ideo ab aliquibus frequentantur: quia sicut propheta ait, non est timor Dei ante oculos eorum. O insana rabies mundanæ cupiditatis absq; aliquo lucro, quod sæpe contigit toties nequiter peccare. Contra tales mercatores. 88. dist. c. quid aliud, Cassio ait: Negociatores illi abominabiles aestimantur, qui iustitiam Dei minimè considerantes per immoderatum pecuniæ ambitum polluantur, merces suas plus periurijs onerando quam pretijs. Tale quidem periurium, s. Tho. & Ricar. si fiat intentione fallendi proximum, vt dictum est, mortale crimen est. Si etiam non decipiendi causa, sed ex consuetudinis corruptela homo periurat, idem quoque dicendum est. Merito ergo, peris antiquissimum fuit, vt filios suos vera dicere assuefaceret, forum mercaturæ non apud ipsos esse instiuerunt, quoniam mentiendi & periurandi locum sibi esse persuasissent. Tertio quoq; sunt multi, qui vident cum duplicatibus: vtputa ostendendo res sanas, & tribuunt corruptas: ostendentes res bonas & tribuunt malas, vel saltem minus bonas, & consimilia, sicut patet in vendentibus pannos integros, in quibus semper caput seu principiu

Mercatores mendaces periurijs, & deceptorij.

Aut edat mercatores.

potius est. hoc quoque vitio duplicatis plurimum laborare solent ipsi mercatorū perfenetæ, seu sensales, qui propter lucrum cōtra iustitiam vtriq; parti. s. ementium & vendentium placere concupiscentes, quandoque ementem, quandoq; vendentem, quandoque vtrunque decipere non verentur, sicut accidit cuidam sensali, qui vt ementibus vel vendentibus, vel saltem vni eorum parti mendaciter se redderet gratum, pro firmando pretio inter eos personaliter astas, clā istu oculi, vel istu pedis ementi vel vendenti pariter innuebat, vt mercatum inter eos concluderetur, tandemque post confirmatum inter eos emptionem, si alter eorū de cara emptione, seu vili venditione lamētabatur, respondere solebat, propterea clam innuebam tibi. Quarto mercatur sophisticis verbis. Sunt enim plerique, qui tam astute in mercando sua verba ornant & componunt, qd ad plures etiam contrarios sensus applicari possunt. Huiusmodi enim experientia teste, non tantum coram Deo, sed etiam coram hominibus odibiles sunt, sicut Eccl. 37. attestatur: Qui sophisticè loquitur, odibilis est. Quinto quidam mercantur circumventionibus malitiosis & inuoluntionibus perniciosis. Videbis quandoque aliquos, qui de apotheca sua maxime simplicibus hominibus insidiantur, sicut insidiatur aranea muscis in foramine muri. cōtra quos 1. Theff. 4. dicitur: nemo circūueniat in negotio fratrem suum, quoniam vindex est Dominus. Et Osee. 12. dicitur in persona decepti: Circūuenit me Effraym in negotiatione sua, & in dolo domus suæ. Effraym crescēs interpretatur, & significat impios mercatores, qui per malitiosas circumuentiones in diuitijs malitiosis crescunt, sed iusto Dei iudicio sæpe euenit eis, quod Mich. 1. Dominus ait: De mercede meretricis. i. auaritiæ suæ rapinæ, vel vsuræ congregata sunt, & vsque ad mercedem meretricis reuertentur. Inter os quoque circumuentiones connumerandi maxime sunt omnes mercates, qui inter se conuentiones dolosas & perniciosas efficiunt inter se, statuendo qd nullus de tali mercantia vendat vel emat, nisi tantum tales, seu insimul paciscuntur, vt vno pretio vendant, vt inde amplius lucrari possint: & tales monopoli nuncupantur. Aduertendum est tamē, qd reperitur monopolon in neutro genere, & monopolus in masculino genere. Monopolō enim mercatio est, quam aliqui soli ex condito exercent, & impetrant, qd ipsi soli emere vel vendere possent

Exemplū.

A possent aut docere. Et dicitur monopolon a monos, qd est vnus & polos, qd est veditor, quasi vnus veditor. vel dicitur a polos, qd est ciuitas, quasi vnus in ciuitate sic vendens. Monopolus vero est ille, qui impetrauit qd sibi soli liceat vendere certas merces, & hēt penultimū longam. Qui. n. hoc exercent perpetuo exilio cōdemnent bonis proprijs spoliatis. C. de monopolis. l. vnica. Sexto mercant qd occulationibus simulatis, vtputa occultando defectū eq. vel nauis, vel cuiuscūq; alterius rei. **QVAESTIO.** Ideo merito queri potest, an peccent hi, qui vendendo equos cōsueuerūt dicere ipsi emptori, ego vedo tibi hunc equū pro vmbroso, pstrumoso, p infirmo, & sic de consimilib. defectibus, qd solent esse in equis. modo equus suus venalis hēt vnū de defectibus illis, quē si vere sciret emptor nō daret illius pretij medietatē: nunquid talis veditor, excusatur eo qd in gñe dixit defectū equi? Dicendum, qd talis venditor tenetur ei talē defectum dicere in spali, quia alias rē maculatam vendit cū detrimēto proximi sui, qd quidem contra charitatē est. Et licet veditor expresserit talem defectum in gñali, non sufficit tñ qd sic dicendo dicit plura mendacia, dicendo qd equus habebat multos defectus, quos tñ non hēbat. **C** Proinde talis consuetudo in fraudē fieri sollet, ne. s. emptores credāt defectum esse in equo de his, qui a veditore denominantur. Idē quoq; de illis mercatoribus dicendum est, qui vident pannos, vel alias res, in quibus defectus est talis, qd si emptor sciret nō emeret eas. id tales venditores nō excusantur in tali casu diceñ. Respice rē diligenter, oculus pascat te: quia hæc oia fraudulenta sunt verba, cū ipse sciat certitudinaliter defectum vendendæ rei. Ex hmoi. n. emptionibus sæpe contingit & incurrit grāde periculū ipse emptor: tñ grauius periculū imminet venditori, cū is in aia falsitatis crimine maculetur, & ad oē damnum restituendum, qd exinde incurrit emptor, venditor obligatur, extra de iniurijs. & dam. cap. si culpa. vbi dicitur. Qui occasionem damni dat, damnum dedisse v. Idem quoq; est, qd res plus iusto pretio venditur, pp latentem defectum, et si talem defectū ignorauerit ipse vendens, eo qd emptor damnificari nō dēt ex ignorantia veditoris. Septimo vero mercantur quidam cum damnosis mixturis, vt miscendo aquam vino, & consimilia, quæ rei valorem minuūt: & oino sunt contra cōes & proprias intentiones emptorum. Contra tales dicitur Esa. 1. Argentum tuum versum est

in scoriam, scilicet permixtione stagni, aut plumbi: vinum tuum mixtum est aqua. Alia littera habet ibi, Caupones tui & tabernarij tui miscēt vinum aqua. propterea paulo post subdit, & coquam scoriam tuam, & auferam omne stagnum.

Secunda particula continens septem alias abusiones vendentium & ementium. Cap. 8.

Secundum abusionum septenarium subdamus. Primo sunt qui variant pondera & mensuras, secundo quidam vendunt tempus non suum, tertio quidam nō soluunt termino cōstituto, quarto sunt quidam promissam frangentes fidem, quinto sunt quidam qui minus debito emunt, & carius debito vendunt, sexto quidam diffamāt aliorum merces, septimo sunt quidam qui humectant mercantias. Primo. n. quidam sunt, qui pondera variāt & mensuras, cōtra quos extra de emp. & ven. c. 1. vt mensuræ.

QVAESTIO. Circa hoc queri potest, an vtens corruptis ponderibus, vel mensuris, non per superiorem, sed plebeios in tota vrbe communiter introductis, mortaliter peccet: Ad hoc dicendum, s. quosdam, qd si ex hmoi corruptione aliquo iusto pretio fraudantur pro eo, qd credunt mensuras & pondera esse veras & iustas, sicut prius erāt, tunc hmoi fraudator peccat mortaliter & damnum fraudis restituere obligatur. Si vero iusto pretio non fraudantur, nec vtēs eis vtitur ad fraudem iusti pretij, non tenentur aliquid restituere, quamuis peccet nō reuelando mēsuræ corruptionem his, quos credit eam latere. sed fortē nō mortaliter peccat, qd corruptio est cōis, quia satis ex hoc data est rō, qd hmoi corruptionibus innotescat. Si autem oēs tam domestici qd forenses cōiter sciunt ponderū quantitatem & mensurarum, qd nūc post factam corruptionem vtuntur, tūc non cadit falsitas, siue fraus in p̄dictis mensuris: sed sic se hēt, sicut si prius duplū vocaretur libra, nunc aut mediū, vel 4. pars libra denotatur. Si tñ corruptio talis esset, qd vnam mensuram ad emendū tenerent, & alteram ad vendendum: tunc nisi aliter, cū quo mercatur, sciat hoc, est semper mortalis culpa. Prohibetur. n. hoc Deut. 25. non habebis in sacco tuo diuersa pondera, maius, & minus, nec erit in domo tua modius maior, & minor. p̄odus habebis iustum & verum, & modius æqualis & verus erit tibi. Hæc tñ non sunt populō multū p̄dicanda,

Ponderū & mensurarum variatio.

De peccatis & mensurarum variatio. Exemplum de Caspo.

G

H

A dicanda, sed pro consilijs dandis & confessionibus audiendis valde necessaria sunt. Ad hoc etiam facit; quod habetur 24. q. 1. c. non afferamus. Secundum autem Thom. mensuras venalium rerum necesse est esse diuersas in diuersis locis propter diuersitatem copiae vel inopiae rerum: quia ubi res abundant, maiores mensurae sunt, seu esse consueuerunt, & econuerso. In quolibet tamen loco Rectores ciuitatis, vel loci, determinare debent quae erunt mensurae iustae venalium: pensatis conditionibus locorum & rerum venalium. proinde has mensuras publica auctoritate, vel antiqua consuetudine approbatas praeterire non licet. & idem videtur de ponderibus iudicandum. Secundo quidam vendunt tempus non suum, sed propter dilationem solutionis in mercibus pretium augmentantes, quod omnino prohibetur extra de vfuris. c. consuluit. Quia autem fit ibi vfura, patet ratione. Fiunt enim ibi duo contractus. scilicet venditionis: & ratione huius non cadit ibi vfura. Secundo est ibi mutuum, quia ex termino dato in mercatibus pretium augetur, quod nihil aliud est quam ipsi ementi mutuae pretium mercaturae iam emptae, atque ex tali mutuo accipere lucrum. Sed de hoc latius dicitur in sermone sequenti, art. 3. c. 2. Est nihilominus aduertendum, quod si absque omni dilatione & expectatione solutionis homo alicui venderet rem pro pretio adhuc ampliori quam fuerit pretium principale, cum superadiuncta vfura: non esset ibi peccatum vfurae, sed solum iniusti pretij, seu iniustae venditionis culpa. Tertio sunt quaedam, qui non solum in termino constituto, ad quod obligarunt se scriptura vel promissione, ei quandoque iuramento: contra quos est text. c. significare. extra de pig. Quomodo autem tales obligentur ad interesse, dicitur in sermone 42. art. 1. & c. 1. Quidam quoque expectant malitiosae monetae mutationem, & ideo in termino sibi dato non soluunt: proinde ex hac malitia, siue ex quacunque alia sua culpa, debitor creditori non soluendo in termino sibi dato, praestat damni occasionem, omnino ad condignam satisfactionem, & restitutionem obligatus est, vt patet extra de iniur. & dam. da. c. si culpa. Quarto quidam frangunt promissam fidem & praestita iuramenta, quae fecerunt in societatis suis, unde quodammodo nec eis seruanda est. extra de iur. iur. c. 3. Quinto insuper quidam minus debito emunt, aut minus debito carius vendunt: & circa hoc ponamus aliquos ca-

Vendere
tps quid.

casus. Primus casus est: Pone quoddam sim-plex habet lapidem pretiosum, quem vitrum esse credit. Lapidarius vero cognoscens eum, emit illum pro vilis pretio, quid iuris? Dicedum quod illicitum est, quia sciens decipit proximum suum, quidem illo confusus est. unde ad iustum pretium restituere obligatur. Secus autem, si ille qui emit, credebatur etiam vitrum esse, quia tunc scilicet quosdam restituere non tenetur, eo quod per emptio-nem bona fide factam lapidem acquisiuit. Sed consulendum est ei, quod de lapidis lucro prouideat venditori plus vel minus, secundum indigentiam suam. Secundus casus, idem quoque dicendum est de illo, qui vendit campiori aurum pro metallo, & argentum pro stagno, & de consimilibus. Tertius casus pone etiam, quod quidam videns thesaurum in agro meo, venit ad me & emit agrum illum pro pretio, quod valebat, si sine illo thesauro extitisset, quid iuris? Dicedum, quod emptor restituere obligatur, quia dolose egit. Praeterea rem magni pretij emit sciens pro modico pretio, & hoc venditori ignorante, ergo decipit eum. Si autem emptor tunc nihil de hoc sciisset, licite retinere possit.

Quia decipere non liceat, etiam citra dimidium iusti pretij.

Circa hoc tamen notandum est, quod licet civili iure cautum sit, quod si emptor seu venditor ultra medietatem iusti pretij defraudetur, contractus sit nullus, & sit per iudicem irritandus: nihilominus in conscientiae foro licet fraudatio minor sit, si procedatur ex vno vel ex pluribus istorum quatuor, condigna restitutio fieri debet. Verbi gratia, si procedat ex ignorantia, aut ex mentis leuitate aperta, siue praesumpta, siue quacunque magna egestate vel necessitate ad hoc compellente: ex quibus comprehendere potest, quod talis contractus non procedit ex mere grata & gratuita voluntate, talis defraudatio in minus emendo, aut plus vendendo, non solum contra iustitiam est, sed etiam contra charitatem & contra naturalem hominis pietatem, licet ex vtriusque partis consensu talis contractus procedere videatur. Nam etiam secundum Arist. 3. Ethic. ignorantia & aliqualis coactio excludit voluntarium. De hoc tamen plenius dicitur in sermone sequenti, art. 2. c. 2. Inter hos tales tenent principatum, qui stochorum, seu bistractorum, aut stramazorum,

su c

A siue retrangularum, & consimilium contractus efficiunt. Iustum pretium quod est. Si autem quaeratur, quid sit iustum pretium rei venditae seu emendae: Dicedum est, quod iustum pretium est, quod est secundum aestimationem fori occurrentis, secundum quod tunc res, quae venditur, in loco illo communiter valere potest. Quia, secundum Hostien. & Ray. iustum pretium considerat respectu temporis contractus: neque debet attendi quod pluris sit emptum, & minori vendatur, vel econuerso, quod plus offeratur. Sed de hoc dicitur plenius in sermone 35. art. 1. c. 2. Item quando & quomodo quis intelligatur decipi ultra dimidium iusti pretij, etiam dicitur in sermone sequenti, art. 2. & ca. 1. Ex praedictis colligi potest quod licite quis lucrari valet, transferendo merces de vno loco ad alium: vendendo tanto pretio, quanto in illo communiter aestimatur, & si ibi non sint tales res, debet inde sumi moderatum lucrum pensatis sumptibus, industria, sollicitudine, periculis & labore. Sexto insuper quidam iniuste difamant aliorum merces, vt suas carius vendant: quod quidem pernitiosum mendacium est, ac mortale. 22. q. 2. c. 1. Et tales de illato damno satisfacere tenentur, extra de iniur. & dam. da. c. si culpa. Septimo quoque sunt quidam, qui ad decipiendum humectant mercantias suas, sicut quandoque fit in pipere, zizibero, croco, lana, caseo & consimilibus, quae pondere mesurantur, & hi etiam tale damnum restituere obligantur.

2. Casu.

Tertia particula septimi capituli continens alias septem abusiones ementium & vendentium. Cap. 9.

D Tertius abusionis septenarius subiungatur. Primo sunt quidam, qui in longinquis partibus sine vxore longam trahunt moram. Secundo sunt alij, qui missas audire negligunt atque alia sacra. Tertio quidam sunt, proximi proditores. Quarto sunt quidam falsi computatores. Quinto sunt quidam monetae diminutores. Sexto sunt quidam malitiose nocentes. Septimo proximi peremptores. Primo inquam sunt plerique, qui in longinquis partibus sine vxore longam trahunt moram, & quandoque inter infideles nationes. Tales autem quantis carnalitatibus atque spurcitijs, tam cum fidelibus, quam cum infidelibus inquitur, quis exprimere possit? Interim quoque proprijs vxoribus violandi sacrum ma-

Genera
hoiem q
emunt &
vendent.

trimonium causas multiplices praestant. Sed ad hoc facit quod habetur extra de spon. in praesentia. Ideo 27. q. 2. c. 1. §. 1. pro descriptione matrimonij dictum est: Matrimonium est viri mulierisque coniunctio indiuiduam vitae consuetudinem retinens. Quia, secundum Goff. hac intentione in matrimonio iungi debent, vt perpetuo simul remaneant, quamuis post contractum matrimonium, & ante carnalem copulam possent alter inuito altero religionem intrare: sed post confirmationem matrimonij non nisi volente, & plerumque non nisi se similiter conuertente, vt patet extra de conuersio. coniugis. ca. vxoratus. & habetur extra de praescrip. illud quoque. ideo vnus alteri obligatur. Praeterea ad Corint. 7. Mulier potestatem sui corporis non habet, sed vir. Unde extra de coniugis lepro c. 1. dicit textus. Cum vir & vxor vna caro sint, non debet alter sine altero esse diutius. Secundo sunt quidam, qui vt amplius lucrentur, missas negligunt & alia sacra. O Deus, quot inter fideles atque infideles longam trahentes moram tantummodo temporalibus inhiantes lucris, tanquam animalia viuunt absque confessione & comunione, & absque aliquo signo Christianitatis. Proinde 88. di. c. quoniam non cognoui. Aug. ait. Merito dictum est negotium, quia negat otium, quod malum est: non quaerit veram quietem, quae est Deus. Et Eccl. 26. Difficulus exiit negotians a negligentia. scilicet diuinorum. & caupo a peccatis laborum. Tertio sunt quidam vendentes, proximi proditores. Sunt namque plerique: fidei boni possessores, qui tanta quandoque fiducia confidunt de venditore, cum aliquando sit bonae famae quoddam & mercis pretium & illius pondera & mensuras ponunt in iudicio & arbitrio eius: at ille non veretur nequiter decipere eos. Ideo rationabiliter dicere potest, quod si venditor talis aestimationis sit, aut famae in populo, aut tam perfecti status, quod verbo eius plus statueret, aut non minus quam aliorum iuramento, tunc vix est quin mortaliter peccet rei venalis pretium mendaciter alterando, aut mendose dicendo, tantum constitit mihi; aut tantum potui habere de illo: quia perinde est, ac si emptor committeret se fidei venditoris, & hoc venditor acceptaret, & tandem contra fidem acceptam ac datam infideliter venderet ei sua. In quo quidem casu fraudem restituere obligatur, & ultra hoc mortaliter peccat, tantum contra pactum datae fidei agens. Quarto sunt quidam falsi computatores, & maxime

Axime cum rusticis & simplicibus personis denarios numerant, sicut contigit cuidam rustico diebus nostris: cui cum campfor numeraret floreni monetam, cœpit numerando dicere, al nome de Dio, & delli sancti, 6. & 7. & 8. & 9. & 10. &c. vsque in finem. Rusticus autem dum abiret, suspicans deceptionem per seipsum, iterum numerauit, inuentaque fraude rediens, cum idem campfor eodem modo iterum numeraret. d. al nome de Dio, & de li Sancti, 6. 7. & 8. &c. & iterum sicut ante mendaciter reperiret, ait rusticus ille, numera etiam denuo, & nō nomines Deum, neque Sanctos: qui cum coactus egisset, falsitas numeri cum rubore detecta est campforis. Quinto sunt quidam moneræ diminutores, seu electores. Sunt nanque plerique, qui grossos argenteos ultra debitum grauiores diminuūt vsque ad iusti ponderis quantitatem, aut maiori pretio alienant. Circa quod notandum est, fm Thom. q. si talis summatim emisset grossos, & aliqui deficerent a debito pondere vel mensura: tunc quidem illicitum esset peiores cōmuni pretio, & meliores maiori pretio alienare: nam quod deficit peioribus, in melioribus superabundat: ideo emētes peiores iniuste damnificantur, quia non habent debitam suam mensuram. Si tamē deteriores grossi iusti ponderis sunt, periculum non videtur, si emptor de grauioribus & melioribus lucraretur, quod tamen raro reperire contingit. Sexto sunt quidam malitiose nocentes, sicut accidit cauponi cuidam, qui fingens sollicitē ministrare in suorum hospitum mensa, iam venditum, vinū in vale vt illi iterum aliud emerent, malitiose fundebat: atq; fingens hoc casualiter factum, & talem fortuitam vini effusionem futuri abundantiam figurare alta voce effuso vino clamabat, abundantia, abundantia, abundantia. Cuius commentum cum quidam hospes intellexisset, caupone in alijs occupato e vegete extracta cauella totum vinum vegetis illius effudit. Cūque caupo a cæteris hospitibus quæreret, quis id egisset, respondit qui sic effuderat vinum, abundantia, abundantia, abundantia. Deniq; accusatus a caupone, cum officiali aperiret cōmentum proditiōis eius, immunis euasit non cum modico cauponis rubore. Septimo sunt quidam, proximi peiēptores, corrupta pro sanis ex auaritia pretio venundātes: vtputa carnes, pisces, oua, & consimilia cruda, vel cocta: ab hac corruptione non sunt immunes, qui vendunt carnes, quæ a

*Pulchra
similitudo.*

carnificibus decorantur auxilio corrupti flatus. maximum quoque periculum imminet aromatijs & pigmentarijs illis, qui in syrupis & medicinis imponunt ea, q̄ sciunt corrupta esse, seu nociua, vel non proficua, cum propter vetustatem iam perdiderint virtutem suam. Et ex hoc necessario habet sequi vel grauior ægri infirmitas, vel mors, atque per hoc medici infamia atque culpa, si in talibus debitam animaduersionem negligunt adhibere. Omnibus ergo ementibus atque vendentibus, qui prædictis tribus septenarijs abusionum aut aliqua eorū vtuntur: vtique contingit, q̄ Chyloft. 88. dist. ca. eijciens, ait. Quemadmodum enim triticū, aut aliquid tale cernis in cribro, dum huc & illuc iactatur, oīa genera paulatim deorsum cadunt, & tandem in cribro nihil remanet, nisi sterus. Sic de substantia negociatorum nouissime nil remanet, nisi solum peccatum. Hæc ille. Pro conclusione omnium prædictorum Esai. 24. c. inquit, Erit sicut populus, sic sacerdos: & sicut seruus, sic Dominus eius: sicut ancilla, sic domina eius: sicut emens, sic ille qui vendit: sicut foenerator, sic ille qui mutuū accipit: sicut qui reperit, sic qui debet, scilicet quia communiter omnes tales periclitantur.

ARTICVLVS TERTIVS.

De moribus ac vita recti & veri mercatoris.

Tertia vero consideratio circa mercationem est de eius debita reformatione. Qui enim desiderat esse mercator rectus & verus, toto conamine nitatur prædictas septem circumstantias repensare: atque quasi septem specula contemplari, vt omnino sciat, velit, & conetur abstinere ab illis. Primo consideret, si tunc est in clericali statu, aut in futurum esse intendit. Secundo videat, ne in mercationibus occupetur, nisi rātum ex sui & suorum necessitate, aut quacunque honesta seu miserabili pietate, & non ex effrænata & insatiabili cupiditate. Tertio caueat atque omnino desistat in festiuis diebus a quocunq; mercandi actu, vt nunquam tūc ad mercata accedat. Quarto oīno abtineat in locis sacris atque Deo dicatis, vt pote in ecclesijs, cimiterijs & consimilibus quocunq; modo mercari, & quocunq; secularia operari. Quinto vidcat, q̄ iuste vendat tam transeuntibus quam cōmorantibus: tam ignorantibus quam simplicibus

Aplicibus, quam intelligentibus & discretis. Sexto mercari abhorreat cum damno reipublicæ, nullo modo sibi suum proprium commodum præponendo, & contra frequentantes stramazos, aut retrangulas, siue biltractos, & consimiles feneratoricos cōtractus, tanquam reipublicæ destructores, toto conamine suo insurgat agendo fideliter, & operando efficaciter, iuxta posse suum, ne huiusmodi cōtractus in ciuitate, vel patria frequententur. Septimo quoq; itudeat in mercationibus suis nullo vt mendacio, nec etiam iuramento: abhorreat oīa perūria, nulla duplicitate vtatur, nec etiam duplicibus, aut sophisticis verbis. Sit denique verbum suum verum & rectum in ore suo, non circumueniat quem aliquo modo, nec quoque mercantiarum suarum pernitiosè occultet vitium suū, vel defectum: nullam falsitatis mixturam in venalibus suis imponat: vendendo, atq; emendo vtatur iustis ponderibus & mensuris: non vendat rē suā carius propter solutionis pretij concessum tempus: itudeat omnino seruare promissa, & soluere tēpore instituto: cum socijs suis non faciat irritam fidem. Sernet etiam præstita iuramenta: in plus vendendo & minus emendo contra iustitiam non excedat: mercantias alienas non diffamet contra proximi charitatem: non falsificet merces suas quocunq; modo: absq; vxore propria non diu moretur: tempore debito non dimittat frequentare ecclesias, audire missas, & auscultare deuotē atq; attentē diuina officia, & maximè verbum Dei: ad minus semel in anno confessori perito, ac timentis Deum præuio conscientie suæ examine integrè confiteatur peccata sua, atq; cum præparatione multa semel in Paschate accipiat sacramentum. Annuatim ad minus cum socijs reuideat rationes. Testamentum & suā vltimam voluntatē in scriptis semper authenticè teneat præparatam. Si mercator reputatur fidelis & rectus, sum opere caueat, ne hi qui propter prædicta de mercede & pretio eius liberè in eo confidunt defraudatos se inueniāt & deceptos. Moneta aliquo modo non abutatur: dando vel recipiendo solutiones fideliter numeret atq; scribat: res pernitiosas & nociuas vt se seruet indēnē nullo modo tradat aut vendat, & maximè si sint cum periculo vitæ, vel etiam sanitatis. Deniq; qui supradicta septem diligentius obseruabit, Dei adiutorio efficiet mercator lucrosus, famosus, Deo & hominibus gratus, exemplar, & etiam speculū cupien-

tium iustè mercari, confusio oīum infidelium mercatorū. Nam sicut 1. de anima scriptum est: Rectum est iudex sui & obliqui. In talibus quidem verificabitur illud Esai. 23. Erūt negotiatores eius, & mercedes eius sanctificatæ Domino. Et sequitur: Quia his, qui habitauerunt coram Domino, erit negotiatio eius. Et loquitur de iusta mercatione, vel de ciuitate, vbi mercatio exercitatur iustè. Per ea igitur, quæ in præsentī sermone dicta sunt, patet licitam esse mercationem, & quibus circumstantijs deprauetur & corrumpatur, ac breui conclusione per rectitudinis viam diximus mercatorem atq; artificem ad eijciendam prædictam ancillam & filium eius, vt in præsentī cōseruent conscientiam puram & vitam immaculatam, & in futuro consequantur gloriam sempiternam, quā nobis omnibus largiatur triumphator mortis Dominus Iesus Christi, qui cum Patre & Spiritu sancto regnat gloriosus in secula seculorum, Amen.

DOMINICA IIII. in Quadragesima infra diem.

De temporis venditione.

Sermo XXXIII.

Abijt Iesus. Ioan. 6. & in Euangelio hodierno. Nihil tantum propellit & effugit misericordiam Dei, quantum crudelitas criminosa. Hinc Prover.

15. c. scriptum est: Longe est Dominus ab impijs. non tantum videlicet in futuro, sed etiam in præsentī. Ac econtra de pietate. 1. Timot. 4. Apost. ait: Pietas ad omnia valet: promissionem habens vitæ, quæ nunc est, & etiam futura. Ceterum cum diuina pietas propter pietatem ad nos misericorditer reuertatur, teste Domino, Matt. 5. Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. ad pietatem, quæ erga indigentes in mercationibus exercenda est, dirigamus sermonem, ne prædictum euangelicum verbum inter mercantes verificetur, quod irreuocabiliter ab eis abijt Iesus. Proinde viso in præcedentibus de mercantijs & artibus in generali, videntum est nunc de eis aliquid in speciali.

- A** Sed quia sæpe contingere solet, quod datur im-
piè in talibus contractibus terminus solu-
tionis: ideo de ipso termino, & venditione
eius aliquid differamus: & per hoc clarius
innotescet, quod verè ait Iesus, quia pietas ei⁹
erga proximum recessit, ut tempus proprium
hominis sibiipfis in mercantijs & cupidita-
te vendatur in solutionis termino sibi dato.
Quamobrem opus est, quod circa hoc triplicè
terminum distinguamus. Primus dicitur
terminus gratiæ, secundus terminus vitæ, ter-
tius est terminus culpæ, seu nequitie, ac aua-
ritie. Pro his autè tribus terminis Prophe-
ta ait in Psal. 103. Terminum posuisti. & hoc
quo ad primum: què non transgrediètur. &
B hoc quo ad secundum: nec conuertere ope-
rire terram. & hoc quo ad tertium. Quod verbum
pòt esse aliud thema in præsentia materia.

ARTICVLVS PRIMVS.

*De termino, seu dilatione solutionis ex gra-
tia concessa indigenti emptori, & quod
hoc tripliciter virtuosum est, & in qui-
bus liceat vendere tempus per tripli-
cem regulam demonstratur.*

- C** Primus terminus dicitur gratiæ, quia
ex ipsa lege gratiæ originem ha-
bet. Et de hoc Propheeta ad Do-
minum ait: Terminum posuisti. i.
poni constituiti. Talis terminus sit, cum ex-
pectatio solutionis rei emptæ usque ad cer-
tum tempus per gratiam venditori liberè
conceditur ipsi emptori. Et hic terminus
non solum omni crimine caret, verum etiam
est opus, primo pium, secundo iustum, ter-
tio meritorium. Primo inquam prædicto
modo terminum solutionis dare est opus
pium. scilicet cum sit indigenti, qui statim soluere
difficiliter, vel minime potest. Traditur. n.
ipsi emptori non tantum ipsa res emptæ,
verum etiam eidem de mutuo subuenitur.
D Nam pro tempore illo dato dilationis ad so-
lutionem quodammodo mutuatur venditor
ipsi emptori pretium mercantiæ, quod pro
eodem est, ac si venditor sibi exburfaret de-
narios illos, & mutuaret emptori, ut idem
providere posset necessitatibus, seu indigè-
tijs suis. Nempe opus magnæ pietatis est
artifici indigenti, qui non habet vendè ar-
tem exercent & familiam suam nutriat, ven-
dere, atque tradere mercantiæ, atque beni-
gnè expectare solutionem. Est certè hoc
quasi totam familiam suam pascere, & su-

*Terminus
solutionis
triplex.*

stentare, & quasi per eleemosynam nutrire, E
ac quodam modo plura misericordie ope-
ra exercere: Quia vestit nudos, alit fameli-
cos, potat sitibundos, visitat ægros, susci-
pit vagos, educit in carceres, & iuvenes
& puellas sæpe sustinet ruituras. ac per hoc
contrarium facere dici possunt, qui termi-
num vendunt, sicut patet in c. consuluisti. &
in c. in ciuitate. ext. de vsura. Secundo est
opus iustum, secundum iustam naturæ le-
gem, quam delucidat Dominus, Lu. 6. di-
cens, Quæcunq; vultis ut faciant vobis ho-
mines, & vos eadem facite illis. & habetur
ad hoc tex. dist. 1. c. 1. Ex qua quidem lege
tenetur homo non secundum facultatem F
suam solum, ac iuxta eminentiam indigentiam
pro loco & tempore per dilationem. solu-
tionis mutuum dare, verum etiam principa-
liter mutuare, licet indigens nihil emerit
ab eo, sicut latius patebit infra Sermo. 37.
artic. 2. Et sic verificabitur verbum Prophe-
tæ dicentis, Terminum posuisti. scilicet tu sum-
me Deus in lege naturæ: quandoque esse
necessarium dandum. scilicet indigenti. Tertio
quoque per consequens est opus merito-
rium, iuxta vendentis & terminum facien-
tis intentionem & charitatem. Iuxta quod
scribitur 1. q. 1. §. ex eo. in fi. ubi dicitur, quod
quilibet pro suorum actuum voluntate &
qualitate recipiet aut poenam, aut gloriam. G
Ad hunc quoque intellectum exponi po-
test illud verbum Psal. Domine, quis habi-
tabit in tabernaculo tuo, aut quis requie-
scet in monte sancto tuo? & sequitur: Qui
pecuniam suam non dedit ad vsuram. scilicet
dedit terminum solutionis gratis. Ezech.
18. etiam dicitur: Vir si ad vsuram non ac-
commodauerit, & amplius non acceperit,
scilicet propter concessum tempus solutionis,
vita viuet & non morietur. i. præmium sem-
piternum recipiet. Et hoc maius vel mi-
nus secundum latitudinem charitatis &
sinceritatem intentionis & affectionis, quæ
à Deo mensurantur in corde, sicut patet
Lu. 22. de vidua, quæ mittens in oblatio-
nem Deo duo æra minuta, plus quam om-
nes alij misit. Et ad hoc facit c. si quid in-
uenisti. 1. q. 5. ubi dicitur, quod Deus intue-
tur cor. scilicet principaliter, non manum. Est
etiam aduertendum, quod in aliquibus ca-
sibus terminus, seu tempus solutionis, li-
cet non sit modo prædicto meritorium, ta-
men inculpabiliter potest vendi: & ut hæc
veritas clarius pateat, tres veræ regulæ
sunt circa hoc notandæ.

*Opus im-
piu de ho-
minum.*

*Opus me-
ritorium.*

Quan-

- A** Quando proprium venditoris tempus
licite potest vendi, & quando
non. Cap. 1.

B Prima regula hæc est, tempus pro-
prium venditoris ab eo licite po-
test vendi, quando temporalem
utilitatem temporali pretio ap-
pretiabilem in se includit. Ad cuius regulæ
declarationem notandum est, secundum
Gerard. Obdo. quod tempus dupliciter po-
test considerari. Primo modo, ut est quæ-
dam duratio, quæ consequitur primū mo-
tum. Et hoc modo tempus est quid com-
mune omnium, & nullo modo vendi pòt.
Cuius ratio ponitur in c. qui manumittit-
tur. 1. 2. q. 2. ubi dicitur, quod commune est,
non est particulariter singulorum. Secun-
do modo, ut est quædam duratio applicabi-
lis alicui rei, quæ duratio, atque usus est alicui
concessus ad eius opera exercenda: &
hoc modo tempus est proprium alicuius,
sicut annus equi mihi accommodati dicitur
esse meus: & huiusmodi tempus licite
vendi potest. Ex his patet, quod licet tempus
currès pro receptione mutui. i. tempus mu-
tationis, non posset vendi ipsius mutui re-
ceptoris, quin à vendente committatur ibi
vsura pro eo, quod ex natura mutui tem-
pus illud non est præstitoris, sed potius re-
ceptoris. Ex hoc tamen non sequitur, quod
nullum tempus licite posset sine vsura ven-
di: quinimo per locum ab oppositis se-
quitur potius regula supradicta. scilicet tempus
proprium venditoris, ut supra. Pateat ite-
rum præfata regula per exemplum. Sit qui
tibi soluere debeat post tres annos centum
ducatos, ita quod antea minimè obligetur,
potest tibi vendere illud tempus pacifcen-
do tecum, quod mox tribuat tibi 85. ac pro-
pter intercurrentes tempus trium annorum
15. sibi retineat, & acquirat, cum tres anni
pecuniæ, quam ille tibi tenetur, sint quo ad
hoc sui iuris, propter quod potest vendere
valorem illius. facit ad hoc l. si constante.
§. quotiens. ff. solu. matrimo. Quod tamen
est intelligendum de debito facto ex mu-
tuo gratis dato. Si enim tempus illud nihil
valeret, non amplius esset teneri ad mox
soluendum quam teneri ad soluendum post
tres annos, & non ante. Duo obiecta, si au-
tem obijctas. Primo, quod qua ratione pec-
unia mutuata nihil ultra se valoris vendi-
bilis habet, eadem ratione nec pecunia ad
tres annos soluenda. & ideo vendere tem-

*Tempus in
quo quis
pòt licite
vendere.*

Exemplum

Obiectio.

pus eius 15. floren. videtur vsura. Dicendum
est hic non venditur pecunia, sed ipsius so-
lutionis tempus, quod utiq; ut sup. patuit,
est uendentis. at contra tempus pecuniæ
mutuata non est præstitoris, sed receptoris
vsq; ad terminum sibi præfixum. ideo sibi ven-
di non pòt, quin committatur vsura. Si verò
is, qui post tres annos tenetur soluere cen-
tum mutuaret tibi 85. & ex hoc vellet sibi re-
linqui vel dari 15. tunc indubiè vsura foret,
eo quod venderet tibi tempus pecuniæ mutua-
tæ: quæuis. n. pecunia ex se non valeat plus
seipsa: tamen ex uentis industria & facul-
tate aliquè ualorem acquirit. ideo ille vsus
sive facultas utendi potest ab eo, cuius ille
usus est, legitimè uendi. Si iterum secundò
obijctas, quod cum habens centum florenos facul-
tatem habeat utendi eis, & possidendi eos
non solum pro tribus annis, verum etiam pro
toto tpe futuro: ergo bene aq; poterit
uèdere hanc facultatè futuri tpsis, sicut præ-
fatus debitor facit, qui non tenetur eos sol-
uere ante tres annos. Ad hoc dicendum, quod
hic & ibi non est eadem ratio, neq; confirmi-
lis. Nam habes pecuniam non pòt eam in-
quantum ratione pretij habet, seu nūmismatis
uti, nisi mutuando, uel pro re altera com-
mutando: utrobique autem currit futurum tēpus
non pro eo, qui pecuniam tradit, sed pro eo
cui mutuatur, uel in emerendo commutatur,
seu appretiatul ultra simplicem uim pretij
sui. sed debitor prefatus nihil mutuatur, dum
soluit 85. sed potius debitum suum soluit.
Et de hoc, quod ante tempus debitum sol-
uit, uult aliquod pretium, quod quidè mu-
tui pretium minimè dici potest: cum ut pa-
tet, nihil mutuatur, sed solum dici potest pre-
tium anteriorationis ipsius solutionis. Sed
quia anterioratio hæc pretio æstimabilis
est, ideo licite uendi potest.

*Quod iura rerum pro futuro tempore pos-
sunt licite minus emi quam si omnes il-
le res emptori præsentialiter traderen-
tur. Cap. 2.*

Secunda regula talis est. Ius rerum pro fu-
turo tēpore pòt licite minus emi, quæ
si oēs illæ res emptori præsentialiter
traderentur. Et secundum hanc regulam, quanto
ius futurorum protèditur in longiora tpa,
tanto cæteris paribus potest minori pretio
emi. Rõ huius est, quia in his in quibus ius
rei, seu per rem differt ab ipsa re ab actuali
possessione ipsius rei, potest ipsum ius emi,
quam-

A quamvis res ipsa non sit, aut actualiter non tradatur. Sicut exempli gratia patet de iure molendinorum, & pedagiorum, & consimilium fructuum futurorum, quod equidem emi potest non empto agro, nec fructibus eius adhuc existentibus actu. Cōstat autem, quod ius & actualis possessio rei presentis ceteris paribus amplius valet, quā solum ius rei futuræ, aut quam solum ius absq; actuali possessione non statim tradita vel tradenda. Tutius est enim incumbere pignus, quam agere in personam. Insuper securius est rem habere & possidere, quam solum ius rei. Nam certitudo rei presentis & presentialis eius possessionis equidē maior est & presentior quam certitudo rei futuræ, aut quam certitudo futuræ possessionis rei presentis. Proinde non immeritō potest prima plus vendi, & secunda licitē minus emi. Sed aduertendum, quod pretiū debet esse rei venditæ iustē proportionatū. Talis autem iustitia attendi debet à tempore contractus, vt. s. tantum detur, quantum res valet tempore contractus: non autem quantum valitura est toto tempore subsequenti: cum regulariter res s̄m quod valet tempore contractus, debeat estimari, vt in fine 37. sermonis latius apparebit. Ex quo patet, quod licet plus percipiat emens tempore consequenti, quam dederit: tamen illud quod recipit, est de sorte propter verā venditionem & iustē factā tempore ipsius contractus. Vitium. n. & vsura est, quando minus pretium datur quam res valeat tempore contractus, à quo tempore iustum pretium iudicandum est. Non autem est vitium, si minus pretium detur, quam in futuro daretur. Et hinc est, q̄ emens annuos redditus mille ducatorum ad decem annos pro septingentis ducatis mox soluendis, nō est ex absoluta vi contractus vsurarius. Et nihilominus esset, si tunc mutuaret septingentos ducatos vsq; ad decem annos sic, quod quo libet anno redderentur sibi centum, aut q̄ vltimo anno redderentur sibi multiplicati, hoc est mille ducati. Huiusmodi autem ratio est, quia in primo casu non est contractus mutui, sed emptionis, qua verē tunc emitur & traditur ius futurorum reddituum decennialium. ideo non est ibi anterioratio solutionis habens mutui rationē, sed potius est actualis solutio rei, seu iurisdictionis actualiter emptæ & traditæ. In huiusmodi autem contractu, quantum est de absoluta vi & forma contractus, nō plus est ibi vsura, quam in eo qui emit equum,

Pretium debet proportionari rei venditæ.

vel agrum centum ducatorum pro centum ducatis, quos etiam confestim soluit: sicut etiam confestim recipit agrum, vel equum. Nec insuper est peccatum iniusti pretij, si prouentus reddituum certi non sunt omnino, sed probabiliter possunt periclitari, sicut vtique prouentus & fructus agrorum. immo etiam posito, q̄ sint certi seō modo, quo esse possunt futuri redditus, certiores adhuc esse possunt in tātum minori pretio emi quam suis reddituum mille ducatorum primo anno habendorum, quantum plus valet ius proximorum reddituum mille ducatorum quamuis remotorū. his concordat Io. And. in additionibus ad Specu. Nec obstat c. in ciuitate tua. & c. nauigant. extra de vsur. vbi dicitur, q̄ qui plus vendit mercēs suas quam venditurus fuerat tempore contractus, propter temporis expectationem, ex eo q̄ nō statim soluitur pretium, peccat. Et q̄ eodem modo videtur peccare, qui minus pretium soluit, quam sit pecunia recipienda in termino prætaxato propter temporis expectationem, quia in casu prædictarum decretalium non ius, sed res ipsa venditur, quæ statim traditur & pretium differitur. In hoc autem casu statim traditur pretium & ius recuperandi rem ipsam, & non ipsa res datur, & stat ipsa pecunia periculo emptoris iurium prædictorum. Est nihilominus aduertendum, q̄ si hac intentione vsura fieret & in fraudem vsurarum esset, ibi non ex vi contractus, sed ratione talis intentionis vsura esset, huiusmodi autem fraus inesse præsumitur propter tria signa. Primum signum est, quādo huiusmodi redditus etiam sub forma præfata venduntur longē minori precio quam deberent, aut quām venderentur, si iustus emptor, & iusti pretij repentinus solutor, reperiretur veram & maxime quando redditus iurium prædictorum quasi sine periculo sunt. Præsumitur enim tunc, quōd non solum sit ratio iniusti pretij, sed etiā quōd ibi sit mutuum, quasi anteriorationis solutionis venditori egenti, vt ex hoc longe pro minori pretio habeantur, quā alias haberentur, ad hoc facit c. ad nostram. extra de emptio. & ven. Secundum quoque signum est, & hoc maximum, quando talis emptor solutus est exercere vsuras, aut contractus impios & iniustos. ext. de pigno. cap. illo nos. Pro tertio signo dici potest, q̄ si iste emit tū minus, quantum verē est interesse suum cōiter estimandum, siue timendum, ne illi debitor soluat, aut quamuis est futurus la-

Fractio varia quō in contractibus deprehendit per tria signa.

Secundū

Tertium

bor

A bor retrahendi, non est vsura, aliter sic. Si vero alias vult diminuerē pretium solum propter hoc, quod non soluit, sed in futuro retrahet: plus manifesta vsura est. Insuper est notandum, quod talis emptio iurium, præsertim quando de hoc imminet litigium. s. pro minori pretio fiat, nec valet contractus, nec iste emptor poterit plus petere ab illo debitore, quam in veritate soluerit, etiam si residuum sit ei donatum. C. mand. per diuersas. & lab Anastasio. quod pro cōmuni bono sancitum est, ne litigia emerentur, & mouerentur.

Quæstio. Circa prædictam regulā consequenter quæri potest: si casus contingat, q̄ quædam ciuitas ex guerra multum angustata vendat redditus suos, & quidam pro vilis pretio emat, & demum facta pace emptor de redditibus illis lucratur decem pro vno: quæritur, an quid restituere obligetur? Dicendum, quod non, & hoc ratione dubij ac periculi. consulendum est tamen illi, q̄ largas elemosynas faciat de redditibus illius.

Quod licet propter tempus rem plus vendere, vel minus emere quam tunc valeat, quando non ex malitia contrahentium, sed ex propria natura contractus id procedat, & de hoc ponuntur aliqui casus. Cap. 3.

Tertia regula est hæc. Licet propter tempus rem plus vendere & minus emere quam tunc valeat, quando nō ex malitia contrahentium, sed ex propria natura contractus id procedit. Et pro huius regulæ declaratione ponuntur aliqui casus. Primus casus est, quando quis ex gratia speciali præstat, vel vendit vinum, vel bladum in tempore, quo communiter minus valet: quod tamen proponebat firmiter seruare & vendere in tēpore cōiter & probabiliter magis caro. Potest idem pretium exigere, quod in hora præstationis, vel venditionis probabiliter creditur assuturum in illo tempore magis caro: sic tamen q̄ aliquem certum diem illius temporis determinatē præfigat, quia ipse non erat illud venditurus, nisi in aliquo vno die. Et etiam quia si ipse de vno mēse, vel hebdomada posset ex post facta sibi eligere in diem, in quo plus valisset, nimis pinguis fieret fors illius: alias taxandum erit pretium s̄m quod diutius & communius valuit in mēse illo, aut pretio mediocri inter carius & min^o carum illius.

mensis. Hoc autem modo propriè loquendo nō propter tempus accipitur illud plus, sed propter naturam rei, quæ plus valet vno tempore quam alio. Causa autē, quare sub tali pretio pōt vendere illud, vel cōmutare, duplex est. Prima, quia is cui præstat, vel vendit, tenetur sibi ad probabile æquiualens, seu ad præseruandum eū à damno probabiliis lucri. Secunda est, quia illud q̄ in firmo proposito dñi sui est ordinatum ad aliquod probabile lucrum, non solum hēt rationē simplicis pecuniæ, siue rei, sed etiam ultra hoc quandam seminalem rationē lucrosi, quā cōiter capitale vocamus. ideo non solum reddi habet simplex valor ipsius, sed et valor superadiunctus. Supradictus etiā casus habetur ext. de vsur. c. in ciuitate tua. & c. nauiganti. Cum hoc concordat Alex. de Ales. Sco. autem in 4. in hoc casu distinguit dicens: Festum B. Ioan. Baptistæ dicatur A, festum vero Natiuitatis Christi dicatur B, tunc si ipse vendens frumentum, vel pelittias tradit eas in A, tunc distinguendū est, quia aut erat tunc rem suam venditurus, aut non. sed in B. Si primo modo, tunc aut determinat sibi, quod tunc currit pro A, & sic misericordiam facit, quia proximi sui indigentiam supplet antequam teneatur supplere eam, & insuper solutionis tempus vsque ad B, expectat. Aut statuit pretium magis quam sit iustum pro A, & tūc vsurarius est, eo q̄ vendit tempus, quod est contra c. consuluit. ext. de vsur. Si autē venditurus non erat in A, sed alias, qñ. s. s̄m tēporis sui cursum res melius veditibilis esset, & amplius lucrari posset: vt puta in B, & tunc aut quando vendit ponit pretium certum, aut non, sed in suspensio dimittit certificationem pretij pendente ex aliquo futuro. Si primo modo, scilicet si ponit pretium secundum quod res valet, certum est quod etiam misericordiam facit. Si vero plus quam tunc valeat, non tamen ita immoderatum pretium, quin tempore solutionis verisimiliter quandoque plus, quandoque minus res vendita valeat: tunc ratione dubij excusatur, vt patet in cap. in ciuitate tua. & in cap. nauiganti. ext. de vsur. Si vero obijciatur contra hoc per illud cap. in ciuitate tua. ext. de usuris. Dicendum, quod ibidem continetur monitio utilitatis, non præceptum necessitatis. Si autem determinationem prætij ex futuro ualore pendere relinquat. Aut igitur pro tempore determinato solutionis, aut in aliquo in quo non consuevit

A quamuis res ipsa non sit, aut actualiter non tradatur. Sicut exempli gratia patet de iure molendinorum, & pedagiorum, & consimilium fructuum futurorum, quod equidem emi potest non empto agro, nec fructibus eius adhuc existentibus actu. Costat autem, quod ius & actualis possessio rei presentis ceteris paribus amplius valet, quam solum ius rei futuræ, aut quam solum ius absq; actuali possessione non statim tradita vel tradenda. Tutius est enim incumbere pignus, quam agere in personam. Insuper securius est rem habere & possidere, quam solum ius rei. Nam certitudo rei presentis & presentialis eius possessionis equidè maior est & presentior quam certitudo rei futuræ, aut quam certitudo futuræ possessionis rei presentis. Proinde non immeritò potest prima plus vendi, & secunda licitè minus emi. Sed aduertendum, quod pretiū debet esse rei venditæ iustè proportionatū. Talis autem iustitia attendi debet à tempore contractus, vt. scilicet tantum detur, quantum res valet tempore contractus: non autem quantum valitura est toto tempore subsequenti: cum regulariter res s̄m quod valet tempore contractus, debeat æstinari, vt in fine 37. sermonis latius apparebit. Ex quo patet, quod licet plus percipiat emens tempore consequenti, quam dederit: tamen illud quod recipit, est de sorte propter verā venditionem & iustè factā tempore ipsius contractus. Vitium. n. & vsura est, quando minus pretium datur quam res valeat tempore contractus, à quo tempore iustum pretium iudicandum est. Non autem est vitium, si minus pretium detur, quam in futuro daretur. Et hinc est, q̄ emens annuos redditus mille ducatorum ad decem annos pro septingentis ducatis mox soluendis, nō est ex absoluta vi contractus vsurarius. Et nihilominus esset, si tunc mutuaret septingentos ducatos vsq; ad decem annos sic, quod quo libet anno redderentur sibi centum, aut q̄ vltimo anno redderentur sibi multiplicati, hoc est mille ducati. Huiusmodi autem ratio est, quia in primo casu non est contractus mutui, sed emptionis, qua verè tunc emitur & traditur ius futurorum reddituum decennialium. ideo non est ibi anterioratio solutionis habens mutui rationē, sed potius est actualis solutio rei, seu iurisdictionis actualiter emptæ & traditæ. In huiusmodi autem contractu, quantum est de absoluta vi & forma contractus, nō plus est ibi vsura, quam in eo qui emit equum,

Pretium debet proportionari rei venditæ.

vel agrum centum ducatorum pro centum ducatis, quos etiam confestim soluit: sicut etiam confestim recipit agrum, vel equum. Nec insuper est peccatum iniusti pretij, si prouentus reddituum certi non sunt omnino, sed probabiliter possunt periclitari, sicut vtique prouentus & fructus agrorum. immo etiam posito, q̄ sint certi; eo modo, quo esse possunt futuri redditus, certiores adhuc esse possunt in tantum minori pretio emi quam suis reddituum mille ducatorum primo anno habendorum, quantum plus valet ius proximorum reddituum mille ducatorum quamuis remotorū. his concordat Io. And. in additionibus ad Specu. Nec obstat c. in ciuitate tua. & c. nauigant. extra de vsur. vbi dicitur, q̄ qui plus vendit mercēs suas quam venditurus fuerat tempore contractus, propter temporis expectationem, ex eo q̄ nō statim soluitur pretium, peccat. Et q̄ eodem modo videtur peccare, qui minus pretium soluit, quam sit pecunia recipienda in termino praxato propter temporis expectationem, quia in casu predictorum decretalium non ius, sed res ipsa venditur, quæ statim traditur & pretium differtur. In hoc autem casu statim traditur pretium & ius recuperandi rem ipsam, & non ipsa res datur, & stat ipsa pecunia periculo emptoris iurium predictorum. Est nihilominus aduertendum, q̄ si hac intentione vsura fieret & in fraudem vsurarum esset, ibi non ex vi contractus, sed ratione talis intentionis vsura esset, huiusmodi autem fraus inesse præsumitur propter tria signa. Primum signum est, quando huiusmodi redditus etiam sub forma præfata venduntur longè minori precio quam deberent, aut quam venderentur, si iustus emptor, & iusti pretij repentinus solutor, reperiretur veram & maxime quando redditus iurium predictorum quasi sine periculo sunt. Præsumitur enim tunc, quod non solum sit ratio iniusti pretij, sed etiā quod ibi sit mutuum, quasi anteriorationis solutionis venditori egentis, vt ex hoc longe pro minori pretio habeantur, quam alias haberentur, ad hoc facit c. ad nostram. extra de emptio. & ven. Secundum quoque signum est, & hoc maximum, quando talis emptor solutus est exercere vsuras, aut contractus impios & iniustos. ext. de pigno. cap. illo nos. Pro tertio signo dici potest, q̄ si iste emit tū minus, quantum verè est interesse suum cōiter æstimandum, siue timendum, ne illi debitor soluat, aut quamuis est futurus la-

Fraus præsumitur tria signa.

Secundum.

Tertium.

A bor retrahendi, non est vsura, aliter sic. Si vero alias vult diminuere pretium solum propter hoc, quod non soluit, sed in futuro retrahet: plus manifesta vsura est. Insuper est notandum, quod talis emptio iurium, præsertim quando de hoc imminet litigium. s. pro minori pretio fiat, nec valet contractus, nec iste emptor poterit plus petere ab illo debitore, quam in veritate soluerit, etiam si residuum sit ei donatum. C. mand. per diuersas. & lab. Anastasio. quod pro cōmuni bono sancitum est, ne litigia emerentur, & mouerentur.

Quæstio. Circa prædictam regulā consequenter quæri potest: si casus contingat, q̄ quædam ciuitas ex guerra multum angustata vendat redditus suos, & quidam pro vili pretio emat, & demum facta pace emptor de redditibus illis lucratur decem pro vno: quaritur, an quid restituere obligetur? Dicendum, quod non, & hoc ratione dubij ac periculi. consulendum est tamen illi, q̄ largas eleemosynas faciat de redditibus illius.

Quod licet propter tempus rem plus vendere, vel minus emere quam tunc valeat, quando non ex malitia contrahentium, sed ex propria natura contractus id procedat, & de hoc ponuntur aliqui casus. Cap. 3.

Tertia regula est hæc. Licet propter tempus rem plus vendere & minus emere quam tunc valeat, quando nō ex malitia contrahentium, sed ex propria natura contractus id procedit. Et pro huius regulæ declaratione ponuntur aliqui casus. Primus casus est, quando quis ex gratia speciali præstat, vel vendit vinum, vel bladum in tempore, quo communiter minus valet: quod tamen proponebat firmiter seruare & vendere in tēpore cōiter & probabiliter magis caro. Potest idem pretium exigere, quod in hora præstationis, vel venditionis probabiliter creditur assuturum in illo tempore magis caro: sic tamen q̄ aliquem certum diem illius temporis determinatè præfigat, quia ipse non erat illud venditurus, nisi in aliquo vno die. Et etiam quia si ipse de vno mēse, vel hebdomada posset ex post facta sibi eligere in diem, in quo plus valisset, nimis pinguis fieret fors illius: alias taxandum erit pretium s̄m quod diutius & communius valuit in mēse illo, aut pretio mediocri inter carius & min⁹ carum illius

Casus obferuatione digni.

D

mensis. Hoc autem modo propriè loquendo nō propter tempus accipitur illud plus, sed propter naturam rei, quæ plus valet vno tempore quam alio. Causa autè, quare sub tali pretio potest vendere illud, vel cōmutare, duplex est. Prima, quia is cui præstat, vel vendit, tenetur sibi ad probabile æquiualens, seu ad præferendum eū à damno probabilis lucri. Secunda est, quia illud q̄ in firmo proposito dñi sui est ordinatum ad aliquod probabile lucrum, non solum hēt rationē simplicis pecuniæ, siue rei, sed etiam ultra hoc quandam seminalem rationē lucrosi, quā cōiter capitale vocamus. ideo non solum reddi habet simplex valor ipsius, sed et valor superadiunctus. Supradictus etiā casus habetur ext. de vsur. c. in ciuitate tua. & c. nauiganti. Cum hoc concordat Alex. de Ales. Sco. autem in 4. in hoc casu distinguit dicens: Festum B. Ioan. Baptistæ dicatur A, festum vero Natiuitatis Christi dicatur B, tunc si ipse vendens frumentum, vel pelitias tradit eas in A, tunc distinguendū est, quia aut erat tunc rem suam venditurus, aut non. sed in B. Si primo modo, tunc aut determinat sibi, quod tunc currit pro A, & sic misericordiam facit, quia proximi sui indigentiam supplet antequam teneatur supplere eam, & insuper solutionis tunc plus vique ad B, expectat. Aut statuit pretium magis quam sit iustum pro A, & tūc vsurarius est, eo q̄ vendit tempus, quod est contra c. consuluit. ext. de vsur. Si autè venditurus non erat in A, sed alias, q̄n. s̄m tēporis sui cursum res melius vedibilis esset, & amplius lucrari posset: vt puta in B, & tunc aut quando vendit ponit pretium certum, aut non, sed in suspenso dimittit certificationem pretij pendentem ex aliquo futuro. Si primo modo, scilicet si ponit pretium secundum quod res valet, certum est quod etiam misericordiam facit. Si vero plus quam tunc valeat, non tamen ita immoderatum pretium, quin tempore solutionis verisimiliter quandoque plus, quandoque minus res vendita valeat: tunc ratione dubij excusatur, vt patet in cap. in ciuitate tua. & in cap. nauiganti. ext. de vsur. Si vero obijciatur contra hoc per illud cap. in ciuitate tua. ext. de usuris. Dicendum, quod ibidem continetur monitio utilitatis, non præceptum necessitatis. Si autem determinationem pretij ex futuro valore pendere relinquat. Aut igitur pro tempore determinato solutionis, aut in aliquo in quo non consuevit

A res plus valere regulariter alias quam tempore solutionis etiam misericordiam facit: verbi gratia, Concedo tibi has pelitias pro pretio, quod valebunt in hoc, vel in alio tempore citra: cum tamen in B, consueverit plus valere, quam in alio tempore citra B, Si autem velit pretium determinatum ponere pro tempore indeterminato hoc modo, vt ponat se in lucro tuto, vt in pluribus contingere solet, & alium in damno: puta volo qd tatum soluas mihi pro pelitijs istis, quantum valebunt in quocumq; tempore vsq; ad B, quando carius vendentur, tunc vsura est. Cuius ratio euidenter patet, quia ponit se vel partem suam, vt in pluribus contingit, in tuto; & illum cum quo contrahit, vt in pluribus in periculo damni: & tunc pro se habet illud, quod euenit in pluribus, & contra se illud, quod euenit in paucioribus. Est etiam ibi alia iniustitia, quia si sua rem vendere vellet, oporteret aliquo tempore determinato eum exponere ad vendendum illam, & non in aliquo tempore particulari vago, & hoc modo contingere potest, qd minus carum venderetur, quam in die carissimo inter A, & B, & per consequens in tali pacto facit se certum de lucro, vltra quod humana industria pertingere posset. Cum his concordat Host. & Io. And. & Arch. in c. vsura. 14. q. 3. Secundus casus est de eo, qui venditurus non erat merces suas in loco illo, vt puta erat poma granata, que quis habuit in riparia Ianuensi, vbi multum abundat. Proposuerat enim ea vendere Parisijs, vbi satis care venduntur. secundum. n. Inn. & alios, qui in hoc sequuntur eum, licet illa vendere tantum, quantum Parisijs vendere intendebat: quia quo iure vendere potest carius propter temporis dubietatem, sicut patet ext. de vsur. c. in ciuitate tua. & c. fin. eodem iure illud posse videtur propter dubium loci. Contraria tamen opinionis est Host. reprobans hoc simile dicens, qd verisimile non est, qd aliquis talem emptionem faceret, nisi ex indigentia multa. Ex quo patet, qd fm talem opinionem approbaretur quodammodo vsurarum baractaria & pararetur vsurarijs via figmentis. Addit quoque, qd expensarum, laborum, & periculorum itineris ratio est habenda, ext. de vo. c. magne. & c. quanto. de diuor. Hanc autem opin. Innoc. sequitur Ray. in titu. de vsuris. sed Io. And. hanc contrarietatem concordat, dicens, qd si statim ille emptor pretium soluit, putat opinionem Innoc. veram. Sed si solutio pretij differatur, vt forte intelle-

xit: tunc videtur procedere ratio Hostien. E quia in dubio temporis potest venditori & emptori comodum prouenire, sed hic nullum commodum fit emptori. Hanc distinctionem approbat Ioan. Cald. ext. de vsur. c. fi. & 17. q. Ille tamen casus non est multum predicabilis, ne lata via paretur vsurarijs. Tertius casus est econuerso a primo, vt puta si res minus emitur quam valeat tempore emptionis: recipiet tamen in aliquo tempore, in quo potest verisimiliter dubitari, vtrum plus vel minus valitura sit, quam tempore quo emptoria est, non committitur ibi vsura: verbi gratia, In mense Maij, quando frumentum est carum, eo qd minus de illo reperiatur tempore illo. Emit. n. modium frumenti tribus florenis, cum tamen tunc valeat quatuor florenos, recepturus nihilominus frumentum in Augusto, quando frumenti solet esse copia magna, & speratur qd tunc tres florenos valebit. Talis casus reputatur vsura, vt patet in c. nauiganti. ext. de vsur. Et ratio huius est, quia ratio huius dubij ponit estimationem in rebus ex ipsa natura rerum, quæ in tali tempore minus valere possunt, sicut in præallegat. c. patet. Vnde non minus datur causa temporis, sed propter naturam rei, quæ minus valet vno tempore, quam alio. Et sic dicendum est econuerso in casu primo. Et cum hoc concordat Alex. de Ales. & Hostien. Sed quid si res emitur minus propter temporis præuentionem? verbi gratia, Emit frumentum in herba pro quinq;, quod tempore messis valebat octo. Dicendum, quod talis vsurarius est, vt patet in c. in ciuitate. ext. de vsur. Tamen secundum Bernar. c. de vsur. l. 1. Dicendum, quod aut præsens numeratio est causa damni ipsius vendentis, & tunc est vsura: aut sola conuentio est causa damni, quia de præsentis non soluitur pretium, & tunc contractus licitus est. Aut neutrum est causa damni, quia frumentum, quod est in herba, non plus valet tempore contractus: & similiter tunc contractus non est vsurarius, vt patet. ff. de contrahen. emptio. l. fistulas. §. frumenta. & l. si debitor. §. verisimile. & ff. de verbo. oblig. l. inter stipulantes. §. sacram. Quæritur etiam, an ne committat vsuram, qui in vendendo concedit terminum, vt trahat melius emptores ad suam apothecam, non tamen res propter hoc carius vendit? Dicunt quidam, quod si emptores ex hoc incurrunt aliquod damnum, puta ratione qualitatis mercis, quia non habet tam bonas merces, committit vsuram, & resti-

Quæritur cum sit solutio.

A & restituere obligatur. ext. de vsur. c. consului. In quibus autem casibus ratio dubij, vel periculi excuset vsuram, dicitur infra Sermo. 39. articulo primo, per totum. vbi ratio dictorum in præfenti c. diffusius tractanda est.

ARTICVLVS SECVNDVS.

De tribus casibus dubijs circa emptiones ad tempus, id est, ad hominis vitam.

B Secundus terminus denominari potest terminus vitæ. vnde Psal. subdit: Quæ non transgredientur, scilicet diu se viuere arbitantes. Quia enim in præcedenti articulo dictum est de venditione temporis ex parte venditoris, merito etiam tractandum est de emptione ipsius temporis ex parte emptoris. Proinde circa contractus emptionum ad vitam pro triplici capitulo ad præfens querantur tria.

Quando & quomodo licet emere ad vitam redditus prædiales, & consimiles contractus in iure.

Cap. I.

Primo autem queri potest, an absq; vsuræ vitio licitum sit emere ad vitam redditus prædiales? Ad quod dicendum, secundum Alexan. Lombar. quod talis contractus licite fieri potest, & hoc triplici ratione. Primo ratione veri dominij, secundo ratione dubij seu periculi, tertio ratione iusti pretij. Primo autem hoc licet ratione dominij. Nam qui dominus est alicuius rei, etiam dominus est vsus illius. Manifestum est enim, qd dominus alicuius rei verus sicut rem in alterum simpliciter transferre potest: sic etiam transferre potest vsum fructum retenta sibi proprietate. Sicut patet manifestè in locatis. Videtur insuper probari posse ex dominio vero, quod sicut dominus rei transferre potest simpliciter dando, vel vendendo eam, vel retinendo proprietatem rei, & transferendo vsum: sic potest dare vel vendere quo ad terminatum tempus seu particulare. Ex quo patet, quod licet vendi possunt, atq; emi redditus ipsi ad vitam ratione dominij veri. Secundo etiam licet ratione dubij, seu periculi. Nam sicut patet in c.

nauiganti. ext. de vsur. Si qui panum, vinum, oleum, & similia vendit, vt amplius quam valeant in certo termino recipiat, si tamen eo tempore contractus non fuerat venditurus ratione dubij, qui plus accipit quàm dedit excusatur in tali casu, sicut plenius dictum est supra in Sermo. 33. ar. 2. c. 3. Sed si in emptione, vel venditione reddituum ad vitam dubium est, vtrum vendens plus dat quam accipiet, quia. s. emens cito potest mori, & non percepta forte, & vtrum emens plus accipiat quam det, quia potest multum viuere & cito mori. Patet igitur, quod talis casus ratione dubij, quod quidem prouenit ex parte ementis, atque vendentis, licitus vtrique est censendus. Tertio talis contractus licitus est ratione iusti pretij. Debet enim seruari in tali contractu æquitas naturalis iuris. s. inter ementem & vendentem ad hoc quod licitus sit. Quod tunc fit, si pretium quod datur ab ipso emente, proportionetur rei datæ ab ipso vendente. Vnde quando est in eo excessus, qui corrumpat hanc proportionem, siue ex parte ementis, siue ex parte vendentis: tunc quidem contractus tanquam illicitus rescindi potest: puta si pretium notabiliter excedat rem, vel res pretij eius. Notabiliter dico, quia propter paruum excessum pretij vltra rem, vel rei vltra pretium talis contractus non vitatur, sed propter excessum notabilem atque clarum. Ideo statutum est extra de emp. & vendi. c. cum causa. quod si quis deceptus est vltra dimidium iusti pretij, potest recedere a contractu, vel potest agere ad pretij supplementum. In quo, c. glo. ait, quod dimidia pars iusti pretij sic habet intelligi, verbi gratia, Res valet decem, & pro quatuor datur. In hoc apparet, quod vendens in sex deceptus est. Quia ergo sex sunt plus quam quatuor: patet ergo quod vltra dimidium iusti pretij venditor deceptus est. Patet etiam ista deceptio ex parte ementis: verbi gratia, Pono, quod res valeat decem & emptor soluit sexdecim, ergo deceptus est in sex, quæ sunt plus quàm pars dimidia, quæ est quinq;. & ideo potest agere ad recuperandum pretium, quod plus dimidio iusti pretij dederat, quia vltra dimidium iusti pretij deceptus est. Non autem sic, si tantum in quinq; deceptus esset, quia quinq; ipsum dimidium sunt. ideo contra actorem non potest agere in foro iudiciali. De hac materia etiam dicitur Sermo. 35. art. 1. c. 2. Ex his patet, quod si in præfato casu inter ementem & vendentem æqualitas obser-

Quid est pretium notabile, & excedere rem, & econtra.

A uetur, licitus est contractus de natura sui. Dico autem de natura sui, quia ex parte contrahentis potest esse vitium in contractu propter eius intentionem corruptam: puta si quis diues ad sufficientiam habens, non propter vitæ necessitatem, sed auaritia ductus, ut ditior fiat, tales redditus emit: tunc enim ex parte contrahentis est turpe lucrū. Si autem quaeratur, quæ æqualitas in hoc contractu seruanda sit: Dicendum, quod tunc æqualitas obseruatur, quando pretium tantæ quantitatis est, quod pensata ætate ementis, & sanitate eiusdem, ac periculis circa fructus possessionis, sollicitudine & labore, nõ apparet quis notabiliter habeat meliorem partem, an. si ipse emens, vel vendens. Si autem talis æqualitas notabiliter corrumpatur, certum est, quod contractus tunc omnino est censendus illicitus. Cum his concordat Bal. C. de vsur. l. si ea pactio. & idem sentit Pet. Sed contra prædicta quidam tripliciter obstant. Primo si quidem dicunt, quod hoc non licet, quia intentio plus accipiendi vsurarium facit, ext. de vsuris. c. consuluit. Sed iste qui tales redditus emit, facit hoc intentione plus accipientis, credens tantum viuere, quod accipiet plus quam dedit. Ad hoc dicendum, quod hic non agitur de vitio ex parte contrahentis, sed de vitio contractus in se, scilicet, an ex forma sua sit vitiosus, vel nõ. Et dictum est supra, quod vitiosus non est, si inter ementem & vendentem æqualitas obseruetur. qua seruata etiam si contingat ementem accipere plus quam dedit, fit vtique suum. & hoc ex natura contractus. Ad cuius plenioris intelligenciam notandum est, quod est triplex contractus, in quo differentia magna est. Primo est contractus mutui, secundo contractus commodati, tertio contractus emptionis, & venditionis. Primo est contractus mutui, & in hoc tantum debet pensari substantia rei & ipsius valor, & non vsus, vel fructus, eo quod ratione vsus non licet ex mutuo accipere ultra sortem, sed sufficit quod tantum mutuanti valor rei reddatur, & non eadem res numero reddi debet: cum in mutuo, sicut prædictum est, pluries dominium transferatur. Secundo autem in commodato eadem res numero reddi debet: quia in eo dominium non transfertur, sed pro vsu illius nihil recipi debet, alias accommodatum in locatum transiret. Tertio in emptione & venditione pensatur substantia & vsus rei. Ideo si emptor iusto pretio emit & contin-

git, & propter possessionis fructus percipiat plus quam dedit, fit iuste suum & totum de sorte est. Nam in emptione & venditione si plus accipitur, seu accipi speratur quam datum sit, vitiosum non est, cum totum de sorte sit. Et hoc verificatur tam in emptione & venditione, quæ simpliciter fit, quam in ista, quæ fit ad tempus, seu ad vitam. Nã eo iure, quo quis recipit aliquid plus quam dedit & fit iuste suum in possessionibus simpliciter emptis, eodem iure accipit aliquid plus quam dedit in possessionibus, vel redditibus ad vitam suam, eo quod sicut dictum est, totum quod plus accipitur, est de sorte, cũ substantiam rei, atque vsum & fructus illius emat. Secundo etiam obstat quidam, inter quos fuit Goff. in tit. de vsur. qui ait, quod qui pecuniam dant ecclesijs & recipiunt ab eis certas possessiones tenendas toto tempore vitæ suæ, ut post mortem eorum possessiones ad ecclesiam reuertantur, pecunia etiam apud ecclesias remanente, contractus est illicitus, eo quod homines hodie multum viuere sperant, & eo quod taliter contrahentes se credunt amplius percepturos de fructibus dictarum possessionum, quam sit pecunia quam dederunt: cum sicut dictum est, sola intentione mentali vsura committi possit. Ad hoc dicendum, quod verum est, quod sola spes vsurarium facit in contractu mutui veri, seu interpretati, sicut patet ext. de vsur. c. consuluit, quia ibi speratur aliquid, quod non est de sorte: sed non sic contingit hic, ubi vera venditio est. In hoc contractu potest etiam dubitari & quaeri, quo iure vendens ad vitam, puta possessionem, pretium eius retinere potest, quoniam emens post emptionem superuixerit parum. Ad quod dicendum, quod illud à venditore licite retineri potest ratione vel titulo emptionis iustæ. Nam sicut dictum est, talis contractus est licitus, quia incidit periculum & dubium ex vtraque parte. Quando enim iste emit ad tempus, dubium est vtrum debeat superuivere plus vel minus: ideo talis incertitudo temporis facit æqualitatem in vtraque parte. Cum enim quis possessionem suam vendit ad vitam ementis, vendit tempus incertum, quia ignorat quantum debeat superuivere emens. & cum indeterminatio temporis pendeat à natura, & non ab homine, ideo est præter hominis intentionem. Ex natura ergo contractus vere transfertur res in ementem. & quoniam moritur, licet vixerit parum, ex natura eiusdem contractus reuertitur ad vendentem. Nec vbi hic difficultas maior, quã in his, quæ simpliciter venduntur: nam si quis

Vide bene perpende.

Quando & quomodo liceat emere hereditarie prædiales hereditates.

Capitulum. 2.

Secundo quaerit, an liceat hereditarie prædiales hereditates emere? Dicendum, secundum quosdam quod sic, dummodo naturalis iuris æquitas obseruetur. quod tunc verè fit, quando in tali contractu tanta æqualitas obseruatur, quod non propter aliquod apparet quis contractum habeat meliorem partem. Si vero apparet quod precium minus sit respectu rei iam emptæ: tunc ex parte ementis est corruptio æquitatis, & tenetur emens ad iusti precij supplementum. & si esset precium ita paruum, quod esset minus immediatæ iusti precij, posset vendens in foro iudiciali recedere a contractu. Si autem res emptæ parui valoris est, & precium ita magnū, quod notabiliter rem venditam superexcedit: tunc ex parte vendentis æquitas corrupta est & in foro conscientie tenetur prædictus vendens restituere quod accepit ultra iustum precium. & si etiam excessus esset ultra dimidium iusti precij, potest emens recedere a contractu. hic autem aliter vitium esse potest, puta si quis decipiens semetipsum crederet quod redditus hereditarie pro tam paruo precio haberi posset, sicut quando emitur ad vitam. Si enim sicut supra in præcedenti c. dictum est, quoniam redditus emuntur ad vitam propter precij paruitatem illicitus est contractus: multo amplius quando hereditarie emuntur. Secundum enim a lex Lomb. quoniam venditio a paupere facta est propter artam necessitatem, tunc emptio mutuationis locum tenet: ideo iniusta est propter necessitatem vendentis & malitiam ipsius ementis, quapropter quod plus accipitur, iustum titulum non habet possessionis. Proinde aduertendum est, quod quando quis emit possessionem simpliciter uel ad tempus, & hoc causa lucris, quod tantum ex natura temporis expectatur, non ex natura possessionis rei: quod tunc vitium est in contractu, & ita in iure dicitur turpe lucrum. Si vero huiusmodi possessio ematur causa lucris, & talis emptio propter vendentis necessitatem fuerit minus iusta, cum ei tenentur ex charitate subuenire gratis: tunc in tali contractu vsuræ vitium est, non propter se, sed propter equipollentiam rei: quia lucrū, quod ex tali contractu dignoscitur puenire, militat contra charitatem. Si vero possessionem quis emat non causa lucris primo & pro se, sed ad sui & suorum uitæ utilitatem atque necessitatem: dummodo in emptione

Quo cum sua solutione.

Tertia op. possessio.

Quorumdam obiectiones.

Solutio.

Contradictio qua spectat ad aliquam partem sitis soluitur.

A si quis emeret, equum & pro eo solueret centum libras, constat quod si prædictus equus in crastinum moreretur, nihilominus uendens centum libras iuste retineret sibi, quauis ex re emptæ nullam utilitatem consecutus fuisset emptor. hoc quidem cõtingit eo quod ipse vendens rem suam iuste transtulit in ementem. talis ergo translatio iusta statim facit precium esse vendentis. Tertio quoque modo obijciunt quidam dicentes, quod quoniam in contractu tam vnus quoniam alius habet potiore partem, tunc contractus est illicitus. Sic uidetur esse in proposito. Nam sæpe accidit, quod uiri & mulieres. 25. annorum redditus emunt ad vitam pro tantum paruo precio, quod infra octo annos recipiunt totam sortem. et licet mori possent infra octo annos prædictos; probabilius tamen est quod in duplo superuivere possint. Ex quo patet, quod emens habet id in fauore suum, quod frequentius accidit, & quod probabilius est: uendens in suum fauorem habet quod raro euenire contingit. & sic patet, quod est inæqualitas in contractu, & ideo illicitus esse uidetur. Ad quod dicendum, quod solutio patet ex dictis, quia contractus iste non debet illicitus iudicari, nisi quoniam inter ementem & uendentem iuris naturalis æquitas non seruatur. In proposito autem casu talis æquitas non uitari uidetur propter ementis ætatem: quia verisimile est, quod tam superuivere debeat, quod modicum lucrabitur, & quod infra modicum tempus recipiet sortem, & sic potior est conditio ementis, quoniam ipsius uendentis. nisi forte mulier, siue iuuenis emens tot periculis & infirmitatibus expositus esset, quod non uideretur aperte, quod istorum esset probabilius, aut ementem viuere per tantum tempus, quod ipse uendens læderetur notabiliter in contractu: aut ipsum mori infra octo prædictos annos. Debet igitur in tali contractu, ut licitus sit, ementis ætas & infirmitas compenari. Sed quidam contradicunt dicentes, quod non licet alicui periculo se exponere, sed talis est huiusmodi ergo &c. Quia multi, sicut dictum est, dicunt contractum esse illicitum. Ad hoc dicendum, secundum Landul. in 4. & 15. dif. quod talis emens non exponit se periculo damno propter controuersias Doctorum. Vnde si quis hæt intentionem, quod nollet aliquid facere contra Deum, & aliquid facit de quo est controuersia inter Doctores: dato quod id quod facit sit malum & contrarium bonum, credit quod non peccet. Hęc ille. Hęc autem opinio non multum uidetur tuta: sed securior uideretur & uerior illa, de qua dictum est supra sermone 23. ar. 1. in fine. Sed opinio Landul. nullo modo est populo prædicanda.

A emptio ne seruetur æquitas naturalis iuris, si accrescat processu temporis plusquam da-
Instantia tur: iustè fit illud ementis, quia illud accipit
 tanquam suum propter contractus ipsius na-
 turam, & non ratione temporis, nisi valde
 per accidens. Si quis aut obftet, qd si emunt
 redditus hæreditarij p̄dicto modo, necessa-
 rìd contingit fieri excessum notabilè supra
 sortem propter hæreditariam successione:
 quod videtur iniustū. Ad hoc dicendum est,
 qd nec naturale ius, nec positiuū ius dicat,
Solutio. qd iste qui hæreditarie emit rem, teneatur tã-
 tum dare pro ea, quantum probabile est, qd
 debeat recipere ipse per vitam suam & filij,
 & nepotes & tota posteritas eius. Quia fm
 hoc, res qd hæreditarie emitur, minime sub
 iusta æstimatione cadere posset. Sed qñ ta-
 xatur precium iustum, sufficit qd habeatur re-
 spectus ad illum, qui emit & ad eius posteri-
 tatem vsq; ad certum gradum, puta vsq; ad
 filium, vel nepotes: nō autem oportet qd ha-
 beat respectum ad omnes, qui ei succedere
 possunt vsque ad omne tempus, quia sic res
 quæ venditur, æstimari non posset.

In quo casu liceat emere pecuniarios red-
ditus hæreditarie seu ad vitam.

Cap. 3.

C *Quæstio.* Tertio quæritur, an liceat emere pecu-
Solutio. niarios redditus hæreditarie, seu ad vi-
 tam? Ad hoc dicendum, secundum A-
 lex. de Hales, qd talis contractus licitus esse
 potest. Ad cuius intelligentiam notandum
 est, qd quadrupliciter potest esse vitium in
 contractu. Primo ex causa materiali, secun-
 do ex causa efficienti, tertio ex causa forma-
 li, quarto ex causa finali. Primo ex causa
 materiali. i. ex parte rei, quæ emitur vel ven-
 ditur: puta quia res minime vendibilis est:
 vt homo liber, qui vendi non potest: nec spi-
 ritualia vendi possunt, nec etiam vendi p̄t
 aliena res. Et secundum hunc modum con-
 tractus huiusmodi secundum aliquos uitia-
 tur, quia pecunia non potest vendi. et intan-
 tum secundum eos, talis contractus uitia-
 tur, qd ab actu emptionis declinat & cōtractum
 mutui intrat, ex quo non licet sperare luc-
 rum, vt patet extra de vsur. c. cōsuluit. Sed
 tamen potest responderi ad hoc, qd in rebus
 nostris tria habemus bona. Primo mobilia,
 secundo immobilia, tertio ius vtriusque. Et
 sicut distinguitur mobile, & immobile, &
 ius in vtriusq;: ita ipsum ius vendi potest, si-
 cut mobilia & etiam immobilia. Non ergo
 venditur ipsa pecunia, sed ius percipiendi

Quo licet
emere pe-
cuniarij
redditi.

redditus ipsos pecuniales. Quæuis aut pec-
 unia vendi non posset, transit tamen cum
 vendito iure. Videmus enim aliquod, quod
 emi non potest, & tamen cum aliquo alio
 transit, quod de iure emi uel vendi valet, si-
 cut ius patronatus, quod spirituali annexum
 est: & tamen transit cum venditione villæ,
 seu feudi, quæ de iure vtrique vendi possunt.
 Sic in casu proposito cōtingit. Venditur. n.
 ius, quo vendito pecunia transit. Ius enim
 percipiendi quolibet anno talem pecuniæ
 quantitatem super bonis alicuius uenden-
 tis siue hæreditarie, siue ad vitã ipsius emen-
 tis, non est pecunia, sed distinguitur unū ab
 alio. Verum est tamen, qd alia ratione non
 potest vendi pecunia, quam ius patronatus.
 pecunia ei non potest vendi, quia medium
 est in uenditione. Sed ius patronatus vendi
 non potest, quia spirituali annexum est. Se-
 cundo potest esse vitium in cōtractu ex cau-
 sa efficienti. i. ex parte contrahentis: sicut est
 quando quis fingit se emere id, quod in pi-
 gnus intendit accipere. & tunc a uitio vsu-
 ræ non excusatur, ar. ad hoc extra de pign.
 illo vos. et hoc modo posset aliquis dicere,
 qd hoc vitium est: quia tantundem est sic cō-
 trahere, sicut mutuare. c. Pron. 10. quolibet
 anno: ita qd sic contrahens mutat indirectè
 & emptionem fingens mutuam facit. Pos-
 set autem dici, qd argumentum non valet,
 quia in tali contractu non est mutuum dire-
 ctum, nec indirectum. Nã ubi mutuum est,
 mutuatus ipsi mutuati in precio obligatur.
 sed in tali contractu precium transit, & ius
 percipiendorum reddituum stat in lucro &
 periculo ipsius emptoris. Posset tamen in
 hoc contractu incidere vitium ex parte cō-
 trahentis propter cupiditatem & auaritiam
 eius: sed hoc non accidit cōtractui ex natu-
 ra ipsius contractus. Tertio quoq; potest
 esse vitium in contractu ex causa formali. i.
 ex parte pacti apppositi rei quæ transigitur,
 hoc est qñ apponitur pactū, quod repugnat
 rei, quæ transigitur, ita qd ipsa res non pati-
 tur apponi tale pactum, et hoc modo cōtin-
 git esse vitium in simonia. Alio modo, quã-
 do pactum repugnat contractui. Hoc autem
 est, quando cōtractus est gratuitus, & tale vi-
 tium facit esse vsuram. Vsura siquidem est in
 hoc, qd aliquid exigitur ex pacto rōne rei
 mutuate. Tale autem vitium non in prædi-
 cto cōtractu est, cum ibi non mutuū, sed ue-
 ra veditio sit. Quarto quoq; modo p̄t in
 contractu esse vitium ex causa finali. i. ex par-
 te precij, & tale vitium excluditur ab isto con-
 tractu, qñ proportionatur precium iuri, qd
 venditur.

Quo em-
dit vitium
in contra-
ctibus.

Prima op-
positio.

Secunda
oppositio.

A venditur. Regulare siquidem est, qd contra-
 ctus emptionis, & venditionis illicitus est,
 cum in eo iuris naturalis æquitas nō serua-
 tur. Sed cum talis seruetur æquitas, ita qd nō
 est notabilis excessus precij supra rem uen-
 ditam, nec econuerso, tunc licitus est cōtra-
 ctus. Non ergo negatur, qd talis cōtractus ir-
 ritari non posset ex parte precij: sed tamen
 sicut vitari potest, ita rectificari. Alio quoq;
 modo probant aliqui, hunc contractum li-
 citum esse, quia licitè potest qd emere præ-
 dium emptum pro centum libr. & prædiū
 emptum posset hæreditarie alicui pro se &
 pro heredibus suis emi, hoc. s. pacto qd reci-
 piens prædiū obligaretur pro se & pro suis
 hæredibus dare quolibet anno centum soli-
 dos danti precium pro se & hæredibus, &
 sic mediante emptione & venditione præ-
 cij talis habet pro. c. libr. c. solidos in quoli-
 bet anno, & nihil differt in conspectu Dei,
 vtrum hoc habeat mediatè uel immediatè.
 contractus ergo licitus esse videtur. Fateor
 tñ, qd non est honestus, nec decens, sicut est
 contractus, quo emuntur redditus prædia-
 les. Sed contra dicta argunt quidam, dicē-
 tes hoc ideo nō licere, quia pecunia ad hoc
 inuenta est, ut medium sit inter ementē &
 vendentem, & non vt ematur & uendatur:
 propter quod emens vel uendens pecuniã,
 vitatur ea ad finem, ad quem non est inuēta,
 & ideo peccat: et maxime quia talis contra-
 ctus non videtur reduci posse, nisi ad cōtra-
 ctum mutui. Ratio huius est, quia cum pecu-
 nia non potest emi uel vendi, cū non sit ex-
 tremum emptionis vel uenditionis, sed me-
 dium: sequitur qd non potest contractus iste
 reduci ad emptionem vel venditionē. Cer-
 tum. n. est, qd locatio non p̄t dici, nec èt cō-
 modatum? ergo ad contractū mutui neces-
 se est eū reduci. Sed in illo vt supra patuit,
 non licet sperare lucrum. Ad hoc dicendū,
 vt dictum est prius, qd hic non emitur pecu-
 nia, sed ipsum ius, ideo mutuum dici nō po-
 test. Iterum quoq; opponunt D. qd hic uidet
 accessus lucri ad sortem. Talis aut accessus,
 seu successiuus, seu simul factus contractum
 variare non potest, quia utrobq; utitur ip-
 sa vsura, cum vsura sit quicquid accidit for-
 ti, ut patet. 1. 4. q. 3. c. pleriq;. Sed si fiat acces-
 sus simul, puta si qs dat. c. libras, ut recipiat
 viginti in uno anno, usura est. Eodē modo
 si quis dat decem, vt recipiat viginti in duo-
 bus vel tribus annis, usura est. Hoc quidē cō-
 tingit, qñ emuntur pecuniales redditus in
 certis annis, lucrum non solū æquatur for-
 ti, sed etiam excedit sortem. & quamuis ta-

lis excessus per successiuam perceptionem
 reddituum fiat: tñ hoc cōtractum non ratifi-
 cat, sed condemnat: quia non differt, utrum
 talis excessus simul vel successiue recipia-
 tur. Ad quod dicendum, quod hic non est
 excessus lucri ad sortem: quia in uenditio-
 ne, sicut prædictum est, totum de sorte est.

ARTICVLVS TERTIVS.

De iniusta & vsuraria venditione tem-
poris, & de triplici pretio mer-
cantiarum.

Tertius est terminus culpæ. et de hoc
 propheta ait, Neq; conuertentur ope-
 rire terram. s. iusti. videlicet sicut fa-
 ciunt qui infatiabili cupidine flagrant, vt si-
 ne termino eorum diuitiã cumulentur, uen-
 dentes terminum ipsi emptori, qui non p̄t
 statim soluere precij mercantiæ. Ad intelli-
 gentiam dicendorum potest in re vèdenda
 triplex precium cōsiderari. Primum dicitur
 iustificatum & limitatum, fm vero augmen-
 tatum, tertium autem minoratum.

De triplici pretio iusto rei vendibilis iu-
stificato & limitato pro dilatio-
ne solutionis. Cap. 1.

Rimum precium vendibilis rei
 dicitur iustificatum & limitatum.
 Et circa hoc prænotandum est qd
 fm Sco. in 4. dist. 15. q. 2. et èt po-
 nitur in sermo. 3. 2. circa finē. et latius in ser-
 mone sequenti, artic. 1. c. 2. pensatio valoris
 usualium rerum uix aut nunq̄ potest a no-
 bis fieri, nisi secundum cōiecturalē seu p-
 babilem opinionē. Et hoc quidem nō pun-
 ctualiter seu sub rōne & mensura indiuisibi-
 li in plus & minus, sed sub aliqua latitudi-
 ne competenti, circa quam etiã diuersa ho-
 minū capita & iudicia in æstimatione pro-
 bantur differre. ideo varios gradus & modi
 cam certitudinem multumq; ambiguitatis
 iuxta opinabilem modum in se includit, li-
 cet quidam plus & quidam minus. Concor-
 dat in hoc Tho. Vnde aduertendum est, qd
 huiusmodi primi precij. s. iustificati & limi-
 tati, potest etiam distingui triplex limitatis
 gradus etiam iustus. Primus potest nomina-
 ri pius, secundus discretus, tertius uero rigi-
 dus. Primus est precij minoris, secundus est
 mediocris, tertius est maioris: Verbi gratia,
 sint decem petiæ panni eiusdem bonitatis
 & artificij, atque expensæ. harum tamē de-
 cem

Vide Sco-
tum in 4.
dist. 15.
Vide Mar-
tinum Na-
uarum de
Cōtra-
ctibus.
Summa
Antonini

A cem petiarū propter uaria capita, & diuer-
fas snias circa illas a varijs varia æstimatio
fiat, & tandē reperiētur ipsi æstimatores cir-
ca illas variari, utputa quidam æstimabunt
quālibet illarum precij quinquaginta ducato-
rum: & hoc dici pōt precij limes & gra-
dus pius. alij quinquaginta cum dimidio, &
talīs dici pōt limes & gradus discretus. Qui-
dam vero alij quinquaginta, & hoc dī
limes aut gradus rigidus & feuer⁹. Propter
uarietate ergo emptorū & venditorum ali-
quę istarū petiarum panni pro pecunia nu-
merata vendentur. l. ducatis, aliqua. l. cū di-
midio, & aliqua dabuntur pro. l. j. Nunc ali-
B quis venit, qui nō habet denarios vndē præ-
sentialiter soluat, dilationē solutiōis pōscit.
Si igitur venditor tunc non statim soluedus
propter hmōi expectationem precium au-
geat, nō tñ vltra vltimū limitem iusti pre-
cij, sed stat in summo idest. l. j. ita q̄ quantū-
cunq; solutionem ampliori tpe gratis, seu
ex pacto expectaret, nunq̄ ob hoc ultra illū
limitem iusti precij aliquid acciperet: nō est
ibi ex vi contractus vsura, s̄m sniam magno-
rum Doctorum. Rō huius est, quia talis non
vendit terminū, nec pp̄ expectationem ac-
cipit vltra iustū precium rei, quā vendit:
quamuis non faciat gratiā remissionis pre-
cij descendendo ad. l. Quod quidem libēter
faceret, si ille statim solueret. Nam aliud est
non facere gratiam altam pro eo quod facit
gratiam expectationis: aliud est propter ex-
pectationem simpliciter excedere iustū pre-
cium. Stat igit talis in limite rigidi gradus,
qui adhuc est iustus. sed si ille solueret, sta-
tim condescenderet vsque ad limitem gra-
dus pij, idest, vsque ad quinquaginta.

*De pretio augmentato propter dilationem
solutionis pretij rei emptæ.
Cap. 2.*

D Secundum precium rei venditæ dī aug-
mentatum seu multiplicatū. Quod qui-
dem fit, cum a veditore quia emptor de
re emptæ precium non soluit statim, sed ter-
minum petit, vltra debitum iustitiæ augmē-
tatur: Verbi grā. Vult propter terminū sex
mensium de qualibet petra prædicti panni
54. vel 55. ducatos, & qñq; vltra, quod qui-
dem manifesta vsura est, vt patet extra de
vsur. c. consuluit. Quod est verū, s̄m Bal. qñ
res, quæ emitur aut venditur, consistit in nu-
mero, & pondere, & mensura, quia solū in
his vsura cōmittitur. Secus si vendatur do-
mus vel pdium, præsertim tñ cum emptor

*Præstati-
onem ex so-
lutiōis di-
lutione et
purgatiōe*

interim percipit rei emptæ utilitatē, vt pa-
tet. C. de act. emp. l. curabit. Sed hunc Theo-
logi non sequuntur, vbi precium rei venditæ
sit taxatū, s̄m Frā. Marionis. quā rōne sit
ibi usura, dictum est in pcedenti sermone,
arti. 2. & in 2. particula. c. 7. Sed quia mercā-
tes iniusti ad excusandas excusatiōes in pec-
catis pro se habere conātur qualdam in hoc
defensiones, ideo de eis cum rñsonib⁹ suis
aliquas subiungamus. Primo equidē dicit,
q̄ mercatori lucrari licet, ex quo pro cōi uti-
litate laboribus & expensis & multis peri-
culis se exponit, vt. s̄. in prin. præcedētis ser-
monis dictum est. quare iustum est, vt inde
reportet competēs lucrum officio suo. Sed
hoc facere non pōt, nisi vendendo merces
suas sic precium taxet, q̄ pensatis oibus la-
boribus periculis, & expensis circa merces
suas factis vel fiendis lucretur decē, uel quin-
decim pro centenariō. hoc quoq; agere nō
pōt, nisi pro expectatione solutionis usque
ad hoc augeat precium solutionis mercium
suarū, ut. l. pensata hmōi expectatione cum
cæteris circumstantijs lucretur finaliter ipsa
decem vel quindecim. Ad quod tripliciter
rñdetur. Primo dicendum est, q̄ licet mercator,
sicut dictum est, ppter dictas causas
lucrari possit, non tñ modo illicito, sicut cō-
tingit uendendo terminum & obseruando
alios illicitos modos. Item sc̄do sicut intue-
tibz licita patet ex prædictis, sequeretur q̄
dato q̄ mercator merces ualoris. c. ducato-
rum pro mille ducatis emisset, tunc s̄m p̄sa
tam positionem posset per quemcunq; illi-
citurum contractum eas licite uendere sic, q̄
vltra mille ducatos lucretur decē uel quin-
decim pro centenariō, quod patēter irratio-
nabile est. Item sequeretur tertio, q̄ si in ter-
ra uel tpe maximæ caritiæ merces suas ma-
gno precio emisset, posset propter hoc i lo-
co uel tpe, in quo merces illæ essent uiles,
vendere illas precio maiori q̄ emisset saltē
propter expectationem solutionis, quod q̄-
dem manifestē absurdum apparet atq; inu-
stum. Secundo et dicunt, q̄ non intendunt
merces suas carius vendere propter tps, sed
propter recuperandum damnum, quod ex di-
lutione solutionis incurrunt: quia si prædi-
ctos denarios statim post mercium ueditio-
nem haberent, possent cum illud multū lu-
crari, quod facere non possunt, quia statim
non soluuntur. Ad quod et tripliciter rñde-
tur. Primo dī, q̄ si talis uenditor inde lucre-
ri posset, possibile et foret non lucrari, insu-
per & perdere capitale. Nunc aut, quia non
stat in periculo talis dāni, non pōt stare in
certitu-

*Quo liba
tuo.*

H

A certitudine talis lucri. Insuper & secundo,
quia h̄ret lucrum de re non sua. l. de mutuo
dato in eptione. Propterea tertio mercator
non pōt in pactū deducere recōpensationē
dāni, q̄ cōsiderat ex hoc q̄ sua pecunia nō
lucrat, cū non pōt uedere quod nondū est:
& pōt ab habendo multipliciter impediri,
s̄m Tho. Tertio quoq; dicunt hoc facere,
quia saepe apparet q̄ debitores non soluunt
in termino assignato, & circa requisitionem
taliū denariōū oportet eos facere expēsas
magnas. Ad hoc dupliciter rñdetur. Primo
dī, q̄ licet multi quib⁹ termin⁹ concessus ē,
in termino non soluunt: multi tñ sunt, qui
i termino assignato soluunt: & tñ p̄ciū, q̄
propter tps mercib⁹ additū est, non minuit
ab his qui i dato termino soluunt: quare equæ
utrisq; vendere terminū, tequalitas & inu-
stia est. Sc̄do dicendū, q̄ concedit ex de si
deius. c. peruenit. q̄ rōne itereffe si debitor
non soluit in termino sibi dato, q̄ creditor
tunc seruari dēt indēnis: nec tunc est ibidē
vsura, cū vsura sit, quā rōne mutui sperasti lu-
crū. h̄c aut talis excresecia nō recipit, nisi
rōne dāni vitādi, nō lucrī habēdi. Quarto
insup dicit ppter ipotentia & inopia hoc
facere ipsorū emptorū. Nā si uellent uende-
re absq; p̄dicti termi dilatione ppter dena-
riorū indigentia & paupertatē multorū, ra-
ros possent reperire emptores. Ad qd⁹ dicē-
dū, q̄ dolosa ē m̄ia ista, quæ sub sp̄ pietatis
ac subsidij charitatis cōtra pximū idigentē
crudeliter serpit. Et vbi fingit se itedere pie-
tatē principaliter, solū querit & intendit p-
priū lucrū & cōmoditatē. Secundo dicendū
est, q̄ non est hic pietas, sed ipia crudelitas,
sub ip̄ pietatis addere idigentia indigentī:
q̄ est ei, qui nō p̄t statim soluere, operā daf
per precij augm, q̄ tard⁹ & difficiliter posset
soluere, quod tenet. Tertio dicendū, q̄ tūc
nempe op⁹ pium erit & dicet, qñ absq; pre-
cij augmento solōni p̄taret dilationē, sicut
i p̄cipio p̄tis sermonis dictū est. Quinto
dicunt, q̄ hoc faciunt ut conseruent se in ta-
li mercatione: cum multi sint, qui et post da-
tam dilationē nunq̄ pretiū soluunt. Talibus
utiq; rñdendū est, q̄ eorum conscia bene p̄t
stare merito in quiete, cum de tali termino
dato culpā habeant & aiām cum substantia
perdant. hoc solum bonū sibi ultimo reser-
uantes, q̄ non pximo de sua substantia, sed
diabolo de sua aia satisfacere obligantur.
Notanter autem aduertendum est, q̄ si quis
intelligere uelit qñ in quolibet mutuo uero
uel interpretato usura sit: semper recurren-
dum est ad ipsum tps, in quo contractus, &

usuraria mutuatō facta est, prout referat ad
tempus solutionis, pro quo facta est: Verbi
grā, Tradidi tibi modium frumēti in Nara-
li, s̄m q̄ ualebit in Pentecoste, quia traditio-
nis tempore creditur probabiliter in Pen-
tecoste amplius ualiturum: tunc quicquid
plus usurario modo accepero, satisfacere te-
neor, & non plus, neque minus. & hoc siue
plusquam accepero ualeat, siue minus quā
in Penteco. ualuerit, & sic de consimilibus.

*De impijs mercatoribus immo destructo-
ribz ciuitatum qui uendunt merces
quas statim pro minori precio receptu-
ri sunt. & de remedijs dandis artifi-
cibus ut cum salute animæ non obstanti-
bus illis iustē lucrari possint. Cap. 3.*

Tertium uero precium rei uendendæ
dicitur minoratum, sicut patet in uen-
dendo pannum uel equum pro centū
floreis ei, qui mox est sibi reuenditurus p
xc. Primus enim dominus panni uel equi,
tradidit illi xc. flor. & quandoque lxxx. Ille
uero qui primo emit, nihil tūc soluit primo
domino rei. Patet igitur, q̄ ideo secundus
reuendit primo uendenti pro precio sa-
tis minori, quia sub quadam mutui ratione
potius quā sub reali ueritate solutionis tra-
didit ille sibi xc. uel lxxx. ab eodem debens
rehabere centum, quos quidem ipsi primo
uendenti non soluit. Ideo talis contractus
usurarius est, & omnium malignitate ac du-
plicitate plenus. Et talis contractus est ille,
de quo sup. in serm. præce. in fi. 2. c. plenius
dictum est. Aduertendum est tñ, q̄ si quis
absq; intentione reemendi rem a se uendē-
dam absque fraude uendidisset equum pro
c. florenis, & tamen ab emptore similiter
cuicunque emere uolenti reemeret illū sim-
pliciter pro minori precio, non esset usura, **H**
posset tamen esse peccatum iniusti precij.
Posset etiam in hoc reemptio taliter circū-
stantionari, quod non esset ibi peccatum
minorationis iniustæ: tamen talis contra-
ctus fieri solet in fraudem usurarum. ideo
hoc ultimum non est utile prædicare, nisi
cum ista additione. Sed cum prædicti emen-
tes precio minorato sint artium & legiti-
marum mercationū, insuper & ciuitatum p
cōmodo proprio destructores: qd⁹ remediū
dabit lanificib⁹ & alijs mercatorib⁹, quę ob
illud precij ultra iustitiam minoratum ne-
queunt uendere pannos aut merces suas,
quin

*Præstati-
onem rei uendē-
tæ qñ dī
minoratū*

G

A quin multum amittant de capitali, si ad terminum plus vendere volunt dictas merces, quandoq; etiam nisi vendant ad terminum non possunt reperire emptorem? Insuper talis est in ciuitate quandoq; consuetudo pro coi bono iam longo tempore introducta. Ad hoc autem dicendum est, qd si talis consuetudo de solutionis dilatione introducta sit, pro coi bono, & non in fraudem vsurarum, sed pro expeditione mercantiarum: tunc distinguendum est: quia aut mercator uedit merces suas ad terminum ultra quantitatem iusti precij propter ipsam expectationem, aut sicut iusti precij quantitatem. Si primo modo, non est dubium quin contractus, ut supra dictum est, vsuarius sit, cum in eo expectatio temporis sub precio iniusto cadat, contra. c. consuluit. ex de vsur. Si uero secundo modo, quia sicut iusti precij uedit, licet terminum tradat & pro termino precio maiori uedere uideatur, non tamen est ibi usura. Nec primo obstat, si pro minori precio daret, si statim sibi pecunia solueretur. Quod quidem potest per simile in alijs debitis apparere, quemadmodum si alicui aliquid debeatur ad certum terminum, quoniam de eo quod est sibi debitum aliquid dimitteret, si reliquum citius solueretur. Constat nepe, quod ille dimittere sibi possit, & tamen ab usura immunis esset, concord. Gerar. Ob. Ideo dicendum, quod licet sit usura plus accipere pro temporis dilationem, sicut dictum est: non tamen est usura, quoniam creditor precium minuit, si statim ei soluitur propter temporis breuitatem. Nec secundo obstat, si quis dicat quod ad denarios numeratos illa mercantia tamen non posset uendi, quantum cum predicto termino assignato, & quod res tamen ualet quantum uendi potest. ff. trebell. l. j. §. si hec res. Item quod licet plus constiterit, si cum tali termino plus uendatur, quod cum denarijs numeratis posset uendi, illud plus recipitur ultra fortem. Ad hoc dicendum, quod si presuppositis prius dictis, quod non ex natura contractus est mercantia, sed ex malignorum mercatorum malitia in uendendo illicito modo terminum, & minorando iustum precium, licet obseruet iustitiam mercationis uia: tamen iustis mercatoribus relinquitur semita, quauis obumbrata & arcta, quod licito modo mercari possunt. Proinde rebus sic constantibus, si lanifex & mercator tamen uedit pannos, & merces suas ad terminum, pro quanto venderet ad denarios numeratos, si predicta impietates cessarent, non sibi edificat ad gehennam. Et cum dicitur, quod tamen res ualet, quantum uendi potest. Dicendum, quod uerum est, si pro tanto quantum ualet, permittat uen-

Quo attē
atur con
suetudo &
solutionis
dilatione.

di, & non obstant malitia predicta. His concordat Tho. in quadam sua ratione, cum foret de hac materia requisitus. Denique ante tempus temporis breuitate placeat breuiare sermonem, ut famelici die crastina conueniamus tepere stitue ad multa consideranda, quod de emptio nibus & uenditionibus uilimè tractanda sunt, hoc praestante Domino Iesu Christo, qui ueritatem hanc clauem aperit & nemo claudit, claudit & nemo aperit, cui cum patre & spiritu sancto sit honor & gloria in secula seculorum, amen.

F E R I A S E C V N D A
post iij. Dominicam Quadrag.

Quo precio examinari debeant res uenales & de culpa uendentium res maculatas.

Sermo XXXV.

Inuenit in templo uendentes, Io. 2. & in euangelio hodierno. Porro ad ea, quod de mercationibus dicta sunt, alia quaedam occurrunt, quae praeteriri non debent: non quod iterata sint quae dicta sunt, ne fastidium generent (quod absit) quae praefertur pro aiarum salute: sed quia materia mercantiarum ampla & utilima est, plura supra intacta tractare necesse est. Ceterum summopere cauendum est, ne inueniat Dominus uendentes & ementes in templo: sicut in uerbo proposito de Iudeis transgressoribus Ioh. ait. Nepe in templo uendere uel emere, peccatum est. Unde mystice designat, quod in templo ecclesiae Dei, cum Dei offensione, minime mercandum sit. Huius quidem rei difficultatem propheta aduertens in psal. 7. ait. Quoniam non cognoui negotiationem, introibo in potentias Domini. Domine memorabor iustitiarum tuarum solius. Quod potest esse aliud thema in praesenti sermone. ubi propheta ostendit tria necessaria esse mercanti atque negocianti, ut non offendat in templo conscientiam suam, aut in templo ecclesiae Dei. Primum est intelligentia clara, secundum est intentio recta, tertium memoria sana. Primum est intelligentia clara: ideo dicit, Quoniam non cognoui negociationem. haec ista est Cassio. Textus autem non habet, Quoniam non cognoui scripturam: Non cognoscere autem scripturam, seu negociationem, est non tamen in intellectu habere in negociationibus implicatum, quod sicut fieri solet, intelligentia sit in eis omnino obruta atque submersa & a lumine uere fidei aliena. Secundo ei necessaria est intentio recta. scilicet ad Deum.

H
Tria me
catis sunt
necessaria.

A ad Deum. Unde subdit, Introibo in potentias Domini. quae sunt potentiae aeternales, non de scientia temporalis. Tertio est ibi necessaria, memoria sana: ideo ait ps. Memorabor iustitiarum tuarum. scilicet ultimi iudicij, quoniam de iustitia misericordiam comitem non habebit, quoniam implebit quod ipse per prophetam ait. Cum accipero tempus. scilicet iudicij, ego iustitias iudicabo. Sed quid actus est Deus contra nequitias, quoniam ipse iustitias iudicabit? Haec tria negociator obseruans in templo Dei minime offendit. Ad hoc quidem seruandum circa uenditionum & emptio num contractus talis regula, secundum Scotum. ubi supra ante omnia praenotanda est. Regula Domini rerum iustitiam eas uendunt uel emunt, si sine fraude seruent aequalitatem ualoris in uenditis & emptis secundum rectam rationem. Quae regula habet exponi in emptio nibus & uenditionibus, sicut. 3. in serm. 3. 2. c. ult. de permutationibus exposita est. sed ultra praedicta pro huius regule declaratione & pro triplici arti. praesentis serm. per ordinem quaerantur tria.

Regula-

ARTICVLVS PRIMVS.

Sub titulo quaestionis ubi quaeritur utrum res plusquam ualeant licite uendi possint seu etiam minus emi.

Primo quaeratur, an res plus quam ualeant, licite possint uendi, seu et minus emi? Ad cuius quoniam intellegentiam primo tria per ordinem praenotanda sunt: secundo uero quaestioni respondendum est: tertio res respondemus ad ea, quae dici possent nobis circa haec.

Quod ad solutionem quaestionis tria ante omnia praenotanda sunt. Cap. 1.

Primo inquam tria per ordinem praenotanda sunt. Primo, notandum est, quod ualor rerum dupliciter sumitur, secundum Scotum in 4. di. 15. c. 4. Primum est ualor naturalis, secundus est usualis. Primus inquam ualor est naturalis. scilicet secundum bonitatem naturam a Deo in re creata. & hoc modo mus, formica, uel pulex, plus ualet quam panis, quia habet uitam, animam, & sensum, sed non panis. Secundus ualor dicitur usualis, qui scilicet sumitur in respectu ad uisum nostrum. & hoc modo quantum aliqua sunt uisibus nostris utiliora, tanto amplius ualent. & secundum hoc panis plus ualet, quam mus uel uisus. Quia autem emendi uel uendendi actus ad uisum humanae uitae merito ordinatur. Insuper sunt qui

D
Valor rerum duplex.

dam usus humanae uitae, ideo in eis ualor uenaliu rerum, secundo modo sumitur, & non primo modo. Secundo quoque praenotandum est, quod huiusmodi ualor uel usus uenaliu rerum etiam tripliciter considerari potest. Pensatur. n. in re uenali, primo eius uirtuositas, secundo eius raritas, tertio eius complacibilitas. Primo inquam pensatur eius uirtuositas: uidelicet secundum quod res ex suis realibus uirtutibus & proprietatibus est nostris utilitatibus uirtuosior & efficacior, & hoc modo optimus panis triticeus plus ualet ad nostrum usum quam hordeaceus: & fortis asinus uel roncinus. Secundo pensatur rei uenalis raritas. scilicet secundum quod res ex sua inuentionis raritate & difficultate magis nobis necessariae sunt, pro quanto uidelicet earum penuria maiorem ipsarum indigentiam, & minorem facultatem habendi & utendi habemus. Et secundum hoc idem bladum plus ualet tempore caritatis & penuriae seu famis, quam tempore quo multum apud oes abundat. Sic quoque quatuor elementa apud nos precij uilioris aestimantur propter eorum copiam, quam aurum & balsamum, quauis illa de se magis sint necessaria nostrae uitae. Tertio pensatur rei uenalis complacibilitas. scilicet secundum quod magis uel minus bene placita est uoluntati nostrae in habendo illam, & uti illa. Vt. n. put hic sumit, est re in uoluntate facultatis assumere uel habere: & ideo non modica pars ualoris utibiliu rerum ex beneplacito uoluntatis praesertim, siue plus, siue minus complacitis in usu huius uel illius rei ad illam habendam ad nutum, iuxta quod unus equus gratior est uni, & alius alteri; & unum ornamentum uni, & aliud alteri, & hoc modo unum re alteri uilior est multum appropinquat & sibi reputat preciosam & caram, & e contra. Tertio praenotandum est, quod huiusmodi pensatio ualoris usualiu rerum, sicut patuit. 3. serm. 3. 2. arti. 3. c. 3. et et in praecedentibus serm. arti. 3. & c. 1. patet, uix aut nunquam potest a nobis fieri, nisi pro coniecturali & probabilis opinionem, & hoc non punctualiter seu sub indiuisibili ratione ac mensura in plus & minus, sed sub aliqua latitudine cope tati respectu temporis, locorum, & personarum: circa quod, ut dictum est, diuersi diuersimode aestimant res.

Quo res
pensari de
bent.

Quid respondendum est ad praesuppositam quaestionem. & quod ualor rerum tripliciter innotescit. Cap. 2.

Secundo autem quoniam respondendum est, ad quam saluo meliori iudicio praenotatis praecedentibus respondemus, quod res non potest licite

H

A licite vendi plus q̄ valeant, nec et̄ min⁹ emi pensato eorū valore in resp̄ ad usum nrm & ad pbabile iudiciū humanæ estimationis mēsurantis valorē rei infra limites latitudinis cōpetentis. Quæ autē sit latitudo ista, & ad quid se extēdat, tripliciter innotescit. Primo iure, sc̄do cōsuetudine, tertio discretione. Primo inq̄ innotescit iure. Iura. n. cōtractū rescindunt, q̄n̄ emptor vel vēditor ultra dimidiū iusti precij defraudat, quia tunc cōtract⁹ ē nullus, & est p̄ iudices irritandus: nihilom̄ si infra illud appareat notabilis fraus, est cōtrādēs restō facienda, fm̄ Sco. in 4. di. 1. q. 2. & h̄. s̄. ferm. 3. 2. c. vlt. Hoc autē itelligo, si defraudat⁹ hm̄oī excessum ignoret: quia si sciens & aduertens q̄ritatē excessus libere cōsentit i tale p̄ciū & contractū, iā nō est defraudat⁹, quia p̄t rē suam absq; oī precio dare: sic fm̄ bñplacitū suū p̄t et̄ eam p̄ sua centesima parte iusti precij cōdonare: nec i hoc fit ei aliq̄ iniustitia, nisi fortē consensus eius fieret ex aliqua quatuor cārū, de quib⁹. s̄. ferm. 33. arti. 2. & 3. particula. 3. c. dictū ē, ad fi. De hac et̄ materia h̄ in gl. 10. q. 2. hoc ius. vbi d̄r, q̄ si i uenditione pl⁹ offerat q̄ res valeat, ecclesia recipere non p̄t, nec dēt, sed tm̄ iustū precium, si predicta gl. rectē intelligat, fm̄ Archi. i c. p̄alleg. & fm̄ Bal. in l. in cā. s̄. Pōponius. ff. de minor. licet lex dicat, q̄ contrahentes seinuicē p̄nt decipere, nam ecclesia i suis contractib. nō dēt dolum face re, ex de dona. per tuas. Rō vero, quare lex totaliter hanc inæqualitatē nō phibet ē, quia fm̄ Tho. lex dat̄ populo, i quo sunt multa virtute deficientes. vnde solūmō phibet ea, q̄ destruunt humanū cōiūctū. Alia autē quodāmodo permittit v̄, q̄ nō punit ea. punit .n. tm̄mō excessus magnos, ut cū quis deceptus est ultra dimidiū iusti p̄cij: tunc qdē ad restōnē cogit. Verū est vbi absq; scādalo pueniri p̄t alias nō tolerat. n. ecclesia crimen p̄p̄ scandalū. vt patet. 4. dif. deniq; & 7. q. 1. quotiens. & 9. q. 1. ordinationes. q̄ 24. q. 4. ipsa pietas & c. non p̄t. Similiter rōne multitudinis, ut patet. 50. di. vt constituent & in oib⁹. c. p̄all. Sed lex diuina, q̄ non solū dat̄ populo, sed et̄ virtuose, nihil i punitū relinquit, qd̄ contrariū est uirtuti. Iō fm̄ diuinā legem illicitū reputat, si emendo vel vendēdo equalitas non seruet. Vnde tenet qui pl⁹ recipit, ei recōp̄sare, qui dānificat⁹ est, si sit notabile dānū. Parua quidē additio uel diminutio æq̄l. r. tē iustitiæ tollere non videt. Hæc no. fm̄ Tho. Insuper est notādum, q̄ si minus dimidia parte iusti precij cōparatur: in ptate emptoris est supplere precium

iustum uel recedere a contractu. ex de emp. & ven. c. cū dilecti. De hac materia habetur ferm. 10. arti. 2. c. 1. Secūdū quoq; Sco. vbi s̄. hm̄oī latitudo consuetudine innotescit. Nā sicut per experiētiā patet, consuetudine relinquit ipse permutantib⁹, q̄ p̄sata mutua necessitate reputent se mutuo dare æquiualens & hinc & inde recipere. Durum quidē v̄ inter hoīes contract⁹ esse, in quib⁹ cōtrahentes non intendant aliqd de rigore iudiciali sibi mutuo relaxare, vt p̄ tātō oēm cōtractum cōcomitēt aliqua donatio vera. Et si iste est mod⁹ cōmutantiū, fundat̄ quasi super legē naturę dicentē, fac hoc alteri qd̄, tibi vis fieri. Satis igit̄ pbabile est, q̄ nō q̄n̄ contrahentes mutuo sunt contenti sibi mutuo remittere uolunt, si aliquo modo, nō tm̄ enormi deficiunt a iustitia ista. Tertio quoque patet discretione, fm̄ Tho. 2. 2. q. 77. c. rarius uendere & uilius emere rē, q̄ valeat, est illicitū & iniustū, nisi res q̄ uendit, in detrimentū cederet uenditoris, qui de illa re magna indigentia hēt. Proinde in tali casu iustum precij erit, si non solū respiciat̄ ad rē, q̄ uendit: sed et̄ ad dānū, quod uēditor ex uenditione incurrit, & sic licitē p̄t rem uendere plus q̄ ualeat ipsi uenditori. Aduertendū est t̄m, q̄ licet multū iuuet emptor ex rē, q̄ emit, si uēditor non dānificat̄ ex carētia ei⁹: non t̄m p̄t propter hoc precij augeri, quia utilitas quæ superuenit emptori, non est ex cōditione uendentis, sed ementis. Et quidē iniustū est alteri uendere, quod non est suū: seu uendere ementi, qd̄ est ementis. cōcor. Sco. vbi s̄. addens, q̄ idem dicendum est de permutationibus. Pōt et̄ addi illud, de quo s̄. ferm. 33. arti. 2. & 1. 3. particula. c. 7. Oīa at supradicta de permutationib. sicut de ēptionibus & uenditionibus intelligēda sunt, & econuerso, sicut patet in ferm. 32. art. 3. c. 3. Respondetur ad tria obiecta quæ fieri possunt contra predicta. Cap. 3.

Tertio quoq; ad tria, quæ obijci p̄nt, respondēam. querebat. n. i p̄posita qd̄ne, an res licitē possent pl⁹ uendi q̄ ualeant, uel et̄ minus emi? Et primo obijcitur contra qd̄nem, q̄ sic. Nam licitum mihi est rei mæ itatuere precium, quod ego uolo: nec aliquod ius compellit me dare uel comutare rē meā absq; precio mihi placito & a me p̄taxato. Sicut ecōtra nullas cogit̄ rē alteri⁹ emē v̄ltra p̄ciū beneplacitū ei. si igit̄ cōtract⁹ emendi & uēdendi merē uolūtari⁹ ē: igit̄ taxatio p̄cij uenaliū rerū merē uoluntaria erit, & per cōsequē fortiet̄ ius & forū merē

Vide qu hab. D. Thom. i quo accipit Silu. ser. 114. 77.

Obiecta prima.

Sub titulo secunde questionis, in qua queritur quis valor in rebus, seu quæ obsequij utilitas in contractib. taxari dēt.

A mere voluntarium, iuxta illud vulgare ac le gale dictum, tm̄ res valet, quantum vendi p̄t. Ad hoc dicendum, q̄ licet de iure non cogar rem meā uendere: cogor t̄m in actu, & contractū uendendi formā, & regulam iuris & iustitiæ, & æquitatis debitæ seruare. & iō in effectu uēdendi licet mihi rei mæ iniustum pretium ponere, & accipere: quia tūc non impono, vt simpliciter mæ, sed vt inalterū commutandē. Hm̄oī autē impositio efficaciter seu commutatiue includit acceptionem pretij p̄ualētis. accipere autem p̄ualens, est iniustū, quia inæqualitatē includit. Præterea, fm̄ Hosti. licet aliquis ab initio cogi n̄ possit rem suā uendere, vel alienā emere, vt patet extra de contrah. emp. l. dudū. si tū exposuerit rem uenale, & p̄ium offeratur, si pro iusto pretio dare non uult, cogi p̄t per iudicem, q̄ iusto pretio uēdat. ff. de offi. p̄ræ. l. 1. s̄. cura carnis. Secūdo uero obijcitur, si res non p̄t, plus uendi q̄ ualeat, vel minus emi, fere tota cōitas uēdētium contra iustitiā peccaret: quia quasi oēs uolunt care uendere, & uile emere. Dicendū q̄ hoc non est uerū de cōitate iustorū, sed de sola cōitate iniustorū, & cupidorū: iustus nēpe non uult contra iustū p̄tium aliqd uēdere, vel emere, inquantū iustus: se cus de iniusto, q̄ oīa uult, licet iniusta. Tertio obijcitur, q̄ fm̄ ordinem iuris, & iustitiæ, & charitatis, cōe bonum p̄ræferri dēt priuato, vt patet in auth. res. q̄. C. de lega & l. cōia. & in c. bonæ. extra de postu. p̄ræ. sed cōi saluti hoīum prolapsū expedit, q̄ taxatio p̄rij uenaliū rerū, non sit p̄ctalis, nec fm̄ absolutū rerū valorē, sed potius ex cōi consensu utriusq; partis uēdentiū. f. & emētū p̄taxetur libere. Hoc. n. minora pericula p̄ci fraudū includit, illud uero uix p̄t fieri sine p̄cō, q̄ p̄ctal. & absolutus valor rerū uix posset fieri seu alicui certitudinaliter patet ad plenū. ergo vt dictū est, expedit hæc taxatio, & c. Et de hoc et̄ sup. dicebat ferm. 32. c. vlt. Ad hoc et̄ dicendū est, q̄ si cōsensu utriusq; partis i tale pretiū, vel taxationē non p̄t censerī inuolūtarius rōne igno ratiæ, & imperitiæ aut rōne leuitatis mētis apertæ uel p̄sumptæ, aut rōne cuiuscūq; magnæ egestatis, aut rōne necessitatis ad hoc compellentis: tunc ratio predicta bene procedit utrumq; tunc concludit, aliter nō. Licet em̄ æstimatio nostra in taxando rei pretium, seu valorē, non sit punctualis, nihilominus p̄t, & dēt illud sub congruis liti bus mēsurari, alias excederet congruam, & probabile mēsuram, & et̄ regulam rōnis.

Pro secundo art. quæri p̄t, an fm̄ ualorē utilitatis ementium, vel quodcumque obsequium more conductio reci piēdum posset pretium taxari, ut puta si portio, vel herba medicinalis ualeat me liberare a morte, & restituere impremiabilem san itatem: an dans iuste posset a me exigere pretium sanationi æquiualens uel impreciable: Dicendum q̄ si pretium rerum nostræ uitæ necessarium taxaretur fm̄ æquiualentiam eius, ad quod particulariter cōfertur nobis, quodlibet talium pretium quasi impreciable esset. Nam cyphus aquæ homini sitienti, aqua carenti morituro, ualeat in casu isto infinitam substantiam auri, & longe amplius. Non ergo debent res hoc modo taxari, quod probari potest triplici ratione. Primo ratione nequitie, secundo ratione iustitiæ, tertio ratione eminentiæ.

Quod propter tria nequitia esset taxare pretium rerum, secundum utilitatem quæ cōferunt illis qui eis utuntur. C. 1.

Primo in quā pretium uenaliū rerum non est taxandū p̄radi cōto mō rōne nequitie. Tria em̄ mala ex hoc superuenirent. Primum, quia hoc haberet inæqualitatem: fm̄, quia induceret importabilem difficultatē: tertium, quia euacuaret oēm pietatem. Primo, quia haberent inæqualitatem. Cum. n. in contractibus ciuilibus, & humanis finalis ratio sit cōe bonum, idcirco taxationis pretiorum æquitas fuit, & est mensuranda per respectum ad cōe bonum, & prout expedit cōi. bono, quia nihil iniquius est, quā pro particularibus, & priuatis commodis, cōi & uniuersali bono p̄radiicare, qd̄ utique fieret, si res dicto modo taxaretur. Præterea quodcumq; commodum, qd̄ ex empta re consequit̄ emptor, oīno extra ipsum uendentem est, & illud commodum, quod consequitur emptor, oīno cōsequitur vt ex re sua. Præterea si uēditor ex hoc cōsequatur aliā maiorem utilitatem, consequitur ex re oīno non sua: qd̄ utiq; inæqualitas esset atq; iniustum. Secundo insuper esset malū, quia induceret importabilem difficultatem: nā in hoc ipso particularis dissolutio forti⁹, & dif-

Pretiū rerū uenaliū, quō taxandū.

A facilius cōtinetur, & importabile onus, qđ & in pposito spālius declarari pōt: v.g. Si p pugillo aquę vel ignis mihi summe neces- sarij, teneor tibi dare quātū valet vita mea, ad qđ mihi confert: tunc eadē rōne in confi- mihi casu tu pro pugillo aquę tibi similiter necessarię tātūm dē tenebaris mihi dare. qđ vtiq; iniquū & intollerabile onus esset. Ter- tio quoq; malū esset, quia euacuaret oēm pietatē. nā tale æquitatis genus miro modo oīs pietatis, atq; humanitatis eneruatio, & eradicatio esset, præcipuē in casib. ipsius ne- cessitatis maiori humanitate & pietate indi- gētib. Absit at, qđ virtuosa & vera eqtas pie- tati, & humanæ socialitati sic ipie aduerset.

Quod esset iniustum, & contra cōe bonum taxare res, & obsequia secundum vtili- tatem, quam cōferret, & secundum quē modum prædicta taxanda sunt. Cap. 2.

Secundo quoq; ptiū rerū n̄ est ta- xandū p̄dicto mō rōne iustitię. Quia ei pretiū rerū, & obsequio- rū, sicut p̄dictū est: est taxandū ad ordinem cōis boni. Iō in hmōi primo & principaliter attēdēda est cōis taxatio & æ- stimatio a cōitatib. ciuilib scā cōiter, qđ quidē in hmōi cōprobat tres circumstātiās ob- seruare. Primo ei obseruat qndā l̄salē ordi- nē vtilitū rerū, 2. obseruat qndam cōem cursum copię, & inopię, 3. obseruat pericu- lū & laborē, & industriā adductionis rerū seu obsequiorū. Primo in qđ obseruat quen- dā naturalē ordinē vtilitū rerū: nā sunt quę- dā, qđ vsui n̄o. 1. sunt meliora, seu vtiliora: 2. sunt quędā durabilia: 3. sunt quędā de- lectabilia. Primo. n. sunt qđdā, qđ n̄o vsui sunt meliora seu vtiliora. Nā quędam, sunt quasi materia, & mālia aliorū, vt sūt elemē- ta respū mixtorū, sicut ēt, & eorū vsus ē in nobis materialior qđ sit suorū notabiliū mix- torū, sicut patet in vsū respū vini, & in vsu terrę respū panis vel tritici. Scđo sunt quę- dā n̄o vsui durabilia. Sūt ei quędā, qđ fm sui naturam alijs corruptibilia sunt, & in n̄is vsib. cito corrumpunt: imo quorundā vsus eorū est consumptio, sicut patet in vsu panis & vini, cibi & pot. quędā aut durabilia sunt in vsu suo, sicut equ, aurū & si- milia. Tertio sunt quędā vsui n̄o delectabi- lia, qđ sunt naturaliter alijs pulchriora, & ḡosora: iō vsui n̄rę voluntatis n̄isq; sensi- bus cōiter placabiliora sunt, sicut patet ī co- loribus tinctorarū, vestiū, & gēmarū, & in odore aromātū. & in diuersis sonis musica-

Quædeser- uat vsui n̄o, quo- rum vtili- tatis cōpen- sari dēt.

liū instforum. Quia igit in eis cōis ordo na- turæ cōcurrit cū cōi ordine n̄i vsus: hic est qđ cōis æstimatio in pretijs p̄fert vltima pri- mis, & talis æstimatio sequēda. Scđo quidē obseruat in hoc cōem cursum copię, & inopię seu paucitatis, & abundantię: qđ cōe est verbū, qđ oē rarū, carū est: vñ nimia familia- ritas, & abundantia parit cōtēptū. Quarto. n. rari, & difficili rē adire possumus, & h̄re, tanto sup. n̄rām facultatē altius, & mirabi- lius æstimamus. ardua. n. nobis, & insolita admiramur. Et iō vbi aurū vel triticū mul- tū cōiter abūdat, n̄ tāti p̄tij æstimat, sicut qđ grādis cōiter inopia est ip̄forum. Et idē est, vbi est magna copia vel inopia medicorū, seu aduocatorū, aut pugillū, vel fossorū, qđ vbi taliū est penuria, p̄nt cari? locare opera sua. Tertio insuper obseruat laborē ac peri- culū, & industriā traditionis rerū vel obse- quiorū. Nā merces seu obsequia operosa, quę cū maiori labore, & periculo cōiter du- cunt vel fiunt, plus in p̄tio ceteris parib. pō- derant. vñ in terris, quę cōiter plus distāt a mercib. Francię, vel vltra marinis, ipsę mer- ces sunt cōiter cariores. Quę ēt maior ē in- dustrīa exigunt ceteris parib. maioris pre- tij cōiter æstimant. Hinc est, qđ plus dat ad- uocato seu medico, qđ fossori, seu sc̄ flori- pidū, quāquā plus corpore laboranti min? p̄tium dat, sicut architectori, qui cū maiori peritia & idustria fossori seu sc̄ssori p̄cipit, & agenda demonstrat. pp hoc ēt bladū est maioris p̄tij, qđ herbę siluestres in medicina lib. efficaciores, qđ non tāto, & diuturno la- bore, & idustria excolluntur, nec cū tantis expensis eorum sufficientia cōiter obtineēt.

Quod pretia rerum taxanda sunt secun- dum variam rationem. iuxta modum æstimationis a communitatibus ciuili- bus communiter facte. Cap. 3.

Tertio aut pretiū rerum non est taxan- dum p̄dicto mō rōne eminentię. Nā sicut ex præcedētibus patet, priusquā attendēda est principaliter in rebus taxatio & æstimatio pretij a cōitatibus ciuilib. cōi- ter facta, eo. modo ipsa obseruat oēm gra- dum, & ordinē officiorum, & dignitatū eis annexarū. vñ maiora stipendia dantur duci qđ militi, & militi quā scutifero vel pedi- to. Cuius rō est triplex. Primo rōne singula- ritatis: nā sicut ex dictis patet, si ad altiora officia debite exequenda exigitur maiora peritia, & industria: & amplior sollicitudo mentalis, ac etiā multo, & diuturno studio atq; experientia, & labore multisq; pericu-

H Nō est ta- xandū p̄- tiū rerū, scđum in- rē emul- tiam.

A lis, & expensis acquiri peritia, & industria- talis, & ēt qđ pauci sunt, & ad hoc rari ido- nei, iō in maiori pretio æstimantur. Secun- do rōne dignitatis: ad honorem. n. & vtilita- tem ciuilib cōitatis facit, qđ superiores reue- rentius, & cumulātius in quadam sensibili superioritate, & dignitate seruentur, licet ipsi superiores, & maximē si sunt in perfe- ctionis statu: in seipsis exēplar, & opera hu- militatis, & sanctitatis debeāt exhibere po- tius qđ cultus tpalitatis. Tertio quoque rōne necessitatis, & æquitatis. nā officia superio- ra, vt sæpius egent plurib. sumptib. dux em̄ exercitus ad totum exercitū, & diuersorū p̄liorum concursum debite gubernandum plurib. eget, qđ quicunq; inferiorū. Circun- stantijs igit in p̄ceden. c. & in isto cōiter ob- seruatis taxant, & taxanda sunt rōnabiliter precia, iuxta qđ roterabilius, & salubri? cōi- tati expedit oib. hincinde, & ex oī parte pē- satis. Singuli aut in singulis suis seu singula- ribus cōtractib. vel exactionib. sumptuum sequi debent formā, & regulā cōium æsti- mationū, & taxationū, ne pars turpiter, & irregulariter, & inobediēter ac indecenter dissonet a suo toto, ne quilibet pro libito suo præiudicet, & communi vtilitati, ac per consequens communi iustitię & pietati.

ARTICVLVS TERTIVS.

Etiam sub titulo questionis in qua quæri- tur an sit culpa mortalis rem vendere maculatam, & de triplici macula, quæ in re uendibili esse posset.

Pro tertio articulo quæri potest, an sit culpa mortalis, rem vēdere, in qua sit aliqua macula, quæ nota a vendente ipsi ementi minime propalatur? Ad quod dicendum, quod tripliciter in re vendenda macula esse potest. Primo defectiōne, se- cundo admixtione, tertio corruptione.

De triplici defectu, quæ in re uendibili pōt esse, & quid dicendū sit de utentibus cor- ruptis ponderibus vel mensuris. Cap. 1.

Rimo in re vendēda pōt esse ma- cula defectiōne. Vñ, fm Tho. 2. 2. q. 77. & Scot. in 4. dist. 15. q. 2. sciendum est, qđ circa rē vendē- da triplex defectus cōsiderari pōt. Primus fm subam, scđus fm quātitate, tertius fm qualitatē. De his dictū est. sup. sermo. 33. ar. 3. c. 3. qđ sic cōtingit in permutatione, sicut in emptio. & vendi. & ex his, quæ allegata

sunt ibid. patet qđ licitū non est vendere p- vero auro alchimidū aurū, & argentū, quia non est adeo purū & perfectū, nec eadēdem p̄prietates hēt. sicut verū. Non. n. hēt p̄prie- tatē l̄atificandi, aut virtutē contra certas in- firmitates, aut hmōi, qđ hēt aurū verū, imo venenosum, est vt d̄f. Si vero p alchimiā fie- ret verū aurū, non esset illicitū vēdere illud p- vero, qđ nihil phibet artē vti aliquib. cau- sis naturalib. ad p̄ducendum veros & natu- rales effectus, quēadmodum ait Aug. in li. de Trini. de his, quæ fiunt arte demoniorū. Insuper qđ dictum est de venditore, intelli- gendum est de ipso emptore, vtputa qđ vē- ditor crederet rē suā minus pretiosam esse, quam esset: v.g. vendit aurum pro pretio sa- tis minori, qđputat id esse aurichalcum; aut aīal sanū, qđ credit esse infirmum: qđ si em- pror cognoscit hoc, iniuste emit, & iustum pretium satisfacere obligatur, vt plenius patuit sermo. 33. art. 2. c. 7. in particula 2.

Quid dicendum sit de his, qui in rebus uendibilibus utuntur mixturis falsis. Cap. 2.

Secundo quoq; in re vendēda pōt esse defectū admixtione. s. falsas mixturas aut cōpositiones ocul- te addendo, sicut faciunt quidā aromatarij, vel artifices in artib. suis. Circa qđ notandū est, qđ si tales pp hmōi cōmix- tiones vltra extremos lites iusti p̄tij vēdūt, totū illud, qđ est sup. iustū p̄tium, satisfacere obligant. Si vero per hoc n̄ intēdunt, ni- si iustū p̄tium citius aut fortius extorquere: tunc ad satisfactionē n̄ obligant. Si tñ certi tudinaliter, aut multū p̄babiliter sciunt ius- tū p̄tium non excessisse. si tñ dubitāt, tūc qđ- dē tenent p- eo, qđ de fraude sua certi sunt. Notandum aut, qđ qđdā sunt additiones ficti- tię, qđ quasi in nullo mutant valorē venalis rei, nec augent, & qđdē in talib. n̄ peccant, si fiat sola intentione sobriū, & iustū p̄tium ex- torquendi. Alię vero admixtiones, qđ virtu- tē rerū & valorē notabiliter minuūt: & sūt oīno contra p̄prias, & cōes intētiōnes em- ptoris, illę oīno illicitę sunt, quīs tñ nihil vltra iustū p̄tium hēref. Et puto qđ taliū vsus saltē in frequentatione sua mortalis sit cul- pa. sicut patet in illis, qđ in vino nebulū mi- scēt, vt flauior in eo elucefcet color: cū tñ, vt d̄f, tale nebulō in vino mirabiliter capiti, & stomacho sit nociuū. Si tñ virtutis minu- tio modica sit, & pretiū iustū: tūc n̄ puto ni- si p̄cū veniale. Sed instāt vēditores vini, &

Conside- ratio di- gna.

A plures alij dicentes: quilibet potest miscere rei suae quod vult, saltem antequam eam venale exponat, non autem post vini preconizationem. Sed contra hos est, quod constat eis quod lex & consuetudo communitatis est, quod vendatur vinum purum, aut quod eis commixtio publice exprimat. Intentio autem, & crudelitas omnium ementium est, emere vinum purum, & similia: ergo contra verumque horum fraudulententer incedunt, cum est eorum intentio corrupta sit avaritia: licet autem in sua rem commiscere de se licitum sit, non tamen cum intentione, & affectu illam alij contra consuetudinem, & contra eorum intentionem vendendi. alias in vino suo vendendo toxicum licite miscere possunt.

Quid dicendum est de his qui vendunt res corruptas, & maculatas. Cap. 3.

Tertio in re vendenda potest esse macula corruptione. Pro quo notandum est, quod venditor corruptiones, & defectus illos, ex quibus emptor ultra iustum pretium enormiter falleretur, tenetur sibi pandere, si tamen novit eos, vel de eis verisimiliter opinatur. aliter ex hoc ipso dat occasionem dupliciter. Primo damni, secundo periculi. Primo damni, si propter hoc res satis pretij sit minoris, & ipse tamen propter hoc pretium non minuit. Secundo periculi, utpote si navis, quam vendit, tale vitium habet, ex quo emptor cum ea navigaturus periclitetur, & periculum incurere possit. Idem quoque de defectu equi, ex quo miles illum emens in fluvio seu in bello ruere statim ac periclitari haberet. Idem est de defectu syroporum, & medicinalium confectio, quas apothecarij seu pigmentarij vendunt: tunc venditor tenetur restituere omne damnum inde contingens, iuxta c. extra de iniurijs. & dam. in c. si culpa. Scriptum est: qui occasionem damni dat, damnum dedisse videtur. ubi vero ista concurrant. scilicet quod nullum periculum imminet emptori, nec in vendendo iustum pretium, aut saltem non nimis notabiliter excedatur: & emptor censeatur in emendo satis industrius, & res venalis pro libito sibi examinanda exponitur diligenter: tunc venditor non tenetur defectus illos manifestare, & maxime ubi eos non celat, nisi solum ut de re habeat iustum pretium suum. Nec est tenetur manifestare vitium manifestum, puta cum equus monoculus est, vel cum usus rei, quia si non competat venditori, potest tamen competere alteri, & venditor pro homini vitio de pretio subtrahat quantum oportet: quia si manifestaret vitium rei, emptor forte nol-

De illo qui vendit res corruptas

Venditor non tenetur manifestare vitium manifestum.

let pretium iustum sibi dare. In fine notandum est, quod omnia quae ponuntur supra in sermo. 32. de donationibus. in art. 2. c. 2. etiam intelligenda sunt de emptionibus, & venditionibus. Ex praecedentibus patet regula supradicta. scilicet quod Domini rerum iustas eas emunt vel vendunt, si sine fraude servent aequalitatem valoris in emptione, & venditione secundum rectam rationem. Quod omnibus nobis misericorditer largiri dignetur iustus, qui iustitias dilexit, & aequitate vidit vultus eius, Dominus noster Iesus Christus, qui cum patre, & Spiritu sancto vivit, & regnat in unitate spiritus sancti Deus. Per omnia secula seculorum, Amen.

F E R I A T E R T I A
post iij. Domini. Quadrag.

De voragine usurarum, ubi declaratur quid sit usura in quibus committi potest, & quas excusationes assumunt qui defendere volunt usuram.

Sermo XXXVI.

Nolite iudicare secundum faciem, sed secundum iustum iudicium iudicate, Io. 7. & in Euang. hodie. no. Ois quippe iniuria tanto capitalior est, quanto quod fallit maioris amicitiae simulat veritatem. Ecce usurarij charitas simulata, & crudelitas palliata: dum servare se propter mutuum praetendit, subam proximi deorare intendit. Hinc illud Matt. 5. volenti mutuae a te, ne auertaris. Chrysostomus ait. Similis est pecunia usurarij morsui aspidis. Percussus. n. ab aspidem, quasi delectatus vadit in somnum, per stultitiam soporis moritur, quia tunc venenum latenter per oia membra currit. Sic qui sub usura accipit sub tpe, quasi beneficium sentit: sed usura per oes eius facultates decurrit, & totum convertit in debitum. Ecce quod exitus manifestat, quod antea coelebat. servare ostendebat, & deorare intendebat. Proinde usurarius similis est scorpionem, qui lingua suaviter lingit, & cauda mortifere pungit. Ideo de talibus in verbo proposito Dominus nos admonet dicens, nolite iudicare secundum faciem. i. secundum apparentem amicitiam: sed iustum iudicium. i. verum iudicium iudicate. Nec quidem falluntur in hoc iudicio solum mutuum recipientes, sed incomparabiliter amplius interdum ipsi, in super mutuantes. Nam decepti, imo decipientes seipso, pauperi & inopi servare se iudicant, dum eorum substantiam usque

Exemplum de usura qua tunc venit veneno aspidem surda.

Gratis accepistis et gratis date.

A vsque ad consumptionem deorant, non intelligentes neque intelligere volentes, quod Dominus Mat. 10. diuitibus praecipit dicens. Gratis accepistis, gratis date. quod dicitur gratis accepistis diuitiarum donum, id est gratis date indigentibus mutuum, iuxta illud Lu. 6. Mutuum date, nihil inde sperantes. sicut de hoc latius in sermo. seq. dicitur. Et quodlibet praedictum Christi verbum potest esse thema in praesenti sermone. Inter hos quoque male iudicantes connumerari potest quiddam hominum genus, qui & si non sunt usurarij manifesti. mutuantes tamen aliquid inde sperant. Hi nempe manifesti usurarij coram Deo, licet occulti sunt mundo: palam faciunt corruptam suam intentionem, quoniam si non remunerant ad libitum: estimant & dant eos in gratos. Ad iudicandum igitur secundum iustum iudicium de usura, ne quilibet praedictorum fallatur, de ipsa ad praesens tria diligenter consideremus. Primo eius descriptionem, secundo eius commissionem, tertio eius excusationem. Hoc est quod describatur, in quo committatur, & a quibusdam quo excusatur.

ARTICVLVS PRIMVS.
De triplici descriptione usurae.

Primo vero consideremus usurae descriptionem. Tripliciter. n. describatur ad praesens. Prima autem descriptio Ambrosij, secunda Hostien. tertia vero sit magistralis.

Prima descriptio Ambrosij. Cap. 1.

Usura quod secundum Ambrosio.

Rimo usura describitur ab Ambrosio 14. q. 3. plerique. ubi dicitur, quodcumque sorti accedit, usura est. Et cum hac descriptione concordat. c. 1. & vlt. q. eiusdem. Et in hac descriptione tanguntur tria. Primum, cum dicitur quod usura est quodcumque. Nam sicut patet in dicto. c. plerique. ubi haec descriptio sumpta est, Ambrosio finaliter ait, quia siue sit pecunia, siue sit spes, vel fructus, vel ligna, vel quodcumque aliud sit, si accedit sorti, usura est. Secundum tangit, cum subdit sorti. Licet. n. fors dicatur signum distinctiuum rerum, sicut patet Prou. 16. Vbi dicitur sortes mittuntur in sinum. Nihilominus sumitur hic fors, pro re iuste possessa in diuisione aliquarum rerum siue possessionum, & hoc modo in sacra pagina possessiones filiorum Israel sortes denominantur. hoc est modo sumitur fors res. i. iuste possessa. Vel aliter, secundum Legistas: fors est debita quantitas mutuae rei in materia occurrenti. Tertium subdit: accedit, quod quidem sicut in sequenti

art. c. 1. patebit, usura solum in mutuo cadit. Goff. huic descriptioni superaddit dicens: usura est quodcumque accedit forti, intentione praecedente vel pacto, & licet Goff. addidit: hoc tamen tenendum est, quod etiam Ambrosio. & alij in praedictis. c. praesallegatis. eiusdem sententiae extiterunt, cum nolent Dominum, Lu. 6. praecipisse, date mutuum nihil inde sperantes. scilicet intentione. Quasi dicat, minus etiam paciscentes in usurae clara expressione & pactione.

Secundo describitur usura ab Hostien. Cap. 2.

Secundo usura sic describitur ab Hostien. Usura est quodcumque solutioni rei mutuae accedit ipsius rei usus gratia pactione interposita: vel hac intentione habita in contractu, vel exactioe habita ex primo facto. In qua quidem descriptione sex per ordinem tangit. Primo dicit quodcumque, sicut supra expositum est. Secundo subdit, solutioni rei mutuae accedit, quod ideo dicit, quia usura sicut supra patuit, solum in contractu mutui veri vel interpretati locum habet. Tertio addit, ipsius rei usus gratia. quod ideo addit, quia si non usus ipsius gratia. i. gratia consumptionis, sed loco poenae apponeretur, & absque fraude fieret, secus esset, extra de arbi. ca. dilecti. 1. 2. q. 2. fraternitas. Quarto subnectit, pactione interposita. i. interueniente expressa conuenientia pacti, quia tunc expressa usura est. Quinto subdit, vel hac intentione habita in contractu: quia sicut. inf. patebit, si principalis intentio in contractu fuit velle remunerari, usura est. Sexto addit, ex actione habita ex post facto. Nam si ultra praedicta exactio non est habita ex post facto, & debitor vere gratis aliquid offerat, licite recipi potest: tamen cum conditionibus quae infra sermo. 37. artic. 2. q. 3. ponuntur. De praedicta autem diffinitione dantur versus.

Quicquid adest forti ratione rei mutuae: si perat exigat, intendat, sit semper usura. 14. quaest. 3. cap. usura.

Tertio usura describitur a magistris. Cap. 3.

Tertio usura sic declarabitur a magistris. usura est lucrum ex mutuo principaliter intentum. In qua descriptione ponuntur tria. Primum est, quod usura est lucrum. Lucrum. n. proprie semper abundantia nuncupatur, siue illud incrementum quod habet ex voluntaria commutatione ultra ea,

Usura secundum Host.

G

H

Usura de finit magistraliter

A quæ prius erant sua: & utiq; genus est, quia omnis vsura est lucrum, sed non conuertit, quia non oë lucrum est vsura. Primū equidem patet. Nam si quis tñ recipit quantum dedit & non plus: tunc sicut nō recipit Lucrum, sic neq; vsuram. Rursus si quis plus recipiat q̄ mutuauerat: & tale receptum non fit ei lucrū, quia. f. alias erat ipsius recipientis, non est vsura: V.g. Depositarius raptor, vel alias debitor mutuantis mutuo prius recepto reddit cū mutuo depositum vel rem receptam, vel alias debitam, & nisi ille mutuasset non aliter redditurus, non pōt dici vsuram recipere. Ad hoc facit extra de vsuris. c. 1. in fin. cum his, quæ notantur ibid. in gl. fi. Secundum et patet, quia in contractu locationis, venditionis, conductionis & similib. est dare lucrum, nec tñ ibi est vsura. Secundo in descriptione dī, ex mutuo, qđ est tanquam dīa distinguēs vsurā a lucris, q̄ non ex mutuo acquiruntur. Nam illa proprie loquendo non dicūt vsurę, iuxta no. in c. in ciuitate, extra de vsu. Tertio in descriptione additur, principaliter intentum: quia si hoc principaliter non intēdit, sed secundario, & debitor aliquid mere gratis offerret, sicut infra patebit, non est vsura. Dī autē vsura ab vsu rei. Vel dicitur quasi vsus xris. i. pecuniæ. Item quare vsura solum in cōtractu mutui committatur, in primo art. & in 2. c. sequentis sermonis patebit.

ARTICVLVS SECVNDVS.

Vbi declaratur in quo contractu, & in quibus rebus committatur vsura.

Secundo consideremus vsurę commisionem. Circa quod tres fundamentales circa dicenda notificemus per ordinem veritates, sub ordine triplicis quæstionis. Primo quæritur, in quo contractu committitur vsura: secundo, in quibus rebus: tertio, quare solum committi solet in tribus generibus rerum.

Quod vsura non solum in contractu mutui committatur. Cap. 1.

Rimo quæritur, in quo contractu committitur vsura? Dicendum, fm omnes Doctores, q̄ proprie non committitur nisi in cōtractu mutui. Mutuum dī, quia aliquid meum, fit per aliquod tempus tuū. Circa quod aduertendum est, q̄ sicut in 1. c. præcedentis

vsura quo modo, & in quo cōtractu committitur.

art. patuit, vsura est quicquid accedit forti. hoc aut solum in mutuo cadit, sicut plenius dicitur in sequenti sermone. 2. c. primi art.

Quod vsura solum committitur in his quæ consistunt in numero pondere & mensura. Cap. 2.

Secundo quæritur, in quibus rebus committatur vsura? Dicendum q̄ præsupposito, sicut prædictū est, q̄ vsura solum in mutuo committatur, necesse est q̄ in illis rebus quibus mutuum interuenire pōt, in eis solū & non in alijs cōmittatur vsura. Hæc quidē, fm Alex. de Halis in triplici gñe distinguuntur. Nā quædā mutantur sub certo numero, sicut pecunia: quædā sub certo pondere, sicut aurum & argentum & c. quædā sub certa mensura, vt granū, vinum, oleum & similia. Et in his solū proprie cōmittitur vsura. Rō huius est, quia solæ illæ res, circa quas consistit mutuum, habent a natura vel arte sibi constitutum valorem; quem transcendere minime possunt, nisi contra naturam, vel arte vitiose agatur. Cū igitur vsura transcendere faciat rem mutuatam vltra suum valorem, relinquitur, quod in eis solum sit possibile fieri. Res enim, quæ habent determinatum valorem a natura, sunt quæ ponderantur, vt aurum, & argentum: & quæ mensurantur, vt vinum, oleum & frumētum. Res autem, quæ habēt determinatum valorem ab arte, sunt quæ numerantur, & in his solis committi potest vsura, sicut latius dicitur in sermone 38. c. 1. art. 1. & de hoc habetur textus Infit. quibus mo. re contra. obliga. Gaufr. tamen obijciens contra Ray. qui prædictis consentit ait, vsuram posse committi etiam in alijs rebus, vtputa si pro pecunia mutuata recipiam vnum equum, vel prædium, aut vestem, & similia vltra sortē, vsura est, sicut patet. 14. q. 3. c. plerique. Hæc tamen obiectio leuiter tolli potest. Cui respōdēdum est, quod distinctio fieri debet inter vsuram, quæ ab vsurario exigitur: & rem illam, in qua prædicta vsura committitur. Nā vsura, quæ ab vsurario exigitur, proprie loquendo est illud lucrum, quod exigitur vltra sortem, seu vltra mutuū datum. Res vero, in qua dicta vsura cōmittitur, est ipsum mutuū, de quo gignitur ipsum lucrū. Quāuis ergo quælibet pars foeneratori accedere potest, tanquam vsurarium lucrum dictum: tamen lucrum non gignitur, nisi de solis illis tribus generibus rerū: Propterea

De hiis rebus q̄ mutantur.

vsura, q̄ ab vsurario exigitur.

rectē

A rectē dicitur, q̄ vsura in illis solis tribus rebus habebat perpetrari. potest quoq; idem breuius & clarius dici, videlicet si ponderatur præmium, quod datur, illud potest esse aliud a prædictis. Si vero ponderat id, quod mutuo datur, cui proprie & vere vsura accedit, illud semper consistit in prædictis trib.

Ratione ostenditur quare solum in his, quæ consistunt in numero pōdere et mensura committitur vsura. Cap. 3.

Tertio quoque quæri potest, quare solum in tribus prædictis generibus rerum vsurarium mutuū committi habeat, & non in alijs. Ad quod dicendum, q̄ in mutuo debitor rem mutuatam sub eadē identitate restituere non tenetur, sed sub certitudine eiusdem valoris siue equalis valoris, si seruari debet vera iustitia inter mutuantes & illum, cui mutuū datur. Certitudo autem equalis valoris ex natura rei nō reperitur, nisi in rebus illis, quarum valor pensatur ex numero, pondere, aut mensura. Quapropter ratio mutui solum consistere debet in rebus, quæ ad habēdam certitudinem sui valoris possunt vel numerari, vel ponderari, vel mensurari. & hoc reperitur in tribus generibus rerum prædictis, iō solum in illis cadit vsura. Vel, fm Ale. Lōb. ratio, quare in his tribus generibus rerū solum committitur vsura est, quia vsura est q̄dam superabundantia illicita proueniēs ex vsu alicuius rei. Superabūdantia autem est quædam excrementa respectu alicuius inulti lucri. Sicut igitur iustum lucrum & equum, ratione, cuius tollitur superabundantia talis, terminatur & certificatur: ita superabundantia ista: sed æquitas & iustitia in rebus, quæ veniunt in hominum vsu his tribus certificari possunt. f. nuermo, pondere & mensura. Nam res vel sunt actu distinctæ, & in talibus cognoscitur æqualitas, vel inæqualitas in ipso numero. Nam numerus est ratio primæ discretionis, & ideo in discretis æqualitas & inæqualitas per numeros cognosci potest. Vel res sunt indistinctæ, & in talibus æqualitas & inæqualitas cognosci nō potest, nisi duobus modis. Primus per mensuram aliquam determinatam in re, quæ habet quantitatem facilliter diuisibilem, sicut vinum, frumentum, oleum & similia. Secundo per certum & determinatum pondus, sicut in his, quæ non sunt faci-

vsura q̄ est superabundantia illicita

D

liter diuisibilia, & quorum equalitas consistit in pōdere, qualia sunt aurum, argentum & similia. Sicut igitur in his tribus æquum & iustū determinatur: ita tria ista sunt materia superabundantiæ, quam vocamus vsuram, quia extremorum, & mediij vna materia esse debet.

ARTICVLVS TERTIVS.

De quindecim excusationibus seu defensionibus, quibus quidam nituntur excusare vsuram, & de solutionibus efficacissimis earundem.

Tertio consideremus vsurę excusationē, idest argumēta & rationes, quas ad excusandas excusationes in peccatis pro defensione sua vsurarij assumere solent, seipso miro modo decipiētēs, & malitias suas & cupiditates palliātēs. Et vt sensibilibus & clarius argumēta sua intelligamus, in quindecim defensionibus scuta per ordinem distinguamus. Ad quorum destructionem, confectionem & combustionem rationes lucidas & ignitas quasi iacula scuto, idest cui libet rationi eorum, subito opponemus, vt verificetur, quod misicē de hoc Psal. ait. Et scuta comburet igni prælucidus & feruidus Prædicator.

Defensio prima ipsius vsuræ, & solutio eius. Cap. 1.

Rimum sumunt scutum dicentes: Constat nempe quod mutuatō atq; res, quæ mutuo datur, aliquā commoditatē & vtilitatem confert illi, cui præstatur & mutuatur. Ergo secundum naturalem æquitatem potest huiusmodi commoditas & vtilitas pretio estimari & merito compensari. Ad quod scutum comburendum & confringendum dicendum est, quod sicut latius in sermone. 38. art. 1. c. 3. & 7. dicitur, res mutuata non confert ei, cui facta est aliquam vtilitatem, aut commoditatem differentem a rei consumptione vel alienatione, & ideo non est vendibilis alio pretio vltra pretium mutuatae rei. Præterea commoditas eius est ex sola ratione eius operationis, cui mutuū datum est: aut ex eius industria vel suorum. Et ideo non debet illam emere, quasi non suam, cum manifesta iniustitia sit suam propriam rem pretio comperare.

Y 4 Defen-

A Defensio 2. usurae, & eius solutio. Cap. 2.

Secundum quoque scutum eorum tale est. Licet unicuique in contractibus se servare indemnem. & hoc maxime, si ab illo cui mutuum dat, precibus inducatur. Quod quidem facere non potest, nisi accipiendo aliquid ultra sortem, & hoc ex pacto alias esset incertum. Similiter dans, voluntarie dat: quia nullus eum ad hoc cogit, sed voluntate sua accipit pecuniam & reddit ultra sortem, & sic dominium potest transferre in alium. ergo transfert: ergo alius. scilicet usurarius alienum non habet. Dicunt etiam, iustum quidem, & æquum est, quod damnum creditoris seu præstitoris recompensetur sibi a sui mutui receptores: sed præstitor præter substantiam pecuniam mutuam sibi subtrahi pecuniam præstitam aliquem usum, quod esset, vel saltem posset esse lucrosus: ergo ultra substantiam pecuniam mutuam debet aliquo alio discrete recompenfari. Ad primum dicendum, secundum Scotum in 4. dist. 15. q. 2. quod si non vult damnificari, pecuniam ei necessariam referuet sibi, quia nullius eum necessitat ad faciendum talem misericordiam proximo suo. Sed si misericordiam facere vult, necessitatur ex divina lege, quod eam non faciat vitiatam. Ad secundum idem ait: quia etsi dominium transferat, tamen recipiens restituere obligatur: sicut in mutui datione transfertur dominium, & tamen debitor tenetur tantundem restituere creditori. Hæc Scotus. Ad tertium dicendum, quod si præstitor erat prius ex pecunia præstita mercaturus, aut aliquod lucrum ex ea soluendo vel emendo acquisiturus, aut damnum aliquid imminens licite saluaturus: & cum hoc sola pietate fraternæ necessitatis, & instantia precum inductus tradidit suam pecuniam sub tali conditione, quod mutuum recipiens teneatur sibi ad interesse præfati lucri & damni: tunc licite accipitur & exigitur aliquid ultra pecuniam mutuam. Non tamen aliquid prævalens præfate pecuniam in quantum iam quasi habebat in se vim & valorem interesse præfati: sed quoniam præfatis conditionibus exclusis aliquid mutuatur: tunc non potest dici quod præstitor ex ratione mutui se damnificet in aliquo prævalenti simplici & absoluto pretio pecuniam mutuam. pro hoc amplius minime exigere potest. Ex dictis patet, quod dum emere velles merces, & quidam amicus instanter te roget, quod sibi mutues denarios, cum quibus empturus eras illas, & tu ex precibus

Quo licet eiusque de servare in damno.

eius cessas ab illa mercatione, ex sola pietate ei prædictam pecuniam mutuando, licite quidem ei dicere potes, volo quod mihi reddas tamen, quantum habiturus essem in tali loco de mercibus illis, si illum deferrem eas, dummodo recipias in te periculum, quod cooccurrit. Quod quidem idem licet, secundum Ray. & Hostien. quia tanquam interesse, recipis inde lucrum. Idem quoque dicendum esse, secundum Hostien. si volebas emere terram vel vineam, seu domum valentem singulis annis flor. decem, ad instantiam amici tui cessasti a tali emptione, & mutuasti ei dicens ei, volo quod mihi solvas tantum, quantum expedite redderet illa terra, vel domus deductis sumptibus, & labore, & etiã periculo, si quod esset. licet ergo hoc modo ratione interesse, alias non. sed de hoc plenius in sermone. 42. art. 2. cap. 2. agetur.

Tertia defensio usurae cum sua solutione. Cap. 3.

Tertium vero scutum est hoc. æquum & licitum esse videri servitium pro servitio, & gratiam pro gratia reddi, ac per consequens æquum, & licitum est sub hoc certo pacto firmari, quod ille teneatur præstitori ad consimilem mutuacionem, aut ad servitium vel beneficium æquivalens mutuo dato, ut patet in c. cum officijs. extra de test. et. ff. de peti. here. sed & si lege. §. consuluit. Ad quod dicendum est, sicut patet in c. si foeneraveris. 14. q. 3. in gl. si. quod pro gratia mutui impensa non potest iuste exigi amplior gratia, aut aliud quam gratia. Nam si ex debito iustitiæ gratia exigatur, iam gratia non est gratia, sed potius gratiæ venditio, vel gratiæ commutatio dici debet. licet ergo præstitor possit, cum postea eguerit, consimilem mutui gratiam exigere potius per modum gratiæ & gratitudinis, quam per modum venalis iustitiæ: non tamen sequitur ex hoc, quod de re mutuata aliquid pretium superabundans exigere posset. Quare ergo ad consimilem mutuacionem præstitori sub pacto astringi derogat gratiæ, quæ competit mutuo ex sua specie. Io. dicit quidam, talem contractum illicitum esse. Secundum enim Alex. de Hales: quoniam mutuans potest sperare illud, ad quod accipiens obligatur, quia in consimili casu. scilicet necessitatis tenetur accipiens mutuum illi, qui ei dedit dare. similiter et si non dedisset prius: ideo potest mutuans hoc sperare a recipiente, non tamen ex vi mutui, sed ex charitate recipientis mutuum. mutua enim beneficia accedunt charitatem: & quia etiã ex præcepto

Quo dicitur servitium usurae.

cepto Dei debet indigenti mutuum dare bene igitur concedi potest, quod mutuans valeat mutuum sperare ab eo, quæ recipit in consimili casu, quia ad hoc alius obligatur. Tamen si hac intentione mutuum sibi tradit, non est sibi meritum, quia non ponit Deum finem mutui. Ideo dicitur Lucæ 6. Mutuum date, nihil inde sperantes. scilicet ab homine, sed a Deo sperare retributionem. Hæc Alex. de Hales. Secundum vero Bal. de Perusio obligatio usurarium ideo prohibita est, quia talis obligatio non dicimus quod contrahitur re, aut consensu. Si dicimus quod contrahitur re, hoc est falsum. ff. si cer. pet. l. rogasti. §. si tibi. Si vero dicimus quod contrahitur consensu, hoc est iniustum: quia omnis obligatio relativa requirit extremum æquipollens. Quod sic probatur. Debitor, qui promittit usuras, habet dominium usus: quia usura non consistit, nisi in rebus mutabilibus, in quibus usus rei non distinguitur a dominio rei, & sic indebitum fit. Et si dicatur, quod non prestat eam pro re, sed pro beneficio. Respondetur, quod remuneratio beneficij huiusmodi a iure naturali non est taxata, nec ab aliqua ratione intellectus: quapropter deducere voluntatem ad necessitatem & obligationem informem, non est secundum metas iustitiæ naturalis: & licet sit ex debito amicitie, non est tamen ex debito iustitiæ. Ex quo non inducitur necessitas, sed spontanea voluntas, secundum Tho. Ad hoc facit extra de usuris. c. consuluit. ubi dicitur, quod omnis usura & superabundantia prohibetur: unde non est tantum contra charitatem, quæ est virtus Theologica, sed et contra temperantiam, quæ est virtus moralis. Et ideo etiã per Aristot. usura dicuntur omne naturaliter prohibitum lucrum. Hæc Bal. C. de usur. in rub. Huius quidem sententiæ fuit Tho. secunda. 2. q. 18. Vbi ait, quod pro pecunia mutuata nihil expectandum vel exigendum est, nisi benivolentiæ affectus, qui sub æstimatione pecuniam minimè cadit. ex illo enim spontanea mutuatio procedere potest. repugnat ei nihilo minus obligatio ad faciendum imposterum, quia obligatio talis posset pecunia æstimari. Et ideo lucrum est, quod mutuanti sibi si milititer remutuetur, sed non licet ei per pactum obligare debitorem ad mutuum imposterum faciendum. Concordat cum hoc etiam Hostien. secundum prædicta etiam dici potest, quod non licet solum recompenfationem mutui sub certo pacto firmare: verum etiã nec specie de hoc principaliter habere, quia hoc esset contra illud Lucæ 6. Mutuum date, nihil inde sperantes. Si tamen principalis intentio est

Intentio spectanda in cuius. His præcipue in contrariis. quia intentio tua operi tuo finem imponit.

Pro pecunia mutuata nihil est exigendum consensus omnium Theologorum.

set ex charitate, & tamen secundario homo aliquid inde speraret: minueret debitum, sed non esset peccatum saltem mortale. Secundum autem Tho. potest homo ex mutuo sperare re, cuius usus sine pretio inter amicos concedi solet. sic ut commodatur liber, sed non domus. Ex his etiam patet, quod sperare possum iniuriæ remissionem. v. g. Intuli iniurias Guillelmo, ex quo me persequitur vindictam querens, subeo. ex hoc ad mei tutelam expensas multas, mutuū ei do, ut parcat mihi. Licet utique mihi secundum quosdam, quia licet cuiusque vexationem suam redimere. extra de simo. dilectus. & c. ad aures. Si quis autem obster, quod edicto causam dedi propter vexationem, non redimo, ar. extra de æta. & qual. or. c. 1. Dicendum, quod si ego peccavi iniuriando, & ille etiam peccat vindictam desiderando atque querendo: præterea hic nullum lucrum paciscendo prosequor, seu consequor siue spero, sed tantum damnum euito meum: Credo tamen quod hoc tutius feret, si post penitentiam offensiois commissæ & quæsitâ ab offenso humilem remissionem per mutuum talis pax, seu remissio quereretur, si aliter fieri non posset. De his etiam latius dicitur sermone sequenti, ar. 3. c. 1. in fine.

Quarta usurae defensio & illius plenaria solutio. Cap. 4.

Quarto scuto vtuntur dicentes: Receptio beneficij non adimit receptori potestatem dandi, nec præstitori licentiam recipiendi. immo potius augere videtur. sed ante mutuum datum licebat mutuanti sperare & recipere aliquid ab altero: multo magis licebit post mutuum datum. Ad hoc dicendum est, quod aliud est recipere amplius per modum meræ gratiæ, & absque aliqua fraude & impuritate usurae: & aliud est recipere illud per modum debiti & cum prauitate usurae. Quantum ad primum non fit homo impotentior ex mutuo præstito, immo potentior quam prius esset, quod Dominus insinuat Lucæ 6. dicens, Mutuum date, ut supra. Nec simpliciter dicit, nihil sperantes, sed nihili inde id est ex ipso contractu mutui: ut scilicet nulla usuraria spes, nullumque usurarium pactum verè & interpretatiuè, seu expressè vel tacite ibi interueniat quo quod. Qui autem posset homo recipere tali libero modo, etiam post prædictam sententiam Christi, habetur ar. ad hoc. 14. q. 3. usura. di. 18. de elogijs. dist. 77.

Quando usurarius se excusat, sed in ualida est excusatio.

A di. 77. in singulis. dist. 69. si officia. & distin. 61. quis proderit. Quatum autem ad secundum fit impotentior, quia potest talis receptio ex triplici respectu effici vitiosa. Primum respectu mutuantis, secundum respectu recipientis, tertium respectu circumstantis. Primum respectu mutuantis. Nam qui recipiunt amplius, aut se preparat recepturos, de facili in suis lucris incidunt intentionem usurarij lucris, & per consequens in causam vsuræ. Ad tale igitur vsuræ periculum penitus præcauendum, plus tenetur vitare receptiores munusculorum post mutuum datum, quam si nunquam talibus aliquid prestitisset. Et licet hoc verum sit & securum, si tamen pura intentione aliquid suscipit mutuans ab illo, qui illud mere gratis offert: non peccat. Nam sicut dicitur. 1. q. 2. c. scit. nulla enim obligatio suscipienti culpæ maculam ingerit, quæ non ex ambientis petitione processit. Secundum respectu suscipientis scilicet mutuum illud. Nam præsumitur, quod non mere gratis amplius reddat, sed ut mutuum sibi datum tempore longiori retineat. vel ut iterum in futuro cõsimile mutuum, si egerit sibi fiat ab illo, seu quia verè mutuantis offensam scilicet ne reputet eum ingratum, si sibi vltra redditionem mutui nihil impendat. Tamen secundum Guil. creditor tali modo aliquid recipiens bona fide, non tenetur de bona fide consumptis, nec etiam de extantibus, quamdiu probabiliter credit quod ex sola dilectione dederat ei. Insuper secundum quosdam, quando debitor non gratis dat, licet creditor gratis mutuum tribuat: si debitor aliquid habet de bonis creditoris, & per retentionem sibi consulat, de vsura quam illi dedit, in foro poenitentiali compelli non debet ad restitutionem. Tertium respectu circumstantis: quia habet speciem mali exempli, & incurrit homo faciliter periculum propriæ infamix. **D** Nam præstitor amplius recipiens de facili creditur esse vsurarius. Et sic in amplius recipiendo, alios deq̃dificat, & seipsū infamat.

Quinta defensio vsuræ cum sua solutione. Cap. 5.

Quicum scutum assumunt dicentes: Equidem dare pro gratia mutui sibi facti modica munuscula vel encema quasi in nullo lædit ipsum dantem, & est opus & signum etiam gratitudinis, & prouocat mutuante & alios ad gratiam mutui libentius faciendam & exercendam: ergo vñ

quod saltem talia recipere licet propter mutuum datum. Ad hoc quidem ex præcedentibus satis responsum esse videtur. Quod autem dicit, quod dare huiusmodi munuscula prouocat præstitorum ad utiliore gratiam iterum libentius mutuandi: potius posset dici quod prouocat eum ad talem gratiam corrupendam, inducendo intentionem vsuræ non tamen negandum est, quin si gratis & pure possint dari & recipi, quod vitium vsuræ non sit ibi.

Sexta defensio vsuræ & eius solutio. Cap. 6.

Sextum scutum in super assumunt dicentes: qua ratione licet locare equum uel domum sic, quod ultra rem locatam recipiã aliquod pretium pro ipsa locatione, eadem ratione ut videtur, licet locare vinum, bladium, & pecuniã, ut aliquod pretium vltra ipsum recipere valeam. Ad hoc dicendum, quod in re locata, siue conducta differt eius vsus & fructus à rei alienatione, siue consumptione, sicut patet in vectura, siue æquitatione equi, aut in habitatione domus conductæ. Præterea utilitas talis vsus non prouenit ex solo actu & industria ipsius vten-tis, sed etiam & principaliter ex virtuali efficacia rei utilis. Vnde si in mutuatis rebus vera ratio locationis detur, & cõsimilis vsus locatæ rei: tunc utiq; vltra ipsam licitè exigi amplius potest. Vnde si quis pecuniã in facis sigillatis alicui locet, ut ab ipsis visitantibus credatur diues, & amplius honoretur & timeatur, aut sola pntatione eius aliquod periculum vel detrimētum euiter: tunc vltra ipsam aliquod recipitur pretium vsuræ locationis, quia talis locatio non fuit mutuatio, nec eius vsus fuit consumptio, aut alienatio eius. Concor. in hoc Tho. & Hostien. & habetur ff. commo. l. 3. §. si. & l. sequenti. Et 1. q. 3. c. si feneraueris. in glo. Sed de hac differentia inter locatum & mutuatum, dicitur latius in 1. arti. c. 3. sequentis sermonis.

Septima defensio vsuræ cum eius solutione. Cap. 7.

Septimum scutum eorum est, cum dicunt, quod malum culpæ permittitur à Deo tanquam bonum. Sed fenerari id est ad vsuram præstare in Dei permissionibus positum est. Vnde Deut. 28. dicitur: Benedicet cunctis operibus manuum tuarum, & feneraberis genti-

E
Quid dicendum ad alteram defensionem.

F

Quomodo vsus vsus actu differt in re locata.

H

Agentibus multis, & ipse fenus à nullo accipies. Ad hoc dicendum, quod in hac permissione sumitur fenerari generaliter, pro mutare. Et hoc potius, ut sonat in habitum, seu potestatem mutuandi, quam prout sonat in actum. Est enim huius verbi sensus, quod in tantum abundabor, quod omnibus poteris mutuum dare, & non egebis, quod tibi mutuum tribuatur. Vel secundum Alex. de Hal. in prægal. verbo Deut. ponitur consequens pro antecedenti. Est enim sensus: Tãtam habebat abundantiam, quod poteris multis gentibus, si volueris fenerari. Nō est ergo hæc intentio Dei permittere fenerationem, sed abundantiam tantum, ad quam posset & solet feneratio consequi. Ad hoc quoque faciunt multa, quæ in sermone 38. dicuntur. & maximè circa finem.

Alexander in loco citato.

Octaua vsuræ defensio & eius solutio. Cap. 8.

Octauum eorum scutum est hoc. Naturale iniustum nulli vtiq; debet fieri sed Deut. 23. conceditur fenerari alieno. Dicitur enim ibi, non feneraberis fratri tuo ad usuram pecuniam, nec fruges, nec quamlibet aliam rem, sed alieno. Ergo hoc non est naturale iniustum, seu contra ius naturale. Ad hoc etiam facit verbū Ambrosij, quod habetur 1. q. 4. c. ab illo. vbi dicitur: Ab illo exige vsuram, cui nocere merito desideras. cui iure inferatur arma, huic legitime auferuntur vsuræ. Et tandè infert: Vbi ius belli, ibi ius vsuræ. Constat autem, quod iure belli non licet facere contra ius naturæ, ergo &c. Ad hoc dicendum, secundum Alex. de Hal. & alios Theologos, licet alij aliter dicant, quod non fenerari fratri est ibi positum præceptorie, tanquam iustum naturale. quod verò subditur, sed alieno, est permissio comparatiua, & est ibi positum permissorie ea. ratione, qua permittuntur minora vitia, ne fiant peiora, iuxta quod Deut. 24. permittitur in lege repudiatio uxoris. f. dato libello repudij, fieri diuortium, & ad vitandum vxoricidium. Insuper cū essent auari, ne. f. essent fures, aut in suos fratres vsurarij: permittum est eis posse vsuras exigere ab alienis. Vel tam ad hoc, quam ad sequens verbū Ambrosij dici potest, quod aliud est suo exteriori sp̃e vsuræ non aliena, sed propria exigere & quasi reddimere atque debitam iustitiam auctoritate debita exercere: & aliud est realiter pactum vsuræ facere. Lex enim potuit Iudæis præ-

Quomodo patri non est fenerandū.

D

mium iustum concedere de illis solum Gētilibus, quorum terra fuerat Iudæis à Deo data: aut de quibuscunque alijs, quos iustè & secundum Deum poterat expugnare, depauperare & exterminare. Hos etiam poterant vsuris, sicut & alijs iustis penis opprimere. & cõsimiliter hodie fieri posse, secundum aliquos. Vnde si quis tua iniustè usurpat, & non potes illa rehabere, nisi sub forma vsuræ, licet tibi secundum iura canonica, sicut ex dicto Ambrosij patet, sub tali forma recuperare tua, nisi ex tali specie actuum scandalum aliquibus ministres. Nā multa de se licita sunt propter tale scandalum euitanda. Hoc quidem ex illa litera Deuter. trahi potest: nam cum ait, non feneraberis fratri tuo, sed alieno, &c. per alienum quidem non significat quemcunque hominē alienigenam, sed eos alienos tantum, qui terram Iudæis, ut prædictum est, à Deo datam detinebant iniustè. A talibus enim, sic iustè poterant Iudæi ea quæ possidebant, sicut prædiximus etiam armis auferre, bellum iustum habentes contra eos: sicut etiã iustè poterant vsuras accipere, ut sic sua recuperarent ab illis, qui iniustè possidebant. Sic etiam hodie fieri potest in similibus casibus, nisi causa supradicta obstaret. Alex. verò ait: si placet, exponatur sic dictū Ambrosij, ab illo exige vsuras & quamlibet exactiones. Hoc enim licet facere contra paganos. Terra enim, quam possidet, nostra esse debet. ideo iustè possumus eam exigere ab eis, quibus iusti nocere desideramus. Insuper idem Alex. addit, quod alij istud ad litteram intelligunt esse dictum: quia ex quo iustum bellum mouetur, ex edicto principis ab hostibus licitè vsura exigitur. Dum tamē non fiat cupiditatis vitio, sed charitatis zelo. s. vt sic macerentur vsuris, qui non possunt macerari armis. Nam cum eos possumus occidere & omnia bona eorū nostra facere. s. iure belli valemus. & hæc videtur fuisse intentio Ambrosij. Vnde post prædictum verbum statim sequitur. Quem bello vincere non potes, ab hoc vsuram exige, quem non sit crimen occidere. Tamen propriè loquendo in hoc sensu nomen usuræ trahitur à propria significatione, quia non est vsuratio alienæ rei.

E

F

G Alex. vbi supra.

H

Hæc Alexander de Hælis.

Nota

A Nona defensio cum sua solutione. Cap. 9.

Responsio ad instantiam adductam.

Nonum superaddunt scutum dicentes: Non enim contra charitatem est usura, cum scilicet vertat se in utilitatem vtriusque partis. Ad quod dicendum, qd licet quandoque non sit contra charitatem tanquam aliquid inutile: est tamen contra eam, tanquam aliquod inhonestum vitiosum, & malo admixtum. Na sicut in precedenti casu tactum est, & in sermone 38. arti. 1. per totum plene dicitur, vsurarius contractus est omnino contra legem naturam. Ex quo manifeste concluditur, quod omnino est contra charitatem, & aliud esse non potest.

Decima defensio usurae & eius solutio. Cap. 10.

Decimum scutum subdatur. Dicunt enim licet accipere lucrum de re sua. Res autem mutuata est ipsius. mutuantis: nam quamvis transferat eam quantum ad substantiam, retinet tamen sibi possessionem quantum ad valorem. Ad hoc dicendum, qd vnusquisque licite potest recipere lucrum de re sua, dummodo res illa sit apta nata lucrificare ex sui natura. Res autem mutuata non est ex sui natura apta nata lucrificare immo qd lucri faciat est omnino contra naturam suam, sicut patebit sermone 28. arti. 1. c. 2.

Vndecima defensio usurae cum sua solutione. Cap. 11.

Quomodo in contractu una domus potest facere aliam domum.

Vndecimum scutum sumunt quidam dicentes. Domus est quid artificiale, nec ex sui natura est apta nata facere domum. Et tamen experientia teste apparet, qd per licitum contractum una domus potest facere plures domos. Nam posset aliquis pro pensione domus vsque ad certum tempus recipere aliam domum, & iterum vsque ad tempus aliam, & sic de multis: & sic vna domus faceret plures domos. ergo eodem modo ex pecunia fieri posset, & per consequens contractus vsurarius & illicitus non videtur. Ad hoc dicendum est, qd causa quare pecunia non parit pecuniam, non est quod sit artificiale aliquid, sed quia habet sibi praestitum & determinatum valorem ab ipsa arte, sicut latius in sermone 38.

art. 1. c. 1. patebit. Ideo minime crescere potest in suo valore taliter, qd ex ea recipiatur ultra sortem, nisi ex cupidine mutuantis. Non autem sic dici potest de domo: quia licet sit quid artificiale, non tamen habet sibi praestitum & determinatum valorem ab ipsa arte, quapropter ex crescere potest in suo valore ita, quod sine aliquo vitio pro ea recipi posset lucrum.

Duodecima defensio usurae & eius solutio. Cap. 12.

Duodecimum scutum sumunt dicentes. si contractus malus est ex respectu praestitoris, erit etiam malus respectu mutui receptoris & maxime propter duo. Primo, quia tota vis contractus ex vtriusque concordia consensu procedit, ac per consequens & malitia eius. Secundo, quia velle qd alter mortaliter peccet, vt ipse indignitatem suam corporalem supplere possit, aut temporalem utilitatem cum illius culpa reportet, est prauum & impium, & maxime si ad hoc illum suis precibus instanter inducit. Ad hoc dicendum, qd sicut eadem actio respectu ageris potest esse mala & respectu patientis, vel consulentis bona & meritoria, quando scilicet ille non consulit ea, nisi solum in quantum bona & propter bonum: sic recipere mutuum ad usuram potest esse licitum, licet sic prestare sit malum, quia recipienti potest per se & absolute displicere illa usura, & potest consentire in solam eius redditionem absque hoc qd consentiat in acceptionem usurae, in quantum scilicet vitiosa est: & tunc licet contractus mutui vsurarius sit ex vtriusque consensu, non est tamen a consensu istius in quantum est vitiosus nisi per accidens. Nec dat vsurario occasionem usuras accipiendi, sed mutuandi. Nec placet ei vsurari acceptione, sed mutuatio quae est bona, quia est subuentio suae necessitatis. Secundum autem Augu. aliud est bene vti malo, aliud male vti bono. Na bene vti malo, non est malum, sed bonum. Et ideo bene vti malo vsurarij bonum est. Vt tur, enim ille bene, qui pro sua necessitate mutuum quaerens & absque usura habere non valens, dat illam, non tamen eius vitio delectatus, sed sola propria necessitate compulsus seu inductus. Est tamen notandum, qd mutuum recipiens in duobus casibus mortaliter peccat. Primo, quando absque rationabili necessitate hoc agit, eo qd tunc malum alterius male vtatur. Secundo, quando aliquem

Quomodo etiam actio potest esse bona, vel mala.

Alex. ubi sup.

A quem nolentem simpliciter dare, nec etiam sub usura tanquam Deum timetem homo pro sua necessitate ad prestandum sub usura inducit, quia tunc talis non bene utitur malo illius in eo praexisterente, sed potius eum incitat & inducit ad malum, quod nodum habebat. Prius. n. de se permittit mori, qd aliquid ad Deum mortaliter offendendum incitare. Praeterea aliud est in sua necessitate ad usuram accipere ab eo, qui ad hoc volentarius est, vel est ad usuram mutuaturus: & aliud est illa suscipere ab eo, qui ad illam inducendus est: sicut aliud est recipere iusm per idolum factum ab idolatria aliter nolente iurare, aut aliud iusm firmum non reputate: & aliud est inducere eum non solum vt iuret, sed et vt per idola iuret. hoc vtiq; criminum est. Primum verò, fm Aug. in epistola ad Plebiculam, licitum est de his tamen laetius dictum est in lib. de Christi. rel. sermone. 3. 5. circa principium.

Decimatercia defensio usurae cum sua solutione. Cap. 13.

Decimum tertium scutum assumunt dicentes, qd qui mutuū recipit ab vsurario, potest, scit & vult rem suam vsurario dare. Dicitq; ei, ego do tibi hanc pecuniam praeter sortem, ergo superabundantia ista proprii vsurarij est, & iuste, quia ex dono illius est, qui habet ius dandi. Ergo vsurarius non sibi vsurpat rem alienam. Ad hoc dicendum, fm Alex. de Hal. qd ille qui accipit mutuum, non habet ius dandi vsurario, quia Dns contradicit, Luc. 6. dicens, Mutuum date, nihil inde sperantes. Sicut si aliquis haberet feudum ab aliquo dno temporali, non posset transferre dominium illius feudi domino contradicente. Cum igitur Dominus omnium contradicat, nullus potest vsurario dare superabundantiam praeter sortem.

Decimaquarta defensio usurae, & eius solutio. Cap. 14.

Quartumdecimum scutum eorum tale est. Est qd si fiat contractus, mutuo tibi pecuniam istam, vt des mihi tantum praeter sortem. Ergo fm hanc formam superabundantia, qua accipit vsurarius, data est sibi, ergo est sua. Ad hoc Alex. de Hal. ridet dicens, qd quibuscumq; verbis contractus mutetur, nihil in contractu mutatur. Na semper est peruersa intentio feneratoris, quae cupit rem alienam manentem alienam facere suam.

Ideo si quis timore, qui posset eadem in constans virum, diceret non consentiens aio, accipio te in vxore, indicaret matrimonium nullum esse. Similiter cum iste necessitate coactus dicat, ego do tibi tantum praeter sortem, & aio dissentiret, iudicabitur donatio nulla esse. Ergo vsurario nihil est datum de tinet ergo rem alienam inuito domino.

Decimaquinta defensio usurae cum sua solutione. Cap. 15.

Decimum quintum scutum sumunt dicentes: Maius peccatum est homicidium, qd ad usuram mutuam dare. sed in aliquo casu non solum occidere licet, verum etiam qnq; meritorium est, vt patet in iusto iudice, qui maleficum iuste damnat ad mortem. ergo similiter dare ad usuram in aliquo licitum erit. Ad quod ridet Alex. de Hal. qd quamuis occidere sit peccatum in se, non tamen fm se, quia qnq; licet. Dare autem ad usuram est peccatum in se, & fm se, quia nunquam in aliquo casu licet, sicut patebit sermone 38. arti. 1. per totum. propterea non est simile. Ex dictis patet, quo vsura magis traliter describitur, in quibus etiam committitur, & quo fallaciter excusatur, vt cognita veritate iam respiscant, qui circa usuram tam erronee delirauerunt, qd eis misericorditer largiat misericordia pissimi saluatoris, qui cum Patre, & Spiritu sancto regnat gloriosus in secula seculorum, Amen.

FERIA QUARTA post iij. Domi. Quadrage.

De mutuo & quomodo & quando quilibet teneatur mutuum dare gratis.

Sermo XXXVII.

Quandiu in mundo sum, lux sum mundi, Ioan. 5. & in Euangelio hodierno. vt precedenti sermo sequens cohaereat, tenetis dictum superius ex descriptione usurae solum in contractu mutui interuenire usuram. Proinde necessarium est de ipso mutuo spalem exhibere sermonem. Lumen de hac materia sumetes ab illo, qui in vero proposito de se ait, Quandiu in mundo sum, lux sum mundi. Hanc quidem lucem nobis administravit, cum Luc. 6. c. ait, Mutuum date nil inde sperantes. Quod verbum potest esse aliud thema in presenti sermone. In quo sacra-

A sacratissimo verbo triplex mysterium demonstratur. Primum recte mutationis ibi, Mutuum. Secundum debite obligationis ibi, date. Tertium gratae & pure intentionis ibi, nihil inde sperantes.

ARTICVLVS PRIMVS.

In quo circa mutuum queruntur tria.

Primum mysterium, quod continetur in hoc sacratissimo verbo, est recte mutationis, quia Dominus ait, Mutuum. Ad maiorem intelligentiam eorum, quae de mutuo dicenda sunt, ad praesens queruntur tria.

Quid est mutuum & unde dicatur.

Cap. 1.

Mutuum unde.

Primum enim queritur, quid sit mutuum. Et dicendum, quod mutuum dicitur quasi meum tuum. Quia id, quod a me tibi mutuo datur, ex meo fit tuum, ethymologia est. Res etenim mutuata illius utique sit, cui mutuo erogatur. ff. de re. tre. & si cert. pet. l. mutui.

Secundum appellata. Est nihilominus aduertendum, quod reperitur mutuo, as, actiuum verbum: & mutuor, aris, verbum deponens. Differunt tamen, quia mutuo, as, dantis est mutuum. Unde mutuare dicitur, quasi mutuo dare, vt mutuo denarios tibi. i. mutuo do tibi. Sed mutuor, aris, est recipientis, quasi mutuo recipere. Unde mutuor denarios a te. i. mutuo recipio denarios a te. Hinc ps. ait. Mutuabitur peccator, & non soluet. Et Exo. 12. Precepit Dominus filiis Israel, vt mutuarentur vasa a vicinis suis, & expoliaret Aegyptum. quilibet ergo caueat abuti his verbis. Item mutuo & commodo & accommo differunt: quia commodamus, vel accommodamus illas res, quae in eodem esse debent reddi. s. quae non transeunt in possessionem recipientis, vt equum, mantellum, & huiusmodi. Sed illas res mutuamus, quae transeunt in dominium recipientis, vt denarios. Unde accommo vel commodo tibi equum. i. non ad proprietatem, sed ad commodum, seu ad vtilitatem, & ad consimilem usum, ad quem ego habeo, do tibi. i. ad equitandum, non vt sit tuus. Unde commodare dicitur, quasi cum modo temporis ad alium transferre & dare. & ethymologia est. Sed mutuo denarios, cum sint meidando sunt tui. Ex his patet, quae sit differ-

Qua sunt res, quas mutuamus.

rentia inter mutuum & commodatum. De differentia autem istorum verborum tales dantur versus. Mutuo vult dante, sed mutuor recipiente. Et iterum. Mutuo tradere est, sed mutuor recipientis. Haec sententia est Catholicon. Quod solum in contractu mutui ueri & interpretati committatur usura. Cap. 2.

Secundo insuper queri potest, in quo contractu committitur usura. Dicendum, secundum omnes Doctores, quod usura non potest committi, nisi in mutuo vero vel interpretato, sicut in praecedentibus. art. 1. per totum satis patuit. Quare autem solum in contractu mutui committatur usura, ratio est, secundum Alex. Lomb. quia cum usura sit vitium & peccatum, necesse est quod sit in aliquo contractu vitium fortiente. quod autem vitium sit, aliquid recipere ultra sortem, in primo arti. praecedentis sermone patet. Tale nempe vitium cadere non potest primum in contractu emptionis, nec venditionis, nec in contractu locationis, nec in contractu commodati. Primum usura cadere non potest in contractu emptionis, & venditionis, quia in tali contractu non accipitur aliquid, quod accedit sorti. Nam si quis pro. c. emat agrum, ac in fine anni fructus inde percepti valeant decem talis excessus de sorte est. Eodem modo si quis merces, quae in vno loco abundant pro minori pretio, & aliquid lucratur dum vendit eas in alio loco, ubi deficiunt, lucrum est de sorte, & ideo licitum est. Ex his patet, quod in contractu emptionis & venditionis lucrum non accedit sorti, sed est de sorte. Secundum non cadit usura in contractu locationis, & hoc propter eandem causam. Proinde id, quod datur pro re locata, est utique merces, non usura. Tertium quoque non potest esse usura in commodato: quia si pro re commodata aliquid datur, commodatum tunc in locatum transit, vt iam verè dicatur locatum, non commodatum. Ex his patet, quod usura est vitium alicuius contractus: sed vt patet, non emptionis, nec venditionis, nec locationis, nec commodati, necesse est ergo, quod sit mutui. Hanc rationem sequitur quaedam glo. 14. q. 3. c. quod autem. quae ait, quod sunt duo contractus, qui de natura sui gratuiti sunt. s. mutuum & commodatum. Mutuum autem si non gratuitum, non est iam

Quod solum in contractu mutui ueri & interpretati committatur usura. Cap. 2.

mutuum, sed usura: Commodatum vero si non est gratuitum, non est usura: sed tunc desinit esse commodatum & transit in locatum. Illud verò, quod accipitur pro commodato, aut accipitur pro re illa, aut pro usu illius rei. Iterum si pro re ipsa aliquid accipitur, aut est pecunia, aut alia res. Si pecunia, iam non est commodatum, sed emptio & venditio dici debet. Si autem est alia res, tunc permutatio nominatur. Si autem accipitur pro usu rei, aut est pecunia, & tunc est locatio. Si autem erit alia res, erit contractus innominatus, scilicet do ut des.

In quibus committitur usura.

Si cadit in contractu emptionis, et venditionis, ut videat. Ase sanis & Franciscum de Platea in suo libro de restititione.

iam mutuum, sed usura: Commodatum vero si non est gratuitum, non est usura: sed tunc desinit esse commodatum & transit in locatum. Illud verò, quod accipitur pro commodato, aut accipitur pro re illa, aut pro usu illius rei. Iterum si pro re ipsa aliquid accipitur, aut est pecunia, aut alia res. Si pecunia, iam non est commodatum, sed emptio & venditio dici debet. Si autem est alia res, tunc permutatio nominatur. Si autem accipitur pro usu rei, aut est pecunia, & tunc est locatio. Si autem erit alia res, erit contractus innominatus, scilicet do ut des.

Quod triplici ratione in locatione, & non in mutuo potest homo aliquid accipere ultra sortem. Cap. 3.

Mutuum a locatione differt.

Tertium queritur, quare plus in locationis contractu quam in mutuo potest homo accipere ultra sortem? Licet hoc dubium tactum fuerit in praecedenti sermone. arti. vlt. c. 6. tamen adhuc dici potest, quod mutuum a locatione differt triplici ex respectu, seu ratione. Primum ratione charitatis, secundum ratione proprietatis, tertium ratione vtilitatis. Primum quidem differt locatum a mutuo ratione charitatis. nam, secundum Alex. Lomb. in mutuo est contractus gratiae seu charitatis. In locato vero est contractus iustitiae & aequitatis. Mutuum ergo de sui natura debet esse gratuitum, aliam venditur charitas, & gratia, quae in mutuo comunicatur. Quae quidem venditio nihil aliud est, nisi abusus charitatis, & gratiae corruptela. In locato vero non sic. Unde sicut supra in praecedenti sermone dictum est, c. 6. art. 3. si mutuatis reb. vera ratio locationis, & consimilis usus rei locatae datur: tunc ultra ipsam licite amplius exigi potest: utpote si floreni aurei ex sua inspectione, vel deportatione valeret aliquibus morbis, vt faciunt aliquae gemmae. aut si absque sui consumptione aliquibus obsequiis vtilis essent: vt sunt aurei & argentei cyphi: tunc utique possunt licite locari, & cum ipsis pretium locationis recipi. Probantur haec 14. q. 3. si feneraueris. vbi in glo. Possent quoque in locato committi usura, sicut patet. inf. serm. 39. art. 2. c. 2. Secundum differt mutuum a locato ratione proprietatis. Secundum enim Ioan. And. extra de vsur. circa fi. in locato remanet proprietatis rei locatae apud locantem. ff. loca. l. non enim. Proinde si ad eum, & non ad alium rei propriae peruenit lucrum, equidem iustum est, cum nullus cogatur de proprio bene scium facere. 10. q. 2. c. precariae. in fi. In mutuo vero mutuans non retinet dominium mutuatae rei, sed sicut patet ex praecedentibus, transfertur in eum, cum mutuum datur. Propterea minime iustum est, quod res fructificet ei, cuius non est. i. mutuati, & non fructum, sed damnum faciat ei, propter periculum dico eius, in cuius dominium translatum est. Ideo aperta quidem iniustitia est, quod tibi vedam rem tuam & pro tempore quo iam aperte est tua: quod apertissime in mutuo contingit. Iustitia igitur hoc exposcit, quod usus rei tibi a me mutuatae & omnis vtilitas ex ea proueniens pro toto tempore, pro quo tibi a me mutuata est, sit omnino tua, non mea. Cum hoc concordat Sco. Tertium differt mutuum a locato ratione vtilitatis, quia de locato homo suscipit fructum. Unde Chryf. 88. dist. c. eijciens, ait: Hinc agrum, arando accipit ex eo fructum: habens domum, usum mansionis capit ex ea. Et ideo qui locat domum vel agrum, usum suum dare videtur, & quodammodo videtur mutua-re cum lucro lucrum: ex pecunia reposita nullum usum capis. Haec ille. Sed obijcitur: nonne homo amplius lucratur, & maiorem fructum suscipit ex denariis, quam cum agro & domo? Dicendum quod de denariis homo suscipit fructum: nam si ex usu denariorum homo suscipit fructum, non prouenit principaliter ex denariis, sed ex ingenio utentium eis. at econuerso de domo uel agro. nam licet fructus per ingenium hominis capiantur ex eis, principaliter tamen fructus atque vtilitas ex illis cum ingenio hominis originem habent. Praeterea damnum & periculum mutuabilium rerum non ad mutuandum dantem, sed ad mutuum recipientem: & econtra in quibuscunque locabilibus euenire probatur. Nam omne damnum & periculum & quaecunque deterioratio rei locatae imminet, si ex culpa eius qui locationem accepit, non superuenit, ad locantem deuoluitur, quia locatus equus aut domus ueterascunt & consumuntur atque per usum deteriorantur. Moritur equus, ruit uel comburitur domus, quae omnia pertinent ad locantis damnum & detrimentum. Contra-rium uero in mutuo ex sui natura contingit, quia omnia praedicta pertinent ad mutui receptorem: nec imminet aliquod periculum de pecunia illa in mutuum dati, sed tantum recipienti. quapropter cui imminet periculum rei, iuste eius fructus contingit, & non econuerso. 14. q. 3. c. si feneraueris, cum

Damnum & periculum verum mutuabilium.

A cum ibidem notatis. Iniustum equidē est, q̄ ad eum spectet commodum, ad quem non spectat periculum, vt c. r. de censib. in cle. & l. secundum naturam. ff. de reg. iur. Huius sententię est Ioan. An. Hostien. Goff. & Doctores omnes hoc cōmuniter tenēt. Præterea, fm Alex. de Hal. mutuū propriē non deterioratur per vsum, prout pecunia: sed locatū sic, vt domus, vel equus. ad hoc facit. c. eijciens. 88. dist.

ARTICVLVS SECVNDVS.

B Quando quilibet obligatur proximo suo mutuū dare gratis.

Secundum mysterium, quod cōtinet verbum Christi, est debitę obligationis, q̄a præceptorie subdit, Date. Ad cuius præcepti intelligentiam aduertēdum est, quod Matth. 5. Præcepit Dñs dicens, volenti à te mutuari ne auertaris. Ideo naturalis lex obligat & præcipit diligere proximum, sicut seipsum. & hoc nō tantum affectu, sed etiā pro loco & tempore, cum opere & effectu. Proinde Luc. 6. propriē propositum verbū hanc naturalē legem exprēsit dicēs, Prout vultis ut faciant vobis homines, & vos facite illis similiter. Nempe ad proximum dici nequaquam potest verus affectus, nisi p loco & tēpore condignus subsequatur effectus. Hinc 1. Ioan. 3. dñ per Apostolum sanctum. Filiioli non diligamus verbo, neq; lingua. s. tantum: sed opere & veritate. i. veracitate operatione atque effectu. & 7. q. 5. c. omnis, dñ: Qui negant misericordiam faciendam indigentibus & necessitatem patientibus, ipsum Christum negant, qui est misericordia summa. Sed quia hoc naturę præceptum, de quo hic loquitur Christus, est affirmatiuum, obligat semper, sed nō ad semper, sed per loco & tēpore occurrenti. Ideo in debito mutuandi duo principaliter consideranda sunt. Primo facultas substantiam habentis; secundo indigentia mutuū postulantis. Primò inquam consideranda est facultas substantiam habentis. Et circa hoc tria genera hominum reperire contingit. Primò enim sunt quidam, qui habent facultatem penuriam: secundo reperiuntur quidam, qui habent facultatem sufficientiam: tertio reperiuntur, qui habent facultatē abundantiam. Secundo cōsideranda est indigentia mutuū postulantis. Et circa hoc tria genera hominum reperiuntur. Primò enim sunt quidam habentes necessitatem vltimā

aut extremam. Secundo sunt alij, qui habēt necessitatem artam, sed non extremam & vltimam. Tertio quoque qui habent necessitatem communem scilicet nō artam, nec extremam, sed mediam quodammodo. Ad reperiendam igitur veram mutuū obligationem id est quādo, cui & quomodo quilibet obligetur mutuū dare, omnia prædicta genera hominum quadam ingeniosa discretione & arte vario modo computanda sunt, vt bene de hoc veritas posset reperiri. Et de hoc subdatur exēpli causā modus, cui concordat Alex. de Halis.

Quibus tenetur mutuū dare facultatum penuriam seu indigentiam habet. Cap. I.

Rimò sunt, qui habent facultatē penuriam, seu indigentiam nō extremam. Et tales si ipsi vel sui non sunt in extrema necessitate, tenentur dare mutuū solummodo primis, id est eis qui sunt in necessitate extrema, clara & manifesta. Cuius ratio est, quia & si ipsi penuriam patiuntur, non tamen deficiunt, neque moriuntur. Hi verò qui sunt in necessitate extrema, manifesta & arta, iam moriuntur, nisi eis subueniatur statim. Sed quia in extrema necessitate omnia communia sunt, illis tanquam de suo subueniri debet. 47. dist. sicut patet. 12. q. 1. c. dilectissimis. Sed quid si hi, qui habent facultatem penuriam, non habent aliquid corporale, quod conueniat subuentioni illorum, qui sunt in necessitate extrema: nunquid à subuentione mutuū liberati sunt? Dicendum quod non: quia adhuc aliquid eis mutuo communicare tenentur. Nam vltra datum, seu mutuatum à manu. habent aliquid aliud mutuandum quod triplex mutuū, licet impropriē nominari potest, Primum est mutuū operis, secundum est mutuū oris, tertium est mutuū cordis. Quorum quodlibet pro loco & tempore homo communicare tenetur, si non potest de numero denariorum aliter subuenire. Primum quidem mutuū communicandum est operis id est obsequij. quia etiam inimico in extremitate degēt obsequium præstare debemus. In cuius mysterium. 23. Exod. præceptum est. Si videris asinum odientis te iacere sub onere, non pertransibis, sed subleuabis cum eo. Quis inquam asinus te odientis, nisi corpus inimici tui? quod

Regula ad reperiendam verā mutuū obligationem.

Secundum mutuū aris.

Mutuū cordis.

De mutuo dicitur mutuū quasi de mutuo, et dum deū bīrē mē ad tēp. Vide hāc lib. 4. dñ 15. q. 11. Alex. 3. par. 9. 66. m. m. 1. & Ger. 6. par. 2. sūrum operum, de contractibus par. 2. Quasi. Solutio. Mutuum operis.

De mutui datione.

A quod tunc quidē sub onere iacet, q̄n in extrema necessitate manet. Quod utiq; præcipiente Dño ita insensibiliter non pertransire debemus, quin iuxta posse mutuū talis subuentionis charitativū cōicemus. Scdm solatio verbi suauitas oris. Quod quidem etiā pro loco & tēpore in tali corporis extremitate egentib⁹ impendere obligamur, dum verisimile est q̄ et tali imminet extremum periculi animę, oīno tale mutuū oris cōicare tenemur, sicut sæpe cōtingere solet his, qui ex diuino & humano iudicio ducuntur ad mortē uel propinqui sunt morti. Audi ad hoc Ecclesiasticum. c. 18. dicentē. Nonne ardorem refrigerabit ros: sic & verbum melius q̄ datum. Tertium est mutuū cordis: nam & si ei qui in extremis est, nec opere, nec ore mutuū præstare valet: adhuc aliquid tibi est, q̄ ei mutuo cōicare teneris. Habes cor, habes affectum. habes, vel taltē habere teneris animum piū, cordis compassio nē teneritudinem mentis, ei mutuū præbe cordis. Da ei cor per compassionē, cuiuscera temetipsum, recolens Apostoli verbum. 1. ad Timoth. 4. pietas ad oīa ualet, promissionem habens uitæ, quæ nunc est & futuræ. Et iterum Mat. 5. dñ. Beati misericordes, q̄m misericordiam consequentur. Et iterum dicitur Esa. 58. cum esurderis esurienti animā tuam. s. per cordis compassionem. ecce mutuū cordis. & aiām afflictam repleueris. s. compassiua pietate. tunc orietur in tenebris. s. etiam peccator à tuorum. lux tua. i. gratia tua ad veram conuersionem illuminans mētē. Pro quib⁹ oibus Mat. 5. glo. ait. Si deest facultas, da affectum obsequium vel uerbum.

Quibus obligantur mutuū dare qui habent sufficientiam facultatum.

Cap. 2.

Secundo sunt quidam, qui habent facultatem sufficientiam: & hi duobus generibus hominum ex præcepto mutuū, iuxta posse præstare tenentur. Videlicet his, qui necessitatem habent artam, & si nō extremam: & his, qui habēt necessitatē extremam. Quod sic intelligendum est. s. q̄ si prædictus habens facultatem sufficientiam habet aliquid, quod non sit necessariū sustentationi naturę suę, nec etiam illorum quib⁹ providere tenetur: vt sunt filij, vxor, familia, serui & ceteri consimiles: & tanta sit notabilis necessitas ex parte duorum generū hominum, scilicet eorum, qui habent ne-

cessitatem extremam, q̄ imminet probabilia significat extremę necessitatis: nec in promptu appareat qui subueniat & mutuū præstet: tunc huiusmodi habens facultatem sufficientiam ex necessitate præcepti tali indigenti subuenire & mutuū præstare tenetur. nec est expectanda extremitas ultima, quia fortē non posset iuuari natura, iam fame uel siti uel frigore seu quocunq; alio cruciatu consumpta. ad hoc etiam uide infra, ser. 38. art. 1. c. 10.

Quibus tenentur dare mutuū qui abundant in facultatibus huius mundi.

Cap. 3.

Tertio sunt quidam, qui habent facultatis abundantiam. Et hi tenentur ex præcepto mutuū dare omnibus prædictis tribus hominum generibus, videlicet eorum qui habent necessitatem extremā, artam & communem. Quod quidem habet sic intelligi. s. q̄ huiusmodi in facultatibus abundantes quicquid superfluum habent sustentationi naturę suę & illorū, quibus providere tenentur, sicut supra dictum est, & quicquid habent superfluum decentiæ sui status, tenentur de illo præstare mutuū cuiuslibet. s. prædictorū necessitatem patienti, siue necessitas sit extrema, siue arta, siue communis. Quod quidem si talis non facit, nec proponit bona sua melius dispensare, uel æque bene: mortaliter peccat. Et sic intelligitur illud. 1. Ioan. 3. qui habuerit substantiam huius mundi, & uiderit fratrem suum necessitatem habentē, & clauerit uiscera sua ab eo, quo modo charitas Dei manet in eo? Et iterum. 67. distin. cap. sicut hi. Ambros. ait: non minoris est criminis habenti tollere, quam cum possis & abundans sis, indigentibus denegare. Si autem multitudo indigentium occurrat, quibus omnibus subuenire non posset, tenetur homo ceteris paribus subuenire plus indigenti: nec tamen considerare oportet omnes euentus, qui possunt accidere in futurum, quia hoc esset in craftinū providere, quod Matt. prohibet Dominus dicens, Nolite solliciti esse in craftinum. Ad quod præceptum etiam quilibet secularis obligatur. hoc autem necessarium, & atque superfluum diiudicari debet, secundum ea quæ probabiliter, & ut in pluribus accidere solent. Sed quidam obijciunt dicentes: Hęc substantia, & hæc diuitiæ meæ sunt, ego ip-

Qui tenentur ex præcepto mutuū dare.

G

H

A se sudoribus & sollicitudinibus meis mihi illas coadunavi, & ego mihi illas acquisivi. Quare quod meum est, alijs debeo erogare: si diuitijs egent multi, sic damnum eorū: acquirant sibi laboribus multis, sicut & ego feci. Talibus dicendum est, q̄ superfluum sustentationi eorum & si illorum sit proprium, quantum ad suā naturā sustentationem, seu auctoritatem ministrandi: tamen quantum ad vsum, illorū est, in quibus sunt signa probabilia necessitatis extremæ, nisi subueniatur eisdem. A simili quoq; aliquo modo dico de superfluitate decentiæ sui status respectu indigentium citra prædictā necessitatem extremam. Contra illos autem, qui de superfluo prædictis modis nolunt indigentibus subuenire, ac sua dicūt esse, quæ habent, di. 47. c. sicut hi. Ambro. ait in persona eorum dicēs: Quid iniustum est, si aliena non inuadam propria diligentius seruo. Et exclamādo subdit: O impudens, dic tu quæ propria dicis, quæ? & quibus reconditis in hunc mundum intulisti? qñ in hanc ingressus es lucem, quando de ventre matris tuæ existi: quibus quæso facultatibus, quib⁹ subsidij stipatus ingressus es? Et post pauca. Proprium nemo dicat, quod commune est. Et addit, esurientium panis est, quem tu detines: nudorum indumentū est, quod tu recludis: miserorum redemptio est & absolutio pecunia, quam tu in terra fosis. Tantorum te igitur scias inuadere bona, quantis posses præstare quod uelis. s. solummodo pro te ipso. Et licet transgressores huius præcepti non semper lege puniantur humana, puniuntur nihilominus lege diuina. Nam secundum August. de libero arbi. multa impunita iustè relinquuntur a lege humana, quæ tamen iustè iudicantur lege diuina. Ex his patet, in quo casu intelligitur esse præceptum de mutuo dādo, & in quo non, quia Dominus Lu. 6. ait, Mutuum datē.

D ARTICVLVS TERTIVS.

De triplici intentione qua interuenire potest in mutui datione.

Tertium quoque mysterium cōtinetur in verbo Ch̄i, quod est puræ seu gratæ intentionis. Vnde subdit, Nihil inde sperantes. Propter quod talis regula notanda est, secundum Sco. in 4. di. 15. q. 2. ad iustè contrahendum mutuum, oportet seruare æqualitatem in numero, pondere & mensura, exceptis casibus, de quibus patet

Scottus in 4. di. 15. q. 2.

in sermone 43. Ait enim Dominus, nihil inde sperantes, scilicet, q̄ communiter posset pecunia æstimari. quia, scilicet intentio in mutuo dando debet solum ex charitate moueri. Potest tamen distinguī, secundum glo. extra de vsur. c. consuluit. Intentio triplex in mutuo dando. Prima. s. charitatis, secunda tepiditatis, tertia cupiditatis. In prima charitas est causa mutui, in secunda mutuū est causa spei, in tertia vero spes est causa mutui, secundum Bal. de Pernsio.

De mutuo dato ex charitate circa quod incidenter plura quærentur. Cap. 1.

Rima est intētio charitatis, in qua charitas est causa mutui. Hoc quidem est, quando in mutuo dādo homo solum ex charitate mouetur, nec ex eo intendit h̄re aliquam t̄palem vtilitatem, sed ex mera grā, & absq; aliqua impuritate vsuræ mutuatur egenti. Circa hoc aut quæritur plura. Primo quæritur, an pro mutuo tali intentione tradito ac inde recepto liceat recipere postea aliquod donum? Ad quod dicēdum, q̄ si probabiliter præsumitur dari illud gratis ex amicitia propter beneficium præteritæ mutuacionis contracta, tunc licitè recipi pōt. Si vero præsumis, q̄ solum sit quasi in precium mutuacionis, tunc recipi non debet, immo sic receptū debet ipsi dari restitui. Si aut qui ipsum mutuum recipit expresse diceret, q̄ non dat illud rōne mutui facti vel fiendi siue separati, tunc satis præsumi pōt q̄ illud gratis dat, nisi obtent aliqua circumstantiæ prius tactæ in præceden. serm. arti. 3. c. 4. Secundo quæritur, an pro deposito pecuniæ absq; intentione lucri inde habendi tradito ac inde recepto, liceat post modum ab eo apud quem fuit depositum, accipere pro hac depositione aliquod donum, puta. c. liber. Ad hoc dicendum est, q̄ cum receptor & custoditor depositi seruiat in hoc ipsi depositario potius quam econuerso, non uidetur quod ratione depositi in quantum depositi, intēdat sibi dare aliquod donum. Vnde videtur q̄ hoc faciat, quia ille deposito ut mutuo vsus est. Si tamen concurrerent in tali dono conditiones, quæ in præcedenti quæstione positæ sunt, & ultra hoc depositi custoditor diceret expresse, q̄ non dat illud ratione mutui, vel depositi facti vel fiendi, nec sperati, nec est usus illo ut mutuo, nec sic ut talibus depositis consuevit, tunc præsumendū est, si est multum fide dignus & homo verax & rectus,

In mutuo dando triplex intentio obseruatur.

Primo q̄

Solutio.

Secunda quæstio.

Solutio.

H

Condōni requisita ad mutuum.

A rectus, quod dat gratis subsequens donum, communiter tamen res suspecta est, & habet speciem mali. Tertium quoque dubium subiungamus. Pone, quod debitor vsurarij socio suo pecuniam mutuauit, eo scilicet pacto, quod ipse constitueret vsurario sortem & vsuras inde currentes. Quæritur nunc, si talis mutuans vsurarius dici possit. Iohan. Cal. in sua repetitione. ca. fi. extra de vsur. in hoc casu distinguit dicens: Quia aut talis secundo mutuans socio sub dicto pacto omnino intendebat tunc satisfacere vsurario creditori suo de pecunia illa, sic secundo dicto socio mutuata, aut non. In primo casu nec vsurarius est, nec etiam peccat, quia hic non fit stipulatio vt vsurarium, sed ut euitetur damnum, nec sibi aliquid crescit. 1. 4. quæst. 4. si quis oblitus: ibi, aliqua incrementa. & cap. quoniam. ibi, ad quæstum. non enim tenebatur cū suo damno socio subuenire. 1. 4. quæst. 5. c. si non licet. ff. de præscrip. verb. quæ seruandorum. Talis enim solum damnum euitat, quod poterat licitè euitare, nec in ea pecunia germinare probatur, & sic in eo deficiunt rationes prohibitionis vsuræ. Præterea satis inconueniens videretur, quod priusquam vsurarius qui recipit vsuras inde currentes ad restitutionem teneretur, quod iste etiam teneatur qui facit id solum vt socio proficit, & sine quacunque utilitate, vt dictum est. In secundo autem casu, quando tunc non intendebat hic secundo mutuans satisfacere dicto suo vsurario creditori primitus mutuanti, cum tamen cessent rationes iam dictæ, talis peccabit. Et si a socio vsuras recipit, tenetur restituere eas, secundum Iohā. prædictum. Et hæc distinctio mihi placet, cum æquitate sit plena. Quarto quæri potest, an liceat mutuum dare ad captandum amorem & beneuolentiam debitoris: Dicendum quod sic, vbi spes principalis non protenditur vterius. Nam si ultra principaliter mutuans intenderet lucrum, esset vsura. Verbi causa, Mutuo Papæ, vel Imperatori, vel alteri, vt captata beneuolentia prædictorum possim consequi aliquod beneficium, siue castrum vel similia. Tunc vsura vtique foret, secundum Io. Cal. vbi supra. De his, quæ faciunt ad hunc casum dicetur infra de interesse, sermo. 41. cap. vltimo.

Casus.

Quæstio.

Declaratio.

Quod tepiditas siue defectus charitatis licet non sit mortale minuit tamen meritum in mutuo dato. Cap. 2.

Secundo in mutuo dato potest esse intentio tepiditatis, in qua mutuum est causa spei. quod cōtingit cū mutuās, licet principaliter moueatur ex charitate: secundario tñ mouetur propter aliquā temporalem vtilitatem: ita tñ q̄ si illa cessaret, nihilominus mutuasse vellet. Hęc talis intentio nō tollit, sed minuit plus vel minus fm maiorem vel minorem respectū ad cōmodum t̄pale. Huius sn̄æ sunt Ber. & Alanus sup. c. consuluit. e. de vsur. Receptio tñ huiusmodi temporalis pp mutuū data, magis apta est corrumpere hanc intentionē tepiditatis, q̄ illam quæ est charitatis. Et iō ex se patet, q̄ fortius obstaculum h̄t. Ex his, igitur patet, q̄ sperare aliquid secundario, non est mortale, & forte qñ que nec ueniale, ar. ad hoc 61. di. quod proderit. & 59. di. si officia. Similiter nec etiā ex tali secundaria spe aliquid recipere aliter videtur esse p̄ctm̄, quā fm quod fuit in intentione mutuum dati, ar. 1. q. 2. quam pio. Et nihilominus aduertendum est, q̄ si ille qui mutuum dedit cū intentione charitatis, obseruare debet de oblati sibi gratis illas circumstantias, de quibus in præced. c. fecimus mentionem: quanto magis ille, qui mutuum dedit cum tepiditate, cum ipse propinquior sit corruptioni cupiditatis, quam ille, sicut prædictum est.

Intentio tepiditatis.

G

Quod intentio cupiditatis etiam sine expresso pacto remunerationis in mutuo facit vsuram. & hoc tripliciter contingere potest. Cap. 3.

Tertia quoq; intentio cupiditatis est. s. cum sola spe lucri, uel p̄cipaliter pp aliquod lucrū quis mutuum præstat, licet non interueniat pactum, & tunc principaliter spes est causa mutui. Talis inq; in iudicio aiarum profecto vsurarius est censendus, sicut expresse est casus e. de vsur. c. cōsuluit. quod. c. super Dominicum verbū fundatur, Mutuum datæ, nihil inde sperantes, Luc. 6. Et ibidem subditur. Si mutuum datis eis, a quibus speratis, quæ est uobis gratia? Et hæc vsura est periculosa q̄ quæ fit cum pactione expressa, quia hoc in foro communi minimè repeti potest. Potest et de hoc ratio

Intentio cupiditatis.

A tio dari. Nā sicut datum, quod tradit ex intē-
 tionē donandi, sortit̄ veram rationē doni &
 amittit verā rationem mutui: sic si mutuum
 dat̄ ex spē & intentione lucri eo ipso rōnē
 mutui amittit gratuiti, & sortitur rationem
 mutui vsurarij, & sic sola intentio & volun-
 tas faciēdi vsuras, facit peccatum vsuræ in
 corde, sicut intentio vsuraria exteriori opē-
 ri iuncta facit hominē extrinsecus vsurariū
 opere, quod patet attendenti naturam vsu-
 rarum, s̄m diffinitiones datas, vel positas in
 præcedenti sermone, & maximē in 3. c. art.
 primi. Sc̄m ei Alex. de Hales in 3. cum di-
 uersæ scientiæ diuersas habeant considera-
 tiones, a diuersis scientib⁹ idem diuersimo-
 de considerantur. Hinc est, q̄ s̄m leges hu-
 manas voluntas sola nō facit vsurariū; quia
 lex humana cohibet manum, non animum.
 Sc̄m vero legem diuinam, quæ animū co-
 hibet: sola uoluntas vsurariū facit. Ad hanc
 materiā faciunt dicta in præcedenti sermo.
 arti. 3. c. 3. Sed vt plenius huius intentionis
 vsurariæ ueritas pateat, quædam quæratur.
 Primo quæratur, q̄ cupiditatis intentio vsu-
 raria dici valeat. Et dicendū, q̄ talis cupidi-
 tatis intentio in contractu tripliciter cōtin-
 gere potest. Nam q̄nq; antecedēs, q̄nq; sub-
 sequens, & q̄nq; consequens. Primo. n. quā
 doq; est antecedens, utpote anteq̄ mutuum
 detur, seu q̄n datur mutuum: & tunc in con-
 tractu cadit usura, sicut patet ex Dominico
 verbo, Mutuū dat̄ & c. Sed quid si mutuans
 prius mutuū datum se recognoscens mutat
 propositū, & intentionē rectificat s̄m regu-
 lam charitatis, nunquid liberē & spontē do-
 nata restituere obligatur? Dicendū s̄m quos-
 dam, q̄ licet ab initio habuerit intentionē
 corruptam: postq̄ eam mutauit in bonū, po-
 rest liberē, & ex mera gr̄a oblatū recipere si-
 ne culpa, s̄m tū ea, quæ dicta sunt in sermo-
 ne præcedente, arti. 3. c. 3. & 4. De restitutio-
 ne aut̄ intentionalis vsuræ, satis diximus in

D Quadagesimali de Christia. reli. in tractatu
 de restitutionib⁹, serm. 37. arti. 2. c. 4. Secun-
 do aut̄ hæc cupiditas est intētio subsequēs.
 quæ tunc contingit, cū quis mutuat prorsus
 gratis & absq; aliqua intentione lucri perci-
 piēdi, tū lapsu t̄pis cupidine præualēte nō
 tūm exigit sortem, verum etiam uult in men-
 te, & ostēdit ore, vel opere, propter mutuū
 factum aliquid sibi dari. Et talis non tūm cō-
 mittit usurā & restituere obligatur, verum
 etiam quicumq; in ius talis mutui succedit
 mutuanti, sicut filius hæres patris, & consi-
 miles alij. Et hoc est snia Archi. 14. q. 3. c. 1.
 Tertio cupiditatis intentio q̄nque est conse-

*Intētio cu-
piditatis
vsuraria.*

quens, seu concomitans, quia. s. consequitur
 seu concomitatur, quando exhibetur lucrū.
 Verbi causa, mutuans nullū intendebat lu-
 crum ex mutuo, quod præstabat. Deniq; pp
 mutuū sibi factum debitor mutuanti aliq̄
 præmiū donat in recompensatione mutui
 iam accepti. idq; creditor propter eandem
 causam libenter acceptat. Hoc equidem ca-
 su cupiditatis intentio consequens & cōco-
 mitans est, & cōmittitur tunc vsurā. Quod
 aut̄ talis intentio concomitans de præsentī
 usurariū facit, probatur. Quia si talis inten-
 tio facit vsurariū pro futuro; ergo & simul
 pro p̄nti. Nempe consimilis culpa probatur
 esse uelle h̄re lucrū de mutuo, quod nūc fa-
 cit pro usu eius futuro, sicut uelle h̄re cras
 lucrum de mutuo pro eius vsu præterito. i.
 q̄ heri, uel ante fecit. Vrrunq; enim uelle,
 est uelle iniustē concomitationis. s. qua acce-
 ptum præualet dato: siue in qua pro minori
 quod datur maius. vel pro pauciori ampli⁹
 acceptatur. Confirmatur aut̄ hoc, quia om-
 nis ratio qua probatur mutuationem usura-
 riam de se esse malam, similiter probat siue
 præcedat, siue succedat, seu etiam concomi-
 tetur intentio lucri, sicut clare patet diligen-
 ter hoc consideranti. Item cū exterior actio
 non requirat ad rationē usurariæ culpæ, q̄n-
 immo absq; omni p̄actione exteriori per so-
 lam intentionē usurariā quis contrahit cul-
 pam, sicut prius patuit: sequitur q̄ per solā
 intentionem præsentē, & si nulla talis præ-
 cessit, iudicabitur mutuans usurarius in iudi-
 cio aiarum. Sequitur et̄ hoc ex dicto Ray. q.
 ait, q̄ si creditor t̄tummodo propter Deū,
 & omnino sine lucri intentione mutuū tra-
 dit, debitor tamen propter mutuū acceptū
 vel ulterius retinendum ei aliquid dederit,
 ipse creditor satisfacere obligat̄. Cōstat nē-
 pe, q̄ si ad hoc tenetur, nec illud obseruat,
 p̄ctm incurrit, & hoc non pp aliud, nisi q̄a
 iam intendit h̄re lucrum illud pro mutuo a.
 se factū, sicut & propter mutuū illud debi-
 tor lucrū dedit, ergo non solū lucrū illud ex
 mutuo usura est, qd̄ extitit p̄intētū pp ex-
 pectionem, sed et̄ illud, quod est intentū
 pp acceptionē & uolitionē p̄ntē, s̄m p̄mis-
 sum modū. Hęc quoque snia roborari uidēt
 ex verbo Hieronymi, qui. 14. q. 3. c. putant,
 inquit, scripturam appellare usurā, oēm sup
 abundantia pp mutuū susceptū, quicumq;
 sit illud. Hęc s̄m Grego. de Arimino in q. de
 monte circa diffinitionē usuræ. Insup quæri
 p̄t, an sit usura q̄n mutuans recipit eandem
 rem in genere numero, pondere & mēsurā,
 sumpto genere prout sumitur a Iuristis, &
 contin-

*Actio ex
teriori non
requiritur
ad
diffinitionē
vsurariæ cul-
pæ.*

A contingit q̄ solutionis tempore res maioris
 æstimationis est q̄ esset tēpore contracti mu-
 tui? Dicendum s̄m Hugo. & Arch. post eū.
 14. q. 4. c. si quis clericus. q̄ non est usura. p̄
 quo facit lex quæ dicit, q̄ restitui debet res
 eiusdem bonitatis in qualitate. s. intrinseca.
 ff. si cert. pet. l. cum quid. Sed neceffe nō est,
 q̄ sit eiusdem æstimationis: immo si actum
 fuerit, quo tempore redderet, illius temporis
 ratio haberi debet quo ad æstimationem
 eius, alias habere ratio temporis, quo peti-
 ta fuit, vt eo. tit. l. vinum. Et no. glo. in dicto
 ca. si quis clericus. Si ergo creditor tenetur
 recipere eam, si uilior facta esset quo ad æsti-
 mationem: ergo non peccabit recipiendo
 preciosiorem, secundum eum. Secundū tū
 Hugonem, si hęc intentio mutuantis praua
 esset, tunc peccatum foret. Quidam tamen
 cit: a hoc magistraliter distinguere solent di-
 centes: Quod aut̄ est uerisimile q̄ ipia mu-
 tuata res preciosior non erit: tempore solu-
 tionis, aut probabiliter dubitatur. & tunc in
 his duobus casibus nullum uitium est. quod
 probatur in c. si. extra de vsur. aut uerisimi-
 le est q̄ peior erit: & tunc aut creditor non
 erat pecuniam seruaturus, sed interim con-
 sumpturus: & tunc est usura. Aut erat serua-
 turus: & tunc aut creditor debitori aufert li-
 bertatem liberandi se, & tunc etiam est vsu-
 ra? In his enim casibus exonerare se uoluit
 & onerare debitorem. Aut talem libertatē
 non aufert debitori, & tunc non est usura,
 quinimmo mereri non posset, si bona intē-
 tione requiret debitorē ante ipsum ter-
 minum vt soluat, ne oneretur. Sed si habe-
 ret intentionē corruptam, quia diceret sibi,
 q̄ non posset vsq; ad terminum retinere, vt
 se releuaret a damno, licet ei nō auferat fa-
 cultatem se liberandi: tunc & si vsura nō fo-
 ret, nihilominus p̄ctm esset. talis distinctio
 magnę innitit̄ æquitati, maximē in foro cō-
 scientiæ, s̄m q̄ no. Io. Cal. in repetitione. c.
 c. si. ex de vsur. Tertio insuper quæri p̄t, utrū
 si dñi mutuans pecuniā iusticiis, vt possessio-
 nes eorum colant, nihilominus de fructib⁹
 possessionum earundem iustē eisdē colonis
 satisfaciētes vel aliunde iustū precium sua-
 rum operarū tribuētes, in consciā foro vsu-
 rarij sint censendi? Dicendum, s̄m Greg. de
 Arimino in qōne de impressitis Venetiarū,
 q̄ duplex pōt esse satisfactio erga p̄dictorū
 dñorum colonos pp mutuū exhibita a co-
 lonis. Prima fit ex iustitia, sc̄da ex nequitia.
 Prima quidem ex iustitia fit: nā & si sic mu-
 tuantib⁹ dñis exhibeant a colonis operē ille-
 gū non sunt eis ad lucrum, cū eas iusto p̄cio

Nota.

Quest. 3.

emant, sicut ponit̄ in prædicto casu. ideo nō
 est usura. Pateat hac ratione, exemplo & au-
 thoritate. Primo pateat per hoc exemplum.
 Nā uidetur q̄ dñs conducatur colonū ad cer-
 tum t̄ps pro precio iusto, & precium tradit
 tanquā colonus incipiat operari dicatq; co-
 lonus demum se minimē laboraturum seu
 operaturū, nisi dñs ei mutuet certam sum-
 mam, at dñs ei mutuat vt ipse operē, alias
 ei non mutuaret, nisi colonus operas, pro
 quibus ei solum prius fuerat, impēderet.
 In hoc casu dñs non committit vsuram, cū
 de mutuo non recipiat lucrū, eo q̄ non re-
 cipiat nisi suum, & id quod et̄ non interue-
 niente mutuo sibi debitū erat. Vnde sic mu-
 tuando non peccat: Quin potius si p̄ctm in
 hoc casu ex aliqua parte committitur: pec-
 cat colonus qui de litas operas dño suo de-
 tractat, & iniustē illum grauatur ut mutuet.
 Secundo pateat ratione. Nam si in casu præ-
 dicti dubij mutuans vsuram recipere, tene-
 retur eam restituere, sicut oīa iura clamant.
 Sed hoc nullus sanæ mentis sentiret: quia tūc
 colonus duplum iusti precij recipere, & do-
 minus duplo iusto precio emeret operas ei-
 us, quod utiq; impium esset. Tertio hoc idē
 clarescat auctoritate. Si ei talis mutuans vsu-
 rarius esset, & per consequens ad restōnem
 obligatus? tunc non liceret alicui mutuari
 iniustē detinenti suā possessionē, aliquam
 pecuniæ quantitātē, & ipsam possessionē in
 pignus accipere non computando fructū in
 sortem: quod tamen est falsum, vt patet ex-
 tra de vsur. c. 1. Alij quoq; addūt, q̄ huic est
 simile: Verbi gr̄a, Occupasti rem meā, vel p̄
 potentiam uim mihi facitis in reb⁹ meis, aut
 mihi non restituis rem, quā tibi mutuo de-
 di, vel locaui uel commodaui. aut mihi nō
 soluis de operibus, cum quibus tibi seruiui,
 & desistere non vis ab iniuria, necuis mihi
 restituere mea, nisi tibi mutue mille: quo fa-
 cto desistit iniuriari & restituis mihi mea
 et̄ hoc quoq; ex parte mea. Profecto nō est
 usura, cū nihil lucrer, immo poti⁹ perdā lu-
 crū q̄ fortē habuissim ex illis mille. Redi-
 mo. n. vexationem meā, & meū recupero:
 me quoq; defendo, quod licet, ad hoc ex de
 simo. c. dilectus. Sc̄da quidē satisfactio dño
 exhibita a colonis fit ex nequitia. s. dñi satis-
 factio ex mutuo recipientis. Nā si ex mu-
 tuo aliqd dñs detraheret a colonis de iusto
 p̄cio operarū eorū: aut si p̄ter operas iustē
 emptas quædam alia ab eis exigeret & colo-
 ni impenderet: tunc quidē manifesta usura
 esset. Hęc snia p̄fati Doctoris. Quidam etiā
 dicūt, q̄ si ciuis mutuatur ciuitati & cōitati seu

*Idem pro-
batur au-
thoritate.*

H

A domino, vt ex hoc euitet collectas iniustas, non committit vsuram. Secus si hoc agit vt effugiat iustas, quia in prima mutuans dānum euitat, in secunda mutuans lucrum captat. Similiter nō committit usuram, si quis propter mutuum consequitur vt sibi soluat debitū, a quo debitor iniuste fuerat ab solutus: aut ne a se petatur illud, de quo iniuste fuerat condemnatus: seu illud, quod per factum instm̄ soluere tenebatur. Ex supradictis luculenter apparet intentio Christi p̄cipientis, mutuum datæ, nihil inde sperantes. Quod seruare nobis largiri dignetur hu ius p̄cepti dator & illustrator Dominus **B** Iesus Christus, qui cum patre & spiritu sancto viuuit & regnat in secula seculorū. Amē.

F E R I A Q V I N T A
post iij. Dominicam Quadrag.

Quod lege natura scriptura & sancta ecclesia prohibetur vsura.

Sermo XXXVIII.

C **A**dolescens tibi dico, surge. & resedit, qui erat mortuus & dedit illum matri suæ. Lucę 7. & in euang. hod. Videte processum luminis dignationisq; diuinæ. aduertite gradus. P̄cessit die hesternolumen fidei ad ea, quæ de mutuo dicta sunt, intelligendū. Hodie merito subsequitur spiraculum vitæ ad resurgendum a mortali usura, quod proficere maxime comprobatur in homine antequam senescat, prius quam terrenorū cupido omnino absorberit mentem in senectute, antequam fiat homo inueteratus dierum malorum. Hi maxime parent dño imperanti ac dicenti, Adole scens tibi dico, surge, & resedit. s. viuus, qui erat mortuus: quia resurgit per alienarum satisfactionem & vitæ emendationem, qui erat ante mortuus per usurariam prauitatē, ac incipit loqui per ueram confessionē. Porro tria sunt, quæ obsunt ne a culpa maxime vsuræ homo resurgat. s. si sit p̄seueranter seu consuetudinariē, publicē & studiosē, & de his tribus per ordinē, quasi aliud thema in psal. 54. propheta ait, Non defecit: ecce primum. De plateis ei⁹. ecce s̄m vsura: ecce tertium. Est ei usura consummatum studiū cupiditatis. Per primum fit, ne homo resurgere possit: p̄ s̄m, ne velit: per tertium, ne sciat.

Quæ non oēs neq; resurgat a peccato vsura.

Per primū talis usurarius despicit legem naturæ, per s̄m legem scripturæ, per tertium legem ecclesiæ. Quæ quidem leges oēs militant contra vsurā. Sed qui prædicta tria nō habet, facilius scit, vult & p̄t resurgere ab eadem. Quod in resurrectione huius adolescentis mysticē designat. Primo contra p̄seuerantiam est adolescentia: secundo cōtra publicationem inuerecundam confessio pura & vera, quia cepit loqui: tertio, cōtra studium datus est matri suæ, quæ est ecclesia. Ad hanc ergo spiritualem resurrectionē homines hęc tria inducunt, per quæ prohibet usura. Primo p̄cepta naturæ, secundo p̄cepta scripturæ, tertio p̄cepta ecclesiæ. **F**

ARTICVLVS PRIMVS.

Vbi per duodecim rationes ostenditur quod vsura est contra legem naturæ.

Rimo quidem prohibetur usura p̄ceptis naturæ, quod ostendunt xij. rationes, per quas apertissime innotescit, usurā esse cōtra legem naturæ. Et est p̄ctm̄ nō tantum in se, sed etiam secundum se. Primæ autē quatuor rationes sunt magistri Gerardi de Senis ordinis Eremitarum, quas recitat abbreviatē Io. An. in suis mercurialibus in regula, peccatum.

Gerardus Senens. ord. Eremit.

Quod vsura est contra legem naturæ quia facit rem naturalem super valere naturæ suæ, & rem artificialem suæ arti. Cap. 1.

Rimo enim usura est contra legem naturæ, rōne excessus. Facit. n. rē naturalem superualere suæ naturæ, & rem artificialem suæ arti superualere. Quod quidem est contra legem naturæ. Ad cuius intelligentiam aduertendum est, q̄ sicut sup. sermo. 36. artic. 2. c. 2. tactū est, rerū illarum in qbus usura committi p̄t, quedā sunt naturales, quedam artificiales. Naturales sunt aurum, uel argentū, quæ mutuo dant sub certo p̄dere, vel mensura, vt granū, oleum & vinū. Artificiales vero sunt illæ, quæ sub certo numero numerant. Usura igit in his duob⁹ committit. s. in naturalibus & artificialibus, quæ facit q̄ res naturales superualeant suæ naturæ, & artificiales suæ arti. Primo quidē committitur usura in rebus natura-

Usura contra legem naturæ.

Attendat qui cōtra hūc vsurā p̄t.

A naturalibus. Quod patet: quia natura dedit p̄satis naturalibus quandam determinatum atque taxandum ualorem. s. q̄ certitudinaliter cognosci possit earū ualor. Ponderalib⁹ quidē, sicut est aurū uel argentū, dedit De⁹ naturam q̄ earum valor in ip̄e sua ex solo p̄dere p̄sari p̄t, ita quodquā diu sub eodē pondere manent, sub eodē precio perieuerant, nec in suo ualore q̄olibet minuunt, nisi in suo pondere adimantur. Et licet q̄q; augeri uel minui videant, hoc non contingit ex augmento vel diminutione ualoris, quod fit in eis, sed tū propter augmentum seu diminutionem valoris aliarum rerum, in quas cōmutandæ sunt. Et sicut dicimus de reb⁹, quæ consueuerunt ponderari, ita, suo modo dicendum est de reb⁹ quæ consueuerunt mensurari, ut frumentū, oleum, & vinum & similia. Hnt. n. a natura hmoi, determinatum ualorē in ip̄e sua, s̄m quam ualor earum ex sua mensuratione pensatur. et hoc taliter, q̄ quandiu manent in eadē mensura, manent in eodem ualore, nec in eodē augmentur uel minuuntur, nisi ex mō quo de ponderalib⁹ dictum est. Quod autē dixi de p̄satis reb⁹: de quibusq; naturalib⁹ aliis minime dici p̄t, eo q̄ in sui natura nō habet aliquid determinatū; ex quo possit earū ualor pensari & certitudinaliter cognosci; cū ualor earum nō p̄sentet aliquo intrinseco necessario, sed ex diuersis extrinsecis causis & contingentib⁹, Verbi gr̄a. Valor huius vinee uel agri q̄q; pensatur ex loco, quandoque ex tpe, quandoq; ex condōnib⁹ personarū; quandoq; ex alijs circumstatijs, quæ possunt multipliciter variari iuxta augm̄ & diminutionem: & sic de quibuscunq; naturalib⁹ rebus, quæ non ponderantur, nec mensurant. Hoc quidē ideo contingit, quia De⁹ & natura non determinant, nec taxant talibus rebus ualorem, sed uoluit ipsum multipliciter uariari s̄m augm̄ & diminutionem ualoris, qui est in alijs reb⁹ s̄m diuersas circumstatijs extrinsecas & variē contingentes. Patet ergo ad propositū ex p̄missis, q̄ contractus usurarius committitur in reb⁹ naturalibus: quia facit res naturales, quæ ponderantur superualere suę naturæ, seu suo ualori, quem a natura habent determinatū atq; taxatum secundum certum pondus & secundum certam mensurā. Nempe per dictum contra stū exigit fenerator ultra pondus & ultra mensuram ipsi⁹ mutuatae rei, ac per consequens facit q̄ dicta res in ualore suum pondus & suā mensuram transcendunt; quod quidē, vt patet, contra naturam est, cum Deus per

Valor rerum circa quid attē datur.

naturam concesserit ualorem tali mutuatae rei iuxta suū pondus, quo ponderatur, & iuxta suam mensuram qua mensuratur. Scđo committitur vsura in reb⁹ artificialib⁹ quæ numerantur, sicut pecunia, cui⁹ ualor in numero compensatur, eo q̄ ars suo modo denarijs artificialib⁹ adiuuentis ualorem p̄stituit iuxta numerationē eorum. Proinde sicut cōtractus uitiosus est & contra naturā, eo q̄ facit p̄satas res naturales transcendere ualorem suum, quem hnt a natura secundum certum pondus atq; mensuram: sic et in artificialibus, sicut in denarijs uitiosus erit eo q̄ facit eos transcendere ualorem, quem habent sibi p̄stitum ab ipsa arte.

Quod vsura est contra legem naturæ, quia facit q̄ res mutuata quæ non generat fructum faciat lucrum. Cap. 2.

Secundo quidem vsura est contra legem naturæ ratione fructus. Facit. n. vsura q̄ res mutuata, quæ non generat fructum, faciat lucrum, quod et est contra naturā. In quacunq; n. re hoc quidem uniuersale est, quod non generat lucrum, nisi quod faciat fructum: quinimmo non videtur aliud esse lucrum, q̄ fructus ipsius rei, seu per fructū aliquid acquisitum. Quod autē usura faciat rem non generantem fructum, generare lucrum, manifestē apparet. Nam sicut ex p̄cedenti. c. patet, res mutuabiles, in quib⁹ usura committi solet: habent a natura uel arte sibi determinatū ualorem, ac per cōsequēs in eo minimē exrescere possunt, neque ex hoc ipso fructum generare ualent. Naturale utiq; est, q̄ res quæ generat fructum, semper crescat in ualore cum ipso fructu: atq; maioris est ualoris, cum est sub fructu, q̄ quando permanet sine fructu. Cum igitur usura res habentes determinatum ualorē, & per consequens non fructificantes, facit exrescere in ualore: relinquunt q̄ faciat rem non generantem fructum, generare lucrum. Proinde secundum Philosophum. j. Pol. c. 6. vsura dicitur a cothos, quod est partus, quia contra naturā rei. s. mutuabilis & pecuniæ, uult vsurarius q̄ pecunia pariat. s. lucrū, ubi non generat fructum. Hoc tamen miraculum facit vsura, quia per eā aurum nascitur ex argento, ut ponitur di. 47. c. sicut. Ex hac quidem ratione secundum prædictum Gerardum, colligi potest quedam ratio, quam assignant pleriq; Doctores, per quam probantur, quod vsura est contra legem naturæ dicentes, Quod in cōtractu usurario fenerator

Usura est contra legem naturæ ratione fructus.

G

H

De cōtra
Eius fene-
rario.

A nerator acquirit lucrum de re nō sua, eo q̄
exigit lucrum de mutuo. Quod quidem mu-
tuum transit in dominium debitoris, quia
mutuum est, q̄ de meo fit tuum, vt patet. ff.
de rebus cre. & si cer. peta. l. mutuum. §. ap-
pellata est. Hęc quidem ratio licet videatur
pulcherrima atq; apparens, tamen præfato
Doctōri dubia reputatur. Nam licet propo-
sicio maior, verissima sit: minor tamen vi-
detur omnino falsa in aliqua parte. Cum en-
nim dicitur, q̄ fenerator lucrum acquirit de
re non sua, dici potest q̄ hoc falsum est in
minore. quia pecunia, quam ipse mutuo tra-
dit, quamuis transeat in dominium debito-
ris quantum ad identitatem substantiæ, eo q̄
debitor non tenetur restituere eandem pec-
uniam s̄m substantiam; remanet tñ dicta pe-
cunia in dominio feneratoris quantum ad
identitatem siue æqualitatem valoris, & hoc
videtur sufficere. Nempe ipse fenerator de
pecunia, quam mutuatur, non exigit lucrum
in quantum talis est substantia, s̄m quem mo-
dum ad eum non pertinet, nec eam repe-
tere p̄t, sed exigit lucrum de ea in quantum tanti
valoris est, s̄m quem modum ad eum perti-
net: quia remanet in dñio suo, & semper li-
cità p̄t repetere eā. Contra hoc tñ, & bene
Io. An. in mercurial. in regula, Pctm̄, iquit:

B hic Doctōr non aduertit, q̄ si debitor h̄ret
vnum scrinium ducatorū, nō est dare q̄ cre-
ditor sit dñs vnus ex illis, habet aut̄ perso-
nalem actionē contra debitorem. Hęc ille.
Quapropter dictus modus dicendi s̄m eū,
nihil ualeat. Vel si aliquid ualere debet, hoc
modo oportet corrigere prædictā rōnem.
Non equidem dici p̄t, q̄ vsura contra natu-
ralem legem sit, quia usurari⁹ in ea acquirit
lucrum de eo, quod non est suum, sed quia
acquirat lucrum de eo quod non est aptum na-
tum generare lucrum, eo quod nō generet
fructum. Qui aut̄ præfata ratione utuntur,
confirmat illam dicentes, q̄ pecunia mutua-
ta cum suo periculo trāsit in debitore. Ideo
videt̄ iniustum, q̄ de pluri ultra sortem gra-
uetur. Sed nec confirmatio ista ualere videt̄,
& maxime p̄pter duo. Primo quia sæpe cō-
tingit, q̄ non tñ res mutuata, sed et̄ res cō-
modata q̄nq; stat ad periculum illius, cui cō-
modatur, sicut patet de equo accōmodato:
qui quidem remanet ad periculum illi⁹, cui
commodat̄. Idem quoq; est de pecunia ac-
cōmodata ad ostentationē, quæ remanet ad
periculum illius cui accōmodata est, & hoc
non obstante, cōceditur q̄ licitè exigatur lu-
crum de rebus accommodatis. Cōtra hoc &
bene Io. An. vbi s̄. ait. Hoc et̄ bene ad-

Sic vsu-
ra dicitur
contra na-
turalem
vsuram:

C uertit, quia p̄ comodato, q̄ sui natura oportet
esse gratuitum non recipit merces: tunc
n. locatio esset, ut not. de vsuris, cōquestus,
in glo. 2. vltra mediū. Secūdo, quia dici pos-
set q̄ ille qui pecuniam mutuo suscipit, de
ea potest licite grauari quantum ad duo. pri-
mo, quantum ad periculum. secundo, quan-
tum ad reddendum lucrum: & hoc propter
aliam & aliā causam. vtp̄ta grauabitur de
periculo, in quantum efficitur conseruator pe-
cuniæ ad suum profectum. Grauabitur etiā
de lucro, in quantum mutuas ab eo exigere
potest beneficium pro seruitio sibi impen-
so in diuersis grauaminibus, nec tamē hoc
erit contra iustitiæ æquitatem. Attamen Io. F.
An. vbi supra ait, Videre meo inseparabilia
separat & facit, quod sequitur.

D *Quod vsura est contra legem nature, quia
vsus qui venditur in vsura non differt
in valore ab ipsa re mutuata.*
Capitulum 3.

Tertio est vsura contra legem nature
ratione vsus, qui. s̄m in valore non dif-
fert ab ipsa re mutuata. Quia vsura fa-
cit q̄ illa, quæ habent eundem valorem, v-
num eorum per alterum in valore excre-
scat, quod est contra naturam. Patet enim,
quod quando aliqua duo sic se habēt, quod
unum per alterum in valore se excrefcit, ne-
cesse est, quodlibet illorum habere distin-
ctum suum valorem. Quod quidem ex duo-
bus patere potest. Primo, quia unum eorū
sine altero concedi seu alienari non potest.
Secundo, quia vnū eorum sine altero consu-
mi non valet: immo eadem alienatione alie-
nantur, & eadem consumptione cōsumun-
tur, sicut patet discurrendo per singulas res
mutuabiles & earum vsus. Hoc quidem di-
ci non potest de alijs locabilibus rebus, in
quibus vsus rei & ipsa res distinctum ualorem
secundū suam naturā h̄nt: p̄ quod alie-
nari potest unum eorum altero non aliena-
to, sicut patet in domo vel equo & consimi-
libus rebus. Quia ergo usura facit, quod res
mutuata excrefcit in valore per vsum, cum
tamen habeat omnino eundem ualorem cū
suo usu: relinquatur q̄ faciat habentia eun-
dem ualorem unum excrefcere in valore p̄
alterum, quod contra naturam est. Alij autē
dicunt, q̄ ideo vsura est contra naturam, quia
venditur separatim ab ipsa re vsus mutuatur
rei: qui tamen non differt a rei vtilibus
consumptione vel alienatione: quia sic est
insepa-

*Quod vsura est contra legem nature, quia
vsus qui venditur in vsura non differt
in valore ab ipsa re mutuata.*
Capitulum 3.

Tertio est vsura contra legem nature
ratione vsus, qui. s̄m in valore non dif-
fert ab ipsa re mutuata. Quia vsura fa-
cit q̄ illa, quæ habent eundem valorem, v-
num eorum per alterum in valore excre-
scat, quod est contra naturam. Patet enim,
quod quando aliqua duo sic se habēt, quod
unum per alterum in valore se excrefcit, ne-
cesse est, quodlibet illorum habere distin-
ctum suum valorem. Quod quidem ex duo-
bus patere potest. Primo, quia unum eorū
sine altero concedi seu alienari non potest.
Secundo, quia vnū eorum sine altero consu-
mi non valet: immo eadem alienatione alie-
nantur, & eadem consumptione cōsumun-
tur, sicut patet discurrendo per singulas res
mutuabiles & earum vsus. Hoc quidem di-
ci non potest de alijs locabilibus rebus, in
quibus vsus rei & ipsa res distinctum ualorem
secundū suam naturā h̄nt: p̄ quod alie-
nari potest unum eorum altero non aliena-
to, sicut patet in domo vel equo & consimi-
libus rebus. Quia ergo usura facit, quod res
mutuata excrefcit in valore per vsum, cum
tamen habeat omnino eundem ualorem cū
suo usu: relinquatur q̄ faciat habentia eun-
dem ualorem unum excrefcere in valore p̄
alterum, quod contra naturam est. Alij autē
dicunt, q̄ ideo vsura est contra naturam, quia
venditur separatim ab ipsa re vsus mutuatur
rei: qui tamen non differt a rei vtilibus
consumptione vel alienatione: quia sic est
insepa-

*Usura cō-
tra legem
naturam*

H

A inseparabilis à substantia rei, quod idem est
dare, vel vendere earum vsum, & econuer-
so. Sed vsus pecuniæ, vel nummorum, in-
quantum talium, & vsus bladi, vel olei, &
consimilium, quæ consistunt in numero,
pondere, vel mensura, est idem, quod eorū
alienatio, vel consumptio. Ergo idem est
huiusmodi res dare, vel vèdere earū vsum,
& econuerso. Hęc tamen ratio videre meo
quo ad aliquid vera est, sed quo ad aliquid
videtur falsa. Vera est enim cum dicit, q̄
vsus mutuatæ rei inseparabilis est ab ipsa re,
quia habet eundem ualorem cum ea. Nec
potest concedi, vel consumi, seu alienari si-
ne ea, sicut in præcedenti ratione ostensum
est. Sed quo ad aliquid videtur falsa, cum
dicitur, q̄ in contractu vsurario vsus alienatur
vsus separatim ab ipsa re. Nam eo ipso, q̄
habēt eundem ualorem & inseparabilem,
non potest vnum sine altero alienari, seu
concedi. Quapropter dicendum non est,
quod in contractu vsurario vsus alienatur
sine ipsa re: sed quod contractus vsurarius
facit, quod vsus addit ad ualorem mutuatæ
rei, cum tamen non habeat ab ea distinctū
ualorem, sicut præcedens ratio demonstrat.

C *Quod vsura contra legem nature est, quia
facit quod res mutuata ad aliquod fi-
nale per abusum trahatur: ad quod
nec principaliter, nec communiter or-
dinata est.* Cap. 4.

*Usura cō-
tra legem
naturam*

Quarto insuper est vsura cōtra legem
nature ratione finalis effectus, scilicet
ad quem trahit contra ipsam na-
turæ legem. Facit enim vsuræ, quod res
mutuata ad aliquod finale, per abusum tra-
hatur ad quod nec principaliter, nec com-
muniter est ordinata, quod est contra na-
turam. Ad cuius intelligentiam est notan-
dum, quod res quæ ab aliquo est possessa
absque aliquo vitio ordinari potest ad ali-
quem vsum duplicem. Primo ad proprium
& principalem, qui ipsi competit possiden-
ti propter necessitatem vel vtilitatem. Se-
cundo ad alium secundarium vsum, sicut
de calciamento poni posset exemplum: qđ
quidem secundum suam formam primo or-
dinatur tanquam in proprium finem in ip-
sam calciationem: secundo ordinatur tan-
quā in secundarium finem in commutatio-
nem alicuius rei, quæ ipsi possidenti con-
gruentior est, quam ipsum calciamentum,
vel propter subleuandam eius necessitatem,

aut conseruandam eius necessitatem. Ad
quæcunque igitur dictorum vsuum, seu fi-
nium ordinatur ipsum calciamentum, fit fi-
ne vitio & abusu. Sed si quis propter mali-
tiam, seu cupiditatem ipsum ordinaret in
aliquem alium vsum, vtpotè quia cum eo
capere vellet animal alienum, vt furaretur
illud: tunc eo abuteretur & ageret vitiose.
Sic in proposito in contractu vsurario res,
in quibus committitur vsura, nec ordinatur
in suum principalem vsum, qui ei debetur
secundum propriam formam: nec etiam in
aliquem secundarium vsum, qui debeatur
eis propter subleuandam ipsius possiden-
tis necessitatem, vel propter conseruan-
dam eius debitam honestatem, immo distra-
huntur in quendam alium vsum, qui prop-
riè est abusus, cum originem habeat ex cu-
pidine & malitia possidentis. Et quo ita sit,
patet si discurremus per singula genera re-
rum, in quibus committi consuevit vsura,
scilicet considerando primo illa, quæ men-
surantur: secundo ea, quæ ponderantur:
tertio ea, quæ numerantur. Primo qui-
dem consideremus hoc in rebus, quæ con-
sueuerunt mensurari, sicut frumentum, vi-
num, & oleum: quodlibet enim licitè or-
dinari potest in duplicem vsum, scilicet in
eum qui ei competit propter subleuandam
eius necessitatem, vel eius conseruandam
honestatem, scilicet ipsius possidentis: ver-
bigratia, Vinum ordinatur tanquam in pro-
prium & principalem finem, scilicet in po-
tium, quia talis vsus competit ei secundum
naturam. Potest etiam ordinari in commu-
tationem alterius rei, quæ magis necessaria
est, quam est illud vinum, vel propter suble-
uandam eius necessitatem, vel propter con-
seruandam eius honestatem. Si quis igitur
ordinat vinum in alium vsum propter
suam maliciam, seu cupiditatem, eo is abuti-
tur, & contra naturam vini agit. Sed hoc
vsurarius facit, quia ad mutuum ordinat vi-
num, vt de illo recipiat vltra sortem, qui
quidem vsus vino accidit propter vsurarij
cupiditatem, & ideo est abusus. Secun-
do idem dicendum est de rebus, quæ so-
lent ponderari, sicut aurum & argen-
tum, quibus homo vti potest ad con-
struendum vasa, ad ipsius domus deco-
rem, vel ad ecclesiæ ornamentum. Et hic
videtur eorum primus vsus. potest quoq;
quilibet eorum vti ad commutandum in a-
lias res, quæ necessarię sunt ad vitam, &
hic est eorum secundus vsus, qui est licitus
& honestus. Sed si quis dictis metallis
vitiatur

*In contra-
ctibus
quæ com-
mittitur
vsura.*

G

H

A utitur ad mutuuum dandum, vt pro eis recipiat vltra fortem, sicut facit vsurarius, omnino abutitur eis. Tertio quoq; ad idem dici potest de rebus, quæ numerari solent, sicut sunt denarij. Potest enim quis vti denarijs ad commutandum in alias res, quæ sunt necessariæ humanæ vitæ: & hic videtur proprius eorum vsus, quia propter tales commutationes inuenti sunt. Potest etiam illis vti ad commutationes faciendas in denarios alios, qui magis congruunt regioni, in qua est, vel ad quam ire intendit. Et hic videtur eorum secundus vsus, qui sicut infra patebit, sermo. 39. artic. 3. c. 1. & 2.

B conuenienter permixtus est. potest enim in eo æquitas iustitiæ conseruari. Sed si quis denarijs vtitur ad mutuuum cum ista intentione, scilicet quod de eis, vel pro eis recipiat vltra fortem, sicut vsurarius facit: abutitur ipsis, quia facit, quod denarij pariant denarios. Quod quidem non competit eis, nec in hoc consistit eorum vsus, & hæc videtur extitisse intentio Aristotelis primo Politicor. c. 6. vbi vocat vsuram, sicut supra patuit, quasi de denariorum partum. propter quod dicit eam esse maximè præter naturam. quod ideo est, quia nec à natura, nec etiam ab arte denarijs competit talis vsus, & talis partus. Sed propria

C hominis cupiditas & malitia adinuenit vtens eis ad quod non sunt ordinati, contra illud quod habetur 2. 2. q. 2. is autem. & iterum in clemen. de relig. do. quia contingit. Ideo secundum Philosophum vbi supra pecunia inuenta est, vt per eam commutatio fiat inter ementem & vendentem propter necessaria vitæ, & non vt pecunia augeat pecuniam. ideo qui intendit pecuniæ augmentum, vt faciat vsurarius contra naturam peccat. Potest etiam secundum Philosophum, duplex pecunia à nobis distingui. Prima dicitur iconomica & necessaria, secunda dicitur translatiua & impia.

D Prima est iconomica & necessaria, quæ ex terræ fructibus & animalibus procuratur. hac vtitur iconomicus propter necessaria vitæ, & quidem laudabilis est, quia debitum habet finem. In hac pecunia iconomicus finem ponit desiderio suo, quia eam non concupiscit nisi pro necessarijs vitæ: nec in infinitum appetit eam, quia ea, quæ sunt ad finem, appetuntur finitè. Secunda verò pecunia est translatiua & impia, quæ vt dictum est, attendit pecuniæ partum, & meritò condemnatur, eo quod appetat pecuniam in infinitum. Ea quip-

Arist. qño vocat vsuram.

Pecunia duplex distinguitur.

pe, quæ sunt ad finem, appetuntur finitè. Sed finis appetitur in infinitum, vnde & sanitas, sed non potio, in infinitum desideratur: quia potio non desideratur, nisi in quantum est vtilis sanitati. Proinde Philosophus ait, quod hæc pecunia iustè vituperatur, quia non est secundum naturam, & rationabilissime odio habetur, & non est ad debitum finem, cum pecunia inuenta sit propter necessaria vitæ, sed translatiua est vtique ad illum finem, quem intendit auaritia infatigabilis, & cupido. Hinc est quod Philosophus, vbi supra, ait, quod obolefta est odiosa, quia ex numismate obolos statuit. Dicitur etiam obolefta, quando obolus, idest, paruus pondus pro alio eiusdem generis datur ad augmentum ipsius. Hæc quidem omnia, quæ Philosophus dicit, declarat quod non ex alio instinctu sentire videtur, nisi ex ratione naturalis æquitatis in ipsa commutatione seruandæ.

Vsura est contra legem naturæ, quia facit, quod pecunia plus vendatur, quam appetibilis sit. Cap. 5.

Quinto insuper vsura est cõtra legem nature ratione appretiationis. Constat enim quod pecuniam, in quantum est pretium venalium rerum, nullus vendit vel cambit, nisi iuxta pretium, quod illa habet: vt potè nullus vendit centum ducatos nouos pro centum ducatis nouis. Insuper, cum quis soluit alicui centum ducatos, ex illo quidem solutionis actu nihil debetur soluenti. ergo qua ratione in actu vendendi, ac soluendi plus seipsa non valet, eadem ratione nec in actu mutuari: & maximè cum vsuraria mutuatio quasi sit quædam venditio eius. Sume ergo quod horum duorum volueris, aut quod mutuatio sit simplex donatio, sic tamen quod præfixo tempore red-detur æquiualens eius, aut quod sit venditio: & neutro modo habebis, quin sit apertè iniustum ex ea accipere plusquam ipsam.

Vsura

A vsura est contra legem naturæ, quia facit, quod de dubia re, & incerta sumatur securum & certum. Cap. 6.

Vsura ratione dubitationis contra legem naturæ.

Sexto insuper vsura est contra legem naturæ ratione dubitationis. De lucro quidem dubio, atque incerto, & variè contingente cum futuro periculo perditionis exigere certum lucrum sine omni periculo cuiuscunque perditionis vel damni, apertè iniustum, & contra legem naturæ est, præsertim quando lucrum illud per se non prouenit ex re tradita pro lucro illo. sed hoc fuit in vsurario contractu. Proinde vsura vocatur lucrum vltra fortem. 1. 4. q. 3. cap. plerique. quia est vltra capitale, & vltra dubiam & fortunatam fortem mercatorij lucri.

Quod vsura est contra legem naturæ, quia venditur proximo id quod proprie suum est, & quod gratis ei natura dedit. Cap. 7.

Septimo modo appropriationis.

Septimo est contra legem naturæ ratione appropriationis. Quod enim gratis proprium illi dedit, qui mutuatur mutuans sibi vendit. Vendit enim illi propriam eius industriam, ac proprios eius actus: quod quidem iniustum est, & contra naturam naturalis appropriationis, qui dedit viro industro, quod propria industria illi profuit. Constat enim quod pecunia, in quantum est pretium venalium rerum, nullum confert lucrum, nisi per industriam illius mercantis, seu illa vtentis. Hanc vero nõ recipit homo cum pecunia ab eo qui eum mutuuum præbet. sed vendere vtilitatem prouenientem, ex pecunia per solam mercatiam industriam eius, cui mutuata est, nihil aliud est quam vendere sibi propriam industriam, & actus suos, quod est contra naturam. Et hanc rationem tangit Scot. in 4. distin. 13. quæst. secunda. & addit, quod hæc est ratio, quare per oppositum fructus pignerum germinantium computatur in fortem. s. quia nõ sunt ex industria recipiendis, sed ex natura germinantium rerum.

Vsura est contra legem naturæ, quia est inuito domino accipere, & contrectare rem alienam inuito domino. Cap. 8.

Item vñe dormatio nis.

Octauo est contra legem naturæ ratione dominationis. Est enim vsura contrectatio rei alienæ manentis alienæ, & hoc inuito domino, vt probetur voluntas absoluta, non conditionata, seu comparata. Debitor enim simpliciter nollit aliquid dare vltra fortem. magis tamen vult aliquid vltra fortem dare, quam pecunia illa carere. Sicut enim scien- ter cognoscere alienam vxorem manentem alienam, est malum in se, & secundum se: sic ex mutuo accipere rem alienam manentem alienam, & eam contrectare vt suam, contra ius naturale est, quia rapinam facit, vt patet 1. 4. q. 4. c. si quis. vbi Ambrosius ait: Si quis vsuram accipit, rapinam facit. Iniquum ergo est, quod ille, qui non est dominus rei, lucrum recipiat scienter de re aliena. Et hæc est ratio Alexan. de Ales. & Scot. in 4. atque Richar. de me. vil. qui tenent, quod id, quod accipitur vltra fortem, ex vi mutui non transeat in dominium creditoris recipientis. Quam etiam opinionem Bonauen. & Scot. in 4. di. Hugo & Raymun. in titu. de decimis, tenent. prædicta tamen ratio nihil valet apud illos, qui tenent, quod dominium vsuræ in vsurarium transit.

Vsura est contra legem naturæ, quia pro æquali plus exigitur, quam æquale. Cap. 9.

Nono est contra legem naturæ ratione æquitatis. Æquitas quippe naturæ dicitur, quod pro æquali non exigatur amplius æquale, aut quodcunque æquiualens: sed per vsuram plus exigitur, quia constat, quod nulla res valet plus seipsa, cum sibi in augmentatione & diminutione sit omnino æqualis: ergo ex quo pro sextario tritici tanti pretij redditur mihi sextarius æqualis pretij & mensuræ, non potest exigere absq; aperta æquitatis & æqualitatis læsura. Et idem est de omnibus, in quibus mensura pretij & appretiationis præfixa est. quod regulariter contingit in rebus, in quibus vsura committi solet: quæ sicut ex præcedentibus patet, consistunt in numero, pondere, & mensura.

Ratione æquitatis vsura est contra legem naturæ.

Contra

A Contra legem naturæ est usura, quia qui potens est mutuum dare gratis homini indigenti: non vult dare sicut obligatur, nisi sub spe mercedis. Cap. 10.

Item rō-
ne vnitatis.

Decimo est contra legem naturæ ratione vnitatis. Secundum enim Scutum in suo tractatu de contractibus & usuris, si quis habeat pecuniam pro aliquo tempore inutilem sibi, si proximus indigens est, & mutuo petit illam, si non mutuat ei illam & sine omni spe usurarij lucrari, moraliter peccat, quia contra præceptum naturæ facit. Sicut enim naturaliter in corpore humano patere potest, stomachus de alimento non suscipit præter illud, quod est sibi necessarium: reliquum vero communicat alijs membris. Sic cum omnes sumus vnum corpus in Christo Iesu, Christianus habens pecuniam sibi inutilem, tenetur illam de necessitate proximo communicare, qui potest sibi facere aliquam utilitatem.

B Et ex hoc colligitur, quod usura est contra legem naturæ. Equidem contra naturam partium naturalis corporis est, quod vnus communicet alteri cum spe alicuius retributionis ultra fortem, cum dicat Apostolus ad Romanos 12. Multi vnum corpus sumus in Christo Iesu. Hæc ille. Ex his patet, quod maxime in hoc casu intelligitur esse præceptum verbum Christi, dicens Lu. 6. Mutuum datæ nihil inde sperantes. Proinde multum in confessionibus grauandæ sunt conscientie quorundam cupidorum & auarorum, mortuos detinentium denarios in capsula, aut sub terra abscondentium eos. Contra quos Ambrosius 47. dist. c. sicut hi. ait, Misereor redemptionem & absolutio est pecunia, quam tu in terra defodis. i. fodiendo abscondis. Sed de hoc sermo. 37. artic. 2. per totum latius dictum est.

D Usura contra legem naturæ est, quia per eam liberalitas & gratia venduntur. C. 11.

Vndecimo est contra legem naturæ ratione liberalitatis. Est enim usura liberalitatis & gratiæ venditiua. cum enim mutuum dare sit ex specie sua gratiæ atque liberalitatis opus, sicut & simplex donatio: constat quod usura mutui gratia venduntur, & per vendendi frequentiam, usum, & officium, atque negotium utique venditur in abusum: & sic naturæ liberali-

tatis & gratiæ aduerfatur. Quæto ergo venditio gratiæ magis contraria est, magisque gratiæ & liberalitatis contemptiua: tanto dedicare se illi maiorem, ac duriores obicem liberalitatis & gratiæ imprimat in abutenti affectu, & vita. Hic ergo originem habet, quod tantum irrevocabiliter, & impoenitentem obdurantur corda dedicantium se usuris, sicut plenius patebit inf. sermo. 45. artic. 3. cap. 2.

Quod usura est contra legem naturæ, quia contra præceptum est fraternalis dilectionis: per quod quilibet obligatur subuenire proximo indigenti. Cap. 12.

Dodecimo & ultimo est contra legem naturæ ratione fraternalis charitatis. Ex lege. n. naturæ quilibet obligatur indigenti proximo subuenire, quem admodum vellet sibi subuenire, ac tanto amplius providere illi tenetur, quanto proximus indigentior est. Ideo graue peccatum est, si velit sibi vendere, quod ei obligatur liberaliter erogare. sed usurarius nedum non subuenit proximo indigenti, quin immo proximum iam penuria & paupertate oppressum per usuram grauiori pondere premit: vnde merito Exo. 22. usura oppressio proximi nuncupatur. Ideo dicitur ibi, Si pecuniam mutuaam dederis populo meo pauperi, qui habitat tecum, non urgebis eum quasi exactor, nec usuris opprimes. A Propheta quoque dicitur de Messia: Ex usuris & iniquitate redimet animas eorum. s. tanquam ab oppressionibus impijs & iniustis. Constat. n. quod impia oppressio pauperis legi naturæ vndique aduerfatur: cum etiam solū eius necessitati non subuenire, sit contra ordinem naturalis legis, & fraternalis dilectionis. Hinc 1. Io. 3. dicitur, Qui fratrem suū viderit necessitate patientem, & clauerit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo?

ARTICVLVS SECVNDVS.

Quod usura præceptis sacre scripturæ prohibita est, & quedam solvuntur opiniones, quæ à Iudæis fieri solent.

Secundo prohibetur usura sacre scripturæ præceptis. Et circa hunc articulum tria ad præsens consideremus. Primo prohibitionem, secundo oppositionem, tertio solutionem, seu declarationem.

Quod

A Quod in multis scriptura locis tam veteris, quam noui testamenti prohibetur usura. Cap. 1.

Usura prohibetur in veteri testamento.

Primo consideremus usuræ prohibitionem. Primo prohibetur in veteri testamento. vnde Ezech. 18. connumeratur usura inter horrenda & detestanda scelera aeterna morte in futurum puniēda. Vbi primo multis sceleribus grauius numeratis subiungitur ibi, ad usuram non accommodauerit, & amplius non acceperit. Demum, etiam subiungitur: Si vir iustus genuerit latronem, & ad usuram dantem, & amplius non accipientem, & homicidam, & adulterantem, & idolatram, nunquid viuet? non viuet. Cum vniuersa detestata fecerit, morte morietur, & sanguis eius in ipso erit. Propheta quoque ait in Psal. 54. Vidi iniquitatem & contradictionem in ciuitate, & labor in medio eius & iniustitia. & non defecit de plateis eius usura & dolus. Et iterum in Psal. Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo, aut quis requiescet in monte sancto tuo? Et subditur: Qui pecuniam suam non dedit ad usuram. Et iterum Prover. 28. Qui congregat diuitias de usuris & fenore liberali in pauperes. i. viro misericordiam congregat eas. Item Levit. 25. habetur, Non accipias à fratre tuo usuras, nec amplius quam dedisti. Et paulo post, Pecuniam tuam non dabis ei ad usuram, & frugum superabundiam non non exiges. Vnde Neemiæ 5. Increpauit magistratus & optimates, & dixi eis, usuras ne exigatis à fratribus vestris. Et sequitur, Censuram pecuniam frumenti, vini, & olei, quam exigere soletis ab eis, date illis. Secundo prohibetur in nouo testamento. vnde Lu. 6. vnicō verbo omnem usuram Dominus prohibuit dicens, Mutuum date, nihil inde sperantes. Quod latius declaratum est supra, sermo. 37. per totum.

B Si vir iustus genuerit latronem, & ad usuram dantem, & amplius non accipientem, & homicidam, & adulterantem, & idolatram, nunquid viuet? non viuet. Cum vniuersa detestata fecerit, morte morietur, & sanguis eius in ipso erit. Propheta quoque ait in Psal. 54. Vidi iniquitatem & contradictionem in ciuitate, & labor in medio eius & iniustitia. & non defecit de plateis eius usura & dolus. Et iterum in Psal. Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo, aut quis requiescet in monte sancto tuo? Et subditur: Qui pecuniam suam non dedit ad usuram. Et iterum Prover. 28. Qui congregat diuitias de usuris & fenore liberali in pauperes. i. viro misericordiam congregat eas. Item Levit. 25. habetur, Non accipias à fratre tuo usuras, nec amplius quam dedisti. Et paulo post, Pecuniam tuam non dabis ei ad usuram, & frugum superabundiam non non exiges. Vnde Neemiæ 5. Increpauit magistratus & optimates, & dixi eis, usuras ne exigatis à fratribus vestris. Et sequitur, Censuram pecuniam frumenti, vini, & olei, quam exigere soletis ab eis, date illis. Secundo prohibetur in nouo testamento. vnde Lu. 6. vnicō verbo omnem usuram Dominus prohibuit dicens, Mutuum date, nihil inde sperantes. Quod latius declaratum est supra, sermo. 37. per totum.

C Quod Iudæi opponunt usuram non esse prohibitam eis in lege, nisi solum illam accipere à fratribus suis. Cap. 2.

Secundo consideremus oppositiones. A quibusdam. n. contra opponitur, & maxime à Iudæis dicentibus, quod accipere usuram non prohibetur in lege, nisi à fratribus suis. i. à Iudæis, immo de alijs conceditur. vnde Deuter. 23. dicitur, Non senera-

ueris fratri tuo ad usuram, sed alieno. Ad quod verbum licet in seq. c. responfuri sumus tamen sup. sermo. 36. articulo. 3. c. 6. satis etiam dictum fuit.

Quintuplici ratione prædicta oppositio opinio Iudæorum soluitur. Cap. 3.

Tertio consideremus solutionem illius verbi Deuter. 23. supradicti. Quinq; enim rationibus solui potest oppositio prædicta. Prima est, quia in pluribus auctoritatibus suprascriptis in 1. c. presentis articulo. absque aliqua determinatione, & absolute improbantur usuræ, sicut patet et in verbis Ezech. Psal. & Salo. & aliorum. Secunda est, quia aut per se sunt male, aut non. Primum vero si per se sunt male, tunc sp. & ubiq; sunt male. Secundo, si non sunt per se male, cum quique; mutuū recipienti aliquo modo vtilis esse possunt, tunc prohibet sola utilitas fratris: & maxime cum pauci reperiantur faciles ad mutuandū absque spe commodi temporalis. Tertia ratio, quia naturalis proximitas, & fraternitas ad homines omnes est: & hoc multiplici ex respectu. Primo respectu cōis creationis, secundo respectu diuinæ imaginis, tertio respectu vnicę speciei homini, quarto respectu propagationis ex eodē primo parente Adā, quinto respectu euangelij Christi Lucę in parabola Samaritani. Quarta ratio est, quia aut contractus usurarius continet in se absolute iniquitatem, aut equitatem. Si iniquitatem, ergo per se, & ubiq; apud omnes est malus. Si equitatem, ergo non deberet prohiberi à fratre. Quinta ratio, quia hoc præceptum est ceremoniale. Cerimoniale equidem est quicquid in se nihil habet boni, seu vtilis, vel dānosum: sed solum habet aliquid ad significationem, vel ad determinationem & obseruationem aliquorum moralium. Constat autem quod in mutuo usurario & non usurario est inuenire per se bonum vel malum.

ARTICVLVS TERTIVS.
In quo ostenditur, quod tota sancta ecclesia detestatur usuram.

Tertio prohibetur usura præceptis ecclesię. Habet. n. ecclesia catholica tres prohibitiones, quibus persequitur crimina & peccata, & maxime usurariam prauitatem. Prima est decretorum, secunda Doctorum, tertiam legum. Et omnes suo modo persequuntur usuram.

Quod

A Quod Decreta vsuram impugnant. Cap. 1.

Vsurã de
creta im
pugnant.

Vrsuram autem prohibitionem fre-
quentat ecclesia contra vsuram,
& hæc est auctoritas decretorũ,
s. sanctorũ Conciliorũ, & Sum-
morum Põtificum. vnde 14. q. 4. c. nec hoc.
Leo Papa ait: Nec hoc quoq; prætermitten-
dum duximus esse, quosdam lucrĩ turpis cu-
piditate captos, quæ vsurariam exercent pe-
cuniam, & à fenore volũt ditescere. Quod
nos, vt non dicamus in eos, qui sunt in cle-
ricali ordine constituti: sed etiam in laicos
cedere, quæ Christianos se dici cupiunt cõ-
dolemus, q̄ vendicari acrius in eos, qui fue-
runt cõfutati. i. conuicti, decernimus vt om-
nis peccandi oportunitas adimatur. Et ite-
rum ext. de vsur. c. quia in omnibus. Alex.
III. ait: Quia in omnibus ferè locis ita cri-
men vsurarum inualuit, vt multi alijs negõ-
tĩs prætermisiss, quasi licitè vsuras exer-
ceant: & qualiter vtriusq; testamenti pagi-
na condemnatur, nequaquam attendunt.
ideo cõstituiumus, vt vsurarij manifesti, nec
ad communionem admittantur altaris, nec
Christiana, si in hoc peccato decesserint,
accipiant sepulturam: nec oblationes acci-
piat quisquam &c. Et iterum in c. super eo.
idem ait: Cum vsurarum crimen vtriusque
testamenti pagina detestetur, super hoc di-
spensationem aliquam posse fieri non vide-
mus: quia cum scriptura sacra prohibeat
pro alterius vita mētriri, multo magis pro-
hibendus est quis, ne etiam pro redimenda
vita captiui vsurario crimine inuoluatur.
& c. consuluit. Vrbanus III. ait: Querenti,
an in iudicio animarum ille censendus
sit vsurarius, qui ex proposito amplius acci-
piendi, absq; tamen conuentione mutuat,
aut qui propter datam dilationem solutio-
nis amplius vendit merces suas: Respondet
ille, Quicquid in his casibus tenendum sit,
ex euangelio Luce manifestè cognoscitur,
in quo dicitur: Mutuum date, nihil inde spe-
rantes. Et ideo ad taliter recepta restituenda
in animarum iudicio sunt efficaciter in-
ducendi.

Vsurã cri-
men dete-
stabile in
vtriusq; te-
stamento.

C Quod ecclesie Doctores tam noui, quam
antiqui impugnant vsuram.
Cap. 2.

Secundam prohibitionem vsuræ frequen-
tat ecclesia. Per Doctores etiam in De-
cretis ponuntur. vnde 14. q. 3. si fene-

raueris. Aug. ait: Si feneraueris hominem.
i. si mutuum dederis alicui pecuniam tuã,
à quo plusquam dedisti expectes accipere,
non pecuniã solum, sed aliud aliquid plus-
quam dedisti expectes accipere, fenerator
es, & in hoc improbandus, non laudandus.
Et in c. putant. Hiero. ait: Putant quidã, vsu-
sas tantum esse in pecunia, quod prouidēs
diuina scriptura, omnis rei aufert abundan-
tiam, vt plusquam dedisti nõ recipias. Item
alij pro pecunia fenerata solent munuscu-
la diuersi generis accipere: & non intelli-
gunt scripturam, vsuram appellare super-
abundantiam. Et quicquid illud est, si ab eo
quod dederint, plus acceperint. Et in c. ple-
riq; Amb. ait: Pleriq; refugientes præcepta
legis, cum dederint pecuniam negotiatori-
bus, non in pecunia vsuras exigunt, sed de
mercibus eorum tanquam vsurarum emo-
lumenta accipiunt. Ideo audiant quid lex
dicat: Neque inquit vsuram escarum acci-
pies, neque omnium rerum. Et iterum 14.
q. 4. c. quid dicam. Aug. ad Macedoniũ ait:
Quid dicam de vsuris, quas & leges & iudi-
ces reddi iubent? an crudelior est qui sub-
trahit aliquid, vel eripit diuiti, quam qui
trucidat pauperem fenore? Et in c. si quis.
Amb. ait: Si quis vsuram accipit, rapinam
facit, vita non viuut. Et 14. q. 5. c. nolite. Au-
gust. de verbis Domini ait: Nolite eleemo-
lynam facere de vsuris & fenore.

Deorum
da opinio

Quod leges Imperiales non approbant vsu-
ras eo modo quo quidam putant, &
qua ratione lex civilis vsurarios punire
non curat. Cap. 3.

Tertiam prohibitionem quodammo-
do habet ecclesia contra vsuram sal-
tem non dando vsuræ (vt quidã pu-
tant) fauorem, videlicet Imperiales leges.
Ad intelligentiam tamen in hoc c. dicen-
dorum quatuor notãda sunt. Primo notan-
dum est, quod omnia iura in lege naturali
fundata reperiuntur, & ab ipsa lege naturæ
quodlibet ius sumit officium suum. Primo
enim ipsius legis naturæ officium est pro-
hibere omnia vitia & peccata per solam
eorum cognitionem, quia docet vitia co-
gnosceret, & ad illa detestanda inclinat. Se-
cundo autem ius diuinum officium habet
à lege naturæ. Tertio ius canonicum à le-
ge naturæ officium habet dirigere in com-
mune bonum, secundum quod congruit
societati humanæ: quæ nõ solum ciuilibiter,
sed

Leges im-
periales
nõ appro-
bant vsu-
ras.

A sed etiam regulariter viuat secundum fi-
dem in Deum tendendo, & vitam aliam
expectando. Nam cum ius canonicum
quædam sit explicatio diuini iuris, necesse
est, quod idem terminus ab eisdem fina-
liter intendatur. tale quidem commune
bonum hoc modo acceptum non potest
nutriri, conseruari, & promoueri, nisi per
quandam celestem amicitiam, quam chari-
tatem vocamus, sine qua impossibile est tē-
dere quemquam in vltimum finem. s. Deũ.
Quarto insuper ius ciuile officium habet à
lege naturæ dirigere in commune bonum,
secundum quod congruit humanæ societa-
ti ciuilibiter viuenti: secundum quem modũ
commune bonum habet nutriri, conserua-
ri, & promoueri per legalem iustitiam, &
per ciuilem amicitiam, & hoc solum offi-
cium sufficit ei. Secundo notandum est, se-
cundum Magistrum Gerard. de Senis ordi-
nis Eremitarum, quem recitat Ioan. And.
in mer. in regula, peccatum. quod malum
duabus de causis permitti potest. Primo
propter bonum, quod inde oritur: secun-
do propter maius malum, quod inde vitatur.
Vt autem maius malum vitetur, tribus
modis permittitur malum. Primo, vt vite-
tur malum spirituale in anima, quod est
maius: per malum corporale in corpore,
quod est minus. Secundo, vt vitetur vnũ
malum spirituale, quod est maius per mi-
nus malum spirituale, sicut sæpe permittit-
ur minus peccatum, vt scilicet vitetur ma-
ius. Tertio, vt vitetur vnũ malum corpo-
rale maius per aliud corporale, quod est mi-
nus. Et de his no. ne cle. vel mo. c. 3. in glo.
Tertio notandum est, quod triplex concessio
iuris distingui potest, secundum dictũ
Magistrum Gerardum de Senis vbi supra.
Prima est cõcessio remouens punitionem,
secunda est addens prohibitionem, tertia
est subdens subuentionem, atque fauorem.
Prima quidem est concessio remouens puni-
tionem. s. & dimittens pœnam: secun-
dum quem modum Beatus Gregorius scri-
bens Anglorum Episcopo, de obseruantia
ieiunij Quadragesimæ, permisit inordina-
tum esum carniũ in diebus Dominicis
Quadragesimæ, sicut dist. 4. c. deniq; patet.
vnde ibidem ait: De ipsa vero die Domini-
ca hæstramus, quid nam dicendum sit, cum
omnes laici, & seculares ipsa die more so-
lito, & cæteris diebus accuratius cibos car-
nium appetant, & nisi noua quadam auidi-
tate vsq; ad medias noctes se ingurgitent,
non aliter se huius sancti temporis obser-
uationem suscipere putant. q̄ non vtiq; ra-
tioni, sed voluptati, immo cuidam cæcitati
mentis ascribendũ est. Vnde nec à tali con-
suetudine auerti possunt: & ideo cũ venia
suo ingenio relinquedi sunt, ne fortè peio-
res existant, si à tali consuetudine prohi-
beantur, vt Salomon ait, Qui multũ emun-
git elicit sibi sanguinem. Hæc autem indul-
gentia, s̄m glo. in prædicto c. fuit simplex
permissio per solam indulgentiam pœnæ,
nec loquitur ibi de venia culpæ. Hoc quide-
dem modo per simplicem permissionem con-
cedit ius ciuile cõtractum vsurarium, quia
non punit eum, & hæc videtur fuisse inten-
tio Aug. in 2. de libero arbit. dicens: Videſ
mihĩ legem istam, quæ populo regẽdo scri-
bitur, rectè ita permittere, & diuinam pro-
uidentiam vindicare. Ex his patet, q̄ ius ci-
uile prohibere hêt primo & per se, & per
pœnæ comminationem vitia illa, quæ pos-
sunt domesticam & ciuilem amicitiam im-
pedire. Sed quia in contractu vsurario à mu-
tuum recipiente interuenit voluntas, licet
non absoluta, tamen cõditionata, & ex hoc
non apparet euidenter prædictam amicitiam
impediri, ideo per aliam prohibitionem &
pœnam tali contractui desinit obuiare, eum
relinquens diuino iudicio puniendum. vnde
Aug. lib. 1. de lib. arbit. ait: Lex ista, quæ re-
gendis ciuitatibus fertur multa concedit,
atq; impunita relinquit, quæ per diuinam
prouidentiam vindicantur. Necessario
tamen talis contractus iure canonico pro-
hibetur, eo q̄ ex fine quem intendit, habet
necessariò omnino vitia prohibere: quia oĩs
mortalis culpa obuiat charitati, per quam si
delium mentes diriguntur in Deum. Hinc
est, q̄ omne peccatum, quod prohibetur à
ciuili iure, quod manat à iure naturali, etiã
prohibetur à canonico iure. Secunda au-
tem est concessio addens prohibitionem,
quæ idem est q̄ permissio tollens impedi-
mētum: s̄m quem modum Iudæi inter nos
habitantes in sui ritus obseruantia ab eccle-
sia permittuntur. vnde Greg. 45. dist. de ip-
sis Iudæis in c. qui sincerus. circa finem, sic
ait: Omnes festiuitates feriasque suas, sicut
hactenus tam ipsi, quam parentes ipsorum
per longa colentes retro tempora tenue-
runt, liberam habeant obseruandi, celebra-
ndiq; licentiam. Hæc autem permissio quã-
uis glo. sentiat, q̄ sit similis primæ: alijs ta-
men & non indicet videtur, q̄ non sit simi-
lis illi, quia non videtur ita simplex prohibi-
tio sicut illa, immo se habet per additionem
ad eam. Nam illa cõcessio mittebat ma-
lum

Triplex
concessio
iuris di-
stingui po-
tst.

A lum per solam indulgentiam poenae, eo q non fuerat facta prohibitio dicti mali per comminationem alicuius poenae. sed haec permissio secunda plus facit, quia non solum permittit praedictum malum, sed obseruantiam ritus Iudaeorum, subtrahendo comminationem, vel inflictionem poenae, sicut in prima: sed etiam remouendo impedimenta Christianorum, qui impedire vellent obseruantiam dicti ritus. Hac vero secundam concessionem non prohibet vsurario contractui ius civile, quia tunc tolleretur impedimenta a volentibus facere vsura, quod falsum est. quin immo sicut permittit fieri praedictum contractum, ita quoque permittit praestare illa impedimenta, quae facit ius canonicum, vel statuta ciuitatum, aut dominorum contra praedictum turpem contractum. Tertia est concessio praestans fauorem & subuentionem atque iuuamen, sicut quod modum permittit ecclesia clericis a seculari potestate quandoque occidi: & haec concessio se habet per additionem ad praecedentem regulam, quemadmodum secunda ad primam. Nam in ista concessione non tantum contrahitur comminatio poenae, sicut in prima: sed ultra hoc tollitur impedimentum, per quod occisio clerici posset impediri, sicut accidit in regula praecedenti praedicta. & ultra praestatur iuuamen in ista tertia regula, quod non fiebat in aliqua regularum praedictarum. Nam clericum, qui dignus est morte, degradat & punit ecclesia, & ipsum tradit in manibus iudicis secularis ut occidatur, iuxta illud 1. Cor. 5. Ego iudicauit tradere homini hominem Sathan in interitum carnis, ut spiritus saluus sit in die Domini nostri Iesu Christi. Praedicta patent ext. de vsur. nouimus. & de pen. c. 2. lib. 6. Nec quoque hanc concessionem dat vsurarijs ius civile, quia iuuamen, vel auxilium minime praestat eis. Si enim ius civile permitteret vel concederet contractum vsurarium secundo modo. scilicet subtrahendo impedimenta, per quae impediri potest: vel etiam tertio modo, videlicet praestando auxilia, per quae praedictus contractus fieri posset: necessario sequeretur qd praedictum ius naturale iuri, ac iuri canonico contrarietur. qd quidem omnino esset inconueniens, cum praedictum civile ius, & canonicum, sicut diximus, in iure naturali fundata sint: ideo iuri naturali contrariari non possunt, nec etiam sibi inuicem aduersari. Nec etiam ius civile aduersatur diuino iuri per talem permissionem non puniendo: cum permissio talis non

fit per oppositionem, sed per omissionem, quia relinquit talem contractum prohibendum & puniendum iuri canonico & diuino, sicut superius dictum est: illis. n. magis incumbere videtur. Quarto est notandum, qd Imperator mandauit seruari ea, quae in Niceno concilio facta sunt, quia non vult illa, quae in praedicto concilio prohibita sunt, inter quae est vsura, vt patet dist. 47. c. quonia a iure ciuili permissa sunt per duas vltimas concessionem. scilicet per amotionem alicuius impedimenti, vel per concessionem alicuius auxilij. no tamen ideo intendit, quod quaecunq; ibi prohibita sunt, prohibita sint a ciuili iure per poenae comminationem. vel potest dici, qd Imperator mandauit illa seruari per approbationem, quia approbauit tanquam rite ordinata. Non autem mandauit seruari quaecunq; ibidem sunt per poenae comminationem, quia proprie non pertinebat ad eum, sicut superius dictum est, quia lex naturae statum seculare no arctat ad tam spiritualia opera, sicut statum spirituale, dummodo ipsis operibus spiritualibus no aduersetur, & maxime per duas vltimas concessionem. Si autem contingeret, qd ius civile in aliquo casu, vel aliquo tempore de futuro per poenae comminationem contractum vsurarium prohiberet: hoc faceret in obseruium canonici iuris: vt puta, quia poena per ius canonicum comminata non sufficeret, vel quia non posset per ecclesiasticum iudicem sufficienter executioni mandari. Ex iam dictis patet, qd cotrouersia, quae inter aliquos iuristas est de permissione contractus vsurarij, rationalis no videtur, quia vtraq; pars potest dicere verum. Nam qui dicunt, qd talis contractus est permissus, & debet permitti a iure ciuili, intelligunt qd permissus fit simplici permissione, non comminante, neq; infligente poenam: & verum dicunt. si vero intelligunt quod permissa sit permissio aliqua duarum vltimarum concessionum. i. tollente impedimentum a facientibus vsuras, vel permissione praestante iuuamen eis, falsum est. Eodem modo dicendum est de alijs cotrarijs partis. Nam si dicit glo. & illi, qui eam sequuntur, quod contractus vsurarius non est permissus in ciuili iure, & intelligunt de secundo, vel tertio modo permissionis, verum dicunt. Si vero intelligunt, quod non sit permissus secundum primum modum concessionis, falsum dicunt. Hac not. Magister Gerardus de Senis praalleg. Sed obijcitur, quod lex Iustiniani permittit vsuras centesimas, & sexagesimas, & suppo-

Imperatoris edictum de obseruantia rituum, quae in Concilio Niceno sunt determinata.

A supponendum est qd permittit bene. Ad hoc rñdet Alex. de Hal. in 3. dist. qd permittit comparatiua permissione vsuras leuissimas exigi, ne accideret peius, quia tunc proni erant homines ad vsurarium lacrum. iudicās igit minus malum sustineri leues vsuras quam graues: concessit illud, sicut. sup. de libello repudij. sermo. 3. 6. art. 3. & c. 8. dictum est. Hac Alex. qui concordat cum his, qui. sup. in praesenti. c. dicta sunt. Et licet pleriq; Doctores iuris ciuili dicant, qd sicut leges vsura permissa est: tamen hodie per textum cle. de vsur. c. ex graui. §. si. hoc teneri prohibitum est. vbi habetur, qd tenens, qd dare ad vsuram non sit peccatum, tanquam de heresi iudicari potest, secundum Anto. de But. extra de vsu. sup. Rub. in fine.

Epylogatio omnium supradictorum in praesenti sermone.

EX omnibus autē, quae in praesenti sermone dicta sunt concludendo, colligi potest sicut praedictum Gerardus de Senis, quod nullo iure permitti potest vsura: nec pro aliquo bonum, quod inde oriatur: nec pro aliquo maius malum, quod inde euertitur. Primo enim ius naturale non potest concedere contractum vsurarium: quia illud quod est simpliciter contra ius, nullo modo concedi potest ab eodem iure: alioquin simul esset contra ipsum, & non contra ipsum, in quantum ab ipso concessum. Sed sicut ex 1. 2. rationibus. sup. in 1. art. patet, contractus vsurarius simpliciter contra naturale ius est. Secundo ius diuinum & praedictum contractum vsurarium minime concedere potest: nam sicut dictum est, cum sit simpliciter contra ius naturale, relinquitur ulterius quod sit contra ius diuinum. quia ius diuinum a naturali iure deriuatum est. ergo quicquid est contra ius naturale, necessarium est contra ius diuinum. & haec manifestat scripturarum prohibitiones, quae. sup. in 2. art. dictae sunt. Tertio ius canonicum propter praedicta non potest praedictum contractum concedere: quia concederet, vt sit contra vetus & nouum testamentum. extra eo. tit. c. super eo. Nam vt ibi dicitur, sacra scriptura prohibet pro alterius vita mentiri, vt patet. 2. 2. q. 2. ne quis ergo multo magis (sicut concluditur ibidem) prohibendus est quilibet, ne pro redimenda uita captiui vsurarij crimine inuoluatur: cum tamen illud videatur potissimum bonum, quod ex vsuris prouenire potest. Vterius et non potest dici, qd in dicto contractu dispensatio cadat propter ipsum maius malum spiri-

Ius naturale secundum Gerardum.

Ius diuinum.

Ius canonicum.

tuale, qd sit aliud malum, quod incurrit in contractu praedicto. Nam malum, quod incurrit vsurarius per praefatum contractum, qd maximum sit, patebit. inf. serm. 43. 44. & 45. p. totum. propter quae omnia, quia terribilia sunt, concludo qd ius canonicum nullo modo concedere, uel permittere debet contractum vsurarium propter maius malum vitandum: quia regulariter loquendo non apparet aliquod maius ipso, quod per ipsum valeat uitari. Quarto autē ius civile potest concedere & concedit praefatum contractum concessione accepta in parti. c. primo modo, quod est idem quod simplex permissio per indulgentiam poenae. secundo uero uel tertio genere permissionis ius civile non permittit vsuras, quia non prohibet impedimenta fieri uolentibus fenerari, nec fenerantibus. dat aliqua iuuamēta. Io. An. hic addit dicens, hoc dictum non uideo posse defendi, nisi dicatur, leges ueteres per Auth. esse correctas. Na certum est leges statuere modum usurarium, ut C. de usur. eos. permittunt illas peti in iudicio, permittunt pro illis non stipulatis pignora retineri. quod plus est, statuunt certis casibus illas ex mora deberi, & his similia. Igitur concludo ex omnibus supradictis, quod usura oī lege merito prohibetur. Vnde sicut Inno. Hostien. & Io. And. si non oī lege prohiberetur usura & fenerari liceret, ferē inde sequeretur innumerabilia mala. Nam homines non intenderent agriculturam, nisi forte quando aliud agere non ualerent. Proinde tanta carissima insurgeret, quod omnes pauperes fame perirent. nam & si terram haberent ad colendum, animalia & alia instrumenta necessaria habere nescirent, quia a se pauperes non ualerent habere, nec insuper a diuitibus haberent illa, quia diuites propter securitatem & maius lucrum potius ponerent pecuniam ad usuram quam ad minoram & minus cauta lucra. Insuper dato quod aliquis diues aliquid in talibus poneret: tamen uictualia essent ita cara quod pauperes non haberent unde uiuere possent: ex quo fidelibus maximum periculum immineret. Patet igitur ex supradictis, sicut Ecclesiastes 10. auaro scilicet usurario. nihil est scelestius. A quo scelere eruat omnes usurarios misericors & miserator Dominus, illuminans eos lumine ueritatis: & inungens eos oleo pietatis, attrahens eos munere potestatis, & demum cum eis omnes nos in Domino gloriemur, qui in trinitate perfecta gloriosus, & laudabilis uiuit & regnat in saecula saeculorum, Amen.

Ius civile.

G

H

A FERIA SEXTA post IIIJ. DOMIN. QUADRAG.

De contractibus usurarijs, & de securitatibus mercantiarum, & de varietate multiplici cambiorum.

Sermo XXXIX.

Culpa in contractibus usurarum quadruplex.

Am facit, quadriuanus est. Io. xj. & in Euang. hodierno. Quadruplex nempe culpa hoc tempore in contractibus usurarijs committi solet. Prima eorum

consensu, secunda in eorum operatione, tertia in eorum continuatione, quarta in eorum perseverantia. Sed hec quarta est, que per fame corruptionem, seu diffamationem in homine cupido et auaro iam fetet, quia quadriuanus est. Ad comprimendum autem hunc fetorem circa hanc contractuum materiam tria ordinatim consideremus. Primum, quando in contractu ab usura excusat dubium vel periculum: secundum, quando est mutuum palliatum: tertium, quando licet cambium,

ARTICVLVS PRIMVS.

Ubi ostenditur, quando in contractu dubium uel periculum ab usura excusat.

Tres regule.

Primum consideremus, quando in contractu ab usura excusat dubium vel periculum, & quando non. Ad cuius intelligentiam ante omnia notanda sunt tres regule.

Prima est hac. In mutuis ueris vel interpretatis spe lucri principaliter factis, dubium seu periculum a fenore non excusat. Ad cuius regule & duarum sequentium regularum intelligentiam prenotandum est, quod nulla conditio seu circumstantia aliquem actum ex natura sua vitiosum excusare ualet, nisi secundum quod ab eo rationem vitiositatis remouere potest: v. g. Osee ait Dominus ad Oseam. Vade, sume tibi uxorem fornicariam, & fac tibi filios fornicationum, quia fornicas fornicabitur terra a Domino. Ecce licite propheta fornicatur: nec ob aliam causam sibi licebat, nisi quia ex precepto Domini fornicatus est. Et iterum, cum Hebrei in expolatione Aegyptiorum. Exo. 12. Excusentur a furto: ex alia causa non est, nisi quia ex precepto Domini. Dei, qui est Dominus uniuersalis, seu generalis

uniuersorum: res non sue facte sunt sue. sic in proposito, si dubium seu periculum excusare debet crimen usurae uerae vel interpretate, hoc non potest esse nisi quando dubium vel periculum virtutem haberet tollendi rationem usurae uerae vel interpretate. Sed quia quando in mutuis ueris vel interpretatis si principaliter sunt spe lucri vitium annexum est: ideo dubium & periculum de sui natura a tali mutuo vitiositate non tollunt, ut patet extra de usuris. c. nauiganti, in prin.

Secunda regula est, dubium vel periculum a fenore non excusat, nisi apud lucrantem includatur dominium atque usus rei periclitantis, cum qua lucratur. Primum quidem dominium, quia ex re sua homo lucrari debet. Secundum usus, quia usus rei ex quo lucrum prouenit, debet mediate, vel immediate ad lucrantem pertinere. Quod igitur in mercandi cum actum periculum mercium, vel pecunie ad ipsum modo respectu actus mercandi spectat ad ipsum primum mercantem siue tradentem, sed solum cum res tradite sunt: tunc corpore earum usus & dominium quod ad actum illum mercandi spectat ad solum illum, cuius periculo currunt: res enim perditur domino suo.

Tertia regula est hoc periculum seu dubium a fenore non excusat, ubi in contractu causa temporis non proprii aliquid plus spectatur. Huius regule ratio est, quia ibi semper presumitur esse mutuum uerum, seu interpretatum cum spe lucri propter intercurrens tempus. Hac etiam regula satis ex precedentibus regulis patet, & etiam ex regula supra posita in sermone 30. 4. art. 1. c. 1. Igitur his premissis aduertendum est, quod in contractu & in mutuo uero & interpretato quadruplex dubium seu periculum contingere potest. Primum est capitalis, & non lucri: secundum est lucri, & non capitalis: tertium nec capitalis, nec lucri: quartum capitalis, & lucri.

Quando in contractu potest contingere periculum capitalis & non lucri, & quando est usura, & circa hoc ponuntur quatuor casus. Cap. 1.

Primum dubium seu periculum in contractu contingere potest. scilicet capitalis & non lucri. Et de hoc ponimus quatuor casus. Primus casus est, si quis mercatori nauigatorio per mare tradat centum ducatos sic, quod si nauis cum capitali periclitetur, non teneatur sibi red-

dere

de re capitale: si tamen in mercando amiserit, semper sibi totum capitale reddat. & si lucratus fuerit habeat partem lucri, & hac est usura, sicut ad literam habetur hic casus extra de usuris. c. nauiganti. Ratio autem, quare ibi est usura, quia est contra primam & secundam regulam. Nam licet capitale currat ad periculum tradentis, quamdiu est in itinere vel in mari, & sic pro illo tempore currat ut suum: in actu tamen & usu mercandi & commutandi currit solum ad periculum mercatoris, cui traditum est: & ideo respectu illius actus & usus, est ipse mercatoris. propterea per talem actum ipse lucratur, sicut & soli ipse perditur. In hoc etiam casu, ut sepius, alia ratio usurae contingere solet. Nam primus pecunie traditor non accipere super se periculum maris aut itineris, nisi probabiliter presumeret partem suam etiam cum hoc toto periculo tutiorem, atque utiliorem sibi quam mercatori, eo quod rarius in mari vel in itinere amittunt, quam per usum commutandi & mercandi. Secundum addamus alium casum: v. g. Mutuat quis in Venetijs centum: ut inde centum & viginti recipiat in Cypro hac conditione adiuncta, quod si in mari vel in terra denarij, vel mercationes inde emptae periclitentur, debitor non teneatur reddere ultra medietatem. si uero non patitur impedimentum, teneatur ad totum. Ad hoc dicendum, secundum Hostien. quod talis contractus usurarius est: quia secundum eum aut recipiens non expendit pecuniam illam, & sic impium est quod creditor ab eo exigat, quod non habuit. aut expendit, & sic consumitur pecunia & efficitur alterius: res enim emptae de pecunia illa, efficitur debitoris, quia pecunia sibi mutuata efficitur sua. ideo non debet creditor lucrum exigere de re debitoris, quia usus est & inde lucratus. Si uero quis obstet, quod hoc licitum esse videtur, quia creditor in se periculum assumpsit. Dicendum, quod sibi imputetur, quia susceptio talis periculo in nullo eum excusat, sicut supra in prima & in secunda regula patuit. Concor. Ray. & ad hoc facit. c. nauiganti. de usuris. Addamus tertium casum: v. g. Recipit quis pecuniam ultra mare uendendam, & ibidem reddendam pro certo pretio sibi constituto, nunquid committitur usura? Dicendum, secundum Innocentium extra de usuris. circa finem, quod non committit usuram, siue in se recipiat periculum, qui portat eam, siue non: quia operarium, seu custodiam locatit usura? Dicendum, secundum Hostien. nec est contra aliquam regularum supradictarum, quia nullum est lucrum. Ait

Secundus casus.

Opinio Hostien. su.

Tertius casus.

nihilominus Innocentius, quod ubi non accipit pretium tantum ut portet, sed negotiator mutuo dat illam ut cum ea negocietur, tunc esset usura: quia pecunie nullus est fructus, si teneatur in arca, nec deterioratur in usu 88. dist. eiciens. Quartus casus addi potest, puta cum in mercando capitale currit ad periculum tradentis: ita quod quicquid mercando vel alio inculpabili modo perdat, perdit traditori ipsius capitalis: lucrum aut fixum est, & in tali casu certum est, quod mercator, cui capitale traditum est, emit totum futurum lucrum capitalis predicti tanto pretio, quantum probabilitas futuri lucri cum utilitate propria posset rationabiliter aestimari. Talis quidem contractus secundum quosdam, illicitus est: tamen secundum Gerardum. Obdonensem, licite fieri potest, & hoc multiplici ratione. Primum ratione uitandi damni. Primum ratione periculi. Nam in tota mercatione fienda ex hoc capitali, capitale ad periculum tradentis currit. Secundum ratione lucri, quia totum lucrum quod peruenitur aestimetur probabiliter aliquem valorem habet, quare potest aliquo pretio iusto aestimari, & per consequens etiam iuste vendi. Tertium ratione uitandi damni: quia iste qui dat suum proprium capitale, iuste potest inde exigere interesse. Idem patet a simili. Detur enim, quod aliquis tradit equum suum ad septimanam sub pretio competenti, vel conducatur eum in prelijs, & alijs sibi necessarijs. tunc ille, cui equus traditus est, emit totum futurum lucrum annue conductionis equi: sicut enim hoc licite emit potest, ita & ibi. Credo igitur quod ratione contractus hoc nulla committatur usura, nisi hoc fieret in fraudem usurarum, ita quod illud capitale non esset uere secundum rem traditum pro capitali, sed potius pro mutuo & ad usurarium lucrum. Quia tunc esset contra primam regulam, cum esset ibi mutuum interpretatum, & per consequens esset contra secundam regulam, quia apud lucrantem perueniret lucrum de re, cuius non haberet dominium, nec usum.

Quartus casus.

Adducuntur diuersae rationes ad predicta.

G

H

Quod quandoque non in contractu cadit periculum, seu dubium lucri, & non capitalis, et quandoque ibi est usura. Cap. 2.

Secundum dubium seu periculum in contractu, est lucri, & non capitalis. Unde quacumque capitale alicui traditum est, ipsi tradenti certum ita quod in omnem euentum totum sibi reddendum sit, tunc quidem non

A sufficit incertitudo lucri. Et de hoc primus tres casus. Primus casus est, si dicat tibi centum ducatos mihi omnino reddendos: & si inde lucratus fueris, tantum dabis mihi de lucro, vel quantum tibi placebit. Si vero nil lucratus fueris, nihil mihi dabis, nisi capitale manifesta usura est, quantum ad totum illud; quod de lucro ultra capitale recepturus est: Ratio est, quia capitale non currit ad periculum primi tradentis, quia est contra duas primas regulas. ideo talis quicquid percipit de lucro, secundum Bal. extenuat sortem. non est enim hic societas, nec ex forma contractus, nec ex natura. non ex forma, quia est contractus mutui: nec est ex natura, quia contra naturam societatis, quod vnus habeat caput saluum, & alius caput fractum. ff. pro socio. l. minus. Et id, quod legitur extra de dona. inter vir. & vxor. c. per vestras. debet intelligi, quando pecunia datur ad partem lucri & damni, quia tunc contractus licitus est. Hæc ille. Secundum etiam glo. in c. plerique. 14. q. 3. talis contractus usurarius est. Quidam autem dicunt esse licitum, & hoc ex vi pacti, quia contractus ex lege conuentionem recipiunt, extra de regu. iur. contractus. lib. 6. Azo. tamen & Accursius & multi Doctores, & melius, contrarium tenent in l. si non fuerit. ff. pro socio. quia talis non est vera societas, cum sit contra eius naturam. societas enim, ut inf. patebit, quædam fraternitas est. ff. pro socio. l. verum. 1. resp. Quare sequitur, quod tale pactum non sit præter, sed contra naturam contractus. unde non valet, extra de preca. c. vlt. ff. eo. c. precario. cum societas sit quoddam genus fraternitatis, ut in præalleg. l. verum. Et hæc est ratio specialis, quare ex vi pacti talis societas valere non potest, quamuis in alijs contractibus. pactum oppositum teneat. Secundum enim Hostien. licet non de iure societati, sed ex vi pacti talis contractus licitus dici potest: nihilominus nec est omnino equus: Hiero. in animarum iudicio consulit, quod si is qui pecuniam recipit, ipsam fortuito casu amitteret, is qui illi dedit, ei remittat. Insuper secundus casus ponatur: ut puta vidua quædam tradit mercatori centum ducatos cum instro, quod reddat sibi dimidium vel duas partes lucri absque omni periculo capitalis: intedit tamen firmiter apud se quicquid de capitali debito modo mercatio perderetur, sibi & non mercatori perditur. sed ne decipiatur a mercatore, hoc illi non manifestat. Quæritur nunc, an talis vidua usuraria dici possit: & an satisfacere tenetur

quicquid inde lucrata est? Ad cuius questionis resolutionem, tria prænotanda sunt. Primum notandum est, quod talis vidua tradens capitale sibi sub tali forma, mortaliter peccat. Quod pater triplici ratione. Prima est, quia seipsam coram illo mercatore diffamat: & etiam coram omnibus scientibus. hoc factum. & eo ipso dat eis occasionem scandali, vel exemplum scandalizandi, quod est contra illud Apost. 1. Timot. 5. Ab omni specie mala abstinete vos. Secunda, quia facit opus ex suo genere criminale, saltem quo ad hoc exponit illum periculo perendi & restituendi ipsum capitale: sicut. n. exponere aliquem periculo mortis, vel precipitij intendendo ipsum præseruare ab ipsa morte vel a precipitio, nihilominus grauius peccat: sic est in proposito. Tertia, quæ dat occasionem, si ipsa præueta, in sperata vel subitanea morte decederet, quod sui hæredes vellent quod talis contractus in robore suo maneret: & quod si perderetur totum vel pars capitalis nollent, nec percipient tale damnum. Secundum est notandum, quod talis mulier saluo semper meliori iudicio, restituere non tenetur: nam actus morales totam rationem sui moris contrahunt a voluntatis actu, a quo. scilicet causantur. Unde si idem actus a bestia fieret, seu ab amente vel a quocumque non habente usum rationis, nihil penitus haberet de ratione moralis. quia ergo exterior traditio istorum centum ducatorum manat a contraria voluntate interiori formæ contractus, quia vult firmiter quod capitale illud currat in mercationibus. ad damnum suum, sicut ad suum lucrum, quamuis exteriori contractui ad cautelam exprimat contrarium, ne scilicet mercator ille sciet vel indebitè perdat sibi debitum capitale. ideo traditio exterior ut ex tali voluntate procedens realiter a vitio usuræ segregat illam, & capitale sic traditum realiter currit ad periculum viduæ, quæ dedit ad illud, & id realiter currit ut suum. Tertium prænotandum est, quod illa mulier præcauere tenetur, ne ex sua repentina morte, seu subtractione mercator ille damnificetur propter pactum vel instrumentum primo confectum, & ne etiam post casualem & insperatam mortem talis contractus appareat in scandalum hoc sciendum. Ad cuius casus intelligentiâ facit distinctio posita in sequenti articulo. c. 1. in 4. casu & etiam alio distinctio posita. sup. sermo. trigessimoseptimo. articulo. 3. cap. 3. Tertius quoque subdatur casus. Verbi gratia, Rolandus tradidit ipsi Guilhelmo centum florenos ad fideliter operandum in tali arte, seu in tali mercatione & hoc

E De vidua tradentis capitalis alicui ad sortem.

F

G Secundum notandum.

H

I

J Tertium notandum.

K Casus notabilis.

A & hoc usque ad annum cum tali adiecta conditione, quod in fine anni si quod lucratus fuerit, totam sortem actriplitem lucri sortem ipsi Rolando debeat consignare. Si vero superuenierit damnum, ipse Roland. damnum trium partium, & ipse Guilhelmus danum quartæ partis debeat sustinere, quid iuris? Dicendum quod talis contractus illicitus est. Cuius ratio est, quia si contingat talem pecuniam, seu illa quæ ex ipso sunt emprata diuino iudicio periclitari, ipse Guilhelmus debitor quartæ partis setiet danum, quia quicquid contingat, quarta pars sortis ipsi Rolando creditori reddenda est: ideo quicquid ipse Roland. cosequitur de lucro de illa quarta parte, quæ non subiacet periculo eius, usurarium est. Quod autem recipit de triplici parte, quæ pertinet ad eius periculum, licitum est. Erit autem talis contractus licitus, si addat in pacto, quod si ad danum siue periculum illius aut nunciij sua culpa euenerit, quod ad ipsum Rolandum intelligitur pertinere. nihilominus tale damnum, Rolandus a dicto Guilhelmo non tenebit acceptare, nisi Rolandus per tres fideles, vel aliter secundum regulas iuris de hoc fecerit plenam fidem. Hinc tamen prædicta intelligi secundum debitum æquitatis: nam quod deductis estimationibus laboris ipsius debitoris & expensarum factis de bonis eiusdem in illa mercatione, vel arte facta diligenti examinatione & computatione superesse reperitur, illud diuidendum est.

Quod in contractu quandoque non cadit dubium, seu periculum capitalis nec etiam lucri, & de securitatibus quæ fieri solent in mercatorij depositis. Cap. 3.

Tertium dubium seu periculum est in contractu nec capitalis, nec etiam lucri, sicut contingit in manifestis usuris. Insuper quodammodo contingere solet his, qui securant mercantias suas & in depositis. Et circa hoc dubium seu periculum distinguuntur quatuor varietates securitates. Prima est tolerabilis, secunda est culpabilis, tertia est variabilis, quarta est execrabilis. Prima est securitas tolerabilis. & ut clarius de hoc casu rei veritas innotescat: sciendum quod in facto talis occurrit casus. Mercator quidam mittit per mare, seu per terram aliquas mercantias, & nolens se periculo totaliter exponere, quærit aliquem qui de prædictis mercibus faciat ei fidelem securitatem: videlicet quod si aliqua pereat, de prædictis omnibus satisfaciatur. Huiusmodi autem suscipiens in se periculum tale cum mercatore conuenit

manualiter recipere certas pecunias pro quolibet centenario valoris ipsarum mercantiarum. Vertitur nunc in dubium, an talis securans possit inde licitè suscipere tale lucrum? Et saluo meliori iudicio videri dicendum quod sic, & hoc maxime propter tria. Primum propter conditionem locationis, secundum propter cessationem sortis, tertium propter experimentationem communis utilitatis. Primum quidem propter conditionem locationis. Nam videri esse contractus locationis, quasi illi securatori licet conductionem dictarum mercium usque ad talem locum suo periculo & cum æqua mercede. & quicquid datur pro locato, merces est, non vsura. Sed obijciunt quidam dicentes nauigati, extra de usur. Rñdeo, quia id cum hoc casu effectualiter idem esse videtur. Videor enim quod tibi mercanti prædictas mutuam merces, & pro eo quod suscipio in me periculum percipio aliquid ultra sortem. Ex quo videtur quod hic sicut ibi committitur usura. Ad hoc dicendum, quod prædictum. c. nauiganti. loquitur in casu multum diuiso: nam receptum ultra sortem, de quo dicitur ibi, mutuum directè concernit, in quo omnino superabundantia prohibetur, ut 14. q. 4. c. si quis oblitus. & c. sequenti. sed in casu isto non sic. Non enim propter mutuum, quod ibi non est: sed propter factum. id est propter securitatem, quam fecit de mercibus antedictis, recipit tale lucrum. Secundum talis contractus licitus est propter cessationem sortis. Non enim est contra primam & secundam regulas, quia non est ibi mutuum, cum non sit ibi fors. ergo non potest dici, quod asscurans lucrum recipiat ultra sortem, sine fundamēto nullum ædificium durat. 1. q. 1. cum Paulus. Ad esse enim usuræ oportet interuenire sortem & amplius ultra sortem, ut patet sup. sermo. 33. art. 1. c. 1. Sicut ad esse cuiuslibet entis duo sunt necessaria scilicet substantia & forma. extra de spon. tua nos. Tertium videtur esse licitus talis contractus propter experimentationem communis utilitatis, eo quod inde sequitur reipublicæ commune bonum, & utilitas mercatorum. Multæ ei mercationes fieri possunt & fiunt, quæ cessarent si non reperirentur tales asscurantes. Secunda est securitas culpabilis, quia illicita est. Hæc tali modo consuevit fieri. tu mutuum suscipis ab aliquo aliquam pecuniam, qua tu egres, & ego satis do pro te, vel ad hoc scriptam securitatem facio creditori tuo cum hoc. scilicet pacto, quod ego habeam a te vnum vel duos florenos pro centena-

F Obiectio quorundam.

G Solutio.

H

I Secundo.

J Tertio.

A rio de tali securitate, quam pro te facio. Talis quidem contractus duplici ratione illicitus esse videtur. Primò, quia est ibi mutuum indirectum: secundò, quia ibi cessat periculum. Primò, quia ibi cadit mutuum indirectum, eo quod assicurans stat ibi loco mutuantis & fit contra duas prædictas primas regulas. Præterea assicurans est ibi ac si mutuando ad certum tempus cum additione duorum vel trium pro centenario suam pecuniam rehaberet. paria enim vñ creditori satisfacere aliquid pro hoc recipiendo à creditore, & mutuare recipiendo aliquid ultra fortè. Secundò hoc nõ licet, quia ibi cessat periculum eo quod fit sine periculo assicurantis. nam si me constituo debitorem creditoris tui, pro hoc accipiendo vnum vel duos florenos, & contingat me tuo soluere creditori, tu mihi restituere obligaris tãquam meus debitor veræ fortis. Et sic patet quod si securus contra regulas in principio huius sermonis declaratas. Ideo quod plus das, usura vñ esse. Quia vt dictum est, idem effectualiter esse vñ, ac si tibi antea mutuassem cum pacto recipiendi prædictum lucrum. Sed si hoc procedit cum pro te tuo creditori solui, quãto amplius si ei nõ soluo. Nempe effectualiter idè est quod si tu debitori soluis, liberas me. Quod nempe ideo est ac si mihi soluentis restituissem, & pro eo mihi dedisses vnum vel duos florenos. nec ratio dicitur quod melioris debeam esse conditionis, cum non soluo, quàm cū soluo, sicut prædictum est. Sed obstant quidam dicentes, quod istud lucrum non recipitur mutui ratione, sed talis contractus est potius mutuus venditio crediti mei, ad quod acquirendum & conseruandum subij ac subeo multas expensas, sicut in mercantibus quotidie patet: quia &, si pro te creditori tuo non soluo, nihilominus teneris mihi ad ea. Ad quod dicendū, quod talis venditio crediti cum huiusmodi lucro non potest fieri cum actu illicito. i. cum mutuo indirecto, sicut in prædicto casu contingit fieri. Est igitur talis in foro conscientie similatus & fictus satisfactor, & ad satisfaciendum singulariter obligatus, & in foro ecclesie possit ad satisfactionem compelli secundum quosdam, si fictus satisfactor & verus creditor probaretur. Tertia est securitas variabilis, sicut patet in deposito. Vnde pone, quod deposui pecuniam apud campforem sine aliquo pacto: talis autem campfor negociatur cū pecunia mea ac respondet mihi decem pro ceterum, quid iuris. Dicunt quidam quod aut ego deposui cū

Secundo.

Tertia securitas.

spe lucri, & tunc est: usura aut principaliter sine tali spe, & tunc secus est. & de hoc statur dicto meo, quia hæc quæstio de conscientia est. Sed secundum Bal. de Perusso dicendum est, quod aut deposui cū spe, & tunc quia illicite vñ est pecunia mea deposita ei, ideo omne lucrum inde proueniens mihi restituere obligatur, quia ex re mea locupletior factus est, ar. ff. de neg. gest. l. qui sine usuris. Aut vñ est licite, quia deposueram ad numerum, & tunc aut dat ex liberalitate, aut ex æquitate, aut ex necessitate. Primò si dat ex liberalitate sciens se non tene re retribuere mihi aliquid, & tunc si à principio non habui animum feneratori, licitè possum recipere & retinere, quia mera donatio est. Secundò si soluit credens se ex quædam æquitate teneri, quæ sæpe ad restituendum mercantes mouerit, & tunc est idem dicendum. Tertiò si ex necessitate, quia scilicet credebatur se usurariè obligari, cum non obligaretur: tunc etiam licitè recipere possum, si etiam à principio non habui animum feneratori, aliàs illicitum esset recipere quicquàm. Nam obligatio antidotorum iustam parat receptionem per errorem soluti, vt ff. de fideiuss. l. si testis. §. 1. nisi esset error facti, vt quia putabat per suum procuratorem esse promissum, cum tamen non esset: quia tunc nec de iure iudiciali, nec de iure quæstionalis illud restituere possum. Sed de deposito aliquid dicitur in 3. sequen. arti. c. 2. Quarta autem securitas execrabilis dici potest, quia scilicet cum ea etiam omnis manifesta usura execrabiliter frequentatur: Vt puta si quis mutuans centum ducatos velit inde aliquid ultra fortè habere, quia ibi non ita securi sunt, sicut si illos haberet in arca: immo mutuando multis periculis amittendi exponit eos nõ excusatur propter tale periculum ab usura. Periculum siquidem hoc casu nihil à ratione & natura mutui differt: vel saltè sic sibi inseparabiliter connexum est, quod non plus habeat de ratione vendibilis quàm habeat mutuum in quantum mutuum. Propterea proinde est ex periculo hoc lucrari, sicut lucrari ex solo mutui actu. Nam & si mutuans tantæ dementiae esset, quod absque omni securitate pignoris, vel testimonij aut scripturæ mutuum daret, cum expressa pactione usuræ, & sic de rehabendo fortem, non tantum ultra fortem in periculo remaneret, tamen tale periculum eum ab usura non excusaret, quia agit contra præceptum Domini. Luc. 6. dicens, Mutuum date nihil inde speran-

A sperantes. Præterea per hoc periculum non tollitur ius idemnitatis ipsi præstatori, quia receptor teneretur sibi ad omnimodam identitatem & ad restituendum plene æquale. Iniquum autem est, ipsum ad reddendum obligari. Item manifestè patet quod est contra duas regulas in principio huius sermonis positas.

Quod in contractu cadit quandoque periculum seu dubium capitalis & lucri & etiam potest esse in casu ibi usura. Cap. 4.

Quartum dubium.

Quartum dubium & periculum est capitalis & lucri, & tñ potest ibi esse usura. v. g. cum quis mutuatur ceterum ad decem annos, ita quod si infra decennium mortuus fuerit alter ipsorum, liberatus sit, qui debuit accepit à debito mutuo. Si vero superuixerit quilibet illorum, dabit qui mutuum accepit 200. ei, qui mutuum dedit, in tali casu usura est: quia tale periculum, sicut Alexan. Lomb. non excusat: nam talis contractus non tendit ad æqualitatem iustitiæ, cum hæc superabundantia, non est ex labore, nec ex vñ rei propriæ, nec recompen- satione alterius rei reducitur ad equalitatem iustitiæ. Periculum autem non excusat, vbi causa temporis aliquid plus accipitur. Sed vbi non causa temporis superabundantia accipitur, tunc ratione dubij, vel periculi excusare non potest, scilicet quando incidit dubium ex natura rei. Quando autè excusatur dubium, satis dictum est. sup. sermo ne 34. art. 1. quasi per totum in tribus regulis. & melius in præsentis arti. in alijs tribus casibus.

Secundus casus.

Dubium casus talis est. Statuit ciuitas pro communitatis vtilitate, quod quicumque ciuis habens vel habiturus est filiam, si infra annum natiuitatis ipsius puellæ tradit communitati 70. ducatos, cum filia per uenerit ad annum 15. rehabeat à dicta communitate quingentos ducatos, vt nuptui filiam tradat. Si verò filia ante 15. annū defuncta fuerit, prædictus ciuis antedicto 70. ducatos amittat. Quæritur, an ratione talis periculi, seu dubij licitus sit contractus? Dicendum quod non: quia est contra iustitiæ equitatem. Quod patet triplici ratione. Primò, quia sicut superius dictum est, in mutuis vris vel interpretatus spe lucri principaliter factis dubium seu periculum à fenore non excusat, sicut patet extra de usu. in c. nauiganti, & in c. in ciuitate tua. Item sicut Doct. usura est lucrum ex mutuo principaliter intē-

tum. Et iterum. 14. q. 3. in c. plerique. dictū est: usura est quicquid forti accidit. Quod quidem, sicut manifestè apparet, contingit in prædicto casu. Præterea si talis mutuasset tali intentione, & pacto alicui particulari personæ, usuram vterq; commisset. Multo fortius usuram committit taliter mutuando communitati: cum magis teneatur subuenire ei in necessitatibus suis, quàm alteri singulari personæ. Nam commune bonū preferendum est bono particulari. proinde Aug. ait: Communia proprijs, & non propria communibus. anteponas. Et in auth. res quæ. C. communia de leg. Et extra de postul. prela. c. bonæ. Secundò quia apud tradentem prædictos denarios non remanet ipsorum dominiū, neque vñ: vnde iustè lucrari possit. Nā sicut ex dictis in principio præsentis sermonis patet, dubium aut periculum à fenore non excusat, nisi apud lucrantem includat dñiū atque vñ rei periclitantis, cum qua lucratur. Nempe ex re sua, nõ ex aliena homo lucrari debet. Insuper vñ rei, ex quo prouenit lucrum, debet mediata vel immediata pertinere ad ipsum lucrantem: quæ duo non concurrunt in præfato casu: nā dominium & vñ dictorum denariorum transferunt in communitatem. Tertiò, quia causa temporis non proprijs aliquid plus speratur. Nā sicut ex præcedentibus patet, periculum seu dubium ibi concurrens, nõ prouenit ex natura rei, sed ex tempore tantū, quod non est tradentis, sed ipsius communitatis. Præterea tale lucrum non prouenit ipsi tradenti ex ipsius industria, aut ex eius labore, nec in super ex solertia & solitudine eius, aut ex recompen- satione alterius rei. vnde tale lucrum possit reduci ad iustitiæ æquitatem: sed tantum prouenit ex tempore, quod est ipsius communitatis propterea talis contractus usurarius est.

ARTICVLVS SECVNDVS.

Quod in varijs contractibus per mutuum palliatum usura committi solet.

Secundò consideremus, quando est in contractu usura per mutuum palliatum. Potest autem usurarium mutuum quadrupliciter palliari. Primò in contractu emptionis, secundò in contractu locationis, tertio in contractu societatis, quarto in contractu commissionis. Et in omnibus his contractibus cadere potest usurarium crimen.

A Quod in contractu emptionis & commutationis per mutuum palliatum cadere potest usura. Cap. 1.

Rimò verò potest esse mutuū palliatum & usurarium in cōtractu emptionis & cōmutationis, cū scilicet fit in fraudem usurarum.

Seco casus considerandi. Primus.

Circa quod cōsideremus ad præsens sex casus. Primus casus est de emptione ad redimendum. v.g. emit quis agrum satis minori pretio quàm valeat sub tali conditione, q̄ post quinque vel sex annos, siue quādo-cunque placuerit vēditori, pro eodem pretio reddat ei illum agrum. Circa hunc casum tenēdum est, q̄ emptor sub specie emptionis pretium agri mutare intendit: & propter tale mutuum lucrifacere annuos fructus agri usura est, licet ab ecclesia, s̄m Archid. ex hoc condemnari nō potest. Sed si hoc non facit in fraudem, licitus est contractus, secundum eundem. De huiusmodi enim dolosa intētionē præsūmi potest per tria signa. Primum signum est, quando pretium quod tunc datur, modicum est respectu valoris rei. Secundum est, quando aliquid soluitur vltra receptam summam: puta res fuit vendita pro centum florenis, & ponitur in pacto q̄ si venditio rescindatur, soluentur 130. Tertium signum est, quādo emptor solet exercere vsuras & usurarios contractus: & maximè cōsimiles usurarias emptiones. Probantur autem hæc extra de emp. & vendi. ad nostrā. de pign. illo nos.

De cōtra hendis dolosa intentione præsūmi potest per tria signa hoc manifestatur.

C Quartum signum potest addi. scilicet quando fit contractus emptionis cum pacto de reuendendo infra decennium ita tamen q̄ infra quinquennium instrumentum reuenditionis nequaquam facere teneatur. Secundum Hostien. & Ioan. And. in nouel. talis contractus usurarius æstimatur. Quidam tamen dicunt, q̄ pauciora signa requiruntur ad hoc in foro iudiciali. Et nihilominus aduertendum, q̄ si emptor agri simplici intentione illum emit & pretio iusto, semper paratus illum restituere, si venditor voluerit redimere agrum non est ibi usura: quia nulla interuenit ratio mutui, sed sola emptio pura & simplex. per contrarias verò circumstantias atque signa de simplici intentione præsūmi potest. In iudicio autem animæ standum est in his conscientiæ conscientis, se puram & simplicem intētionē habuisse.

Secundus casus.

D Secundus casus est, cum fit contractus venditionis sub pacto de redimendo infra decennium, ita tamen q̄ ante quinquennium instrumentum reuenditionis nequaquam facere teneatur. In hoc casu, secundum Hostien. eo ipso detegitur ipsa fraus, vt ipse notat, & post eum Ioan. And. in c. ad nostram. extra de emp. & vendi. in nouel. Et sic patet, q̄ est usura. Tertius casus potest addi: Verbi gratia, Emens equum aut bladū, aut fructus agri iā seminati minori pretio quā probabiliter valeat, vel quā aliter tunc esset empturus vel habiturus: pro eo quod soluit pretium priusquam recipiat rem emptam, committit vsuram. Ratio huius est, quia emptor per quandam rationem mutui credit pretium venditori ante reuenditionem receptionem. Constat autem quod ex natura emptionis, seu commutationis non tenetur pretium rei emptæ tradere antequam rem emptam recipiat. Nam omnes commutationes, sibi inuicem pariter & ad paria obligantur. Quia ergo propter mutui rationem ibi intercedentem quasi pro pretio mutui accipit seu retinet aliquam partē debiti pretij rei emptæ: idcirco intercedit, hoc casu usura. Quartus casus est, cum quis sub specie commutationis bladi pro blado ante messes tradit alteri bladum vetus, vt in messibus recipiat nouum: & præualens vsuram committit, secundum Goff. Ideo dico præualens, quia illud vetus seruatum vsque ad messes, tantum probabiliter ualisset, quantum nouum pro illo receptū: non est ibi usura, sed potius æqualitas dici potest, quāuis præstator reportaret ex hoc aliquam vtilitatem: non ex hoc sum tibi iniustus aut iniuriosus. Si tamen ante messem venditurus erat illud vetus, sed mutuauit alteri ad preces, tunc debet & potest inde habere æquiualens pretium, quod tunc inde habuisset, si illud tunc vendidisset. Ad habendam autem intelligentiam discretam in dicto casu & in consimilibus eis distinguendum est. Quia aut est verisimile, quod res mutuata non erit pretiosior tempore solutionis, aut hoc probabiliter dubitatur. Si primo modo, tunc aut mutuans seruaturus non erat rem, quam mutuo tradit, sed interim consumpturus, & tunc est aut erat seruaturus: & tunc aut creditor aufert debitori libertatem vsura: se liberandi, & tunc est vera usura. In his enim casibus, se exonerare voluit, & onerare debitorem. Aut talem

cennium, ita tamen q̄ ante quinquennium instrumentum reuenditionis nequaquam facere teneatur. In hoc casu, secundum Hostien. eo ipso detegitur ipsa fraus, vt ipse notat, & post eum Ioan. And. in c. ad nostram. extra de emp. & vendi. in nouel. Et sic patet, q̄ est usura. Tertius casus potest addi: Verbi gratia, Emens equum aut bladū, aut fructus agri iā seminati minori pretio quā probabiliter valeat, vel quā aliter tunc esset empturus vel habiturus: pro eo quod soluit pretium priusquam recipiat rem emptam, committit vsuram. Ratio huius est, quia emptor per quandam rationem mutui credit pretium venditori ante reuenditionem receptionem. Constat autem quod ex natura emptionis, seu commutationis non tenetur pretium rei emptæ tradere antequam rem emptam recipiat. Nam omnes commutationes, sibi inuicem pariter & ad paria obligantur. Quia ergo propter mutui rationem ibi intercedentem quasi pro pretio mutui accipit seu retinet aliquam partē debiti pretij rei emptæ: idcirco intercedit, hoc casu usura. Quartus casus est, cum quis sub specie commutationis bladi pro blado ante messes tradit alteri bladum vetus, vt in messibus recipiat nouum: & præualens vsuram committit, secundum Goff. Ideo dico præualens, quia illud vetus seruatum vsque ad messes, tantum probabiliter ualisset, quantum nouum pro illo receptū: non est ibi usura, sed potius æqualitas dici potest, quāuis præstator reportaret ex hoc aliquam vtilitatem: non ex hoc sum tibi iniustus aut iniuriosus. Si tamen ante messem venditurus erat illud vetus, sed mutuauit alteri ad preces, tunc debet & potest inde habere æquiualens pretium, quod tunc inde habuisset, si illud tunc vendidisset. Ad habendam autem intelligentiam discretam in dicto casu & in consimilibus eis distinguendum est. Quia aut est verisimile, quod res mutuata non erit pretiosior tempore solutionis, aut hoc probabiliter dubitatur. Si primo modo, tunc aut mutuans seruaturus non erat rem, quam mutuo tradit, sed interim consumpturus, & tunc est aut erat seruaturus: & tunc aut creditor aufert debitori libertatem vsura: se liberandi, & tunc est vera usura. In his enim casibus, se exonerare voluit, & onerare debitorem. Aut talem

Tertius casus.

5. Casus.

6. Casus.

D

Quod in contractu locationis interuenire potest mutuum palliatum, & usurarium lucrum. Cap. 2.

Mutuum palliatum.

Secundo etiam potest esse mutuū palliatum, & usurarium lucrum in contractu locationis: vt puta si locator æstimat valorē rei locatæ, & locat eam hac conditione adiuncta, quod qualitercunq; perdat vel deterioretur, vult eiusdem pretij rem suam re-

A lem libertatem non aufert debitori, & tunc non est usura: imo mereri potest, si bona intentione ante terminum debitorem requirit vt soluat, ne scilicet grauius oneretur. Si enim habet intentionem corruptam, & dicit debitori, quod potest vsque ad tempus mutuum retinere, vt se a damno releuet. Licet enim non auferat facultatem se liberandi: tunc & si non committat in hoc vsuram, nihilominus peccat. Si autē secundo modo, tunc ibi nullum mutuum erit, vt patet in ca. si. extra de vsur. Talis distinctio maxime in foro penitentiarum innititur æquitati. Ad hoc facit alia distinctio Scoti, quæ copiosior est, & ponitur supra sermo. 34. art. 1. c. 3. Quintus casus est de eo, qui vendit frumētum vel vinum pro pretio, quod in instanti currit: cum hoc quod si plus valeat vsque ad pasca, vult quod illud plus sibi detur. Si vero valebit minus, non ideo vult quod pretium minuatur. Secundum enim Hostien. talis usurarius est. C. de solu. l. penul. ff. de dam. infe. l. qui bona. §. si quis. Et hoc no. Arch. 1. 4. quæst. 4. §. 1.

B Sextus casus est de eo, qui tempore messium vel vindemiarum emit frumētum vel vinum, vt tot mensuræ pascali tempore sibi reddantur. Talis enim contractus usurarius est. 1. 4. quæst. 3. cap. vsura. Secundum enim cursum regionis, & communem opinionem, tunc temporis talia cariora sunt. Talis autem opinio æstimanda & ponderanda est, extra de sepul. certificati. ff. de flumi. l. 1. in prin. Nec obstat, quod quandoq; contrarium accidit, quia ad hoc non aptantur iura. ff. de lega. l. nam ad ea. & 14. dist. erit autem lex. Qui contrafecerit, in foro conscientiarum ad satisfactionem inducendus est. extra de vsur. consuluit. & in c. in ciuitate. Clericis autem talis contractus omnino illicitus sunt. 88. dist. per totum, extra ne cle. vel mo. c. 1. & c. secundum Instituta, & extra de vi. & ho. cle. cum ab omni. Hæc notat Hostien. extra de vsur. c. vlt.

C Quartus casus est de eo, qui tempore messium vel vindemiarum emit frumētum vel vinum, vt tot mensuræ pascali tempore sibi reddantur. Talis enim contractus usurarius est. 1. 4. quæst. 3. cap. vsura. Secundum enim cursum regionis, & communem opinionem, tunc temporis talia cariora sunt. Talis autem opinio æstimanda & ponderanda est, extra de sepul. certificati. ff. de flumi. l. 1. in prin. Nec obstat, quod quandoq; contrarium accidit, quia ad hoc non aptantur iura. ff. de lega. l. nam ad ea. & 14. dist. erit autem lex. Qui contrafecerit, in foro conscientiarum ad satisfactionem inducendus est. extra de vsur. consuluit. & in c. in ciuitate. Clericis autem talis contractus omnino illicitus sunt. 88. dist. per totum, extra ne cle. vel mo. c. 1. & c. secundum Instituta, & extra de vi. & ho. cle. cum ab omni. Hæc notat Hostien. extra de vsur. c. vlt.

Quod in contractu locationis interuenire potest mutuum palliatum, & usurarium lucrum. Cap. 2.

Secundo etiam potest esse mutuū palliatum, & usurarium lucrum in contractu locationis: vt puta si locator æstimat valorē rei locatæ, & locat eam hac conditione adiuncta, quod qualitercunq; perdat vel deterioretur, vult eiusdem pretij rem suam re-

E cuperare. Hoc quidem fit in fraudem usurarum, quia res æstimata intercidit loco pecuniæ. nec vera locatio est, quia locator rem suo periculo tradit, pro qua constituitur sibi merces. Dicitur enim locator, qui rebus suis permittit aliquem vti interueniente mercede competenti aut conuenienti. vnde si permitto te vti domo mea mercede conuenienti: tunc ego dicor locator, & tu conductor, extra de loca. & condu. cap. 1. & ca. præterea. Est nihilominus aduertendum, quod locatio aliquando dicitur firma. extra de loca. & condu. nostra nobis. Fit enim quandoque in perpetuum, aliquando ad certum tempus, & si moriatur conductor infra certum tempus, ei succedit hæres. Secus autem est in usufructu, qui quidem personalis est, & moritur cum persona. Est in super alius contractus, qui secundum glo. extra de loca. & condu. cap. potuit, est medius inter locationem & venditionem, qui emphyteosim nominatur. de quo habetur in dicto cap. potuit. Talis contractus in hoc accedit ad venditionem: quia quando celebratur, aliquid datur, quemadmodum in venditione datur pretium. sed nihilominus differt ab ea, quia per venditionem dominium ipsum transfertur: sed in hoc contractu dominus retinet sibi dominium. quapropter magis videtur accedere ad naturam locationis: quia sicut locator sibi dominium retinet, & annis singulis aliquid recipit: ita & hic, quia emphyteota in singulis annis conuentum canonem, id est censum soluit. Emphyteosim est nomen Græcum, & est idem quod melioratio in locato. Nam antiquitus sterilia tantum per hunc contractum concedebantur, & meliorationes receptorum erant. Demum permissum est fieri de sterilibus & fructuosis. consistunt autem tantum in rebus solis. Quidam hunc contractum vocant datio ad liuellum. Sciendum est enim, quod possessio certæ ecclesiæ in emphyteosim de nouo perpetuum non potest dari, extra de reb. eccl. non alie. c. nulli. Si tamen possessio ipsa prius emphyteotica erat, & libere ad ecclesiam peruenit, poterit etiam alteri in perpetuum in emphyteosim dari, hoc tamē cum grano salis, prout habetur in ca. ex parte, extra de feud.

Alius contractus.

G

H

Quod

A Quod in contractu societatis potest intervenire mutuum palliatum, & usurarium, & quod talis contractus potest tripliciter variari. Cap. 3.

De contractibus. vide F. Baptista in sua regula. de F. Fracis. c. de Pla. ea in suo lib. de re. stituzioni bus.

Contractus societatis tripliciter potest variari: quia contractus est obligatio mutui, vel pro, citroque, ex quo litate parium surgat.

Tertio quoque potest esse mutuum palliatum, & usurarium in contractu societatis. Est enim societas fraternitas quaedam. ff. pro socio. l. verum. Proinde impium est, quod committatur ibi usura, vel turpe lucrum. Quod quidem fit, quando inter socios æquitas non seruat. Est autem circa hoc aduertendum, secundum Thom. 2. 2. q. 78. quod ille, qui in societate committit pecuniam suam artifici vel mercatori, pecuniæ dominium non transfertur in illum, sicut contingit in mutuo: sed remanet eius, qui dedit illam ita quod cum periculo illius mercator cum illa negociatur vel artifex operatur. ideo licite recipere potest inde partem lucri prouenientis, videlicet tantam de re sua. Hæc ille. Insuper est notandum, quod contractus societatis tripliciter potest variari. Primo modo fit, quando sunt duo quorum vnus ponit pecuniam tantum, & alter operam corporalem. ff. pro socio. l. 5. §. 1. Secundo modo fieri solet, quando vnus ponit pecuniam, & operam, & alius tantum operam, vel tantum pecuniam. Tertio autem modo fit, quando ambo in societatem pecuniam, & operam ponunt: & in his omnibus æquitas est seruanda, ne aliquid fiat in fraudem usurarum. Quia secundum Goff. lucra & damna, communia esse debent. Concor. in hoc Hostien. & nota. l. 4. q. 3. ca. plerique. Proinde tale pactum fieri potest. videlicet quod acciperem quartam lucri, & tu alias tres, vel conuerso tu quartam, & ego tertiam, secundum quod conuenimus, quia tua vel mea industria estimari deberet, vt patet Insi. de societate. §. 1. Et si militer quod secundum rata diuidatur damnum. Possent in super fieri non expressa prædicta æstimatione personæ: sed committendo discretioni eius, qui pecuniam recipit, vt assignet partem lucri & damni, in quantum. s. sibi videtur iustum. Et tandem si esset aliquis excessus aut defectus concorditer inuicem remitteret sibi. Sed notandum est, quod quando vterque ponit pecuniam, & operam, & alter eorum plus de pecunia vel opere, vel de vtroque ponit, tunc secundum Nicolaum de Maister. lucrum eorum debet esse æquale, non æqualitate quantitatis, sed proportionis, si nihil aliud expressum erat.

Quod autem contractus societatis in usurarum fraudem fieri possit, ponuntur aliqui casus. Primus casus est talis. Quidam ponit in societate operam tantum, alius ponit triginta florenos ad tertiam partem lucri, & damni, hoc est ad lucrum, & damnum decem florenorum, viginti florenis semper remanentibus saluis. In tali enim casu, nisi ille qui operam ponit mercedem recipiat laboris, quem sustinet pro commercio decem florenorum, quorum lucrum & damnum spectat ad illum, qui pecuniam dedit, talis qui dedit eam, usurarius est. Ratio huius est, quia viginti florenos mutuauit mercanti pro commercio decem florenorum pertinentium ad lucrum, & damnum eius, qui pecuniam dedit, cum recepturus sit 20. florenos, qui non stant periculo suo, sicut & illius, qui operam gerit. ergo æque bene deberent stare triginta ad lucrum illius, qui operam ponit. Nam conueniens est, quod habeat emolumentum, qui habet, & onus. Ideo si iste qui operam gerit, nihil habeat pro mercede laboris exhibitum in lucro, qui accedit illi qui pecuniam dedit: usuram committit. Quia posito hoc casu, is qui pecuniam dedit pro viginti florenis, nihil habere debet ad similitudinem mutuantis: qui sicut sup. sermone 37. art. 3. c. 3. latius dictum est, ratione mutui ultra fortem nihil recipere potest. Cum ergo contrahitur societas, ita quod vnus ponit pecuniam, alius operam, sicut dictum est, licitum est: dum tamen seruetur æquitas socialis. Sed hoc non est in proposito casu. Nam si mercator recipiens pecuniã, & ponens operam: postquam merces emit, eas perderet amitteret vtique 20. florenos, & operam corporalem. Collator autem pecuniæ nihil perdit, nisi tantummodo decem florenos, & non operam corporalem. Casus ergo nequaquam licitus est, sed fit in fraudem usurarum. Secundus casus est de eo, qui credit mercatori. cap. ducatos, sic quod medietas currat ad periculum mercatoris, & alia ad periculum tradentis: & tandem ambo æqualiter lucrentur, & perdant. Tunc enim perinde est ac si medietatem currentem ad periculum mercatoris sibi mutualisset, & ratione talis mutui mercator nullum salarium habeat de industria sua, & opere quo reliquam medietatem pro tradente in mercationes deducit. Et ideo perinde est ac si mercatori, cui quinquaginta libras mutualisset diceret: Trado tibi alia quinquaginta, & propter mutuum, quod ego feci tibi, deduc mihi eas absque alio stipendio, cum tamen

A tamen talibus pro stipendio quarta pars lucri soleat assignari absque hoc, quod in capitalis perditione absque culpa sua facta nihil penitus perdat: Ideo talis contractus est illicitus. Tertius casus est de eo, qui in societatem dat pecuniã mercatori, & conuenit secum, quod det sibi certam partem de lucro, & nihil dicit de damno. In hoc casu distinguendum est, quia si intendit habere lucrum & non damnum, usura est, extra de usuris. c. consuluit. Si autem intendit participare lucrum & damnum, licet de damno nihil dicatur: tunc contractus licitus est. & licet de damno non exprimat, tamen intelligi habet de illo, sicut de lucro, vt patet Insi. de societa. §. illud. Sed pone quod negociator, qui recipit pecuniam ad mercatum, paciscitur cum eo qui illam sibi tradit dicens. Volo in fine pro industria mea, & labore meo habere 20. flor. nolens in eis sentire aliquid quod damnum. Nunquid licet? Dicendum quod sic. Sed iste est contractus locationis, non societatis, quia talis negociator pro tali pretio operas suas locat. & hoc modo nihil est sentit de lucro. Possent quoque pacisci quod non solum deberet habere illa viginti sine aliquo damno, sed etiam talem, & talè partem de lucro atque nullam de damno. Sepe enim contingit quod tanta est industria socij, vt plus conferat societati, quam ipsa pecunia: Vtputa si ipse solus nauigaret, vel solus peregrinaretur. ff. eo. tit. si non fuerit. §. 1. Et tunc ex pacto partem non sentiret damni, & tamen participaret in lucro. Sed in rei veritate tunc illa reciperet, vt non socius sed ratione salarij sui. Ad materiam societatis faciunt omnia, quæ supra in præfenti art. dicta sunt, & etiam quæ dicuntur in sermone sequenti, per totum, vbi de foccidis dicturi sumus. Insuper & in sequenti. c. dicentur.

Circa hoc quaruntur tria. Sed nunquid qui debet ponere operam. s. nauigando, & circumcirca negociando debet eam ponere sumptibus suis, an societatis? Dicendum, secundum Bal. de Perusio, & Ia. de Are. quod quando proficiscitur causa societatis debet habere expensas de corpore societatis, exceptis his quas fecisset domi. ar. ff. de petitionibus. l. sed si lege. §. quod autem. quia non dicitur lucrum, nisi deductis expensis. ff. pro socio. l. mutuis. hoc etiam tenet Cyprianus. Secundo queri posset, an in diuisione societatis, quæ quandoque post longa tempora fit, multisque laboribus ac sudoribus præcedentibus si non inueniatur, nisi tantum capitale saluum, debeat habere illæ qui posuit

E illud, an debeat æqualiter diuidi. Circa hoc diuersi diuersa sentiunt. glo. in lib. 1. c. pro socio. dicit, quod debet æqualiter diuidi, nisi aliud actum sit, & hoc propter tres rationes. Primo ratione communionis, secundo ratione operationis, tertio ratione amissionis. Prima respicit contractus principium, secunda medium, tertia terminum. Primo autem ratione communionis: quia tale capitale videtur a principio communicatum, sicut dicimus in societate omnium bonorum, quod vnusquisque videtur alteri communicasse, quod primo proprium erat, de proprio in commune transit. ff. pro socio. l. 2. Secundo ratione operationis: quia ille qui posuit operam, intelligitur pretium operæ posuisse: quod quidem pretium lex assimilat, & coæquat pecuniæ positæ ex altera parte. vnde perinde est, si vnus ponit decem, & alius operam, ac si vterque poneret decem. sed tunc certum equidem est, quod si diuisionis tempore non reperirentur nisi decem, quilibet deberet habere quinque. ergo ita in proposito est. Tertio ratione amissionis: quia si ille, qui operam ponit, perdit operam: ergo qui posuit pecuniam pro parte perdet pecuniam: alias sequeretur absurdum. s. quod vnus per totum perderet, & alius nihil. Et hanc partem tenet glo. de iure. De consuetudine autem dicit, quod capitale debet esse saluum, & si est ita consuetum, intelligitur etiam tacite hoc actum: quia consuetudo in tacitum pactum deduci videtur. ff. loc. l. licet. Sed quidam dicunt, quod consuetudo illa non valet, similiter nec pactum eo, quod per tale pactum contractus traheretur ad naturam usuræ. Nam sicut in usura est periculum debitoris, & nihilominus creditor usuras recipit: ita hoc esset periculum reparatoris: periculum inquam perditionis operarum, & nihilominus si operæ aliquem attulissent fructum, lucrum commune esset.

H Ad hoc respondent quidam dicentes, quod non est verum quod ex hoc ad naturam societatis trahantur, sicut patet in sequenti questione, & notatur. ff. eo. l. cum duobus. §. item ex facto. Tu vero dic secundum Iac. de Are. quod non solum de consuetudine, sed et de iure est quod capitale sit saluum, quare enim socius meus debet habere pecuniã. Et si dicis, quia ponit operam. Rñdeo, quod pretium operæ intelligitur esse correspondens interuxorio pecuniæ, non autem ipsi forti. ideo si vnus ponit commoditatè operæ. equidem alter ponit commoditatè pecuniæ, non autem proprietatem. Finge autem,

A autem, q̄ vnus ponat in societate M. milia : alter operam tantum : tunc hic nulla potest esse proportio, nisi de commodis operæ, & commodis pecuniæ: non de ipsa totali sorte. per idem expressum est, quando in societate ponitur species ex vna parte, puta pecus, & ex alia parte opera pastoralis, quia sola damna aut commoda in obventionibus communia sunt, non autem ipsum pecus, vt patet in §. si in coeunda. ff. pro soc. l. si duobus. Vt dicamus quod in dubio potius intelligatur in societate positus vnus rei, q̄ ipsa res : & hoc facit ad quæstionem socidæ ouium, quod foetus, lanæ, lac & huiusmodi sunt communia: sed non oues socidæ datæ. Verū est etiam, q̄ licet capita principalia mortua sunt, tamen societas in foetibus durat. ff. pro soc. l. si illud, qd. ff. de pign. l. grege. in prin. Et quod dico q̄ oues in societatem datæ non sint communes: intellige quod capitale meum nō est commune, sed melioramentum, & deterioramentum est commune; v. g. dedi agnos in socidam, tunc quatenus tunc valebant agni tāquam capitale meum ante omnia detrahā illud. quod autem crescit, puta quia agni, castro-nes effecti sunt, aut porcelli porci, tractu tēporis illud diuidetur tanquam inter socios. & si dedi equam in socidam, & tractu temporis deteriorata est: facta inter nos æstimatione pro medietate deteriorationis periculum, & damnum ad me pertinet: pro alia vero medietate pertinet ad te. nam hæc est natura societatis: quæ natura tanquā quoddam intrinsecum oibus cōtractibus inest: quia nihil aliud est quā dispositio quædam, quam lex vel consuetudo statuit super contractum, vt ff. de pac. l. si vnus. §. pactus. ver. quod est in spem dotis. Tertio quæritur, si ipsum capitale perditum est seu diminutum varia superueniente fortuna: nunquid ille, qui operā ponit, teneatur aliquid conferre ei, qui pecuniam dedit? v. g. In diminutione ponamus, quod in societate posuerim viginti, & tu operam solam, & de istis 20. sunt perditis 10. nunquid tu teneres mihi reficere quinque? Et videtur quod sic, quia damnum debet esse commune, vt patet in præallegatis. l. si non fuerint, nam si totum damnum esset meum, foret hoc tūc contra naturam societatis. sed contrarium determinauit glo. in d. l. si non fuerint. §. 1. super verbo, solus. d. quod ille qui ponit operam solam, nūquam se obligasse videtur ad damnum sortis: sufficit enim damnum perditarum operarum: & hoc probat dicēs

q̄ correlatiuorum eadem est natura. vnde dicit. De capitali nihil lucratur ponens operam, ita etiā de capitali nihil damnificatur. Si autē lucraretur, ita damnificari deberet, quia de contrarijs eadem datur regulæ. C. de fur. l. manifestissimi. §. sed cū in 2. in text. ibi, vbi enim est periculum, ibi & lucrum. Sed Petrus dicit, quod aut pecunia est statim perditā, & tunc damnum debet esse commune: aut post operas præhabitas, & tunc sufficit operarum damnum. & hanc opi. dicit Ci. esse æquiorē. sed Iac. de Are. inquit indistinētē quod damnum debet esse commune, vt in l. cum duobus. §. quidam. & l. si id quod. §. item Celsus. Tu vero dic, q̄ quatenus est commune lucrum, eatenus debet esse commune damnum, & non aliter vt prædixi. & ideo primam opinionem tene. hæc omnia Bal.

Ad prædictam materiam faciunt plura, quæ infra dicentur in sermone sequenti, art. 1. & c. 3. vnde si cōtracta est societas ad partem damni, & ad partē lucri, qui perdit operam, tertiam opinionem tenet: nec potest conquæri, qui perdit operas, nam etiam alter perdit interusurium temporis. Sed si non apparet, qualiter cōtracta sit societas, intelligitur contracta secundum consuetudinem regionis, & inter mercatores secundum consuetudinem mercatorū, vt in Aut. de fideiuss. §. si. & ff. de ædil. edic. in l. quod si nolit. §. quia assidua. & C. de fideiuss. l. fin. hæc tres supradictæ quæstiones sunt secundum Bal. de Perusio in l. 1. pro socio.

Quando contractus commissionis sit licitus aut non. Cap. 4.

Quarto quoque potest esse mutuum palliatum, & vsurarium in contractu commissionis, licet etiam quædā societas dici possit. Ad cuius intelligentiam quæri potest, an committens pecuniā bonæ fidei cuidam mercanti, vt iniuste lucratur, & habebat partem in lucro, licitè agat. i. an talis contractus sit licitus? Ad hoc dicendum quod pecuniæ commissio potest fieri duobus modis. primo modo cū translatione dominij. secundo modo sine translatione dominij. Primo modo cum translatione dominij in toto vel in parte, vt pote si fiat translatio pecuniæ seu rei commissæ in dominium illius, cui committitur: & tunc pro pecunia sic commissā aliquid sperare non licet alicui, sicut sperare nō licet lucrum de re non sua, quia mutuum est, ac per consequens

Solutio cedentis.

Pecunia commissio potest fieri duobus modis.

ARTICVLVS TERTIVS. E

De cambijs, & de varietate eorum.

Tertio consideremus, quando licet cambiū, id est quando ars campforia licita sit. Circa quod notandum est, q̄ triplicia sunt genera cambiorum. Primo sunt quædam artificialia, secūdo sunt quædam realia, tertio sunt quædam casualia, de quibus per ordinem nunc videbimus.

De cambijs artificialibus, & de arte campforia, & quomodo est inuenta. F
Cap. 1.

Primo quidem sunt quædam cambiā artificialia, de quibus tria consideremus. Primo quomodo sunt inuenta, secundo, quomodo sunt necessaria, tertio, quomodo sunt licita.

Circa cambiā artificialiā.

Primo consideremus, quomodo sunt inuenta. Ars enim campforia, secundum Philosophum primo Politic. casu & fortuna forte primitus inuenta est: sed demum per experientiam artificialis est facta. Solet enim nummifima in regione propria quā in alia plus valere. accidit ergo forte, aliquos quædam habere nummifimata, quæ non multum appreciabantur in regione sua, eo quod propria non essent regioni illi. Illis ergo casu venientibus cum eis ad alias regiones, in quibus propria erant, accidit eos pro nummifimatis plus recipere quam valerent in regione sua, & videntes inde habere lucrum, arte campforia vsi sunt, & tali modo hæc ars originem sumpsit. Demum considerantes homines, quæ nummifimata in aliquibus partibus plus valerent, vt melius expenderentur propter lucrum inde inuentum mittebant vel portabant illa, & sic propter consuetudinem in artificiale exercitium hoc conuersum est.

Secundo consideremus, quomodo ars campforia est necessaria, necesse est em esse campfores in diuersis regionibus. primo propter nummifimatum diuersitatem, secūdo propter peregrinantes, & circumeūtes diuersas regiones, tertio propter commutationes rerum, sine quibus stare nō potest humana vita. hoc quidem commodo fieri non pōt præter commutationem rerū sine nummifimatum vsu, cum in diuersa loca

remota

A quens inde sperare non licet aliquid, prohibente Domino Luc. 6. Mutuum date nihil inde sperantes, & ad hoc faciūt omnia, quæ dicta sunt in sermo. 36. & 37. per totū. & extra de vsuris. c. consuluit. Secūdo modo sine translatione dominij talis commissio potest fieri. i. quando tota res commissā remanet in dominio committentis, & tali modo cōmittens potest sperare lucrum, sicut de re sua: quia pecunia vel alia res commissā est, sicut committitur aliquid seruo vel ministro, qui negociatur de rebus Domini ad eiusdem vtilitatem: ac per consequens quod excrescit sorti, sicut rei propriæ iusto titulo possidetur. Nec est simile de mutuo, & commissio, quia in mutuo pecunia stat periculo illius, qui eam accepit, non sic autem de pecunia, quæ commissā est, quæ stat periculo committentis, ideo de tali pecunia potest licitè sperare lucrum. oportet tamen q̄ tota pecunia sit commissā, quia si partim commissā esset, & partim mutuo data, posset ibi esse de vsuræ vitium. Si enim quis committit centum alicui, vt sibi mutuet medietatē, & aliam retinet dominio suo, ita q̄ iste cui committitur debeat de illa aliquid lucrum negotiari, tunc tale lucrum vsuræ vitium habet, quia non sperat solum ex re commissā, sed etiam ex mutuo dato: ideo ex mutui adiectione in toto cōtractu vitium generatur: sicut enim in Logica locutio iudicator falsa propter falsi adiectionem, licet directè significet veritatem, sicut si dicatur, homo volans est animal, ita in moralibus iudicatur actio vitiosa, quando vitio commiscetur. sic & in proposito est. Si quis obijcit, quod si in commissione aliarum rerum, quæ de se pariunt fructum, sicut sunt ager, & vinea, potest aliquid sperare: tū in commissione pecuniæ q̄ de se nullum fructum parit, non videtur aliquid sperari posse. Nec speratum si accipitur, videtur posse iusto titulo retineri, quia gratis non datur, nec labori proprio redditur, nec per aliam rem propriam recompenfatur. propterea videtur simplici possideri iniuste. Ad hoc dicendum, q̄ in tali commissione pecunia non parit pecuniam immediate, sed magis ex hoc contingit quod quis negociatur emendo vel vendendo, & ideo talis excrescentia lucri magis est de rebus, quæ per commissam pecuniam iusta commutatione acquisita sunt, quā sit ex parte pecuniæ iam commissæ. hæc notat Alexan. Lom.

Permutatio campforie artis licita est.

A remota res, & quandoque etiam denarij sine periculo ad permutationem faciendam portari non possint, sed campfor per cambium tali necessitati supplere potest.

Tertio consideremus, quomodo licita est. permutatio enim campforie artis propter quattuor maxime licita est. Primo, quia non habet mutui rationem eo quod propter dilationem temporis non speratur lucrum. Secundo, quia campfori spem vel numero non redditur fors eadem eo quod tribuit monetam vnus generis, & recipit alteri, puta dat grossos, & recipit florenos, & sic de alijs. Tertio insuper, sicut Arch. l. 4. q. 3. c. 1. in gl. Non potest dici emptio vel venditio proprie loquendo: quia emptio vel venditio proprie consistit in appretiables rebus, quarum pretia in nummismate mensurantur. Sed hoc genus fit in sola permutatione nummismatis diuersorum generum, ideo non est emptio vel venditio, sed simplex permutatio dici potest, & licita, nisi cambientes de diuersis generibus nummismatum caritiam inducere intendunt. Quarto insuper, & non indocte, putant quidam hoc licere ratione interesse. scilicet propter labores & expensas salariorum, pensionum, & similibus, quare campfor habet propter hanc artem, quapropter ex ea viuere potest. unde Apostolus ait. 1. Corint. 9. Nemo militat suis stipendijs vnquam. Licita ergo sunt cambia ista, dummodo debito fiat cum moderamine, & discretum inde suscipiatur lucrum. Circa igitur haec cambia ponuntur aliqui dubitabiles casus. Primus casus est de illo, qui dat marcam argenti pro alia marca argenti certo tempore, & termino soluenda aut recipienda. dubitatur autem nunc, an hoc sit vsura? Dicendum quod ad hunc, & si miles casus responderi potest secundum distinctionem suprapositam in sermone 30. art. 1. c. 3. vbi est tertia regula, & idem iudicium est quando datur species pro specie, puta frumentum pro frumento, vinum pro vino, oleum pro oleo, & sic de alijs. Secundus casus est de eo, qui habet pecuniam specialem, quam timet futuro tempore suo pretio minorari iuxta Dominorum ordinationes, aut ciuitatum ac regionum sanctiones. Proinde propter hunc timorem non vult dare mutuo pecuniam suam, nisi in aequali pretio sibi restituatur, in quo est, cum ei mutuo datur. v.g. quidam habet argenteos grossos, qui nunc valent 5. solidos cum dimidio, & timet quod futuro tempore auctoritate maiorum reducantur ad quinque. Quapropter facto mutuo, & diminuto pretio tempore,

Circa cambia ponuntur aliqui 1. Casus.

D

& termino consequenti non vult recipere numero tot grossos, quot mutui tempore ipse dedit. Quibusdam videtur quod talis committat vsuram: quibusdam alijs verius videtur iudicio meo, hunc casum licitum esse, quod triplici ratione probant.

Prima, quia aliud est in mutuo sperare lucrum, atque aliud est vitare damnum suum. Primum quidem non potest fieri sine iniuria Dei, qui tale lucrum prohibuit, Luc. 6. Nec etiam sine iniuria proximi, cui mutuum debuit gratis dare. Qui autem suum euitat damnum, nec Deo iniuriatur, cum hoc nulla lege prohibitum sit, nec etiam proximo fit iniuria, cum non laedat proximum, qui suum euitat damnum. in proposito igitur casu magis querit vitare damnum quam lucrum habere. Secunda ratio est, quia debitor non minus recipit mutationis tempore quam reddere teneatur, eo quod tempore quo ab eo mutuum receptum est, tantum valebit, quantum reddere nunc tenetur. Nec etiam verisimile erat, grossos minus valituros quam valent tempore, quo mutuo dati sunt cum minoratio talis pecuniae non accedit ex dilatione temporis sed ex voluntate ipsius legislatoris.

Tertia ratio est, quod debitor pecuniam non accipit, ut seruet eam vsque ad tempus, quo verisimiliter tantum valitura erat, sed ut ea vteretur, vel saltem uti posset tempore isto, quo habebat valorem suum.

De cambijs realibus, & quomodo tripliciter variatur vbi de deposito quedam tanguntur. Cap. 2.

Secundo sunt quedam cambia, quae realia dici possunt, quia ut plurimum realiter deducuntur. Ad quorum intelligentiam notandum est, quod sicut patere potest per ea quae dicta sunt supra sermone 36. art. 2. per totum, vbi nulla interuenit ratio mutui, nulla potest ibi esse vsura. ideo si ibi aliquod vitium est, erit aliud ab vsura. unde pro generali regula tenendum est, quod quicumque aliquid ab altero recipit, nihil sibi dando nisi tempore solutionis vel redditionis accepti, non committit vsuram aliquid lucrando ratione illius talis accepti. Pro hac regula declaranda notandum est, quod in his cambijs naturalibus tripliciter potest interuenire lucrum. primo ratione custodiae, secundo ratione patriae, tertio ratione monetae.

Primo ratione custodiae seu depositi: vtpote si absque periculo & labore depon-

Hinc sum quidam esse cum in ciuitate. Prima.

Vide quod summissa materia cambijs: quae res est difficilis pro variis casibus. H.

In cambijs tripliciter potest interuenire lucrum.

A tionis de vna terra in aliam reddat mercator cum proprio lucro depositum, vel eius aequiualens: ut cum episcopus pergens Romanam deponit in Auinionem mille ducatos alicui mercatori habenti tabulam pecuniae Romae: ille mercator accipit ab Episcopo ducatos decem, ut praefatos mille ducatos reddat sibi Romae indemnes: in tali casu, licet ibi non sit vsura: tamen secundum quosdam ibi est turpe, & indecens lucrum: & maxime propter duo. Primo, quia mercator ille absque periculo, & absque expensis, & etiam sine deportationis labore facit eos Episcopo in Roma dari. Secundo, quia antequam reddat eos, potest ex traditis sibi ducatos in Auinione lucrari & mercari: non tamen ut praediximus, est ibi vsura, cum ipse nihil mutauerit episcopo, nec ad restitutionem illorum decem ducatorum secundum quosdam obligatus est: quia vera seruauit episcopo in aliquo aequiualens, quauis hoc faceret absque suo periculo & labore: ideo indecentia talis lucri non continet simpliciter iniustitiam, imo potius quadam aequalitatem. Credo autem saluo meliori iudicio, quando tali cambiante qui de hoc facit artem, imminerent circa hanc artem expensae pensionum, operarum, salariorum factorum, & discipulorum, insuper pericula & labores, sicut plerumque talibus contingere solet, quod ex his cambijs potest sumere moderatum lucrum, & maxime ratione interesse, sicut de cambijs praecedentibus dictum est. Secus autem de eo, qui hanc non exercent artem, nec propter hoc opus imminerent sibi pericula, nec habet inde labores, neque expensas, ex quo ratione interesse posset inde habere lucrum. & secundum hoc consentiendum est primae opinioni. secundum enim Bal. extra de plus pe. c. 1. Pone casum, quod numero campfori Perusij. c. pro 90. quae mihi Parisijs dari facit: talis quidem contractus licitus est iure gentium & necessarius, & inuentus naturali ratione, eo quod campfor subijti pericula maris, & damna nunciorum, ut patet. ff. de nau. foeno. l. periculi. & ff. de act. & oblig. l. traiectionis. §. de illo. & ff. de verbo. oblig. l. qui Romae. §. Callimachus. & si aliquid plus lucratur ipse campfor, ex iustitia quidem, & licite lucrum sumit, quia industria accedit rei licitae, ut patet. ff. de leg. fal. l. si heres. Praeterea licitus est numeratus, 10. pacisci quod reddantur nouem tantum: quia minuere forte non est peccatum, augere autem sic. & est tex. notabilis. ff. si cer. pe. l. rogasti. §. si tibi.

In cambijs est turpe lucrum propter duo.

B

C

D

Secundo in talibus cambijs potest interuenire lucrum ratione patriae: de quo duos casus ponamus, in quo potest primo prouenire lucrum ex parte dantis, secundo ex parte recipientis. Primo ex parte dantis: v.g. plus enim valet florenus Senensis Senis, quam alibi: similiter florentinus: similiter ducatus Venetijs, & Romanus Romae: & sic de consimilibus. ideo si pura, & sola ratione cambij propter monetam plus valentem in propria patria quam in aliena interueniat lucrum, non credatur ibi vsura. v.g. si quis ultramontanus mille ducatos Venetos Venetias intendebat ferre, & ibi cambire seu expendere eos, & inueniens campforem in patria sua habentem tabulam cambij in ciuitate Venetiarum: sibi tradit eos tanquam cambians eos in Venetijs, ac per consequens ad forum cambij Venetiarum: tunc si nihil aliud hic intendit, non est ibi vsura: licet plus praedicti ducati Veneti valeant Venetijs quam alibi, vbi eos tradit. verumtamen si ex hoc quod praedictos ducatos prius tradidit ultra montes quam recipiat in Venetijs cambiū eorum intendit aliquod lucrum acquirere: tunc prior traditio induit mutui rationem, & est ibi vsura. Secundo potest prouenire lucrum ex parte recipientis, & tunc fieri solet tale cambium alio conuerso modo, & dicitur cambium per litteras: v.g. In Florentia existens indigeo pecunia Venetijs, do tibi in Florentia 107. vel 106. florenos, & tu in Venetijs per litteras tuas facias mihi consignare 100. ducatos Venetos: licet enim tu inde lucreris, tamen talis contractus licitus est: tum quia est quedam permutatio nummismatis ad nummisma: non ratione pecuniae, quae de se fructum non parit, sed ratione patriae superuenit lucrum: tum quia est ad utilitatem vtriusque partis: neque enim sine tali cambio mercatae exerceri possent: tum ratione interesse, sicut de expensis ratione custodiae dictum est. Tertio quoque in praedictis cambijs lucrum interuenire potest ratione monetae: sunt nempe monetae siue nummismata quedam, quae non tantum in propria patria, sed quasi vbique maiorem habent valorem seu cursum quam aliae monetae, sicut patet de ducatis Venetiarum, de Bolonis antiquis & similibus. Insuper eadem nummismata, quae in tali maiori pretio sunt adhuc magis in vna patria quam in alia currunt, & carius aestimantur. Si quis igitur tradat mille florenos Florentinos alicui ultra montes, ut sibi citra montes reddatur pecunia praualentior, aut totidem Flo-

G potest interuenire lucrum. 1. ex parte dantis.

H

rentini

A rentini floreni in terra, vbi plus valent, vsuram committit. Sed pone quod aliquis pecuniam mutuet ad certum tempus, recepturus alterius generis monetam aut aurum vel argentum, aut aliam speciem, nunquid committit vsuram? Ad hoc dicendum, secundum Goss. & Hostien. quod si non facit hoc, vt in estimatione lucretur, vsurarius est, sicut hi qui de nundinis in nudinas mutuae solent: hanc vsuram omnibus execrabilem omnibus iudicat Hostien. vnde quodcumque sub specie venditionis vel commutationis, vel alterius liciti contractus veletur & subornetur, cum excedat centesimam vsuram, & quodcumque nomen imponatur ei, ex quo fraudulenter & mala intentione fit, & aliquid sorti accedit, vsura est, extra de vsu. consuluit. r. q. 3. c. plerique. Secundum et Alex. Lo. dicendum est, quod ille qui mutat pecuniam alterius generis ad certum terminum: peccat si ratione termini dati vult habere pecuniam, quam probabiliter credit amplius valituram in termino dato, quam sit pecunia quam ipse dederat. Operatur. n. excrescentiam propter dilationem temporis. Potest etiam fieri circa hanc distinctionem, quae supra posita est sermone 37. c. vlt. in q. 2. Pone etiam casum, quod Petrus existens Ianua emit a Rolando Turonenses recipiendos in Francia talibus nundinis: quaeritur nunquid liceat? Dicendum, secundum Alex. Lom. quod si emens plus vel minus dat propter temporis dilationem: vel quia plus vel minus dimittit pecuniam suam vendenti, vel promittenti dare Turonensium. in Francia, vtputa si vsque ad nudinas sunt tres menses, & minus dedit emens pro libris Turonensium, quam si essent tantum duo, contractus tunc non videtur licitus, & maxime si pecuniam in termino recipienda plus valitura probabiliter crederetur: vel si sic emens communiter lucraretur. hoc autem posito videtur mutuum esse indirectum: vtputa si quis dat minus probabiliter vel communiter accidentis, contractus excusaretur.

Propter duo contra eius non est licitus.

D De cambijs casualibus, & fortuitis, quae cambia sicca solent a quibusdam nuncupari. Cap. 3.

Tertio sunt quaedam cambia, quae casualia solent nominari: a quibusdam tamen denominantur cambia grossorum. Celebrantur autem tali modo: nam cum indigeam in Florentia decem libris

grossorum, ibi recipio pro illis a campfore florenos, aut plus vel minus, secundum quod tunc Florentiae talia cambia currunt, id est secundum quod ibi valent decem libris grossorum: demum inde ad vnum mensem teneor sibi restituere tantum, quantum infra 10. dies computandos a die celebrati contractus valebunt decem libri grossorum in ciuitate Venetiarum: quae quidem aliquando valet plus, aliquando vero minus: ideo campfor aliquis perdit, aliquando lucratur: licet communiter inde suscipiat lucrum nummi: ideo cambia ista exercentur atque frequentantur: talis autem contractus omnino illicitus est. primo, quia est contractus mutui: secundo, quia speratur lucrum nummi: tertio, quia est cum damno proximi. Primo, quia est contractus mutui cum intentione recipiendi ultra fortem hinc ad mensem: quod prohibuitur, sicut latius sermo. 37. ar. r. c. 2. dictum est. Nec obstat, quod praedicta libera grossorum quandoque valeant minus, quia intentio mutuantis est ex tali mutuo lucrum habere. Praeterea dubia & pericula in vsura non excusant, sicut patet extra de vsu. c. nauiganti. Secundo est illicitus, quia speratur lucrum nummi, de quo nullum potest egredi lucrum, vt patet. 78. dist. c. eiciens. Tertio est illicitus, quia est cum damno proximi. recipientis pecuniam cambijs: cum experientia teste, quae magistra est omnium de electione. c. quam sit. lib. 2. talia cambia sunt hodie nis temporibus submersio, & destructio omnium ciuium, qui talia cambia frequentare probantur. Ex praedictis satis patere potest, quando in contractu ab vsura excusatur damnum, periculum vel dubium: & quando est mutuum palliatum, nec non quando liceat cambium, vt a foetore impiorum contractuum cum Lazaro resurgamus, atque resurgant qui in eis olim corrupti erant: hac illis praestante Domino nostro Iesu, qui mortuis dat vitam, impijs dat gratiam, & iustis dat gloriam sempiternam, quam nobis ipse concedat, qui cum patre, & Spiritu sancto gloriosus in saecula saeculorum viuunt regnat, Amen.

Talis contractus omnino illicitus est.

G

H

S A B B A T O.
post iij. Domin. Quadrag.

De soccidis animalium.
Sermo XL.

Ego sum lux mundi. Ioan. 8. & in Euangelio hodierno. Nemo quippe vere hoc verbum

A verbum dicere valet, nisi Dominus Iesus Christus, qui in quantum Deus, & in quantum homo solus potest tenebras de anima effugare. vnde vbi sup. subdit dicens: Qui sequitur me, non ambulat in tenebris. Ignorantiae, vel culpae: & per consequens non veniet ad tenebras gehennae, quae terminus est praedictarum tenebrarum. proinde Matt. 8. ait Dominus, quod peccantes eiciantur in tenebras exteriores. i. in vltimas tenebras. Sed per Christum facta est veritas contra tenebras ignorantiae: & gratia propter tenebras culpae, & gloriam in fine misericorditer largietur contra tenebras gehennae. Ad illuminandum ergo tenebras ignorantiae nostrae, ne in alias incidamus, ad praesens ambulemus in lumine suo in materia contractuum soccidarum. Ad intelligentiam igitur soccidarum & aliorum contractuum, qui inter se varie commiscentur, ante omnia tria notanda sunt.

Tria notanda.

B Primo est notandum, quod quandoque in soccida & in alijs contractibus mutui ratio commiscetur, si ratione ipsius mutui fiat in his potior conditio praestitoris, quam mutuantis ab illo, semper pro tanto est ibi vsura pro quanto ob rationem mutui veri, vel interpretati sit potior conditio praestitoris. & ex hoc patet lata ianua ad multos casus vsurarios tam soccidarum, quam aliorum contractuum discernendos: & ad eorum intricaciones propter variam commixtionem ipsorum cum ceteris contractibus dissoluendas & enodandas.

C Secundo autem praenotandum est, quod in soccida, quae est quaedam societas in contractu animalium, duo concurrunt. scilicet societas, & locatio, quia ex his duobus soccida composita est. ideo qui discernere vult, quando soccida licita sit, vel non, duo debet considerare. Primo id, quod est formale in vera societate pecuniae appositae: quia scilicet ille, qui mutat pecuniam mercatori ad veram societatem, tenetur in se periculum fortuitum retinere. Secundo debet considerare id, quod est formale in locatione: quae locas retinet in se periculum casuale ipsius rei locatae. si ergo in soccida apud eam dantem remaneat fortuitum periculum: tunc ibi non est vsura: licet, sicut infra patebit, possit esse iniustitia ex vtraque parte, & maxime ex parte soccidam dantis.

Ad discernendum quando soccida licita sit, duo sunt consyderanda. Platea in suo de restitutionibus.

D Tertio est notandum, quod quando communiter non percipitur, & probabiliter dubitatur, an illius, vel istius deterior conditio sit in forma contractus, & pacti adhibi-

ti in soccida, seu in quacunque alia societate: tunc ibi non est peccatum. vbi autem conditio alterius notabiliter deterior apparet, ad arbitrium boni viri peccatum est ex parte praualentis, si hoc scienter facit: & talis praualens totum quod ultra debitum iustitiae recipit, ipsi decepto obligatur restituere, cum id perpendit. Insuper aduertendum quod locator dicitur ille, qui domum, seu animalia tradit alteri, qui illa vtatur, seu conducat. vnde secundum Catholicum, locare dicitur in respectu ad conducere. nam conducit hospitium, qui pro eo dat pretium. Conducere igitur est simul ducere, aliquibus ducatum praebere, & mercede constituta aliquid dicere. vnde versus:

Conducit pretium tradens: praebensque ducatum: Qui capit, ille locat, conducit qui pretium dat. Circa igitur materiam soccidarum, tres articulos subiungamus.

ARTICVLVS PRIMVS.

De soccidis ouium, & aliorum animalium minorum.

Rimo ponamus casus de ouibus & alijs animalibus consimilibus minutis, de quibus tractemus tria capitula. primum erit de quatuor casibus licitis, secundum erit de tribus casibus illicitis, tertium de tribus casibus licitis, licet omnes variari possent. scilicet licito ad illicitum, & econuerso.

De quatuor casibus licitis in soccidis ouium. Cap. 1.

Rimum capitulum de quatuor licitis casibus. Primus casus est, cum sit societas hoc modo, videlicet quando quis habens xx. capita ouium, iniit societatem cum alio habente totidem & communiant ad inuicem ipsas oues & earum periculum & emolumentum & expensas circa pastum earum: & ultra hoc quandoque paciscuntur simul quod de earum fetibus capita morientia reparentur, vel de earum velleribus & pellibus emanantur alia ad augmentum gregis. In hoc vero casu, quia nulla interuenit ratio mutui, non potest esse vsura: quis si in huiusmodi pactis alteri conditio potior esset vel deterior, tunc ibi vitium iniusti pretij esse posset.

H *Quatuor casus liciti.*

A Secundus casus est, cum Petrus tradit in foccidam Ioanni decem oues, & ipse Ioan. ponit alias decem oues, & iterum petrus addit alias decem oues contra operas & expensas, quas facit ipse Ioannes in alendis pecoribus: demum in fine anni eas æqualiter diuidunt, & talis contractus licitus est.

Tertius casus addatur, & pone q̄ Petrus dat Ioanni in foccidam centum oues, pacifices secum sibi satisfacere de labore & expensis, quas faciet pro prædictis ouibus custodiendis: hoc addito, q̄ prædictus Ioannes de prædictis ouibus soluet tertiam partem & stet ad tertiam partem lucri & damni: talis n. contractus licitus est, quia Petrus satisfacit Ioanni de labore suo. Ex quo patet, q̄ Ioannes nihil ponit in foccida, nec operas, nec quicquam aliud, sed propter fructum seu lucrum obligat se ad soluendum tertiam partem ouium prædictarum: & hoc licitum est.

Quartus potest addi casus, qui talis est: Petrus tradit in foccidam Ioanni centum oues, pacificens secum, q̄ prædictus Ioannes de ouibus habeat medietatem in principio, in medio, & in fine: & talis contractus licitus est, dummodo Petrus fortuitum sibi retineat periculum.

C De tribus casibus illicitis in foccidam ouium. Cap. 2.

Tres casus illiciti.

Secundum capitulum subiungatur de tribus casibus illicitis in foccidis ouium. Primus casus est, cum quis certa capita ouium tradit in foccidam certo pretio æstimata, cum hoc. s. pacto, q̄ de prouentibus recipiat totum pretium antequam alius aliquid de ipsis prouentibus recepturus sit: aut etiam sub tali pacto, q̄ de fetibus reparentur capita quolibet casu moritura antequam alius aliquid de prouentibus recipere debeat, quod est quasi oues tradere immortales: talis verò contractus impius & usurarius est. Si tamen post prædictam æstimationem pretij ouium, aut cum reparatio ne earum de fetibus contractus societatis sic fieret, quod quantum leuat ouium pastus & custodia pastoralis, tanto melior fieret portio societatis in recipiente & custodiente, ac pascente oues: tunc vero non est ibi usura, nec peccatum iniusti pretij.

Secundus casus est, cum quis habens viginti oues, tradat alicui eas æstimatas 20. lib. hoc. s. pacto, q̄ sibi teneatur reddere medietatem. s. 10. libras, quicquid contingat po-

stera de ouibus: tunc quidem perinde est ac si creditor dedisset debitori mutuo decem libras, per quas emptis decem capitibus contraxisset societatem cum ipso debitor habente alia decem capita, ita quod fiant communia, & ipsi sint socij in periculo & prouentibus: tunc pro quanto ex contemplationibus mutui grauat debitorē creditor in contractu præfata foccidæ, pro tanto est ibi usura.

Tertius casus est, vel non pauperibus, quas minime habent, & scit, vel credit eas non habere, ac pro tali emptione dat aliquam pecuniæ quantitatem: & quasi iam a venditore illa animalia accepisset locat illa venditori pro certa annua pensione: talis quidem contractus usurarius est, & fit in fraudem usurarum, ubi talis prestitor aliquid lucrari de beat ultra sortem. s. ultra pecuniam, quam prius dedit. Si autem credit illa illum habere & sine fraude emit, tunc non est usura: si. s. capitale stat ad periculum eius, quia tunc est vera locatio.

De tribus alijs casibus etiam licitis in foccidis ouium. Cap. 3.

Tertium capitulum addatur etiam de tribus casibus ouium, qui licite possunt & solent fieri.

Primus casus est, quando quidam tradit oues cuidam monasterio sub tali conventionē, q̄ de qualibet oue recipiat annuatim duos solidos, cum longè plus valeant fructus earum, puta quatuor vel quinque annuatim. Sed addit, quod etiam si omnes prædictæ oues moriantur, vult prædictum fructum. insuper si multum multiplicentur omnes ipsius monasterij sint. Insuper quod post mortem tradentis etiam si centuplarentur, ad ipsum monasterium veniant: secundum enim Host. talis contractus licitus est, nec potest etiam petere restitutionem; ex quo in ipsa traditione non fuit læsa; quamuis mortalitas ouium sequeretur: nisi iam oues utiq; infectæ essent & ad mortem paratæ, & hoc monasterium ignorauerit, nec prospexerit mortalitatem venire posse. ff. de mino. l. verum. §. si locupleti. Consulo tamen tradenti in hoc casu, quod inspecto lucro de ouibus à monasterio habito, quod forte fuit paruum, & longo tempore in solidum habuit, lucrum non exigat, aut remittat partem: & sic sentiat partem damni,

Tres casus ouium.

Triplicis damni qd in tali casu consistere pot.

A damni, nec cum iactura monasterij locupletari velit, ext. de re. iu. locupletari. li. 6. Caueat igitur insuper talis tradens, quod nisi in hoc contractu conuentus cõsentiat, non tenetur conuentus de ouibus Abbati, vel Cellario, vel huiusmodi cum prædicto pacto datis. ext. de depo. c. 1. hæc secundum Hostien.

Secundus casus est talis, pono quod Petrus tradit viginti oues Ioanni vsq; ad duos annos tali conditione, quod ipse Ioannes teneatur eas & earum fructus & fetus cum diligentia pascere & seruare. s. suis expensis: fetuum vero & fructuum earum medietatem ipsi Petro fideliter consignare & dare, atq; in fine termini easdem oues, vel alias, quæ eis occasione temporis extabunt ipsi eidem assignare: si tamen ipsæ vel aliqua earum, aut ipsarum fetus vel fructus, culpa, aut dolo ipsius Ioannis, vel eius nuntij perierint, vel deaustati fuerint, ad damnum ipsius Ioannis spectat. Si vero diuino iudicio, vel casu fortuito hoc euenerit, ad Petrum habet pertinere, dummodo Ioannes prædicto Petro de huiusmodi faciat plenam fidem. talis quidem contractus licitus esse videtur, quia satis videtur æqua & bona conditio vtriusq;.

B Tertius casus est, secundum Bal. de Perusio in l. 1. c. p. socio. verbi gratia, dedi oues in foccidam ad quinquennium: & de consuetudine est, q̄ in fine quinquennij diuidantur oues, & fructus earum, oues interim naturaliter perierunt, nunquid rusticus ad aliquid obligatus est mihi? Dicendum q̄ in tali casu potest contingere damnum triplex. Primo ex natura, secundo ex fortuna, tertio ex culpa.

Primo quidem in tali casu potest interuenire damnum ex natura, & in hoc casu, quia fuissent peritura etiam penes me, ideo restituaere non tenetur, etiam si fuisset extimata: nam in contractibus non ordinatis ad dominium transferendum æstimatio emptionem non facit, vt ff. pro socio. l. cū duobus. §. damna. ff. locati. l. 3. & hoc propter regulam traditam. ff. de contrahen. emptio. l. cum manu lata. §. nemo.

Secundo potest contingere tale damnum ex fortuna, vnde si perierunt fortuito casu, cui restitui non potuit, tex. dicit in præalleg. §. damna. q̄ periculum est commune: proinde si oues æstimatæ erant 20. lib. tunc rusticus tenetur mihi restituere 10. nam si nihil restitueret, totum damnum foret utiq; meum, q̄ esset cõtra illū tex. in §. damna. qui

dicit, q̄ damnum est commune. Ex hoc patet, q̄ aliter iudicamus de casu fortuito, & aliter de casu naturali.

Tertio vero contingere potest ex culpa; vnde si culpa rustici damnum illud superueniret, ipse ad emendam tenetur totius. s. quantitatis, quia ante tempus diuidendæ societatis omnes oues erant meæ, licet ælimata traditæ fuerint, sicut prædictum est. Ad hoc facit C. de pac. l. si pascenta pecora. & etiam dicto §. damna. in l. cum duobus. ff. pro socio. Si vero postquam oues æqualiter partiri debebant damnum interuenit rustici culpa, tunc non tenetur mihi, nisi ad dimidij pretij partem, quia in plus me non damnificauit. Ex dictis iam patet secundum q̄ si prædictum damnum interuenit ex natura, pertinet ad tradentem: Si ex fortuna, tunc pertinet ad vtrunq;: Si ex culpa, pertinet tantum ad recipientem plura, quæ pertinent ad hanc materiam dicta sunt in sermone præcedenti, art. 2. c. 3.

Pondera da sent. q̄ hic dicitur. Et hac materia vide Franc. de Platea.

ARTICVLVS SECVNDVS.

De foccidis boum & animalium grossorum.

Secundo ponamus casus pertinentes ad boues & alia animalia generis grossioris, de quibus etiã tractabimus tria capitula. Primum erit de quatuor casibus licitis, secundum de tribus casibus non licitis, tertium iterum de tribus alijs casibus licitis, licet omnes à licito ad illicitum, & econuerso ab illicito ad illicitum possint multipliciter variari.

De quatuor casibus licitis circa foccidas boum. Cap. 1.

Rimum capitulum fit de quatuor casibus licitis in foccidis boum. Primus casus est talis: Petrus tradit Ioanni bouem & vitulum ad nutriendos ad annum: hac. s. conventionē, q̄ in fine anni vendatur, & Petrus ante omnia suum extrahat capitale, deinde diuiditur lucrum. In hoc casu duo necessaria sunt ad hoc q̄ licitus sit. Primo, q̄ Petrus retineat in se periculum fortuitum capitalis: alias illicitus esset contractus. Secundum est, q̄ si animalia minus venderentur quam fuerint empta: non tamen ex hoc Ioannes tenetur ipsi Petro ad supplementum pro capi-

Quatuor casus liciti in foccidis boum. Primus est quo sunt necessaria duo.

A tali deficiente, quia tunc esset capitale saluum: quod est contra ea, quae dicta sunt super sermo. praecedenti, art. 1. c. 2. ex quo patet, quod talis contractus esset usurarius.

Secundus casus talis est: pone quod Petrus locat Ioanni duos boues, volens quolibet mense duas minas, seu duos sextarios frumenti, & retinet sibi praedictorum bouum periculum: quid iuris? Dicendum quod talis locatio sit licita, dummodo tamen sit lucrum, quod respondeat utilitati, quae potest haberi de bobus, alias illicita esset. nam si nulla de bobus utilitas adueniret, nihil dare deberet: aliter meteret ubi non seminavit, quod utique illicitum est, atque iniustum.

B Tertius casus addatur, & pone quod Petrus locat Ioanni duos boues aestimatos cum hac conditione, scilicet quod Ioan. laboret sibi cum dictis bobus in anno 12. bubulcas. i. mensuratas terrae, & in fine anni boues vendi debeant, atque per totum suum capitale prius retrahere debet, & Ioan. debet habere medietatem iurii dictorum bouum, quid iuris? Dicendum, quod talis contractus licitus est, si ipse Petrus observat duo. primo, quod retineat sibi periculum dictorum bouum: secundo, quod promittat ipsi Ioan. se satisfacere de labore, quem sustinebat in laborando terris: & hoc ad arbitrium boni viri: quae satisfactio computetur in hoc, quod dat sibi medietatem bouum. Sed si nullum lucrum fieret de bobus, tunc Petrus recompenlare tenetur pro expensis factis a Ioane, de ipsa. scilicet bouum forte: vno praedictorum duorum deficiente, contractus illicitus est.

C Quartus casus addatur iterum: nam eodem modo licitum est boues locare ad laborandum ad quartam partem lucri & damni, dummodo locans boues laboranti promittat competenter se satisfacturum pro labore, quem sustinet: siue fiat satisfactio de expensis factis ex parte dantis, siue de forte bouum, si ibi non fuerit lucrum, alioquin contractus illicitus esset.

De tribus casibus non licitis in societas bouum. Cap. 2.

Tres casus illiciti in societas bouum.

Secundum capitulum est de tribus casibus non licitis in societas bouum. Primus casus est, quando quis locat boues ad medietatem, scilicet pro certis sextarijs bladi eo. scilicet pacto, quod si moriantur, vel deteriorentur, conductor subeat periculi medietatem. si autem meliorentur, habeat medietatem commodi. In hoc enim casu, quia

tradens boues sub specie locationis quasi mutuatur, seu commodat boues suos: ideo in in tali locatione datur potior conditio locatori & deterior conductori: quia vix, aut nunquam potest habere conductor tantum commodum de melioratione bouum, quantum potest habere damnum de morte ipsorum, nisi sextaria, quae pro conductione dimidij bouis darentur, sufficienter aequivalerent conductioni quartae partis. id est dimidij bouis, puta si bos ad arandum pro anno sufficienter pro quatuor sextarijs conducatur, quod datur duo sextaria pro dimidij bouis. Praedictorum ratio est, quia in hoc concurrunt duplex contractus. vnus. scilicet emptiois medietatis bouis, propter quod medietas talis concurrens ad periculum susceptoris. Secundus contractus est conductionis. scilicet alterius medietatis. si igitur pro expectatione solutionis pretij emptiois primae medietatis non ultra iustum pretium conductionis secundae medietatis grauetur, nulla est ibi visura, nec etiam iniustum pretium. Si vero locator apponit praedictum pactum, quia timet, quod conductor nimis grauetur bouem, si de huiusmodi pacti periculo non timeret firmiterque proponeret, quod si bos sine conductoris culpa aut nuntij eius pereat, nihil de illo periculo exiger ab eodem: tunc non est illicitum ex hoc respectu, sed quia contractus in forma usurarius videtur.

F primo propter scandalum moraliter peccant, eo quod hoc facientes, quia rectam eius intentionem non vident, scandalum inde sumunt. Secundo, quia eius heredes etiam nescientes eius intentionem possent repetere capitale. Si quis obstat in praefato casu non esse visuram, quia conductor in se suscipere potest periculum & fortuitos casus rei conductae quantum est de natura contractus. Dicendum, quod in praefato casu sunt duo contractus: vnus est locationis & conductionis: & alius est societatis. scilicet in periculo, ac melioratione, & deterioratione bonis.

G Contractus quidem societatis de sui natura exigit aequalitatem proportionis, sicut patet in praecedenti sermo. art. 2. c. 3. unde quantum ego in societate do, vel facio, tantum proportionabiliter inde recipiam. Si autem propter mutuum mihi factum pars societatis mea deterioratur, pro tanto est ibi visura.

H Secundus casus est talis. Petrus tradit Ioanni duos boues aestimatos xx. florenis, ut scilicet cum eis laboraret ad annum tali pacto, quod ipse Ioannes teneatur eos fideliter emungere expensis

A expensis suis, atque in fine anni praedictos boues, vel extimationem praedictam cum quarta parte lucri, si inde lucratus fuerit, vel tantum minus ipsa aestimatione, quantum portat quarta pars damni, si inde superuenit damnum, tunc teneatur ipsi Petro dare vel consignare, nunquid talis contractus licitus erit? Dicendum quod iste casus est similis illi, de quo in praecedenti sermone dictum est, art. 1. c. 2. in casu tertio. Proinde videtur hic dicendum, sicut ibi dicebatur. scilicet quod est illicitus. Et etiam licitus talis casus, si adderetur in pacto, quod si damnum aliquod sine culpa ipsius Ioan. aut nuntij eius interuenierint, quod ad ipsum Petrum integre pertineret: nihilominus tale damnum Petro a praedicto Ioan. non tenetur acceptare, nisi ipse Ioan. per tres testes fideles de hoc faceret plenam fidem. Aduertendum est etiam, quod praedicta debent intelligi secundum debitum aequitatis: nam quod deductis aestimationibus operum & laborum ipsius debitoris expensis factis de bonis eiusdem & in bobus etiam in operatione eorum facta diligenti & fidei examinatione & aestimatione, si quod superesse reperitur, id siquidem aestimandum, ac diuidendum est.

B Tertius casus addatur, & pone quod Petrus tradit Ioanni vnam vaccam quinque libris aestimatam, cum tali pacto, quod ipse Ioan. teneatur eam, & omnem eius fructum cum diligentia seruare & custodire sumptibus suis, fructumque eius, & fetum non alienare sine licentia Petri, atque de fructibus eius & fetibus prioribus tantum Petro dare & consignare, donec sit sibi de praedicto pretio satisfactum integro: deinde assignare sibi dimidium in futuro de fructibus & fetibus talis vaccae: si tamen vacca vel eius fructus & fetus culpa ipsius Ioannis, aut nuntij eius quocumque modo perierint, ipse Ioannes integre restituere teneatur. Si autem diuino iudicio, aut fortuito casu superuenierint antedicta, pertineat damnum ad ipsum Petrum: quae ritur, quid iuris? Dicendum quod talis contractus licitus esse videtur, secundum quosdam. nam licet Petro prius sortem suam recipiat: tamen inconueniens non videtur, cum in se suscipiat periculum fortuiti casus, & diuini iudicij. Sed verior sententia est, quae tenet, quod talis contractus illicitus est: nam euidenter apparet, quod potior est conditio locatoris, quam conductoris, quia poterit euenire, quod postquam Petro suam sortem receperit, vacca cum ovis fetu & fructu peribit: & sic de oibus expensis

vaccam ipse Ioan. nihil habebit, quod iniustum esse videtur: ideo verius dicendum est, quod talis contractus illicitus est.

De tribus casibus iterum licitis in societas bouum. Cap. 3.

Tertium capitulum est de tribus casibus licitis in societas bouum.

Tres casus liciti in societas bouum.

Primus casus est iste, locat Petrus Ioanni duos boues aestimatos viginti florenis, cum tali pacto, quod ubi consueta est dare pro duobus bobus duodecim frumentum sextaria, det sibi ipse Ioan. octo, ita tamen quod stet ad periculum tertiae partis bouum: nunquid licitum est contractus? Dicendum, quod sic, si tamen Petrus satisfacit Ioanni de suo labore: & tunc licitum est, quod Ioannes obligat se ad periculum tertiae partis bouum: alias non.

C Secundus casus est, cum Petrus locat Ioanni duos boues, paciscens secum, quod det sibi sextarium frumenti quolibet mense, nec de periculo mentionem facit. In hoc casu aduertendum est, quod si Petrus vult capitale habere firmum, tunc quidem visura est: sed si intendit fortuitum periculum in se suscipere, tunc casus licitus est. Sicut etiam eodem modo hoc licitum est agere in vectura equi, si tunc insuper morientur boues per Ioannis incuriam, eos satisfacere teneatur.

H Tertius casus est, emit Petrus duas vaccas, & eas tradit Ioanni sub hoc pacto, quod illas pascat, & cum eis terram colat, ita tamen quod ipse Petrus de primis fructibus illarum recipiat medietatem pretij earum: quo recepto medietas agricolae, atque alia medietas sit Petro, & aequaliter diuidantur fructus, hoc addito quod agricola det quolibet anno vnum sextarium tritici ipsi emptori. scilicet Petro, qui terram colit ipsi vaccis: & si moriantur vaccae, aequaliter communicet damnum: nunquid licet? Dicendum quod contractus licitus est: sed magis est contractus locationis societatis, quia locat vnam vaccam, quae est sua pro vno sextario tritici annuatim, & pro pastu vaccae: & fetus est eius fructus: sed de alia nihil recipit, quia non sua, sed agricolae est.

A ARTICVLVS TERTIVS.

De foccidis, quæ possunt fieri vario modo de ouibus, & etiam de bobus.

Tertio subdamus casus pertinentes simul ad oues & ad boues, licet multi prædictorum casuum ad hoc duplex genus animalium applicari possint, & de hoc ponuntur tantummodo duo casus.

Duo casus ad oues & boues.

Primus est, cum quis locat animalia pro certa quantitate frumenti, seu pro quacunque annua re: talis quidem contractus licitus est, dummodo conductor non grauetur ex immoderata mercede: licitum quoque est in tali contractu apponere pactum, quod damnum & lucrum rei locatæ commune sit: sed non licet pacisci, quod solum sit conductoris, nisi de eo, quod procedit ex culpa sua.

Secundus casus est talis: habet quis xx. capita, & tradit illa pascenda & custodienda sub certa mercede pecuniæ vel participatione prouentuum gregis, sic tamen quod dominus retinet sibi periculum capitum prædictorum: in tali quidem contractu non est usura, quia in eo nulla interuenit ratio mutui. secus autem est, si dominus sibi periculum non retineret: sed conductori imputaretur, quia tunc contractus esset illicitus.

Sed ut auidius & attentius mane diei sequentis capiatis materiam imprestitorum, seu locorum, seu montis, quæ amplissima & difficillima, atque utilissima & necessariissima vobis est: præmonitos vos esse volo, ac ad audiendum sollicitos gratiam mihi veritatem huius rei aperiendi, & vobis seruandi præstante Dño nostro Iesu Christo, qui cum Patre & Spiritu sancto in unitate gloriosus triumpat & viuunt in secula seculorum, Amen.

DOMINICA V.

in Quadrage. quæ est Domini.

in passione, de mane.

D

De impostis Venetorum, & de monte Florentinorum, ac de Ianuensium alijs locis, quæ idem in subiecto sunt.

Sermo XLI.

Repromissionem accipiant, qui vocati sunt æternæ hereditatis in Christo Iesu Domino nostro. ad Heb. 9. & in epistola hodierna: En assum heretæ promissioni fidelis, locuturus de ma-

teria imprestitorum, locorum, & montis, quam vsque ad hunc diem distuli, eo quod eius dignitas serialis diei non patiebatur molesta breuitate arctari. Repromissionem ergo recipiant cum Apostolo, vobis loquor, qui vocati sunt æternæ hereditatis. hoc est per repromissionem obseruationem, quam vobis vocatis feci in præcedenti die propter obseruantiam eorum, quæ dicentur, consequantur gloriam sempiternam, quam omnes iusti hereditabunt in Christo Iesu Domino nostro. Res. n. quam præ manibus habemus apprime grauis est, atque dubia, & magnum vndique periculum profert. Non sum ego profundi sensus, nec adeo perspicacis ingenij, ut noui quippiam in hac materia ex me adinuenire queam: sed est fons indeficiens sapientiæ Dei, qui fidelibus, atque Doctõribus suis patet: de quorum riuus haurire intendo, ex me non audens in tanta re, tamque dubia aliquid temerariè diffinire: vnum tamen fidenter dico, quod sicut Prouer. 11. Salomon dicit: Qui timet laqueum, securus erit. & Psal. de homine iusto inquit: Posuisti firmamentum eius formidinem. s. in materia occurrenti: & quolibet prædictorum potest esse thema in præfati sermone. Ad rem denique veniamus, verba statuti ciuitatis Florentiæ circa materiam montis. Ad intelligentiam igitur dicendorum notandum est, quod montis de Florentia casus series talis est: Communitas Florentina pecunia egens imponit quædam onera ciuibus suis, quæ vulgariter præstantiæ nuncupantur: & ad has soluendas omnes ciues suos compellit. Statuit quoque vsquequo restituat sortem ipsis creditoribus dari ultra ipsam sortem quinq; pro centenario quolibet anno: ex hoc. n. quinq; contingit, quod prædictis creditoribus, vel ab eis iura habentibus tantum responsum fuit de accessione prædicta, atque per tantum tempus, quod aliquando accessio adæquata est sorti, aliquando non in totum, aliquando insuper ipsam excedit sortem. Cæterum ad conscientiarum exonerationem statuit ipsa ciuitas, quod quicquid prouisum est per ordinationem prædicti Cõmunis dari debere talibus mutantibus pro dono damni & interesse, seu pro prouisione vel merito dictorum creditorum intelligatur debere dari & recipi, & detur & recipiatur, & peti & recipi possit pro spontaneo, libero, & mero dono, & donationis titulo, & taliter recipiat, & recipere intelligatur quilibet talis creditor à Communitate prædicta: & hoc pro damnis

De præfati montis, de casu, vide quod diffusè bene dicit Summa, Angelus, Siluester, Antonina, & Tabuina, vide et tractatum Gaudiani.

Modis de Florentia casus series talis est.

H

nis & interesse, & pro aliqua remuneratione discreta, atque ita & taliter illud totum recipiat vnusquisque; creditorum prædictorum, sicque petere & exigere valeat, quod nullo modo quo ad conscientiam, nec quo ad mundum restituere obligetur. Statuit quoque; illud sic receptum absque; vlla alia liberatione, vel sine per dictam ciuitatem fiendam sine villo conscientie scrupulo, ut fieri verè donatum in perpetuum valeat retinere. Superaddidit etiam quod præfens prouisio & omnia & singula in ea contenta in prædictorum creditorum fauorem singulis diebus pro futuro tempore, donec per ciuitatem prædictam fuerit renouata, intelligatur singulis diebus & horis singulorum dierum de nouo condita & renouari, & de nouo condita & renouata: & sic effectum suum singulis diebus horis & temporibus fortiat, atque lex præfens loquatur, ac si singulis vicibus & temporibus condita esse, extendendo etiam eas ad quantitates in præteritum iam receptas per quoscunque; creditores ciuitatis prædictæ. lex causis memoratis. Item quod sibi solum vendicet locum in ciuibus ciuitatis prædictæ & districtualibus suis, ita tamen quod per hoc non præiudicetur ciuitati prædictæ in aliquo iure sibi quæsito, seu querendo in posterum vigore alicuius vltimæ voluntatis factæ vel fiendæ. Insuper ciuitas præmemorata sancit huiusmodi credita cum iure percipiendi tales accessiones & fructus in alios posse alienari, cum hoc nihilominus pacto, quod ciuitati liceat redimere dictum debitum creditori soluendum pro pretio & redemptione dicti iuris ad rationem 28. vel 30. &c. pro 100. & quod talis creditor teneatur ad dictam rationem reuèdere dicto Communi ad omnem voluntatem eius, remanenti venditori prædicto lucro facto vsque; ad tempus dictæ venditionis: & ad hoc sæpe sæpius statuit vel cõstituit supra dictum ad liberandũ, & per illum liberant omnes. hæc licet taliter qualiter dicta sint, verbis statuti morem gesti: consimiles quoque contractus in Ianua, & in Venetijs frequentantur. Additur quoque; in Venetijs, quia eius status securior est, quod multi domini diuites & magnates dubitantes de instabilitate sui status voluntariè ponunt ad imprestita pecunias multas: ex hoc prouidere volentes sibi ipsis & suis filiis in statu, in quo statu perderent, aut eis consilia aduersa uenerent. Quidam quoque; licet videantur cogi prædictas pecunias soluere, non tamen ex ciuitatis charitate, sed ex ipsa cupiditate

ponunt eas quandoque; propter magnitudinem lucri, quia quædamque; dantur decem, vel octo pro centum. variantur tamè nomina horum contractuum in ciuitatibus prædictis: nam in Florentia vocantur mons: in Ianua dicuntur loca: in Venetijs vero imprestita nominantur. Tria igitur hominum genera hos contractus frequentant, sicut per experientiam patet: primi sunt coactè soluentes, secundi sponte ponentes, tertij verò liberè ementes: & de his tribus tres conclusiones per ordinem subiungamus.

ARTICVLVS PRIMVS.

In quo ostenditur quare mutuare coactus licite exigere potest interesse damni & probabilis lucri.

Primo quidem tractandum est de his, qui coactè soluunt, de quo fit conclusio talis: prestare coactus licitè potest exigere interesse damni & probabilis lucri. Ex hac quidem conclusione talis veritas, seu correlariũ ad propositum elici potest, quod coacti per Venetos, Ianuenses, & Florentinos prestare, Communitati pecunias licitè possunt pro suo interesse aliquid recipere ultra sortem. & hoc ex triplici ratione. Primo ratione dominij cõpellentis, secundo ratione damni emergentis, tertio ratione lucri cessantis. quarto insuper subiungamus, in quibus casibus ius prædictorum denariorum sic coactè solutorum licitè transferri possit.

Quod coactio voluntatis in mutuo facta excusat accipere aliquid ultra sortem. Cap. 1.

Primo quidem prædictis ciuibus licet aliquid accipere ultra sortem ratione dominij cõpellentis. Possunt quidem prædictæ ciuitates rationabili causa requirente, & maxime pro Reipublicæ defensione, uti personis subditorum suorum, multo fortius pecunijs eorum: nam & si ad generalem collectam cameræ fiscali applicandam nemo imponere possit sine Principis permissione, ut l. i. C. de exac. trib. lib. 10. & eo. lib. de excu. l. placet. tamen collectam specialem vnaqueque; ciuitas & vniuersitas pro necessitate sibi incumbente indicare potest, ut

Præstat coactus et quomodo An licent aliquid accipere ultra sortem.

A Iohannes. C. de ope. pub. de quo est dare no-
rabilem glo. in l. r. §. q. si nemo. super ver-
bo, pro cōsul. ff. quod cuiusq; vniuer. nomi.
& hoc Legistæ tenent. Ex dictis, atq; expe-
riencia demonstrante patere potest, q. tales
ciues ad talia soluenda onera, & possunt co-
gi, & de facto coguntur. Hæc quidem coac-
tio & violentatio de ratione mutui mul-
tium aufert, intantum quod verius dici pos-
set dominatiua coactio, vel tyrannica rapi-
na, quam solutio ciuium voluntaria. Domi-
natiua quidem coactio quando Communi-
tas, seu Rex ex iusta causa cogit ciues ad
prestandum pecuniam, seu bladum & simi-
lia. Tyrannica verò merito tunc dici potest,
quando hoc fit ex causa irrationabili & in-
iusta. hæc ratio videre meo, multum pon-
deranda est: quam tamen multi non pon-
derantes deuiant à veritate iuris, grauantes,
q. minimè grauandum est: cum enim de
natura vsuræ sit, q. fiat in mutuo voluntario,
& non in coacto, & in facto hoc coguntur
ciues. Sequitur q. tale violentum mutuum,
non vitium vsuræ sapiat, sed mutuantem ad
posse interesse recipere iustè disponat. Præ-
terea qua lege prohibente non potest ciui-
tates licitè suadente ratione, iustitia & hone-
state releuare suos ciues, sicut comprimere
& grauare: potest grauare, potest & rele-
uare: vult grauare, vult & releuare: volun-
tariè grauat, voluntariè releuat: ei licet ci-
ues suos grauare, quare non liceat etiã rele-
uare? cū generalius licitè possit ciues suos
releuare potius quam grauare. verbi gratia,
si eos vt faciant iniustum bellum grauat, in-
iustè grauat, & tamen taliter coactos si de
iusto lucro præmiat, iustè remunerat. Ex
quo patet q. grauare quandoque licet, quã-
doque non, licet remunerare generalius li-
cet. Præterea tanta est in tali Cōitate, & in
grauando & in releuando volūtas libera, q.
pecunia habita in tali coactione, nec repeti
pōt, nec ex ea sp. idē pretiū datur: sed qnq;
maius, quandoq; minus, s̄m meliores, vel
deteriores ciuitatis cōditiones. Ex hoc pa-
tet, q. tales ciues coacti aliqd recipere pos-
sunt à tali Cōitate, q. coactio excusat eos.
facit ad hoc ext. de re. iu. q. nō. vbi d̄r, q. nō
est licitū in lege, necessitas licitū facit. Ex
hoc patet de conse. dif. 7. c. discipulos. & 2.
q. r. c. sicut eadē causa. vbi d̄r, Necessitas le-
gē non habet. nec tales hoc modo grauati
possunt de suo damno aliter prouidere nisi
accipiēdo qd̄ à Cōitate voluntariè offerit,
seu vendendo, qd̄ quidē insuper est damno
sum, cū centū vendatur quãdoq; pro xxvij.

*Coactio
domina-
tiua.*

*Violenti-
mutuum.*

quandoq; aut plus, quandoq; vero minus. **E**
Præsentem tamen rōnē non pondero mul-
tū, licet à pleriq; in tali casu soleat assignari,
cum ēt adduci posset pro libero mutuante.
Nec obstat si quis obijciat, q. talis modus à
Cōitate ordinatus inuitat hoīes ad peccan-
dū, eo q. inducat ciues ad speradū & ad re-
cipiendū plusquā dederint & ultra sortem.
Ad qd̄ dicendū, q. hoc tunc verū esset, qn̄
soluens spe lucri principaliter moueretur:
sed tales soluentes nō principaliter spe lu-
cri mouētur, sed secundaria spe moueri pos-
sunt, q. quidem spes non facit vsurariū, iux-
ta not. per gl. in c. cōsuluit. ext. de vsu. Insu-
per idem declaratū est plenius sup. sermo.
37. art. 3. c. 2. Et quis quæso experientia te-
ste, quæ magistra oīum est, de electione. quā
fit, li. 6. quis inquam primaria ductus inten-
tione ad quinq; pro centenario Cōitari vo-
luntariè mutuaret, cōsiderato q. longè plus
lucraretur exponendo eos in alios vsus lici-
tos & honestos, vbi haberet denarios suos
etiam tutiores. Cū etiã si vellet vendere cen-
tū mutuata Cōitati, non centū, sed xxv. vel
xxx. tñ poterit rehabere, cū si emeret centū
possessionē vel domū, cōiter tantūdem re-
nendere posset. nec insuper obstat, q. coac-
ta & inuita Cōitas soluit, vt dicunt quidā,
cū minimè cogi possit à subditis suis. soluit
.n. voluntariè iusta, rōnabili & honesta cau-
sa regulata, sicut in principio huius sermo-
nis patet. Insuper si solueret ēt inuitē, non
constat creditoribus suis, maximè cum in
reformatione sua, sicut sup. in principio pa-
tet, contrarium Cōitas assueret. & non in
certis, sed in dubijs locus sit coniecturis. ff.
de verb. obl. l. continuus. §. cum ita. cū con-
cor. suis. Notandum est tamen, s̄m Federicū
de Senis, q. si post coactionem quouis ca-
su contentatur quis esset creditor alicuius,
vt. s. gratia mutui recipiat ultra sortem, vsu-
rarius sit: quoniam sola spe, seu intentione
aliquid recipiendi ultra sortem gratia mu-
tui vsurarium facit. tamen si tales recipiūt
quinque velut gratuitum donum, sperantes
recipere illa, non propter mutuum, quam-
uis mutuum in causa ex parte Communita-
tis, sed illa sperat tanquam à persona grata
pro seruitio sibi facto, minimè vsurarij di-
ci possunt. concor. cum hoc Tho. secunda
secundæ. q. 77. articu. 2. faciunt ad hæc, quæ
dicta sunt supra, sermone 36. articu. 3. cap. 4.
de intentione. Insuper addi possunt ad sen-
tentiam Frederici, quæ de intentione ante-
cedente & subsequente & consequente di-
cta sunt sermone 37. cap. vlt. Ex his patet,
q. præ-

*Resolui-
dicendi.
rum.*

F

G

H

*P̄s̄a d̄r
illud ver-
bum nihil
inde spe-
rantes non
dicis acci-
pientes q.
maius est
quia si ex
mutuo nō
licet spe-
rare mul-
tomia li-
cet accipe-
re.*

A quod prædicti ciues sic coacti possunt præ-
dicta recipere ultra sortem. pateat hoc et-
iam per exemplum: pone quod quis vult
vti pecunijs suis in mercantia, nec illam
proposuerat mutuare: denique ab amico
requisitus in stanter, quod vsque ad certum
tempus sibi mutuet pecuniam illam, ex cha-
ritate sibi liberè mutuatur eam absque omni
fraude vsurarum: addito tamen quod præ-
dictus si in termino statuto non soluat, tan-
tum teneatur soluere ultra sortem. Tali vri-
que casu elapso termino & mutuo non so-
luto potest mutuās exigere & recipere præ-
dictam pœnam a creditore ratione sui in-
teresse: si, vt prædictum est, pœna non sit ap-
posita in fraudem vsurarum. extra de arbit.
cap. dilecti. & 12. quest. 2. fraternitas. sed de
hoc latius in sequenti sermone, articulo ter-
tio, capitulo primo dicitur. Et si in prædi-
cto casu licet, vbi non multa violentia pa-
te, nisi detentio rei ultra terminum consti-
tutum contra domini voluntatem: quanto
magis licebit ciui ratione interesse sumere
antedicta, cum pecunia sua, & contra uo-
luntatem suā & aufertur & detinetur, quasi
semper non tantum per aliquot tempus, si-
cut in præfato casu detinere videtur. Aliud
quoque exemplum simile subiungamus:
C creditore damnificato ex longa mora so-
lutionis ratione damni potest aliquid acci-
pere ultra sortem. extra de fideiuss. cap. per-
uenit. ergo & mutuare coactus tali coactio-
ne, quod nunquam redditor ei capitale: &
ex his non parum damnificatus potest re-
cipere ultra sortem. Consequentia patet:
nempe si quis istorum duorum crimen vsu-
rarium deberet incurrere: is quidem, qui
voluntariè mutuaasset, potius incurreret il-
lud crimen, quam qui mutuaasset inuitē: eo
quod, sicut dictum est, nullus usurarius effi-
ci potest, nisi uolens dare mutuum ad vsu-
ram, quemadmodum Lucæ 6. capi. Domi-
nica verba sonant: Mutuum date, nihil in-
de sperantes. Asscurat quoque plurimum
a Communitate tale præmium recipien-
tium mentes, quod tale lucrum ab illa do-
natur sponte. nam, vt dicit canon, oblatio
nullam culpæ maculam ingerit, quæ non
ex ambientis petitione processit, vt
dicitur. 1. quest. 2. c. sicut episcop-
pum. & cap. causa. & q. in c.
quam pio. & decima-
tertia, questio se-
cunda. que
ita.

*Quod coacti mutua dare ratione emergen-
tis damni possunt licite aliquid reci-
pere ultra sortem. Cap. 2.*

Secundo quidem ciuibus antedictis li-
cet aliquid recipere ultra sortem ratio-
ne damni emergētis, quod videlicet su-
peruenit eis ex solutione præstantiarum:
hanc nempe rationem intantum experien-
tia monstrat, q. omnino negari non potest:
quot etenim ciues antedictarum ciuitatum
propter onera prædictarum præstantiarum
intelleximus sua mobilia & immobilia di-
straxisse? quot ditissimos ad paupertatem,
immo quandoque ad mendicitatem deuen-
nisse? quot orphanos, viduas & pupillos to-
tam suam exposuisse substantiam? Proinde
mirum non est, si prædictæ ciuitates taliter
statuerunt quod habite respectu ad quanti-
tatem pecuniæ mutuatae aliqua quota tali-
bus solventibus detur in euitationem emer-
gentis damni. Præterea a prædictis, commu-
nitatibus tali modo mutuare coacti, & ex
hoc damnificati, suæ vtique indemnitati pro-
uidere non possent, si nō liceret eis aliquid
recipere ultra sortem. Insuper q. sine pecca-
to suo sed artatus a suo superiore, qui vt su-
pra patuit, eum artare potest: homo non ha-
beat uiam iuris, vnde sibi satisfaciatur & satis-
facere possit de damno suo: nimis vtique ui-
detur durum, nec alius modus est, nec ma-
gis consonus iuri & rationi, q. q. ipsa com-
munitas, cuius causa ciuis talis damnifica-
tus est, satisfaciatur competenter: & hoc non
ex solo habito capitali, quoniam adhuc re-
maneret damnum: sed per id, quod ultra ca-
pitale sit: ad hoc autem de iure tenetur: fa-
cit ad hoc extra de fideiuss. ca. peruenit. A m-
plius non ob aliam causam in alijs contra-
ctibus conceditur, quod quis possit recipere
ultra sorte, nisi ratione interesse, id est
euitandi damni, sicut in sequenti sermone
plenius apparebit. igitur sic in proposito fie-
ri licet. Pateat hoc etiam per exemplū ver-
bi gratia, si per potentem dominū & supe-
riorem meum aut per inuasores stratarum,
aut per prædones me dānicari contingat:
licet non possim facere q. seruer indemnitas
de facto: nihilominus habeo ius, ex quo ha-
beo restitui pro damno meo: & si restituit,
licitè recipere possum quod mihi restitui
debet. Sic utique in casu nostro contingit,
quia prouidetur ciui a cōitate p̄ dāno suo.
Item talis communitas per experientia cla-
rè intelligens talibus præstantijs damnifi-
cari ciues suos, ne per defectū mēbrorum
percat

*G
Licet ali-
quid acci-
pere ultra
sortem ra-
tione dā-
ni emergē-
tis non lu-
cri cessi-
tis. Vide
Naturā
in suo Ma-
nuali in
tractu de
coactio-
bus. Casus no-
tandus.*

H

A pereat totum corpus, dictante ipsa lege natura, q corpus subueniat membris, sicut & corpori ipsa membra: sponte & liberè tanquam pia & discreta suorum ciuium mater, prouidet emergenti damno ciuium suoru, statuendo q quilibet ciuis pro centu annua tim habeat quinq; & de suo liberè dispone re potest. igitur & ciues possunt illa recipere hoc modo: nec videtur ad hoc sufficiens impugnatio contra predicta: sed hæc ratio procederet hoc modo pro date ciuitati mutua etiam sponte. Item communitas pro libito minimè disponere potest contra diuinam legem, sicut plenus in sequenti articulo apparebit: quare hoc assumptum, ut hic assumptum, posset esse dubium vniuersaliter sumptum.

Quod mutuare coacti licite possunt aliquid accipere vltra sortem ratione cessantis lucri. Cap. 3.

Tertio vero ciuibus supradictis licet aliquid accipere vltra sortem ratione cessantis lucri: ponatur simile. nepe ex retentione debiti uel mutui vltra legitimum tempus a dño præconcessi impediti a lucro, quod licitè negociado uel alio modo licitè lucrati fuissent: licitè exigere seu recipere possunt recompensationem sui damni & cessantis lucri fm discretum iudiciu prudentis uiri considerantis, si uel quatum eo tempore alij similem negociatione uel arte exercentes cu equali pecunia lucrati essent. Insuper arbitrari deberet, an isti fuissent no mutuando, sed aliquid iuste agendo lucrati, uel non. Non tm dico q talis retines obligetur satisfacere totum lucru, quod ex tunc illis probabiliter prouenisset, si eam habuissent: immo tm inde subtrahi deberet, quantum perdicionum dubietas in mercationibus uel emptionibus contingentium, pensanda esset & peritorum iudicio probabiliter æstimanda. hæc est cois sententia peritorum, sicut latius dicitur sermone sequenti arti. 2. c. 3. Præterea amissio talis lucri quædã damnificatio est hmõï præstitoris: & ideo eo ipso q mutuans potest iuste exigere, interesse emergentis damni, sicut in præcedenti c. ostensum est, pot iuste exigere, damnu æquiualems damnificationis prædictæ cessantis lucri. Si igitur in hoc casu cuilibet licet aliquid dicto modo accipere vltra sortem: eadem utiq; ratione prædictis ciuibus licitum esse euidenter apparet. probo etiam, q eis magis liceat quam prædictis: nam di-

De lucro cessante apud mercatores.

screta ratio dictat, q in proposito casu postquam capitale uiolenter detentum non potuit ipsi prestitori vel mutuati perdi, vel periclitari: sicut poterat in mercado vel negociando. Ideo tm debet sibi subtrahi de rationabili probabili lucro, quantum præponderat incertitudini certitudo præfata. Sed ciuibus antedictis non tantum aufertur & retinetur: sed etiam nunq redditur capitale eorum: quapropter pinguiorem remunerationem qua præfati merito suscipere possunt. Si quis autem obijciat, q pecunia quam communitas debet, non valet nisi seipsa nec ex seipsa potest fieri lucrosa. Dicendum, q pecunia illa domino suo verisimiliter valuisset plusq seipsam propter industriam, qua illa fuisset usus: non solum ad præcauendam damna, quæ sibi ex eius absentia contigerunt: sed etiam ad lucra per mercationum industriam cumulanda: & non ideo habuisset ex se, sed ex industria domini sui. & ideo receptor pecuniæ non solum priuat dominum suum pecunia sua: sed etiã toto usu & fructu exercitanda: industria in illa seu per illam. Si quis secundo obijciat, q pecunia illa a coitate sic ablata atq; retenta nõ habet aliquam mutui rationem: non enim habet rationem capitalis, seu depositi: sed ex mutuo nullum lucrum creditor fortiri potest quin vsurarium esset, ac per consequens & indebitum. igitur & c. Rñderi potest, quod licet pecunia illa non habeat realiter vim capitalis: habet tm interpretatiuè seu ablatiuè: quia ex quo dñs usus fuisset illa ut capitali suo, coitas non abstulit sibi solam simplicè pecuniæ rationem, sed & rationem etiã capitalis, & ideo sibi tenetur tanquam de capitali, & ex tali ratione coitas satisfacit ciuibus suis. De hac materia plus dicitur in sequenti sermone, arti. 2. c. 3. Nec insuper obstat, si quis tertio obijciat quod nõ uideretur esse intentio communitatis remunerare ciues, ratione interesse damni emergentis, aut lucri cessantis. nam si prædicta intentio remuneraret amplius remuneraret eum, q magis damnificatus esset qua q minus: cuius contrarium manifestè apparet. Ad hoc dicitur, quod si hoc possibile esset, æquum utique foret: sed cum hoc impossibile sit de quolibet particulariter ad communitatis notitiam peruenire. Insuper si de quibusdam notitia foret, ne inuidia liuores & scandala in populo orirentur de imparitate solutionis & satisfactionis: ideo pro communi bono sanciu q pari satisfactione remunerentur, & hoc utiq; bonu est, ar. extra de collat. cum

De lucro ne contra gau error attendendum est qd lucri nõ et finis debent esse sub fine esse. Præ de Ges. part. 1. de laude scriptorum et de lucro turpi vid. Gab. di. 4. di. 15. q. 13. arti. 1. Tho. in 4. scripto di. 15 q. 8. arti. 2. Al. xij. de d. les. par. 4.

Obiectu.

Solutio.

A cum omnes cum ibi nota. 50. dist. vt constitueretur. Ad quod nota. de regulis iur. qui scandalizauerit. in glo. Simile quidem uideamus in collegio magistrorum & ordinatorum: q qui prior est in tempore, prior est in sede. Quotiens igitur per experientiam uideamus magistrum uel Doctorem præcedere alios plures, qui utique dignus non esset soluere corrigiam calciamentorum illoru, hæc probantur extra de maio. & obedi. c. 1. & cap. statumimus. & utrobique cum suis concordantijs multis.

ARTICVLVS SECVNDVS.

B Quod illicitum est aliquid accipere vltra sortem his qui ad dicta impræstita denarios voluntarie ponunt.

Secundo tractandum est de his, qui in dicto monte seu impræstitis siue in locis sponte denarios ponunt, licet talis modus rarius obseruetur. nam communiter uolentes talem contractu facere emittunt ab his, qui tales denarios ibi habent & uedere uolunt, & de his & circa hoc proxeneta habentur, uel a communitate tanquam ab alijs solent emi, quod idem est quod sponte ponere. Et de hoc talem ponamus conclusionem, uidelicet sponte ponentes pecuniam suam super impræstita & loca & super Florentie montem, & ex pacto ultra sortem aliquid recipientes, vsurarij sunt, & restituere obligantur. Pro hac conclusione lucidius declaranda circa eam quadruplicem intentionem consideremus. prima est intentio charitatis, secunda est intentio cupiditatis, tertia est intentio contrarietatis, quarta est intentio veritatis.

D Quod in feruentis charitatis intentione sponte mutuatur suæ communitati liberè sibi oblata ab ea etiam ultra sortem licitè recipere potest. Cap. 1.

Rima est intentio charitatis. Circa hoc aduertendum est, q possunt esse quidam, licet rari, ueritatis reipublicæ amatores, qui uidentes imminentes necessitatem ac pericula ciuitati suæ sponte ex charitate saltem principaliter mouentur suam pecuniam mutuare coitati suæ: & de talibus non loquitur conclusio antedicta. Nã tales licitè recipere possunt, quod sponte eis a coitate offertur, sicut

Sensus conclusionis.

& ij, de quibus dictum est in arti. præcedenti. E Nam non minus premiari meretur uoluntaria charitas q coacta necessitas, eo q non minor ratio esse possit & damni emergentis & lucri cessantis in uoluntaria charitate, q in coacta necessitate. unde 2. ad Corinth. 9. Apostolus ait: Hilarè datorem diligit Deus. et habetur etiã hoc. 28. q. 1. sic enim. ubi de hoc latius textus positus est. Si tamen sponte mutuans credit suam communitatè, aut dominum propter exercendam iniustã gueram, aut aliam iniustitiã causam tali pecunia indigere, tunc sponte talibus pecuniam mutuare est omnibus malis inde sequentiibus efficacem causam ministrare: & tunc nõ solum non potest licitè aliquam remunerationem inde accipere, uerum etiam oibus danis & malis, quæ sine suo tali fauore data non fuissent, nec facta, iuxta posse satisfacere obligatur, iuxta illud extra de iniur. & dam. da. in c. si culpa. ubi dicitur: Qui occasionem damni dat, damnu dedisse uidetur. Sed incidit dubium circa prædicta, quod de facto quotidie accidit. pone q imponit impræstantis onus cum incremento consueti uel condecenti per illos recipiendo duntaxat qui soluerint infra certum tempus: nunquid infra dictum certu tempus soluentes, qui alias infra illud tempus utiq; non soluissent, peccent intru q percepta restituere obligentur? Similiter pone, q etiã quotidie contingit fieri, de mense Nouembris indicitur onus atq; statuitur p his, qui soluerint infra mensem, q in Cal. Ianuarij incipiat lucrum dictum: qui uero soluerint post dictu mensem, incipit in Cal. Septembris: peccant ne ita soluentes, qui aliter infra illum mensem non soluissent: Dicendum fm quosdã, q ex quæ mutuũ, quod est in hoc casu principale fundamentum atq; subiectu, non est ex intentione corruptum: quia tales ex charitate mouentur, uel saltem non primaria intentione lucri: aut fuerunt coacti, sicut patuit in articulo præcedenti, ideo non corrumpitur edificium superedificatum, seu qualitas subsequens inde: quæ est ut percipiat uel citius accipiat prædictu lucrum: propterea non potest dici ibi esse usura. probatur inq. Nam ex hoc tale lucrum licitum est, ideo non est licitum illud desiderare: quod quidè per simile intelligi potest: uerbi causa, donat mihi coitas M. si infra mensem ad exercitu uado, aliter non: aut mihi etiam donat M. recipiendo infra sex menses, si infra mensem ad exercitum pergo: si aut post mensem, quinquaginta tm, sed. M. infra annu percipièda. Nempè

Dubium.

Solutio.

H

A Nempe si vt illa citius consequar, seu vt illa alias non consecutus acquiram, migrare ro' infra mensam, nullam tunc comitto usuram seu pctm. Nec obstat, si dicatur hic non esse mutuū, sicut in casu nostro: quia ex quo sicut dictum est, licitum est lucrum ratione dñij cōpellentis & damni emergentis & lucri cessantis: ideo inter hunc casum & illum in principali radice nulla est rō diuersitatis. igitur & nulla alteratio in dispositione iuris.

Multiplici argumento probatur qd sponte ponens denarios ad prestita ex intentione cupiditatis nihil inde recipere potest.
B *Capitulum 2.*

Spontē ponentes denarios super montes sperantes aliquid accipere ultra sortem vsurarij sunt multis rationibus. Primo.

Secunda intentio est cupiditatis. Circa hoc notandum est, qd sponte ponentes denarios super montes sperantes aliquid accipere ultra sortem, vsurarij sunt: & hoc quidem probatur multiplici argumento vel ratione. primo ratione intentionis, secundo ratione particularitatis, tertio ratione translationis, quarto ratione infructuositatis, quinto ratione prohibitionis, sexto ratione similitudinis, septimo ratione dubitationis. Primo inquam ratione intentionis. scilicet cupiditatis: quam qui habet dans sponte mutuū, cōitati. scilicet cum intentione principali remunerationis, vsurarius est, etiam si nulla pactio de hoc exterius iteruenit, sicut patet extra de vsur. c. cōsuluit. Et quicquid ex mutuo illo receperit, restituere obligat si potest: & si non potest, mortaliter peccat, si satisfacere cum poterit, non opponit: & hoc siue intentio supradicta sit mutuū añs, siue subsequens, siue cōsequens, sicut supra sermone. 37. arti. 3. & ca. 3. plenius dictum est. Nam omne lucrum ex mutuo principali ter intentum, vsura est, sicut latius patet supra in sermo. 36. arti. 1. ca. 3. in descriptione vsuræ. sed illud lucrum est ex mutuo principaliter intentū. ergo est vsura.

D Secundo probatur rōne particularitatis. nā predicta vendicant sibi locum, cum persona particularis atq; priuata mutuat alteri personæ priuatæ. ergo multo fortior de illo, quæ mutuat communitati: quā magis peccare videt, qui foeneratur cōmunitati, cui amplius obligatur, quam quæ foeneratur singulari personæ. Proinde Augustinus ait: Charitas communia proprijs, & non propria communibus anteponit. & in c. bonæ de postu. prela. Magis enim intendendum est bono cōmunitatis, quā personæ particularis: ac per con-

sequens magis tenetur homo gratis mutua re & benefacere communitati ceteris paribus, quam singulari personæ: ergo contrarium facere maius peccatum est. Tertio probatur hoc ratione translationis: quia talis mutuans in communitatem dominiū pecuniæ illius transfert: & per consequens pecunia illa nō remanet sua, vt in l. ij. ff. si cert. pet. ex quo sequit, qd si pro pecunia illa aliquid recipit ultra sortē: recipit de non suo, ideo usurarius est. hæc quidem consequentia patet, quā supra in sermone. 38. arti. 1. per totum, est plenē monstratum per xij. rationes, quare etiam in lege naturæ usura prohibita sit: inter quas in 8. cap. ratio assignatur, qd prohibita est eo qd mutuans antedictus recipit fructū de eo, quod non est suū, quod vtq; facit mutuans antedictus: ideo vsurarius censendus. Quarto probatur idem ratione infructuositatis. pecunia quidem non est apta nata facere fructum, ergo talis quærit fructum de eo qd non est aptum natum facere fructum, vt ponit Innocen. in rubrica de vsur. Ex quo sequitur qd iste, qui non coactus liberè ponit, viurarius est. consequentia tenet ex præcedenti motiuo. hoc quoq; argumentum roborari potest per dicta in sermone. 38. articulo primū. ca. 2. vbi ponitur secunda ratio, quare vsura est cōtra legem naturæ. Quinto quoque probatur hoc idem ratione prohibitionis: Lucæ ete nim 6. præcipit Dñs dicens, Mutuum date, nihil inde sperantes ergo mutuans obligat nihil inde sperare seu recipere ultra sortē: ex quo verbo ortum habuit. ca. cōsuluit. extra de vsur. & ibi allegatur prædictum Dominicum verbum. Sexto insuper probatur ratione similitudinis. nam si quis super vineam siue agrū liberè præstaret c. ex quo deducis expensis mutuans annuatim reciperet. x. lapis decem annis tenetur restituere agrum: quoniam ex fructibus sors mutuū extincta est. probatur hoc extra de pigno. ca. illo vos. & l. j. & ij. C. de pigno. act. ergo si iste liberè mutauit. c. & singulis annis recipiat, decem elapsis decem annis sors erit extincta, & per consequens vltierus recipere non licebit. eadem enim ratio in vtroq; est, vt manifestè apparet. nā in tali casu ponitur pecunia loco agri uel domus. Septimo quoque probatur hoc idem ratione dubitationis. quærit. n. Alex. de Ales. Quid de illo qui dubitat de aliquo, an sit symoniæ vel contractus vsurarius, siue non: eo qd quidam Legisperiti esse dicunt symoniam vel vsuram, quidam non: quid igitur faciendum,

cum

A cum hoc ignoretur? & huic dubitationi respondet dicens, qd talis ab huiusmodi contractu abstinere debet, ne discrimini se committat. Melius est enim ut incidat in temporale damnum, quam in damnum spirituale, id est, minus malum est. sed iste casus est talis, ergo hoc agēs discrimini se committit: & sicut in sequenti c. apparebit, talis peccat mortaliter. Sed contra hoc, quod hic dicit Alex. & contra illud, quod sicut dictū est, dicitur in sequenti. 4. c. videtur qd dictum est supra sermone 34. arti. 2. cap. 1. in fine. Quæ contrarietas secundum aliquos solui potest per id, quod dictum est supra sermone 34. articulo secundo, in fine.

B *De multiplici argumento, quo quidam probare conantur, quod sponte ponentes denarios ad impræstita supradicta possunt aliquid recipere ultra sortem, & de improbatione eorundem. Cap. 3.*

Impugnatio secundæ intentionis, septem argumentis.

Tertia est intentio contrarietatis, eo qd pleriq; septem contrarijs argumentis seu rationibus impugnant prædictam secundam intentionem. Dicit enim prædictum contractum licere. primo ratione indemnitis, secundo ratione donationis, tertio ratione communis utilitatis, quarto ratione liberalitatis, quinto ratione possessionis, sexto ratione nobilitatis, septimo ratione permissionis. Primo inquam dicunt hoc licere ratione indemnitis: vnde sic arguunt. Ponens liberè ad impræstita seu super montem & c. pecuniam suam, potest se licitè seruare indemne: ergo & aliquid accipere ultra sortem. Antecedens patet. cōceditur. n. qd coactus ratione interesse potest aliquid accipere ultra sortem. ergo in proposito casu, quia iste aliter pateretur damnū. Ad quod rōdeo, qd concedo antecedens, & nego consequentiam: quā si vult seruari indemnis, nō mutuet cōitati pecuniam suam, sed sibi retineat, & sic se seruabit indemne. Sed si mutuat liber, mutuet & nihil recipiet ultra sortem, quia aliter agit contra dictum Christi, Luc. 6. Mutuum date, & c. Secundo dicunt hoc licere ratione donationis. vnde sic arguunt. Accipiens mutuū potest liberè donare de suo sibi mutuū danti & transferre dominium, quod in re sua habet in ipsum mutuantem & facere mutuum rei suæ: & per consequens mutuans potest recipere illam rem tanq; rem suam, non obstant qd sit ultra sortem: hoc autē sit in ciuitatibus ante-

Primo.

Solutio.

D

Secundo.

dictis liberè ponētibus ad impræstita sua pecunias suas. ergo licitum est. Ad hoc respondet concedens añs, & cōsequentiam, & totum vsq; ad illam partem: hoc autē sit in ciuitatibus antedictis. quā nō liberè donat, sed pro pecunia iam recepta: ideo minimè illud recipere licet. Ad hoc uide supra sermone. 36. articulo. 3. cap. 13. hoc quidem per exemplum patet. Nam sicut Bonauen. in 4. dist. 21. & secundum Alex. de Hale. & Scotum in 4. dist. 21. q. 1. cōfessor non potest manifestare peccatum ei per confessionem manifestatum etiam de licentia cōfitentis, eo qd confessor ligatus est, non tñ ex iure pœnitentis, sed etiam ex iure ecclesiastico & diuino, super quo non potest talis pœnitens dispensare: extra de pœ. & re. omnis. & de pœ. dist. 6. c. sacerdos. ita & in proposito nostro: non enim ligatur usurarius aut quilibet alius ad non recipiendum aliquid ultra sortem ex mutuo dato ex solo iure singularis personæ: sed ex præcepto diuino, supra quod dispensari non pōt recipiens mutuū: ideo licet huic mutuanti de suo licitè possit dare: non tñ sic potest sibi liberè dare qd mutuans licitè recipere posset, p pecunia, quæ illi mutauit aliquid ultra sortem: post cōsiliū utique est mandatum. ait enim dñs: Mutuum date, ecce consiliū: licet sit quandoque præceptum, sicut patet supra sermone 35. arti. 2. patet. Et additur, nihil inde sperantes: ecce præceptum, quod obligat semper & ad semper. propterea si quid recipit hoc modo, restituere debet: & si postea ille donauerit, liberè recipere potest: nihilominus additis cōditionibus, quæ ponuntur sermone 36. arti. 3. cap. 4. Tertio quoq; hoc licere dicunt ratione communis utilitatis: vnde sic arguunt. Quilibet de suo, in quo plenum ius & dominium habet, disponere potest in licitis & honestis pro suo libito voluntatis, vt patet in l. in re. capitulo mandata. ergo & tota communitas hoc potest. consequentia patet, quoniam in cōsensu totius communitatis intelligitur consensus singularium personarum, sicut Scot. in quarto. Licita quidem & honesta sunt, quæ in communitate & salutem reipublicæ sunt: quapropter illæ communitates potuerūt sic disponere de rebus suis, qd ponens tantam pecuniæ quantitatem tantum recipiat cum modis supra notatis: & per cōsequens alius recipere pōt. consequentia patet, quā ad hoc illa mutua facta sunt. scilicet ad cōmōdū & salutē ciuitatū illarū. Ad hoc dicēdū est, qd cōcedēdū ē añs & p cōsequēs & cōsequētia prima. Insuper

Solutio.

F

G

Tertio.

H

Solutio.

A Insuper & assumptum, dum modo non sit contra legem iuste principantis & signanter ipsius Dei: contra cuius legem videntur posita talia imprestita & supradicti contractus in ciuitatibus predictis, nam bonum commodi habet distingui contra bonum honesti: Nempe animæ salus saluti corporis & rerum temporalium præferenda est. 1. 2. q. 5. c. præcipimus. & ad hoc vide glo. in c. ille. 22. q. 5. vbi glo. ait, quod maius damnum est in amissione vnius animæ, quam mille corporum.

Quarto.

Quarto quoque hoc dicitur esse licitum ratione liberalitatis. Proinde arguunt dicentes: Petrus de eo quod suum est, liberè & plenariè potest dare Martino, in l. j. ff. de dona. & in c. quæ periculosum. 7. q. 1. & ex hoc Martinus licitè recipere potest. ergo & tota ciuitas potest de suo ipsi Martino liberè prouidere, & sic ipse potest illud licitè acceptare. consequentia patet, quoniam plenius ius habet ciuitas tota, quàm quodlibet membrum ipsius ciuitatis: & quæ aliqua singularis persona supra suum proprium. Nam potest confiscare & potest restituere, quod non potest singularis persona, eo quod non posset post destructionem recuperare, ut patet. ff. de cuiusque vniuers. n. mine. l. item eorum. & sic per consequens potest in ciuitatis utilitatem prouidere. & signanter illis, quorum interest. Respondeo concedendo assumptum, dum modo superior lex non sit in oppositum, sicut supra dictum est in sermone præfati in ratione. Ad argumentum secundum: nempe singularis persona aliquid liberè de suo non posset dare pro pecunia sibi mutuo data, ita quod mutuum licitè illud recipere posset, cum sicut supradictum est, sit contra præceptum superioris iuste principantis mandantis, mutuū date nihil inde sperantes, ut patet Luc. 6. & cap. consuluist. extra de vsur.

Solutio.

Quinto etiam licitum esse dicunt ratione possessionis, ex quo sic arguunt. Ista quæ ponuntur ad imprestita supradicta, montes & loca, non sunt mutua, sed possessiones. ergo possunt homines ex illis tanquam ex possessionibus recipere annuatim fructum, sicut fit de possessione: patet utique antecedens eo quod pecunia illa nunquam restituenda est: nec repeti potest, sed tanquam possessio potest vendi nunc carius, nunc vilis, secundum conditionem & statum ciuitatum antedictarum, sicut etiam de possessionibus contingere solet. consequentia patet, quoniam eundem locum tenet pecunia in hoc contractu, quæ teneret si ex ipsa emisset annum fructum tantum præcij. Rñdeo & primo nego assumptum, cum quid sit in veritate hominibus contractus vo-

Solutio.

cabulum manifestat. Nam in Venetijs non possessiones, sed imprestita. i. mutua noiantur. nec a proprio significato vocabulorum est regulariter recedendum. ff. de legat. 3. l. non aliter. nec sunt sicut ager, sed sicut mutua: sed alio quod eodem modo, cum reuocari non possint: nec sicut possessiones, quoniam impignorata possessionem ad me reuocare possum: possum et vendere iusto precio, sed imprestita illa non, quoniam non possunt vendi. c. pro c. sed longè minori precio, quod satis videtur absurdum. l. de c. florenis non habentur centum floreni. Concesso autem antecedente nego consequentiam. & ratio est, quia pecunia nullum alium usum habet præter expōnem, ex agro autem habentur fructus ex labore humano. Est. n. ager aptus natus fructificare, pecunia autem non. Insuper ager est meus, & si de eo recipio fructum, utique de re mea accipio fructum. Pecunia autem me liberè mutuata utique; non est mea: ideo non sic licitè possum ex ea recipere fructum, sicut ex agro meo. nec est verum est, quod assumitur. s. quod eundem locum teneat ibi pecunia posita, quem teneret si emisset annum fructum: quoniam ibi vera venditio esset, hic vero mutuum est, sicut patet in infra in 3. arti. c. 2. atque in 13. arg. Sexto insuper asserunt, hoc licere ratione nobilitatis & singularitatis: ideo arguunt, d. prædictæ sunt notabiles ciuitates in tota Italia, immo in tota Christianitate, in quibus huiusmodi contractus exercetur: magni Domini ponunt sponte ad imprestita antedicta. Itē religiosi, inter quos sunt ualentes uiri & in sacra Theologia Doctores. Insuper & deuoti religiosi ac timentes Deum: immo deuoti ciues & deuotissimæ mulieres ponunt & emunt, de quibus non de facili credendum quod sint spretores animarum suarum, nec corruptæ famæ. 1. q. 7. c. sanctimus. quare tenendum est, tales contractus licitos esse. Respondeo concedendo primam partem antecedentis: & quantum ad secundam partem nego consequentiam. **H** Nempe in Italia sunt alia ab istis spectabiles ciuitates, ut Roma, Mediolanum, Bononia, Sena, Perusium, Neapolis, & alia plures extra Italiam Peristus, Londonia, Bruggis, Colonia, Gandauum, Antuerpia, in quibus nullatenus exercentur tales contractus, quæ ciuitates libenter prouiderent commodis suis, sicut tres istæ prænominate, si salua conscientia hoc facere possent. M. fortè reperientur in tota Christianitate, in quibus exercitantur tales contractus, uel saltem tantum quantum frequentantur in ciuitatibus antedictis. Secundo dico quod in illis ciuitatibus antedi-

cabulum manifestat. Nam in Venetijs non possessiones, sed imprestita. i. mutua noiantur. nec a proprio significato vocabulorum est regulariter recedendum. ff. de legat. 3. l. non aliter. nec sunt sicut ager, sed sicut mutua: sed alio quod eodem modo, cum reuocari non possint: nec sicut possessiones, quoniam impignorata possessionem ad me reuocare possum: possum et vendere iusto precio, sed imprestita illa non, quoniam non possunt vendi. c. pro c. sed longè minori precio, quod satis videtur absurdum. l. de c. florenis non habentur centum floreni. Concesso autem antecedente nego consequentiam. & ratio est, quia pecunia nullum alium usum habet præter expōnem, ex agro autem habentur fructus ex labore humano. Est. n. ager aptus natus fructificare, pecunia autem non. Insuper ager est meus, & si de eo recipio fructum, utique de re mea accipio fructum. Pecunia autem me liberè mutuata utique; non est mea: ideo non sic licitè possum ex ea recipere fructum, sicut ex agro meo. nec est verum est, quod assumitur. s. quod eundem locum teneat ibi pecunia posita, quem teneret si emisset annum fructum: quoniam ibi vera venditio esset, hic vero mutuum est, sicut patet in infra in 3. arti. c. 2. atque in 13. arg. Sexto insuper asserunt, hoc licere ratione nobilitatis & singularitatis: ideo arguunt, d. prædictæ sunt notabiles ciuitates in tota Italia, immo in tota Christianitate, in quibus huiusmodi contractus exercetur: magni Domini ponunt sponte ad imprestita antedicta. Itē religiosi, inter quos sunt ualentes uiri & in sacra Theologia Doctores. Insuper & deuoti religiosi ac timentes Deum: immo deuoti ciues & deuotissimæ mulieres ponunt & emunt, de quibus non de facili credendum quod sint spretores animarum suarum, nec corruptæ famæ. 1. q. 7. c. sanctimus. quare tenendum est, tales contractus licitos esse. Respondeo concedendo primam partem antecedentis: & quantum ad secundam partem nego consequentiam. **H** Nempe in Italia sunt alia ab istis spectabiles ciuitates, ut Roma, Mediolanum, Bononia, Sena, Perusium, Neapolis, & alia plures extra Italiam Peristus, Londonia, Bruggis, Colonia, Gandauum, Antuerpia, in quibus nullatenus exercentur tales contractus, quæ ciuitates libenter prouiderent commodis suis, sicut tres istæ prænominate, si salua conscientia hoc facere possent. M. fortè reperientur in tota Christianitate, in quibus exercitantur tales contractus, uel saltem tantum quantum frequentantur in ciuitatibus antedictis. Secundo dico quod in illis ciuitatibus antedi-

Sexta.

G

Solutio.

H

A antedictis non cōsenserunt omnes, sicut ego per experientiam noui: licet tamen habeat ibidem in dictis impræstitis denarios non sponte positos, sed ex coactione ciuitatis, sicut prædictum est: & si sunt ibidem quidam sponte, minimè mirum est, quoniam & multi absque aliquo rubore publicè mutuāt ad vsuram. Nec insuper est admirandum, quod magni Domini ponant pecunias suas ad imprestita illa, quoniam & magni Principes vsurarij aliqui sunt, & diu extiterunt: insuper & prædones aliqui etiā dñi non bene informati, an liceat hoc dubitantes de statu suo, sicut prædictum est, ne totam substantiam suam subito perdere possint, tales ibi denarios ponunt. Quod autem religiosi de talibus impræstitis recipiant fructus, non deducit mutua illa licita esse. Ipsi enim cōiter nec ponunt in præstantijs pecunias, nec et emunt mutua illa: sed modus eorum cōiter talis est. Nam quidam habentes pecunias ad mutua illa. quas. s. coacti soluerunt, aut alias in prædictis impræstitis licito modo adepti sunt, in vltimis uoluntatibus suis pro elemosina dimittunt prædictis religiosi pecunias illas, seu redditus illos, vel partem illorum, ut partem hanc deputat per Dñum Venetorum, ut puta Procuratores sancti Marci, mittant prædictis religiosi. illam autem partem pro elemosina recipere possunt, dum modo liberè largiatur. Si vero antedicti religiosi dictam elemosinam aut tales redditus habere sollicitant, & præterdunt ius habere in illis, videant conscientias suas. nam licet quidam, sicut supra monstratum est, possint ex impræstitis aliquid recipere ultra sortem, non tamen omnes, ad quos deueniunt ipsa imprestita, sicut ex præcedentibus patet. Proinde si de senebri pecunia aliquid datur, puta quod denarij montis relicti religiosi fuerunt a testatore empti, vel sponte in monte positi, non coactè soluti: tunc quidem completa sorte a receptione talium abstinent dum est. l. possunt quandoque etiam prædicti religiosi aliter legitime excusari. Constat enim quod nullus efficitur vsurarius, nisi uolens aliquid recipere ultra sortem, sicut ex præcedentibus patet. Si igitur prædicti religiosi non recipiant illas pecunias seu elemosinas ab ipsis impræstitis pro pecunia, quam ibi liberè posuerunt, vel quam sponte emerunt modis antedictis, vsurarij non videntur, sed apparet quod recipiant elemosinas iure ipso, qui illas iuridicè eis relinquere potuerunt, & ius suum in eos legitime transfulerunt, licet non: & quaecumque, iuxta ea quæ

Nullus efficitur vsurarius nisi uolens aliquid recipere ultra sortem.

Conferenda bene.

in præcedentibus circa materiam istam dicta sunt. Septimo quoque credunt quidam putantes hoc licitum esse ratione permissionis & taciturnitatis. proinde arguunt dicentes, Ecclesia, Papa, Cardinales & plerique alij prælati istos contractus frequentari in telle xerunt in ciuitatibus antedictis: nec tamen aliquid attentauerunt contra eos per adimonitiones, reprobationes, aut per excommunicationes. quapropter de negligentia argui possent, scilicet quod tantum periculum in ecclesia permiserunt regnare in animarum discrimine, eis non prouidendo de aliquo remedio salutari. quia igitur his contractibus non prouiderunt, sed eos pertranseunt sic intactos, uidentur eos tanquam licitos quodammodo approbare. Cōfirmatur hæc ratio. quia ciuitates præfate hos contractus frequentant tanquam iustos & eos fore licitos asserunt: ergo si contractus vsurarij sunt, tenent & approbant & affirmant saltem implicitè, & ex consequenti licitum esse, dare mutuū ad vsuram, quod est contra Dominicum uerbum. Luc. 6. Mutuum date, &c. Ex quo sequitur manifestè quod errant in fide. quapropter sic per ecclesiam procedendum esset contra prædictas, ciuitatum, communitates, sicut contra hæreticos. Nec tamè circa hoc prouidit, & longa tempora ab ortu illorum contractuum iam fluxerunt. ergo uerisimile non uideretur hos contractus vsurarios esse vel aliquo modo iniustos. Respondeo ad prædicta, & primo nego secundam partem assumpti, quoniam prouisiones communis iuris & decretales factæ contra vsuras, contra istos contractus sunt, & omnes subditos ligant, nisi exempti uel priuilegiati sint. Sed quod ex mutuo aliquis intendere posset aliquid accipere ultra sortem ex priuilegio Papæ, absurdissimum atque falsissimum est: tum quia est contra legem naturæ, sicut supra sermone 38. articulo primo, per totum, plenè monstratum fuit: tum quia est contra legem scripturæ, sicut patet ubi supra, articulo secundo, & maximè contra præceptum Dei, & negatiuum, quod est, non furtum facies. tum quia est contra legem gratiæ, hoc est contra uerbum Christi Luc. 6. dicentis, Mutuum date nihil inde sperantes: tum, quia est contra determinationem ecclesiæ, ut in cap. consuluist. & in c. super eo. extra de vsur. Alexander iij. ait. Cum vsurarum crimen ueriusque pagina testamenti detestetur: super hoc dispensationem aliquam posse fieri, non uidemus

Septimo.

F

G

H

A demus: quia cum scriptura sacra prohibeat pro alterius vita mentiri. merito plus prohibendus est quis, ne etiam pro redimenda vita captiui vsurarum crimen inuoluatur. hæc ille. Ex his verbis colligit primo, qd non est aliqua dispensatio posita in vsura. secundo quoque colligitur, qd neque pro sustentatione viduarum, pupillorum, vel quorūq; aliorum dare mutuū ad vsuram aliquo modo licitum sit, sicut falsissimè fabulatur, pro quo facit. ca. non est putanda. 1. q. 1. 3. 2. q. 8. c. vnico. & maximè compensato quod nec liceat hoc pro redèptione captiui, sicut nec licitum est pro alterius vita mentiri. Cum

B secundum Apostolum ad Ro. 3. non sunt facienda mala, vt ueniant bona. Si quis fortè miretur quod contra tales ecclesia non procedit, propter qd hoc videtur permittere tanquam licitum. Ad hoc potest dici, qd ecclesia etiam hunc contractum permittit eo, scilicet modo permissionis, de quo supra sermone. 38. arti. 3. cap. 3. de prima permissione particulatim & bene declaratum fuit, permittit. i. non punit. Ad cõfirmationem etiã dico, qd dubito antecedens, & nego consequentiam pro negatione antecedentis, & si ad partem aliquam declinarem, potius negarem illam, quoniam spectabiles uiri de materia ista sæpe dubitant, & inquirunt, sicut manifestè apparuit, Florentiæ in nostro Capitulo generali ibidem celebrato anno Domini 1354. ad quod utiq; conuenerunt multi valentes uiri, inter quos fuit magister Gulielmus de Cremona, qui postea utique fuit episcopus Papien. vir ingentis scientiæ & magnæ famæ. & tunc quidem ad Generalè ordinis nostri missi sunt quidam ciues ex parte communitatis instantissimè perorantes, vt materiam istorum mutuatorum pertractarent & declarare uellent pro serenitate conscientiarum suarum, an contractus præfati essent liciti, an non. Interrogant etiam quotidie de hoc particulares personæ prædictarum ciuitatum, sicut patet peritis religiosi, qui ibi conuersantur. Immo contra tales ementes ibidem tempore nostro extitit sæpius prædicatum, & hoc dominium & populus patièter sustulit, sicut ego ipse per experientiam uidi. Quomodo igitur dicendum est, illos tenere firmiter illa licita esse. consequentia etiam nihil ualet, quoniam cum hoc quod aliquis teneret illa mutua licita esse staret, quod non teneret licitas esse vsuras. Oporteret enim ipsum sic arguere. Ille tenet hæc mutua esse licita, & iste tenet hæc

Solutio.

Gulielm^o de Crem.

mutua esse usuras. ergo iste tenet vsuras esse licitas: sed tunc minor est neganda, vel conclusio sequeretur ordine debito. fortè enim quod aliqui vsurarij credunt vsuras esse licitas, sicut ego quosdam cognoui, licet tales ne tanquam hæretici puniantur, hoc non manifestent, per quod soluitur quod obijcitur ad illic contenta.

Confirmatio secundæ conclusionis, scilicet quòd de impræstitis sponte positis non licet aliquid accipere ultra sortem. Cap. 4.

Quarta est intentio veritatis. Pro roboratione autem huiusmodi secundæ conclusionis, & huius secundarum articuli, sic efficacissimè argui potest. Istæ communitates & spectabiliores earum dubitant, utrum hi contractus sint liciti, an vsuræ, sicut prædictum est. ergo in hoc dubio se prædictis contractibus exponentes exponunt se periculo mortalis culpæ. quare sicut contemptores mortaliter peccant. Secundo sic, isti dubitant, an isti præfati contractus sint vsuræ, ergo se exponentes in hoc dubio scienter, se exponunt periculo vsurarum: quare uidentur saltem mente vsurarij: nam non dimittunt per hoc, quod potest esse, quod ex hoc contractu sit vsurarij.

Tertio sic isti dubitant, an isti contractus sint vsurarij. ergo consentientes de hoc dubitant, an restituere obligentur. & per consequens, tenendo & retinendo cum ista opinione, continuè stant in periculo & discrimini se exponunt mortalis culpæ, & sic continuant mortalem culpam uel restituunt. & per consequens tunc sic se habent, ac si vsurarij extitissent. nec alius modus appareret, quam per ipsam restitutionem, quod possint a vinculo mortalis peccati absolui, sicut etiam de cæteris vsurarijs diceremus. igitur in talibus dubijs, dicit textus, quod est tutius abstinere, vt in capitulo in ciuitate, extra de vsur. quod quidem directè loquitur in contractu dubio vsurarum. ad idem facit. l. adoptiuus. §. seruilis. ff. de ritu nup. ibi, in re dubia &c. & de spon. capitulo iuuenis. & de poen. distinct. 7. capitulo baptizatus, in fine. Item pro salute anime est semper via tutior eligenda, vt patet in capitulo illud, extra de cle. ex com. min. & in c.

Primus gumeni.

Secundus.

Tertius.

Pro salute anime est tutior eligenda est.

A in capitu. ad eius distin. 5. uolentibus igitur saluare animas suas hæc est tutior via, scilicet a talibus cõtractibus abstinere, quam in tantam peritorum dubitatione alteram partem eligere minus tutam. Est si quidem graue in re dubia certam ferre sententiã. 1. quæst. 3. cap. grauem, & 30. quæst. ult. cap. iudicante, & hoc maxime in causa seu in facto proprio, sicut est istud, emere vel non emere. Nempe in re propria neque iudex neque testis, neque arbiter quis esse potest. C. ne quis in sua cau. l. vna, & l. nullus. ff. de test. & l. penult. ff. de arbit. Nam amor & cupiditas, quæ uersantur in proprio facto, peruertunt humanum iudicium, vt in cap. quarto, 1. quæst. 3. Si ergo periti in hoc dubio dissident inter se, & opinio illa quæ habet, quòd contractus iste, & articuli subsequentes sint liciti, non sit tuta pro animarum salute. Sequitur quòd ab ista spontanea denariorum positione, & ipsorum emptione debeat quilibet abstinere, donec Apostolicus tanquam Papa, non tanquam particularis homo, sed tanquam vicarius Dei, ad quem spectant dubia, quæ de nouo emergunt decidere, consulant, vt patet in capitulo per venerabilem. §. rationes. extra qui si. sint leg. & in l. de cum nouo. C. de leg. quòd autem per Papam licet non per bullam declaratum sit, sicut referam, mihi constat. Legi enim in quarto super sententias magistri Guillelmi de Cremona, episcopi Papien. quòd cum quidam uir prædiues, & in pecunijs potens prædicto modo intenderet ponere quandam magnam pecuniã, quantitatem in vna prædictarum trium ciuitatum pro eleemosinis in perpetuum dispensandis pauperibus habito a prædicto Domino Guillelmo ob causam illius de hoc consilio peritorum, factaque de prædicta materia montis, & impræstitorum in florenti studio Papien. diligenti discussione cum materia propter contrarias opiniones adhuc dubia permaneret occurrentibus alijs causis missus est antedictus Dominus Guillelmus Ambasciator ad Papam Urbanum VI. tunc in Ianua commorantem. Rogauit ergo eum. præfatus diues instanter, quòd de præfata materia consuleret Papam: eique de sua intentione circa positionem prædictæ pecuniæ in eleemosynis dispensandum propositum reuelaret. Cui tandem Papa respondit, quòd bene fecerat de tali casu eum consulendo, eo quòd casus arduus esset: asseruitque illum vsurarium esse. prædicta autem ego legi in libro

Faciū eu in dā vi-ri diuitis.

D

fuo proprio, quem ille præfatus episcopus Papien. composuit, & in morte reliquit. Cum igitur Papa prædictus esset peritissimus homo, satis ponderanda est responsio atque sententia sua. Quæ autem sententia sequenda sit in contraria opinione Doctorum, uide in sequenti sermone, art. primo, cap. secundo, in fine.

ARTICVLVS TERTIVS.

Quòd sponte ementes impræstita supra dicta cum intentione recipiendi aliquid ultra sortem vsurarij sunt.

Tertio insuper tractandum est de his, qui in dicto monte impræstitis seu locis aliquid iuris libere emunt. Et de hoc datur talis conclusio. Libere emēs impræstita illa proponens aliquid recipere ultra sortem, vsurarius est, & lucrum inde habitum restituere obligatur. Et ad declarationem huius conclusionis triplex ueritas subiungitur. Prima est probationis, secunda est defensionis, tertia est cõfirmationis.

Multiplici argumento approbatur, quòd ementes talia impræstita cum lucri intentione illicite agunt. Cap. 1.

Prima ueritas est probationis. Nam probatur prædicta conclusio triplici modo. Primo ratione, secundo declaratione, tertio conclusione. Primo ratione, & hoc tripliciter. Primo sic. Vera est prædicta conclusio: quoniam talis libere emens se ponit in eodem statu, in quo utiq; foret si libere tantam pecuniã posuisset. ergo cum homo ponēs vsurarius sit, ergo sequitur qd etiam ille. assumptum patet. Si em libere emo centum florenos, qui sunt ad impræstita supra dicta, sperans quolibet anno me recepturum quinque, in illo statu pono me, in quo me ponerem, si libere emerem cētum, recepturus quinque in quolibet anno imperpetuum, ergo &c. Confirmo rationem ex sola uoluntate, vel principaliter quis vsurarius sit, vt patet in c. consuluit, extra de vsur. & 13. quæst. 3. c. qm̄ multi. Cum igitur iste uoluntarie uelit & intendat accipere ultra sortem: sequitur qd vsurarius sit mentalis, & actualis, & per consequens restituere obligatur, quod receperit ultra sortem. Secundo sic iste emēs centum pro ipsis recepturus quinque pro

Probatio conclusio nis triplici modo.

H

A singulo anno poneret libere centum, & singulo anno reciperet 5. seu poneret: hic nepe esset vsurarius, & quod ultra sortem recepit, restitueret tenetur. ergo a fortiori si iste solum libere ponat 33. seu 25. proponens semper recipere quinque, equidē magnus esset censendus vsurarius ascendit. n. ad 15. & ad 20. pro cētenario lucrum, & ex proposito, & ex certa scientia. & his temporibus in Florentia satis ad minus pretiū prædicti denarij montis peruenerunt seu deueniunt. Tertio quoq; probatur sic. mutua-re coacti non excusantur recipere ultra sortem, nisi rōne interesse, s. damni emergētis & lucri cessantis, sicut supra in primo articulo dictum est. Igitur cum isti nullum incommodum ex hoc incurrant, sequitur q̄ satisfactio pro sorte minime vltimus licito modo recipere possunt. Omnia in super argumenta, quæ supra in precedenti articulo, & in secūdo c. facta sunt, hic commode appropriari possunt. Secundo probatur conclusio supradicta declaratione. Igitur ad declarandum, & ad roborandum veritatē prædictam, ponam q̄ de hoc sentit cōsiliorum dator Federicus de Senis in 303. consilio suo dicens, pro declaratione huius dubij breuissime quædam alia dubia declarabo. Primo, quid si vendere: secundo, quid possit vendi: tertio, quid in hoc contractu vendatur: quarto, quæ sit intentio actoris in præfato contractu: quinto secundum intentionem suam in hoc facto breuiter concludam. Primo videndum est, quid sit vendere, pro quo aduertendum est, quod omnis actus per quem transfertur dominium venditæ rei, alienatio est. Nunc autē transfertur dominium venditæ rei pro ipso soluto pretio, vt notat Hostien. in summa de rerum permutatio. §. ex supradictis. ergo venditio est alienatio quædam, qua dominium venditæ rei transfertur pro ipso soluto pretio. Dominium autem alicuius rei nullus de iure in alium transferre potest, nisi sit Dominus eius, vt patet per Scotum supra sermone 32. artic. 3. cap. secundo, & tertio. Et dico notantur de iure, quia rem alienam quis vendere potest, sed non sine præiudicio domini sui. ff. de contrahen. empti. l. 1. Solus igitur dominus rei dominiū, eius transferre potest seu vendere. Secundo cōsiderandum est, quid possit vendi, pro quo nota, quod tam corporalia quam incorporalia vendi possunt. C. de hære. vel actione vendi. l. ex nobis, & ff. eo. l. nomina. Sic notat Hostien. in summa de venditio. & em-

ptione. §. de quibus. Ergo iura & obligationes incorporalium rerum, quæ incorporalia sunt, Instit. de corpora. & incorporata. §. incorporales, vtique vendi possunt. Tertio considerandum est, quid in hoc contractu vendatur. Pro quo aduertendum est, quod licet vulgari sermone dicatur, vendo tibi centum florenos, quos mutuauimus communitati. tamen in rei veritate non est sic: quia eo ipso quod mutuauimus centum, ipsi communitati transfusi dominium eorum in ipsam cōmunitatem, sicut patet. Instit. quibus mo. recontrahitur ob in prin. in verbo, vnde est. Non potest igitur creditor vendere ista rōe. cum non sit dominus eorum: nam solus dominus rei vendere potest de iure, sicut prædictum est. propter quod videtur q̄ in hoc contractu non vendantur, nisi iura creditoris, q̄ insurgunt ex mutuo, & ex ipsa obligatione cōitatis. Quarto etiam videndum est, q̄ sit intentio actoris in præfato contractu. Ad hoc etenim dico, q̄ principalis est intentio est, vt subintret & teneat locū primi creditoris, videlicet quo ad hoc q̄ ipse creditor sit creditor cōitatis in sorte, qua venditor recipit 5. pro quolibet centenario annuatim, donec recipiat totam sortem. pp̄ quod colligitur manifeste, q̄ sub velamine emprionis emptor sit liber, & voluntarius creditor cōitatis, vt ultra sortem gratia mutui 5. recipiat annuatim. Quinto fm̄ suam intentionem in hoc facto cōcludo, & quid de hoc facto sentiam iudicabo. Sed quia non omnes casus in lege reperiuntur, non semper debet requiri ius expressum: qm̄ plura sunt negotia quam vocabula. ff. de p̄scrip. verb. l. rei. ideo cum talis casus non reperiatur expressus, aliquibus rationibus, & etiam auctoritatibus, vt potero, confirmabo. Dico igitur q̄ ratio, quare primi creditores non sunt vsurarij, est: quia ad mutuandum coacti sunt. modo q̄ non est licitum in lege, necessitas licitum facit, extra de reg. iur. c. quod non est licitum, & sine aliqua spe vel mala intentione primaria recipiendi aliquid ultra sortem, gratia mutui mutuant cōitati, propterea licitum est aliquid recipere ultra sortem. Nam sicut dicitur r. q. 2. c. sicut episcopum. Nullam. n. maculam oblatio suscipienti ingerit, q̄ non ex ambiguitate petitione processit. Igitur per locum ab oppositis, iste qui libere & voluntarie cum spe, & intentione primaria recipiendi ultra sortem gratia mutui mutat communitati, vsurarius est r. q. 3. vsura, & c. plerique, & cap. si foeneraueris, & extra de vsur. c. con-

A suluit. Præterea ille in iudicio animæ vsurarius est censendus, qui eo proposito pecuniam mutuatur, & tradit, licet conuentione cessante, vt plus inde recipiat, vt patet extra de vsur. c. consiluit, & r. q. 3. c. si foeneraueris. Sed talis emptor efficitur creditor, & eo proposito pecuniā mutuatur, vt licet omni conuentione cessante recipiat ultra sortem, nec alias mutuaret, sicut ex eius intentione iam patet. ergo talis in iudicio animæ vsurarius est. Præterea quicumque alteri tradit quouis mediante contractu, & plus sorte recipiat, vsurarius est, sicut patet r. q. 3. c. vsura. & c. plerique. Sed talis emptor huiusmodi est, sicut patet ex intentione eius, & affectu. ergo vsurarius est censendus. Confirmatur sic. si emptor simpliciter, & absque velamine aliquo fieret creditor cōitatis, & reciperet ultra sortem, vsurarius esset. Sed iste sub emprionis velamine æque sit creditor ac simpliciter tradidisset cōmunitati: ergo vsurarius est. Tertio probatur conclusio antedicta multiplici alia conclusione, quæ ex dictis colliguntur. Prima conclusio est. Primus creditor nūquam ponere potest prædictum emptorem in loco suo cum oibus illis circumstantijs, cum quibus est ipse, cum ipse violenter creditor sit. Secunda conclusio est, q̄ si talis emptor cogere emere a communitate, sicut exitit primus, ab vsura esset excusatus, vbi principaliter non esset contentus ultra sortem accipere ratione mutui, sicut supradictum est. Tertia quoque est. Si talis emptor daret centum pro illis centum, quinimo si daret etiam ultra, non minus vsurarius esset, ex quo sola intentio recipiendi ultra sortem gratia mutui hominem vsurarium facit. Quarta est, quod primum non solum coactio, sed intentio recta excusat: quia si placeret cogi, illicitū foret, eo quod coactio transfret in voluntarium. Quinta est non ideo quia libere emit, & creditor voluntarius sit emptor iste, vsurarius est: sed quia intendit recipere ultra sortem. Hæc est sententia Federici de Senis, de verbo ad verbum.

De multis argumentis quibus quidam probare conantur, quod licet emere dicta imprestita cum spe lucri, & quomodo omnia cum rationibus efficacibus refelluntur. Cap. 2.

Secundo autem est veritas defensionis. Multis nempe argumentis nituntur qui-

dam impugnare opinionem, quæ in precedenti capitulo posita est. Ponemus igitur illa, & ad quodlibet intendimus respondere. Primum argumentum est hoc. Habens ius & liberum dominium in aliquam rem, in alterum illud transferre potest, & per consequens alius licitè potest acceptare: ergo cum mutuare coactus annuatim habeat ius in cētum, sequitur q̄ licitè & libere potest ipsum in alterum transferre, & sic alteri licitè vendere. Insuper, & alius licitè emere, quod vtique est probandum. Confirmo rationem: aliqua ratio est, propter quam possum rem meam alteri vendere vel donare, & ipsius ius in alterum transmutare. Nec quidem videtur alia ratio, nisi quia ad me pleno iure dominium eius spectat. ergo & in proposito possum licitè vendere illud ius, quod habeo in redditibus illis. Ad hoc respondeo & concedo antecedens, sed nego consequentiam illam. Ergo cum mutuare coactus &c. Antecedens quidem concedendum est. Cum enim non est prohibitio superioris, nec est in super in dispositio ex parte recipientis vel dantis, & liberum est ex parte dantis, sicut etiam ex parte recipientis: tunc quidem translatio possibilis est, secundum Scotum in 4. dist. r. 5. quæst. 2. vt plenius dictum est supra sermone 32. artic. 3. cap. r. & 3. Verbi gratia, ego enim sum liber Dominus agri mei a nullo homine in hoc dependens, & alius suscepturus, & non prohibitus, tunc quidem possum ius, quod in illo habeo transmutare in talem hominem. Sic nempe procedunt donationes, sicut venditiones. sic etiam in aliquibus ab ipso Principe subiectiones. Sicut enim patet supra sermone trigintadu. art. primo, cap. 3. Licet secundum Scotum, primus inter homines paternus fuerit principatus, quo videlicet pater naturaliter filio principabatur consecutus est, & pollicitus, qui huic potuit esse annexus, multi ab eodem patre a quo illi descenderant habuerunt initium, quibus alter poterat ciuilitate dominari, & dicendo ius inter eos. Sed etiam vna communitas de alterius potentia & sagacitate confidens, & de se diffidens, potuit illi alteri libere se subijcere, & tunc ultra ius habere in illam communitatem. vel si vna ciuitas consideret de prudentia vnus personæ, se illi submittere posset, & in hoc casu ille haberet ius in illam ciuitatem. Ex quo patet, quod non intendendo negare, quod vnus habes ius in aliquam rem, non posset illud in alium transferre.

cc 2 Sed

Tertio p̄ b̄: cōclusio multiplex alia conclusio.

Impugnatio opinionis p̄ alia quæ arguuntur.

Solutio.

Scot. in 4. dist. 18.

A Sed dico quod non quilibet consideratis conditionibus diuersorum, secundum quod in arguendo pro conclusione apparet. Consequenter autem nego, quoniam primus ratione interesse, sicut supra in primo articulo patet, potest recipere ultra sortem. Sed in secundo non est interesse, seu vitatio damni. ideo cessat causa, quae reperitur in primo, propter quam recipere potest. facit ad hoc casus extra de appella. cum cessante. ubi textus habet, quod cessante causa cessat effectus, & idem habetur 1. quaest. 7. ca. pro remedio. extra de poeni. & remis. cum infirmitas. ubi hoc idem dicitur. qua propter mirum non est, si non potest primus tale ius in secundum transferre. Et nihilominus aduertendum est, quod sicut in praecedenti c. dictum est, si secundus cogere accipere mutuum primi, & eadem forma qua primus: tunc etiam ipse ratione sui interesse posset recipere sicut primus. Secundum enim quod volenti considerare euidenter poterit apparere, quod huiusmodi emptiones fiunt in fraudem usurarum, sicut statim infra patebit. Quis utique alias audiuit tale forum, quod emam centum florenos pro triginta, aut pro vigintiquinque florenis. Si enim emerem liberum aut rem aliam, quae constitisset centum florenis, & nunc emerem pro triginta tolerabile esset.

B Sed quod nunc ego emam vnum florenum pro tertio floreno, iste est vnus contractus extra omnes contractus mundi. Ad confirmationem vero concedo assumptum, quantum ad primam partem: sed nego secundam: quoniam ut patet, secundum Scotum ubi supra, sermone trigintataduo, capitulo primo, requiritur etiam aptitudo ad recipiendum ex parte passi. actus enim actiuorum sunt in patiente bene disposito, ut ait Aristo. 2. de anima. Requiritur etiam quod non sit contra prohibitionem superioris, sicut de hoc supra in responsione praecedentis argumenti dictum est.

C Secundum argumentum est hoc. Petrus qui coacte mutuauit communitati, & annuatim recipit 10. tenetur Martino annuatim in decem assignat Petrus Martino suum annuum redditum, quem quidem recipit ex mutuo facto, & tunc semper Martinus constitutus est in loco Petri. vel ergo Martinus absque peccato recipit ista decem, aut non. Si primum, ergo potuit Petrus ius, & dominium quod habebat, licite in alium transferre, & sic habetur intentum. Si non, ergo nec Petrus cum hoc recipiat nomine suo,

& loco Petri Martinus & constitutus sit. Propterea si Petrus recepisset illa decem, Martinus licite ab ipso Petro recipere posset, & hoc quia illam libere dabit, & sibi etiam tenebatur. ergo etiam a dantibus Petro potuit Martinus licite recipere in casu nostro. Consequentia tenet, quoniam eadem est pecunia, & eadem ratio, quia voluntas Petri est ad eundem finem. Quare, & c. respondeo & admitto casum, & cum quaeritur si Martinus peccat recipiendo illa decem & c. Dico quod vel Martinus recipit illa decem nomine Petri, vel nomine ipsius Martini. Si primum, non quidem ex hoc peccat: nam accipit solutionem a Petro, & non agit iure sui in hoc casu, sed iure Petri: verbi gratia, Petrus tenetur Martino in decem, & dicit, vade ad procuratores Sancti Marci, & ibi accipias pro me decem, quae ibi habere debeo. tunc Martinus accipit a procuratoribus antedictis illa decem, sicut acciperet alius procurator Petri, & hoc modo licitum est. Si autem accipit nomine suo illa decem, quia accipit ius illius mutui insolutum ac de illo mutuo agit, sicut de mere suo: tunc adhuc distinguo, quia vel Petrus aliunde habebat unde satisfaceret ipsi Martino, ad quod poterat se reducere pro satisfactione sua, aut non, & hoc scienter.

D Si primum, tunc dico quod Martinus completa sorte capitalis Petri ultra recipere nihil potest: nullum enim interesse ad hoc allegare potest, quoniam ad alia se reducere poterat, & imputeret sibi si ex hoc consequitur damnum. Si detur secundum, scilicet quod non erat aliquid aliud, ad quod Martinus ratione sui interesse se reducere posset: tunc siquidem licet.

E Sicut enim damnificatus fuerat Petrus, ita in illa coactione Martinus qui ius habebat in rebus Petri.

F Tertio arguunt quidam ex illa regula iuris, quae habetur extra de regulis iuris, libro sexto, ubi dicitur, quod nemo potest plus iuris transferre in alium, quam sibi competere dinoscatur. ista est regula textus. Ex qua quidem regula videtur sequi, quod quantum iuris quis habet in aliquam rem, tantum in alium transferre potest. ergo sequitur, quod prius illatum fuit.

G Ad quod respondeo concedendo assumptum, & consequens. Sed si consequens vniuersaliter accipiat, tunc nego consequentiam. Antecedens est, nemo potest plus, nisi quia non plus iuris transfert, quae vna negatiua est, ex qua non sequitur

A sequitur quod in quemlibet quodlibet suum ius transferre potest. Ideo notandum est, quod argumentum a contrario sensu colligi non potest, nec debet, quando in iure resultat absonus intellectus, ut patet in glo. c. significasti, de foro competen. & in l. cum patrum. C. de condit. infer.

B Quarto quoque sic argui potest. illa quae sunt in mutuis, possessiones sunt: igitur ita libere vendi possunt, sicut & certae possessiones. hoc argumentum supra in 2. articulo. 3. est deductum in probando praecedentes conclusiones. Similiter sextum & septimum cum suis confirmationibus etiam hic possunt adduci. sed quia ibidem distincte posita sunt, ea hic rursus replicare non est necesse. Ad hoc quartum argumentum respondeo & nego assumptum. Nam vere non sunt mutua. Vel si vis vocare possessiones omne quod possidetur, & ius, & alia, ut dicit textus Augustini 1. quaest. 3. cap. totum, & l. regula. ff. de petit. hared. concedo antecedens, & nego consequentiam. Pro cuius rei declaratione notandum, quod si mutuo Petro centum florenos, ita quod eos teneat ad libitum suum, & tamen singulis annis, quibus qui tenebit illos dabit mihi decem saluo nihilominus capitali, constat quod usurarius sum. Nunquid talis possit dici contractus venditionis, ut ista sit possessio, & non potius contractus mutui. In hoc siquidem casu de capitali nil petere possum, cum in Petri potestate sit pro libito retinere. Si quoque contingit Petrum retinere capitale, nihil amplius recipiam de dicta utilitate, sicut in Venetijs, & in alijs praedictis locis contingere solet. Si enim communitas Venetiarum restitueret illis, qui ibi posuerunt pecunias suas, nihil amplius daretur illis. Nunc vero ponamus quod cogar ad mutuandum Petro illos centum florenos, & darentur mihi decem quolibet anno: si alius emit etiam ius, quod in illis habeo libere, quis dubitabit hoc fieri in fraudem usurarum sub praetextu, & pallio venditionis? sic quoque in fraudem usurarum fieri solent venditiones ad redimendum. de quibus supra sermone trigintanouem, articulo secundo, & c. 1. dictum est. Talis enim se ponit in ea conditione, qua foret si primo libere poneret pecuniam illam. Insuper & manifestior est usura, cum iste emat centum pro triginta. Quis enim non suspicaretur hoc fieri in fraudem usurarum, cum accipiat tunc tantum, vel plus pro triginta, quam acciperet

pro centum, si primo posuisset centum, ut fit quotidie Venetijs & Florentiis?

C Quinto arguunt quidam dicentes, quod praedicti contractus liciti sunt, quoniam praedictae ciuitates aut communitates se possunt constituere censuales eorum, qui praedictas pecunias ponunt ad praedictos contractus. Censur enim liciti sunt, ergo & c. Et quia semper in meliorem partem declinandum est, maxime ubi sunt directores tot spectabiles viri, quot sunt in ciuitatibus antedictis. Videtur tenendum quod isti agunt non sicut respondentes usurarijs de usuris, sed sicut de censibus dominijs praedictorum, quia in dubio praesumendum est de vno quoque bonum, nisi expresse contrarium videatur, ut in capitulo vnico, de scruti. in textu, & in glosa, & in capitulo dudum, de praesumptio. & in l. cum pater. §. rogo. ff. de lega. 2. Confirmo etiam rationem istam, quia licet alicui vendere rem suam, & postea de illa facere censum emptori cum voluntate emptoris, vel facere vnum censuale de re sua: ergo & praedictis ciuitatibus videtur simile licere facere de rebus suis, & sic ipsos fecisse credendum est, & per consequens absque peccato. Ex quibus sequitur illa licite posse vendi, & licite emi, & sic licite de vno in alium transferri & transmutari. Ad praedicta duo argumenta respondeo simul, & dico casus possibiles esse, sed non sic est in contractibus praedictarum ciuitatum: quoniam nec se constituunt censuales, nec de suo aliquid vendunt. Quod quidem potest tripliciter apparere. Primo, quoniam nec ciuitas, nec domus, nec ager vel prouincia est, de qua talis census reddatur, neque vendatur. Secundo, quia de his fructibus praedictae ciuitatis disponunt ad libitum suum, quandoque plus, quandoque minus, quandoque etiam nihil de talibus prouidendo, & hoc absque consensu illorum, ad quos pertinere deberet, si foret veri census aut verae venditiones. Praeterea praedicti emptores, aut domini nullum cursum habere possunt ad praedicta in aliquo casu, sed ipsae communitates disponunt pro libito de eisdem, ac si nulli alij ius aliquod haberent in eis. Tertio quoque ex quo fuerunt inchoati isti contractus, si facti fuissent verae venditiones, utique per emptores istarum ciuitatum omnia fuissent assumpta. patet, quoniam cum summam maximam pecuniarum singulis annis teneantur creditoribus suis, quasi immaginabiles flore-

A norū miliones vtique recepissent, ad cuius quantitatis valorem vna communitatum illarum minime forsam se extendere possent. Proinde & si quid dicere vellent, q̄ hmōi contactus formaliter, & expresse vsurarij non possent dici, nihilominus negare non possunt q̄ nō sapiant vsurariam prauitatem, vel quōd sint vsurarij, aut fiant in fraudem vsurarum, vel melius dici pōt quōd census est scriptura, qua quis confitetur se possidere tributarios agros. ff. de censib. l. forma. & ff. de proba. l. census, & sit cēsus in signum superioritatis seu cognitionis. l. cōperit. **C.**

B de præscrip. 30. vel 40. an ideo per censum probatur subiectio, extra de cens. c. oīs aīa. Quæ oīa sicut aperte patet, sunt extra propositum n̄sum in fraudem vsurarū. Sexto quoque arguunt dicentes, si Petrus mutuat Ioanni. c. libras hac conditione, q̄ si nō restituerit vsq; ad duos menses, soluat postea. c. & decem. Elapso siquidem termino, nec facta omnium solutione, omni fraude vsurarum deducta tenetur Ioannes Petro in c. 10. Has autē rationes & iura poterit Petrus cuidam alteri cedere. f. Germano, siue nepoti. ergo & vendere, vel saltem in alterum ius transferre. Antecedēs potest probari per ea, quæ dicuntur in sequenti sermone, art. 3. ca. 1. Et quantum ad aliam partem patet, quoniam de hoc facere potest enchenium, cui voluerit, scilicet tanquā de re sua. ad hoc facit quod habetur in §. ex conditionali Institutio. de verb. oblig. vbi dicitur q̄ in obligatione conditionali ante euentum conditionis sola spes est in obli. cōcor. tex. in l. cedere diem. ff. de verb. sign. Ad hoc respondeo & concedo assumptum primum, & secundum. quoniam c. & 10. termino iā elapso facta sunt capitale. Sed si terminus elapsus non esset, secus vtique foret, quoniam tunc nullum posset dici esse ius, nec etiam interesse ex parte alicuius istorū. Nō enim apud Ioannem habentur nisi. c. & c. Martino potest donare, sed non illa alia 10. Et quia ratione interesse fuit absque fraude vsurarum adiecta poena, vbi non sequitur interesse Martini non aderit causa, propter quam recipere habet ultra sortem. sed si sequeretur Martini damnum etiam si non interuenisset de hoc aliquod pactum, teneretur de facto mutuo bona fide Martino satisfacere, secundum quōd in sequenti sermone art. 1. ca. 2. patebit. Septimo insuper arguunt quidam dicentes. Pono casum q̄ vendam pretio iusto meam possessionem Petro ammotā omni fraude vsurarum, &

Solutio.

prius ea emo de fructibus illius possessionis tantum, quantum possem habere pro illa pecunia, & non plus communi estimatione, & ad perpetuum mihi, & hæredibus meis, & hoc ab emptore pro se, & hæredibus suis, tunc siquidem contractus iste licitus est. Igitur possum eodem modo constitutuere pecuniam meam. Antecedes quidem habetur ab Innocentio extra de vsur. in cap. in ciuitate tua, super illo verbo, ex forma. Vbi Innocen. post principium glōsæ suæ de verbo ad verbum sic ait. Alijs videtur, & forte melius, quōd si quis emit redditum constitutum ante contractum, vel venditam actionem siue cōstitutus fuerit in re, puta in domo vel possessione, vel in alijs rebus huiusmodi, siue in persona, vt puta serui, liberi vel rustici, vel actio, vel nomen. Item siue certus sit redditus, puta quia reddit decem. siue incertus, vt puta quia reddit quartam fructuum, qui percipiuntur de aliqua domo, vel de operis alicuius personæ. Item siue sit perpetuus contractus, puta quia extenditur ad hæredes vtriusque contrahentium: siue sit ad vitam hominis, siue sit ad certum tempus vsque ad quinque annos. Item non refert si redditus sit in pecunia, vel in alijs rebus siue in facto: semper in omnibus præmissis reputant contractus licitos, quia est ibi purus, & licitus contractus venditionis. Nam ibi est pretium, scilicet certæ pecuniæ quantitas. Item ibi est merces, scilicet certus redditus, vel causa, vel annona. C. sacro. ec. l. iubemus, in princip. & Auth. de non alie. re. ecc. col. secunda, §. ab Anastasio. & C. de hæredi. vel act. vendi. per totum. Et in summa Innocen. subdit ibi, nec obstat, quōd in perpetuum sit, & quōd ex eo infra certum tempus plus recipiatur, quā fuerit pretium: quoniam ex quacunque possessione iusto pretio emptæ plus recipietur infra breue tempus quā fuerit pretium emptionis. Et addens rationem inquit: quoniam hic non est mutuum, sed mera venditio rei. Additur etiam, si detur in emphyteosim, tunc erit pretium certum, nec erunt expensæ, & tamen forte plus recipiet iste in viginti annis, quā antea tribuisset. Ad hoc respondeo negando consequentiam dato antecedente. In primo enim contractu vera venditio est. In hoc secundo nec est venditio, nec locatio, nisi esset sicut infra dicitur in sermone quadragesimo secundo. artic. 3. capit. 3. ad fin. ad ostentationem: sed merum mutuum est. ac si dicerem

mutuo

A mutuo tibi centum, ita quōd mihi decem singulo anno des, sicut paulo ante prætaxatum est. primus enim contractus licitus apparet in iuribus ecclesiasticis. Quidam enim reddunt annum redditum in frumento, & vnum modium, alius duos, alius vero decem florenos, alius viginti, & sic de alijs. Hoc potest etiam apud laycos fieri, qui possunt vendere ista iura, & libere, & sic possent emi in pecunia annui fructus, & etiam in alia re, & esset venditio vera. Sed quōd constituatur pecunia, & pro ipsa aliquid recipiatur, non potest intelligi quomodo licitum sit. Nam in casu prædicti argumenti, quo in quæst. de monte, seu de imprestitis male vitur Petrus de Ancharano inde longam consequentiam falso trahens, neque venditur pecunia, neque emitur pecunia, neque fructus habetur ex pecunia, vt perspicaciter patet intuitu. Sed in pecunia, & hoc licet. Nec mirum, si licet, quia debitas habet circumstantias secundum Innocen. argumen. seu dictum. Octauo quidam arguunt dicentes. Talis potest facere elemosinas de introitus illis, ergo &c. Assumptum probō sic. quoniam illa sunt sua, ex quo sequitur quōd illa in alium transferre potest, & debite. Non enim videtur quomodo magis debite aliquod ius transferri possit, quā in elemosinarum largitione. Ad hoc respondeo quōd semper loquendo de coacto, concedo antecedens: dummodo redditus illius anni sint sui, ita quōd habeat eos, vel transferat terminus habendi eos. pro quo facit quod habetur in l. qui actionem. ff. de regu. iur. Vbi dicitur quōd qui actionem habet, rem habere videtur. sed non in casu, in quo non sint sui, sed de capitali vtique potest. de fructu autem non, nisi sint sui, quoniam sine licentia veri domini de alieno facere elemosynam non potest. nam elemosyna de malis acquisitis fieri non debet. 14. quæstio. quinta, per totum, & 1. quæstio. 1. cap. non est. Ex hoc patet quōd completa forte illi quibus hæc legata sunt, nisi sint filij, vel alij hæredes, qui participarent in damno, recipere non possunt fructum. Possent etiam omnia antecedentia, de quibus facta est mentio, licite vendi, & non licite emi, secundum quandam modum loquendi: quoniam ipsi emptores modis superius declaratis non possunt esse idonei. Possunt etiam licite vendi, & emi, sed non vt accipiatur aliquid ultra sortem.

Solutio.

Nono quidam arguunt dicentes, forma contractus equidem inspicitur ad hoc, vt quis vsurarius censetur: extra de vsur. cap. in ciuitate, in glo. secunda. Sed quia forma contractus emptionis & venditionis de se licita est. sequitur quōd ex tali emptione nō debet emptor vsurarius reputari.

Ad hoc dicendum, quōd forma contractus inspicitur ad hoc vt quisque vsurarius censetur in iudicio ecclesiæ, vt patet in causa nostram, extra de emptio. & venditio. Sed quo ad Deum, & in iudicio animæ nō forma contractus inspicitur, sed intentio contrahentis consideratur, vt habetur extra de vsur. cap. consuluit in text. & in glo. Ex quo patet, quōd talis emptor non ex forma contractus vsurarius est, quæ de se est licita: sed ex intentione, quam habet.

Decimo arguunt quidam dicentes: differētia inter emptorem & venditorem est, quōd semper periculum ad emptorem spectat, & emolumentum, ff. de actio. & emptio. & venditio. l. secundum naturam, & ideo fructus, & partus rei emptæ ad ipsum emptorem spectant, vt C. de actio. emptio. & venditio. l. fructus, & l. penult. Ergo ad ipsum emptorem ex vi contractus liciti spectant ista quinque, quæ promittit, & dat communitas annualim, cum sint fructus rei emptæ. ergo potest ista licite acceptare.

Ad hoc dicendum, quōd vtique verum concluderetur, si illud interesset fructus rei emptæ, sicut argumentum supponit. sed hoc est falsum. Non enim est fructus ipsorum centum florenorum, quia nullus ex pecunia fructus est, vt patet 88. distin. c. eijciens, & multo magis non sunt ipsorum iurium. Ex quo patet, quōd argumentum ex falsa imaginatione procedit.

Vndecimo quoque quidam arguunt dicentes, quōd vsura in mutuo solum locum habet, cum in nullo alio contractu contrahi seu committi possit, vt notat Hostien. in summa de vsur. §. primo, & de hoc etiam plenius dictum est supra, sermone trentesimo septimo, artic. primo, ca. secundo. vnde in diuina pagina vsura tantum modo in mutuis prohibetur, iuxta illud Lucæ 6. Mutuum date, nihil inde sperantes: sed in casu nostro non est contractus mutui, sed emptionis & venditionis: ergo in eo nulla potest committi vsura. Dicendum est ad hoc, quōd verum est, quōd in solo contractu mutui directè, & per se vsura habet committi: sed indirectè, & per accidens in contractu emptionis & venditionis com-

*Solutio.***F****G****H***Solutio.*

A mitti potest, cum sit in fraudem vsurarum, extra de emp. & ven. c. ad nostram. & etiã extra de pig. c. illo vos. Et sic est in proposito nostro. Duodecimo quidam arguunt dicentes, q̄ pericula & dubia quib. se mercatores exponunt in mercantijs suis, licitè de eis lucrari possint, ex quo a simili patet quòd in casu prædicto liceat ipsi Martino emptori recipere prædicta quinque, cum in emendo talia verisimiliter multis periculis se exponat, v̄puta propter tyrannum, aut propter aduersitates communitatis, quibus coacta est communitas statuere non solum non dare quinque annuati, sed forte nunquam restituet quicquam, cum sit hoc in propria sua libertate.

Solutio.

Ad hoc autem dico, quòd dubia & pericula vsurarum nullo modo excusant, sicut patet extra de vsur. cap. nauiganti. Ideo etiam tale periculum non excusat, cum sit contra tres regulas postas supra sermone trigintanouem, circa principium, vide ibi diligenter. Item dico ad argumētum, quòd non solum propter pericula, & dubia licet mercatoribus de suis mercantijs aliquid lucrari, sed quia mercantiæ exercentur mediantibus illis rebus, de quibus potest fructus aliquis provenire, quod non contingit de huiusmodi venditione: nam talis emens mediante pecunia, cuius (sicut dictum est) nullus potest esse fructus, sub emptionis velamine fieret creditor, & reciperet vltra sortem.

Decimotertio, etiam arguunt & dicunt, quòd talis contractus non est vsurarius, quia vel talis contractus vsurarius esset inter primum, scilicet Petrum, & inter secundum, scilicet Ioannem, vel inter secundum, scilicet Ioannem, & communitatem, quia non committitur vsura, nisi inter vsurarie contrahentes. sed inter secundum, & communitatem nullus est contractus, vel saltem nullus interuenit contractus mutui. ergo nullus est ibi contractus vsurarius consequentia patet ex iam dictis. Antecedens probò: quia mutuum non conficitur, nisi quando de meo sit tuum: hoc addito quòd tantundem mihi reddatur, & in eodem genere. Confirmatur: quia contractus, qui fit inter primum & secundum posset fieri de iure etiam ignorante communitate.

Solutio.

Ad hoc dicendum, quòd quando dicitur ille contractus est vsurarius, vel inter primum, scilicet Petrum, & secundum scilicet Ioannem, vel inter secundum, scilicet Ioannem & communitatem: Dico q̄ talis

contractus est vsurarius, tam inter primum & secundum, quam inter secundum & communitatem, sed diuersimode. Pro quo aduertendum est, q̄ talis cōtractus potest dupliciter considerari, scilicet vel ex forma cōtractus, vel ex contrahentis intētionē. Hæc quidem distinctio habetur extra de vsur. c. consuluit, in textu, & in glosa. Si igitur consideretur primo modo, contractus iste si contrahitur inter primum, & secundum tantum, non est vsurarius. Si vero secundo modo consideretur iste contractus, tūc quidem tam inter secundum, & communitatem, quam inter primum & secundum, v̄trobique vsurarius est, diuersimode tamen. nam primo cum mente contrahitur inter primum & secundum: sed secundario etiam cum mente contrahitur inter secundum & communitatem. Nam secundus primo, & immediate intendit, & sic facit q̄ in trat locum primi, vt si fiat creditor communitatis, ad hoc vt recipiat vltra sortem. sed talis intentio vsuraria est, sicut patet ex præcedentibus, & hanc habet secundus etiam cum primo. nam mediante forma contractus secundus intendit quòd communitas sibi remaneat obligata ad dandum sibi sortem, quam ipsa debebat primo, & etiam vltra sortem, sicut debebat primo. Ex quo patet q̄ secundus vsurarie contrahit, non propter formam, sed propter maculatam intētionem: nam quicquid agunt homines, intentio iudicat omnes. Secundario etiam mediante contractu facto cum primo contrahit secundus, licet nō explicite, sed implicite cum, communitate vsurarie ex intētionē, & affectu: cum igitur dicitur q̄ inter s̄m & communitatem nullus contractus est, dico q̄ hoc est falsum: est enim contractus mutui inter eos tectus sub velamine emptionis, imo contrahitur mediante emptionis cōtractu. hoc autem manifeste probatur. Mediante em hoc contractu emptor habet actionem ex empto, super communitatem. In sti. de empt. & vendi. §. pretium. ergo communitas obligatur isti emptori, & est debitor ipsius, sicut ante erat primum. ergo ipse emptor est creditor communitatis, sicut & primus. & hoc non nisi mediante huius emptionis & venditionis contractu contrahitur mutuum inter emptorem & communitatem: aliter emptor non esset creditor communitatis, & communitas nō esset debitor eius. Est igitur contractus mutui, quod erat probandum. Sed dato pro falso, quòd nullus esset contractus mutui inter

Cōtra vsuram. Diuersi. mode.

Autem determinatis.

H

A inter secundum & communitatem, adhuc non valet consequentia antedicta, quia etiam cōtractus venditionis, & emptionis vsurarius esse potest. extra de empt. & vend. c. ad nostram. & extra de pigno. illo vos. & de hoc sup. sermo. 39. art. 2. c. 1. latius dictū est. Per hoc patet ad confirmationem argu. Nam licet talis contractus fieri posset de iure etiam ignorate communitate, non tamē propter hoc tollitur quin secundus contrahat cum cōmunitate modo, quo dictū est, scilicet cum intentione. pro quo facit quod hf. l. 1. & per totū. & plus val. quod agit. & extra. c. 1. quod met. cau. & etiã in c. humanæ aures. 22. q. 5. vbi textus ait, q̄ semper ad intētionem recurrendum est, quia intentio non debet deseruire verbis, sed verba intentioni. hæc quinq̄, vltima argumēta supradicta & solutiones eorū s̄pe fratris Frederici de Senis sunt. Nonnulli plurimum admirant, q̄ præfata ciuitates vbi huiusmodi contractus quotidie frequentantur, noluerunt negligētes fuerint habere de hac materia veritatem determinatam, & irrefragabile ab aliquo generali Concilio, cum in Italia & extr. Italiam nostris temporib. plura Concilia celebrata sunt. Præterea potest etiam sic dici, s̄m Legistas q̄ isti emptori competunt actiones viles ex mutuo, quæ directè competebant ipsi primo creditori cōtra ipsam communitatem, vt patet. l. 1. & 2. c. de acti. & obli. hinc d̄f cessionarius ereditor primi debitoris, & propriè creditor etiam in materia statutorum, s̄m Bal. in l. per diuersas. c. mandati. Et ita inficiari nō potest q̄ emptor non sit debitor communitatis, nec mirum quia etiam in plerisque partib. iuris inter ignorantes quasi contrahitur, puta in aditione hæreditatis: & quotiēs ignorantis negotia geruntur utiliter. Item ubique lex dat actiones utiles ex equitate.

Solutio secundū legistas.

D Quod non liceat emere talia imprestita cum lucris intentione multiplici similitudine comprobatur. Cap. 3.

Conclusio.

Tertia est veritas cōfirmationis. nam argumenta præcedentis ca. quæ militant aduersus seu contra hanc tertiam conclusionem: licet sint sufficienter soluta: tñ pro maiori firmitate prædictæ conclusionis & pro maiori infirmitate prædictorum argumentorū ponamus vnā aliam conclusionē, quæ talis est. Pōt homo aliquod ius in aliquā rem habere, quod ius in quēlibet aliū non pōt transferre. quod multipliciter

probari pōt. & loquor de ipso habente ius ita q̄ nō est potestas ad hoc ex parte ipsius habentis ius. hoc probò primò in Papa: nā Papa habet ius in Papatum, nec tñ pōt illud in alium transmutare. ergo nō quilibet habens ius aliquod in aliq̄ rem, pōt illud in rē transferre. Añs patet: quoniã volēti sibi obijcere opponeret ius Papatus, & quicquid faceret ex decretalib. vel decretis, & alijs magnis excerpta consecratione ex iure Papatus facit. Secunda pars patet: quoniã per Cardinales eligiū Papa, vt patet plenè extra de elect. c. vbi periculū. lib. 6. ergo &c. Idē argumentū est de Imperatore, quo ad officium suum. Secundò probò de sacerdote. habet. n. sacerdos ius absoluendi subditum suum à peccatis suis: tñ ius illud transferri non pōt in quemlibet alium. ergo &c. quā in sacramento sacerdotij illud ius, & potestas confertur ei, ergo &c. Secunda patet, quia nō pōt illud in laycū transferre. Tertio probò de vasallo. Ipse. n. vasallus ius habet in feudum: & tñ illud in quēlibet aliū transferre non pōt. quantum. s. ex auctoritate sua est, ergo &c. Assumptū quo ad primā partē patet. quoniã ex iure, quod habet in feudum, si in feudo vexaret, defenderet feudū. Secunda patet, quoniã si auctoritate propria illud in aliū transferret, & signāter de exceptis sine licentia dñi principalis à feudo caderet & à iure, quod prius in illo feudo possidebat. ergo non in quēlibet pōt transferre ius illud. Quarto probò sic. nā det princeps castrum Rolando & successorib. suis ex ipso descendentib. ita tñ q̄ non posset illud alienare. casus est possibilis, & quāq̄ cōtingit. Et sequitur q̄ Rolando habet ius in prædicto castro, & tñ nō pōt ius illud in aliū transmutare. Assumptū patet: quā cōtra quencunq̄ aliū se tueret ex iure, qd̄ habet in illud castrū, ne perderet illud. Iterū patet. Et sc̄da patet ex casu: imo addatur in casu, q̄ si ipm castrum quocunq̄ artē taret alienare, cadat à quocunq̄ iure, qd̄ hēt in eo. Quintò etiã probò, si princeps iustè principans faciat decretū, q̄ nullus subditus suus det aliqd̄ officiali suo: quod si dare attētauerit, sit illud fisci. sequit̄ q̄ nullus subditus principis antedicti sit, qui dñium vel ius quod habet in aliquā rem in quēlibet officialem transferre posset id. possibile est antecedens & s̄pe accidit, quātum ad primam partē & potest fieri secunda eodē modo. Sextò quoq̄ sic probò, & tāgo potētiam suscipientis. iudex in casu iuridicè pōt occidere Petrū, quia videlicet homicida est, & p̄ conse-

Assumptum probatur.

G

H

Alia probatio.

A consequens habet ius occidendi Petrum, nec tamen potest illud in quemlibet alium transferre, ergo &c. Assumptum satis clarum est, quantum ad primam partem, & quantum ad secundam: quoniam non potest illud ius transferre in ipsum Petrum occidendum, ergo non in quemlibet. consequentia patet & assumptum: quoniam non potest aliquo iure humano Petrus, nec alius homo occidere seipsum. de quo habetur tex. in c. si non licet. 23. q. 5. Septimò quoque sic probatur. quidam habet ius in pecunia sua, quod ius transferre non potest in Minorem fratrem. ergo non in quemlibet, &c. Assumptum patet, quoniam frater Minor in pecunia non potest habere ius: quia propter alius non potest illud transferre in eum. consequentia tenet, quoniam quantumcumque frigiditas esset frigiditativa simpliciter, non tamen esset frigiditativa non susceptivi frigiditatis: non esset enim frigiditativa ipsius coeli, nec etiam ignis. ergo si frater Minor non est susceptivus in se iuris pecuniæ nullus potest eam in fratrem Minorem transferre. & antecedens apparet, quoniam ex professione regulæ suæ inhabilis est. Nam iuxta præceptum regulæ suæ, non potest recipere pecuniam per se, vel per interpositam personam.

C non tamen hoc est populo prædicandum. Octavo etiam sic. facit princeps decretum quod nullus suus officialis recipiat aliquid ab aliquo subdito suo. quod si aliquid aliud officialis attentauerit in oppositum, sit illud falsi. Et sequitur, sicut superius arguebatur, quod nullus subditus dñi ius quod habet in aliquam rem, potest in aliquem officialem suum transferre. consequentia patet ex ipso arguendi modo factò in præcedenti. Non argumentum fieri potest contra datam & recipiendam: v. g. Habet vir ius in corpus uxoris suæ quo ad carnis commixtionem: nec tamen potest illud transferre in alium, nec etiam alius posset acceptare, ergo &c. Assumptum quidem est Apostoli. 1. Cor. 7. Vir non habet potestatem sui corporis, sed mulier: & mulier non habet potestatem sui corporis, sed vir. secunda etiam patet, quoniam talia adulteria essent. Decimò quoque addatur. facit princeps decretum, quod nullus suus officialis aliquid recipiat ab aliquo subdito suo: nec aliquis subditus suus det aliquid officiali suo. quod si fecus factum fuerit, sit falsi. & sequitur, nullum subditum quem habet princeps, posse transferre ius quod habet in aliquam rem in officialem dicti principis. patet modus arguendi superius. Unde

decimò argui potest. Deus habet ius universale super omnia creata: sed non potest illud in aliquem alium transferre, & de hoc pertranseo. Duodecimò, beneficium elemosynam facientis, caritatiuè & deuotè Misericordiam celebrantis, deuoteque pro altero exorantis, de iure debitum facienti elemosynam celebranti & deuotè oranti, non potest quemlibet prædictorum in alterum transferre, & se illo expoliare, quin istud habeat & etiam plus. ergo &c. consequentia patet, & similiter antecedens: quoniam vel peccaret & sic non in se, nec in alterum transferre posset. vel mereretur, & tunc maius præmium deberetur. Præterea in casu, in quo proponens sic transferre non peccaret, haberet actum procedentem ex charitate, & diuina dilectione, per quem sic transferre proponeret, & ex dilectione proximi, in quem attenderet sic transferre, & per consequens meritorium, quare augmentum gratiæ foret. Præterea tunc posset existens in charitate & in virtute secundum Deum legem ius in alterum transmutare, & hoc modo se totaliter expoliare: quod non est utique benedictum. Item si quis acquisiuit ex suis operibus magnam famam, in quam utique habet ius: non tamen posset illud transferre in alium. ergo &c. consequentia patet & assumptum apparet de beato Petro, Paulo, Francisco, & sic de alijs sanctis. Insuper de Alexandro Magno, Scipione, Iulio Cæsare, & sic de alijs quam pluribus: verum sermo in longum processit, quoniam locus amplius est & grandia continens, & paucis minimè explicandum: hæc saluo meliori iudicio sentio esse vera: quod si vera sunt, vel quæcumque circa hæc sint alia veriora, clarificet & aperiat veritatem, & illustrator mentium Dominus Iesus Christus, qui cum Patre, & Spiritu sancto in veritate viuunt, & regnant per infinita sæcula sæculorum, Amen.

ITEM EADEM DOMINICA
de Passione infra diem.

De interesse & in quibus casibus, & quare liceat accipere ultra sortem.

Sermo XLII.

Siquis sermonem meum seruauerit, mortem non videbit in æternum. Ioan. 8. c. & in Euangelio hominibus. Dulce verbum, amabilis vox, ac sententia omni animaduersione

A condigna. Ait enim Dominus: Si quis sermonem meum seruauerit, mortem non videbit in æternum. Seruare siquidem verbum Dei est corde, ore, & opere illud cum perseuerantia custodire. nam, teste Apostolo ad Rom. 10. Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Et de opere propheta ait: Memores sunt mandatorum eius ad faciendum ea. Talis inquam verbum Christi obseruans mortem non videbit in æternum. Beata enim vita in visione & in fructu Dei consistit. & ideo per exclusionem mortis gehennæ, quæ huic visioni opposita est, consecutio beatitudinis denotatur: propterea ait, mortem non videbit in æternum id est non experietur. sumitur. n. secundum Aug. hic videre, pro experiri: eo modo & genere loquendi, quo videre plerumque sumitur pro forti & certa experientia omnium sensuum exteriorum & interiorum, sicut sumitur Exo. 20. Quando aliquando Domino cum Moysse in monte Synai ac mandata præcipiente cunctus populus, ut ibi dicitur, audiebat voces. quod aut seruans verbum Christi in æternum non videbit mortem, ratio esse potest, quia semen est verbum Dei, ut dicitur Luc. 6. Vita siquidem sempiterna in verbo Dei consistit, sicut in quodam principio seminandi. quia scilicet finaliter perducit ad beatam vitam, sicut virtute seminis producit fructus. Et ideo sicut ille, qui seruat semen à corruptione, peruenit demum ad fructum: sic seruans diuinum verbum, peruenit ad beatitudinis statum. Sed quia sicut supra sermo ne 37. patuit, Dominus præcepit Luc. 6. Mutuum date, nihil inde sperantes: ad dilucidando quosdam casus, in quibus videtur esse usura & non est, ne indebitè quis mortem incurrere videatur, de casibus in quibus licet accipere ultra sortem, differendum est.

D Sed primò considerandum est, quid sit fors. secundum enim Alexan. Lombardum, li. 3. fors accipitur duobus modis. Primò modo sumitur pro signo disunctiuo rerum, sicut Prouer. 16. in fine ait Salomon, sortes mittuntur in sinum. & Numeri 34. Dedi vobis terram in possessionem, quam diuidetis sorte. Et iterum propheta ait. & super vestram meam miserunt sortem. Secundo modo accipitur fors pro re iuste possessa in diuisione scilicet aliquarum possessionum: & hoc modo Numeri 34. Vocantur possessiones filiorum Israel. Ex quo patet quod res iuste possessa, fors merito appellatur. Unde versus.

Sors notat eventum signat quoque fors capitale. secundum Catholicon. Tertio modo & magis propriè potest dici fors quæritas mutuo data explicitè uel implicitè. vel fors est capitale creditoris expressi vel palliati: quia usura non potest committi, nisi circa sortem & capitale rerum mutabilium. accipiendo igitur sortem hoc modo in contractu contingit esse usuram vel non: ex hoc quod aliquid accedit sorti, vel est de sorte. nam si aliquid accedit sorti, usura est. verbi gratia, si aliquis possedit aliquam domum vel fundum, fructus inde excrefcens de sorte est, non accedit sorti. unde si quis iusto pretio emat aliquam rem, ipsa secum portat sortem suam. & si qua excrefcencia inde prouenit, est idem de sorte. Eodemque modo in locatione contingit. commodatum verò si remanet in natura sua, non recipit excrefcenciam sortis, sed magis in alios contractus transit, sicut supra sermone 37. art. 1. c. 2. patuit. & sic trā secundo lucrum inde habitum sit de sorte, ideo ibi non cadit usura. In mutuo autem semper excrefcencia est extra sortem: proinde quia accedit sorti, minimè licet tum est aliquam excrefcencia ratione mutui acceptare, cum non liceat accipere ratione sortis, nisi quod est de sorte. Ex hoc autem ortum habet, quod in re pignoratā fructus debent computari in sortem: alias esset ibi usura. in re autem vendita non est sic. quod autem homo teneatur computare fructus in sortem, quando data pecunia recipit rem titulo pignoris, clarè patet extra de usur. c. 1. & 2. & c. conquestus. Et ex his patet quod quia in mutuo lucrū accedit sorti: ideo non licet accipere excrefcencia ipsius mutui ratione. propterea omnes Doctores in hoc concordant, quod in mutuo non licet aliquid accipere ultra sortem: & quod solum in contractu mutui veri sit interpretati, & non in alio, cadit usura, sicut supra dictum est sermo 37. art. 1. c. 2.

QVÆSTIO.

His igitur prænotatis merito queri potest, utrum in aliquo casu de facto licet accipere ultra sortem, id est utrum contractus usurarius sit in aliquo casu concessus, vel permissus à iure. Ad quod dicendum simpliciter quod non nisi fortè loquamur de permissione primo modo dicta supra sermone 38. art. 3. c. vlt. secundum quam permissionem ius ciuile permittit usuram, sicut ibidem latius dictum est. Habet enim se ius ciuile vniiformiter affirmatiuè ad omnes usuræ casus, quia in omni casu secundum illam

Perpède
hoc argu-
mentum.

In mu-
tuo, sem-
per est ex-
crefcen-
tia.

An liceat
ultra sor-
tem ali-
quid acci-
pere.

A illam permissionem usura permittit. Ius vero naturale, diuinum atque canonicum se habet vniformiter negatiue ad omnes vsu rarios casus: quia in nullo casu aliquo triu modorum permissionis in sermone prædicto & cap. prædicto usuram permittit. Nā pari ratione qua prohibente in uno casu, in quolibet prohiberi debet, cum de sui natura sit mala. Proinde pari ratione, qua eam concederent in vno casu, deberent eam concedere vel permittere in quolibet casu. qđ apparet esse falsum ex dictis supra sermone 38. per totum. Ex his igitur patet, qđ improprie dici solet qđ in tali, & tali casu, aut in tali terra, in tali contractu permittitur usura: quia in nullo casu breuiter est permessa. vnde quando aliqui casus ab usura à Doctoribus eximuntur, non est intelligendum qđ in illis casibus committatur vsura, sed qđ in eis prima facie aliquid simile concurrat usuræ, sicut in processu præsentis sermonis in multis casibus diffusius patebit. Huius sententiæ est Ioan. An. in mercur. in regula, peccatum. articu. 4. Et in hoc etiam concordant communiter omnes Doctores. Et est circa hoc notandum, qđ secundum Alex. Lomb. cum usura de se sit quid malum, sicut supra patet sermone 38. per totum, ideo ipsa remanente sub ratione illicita & mala, nullo modo in ea cadit dispensatio, sicut patet clarè extra de vsur. c. super eo. vbi Alexan. 3. ait. Cum vsurarum crimen vtriusque testamenti pagina detestetur, super hoc dispensationem aliquam posse fieri nullo modo videmus. Quia cum Scriptura sacra prohibeat pro alterius uitam mentiri: multo magis prohibendus est quis, ne pro redimenda vita captiui vsurarū crimine inuoluatur. Posset tamen aliqua circumstantia in contractu à tali vsuræ excrefcētia tollere vitij rationem, ita qđ mutuan ti tale mutui incrementum licitè fieri posset. & hoc potest contingere triplici ratione.

D Primò ratione damni emergentis, seu occurrētis, secundò ratione lucri cessantis, tertio rōne debiti postulantis, vel requirētis.

ARTICVLVS PRIMVS.

Quod ratione interesse id est damni euitandi licet in varijs casibus accipere ultra sortem.

Rimò quidem tollitur vltra sortem vsurariæ excrefcētiæ vitium ratione damni emergentis. i. ratione interesse. Est enim

Conditio- nes in cō- tractibus obseruan- da.

interesse quædam euitatio damni, secundū Thomam secunda secundæ. q. 78. art. 2. Itē interesse est recompenfatio damni. Innoc. autem in apparatu de senten. excommuni- ca. c. sacro inquit, quòd interesse est æstima- tio damni, quod idē est. Et circa hoc quæri potest, an pro interesse. i. pro occurrēti damno euitando pacisci liceat aliqui ultra sortem. Dicendum quòd homo potest pacisci pro interesse damni emergentis. Et hoc quidem tripliciter. Primò pro damno de præterito, secundò pro damno de præ- senti, tertio pro damno de futuro.

Plures casus sunt in quibus non potest pa- cisci pro interesse damni emergentis de præterito. Cap. 1.

Primò quidem potest homo paci- sci pro interesse damni emergen- tis de præterito. & de hoc ponē- tur sex casus. Primus casus est, cum fideiussor pro debitoris defectu com- pulsus est, fortè quia iurauit soluere credi- tori vsuram & capitale: tunc quidem à de- bitore repetet eā, & omnia debita quæ oc- casione debiti habuit repetere potest à de- bitore, quia seruari debet indemnitas. extra de fideiuss. l. c. & 2. & extra de foro compe. c. si. lib. 6. Quia totum hoc interesse est credi- toris. ff. manda. si fideiussor. & ff. de admi- nistr. rerum ad ci. parti. l. 2. §. vlt. concordant Tho. Ray. & Alexan. de Halis: Sed de hoc casu diligētissimè atque doctissimè tractat Ioan. And. in mercu. in regula peccatum, de reg. iur. lib. 6. Sed secundum Alexan. de Hal. rectè aduerti in tali casu non est usura, quia non attendit fideiussor accipere ultra sortem. Secundus casus est, quando nume- rans siue mutuans incurrit damnum ex hoc, qđ iste qui accipit mutuum, non reddidit in termino assignato, extra de fideiuss. peruenit. debet enim mutuuus seruari indemnitas, sed de hoc latius dicitur infra art. c. 2. Tertius quoque casus est, secundum aliquos ra- tione moræ, vt si debeas mihi cētum ad ter- minum certum, & in termino soluere no- luisti: ex quo oportuit me pecunias recipere sub vsuris, teneris mihi soluere vsuras il- las, si solui eas. Quidam tamen dicunt hoc verum esse, si primò obseruentur hæc duo. Primò, qđ sibi dicere debeo: Si mihi meum non reddis, oportebit me recipere ad vsuram, quia alias non teneretur. Secun- dò qđ nō possum aliter mutuo inuenire nisi

Primus casus ob- seruatio- ne dignus.

Secundus casus, si mutuan- ti incurrit damnum.

Tertius casus.

Duo ob- seruanda.

per

A per vsuram. Si verò non solui, non teneris me liberare ab obligatione prædicta, secundum Alexan. de Halis, & Hostien. Innocè. & Ray. Ad hoc etiam facit. ca. peruenit, extra de fideiuss. & c. constitutus. Nec est in hoc interesse causa lucri captandi, sed causa damni vitandi, secundum etiam Bal. C. de vsur. l. vsura. Pone quod emi à Petro lapides, vel ligna & similiter res, ex quibus naturaliter non percipitur aliquis fructus, & vt soluere pretium accepi illud mutuo sub usuris, ac vendenti solui. sed ipse non tradidit mihi lapides, seu ligna, sed fuit in mora, nunquid tenetur reddere illas vsuras? Dicendū quòd sic: tanquam interesse. & ad hoc habetur notabilis tex. ff. de act. emp. l. Lucius Titius: secundum unam lecturam. Et idem dicendum est in similibus contractibus, puta in locationibus, & conductionibus. Hæc ille. Quartus casus est, cum vendo tibi prædiū & trado tibi illud & inde percipis fructus, & tamen ad terminum pretium mihi non soluis. hoc supposito potero elapso termino repetere usuram, cum fructus rei venditæ facias tuus, & tamen mihi non soluis. Hunc casum ponit glo. extra de vsuris. cap. conquestus, & ait quòd hic non accipitur aliquid sicut in vsura, sed sicut in interesse. decimaquarta. q. quarta. quoniam. Et quando dicitur quòd vsura est quicquid accedit forti, intelligi habet in mutuo. & quando aliquid exigitur in fraudem usurarum, aut quando ex pacto aliquid exigitur, vel sit causa lucri & non causa damni vitandi: quia si præcisè fiat causa damni vitandi, non utique est vsura. etiam res in pignus daretur mihi, possem inde recipere fructus etiam si transcendant quantitatem interesse. Nam licet talis res à venditore non posset peti, tamen fructus eius percipere posset, postquam contra voluntatem suam res vendita detinetur. Quintum casum ponit eadem glo. verbi causa, si uendo tibi prædiū tali pacto, quòd quancumque soluero tibi pretium agri quod mihi das, ager reuertatur ad me. facit ad hoc. C. de pact. inter emptorem & venditorem. l. secunda. In tali casu emens lucrabitur fructus, si sit pretium iustum. quando autem sit iustum, vel non, latius de eo dictum est sup. trigesimo. articu. secundo. cap. primo. Abolentur autem in hoc casu usuræ vitium propter venditionem rectam ad æquitatem iuris naturalis: seu propter equitatem seruata inter ementem & uendentem. Sextus casus est in contractu locationis, in quo licite

Resolutio.

Quartus casus.

Quintus casus.

Sextus casus.

percipit homo aliquid vltra sortem id est vltra hoc quod dat. & quare hoc in mutuo fieri non possit, dictum est supra sermone. 37. arti. 2. cap. 3.

Quod homo licite pacisci potest pro interesse damni emergentis de presenti ubi ostenditur quare pignus dotis uxoris marito non computatur in sortem. Cap. 1.

Secundò potest homo pacisci pro interesse damni emergentis de presenti quodammodo & de hoc ponatur casus extra de vsur. ca. salubriter. vbi dicitur, sanè generum ad fructus possessionum, quæ sibi à socero sunt pro numerata dote pignori obligatæ, computandos in sortem non credimus compellendum, & de hoc assignas causam subdit, cum frequenter dotis fructus non sufficiant ad onera matrimonij supportanda. tunc etiam traditio illorum reddituum non habet rationem mutui, sed potius quandam compensationem subleuationum oneris coniugalis, quæ proueniret ex dote soluta: vnde interim stat vice & quasi pro dote, vt sic fructus dotis marito cedant propter matrimonij onera supportanda. C. de iur. dot. pro oneribus. Sed ad hoc quòd maritus lucretur fructus rei dotalis, requiritur quòd sustineat onera matrimonij. ff. de excep. doli. pater. in prin. Itē oportet quòd possessio rei dotalis tradita sit. ff. solu. mat. l. de diuisione. Nam fructus, qui ante matrimonium recepti sunt, restituantur mulieri, nec lucra marito reddunt. C. de vsur. l. videamus. §. ante. Alia quoque causa de hoc casu assignatur ab Hostien. scilicet vt dos salua maneat mulieri. Item secundum quosdam, si fructus superant onera matrimonij, non potest maritus recipere nisi quantum se extēdit matrimonij onus, quia cessante causa, cessat & effectus. extra de appel. ca. cum cessante. aliter contingeret eam consumi: & sic multum in hoc res publica læderetur. Sed aduertendum est, qđ in hoc casu non ideo aboletur usura, quia fructus illius possessionis a genero percipiuntur intuitu pecuniæ à socero suo detentæ, sed quia gener onera matrimonij portat, quòd satis innuitur in præall. decr. salubriter. ideo dici potest, quòd dicti fructus à genero percipiuntur in damni sui recompenfationem, quod inde sequitur propter pecuniā dotalē, quæ sibi soluēda differtur. Circa hunc casum insurgunt dubia quædam.

Observatio.

Primò

A Primò pone, quòd gener non recipit pignus sed cautionem de numeranda dote, certa die: & interim ex pacto suscipit certos denarios pro libra: nunquid committit vsuram? Videtur q̄ non, vt in præalleg. c. salubriter. tamen contrarium ibidem firmat Ioan. An. ad tex. illum respondens, q̄ loquitur de fructu submisso iudicio Dei: & ad rationem tex. dicit responderi per c. per nostras, in fine, extra de donat. inter virum & vxor. pro quo bene facit q̄ ibi legitur in vltima glosa. Secundò pone, quòd gener possessionem sibi sic obligatam cum iure, quod ibi habet, concedit alteri summam pecuniæ quæ ei promissa fuerat pro dote ab eo recepta: nunquid talis recipiens talè possessionem poterit lucrifacere perceptos fructus, sicut poterat gener vsque dum soluta fuerit ei pecunia aucta? Dicendum, s̄m Rodonensis. q̄ si gener animo donandi transfert totum ius, quod habet in pignore in talè, non propter contractum pecuniæ, quæ accepit ab eo, sed propter amicitiam & affinitatem: vel quia aliter sibi coniunctus est, & iste numerat sibi pecuniam propter gratiam & dilectionem, & non propter lucrifacien- dos fructus: tunc quidem non esset vsura, quia vera ratio mutui non est ibi. Aboletur enim tunc in hoc casu vsuræ vitium, quia gener gratis sibi cõcessit ius, quod in possessione habebat, & per consequens sibi cõdonat fructus, quos quidem ipse percipere potest. Si tamè in pactum sit ductum, q̄ gener numeranti pecuniam illam reddere teneatur, si ipse voluerit, vsura est: si numeras pecuniam veller, lucrifacere fructus & propterea mutuauit. Tertio pone, q̄ vir vendat alicui illos redditus pro pretio totius dotis mox sibi soluendo sic, q̄ si pater sponsæ det post longum tempus emptori reddituum præfatam dotem, non computando emptori redditus perceptos in sortem: tunc videbitur emptori etiam vsuram committere, quia non potest dici tunc q̄ propter subleuationem oneris coniugalis perceperit redditus illos, sicut dici potest de marito sponsæ: posset tamen dici, quòd si ex amicitia sponsæ & absque fraude vsuræ emit redditus illos prædicto modo, quòd si ultra mille libras prius in emptione datas poterit inde tantum percipere, quantum ius & possessio mille librarum datarum præualeat iuri futurorum reddituum per plures annos ascendentium vsque ad mille libras, iuxta formam & regulam superius datam de emptione iuris annuorum reddituum futurorum decem an-

norum, de quo supra sermo. 34. artic. 2. c. 2. E dictum est. Quarto insuper potest quæri, nunquid hæredes mariti habebunt priuilegium mariti, de quo in primo casu supra dictum est, videlicet q̄ non teneantur computare fructus in sortem de possessione, quæ focer obligauit genero suo pro dote filiarum. sicut non tenebatur maritus, & hoc quamdiu relictam alere obligatur, cum nõ teneantur restituere dotem vsque ad annum post mortem mariti sui. C. de re vxor. ac. l. vna. Dicendum, q̄ Ioan. An. post Hostien. in præalleg. c. salubriter, rationem illam quæ redditur de onere coniugali, arguit q̄ sic. Demum contrariū determinat, quia in hoc casu ratio est diuersa ab illo. Nam hæredes se statim possunt expedire de muliere reddendo ei pignus vel rem obligatam, quod quidem nõ potest maritus. Et quòd soluto matrimonio desinit esse dos. & secundum Bal. mutatione personarum mutat priuilegium, quotiens immediata causa est ipsius priuilegij, vt C. de ipso. luc. descrip. l. i. lib. 10. licitatio. §. si. ff. de publi. Quinta quoque addetur quæstio talis. def. q̄ soluto matrimonio mariti hæredes obligant mulierem præfatam, seu aliam possessionem pro dote sua, quia non habent vnde soluam: nõ quid fructus computabuntur in sortem? Dicendum quòd sic. ff. de solu. l. Titia. & imputet sibi mulier, quia non recepit insolutum. nõ est enim eadem ratio in primo & in secundo casu, & ideo nõ est idem ius, quia maritus sustinet onera matrimonij, & nõ uxor. hæc no. B. Innoc. & Hostien. & Anto. de Butr. in c. salubriter. Sit ergo cauta mulier, ne recipiat rem in obligationem, licet faciat distrahi eam, vel recipiat insolutum. ff. de regul. iur. l. à Diuo. Alioquin sicut dictum est, fructus sunt computandi in sortem. fortè etiã posset dici, si mulier non est sufficiens talè cautelam habere & non sit sibi soluta dos post interpellationem legalem, debeant alimeta suscepta per mulierem computari in interesse non solutæ dotis suo die. & nõ in sortem, maximè si ipsa mulier aliunde non habet bona, vt communiter contingere solet. Cogitabis, quia huius opinionis quidam reperiuntur.

Incidens quæstio circa varias opiniones plurimorum Doctorum.

Ratione huius & aliarum variarum opinionum meritò quæri potest, an Doctoribus contrariantibus circa aliquid

A quid agibillum & agere secundum unam opinionem, sit absq; periculo mortalis culpæ. Agere verò secundum aliã sit in dubio: si quis agatur secundum partem dubiam, mortaliter peccat. Alicui videtur, q̄ sic, iuxta illud Eccl. 3. Qui amat periculum, in illo peribit. Contra, quia tunc multi essent in dubio mortalis culpæ & æternæ damnationis. Dicendum, secundum Henricum de Gandauo in quodlibeto suo, quòd primò considerandus est Doctorum status, scilicet quales inuenti sunt in determinationibus suis: vtrū mendaces, vel veraces, seu dubij, secundum maius & minus qualis vitæ, si veritatem amat factò vel verbo, qualiter instructi sūt de eis, quæ determinat: qua affectione mouentur, qualia etiã alias determinauerunt, vel amicis eorum, qualia cõcilia dederunt, aut coniunctis suis in consilij casu. Secundò videnda sunt fundamenta eorum & rationes in sententiando in tali casu; quorum sunt efficaciores & expressiores auctoritates. Tertio consideranda est auditorum cõditio, vtrū sic sint literati, q̄ possint discernere & comparare determinationes eorū. vel an sint simplices, quos oportet fidem alteri adhibere. & vtrum vtraq; pars Doctorum sit eis æqualiter nota, vel altera tantū. Si auditor ergo est peritus & nouit statum Doctoris, qui sententiauit contra partem periculosam habere omnes bonas conditiones iam dictas vel plures quam alias, & rationes eius efficaciores, & auctoritates expressiores, si se exponit periculo, mortaliter peccat, quia contra dictamen rationis agere comprobatur. Si verò auditor est simplex, & non potest discernere inter Doctores, & credit fide dignos illos, qui dicunt dubiam partem, talis sic se exponens periculo illi, non peccat mortaliter, quia nõ reputat illud periculum, licet sit in rei veritate. nisi esset tale, quod foret de naturali iure vel regula fidei, quod scire quilibet obligatur: quia tunc simplicitas vel ignorantia, nisi sit inuincibilis, non excusat. Et per hoc patet ad primum. Ad secundum nulli sunt in periculo mortalis culpæ, nisi periculo contra conscientiam se exponant. Hęc ille.

Quod homo pacisci potest pro interesse damni emergentis de futuro de quo plures ponuntur casus. Cap. 3.

Tertio potest quis pacisci pro interesse damni emergentis de futuro. & de hoc

ponuntur aliqui notabiles casus. Primus casus est, quãdo aliquis emit fructus alicuius castri vel villæ, quia licet satis plus percipiat de fructibus, non tenetur inde aliquid refarcire: & hoc incertitudinis ratione. ff. de hæred. vel act. ven. l. cum hæreditatem. & l. seq. secundum Hostien. & Archi. tres alios casus ad hoc capitulum pertinentes vide sup. sermo. 34. art. 1. c. 3. Item in præcedenti sermone, per totum, articulo primo, ponitur casus de imprestitis Venetorum, & locis Ianuensium, & monte Florentinorum.

ARTICVLVS SECVNDVS.

Quando licet accipere ultra sortem ratione lucri cessantis.

Secundò quoque tollitur ultra sortem vsuraria excrescentia vitium ratione lucri cessantis, quod est etiam interesse & euitatio damni. Ad huius tamen plenioris intelligentiam pro tribus capitulis quærantur tria.

Quæritur an sit vsura tradere. C. ducatos sub pacto quòd sicut consimiles centum ducati apud unum mercatorem fidelem lucrantur, vel perdent sic isti lucrantur vel perdant. Cap. 1.

Rimò enim quæritur an cõtractus ille vsurarius dici possit, quo quis tradit alteri cõtum ducatos, mox in suis domesticis necessitatibus expendendos. Tradit inquam sub hoc pacto, quòd sicut consimiles centum ducati apud Ioannem mercatorem legalem lucrantur vel perdent, sic isti lucent vel perdent. Dicendum est quòd à magnis Doctoribus casus iste valde dubius reputatur, & maximè propter tria. Primo, quia talis hoc pactum in fraudem vsurarum adinuenisse videtur: secundo, quia sicut patet 88. dist. c. eiciens, pecunia ex se sola minimè est lucrosa: nec ualet nisi seipsam, sed ex industria mercantium sit propter eorum negotiationes aliquãdo lucrosa, sed nihil est hic tale. Tertio, quod efficacius est, quia de tribus est unum in hoc cõtractu. Nam aut illa pecunia est tradita per modum mutui, aut per modum depositi, aut per modum capitalis, vt. l. in persona tradentis emptionibus. & mercationibus deputetur. Primo si per modum mutui, tunc est ibi manifesta vsuræ, quia

*Rodonen-
sis.*

Tertio.

*E
Primus
casus.*

F

*Prima
quæstio.*

*Casus du-
bus pro-
pter tria.
H*

*Solutio
opinionis.*

Quæstio.

Quæstio.

A quia mutuum sicut ex præcedentibus patet cedit in dominium eius, cui mutuum factum est. unde non debet lucrari, neque perdere nisi sibi. Secundum vero si per modum depositi, tunc etiam sola ipsa reddi debet absque omni lucro, quin potius ille qui tale depositum seruauit, remunerandus est: & tamen ex forma præmissi casus patet, quod non est tradita per modum depositi. Tertio insuper non est tradita per modum capitalis, quia tunc in pacto esset, quod ille teneretur eam solis mercationibus fideliter deputare. Hæc quidem vltima ratio fortiter probare videtur, quod pecunia sic tradita non potest habere nisi rationem mutui tantum. Ex quo quibusdam

Talis contractus illicitus.

B & non indoctæ talis contractus illicitus esse videtur. & huius sententiæ est Innocentius extra de usur. c. fi. & ibid. Ioan. And. idem dicit.

Queritur an sit usurarius qui rogatus ex pietate tradit centum ducatos ex quibus mercaturus erat inde aliquid noles nisi solum illud quod mercando probabilius prouenissent. Cap. 2.

Questio.

Secundo queritur, an committat usuram is, qui tradit centum ducatos, ex quibus erat per se aut per alium mercaturus, aut aliqua quæcunque lucrosa empturus, & sola pietate & necessitate ac instanti amici sui prece eos sibi aliquid tradidit, inde aliquid nolens nisi id, quod sibi inde probabiliter peruenisset, & hac sola de causa sub forma præcedentis contractus contrahit pactum secum, non quidem ad semper, sed ad aliquod rationale tempus. Ad quod dicendum

C per magistros Doctores, quod talis contractus licitus esse videtur pro eo, quod non tradit sibi solam simplicis pecuniæ rationem, sed etiam tradit sibi capitale suum, ideo merito potest & debet sibi tenetur tanquam de capitali. de hoc quod licitus sit contractus, triplex ratio dari potest. Primo enim licet hoc ratione æquitatis, secundo ratione indemnitate, tertio ratione utilitatis. Primo autem licet hoc ratione æquitatis & pietatis. Nam equum & pium est, in necessitate seruire amico. Insuper non est iniquum, si ratio capitalis, quam iste iam in expressa intentione & quasi in facto habebat, sibi seruire indemnitate. Secundo licet ratione indemnitate. Nam sicut in sequenti art. c. i. patebit, retentor mutui ultra præfixum tempus domino obligatur, qui illo fuisset usus tanquam capitali suo: ita quod respectu talis assumit ex tunc rationem capitalis, quamuis nullus in ex mutuo illo

Licitus contractus triplici ratione.

D mercetur. Tertio quoque licet ratione utilitatis. Nam extra de usur. in c. nauiganti, dicitur, quod qui pannum, vel granum aut alias merces vendit, ut amplius quam ualeant in certo termino recipiat pro eisdem: si tamen ea tempore contractus non fuerat venditurus, usurarius non reputatur, si uerisimiliter creditur quod tempore solutionis prætaxato tantum sint valitura. Ecce quod hic notatur dicit, si tempore contractus non fuerat venditurus. illa quæ conditio hac sola ponitur ratione, quia si tunc fuerat illa venditurus, tunc pro futuro tempore prætaxato apud eum vendibilis non habuisset rationem. Quia ergo pro illo tempore futuro habuit apud eum rationem vendibilis: ideo licite illa vendit secundum valorem illius futuri temporis probabiliter creditur. Ergo cõsimili ratione, quia iste sua pecunia iam habet rationem capitalis, potest ex ea ratione sui capitalitatis exigere in præfato casu. Si. n. excepto casu necessitatis & pietatis, & instantis precis amici hoc faciat, tunc eo ipso conuincitur, quod plus uult uti uti usurario mutuo, quam in merecationibus, aut in lucrosis emptionibus, ut capitali uero. & ideo ex tunc de contractu usurario nullatenus excusatur. Si etiam homo alicui mutuaret pecuniam ad certum tempus, quia credit quod ille tunc non solueret, & si ex tunc teneretur ad interesse probabilis lucri, constat quod talis usurarius esset, & quicquid inde ultra sortem acciperet, usura foret: quia patens est, quod non tradit eam fideliter ut simplex gratuitum mutuum, sed potius uti uti usurariu: & ideo translatio præfati termini iustam rationem capitalis sibi minime potest dare. ergo sic est in proposito casu, si principalis tradendi intentio sit, quia prælegit per hæc uiam lucrari plusquam per uiam mercandi illicitum est: prædicta autem credo esse uera, nisi qui tale mutuum recipit in tali necessitate constitutus sit, quod ille qui ei mutuum tribuit ex vi illius præcepti, quod habet Luc. 6. Mutuum date, nihil inde sperantes, necessario obligaretur illi mutuum dare iuxta distinctionem suprapositam, ser. 37. art. 2. per totum. nam quoniam, ut ibi dicitur, homo tenetur ex illa necessitate mutuum proximo suo dare propter duo non debet inde suscipere lucrum. Primo, quia contra præceptum de mutuo dando quodammodo venderet charitatè: Nam si est obligatus ex charitate recipiendo præmiu, est ei uideri charitatè, quod est usura. Secundo, quia si recipiens mutuum in prædicta necessitate est, impium esse videtur quod per acceptio nem homini lucri ad maiorem necessitatem deueni-

E **F** **G** **H**

A deuenire cogatur. Si tamen mutuans ex illo mutuo ad maiorem vel cõsimilem necessitatè ueniret, aut ex mutuo illi dato non paruum damnum incurreret: tunc ratione damni emergentis interesse recipere potest, iuxta ea, quæ in præcedenti arti. dicta sunt. cum hoc etiam concordat Antonius de Butrio.

Queritur an tenens mutuum, vel debitum ultra tempus legitimum a domino præconcessum teneatur restituere interesse damni: & etiam lucri quod inde probabilius prouenisset. Cap. 3.

B **Tertio** quod

Sententia **questio.**

Tertio queritur, an tenens mutuum vel debitum ultra tempus legitimum a Domino præconcessum, teneatur restituere totum interesse damni: & et lucri, quod inde probabiliter prouenisset? Ad hoc dicendum, quod omnes periti cõiter in hoc consentiunt, quod ex tunc tenetur ad totum interesse damni, ex tunc creditori ex hoc prouenientis. Et hoc intelligo, ubi ex culpa sua proueniat defectus ipse soluendi, quia ubi absque omni culpa sua sit impotens ad soluendum, non sic strictè est loquendum. non tamen tenetur ad totum lucrum, quod extunc illi probabiliter prouenisset, si eam habuisset. immo tantum subtrahi debet, quantum perditionum dubietas in merecationibus uel emptionibus contingetium pensanda est, & peritorum iudicio probabiliter æstimanda. cum hoc concordat. Th. secunda secunda. q. 78. Nam fauorabilior est causa damnum vitantis, quam lucrum captantis. Inde est, quod qui pecuniam mutuatur, si occasione illius mutui labores sustinuit fortè itineris, uel alias de re pignolata: potest tantum recipere fructum, quantum sibi factis fiat, secundum Anto. de Butrio. extra de usur. c. conquestus. Et ex hoc casu alij cõsimiles colligi possunt, quod notabile est. hæc tamen non sunt propter periculum populo prædicanda. Est nihilominus aduertendum, quod si creditor ex illa pecunia nihil fecisset, nec facturus fuisse supponitur: unde lucrum aliquod consequi posset, utpote quia pro certo supponitur quod eam simpliciter expendisset, seu in arca seruasset, tunc ad nullum interesse lucri obligatus est. Sed quidam ab hoc casu excipiunt debitum usurarum, hoc est id quod quis ex usuris lucratus est. Et hoc ex triplici ratione. Primo ratione voluntarij, secundo ratione domini, tertio ratione cõsueti modi. Primo inquam ratione uoluntarij, quia licet pactum de danda usura sit de se & ablo-

Triplici **ratione** **quæ** **da** **ab** **hoc** **casu** **excipiunt** **debitum** **usurarum**.

E **F** **G** **H**

Dubium

Solutio.

lutè inuoluntariu. ex parte mutui accipientis: est nihilominus uoluntariu ex occurrèti conditione. & ideo non simpliciter ab usurario accipitur, & tenetur contra uoluntatè illius. ideo ad nullum damnum sibi inde proueniens præterquam ad solam usuram reddendam secundum eos, tenetur. Secundo ratione dominij. Nam ut dicunt, dominium usurarum rerum uerè usurarij est. unde non tenetur ad idem numero satisfaciendum, sed ad æquiualens solum. fur uero uel raptor aut mutui retentor, ex quo transit tempus sibi concessum, non habet dominium in re, quam debet & tenet inuito domino. & ideo tenetur ad interesse, quia dominium uerum damnificat in re sua, & in commoditatibus, quas ex re sua traxisset. Tertio ratione cõsueti modi. scilicet qui cõiter obseruatur in usurarum satisfactio: quia nunquam uidemus aut legitimus usurarios compulso aut inductos ad restituendum, nisi solum in incrementum usuræ. Sed nunquid qui recipit domum in pignus pro centum mutuaris usque ad annum hoc. si pacto quod si non soluat in termino, cadat debitum in commissum, & pignoratium cadat in uenditionem, potest tenere domum sibi pignore obligatam eo quod debitor non soluit in termino, cum domus ualeat satis plus. Dicendum quod ualor domus pensari debet, & quantum excedit precium, & computari debet, etiam si creditor recipit usufructum de domo illa. Nam si recipit, tunc iudicari non potest, quod in aliquo damnificatus sit. unde secundum aliquos non tamen non potest retinere seu recipere domum, uerum etiã usufructum restituere obligatur, uel ipsum computare in sortem. Si tamen damnificaretur de pecunia sua: tunc sicut ex præcedentibus patet, posset petere interesse. Si uero creditor non recipit usufructum domus, cum illa superfluitas domus ualoris cadat in debitoris penam, supposita utriusque bona fide, quando contractus mutui celebratus fuit: tunc dicendum est, secundum quod in sequenti c. dicitur de tertia pena, quæ cõuentionalis ibi denominatur. & hoc, sicut dictum est, nisi factum sit in fraudem usurarij. Est insuper notandum, quod si a prestatore mutui sub aliquo precio seu lucro talis ultra terminum detentio concedatur: tunc eo ipso committitur usura, quia ex tali concessione sortitur potius rationem uoluntarij mutui quam inuitæ detentionis, ad hoc facit. cap. consueuit, extra de usur. plura quæ dicta sunt in præcedenti sermone. arti. i. cap. 3. pro præfati materia facere comprobantur.

A ARTICVLVS TERTIVS.

Quod propter triplex debitum potest homo accipere ultra sortem nec est ibi usura.

Tertio quoque tollitur ultra sortē vsurariae excrementi vitium, ratione debiti postulantis. In multis enim casibus ultra eos, qui in praesenti sermone numerati sunt ex debito requirenti potest ultra sortem excrementa recipi sine culpa, & maxime propter triplex debitum. Primo propter debitum severitatis, secundo propter debitum aequitatis, tertio propter debitum charitatis.

Quando licet exigere poenam appositam in contractu, vel quamcunque aliam poenam a iure, uel a iudice illata, & an liceat acquirere ab hostibus per usuram. Capitulum primum.

Primo enim potest accipere ultra sortem propter debitum severitatis. scilicet quia severitas iustitiae hoc exigit. & circa hoc quaerantur plura. Primo quaeritur, an sit usura in contractu mutui, si interposita sit poena detentori ultra terminum praefixum sibi: & an iuste exigi possit illa poena? Dicendum, secundum Scotum in quarta di. 15. q. 2. q. si talis poena apposta est, absq; dolosa intentione vsurarij precij seu lucri: tunc petitor eam potest exigere: verbi gratia, si eundem ibi supra: Ego indigeo pecunia mea ad merendum, a te rogatus concedo tibi eam usque ad certum diem, adijciens poenam conditionalem, quod nisi tali die solvas, quia multum damnificabor, solvas postea tantum ultra sortem poena autem haec licita est, quia licet me servare indemnem praemonendo illum, cum quo contraho. Signum aut, quod non sit in fraudem vsurarum est, quando creditor magis vellet pecuniam suam sibi solui in certo praefixo die, quam in crastino cum adiecta poena. Et per oppositum in fraudem vsurarum est, qn vult diem illum transire potius q pecunia de illo sibi solui. Aliud quoque signum addi potest, & non licet tunc exigere illam conventionalem poenam, si praestitor probabiliter credit & sperat, q receptor mutui poenam illam incurrit. Alexan. autem Lombard. distinguit triplicem poenam. Prima dicitur poena canonica seu legalis: se-

Triplex poena.

cunda vero iudicialis. tertia est poena conventionalis. Prima enim dicitur poena siue vsura canonica aut legalis. de qua. 12. q. 2. ca. in legibus. De qua verbi gratia, ponatur casus de quinq; pro centum, quae ex vi statuti datur tutor pupillo, quae non tanq usuram, sed tanquam poenam legalem tutor pupillo soluit, arg. in preallegato c. in legibus. fit autem hoc, ne tutores aut negligentia seu malitia infidi pupillis fiant. Nam de pecunia emere debuit possessiones pupillo vel dare quinq; pro centenario. Hoc nihilominus firmum tene, q pupilli pecuniam non potest credere tutor ad rationem v. vel alterius quantitatis anterioris vel ulterioris pro centenario, quia omnino vsurarius esset, & ad satisfaciendum ipse obligaretur. Secunda poena est iudicialis. i. imposita a iudice propter puniendam contumaciam debitoris. & haec exigi potest, vt patet. 23. dist. c. quanquam. in fine.

Secundo autem circa hoc quaeritur, an qui recipere debet pecuniam ab aliquo, qui est impotens ad soluendum, unde eius possessionem recipit insolutum, si sententia communitatis, quae tamen valet plus quam sit ipsum debitum, teneatur restituere superfluum valoris ipsius possessionis, & an sit absolutus, quia auctoritate communitatis possidet eam? Dicendum q si creditor non percipit aliquam utilitatem de dicta possessione, non tenetur restituere illud, quod plus possessio valet: nec est peioris conditionis quam qualibet alia priuata persona, quae nisi de pignore percipit emolumentum, valorem rei excedentem debitum restituere non tenetur, quando scilicet ex pacto mutuū cadit in commissum, potissimum in hoc casu, quia talem possessionem tenet ex iudicato communitatis. vnde si debitor damnificatur, maxime ex culpa sua, imputet sibi, quia a communitate non damnificatur, nisi per accidens, cum dicta communitas non possuerit creditorem in illam possessionem ad inferendam iniuriam, sed ad observandam iustitiam. Et hoc intelligi debet, quando bona fides interuenit ex parte creditoris, qui ex communitate consequitur proprietatem possessionis. Si autem creditor fraudem commisisset in ipsam rem, scilicet uilificando eam, dicens quod possessio tantummodo valet. c. & nihilominus valet M. & insolutum accipit eam: tunc totum illud, quod valet ultra quam fuerit debitum, creditor in foro conscientiae restituere obligatur, eo quod illicite egit committendo dolum & fraudem. Aduertendum est tamen, quod si debitor

Secunda quaestio.

G Solutio.

H

A bitor qui sub poena infra certum tempus promittit debitum soluere impeditur paupertate, seu alia iusta necessitate, non tenetur poenam soluere ultra sortem, nec licite potest ab eo peti, si in iudicio hoc probari potest. extra de solu. c. Odoardus. Tertia vero est poena conventionalis. id est de consensu partium apposta, ut saltē penę metu debitum certo die soluat. & hanc etiā licet exigere. extra de arbi. c. dilecti. 12. q. 2. c. Fraternitas. Apponitur autem talis poena vt pacta seruentur. extra de p. constitutus. dum tamē intentio sit recta. Quia, vt praediximus, si creditor ea intentione det mutuū, quia credit aut sperat poenam esse soluendam, tunc non aboletur vitium vsurae, cum ipse mutuet causa lucris: & cum ipse speret lucrari poenam, quae quidem spes destruit eius liberalitatem & gratuitum mutuū. Praedictis concordat Hosti. & addit q conventionalis poena praesumitur esse usura, quando. scilicet talis solet exercere vsuras, aut stipulatur penas in menses uel singulos annos, in Auth. vt nullus mutuans agricol. colla. 4. posita. c. de vsur. auct. ad haec. De interesse etiā lucris talis detentionis si quosdam, tenendum est idem, quod in praecedenti capitulo dictum est: tamen in omni euentu petere poenam non uidetur honestum, immo nec licitum: quando scilicet sine sua culpa factus est impotens ad soluendum, uel ad promissa seruandū, quare puniri non debet. vnde si absque dolo & fraude in contractu poena apposta fuit, q si in tali termino seu loco non ponit merces, subeat talem poenam: si ex eo q non habuit merces, damnificatus est: videt quibusdam quod posset petere saltem usq; ad interesse, nisi ille fuisset legitime excusatus: quia tunc eum non liceret grauare.

Tertio quaeritur, an statutum vel consuetudo secundum conscientiam ualeat, qua ordinatur quod missus in possessionem lucretur fructus ad rationem quandoq; pro centenario? Dicendum quod Bal. in l. accepta. c. de vsur. quaest. 18. terminauit quod sic, cum talis lucretur illos ratione & nomine interesse, quod etiam dicit no. in Auct. de exhib. §. si vero. in glo. quae incipit, quod leges. quae glo. secundum eundem, singularis est. Nec mirum, cum hoc propter nimiam contumaciam auctoritas praetoris facere possit, vt l. Fulcinus. §. finali. ff. ex quibus cau. in posse. eatur. Sciendum tamen, quod Bar. in l. si finita. §. Iulianus. ff. de damn. inf. §. ad finem. inquit, quod licet glos. in auct. supradicta id dicat, scilicet quod de consue-

Tertia pna.

Concorda no hosti.

Tertia qd

D Solutio.

tudine immixtus lucretur fructus: tamē consuetudo illa non est iusta, secundum eum, cum sit contra ius diuinum in fraudem vsurarum: quare dicit eos computandos in sortem. Alij vero circa hoc distinguunt & bene, dicentes, quod si praesupponatur in fraudem esse factum, tunc Bart. verum dicit: sed si non, quia in locum poenalis legis ut attrahatur ad satisfaciendum, uel loco interesse, scilicet propter moram statutum, vel consuetudo emanasse videtur, tunc pro credit glo. & dictum Bald. quod tamen verum intelligo in eo, qui iuste missus est: non tamen ex ordine, sed ex causa. Si enim in veritate creditor non foret, seu iusta causa non subesset: se conscientia recta capitali seu sortem retinere non posset, sic etiā nec fructus nomine interesse. Quarto quoque quaeritur, an liceat ab hostibus exigere vel recipere vsuras. hoc quaero propter verbum Ambrosij, quod ponitur. quarta decima quaestio. 4. capitulo ab illo. vbi dicitur, ab illo exige vsuram, cui nocere merito desideras: cui iure inferuntur arma, huic legitime auferuntur vsurae: quem bello vincere non potes, ab hoc usuram exige. quem non sit crimen occidere, sine ferro dimicat qui vsuras exigit. sine gladio se de hoste vlciscitur, qui fuerit usurarius exactor inimici. ergo vbi ius belli, ibi ius vsurae. Haec Ambros. Ad quod dicendum, quod hic est triplex opinio Doctorum, secundum Alexandrum Lombard. Prima est, quod licitum hoc est. & huius sententiae est Hostien. allegans illud Denteron. 23. Non foeneraberis fratri tuo ad vsuram, sed alieno. Huic etiam sententiae adherere videtur Ioh. An. Hoc etiam proprie sonare uidentur, verba illius capituli. ab illo, si diligenter examinentur. Huius sententiae est Gregorius de Arimino in quaestione de impraetitis Venetorum. & haec opinio videtur mihi esse vera. & tunc aboletur vsurae vitium, quia solus Deus verus est dominus omnium rerum, & bona temporalia dantur hominibus ad colendum verum Deum & Dominum vniuersi. vbi igitur cultus Dei non est, sicut ab inimicis Dei, vsurae legitime exiguntur. Quia hoc non fit causa lucris, sed causa fidei & fraternae dilectionis ratione, ut scilicet inimici debilitentur & reuertantur ad Deum. Insuper quia bona quae habent, non sunt eorum, ex quo uerae fidei sunt rebelles. ideo ad catholicos deuoluntur. Proinde ex praedicto decreto dixerunt quidam, quod ab hostibus licite possumus accipere vsuras.

Quarta quaestio.

G Solutio circa quam est triplex opinio.

H

A ras: nam omnia eorum bona possumus auferre, vt patet. 2. 3. q. 7. c. 2. & quibuscunque insidijs contra illos uti, scilicet occultando ab eis illa, per quæ eos possumus expugnare, quia propositum nostrum non tenemur aperire eis. 23. quæstio. 2. Dominus. Ex hoc etiam dixerunt, quod Christianus potest accipere vsuras a Iudæis siue a Saracenis, sicut a cæteris hostibus catholicæ fidei. de hoc etiam aliquid dictum est supra sermone vigesimo sexto. arti. 3. cap. 8.

Secunda opinio.

B Secunda opinio est eorum, qui dixerunt quod dictum decretum non intelligitur de aliquibus insidibus: sed solum de reipublicæ inimicis, quibus licitum est apertè & per insidias nocere, a cæteris autè, qui seruire parati sunt, non licet accipere, vt patet 23. quæst. 8. cap. dispar. vbi Alexand. Papa ait: Dispar nimirum est Iudæorum & Saracenorum causa. in illos enim, qui Christianos persequuntur & ex vrbibus & proprijs sedibus pellunt; iustè pugnatur. hi vbiq; seruire parati sunt.

Tertia opinio.

C Tertia autem est opinio gloriæ, quæ super præfato decreto inquit, quod verbum Ambrosij negatiue intelligi habet. ait enim, ab illo exigit vsuras, cui merito nocere desideras. quasi dicat, nulli debes desiderare nocere: ergo a nullo vsuras exigere debes: & secundum hunc intellectum a nullo licet vsuras exigere, siue Christiano, siue Iudæo, siue pagano. Archid. autem in præallegato cap. ab illo, recitat opin. Hug. qui post plurima, licet non se firmet, tamen sentire videtur, quod nullo casu licet vsuras recipere, nec etiam ab hostibus, cum generaliter prohibita sint. & idem dixit in cap. si quis. ea. causa & quæstione.

De triplici casu quo licet accipere ultra sortem ratione æquitas. Cap. 2.

Secundo quoque potest homo recipere ultra sortem propter debitum æquitas. quia scilicet æquitas hoc requirit. & de hoc ponamus tres casus. Primus casus est, quando ecclesia recipit a suo vasallo in pignus feudum, quod ab eo tenet: tunc enim ex æquitate ecclesia non tenetur fructus computare in sortem. & de hoc habetur textus extra de vsur. capitulo conuæstus. vbi dicitur, quod monasterium detinens terram titulo pignoris, debet computare fructus in sortem, & recepta ex fructibus sorte terra debitori restitui de-

Primus casus observatio illius.

bet, & hoc nisi terra sit de feudo monasterij: tunc enim, secundum glossam. ecclesia non tenetur fructus computare in sortem. Interim tamen non debet recipere seruitium a vasallo, nec tunc est vsura: quasi dicere velit, quod ideo casus iste licitus est, quia ab eo vitium vsuræ auferitur, eo quod ecclesia ratione feudi non dicitur recipere alienum. acciperet enim alienum si interim vasallus ad hoc seruitium teneretur. tollitur ergo in hoc casu vitium vsuræ ratione feudi, quia talem excrescentiam feudum sub licito ponit. hoc idem habetur extra de feud. cap. 1. vbi determinatur, quod in tali casu fructus debent computari in sortem, ita tamen, quod vasallus interim non tenetur ad seruitium. Sed ex hoc casu id dubium surgit, an in feudo hoc solum ecclesia habeat locum, cum hoc non sit priuilegium ecclesiæ, quod apparet extra de feu. cap. 1. vbi ad consultationem factam Papa respondet. Præterea si esset vsura, Papa non posset aliquem priuilegiare contra præceptum Dei. 2. 5. q. 1. sunt quidam. sed est interesse tantum, quia non recipit seruitium a vasallo, ut supra dictum est. Dicendum, secundum Bern. quod hoc idem licet in quocunque feudo laicali: quia ibi est eadem ratio, ergo est idem ius. extra de consti. translat. Nam licet respectu laico execrabilis sit usura, execrabilior tamen est respectu clericorum. extra de vsur. c. 1. & 2. quia multa licent laicis, quæ clericis prohibentur. 88. dist. c. fornicari. extra ne cleri. vel mo. se. neg. se. in. c. 1. Sed quid si vasallus ecclesiæ, uel domino seruire velit pignoratione durante prædicta, nunquid si velit computare ac recipere fructus licitum erit ei. Dicendum quod si in hoc casu conueniant, debent computari, extra de pact. c. 1. si uero in hoc non conueniant, computari non debent, vt no. Ber. & Hostien. extra de feu. c. 1. quia res de facili reuertitur ad id, quod sibi ius, & natura ab initio concessit. ff. de pact. l. si vnus. §. pactus. & §. seq. extra de officio de len. super quæstionum. §. porro. videtur tamen dicendum, quod ibi esset notabilis disproportion inter fructus feudi, & seruitium vasalli, vel etiam per vasallum non staret, quominus seruitium exhiberet, tunc ecclesia non faceret fructus suos. quod sentit Antonius de But. extra de feu. c. 1. ibi dum dicit, maxime si seruitium fructibus disproportionat. Ratio igitur, quare in hoc casu aboletur usura, quia vasallus non est dominus feudi, quænis eo habeat utile dominium, & scdm aliquos non est ma-

E

F

Instit.

Solut.

G

Dub.

Solut.

H

A est maior domino. Præsumitur etiam velle dare; quia ad antidota est naturaliter obligatus. Ex his patet quod æquitatem continens subiungatur, qui talis est: quædo ecclesiæ possessio clerico in beneficio est alligata, & laicus tenet eam iniuste & uiolenter, secundum Alexand. de Hales potest tunc clericus huius beneficii fructus percipere ultra sortem, ut patet extra de vsur. c. 1. vbi mandatur quod fructus computentur in sortem, quædo possessio loco pignoris obligata est, nisi forte beneficium ecclesiæ fuerit, quod redimi debet de manu laici. Sed hoc, secundum Alexand. de Hales non fit lucri causa, sed vt res ecclesiæ eo modo de manu laici redimantur, sicut in prædicta decretali patet. tunc quidem ecclesiæ seu clericus fructus taliter receptos retinere potest, nec est ibi usura, cum suum tantum recipiat. Idem quoque esset de laico, quia hoc modo licet redimere possessionem de manu detentoris iniusti. Si autem licitè quis res ecclesiæ haberet in feudum, tunc siquidem in sortem computandi essent fructus, secundum Bern. Innocentium, & Hostiensem. extra de vsur. capitulo primo. Aboletur autem vsuræ vitium in hoc casu, secundum Rich. quia hoc fit non causa lucri, sed vt res ecclesiæ de manu laici redimantur. Hæc etiam decretalis prædicta dicit. Simile quoque habetur de decimis, secundum Ray. nam similes decimas tenet iniuste, nec potest ecclesia illas recuperare: possunt redimi de manu illius absque periculo symonia, dum tamen hoc de auctoritate episcopi fiat, quia in talibus iudicis auctoritas multum excusat. extra de rerum permuta. quæstio. possunt etiam recipi in pignus, sicut quælibet alia possessio, quam miles detinet uiolenter atque iniuste, nec tenetur sic recipiens fructus computare in sortem, dum tamen non pertineant tales decimæ ad ecclesias alienas, quas recuperare non debet. extra de deci. ca. interdicimus. Idem quoque dicit intelligendum de omnibus possessionibus emptis, & de illis fructibus iniuste perceptis, quia scilicet tales possessiones in pignus recipi possunt, fructibus non recomputatis in sortem. Tertium etiam casum æquitatem in se continentem subiungamus de eo, qui pecuniam præstat ad pompam, potest etiam talis recipere ultra sortem, sicut supra sermone 36. articulo. 3. cap. 6. dictum est. Scotus enim in quarto. dist. 15. quæst. 2. ait, quod pecunia habet aliquem

Secundus casus.

Opinio Alexandri de Hales.

B utrum sit lucri causa, sed vt res ecclesiæ eo modo de manu laici redimantur, sicut in prædicta decretali patet. tunc quidem ecclesiæ seu clericus fructus taliter receptos retinere potest, nec est ibi usura, cum suum tantum recipiat. Idem quoque esset de laico, quia hoc modo licet redimere possessionem de manu detentoris iniusti. Si autem licitè quis res ecclesiæ haberet in feudum, tunc siquidem in sortem computandi essent fructus, secundum Bern. Innocentium, & Hostiensem. extra de vsur. capitulo primo. Aboletur autem vsuræ vitium in hoc casu, secundum Rich. quia hoc fit non causa lucri, sed vt res ecclesiæ de manu laici redimantur. Hæc etiam decretalis prædicta dicit. Simile quoque habetur de decimis, secundum Ray. nam similes decimas tenet iniuste, nec potest ecclesia illas recuperare: possunt redimi de manu illius absque periculo symonia, dum tamen hoc de auctoritate episcopi fiat, quia in talibus iudicis auctoritas multum excusat. extra de rerum permuta. quæstio. possunt etiam recipi in pignus, sicut quælibet alia possessio, quam miles detinet uiolenter atque iniuste, nec tenetur sic recipiens fructus computare in sortem, dum tamen non pertineant tales decimæ ad ecclesias alienas, quas recuperare non debet. extra de deci. ca. interdicimus. Idem quoque dicit intelligendum de omnibus possessionibus emptis, & de illis fructibus iniuste perceptis, quia scilicet tales possessiones in pignus recipi possunt, fructibus non recomputatis in sortem. Tertium etiam casum æquitatem in se continentem subiungamus de eo, qui pecuniam præstat ad pompam, potest etiam talis recipere ultra sortem, sicut supra sermone 36. articulo. 3. cap. 6. dictum est. Scotus enim in quarto. dist. 15. quæst. 2. ait, quod pecunia habet aliquem

usum utilem ex propria natura, ut pote ad uidendum vel ornandum tanquam diuitem possidentem: & ad istum finem locari potest, sicut equus vel aliquid aliud locabile, & pro tali usu retento dominio precium recipi potest, & ex toto contractus locationis est vel venditionis. Aboletur autem vsuræ vitium in hoc casu, quia non est ibi mutuum, sed locatum, & in locatione licet aliquid accipere ultra sortem; sicut supra in præallegato sermone. c. 2. patet. quia ergo talis pecunia locatur, & a conductore locanti eandem numero reddi debet: ideo ibi non est usura. In tali quidem pecunia non transferuntur dominium in mercatorem, nec stat periculo eius, sed periculo commodantis, sicut si locarentur argentea vasa. Idem sentit Hostienf. & habetur. ff. commodati. l. iij. §. fin. & l. seq. Addit etiam Scotus, quod idem in numero deberet restitui, nisi forte sufficiat locanti æquale in pondere & valore.

Quo debitum usura abolet.

In quibus casibus ultra sortem datum ex charitate recipere licet. Cap. 3.

Tertio potest homo recipere ultra sortem propter debitum æquitas aut charitatis, & hoc in casu, scilicet quando absque omni intentione vel pacto datur aliquid ultra sortem. Sed limitandus est casus iste, secundum illa quæ supra dicta sunt sermone. 37. articulo tertio, capitulo quarto. Aboletur in hoc casu vsuræ vitium, quia usura ideo illicita est, quia corrumpit liberalitatem & gratuitum, quod in mutuo esse debet. gratuitum autem non destruit gratuitum, sed magis adauget illud: ideo in tali casu recipere licet. Est nihilominus aduertendum, secundum Durandum, quod si mutuantis intentio corrupta fuerit ita, quod mutuum non dedisset, nisi sub spe lucri, tunc nihil recipere potest, & receptum restituere obligatur, licet illud debitor dederit ex charitate, siue ex quacunque alia causa. Si tamen debitor ex sola dilectione dat aliquid creditori, non potest illud repetere, nec potest restitutionem sibi consulere, nisi forte habeat aliquid de ipsius creditoris bonis. Item, secundum Thomam, in quæstionibus de Multi casus liti ap. malo. quæstio. tertiadecima, articulo quarto. ad primum: sicut creditor licitè potest minus recipere sua propria uoluntate, sic et vsurarij. sua propria uoluntate potest amplus dare

A debitor, & ille cui dicitur id recipere potest. Ex praedictis patet, quod in multis casibus prima fronte apparet, quod concurrat usura: & tamen liciti sunt contractus. Adsit igitur ex Dei munere ipsa charitas, per quam quilibet vestrum euadere potest usurariam prauitatem: id ipsum praestare Domino nostro Iesu Christo, qui cum patre & spiritu sancto regnat in gloria per infinita secula seculorum. Amen.

FERIA SECUNDA post Dominicam de Passione.

B Quantum usura aduersetur Deo, & usurarium idolatrare facit.

Sermo XLIII.

Duplex sitis bona et mala que nunquam expletur.

I quis sitit, veniat ad me, & bibat. Iohan. 7. & in euangelio hodierno. Constat nempe esse duplicem sitim: vna, quam generat amor Dei: aliam, quam generat amor sui. per primam desiderantur aeterna, per secundam vero concupiscuntur terrena. Vna finem habet Deum, vna alia pro fine habet mundum. Vna autem permanens expectatur: alia vero transiens & deficiens comprobatur. Impossibile quidem est animam arbitrij libertate praeditam una istarum carere: sicut etiam impossibile est utranque insimul possideri, Domino attestante, Matthaei 6. Non potestis Deo seruire & mammonae. Proinde aeternorum sitis praeligenda est. Haec est illa, quae fatiat: altera vero cruciat: ista perficit, altera quidem deficit, teste Apostolo. 1. Corinth. 13. dicente, Caritas nunquam excidit. De secunda vero. 1. Iohan. 2. dicitur, Transit mundus & concupiscentia eius. Ad primam igitur inuitat nos Dominus in proposito verbo dicens, Si quis sitit, veniat ad me & bibat, Ad secundam trahit mundus & concupiscentia eius. Haec secunda, cum plene captiuauerit mentem, prorumpere facit in usurariam prauitatem, quae cum creuerit maiorem sitim cupidinis gignit, sicut plenius in sermone. 45. cap. 1. apparebit. Cum autem usura occupauerit hominem in felicitatem, facit eum impium contra Deum, saeuum & iniquum contra proximum, atque nequam, & prauum contra seipsum. de illo primo

agemus in praesenti sermone, de reliquis vero in sequentibus dicturi sumus. Denique ad sitim diuinorum nos uocat Dominus, sicut in psal. 49. Propheta testatur dicens: Deus deorum Dominus locutus est. & uocauit terram: a solis ortu usque ad occasum. quod verbum potest esse aliud thema in praesenti sermone. In quibus verbis triplex uocatio insinuat. Prima est personalis, secunda est naturalis, tertia est spiritalis. Prima vero est personalis. & de hac ait, Deus deorum Dominus locutus est. scilicet carne assumptus, & contemptum terrenorum praedicauit. Proinde Iohan. 15. Si non uenisset, & locutus fuisset eis, scilicet de contempnu mundi, & ultra contra usuram: peccatum non haberent. Secunda est uocatio naturalis. & de hac subdit, uocauit terram. id est terrenos & auaros. Tales autem Ierem. 22. Admonens dicit: Terra, terra, terra audi sermonem Domini. Ecce terna citatio. Prima est corruptio naturalis, secunda est infirmitas accidentalis, tertia est peremptoria citatio, & finalis, scilicet ipsa mors. Tertia est uocatio spiritalis: & de hac subdit, a solis ortu. id est ab infantia, in qua oritur eis sol gratiae per baptismum, usque ad occasum, id est usque mortem, in qua occidit eis sol. id est omnis spes gratiae & ueniae. Sed quid eueniat talibus contemptoribus diuinorum & dilectoribus mundanorum, atque usurarum, per usuram considerationem intelligamus. Facit nempe usura aduersariu Dei, non solum quia facit aduersari triplici legi eius, scilicet naturae, scripturae & gratiae. verum etiam quia tres abominationes seu abominabiles impietates generant contra Deum in anima. primo enim facit Deum derelinquere, secundo facit idolatrare, tertio facit Deum impugnare.

ARTICVLVS PRIMVS.

Quod usura facit usurarium in tota anima sua derelinquere Deum.

Rimo enim usura generat in anima usurarij primam impietatem, quia facit derelinquere Deum: & hoc quo ad omnes tres animae uires. Nam uere cum intellectu Deum non credit, cum memoria in Deo non sperat, cum uoluntate Deum non amat.

Quod

Triples uocatio.

Terna citatio.

Tertia uocatio.

Quid sitis usurae.

De impietatibus usurae.

A Quod usurarius in intellectu Deum non credit. Cap. 1.

Rimo enim cum intellectu Deum non credit. quanto enim corporeus oculus sit pinguior terrae, tanto minus ac minora uidet. Sic nepe oculus nostrae mentis propinquius affigitur terrenis & transitorijs rebus: tanto amplius lumen fidei perdit, per quod Deus cognoscitur & uidetur: & omnia quae Dei sunt clarius cognoscuntur. Proinde usurarij caeci ex terrenis effecti usuram non credunt esse peccatum, nec percipere ualent, qua ratione debeat esse malum: quia sicut propheta ait, Oculos suos statuerunt declinare in terram. Tres enim caecitates seu infidelitates per usuram in usurarij anima generantur. nam primo non obhorret infernum, secundo non desiderat paradysum, tertio in ueritate non ueneratur aliquod ecclesiae sacramentum. Prima uero caecitas in usurarij anima generatur, quia non abhorret infernum. Cum enim usuram non credit esse peccatum, minime ueretur se supplicium sempiternum pro illa, et pro alijs sceleribus subiturum. Ideo omnem iniquitatem, omnem iniustitiam, omnem denique impietatem perpetraret, & in infernalem voraginem omnium scelerum atque flagitiorum se praecipitaret: nisi forsitan timore secularis poenitentiae talibus abstineret. quia sicut dicitur Eccl. 10. auaro autem & avaritia nihil est scelestius. hoc autem non solum ratione colligimus, sed & quotidie experimentis assiduis dolentes nimium experimur. Secunda caecitas est, quia non desiderat paradysum, cum nullum aliud credit esse, nisi saeculum praesens. Et licet Deus velit esse grati mutui merces, usurario caeco non sufficit Deus, cum ipsum non quaerit ad diuitias sempiternas. Proinde de talibus Ieremiae 2. lamentabiliter Dominus conqueritur dicens, Populus meus, id est usurariorum congeries, mutauit gloria suam in Idolum, id est in nummum, quem plus diligit quam gloriam paradisi. Tertia uero caecitas est, quia non uenerantur in ueritate aliquod ecclesiae sacramentum. Et licet missas quandoque audiant aut diuina, non tamen illa audiunt quasi sancta & uera, sed ne omnino populo abominabiles fiant. Denique quia omnino de diuinis caeci & ignari sunt, ridiculosa quaedam frequentant, osculantur deturpando depictas imagines sanctorum in pariete, manibus impudicis illorum uultus

Tres caecitates per usuram in anima generantur.

contrectant, uultuque suo deinde confricant. & si quando in alto loco fuerit imago depicta, capitergum seu birretum ad uultum eius proiciunt, & illud demum insipide osculantes, & consimilia, quae non a uera deuotione procedunt, sed stultitiam, hipocrisim & manifestam simulationem ostendunt. Licet autem quandoque in ecclesijs genuflectant ad imaginem crucifixi, tamen minime illi credunt. proinde effecti sunt similes cuidam furioso, qui coactus a suis custodibus ante crucifixum flectere, ut patrociniuum impetraret: alta uoce ad crucifixum ait, Iesu Christe, ego te adoro, sed non tibi credo. Nempe si Christo crucifixo: usurarius crederet, proculdubio ab usura cessaret, & male acquisita satisfaceret diligenter.

Quod usurarius sperans in mundo desperat de Deo. Cap. 2.

Secundo cum memoria in Deo non sperat. Hinc Augustinus ait, de Deo desperare est spem posuisse in creaturis. In tantum enim talium mens rapitur ad terrena, quae obliuiscuntur Dei creatoris sui. unde de eis lamentatur Dominus per prophetam dicens, Obluioni datus sum tanquam mortuus a corde. Verè mortuus est in talium corde, cum totus uigor & spes illorum sit in his caducis rebus. Derelicta igitur spes & confidentia, quam in Deo tenentur habere, in tribus ponunt talem spem & fiduciam suam. Primo in suis malitijs, secundo in suis diuitijs, tertio in suis consanguineis. Primo enim confidunt & sperant in suis malitijs. considerant multa (accumulasse astutijs) cautelis & circumuentionibus suis: delectant egisse, gloriantur fecisse, confidunt similia & forte maiora adhuc perpetrare posse. quos propheta dire increpat dicens, Quid gloriaris in malitia qui potens es in iniquitate? Audiant huiusmodi infelices quid illa sancta Iudith. 6. ait. Non derelinquis praesumentes de te Domine. & praesumentes de se & de sua uirtute gloriates humilias. Et iterum Ieremiae 4. dicitur. Sapientes sunt, ut faciant mala: bene autem facere nescierunt. Secundo confidunt in diuitijs suis, quos considerantes illuminatae & timorate mentes admiratiua compassione, & intellectuua derisione stupent, quod tota illorum spes sint diuitiae transitoriae & fallaces. Proinde propheta ait: Videbunt iusti & timebunt, & super eum ridebunt & dicent, Ecce homo qui non posuit Deum

Derelicta in Dei confidentia & tribus ponunt spem & fiduciam. Primo.

DD 4 adiu-

A adiutorem suum, sed speravit in multitudine diuitiarum suarum, & præualuit in uanitate sua. uerba sunt sacra & miro sensu, & lumine plena, ideo saporanda & magno pondere perscrutanda sunt. Ait enim. Videbunt iusti, scilicet hominem supradictum. Ex qua quidem uisione fiunt iusti prudentiores, sicut Prouerbio. 21. dicitur. Multato pestilentæ sapientior erit paruulus. ex illo quoque fiunt cautiores, & etiam humiliores. ideo subditur, & timebunt. Felix, quem faciunt aliena pericula cautum. Insuper intelligunt malos irrisione dignos, & ideo infertur, super eum ridebunt. quia clare cognoscut Deum deridere tales. unde propheta ait. Qui habitat in coelis, iridebit eos. & dicent, scilicet ipsi iusti, ecce, demonstratiue ad confusionis exaggerationem. homo, ab humo, quia ex cupidine, qua terrena dilexit, totus terrenus effectus est, qui non posuit Deum adiutorem suum. scilicet sperando in eo. qui uerè sicut ait psalmus. Protector est omnium sperantium in se: sed speravit in multitudine diuitiarum suarum, scilicet non considerando quod Sophonix, idest scriptum est, Argentum & aurum eorum non poterunt eos liberare in die furoris Domini, idest in die mortis, quando furor mortis discutiet illos. & præualuit in uanitate sua, idest, in acquirendo diuitias & uana temporalia. Quod animaduertens Apostolus. 1. Timoth. 6. ait. Diuitibus huius seculi præcipe non sublimè sapere, neque sperare in incerto diuitiarum, sed in Deo. uino, qui præstat nobis omnia abunde. Tertio huiusmodi homines confidunt in suis parentibus seu parentelis & consanguineis, nescientes quod hi sæpe amplius quam alij cum desiderio expectant eorum mortem: nec plus diligunt illos in restituendo, quam illi dilexerunt semetipsos in sine nihil faciendo, ut ueniat

D sup illos illa maledictionis imprecatio, de qua Hierem. 17. dicitur. Maledictus homo, qui confidit in homine & ponit carnem brachium suum, idest, confidit in parentibus, quibus bona sua reliquit, quod extrahent eum de profundo lacu inferni. Et sequitur, beatus uir qui confidit in Domino, & erit Dominus fiducia eius. scilicet dum in uita ipse proprie satisfaciet aliena.

Quod usurarius cum uoluntate non diligit Deum. Cap. 3.

Tertio cum uoluntate Deum non amat, sed totum suum affectum effundit ad transitoria mundi. Unde Augustinus super epistolam ad Phil. ait: Hoc ab homine colitur, quod præ ceteris diligitur. Contingit autem hoc fieri maxime triplici ratione uel modo. Primo per affectualem concupiscentiam, secundo per affectualem complacentiam, tertio per affectualem latitiam. Primo per affectualem concupiscentiam. Concupiscunt enim animæ usurariorum desiderare possessiones mundi in omni tempore. nec aduertunt quod per prophetam hoc prohibet Dominus dicens, rapinas nolite concupiscere. ubi a rapina usura, non tantum prohibet manum, sed etiam animam: Nempe diuitiæ usurarum ideo rapinæ dicuntur, non tantum quia rapiuntur iniuste, uerum etiam quia per ardentem concupiscentiam rapiunt mentes. quod Dominus Matth. 6. insinuare uolens ait: Vbi est thesaurus tuus, ibi est & cor tuum. Iob quoque in uigesimo capitulo, in peroratio usurarij ait: Iccirco. Id est propter hanc improbam cupidinem rerum cogitationes meæ variæ succedunt sibi & mens mea per diuersa rapitur. Ideo quidam ait. Non credas quæcunque audis, nec dicas quæcunque nosti, nec concupiscas quæcunque uides. Secundo effundunt semper affectualem complacentiam. Proinde & de talibus erat diues ille, quem Apocal. 3. Spiritus ueritatis dure increpat dicens. & dicitis, quia diues sum, & locupletatus, & nullius ego: & nescis, quia tu es miser & miserabilis & pauper & cæcus & nudus. Et iterum per prophetam admonet dicens: Diuitiæ. scilicet etiam acquiruntur si assuant, nolite cor apponere. Ille nempe cor diuitijs apponit, qui illis per affectualem complacentiam toto corde adheret, sicut in persona talium ait propheta: Adhæsit pavimento anima mea. Tertio effundunt se per affectualem letitiam exultantes in diuitijs suis. de quorum numero erat diues ille, qui Lucæ 12. dicebat, exultando, anima mea habes multa bona. Ecce sapida atque saporosa concupiscentia temporalium rerum, qua cum uita uerat multa reposita. Ecce diligentia custodia in annos plurimos. Ecce spes uana, quia nunquam credit se derelicturum illa. Requiesce. ecce ignauia ociosa & pigra. Comede, ecce inhiās gula. Bibe, ecce ebrietatis demerita: Et epulare: ecce uita luxuriosa. Vbi notari

Triplici modo concupiscit

Septem genera generum de diuitijs, usura rijk, frimari

A tari possunt septem gaudia, seu septem exultationes, quibus de diuitijs usurarij & auari loco Dei fruuntur in hac præsentia uita. Sed attende, quid sequitur, & uide finem illorum. Dixit autem illi Deus: O tu, qui tibi longa tempora modo in diuitiarum lætitia spondebas, hac nocte reperent animam tuam à te. scilicet demones exactores, quibus illam seruaasti, secundum glossam. Quæ autem parasti, cuius erunt? scilicet an filiorum, uel consanguineorum, aut aliorum, illa cum inhiantis fame expectantium deuorare, ut non sæpe, sed semper verificetur de eis, quod Propheta ait: Relinquent alienis diuitias suas, & sepulcra illorum domus illorum in æternum. Tunc nempe relinquunt alienis, quæ in diuitijs cumularunt, quando remanent his, qui ab eis alieni sunt corde & charitate. licet secundum carnem cariores propinqui sunt.

ARTICVLVS SECVNDVS.

Quod usura faciunt usurarium idolatrate attribuendo nummo cultum Sanctissime Trinitatis.

Secundam abominabilem impietatem generat in anima usura contra Deum, quia facit animas idolatrare. Nam per ipsam usurarij attribuunt ipsi creaturæ, quod solum cõpetit ipsi creatori. Hinc ait Apostolus ad Ephe. 4. Auaritia, quæ est idolorum seruitus. quia sicut idolatraz subdunt se idolo, ita auari subdunt se nummo. unde super prædictum uerbum Apostoli glo. ait: Auari Deus est nummus. Attribuunt enim auari & usurarij nummo, primo potentiam Patris, secundo sapientiam Filij, tertio clementiam Spiritus sancti.

Quod usurarius attribuit nummo potentiam Patris. Cap. 1.

Nummo attribuit potentiam Patris.

Rimo attribuunt nummo potentiam Patris, dum per opera demonstrat quod plus potest in eis nummus, quam Deus. unde 47. dist. c. omnes. Greg. ait: Omnes huius seculi dilectores in terrenis rebz fortes sunt, in celestibus uero debiles. Nam pro temporali gloria usque ad mortem deludare appetunt, & pro spe perpetua, nec parum quidem in labore subsistunt. Pro terrenis lu-

cris qualescunq; iniurias tolerant, & pro cœlesti mercede, uel tenuissimi uerbi ferre contumelias recusant. Terreno iudicio tota etiam die assistere fortes sunt: in oratione uero coram Domino uel uisus horæ momento lassantur. sæpe nuditatem, deiectionem, famem pro acquirendis diuitijs tolerant, atque honoribus & earum rerum se per abstinentiam cruciant, ad quas adipiscendas festinant: superna autem quærere tanto magis dissimulant, quanto magis ea tribui tardius putant. Hæc ille.

Quod usurarius attribuit nummo sapientiam filij Dei. Cap. 2.

Secundo attribuunt nummo sapientiam filij Dei. tanta enim fuit sapientia filij Dei, quod postquam carnem nostram assumpsit, per discipulos suos per uniuersum orbem omnem idolatriam extirpauit. Sed auaritia impia inter Christianos idolatriam innouauit, ac multiplicauit. In huiusmodi mysterium Osæ 10. dicitur, Secundum multitudinem fructus sui Israel. i. Christiana gens. multiplicauit sibi altaria, scilicet ad usuram parata, iuxta uertatem terræ suæ exuberant simulachris suis. Et Hieronymus in epistola ad Rusticum monachum ait: Estimato malo pondere peccatorum leuius uidetur alicui peccare auarus, quam idolatra. sed non mediocriter errat: non enim grauius peccat, qui duo grana thuris proicit super altare Mercurij, quam qui peccuniam auaræ, cupidæ, & inutiliter seruat, & congregat. Ridiculam uidetur, quod aliquis iudicetur idolatra, quia duo grana thuris offert creaturæ, quæ debuit Deo offerre: & ille non iudicetur idolatra, qui totum seruitium uitæ suæ offert creaturæ.

Attribuit usurarius nummo clementiam Spiritus sancti. Cap. 3.

Tertio autem attribuunt nummo clementiam Spiritus sancti, dum per opera monstrant amplius transformare posse mentes eorum amor nummi, quam amor Dei. Habet enim nummus auarorum, & usurariorū Deus, quæ admodum Spiritus sancti suos spirituales status, hêt uisiones, hêt extasin, habet quoque orationem. Proinde in dist. 47. c. sicut. Amb. ait: Sicut hi, qui insaniam mente trāslati sunt, non iam res ipsas, sed passiones suæ fantasias uident: ita & mens auari semel

Nummo attribuit sapientiam Filij.

Nummo attribuit clementiam Spiritus sancti, qui ponunt in thesauris suam uitam.

A semel vinculis cupiditatis astricta, semper aurum, semper argentum videt, semper redditus computat. ecce visiones Dei nummi. Et sequitur, gratius aurum, quam solem inuetur. & hæc est extasis nummi. Et additur, ipsa enim oratio & supplicatio ad Dominum aurum querit. ecce ipsius nummi oratio manifesta. vel dici potest, quod usura aduersatur toti sanctissime Trinitati.

Usura aduersatur toti sanctissime Trinitati. Primo potestati Patris.

B Primo potestati Patris, quia vendit tempus, quod solius est Dei, & gratis ad vitam hominis est concessum. vnde Act. 1. Dominus ait, Non est vestrum nosse tempora vel momenta, quæ Pater posuit in sua potestate. Si igitur non est nostrum nosse tempora, multo minus est nostrum illud vendere. Poinde Dominus, Matt. 10. ait: Gratis accepistis, gratis date.

Secundo veritati Filij.

B Secundo aduersatur veritati Filij, quia facit mendacem Christum, qui, Io. 12. ait, Nisi granum frumeti cadens in terra mortuum fuerit, ipsum solum manet. Et idem 1. Cor. 15. Apóst. ait: Inspiciens tu, quod feminas non viuificatur, nisi prius moriatur. sed usura multiplicat granum & denarium absq; eorum morte.

Tertio bonitati Spiritus sancti.

C Tertio aduersatur bonitati Spiritus sancti, qui quidem omnia gratis donat, sicut Matt. 6. Dominus ait: Solem suum oriri facit super bonos & malos, pluit super iustos & iniustos. sed usura gratias vendit. nam mutare ex sua specie opus gratiæ est, quod usura venale reddit. contra quos, Lu. 6. Dominus ait: Si mutuum datis eis, à quibus speratis, quæ est vobis gratia? q. d. nulla.

ARTICVLVS TERTIVS.

Quod usura generat in anima seuam blasphemiam contra Deum, & contra errorem eorum, qui dicunt civitatem stare non bene posse sine usurario manifesto.

D Tertiam abominabilem impietatem, immo crudelitatem usura in anima generat contra Deum, qui facit eum blasphemare. Quot hodie inter Christianos mentes dementes reperiuntur, qui credunt, quin potius manifestè asserunt, populum sine aliquo manifesto usurario non posse stare. Ecce primo terribilis blasphemiam contra Deum, dum sibi opponitur impossibilia præcepisse, cum in multis locis scriptura, sicut patet sup. ser. 3. art. 2. c. 1. & 3. om-

Primo terribilis blasphemiam.

E nino & absolutè prohibuerit usurariam prauitatem. Secundo etiã blasphematur Christus, qui sicut Lu. 6. dicitur, Præcepit mutuum gratis dari. cõtra quos blasphemos ait Hierony. dicēs: Anathema sit, qui dixerit Christum præcepisse aliquid impossibile. Tertio quoque blasphematur ecclesia sancta, quæ tam acerrimè in sacris canonibus ex decretis usuram persequitur, & impugnat, atq; dicentes usuram non esse peccatum, tanquam hæreticos esse puniendos decernit, sicut patet ext. de usur. c. ex grau. i. in Cle. vbi dicitur: Sanè si quis in errore incidit & pertinaciter affirmare præsumat, exerce re usuras non esse peccatum, decernimus velut hæreticum puniendum, locorum nihilominus ordinarijs & hæreticæ prauitatis inquisitoribus ditriçlius iniungentes, vt contra eos quos de huiusmodi errore diffamatos inueniunt, aut suspectos tanquam diffamatos, aut suspectos de hæresi procedere non omittant. Quarto blasphematur omnes Sancti Doctores, atq; mendaces æstimantur, dum usuram, quam ipsi condemnant, in populis necessariam esse temerariè affirmant. Et licet quilibet Christianus, qui non vult ruere in tot blasphemias, firmiter credere obligetur, maximè quod est humano generi, & cuilibet populo absq; manifesto usurario stare: nihilominus hæc fides vera valet lucide ipsis fidelib⁹ rationibus declarari, si consideremus tria. Primo ea, quæ ad hanc falsam opinionem inducunt: secundo, quæ ab illa retrahunt: tertio, quæ huic falsæ opinioni non credere cogunt.

Tria inducunt populum in errorem illum quo dicunt civitatem non posse stare absq; usurario manifesto, & publico. Cap. 1.

Primo quidem consideremus, quæ populos sic opinari inducunt. **H** Circa quod aduertendum est, quod ad hoc sic credendum tria inducunt eos. Primum est necessitas, secundum est commoditas, tertium est utilitas.

Primum quidem ad hoc inducit necessitas, quæ triplex assignatur. prima, quia rarus inuenitur mutuator: secunda, quia rarus inuenitur emptor: tertia, quia rarus inuenitur iustus appretiator.

Prima inquam necessitas est, quia rarus inuenitur mutuator, quæ gratis, mutuae vel lit: quapropter in necessitatibus egenorum,

H Circa aduertendum est, quod ad hoc sic credendum tria inducunt eos.

Prima necessitas.

A rum, vt dicunt, necesse est posse habere recursum ad aliquem sub usuris publicè mutuantem. Quibus dicendum est, quod licet hoc pro vero supponi potest. s. quod rarus, qui gratis mutuae velit reperiatur, tamen indagata est ratio vnde hoc prouenire contingat: quæ quidem maximè est disuetudo mutua gratis dandi, & quæ inoleuit ab usio sub lucro fenoris mutuandi. hæc igitur necessitas, quæ ex vitio originem habet in eis, qui ei causam præstant, non excusat culpam, sed aggrauat noxam, cū ex impia consuetudine originem sumat.

Secunda necessitas

B Secunda necessitas ad hoc impellens est, quod rarus inuenitur emptor. nam licet quis habeat aliquid, quod possit pignori dari: non tam cito reperiri potest, cui valeat vendi, & interim qui indigens est plura incommoda portat. His quoq; responderi potest, quod sicut infra dicitur, communis utilitas particulari præponenda est. vnde Aug. Charitas communia proprijs, & non propria communibus anteponit. & in authen. res quæ. C. communia de lega. & ext. de postu. præla. c. bonæ. sed vix infelici mundo, quia vt ait Apóst. ad Philip. 2. Secundo enim omnes, quæ sua sunt querunt, & non quæ Christi Iesu.

Tertia necessitas.

C Tertia verò, vt aiunt, necessitas est, quia rarus inuenitur iustus appretiator, qui. s. ré iusto pretio emere velit. Dicendum, quod malum spirituale nunquam perpetrari, neque permitti debet propter aliquod commodum temporale. Secundo inducit populum ad sic credendum ipsa commoditas. Nam vt dicitur propter facilitatem, quæ prestito habent mutuum habendi à publico usurario, subuenitur indigentibus & necessitatibus suis. Quibus responderi potest, quod si veritas bene pensetur, duplex hominum genus mutuum accipit sub usuris. quidam propter necessitatem, quidam propter iniquitatem, quidam propter cupiditatem.

D Primo casu, quidam accipiunt propter necessitatem, quæ. s. ad hoc aliqua necessitate compulsi sunt, nec aliunde sibi ipsis subuenire valent. Ad quod dicendum est, quod commoditas hæc, & necessitas in re publica non est attendenda, quando communiter in ea inde sequitur maius damnum, quàm sit ipsum commodum: cum sicut infra latius patebit hic cadat damnosa utilitas, & pernitiõsa commoditas ad commune bonum. Præterea si suscipiens tale mutuum pauper est, & in paupertate sua indiget adiuuari & subueniri, per hunc modum de pau-

E pere pauperior fit, & inde amplius opprimitur & grauatur, vnde subleuari videtur. Ex his igitur patet, quod necessitas hæc proximi, quam quidam inaduertenter aduertunt, secundum rei veritatem habere publicum usurarium non excusat, sed amplius aggrauat & condemnat. Secundo sunt quidam, qui mutuum sub usuris accipiunt propter iniquitatem. s. vt ludere possint, seu vt sectentur melius luxurias suas, impleant gulam, atque vanitates & voluptates in se & in suis pro libito voluntatis sectentur. & forte talium, quam præcedentium non minor est numerus, & pro talibus publicos usurarios ordinare & sustentare, nihil aliud est quam fauere iniquitati & aperire vias impietati, proinde cuilibet taliter fauenti Propheta ait: Si videbas furem, id est usurarium, currebas cum eo, & cum adulteris portionem tuam ponebas. s. dum publico usurario fauebas. Tertio vero sunt quidam, qui mutuum accipiunt sub usuris propter cupiditatem, sicut facere solent quidam artifices, & mercantes, qui viduarum dotes sub usurario mutuo recipiētes, querunt non suæ necessitati parere, sed suæ insatiabili cupiditati cumulare. Sunt insuper quidam, qui à publico usurario pro minori usura mutua querunt, vt ea alijs pro maiori dispensent. Plerosq; etiã reperire contingit, qui verecundantes, aut timentes in vita, seu in morte reputari usurarij, dant ad partem usurarij lucrum usurario manifesto, & hi sunt qui maxime eos defensant, & eis fauent. Tertio quoque inducit populos ad sic credendum utilitas. s. quam sibi putant inde euenire. Nempe multi sunt, qui pro paruo tempore denarijs indigentes mutuum sub usuris accipiunt, sperantes paucis in diebus tale onus deponere, paruumq; inde incommodum reportare. Nam si rem, quam pro pignore ponunt, vendere vellent, vel emptorem tam cito non reperirent, aut satis pro minori pretio, quam poscat iustitia darent. Insuper quandoque rem venditam iterum emere necesse haberent. Ex quibus omnibus grauius quam de usura, vt aiunt, incommodum reportarent, & aliunde suæ indigentiae prouidere non possent. Ad hoc quidem respondendum est, quod quia tales continuum mellitum usurae venenum sensibiliter non aduertunt, dum traiciunt illud: ideo non ponderant damnum, sed experientia teste, paulatim insensibiliter labente tempore, vt plurimum

A mum reperiunt se in fine deceptos, & in rebus consumptos, & diuersimodè deuoratos, & secundum propositum suum rarissime euenire. Insuper si alicui euenire contingat, attamen communi utilitati, quæ particulari præferenda est, perniciosum esse probatur. Dicam fortius, præsupponatur, quod per prædictam concessionem multa vitarentur mala, vtpotè damnum in rebus, periculum in personis. Item propter hoc plurima sequerentur bona, scilicet pauperum sustentatio, mercantiarum saluatio, & similia: nihilominus non debet talis libertas dari, neque talis contractus fieri. **B** Nam mala, quæ vitari possunt per dictam concessionem, vt patet, sunt temporalia & corporalia. sed nullum malum debet committi spirituale, nec etiam permitti propter aliquod malum temporale, seu corporale vitandum, nec propter quodcumque tale bonum adipiscendum. Adhæc fortius addam, quia dato, quod talem concessionem, ac per contractum vsurarium in aliquo casu aliquod spirituale malum euitaretur, regulariter tamen non videtur illud posse esse maius quam peccatum illud, quod committitur in tali contractu, si bene considerentur ea, quæ iam dicta sunt in præsentī sermone, & quæ dicentur in duobus alijs, qui nunc sequentur. ideo non debet homo transgredi Dei præceptum propter quodcumque bonum particulare, quod sibi, vel alteri prouenire potest: ad hoc faciunt, quæ dicta sunt supra sermo. 38. articulo. 3. capitulo. 3. & maximè in secundo notabili.

Quod tria sunt, quæ trahere à prædicta fallaci opinione possunt.
Cap. 2.

D Tria trahuntur ex hac falsa opinione.

Hanc utilitatem triplicem hominum genus participare non censetur.

Secundo consideremus, quæ ab ista falsa opinione, quod in populo sit necessarius publicus vsurarius, retrahunt: quæ triplex utilitas est. Prima generalis, secunda temporalis, tertia vero spiritualis. Prima est utilitas generalis: nam si non haberetur vsurarius manifestus, his quibus pecunia opus est, quando demum non inuenirent alium subuentorem, res suas venales exponerent. ex quo sequeretur communis practica, atque commune commercium, & transitio mercantiæ, & utilitium rerum. Hanc quidem utilitatem triplex hominum genus participare noscuntur,

scilicet pauperes, & diuites, & mediocres. **E**

Primo pauperes, quia scilicet venderent res suas pro necessitatibus suis. & licet non semper venderent illas pretio iusto, tamen omnibus circumstantijs hinc inde pensatis communiter ad minus damnum pauperibus proueniret taliter vendere quam pro mutuo pignori dare, sicut latius infra patebit.

Secundo verò hanc utilitatem participarent diuites, vel quicumque euentes, qui pro commodo suo, seu pro reuendendo emerent res illas venales: & sic possent exercere artem suam.

Tertio quoque hanc utilitatem participarent homines mediocres, atque communes, à primis emptoribus pro loco & tempore recemtes: dum recipere possent præstito, quod quærunt, atque verisimiliter pro meliori foro reperire debent.

Secunda utilitas inde veniens dicitur temporalis, seu civilis, quia triplex conseruatio inde consequitur. Prima est conseruatio ciuiliū rerum, quia ciuium substantia remanet inter eos, ac econtra si in manibus vsurarij præscribuntur talia pignora, iam præscripta transmittere solent ad alias partes, vbi carius vendantur. Secunda est conseruatio denariorum. nam siue res illæ emanant, siue vendantur, semper denarij remanent inter ciues: nec omnes in vno irreflexibili, & infatiabili sacco vsurarij congregantur, cumulantur, & concluduntur. Tertia est conseruatio ciuitatis atque terrarum: tum quia ex præcedentibus conseruationibus imminentibus periculis, ac guerris, ciuitas, vel terra melius habet vnde possit in ciuibus suis obuiare præssuris: tum quia cessante fenore populi non tam durè flagellantur à Deo, sicut in sequenti cap. plenius differetur.

Tertia quoque utilitas inde proueniens est spiritualis. Tria enim bona spiritualia inde sequuntur. Primum est peccatorum diminutio, secundum est dilectionis generatio, tertium charitatis augmentatio & obseruatio.

Primum bonum est peccatorum diminutio. nam ex tali vsurario manifesto innumerabilia peccata multiplicantur, incredibiles mercationes oriuntur, & grauissimæ excommunicationes, & ad satisfaciendum obligationes importabiles acquiruntur, sicut in Quadr. gesimali de Christiana religione sermone 35. per totum, & maximè in fine, patet. & de hoc aliquid in sequenti cap.

H Tria bona spiritualia.

A cap. dicitur. Secundum bonum est dilectionis generatio. nam mutua dilectio, quæ ex dissiuetudine alterutrum subueniendi extincta fuerat inter ciues, viuificatur propter mutua seruitia facta & acceptata: domesticantur simul & intrinsecantur siluestria corda: efficitur vera ciuitas, quæ dicta est ciuium vnitas. Tertium bonum est charitatis augmentatio & conseruatio. nam sicut ex dissiuetudine sibi mutuo seruiendi nascitur ruditas & asperitas cordium inter ciues, & ex asperitate facilius iniuriæ oriuntur, ex quibus rixæ, dissentiones, diuisiones, sectæ, & etiam guerræ sumunt originem & fomentum: ita ex multis seruitijs generata charitas inter ciues crescit, conualescit, & mirabiliter conseruatur.

Tria malorum genera, quæ ex manifestis vsuris venire solent, retrahere solent à præfata mala & falsa opinione. Cap. 3.

C Tria genera malorum grauissimorum.

Tertio consideremus, quæ prædictæ falsæ & hæreticæ opinioni non cogunt credere. Proinde considerent populi, quam grauiora damna superueniant eis ex publico vsurario, quam ex venditione suarum rerum. Circa quod aduertendum est, quod tria sunt genera malorum grauissimorum, quæ consueuerunt superuenire in populis ex vsuraria prauitate, maximè si publica sit. Prima sunt temporalia, secunda sunt spiritualia, tertia sunt corporalia. Prima quidem sunt temporalia, & hæc mala, seu dāna ad quatuor reduci possunt. Primum est pignorum destructio, secundum ipsorum præscriptio, tertium denariorum consumptio, quartum eorum ad vnum locum reductio.

Primum quidem damnosum malum est, pignorum destructio. nam multa pignora, quæ publico vsurario dantur, sicut sunt laneæ & lineæ vestes, & alia supellectilia à tineis consumuntur, seu à muribus roduntur, & vario modo destruuntur.

Secundum malum est pignorum præscriptio. sæpe nanque contingit, quod pro mutuo pignus ponens sperat in paucis diebus recolligere illud, tamen non cessat transire tempus de die in diem, prælabitur annus, & dum sperabat illud recolligere in paucis diebus, superuenientibus impedimentis non recolligit multis mensibus, ita vt demum in præscriptione transire neces-

se sit. Et quia tales publici vsurarij communiter volunt, quod pro duplo, vel etiam in triplo valeat pignus, quam mutuum suum, & transacto anno totum communiter perditur pignus. Ideo consideretur quantum sit damnum superueniens hoc modo à publico vsurario volentibus mutuari.

Tertium quidem damnum est denariorum consumptio. nam paulatim denarij in populo minuuntur, dum quotidie, atque continuè die, noctuque vsura, vt cancer serpit: & quasi insensibiliter substantiam ciuium rodit, atque consumit. Quod qui hoc clarè intelligere cupit, multiplicet lucrum vnus floreni, qui ab vsurario mutuo detur pro quinquaginta annis ad præmium vnus bolognini pro mense: hoc addito pacto, quod nunquam soluatur vsuræ meritum, nisi in fine quinquagesimi anni, semper omni anno fenus de fenore multiplicando. Et si bene norit artem multiplicandi, discet quod tantum ascendet vsura, & ad tantum numerum florenorum, quod nulla ciuitas in Italia reperitur, neque forte in toto mundo, quæ possit commode soluere tale fenus.

Quartum damnum est ipsorum denariorum, ac diuitiarum ad vnum locum reductio. Ragulare vtique est, quod quantumcunque diuitiæ, ac denarij ad pauciores, ac pauciora marsupia reducuntur, peiores status ciuitatis & terræ iudicium est: quemadmodum deficientis naturæ apertissimum signum est hominis morituri in breui, cum naturalis calor extremitatibus derelictis solum ad cor & ad interiora ipsa reduci videtur. & si hæc ad paucos reductio diuitiarum periculosa est statui ciuitatis, multo grauius periculum imminet, cum reducuntur & coadunantur hæc diuitiæ & denarij in manibus Iudæorum, quia tunc naturalis ciuitatis calor, qui eius diuitiæ dici potest, non recurrat ad cor, neque subuenit ei, sed per fluxum pestiferum currit ad apostema, cum omnes Iudæi, & maxime fenerantes sint capitales inimici omnium Christianorum. miror nempe non parum, & ab admiratione cessare non valeo, quomodo in Christicolis tanta regnet insania, tanta vecordia dominetur: & tanta ignorantia, immo cecitas obtenebraverit eos, quod non aduertant consummatam, ac excogitam malitiam Iudæorum, qua vtuntur cum conuersantur inter Christianos. Cum enim Christicolæ sint

A sine omnes regenerati in sanguine eius, qui est primogenitus mortuorum, & Princeps Regum terræ; Apoc. 1. Tanquam veri Reges iusto dominio habent diuitias suas. à quibus Iudæi, Dei iusto iudicio, priuati sunt propter incredulitatem & duritiam cordis sui. Habent inquam Christiani diuitias temporales, corporales, & etiam spirituales: has quidem, quia non valent Iudæi violentia auferre, surripere nituntur malitia & varia cautela, saltem diminuere moluntur: diuitias temporales Christianorum publicis usuris extorquent, ut patet. diuitias corporales, scilicet sanitatem & vitam auferre conantur, dum contra omnia ecclesiastica instituta corporum medicos omnino esse procurant, quibus etiam ignorantissimis & rusticis mira insania potius multi Christiani adherent, atque de sanitate & vita sua in eis totam fiduciam ponunt, quam in peritissimis medicis Christianorum. Quot autem Christianos vel ignorantia vel malitia nocent, nouit Deus. Diuitias etiam spirituales, scilicet fidem, & ecclesiasticorum præceptorum obedientiam cum cæteris spiritualibus thesauris verorum Christianorum suis blanditijs venenatis, & amicitijs exquisitis, & muneribus toxicatis, & conuersationibus simulatis, & proditorijs excogitatis, & libertatibus ac fauoribus acquisitis rapere, dispergere, consumere, deuorare, & dissipare non cessant: secum ad inferos Christianorum infensorum trahentes animas infelices.

Secunda generum malorum spiritualium, quæ ad quatuor genera reduci possunt.

D Secunda verò malitia, quæ superuenit populis ex usurario manifesto, sunt mala spiritualia, quæ ad quatuor genera reduci possunt. Primum sunt mortales offensiones, secundum maiores excommunicationes, tertium grauissima obligationes, quartum difficilissima mercationes. Primum genus malorum spiritualium inde veniens, sunt mortales offensiones. nam quicumque sine legitima causa sine necessitate, ab usurario etiã manifesto sub usuris mutuum suscipit, mortaliter peccat, sicut supra in sermone 38. artic. 3. cap. vlt. latius dictum est. Eodem modo peccat, qui eorum recipit oblationes, ut patet ext. de usur. quia in omnibus. Simili modo peccant omnes scienter eorum elemosinas recipientes, vbi faciant illos impotentes ad satisfaciendum male ablata certa. peccant inquam, nisi aliqua legitima causa excusantur. Peccant quoque grauissimè quicumque locant, vel alio titulo concedunt

aliquam domum ad exercendum vsuras, & omnium peccatorum, quæ ex illo fenore patrantur, participes fiunt. Insuper vltra hæc si sint Patriarchæ, Archiepiscopi, vel Episcopi, incurrunt ipso facto suspensionem, si sunt clerici & minores, excommunicationem. si est collegium, vel vniuersitas, interdictum incurrunt. Et si talem sententiam per mensem sustinuerint, extunc interdicta sunt terræ eorum, quandiu prædicti usurarij ibidem commorantur. si vero laici sunt, ecclesiastica censura per ordinarios compelli debent, ut patet ext. de usur. in c. usurarum. lib. 6. Multæ etiam aliæ offensiones veniunt in populis propter usurarios manifestos, quas causa breuitatis omitto. & etiam, quia satis copiosè colligi possunt in Quadragesimali de Christiana religione, sermo. 35. per totum.

Secundum autem malum ex manifesto usurario veniens, sunt maiores excommunicationes, quia multi incurrunt maiorem excommunicationem propter indebitum fauorem talibus datum. nam, sicut patet ext. de usur. c. ex grau. in cle. excommunicati sunt excommunicatione prædicta omnes Potestates, Capitanei, Rectores, Consules, Iudices, & Consiliarij, & quilibet alij officiales, qui delinquant in casibus infra scriptis, & ponuntur ibi sex excommunicationes. Prima est, si statutum de cetero facere, scribere, vel dictare præsumpserint, quod vsura ab usurarijs exigere possint. Secunda vero est, si ad soluendum vsuras debitores compellunt. Tertia est, si quis iudex iudicauerit, quod usurarijs soluantur vsuræ. Quarta quoque est, si quis de prædictis operam dederit, quod vsuræ olim solutæ non repetantur. Quinta est si statuta hæc tenus edita in vsurarum fauorem, qui hoc facere possunt, infra tres menses, non deleuerint de libris communitatum. Sexta insuper est, si ipsa statuta, vel consuetudines effectum vsurarum habentes præsumpserint obseruare. Omnes igitur prædicti propter fauorem concessum vni usurario manifesto prædicto modo excommunicati sunt. Sed queri potest, an statuentes, quod subditi sui non possint recipere pro vsuris in anno vltra duos solidos pro libra, & hoc sub pœna: non tamen dicunt, quod vsuras faciunt: sed si fecerint, non recipiant vltra summam prædictam, nunquid incidunt in sententiam prædictam excommunicationis? Et videtur, quod sic: cum quodammodo colorem & audaciam præstent saltem

A tem indirectè ad exercendas vsuras, extra de usur. c. ex grau. in clem. ibi, diuersis coloribus, &c. & quia denegando de maiori indirectè, videtur tacitè concedere de minori, argumen. C. de procu. maritus. 15. distin. c. qualis. ext. de testamen. c. si pater. lib. 6. & ext. de præsump. c. nonne. Quod verum est, si in fraudem hoc fieret, ut per hoc sic possent exercere vsuras: secus si in nullo intenderent concedere, & sint indignæ. extra de usur. vsurarium. lib. 6. licet illud permitterent, ut maius malum euitaretur: sic non solum de maiori summa, sed etiam de duobus solidis denegare videntur. 14. dist. c. 1. 3. 1. q. 1. hac ratione. concordat Ioan. And. & Guil.

Tertium quoque malum ex eo veniens, sunt grauissima obligationes. nam omnes supradicti fauentes usurario manifesto, sicut dictum est, obligati inde remanent satisfacere insolitum omnes illas vsuras, quas suo fauore & auxilio usurarij adepti sunt, nisi ipsi usurarij restituant eas, sicut de hoc plenius dictum est in Quadragesimali de Christiana religione, sermo. 34. c. 1. circa fi. & etiam sermo. 35. art. 2. c. 2. §. 3.

C Quartum genus spiritualium malorum inde veniens, sunt difficilissima intricaciones, atque perplexitates, quibus ex vno manifesto usurario reperiunt se intricatos & in arduissimis perplexitatibus collocatos. Tertia verò mala, qua ex prauitate vsuræ proueniunt, & maximè ex usurario manifesto, sunt mala corporalia. Quatuor quidem flagella & mala prouenire propter eos super Christianorum corpora permittit Deus: Primum sunt homicidia, secundum fames, tertium pestes, quartum crudelitas bestiarum. & de his manifestè agit Ioan. in Apoc. 6. in apertione quarti sigilli vidisse se dicit sedentem super equum pallidum, id est diabolus avaritiæ & vsurarum mammona nominatum. Nam mammona diuitiæ interpretatur: equus autem pallidus, super quem sedebat, sunt diuitiæ. Nempe pallor propriè auri color est: & ideo merito aurum designat, sicut Propheeta ait, Et posteriora dorsi eius in pallore auri. Et sequitur ibi in textu Ioan. Et data est illi, scilicet diabolo: potestas. i. auctoritas permissa est super quatuor partes terræ. i. vbi regnat vsura, & maximè manifesta. i. ad orientem, occidentem, meridiem, septentrionem: interficere gladio, fame, morte, & bestijs terræ. Ecce quatuor prædicta flagella hic per ordinem numerantur.

E Primum quidem flagellum sunt homicidia. nam deficiente charitate, quæ maximè deficit ex manifesta vsura, sicut in sequenti sermone, 1. & 2. cap. dicitur: generantur odia, diuisiones, sectæ, partialitates, & guerræ, ex quibus omnibus homicidia sequuntur. Ideo Ioan. ait, Interficere gladio.

Secundum flagellum est fames. s. propter terrarum sterilitatem. s. propter guerras, aut propter grandines, & desiccantes rores, seu ex inundatione pluuiarum, & fluuiorum, aut propter mures rodentes blada, seu propter inordinata frigora, aut calores, & consimiles famis occasiones. vnde Ioan. subdit, Et fame.

F Tertium flagellum sunt pestes propter corruptionem aeris, seu aquæ, vel terræ morbos varios generantes febrium, fluxuum, tussium, inguinum, apostematum, & omnium consimilium tam crebrè, quasi omnes patrias consumentes. Et de hoc Ioan. subdit, Et morte.

G Quartum flagellum est crudelitas bestiarum, ut potè luporum, aut vrsorum deuorantium homines, seu rabidorum canum venenato morfu toxicantium eos, & similia bestiarum. vnde Io. addit, Et bestijs terræ. A quibus in persona iustorum Propheeta postulabat liberari dicens, Ne tradas bestijs animas consentium tibi. A quibus omnibus nos liberare dignetur immensa pietas Saluatoris Iesu Christi, qui cum Patre, & Spiritu sancto iustus & misericors regnat in secula seculorum, Amen.

FERIA TERTIA post Domin. de passione Domini.

Quantum & quot impijs modis vsura proximo sit nocua.

Sermo XLIII.

Nemo quippe in occulto quicquam facit, & quær it ipse in palæ esse. Ioan. 7. & in Euangelio hodierno. Secundum enim Istdo. 2. de summo bono, Maioris est culpæ manifestè quam occultè peccare. Dupliciter enim reus est, qui apertè delinquit, quia agit, & docet. Et si hæc vera sententia sit, non tamen minor culpa creden-

Dupliciter reus est.

A credenda est, quæ ideo occultè agitur vt im-
punè, ac liberius, & nequius perpetratur.
Hoc quidem solet occultis vsurarijs conue-
nire, qui non minus offendunt dum occultè
peccant, & contractus simulatos frequen-
tant. Sed ne comprehendantur in malitia
sua, quia regulare prouerbiū est, quod
præmissimus. I. q. nemo in occulto quicquā
agit, & quærit ipse in palam esse: sed tanta
est malitia huius culpæ, vt nequeat aliquo
pallio, seu aliqua versutia occultari. Nam
& si hoc tacebunt linguæ hominum, idip-
sum palam faciunt lapides parietum, teste
Domino, Lu. 12. Nihil opertum quod non
reueletur. Clamant vtiq; corda pauperum
deuoratorum per impietatem vsuræ, sicut
in 30. Psal. Dominus per Prophetam ait:
Audiui vituperationem multorum com-
morantium in circuitu. Quod verbum po-
test esse aliud thema in præsentī sermo. In
quo ostenditur triplex offensio, quæ ex vsu-
ra in anima vsurarij generatur. Prima est
offensio proximi ibi, Audiui vituperationē
multorū. Secunda est offensio sui ibi, Com-
morantium. Tertia est offensio Dei ibi, In
circuitu.

Triplex
offensio.

Prima est offensio proximi. Ait enim,
Audiui vituperationem multorum. Passiuè
legatur, quia multi vituperantur ex multi-
plicatione vsuræ publicæ, vel occultæ.

Secunda offensio sui, quia ait, Com-
morantium. I. non transeuntium, sicut faciunt
iusti, qui de temporalibus tantum necessa-
ria sumunt & ad cælestia transeunt. vsurarij
vero cōmorantur in eis corde, ore, & ope-
re. Primo quantum ad cor Propheta de eis
ait, Oculos suos statuerunt declinare in ter-
ram. I. per desiderij ardorem extinguibile.
Secundo autem quantum ad os ait, Isa. 29.
De terra musitat eloquium eorum. Et iterū
illud, Qui de terra est, de terra loquitur.
Tertio verò quantum ad opus, quia omnia
faciunt, vt ditentur.

Tertia est offensio Dei, quia inquit, In cir-
cuitu. & verè in circuitu huiusmodi homi-
nes commorantur, quia non appropin-
quant ad centrum. I. ad Christum, qui in me-
dio ecclesiæ commoratur. Ideo 1. Reg. 26.
misticè dicitur, Anima inimicorum dede-
rabitur. quasi impetu & circulo fundæ.
Sed quia de offensione, quam facit vsura-
rius Deo, & sibi ipsi, dictum est in præce-
denti sermo. & in sequenti dicitur. nec in-
super proximus potest offendi, quin offen-
dat homo Deū & semetipsum. Ideo quan-
tum vsurarius offendat proximum, ad præ-

sens tantummodo ostendamus. Proinde
in quantum pernitiōsa est proximo, & eum
multipliciter offendit, vsura sic describi po-
test. Vsura est eradicatio charitatis, seu ex-
tinctio fraternæ dilectionis, fons proprij
amoris, & omnis veræ amicitie corrupte-
la: mater illegalitatis & deceptionum: le-
galis proditio, & domesticum furtum: do-
losa pietas, pauperum homicida, impia in
propinquis, proditiosa in proximos, destru-
ctio patriarum, inquietus carcer, morbus
contagiosus, & innumerabilium animarū
perditio. In quibus verbis duodecim no-
tantur iniquitates, quibus vsurarij prox-
imis suis nocent, & has in tribus articulis
declaremus.

ARTICVLVS PRIMVS.

De quatuor iniquitatibus quibus vsura-
rius proximo suo semper nocet.

Primo describamus quatuor in-
iquitates crudeles vsuræ: & quan-
tum nociuum efficiat vsurarium
contra proximum suum aperia-
mus. Prima eius iniquitas mala est, secun-
da peior, tertia verò pessima, quarta autem
nequissima esse comprobatur.

Quod per vsuram in primo eradicatur
charitas & extinguitur amor fra-
ternæ dilectionis. Cap. 1.

Prima vsuræ iniquitas reperitur,
quia est eradicatio charitatis, seu
extinctio fraternæ dilectionis.
Secundum. n. Aug. de fide ad Pe.
Cupiditas venenum est charitatis. sic etiam
in gradu maximo vsura dici potest. Hoc lumi-
nosa ratio dicitur, auctoritas firmat, & clarè
experientia monstrat. Primo quidem lumi-
nosa ratio dicitur. Cōstat. n. q. ex multis acti-
bus virtuosus bonus habitus generatur: &
generatus adhuc ex bonis actibus dilatat,
atq; eo dilatato animus in eis actibus dele-
ctatur. Insuper ex tali delectatione actuum
frequentatorum perficitur bonum opus.
Ex quo patet, q. mutuum liberale, atq; gra-
tuitū, actus est charitatis & fraternæ dilectio-
nis. Ex tali nepe actu in proximum frequen-
ta, quia s. m. Alex. de Ales. Mutua beneficia
accendunt charitatem: ideo fraternæ dile-
ctionis habitus, vel generatur, si aberat,
vel

Vsura in
ma mag-
ta.

Mutuum
liberale.

A vel si aderat, dilatatur: deinde delectatur
homo mutuum dare gratis: demum dele-
ctatur tale mutuum frequentare. hæc autè
frequentatio dilatat & firmat habitum fra-
ternæ dilectionis, quo firmato dilectio in-
ter proximos firmiter perseverat. At econ-
tra, si actus dandi mutuum non ex charita-
te, sed ex cupiditate, & ex spe lucri ab ho-
mine frequentetur, talis cupidinis actus iā
generat cupiditas crescit & dilatatur: atq;
in tantam complacentiam terrenorum ani-
mum blanda quadam violentia trahit, q. in
voraginem inflatiabilis, & inextinguibilis
appetit pecuniæ mergit, sicut Eccl. 6. testa-
tur dicens, Auarus nō implebitur pecunia.
Si quis etiā cum potest mutuum gratis da-
re negat: etiam si in tantam cupidinis vora-
ginem non labatur, non tamen ab hac aua-
ritie macula immunis est, cum gratis dare
mutuum in multis casibus sit præceptum,
sicut supra sermo. 37. arti. 2. dictum est. His
nempe duobus modis & non dando mu-
tuum gratis, aut nullo modo illud commu-
nicando, & si non pariter inter ciues eradi-
catur & extinguitur amor fraternæ dilectio-
nis & mutua charitatis: quia inter eos non
practicatur actus dilectionis, qui inter eos
habeat ligare & vnire corda mutua charita-
te, vt iam verificetur quod 2. Tim. 3. Apo-
stolus ait: In nouissimis diebus instabunt tē-
pora periculosa & erunt homines seipsos
amantes cupidi. Secundo hoc idem firmat
auctoritas. ait enim Apostolus. 1. ad Tim. 6.
Radix omnium malorū est cupiditas. quia
ferè omnia mala oriuntur ex illa: sicut ecō-
tra de charitate contingit, quia omnia bona
ex amore originem habent, eo q. radix &
forma omnium virtutum atque bonorum
charitas esse dicatur. ad hoc extra de vsu. c.
voraginem. lib. 6. vbi dicitur, q. nullus im-
probior fur vel raptor quā vsurarius, quia
animas deuorat & hominū facultates ex-
haurit. Ex dictis igitur patet, quare moder-
nis temporibus tantum extraneum & quo-
dammodo horridum apparet indigentib.
mutuum dare gratis: quia iam verificatur,
quod Dominus Matth. 24. ait, Quoniam a-
bundabit iniquitas & refrigescet charitas
multorum. Et quid conuenientius dici po-
test iniquitas, quā vsura? quæ non æquita-
tem sonat, veram contra proximum iniqui-
tatem importat. Tertio quoque illud idem
clarè experientia monstrat. Didici nempe
experientia teste, quod qui alicui corde af-
fuecit elemosynas dispensare, semper ad
amplius largiendum dilatatur cor eius: &

Perpen-
dant hæc
verba qui
pauperib.
elemosinas
dispensat.

quod mirabile est, illius substantia ex hoc
non minuitur, sed quodam quasi incom-
prehensibili modo crescit, vt experientia
ipsa veridicus testis sit scripturæ, quæ ait
Prover. 11. Alij diuidunt propria, & ditio-
res fiunt. Alij rapiunt aliena, & semper in
egetate sunt. Et iterum dicitur Lucæ 6. Da-
te dabitur vobis. Ex prædictis patet, quod
sicut ex ipso actu mutui proximo gratis da-
ti, siue ex elemosynarum frequentatione,
charitas inter proximos generatur & con-
ualescit: sic ex defectu earum eradicatur
charitas, & extinguitur inter proximos
vera dilectio.

Quod vsura est fons & fomentum amoris
proprii seu particularis. Cap. 2.

Secunda iniquitas eius est fons proprij
amoris & omnis veræ amicitie corru-
ptela. vt enim Augustinus testatur, &
& supra positum est: charitas communia
proprijs, & non propria communibus an-
teponit. Vsurarius autem oppositum facit.
nam sicut experientia patet, quilibet homo
exercitio suo & arte reipublicæ utilis est:
agricolæ, sutores, fabri, sculptores, picto-
res, milites & consimiles omnes solus vsu-
rarius sibi utilis & nulli alteri nisi sibi soli
lucrat. ideo miluo comparandus est, qui
semper clamat, Mio, mio, mio. sed in hoc
deterior est vsurarius quam miluus, quia
miluus hoc solummodo clamat ore, vbi
vsurarius hoc cupido corde, impio opere,
& nequissimo ore clamare nō cessat, tanta
denique vsurarius proprij amoris cupidi-
ne flagrat, quod in quantum talis neminem
diligit, nulli se associat, nisi causa proprij
lucris atque commodi sui, pro eo quodd mi-
ro modo vsura generat corruptionem om-
nis amicitie: & omnis ciuiliū societatis.
Proinde proprijsimè de talibus ad Phil. 2.
ait Apostolus dicens: Omnes scilicet vsu-
rarij, quæ sua sunt quærunt, non quæ Iesu
Christi. ideo quia solum sibi soli prodest
& alijs obest. de morte illius magis lætan-
tur omnes etiam consanguinei eius, quā
de alio cuiuscunque generis peccatorum.
Cuius ratio est: quia dum viuunt communi-
ter auarus & tenax est: nec de bonis suis
participant consanguinei, vel amici: non
pauperes vel vicini: quinimmo tota fami-
lia domus suæ ex auaritia sua cū illo in an-
gustia viuunt, sicut plenius sermo. sequenti
patebit in primo c. 2. art. Cum verò talis
vsurarius defunctus est, si dimisit quodd re-

Vsura se-
cunda in-
quitas.

Vsura
rarius cor-
paratur
miluo.

Vsurarij
quæ sua
sunt quæ-
runt.

A situantur male ablata certa, iocundantur cuncti qui ei soluerunt vsuras. Si etiam dimisit, q̄ restituerentur incerta lætatur, pauperes & medici, & communiter omnes audita vsurarij nec gaudent: & maximè hi, qui de bonis illius qui ante poterant participare sperant. vnde talis merito assimilatur porco: qui dū viuit nulla habetur inde vtilitas, sed multus labor: eo verò mortuo de eo parui & magni consanguinei & quodocumque vicini participant & lætantur.

Quod vsura mater est illegalitatis & deceptionum. Cap. 3.

B
*Vsura ter-
tia iniqui-
tas.*

Tertia iniquitas est mater illegalitatis & deceptionum. nam subtilissimos cōtractus & dolos studio sissimè excogitat, vt ex multiplicib. vitijs fœnus exerceat & lucra adaugeat & rapinas acquirat. quod cum fecisset se conspicit lætante gloriatur se sapienter egisse: & multos alios tã in diuitijs quàm in malitijs superasse. Ad quem in crepantiuè ait propheta dicēs, Quid gloriaris in malitia. i. in pecunia male acquisita, qui potens es in iniquitate. i. in vsuraria pecunia nequiter possessa. tota die iniustitiam cogitauit: & lingua tua, sicut nouacula acuta fecisti dolū. Nempe cum ait, tota die, perseverantem sollicitudinē in malitia notat. cum autem addit iniustitiam, iniustum cōtractum & lucrum demonstrat. Et quia talia cum malitia cordis, & operis perpetravit: rectè subdit, cogitauit. Ecce cor nequàm malitia prægna tua lingua non Dei. potens enim in malitia probatur esse, qui absque labore iniustitiam nō cessat cogitare, & loqui ecce malitia oris. Sed cum linguæ non sit cogitare, sed loqui: quare propheta ait, cogitauit lingua tua, nisi ut in horum duorum coniunctione exprimat

Cur impij luci excogitatio velox cū prompta ac parata prolotione verborum, eo q̄ promptè nouit ad lucra formare verba iuxta cupidinē cordis? Et vt ostendat q̄ simile opus pdictis duob. oīno cōformis sit, merito subdit, sicut nouacula acuta fecisti dolū. i. opere perfecisti dolosum lucrum. vide q̄ aptè barbitonifori vsurarium comparat, & nouacula linguam eius. Tria nempe in nouacula considerari possunt. Primo uerò occultat aciem suam in seipsa, sic etiam vsurarius occultam suam malitiam abscondit in corde suo. ideo de talium corde Hiere. 17. dicitur, Prauum est cor hominis & inscrutabile. Secūdo antequam radat, acuitur no-

Duacula super lapidem oleo vinctum: sic etiã adulatio malitiosa vsurarium cōtractum præcedit. & de tali propheta ait, Molliti sūt sermones eius super oleum, & ipsi sunt iacula. scilicet ferietium hominum corda, ita scilicet efficaciter, & rectè videt loqui. Tertio verò, cum ea abradūtur pili. i. paulatim auferuntur bona tēporalia. vnde Ezech. 7. Permissiuè ad vsurarium Dominus ait, Summe tibi gladium acutum radetem pilos. & subdit propheta. Dilexisti malitiam. i. malitiosum cōtractum: super benignitatem. i. plusquàm mutuum dare gratis.

Quarta vsura est quedam legalis perditio & domesticum furtum. Cap. 4.

Quarta iniquitas est legalis proditio & domesticum furtum. Legalis quidē proditio est, quia vsurarius potissimè manifestus prædicit, q̄ lucrari intendit: tamen proditio dici debet, quia sub palio pietatis, atque seruitij aliena perdatur. Est etiam domesticum furtum, quia vsurarius facit contra præceptum Domini. Exo. 20. vbi dicitur, Non furtum facies. In cuius mysterium. Matth. 21. dicitur, Quod intrauit in templum Dei, & eiecit omnes vendentes & ementes in tēplo & mēsas numulariorum & cathedras. i. sedilia vendentium columbas euertit, & dixit eis: Scriptū est, Esa. 56. Domus mea, domus orationis vocabitur: uos autem fecistis illam spelunca latronum. Spelunca autem latronum dī esse locus, vbi quæ rapiuntur spolia cōgregant. Ecce q̄ latrones Dominus vocat numularios, qui quidem pro munusculis fructuum & consilium pecuniã mutuo dabāt, & offerentur in templo. deteriores enim sunt non simpliciter, sed aliquo modo vsurarij, quàm raptores & fures. Et hoc quadruplici ratione. Primò ratione familiaritatis, secūdo ratione assiduitatis, tertio ratione sagacitatis, quarto ratione securitatis.

Primò ratione familiaritatis. Nam raptores & fures dici possunt latrones siluestres, ipsi verò vsurarij latrones domestici approbantur. Latro nempe siluestris audito clamore manifestante illum, statim accipit fugam. Hic verò centies si ad latrones clametur, tanquàm domesticus latro non fugit. quod quidem certa experientia probari potest, & ideo periculosior est quàm latro siluestris, cum nulla sit efficacior ad nocendū pestis, quàm familiaris inimicus. Secūdo ratione assiduitatis, eo q̄ magis commune

ab eis

*Vsura
quarta
iniquitas.*

*Quarta
ratio
deteriores
sunt
vsurarij
quàm
latrones.*

A ab eis quàm à ceteris furibus depredantur, & deuorentur, cum fur & raptor expoliēt aliquo tempore determinato, sed vsurarius die noctuq; homines expoliat in quolibet die festo, scilicet Paschæ, Parasceue, & tempore Missarum, & sic de alijs temporibus. Tertio ratione sagacitatis: nam vsurarius cum maiori malitia rem alienam vsurpat, quàm fur vel raptor, eo q̄ compellat voluntatem eius qui mutuum recipit ad consentiendum in talem rapinam, atque per hoc simulat proximo suo aliquam iniustitiã nō inferre. Quarto ratione securitatis: tū quia vsurarius rem alienam vsurpat sine timore persecutionis: tum etiam quia detinet eam sine timore repetitionis, cum habeat libertatem & securitatem id agere, si publicus est. vel quia vsurarios cōtractus tanta malitia circumuoluit & celat, q̄ in eis vsuraria labe apparere non pōt. fur verò & raptor hoc duplici timore minimè priuati sunt.

ARTICVLVS SECVNDVS.

De quatuor alijs iniquitatibus per quas vsurarius proximo suo est nocuus.

Cadamas alias quatuor iniquitates vsuræ, per quas manifestè clarescant huius sceleris nocumenta: quib. gratiam vsurarius proximo suo multū nocet.

Quod vsura est quedam pietas apparens dolis & deceptionibus plena. Cap. 1.

Vsura prima iniquitas.

Prima iniquitas addi habet, quæ est dolosa pietas, eo q̄ sub specie pietatis, & subsidij caritatis paulatim & à principio quasi insensibiliter serpit, & serpendo vsq; ad talem deuorationem temporalis substantiæ proximorum absq; pietate pertingit, prout multiplex experientia docet. quasi enim mutuum, quod ab vsurario pauperi datur, oppium dici potest, quo dormiens soporetur, vt insensibiliter de illa modica substantia sua euisceretur atq; priuetur. Præterea tanta cupiditatis affectione eruit sibi proprios oculos mentis, vt seipsum decipiens credat atque dicat se proximi intendere pietatem, vbi solum aut principaliter intendit proprium lucrum atque commoditatē. ecce dolosa pietas & hypocrisis simulata. contra quod Deuter. 15. dicitur. Non ages quipiam callidè in fraternis necessitatibus subleuandis. Hac quidem de causa in quibusdã

Italiae ciuitatibus elpiatofso, per antiphra-sim nominatur, videlicet cum sit impius & crudelis. Qua enim ratione hic impius potest intendere aut prætere pietatē, quando pauperem & egenum indigentē aliquo mutuo gratis dato vel alio iuuamine subleuari iuuat pauperiorem fieri, & illa modica substantia, quæ non sufficit, ex quadam crudeli pietati priuari? O sæua pietas & crudelissima fera: qua audacia, & qua temeritate, qua deniq; fronte dicis te ex pietate moueri, aut in hoc agere opus pium? verè utique vera est sententia illa, quæ ait, mille sūt occultiores insidiæ, quàm quæ sub officij similitudine latent.

Quod per usuram pauperes valde trucidantur. Cap. 2.

Secunda iniquitas est pauperum hominida. nam pauperi aufert vestimentum, calciamentum, domum, agrum, lectū, cibum potum, & omnem victū, & per consequens aufert ei vitam. Ideo Eccl. 34. dī: Panis egentium, vita pauperum est: & qui defraudat illum, homo sanguinis est. Qui aufert in sudore panem, quasi qui occidit proximum suum. Omnis nempe natura rerum subuenit hominis indigentiæ gratis: & quantum in se est, cōmunicat illi dona sua. Sydera, Sol, & Luna homini lucem præstat: & per rorem, nubes pluuiam, ignis calorē, aer flatum, aqua potum & lauacrum, terra verò multiplicem fructum: vnde Aug. Indicum. maximæ diuine bonitatis est, quòd quælibet tres cogitur dare seipsam, & tamè hæc omnia homini non sua beneficia vendunt: sicut vsurarius nequàm, sed gratis illa impendunt. Præterea si in die iudicij, ut dicitur Matth. 24. Dominus dicet his, qui indigentibus nō fecerint de bonis suis pietatem, Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius: Esuriui, & non dedistis mihi manducare: Sitiui, & non dedistis mihi bibere: hospes eram, & non collegistis me: nudus fui, & non cooperuistis me: Infirmus & in carcere, & nō uisitastis me: Quid obsecro, vsurarijs dicturus est, qui tanta impia pietate, & simulata nequitia rapuit aliena? Aufert nempe panem de manibus famelicorum & puerorum, & potum de manibus sitibundorum: hospitium & domicilium ab errantibus circumquaquæ & vagis. Indumentum de dorso nudorum, & penuria infirmari faciunt sanos, in carceribus truci-

Vsura secunda iniquitas.

H

A dunt & cruciant liberos, & tanquam lupi rapaces de carnibus miserorum se satagunt satiare.

Quod usura facit hominem crudelem, & seuum non tantum in extraneos sed etiam in propinquos. Cap. 3.

*Usura ter-
tia iniqui-
tas.*

Tertia iniquitas est impia in propinquos. facit enim usura hominem seuum & impium non tantum in alienos, sed etiam in propinquos filios, & in alios consanguineos. impietatem & nequitiam fundere facit, dum spiritualiter interimuntur per eam. Hinc Osee 9. dicitur, Efraym deducit ad interfectorum filios suos. Efraym namque crescens interpretatur. & merito usurarium, qui per usuram in diuitijs creuit, signat. hic vero tunc ad diabolum interfectorem animarum filios suos deducit, cum proprijs filijs suis diuitias suas male acquisitas relinquit. Ex quo patet, quod non tantam se, sed etiam omnes consanguineos suos, quibus in vita vel in morte usurarius copartitur usuram, demonijs immolare probantur. Hinc propheta ait, Immolauerunt filios suos, & filias suas demonijs. ideo in inferno pater & filij inuicem maledicent. Dicit nempe pater filio cum eo insimul condemnato, Maledictus tu sis fili mi, qui propter te crucior his tormentis: sui enim usurarius, ne tu esses egenus: propter carnem tuam perdidisti animam meam: quia iniuste te ditauit, me iuste damnauit: ut tu esses in mundana consolatione, sum ego in aeterna damnatione. O maledicte fili, ut quid unquam te genui? utina nunquam fuisses in mundo, ne ego essem in hoc tormento. Respondet filius patri: immo, Maledictus sis tu pater mi: quia nisi me implicasses in tuis impijs lucris, nunc non essem in his aeternis tormentis, quia plus amasti me, damnasti me & te: quia non timuisti Deum pro te, & non timuisti Deum pro me: ideo iuste damnauit te & me, ut verisficetur, quod Eccl. 4. dicitur: de patre im-

C pio quaeruntur filij, quonia per illum sunt in opprobrium. Idem facient uxores usurarium maritis suis, & quibuscunque propinquis, & econtra, si iniuste participauerint impia lucra usurae.

Quod usura facit hominem contra proximos suos proditorem. Cap. 4.

Quarta iniquitas est proditiosa in proximos suos. quod autem usurarius proditorem in proximos suos agat, ipse experientia manifestat: saepius enim contingit, quod conspiciens proprium vterinum fratrem, aut alium attinentem sibi, pulchram habere domum, vel aliquam aliam possessionem plurimum gratam: tractus concupiscentia oculorum subuenire nititur illi aliquo modo: ubi pro pignore posset habere quod concupiscit. quo quidem inito contractu paulatim crescere permittit senus. Cumque senus excreuerit, quod cernit fratrem non posse recolligere pignus: accepta occasione occulta cautela & quadam iustitia simulata, iuridice domum vel possessionem ingreditur, & sic quasi inaduerterter fratrem suum illis possessionibus priuat. Ecce proditio impio in propinquos. In alienos autem haec proditio clarius patet: nam comedendo & bibendo cum eis intedit ab illis per usuram suam rapere bona sua more proditoris Iudae, qui cum Christo comedens & bibens inimicis suis prodidit eum. Similis igitur est parca, qui nulli parcat. Sed in hoc deterior est, quia illa percudit semel: hi autem semper, vel saltem saepe.

ARTICVLVS TERTIVS.

De vltimis quatuor iniquitatibus quibus usurarij suis proximis nocent.

Superaddamus alias quatuor iniquitates usurae, ut plenius innotescat quantum contra proximum nocua sit & crudelis.

Quod per usurariam prauitatem patris multipliciter destruitur. Cap. 1.

Prima iniquitas est destructio patris. Tria quidem sunt generalia mala, quae ex usuraria prauitate superuenire consueverunt infelicibus patrijs Christianorum. Prima sunt mala temporalia, secundo sunt mala spiritualia, tertia sunt mala corporalia. De quibus in praecedenti sermone, caput dictum est.

De

A Quod usura est tanquam inquietus cancer: quia semper pauperum substantiam rodit. Cap. 2.

*Usura ser-
uanda in-
iquitas.*

Secunda iniquitas est inquietus cancer. quolibet enim tempore & omni die, qualibet hora & quolibet puncto, & momento pauperum substantia senus vsurarij rodit: & quod mirabilius est, cuncta illius bona dentes videntur habere. Nummi etenim ei dentes habent: similiter frumentum illius, quod ut ab hominibus comedatur a domino factum & collatum est, habent dentes: & cuncta illius bona dentes habent tales, quod comedunt egenorum domus, vineas, vestes, denarios, segetes, arua, & cuncta illorum bona consumit. immo quod horribilius est, comedunt pauperum Christianorum carnes & ossa. Proinde solet a quibusdam pauperibus lametabiliter dici, heu me, quia habeo ab usurario centum duccatos mutuo, qui mihi quotidie rodunt ossa. Ecce sine intermissione crudelis usura. unde Iob 3. in persona talis pauperis ait: qui me comedunt, non dormiunt. Hinc a quibusdam usura merito nuncupatur morsura, quia continuò mordendo consumit substantiam egenorum. Nec est mirum, si moriendo peruenit ad infernum citius quam caeteri peccatores, quia continuè die noctuque incessanter currit ad eum: dum in quolibet momento prouocat ad iracundiam Deum. Unde per Esa. 5. Dominus de talibus ait: Populus, scilicet usurarium, ad iracundiam me prouocans: ante faciem meam semper.

Est usura tanquam pestilens & contagiosus morbus. Cap. 3.

*Usura ter-
tia iniqui-
tas.*

Tertia iniquitas est contagiosus morbus graue verò periculum reputatur cum leprosis diu conuersari. Sed incomparabiliter periculosius est conuersari cum usurarijs, aut quicquam acceptare ab eis: cum illud corporale, hoc verò spirituale periculum sit. unde ait Hiero. cauendum est nobis maxime, ne ab his accipiamus munera, quos nouimus viare de lacrymis pauperum. ne dicatur nobis, si videbas furem, currebas cum eo. Proinde legitur in vita B. Fulci, quod cum mortuus esset, statim diabolus obiecit ei, quod veste a quodam usurario recepisset, quod intelliges Deus miseratus illius animam ex veste illa periclitanti pristinae vitae eum restituit, ut culpam quam in vita commiserat, ante finem suum vlti-

*Exem-
plum.*

S. Bernard. de Senis, de Euang. aeterno. Tom. 2.

mum emendaret. attamen in eius signum Domino permittente diabolus sic grauiter percussit eum, quod per totam eius vitam percussio in eo aliquod vestigium apparuit. Denique quam contagiosum sit senus, experientia patet. quando vsque ad tempora nostra tantum iam excreuerit usuraria labe, quod iam nullus de ea rubor, nullus de ea timor, nullus denique grauitatis eius respectus inter Christianos remansisse videtur. tantum enim vbique haec contagio creuit, quod sicut ubi omnes fetent, superueniens alius fetens eius non sentitur fetor. Sic tantum dilatata est haec impia pestis, quod nedum viros, immo etiam mulieres infecit: atque nunc iam verificatur illud Hiero. 6. A maiore vsque ad minorem omnes auaritiae studeat. atque multo lachrymabilius est, quod subinfertur a propheta: A propheta vsque ad sacerdotem cuncti faciunt dolum id est usuram dolosam. dum. s. multiplices contra vsurarios simulata calliditate frequentant. olim enim in tota vna magna ciuitate vix vnus fenerator repertus esset, si quando etiam de tali viridica fama diulgabatur, omnia bona sua diaboli dicebantur. Si quis domum eius aspiciebat, aut vineam, vel agrum alijs circumstantibus execratiue demonstrando dicebat: ecce domum vel agrum diaboli sic de caeteris eius bonis. nemo sumpisset de domo illius ignem, nemo in ecclesia ab illo sumpisset, neque ei dedisset osculum patris: pueri quoque ad occursum eius expauescebant, & inuicem illum digito demonstrabant. Nunc pro dolor & amentia deplo-randa, tales ab omnibus honorentur, omnes illis nunc assurgunt, ponuntur nunc in officijs, estimantur in consilijs, comitatus magna sociantur in plateis, copulantur in coniugio cum nobilibus paratela: & quod execrabilis est, non restituentes, sed quicquid restituere simulantes in cimiterijs, in ecclesijs etiam consecratis cum solennioribus exequijs quam caeteri tumulantur. quia iam quasi vbique scelus assumpsit faciem honestatis & pietatis fugienda igitur, immo omnino abhorrenda est contagiosa conuersatio illorum. Nec cum eis conuersandum, nec comedendum, nec etiam bibendum est, exemplo illius qui secundum cor Dei repertus de se ait: Superbo oculo & insatiabili corde, cum hoc non edebam. Et iterum. 1. Cor. 5. Apostolus ait: Si is, qui frater nominatur, est fornicator, aut auarus, aut idolis seruus, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax: cum huiusmodi nec licet cibum sumere.

Casus.

G

H

A De innumerabili multitudine animarum quæ ex usura, seu occasione usura sepiissime periclitantur. Cap. 4.

Usura quarta iniquitas.

Quarta iniquitas est illaqueatio innumerabilium animarum. Diversis namque causam, rationibus atque modis innumerabiles animæ ex hac labe usuria illaqueantur, atque periclitantur: & quod dolendum est, paucissimi de hac se auertunt. Inter hos connumerari possunt plurimi abque legitima causa sub usuris mutuuum accipientes, ut notarij qui de usuris scienter conficiunt in istis: testes quoque & sensuales seu in huiusmodi mediatores, focij usurariorum atque factores illorum, serui autem procuratores ad usuram inducentes, aduocati, patrocinantes, præbentes talibus libertatē exercendi fenus, sicut Potestates Capitanei, Rectores, Consules, Iudices, Consiliarij in fauorem usurarij statuta conficientes præfati, vel consimiles scienter ius reddentes de usuris. Similiter omnes prædicti statuta in fauorem usurariorum facta sustinentes vel obseruantes, seu etiam non delentes. Nec ab his periculis sunt immunes pupillorum tutores & curatores, dum pro eis contractus conficiant usurarios, vel iam confectioes executionē reacquirēdo fenus perficiunt. his connumerari possent viduæ matres ad ipsum cooperantes, rectores hospitaliū, atque spiritualium domorum rectores, ac gubernatores, iniusti usurariorum hæredes. nec non testamētorum usurariorum iniqui executores, Principes atque Dñi omnia Iudgorū vel Christianorum fœnora sustinentes: vxores usurariorum, filij & filia, serui, consanguinei, & affines, amici, & quicumque alij in culpa usurae participantes usurariorum generi de fœnore vxorum suarum dotēs recipientes. Item his connumerandi sunt oēs, qui locant vel vendunt usurarijs ad exercendum fenus domos, vel apothecas, nec non & denarios ut melius fœnerari possint usurarijs mutuantes. Insuper & prælati, atque curati, qui vsq; ad mortē permittunt usurarios hæc impia cumulare lucra confessores quoque contra iura in uita, seu in morte usurarios & quoscumque supra commemoratos absoluentes: seu, ut verius dicam, decipientes: usurarios manifestos sepelientes, seu se pelire fingentes: elemosynas iniuste de fœnore recipientes: & quomodocumque ad non satis faciendū certas usuras occasiones præstantes. horum tamē omnium particulares assignare rationes, & auctoritates, non est

Tutores & curatores pupillorum quomodo se gerere debent.

temporis presentis, cum de his plenius dictū sit in Quadragesimali de Christiana religione, sermo 35. per totum. Sufficiat igitur ad pñs omnia supradicta per sententiam Apostolicam confirmare ad Rom. 1. ubi Apostolus ait, de omnibus supradictis non intellexerūt, quod qui talia agunt, digni sunt morte: non solum qui ea faciunt: sed etiam qui consentiunt facientibus. A quibus omnibus nos immunes faciat & conseruet director omnium Dominus noster Iesus Christus, qui gloriosus, & laudabilis, benedictus & benedicibilis cum Patre, & Spiritu sancto uiuit, & regnat in secula seculorum, Amen.

FERIA QVARTA post Domi. de Passione.

Quod prauitatis deprauetur homo propter prauitatem usurae.

Sermo XLV.

Sibi mihi non uultis credere, operibus credite. Ioan. 5. & in Euangelio hodierno. Mirabilia sunt opera uitorum: & inter cætera maximè cupidinis uitiū mentales oculos eruit. Ideo in 38. Psalm. Propheta de tali cupidine incipit thesaurizat & ignorat, cui congregabit ea. quod uerbum potest esse aliud thema in materia præsentis. ubi ostenditur cupidi & usurarij triplex conditio principalis. Prima est insatiabilis cupiditas, quia thesaurizat. Secunda est culpabilis cæcitas, quia ignorat. Tertia est miserabilis felicitas, quia nescit cui congregabit ea. Primum pertinet ad cupiditatem affectus, secundū ad cæcitatē intellectus, tertium ad possibilitatem seu facultatē effectus. Et iterū, quod potest esse aliud in præsentis materia thema, idem propheta ait Psalm. 48. Relinquent alienis. ecce tertium diuitias suas. ecce primum. & sepulchra illorum domus eorū. ecce s̄m. Sed infra 2. c. exponetur plenius hoc uerbum. Ad hæc tria miro modo supponit usura, eo quod totum hominem & uitam eius deprauat, non tantum contra Deum & contra proximum, sicut in duobus sermonibus præcedentibus patet: sed etiam contra seipsum stupendam prauitatem generare per manifesta opera manifestat. Proinde usura sic describi potest. Usura est terrenorum inextinguibilis sitis, cæcitas mentis, seruitus miseranda, angustia

Usurarij triplex est diuiti.

Usura de scriptio.

A istia cordis. opprobrium uitæ, illaqueatio diaboli, certitudo damnationis, impenitens malum, & horribilitas mortis. In qua quidem descriptione usurae nouem prauitates usurae sub triplici articulo declarantur. Primæ tres sunt malæ, secundæ peiores, tertiæ pessimæ ostenduntur. & si mihi non uultis credere, operibus credite, sicut dicit Dominus in proposito uerbo.

ARTICVLVS PRIMVS.

B Tripliciter deprauatur homo usurarius per prauitatem usurae.

Primò ponuntur tres primæ prauitates usurae, quibus quo ad seipsum usurarius deprauatur. & hæc quidem tres primæ malæ sunt.

De insatiabili cupidine temporalium rerum que per usuram in anima hominis generatur. Cap. 1.

Usura prima prauitas terrenorum in eis

singulis appetitus propter tria.

Prima autem eius prauitas est terrenorum inextinguibilis appetitus generat enim usura auaritiæ & quæstus infinitum ardorem & insatiabilem sitim. & hoc triplici ratione. Primò ratione desiderij, secundò ratione modi, tertio ratione termini. Primò ratione desiderij. Nam quanto plus usurarius habet, tanto plus similia concupiscit. unde Prover. 30. Ignis nunquam dicit, sufficit. ignis enim non extinguitur ex appositione lignorum siccorum, sed augetur. Cre scit amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit. Ratio hoc est, quia potus pecuniæ non ibi est, nec ibi ponitur, ubi sitis auari. unde sicut uinum in dolio non sedat corporalem sitim: sic pecunia in archa sitim mentis sedare non potest. Quanto magis igitur hæc concupiscentia crescit, tanto & minus habet quod ei sufficere possit. Talis quoque insufficientia rerum maiorem esurientem & maiorem amorem rerum temporalium gignit. Ex quo sequitur manifestè, quod auari cupiditas diuitem usurarium in summo egeñū facit. ideo hydropico similitur, qui quanto plus bibit, tanto plus sitit. Sic etiā usurarius cupidus, quāto plus lucratur, tātō amplius lucrari desiderat. ideo Bern. ait. Auarus terrena esurit, ut mendicus. fidelis contemnit ut dās. Secundò ratione modi: quāto. n. modus augendi pecunias est facilius, certior

atque securior, & lucrum maius: tanto inhyati ad crementum illud delectabilior & suauior sit, nisi à tali excessu mentis uirtute homo cohibeatur. Sed ipse modus augendi pecunias per usuram, est facilius, certior & securior, & præ cæteris hēt prædictas quatuor conditiones, & per consequens lucrum eius est maius: ideo ad affectum succedendū ad cupiditatē efficacissimè operat. hinc Eccle. 14. dicitur, Insatiabilis oculus cupidus. In partem iniquitatis non satiabitur, donec consumet in iustitiam, arefaciens animam suā. Talis sanguisuga assimilari potest: quæ membro tumido delectabiliter applicata sanguinem infectū insatiabiliter sugit. Et dum infirmum membrum à putredine sua sanat, sibi ipsi necem sugendo procurat. Sic insatiabiliter fenerator, dum uenensā pecuniam insatiabiliter bibit, semetipsum inconsideratè occidit. sæpe quoque contingit, quod dicitur Eccl. 4. Unus est, & secundum non habet: non filium, non fratrem: & tamen laborare non cessat. nec tamen satians. oculi eius diuitijs, nec recogitat dicens, cui laboro & fraudo animam meā bonis? Tertio ratione termini. s̄m enim Philosophū lib. 1. Polit. c. 6. Finis usurarij est augmentatio pecuniæ. Appetitus autem finis, secundum eum ubi supra, est infinitus, propter quod beatitudinem appetimus maiorem, quantum in infinitum possumus excogitare: & quanto fortius & intentius nos ualemus. & hinc est, ut ipse ait, quod pecuniæ amatores totam suam substantiam & industriam & potentiam ordinant ad pecuniæ lucrum. Præterea rōnalis aīa ad imaginē Dei facta creaturis omnibus occupari potest, repleti autem non potest, quia capacem Dei quicquid Deo minus est, implere non ualet. Insuper nullum corpus in spiritali loco contineri est possibile: nam sicut sapientia non potest repleti archa, sic nec pecunia potest repleti anima. Unde Bern. non plus satiabitur cor hominis auro, quoque corpus auro. Hæc igitur considerās gloriosa Virgo Maria, Luc. 2. iubilando ait, Esurientes impleuit bonis. scilicet æternis. & diuites, scilicet per affectum, dimisit inanes. Ideo dicitur Eccle. 5. Auarus non implebitur pecunia. Quidam cum proposuisset cum usura archam implere, deinde ab usura cessare: cepit parcè uiuere, atque ad archæ impletionem multiplici fœnore laborare. Cumque nondū archam impleisset: timēs diabolus, ne archa repleta amittere eum, taliter & guttur cōstrinxit, quod quicquid non poterat deglutire. Denique allatis

Atis varijs cibis caput æger clamare dicens, crucior, crucior, & morior fame. sed quia a diabolo strangulor, manducare non possum. quo dicto cum diabolo spiritum exalauit, vt verificetur, qđ dñs Eccl. 5. Qui amat diuitias, fructum non capiet ex eis.

Quantum per usuram mens hominis excutatur. Cap. 2.

Usura secunda prauitas.

Secunda prauitas est cæcitas mētis. Nempe quantomagis corporalis oculus ad infima inclinatur, terræq; propinquior fit: tantomagis restringitur corporeus visus, & econtra ad superiora leuatur. ideo si oculi vnus hominis essent in cælo, tota terra quæ nobis tam immensa vñ, quasi breuissimus punctus appareret. Sic nēpe cordi diuino amore succenso atq; coniuncto cuncta terrena nihil esse videntur, sed ab his qui spirituales oculos suos statuerunt declinare in terram, & ab amatoribus mūdi huius magna æstimantur, quia lumine spūali priuati sunt. vnde de huiusmodi propheta ait, non videbit interitum, cum viderit sapientes morientes, simul insipiēs & stultus peribunt, & relinquet alienis diuitias suas & sepulchra eorum domus illorum in æternum. In quibus verbis propheta in tali homine tres cæcitates inter alias ostendit. Prima est damnationis, secunda est derelictionis, tertia est habitationis. Prima talis hominis cæcitas est damnationis. Considerat. n. vsurarius, qđ sic pauperes iusti, sicut & vsurarij moriuntur, & excæcatus puluere terrenorum aliam vitam nō credit, ac per hoc damnationem suam non videt. & de hoc propheta ait, non videbit. scilicet oculo fidei interitum. scilicet suum æternum & causam huius subdit dicens, cum viderit sapientes id est iustos pauperes morientes. Hinc Eccl. 2. ait. Sapientis oculi in capite eius id est oculi mentales pauperis sapientis sunt elenati atque locati in capite suo Christo, non in ijs transitorijs bonis. Et sequit, stultus. scilicet vsurarius in tenebris ambulat id est per tenebrosam viam graditur. immo currit ad interitum sempiternū. & additur & didici, quod vnus vtriusque esset interitus. scilicet secundum carnem, quem vsurarius videt, nō secundum spiritum, quem non videt. Et subdit propheta dicens. Simul insipiēs & stultus peribunt. Insipiens quippe est, qui futura non intelligit, nec credit. Stultus verò qui negligit illa scire, vtrunq; verò vsurarius habet. pro-

Tres cæcitates hominis.

pterea tales simul peribunt, quia corpore & anima simul morientur & damnabuntur. Secunda verò cæcitas est derelictionis. quia relinquunt alienis diuitias suas, nec secum apportabunt, teste Iob 27. dicens: Diues cum dormierit, nihil secum affert. Aperit oculos. scilicet quos ante per infidelitatem tenebat clausos, & nihil inueniet. Nec vtiq; mirum, quia totum thesaurum suum in terra dimisit, vnde inuitus recessit. Sæpe quoque hoc ad literam contingere solet, qđ alienis relinquunt diuitias suas. vnde Eccl. 6. Est aliud malum, quod vidi sub sole. & quidem frequens apud homines. Vir cui dedit Deus diuitias, scilicet permissiue. & substantiam & honores. & nihil deest animæ eius ex omnibus, quæ desiderat, nec tribuit ei potestatem vt comedat ex ea, scđna auaritia prohibente, sed homo extraneus vorabit illud. Insuper consanguinei & propinqui sepius alieni sunt, dum vsurarij mortē desiderant & expectant, vt habeant illius bona. quod est Dominus. Matth. 10. in sinuare volens ait: Inimici hominis domestici eius. & verè inimici illius sunt, cum sæpe cōtingat qđ filij & cæteri consanguinei ne, vsurarius restituat aliena, malitia aut violentia impediunt confici testamenta & cautiones debitas fieri, sicut de pluribus mihi constat euuisse temporibus nostri, quod quidē iusto Dei iudicio cōtingit illis, ut nō possint cū uelint: qđ cum nō poterant, noluerant. Tertia cæcitas est habitationis. quia quasi opinari tales vident, qđ in sepulchris suis habitare debeant semper, s. ita fastuosè exornant ea, & in locis sacris colligunt illa. & de hoc propheta subdit, & sepulchra eorū domus illorum in æternum. Proinde ad talem per Esa. 22. dñs: quid tu hic. Sin ecclesia? aut quasi quis hic, quia excidisti tibi hic sepulchrū, excidisti in excelso memoriale diligēter in petra tibi tabernaculū. Ecce Dñs asportari te faciet, sicut asportat gallus gallinatus. H

Quod vsurarius non dominus diuitiarum, sed seruus dici debet. Cap. 3.

Tertia prauitas est seruitus miseranda. vsurarius enim seruus diuitiarum est, quod manifestè declarat propheta dicens: Dormierunt somnum suum, & nihil inuenerunt omnes uiri diuitiarum in manibus suis. Ordo quidem congruus est, quando diuitiæ sunt uiuorum, non autem quando uiri sunt diuitiarum. Sed hunc ordinem peruertit auaritia, & usu-

vsuraria prauitas.

Ara, vt viri diuitiarum sint, & non econuerlo. Triplex enim seruire officium sub dominis diuitiarum vsurarij habent. Primum officium est obediendi, secundum custodiendi, tertium cōformandi. vnū aliud sequitur consequenter. Primū pertinet ad nummos multiplicandum, secundum ad eos seruandum, tertium ad eum illud conformandum. Primum illius seruire officium est obediendi. tanto vero flagranti desiderio atq; voto, tantaque seruitudine ac obfectione cordis, oris, & operis dedicatus est vsurarius obedientiæ nummi, maxime ad ipsum multiplicandum, qđ ad præceptum illius cogitat impia & iniqua. In corde eius frequenter versantur studiosæ cogitationes, paratæ ad decipiendum, circumueniendum, fallendum. fabricatur cauillationes iniustitiæ, simulatos, calliditates, pueritates, malitiæ, machinationes, duplicitates, prodiones, & similia. ad iussione illius multiplicat vsurarius mendacia, periuria, sophistica verba, frangit promissa, & his similia. præcipiente illo abstinere a delicatis cibis, & vestibus pretiosis, a solatijs, a quiete & somno. Illo quoq; imperante patrat crudelitates, iniustitias, nequitias, & similia. Insuper ad Imperium eius exponit se laboribus & erumnis, itineribus, sæpe periculis fluminum, periculis latronū, periculis ex genere, periculis ex gentibus, periculis in ciuitate, periculis in solitudine, periculis maris, periculis guerrarum, in fame & siti, in ieiunijs multis, in frigore nuditate, in calore & estu, in morte frequenter: & quod mirabilius est, cogit per obedientiam eum nummus dare animā suam in manibus dæmonum, quod & ipse perficit, & lætatur, vt verificetur illud Eccl. 10. Pecunia obediunt omnia, s. quæ in vsurario homine sunt omnes, scilicet cogitationes eius & locutiones, & operationes. Secundū seruire officium eius est custodiendi. scilicet qđ iam male acquisita sunt. vnde glo. super illud Lucæ 16. Non potestis Deo seruire & mammonæ. Seruit diuitijs, qui custodit ea vt seruus. Sed qui seruitutis iugum excussit, distribuit vt Dominus in hoc autem manifestum signū est, quod ipse vsurarius non sit diuitiarum Dominus, neq; possessor, sed tantum custos, quia de eis non potest facere quicquid vult, etiam bonum quod iudicat esse faciendum. vnde Bern. super Cant. ait. quære a quouis eorum, qui lucris temporalibus inhiant insatiabili corde: quid sentiant de illis, qui sua vendentes, & pauperibus erogantes regnum cælorum pro-

Secundum seruire officium.

terrena substantia mercantur. sapienter ne agant? Respondebit proculdubio, sapiēter. Quære iterum, cur quod approbat, non facit? nō possum, inquit. quare? quia præfacto domina auaritia non permittit. non est igitur vsurarius Dñs eorum, quæ habere vñ, nisi forte eo modo loquendi, quo quis est Dñs compedum, quibus compeditus tenetur, qui potius illi dominatur, quàm seruiat ei, & dum quodammodo vñ custodire eos, custoditur ab eis. Sic nempe vsurarius nequam, dum ipsos denarios custodire videatur, mammonæ iussu in custodia retinetur ab eis: demum in puncto mortis tradendus in manus dæmonum. Tertium eius seruire officium est conformandi. s. marsubio suo: siue in prosperis, siue in aduersis. vñ Bern. super Can. loquitur auaris dicens: Conformaris bursa tuæ, tanquam seruus domine suæ. dum quoque ille necessario congaudet illi gaudenti, condoleat dolenti. Tu quoque crescēte marsupio tuo, crescis pariter, & animo, & decrescente, pariter decrescis: nam contraheris tristitia, cum illud extenuatur, & solueris lætitia aut certe inflaris superbia, cum illud impletur. G

ARTICVLVS SECVNDVS.

De alijs tribus prauitatibus deterioribus quas generat usura in anima cupidi.

Secundo addantur aliæ tres prauitates vsuræ, quæ deteriorē efficiunt vsurarium, quàm tres primæ prædictæ.

Quantam angustiam cordis in avaro parit usura. Cap. 1.

Angustia prauitas est angustia cordis. In mira quidem angustia uiuit cor vsurarij cupidi & auari, vt dicere possit illud Dan. 13. Angustia mihi sunt vndique. Triplicem angustiam dolorosam experitur vsurarius miser circa diuitias temporales. Primam in acquirendo eas, secundam in eas expendēdo, tertia in eas admittēdo.

Primam quidem angustiam experitur in diuitijs acquirendo. Nam nocte ac die quietem recipere non potest. Sero quidem antequam inquietam quietem dormitionis summat, pergit reuidere denarios suos, illos numerat atque renumerat: osculatur, contempletur, & amplexatur, & tanquam picturam, & ani-

Pulchra consideratio in nepharios vsurarios, qđ vltro se Diabolo dedunt.

F

G

H

1. Prauitas vsuræ tres angustia vsurarij.

Prima diuitijs.

A & aīæ suæ medellā suo apponit cordi. O q̄ specularēt clam gestus, modos actus, & verba, quos circa denarios solus in secreto seruat: nō absq; admiratione repleretur risu. Denique prius locatos denarios in loco tuto: reliquam circuit domum, scrutatur minima, rimatur cūcta, reuidet reliqua, considerat cætera, & nihil de tota supellectili dom⁹ suæ in examinātū & indiscussū relinquit. tandem dormitūm pergens sobrio seu parco somno illo quo dormit somniat, qđ contupiscit vel timet. Nunc apparet ei se reperuisse thesaurum magnum: nunc maius ei fuisse ablatum, & extunc lætatur, iocundatur, & dormiendo exultando ridet, & ex alio tristatur, lamentatur, plorat & clamat, dolet, conquæritur, & suspirat, & vix absq; consimili somno transit somnum. Qua lingua exprimi possit, quanta mæstitia obruitur, cum euigilando defraudatum, se reperit de thesauro nūc in somno tam certo reperto? Proinde contingit eis, sicut dicitur Esa. 29. Sicum somniat esuriēs & comedit: cum autem fuerit experrectus vana est anima eius. & sicut somniat sitiens & bibit, & postquā fuerit expergefactus lassus adhuc sitit, & anima eius vacua est. sic etiam contingit huiusmodi auari. Quis etiam depromere possit lætitiā cordis eius, cum cōperit expergefactus non extitisse verum, qđ ablatum fuisset ei thesaurum, quemadmodū somniauerat pauloante. De die etiam minorem quietem habet: nam summo mane domum egrediens plateas & loca publica visitat, animo inquieto circumiens, & quærens quem deuoret anima eius. & tanquam leo egressus de antro non reuertitur domum, donec apprehensa præda escam catulis. i. natis suis ferat, vt dicitur Ezech 4. Rugiens capiensque prædam deuorat animam pauperis. Secunda quidem angustiam experitur in diuitias expendendo. tanta enim miseria præmitur, tanta auaritia atque tenacitate constringitur, qđ quādo cumque de sua substantia vnum denariū diminui cernit, oculum sibi cecidisse videtur. Ex hoc quidem totam familiam suam in amaritudine tenet. Subtilissime enim discutit & numerat expensas panis, vini, olei, carniū, ouorum, gallinarum & quarumcumq; minutarum rerum. figit terminū artificiosum expensarum, & si quid ultra diminutum in domo receperit, defraudatum se dicit gulositate, ebrietate, atque latrocinio omnes de familia sua monet ad abstinentiam parcamque vitam horrat eos, obseruat & nu-

2. Angu-
stia.

merat omnes comedentium bolos ac potuum vices. Continuo interim amaritudine vritur & turbatur. Sæpe cōquæritur dicēs, in domo hac non sunt nisi latrones & lupi. ac lamētabiliter sapiens ait, vos roditis mihi ossa. ex proprijs verbis testimonium reddens, qđ ipse semper est primum ferculū mensæ suæ. Ex his & similibus clarescere potest, quod nec ipse in propria domo aliquo tempore pacem habet, neque familia eius cum eo quietem reperire valeat, vt verificetur quod de talibus Esa. 48. dicitur. Nō est pax impijs, dicit Dominus. Et iterum Prouer. 15. Conturbat domum suā, qui sc̄ctatur auaritiā. ideo similitudo est canis, qui paleas super quas cubat & dormit, nec ipse comedit, nec illas asportari permittit: imo si quis vellet eas inde asportare, se mōstrat, latrare non cessat, & quandoque mordere. Sic talis miserabilis homo: nec vtrū diuitijs, quibus præest, nec alios sine latratu, & canino morsu permittit vti, vt etiam in hoc verificetur illud Eccl. 5. Qui amat diuitias, fructum non accipiet ex eis. Tertiam angustiam talis experitur in mundanas diuitias amittendo. Quæ lingua dicere posset, quāto dolore torquetur, quanta amaritudine cruciatur, quantoque mærore afficiatur, qđ aliquid de substantia sua casu amittitur, aut in mari periclitatur, aut præda seu furto, seu alio modo diripitur & fraudatur? Hinc Eccl. 5. dicitur. Est & alia infirmitas pessima, quam vidi sub sole. Diuitiæ conseruata in malum domini sui: pereunt enim in afflictione pessima, admiranda est igit in hoc sapientia Saluatoris, qui videns quod cupidinis via duceret ad hospitium infernale, si eam dimitteret planam, pulcrā & gratā: fecit sicut agricola prudens, qui viam per quam neminem vult transire fossatis præcidit ac palis in terra confixis applicatis pungentibus spinis illam obstruit atque munit. Sic nempe sapientia Dei in itinere diuitiarum posuit angustias multas in eas acquirendo, sollicitudines, & timores in eas conseruando, & dolores plurimos in eas amittendo: vt sic saltem impedirentur homines per talem viam turmatim currere ad infernum. Ideo Osee 2. c. ad eum, qui temporales diuitias tam auide concupiscit, loquitur Dominus dicens. Sæpiam viam tuam spinis, id est angustijs supradictis, scilicet, ne aīa tua periclitet.

Quod

A Quod opprobriosa, & infamem vitam reddit vsura. Cap. 2.

2. Prauitas vsuræ.
Tria opprobriosa in vsura.

Secunda prauitas est opprobrium vitæ. Tota nepe vsurarij vita opprobrijs plena est. Tria inter alia sunt opprobria vitæ eius. Primum est inertia, secundū est malitia, tertium est infamia. Primum opprobrium vitæ eius est inertia. Per vsuram em̄ tollit sibi vsurarius operositatem omnis debiti modi procurandi sibi licita & salubria iucra, & pro tanto efficitur desidiosus, acidiosus, & otiosus. ex hoc etiam vsura necceditat hominem ad indebitos modos lucrādi cōtra legem, quam dedit Dominus Gen. 3. dicens, In sudore vultus tui vesceris pane tuo. Sed tales, sicut ait propheta, in labore hominum non sunt, & cum hominibus non flagellabuntur, scilicet quandoque in vita, sed post mortem cum demonibus semper flagellandi sunt. Secundum opprobriū est eius malitia, quæ sequitur ex præcedenti inertia. Nam sicut dicitur Eccl. 33. Multam malitiā docuit otiositas, id est iners vita. ad tantam malitiam scelestam talis auaritia hominem ducit, quod animam suam pro quolibet vili numulo venalem præbet. Maximū vtiq; scelus est, animam in tanta sublimitate creatam, id est ad imaginē Dei factam: tanto pretio, id est sanguine Iesu Christi redemptam, & ad tantam gloriam ordinatā. pro tā vili pretio venundare. Hinc dicitur Eccl. 10. Auaro nihil est scelestius, habet. n. animam suam venalem. Ex quo manifeste videtur, qđ pro nummo talis præcipitaret se infernalem voraginem omnium scelerum & flagitiorum, nisi forte aliquo mundano timore refrenaretur. Tertium eius opprobrium est infamia. ita infamem reddit hominem vsuræ scelus, quod nullus nisi omnino dissidens eam audeat publicè exercere. Hi quidem sunt illi, de quibus dicitur Prouer. 2. qui relinquūt iter rectum, & ambulānt per vias tenebrosas. qui lætantur, cum malefecerint, & exultāt in rebus pessimis, quorum vitæ peruersæ, & infames gressus eorum.

B Quod Diabolus stupēdo modo per vsuram anima illaqueatur. Cap. 3.

3. Prauitas vsuræ illaqueatio diaboli.

Tertia prauitas est illaqueatio diaboli. tanta est enim putans, quam exigēte hoc scelere, & Domino permittente, suscipit diabolus super tales, quod eo operante vsurarius, primo se illaqueat, secūdo

se intricat, tertio præsumptuose sperat. Primo se illaqueat. vnde Iob 18. Baldach de cupido loquēs ait: Immittit in rethe pedes suos, & in maculis eius. scilicet dæmonis, ambulat: tenebitur planta eius laqueo. plantam enim extremitatem vitæ auari vocat. Quanto enim cupidus fini vitæ suæ propinquior sit: tanto maiori cupidine inardescit. Hinc Hiero. ait: cum alia vitia intersciant, sola auaritia iuuenescit. Vnde 1. Tim. 6. Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli. Ideo quanto homo in auaritia senior sit: tanto difficilius ab ea dissoluit se. Secundo se intricat. Cum enim auis volādo in rethe ceciderit; tanto amplius se intricat, quāto amplius se extricare contendit. Sic vsurario sæpe contingit, quod dum per aliquod tempus, vt dicitur, intendit vacare vsuris, & demum cessare ab eis: omni die, mēse & anno amplius se reperit intricatum, atq; a proposito cessandi ab vsuris amplius elongatū. Hinc dicitur Prouer. 5. Iniquitates suæ capiunt impium, & funibus peccatorum cōstringitur. vnde Hierem. 1. ad animam vsurarij a diabolo dictum est: illaqueaui te, & capta es Babylon, & nesciebas. Tertio præsumptuose sperat, quia credit se poenitere in fine, & restituere aliena: sed ignorat miser, quod Dominus Matth. 13. comminatus est dicens: qui enim habet, dabitur ei, & abundabit. qui autem non habet id, quod videtur habere, auferetur ab eo. Habet nempe ille thesaurum magnum, qui tēpus ei concessum virtuose expendit, & ideo multa merita cumulat. Huic dabitur, scilicet in fine vitæ suæ tempus se etiam melius disponēdi & præparandi. vnde tūc etiam maiori gratia abundabit. Qui autem non habet, s. in præterito tempore merita cumulata. quia semper male vixit, id quod videtur habere. s. penitentia tempus, in fine auferetur ab eo, scilicet iusto Dei iudicio, eo quod in illo præsumptuose confusus est. Quod euenisse dicitur cuidam vsurario, qui in puncto mortis clamauit alte dicens. O poenitentia, vbi es? Quo verbo dicto spiritum exalauit: vt ex eius verbo aperte claresceret, quod quia quando illam reperire poterat, non quæsiuit: merito eam reperire non potuit, cum voluit, eo qđ non debito modo vellet. vnde de talibus Iob ait: Inuolutæ sunt semitæ gressuum eorū, ambulabunt in vanum, & peribunt. Et iterum de tali vsurario in extremis agenti in 18. c. ait. Artabuntur gressus virtutis eius, & præcipitabit eum consilium suū, quod fuit sperare

2. se intri-
cat.

3. Præsum-
ptuose spe-
rat.

H

Poeniten-
tia lass.

A rare præsumptuose in fine vitæ. & sic merito ei tps aufertur suum, qui vendidit alienum. Contingit enim illi sicut rapaci aui, quæ ab aucupe hincinde permittitur auolare ad prædam: qua capta alligatur ad perticam, vbi ei minime ministratur pastus, quæ cupit. Sic dum vsurarius viuitt, a diabolo minatur ad prædam, sed in fine ligabitur compedibus gehennæ, vbi non tantum non satiabitur cõcupitis: verum etiam, vt dicitur Iob 20. Diuitias, quas deuorauit, euomet. & de ventre eius extrahit eas Deus, scilicet per dæmones infernales.

B ARTICVLVS TERTIVS.

De tribus vltimis prauitatibus pessimis vsurarum, & quomodo ponit animam suam in extremo periculo æternæ damnationis.

Tertio subiungamus tres alias prauitates, quæ pessimæ ostenduntur, atque vsurarium in statu damnationis collocant & dimittunt.

De certitudine damnationis æternæ quam parit vsura. Cap. 1.

1. Prauitas vsuraria testimonia damnationis vsurarij.

Prima prauitas est certitudo damnationis. Miro nempe modo inter alia scelera peccatorum certificatur vsurarius per vsuram de sua æterna damnatione. Nam tria ad hoc habet testimonia credibilia facta nimis, vt in ore duorum vel trium stet huius veritatis verbum. Primum testimonium sunt euægelia, secundum priuilegia, tertium manifesta iudicia. Primum vero testimonium sunt euægelia hic. Luc. 6. Dominus ait. Eadem quippe mensura, qua mensi fueritis: remetietur vobis. Cum vero vsurarius non det aliquid nisi recipiat amplius, ex hoc certificatur semetipsum de damnatione æterna. Quia si vel ei acquirere paradysum a iusto iudice, qui præscriptam constituit legem. non dabitur ei, nisi det aliquid amplius, & melius paradiso. Sed quia hoc nunquam poterit obseruare: necessario sequit, qd nunquã poterit acquirere gloriam sempiternam. Scdm testimonium sunt priuilegia & authentica instrumenta. Nullum quidem crimen est, qd tantum patenter, & aperte deferat litteras æternæ mortis, sicut facit vsura. Nã in quolibet instrumento, & particula librorum, in quibus contractus vsurarij conscribuntur,

particulare priuilegium vsurarius habet, qd obligat eum ad supplicia æterna. Ex quo patet qd de hoc tot priuilegia habet, quot vsurarios contractus fecit. Ideo multũ certificatus est de damnatione æterna. Verumtamen si restituerit aliena, abraduntur & cassantur priuilegia supradicta. Nec credis eis, sicut nec creditur cassato libro, & abrafis seu incisis cartis in iudicio sæculari. Tertium vero testimonium sunt iudicia manifesta, & inter alia vnum potissimum est, ga vsurario contractu fit foenerator consocius dæmonis infernalis. Fieri etenim consuevit, quod quando mercator facit factorum cum venditore, arrafq; soluit de re empta, & superueniens alius apponat vnum denarium dicēs: In hac mercantia volo esse particeps, & ille annuat: tunc facti sunt socij in lucro pariter, & in damno. Sic contingere habet vsurario, & dæmoni infernali. nam inter iusta lucra foeneratorum apponit diabolus aliquid impie acquisitum, & dicit se esse socium suum, partemque habere in illa mercatione. legi enim, quod quidã prædiues homo magnã habebat pecuniæ summam licite acquisitam, infra quã apposuit duos denarios, quos foenore adeptus erat, & totam illam pecuniam collocauit in archa. Cumque altera die aperiret archam, reperit diabolus super denarios sedentem, qui prohibuit ei, ne attingeret eos, nisi expendere vellet illos cum consensu suo, eo quod socij simul essent in pecunia illa. Ex his patet qd manifestum iudicium est, vsurarios esse damnandos, nisi restituant, eo qd si cut sunt in præfenti vita socij peccatorum, ita erunt in alia socij tormentorum. Ex hac igitur contractus societate intantum cũ diabolo vsurarius confederatur, tantumque in dæmonem transformatur, quod quodãmodo induit similitudinem eius. Nã sicut diabolus peccati nummum, quem libenter sub spe lucri mutuat peccatori, nunquam per penitentiam sibi restitui vellet, vt demum illius corpus & animã lucrari valeat: Sic & vsurarius datum mutuuum sibi restitui nollet, vt possit totam substantiam pauperis deuorare. Ideo de tali cupido Iob 20. ad litteram scriptum est, iuxta multitudinẽ adinventionum suarum, sic & sustinebit, quoniam confringens nudauit domũ pauperis, domum rapuit & non ædificauit eã, nec est fatiatus venter eius. & cum habuerit quod cupiebat, possidere non poterit, quia scilicet vel rapietur ei in vita, aut saltem relinquet eam in morte.

Quod

A Quod vsura miro modo ducit ad impenitentiam. Cap. 2.

2. Prauitas triplici de cã difficultate vsurari ad veniam reduci potest.

Secunda prauitas est impoenitens malum. Triplex enim causa est, quare vsurarius raro, & cum grandi difficultate ad veram poenitentiam reduci potest. Prima est indispositio, secunda causa est induratio, tertia est obstinatio, vt sint hi tres gradus ad descensum damnationis æternæ.

Prima igitur causa est indispositio. Indispositus est enim vsurarius veraciter poenitere. Nam aut est prodigus, aut est auarus. Si prodigus, non habet vnde reddat. Si auarus, reddere non vult periculosior tamẽ est conditio nolle, quã non posse restituere aliena, cum illud ex malitia, hoc vero ex impotentia: tamen cum culpa mixta originem habet. Denique ad impossibile nemo tenetur. Nam inanis est actio, quã excludit inopia debitorum. extra de resti. spolia. c. 2. Auarus enim rarissime, nisi in mortis articulo satisfacere vult, similis vasculo illo terreo, in quo pueri denarios ponunt: cum iam cupido nummi incipit blandiri eis, de quo vase nisi rumpatur, extrahi minime possunt. Sic vsurarius non restituit, nisi in mortis articulo, quãdo denarios illos secum deferre non potest, vt verificetur quod Eccl. 29. dicitur multi quasi inuentio-nem, idest ex ingenio adinuentum, non a natura prohibutum æstimauerunt foenus, & præstiterunt molestiam his, qui se adiuuerunt, donec accipiant, osculantur manus dantis, & in promissionibus humiliant vocem suam, & in tempore redditionis postulabit tempus, & loquitur verba tædij, & murmurationis, & tempus causabitur solidi vix reddet dimidium, & computabit illud quasi inuentio-nem. Quod autem vsurario prodigo requiratur ad hoc quod eum reddat excusatum impossibilitas sua, tacta sunt in Quadragesimali de Christiana religione, sermo. 38. per totum.

Secunda causa est induratio. cum enim vsurarius considerat, ad statum salutis non posse venire, nisi pro posse suo restituat aliena: ac per consequens nisi se, & filios, & filias, & alios hæredes suos in multa paupertate, & in honorabilitate relinquat, propterea hoc abhorrens per fidem non intelligens statum suum periculosum, potius deliberat in peccato suo perseuerare, quã debito modo se emendare. sic diu

perseuerando induratur cor eius. Et licet huius vitij prædicationes aliquãdo audiat: licet aliquis timens Deum ad poenitentiam inducat: licet etiam exhortationes ad hoc, & obiurgationes de hoc frequenter sentiat: nihilominus semper cor eius amplius induratur, sicut de eo Iob 41. dicitur, Cor eius indurabitur quasi lapis, & stringetur quasi malleatoris incus: qui quanto plus malleo feritur, tanto durior fieri solet.

Tertia causa impoenitentia est obstinatio. Signum quippe manifestæ obstinationis vsurarij est contemptus diuini verbi, & exhortationum ac reprehensionum sceleris sui. ideo Salomon ait Prouerbio. decimo octauo. Peccator cum in profundum peccatorum deuenerit, contemnit, scilicet resurgere per poenitentiam. Miramnepe, est obstinatio vsurarij contemptoris, & quodammodo excedere videtur obstinationem Iudæ. Primo enim Iudam poenituit de scelere perpetrato, licet non debito modo: ideo ait, peccaui. Secundo peccatum suum confessus est dicens, tradens sanguinem iustum.

Tertio satisfecit seu restituit præteritum, quod acceperat pro Christi prodicione veniam tamen non meruit, cum illum non requisit. Sed quid dicere possemus de vsurario obstinato, quem primo non poenitet de vsura, nisi forte quod modicum lucratus sit. Secundo si poenitet aliquantulum, non confitetur, scilicet ne a confessoribus ad satisfactionem cogatur.

Tertio quoque si confitetur, quærit aliquem confessorem, qui non habet conscientiam, neque scientiam: ne per cationem debitam satisfacere cogatur, sed simplici verbo promittit confessori ignaro restituere aliena. Quarto etiam si hoc in confessione promittit, promissum non feruat; & tamen, vt dicitur extra de reg. iur. lib. 6. Non dimittitur peccatum, nisi restituatur ablatum.

De horrendis signis, & iudicijs quæ superuenire solent vsurarijs in eorum morte. Cap. 3.

Tertia & vltima prauitas est horribilitas mortis. Inter cuncta scelera, quæ diuino iudicio ponant impijs vitæ finem per horribilem mortem, vsura de maioribus est, cũ mirabilia & terribilia signa sæpe appareat in vsurariõrum sine hoc quidem

Admiranda vsurariõrum peruersitas, et obstinatio.

3. Prauitas.

A quidem accidere solet triplici signo, vel vel triplici ratione. Primo ratione derelictionis, secundo ratione desperationis, tertio ratione persecutionis.

5. Rōne in usurarium sine magna et terribilia apparent.

B Primo quidem accidit ratione delictionis. Cum enim usurarius non lucri cessat in quolibet sacro die, nō diei pasce parit, non diei Dominico, non diei sanctissimæ Christi passionis. In qualibet solennitate sacratissimæ Virginis nō cessat a tali lucro, nec in diebus Apostolorum, nec in diebus Martyrum & Confessorum, Virginum, & etiam Angelorum. Insuper non eximit a lucro usuræ diem omnium Sanctorum. merito ergo non solum a Deo, verumetiam a B. Virgine, ab Angelis vniuersis, & ab omni multitudine Beatorum iusto Dei iudicio in vltimo sine vitæ suæ ita derelinqui meretur, q̄ nec Deum habeat donatorem gratiæ: nec aliquem Beatum inueniat gratiæ a Deo impetratorem, seu etiam pro illo misero aliquem Sanctum de cœlo supplicatorem. vnde Michæ 3. de talibus scriptū est, Abscondet Dominus faciem suam ab eis, in die illo. scilicet extremo. sicut nequiter egerunt in adinventionibus suis.

C Secundo hoc accidit eis ratione desperationis, quando em̄ infœlix peccator a Deo & a tota cœlesti curia derelictus est, facile dæmonibus est eum in baratrum desperationis præcipitare, quod quidem libertate eis concessa opere complent, ostendendo ei multitudinem scelerum suorum, & oblitam esse illius Dei misericordiam, sicut dicitur Iob 24. Obluiscatur illius misericordia. Et iterū ait, auferatur ab eo omnis spes fiducia. scilicet veniæ, gratiæ & gloriæ. vnde & ipse in tali desperatione vltima sic derelictus ait illud Iob 7. Desperavi, nequaquam ultra iam viuam. scilicet nec vita corporali, nec vita spiritali, nec etiam vita æternali. Legitur de usurario quodam, quod nocte quadam prius splendidam coenam cum dormiret in lecto cum vxore sua subito expergefactus exiliuit de lecto. cum autem ab vxore sua, quid haberet interrogaretur: ait, modo raptus fui ante iudicium Dei, vbi tot & tam terribilia sunt posita cōtra me, q̄ non sciui, nec potui respondere. Cumque fuerim Diu ad poenitentiam expectatus, nec hucusque volui diuinis præceptis, & bonis inspirationibus obedire: audiui nunc iudicem cōtra me sententiam protulisse, meque datum audiui in potestatem dæmoniorum qui me hodie ad æterna supplicia asportare debēt. quo dicto de per-

Exēplū.

tica vili veste assumpta domum rabido cursu egressus est: quem sui hincinde quærentes. in quodam monasterio monachorum matutinum cantantium inuenerunt, cunctis igitur eum ad poenitentiam inducentibus, nec proficere valentibus ratione aut exhortatione vel præce, custoditus est diligenter vsque ad sextam horam. denique cū eius confanguinei ad domum illum reducere vellent. & ad quandam fluuium, super cuius pontem transire erant peruenirent: viderunt quandam nauim rapido cursu ascendentem, a nullo vt videbatur conductam, sed ab usurario plena demonibus visa est. qui vt ait ideo veniebant, vt eum ad æterna supplicia asportarent. quo dicto statim violenter de manibus eorum a demonibus rapitur, & in nauim projicitur, & cursu rapido retroactio subito disparuit cū demonibus, & præda præfata nauis.

G Tertio ratione persecutionis cum enim usurarius, sicut ex superioribus patet, non solum offenderit Deum, quemadmodum ceteri peccatores: verumetiam cum venderit tempus, quod est commune cunctarum creaturarum, offenderit omnes creaturas, quæcumque creata sunt, audita eius damnationis sententia prolata a Domino contra eum, quodammodo ad eum persequendum armantur. ideo omnes Beati, & omnes Angeli paradisi tunc clamant cōtra eum dicentes, Ad infernum, ad infernum, ad infernum. etiam cœli cum luminaribus suis quodammodo voce proclamant dicentes, Ad ignem, ad ignem, ad ignem. planetæ etiam clamant, d. Ad profundum, ad profundum, ad profundum. Elementa etiam scēiunt contra illum dicentes, ad tormenta æterna, ter. Domus quoque in qua iacet infirmus usurarius, atq; parietes & ligna contra illum vindictam clamare non cessant. vnde Baruch 2. dicitur: Lapis de pariete clamabit, & lignum quod inter iuncturas est, respondebit dicens, fiat, fiat: vt in omnibus verificetur illud Sapient. 5. Pugnabit pro orbis terrarum contra insensatos, & accipiet armaturam zelus illius, & armabit creaturam ad vltionem inimicorum. A quo tremendo Dei iudicio misericorditer nos eripiat immensa pietas Saluatoris, qui cum patre & Spū sancto gloriosus, & triumphator mortis regnat in sæcula sæculorum Am̄. Et hoc modo terminatur tractatus de contrahibus.

FERIA

A FERIA QVINTA post Domini. de Passione.

De ardentissimo amore Sanctissimæ Magdalene.

Sermo XLVI.

Dilexit multum. Luca 7. c. Magna nempe est vis amoris, & ad manum est fortitudo illius, cui non facile quisque resistere posset: omnia vincit, omnia sibi subijcit, omnia suis profectibus seruire cogit. Quod per experientiam sentiens Maria Magdalena cum Propheta ait, ps. 72. inflammatum est cor meum, scilicet igne diuini amoris, & renes mei, idem voluntates meæ commutatæ sunt, quia gustato spiritu, despicit omnis caro. & ego ad nihilum redacta sum, quod verbum potest esse in præfenti materia aliud thema. In quibus sacratissimis verbis amor triplex huius sanctissimæ Magdalene specialiter demonstratur. Primus dicitur amor commutatus ibi, renes mei commutati sunt, secundus amor inflammatus ibi, inflammatum est cor meum, tertius amor transformatus ibi, & ego ad nihilum redacta sum. proinde non immerito de ipsa Dominus ait, dilexit multum.

Amor Magdalene.

C Amorem autem dicitur commutatum, scilicet ab amore carnali & mundano, ad amorē cœlestem & diuinum. Ideo dicitur, renes mei commutati sunt. Quid enim per renes, nisi voluntates humanæ cōuenientiū denotantur, cū potissime illæ dedicandæ sint Deo. In cuius vero mysterium Leuit. 3. præceptum fuit, vt renuculi in sacrificium Deo offerantur. Renes enim naturaliter intra corpus sunt, si autem ponentur extra per mala cōmutatio fieret. vt per hoc apertius demonstraretur, quod voluptates, & delectationes humanæ nequaquam esse debent de exterioribus, sed de intrinsicis & spiritalibus rebus, sicut Eccles. 30. dicitur, Non est oblectamen super cordis gaudium, & iocunditas mentis. hæc est vita hominis. Debent quoque hi renes in calida pinguedine, id est in feruente deuotione

ARTICVLVS PRIMVS.

De triplici statu Sanctissimæ Magdalene.

Brimus autem amor dicitur commutatus, scilicet ab amore carnali & mundano, ad amorē cœlestem & diuinum. Ideo dicitur, renes mei commutati sunt. Quid enim per renes, nisi voluntates humanæ cōuenientiū denotantur, cū potissime illæ dedicandæ sint Deo. In cuius vero mysterium Leuit. 3. præceptum fuit, vt renuculi in sacrificium Deo offerantur. Renes enim naturaliter intra corpus sunt, si autem ponentur extra per mala cōmutatio fieret. vt per hoc apertius demonstraretur, quod voluptates, & delectationes humanæ nequaquam esse debent de exterioribus, sed de intrinsicis & spiritalibus rebus, sicut Eccles. 30. dicitur, Non est oblectamen super cordis gaudium, & iocunditas mentis. hæc est vita hominis. Debent quoque hi renes in calida pinguedine, id est in feruente deuotione

animæ residere, sicut psal. orabat dicens. Sicut adipe, & pinguedine repletur anima mea, & labijs exultationis laudabit os meum. Talis renum commutatio facta est in sanctissima Magdalena, de qua nunc distinguaemus triplicem statum. Primus fuit status offensionis, secundus conuersionis, tertius satisfactionis.

De septem in quibus offenderat Maria Magdalena, & varia Doctorum opinione hæc de illa. Ca. 1.

Brimus inquam status in Magdalena fuit offensionis. Scribitur enim Lu. 7. Rogabat Iesum quidam Phariseus, vt manducaret cum eo, & ingressus domum discubuit. Et subdit, ecce mulier quæ erat in ciuitate peccatrix, &c. describens huius peccatricis statum principaliter quo ad tria. Offendit em̄ fuisse in illa. Primo peccatorum magnitudinem, secundo peccatorum certitudinem, tertio peccatorum multitudinem.

Primo enim in illa ostendit fuisse peccatorum magnitudinem. & hoc in illo aduerbio demonstratiuo, ecce. Ait enim, & Ecce mulier. quod denotat admirationis excessum. Solet enim dici, cum supervenerit notabilis mulier turpiter diffamata, ecce mulier. Ecce vere in admirationem Magdalenam posuerat nō solum homines, verum etiam ipsum Dominum. vnde Esa. 21. Dominus ait, Babylon dilecta mea, posita est mihi in miraculum. Babylon enim confusio interpretatur, & signat Magdalenam, quæ peccatorum confusione plena erat.

Secundo ostendit in illa fuisse peccatorum certitudinem: quia toti innotuerat ciuitati. ideo subdit, quæ erat in ciuitate peccatrix. Grauis siquidem culpa est, qua in occultis offenditur Deus: sed longe grauior est, si idem in manifesto fiat. Nam in prima offenditur Deus tantum, in secunda vero Deus, & proximus iniuria patiuntur. vnde ad tales sic Bern. ait: Nec Deum timent, nec homines reuerentur. In hanc culpam ceciderat Magdalena, quia per totam ciuitatem extiterat diffamata. vnde ad ipsam, Esa. 23. Dominus exprobratiue ait, Sume citharā, circui ciuitatem meretrix obliuioni data. bene cane, frequenta canticum, vt memoria sit tui. Tertio ostendit in ea peccatorum multitudinem fuisse: ideo subdit, peccatrix. est enim hoc vocabulū peccatrix, verbum diffamatiuum atque ostensiuum multitudinis

F. Status Magdalene.

I. Fuit in illa peccatrix magnitudia.

G

H

nis

A nis peccatorum. vnde in septem offenderat creatorem. Primo in delictiarum cultu, secundo in insectiuis oris osculis & affatu, tertio in vano capillorum ornatu, quarto in lasciuo oculorum aspectu & respectu, quinto in superbo totius corporis incessu & gestu, sexto in inuerecundo luxuriæ actu, quia peccatrix fuit, sicut sacrum concilium attestatur. i. quæst. 7. cap si quis omnem. Ex quo textu quidam argumentum sumunt, quod etiam meretrix fuit, septimo in peccandi proposito & conatu. Ad talia quidem triplicem habuit causam inductiuam, quæ plurimum alliciunt ad peccandum. Prima scilicet corporis pulchritudo, secunda temporalium plenitudo, tertio dominij & libertatis relaxatio. nam pulchra fuit, diues fuit, & sub nullius potestate vixit, quod est periculosius mulieribus inter omnia supradicta. Sed si mulieri addatur quartum, quod est leuitas, & fatuitas mentis: adiuuet illam Deus. Nā, vt dicitur Proverbia 11. Circulus aureus in naribus suis, id est porcæ. mulier pulcra & fatua assimilatur. sicut enim sus habens circulum aureum in naribus suis prius illum in luto pedem ponit. Sic etiam talis prius in luxuriam ruit, quam (vt sic dicam) perpendere possit, secundum Augustinum in libro de ciuitate dei. corde mulieri quatuor custodiae adhibendæ sunt. Prima est timor Dei, secunda est custodia viri, tertia est verecundia, & confusio mundi. Nam postquam sua culpa infamis est, ad nihilum valet ultra, nisi vt mittatur foras, & conculcetur ab hominibus, vt dicitur Mattheus 5. quarta est signum & temporalis iudicij terror. quæ scilicet leges vxores fornicantes ad mortem condemnant, & dotibus suis priuant, sicut patet. C. de adulte. l. quamuis. & auct. sed hodie. Et de conuer. coniug. c. gaudemus. Ad custodiam autem viri (sicut Augustinus ibidem ait) duo necessaria sunt. Primum est timor Dei, secundum est ipsa virilitas sua. Magnum quidem animi virilis signum est

Ad triplicem causam.

B (exceptio sancti matrimonij vsu, qui à tali vilitate excusat) se qui concupiscetiam mulierum, cum cor talis insensati viri inhabitet ibi, vbi sua dilectio requiescit, dicente Domino Mattheus 6. Vbi est thesaurus tuus, ibi & cor tuum. Item licet plerique Doctores tam Latini, quam Græci opinentur hanc Magdalenam non fuisse Lazari sororem: Augustinus autem de consensu Euangelistarum est opinio fuisse eandem. quod per textum. Io. 11. probat, vbi Ioannes de sorore Lazari ait. Maria erat, quæ vnixerat Dominum vnguentum, & extersit capillis suis, cuius frater Laza-

In corde mulieris 4. custodiae adhibendæ sunt.

C rus infirmabatur. vnde manifeste clarescit quod similis actus ei, quem Lu. 7. tangit commemoratur. Marci quoque vlt. scriptum est quod primo Christus apparuit Mariæ Magdalene, de qua eiecerat septem demonia: huius sententiæ est Gregorius. atque tota Romana ecclesia tenet, quæ euangelium huius peccatricis in festo Mariæ Magdalene sororis Lazari legit. Præterea in hoc magis credendum Latinis quam Græcis, cum apud eos in regione Marsiliæ prædicauit, & ibidem 30. annis in spelunca permansit, atque Sacerdoti sancto se manifestans Mariam illam peccatricem se dicit, corpus quoque eius iam diu ibi honorifice requieuit. Insuper in regione eadem sorore suam legitur stetit Martham, & multa ibidem miracula perpetrasse, atque per mortem transeundo ad vitam corpus reliquisse ibidem.

Ad custodiam viri duo necessaria sunt.

D De triplici gratia, per quam conuersa est Maria Magdalena. Cap. 2.

Secundus Magdalene status fuit conuersionis, vt ait, quia renes mei commutati sunt. scilicet de malo ad bonum, de tenebris ad lucem, & de amore carnali, ad amorem totaliter spiritualem atque diuinum. Per triplicem enim gratiam, & donum conuertit ad se Deus animam cuiuslibet peccatoris. Primo per splendorem veritatis in intellectu, secundo per ardorem charitatis in affectu, tertio per vigorem strenuitatis in conatu. Et hæc tria dona seu gratias in sua conuersione obtinuit Magdalena, sicut Lu. Euangelista ostendit. Primo enim habuit splendorem veritatis in intellectu, & ideo Luc. subdit, vt cognouit quod Iesus accubuit in domo Pharisæi. ait enim, vt cognouit. Merito quidem postquam cognouit, vbi Iesus erat, venit ad eum: nam si non cognouisset Iesum, non quesuisset eum, nec venisset ad eum, nec inuenisset eum, nec misericordiam inuenisset per eum. Misericordiam igitur consecuta est, quia eum inuenit. Inuenit autem illum, quia venit ad illum. Venit ad illum, quia quesuisset illum. illum vero quesuisset vt cognouit, quod Iesus accubuit in domo Pharisæi. Sed quomodo hoc cognouit? nempe vtputo, dissoluta & vaga, vt solita erat operante interius Christo ad templum adiit. casu quoque prædicantem Christum audiuit, paulatim intellectum ad audita conuertit, cor illius verbum Domini penetravit. Quis enim dubitare quæat, ipsam sapietiam Dei Christum, qui illius abscondita

præ-

præterita & futura cernebat, verba tali sensu formare, & mentem illius tali radio illustrare, vt cor illius compungeret & molli- ret. & secundum quod opus erat, plenius illustraret. Ingredere mens Magdalene deuota eius penetralia cordis, & vide, & senti quod illa sentit, & audi, quod inibi Christus dixit: O anima mea dilecta, quid tibi & huic vano & labili mundo? cur tot delictis dissolueris? cur os & linguam tuam in tot offensiones creatoris tui inquinasti? Cur tam vano capillorum ornatu deciperis? Cur tot animas à Deo tuo pro celesti regno creatas iaculis oculorum tuorum inficis? & ad tartarea regna ruere facis? Cur tanto fastu & pompa corpus tuum vermibus corrodendum, Deo tuo infinito bono præponis? cur tu misera & miserabilis valde ex nobili prosapia orta, corpore tam formosa, naturali sapientia illustrata: in tantam turpitudinem demersa es, vt tanquam sus in volutabro lutis, in omnem carnis spurcitiam ablu; rubore delapsa es? Quid frustra, quid frustra deciperis anima mea? statuens has tuas delicias, atque lasciuas sine termino possidere: bona, quæ negligis, sunt æterna: bona quæ tu diligis, transitoria sunt. illa sunt communia bestiis, ista verò sunt communia Angelis. Illa sunt terrena, ista verò diuina: illa sunt molesta, ista verò tranquilla: illa sunt parua, ista sunt magna: illa sunt dubia, ista sunt certa: illa ad æternam damnationem conducunt, ista ad æternam felicitatem perducunt: reuertere igitur, reuertere Sunamitis, reuertere, reuertere, vt intueamur te. reuertere anima mea dilecta, reuertere, quia iam longo tempore te exspecto, dulcissime te inuito, vlcisci distimulo, à multis periculis te præferuo. reuertere, te amplector cum gaudio, omnes tuas offensas tibi dimitto, gratiam tibi liberaliter dono, datam tibi multiplico, multiplicatam conferuo, conseruatam in æternum tibi remunero. Quæ mente percipiens Magdalena iam illustrata lumine veritatis, sermone completo, mutato proposito, tota alienata reuertitur domum, mente percepta bene reuoluens de sua præterita vita dolens & plorans. & quæ in remedium præteritorum sit factura mente compuncta pertractans, affectat pro misericordia recurrere ad Iesum, quem per fidei lumen intellexit Deum verum. erubescit illum adire, sola spes mentem illius erigit, sed timor deprimat, dolor angustiat, amor inflamat: denique in Do-

Amino confisa intra se ait, surgam & ibo ad Deum meum, ad pedes magistri mei, ad lumen animæ meæ, ad fontem misericordie, vt lauer à maculis meis. Non repelli confidit anima mea, ab eo misericordiam postulabo, illius pedibus adhaerebo, corde & lacrymis inuocabo, & spero, quod misericordiam impetrabo, loqui non potero ex dolore: nouit omnia peccata mea, dixit mihi omnia scelera mea, alabastrum vnguenti feram, cor meum illi ostendam, illud Domino offeram, & misericordiam petam. Surgens igitur egreditur domum, & quasi ebria & lacrymans Deum Iesum querit. Interrogat quos in via reperit, dicens, Nunquid quem diligit anima mea vidistis? quo abiit dilectus meus, magister meus, & Deus meus? heu me, vbi requiram illum? vbi illum inueniam? circuibociuitatem, quærens quem diligit anima mea. non dabo somnum oculis meis, nec corpus meum assumet cibum, vel potum, donec inueniam dilectum animæ meæ. Indicate dilecto meo, quia amore langueo. Cumque diu quæsisset illum, didicit tandem, quod in domo Pharisæi accubebat. Proinde vt cognouit, quod Iesus accubuit in domo Pharisæi, in Domino confortata: concito gressu venit ad locum, vbi morabatur dilectus eius.

B Secundo habuit ardorem charitatis in affectu, in alabastrum vnguenti mysticè denotatum. Alabastrum enim, secundum Isid. est lapis candidus, & varijs coloribus interinctus, ex quo vas vnguenti factum erat. Dicitur autem valere ad victoriam obtinendam, & amicitiam generat & conseruat. Quid igitur per hoc vas, nisi Magdalene lapideum? id est firmissimum cor candidum, per propositum innocentis vitæ, varijs coloribus interinctum propter dolentem memoriam meam præteritarum culparum. valuit nempe ad victoriam obtinendam de carne, diabolo, atque mundo: & in eo ad Christum admirabilis amicitia generata & conseruata est. hoc alabastrum plenum erat vnguento amarissimæ poenitentiae & meroris. & istud est vnguentum, quod secundum Bernardum super Cant. sermo 10. & 12. Conficit anima mea, & multis irretita criminibus, scilicet cum incipit cogitare vias suas. colligat, congreget, & conterat in mortariolo conscientie multas & varias species peccatorum suorum, & in æstuantis pectoris ollam simul omnia coquat igne poenitentiae,

C S. Bernar. de Senis, de Euang. aeterno. Tem. 2.

D ff & do-

A & doloris, vt posset dicere cum Prophe-
ta, Conculcauit cor meum intra me, & in
meditatione mea exardescit ignis. hoc est
vnguentum, quo Dauid tribus vicibus est
inunctus. Primo in Bethleem in domo
patris sui. 1. Regum 16. secundo in Ebron,
super Iudam. 2. Regum 2. tertio iterum in
Ebron, super omnes tribus. 2. Reg. 5. Quid
per Dauid, qui manu fortis interpretatur,
conuenientius significari potest nisi spi-
ritus fortis Magdalene, quæ quidem vn-
guento feruentis penitentiae tripliciter in-
uncta fuit? Primo in domo patris sui. i.
in corde, scilicet quando ei gratia contri-
tionis cum spe veniæ superinfusa est. Ideo
cum Iob 12. ait, Deus molliuit cor meum.
Et iterum cum Psal. Factum est cor meum
tanquam cera liquefens in medio cordis
mei. Secundo in Ebron super Iudam, qui
confessio interpretatur. i. quando lacrimis
ad pedes Iesu confessa est scelera sua. ideo
cum Psal. dicit, Fuerunt mihi lacrimæ meæ
panes die, ac nocte, cum dicitur mihi quo-
tidie, vbi est Deus tuus? scilicet in conscien-
tia: quam scilicet propter scelera tua rapui-
sti à te. Tertio super omnibus, quan-
do omnia membra sua (vt infra patebit)
ad satisfaciendum subiecit pro peccatis,
sequens illud Apostoli ad Roma. 6. Sicut
exhibuistis membra vestra seruire immun-
ditiae, & iniquitati ad iniquitatem: ita nunc
exhibete membra vestra seruire iustitiæ in
sanctificationem. Tertio verò habuit vi-
gorem strenuitatis in conatu, quia videlicet
veniens attulit, scilicet prædictum alaba-
strum vnguenti. nec curat, quia non fuerat
à Phariseo illo ad prandium inuitata, quia
fuerat à Christo vocata, dum clamans in
templo ait, Siquis sitit veniat ad me, &c.
Ideo sicut auis sitibunda ad fontem currit,
non vincitur mundano rubore, non pro-
sternatur mundano timore, quia deu-
cta & tracta erat à diuino amore, & etiam
D à peccatorum dolore, nec curat pran-
dium turbare lacrimis, quia iam nouerat
gaudium præstare Angelis. O mise-
ricordia Dei, ò pietas Saluato-
ris, ò immensa dulcedo di-
uinae bonitatis: com-
mouisti terram,
& cõturba-
sti eam:
fana
contritiones eius, quia
commota
est.

Per Da-
uid, quid
mysticè
intelligat.

De septemplici satisfactione Magdalene, &
contra septemplicem eius offen-
sionem. Cap. 3.

Tertius autem status huius sanctissi-
mæ peccatricis dicitur satisfactionis.
verus nempe instinctus in lumine
Dei cum afflauerit ad penitentiam pecca-
torem, licet ad omnia bona animum eius
flectat: potissimè tamen ad ea, quæ opposita
præteritis culpis sollicitant & sunt, inclinat.
In septem enim offenderat ista peccatrix,
vt supra nuper patuit: & sic septem oppo-
sitas adducit satisfactiones, & quot in se
habebat oblectamenta culparum, tot de se
obtulit sacrificia satisfactionum. Et de his
septem satisfactionibus Lucas subdit dicēs,
Et stans retro secus pedes eius lacrimis cepit
rigare pedes eius & capillis capitis sui
tergebat, & osculabatur pedes eius, & vn-
guento vngebat.

Prima autè satisfactio in ea dicitur fuisse
vigor mentalis ibi, stans. secunda pudor
virtualis ibi, retro. tertia reuerentialis timor
& humilis ibi, secus pedes eius. quarta
est dolor cordialis ibi, lacrimis cepit ri-
gare pedes eius. quinta splendor intelle-
ctualis ibi, & capillis capitis sui tergebat.
sexto ardor affectualis ibi, & osculabatur
pedes eius. septima rigor corporalis ibi, &
vnguento vngebat. Aduertendum est in-
super, quod non tantum apponit satisfactiones
oppositas culpis, verum etiam retrogradū
superaddidit, pro grauioribus satisfacere
initium sumens. Primo enim pro peccan-
di proposito & conatu, quod vltimū erat,
satisfecit per vigorem mentalem. Ideo di-
citur, Et stans. i. non vltra in malis progredi-
ens, quia proposuerat carnalem ducere
vitam in luxurijs & delitijs gaudere. est
enim natura vitij carnis: & licet alia vitia
in alijs periculosiora sint, in hoc tamen
periculosius est, quia hominem citius ad
finalem poenitentiam trahit. vnde 2. Pet. 2.
ait, Nouit Dominus pios de tentatione
eripere, iniquos vero in diem iudicij cru-
ciandos reseruare: magis autem eos, qui
post carnem in concupiscentias immun-
ditie ambulat, dominationem contem-
nunt. Magis etiam cruciandos dicit carna-
liter offendentes, eo quod ceteræ aliæ cul-
pæ poenitentiam saltem aliquam adducere
solent: carnale vero peccatum propter ori-
ginalem quandam suauitatem, maximè si
inolitum sit, poenitentiam salutarem exclu-
dit: atque cum eo tanto citius concordatur,

Tertius
status
Magda-
lenæ
satisfa-
ctionis
tripliciter
inuenitur
in scripturis
sacris.

Secunda
satisfac-
tio.

Tertius
satisfac-
tio.

A tur, quanto naturæ conuenientius & sua-
uius esse videtur. & ideo tanto vilius maie-
statem Dei contemunt, quanto ab eis pec-
catum carnis immundius perpetratur, ac
quanto quod virtuti præligitur, rationi
amplius aduersatur. hic igitur intelligitur
Magdalena vigorem mentalem pro satisfa-
ctionis remedio sumpsisse. vnde subditur,
Et stans. i. in tanto castitatis & honestatis
proposito firma, quod potius eligeret mi-
lies mori, quam amplius ruere in lapsum
carnis: quasi cum Propheta in corde di-
cendo firmaret, Iuravi, & statui custodire iu-
dicia iustitiæ tuæ.

B Secunda satisfactio pro inuerecundo lu-
xuriæ actu plene satisfecit per pudorem vir-
tualem, maximam verecundiam peccati su-
mens, ideo dicitur, Retro. vnde nec pro ve-
recundia audebat respicere in faciem Chri-
sti Iesu, sed retro accessit, vt quæ post ter-
gum in opere inhonesto proiecerat Deum,
iam in humilitate assupta posteriora que-
reret Dei, sicut dicitur Lu. 18. Humilis pu-
blicanus, qui cum per superbiam elonga-
uerat se à Deo: ideo per confessionem hu-
mitem propinquius factus est Deo, dum
stans à longè non audebat oculos ad celū
leuare, sed percutiebat pectus suam dicēs,
Deus propitijs esto mihi peccatori. Sic &
2. Paralip. vlt. peccator penitens Manasses
humiliter ait, Non sum dignus videre alti-
tudinem coeli præ multitudine iniquita-
tis meæ.

C Tertia satisfactio pro superbo totius cor-
poris incessu & gestu satisfecit per timo-
rem reuerentialem & humilem, nam super
terram toto corpore se protrahit, & totum
corpus ad pedes Domini inclinavit: ideo
dicitur, secus pedes eius. quæ enim diu fa-
stuosè, ac superbè ambulauerat, vestigia re-
cta & humilia requirebat. & vbi ex illo su-
perbo incessu magnam inuenerat offensio-
nem obsecrationem, & afflictionem: ad ve-
stigia Iesu Christi reperit remissionem, il-
luminationem, & consolationem. Nam
primo ibi reperit remissionem. vnde Lu. 7.
dicit Dominus, Remittuntur tibi peccata
tua. Ideo ait, Inueni quem diligit anima
mea, tenui eum, nec dimittam. Secundo
reperit ibi illuminationem, & totius vitæ
sue directionem. vnde Luca 10. dicitur,
Quod Maria stabat secus pedes Domini, &
audiebat verbum illius. & merito quidem:
quia sicut dicitur Deuter. 33. Qui appropin-
quant pedibus eius, accipient doctrina il-
lius. Tertio quoque reperit ibi consola-

tionem. i. in amplexu pedum Iesu, resurre-
ctionis gaudio iam præuiso. Nam sicut Mat.
vlt. dicitur, Magdalena, & duæ aliæ Mariæ
tenuerunt pedes eius. O quanto gaudio
repleta est illius anima, cum pedes Iesu re-
suscitati amplexata & osculata est? & in eo-
rum osculis & contactu tota inebriata &
liquefacta est. O pijsime Domine Iesu
Christe, quam bonus es his, qui recto cor-
de adhærent pedibus tuis, & imitantur ve-
stigia tua. verè exempla huius peccatricis
hæc manifestè ostendunt.

Quarta satisfactio pro lasciuo oculorum
aspectu satisfecit per dolorem cordialem
in fletu immolans Christo suos oculos im-
pudicos. ideo subditur, Lacrimis cepit riga-
re pedes eius. Quis enim exprimere queat
cordis sui dolorem, cum tantus sit vt rogat
rigare Dominicos pedes lacrimis. recole-
bat, quæ fecerat: plorabat, quod fecerat:
considerabat, cur fecerat: & malum esse
videbat, quod fecerat. videbat peccatorum
suorum multitudinem, cernebat turpitu-
dinem, ponderabat magnitudinem, sentie-
bat ingratitudinem. ideo lacrimis cepit ri-
gare pedes eius. in illa voce loquitur, nec
exprimit, quid querat, cur plorat, quid ex-
pectat, quid perat, cur tantum ad Domi-
num clamat. Atque lacrimis exprimit affe-
ctum suum, dolorem suum, amorem suum,
& omne desiderium suum. ideo lacrimis
cepit rigare pedes eius, dolor fecit eam plo-
rare, amor vrgebat corde clamare, rubor
non sinebat vultum leuare, feruor coge-
bat instanter perseuerare. Quid ploras
mulier? quem queris? Quæro quem di-
ligit anima mea: inueni eum, nec dimittam.
Quid igitur ploras? heu me, quid
ploro. Ploro, quia tantum offendi Deum
meum, creatorem meum, redemptorem
meum, perdidisti spiritum meum, inquinasti
corpus meum. Ploro peccatum meum.
Dimitte ergo vt plangam paululum dolo-
rem meum. O anima mea, ò vanitas mea,
ò carnalitas mea, ò vita mea profana, abun-
dans in diuitijs, nutrita in delitijs, profun-
data in vitijs, submersa in malitijs, ò lingua
mea pernitias animarum multarum, & os
meum inquinatum sedis lasciujs, ò capilli
mei perditio animæ meæ, laquei spiritus
mei, occupatio cordis mei, vanitas mentis
meæ, quot offensiones & scandala dedistis
animabus multorum? Oculi mei incessan-
ter flete animas vestris iaculis vulneratas,
purgate lacrimis lasciuas vestras, & eru-
bescite vnquam erigi in faciem Saluatoris.

A O cor meum & corpus meum superbum; d' gressus mei inflati, humiliamini ad pedes, immo (si fas est) sub pedibus Saluatoris: esto caput meum scabellum pedu suorum, vt de humilitate sua suscipiat remissionem superbia tua: d' seditas luxurie mee, d' nobilitas corporis mei, in quantam ignominiam deuenistis: d' dignitas anime mee, d' misericordia Saluatoris miserere stultitie mee, miserere intentioni mee, miserere, obsecro, impie voluntati mee, quia hanc vanam & fallacem vitam statueram felicitatem meam, te non noueram, te no quaesieram, amor meus, creator meus, de te non curabam Saluator meus: tu me vocasti, tu me illustrasti, tu cor meum vulnerasti, sana cor meum Deus meus, Saluator meus, dilector meus, sana animam meam, quia peccaui tibi: miserere mei, miserere mei, quoniam in te confidit anima mea: miserere mei Deus, secundum magnam misericordiam tuam: immo secundum maximam misericordiam tuam, ne me repellas spes anime mee; quia solum in te confidit anima mea: nunquam te dimittam, nisi a te misericordiam inueniat anima mea.

Quinta.

C Quinta satisfactio pro vano capillorum ornatu satisfactio per splendorem intellectualem. vnde subditur, Et capillis capitis sui tergebatur. Licet enim ad literam satisfecit tunc pedibus Iesu Christi per obsequiu capillorum. In quantum tamen capilli capitis sunt ornamenta ab ipso capite emanantes, subtiles & longi, & quibus mulieres caput exornant: ideo non immerito designant exquisitas cogitationes & contemplationes subtiles, & meditationes prolixas, quae caput deuota mentis exornant, & ab ipsa mente per influxum gratiae oriuntur: immo, vt verius dicam, a capite nostro Iesu ortum habent in capite mentis nostrae: quia, vt ait Apost. 2. Corin. 3. Non quod sumus sufficientes aliquid cogitare a nobis tanquam ex nobis, &c. & hos mentales capillos pro vano capilloru ornatu, Christo Domino efficacius obtulit Magdalena. hi sunt capilli, qui (vt dicitur Numeri 6.) Enutriti a Nazareo praecipiantur, & toto tempore satisfactionis suae nouacula. i. distractio mentis impediens cogitatus contemplationis, non debet descendere super caput eius.

Sexta.

D Sexta satisfactio pro infectis oris osculis & affectu satisfecit per ardorem affectualem, qui in osculo denotatur. vnde subditur, Et osculabatur pedes eius. Triplex est

enim osculum, secundum Bernar. Primum est pedum, secundum est manus, tertium vero oris. Osculum pedum competit incipientibus, sed osculum manuum proficientibus, tertium vero sola experitur & rara perfectio. Primum autem ad pedes ploremus & procidamus coram Domino, qui fecit nos, ea quae fecimus nos. Sed secundum manum quaramus subleuantis, & genua soluta roboratis. Vltimum cum ista multis precibus & lacrymis obtinuerimus: tunc demum habemus ad ipsum os glorie caput attollere. Pauens & tremens dicendo, non solum speculandum, sed etiam osculandum, cum adherentes Deo; vnus spiritus efficiuntur cum eo. Primum enim dicitur osculum reconciliationis, secundum perfectionis, tertium vero transformationis: haec tria oscula per amorem affectualem obtinuit Magdalena.

Primum osculum.

Primum fuit reconciliationis. Est. n. osculum signu pacis, & pius Iesus nunc ea recepit ad pacem, q est in penitentiae principio delationis mali & prosecutionis ois boni: & ideo osculabatur pedes eius. vnde Ber. super Cant. ait, serm. 3. No tibi, d' quocunq; es aia, locus ille vilis atq; despicibilis videat, vbi Sancta peccatrix peccata, deposuit, & induit sanctitatem. ibi Ethiopissa mutauit pellem, & in nouum restituta candorem iam fiducialiter respondebat exprobrantibus sibi verbum; nigra sum sed formosa.

Secundu

Secundum fuit perfectionis. animus. n. nobilis & generosus, atq; in Dno crescens, minime contentus est ad Deu coi incidere via, sed ad opa perfectionis affurgit, vt imitetur Christi concilia sancta: & ad hoc osculum Magdalena recepta est, qn post aduentu Spiritus sancti pcedit oia p Christo sua dereliquit.

Tertiu

Tertium fuit transformationis. Ebulliens .n. amor minime contentus est, quatacunq; perfectione operis virtuosu, nisi transformetur in intima sui dilecti. propterea desiderans osculu oris cum sponsa clamat, dicens, Osculet me osculo oris sui. & ad hoc osculum Magdalena exaltata erat in deserto, qn septies in die ab Angelis eleuata, amoris ebrietate transformabatur in Christum.

Septima satisfactio.

Septima satisfactio pro deliciarum superfluo cultu. satisfecit per vigorem penitentialem, qui per effusionem & abiectionem vnguenti, & vnctionem pedu mystice designat. ideo subditur, Et vnguento vnguebat. hoc vnguentum de herbis amaris confectum est, quas Maria in suo hortulo adinuenit, cum recogitauerat omnes iniquitates suas: has autem

Vnguenti duplicem amaritudinem significant.

A tem herbas cum mirra & aloe ad ignem feruentis amoris, vt vngeret pedes Iesu, misit Magdalena, sicut Cant. 4. dicitur, Mirra & Aloe cu oibus primis vnguentis. vtrūq; autem amarissimu est, & pro referuandis corruptibilibus aptum & duplicem amaritudinem significat. Prima est amaritudo mortis, cum incertitudine horae: secunda est certitudo iudicij, cum intentione penitentiae, ex quibus amarum conficitur & purgatiuum vnguentu. Nec tibi videatur vile hoc peccatrici vnguentum, cu domus ecclesiae sanctae impleta sit ex odore eius, vt dicitur Ioan. 12. Imo odor penitentiae spirauit vsq; ad superlestes mansiones spirituum beatoru, sicut Lu. 15. dicitur, Gaudium est in caelis super vno peccatore poenitentiam agente. quia igitur Maria Magdalena dilexit multum, fuit Angelis gaudium ad exultationem, sed hominibus est exemplum, ad veram correptionem.

ARTICVLVS SECVNDVS.

De septem amoribus inflammantibus mentes quibus inflammatum erat cor Magdalene.

Secundo vero in Magdalena amor dicitur fuisse inflammatus, & de hoc in persona eius subdit Psal. dicens, Inflammatum est cor meum. Signe diuini amoris. hoc modo inflammatum erat cor duorum discipuloru, euntiu in Emaus dicentium de Iesu, Lu. 24. Nonne cor nostru ardens erat, du loqueret nobis in via? Septem nepe amoris flammis, seu amoribus inflammatis, ardebat cor sanctissimae Magdalene. Primus dicitur amor insuperabilis, secundus amor inseparabilis, tertius amor infatigabilis, quartus amor inuariabilis, quintus amor infatigabilis, sextus amor infatigabilis, vij. amor inaccessibleis.

Secundus amor in Magdalena.

De amore insuperabili, qui omnia mundana vincit. Cap. 1.

Primus enim amor, quo inflammatum extitit cor Magdalene, insuperabilis dicitur. Hic autem amor tantae fortitudinis est, vt nemo sibi resistere possit, omnia sibi subijcit, omnia suis profectibus seruire cogit, inimicos amando superat, & sibi amicos efficit vel iniquos: nam si non habeat amulos inimicos, omnino triumphare non potest. hic nempe fuit ille in Magdalena insuperabilis amor, qui superauit Pharisaeum, qui dicebat eam immundam, Luc. 7. Hic superauit sororem suam Martham, quae illam

Primus amor, quo inflammatum fuit cor Magdalene, vide quae habet D. Bonau. et Stella in expositione super Lucam.

dicebat otiosam. Luc. 10. Hic superauit Iudam, qui dicebat illam prodigam. Ioan. 12. Dixerat enim Magdalena magistro suo Iesu Christo, illud Iob 17. Pone me iuxta te, & cuius vis manus pugnet contra me, Hic nepe amor tantae fortitudinis fuit in ea, vt superaret etiam amoru Christi, cu Ioan. 11. ad suscitationem Lazari ob amore Magdalene eu copulit lacrimari. O insuperabilis amor Magdalene, qui ob magnitudinem fortitudinis tuae: etiam ipsum insuperabile superasti. nec miru na sicut dicitur Cant. 8. Fortis est, vt mors dilectio. s. Magdalene: dura sicut infernus, quoniam parcat: aemulatio, s. eius, lapades eius, lapades ignis, s. diuini amoris quo ad se: atq; flammaru, quo ad proximu. aq; multae. s. aduersitates: no potuerunt. s. eius extinguere charitatem: sed magis illam accenderunt, atque saepe inflamtauerunt.

De amore inseparabili, qui animam cum Deo inseparabiliter vnit. Cap. 2.

Secundo inflammauit cor illius amor inseparabilis. ait enim Apost. 1. Cor. 6. Qui adheret Deo, vnus est spiritus cu eo. quod intelligens Magdalena cum Propheta ait, Mihi autem adherere Deo bonum est ponere in Dno Deo spe mea. ideo hic amor semp in ea inseparabiliter permansit. Primo in conuersione, secundo in conuersatione, tertio in locutione, quarto in passione, quinto in resurrectione, sexto in contemplatione, septimo vero in glorificatione. Primo inquam in conuersione, Lu. vij. sicut dicitur, tota Christi pedibus adhererebat, du stans retro secus pedes eius, & capillis capitis sui tergebatur & osculabatur pedes eius, & vnguento vnguebat. Vbi aduertenter notandum est, quod ista Christi pedibus adhererebat osculis, oculis, capillis, & vnguentis, vt innuatur, quod in Christu erat tota anima eius transformata. Secundo vero in conuersatione, quia nesciuit separari ab eo. ideo eius hospita facta fuit. Tertio in locutione: nam sicut Lu. 10. attestatur, Maria stabat secus pedes eius, & audiebat verbum illius. Quarto in passione, sicut Io. 19. dicit, Stans iuxta crucem Iesu Maria Magdalena. s. vultum suum balneans sanguine Iesu Christi, amplectens & osculans Iesu Christi sanctissimam crucem sanguine rubricatam. Quinto in resurrectione, dum amplexu dulcissimo tenuit pedes eius, sicut dicitur Matth. vlt. Sexto in contemplatione: quia sicut infra patebit, septies in die tota transformabatur Deum. ideo de illa Domi-

Hic amor in ea semper permansit.

Anus, Luc. 10. ait, Maria optimam partem elegit. quæ fuit eius contemplatio perfecta. Septimo verò nunc & semper in glorificatione & fruitione diuina. Quia sicut ibidem Dominus ait, Pars contemplationis diuinæ, quam sibi in præsentem elegit: nunquam auferetur ab ea, sed perficietur: imo perfecta est in ea per gloriâ sempiternâ.

De amore infatigabili, qui reddit omnia lenia. Cap. 3.

Tertius amor.

Tertio autem inflammavit cor eius amor infatigabilis. ipse enim amator hominum Deus est, cui omnis figura confitetur, & dicit, Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non egesset, hoc solum Deus requirit ab homine, quod nulli constat esse difficile. Solus etenim amor, sicut August. ait, Nomen difficultatis ignorat, qui cum multa impenderit amico, pauca, vel nulla se indicat impendisse. Hinc est, quod Gen. 29. Illa multitudo annorum: Iacob, dies pauci, præ amoris magnitudine, videbantur. Verus enim amans quicquid patitur pro amato, præ amoris magnitudine, vix perperdit, vel sentit, dum sic totus amori impenditur, ut præter dilectum nihil pene cogitare sinatur. quem sicut signaculum gerit, supra cor suum, & supra brachium, iuxta consilium, Cant. 8.

C Sic Magdalena tota se impenderat ad Christi dilectionem, ideo infatigabiliter illum audiebat, infatigabiliter in vita & in morte illum secuta est, infatigabiliter vnguenta præparavit corpori suo iam defuncto. Ibat ad sepulchrum sanctum, atque redibat: & indefessa querebat quem diligebat anima eius. in his omnibus pro dilecto nihil æstimans se fecisse. didicerat enim sequi, quod Dominus ait, Luc. 17. docuerat discipulos suos, dicens, Cum hæc omnia feceritis, dicit, ferui inutiles sumus. Propter hunc igitur infatigabilem amorem, Apostolorum Apostola facta est.

De amore inuariabili, qui omnibus visibilibus dilectum diligit. Cap. 4.

Quartus amor.

Quarto quoque inflammavit cor illius amor inuariabilis. qua etenim causa, siue qua parte variari poterat cor illius à diuina dilectione? quæ, præter illos radios incircumscripti luminis, præter illos riuos incorruptæ dulcedinis, quos ineffabiliter Deus in illius animam infuebat, in rebus etiam visibilibus amplectebatur in contemplatione dilectum? In-

tegra quippe amatrix Christi, maxime postquam abiit in desertum, ubi cunctis; etiâ corporali oculo se vertebat, familiarem habebat ammonitionem amoris. rebus his pro speculis utebatur, atque omne quod cernebat sui amatoris memoria resuscitabat. aspiciebat cuncta, quæ cõdidit; & quo sine condidit cuncta opifex sumus Deus. & cum his tam admirabilis, quæ amabilis sibi vndique occurrebat, atque ex arra dulcedinis quæ gustabat, quâta in gloria reseruauit in dotem sapienter didicit æstimare. Castus profecto & colubinus oculus erat illius amor, qui in rebus humanis in nulla libidine figebatur, sed in transitorijs contemplabatur æternum. Erat in ea oculus iste rectus oculus, verus, dexter, & purus: quem nulla auerteat sinistra intentio, nulla deorsum flecebat terrena affectio. oculus vero simplex & prudens, quem nulla cõcutiebat certa suspicio, nulla detinebat curiosa sollicitudo, illum incessanter intuens, quæ Angeli prospicerent concupiscunt. Amor enim vehemens, ut dicit Aug. non potest non videre quæ amat: quia amor oculus est, & amare videre est. oculo hoc vulneravit, & ipsum amorem Deum. ideo dicitur ad illam, Cant. 4. Vulnerasti cor meum foror mea sponsa, vulnerasti cor meum, in vno oculorum ictu.

De amore insatiabili, qui semper se patiens semper esurit. Cap. 5.

Quinto quoque inflammavit cor illius amor insatiabilis. Habebat enim dilectrix Domini Magdalena in contemplatione, potissime dum morabatur in eremo, corporis corruptione delecta, crebram de Dei visitatione lætitiâ, sed nullam copiam. dum nec plena sinebatur esse, nec quantum desiderabat morosa. vnde quodam iocoso ioco ludebat Christus cum ea, a qua dum teneri putabatur, e brachijs euolabat: insectatus comprehendere se patiebatur, & disparens rursum non videbatur, donec denuo lacrimis & precibus reuocabatur. Et licet eam visitatio delectaret, visitatio nihilominus molestabat. sed quanto putas stupore illius anima diuina subtrahita dulcedine, ad laqueos suorum sensuum captiua reducebatur? dum de prima spiritualium pulsata in vallem corporum terrenorum, in aliud quoddam sibi ignotum seculum cecidisse videbatur. merebat tunc, & alta suspiria trahens recolebat vnde venerat, ubi vitam cælibem actitabat: & quo gratiora

Quintus amor.

Atiora fuerat experta, eo molestius ferebat ea esse sibi subtracta. Subtractio enim rei amatae augmentum desiderij præstat. & quod ardentius anima optat, illo molestius, atque egrius caret. Hinc Angelis sæpe dicebat illud, Cant. 5. Nunciate dilecto meo, quia amore eius languo. Ioan. Languesco pro amore Domini Iesu meo redemptore.

Amoris languor.

Se io non sento el suo dulcore, tuta q̄ta de lingua sco. Languor iste amoris, nihil aliud erat, nisi tædium impatientis desiderij sui, quo necesse erat eius affici mentem vehementer amantem absente dilecto. O præsens absentia, & absens præsentia dilecti tui anima benedicta, qui simul perdebat & habebatur: non enim poterat satiari desiderio, quæ non nisi desiderare concupiscebat. fames enim anima desiderium est. Et hinc est, quod verè eius anima Deum amans non satiabatur amore, quia Deus amor est: quem qui amat, amorem amat. Amare igitur amorem, circulum facit, ut nullus debeat esse finis, vel mensura diuini amoris. O insatiabilis Magdalene amor, omnia vorans, qui ex copia inopiam generabas: dum prægustans Dei delitijs amplius in desiderijs ardebas. quia si tibi dabatur ad plenitudinem, nunquam tamen ad satietatem, sicut Eccle. 24.

B Dominus ait, Qui edunt me, adhuc esuriunt. **C** O bone Deus, quem amare edere est: quomodo amantes te sic reficis vt magis esuriant, nisi quia tu simul es cibus & esurires. ideo qui te non gustauerit, te prorsus esurire nescit: ad hoc. n. cibus, vt esurire facias. Esurientes autem beata Virgo impleuit bonis. impleuit dicit, non satiavit. amoris etenim bona eo minus satiant, quo amplius replent.

De amore insatiabili, qui gustato spiritu Dei, in omnibus alijs creaturis delectari renuit. Cap. 6.

Sextus amor.

Sexto inflammavit cor illius amor insatiabilis. Frustra enim, ni fallor, eius famescens animæ, & languentis, atque dolentis quicunque conatus fuisset mitigare dolorem, aut temperare merorem, seu roborare languorem, cum oporteret diuinitus curari debere illius vulnus amoris. nullo proinde humano solatio mitigatur secreti doloris sacra amaritudo, cum sublato interioris dulcoris gustu, nequeant in exterioribus consolari. imo iuxta sententiam beati Iob. 16. Omnes consolationes reputat onerosas. sentiebat hoc postea spiritus Magdalene, qui cum Prophe-

ta ait, Præterea renuit consolari anima mea, memor fui Dei, & delectata sum. propterea *gio non posso nedere creatura al creatore 'irida tutta mente che cielo e terra non me da dolz ma pro Christo amore tutto me ferente luce de sole. Si me pare obscura rendendo quella luce resplendente cherubin son mente per adegiaro, seraphim per amare. quim nego le Signore &c.*

Felix amaritudo, quæ non de creatura, sed de creatore concipiebatur, quæ nulla præsentis vitæ lugebat incommoda dignum planè erat, vt Deum totius consolationis consolatorem haberet, quæ omnium creaturarum quantalibet affluentia consolari penitus renuebat. non erat igitur contra Deum vnde solatium capere posset, quæ præter eum didicerat nil amare. solus erat consolator, qui erat inhabitator charitas ipsa Deus. qui & si iustis nunquam desit ad meritum: plurimum tamen ad solatium abest. abesse autem Dei ad maius est meritum: adesse verò ad copiosius est solatium. In primo Deus in anima delectatur, in secundo vero anima delectatur in Deo. Primum est vtilius, secundum est iocundius. habebat autem ista, sed latebat; dum minimè sensum cordis eius tangebatur illa suauitas habita, sed abdita: moram autem faciente desiderauerat sponso iam non cum illis fatuis virginibus dormitabat, vel dormiebat. sed crebris succensa suspirijs & gemitibus excitata, dolorem suum vltra dissimulare non poterat, nec ignem abscondere, qui in cor eius ardebat, nec quidem rationem consimilem valebat, quia modum & ordinem ignorabat. iam omnino & solummodo satagebat animo, quomodo rediret præterita de dilecto dulcedo, cuius quantalibet festinatione tarditate putabat

De amore inaccessiblei ad quem nisi anima tracta sit ad eius secreta cælestia non consurgit. Cap. 7.

H

Septimo autem inflammatus amor inaccessibleis nuncupatur. tanto nempe ardore post præcedentem languorem, & insatiabilem charitatem seipsam eius anima perstringebat, vt non iam accessorijs gradibus, vel passibus vteretur, sed inopinatis raptibus septies in die Angelorum auxilio volans non vadens in illa sublimia secreta cælestia ad amorem inaccessibleem capiebatur. vnde & Paulus non ascendisse in tertium cælum, ubi est inaccessibleis amor, sed raptus fuisse, secundo

Septimus amor.

A Corinthiorum duodecimo, perhibetur verè igitur dilexit multum. Sic nempe illa ardens anima ad sponsum afficiebatur, vt quasi deficaretur in eo, dum animus eius diuino inebriatus, atque resolutus amore omnium obliuiscens totus pergebat in Deum. gustans id, quod scribitur Apocalipsis 12. Nemo scit, nisi qui accipit, quotiens illam foelicitatem percipiebat, istam miseriam nesciebat, quia vtique simul talia stare non possunt.

Ad hunc tamen gradus amoris, & si ei septies in die peruenire daretur: diu tamen stare in eo prohibebatur, donec corruptibilibus exuta miserijs, per mortem liberè euasit in libertatem gloriæ filiorum Dei. iteratus nihilominus tractus ille sapius: & si suauem quidem in eà violentia indicaret, magis tamen mortalem impotentiam denotabat, qua mole grauata anima sua suo volatu in die septies deridebat. iuxta quod dicitur Prouer. 24. Septies in die cadit iustus, scilicet ab illo factissimo raptu, atq; altissimo: & resurget, quia resurgebat, quado iterum, atq; iterum retrahebatur ab illo, qui exaltatus à terra omnia trahit ad seipsum.

ARTICVLVS TERTIVS.

De septēplici cibo celi quo septies in die in deserto pascebat sanctiss. Magdalena.

Tertius, atque principalis amor sanctissimæ Magdalene dicitur transformatus. ideo Propheta in eius persona subdit, Et ego ad nihilum redacta sum. scilicet propter cōsumatam transformationem. Septem enim sunt gradus diuini amoris, secundum quos in Deum anima transformatur. hi siquidem dici possunt septem cibi, quibus septies in die Magdalena à terris elenata ministerio Angelorum: absque alio corporali cibo pascebatur diuinitus in deserto. Primus cibus dicitur suauitas, secundus auuiditas, tertius est saturitas, quartus ebrietas, quintus securitas, sextus tranquillitas, septimus nihilitas.

De inexplicabili suauitate Dei, quam sentiebat Magdalena in contemplatione leuata. Cap. 1.

Primus cibus.

Primus autem eius cibus erat suauitas. cum enim à terris corpus, & in cœlum spiritus diuinitus leuarentur: ille coelestis

sponsus sponsæ suæ charitatis amplexibus iungebatur, & ad eius osculum flecebat, atque ad tactum eius subito coelesti quadam dulcedine profunde batur animus Magdalene, quam quidem experiri poterat, explicare verò minimè potuisset. Ille igitur diuinorum labiorum frans distillans labijs eius fixus, fortiterque impressus; stillabat dulcedinem, & emanabat suauitatem, influens prius & replens interiora sponsæ, postmodum crescens incipiebat vsque ad os affluere: tandem vero abundando exuberans, necesse erat per labia emanare intantum, vt à sponso statim audire mereretur illud Cæri. quarto. Fauus distillans labia tua sponsa, mel & lac sub lingua tua. nam, vt dicitur Matt. 12. Ex abundantia cordis os loquitur.

Quanta insatiabili auuiditate Maria satagebat gustare dilectum suum.

Cap. 2.

Secundus vero cibus eius erat auuiditas, quod enim gustata suauitas auuiditatem exacuât & accendit, quis ignorat? quanto etenim quid alicui dulcius sapit: tãto degustatis animum acrius ad eius appetitum accendit. tanta enim gustata dulcedine dilecti sui auuiditas mentem suam repleuerat, ut licet in vita præsentis illo perfectæ frui non posset, atq; non posse nosset: tamen insatiabiliter semper esuriebat, cum ad impossibile per amorem extaticum se extenderet. & exclamans illud Iob. 7. Suspendiū elegit anima mea, & mortem ossa mea. Et illud Psalmi. quemadmodum desiderat ceruus ad fontē aquarum, &c. Et hoc modo verificat Augustini sententia dicentis, Amor Dei nõ capit de impossibilitate solatium. omne enim desiderium tunc ratione assolet mitigari, cum desideratum impossibile sit haberi. amoris tamen violentia ex abundantia experimentati dulcoris in Magdalena nulla impossibilitate poterat refrenari. Intellexerat. n. simile quoddam, Dñm quodammodo præcepisse, Deuter. 6. Diliges Dñm Deum tuū ex toto corde tuo, &c. Quod tñ in hac mortali vita, uel potius vitali morte: sicut a nemine constat posse impleri, ita ab omni homine debet optari. vnde & in iusti descriptione dictū est. In mandatis eius uolet nimis. Quid est aut velle nimis, nisi velle amplius q̄ posse? quo sensu dictum puto illud Can. 1. Adolescentulę dilexerunt te nimis. quia igitur infinitus & immensus est Deus, in quem

A quæ amor Mariæ tendebat: ideo nullã uolebat esse mensuram, vel finem amoris. Amabat igitur Mariæ amans: & si non minus posse suo, minus nihilominus uelle suo: nec de hac impossibilitate solatium capiebat, sed desiderij potius suscipiebat incrementum: ideo ad Dominum dicit, Concupiuit anima mea desiderare iustificationes tuas, in omni tempore.

Quod tanta saturitate Dei amor repleuerat Magdalenam. q̄ omnia transitoria abhorrebat. Cap. 3.

Tertius cibus.

Tertius eius cibus erat saturitas. proculdubio enim constat, quod quo auuidius manducam, eo citius ad desideratam saturitatem uenimus. in hunc autem modum in gloriosa Mariæ & suauitate auuiditas, & auuiditatem saturitas sequebat. Scimus. n. q̄ quicunq; post saturitatem ad comedendum perueniunt, quælibet apposita vel oblata fastidiunt ferula. Quod igitur hmoi saturitatem, quã in Mariæ fuisse dicimus, quid in quã aliud fuisse pensamus, quam quoddã quarumlibet cordium deliciarum fastidiū? & ex intimo affectu, omnium exteriorum quoddam uerum & spontaneum despectū. Aliud est enim blandienti tentationi resistere, & uiolenter repellendo nolle acquiescere: atque aliud est spontaneo quodam intimi affectu intuitu fastidire, & quælibet interim carnis blandicias sibi sapere non posse: sed potius omnia talia abhorre.

Ad quã faciebat puenerat Magdal.

Ad hanc igitur veram satietatis plenitudinem peruenerat Magdalena: quia post illius suauitatis abundantiam, quam interius senserat: omnium, quæ exterius potuissent apponi, quoddam necessarium potius quam voluntarium fastidium incurrisset. Propterea abiectis omnibus mundi delicijs, & quibuscunq; sensibilibus oblectamentis, in spelunca in uasta illa solitudine, soli Deo uocabat, per triginta annos diuinis delicijs insatiabiliter saturata. hanc autem verã satietatis suauitatem sentire non possunt, qui exterioribus delicijs assuunt. Nam huiusmodi suauitas (vr dicitur Iob vigesimo octa uo.) Non inuenitur in terra suauiter uiuentium, nec sapere possunt inter tot oblectamenta deliciarum, & tam varia condimentorum ciborum. Sed sicut psalmus ait, Edent pauperes & saturabuntur. Pauperes inquit, & non diuites, quia diuites dimisit inanes: diuites tamen affectu potius quam effectu.

De stupenda ebrietate, quam ex diuino amore incurrerat Magdalena.

Cap. 4.

Quartus autem cibus erat ebrietas. quæ quidẽ ex saturitate sequi solet. Ebrietas enim vera in hoc cõsistit, q̄ quis tanto amore ferueat in ipsum Deū, vt non solū fastidiat creaturæ solatiū, sed et delectet & quærat inuenire tormentum, p̄ solatio reputans oẽm penam, opprobriū & flagellum, vt configeretur & similitudini & morti eius, quem diligit anima sua. Scimus aut oēs, qm̄ qui plenè ebrij sunt, irrisiones sepe suas, nec quidẽ aduertunt, atq; picula q̄ eis circũstãt, nec declinare, nec attẽdes volūt: se nudat sine pudore, & sustinet plagas sine dolore. Cũ. n. cõsideremus hãc bñf simã Magd. in tãta solitudine ferarũ sociã, oibus incognitã, (vestib⁹ humanis exuta, licet proprijs capillis operta, ossibus cuti heretibus: nõ habere cibũ humanũ, thalamũ hñe cœlũ, lectum hñe himnum, obliuione quadã dereliquisse totũ præsens sæculum. Quid propter hoc dicemus? nisi eã quandã spiritualem ac stupendam ebrietatem metis eam perfectissimè incurrisse?

Quartus cibus.

Cum quanta securitate Maria in tali solitudine tanto tempore solitaria permanebat. Cap. 5.

Quintus vero eius cibus erat securitas, quæ ex ebrietate sequi solet. Ebrius in omni periculo stat securus. Ex hoc enim quod anima sentit se tantum Deum amare, quod libenter propter ipsum sustinet omne opprobrium, omne flagellum & omne damnũ: iam foras mittitur timor, & tantam spem fidem & charitatem concipit de adiutorio Dei, ut nullo modo æstimet se posse separari ab eo: ecce in hac securitate, in tam horrendo loco, in tantis periculis constituta erat Magdalena: & intantum illustrata erat sanctissima ista Magdalena fidei splendore, tantum roborata spei vigore, tantumq; inflammata diuino amore, vt cũ propheta dicere posset, Dominus illuminatio mea: ecce fides, & salus mea: ecce spes, quæ timebo? Dominus protector vitæ meæ, a quo trepidabo? ecce ardētissimus amor, cum quo non poterat trepidare. Ideo cum Apostolo ad Rom. 8. dicere potuit spiritus eius. Certus sum enim, quia neque mors, neque vita, neque Angeli, neque principatus, neque potestates, neque

Quintus cibus.

A tutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundū, neque creatura alia poterit me separare a charitate Dei, quæ est in Christo Iesu Dño nostro. seruo non fo, non la po partire nõ se diuide cosa tanto vnita, pena ne morte la non po salire a quella altem a dorresta, & apita Maria cū sera salita a possedere tal bene Iesu da cui taueme possedi cū dulcore.

*De celesti tranquillitate & pace qua frue-
batur Magdalena transformata in
Deum corpore. Cap. 6.*

B *Sextus ci-
bus.* **S**extus eius cibus erat tranquillitas, quæ ex securitate necessario sequebatur. Hæc autem tranquillitas est illa pax, quæ mentem ad interiora rapit: pax quæ exteriorum omnium memoriam intercipit, quæ ingenij acumen exuperat, quæ rationis lumē reuerberat, quæ cordis desiderium implet, quæ omnem intellectum absorbet: quam nullus cupiditatis stimulus inquietat, quæ nullus timoris aculeus exagitat. Hac igitur pascebatur pace sanctissima Magdalena: ideo cum Propheta ait dicēs, In pace in idipsum dormiam & requiescam. Considera quæso, quid dicat, cum dicit, dormiam: cogita, quid faciat somnus exterior circa hominem exteriorem? Est enim somnus corporeus supra corporeum sensum. Aufert enim officium oculorum, officium narium, officium aurium, officium cæterorum sensuum, atque mēbrorum. sicut igitur per somnum exteriorē oēs sensus corporales sopiuntur: sic per hūc, de quo loquimur, interiorem Magdalene somnum exuperabantur oēs eius animæ Sensus: simul absorbebat enim cogitationem, imaginationem, memoriam & intelligentiam. & hæc est pax, quæ sicut Apostolus ad Phil. 4. attestatur dicens, exuperat oēm sensum. Hunc etenim somnum Maria intra veri spōsi amplexus quotidie capiebat, hoc quotidie soporabatur. quotidie igitur quiescebat cum spōso. vnde Can. 2. dicit, Leua ei⁹ sub capite meo, & dextera illi⁹ amplexabit me.

*De perfecta nichilitate ad quam peruenit
Maria per consummatam transfor-
mationem. Cap. 7.*

S *Septimus
cibus.* **S**eptimus eius cibus erat nichilitas, quæ ex perfecta habet nasci tranquillitate. quemadmodum aquæ stilla multo confusa vino deficere a se tota videtur, dum aliterius saporem induit, vigorem parit & co-

lorem: sic illi pij & crebri Mariæ affectus, immo profectus transformati in Deum de se in se nihil sentiebant, nisi quod in Christo Iesu, sicut prædixerat Dominus Matt. 6. vbi est thesaurus tuus, &c. Et iterū psalmus ait. Abyssus abyssum inuocat. abyssus enim diuinæ immensitatis per transformationē, abyssum inuocat humanæ nichilitatis. est enim natura ardentis amoris, & ad hoc nititur, inhiat & gestit: vt non solum sit in intimis amati, sed etiam ipsum quodammodo sit amatum. atque in hoc tantum excedit, quod incomparabiliter prædiligitur dilectus Deus, quam mens ipsum amans diligit semetipsum: immo suiipsius obliuiscitur, & sibiipsi annihilatur præ amore dilecti. hic tamen in mortali uita hac nõ plene compleri potest, sed tantum in gloria sempiterna. Ad hanc nichilitatē ascenderat Iob q. 30. c. de se ait, Redactus sum in nihilū abstitulit quasi ventus, scilicet spiritus transformantis & annihilantis desiderium meum. Ad hunc statum ascenderat propheta cum ait, Defecit in salutare tuum anima mea. Ecce vltimus cibus sanctissimæ peccatricis: ecce omnis perfectionis sue vltimus status: ecce omnis suæ perfectæ consumationis perfectissimus finis, vt merito dicat, & ego ad nihilum redacta sum Deo cum ipso Deo per participationem, transformationem & annihilationem iam factam. poterat ideo bene dicere cum propheta, Defecit cor meum, & caro mea: Deus cordis mei, & pars mea Deus in æternum. Verè igitur dilexit multum. O igitur foemina ab omnibus benedicta: quis te dignè laudare queat? quis exprimere possit laudes tuas? quis enarrare valeret magnalia tua? tu speculum peccatorum, tu gaudium Angelorum, tu penitentia forma, tu castitatis exemplum, tu mulierum poenitentium fortitudo, tu discipula veritatis, tu sapientia stola, tu Apostolorum apostola, tu solitariarum securitas, tu contemplantium titulus, tu diuini amoris fornax, tu lætitia deuotorum, tu diuinorum sensuum apotheca, tu errariū carismatum diuinorum, tu templū Dei, tu habitaculum Spiritu sancti. & verè quicquid potest lingua enarrari, minus est a laude tua & gloriata, cū qua nunc regnas magistro & spōso tuo Domino nostro Iesu Christo, cū quo regnare nobis præsent auxilium merita & intercessio tua, vt tecum vno corde & ore in æternū laudemur & fruamur ipsum gloriosum Deum, qui in Trinitate perfecta uiuit & regnat in quo.

Hymnus

A Hymnus de sanctiss. Magd. in j. vesperis.

P Ange lingua Magdalena
Lachrymas, & gaudium.
Sonent voces laude plena
De conceptu cordium:
Vt concordet Philomena
Turiuris suspirium.
Iesum quarrens conuiuuarum
Turbas non erubuit.
Pedes unxit lachrymarum
Fluuiū, quod abluat,
Crine tersti, & culparum
Lauacrū promeruit.
Suum lauit mandatore, &
Riuo fons immaduit,
Pium fudit fons liquorem,
Et ia ipsum floruit.
Cælum terra dedit vorem,
Terra cælum compluit.
In prædulci mixtione
Nardum ferens psiticum.
In unguenti fusione
Typum gessit mysticum.
Vt sanetur vniōne
Sanat egra medicum.
Pie Christus hæc respexit
Speciali gratia.
Quia multum huic dilexit
Dimittuntur crimina.
Christi quando resurrexit
Facta est præiunctio.
Gloria & honor Deo,
Qui paschalis hostia.
Agnus morte, pugna leo,
Victor die tercia
Resurrexit cum trophæo
Mortis ferens spolia.
Ad Nocturnum hymnus.
Extimauit hortulanum,
Et hoc sane credidit.
Seminauit ei granum,
Quod in mente cecidit.
Lingua mouit & non manum,
Lingua Iesum indidit.

D Non agnouit figurati
Latentem imagine
Mentis agrum spiritali
Excolentem semine.
Sed cum eam speciali
Designauit nomine.
Hæc a Iesu Iesum quarit
Sublatum conquaritur.
Iesum intus mente gerit
Iesus corde queritur.
Mentem colit mentem serit
Iesus nec percipitur,
Iesu bone Iesu pie,
Quid te monstrans latitas.
Quid occultas te Mariæ,

B Mentem cuius habitas.
Intus veritatis plena
Ne sit verbi veritas.
O quam mire Iesu ludis
A quibus diligeris.
Quando ludis non illudis,
Non fallis, nec falleris.
Sic includis quod excludis,
Notus non agnosceris.
O Maria noli flere,
Iam non queras alium:
Hortulanus hic est vere
Et colonus mentium.
Intra mentis hortium que
Mentis operarium.
Vnde plandus, & lamentum
In mentem cur non erigis.
Cum reuoluis monumentum
Tecum est, quem diligis,
Iesum quares, & inuentum
Habes nec intelligis.
Vnde gemis vnde ploras,
Verum habes gaudium,
Latet certe quod ignoras
Doloris solatium.
Intus habes, queras foras
Doloris remediunt.
Iam non miror si nescisti
Magistrum dum seminat.
Semen quod est verbum Christi
Te magis illuminat.
Et rationi respondisti
Mariam dum nominat.
Pedes Christi qua lausti
Fonte lota gratie.
Quam ab ipso recepisti
Funde rorem venie.
Resurgentem quem vidisti
Fac consortem gloria.
Gloria & honor Deo,
Cuius præstet gratia.
Inuitanti Pharisæo
Mariæ suspiria.
Cœnam vite qui dat reo
Gratie post prandia.

H Ad Laudes.
G **A**ude pia Magdalena,
Spes salutis, vita, vena,
Lapsorum fiducia.
Gaude dulcis aduocata,
Resurgendi forma data,
Miseris post vitia.
Gaude felix Deo grata,
Cui dimissa sunt peccata,
Speciali gratia.
Gaude lotrix pedum Christi,
A quo ranta meruisti,
Amoris insignia.
Gaude prima digna frui,

Vise

A. Visu redemptoris tui,
Surgentis in gloria.
Gaude que septembris horis,
Aes ab antro uicta foris,
Summi regis filia.
Gaude que nunc sublimaris,
Et cum Christo gloriaris,
In caelesti curia.
Fac nos tecum poenitere,
Ut post mortem lucis uere
Sortiamur gaudia. Amen.

FERIA SEXTA
post Dominicam de Passione.

Descriptio similitudinis uanitatis mundanae qua in uanis mulieribus regnat.

Sermo XLVII.

Periculosissimas ignoratias necessaria ueritas.

Os nescitis quicquam, nec cogitatis. Ioan. 1. ca. & in euangelio hodierno. Periculosissima res est ignorantia necessaria ueritatis. Na sicut dicit Isido. de summo

bo. Ignorans quotidie peccat. & ignorat ex quibus uerbis innuit, qd multi peccantes licet se peccare nesciant: non tm in conspectu. Dni excusant, quia negligunt discere, quod tenentur scire, quod est habere ignorantiam crassam & supinam. Vnde fm Bern. Frustra sibi de ignorantia blandiunt, qd ut liberi peccent, ignorant. hmoi quidem sunt plerumque mulieres uanae, nihil enim tantu priuat mulieres diuina dilectione, quantum dilectio uanitatis. Talibus igit merito dici posset, Vos nescitis quicquam, nec cogitatis. s. quata sit offensio & malitia uanitarum. q. d. si mundi uanitatem cognosceretis, forte non tm ita libere peccaretis. Ad effugandam hac ignorantiam perniciosam, quid sit mundi uanitas, qua plurimumq; decipit mulieres, considerandum est. proinde propheta in ps 143. de uanis mulieribus ait, homo uanitati similis factus est. qd uerbum pot esse aliud thema in pnti ferm. Ait. n. homo. i. mulier, uanitati similis, facta est. quo aut mundi uanitas, cui mulieres uanae assimilantur, deformiter sit formata, mystice demonstratur Apocal. 9. ubi dicitur, de fumo putei abyssi exierunt locustae in terram: & data est illis potestas, sicut habent potestatem scorpiones terrae. Et pceptum est, ne ledere frum terrae, neq; oem uiride, neq; oem arborem, nisi tm hoies, qui non habent signu Dei in frontibus suis. & pceptum est illis, ne occiderent: sed cruciarer

eos mensibus quinque, & cruciatus earum quasi cruciatus scorpionum, cum percutit hominem. & in diebus illis, quarent homines mortem & non inuenient eam. & desiderabunt homines mori, & fugiet mors ab eis. & similitudines locustarum similes equis paratis in praelium. & super capita earum coronae, tanquam similes auro. & facies earum, sicut facies hominum. & habebant capillos, sicut capillos mulierum. & dentes earum, sicut dentes leonum. & habebant loricas, sicut loricas ferreas. uox autem alarum earum, sicut uox currum & equorum multorum currentium in bellum. & habebant caudas scorpionum, sicut caudas scorpionum, & aculei in caudis earum & potestas earum nocere hominibus mensibus quinque. & habebant super se Angelum abyssi, cui nomen Hebraice Abaddon: Graece autem Apoleon: & Latine nomen habes exterminans. uae unum abijt, & ecce alia duo uae ueniunt post haec. In quibus sanctissimis uerbis ostenditur per tria mysteria malignitas uanitatis mundanae. per primum ostenditur eius origo naturalis, per secundum eius imago figuralis, per tertium eius conclusio seu terminus criminalis.

ARTICVLVS PRIMVS.

De naturali similitudine locustarum qua signant uanas mulieres.

IN primo mysterio ostenditur uanitarum origo naturalis. Naturalis uero origo omnium mundanarum uanitarum, est superba prosperitas mundi. Nam ingrati homines abutentes uana prosperitate mundi, impie in superbiam eriguntur & exaltantur, & hoc est, quod Ioan. ait, De fumo putei abyssi exierunt locustae in terram. Quid enim est fumus putei abyssi, nisi elatio & superbia, qua de puteo abyssi ideo exire dicunt: quia ex incendio demonum tentantium per prospera mundi originem habent. de fumo igitur putei abyssi in terram locustae egrediuntur: quia foeminae uanae, qua locustae hic nominatae sunt, de superba mundi prosperitate & abundantia in mundo multiplicantur. ideo quidam ait, luxuriant animi rebus plerumque secundis. & Osee 13. Dominus ait, Adimpleti sunt & saturati eleuauerunt cor suum & obliuati sunt mei. Sed ut clarius mysterium capiatur, naturales conditiones locustarum considerentur.

Naturalis

A. Naturalis similitudo mundanae uanitatis, quod mulieres uanae per locustas designantur. Cap. 1.

Naturaliter enim locustae primo in aetate apparent, secundo flante aulstro generantur, tertio tunc cantant & saliant, quarto habent alas, quinto maior pars est in uentre, sexto in saturabiles sunt, septimo omne uiride consumunt, octauo in hyeme silēt, nono flate a glone coiter oes moriunt. Sic uanitas mulierum & mulieres uanae. Primo in aetate tpalis pacis apparent, secundo in flate aulstro, pspertatis & abundantiae diuitiarum, uanitates mulierum multiplicant, tertio in pspertatis successum sunt choreae, canus lasciuu & iocosi. quarto tunc dilatant ale manicarum & aliarum oparum quinto maior pars est in uentre: quia sunt coiter carnales & sensuales, ipsarumque Deo uenter est, fm Aplm ad Phil. 3. Sexto insaturabiles sunt in uanitatibus suis, septimo oem uiride consumunt, quia oem uiriditate gfarum & uirtutum de mentibus hoium exterminant, ubi abundat. Octauo in aduersitatu hyeme, s. guerrarum, pestilenciarum, & aliarum tribulationum, uanitates silēt. Nono flate a glone. i. tpe uicini finis & mortis: uelint nolint, tales sepe uanitatu moriunt. s. d. oia haec ca breuitatis leuiter traheam, quia dicitur ista magis dicem.

ARTICVLVS SECVNDVS.

De imagine uanitatis mundanae in locustis figuratiter demonstrata.

IN secundo mysterio ostendit uanitatu atq; uana mulierum imago figuralis, i qua figura ostendunt sexdecim malignitates uanitatu & sequentiu eas, q in quatuor quaternarijs subiugant.

De quatuor primis malignitatibus uanitatis. Cap. 1.

PRIMO uide quatuor uanitatis malignitates. Prima est improuidencia, secunda debilitas, tertia tumiditas, quarta fragilitas. Prima igitur est improuidencia. In hoc. n. hoc uanitas ceteris deterior est uitijs, quia nocentiu suu sine perpendit, cu ad improuisa mala pducant. est. n. sicut pmissor malus, qui tunc potissimum fallit, cu quis in eo melius confidit: unde Iohannes subdit, & data est illis praes,

sicut habent potestatem scorpiones terrae. Scorpio siquidem lingua lingit, & brachijs stringit: sed demum cauda pungit. Sic uanitas mundi blandit delicijs, stringit habitibus & consuetudinibus malis: demum: cauda conclusionis extremae, supplicio aeternae damnationis infelicem aiam pungit: & haec est praes, quam habent scorpiones terrae. id est uanae mulieres uita praes. Secunda est debilitas. Tanta nempe est debilitas uanitatis, ut duobus remedijs facile possit uinci. Primum est delectatio in diuinis, fm est consideratio finis. Primum remedium est delectatio in diuinis, qua mens, quae naturaliter sine delectatione esse non potest, facile trahitur a terrenis: quia sicut dicitur Eccl. 7. Deus occupauit cor illius in delicijs, s. spiritualibus. Secunda remedium est consideratio finis. Vnde Hieron. ait: Facile contemnit oia, qui semper cogitat se moriturum. haec duo remedia uanae mentes non hnt, sed iusti & incipientes, atq; proficientes, seu perfecti: & ideo illis uanitas nocere non potest. Et de hoc subdit, & pceptum est illis, ne laederent frum terrae, neq; oem uiride, neq; oem arborem. Quia uanitas nocere non potest incipientibus, id est his, qui per poenitentiam mercent a flore carnalis uita, qui tempore Antichristi erunt pabulum Vehemoth, sicut dicitur Iob. 40. Foenum quasi bos comedit. Et Matth. 24. Uae praegnantibus & nutriendibus in illis diebus: quia uel qui solo bono proposito & desiderio fuerit praegnas, aut adhuc lactauerit praegnas bonum opus, in tribulationibus illis deficiet. neque nocere potest uanitas proficientibus, qui uirescunt per teneram adhuc quasi herba iustitiam. de quibus Prouerb. 27. Aperta sunt prata, & apparuerunt herbae uirentes. Neque nocere potest perfectis, qui florēt sibi quasi per arbores per puritatem, frondent proximo per exemplaritate, & fructificant Deo per multiplicem uirtutem. de quibus tribus Eccl. 24. in persona mulieris iustae non uana dictum est. Flores mei, fructus honoris & honestatis: sed tantum laedere possunt homines, qui non habent signum Dei in frontibus suis. hi sunt collocandi ad sinistram Dei, quia signum praeseruantis gratiae in mentibus suis uanis non habent, sicut in persona iustorum. 2. Corint. 1. Apostolus ait, Signauit nos Deus, & dedit spiritum pignus in cordibus nostris. Signum autem reprobationis est uanitas, sicut saluationis honestas. unde Gregorius. Euidētissimum signum reprobatorum superbia est, sicut humilitas electorum.

Tertia

A Tertia est timitas. sunt nepe plerq; mulieres vanæ, q̄ licet velint, imo desiderant concupisci, atq; sunt mente corruptæ: tñ operibus carnis amatorib⁹ suis nequaq̄ cōsentire intendunt, pp timorē vitæ & famæ: quia tñ cupiunt ad se trahere viros, illosq; ad sui cōcupiscentiā inflāmare, gest⁹ & modos tenēt, p quos illi carnalis amoris stimulis cruciēt. Et de hoc Iohānes subdit, & pceptū est illis p frēnationē, ne occiderent eos. s. eis in carnis ope cōsentiendo. Licet. n. cor p consensum cōcupiscentiæ grā moriāt, dicēte Dño, Mat. th. 5. Qui viderit mulierē ad cōcupiscendā eā, hoc iam mēchatus est eā i corde suo:

B nihilomin⁹ plenius occidit opus luxuriæ cōsummatū. fm. n. Alexandrū de Hales, Solus peccati mortalis consensus priuat aīam gratijs gratificantib⁹ sed vel contra consensum additū op⁹ priuat gratijs gratifidatis. Et hoc insinuat Iohannes dicens, Ne occiderēt eos. s. per opus plenariē occidendo & grā gratificante & grā gratifidata priuando. quasi diceret, refrēnat illas De⁹ misericordia sua p verecundiā mundi, & p timorē poenæ: quia si hęc duo a mulierib⁹ amouerent, nouit Dñs quo facta irēt. atq; permissiue adiungit, sed cruciarent mensib⁹ quinq;. Mensis. n. dicit a mēne, qđ est defect⁹: quinq; etenim mēses, sunt quinq; corporis sensus, q̄ semp i defectu utiq; currunt. tūc. n. tales vanæ mulieres hoīes quinq; mensib⁹ cruciāt, cū illis in quaque sensib⁹ cōdescendunt, in choreis per tactū, in cantilenis per auditū, in pccationibus p visum, i multo & odoriferis per olfactū. de ceteris transeamus. Quarta est fragilitas. licet. n. vt dictum est, mulier timiditate plena sit & fragilis ex natura: iō subdit, & cruciat⁹ earum ut cruciatus scorpionij, cū percutit hoīem. Cum nepe homo fuerit percuss⁹ a scorpione: non subito mortē incurrit, sed diutius languore sensim appropinquat ad mortē. Si cum homo de vana & lasciuia muliere ardenti cupidine vulneratur: licet ut dictum est, per consensum cōcupiscentiæ moriāt: non tñ moriē ad opere grarū gratifidatā, nisi consensus per opera iā dicto mō pfiat. paulatim itaq; cupidinis lāguore exrescente, & diabolo cor hoīs inflāmante, atq; lasciuæ femina fragilitate finaliter permittēte, cruciatus & languor terminat in carnalis operis mortē. & hoc indicat Iohan. dicens, Et cruciat⁹ earum ut cruciatus scorpionij, cum percutit hoīem. Ipsæ utiq; sunt scorpiones, hoīes per luxuriæ concupiscentiam cruciātes. sed demum quandoque se & alios per carnalia opera ualde perimentes.

Mēsis dñi de Vide Isido. lib. ethymol.

Fragilitas.

De quatuor secundis malignitatibus vanitatis mundanae. Cap. 2.

Secundo subdunt aliæ quatuor malignitates. Prima dñ infatibilitas, secūda turbulentia, tertia malitia, quarta falsitas. Prima est infatibilis. Licet. n. natura hominis bona, nequaq̄ peccati malitia & turpitudine delectet: tñ carnaliter gaudij suauitate & resperfa, ad illam infatibiliter inflāmur. Cū. n. mulier carnalis & vana semel mēcho consenserit in op⁹ mortale carnis, simul & uirus mortiferum porrigit, & illi infatitatem pabuli subministrat. Sicut tali mēcho Micheas prænunciat, 6. c. dicens. Tu comedes, & non saturaberis. & de hoc subditur a Iohanne, Et in dieb⁹ illis querent hoīes mortem & non inuenient eam. Et desiderabunt hoīes mori, & fugiet mors ab illis. Suauitate nanq; carnalis operis allecti miseri pctōres, consummatē mortem aīæ concupiscūt. hic tñ ab eis quodāmodo fugit, tum in tali pctō fatietatem nullas nisi per sanctimoniam castitatis, & fugiendo inuenit. Ideo ad huius peccati fugam hortabatur Apostolus. 1. Corin. dicens, Fugite fornicationem. Secunda est turbulencia, seu iracundia. Nam quidem lasciuæ mentis est, vt quanto prōptior est ad carnalem delectationem, tanto amplius disposita sit ad furorem & turbationem. sicut. n. moderamen nescit in delectando, sic quoque moderamen ignorat in crescendo. ideo de muliere vana atq; lasciuia, Eccl. 25. dicitur. Non est ira supra iram mulieris. & hoc idem insinuat Iohan. in sequētib⁹ dicens, & similitudines locustarum similes equis paratis in prælum. i. in contentionem & turbationem. post lasciuos & infatibiles amores indignatio, atq; turbatio inter carnales oriri solet in huius mysteriū. Eccl. 31. dicitur, Vinum multum potatū, irritationem & iram & ruinas multas facit. Et licet de vino sit ad literam: veruntamen de inebrianti luxuriæ vino spiritualiter dictum est. De quo vino & ira Apocal. 14. dicitur Babylon ciuitas illa magna. id est mulier carnalis atq; superba: quæ uino fornicationis suæ potauit omnes gentes. Tertia est malitia. Triplex siquidem considerari potest sapientia. s. diuina, humana & mundana. Prima autem est diuina, qua cognoscitur ipse Deus i corona aurea designata, de qua Apoc. 4. dñ. Vigintiquatuor seniores procidebant ante sedentem in throno & adorabant uiuentem in secula seculorum, & mittebant coronas suas ante thronum, quia sapientia

Prima malignitas uanitas mundana.

F

Secunda malignitas.

G

H

Tertia malignitas.

Triplex considerari potest sapientia.

sapientia

De vanis mulieribus.

Ser. XLVII. 463

De tertio quaternario malignitatum quas procedunt ex vanitate. Cap. 3.

Tertio quoq; alię quatuor malignitates vanitatum superadduntur. Prima dicitur carnalitas, secūda mordacitas, tertia necessitas, quarta est leuitas. Prima enim est carnalitas. quia enim mens humana lasciuus cogitationibus plena est, ideo lasciuam atque luxuriosam vitam habere oportet. & hoc indicat Iohan. cum subdit dicens, & habebant capillos mulierum. capilli etenim muliebres, cogitationes signant lasciuia plenas. In huius mysterium mulieres lasciuæ & vanæ, non tantum capillos suos mira diligentia & medela albos seu aureos reddunt: verum etiam alienos mira arte cōfectos ad ornatum capitis sui usurpant. q̄ quanti criminis sit, in sermone. 47. de religione Christiana, arti. primo patere potest. Secūda est mordacitas. Naturale utique est, ut lasciuus in vita dissimiles sibi pestifero mordeat dente detractionis, vocans illos vel illas hippocritas, & gabadeos. ideo de talibus subditur dicens, & dentes earum sicut dentes leonum erant. Solent enim tales, & prædicatores & quocumque lasciuæ vitæ earum & vanæ reprehenses, dura detractione mordere, indifectos illos iudicando & duos. Leo enim superbum animal est, habet os fetens, mordaces dentes & voraces: per quem merito denotatur mens carnalis & impatiens, vana & superba: cuius os fetens est, propter aliorum diffamationes: dentes mordaces habet, propter murmuraciones: voraces propter impias & crudeles detractiones. vocat enim quandoque in quadraginta unū confessorum, qui non cōsentit vanitatibus suis, vel vnum prædicatorem, qui reprehēdit scelera eorum. ideo de tali spiritu detractionis dicitur Ezech. 19. Leo factus est, H didicit rapere prædam & comedere homines. Tertia est necessitas. Naturale siquidem est hominem assuescere his, quæ sibi placent. quia enim vanitas in mundi delectationibus conuersatur, ideo quasi inuitabilem consuetudinem atque necessitatem induit mundanorum, sicut testatur psalmus dicens: Fiat ei sicut vestimentum, quo operitur: & sicut zona, quæ semper præcingit. & de hoc etiam additur in figura, & habebant loricas sicut loricas ferreas. Multitudo enim mulierum vanarum, quæ seipsas inuitabiles induunt vanitates, & se & alios ad inferos

Prima malignitas.

F

G

H

Quarta malignitas.

Proverb.

Apiencia diuina eis communicata regratiabantur Deo indignos illa se existimantes. Secūda sapientia est humana, per quam manuducimur in diuinorum cognitionem, de qua Apostolus ait ad Romanos. 1. Inuisibilia enim Dei a creatura mundi per ea, quæ facta sunt intellecta conspiciuntur. Tertia est sapientia mundana, quæ propriè malitiæ dicitur. Ierem. 14. Sapientes sunt, vt faciant mala: bene autem facere nesciunt. & de hac subditur, & super capita eorum coronæ tanquam similes auro. Corona quidem aurea in humana mente, est sapientia diuina. Corona autem similis auro, est sapientia humana. Sed corona non dico aurea, nec similis auro, sed tanquam similis auro, est sapientia mundana, id est malitia, quæ quidem sapientia vana atque perniciosa, & de hac mentem imbuit vanitatis mundi. ideo de tali muliere dicitur Eccl. 25. Breuis omnis malitia super malitiam mulieri, scilicet in talibus vanitatibus enutritæ. Quarta est falsitas. Solet enim malitia simulata in humanitate ne pateat, vel ut posset decipere palliari. ideo Dominus dicit Matth. 7. Attendite a falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ouium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces. a fructibus enim eorum cognoscetis eos. Falsæ quidem prophætæ sunt foeminae vanæ, quæ inuitant ad gaudium & ducunt ad interitum. signa humanitatis ostendunt, & opera malignitatis abscondunt: sed ab eorum fructibus cognoscuntur: cum innumerabilia mala, quæ ex vanitate proueniunt, intelligantur, sicut patere potest & sermone 46. de Christiana religione, per totum. & hanc cautelam esse habendam circa eas, demonstrat Iohan. dicens, & facies earum sicut facies hominum. Facies nempe apparentiam dicit: homo vero mansuetudinem signat. Est enim homo naturaliter animal mansuetum atque ciuile. quia igitur foris in ingressu, sermone & gestu mansuetudinem simulatam ostendunt: earum facies quasi homines perhibentur. Sed caueat sibi agriculus simplex, & audiat consilium Salomonis Prouerb. 2. Dicentis, Si intrauerit sapientia cor tuum, & scientia animæ tuæ placuerit, consilium custodiet te, & prudentia seruabit te. Et sequitur, vt eruatis a muliere aliena & extranea, quæ molitur sermones suos.

A inferos trahunt: in loriceis ferreis designantur. difficillimum quidem est, mulierem in vanitatibus enutritam exuere vanitates, sed nunquam corrigitur multitudo earum: nam altera alteram retinet, ne vanitates relinquat, sicut anuli ferrei se retinent in lorica. vnde multitudo mulierum vanarum dici potest lorica diaboli vanitatum, sicut de illo Eccles. 43. dicitur, Requiescit super omnem congregationem aquarum, & induit se aquis sicut lorica. Quid enim defluentes aquæ denotant, nisi fragiles populos, in quilibet vanitates & lasciuias defluentes? sicut Apocal. 17. dicitur: Aquæ multæ, populi multi. Super has igitur aquas vanitatis diabolus requiescit, cum talium generalem emendationem difficillimam prospicit: scienque induit se aquis, quasi lorica: quia altera alteram ad hanc consuetudinem trahit & tenet. ideo Eccles. 1. dicitur, Peruersi difficillime corrigitur. Ratio est, quia aliorum exemplorum in talibus exæcantur, nec ad peccati cognitionem & detestationem sinuntur peruenire. Vnde Bernar. Voluptas habita libenter repetitur, repetita blanditur, consuetudo ligat, & ratio confopitur. sed quomodo talia corrigitur, in sermonis præsentis sine patebit. **Q**uarta est leuitas & inconstantia. Vanitas enim mentem facit leuem, & in omni opere suo inconstantem, dum ad quamlibet mutationem rerum, quasi varijs statibus rapitur in diuersa: & hoc rectè sequitur ad malitiam præcedentem: nam mens, quæ difficilis est in bono, promptissima est ad malum. Est enim sicut peluis in aqua, vel sicut molendinum ad uentum: aut sicut nauicula in mari sine remige, aut sine velo: aut sicut puluis ante faciem venti, sicut ait psalmus. Erit tanquam puluis, quem proijcit ventus a facie terræ. Et de hoc subditur, & vox alarum earum, sicut **D** vox currum equorum multorum currentium in bello. Ad vnam enim vocem, & voce velocius, ad fenestras & vana spectacula currunt, atque manicarum seu operum, alis in varios mutantur effectus: nunc hilares, nunc tristes: nunc placatæ, nunc iratæ: nunc præsumentes, nunc vero desperantes. hodie sequuntur vnam vanitatem, cras adinueniunt aliam. immo quandoque in die vna quamplures, vt merito conuulsi passiones & vanitates voluntate currum currentium denotentur.

De quarto quaternario malignitatum, quem producit vanitas mundi. Capitulum 4.

Quarto alia quatuor malignitates sub inferuntur. Prima dicitur bestialitas, secunda crudelitas, tertia insensibilitas, quarta est seruitas. Prima est bestialitas. cum enim Deus sine cauda esse perhibeatur, formans hominem de limo terræ ad imaginem suam, & ad similitudinem Christi formauit illum, vt dicitur Genes. 2. Diabolus autem cum sit caudatus, sicut Apocal. 12. dicitur, eo quod cauda sua traxit tertiam partem stellarum cœli super terram: ideo sibi hominem & mulierem nititur toto corde sibi conformare. Quod iam fecit homini enssem pro cauda, atq; mulieri in veste caudam elongando, sicut sermo. 47. de religione Christiana, arti. 2. per totum dictum est: vt verificet, quod de hoc propheta ait: Homo cū in honore esset, non intellexit, &c. Et subditur, & habebat caudas. Sed quia de tali bestiali vanitate non perpendunt vanæ mulieres, nisi in puncto mortis, quando in plerisque talium est poenitentia sine fructu: ideo subinfertur, sicut caudas scorpionum. de cuius punctura vix homo perpendit, nisi quā homo incurrit periculum irremediabilis necis. Quid per caudam, quæ scorpionis est finis, nisi hominis vltimus finis? quem diabolus infernalis scorpio semper pro suo libito concupiscit & querit. Iuxta quod Dominus Genes. 3. de serpente ac muliere ait, & ipse insidiabit calcaneo tuo, id est, fini vitæ tuæ. Secunda est crudelitas. Tanta est enim inconsiderata sequitia vanitatis: & vnde, id est, ex quo lucro veniunt caudæ, & cætera corporis ornamenta non penset. solum id cogitat, ad hoc afficitur, in hoc sollicitudinē suam ponit, vt sit omni decori ornata: sed quia plerunque de impio lucro talia sunt: ideo Iohan. subdit, & aculei in caudis earum, quia de aculeatis, & pungentibus lucris communiter talia vana sunt. Tertia est insensibilitas: quinque enim sensus humanæ mentis, in quibus anima etiam in præsentī vita debet in Dño delectari, scilicet gustus & visus, de quibus ps ait, Gustate & videte, quoniam suauis est dñs. Auditus etiam, de quo psalmus. ait, Audit⁹ quid loquatur in me &c. Odoratus, de quo Can. j. dicitur sponsa ad spōsum ait, Trahe me post te: curremus in odorē vnguentorū tuorum. Et tactus, de quo iterū ps. ait. Mihi aut adherere Deo bonū est. Sed quia hi sensus in vanis

De multitudine offensionum, & flagellorum, quæ sequuntur ex huiusmodi vanitate.

Intertio quidem misterio ostenditur ipsarum vanitatum terminus criminalis. est enim talis vanitas. Primo iniqua contra cœlum, secundo iniqua contra proprium subiectum, tertio perniosa contra proximum. Proinde hoc considerans psalmus in 4. ait, admiratiuè tales animas interrogando: filij hominum vsquequo graui corde, & hoc propter primum, vt quid diligentis vanitatem, & hoc propter secundum, & queritis mendatum, & hoc propter tertium. Quod verbū potest esse aliud thema.

Quod vanitas propter septem eius iniquitates, omnibus cœlestibus est aduersaria. Cap. 1.

Rima enim vanitas iniqua est contra summum cœlum. Cœlum sursum, & terrā deorsum, id est mens vana. vnde psal. increpauit eū atque admiratiuè querit: filij hominum vsquequo graui corde. dicit enim, filij hominum. scilicet rationabilium. Ideo magis culpandi estis, qui peccatis tam graui ter contra cœlum. seu filij hominum, scilicet primorum parentum, id est imitatores eorum, non Dei. vsquequo graui corde, scilicet perseverantes eritis? Septem namque iniquitates grauant vanum cor contra cœlum ex vanitatibus suis. Prima iniquitas dicitur emendationis seu correctionis, secunda inflammationis, tertia lenocinationis seu fornicationis, quarta confusio- nis, quinta derisionis, sexta afflictionis, septima transgressionis.

Prima enim iniquitas cor vanū grauas contra cœlum, est emendationis. Mulier nempe vana Deum, qui creauit eam, quasi non benefecerit, eam contendit suis vanitatibus emendare: quasi Dño per operum euidenciam diceret: Domine, tu creasti me nigra, & ego faciam me albam, tu me rudam, & ego pol. tam, tu croceam, & ego rubea: tu artam frontem, & ego latam, tu paruū caput, & ego magnū, tu capillos dedisti mihi paucos, & ego superaddam multos, dediisti mihi nigros, & ego mihi faciam albos, tu breues, & ego longos, fecisti me paruā,

A vanis mulieribus, & in illas diligentibus per mundi vanitates a quinque corporis sensibus absorbentur: ideo ad omnia spiritalia atque diuina insensibiles fiunt. atque deficit in eis omnis sensus, ad quod vtique facti sunt, scilicet diuinus sensus. Et hoc est, quod Ioan. subdit, & potestas earum nocere hominibus mensibus quinque, quinque enim mensibus nocent, quando cum vanitatibus mulieres non tantum sibi metipsis obsunt, sed etiam in se & in alijs in huiusmodi vanitatibus complacentibus omnem diuinum sensum obruant & confundunt, atque ad omnia qui Dei sunt, insensibiles reddunt, sicut dicitur Sapientia 4. in constantia concupiscentia, trāfert sensum, & cap. tertio, de vanis mulieribus ait. Mulieres eorum insensatae sunt, quia scilicet nullum gustū seu intellectum de Deo habent, nullius virtutis & gratiæ odorem percipiunt, nulli vocationi diuinæ porrigunt aures. Tales vero sunt, vnde psalm. ait, Oculos habent & non vident &c. Et iterum Apostolus. 1. Corin. 2. Animalis homo non percipit ea, quæ sunt spiritus Dei. Stultitia enim est illi.

Quarta est seruitas. Per hanc enim vanitatis pestem diabolus in vana muliere omnes exterminat gratias & virtutes. per ipsam nempe vanitatem, mentem ipsius sibi clausam primo aperit, vt per eam in ipsam iam sibi apertam libere possit ingredi: ideo talis vanitas mulieris, & complacentia eius caput est serpētis antiqui, quod Gene. 3. conteri præceptum est. nam vt primum absque impedimento in mentem mulieris fuerit introductum, totum corpus eius illabitur, cum non sentitur, sicut dicit Gregorius. Et ideo de talibus mentibus, in quibus iam diabolus triumphaliter regnat, subditur in figura, & habebant in se regem angelum abyssi, id est diabolum, qui tales animas regit. sed quem effectum in talibus mittente Domino habeat subinfertur, cum dicitur, cui nomen Hebraicè Abbadon, Græcè Apolyon, Latine habēs nomen exterminans: quia propter vanitatum crimina multa spiritalia, corporalia, & temporalia bona exterminantur in multis talibus.

S. Bernard. de Senis, de Euang. at. 110. Tom. 2.

G g & ego

A & ego faciam me magnam: tu macilētam, & ego bombice fulcitam: creasti me sine alis & cauda, & ego me deformabo alatam & caudatam. O superba temeritas vani cordis, audi Esa. 45. clamantem, Væ qui contradicit creatori suo. Nonne mentiris quando cum orando Domino dicis, Fiat voluntas tua sicut in celo & in terra? Dic nõne opere corrigis creatorem, & facturam suam emendas? O præsumptio vanæ mentis. Audi Cyprianum, vt refert Augu. in 4. lib. de Doctrina Christiana, si quis pingendi artifex vultum alicuius, & speciem, & corporis qualitatem æmulo colorẽ signasset, & signato iam consummatoq; simulachro alius manus inferret, vt iam formata, iam picta quasi peritior reformaret, grauis prioris artificis iniuria, & iusta indignatio videretur. tu te æstimas impune laturã tam improbæ temeritatis audaciam Dei artificis offensam, vt. i. si. n. impudica circa hoies & incesta fucis lenocinantibus non sis corruptis violatisq; q; Dei sunt, peior adultera detineris, q; ornari putas, q; putas comi. im pugnatio ista est diuinum operis, præuaricatio est veritatis, & ibidem allegat Augu. & Ambr. dicentem. Hinc illa nascuntur incentiua vitiorum, & quæ sitis ora pingant, dum viris displicere formidant, & de adulterio vultus meditentur adulterium castitatis, contra quos etiam ait Hieron. qua fiducia erigit ad cælos vultus, quos conditor non cognoscit. vnde fatuis virginibus quæ foris gloriã mundi quæserunt, Matt. 25. dictum est, cū quærerent a Dño gloriam paradisi, Amen dico vobis, nescio vos. sicut et testatur ps. dicens. Dñe in ciuitate tua imaginem ipsorum ad nihilũ rediges, quia nõ apparebunt in cælis. Secunda vanitas iniquitatis cordis est inflamatio, nõ inflammanur per tales mulieres vanas tẽpla Dei, q; sunt aĩæ & corpora Christianorum, Paulo attestante, qui. i. Cor. 3. ait: Templum Dei sanctum est, quod estis vos. vbi glo. dicit, q; quilibet fidelis templum est Spiritus sancti in baptismo dicatum. vñ plus diligit Deus vnum tale templum spũale, quàm oĩa corporalia templa mundi, cum pro oĩbus mundi templi reparandis incarnatus peregrinus, & passus nõ fuisset Christus, q; oĩa fm Doctores pro solo vna redimenda aĩa perfecisset. vñ psal. in spũ contẽplans pñs tps, in quo carnales & vanæ mulieres cum meretricis ornamentis accedunt ad sacratissima loca, & incendunt spũalia templa Dei. i. aĩas atque materialia templa profanant clamore spi-

rituali has apud Dominũ accusabat dicens, Epsal. 73. Incenderunt igni sanctuariũ tuum in terra. i. aĩas iuuenunt illas in ecclesijs insipientium. polluerunt tabernaculũ noĩs tui. i. ecclesiam consecratam, quod est tabernaculũ nominis Dei, vbi inuocatur diuina salus. i. nomen Domini doctri Iesu Christi, quod quidem tabernaculum polluerunt, cū tot fornicationes in tali consecrata ecclesia coram Deo & B. Virg. & sanctis eius operentur, q; concupiscendi se cās præsentent iuuenibus, sicut patet extra de iniur. & da. c. si culpa. vbi dñs, qui occasione damni dat, damnũ dedisse vñ. & 2. Esdræ 4. Templum incenderunt Idumei. i. sanguinei. hoc est mulieres carnales & luxuriosi affectus in sanguine designati. nam tales mulieres vanæ sicut ad luxuriam accendunt mares, ita quoque accendunt semetipsas. vñ ad tales, Esa. 50. ait, ecce vos accendentes ignem aĩorũ, accincti in flammis, s. luxuriæ estis. Sed pluraque earum dicent se non habere hã maculatam intẽtionem: ad quas ego dico, nec gladius corruptam habet intentionem, qñ cum illo necatur quisquam, sed solummodo vtens eo. Sic in proposito dæmon est, qui ad animas perimendum, quasi venenato mucrone vana vtitur muliere. Sed amplius dicam. licet enim in hoc nulla concurrat intentio mala: cum tamen ex hoc multarum animarum perditio subsequatur, qui tantorum malorum præstat occasiõẽ, æterna morte dignus merito reputatur, sicut in præallegato c. si culpa, monstratum est. In huius mysterium, Exo. 22. dicitur: Si egressus ignis inuenerit spicas, & apprehenderit acervos frugum, siue stantes segetes in agris, reddent damnũ, qui ignem succenderit. Tunc nempe ignis egreditur, cum effrãnatã vanitatis occasione concupiscẽtiã causa datur. tunc quippe apprehendit spicas vel acervos frugum, quando ex data occasione animæ igne concupiscẽtiã succenduntur. vnde, sicut supra dictum est, ad satisfactionem merito obligantur. Tertia iniquitas vani cordis, est fornicatio. cum enim Christus sit legitimus animarũ spon-sus, quot animarum vanitas mulierum, causa est ruinæ, tot spiritualium fornicationũ talis mulier potest dici rufiana, totque spon-sas fornicatrices alienat a legitimo sponso Christo. Si quis magnificus Imperator vili-simam iuuenulam de stercore erigeret, & in spon-sam desponsaret legitimam, atq; eam imperiali sublimitate ditaret, & hanc quãdam mulier vt peccaret cum altero se-

Solutio.

H

3. Iniquitas

A ducere conaretur, cum ad notitiam imperialis maiestatis id veniret, quanto supplicio iuberet illam damnari? & tu vana mulier æstimas impune trãfire, quod quotidie tuo lenocinio vanitatis, non vnam tãtum, sed multitudinem animarum legitimo tuo sponso Christo in multiplicem fornicationem seducis, quas spon-sas Christus suo pretiosissimo sanguine redemit, & elegit, eas de stercore originalis peccati erexit, & gratijs multiplicibus sublimauit. Sed super has omnes impias mulieres nequiores sunt illæ quæ ad monasteria sacrarum spon-sarum Christi cum huiusmodi vanitatibus & lasciujs, cum comestationibus, & choreis atque carnalibus cantilenis accedunt, & cum in talibus monialibus sit fragilitas carnalis, & paucitas sæpe spiritus, imo quandoque carnis rabidus appetitus, quantarum ruinarum illuc taliter accedentes occasiones præstent, honestus est tacere quàm id sæculo propalare. O impia & insensata mulieres, o impia & insensata matres, o sorores, o cognate, o talium monialium fratres & consanguineitas tota, quæ prædictarum sceleratarum dissolutionum in locis sacris, & Deo dicatis occasiõẽ sæpissime elis. Nonne carnis vestræ, & Deo legitime desponsatæ horrendos lenones vos cõsideratis, vbi vigilas deberetis esse custodes. Quarta iniquitas vani cordis, est confusio, scilicet quam vanæ mulieres in ecclesijs coram beata Virgine operantur. Cum enim sæpe ecclesiæ sint ad honorem beatæ Mariæ Virginis consecratæ, vel dedicatæ, vel ad minus in qualibet ecclesia sint imagines Mariæ Virginis veneratæ: qua temeritate, o mulier vana, præsumis coram illa cum tot carnalibus, & lasciujs vanitatibus apertè comparere? qua audacia illi approximare, qua stulta præsumptione audes ad illam preces fundere, cum tibi imprecationibus maledicat, quot vanitatibus impijs, & passibus iniquis, & animabus a te peremptis, & a filio suo ablatis suæ ecclesiæ vel imagini appropinquans? quando etiam in mundo viuens omnino carnalis vanitatis tanquam pudicissima & honestissima virgo fuerit inimica, & hæc, & talia proprie in confusionem suæ honestatis sanctissimæ agere videaris. Audi, quid de te Eccles. 35. ait, In spem mulieris vanæ ira & irreuerentia, & confusio magna, scilicet virginis matris Dei. Non igitur mirum, si illi tam terribiliter maledicat.

4. Iniquitas

D

Quinta iniquitas est derisio, scilicet beatorum Apostolorum, & aliorum Sãctorum atque sanctarum: qui tanto zelo omnia vana mudi, & carnalia despexerunt, vt mortè potius eligerent, quàm talibus adherere. O gloriosa Catherina, o Agnes beata, o Lucia, Margarita, & Barbara, ceterique Sancti & Sanctæ Dei, cum hæc tales aspectu, & habitu meretrices, in vestris solennitatibus ad eunt templa vestra, cum tot offensionibus spon-si Christi & Dei, cum tanta pernicie animarum, cum aduersario vestræ vitæ contemptu: quam illis gratiam impetratis, quã complacentiam de accessu illarum habetis: imo quantum odium erga illas, & quanta abominatio vobis sit videre vanitates earum, facile quis intelliget & aduerter, si vestram honestatem, pudicitiam, odium vanitatum atque humilem mundi contemptum, & harum elatarum atque effrãnarum carnalem affectum atque aspectum, & domini sui, & Sãctorũ eius respectũ penset: licet quidam pictores carnales ac vana-gloriosi mundani, & auari vos sæpius pingant atq; plerique sculpant falsissime veluti meretrices: sed veniet vtiq; tempus quod verificabitur, quod Sap. dñs, q; tales gementes præangustia spūs dicent intra se pœnitentiã agentes: hi sunt, quos aliquando habuimus in derisum, & in similitudinẽ improperij. Sexta iniquitas, afflictio. s. sanctorum Angelorum dñs, sicut teste Christo Luc. 15. Gaudium est Angelis Dei super vno peccatore penitentem agente. sic & illis tristitia ac dolor de animæ iustæ auersione. Cū enim ex mulieris vanitate tantum multiplicetur culpa, exalteretur superbia, annihilentur gratia, vilipendatur Christi passio acerba, destruat ecclesia, inefficax fiat eorum custodia, perdat gloria, & acquiratur ætæna pena: quantum putas illos sanctissimos Angelos de oĩbus contristari, ac per consequens omnes tales mulieres, & earum vanitates horrere. quod præuidens in spũ Esa. 33. ait, Angeli pacis amare flebãt. ideo i. Cor. 11. Apostolus ait, Debet mulier velamen habere super caput suum pp Angelos. i. ne animæ illis commissæ contaminentur, & ipsi contra tales mulieres acriter cõturbentur. Septima iniquitas dñs trãsgressio sanctorum & iustarum legum. Solent enim iusta domnia prouidere per leges ac statuta, ne tanta vanitatum & superfluarum expensarum in suis patrijs abusu inualescat: intelligentes, quia non solum in offensionem, & in detrimentum animarum, verum etiam q; ex

E
5. Iniquitas

F

G

6. Iniquitas

H

7. Iniquitas

A causis multis in graue dependium veniat ciuitatum & patriarum. vnde qui tantarum sanctarum constitutionum, statutorum & legum fuerit transgressor & fractor, secundum Alexandrum de Halis. in 3. & secundum Thom. secunda secunda, q. 96. mortaliter peccat. 9. dist. c. quicumque. cum huiusmodi leges vim habeant a lege æterna, a qua deriuatur, sicut ipsamet sapientia Dei, Prou. 8. ait: per me reges regnant, & legum conditores iusta decernunt. imo si ad quos pertinet per leges & statuta ac per obseruantias earum negligunt prouidere: rei in conscientia apud Dominum omnium illorum iniquitatum recto Dei iudicio reputantur, sicut dicitur. 86. dist. c. facientis. non caret scrupulo concessionis occultæ, qui manifestato facinori desinit obuiare, Hæc ibidem.

De septem nocuentis per quæ probatur talis vanitas esse nociua proprie persone. Cap. 2.

2. Vanitas cõtra proprium subiectum, & hac sepius nocet in eia operatur.

Secundo talis vanitas est nociua proprio subiecto. vnde admiratiue, & increpative tales vanas foeminas interrogat psal. dicens. vt quid diligitis vanitatem. scilicet quæ vobis nociua est. Septem nempe nocuenta operatur vanitas cõtra propriam personam, illa scilicet abutente. Primum dicitur elatio, secundum vagatio, tertio abominatio, quartum obligatio, quintum molestatio, sextum ruinatio, septimum difamatio. Primum inquam nocumentum, quod operatur vanitas contra personam vanam, elatio est. cum enim ex superbia vanitas oriatur, necesse est, vt ex vanitate elatio subsequatur. Superbia enim est interius in affectu: sed elatio est exterius in effectu, sicut de quibusdam exprimit Apostolus ad Roma. 1. dicens. Superbos, elatos, vanitas igitur duplex officium habet in mente vana. Primum est superbiam demonstrare, secundum est elationem a superbia generatam enutrire. Primo enim vanitas habet intrinsecam cordis superbiam demonstrare, sicut Hester 14. attestatur: tu scis Domine, quia abominer signum superbiæ, & vanitates. ergo quælibet vana mulier est superba. Audi igitur, o mulier vana & superba, quid Eccles. 10. dicitur, initium omnis peccati est superbia: & qui tenebit illam, replebitur maledictis, id est peccatis. Ex quo patet, quod mulier superba & vana omnibus vitijs adimpletur. Nonne desi-

1. Vanitas hæc intrinsecam cordis sapientiam.

derat videre pulchra? ecce vana gloria. E Nonne cruciatur, si qua pulchrior, vel sibi similis reputetur? ecce inuidia. dolensque præinuidia irascitur contra illam, quam pulchriorem, vel consimilem sibi videt? ecce iracundia. Cumque illam in pulchritudinem superare non possit, nascitur inde accidia: mens autem eius tristis, & accidia plena, cum diuina dulcedine sit priuata, consolari quærit per temporalia bona: ecce insatiabilis auaritia. Cum autem pulchritudinem conseruare, vel augmentare desideret, quia vnde habet corpus per gulam fouet. ecce gula. Cunque gula delitijs enutritur, necesse est in foetidam luxuriam ruinare. ecce iam verificatum est, quod Lu. 14. dicitur. Qui se exaltauerit, scilicet per superbiam: humiliabitur, scilicet per luxuriam. Huius sententiæ est Gregorius vigesimoprimum Moralis.

Secundo consideremus, quomodo vanitas habet elationem a superbia generatam nutrire & demonstrare. Audi Esa. 3. qui de quibusdam vanis & elatis mulieribus ait: Eleuate sunt filia Syon, & ambulauerunt extento collo, & nutibus oculorum ibant, & gaudebant, & ambulabant pedibus suis. non modesto composito gradu incedebat, quæ omnia elationis manifesta sunt signa. Felix ergo, qui cum tali muliere elata & superba poterit conuersari. vnde versus Fastus est in pulchris, sequiturque superbia formam.

Secundum vero nocumentum est vagatio, & temporis perditio. tanta nempe mentis vanitate anima talis mulieris repletur, vt apud propriam domum consistere nequam possit, nisi vt ibi ornetur: & decoretur, & suam pulchritudinem iterum atque iterum, imo septies ante domum suæ exitû speculetur. dumque ibi corpore manet, vana mente, in nullo occupatur nisi, vel quæ vacat ocio de fenestris seu ostijs se leccatoribus suis ostendendo, vel se ornat fucis.

Quis autem exprimere posset tempus, quo vel ornat caput, vel corpus, aut faciem suam in speculo arte componit: ibi contemplanis, qualiter formet oculos longos & graues, qua oculi parte prospiciendi sunt iuuenes amorosi, qua lubrica gestulatione detrahendi, quis faciem suam debeat risus vel corporis gressus. O si tanta diligenti solertia, atque tanto tempore studerent placere Deo, quanta student placere mundo: tanta sanctitate pollerent, quæ quodammodo multas sanctas supera-

1. Vanitas hæc elationem a superbia.

G

2. Nocumentum.

H

A superarent. Demum compta, vt similitudo templi: imo vt verius dicam, quasi meretrix prostituli egreditur ista, demum adit Dei templum, quærit spectacula cuncta, instabilis, dissoluta & vagabunda. De quo Proverb. 5. dicitur: Pedes eius ascendunt ad mortem, & ad inferos gressus illius penetrant, per semitam vitæ non ambulant. vangi sunt gressus illius, & inuestigabiles. Et cap. septimo, idem iterum illa ait: vaga, garula, quietis impatiens, nec valens in domo consistere cum pedibus suis: nunc foris, nunc in plateis, nunc iuxta angulos insidians. Ad quam Hieremiæ 31. dicitur.

B Viquequo delitijs solueris filia vaga. Quidam de sanctis Patribus cum vidisset cuiusdam mulieris vagæ ornatum, flens alta voce ad Dominum ait: Ignosce mihi omnipotens Deus, quia in hac muliere vnus diei ornatus, totius vitæ meæ superauit industria ornamenta. Et iterum abbas Pambo videns in Alexandria mulierem ornatam, ad quam Dominus præfens in eremo descendebat amare fleuit, & causam fletus interrogantibus aperiens ait: duo me mouent ad fletum, vnum perditio eius, secundum quod, quia non tantum studeo placere Deo, quantum ista studet placere mundo.

C Item hic transeo de elemosynis ac pijs operibus, quibus tales vanitates amantes sæpe aduersantur: nam quæ induta erit sericis vestibus atque deauratis, fulcita lapidibus preciosis, ornata vanitatibus multis, & aureis, & argenteis, & alis care emptis rebus, si videret in transitu suo magna necessitate egentem, non daret ei obulum. Ad missam raro, vel nunquam accendit lumen: tantumque dum ornata incedit, vel dum in Ecclesia commoratur, raptum est cor eius cernentibus complacere, vt sæpe dum est in missa, nedum videat si sibi deficit lumen, verumetiam non aduertit cum eleuatur Dominicum Sacramentum.

D Quomodo ergo pauperem perpendit egerem in via? Et quod dementius est, si quando talis mulier vana casu venit ad mortem, tunc etiam abutitur pietate: nam vestes, cum quibus multas spurcitas, & peccata, & scelera in ecclesia, & alibi pluries perpetravit, quas horrere deberet: facris altaribus induendis, seu ad faciendum planetas, aut ad alia ecclesiastica paramenta relinquit: quasi a sacro suo corpore non liceat, nisi ad sacra mysteria transferri, & in signum quoddam velit illa abutti post mortem, sicut abusa fuit in vita, statuit ibi

sua arma appendi. imo quandoque in testamento relinquit, quod de suis criminibus derelictis cõficiatur corda ecclesiasticæ nolæ. vnde dicit Ecclesiastes, quoniam quomodo verum dicis: Vanitas vanitatum, & omnia vanitas.

Tertium mulieris vanæ nocumentum, est abominatio. Abominatur enim Deus omnes orationes, & supplicationes, & postulationes suas. vnde Apostolus 1. ad Timot. 2. ait. Volo mulieres orare in habitu ornato cum verecundia & sobrietate ornantes se, non in tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, aut veste pretiosa: sed quod decet mulieres præmittentes pietatem per bona opera. Super quibus verbis glo. ait, superbus habitus non imperat. Sed nonne egent huiusmodi vanæ foemina plus quam alia gratias impetrare, cum tot criminibus sunt irretita? qua tamen via gratiam, & remissionem suorum peccaminum poterunt obtinere, cû in ecclesia vbi solent gratia impetrari, in pntia Dñici sacri ac aliarum multarum reliquiarû, & corâ gloriosa Virgine, & Angelorum Dei Sanctorû suis lasciujs & vanitatibus permittunt iuuenû aias Christi sanguine pretiosissimo redemptas? O si in ciuitate hac esset mulier quædam, q̄ in nulla solenitate ecclesiam introiret: nunquid hætica putaretur? minus utiq; malum foret, si vana mulier nûquam ad ecclesiã iret, q̄ si in domo absq; vanitate maneret. Sed qua excusatione falerata se muniunt matres, quæ nobiles filias in festiuis diebus, qñ preceptum est audire domina, retinent clausas, & tanquam animalia solum corpore impingunda absque nullo Dei timore vel sefû in domo nutriunt illas, & si qñ eas ad ecclesiam ducunt, veluti meretriculas illas ornantes, in templi sedibus statuunt eas, quasi bestias in foro venales. Peccant nempe, quando diebus debitis ad ecclesiam non ducunt illas: sed grauius utique conditorem offendunt, cum ad ecclesiam ducunt eas quasi meretrices.

G

Quartum nocumentum vanæ mulieris, est obligatio. scilicet ad restitutionem damni, cuius occasio est. deturque quoddam maritus talis vanæ mulieris habeat multa de male acquisitis, vel quæ de iure ad satisfactionem sint obligata: tunc si mulier non considerans vnde talis substantia venerit, aut quo tendere sit necesse si vltra dotis subuentioem, multa in ornatu suo consumens, & sic reddit virum impotentem ad satisfaciendum: ipsa sic non tantum peccat in

3. Nocumentum.

F

G

H

4. Nocumentum.

A talia consumendo, verumetiam de suis do-
ribus aut de alijs, quæ licite acquirere pōt,
fatisfacere obligatur. Dedit enim effica-
cem occasionem illius damni: sed vt dicitur
extra de iniur. & dam. c. si culpa. Qui oc-
casionem damni dat, damnum dedisse vide-
tur. nec alias absolui, seu saluari possent, iux-
ta illud certa de reg. iur. lib. 6. Non dimitti-
tur peccatum, nisi restituatur ablatum. hoc
non considerant, nec aduertunt mulieres
vanæ & insensatae, nec etiam multi confes-
sores earum: sed Deus cuncta iusto iudica-
bit iudicio. Quintum eius nocuum

5. *Nocuum*
mentum

B se exhibeat promptam cito adamatur. diffi-
cile custoditur, q̄ plurimi capiunt. nec faci-
le tutum est, in quo multorum vota suspi-
rant: alius forma, alius malitia, alius facetus,
alius liberalitate molestat. Facile enim ex-
pugnatur, quod vndiq; lascessit. Arguunt
nempe venale equum signa venalitatē in
fronte, atque tabernam indicat circulus an-
te domum: scandalum videntibus præstas,
tu ipse causa es molestiæ tuæ, adiuet te sal-
uator, timeo casum caue, caue, iterum dico
caue, fragilis es, & mundi atque dæmonum

C versutiarum atque prōditionum ignara, a-
mor, quem tibi leccator tuus ostendit: scan-
dalum tuum est, infamia tua, vituperium
tuum, confusio tua, occasio mortis tuæ, nō
solum spiritualis, sed forte etiam corpora-
lis leccator tuus, sicut psal. testatur. Insidia-
tur vt rapiat, scilicet tibi omnia supradicta
rapere pauperem iuuenulam, & insipientem,
dum attrahit eam, scilicet multipliciter
alliciendo. Sextum nocuum est rui-
natio. nunc autem prophetia de te verificatur,
qua dicitur Apoc. 14. Cecidit, cecidit
Babylon, ciuitas illa magna, quæ vino iræ
sux fornicationis potauit oēs gentes. Ba-
bylon, confusio interpretatur, & mulie-
rem, quæ seducta propter vanitates suas ce-
cidit in foedum luxuriæ opus, manifeste de
signat, quia ex hoc omni confusione digna
est. Bisque cecidit, clamat propter dupli-
cem eius ruinam; scilicet propter mentis
consensum, & corporis per luxuriæ opus,
vel quia primo cecidit a gloria Dei, secun-
do cecidit a gloria & fama mundi, quia li-
cet videatur, occultum non est tamen: quia
sicut dicit Dominus, Matth. 12. Nihil oper-
tum, quod non reueletur. Ciuitas ideo ma-
gna nominatur propter excellentiam ela-
tionis & superbiæ suæ. Hæc autem vino iræ
fornicationis suæ omnes gentes potabat,

6. *Nocuum*
mentum

D quando inebriantibus vanitatibus, & lasciu-
ijs suis aspicientes ad luxuriæ insaniam
deducebat. vinumque iræ merito nuncupa-
tur propter multa mala iam dicta, & in-
super dicēda, quæ ad indignationem & iram
contra illam vanam prouocant creatorem.
vnde ad talem vanam inebriatam mulierē
aspicientes a Domino dicitur. Hierem. 25.
Sume calicem vini furoris huius, scilicet
lasciuarum vanitatum, & propinabis de il-
lo cunctis gentibus, & bibent, scilicet per
concupiscentiæ desiderium, & turbabun-
tur, scilicet vt perficient opus, & insaniet,
scilicet post operis complementum. Ideo
ad te Babylon carnalis & vana, quæ a vanis
leccatoribus in lutum foetidæ luxuriæ de-
mersa es: Ad te inquam, sermonem suum
dirigit, 38. c. Hieremias dicens. Seduxerunt
te, & præualuerunt aduersum te viri pacifi-
ci tui. hoc est amorosi tui demerferunt te
in coeno. scilicet in luxuriæ foedere in lu-
brico pedes tuos. scilicet ad iterum ruinan-
dum, nisi præcaueas in futurū. Septimum
nocuum mulieris vanæ est diffamatio.
Maxima quidem etiam apud mundum mu-
lieris diffamatio aestimabitur, cum in mulie-
re perditā honestatis fama nihilum reman-
et pretiosum. Licet enim vir de luxuria
diffametur, & in hoc eius anima, si vera
sunt quæ dicuntur, detrimentum maximum
patiat, apud sæculum tamen ad multa vti-
lis esse potest. scilicet ad mercantias, ad ar-
tes, ad primæ cautelam, ad iura, & ad multa
consimilia. At mulier cum veridice fuerit
diffamata ad nihilum vltra, nisi vt mittatur
foras & cōculcet ab hominibus, Matt. 5.
Quatuor tamen causæ esse possunt, quare
mulier siue vir diffamationem incurrit. Pri-
ma est propria impudentia, secunda est di-
uina iustitia, tertia est diaboli astutia, quarta
est Dei misericordia. Prima diffamatio-
nis causa esse potest propria impudētia mu-
lieris, quod palam ostenditur. Hierem. 3.
Frons meretricis mulieris facta est tibi, no-
luisti erubescere. ideo scilicet diffamaris.
vnde Eccles. 16. Fornicatio mulieris in ex-
tollentia oculorum, & in palpebris eius ag-
noscitur. Secunda causa est diuina iusti-
tia, qua fit vt peccator in præsentī, & etiam
in futuro sæculo confundatur propter se-
clera sua: vnde Hierem. 17. dicitur, Duplici
cōtritione conterere eos Domine Deus no-
ster. Et iterum Naum. 3. Reuelabo puden-
da tua in facie tua. Tertia causa esse potest
dæmonis astutia: qui quandoque crimen in
publicum deducit, vt mens peccatoris de-
speret.

7. *Nocuum*
mentum

4. *Causa*
quare mu-
lier siue
vir diffamatio-
ne incurrit.

A speret. ideo Hieremias in persona talis de-
sperantis in 2. c. ait: Desperavi, nequaquam
faciam. adamaui quippe alienos, & sequi-
tur causa: quomodo confunditur fur, quan-
do compræhenditur: sic confusi sunt, scili-
cet tales. Quarta causa esse potest diuina
misericordia, qua fit vt quandoque pecca-
tum alicuius manifestetur, vt confusus ad
Dominum conuertatur, sicut scriptum est.
Imple facies eorum ignominia, & quærent
nomen tuum Domine. Et alibi ipse ait di-
cens. Dixit Dominus ex Basan cōuertam.
Basan confusio interpretatur. cōuertam in
profundum maris. id est cordis per poenitē-
tiam amaricati. Et iterum ad talem mulie-
rem vanam atque confusam Michæ 4. ait:
Venies vsque Babylonem, quæ confusio in-
terpretatur, & ibi liberaberis, & ibi redi-
met te de manibus inimicorum tuorum,
id est dæmoniorum, & amafiorum tuorum.
Ex hac eadem misericordia Deus aliquan-
do permittit, vt mulier vana licet contra ve-
ritatem de turpitudinis opere diffametur,
vt suas vanitates deponat, propter quas
fuit maxime diffamata, & merito quidem.
vnde 1. ad Timo. 2. super illo verbo, non in
tortis crinibus, & c. Glo. ait, superborum ha-
bitus non recta facit de se credi. Addatur
quoque quod carnalis iuuenis, qui de mu-
liere vaga & vana desiderat, id sperat: quod
autem sperat, id credit: ergo credit & spe-
rat assequi, quod de vana muliere animo
concupiscit ardenti. id etiam cū socijs ma-
nifestat, desiderij implendi iudicia certitu-
dinis monstrat, de illo se iactat, alter alteri
palā facit. Interea simplex & vana mulier,
vt se corrigat ne cadat, ex Dei misericordia
diffamatur. Ergo consideratis his septem
malis & nocuentis, quæ vobis faciunt va-
nitates, vt quid diligitis vanitatem.

B *Quod vanitates mulierum, & etiam alio-
rum tripliciter corriguntur.*
Cap. 3.

C *Tertio talis vanitas est perniciofa con-
tra proximum, nisi per poenitentiam
corrigatur: Decipit enim proximum.*
Ideo propheta illam mendacium vocat di-
cens, & quæritis mendacium. scilicet quo
decipiatis, & decipiāmini. Proinde talis va-
nitas correptione indiget. Tria enim sunt
genera corrigentium hominum vanitates.
Primum est conscientiale, secundum est iu-
dicialiale, tertium est iudicialiale. Primum igitur
genus corrigentium vanitates est conscien-

3. *Vani-*
tas contra
proximū.

Tria sunt
genera corri-
gentium
hominum va-
nitates.
1. *Genus.*

tiale. In quo genere sunt omnes, qui redu-
cunt ad conscientiam vanitatibus occupa-
tos: inter quos sunt veraces prædicatores,
recti confessores, alij quicumque iusti pro-
ximi, morum suorum dilectores & corre-
ptores. quibus omnibus diuersimode tamē
a Domino, Matth. 18. præceptum est, dicens
si peccauerit in te frater tuus, vade & corri-
pe eum, & c. Talis vero correptio aliquid
prodest, licet parum: quia pauci hoc fideliter
agunt. Insuper illis paucis pauciores
perseueranter obediunt, quia in populis
abijt timor Domini. vnde psal. ait, Non est
timor Dei ante oculos eorum. Secundum
genus eorum, qui corrigunt vanitates, est
iustitiale. In quo genere sunt principes, &
domini seculares, seu quæcunque regimina
sæcularia, rectores & officiales ciuitatum at-
que terrarum, qui omnes per leges atq; sta-
tura prouidere tenentur tot vanis superflui-
tatibus populorum, ex quibus tot sequun-
tur mala, sicut dictum est. aliter non caret
scrupulo confessionis occultæ, qui manife-
sto facinori desinit obuiare, vt patet. 86. di.
c. facientis. imo officiales perituri sunt, non
facientes iuxta posse seruare statuta & le-
ges, quæ contra talia ordinantur, quæ ad
hoc per iuramentum fuerint obligati. Talis
correptio multum, imo in summo prodest,
quia populi amplius quàm conscientias cu-
stodiunt burfas. Miror satis de Dominis &
Rektoribus, qui cum Dei magno honore,
& sui atque cum omni lucro temporali, &
etiam spirituali aliorum, & suo cū possint,
prouidere non curant. Tertium genus cor-
rigentium vanitates, est iudicialiale. quia licet
vt supra psal. testatur, Deus sit iudex iustus
& patiens, nec irascitur per singulos dies:
tamen hodierno tempore per multa gra-
uia iudicia aliter inemendatas corrigit va-
nitates. propterea sæpe patimur pestes,
guerras, grandines & alias aduersitates, si-
cut in fine 47. sermonis de religione Chri-
stiana, dictum est plenius. & de hoc corre-
ptionis genere Io. subdit, væ vnum abijt, &
ecce adhuc alia duo veniunt post hæc. Tria
siquidem clamat Aquila volans per coelum
Apoc. 19. Væ, væ, væ, habitantibus in terra.
scilicet vanitatibus plena. quæ væ sunt guer-
ræ, pestes & alia exterminantia substantiam
temporalem. De his tribus væ iam abijt v-
num, scilicet guerra vel pestis seu reuolutio
status, & c. consimilia applica ad beneplaci-
tum. sed quia contemptoribus Deus sem-
per addit grauiora flagella: ideo vno væ ab-
eūte, semper duo succedere facit. ideo sub-

2. *Genus.*

F

G

3. *Genus.*

H

A ditur, & ecce alia duo vā, veniūt post hoc. Grauioribus enim gauiores succedant pēnā, eo quōd post graues grauiores præcēserunt culpā, quanto nempē grauior committitur culpa, cum mens ad contemptum fuerit indurata: tanto secundum diuinā iustitiam necesse est vt etiam grauior superueniat pōna: non quā mentem obstinatā flectat, quā se Deo inflexibilē reddit, sed quā duritiam eius confringat, sicut ait, tāquam vas figuli confringes eos. Mens nanq; peccatoris Deo rebellis, q̄ leuiore pōnas cōtemnit. hoc condigne meretur, vt tanta succedat pōna, quanta ad ipsam confringendam exigit suā duritiei culpa. Ex dictis iam patet, vnde mūdāna vanitas originem sumpsit, & quomodo eam diuinus spiritus præfigurauit, & in quantam culpam & pēnam mentes vanas adducit. A quibus omnibus eruat, & liberet veritatis amator, formositas donator, & ad se redeuntibus pius susceptor Dominus Iesus Christus, qui cum patre, & Spiritu sancto formosus præ filiis hominum super omnia gloriosus, & benedictus viuit, & regnat in sæcula, Amen.

S A B B A T O
post Domini, de Passione.

De laudibus virginitatis, & duodecim domesticis matris Dei.

Sermo XLVIII.

Volumus Iesum videre. Ioan. 12. & in euangelio hodierno. Multitudinis deuotarum virginum charitate ardentium, & sponsum suum desiderantium, atque postulantium Christum verba sunt ista. Aiunt enim, volumus Iesum videre: nec vtique mirum, cum iuxta Prophetæ verbum ipse sit speciosus forma præ filiis hominum, & in quem desiderant Angeli prospicere. Pertinet ad hanc igitur visionem in præsentem per fidem, & in futuro per spem, nemo conuenientius peruenire potest, quā mediante Virginis deuotione atque affectione. Nam quanto quis humiliter se sentit deuotior, familiariorum ad matrem Christi: tanto maiorē spem habet in ea, ac per consequens in Christo. Huius spei maioritas excitat atque inflamat ad magis Christum amandum & desiderandum, & ad magis etiam diligendum omnia, quæ sunt Christi. Sancta igitur Vir-

Ad visionem Dei mediante virginitate peruenitur.

go mater est, quæ cum sit cœli porta, ad omnia magnalia Christi animas sibi deuotas admiranda gratia inducit. Proinde Prophetam in psal. 44. ait, Adducentur regi virgines post eam. Quod verbum potest esse aliud thema in præsentem materia. In quibus sacratissimus verbis tres status sanctarum virginum beatæ Virginis deuotarum per ordinem describuntur. Primus naturæ, secundus gratiæ, tertius gloriæ. Primus est status naturæ præparantis ibi, virgines. Secundus est status gratiæ conformantis ibi, post eam. Tertius est status gloriæ præmiantis ibi, adducentur Regi, idest Domino Iesu Christo, qui est Rex Regum & Dominus dominantium, vt dicitur Apoc. 19. Per duos primos itaque status peruenitur ad tertium, qui in verbo proposito a virginibus postulatur, cum aiunt, volumus Iesum videre.

ARTICVLVS PRIMVS.

De triplici virginitate, & de duodecim præconijs virginitatis, & quantum virginitas matrimonio præferatur.

Rimo circa præconium virginitatis considerandus est status naturæ præparantis, quia propheta ait, virgines. virginitas nempæ præparat animam ad videndum in præsentem Iesum sponsum per fidem, & in futuro per gloriam sempiternam. Triplex tamen virginitas distingui potest. Prima est corporalis, secunda est mentalis tñ, tertia est mentalis & corporalis. Prima est tñ corporalis, de qua 32. q. 5. c. sicut. n. Chryso. sup. Matt. ait. Multi. n. corpore quidem castitati student, adulterium quidem committunt voluntate, cū dñs dicat, qui viderit mulierem ad concupiscendū eam, iam mæcatus est in corde suo. ergo voluntas sine opere frequenter peccat. Et Hiero. vbi sup. in c. si Paulus, ait. contingit tñ, sicut Tho. 2. 2. q. 15. qñq; ex actu mentis cogitantis de corruptione carnis, & intendentis experiri delectationem carnis, q̄ calor excitetur, & semen distillet, & tunc absq; dubio virginitas amissa est. Si autē corruptio consistat in actu mentis contentientis, amittitur virginitas sicut in illud for male, qd̄ habet in mente: non tñ rōne eius, qd̄ in ipsa materiale est. vñ talis non potest dici virgo, nisi materiale tñ. & talis amissa virginitatis reparari potest: nō autē illa, in qua etiam

G
1. Status virginitatis.

Triplex virginitas

H

A etiam illud, quod est materiale, subtrahit. Secunda est virginitas tantum mentalis. vñ de 32. q. 5. c. 1. dicitur. Quod autē pudicitia mentis violenter eripi non potest, multorum auctoritatibus comprobatur. Est enim virtus animi, quæ violentia non sentit. corpori nāq; vis infertur, non animo. vnde quāuis corpus violenter corrumpatur: si pudicitia mentis seruatur illæsa: tamen castitas duplicat, sicut fertur beatā Luciam dixisse Paschasio: si me inuitam feceris violari: castitas mihi duplicabitur ad coronam. non. n. inquinat corpus, nisi de consensu mentis. hæc ibi. Tales tñ virgines licet virginitatem & virginitatis aureolam non amittant: tñ consecrari non debent. Cuius ratio est, quia difficile est in illo actu ita reniti, q̄ voluptas non alluciat ad aliquē consensum. vnde cum de ple no dissensu ecclesiæ constare non potest: ideo statutum est, q̄ tales à consecratione debent humiliter abstinere, sicut patet 32. q. 2. c. Illæ autem famulæ. & 15. q. 1. si quis non iratus. huius sententiæ est Thom. in 3. dist. 33. & secunda Alberti. 152. Idem Albertus & Bonauetura. Sed quid de occulte corrupta, cuius consecratio non potest sine scandalo intermittere? Dicendum, sicut Tho. vbi sup. q̄ occulte corruptæ siue à viris, siue alio quocunque modo, velari non debent, quia propter scandalum non debet ecclesia sacramentalia variare. Et sicut quidam dicunt, potest ad vitandum scādalum, adhiberi aliqua cautela, q̄ illa quæ non sunt de substantia virginalis veli fiant: sicut est accensio candelarum & huiusmodi occulte vitatis illis, quæ de substantia sunt, vtputa verba quæ dicuntur in impositione veli, & nomen virginitatis in nomē castitatis mutetur: & huic sibi concolor. Goffr. & Hostien. Tertia est virginitas mentalis & corporalis, quæ videlicet in cōtaminato corpore atq; mente in virginali pudicitia perseverat. vnde 32. q. 5. sic enī. Chryso. super Matth. ait: Illa est gloriosa continentia, quam non transgredi potest. necessitas debilitatis corporis, sed quam complectitur voluntas sancti propositi. Secunda & tertia virginitas commendabilis, & magno præconio exaltanda, atq; sancto matrimonio præponenda est. Non tamē propter arrogantiam in coniugio positi vituperari debent, quia hoc prohibetur dist. 30. si quis propter Deum. potest tamen virginitas nō tanquā præceptum dari, sed tanquā consilium suaderi. vnde 32. q. 1. c. integritas corporis. Ambro. ait. Sola est enim virginitas, quæ suaderi potest, imperari nō potest; res

Tales virgines non debent consecrari.

B est magis voti, quā præcepti. Hæc virginitas per Ambrosiū in lib. de virginitate sic diffinitur. virginitas est expers cōtagionis integritas. Et per Augustinum in libro de nup. & concupiscentiā diffinitur sic. Virginitas est in carne corruptibili, perpetua incorruptionis meditatio. Duodecim quippe præconijs seu priuilegijs virginitas matrimonio præfertur, quæ sunt duodecim rationes, quare est melior status virginitas quā matrimonij coniugalis. & possunt dici quæ si duodecim stellæ. i. corona alicuius virginis, vel duodecim lapides pretiosi. ponantur primæ quatuor. Primæ propter prioritatem, secundæ propter societatem, tertio propter localitatem, quarto propter antiquitatem. Addantur aliæ quatuor. Primo propter saluationem, secundæ propter significationem, tertio propter benedictionem, quarto propter contemplationem. Subdantur aliæ quatuor rationes. Primo propter assiduitatem, secundæ propter raritatem, tertio propter durabilitatem, quarto propter fructuositatem.

De quatuor rationib. quare virginitas matrimonio præferatur. Cap. 1.

Ponamus primas quatuor rationes quare virginitas matrimonio præferatur. Prima est propter prioritatem: nam virginitas in statu innocentie à Deo ordinata est. Nempæ virgo Adam de terra virgine pronunciatu creatus. vnde Gen. 2. dicitur, formauit igitur Dominus Deus hominem de limo terræ, & spiraculum vitæ spirauit in faciem eius. Eua quoque de virgine Adam formata est. vnde Gen. 2. dicitur, Adam non inueniebatur adiutor similis sibi. Immisit ergo Dominus Deus soporem in Adam: cumque obdormisset, tulit unam de costis eius, & repleuit carnem pro ea, & edificauit Dominus Deus costam, quam tulerat de Adam in mulierem, & adduxit eam ad Adam. De matrimonio verò post virginitatem secuto, Gen. 1. Dominus ait. Crescite, & multiplicamini, & replete terrā. Quod quidem, sicut Magistram historiarū, sine coniunctione eorum fieri non potuit: & sic Deus coniugium viri & mulieris fieri instituit, sed prius etiam deformata virginitas præcessit. Secunda autē ratio est propter societatem: nā Deus virginitatem fecit in cœlo in ordine Angelorum: quia omnes Angeli virgines & incontaminati dici possunt. vnde Hierony. in sermone. de assumptione ait: profectō in carne præter carnem viuere, non terrena vita est:

Prima ratio quare virginitas matrimonio præferatur.

Virginitas non tanquā præceptum, sed tanquā consilium.

A est, sed coelestis. vnde in carne angelicam gloriam acquirere est maioris meriti, quam habere. Esse enim Angelum felicitatis est: esse verò virginem, virtus est. Dum hoc homo obtinere viribus nititur cum gratiam, quod habet Angelus ex natura hic ille. Matrimonium verò inter homines institutum est, scilicet inter Adam & Euam, sicut ex præcedentibus patet. Et Ambro. in lib. de viduis ait. Supergreditur virginitas conditionem humanæ naturæ, per quã homines Angelis assimilantur. Maior tamen est virtoria virginum, quam angelorum. Angeli enim sine carne viuunt, virgines autem in carne triumphant. Item Cyprianus de virginitate. Virginitas inquit, est soror angelorum, victoria libidinum, regina virtutũ, possessio omnium bonorum. Tertia autem ratio est propter localitatem. nam nuptiæ institutæ sunt in paradiso terrestri & tẽporali, virginitas verò in paradiso mystico & spiritali, scilicet in ecclesia sancta. immo ipsa virginitas, paradisu merito dici pot. proinde dicit Cyprianus in lib. de virginitate. Flos enim virginitas ecclesiastici germinis, decus atque ornamentum gratiæ spiritalis, illustrior portio gregis Christi.

C Quarto ratio est propter antiquitatem. Nã virginitas non solum fuit prior quam matrimonium (sicut prædictum est) sed etiam prius est mulier virgo quam mater. ideo si peccatum nõ fuisset, semper virginitas permanisset, eo qd nunquam in membris illis corruptio extitisset. Nam taliter vsi fuissent talibus membris, sicut manu & oculo utebantur: & absque corruptione & tempore debito fuissent clausa & aperta, sicut & nunc oculus & manus absque vlla læsione à nobis clauditur & aperitur. Proinde August. 14. de ciui. Dei ait, qd in statu innocentia potuisset vir vxorem cognoscere, salua pudoris integritate. Et iterum de fide ad Petrum, idem ait: si homo non peccasset, mulier pareret sine dolore, & etiam virgo permaneret.

De alijs quatuor rationibus quare virginitas coniugio præferatur. Cap. 2.

Aliarum rationes.

A ddantur aliæ quatuor rationes, quare virginitas matrimonio præferenda est. Primò propter saluationem. Matrimonium liberauit à generali diluuiò, sed virginitas liberauit à peccato, propter qd diluuium est factum. Nam Gen. 6. dicitur: Omnis quippe caro corruerat viam suam

super terram: matrimonium saluauit corpora, sed virginitas animas. illud liberauit à morte corporali, sed aliud à morte æternali. Sicut igitur salus animarum præferatur salutis corporis, sic virginitas matrimonio antefertur. Proinde 22. q. 1. c. nuptiæ. Ambrosius ait: Nuptiæ terram replent, virginitas paradisu. vnde Esa. 5. Ad virginem honestam & pudicam ait: Latere sterilis, quæ nõ parit. Secundò propter significationem. Nam matrimonium significat coniunctionem Christi & ecclesiæ, seu Dei & animarum. Proinde Apostolus dicit ad Eph. 5. Viri diligite vxores vestras, sicut Christus dilexit ecclesiam: & semetipsum tradidit pro ea, vt illam sanctificaret. & sequitur, in fine cap. Sacramentum hoc. i. sacrum signum: magnum est. ego autem dico in Christo, & in ecclesia. Sed virginitas non est signum, sed signatum in ordine recto: ideo tantum præcellit virginitas matrimonio, quãtum signatum signum præcellit. Proinde 3. di. c. hoc scripsimus sacrum consilium ait: Nos autem & virginitatem cum humilitate amittamur, & continentia cum castitate & religione Deo acceptissimam dicimus: & renunciationem secularium negotiorum atque actuum cum humilitate approbando laudamus: & nuptiarum vinculum, quod secundum castitatem perdurat, honoramus. Et iterum Leo Papa ait: Christi virginitatis est filius. verum super omnia, quæ dici possunt, hanc virtutem commendabilem reddidit, qd ipse Saluator humani generis de munda virgine nasci sibi placuit. & quod ipse virgo in se permansit, & qd præ cæteris discipulum amauit, quem virginem de nuptijs carnis abstraxit. Intantum enim ei virginitas placuit, spali hospicio vterũ virginalem accepit, in quo sibi naturã assumptã nuptias celebravit. hæc ille. Tertio propter benedictionem. benedicendæ enim sunt nuptiæ ante carnalem coniunctionem: licet virgo contrahat cum viro, qui habuit aliam vxorem, secundum Tho. quid autem propter benedictionem agere habent, qui benedicendi sunt, patet 23. dist. c. sponsus. Vbi dicitur, sponsus & sponsa cum benedicendi sunt à sacerdote, à parentibus suis, vel à paranymphis. i. ab ancillis, secundum glo. offerantur. Qui cum benedictionem acceperint, eadem nocte pro reuerentia benedictionis in virginitate permaneant. aliter tamen ponitur. 30. q. 2. aliter. Dicitur. n. ibi de biduo vel triduo. sed quodlibet prædictorum, capitulorum consilium est, secundum.

Quare virginitas coniugio præferenda sit vide laudem Antonii de phinum in tractatu de castitate.

De laudibus virginitatis,

Ser. XLVIII. 475

De quatuor vltimis rationibus quare virginitas matrimonij præferenda est. Cap. 3.

A dum glo. Talis autem benedictio ad multiplicationem filiorum valet, maximè si ad prædictorum consiliorum deuote & fideliter obseruetur: contra quosdam carnales & bestiales, qui velut animalia bruta, aut canes, facta dispensatione, & antea aliquãdo, ad carnalem copulam currunt. hoc etiam assentientibus parētibus insensatis, falsissimè opinantes taquam à diabolo illusi atq; delusi dicentes, qd cõsummata copula carnali seu cõiugali facturis & alijs incatationibus nõ possunt circa carnalem copulam impediri. Ex his patet, qd benedictio coniugalis valet ad filiorum multiplicationem: sed benedictio & consecratio virginalis valet ad crescendo in gratijs & operibus bonis. Vnde secundum Tho. in 4. dist. 33. in consecrationem virginum, sicut & in vntione Regum & huiusmodi alijs benedictionibus. gratia datur: nisi adsit impedimentum ex parte accipientis. non tamen sacramenta dicuntur, quia instituta non sunt ad curationem morbi peccati, sicut sunt sacramenta huiusmodi. Virgines in ecclesia benedicuntur & consecrantur, & eis anulus datur, quia sunt sponsæ Christi, sed in matrimonio sunt sponsæ hominis. proinde ait beata Agnes, Anulo suo subarrauit me. ideo ipsa renuit temporalem sponsum præfetti filium, ei præferens sponsum Christum. Qua igitur audacia, qua temeritate, qua denique impietate audent quidã scelerati cum talibus Christi sponsis sacrilegiũ perpetrare. considerent, quod scriptũ est, *Mortuus arreptus, monacha quicumque ponitur.* Quarto propter contemplationem. ordinatur enim virginitas ad animæ bonũ, secundum vitam contemplatiuam, quod est cogitare, quæ Dei sunt: coniugium verò ordinatur ad vitam actiuam, idest ad humani generis contemplationem: quia vir & mulier in matrimonio cõstitutũ necessariò habent cogitare, quæ sunt mundi. vnde 1. Corin. 7. Apostolus ait: Mulier inuupta & virgo cogitat quæ sunt Dei, id est habet aptitudinem cogitandi de bonis spiritalibus & æternis: vt sit sancta id est intacta corpore & spiritu. i. voluntate: quæ autem nupta est cogitat, quæ sunt mundi, quomodo placet viro.

S vbdantur vltimæ quatuor rationes, quare virginitas matrimonio est præferenda. Primò propter assiduitatem. Nam Christus fuit in mundi nuptijs semel. scilicet vt matrimonium approbaret presentia sua, & suæ sanctissimæ matris. vnde Ioan. 2. scriptum est. Nuptiæ factæ sunt in Chana Galilee, & erat mater Iesu ibi: vocatus est autem Iesus & discipuli eius ad nuptias. In nuptijs verò virginitatis est semper quasi castissimus virginum sponsus. vnde Apoc. 14. dicitur, virgines enim sunt, & sequuntur agnum quocunq; ierit. Sicut enim ex præcedentibus patet, principalior pars in virginitate est puritas & munditia mentis, quam ipsa integritas corporis. & de hoc intelligi potest, quod Eccl. 2. dicitur, Concupiscentia spadonis deuirginauit iuenculam. Spado quidem dicitur, qui ad coitum ineptus est. vnde & solo corpore mundum significare potest, qui iuenculam. i. animã suam per concupiscentiam ex malis cogitationibus prodeuntẽ corrumpit. Ideo Apostolus. 1. Cor. 7. sicut dictum est, ait: Mulier inuupta & virgo cogitat. i. cogitare debet, quæ sunt Dei, vt sit sancta corpore & spiritu. Nec etiã hic duo sola sufficere possunt, scilicet munditia carnis & spiritus, nisi etiã tertium adsit, scilicet qd hic munditia non propter mundi gloriam, sed cum vera humilitate ad Christi gloriam habeatur. Sicut enim virginitas est immunitas à pollutione hominum, sic humilitas est immunitas à pollutione dæmonum. Sic enim dæmones miscntur animabus, & eas corrumpunt per superbiam: sicut homines miscntur corporibus, & eadem corrumpunt per luxuriam. Qui igitur ueri & humiles uirgines esse uolunt: cum eis commoratur Christus, quia ipsum sequuntur, sicut Ioan. subdit, Hi sequuntur agnum quocunq; ierit. i. Sicut agnus Christus mundus præcessit nõ solum à contagione humana per metis & corporis uirginitatem, sed etiam à contagione diabolica per maximam humilitatẽ. Sic qui hanc gratiam à Deo meritis Christi consecuti sunt, consequuntur Christum in spiritus humilitate, & animæ & corporis integritate & uirginitate. Secundò propter raritatem. Nam omne rarum, corum: & omne carum, pretiosum. Pauciores enim sunt lapides

A flauerit in fide nihil hæsitan, à domino merebitur effectualiter audire: Intellectu tibi dabo & instrum te. scilicet per Doctorem, vel per inspirationem, aut per lectionem. in via hac, qua gradieris firmabo super te oculos meos id est gratiam meam in te solidabo. ideo dicat in te domina audientia. Audiam quid loquatur in me Dominus Deus, quia utique loquetur pacem in plebe sanctarum tuarum affectionum. In hoc nepe culpabiles sunt inspidæ matres, quæ clauas in domibus retinent filias: nec prædicationes, nec missas, nec etiam lectiones, uel aliquid boni curant illas discere, vel docere vel audire, sed tantum cantilenas carnales, & vanas choreas ducere, & se ornare, atque fucare se toto conatu discere illas procurant. ex quo fit sæpius, ut illas nuptui tradat omnino diuinorum ignaras, & tanquam bestiales & carnales, & omni vanitate & luxuria plenas. O infelices viri, quibus tales indoctæ puellulæ cõingio traditæ sunt: o infeliciores filij tali matre indocta nutriti: o inquam infelicissimæ socrus, quarum ædes ingressæ fuerunt tales nurus, cū quibus pacem nunquam, neque requiem habituræ sunt.

B De verecundia, quam virgines in B. Virgine imitari debent, & de virorum consortio fugiendo. Cap. 3.

Tertia domicella & verecundia qua non est passio animi ut dicit Anserois, sed est pars timoris qui est donum Spiritus sancti.

C De verecundia, quam virgines in B. Virgine imitari debent, & de virorum consortio fugiendo. Cap. 3.

Tertia domicella dicitur domina verecundia. Hæc edocebat Virginem tenere oculos depressos atque modestos. nullumque respicere mulieres: erubescere non tantum in præsentia cuiuslibet viri, sed etiam ad vocem cuiuslibet uenusto rubore perfundi. ideo euangelium de Virgine subdit, quod turbata est in sermone eius. Quid nepe hæc turbatio, nisi mentis & corporis subita immutatio quædam alterata est enim mens eius excelitudine inauditæ laudis: cordis in facie verecundiam rubore monstrauit ex auditu virilis vocis: putas ne, quod incautè se committat colloquijs hominum, quæ turbatur & erubuit in sermonibus Angelorum. In hoc enim edocuit B. Virgo Virgines ac iuuenes mulieres hæc sanctam verecundiam imitari, conuersationem virorum effugere, suspectumque habere omnem virilem sexum. In solitum enim verecundiam gignit. Hinc etenim est, quando iuuentulæ non sunt, consuetæ cum hominibus conuersari, verecundiores fiunt:

ac econtra, quando cum hominibus multum conuersantur, familiariores & domesticae fiunt. Nam animalia domestica permittunt se tangi, atque palpari. Siluestria uero expauescunt hominem aspectum & uocem. O pudice virgines, fugite viros, fugite vestrorum fratrum consortia, fugite consanguineos & cognatos, fugite cõfratres etiã ueterinos, quia omnium prædictorum incauta conuersatio, ignominiosam ruinam attulit multis. Nonne 3. Reg. 14. legitur de Thamar, quod ingressa ea thalamum fratris sui amodo ab eodem fuit violata? quid quæso, si ingressa fuerit thalamum alienum? Caueto igitur omnem virilem sexum, etiam quodammodo paternum consortium: quia, ut dicitur Ecclesiast. 18. Homo sapiens in omnibus metuit.

Quantum taciturnitas & in sermone examinatas deceat esse virgines, exemplo B. Virginis palam eis demonstratur. Cap. 4.

Quarta domicella dicitur esse domina prudentia. Hæc erat consiliaria Virginis gloriosæ, omniaque cū hac domicella tractabat: hanc consulebat, hanc nunquam à se separabat: nullumque cogitatum uerbum uel actum absque eius consilio attetabat. Ideo ab omni culpa cordis, oris, & operis immunis fuerit. unde Euangelista de ipsa domina nostra subdit dicens, quod cogitabat qualis esset ista saluatio. unde nanque cogitatio hæc examinans & considerans, qualis esset saluatio ista? nisi ex sua dentis prudentia? quæ non subito fidem dedit: sciens, quod Eccl. 19. scriptum est, qui cito credit, leuis est corde. Nec in super Angelum Dei abiicit: sed mittente, & annunciantem, atque operis magnitudinem ante responsum prudenter examinauit. In hoc instruens omnes, & maximè iuuenes mulieres, uerba sua examinare, linguam custodire, & omnino loquacitatem horrere. unde cum propheta dicere debet: Dixi, custodiã vias meas, ut non delinquam in lingua mea. Hæc enim & recta ratio dicta, & debita iustitia exoptulat, & flagitat sermo examinatus. nam ubi est maius periculum ex defectu. ibi cautius est agendum: non enim cõmuniter viget in muliere ratio, sicut in viro. Ideo cum lingua sit instrumentum rationis humanæ: ubi minor est ratio, ibi incautiora sunt uerba. Hinc est, quod de facili prorum-

A prorumpunt mulieres in uerba fatua & inconsiderata. Inde loquacitas & multiloquiū ortum habent. ex his generatur concupiscentia litigandi, & quia ratio abest, ideo deficit refrenatio rationis. unde contentiosæ, garulosæ, & tumultuosæ in domo & in conuiuentibus importabiles & in festo utrisque proprijs: si nuptæ fuerint, licet sint forma decora, plurimūque, ex multiloquio odiosæ. Huius autem ratio est, quia secundum Philosophum, Rethoricorum. 2. Corporis concupiscentia est rei, quæ abest. ideo quando aliquid possibile est ad habendum, magis videtur arduum, magisque inaccessibile, & amplius eius concupiscentia augetur. Sic igitur mulier si fuerit loquax, nimis familiaris redditur viro suo. ideo quadam fastidiente vilipensione contemnitur: ac econtra, si fuerit taciturna, magis inaccessibilis æstimabitur, ac per hoc preciosiori dilectione amatur: & quia naturale utique est, quod omne quod diligitur, videtur pulchrum. ideo etiam si non sit uxor magna formositate decora, amabilis redditur viro suo, si fuerit taciturna & prudens.

C De sancto timore, qui exemplo uirginis in puellis uigere debet ne ex securitate periclitentur. Cap. 5.

Alia domicella timorosa.

Addantur aliæ quatuor domicellæ, quarum prima dicitur domina timorosa. hæc domina continuè instruebat in omnibus timere Deum, sicut Proverbio. 28. dicitur: Beatus homo, qui semper est pauidus. Et iterum Psalm. ait. Quod magna multitudo dulcedinis tuæ domine: quæ abscondisti timentibus te, & de hac subdit Euangelista, quod ait Angelus Dei Virgini gloriosæ, Ne timeas Maria. Timebat nanque B. Virgo non timore seruili, sed timore reuerentiali: ex consideratione suæ nihililitatis & diuinæ immensitatis. Timebat enim illo timore, de quo Propheta ait. Timor Domini sanctus permanens in seculum seculi. dum tamen timebat ex se, confortabatur ex Deo, dicente sibi Angelo ad cor illius in Domino erigendū, Ne timeas. quasi dicat, & si habeas ex te timorem, debes tamen in Domino spem habere, sicut dicitur Esai. 4. Qui sperabunt in Domino, mutabunt fortitudinem. In hoc autem timore docuit B. Virgo puellas nostras, & quasi libet alias mulieres de sua fragilitate timere. occasiones carnalitatum & omnium aliorum pec-

catorum effugere, temerariamque audaciã omnino horrere, sciens. quod Eccl. 22. dicitur, filia prudens hæreditas viro suo sequitur. patrem & virum confundit audax. Sūt nanque pluræque, quæ quadam temeraria spe non in Domino, sed de se confidentes, presumunt de constantia sua, atque uoluntatis sinceritate: quas sæpius ut seipsas agnoscant in ignominiosam ruinam Dominus iusto suo iudicio derelinquit: quas Apostolus. 1. Cor. 10. admonet dicens: Qui se existimat stare, uideat ne cadat. Siqua autem uerè sperat in Domino, nec dedit ruinæ suæ occasionem: etiam instigatè diabolo, & aliquo homine maligno procurante: repperit se in discrimine suæ sanctæ pudicitie amittendo tunc, sicut Susanna Dan. 13. Totum cor suum erigat, & oculos leuet ad cõsummatum auxilium Saluatoris, potius sustinens omnem opprobriosam confusionem in conspectu mundi, quàm delinquere in conspectu Dei, cum ipsa sancta Susanna & pudica dicat: Melius est mihi absque opere incidere in manus uestras, quàm peccare in conspectu Dei. Mittetque illi Dominus auxilium de sancto, sicut scriptum est Eccl. 2. Respicite filij nationes hominum, & scitote quia nullus sperauit in Domino, & confusus est: permansit in mandatis eius, & derelictus est.

Quanta honestate fulgere debent uirgines exemplo B. Virginis clarescere potest. Cap. 6.

Secunda domicella dicitur domina honestas hæc domicella docebat Virginem regulam honestatis, corporis ornamenta contemnere, gemmis uirtutum & gratiarum decorare, nullo habitu siue gestu, nec aliquo actu concupiscentiæ alijs præstare: immo sanctissimæ honestatis exemplo cunctis eam cernentibus motus concupiscentiæ refrenare, sicut Eccl. 26. principaliter de ipsa Virgine dictum est. Gratia super gratiã, mulier sancta & pudorata. gratia quidè fuit in illa sanctissimæ pudicitie honestate, nullum in se concupiscentiæ motum sentire: sed gratia super gratiam fuit in ipsam uidentibus concupiscentiæ motus sedare, secundum Alexan. de Halis. ideo Angelus ibi subdit uicens, Inuenisti enim gratiã apud Dominum: non tantum apud cœlum & mundum. In hoc autem B. Virgo instruit mulieres iuuenes exemplo suo summa cum diligentia

Agentia honestate seruire, cum custos virginum sit honestas. hæc enim pudicitiam seruat, corpus, & animam omni venustate decorat, famam multiplicat, & gratiam coram Deo & hominibus augmentat, sicut de pudicissima atque honestissima Hester 2. scriptum est, quod cum in reginam eligenda esset, sprato vasto ornatu, quem solerti cultu exquisierant alie mulieres, ut placeret Asueto Regi: ducta est ad cubiculum Regis, & adamauit eam rex plusquam omnes mulieres: habuit gratiam & misericordiam cum eo super omnes mulieres: posuitque diademata regni in capite eius: erat enim formosa valde & incredibili pulchritudine, omnium oculis gratiosa, & amabilis videbatur, scilicet ex honestatis ornatu. Est enim honestas perpetuus honor, quasi honoris status. Est enim honestas, secundum Isidorum, que nihil turpitudinis habet. vnde Cor. 19. Apostolus ait, Omnia honeste & secundum ordinem fiant in vobis. quod verbum virginem maxime seruire debent.

De circumspecta diligentia, quam in omnibus dictis, vel factis exemplo B. Mariæ Virginis adolescentulæ seruire debent. Cap. 7.

Tertia domicella dicitur domina diligentia hæc enim domina gerebat diligentem curam totius domus conscientie virginis, quomodo placeret Deo innocens esset mundo, & animo immunis seruaretur ab omni peccato. hæc sollicita erat cum omni diligentia totius corporis, & spiritualis necessitatis virginis & familie suæ, nihilque sinebat transire inordinatum in tota illa cælesti domo. vnde cum Angelus exprimeret gratiam, quam B. Virgo inuenerat apud Deum dicens, ecce concipies in utero tuo, & paries filium, & vocabis nomen eius Iesum: hic erit magnus apud Deum, & filius altissimi uocabitur: & dabit illi Dominus sedem David patris sui, & regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis. Tunc domina diligentia suggerente, & illa instruyente, dixit Maria ad Angelum, Quomodo fiet istud? ecce quomodo diligenter interrogat de fiendi modo, quasi dicat, scio quidem Deum habere multos modos, quibus hoc adimpleri potest. Quis igitur erit iste modus? & in hoc B. Virgo instruit mulieres nostras, suum proprium spiritum atque corpus cum om-

ni diligentia custodire: idemque in proprio viro atque in tota sua familia obseruare. hæc diligentia facit mulierem de simplici diligentem sapientem, & de inerti utilem, & de odibili gratam, & de viro eius ignobili gloriosum, sicut Prouer. 12. dicitur, Mulier diligens corona est viro suo.

De pudicitia virginali qua puella exemplo beatæ Virginis fulgere debent. Cap. 8.

Quarta domicella dicitur domina pudicitia. hæc enim tota solertia satagebat B. Mariam cum virginitate habere pudorem. hæc consuluit Angelo respondere illud verbum, quoniam virum non cognosco. quasi Angelo dicat, intantum diligo pudicitiam virginalem, tantumque ob hoc abhorreo copulam maritalem, cum Deo inspirante & edocente virginitatis emisserim votum quod etiam concipere si Deum, omnino nolo cognoscere virum carnaliter. vide quæso, quanto zelo pudicitiam seruat in anima virginalem: quando non solum odit corpus & spiritus corruptelam, sed etiam omnem actum vitiosum: quocumque etiam fieret sine offensa Dei, sicut coniugalis actus utique fieri potest, & maxime si ad diuinam gloriam proles fuerit ordinatus. & tamen etiam hunc, quantum ex se erat absolute Virgo sic odio habuit, ut ex hoc dixerit hoc verbum prædictum. Vnde merito pensandum est, quod hæc fuerat præcipua causa, quare modus concipiendi filium iam à Deo præfixus non fuerat sibi diuinitus reuelatus, ut verbo aperto Virgo hanc pudicitiam præmonstraret perfectam, & in hoc edocet beata Virgo virginem & alias quascunque mulieres, non tantum fama & nomine, sed etiam mente & corpore, quærere pudicitiam virginalem, sicut dicit Apost. 1. Cor. 7. Mulier innupta & virgo cogitat, quæ sunt Dei: ut sancta sit corpore & spiritui. ut sanctam, pudicitiam in utroque homine seruet: non sicut illæ virginem fatuæ, de quibus ait Dominus Matth. 25. Quæ non cogitarunt quomodo per veram pudicitiam placerent Deo: sed quomodo per solum nomen virginitatis placerent mundo, dum de sua virginitate gloria foris expetunt, in vasis suis oleum veræ pudicitie habere noluerunt. ideo ad æternarum nuptiarum pro ingressu ostium propulsantes dignè audire merentur, nescio vos.

De

A De admiranda obedientia B. Virginis, quam virginem imitari debent. Cap. 9.

Alia domicella prima est obedientia.

Addantur reliquæ quatuor domicellæ, quarum prima dicitur domina obedientia: sicut enim ex inobedientia primæ nostræ parentis sumus condemnati: ita per obedientiam Mariæ Virginis sumus à morte peremptoria liberati. ideo hæc obedientia ab Eua reiecta, à Maria gratatè recepta continuè Virgini suadebat optare salutem mundi. ideo diuinæ voluntati subdi, & omnino sub diuino imperio eius voluntatem annihilari: vnde audita Dñi voluntate de conceptu filij sui, volente atque lætanter, etiam velociter Angelo ait, Ecce: quasi dicat, ecce volenti corde, lætati facie, atque veloci opere adimpleo, quicquid diuinæ fuerit beneplacitum voluntati. Et in hoc B. Virgo Maria docet esse obedientes. Primò volenter. i. volenti corde. Debet. n. maiori iusta præcipienti rîdere, quod Apostolus ait: Dñe, quid me vis facere? quia, ut dicitur Eccl. 4. Melior est obedientia quam stultorum victimarum: quia hæc macatur voluntas propria, ibi verò caro aliena. Secundo debet obedire lætanter. i. læta facie. Vnde Bernardus. Hilaritas in vultu, dulcedo in sermone: multo decorant obedientiam subsequenter. nubilosa verò corporis cõpositio, & facies tenebris obscurata: deuotionem ab anima recessisse signat. Tertio debent obedire præpè, hoc est præcepto opere, sicut Psalm. ait, In auditu auris obediuit mihi. Et alibi: Viam mandatorum tuorum cucurri: cum dilatastis cor meum.

De seruili humilitate Virginis benedictæ, quam vera virginem imitari debent. Cap. 10.

Secunda domicella dicitur ancilla.

Secunda domicella dicitur ancilla. hæc erat coquinaria gloriosæ Virginis Mariæ attenens familie suæ. ipsa parapsides abluebat, domum scopebat, elynam pauperibus ministrabat, totiusque domus humilitatis officia peragebat. hæc, cum Virgo legeret illud Isa. 7. Ecce Virgo concipiet & pariet filium, &c. intelligens ex declaratione Virginis, quod talis Virgo de qua loquebatur propheta, erat futura filij Dei mater, anxio desiderio postulabat tali sanctissimæ Virginis obsequi & famulari: illam alloqui & cõtemplari, vel saltè illi in aliquo humillimo officio ministrare. Et dñi in huiusmodi desi-

S. Bernard. de Senis, de Euang. aeterno. Tom. 2.

derijs sancta Virgo flammesceret, Angelo nuncianie: se illam esse Virginem, de qua per Isa. Spiritus sanctus prophetauit, audita Dñi voluntate, humiliter se obtèperare parans, cum fieret mater Dei, atque regina cæli & mundi: non gloriae altitudinis, sed infimæ humilitatis assumpsit nomen, dicens, Ecce ancilla Dñi. q. d. Nequaquam mercedi Dei sponsa & mater: sed in omni abiectioe ancilla. Videte, quæso, o stultæ & indomitæ virginem humilitatem Mariæ, quantum abiectioe se deicit, cum ad altissima subleuatur. Ipsa se vilificat, ut Deus illam exaltet. Dumque amplius à Domino exaltatur, magis in spiritu humiliatur, ampliusque de illa Dñs inuorat. vnde Bernardus. Sine humilitate audeo dicere Mariæ virginitas Deo non placuisset. & in hoc discant virginem Deo gratæ in omni abiectioe & humilitate imitari beatam Mariam: non se extollere de virginitatis munere, sicut fecit quædam superba virgo, quæ de sua virginitate tanto tumore elata fuit, quod diceret se nolle esse Magdalenam in cælo: propter quam superbiam à Dño derelicta post quemdam virum egressa meretrix facta est in prostibulo ceno. Sed ut habeant virginitatem, valeant conseruare semper se, debent in aliquo bono opere, & maxime in humilitatis obsequijs exercere. & licet hic status altitudinis fulgeat, & nobilitate generis sint dicatæ: non tamen nobilitate Virginis cõparantur, quæ in omni famulatu humili domum suam regebat. Romani quoque Imperatores filias proprias lanam & linum, & consimilia humilitatis opera exercere iubebant. Nescit enim oia mens humana, si circa honesta & licita occupatur, conseruantur virtutes & gratiæ, & continuè suscipiunt incrementum. Si autem honestum opus nescit, per abrupta vitiorum vagatur, sicut Eccl. 23. scriptum est, Multam malitiã docuit ociositas. opere quidem honesto illicita sollicitudo vitatur, obliuiscitur, & nescit postea mulier indecenter hominem aspectui apparere, nescit à peccatoribus molestari. Naturale equidem est hominem in suis operibus delectari. ideo dum in licitis occupatè ad honesta afficiuntur, inhonesta vitantur: & sic immaculata vita atque virginitas conseruantur. inde non tantum honeste, sed in quocumque, statu utiles sunt, & amabiles mundo, innoxie sibi, & Deo in omni decore virtutum gratæ.

H h De

A De admirando desiderio B. Virginis, quod adolescentulæ sequi debent. Cap. II.

Tertia dicitur de desiderio.

Tertia domicella domina desideriosa vocatur. hæc Virginem ad Deum suspirare docebat, & continuè dicere cum Psalm. Quemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te Deus meus. Et alibi, Domine ante omne desiderium & quia per Angelum sentit se in Dei matrem & sponfam fuisse electam: ideo in gloriam summi Dei, & in salutem omnium saluandorum, quam semper anxio desiderio affectabat, verbum affectantis desiderij plenè Angelo subdit, fiat mihi. Vide autem quantæ potestatis Virginis desiderium fuerat apud Deum: Quia quicquid pro plurima fiat, à Domino factum est, ipso dicente, Gen. I. Fiat. nunc in B. Virginis dicentis unico verbo fiat, redditur reformatum: ut non tantum potuerit Eva in pomi concupiscentia deformare, quantum B. Virgo in diuinæ obedienciæ desiderio reformare. Fiat inquam mihi in corde per fidem, in ore per confessionem, in ventre per incarnationem, in manu per contractionem, in brachijs per ablationem. In his autem omnibus foemineus sexus ardenti desiderio affectare sibi innocentiam, proximo beneficentiam, & Deo seruitutem feruidam & deuotam, sicut Prover. XI. dicitur, Desiderium iusti omne bonum. Omne autem distribuit hic omnia inter illa tria, teste Mich. 6. Indicabo tibi, o homo, quid sit bonum, & quid Dominus querat à te. utiq; facere iudicium. ecce primum. Iudicium nempe hominis in confessione & contritione se iudicantis à peccato conscientiam purgatur, sicut Prover. 20. dicitur. Rex. I. rationalis intellectus, qui sedet in solio iudicij: intuitu suo dissipat omne malum, & diligere misericordiam, scilicet ad proximum. Ecce secundum. Et sollicitè cum Deo tuo ambulare. Ecce tertium. Hæc tria omnia in anima efficit desiderium sanctum.

B mihi. Vide autem quantæ potestatis Virginis desiderium fuerat apud Deum: Quia quicquid pro plurima fiat, à Domino factum est, ipso dicente, Gen. I. Fiat. nunc in B. Virginis dicentis unico verbo fiat, redditur reformatum: ut non tantum potuerit Eva in pomi concupiscentia deformare, quantum B. Virgo in diuinæ obedienciæ desiderio reformare. Fiat inquam mihi in corde per fidem, in ore per confessionem, in ventre per incarnationem, in manu per contractionem, in brachijs per ablationem. In his autem omnibus foemineus sexus ardenti desiderio affectare sibi innocentiam, proximo beneficentiam, & Deo seruitutem feruidam & deuotam, sicut Prover. XI. dicitur, Desiderium iusti omne bonum. Omne autem distribuit hic omnia inter illa tria, teste Mich. 6. Indicabo tibi, o homo, quid sit bonum, & quid Dominus querat à te. utiq; facere iudicium. ecce primum. Iudicium nempe hominis in confessione & contritione se iudicantis à peccato conscientiam purgatur, sicut Prover. 20. dicitur. Rex. I. rationalis intellectus, qui sedet in solio iudicij: intuitu suo dissipat omne malum, & diligere misericordiam, scilicet ad proximum. Ecce secundum. Et sollicitè cum Deo tuo ambulare. Ecce tertium. Hæc tria omnia in anima efficit desiderium sanctum.

C totus foemineus sexus ardenti desiderio affectare sibi innocentiam, proximo beneficentiam, & Deo seruitutem feruidam & deuotam, sicut Prover. XI. dicitur, Desiderium iusti omne bonum. Omne autem distribuit hic omnia inter illa tria, teste Mich. 6. Indicabo tibi, o homo, quid sit bonum, & quid Dominus querat à te. utiq; facere iudicium. ecce primum. Iudicium nempe hominis in confessione & contritione se iudicantis à peccato conscientiam purgatur, sicut Prover. 20. dicitur. Rex. I. rationalis intellectus, qui sedet in solio iudicij: intuitu suo dissipat omne malum, & diligere misericordiam, scilicet ad proximum. Ecce secundum. Et sollicitè cum Deo tuo ambulare. Ecce tertium. Hæc tria omnia in anima efficit desiderium sanctum.

De prudentissima ac perfectissima B. Virginis fide, quam habuit in conceptu filij Dei, quam debent virgines sequi. Cap. 12.

Quarta dicitur de credentia.

Quarta domicella domina credentia dicitur. Hæc virginem continuè instigabat insilire sapientiæ fidei conti-

nuè mentem leuare à sensibilibus ad insensibilia, de spiritualibus meditari, vera à falsis discernere, delectari in Deo, & quiescere in complacentia eius. & sic tota mens eius super admirabile lumine fidei superestiri haberet, atque illuminari: quæ cuncta cum perfecisset & vniuersalia fundamenta fidei nostræ nunciante Angelo perfectissime credidisset Angelo, in fine conclusit, dicens, secundum verbum tuum. Tunc verò in illa charitas fuit consummata, de qua Apostolus. I. Cor. 13. propriissime, dicit, Charitas omnia credit. Tunc enim perfecte Deo consentit, tunc ut dignè mater filij Dei fieret, Domino ardenti voluntate complacuit, atque per excelsum diuini amoris, & sui virtute fidei filium generauit, ac genuit. Ideo non immeritò Luc. I. Illa sancta sterilis grauidata, scilicet Elyzabeth, de actu fidei illam commendans sibi ait: beata, quæ credidisti, quoniam perficientur in te, quæ dicta sunt tibi à Domino. Et in hoc mulieres, & maximè virgines edocentur in veritate & puritate fidei Virginem imitari: omnia credere, sed non omnibus credere, sicut I. Ioan. 4. admonet dicens: Nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus si ex Deo sunt. quia quæ spiritualiter nutrita est, noscit decipulas hominum. quæ autem absq; spirituali lumine & doctrina nutrita est, facilliter à iuuenibus decipulis irretitur.

ARTICVLVS TERCIVS.

De gloria virginum beatarum, & de earum aureolis gloriosis.

Tertius principalis status est gloriæ præmiantis & beneficantis. de quo præmio aureolæ virginum sufficiat ad pns, quod dictum est in Quadragesimali de Christiana religione, sermo. 44. art. I. & c. 2. Talis status bene præcedenti succedit: quia sicut B. Virgo cum his domicellis tota amabilis, tota desiderabilis, atque tota laudabilis redditur suo æterno sponso: ita eam imitantes, & cum illa se conformantes, & has domicellas toto conatu secum ducetes atque tenentes. Adducuntur regi regnaturæ cum illo, nunc per gratiam, & in æternum per gloriam sempiternam: ad quam nos perducit ipse animarum amator, & gloriosus sponsus Dominus Iesus Christus, qui cum Patre, & Spiritu sancto viuunt, & regnant in sæcula sæculorum, Amen.

DO-

DOMINICA PALMARVM in mane.

Ordo dicendorum per totam septimanam sequentem.

Sermo XLIX.

Ordo dicendorum.

In nomine Iesu omne genu flectatur, caelestium, terrestrium, & infernorum. ad Philip. 2. Et in epistola hodierna, peragrata iam parte maxima huius sacri temporis poenitentialis pugnae, per gustum & adiutorium charitatis, & palmam amoris, feruido iam desiderio curramus, & huius septimanæ sanctos dies omni, quam possimus deuotione celebremus. hoc quidem est temporis victoriæ triumphalis totius populi Christianorum, in hoc fructus totius poenitentiae salutaris. In hoc denique mysticè concluditur salus nostra, & consummatio charitatis. Nam teste Dño Matth. 10. Qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Ad hanc igitur sequendam salutem, hoc mane erigemus triumphale vexillum gloriosi nominis Iesu Christi, ut in nomine eius victoriosi spernamus omnes insurgentes in nobis, palamque faciamus admittendas gratias & virtutes eius. Hodie infra diem patefaciemus, quam admirabile, quam desiderabile sit bonum charitativæ pacis & vniõnis discordantium animorũ: quamque necessarium & meritorium, atq; magnanimum sit inimicis, & ledentibus indulgere: obsecrans omnes dilectores pacis & vnitatis per viscera misericordie Dei nostri, ut quoscũque nouerint inter se aliquo modo discordantes, aut inimicitias obseruantes, omni ingenio, sollicitudine & conatu quo possunt, conducant eos ad sermonem hodiernum, qui erit de pace & vniõne, ut dignè possimus hoc sacrum Pascha omnes in gratia sanctæ cõmunionis, & vniõnis pacificè celebrare. Secunda feria, quia sæpe contingit festum Annunciationis cadere his diebus: ideo de Virgine gloriosa dicturi sumus, declarantes triplices eius status, scilicet Conceptionis, Natiuitatis, & Annunciationis. summam perfectionem & charitatem, ut amplius proficere possemus in amore & deuotione illius. feria tertia, ut dignius posset se quilibet examinare, & disponere ad sanctissimũ Sacramentũ, dicemus de conscientia bona & mala: ostendentes, quid sit conscientia s̄m naturam, s̄m charitatem &

gratiã, atque s̄m culpam: feria quarta aperiemus errores, quibus conscientia mala decipi, & priuari solet charitate, & de remedijs cõtra illos: feria quinta in mane ostendemus, seu agemus de stupendis, & mirabilibus sanctissimi Sacramenti, & quomodo per illud omnes animæ potètiã reformantur: simulq; aperiemus, quomodo in eo relucet admiranda potentia, sapientia & clementia Dei, & quam fructiferum sit dignè suscipientibus illud: in ipsa Dominica cõgrua infra diem dicturi sumus de tribus generibus hominũ male & bene. I. in charitate, & absq; charitate sumetium hoc sanctissimũ Sacramentum. feria sexta in Parasceuen patefaciemus immensum & consummatum amorẽ, quem nobis ostendit Dñs noster Iesus Christus moriendo in cruce pro nostra saluatione: declarantes abyssum penarum eius, necnon etiam manifestis rationibus ostendemus, quod nunquam fuit, nec esse potest opprobriosior mors, quam ipsa mors Iesu Christi. Demũ manifestabimus admiranda mysteria crucis & mortis eius. Sabbato sancto, ut quilibet se dignè præparare melius possit ad suscipiendũ in die sancto Paschæ sanctissimũ Sacramentũ Eucharistię, ostendemus quibus amorosis modis quilibet præparare se debet ad illum amorosum cibum deuotè atq; dignè, ut opus est, suscipiendũ.

DOMINICA PALMARVM in mane.

De glorioso nomine Domini nostri Iesu Christi.

Sermo XLIX.

In nomine Iesu omne genu flectatur, caelestium, terrestrium, & infernorum. ad Phil. 2. & in epistola hodierna, vsq; patuit. Deficit sensus, hæret palato

lingua, & omnis arefcit sermo, cū de nomine Iesu ac de laudibus eius mens humana cõsiderat pronunciare sermonem. Est nepe tam amplum, tamque profundũ pelagus nomen eius, ut ad plenam explanationem illius nullus humanus intellectus exprimere queat. vñ Isido. ait, quod nomen dictum est, quasi notamẽ, eo quod nobis res notas efficit. De natura. notis est notificare illud, cuius est nomen. ita & nomen Iesu incõprehensibile nobis notat. Hh 2 cat.

A tat. Quis n. incomprehensibilem explicare queat? quis posset exprimere infinitum? aut quis Deum & hominem poterit coarctare sermone? Propheta. n. ad Dñm ait: Secundū nomen tuum Deus, sic & laus tua. i. fm rē nominis tuis laudabilis es, tu Dñe. sed quis rē noīs eius explicare poterit, vt laudet ipsum Deum per eam & propter eam? Quis est igitur tantæ gratiæ, & tantæ virtutis, q̄ ad laudis eius præconium aliquo modo reperiri idoneus? nemo proflus, nisi fuerit labijs circumcissus. Proinde Isa. 6. In contēplatione subiectus ad regis glorię visionē, anteq̄ de Iesu, quē vocat Emanuel, & de Cōceptione Virginis ordinatur, sermone se profiteretur pollutum, Seraphicum experitur mysteriū, carbonē in labijs sētit ignitū, & sic purgatus & spūaliter circumcissus virginem conceptum annunciat, & filij nomē in vtroq; declarans fidei venerabile sacramentum. Veni igitur Dñe Iesu Christe, qui minister es nostræ spiritualis circumcissionis, & labia mea tangas, iniquitatem auferas, meum purges affectum, illumines intellectum, perficias imperfectū, linguam amoueas, assatum & actum, vt ad tui noīs gloriam tuæ charitatis ardor immisus pietatis euaporet flammam. Et de tāta suavitate nominis tui, non labijs tantum exterioribus: sed sensibus interioribus refectiōne capiamus & gustum. Sicut. n. aqua fontis exigui leuiter euaporans in sui scaruriginē primitus angustatur, & quodam suavi murmure, delectabiliq; fufurro diriuata, postmodum latius manans in fluuios multiplices, & abundantissimi mos latice ampliat: Sic nomē Iesu breue syllabis, leue prolotione sermonis, graue sententijs, supereffluit & redundat ineffabilibus sacramentis. Omnia quecunq; Deus pro salute humana ordinauit, in Iesu noīe cōprehēduntur. Interpretatur enim, fm Hierony. Saluator, salus, salutaris. salutare, quia saluat à peccatis, liberat ab inimicis, confert gratiā, & largitur gloriā. Primò enim quia à peccatis saluat, saluator nuncupatur. Vnde Angelus sanctissimo Ioseph, Matth. 2. ait: Vocabis nomen eius Iesū. Ipse. n. saluum faciet populum suum à peccatis eorum. Secundò verò quia ab inimicis liberat, quibus subiecti eramus, salus dictus est. sicut Zach. dicit, Luc. 1. Salutē ex inimicis nostris, & de manu oīum, qui oderunt nos. Tertio verò quia gratiam confert, quia perfectio salutaris denominatur: ideo salutaris dī, iuxta illud ps. Redde mihi latitiam salutaris tui, eo q̄ peccando amiserat eam.

Nomen Iesu breue syllabis, graue sententijs.

Aliqua nomina.

Quartò quidē quia largitur gloriā, dī salutare. Proinde Gene. 49. ait Iacob, Salutare tuum expectabo Domine. i. gloriā iā promissam. hæc quidem omnia tam alta, tā magna, tamque immensa in hoc benedicto nomine mylticè comprehenduntur, scilicet Iesus: quod insinuare volēs Apostolus ad Roma. 9. c. recitans: Si fuerit numerus filiorum Israel tanquam arena maris, reliquæ saluæ fient: verbum enim consumans & abbrevians in æquitate, quia verbum abbreviatum faciet Dominus super omnem terram: propter suam igitur excellentiam hoc nomen primò fuit à patre prænominatū, scđo per multa tempora ante præfiguratum, tertio ante prophetatum, quartò ab Angelo nunciatum, quinto à Virgine reuelatum, sexto ab Apostolis prædicatum, septimò ab omnibus veneratum & adoratum. Primò igitur fuit à patre prænominatū, immò à tota Trinitate in principio libri vitæ æternaliter fuit scriptum. quis enim auderet æterno verbo imponere nomē, nisi Deus pater inciperet? Ille nempe qui æternaliter verbum dicit, hoc nomen Iesus nominatum cōcessit. vnde per Isa. 45. cap. ait: ego Dominus, qui voco nomen tuum. Et in eodem c. ait, ego vocaui te nomine tuo. Et iterum 62. c. ait, Vocabitur tibi nomen nouum, quod os Domini nominauit. Hoc quidem nomen imposuit illi Dominus ab æterno, quando prædestinatus est filius Dei in virtute, sicut Apostolus ad Rom. 1. ait. Proinde Isa. 63. ait, Domine à sæculo nomen tuum. Et iterū propheta ait: Sit nomen eius benedictum in sæcula, ante Solem permanet nomē eius ab æterno. Insuper scripsit de hoc nomen in libro vitæ, de quo Exod. 32. Moyles ait: Aut dimitte populo hanc noxam, aut si non facis dele me de libro vitæ, quem scripsisti. Et iterum Luc. 10. Dominus Apostolis ait: Gaudete, quia nomina vestra scripta sunt in cœlis. Dañ. quoque 12. vidit Dañ. quod liber vitæ, in quo erant scripti omnes electi in iudicio, apertus est. In capite huius libri, tanquam caput omnium saluatorum positum est hoc nomen Iesus, sicut propheta in persona eius ait, In capite libri scriptum est de me. Secundò fuit hoc nomen Iesus per multa tempora ante præfiguratum. Habuit nempe Iudæa quosdam Iesus, sicut ait Bernar. antecedentes istum, quorum vacuis vocabulis gloriatur. Illa enim neclucet, nec pascunt, nec medentur. ideo synagoga in tenebris est vsque adhuc, fame, & infirmitate laborans: nec

F
Primò fuit nomen à patre prænominatum.

G

H

Secundò fuit præfiguratum.

Triplcè Iesus fuit se legitur.

A nec sanabitur, nec satiabitur, donec sciat Iesum dominari Iacob & finium terræ. Triplicè enim Iesum legimus fuisse in ea. **Primo.** Primum enim habuit Iesum Naue, qui fuit Iosue: & hic dī saluasse ab exilio & peregrinatione deserti, quia diuisit terram promissionis, Iosue 18. Secundò habuit Iesum filiū Iosedech: & iste dicitur saluare, quia fuit sacerdos sanctissimus, & reedificauit templum, vbi egit suum sacerdotiū: & de hoc dicitur Zach. 3. Ostendit mihi Dominus sacerdotem magnum Iesum. Tertio habuit Iesum filium Syrach. hic fuit propheta, sacerdos, & sapientissimus Doctōr. vnde de eo Eccl. 7. dicitur, Quod ipse renouauit sapientiā de corde suo: sed valde magna differentia est inter præfigurantes & præfiguratum Iesum: Nam primus Iesus. i. Iosue, con fractus & dissipatus septem regnis Chanæorum, introduxit filios Israel in terram promissionis. Sed noster Iesus con fractis regnis inferorum, introduxit omnes Sanctos in sempiternam gloriam. Secundus Iesus id est filius Iosedech, construxit templū, quod gloriosus fuit quàm primum, quod ædificatum fuit à Salomone, vtdf Aggēi 2. quia in eo Christus præsentatus fuit. Sed noster dulcis Iesus templū reedificauit gratiæ & veritatis: in se ruinosam, immò ruinatam reedificando naturam. In quo quidē obtulit sui cordis & corporis holocaustum medullatum. Tertius Iesus fuit propheta, sacerdos, renouans sapientiā de corde suo: non tamen virtute sua. Insuper prophetauit in multæ obscuritatis sermone, & docuit in figuris veteris testamenti. Sed noster amorosus Iesus fuit etiā propheta magnus in opere & sermone, figuras explicās & vmbas clarificans, ac sapientiam noui testamenti innouans, de Spiritu sancto docens in doctrinam Dei, sicut potestatem habens, & non sicut Scribæ & Pharisei. fuit itaque sacerdotum sacerdos, sicut propheta ait, diceñs, Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. videtis ergo nunc palam, q̄ illi non fuerunt veri Iesus: nec prædicamus de illorum nomine, cum annunciamus & extollimus nomē Iesu, sed prædicamus Iesum Christum filium Dei viui, qui est verus saluator mundi. Precedit enim lucifer solem, tenebra lucem, nunciij regem, & figura mysticam veritatem. Prædicti enim Iesus præmissi sunt tanquam baculus Helisæi prophetæ præueniens ad mortuum suscitandum. 4. Reg. 4. Nec potuerunt illi nomina sua interpreta-

Primo.

Secundò.

Tertio.

C

D

ri, quia vacua quidem erant à vera salute. **E** Superpositus est enim mortuo baculus, & non erat vox, nec sensus, eo quod baculus erat, sed descendit qui baculum misit: quia verus Iesus, qui præmiserat eos, nostram assumpsit naturam: & mox probans se esse verum Iesum, saluum fecit populum suum à peccatis eorum: & est vox, & sensus, non instar priorum vacuus est à salute. Sed audi quid fecit, vnde vox est & sensus vitæque redijt, sicut Bern. ait. Nam vir ille propheta, potens in opere & sermone, de excelso monte descendens, quasi alter Helyseus de monte Carmelo mortuum hominem visitare dignatus est, cum sit puluis & cinis dignatus se inclinare iacenti cōtrahi, & coæquari paruo, cæco impartiri lumen oculorum suorum & os mutorum oris proprio osculo soluere: debilesq; manuum suarum roborare contactu, & flatum qui exierat sua inspiratione refundere: suauiter rumino ista, & replentur viscera mea, & interiora mea spiritali dulcedine saginantur, atque omnia ossa germinant laudem. Sequitur quod puer septies oscitauit, quod in resuscitata ecclesia cernimus adimpleri: dum septies in die laudes iubilat saluatori. oscitabis etiam septies & tu peccator, si quinque sensus exteriores, & duo interiores inspirationi prophetiæ Iesu ter factæ interioris conformes: reddas & iubilando atque cantando dicas, cor meum & caro mea exultauerunt in Deum viuum. Tertio fuit ante prophetatum. vnde Abachuc 3. Ego autem in Domino gaudebo, & exultabo in Domino Iesu meo. In Esdra quoque 3. Quāquā non sit in canone Dominus ait. & erit post annos hos, & morietur filius meus Iesus, & conuertetur sæculum. sed & Sybilla Eritrea hoc nomen Iesus miro modo pronunciauit. vnde Augustinus de Ciuitate Dei libr. decimo octauo, cap. vigesimotertio, ponens versus Sybillæ maximè de fine mundi dicit, eos fuisse translatos de Græco in Latinum. sed quia translator non potuit propter mensuras versus seruare literas principiorum illorum, non consonant omnino in Latino, sicut in Græco: nam in Græco coniunctis omnibus primis literis omnium versus, hoc verba comprehendunt, Iesus Christus filius Dei, & Saluator. Quartò quoque fuit nomen Iesus ab Angelo nunciatum. vnde Luc. 1. ait Angelus Gabriel Mariæ. Ne timeas Maria, inuenisti gratiam apud Dominum. scilicet quam perdidit Eua: ecce concii-

F

G

Tertio fuit ante prophetatum.

H

Quarto fuit ab Angelo nunciata.

A pies in utero, id est, totum accipies in te & ex te. & paries filiū, & vocabis nomen eius Iesum. Ex quo patet, quod Iesus est propriū nomen eius, & Christus appellatiuum. q. d. tu es illa anima tanta gratia plena, quod tibi à Deo concessum est, vt mundo tribuas Saluatorem, & prima omnium hominum vel mulierum saluificum & gloriosum nomen Iesum annuncies toto mundo. Et iterum Luc. 2. vocatum est nomen eius Iesus, quod vocatum est ab Angelo, priusquam in utero conciperetur. quod verbum potest esse thema in die sacratæ circuncisionis Iesu. Quinto fuit à Virgine reuelatum. Insuper & à sanctissimo sponso suo Ioseph. Nam ipse duobus à Deo tatum per Angelum hoc officium commissum est, vt nominarent Christum Iesum filiū Dei. De Virgine supra patuit. De Ioseph vero Matth. 2. ait angelus Ioseph. Noli timere accipere Mariam conjugem tuam: quod enim in ea natum est, de Spiritu sancto est. Pariet autem filium, & vocabis nomen eius Iesum. Hi ambo, Ioseph & Maria, prius in die Circuncisionis reuelauerunt iam natum esse Iesum, id est, Saluatorem mundi. De huiusmodi nominis impositione dicitur, Esa. 55. Erit Dominus nominatus in signum æternum, quod non auferetur, scilicet à credentibus in eū. Sexto fuit ab Apostolis per vniuersum orbem prædicatum. Inceperunt etenim à Iudæa. Proinde Act. 5. de Apostolis scriptū est. Omni die non cessabant in templo, & circa domos docentes & euangelizantes Iesum Christum. Vide quā dulce euangelium Christus, vnde Iesus salus.

Omne vult peccatum, qui miscuit uile dulci.

D Denique à Iudæa prouenerunt ad Græcos, & finaliter ad Latinos. & sic mysticè impletum est, quod Pilatus posuit in titulo triumphali, quod scriptum erat Hebraicè, Græcè & Latinè: Iesus Nazarenus, Rex Iudeorum. quia per omnes linguas, per Apostolos prædicari debebat gloria nominis Iesu Christi, sicut propheta ait. In omnem terrā exiuit sonus eorum, &c. scilicet prædicatiuum hoc nomen. Super omnes alios tamen uas electionis Paulus, tanquam candelabrum sanctum, super quod nomen Iesus fuit, sicut lucerna splendens, suo fulgore illuminans vniuersum mundum, sicut Act. 9. Dominus ait, Vas electionis est mihi iste, vt portet nomen meum coram gentibus ex regibus & filiis Israel. Sic quoque gloriabatur ipse. 1. Cor. 2. dicens: Non enim iudicauit me aliquid scire inter vos, nisi Christum

Iesum, & hunc crucifixum. Septimò verò est ab omnibus adoratum & veneratum. An non omnis creatura flectit genu nomen eius? cū in creatura etiam quotidie fiant mirabilia in nomine eius. proinde Origenes ait: Nomen Iesu, nomē gloriosum, & omni cultu dignissimum. vnde salua veritate non immeritò potest dici ac pia deuotione credi: quod cū Paulus raptus fuit in paradysum, sicut ipsemet testatur. 2. Corin. 12. Et audiuit archana verba, quæ non licet homini loqui: quod tunc perfectè didicidit nomen Iesum ab omnibus adorandum. Nempe in raptu idem est audire, quod & videre. Ad cuius euidentiā aduertendū est, quod triplex est cognitio Dei. Prima per naturam, secunda per gratiam, tertia per gloriam. Prima est per naturam. Potest enim intellectu & humanus cognoscere Deū per naturam, sicut et Philosophi cognouerunt. Nam secūdu Boetium, omnibus hominib. cognitio Dei naturaliter insita est. Secunda est per gratiam id est per fidē formatā, siue informē, sicut eum cognoscunt fideles in hac vita. Tertia est per gloriam, quod est videre Deum per essentiam, sicut eum beati vident in patria. & ad hunc gradum impossibile est secundum statum viæ pertinere, nisi diuina virtute super naturam mirabiliter operante & eleuante. vsq; ad hunc gradum fuit anima beati Pauli eleuata: & hoc est tertium cœlum, ad quod Paulus raptus fuit, quia vidit diuinam essentiam. vnde secundum Aug. in lib. de videntio Deū. Et audiuit archana verba, quia fuit illuminatus & instructus de tā altis mysterijs, quod de eis non licet homini loqui: tū quia explicari non habent humana lingua: tum quia animalis homo non percipit ea, qui sunt spiritus Dei. In præfata autem visione piē possumus meditari, quod ipse vidit gloriosum Dominum, qui cōstitutus erat in gloria Dei patris in cœlestibus super omnem principatum, potestatem, virtutem, & dominationem. & super omne nomen, quod nominatur non solum in hoc seculo, sed etiam in futuro. & quod pater omnia subiecit sub pedibus eius, sicut ipse ait ad Ephe. 1. Cum igitur cerneret illum in tanta gloria sublimatum, quodam spirituali clamore inflammatu totus ex amore illius exclamauit, dicens, Iesus amor meus. Ad cuius nominationem & clamorem omnes ciues beati genuflexerunt adorātes Iesum in nominatione illius. in eodem nomine intellexit, quod in nominatione Iesu genu

E
Septimū
fuit ab
omnibus
adoratū.

F
Triplex
cognitio
Dei.
Prima.

Secunda.
Tertia.

G

Aug. in
lib. de vi-
dēdo Deū.

H

ARTICVLVS PRIMVS.

De quatuor radijs ac virtutibus nominis nostri Domini Iesu Christi pertinentibus ad incipientes.

A nuflectebant se omnes spiritus infernales: ac si debere facere omnes spiritus viatores. Proinde à cœlo rediens ac prædicta recolens in spiritu Dei præcipiens vniuersis scripsit verbum propositum dicens: In nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium & infernorum. Cœlestes per gloriam, terrestres per gratiam, & infernales per iustitiam sempiternam. planè effusum est, tanquā leuatum nomen Iesu: quando non solum cœlum terrasque perfudit: sed etiam inferos super aspersit. hoc autē ecclesia volens ab omnibus impleri, statuit extra de immu. eccle. decet domum Domini sanctitudo, lib. 6. dicens: Conuenientes in ecclesia nomen quod est super omne nomen: à quo allud sub cœlo non est datum hominibus, in quo fieri credentes saluos oporteat. nomen videlicet Iesu Christi, qui saluum facit populum suum à peccatis eorum, exhibitione sp̄ialis reuerentiæ attollant. & quod generaliter scribit, vt in nomine Iesu omne genu flectatur, singuli singulariter in seipsis implentes, præcipuè dū aguntur Missarum sacra mysteria, gloriosum illud nomen quancunque recolitur, flectant genu cordis sui, quod vel capitis inclinatione tententur. vt igitur hoc feruentius & deuotius obseruetur: vtilitates ac profectus, quos nobis conferat hoc nomen Iesu diligentius consideremus. Est enim simillimum soli. sicut enim sol iste materialis suo vigore, splendore, ac calore viuificat, augmentat, atque seruat cuncta terræ viuētia: Sic nomen Iesu cunctis in hoc seculo peregrinis vitam gratiæ præstat & incipientibus & proficientibus. Proinde Zach. 6. ait, Oriens nomen eius, id est, sicuti sol refulgens in Oriente. Et iterum Psalmus. ait, In Sole posuit tabernaculum suum, id est, fecit Solem mysticum, qui est radiosa fides tabernaculum nominis sui. distinguamus igitur fulgorem huius sacri nominis in duodecim splendidos radios, vt abundantia radiosa fidei nominis Iesu Christi in duodecim articulis per duodecim Apostolos per totum vniuersum radiosè diffusa mysticè designetur, sicut Eccl. 42. dicitur, Sol illuminans per omnia respexit.

E

Primo est nomen Iesu, secundum quod quatuor mala aduersantur eis. Est enim eis aduersaria. Primò culpa, secundo pugna, tertio concupiscentia, quarto etiam poena. Contra hæc quatuor est nomen Iesu. Primò refugium penitentiū, secundò vexillū præliantium, tertio remedium infirmantiū, quarto solatium patientium.

Primus radius nominis Iesu, in quo ostenditur quinta misericordia erga peccatores in hoc nomine demonstratur. Cap. 1.

Primò vero nomen, est refugium penitentium. scilicet contra malū culpæ. Quis enim peccator non timeat nomen potentia? quis non pauet nomen diuinæ iræ? aut quem non terreat nomen furoris Dei? aut cum nominari audit Dñm vltionum? sed ecce nomen Iesu, dulce refugium, in quo exinanitur peccata, seu maiestas, dulcescit pietas, & Dei magna misericordia demonstratur. Olim vero in veteri testamento in lege timoris erat terribile nomen Dei. vnde Esa. 30. dicitur, Ecce nomen Dñi de longinquo venit: ardens furor eius & grauis ad portandum. Vi de quā terribile est nomē Dei: vbi ardor, furor & pondus utiq; ad comburendum, ad seuiendum, ad obruendum. sed hæc omnia contemperata sunt in fonte misericordiæ & pietatis. i. in utero virginali per Iesum Christum amorosum nostrum. Nam, ibi ardor redactus est ad temperiē, furor ad mansuetudinem, & pondus ad leuitatem. vnde iam filius à philos, quod est amor, denominatur: ac per hoc Dei amor immensus ad nos peccatores manifestius palam fiat. Proinde Lucæ 1. ait Angelus ad Mariam. Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi. Ideoque quod ex te nascetur sanctum, vocabitur filius Dei. O igitur amorosissimum & gratiosissimū nomen: o nomen sanctum, o nomen piū & omni dulcedine plenum? hoc quidē est

Filius in philos quod est amor denominatur.

G

Quid sit prædictum nomen per mini testagrammationem.

Hh 4 illud

A illud sanctissimum nomen, quod fuit tantum ab antiquis patribus desideratum, tantis anxietatibus expectatum, tantis languoribus prolongatum, tantis suspirijs inuocatum, tantis lacrymis postulatatum, sed tempore gratiæ misericorditer donatum. hoc quidem desiderabat propheta, cum ait, Dic animæ meæ, salus tua ego sum. q. d. o Domine fatis dixisti. hæc dicit Dominus exercituum, Deus ultionum, & Dominus iustus noster: absconde, quaeso, nomen potentiae, non audiatur nomen vindictæ, taceatur nomen iustitiæ. da nobis nomē misericordiæ, sonet nomen Iesu in auribus meis: quia tunc verè vox tua dulcis, & facies tua decora: Ecce dulce refrigerium nomen Iesu: sine quo tam patres antiqui, quam etiam homines noui testamenti in vacuum sperauerunt habere salutem. ideo dicit Matth. 2. ait Angelus ad Ioseph, Vocabis nomen eius Iesum. ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum. Et iterum Actu 10. ait Petrus huic prophetae omnes testimonium perhibent. remissionem peccatorum accipere per nomen eius. omnes, qui credent in eum. scilicet fide operante per dilectionem. & 1. Ioan. 2. ait. Scribo vobis filioli mei, quia remittuntur vobis peccata vestra per nomen eius. Et iterum Act. 4. Petrus ait: Non enim aliud nomen est hominibus sub cælo datum, in quo oporteat nos saluos fieri. Et iterum paulo ante de eodem nomine ait, Non est in aliquo alio salus. Hoc quidem nomen Iesus, Exo. 28. Per nomen Domini Tetragramaton præfiguratum est. Secundum enim Nicolaum de Lyra supra Exod. 28. Sextum ornamentum summi sacerdotis erat lamina aurea pēdens in frōte eius. ligata cum mitra filis hyacinthinis: in quo erat nomē Domini Tetragramaton scriptum. hæc autem ad modum coronæ erat formata. vnde & corona imperfecta denominabatur. quia solum protēdebatur ab aure ad aurem, transiens super frōtem, secundum Iosephum, & Rabanum, Salomonem, ita quod ipsa cum semicirculo, quod erat ex parte posteriori capitis, faciebat quasi coronam perfectam. Nam circa finē prædicti capituli Dominus ad Moysen ait, Facies & laminam de auro purissimo, in qua sculpes opere cælatoris sanctum Dominum. i. nomen Dei Tetragramaton, secundum Nicolaum de Lyra. Et idem in quaestione contra Iudæos super illo verbo Ieremiæ 27. circa finem. per virtutes Dei uiuentis Domini exercituum inquit: Vbi nos

habemus Domini, in Hebræo ponitur nomen Domini Tetragramaton, quod signat diuinam naturam secundum suas proprietates intrinsecas, absque respectu ad extra. hoc siquidem nomen in lamina aurea scriptum portabat Pontifex in frōte scriptum, quando ingrediebatur sancta sanctorum: vt mysticè designaret, quod nulla anima introibit in templum regni cælorum ad sacrificandum Deo sacrificium laudis, nisi nomen Iesu portet scriptum in fronte sua. & sic sacrificabis tunc Deo sacrificium laudis. Scribitur enim primò in animæ fronte per baptismi sacramentum, sed aboletur per peccatum mortale. Et iterum scribitur ex penitentiā virtuali, sicut Apoc. 3. dicitur, & scribam super eum nomen Dei mei. hoc siquidem solum verè nominatur, cuius natura verè per nomen exprimitur. Vnde Gene. 2. Adam res omnes nominauit, quia omnium rerum naturas nouit. Nomen igitur tunc super peccatorem scribitur, quando per veram cōtritionem hoc meruit, vt per eam ad veram Iesu notitiam eleuetur. Et iterum de hac Scriptura. 2. Cor. 3. Apostolus ait, epistola Christi vos estis, scripta in tabulis cordis carnalibus. Ex dictis elici potest, quod quicumque etiam sceleratus in fine ultimo positus, non valens aliter de peccatis præteritis se iuuare, nisi per contritionem cordis: tunc si verè corde inuocat hoc nomen Iesus, remissionem cōsequitur omnium peccatorum suorum, teste Iohēle 2. c. dicente: Omnis quicumque inuocauerit nomen Domini, hic saluus erit. Inuocauerit scilicet perfecto & deuoto corde, non autem ore polluto: vera enim inuocatio, veram includit contritionem. Et licet vera contritio ad salutem sufficiens sit, non tamen absq; maxima causa propheta ait prædictum verbum. nam Iesu inuocatio facta corde, & prolatio facta ore, & inuocanti & circumstanti magnam præstant augmentum saluationis. Sed quia sæpe contingunt casus inopinati & periculosi: ideo necesse est nomen Iesus, sæpius frequentare: vt ex hac frequentatione, habitus generetur. atque in habitu tali semper in quolibet sortuito casu cordi & ori nomen Iesu, quod est nomen salutis, occurrat. ad hoc inducere volens Apostolus ad Colossen. 3. ait. Omnia quæcunque facitis in verbo aut in opere, omnia in nomine Domini Iesu Christi facite & agite. Teste enim experientia patet, quod assuetus nominare diabolum ex malo corde, in omni inopinato, & sub-

to ca-

A to casu diabolus inuocare ore. Sic contingit de assueti nomine hoc nomen Iesus, idipsum in omni subito casu pronunciat. teste enim Domino, qui ait Matth. 12. Ex abundantia enim cordis os loquitur, & bonus homo de bono thesauro profert bona, & malus homo de malo thesauro profert mala. lege totam scripturam sacram, & in tota silua euangelica nullum reperies inuocantem hoc nomen Iesus, recepisse vnquam repulsam. Sequitur secundus radius.

Secundus radius, quod nomen Iesu in quolibet pugna facit sibi deuotum hominem triumphare. Cap. 2.

Secundo autem Domini Iesu nomen est vexillum præliantium, & hoc scilicet contra malum pugna. nam si contemptus Pharae consurgit ad scandala, adhuc recurrendum est ad nomen Iesu, quia ipse est pugnantibus in præsidium. subiecit enim nobis omnem feritatem inimicorum nostrorum. Tria nempe tunc aduersantur nobis, scilicet diabolus, caro, & mundus.

Primo enim diabolus aduersatur. consuetum equidem est, vt cum quis cupit & querit derelinquere prauam vitam, & in nouum hominem se mutare, quod diabolus suis versutijs, & toto conamine se opponat. Proinde Eccles. 2. ait. Fili accedens ad seruitutem Dei, sta in iustitia & in timore, & præpara animam tuam ad tentationem. Et iterum Gregorius ait. Appropinquante saluatore, appropinquat tentatio. lucem rectitudinis sequitur umbra tentationis. proinde si consurgit diabolus contra te, ne timeas: sed erige contra eum vexillum salutis, quod est Iesus, inuocando illum. Audi quid de te credentibus ait, Dominus Matth. ult. In nomine meo dæmonia eijcient. Hanc autem potestatem dedit Dominus discipulis, dicens, Matth. 10. Eijcite dæmonia, quod experientes, septuaginta duo, vt dicitur Lucæ 10. Reuersi sunt cum gaudio, dicentes, Domine etiam in nomine tuo nobis subiiciuntur dæmonia. Sed animaduerte responsum eius. ait enim, Videbam sathanam sicut fulgur de cælo cadentem. quasi dicat, nolite mirari, si nomen meum diaboli expauescant, & eos ab homine pellit; cum virtute eius sathanas cum omnibus angelis suis de cælo expulsus ceciderit sicut fulgur. Vnde Apoc. 12. Post prælium factum in cælo a Michaelē cum dracone, & ab eo de illa victoria iam

obtenta, eiectione illo in supplicia sempiterna, exultantes clamauerunt Angeli iam beati, iam dicentes, Facta salus est & virtus. id est ex nomine Iesu saluifica virtus & potestas Christi eius, sicut latius dictum est in Quadragesimali de religione christiana, sermone sexto, articulo secundo, Nec mirum, si per hoc nomen dæmones expelluntur, cum eius fortitudinem & terrorem sustinere non possint. vnde Hierem. 10. scriptum est, Magnus tu. scilicet Domine Iesu, & magnum nomen tuum in fortitudine. Et iterum propheta ait, Sanctum & terribile nomen eius. sanctum qui dem Angelis bonis, & hominibus iustis: sed terribile est demonibus & viris impijs. pateat hoc etiam per exemplum. Cum enim beatus Bernardus Papiam de Mediolano venisset: quidam vxorem suam demoniacam ad illum adduxit: tunc diabolus per os eius dicere cœpit, non me de hac anicula mea hic porculos edens, & bracticas deuorans pellet. Cui seruus Dei respondit, non Bernardus te, sed Dominus noster Iesus Christus. Mox autem vt ille orationem effudit, spūs nequam dixit, quod libenter egredere de hac anicula grauitèr molestus in ea, quam libenter egredere, sed non possum. Non vult enim magnus Dominus. cui sanctus. Et quis est Dominus magnus? Cui ille, Iesus Nazarenus. Ad quem vir Dei. Vidisti ne vnquam eum? Quo respondente, etiam. Cui iterum ait, Vbi vidisti eum? Et ille ait, in gloria. Et tu in gloria fuisti? Quo respondente, vtique, ait, quomodo inde existi? Et ille ait: cum lucifero multi cecidimus. Hæc quidem omnia voce lugubri per os vetulæ omnibus audientibus loquebatur. ait illi vir Dei. nunquid in illam gloriam redire velles? ac ille miro modo cachinnans ait, tarde est. tunc autem orante viro Dei de muliere egressus est. sed cum B. Bernar. inde abiret, eo iam elógato, iterum diabolus inuasit eam: vir autem eius post illum cucurrit, quid acciderat indicauit: at ille præcepit collo eius chartulam alligari, in qua hæc verba conscripta erant: In nomine Domini Iesu Christi præcipio tibi dæmō, ne hanc mulierem iam contingere præsumas, quod cum factum fuisset, postea ad eandem accedere nequaquam ausus fuerat. Secundo autem contraria est nobis caro, omni spurcitia & malitia plena. vnde Bernar. ser. 15. super Can. ait: tristat aliquis nsum veniat in cor Iesus, & inde saliat in os, & ecce ad

*Quid sit
præfigura
tum per
nomē Do
mini Te
tragrama
ton.*

*Scribitur
nomen
in anima.*

*Quando
super pec
catorem
scribitur.*

*Inuoca
tio huius
nominis
a peccato
re in fine
eius vita,
salus est
ei.*

Gregor.

Bernar.

A ad exortum nominis lumen, nubilum omne diffugit, atque serenum reddit. labitur quis in crimen, currit insuper ad laqueum mortis desperando. nonne si inuocet nomen vitæ, cõfestim respirabit ad vitam? cui aliquando stetit ante faciem salutaris nominis duritia, vt assolet cordis ignauia, torpor, rãcor, animi lãguor, accidia, cui fons forte siccatus lacrymarum inuocato Iesu non cõtinuo erupit vberior, fluxit suauior? & paulõpost etiam inquit: Nihil ita irã impetum cohibet, superbiã tumorem sedat, sanat liuoris vulnus, restringit luxuriã fluxum, extinguit libidinis flammam, sitim tẽperat auaritiã, & totius indecoris fugat pruriginem: siquidem cum nomino Iesu, hominem mihi propono mitem, humilem corde, benignum, sobrium, castum, misericordem, & omni denique honestate ac sanctitate conspicuum. Eum denique ipsum Deum omnipotentem, qui suo me exemplo sanet & roboret adiutorio, hæc omnia mihi simul sanant, cum insonuerit Iesus: si mo itaque mihi exempla de homine, & auxilium a potente. illa tãquam pigmentaria species: hæc tanquam vnde acuam eas, & faciam confectioem, cui similem medicorum nemo facere posset. hoc tibi electuarium habes. O anima mea conditum in vasculo vocabuli huius, quod est Iesus, saluferum certe: quodque nulli inquam pestitux inueniatur inefficax.

Tertio quã nobis aduersatur mundus, & iudicio Dei naufragaris in mari, aut incurris in pericula eius, occurrunt pericula fluminum, insultus inimicorum, traditiones perditionum, terror tonitruorum & fulgurum, ruinosi casus, aut lapidũ, aut domorum, aut ignis inopinati euentus, & similia. Inuoca salutis nomen, cor & os subito clamet Iesus, speret in adiutorio altissimi. ipse enim ait, clamabit ad me, & ego exaudiam eum: cum ipso sum in tribulatione: eripiam eum, & glorificabo eum. Et iterum per prophetam promittit dicens: protegam eum, quã cognouit nomen meum. nempe sicut Prouer. 18. dicitur. Turris fortissima nomẽ Domini, ad ipsum recurrit iustus, & exaltatur. scilicet ne prædicta possint peruenire ad eum, & nocere illi.

3. Est nomen remedium infirmitatum contra malum concupiscentia.

Tertius radius, quod deuotio nominis Iesu cum debitis circumstantiis infirmitatibus impetrat sanitatem. Cap. 3.

Tertio nomen Iesu est remedium infirmitatum. hoc est contra malum concu-

piscentiã. Nã damnata morte culpã & homine a periculis liberato, remanet in nobis concupiscentiã morbus, & agritudinis languor: ideo recurrendum est ad hoc nomen Iesu: quia sicut Petrus Rauennas ait. hoc est nomen, quod dedit cæcis visum, surdis auditum, claudis gressum ac cursum, sermonẽ mutis, vitamque mortuis, & etiam totam diaboli potestatem de obsessis corporibus effugauit. Proinde si qua infirmitas tibi, vel tuis occurrat, non refræto remedio corporali, aut naturali: recurre ad inuocationem nominis Iesu. Sæpe quoque contingit, quod non possunt infirmitatibus remedia naturalia adhiberi, vel propter eorum carentiam, vel propter morbi aut infirmitatis ignorantiam: seu quia est quasi irremediabile malum, per ipsam naturã viam: ideo currẽdum est ad remediũ, quod fidelibus suis, Marci ult. Dominus relinquit super terram, dicens: si gna autem eos, qui crediderint. hæc sequentur: in nomine meo dæmonia eiicient, linguis loquentur nouis, serpentes, tollent: & si mortiferum quid biberint, non eis nocerit: super ægros manus imponent, & bene se habebunt: Nec recurrendum est ad fatuas, insanas & omnino erroneas incantationes quorundã, qui credunt se inuocare nomen Domini, & inuocant nomen diaboli incantationibus suis, eo quod sæpe nomina ignota ibi commisceant, ac semper in eis mendacia interponant. licet sapius Pater noster, & Aue Maria, ad cooperimentum addant: & licet per tales insanias appareant aliqui liberari, tamen permittente iudicio Dei; dæmon, qui ex verfuitia sua facit hominem vel puerum ægrotare, eo inuocato per impiam incantationem aufert languorem, & infirmitatem a corpore per infidelitatẽ, & errorem, insigens mortalem culpam in anima & in corde, sicut in legenda B. Bartholomæi euidentius patet. Proinde propheta hoc præuidens ait: Beatus vir, cuius est nomen Domini spes eius, & non respexit in vanitates & insanias falsas. De pluribus vero fide digno testimonio nostris temporibus audiui: quia iuxta verbum Domini imposita manu super ægrotates ad inuocationem huius sanctissimi nominis Iesu, liberati sunt. Nam sicut effusum vnguentum ministrat gratiam corporibus: sic nomẽ Iesu, dat salutis gratiam animabus. vnde propheta ait. Saluauit eos propter nomen suum, vt notam faceret potentiam suam: & quod mirabilius est, etiam peccatores & infideles ad inuocationem huius gloriosi nominis

A nis fecisse miracula, & sanasse ægros manifeste comprobatur. vnde de B. Dionysio Ariopagita narratur, quod dum cum B. Paulo disceptaret per viam, ante eos quidam cæcus transibat, ac statim Dionysius Apostolo ait: si dixeris huic cæco, in nomine Dei tui vide, & viderit, statim credam: sed ne vtaris magicis verbis. ego tibi præscribam formam verborum dicens, In nomine Iesu Christi de Virgine nati, crucifixi, & mortui, qui resurrexit & ascendit in cœlum, vide. Et respondens Paulus, ad hoc vt omnibus suspitio tolleretur, volo vt verba eadẽ tu ipse proferas; & in eadem forma verborum Dionysius dixit cæco vt videret, & statim vidit, & confessus est Dionysius se credere in Christum Iesum Dominum nostrũ. Ex his patet, quod cum Dionysius adhuc esset peccator & infidelis, ad inuocationẽ huius nominis cæcum illuminauit, & sic plerique hoc idem in se, & in alijs nostris temporibus experti sunt, licet essent peccatores, vt verificetur quod de hoc prædictũ est in psal. 102. Saluauit eos propter nomen suũ, vt notam faceret potentiam suam. Est autem aduertendum, quod quatuor necessaria sũt ad hoc, vt homo impetret in virtute sancti huius nominis. Primo quod pro se petat, secundo quod petat necessarium ad salutem, tertio quod petat pie, quarto quod petat perseueranter. His quatuor concurrentibus semper impetratur, quod petitur. Primo inquam exauditur, si petat pro se. nõ potest enim homo vitam æternam ex condigno alteri promereri. nec per consequens ea, quæ pertinent ad vitam æternam, alteri mereri potest. Proinde non semper homo pro altero petens exauditur. vnde Hieronymus super Hierem. Frustra rogat quis pro alio, cum ille demeretur, pro quo oratur. Et iterum August. super Ioan. Exaudiuntur omnes Sancti pro seipsis: non aut pro omnibus amicis & inimicis: quia non ad vtũque dictum est a Domino, Ioan. 16. Si quid petieritis patrẽ in nomine meo, dabit: sed addit, dabit vobis. Et ad hoc facit quod Hierem. 7. Dominus ait dicens: noli orare pro populo hoc, nec assumes pro eo laudem & orationem, & non obsitas mihi, quia non exaudiam te. vbi glo. dicit quod duo sũt, quæ orationibus ne exaudiantur a Domino contradicunt. Primũ est error incorruptus & permanentis, secundum est finalis impoenitentia seu cor impenitens. Secundo si petit necessarium ad salutem. vnde Ioan. vbi supra ait Dominus: Si quid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis.

4. Sunt necessaria ad hoc vt impetret in virtute sancti huius nominis.

Duo sunt quod orationibus ne exaudiantur a Domino contradicunt. Primũ est error incorruptus & permanentis, secundum est finalis impoenitentia seu cor impenitens. Secundo si petit necessarium ad salutem. vnde Ioan. vbi supra ait Dominus: Si quid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis. Proinde Rabanus super Matth. ait, quotiescunque petentes nõ audimur: inde fit, quia illa cõtra auxilium nostræ salutis petimus, vel in futurum petitionis differtur effectus, vt desideria crescant, & perfectius capiantur gaudia, quæ referuantur. Tertio si peti pie. in quo verbo omnes conditiones, quæ requiruntur ex parte orantis, in quantum orans, plenius comprehenduntur, scilicet quod oret fideliter, humiliter, & feruenter. Primo oret fideliter, & confitenter, sicut B. Iacobus primo suo c. ait: Postulet in fide, nihil hæsitans. Secundo quod oret humiliter. vnde psal. ait. Respexit in orationem humilium, & non spreuit precem eorum. Tertio quod oret frequenter. vnde Aug. ait: Dignior sequetur effectus, quanto feruentior præcedit affectus. Quarto si petit perseueranter. Vnde Luc. 11. Dominus ait: Quis vestrum habebit amicum, & ibit ad illum media nocte, & dicet illi: Amice, accommoda mihi tres panes, quoniam amicus meus venit de via ad me, & non habeo quid ponam ante illum. Et ille deintus respondens, noli mihi molestus esse, iam ostium meum clausum est, & pueri mei mecum sunt in cubili: non possum surgere: & dare tibi, & ille si perseuerauerit pulsans, dico vobis, & si non dabit illi surgens, eo quod amicus sit, propter importunitatem tamen eius surget, & dabit illi quotquot habet necessarios: & ego dico vobis, petite & dabitur vobis, quærite & inuenietis, pulsate & aperietur vobis. Omnis enim qui petit accipit, & qui quærit inuenit, & pulsanti aperietur.

E Proinde Rabanus super Matth. ait, quotiescunque petentes nõ audimur: inde fit, quia illa cõtra auxilium nostræ salutis petimus, vel in futurum petitionis differtur effectus, vt desideria crescant, & perfectius capiantur gaudia, quæ referuantur. Tertio si peti pie. in quo verbo omnes conditiones, quæ requiruntur ex parte orantis, in quantum orans, plenius comprehenduntur, scilicet quod oret fideliter, humiliter, & feruenter. Primo oret fideliter, & confitenter, sicut B. Iacobus primo suo c. ait: Postulet in fide, nihil hæsitans. Secundo quod oret humiliter. vnde psal. ait. Respexit in orationem humilium, & non spreuit precem eorum. Tertio quod oret frequenter. vnde Aug. ait: Dignior sequetur effectus, quanto feruentior præcedit affectus. Quarto si petit perseueranter. Vnde Luc. 11. Dominus ait: Quis vestrum habebit amicum, & ibit ad illum media nocte, & dicet illi: Amice, accommoda mihi tres panes, quoniam amicus meus venit de via ad me, & non habeo quid ponam ante illum. Et ille deintus respondens, noli mihi molestus esse, iam ostium meum clausum est, & pueri mei mecum sunt in cubili: non possum surgere: & dare tibi, & ille si perseuerauerit pulsans, dico vobis, & si non dabit illi surgens, eo quod amicus sit, propter importunitatem tamen eius surget, & dabit illi quotquot habet necessarios: & ego dico vobis, petite & dabitur vobis, quærite & inuenietis, pulsate & aperietur vobis. Omnis enim qui petit accipit, & qui quærit inuenit, & pulsanti aperietur.

Quartus radius miram lætitiã, & exultationem adipiscuntur in omni aduersitate, qui deuotione afficiuntur ad nomen Iesu. Cap. 4.

Quarto vero nomẽ Iesu est solatium patientium, & hoc contra malum poenæ, quãuis enim Deus seruos suos in tentatione succumbere non permittat, nihilominus tamen permittit eos sustinere afflictiones: sed desperandum non est, nec obliuiscendum dulcis nominis Iesu: sed tamen maxime inuocandum. Proinde consolando patientes, Matth. 5. Dominus ait: Bene estis, cum maledixerint vobis homines, & dixerint oẽ malum aduersum vos, mentientes propter me. gaudete in illa die, & exultate: quoniã merces vestra copiosa est in

Rabanus.

E.

August.

G.

H.

4. Est nomen solatium contra malum poenæ.

A in cœlis. imò menti inflammate amoris Iesu inæstimabilis læticia est, pro nomine Iesu pati solum est in exebriatione sui amoris, & in appetitu similitudinis cordis eius, nullo alio præmio expectato. Nonne sapius est homini gaudium pati pro amico mortali, etiam cum nescit ille pro quo talis passio sustinetur? quanto magis pro Deo immortalis, qui omnia cernit, & pro Domino Iesu, qui tanta pro nobis late perpeffus est? hoc considerans Paulus, Act. 21. ait. Ego autem nò solum alligari, sed & mori in Hierusalem paratus sum propter nomen Iesu Christi. Et Act. 5. iterum de Apostolis ait. Ibant Apostoli gaudentes a còspectu concilij, quoniam digni habitis sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. August. etenim ait. Dat magnam audaciam nomen Domini, scriptum in cordibus iustorum contra impetum malorum: vt patienter tolerentur, & prudenter euitentur. vnde beata Agatha iudici sibi tormenta aspera comminati, inuictò animo sibi respondet, dicens. Si feras mihi promittas, audito Christi nomine mã suescunt: si ignem adhibeas, rorem saluificum de cœlo mihi Angeli ministrabunt. propter virtutē huius nominis sancti Martyres in tormētis suis omnibus triumphant. vnde propheta in persona eorum dixit. In nomine tuo spernemus insurgentes in nobis. Et iterum adiutorium nostrum in nomine Domini, qui fecit cœlum & terram, scilicet quod maius fuit, quàm nobis per consolationem assistere in tormentis. nec mirum si cum tanto gaudio tanta Martyres sustulerunt, quia ipse erat qui in eis omnia supportabat tormenta, sicut Apostolus ait ad Philipi. 2. Operatur in nobis velle & perficere pro bona voluntate. Vnde Apoca. 2. Animæ patienti propter nomē suum Dominus ait: patientiam habes, & sustinuisti propter nomen meum, & non defecisti. Ille nempe propter nomen Domini Iesu sustinetur: qui passione sua clarificat nomen Christi, & nò propter nepharia opera, sed propter sacra instituta virtutum religionis christianæ persecutiones sustinet patienter, sicut & beatus Petrus cap. 4. Nemo nostrum patitur, quasi fur vel homicida, aut maledicus, aut alienorum appetitor. Si autem vt Christianus si erubescat: glorificet autem Deum in isto nomine: sed quoniam virtus patientiæ præmium non meretur, nec virtus etiam dici potest, nisi perseueret vsque in finem: ideo Ioan. subdit, & non defecisti. A iustitia quidem deficere comproba-

tur, qui vel difficultate exercitij, vel interna passione animi, & importunitate persequētis inimici resilita cœpto proposito iusti, & ideo Leuit. 3. animalis cum cauda præcipitur immolari: in quo mysticè insinuatur, quod opus Deo placere non potest, si non perseueret vsque in finem, quod in animalis cauda designatur.

ARTICVLVS SECVNDVS.

De alijs quatuor radijs seu virtutibus nominis Iesu pertinentibus ad proficientes.

Secundo autem pro ipsis proficientibus alios quatuor radios distinguamus de admirando nomine Iesu Christi. Nam sicut incipientibus proficit contra malum, ita proficientibus prodest erga bonum. In quatuor nempe proficere debent ipsi proficientes. Primo corde, secundo ore, tertio opere, quarto continuatione. Proinde nomen Iesu est primo honor credentium, secundo splendor prædicantium, tertio meritum operantium, quarto adiutorium deficientium.

Quintus radius nominis Iesu de admiranda gloria & honore, quem sequuntur omnes vere credentes in nomine eius, scilicet Iesu Christi. Cap. 1.

Primo autem respectu cordis nomen Iesu est honor credentium. Facit enim nomen Iesu, in corde plantatum per fidem dilectissimum Dei filiū, sicut Ioan. 1. testatur dicens: Dedit eis potestatem filios dei fieri his, qui credunt in nomine eius. Maximus quidem est honor, esse filios Dei. Nam, teste Paulo ad Rom. 8. Si filij, & hæredes, hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi. Magnum igitur fidei fundamentum nomen Iesu efficiens filios Dei, quod quidem in imò positum principaliter sustinet ædificium, quod per columnas erectum, dum ad alta conscendit, manet in fastigio consummatum. ædificium autem fundamenti huius, sunt membra Christi: fastigium vero beatitudo æterni regni. Proinde de fundamento. 1. Corinth. 3. Apostolus ait. Fundamentum aliud nemo potest ponere, nisi quod positum est, Iesus Christus. Fides enim catholicæ religionis consistit in notitia

Atia Iesu Christi, & lumine, qui est lumē animæ. ostium vitæ, fundamentū salutis æternæ. Hanc si quis nò habuerit, aut relinquit, veluti sine lumine per vmbra noctis, & clausis oculis per discrimina præcipitanter incedit, & quantumcunque eminentia rationis fulgeat, ducem sequetur cæcum, dum ad intelligenda secreta cœlestia proprium sequitur intellectum, aut fundamento neglecto, cōstruere nititur domum, aut ostio prætermisso, intrare vult per tectum. fundamentum igitur istud. Iesus est, lumen & ostium, qui se via monstraturus errantibus, fidei lumen exhibuit omnibus, per quā posset Deus ignotus requiri, quæsitus credi, & creditus inueniri. Fundamentum hoc sustentat ecclesiam in nomine Iesu fabricatā. Maximus igitur honor est per fidem nominis Iesu, filium Dei fieri atq; hæredem. Quod intelligens Angelus Apoc. 19. a Ioan. non sustinuit adorari: ait enim Ioan. Cecidi ad pedes Angeli, vt adorarem eum; & dixit mihi, vide ne feceris: conseruus enim tuus sum, & fratrum tuorum habentium testimonium Iesu, Deum adora. Ait enim, cecidi ad pedes eius vt adorarem eum: non tamen sicut creatura creatorum Deum, sed sicut seruus vehemēter ac cum seruii subiectione honorat dominum suum creatum. Nempe Angelus in veteri testamento sic se ab hominibus adorari nunc sustinet, quod tamen non sustinet hic, immo manifeste prohiberi videtur. ideo subdit, & dixit mihi: vide scilicet ne feceris talem reuerentiā, dicens mihi: cuius causam subdit dicens, Conseruus tuus sum, id est tecum; & sicut tu, sum seruus eiusdem Dei & Domini nostri Iesu Christi: & ne credatur, quod respectu solius Io. propter singularem reuerentiam, excellentiam vel præcellentiam eius, hoc diceret, & non de omnibus hominibus, qui Christi sunt serui: ideo subdit, & fratrum tuorum habentium testimonium Iesu, id est qui perfecto corde consistunt, & testificantur Iesum esse Deum & Dominum vniuersorum, atque hominum redemptorem & saluatorem. Triplici enim ex causa se a Ioan. noluit Angelus adorari. Primo propter dignitatem, Secundo propter veritatem, tertio propter humilitatem. Primo inquā propter dignitatem, s. demonstrandam generationis humanæ, quam in exaltatione Christi hoies acceperunt: ac si aperte diceret, quā iam sup. nos in sede diuinæ maiestatis Xpm hoiem video & adoro, ideo me ab hoie in Christo credente adorari ammodo nò per-

mitto. Secundo propter veritatem declarādam, videlicet quod quoniam Angeli permittebant se ab homine adorari in veteri testamento, non permittebant hoc de illa quæ latrā tū cupantur, quæ competit soli Deo. sicut vtique ipsi dæmones permittunt atq; instantia magna exquirunt, & hanc causam statim subdit cum ait, Deum adora. Tertio propter humilitatem, scilicet insinuandam, eorum, scilicet quod in ecclesiastica dignitate sublimati sunt: qui licet a subditis seruiliter honorentur, non tñ debent se habere ad eos vt dñi, sed quodammodo vt ministri, & serui, iux. illud Luc. 22. Reges gentium dominantur eorum, & qui potestatem habent super eos, benefici vocantur: vos autem non sic: sed qui maior est in vobis, fiat sicut minor, & qui præcessor est, sicut ministrator. Nam qui maior est, qui recubitat, aut qui ministrat? nonne qui recumbit? ego aut in medio vestrum sum, sicut qui ministrat: & hinc est quod Petrus princeps Apost. & summus ecclesiæ Pontifex non permisit se, Actu 10. a Cornelio flexis genibus honorari seruiliter, imò ipsum eleuabat dicens, & ego ipse homo sum, sicut & tu: & hoc egit, s. vt hanc humilitatem insinuaret esse seruandam, &c.

Sextus radius, quod solum prædicantes nomen Iesu, id est animarum salutem fructificant in verbo Dei. Cap. 2.

Secundo respectu oris nomen Iesu est splendor prædicantium, eo quod lumine suo splendore annunciare & audire faciat verbum suum. vnde Bernar. & vnde putas in toto orbe tanta, & tam subita atque feruens Dei lux, nisi de prædicato Iesu nomine? & huius nominis luce ac sapore Deus nos vocauit in admirabile lumē suum, quibus illuminatis, & in lumine isto videntibus lumen, Apostolus ad Ephes. 5. Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino, vt filij lucis ambulare. Proinde hoc nomen declarari debet vt luceat, nec latere, nec in prædicatione proferri debet corde sordido, vel ore polluto: sed in vase recondendum, & proferendum electo. vnde Act. 9. Dominus ait, Vas electionis mihi est iste, vt portet nomen meum coram gentibus, & regibus, & filiis Israel. Vnquit electionis, vbi liquor dulcissimus venalis expositus, vt prouocet ad bibendum, dum rutilat & splendescit in vas electis: vt portet, inquit, nomen meum, &c. Nam sicut igne

Triplici ex cā se a Ioan. noluit Angelus adorari.

1. Respe- ctu cordis

H

tia

2. Respe- ctu oris.

H

A igne succenso purgatis agris consumitur ariditas & inutilitas veprium & spinarum, & sicut ortu solarium radiorum pulsus tenebris latitant fures, noctuagique, fossoreseque domorum: sic lingua Pauli populis prædicante, velut magno tonitruo perstreperente, velut igne vehementius irruente, velut sole clarius irruente consumebatur infidelitas, disperibat falsitas, elucescebat veritas, ad instar cere vehementis ignis incendio liquefactæ. nomen enim Iesu circumferebat verbis, epistolis, miraculis, & exemplis. Laudabat enim nomen Iesu assidue, & collaudabat in confessione. hoc insuper nomen coram regibus & gentibus, & filijs Isra: l portabat Apostolus tanquam lumen, & illuminabat patrias, & clamabat vbique illud ad Roma. 13. Nox præcessit, dies autè appropinquavit: abijciamus igitur opera tenebrarum, & induamur arma lucis, sicut in die honeste ambulemus, & monstrabit omnibus lucernam ardentem atque lucentem super candelabrum: annuncians in omni loco Iesum, & hunc crucifixum, quomodo lux illa respenderit, & perstrinxit cunctorum intuentium oculos, quando Actu 3. de ore Petri tanquam fulgor egrediens claudi corporales plantas solidavit, & bases, multoque spirituales cæcos illuminavit. nunquid non ignem sparsit, cum ait: In nomine Iesu Christi surge & ambula? Hæc secundum Bern. ibi supra: De Apostolis quoque Marc. in fine dicitur, quod profecti prædicauerunt vbique, scilicet nomen Iesu, Domino cooperante, & sermonem confirmante, sequentibus signis, quæ reuera fiebant in nomine Iesu Christi. denique quod miraculis confirmavit in persecutione tyrannorum, confirmavit postmodum illustrationibus luminosis, declarantibus scripturas contra doctrinas falsas hæreticorum. Insuper & quotidie confirmat nunc dulcorosis refectionibus, & copiosis illuminationibus electorum. Proinde ecclesia Christi sponsa sp eius testimonio sulta iubilat cum psalm. dicens, Domine docuisti me a iuuentute mea, & usque nunc pronuntiabo mirabilia tua, scilicet semper. propheta quoque ad hoc exhortatur, dicens, Cantate domino, & benedicite nomini eius, annunciate de die in diem salutare eius, .i. Iesum salutorem.

Septimus radius, quod virtute nominis Iesu Christi in operibus bonis merita cumulantur. Cap. 3.

Tertio respectu operis nomen Iesu est meritum operantium. Nam virtute huius nominis merita, & gratie cumulantur, teste Apostolo, qui ait. 1. ad Corinth. 12. Nemo potest dicere, Dominus Iesus, nisi in Spiritu sancto, quod de triplici dictione, secundum Alexan. de Ales. intelligendum est. hoc est, nemo potest dicere, scilicet corde, ore & opere, Dominus Iesus, nisi in virtute Spiritus sancti. nullus enim prædicto modo potest digne proferre hoc sanctissimum nomen, quin illa prolatione efficiatur dignus vita & gloria sempiterna. Nam omnes actus, qui eliciuntur a Spiritu sancto, meritorij sunt gloriæ sempiternæ. Magni igitur thesauri & diuitiæ reconduntur in hoc nomen Iesus: hi siquidem thesauri atque secretorum arcana tunc talibus communicantur, cum nomen Iesu feruenti deuotione ac dulcore continue laudatur & glorificatur, quod intelligens Eccl. 5. 1. ad Dominum Iesu ait, dicens: Laudabo nomen tuum assidue, & collaudabo illud in confessione. Proinde Chrysost. ait: Quo nomen Domini diligitur profundius, inuocatur frequentius, eo exaltat in Deum altius, scilicet per cumulum meritorum, & etiam gratiarum.

Octauus radius, quod tepescentes, & spiritualiter infirmantes per nomen Iesu reducuntur iterum ad feruendam charitatem. Cap. 4.

Quarto autem respectu continuationis nomen Iesu est adiutorium deficientium. vnde Bern. vbi sup. ait. An non totiens confortaris, quotiens nominis Iesu recordaris? quid æque mentem cogitantis impingat, quid ita exercitatos reparat sensus, virtutes roborat, vegetat bonos mores, atque honestos, castas fouet affectiones. Si. n. per mentis pigritiam atque torporis sedes, sanat te Iesus excitando feruorem. vñ Bern. iterum vbi supra inquit: Nomen Iesu semper in sinu tibi sit, semper in manu, quotui omnes in Iesum, & sensus dirigantur & actus. Deniq; Can. 8. a Iesu inuitaris, cum ait: Pone me vt signaculum super cor tuum, vt signaculum super brachium tuum. nunc enim habes: vidè & lento brachio tuo, & tepido

A tepido tuo cordi medearis: habes inquam nomine Iesu, vñ actus tuos vel prauos corrigas, vel nimis perfectos impleas. Itemque vñ tuos sensus aut ferues, ne corrumpantur aut si corrumpantur, sanes. Hæc fm Bern. frequentius fratres legitime exprimitur in nobis, quod subito sæpius replemur tædio & languore mestitiæ præmimur, aridi reddimur, horret cella, lectio displicet, vagat animus, tepor & rigor in toto sentiuntur affectu: quantumque; prolongetur oratio, magis tepiditate grauatur, quam suauitatis dulcedine, nec regni desiderio, nec gehænæ supplicio somnus ille lethargicus aut soluitur, aut fugat, & facta modico tps interuallo, ex intimo cordis affectu inuocato Iesu, dum solitarij residemus. Subit alacritas gaudij tam immentis, quod lingua non loquitur, nec verobuli oratione profertur: sed angustia sensus humani transcenditur, & sensibus conglobatis mens cuiusdam luminis infusione irradiata, atque; cuiusdam liquoris ebrietate potata: tanta repletur lætitia, velut in momento tps: si tñ tps, vt nihil præferat vel cõferat tantis delictijs, tantisque; bonis, atque; tantis suauitatibus saporosis. puto. n. quod illa tristitia ex secretis causis Dñi Iesu manifestauit absentiam, atque; nomen Iesu ex intimo desiderio humiliter inuocatum, secretoque; silentio reuocauit cum Iesu reuerfione lætitiæ: non aderat Iesus, morit Lazarus, mestitia repletur domus. sed ecce Iesus ingreditur, sorores ex sua pñtia consolantur, & Lazarus resuscitatur. Hinc & ipsa Maria tpe passionis Christi post multiplices salugines amaritudinum progreditur ad Dñi sepulchrum, quærens, vt ait Angelus Matt. 16. Iesum Nazarenum crucifixum: Iesus autem salus; Nazarenus floridus interpretatur. crucifixum additur, vt simul habeas salutem, florem, & crucem, & in oibus consolationem. Crux te rectificat in operatione, flos te lætificat in affectu. Iesus te certificat de saluatione. iò Dñica crux fuit figuræ perpendicularis, poniturque; vt signum in biuijs. Hos autem iucundus oculis spem fructus annunciat subsequētis. Iesus autem ipse est benedictus & benedicibilis fructus virginis vëtris. Fructus inquam beatissimus ad videndum, suauissimus ad odorandū, sapidissimus ad gustandum, preciosissimus ad habendum. propter quod sponsa distribuēs dilectum suū, Can. 5. ait. Guttur eius suauissimus, & totus desiderabilis. trahit. n. in se Iesus omne desiderium, & omnem satiat appetitum. Et quod mirabilius aut desiderabilius est, sicut ra-

dix arboris quanto magis figitur in profundo, tanto fructus eius amplius expeditur in excelsum: sic nomen Iesu in intimo cordis fixum atque solidius radicum: fragrare facit vberius abundantiam gratiarum.

ARTICVLVS TERTIVS.

De alijs quatuor radijs, & virtutibus nominis Iesu Christi pertinentibus ad perfectos.

Tertio principaliter p factis alijs quatuor radijs distinguamus, secundum quod quatuor conueniunt animabus contemplatiuis atque perfectis. Primo memorari meditando, secundo postulare orando, tertio experiri gustando, quarto præmiari ex hoc sæculo transmigando. Proinde nomen Iesu, est primo suspirium meditantium, & secundo suffragium orantium, tertio gustus contemplantium, quarto gloria triumphantium.

Nonus radius, quanta dulcedine repleantur deuote meditates nomen Iesu. Cap. 1.

Primum quidem nomē Iesu, est suspirium meditantium & memorantium. Proinde Can. 1. dicitur: Oleum effusum nomen tuum, iò adolescentulæ dilexerunt te nimis. Quod exponens Origenes dicit: Planum est, quod ad effusionem olei sequitur loci impugnatione, in qua facta est olei infusio. Sic et necessarium est vt in cordibus, in quibus fuerit nomen Dñi frequentatum, pinguis deuotio subsequatur, quæ adolescentulas. i. nouas animas in pñiæ labore ad currendum post dilectum ardentissime excitet in amore. s. vt iubilent cum dulcore illud Bern. Dulcis Iesu memoria, Dans vera cordis gaudia: sed super mel & omnia, dulcis Iesu præsentia. Nil canitur suauius, auditur nil iucundius, Nil cogitatur dulcius, quàm Iesus Dei filius &c. quæ in rithmo illo sequuntur. Merito igitur Esaias 26. ait: Domine, nomē & memoriale tuum in desiderio animæ. ideo Bern. super Cant. ait: Non tantum est lux nomen Iesu, sed cibus est. an non totiens confortaris, quotiens Iesu recordaris? Oleum est nomen Iesu, aridus est animæ cibus, nisi hoc oleo cõdiatur. O quanta dulcedo distillare videtur e labijs paruuli innocentis, quoniam doctus a deuota

3. Respon.
suo operi.

F
Ois actus
q̄ eliciuntur
a spū sctō
meritorij
sūt gloriæ
sempiternæ.

G

4. Respon.
continua-
tionis.
H.

G

1. Est no-
men Iesu
suspirium
meditan-
tium.

H
Bernar.

A deuota matre non valens adhuc addiscere Pater noster, & Aue Maria, cum reuerentia nominat nomen Iesus. Nam nomen Iesus, est mel in ore, & melos in aure. Merito ergo Apoc. 2. dicitur. Vincenti dabo manna absconditum, & dabo ei calculum candidum aliter lucidum, & in calculo nomē nouum scriptum, quod nemo nouit, nisi qui accipit. *Abfconditum quidem manna gustum diuinæ sapientiæ notat, indignis utique occultatum. Sicut enim manna desuper veniens omnem suauitatis saporem in se habebat: sic intelligentia mysteriorum Iesu Christi omnium mentis suauitate redundat. Ipse est enim, de quo subditur, & dabo ei calculum candidum, seu lucidum: hoc est carbunculum lucidum & splendidum. vel ad literam calculus leuis, & lucidus lapillus est, vt hæc omnia quantum ad humanitatem Christi mystice aliquid significare habeant. Nam in manna veritas, in calculo mansuetudo, & in candore iustitia denotatur, quæ præcipue hominis Christi virtutes sunt, de quibus psal. inquit, Propter mansuetudinem & iustitiam. Sed quoniam humanitati diuinitas iuncta est, cuius intelligentia saporosa per Iesu Christi nomen & notitiam obtinetur: ideo subditur, & in calculo nomen nouum scriptum. Hoc siquidem nomen nouum scriptum in assumpto homine Deus est, qui solus saluare potest. cuius amorosa notitia omnes, qui per veritatem nominis Iesu Christi ad eum perueniunt, admiranda suauitate innouat, & in stupendum decorem transformat: hanc autem lucidam claritatem, & sapidam bonitatem nemo estimare potest, nisi ille qui experitur. ideo subinfertur. Quod nemo nouit nisi ille qui accipit, a Christo siquidem Dei suavis notitia accipitur, cum per sapientiam & gratiam a Christo menti cõdicatam ad illius suauitatis experientiam peruenitur. Christus enim huius thesauri dispensator est, sicut dicitur Isa. 45. c. a patre ad ipsum. Dabo tibi thesauros absconditos, & arcam secretorum, scilicet, vt hæc omnia dispenses omnibus mèbris, & electis tuis, sicut propheta psal. 102. ait. Sicut ynguentum, scilicet talis gratia est, quod descendit in barbam, idest in animas perfectas & viriles, quod clarius exprimens subdit, Barbam Aaron. Aaron autem mons fortitudinis interpretatur, & signat animas viriles & magnas, sicut fuerunt Apolloni & Propheta, atque principes Dei electi. in quos abundantissime Christi gratia diffusa est. Sed mox de minori-*

*Compara-
tio.*

*Gratis in
quos da-
scendit.*

bus Sanctis merito subinfertur, quod descendit in oram vestimenti eius, idest vsque ad vltimum Dei electum, & hoc quidem quantum ad animam, & quantum ad corpus: quia ex tali infusione gratiæ corpus cum anima delectatur. vnde de hoc similitudine de rore subdit, dicens, Sicut ros Hermon, qui scilicet idem descendit in montē Syon. Hermon anathema meroris interpretatur, & signat corpus originali culpa contaminatum. Syon vero specula, vel semen eius interpretatur, & signat animam, eo quod apta sit speculari superna: cum sit semen, idest imago sanctissimæ trinitatis, vt hoc apertius innuatur, quod anima & corpus tali hac gratia irrorantur.

Decimus radius, quod quicquid petitur in nomine Iesu debitis circumstantijs obseruatis, infallibiliter impetratur. Cap. 2.

Secundo autem gloriosum nomen Iesu est suffragium orantium & postulantium. Vis enim audire virtutem huius nominis in postulandis? audi Dominum Ioan. 16. dicentem, si quid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis. Ait enim, si quid, idest si aliquid: quia quod malum est, non est aliquid. Si quid petieritis patrem in nomine meo, quod est Iesus, qui interpretatur salus, idest quod pertinet ad salutem: dabit vobis. vnde Aug. super Ioan. ait. Petimus in nomine Saluatoris, quod petimus ad rationem salutis. Sed vis huius nominis, quæ salutem petentibus non aduersatur. vnde de August. ibidem ait: Non petitur in nomine Saluatoris, quod petitur contra rationem salutis. Proinde Sancta mater nra ecclesia, quæ semper salutaria petit in omnibus petitionibus suis exauditur: quia in eis speradiungit. i. in officijs sacris per Dñm nostrum Iesum Christum, & consimilia, quæ consuevit ponere ecclesia in fine orationum. Et iterum Ambr. ait: Nemo se dicat esse pauperem in Deo, vel apud Deum. petat patrem in nomine filij, & accipiet dona Dei: sic vero fiet diues in Domino, qui deuotus extiterit eius nomini glorioso. Quæ autē requiruntur ad hoc quod homo impetret quicquid petit, dictum est. art. 1. c. 3. circa medium, quæ maxime cõuenientia sunt huic. c. Sunt enim plerique, qui in necessitatibus suis solum confidunt in bonis temporalibus. sed iusti in inuocatione Dñi nri Iesu Xpi. vñ propheta de talibus ait: Hi in curribus

*2. Est no-
men Iesu
suffragi-
orantium*

August.

H

Ambr.

August.

Bernard.

Aribus & hi in equis: nos autē in nomine Domini nostri Iesu Christi inuocabimur, hoc est pronomen hi, non demonstratiuè, sed quasi partitiuè: nonis a Propheta: sicut et Mat. 25. eodē sensu Dñs ait: Ibunt hi in supplicium eternū: iusti autē in vitā eternā. Ait ergo hi. i. quidā in curribus. i. in uolubili, & mutabili successu tpaliū, & superbiæ cõsident. & hi. i. alij in equis. i. in sequela, & statu & factu & potentia mundi, & ideo confidunt in nihil. Nos autē cum pōdere hic legat. Nos inq. f. deuoti nois Iesu Christi, i. noie dñi Dei nri inuocabimus petentes a prē in noie dilecti filij sui Iesu Christi, quæ nobis necessaria sūt.

B Vndecimus radius, de immensa suauitate, qua contemplatiui inebriantur in gustu nominis Iesu. Cap. 3.

*Tertio est
nomen Ie-
su gustus
contempla-
tiuum.*

Tertio est nomen Iesu, gustus contemplatiuum: nomen. n. Iesu, cibatur & reficit tabefactum spiritali fame. Nā terra, quam spiritus noster inhabitat, est terra penuriæ atque famis: ideo in spe cum patientia constituti saluatorem expectamus Dñm nostrum Iesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostræ, cõfiguratum corpori claritatis suæ, & interim spe saluamur, quā pertingens ad interiora velaminis odorem tenuè de fructibus paradisi nobis prælibat. quo sicut peregrinationis, & uitæ in cõtemplatione fruimur, & cibamur: hoc est illud manna mellissimum, panis utriusque descendens de celo: quo vescitur ne deficiat, Israel in deserto. Ad huius igitur fruitionis edulium habes nomen Iesu, quod continet omnem saporem, & omnis dulcedinis suauitatem, cuius prælibatio dispensatoria, cum peregrinamur in uia contemplando speramus in eo sentitur. Sed cum fuerit spes euacuata perfectè, tē nois tenebimus & fruemur. Nam sicut prophetam tūc in Iesu cor nostrum

D perfectè lætabitur, quā in nomine sancto eius sperauimus. Fiat ergo misericordia tua illa Domine magna super nos, quemadmodum sperauimus in te. Proinde gustando suauitatem nominis Iesu, dicat unusquisque nostrum illud propheticum, confitebimur nomini tuo, quā bonum est. super quo August. dicit. Nomen Dñi bonum, quoniam ipse bonus: quo boni sumus, si ipsum diligamus, & totum cor ponamus ad eum amandum, & laudandū, quod nos facit ad se fruendū. Et iterum Bern. ait, per nomē Dñi puenit ad rē nois, quod per cognitionē sui nois, puenit ad dilectionē, & fruitionem sui nois. Merito igitur

Prouerb. 18. dñ. Ad aliū intellectum quā supra positum sit turris fortissima nomen Dñi: ad ipsam currit iustus & exaltat: quod exponēs Hieronymus ait. Non sine causa dñ nomen Dñi turris fortissima, quā in ea est uirtus fortissima & maxima, non solum euadendi insultus inimicorū, & fluxus uitiorū, sed et ex alto contemplandi multitudinem æternorū gaudiorum, & iterū Chrysostr. ait. Quo nomen Dei diligitur profundius, et inuocatur frequentius: eo exaltat in Deum altius. Hoc quidē beatus Ægidius socius beati Fracisci per experientiam sentiebat. Nā ex quo Dñs Iesus sibi apparuit propè locum mortis Ceronæ, quotidie secum diutius commorando a natiuitate vsque ad festum Epiphaniæ, tāta dulcedine eius repletus est, ut sapius posset quando audiebat nomen Iesu nominari: statim supra se illius dulcedine tractus in extasim rapiebatur, & sæpius a terra eleuabatur: quod & pater Papa experiri uolens, illum in secreto thalamo secum habens: cum inter cætera sermonis verba ex industria nominaret Iesum: statim frater Ægidius eleuatus a terra in extasim raptus est. O uiam ex illius ueritate gratiæ, ex illius uoluptate gloriæ, qua fruuntur paradiscolæ, & quasi quodammodo participant in alta contemplatione subiecti, vna uice vnica scintilla, vel stilla descenderet in aridam mentem meam, vt Iesum cogitem, gustem, diligam toto corde: inaccessibilis es Domine nobis assistentibus foris, felle carnis inebriatis: multitudo dulcedinis tuæ, quam reseruasti dilectis filijs tuis, nobis iter agentibus sufficit spiramētum, vt in odore curramus uinguentorum tuorum. Supergrreditur enim suauitas ista delicias, quoniam odor tuus Domine concupiscētias parit æternas: hi sunt, de quibus propheta ait: Domine in lumine vultus tui uidebimus lumen. Et aliās. Ambu labunt gentes in lumine tuo, & in nomine tuo exultabunt tota die: inter quos cum annumeratus fuero, cum Abachuc. 3. In Domino gaudebo, & exultabo in Deo Iesu meo, & cætera.

Hierony.

Chrysostr.

August.

G

H

Duodecimus radius, quod in nomine Iesu omnes beati glorificantur in celo aternaliter. Cap. 4.

Quarto autem nomen Iesu est gloria triumphantium: erit. n. in prima imaginis reformatio cõsummata, ubi nullus obliuionis locus uiuentibus in æternitate,

*Quarto est
nomen Ie-
su gloria
triumphan-
tium.*

A nitate, nulla erroris subreptio fruētibus veritate, nulla cupidinis impulsio absorptis diuina charitate: nam omnibus diligentibus nomen Iesu, in intellectu erit visio clara super splendidissimæ veritatis propter meritum fidei: in memoria erit tentio, seu possessio sempiterna immensissimæ maiestatis, propter meritum spei. In voluntate erit dilectio, seu fructio suauissimæ bonitatis, propter meritum dilectionis nominis Iesu, sicut propheta ait. Gloriantur in te omnes qui diligunt nomen tuum. Et sic propter nomen Iesu tota anima viuet, tota dotata, atque beata erit, atque in tribus viribus Deo trino & uno tota erit configurata, tota vnita, tota illuminata, tota quietata: quia in statu omnium bonorum aggregatione perfectè æternaliter viuet. Proinde propheta ad Dñm Iesum ait. Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectā, propter nomen tuū &c. hoc quidē plenum est illud gaudiū, de quo Iohan. 16. dominus ait: Vique modo non petistis quicquā in nomine meo. & hoc scilicet, quia uirtus nominis mei fuit vobis ignota: sed nunc cognita eius virtute, petite & accipietis, ut gaudiū vestrū sit plenum: Petite, inquit, & accipietis. In uirtute noīs mei. vbi Chrysostr. ait, q̄ in hoc ostendit uirtutem noīs sui, quia non uisus, non rogat⁹, sed noīatus solum apud patrē facit mirabilia. Et sequitur, ut gaudium vestrū plenum sit, quod erit gloria sempiterna: quod quidem propter tria plenum gaudium nominatur. Primo, quia adimplebit totū animi appetitum, de quo propheta ait. Adimplebis me lætitia cū vultu tuo: quod potest exponi, sicut patebit sermone ultimo, cap. ultimo. Secundo, quia cōsistit in visione, fructione, & possessione plenissimi, & cōsummati boni, quod est Deus trinus & unus, sicut prædictū est. Et de hoc bono Exod. 33. dicitur, Ego ostendam tibi omne bonum. Tertio, quia tale & tantū gaudium omnino inamissibile erit. Vnde Iohann. 16. dicit discipulis suis, Et gaudium vestrū nemo tollet a vobis. In hoc igitur nomine erit gloria omnium beatorū. vnde Apoc. 14. Iohan. ait. Vidi, & ecce agnus stabat supra montē Syon, & cū eo centū quadraginta quatuor millia habentes nomen eius, & nomen patris ei⁹ scriptū in frontibus suis. Mōs Syon altā eminentiā lucis patriæ indicat, cum Syon speculum interpretetur. Super hunc montē stat agnus Dei filius Iesus Christus: qui super omnes, quantum homo, eminet in gloriæ uisione: & de hac omnes beati participes fiunt. vn-

de subditur, & cum illo. C. 44. millia, scilicet agni. Nam subscripta nomina adiectiua, & numeralia videntur trahere suum subiectum a præmissis agno. per hunc siquidem numerum, sicut alibi patet, omnes glorificandi signantur. nam per quaternarium virtus, per quadragenarium exercitium uirtutum, per centenarium oblectatio virtutis, quæ per exercitium uirtutum acquiritur, per millenarium scientia, seu sapientia quæ uirtutem perficit, denotatur: quia per hoc a Deo tribuitur gloria sempiterna, de qua subditur, habentes nomen eius: per nomen famosa notitia designatur, quia respectu Dei non reputatur, nisi fuerit amatiua: talis quidem est in beatis, seu aliter dici potest, quod nomen Iesu, id est, res nominis Iesu, est ipse Deus, in qua comunicat Deo patri & Spiritu sancto in diuinitatis vnitate, sicut Iohan. testatur. 1. cap. dicens. Et Deus erat uerbum. quod enim uerbum est personali distinctione a patre, Deus est communicatione vnus naturæ cum patre. Proinde de personali distinctione in deitatis vnitate merito subinfertur. Et nomen patris eius scriptum in frontibus suis: pater sine dubio omnibus gloriosis dat intelligere filium, respectu cuius est pater: qui ergo nomen patris scriptum in frontibus, id est, in mentibus suis habent, nomen filij ignorare non possunt. Vnde Luc. 19. filius ait: Qui me recipit, scilicet in gratia, aut in gloria: recipit illum, qui me misit. Scriptura, autem hæc, qua nomen & patris, & filij in beatorum mentibus scriptum est, facta est digito Dei uiui, qui est Spiritus sanctus, quo etiam tabulæ vtriusque testamenti conscriptæ sunt, sicut patet Exod. 32. per vtrunque enim testamentum peruenimus in gloria ad unum nomen cognitionis trium personarum, in quibus consistit gloria beatorum. Vnde Bernar. in sermone 8. super Cantic. ait. Qui sequuntur agnū, dñr habere nomē ius, & nomen patris eius scriptum in frontibus suis: quod est de vtriusque notitia, scilicet patris & filij gloriosiari. O nomen gloriosum, nomen gratiosum, o nomen amorosum & uirtuosum: per te crimina relaxantur, per te aduersarij superantur, per te infirmi liberantur, per te patientes in aduersitatibus roborantur & iucundantur: tu credentium honor, tu prædicantium Doctor, tu operantium roborator, tu desolentium sustentator: igneo seruore, & calore tuo desideria inardescunt, postulata suffragia impetrantur, inebriantur

A tur animæ contemplantes, atque parte glorificantur in cœlesti gloria triumphantes, cum quibus dulcissime Iesu, per hoc tuum sacratissimum nomen conregnare nos facias, qui cum patre & spiritu sancto in trinitate, & vnitate perfecta omnium beatorum glorificator, & gloriosus triumphas & regnas, per omnia sæcula sæculorum, Amen.

DOMINICA PALMARVM infra diem.

B De pace & concordia inimicorum, ac de remissione iniuriarum.

Sermo L.

Ædebant ramos de arboribus, & stenebant in uia, Matt. 21. & in euangelio hodierno.

C Iam in hoc sacro tempore ad illud desiderabile bonum, id est, ad pacem & ciuilem concordiam mentis oculos eieuemus: cum ex ipsa charitas & fraterna dilectio generetur, nutriatur, & cōseruetur, & usque in finem ultimum interminabiliter perseueret. Proinde Augustinus de ciuitate Dei, ait: Tale bonum est bonum pacis, ut in rebus creatis nil gratiosius solet audiri, nil delectabilius concupisci, & nil utilius possideri: nec in merito hoc asserit, cū idem de uerbis Domini dicat, Pax est serenitas mentis, tranquillitas animi, simplicitas cordis, vinculum amoris, consortium charitatis. Hæc est, quæ simultates tollit, bella compescit, iras comprimit, superbos calcât, humiles amat, discordes sedat, inimicos cōcordat: cunctis est placida, nescit extolli, nescit in flammari. Hanc qui accipit tenet, qui perdidit repetat, qui amisit exquirat: quoniam qui in eadem non erit inuentus a patre, abdicatur a Spiritu sancto, alienus efficitur, nec ad hæreditatē domini poterit peruenire, qui testimonium pacis noluerit obseruare. hæc ille. Ex uerbis ergo Augustini luculenter apparet, quantum generale gaudium per pacē, & proximorum concordiam generetur, quod mysticè uerba præposita præfigurant, cum dicitur, Cædebant ramos de arboribus, scilicet cum gaudio, & exultatione: & stenebant in uia, scilicet in signum iucunditatis & festi: quia rex

pacificus uenit in Ierusalem super asinam mansuetus. Proinde merito subinfertur est propositū uerbum. Turbæ autē, quæ præcedebant, id est, sancti patres veteris testamenti: & quæ sequebantur, id est, patres noui testamenti, clamabant affectu cordis, dicentes, Osanna, id est, obsecro salua nos, quia per pacem a Christo generaliter inter Deū & hominem generatā saluati sumus: nec non & per concordiam & pacem discordantium animorum ab æternis supplicijs quotidie liberamur: hoc pacis gaudiū Propheta considerans, & quasi paradisi participationē aram ciuilem, & proximorum concordiam cernens, quasi de inuento thesauro congratulans, & exultans ait: Ecce quod bonū, & quod iucundum, habitare fratres in unū, psal. 132. quod est, aliud thema in præsentī sermone. In quibus sacratissimis uerbis Propheta ostendit, quod necessaria sit pax, & concordia inter ciues triplici ex respectu. Primo ex respectu Dei. ideo dicit, ecce quod bonū: secundo respectu sui addit, & quod iucundū: tertio respectu proximi: unde addit, habitare fratres in unū: ut sic sint tres amores ad pacem ciuium coarctantes. Primus est amor Dei, secundus amor sui, tertius est amor proximi.

ARTICVLVS PRIMVS.

G Quod propter quadruplicem rationem respectu Dei debent pacificare se inuicem amici.

H T primus quidem amor ad proximorum pacem cohortās est amor Dei. unde merito propheta ait. Ecce quod bonum, scilicet respectu diuini amoris liberaliter parcere omnibus inimicis, & se pacificare, & pacificè insimul omnes conuersari cunctos sibi inuicem aduersantes: & maximè bonum est ex quadruplici ratione. Primo propter diuinam obedientiam, secundo propter diuinam honorificetiam, tertio propter diuinam iustitiam, quarto propter diuinam complacentiam.

H Quod parcendum est inimicis, quia præcipit hoc Deus. Cap. I.

Primo quidem debet homo parcere inimicis suis propter diuinam obedientiam: præcipit. n. hoc Deus, Matth. 5. dicens: Diligite inimicos uestros, benefacite his qui uos oderunt, & orate pro persequentibus, & calūniantibus.

A tibus vos. In quibus uerbis circa inimicum Dominus triplex præceptum dedit. Primum est de diligentia, secundum est de beniuolentia. Primo inquit præcepit Dominus erga inimicos nos habere dilectionem: ideo ait, Diligite inimicos vestros. In hoc. n. præcipit inimicorum dilectionem, seu amationem, qua quis alterum habet diligere ut se, & ad hoc obligat unumquodque, quod est amare proximum inimicum triplici amore: scilicet uero, iusto & amoroso. de quibus dictum est supra, sermone 7. artic. j. per totum. Qui uero odium erga proximum in corde habet, & illi nocere desiderat, secundum Augustinum similis est illi, qui gladio sese trahit fodit, ut inimici sui tunicam scindat. unde. 1. Ioan. 3. dicitur: Qui odit fratrem suum, homicida est, scilicet sui ipsius. Et de talibus propheta ait, Gladius eorum intret in cordibus eorum. Secundo præcepit Dominus beniuolentiam, dicens, Benefacite his qui oderunt uos. Quod utique seruamus, cum eis ex corde parcimus, & eis ore familiaritatem ostendimus: nec non & illis opere in necessitatibus eorum liberaliter subuenimus, quia ad hoc quilibet pro loco, & tempore obligatur. Tertium præceptum subdit Dominus de beniuolentia optatiua, atque intercessiua. Verus. n. amor bonum amicum optat: & quoniam per se non potest, ab alio hoc impetrat iuxta posse: ideo Dominus subdit, dicens, Et orate pro persequentibus, & caluniantibus uos. Ait. n. pro persequentibus uos. scilicet factis: & caluniantibus uos. scilicet uerbo, uel dicto. Et de his tribus præceptis obseruandis, quo ad eius præstationem, dicitur infra artic. 2. c. 4. Et an liceat abstinere a sermone, & a salutatione inimicorum, dictum est supra, sermone 7. artic. 1. c. 3. & in præteritis ser. c. 3. & 2. circa. med. et dictum sum.

B iudicium filio, quia filius hominis est, id est, quia Deus, & homo est. Ideo 1. Corint. 4. Apostolus ait, Nolite ante tempus iudicare, quo aduſque ueniat Dominus, qui iudicaturus est uiuos, & mortuos. Tertio sibi referuat uindictam, ideo ad Roma. 13. Da mihi uindictam, & ego retribuam. Qui ergo de inimico suo se uindicare contendit, rapinam perpetrat contra Deum. Ex quo patet, quod ei grauissime iniuriatur. Unde Leui. 19. Dominus præcepit, dicens. Non quaras uindictam, nec memor eris iniuriarum tuarum. Unde etiam Prouerb. 20. dicitur: Ne reddas malum pro malo: expecta Dominum, & liberabit te. Et iterum propheta ait. Faciet misericordiam & iudicium omnibus iniuriarum patientibus. Nam facit misericordiam de offensis, & ipsi iniuriarum patienti, si corde bono realiter perficit. et iustum iudicium offendentis, si eum non penitet, & ab offensa ueniam non petit. Itaque pro robore prædictorum, ait Hugo de clauſtro animarum, li. 1. quod quidam philosophus ait. Quod uiro bono quatuor sunt necessaria. Primo ut omnes sibi amicos faciat: secundo, ut si non potest omnes sibi amicos facere, saltem non faciat inimicos: tertio, ut si illud non suppetit, discedat. Quarto uero, ut si quis discedentem persequitur, non uindictet se: hæc autem quatuor in unica auctoritate ad Roma. 12. Apostolus comprehendit dicens: Si fieri potest, quantum ex uobis, cum omnibus hominibus pacem habentes. Si hoc non potest fieri, non discordias faciatis. Ideoque ait, Non uos defendentes charissimi. Tertio uero, ut discedam, tangit cum subdit dicens, sed date locum iræ. Quartum ut uindictam Deo committamus tangit cum ait, da mihi uindictam, & ego retribuam, scilicet tibi me in hoc honoranti.

C qñ per se non potest, ab alio hoc impetrat iuxta posse: ideo Dominus subdit, dicens, Et orate pro persequentibus, & caluniantibus uos. Ait. n. pro persequentibus uos. scilicet factis: & caluniantibus uos. scilicet uerbo, uel dicto. Et de his tribus præceptis obseruandis, quo ad eius præstationem, dicitur infra artic. 2. c. 4. Et an liceat abstinere a sermone, & a salutatione inimicorum, dictum est supra, sermone 7. artic. 1. c. 3. & in præteritis ser. c. 3. & 2. circa. med. et dictum sum.

D Honorat Deum, qui suis inimicis parcat: atque illi grauiter iniuriatur, qui uindicare se querit. Cap. 2.

Secundo debet homo parcere inimicis, propter diuinam honorificentiam: nam grauiter iniuriatur Deo, & turpiter inhonorat illum: si homo aufert sibi aliquid, quod sibi soli referuat Deus. Tria quidem sunt, qui sibi soli referuat Deus: Primo gloriam, secundo iudicium, tertio uindictam. Primo quidem referuat sibi gloriam, sicut Isai. 42. ipse Dominus ait, Gloriam meam alteri non dabo. Secundo referuat sibi iudicium: hoc est finaliter iudicare. unde Ioann. 5. dicitur. Pater dedit om-

Secundo debet homo parcere inimicis. Tria sunt que sibi soli referuat Deus.

Quod iustitia, qua diuinitus est insita, a natura cogit nos iniuriantibus indulgere. Cap. 3.

Tertio debet indulgere inimicis suis, propter diuinam iustitiam. Sic enim a diuina iustitia institutum est, ut quantum uult homo Deum parcere sibi, tantum & ipse parcat proximo suo: in huius mysterium Matthæ. octauo. quod accessit ad Iesum Petrus dicens, Quotiens peccabit in me frater meus, dimittam ei usque septies. Dixit illi Iesus: non dico tibi usque septies, sed usque septuagies septies. quod exponens Hieronymus super Matthæum ait, non usque septies, sed

Viro bono quatuor sunt necessaria.

A sed usque septuagies septies. i. quadringentis nonaginta uicibus. i. ut totiens peccanti fratri dimitteret in die, quotiens ipse peccare non posset. Et iterum Aug. de verb. Domini trahens illud Apostoli ad Col. 3. Donantes uobismetipsis, sicut & Christus donauit uobis, ait: Audistis indulgenti formam, si septuagies septies Christus tibi peccata dimittit. Si hucusque ignouit, & ultra negauit: pone tu limitem, ulterius noli ignoscere. Et idem super illud psalmi. Iustitia & pax osculatae sunt: inquit, duæ sunt amicae, iustitia & pax: tu forte unam uis, & alteram non facis. Nemo enim est, qui non uelit pacem: sed non omnes uolunt operari iustitiam. Interrogamus omnes homines: uis pacem? uno ore omnes respondent: opto, cupio, amo, uolo. Ama iustitiam, quia duæ amicae sunt, iustitia & pax. ipsæ se osculantur: si amicam pacis non amaueris, non te amabit ipsa pax, nec ueniet ad te: & statim in prædicto Matth. 18. parabola subdit de rege benigno, & seruo nequam. Cui a benigno rege dimissum est debitum decem millium talentorum: seruo autem nequam nolenti dimittere conseruo suo denarios centum, ait Dominus: Serue nequam, me debitum dimissi tibi, quoniam rogasti me. Nonne ergo oportuit te misereri conserui tui, sicut & ego tui miserus sum? Et iratus Dominus eius tradidit eum tortoribus, quo aduſque redderet uniuersum debitum. Sic & pater uester celestis faciet uobis, si non remiseritis uniuersum debitum fratri suo de cordibus uestris.

B vestros, benefacite his qui uos oderunt: statim subdit dicens, ut sitis filij patris uestri, qui in caelis est: qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. In quibus uerbis ostendit finalem sublimitatem, quæ est ut homo in honorem a Deo tanquam filius erigatur, & quasi in omnibus iura filij in paternitate æternaliter consequatur: hoc autem ipsum ad quintam beatitudinem pacificorum Christus apposuit, cum Matth. 5. ait: Beati pacifici, quoniam filij Dei uocabuntur. Cuius ratio est, quia quod quis diligit maximos inimicos, fieri non potest esse sine magna, & ineffabili exuberantia diuinæ pacis. Notatur in super aduertendum est, quod ad hoc inducendum duplex exemplum ponit, scilicet solis & pluuie: & maxime quia hæc duo aptiora sunt ad designandum summa, & communiora beneficia Dei. Nam sol mystice monstrat missionem filij Dei in mundum, cum ipse sit sol iustitiarum Christus Deus noster. Pluuia uero designat diffusionem, & irrigationem stillicidij spiritualium gratiarum, & charismatum spiritus sancti, quæ non tantum fluunt in bonos, in super & in malos, quos Deus ad se conuertit, & omnibus impijs, quantum ex se est, saltem exhibet ea.

C & ego tui miserus sum? Et iratus Dominus eius tradidit eum tortoribus, quo aduſque redderet uniuersum debitum. Sic & pater uester celestis faciet uobis, si non remiseritis uniuersum debitum fratri suo de cordibus uestris.

Debemus parcere inimicis: quia in hoc dilecti a Deo, ei tanquam veri filij conformamur. Cap. 4.

Quarto debet parcere inimicis propter diuinam complacentiam. Unde multa complacentia est in parentibus filiorum suorum similitudo. Sic nostro æterni patri Deo maxime beneplacitum est, si suæ pietati ac dulcedini conformemur. ideo Chryſostomus ait: nihil ita Deo assimilatur, sicut inuiriæ tibi facientibus indulgere. Sed sicut idem ait: Carnales filij non sunt culpabiles, si parentibus non sunt similes, quia non est in potestate eorum suum figurare corpus. Sed spirituales filij nisi Deo conformes fuerint, eorum est culpa, qui patris similitudinem perdidit: fecit enim Deus hominem ad imaginem, & similitudinem suam. hæc ille. Ad hanc Dei complacentiam propter inimicorum dilectionem hortatur dominus, Matt. 5. Nam cum prius dixisset, diligite inimicos

B tim subdit dicens, ut sitis filij patris uestri, qui in caelis est: qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. In quibus uerbis ostendit finalem sublimitatem, quæ est ut homo in honorem a Deo tanquam filius erigatur, & quasi in omnibus iura filij in paternitate æternaliter consequatur: hoc autem ipsum ad quintam beatitudinem pacificorum Christus apposuit, cum Matth. 5. ait: Beati pacifici, quoniam filij Dei uocabuntur. Cuius ratio est, quia quod quis diligit maximos inimicos, fieri non potest esse sine magna, & ineffabili exuberantia diuinæ pacis. Notatur in super aduertendum est, quod ad hoc inducendum duplex exemplum ponit, scilicet solis & pluuie: & maxime quia hæc duo aptiora sunt ad designandum summa, & communiora beneficia Dei. Nam sol mystice monstrat missionem filij Dei in mundum, cum ipse sit sol iustitiarum Christus Deus noster. Pluuia uero designat diffusionem, & irrigationem stillicidij spiritualium gratiarum, & charismatum spiritus sancti, quæ non tantum fluunt in bonos, in super & in malos, quos Deus ad se conuertit, & omnibus impijs, quantum ex se est, saltem exhibet ea.

ARTICVLVS SECVNDVS.
Quod quatuor sunt rationes, propter quas respectu sui ipsius debet homo iniurias dimittere.

Secundus principalis amor ad proximorum pacem reducens, est amor sui: & de hoc propheta ait, et quod iucundum. Magis quidem animi lætitia, atque iucunditas cordis est, cum homo se sentit de inimicitarum duritia translatum ad dulcedinem amoris inimicorum, & de sequitia uindicandi ad mollitiem indulgentiæ: quod quidem diuini muneris est, utique dati eis qui se disponunt suscipere illud, talis cum Iob. 33. dicere potest: Deus emolliuit mihi cor ad remittendas iniurias mihi illatas. hæc cordis mollities, cum homo ad pacem cum inimico reductus est, miram parit iucunditatem. de qua Sap. 3. dicitur, Non est oblectatio super cordis gaudium. Item quatuor sunt rationes, propter quas ut homo gaudium consequatur, debet parcere inimicis. Primo pro propria utilitate, secundo pro magna honestate, tertio propter magnanimitatem meram, quarto propter excessiuam charitatem.

Propter quatuor rationes respectu sui debet homo iniurias dimittere.

A *Quantam homo consequatur utilitatem cum sibi iniuriantibus parcat.*

Cap. 1.

Primo vero debet homo parcere inimicis propter propriam utilitatem. Magis quippe utilitas superuenit suis indulgentibus inimicis, quia dimittenti dimittuntur peccata sua. vnde Petrus Rauennas in quodam sermone, exponens illud, dimitte nobis debita nra, sicut & nos dimittimus debitoribus, ait: O homo, si sine peccato esse non potes, & uis semper tibi dimitti: totum dimitte semper: quam vis vis dimitti: tibi, totum dimitte. immo quia vis totum tibi dimitti, totum dimitte. hoc intellige, quia remittendo alij, tibi veniam tu dediti. hanc ille. Ratio autem predictorum est, quia tenetur Dominus de congruo debita nostra dimittere, si alteri dimittimus nos. Ideo Cæsarius ait. Qui captiuos redimere & pauperes pascere vel vestire non praualeret, contra nullum odium in corde reseruet, & inimicis suis non solum malum pro malo reddat, sed etiam diligat & pro eis orare non desinat, certus de promissione & misericordia Domini sui. libera conscientia ante tribunal dicere possit, dimitte quia dimisi. hęc ille. Confirmatur etiam hoc per sententiam Christi, Luc. 6. dicente, Dimittite & dimittemini. Sunt tamen plerique, qui propria salutis obliti, ad indulgendum inimicis diuersimodè male se habent. Nam, sicut Augustinus in sermone de xl. negligentes inimicitias finire obliuiscuntur: pertinax non vult veniam concedere, cum rogatur: superbus verecundus veniam petere dedignatur: his tribus inimicitijs viuunt homines: sed animas, in quibus non moriuntur, occidunt: vigilet contra negligentiam memoria, contra pertinaciam misericordia, contra superbiam verecundia sub dimissa prudentia: hęc ille. Ex hac sententia Augustini patet magnae superbiae esse, offendentem ab offenso veniam minimè postulare: sed non minoris stulticiae est propter verecundiam indulgentiam postulanti non praebere. Saepè enim suggerit aduersarius noster, quod nisi vindicemus de nostrorum & nostris illatis iniurijs, veluti viles ac vecordes reputabimur a plerisque. Audi quid Prouerb. 13. dicitur. Detestantur stulti eos, qui fugiunt mala. Nonne infamissimus esses, si domo super te ruente propter aliorum derisionem a ruina & mortis periculo aufugere nolles? Longè quidem maiori laboras infamia, si ex verecundia detineris parcere ini-

Ratio.

Sententia D. Augu.

micis: cum euadas non tamen supplicia aeterna, verum etiam multa temporalia damna. Insuper consequaris diuinam gratiam & gloriam sine fine mansuram. sicut tamen Bern. super Can. sunt quidam sic donantes iniuriam, ut non vlciscantur: tamen saepius impropert. Sunt etiam alij, qui licet sileant, manent tamen odium alta mente repositum: & rancorem tenent in animo, quarum neutra plena indulgentia est, longè ab his omnibus benignissima deitatis natura liberaliter ignoscit plenariè. Et sequitur, tam liberaliter Dominus omnem donat iniuriam, ut iam nec damnet vlciscendo, nec confundet impropertando, nec minus diligat comminatio, & sic nos parcere obligamur. Conclude igitur secundum Augustinum. quod pecuniam aliquando repetere conceditur, sed debitum peccatorum perpetuum veniam nunquam iuste negatur.

Quod honesta vindicta sit parcere inimicis. Cap. 2.

Secundo debet homo parcere inimicis suis propter magnam honestatem. nulla enim honestior vindicta de hoste sumi potest, quam indulgentia liberalis. Proinde et paganus Seneca de quatuor virtutibus ait. Scito enim magnum vindictae esse genus, posse ignoscere. Triplex offensae genus potest homini irrogari. scilicet cordis, oris & operis. Corde scilicet odiendo, mala desiderando & consilia: ore detrahendo, murmurando, susurrando, infamando, accusando, blasphemando, & homini opere scilicet offendendo animam, personam, substantiam in se & in suis. Vis igitur de omnibus supradictis honestissimam sumere vindictam, vis quod nihil relinquat inultum: Ignosce liberaliter corde, ore, & opere. si odit te corde, dilige eum amorofo corde: si nocuit tibi ore, in his in quibus licitum est, lauda illum: ore deuotam orationem ad Deum pro eo funde. si vero opere te aut tuos plurimum laesit, aliquod seruitium vel beneficium illi impende. O vindicatio benedicta, & omni pietate & honestate praecipua, & sibi bene conscia, proximo pacifica, atque Deo summo grata. Ideo Prosper ait. Moribus in sanctis pulchra est concordia pacis. hanc et honesta vindicta docuit nos vindicare honestissimus Dominus Iesus Christus, quando Matth. 5. ait, Diligite inimicos vestros: hic docet vindictam cordis: benefacite his, qui vos oderunt: hic docet vindictam operis. Et orate pro persecutoribus & calumniatoribus vos, hic docet vindictam oris: vis insuper honestiorem & gloriosiore, de ad-

Secundo debet homo parcere inimicis suis. Seneca. G. Triplex offensae genus potest homini irrogari.

A de aduersarijs vestris sumere vindictam: indulge illis sicut praedictum est omnia, quae ab eis contra te & tuos facta sunt in praeterito, praesenti vel in futuro fienda cum sig-niculo crucis, In nomine patris & filij & Spiritus sancti amen: & dicat ois populus, fiat.

Vere magnanimitatis est actus parcere sibi iniurianti. Cap. 3.

Tertio de hoc parcare.

Tertio vero tenet homo parcere inimicis suis propter magnanimitatem. Est. u. actus magni & generosi cordis, iniuriæ obliuisci. proinde etiam paganus Aristot. 4. Ethicorum ait, quod magnanimus non est memor mali recepti. Insuper & Seneca de quatuor virtutibus ait: si magnanimus fueris, nunquam iudicabis tibi contumeliam fieri de inimico; dices, non nocuit mihi, sed animum nocendi habuit: & cum illi in potestate tua videris, vindictam putabis vindicare potuisse. vnde Ambrosius de obitu Theodosij Imperatoris inquit. Beneficium se putabit accepisse angustam memoriam Theodosius cum rogaretur ignoscere: & tunc prior erat venientia, cum fuisset commotio maior iracundiae: & optabatur in eo quod timebatur in alijs ut irasceret: hanc erat remedium reorum, quoniam cum haberet super omnes potestatem, quasi parens postulanti malebat, quam quasi iudex punire equitatis iudex non poenae arbiter, neque qui vnam ueniam postulanti negauit. Et ut ad exemplum transeam etiam paganorum, in quinta epistola ad Marcellinum de Iulio Caesare recitat Augustinus. quod nihil sollicitus erat obliuisci, nisi iniuriarum. Lucanus quoque referret, quod cum quadam persona uilis ei se opponeret importunè, contra eum irasci contemneret ait: Dignum te Caesaris iras nullus honor faciet. Vespasianus etiam Imperator, si cut narrat historia Romanorum, iniuriarum immemor factus: nunquam extitit vindicator. nam & vitelli inimici sui, qui eum precesserant in imperio, & omnem eius domum incendio & morti tradiderat, filiam quae ex illo superstes erat, alterè maritauit alterque dota uit. De magno quoque Alexandro etiam scriptura refert, quod cum quidam grauiter eum offendit, nec precibus aliquorum reconciliari potuit: accessit ad illum Aristoteles praceptor eius dicens: Magnifice & illustrissime Imperator: quis est, qui omnes mundi potentias suo potentu subiugauit, nisi cor tuum magnificum? quis omnes reges terrae suae ditiori subiecit, nisi mens magnifica tua?

Seneca de

Resp.

Alex.

quis enim mundi regna sua potentia superauit, nisi nobilissimus & strenuissimus animus tuus? attamen docebo te consequi altiorum triumphum atque dominium omnibus praedictis, si sequi uolueris consilium meum. Cui Alexander: profecto sequar consilium tuum: tunc Aristot. ait illi: Vince illustrissime Imperator cor tuum, vince animum tuum: vince teipsum: tunc dominaberis illi, cuius imperio totus mundus subiectus est. Qui. n. tibi suadet de iniuria vindicare, tuus animus est victor utique; aliorum: qui si te vicerit, non eris victor, sed uictus: quem si uiceris, gloriosiori uictoria omnibus alijs triumphabis: quia superabis eum, qui totum superat mundum. Ad quae uerba Alexander parcedo tibi iniurianti placatus est. Et hoc quoque scriptura sacra asserit Prouerb. 16. Melior est vir patiens viro forti, & qui dominator animo suo expugnator est uiribus: nam illa est uictoria cordis, haec autem est uictoria corporis. Illa fit uiribus proprijs, haec autem fit uiribus alienis. Exemplum quoque animalium nos accusant. Leo non capit mures, nec aquila muscas. Sunt namque plerique homines uiles ac pusilli cordis, qui tanto pondere grauant quodlibet uile, atque omne minimum uerbum, ut illius nec obliuisci possint, nec remittere uelint, cum saepe etiam aliquid magnum sit ex ignorantia, atque ex fragilitate, seu ex necessitate id factum esse probatur: sed ait ille: non, sed ex malitia propria mihi iniuriatus est: cui merito est respondendum, quod licet etiam verum sit, tunc etiam amplius compatiendum est, cum infirmus & infans sit. Contra tales Augustinus ait. Magna durities est non compati infans, nec amare infirmos, quos antea diligebamus sanos. & Boetius etiam ait: Bonos, quis nisi stultus oderit: malos odisse etiam ratione caret. vnde Seneca ait: si magnanimus fueris, nunquam tibi iniuria fieri iudicabis. Magna denique gloria honor fit homini: & est hac magnanimitate iniuriantes, & iniurias superare, contentiones & lites deuincere, guerras & inimicitias anima nobili superare; Prouerb. 2. Salomone testante, atque dicente: honor est homini, qui separat se a contentione, & e contrario. Dedecus est homini, qui se contentione immiscet: uix absque sumptibus tuis noscere, cui liberaliter seruire uelis, cum te seruitium postuletur: ne uidelicet per ingrati-tudinem simul seruitium cum amico amittas: atque cui seruitium impendisti, tibi inimicum reperire contingat. Considera hominem sibi

A iniurianti facillè dimittentem, magnanimus quidè est, omni tali poscenti te tribue semper reperies: de seruitio gratum non parcat ille iniuriã. Vilis animi, atq; conditionis est, & in quolibet seruitio ingratus erit. Nã immemores sunt gratiã, qui memores sunt ofensa. Merito ergo vinarijs colatorijs similari possint. in qbus feces vini ponunt, quæ in fundo uegetis remanserunt, ut inde uinũ clarum coletur, ipsa sola fece in fundo colatorij remanente. Sic huiusmodi hoies uiles per obliuiosam ingratiitudinem effluentis beneficiorum uinũ, iniuriarũ foeces tũ per reminiscenciam non indulgentes tenent.

B Quod ex perfectissima, et ardentissima charitate tenetur homo inuicem parcere inimico suo. Cap. 4.

Quarto tenetur parcere.

Quarto quidè tenetur parcere inimicis propter excessiuam charitatem: a nostra natura corrupta, ita incenditur homo ad iram, atque uindictam, q̃ luminosa ratione ex fide & ardenti charitate nostra irascibilitas, atq; uiscendi libido refrenetur, semper concupiscimus illatas nobis iniurias uindicare: ideo ut ad affectionem inimicorum nos induceret Saluator noster, Matth. 5. ait: Diligite inimicos uestris, benefacite his qui oderunt uos, & orate pro persequentibus, & calumniantibus uos. Et licet supra, articulo primo, cap. 1. declarata sunt hæc tria præcepta, inquantũ scilicet ad ea de necessitate tenemur: tũ hic iterum declarantur, inquantũ ad illa per perfectionem consilij a Domino exhortamur. nam in primo exhortatur ad affectuosam cordis dilectionem, in secundo ad affectuosam operis exhibitionem, in tertio ad affectuosam oris locutionem. In primo præceptor hortatur nos ad affectuosam cordis dilectionem cum ait, diligite inimicos uestris. Circa quod aduertendum est, quod ceteris paribus diligere inimicũ magis meritorium est, quã diligere amicũ: & hoc triplici ratione. Primo propter maiorem charitatẽ, secundo propter maiorem liberalitatẽ, tertio propter maiorem difficultatẽ. Primo propter maiorem charitatẽ. Nã sicut præcedentibus patet, inimicorum dilectio est ex motu gratiã, non naturã. Vnde nisi adsit gratia, qua vincatur natura: valde difficile est diligere inimicos. Proinde glosa super prædicto uerbo, merito ait: hæc est latitudo consumatã charitatis. Secundo propter maiorem libe-

D Triplici ratione magis merito uisum esse ceteris paribus diligere inimicum q̃ diligere amicum.

ralitatẽ, quia nõ ex debito meriti præcedentis. ideo diligere inimicũ accedit ad perfectionem uirtutis: maioris. n. uirtutis & etiã perfectionis est, quia gratuitũ comprobatur. Tertio propter maiorem difficultatẽ & arduitatẽ, quia ad diligendum inimicũ agens inuenit maiorem difficultatẽ ex parte sua: quia oportet eũ supergredi suas naturales inclinationes. nec põt in hunc actũ exire sine forti, & magno conatu: nec habet motiũ, cui innitatur, nisi uimodo Deũ. Præterea iste actus in ordine naturali præsupponit amicorum dilectionẽ, & ultra hoc etiã adit. Voluntas. n. quæ negligit uel odit amicum: minimè apta est assurgere ad dilectionem inimicorum. In actũ uero dilectionis amicorum, de facili uero hõ egredi p̃t, quia oppositũ est quasi repugnans naturã. vnde & habet ibi homo multiplex motiũ & auxiliũ præter Deũ. Hinc Bern. ait: amare amatẽ, naturã est: non amatẽ uero beneficij cogere ad amorẽ inimici, p̃fectionis est Christi. In secundo uero præcepto hortatur Dñs ad affectuosam operis exhibitionẽ, cũ subdit, benefacite his qui uos oderunt. i. non tantũ benefaciatis, & subueniatis inimicis uestris, cum sint constituti in magna necessitate: uerum etiam ex charitatis seruore, & ex ardenti affectione eis seruiatis, quã nõ sunt in tali necessitate, & maximè propterea. Primo propter naturã conformitatẽ, secundo propter propriã utilitatẽ, tertio propter diuinã charitatẽ. Primo inq̃ propter naturã conformitatẽ. vnde Esa. 57. Carnẽ tuam ne despexeris. Secundo propter propriã utilitatẽ. nam Chrysosto. ait: Si benefeceris inimico tuo, amplius fecisti, scilicet q̃ obligatus esses. Tertio propter diuinã charitatẽ. vnde Gregorius in pastoral. ait. Virtus est corã hominibus inimicos tollere: sed maior uirtus coram Deo est eos diligere, quia hoc solum sacrificium Deus accipit, quod ante oculos eius in altari boni operis charitatis flamma incendit. In tertio præcepto hortatur nos Dominus ad affectuosam oris locutionem, ideo subdit: & orate pro persequentibus, & calumniantibus uos: quantũ sit apud Deum ultra generalẽ orationẽ affectuosam i speciali orone, orare pro inimicis, ostendit Gregor. dicens in moral. conditoris aurib; illa maxima ofo cõmendatur, qua pro inimicis quoq; intercedere nitimur. Talis etiã oratio, ut idẽ ait, etiã in nostris alijs ofonibus mixta exaudibilis reddit. Quid est. n. qd̃ Moyses, Samuel, & Helias in postulatione, alijs præferuntur:

Quod unio ipsa natura inducit parcere inimicis. Cap. 1.

Rimò debent proximi se inuicem pacificare propter unitatem naturã. secundum enim Apostolum, Christus est caput nostrũ, nosq; membra eius. quod & Apost. monstrat, cum ad Eph. 4. ait: Quoniam sumus inuicem membra, atq; mutuam compassionem esse naturaliter inter membra. 1. Cor. 12. ostendit Apost. dicens: Si quid patitur unum, compatiuntur ei omnia membra, sicut patenter experientia docet: nam si pes casu offenditur, statim subuenit ei manus: si uero caput fuerit læsum, manus statim succurrit illi. Similiter si manus, uel dens linguam læserit, omnes sibi inuicem parcunt, compatiuntur, & sollertes subuenire non cessat. Quis enim tam demens, ut si masticando dens momorderit linguam, ad uindictam lingue extrahat sibi dentem? aut si manum sciendo panem, alteram vulnerauit manum, manus læsa de lædente uindictam sumat? aut si pes pedem læserit, atque pedem flagellet? profectò sancta, & uerissima est sententia. Augustinus de ciuitate Dei ait: Spiritus enim humanus nunquam uiuificat membra, nisi fuerint unita. Sic Spiritus sanctus nunquam uiuificat ecclesiã membra, nisi fuerint in pace unita. talium corda pacifica & unita sunt, quæ in arctis necessitatibus, & angustijs populorum, gratias, & diuinas promissiones impetrent apud Deum. Proinde Hilarius super Matth. ait: Intantum humanã pacis Christus concordia studuit, ut unitatis merito omnia, quæ à Deo precanda sunt, impetranda esse confirmet: & ubi duo, uel tres pari spiritu, & uoluntate collecti sunt, ibi se in medium eorum polliceatur futurum. Mira res, si aues, passeret, gallinã, & grues, & ceteri uolucres cœli animalia, & cuncta bestia terrã, licet quandoque in genere suo naturaliter pugnent, & altera alteri aduersetur: tamen statim pacificè simul ad pastum, atque ad potum currunt, simul pacificè commorantur, & uiuunt, & ad omnem familiaritatem conueniunt solus homo ferocissimus bestiarum, & in hoc cunctis crudelior animantibus terrã, ad pacem redire non potest. Disce infelix mulier, quæ iniurianti tibi parcere non potes: disce inquam à gallina tua. & tu infelix homo ab animantibus tuis iniuriam obliuisci, redire ad pacem, dimittere offendi-

A tur: nisi q̃ isti tantum in serie veteris testamenti pro inimicis orasse leguntur? Moyses à populo lapidibus impetitur, & pro lapidantibus deprecatur. Samuel à principatu eijcitur, & ait, Absit à me ut cessem orare pro uobis. 4. Reg. 12. Helias etiam orauit pro Achas inimico suo. Quantum grata sit Deo talis erga inimicos excessiua charitas, patet exemplo B. Bernardi, primi socij B. Francisci, de quo legitur, q̃ cum propè obitũ esset, raptus est supra seipsum in extasim: tandemq; ad se reuersus, ad Fratres ait: Deo gratias, mecum agite fratres, quia misericors Dominus à pœna purgatorij me absoluit: nec uerè dicere possum, quia fuerim Frater Minor, nisi in uno tantum. Cumq; quod esset illud unum, Fratres interrogarent, ait: illud unum est, q̃ nunquam offendit me homo, quin specialis quidem amor mihi nasceretur in corde ad illũ amplius diligendum, quã ante. vis autem audire huius feruentissimã charitatis sublimẽ gradum, & feruentissimum actum? audi Chrysost. qui ait: Quæris si tibi iniuriatum est à fratre, utrum debeas eius amicitiam quærere? & respondeo, q̃ sic, ut duplicem gloriam consequaris. s. q̃ iniuriam passus es, & indulgisti, & quia prior rogasti.

ARTICVLVS TERTIVS.

C Quod propter dilectionem proximi debet homo parcere inimicis ex quadruplici ratione.

Ex quadruplici ratione pp̃ dilectionẽ proximi debet homo parcere inimicis.

Tertius principalis amor ad pacem, & concordia proximorum perducens, est amor proximi. & de hoc subdit Propheta dicens, Habitare fratres in unũ. secundum quod Matt. 18. Dominus ait: Ubi enim sunt duo, uel tres congregati in nomine meo, ibi ego sum in medio eorum. In nomine quidem Iesu, qui salus interpretatur. Duo, uel tres, aut mille, uel decem milia, &c. tunc congregati sunt, quando inter proximos, & in multitudine populorum pax, & cõcordia salutifera habetur & possidetur, ad talem pacem, & concordiam acquirendam, & possidendam quatuor rationes inducere debent. Nam debet homo parcere inimicis. Primò propter unitatem naturã, secundo propter grauitatem guerrã, tertio propter bonitatem misericordia, quarto propter utilitatem exemplari-tatis bonã.

A denti membrum vnus capitis Christi tecum est, cui indulgere non potes: immo, vt verius dicam, non vis: frater tuus est, de quo vindictam sumere cupis: imago Dei tecum est, quam trucidare desideras & expectas. Et quod mirabilius est, impij peccatores in malis sunt concordēs & concientes, & quandoq; vterini fratres, & consanguinei multi sunt in bonis discordēs. vnde Hiero. ait, Infelix populus Dei non potest in bono tantam habere concordiam, quantum mali habent in malo. nec intelligunt quod ait Boetius: Nosti ne igitur, quod omne, quod est, rādiu manere, atque subsistere potest, quamdiu sit vnum? sed interire attinet dissolui peritur, quando vnum esse destiterit. Proinde de talibus Osee 10. dicitur, Diuisum est cor eorum, nunc interibunt.

Consideratio malignitatis guerra cogit parcere inimicis.

Cap. 2.

Secundo debent homines se simul pacificare.

Secundo debent homines se simul pacificare propter prauitatem & malignitatem guerra. s. inimicitiarum & diuisionum, pleriq; insipientes non considerant, quod mala spiritalia, corporalia, & temporalia oriuntur ex discordia, diuisione, & ex guerra. Quod exprimere volens Spiritus vnitatis & pacis, Apoc. 13. per Ioan. Apostolum mysticē scribitur, vbi dicitur: Vidi bestiam ascendentem de mari, habentem capita septem, & cornua decem: & super cornua eius diademata decem, & super capita eius nomina blasphemiarum. Hęc siquidem bestia, secundum tropologicum intellectum, est sauum, atq; crudele odium, qđ inimicorum cordibus ex iracundia & cordis amaritudine generatur: bestia quidem ab animali differt, quia bestia, & non animal crudele est. Vnde meritō per eam crudele odium designatur. talis bestia de mari tunc verē ascendit, cum de corde amaricato odium per superbiam conualescit. sicut dicitur Esa. 57. Cor impij, quasi mare feruens. s. per turbationem & iram: quod quietescere non potest: quia ad vindictam continuē concitatur & incalcescit. Hęc bestia septem habet capita, quia ex tali crudeli odio vniuersa vitia generantur. Decem quoq; cornua ei sunt, quia omnibus decem praeceptis impiē aduersatur: nec tamen erubescit de impietatib; immo potius generatur in eis, sicut dicitur Prouer. 2. Letantur

cum malefecerint, & exultāt in rebus pessimis. propter quod Ioan. subdit, Et super cornua eius decem diademata. Diadema est signum gloriae, vt mysticē innuatur, quod de perpetratis malitijs & vindictis impiē gloriantur. Vnde meritō eis dici potest. Quid gloriaris in malitia, qui potens es iniquitatem? sed quia felicia, quae sibi diuina misericordia ex pietate dispensat promittendo, suae prouidentiae arrogat imprudenter, & infortunia sentit ex diuina impietate venire, quae sunt blasphemiarum impijsimae contra Deum: ideo subdit, Et super capita eius nomina blasphemiarum. Sed de talibus Propheta ait: Fructum eorum de terra perdes, & femem eorum a filijs hominum, quoniam declinauerunt in te mala: talis autem odij bestia de cordis amaritudine surgens, per pacem & inimicorum concordiam extinguitur & necatur: quia sicut a motione lignorum extinguitur ignis, & ex additione illorum magis conualescit: sicut ex multiplicatione iniuriarum, & vindictarum, atque ex indulgentia, & remissione, eorum odia, & animorum charitas, & tranquillitas suscipiunt incrementum: & hoc non tantum in offenso, sed in offendente. Proinde ad Roma. 12. in fine Apost. ait: Noli vinci a malo, sed vince in bono malum. Ille quidem a malo vincitur, qui ab odio, & vindicandi desiderio superatur. Ille quoque vincit in bono malum, qui cum proximo se pacificando vincit animum suum, & malum desiderium cordis sui.

Sunt tamen plerique, qui se dicunt parcere inimicis suis, nec velle eis nocere: tamen non posse eos videre: nec in superuolunt cum eis loqui: contra quos Chrysost. in lib. de compunctione cordis, tractans illud, Dimitte nobis debita nostra, ait: Si tantummodo non laedas eum, qui laesit te: auertis te tamen ab eo ne libenter eum videas: manet sine dubio vulnus in pectore, & dolor augetur in corde. quod si est, nōdum vti que, quod Christus mandauit expletur: nunquid tu ita vis propitium tibi Deum fieri, vt non quidem laedat; auertat tamen se a te, & peccatorum tuorum memoriam teneat, & videre nolit? Igitur qualem vis erga te Deum esse, cum delictorum veniam poscis: talem exhibere te debes his, qui delinquant in te: de hoc tamen plenius supra, sermo. 7. artic. 1. cap. 2. dictum est. Sunt etiam quidam alij homines duplices & simulati, de quibus Propheta ait: Loquuntur pacem cum proximo suo, mala

Contra illos qui se dicunt parcere inimicis, tamen non possunt eos videre loqui cum inimicis.

H

A la autem in cordibus eorum. contra quos etiam August. de verbis Domini ait: Ne dicas in lingua, ignosco: & corde differas. nouit enim cum dicas, Dimitte nobis debita nostra, &c. vocem tuam homo audiuit, sed conscientiam tuam Deus inspicit. Melius est cum clamas ore, & dimittis corde; quam qđ sis blandus ore, & crudelis corde: nec tamen imprudenter agas, sicut quidam insipientes, qui in reconciliatione quam faciunt cum aduersarijs, occulta tunc & scandalosa crimina manifestant. sequere consilium Ioan. Chrysost. qui super Matt. ait: Si cogitatu offendisti, cogitatu reconciliare; si verbo, verbo; si factis, factis. Nisi enim quē factis laesisti, factis placaueris: sine causa oras ad Deum, sine causa elemosynas facis de rebus, quibus alijs expoliasti. Quid enim prodest, si vnus ad Deum pro te orat, & alius aduersum te Deum interpellatur? iuxta illud Eccl. 34. Dona iniquorum non approbat Altissimus.

Si consideretur quanta sit misericordiae bonitas, quilibet indulget inimicis. Cap. 3.

Tertio quilibet tenetur parcere inimicis.

Duo sunt genera pietatis.

Tertio autem tenetur quilibet parcere inimicis propter bonitatem misericordiae. s. & bonitatis. Tanta est. n. bonitas pietatis, vt sicut ex discordia, & guerra innumerabilia sequuntur mala: ita ex eius cordis pietate inestimabilia sequuntur bona. proinde 1. Thim. 4. Apost. ait: Pietas ad omnia valet, promissionem habens vitae, quae nunc valet, & futura. Item duo sunt genera pietatis, vnum corporale, & aliud spirituale. Corporale quidem in septem misericordiae opera distingui habet: quae sunt pascere esurientes, potare sitientes, colligere hospites, vestire nudos, visitare infirmos, visitare incarceratos. Quae quidem tantae virtutis sunt, qđ talia exercentes, vt dicitur Matt. 25. audire in die iudicij a Domino merebuntur. Venite benedicti patris mei, possidete paratū vobis regnum a constitutione mundi: esuriui, & dedistis mihi manducare: sitiui, & dedistis mihi potum: hospes eram, & collegistis me: nudus erā, & cooperuistis me: infirmus eram, & visitastis me: in carcere, & venistis ad me. His autem, qui talia opera non exercuerunt, dabantur, vt patet, supplicia sempiterna. De mortuorum sepultura non fit ibi mentio, quia misericordiae opera proximis fiunt,

inquantum sunt membra Christi. sed mortuus inquantum mortuus, non est membrum Christi. nam Christus semper viuus est, vt dicitur Matt. 7. c. ad Hebraeos. sed de sepultura fit mentio Thob. 2. Alterum pietatis genus est spirituale, & in septem operibus spiritalibus habet distingui. s. docere ignorantem, consulere dubitanti, corrigere delinquentem, consolari tristem, portare onerosos, orare pro omnibus, & remittere offendentem. Ad omnia supradicta opera reducuntur caetera opera pietatis, & corporalia, & spiritalia. Magna verō differentia est inter ista duo genera pietatis: videlicet quantum anima a corpore distat. Nam si tantum bonum est pascere esurientem, quanto melius est docere ignorantem? Si tantum bonum est potare sitientem, quantum melius est dubitanti consulere, & sic de alijs. Igitur si facientes talia corporalia opera pietatis merentur consequi praemia regni aeterni, quanto magis hi, qui spiritalia opera impenderunt? vnde Chrysost. ait: Si quis odiū dimiserit, & pro inimicis orauerit, ante tribunal Christi audacter dicere poterit conscientia libera, Domine dimitte, quia dimisi. Et meritō quidē propter iniuriarum dimissionem, & concordiam fratrum, caelestia dona donantur, cum Aug. dicat in Ench. Multa sunt genera elemosynarum, quae cum facimus adiuuamur, vt nobis dimittantur peccata: sed ea nihil maius est, quam cum corde dimittimus peccata. Notandum etiam, qđ Grego. in Moral. ait: Qui dimittit, & non dat: & si plenē operatus non est, meliorem tamen partem misericordiae tenuit: qui verō dat, & minimē dimittit, omnino nullam misericordiam facit; quia ab omnipotenti Deo munus ex manu non accipitur, quod obligato corde in malitia profertur. Ex dictis clarescere potest, qđ qui pepercit parcam, consequitur remissionem, teste Apostolo, qui 2. Cor. 9. ait: Qui parca seminat, parca & metet: & qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet. Et iterū Esa. 27. dicitur: In mensura, contra mensuram, cum abiecta fuerit iudicabit. Fac igitur tibi de mensura misericordiae Dei optimam portionem. nam, sicut ait Aug. Vniuersus quisq; talem indulgentiam accepturus est a Deo, qualem ipse dederit proximo. Et iterum Eccle. 28. dicitur: Relinque proximo nocenti tibi, & tunc deprecanti tibi peccata dissoluentur. Homo homini seruat iram, & a Deo quaerit medelam. In hominem si miles

Magna differentia inter ista duo genera pietatis.

F

G

H

A millem sibi non habet misericordiam, & de peccatis deprecatur veniam. Ipse cum caro sit, seruat iram: & deprecationem quærit à Deo. Quis.n.exorabit pro delictis illius. memento nouissimorum, & desine inimicari. Et iterum Matth.7. dum ait: Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis Pater vester delicta vestra. Si autem non dimiseritis hominibus, nec Pater vester cœlestis dimittet vobis peccata vestra. vnde ante prædicta verba orare nos docens ait: Dimitte nobis debita nostra, &c. quod exponens Aug. ait: Si non dimittis iniuriam, quæ tibi facta est, non orationem pro te facis, sed maledictionem super te inducis, cum dicis, Dimitte nobis &c. Ratio eorum est, quia qui alteri se lædenti nõ parcat, charitatem se non habere ostendit, sine qua nõ est homini salus, sicut patet per Augult. de pœni. dist. 7. c. nullus.

Miranda exemplaritas oritur ex libera dimissione iniuriarum.

Cap. 4.

Cuarto debet homo parcere inimicis propter vilitatem exemplaritatis bonæ. Mirandæ ædificationis est exemplum liberè remittere inimicis, quod quidem non tantum Deo, sed etiam hominibus gratum est. ideo Eccle. 25. scriptum est: In tribus placitum est spiritui meo, quæ sunt probata coram ipso Deo & hominibus, concordia fratrum, amor proximorum, & vir & mulier bene sibi consentientes. Multa enim grata sunt Deo, sed non hominibus: sicut humilitas, patientia, castitas, paupertas, obedientia, & similia. Multa quoque sunt grata hominibus, sed non Deo, vt avaritia, luxuria, superbia, cum similibus. Sed & multa Deo simul & hominibus grata esse probantur, sicut patet in his tribus, de quibus Eccle. ibi supra.

D Primum verò est cõcordia fratrum, quæ maximè consistit in animorum consensu, conuictu, vnitatem, fidelitate, iuxta laborum, atque bonorum distributionem, necnon & charitatiua subuentione. O quam Angelica vita, exemplaritas hominibus bona, videre aliquos fratres spirituales, vel corporales, atque carnales: quando minores honorant, & in omnibus præponunt maiores: & maiores minoribus dulciter condescendunt: fideliter regunt, atque æquales insuper, & omnes inuicem se supportant in cha-

ritate, & in vinculo pacis. Tales quidem in terra iam Angelicè conuersantur. ad quod Cassiodorus super Priscam hortatur dicens: Habeatis vnitatem spiritus in vinculo pacis: nec inueniri potest forma expressior Angelicæ conuersationis, quam vnitatis socialis.

Secundum est amor proximorum, qui quidem inter ciues luculenter esse apparet, cum vnus alterum onerat, sed honorat, iuxta illud Apost. ad Rom. 12. Honore inuicem præuenientes. Item cum ciues ciuem supportant, & non iniuria eos grauant, secundum etiam Apost. ad Ephe. 4. vbi ait, Supportantes inuicem in charitate. Insuper cū **F** ciuis cui offensam donat, sicut hortatur Apost. ad Ephe. 5. dicens, Estote inuicem benigni, misericordes, donantes inuicem, sicut Christus donauit vobis.

Tertium est vir & mulier. i. maritus & vxor sibi bene consentientes, non malè in bono, aut in malo: sed benè in bono, non autem in malo: non in carnalitatibus, & lasciujs, non in vanitatibus corruptiuis, non in alijs offensionibus damnatiuis: sed in his, quæ decent matrimonium, pudicium affectum, verbum, & obsequium pium, & Deo deuotum. Sed si contra prædicta tria contrarium videatur: non tantum Deo, & omnibus superis ingratum, & odiosum erit, **G** verum etiam iusti, & iniusti inde scandalizantur. De hoc referam exemplum notabile, quod contigit diebus nostris, videlicet in anno Domini 1419. in Caluario mōte, iuxta Dominicum sepulchrum, secundum relata fide digni Fratris, tunc Guardiani in conuentu montis Sion, atque huic stupendo miraculo assistentes. Venit enim tunc temporis ex Hispaniæ partibus galea quædam peregrinorum Dominicum sepulchrum visitare, ceteraque loca terræ sanctæ: cumque in itinere essent in galea sancti constricti, vetula quædam volens de loco in locum transire, casu impegit pede in cuiusdam adolescentuli pedem, ex quo cecidit leui equidè casu corporeque illæso. exinde tanta indignatione, & odio contra illū adolescentem repleta est, quod cum peruenisset cum ceteris peregrinis ad locum nostræ redemptionis. i. ad Caluariæ montem: adolescente ab ea humiliter veniam postulante, illi talem leuem offensam parcere noluit: ac vt moris est, conuenientibus alijs peregrinis ad humilem, ac deuotam confessionem, atque ad sacram cõmunionem antequam vissent illa sacra loca. Inter alios accessit ad confessionem adolescentulus ille, **H** qui

A qui inaduertenter læserat mulierem: hic narrauit confessori scandalum, quod de eo innocenter sumpserat vetula illa; statim mittitur à confessore ad vetulam illam postulatorem veniam, & innocentiam nihilominus ostensurus: quod quidem humiliter in præsentia peregrinorum implente, & illa exhortantibus ad hoc eam alijs remittere denegante, ad confessorem reuertitur adolescens, indicans duritiem mulieris: remittitur bis & tertio ad eandem genibus flexis, & brachijs cancellatis, cunctis peregrinis ad indulgendum adolescentulo innocenti exhortantibus, & exhortantibus eam. Illa verò indignata, & à diabolo iam obfessa, oblita animæ suæ laborum, atque discriminum præteriti itineris: oblita sacrati loci sanguinem Saluatoris: oblita illius, qui in cruce ibidem pendens, non tantum largè pepercit, verum etiam ardenti charitate Patrem pro suis crucifixoribus exorauit: oblita diuinæ misericordix, atque iustitiæ Dei, tantum memor iniuriæ ad indulgendum adolescentulo nullo modo potuit inclinari. O iudicium summi Dei, ò tremenda iustitia diuinæ seueritatis, dum iuuenis ille cum cæteris peregrinis suscepit Dominicum sacramentum, vetula illa à dæmone iam arrepta in cisternam, quæ quasi per viginti passus distabat, abiens veloci se impetu præcipitavit; & quod mirabile est, multis circa cisternam exilentibus, vt haurirent aquam, fati de paruo cisternæ ore nullus de eius præcepto præcipitatio, aut casu, nisi quod ex strepitu aquæ, & ex varijs argumentis illam esse autumantes, velociter ad remedia cucurrerunt, atque inde eam anima & corpore mortuam extrahebant: qua visa, stupentes, ac rememorantes sequitiæ eius, timerunt iudicia Dei. Discant igitur hic omnes animæ duri cordis, ac nolentes parere inimicis, quod sicut Iaco. 2. scriptum est, Iudicium sine misericordia fiet ei, qui non fecit misericordiam. Intuere rationalis anima in speculum exemplorum Dominum nostrum Iesum Christum in cruce pendentem: & considera hæc tria, quæ lapides, nedum corda hominum mouere, atque confringere debent; affectum cordis, verbum oris, & actum operis. Primo contemplare affectum cordis: tanta quidem flamma dilectionis ardebat cor suum, vt non tantum pro omnibus peccatoribus, immo pro toto humano genere voluntariè se obtulit morti: verum etiam pro suis

E crucifixoribus singulariter dignatus est, vt voluit mori, licet in multis exigente eorum culpa fructus passionis non fuerit subsecutus: nam in tanta dignatione maior fulsit charitatis ardor, atque excessus morti se tradere pro suis crucifixoribus, quam pro alijs offendentibus Deum, quod manifestè patet, cum primum verbum, quod in cruce protulit, principaliter pro suis crucifixoribus exorauit: quia sicut idem Dominus, Matt. 12. ait, Ex abundantia cordis os loquitur. Bonus homo de bono thesauro cordis sui profert bona.

Secundo particularius contemplari verbum oris. O inæstimabilis dignatio redemptoris, ò incomprehensibilis latitudo sui amoris, ò inquam inæstimabilis dulcedo sui cordis & oris, qui sicut Bernar. super Cant. ait: Flagellis cæsus, spinis coronatus, clauis confossus, patibulo affixus, opprobrijs saturatus: omnium tamen dolorum immemor, inquit, Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt: ait enim, Pater dulcissime, pater amantissime, pater desideratissime: à paterno nomine amorosus filius cepit, & suo blandiens genitori, tali filio nihil debere negari concludit: denique efficacissimè petit dicens, Ignosce. Nec ait, Examina, considera, pondera: sed ignosce inquit, vt nostras doceat offensas non examinare, non ponderare, nec etiam considerare: sed obliuioni omnino tradere, & toto corde, & pleno ore, atque efficaci opere indulgere. Insuper & viscera cordialis eorum passionis super crucifigentes eum effundens ait, illis, quasi dicat, quia sunt cæci, sunt infirmi, sunt corrupti, necnon ex infectione naturæ ad malum proni: quasi dicere velit, Non permaneat Pater spiritus indignationis tuæ in illis, cum non sint spiritus separati, qui ex impia malignitate offendant: sed ex pondere suæ infectæ carnis his sceleribus immerguntur. Deumque subdit, quia nesciunt, scilicet **H** creationis beneficium, amoris mei infinitissimum bonum, redemptionis meæ inæstimabile pretium, æternæ gloriæ interminabile præmium, sui sceleris inconsiderabile malum, neque æterni supplicij infinitum tormentum. ideo nesciunt quid faciunt. Tertio contemplare actum operis, quia omnes actus Christi pendentes in cruce clamant pietatem, & misericordiam. Vide ò fidelis anima, in brachiorum extensione amplam à pietate paternæ impetrationem, receptorum iniuriarum

Vide diuini iudicium cum.

Exemplum pulchrum.

Trium consideranda in passione Christi.

Ariarum largam remissionem, omnium cordium piam attractionem, omnium affectio-
num miram transformationem, omnium
animatorum durorum contractionem, & li-
quefactionem. Vide caput inclinatum ad
osculandum, manus perforatas ad largien-
dum, latus apertum ad diligendum, pedes
confixos ad tecum commorandum, totum
corpus extensum ad totum largiendum, vt
& tu, qui iniurias passus es, discas amore
sui tibi iniuriantibus liberalissimè indulge-
re, qui amore tui dignatus es mori. Surgat
igitur vnusquisq; & quilibet iniurias humi-
liter genuflectens ab offenso deposcat amo-
Bre offensus offensi Christi offensas corde,
& opere dimittat: & quod meriti, & perfe-
ctionis summe magnū est signum, offensus
prauentem offendentem non tantum libe-
rè sibi indulgeat, verum etiam veniam, &
indulgentiam, dulciter, & humiliter poscat.
& luentibus omnibus, omnibus corā Deo,
& Christo Iesu, cum lacrymis, cum clamo-
re cordis, & oris, pacem, & misericordiam
postulantibus in mutuis amoris amplexi-
bus, & osculo pacis indulgentiam, & re-
missionem mutuam misericorditer facien-
tes, misericordiam impetretis à Patre mise-
ricordiarum, & Domino nostro Iesu Chri-
Csto, qui cum Patre, & Spiritu sancto glorio-
sus viuuit & regnat in secula seculorum,
Amen.

FERIA SECUNDA
post Dominicam
Oliuarum.

*Et etiam in festiuitatibus B. Virginis, &
maximè Natiuitatis, Conceptionis,
& Annunciationis.*

Sermo LI.

Sicut sol oriens mundo. Eccl. 28.
Sacramentum gloriose Vir-
ginis Matris Dei sublimissi-
mum ad reuerendum, deuotissi-
mum ad tractandum, dul-
cissimum ad contemplandum, hodie dilec-
tissimi proponitur nobis. gloriosa equi-
dem dies illa, quæ iubar solaris luminis no-
bis affert, dum conceptam, vel natam, seu
annunciatam nobis prænuntiat Dei matrè.
Eleuemus igitur omnem pietatis affectū,
effugeramus omnem nostrum conatum, eri-

gamus, & illustremus cunctis viribus intel-
lectum, ad illam, quæ vigore, dulcore, atq;
splendore suo cunctas pias mentes inflam-
mat, inflammatas illuminat, illuminatas ro-
borat, vt sciant, velint, & possint filij sui ve-
stigia imitari: quia sicut sup. Eccl. testatur,
ipsa spiritualiter est sicut sol oriens in mun-
do. In quibus verbis sapientia Dei descri-
bit triplicem gratiosum B. Virginis statum.
Primum Conceptionis, secundum Natiui-
tatis, tertium Annunciationis.

Primum. scilicet Conceptionem dicit esse,
sicut solem, quasi cum est post montes
in aurora, quia adhuc clausa erat in vtero
matris suæ in tempore suæ conceptionis, &
de illo statu Virginis, Cant. 6. Angeli dicunt,
F Quæ est ista, quæ progreditur, quasi aurora
consurgens?

Secundum eius statum. scilicet Natiuitatem, di-
cit orientem solem. scilicet cum ascendit à mon-
tibus orientis, ac irradiat mundum in ortu
suo. & de prædictis duobus Propheta ait
dicens, Tu fabricatus es auroram, & sol. i.
Beatam Virginem in conceptione eius, &
natiuitate.

Tertium eius statum. scilicet Annunciationem,
& obumbrationem Spiritus sancti, dicit esse
quasi solem in mundo. i. in altitudine ce-
li, cum ascendit super hemispherium nostrū
in summo caloris æstu. Sic fuit B. Virgo in
G conceptione filij Dei.

ARTICVLVS PRIMVS.

*De quatuor admirandis gratijs, quibus
repleta fuit B. Virgo in sua
conceptione.*

Primus status B. Virginis fuit suæ
conceptionis: & tunc fuit B. Vir-
go, sicut sol in aurora consurgens.
In hoc statu contemlemur inter
alios, quatuor eius splendores. Primus dicitur
sanctitas, secundus claritas, seu luminositas,
tertius charitas, quartus tranquillitas.

*De triplici sanctificatione sanctificatorum,
& de admiranda sanctificatione B.
Virginis in sua conceptione.*

Cap. 1.

Primus splendor eius sanctitas di-
ci potest. Dimissis autem schola-
sticis bellis circa Virginealem cō-
ceptum, triplicem sanctificatio-
nem ad præsens discutiamus. Prima est ge-
neralis,

Aneralis, secunda specialis dicitur, tertia ma-
ternalis.

Triplicem
sanctifica-
tio.
Prima est sanctificatio generalis. Et hæc
quidem in illa, qua sanctificantur homines
per ecclesiastica sacramenta, quod fit maxi-
mè per baptismū: & talis sanctificatio duo-
bona in homine operatur. Primo enim
remouet culpam, secundo confert gra-
tiam, tertio verò non remouet, sed re-
manet, scilicet peccati fomes, & pro-
nitas ad peccandum; quia & venialiter,
& mortaliter taliter sanctificatus pecca-
re potest.

Secunda est sanctificatio specialis. & ta-
lis per gratiam Spiritus sancti condonatur.
ponit autem hæc sanctitas animam in statu
iustitiæ consumatæ. Et operatur in ea tria.
Primo remouet culpam, secundo confert
gratiam, tertio remouet pronitatem, ne pos-
sit faciliter homo mortaliter inquinari. Cū
igitur omnes in iniquitatibus concipian-
tur: neminem vnquam mortalium inter
materna viscera legitimus sanctificatū, præ-
terquam Hieremiam, & B. Ioan. Baptistam:
quamquam de B. Virgine nulla sit ambigui-
tas, sicut dicitur infra, longè tamen maior
sanctificatione Hieremias fuit sanctificatio
Ioan. Baptistæ. Ille quidem in matris vtero
sanctificatus fuit, sicut legitur Hiere. 1. vbi
dicitur: Priusquam te formarem in vtero,
noui te: & antequam exires de vulua, san-
ctificauit te. Ioannes verò Spiritu sancto re-
pletus annunciat. vnde Lu. 1. ait de Ioan-
ne Angelus Zachariæ: Spiritu sancto reple-
bitur adhuc ex vtero matris suæ. Multo
quippe excellentius est Spiritu sancto reple-
ri, quam à Spiritu sancto sanctificari. Ibi. n.
sanctificatio emundationem, hic repletio
vltra hoc gratiæ mundationem designat.
Deniq; Apostoli, qui manibus suis tractaue-
runt de verbo vitæ, cum, vt dicitur Ioan.
20. Spiritum sanctum iam de Saluatoris
C accepissent afflatu, tandem quinquagesimo
à resurrectionis die, ad illum gradū ascen-
derunt, vt Act. 2. de eis diceretur, Repleti
sunt omnes Spiritu sancto. Et licet Spiritus
sanctus largiori tunc munere credentium
corda repleuerit: hoc tamen Ioannes in
vtero legitur affectus, quod Apostolica
celstudo largiori promissione meruit obti-
nere. quamquam etiam Apostoli tunc fue-
runt tanta spiritus copiositate firmati, vt
omne peccatum mortale faciliter potue-
runt vitare, & etiam frequentiam venialiū:
non tamen credo eos fore factos impossi-

biles ad peccandum. atque fideliter credo
esse tenendum, quia illi duodecim athletæ,
veri mundi expugnatores, tanta tunc gra-
tia superuecti fuerint, qd difficillimū tuif-
set eos ruere in mortalem culpam: tamen
firmiter asserendum est, qd nunquam mor-
taliter peccauerunt.

Tertia verò fuit sanctificatio maternalis.
Et hæc remouet culpam originalem, & con-
fert gratiam: & hæc etiam remouet proni-
tatem ad peccandum tam venialiter, quam
mortaliter. Et hæc fuit in B. Virgine Maria
matre Dei. sanè Deus ipse æternus, sicut mi-
ra sua sapientia creauit omnia: sic illam be-
nedictam Matrem suam talem condidit &
sanctificauit in tempore, qualem eam san-
ctam elegit in sua æternitate. Et talem tam
nobilitate naturæ, quam perfectione gra-
tiæ condidit matrem, qualem eam decebat
habere suam gloriosissimam maiestatem; quia
in ea, & de ea debebat sumere, qd in æter-
num sibi erat vnitum vnitate personæ, de
quo exiret pretium totius liberationis, iusti-
ficationis, & beatificationis humanae. Et de
hac conceptione Anselmus in lib. de conce-
ptu virginali. sic ait: Decebat vt illius conce-
ptio de Matre purissima fieret, ea puritate,
qua puritate maior sub Deo nequit intelli-
gi. Atq; de hoc rationem subiungens ait:
Cui Deus pater vnicum filium, quæ de cor-
de suo genuit æqualem sibi, ita dare dispo-
nebat, vt naturaliter esset vnus eidemque
cōmunis Dei patris, & Virginis filius, quæ
& substantialiter filius sibi matrem facere
eligebat, & de qua Spiritus sanctus ope-
ratus est, vt de ea conciperetur, & na-
sceretur ille, de quo ipse procedebat. &
per hoc decebat, vt illius hominis, sci-
licet Christi conceptio de matre fieret,
qua puritate nulla maior posset intelli-
gi sub Deo.

*Quanto lumine illustrata fuerit Beata
Virgo in vtero matris suæ.*
Cap. 2.

Secundus Virginis splendor dicitur cla-
ritas, seu luminositas: nam in prima
sanctificatione, quantum ad rationem
& intellectum. Tanta enim sapientiæ cla-
ritas à Deo superinfusa est, cum Maria in-
terpreteretur illuminata, quod hæc septem
perfectè intelligebat, secundum quodam.
Primo

Ariarum largam remissionem, omnium cordium piam attractionem, omnium affectionum miram transformationem, omnium animorum durorum contractionem, & liquefactionem. Vide caput inclinatum ad osculandum, manus perforatas ad largiendum, latus apertum ad diligendum, pedes confixos ad tecum commorandum, totum corpus extensum ad totum largiendum, vt & tu, qui iniurias passus es, discas amore sui tibi iniuriantibus liberalissimè indulgere, qui amore tui dignatus es mori. Surgat igitur vnuquisq; & quilibet iniurias humiliter genuflectens ab offenso deposcat amore offensus offensi Christi offensas corde, & opere dimittat: & quod meriti, & perfectionis summę magnū est signum, offensus praueniens offendentem non tantum liberè sibi indulgeat, verum etiam veniam, & indulgentiam, dulciter, & humiliter poscat. & lucentibus omnibus, omnibus corā Deo, & Christo Iesu, cum lacrymis, cum clamore cordis, & oris, pacem, & misericordiam postulantis in mutuis amoris amplexibus, & osculo pacis indulgentiam, & remissionem mutuum misericorditer facientes, misericordiam impetretis à Patre misericordiarum, & Domino nostro Iesu Christo, qui cum Patre, & Spiritu sancto gloriosus viuit & regnat in secula seculorum, Amen.

FERIA SECUNDA
post Dominicam
Oliuarum.

Et etiam in festiuitatibus B. Virginis, & maximè Natiuitatis, Conceptionis, & Annunciationis.

Sermo LI.

Sicut sol oriens mundo. Eccl. 28. Sacramentum gloriose Virginis Matris Dei sublimissimum ad reuerendum, deuotissimum ad tractandum, dulcissimum ad contemplandum, hodie dilectissimi proponitur nobis. gloriosa equidem dies ista, quæ iubar solaris luminis nobis affert, dum conceptam, vel natam, seu annunciatam nobis prænuntiat Dei matrè. Eleuemus igitur omnem pietatis affectum, efferramus omnem nostrum conatum, eri-

gamus, & illustremus cunctis viribus intellectum, ad illam, quæ vigore, dulcore, atq; splendore suo cunctas pias mentes in flammam, inflammatas illuminat, illuminatas roborat, vt sciant, velint, & possint filij sui vestigia imitari: quia sicut sup. Eccl. testatur, ipsa spiritualiter est sicut sol oriens in mundo. In quibus verbis sapientia Dei describit triplicem gratiosum B. Virginis statum. Primum Conceptionis, secundum Natiuitatis, tertium Annunciationis.

Primum. scilicet Conceptionem dicit esse, sicut solem, quasi cum est post montes in aurora, quia adhuc clausa erat in vtero matris suæ in tempore suę conceptionis, & de illo statu Virginis, Cant. 6. Angeli dicit, Quæ est ista, quæ progreditur, quasi aurora consurgens?

Secundum eius statum. scilicet Natiuitatem, dicit orientem solem. scilicet cum ascendit à montibus orientis, ac irradiat mundum in ortu suo. & de prædictis duobus Propheta ait dicens, Tu fabricatus es auroram, & solè. i. Beatam Virginem in conceptione eius, & natiuitate.

Tertium eius statum. scilicet Annunciationem, & obumbrationem Spiritus sancti, dicit esse quasi solem in mundo. i. in altitudine cęli, cum ascendit super hemispherium nostrum in summo caloris æstu. Sic fuit B. Virgo in conceptione filij Dei.

ARTICVLVS PRIMVS.

De quatuor admirandis gratijs, quibus repleta fuit B. Virgo in sua conceptione.

Primus status B. Virginis fuit suę conceptionis: & tunc fuit B. Virgo, sicut sol in aurora consurgens. In hoc statu contemplerur inter alios, quatuor eius splendorum. Primus dicitur sanctitas, secundus claritas, seu luminositas, tertius charitas, quartus tranquillitas.

De triplici sanctificatione sanctificatorum, & de admiranda sanctificatione B. Virginis in sua conceptione.

Cap. 1.

Primus splendor eius sanctitas dicitur potest. Dimissis autem scholasticis bellis circa Virginalem conceptum, triplicem sanctificationem ad præfens discutiamus. Prima est generalis,

De festiuitatibus B. Mariae Virg. Ser. LI. 511

Aneralis, secunda specialis dicitur, tertia maternalis.

Triplicis sanctificationis.

Prima est sanctificatio generalis. Et hæc quidem in illa, qua sanctificantur homines per ecclesiastica sacramenta, quod fit maxime per baptismum: & talis sanctificatio duobona in homine operatur. Primo enim remouet culpam, secundo confert gratiam, tertio verò non remouet, sed remanet, scilicet peccati fomes, & pronitas ad peccandum; quia & venialiter, & mortaliter taliter sanctificatus peccare potest.

Secunda est sanctificatio specialis. & talis per gratiam Spiritus sancti condonatur. ponit autem hæc sanctitas animam in statu iustitię consumatæ. Et operatur in ea tria. Primo remouet culpam, secundo confert gratiam, tertio remouet pronitatē, ne possit faciliter homo mortaliter inquinari. Cū igitur omnes in iniquitatibus concipiuntur: neminem vnquam mortalium inter materna viscera legimus sanctificatum, præterquam Hieremiam, & B. Ioan. Baptistam: quamquam de B. Virgine nulla sit ambiguitas, sicut dicitur infra, longè tamen maior sanctificatione Hieremię fuit sanctificatio Ioan. Baptistę. Ille quidem in matris vtero sanctificatus fuit, sicut legitur Hiere. 1. vbi dicitur: Priusquam te formarem in vtero, noui te: & antequam exires de vulua, sanctificauit te. Ioannes verò Spiritu sancto repletus annunciat. vnde Lu. 1. ait de Ioanne Angelus Zacharię: Spiritu sancto replebitur adhuc ex vtero matris suę. Multo quippe excellentius est Spiritu sancto repleti, quam à Spiritu sancto sanctificari. Ibi. n. sanctificatio emundationem, hic repletio vltra hoc gratiæ mundationem designat.

Deniq; Apostoli, qui manibus suis tractauerunt de verbo vitæ, cum, vt dicitur Ioan. 20. Spiritum sanctum iam de Saluatoris à resurrectionis die, ad illum gradum ascenderunt, vt Act. 2. de eis diceretur, Repleti sunt omnes Spiritu sancto. Et licet Spiritus sanctus largiori tunc munere credentium corda repleuerit: hoc tamen Ioannes in vtero legitur assecutus, quod Apostolica celsitudo largiori promissione meruit obtinere. quamquam etiam Apostoli tunc fuerint tanta Spiritus copiositate firmati, vt omne peccatum mortale faciliter potuerint vitare, & etiam frequentiam venialium: non tamen credo eos fore factos impossibi-

biles ad peccandum. atque fideliter credo esse tenendum, quia illi duodecim athlete, veri mundi expugnatores, tanta tunc gratia superuicti fuerint, quod difficillimū fuisset eos ruere in mortalem culpam: tamen firmiter asserendum est, quod nunquam mortaliter peccauerunt.

Tertia verò fuit sanctificatio maternalis. Et hæc remouet culpam originalem, & confert gratiam: & hæc etiam remouet pronitatem ad peccandum tam venialiter, quam mortaliter. Et hæc fuit in B. Virgine Maria matre Dei. sanè Deus ipse æternus, sicut mira sua sapientia creauit omnia: sic illam benedictam Matrem suam talem condidit & sanctificauit in tempore, qualem eam sanctam elegit in sua æternitate. Et talem tam nobilitate naturæ, quam perfectione gratiæ condidit matrem, qualem eam decebat habere suam gloriosissimam maiestatem; quia in ea, & de ea debebat sumere, quod in æternum sibi erat vnitum vnitate personæ, de quo exiret pretium totius liberationis, iustificationis, & beatificationis humanæ. Et de hac conceptione Anselmus in lib. de conceptu virginali. sic ait: Decebat vt illius conceptio de Matre purissima fieret, ea puritate, qua puritate maior sub Deo nequit intelligi. Atq; de hoc rationem subiungens ait: Cui Deus pater vnicum filium, quæ de corde suo genuit æqualem sibi, ita dare disponebat, vt naturaliter esset vnus eidemque cõmunis Dei patris, & Virginis filius, quæ & substantialiter filius sibi matrem facere eligebat, & de qua Spiritus sanctus operatus est, vt de ea conciperetur, & nasceretur ille, de quo ipse procedebat. & per hoc decebat, vt illius hominis, scilicet Christi conceptio de matre fieret, qua puritate nulla maior posset intelligi sub Deo.

Quanto lumine illustrata fuerit Beata Virgo in vtero matris suæ.
Cap. 2.

Secundus Virginis splendor dicitur claritas, seu luminositas: nam in prima sanctificatione, quantum ad rationem & intellectum. Tanta enim sapientiæ claritas à Deo superinfusa est, cum Maria interpretetur illuminata, quod hæc septem perfecte intelligebat, secundum quosdam. Primo

A primo naturam creatam irrationabilem, secundo naturam creatam rationabilem, tertio naturam creatam spiritualementem, quarto naturam increatam diuinalem, quinto omnia quæ erant fugienda, & aspernenda: sexto omnia, quæ erant sequenda, & amplectenda: septimo per quem modum, & ad quantum gradum omnia essent odienda, vel diligenda. Hæc quidem distinctio comprehendit in se distinctionem creatoris, & omnium creatorum, necnon & creatorum bonorum, & malorum. A quarta quippe, quæ erat cognitio creatoris, & tres consequentes, & tres præcedentes habebant originem, sicut Propheta testatur, dicens: In lumine tuo videbimus lumen. Nam & de tribus sequentibus experimur etiam in his, quæ habent magnum habitum diuinæ sapientiæ in ultimo gradu. Ex dictis sequitur, quod beata Virgo, etiam dum erat in utero matris, habuit usum liberi arbitrii, atque lumen perfectum in intellectu, & ratione. Proinde secundum quosdam, fuit tunc in sublimiori contemplationis statu, quam vnquam fuerit aliqua creatura humana in perfecta ætate. Et licet in utero matris suæ, sicut & cæteri infantes, dormiret: attamen somnus, qui abyssat & sepeliret in nobis rationis, & liberi arbitrii actus, & per consequens actum merendi: non credo, quod talia in ipsa fuerit operatus, sed anima sua liberè, ac merito-rio actu tunc tendebat in Deum. Vnde illo tempore erat perfectior contemplatrix, quam vnquam fuerit aliquis alius, dum vigilauit. Vnde & Cant. 5. ipsa ait: Ego dormio, & cor meum vigilat. scilicet in contemplatione perfecta à nulla actione debilitata. Hoc tamen secundum alios, fuit post secundam sanctificationem; quod fortè verius est. Nec miretur quisquam, si Mater Dei, ante debitam ætatem habuit usum liberi arbitrii, & fulsit tanto lumine rationis: cum & plerique alij Sancti in pueritia eorum, ante debitam ætatem, habuerunt virtutem, gratiam, atque lumen. De virtute in Sancto Nicolao reperitur exemplum, qui in quarta & sexta ferijs, semel tantum sugebat mammas. Et de gratia in Sancto Benedicto exemplum patet, qui in pueritia cepit miraculis coruscare. De lumine vero in Sancto Ioanne clarissimè comprobatur. Vnde Ambrosius ait: Verè Ioannes nouit Christum, non natura, sed gratia. Et super Lucam etiam ait idem. Nec enim

B. Virgo quando fuit in sublimiori contemplationis statu.

ullam sensit infantie ætatem, qui supra naturam, supra ætatem, in utero sitis matris à mensura cœpit ætatis perfectæ plenitudinis Christi. Hæc siquidem nullo modo essent vera, si infantilitas corporalis impedisset usum liberum rationis. Quod insuper ait, quod à mensura cœpit ætatis perfectæ plenitudinis Christi, verificatur, non de corporis facultate, perfectione, atque vigore, quia tunc paruulus erat: sed quantum ad plenitudinem meriti, & per actum, & usum liberi arbitrii, ut in hoc assimilaretur Christo ipsum sanctificantij, qui tunc in utero Virginis plenius vsu liberi arbitrii merebatur. Ex verbis igitur Ambrosij elici potest, quod non solum pro tunc non sensit impedimenta infantie in ipso rationis vsu: verum etiam, quod nunquam senserit postea: quod satis rationabile esse videtur; quia misericors Deus datas gratias homini non subtrahit sine culpa. Hoc quidem ex operibus Ioannis manifestè apparet, cum de eo legitur: Quia in ætate quinque annorum aufugit mundum, & intrauit desertum. Nec pensandum est, quod absque præuia consideratione illic iuerit diutius moraturus. Si igitur de beato Ioanne talia credenda sunt: quanto etiam maiora de Virgine matre Christi sentire necesse est?

Quanta charitate ardebat ad Deum, & ad proximum Virgo beata, cum adhuc esset in utero matris suæ. Cap. 3.

Tertius Virginis splendor fuit charitas, scilicet quantum ad voluntatem, in quam tanta plenitudine diuinus amor infusus est, quod nihil eligere vellet, nisi quod Dei sapientia præmonstrabat. Proinde hac sapientia illustrata tantum Deum diligebat, quantum ad se diligendum illum intelligebat. Quis igitur exprimere posset, quanto ardore diligebat eum ex toto corde, idest super omnia temporalia mundi: ex tota anima, idest super corpus & carnem suam: & ex omni mente sua, hoc est super omnia superiora, scilicet spiritualia, & cœlestia. Vnde in persona illius Psalm. ait: Inflammatum est cor meum, & renes mei commutati sunt, scilicet per transformam-

Tertius splendor quanta charitate ardebat.

A formationem diuini amoris. Ex charitatis quoque ardore etiam humanæ saluationis toto affectu desiderabat incarnationem filij Dei. Nam & totus imperus primæ sanctificationis mentem huius sacratissimæ Virginis impellebat ad hoc desiderandum pro salute omnium electorum. Proinde omnes virtutes eius ardentissimæ mentis in id, quod postea factum fuit in ea, toto conamine inflammabant animam eius. Ipsa siquidem fuit foelix clausula totius expectationis & desiderij ac postulationis aduentus filij Dei, in qua sicut in cono. i. in angulo, omnia desideria præcedentium electorum atque Sanctorum consummata & terminata fuerunt: ideo nobis inexpressibile est illud feruidum desiderium, & languentis orationis suspirium, quo suspirabat ad Deum, ut filium suum mittere dignaretur ad nostram assumendam naturam. Nec tamen credendum est, quod ad recipiendum eum in carne sua existimaret se dignam. Nam gratia sanctificationis prædictæ, quæ eam omni virtute repleuit: sic a principio mentem eius in abyso humilitatis fundauit, quæ sicut nulla post filium Dei creatura tantum ascendit in gratiæ dignitatem, sic nec tantum descendit in abyssum humilitatis profundæ. Nec insuper alicui puræ creaturæ in hoc sæculo est datum tantum gustare nihilum creaturæ: nec tamen se humiliare & annihilare sub voluto maiestatis Virginis ab omni actuali protegebat culpa. Vnde Bernard. ad Lugdun. Puto quod copiosius munus gratiæ in eam descenderit, quæ eius non solum sanctificaret ortum, sed eam deinceps ab omni peccato custodiret immunem. Præterea de nulla alia anima dici potest illud Cant. 4. Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te, congruentius quàm de Virgine benedicta. Vbi enim macula est, vel culpa actualis, vel venialis, aut mortalis, hoc verbum præallegatum minime dici potest. Quod autem sic esset immaculata, propter tria sicut Bonou. in 3. dist. 3. congruè erat. Primo propter diaboli confusionem, secundo propter nostram intercessionem, tertio propter diuinam dispensationem. Primo inquam propter diaboli confusionem. Congruum quidem erat, quod B. Virgo Maria postquam auferbat à nobis opprobrium, superaret & vinceret etiam diabolum, ita quod nec ei succumberet etiam ad momentum. Ideo exponunt tam Augu. quàm Bern. illud Gene. 3. ipsa conteret caput tuum. Si igitur suggestio est caput diaboli, nulla suggestio in mente Virginis ingressum ha-

buit, & sic tã a mortali, quàm a veniali immunis fuit. Secundo vero congruum fuit propter nostram intercessionem. Congruè enim, aduocatam humani generis tanta puritate fulgere, ut nullum peccatum haberet, quod eius cõscientiam remorderet. Tertio quoque congruum fuit propter diuinam dispensationem. Vtiq; congruebat ut illa, quæ placuit altissimo Deo, ita ut fieret illius sponsa, & mater vnigeniti filij sui: sic esset immaculata mente, sicut fuit intemera ta carne. Quoniam igitur gloriosa Virgo Maria aduocata est peccatorum, gloria & corona iustorum, sponsa Dei, & totius trinitatis triclinium, & specialissimum filij Dei declinatorium: hinc est quod speciali gratia Dei nullum in ea peccatum habuit locum.

Quanta suauitate delectabantur in Deo omnes spirituales beate Virginis sensus atque affectiones. Cap. 3.

Tertius radius amorosæ Virginis Mariæ saporositas nuncupatur. Quinque namque sensus in anima hominis sunt, sicut etiam in corpore eius: qui omnes in beata Virgine mundo, & omnibus noxijs clausi erant, & aperti atque parati Deo. Sicut econtra mundani aperti sunt mundo, & clausi Deo. Primo enim patens Deo erat auditus, ut promptissime acceptaret omne spiraculum eius. Proinde propheta in persona illius dicebat. Audiam quid loquatur in me Dominus Deus meus. Secundo patebat ei illius gustus ad saporandum admirabiles dulcedines eius, quoniam experientia illius dicebat inebriata. Quod dulcia faucibus meis eloquia tua super mel ori meo. Tertio quoque patebat illi ois oculus eius, & capacitas intellectus, quoniam iam per experientiam in affectum & intellectum Deo plena alios ad talia inuitabat dicens, gustate & videte, quoniam suavis est dominus, & c. Quarto patebat animæ Virginis odoratus, quoniam Can. 1. Dominum superpliciter exorabat dicens, Trahe me post te, curremus in odore vnguentorum tuorum. Quinto quoque patebat tactus, ut strictè ac dulciter amplecteretur Dominum illam sapius visitantem. Quia quia continue faciebat, cum Proph. dicebat, Mihi autem adharere Deo bonum est, & ponere in Domino Deo spem meam. De his 5. portis ait Propheta dicens, Diligat Dominus portas Syon super omnia tabernacula Iacob. Syon enim locus erat in Hieru-

3. Radius 5. Sensus B. Virgo mundum clausi erant, & aperti Deo.

D. Immaculata propria

A ctio inclusa in hoc, quod est esse matrem Dei, tam mente quam carne comprehenditur in eo, quod quidem transcendit immérito in infinitum quicquid aliud sub Deo homine cogitari, vel dici potest. Si igitur terminus tam ineffabilis fuit suo merito proportionatus: oportet quod meritoria perfectio huius consensus fuerit perfectioni sui termini comproporcionata. Ex his igitur colligi potest, quod Virgo beata in conceptionis filij Dei consensu plus meruit, quam omnes creatura: tam Angeli quam homines in cunctis actibus, motibus, & cogitationibus suis. Nempe omnes qui meruerunt, nihil aliud potuerunt mereri, nisi secundum varios status & gradus gloriam sempiternam. Hæc autem Virgo in illo admirando consensu meruit totalem fomitis extinctionem, dominium & primatum totius orbis, plenitudinem omnium gratiarum, omnium virtutum, omnium donorum, omnium beatitudinum, omnium fructuum spiritus, cunctarum scientiarum, interpretationes sermonum, spiritus prophetiæ, discretionis spirituum, operationis virtutum. Meruit fecunditatem in virginitate, maternitatem filij Dei. Meruit quod sit stella maris, porta coeli: & super omnia quod regina misericordie nuncupetur: ac talis nominis consequatur effectum. Vnde merito Prou. vlt. de ipsa beata Virgine Salomon ait. Multæ filiarum congregauerunt diuitias, tu supergressa es vniuersas. Denique sicut Bernardus ait in sermone de Natiuitate Virginis: Redempturus Deus humanum genus, pretium vniuersum contulit in Maria. Intuemini igitur quanto deuotionis affectu eam a nobis voluit honorari, qui totius boni plenitudinem posuit in Maria. Vt si quid spei in nobis est, si quid gratiæ, si quid salutis: ab ea nouerimus redundare. Hæc illa. **T**anta igitur fuit perfectio eius, vt soli Deo cognoscenda referueretur, iuxta illud Eccles. primo, Ipse creauit illam in Spiritu sancto, vidit, dinumerauit, & mensus est, scilicet ipse solus Deus. Sciendum est tamen, quod licet habuit omnia genera gratiarum, sicut dictum est: non tamen habuit illa ad quemcunque usum, sed ad usum altiore & nobiliorem, & qui mulieri merito congruebat. Sicut verbi gratia, habuit donum sapientiæ non ad usum publicè docendi, vel prædicandi, iuxta Apostolum. 1. Timot. 2. Mulierem autem docere non permitto: sed habuit ipsa ea ad altiore usum, scilicet ad diuina gustandum & contemplandum. Et sic

Bernard.

Oia gna gratiarum habuit B. Virgo non ad quemcunque usum, sed ad usum altiore.

licet ad quoscunque vsus aliqua dona non habuerit, habuit tamen ea ad altiore & nobiliorem actum.

De multiplici causa, & armatura, quare beata Virgo peccare non poterat. Cap. 2.

Secundus vero huius Virginis ardor, impeccabilitas nuncupatur. Licet enim, sicut ex præcedenti patet, beata Virgo in sua conceptione per gratiam adepta fuerit tantam fomitis restrictionem, quod non posset in aliquod peccatum adduci: remansit tamen fomes in ea secundum essentiam. Sed sanctificatio hæc secunda in conceptione filij Dei superaddidit in ea omnimodam fomitis restrictionem, eradicationem, & extinctionem, & in bono confirmationem; ita vt quæ prius poterat peccare, iam peccare non posset. Hæc duo expressit Angelus Luc. primo, cum ait, Spiritus sanctus superueniet in te: & hoc quantum ad primum. Et de secundo subiungit dicens, & virtus altissimi obumbrabit tibi. Secundum Bonauenturam in 3. dist. 3. fomes peccati radicatur in carne, & ascendit vsque ad mentem. In prima igitur sanctificatione Virginis tanta gratia perfectionis ei collata est, quod in eius sensualitate tantum gratia redundaret, vt fomitem adeo reprimeret, quod nullum aliquando affectum vel incitamentum haberet. In secunda vero sanctificatione, in qua Spiritus sanctus non tantum descendit in mentem, sed etiam in ipsam carnem, & de carne operatus mirabiliter est, carnem eam sine macula fabricando: reliquit ipsius carnem immaculatam extirpando in ea, & fomitem, & omnem concupiscentiam, ita quod peccare non posset. Et hoc sentit Bernardus, & magister sententiarum, & Damascenus. Nempe si Virgo beata post filij Dei conceptionem potuisset peccare, plura inconuenientia sequerentur. Primo redundaret in contumeliam proles, quia eius mater esset peccatrix. Secundo esset in detrimentum matris, quia sic damnari potuisset. Tertio in damnum humani generis. Quarto in contemptum totius diuini intenti: quia incarnationis opus susceptum non immerito reddi posset. Proinde omnino asserendum est, quod in conceptione filij Dei, sicut prædictum est, taliter extitit confirmata quod voluntas eius postea non potuit conuerti ad malum; non tamen propter liberi arbitrij ablationem,

2. Aris.

G

H

Si post filij Dei conceptum Virgo beata potuisset peccare, plura inconuenientia sequerentur.

A nem, nec alicuius potentie amissionem: sed propter liberi arbitrij per gratiam, completionem. Quomodo autem hoc potuit fieri, difficile est videre: Intelligendum est tamen, quod voluntas humana semper libera est, & semper in bonum & in malum, in melius & in peius, in optimum, & in pessimum libere posset fieri: nisi ei tale intimeretur obiectum, in quo omnem rationem reperiat boni delectabilis & degustabilis, eo quod nihil appetitur, nisi sub ratione boni & delectabilis. Hoc autem solum in beatis fit, quia omne obiectum delectabilis eis delectabiliter intimatur: quare in contrarium minime possunt. Hoc autem in beata Virgine Maria esse non potuit, eo quod beata non erat. Quapropter ad hoc quod esset plenarie confirmata, quinque ei erant necessaria, quæ erant dispositiua interius, quasi quinque intrinseca arma, & quinque protectiua exterius quasi quinque extrinseca arma, quinque scuta interiora. Primo fuerunt quinque intrinseca arma. Primo ardor charitatis, secundo mortificationis sensualitatis, tertio sensus maternitatis, quarto obiectum diuinitatis, quinto aspectus nihilitatis. Primo affuit ardor charitatis, eo modo quod mens illius in ardore dilectionis continue tenebatur. Nam Deus eius menti mirabilissimè se intimabat, atque omnes potentias illius inferiores tenebat sub Imperio rationis, quamquam aliter quam in beatis. Proinde in persona illius Propheta ait: Inflammatum est cor meum; & renes mei commutati sunt. Secundo affuit mortificatio sensualitatis: nam in appetitu sensualis facta erat modificatio & coaptatio ad partem superiorem per mortem sensualis affectionis, & modificationis ad carnem: Vnde in persona corporis eius ad partem superiorem rationis dicebat, vt iumentum factus sum apud te, & ego semper tecum. Tertio fuit sensus maternitatis. Habuit nempe actualem & experimentabilem sensum filiationis Dei intime cogitando & saporando, quanti filij erat mater, & quantum ei obligata erat, quia illa præ cæteris elegisset sibi matrem. Sicut merito faceret quædam pericula vilis, quam sibi potens rex eligeret in coniugem vel in matrem. Quarto affuit ei obiectum diuinitatis, eo quod semper habuit continuu aspectum ad Dei beneplacitum, promptumque consensum semper gerebat in mente, diuina beneplacita adimplere. Proinde in persona illius ait Prophe-

Ad hoc quod esset plenarie confirmata, quinque ei erant necessaria, intrinseca arma.

D

ta, prouidebam Dominum in conspectu meo semper. In singulis enim rebus legebat hic Deo beneplacitum est, atque a me acceptandum: Hoc non placet ei, & propterea dimittendum. Quinto vero affuit ei aspectus suæ propriæ nihilitatis, eo quod continue habebat actualem relationem ad diuinam maiestatem, & ad suam nihilitatē. Proinde in persona intellectus sui Propheta dicebat, ad nihilum redactus sum.

Quinque scuta exteriora.

Secundo quoque ad eius defensionem habuit alia quinque arma exteriora. Affuit enim ei primo Angelorum protectio, secundo dæmonum repulsio, tertio virtutum exercitatio, quarto peccatorum abominatio, quinto mundalium despectio. Primo vero affuit ei Angelorum protectio. Assistebant enim illi innumerabiles multitudines Angelorum in eius protectionem. Et de hoc Propheta ad Virginem ait. Angelis suis Deus mandauit de te, vt custodiant te in omnibus vijs tuis. Pie etenim credo, quod plurimas legiones habuit Angelorum ad custodiam, & protectionem suam: cum & Heliseus, vt legitur. 4. Reg. 6. Angelorum multitudinem habuit ad sui defensionem. Secundo affuit ei dæmonum repulsio. Sicut enim manus ignis effugant muscas, sic a sua ardentissima mente, & inflammatissima charitate dæmones effugabantur & pellebantur, in tantum quod solum in modico non erant ausi respicere mentem eius, nec de magno spatio illi appropinquare. Si enim hoc legimus de aliquibus Sanctis, saltem post aliquem de dæmonibus in tentationibus acquisitum triumphum, quanto magis de matre Domini nostri credendum est, quæ semper contra omnes dæmones triumphauit?

Quis etiam erant necessaria scuta exteriora.

F

G

H

Tertio affuit illi virtutum exercitatio. Nam omnia mala exteriora atque aduersa eo modo, & non aliter ei inferebantur, secundum quod sunt materia exercendæ virtutis. Si enim sicut ad Roma. octauo, Apostolus ait, Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, scilicet & prospera, & aduersa: quanto magis igitur illi, quæ Deum super omnes alios diligebat?

Quarto affuit ei peccatorum abominatio, eo quod omnia delectabilia secundum sensum, & a Deo retrahentia ei aufererentur, tanquam Deo odibilia, cuius voluntati satagebat, se totis viribus conformare. In diuino quoque plenissime cognouit, quomodo mortalis culpa a Deo æternaliter sepat,

A anima ab imagine Dei deformat, æterna gloria priuat, atque infernalibus supplicijs obligat in æternum. Quinto affuit ei mundialium despectio. Quæcunque enim illi offerebantur, nisi ei diuina offerrent, quantum erant in se electiua: tanquam despicienda respuebat. Sicut & mulier multum pulchra per opus alicuius maleficijs semper, vt displicens occurrit viro: sed si hoc potest in malum diabolus, quanto fortius in ea in bonum potuit hoc Dominus operari? Itis igitur stantibus, impossibile eam erat peccare. Et idem esset de quocunque, vsquequo ista in eo perseuerarent. Sed forte ob-

Inst. stabit aliquis dicens, Quod omnis habitus gratiæ quantumcunque magnus est in libertate existens. sed quod est in libertate sicut libere retinetur, ita libere dimitti potest. Sed quod dimitti potest aliqua immobilitate non valet, ex quo ipse mobilis est.

Solutio. Ad quod dicendum est, quod verum est quod talis impeccabilitas in Virgine non potuit per habitum quantumcunque magnum: potuit tamen fieri per modum, qui dictus est.

Inst. Si quis etiam instet secundo, quod potestas, quæ non potest in vtrunque oppositorum, non est libera, vt dicitur. 1. de inter-

C præratione: potestates vero rationales sunt ad opposita: sed si esset confirmata, non posset in opposita. ergo non esset rationalis, neque libera. Ad quod dicendum, quod voluntas non dicitur libera, quia possit in malum: sed quia libere elicit suum actum. Nam & in beatis Angelis plena perseuerat libertas in voluntate eorum.

Aduertendum est tamẽ, quod licet Deus perfecta dispositione disposuerit matrem suam, absque omni culpa seruauerit eam, nihilominus tamen cunctæ passiones illæ, quæ naturam sine peccato sequuntur, quæ scilicet sunt materia exercendæ virtutis, in ea plenius remanserunt, tam respectu sui,

D quàm respectu filij. Vnde in ea fuit amor, timor, honor, admiratio, & huiusmodi, secundum quod in aliquo sine peccato esse possunt. Proinde credo, quod magnum honorem sibi reputabat, quod rati filij mater esset. Credo insuper quod volebat, quod sciretur, & confirmata, & tamen omnia hæc absque peccato in illa semper fuerunt.

Quartum beata Virgo per contemplationem, & actionem cum Christo unita fuit. Cap. 3.

Tertius Virginis ardor vnitas dictus est, & de hoc Can. 4. æternus sponus suæ sanctissimæ, hoc est B. Mariæ Virgini. Vulnerasti cor meum soror mea sponsa: vulnerasti cor meum in vno oculorum tuorum, & in vno crine colli tui. Vbi glo. ait. Pro amore tuo carnem sumpsi, & vulneribus primis in cruce vulnerasti cor meum. Nam primogenita redemptoris filij sui Iesu fuit beata Virgo. Et plus pro ipsa redimenda venit, quàm pro oi alia creatura, & ad ostendam admirabilem vnitatem, quam cum ea habebat, dicit se vulneratum fuisse ab ea in vno oculorum suorum, & in vno crine colli sui. Vbi ostendit eum duplicem vnitatem habuisse cum ea. Prima fuit vnitas contemplationis, secunda fuit vnitas actionis. Prima fuit vnitas contemplationis, quæ prior fuit quàm actio in Maria, eo quod in vtero matris perfecta eius contemplatio incoepit, sicut supra ar. 1. c. 2. dictum est. De hoc statu contemplationis sponus ait, Vulnerasti cor meum in vno oculorum tuorum, id est in lucidissima contemplatione, in tantum mecum vnita es pp vnitiuam attentionem tuorum aspectuum contemplatiuorum, quo mecum per amorem coniuncta es: tibi negare non possum, quod postulasti atque decreueris orare pro remissione scelerum quorumcunque. Vnde Lu. 10. quando præmittitur atque mysticè scriptum est. Intrauit Iesus in quoddam castellum: & mulier quædam Martha nomine, excepit illum in do. su. Ad castelli vnum membrum duo requiruntur. Primo murus exterior, scilicet virginitas corporis, secundo turris interior scilicet humilitas cordis. Ad eius quoque custodiam duo etiam requiruntur. Primo speculator, vt contempletur: secundo propugnator, vt operetur. Proinde in castello Mariæ duæ sorores habitabant, quæ castellum solerter, & bene semper custodierunt, scilicet Martha & Maria. Martha quippe laborat, & operatur, ne castellum capiatur per negligentiam. Maria vero quiescit & contempletur, ne castellum capiatur per ignorantiam: Vnde ignorantia gignit cordis errorem, sed negligentia parit torporem corporis. Per errorem cordis delinquimus in credendis, per torporem vero corporis delinquimus in agendis.

Et subditur B. Virginis contemplatio cõsummata

A summata & summa: cum de Magdalena ad litteram, sed de B. Virgine mysticè subinfertur, quod Marthæ soror erat nomine Maria, quæ etiam sedens secus pedes Domini audiebat verbum illius. In quibus verbis quatuor demonstrantur, in quibus perfecta contemplatio B. Virginis insinuat. Primum est tranquillitas, secundum est humilitas, tertium est capacitas, quartum vero sublimitas dici potest. Primum est tranquillitas. Et de hoc etiam subditur, quæ etiam sedens. Vbi ostenditur tranquillissima quietas totius virginei status. Sed in quo hæc tranquillitas requiescat, sequens Virginis virtus ostendit. Secundum vero est humilitas. Vnde subditur, secus pedes Domini. Ab hac enim humilitate & profundissima annihilatione sui sub pedibus Iesu Christi, causabatur tranquillitas antecedens, eo quod summe gaudebat se subijci filio suo, & sibi filium suum superponi. Tertium est capacitas, quæ ex duobus præcedentibus sequens est. Nam sicut nulla creatura viatrix vnquam tantam habuit mentis tranquillitatem, nec tantæ humilitatis abyssum: sic nulla vnquam ita attente audiuit verbum Dei per cõtemplationis tranquillum, nec sic sublimiter intellexit ipsum verbum: propterea subditur, & audiebat verbum illius. Quartum est sublimitas. Nam hanc contemplationem Mariæ Dominus superlatiuè exprimere volens, post paucam subdit, Maria optimam partem elegit. Nempe optimum est, super quod nihil est melius, & in pura creatura supra beatam Virginem non est factibilis status. Et quia talis status beatæ Virgini honorabiliter datus est, ideo fuit ante collatum sibi copiosissimum donum, vnde hunc sublimen statum mereri posset, ac sibi eligere sicut vellet. Proinde volens Dominus exprimere talem dignitatem etiam ex merito suo potius inquit, elegit sibi Maria: quæ data est sibi. Et vere elegit sibi optimam partem, omnes alias superantem claritate visionis, qualitate fruitionis, vicinitate locationis, sublimitate honorationis, vniuersalitate possessionis, & copiositate largitionis. Quæ quidem non auferuntur ab ea in sempiternum. Mariæ actio. Secunda vero vnio Virginis cum sponso & filio suo Christo, fuit vnitas actionis, eo quod sicut nulla vnquam fuit similis contempletrix, sic nunquam fuit ei similis ministratrix. Quod multipliciter ostendi potest. Nam primo alij induit pauperes de lana ouis: ipsa vero induit suum diuitem de purissimis sanguinibus suis. Secundo alij induunt de panno: ipsa vero de corpore suo. Tertio alij pascunt pauperem pane extrinseco: ipsa vero pascit humanatum Deum de lacte proprio. Quarto alij suscipiunt pauperem hominem in tugurio: ipsa vero suscipit immesum Deum in corde & corpore suo, cui in terris peregrinanti facta est hospitium amorosum. Quinto alij propter Deum administrant infirmo: sed Maria ipsi Iesu Deo in pauperulo corpore infirmato officiosissime ministravit: ipsum lauando, ipsum fasciando, ipsum in præsepio reclinando, atque in brachijs basulando. Sexto alij consolantur plorantes homines: Maria autem paruulum Deum plorantem, & ipsa cum Iesu paruulo corde compassionato affectuosissime plorans, illum dulcissime consolatur, atque dulci ac suauis locutione blanditur. Septimo alij solliciti sunt, ne aliquid deficiat inopi: sed Maria sollicita ministratrix fuit, & manibus suis laborauit, vt subueniret Deo homini pro salute omnium Dei indigenti. Octauo alij incarceratos & vulneratos homines visitant, & eis compatiuntur, dum viuunt, atque mortuos sepeliunt: Maria autem Deo homini Iesu Christo pro nobis capto atque ligato, ac dura carceratione ligno Crucis affixo, & vulneribus dilaniato, tanto dolore compassa est, vt inexpressibile sit etiam angelicæ linguæ. In omnibus supradictis Maria figurata fuit in Martha, quæ interpretatur prouocans, vel irritans, seu dominans: quia sua strenuissima actione diabolium prouocauit ad bellum, & irritauit ad scandalum, ac sibi dominata est ad triumphum, vt merito subdatur a Luca, Martha autem fatagebat circa frequens ministerium.

Nono autem quia stetit iuxta crucem in doloris fortitudine, & nunquam per impatientiam lapsa est: ideo subditur, quæ stetit & ait. Decimo, quia contemplatio deitatis nihil sibi de doloribus ademit vel miunit: sed amplius multiplicauit: idcirco introducit lamenabiliter, Domine non est tibi curæ, quod soror mea reliquit me solam ministrare. Vndecimo, quia sollicita remuneratione omnium passionum Iesu, & eorum quæ circa eum fiebant, erat tota doloribus fauciata. Quod optime cognouit Iesus: ideo hoc recognoscens gratissime ait sibi: Martha, Martha, sollicita es, & turbaris erga plurima. Hoc quidem solus Iesus dicere potuit, qui solus maternos potuit mensurare dolores. Duodecimo concluditur. Porro vnum est necessarium, ait: videlicet

In quibus
gesta cõ
templatio
insinuat.

3. Ardo.

Vnitas
Virg. cum
Christo.

Duplici
vnitate
habuit B.
Virgo cum
Christo.

1. Vnde q
habet egre
gie Bar-
tholome
Pisana
lib. de con
formitate
Xpi.

G

H

Maria in
sept. no.

A me filium tuum mori atrociter a te matre mea commoti similiter, ac mundum redimi similiter, hoc est liberaliter.

De gaudio, quod mater Iesu habebat de sua finali saluatione atque glorificatione. Cap. 4.

Maria ador.

Q uartus Mariæ ardor, securitas dici potest. Minime siquidem dubitandum est, quin beata Virgo certissima fuerit de sua perseverantia & salute. Porro de sua salute certificatus est Petrus, cum Ioan. ult. ait: Cum esses iunior, cingebas te, & ambulabas ubi volebas: cum autem senueris, extends manus tuas, & alius te cinget, & duces te quo tu non vis. Hoc autem dixit significans, qua morte esset clarificaturus Deum. Similiter & Ioannes Euange. cui etiam Ioan. ult. ait Dominus: Sic eum volo manere, donec veniam. Item tenendum est de beata Maria Magdalena, de qua Luc. 10. Dominus ait: Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea. Quanto magis hoc asserendum de Virgine benedicta, quæ experimentaliter certificata erat de sanctificatione sua in utero matris suæ, & de sanctificatione adueniente Spiritu sancto in conceptione filij Dei: nec non in sanctificatione tertia, quæ facta est adueniente Spiritu sancto in filij Dei mansionem in utero eius mensibus nouem. Quanto gaudio putas profunde batur anima eius, quando contemplantur per fidem gloriam, quam ad dexteram filij per spem super omnes Angelos possessuram se certissime expectabat? Magna igitur extitit gratia, & virtus Virginis matris Dei. Tam vti que magna, vt cū Hier. & multo amplius quam Hiero. dicere possumus. Quid nos tantilli, quid nos actione pusilli, quid in laudibus eius referamus? cum etiam si omnium nostrum membra verterentur in linguas, eam laudare non sufficerent. Altior enim est cælo, de qua loquimur, Virgo abyssio profundior, cuius laudes dicere conamur: si cælum inquam te vocem, altior es: si vero matrem gentium præcedis: si formam Dei te appellem, digna existis: si dominam Angelorum, per omnia esse probaris. Quid igitur digne de te dicam? Augu. quoque de ipsa ait: Maria est flos, & ianua paradisi, gloria generis humani, thronus & camera regis æterni, charitas Dei, lucerna mundi, scala cæli, regina Angelorum, terror dæ-

Hierony.

Augu.

monum, refugium peccatorum, imago & speculum puritatis, exemplum & regula honestatis, fons & taberna gratiarum, mors & scala virtutum, arca cælestium thesaurorum, consolatio pauperum, refrenatio diuitum, recreatio humilium, cōfusio superbiorum, solatium electorum, conductrix peregrinorum, portus naufragacium, murus obsessorum, requies tribulorum, mater orphanorum, tutela viduarum, scutum pugnantium, dulcedo contēplatiuorum, magistra prædicatorum, fortitudo laborantiū, aduocata penitentium, medicina ægrotantium, forma iustorum, spes & laus credentium, & titulus catholicorum. Ex prædictis patet, q̄ in prima sua sanctificatione Virgo beata progrediebatur quasi aurora consurgens, sicut dicitur Cant. 6. quia effugauit te nebras horredæ mortis originalis, infectionis, & carnalis societatis humani generis, ac totius gloriæ sensibilis mundi. In sua vero conuersatione facta est pulchra vt luna, illius cælestis solis lumine plena. Licet adhuc aliquid naturalis tenebræ esset in ea, sicut etiam est in luna: in tertia vero sua perfectione propter incarnationem filij Dei ad tantam lucem veritatis, & ardorem charitatis ascendit, quod fuit electa vt sol: & tunc omnibus hostibus facta summe fuit terribilis, vt castrorum acies ordinata. Et hoc verbum potest esse thema in præsentī solemnitate. Ideo de ea ecclesia digne canit, cunctas hæreses sola interemisti in vniuerso mundo, quando scilicet totam veritatem Dei sic concepit, quod esset ipse generatrix veritatis. Et vt deuoti Anselmi vtar eloquio: Gloriosa Virgo, & mater misericordix, regina & fons totius dulcedinis & pietatis, quid dicemus? quali organo vocis, vel quo iubilo cordis exprimemus, quantum tibi debemus? quicquid protulerimus, minus est, & quasi nihil ad ea quæ tibi exequi debemus. tu ante omnem creaturam in mente Dei præordinata fuisti, vt omnium foeminarum castissima Deū ipsum hominem verum ex tua carne procreares, vt præ omnibus post filium Regina cælorum effecta gloriosa regnares, vt perditō mūdo recupe- rares aditū, & vitæ perennis emolumentū præparares. tu genus humanum, eternitatis gloria nudatum, per tuum virgineum partum in pristinum statum deduxisti: tu principem mortis euertisti, per te ad eternam gloriam quicumq; pronēturi sumus peruenimus, & p te est, si qd boni sumus, siue possumus, siue hēmus: tu post Deū summa ac singularis

Anselm.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vbi vide quid sit synderesis, & conscientia multipliciter demonstratur.

Primò ostendit Propheta cōscientiæ quidditatem, dicens. Domine dilexi locum habitationis gloriæ tuæ. Locus quidem habitationis gloriæ Dei est ipsa conscientia, quam ideo quilibet amare debet, vt in illa habitet gloria summi Dei, sicut alibi Propheta ait, dicens: Non nobis domine, nō nobis: sed nobis tuo da gloriam. Vt tamen magis particulariter quidditatem ipsius cōscientiæ declarem, tria ad præsens consideremus. Primò eius figuratiōem vniuersalem, secundò eius descriptionem particularem, tertio eius diffinitionem generalem.

Quod conscientia in quatuor animalibus Ezechielis mysticè designatur. Cap. 1.

Primò inquam consideremus ipsius conscientiæ figuratiōem vniuersalem. Et de hac Ezech. 1. dicit. Similitudo autē vultus quatuor animalium facies hominis, & facies Leonis à dextris eorum quatuor: facies autē Bouis à sinistris ipsorum quatuor, & facies Aquilæ desuper ipsorum quatuor. Per hominē quidem, s̄m Hiero. rationalis vis significatur, per Leonem irascibilis, per Vitulum concupiscibilis, per Aquilam verò synderesis notatur. Quæ est superior pars rationis, quam Græci synderesim vocāt: sed apud nos scintilla cōscientiæ nominatur. Quia sicut scintilla est modicum quid ex igne euolans: ita hæc virtus est quædam modica participatio intellectualitatis respectu eius, quod de intellectualitate in Angelo reperit. Propter hoc etiam pars superioris rationis scintilla dicitur, quia in rationali creatura supremum est. Ideo Aquilæ à B. Hiero. assimilata, quæ cetera animalia in volatu & in visu transcendit, ita hæc virtus rationalē transcendit, quæ per hominē designatur. Similiter & transcendit irascibilem & concupiscibilem, quæ per Leonem & Vitulum denotatur. Vnde secundum quosdam differunt synderesis, conscientia, & lex naturalis. Nam synderesis dicit habitum respectu boni & mali in generali: sed conscientia dicit habitum respectu boni & mali in particulari: sed lex naturalis indifferenter se hēt ad utrumque.

Vide Anselm. bro. spe. 4. Quod.

H

A gularis consolatio nostra, tu ad regna cælorum dux ac subuentio nostra. Tu, quæ sumus, esto in ipso beatitudinis regno susceptrix ac perpetua exaltatio nostra, quæ cum Christo Iesu dulcissimo filio tuo gloriosa conregnans regina cæli, domina mundi per infinita sæculorum sæcula, Amen.

FERIA TERTIA
post Dominicam in ramis
Palmarum.

De conscientia bona & mala.

Sermo LII.

Domine dilexi decorem domus tuæ, & locum habitationis gloriæ tuæ: ne perdas cum impijs Deum animam meam. ps. 25.

psal. 25.

Iam ad sacros dies appropinquantes necesse est diligentissima discussio ne præparare conscientias nostras ad illud sacratissimum Sacramentum, per quod in eius condigna assumptione anima reformatur & deformatur. Necesse est tamē illud assumere in statu salutis, & charitatis. i. cum conscientia munda. & charitas esse non potest absque conscientia bona, teste Apostolo, qui. 1. ad Timoth. 1. ait. Finis præcepti est charitas de corde puro, conscientia bona, & fide non ficta. Verum etiam si absque conscientiæ examinatione, atque condigna præparatione, præsumat homo accedere ad sacram Communionem: proculdubio secundum Apostolum. 1. Cor. 11. Iudicium sibi manducat & bibit, non dijudicans corpus Domini. Ne igitur nostrum aliquis hanc noxam incurrat, & per tantū sacramentum perimat conscientiam suam: conemur vt verè Domino dicere valeamus cum propheta propositum verbum; Domine dilexi decorem domus tuæ, &c. In quibus sacratissimis verbis Propheta ostendit tria de ipsa conscientia. Primò conscientiæ quidditatem ibi, Domine dilexi locum habitationis gloriæ tuæ. Secundò conscientiæ formositatem ibi, dilexi decorem domus tuæ. Tertio conscientiæ deformitatem ibi, ne perdas cum impijs Deum animam meam.

De

A De *syndereſi* & *conſcientia*, & *quæ ſit differentia inter eos*, & *de deſcriptionibus eorundem.* Cap. 2.

Scintilla conſcientia.

Secundò consideremus cōſcientiæ deſcriptionem particularem. Circa quod aduertendum, q̄ conſcientia quandoque nominatur ipſa ſcintilla conſcientiæ, ſeu ſyndereſis: quæ nihil aliud eſt, quàm viſ animæ motiua, quæ nata eſt in ſuperiorib. figi ſemper naturaliter monens & ſtilerās ad bonum, atque abhorrens malum. Et in iſtis nunquàm errat, neque ſecundum ſyndereſim eſt peccare, vt inf. dicetur. Secundum igitur q̄ ſyndereſis hoc modo conſcientia nominatur, quadrupliciter poteſt deſcribi. Et primò ſic à Baſilio. Conſcientia eſt naturale iudicatorium faciendi, vel non faciendi. Differunt tamē ſecundum rationem ſyndereſis & conſcientia. Nam conſcientia iudicat faciendum. i. debitum fieri: ſed ſyndereſis iudicat faciendum. i. dignū fieri. Secundò iuxta prædictum modū diffinitur à Damaf. Conſcientia eſt lex intellectus noſtri naturalis, oppoſita peccato. Et etiam ſecundum hoc conſcientia nūquàm errat, & per legem naturalem menti à Deo inſitam ante legem ſcriptam iuſti & Deo placentes rexerunt ſe. Quæ conſcientia ab Apoſtolo nominatur. Atque ad Rom. 2. ait. Cum enim gentes, quæ legem non habēt, naturaliter ea quæ legis ſunt faciunt: cuiusmodi legem nō habentes ipſi ſibi ſunt lex. Qui oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis, teſtimonium illis reddente conſcientia ipſorum. Ex quo patet q̄ ſecundū hanc conſcientiam & modum, conſcientia eſt habitus naturalis dictandi bonū vel malum. Tertio quoque deſcribi poteſt ſecundum fratrem Aluarum in lib. de Planctu ecclēſiæ. Conſcientia eſt diuinæ ſcientiæ motus & operatio, cū noſtra & in noſtra ſcientia. Inde conſcientia dicta eſt, quaſi cū ſcientia. ſ. naturalis; diuina, conſcripta, confirmata, & conformata. Eſt enim talis conſcientia tanquàm candela accenſa, quam poſuit Dominus in medio cordis noſtri, vt pateat ea quæ in eo ſunt contenta. Vnde Plalm. ait, Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine: dedisti lēgitiam in corde meo. Quartò deſcribi poteſt ſecundum eundem fratrem Aluarum ubi ſup. Conſcientia eſt ſcintilla diuini luminis in homine condito ſubſeminata à principio, quaſi quædam cogitatio ſeruentior & illustratiua, verbū ſeu rationem lucis in ſe continens: & oſtendēs.

Conſcientia quid. Syndereſis eſt in conſcientia.

B Conſcientia eſt naturale iudicatorium faciendi, vel non faciendi. Differunt tamē ſecundum rationem ſyndereſis & conſcientia. Nam conſcientia iudicat faciendum. i. debitum fieri: ſed ſyndereſis iudicat faciendum. i. dignū fieri. Secundò iuxta prædictum modū diffinitur à Damaf. Conſcientia eſt lex intellectus noſtri naturalis, oppoſita peccato. Et etiam ſecundum hoc conſcientia nūquàm errat, & per legem naturalem menti à Deo inſitam ante legem ſcriptam iuſti & Deo placentes rexerunt ſe. Quæ conſcientia ab Apoſtolo nominatur. Atque ad Rom. 2. ait. Cum enim gentes, quæ legem non habēt, naturaliter ea quæ legis ſunt faciunt: cuiusmodi legem nō habentes ipſi ſibi ſunt lex. Qui oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis, teſtimonium illis reddente conſcientia ipſorum. Ex quo patet q̄ ſecundū hanc conſcientiam & modum, conſcientia eſt habitus naturalis dictandi bonū vel malum. Tertio quoque deſcribi poteſt ſecundum fratrem Aluarum in lib. de Planctu ecclēſiæ. Conſcientia eſt diuinæ ſcientiæ motus & operatio, cū noſtra & in noſtra ſcientia. Inde conſcientia dicta eſt, quaſi cū ſcientia. ſ. naturalis; diuina, conſcripta, confirmata, & conformata. Eſt enim talis conſcientia tanquàm candela accenſa, quam poſuit Dominus in medio cordis noſtri, vt pateat ea quæ in eo ſunt contenta. Vnde Plalm. ait, Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine: dedisti lēgitiam in corde meo. Quartò deſcribi poteſt ſecundum eundem fratrem Aluarum ubi ſup. Conſcientia eſt ſcintilla diuini luminis in homine condito ſubſeminata à principio, quaſi quædam cogitatio ſeruentior & illustratiua, verbū ſeu rationem lucis in ſe continens: & oſtendēs.

Conſcientia unde.

C Conſcientia eſt illa lex, de qua ad Rom. 7. in fine. c. Apoſtolo ait. Condelector enim legi Dei ſecūdum hominem interiorum. Video autē aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ: & captiuantem me in legem peccati. Ad idem 30. 7. q. 5. c. ſi Paulus.

D Conſcientia eſt opinio habita de agendis, vel non agendis cum deliberatione firmata. Nam ſi abſque animi deliberatione & interminata eſt, non propriè conſcientia, ſed timor conſcientiæ dici poteſt, ſicut inf. patebit. de conſcientia autem primo modo ſumpta. 1. Cor. 8. Apoſtolo ait. Quidam autē cum conſcientia idoli vſque nunc quaſi idolaticum manducant: & conſcientia ipſorum, cum ſit infirma, pollutitur. Et iterum Rom. 13. Omne autem, quod non eſt ex fide, peccatum eſt. Glo. i. omne, quod eſt contra conſcientiam. Hoc modo conſcientia eſt habitus acquiſitus, & frequenter erroneus in iudi-

ci bonum à malo. Et hæc vocatur conſcientia & lex naturalis. Vnde conſcientia Exo. 24. per lapideas tabulas myſticè deſignat. Nam legem ſcriptam indubitabiliter in ſe tenet, ideo nullus excuſari poteſt q̄ leges & ſcripturas ignorat, cum ſcripturā in corde ſuo habeat, ſecundum quā viuere debet. In huius myſterium ſicut decem mandata in tabulis erant & tabulæ in arca, & arca in tabernaculo, vt ad Heb. 9. & 10. Sic lex naturalis eſt in conſcientia, conſcientia verò in anima, & anima eſt in corpore locata. Sed quia propter peccatum lex conſcientiæ obſcurata eſt, miſericorditer à Deo datum eſt ei lumen per legem ſcriptam, quæ delucidauit legem naturæ. Sed quia etiam non ſufficiebat lumē legis ſcriptæ propter multitudinem peccatorum, quæ adhuc intellectum obtenebrabāt: per Dominum Ieſum Chriſtum lex data eſt, quæ delucidet legē ſcriptam, vt ſit rota in medio rotæ, Ezec. 10. Et iterum Ioan. 1. ſcriptum eſt, lex per Moylem data eſt, gratia & veritas. i. grōſa veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt. Vnde ad Heb. 8. Apoſtolo in perſona Domini ait, Dabo leges meas in mentes eorum, & in corde eorum ſuperſcribam eos. Per legē enim ſcriptam cognitio peccati. Rom. 3. c. Conſcientia enim eſt illa lex, de qua ad Rom. 7. in fine. c. Apoſtolo ait. Condelector enim legi Dei ſecūdum hominem interiorum. Video autē aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ: & captiuantem me in legem peccati. Ad idem 30. 7. q. 5. c. ſi Paulus.

E

G

T

H

Quomodo conſcientia quadrupliciter diffinitur. Cap. 3.

Tertio consideremus conſcientiæ diffinitionem. Quadrupliciter enim conſcientia diffinitur. Primò ſic. Cōſcientia eſt opinio habita de agendis, vel non agendis cum deliberatione firmata. Nam ſi abſque animi deliberatione & interminata eſt, non propriè conſcientia, ſed timor conſcientiæ dici poteſt, ſicut inf. patebit. de conſcientia autem primo modo ſumpta. 1. Cor. 8. Apoſtolo ait. Quidam autē cum conſcientia idoli vſque nunc quaſi idolaticum manducant: & conſcientia ipſorum, cum ſit infirma, pollutitur. Et iterum Rom. 13. Omne autem, quod non eſt ex fide, peccatum eſt. Glo. i. omne, quod eſt contra conſcientiam. Hoc modo conſcientia eſt habitus acquiſitus, & frequenter erroneus in iudi-

Conſcientia dicitur lex.

Conſcientia diffinitur quadrupliciter.

Alter de finitio maſtralis.

A iudicando ad faciendum eſſe, quod non eſt faciendum, & econtra. Et ſimiliter in alijs tribus ſequentibus diffinitionibus cōſcientiæ cadere poteſt error. Secundò magiſtraliſter ſic diffinitur. Conſcientia eſt habitus mentis, boni & mali diſcuſſus. Tertio inſuper ſic diffinitur à Bonauentura. Conſcientia eſt congregata, vel coadunata per acquiſitionem cognitio agendorum. Quarto ſic, ſecūdum Hugo. lib. 2. de anima. c. 9. ſic diffinitur. Conſcientia eſt cordis ſcientia. Cor autem nouit ſe ſua ſcientia, & multa alia. Quando autem ſe nouit, tum conſcientia appellatur: quando autem propter ſe nouit alia, ſcientia tunc nominatur. 7

ARTICVLVS SECVNDVS.

De formoſitate, & pulchritudine conſcientiæ munda, & de duodecim ornamentis eius.

Secundò oſtendit propheta conſcientiæ formoſitatem, cum ait, Domine dilexi decorem domus tuæ. Vnde domū Dei vocat conſcientiam propriam. Vnde alibi idem in perſona Domini ait, Perambulabā in innocentia cordis mei, ſcilicet per gratiam. in medio domus meæ. i. conſcientiæ meæ. Huius domus decorem diligit propter domum quiſque iuſtus. Hic ſiquidem decor in duobus conſiſtit. ſ. in remotione peccatorum, & in ornatu virtutum. De his Zach. 11. dicitur. Aſſumpſi mihi duas virgas, vnā vocaui decorem, & alteram funiculum: Primum autem ſit per poenitentiam, ſecundum per iuſticiam. De quibus Iſa. 1. dicitur. Lauamini, mundi eſtote: quie ſcite agere peruerſè, diſcite benefacere. Et Iob 40. Circunda tibi decorem, & ſpecificis induere veſtibus. De hoc ornatu, atque decore propheta alibi ait. Paratum cor meum Deo, paratum cor meum. Bis ait paratum: nam & templum primò paratur cum ſcopis & pala. ſ. remouendo ſordes. Secundò ponuntur cortinæ, & ſparguntur flores. Conſcientiam igitur taliter exornatam atque paratam deſcribit Hugo in lib. 2. de anima. c. 9. dicens. Conſcientia munda, titulus eſt religionis, tēplum Salomonis, ager benedictionis, hortus diuitiarum, aureum reclinatorum, gaudium Angelorum, arca fœderis, theſaurus regis, aula Dei, habitaculum Spiritus ſancti, liber clauſus & ſignatus, & in die iudicij aperiendus. In quibus

C

D

verbis 12. ornamenta munda, & decoratæ conſcientiæ exprimitur. Quæ quidem in triplicem quaternarium diſtinguemus.

De primis quatuor ornamentis conſcientiæ bonæ & munda. Cap. 1.

Rimò ponamus quatuor ornamenta conſcientiæ munda. Primum ornamentum. Vnde primò conſcientia eſt titulus religionis. Titulus enim, ſecundum Catholicon, triplicem habet ſignificationem. Primò enim titulus dicitur à titan, quod eſt ſol, uel illuſtrans: quaſi titanus uel illuminans: quia ſicut Sol illuminat mundum, ita & titulus illuminat librum, & quæ continentur in eo. Secundò dicitur titulus nota, quæ dictio-nibus cauſa breuitatis apponitur. Tertio dicitur titulus inſcriptio, vel ſignum laudis, aut honoris, ſiue etiam laus: quia in imaginibus laudes nobilium intitulantur. Religio autem, ſecundum eundem, tripliciter dicta eſt. Primò enim religio à religo, as, are dicitur, eo q̄ nos religet, additur ſeruitium, atque cultum. Secundò poteſt dici à religo religis, quia religioſi religunt, atq; retractant illa, quæ Dei ſunt. Tertio religio eſt virtus, quæ ſuperiori nature, quam diuinam vocamus, cultum cerimoniamq; confert, vt ex omnibus hiſ clareſcat, q̄ cōſcientia munda eſt titulus religionis. i. lumē breuiter annotans laudes animæ ſanctæ: quæ ſponſo ſuo Deo religata eſt, & in Dei lumine de quotidianis deſectib. examinata, atque ipſi ſummo Deo totaliter consecrata. per primum voluntas Deo copulatur, per ſecundum intelligentia illustratur, per tertium memoria ſanctificatur. In religatione amor incipiens, in relegatione amor proficiens, ſed in cultus perfectione amor perficiens denotatur. De tali munda conſcientia ait Iſido. de ſum. bo. Conſcientia munda eſt. quæ nec de præterito iuſtè accuſat, nec de præſenti iniuſtè delectatur. nec tantum corā Deo talis conſcientia munda eſt; ſed etiam coram omnibus hominibus. Vnde 2. Corin. 8. Apoſtolo in perſona talium conſcientiarum ait: Prouidemus enim bona non ſolum coram Deo, ſed etiam coram omnibus hominibus. Et de tali lucenti & exemplari vita, Matth. 5. ait Dominus: Sic luceat lux veſtra coram hominibus, vt videant opera veſtra bona, & glorificent patrem veſtrum, qui in cœlis eſt. Porro ex conſcientiæ puritate talis vita relucet. Nā ſicut ſplen-

Conſcientia munda ornamenta quatuor.

Religio unde videtur de D. Augu. de vera Relig. Item Laſtātiū. lib. 5.

H

A pretiosus est Deo, quam conscientia munda: tum quia ea charius aestimare debemus. Vnde mysticè Matth. 13. dicitur: Regnum cœlorum simile est thesauro abscondito in agro, quem qui inuenit homo abscondit: & præ gaudio illius vadit & vendit vniuersa, quæ habet, & emit agrum illum. Thesaurus hic est conscientia munda, quæ quidè per multas insidias & pericula abscondendus est. Vnde Gregorius ait: Inuētus thesaurus absconditur, ne perdat. Fatuus quidè esset, qui haberet candelâ accensam, & opereretur eum ire in obscura nocte contra ventum, si eam non occultaret, ne extingueretur à vento. In infinitum fatuus magis esset, qui thesaurû conscientia mundæ à vento tentationum non custodiret. Appretiatio autem tanti thesauri subinfertur, cum dicitur, quod omnia sua vendidit & emit agrum illum, quia comparatione conscientia bonæ cuncta transitoria pro nihilo sunt habenda. Proinde Cassiodorus lib. 4. epistolarum, epistola 8. ait: Quid acquiri putatur, vbi conscientia bona perditur? aut in qua parte credit homo proficere, si innocentiam probatus fuerit amisisse? Vnde Bernardus ait, Magnæ diuitiæ conscientia bona. Et reuera, quid dulcius, quid in terra quietius, atque securius conscientia bona? Damna rerum nō metuit, neque corporis cruciatus: quippe & quæ morte ipsa magis erigitur quam deijcitur. Vnde paganus Seneca ait: Nemo videtur mihi plus aestimare virtutem: nemo illo magis esse deuotus, quam qui boni viri famam perdidit, ne conscientiam perderet. Vnde glo. super Hieremiam. Felix conscientia, quæ propter Deum patitur opprobrium. Hunc quidem thesaurum conscientia bonæ, ne perderent omnes sancti Martyres: non tantum sua, sed & corpus & vitam morti, & omnibus cruciatibus traderunt. Proinde ait Dominus Matth. 6.

D Quid prodest homini, si vniuersum mundum lucretur: animæ suæ verò detrimentum patietur? Aut quam commutationem dabit homo pro anima sua, id est, pro bona conscientia sua?

De tertijs, & vltimis quatuor ornamentis conscientia bonæ. Cap. 3.

Tertio & vltimo subdemus quatuor ornamenta vltima conscientia mundæ. Nonum ornamentum. Primo inquam est aula Dei. Aula aula, secundum Catholicon, est regia domus, siue spatiosum habitaculum porticibus quatuor conclusum. Sic conscientia munda, atque virtutibus exornata, est regia domus, & tam spatiosum habitaculum, vt contineat in se Deum. Proinde regnum Dei illam Dominus appellauit, Luc. 27. dicens, Regnū Dei, id est conscientia bona, per quam Deus per gratiam regnat, intra vos est. In hac aula magna spiritualia conuiuia fiunt, sicut dicitur Prouerb. 15. Omnes dies pauperis mali: quia qui pauper est virtutibus, & habet conscientiam læsam, semper in amaritudine est, vt inf. dicitur. Et subditur: Securus mens, quasi iuge conuiuium. id est assiduum, continuum, & perseverans conuiuium experitur: quia semper in continua consolatione & lætitia est, sicut in præced. c. patet. In hac quoque aula inexpressibiles iubilationes, & exultationes sunt. Vnde glo. super Psalm. puræ conscientia comes est exultatio. In ea quoque spatiarum sursum, atque deorsum deambulat Deus, dum conscientiam inflamat ad sui dilectionem, & humiliat ad sui ipsius cognitionem. Decimum ornamentum. Secundum est habitaculum Spiritus sancti. Vnde Bern. in quodam sermone ait: Bonum habitaculum parat Deo, cuius nec ratio decepta, nec voluntas peruersa, nec memoria fuit inquinata: quæ omnia facit conscientia munda. Merito igitur in ea habitat Spiritus Dei, quia septem Spiritus Dei dona, sicut Isa. 41. ait, requiescet super eum Spiritus Domini, Spiritus sapientia & intellectus, Spiritus consilij & fortitudinis, Spiritus scientia & pietatis, & replebit eum Spiritus timoris Domini. Porro conscientia munda habet spiritum sapientia in diligendo, spiritum intellectus in cognoscendo, spiritum consilij in docendo, spiritum fortitudinis in resistendo, spiritum scientia in conuersando, spiritum pietatis in compatiendo, & spiritum timoris in reuerendo. Efficitur conscientia munda habitaculum illius Spiritus, de quo Dominus Ioan. decimoquarto ait, Paraclitus autem Spiritus, scilicet quem mittet pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & suggeret

Ageret omnia quæcunque dixerò vobis. In quibus verbis ponuntur septem missiones Spiritus sancti, seu operationes, ad quas operandum venit Spiritus in discipulos Christi: & ad participandum easdem operationes, facit sibi habitaculum conscientiam mundam. Primo enim venit ad consolandum mestos, quod notatur cum dicitur, paraclitus: quod idem est quod consolator, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra. 2. Corin. 1. Secundo ad viuificandos mortuos, quod notatur cum dicitur, Spiritus. Nam, vt dicitur Ioan. 6. Spiritus est, qui viuificat. Tertio ad sanctificandum immundos: quod notatur, cum dicitur, sanctus, quia sanctificat: Vnde sanctus, id est quod mundus. Quarto ad confirmandum amorem inter discordes & odiosos, quod notatur in hoc quod pater denominatur. Dicitur enim pater, eo quod naturaliter diligit nos, sicut filium pater. Quinto ad saluandum iustos: quia subditur, in nomine meo, quod est Iesus, qui salus interpretatur. Ipse enim saluum facit populum suum à peccatis eorum, vt dicitur Matth. 2. In nomine igitur Iesu, id est salutis, misit pater Spiritum sanctum, vt ostenderet quia venit ad saluandos gentes. Sexto ad docendū ignaros. Vnde subditur, ille vos docebit omnia. sicut 1. Ioan. 2. scriptum est, vnctio eius docebit vos de omnibus. Septimo ad rememorandum obliuiosos. vnde de hoc subditur, & suggeret vobis, id est ad memoriam reducet omnia, quæcunque dixerò vobis. Nec tantum Spiritum sanctum mansurum in bonæ conscientia habitaculo repromisit: verum etiam & totam Trinitatem apud illam mansuram spondit, cum in eodem decimoquarto cap. Ioan. idem Dominus ait: Si quis diligit me, sermonem meum seruabit, & pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Vndecimum ornamentum. Tertio est liber clausus & signatus. Sicut enim liber diuersa folia, seu membranas habet, & aliquis plures, & quidam pauciores. Et iterum continet diuersas distinctiones, diuersa capitula, diuersas orationes, dictiones, atque punctuationes. Et aliquis liber agit de virtutibus, aliusque de vitijs. Vnus de poenis inferni, alius de gloria paradisi. Atque alius de negotijs mundi, & omnia signantur, atque clauduntur sub tabulis coopertis, vel coopertorijs. Sic etiam conscientia nostra, iuxta temporis annorum pluralitatem, vel paucitatem, fo-

lia pro annis habet: atque secundum diuersos status gentium sunt variæ distinctiones morum, in ea etiam sunt capitula diuersarum opinionum, orationes sensuum variorum, dictiones, syllabæ, atque punctationes sensuum, voluntatum, & motuum distinctorum: vna conscientia scripturis, id est virtutibus plena est: altera verò vitijs est circumscripta. hæc est quasi cœlestialis, alia infernalis, atque altera lucris est plena mundi. Et hæc omnia & similia sub duabus tabulis, vel coopertis, vel coopertorijs, id est sub præterito & futuro tempore vsque ad diem iudicij latent: ita quod de communi lege etiam ipsis iustis in præsentia vita, quid est coram Deo in eorum conscientia ignorum sit. Vnde Iob nono, de seipso ait: Etiam si simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea. Dauid quoque per se orauit Dominum, dicens: Ab occultis meis munda me Domine, & ab alienis parce seruo tuo. Et iterum ad hoc idem Ecclesiast. 9. ait: Nescit enim homo, vtrum odio vel amore dignus sit. Et iterum Apostolus de se. 1. Corinth. 4. ait: nihil mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum. Ex quo patet, quomodo conscientia liber est clausus & signatus. Et quod si conscientia non accusat, non tamen assecurat. Porro hanc conscientiam clausam ordinauit sapientia Dei, sicut & finem hominis, vt finem mundi: quæ communiter ignorantur. Quod & maximè fecit Dominus propter tria. Primo, vt quilibet etiam iustus sit semper in timore, atque tremore, scilicet ne conscientia iniusta sit in oculis Dei: quæ maxima firmitas est iustorum, sicut propheta ait, Posuisti firmamentum eius formidinem. Secundo, ut semper curent atque solliciti sint purgare, atque purificare conscientiam suam: cum & ipsi sancti hoc idem egerunt, sicut ex præcedentibus patet. Tertio, vt tam in hoc, quam in plerisque alijs recognoscant se ignaros, seu ignorantes: quod non modicum vtile est ad humanam superbiam committendam. Duodecimum ornamentum. Quarto talis liber conscientia est in die iudicij aperiendus: ideo scribendus est aureo calamo meritorum bonorum. Et cum sit liber indelibilis scriptura, vide qualia in eo scribas: quia secundum illum librum in die iudicij iudicandus es. Ideo Dauid. 7. dicitur, iudicium sedit, & libri aperti sunt. id est, conscientia singulorum omnibus patefient. Et hoc diuina virtute, seu in lumine

Primum ornamentum bonæ conscientia.

F

G

Secundum

H

Septem operationes Spiritus sancti.

Tertium.

Propter tria maximè fecit Dominus ordinari conscientiam clausam.

A mine gloriæ Iesu Christi. Vnde Apoc. 14. scriptum est: Et vidi, & ecce nubem candidam: & super nubem sedentem similem filio hominis. Nubes siquidem hæc humanitas Iesu Christi est. Quia sicut nubes leuis est & superiora petit: sic & Christi caro non peccato grauata, omni carne superior fuit: nec tantum leuis dicitur, verumetiam candida nominatur, eo quod virtuosorum exemplorum iubare genus humanum illuxit seu illuminauit. vnde & per eandem carnem, per quam adhuc passibile in mundo apparuit ad homines sua veritate illuminandos: apparebit in iudicio iam glorificata ad homines, abscondita conscientiarum aperiendo, & illuminando iudicandos. & tunc in lumine Iesu Christi cuiuslibet conscientia omnibus patebit. Proinde. 1. Corinth. 4. cum Apostolus promississet, nihil mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum: qui autem me iudicat, Dominus est: statim subiungit, dicens. Itaque nolite ante tempus iudicare, quo ad usque veniat ad iudicium, scilicet, qui etiam illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium, & tunc laus erit vnicuique à Deo.

ARTICVLVS TERTIVS.

De turpitudine prauæ conscientie, & de duodecim deformitatibus.

Tertio verò ostendit propheta conscientie deformitatem, cum subdit, ne perdas cum impijs Deus animam meam. Impij siquidem sunt, qui pietate bonæ conscientie carent. Vnde timens propheta, ne eo inscio habeat coram Deo conscientiam malam, orabat Dominum, dicens, Ne perdas, scilicet per æternam damnationem cum impijs Deus animam meam. Quam quidem Deus perderet, si infectam mortali culpa ipsam coram oculis suis reperiret, licet ipsam conscientiam hoc lateret. Quanta etiam sit turpitudine conscientie prauæ, patere potest per oppositam descriptionem illius, quæ in præcedenti articulo posita est. Proinde sic describi potest. Conscientia praua, est titulus irreligionis, seu dissolutionis, templum confusionis, ager maledictionis, hortus maliciarum, reclinatorium anxietatum & amaritudinum, gaudium dæmoniorum, arca fraudis, thesaurus regis Babylonis, au-

la Sathanæ, habitaculum spiritus nequioris, liber clausus & signatus plenus vitij, & in die iudicij aperiendus ad summam confusionem.

*De quatuor primis deformitatibus conscientie prauæ.
Cap. 1.*

Primo ponamus quatuor deformitates conscientie prauæ. Prima deformitas.

Primo conscientia praua est titulus irreligionis, seu dissolutionis. In tantum enim conscientia mala dissoluit interius animam, vt etiam per signa extrinseca pateat. Vnde Hieronymus super Ezech. ait: Vultu & oculo dissimulari non potest conscientia dura, & lasciuia. Mens lucet in facie, & secreta cordis motu corporis, & gestibus iudicantur. Et Ecclesiast. 26. dicitur: Fornicatio mulieris in extollentia oculorum, & in palpebris illius agnosceatur. Et idem in fine ait: Ex visu cognoscitur vir, & ab occurso faciei cognoscitur sensatus. Amictus corporis & risus dentium, & ingressus hominis enunciant de illo. Non tamen aliquis debet esse promptus ad temerè iudicandum, cum non liceat iudicare nisi quæ patent: non autem ea, quæ latent, dicente Domino Matth. 8. Nolite iudicare, & non iudicabimini. In quo enim iudicio iudicaueritis, iudicabimini. Secunda deformitas.

Secundo est templum confusionis. Cor enim impeditens, & conscientia nequam, qua audacia, qua temeritate, qua denique impudentia leuare poterit faciem suam ante faciem Dei? quomodo non erubescet confusione plena? Si tamen confusio ex poenitentia ortum sumit, non obliuiscetur misereri Deus. De hac duplici confusione Ecclesiastico quarto, ait: est confusio adducens peccatum, & est confusio quæ adducit gratiam & gloriam. De hac vltima Iob vndecimo, ait: Si iniquitatem, quæ est in manu tua, abstuleris à te: & non permanserit in tabernaculo tuo iniustitia: tunc leuare poteris faciem tuam absque macula. Tabernaculum nostrum est cor nostrum. Sicut propheta ait, Sanctificauit tabernaculum suum altissimus. In quo si permanserit in iustitia, est templum & tabernaculum confusionis. Si enim iniustitiam, quæ est in manu nostra abstuleri-

Quatuor deformitates conscientie prauæ.

F

G

H

Alerimus à nobis, & non permanserit in tabernaculo nostro iniustitia: tunc leuare poterimus faciem ad Deum sine macula. Quid per faciem, nisi conscientia denotatur? sicut Propheta ait, Arguam te, & statuatam contra faciem tuam. Sicut enim macula deformât faciem corporalem: sic etiâ crimina, & peccata deformant faciem coram amorosissimo sponso Deo. Proinde sponsam suam maximè in facie examinat Christus. Ideo Cant. 2. ait: Ostende mihi faciem tuam. i. conscientiam tuam. Et iterum commendans conscientiam bonam subdit, Et facies tua decora. Porro sicut sponsæ in cubiculis examinant facies suas, vt maculas purgant; sic & fideles animæ hoc spiritualmente seruire debent. In huius mysterium, Exo. 38. dicitur, quod mare æreum factum est de speculis mulierum, 36. dist. §. ecce, ad finem. Maculæ quidem in speculis visæ in mari penitentis lacrymarum lauantur sunt. Vnde Matth. 6. ait Dominus: Faciem tuam. i. conscientiam tuam laua. Specula quidem verba diuina sunt. vnde Iac. 1. dicitur, Si quis auditor est verbi, & non factor: hic comparatur viro consideranti vultum natiuitatis suæ in speculo. Considerauit enim se, & abiit, & statim oblitus est, qualis fuerit. Et iterum Orig. ait: Scriptura sacra mentis oculis, quasi quoddam speculum opponitur, vt interna nostra facies videatur: ibi n. seða, ibi pulchra nostra cognoscimus.

Tertia deformitas. Tertio est ager maledictionis: nam bona, & mala in eo conuertuntur ad malum. Prima quidem mala, etiam si occulta sunt, & à nemine visa, molestant, & maculant conscientiam prauam: vnde Amb. in epistola ad Constantium ait: Vnusquisque non intermittat opus probabile, siue à pluribus videatur, siue sine arbitrio sit. Abundat enim sibi locuples conscientia testis: fugiat homo mala, & opprobria, etiâ si se crediderit non posse conuinci. Nam si clausus parietibus sit, & coopertus tenebris, sine conscientie teste fuerit: habet tamen suum arbitrium, quem nihil fallit, ad quem facta clamant omnia. Denique clamauit, & vox sanguinis. Seipsum vnusquisque ad animum suum seuerum iudicem sui vltorem sceleris, & vindicem habet. Et ideo Socrates ait: Fallere poteris famam, conscientiam nunquam. vnde Isid. lib. 2. de sum. bo. ait: Omnia fugere potest homo, præter cor suum: non enim potest à se quisque recedere: vbicumque ierit, conscientia reatus sui illum non derelinquit: quâuis

humana iudicia subterfugiat, qui male agit: iudicium tamen conscientie suæ effugere non potest. Nam & si alijs celat, quod agit: sibi ipsi celare non potest, qui nouit, quod gessit. Duplex autem in eo sit iudicium: quia & hic conscientie suæ reatu punitur, & illic perpetua pena damnatur: vnde dicitur, Abyssus abyssum inuocat in voce cataractarum tuarum. Abyssum inuocare abyssum, est de iudicio conscientie ire ad iudicium perpetuæ damnationis: in voce cataractarum. i. in prædicatione Sanctorum. Secundo quoque bona, quæ fieri possunt. f. animo bono, & malo, conscientie malæ etiâ conuertuntur in malum, sicut sunt orationes, elemosynæ, & similia, quando quis operatur illa peruersa intentione. Et ideo ad tales Mat. 6. Dominus ait: Si lumè, quod in vobis est, tenebræ sunt: quantæ erunt ipsæ tenebræ? hoc est, si bona, quæ agitis mala intentione malæ conscientie mala sunt: quanto magis ea, quæ peruersa conscientia agitis, impia erunt? Vide igitur quid in hoc agro seminaueritis; quia quæ homo hic seminauerit, illa & metet, secundum Apost. ad Gal. 6. Nam qui seminât in carne. i. conscientia carnali, de carne metet corruptionem. i. æternam damnationem. Ex omnibus prædictis cum sententia concludere possumus, quod totum vitiosum geritur, vbi conscientie puritas non habetur.

Quarta deformitas. Quarto est hortus maliciarum, in quo plantata est arbor conscientie boni & mali. i. proprius, siue priuatus amor, à quo cunctæ malitiæ, & mala originem sortiuntur, sicut dicit Apost. 1. ad Timot. 6. Radix omnium malorum est cupiditas. Ibi fons descendens de terra, amor mundi in quatuor flumina diuisus. i. in quatuor affectiones inordinatas distinctus. f. in mundanorum gaudia, & merores, & in mundanorum spem, atque timorem: quæ more fluctuantium, & fluentium fluminum vexant, & agitant in multas malitias malas conscientias. Proinde Proverb. 12. dicitur, Est qui promittit, & quasi gladio pungitur conscientie, promittit secura, & dat dubia: promittit fidelitatem, & dat prodicionem: promittit gloriam, & dat ignominiam: vnde Isa. 30. Erit fiducia vmbra Ægypti in ignominiam. Ex quibus omnibus pungitur anima, & conscientia molestat. De talibus conscientijs Iob 30. ait, esse sub sentibus delicias computabant.

Conscientia carnalis.

Quarta deformitas.

A De secundis quatuor deformitatibus conscientie prauae.
Cap. 2.

Alia quatuor deformitates.
Conscientia quadrupliciter distingui potest.

Secundo addamus alias quatuor deformitates. Primo conscientia est reclinatorium anxietatum, & amaritudinum. Secundum verò Bernardum, conscientia quadrupliciter distingui potest. Prima est tranquilla, & non bona: secunda est bona, & non tranquilla: tertia est nec bona, nec tranquilla: quarta est bona, & tranquilla.

B Quinta deformitas. Prima inquam est tranquilla, & non bona, vt eorum, qui in spe peccant, & in corde eorum dicunt, quòd Deus non requiret: & talis est maxime adolescentium. De hac conscientia Seneca ait: Mala conscientia sæpe tuta est, secura verò nunquam. Est enim hæc tranquillitas, insensibilitas quedam, omni vicio peior, secundum Augustinum. Immo, & talis conscientia mortua dici potest. Vnde Bernardus in quodam sermone ait: Quis magis mortuus est eo, qui portat ignem, nec expauescit?

C Secunda autem est bona, & non tranquilla, vt eorum, qui iam conuersi ad Dominum, recogitant annos suos in amaritudine animæ suæ: & de hac Isa. 38. in persona penitentis ait: Ecce in pace amaritudo mea amarissima.

Tertia est, nec bona, nec tranquilla, vt eorum, qui in multitudine peccatorum desperant, & in sceleribus suis perseverant. De tali conscientia Ambrosius in lib. de officijs ait: Nulla poena grauior, quam interioris vulnus conscientie malæ. Hoc magis fugiendum, quam mors, quam suspendium, quam exilium, quam debilitatis dolor. Et iterum Isidorus secundo libro soliloquiorum, ait: Nulla poena grauior poena conscientie.

D Vis nunquam esse tristis? bene viue. Secura mens tristitiam leuiter sustinet, bona vita gaudium semper habet: conscientia autem rei semper in pena est: nunquam securus est animus reus. Mens enim mala conscientie propriæ agitur stimulis. Denique omnes in peccato iacentes, quod durius est ad caput habent, mollius verò ad pedes. Ratio enim & conscientia, quæ sunt animæ caput, ex culpa affliguntur, & cruciantur: & sensualitas, quæ est pedes, impiè delectatur: quod est contra consuetudinem omnium excu-

bantium, & dormientium, qui mollius ad caput ponunt.

Quarta verò est bona, & tranquilla, vt eorum, qui spiritui carnem subdiderunt, qui cum his, qui oderunt pacem, erant pacifici. De tali conscientia Propheta ait, Factus est in pace locus eius. De hac etiam Eccles. 14. ait in principio: Beatus vir, qui non est stipulatus in tristitia delicti. Felix, qui non habuit tristitiam animi sui. O beata gens, cuius Dominus est Deus eius: populus, quem elegit in hereditatem sibi.

F Sexta deformitas. Secundo est gaudium dæmoniorum: quod intelligens Propheta, de semetipso ait: Qui tribulant me, exultabunt si motus fuero. Sicut enim gaudium est Angelis super vno peccatore penitentiam agente, sicut ex præcedentibus patet: sic gaudium est dæmonibus super vna anima per mortalem culpam conscientiam inquinante: vt verificetur illud poeticum,

Nunquam risus adest nisi quæ fecere dolores.
De eorum quoque lætitia, Prouerb. 2. dicitur: Lætantur. s. dæmones, cum malè fecerint: & exultant in rebus pessimis. In huius quoque mysterium. 2. Reg. 1. Dauid ait: Nolite annuntiare in Geth. & sequitur, Ne fortè exultent Philistim, idest dæmones, quia non tantum dæmon ille, qui peccatum suggerit alicui menti, gaudet si conscientia maculatur; sed insuper omnes alij dæmones gaudent, & lætantur. Proinde Eccles. 18. de carne inquit: Si præsteris animæ tuæ concupiscentias eius: faciet te in gaudium inimicis tuis, qui dæmones sunt. Rationem quoque subdens Propheta ait, Si motus fuero à loco meo proprio. Locus enim proprius, ad quem anima est creata, & in baptisinate collocatur, est perseverantia in conscientia pura. Vnde Eccle. decimo, admonet, dicens: Si spiritus potestatem habentis ascenderit super te, idest, superbia diaboli aliquo modo præualuerit contra te: locum tuum ne diuiseris, idest, vide ne per mortalem culpam inquines conscientiam tuam. Sed quia à nobis ipsi talem conscientiam seruare non possumus, ideo subdit Propheta, dicens: Ego autem in misericordia tua speraui. scilicet, non in potestate mea, quæ nulla est contra diabolum. Vnde Iob 41. dicitur, Non est potestas, quæ comparetur ei.

H Septima deformitas. Tertia deformitas est arca fraudis. Hanc arcam, idest, conscientiam

A scientiam malam, & sceleribus plenā, vocat Propheta, ventrem. Proinde Propheta Psal. 16. ait ad Dominum in persona talium: De absconditis tuis adimpletus est venter eorum. Peccata quidem, quæ non confessa in conscientia manent, Deo quodammodo absconduntur: & hæc quasi non videre se fingit Deus, vsque ad horam mortis. Et de talibus Prouerb. 28. dicitur, Qui abscondit scelera sua. In conscientia sua, ad Deum non dirigitur. & subdit, Adimpletus est venter eorum. i. conscientia eorum. De cruciatu talis conscientie, seu ventris, dicitur Hiere. 4. Ventrem meum doleo,

B ventrem meum doleo. Vnde bis replicat hoc verbum, propter illius cruciatum in morte: sed magis pro die iudicij. Proinde Bern. in quadam epistola ait: Non est tutum labijs hominum committere gloriam tuā. arte vtique sine clauē, & sine sera, nullique omnimode clausæ nocere volenti. Non tutum planè, sed stultum ibi thesaurum tuum recondere, vnde resumere non valeas, cum volueris. Sanum vas, & inconcussum est conscientia, & secretis seruandis idoneum, nullis patens insidijs, nulli violentiæ cedens, nulli oculo, vel manibus accessibilibus: excepto dumtaxat spiritui, qui scrutatur etiam alta Dei, quicquid in ea posuero, securus sum, quia non perdam, seruabit viuus, defuncto restituet: hæc ille. Conscientia igitur est fidelissimus custos, qui nihil perire permittit eorum, quæ commendaueris ei. Vide igitur, qualia ei commendas, ne fortè commendas ei mortem tuam, scilicet ipsam mortalem culpam; quia in vltimo vitæ tuæ tibi restituet eam in tui perditionem.

C Octaua deformitas. Quarto est thesaurarius Regis Babylonis. Porrò tres ciuitates habet iste Rex Babylonis in regno suo, ex quibus congregat thesauros suos reconducos in gazophilatio conscientie prauæ. Quæ mysticè signatæ sunt per tres paruulas ciuitates, quas ædificauerunt Pharaoni, filij Israel. videlicet Phytion, & Ramasse, sicut scriptum est Exo. 1. & tertia fuit On, quæ interpretatur solis ciuitas, vt ibidem dicitur, secundum translationem septuaginta. Hæ tres ciuitates, quæ tributum reddunt Babylonie Regi, sunt auaritia, luxuria, & superbia. De quibus 1. Io. 2. dicitur, Omne, quod est in mundo, concupiscentia carnis est, vel concupiscentia oculorum, aut superbia vitæ.

D Prima igitur ciuitas dicitur Phytion, &

E interpretatur os abyssi, vel os profundum. Et hæc est cupiditas, quæ impleri non potest. Proinde Eccles. 14. dicitur, Infatiabilis est oculus cupidi. & Eccle. 5. c. ait, Auarus non implebitur pecunia. Et hæc ciuitas reddit Regi tributa magna, scilicet impietates rapinarum, furtorum, vsurarum, & omnium contractuum simulatorum, & iniquorum, deceptionum.

Secunda ciuitas vocatur Ramasse, quæ interpretatur commotio, tyneæ. Per tyneam enim, quæ de veste nascitur, & illam consumit, designatur illecebra carnis, quæ de carne nascitur, & illam consumit, non tantum in futuro per gehennam, sed etiam in presenti per multiplicem culpam, & penam. De culpa, 1. Corinthior. 6. ait Apostolus: Qui fornicatur, in corpus suum peccat. De poena Bernardus ait: Malus vermis luxuria, quo nullus alius nocentior: ingreditur enim blandiendo, mordet ridendo, transformat delectando, perimit contentiando. Vnde Prouerb. 23. Ingreditur blandè, sed in nouissimo mordebit, vt coluber, & vt regulus venena defundet. Vnde Hieronymus in quadam epistola ait: Libido transacta semper sui relinquit poenitentiam, & nunquam satiatur, & extincta reaccenditur, viuus crescit & deficit, nec rationi pareat, quæ impetu ducitur. Hæc etiam ciuitas reddit tributa maxima suo Regi, scilicet fornicationes, virginum deflorationes, adulteria, sacrilegia, stupra, incestus, peccata contra naturam, & similia.

Tertia ciuitas dicitur ciuitas solis, per quam superbia designatur, quæ semper appetit lucere & apparere. Hæc quoque maxima tributa reddit præfato Regi, scilicet ambitionem, partialitates, vanitates, fastus, pompas, elationes, & consimilia. Denique omnia tributa prædictarum ciuitatum reconduco Babylonis Rex in Gazophilatio conscientie prauæ. Tam charum diabolus habet thesaurum conscientie malæ, vt

H omnia quæcunq; in mundo sunt, præter illud, p. nihilo spernat. In cuius mysteriū
Gen. 14. Rex Sodomorum
ad
Abraam dixit, Da mihi animas, & cetera tolle tibi.

A De tertijs, & ultimis quatuor deformitatibus conscientie male.

Cap. 3.

Alia quatuor deformitates.

Tertio subiungamus ultimas quatuor deformitates conscientie prauae.

Nona deformitas. Primò naneque est aula sathanæ. In hac enim aula omnia suæ impietatis officia exercere facit, atque per suos officiales, & satellites frequentare. Quæ autem officia in hac conscientie aula exercenda dispensat, ostendit Petrus Rauennas exponens illud Matt. 4. Ductus est Iesus in desertum, dicens: Diabolus mali auctor, nequitiæ origo, rerum hostis, corruptor sæculi, hominis semper inimicus: ille laqueos tendit, lapsus parat, foueam fodit, aptat ruinas, stimulat corpora, pungit animas, cogitationes suggerit, immittit iras, dat virtutes odio, vitia quoque reddit amori, errores serit, discordiam nutrit, pacem perturbat, affectus dissipat, humana violat, tentat diuina. Hæc enim omnia per satellites suos in aula conscientie male toto conamine frequentare cõtendit. De hac quoque aula, & demonum officijs ibi frequentatis, etiam Cyprianus ait: Lata, & spatiosa itinera vitæ lethalis, illic illecebræ, & mortifere voluptates: illic diabolus blanditur, vt fallat: aridet, vt noceat: allicit, vt offendet.

Conscientia iniqua sit habitatio diaboli, q. ut ait S. Iob, habitatur in locis humeniibus.

Decima deformitas, & de septem spiritibus nequam. Secundo est habitaculum spiritus nequioris. Porrò sunt conscientie quædam, quæ relicto seculari statu saltem apparentiæ exteriori demum reciduatione, seu tepiditate prolabantur in nequiora vitia. Et de tali conscientia dicitur Mat. 12. Cum immundus spiritus exierit ab homine, idest, à conscientia seculari: ambulat per loca arida, idest, secularia, & mundana, quærens requiem, & non inuenit, scilicet iuxta malitiam, & desiderium suum. Tunc dicit, reuertar in domum meam, idest, in conscientia vnde exiui. Et veniens inuenit vacantem, idest, ociosam, scopis mundatam, idest, à vili spurcicia seculari alienam: & ornatam, scilicet apparentia regulari. Et vt ostendat Christus, quod præfata tepiditas, & simulatio bonitatis sunt radices spiritualium peccatorum, & quod aperiunt ostium spiritibus nequam, ideo subdit: Tunc vadit, & assumit secum alios septem spiritus nequiores se. Quia de tentatione carnali, & seculari vertit se

ad tentandum de spiritualibus culpis: vel quia recurrit ad aliquos spiritus superiores, qui maius officium, & maiorem astutiam habent ad decipiendum in nequioribus, & spiritualibus malis. Qui septem dicuntur ad designandum vniuersitatem, & multiplicitatem spiritualium peccatorum. Vel quia communiter ad septem principalia, & spiritualia, de quibus statim dicemus, reduci possunt. & sequitur: Et intrantes habitant ibi, scilicet in conscientia per effectum, & conformitatem malitiæ suæ. Et sunt tunc nouissima hominis illius peiora prioribus, scilicet & quo ad culpam, & quo ad poenam. Sed qui sunt hi septem nequiores spiritus, distinguamus. Primus est spiritus præsumptionis, secundus est spiritus ambitionis, tertius est spiritus incompassionis, quartus est spiritus fraternæ inuidiationis, quintus est hypocrisis spiritus & simulationis, sextus est spiritus obstinationis, septimus est spiritus malignæ impugnationis. Hi dicuntur septem spiritus nequiores: quia talia peccata spiritualia, plus de nequitia, & malitia habent, quam carnalia: licet illa quo ad aliquid sint viliora, & turpiora. Et hi omnes fuerunt in Pharisæis, sed & nunc reperiuntur in Pharisæis viris.

Primus inquam est spiritus præsumptionis, scilicet de bonitate, sanctitate, & religiofitate. De talibus erat ille Pharisæus, de quo Lucæ decimo octauo, Dominus ait, Qui stans hæc apud se orabat, dicens: Deus gratias ago tibi, quia non sum sicut ceteri hominum, raptores, iniusti, adulteri, velut hic publicanus: ieiuno bis in sabbato, decimas do omnium, quæ possideo. Similiter & ille, qui Lucæ septimo, temerè iudicabat Christum, & Magdalenam.

Secundus verò est spiritus ambitionis, & inanis gloriæ. De talibus Matth. 23. Dominus ait: Omnia opera sua faciunt, vt videantur ab hominibus. Amant enim primos accubitus in cenis, & primas cathedras in synagogis, & salutationes in foro, & vocari ab hominibus Rabbi.

Tertius est spiritus incompassionis, & incompassiue cupiditatis. Vnde Luc. 16. consulente Christo fieri amicos de mammona iniquitatis, subdit: Audiebant hæc omnia Pharisæi, qui erant auari, & deridebant eum.

Quar-

A Quartus est spiritus fraternæ inuidiationis. De quo Matt. 27. de Pilato dicitur, & de Christo: Sciebat enim, qd per inuidiam tradidissent eum.

Quintus est hypocrisis, & simulationis. Contra quem Christus inuehit, Matth. 23. vbi oclies comminatur, Væ hypocritis, & simulatis, dicens, quod similes sunt sepulchris dealbatis, & quod mundant solum, quod de foris est calicis, & paropidis: atque quinquies vocat cæcos, vt mysticè iudicet eos in conscientia, & in omnium dinunorum sensu obcæcatis, & tenebrosos.

B Sextus est spiritus obstinationis: contra quem agit Dominus, Matt. 21. dicens in parabola duorum filiorum, quorum vnus dicit se facturum iussa patris, & non fecit. Et subdit, quod publicani, & peccatores præcedent vos in regno Dei. Quia illi verbo Ioannis crediderint: ipsi verò hoc videntes, nec poenitentiam postea habuerunt.

Septimus est spiritus malignæ impugnationis: de quo Matt. 23. Dominus ait: Ecce ego mitto ad vos Prophetas, & Scribas: & ex illis occidetis crucifigetis, & flagellabitis in synagogis vestris, & persequemini de ciuitate in ciuitatem.

C Vndecima deformitas. Tertio verò est liber clausus, & signatus. Qui quando scribit de meritis malis, tunc stilo ferreo designatur. Sicut Hieremias 17. capit. scriptum est: Peccatum Iudæ scriptum est cum stilo ferreo, & vngue adamantino, idest, in corde, & conscientia obstinata. Indelebilis hæc est igitur scriptura. Vide igitur qualiter in ea scribis, quia secundum hunc librum conscientia iudicandus es. Sicut enim æliuo tempore nidus in arbore propter folia non videtur, sed in hieme defluentibus ab arboribus folijs circumstantibus patet: sic dum perdurat ætas præsentis vitæ apparere nequeunt conscientie malæ, seu vitia, nidusq; diaboli, qui in nostra conscientia hospitat: sed adueniente hieme, idest, quando venit iudicij dies: tunc apparebunt peccantium nidi, & patefient conscientie malæ. Tunc, sicut dicitur Isa. 1. Erubescetis super hortos, quos eligeratis, cum fueritis velut quercus defluentibus folijs.

Duodecima deformitas est apertio librorum. Quarto hic conscientia liber est in die iudicij aperiendus: nam tunc singulis aderit vis diuina, sicut in fine præcedentis articuli dictum est: & tunc hac virtute fiet, vt omnia merita, vel demerita sibiipsis, &

cæteris innotescant. Primo enim sibiipsis propria innotescant, vt in promptu habeant singuli cogitationes, & accusantes, vel etiam defendentes. Reducentur enim ad memoriam singulorum cogitationes, affectiones, operationes, atque intentiones ad ostensionem diuinæ iustitiæ, secundum statum illum: & ad ostensionem diuinæ misericordiæ, secundum statum præteritum, vel transactum. Ad ostensionem diuinæ iustitiæ in retribuendo singulis, ad memoriã reducentur bona, & mala, in quibus finaliter permanserunt, quia illa sola retributione æterna digna sunt. Ad ostensionem diuinæ misericordiæ, de peccato rememorabuntur mala bonorum, à quibus sunt misericorditer liberati: & bona malorum, quæ in eis Deus misericorditer operatus est. Secundo autem innotescant omnibus alijs singula singulorum, & gesta, & cogitata bona, & mala: & extunc nota erunt omnibus, & aperta: & hoc ad certam liberationem meritorum, quæ scienter in omni bonorum, & malorum actionum recognitione, ita vt singuli de singulis meritis aliorum valeant iudicare. Offensio quippe malorum in bonis erit ad manifestationem misericordiæ prius factæ: ostensio verbo bonorum in eis erit ad manifestationem iustitiæ, qua dignè à Domino præmiantur: ostensio verò bonorum in malis erit ad ostensionem misericordiæ in presenti seculo sibi factæ: ostensio n. malorum eisdem erit ad manifestationem iustitiæ, quia dignè à Domino condemnantur. De his Orig. ait: Nudabitur peccatoris nostri conscientia, & aperto corde videbuntur litteræ peccatorum, quæ stilo ferreo, & vngue adamantino scriptæ sunt: atq; vniuersa scrutantium multitudo leget in pectore nostro signatas imagines peccatorum. Aperietur nihilominus alius liber, qui dicitur liber vitæ, cuius virtute omnia ista fiunt, qui in forma diuinitatis non videbitur nisi à bonis: In forma verò humanitatis, in qua sententiam promulgabit, videbitur tam à bonis, quam à malis: licet in eadem forma terribilis reprobis, blâdusq; videbitur à iustis. O felix conscientia, quæ tunc coram districto iudice se reperiet innocentem, & midam, habentem testimoniũ Dei, & omnium iudicandorum, quietam in se, lucidam corã vniuerso mudo. Talis erit Deo placita, Angelis grata, oibus Sanctis gratiosa, & amorosa. Ipsa erit mēsurã præmij, plenitudo gaudij, solatiũ celi. O quãto gaudio replebit, dũ in tellectu satiabit lumine plenissime veritatis.

A memoria, certitudine immensissimæ maiestatis: vltimas, dulcedine suavissimæ bonitatis: tantum equidem omnes beatæ conscientie gaudebunt, quantum amabunt: tantumque amabunt, quantum cognoscent. Oramus te Domine, illumina conscientias nostras, munda ab omnibus iniquationibus eas, in oculis tuis gratifica illas, spirituum gaudio reple illas, hic per gratiam, vt tandem per gaudium sempiternum, atque gloriam, gaudium earum plenum sit. Tu qui conscientiarum mundarum es amator, & speciosus glorificator & præmium, viuens cum Patre, & Spiritu sancto gloriosus & amorosus, per infinita sæculorum sæcula, Amen.

F E R I A Q V A R T A
post Domin. Palmarum.

De triplici statu conscientie male, & illuminatione, & reformatione eiusdem.

Sermo LIII.

C De conscientia bona, & errorum videri hinc dicitur. Bon. in 2. dist. 39. & Gab. li. 2. eadē dist. Rich. li. 4. dist. 38. artic. 3 q. 1.

I Existimasti iniquè, q̄ ero tui similis: arguam te. & statuam contra faciem tuam. Psal. 49. Secundum enim Orig. lib. 2. super epist. ad Rom. Conscientia est spiritus, qui animæ velut pedagogus quidam sociatus est & rector, vt eam, vel de melioribus moneat, vel de occultis castiget, & arguat. de hoc. n. 1. Cor. 2. Apost. ait: Quis. n. scit hominum, quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis, qui in ipso est? Et iterum ad Rom. 8. idem ait: Ipse enim testimonium reddit spiritui nostro, quia sumus filij Dei. Verum quæ quosdam, sumitur hic spiritus pro spirituali quadam operatione, seu pro quodâ spirituali dono. i. pro synderesi, sicut in 1. art. præced. ser. patuit. nec sumitur pro natura anime. Prædicto igitur modo sumendo spiritum, ipse est in mysterio, qui animæ rationi inferiori in criminibus inuolutæ inquit: Existimasti iniquè. i. nequiter, q̄ ero tui similis. Arguam te, & statuam cōtra faciem tuam. In quibus mysticis verbis tres status conscientie male describuntur. Primus est status deceptionis ibi, Existimasti iniquè, q̄ ero tui similis. Secundus est status reprehensionis ibi, Arguam te. Tertius est status cōfessionis ibi, Et statuam contra faciem tuam.

ARTICVLVS PRIMVS.

De multiplici execratione, & extremitate conscientie male, & illuminatione illius.

Primus est status deceptionis. Ait enim synderesis, seu ipsa conscientie scintilla, ad rationem inferiorem, in qua cadit deceptio, seu error. Existimasti iniquè, q̄ ero tui similis. i. q̄ recipiam sicut & tu, errores & deceptiones. Non enim, sicut dicitur inf. art. 3. c. 1. in ea cadere potest error, seu deceptio quædam, quemadmodum rationi inferiori, sicut etiam ibidem patebit. De hoc igitur statu deceptionis tria ad præsens consideremus. Primo conscientie cecitatem, secundo conscientie extremitatē, tertio conscientie serenitatem, seu claritatem.

De septem sigillis, quibus anima clauduntur peccata sua ne videant, aut intelligant ea. Cap. 1.

Primo inquam consideremus conscientie cecitatem. Porro non tantum conscientie liber, siue sit conscientia bona, siue mala, clausus est per naturam, verum etiam operante maligno spiritu conscientie inimico, obseratus & clausus esse potest per triplicem culpam. Quod Apoc. 5. Ioan. mysticè demonstratur. ideo ait, Vidi in dexteram sedentis super thronum, librum scriptum intus & foris, signatum sigillis septē. Hic liber secundum tropologicum intellectum, conscientia est, qui in dextera Dei sedētis super thronum ideo esse dicitur, quia omnis cōscientia patet oculis Dei summi. Proinde Esa. 49. Dominus ad conscientiam ait, In manibus meis descripsi te. glo. vt semper videam te. Quod quidem hic clarius à Ioanne subinfertur, cum subditur, Scriptum intus & foris. Quia interiora, & etiam exteriora patent oculis summi Dei, sicut ad Heb. 4. Apost. ait, Omnia autē nuda & aperta sunt oculis eius. Vnde Ecclē. 39. dicitur, Nec quicquam absconditum est ab oculis eius: sed quia illa, quæ de mala conscientia patent coram Deo, animæ peccatoris, & iusti sapius occulta sunt: ideo de libro prædicto merito subditur, Signatum sigillis septem: propter septem causas,

Afas, quare secreto iudicio Dei conscientie excæcantur: nec videre, nec intelligere possunt à semetipsis maculas suas. Quod quidem timens Propheta ait, Ab occultis meis munda me Domine. Hæc autem septem sigilla breuiter distinguamus. Primum est negligentia, secundum superbia, tertium singularitas, quartum pusillanimitas, quintum ignorantia, sextum affectio propria, septimum perplexitas.

Primum sigillum est negligentia. Porro sæpe contingere solet, vt in cōscientia mortalis sit culpa: immo quandoque in ea multa sunt crimina lapsa, quæ propter inquisitionis negligentiam ignorantur. O quot sunt hodie, qui negligunt, vel nesciunt, quæ non curant discutere conscientiam suam, atque à peritoribus inquirere prætermittunt: & cum tali conscientia indiscussa, & inquinata præsumunt accedere ad sacram communionem? Hoc autem quanti periculi, atque discriminis sit, ostendit Rich. de med. vil. in 4. dist. c. 9. dicens, Quod ignorans esse in mortali culpa, cum tamen in ea sit, & sacram eucharistiam sumit, duplici ex causa potest hoc ignorare. Primo ex insufficientia, secundo ex negligentia.

Primo inquam ex insufficientia, non ex omissione debitæ negligentie, quam per se & consilia peritorum tenetur homo diligentius adhibere. Sed quia de lege communi certus esse non potest, vtum pœniteat dignè, sicut Ecclē. 9. ait, Nescit homo vtrum amore, vel odio dignus sit. Et talis sic accedens ad sanctam communionem, minime mortaliter peccat. Sed quatuor bonæ ex tali communionē consequi potest, si deuotè sumperit eam. Primo, quia meretur sic communicando: secundo, quia ex hoc potest fieri de attrito contritus: tertio, quia secundum August. virtus sacramenti deuotè sumpti peccatum reducit ad memoriam pœnitentis, de quo potest & debet postea pœnitere, & particulariter confiteri: quarto, quia si nunquam de tali culpa memoriā habet, virtute huius sacramenti sibi dimittitur. Proinde secundum Thom. hoc sacramentum ablutio scelerum nominatur. Vel quia illa scelera impedit, vel quia virtute illius sacramenti Deus illa, quæ non sunt in hominis conscientia, vel quæ sunt oblita dimittit. Aliter quicumque hoc susciperet sacramentum, exponeret se periculo mortalis culpæ, quod falsum est.

Secundo autem contingit hoc ex negligentia, omittendo debitam diligentiam in

se examinare, & debita consilia postulare. Fortè etiam fuit negligens in audiendo verbum Dei: vnde illuminari poterat, quid sit malum ex debito fugiendum, & quid sit bonum. ex debito operandum: omisit quoque & negligens fuit querere confessorum peritum, & diligentem, qui eum diligenter dirigeret, & instrueret in prædictis. Negligens quoque fuit in captare tempus conueniens ad diligentem confessionem, sed prolongauit eam vsque ad Quadragesimæ finem: & etiam tunc impropæparatus, & inexaminatus, atque inconsideratus ad illam accessit ex consuetudine potius, quàm ex virtute. Propter hæc omnia, & consimilia non recolat, nec illum pœnitet integrè de commissis. Propterea communicando peccat mortaliter: quia secundum Scotum, talis est ignorantia crassa & supina, quæ est contra Apostolum, primo Corinthio. vndecimo, dicens, Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat: qui enim manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit, non diudicans corpus Domini.

Secundum sigillum est superbia: qua fit vt nolit humiliare homo intelligentiam suam ad credendum melioribus & sapientioribus se, iuxta illud Apostoli 2. Corinthio. 10. In Captiuitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi. Et iterum de talibus ad Roma. 1. dicitur, Obscuratum est insipiens cor eorum, & dicentes se sapientes esse, stulti facti sunt. Hic est fumus, de quo Apocalip. 9. Ioannes ait: Ascendit fumus de puteo abyssi, sicut fumus fornacis magnæ: & obscuratus est sol & aer de fumo putei abyssi. In quacunque enim mente superbia diaboli viget: radios solis diuinæ sapientie ab ea præscindit, & puritatem eius, quæ sicut aer peruia debet esse radijs sapientie Dei obtenebrabat, seu obscurabat. Diabolus enim sicut corpus terrestre, atque opacum, terrena videlicet, non celesti sapientia plenus, radios eius sapientie à se repellit, & se mentibus imitatorum suorum obijciens: vmbra superbie suæ illis imprimit, vt plus sibi, quàm fidei, aut plus sibi, quàm peritoribus se credere velit. Vnde merito tales in conscientia decipiuntur. Et huiusmodi erat ille, de quo dicitur Hierē. 49. Arrogantia tua decepit te, & superbia cordis tui extulit te. Vnde Augustinus: Superbia meretur illudi.

- A** Tertium verò sigillum singularitas dici potest: quia scilicet homo sequens suum proprium sensum, se alijs non conformat: nec communes bonorum, atque peritorum vias imitari dignatur. Et de tali conscientia Propheta ait: Exterminavit eam aper de sylva, singularis ferus depastus est eam. Ait enim, exterminavit eam, idest, extra terminos communes posuit eam. aper de sylva, idest, singularitas mentis. Ac e contra de mente humili, Gen. 49. scriptum est mysticè: Isachar asinus fortis accubans inter terminos. Isachar enim Dominum memorans interpretatur: & signat humilem imitatorum Christi, qui memor est humilitatis Christi, dicentis ad Patrem suum, Luc. 22. Pater si vis, transfer calicem hunc à me: verumtamen, non mea voluntas fiat, sed tua. Hic est asinus fortis Dei, voluntatem, non in suo, sed in aliorum iudicio ferens. Propterea accubabat, & requiescit in termino, & iudicio peritorum, & maiorum suorum. Atque de singulari subiungitur: Et singularis ferus depastus est eam. Quia talis singularitas consumit omne lumen, & iudicium conscientie bonæ, sicut evenit Pharisæo, Luc. 18. de quo Dominus ait: Pharisæus stans apud se orabat, dicens, Gratias tibi ago Deus, quia non sum sicut ceteri hominum, raptores, iniusti, adulteri: velut etiam hic publicanus: ieiuno bis in Sabbato, decimas do omnium, quæ possideo. Et publicanus à longe stans volebat nec oculos suos ad cælum levare, sed percutiebat pectus suam, dicens, Deus propitiatus esto mihi peccatori. Et quæ sit differentia inter iudicium singularitatis, & iudicium humilitatis, subiungit Dominus, dicens: Amen, amen dico vobis, descendit hic iustificatus in domum suam ab illo. idest, & non ille.
- D** Quartum sigillum est pusillanimitas, qua scilicet homo secundum iudicium rationis non timenda timet: & ex pusillanimitate errante iudicio rationis iudicat esse timenda, quæ timeri non debent. Et de talibus Propheta ait: Illuc trepidaverunt timore, ubi non erat timor. Sed quia tales animatua exhortatione indigent, ideo Is. trigesimo quinto, conuersantes cum talibus admonet, dicens: Dicite, scilicet talibus, pusillanimes confortamini, & nolite timere, scilicet hoc inani timore, qui ad deceptionem conscientie, diabolo operante, animam dominatur.

Aduertendum tamen est, quod sicut ex precedenti sermone, articulo primo, cap. tertio, patere potest, aliud est conscientia, & aliud est conscientie timor. Similiter aliud est, quod ex pusillanimitate homo animo deliberato credat, quod speure in ecclesia sit mortale: atque aliud est, quod de hoc timeat, nec tamen firmiter illud credat. Nam in primo casu, sicut infra dicitur, qui contra conscientiam ageret, mortaliter peccaret: in secundo vero casu non; quia non est à diffinitiuafententia rationis: nec tamen huiusmodi omittet, quicquid sciret diuinæ beneplacitum voluntati.

Quintum sigillum ignorantia est. Magni enim periculi status est ignorantia. Et, vt quidam de sanctis Patribus ait, nullum maiorem amicum diabolus habet in præfenti seculo nequam, quam ignorantiam. Hoc quidem sigillo clauduntur, & decipiuntur omnium infidelium mentes, Sacerdotum, Turcorum, Iudeorum, hæreticorum, & innumerabilis multitudo Christianorum. Proinde Richard. in quodam sermone ait: Porta inferi duæ sunt, vna est ignorantia boni, alia verò est concupiscentia mali. Et iterum trigesima octaua distinctione, cap. ignorantia, scriptum est: Ignorantia mater est cunctorum errorum. Vnde Isidorus ait, Ignorantia mater vitiorum & nutritrix est: ignorans quotidie peccat, & ignorat. Vnde Gregorius in moral. ait: Qui candorem lucis ignorat, etiam obscura pro lucidis approbat. Vnde Augustinus super Psalm. Nemo est insanabilior eo, qui sibi sanus videtur. Quare in quolibet statu, in ecclesia Dei, & in quolibet reperies innumerabilem multitudinem ignorare, quæ illis sunt necessaria ad salutem, secundum statum suum: quæ ignorantia à culpa mortali non liberat, neque excusat, sicut habetur extra de iniur. & dam. dat. cap. si culpa. Et de talibus ad Ephes. 4. ait Apostolus: Ambulant in vanitate sensus sui tenebris obscuratum habentes intellectum, alienati à via Dei per ignorantiam, quæ est in illis. Sed audiant omnes tales, quid dicitur primo Corinthior. quartodecimo: Si quis ignorat, ignorabitur. Hæ sunt virgines, quæ ignorantes, & nescientes Deum, ignorantur ab eo. Quibus, vt dicitur Matth. vigesimo quinto, dicit Dominus: Amen dico vobis, Nescio vos. Et quod mirabilis est: Multi multa sciunt, secundum Bern. sed seipsos nesciunt.

Similes

- A** Similes oculo qui multa uidet, sed seipsum non uidet. Contra quos Gregorius ait, Eo ipso vehementius decipit, quo seipsum nescit. Quot insuper sunt, qui credunt incantationibus, ariolis, augurijs, somnijs, breuiibus, temporum obseruationibus, diebus Ægyptiacis, encenijs, munitioibus rerum, sortibus, artibus notoriæ, & plerisque similibus? In quibus tantum est excæcata conscientia eorum, vt nedum a seipsis credant se decipi & errare: verum etiam prædicatoribus, confessoribus atque Doctoribus impugnantibus supradicta omnino rebelles fiant: non credentes se hoc modo errare, nec uolentes de præterito intelligere se errasse: et de talibus. 2. Pe. 2. scriptum est: Hi velut irrationabilia pecora sequuntur in his, quæ ignorant, blasphemantes in corruptione sua peribunt. Huiusmodi per Elymam magum designantur, de quo Actuum teriodecimo dicitur, quod volente Paulo prædicare, Elymas resistebat ei. Paulus autem repletus spiritu sancto intuens in eum dixit: O plene omni dolo, & omni fallacia, fili diaboli, inimice omnis iustitiæ: non desinis subuere vias Domini rectas: et nunc ecce manus Domini super te, & eris cæcus & non videns solem vsque ad tempus: et confestim cecidit in eo caligo, & tenebræ. Elymas uero, qui excæcatus erat, maleficiū interpretatur: vt mysticè innuatur, quod diuino iudicio conscientie in talibus excæcatur. Sextum sigillum est affectio propria, & proprius amor. Cui, sicut infra patebit, conscientia facilliter se inclinatur: demūque iudicat, quod affectat. Ideo Seneca ait, Perijt omne iudicium, cum res transit in affectū: et licet omnis inordinata affectio a priuato, & proprio amore sumat originem, nec non facilliter ad suum sensum conscientiam trahat: nihilominus amor triplex ipsam conscientiam excæcat. Primo amor temporalis substantiæ, secundo amor carnalis concupiscentiæ, tertio amor mundialis excellentiæ. Primo excæcat conscientiam amor temporalis substantiæ. O quot usurarij ab ipsa cupiditate in conscientia excæcati, secundum conscientiam suam lucrum iniuste recipiunt de vlturis: atque ingratos reputant mutua suscipientes, si de illis non remunerant eos? Quot etiam hodie conficiunt usurarios contractus, vendunt tempus, &c. si milia operantur, ut illis uideatur, cum conscientia bona? Hæc igitur temporalia sunt in mysterio calida stercora, quæ Tobia. 2. excæcauerunt Tobiam. Secundo uero ex-

cæcat amor carnalis concupiscentiæ. De qua Chrysostomus loquens de propheta David ait, Concupiscentia excæcauit eum. Hæc est Dalila, quæ stula interpretatur, Quæ Iudic. 16. Sampsonem, qui interpretatur sol, prodidit: & eius excæcationis causa fuit. Tertio uero multum excæcat amor mundialis excellentiæ, sicut patet Apoc. 3. de illo, cui dictum est: et dicitis, quia diues sum & locupletatus, & nullius ego: et nescis, quia tu es miser, & miserabilis, & pauper, & cæcus, & nudus. Hoc quidem vitio excæcantur in conscientia partiales: et maximè Guelphi, & Gabelini, qui cum sint corde, ore, & opere partiales: vel saltem aliquem illorum trium modo

conessione, nec in vita, nec in morte esse in tali statu: et sic excæcati in æternū periclitantur, sicut supra serm. 25. & 26. plenius dictum est. & sic de multis alijs criminibus dici potest. Septimū vero sigillum est perplexitas. Secundū enim Bonauent. in 2. di. 39. Conscientie triplex dictamen est. Aliquando dicitur, quod est secundum legem Dei: aliquando aliquid, quod est præter legem Dei: aliquando aliquid, quod est contra legem Dei: et loquitur hic de dictamine per modum præceptionis, uel prohibitionis, non per modum consilij uel persuasionis. Primo ergo conscientia dicitur, quod est secundum legem Dei: tunc simpliciter ligat pro eo, quod ad illa homo ligatus est per ipsam diuinam legem & conscientiam, quæ illi concordat, ligatam ostendit. Secundo vero si dicitur aliquid, quod sit præter legem Dei: tunc etiam ligat quantum diu manet: vnde uel tenetur homo, ad quod conscientia dicitur implere: utpote si dicitur, quod necessarium sit ad salutem finem leuare, vel conscientiam deponere obligatur. Quia agentes contra conscientiam, diuinam offensam incurrunt. extra de electio. capitulo perpetua. lib. 6. 28. quæstio. prima. §. ex his. extra de restitutio. spol. cap. litteras. & de præscri. capitulo ultimo.

Tertio autem si dicitur illud, quod sit contra legem Dei: vt occidere patrem, fornicari, & similia. Tunc est triplex modus dicendi. Primus, secundum Bonauent. ubi supra, qui ait, quod talis conscientia non ligat ad faciendum, vel non faciendum: sed ligat ad se deponendum pro eo, quod talis conscientia erronea sit, repugnans diuinæ legi: & necessario quantum diu manet, ponit hominem extra statum salutis. Et ideo ipsam deponere necesse est. Quia siue homo facit, quod sibi conscientia dicitur: siue oppositum eius, mort-

Aliud est conscientia, aliud est conscientie timor.

Qui credunt carum. & inmensum.

F.

G.

Sextum est proprius amor.

Amor triplex ipsam conscientiam excæcat.

H.

Ignorantia non ex se, sed quia au. Apoc. Si quis ignorat, ignorabitur.

Septimū sigillum est perplexitas.

Conscientia uoluntatis.

H.

Triplex modus dicendi.

A mortaliter peccat. Vnde si dicitur conscientia, q̄ homo debeat fornicari, vel nō: Si fornicetur, mortaliter peccat: tūc si fornicatur stante tali conscientia, mortaliter peccat. Non quidem ratione operis, quod non facit: sed quia Deum contēnit, dum credit sibi dīctante conscientia, q̄ illud nefas opus Deo placet, quod tamen sibi nō placet. Et de hoc patet exemplum Gen. 19. de duabus filiabus Loth, credentibus benefacere, si cum patre suo dormirent; cum etiam non liceret tēpo re illo patrem cum filia, vel ēt filium cū propria matre concumbere. Secundus autē modus dicendi est, secundum Petrum de

B Candia, qui ait, q̄ erronea conscientia ēt in his quæ sunt contra Deum dīctans, ligat ad faciendum: sed per accidens, & secundum quid, non per se & simpliciter, sicut conscientia recta. Per accidens inq̄, quia non ligat ad faciendum inquantū erronea, sed inquantū creditur esse iusta & recta. Secundum quid inq̄, quia non ligat semper, & in oēm euentum: sed quandiu habenti ei creditur esse recta. Ad deponendum autem etiā eam se nō obligat, quia nec hoc dicitur. Tertius uero dicendi modus est, s̄m Conualensem, qui vtrāq; opinionē concordat, dicens, q̄ erronea conscientia duo includit. scilicet errorem & conscientiam. Ratione primi ligat ad deponendam eam, vinculo diuini p̄cepti. Vnde Apostolus ad Ephes. 4. ait, Deponite vos secundum pristinam conuersationē ueterem hominem, qui corrumpitur secundum desideria erroris. Ratione uero secundi ligat vinculo conscientia ad faciendum id, quod dicitur. Nec tamē est simpliciter talis homo perplexus, quia potest & debet deponere illam, & illo simpliciter ligatur, & proprius, & magis ad deponendum q̄ ad faciendum. Et si de illa per se iudicare nescit, debet consulere peritiores: & ubi sibi deest humanū consilium, debet se per orationem ad Deū conuertere. Hanc quæstionem inter quæstiones suas optimè, atq; plenissime pertractat p̄fatus Cōualens: de perplexitate ēt uide dist. 13. c. 1. & 2. & dist. 14. per totum.

De duplici conscientia extremitate, scilicet de conscientia nimis larga, & nimis stricta. Cap. 2.

Secundo uero consideremus conscientia extremitatem. Duplex est. n. conscientia extremitas. Prima, quando est nimis larga: secunda, quando est nimis stricta. Prima, quando est nimis larga. Et hæc conscientia

Conscientia nimis larga.

generat in anima peccatum in spiritum sanctum. s̄ per p̄sumptionē de Dei misericordia. Contra tales p̄sumentes Eccl. 5. dicitur: Ne dixeris, peccaui, & quid mihi accidit triste: altissimus est enim patiens reditor. De propitiatu peccatorum noli esse sine metu, nec adicias peccatum supra peccatum. et ne dicas, Misericordia Dei magna est, multitudinis peccatorum meorum miseretur: et tunc subditur ibidem, et nō tardes conuerti ad Dominū, & ne differas de die in diem. Subito enim ueniet ira illius, & in tempore vindictæ disperdet te: et iterum dicitur Eccl. 8. Etenim quia non cito profertur sententia contra malos, filij hominum perpetrant mala absq; ullo timore. Secunda uero conscientia est nimis stricta, & hæc generat aliud peccatum in spiritum sanctum. s̄ desperationem. Secundum uero Scot. in 4. suo diabolus peccatoribus in uita sua peccando facit sperare in misericordia Dei: in fine autem uitæ eorum ostendendo multitudinē, magnitudinē, ingratitude, & turpitudinē peccatorum, in desperationem inducit eos atque compellit, ita q̄ omnino resurgere a malo contēnant. Et de tali desperato dicitur, Prouer. 18. Impius cum in profundum peccatorum deuenit, contemnit: & sequitur eū ignominia & opprobrium in sempiternum. Sic desperauit Cain, Gen. 4. dicens, Maior est iniquitas mea, q̄ ut ueniā merear. Sic etiam desperauit Iudas: qui, ut dicitur Matth. 27. abiectus, desperatus, laqueo se suspendit. Contra igitur utraq; conscientiam, & p̄sumentē propter latitudinē, & desperantem propter arctitudinē, Eccl. 5. ait, Misericordia enim, & ira ab illo cito approximāt. Ait. n. Misericordia. s̄. in uolentes desperare, licet peccatores fuerint, & uoluerint p̄nitere, et ira. s̄. in uolentes p̄sumere ab illo, scilicet Deo, cito approximāt. et subditur, & in peccatores, scilicet utroque modo p̄dicto extremos ira illius, et iterum 16. ca. ait, Misericordia enim, & ira est cum illo. Misericordia. s̄. in uolentes desperare: & ira. s̄. in uolentes p̄sumere. et sequitur. Potens est exoratio, & effundens iram, quia potens est apud Deum exoratio peccatoris, & desperare uolentis. et. s̄. potens est Deus: effundens iram. s̄. contra audaciam de sua misericordia p̄sumentis: et subditur de utraq; secundum misericordiam suam: sic & correctio illius hominem secundū opera sua. s̄. p̄sumptuosa, vel desperata iudicabit. Hæc igitur duplices conscientia extremitates,

Cōficta. mis s̄m. fia.

G

H

A sitates, Matth. 12. esse dicuntur irremissibiles in p̄senti seculo, & in futuro. Non quod dimitti non possunt, sed propter quattuor nō dimittuntur. Primo, quia nunquā aut ratio dimittuntur in hoc seculo, quantum ad culpam & modicum. et quasi nihil dimittit eis in futurum, quantum ad penam. Secundo, quia nō legitur alicui fuisse dimissa, propter quod dicuntur irremissibilia. Sicut etiā Melchisedech dicitur fuisse sine patre, quia nō legitur de eius patre. Tertio, quia aduersatur fonti charitatis, qui est spiritus sanctus. Quarto propter hominis impotentiam, quæ uix potest se homo p̄parare ad talem gratiam, quem tantorum scelerum moles premit ad damnationē æternam. Item p̄terea p̄sumptio facit dicere malum bonū, desperatio autem bonum malum. Vnde utraque irremissionis maledictione meret plecti, de qua Isa. 5. dicitur: Væ qui dicitis malum bonum, & bonū malum. Malū est p̄sumptio, quam illi assument: bonū est spes, quam desperati respuunt, et de eisdem subditur: Ponentes tenebras lucem, & lucē tenebras: ponentes amarum in dulce, & dulce in amarum. Quæ eodem sensu, & ordine exponi habent. Notandum est tamē, q̄ si in utraque conscientia extremitate imminet graue periculum, & utraque extremitas fugienda, & abhorrenda sit: larga tamen periculosior est, sicuti naturali exemplo patet. Asserunt enim naturales, q̄ quædam animalia latas habent uenas, & quædam strictas. Illa, quæ habent latas, citius ueneno interimuntur: atque non sic velociter ea, quæ strictas habent uenas, eo q̄ arctitudo uenarum meatu ad cor habeat retardare, ne ad illud uenenum, tam cito decurrat. Sic etiam contingit moraliter de conscientia larga & stricta, & de ueneno mortalis culpæ.

Ma duplici conscientia extrema. irremissibiles sunt ipsa scilicet facta. s̄ in futuro. non contra dimitti non possunt. s̄ quæ uix potest se homo p̄parare.

D De aperitione septem sigillorum conscientia tenebrose, & obcæcata, & quomodo per septem gratias illustratur. Cap. 3.

Conscientia serena. Primo illustratur cæcitas.

Tertio consideremus conscientia serene nitatem vel claritatem: ex qua. s̄. vndique illustratur, & reformatur. Primo enim illustratur cæcitas, secundo reformatur extremitas. Primo enim uideamus, quomodo illustratur cæcitas: de hoc enim Apocal. 10. in principio dicitur: Vidi angelum fortē descendentem de cælo, amictū nube, & iris in capite eius, facies eius erat ut sol, &

pedes eius tanquam columna ignis, & habebat in manu sua libellum apertum: et posuit pedem suum dexterum super mare, sinistrum autē super terram. In quibus sacratissimis uerbis septem gratia exprimitur, opposita septem sigillis p̄dictis, per quas tenebrose conscientia illustratur, & per effectum in hoc angelo denotatur. Prima est gratia strenuitatis, secunda humilitatis, tertia communitatis, quarta magnanimitatis, quinta luminositatis, sexta amorsitatis, septima claritatis. Prima gratia. Primo quidem contra negligentiam datur gratia strenuitatis. De quo Ioan. supra ait, Vidi Angelum fortem. Quis est hic Angelus, nisi angelica gratia a Deo Angelorum ministerio ad illuminationē humanæ conscientia desponsata? Hic enim dicitur fortis ab effectu, eo q̄ p̄ueniens gratia ad negligentia propullandam, mentem excitans, strenuitatem inspirat, ut homo diligenter discutiat conscientiam suam: et hic est ille spiritus ueritatis, de quo Ioan. 16. scriptum est: Cum uenerit ille spiritus ueritatis, arguet mundum, id est, mundanam animam de peccato. s̄. negligentia: quia uidelicet in examinando, & discutiendo inquinatam conscientiam suam negligens fuit. Secunda gratia. Secundo contra superbiam datur gratia humilitatis. Vnde de ea subdit Io. ibi supra descendente de cælo. Quia talis gratia, non solum de summis cælorum datur, uerumetiam quia altitudinē spiritus, & mentis superbia ad suipsum considerationem inclinat: et hoc propter p̄cedentem strenuā sui considerationem a Domino dispensatur. Proinde Iac. 3. dicitur: Superbis Deus resistit, humilibus autem dat gratiam. s̄. suæ cognitionis: et iterum Apoc. 3. ad talem humilē Christus ait: ecce dedi coram te ostiū. s̄. conscientia tuæ apertum: ut. s̄. possis examinare teipsum. et subditur, Quia modicam habes uirtutem. i. habes humilitatem, quæ facit hominem seipsum paruum, & modicū reputare. Tertia gratia. Tertio contra singularitatem datur gratia communitatis. Nam ingressus homo ad seipsum, ubi se singularem extimabat, modicitatem, nihilitatem, & culpabilitatem considerans, singularem se reperit in peccatis, atque communitati bene uiuentium se conformat. et de hoc Io. subdit, amictū nube. Nubes enim densa est, & cōmuniter pluit. In cuius densitate densitas tenebrose, & de se conscientia denotatur. In cuius persona propheta ait, Comprehenderunt me iniquitates meæ: & non potui ut uiderem. s̄. conscientiam

Septem gratia opposita septem sigillis sup. dicitis

Prima gratia strenuitatis contra negligentiam.

Secunda gratia humilitatis contra superbiam.

Tertia gratia communitatis contra singularitatem.

A scientiam meam densam & tenebrosam. In pluuia vero denotatur compunctio lachrymosa. nam conscientia recognoscens seipsam, resoluitur in pluuiam lachrymosam compunctionis. Vnde de se propheta ait. Fuerunt mihi lachrymae meae panes, die ac nocte: dum dicitur mihi quotidie, id est conscientiae meae: ubi est Deus tuus, scilicet, quem tantum offendisti. In pluuia communiter facta, quia pluit Dominus super iustos & iniustos, ut dicitur Mat. 5. cõis conuersatio cum conscientiae puritate cum bonis & malis merito indicatur, iuxta illud Apostoli ad Rom. 12. Non alta sapientes, sed humilibus consentientes. s. in his, quae sunt contra Deum. Quarta gratia. Quarto contra pusillanimitate infunditur gratia magnanimitatis, quae ex descendente pluuia lachrymarum propter exhortationem conscientiae ortum habet. Ideo Ioan. subdit, et iris in capite eius. Iris enim timore Dei significat. Ad cuius intelligentiam est notandum, q. cum Noe expertus fuisset exterminium mundi, per diluuium generale: totus tremefactus ne iterum diluuium inundaret, quotidie, secundum Iosephum, orauit Deum ne hoc fieret. Propterea motus Dominus cum eo pepigit foedus, q. non ultra fieret diluuium super terram. Vnde Genes. 9. Dominus dixit ad Noe, & ad filios suos: Arcum meum ponam in nubibus caeli, & erit signum foederis inter me, & inter terram. Ex quo quidem comprehendendi potest, q. iris est signum duorum iudiciorum. Primo iudicij facti per aquam: sed iam non ulterius faciendi, ne timeatur. Secundo iudicij futuri per ignem, ut expectetur, & timeatur. In horum mysterium duos colores iris principaliter habet, scilicet ceruleum, qui aqueus est: & est exterior quae praerijt: & rubrum, inest igneus: & est interior, quia est futurus, scilicet, in ultimo iudicio mundi. Et in hoc iris praefigurat timorem. Caput igitur Angeli. nec supra iridem leuabatur, nec ad terram uiliter, & pusillanimitate inclinabatur: ut magnanimitas mystice praefigetur, quae inter praesumptionem, & pusillanimitate in medio constituta, ab iride, id est, a timore comprimitur, ne praesumat: & a terra erigitur, ne in pusillanimitate ruat. Ex quo patet quod magnanimitas est spontanea rerum difficultium aggressio inter praesumptionem, & pusillanimitatem diuinitus constituta: & haec est, quae a conscientia pusillanimitatem excludit. Quinta gratia. Quinto contra ignorantiam luminositatis a Deo

B Quarta gratia magnanimitatis contra pusillanimitatem.

C Iris est signum duorum iudiciorum.

D Quinta gratia luminositatis

datur. Vnde de hoc Ioan. subdit, et facies eius erat ut sol. Quid per faciem, secundum Gregor. nisi notitia designatur? Per faciem enim maxime homines se inuicem recognoscunt, sol quoque indicat lumen Dei. Facies igitur huius Angeli dicitur esse ut sol, quia contra conscientiae ignorantiam, diuinum lumen eius caelitus infunditur, ut in tali lumine intelligat, & cognoscat peccata sua, quae antea sibi occulta erant, ut uerificetur quod propheta inquit, In lumine tuo uidebimus lumen, scilicet in conscientia nostra. Pro hoc lumine psalmus. orabat Dominum, dicens, Faciem tuam illumina super seruum tuum. Et iterum ait, Illumina oculos meos, ne unquam obdormiam in morte, scilicet mortalis culpa. Et in persona talis illuminati, atque de tali dono Deo regnantis, Eccle. 51. dicitur, In sapientia eius luxit anima mea, id est, conscientia mea: & ignorantias meas illuminauit. Sexta gratia. Sexto contra affectionem propriam, seu contra proprium amorem, est gratia amorositatis, siue etiam ardentis charitatis. Et de hac Ioan. ait, et pedes eius tanquam columna ignis. In pedibus enim affectiones notantur: quibus anima de statu ad statum proficit, quasi de loco ad locum. Hi sunt pedes, quos Iob. 29. optabat lauari butyro. quis mihi inquit, tribuat, ut sim iuxta menses pristinos? Et sequitur, Quando lauabam pedes meos butyro. Porro tunc pedes butyro lauantur, cum affectiones deuotionis ueritate impinguntur. Hi siquidem pedes tunc sunt, sicut columna ignis: cum in eis simul cum constantia, & rectitudine ad ipsum Deum est ardor diuini amoris, per quem extinguitur proprius amor, quo conscientia excantur. Septima gratia. Septimo contra perplexitatem est gratia claritatis: et de hac Ioan. subdit dicens: et habebat in manu libellum apertum. Triplex est enim perplexitas, ut omnem perplexitatem iudicemus hanc claritatis gratiam declarare. Prima uero perplexitas est intelligentiae uerborum sacrae scripturae, quae quandoque uidentur sibi inuicem repugnare. Hanc perplexitatem docet soluere, haec gratia per distinctionem, & considerationem causarum dicendi utrunque. Secunda perplexitas faciendorum: de qua Apostolus ait ad Rom. 8. Quid oremus, sicut oportet, nescimus. Hanc quoque docet soluere haec gratia per spiritus sancti inspirationem, qui est unctio, docens de omnibus per meritum orationis. Vnde dicitur Iaco. 1. Si quis autem uestrum indiget sapientia, postulet

E ne sit in ira ignis

F

G Sexta gratia amorositatis contra proprium amorem.

H

I Septima gratia claritatis contra perplexitatem

K Triplex enim perplexitas

A stulet a Deo, qui dat omnibus affluenter, & non impropere, & dabitur ei. Postulet autem in fide, nihil hesitans. Et iterum, 2. Paralip. 20. Cum ignoremus, quid facere debeamus, hoc solum habemus residui, ut oculos nostros dirigamus ad te Domine. Tertia uero perplexitas est inuitabilitas peccandi. De qua in praecedenti dictum est. Et hanc perplexitatem haec gratia docet soluere per depositionem erroneae conscientiae.

De extremae conscientiae reformatione.

B Secundo uideamus, quomodo extrema conscientia reformatur. Duae. n. bonae affectiones principaliter conscientiam extremam reformant. s. spes, & timor. Vnde spes reformat desperationem, & timor reformat praesumptionem. Et de his duobus dicitur a Ioan. Et posuit pedem suum dextrum super mare, & sinistrum super terram. Duo siquidem huius Angeli pedes, duae praedictae reformationes affectionis sunt: quibus in conscientijs extremis Angelica gratia proficit ad reformationem earum. Pes dexter, est misericordia Dei: qua relinquens conscientiae arctitudinem, & desperationem promouemur in bonum. Et hunc pedem posuit Angelus super mare. Mare. n. agitur per turbines, & procellas, & amarum est, cum potatur: & per hoc strictae conscientiae amaritudo, & vexatio signata est. Ad quam Hierem. Thren. 2. ait, Magna est uelut mare contritio tua. Pes uero sinister, est timor de iustitia Dei: quo relinquens conscientiae largitatem, atq; praesumptionem retrahimur a moralibus culpis. Et hunc pedem posuit Angelus super terram. i. super largam conscientiam & terrenam, compefcens per timorem suam praesumptionem. De his duobus pedibus spiritualiter Propheta utriq; conscientiae extremae ait, Spera in Domino, o conscientia arcta, & fac bonitatem, o conscientia larga. Pro hac gratia conscientiam extremam reformante acquirenda, & impetranda, Mat. 24. docebat orate nos Dominus, dicens: Orate, ne fiat fuga uestra hieme, uel sabbato. Hieme. n. fugiunt a facie Dei. i. se fugere arbitrantur, quilibet de Dei misericordia desperantes propter conscientiam arctam. Sabbato uero fugiunt. s. de iustitia Dei, de Dei misericordia praesumentes, qui quiescere in peccatis eligunt, falso praesumentes de misericordia eius. Cum igitur conscientiae extremae hoc quadruplici modo reformatae

C Pes dexter significat affectionem: pes tuus, ait D. August. est affectus inu.

D

dicere poterunt, cum Psal. Adorabimus in loco, ubi steterunt pedes eius. Locus siquidem pedum Christi, luminosa, atque reformata conscientia est, quae ex una parte cauens arctitudinem, & desperationem, sperat in misericordia Dei: & ex alia parte cauens largitatem, & praesumptionem, timet iustitiam eius. Et in hoc solummodo uere adoratur Dominus, quando cum tali conscientia illuminata, & reformata honoratur.

ARTICVLVS SECVNDVS.

Quomodo synderesis conscientiam erroneam tripliciter arguere solet.

Secundus uero malae conscientiae status est reprehensionis: quia ait synderesis ad conscientiam erroneam, arguam te. s. de erroribus tuis. Synderesis enim est aduersarius ille, de quo Mat. 5. Dominus admonens conscientiam, dicit ei. Esto consentiens aduersario tuo. i. synderesi: dum es in uia cum eo. i. dum peregrina es in praesenti uita, fac secundum eius instinctum: ne forte tradat te aduersarius tuus iudici. s. iusto, qui est Deus: & ne iudex tradat te ministro. i. daemone infernali: & in carcerem. s. inferni mittaris. Amen dico tibi, non exibis inde, donec reddas nouissimum quadrantem. q. d. Sed quia nunquam reddes, ideo inde nunquam egredieris. Porro tunc conscientia praedicti inodo suo aduersario consentit, cum se ab omnium offensione Dei custodit. Hoc est cum conseruat ad Deum fidem, spem, & charitatem, obedientiam, atque omnium mandatorum impletionem, ad seipsum sensuum mortificationem, custodiam cordis & oris, & odium carnis, & propriae uoluntatis. Ad proximum fraternalem dilectionem, pietatem, patientiam, atq; humilitatem. Ad usum mundanarum rerum temperantiam, & sobrietatem. Ad omnia sacra custodiam, reuerentiam, & humilem seruitutem, & cetera consimilia. Arguit tamen talis aduersarius conscientiam erroneam, maxime quo ad tria.

E Secundus status malae conscientiae

G

H

Primo uero arguit eam, quo ad suum principium, secundo quo ad suum processum, tertio arguit eam quo ad suum terminum.

Vnde

A Vnde error conscientie initium sumit,
& vnde non conscientia originem
habet. Cap. 1.

Synderesis
conscientia
quia ab
alijs dicitur
scintilla
conscientia.

Rimo quidem synderesis arguit
erroneam conscientiam, quo ad
suum principium. Ad cuius in-
telligentiam aduertendum est,
quod secundum Aristo. 7. Et hic ratio in eli-
gendis ac fugiendis, quibusdam vitur, vt
dicitur syllogismus. In syllogismo autem
tria considerantur secundum tres propo-
sitiones: ex quarum duabus tertia concludit-
tur. Sic est etiam in proposito, dum ratio in
operandis ex vniuersalibus principijs circa
particularia iudicium assumit, & vniuer-
salia principia iuris ad synderesim spectant.
Rationes autem magis appropriatæ ad o-
pus, ad habitus pertinent: ideo synderesis
in hoc syllogismo, quasi maiorem mini-
strat, cuius consideratio est actus synderes-
is. Sed ratio superior, vel inferior mini-
strat minorem, quia eius consideratio est
eius actus. Sed consideratio conclusionis
elicitæ, ipsius conscientie consideratio est.
Verbi gratia, Synderesis hanc maiorem pro-
ponit: Omne malum vitandum est: tunc
ratio superior hanc subsumit: Adulterium
est malum, quia diuina lege prohibitum: si-
ue ratio inferior assumit istam, quia est ma-
lum, cum sit iniustum, & inhonestum. Con-
clusio autem est hæc: Adulterium ideo es-
se vitandum: & hæc ad conscientiam per-
tinet. Pertinet autem hoc indifferenter ad
conscientiam, siue sit de præterito, siue de
præsentia, & præcauet de futuro. Præteri-
ta quoque respicit, ut quando conscientia
mentem, de hoc quod sibi conscientia est
reprehendit, sicut est de malo commissio,
vel de bono omisso. Præsentia vero respi-
cit: contradicendo ei, cuius per conscien-
tiam habemus oppositum. Futura quoque
præcauet & respicit: vt quando instruit, vel
stimulat mentem ad ea faciendâ, vel vitan-
dâ, ad quæ conscientia iudicat nos teneri.
Quod autem conscientia extendat se ad
hæc tria tempora: satis palam colligi po-
test ex descriptionibus, & definitionibus
synderesis, & conscientie, de quibus in ser-
mone præcedenti, articulo primo, secundo,
& tertio dicebatur. Ex his igitur patere po-
test, quod hoc nomen conscientia, compo-
nitur ex hac præpositione con, & hoc no-
mine, scientia. Vnde conscientia dicitur duo.
Primo scientiam, & secundum hoc conscien-
tia est habitus naturalis, non solum cogni-

B Ratio superior hanc subsumit: Adulterium
est malum, quia diuina lege prohibitum: si-
ue ratio inferior assumit istam, quia est ma-
lum, cum sit iniustum, & inhonestum. Con-
clusio autem est hæc: Adulterium ideo es-
se vitandum: & hæc ad conscientiam per-
tinet. Pertinet autem hoc indifferenter ad
conscientiam, siue sit de præterito, siue de
præsentia, & præcauet de futuro. Præteri-
ta quoque respicit, ut quando conscientia
mentem, de hoc quod sibi conscientia est
reprehendit, sicut est de malo commissio,
vel de bono omisso. Præsentia vero respi-
cit: contradicendo ei, cuius per conscien-
tiam habemus oppositum. Futura quoque
præcauet & respicit: vt quando instruit, vel
stimulat mentem ad ea faciendâ, vel vitan-
dâ, ad quæ conscientia iudicat nos teneri.
Quod autem conscientia extendat se ad
hæc tria tempora: satis palam colligi po-
test ex descriptionibus, & definitionibus
synderesis, & conscientie, de quibus in ser-
mone præcedenti, articulo primo, secundo,
& tertio dicebatur. Ex his igitur patere po-
test, quod hoc nomen conscientia, compo-
nitur ex hac præpositione con, & hoc no-
mine, scientia. Vnde conscientia dicitur duo.
Primo scientiam, & secundum hoc conscien-
tia est habitus naturalis, non solum cogni-

C Ratio superior hanc subsumit: Adulterium
est malum, quia diuina lege prohibitum: si-
ue ratio inferior assumit istam, quia est ma-
lum, cum sit iniustum, & inhonestum. Con-
clusio autem est hæc: Adulterium ideo es-
se vitandum: & hæc ad conscientiam per-
tinet. Pertinet autem hoc indifferenter ad
conscientiam, siue sit de præterito, siue de
præsentia, & præcauet de futuro. Præteri-
ta quoque respicit, ut quando conscientia
mentem, de hoc quod sibi conscientia est
reprehendit, sicut est de malo commissio,
vel de bono omisso. Præsentia vero respi-
cit: contradicendo ei, cuius per conscien-
tiam habemus oppositum. Futura quoque
præcauet & respicit: vt quando instruit, vel
stimulat mentem ad ea faciendâ, vel vitan-
dâ, ad quæ conscientia iudicat nos teneri.
Quod autem conscientia extendat se ad
hæc tria tempora: satis palam colligi po-
test ex descriptionibus, & definitionibus
synderesis, & conscientie, de quibus in ser-
mone præcedenti, articulo primo, secundo,
& tertio dicebatur. Ex his igitur patere po-
test, quod hoc nomen conscientia, compo-
nitur ex hac præpositione con, & hoc no-
mine, scientia. Vnde conscientia dicitur duo.
Primo scientiam, & secundum hoc conscien-
tia est habitus naturalis, non solum cogni-

D Ratio superior hanc subsumit: Adulterium
est malum, quia diuina lege prohibitum: si-
ue ratio inferior assumit istam, quia est ma-
lum, cum sit iniustum, & inhonestum. Con-
clusio autem est hæc: Adulterium ideo es-
se vitandum: & hæc ad conscientiam per-
tinet. Pertinet autem hoc indifferenter ad
conscientiam, siue sit de præterito, siue de
præsentia, & præcauet de futuro. Præteri-
ta quoque respicit, ut quando conscientia
mentem, de hoc quod sibi conscientia est
reprehendit, sicut est de malo commissio,
vel de bono omisso. Præsentia vero respi-
cit: contradicendo ei, cuius per conscien-
tiam habemus oppositum. Futura quoque
præcauet & respicit: vt quando instruit, vel
stimulat mentem ad ea faciendâ, vel vitan-
dâ, ad quæ conscientia iudicat nos teneri.
Quod autem conscientia extendat se ad
hæc tria tempora: satis palam colligi po-
test ex descriptionibus, & definitionibus
synderesis, & conscientie, de quibus in ser-
mone præcedenti, articulo primo, secundo,
& tertio dicebatur. Ex his igitur patere po-
test, quod hoc nomen conscientia, compo-
nitur ex hac præpositione con, & hoc no-
mine, scientia. Vnde conscientia dicitur duo.
Primo scientiam, & secundum hoc conscien-
tia est habitus naturalis, non solum cogni-

Conscien-
tia dicitur
duo.

tius, sed etiam motius. Inclinat enim E
animam ad prosecutionem boni, & fugam
mali, sicut supra patere potuit in primo ar-
ticulo præcedentis sermonis. Secundo con-
scientia dicit, acceptionem ex parte ratio-
nis, quod notatur in hac præpositione, con.

Primo igitur modo, prout conscientia
scientiam in se includat, habet se sicut supe-
rius, & coniungitur synderesi, & semper
est recta. Secundo magis coniungitur ratio-
ni, & sic se habet sicut inferius: & hoc
modo recipit errorem, & conturbationem.
In scientia autem ex parte inferiori, bene
potest contingere error. Nam ratio, cui F
conscientia iungitur ex parte inferiori, si-
cut prædictum est, habet uersari circa par-
ticularia, in quibus contingit sæpe errare.
Ex his patet, quod non ex synderesi contin-
git conscientiam errare, sed per errorem
rationis: sicut patet in hæretico, cui dicitur
conscientia, quod permittat se potius com-
buri, quam quod iuret: quia ratio superior per-
uersa est in hoc, quod credit iuramentum
simpliciter prohibitum: propter hæc omnia
synderesis consideratio principio erroris cō-
scientie ait illi, Arguam te, scilicet a princi-
pio tui erroris.

*Quanti criminis sit erronea conscientia,
multipliciter demonstratur.*
Cap. 2.

Secundo synderesis arguit erroneam con-
scientiam, quo ad suum processum.
Secundum enim Conualensem in quæ-
stionibus disputatis. Quia enim errare in
conscientia, peccatum est: cum erronea cō-
scientia sit lex iniqua, ideo suum condito-
rem non excusat a culpa, iuxta illud Isa. 10.
Væ, qui condunt leges iniquas. Conscien-
tia enim erronea, lex est iniqua: ideo sim-
pliciter non excusat, sed magis peccatū ag-
grauat aut facit. Ad huius tamen intelli-
gentiam notandum est, quod conscientia
tripliciter errat. Primo indifferentia, iudi-
cans esse prohibita vel præcepta. Secundo
econuerso prohibita vel præcepta, iudicat
esse indifferentia. Tertio iudicans esse pro-
hibitiones præcepta, uel econuerso. In
primo casu non excusat, sed illaqueat & con-
demnat. In secundo uero, & tertio casibus,
considerandum est, quod conscientia erro-
nea includit duo. Primo conscientiam pu-
tatiuam, secundo errorem. Ex primo uero
excusatur peccatum pro tanto, quod minus
contemnit quando putat, fornicari non esse
pecca-

H
Conscientia
tripliciter
errat.

H
Conscientia
erronea
includit
duo.

A peccatum, & ideo fornicatur. Sed pro tan-
to aggrauat, quia libidinosus & securus pec-
cat. Et de talibus dicitur Iere. 4. Sapientes
sunt, ut faciant mala. Quo ad secundum di-
stinguendum est. Cum enim omnis errans
sit ignorans, vt dicit August. in enchirid. 17.

Triplex
ignorantia

Triplex error est: sic etiā est triplex est igno-
rantia. Prima est enim ignorantia negatio-
nis, secunda est priuationis, tertia est dispo-
sitionis. Prima inquam est ignorantia nega-
tionis, quæ dicitur simplex nescientia mā-
datorum. Et de hac ait Aug. in libro de gra-
tia, & libero arbitrio, quod excusat: sed non sic
excusat, ut sempiterno igne non ardeat: si
ideo non credit, quia non audiuit: sed for-
tè vt minus ardeat: et sic patet, quod non excu-
satur a mortali culpa: sed fortè vt minus sit,
& ut minus puniatur. Fortè dicit, licet mi-
nus contemnat propter conscientiam: tamē
libidinosus, & securus ex hoc in peccato
se immergit. Et ideo nocet tantum ex parte
una, quantum excusat ex parte altera. Se-
cunda est ignorantia priuationis: quia. s. pri-
uat cognitionem eorum, quæ scire necesse
est: et hæc est illorum, qui scire nolunt. Et
talīs ignorantia non excusat, sed accusat.
Vnde super illud Luc. 13. Seruus qui cogno-
uit voluntatem domini sui, & non se præ-
parauerit, & non fecerit voluntatem eius:
plagis vapulabit multis. Ibi glossa ait, Qui
scilicet scire nolunt & possunt, non igno-
rantes, sed contemptores iudicantur.

B ideo non credit, quia non audiuit: sed for-
tè vt minus ardeat: et sic patet, quod non excu-
satur a mortali culpa: sed fortè vt minus sit,
& ut minus puniatur. Fortè dicit, licet mi-
nus contemnat propter conscientiam: tamē
libidinosus, & securus ex hoc in peccato
se immergit. Et ideo nocet tantum ex parte
una, quantum excusat ex parte altera. Se-
cunda est ignorantia priuationis: quia. s. pri-
uat cognitionem eorum, quæ scire necesse
est: et hæc est illorum, qui scire nolunt. Et
talīs ignorantia non excusat, sed accusat.
Vnde super illud Luc. 13. Seruus qui cogno-
uit voluntatem domini sui, & non se præ-
parauerit, & non fecerit voluntatem eius:
plagis vapulabit multis. Ibi glossa ait, Qui
scilicet scire nolunt & possunt, non igno-
rantes, sed contemptores iudicantur.

C Tertia est ignorantia dispositionis, scilicet
quando quis non tantum nescit, nec scire
vult: sed etiam dispositionem, uel habitum
nesciendi induit, qua veritatem impugnat:
et de talibus Iob. 24. ait. Ipsi fuerunt rebel-
les lumini, nescierunt vias eius: nec reuerſi
sunt per semitas eius, scilicet, quia tales ra-
rò illuminantur, exigente eorum culpa: et
hec ignorantia est propriè in conscientia er-
ronea, quia dicitur contra prohibitiones &
præcepta. Hæc autem est illa ignorantia, de
qua primo Corinth. decimo quarto, Aposto-
lus ait. Scribo vobis Domini mandata. Si
quis autem ignorat, ignorabitur. Glo. id
est, reprobabitur. Et hæc ignorantia minus
excusat, & plus aggrauat: et ideo conscien-
tia erronea simpliciter non excusat, sed in
aliquibus magis aggrauat, scilicet quo ad cō-
temptum discendi, & libidinem delectan-
di. De malitia etiam tertie ignorantie la-
tius dictum est supra sermone vigesimo pri-
mo, articulo tertio, capitulo septimo. per
totum. Incidenter propter superius dicta
merito queri potest, virum erronea con-

Conscientia
erronea.

Quæstio.

scientia plus liget, quam præceptum prælati, E
de indifferentibus quæ præcipere potest.
Dicendum, secundum Conualensem vbi sup. Solutio.
Quod obediens prælato contra conscientiam,
aut captiuat conscientie iudicium, affectum vel
effectum: vt subdes se prælati præcepto, aut
facit contra conscientiam, & affectum uolun-
tatis, obediens prælato timore animi, vel
amore inordinato. In primo casu faciendū
contra conscientiam non peccat, sed meretur:
licet conscientiam deponere non posset,
vel non deponat. Sicut non valens respon-
dere rationibus contra fidem catholicam il-
latis: captiuans tamen uoluntatem ille obe-
diens Deo meretur, iuxta illud Apostoli. F
2. Corint. 10. In captiuitatem redigens om-
nem intellectum in obsequium Christi. In
secundo uero casu peccat, sed minus quam
si faceret contra præceptum prælati magis
quia agens contra præceptum prælati magis
contemneret Deum, quia contemnens præ-
latum, non autem contemnens conscientiam
erroneam, contemnit Deum. Vnde Bernar-
de præcep. & dispen. capitulo 9. ait. Deus
sibi coequari quodammodo reputat præla-
torum reuerentiam & contemptum: con-
testans eis, qui vos audit, me audit: & qui G
vos spernit, me spernit. Si autem dicatur,
quod hoc est uerum, quando conscientia sub-
diti scit præceptum prælati esse secundum
Deum, quod nescit errans. Respondet Bern. Responso.
Quicquid homo vice Dei præcepit, quod
non sit certum Deo displicere: haud secus
omnino accipiendum est, quod si Deus præci-
peret. Secundo quod talis prælatum, immo to-
rum collegium magis offendit & scandalizat,
quod si contra propriam conscientiam faceret.
Tertio, quia se magis ad malum disponere
solet, & ad inobedientiam, & ad rebelliō-
nem, & ad sequendum proprium, & ad per-
uertendum veritatis iudicium. De quo di-
citur Isa. 5. Væ, qui sapientes estis in oculis
veltris, & coram vobismetipsis prudentes. H
Hec Conualens.

*Quod per septem gradus in profundum
peccatorum erronea conscientia
ruit.* Cap. 3.

Tertio quoque ipsa synderesis ipsam
conscientiam arguit, quo ad suum
terminum: qui quidem est pecca-
torum profundum. De quo Prouerb. de-
cimo octauo, dicitur. Peccator, cum in
profundum peccatorum venerit: contem-
nit.

Tertio
synderesis
conscien-
tia arguit

Anit. Septem enim sunt gradus, per quos erronea conscientia ruit in profundum peccatorum, atque errorum. Est. n. peccatum erronee conscientie. Primo importabile, secundo graue, tertio leue, quarto insensibile, quinto delectabile, sexto desiderabile, & septimo defensible.

Peccati erronee conscientie.

Primo est importabile.

Primo inquam est peccatum conscientie importabile. Mens. n. inueta peccatis, & maxime si quandoque assueta fuit in bonis: cum grauer peccat, apparet illi adeo importabile onus, vt viuens in infernum sibi descendere videatur. De talibus ait Psalm. Descendant in infernum viuentes. Isa. 3. 8.

B in persona illius, qui consenserit mortali culpa, inquit: Ego dixi in dimidio dierum meorum, vadam ad portas inferi. Ad portas quidem inferi vadit, qui delectatur citra consensum. In illas quidem ingreditur, qui consentiendo contra Deum peccat.

Secundo est graue.

Secundo fit peccatum conscientie graue. Nam lapsu temporis non iam importabile reputatur, sed tamen graue. Et ad hoc inquit Propheticum illud, Iniquitates meae supergressae sunt caput meum: & sicut onus graue, grauatque sunt super me. Tali quidem bene consultitur, Isa. 58. vbi dicitur, Solue fasciculos deprimentes. s. ne ad deteriora descendas.

Tertio, leue.

Tertio vero fit leue. Nam aliquo tempore in criminibus perseuerans iam leue reputat, quod prius graue aestimabat. De hoc ponit exemplum Salo. Prouerb. 30. dicens: Talis est via mulieris adulterae, quae cum comedit, tergit os suum, dicens: non sum operata malum.

Quarto, insensibile.

Quarto autem fit insensibile, eo quod iam onus peccati amplius non sentitur. Et de talibus Hierem. 5. ad Dominum ait, Percussisti eos. s. praedicationis verbo, seu flagello, & non doluerunt: attriuisisti eos. s. per graues infirmitates, & renuerunt accipere disciplinam. s. nequaquam ad poenitentiam conuersti volunt.

Quinto, delectabile.

Quinto vero fit delectabile per assuetudinem peccandi. Et in talium persona Hierem. 2. dicitur, Desperavi, nequaquam faciam. s. quod me separem a tanta delectatione. Adamaui quippe alienos. i. res transitorias, & mundanas: & post eas ambulabo. s. tractus a delectatione earum.

Sexto, desiderabile.

Sexto vero efficitur desiderabile. Ad talem conscientiam Isa. 57. dicitur: Misisti legatos tuos procul. i. desideria tua ad diuersa concupiscibilia mundi: & humiliata es usque ad inferos. i. usque ad vilissima, & turpissima,

quae cruciant. In multitudie viae tuae. s. male laborasti: nec dixisti, Quiescam. s. talia desiderare, quod omni praedictorum deterius est.

Septimo, defensible.

Septimo & ultimo est defensible. s. tanquam bonum, & iustum. Et de talibus Psalm. ait ad Dominum: Apponi. i. permittes apponi, iniquitatem super iniquitatem, quod fit per iniquitatis defensionem, & excusationem: & non intrent in iustitiam tuam. Deleantur de libro viuentium, & cum iustis non scribantur. Quod timens Psalm. ait, dicens ad Dominum, Non declines. i. non declinari permittes, cor meum in verba malitiae: ad excusandas excusationes in peccatis. Hi sunt, de quibus Apostolus ait ad Eph. Tenbris obscuratum habentes intellectum: alienati a via, seu a vita per ignorantiam, quae est in illis propter seccitatem cordis ipsorum, qui desperates semetipsos tradiderunt impudicitiae in operationem immunditiae omnis in auaritia. Tales conscientiae sunt putaei, qui mystice signati sunt in puteis Iacob, quos repleuerunt Philistijm. Philistijm interpretatur, ceciderunt, seu cadentes, portione, seu ruina duplex, eo quod tales personae inebriantur, seu inebriate culparum dupliciter ceciderunt. s. a Dei timore, & a mundi pudore, quia nec Deum timent, nec homines reuerentur.

ARTICVLVS TERTIVS.

De multiplici confusione, quam in morte, & in generali iudicio a synderesi conscientiae male patientur.

Secundo quoque male conscientie status, dici potest status confusionis; quia synderesis ait ad conscientiam multipliciter inquinatam: & statuam te contra faciem tuam. Vbi alia littera habet, & ponam ante oculos tuos. q. d. Non solum arguam te, sed faciam etiam te argui de peccatis tuis, quae ponam ante oculos tuos, vt quasi quadam persona arguant, & confundant te. Et ad talem conscientiam dicitur Hierem. 2. Arguet te malitia tua, & auersio tua increpabit te. Et Eccl. 3. 2. ait, Suis insectationibus arguetur. Dominus quoque per Hierem. 13. tali conscientiae ait: Ego nudavi femora tua contra faciem tuam, & apparuit ignominia tua, adulteria tua, & hynnitus tuus, scelus fornicationis tuae. Quod saltem in puncto mortis, & in die iudicij adimplendum est. Ait ergo synderesis ad conscientiam criminiosam, Et statuam contra faciem

Status si confusionis male conscientiae.

H

Aciem tuam. Contra enim faciem conscientiae statuet tria genera peccatorum, maxime in puncto mortis, & in iudicio generali. Primo peccata cordis, secundo peccata oris, tertio peccata operis.

De peccatis cordis, quae a synderesi male conscientiae confundentur.

Cap. 1.

Primo contra conscientiam male statuet synderesis peccata cordis.

Primo inquam synderesis statuet contra conscientiam malam peccata cordis. s. omnes impietates, cogitationes & conatus, & conatus desideria mala, voluntates peruersas, infidelitates, praesumptiones, desperationes, timores male humiliantes, & amores male inflamantes: omnes suspitiones, inuidias, iras, rixas, odia, exultationes, aduersis proximi, contemptus pauperum amicorum, personarum acceptiones, omnes perfidias, ineptas letitias, seculi tristitias, impatientias, auaritias, superbias, obstinationes malas, accidias, inconstantias, hypocristas, omnes amores placendi, timores displicendi, verecundias de operibus bonis, omnes priuatos amores, singularitates proprii sensus, dignitatum ambitiones, contempus ammonitionum, impietates, atque crudelitates, & consimilia peccata cordis. Tunc quidem confundetur conscientia cauteriata, de qua habet 73. dist. in nomine patris. Vnde etiam ait Apostolus. 1. Timot. 4. Cauteriatam habentium conscientiam. Est enim cauterium ferrum quoddam, a cauendo dictum: quo corrumpitur cutis, & vritur caro. Per ferri duritiam in malo obstinatio designatur: atque per eius igneam ardorem malignitatis & concupiscentiae iudicatur. Cauteriatam igitur conscientia est, quae inuenitur corrupta praua cogitatione, & adusta igne male concupiscentiae, & obstinata duritia malitiae, secundum glossam & Nycolaum de Lyra.

Cauterium quid.

Confusionem patientur a synderesi conscientiae male de peccato oris.

Cap. 2.

Secundo statuet synderesis contra conscientiam male peccata oris.

Secundo vero statuet synderesis contra conscientiam malam peccata oris. Videlicet crebras iurationes, periuria, blasphemias, veritatum impugnationes, contra Deum murmuraciones, adulationes,

mendacia, maledictiones, infamationes, impugnationes agnitae veritatis, atque fraternae gratiae charitatis, omnes discordiae seminationes, proditiones, falsa testimonia, mala consilia, derisiones, peruersiones factorum bonorum, omnia vaniloquia, multiloquia, stultiloquia, turpiloquia, omnia verba superflua, curiosa, iactantia, omnes peccatorum defensiones, vel excusationes: cantus lasciuos componere vel canere, commendationes malorum, aduocationes in iniustis causis, omnes calumnias, & libellorum famosorum editiones. O quid tunc actura est conscientia impudica, quae in praesenti saeculo plus timebat deprehendi de culpa, quam timeret culpam. Minus timebat Dei offensam, quam peccati infamiam. Sed veniet inquam tempus, quando iuxta propheticum verbum, recognoscetur Dominus iudicia faciens, in operibus manuum suarum comprehensus, id est comprehendetur peccator. Et iuxta dictum Ezech. 7. in omni facie confusio, scilicet erit: quae videlicet semper duratura erit, sicut dicitur Ecclesiast. vigesimo. Confusio eorum cum ipsis sine intermissione.

De peccatis operis synderesis confundet conscientias malas.

Cap. 3.

Tertio peccata operis.

Tertio vero contra ipsam malam conscientiam synderesis statuet peccata operis, scilicet omnes gulositates, ebrietates, luxurias, immunditias, spurcicias, incestus, stupra, omnes symonias, sortilegia, incantationes, ariolas, solennium dierum violationes, indignas communicationes, vototum fractiones, apostasias, omnia scandala proximorum, omnes vfuras, furta, rapinas, temporis venditiones, ludos iniustos, deceptiones, iustitiae venditiones. Omnes vanitates, superfluitates, curiositates, nouitatum inuentiones. Omnes rebelliones contra maiores, oppressiones supra minores. Omnes quinque sensuum abusiones, & corruptiones. Omnia homicidia, sacrilegia, veneficia, incendia, maleficia. Omnes iniquitates iniustarum guerrarum, partialitatum, atque sectarum. Omnes taxillorum, & mercium prohibitarum venditiones, operationes, & communicationes. Omnes executorum infidelitatis, con-

H

A tra parètes rebelliones. Omnes spurcicias coniugum, & abusiones iniustas, volorum fractiones & sententias iniustas. Meritò igitur Apoc. 3. suadet conscientia spiritus veritatis, dicentis, Vestimentis albis induaris, vt non appareat confusio nuditatis tuæ. Vestimenta quidem non tantum corpus ipsum exornant, verum etiam & calorem naturalem in humano corpore fouent. Sic etiam vita iusta & habituatur, & hominem honestate ornat, & calorem dilectionis, in quo spiritualis vita consistit, fouet. Hæc vestimenta tunc meritò sunt alba, cum conscientia bona lacem innocentia fuerit irradiata. Et tunc non apparebit in hora mortis, vel in iudicio confusio nuditatis suæ: quia nec coram Deo confundetur, quia fecit quod placere Deo nouit. Nec coram vniuerso mundo erubescere potuit, quia nulla inhonestate aspectum proximorum offendit: nec aliqua enormitate seipsam ledit, quæ etiã voluntatem Deo in omnibus suis operibus attendit, & conscientia puritatem seruauit. Quam nobis misericorditer largire dignetur in præsentem per gratiam, & in futuro per gloriam mundarum conscientiarum sponsoris & amator, atque præmiator, qui cum Patre, & Spiritu sancto triumphat gloriosus in cœlis per infinita sæculorum sæcula, Amen.

C FERIA QUINTA in Cœna Domini.

De corpore Christi, & de mirabilibus eius, quæ contingunt circa hoc Sacramentum.

Sermo LIIII.

Memoriam fecit mirabilium suorum misericors, & miserator Dominus: escam dedit timorosis Iesus Christus totus amore flagrabat, inter omnia stupenda suæ feruidæ charitatis admirabilis potestatis, & largifluæ liberalitatis, fuit institutio huius suauissimi sacramenti, videlicet pretiosissimi corporis, & sanguinis sui. Nam non solum Apostolis suis seipsum dedit in cibum: sed etiam instituit & potestatem dedit veris sacerdotibus Apostolorum successoribus, quod illud venerabile sacramentum confi-

cerent & vsque ad mundi finem haberent verum sacrificium, cibum & viaticum, ac memoriale dignissimum suæ sacratissimæ passionis & mortis. Hoc siquidem sacramentum propter altissimam suam dignitatem fuit virtuosissimis actibus figuratum, sacrificijs mysticis præmonstratum, & signis multiplicibus referatum. Primo quidem virtuosissimis actibus præfiguratum fuit, sicut in oblatione Abel, Gen. 4. & in sacrificio Melchisedech, Gene. 14. Nam sicut ille, cum esset sacerdos Dei altissimi, offerebat Domino panem & vinum: sic & Christus cum speciebus panis & vini hoc instituit salutare sacramentum, teste propheta, qui ad Christum ait: Tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedech. Ad hoc idem de consec. dist. 2. c. accipite. Similiter in oblatione fidelissimi & obedientissimi Abrahæ, quam fecit de filio suo Isaac, Gene. 22. hoc sacramentum patet. Secundo fuit in sacrificijs mysticis præmonstratum, sicut in immolatione agni Paschalis, Exo. 12. Nam sicut ille agnus extitit pro salute populi immolatus: sic etiam agnus Dei Christus pro salute populi Christiani quotidie immolatur in crucis ara. hoc est in altari, quod significat crucem. Similiter omnia, quæ offerebantur in lege veteri, hoc sacrificium præmonstrabant. Tertio fuit signis multiplicibus referatum: sicut in manna, quo in deserto nutriti sunt filij Israel, Exo. 16. & 17. Nam sicut ille cibus abominabilis fuit indignis, dicitur, Anima nostra nauseat super cibo isto leuissimo, & dignis summè delectabilis, habens omne delectamentum & omnem saporem suauitatis, sicut dicitur Sapient. 16. Sic & ille cibus est summè noxius indignis, & summè proficiuus dignis. Fuit insuper referatum in aqua, quæ Numeri 20. & Exo. 17. de petra fluxit: & in melle, quo illuminati sunt oculi Ionathæ. 1. Reg. 14. Insuper aduertendum est, quod sicut ex præcedentibus patere potest, figura huiusmodi venerabilissimi sacramenti præcessit. Primo tempore legis naturalis in sacrificio Melchisedech: qui (sicut fit adhuc in sacramento) Deo obtulit panem. Secundo tempore legis scriptæ agnus Paschalis tenuit huius typum, & manna, quo à Deo filij Israel in deserto pasciti sunt. Tertio tempore legis gratiæ secundum Magistrum Sententiarum in 4. distin. sanguis qui fluxit de latere Christi. In hoc autem sacramento potest homo considerare. Primo signum visibile, secundo effectum gratiæ, tertio rem ipsam quæ est Christus: quartum

Primo hoc sacramentum fuit præmonstratum.

Secundo fuit sacrificijs mysticis præmonstratum.

Tertio fuit signis referatum.

H

Signum visibile: fuit gratia rem sacramentum: effectus gratiæ.

to ma-

A to modum offerendi, & virtutem quæ representat, & à qua ipsa dependeat. Primo si consideremus signum visibile, & sic typum eius tenuit sacrificium Melchisedech. Secundo si effectum gratiæ, & sic in manna præfiguratum fuit. Tertio si rem sacramenti, quæ Christus est: qui proprie dicitur agnus in agno Paschali præfiguratum. Quarto si modum offerendi & virtutem, quam representat, & à qua ipsa dependet in crucis oblatione & sanguinis effusione. Et sicut tunc sanguis eius in cruce oblatum est Deo: sic & hic in eius oblatione. Omnes verò alia figura, quæ ad hoc sacramentum applicari possunt: ad aliquem istorum modorum reduci possunt. Ista tamen quatuor tãquam magis proprie antonomastice sumuntur. David quoque de hoc sacramento diuinitus illustratus, breui verbo, sed magno mysterio eius sublimitatem nouit, dicens, Memoriam fecit mirabilium suorum &c. In quibus sacratissimis verbis ostendit Propheta, hoc sacramentum esse restitutum imaginis Trinitatis, quæ anima est, & hoc quantum ad omnes potestates eius, quæ sunt memoria, intelligentia, & voluntas. Primo est memoriale, secundo admirabile, tertio est delectabile. Primo est memoriale memoriale, quia memoriã fecit. Secundo est intelligentia admirabile, quia mirabilium suorum. Tertio est voluntati delectabile, quia misericors & miserator Dominus, escam dedit timorosis se. Primum quidem in testimonium amoris, secundum in velamentum stuporis, tertium in alimentum dulcoris.

Primo hoc sacramentum est memoriale: secundum est admirabile: tertio est delectabile.

ARTICVLVS PRIMVS.

Quod propter tria est hoc sacramentum nostra memoriæ reformatiuum.

Primo quidem hoc sacramentum est memoriale, scilicet memoriæ, quia memoriã fecit. & maximè memoriale est trium. Primo Christi dilectionis, secundo suæ passionis, tertio nostræ sanationis.

Quod hoc sacramentum est memoriale suæ dilectionis qua Christus dilexit nos. Cap. 1.

Primo hoc sacramentum est memoriale suæ dilectionis.

Primo inquam hoc sacramentum est memoriale suæ dilectionis: quia dilexit nos, & lauit nos in sanguine suo à peccatis nostris, Apoc. 1.

Solet utique homo, cum est in magno amoris seruiore, ex vehementia dilectionis facere magna. Quia, secundum Greg. charitas operatur magna, si est magna. Et quãto maior est, tanto maiora satagit operari. Sicut etiam in carnalibus amatoribus patet: quanto magis in filio capto Iesu. Nam sicut Ioan. 13. ait: Sciens Iesus quia venit eius hora vt transeat de hoc mundo ad Patrem, cum dilexisset suos, qui erant in mundo, in finem dilexit eos. i. maiora signa dilectionis ostendit eis, more scilicet veri amantis, & amici cordialis. Nam quæ in fine mutuorum recessuum inter amicos, in signum perpetuæ amicitia, ac memoriæ celebrantur: fortius & firmiter memoriæ imprimuntur, & chariora tenentur, atque seruantur. More insuper amorosi patris, qui in suo fine testamentum hereditatis bonorum condidit, & reliquit filiis suis. Insuper & quasdam singulares informationes tradidit, quasi quoddam memoriale dilectionis. Sed notanter in accusatiuo casu Ioan. inquit, in finem dilexit: vt ex hoc modo loquendi innuat manifestè, quod non ad hanc vitam hic statuendam, sed ad perducendum eos per hoc sacramentum in finem æternæ vitæ dilexit eos. In illo feruoris excessu, quando paratus erat pro nobis in mortem tradere vitam suam, ab excessu amoris maius opus agere coactus est, quã vnquam operatus fuit ab origine mundi dare nobis corpus in cibum, & sanguinẽ suum in potum. Ideo in persona Christi ad Dominum propheta ait, dicens, Zelus domus tuæ comedit me. id est, inmensus animarum zelus, & zelans amor me comestibilem fecit. Vt igitur mens percipiat fructum tanti amoris, tria ei necessaria sunt. Primum est vigilantia, quæ mentem sollicitet ad considerationem tanti amoris, vt dicere valeat cum ps. Deus Deus meus, ad te de luce vigilo. Secundum est concupiscentia, quæ mentem inflammet ad amorem tantæ dilectionis, vt cum ps. dicat, Quemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum. Et illud, Sitiuit anima mea ad Deum fontem viuum: quando veniam, & apparebo ante faciem Dei? Et oibus creaturis dicat illud Cant. 5. Nunciate dilecto, quia amore langueo. Tertium est complacentia, quæ mentem delectet, ac quietet in amore amantis, vt dicere valeat illud Cant. 2. Dilectus meus mihi, & ego illi, qui pascitur inter lilia, donec alperet dies & inclinentur vmbrae. Et iterum in eodem ait, Sub vmbra illius, quem desideraueram sedi, & fructus eius dulcis gut-

Dicit in finem ut intelligamus per feruorem diuini amoris.

Tria sunt necessaria ut mens percipiat fructum tantæ amoris.

Complacentia qua mentem delectat.

A tui meo. O quàm viscerosa charitas Christi Iesu, o ardens amor fornace cordis sui, o admiranda immensitas tantæ dilectionis, o inquam latitudo incomprehensibilis tantæ dignationis: vt tanto amoris ardore erga nostram prauitatem flagraret, q̄ suâ carnem in cibum, & suum sanguinè in potum nobis tam largifluè largiretur.

Per Dominicum sacramentum continue recolitur, & innouatur memoria passionis Christi. Cap. 2.

B
Secundo est memorabile acerbissimæ Christi passionis si consideretur tria.

Secundo hoc sacramentum est memoria acerbissimæ Christi passionis: Maxime si consideremus tria in hoc sacramento. Primo institutionem, secundo reformationem, tertio susceptionem. Primo si consideremus eius institutionem, quia in memoriam passionis eius instituit illud Christus. Quod etiam ostendit ipse Luc. vigesimo secundo, dicens, Hoc facite in meam commemorationem. hoc est meæ passionis repraesentationem. Et iterum. 1. Corinth. vndecimo. Apostolus patèter ait: Quotiescunque enim manducabitis panem hunc, & calicem bibetis: mortem Domini annunciat, donec veniat. In quibus verbis Apostolus ponit tria de hoc sanctissimo sacramento. Primo vsum, secundo signum, tertio terminum. Primo inquam ponit vsum, cum ait, Quotiescunque enim manducabitis panem hunc, & calicem bibetis. Licet enim in cibo, & potu recolatur Passio Iesu Christi: magis tamen exprimitur Passio eius in consecratione sanguinis, quàm in consecratione corporis, aut panis. Nam eo ipso quòd per se consecratur sanguis, effusionem eius à corpore manifestè demonstrat. Effusio sanguinis, quia poenale est: poenam indicat. Propterea ponit vas collectionis, scilicet calix signans Christi passionem. Secundo ponit signum, cum ait, mortem Domini annunciat: non enim tantum beneficium tradi debet oblivioni. Proinde Ecclesiast. vigesimo nono, admonet, dicens, Gratiam fidei usoris ne obliuiscaris. Tertio addit terminum, scilicet donec veniat, scilicet ad iudicium Dominus. Sic etiam exponitur de consec. dist. 2. c. iteratur. Vsq̄ tunc enim duraturum est hoc sacramentum, sicut ipse Dominus ait, Matth. vltimo. Ego vobiscum sum omnibus diebus vsq̄ ad consumma-

C
Apostolus ponit tria de hoc sacramento.

D

tionem sæculi. Tunc enim terminus eius erit, quia non sub velamine accidentium, sed facie ad faciem tunc contemplabimur Deum. Ex his patet, quòd ad hoc istud sacramentum conficitur, vt ex frequentatione ipsius intuentes continuo Christi sanguinem effusum, sic de Christo passio nostra memoria repleatur, quòd nostro semper fixus sit in corde, qui semel pro nobis fixus fuit in cruce. In hoc etiam dat nobis quasi plenam possessionem suæ passionis & mortis, vt quotidie delinquentes lauemur continuo in suo sanguine, & quotidie reficiamur in suo sancto corpore: quasi non suffecerit amoroso Iesu ad inebriati sui amoris ostensionem, quòd semel sanguinem suum sacrum pro nobis realiter effudit in ligno, nisi in nobis quotidie effundatur sub sacramento, & iterum quodammodo moriatur. Vnde de consec. dist. 2. cap. quid, sic dicitur: Christus in seipso immortaliter & incorruptibiliter viuens, iterum in hoc mysterio moritur: quia scilicet mors eius repraesentatur. Forma sacri.

Secundo consideremus huius sacramenti formationem, scilicet qua conficitur. Nempe omnia clamant Christi passionem. Nam & numerus dictionum, quæ ponuntur in consecrationis forma, quinarium est, sicut patet in consecratione calicis, seu vini. Nam sicut per quinque vulnera Christi sanguis principaliter emanauit, sic etiam per quinque verba perficitur consecratio ista. Quæ quidem sunt hæc. Hic est calix sanguinis mei. Reliqua verò verba consecrationis calicis, secundum aliquos magnos Doctores, etiam sunt de consecrationis forma. Vnde in talibus verbis pars tutissima est, intentionem suam intentioni ecclesiæ conformare, atque applicare, secundum Scot. in quarta dist. octaua. Forma autem tota in aliquo Euangelistarum non reperitur: sed à beato Petro ista, qua ecclesia vtitur, tradita perhibetur. In forma autem consecrationis hostiæ etiam numerus quodammodo quinarium est: licet fortè hæc dictio, enim, non sit de substantia formæ, sed copulatio ad prædictas locutiones. Insuper & ipse formandi hostiæ modus, qui inter ferrea ignita constringitur & decoquitur, Christi passi memoriam exprimit. Nam ferrum igneum fuit ipsa crudelitas Iudeorum contraria Christo. Ferrum insuper plus ignitum fuit immobilis charitas Christi, quæ flagrabat pro nobis morti tradere semetipsum. Primi ferri figura in Christi

Figura ferri.

A Christi corpore relicta est, dum vulneratus clavis, cõfossus spinis, turpatus sputis, ligatus vinculis, velatusque oculis, atque plenus iniurijs non remansit in eo species, neque decor. Secundi ferri quodammodo non remansit figura, dum mortem nostram moriendo destruxit, & vitam resurgendo reparauit. Susceptio sacramenti. Tertio consideremus huius sacramenti susceptionem. id est, modum quo suscipitur, & intelliges eius passionis amaritudinem memorari. Nam ipsa hostia per manus sacerdotis frangitur, per dentes teritur, atque in stomachum mittitur occultanda. Per hoc enim mysticè figuratur fractio, & attritio corporis Iesu Christi, atque in morte consummatio, & occultatio in sepulchro. Et ad idem habetur de consec. dist. 2. cap. dum frangitur. Per omnia igitur supradicta clamat Iesus in mente sua illud Thren. 3. Recordare paupertatis, & transgressionis meæ, & absynthij, & fellis. Et tu anima mea respõde dilecto tuo Iesu Christo Thren. 3. Memoria memor ero, & tabescet in me anima mea.

Quòd Dominicum sacramentum datum est nobis in medicinam nostræ spiritualis infirmitatis. Cap. 3.

Tertio hoc sacramentum est memoria lenostrefa nationis.

Tertio hoc sacramentum est memoriale nostræ sanationis. Tanta enim infirmitas propter pomi mortiferi corruptionem per primos nostros parentes humano generi diffuse est, vt incurabilis esset, nisi ei optima medicina subueniretur: quam facere non poterat, nisi prudentia Saluatoris. Vnde Ecclesiast. trigesimo octauo. Altissimus de terra. id est, de Virginis carne, creauit medicinam: & vir prudens non abhorrebit illam. Nempe hostis antiquus per venenum cibi vetiti tria mala in homine operatus est. Primo in anima tenebras ignorantia, secundo in corpore morbum concupiscentia, tertio mortem æternam in vtroque. Contra hæc tria instituta est corporis Christi medicina. Proinde assimilatur triplici dulci cibo & medicinali. scilicet melli propter primum, sicut propter secundum, vix propter tertium.

Prima sanatio.

Primo enim ad sanandû cordis oculos, & ad expellendum tenebras ignorantia, dedit Dominus hoc venerabile sacramentum figuratum in melle. Vnde Prouerb. vigesimo quarto. Comede fili

S. Bernard. de Senis, de Euang. aeterno Tom. 2.

mi mel, quoniam bonum est. Mel siquidem dulce, corpus Christi significat: quod vtiq; bonum est, quia tenebras nostræ mentis propulsat, & eam lumine diuino illustrat. In cuius mysteriû. 1. Reg. 14. Ionathas ait. Vidistis, quia illuminati sunt oculi mei: quia gustavi paululum de melle. Et iterum Isa. 7. dicitur: Butyrum & mel comedet: vt sciat reprobare malum, & eligere bonum. Propterea sicut ait propheta, Accedite ad eum, & illuminamini.

Secunda sanatio. Secundo ad sanandum in corpore morbum concupiscentia, Dominus dedit hoc sacramentum figuratum in ficum. Vnde Hier. 24. Video ficus bonas valde. Quia dulce corpus Christi Dei, & hominis per eas significatur: hæc ficus bonæ sunt valde, quia mentem & corpus à morbo concupiscentia prauæ sanant. Vnde 4. Regum 20. & Isa. trigesimo octauo. Isaias offerri iussit ficum massam, quam cum posuisset super vlcera regis, vlcus regis sanatum est. Vlcus nempe regis concupiscentia est carnis: sed ficum massa corpus est Domini nostri Iesu Christi, continens omnium bonorum suauitatem, scilicet ad medicina desideriorum malorum.

Tertia sanatio. Tertio ad sanandum mortem in vtroque dedit Dominus hoc sacramentum figuratum in vua. Vnde Luc. 1. Benedictus fructus ventris tui, qui est corpus Christi. Quod fructus est vitæ, & vitis valens ad destructionem mortis æternæ, & ad acquisitionem vitæ sempiternæ, sicut Prouer. 3. dicitur, Lignum vitæ est his, qui apprehenderit eam: & qui tenuerit eam, beatus est. Vnde Hylarius. Accepta carne Domini, & hausto sanguine, id perficitur, seu efficitur, vt nos in ipso, & ipse in nobis sit. Hæc igitur est causa vitæ nostræ, quæ in nobis carnalibus per carnem Christum, qui nobis veravita est, manentem:

habeamus per eum victuri ea conditione, qua viuunt ipse per patrem, qui in eo est. Igitur comedite amici mei, & bibite, & inebriamini charissimi, vt dicitur Cant. 5. c.

A ARTICVLVS SECYNDVS.

De mirabilibus Dominici sacramenti. Et diuiditur iste articulus in tres partes.

Mysteriū tremendum altaris.

Secundo hoc sacramentum est admirabile scilicet intelligentia. Vnde propheta subdit. Mirabilia suorum. Tripliciter enim mirabile est. Primo in cōsecratione, secundo in institutione, tertio in perceptione. In primo enim relucet mirabilis Dei potentia, in secundo mirabilis Dei sapientia, in tertio mirabilis Dei clementia & beniuolentia.

B Prima pars articuli secundi de tribus mirabilibus, in quibus apparet admiranda Dei potentia in institutione sacramenti huius.

Primo quidem est admirabile intelligentiæ hoc sacramentum in consecratione. Et in hoc relucet admirabilis potentia Dei, & maximè quo ad tria. Primo quo ad transubstantiationem, seu conuersionem, scđo mirabilis quo ad extensionem, tertio mirabilissimum quo ad locationem.

C Quadruplici ratione probatur possibile esse conuersionem substantiæ panis in corpus Christi. Cap. 1.

Admirabile est hoc sacramentum. Primo quantum ad conuersionem. Vide decem excellentias quas huic sacramento attribuit D. Tho. qui egregie scripsit de hac materia iuxta decem prædicamenta.

Primo inquam mirabilis est quantum ad conuersionem, seu transubstantiationem: quia panis & uinum mutantur secundum suam totam naturam & substantiam, & secundum suam totam formam, manens solum secundum sua accidentia. Sed quia hæc vna de præcipuis veritatibus nostræ fidei, & summè necessaria ad credendum: quia in ea consistit principalissimum fundamentum tū catholicæ fidei, & ecclesiæ sanctæ, ac diuini cultus & græ: idcirco fide indubitabiliter tenenda, ac deuotione celebri, ac alacri amplectenda. Et licet catholica fides non indigeat rationibus nostris, nec in huiusmodi rationibus fundetur: sed potius ipsam rationem stabiliat, eleuet, & illustret: nihilominus ad cecitatem infidelium conuincendum, & ad conseruandum aciem intelligentiæ nostræ, atque ad veritatem intelligibiliter contemplandam: nec non ad fidelium ac deuotorū solamen, asserre nitimur qua-

druplicem rationem. Prima est ratio manu ductiua, secunda est ratio comparatiua, tertia est ratio sequestratiua, quarta est ratio distantiua. Prima inquam ratio est manu ductiua ex euidencia nouæ potestatis, quæ talis est. Impossibile quidem est creaturæ minus assimilari Deo in his, quæ sunt maioris nobilitatis & virtutis, & in his ad quæ Deo totam virtutem naturæ & intentionem inclinatur & ducitur. Sed nihil in creatura nobiliter reperitur, quàm ratio & dignitas causalitatis & affectiua virtutis. Proinde Dionysius. 3. de Angelica hierarchia ait, quod diuini omnium est Deo cooperari. Dominus enim ferè totam naturam, & ferè omnes causales virtutes miro modo inclinatur, & ducitur ad opus alicuius conuersionis: & hoc quasi per quosdam gradus semper in altius procedentes, & conuersioni totali magis ac magis approximantes quintuplex gradus. Initium igitur mutationum sumendo à loco inferiori. Primus gradus est naturalis, seu artificialis alteratio, secundus infocatio, tertius generatio, quartus incorporatio, quintus transformatio. Primus mutationum gradus est naturalis, seu artificialis alteratio, per quam subiectum de vno accidente in aliud vertitur & mutatur. Secundus gradus est ignitio vel infocatio, qualis in ferro est, seu in candente ære, seu in auro liquefacto. Hoc siquidem amplius importare videtur, quàm solam alterationem accidentalem. Tertius gradus est generatio, per quam aliquo modo de vna substantia fit alia: per hoc quod materia vertitur ab vna forma substantiali in aliam, sicut patet de gallina per cubationem conuertentem ouum in pullum. Quartus est incorporatio, qualis fit per vim nutritiuam & augmentatiuam: per quas cibi conuertitur non solum in aliam formam, sed etiam aliquo modo, prout est possibile creaturæ in priorem partem corporis, seu carnis. Quintus gradus est transformatio: quia per amorem amans sic transformatur in ipsum amatum, quod quasi in ipso est & id ipsum. Vnde à Christo, Matth. 6. dictum est, Vbi est thesaurus tuus, ibi est & cor tuum. Et 1. ad Corint. 6. Qui adhæret Deo, vnus spiritus est cum eo. Et alibi dicitur, quod amicus est alter ego. Nempe in nobis ipsis sentimus, quod ipsa vis amaris, & præcipue ardentis, totaliter ad hoc nititur, inhyat & gessit: ut non solum sit in intimis ipsius amati, sed etiam quodammodo sit ipsum amatum. Quod quidem in diuino amore tantum excedit, quod incomparabiliter diligitur

F
E
G
H
I
Quintuplex gradus.
Secunda ratio.
Tertia ratio.
Quarta ratio.
Quinta ratio.

A ligitur Deus dilectus, quàm mens ipsum amans diligit semetipsam. immò sui ipsius obliuiscitur, & sibi ipsi quasi annihilatur amore sui dilecti. Sicut saltem futurum in gloria sempiterna est, immò iam in beatis est, & si in præsentia vita non sit ad plenum. Hic siquidem amor in tantum ascendit in anima Christi, quod suppositum amoris est ipse Deus, reflectens in seipsum amorè illum tanquam seipsum. Igitur omnia supradicta, tam per rationem diuinam similitudinis in seipsis participare, quàm per totalem conatum & intentionem naturæ ad operam conuersionis à Deo vniuersaliter inclinatur, quàm per ordinem prædictæ ascensionis gradatæ, apertissime & fortissime clamant, quod opus totalis conuersionis est opus altissimum, & quod eius causalitas potestas perfectissime est in Deo: atque omnia supradicta hæc manifestissime protestantur & clamant cum Psalmo. Potens es Domine, scilicet in hoc sacramento talia operari, & veritas tua in circuitu tuo. Secunda ratio est comparatiua. Constat enim quod opus soli Deo possibile est, & esse debet incomparabiliter altius, & profundius & incomprehensibilius, quàm aliquod opus alicui creaturæ communicabile, seu comunicatum. Sed in prædictis conuersionibus, quæ vtique comunicatæ sunt agenti creato, est altitudo & etiam profunditas incomprehensibilis & imperscrutabilis nobis: igitur tota eorum altitudo & etiam incomprehensibilitas clamat, quod Deus possit aliquod opus conuersionis operari, & facere incomparabiliter altius, & incomprehensibilius. Sed nihil videtur supra illa esse, nisi conuersio de tota in totum, aut aliquid ei simile & æquiualens: igitur &c. Tertia ratio est distantiua. Plus enim distans ens & non ens, quàm abinuicem distat duo entia, secundum distantiã essentialẽ. Sed Deus potest de nihilo facere: multo amplius vnum ens ex quocunque alio ente. Nonne per Dei potentiam de costa viri subito mulier facta est, Nonne etiam Moysi virga ex diuina potentia mutata subito fuit in serpentem? sicut patet Exo. 4. & 7. Multa quoque similia exempla apponit hic Ambrosio de conse. dist. 2. c. reuera. & c. in quibus sine dicitur. Quid hic queris naturæ ordinem in Christi corpore, cum præter naturam sit ipse Christi partus ex Virgine? Et iterum Ambrosio ait: De totius mundi operibus legitur, quod ipse dixit, & facta sunt. Sermo igitur, qui potuit facere ex nihilo

quæ non erant, potest etiã ea quæ sunt mutare in id, quod non erat. Non enim minus est dare nouas, quàm mutare reb. naturas. Et sic quod erat panis ante consecrationem, iam corpus Christi veraciter factum est post consecrationem. Quia sermo mutat creaturam. Et ita irrationalis creatura & inanimata, scilicet panis mutatur in melius. scilicet corpus Christi uirtute uerbi Dei. Mirum est igitur, quod peccator non mutatur, nec uerbis, nec beneficijs, nec minis, nec promissis potest conuerti de mala sua uita in bonam. Quarta uero ratio est sequestratiua. Patet enim, quod intellectus multa sequestrare potest, quæ tamen sensus sequestrare non potest, eo quod intellectus magis immaterialis potentia est, atque longè igitur magis spiritualis. sed potentia Dei incomparabiliter magis immaterialis est, quàm intellectus, seu intelligentia nostra. Propterea est magis sequestratiua, ut possit illa ab inuicem sequestrare. Ad idem Hylarius in lib. de Trinita. ait, quod Deus plura facere potest, quàm uidetur intelligere intellectus. Præterea cum intellectus intelligere possit accidens sine subiecto, immò etiam sensus accidens uidet nunquam in uidendo subiectum: ergo multo fortius diuina uirtus poterit in hoc sacramento vnum ab altero sequestrare. Et sic ex quadruplici ratione hæc ueritas euidenter patet. Hanc quidem conuersionem prophetice postulabat Eccl. 3. 6. dicens, in noua signa, immuta mirabilia, glorifica manum & brachium dextrum. Legimus enim quædam signa uetera: quædam uero noua legimus, & alia signa alio ordine immutata. Et hoc esse potest secundum quadruplicem uarietatem. Prima est, quando manet substantia, & accidens conuertitur in substantiam aliam. Secunda est, quando mutatur substantia & accidens. Tertia est, quando manet subiectum, & accidentia alterantur. Quarta est, quando transit subiectum, & remanent accidentia. Prima mutatio est, quando manet subiectum, & accidens conuertitur in substantiam aliam. Et hanc mutationem fecit Deus, quando Exod. 17. & Numeri 20. Mutauit petram in stagna aquarum. Secunda est, quando mutatur substantia & accidens: ut substantia aquæ & accidens aquæ in substantiam uini: sicut patet, quando Christus mutauit aquam in uinum, Ioan. 2. Tertia autem est, quando manet subiectum & alterantur accidentia: sicut patet in mutatione, qua mutauit Deus aquam fluuij Marath in dulcedine, quæ

E
F
G
H
I
Quarta ratio.
De signis quadruplicem uarietas.

A prius amara erat, sicut habetur Exod. 17. Quarta verò mutatio est, quando transit subiectum & remanent accidentia, sicut cõtingit in hoc venerabilissimo, atque sanctissimo Sacramento, tam in pane quàm in vino. Vnde Ambro. ait: Vbi verò accessit cõsecratio, de pane fit corpus Christi, post consecrationem. Et vinum in calice mixtum, fit sanguis Christi. Hæc ille. Ex his & confirmabilibus patet, quòd in hoc sacramento, secundum Ecclesiast. est innouatio signorum, & immutatio mirabilium: quibus manus & brachium Dei dexterum in potentia Iesu Christi, glorificatur. Nec insuper à miraculo vacat, quòd sæpe corporis & sanguinis sacramentum, aut propter dubitantes, aut certè propter ardentius diligentes inuisibili specie, vt agni, vel pueri forma: aut in sanguinis & carnis colore monstrata sunt: vt quod latebat à mysterio, patefceret in miraculo.

De quatuor mirabilibus, quæ interueniunt in hoc Sacramento circa eius extensionem, & quomodo mirabilia sunt. Cap. 2.

C Secundo est mirabilis quantum ad extensionem, & circa hoc in tota alia, quatuor mirabilia.

Secundo quidem mirabilis est hoc sacramentum, quantum ad extensionem. Et circa hoc inter alia, quatuor mirabilia apparent in hoc sacramento, quæ ignorantibus impossibilia æstimantur.

Primum mirabile est, quòd Christi corpus & sanguis non augetur ex transubstantiatione, nec minuitur ex perceptione. Proinde de conse. dist. 2. c. inuitat August. ait. Quando Christus manducatur, vita mãducatur, sed occiditur vt manducetur. Sed mortuos viuificat; quando manducatur reficit, sed non deficit. Manducatur Christus, viuunt manducatus, quia surrexit occisus. Et subditur, Per partes manducatur in sacramento, manet integer totus in celo, manet integer totus in corde tuo. Hæc ibi. Vnde sicut homo cum comeditur à Leone, anima eius non consumitur, sed tantum corpus: sic dum hostia sumitur à sacerdote, non consumitur corpus Christi, sed tantum panis species. Et sicut corrupto hominis corpore anima integra separatur, sic facta corruptione circa species panis definit esse corpus Christi in loco. Vnde dixit beatus Andreas Egeæ. Agnus iste postquam à fidelibus est comestus, integer remanet, atque viuunt. Sicut enim gemma virtutem

D e sicut homo cum comeditur à Leone, anima eius non consumitur, sed tantum corpus: sic dum hostia sumitur à sacerdote, non consumitur corpus Christi, sed tantum panis species. Et sicut corrupto hominis corpore anima integra separatur, sic facta corruptione circa species panis definit esse corpus Christi in loco. Vnde dixit beatus Andreas Egeæ. Agnus iste postquam à fidelibus est comestus, integer remanet, atque viuunt. Sicut enim gemma virtutem

suam effundit, & tamen non minuitur: sic etiam corpus nos pacendo non minoratur. Hoc idem patet in luce & in scientia, quæ communicata non deficiunt. Huius nempe figura præcessit in manna, Exod. decimo sexto, quando nec qui plus parauerat de illo amplius adiuuenit, non reperit minus qui minus parauerat. Sic nempe est in hoc venerabili sacramento, vt patet de consec. dist. 2. c. vbi. Nam nec qui consecrat hostias multas inuenit amplius, nec qui consecrat unam solam reperit minus.

Secundum mirabile est, quòd corpus Christi tam magnum possit in tam parua hostia contineri, cum imaginatio nostra minimè intelligere possit, maius infra minus corpus totaliter contineri. Ad quod intelligendum manu ducit sententia Augustini de quantitate animæ; Qui probat animam maiorem esse quàm corpus, eo quòd intra se cogitare potest totam magnitudinem mundi, & sic intra se continere eam. Similiter anima, cum sit maior quàm corpus, tota in corpore continetur. Consimili etiam modo, cum corpus Christi ipsa hostia maius sit: nihilominus tam infra tam paruum hostiam continetur: non tamen contractum, sed ita magnum atque perfectum, sicut in celo est. Quod quidem in oculo patere potest. Nam visio, cum in parua pupilla oculi sit: tamen cum ea maximi cernuntur montes: & in paruo speculo, sicut & in magno, imago expressè & integrè cerni potest. Vnde cum propheta ait, Dominus in Syon magnus. Syon enim speculum interpretatur, secundum August. & Papiam. Magnus ergo in Syon Dominus esse dicitur, quia verum corpus Christi tam integraliter & sub parua specie, sicut sub magna creditur esse. Vnde quantumcunque parua sit illa species panis: tamè ibi est totum corpus Christi, per conuersionem sanguinis, per connexionem anima, per coniunctionem diuinitas integra per vnionem.

Tertium mirabile est, quod cum hostia frangitur: tamen corpus Christi infra eam existens minimè frangi potest: sicut ad cuiuslibet operis diuisionem, manifestè sequitur separatio virtutis suæ. Ad hoc tamen intelligendum manu ducit sententia August. in lib. de spiritu & anima: vbi manifestè probat, quòd anima in qualibet parte tota est, nec diuiditur, licet diuidatur corpus. Eodem etiam modo, cum corpus Christi in qualibet particula hostiæ totum sit,

A sit, ea in plures partes diuisa, non tamen corpus Christi diuidi potest, sed in qualibet particula manet totum. Quod quidem in speculo patere potest, quod cum vnica sola imago cernatur in eo: tamen quantumcunque frangatur, non diuiditur imago, sed integra in qualibet particula perseverat. Sic cum hostia in plures partes diuiditur, scilicet vt inde communicentur fideles, quilibet suscipit totum corpus Christi. Huius rei mirabilis ratio est ineffabilis vnio, scilicet hominis & Dei, carnis & verbi. Vnde sicut verbum Dei totum vbique est, ac totum replet coelum & mundum indiuisum manens: sic dedit corpori quod assumpsit, & sibi in vnitate personæ vnium esse, posse in multis locis, & in se coniunctum manere. Diuiditur igitur in partes in sacramento, qui totus manet integer in seipso. Quartum mirabile est, quod aliquid conuertatur in suppositum præexistens: sic corpus Christi præexistit huic conuersioni. Ad hoc declarandum manuducit dictum August. in lib. confess. qui in persona Domini ait: Manducabis me, & ego non murabor in te, sed tu mutaberis in me. In conuersione enim nutrimenti corporalis sic contingit, quòd quando cibus conuertitur, equidem conuertitur in suppositum præexistens. Ideo non est mirum, si in hoc sacramento ex diuina virtute ibidem præexistens conuersio fiat, sicut supra in 2. art. cap. 1. dicebatur.

August.

C onuertitur in suppositum præexistens. Ideo non est mirum, si in hoc sacramento ex diuina virtute ibidem præexistens conuersio fiat, sicut supra in 2. art. cap. 1. dicebatur.

Quomodo quatuor mirabilia circa locatam huius sacramenti possibilia sunt. Cap. 3.

3. Est mirabilissimum hoc sacramentum quoad locationem. Dicitur circa, quod inter alia mirabilia sunt. Triplex differens reperitur natura.

Tertio quoque mirabilissimum est hoc sacramentum quo ad locationem. Circa quod inter alia quatuor mirabilia sunt. Primum mirabile est, quòd idem corpus numero possit esse sub sacramento in diuersis locis. Ad cuius intelligentiam notandum est, quòd triplex differens reperitur natura. Prima est natura corporea non vnita, secunda est natura spiritualis corpori vnita, tertia est natura creata diuinitati vnita. Prima inquam est natura corporea non vnita, sicut lignum, lapis, terra, aqua & consimilia. Et hæc ita arctatur, quòd est in loco tota in toto, & pars in parte. Secunda est natura spiritualis corpori vnita, sicut est anima rationalis. Et hæc non tantum arctatur, quantum natura corporalis, quia potest esse tota in toto, & tota in qualibet parte, vbi partes sunt ipsi toti vnite. Tertia

est natura creata vnita diuinitati, sicut & in hoc sacro, & in hac minor arctatio est, quia totus Christus est in qualibet parte hostiæ, siue sint partes vnite, siue non. Proinde dicitur de conse. dist. 2. c. quid sit. Sicut diuinitas verbi Dei vita est, quæ totum implet mundum: ita licet multis locis & innumerabilibus diebus illud corpus consecratur, non sunt tamen multa corpora Christi, nec multi calices; sed vnus corpus Christi, & vnus sanguis cum illo, quod assumpsit in vtero Virginis, & quod dedit suis Apostolis. Diuinitas enim verbi implet id, quod vbique est, & coniungit ac facit: vt sicut ipsa est vna, ita vnus eius corpus sit in veritate. Vnde aduertendum est, quod siue plus, siue minus quis inde percipiat: oēs æqualiter corpus Christi integerrime sumunt, & generaliter omnes & specialiter vnusquisque. Hoc idem ait Greg. ibid. Et idem habetur in ea. dist. c. singuli. & c. in Christo. Veruntamen in hoc sacramento est arctatio quædam. Nam non potest corpus Christi sub sacramento esse in aliqua parte vniuersi, nisi secundum aliquam speciem, quam. scilicet virtus determinat consecrantis. Prædicta autem veritas clamat congruentiam diuersorum altissimorum sensuum. Puta illam admirabilem præsentiam, qua omnia beatis præsentantur in verbo, & qua omnes beati in ipso verbo superintellectualiter sunt ibi præsentis, & illam qua Deus est oia in omnibus, & illam qua pauperes euangelici reiecit mundanis per charitatis incendium in idipsum conuersi, omnia loca, & lata mundi spatia quasi pro puncto habent, & quasi nihil respiciunt, & sic de consimilibus. Quòd autem idem corpus in numero possit esse sub sacramento in diuersis locis, in figura præcessit Exo. 20. vbi præcepit Dominus, dicens, Altare de terra facietis mihi, & offeretis super eo holocausta & pacifica vstra, oues vestras & boues in loco, in quo memoria erit nominis mei. Vbi mysticè denotatur per terram terrenum elementum. scilicet panis & vinum. Altare siquidem, dñicum corpus est: quasi alta res. hoc de terra fit. i. de triticeo pane: qui quidem est terra. Omnis autem locus omne altare significat, in quo fit memoria nominis Dei. I. quantum ad formam sacramenti institutionem. Hug. de S. Viçt. in lib. de sacramento. de supradicto admirando miraculo rationem assignat dicens, quòd idem in natura idè corpus non potest esse in diuersis locis, quia Deus naturæ conditor talem corporibus dedit legem. Propterea cum quilibet

A bet legislator possit dispensare in lege, quã ipse statuit, immo oppositum ordinare: ita potest Deus hoc ordinare in toto, quod cõdidit in vniuerso. Hoc etiam ostendit ratio manifesta, quæ est, quod filius hominis potentia participat filij Dei propter personæ unitatem. Vnde Ambr. Sicut in vnam personã, ita & in vnam potentiam conueniunt Dei & hominis filius: vnde sicut Dei filius est essentialiter in omnibus rebus: ita dedit filio hominis, vt corpus eius sacramentaliter possit esse in pluribus locis. Secundum vero mirabile est, quod duo corpora possunt simul esse in eo loco, ita quod corpus Christi sit infra hostiæ diuisiones, & non ponatur in aliqua eius concauitate. Sed Damasc. in sententijs ad hoc bene intelligendum ponit exemplũ de igne, qui intimatur ferro: cum ignis corpus subtile sit, & ferrum sit adeo durum. Sic corpus Christi, cũ per dotem subtilitatis resurrectionis suæ sit subtilius igne, potest melius talibus intimari, nec tamen est in aliqua hostiæ concauitate, sicut nec in concauitatibus humani corporis est anima intellectiua. Tertium vero mirabile est, quod in hoc sacramento Christus de cœlo descendit, nec tamẽ inde recessit. Sed hoc esse possibile, declarat Orig. sup. Matt. dicens, quod Dei filius veniens in Virgine totus, totus remansit apud Deum patrem, & non dimidius apud eum, & dimidius apud Virginem erat. Sicut & veritas, quam mente concipimus, cũ eam docemus: tota remanet apud nos, ac tota ad discipulum transit. Sic igitur est de corpore Christi in sacramento, sicut est de veritate in anima nostra. Quartum mirabile est, quod tam in breui momento, sicut dum proferuntur consecrationis verba, possit transire spiritus Christus de cœlo empyreo ad altare, quod inestimabiliter ab eo distat. Hoc autem possibile esse declarat Aug. super Gen. ad litteram dicẽs, quod sicut oculus noster cum subito aperitur, visibile quantumcunque distans transitu velocissimo vsque ad oculum transit, nec citius cernuntur sidera proxima quàm distantia. Propterea non est mirandũ si corpus Christi virtute diuina in tanta distantia tam subito transit, cum sol in instanti transmittit radios suos ab oriente in occidente, & ecõuerso. Cum etiam agens quanto maioris virtutis sit, tanto velocius operatur, atque mouere potest. Quod enim conceditur de natura, negari non debet ab auctore ipsius naturæ.

ARTICVLVS SECVNDVS. E

De tribus mirabilibus, in quibus miranda apparet sapientia Dei, & in institutione huius sacramenti.

Secundo hoc est mirabile intelligentia in institutione. Et in hoc relucet admirabilis sapientia Dei, & maxime quo ad tria. Primo, quia dedit corpus suum in cibum; secundo, quia dedit sic sub accidentibus velatum; tertio, quia dedit sic occultum & velatum.

Vt appareat admiranda sapientia Dei propter tria, dedit corpus suum venerabile in alimentum. Cap. I.

Primo inquam in huius sacramenti institutione apparet admirabilis sapientia Dei, quia dedit corpus suum in cibũ & alimentum. Quod impossibile æstimantes Iudæi adinuenimur litigabant dicentes, Ioan. 6. Quomodo potest hic carnem suam dare ad manducandum? Fecit autem hoc propter triplicem rationem. Primo, quia hoc exigebat humanæ naturæ corruptio. Secundo, quia hoc exigebat humanæ naturæ defectio. Tertio, quia hoc exigebat humanæ naturæ corruptio. Sicut enim initiũ humanæ corruptionis & mortis cœpit ab esca in vitulo ligno, vt patet Gen. 3. sic restitutio humanæ iustificationis & vitæ debet esse esca vel cibus ligni vitæ, quæ est sapientia Dei in carne. Sicut dicitur Prouer. 3. Lignum vitæ est his, qui apprehenderint eam; & qui tenuerint eam, beatus. vt sicut antiquus hostis per escam corrumpit genus humanum malitia sua, sic Deus per cibum sanat humanum genus sapientia sua. De quo iubilado & exultando canit ecclesia, dicens: Hoc opus nostræ salutis ordo depoposcerat: multiformis proditoris ars, vt artem falleret, & medelam ferret inde, hostis vnde læserat. Secundo, quia exigebat humanæ naturæ conditio, quæ quidem rationalis condita est: Creaturæ enim rationalis, sicut dictum est, cibus & alimonia verbum Dei æternum & sapientia patris vtique comprobatur. Quia igitur humana natura per conditionem corpore est a Deo grauata, & angelica incorporata est creata. Hinc est, quod secundum conditionem vtriusque naturæ idem alimentum.

Admirabilis sapientia Dei in huius sacri institutione.

Fecit hoc sacri triplicem ratione.

A tum spirituale, quod est sapientia Dei, vtrifque debuit exhiberi, vt verbum increatum secundum se sit cibus spirituum supernorum, qui incorporei sunt, & verbum, quod caro factum est, sit cibus hominum, qui corporei dignoscuntur. Tertio hoc exigebat humanæ naturæ defectio, scilicet vt daretur in cibum. Sic enim condita est humana natura, vt non solum indigebat alimonia corporali, sed etiam spirituali, teste Domino, qui Matt. 4. ait: Non in solo pane viuunt hõ, sed de omni verbo, quod procedit de ore Dei. Proinde sicut necesse est subtracto cibo corporali corpus deficere & languere: sic animã subtracta alimonia spirituali delinquere & peccare, quemadmodũ propheta ait, Percussus sum sicut foenum, quia oblitus sum comedere panem meum. Ex his patet, quod necesse fuit quod daretur hoc sacramentum, id est, hoc sacramentale viaticum, scilicet in cibum animæ peregrinæ. Proinde docuit nos Iesus Luc. 8. a patre cœlesti quotidie & postulare, & dicere, Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. In ministerium autẽ huius Mar. 8. Dominus ait. Misereor super turbam, quia ecce iam triduo sustinent me, nec habent quod manducant. Et si dimisero eos ieiunos, deficient in via. Tria siquidem tempora, quasi tres dies antecesserant huius sacramenti institutionem, scilicet tempus legis scriptæ, & tempus visitationis prophetiæ. Post hoc autẽ tempus noluit pius Iesus nos dimittere ieiunos: sed tempore gratiæ Euaristiam dedit, quæ r. quæ r. in cap. multi. bona gratia interpretatur, nobis contulit, ne deficiamus in hac via.

Vt admiranda apparet sapientia Dei, propter tria dedit corpus suum sub accidentibus velatum.

Cap. 2.

2. Apparet mirabilis sapientia Dei in huius sacri institutione.

Secundum quoque in huius sacramenti institutione apparet mirabilis sapientia Dei, quia dedit corpus suũ sub accidentibus sic velatum, sicut Apoc. 2. ipse ait, Dabo illi manna absconditum quasi cibum velatum. Hinc est quod humanus hæsitauit sensus, scilicet quod non attingit profunditatem velaminis huius sacramenti: & ideo miratur, quomodo possibile sit, quod hic visibilis panis sit sacramentum sacratissimum corpus Christi. quod Exod. 16. mysticẽ figuratum est in filijs Israel. Qui cum vidissent

manna, admiratione dicebant, Manu, hoc est, quid est hoc. Ignorabant autem, quid illud esset. Apparebat enim eis visibilis forma, quæ naturaliter videbatur quasi similitudo pluuiæ, & latebat eos inuisibilis eius virtus, quæ exhibebat omnis suauitatis saporem, & omne delectamentum. Modo cõsimili contingit in hoc venerabili sacramento: quia alia est forma & species, quæ apparet: atque alia est virtus & veritas, quæ latet. Vnde de cõse. dist. 2. c. quia corpus dicitur. Vere vnica & perfecta hostia fide æstimanda, non specie: nec exteriori censenda visu, sed interiori affectu. Vnde cœlestis confirmat auctoritas, scilicet Io. 6. quia caro mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus. Recedat igitur omne infidelitatis ambiguum: quandoquidem qui auctor est munerum, ipse est testis veritatis, scilicet in supradicto Ioan. 5. Hoc idem dicitur in c. species, & in c. nos autem. Vbi Augu. ait. Nos autem in specie panis & vini, quam videmus: res inuisibiles, id est, carnem & sanguinem honoramus. Nec similiter comprehendimus has solas species, quemadmodum ante consecrationem comprehendimus: cum fideliter fateamur ante consecrationem esse panem & vinum, quod natura format: post consecrationem vero esse carnem Christi & sanguinem, quod benedictio consecrauit. Idem in c. non hoc corpus. Fecit autem hoc corpus propter triplicem rationem. Primo propter vtilitatem, quo ad bonos. Secundo propter indignitatem, quo ad malos. Tertio propter imbecillitatem, quo ad omnes. Primo propter vtilitatem, id est propter meritũ fidei, quo ad bonos. Et hoc tripliciter. Primo propter fidei foundationem, secundo propter fidei ædificationem, tertio propter fidei prouocationem. Primo propter fidei foundationem. Nam teste Gregor. fides non habet meritum, vbi ratio humana præbet experimentum. Cum enim demeritum humani generis cœpit a credulitate, qua Eua credidit falso testimonio diaboli suadentis de cibo mortis, scilicet de ligno scientiæ boni & mali, ac dicentis, nequaquam moriemini, sed eritis sicut dii scientes bonum & malum: Ideo conueniẽs fuit, vt meritum hominis a credulitate initium sumeret: qua credat homo vero testimonio Iesu Christi suadentis de cibo vitæ, ac dicitis Ioan. 6. Qui manducat meam carnem & bibit meum sanguinẽ, in me manet, & ego in eo. Et sicut demeritum culpæ cœpit in homine ex auditu diaboli verbi mortis pabulum.

Fecit hoc corpus pp. triplicem rationem. Primo pp. fidei foundationem.

H

Abulum suggerentis: ita vita gratiae in humano genere reformetur per verbum Christi, vitae cibum veraciter proponentis. Et sic formata fides fiat ex auditu, auditus autem per verbum Christi, sicut ait Apostolus ad Romanos. 10. Secundo propter fidei edificationem. Nam secundum Alexandrum in 4. fecit hoc Deus ut edificaretur fides ad credendum ea, quae sunt supra naturam. Vñ Hug. de S. Vict. Diuina sapientia carnem Christi sub principalis edulij spem velauit, & sic sumendam proposuit: ut sensus in vno foueretur, & fides in alio edificaretur. Tertio propter fidei prouocationem, id est, ut prouocaretur homines ad credendum ea, quae sunt supra intellectum. In hoc enim sacramento multa sunt supra naturam, & intellectum nostrum. Placuit ergo diuinæ dispensationi, ut intellectus in hoc sacramento exteriori consideraret aliquid supra naturam: ut sic magis expediretur ad cognoscendum per fidem in re sacramenti, quod est supra intellectum. Vnde consideratio speciei sine subiecto, quod est supra naturam, quodammodo manu ducit ad intelligendum multa in re interiori, quae supra ipsum intellectum sunt.

C Hæc Alex. de Ales ibid. Hæc autem, mysticè figurata sunt Gen. 2. in relatione Iacob, & in pia deceptione Isaac, atque in caligine eiusdem. Porro ipse Iacob huius sacramenti mysticum gerit typum, atque Esau sensibilis formæ: Isaac autem humani sensus figuram gerit. Omnes nempe sensus, præter auditum, defecerunt in Isaac: solus auditus immunis fuit. Caligauerunt oculi eius, & videre non poterat. Gustus in esu hædi deceptus est. Et decipiebatur etiã tactus eius: quia contingens manus & collum Iacob pelibus cooperitum, Esau fore estimabat, dicens, ecce odor filij mei, sicut odor agri pleni. Solus auditus a deceptione liber euasit. Vnde & ait, vox quidem Iacob est, manus autem sunt Esau. Sic & in hoc sacramento per auditum omnis humanus fallitur in hoc sacramentum o sensus. Secundo autem fecit hoc propter indignitatem, quo ad malos. Exigit namque malorum indignitas quod velatur: sicut indiget æger oculus, ut sibi sol, & quodlibet lumen tegatur, in hoc erga peccatores misericorditer agens saluatoris benignitas. Nisi enim accidentibus velaretur, ac nudum aspiceretur corpus Iesu Christi, ex hoc forte aspectu perirent. Quod 1. Reg. 6. in Bethsamitis mysticè figuratur, qui percussi & interfecti sunt, eo quod arcam Domini conspexissent, quæ sacramentum corporis Do-

2. pp fidei adificatio nem.

Tertio pp fidei pro uocatione

Secundo pp indi gnitatem.

minici mysticè præfigurabat. Tertio facit propter imbecillitatem quo ad omnes. Nepe hoc indigebat imbecillitas nostra. Quia claritatem Dominici corporis nullus utique posset sustinere aspectus: ideo ut velaretur, necessarium fuit. Hoc vero Exo. 34. in claritate vultus Moysi mysticè figuratum est. Qui propter radiorum conuersionem videbatur cornutus: intantum quod filij Israel claritatem eius vultus sustinere non poterant. Vnde posuit Moyses velamen super faciem suam. Sic amorosus vel radiosus Iesus faciem suam omnibus misericorditer velat. Ex supradictis patet, quomodo admiranda sapientia Dei corpus suum sanctissimum sic velatum dedit.

E Tertio pp imbecillitatem.

F

Insuper ut appareret admiranda Dei sapientia, propter tria dedit corpus suum ita occultatum.
Cap. 3.

Tertio insuper in institutione huius sacramenti apparet admirabilis sapientia Christi, quia tradidit corpus suum sic occultum atque excelsum. In hoc enim demonstratur excellentia diuinæ sapientiae, & virtutis maximæ propter tria. Primo, quia operatur supra naturam insensibilem. Secundo, quia operatur supra naturam sensibilem. Tertio, quia operatur supra naturam rationabilem. Primo autem in hoc demonstratur excellentia diuinæ sapientiae & virtutis: quia in hoc sacramento Deus operatur supra naturam insensibilem. Secundum enim hanc naturam accidentia non possunt esse absque subiecto. Earum enim esse, est in esse, secundum Philosophum 7. Metaph. id est esse in alio. Nec accidentia sunt essentia, nisi in quantum sunt entis. Sed diuina virtus, quæ non coarctatur ad mensuram insensibilis nature: facit in hoc sacramento, quod accidentia per se sunt, quæ secundum naturam habent esse, quod est in esse. Quia secundum Apostolum ad Romanos. 4. vocat ea, quæ non sunt: tanquam ea, quæ sunt. Ea enim, quæ non sunt proprie, sed insunt, accidentia sunt: quæ ipse facit esse præter subiectum, atque per se subsistere, tanquam ea, quæ per se sunt, scilicet subiectiue. Potest autem hæc diuina virtus efficere: quia causa prima plus influit in causatum esse, quam causa secunda. Causa enim accidentium prima, Deus est: sed causa secunda est substantia. Sublata igitur influentia substantiæ, respectu existentiae accidentium, remanet influentia causæ primæ.

G Tertio pp parci ad mirabili sapientia Christi. Excellentie virtutis diuine maxime pp tria.

H

A primæ. Præterea secundum Alexandrum de Ales in 4. in hoc apparet completa ordinatio diuinarum operationum in hoc sacramento, quod est sacramentorum sacramentum. In pane enim ante transubstantiationem est reperire corpus corruptibile, & accidentia naturaliter in hærentia. Virtute autem diuina transmutatur in corpus Christi spirituale, & incorruptibile, quod est vltimus gradus Ascensionis ex parte corporis. Ut igitur esset completa ordinatio diuinarum operationum, fecit Deus, ut illa quæ erant in alio per naturam, scilicet accidentia, virtute diuina stabilirentur in esse sine aliquo subiecto, quod est vltimus gradus ascensionis ex parte accidentium: Vtraque enim operatio ponit vltimum gradum ascensionis. Secundo hoc idem patet: quia Deus in hoc sacramento operatur supra naturam sensibilem: nam accidentia sentiri possunt in eo sine subiecto, eo quod accidentia quæ sunt in subiecto, imaginatio abstrahit a subiecto. Quia omne obiectum sensus est accidens: sed non potest hæc naturaliter virtus sensitua efficere, ut accidentia sine subiecto sensitua sint: nec accidentia constituere potest imaginatio sine subiecto in rerum natura. Sed diuina virtus in hoc sacramento imagines accidentium per se obijcit oculis nostris. Quod mysticè figuratum fuit in verbis Eliphaz Iob quarto, Porro ad me dictum est verbum absconditum, & quasi furtiue suscipit auris mea venas susurri eius. in horrore visionis nocturnæ, quando solet sopor occupare homines, pauor tenuit me, & horror, tremor, & omnia ossa mea perterrita sunt. Et cum spiritus me præsentem transfret, in horrore pilæ carnis meæ: Stetit quidam, cuius non cognoscebam vultum: imago coram oculis meis, & vocem quasi auræ leuis audiui: nocturna siquidem visio huius sacramenti contemplatio est. Stat autem in sacramento quidam, cuius non cognoscitur vultus: quia in hoc sacramento sub inuisibili forma est Christus. Sed ideo coram oculis sistitur, quia imagines accidentium sensibus præsentantur. Suavis autem vox, quasi auræ leuis auditur: cum verba sacramenti, cum quibus, scilicet, ipsum consecratur, in consecratione percipiuntur.

D Contemplatio huius facti est vltima visio.

ria capit, seu intelligit accidentia sine subiecto, scilicet quantitatem, figuram, colorem, odorem, saporem, & sic de alijs. Sed non potest vis intellectiua per operationem, quod potest per considerationem. Sed diuina virtus potest per operationem, quicquid natura rationalis potest per considerationem. Proinde in psalm. dicitur. Accedit homo ad cor altum, & exaltabitur Deus. Quia quantumcumque exaltetur cor hominis per considerationem, adhuc amplius exaltetur Deus. Ex dictis patet, quare Christus corpus suum dedit in alimentum, quare velatum accidentibus, & quare tam occultum, scilicet præter subiectum deferens.

E

F Quo Deo exaltat a corde humano.

De triplici perutili practica.

EX supradictis elici possunt tres practicae, & vtilis veritates circa hoc sacramentum. Primo circa eius adorationem, secundo circa eius portationem, tertio circa eius interrogationem.

Prima veritas. Nempe de conse. distin. 2. c. quid sit, Gregorius inquit, quod in hoc sacramento aliud videtur, & aliud intelligitur. Et idem habetur extra de cel. mis. cap. cum Marthæ. Nam aliud cernitur oculis corporis, & aliud creditur oculis mentis. Proinde in adoratione illius hæc vtilis veritas eligenda est, quod quando hoc sacramentum adoratur a nobis, oratio non est dirigenda ad id, quod cernitur, sed ad id, quod ibi esse creditur: quia solum illud adoratione est dignum. Nam illa, quæ oculis corporis conspiciuntur, accidentia sunt, quibus non conuenit adoratio latriæ: quia non sunt in corpore Iesu Christi, sicut in subiecto, sed corpus Christi, quod sub illis accidentibus latere dicitur, atque indubitanter creditur, id solum adoratione latriæ dignum est. Ex hoc igitur consequens est, quia consecrationis verba secrete profertur a sacerdote super hostiam. Propterea ante elevationem illius non debet a populo hostia adorari, propter periculum idolatriæ. Et hoc ideo, quia nondum constat ibi esse corpus Christi. Intelligendum est tamen, quod licet in illis accidentibus proprie non videatur Christus: non tamen errant fideles, qui dicunt se vidisse Christum in manibus sacerdotis. Quia nullus erat, cuius verba verificari possunt eo modo, quo verificatur sacra scriptura: in qua in plerisque locis, & sæpius reperitur, quod aliqui

Tres vtilis veritates circa hoc sacramentum.

G

H

A aliqui viderunt Deum corporali oculo, sicut patet Exod. 3. Moyses vidit Deum corporali oculo, cernendo rubum: non quod ibi videret diuinitatem, sed quod diuinitas assistebat illi rubo. Similiter corpus Christi illis speciebus assistit, quæ quidem in hoc sacramento cernuntur. Et secundum Scot. in 4. dist. 11. simplices non erant, quia adorant in fide ecclesiæ, & hoc eis sufficit ad salutem. Maiores autem adorant contentum, non signum. Et hoc siue continens signum accedens sit tantum, siue substantia panis cum accedente: & ideo hoc non est multum prædicandum.

B Secunda veritas, secundo utilis veritas ex prædictis elici potest circa huius sacramenti portationem. Nam secundum quod notat Hostien. extra de cele. miss. c. sane: quando Sacerdos vadit ab communicandum infirmum, duas Hostias consecratas portare debet, & cum vna infirmum communicet, & alteram secum honorifice reportet. Nam si vasculum, vbi hoc sanctissimum sacramentum delatum fuit ad ægrotum, indigne reportetur ad domum, indecens videretur, cum forte remanserunt in eo aliquæ parua reliquæ Dominici sacramenti. Si autem honorifice reportet prædictum vas absque hostia consecrata, decipitur tunc populus, qui adorat tunc vas tantum. Et hæc sententia Hostien. rationabilis est, & prudens. Tertia insuper utilis veritas ex prædictis elici potest circa interrogationem. Nam quando sacerdos communicaturus infirmum interrogat eum prius, dicens, Credis hoc esse corpus Domini natum de Maria Virgine, & in cruce pro nobis omnibus passum? & sic de alijs articulis fidei, & si infirmus respondet quod sic: tunc & sacerdos interrogat & fidelis affirmat, suam intentionem dirigere debet ad id, quod creditur, & non ad id, quod cernitur: quia alias error esset, sicut dictum est. Proinde nisi instruantur simplices, proni sunt ad dirigendum intentionem suam ad illa, quæ corporeis oculis cernuntur ab eis. ideo tutius videtur dicendum, credis hic esse corpus Christi, & tunc ferri potest intentio ad id, quod cernitur: quia in speciebus illis, quas cernimus, est veraciter corpus Christi. Si quis tamen suam intentionem dirigit ad sanctæ ecclesiæ fidem, tunc nullum videtur periculum imminere circa prædicta.

C Si autem honorifice reportet prædictum vas absque hostia consecrata, decipitur tunc populus, qui adorat tunc vas tantum. Et hæc sententia Hostien. rationabilis est, & prudens. Tertia insuper utilis veritas ex prædictis elici potest circa interrogationem. Nam quando sacerdos communicaturus infirmum interrogat eum prius, dicens, Credis hoc esse corpus Domini natum de Maria Virgine, & in cruce pro nobis omnibus passum? & sic de alijs articulis fidei, & si infirmus respondet quod sic: tunc & sacerdos interrogat & fidelis affirmat, suam intentionem dirigere debet ad id, quod creditur, & non ad id, quod cernitur: quia alias error esset, sicut dictum est. Proinde nisi instruantur simplices, proni sunt ad dirigendum intentionem suam ad illa, quæ corporeis oculis cernuntur ab eis. ideo tutius videtur dicendum, credis hic esse corpus Christi, & tunc ferri potest intentio ad id, quod cernitur: quia in speciebus illis, quas cernimus, est veraciter corpus Christi. Si quis tamen suam intentionem dirigit ad sanctæ ecclesiæ fidem, tunc nullum videtur periculum imminere circa prædicta.

D creditur, & non ad id, quod cernitur: quia alias error esset, sicut dictum est. Proinde nisi instruantur simplices, proni sunt ad dirigendum intentionem suam ad illa, quæ corporeis oculis cernuntur ab eis. ideo tutius videtur dicendum, credis hic esse corpus Christi, & tunc ferri potest intentio ad id, quod cernitur: quia in speciebus illis, quas cernimus, est veraciter corpus Christi. Si quis tamen suam intentionem dirigit ad sanctæ ecclesiæ fidem, tunc nullum videtur periculum imminere circa prædicta.

ARTICVLVS SECVNDVS. E

De triplicibus mirabilibus, in quibus admiranda apparet clementia Saluatoris, in perceptione huius Sacramenti.

Tertio hoc sacramentum est mirabile intelligētia in perceptione, & in hoc admiranda Dei clementia simul, & iustitia manifestatur, & maxime quo ad tria. Primo quantum ad magnitudinem dati, secundo quantum ad magnitudinem dantis, tertio quantum ad ingratitudinē recipiētis. F

Quantum admiranda appareat largitas Dei, si in hoc consideremus magnitudinem dati. Cap. 1.

Primo inquam apparet hic diuina largitas mirabilis quantum ad magnitudinem dati. & hoc quia largitor omnium bonorum datur in hoc sacramento seipsum: nam dat corpus suum in cibum, & sanguinem suum in potum, dicens Matth. 26. Accipite & comedite. hoc est corpus meum, & hic est vltimus, & supremus gradus largitatis diuinæ. Nam primus est, quo largitur suus; secundus gradus, quo largitur suos; tertius, quo largitur seipsum. Primus inquam gradus est, quo largitur sua. vnde psal. Omnia subieciisti sub pedibus eius, oues & boues, vniuersas volucres coeli, & pisces maris, qui perambulant semitas maris. Secundus gradus est, quo largitur suos, id est Angelos, iuxta illud Apostoli ad Hebr. 1. Omnes ministratores spiritus sunt, in ministerium missi propter eos, qui hereditatem salutis capiunt.

Nota, octo modis dedit Christus seipsum nobis.

Tertius gradus, quo largitur se nobis. vnde largitus est se nobis multis modis. Primo in filium, secundo in socium, tertio in magistrum, quarto in patrem, quinto in lucem, sexto in fratrem, sororem, & matrem, septimo dedit se nobis in holocaustum medullatum, octauo se dedit nobis in cibum & potum. Primo inquam dedit se nobis in filium, per nostræ carnis assumptionem. vnde Isa. iubilando ait: Parvulus natus est nobis, & filius datus est nobis. Secundo dedit se nobis in socium, per naturæ confir-

3. Est mirabile: intelligit.

1. Apparet mirabile quantum ad magnitudinem dati.

G

Primo gradus.

2. gradus.

H

3. gradus. 8. Modis dedit se seipsum nobis.

A mationem. Vnde Apосто. ad Phil. 2. ait: in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo. Tertio dedit se nobis in magistrum, propter doctrinæ prædicationem: vnde Ioan. 13. ait discipulis suis: Vos vocatis me, magister & Domine, & bene dicitis: sum etenim. Quarto se nobis dedit in patrem, per gratiæ generationem. Sicut dicitur Ioan. 1. Quotquot autem receperunt eos, dedit eis potestatem filios Dei fieri his, qui credunt in nomine eius. Quinto se nobis dedit in lucem, propter exempli operationem: vnde discipulis suis Ioan. 13. ait: Exemplum. n. dedi vobis, vt quæ ad modum ego feci: ita & vos faciatis. Sexto se dedit nobis in fratrem, sororem, & matrem, per voluntatis conformationem. vnde Matt. 12. ipse ait: Quicumque fecerit voluntatem patris mei, qui in cælis est: ipse meus frater, & soror, & mater est. Septimo dedit se nobis in holocaustum medullatum, per dilectionem & passionem. vnde 1. Cor. 6. Empti. n. estis pretio magno. glorificate & portate Deum in corpore vro. Octauus autem, & vltimus gradus amoris est, cum Christus se dedit nobis in cibum, quia dedit se nobis ad omnimodam vnionem & transformationem. Nam in septem superioribus gradibus & consimilibus beneficijs, Christus nobis factus est vniformis: sed in hoc sacramento datur nobis, vt homo fiat deiformis. Nam sicut cibis, & cibans inuicem vniantur: sic digne illum suscipiens in ipsum per ardentissimum amorem totaliter transformatur, & deiformis efficitur: ideo Ioan. 6. ipse ait: Caro mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus. non quidem conuertendus in naturam cibati, quæ est infecta, misera, & peccatrix: sed conuersurus cibatum in naturam sui, quæ est spiritualis, sanctissima & diuina. Siquidem in alijs cibis conuersio fit cibi in manducantem, eo quod manducans sit validior & nobilior, quam ipse cibus: sed in hoc econtrario contingit, propter sublimitatem atque virtutem cibi, qui Christus est. Ideo hunc cibum digne manducans transformatur in Christum, & non Christus in ipsum. Vnde Augu. Cibus sum grandium, crede, & manducabis me. sed tamen ego non mutabor in te, sed tu mutaberis in me. Fit autem hæc transformatio in hoc sacramento per virtutem amoris. Amor autem, secundum Hug. de S. Victo. est vis mutatiua, & transformatiua ipsius amantis in spiritum amatum. Ideo Dominus ait, Ioan. 6. Qui manducat meam carnem, & bibit

meum sanguinem: in me manet, & ego in eo. Et vt emphaticè, & explicabiliter vnionem sui ad nos efficacius aperiret, Ioan. 16. alloquitur patrem, dicens, Tu in me, & ego in eis: assimilans modum, quo ipse in nobis est: modo quomodo pater in ipso est, & dilectionem sui in nos assimilat dilectioni paternæ, dicens: Sicut dilexit me pater, & ego dilexi vos. O quam sapidus, quam amabilis, & quam desiderabilis est cibus iste, qui hominem facit Deum, & nos a vita nostra, quæ vere est mors funditus eradicando occidit: vere dicere nobis potest dulcis Iesus. Quid ultra tibi anima mea potui facere & non feci? scilicet quod tui cordis duritiem emolliret, quasi dicat nihil.

Apparet admiranda Dei clementia in hoc Sacramento quo magnitudo dantis consideretur. Cap. 2.

Secundo vero apparet in hoc sacramento mirabilis diuina benignitas, & largitas Saluatoris, quantum ad magnitudinem dantis. Dat enim se Christus non tantum dignis, sed etiam indignis. Nam qui se permisit malignorum manibus crucifigi, semper permittit manibus sceleratorum contrectari. Quia solem sum facit oriri super bonos & malos, vt dicitur Matth. 5. c. Claritatem suæ præsentis in hoc sacramento exhibet bonis & malis, non tamē impartitur omnibus illuminationis suæ effectus. Nam triplex oculus reperit, scilicet cæcus, æger & sanus. Primus est oculus cæcus, qui absens reperitur a luce, cum tamen ei sit præsens, & hic est cor infidele, quod suscipit hoc sacramentum ad effectum excæcationis: quia non credit in hoc, quod est lux increata & incarnata, licet appareat ei præsens, tamen absens est: lumen ei abscondens, sicut ipsemet Christus Ioan. 9. ait. In iudicium ego in hunc mundum veni, vt scilicet per hoc sacramentum, qui non vident videant, & qui vident cæci fiant. Secundus est oculus æger, qui percipit lumen quantum ad effectum perturbationis, & hoc est cor maliuolum, quod quidem perturbatur in huius sacramenti perceptione: nam sicut dicit Apóstolus 1. Corin. 2. Qui manducat & bibit indigne: iudicium, id est damnationem sibi manducat & bibit, non dijudicans corpus Domini. i. non discernens illud ab alijs cibis. vnde ait Augu. Contemptum non vult ipse cibus, sicut nec manna salidum. Vnde Iob 20. dicitur. Panis enim in vtero illius vertetur

Admiranda Dei clementia in hoc sacramento, quæ magnitudo dantis consideretur.

G

H

Discrimē inter cibos materialia, & sacramētū Eucharistie.

A vertetur in fel aspidum intrinsecus. Tertius est oculus sanus, qui percipit lucem ad esse stum delectationis, & hoc est cor fidele, quod quidem hoc sacramentum suscipit sacramentaliter & spiritualiter ad augmentum virtutis & gratiæ. Nam digne suscipiens illud in anima Deiformatur: hanc quidem deiformationem, & conuersionem alii & alentis prophetauit Osee 14. dicens. Conuertentes sedentes in umbra eius in tritico, id est in Dominici corporis sacramento, quod quidem sacramentum umbra denominatur, quia sæpe præbet Dominus in secreto mysterio sub accidentium velamine occultatus, in quo sedentibus quasi ad mensam, proponitur triticum cœlestis panis, & ipsi cibati conuertuntur in cibum: hoc est in Christum. Fit autem talis unio per saporositatem amoris, dicente Hug. de sancto Vict. Sio, inquit, anima mea: quia dum aliquid diligis, in eius similitudinem transformaris.

Quanta seueritas sit Dei contra tria genera hominum indigne recipientium corpus Christi. Cap. 3.

C Tertio apparet in hoc Sacramento mirabiliter seuera Dei iustitia, quantum ad ingratitude recipientis. Qui enim fugit dexteram diuinæ benignitatis, incidit in sinistram diuinæ seueritatis. Sed audiit Apostolum ad Hebr. 2. dicentem, Horrendum est enim incidere in manus Dei uiuentis. Tribus enim generibus hominum Deus in hoc sacramento mirabiliter est seuerus. Primo curiosus, secundo præsumptuosus, tertio malitiosus. Primo enim est seuerus mirabiliter curiosus, quibus vita vertitur in interitum. In cuius mysterium Exo. 9. Dominus ait ad Moysen: Descende & contestare populum, ne forte velint transcendere terminos ad videndum Dominum, & pereat ex eis multitudo plurima. nempe curiosi sunt, qui transgredi fatagunt terminos fidei in inquisitione huius sacramenti. Ideo vita gratiæ, quæ confertur in eo, vertitur eis in mortem. sed de hoc plenius dicetur infra, sermone 57. art. 2. c. 1. Secundo vero mirabiliter est seuerus præsumptuosus, quibus absolutio vertitur in obligationem. Proinde. 1. Corin. 11. dicitur, Conuenientibus vobis in vnum, id est in ecclesia ad suscipiendum Dominicum sacramentum, iam non est Dominicam cenam manducare, scilicet sacramentaliter: quia non est ibi manducatio spiritualis, sine qua sacramentalis

Seueritas Dei contra sumenter indigne corp' Xpi: tribus. n. g'ib. hominū est seuerus.

non prodest, immo potius obest. Vnusquisque enim præsumit suam cenam ad manducandum. Et sequitur. Quicumque manducauerit panem hunc, vel biberit calicem Domini indigne: reus erit corporis & sanguinis Domini. glo. Ac si Christum occideret, punietur. Huius nempe præsumptionis præcessit mystica figura. 2. Reg. 6. i. Oza, ubi dicitur. Extendit manum suam Oza ad arcam Dei, tenuitque eam, quæ calcitrabant boues, & declinauerunt eam: Iratusque est Dominus indignatione Dominus contra Ozam, & percussit eum super temeritate, qui mortuus est ibi iuxta arcam Domini. Sic nempe contingit his, qui præsumunt in mortali culpa suscipere hoc venerabile sacramentum. Præterea Apostolus post præcedentia verba subdit, probet autem seipsum homo, id est a tanta communione examinet omnes Angelos conscientiæ suæ per diligentem considerationem; & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Ad literam autem est notandum, quod hæc præpositio, de, quæ videtur notare quandam partitionem, non debet referri ad corpus Christi, nec ad sanguinem eius: quia non partes sumuntur, sed totum corpus, & totus sanguis Christi suscipitur a sumente. Ideo referri habet ad ipsas species, quæ partiuntur sumuntur. Nam illæ species, quæ ab vno sumuntur, & ab alio non sumuntur, & tamen sub vtrisque; est totus Christus. Et subdit Apostolus. Qui enim manducat & bibit indigne, iudicium sibi manducat & bibit, id est manducando & bibendo acquirit iudicium, non dijudicans corpus Domini. Proinde de conse. di. 2. c. qui scelerate. Isidorus ait: Qui scelerate viuunt in ecclesia, & communicare non desinunt, putantes se tali communione mundari: distant nihil ad emendationem proficere, sibi dicente Propheta Hierem. 11. Quid est, quod dilectus meus fecit in domo mea scelera multa? nunquid carnes sanctæ auferent a te malitias tuas. q. d. non: sed potius inquinabunt te. Et in 4. dist. c. qui discordat. Aug. ait: Qui discordat a Christo, non manducat carnem eius, nec eius sanguinem bibit, & si tantæ rei sacramentum ad iudicium suæ perditionis quotidie accipit. Idem dicitur in c. sancta, & in c. sicut Iudas: & in c. quotidie. Patet igitur ex dictis, quod indigne hoc sacramentum manducans peccat mortaliter, & hoc maxime propter tria. Primo, quia fictus & simulate ostendit se esse Christi membrum: cum sit fictus, falsus, & simulatus. Secundo, quia irreuerentiam horridam atque contemptum

Declatio huius præpositio nis, de.

Peccat mortaliter maxime propter tria q. indigne hoc sacramentum manducant.

A temptum committit contra hoc sacramentum. Tertio, quia abutitur sacramento, quod institutum est ad præstandum spirituale refectioem viuus in gratia tantummodo constitutis. Alex. de Ales in 4. etiam inquit, quod propter præsentiam Saluatoris, recordationem humanæ redemptionis, expressionem diuinæ charitatis, remedium humanæ infirmitatis, quæ in huius sacramenti sumptione concurrunt, non potest sumi a peccatore sine magna ingratitude, & contempitu: ideo talis grauer peccat. Tertio verò est seuerus malitiosus, quibus emollitio vertitur in obdurationem. Nempe huius sacramenti natura, est indurare corda illorum, qui illud non suscipiunt, & illorum, qui illud malè suscipiunt. Primo autem quod induret corda illorum, qui illud non suscipiunt, patet 8. 2. dist. in c. presbyter, circa medium. Secundo, quod induret corda illorum, qui illud malè suscipiunt, patet Nume. 14. Sap. 6. & Exo. 16. ubi hoc mysticè figuratum est in manna, quod populo suo Dominus pluit in deserto, quod condensabatur, & indurabatur ad ignem. Ignis. n. cum habeat corruptiuum, & mortificatiuum calorem, signat amorè libidinosum, ac malæ voluntatis desiderium; cui celeste manna. i. hoc sacramentum obdurationem vertitur iudicio Dei. Sol verò, cum habeat calorem viuificum, & saluificum, diuinum amorem designat, qui cum calefit in corde recipientis Dominicum hoc sacramentum, mens per deuotionem incalcescit, liquefcit, & resoluitur, atque efficitur deiformis. Ex omnibus autem in hoc principali articulo dictis palam patet, quod hoc sacramentum est miraculum miraculorum, sacramentum sacramentorum, & signum signorum, ineffabiliter representans Dei potentiam, & eius arcanam sapientiam, atque viscerosam clementiam, omnium fidelium & deuotarum mentium refectiuam.

Peccat mortaliter maxime propter tria q. indigne hoc sacramentum manducant.

ARTICVLVS TERTIVS.

Quod per triplicem delectationem hoc sacramentum reformat voluntatem humanam.

Tertio principaliter hoc sacrum est delectabile. s. voluntati, quia misericors, & miserator Dñs escam dedit timentibus se. Tripliciter. n. est voluntati delectabile hoc sacramentum, & huiusmodi esca. Primo, quia liberat a malo: secundo, quia proficit in bono: tertio, quia proficit in optimo.

Quo sacramento dicitur delectabile.

Quod delectatio huius venerabilissimi sacramenti liberat voluntatem suam a triplici malo. Cap. 1.

Rimo hæc suauissima esca, quæ liberat a malo, est voluntati delectabilis; & hoc tripliciter. Primo, quia liberat a malo præterito: secundo, a malo præteriti: tertio, a malo futuro. Primo malum præteritum purgat: vnde de cõf. di. 2. ante benedictionem, Amb. ait: Qui manducauerit hoc corpus, tet ei remissio peccatorum. s. venialium, & et mortalium, s. m. gl. Io. ad hoc facit et c. c. o. e. & c. species. e. di. quod intelligitur de mortalibus oblitis ex insufficientia humanæ fragilitatis, s. m. Scor. & Richard. Ad prædicta autem seruanda Saluator noster instituens hoc sacramentum post consecrationis formam subiunxit, In remissionem peccatorum. Hoc autem mysticè figuratum fuit in sacrificio panis, & in craticula, Leuit. 2. Vbi dicitur, quod sacerdos, qui obtulerit eum, tollet memoriale de sacrificio, & adolebit super altare in odorem suauitatis Domino. Nempe panis in craticula, Christus in cruce est. Memoriale sacrificij, est in sacramento memoria passionis Christi; altare fides, adoluitio deuotio, odor suauitatis, gratia, & reconciliationis, ac peccatorum remissionis.

Delectatio huius sacri liberat voluntatem suam a triplici malo.

Secundo malum præfens euacuat. Fit autem quotidiana perditio in aiaibus ex ardore formis concupiscentialis, sicut est quotidiana deperditio in humanis corporibus ex ardore naturalis caloris. Valet igitur Dominicum sacrum ad restaurandum deperditum: vnde de cõf. di. 2. c. iteratur, Paschasius ait: Quia .n. quotidie peccamus, saltem peccatis illis, sine quibus mortalis infirmitas viuere non potest, quia licet omnia peccata donata sunt in baptismo, infirmitas tamen peccati adhuc in carne nostra remanet: vnde Psal. Benedic aia mea Domino, qui propitiatus est iniquitatibus tuis, qui sanat omnes iniquitates tuas. Et ideo, quia quotidie labimur, ideo Christus pro nobis quotidie mysticè immolat, & passio Christi nobis in mysterium tradit, ut qui semel moriendo mortem vicerat, quotidie recidua delictorum per hæc sacra corporis Christi, & sanguinis peccata relaxet: vnde oramus dicentes, Dimitte nobis debita nostra: quia si dixerimus, peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est: hæc ille. Idem et dicitur ab Aug. in c. vtrum. e. dist. Propter eandem quoque causam, panem non

Astrum quotidianum da nobis hodie, nos docuit Christus postulare, Matt. 6. Ad huius sacramenti susceptionem hortatur Dominus, Cant. 5. Aperi mihi soror mea, amica mea, columba mea, immaculata mea; quia caput meum plenum rore est, & cincinni mei guttis noctium. Ait. n. Aperi mihi. i. suscipe me deuote; quia caput meum. i. diuinitas, plenum est rore vberi misericordia. scilicet refrigerandum peccata: & cincinnati. i. humanitas; guttis noctium. i. effusione sanguinis. Lacrymarum, sudorum, & passionum ad reprimentum concupiscentiam carnis.

Tertio verò à malo futuro mentem præseruat: hoc quidem mysticè figuratum fuerat Iud. 7. in Gedeonis visione, in qua vidit, quod subcineriti⁹ panis subuertebat castra Madian. Nempe Madian contradicentes interpretatur. Per hunc enim carnalia desideria designantur, quæ secundum illud 1. Pet. 2. Militant contra animam. Castra igitur Madian, malorum desideriorum prauitates sunt, quæ subuertit subcineritius panis. i. hoc sacramentum, qui panis est vita: sed subcineritius per memoriam subcineritiæ humilitatis passionis Christi. Natura siquidem rerum est, quod nihil conseruatur extra proprium locum; nam & pisces extra aquam putrescunt, aqua extra flumen, seu fontem corrumpitur, arbores, atque herbæ extra terram arescunt; & sic de singulis: sed cum locus animæ sit propriè ipse Deus, patet, quod in solo Deo quiescit, & conseruatur: sicut econtra de peccatore, Isa. 57. dicitur, Cor impij quasi mare feruens, quod quiescere non potest. Sed in sacramento eucharistiæ Deus vtiq; est; propterea meritò dignè sumentes illud, ab eo conseruantur, & perseverant.

In triplici virtute theologica huius sacramenti delectatio proficere facit. Cap. 2.

DSecundò hæc suauissima esca est delectabilis voluntati, quia proficit in bono: nam per eam fidei meritum augetur, spei fiducia subleuatur, & charitatis deuotio inflammatur.

Fides. Primo. n. per hoc sacramentum fidei meritum augmentatur; dum. scilicet credit, quod humana ratio nullatenus capit: ideo, sicut sup. dictum est, velatum datur sub accidentibus: ideo Greg. ait: Fides nõ habet meritum, cui ratio humana præbet experimentum. Insuper 24. q. 1. c. non turbatur, Amb.

ait: Licet humana mens nequeat plenè rationis inuestigatione comprehendere; fidei tamen plenitudo complectitur. Fides. n. in hoc sacramento ipsos sensus, & sensibilia vincit, clamat, asserit, & ostendit visus in hoc sacramento solū esse panem materialē. Similiter ad ipsum clamant, asserunt, & ostendunt aia accidentia visibilia, quod facit tactus, & tangibilia: idem auditus, & audibilia; gustus, & gustabilia; olfactus, & olfactibilia: hæc autem oia tam sensus. scilicet. quæ sensibilia lumina sunt intellectus nostri, quibus in mundo isto sensibili & videre, & illuminari habet: naturaliter autem fidei lumen omnia lumina intantum obfuscat, atque obtenebrat, quod sola virtus sacramenti pura, & integra sit in corde credentis: ita vt nihil falsitatis, aut impietatis in illud ingerere, seu impingere posset.

Spes. Secundo per hoc sacramentum spei fiducia subleuatur; dum. n. presbyter Deo patri offert illum, qui in cruce pro nobis oblati est: nullo modo diffidere habet homo de aliquo non exaudiri ab eo: vnde cum Psal. potest dicere: Domine Deus virtutum, exaudi orationem meam, auribus percipe Deus, & respice in faciem Christi tui.

Charitas. Tertio verò per hoc sacramentum charitatis deuotio inflammatur. Sicut. n. ad ignis presentiam fugatur frigus; sic etiam in aia dignè, & spiritualiter præparata ad presentiam corporis Christi expellit torpor mentis, cõtemplando, & metis oculis conspiciendo Dñm suum in carne pro sua dilectione, tam aspera, insuper & etiam mortem sustinuisse. Proinde de conse. di. 2. c. iteratur, Aug. ait in si. Semper. scilicet. in hoc sacramento mors Christi pro vita seculi est posteris nuncianda, vt discant qua charitate dilexit suos, qui pro eis mori dignatus est, cui oes vicem debemus rependere charitatis; quia ad hoc nos prior dilexit, cum essemus gehennæ filij, vt diligeremus eum à morte iam liberati.

Nota, quod tripliciter acquiritur memoria Christi passio pro nobis.

Qui velit igitur per hoc sacramentum inflammari, sicut Bonauè. in 4. dis. 12. necesse habet ad ipsum conuerti, & dirigi, tanquam ad memoriale Dominicæ passionis. Tripliciter enim acquiritur memoriam Christi passio. Primo in scripto, secundo in verbo, tertio in sacramento.

Primo

Tripliciter acquiritur memoria Christi passio in scripto.

A Primo quidem in scripto, vt quãdo Christi passio calamo conscribitur; & hoc est memoriale, quasi mortuum: & habet ferri ad visum, quæ apprehendit magis à longinquo.

Secundo in verbo, vt potè cū aliquis verbobenus narrat Christi passionem, & illud partim est viuum, & partim est mortuum. Viuum in corde bonorum prædicatorum, & mortuum in corde tepidorum, atque malorum: vel viuum in corde, & cogitatione; non viuum in voce; & hoc est audientium. Auditus autem non ita bene apprehendit de longinquo.

B Tertio in sacramento est memoriale, cū ipsum corpus Christi signatur, & continetur in specie panis, & sanguis sub specie vini: & hoc est memoriale viuum; quia ipse Christus ibi seipsum præbet, offerens nobis illud suum corpus, quod pro nobis occisum fuit; & sanguinem, qui pro nobis fuit effusus in crucis ara: & hoc quidem ad gustum est, qui de propinquo apprehendit, vt iam non quasi speculatione, sed quadam experientia passionis eius memores sumus. Si igitur accedit affectum nostrum passio descripta, & amplius frequenter prædicata; multo magis inflammare, & afficere debet in hoc sacramento expressa: & hoc absque dubitatione facit, si quis sensum hunc, & illum conuertit ad hoc sacramentum. Ille igitur est, qui ex hoc sacramento efficaciam reportat, qui se conuertit. Ille siquidem Missam audit, non qui tantum verba dicit, & audit sine deuotione: sed qui ad hoc memoriale totam mentis intentionem cõuertit: hæc ille. Idem etiam dicit, quod caro Christi est sicut carbo ignitus; sed carbonis ignitus est expellere frigus, & incendere calorem: ergo hoc sacramentum reprimit motus frigidos culpe, & incendit motus viuos gratiæ; ergo delet, & auget. Quomodo autem per hoc sacramentum augeantur virtutes. Est igitur ad hoc notandum, secundum Alex. in 4. quod ex hoc sacramento augeantur virtutes: nec ex hoc sequitur, quod contingat peruenire ad summum gradum virtutis in via ex frequenti huius sacramenti sumptione, licet ex eo virtutes augeantur; quia hoc sacramentum datur in robur, in medicinam, & in remedium: magis fit hæc augmentatio ad robur, ne succumbat tentatione aduersitatis: & in remedium, ne succumbat tentatione voluptatis: & in medicinam, quantum ad curationem venialium potius, quàm quantum ad augmentum, & crescentiam virtutum. Vnde quantum ad tria augeantur virtutes hoc

sanctissimo sacramento. Primo quantum ad roborandum contra tentationes aduersitatis: vnde dicitur, Panis confirmat cor hominis. Secundo quantum ad efficaciam efficiendi animam sobriam contra incentiuam voluptatis: vnde glosa super illud Mar. 14. Accipit Iesus panem, inquit. Ebrietas felix, salutaris satietas; quæ quãto copiosius sumitur, tanto sobrietatem mentibus donare dignetur. Tertio quantum ad curationem venialium. Vnde Greg. in homilia Paschali: Dedit nobis hoc sacramentum salutis: vt quia nos quotidie peccamus, & anima iam non mori potest, per istud sacramentum remissionem peccatorum consequamur. hæc ille.

De triplici fructu perfecto, quem consequuntur dignè suscipientes.

Cap. 3.

Tertio hæc sanctissima esca est delectabilis voluntati, quia proficit in optimo. Tres. n. optimi fructus ex digna frequentatione huius sacramenti in anima generantur. Primus est illuminatio rationalis, secundus est corroboratio irascibilis, tertius est delectatio concupiscibilis. Vnde Innocentius de officio Missæ, in parte tertia, c. vlt. ait: Per huius sacramenti virtutem vniuersæ virtutes augentur, & omnium virtutum fructus exuberat. Primus inquam fructus illuminatio Dei dicitur, quia per illud humanus intellectus illuminatur: ideo ad hanc sacramentum cõtionem hortabatur Propheta, dicens, Psal. 33. Accedite ad eum, & illuminamini, & facies vestræ non confundentur. Huius illuminationis mystica figura præcessit in Ionatha filio Saul, qui, vt dicitur 1. Reg. 9. Extendens summitatem virgulæ, quæ habebat in manu, intinxit in fauam mellis, & cõuertens manum suam ad os suum, illuminati sunt oculi eius. In ministerium, quod ex frequenti sumptione deuota huius sacramenti, perficiuntur mentales oculi in lumine veritatis, sicut Ioan. 1. dicitur, Gratia, & veritas. i. gratiosum veritatis lumen, & lucida lux per Iesum Christum. scilicet. in hoc sacramento facta est, vt dicitur Ecclef. 15. Cibauit illum pane vitæ, & intellectus, &c. Secundus verò fructus est corroboratio, quia per illud sacramentum irascibilis corroboratur. Hic siquidem ille panis est, de quo Propheta ait, Panis confirmet cor hominis. Proinde Cant. 7. dicitur, Mane surgamus ad vineas, videamus si floruit

N n 2 vinea,

Quomodo augentur virtutes in hoc sacramento.

Tres fructus in aia generantur ex digna frequentatione huius sacri.

Castra Madian qua.

A vinea, si flores fructus parturiunt. Glo. Nō est intuentum, si vinea floret, sed si flores ad partum conualescant; quia si non est mirū, si quis inchoat: sed valde mirabile est, si in intentione bona, & opere bono perseuerat. Huius fructus figura mystica præcessit, 3. Reg. 19. in Helia, de quo dicitur ibidē, q̄ cum sub umbra iuniperi obdormisset, Angelus Dñi tetigit illū, & dixit illi, Surge, & come de. Respexit Helias, & ecce ad caput suum subcineritius panis, & vas aque. Comedit igitur, & bibit, & ambulauit in fortitudine cibi illius 40. diebus, & 40. noctibus, vsque ad montē Dei, Oreb. Sub umbra quidē iuniperi dormit, qui in fide Dñicę passionis requiescit. Hic autē angelico patrocínio excitatus ad deuotā sumptionē huius sacramenti illud comedit, & augmentū gratię bibit: vnde firmiter perseuerans ambulat 40. diebus, & 40. noctibus: per virtuosa itinera in prosperis, & in aduersis; vsq; ad montem Dei, Oreb. i. vsq; ad gloriam Dei sempiternam. Et quia hoc sacramentum mentē roborat ad virtuosa opera exercenda, Iud. 14. propter, Per fauum mellis, qui de ore leonis est egressus, extitit figuratum.

C Tertius fructus, delectatio, seu inflāmatio dictus est, quia voluntas, seu in concupiscibilis inflāmat, & inebriatur ex deuota sumptione huius sacramenti: vnde mysticē figuratur, s̄m Damasc. per carbonem, quo tacta sunt labia Isaię prophetę à Seraphim, quia seraphico mysterio incenditur per hoc sacramentū duo labia metalis affectionis, vnū superius ad Christi diuinitatē; aliud inferius ad Christi humanitatē. Et de hac duplici affectione menti acquirenda in hoc sacro, Gen. 19. prophetauit Iacob, dicens: Aser pinguis, panis eius, & præbebit delicias Regibus. In qua quidē prophetia prophetando tria de hoc sacramento prænuntiat. Primo, à quo datur: secundo, quid datur: tertio, quibus datur.

D Primo, à quo datur, qui est Aser, qui interpretatur atriu, vel diuitię, vel beatitudo. Aser. n. signat Christum, qui vel atrium patens est in largē se donando tā bonis, quā malis, licet nō eodem in effectū: diuitię, & his, qui illum suscipiunt cum profectu. Beatitudo. i. arcta felicitatis æternę est his, qui cum deuotione perfecta suscipiunt eum.

Secundo pronuntiat quid datur, vnde subdit, Pinguis est panis eius. Quid. n. per pinguedinē, nisi deuotionis dulcedo exprimitur? hęc dulcedinē, seu pinguedinē hoc sacramentū mentibus feruentib; præstat. Si-

*Propheta
tando Iacob tria
de hoc sacra
mento
prænu
tiant.*

cut in persona taliū Psal. 12. ait, Impingna-
sti in oleo. s. ardētis deuotionis, caput meū
& mentē meā, & calix meus. i. qui per cōdi-
gnā preparationē factus est meus, quā præ-
clarus est. i. delectabilis intellectu, atq; affe-
ctui. s. dū in vtraq; Christi natura intelligē-
do experimētaliter gusto dulcedinē diuine
benignitatis. Hanc quidē gustauerat, q̄ ait:
Quā magna multitudo dulcedinis tuę Dñe
quā abscondisti. s. sub accidētibus in hoc sa-
cra cō timentibus te. Et iterū futura prænu-
nciat, dū præterita narrat dicēs: Panē Ange-
lorū māducauit homo: cibaria misit eis in
abundantia. Insuper Sap. 16. dicitur: Angelorū
eica nutriiisti populū tuū: & paratū panē
de celo præstitisti eis sine labore omne de-
lectamentū in se habentē, & oīs saporis sua-
uitatē. Ideo meritū figurabat per illud my-
sticū manna, quod Exo. 16. Pluit Dominus
patribus in deserto, quod omnis saporis
proferebat suauitatem.

Tertio pronuntiauit Iacob, quibus datur
ad summē perfectā delectationē habendā.
Ideo subdit, Et præbebit delicias Regibus.
Rex. n. in regno aię est amorosus affectus,
qui Deum diligit toto corde. i. super oīa sibi
exteriora: tota anima. i. supra oīa interiora,
hoc est supra corpus suū: & tota mente. i. su-
per oīa superiora, hoc est super ipsam aiām.
Hi sunt, quib; Dñs ait, Lu. 7. Regnū Dei in-
tra vos est: huiusmodi Regibus in talib; re-
gnis præbet delicias hoc sanctissimū sacra-
mentū, sicut per experientā huiusmodi re-
galibus mētibus patet, qui id sapiunt ad rē,
nō tū ad vocē: propter hęc oīa, quia. s. hoc
venerabile sacrum est impinguatium dile-
ctionis, Lu. 15. figuratū fuit per vitulū sagi-
natum. Aduertendum est tñ, s̄m Alex. de
Ales, q̄ hoc sacramentum non semper hēt
efficacias supradictas in istis: nam qñq; ius-
tus accedit ad hoc sacramētum, ita tepidē,
& in deuotē, atq; sine debita reuerentia, &
timore, & cum tanta animi distractione, q̄
nullum commodum ab eo reportat, licet
non incurrat mortalem culpam communican-
do: requiritur igitur, quod iustus ad hoc
quodd sacramentum in eo efficacā habeat,
ita q̄ ex eo commodum reportet, q̄ se præ-
paret, considerando ad quid accedit, vt cū
deuotione, & reuerentia accedat: vnde Glo-
sa super illud, 1. Corin. 11. Non diiudicans
corpus Domini. Per hoc enim quod dicitur,
deuotē, & cum timore accedendum est ad
communione; quia Dominus est, cu-
ius caro sumitur, vt gratias videamur
reddere redemptori; vt igitur non impe-
diatur

IN COENA DOMINI
infra diem.

De triplici varia sumptione, qua tam ma-
li, quam boni assumunt corpus
Christi.

Sermo LV.

A diatur efficacia huius sacramenti, debet ac-
cedens cibum istum ab alijs discernere a-
ctu fidei: deinde seipsum purgare, & exami-
nare: deinde cum deuotione, & reueren-
tia illud assumere. Hęc ille.

Efficacissimum argumentum Do-
minici sacramenti.

EX omnibus supradictis in præsentī
sermone, clarescere potest fidelissi-
mum, & efficacissimum argumētum,
q̄ scilicet hoc venerabile sacramentum sit
sanctissimum corpus Christi, atque verissi-
mum. Nam impossibile est, q̄ ex summē fal-
so, & ex summē impossibili virtualiter sim-
ul, & experimentaliter trahi posset pro-
fundissima fundatio, & sanctissima celebra-
tio diuini cultus, & summa excitatio fidei,
ac summa captiuatio, ac subiugatio intel-
lectus nostri ad supernale lumen inaccessibi-
le ipsius Dei; necnon & summa excitatio,
& inflāmatio, dulcoratio, refectio, atq; di-
uini amoris inebriatio: sed ab initio Chri-
sti vsq; ad tempora nostra ineffabilī, atque
vniuersali experimento probatum est, ac
continuo experimento probatur, ex hoc sa-
cramentali opere prædicta subsequi, & elici
in ecclesia Dei: ergo impossibile est, quin in
ipso sit summa, virtuosissima, atq; diuini-
sima virtus, & veritas immensa: hoc quidem
sic argumento argumentorū certissimū sen-
sum, luminū, & gustuum huius ineffabilis
maiestatis, virtutis, & veritatis, quæ certo
experimento continet in seipsa: propter
quod mens ipsa possidens, seu potius ab ip-
sa possessa, nō potest de hac veritate aliqua-
liter dubitare, vel hæsitare. Vidisti igitur, &
audisti, quomodo hoc sanctissimum sacra-
mētum corporis Christi est reformatiuum
memorię nostrę, quæ est memoriale, & etiā
testamentum amoris. Est etiam reformati-
uum intelligentię, quia est admirabile in
velamentum stuporis. Est & reformatiuum
voluntatis, quia est delectabile in alimentū
dulcoris. Quam reformationem per hoc
sacro sanctissimū sacramentum perficit in
nobis miserabilibus peccatoribus ipse amo-
rosus Iesus, qui panis est vitę, reformator
animę, & largitor glorię sempiternę. Qui
cum Patre, & Sancto spiritu non acciden-
tibus obuelatus pariterq; vel obumbratus,
sed in omnibus supergloriosus facie ad fa-
ciem reuelatus, viuit, & regnat glorio-
sus triumphator per cuncta sæculorum sæ-
cula, Amen.

*Isi manducaueritis carnem filij ho-
minis, & biberitis eius sanguinem,
non habebitis vitam in vobis.*

Ioan. 6. Iuxta veridicam Do-
ctorū sanctorum sententiā, duo sunt in sacratissimo sacramento alta-
ris. s. sacramentum, & virtus sacramenti.
Sacramentum verò, s̄m Augu. consistit in
verbis, & speciebus visibilibus, panis. s. &
vini; & inuisibili carne, & sanguine Iesu
Christi. Virtus autem sacramenti est, sana-
tio à damnatione æternæ mortis. Hanc qui-
dem virtutem sacramenti crediderunt, &
quodammodo gustauerunt, atque experti
sunt omnes saluati, & iusti ab origine mun-
di, atq; quotidie gustāt quicumq; veri Chri-
stiani sunt. Sacramentum verò altaris. i. vi-
sibile speciē panis, & vini, cū carne, & san-
guine Christi soli Christiani manducant: &
hoc tam boni, quā mali, licet dissimili mo-
do, & fructu. Nam mali manducant sacra-
mentum. i. corpus Christi sub visibili specie
panis: sed non manducant sacramenti virtu-
tem, spiritualement. s. ipsam animæ suę salutē,
& vitam, quæ sine fine est. Boni autem man-
ducant vtrunq; simul. s. sacramētum, & vir-
tem sacramenti. Ex his clarescere potest, se-
cundum Alex. de Ales in 4. quodd triplex est
modus sumendi hoc sanctissimum sacra-
mentum. Primo modo tantum sacramen-
taliter, secundo tantum spiritualiter, ter-
tio vtroq; modo. s. sacramentaliter, & etiā
spiritualiter. Primo modo manducant om-
nes prauī Christiani, secundo modo sal-
uandi, tertio soli veri Christiani. Primi
manducant, & non manducant; secundi ve-
rò non manducant, & tamen manducant;
tertij verò manducant, & manducantur à
Christo. Cum illo concordat Scotus in
quarto, distinctio. octaua, in fine. & distin-
ctio. sextadecima. Sed tamen principaliter
de tertijs loquitur Christus in verbo præal-
legato, dicēs, Nisi manducaueritis carnem
filij hominis, vt sup.

*Vide Ma-
gist. sent.
in 4. Ma-
teria de
sacramen-
to.*

*Triplex
est modus
sumendi
hoc sacra-
mentum.*

A De hypocritis simulatis, qui hoc sacramentum præsumunt accipere, & quomodo tripliciter peccant. Cap. 2.

Secundi indignè accedentes ad hoc sacramentum suis dolosi

Secundi autem, qui ad hoc sacramentum præsumunt accedere indigni, sunt dolosi & simulati hypocritæ, de quibus ait Apost. 2. ad Timot. 3. In nouissimis diebus instabunt tempora periculosa, & erunt homines seipso amantes, cupidi, elati, &c. Et sequitur: Habentes quidem speciem pietatis. Glo. 1. religionis, eo quod eadem sacramenta habent cum pijs: virtutem autem. i. pietatis. i. charitatem abnegantes, .i. plurima mala occultè patrant, & tamè ad cooperimentum hypocrisis suæ communi care præsumunt. Tales etiam tria mala incurrunt. Primo proditorem, secundo confusionem, tertio verò damnationem.

Tales et tria mala incurrunt.

Primo incurrunt proditorem, quia talis efficitur Christi proditor, sicut Iudas. Ideo ei conuenit verbum, quod Ioan. 13. Dominus de Iuda ait: Qui manducat mecum, leuabit contra me calcaneum suum. Qui manducat panem meum, non vt peniteat, sed vt lateat, ille me conculcabit. i. tradet. Ex quo patet, quod qui vult in peccatis latere sub pulchra facie religionis, & communicari, assimilabitur Iudæ traditori, qui osculo tradidit filium Dei.

Secundo tales incurrunt confusionem, sicut dicitur Eccl. 1. comminatoriè: Non sis incredibilis timoris Domini, & ne accesseris duplo corde, ne fueris hypocrita in cõspectu hominum, & non scandalizeris in labijs tuis: attende in illis, ne forte cadas, & adducas animæ tuæ inhonorationem, & reuelet Deus abscondita tua, & in medio synagogæ allidat te; quoniam accessisti indignè, seu malignè ad Dominum. i. fictè communicando; & cor tuum plenum est dolo, & fallacia.

D Tertio tales incurrunt damnationem. Hinc Leuit. 7. dicitur: Anima polluti (.i. hypocriti, secundum glo. interlinearem) quæ ederit de carnibus hostiæ pacificorum, quæ oblata est Domino, peribit de populis suis. i. eijcietur de saluandis ad damnationem æternæ mortis, sicut 1. q. 1. c. multi. circa finem, dicitur: Polluimus itaq; panem. i. corpus Christi, quando indignè accedimus ad altare, & fordidi, mundum sanguinem bibimus.

De hominibus sceleratis, qui communicare præsumunt; & quomodo tripliciter à Deo puniuntur. Cap. 3.

Tertij verò, qui indignè sumunt hoc sacramentum, sunt præsumptuosi. i. scelerati, de quibus dicitur de confessione. distin. 2. c. qui sceleratè. Vbi Ildorus ait: Qui sceleratè viuunt in ecclesia, & cõmunicare non desinunt, putantes se tali cõmunionem mundari, discant nihil ad emundationem proficere sibi: dicente Propheta Iere. 11. Quid est, quod dilectus meus fecit in domo mea scelera multa? nunquid carnes sanctæ auferent à te malitias tuas? hæc ille. De hoc patet exemplum in sole, qui sanis oculis delectabilis, & utilis est: ægris verò perniciosus: sicut enim Dominus in innocentia statu ad esum ligni vitæ cõcessit, & in statu culpæ prohibuit: sic nobis, cū per penitentiam ad statum innocentie reducti sumus, cõceditur sumere corpus Christi, & in statu offensæ sumere prohibemur, dicente Domino, Matth. 7. Nolite sanctum dare canibus. i. immundis, & sceleratis peccatoribus. O ingratitude omni nequitia plena, nonne ingratus putaretur, qui haberet Dominum, à quo cuncta, quæ haberet accepisset bona? & ipsum à morte, & a suspendio multo suis laboribus liberasset, & tamen ipsum Dominum in immundissimum stabulum inimici sui proditiosè locaret, vt crudeliter necaretur. Longè maiori ingratitude plenus est, qui in mortali culpa sumit Dominicum sacramentum. Ideo per Prophe. Dñs lamentabiliter ait: Posuerunt aduersum me mala pro bonis, & odiū pro dilectione mea. Et iterū: Cõculcauerunt me inimici mei tota die, quoniam multi bellantes aduersum me: vnde Ambro. Ille Christū cõculcat, qui liberè peccat absq; timore, & pnia, & qui eo indignè participat. Et iterū idè ait: Qui indignè Christū sumit, idè est ac si interficiat. Aug. quoq; inq; Quā temerarius, quāq; nefariū est, cruentis manibus intemeratè Virginis tractare filium. Quis auditus sustinet auriū? quis oculus nō cõfunditur ad intuitū? q̄ mens nō rapitur in excessum? vbi pretiū mundi mittitur in sterquiliniū. Nō. n. minus est detestabile in os pollutū, q̄ in lutū mittere Dei filij: vnde tria mala veniūt talibus sceleratis pp indignā cõionē. Primo mala spiritualia, secundo mala corporalia, tertio mala temporalia.

Mala

Tertij, indignè sumunt præsumptuosi.

H

Talibus sceleratis mala veniunt.

A Mala spiritualia. Primo quidem plectuntur malis spiritualibus. Vnde Hierony. in Homilia inquit: Sicut corporalis cibus cum ventrem inuenit aduersis humoribus occupatum, amplius lædit, & nullum auxilium præstat: ita & iste spiritualis cibus si aliquè reperit malignitate pollutum, magis eum perdet, non sua natura, sed accipientis malitia. Quarto enim se quis amplius tradit delectationibus mundi, & hoc sacramentum præsumit accipere: tanto magis ei spūalem nauseam parit. Ideo Hierem. 31. dicit: Homo, qui comederit uam acerbam, morietur, & obstupescet dentes eius. Quod exponens Greg. ait: Quid est uua acerbam, nisi peccatū? uua quippe acerbam est fructus ante tempus.

B Quisquis enim præsentis vitæ declarationibus desiderat satiari, quasi fructum ante tempus comedere festinat. Sed qui talem uam acerbam comedit, non tantum per culpam moritur, verum etiam obstupescet dentes eius: Quia qui præsentis vitæ vel mundi delectationibus pascitur, in tantū sensus eius ligantur, vt nec spiritualia sapere queant. Hoc quidè Numeri 14. mysticè figuratum est de populo Israel, qui in Ægypto carnibus cum alio, & cæpe saturatus fuerat, demumque in deserto talia concupiscens, panem cœli, idest cœlestem manna omni suauitate plenum cum nausea respuebat: vt verificetur, quod Apost. ait. 1. Corin. 2. Animalis homo nō percipit ea, quæ sunt spūs Dei.

Mala corporalia.

Secundo quidem plectuntur malis corporalibus: ideoque sapius veniunt infirmitates variæ, pestes graues, & hominum strages, ac serpentes, ac fœuæ bestiarum. vnde. 1. Corinth. 11. Apost. ait. Qui enim manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit, non dijudicans copus Domini. ideo inter vos multi infirmi & imbecilles, & dormiunt multi: q̄ si nosmetipsos dijudicemus, nō vtiq; iudicemur: dum iudicamur, a Domino corripimur, vt non cum hoc modo damnemur. Et iterum. c. 10. ait de antiquis patribus loquens. Oēs eandem escam spiritualement manducauerunt, & omnes eundem potum spiritualement biberunt. Bibebat aut de spirituali conseque eos petra: petra aut erat Christus: sed nō in pluribus eorum beneplacitū est Deo: nā prostrati sunt in deserto. Hæc aut in figura facta sunt nfi, vt non simus concupiscetes malorū, sicut & illi concupierunt. Et sequitur. Hæc omnia in figura contingebant illis: scripta sunt autem ad correptionem nostram, in quos

fines sæculi deuenerunt.

Mala temporalia.

Tertio quoq; plectuntur malis temporalibus: sicut enim antiquitus filijs Israel grauissima culpa erat, & grauissimarum maledictionū ac punitionum causa, q̄ a se Deum per idolatriam proiecerunt: ac proinde Iudæis q̄ Christum non receperunt: sic nunc christiānis maximum scelus est, & malorum causa flagellorum, quod Christum filium Dei in hoc sacramento tam indignè suscipiunt. Proinde Greg. super Lu. 19. ait, Creator omnium per incarnationis suæ mysterium Iudæam visitare dignatus est: sed quia non cognouit tps visitationis suæ, ideo gentibus frequenter in prædā data, nouissime Romanis tradita est, & venerūt super eam oia genera maledictionū, quæ in liberis legū scripta sunt. Similiter his, qui gram Dei ingrante suscipiūt, dicendum est. Si quis. n. irritam faciens legem Moysi sine vlla miseratione moritur: quāto deterioribus & grauioribus supplicijs plecti meretur, qui filium Dei cõculcauerit, & sanguinem testis pollutum duxerit? propter hoc nempe sepe euenit sterilitas terræ, carititia, atq; temporalium rerum penuria, prædationes, guerræ, sacco mani ciuitatum, terrarum vndiq; & patriarū. Vnde de talibus propheta ait psal. 68. Effunde, id est effundes, super eos iram tuam. i. sicut effunditur aqua feruēs supra depilandos porcos, & furor iræ tuæ comprehēdit eos. fiat habitatio eorum deserta, scilicet per grauis simam pestē, & in tabernaculis, idest in domibus eorum non sit, qui inhabitet. i. propter partialitates & guerras. Et de prædictis rationem assignās subdit: quoniam quem tu, i. Deus percussisti, persecuti sunt. Deus enim pp scelera nra purganda percussit in passione filium suum, sicut ipsemet Isa. 53. ait, Propter scelus populi mei percussit eū. Sed cum sceleratis criminibus cõcantes, eum persequuntur, Iuda traditore deteriores effecti: eo q̄ sicut ille tradidit illum persequētib; Iudæis, sic isti tradunt eum infernalibus diabolis, eo quod illum ponant in loco sub potestate diaboli constituto. Ideo Aug. ait. Magis peccant qui tradunt Christum peccatoribus membris, quā qui tradiderunt eum crucifixoribus Iudæis.

ARTICVLVS SECVNDVS. De spiritualiter manducando hoc sanctissimum sacramentum.

Secundus est manducandi modus, illud sumere spiritualiter tantum, & hoc loquendo

E

F

G

Psal. 68.

H

2. Est manducandi modus, illud sumere spiritualiter.

A quando largo modo omnes ab initio mundi atque saluati & saluandi manducauerunt, & manducant. proprie tamen, secundum Scotum in 4. dist. 8. q. vlt. hoc accidit, quando homo iustus iuxta posse suum bene, & deuote paratus est suscipere corpus Christi, & tamen propter reuerentiam abstinere, aut propter aliquam infirmitatem, vel quia non potest habere ministrum: huic autem huiusmodi conuenit, quod de con. dist. 2. c. vt quid. Augu. ait. Crede, & manducasti, & talis spiritualiter hoc cibo nutritur. secundum autem Landulphum in 4. Christus hoc sacramentum tantum sacramentaliter, sed non rem sacramenti, sicut & sacramentum baptismi sumpfit: & hoc in exemplum fecit. Secundo enim Alex. de Ales in 4. ad perfectam manducationem spiritualem, sicut & corporalem, quatuor requiruntur. Primo masticatio, secundo refectio, tertio assimilatio, quarto incorporatio. Primo enim masticatio consistit in discreta consideratione, siue deliberatione illius, quod sumendum est in cibum, scilicet quantum beneficium, quam viuificationem utique corpus Christi: quod fuit pro nobis expositum in pretium ad remedium, scilicet in cruce & in altari in cibum. Exponitur scilicet ad viuificationem, scilicet in vita gratiæ: vnde Ioan. 6. Ni si manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem: non habebitis vitam in vobis, & ad nutriendum vitam æternam, Ioan. 6. Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam. Secundo sequitur ad prædicta delectatio, siue delectationis refectio: ex consideratione bonitatis & pretiositatis eius, quod sumitur, quod est panis de cœlo descendens. vnde dicitur Sap. 16. Panem de cœlo præstitisti eis sine labore omne delectamentum in se habentem. Tertio sequitur assimilatio: hæc autem duo, scilicet consideratio & delectatio, fiunt per fidem. De consideratione patet: de delectatione & refectioe habetur ab Augu. qui ait, qd in cognitione est tota delectatio, iuxta illud Io. 17. Hæc est vita æterna, vt cognoscant te Deum verum, & quem misisti Iesum Christum. Si enim quis diligit aliquem, non propter hoc delectatur in ipso: sed si bonam illius videt tantum delectatur. Similiter per fidem est assimilatio, Ioan. enim 1. dicitur: Dedit eis potestatem filios Dei fieri his, qui credunt in nomine eius. Quarto sequitur incorporatio, quæ proprie vno denominatur, & hoc fit per amorem, qui est copula

Ad perfectam manducationem spiritualem. 4. Requiritur.

amantis cum amato. Ad spiritualem igitur manducationem requiritur consideratio fidei, & affectio ipsius amoris. Huiusmodi non manducando manducant, sicut de talibus Ambrosius ait: Non manducans manducat, & manducans non manducat: quia scilicet non manducans sacramentaliter, aliquando manducat spiritualiter, & econuerso. vnde Eccles. 6. dicitur: Est & aliud malum, quod vidi sub sole, & quidem frequens apud homines. Vir, cui dedit Deus diuitias & substantiam, & honorem, & nihil deest animæ eius ex omnibus, quæ desiderat: nec tribuit ei potestatem Deus, vt comedat ex eo: sed homo extraneus, idest simplex vetula, vorabit illud, idest affectuose & ardenter comedit spiritualiter hoc sanctissimum sacramentum. Circa hanc spiritualem manducationem, & circa omnes spiritualiter manducantes, tria consideranda sunt. Primo gradus, secundo gustus, tertio fructus.

De triplici genere hominum, qui spiritualiter sacramentum hoc manducant. Cap. 1.

Primo considerandus est spiritualiter manducantium gradus, qui tres dici possunt. Primus incipientium, secundus proficientium, tertius perfectorum. In cuius mysterium Matth. 14. cum Christus satiavit turbam quinque panibus & duobus piscibus dicitur, quod manducantium fuerunt quinquemillia viroborum, exceptis mulieribus & paruulis. In paruulis incipientes, in mulieribus proficientes, in viris autem perfecti significantur. Ratio autem largo modo loquendi, quare tales spiritualiter hoc sacramentum manducant: est, quia incipientes manducant ratione fidei Saluatoris, proficientes vero ratione bonæ conuersationis, perfecti vero ratione bonæ meditationis. Nam, secundum Augu. & Hugo. In omni meritoria actione corporis Christi spiritualis manducatio est, in qua quilibet fidelis ac deuotus in Christo incorporatur, & tãto altius, quãto actio altior est & melior, quod tamen fieri non potest sine fide & charitate. Primo incipientes spiritualiter manducant ratione fidei Saluatoris, sicut Abacuc. 2. & ad Hebr. 10. scriptum est: Iustus autem meus ex fide viuit. sicut tanquam ex cibo spirituali. Et iterum Augu. ait. Crede, & manducasti. Credere enim in Deum, est credendo ire in eum: credendo eum amare, credendo enim adherere, & creden-

1. gradus spiritualiter manducantium.

H

Quid credent Deo, & quid in Deum.

A credendo eius membris incorporari. Nam ad hoc quod fides perfectè tendat in Deum, requiritur adiunctio charitatis, quæ ordinat ad amorem Dei. Est enim ista prima differentia ad operationem boni, & sic est secunda differentia, tertio ad perpeffionem mali. & sic est tertia differentia ad dilectionem proximi: & sic est quarta, hæc secundum Bonauent. in quarto. & de con. dist. 2. c. vt quid Augu. ait. Crede & manducasti. Credere enim in eum, hoc est, panem viuum manducare, qui credit in eum, manducat eum. Et idem in c. crede. ait: Qui credit manducat, & inuisibiliter saginatur: proprie etiam s. Thom. in 4. dist. 9. Non quicumque manducat Christum spiritualiter, manducat hoc sacramentum spiritualiter. Manducat enim spiritualiter Christum, qui fidem & charitatem ad ipsum habet sine ordine ad hoc sacramentum, non tamen manducat talis spiritualiter hoc sacramentum: sed solum ille, qui habet fidem & charitatem ad Christum cum deuotione ex proposito sumendi hoc sacramentum, & si sacramentaliter non manducet, & sic sanè intelligenda sunt, quæ de hac materia subsequuntur: vnde secundum Alex. de Ales in 4. S. Patres veteris testamenti hoc sacramentum spiritualiter non manducauerunt. Nam etsi habuerunt fidem ipsius sacramenti instituendi a Christo, & tradendi ad manducandum: tamen quia non exstitit consecratum, & consecratio eius præcedit comestionem, non comederunt. plus enim requiritur ad manducationem, quam fides ex parte eius, qui debet manducare, scilicet & institutio sacramenti, & consecratio. quæ tempore illo nondum erant. Hæc ille. Secundo viri proficientes manducant ratione conuersationis. Et de talibus ait Dominus Ioan. 4. Ego cibum habeo manducare, quem vos nescitis. Et subditur: Cibum meus est vt faciam voluntatem patris mei, qui misit me, vt perficiam opus eius: hic siquidẽ cibum bonæ conuersationis consistit in tribus ferculis, quæ sunt tres virtutes. Prima est innocentia, secunda est poenitentia, tertia est misericordia. Prima est innocentia. vnde Propheta in persona innocentis ait, psal. 10. Percussus sum vt fœnum, & aruit cor meum: quia oblitus sum comedere panem meum, scilicet innocentia: quia scilicet delectabatur in pane malitiæ. Proinde de con. dist. 2. c. panem. Augu. ait. Panem spiritualiter de altari manducare, est innocentiam ad altare portare. Secunda est poenitentia, & de hac propheta inquit, Surgite

postquam sederitis, qui manducatis panem doloris, scilicet pro peccatis tuis. Et de Tobia mysticè scriptum est: Manducauit panem cum luctu & tremore: memorans illum sermonem, quæ dixerat Dominus per Amos prophetam, dies festi, idest gaudij in peccatis, conuertentur in luctum & lamentationem. vnde psal. ait, quia cinerem tanquam panem manducabam. scilicet poenitentia. Tertia est misericordia. vnde Prouerb. 1. Bene facit animæ suæ vir misericordia: quod dum pauper corporaliter ab eo reficitur, ipse multo magis a Deo pascitur & reficitur spiritualiter, sicut Apoc. 3. promittit, dicens, Ego sto ad ostium & pulso. si quis audierit vocem meam, & aperuerit mihi ianuam, introibo ad illum, & cœnabo cum illo, & ipse mecum. Tertio viri perfecti spiritualiter manducant, ratione deuotæ meditationis & contemplationis: contemplantur enim quod sic Deus dilexit mundum, vt filium suum daret vnigenitum, vt dicitur Ioan. 3. Nam contemplantur quod Deus dedit illi nobis. Primo in fratrem & amicum, scilicet in incarnatione, quando verbum caro factum est, & habitauit in nobis, Ioan. 1. Secundo dedit in pretium, sicut in passione Domini. vnde ad Roma. 8. dicitur. Proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum. Tertio dat illum nobis quotidie in cibum, sicut in sancta communione. vnde dicitur. 1. Corint. 1. quod accepit Iesus panem, & gratias agens, fregit & dixit: Accipite & manducate, hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur, hoc facite, scilicet alijs dispensando, in meam commemorationem: Hæc & his similia meditando & contemplando tales perfecti per ardorem desiderij anhelantes ad sacram communio nem, hos sacramentum manducant, & miraculose quandoque recipiunt hoc sacramentum, sicut exemplo patere potest. Legitur enim, quod cum Hugo de S. Victo. Doctor excellentissimus, vltima laboraret infirmitate, corpus Domini instanter petijt sibi dari, sed cum nullum cibum retinere posset, fratres eius turbationem timentes, simplicem illi hostiam obtulerunt, quod ipse per spm recognoscens ait: Misereatur vestri fratres, cur me deludere vultis? Iste enim, quem mihi portastis, non est Dñs meus. At illi attoniti corpus Dñi mox attulerunt. Sed ille videns se non posse illud accipere, eleuatis coelū manibus sic orauit: Ascendat filius ad patrem, & spūs ad eum quæ fecit illi, & inter hæc verba emisit spm, & corp⁹ Dñi idē disparuit

Viri spirituales quomodo manducant

H

Quod

Cibus bene conuersationis & virtutibus consistit.

A quando largo modo omnes ab initio mundi atque saluati & saluandi manducauerunt, & manducant. proprie tamen, secundum Scotum in 4. dist. 8. q. vi. hoc accidit, quando homo iustus iuxta posse suum bene, & deuote paratus est suscipere corpus Christi, & tamen propter reuerentiam abstinet, aut propter aliquam infirmitatem, vel quia non potest habere ministrum: huic autem huiusmodi conuenit, quod de con. dist. 2. c. vt quid. Augu. ait. Crede, & manducasti, & talis spiritualiter hoc cibo nutritur. secundum autem Landulphum in 4. Christus hoc sacramentum tantum sacramentaliter, sed non rem sacramenti, sicut & sacramentum baptismi sumpsit: & hoc in exemplum fecit. Secundo enim Alex. de Ales in 4. ad perfectam manducationem spiritualem, sicut & corporalem, quatuor requiruntur. Primo masticatio, secundo resectio, tertio assimilatio, quarto incorporatio. Primo enim masticatio consistit in discreta consideratione, siue deliberatione illius, quod sumendum est in cibum, scilicet quantum beneficium, quam viuificatiuum utique corpus Christi: quod fuit pro nobis expositum in pretium ad remedium, scilicet in cruce & in altari in cibum. Exponitur scilicet ad viuificandum, scilicet in vita gratiae: vnde Ioan. 6. Ni si manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem: non habebitis vitam in vobis, & ad nutriendum vitam aeternam, Ioan. 6. Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam aeternam. Secundo sequitur ad praedicta delectatio, siue delectationis resectio: ex consideratione bonitatis & pretiositatis eius, quod sumitur, quod est panis de caelo descendens. vnde dicitur Sap. 16. Panem de caelo praestitisti eis sine labore omne delectamentum in se habentem. Tertio sequitur assimilatio: haec autem duo, scilicet consideratio & delectatio, fiunt per fidem. De consideratione pater: de delectatione & resectione habetur ab Augu. qui ait, qd in cognitione est tota delectatio, iuxta illud Io. 17. Haec est vita aeterna, vt cognoscant te Deum verum, & quem misisti Iesum Christum. Si enim quis diligit aliquem, non propter hoc delectatur in ipso: sed si bonam illum videt tantum delectatur. Similiter per fidem est assimilatio, Ioan. enim 1. dicitur: Dedit eis potestatem filios Dei fieri his, qui credunt in nomine eius. Quarto sequitur incorporatio, quae proprie vno denominatur, & hoc fit per amorem, qui est copula

Ad perfectam manducationem spiritualem. 4. Requiritur.

B non rem sacramenti, sicut & sacramentum baptismi sumpsit: & hoc in exemplum fecit. Secundo enim Alex. de Ales in 4. ad perfectam manducationem spiritualem, sicut & corporalem, quatuor requiruntur. Primo masticatio, secundo resectio, tertio assimilatio, quarto incorporatio. Primo enim masticatio consistit in discreta consideratione, siue deliberatione illius, quod sumendum est in cibum, scilicet quantum beneficium, quam viuificatiuum utique corpus Christi: quod fuit pro nobis expositum in pretium ad remedium, scilicet in cruce & in altari in cibum. Exponitur scilicet ad viuificandum, scilicet in vita gratiae: vnde Ioan. 6. Ni si manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem: non habebitis vitam in vobis, & ad nutriendum vitam aeternam, Ioan. 6. Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam aeternam. Secundo sequitur ad praedicta delectatio, siue delectationis resectio: ex consideratione bonitatis & pretiositatis eius, quod sumitur, quod est panis de caelo descendens. vnde dicitur Sap. 16. Panem de caelo praestitisti eis sine labore omne delectamentum in se habentem. Tertio sequitur assimilatio: haec autem duo, scilicet consideratio & delectatio, fiunt per fidem. De consideratione pater: de delectatione & resectione habetur ab Augu. qui ait, qd in cognitione est tota delectatio, iuxta illud Io. 17. Haec est vita aeterna, vt cognoscant te Deum verum, & quem misisti Iesum Christum. Si enim quis diligit aliquem, non propter hoc delectatur in ipso: sed si bonam illum videt tantum delectatur. Similiter per fidem est assimilatio, Ioan. enim 1. dicitur: Dedit eis potestatem filios Dei fieri his, qui credunt in nomine eius. Quarto sequitur incorporatio, quae proprie vno denominatur, & hoc fit per amorem, qui est copula

C si manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem: non habebitis vitam in vobis, & ad nutriendum vitam aeternam, Ioan. 6. Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam aeternam. Secundo sequitur ad praedicta delectatio, siue delectationis resectio: ex consideratione bonitatis & pretiositatis eius, quod sumitur, quod est panis de caelo descendens. vnde dicitur Sap. 16. Panem de caelo praestitisti eis sine labore omne delectamentum in se habentem. Tertio sequitur assimilatio: haec autem duo, scilicet consideratio & delectatio, fiunt per fidem. De consideratione pater: de delectatione & resectione habetur ab Augu. qui ait, qd in cognitione est tota delectatio, iuxta illud Io. 17. Haec est vita aeterna, vt cognoscant te Deum verum, & quem misisti Iesum Christum. Si enim quis diligit aliquem, non propter hoc delectatur in ipso: sed si bonam illum videt tantum delectatur. Similiter per fidem est assimilatio, Ioan. enim 1. dicitur: Dedit eis potestatem filios Dei fieri his, qui credunt in nomine eius. Quarto sequitur incorporatio, quae proprie vno denominatur, & hoc fit per amorem, qui est copula

D eum amare, credendo enim adherere, & credendo

amantis cum amato. Ad spiritualem igitur manducationem requiritur consideratio fidei, & affectio ipsius amoris. Huiusmodi non manducando manducant, sicut de talibus Ambrosius ait: Non manducans manducat, & manducans non manducat: quia scilicet non manducans sacramentaliter, aliquando manducat spiritualiter, & econuerso. vnde Eccles. 6. dicitur: Est & aliud malum, quod vidi sub sole, & quidem frequens apud homines. Vir, cui dedit Deus diuitias, & substantiam, & honorem, & nihil deest animae eius ex omnibus, quae desiderat: nec tribuit ei potestatem Deum, vt comedat ex eo: sed homo extraneus, id est simplex vetula, vorabit illud, id est affectuose & ardenter comedit spiritualiter hoc sanctissimum sacramentum. Circa hanc spiritualem manducationem, & circa omnes spiritualiter manducantes, tria consideranda sunt: Primo gradus, secundo gustus, tertio fructus.

De triplici genere hominum, qui spiritualiter sacramentum hoc manducant. Cap. 1.

Primo considerandus est spiritualiter manducantium gradus, qui tres dici possunt. Primus incipientium, secundus proficientium, tertius perfectorum. In cuius mysterium Matth. 14. cum Christus satiavit turbam quinque panibus, & duobus piscibus dicitur, quod manducantium fuerunt quinque millia virosum, exceptis mulieribus & paruulis. In paruulis incipientes, in mulieribus proficientes, in viris autem perfecti significantur. Ratio autem largo modo loquendi, quare tales spiritualiter hoc sacramentum manducant: est, quia incipientes manducant ratione fidei Saluatoris, proficientes vero ratione bonae conuersationis, perfecti vero ratione bonae meditationis. Nam, secundum Augu. & Hugo. In omni meritoria actione corporis Christi spiritualiter manducatio est, in qua quilibet fidelis ac deuotus in Christo incorporatur, & tanto altius, quanto actio altior est & melior, quod tamen fieri non potest sine fide & charitate. Primo incipientes spiritualiter manducant ratione fidei Saluatoris, sicut Abacuc. 2. & ad Hebr. 10. scriptum est: Iustus autem meus ex fide viuificatus est. Et iterum Augu. ait. Crede, & manducasti. Credere enim in Deum, est credendo ire in eum: credendo eum amare, credendo enim adherere, & credendo

1. gradus spiritualiter manducantium.

G

H

Quid sit credere Deo, & quid in Deum.

A credendo eius membris incorporari. Nam ad hoc quod fides perfecte tendat in Deum, requiritur adiunctio charitatis, quae ordinat ad amorem Dei. Est enim ista prima differentia ad operationem boni, & sic est secunda differentia, tertio ad perpeffionem mali. & sic est tertia differentia ad dilectionem proximi: & sic est quarta, haec secundum Bonauen. in quarto. & de con. dist. 2. c. vt quid Augu. ait. Crede & manducasti. Credere enim in eum, hoc est, panem viuum manducare, qui credit in eum, manducat eum. Et idem in c. crede. ait: Qui credit manducat, & inuisibiliter saginatur: proprie etiam fm Thom. in 4. dist. q. Non quicumque manducat Christum spiritualiter, manducat hoc sacramentum spiritualiter. Manducat enim spiritualiter Christum, qui fidem & charitatem ad ipsum habet sine ordine ad hoc sacramentum, non tamen manducat talis spiritualiter hoc sacramentum: sed solum ille, qui habet fidem & charitatem ad Christum cum deuotione ex proposito sumendi hoc sacramentum, & si sacramentaliter non manducet, & sic sane intelligenda sunt, quae de hac materia subsequuntur: vnde secundum Alex. de Ales in 4. S. Patres veteris testamenti hoc sacramentum spiritualiter non manducauerunt. Nam etsi habuerunt fidem ipsius sacramenti instituendi a Christo, & tradendi ad manducandum: tamen quia non extitit consecratum, & consecratio eius praecedit comestionem, non comederunt. plus enim requiritur ad manducationem, quam fides ex parte eius, qui debet manducare, scilicet & institutio sacramenti, & consecratio. quae tempore illo nondum erant. Haec ille. Secundo viri proficientes manducant ratione conuersationis. Et de talibus ait Dominus Ioan. 4. Ego cibum habeo manducare, quem vos nescitis. Et subditur: Cibum meus est vt faciam voluntatem patris mei, qui misit me, vt perficiam opus eius: hic siquidem cibum bonae conuersationis consistit in tribus ferculis, quae sunt tres virtutes. Prima est innocentia, secunda est poenitentia, tertia est misericordia. Prima est innocentia. vnde Propheta in persona innocentis ait, psal. 10. Percussus sum vt foenum, & aruit cor meum: quia oblitus sum comedere panem meum, scilicet innocentiae: quia scilicet delectabatur in pane malitiae. Proinde de conf. dist. 2. c. panem. Augu. ait. Panem spiritualiter de altari manducare, est innocentiam ad altare portare. Secunda est poenitentia, & de hac propheta inquit, Surgite

Cibus bene conuersationis tribus virtutibus consistit.

postquam sederitis, qui manducatis panem doloris, scilicet pro peccatis tuis. Et de Tobia mystice scriptum est: Manducauit panem cum luctu & tremore: memorans illum sermonem, quem dixerat Dominus per Amos prophetam, dies festi, id est gaudij in peccatis, conuertentur in luctum & lamentationem. vnde psal. ait, quia cinerem tanquam panem manducabam. scilicet poenitentiae. Tertia est misericordia. vnde Prouerb. 11. Bene facit animae suae vir misericordia: quod dum pauper corporaliter ab eo reficitur, ipse multo magis a Deo pascitur & reficitur spiritualiter, sicut Apoc. 3. promittit, dicens, Ego sto ad ostium & pulso. si quis audierit vocem meam, & aperuerit mihi ianuam, introibo ad illum, & coenabo cum illo, & ipse mecum. Tertio viri perfecti spiritualiter manducant, ratione deuotae meditationis & contemplationis: contemplantur enim quod sic Deus dilexit mundum, vt filium suum daret vnigenitum, vt dicitur Ioan. 3. Nam contemplantur quod Deus dedit illi nobis. Primo in fratrem & amicum, scilicet in incarnatione, quando verbum caro factum est, & habitauit in nobis, Ioan. 1. Secundo dedit in pretium, sicut in passione Domini. vnde ad Roma. 8. dicitur. Proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum. Tertio dat illum nobis quotidie in cibum, sicut in sancta communionem. vnde dicitur. 1. Corint. 11. quod accepit Iesus panem, & gratias agens, fregit & dixit: Accipite & manducate, hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur, hoc facite, scilicet alijs dispensando, in meam commemorationem. Haec & his similia meditando & contemplando tales perfecti per ardorem desiderij anhelantes ad sacram communionem, hos sacramentum manducant, & miraculose quandoque recipiunt hoc sacramentum, sicut ex emplo patere potest. Legitur enim, quod cum Hugo de S. Victo. Doctor excellentissimus, vltima laboraret infirmitate, corpus Domini instanter petijt sibi dari, sed cum nullum cibum retinere posset, fratres eius turbationem timentes, simplicem illi hostiam obtulerunt, quod ipse per spiritum recognoscens ait: Misereatur vestri fratres, cur me deludere vultis? Ille enim, quem mihi portastis, non est Dominus meus. At illi attoniti corpus Domini mox attulerunt. Sed ille videns se non posse illud accipere, eleuatis manibus sic orauit: Ascendat filius ad patrem, & spiritus ad eum quae fecit illum, & inter haec verba emisit spiritum, & corpus Domini inde disparuit. Quod

Viri spirituales manducant, ratione deuotae meditationis & contemplationis: contemplantur enim quod sic Deus dilexit mundum, vt filium suum daret vnigenitum, vt dicitur Ioan. 3. Nam contemplantur quod Deus dedit illi nobis. Primo in fratrem & amicum, scilicet in incarnatione, quando verbum caro factum est, & habitauit in nobis, Ioan. 1. Secundo dedit in pretium, sicut in passione Domini. vnde ad Roma. 8. dicitur. Proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum. Tertio dat illum nobis quotidie in cibum, sicut in sancta communionem. vnde dicitur. 1. Corint. 11. quod accepit Iesus panem, & gratias agens, fregit & dixit: Accipite & manducate, hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur, hoc facite, scilicet alijs dispensando, in meam commemorationem. Haec & his similia meditando & contemplando tales perfecti per ardorem desiderij anhelantes ad sacram communionem, hos sacramentum manducant, & miraculose quandoque recipiunt hoc sacramentum, sicut ex emplo patere potest. Legitur enim, quod cum Hugo de S. Victo. Doctor excellentissimus, vltima laboraret infirmitate, corpus Domini instanter petijt sibi dari, sed cum nullum cibum retinere posset, fratres eius turbationem timentes, simplicem illi hostiam obtulerunt, quod ipse per spiritum recognoscens ait: Misereatur vestri fratres, cur me deludere vultis? Ille enim, quem mihi portastis, non est Dominus meus. At illi attoniti corpus Domini mox attulerunt. Sed ille videns se non posse illud accipere, eleuatis manibus sic orauit: Ascendat filius ad patrem, & spiritus ad eum quae fecit illum, & inter haec verba emisit spiritum, & corpus Domini inde disparuit. Quod

H

A Quod tria concurrere debent ad hoc, quod sacramentum spiritualiter manducetur. Cap. 2.

2. gradus spiritualiter manducantium 3. Concurrunt i delectabili comestione corporali.

Secundo considerandus est spiritualiter manducantium modus. Tria enim concurrunt in delectabili comestione corporali. Primum est esuritio, secundum masticatio, tertium est delectatio. Sic similiter in hac spirituali comestione. Primo debemus Christum spiritualiter esurire, ipsum cibum nostrum in intimo cordis desiderando. Secundo debemus ipsum masticare, magna discretione cogitationis discutiendo.

Tertio debemus in eo delectari, eum in intima cordis dulcedine diligendo. Esuritio. Primo inquam debemus Christum esurire, ipsum spiritualiter & ardentem desiderando: talis enim esuries, quædam de eo cibatio est, quæ etiam maiorem esuriam parit. Sicut Eccl. 24. ipse testatur dicens: qui edunt me, adhuc esurient: & qui bibunt me, adhuc sitient. Ideo Greg. ait. In spiritualibus delictis saturitas appetitum parit: quia quanto magis corde sapor percipitur, eo amplius cognoscitur, quod audius ametur. Vnde Hierony. super Lu. ait: Biberunt ex eo omnes, scilicet antiqui patres. Ebrietas foelix, satietas salutaris, quæ quanto copiosius sumitur, tanto fumentibus sobrietatem donare dignatur: vel esuritio est humilitas mentis, sicut B. Maria inquit dicens, Esurientes impleuit bonis, &c.

Masticatio da sunt diuina bñficiacia in māducatio ne sacramentali.

Masticatio. Secundo debemus Christum spiritualiter manducare, eius beneficia, scilicet incarnationem, conuersationem, & eius salutiferam passionem deuote ruminando, sicut ipse nos docuit, Ioan. 6. dicens: Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo. Hoc quidem manducare est spiritualiter masticare, teste Augu. dicente: hoc pertinet ad virtutem sacramenti, non ad visibile sacramentum, qui scilicet manducatur intus, non foris: quia qui manducat, præmit dente, non mēte. Et hoc est, quod Apostolus. 1. Corin. 10. vigilanter ait de iustis antiquis loquens. Omnes eandem escam spiritualement manducauerunt, & omnes eundem potum spiritualement biberunt. Manducatio pertinet ad masticationem affectus, potatio vero ad discretionem intellectus. Et de con. dist. 2. c. inquit. Aug. ait. Inquit Apostolus, Omnes eandem escam spiritualement manducauerunt: spiritualement vtique, non autem eandem corporalement, sed aliam: quia illi manna cœleste

manducauerunt, nos autem aliud, & omnes eundem potum biberunt spiritualement: aliud illi, & aliud nos, sed specie visibili, quod tamen idem est veritate spirituali. Et idem in c. 1. ait: vnde intelligendum est, secundum Thom. ibi supra, quod antiqui patres non manducauerunt spiritualiter hoc sacramentum, quia nondum erat eis institutum, nec consecratio præcesserat eos. Manducauerunt tamen spiritualiter Christum, sicut Aposto. supra ait. Item Bonau. in 4. dist. 9. ait, quod spiritualis masticatio est proprie recogitatio cibi, scilicet carnis Christi pro nobis expostæ in pretium ad redimendum, & in cibum ad reficiendum. Incorporatio autem attenditur, dum recogitans charitatis amore ei, qui cogitatur iungitur, & sic incorporatur, reficitur & magis assimilatur. Ad hoc autem quod quis spiritualiter manducet, requiritur cogitatio fidei, & affectio charitatis. In primo fitur dictum est, continetur masticatio: in secundo vero incorporatio. hæc Bonau. Prædicta autem duo potuerunt habere multi patres veteris testamenti circa hoc sacramentum, intelligentes figuras huius sacramenti, sicut fuit manna, paschalis agnus, & sic de alijs. Et saluo meliori iudicio, potuerunt hoc sacramentum spiritualiter manducare hoc modo prædicto.

Delectatio. Tertio debemus in Christo eum spiritualiter manducando delectari seu incorporari, & interna dulcedine inebriari, sicut Isa. 55. dicit Dominus. Audite audientes me, & comedite bonum, & delectabitur in crassitudine anima vestra, & feriam vobiscum pactum sempiternum, misericordias David fidelis, quæ fuerunt inenarrabiles dulcedines & suauitates, quas de Christo venturo expertus est. proinde illas gustauerat, quando ad illas omnes animabat, dicens: Gustate & videte, quoniam suavis est Dominus. beatus vir, scilicet iam in spe, qui sperat in eo. Hanc quoque dulcedinem gustauerat sponsa, quæ Cant. 4. ait. Mel & lac sub lingua eius. idest dulcedo inenarrabilis in meditatione amorosi cordis eius. Hæc siquidem suauitas & dulcedo cœlestis, quædam prægustatio est, ac tantæ virtutis, vt mundi dulcedinem reddat insipidam. Quod autem mundi dulcedinem reddat insipidam, attestatur Augu. cum ait: Gustato spiritu, desipit omnis caro. Quod mundi amaritudinē faciat sapidam, mysticè. 4. Reg. 2. ostenditur in Helisæo, qui misit sal in amaras aquas, & in dulcedinem conuersæ sunt. Sic Christus dulcore, & sapore spirituali, sanat

sanat & extinguit amaritudines mundi. Et hoc enim B. Stephano lapides torrentes, dulces fuerunt, & B. Laurentio atque multis alijs Sanctis. ardentem prunam, candentes testæ, lorica ignem, visæ sunt tanquam suaves rosæ: vnde Actu 5. Ibant Apostoli gaudentes a conspectu concilij, quoniam digni habitus sunt pro noie Iesu contumeliâ pati.

De triplici fructu spiritualiter manducantium hoc sanctissimum Sacramentum. Cap. 3.

1. Fructus spiritualiter manducantium, consideramus est. 2. triplex est.

Tertio vero considerandus est spiritualiter manducantium fructus, qui triplex est. Primus est peccatorum remissio, secundus ab æterna morte saluatio, tertius est salutis æternæ participatio.

Primus inquam fructus est peccatorum remissio, & hoc nos docuit petere Dominus ab æterno patre, cū ait, Luc. nondecimo. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie, idest spiritualement cibum: qui enim manducant spiritualiter virtutem corporis & sanguinis Christi, eum dicuntur spiritualiter sumere & manducare, quia ipsam corporis Christi efficaciam quotidie sumunt, & remissionem omnium peccatorum suscipiunt. Et ad hanc communionem spiritualement sumendam in quolibet die festo quilibet conari tenetur, sicut dictum est supra, vbi tractauimus de festis, sermone 10. artic. 2. c. 1. ante medium. Secundus fructus est ab æterna morte saluatio, & de hoc locutus est Dominus, cum Ioan. 6. ait: Hic est panis de caelo descendens: vt si quis ex ipso manducauerit, scilicet spiritualiter: non moriatur, scilicet æterna morte. Vnde Augu. super Apostolum ait. Patres nostri eandem escam spiritualement manducauerunt, quam & nos, non alteram, idest, manna, quod signat Christum, & ideo valet credentibus. Alij vero, qui non crediderunt, manducauerunt & mortui sunt æternaliter, & non Moyses & alij iusti, qui in illo corporali cibo inuisibilem spiritualement esurierunt, gratiam spūaliter gustauerunt, vt spiritualiter sanarentur, scilicet a morte æterna, & nos similiter manducando ab æterna morte liberamur.

Tertius fructus est salutis æternæ participatio: vnde super illud 1. Corin. 10. Vnus panis, & vnus corpus, multi sumus: omnes, qui de vno pane, & de vno calice participamus: vnde Augu. Nulli dubium est, quentquam tunc corporis & sanguinis Domini-

ci participem fieri, quādo membrum Christi efficitur: nec alienari ab illius patris confortio, etiam si antequam panem illū edat, de hoc seculo in vnitatem corporis Christi constitutus abscedat, quia illius sacramenti beneficio non priuatur, quā illud, quod hoc sacrum signat, inuenitur. Inuenit autem homo quod sacrum signat, quā membrum Christi efficitur. Et hoc quidem efficitur, quā credendo, & manducando spiritualiter manducat, qui sic in corpore Christi vere conuertitur, vt cum ipso æternaliter viuat. Hæc ille. Ultra omnia supradicta auditione deuota ipsius Missæ, addam notabilem verbum, qui talis est.

Non charitas opes, nec missa minuit iter.

ARTICVLVS SECVNDVS.

De Sacramentali & spirituali manducatione Domini corporis.

Tertius manducandi modus est, cum sumitur sacramentaliter, & etiam spiritualiter simul, & hic est perfectus & optimus sumendi modus, sicut de B. Virgine, Lu. 10. mysticè dicitur. Optimam partem elegit sibi Maria, quæ non auferetur ab ea: eo quod tribus sibi propositis, scilicet esse matrem, & non Virginem, vel esse matrem & virginem: vltimam & optimam sibi elegit, scilicet esse vtrumque simul. Sic & isti assumere volunt corpus Christi, nec tamen sacramentaliter, sed sacramentaliter & spūaliter simul, quod quidem est in hoc sacramento eligere optimam partem, iuxta præceptum ecclesiæ de pœ. & re. c. omnis vtriusque sexus. Ceterum aduertendum est, quod qui vult sumere fructifere corpus Christi: tria sunt ei necessaria, scilicet Bonau. in 4. dist. 12. Primum est discretio, secundum est deuotio, tertio est probatio. Primum enim est ei necessaria discretio. Oportet enim hunc cibum ab alijs discernere per fidem: tamen enim sacrum recipere, sicut recipitur alius cibum, nec congruum, nec fructiferum est. Et quia in hoc sacro pñs est diuina maiestas: ideo debet recipi cū honore, vt ipsum homo cognoscat, ideo necesse est istum cibum ab alijs discernere: vnde Aposto. 1. Cor. 11. ait, iudicium sibi manducat & bibit, non diiudicans corpus Dñi. Secunda est necessaria probatio. quilibet. n. debet se probare & examinare, si sit in eo mortalis culpa, antequam ad hoc sacrum accedat. Ideo Aposto. vbi supra ait: Probet autem seipsum homo, & sic

3. Manducandi modus est perfectus.

Tria sunt necessaria, quæ volunt fructifere corpus Christi.

Augu.

A & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat & bibit indigne, iudicium sibi manducat & bibit. Tertio necessaria est deuotio: cum enim in hoc sacramēto exprimat diuina maiestas, necesse est illud recipere cum deuotione, exemplo Zachari, Luc. 19. qui Iesum accepit gaudēs, idest cum multa deuotione. Qui igitur sic præparati suscipiunt hoc sacramentum, optimam partem eligunt: & merito quidem, & maxime propter multiplices bonos fructus, qui inde sequuntur. Primus est peccatorum destructio, secundus est bonorum augmentatio, scilicet spiritualium, tertius vero cum Christo unio.

*Quòd deuota sumptio sacramenti ad de-
restationem peccatorum triplici-
ter valet. Cap. 1.*

*Vera sa-
cramenti
sumptio
ad tripli-
cē dicitur.
peccatorum
valet.*

Rimus est peccatorū destructio, de quo Dan. 2. mysticē dicitur: Videbas donec abscissus est lapis de monte sine manibus, & percussit statuam in pedibus eius ferreis, & fictilibus, idest percussit peccatorum signa. Et sequitur, & comminuit eos, scilicet pedes. Et iterum. 1. Ioan. 3. dicitur. In hoc apparuit filius Dei, vt dissoluat opera diaboli, quæ sunt scelera atque peccata. Valet igitur hoc sacramentum ad destructionem peccatorum, & maxime quo ad tria. Primo ad delendam maculam cordis, secundo ad mitigandum stimulum carnis, tertio ad resistendum cogitationibus prauis.

Primo inquam valet ad delendam maculam cordis, teste propheta, qui ait, psal. 67. Niue dealbabuntur in Selmō. Selmon enim mons Dei est, & umbra interpretatur. Et sicut gl. ait, corpus Christi significat: quia sicut de lumine & corpore oritur umbra, ita in Christi corpore est lumen diuinitatis, & caro humanitatis. In hoc siquidem umbroso monte super niuem dealbabuntur fideles, quia virtute corporis Christi mirabiliter mundantur a macula venialium, & quādoque etiam mortalium peccatorum: vnde Isa. 43. Ego sum ipse, qui deleo iniquitates tuas propter me. Delentur autem maculae de corde venialium peccatorum ex charitatis feruore, cum quo sumitur corpus Christi, & hoc, quia dicto feruori contrariantur. Econtrario delentur etiam quādoq; mortalia, quando non ex negligētia, sed ex memoria insufficientia & labilitate oblita sunt. Sicut patet de con. dist. 2. c. ante benedictio-

nem: vbi dicitur, q̄ qui manducauerit hoc corpus, fiet ei remissio peccatorū. Vbi glo. ait, non solum venialium, sed etiam mortalium, quod intelligitur modo prædicto.

Secundo valet ad mitigandum stimulum carnis. In huius mysterium Exo. 16. scriptū est. Mane quoque ros iacuit per circuitum caltrorum. gl. Panis cœlestis in similitudine roris & pluuiæ apparuit: quia corpus Christi a feruore vitiorum refrigerat. Ideo psal. ait: Tu dominaris potestati maris, morum autem fluctuum eius tu mitigas. Mare significat multas miseras carnis, motus autem eius stimulos carnis. Tertio valet ad resistendū cogitationibus prauis: vnde Cant. 1. dicit anima iusti: Fasciculus mirrhæ dilectus meus mihi. Mirra siquidē corpora seruat illæsa: quia dilectum Dominum suscipimus sicut fasciculum mirrhæ, eo quod passionē eius ad memoriam reuocamus. Præterea hoc sacramentum roborat habitum gratiæ, ex quo tanquam ex armatura animæ mens a prauis cogitationibus defensatur. Ideo Psal. ait. Nam & si ambulauero in medio vmbrae mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es. Et iterum idem ait. Dominus fortitudo plebis suæ, & protector saluationum Christi sui est. Sed nunquid corpus Christi debet dari amentibus? Respondetur, q̄ de amentibus distinguendum est. Primo enim modo amentes largo modo dicuntur, quia debilem mentem habent, sicut dicitur inuisibile quod malæ videtur: tamen ali quo modo dociles sunt eorum, quæ ad fidem & deuotionem sacramenti pertinere probantur, & talibus non oportet corpora Christi negari. Secundo sunt quidam, qui omnino carent iudicio rationis, & tunc aut isti fuerunt tales a natiuitate, & istis dari non debet, quia non possent ad deuotionem induci, quæ requiritur ad sacramentum hoc.

quāuis quidam contrarium dicant. Aut inciderunt in amentiam post fidem & deuotionem sacramenti: & tunc debet eis dari, nisi timeatur periculum, vel de vomitu, vel de sputione, vel aliquid huiusmodi. Et hoc patet per illud quod habetur. 26. q. 6. c. is qui. vbi dicitur: Is qui in infirmitate poenitentiam petit, si casu ad eum sacerdos inuitatus veniat oppressus infirmitate obmutuerit, vel in frenesi auersus fuerit, dent testimonium qui eum audierit: & accipiat poenitentiam, idest absolutionem, secundū gl. & si continuo creditur moriturus reconcilietur per manus impositionem, & infundatur ori eius eucharistia: si superuixerit, monea-

*Myrra
prietat.*

*Dub. 3.
Amentes
dupli-
G*

H

A moneatur a prædictis testibus petitioni suæ satisfactum. Et subdatur poenitentia statuta & legibus, quamdiu sacerdos, qui per poenitentiam dederit, probauerit; cum hoc concordat Alexan. de Ales, & Tho. in 4. distin. q. in fine de demoniacis. Addit etiam Tho. ibid. de demoniacis communio non est deneganda, nisi forte sit certum quod pro aliquo crimine a diabolo torqueatur. De talibus loquitur Donsius in 3. lib. de ecclesiastica ierarchia. d. Energumeni etiā ab inspectione diuinarū arcentur: vnde statim post euangelium in primitiua ecclesia per vocē diaconi cum cathecumenis excludebantur.

B Vel dicendum est, & melius, q̄ ipse vocat energumēnos illos, in quibus adhuc viget virtus dæmonis propter peccatum originale nondum extirpatum, eo quod nondum baptismi gratiam cōsecuti sunt, quibus exhibetur exorcismus post catechismum ante baptismum. Vnde ipse ponit eos secundo loco post cathecumenos. Insuper Cassianus ait: Qui ab immundis vexantur spiritibus communionem sanctā a senioribus nostris nūquam inuenimus interdictam. Præterea 26. q. 6. c. qui recedunt, in fine dicitur: amen tibus etiam quæcunq; pietatis sunt, confertur, & loquitur ibid. de reconcilia-

C tione, & de communionem sacra: hæc secundum Tho. vbi sup. Sed Alex. de Ales ait, q̄ sunt quidam energumeni, qui exigentibus peccatis suis iudicio Dei arreptitij facti sūt: de quibus frequenter accidit, q̄ prorumpunt in blasphemias, & in alia, quæ absque Dei contumelia fieri nō possunt, & talibus non est dandum corpus Christi. Quidam vero energumeni sunt, qui nō modicæ religionis fuerunt, & tamen diuina permissione ad maiorem eorū purgationem, & merito rum augmentationem, quibusdam temporis intervallis vexantur a spiritibus immundis, quorum deuotio in nullo diminuitur, neque refrigescit feruor: de quibus prompta sunt exempla: sed forte non expedit palare talia: sed talibus, quando opportunitas se offert, dari debet, vt contra vexationes maligni spiritus fortius inualescant: de huiusmodi intelligit Cassianus: vnde dicit. Tanto magis ac magis inimicus insultabit obfeso, quantum eum cœlesti medicina viderit segregatum.

D Hæc Alexan. de Ales.

*Quòd per hoc sacramentum digne sum-
ptum tria bona spiritualia in homi-
ne augmentantur. Cap. 2.*

Secundus effectus huius sacramenti est bonorum spiritualium augmentatio. Sicut Prouerb. 12. dicitur. Qui bonus hauriet sibi a Domino gratiam: & merito quidem, quia ipse est fons omnis gratiæ & virtutis: vnde sacramentum, eucharistia, idest bona gratia nominatur. Ideo Eccles. 24. ipsa eucharistia de se ait. In me omnis gratia vitæ & veritatis: in me omnis spes vitæ & virtutis. Transite ad me oēs, qui concupiscitis me, & a gnationibus meis, adimplemini, tria aut inter alia bona multiplicat per hoc sacramentum. Primum est decor castitatis, secundum est feruor charitatis, tertium est sapor suauitatis. Primum inquam est decor castitatis: vnde Dan. 1. dicitur: Apparuerunt vultus eorum meliores vultibus puerorum, & corpulentiores præ oib. pueris, qui vescebatur cibo regio. gl. vultus eorū, quos panis satiabat, qui de cœlo descendit, apparuerunt meliores, scilicet castitatis decore: vnde & pueri illi casti fuerunt. Proinde merito dicitur. Cant. 7. Quam pulchra es, & quam decora carissima in delictis. Sic enim

G nutrimenta plurimum faciunt ad decorem corporis: sic etiam delictis spiritualis cibi ad pulchritudinem castitatis; secundum enim Alex. de Ales in 4. Talis communicatio sacramentalis & spiritualis simul valet ad cognoscendam diuinam bonitatem, siue largitatem in reficiendo: quia dedit corpus suum ad spūaliter & sacramentaliter manducandum, vt vtrumque, scilicet, corpus, & animam reficeret: vnde æstimo quod incensura carnis sedantur ex manducatione sacramentali. hæc ille. Secundum bonum est feruor charitatis: vnde Eccl. 32. dicitur, Gemula carbunculi in ornamento auri. gl. ar-

H dentia gemmarum principatum tenet carbunculus, sic dicitur quia est ignitus vt carbō, & significat corpus Christi, quia cor accipientis ornat castitate, & inflammat charitate: vnde psal. 22. ait: Ignis a facie eius exardescit, carbones succensī sunt ab eo, & iterum ait, impinguasti in oleo caput meū, idest mentem meā feruenti deuotione inebriasti. Et calix meus: inquam per amplexum dilectionis, quā præclarus est, idest illuminans intellectum & inflammans affectum: talis enim sumptio sacramenti, scilicet spiritualiter & sacramentaliter, valet ad translationem de humanis ad diuina. Ideo

*2. Effectus
huius sa-
cramenti
est bono-
rum spūa-
liū augmen-
tatio.*
*Tria bo-
na inter
alia mul-
tiplican-
tur p̄ hoc
sacram.*
Inno-

A Innocenti, ait: Sapientia Dei, quæ se per visibilia manifestat: volens euidenter ostendere, quod ipsa est cibus animarum, carnem assumptam proposuit in edulium, ut per cibum humanitatis inuitaret ad gustum diuinitatis: vnde ait psal. Gustate & videte, quoniam suavis est Dominus. Totum ergo se Christus exhibet nobis: ut sicut diuinitate nos reficit, quam spiritualiter corde gustamus: ita humanitate nos reficiat, quem corporali ter ore comedimus: ut ita de visibilibus ad inuisibilia, de temporalibus ad æterna, de terrenis ad cœlestia, & de humanis ad diuina nos transferat. Ego sum, inquit, panis viuus, qui de cœlo descendi: ecce cibus diuinitatis, & panis, quæ ego dabo, caro mea est: ecce cibus humanitatis. Tertium bonum est sapor suauitatis: vnde Sapientia 16. de Domino scriptum est. Angelorum esca nutriti populum tuum, & paratum panem de cœlo præstitisti eis sine labore, omne de lectamentum in se habentem, & omnis saporis suauitatem, substantiam enim tuam & dulcedinem tuam, quam in filios habes ostendebas, & deseruiens vniuersi: voluntati, ad quod quis volebat, conuertebatur. Et iterum Cant. 5. anima iusti inquit. Comedi fauam cum melle meo, & bibi vinum meum cum lacte meo, id est bibi & comedi corpus & sanguinem Domini nostri Iesu Christi cum saporoso affectu, & luminoso intellectu ad animam meam spiritualem consolationem: hæc est enim suauitas, de qua psal. ait: De petra melle saturauit eos, quia tales deuotæ mentes sugunt ineffabilem dulcedinem eius. Vnde Aug. ait: Participatione corporis & sanguinis Christi homo viuus non sumens sacramentum tantum, quod & mali faciunt: sed pertingens usque ad Spiritus sancti participationem: ut in corpore Domini tanquam membrum maneat, & eius spiritu vegetetur: vnde Innocent. ait: Panis Angelorum factus est panis hominum, secundum illud propheticum, panem Angelorum manducauit homo: quatenus qui per animam cibum diuinitatis accipimus, secundum carnem etiam cibum humanitatis sumamus: quoniam sicut anima rationalis, & caro vnus est homo: ita Deus & homo vnus est Christus. hoc dicit quantum ad primum: & post, quia per gustum quoque vitam acquirit: quatenus vnde mors oriebatur, inde vita resurgeret. Dicitur quippe est de illo: Quicumque die comederis, morte morieris. Quis autem de isto: quis manducauerit ex hoc pane, viuat in æternum, & de h. d. quæ ad s. m.

August.

De perfecta vnione anime cum Christo quam efficit hoc Sacramentum, quæ in triplici similitudine demonstratur. Cap. 3.

Tertius effectus huius sacramenti est cum Christo perfecta vnio, secundum Bonauen. in 4. dist. 12. Effectus huius sacramenti non est de nouo vnire, sed iam vnitas magis vnire: magis autem quis vnitur tripliciter, aut vinculo maiori, aut vinculo strictiori, aut vinculo firmitiori. Primo inquam vinculo maiori: ut ille, qui habet maiorem charitatem. Secundo vinculo strictiori, ut ille, qui secundum eundem habitum tenacius amat. Tertio vinculo firmitiori: ut ille, qui eodem habitu magis radicatus. Dicitur autem hoc sacramentum magis vnire: quia digne accedente reddit feruentiorem, quia efficitur homo ut carbis ignitus, & reddit fortiorem, sicut bonus cibus. Et ex hoc quod reddat charitatem magis ignitam, adiuuat ad consumendum originalis peccati rubiginem. Et ex hoc quod magis firmat, adiuuat ad vitandum omnia scelera, & ratione vtriusque valet ad augmentum virtutum, & maxime charitatis, quod vinculum est perfectionis. Sed quantum ad feruorem, vel radicationem, feruor minuitur quotidie per venialia & et radicio: & ideo oportet per hunc cibum restaurari deperditum; hæc ille. Aduertendum est etiam, quod cum hoc sanctum sacramentum manducamus, non ipsum quemadmodum alius cibus in nos mutatur: sed e conuerso nos mutamur in illud. Proinde sicut dictum est, hoc sacramentum eucharistia, id est bona gratia: nuncupatur, eo quod corpus Christi infuset in nobis bonitatem suam, per quam non ipsum nobis, sed nos illi assimilamur, & in eius bonitatem mutamur: nam gratia est quædam influentia diuinæ bonitatis in anima, per quam Deo assimilatur. Hæc siquidem vnio triplici similitudine probari potest. Prima sumitur de virtute amoris nostri, secunda de virtute rei maioris, tertia de virtute furculi arboris. Prima vero sumitur de virtute nostri amoris. Est enim vis amoris transformare cor amantis in id, quod amat: vnde Cant. 8. ait Christus ad sponsam, pone me, ut signaculum super cor tuum. Super cor tanquam super ceram liquidam, calidam, puram, & mollem, & aptam suscipere imaginem impressam Iesu Christi, ponendum est Dominicum sacramentum: nam super

3. Effectus huius sacramenti non est de nouo vnire, sed iam vnitas magis vnire, ut in triplici similitudine demonstratur.

H

Hæc vnio tripliciter similitudine probari potest.

A per calidum cor amore Dei, purum mundi-
ria sui, ac molle pietate proximi, corpus Christi ut sigillum ponitur: non ut ipsum, quod immutabile est, in nos mutetur: sed ut nos in imaginem bonitatis eius transformemur & immutemur. Item habetur de con. di. 2. c. hoc sacramentum: ibi Aug. ait, Hoc sacramentum pietatis est, signum vnitatis, vinculum charitatis. Qui vult viuere, accedat & credat, & incorporetur: hunc cibum & potum, societatem vult intelligere corporis & membrorum suorum: vnde Ioan. 6. Dominus ait. Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem: in me manet, & ego in illo. Secunda vero similitudo sumitur ad hoc idem de virtute rei maioris. Nam si gutta aquæ in vas magnum vini ponatur, aqua ex toto mutatur in vinum: sic etiam virtus Dominici sacramenti, cum ineffabilis magnitudinis sit, & nos quasi nihil respectu illius; merito nos mutatur in Christum, & non Christus in nos. De Christi magnitudine psal. ait, Magnus Dominus, & magna virtus eius. Et de paruitate nostra idem ait, Substantia mea tanquam nihilum ante te. Et Isa. 40. scriptum est, ecce gentes quasi stilla stulæ. Et sequitur, omnes gentes quasi non sint: sic sunt coram eo. Magnitudo itaque virtutis & dulcedinis Christi, cum sacramentum sumitur, exiguum & humile cor nostrum vincit, & illud a se deficere facit, in seipsum conuertens: ut non iam mundanis & transitorijs rebus dediti, sed voluntate sermone & opere Christi similes sumus, sicut de se psal. testatur dicens, defecit in salutare tuum Deus anima mea, & in verbum tuum super speraui. Tertia similitudo ad idem sumitur de virtute furculi. Est nempe natura furculi arboris bonæ, quod si syluestri trunco inferatur, naturali virtute præualens illius amaritudinem & syluestrem naturam in domesticam & nobiliorem conuertit, & similem fructum bonum proferre facit. Sic vtiq; corpus Christi in nobis insitum defectus nostros euacuat, & nos in bonitatem suam transformat. Proinde quales ipsæ flores, frondes, & fructus iustitiæ facit: tales quoque per eum & nos facere studeamus. Hinc Spiritus sanctus per Ezech. 17. ait, Sumam ego de medulla cedri sublimis, & ponam de vertice ramorum eius tenerum: distringam & plantabo super montem excelsum & super eminentem: in monte sublimi Israel plantabo illam, & erumpet in germine, & faciet fructum. Cedrus sublimis, est pater

Pulchris similitudo.

Quid per cedrum.

oium Deus: rami eminentes, sunt antiqui patres: vertex ramorum, est B. Virgo Maria: medulla cedri, æterna Dei sapientia est. De vertice igitur ramorum fuit caro Christi de Virg. sumpta. Tunc igitur Spūs sanctus medullam cedri, & partem sumpsit de supremo ramo, quoniam verbum caro factum est: tene- rum autem de a teneo per contrarium, quod vix se teneat, & significat hoc factum, eo quod vix Christus se tenet in cœlo, sed tractus amore nri descendit ad terram: hoc tenerum Deus distringit. id est dilatat, quoniam hoc factum in multis hostijs per orbem terrarum multiplicat. Vnde distringere, sicut Catholicon, est dilatare. Hunc autem nobilissimum furculum in montem excelsum plantat, cum fidelium mentes a terrenis desiderijs ad cœlestia eleuans, Dominici corporis tribuit sacramentum. Hinc siquidem fructus erumpit, quia cor hæc virtute corporis Christi, relicta propria amaritudine vitiorum ad gloriam eius spirituales flores desideriorum sanctorum, frondes viliū verborum, & fructus bonorum operū facit: Ideo anima fidelis ait ad Christum, Can. 1. Trahe me post te, scilicet mutando me violentia tuæ dilectionis: magnitudine tuæ delectationis: si virtute firmæ intentionis, ut non maneat in me radix amaritudinis, sed præualeant in me virtus & dulcedo tuæ superexcellentiæ bonitatis, ut cum Apostolo dicamus illud Gala. 2. Viuo autem iam non ego, viuunt in me Christus: qui scilicet vita est viuientium, spes morientium & gloria omnium resurgentium, qui benedictus & benedicibilis, dulcis & desiderabilis, gloriosus & laudabilis cum patre & Spiritu sancto viuunt & regnant, &c.

F E R I A S E X T A
In parasceue.

De Sacratissima passione & mysterijs crucis Christi.

Sermo LVI.

Afflictus sum & humiliatus sum nimis, rugiebam a gemitu cordis mei. Domino ante te omne desiderium meum. psal. 37. Ad contemplandum sacramentum Dñicæ passionis, licet omnium nsum ad hoc desideria inardescant: tamen imbecillitas humani ingenij oino insufficiens est. Porro cum in Christo Iesu esset diuinitas, quia filius vnicus Dei erat, & anima rationalis a Deo creata, atque caro de Virgine sum

Ad contē plantans passionem Christi.

Apta, ipsa rei magnitudo stupendam abyssum admirationis ingerit menti, atque incomprehensibilitatem tanti mysterij protestatur, scilicet quod Dei filius tam aspera pro nobis voluerit pati, atque in cruce opprobriofissime mori: quod intelligens a rationali natura non posse comprehendendi, Eccl. i. Ait. Altitudinem cœli. ecce diuinitas Christi, & latitudinem terræ, id est carnis in passionibus dilatata: & profundum abyssi, i. eius animæ in doloribus abyssata, quis dimensus est? quasi dicat, nulla rationalis & creata natura, sed ante omnia ipsa admiratio animi propulsans atque interrogans ait: cum Deus dixit, & facta sunt: ipse mandauit, & creata sunt: cur pro nostra redemptione tot & tanta supplicia passus est? Ad hoc respondet Haymo in quodam sermone in mysterio dicens, quod inter misericordiam & veritatem difficilis altercatio fuit: veritas enim in adiutorium, & concilium sibi iustitiam aduocauit. Misericordia autem pacem in subsidium inuocauit: ambæ communiter diuinæ sapientiæ arbitrium elegerunt: partibus igitur in præsentia arbitrij cõstitutis, misericordia pacis instructa cõcilio, taliter allegauit. Cũ Deus summa bonitate fecerit hominem ad imaginem & similitudinem suam, indignum est vt tam digna creatura tota pereat, & Deus fraudetur proposito suo: qui propterea fecit hominem, vt illum cognosceret: cognitum diligeret, & dilectum haberet: si ergo talem ex toto puniret, nulla prorsus bonitas, immo potius crudelis esset impietas. Non ergo obliuiscatur misereri Deus, nec contineat in ira sua misericordias suas. Veritas autem iustitiæ frãta concilio, ad hoc rñdet. Cum Deus summa æquitate pro peccato clausisset ianuam paradisi, collocans Cherubin apud paradysum, vt Angelus diabolum & hominem igneo gladio effugaret: indignum est, vt eam referret indignus, ne sanctum Dei canibus, vel Margaritas spargat ante porcos. Omnes enim declinauerunt simul, inutiles facti sunt: nõ est, qui faciat bonum. Omnes enim immundo semine concepti sunt, & apposuerunt adhuc peccare ei. Ad hæc misericordia rñdet: Quodq; vis homo valde peccauerit, postea tñ perfecte pœnituit: ideo quod ante amisit per culpam, recuperare debet per penitentiam. Quacumq; enim hora peccator conuersus fuerit, & ingemuerit, vita viuet & non morietur. Econtra veritas rñdet: licet homo per penitentiam culpam deleuerit, perfectam tñ innocentiam penitentia non restituit, quæ remanet semper fomes peccati: lan-

Solutio.

guor natura, & tyrannus carnis: ideo cum possit pœnã auferre, non potest tamen gloriam restituere. His & talibus obiurgationibus diuina sapientia cogitauit cogitationes pacis, & vidit quod iustitia læderetur, nisi sufficiens pœna pro omnibus solueretur: sed misericordia disperiret, si quemlibet sufficiens pœna puniret: vnde vt tam misericordiam quam iustitiæ satisfaceret: iudicauit vt filius Dei assumeret in se pœnam pro omnibus, & donaret per se gloriam vniuersis. Ac per hoc iustitia & pax osculate sunt, & complexæ sunt: alius nullus enim inuenitur dignus aperire ianuam paradisi, nisi leo de tribu Iuda: qui aperit, & nemo claudit: claudit & nemo aperit. Vix enim cuiquam alij sua sufficiebat iustitia, nedum sufficeret vniuersis: hæc ille. Vt igitur passione sua nos redimeret, & per eam sempiterna gloria dignos efficeret: assumpta nostra passibili carne in tẽporis plenitudine, omnem dolorem pœnam, confusionem & maiorem in cruce perpeti dignatus est. Eri-ge igitur mens deuota ad illud vitale lignum oculis cordis tui, & quia non decet Virginem matrem Dei in tanta hodie mæstitia laboratam, aduocatam pro nostra indigentia postulare: ne tanti beneficij scilicet Domine Passionis reperiamur ignari & ingrati: tu sanctissima Crux esto refugium nostrum, & virtus, illuminans mentes nostras splendore tuis: inflamma cor nostrum ardoribus tuis: roborare vires nostras virtutibus tuis: sine enim lumine tuo cæci sumus: sine calore tuo frigidi sumus: sine robore tuo fragiles sumus: sine sensu tuo animales sumus & brutales: sine dulcedine tua amari sumus. Tu medela infirmorum, tu thesaurus perfectorum, tu es decus saluandorum. O sanctissimum lignum vite, succurre miseris, refoue pusillanimes, iuuua debiles, dirige deuotos: tu pugnantium armatura, tuque pelagus gratiarum. Ad te igitur dirigimus preces nostras, vt ex abundantia infinitorum thesaurorum tuorum nobis impetres sensum & intellectum, vt contemplando ingredi valeamus illas infinitas abyssos dolorum, confusionum atque mysteriorum illius, qui te pretiosissimo sanguine suo consecrauit. Præterea te adorantes supplices exoramus, atq; humiliter salutamus dicentes: O crux, aue spes vnica hoc passionis tẽpore: auge pijs iustitiam, reisq; dona veniam, amen. Afflictus sum & humiliatus sum nimis, &c. iterum ibi supra. In quibus sacratissimis verbis tres abyssus Dominicæ passionis

A passionis mysticè describuntur. Prima est abyssus incomprehensibilis pœnalitatis, quia propheta in persona Domini ait, afflictus sum, &c. Secunda est abyssus incomprehensibilis humilitatis. Vnde Propheta subdit, & humiliatus sum nimis, rugiebam a gemitu cordis mei. Tertia est abyssus incomprehensibilis vtilitatis: vnde subiunxit propheta dicens, Domine ante te omne desiderium meum.

Prima pars principalis Domine Passionis.

B Est de 24. rationibus, quare dolores mentales, & pœnæ corporales Domini nostri Iesu Christi, omni creaturæ rationali incomprehensibiles sunt.

1. Contemplandũ circa diuina passio.

Primum igitur circa Dominicam passionem contemlemur incomprehensibilem abyssum pœnalitatis: quia summa veritas per os prophete hoc de se testat, dicens, afflictus sum. Et quis quæso exprimere sufficiat dolores & afflictiones, quas in sua passione sustulit Christus, cum etiam omnibus rationalibus creaturis incomprehensibiles sunt? vt tamè aliquo modo comprehendere valeamus incomprehensibilitatem, & abyssalem immensitatem eorum: tria ad præsens de ipso Domino præmittendo consideremus. Primo plenitudinem cognitionum, secundo magnitudinem occasionum, tertio multitudinem rationum.

Triplex cognitio Iesu Christi, vbi fundatur crux eius, est mentalis.

D 1. Plenitudinẽ cognitionũ. Tres habuit cognitions in mente sua.

Primum consideremus plenitudinem cognitionum. Ab instanti conceptionis suæ ex vnione diuini verbi tres habuit cognitiones in mente sua. Primum habuit cognitionem præteritorum, secundo habuit cognitionem præsentium, tertio habuit cognitionem futurorum. Hæ tres cognitiones fuerunt quasi tres altissimi montes, super quos erecta & fundata fuit crux Domini nostri Iesu Christi, de quibus Propheta ait, Fundamentum eius in montibus sanctis. Ex quo patet quod inter cætera, maximè tria principaliter semper cognita erant in mente Christi. Primo enim pec-

cata, quæ contra Deum in præterito perpetrata erant, & quæ in præsentem committentur, & quæ in futuro committi debebant. Secundo omnia tormenta, quæ antea passus erat, tunc patiebatur, & quæ in futuro passurus erat. Proinde Ioannis decimo octauo dicitur. Sciens itaque Iesus omnia quæ ventura erant super eum. Tertio cognouit omnia martyria, supplicia omnia, & omnes labores quæ sustinuerunt omnes iusti, omnes tunc existentes, & omnes qui vsque ad finem sæculi futuri sunt, quorum omnium ipse caput erat. Et hæc omnia supradicta, & omnes duodecim duplicatas rationes, & aspectus earum: de quibus statim subdemus: simul plenius clariusque magis distinctè vidit & cognouit, quam aliqua mens humana posset intelligere aliquid singulare.

Tria sunt, ex quibus formatur mentalis crux Christi.

Secundo consideremus magnitudinem occasionum, scilicet crucis eius. Tria siquidem fuerunt semper in Christo Iesu in hoc sæculo quoad vixit: ex quibus est formata mentalis crux eius.

Primum fuit immensus amor, secundum immensus dolor, tertiumque fuit immensum gaudium. Nam sicut duo ligna se intersectantia constituunt crucem, quæ in medio clauo nectuntur: Sic dolor & gaudium constitueret Christi mentalem crucem, vt gaudium erigatur in altum propter honorem diuinum, & dolor in transversum propter nostram flagitium, & hæc duo in amore quasi in clauo medio nectuntur, aut potius ab ipso amore illa duo æqualiter oriuntur tanquam a principio radicali. Primo ergo mensura ab omni creatura immensurabilis Dominicæ crucis fuit immensus amor, a quo processit. Nam tanta extitit, quantus ad Deum & ad proximum amor fuit: quia enim fuit vnitus verbo personali vnione: tota capacitas naturæ ipsius, quæ ex personali vnione dilatata exiit, tota amore repleta fuit, immo tota fuit amor in verbo. Secundo etiam mensura & magnitudo Dominicæ crucis tanta fuit, quantus exiit dolor in mente eius, & pena in carne. Pro cuius intellectu sciendum est, secundum Alexandrum de Ales in 3. quod dolores Christi fuerunt pœnales, maxime propter duo. Primo quia erant contra naturam patientis; secundo, quia erant con-

2. Magnitudinẽ occasionũ scilicet crucis eius. Tria sunt fuerunt in Christo in hoc sæculo quoad vixit.

Dolores Christi fuerunt pœnales propter duo.

A tra voluntatem naturalem sensualitatis. Insuper est notandum, quod differunt materialiter a doloribus poenae: nam poenae variantur in corporis membris secundum ipsarum poenarum diuersitatem, & membrorum viuacitatem & sensibilitatem. Dolores vero variantur in mente secundum eius viuacitatem, atque naturalem & accidentalem dispositionem: necnon & secundum varietatem obiectorum ipsorum dolorum: nihilominus membrorum poena in momento per dolorem menti communicatur: atque dolor mentis quasi absque mora per poenam ipsi corpori habet communicari.

B Ex quo patet omnes mentales dolores, qui ab instanti conceptionis fuerunt in mente eius per indicibiles ac variatas poenas resoluebantur in corpus suum sanctissimum, secundum diuersorum obiectorum suorum dolorum, necnon & omnes eius corporales poenae secundum earum diuersitatem & acerbicatem in eius mentales dolores modo inexplicabili resoluebantur. Denique quantum Deum & proximum adamauit: tantum, sicut infra dicitur, de iniurijs iniuriati atque iniuriantis doluit, & poenam sensit. Tertio immensurabilis mensura & magnitudo Dominicae crucis fuit immensum gaudium ipsius Christi. Nam secundum Alexandrum de Ales in 3. Propterea fuit meritoria, quia fuit in parte rationali, sicut volitum & placitum. Inestimabile tamen erat gaudium, quia delectatio in superiori parte animae eius, in qua scilicet fruebatur. Nam quantum dilexit Deum & proximum: tantum dolebat & letabatur de iniurijs offensi & offensoris: non utique fuisset virtuosus dolor, nec etiam gratus Deo, si doluisset inuitus: quin immo sicut alijs fruebatur virtutibus, sic & ista fruebatur suarum virtutum summa. Proinde in hunc dolorem, sicut in rem sibi placidissimam, & a se inestimabiliter praedilectam, toto mentis ferebatur conatu. Amplius addi potest, quod licet odiret Dei iniurias, tamen summe impias & iniquas: tamen grudebat & conabatur tota voluntate illa mala odire, & quod mirabilis est, in hoc respectu nominus doluit pro malis daemonum & damnatorum, licet redemptio ad eos non transiret, quam pro deo culpae electorum suorum: immo tanto amplius, quanto maior malitia, maiorque iniuria Dei continebatur in eis.

Duodecim sunt gradus, quare incomprehensibilis est mentalis crux Christi.

Tertio consideremus multitudinem rationum, scilicet ex quibus dolor eius tanta magnitudinis fuerit, quod apud humanam & angelicam intelligentiam incomprehensibilis erat. Hoc quidem dolore, sicut praedictum est, ab instanti suae Conceptionis, dum vixit in carne mortali, semper mens eius plena fuit, ac per multas ac varias poenas in organo sui humani esse resoluebatur, secundum varietatem obiectorum diuersorum, sicut praedictum est. Et licet multae huius doloris rationes dari possint: tamen duodecim fructus ligni vitae merito dici possunt. Hoc siquidem lignum, quod Christus est ex utraque parte fluminis, scilicet humanitatis promerentis, & diuinitatis meritum dilatantis, per singulos menses afferbat hos duodecim fructus, id est fructiferas rationes, sicut Apoc. 2.2. mystice designatur. Ad quos gustandum hortatur Apostolus ad Philip. 2. cum ait. Hoc enim sentite in vobis, quod & in Christo Iesu: qui scilicet videndo praeterita praesentia & futura, propter duodecim duplicatas rationes amando dolebat, & letabatur ex amore, dolore, & gaudio, quasi dicat Apostolus: Non tantum cum vno sensuum animae veltrae, scilicet visus aut gustus, sed etiam cum omnibus quinque sentite eius amorem, eius dolorem, eius gaudium in dolendo, & hoc potest esse thema in festo Sanctae Crucis. Has igitur duodecim fructiferas rationes per ordinem subiungamus. Prima ratio est offensionis, secunda est ignorationis, tertia refectionis, quarta reuerberationis, quinta compassionis, sexta incisionis, septima deformationis, octaua fornicationis, nona contritionis, decima priuationis, vndecima obligationis, duodecima abbreviationis. Vnde merito Propheta in persona Domini ad patrem ait: Omnes fluctus tuos induxisti super me. Glosa, id est omnes passionis. Et alibi idem ait. Veni in altitudinem maris, scilicet amaritudinum, & tempestas, scilicet mortis, demersit me. Loquitur Christus mortuus per euidentiam facti. Erige iam mentis oculos anima Deo deuota, ad crucis Christi triumphale vexillum, & tres suauissimos fructus huius suauissimi ligni, seu tres lapides preciosos atque splendentes contemplare in summitate illius, & tres in dextro eius cornu,

3. Multitudinem rationum.
1. Ratio. Duo aspectus continebat in mente Iesu.
12. Fructiferas rationes.
H

A cornu, alioque tres in sinistro, & in imo ipsius crucis alios tres. Et vt praedicti duodecim fructus diuisi, seu partiti, medullitus & auidius saperentur, quaelibet praedictarum rationum diuidatur in duas, vt sic duplicatae duodecim rationes inexplicabilis crucis Christi in vigintiquatuor rationes consurgant, quasi vigintiquatuor horae naturalis diei, in quibus speculandum conuerfatur & cruciatur filius Dei Iesus, iuxta vaticinium Zachariae qui c. 14. ait. Est dies vna, quae nota est domino &c.

ARTICVLVS PRIMVS

B *Primae partis, quare crux Christi fuit incomprehensibile dolorum atque poenarum: primo autem ponantur tres primae rationes. Cap. 1.*

1. Ratio. Duo aspectus continebat in mente Iesu.

D Prima ratio est offensionis. Duo quidem aspectus continebat in mente Iesu. Primus ad dilectum Deum, secundus ad dilectum proximum. Primus aspectus erat ad dilectum Deum. Proinde quantum dilexit eternum patrem, tantum doluit de qualibet offensa eius: & quantum dilexit aeterni patris gloriam, tantum doluit peccati contra eum ignominiam. Amplius tantum dolorem sumpsit pro qualibet culpa, quantum erat grauis aeterni patris iniuria, & quantum requirebat emenda. Et si vnus mortalis iniuriae infinita est grauitas, quanta erit tunc omnium simul? Ad quamlibet quidem singularem culpam, seu iniuriam, seu contumeliam summi patris, habuit singularem aspectum. Sume tibi exemplum de filio summi Imperatoris: qui si dilectum patrem cerneret a vilissimo ribaldo per lutum & sterces, per capillos & barbam contumeliose trahi, & pugnis & calcibus os, & faciem eius contondi: quanta is amaritudine repletur? utique quantum diligeret eum, ac quanto ignominiosius tractaretur. Multo quidem id perfectius erat in Christo, vt ex se patet.

Secundus Christi aspectus erat ad dilectum proximum: vnde quantum dilexit eos, qui suum offendebant patrem: tantum dolebat de tali offensione. Et vt sequamur exemplum filij praedicti Imperatoris, si tanta dilectione filius ille ad ribaldum afficeretur, quod se in eum cordialiter transformaret, vt quasi sibi ac si illa se-

cisset imputaret ad poenam: quantus dolor multiplicaretur in corde eius? Pro praedictis duobus aspectibus propheta ait. Fiant filij eius orphani, & vxor eius vidua. In quo vero duplex viduae indicatur dolor. Primus ex morte mariti: secundus, quia orbati patre sunt eius filij: vt mystice innuatur duplex praedictus amor & dolor: amor ad Deum & proximum, & dolor de mortali offensa, Dei & damno offendetis proximi.

Sequitur secunda ratio ad idem. Cap. 2.

2. Ratio. Duo alij aspectus erant in mente Iesu.

Secunda ratio est ignorationis: duo alij aspectus erant in mente Iesu circa humanum genus, scilicet quia videbat illud ignorare duo. Primo, quantum fuit beneficium suae humanitatis. Secundo, quantum fuit in assumendo humanam naturam amor suae immensissimae charitatis, qui scilicet eum humanari fecit. Has igitur ignorantias in humano genere semper Christus recognoscens tantum dolorem in mente sua de illis sumpsit, quantum erat beneficium suae humanitatis, & quanta fuit in hoc magnitudo suae charitatis, cum qua & carnem assumpsit, & pro nobis in cruce mori voluit. Et quae natura humana vel angelica exprimere posset magnitudinem beneficij assumptionis nostrae humanitatis in hoc erga nos suae immensissimae charitatis? Proinde Ambrosius ait: Tristis erat, quia paruulos nos relinquebat: paruulos inquit, id est de vtroque beneficio ignorantes.

Tertia ratio ad idem. Cap. 3.

3. Ratio. Duo alij aspectus erant in mente Christi.

Tertia est recessio. Duo alij aspectus erant in mente Christi. Primus quo intelligebat magnitudinem poenae, ex qua debebat mors inferri. Secundus, quia cognoscebat quantum seipsum diligebat, qui debebat mori. Ex hoc duplici aspectu in mente eius tantus generabatur dolor, quanta erat poena, ex qua moriturus erat, & quantum erat amor, quem ad seipsum habebat. Et de hoc duplici aspectu, Matth. 26. Dominus ait, Tristis est anima mea usque ad mortem, scilicet quia video poenam, quam debeo sustinere; & amorem quo me diligo, & teneor me diligere. Et quia nullus in humana natura, neque totum humanum ge-

A nus sufficiebat hoc intelligere, & sibi com-
pari: atq; sibi regratiari. Ideo vice omnium
electorum sibi ipsi condoluit, sicut Deo in
assumpta natura pro humano genere patien-
ti. Vnde sicut in alijs, sic & in hoc omnium
electorum suorum supplicuit defectum: to-
tum se relinques in gratiarum actione Deo
& sibi ipsi de tanto beneficio electis colla-
to, & in seipso nos omnes fecit recogno-
scentes: in quo & nos reputamur plene gra-
ti de beneficio redemptionis, & causa con-
crucifixi similitudini mortis eius.

B ARTICVLVS SECVNDVS

*Primæ partis, vbi ponuntur tres rationes
quare dolorum & pœnarum crucis
Christi fuit incompræhensibi-
lis magnitudo.*

Secundo adduntur aliæ tres rationes.

Quarta ratio est. Cap. 1.

1. Ratio.
Duo alij
aspectus
erāt i mē-
te Dñi.

Rima ratio est reuerberationis.
Duo alij aspectus erant in men-
te Domini nostri Iesu Christi.
Primus ad suæ dulcissimæ matris
amorem, secundus ad suæ amorosissimæ
matris dolorem. Quia enim intellige-
bat dulcissimam matrem suam super om-
nes alias creaturas ex suo amore incurabi-
libus doloribus plenam: tantum in mente
sua dolebat, quantum amorosissimam ma-
trem suam diligebat, & quanti erant dolo-
res in corde Virginis matris: sed cum beata
Virgo in cognitione oīum dolorum Christi
illustrata fuerit, & in charitate perfecta
ad filium fuerit sublimata: tantum de eis
doleuit, quantum id status maternæ excellen-
tiæ requirebat: & hi materni dolores con-
tinue mentē filij sagittabant. Proinde eHie-
re. Tren. 1. in persona Domini ait: O vos
omnes, qui transitis per viam: attendite &
videte, si est dolor, sicut dolor meus, scilicet
hoc duplici aspectu considerato.

Quinta ratio. Cap. 2.

2. Ratio.
Duo alij
aspectus
erāt i mē-
te Dñi.

Secunda ratio est compassionis: quia e-
nim Christus caput erat omnium ele-
ctorum, duo quoque alij aspectus erāt
in mēte eius. Primus ad omnes martyrum
pœnas, secundus ad aliorum saluandorum
labores & meritoria opera. Ex hoc vero
duplicato aspectu tantus in anima eius ge-

nerabatur dolor: quantæ erant omnīū alio-
rum iustorum laboriosæ atque meritorie
operationes: nam omnium martyrum dolo-
res per compassionem ita suscepit Iesus
Christus, q̄ multo amplius & dolorosius
fuerant infixi cordi eius, quàm in martyri-
bus, qui illa supplicia sustinuerunt: nec non
& omnium electorum labores non solum
in generali exceptit in corde suo, sed etiam
singulariter singulos multo distinctius at-
que perfectius, quàm illi qui pro suo nomi-
ne illos sustinuerunt. Proinde in persona
Domini de hoc duplici aspectu Propheta
ait: Sicut aqua effusus sum, & dispersa sunt
omnia ossa mea. Ossa quidem fortia, marty-
res extiterunt: quos propter tormentorū
asperitatem dispersos dicit. Alij vero ele-
cti, quasi guttæ sudoris Christi, propter la-
bores eorum de eius corpore effusi sunt, q̄
omnes in Christi sanguine sudore mysticè
demonstrantur: nam sanguis ad martyres,
& sanguineus sudor ad cæteros electos &
iustos conuenientius adaptari potest.

Sexta ratio. Cap. 3.

Tertia ratio est incisionis. Alios quo-
que duos aspectus habuit filius Dei
Christus. Primus ad omnes morta-
les culpas, secundum ad omnes infirmitates
nostras. Ex hoc duplici aspectu tantum in
anima sua dolebat: quot & quantæ erant
mortales culpæ, per quas præscindebantur
membra eius ab eo, & quot & quantæ erāt
infirmitates mentales & corporales suorū
pretiosorum membrorum. Et de hoc dupli-
cato dolore Hierem. ait: Foris interficit gla-
dius, scilicet mortalis culpæ, membra Chri-
sti præscindentis, & domi mors similis est:
videlicet cuiuslibet infirmitas membrorū
quodlibet infirmantis. Stupendum quidem
excessum doloris sumit ratio supradicta ex
respectu gratiæ capitis, quo redemptor &
emendator est omnis mali, quod inflictum
fuit per peccatum. Ideo sumpsit Iesus hæc
omnia lamentanda & deploranda vt sua:
non quidem ad committendū, quia pecca-
tum non sumpsit: sed ad perfectè soluendū
& satisfaciendū, quia ad hoc venit intan-
tum, quod omnium personam induens pro
omnibus satisfecit. Proinde mysticè dici
potest, q̄ ipse est ille magnus peccator &
pœnitentiatus pro omnib. & in omnibus.
pro cuius pœnitentia gaudium est in coelo
plusquàm super oībus ordinibus Angelo-
rum, qui digna pœnitentia non egerunt.

ARTI-

A RTICVLVS TERTIVS

*Primæ partis, vbi ponuntur tres aliæ ra-
tionis propter quas dolores, & pœ-
næ crucis Christi incompræ-
hensibiles extiterunt.*

Tertio superadduntur aliq̄ tres rationes.

Septima ratio.

1. Ratio.
Enā duos
alios aspe-
ctus habuit
Christus.

Rima ratio est deformationis.
Etiam alios duos aspectus habe-
bat Christus in anima sua. Pri-
mus erat ad animæ imaginem,
secundus ad animæ similitudinem. Proin-
de videns horrebam deformationem, quam
consequitur anima ex perpetracione mor-
talis culpæ, tantum doluit de illius defor-
mitate, quanta erat nobilitas seu formosi-
tas imaginis animæ ad imaginem Dei for-
mata, & quanta erat excellentia similitudi-
nis Dei in illa. Vnde Hieremias Tren. 4. ad-
miranter stupefactus in persona Domini
ait. Denigrata est super carbones facies eo-
rum, scilicet quantum ad imaginem, & quan-
tum ad similitudinem. Cum enim Christus
esset legitimus animarum sp̄sus, perfectè
diligens animarum decorem: in doloribus
& angustijs suis totum se reliquit, & per ci-
neres maliciarum nostrarum infudit, vt
faceret de se lauacrum ad lauandum & de-
lendum tantam turpitudinem ac maculam
peccatorum imaginis & similitudinis ani-
mæ nostræ. Et quis exprinere posset dolo-
rem animæ Christi conspicientis horren-
dam turpitudinem macularum animarum
nostrarum?

Octava ratio. Cap. 2.

2. Ratio.
Duos alij
aspectus.

Secunda ratio est fornicationis. Duos
quoque alios aspectus habebat Chri-
stus in anima sua. Primus erat ad amo-
rem, quo animas sponsas suas amabat, secū-
dus ad multitudinem animarum suarū seu
sponsarum suarum, quas diligebat. Videns
igitur Christus quantum animæ præpone-
bant creaturam ipsi omnium creatori, ac
per hoc spirituales fornicationes conside-
rans, tantum dolebat, quantum eas sicut
sponsus amabat, & quot erant animæ for-
nicantes. Vnde Hiere. 3. in persona Chri-
sti sponsi earum inquit, Tu autem forni-
catus eas cum amatoribus multis. Consi-
dera per exemplum, si quidam rex magnus

& totas forma decorus, & in omnibus do-
nis & gratijs completissimus circuisset ma-
re & aridam pro vna sibi acquirenda spon-
sa, ac reginam nobilissimam constitisset,
& illa in oculis suis quendam ribaldum &
leprosum acciperet & amaret, & de Hero-
ribus totam suam faciem deturparet, & sic
diceret sponso suo, deosculare me, quia in
alia forma me habere non poteris: nil esset
dolor illius sponsi, respectu illius doloris
Christi propter maculas suæ sponsæ cum
diabolo fornicantis, & turpissimam sponso
Deo mentis faciem ostendentis.

Nona ratio ad idem. Cap. 3.

Tertia ratio est contritionis. Duos
alios aspectus habuit in mente Iesus.
Primum ad magnitudinem peccato-
rum, secundum ad multitudinem eorum.
Ex hoc duplici aspectu in mente sua tan-
tum dolebat de offensionibus damnando-
rum, quantum erat peccatorum multitu-
do. Proinde Hierem. Tren. 2. ait, Magna
est velut mare contritio tua. Nam ma-
gnum est in quantitate, & multum in gut-
tarum numerositate. Et si vnus mortalis
culpæ tanta grauitas est, quanta erit tunc
omnium simul? Ad quamlibet enim mor-
talem culpam dolor suus habuit respectum
singularem. Præterea cum ipse venerit gra-
tiæ regni reparator, & culpa mortalis quā-
tum in se est, totum regnum gratiæ deleat.
Hinc est, quod totum quodlibet mortale
horrere habuit, & pro eo dolere, quantum
mngnitudo & multitudo peccatorum mor-
taliū regnum gratiæ delet, & cum ipse se-
cundum suum esse, quasi totaliter gratia vi-
deatur: non enim conceptus est naturali o-
pere, sed diuino spiramine. Hinc est, quod
habuit horrere culpam, sicut destructiuam
totaliter sui esse, & suę intentionis in assu-
ptione humanæ naturæ. Item cum ipse ve-
nerit vt solutor omnium debitorum no-
strorum, & vt liberator ab æternis pœnis:
Ideo vt nos de omnibus liberaret pro qua-
libet mortali culpa tantum dolorē habuit,
quod dolorē diuinæ iustitiæ exolueret cor-
respondentem: hoc siquidem requirebat
diuinæ iustitiæ inflexibilis rectitudo, & ip-
sius Redemptoris in ratione satisfaciendū
integerrima plenitudo, vt sic nihil remane-
ret a diuina misericordia, ac per hoc vtra-
que honoraretur in sua excellentia.

Oo 4 ARTI-

A ARTICVLVS QVARTVS

Prima partis, vbi etiam ponuntur alie tres rationes, quare incomprehensibiles fuerunt dolores & pax Christi. Decima ratio ad idem. Cap. 1.

1. Ratio. Duos alij aspectus.

Prima ratio est priuationis. Duos quoque alios aspectus habuit in mente Christus. Primum ad gloriam beatorum, secundum ad durabilitatem eorum. Tantum ergo doluit Dominus noster Iesus Christus aspiciendo omnes, qui propter peccatum exules erant a gloria paradisi: quantum erat bonum regni gloriæ, quod amittebant, & quantum duratura erat talis eius priuatio, quam incurrebant. Proinde Ambrosius ait. Tristis erat, & hoc propter primum, & tristis videbatur, & hoc propter secundum, non pro sua passione, sed pro nostra dispersione. O inestimabilis amor Christi, considera cum quanto affectu propter nos inimicos suos sibi totis viribus repugnantes sine sua utilitate tot & talia tolerando currebat ad crucem. Ideo Lucæ 12. ait: Baptismo habeo baptizari, & quomodo coarctor vsque dum perficiatur?

Vndecima ratio. Cap. 2.

2. Ratio.

Secunda ratio est obligationis. Aliosque duos aspectus habuit Christus filius Dei. Primus erat ad supplicia damnatorum: secundus ad odium inter Deum & peccatores damnandos irrevocabiliter generatum: quia tantum in mente doluit pro æternaliter cruciandis, quantum erant tormenta quibus erant æternaliter cruciandi, & quantum erat odium inter Deum, & eos æternaliter generatum. Hinc Hierem. 3. in persona Domini ait. In tenebrosis collocavit me. ecce primum: quasi mortuos sempiternos. ecce secundum.

Duodecima ratio ad idem. Cap. 3.

3. Ratio.

Tertia ratio est abbreviationis. Alios in super duos aspectus habuit in mente sua Christus. Primum ad meritum suæ sanctissimæ passionis. Secundum ad fructum suæ sanctissimæ crucis. propter quod tantum in mente sua doluit, quod non potuit imperpetuum cruciari, quantum intelligebat se dolendo mereri, & quantum cognoscebat suum meritum in fructu augmentari. Proinde do-

lendo per aliquem modum, quod non potuit æternaliter cruciari, meruit apud patrem, tantam si fuisset æternaliter cruciatus. Ideo Ila. 53. ipse ait. Verè languores nostros ipse tulit, & de doloribus nostris ipse portavit: ergo ut acquireret nobis suam gloriam sempiternam in Deo, Deum constituendo per voluntatem & desiderium dilatabat totam vitam suam ad quoddam vivere infinitum: & ad tolerantiam infinitam manerem mortis concitando se totum ad quamlibet prædictarum 24. rationum, & ad obiectum cuiuscumque mortalis culpæ, ut suo æterno patri perfectius satisfaceret: & cuiuscumque peccatoris, ut nos perfectius cum Deo pacificaret: & cuiuscumque coronæ, ut nobis eam perfectius fabricaret: sed & pater suus æternus suam dilatata & infinitam voluntatem, ac si opere perfecisset, plenissime acceptavit ad omnia id, & ad quantum voluntas eius dilatabatur. In his duodecim rationibus duplicatis prædictis clarescere potest, quod pro qualibet ratione crux Christi tam immensus doloris fuit, ut per eam apud intellectum humanum multiplicentur poenæ infinitarum manerem mortis. Tria autem obijci possunt, quod mentalis crux Christi non sic fuit immensus doloris: Primo obijcitur, quod Christus tam aperte & clare intelligebat quaslibet rationes, propter quas peccatores in æternum periclitantur, multaque alia Deo permittit, propter quæ mens eius, sicut dictum est, cruciabatur: quod non debebat mens illius a paterna voluntate in aliquo discordare. Nam manifestum est quod omnes celestes ciues voluntati diuinæ in omnibus sunt conformes: sed & Christus viator & comprehensor erat: ex quo patet quod amplius quam ceteri filii diuinæ voluntati conformis esse debebat. Ad quod dicendum, quod voluntas Christi duo habuit obiecta. Primum erat diuinitas Dei, secundum erat sensualitas sui, secundum primum obiectum conformabat beneplacito Dei: at tamen pars eius voluntatis quæ conuertebatur ad sensualitatem illius: tristabatur & gaudebat amplius, & minus secundum sapientiam suam, iuxta proportionem obiectorum & aspectuum, ad quos mens sua conuertebatur. Præterea etiam dici potest, quod pater æternus hoc volebat: videlicet quod filius suus doloribus repleteretur, atque doleret: quod & quantum ipse dolebat de his, quæ in gloriam diuinæ iustitiæ vertebatur. Nam in quantum erat homo, per doloris patientiam merebatur. Nam ipse non ob aliam causam carnem nostram assumpsit, nisi ut debita nostra solueret, merita nobis acquireret, & præmia æternæ gloriæ

Trium obijci possunt quod mens illius crux

H

ria largiretur. Secundo autem obijci potest, quod huiusmodi Christi dolores, de quibus prædictum est, exurgant & multiplicentur in pena infinitarum manerem mortis. Sed & Christus nisi semel non poterat mori, & de necessitate sequi propter duodecim duplicatas rationes prædictas, quod prædicti dolores debebant eum in momento, & subito interire, nec maiorem penam, quam mortem poterat sustentare. Ad hoc dicendum est, quod homo ex dolore mori non potest, nisi dolor concitetur sensibus corporis, & eius partibus sensitiuis. Sed Christus ita realiter prædominabatur in enarrabilibus doloribus suis, quod non permittebat eos concitare sensibus sui corporis, nec parti alicui sensitiuæ, ita, quod ante tempus ab eo præordinatum posset illum corporali vita priuare. Erat nihilominus in potentijs animæ Christi virtus tanta, atque potestas, & dominium liberi arbitrij tenendi omnes suas potentias fixas in continua adherentia omnium supradictorum aspectuum, & obiectorum, quantum requirebat rigor diuinæ iustitiæ, & reuerentia virtutum mentis suæ, & reatus culpæ, & malitiæ nostræ. Insuper tertio dici potest, quod homo ex vario respectu sæpe de eadem re lætatur, & contristatur, sicut patet. v. g. de filio cuiusdam rationabilis patris sacram religionem intrante. Nam talis pater secundum sensualitatem tristatur, quod dilectus filius suus a se recedat, & ab eo taliter separatur: at tamen virtuosus lætatur, quia videt illum dicatum seruitio Dei. Igitur si virtuosus vir ex eadem re dolere potest, & gaudere, & sensibus sui corporis, & partibus sensitiuis ex diuerso respectu communicare dolorem, & gaudium. Sequitur ergo, quod ex eadem re homo plus & minus gaudere potest. Quanto ergo plus Dominus Iesus in virtutibus summis de eadem re poterat vario ex respectu amplius, vel minus dolere, atque etiam in summo gaudere. Vnde etiam secundum Augustinum lib. de spiritu, & anima, ait, quod anima dupliciter consideratur. Vno modo, ut anima: & sic habet relationem ad membra, quæ viuificat: & hoc Christus patiebatur. Alio modo consideratur, ut spiritus, & sic fruebatur, nec dolebat. Tertio obijci potest, ut in Christo homine præcognitio humanæ salutis, quam sequi præuidebat ex sua morte, & supernæ restaurationis, scilicet ciuitatis, & acceleratio resurrectionis tertia die: & acceptatio voluntatis paternæ, nec non honor prædicandus in populo charitatis suæ, debuerunt minuere

Christi dolorem in eius mente, & sic non tantum immensè dolere. Ad quod dicendum, quod omnia ista debuerunt ei augere dolorem: cum. n. hæc omnia ex Christi dolore debuit Christus assumere, & tantum debuit sibi diuinam sapientiam infundere, quantum sufficiebat ad supradicta omnia concipienda. Præterea si non fuissent de sua morte tales gratiæ subsecutæ, nunquam voluisset non tantum dolorem solum, sed etiam nihil dolorabile sustinere. Proinde quanto videbat viciniam resurrectionem suam instare, tanto nouit, quod pro passibilis vitæ tempore, & maxime passionis illatæ, amplioem oportuit angustiam sustinere, seu assumere, ut posset illorum dolorum à diuina iustitia mensuram immensurabilem adimplere. Et quia sicut ex dictis circa principium huius sermonis patet, dolor in amore commensuratur, ut quantus est amor alicuius, tantus sit dolor de illius offensa: & Christus vnione diuina inæstimabiliter Deum amaret, hoc ipso in quantum passibilis erat habuit dolere: ita absque mensura amabat, vnde ad intelligendum causam huius immensurabilitatis imaginare, si esset vnus Deus infiniti doloris, sicut est vnus Deus infiniti amoris; & ille Deus vniretur Christo. s. personali vnione, & sibi dolores infunderet; cogita quantum doleret. Sic aequaliter videri potest, quomodo dolores Christi inestimabiles extiterunt. Verum tamen circa hoc aduertendum est, secundum Alex. de Ales in 3. quod tria fuerunt in Domino nostro Iesu Christo. s. corpus, anima, & diuinitas: primo corpus, quod fuit passibile simpliciter; secundo anima, quæ erat impassibilis simpliciter, tamè erat passibilis secundum quid: vnde secundum Damasc. anima impassibilis existens corpore inciso ipsa condolet, & compatitur non incisa: tertio diuinitas, quæ erat incompassibilis, & impassibilis, vnde Damasc. Diuinitas incompassibilis existens corpori Christi, non est compassa: sicut sole superlucente in ligno, si securis incidat lignum, incisibilis, & impassibilis remanet sol. Insuper est notandum, quod differentia est inter pati Christi, & pati nostrum. Nam secundum Hilar. 10. de trinitate. Est pati ex infirmitate, & est pati ex potestate; qui enim patitur, & non potest prohibere passionem, patitur ex infirmitate; qui autem prohibere potest, patitur ex virtute. Vnde Damascen. ait: Passus est vnigenitus Deus omnes incurrentes in se passionum nostrarum infirmitates: sed passus est virtute naturæ suæ, sicut & virtute natura

Tria fuerunt in Domino nostro.

Quo anima impassibilis.

H

A ra suæ natus est : nostrum autem pati est ex infirmitate : hæc Alexan. de Ales. Proinde Ila. 53. ait de Christo Iesu: Oblatus est, quia ipse voluit. Et ad Ephes. 5. dicitur: Tradidit semetipsum pro nobis in oblatione. Item Propheta ait : Voluntariè sacrificabo tibi: atque illum querentibus se obtulit, dicens, Ego sum.

Secunda pars principalis Dominicæ passionis.

De humilitate excessiua, & cõfusione passionis Christi, ostensa per quatuor causas principales, & multiplices rationes.

De humilitate, excessiua, & cõfusione passionis Christi, ostensa per quatuor causas, & multiplices rationes.

SECUNDA pars principalis circa Dominicam passionem contempler in comprehensibilem abyssum humilitatis; quia summa veritas de se per Prophetam subiungit, dicens, Humiliatus sum nimis. q. d. excessi in humilitate: vnde Lu. 9. dicitur, q̄ in transfiguratione Domini Iesu, apparuerunt Moyses, & Helias, visi in maiestate, & dicebant excessum eius, què completurus erat in Hierusalem; quia ibi completè ostendit amorem excessiuum, quem habebat ad nos: propter quem assumpsit, & sustinuit, non solum excessiuum dolorem, & poenam, sicut prædictum est; verum etiam excessiuam ignominiam, & confusionem, sicut nunc dicuri sumus. Nam q̄ summus Deus tali morte damnatus sit, abyssus fuit stupendæ humilitatis: Hæc est enim ille excessus, & transgressio, de quibus humano generi, per Hierem. Thren. 3. Dominus ait: Recordare paupertatis, & transgressionis meæ, quia eorum memoria stuporem immensæ dilectionis Dei erga nos manifestè ingerit menti, vt meritò dicat, humiliatus sum nimis. Tanta ergo abyssus humilitatis aliquantulum comprehendi potest, si consideremus quadruplicem causam Dominicæ passionis. Primo causam à qua, secundo causam de qua, tertio causam secundum quam, quarto causam ad quam. Prima causa à qua, est causa efficiens: secunda causa de qua, est causa materialis: tertia causa secundum quam, est causa formalis: quarta causa ad quam, est causa finalis. Consideremus ergo primo circa Dominicam passionem causam efficientem, secundo causam materialem, tertio causam formalem, quarto causam fi-

nalem. Et iuxta has quatuor causas, secundum quadruplicem intellectum loquitur Christus, dicens, humiliatus sum nimis: & in quolibet artic. huius secundæ partis potest esse thema aliud ad loquendū de abyssu humilitatis passionis Christi Iesu.

ARTICVLVS PRIMVS secundæ partis.

In quo septē rationibus demonstratur magnitudo opprobrii mortis Christi ex respectu causæ efficientis.

PRIMO inquam dicit, Humiliatus sum nimis: propter causam efficientem, vt aliquantulum autem intelligas stupendā abyssum humilitatis passionis Christi, contemplare eius causam efficientem, quæ fuit causa suæ mortis; & in ea reperies stupendam abyssum opprobriosissimæ mortis: & hoc septemplex respectu, seu ex septemplexi ratione. Primo ratione religionis, secundo ratione perfectionis, tertio ratione cognitionis, quarto ratione vnionis, quinto ratione sollicitudinis, sexto ratione ingratitude, septimo ratione familiaritatis, & cõuersationis.

Prima ratio. Cap. 1.

PRIMO inquam ratione religionis fuit mors Christi abyssus opprobriosissimæ humilitatis: solus. n. Iudaicus populus erat in toto orbe terrarum sub cultu vnus Dei, atque Dei populus appellatus. Maius enim vituperium est à verum Deum colentibus, quam ab idolatris, & infidelibus pati: ideo in persona Domini ait Propheta, Amici mei, & proximi mei aduersum me appropinquauerunt, & steterunt. Ait enim, amici mei, scilicet propter cultum vnus Dei, & proximi mei, quia ex scientia Abraham: aduersum me appropinquauerunt, scilicet persequendo; & steterunt, scilicet victores; contra me, me videlicet crudeliter occidendo.

Secun-

Secunda ratio. Cap. 2.

Secundo ratione perfectionis.

SECUNDO, ratione perfectionis: opprobriosius est mala perpeti ab his, qui religiosi, & status perfecti, & sancti æstimantur, quam a secularibus, ab ethnicis, & publicanis. Pharisei autem religiosioris, & perfectioris status æstimabantur in vniverso populo Dei, & maximè opere illorum mortuus est Christus. Nam Io. 8. Interrogante eos Pilato, atque dicente, quam accusationem afferis aduersum hominem hunc? responderunt, & dixerunt ei: si non esset hic malefactor, non tibi tradidissemus eum, quasi dicant, hoc tibi sufficere debet, q̄ nos, qui sumus tantæ auctoritatis, & æstimationis, cum tanta solemnitate eum tibi tradimus, dignissimè morti dammandum, tanquam reum: vt verificetur, quod lamentabiliter Osee 7. Dominus ait: Ego redemi eos, & ipsi contra me locuti sunt mendacia.

Tertia ratio. Cap. 3.

Tertio ratione cognitionis.

TERTIO, ratione cognitionis: equidem cæteris parib⁹ ignominiosius est opprobria pati ab intelligentibus, & peritis, quam ab ignorantibus, & indoctis, cum doctorum, & peritorum in malefactoris detestatio, & reprobatio fide dignior reputatur. Christus autem à Doctoribus legis, & Scribis, voluit reprobari, & condemnari, vt scilicet fundaret fidem passionis suæ in virtute fidei, atq; reprobari sapientiam huius mundi. Proinde de talibus Doctoribus, & Scribis ignoratibus, sapientiam Dei, Psal. ait: Turbati sunt, & moti sunt, sicut ebrius. s. tempore passionis Iesu Christi: & omnis sapientia eorum deuorata est. s. ab inuidia, & furore. Sed sicut, 1. Corint. 1. Apost. testatur, q̄ stultum est Dei. s. ignominia mortis Christi: sapientius est hominibus: & paulò ante inquit, Perdam sapientiam sapientum, & prudentiam prudentum reprobabo. s. per formatam fidem, & mysterium crucis.

Quarta ratio. Cap. 4.

Quarto ratione concordia.

QUARTO, ratione concordia, & vnionis. Ignominiosius est quidem concorditer à toto populo crucifigi, quam si solum à quibusdam cum discordia plurimorum: cum nequitia delinquentis causa sit, & videatur ab oibus manifesta, & clara, q̄ nulla possit tergiversatione

celari, vel excusari, & defensari. In Christi quidem necem consenserunt. i. corruerunt, mares, & foeminae. Mares quidem. i. Iudæi, & Gentiles, & ex vtrisque maiores, & minores, docti, atq; ignari, religiosi, & secularares. Primo enim fuerunt domestici. i. affines, vt Iudas, & Iudæi: vnde Zach. 13. in persona Domini ait: His plagatus sum in domo eorum, qui me diligebant. i. qui me diligere debebant. Secundo fuerunt ibi extranei. i. Gentiles, & milites, & Romani: ideo in persona Domini Propheta ait: Quoniam alieni insurrexerunt aduersum me; & fortes exquisierunt animam meam, & non proposuerunt Deum in conspectu suo. Et iterum ait alibi, Quare fremuerunt gentes, &c. Tertio fuerunt ibi nobiles, & magnates. i. Herodes, & Pilatus: vnde Psalm. Astiterunt Reges terræ, & Principes conuenerunt in vnum aduersum Dominum, & aduersum Christum eius. Quarto fuerunt ibi serui, & ignobiles: vnde Iob 3. in persona Domini ait: Filij stultorum, & ignobilium, & in terra penitus non parentes; nunc autem in eorū canticum versus sum, & factus sum eis proverbium. Quinto fuerunt ibidem Pontifices, Scribæ, & Pharisei: vnde Ioan. 11. ait: Collegerunt Pontifices, & Pharisei consilium aduersum Iesum. Sexto ibidem seculares, & laici: vnde Ioan. 19. dicitur: Tolle, tolle crucifige eum. Verba autem erant turbæ, & populi minoris. Septimo ibidem fuerunt mulieres, sicut patet in acculantibus Petrum, vt patet Matth. 16. Hi omnes corde, & ore, & opere contra Christum malignè conati sunt.

Quinta ratio. Cap. 5.

QUINTO, ratione sollicitudinis, & inopportunitatis: quando enim quidam scelestus homo morti adiudicatur: quanto ab omnibus maiori sollicitudine traditur morti, tanto illum extitisse nequioris vitæ, & grauiora scelera perpetrasse inditium est, ac periculosius esse videtur mortem eius differre. Contemplare igitur mens deuota, quòd Dominus Iesus Christus primo media nocte captus est, delusus, & verberatus, impetuoso furore ad domū Annæ deductus est, & ibi examinatus à ministro impio, comprehensus, & alapa percussus fuit. Secundo, eadem rabie furibunda ad domum Caiphæ deductus est, ibiq; fuit illusus, vultu velatus, faciesq; conspu-tus, atque morti adiudicatus. Tertio, à domo

In Christi morte omne genus hominum cõcurrerat.

Quinto ratione sollicitudinis.

A domo Caiphe ad domum Pilati, eodē impetuoso furore crudeliter traxerunt eum, vbi fuit accusatus, & multipliciter diffamatus, & à Pilato diuersimodè quæstionatus. Quarto, eadem rabie furibunda, & crudelibus modis attractus fuit à domo Pilati ad domum Herodis; ibi extitit veste alba indutus, atque ludibriofo habitu velut stultus. Quinto, eisdem crudelibus modis ab Herode ad Pilatum remissus est, ibi post multas eximias confictiones extitit denudatus, & flagellatus, & in regali solio derisorie constitutus, spinis atrocissimè coronatus, & arundine caput eius percussum. Sexto, iam sic multipliciter cruciatus, & coronatus, populo est præsentatus, atq; crucifigi à populo acclamatus, & tandem crucifigi per Pilatum est iudicatus. Septimo, tandem ebrío furore ad caluarie montem deducetes eum crucifixerunt, & occiderunt. Considera ergo mens deuota, quanta sollicitudine, & importunitate, immo quanto impetuoso furore illū nocte media capientes, & hinc inde veluti ludibrii pilam circumrotantes, ante matutinum, vt eum caperent, post matutinum, vt eum occiderent nõ dormientes, vsquequo illud perficeret, infatigabiles extiterunt, vt vix eum per diē medium naturalem viuere passi sint. Ex quibus euident est, q̄ ex ebrío furore populi Christus crucifixus est. Vnde Matt. 27. dicitur, q̄ populus clamat, crucifigatur. Sequitur, Videns autem Pilatus, quod nihil proficeret. s. ad liberandum eum, propter furorem populi; lauit manus suas, & tradidit eis Iesum, vt crucifigeretur: vnde Prouerb. 27. Ira nõ habet misericordiam, nec erumpens furor.

Sexta ratio ad idem. Cap. 6.

Sexto ratione ingratitudinis.

Sexto, ratione ingratitudinis: cum enim multitudo populi cum habentibus cultum religionis, & peritiam legis multa beneficia ab vno susceperit, atq; post illa beneficia illi in summo ingratus reperitur; & si indicium sit, quod populus ille efficiatur ingratitudine plenus: non tamen est absque argumento impietatis aduersus beneficium, ita q̄ in eo finaliter reperta sit iniquitas talis & tanta, q̄ præponderanda sit beneficijs ante factis: immo quod à viris magnæ vitæ, scientiæ, atque famę priora beneficia in se debeant obliuioni tradi. Sic cõtingit benefico Christo: nã antiquitus cum Iudaicum populum sibi peculiarem consi-

tuisset, ab Aegipti ergastulo, & à seruitute Pharaonica liberauit, sicco pede per mare rubrum transduxit; manna cęlico in deserto annis 40. paut; legem dedit, & vt tueretur eos in columna nubis in die, & ignis in nocte illos præcessit, hostes eorum prostrauit, terram optimam eis dedit, Prophetas eis misit, demumq; ad omnium complementum ipse carnem de genere eorum assumens, liberator, & saluator eorum venit. Denique post admirandam eius conuersationem, post prædicationis instructionem, & illuminationem, dæmonum expulsionem, leproforum, atq; omnium infirmitatum curationem, post mortuorum suscitationem, regni cœlorum declarationem, atq; sacramentorum institutionem; manus in eum sacrilegas iniecerunt, flagellauerunt, & tandem sicut maximum malefactorem inter thrones in crucis patibulo crucifixerunt, suspenderunt, & occiderunt. Proinde Propheta in; persona Domini lamentabiliter ait: Retribuebant mihi mala pro bonis; sterilitatem animæ meæ. Et idem alibi ait: Posuerunt aduersum me mala pro bonis, & odium pro dilectione mea. Et iterum idem inquit, Qui retribuunt mala pro bonis, detrahebant mihi, quoniam sequebar bonitatem. Et Hiere. 18. etiam in persona Domini ait: Nunquid redditur pro bono malum, quia foderunt foueam. i. prodicionem animæ meæ? recordare, quia steterim in cõspetu tuo, vt loquerer pro eis bonum, & auerterer indignationem tuam ab eis.

Septima ratio. Cap. 7.

Septimo ratione familiaritatis.

Septimo, ratione familiaritatis. Grauius enim, & ignominiosius est pati à domesticis, & ab amicis, quàm ab extraneis, ignotis, & inimicis. Audi quid de Christo Propheta dicant, & considera. Primo, quid de Iuda Propheta in persona Domini inquit, Etenim homo pacis meæ, in quo speraui, qui edebat panes meos, magnificauit super me supplantationem. Secundo, de reliquis Apostolis relinquuntibus eum, Isa. 63. i. persona Domini ait: Torcular ego calcavi solus, & de gētibus non est vir mecum. Et iterum Psal. Elongasti. s. permissiuè, d. Pater æterne, a me amicum, & proximum, & notos meos à miseria. Et iterum Thren. 4. admiranter inquit, Quomodo dispersi sunt lapides sanctuarij. i. Apostoli, & discipuli. Et Iob 19. Noti mei, quasi alieni recesserunt à me. Tertio generaliter de omnibus,

H

Anibus, in quibus etiam Dominus miracula fecit, Dan. 9. cap. scriptum est: Occidetur Christus, & non erit ei populus. Et iterum Propheta inquit: Considerabam ad dexteram, & videbam, & non erat qui cognosceret me: non autem dixit ad sinistram, quia ibi erat Beata Virgo pro peccatoribus orans, secundum Alex. de Ales super Psalterium exponentem hunc versum.

ARTICVLVS SECVNDVS secundę partis.

B De septem alijs rationibus, in quibus aperitur magnitudo opprobrii mortis Christi, respectu cause materialis.

Secundo etiam ait, Humiliatus sum nimis, scilicet per causam materialem. Vt etiam intelligas aliquid stupendam abyssum humilitatis passionis Christi, contemplare etiam causam materialem, quæ stupendo modo aggrauat vituperium eius: & hoc maximè ex alia septemplexi ratione. Primo ratione nobilitatis naturæ, secundo ratione formæ, tertio ratione sapientiæ, quarto ratione gratiæ, quinto ratione famæ, sexto ratione sequelæ, septimo ratione gloriæ.

Alia ratio nes opprobriofissima mortis Christi.

Prima ratio. Cap. 1.

Primo ratione nobilitatis nature.

Primo, opprobriofissima fuit mors Christi ratione nobilitatis naturæ. Quanto enim homo nobilior est, tanto ignominiosa mors sibi illata vituperabilior, atque opprobriofior reputatur, sicut patet in Rege: sic contingit in Christo, qui cum esset magnus in natura, factus est vilissimus in ignominia. Proinde Apocalip. secundo, Ioan. ait: Hæc dicit primus & nouissimus, qui fuit mortuus, & viuuit: nouissimus per contemptum, abiectionem, & opprobrium hominum voluit esse Christus, qui tantas contumelias, & terrores in morte sua ab hostibus perpeti voluit, vt sicut peccator nepharius in medio latronum, quasi maior inter eos mori dignatus est: adauget autem abiectionis eius vtilitatem, atq; confusionis immensitatem altitudo personæ, & dignitatis sue: cum enim esset filius Dei, primus in digni-

tate, cum sit cõequalis æterno Patri; tanto cõtumelia, & opprobria, quæ pertulit ignominiosiora merito extiterunt; quanto dignitas erat in eo maior. Si quis ergo confusiones patitur, non ægrè ferat, cum nullus maior, nihil maius filio Dei: sed nec abiectioniora perpeti posset. Vis audire etiam nobilitatem suæ naturæ? audi Isaiam, qui 53. cap. obstupendo ait, Generationem eius quis enarrabit? quia abscisus est a terra viventium. Ait enim, Generationem eius. s. æternam, qua secundum Hierony. erat de patre sine matre; & temporalem, qua erat de matre sine patre, quis enarrabit? nam eius generatio æternalis a nullo comprehendere potest: vnde Eccles. 43. in fine. Ne laboretis; non enim comprehendetis, quis videbit eum, & enarrabit? & quis magnificabit eum, sicut est a principio? nobilitas autem & generatio eius corporalis, ac temporalis, quam scilicet traxit a Virgine matre super omnes Reges, Duces, & Imperatores, fuit etiam secundum carnem, sicut apertè ostenditur Matth. 1. vbi perspicaciter intuenti apparebit in quadraginta Ducibus generationibus genealogiæ eius descendisse, de quatuordecim Patriarchis, & quatuordecim Regibus, & quatuordecim Ducibus, secundum carnem, sicut plenius in quadagesimali de Christiana religione, sermo. 61. art. 1. c. 1. monstratum est. Et de opprobriosa morte eius, Isa. Propheta subiungit dicens, quod abscisus est de terra viventium, scilicet per tam ignominiosam mortem, quanta est sublimis natura nobilitatis eius, tam secundum diuinitatem, quàm secundum humanitatem. Ex quo patet, q̄ Christus gloria Angelorum, factus est ludibrium peccatorum; altus in dignitate, infimus in vilitate; sublimis in gloria, abiectus in ignominia. Ideo ad Philip. 2. Apostolus ait: Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se equalem Deo, sed semetipsum, exinanivit, formam serui accipiens: in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus, vt homo; humiliavit semetipsum factus obediens vsq; ad mortem, mortem autem crucis. Merito Bern. ait, Quanto se fecit minore humilitate; tanto se ostendit maiorem bonitate; & quanto fuit eis vilior, tanto est mihi charior.

Secun-

A *Secundatio. Cap. 2.*Secundo
ratione
forma.

Secundo, ratione formæ: quanto enim res formosior est, tanto deformitas eius magis stupēda, atq; deformis apparet. Sicut patet in facie hominis, in qua deformitas maior est, quam in cæteris mēbris corporis. Quanta autem speciositas fuit in Christo, Propheta ostendit, dicens, Speciosus forma præ filiis hominum. Forma inquit. i. luce, cādore, & habitu. Primo, luce, vnde Eccl. 43. ait, Mundum illuminans in excelsis Dominus. Secundo, candore. Proinde dicitur Sap. 7. Cādor est lucis q̄ter ug. Tertio, habitu, vnde Isa. 63. dicitur: Ille formosus in stola sua, gradiens in multitudine virtutis sue. Et iterum Iob 40. ait: Circunda tibi decorem, & in sublime erigere. Et addit Propheta dicens: Præ filiis hominum; quia. f. de pulchritudine eius acceperunt omnes, cum ipse sit speciei generator, vt dicitur Sap. 13. vbi loquens de creaturis sic ait: Quod si specie delectati Deos putauerunt, sciant quanto his dominator eorū speciosior est. Et posset hic Propheta dicere, speciosus forma præ Angelis Dei; quia etiam Angelis Dei speciosior est. Sed quia commendat Christum hominem, ideo melius inquit in Psal. Præ filiis hominum. Signum quidem pulchritudinis suæ etiam super Angelos est, quod in eum prospicere desiderant Angeli, vt dicitur 1. Pet. 1. Est. n. pulcher secundum diuinitatem, & secundum humanitatem. Proinde Cant. 5. Salomon ait, Dilectus meus candidus, & rubicundus. Candidus, quantum ad munditiā humanitatis; & rubicundus, quantum ad splendorem diuinitatis. Et sequendo Salomon ait, Caput eius aurum optimum: per caput, eius diuinitas denotatur, quia caput Christi Deus, sicut Apost. 1. Cor. 1. inquit: Hanc duplicem pulchritudinem in transfiguratione monstrauit Christus; sicut Matt. 17. patet, vnde dicitur ibi, Resplēdit facies eius sicut sol: & vestimenta eius facta sunt alba sicut nix. Per faciem diuinitas designatur, sicut Exo. 33. Moyse Dominus ait, Faciem meam videre non poteris. Per vestimēta autem humanitas designatur; quia Philip. 2. testatur Apost. dicens, Habitu inuentus vt homo. Quanta autem fuerit deformitas eius in passione, in persona omnium prophetarum ostendit Isa. 53. c. dicens: Non est species ei, neq; decor: species dicit elegantiam, & debitam mensurationem membrorum, quam non habuit Christus in

cruce propter nimiam membrorum extensionem, vnde Propheta ait: Dinumerauerunt omnia ossa. Decor dicit conuenientiā coloris, & aliorum adiacentium: hunc etiā non habuit Christus in cruce propter poenam, dolorem, & ignominiam passionis: habuit enim ceruicem hispida per spineam coronam, faciem tumidam, & pollutam propter lacrymas, atque sputa: carnem liuidam propter colaphos, alapas, & flagella: vniuersam corporis fabricam cruentatam sanguine, quia vulneratus est propter iniquitates nostras, sicut Isaias vbi sup. inquit: Et quia Christus ante passionem habebat aspectum, & præsentiam maiestatis, dignitatis, prosperitatis, & potestatis; & in passione fuerunt abscondita: ideo Isa. subdit, dicens, Et vidimus eum. f. nudatum in cruce; & non erat aspectus. f. magnificus, sicut ante. Ecce absconditio maiestatis: & desiderauimus eum. f. despectum à Iudæis: & nouissimum virorum. i. vilissimum propter genus mortis: ecce absconditio dignitatis: virū dolorum. i. doloribus plenum, sicut ex precedentibus patet: & hoc contra prosperitatem; & scientem infirmitatem. f. per experientiam, nō tantum speculatiuē, & hoc contra potestatem. Et tandem Isa. subdit, Et nos putauimus eum quasi leprosum. i. vilem, & abominabilem, tanquam leprosum, propter vilitatem aspectus eius, atq; deformitatem eius. Et iterum Psal. 21. in persona Domini ait, Ego autem sum vermis, & conculcatus, velut non-homo, sed vt vermis; opprobrium hominū, & abiectio plebis. Est enim opprobrium, quando aliquid turpe imputatur homini, vt cum Ioan. 18. dicebant cōtra Christum, tu homo cum sis, facis te ipsum Deum: & sic sub hoc titulo fecerunt eum opprobriū hominum. f. peccatorum. Et addit, abiectio plebis. f. Iudæorum, quando eo abiectio, Barabbam petierunt, vnde Luc. 23. dixerunt, Tolle hunc, & dimitte nobis Barabbam.

Tertia ratio. Cap. 3.

Tertio, ratione sapientie: quāto enim homo sapientior reputatur, tanto mors opprobriosa ignominiosior est: sed Christus cum esset sapientia Dei patris, non tantū a iustis, & ab illuminatis sapiens putabatur, verum etiam ab ignorantibus, & indoctis. Vnde Ioan. 7. Ministri Pontificum Iudæorum, & Phariseorum ad

Ad Christum capiendum missi, redeuntes interrogati sunt, quare nō adduxisti illum? responderunt ministri: nunquam sic locutus est homo, sicut homo hic loquitur: quasi dicant, admirabilis gratia, & efficacia verborum eius mentes nostras stupefecit, & miro modo detinuit, ne caperemus eum. Ex qua quidem responsione videtur, quod ministri vim faciant tam in stupendo, & efficacissimo modo loquendi ipsius Christi, quam in rebus ab eo dictis. Et in eodem cap. Ioan. ait: Ascendit Iesus in templum, & docebat, & mirabantur Iudæi propter rem insolitam: credebant enim eum esse filium Ioseph, & per consequens in manuali opere occupatum. Sciebant enim eum non fuisse in studio exercitatum, & tamen videbant illum excellentissimē docentem, legis & prophetarum testimonia proferentem: ideo mirabantur dicentes, Quomodo literas scit, cum non didicerit eas, quas literas videmus scire? Tanta enim, secundum Crisostomum, erat virtus docentis, vt qui dixerant, seducit turbas, transmutati mirantur. Respondit eis Iesus, & dixit, Mea doctrina non est mea, sed eius, qui me misit: quasi dicat, Ista doctrina, quæ est mea approbatiuē, & subiectiuē, non est mea per exercitium humanæ acquisitionis, sed data est mihi a Patre: quia filius Dei; secundum naturam diuinam licet habeat eandē scientiam cum Christo patre; tamen habet illam ab eo, secundum naturam humanam: habet aliam scientiam creatam, non tamen habet illam acquisitam, sed ab instanti conceptionis infusam. Cum igitur tanta sapientia præfulgeret; tamen Scribæ, & Pharisei in vita, & in morte diffamauerunt eum. Primo, in vita, de insipientia naturali: secundo, de insipientia accidentali: tertio, de insipientia spiritali, & diuinali. Primo, insipientia naturali, vnde Ioan. 10. dicebant: Insanit, quid eum auditis? Et iterum Mar. 3. dixerunt, Quoniam in furorem versus est. Secundo diffamauerunt eum de insipientia accidentali, & literali: nam cum Ioan. 7. sicut dictum est, dicerent, quomodo hic literas scit, cum non didicerit? satis elici potest, quod talis admiratio partim ex susceptione, & partim ex despectione, atque ex mala interpretatione de heresi procedebat, quod apertius ostendebat Matt. vlt. dicens, quod ex hoc scandalizabantur in eo. Tertio diffamauerunt eum de insipientia spiritali, ac diuinali, illam hæreticam reputantes, sicut Ioan. 8. Samaritanum cum dice-

bant, scilicet in diuino cultu hæreticum. Secundo, in fine vitæ eum de summa stultitia, quæ est vitima infamia, ac blasphemia contra Deum, illum infamauerunt, & condemnauerunt. Vnde Matth. 26. constitutus coram Caipha Principe Sacerdotum, interrogante, atque dicente: Adiuro te per Deū viuum, vt dicas nobis, si tu es Christus filius Dei. Dixitq; illi Iesus, Tu dixisti. Verumtamen dico vobis, ammodo videbitis filium hominis sedentem a dextris virtutis Dei, & venientem in nubibus cæli. Tunc Princeps Sacerdotum scidit vestimenta sua dicens: Blasphemauit, quid adhuc egemus testibus? ecce nunc audistis blasphemiam: quid vobis videtur? At illi respondentes dixerunt: reus est mortis. Ex hoc enim illum tanquam summe stultum, crucis patibulo affixerunt, & confusione vitima eum occiderunt: vnde Prouerb. 3. Salomon in persona Domini, ait, Stultissimus sum virorum. f. estimatione istorum: & sapientia hominum non est mecum: non didici sapientiam, sed per acquisitionem: & noui scientiam sanctorum. Et iterum Propheta ait: Deus, tu scis insipientiam meam. i. q. quasi insipiens patior: nam immerito reputatur stultus mercator, qui pro vili re laborat ad mortem, & pretium magnum expendit pro vilissima merce. Sed tu Deus scis insipientiam hanc meam; quia quod stultum est Dei, sapientius est hominibus, primo Corin. nono.

Quarta ratio ad idem. Cap. 4.

Quarto, ratione gratiæ, seu potentiæ, scilicet miracula operandi. Miracula enim, qua fecit Deus in mortali carne, fide dignum, efficacissimum, atque sufficientissimum testimonium perhibebant veritatis, & humanitatis suæ, sicut ipse Ioan. 5. testatur, dicens, Opera, quæ edidit mihi pater vt faciam, ipsa testimonium perhibent de me, scilicet, quod sum Deus, & homo. Considera igitur circa Christi miracula hæc tria. Primo, sufficientiam; secundo, concordantiam; tertio, potentiam.

Primo

Secundo,
de sum-
ma stul-
titiā se-
ne eū in-
famauer-
unt.Quo Chri-
stus i cruce
dicitur
est stultus
semus om-
nium.Quarta,
fuit op-
probriosa
sissima rō-
ne poten-
tia.Primo, in
vita eum
infama-
uerunt
de insipientia
naturali.Tertio,
de insipientia
spiritali.

A Primo nota miraculorum Christi
sufficienciam.

Sufficiencia miraculorum: nam fuerunt sufficiens testimonium, maximè pp tria.

Primo considera sufficienciam miraculorum: nam fuerunt sue diuinitatis testimonium sufficiens & fide dignum; & hoc maximè propter tria. Primo propter speciem operum, secundo propter modum, tertio verò propter documentum. Primo verò propter speciem operum, quia transcendebant omnem potestatem creaturæ naturæ; propterea non poterant fieri, nisi diuina virtute: vnde Ioan. 9. cæcus ait: A sæculon non est auditum, quia aperuit aliquis oculos cæci nati: nisi hic esset à Deo, non poterat face-re quicquam. Secundo propter modum, quia propria virtute miracula fecit, vnde Lu. 6. dicitur: Virtus de illo exibat, & sanabat omnes. Et super illud Matt. 8. & eijciat spiritus verborum, & malè habentes curabat. Crysof. ait: Intende quantam multitudinem curatam monstrant Euangelistæ, vnumquemq; curatum non enarrantes, sed vno verbo pelagus ineffabile miraculorum inducentes: vt ex hoc ostenderetur, qd habebat Deo patri cœqualem virtutem, iuxta illud Ioan. 5. Quæcunq; Pater facit, hæc & Filius facit. Tertio propter documentum. i. propter doctrinam, qua se Deum, & Dei filium asserbat: quæ nisi vera fuisset, nequaquam ei diuina virtus altitisset in miraculorum patratione; & hæc est omnium ratio fortior: nam impossibile est tam sceleretò mendacio quantum esset istud, si non foret verum, ipsum Deum ferre testimonium per opera infinitæ virtutis, quæ sunt miracula vera.

Secundo nota miraculorum condecenciam, & quare miracula sunt.

D Condecens fuit Christo talia miracula facere pp duo.

Secundo considera in miraculis Christi condecenciam. Condecens enim fuit Christo talia miracula facere. Propter duo enim conceditur diuinitus homini miracula facere. Primo quidem ad confirmandam doctrinam veram: nam quæ fidei sunt, humanam rationem excedunt, & non possunt de facili simplicibus rationib. probari. Oportet ergo, vt probentur per opera virtutis Dei: vt dum aliquis facit opera, quæ solus Deus facere potest, quæ sunt miracula, creduntur à Deo procedere, quæ dicuntur

quodammodo literæ sigillatę regis sigillo, ex voluntate Regis manare creduntur. Proinde Christus miracula fecit, quæ fuerunt quasi sigilla Dei, in quibus se Deum esse probauit. Et licet aliquo modo diminuant fidei meritum, in quantum per hæc auditoris demonstratur duritia: tamen melius est eis, qd per miracula conuertantur, quàm quòd sine eis in infidelitate sua permaneant. Ideo 1. Corint. 11. dicitur, Signa infidelibus data sunt. f. vt conuertantur ad fidem. Secundo autem fiunt miracula ad ostendendum in homine Dei potentiam; vt. f. dum homo facit opera soli Deo possible, credatur Deus per gratiam habitare in eo; vnde dicitur ad Gal. 3. Qui tribuit nobis spiritum, & operatur in nobis virtutes. Vtrunq; autem circa Iesum erat manifestandum. f. qd per gratiam Deus esset in eo, non quidẽ adoptionis, sed personalis vnionis, & qd eius supernaturalis doctrina, & perfectionis consilia à Deo esse demonstrarētur.

Tertio nota miraculorum Christi potentiam.

Tertio considera in miraculis Christi potentiam: nam miracula fecit. Primo in Angelicis spiritibus, secundo in corporibus celestibus, tertio in hominibus, quarto in creaturis irrationabilibus. Primo inquam in Angelicis spiritibus, quia enim effectus redemptionis Christi, atque doctrinæ suæ erat nos eripere a diabolica potestate, & Angelis gloriæ sociare. Ideo voluit demones à corporibus humanis fug potestatis imperio euellere, & expellere, iuxta illud Ioan. 12. Nunc princeps huius mundi eijcietur foras: & sanctos Angelos deuotis facere apparere, iuxta illud Colof. primo. Pacificans per sanguinem crucis eius, quæ in cœlis, & in terris sunt. Secundo in corporibus celestibus decuit per Iesum miracula fieri: mutatio enim corporum istorum inferiorum multis causis contingere potest: sed cursus cœlestium solus Deus mutare potest. Ideo ad suam humanitatem probandam maximè conueniens fuit in eis miracula operari. Et hoc est, qd Dionysius dicit ad Policarpum: cognoscere oportet non aliter aliquando posse peruer-ti aliquid celestis ordinationis & motus, nisi ad hoc causam habet motorem, qui fecit omnia, & mutat secundum suum sermone-m. Tunc enim maximè conueniens fuit eius

Quinta ratio. Cap. 5.

Aeius diuinitatis potentiam habere testimonium à celesti natura, quando eius infirmitas monstrabatur in terra, quod quidem erat, dum paruulus erat, vagiens in præsepio: sed maximè, quando mortuus fuit in crucis patibulo. Proinde viroque tempore Iesu despectu in terris, alia perhibent testimonium in cœlis.

Christus fecit miracula.

Tertio in hominibus fecit miracula, cecos illuminauit, surdos fecit audire, & mutos fecit loqui, sanauit lunaticos, liberauit claudos, mundaui leprosos, curauit hydro-picos, solidauit paralyticos, expulit febres, eleuauit curuos, extendit contractos, purgauit sanguifluos, & mortuos suscitauit. Proinde Matth. 6. dicitur, quòd quocunq; introibat, aut in vicos, aut in villas, aut in ciuitates, in plateis ponebant infirmos, & deprecabantur eum, vt vel simbriam vestimenti eius tangerent; & quotquot eum tangebant, salui fiebant.

Quarto fecit miracula in creaturis irrationabilibus. Primo in piscibus, scilicet in copiosa captura eorum, sicut legitur Lu. 5. & Ioan. vlt. cap. Et in pisce, quem cepit Petrus, in cuius ore staterem reperit. Secundo in plantis, cum ad verbum eius ficulnea aruit, Mar. 21. Tertio in aere, & in

aqua: nam vt legitur Matth. 8. Imperauit ventis, & mari, & facta est tranquillitas magna. Quarto etiam tempore passionis eius scissum est velum templi, ad ostendendum reuerentiam legis; aperta sunt monumenta, vt mysticè denotetur, quòd per eius mortem daretur mortuis vita; terra mota est, & lapides scissi, vt denotetur, quòd lapidea hominum corda per eius passionem deberent scindi; & quòd iste mundus debet ad bonum passionis Iesu morientis virtute moueri. Ex his patet Christi gratia, & potestas miraculosa operandi; quæ quanto apparuit maior, tato opprobriosa mors crucis Christi fuit ei ad maiorem confusionem, & quodammodo ad negationem, quòd prædicta miracula non fuerunt vera. Ideo Matth. 7. dicebant: Alios saluos fecit, seipsum autem non potest saluum facere. Hæc siquidem, quæ de Christi miraculis dicta sunt, poterit discretus prædicator suo modo abbreviare, licet pro dignitate Domini nostri Iesu Christi la-

tius dicta sunt, & sic in similibus obseruandum est.

S. Bernar. de Senis, de Euang. eterno. Tom. 2.

Sexta ratio. Cap. 6.

Sexto, ratione sequelæ, non tantum discipuli eius sequebantur ipsum, verum etiam turbæ multæ. Quidam, vt Doctor, satagentes ex eius radiola doctrina illuminari: quidã vt pastores, curâtes ei⁹ velli-

Quinto, ratione famæ: quanto enim famosior est, tanto mors eius magis opprobriosa, infamis, atque opprobriosa est, atque ignominiosior reputatur. Quanto autem fama diffusa fuerit de Christo ante passionem suam, tum ex multitudine miraculorum, tum ex efficaci doctrina eloquiorum suorum, tum ex admiranda conuersatione, ex Euangelistis patet. Nam Lu. 4. cum à magnis febribus sanasset Simonis locrum, facta die egressus Iesus ibat in desertum locum, & turbæ requirebant eum, & detinebant illum, ne discederet ab eis. Ioan. quoque 4. Samaritani, tam propter Samaritanæ verba, quàm propter sermones eius crediderunt ei. Ex hac etiam fama secutæ sunt Iesum turbæ. i. quinque millia virorum, exceptis paruulis, & mulieribus, vt dicitur Matt. 10. Mar. 6. Luc. 9. & Ioan. 6. quos siquidem pascens ex quinque panibus ordeaceis, & duobus piscibus, fama eius magis creuit. Dilatata est etiam fama, cum pauisset quasi quatuor millia hominum ex septem panibus triticeis, & ex piscibus paucis, vt dicitur Mar. 8. & Matt. 15. Insuper in resurrectione filij viduæ extra portam ciuitatis Naim, existentibus turbis, fama eius circumquaq; diuulgabatur, dicente populo, Propheta magnus surrexit in nobis. In resurrectione quoq; Lazari quatrduani, turba etiam multa assistebat, illud irrefragabile miraculum considerantes. In resurrectione etiam filie Archisynagogi, eiecta turba, & intrante Iesu domum, ad imperium eius surrexit puella, & exijt fama hæc in vniuersam terram illam, vt dicitur Matth. 9. Et sic de multis alijs operibus Christi, de quibus totum euangelium refertur, fama eius mirabiliter creuit; quæ sicut dictum est, quanto fuerat maior, tanto ignominiosior extitit mors illius in patibulo crucis.

Quinto, ratio fuit opprobriosa fama.

G

H

Sexto, ratione sequelæ.

Pp gia

Agia imitari; quidam, vt medentem, optantes de suis infirmitatibus liberari: alij, vt viderent eius miraculorum nobilitatem: alij, vt myteria intelligerent: alij, vt prodigia viderent: varijs ex causis turbæ multæ sequebantur eum. Sed quanto maior fuit ei sequela populorum, tanto etiam cum omnibus suis discipulis derelictus est, patibulo crucis affixus est, maior fuit ignominia: dereliquerunt eum turbæ, immo contra eum insurrexerunt: vnde in persona Domini in admirationem prorumpens ait Propheta, dicens: Domine, quid multiplicati sunt, qui tribulant me? multi insurgunt aduersum me: multi dicunt animæ meæ, non est salus ipsi in Deo eius: quasi in desperationem præcipitare conâtes. Et alibi idem ait: Multiplicati sunt super capillos capitis mei, qui oderunt me gratis. Capilli siquidem capiti inhærentes, discipuli Christi erant: sed qui Christum oderunt gratis. i. sine causa, fuerunt turbæ, quæ prius secutæ fuerunt illi. His quoq; capillis decaluatus est Christus in horto, & in monte caluario, quando & vbi omnes discipuli eius aufugerunt. De quo deridebant etiam illum Iudæi, quia cernebant eum ab omnibus, etiam à suis derelictum. In cuius mysterium legitur, 4. Reg. 2. q. cum ascēderet Heliseus in Bethel, pueri parui egressi de ciuitate illudebant ei, dicens: Ascende calue, ascende calue. Heliseus siquidē Christus est. Pueri parui sensu paruuli, sed malitia, & impietate magni extiterunt Iudæi, qui Lu. 24. illudentes ei dicebant: Si tu es Rex Iudæorum, saluum te fac: & similia multa, sicut prædictum est de Apostolis eius, & discipulis, Proph. 21. Pl. in persona Domini ait, Dispersa sunt omnia ossa mea. i. Apostoli, qui tanquam ossa erant alijs fortiores, & firmiores; & tamen ruerunt, secundum q. Io. 16. prædixerat eis, dicens: Ecce venit hora, & iam nunc venit, vt dispergamini vnusquisq; in propria, & me solum relinquatis. Sex autem causas, quare discipuli tēpore passionis relinquūt Christum, Propheta subdit. Prima causa fuit annihilatio diuinæ doctrinæ; ideo subdit: Factum est cor meum. i. doctrina mea: sicut cera liquefcens. i. euauit ad passionis calorem: & hoc in medio ventris mei. i. in infirmioribus, & etiam mollioribus membris meis. Dicitur enim doctrina Christi, cor eius, maxime pp. in.

mus in vicos proximos, & ciuitates, vt ibi prædicem: ad hoc enim veni. Ecce quantum dilexit doctrinam suam, qui propter eam disseminandam in mundo venit. Secundo quoque cor Christi denominatur, quia corporis Christi, quod est ecclesia, per illam viuificatur: ideo Matth. 4. Dominus ait: Non in solo pane viuunt homo, sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei. Tertio, quia de corde suo procedebat doctrina Christiana: vnde Matth. 12. ipse ait: Bonus homo de bono thesauro cordis sui profert bona. Secunda causa fuit cessatio miraculorum, de qua Propheta subdit: Aruit tanquam testa virtus mea: nam arida visa fuit in passione, virtus, & potentia Christi, quæ ante passionem miracula faciebat: vnde in Cant. Bacuch, ibi. s. in cruce abscondita est fortitudo eius. Nō dicit perdita, sed abscondita, sicut inf. in 3. parte, & 4. fructu apparuit. Tertia causa fuit silentium Christi, qui tunc non loquebatur: vnde subdit, Et lingua mea adhæsit faucibus meis. i. nihil loquebar: vnde Isa. 53. Coram tondente se obmutescet. Et Matth. 27. c. Et non respondit ei ad vllum verbum, ita vt miraretur Pilatus. Quarta causa extitit mors Christi, & desperatio de resurrectione illius: vnde ait, Et in puluerem mortis deduxisti me, o pater; secundum opinionem Iudæorum, Psal. Aestimatus sum cum descendentibus in lacum. i. irreuocabiliter in infernum. Quinta causa fuit Iudæorum detractio. Et de hoc subdit, Circumdederrunt me canes multi. i. Iudæi oblatrantes, & mordentes per detractorem, tanquam canes. Sexta causa fuit conuentus malorum; ideo subdit, Consilium malignantium. i. crucifigentium, obsedit me pertinaciter vsq; ad mortem meam. Ecce, quare eum Apostoli sui dereliquerunt; ideo de hoc stupens Hierem. Thren. 4. admirâter ait: Quomodo dispersi sunt lapides sanctuarij. i. discipuli Christi.

Septima ratio. Cap. 7.

Septimo, ratione gloriæ. Quanto enim homo in maiori gloria fulget, & exaltatur, tanto depressus ignominiosissima morte magis confunditur, & gloria in ignominiam vertitur. Nam post immensos honores, statim prosterni ad infimas ignominias molestius, & confusibilis esse solet: cum quanta autem gloria susceptus fuerit in Hierusalem in die Palmarum, ostendit

Septima ratio.

Adit Ioan. 12. dicens: Turba autem multa, quæ conuenerat ad diem festum, cum audisset, quia venit Iesus Hierosolymam, acceperunt ramos palmarum, & processerunt obviam ei, & clamabant, dicens, Osanna, benedictus, qui venit in nomine Domini, Rex Israel. Et Matth. 21. scriptum est, Plurima turba strauerunt vestimenta sua in via. Alij autem cedebant ramos de arboribus, & sternerant in via: & sequitur: Cum intrasset Iesus Hierosolymam, commota est vniuersa ciuitas, dicens. s. admiratione magna: Quis est hic? cui. tanta sequela, & gloria adhibetur.

Quod quadruplex honor exhibitus Christo in die Palmarum: tempore passionis in ignominiam verus est.

In quatuor eum honorauerunt, sic in quatuor eum infamauerunt.

ANimaduerte quoque diligenter, q. in quatuor eum honorauerunt, sicut ex præcedentibus patet. Primò in proprijs personis, secundò in verbis laudis, tertio in operibus virtutis, quartò in rebus suis.

C Primò honorauerunt eum in personis proprijs, quia ei personaliter obviam processerunt, & in Hierusalem deduxerunt: sed multo amplius multiplicata est ignominia; quia idem populus in eodem loco, eisdem diebus, postmodum eum crucifixit, atq; de eadem ciuitate non equitans, sed crucem portando contumeliosè eiecit. Nec quidem suffecit vna ignominia pro vno honore, sed amplius addiderunt: quia eum vili pretio venundantes, tanquam latro ab eis capitur, & ei Barabbas latro pessimo antefertur.

D Secundò verbis laudis laudauerunt, & honorauerunt eum, dicens eum Saluatorem Deum, & Regem. Saluatorem quidem, cum clamabant, Osanna, idest, obsecro, salua nos: Deumq; eum clamabant, dicens, Benedictus, qui venit in nomine Domini, idest, habens rem, & nomen veri Dei. Regem etiam eum dicebant, cum clamabant, Rex Israel, qui venis verus Rex Israel. Sed multo amplius multiplicata est ignominia eius: nam qui dixerunt, Osanna, postea clamabant, Matth. 27. Sanguis eius super nos, & super filios nostros. Qui verò dixerunt, Benedictus, qui venit in nomine Domini; postea clamauerunt, dicens, Luc. 23. Crucifige, crucifige eum. Qui

prius dixerunt Rex Israel, postea assererent, Ioan. 19. Non habemus Regem, nisi Casarem. Insuper ignominiam super gloriam addiderunt insultationibus, irrisionibus, impropetis in eum irruentes, & dicens, Prophetiza: Aue Rex Iudæorum: Si tu es Christus, descende de cruce, & multa similia.

E Tertio glorificauerunt, & honorauerunt eum operibus virtuosis, quia scindentes ramos palmarum, & oliuarum, flores, & folia prosternebant in via: per quæ, secundum Gregor. designantur opera virtuosæ. Sed quàm dissimilis est ignominia subsecuta? quamque dissimiles sunt rami, & crux: flores, & spinæ: folia, & clauis: palma, & virgæ? Non hoc quidem satis fuit, nisi vltra gloriam multo amplius ignominia multiplicetur; quia vltra hoc conspuus est, & colaphizatus est.

G Quarto glorificabant eum cum rebus suis, quia vestimenta sua prosternebant in via, se cum reuerentia exuētes, & illa Christi a se illi pedibus submittentem. Sed vide, quanta est contumelia subsecuta: immo abundantius multiplicata: nam, cui tunc prosternebant vestimenta aliena, nunc aufererebant sua, & fors mittebatur super ea: nec dimissa est illi, nisi vnica tunica rubea; videlicet caro sua mundissima, suo pretiosissimo sanguine rubricata, & vulneribus lacerata. Insuper, & ab ista fuit anima sua sanctissima ipso cruciatu eiecta, nec insuper suffecit eis Christum nudare vestibus suis. Insuper & ipsum deriserunt vestibus alienis, nunc clamyde coccinea, nunc purpurea, nunc verò veste alba; nunc velant oculos, nunc percutiunt pugnis, nunc autem alapis, nunc polluunt sputis: vt sic nihil deficiat ad multiplicationem ignominiosæ dedecoris pro gloria suscepti honoris: pro omnibus supradictis, Isaiâ quinquagesimo secundo ait, Ecce intelliget seruus meus, & exaltabitur, & eleuabitur, & sublimis erit valde, sicut obstruerunt super eum multi, sic in gloria erit inter viros aspectus eius.

A ARTICVLVS TERTIVS
secundę partis.

*Vbi per septem alias rationes ostenditur
magnitudo opprobrii mortis Christi
sui esu, secundum causam
formalem.*

*Alia rō-
nes oppro-
brii sibi
ma mor-
tis Chri-
sti.*

Tertio insuper ait, Humiliatus sum nimis: propter causam formalem. Ad intelligendum insuper stupendam abyssum humilitatis passionis Iesu Christi, contemplerur mortis eius causam formalem: & apparet etiam abyssus humilitatis, & utilitatis ex septemplaci alia ratione. Primo propter derisionem, secundo propter afflictionem, & flagellationem; tertio propter coronationem, quarto propter nudationem, quinto propter crucifixionem, sexto propter blasphemationem, septimo propter confusionem.

Prima ratio. Cap. 1.

*Prima p̄
derisionē.*

Rimo propter derisionem: unde quanto est persona sublimior in septem gratijs, seu dignitatibus, de quibus dictum est in articulo precedenti, scilicet in natura, in forma, in gratia, in sapientia, in fama, in sequela, & in gloria: tanto derisio sibi facta vituperabilior est. Sed Christus, sicut supradictum est, habuit omnia predicta super omnes creaturas alias: quare derisiones eius grauiiores fuerunt, quam posset humana lingua enarrare, aut mens aliqua cogitare. Expergiscere anima deuota, & considera, quod ille, qui est summa reuerentia Angelorum, propter nos factus est ludibrium impiorum, & quasi pila derisionis eorum: quia de ipso mutuo colludebant mittentes ad alterutrum confusionem repletum. Nam Annas misit illum ad Caipham, Caiphas ad Pilatum, Pilatus ad Herodem, & Herodes remisit eum Pilato, & semper in supradictis locis, atque in eorum itineribus derisus est. Unde Propheta in persona Domini ait, Omnes videntes me, deriserunt me. Atque de triplici derisione immediate subiungit. Prima fuit verborum, secunda signorum, & tertia sermonum ironiorum.

*Triplex
derisio.*

Prima fuit verborum: unde dicit, Locuti sunt labijs, id est, considerate, scilicet falsa imponendo, & falsa promittendo, unde Matt. 27. dicebant, Alios saluos fecit, seipsum non potest saluum facere: ecce falsa impositio. Si Rex Israel es, descende de cruce, & credimus: ecce falsa promissio; quod exponens Ambrosius ait: O stulte, & cece grex sacerdotum: nunquid impossibile est ei de paruo ligni stipite descendere, qui descendit de alta celorum sublimitate? nunquid tua vincula possent illum tenere, quem coeli non possunt capere? non venit inquam vt se liberaret, quia sub seruitute non erat: sed vt nos, de seruitute redimeret.

Secunda derisio fuit signorum, unde Psalmus subdit: Et mouerunt caput: unde Matt. 27. Praterentes autem blasphemabant eum, mouentes capita sua, dicentes, Vah qui destruis templum Dei, & in tri-duo reedificas illud.

Tertia derisio fuit sermonum ironiorum, qui fiunt quando bona improprian- tur: & de hac Propheta subdit, Sperauit, scilicet Christus, in Domino, videlicet Deo Patre: eripiat eum. s. de manibus nostris: saluum faciat eum. s. resuscitando illum: quoniam vult eum, vt ipse dicit. Et iterum Matt. vbi supra, Confidit in Deum, liberet eum nunc, si vult. Dicit enim, quoniam filius Dei sum: hæc quidem derisio præfigurata est, Gen. 9. in derisione Noe. Noe siquidem Christus est; vinea, Iudei; inebriatio, passio; obdormitio, mors; denudatio, humanitatis ostensio: Sem, & Iaphet, duo populi, Iudæi. s. & Gentiles: vestimentum est sacramentum: maledictio Cham, Iudei proditio: eius irrisio, Iudæorum derisio fuit: unde Luc. 22. & Matth. 26. dicitur, q̄ coram Anna, & Caipha velauerunt faciem eius, & colaphis eum ceciderunt: alij autem palmas in faciem eius dederunt, dicentes, Prophetiza nobis Christe; quis est qui te percussit? In quo diligenter tria aduertē. Primo, quod velantur oculi eius contra peccatum, quod in visu commisit Eua. Secundo, quod colaphis ceciderunt eum propter peccatum gulæ, in quo Eua offendit. De his duobus Propheta in persona Domini ait: Confortati sunt, qui persecuti sunt me inimici mei iniuste, quæ non rapui, tunc exsoluebam. Tertio quoque palmas in faciem eius dederunt; scilicet diceantes, tanquam diuinatori, prophetiza nobis Christe, quis est, qui te percussit?

Secun-

A Secunda ratio. Cap. 2.

*Secunda
p̄ flagel-
lationē.*

Secundo propter flagellationem seu afflictionem. Quanto enim quis est sublimior in septem gratijs antedictis: tanto flagellatio, & afflictio sibi illata opprobriosa est: dictum est enim supra, quod illas habuit in sublimi. Sed audi afflictionem omnium membrorum corporis sui. Nam pedes eius discalceati & nudi, cum per totam partem noctis, & per magnam partem diei huc & illuc ab eis furoribus ebrioso duceretur: pie credendum est, quod sæpius eum in lapides impingebant, effundebant per viam sanguinem sacrum.

*Primo
Christi do-
lor exi-
min.*

B Vitalia membra, ac respirantia, sicut cor & pectoris concavum, & similia, dire fuerunt afflictio intimorum, & multorum suspiriorum, & gemituum assumptione: crura, costæ, & corporis latera atque dorsum, & vniuersaliter alia membra in dura flagellatione afflictio fuerunt: in qua superficies carnis suæ teneræ, & delicatæ fuit crudeliter lacerata, & sanguine cruentata, & brachia ultra hoc durè fuerunt ligata atq; contracta, & hinc inde, ante & retro contumeliosè retorta, tam in orto, quam in domo Annæ, Cayphæ, Pilati, & Herodis: ab omnibus enim predictis locis ligatus deductus fuit: humeri eius afflictio fuerunt duro one re crucis: & tunc maximè credo collum afflictum fuisse chamo in eo posito, per quæ ad maiorem contumeliã traheretur, os quoque afflictum fuit tam fetido osculo proditoris, sellis & aceti amaro potu, nares afflictæ fuerunt horribi fetore sputorum abominabilium Iudæorum, & fetore cadaverum mortuorum; quia in loco Caluarię in cruce appensus est: sed & facies illa, in qua Angeli desiderabant prospicere, deturpata fuit impiorum sputis, genæ quoque afflictæ fuerunt & tumefactæ, ac sanguine & liuore cõ-

C sperisæ, tum ex percussione faciei, tum etiam ex corona spinea, per quam sanguis per eius faciem defluebat: oculi etiam fuerunt afflictio, confusi, atq; uelati, fletu reliquati, & in aspectu terribili inimicorum suorum ignem furoris, & iracundię spirantiū mirabiliter cruciati: nec non, quia videbant matrem & discipulum quem diligebat Iesus, flentes & cruciatos: aures eius repletæ fuerunt opprobrijs: uertex capitis afflictus fuit durissimis spinis, scilicet percussione arundinis, maximè flagellatus fuit in capite tanquam superbus, in facie tanquam ritaldus, in collo tanquam stultus. Proinde

S. Bernar. de Senis, de Euang. eterno. Tom. 2.

Pp 3

quod

propheta ait in persona Domini. Fui flagellatus tota die, & castigatio mea in matutinis. Et Isa. 50. Corpus meum dedi percussoribus, & genas meas uellentibus. Sicut enim unum membrum patitur cauterium ad alterius curationem: nam brachium minuitur ad corporis sanationem. Sic etiam Christus vulneratus est propter iniquitatum nostrarum sanationem. unde Isa. 53. dicitur. Vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra: disciplina pacis nostræ super eum, & liuor eius sanati sumus: omnes nos quasi oues errauimus. Vnusquisq; in uiam suam declinauit, & dominus posuit in eo iniquitates omnium nostrum. i. penam satisfactiuam pro omnibus peccatis nostris. unde Leuit. 16. mysticè est Christus designatus per hircum in desertum peccata populi deferentem. hæc omnia quanto facta fuerunt homini sublimiori, maxime in septem gratijs, de quibus dictum est: tanto maioris opprobrii extiterunt.

Tertia ratio. Cap. 3.

Tertio propter coronationem, quasi rex esset stultorum, & iniquorum. Sicut enim dicitur Matth. 27. Pilatus sciens, quod propter inuidiam tradidissent illum; uoluit eum pluries liberare, quod quidem diuersis modis temperauit. Primo allegatione suæ innocentie, dicens: Ego nullam causam mortis inuenio in eo. Videns autem quod hæc causa Iudæos ad iram amplius prouocasset: accepit secundam liberationis uiam, scilicet mutationem fori, transmittendo eum ad Herodem tanquam Galileum, & sibi propria dominatione subiectum, credens quod Herodes non iudicaret, sed liberaret subditum suum: cumque nec sic profecisset, tertiam compulsus est inuenire uiam, scilicet satiare Iudæorum impietatem contumelijs, & supplicijs super Dominum irrogatis, ut sic opprobrijs eius saturati, mortem eius amplius non sitirent: unde credendum est, quod quanto uilius, & contumeliosius potuit, Iesum coram impiorum oculis presentare disposuit, scilicet nudatum proprijs uestibus, cruentatum, & liuidum flagellorum ictibus, sola purpura in derisionem amictum, spinis coronatum, uultu uelatum, sputis deturpatum, genis & tota facie & ictibus alaparum tumidum, & sic in conspectu populi apparuit uilissimè derisus & uituperatus. Et quia allegauerunt

*Tertia p̄
coronatio-
nem.*

G

H

A quod dicebat se Dei filium, producus eum sic vilitate coram populo, portabat spineam coronam, & purpureum vestimentum in derisionem Iesu, dicit, Ecce homo. q. d. iste non habet diuinitatis insignia, sed ipsum esse hominem despectum, & vilificatum, atque doloribus plenum, in vestris oculis manifestant illa ludibria. Nec propter hoc satiatu est diabolicus furor illorum hominum impiorum, sed magis insanientes clamabant dicentes, Tolle, tolle, crucifige eum. Cuius in fine, & in secunda allegatione dicit Pilatus, Ecce Rex vester: verè prolatum est hoc verbum: nam omnium opprobriorum, & omnium despectuum, & abominationum vitæ præsentis portauit coronam: & merito dici potuit Rex opprobriorum, & vituperiorum omnium eius vitæ. Nunc egredimini ergo filie Sion, & videte Regem Salomonem in diademate, qua coronauit eum mater sua. f. Synagoga. Expergiscere ò anima mea, & audi Bern. qui in quodam sermone ait: Caput Angelicis tremebundum spiritibus, densitate spinarum pungitur: facies pulchra præ filiis hominum, sputis Iudeorum deturpatur: oculi lucidiores sole, caligantur in morte: aures, quæ audiunt Angelicos cantus, audiunt peccatorum insultus: os, quod docet Angelos, felle & aceto potatur: pedes, quorum scabellum adoratur, cruci clauo affiguntur: manus, quæ formauerunt celos, sunt in cruce extensæ, & clauis affixæ: corpus ceditur, & latus lancea perforatur. Et quid plura? non remansit in eo, nisi lingua, vt pro peccatoribus exoret, & Matrem discipulo commendaret.

Quarta ratio. Cap. 4.

Quarta pp nuditatem.

Quarto propter nuditatem. Nam in cruce totaliter nudus crucifixus est. Vnde Amb. Auctor humanæ salutis sic nudus fuit in patibulo crucis, sicut nudus exiit de vtero Mariæ Virginis. O quid erat videre corpus iuuenis tam speciosi in tanta deformitate mutatum, & alienatum, ita vt Isa. 52. dicat, Non est ei species, neque decor. Abdias vnico c. stupefactus de aspectu tantæ deformitatis ait, Contemptibilis tu es valde. Et Amos, 8. in persona Dei patris, ait: In die illa occidet sol in meridie, & tenebrescere faciam terram. i. carnem sanctissimam Domini nostri Iesu Christi, qui de terra erat in die luminis. Vide ergo quanta ignominia fuit filium, Dei cum

septem dignitatibus prædictis videre in cruce ita nudatum coram omni populo ad opprobrij complementum, quod etiam in operienda pudenda absq; velamine aliquo esset, q. nec cuiquam scelerato lex negare solet. Vnde Iob, 1. in persona Domini, ait: Nudus egressus sum de vtero matris meæ, & nudus reuertar illuc. Vnde Psal. inquit, Diuiserunt sibi vestimenta mea, & super vestem meam miserunt sortem. Vnde Ambrosius in quodâ sermone ait: Auctor pietatis in cruce pendens, testamentum condidit singulis, opera pietatis distribuens: Apostolis persecutionem, Iudæis corpus, Patri spiritum, Matri paronymum, latroni paradisum, peccatoribus infernum, & Christianis poenitentibus crucem: hæc ille. Ecce, q. propter nos omnibus se spoliavit, vt nos ditaret.

Quinta ratio. Cap. 5.

Quinto propter crucifixionem. Quanto enim homo sublimior est in statu, tanto ignominiosa mors eius vituperabilior est. Considera ergo sublimitatem Christi in prædictis septem, & mortem crucis: nam patibulum crucis erat supplicium pessimorum, & per consequens ad maius vituperium eius hoc excogitauerunt. Vnde Sap. 2. in persona Iudaici populi, dicitur: Morte turpissima condemnemus eum. Et Hier. 1. in persona Domini, dicit: Cogitauerunt super me cõsilia, dicentes: Venite mittamus ligna in panem eius. i. crucifigamus eum, vt crucifixio eius, suæ doctrinæ, quam dicit panem, commisceatur: ac per hoc vilitatem supplicij a cunctis viuẽtibus respuatur: & sic eradicamus eum de terra viuẽtium, & nomen eius non memoretur amplius. Et per Prophetam lamentabiliter dicit, Foderunt manus meas, & pedes meos. f. clauorum acumine: nec inquit, transfixerunt, sed foderunt: vt denotet fructum diffusionis gratiarum, qui inde secutus est. f. gloria sempiterna: vnde versus,

*Fossa parit tellus oprato tempore celis.
Fossa caro Christi cõlica dona dedit.*

Et subdit Propheta, dicens, Dinumerauerunt omnia ossa mea, scilicet propter violentam corporis extensionem, sicut supra dictum est. Respice ergo mens deuota, iaculo cõpassionis percussa, ad spõsum tuum dilectum Iesum, & vide in pugna hostili præsentis vitæ illum factum nobis tricoloratum

Aratum vexillum: candor enim virgineæ carnis, & nigredo liuida flagellorum, atq; cruoris effusi rubor ostendunt Iesum nostrum tricoloratum vexillum, vt & tu anima mea simili formeris effigie, innocentia candida, penitẽtia nigra, & charitate ignea rubicunda, atque sic tota pijsimi Iesu sanguine colorata, desideres toto corde pro eius amore fundere sanguinem, vt eius morti sanctissimæ cõformeris.

Sexta ratio ad idem. Cap. 6.

Sexta pp blasphemationem.

Sexto propter blasphemationem: quanto enim qui blasphematur est in gradu sublimiori, tanto ei blasphemia publice coram populo irrogata, est grauior censenda. Sed considera blasphemias prædictas contra Iesum, antequam moreretur in cruce. Non enim sufficit impijs tanta exercuisse ludibria contra eum, quibus per totam noctem vsq; ad horam crucis repleuerunt animam eius, verum etiam omni humanitate postposita, omni pudore reiecto, omnino effrontes ipsi scelerati Principes Sacerdotum, cum Scribis, & senioribus populi, exeuntes de ciuitate ad crucifixionis locum, ibi mansueti agno insultaturi accedunt dicentes, sicut ex præcedentibus patet, Vah qui destruis templum Dei: alios saluos fecit, seipsum non potest saluum facere: Christus Rex Israel descendat nunc de cruce, & credimus ei: & multas alias blasphemias dixerunt contra eum: vnde Soph. 1. ait, Blasphemauerunt Dominum exercituum. Considera ò mens deuota, quanto furore ministri talium impiorum in omnibus actibus passionis sue tractauerunt Iesum, quando ipsi Principes Sacerdotum, & Scribæ, & seniores populi, in quib; debebat apparere maturitas, & grauitas in iudicando sceleratos, etiam ex interno furore ad tantam exterius rabidam insaniam prorumpunt, q. in festiuitate sacrorum dierum non erubescerent contra omnem illorum consuetudinem, atque mores, egressi sunt ad locum publici supplicij, morienti iusto sic insultantes. Admirandam quidem inuerentiam sui status in hoc actu demonstrauerunt, qui ex horribili odio in Dominum Iesum processisse manifestè videtur: proinde omnis immanis crudelitas, quæ possit excogitari, contra Christum per hos impios & eorum ministros, vt placerent eis, ex eorum rabida furia exercitata est. Vnde Pro-

pheta in persona Domini ait: Circundederunt me vituli multi, tauri pingues obsederunt me; aperuerunt super me os suum, sicut leo rapiens, & rugiens. Cogita ergo fidelis anima, quam crudeliter tractauerunt eum, cum de nocte liberè haberent eum in manibus suis, quando eum inaudita impudentia sic coram omni populo exeuntes, omni reiecto pudore, & rubore, pungitiuas iniectiones, & contumelias deriuas exclamauerunt alta voce contra hominem deficientem, morientem, & pendentem in ligno, & toto corpore sanguine defluentẽ: vnde merito Hier. 12. in persona Domini ait: Hæreditas mea, quasi leo in sylua. f. propter crudelitatem. Et iterum Propheta, Amici mei, & proximi mei aduersus me appropinquauerunt, & steterunt. Et iterum idem ait, Audiui vituperationem multorum commorantium in circuitu. f. crucis meæ. Et iterum, Opprobria exprobrantium tibi ò Pater æterne, ceciderunt super me: ego autem tanquam surdus non audiebam, & sicut mutus non aperiens os suum. Et alibi dicitur: Aduersum me loquebantur, qui sedebant in porta. f. ad spectaculum mortis meæ: & in me psallebant, qui bibebant vinum. f. in conuiujs, & tabernis, quia dies festi erat.

Septima ratio. Cap. 7.

Septimo propter confusionem. Quanto enim quis est in gloria sublimior, pp confusionem. Ex præcedentibus dignitatibus clarescere potest dignitas Christi, atque eius summa sublimitas. Sed & ex sex, quæ in præcedenti articulo dicta sunt, manifestè apparet, quanta fuerit confusio eius pendens in cruce: cum homo tam nobilis naturæ, tam speciosa formæ, tantæ sapientiæ, tantæque potentæ in miraculis operandis, tantæ famæ, tantæque sequelæ, tantæ gloriæ, taliter fuit derisus, tam dirè flagellatus, atque afflicus, spinis coronatus, totus nudatus, tam atrociter cruci affixus, & ad omnium spectaculum in cruce lenatus, & tam crudeliter blasphematus. Et quis possit exprimere talem confusionem? Merito ergo Thren. 3. Hier. prædixit, dicens, Saturabitur opprobrijs. Et per Prophetam inquit, Sustinui opprobrium. f. in corde meo: nam sicut verbera affligunt corpus, sic verbis opprobriosis affligitur cor. Et addit, Et

- A** confusio faciei meę cooperuit me. Insuper subdit, dicens, Tu scis improprium meę, & confusionem meam, & reuerentiam meam. Confusio enim meę est homini, quando ut fur fatigatur, & flagellatur, & tandem suspenditur. Et sequitur: Sustinui, qui simul contristaretur, & non fuit, qui consolaretur, & non inueni. Et dederunt in escam meam sel, & in siti mea potauerunt me aceto. Ad literam. Ad confusionem autem illius augmentum, & complementum, cum eo crucifixerunt duos scelestos latrones, medium statuentes Iesum, tanquam excellentiorem in sceleribus, & in impietatibus nequiores, sicut Isa. 53. c. prædixerat, Et cum sceleratis reputatus est. Attende autem, quod licet latronum infamia ad infamiam Domini Iesu ipsum inseruerit medium inter latrones: diuina tamen prouidentia in hoc facto, & futurum iudicium, & redemptionis beneficium singulariter demonstrauit. Nam & totum genus humanum latrocinijs paternę præuicationis infectum infernali cruciatu debuit iustitia mediante affligi. In cuius generis medio Saluator mundi affixus, electos ex mera gratia quasi latronem dextrum iustificando conuertit: & reprobos quasi sinistram latronem exigente iustitia in sua pertinencia relinquit; ut sic dexter latro inueniat in misericordia crucifixi Iesu, unde gratias agat: sinister uero in sua obstinatus malitia non inueniat quid reprehendat. Proinde non vacat a mysterio, quod uerq; latro utrunq; blasphemus fuit, & conuicians Saluatori. Quia Saluator mundi, sicut nullum a peccato liberum, vel reatu inuenit; sic pro saluandis omnibus uenit, licet eius liberationis fructus ad solos transferatur electos: sed hoc non est ex defectu redimentis pretij, vel redemptoris Christi, sed est ex ceca malitia obstinati animi reproborum: horum siquidem figuram tenuit latro ille sinister, qui nec mansuetudine benedicti Iesu conspecta, nec ex uisione tam manifestorum miraculorum, quibus fuit tota mundi machina immutata: nec ex benigna Iesu susceptione facta de socio latrone conuerso, nec de charitativa correptione consotij se in maleficio contentis consortem, & sibi Iesum prædicantis in fontem potuit conuerti, ac reuocari. Cui ergo impius iste, nisi proprię malitię suam damnationem ascribet? & cui etiam dexter latro suam salutem deputare potest, nisi illius gratiæ, atq; dono,

Conuicta
latronis
in Saluatore
coram.

qui in eius latere in cruce pendeat? qui ipsum ad se diligendum, confitendum, prædicandum, & defendendum, gratuita misericordie conuertit. Pro omnibus supra dictis Philippus cancellarius Parisiensis in persona Domini, ait: Vide homo, que pro te patior: non est dolor, sicut quo crucior; ad te clamo, qui pro te morior; uide penas, quibus afficio; uide claues, quibus confodior; cum sit tantus dolor exterior, intus tamen planctus est grauior, tam ingratum dum te experior. Quanto autem charitatis ardore, omnibus supra dictis modis confusionem sustinuerit pro nostra redemptione amorosus Iesus, ostendit Apostolus ad Heb. 12. dicens: Per patientiam curramus ad propositum nobis certamen, aspicientes in auctorem fidei, & consummatorem Iesum, qui proposito sibi gaudio sustinuit crucem confusione contempta. Tanta fuit confusio, quam tunc sustinuit Iesus (ut ad uerecundiam nostrę malitię loquar) quod insensibilis creatura testatur, conculso superna uirtute toto isto sensibili mundo: nam & sol obscuratus est, retrahens lumen suum: quasi horrens tantam confusionem perpeti creatorem: uelum templi scissum est, ostendens propalatum esse uiam regni celorum per crucis confusionem, quam Christus pro nobis sustinere dignatus est. Monumenta aperta sunt, ut clarescet, quod confusio crucis Christi uirtute sua nostras confusiones eminus propulsabat: & sic iste totus sensibilis mundus colore suo priuatus quodammodo uidebatur horrere, & nitebatur ostendere confusionem omnium conditoris, & in eius confusibili morte lugubre, & funebre assumere uelamentum. Tu igitur anima mea, secundum Aug. in lib. de uirginitate, aspice uulnera in cruce pendentis, sanguinem morientis, pretium redimentis, cicatrices resurgentis: caput habet inclinatum ad osculandum, cor apertum ad diligendum, brachia extensa ad amplexandum, totum corpus expositum ad redimendum: hæc quanta sint, cogitate: hæc in statera cordis ueltri appendite, ut totus uobis figatur in corde, qui pro nobis fixus fuit in cruce.

A R-

A ARTICVLVS QVARTVS

Secundæ partis de alijs septem rationibus, per quas ostenditur magnitudo opprobrij mortis Christi, respectu causę finalis.

Altera
ratio
opprobrij
mortis
Christi
respectu
causę
finalis.

Quarto inquit, humiliatus sum nimis, scilicet propter causam finalem. Si uero ultimo consideretur causa finalis in Dominica passione, & circumstantiæ mortis Christi debite examinētur, apparebit etiam abyssus humilitatis & confusions ex alia septemplex ratione. Primo propter locum, secundo propter situm, tertio propter festum, quarto propter horam, quinto propter modum, sexto propter causam, septimo propter finalem mortem.

Primario. Cap. 1.

Primario
locum.

Primo propter locum: nam qui elegit Bethlehem natiuitati, elegit Hierusalē passioni, ut maior eilet ignominia, quam ortus sui erat gloria. Erat autem Hierusalem metropolitana ciuitas & principalis sedes regni, magisterij, & sacerdotij: ideo ibi debebat pati, qui erat Rex, magister, & sacerdos in cultu uiri Dei, & magistro erat referta populo. Nam, ut dicitur. Act. 2. Erant in Hierusalem habitantes Iudæi uiri religiosi ex omni natione, quæ sub coelo est. Et subditur, Parthi, & Medi, Elamitæ, & qui habitant Mesopotamiã, Iudæam & Cappadociam, Põtum & Asiam, Frigiam & Pamphiliam, Ægyptum & partes Libiæ, quæ est circa Cyrenem, & aduenç Romani. Iudæi quoq; & Profelyti, Cretes & Arabes. Ex quo patet, quod Christi mors per infamię diffusionem ad omnes mundi partes maximę ignominie fuit.

Secunda ratio. Cap. 2.

2. propter
suum.

Secundo propter situm, scilicet qui fuit Caluarię mons, locus & situs, ubi impij detrudiebantur, utique ignominiosus & maxime in Dei populo diffamatus: tum propter ciuitatem, in qua erat sedes diuini culus: tum propter multitudinem ciuitatis, quia ad eam sicut dictum est, quasi ex omnibus mundi partibus confluabant: unde de tali loco Ioan. 19. dicitur. Susceperunt autem Iesum, & eduxerunt eum, & baiulans sibi crucem, exiuit in eum, qui

dicitur Caluarię locus, Hebraicè autem Golgotha, in quo eum crucifixerunt. Hic quidem est mons, secundum Hieronymum, in quo Abraham iussus est immolare filium suum Isaac, Genes. 22. Lege historiam, & mysticè inuenies, quod Abraam significat Deum patrem, & Isaac Christum filium: mons charitatem: duo iuuenes sunt duo increduli populi, scilicet Iudæicus & Gentilis: asinus est stultitia Iudæorum: ara ligna & uerpes, sunt ipsa sacrata crux, Isaac, diuinitas: aries uero humanitas: sed ignis est ardens charitas & angustia passionis filij Dei Iesu Christi.

Tertia ratio. Cap. 3.

Tertio propter festum, scilicet azimorum, quando de Iudæa tanto in Hierusalem populus Israel conuenire debebat. Nam secundum Nicolaum de Lyra, uiri tenebantur ter in anno Hierosolymis interesse festo, & apparere coram Domino. Primo in Pascha, quod anno illo fuit sexta feria, & in die illo crucifixus est Christus. Secundo in Pentecoste, scilicet in memoriam datę legis in monte Synai: quia secundum glosam a die Agni immolati quinquagesima die data est. Tertio in scenophegia. quod est idem quod fixio tabernaculorum, & fiebat in memoria quadraginta annorū, quibus fuerunt filij Israel in tabernaculis in deserto.

Quarta ratio. Cap. 4.

Quarto propter horam, scilicet meridiana, in qua omnes de ciuitate, & de propinquis partibus facilius concurrere poterant ad spectaculum in Christi contumelię, & opprobrij augmentum.

Quinta ratio. Cap. 5.

Quinto propter modum, scilicet in alto loco, ut ab omnibus circumstantibus uisus, & sic delusus confusibilis moreretur, sicut Isa. 52. c. prædixerat, dicens, Exaltabitur & sublimis erit ualde: sicut in fine præcedentis articuli dictum est: unde merito Gregorius in quadam Homil. ait: tanto dignus Deus ab omnibus honorandus est, quanto pro omnibus indigna suscepit.

Sexta

A Sextaratio. Cap. 6.

6. propter
causam.

Sexto propter causam, quia videlicet crucifixus est sub titulo summæ blasphemie & ignominie, scilicet quia dicebat se esse summum Deum, sub qua causa aut titulo nullum vnquam scelestum legimus esse passum: vnde Ioan. 19. dixerunt Pilato: Nos legem habemus, & secundum legem debet mori, quia filium Dei se fecit. Aduerte, quod non dicunt, quia filium Dei se dixit, sed filium Dei se fecit: vt per hoc ostendat, quod falso & arroganter usurpauerit hoc nomen: innotuit autem legi illi, Leui. 24. Qui blasphemauerit nomē Domini, morte moriatur. Blasphemia quidem in Deum, est eius diuinitatem vniuocē, & coequaliter attribere creaturæ: & pro tanto dicunt eū blasphemasse, dicendo se esse filium Dei, Deo scilicet patri coequalē & substantialem. Et quidem blasphemia exitisset, & magna, si Deus talem filium gignere & habere non posset: aut si ex scripturis sacris, & ex certissima fide sanctorum Prophetarum & patrum necessario conuincere possent, quod Deus nullatenus filium haberet: cuius tamen oppositum ex eorum scripturis habetur, sicut diffuse & irrefragabiliter probari possent, & plerique Doctores efficacissimè probauerunt, quæ causa breuitatis omitto. Adde, quod si verum non extitisset, Deus per miracula sua propria, quæ nullus alius potest patrare, veritatis testimonium nõ dedisset, sicut supra in 3. præcedenti artic. & ratione quarta, circa principium monstratum est.

Septima ratio. Cap. 7.

7. propter
finalem
mortem.

Septimo propter finalem mortem prædicta omnia concludentem & confirmantem, quia finis rei acta præcedentia probat. Proinde Ioan. 19. dicitur, quod cum Dominus dixisset, consummatum est, statim subiungitur, & inclinato capite tradidit spiritum. Inclinauit autem caput maxime, vt ostenderet nobis quatuor. Primo grauitatem, secundo humilitatem, tertio paupertatem, quarto gratuitatem. Primo autem inclinauit in morte caput, vt ostenderet grauitatem. Cōsuevit enim homo præ nimio onere aggrauatus, suum inclinare caput, sic Christus aggrauatus pondere peccatorum nostrorum inclinauit caput: vnde 1. Petri 2. Peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum. Et Tren. 1. Conuolutæ sunt iniquitates, scilicet peccatorum,

& impositæ collo meo. Secundo, vt ostenderet paupertatem. Fuit enim tantæ paupertatis in morte filius Dei Iesus Christus, quod nõ habuit vbi reclinarct caput suum: vnde Bernar. O vita Angelorum, o thesaurus pauperum, cum vulpes foueam habet, & volucres cœli nidus: tu tamen vbi in cruce caput reclinares, non habuisti. Tertio, vt ostenderet humilitatem, scilicet esse viam ad gloriam sempiternam. Proinde Prouer. 4. dicitur, viam monstrabo tibi, & ducam te per semitas æquitatis, quas cum ingressus fueris, non arctabuntur gressus tui, & currens non habebis offendiculū. Vnde Hugo in lib. de clau. animæ: per humilitatis viam reuertimur ad cœlestem patriam. Et per prophetam Dominus ait, non habitabit in medio domus meæ, qui facit superbiam. Quarto, vt ostenderet gratuitatem, id est vt augeret gratiam Deo patri pro mortis victoria. Solent enim gratias agentes inclinare caput: eius enim mors nostræ mortis victoria fuit, quia mortem nostram moriendo destruxit. Vnde 1. Corinh. 11. Apollolus ait, absorpta est mors in victoria. Et iterum subdit: Deo gratias, qui dedit nobis victoriam per Dominum nostrum Iesum Christum. O mors amabilis, o passio desiderabilis, o profunditas admirabilis, quid mirabilis, quàm quod mors viuificat? vulnera sanant? sanguis emundat? dolor ad amorem inflamat? apertio lateris cor cordi coniungit & copulat? & quod mirabilius est, sol obscuratus plus solito fulget? ignis extinctus cor magis inflammat? passio ignominiosa glorificat? sitis inebriat? nuditas virtutum vestibus ornat? cōclauatæ manus nos soluit? pedes confixi nos currere faciunt? emittens spiritum vitam inspirat, atque in ligno decedens ad cœlestia vocat? Ergo pro supra dictorum conclusione Aug. in lib. de quatuor virtutibus cardinalibus ait. Filius Dei ad crucem ducitur: expalmatur, qui est vera palma victoriæ: spinis coronatur, qui peccatorum spinas corrumpere venit: ligatur, qui soluit compeditos: ligno suspenditur, qui erigit elyfos: aceto potatur fons vitæ, disciplina ceditur, salus vulneratur, vita moritur, occidit ad tempus vitam mors, vt in perpetuum a vita occidatur mors. Et iterum idem ait. Ecce pro impio pietas flagellatur, pro stulto sapientia deluditur, pro mēdace veritas necatur, & damnatur iustitia pro iniquo, misericordia affligitur pro infideli, pro misero repletur sinceritas aceto, inebriatur scelle dulcedo, moritur vita pro mortuo.

A mortuo. Ex omnibus præcedentibus patet, quod mortuus est Christus iustus pro iniustus, ab iniustis, & pro iniustus cum iniustus, & ex iniustus causis sub iniustus iudicibus, cum iniustus poenis atque supplicijs. Respice ergo mens deuota in faciem Christi tui, & contemplare in eo crucis portationem in exemplum nostræ imitationis: corporis nationem in exemplum nostræ confessionis: corporis nationem in exemplum nostræ confessionis: quæ debet esse nuda: brachiorum extensionem ad amplexandum, in signum de peccato redeuntis in gratiam receptionis: clauorum in manibus & pedibus infixionem, propter memoriam fixæ & stabilis recordationis: coronæ spinæ impositionem, in figura nostræ glorificationis: capitis inclinationem ad oculos, in signum nostræ reconciliationis: lateris apertionem propter effusionem pretij nostræ redemptionis & abluitionis: exiuit enim ab eo sanguis & aqua, ex quibus anima mea redempta & lota est.

Quaedam breuis epylogatio prædictorum, quæ dici potest fasciculus mirrhæ animæ deuotæ Dominicæ passionis. Cap. 8.

SI enim ex omnibus derisionibus, flagellis, spinis, clavis, doloribus, poenis, exprobrationibus, subsannationibus, colaphis, alapis, sputis, confusionibus & his similibus, vis componere & colligare fasciculum mirrhæ, require in breui de Dominica passione, quæ in mente recondere possis ad deuotè contemplandum, intellectualiter in tuendum, atque suauiter degustandum: vt tanquam sponsa Christi dicere valeas de amorosissimo sponso tuo Iesu illud Cant. 1. Fasciculus mirrhæ dilectus meus mihi inter vbera mea, id est inter intellectum contemplantem, & affectum degustantem commorabitur, scilicet strictus & perseuerāter. Considera enim primo, quis est qui patitur: secundo, qualis est qui patitur: tertio, quātus est qui patitur: quarto, quæ de causa patitur: quinto, quali forma: sexto, quanta sunt quæ patitur: 7. a quibus patitur: 8. in quibus ipse patitur: 9. in quibus membris ipse patitur: 10. quāta acerba patitur: vndecimo, quāntū intense patitur: duodecimo, quāmeritorie patitur. Primo considera, quis est qui patitur, & indubitanter tene ipsum Dei filium æternum, regem omnium, ideale principium, redemptorem impiorum hominum. Secundo, qualis est qui patitur, quia inno-

centissimus & nobilissimus, imaginem habens æterni regis. Tertio, quantus est qui patitur, & admirare maiestatem annihilari, speciositatem deformari, foelicitatem tormentari. Quarto, quæ de causa patitur: quia pro inimici redemptione, pro cæci illuminatione, & pro luti glorificatione. Quinto, quali forma patitur: quia obedientissime respectu Dei, seuerissime respectu sui, libentissime respectu ingrati. Sexto, quanta sunt quæ patitur: quia vt latrunculus vincula, vt stultus ludibria, & vt iniquus supplicia. Septimo, a quibus ipse patitur: quia a gentibus & Iudæis, a dñis & seruis, a viris & mulieribus. Octauo, in quibus ipse patitur: quia in tota familia, in honore, & fama, & paupertate substantia. Nono in quibus membris ipse patitur, in manibus transfixionem, in pedibus confixionem, & in toto corpore flagellationem. Decimo, quanta acerba patitur ex locis neruosis: quia in manibus & pedibus & specie passionis: quia si volebat in pedibus mitigare dolorem, multo magis in manibus lacerabatur, & econuerso. Vndecimo quā intensè patitur ex corporis cōplexione, quæ nulla delicatior: quia quod diuino producit miraculo, ad melius terminatur, quā quod natura producere posset, ex mentis dispositione, quæ comprehendebat acutius nocumentum, quæ comprehensio tristitia nominatur, ex quo sensibus causatur dolor ex auxiliij priuatione. In alijs enim patientibus mitigatur dolor exterior vel tristitia interior ex aliqua consideratione rationis redundante in sensualitatem, quod in Christo patiente non fuit: vniciue enim virum, vt ait Damasc. permixtum est, agere vel pati, quod ei proprium est. Duodecimo, quāmeritorie patitur: fuit enim passio sua, & mors satisfactoria pro peccantium multitudine, pro peccatorum magnitudine, proque poenarum infinita duratione.

Tertia pars principalis Dominicæ passionis est de duodecim admirandis fructibus ligni vitæ, & stupendis mysterijs crucis Christi.

Tertio principaliter circa Dominicam passionem contemplerur abyssum incomprehensibilis utilitatis, & fructuositatis: quia de se Dominus per Prophetam subdit dicens, Domine ante te oēs fructuosi desiderium meum, id est tu scis, quia omnia iustitiae

3. Contemplandum abyssus in comprehensibilis utilitatis, & fructuositatis.

A fusilneo propter obedientiam tuam, & propter humani generis utilitatem & fructu: non propter meam commoditatem, & lucrū, quod in persona humani generis Propheta Domino cōfiteretur, dicens: Bonorum meorum non egēs: nam nobiscum nec propter nos efficitur Deus maior, sicut nec absque nobis est minor. Ex quo patet quod amor, qui tanta pro nobis fecit Dominum pari, gratuitus fuit, quod intelligens quidā orabat Dominum, dicens. O amor, qui me amasti sine te: fac me diligere te sine me. **Vt igitur clarescant admirandi fructus desiderij Christi morientis pro nobis, & quā magna sint mysterij crucis eius, assumam mysticam figurā crucis, de qua Dan. 4. dicitur. Videbam, & ecce arbor in medio terræ, & altitudo eius nimia, & magna arbor & fortis, & proceritas eius conringens cœlum. Aspectus illius erat vsque ad terminos terræ vniuersæ: Folia eius pulcherrima, & fructus eius nimius, & esca vniuersorū in ea. Et subter eam habitabant animalia & bestia, & in ramis eius conuersabanur volucres cœli, & ex ea vescebatur omnis caro: in quibus verbis 12. fructus ligni vitæ, idest sanctissimæ Crucis mirificè demōstrantur.**

Nota duodecim fructus ligni vitæ.

1. Fructus.

Rimus fructus dicitur aptitudo, & de hoc ait. Videbam, & ecce arbor in medio terræ. Secundus est altitudo, & de hoc ait: Altitudo eius nimia. Tertius est magnitudo: vnde ait, & magna arbor. Quartus dicitur fortitudo, vnde subdit, & fortis. Quintus dicitur rectitudo, vnde ait, & proceritas eius attingens cœlum. Sextus dicitur latitudo, vnde subditur, aspectus illius erat vsque ad terminos vniuersæ terræ. Septimus dicitur pulchritudo, vnde ait, folia eius pulcherrima. Octauus dicitur multitudo, vnde ait, & fructus eius nimius. Nonus dicitur dulcitus, vnde ait, & esca vniuersorum in ea. Decimus dicitur sanctitudo: & de hoc inquit, Subter eam habitabant animalia & bestia. Vndecimus promptitudo: vnde subditur, & in ramis eius conuersabantur volucres cœli. Duodecimus dicitur plenitudo, & hoc vltimo subinfertur. Et ex ea vescebatur omnis caro. De tali autem ligno vitæ Apoc. 2. Ioan. ait, Vincenti dabo edere de ligno vitæ. In quibus verbis ostenditur affectuosa saporositas huius ligni, & fructuum eius, & maxime quo ad tria.

Primo quo ad subiectum conuenientissimum ibi, vincenti: secundo quo ad actum dulcorosissimum ibi, dabo edere: tertio ad obiectum amorosissimum ibi, de ligno vitæ. Quod potest esse thema in festis Crucis. Et vt luuius degustentur prædicti fructus, quemlibet in quatuor partes diuidemus: vt et in ipsa diuisione cuiuslibet fructus, quasi materialiter crucis mysterium aperitur.

ARTICVLVS PRIMVS

Tertia partis Dominica passionis de primis tribus fructibus ligni vitæ.

Primo cōsideremus tres primos fructus.

Primus fructus, propter quatuor rationes voluit Christus esse crucifixus in medio habitabilis terræ.

Cap. I.

Rimus fructus dicitur aptitudo Christi crucifixi: contemplare deuota mens, quanta & quā magna sint mysteria crucis Christi. Considera, quod sicut propheta ait, Deus rex noster ante sæcula operatus est salutem in medio terræ, scilicet habitabilis. Ideo Dan. inquit, videbam, & ecce arbor in medio terræ: vnde merito Gen. 2. dictum est, Lignum vitæ in medio paradisi, idest sanctæ ecclesiæ, ex Angelis & hominibus constituta. Quod verbum potest etiam pro themate sumi: propter quatuor enim statuit Deus crucem & mortem Christi in medio terræ. Primo tanquam commune vexillum, secundo tanquam commune meritum, tertio tanquam commune gaudium, quarto tanquam commune exemplum.

Cur Christi crux est triumphale vexillum glorificandorum: tam Angelorum quàm etiam hominum.

Primo statuit eam tanquam commune vexillum, scilicet omnium saluandorum: quod intelligimus tam de Angelis quàm de hominibus. Primo enim fuit vexillum, cuius virtute Angeli sancti in cœlo sathanā, & alios malignos spiritus prostrauerunt, & ad inferos proiecerunt. Proinde Apoc. 12. de electis Angelis cum reprobis pugnantibus ponuntur tria. Primum est pugna

Primus fructus aptitudo Christi crucifixi.

H

Cruis Christi tam Angelorum quàm hominum.

A gnæ, cā, fm est pugna, tertium est victoria. Primo. n. iter bonos Angelos, & reprobos inuicè aduersantes ponit contrarietatis, & pugna cā. Prima quidē occasio, quare diabolus S. Ecclesiā primo in Angelis in cœlo, 2. in hoibus in terra impugnavit, & persecutus est, extitit fides Christi incarnandi, quæ pposuit vniuersalē mediatorē iter se, & creaturā rōnalem. Non. n. fas est dicere, plures esse mediatores, nec rōnalē creaturā absq; mediatore per gloriā ad Deū accedere, cū non suppetat merita Angelorū vel hoium ad acquirēdā gloriā sempiternā, sicut inf. patebit, in 3. particula huius c. Proinde cū creasset Angelos De⁹ in libertate naturæ reuelauit eis incarnationē filij sui, quæ pposuit dñatorē vniuersæ terræ, vt p hæc si velent per Christi meritum, & grām ascenderent a natura ad gloriā, & qui nolent ruerent a natura in æternā penā: vñ Iob 38. c. ait: Quis diuisit lapidē angularē eius, s. terræ, cum me laudarent simul altra matutina, & iubilaret oēs filij Dei? quis conclusit ollijs mare, quē erūpebat quasi de vulua pcedens, cū ponerem nubē vestimentū eius? Quem per lapidē angularē terræ, hæc figura cōuenientius notare pōt, q̄ Christum, qui de terrena materia corp⁹ assumpt⁹: sicut ipse Matt. 21. de se exponit, dicens ad Phariseos: nūquid legistis in scripturis: vñ lapis, quē reprobauerūt ædificantes, hic factus est in caput anguli? Hunc lapidē Deus dimisit, cū eū laudarent altra matutina: quā Christum in assumptione carnis mittendū ab initio creaturæ rōnalis inter Angelos reuelauit: vel nunquā lapis angularis solūmodo pro eo dē, quia Iudæos, & Gentiles tm̄, & non Angelos, & hoies in vnam cōitatem græ & gloriæ, cuius ipse est caput in simul copulauit. Quo ergo vn⁹ esset rex Angelorū, & hoium, si p vtriusq; illā æternā beatitudinē non meruisset? Huic quidē incarnationi quā Angelorum fauebāt, q̄ s. in fidē Christi merito dilectionis eius ad æternā beatitudinē intrauerunt, & hi altra matutina denoiantur, quasi mane per claritatē gloriæ orientia: hi sublatēs interna mētis exultatione de incarnatione Christi Deū de eius sapientie dispositione in sua gratifica saluarione laudabant. Cæteri vero superbiētes Angeli circūuentione luciferi attracti, contemnebant inferiori naturæ subijci, & ad hoc inuidebant incarnationi Christi: Vñ multitudo eorū hic p mare significat, eo q̄ a dulcedine diuina auersi, amari facti sunt: hinc et cū de vulua diuinæ puidentie p creationē pcederent, & se a diuina luce ppria elatione

auerterēt, nube a Deo vestiti sūt, cæcitate. s. mētis p supbiā obscurati: quos post De⁹ ostijs cōclusit, cū eorū malitiā certis lib. sua dispensatione coercuit. Et hoc idē. B. Io. Ap. 12. insinuat dicēs, & apertū est templū Dei in cœlo. i. natura angelica, & visa est archa testī eius. i. fides Christi in tēplo eius. i. in natura angelica, sicut latius dictū est in Quadragesimali de Christiana religione, sermo. 59. art. 2. per totū. Scdo inter Angelos bonos, & malos post cām oritur pugna: vñ Ioā. vbi sup. ait, & factū est plū magnū in cœlo: cū .n. B. Spūs victores sint illius reprobæ multitudinis Angelorū, ostendit in eis necessario pcessisse plū, siue bellū. Qd quidē tripliciter digestū est, iux. tria, q̄ in spūali natura reperiunt, q̄ sunt rō, volūtas, & facultas. Electi nēpe Angeli sublimiter sciebat d Deo, & ad eius gloriā afficiebant, & p facultate sibi tradita nitebant. Angeli vero superbiētes sublimiter sentiebāt de bonitate sue naturæ, & iō ad ppriam gloriā afficiebant, & toto conatu in cōtrariū electis Angelis ferebant. Primo ergo quantū ad cōtrarios cōnatus, hic Angelorū cōstitutus plū dē: plū qudē a p̄mendo hostē dictū est. Scdo quantū ad affectionē contrariantē, hoc plū dē magnū: magnis. n. affectionib. in cōtraria ferebant Angeli reprobī, & electi. Tertio vero quantū ad cōtrarietate sensuū hoc plū in cœlo digestū est. Cœlū. n. spūalē naturā, sicut terra corporalē denotat: vñ Gen. 1. In prim. creauit De⁹ cœlū & terrā. i. spūalē, & corporalem naturam, qd ergo in spūali natura de spūalib. cōtrarie sentiebāt, in cœlo sibi inuicē repugnabāt: atq; spūalius de ipso pretio subdens Io. ait. Michael & Angeli eius plia bant cū dracone: sicut. n. primus inter ruen tes Angelos draconi cōparatur pp astutiā, & circumuentiū malitiā, qua primū in cœlis Angelos circūuenit: Sic & primus Angelus B. Angelorum Michael denominatur. s. pp diuinæ sapientie admirationē. Michael .n. quis vt Deus interpretatur: per qd nomē significatur in eo admiratiua contēplatio diuinæ sapientie Dei, in qua ceteris Angelis clarius præfulgebat. Et hi oēs cū dracone pugnant: atq; de resistētia, & repugnantia Angelorū malorū subdit, dicens: & draco pugnat, & Angeli eius, s. sensu iudicantes naturam græ præferendam, & affectu, quo afficiebant ad propriā gloriā; & cōnatu, quo nitebant electorū Angelorū subuertere obedientiam. Nesciebant siquidem donec per experientia didicerāt: q̄ in oib. gratia sublimior est, & validior quàm natura.

Bellū inter Angelos, nō armorū: sed impressio num, qd tripliciter digestum est.

G

H

Grā sublimior est quā natura: q̄ ipsam naturā p̄ficiat.

ra.

Ara. Nam per naturam datur esse creaturæ, quod est in se: per gratiam vero datur creaturæ esse, quod habet in Deo. Ideo subditur, & non præualuerunt, scilicet resistere gratiæ per naturam: neque locus eorum amplius inuentus est in cælo. Tertio vero de victoria subinfertur, & proiectus est draco ille magnus serpens antiquus: qui vocatur diabolus & sathanas. Et subditur, & proiectus est in terram, & Angeli eius cum ipso missi sunt: cum enim ante casum essent in angelicæ naturæ puritate: erant tunc mente perspicaces, virtuosos, voluntate & facultate efficaces. Cum vero in terrâ projecti sunt, spiritualis natura passionibus animalibus est subiecta, perspicacia ad deceptiones, de uiationes & cautelas detrusa est virtuositas in malitiam commutata, & efficacia temptationibus & negotijs perditionis humanæ applicata est, sicut per totâ sacram scripturam patet. Et subdit Ioan. Et ipsi vicerunt eum propter sanguinem agni: & hoc, quantum ad meritum passionis Christi. Sed dubium est, quomodo de Angelis hæc dicantur. Non enim peccauerunt, ut propter hoc reconciliatione egerunt specialiter, ut per sanguinem eius reconciliarentur Deo. Ad quod dicendum est, quod licet redemptor & reconciliator vnus est Christus. Redemptor tamen ex eo dicitur, quod pro peccatis suorû, Deo patri integre satisfecit. Reconciliator vero dicitur, quia gratiam eis promeruit. Hominibus ergo in se credentibus, qui peccauerunt & egent gloria Dei, Christus redemptor fuit: quia pro peccatis eorû per suâ sanctissimam crucem satisfecit. Reconciliator vero est Angelis, quia gratiam eis promeruit: Angelis enim qui non peccauerunt, redemptor non exitit, nisi forte large redemptione accipiatur. Eisdem enim Christi meritis sunt peccatores homines a peccatis dimissi, & ne peccarent Angeli præseruati: Egebant enim Angeli reconciliatione seu mediatore, qui eis a Deo gratiâ mereretur: perfectissimum quidem meritum requirit difficillima operari atque pati amore illius, apud quem desiderat promereri. Et ob hoc oportuit Christum mori, ad complementum charitatis suæ ad patrem, atque confratres suos, eiusdem scilicet gloriæ participes & sequaces. Non igitur dicit B. Ioannes quod Angeli redempti sunt in sanguine agni: quia hoc speciale est hominibus: sed ait, quia ipsi vicerunt eum, scilicet diabolum in sanguine agni, & propter verbum testimonij sui, quod fuit si opus est pro vobis paratus sum

mori, quia hoc commune est toti ecclesiæ saluatorum. Tam enim B. Angeli, quam etiam electi homines vicerunt eum, scilicet diabolum in sanguine agni: non proprijs viribus, sed merito Iesu Christi, quod completum est in passione & cruce illius. Ex his patet, quod B. Angeli atque omnes electi habent pro communi vexillo crucem Iesu Christi. Secundo licet ex præcedentibus pateat, fuit & est crux Christi commune vexillum omnibus hominibus Dei electis ad eiciendum de mundo principem huius mundi. Porro ipse Sathanas, amissa potestate, quam inter cælestes spiritus ipse prius habuit, princeps omnium malorum, scilicet tæ culpæ, quam poenæ, quæ in præsentis sæculo abundauit, effectus est. Sed per Christi crucem tanquam per triumphale vexillum de hoc mundo eiectus fuit. Vnde Ioan. 12. c. Dominus ait. Nunc iudicium est mundi, nunc princeps huius mundi eicietur foras. Sicut enim Christus homo per crucem meruit constitui iudex vniuersorum: licet hoc ipsum ei competeret per aliam viam: sic per crucem meruit totalem segregationem omnium electorum a reprobis, ac totalem ablationem omnimodæ potestatis dæmonum, & reproborum, quam habebat super electos seu etiam eligendos: quamuis per ordinationem sapientiæ Dei ad electorum vtile exercitium non simul tota in effectu ablata sit. Quantum vero ad efficaciam meritoriam & causalem fuit tunc vniuersale iudicium mundi: licet non quantum ad omnimodam executionem effectus: quia vero per triumphale vexillum crucis iam facta est condemnatio & prostratio principalis Ducis & capitis Angelorum reproborum, & hoc aperte insinuat & includit cæterorum prostrationem: ideo de ipso capite subinfertur, nunc princeps huius mundi eicietur foras. Ante enim passionem Christi peccatum in mundo dominabatur, a quo quidem nullus omnino exitit liber: Christo tantummodo, & matre eius exceptis. Post vero eius passionem innumerabiles a iugo peccati liberati sunt, qui in eius crediderunt aduentum. Et ideo per passionem Christi: quodam modo eiectus est, ne mundo penitus dominaretur per culpam, licet durante cursu præsentis mundi, omnibus sicut prædictum est, etiam ipsi Christo, iuxta quod Christus dignatus fuit, dominaretur per poenam. Hoc tamen dominium in secundo Christi aduentu amittet omnino, cum Christus tradiderit regnum Deo patri: omnium malorû inuentor proijcietur

Cruz est vexillum omnium electorum.

Cruz Xpi est tanquam commune meritum.

Aijcietur irreuocabiliter in profundum inferni, sicut & ante proiectus est de cælo irreuocabiliter in voraginem huius mundi.

Quod Christi crux est communis thesaurus, tam electis Angelis, quam etiam electis hominibus.

Secundo Christi crux est tanquam commune meritum, & commune thesaurus, scilicet tam Angelis gloriosis, quam hominibus glorificandis: nam omnes thesauros diuinæ sapientiæ meritorum, & gratiarum angelicæ & humanæ communicandos naturæ amarus Iesus collocavit in cruce, quod denotatur in sanguine agni, qui est thesaurus quacunq; pugna, scilicet & conatu a nobis, sicut & ab Angelis acquirendus, ut cum eis gloriam consequamur æternam. De hoc autem agno Apoc. 13. dicitur, quod agnus occisus est ab origine mundi. Quod quidem ideo dictum est: Primo, quia passio Christi, & mors in desiderio, sicut ex præcedentibus patuit, valebat ad meritum & gloriam sempiternam Angelorum. Secundo, quia ab ipso initio mundi post lapsum primi hominis pro nobis redimendis ordinatus est mori. Tertio, quia ab origine mundi per sanctos eius mors cepit figuris & mysterijs prænunciari, ut quasi in talibus figuris occisus sit. Insuper, quia ab ipso initio cœpit in suis membris occidi, sicut patet in Abel & Caym fratre suo occiso: proinde Matt. 13. dicitur mysticè: Simile est regnum cœlorum thesauro abscondito in agro: quem inuenit homo abscondit, & prægaudio illius vadit & vendit omnia, quæ habet, & emit agrum illum. Hoc quidem cœlorum regnum est meritum sanctissimæ crucis: quæ omnes tam Angelos, quam homines in cælo regnare facit, quæ ideo thesauro comparatur, quia omnibus glorificandis abundantior est: huc thesaurum, qui reperit, scilicet laborando in agro virtuosæ atque moralis vitæ, aut poenitentia sanctæ, abscondit, scilicet in corde suo tanquam fasciculum mirrhe, & prægaudio illius vadit & vendit, scilicet si sapit, postponit vniuersa, quæ habet temporaliter, & emit agrum illum, ut possidere valeat meritum, id est thesaurum crucis: vnde Ioan. 1. dicitur, De plenitudine eius omnes accepimus, scilicet tam Angeli iam beati, quam homines beatificandi. Et ad Col. 1. dicitur, in ipso, scilicet Christo, complacuit omnem plenitudinem inhabitare, & per eum reconciliari omnia in ipsum paci-

ficans per sanguinem crucis eius, siue quæ in terris, siue quæ in cœlis sunt. Ecce thesaurus crucis tam Angelis, quam hominibus: communis atque comunicatus. Et iterum, ad Ephes. 2. dicitur: Ipso summo lapide angulari Christo Iesu: in quo omnis ædificatio, scilicet tam angelica, quam humana, creata, scilicet in hominibus, in templum sanctum in Domino: in quo & vos coædificamini, scilicet simul cum beatis Angelis ædificamini in habitaculum Dei in Spiritu sancto. Proinde Chrysostomus in sermone de passione Domini ait: Velut Dominus pati sub cælo, non in templo Iudaico, ne putares pro illa tantum plebe oblatum, & ideo foras ciuitatem, foras muros, ut scias sacrificium esse commune, quod totius terræ est oblatio, quod commune est purificatio.

Quod crux Christi est commune gaudium Angelorum.

Tertio quidem crux ipsi est tanquam commune gaudium, scilicet Angelorum & hominum. Et de hoc ait Io. in Apoc. vbi supra, & audiui vocem magnam de cælo, dicentem: Nunc facta est salus, & virtus & regnum Dei nostri, & potestas Christi eius: hæc Angelorum vox, clamor est congratulationis, & exultationis interioris, quo B. Angeli congaudebant gloriæ Dei & Christi sui pati, & etiam humanæ saluationi. Vnde non solum de proprio bono, quod tunc consecuti sunt, gaudebant & gratias agebant: verum etiam de humana salute sanguinis Christi merito, & suo ministerio obtinenda: propterea dicunt, nunc facta est salus, scilicet quantum ad declinationem a malo, & virtus, quantum ad operationem boni, & regnum, quantum ad spiritus libertatem, qua libere, & absque vlla contradictione obediat summo Deo: hæc ille superbiens Angelus ex natura volebat habere, & gratiam per quam Deus rationali creaturæ obtulit gloriam contemnebat, & quantum valuit, electam illam multitudinem Angelorum, qui se oblata gratiæ gratos reddebant, conatus est impedire: sicut in prælo præcedenti dictum est. Non enim est verisimile, electos Angelos absque probatione tantum accepisse prælium, cum nec homines qui infirmiores sunt, sine probatione possint glorificari. Huius enim salutis, cuius Deus est auctor, agnus Dei Christus est mediator. Et ideo subdit, & potestas Christi eius. Sicut enim Christus secundum diuinitatem

Cruz Xpi est cõe gaudium Angelorû & hominû.

H

A nitatem habet dominium, & potestatem vniuersalis præmij: sic secundum humanitatem, qua in cruce passus est, & meritum acquisiuit, habet potestatem vniuersalis meriti. Non enim angelica, nec humana merita aliquod pondus æqualitatis iustitiæ habere possunt ad illud premium infinitum, quod est Deus, nisi fulciantur merito Iesu Christi: quod quidem sicut rationem meriti habet ratione humanitatis assumptæ, & crucis: sic rationem infiniti habet ratione coniunctæ diuinitatis, ac per hoc secundum iustitiæ æqualitatem infinito præmio correspondet infinitum meritum: infinito merito soluitur infinitum præmium: huius ergo meriti crucis Christi potestate, primum inter Angelos, sicut dictum est, electi reuelati Angeli intrauerunt ad gloriam diuinæ fruitionis: Et inuidentes Angeli proiecti sunt in chaos eternæ damnationis: atque extunc præualere cœpit meritum crucis Christi per fidem, quæ in ipsum erat: cui humiliter se subiecerunt electi Angeli secundum formam voluntatis Dei, & hoc quidem ex dictamine sapientiæ Dei processit: vt sicut inferiores creaturas per superiores ad suam participationem Deus exaltat: sic superiores creaturas per inferiores ad sui veram cognitionem humiliat. Nonne Deus sic humiliat humanam creaturam, vt se inanimatis creaturis subijciat ad salutem in perceptione sacramentorum, & in cæteris alijs necessitatibus suis, non solum in spiritualibus, sed et in corporalibus? Vnde ad Ro. 8. dicitur: vanitati creatura subiecta est nõ volens, scilicet propria voluntate: sed propter eum, scilicet Deum, qui subiecit eam in spe. Oportuit ergo etiã sublimes Angelos per inferiorem creaturam, quæ est humanitas, erudiri ad humiliandum se sub potenti manu Dei. Quod si aliquis obijciat, quomodo meritum crucis Christi tunc Angelis valebat, cum Christus nondum meruerat? dicat mihi & ipse, quomodo valebat illis hominibus, qui ante aduentum suum crediderunt in aduentu eius, & ecclesia sancta vere, & fideliter asserit, & ex hoc intelligit, quomodo electis Angelis meritum passionis valebat. Hanc quidem salutem, quam merito crucis Christi Angeli electi, aut sancti adepti sunt: iam deinceps ministerijs suis hominibus sibi obedientibus ex eorum charitate procurant, vt meritum crucis eius commune sit gaudium electorum, tam hominũ quam etiam Angelorum. Vnde ad Hebr. 1. c. Apost. ait. Omnes administratorij spiri-

tus sunt, in ministerium missi propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis. In omnium prædictorum mysterium contẽplare, qd de duobus lignis, vno recto, & alio trãsuersali crucis compãginatur figura: quia duæ sunt solæ gratificandæ naturæ, sunt angelica, scilicet, & humana: vnde 3. Reg. 17. in mysterium dixit illa bona vidua ad Heliã, En colligo duo ligna. Vidua illa rationalis natura est, quæ in Angelis suo viduata marito, & in hominibus infecta peccato, virilitatis complementum debitum nõ habebat. Colliguntur enim duo ligna, quia in cruce per omnium consummatorem Iesum angelica ruina perfititur, & humana captiuitas liberatur. Et in duobus lignis crucem compaginantibus vtraque figurari potest natura: ideo illud lignum, quod recta sublimitate ad cœlum erectum est, naturam angelicã præfiguratur, quæ quidem in rectitudine stans officiosissima deuotione, & plenaria voluntate diuinæ sublimitati adhæsit. Illud vero, qd trãsuersum est, humanam naturam signat: quæ trãsuersa, immo vt verius dicam, euersa, status sui perdidit æquitatem. Intuere ergo cum quanto sacramento ista duo ligna iunguntur. In vtroque enim ligno scissio fit & concuatio quædam, & ex occasione vulnerum vnio, & iunctura componitur: super cœlestes enim spiritus non veremur dicere, qd vulnus acceperunt: quia teste Job 4. Deus in Angelis suis reperit prauitatem: nec quidem contemnenda plaga, cum eam reseruari oportet: quia non restituito sociali numero, numero, litas cadens facta videretur in vanum. Inferior vero natura miserimi hominis a planta pedis vsque ad verticem capitis ita venenifera fermentatione infecta est, vt tota scaturiens suæ putredinis vermibus nesciat vnde veniat, aut quo vadat. Vtroque igitur spirituum vtriusque vulneribus nõ mediocriter hyantibus facta est iuncturalis impræssio: quæ Christo iungente ita resarcita est, vt nihil vulnerificũ videatur inesse. Iesus ergo in vtriusque cõfixus: illos quidem reintegrans numero, hos vero expurgans peccato, vtroque cordis sui cauilla callidius nectit, & corpus proprium iuncturis opponit, ne. s. valeat resiliire. Crux ergo iungit cœlum & terram, & plene pacificat naturam angelicam, & humanam. Ex quo patet, quod benedicta crux est firmissimum, & indissolubile glutinum, quo glutinatur rationalis natura, angelica scilicet, & humana, vt ex vtriusque illa ciuitas compleat, cuius est participatio i idipsum. Quod

E Figura crucis ligni, duo sunt gratificandi natura.

C Crux Xpi est cuius est ex-

De Passione Christi.

A Quod crux Christi data est Angelis, & etiam hominibus in exemplum.

Quarto crux Christi est tanquam commune exemplum, & speculum, scilicet hominibus, & Angelis sanctis: nam ipsa est via, per quam Christus peruenit ad summa cœlorum: & hoc exemplum omnibus desiderantibus cœlum ascendere derelinquit: vnde Luc. capitu. 24. dicitur: Oportuit Christum pati, & sic intrare in gloriam suam. Et 2. Timot. 2. Si Christo commortui sumus, & conuiuemus: vnde Augustinus in libro 83. quæstionum, ait: Sapientia Dei hominem ad exemplum quod recte viueremus suscepit. Pertinet autem ad rectam vitam eam quæ non sunt metuenda non metuere. Sunt autem aliqui homines, qui quamuis mortem non timeant, genus tñ mortis recte viuenti homini metuendum esset i illius hominis cruce ostendendum fuit, nihil enim erat inter omnia genera mortis illo genere execrabilius, & formidabilius. Merito ergo. 1. Petri 2. Dicitur Christus pro nobis passus est, nobis relinquens exemplum, vt sequamur vestigia eius. Nec quoque Angeli sancti: hoc Christi exemplum designati sunt: nam licet immortales a Deo creati essent, adimpleuit tamen in eis vis dilectionis, quod non habebat natura creationis. Tanta enim vis diuinæ dilectionis in mentibus eorum creuit, seu fuit: vt pro gloria eius mori libentissimè voluissent, si eis possibile extitisset. Dilectio ergo, quæ in hominibus facit de necessitate virtutem: fecit in Angelis de virtute quandam necessitatem, quod bene Ioan. in Apoc. cap. duodecimo notat, cum de Angelis ait: non dilexerunt animas suas vsque ad mortem, id est sic Deum cordialiter dilexerunt, vt sibi necessarium æstimarent propriæ vitæ non parcere, diuinæ dilectionis feruore, si diuinæ voluntatis beneplacitum extitisset. Quod quidem, Deus acceptauit ab eis, tanquam si illud opere compleuissent. Ex quo patet, quod creaturæ rationali exemplum relinquitur, vt sicut immortalis Deus, Dei scilicet filius pro reconciliatione creaturæ rationalis, mortalis fieri, & mori dignatus est: sic rationalis creatura, si reconciliatori suo grata esse desiderat, esse parata omnino debet pro ipso mori, si esset voluntas eius.

S. Bernard. de Senis, de Euang. aternio. Tom. 2.

Fructus secundus, quod propter quatuor rationes voluit Christus Iesus crucifigi in alto loco. Cap. 2.

Secundus fructus crucis dicitur altitudo. Et de hoc propheta subdit dicens, & altitudo eius nimia. Et merito, quia altitudo deitatis, id est altissimus, altissimi Dei filius, & gloriosus virginalis vteri fructus, Dominus Iesus Christus in ea pendit, & pro nostra redemptione in illa mori dignatus est: propter quadruplicem enim causam ad litteram ac mysticè crucem suam Dominus noster Iesus Christus voluit esse altam. Primo vt ab omnibus melius videatur, secundo vt affectuosius inquiratur, tertio vt ab omnibus timeatur, quarto vt indignis occultetur.

Primo quidem vt ab omnibus melius videatur, ac per hoc nemo per ignorantiam excusaretur, quod intelligens ecclesia pro consuetudine habet in ecclesijs crucifixum ponere in sublimi, & crucem etiam ponit super sacrata, & ecclesiastica loca. Proinde Matth. 5. Dominus ait. Neque accendant lucernam, & ponunt eam sub modio, sed super candelabrum, vt luceat omnibus, qui in domo sunt. Lucerna quidem ardens per charitatem, & lucens per veritatem, est Dominus Iesus Christus. Nam sicut lucerna habet testam, bombicem, & oleum, ex quibus lumen ardens resulget: sic ex Christi corpore anima, & diuinitate Christus in vita sua ad illuminandum, & inflammandum fulgebat: vnde Ioan. 8. de se ait dicens, Ego sum lux mundi, scilicet præsentis sæculi, inquatum sum homo, vel inquantum Deus, & hõ sum: lux sum mundi, id est hominis, quia solus possum tenebras de anima effugare. Et subdit, qui sequitur me in cruce, scilicet per fidem formatam, non ambulat in tenebris ignorantie, neque culpæ, & per consequens non veniet ad tenebras gehennæ, q terminus sunt prædictarum tenebrarum. Ideo Matth. 8. vocat eas Dñs tenebras exteriores. i. vltimas. Merito ergo voluit Christus crucem suam esse in alto loco, vt per eam totum vniuersum illuminaret, & inflammaret. Nã per crucem patefacta est veritas ardens contra tenebras ignorantie: acquisita est grã contra tenebras culpæ, & promissa est gloria contra tenebras gehennæ. Ideo Dominus subdit: Sed habebit lumen vitæ, id est quod est vitale, & ducit ad vitã: quia lumẽ crucis ducit per charitatem ad gloriã sempiternam. Ideo propheta ad

2. Fructus crucis, altitudo.

Xpi est lucerna ardens & lucens.

H

A crucem ait: Apud te est fons vitæ, scilicet Dominus noster Iesus Christus, & in lumine tuo videbitur lumen. Scribitur enim in lib. de mixtionibus elementorū, q̄ si intersector videret illū, quem interemit: statim vulnera interfecti manant sanguinem. Sic si deuotionis oculis intueamur Christum, quem nō solum per originalia peccata, sed per scelera multa occidimus, sentiemus ex eo recentem emanare sanguinem per eius passionis compassionē: Erige ergo oculos aīa mea ad fontem ardentis lucis, vt tepiditas, & ignorantia tua in cruce Iesu calefcant, & illustretur. Si quid etiā aduersi patimur, si persecutiones, si detractioes, si infirmitates & passiones: sequamur consiliū Apost. ad Hebr. 12. dicentis: Aspicientes in auctorem fidei, & consummatorem Iesum: per patientiam curramus ad propositū nobis certamen, qui proposito sibi gaudio suscepit crucem, confusione cōtempta. Secunda rō vt affectuosius inquiratur, & diligatur, suauius gustatur bonū, quod cum labore acquisitum est: & sic e contra vertitur in fastidiū, qđ facile inuenit. Sicut. n. ex reflexione radiorum solis in speculo cōcauo facilliter in panno incēditur ignis: sic ex reflexione humane intelligentiæ in speculū crucis considerando quantum dilexit nos Deus, accendit ignis diuini amoris in eius affectione: vnde ad Rom. 5. hortatur Apost. dicens: cōmendat aut suam charitatem Deus in nobis: qm̄ cum adhuc peccatores essemus s̄m̄ ips, Christus p̄ nobis mortuus est. Ad hoc siquidem considerandum, vt humana affectio ad amorem Dñi inflammetur, & hortatur spūs veritatis, & charitatis. Deut. 28. dicens de sanctissima cruce, erit vita tua. i. sanctissima crux, quæ est animæ vita, quasi pendens ante te. Ex hac consideratione per conatum, & feruorem, ascendit affectus ad saporem, & gustum mysterij crucis. Vnde talis anima feruens per desiderium, ait illud Can. 7. Dixi, ascendam in palmam, & apprehendam fructus eius. Ad hoc quidem, maxime hoc tempore, quilibet conari debet per carnalium voluptatū abscissionem: vnde Aug. in sermo. 40. ait. Congruit nostræ deuotioni, vt qui Domini crucifixi passionem celebraturi sumus, reprimendarum passionum carnalium ac voluptatum crucem nobis ipsi faciamus. Tertia vero ratio, vt ab omnibus timeatur. Altus siquidē in cruce pendere voluit Christus, tanquam excelsus Dominus in throno iudicario sedens, & timorem indicens rationali natu-

ra: vnde psal. inquit: Quis sicut Dominus Deus noster, qui in altis habitat: vnde Eccl. 5. dicitur excelsus, scilicet diabolo, excelsior est, scilicet alius diabolus: & super hos quoque eminentiores sunt alij, scilicet Angeli boni. Insuper vniuersæ terræ rex, id est Dominus Iesus, sedens in throno crucis imperat seruienti: vnde Apoc. 15. Stupentes Angeli de mysterio crucis aiunt. Magna & mirabilia sunt opera tua Domine Deus omnipotens: iustæ & veræ sunt viæ tuæ Domine: rex sanctorum vel sæculorum. Quis non timebit te Domine? Opera quidem Dei primo sunt magna per potentiam, psal. attestante. Omnia quæcunque voluit Deus fecit in celo, & in terris: in mari, & in omnibus abyssis. Secundo sunt mirabilia per sapientiam, quæ cuncta sicut vult disponit: qđ Sap. 8. Disponit omnia suauiter. Tertio sunt iusta per æquitatē, quia omne inæqualitatē ab eis excludit. Quarto sunt vera per misericordiam, qua in se sperantibus semper assistit. De his vero duobus ait propheta. Rectus est Dominus Deus noster, & hoc quo ad quartū, & non est iniquitas in eo: & hoc quo ad tertium: hæc siquidem patent maxime in mysterio crucis. Primo enim, quid potentius, quā mortale, & immortale idem facere, atque duo maxime distātia in vnius personæ simplicitatem sine compositione copulare? Secundo, quid sapientius, quā viam humanæ redemptionis, & passionis inuenire? quæ impossibilis erat ex parte creaturæ, quæ non sufficiebat patiendo ad redimendum, & impossibilis erat ex parte creatoris, qui inhabilis erat ad patientium, & ad moriendum. Tertio, quæ iustitia rigidior, quā ne iniustitia multa esset, iustum Dei filium suspendio crucis tradere? Quarto etiam, quæ misericordia lenior, quā vt feruis parceret, proprium filium affligeret, ideo merito timendus est: vnde subditur: Quis non timebit te Domine, scilicet stantem in altissimo throno crucis tanquam iudicem viuorum, & mortuorum? vnde Ioan. 3. dicitur. Sic Deus dilexit mundum, vt filium, non seruum suum, sed vnigenitum: non de multis vnum daret, non commutaret: daret vtique non ad vitam, sed ad mortem per supplicium crucis. Quarta vero ratio, vt indignis occultetur: impossibile est enim peruenire ad acquisitionem cuiuscunque luminis: vel virtutis, aut diuini gustus seu sensus, & gratiæ singularis: immo ad eius quæcunque initium, nisi præcedat magna, & fidelis æstimatio, & admira-

Opera Dñi sunt magna.

A admiratio altitudinis eius. Res enim parvipensa non multum curatur, nec vnquā contemptioribus largitur Deus bona spiritalia, atque nobilia: cōtempnēs enim summę abijcit ea, & se elongat ab eis. At e contra habere reuerentem admirationem, & æstimationem diuinalium rerum atq; mysteriorum, & sacramentorum Dei, maximum præstat aditum ad intelligentiam cognitionem, atque sensus eorum. Inter hæc aut maximum est mysterium crucis, cōtēptioribus & elatis infidelibus, & indignis iusto Dei iudicio occultatum. Ideo. 1. Corin. 1. Verbum autē crucis pereuntibus stultitia est: his autē, qui salui sunt, id est nobis, virtus Dei est. Et subdit, Iudæi signum petunt, & Græci sapientiam quarunt: nos autem prædicamus Christū crucifixum, Iudæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam: ipsis autem vocatis Iudæis atq; Græcis Dei virtutem, & Dei sapientiam: quia quod stultum est Dei, sicut mysterium crucis: sapientius est hominibus. Proinde Ioan. 9. Dominus ait. In iudicium ego in mundum hunc veni, vt qui non vident videant, & qui vident cæci fiant.

Fructus tertius, quod per quatuor fit, & est magna & gloriosa crux Christi. Cap. 3.

Tertius vero fructus crucis est magnitudo: vnde ait propheta. Et magna arbor. Propter 4. enim crux dicitur arbor magna. Primo propter magnitudinē opprobrij, secūdo propter magnitudinē oppositi, tertio propter magnitudinē mysterij, quarto propter magnitudinē signi. Prima ratio propter magnitudinē opprobrij, quo nullum vilius, & ignobilius. Sicut enim Aug. superius ait: Nihil erat inter oīa genera mortis illo genere execrabilius, & formidabilius patibulo crucis. Proinde Sap. 2. ex animo dixerunt Iudæi impij contra Christum, morte turpissima condemnemus eum. Merito igitur Hierony. ait in quadam epistola. Dei filius sustinuit ignominiam crucis; & tu Beatos putas, qui foelicitate huius sæculi, & delictijs perfruuntur? non tñ cōfundebatur Christus in corde suo pp̄ tale opprobrium, & cōfusionem. Vnde in persona Dñi ad patrem loquitur propheta dicens: Obumbrasti super caput meum in die belli. Quod exponens Cassiodorus ait. Christus in die crucifixionis suæ sic obumbratus, atq; defensus est, vt nec animus eius cōfusionem aliquam pateretur, nec caro

eius corruptionis iniuriam sustineret. Bene igitur diffinita est passio Domini, dies belli, qm̄ scilicet a diabolo victo, infernorum claustris disruptis, captiui liberati sunt. Secunda ratio propter magnitudinē oppositi, quo nihil gloriosius. Sicut. n. crux Christi ante passionem hominibus erat opprobriosa, sic post passionem eius facta est sibi libus gloriosa. Vnde Aug. ait. Magna crucis dignitas, quæ patibulum latronū transit ad frontes Imperatorum. Vnde Chrysost. ait: Vbi crux honoratur, reges diademata deponentes assumunt crucem in purpuris, in diadematis, in armis, in mensa sacrata, vbi que terrarum emicat. Ideo ad Gal. 6. ait Apost. Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi: per quē mihi mundus crucifixus est, & ego mundo. Quod exponens Aug. ait; Crucem vt in ea gloriemur, Dominus suo gestans humero pro virga regni nobis comendauit, quod est grande ludibrium impijs, & grande mysterium est pijs. vbi mundi Psal. erubuit, ibi Apostolus thesaurum reperit. Tertia ratio propter magnitudinē mysterij, quo nullum profundius: nam & ipsa figura crucis, quæ sola inter figuras rectiliniæ potest intra se totam circuli superficiem claudere, apertē monstratur, quod admirandum mysterium crucis in se claudit, & cōcludit totum ambitum gratiæ, & totū orbem glorificationis naturæ; hinc Luc. 18. scriptum est, quod assumpsit Iesus duodecim Apostolos suos, & ait illis. Ecce ascendimus Hierosolimā, & cōsummabuntur omnia, quæ scripta sunt per prophetas de filio hominis; tradetur enim gentibus, & illudetur; flagellabitur, & conspuetur, & postquam flagellauerint, occident eum. In his siquidē verbis patet magnitudo passionis mysterij, & etiam crucis Christi: quia ipsa est cōsummatio totius reuelationis prophetiæ. Omnes enim prophetae principalem habuerunt respectū ad præsentiam Christi s̄m̄ triplicem eius dignitatem, s̄ regni, magisterij, & sacerdotij. Et s̄m̄ eius triplicem perfectionem, s̄ virtutis, veritatis, & bonitatis, s̄m̄ quod Isa. 33. dicitur: Dominus enim iudex noster, Dñs legifer noster, Dñs rex noster; ipse veniet, & saluabit nos. Primo s̄m̄ q̄ est rex, regit nos per præcepta, & iudicia; secundo s̄m̄ q̄ est magister, erudit nos per mysteria, & explicat; tertio secundum q̄ est sacerdos, sanctificat nos per sacrificia, & sacramenta. Quoniam igitur hæc sex perfectē sunt consummata in cruce, ideo ait Dominus, vt supra,

Q̄ 2 consu-

A consummabuntur, &c. Nā per Christi passionē primo consummata sunt præcepta, ppter nimiam charitatem, quæ finis præcepti est. 1. Tim. 1. Et iterum psal. ait. Omnis consummationis vidi finem, latū mandatū tuū nimis, scilicet o sancte pater, quod fecisti filio tuo, scilicet q̄ moreretur in cruce. Secundo consummata sunt iudicia, ppter nimiam seueritatem, quā habuit ad seipsum. Itā. 10. Cōsummatio abbreviata inundabit iustitiam. Consummationē, & abbreviatio nem faciet Dominus Deus exercituum in medio oīs terræ. Tertio consummata sunt mysteria, Apoc. 10. In diebus vocis septimi Angeli cōsummabitur mysteriū Dei, sicuti euangelizauit per seruos suos prophetas. Quarto consummata sunt exēpla: vnde ad Hebr. 2. Decebat eum, propter quem oīa qui multos filios adduxerat in gloriam: auctorem salutis eorum per passionem consummari. Quinto cōsummata sunt sacrificia, ad Heb. 10. Vna oblatione cōsummauit in semipiternum sanctificatos. Sexto consummata sunt sacramēta, ad Heb. 8. Consummabo super domum Dauid, & super domum Iuda, testm̄ nouum, & hoc testm̄ consummatū est in sanguine crucis Christi. Proinde pendēs Christus in cruce, Io. 19. ait: Consummatum est, quod pertinet ad mysterium crucis. Quarto propter magnitudinem signi, quo nihil melius, & pulchrius: hoc siquidem signo sanctissimæ crucis signantur in mentis fronte omnes electi, & in cœlis glorificandi. In cuius mysterium in baptisate a sacerdote dispensante meritum Christi passi, & sanguine eius in fronte crucis signaculo cōsignamur: nec tale signaculū ab anima mouetur, nisi per mortalem culpam, sed per veram pœnitentiam restauratur. Proinde dī Apoc. 7. Vidi alterum Angelum ascendentem ab ortu solis, habentem signum Dei viui: & clamauit quatuor Angelis, quibus datum est nocere terræ, & mari, dicēs: Nolite nocere terræ, & mari, neq; arboribus, quoadulque signemus seruos Dei in frontibus eorum. Vt igitur intelligas magnitudinem huius signi: considera hic tria a Ioanne mysticè demonstrata. Primo signantem: secundo signum, tertio vero signatos. Primo considera signantem, qui est Christus: vnde subdit, vidi alterum Angelum ascendentem ab ortu solis. Merito enim Christus Angelus vocatur, cum Dei patris fuerit nuntius, in hunc mundum ad salutem hominū missus. Vnde Ioan. 8. ipse ait: Ego ex Deo processi, & veni: neq; enim a meipso veni, sed

ille me misit. Qui quidem ab ortu solis ascēdit, quādo per diuinam sapientiam in mysterio crucis absconditum cognitum est Dei filius patri consubstantialis in natura, & in omnipotentia cōæqualis. Secundo subditur signum. Vnde subiungit, habentem signum Dei viui. Quid per hoc signum, nisi sanctissima crux: per quam ipse apud Deū patrem pro nobis mereri dignatus est? Ex quo patet, q̄ per sui participationem signat Iesus omnes electos a reprobis, per crucis signaculum eos distinguens. Et de talibus ab eo cognitis, & signatis. Loquitur Dominus Ioan. 10. dicens, Ego sum pastor bonus, & cognosco oues meas, scilicet per probationem, & cognoscunt me mē: vnde Apostolus ait. 2. Tim. 1. Nouit Dominus, qui sunt eius. Insuper, quia per peccatū mortale: hoc signum deletur, & in vera cōfessione restauratur, sicut dictū est: Propterea confessor pœnitentem absoluēs signat, atque signare debet signaculo S. Crucis in mysterium, & in persona Christi amotum signum reformat, dum iterū illi participat meritū crucis eius. In cuius figura Exechie. 9. præcipitur officio sacerdotali: signa thau super frontes virorum gementiū super cūctis admonitionibus, quæ sunt. i. factæ sunt ab eis. Tertio considera signatos, vel signatos: vnde subdit, & clamauit quatuor Angelis. i. omnibus dæmonibus imperauit, quibus datum est nocere terræ, & mari, idest in prosperitate & aduersitate, dicens, Nolite nocere terræ, & mari, idest non habeatis potestatem illos facere ruere in mortale per, p̄spera, & aduersa: nec arboribus, idest viris perfectis, & cōtemplatiuis, quoadulque signemus seruos Dei in frontibus eorum, scilicet communicando eis meritum crucis mē: hoc est illud signum, de quo. 2. Corin. 1. Apostolus ait: Signauit nos Deus, & dedit pignus spiritus in cordibus nostris, quod est conscientia bona. Vnde propheta ait psalm. 4. Signatum est super nos lumen vultus tui Domine. Vnde Cassiodorus exponens prædictum prophetę verbum ait, crux est humilium inuicta tuitio, superborum deiectio, victoria Christi, perditio diaboli, infernorum destructio, cœlestium cōfirmatio, mors infidelium, vita iustorum: vultus ergo Dei est ipsa crux Christi, cuius signaculū imprimi nobis i baptisate, & reformat in sacerdotis absolutione: tñ quotidie imprimere debemus in corde. Vñ legens Euangelium Christi, crucem facit super librum, in fronte, ore, & pectore, quasi dicat,

2. Signū.

F

G 3. Signa tos.

H

Tria cōsideranda. 1. Signantem.

A dicat, hic est liber crucifixi: crucifixum non erubescō, crucifixum prædico, crucifixum firmiter credo: sed & audientes signantes seipso ipsam legentem euangeliū prædicto modo in triplici cruce imitari debēt. Et quia ex tali deuota significatione homo spiritualiter delectatur: ideo psal. subdit dicens: Dediti lætitiā in corde meo, scilicet non extra in vanis: quia omnis gloria eius abintus. Ad hoc quidem Augu. in sermone de passione ait. Crux Christi nobis cā beatitudinis est: hæc nos liberauit a cæcitate erroris, hæc a tenebris reddidit Luci. hæc alie nos Deo coniunxit, longè constitutos proximis præsentauit: hæc peregrinantes ciues præsentauit ac ostendit, hæc discordiæ amputatio est, hæc pacis firmamentum, hæc donorum omnium abundans largitio.

ARTICVLVS SECVNDVS

Tertiæ partis Dominiæ passionis, de tribus alijs fructus ligni vitæ.

Secundo ponamus tres alios fructus crucis Iesu Christi.

Alij fructus.

C Quartus fructus de quadruplici fortitudine crucis Christi, per quam omnia superauit. Cap. 1.

1. Fortitudo.

Rimus fructus dicitur fortitudo: vnde Dan. ait, & fortis erat arbor. In cruce enim Christus affixus fortitudinem suam nō manifeste ostendit, sed sapientissime occultauit. Vnde nec in passione sua miracula fecit: non ideo quia non potuit, cum semper omnipotens esset: sed quia noluit: vnde sicut dicitur in cantico Abacuc 3. Ibi abscondita est fortitudo eius: nō quidem perditā, sicut dictum est. Et licet fortitudo Christi non apparet patenter tunc: tamen fortitudinem suam per crucem mirificè monstrauit: vnde propheta inquit ibi, scilicet in cruce, vbi abscondita est fortitudo, confregit potentias, arcum, scutum, gladium & bellum. In quibus mirandis verbis ostendit propheta, q̄ Christus quatuor cum virtutibus ostensis in cruce, de quatuor nobis contrarijs triumphauit: vnde Bernar. super. Can. sermo. 65. dicit, q̄ Christus in passione patientiam exhibet, humilitatem commēdat, obedientiam adimplet, charitatem perficit. His virtutum gñibus 4. cornua crucis ornantur: & est supereminens pars charitas, a

4. Genera virtutū. 4. Crucis cornua ornantur.

dextris obedientia, a sinistris patientia: in profundo vero crucis est radix omniū virtutum, scilicet humilitas: his quatuor virtutibus cōfregit, & vicit Christus quatuor potentias, quæ nobis valde aduersabantur, scilicet diabolū, p̄cū, paraditū, & infernū. Primo enim cū dextro cornu crucis per obedientiam confregit potentiam diaboli, secundo cum sinistro cornu per potentiam confregit peccatum, tertio cum sublimi crucis cornu per charitatem scilicet nobis aperuit paraditū, quarto per infimum cornu, scilicet per humilitatem confregit potentiam Herbi seu inferni. Et sic quatuor victorias in cruce, & cum cruce adeptus est Christus per quatuor suas virtutes.

Prima Christi victoria per obedientiam vicit diabolū.

Rimo cum dextro crucis cornu per obedientiam confregit potentiam diaboli, quæ in arcu a psalmita figuratur, cum ait: ibi, confregit potentias, arcum. Arcus enim crux Christi est, ad mortem Christi a diabolo multipliciter tensus: cuius sagittæ fuerunt omnes Christo inflicte contumeliæ, derisiones, blasphemæ, flagella, illusiones, & p̄næ: quæ omnia Christus confregit, q̄ pro primis obedientia patienter omnia tolerauit: vnde propheta ait, Arcus eorū confringatur. Et ad Roma. 5. Apostolus in fine ait. Sicut enim per inobediētiam vnus hominis peccatores cōstituti sunt multi: ita & per vnus obedientiam iusti constituti sunt multi. Et Prover. 21. in fine Salomō ait, vir obediens loquetur victorias: vnde Apostolus ait ad Phil. 2. q̄ Iesus humiliavit semetipsum, factus obediens vlque ad mortem, mortem autem crucis: vt quemadmodum hō a diabolo per inobediētiam deceptus, & deuictus est: ita hō Christus, s. per obedientiā diabolū superauit. Et sicut hō Adam peccando meruit mortem: ita hō Xps moriendo destrueret mortē. Dicamus ergo cum Apost. 1. Cor. 15. Deo gratias, qui dedit nobis victoriā per Dñm n̄m Iesum Christū, qui mortuus est pro nobis. Insuper p̄corū n̄forū chirographū, quo sathanas gloriabatur iuridicè possidere, fuit in Xpi sacratissima carne totali laceratione cōuulsū. Vt quia innocenti carnī clauis durissimis voluit satelles impius scribere p̄cā mortis, & ipse configeretur hostis, & extraheretur,

1. Xpi victoria cū dextro crucis cornu, p̄ obedientiam confregit potentiam diaboli.

H

A de impijssimis manibus eius quilibet Christi fidelis ab omni expurgatus reatu. Vnde Apolt. ad Collo. 2. ait. Delens quod aduersum nos erat chirographum decreti, idest manus inscriptionem seu cautionem, quod erat contrarium nobis: ipsum tollit de medio affigens illud cruci, expolians principatus, & potestates, traduxit confidenter, palam triumphans illos in semetipso. Secundum enim glosam, & Alex. de Ales, decretum dicitur diuinum præceptum, quod datum fuit Adæ, de ligno sciētiae boni, & mali ne comedas, huius præcepti violati chirographum, idest memoriam, & inscriptionem deleuit Deus, quādo peccatum primi parentis per Christi sanguinem aboleuit.

Secundo Christi victoria per patientiam vicit peccatum.

Secundo cum sinistro crucis cornu per patientiam confregit peccatum illud, quod pro nobis in cruce affigēs factus pro nobis ille magnus peccator. De quo Luc. 5. dicitur. Gaudium est Angelis Dei super vno peccatore poenitentiam agente. In cuius quidem victoriae signum suggerente illa impia notatione illum de cruce descendere ac dicente, Matth. 27. Si filius Dei es, descende de cruce: descendere noluit, sed perseverans in ea, de peccato nō moriens triumphauit. Si enim descendisset de cruce, videretur a peccō deuictus. impatientia poenæ: & tunc quidem confregit scutum, per quod peccati significatur. Omnis enim mortalis culpa, scutum quoddā est diaboli, ne de mentibus hominum expellatur, & his scutis protegebatur diabolus ante Christi aduentum, ne de mundo per sanctos prophetas eijceretur: vnde Iob 41. de diaboli thorace dicitur, corpus eius, idest omnis multitudo reproborum, quasi scuta fusilia, compactū squamis, sese præmentibus, vna alteri iungitur: vt nec spiraculū incedere per eas possit: vna alteri adhærebit, & tenentes se nequaquā separabuntur. In quibus verbis mysticè demonstratur robur, & fortitudo crucis, & fortitudo peccati: vnde diabolus antiquus regnabat in mundo, quas cā breuitatis distinguere præmittito. Hoc si quidem scutū Christus in cruce confregit, per passionem, & mortē. Vnde alibi propheta ait, Arcum conteret, & confringet arma: & scuta. i. peccata comburet igni: pro igne morē Græcorū, hoc est cū sua passione sanctissima feruida, & ignita. Iō dicere possumus, quod se-

ptem scuta, idest septem peccata mortalia hoc igne combussit. Primo superbiam capitis inclinatione, per quam videbatur titulū crucis fugere: in quo scriptum erat, Rex Iudæorum. Secundo inuidiam brachiorū extensione: quasi scilicet ad amplexum. Tertio auaritiā multorum erogatione, quæ in passione largitus erat: vnde Bernar. ait: Dilce christiane, quantum debes Deum diligere, qui dedit nobis carnem suam in cibum: sanguinem suum in potum: aīam suā in pretium: aquam lateris in lauacrum: vestē crucifixoribus: corpus discipulis, & matrem Ioan. Quarto accidiam ad passionem festinatione. Quinto iram molli responsione. Sexto gulam aceti, & fellis potatione. Septimo luxuriā lateris vulneratione.

Tertia victoria Christi per charitatem vicit paradysum.

Tertio cum sublimi cornu crucis per charitatem deuicit, & aperuit paradysum per gladium mysticè denotatū. Ad cuius intelligentiam aduertendum est: quod sicut patet Gen. 3. Iubente Deo Adā expulso de paradiso, paradisi aditus est per tria conclusus: Primo per Cherubin, quem statuit Dñs ad ianuam paradisi. Secundo per flammeū gladium. Tertio per gladiū versatilem. Quod enim per terrestrem illā paradysum cœlorum empireū significatur: in illud quidem ne quisq; hominum ingrederetur, obstabant tria. Primum ex parte scientiæ, sicut ex parte voluntatis, tertium ex parte facultatis, quia ad ingrediendū illud non sufficiebat humana intelligentia, neq; voluntas, neque et facultas. Primum ex parte intelligentiæ, quia ante Dñi passionē nesciebat homo aditū paradisi: propterea Cherubin, qui plenitudo scientiæ Dei interpretatur, aditum paradisi præpediebat, sicut diuidendo intellectum ab intelligentia. Secundum ex parte voluntatis: quia sufficienti charitate non ardebat. Hic est autē flāmens gladius, diuidēs a charitate voluntatem. Tertium est ex parte facultatis: quia ad cœlum efficaciter condescendere non valebat, & hic est gladius versatilis, diuidēs efficaciam a facultate: Christus ergo per crucis tropheum, gladiū amouit, & paradisi aditum reserauit: atq; terra hæreditatis nostræ deperdita per peccatum, tam originale quā actuale, iure belli atque triumphalis amoris crucis nobis captiuus reddita est. In horum itaque signum, & mysterium ad paradysum terrestre Sanctos de inferno

3. Cū sublimi cornu crucis, pro charitatem nō dicitur.

G

H

A inferno deductos iā diuina visione beatos in resurrectionis die Christus creditur deduxisse. Proinde Apoc. 4. Ioannes ait, Ostium apertum est in cœlo. His etiam concordat Alexan. de Ales, in 4. De hoc Apoltolus ad Hebr. 9. Christus assilens pontifex futurorum bonorū. Sequitur per proprium sanguinem introiuit semel in sancta, æterna redemptione inuenta. Et hoc Numc. 35. designatur: vbi dicitur, quod homicida manebit ibi, scilicet in ciuitate refugij: donec sacerdos magnus, qui oleo sancto vnctus est, moriatur: quo mortuo poterit in domum suam redire, vt mysticè insinuetur, quod Christi passio illuminat intellectum, vt fidem noscat, & inflammat affectum: vt feruidē velit, roborat facultatem, vt efficaciter possit violenter rapere cœlū. Proinde Matthæi 11. Dominus ait, a diebus Ioannis Baptistæ: in quo tempore regnare cœpit passio Christi: regnum cœlorum vim patitur, & violenti rapiunt illud.

Quarta victoria Christi per humilitatem vicit infernum.

Quarto cum profundo crucis cornu per humilitatem confregit potentiam inferni: hoc est mortem æternam, quod per bellum significatur: quia semper contra genus humanū pugnat. De quo bello, Luc. 11. Dominus ait. Cum fortis armatus, idest sathanas, custodit atrium suū, idest infernū: in pace sunt omnia, quæ possidet, idest inferni spolia, quæ ante passionē adeptus erat. Cum autem fortior illo, scilicet Christus, superueniēs vicerit eum, sicut crucem suam: vniuersa arma eius auferet. i. reatum originalis culpe, & clausuram cœlestis patriæ, in quibus diabolus cōfidebat. s. detinere illos ne viderent gloriam summi Dei, & spolia distribuet, quia sanctos de limbo Christus per crucis vexillū educens, illos sicut varia eorū merita præmiauit, & glorificauit. In Christi ergo superaduentu seu descensu ad tartarea regna, Sancti admirando iubilo contra dæmones insultantes clamauerunt, dicentes. Attollite portas Principes vestras, & eleuamini portę æternales, & introibit Rex gloriæ. Quibus timore confraclus lucifer, potuit responderē. Quis est ista Rex gloriæ? Responderunt. Dominus virtutum ipse est Rex gloriæ. Christus per crucis vexillum potenti ingressu de inferno triumphans contriuit portas areas, & vectes ferreos cōfregit: ac verificatum est,

4. Cum p fundo cornu crucis per humilitatem vicit infernū.

D

quod dicit Dominus Osee 13. O mors, ero mors tua. s. per crucem, & mortem meam: morsus tuus ero inferne: fecit enim Christus sicut mordens pomum, partim putridū & partim sanum: qui mordet illud in saniori loco, iuxta illud Apolt. ad Ephe. 2. per crucem interficiens inimicitiam in semetipso. Sed quō destruxit mortem, ergo temporalem vel æternam? non temporalem, quia morimur, sicut prius: non æternam, quia præfeci ad mortem ita damnantur, sicut antea factum est. Dicendū est, secundum Alexandrum de Ales in 3. quod Christus destruxit mortē per causam: mors enim eius est causa meritoria destructionis futuræ mortis in gloriosa resurrectione. Mortem quoq; æternam destruxit in suis, quia fecit vt eam non incurrerent: sed dominium temporalis mortis destruxit in pluribus. Ita enim dominabat mors prius, quod mortis timore multi abibant: sed post factum est, vt non timeretur: sed grauitur curretur ad mortem, quod in martyribus clarescere potest.

Quintus fructus est de quadruplici beneficio nobis collato per crucem Domini nostri Iesu Christi.

Cap. 2.

Secundus fructus dicitur rectitudo, ad cœlum videlicet rectē perducens. Crux enim Christi scala vtique exaltans humiles in sublimi regno cœlorum. Ideo Dan. ait, & proceritas eius contingens cœlum. Vnde merito per scalam Iacob Gen. 28. signatur, vbi scriptum est: Vidit scalam in somno, stantem super terram, & cacumen eius tangens cœlum: Angelos quoque Dei descendentes, & ascendentes per eam, & Dominum innixum scalæ. Quid igitur per scalam, vbi multi gradus sunt, nisi mysterium crucis multis diuinæ sapientiæ gradus distinctum intelligitur: per hanc quidem scalam quatuor beneficia adepti sumus. Primum est Christi meriti acquisitio, secundum gratiæ infusio, tertium nostri meriti præsentatio, quartum in cœlum introductio. Primum beneficium crucis est a Christo meriti acquisitio. Ideo dicitur, quod Dominus erat innixus scalæ, eo quod non solum Christus in ea moriendo pependit, verum etiam quia ab æterno Deus per meritum crucis mundum sibi reconciliare disposuit. Vnde Prouerbio. 8. Salomon in persona crucis ait. Dominus possedit me

5. Fructus de quadruplici beneficio nobis collato per crucem Dñi nri.

H

A ab initio viarum suarum, antequam quicquam faceret a principio, ab æterno ordinata sum, & ex antiquis antequam terra fieret. Proinde Bern. in sermo. quodam ait: O bone Iesu, quid tibi, & morti nos debuimus, & tu soluis: nos peccauimus, & tu luus: opus sine exemplo, gratia sine merito, charitas sine modo. Secundum beneficium crucis est gratiæ donatio seu infusio: Nam omnis gratia nobis a Deo data, & danda per meritum crucis Christi donatur nobis, & hoc signatur per Angelos descendentes per hanc scalam. Nam graduum, quarum Deus principalis est dator, & Christus (vt sic liceat dicere) generalis mercator: Angeli nobis a Deo transmissi, sunt seduli præsentatores, & inspiratores: vnde Apostolus ait ad Hebr. 1. Oēs sunt administratores spūs in ministerium missi: propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis: vt ex his discat humana segnitie se in gratijs exercere, atq; immunem se a peccato præseruare, dum cogitat in merito crucis Christi omnem in se suscepisse gratiam, & se sanguine Christi a culpa redemptam. Sicut ad considerationem tanti beneficii inducit Apostolus. 1. Corinth. 6. in fine: dicens, empti estis pretio magno: glorificate, & portate Deum in corpore vestro: vt mysticè innuatur, q̄ quia pro nostrarum gratiarum ademptione, & pro humani generis redemptione nõ sufficiebat thesaurum totius mundi: exposuit Deus thesaurum totius celi. Tertium beneficium crucis Christi est digna meriti præsentatio. Per virtutem enim crucis omnes gratiæ, quas Christus pro nobis, & in nobis meruit per Angelos sanctos gratæ, & æterna gloria dignæ, & sufficientes Deo repræsentantur, & hi sunt Angeli ascendentes per scalam crucis Christi, vt sufficeret mille, immo infinitis glorificandis mundis. Vnde Anselmus in libro, cur Deus homo, ait: Putas ne tantum bonum, tam amabile, quantum fuit vita Christi, posset sufficere ad soluendum, quod debetur pro peccatis totius mundi: immo plus potest infinitum: ergo, & acceptio mortis non minus fuit ad merendum pro nobis, atque merita nostra Deo præsentandum, s̄m Alex. de Ales. Quartum beneficium crucis, est in cœlum introductio, quod maius omnibus est, & conclusio finalis omnium prædictorum: ideo dicitur, q̄ scala cœlum tangebatur. Proinde Apoc. 3. clavis David crux sancta denominatur: vnde de Christo dicitur ibid. habet clauē David, qui aperit, & nemo claudit: claudit, & nemo aperit. David enim ma-

nu fortis interpretatur: & notat Christum, qui pro se, & pro suis in omni gratia fortis erat ad declinandum omne malum, & ad faciendum omne bonum: hæc clavis est sanctissima crux. Per hæc quidem clauem, idest per meritum crucis eius electis regnum cœlorum Christi aperit, & nemo claudit: quos vero tãquam merito crucis indignos abijcit, eis nemo aditum regni cœlorum aperire potest: ideo subditur, claudit, & nemo aperit. Vnde Augustinus ait: Per redemptionem nostram mortem de tenebris ad lucem, de morte ad vitam, de corruptione ad incorruptionem, de exilio ad patriam, de luctu ad gaudium, de terris ad cœlestia regna vocati sumus. Hinc dominus noster Iesus Christus, vt nos eleuaret ad cœlestia regna, se quodammodo posuit in vna parte crucis stare, & nos in altera, idest in virtuosa vita: atq; ipse solus tantum ponderauit, id est per crucis humilitatem tantum descendit, q̄ omnes electos in cœlum leuauit. Ideo Ioan. 12. Dominus ait: Ego si exaltatus fuero a terra, idest in cruce tanquã bellator fortis, super crucem tanquam super regalem, & militarem equum ascendens: ac deinde tanquam triumphator quaslibet vires omnium hostium meorum sub me crucis pedibus tenēs: omnia traham ad meipsum, idest omnes electos ex omni parte orbis terrarum, & ex omni genere hominum cõgregados. Dicit autem omnia, & hoc maxime propter tria. Primo vt innuat, q̄ reprobi q̄ non participant meritum passionis Christi, quasi pro nihilo reputantur, & quasi pro tãto extra omnia entia sunt. Secundo, vt in vniuersitate electorum doceat esse quandam integram totalitatem vniuersi qui per meritum crucis Christi cœlum ingredi debet. Tertio, vt s̄m communem morem loquendi, quo q̄ triumphantes omnia, quæ sunt in regno iam capto, prout volumus sumimus, omnia ad nos trahere dicimur: sicut Christus omnia ad se traxit per triumphum crucis oēs electos suos. Vnde ait Chrysost. Exponens prædictum verbum Ioã. per hoc q̄ in altum moritur, ascensum nobis parat in cœlum. Et iterum Ambrosius ait super Beati Immaculati. Noli amittere beneficium, o homo: propterea Christus dominationi mortis se subdidit, vt te a iugo dationis erueret. Ille suscepit mortis seruitutē, vt tibi tribueret vitæ libertatem. Porro s̄m Alex. de Ales in 3. quodlibet Christi opus, s̄. tam mentis, q̄ corporis, ante passionē illius ab hora suæ conceptionis nobis me-

ruit

Aruit gloriam sempiternam. Sed passio fuit nobis meritoria quidem æternæ vitæ, & satisfactoria quo ad remissionem peccati: proinde dicunt quidam, quod quodlibet opus tam mentis, quàm corporis in omni sua actione, & passione, vt puta quilibet passus, quilibet oculi ictus, quodlibet verbum, quælibet cogitatio, ac quilibet mentalis actus, & sic de singulis, secundum diuinam sapientiam appropriabantur, & applicabantur à Christo particulariter alicui electorum, vt pro quolibet plenè satisfaceret Deo Patri pro peccato, & pro quolibet electo in quolibet actu mereretur gloriam sempiternam, ac per hoc cum tot actus meritorios compleuisset, quot erant electi, pendens in cruce ait, Io. 19. Consummatū est.

Sextus crucis fructus, quod ad quatuor mundi partes Christi passio, & virtus crucis diffundatur. Cap. 3.

Sextus fructus latitudo denominatur: dilatatus enim fuit amor Domini nostri Iesu Christi in crucis ara, atq; per vniuersum orbem largiffua charitate diffusus est. Et hoc est, quod subditur in figura, Aspectus eius vsq; ad terminos vniuersæ terræ. Est autem crux insufflatorium Spiritus sancti ex duobus lignis confectum. In quibus clavis ferreis, & multis percussionibus confixa est pellis innocentissimi agni per quinq; loca. i. per quinque vulnera, & flagella exluffans incendium diuini amoris per vniuersum orbem terrarum. In cuius mysterium, Io. 20. cum ostendisset Iesus discipulis suis manus perforatas, & latus, insufflauit, & dixit, Accipite Spiritum sanctum; vt verificetur, quod Lu. 12. ante promiserat, dicens: Ignem veni mittere in terram; & quid volo, nisi vt ardeat? Apocalip. quoq; 8. mysticè dicitur: Accepit Angelus thuribulum aureum, & impleuit illud de igne altaris, & misit in terram. Quid per hunc Angelum, nisi Angelus magni consilij Christus, cuius cor propter ardentissimum charitatis amorem thuribulo ignis carbonibus pleno, conuenientium comparatur vel thuribulum, quia habet similitudinem cordis, fuit cœtus Apostolorum, de quo pro tempore, quo Christum abnegauerunt, Propheta in persona Domini ait: Factum est cor meum, tanquã cera liquefcēs. Altare verò in quatuor cornib; in se distin-

Tertius fructus latitudo denominatur: dilatatus enim fuit amor Domini nostri Iesu Christi in crucis ara, atq; per vniuersum orbem largiffua charitate diffusus est. Et hoc est, quod subditur in figura, Aspectus eius vsq; ad terminos vniuersæ terræ. Est autem crux insufflatorium Spiritus sancti ex duobus lignis confectum. In quibus clavis ferreis, & multis percussionibus confixa est pellis innocentissimi agni per quinq; loca. i. per quinque vulnera, & flagella exluffans incendium diuini amoris per vniuersum orbem terrarum. In cuius mysterium, Io. 20. cum ostendisset Iesus discipulis suis manus perforatas, & latus, insufflauit, & dixit, Accipite Spiritum sanctum; vt verificetur, quod Lu. 12. ante promiserat, dicens: Ignem veni mittere in terram; & quid volo, nisi vt ardeat? Apocalip. quoq; 8. mysticè dicitur: Accepit Angelus thuribulum aureum, & impleuit illud de igne altaris, & misit in terram. Quid per hunc Angelum, nisi Angelus magni consilij Christus, cuius cor propter ardentissimum charitatis amorem thuribulo ignis carbonibus pleno, conuenientium comparatur vel thuribulum, quia habet similitudinem cordis, fuit cœtus Apostolorum, de quo pro tempore, quo Christum abnegauerunt, Propheta in persona Domini ait: Factum est cor meum, tanquã cera liquefcēs. Altare verò in quatuor cornib; in se distin-

ctum, est sancta crux plena igne suæ ardentissimæ charitatis. Quod volens Dñs figurare, Leuit. 6. præcepit dicens, Ignis in altari meo semper ardebit. Ex hoc altari crucis, & meritis eius accepit Angelus ignem, & in die Penthecostes impleuit thuribulum, .i. Apostolicum cœtum; atq; misit in terram, quando in omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. .i. prædicantium mysterium crucis Christi. Audi vnum carbonem thuribuli huius. .i. Doctorem gentium, qui, 1. Cor. 2. ait: Non. n. iudicaui me aliquid scire inter vos, nisi Iesum Christum, & hunc crucifixum. Atque idem de se, & alijs Apostolis, 1. Corin. 1. dicit: Nos prædicamus vobis Christum crucifixum. Tanta quidem fuit latitudo charitatis Christi, s̄m Greg. in moralib. vt cum posset nobis etiam non moriendo succurrere: voluit tamen hominibus moriendo subuenire; quia videlicet nos minus amasset, nec vim suæ dilectionis nobis ostenderet, nisi hoc, q̄ nobis quæreretur, ad tempus ipse sustineret; & iterum Bern. super Cant. ait: In passione Dñi tria specialiter cõuenit intueri, opus, modus, & causam. Nam in opere patientia, in modo humilitas, in causa charitas cõmendatur: patientia singularis, humilitas admirabilis, sed charitas inæstimabilis. Et iterum ibidem ait: Vide, o anima, quid de Deo tuo sentias; vide, quid de Deo tuo præsumas; vide quibus brachijs vicariæ charitatis reamandus, & amplectendus sit, qui tanti te æstimauit, immo qui tanti te fecit; de latere. n. suo te formauit, q̄n in cruce pro te obdormiuit, & ob hoc somnū mortis excepit; propter te à Deo Patre exiuit, & matrem Synagogam reliquit, vt adhærens ei vnus cum eo spiritus efficiaris: hæc ille. Totus itaque ardor diuini amoris humano generi, omniq; statui in vita præsentis communicandus in altari crucis, quasi in fornace ardentissimæ charitatis, locatus est. Proinde Gregorius Nazianzenus ait: Figura crucis à medio contactu in quatuor extrema partita, significat virtutem, & prudentiam eius, qui in ea perpendit vbique diffusam. Ecce aspectus crucis vsq; ad terminos vniuersæ terræ. Ad hoc quidem mysticè designandum, ad quatuor mundi partes in cruce Christus quodammodo conuersus est. Primò habuit, seu tenuit faciem ad orientem: secundò pedum plantas ad occidentem: tertio dexteram manum ad meridiem: quartò sinistram manum ad septentrionem.

Primò

H Figura Christi crucis.

Bernar.

3. Beneficiū crucis.

A Primò inquam habens faciem ad orientem, iuuentutem, & adolescentiam vocat, iuxta illud Lu.7. Adolefcens tibi dico, surge. s. à vitijs ad virtutes. Sequere publicanum Matthæum, qui audita Dominica voce illum vocante, relicto omnibus, surgens, secutus est eum, vt dicitur Matt.9. & Mar.2.

Secundò verò plantis pedum ad occidentem, vocat ad mundi contemptum senes, & debiles. In quorum persona Bern. super Cant. ait: Passio tua Domine Iesu, vltimum refugium est, & singulare remediū, deficiente sapientia, iustitia non sufficiente, subeuntibus meritis, illa succurrit: cum tamen defecerit virtus mea non conturbabor, non diffido, scio quid faciam. Calicem salutaris accipiam, & nomen Domini inuocabo: vnde seni, & infirmo mystice Christus ait, illud Ionę, r. Surge, inuoca Deum tuum. i. iam attende animæ tuæ, reliquum tempus dedica Domino Deo tuo: quia iam transit mundus, & concupiscentia eius, r. Ioan.2.

Tertiò autē dextera manu versus ad meridiem, vocat omnes in mundialibus prosperantes; vnde Io.7. Quasi confixus in cruce clamat, dicens: Si quis sitit, in anima delectari, atq; inebriari, veniat ad me, & bibat. s. amorosum sanguinem meum: quia talibus omnis mundana delectatio amarescit. Nam gustato spiritu. s. crucis Christi, desipit omnis caro, atq; euanescent demum tentamenta, quod mysticè figuratum est, Nume.21. in serpenti æneo, qui significat Christum in cruce, in quem aspicientes fanabuntur à moribus serpentum ignitorum. Item, r. Reg.16. crux in Dauid cythara designatur, qua percussa leuius agitabatur Saul à spiritu malo; non quòd tanta vis esset in cythara, sed in figura crucis, quæ de ligno, & chordarum extensione formata est, per quam vires dæmonum effugabantur.

D Quartò autem sinistra manu ad septentrionem, vocat omnes in aduersitatibus laborantes: vnde Matt.11. ait, Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos. s. dulcedine passionis meæ. Est enim aduersitas aqua de Marach, quam bibere non poterat populus in deserto, quia amara erat, Exo.15. sed clamante Moyse ad Dominum, ostendit ei Dominus lignū, signans crucem Christi, quod cum misisset Moyses in aquam, in dulcedinem veræ sunt; quia nulla tam amara aduersitas est, sicut superius dictum est, quæ (si piè considerare,

tur passio Iesu Christi in animo) non dulcescant: in vtraq; etiam manu potest bene aliud designari: vnde Hylar. ait: Duo latrones leuę, atq; dextrę affiguntur, omnes humani generis diuersitates vocari ad sacramentum passionis Domini, ostendentes. Et iterum Crysof. ait: In cruce expansis manibus moritur Christus, vt altera manu populum veterem, altera eos, qui ex gentibus sunt, trahat. s. vt non sit, qui se abcondat à calore eius. Vide igitur quomodo sanctissima crux, seu Christus in cruce quadrifaria angulatione sui, quatuor mundi climata comprehendit, vt omnem ad se pertrahat creaturam; vt à quacunq; parte mundi procedant, siue ab oriente, siue ab occidente, siue à meridie, vel septentrione, paratus est recipere venientes, & blanda dulcedine confouere. Proinde Bern. super Cant. ait: O duri, & indurati, & obdurati filij Adam, quos non emollit tanta benignitas, tanta flamma, tam ingens ardor amoris, tam vehemens amator, qui pro vilibus sarcinolis pretiosas merces expendit.

ARTICVLVS TERTIVS tertiæ partis Dominicę passionis.

De tribus alijs fructibus ligni vite.

Tertiò subdamus alios tres fructus.

Septimus fructus est de quadruplici pulchritudine septem verborum, quæ Iesus Christus dixit in cruce. Cap.1.

Primus fructus dicitur pulchritudo. s. stupendorum verborum Christi: vnde dicitur in figura prædicta, folia eius pulcherrima. i. verba eius admiranda pulchritudine decorata, & maximè, quæ dixit in cruce. s. quando erat in illo actu amoris, & cruciatu: vnde Psal. ait, ps.1. Et folia eius non defluet. i. verbum eius deorsum non fluat. Quatuor enim admiranda protulit Iesus in quolibet verbo suo. Primum fuit admirandus amor, secundum fuit admirandus dolor, tertium fuit admirandus vigor, quartum fuit admirandus dulcor, siue gaudium. Et possunt quatuor pulchritudines septem verborum Christi denominari.

Prima

A Prima inquam fuit pulchritudo amoris: fuerunt enim verba, quæ Christus dixit in cruce expressiuam immensam amoris, vt merito dici possint septem amores, seu etiam flammæ in fornace cordis: & hoc iuxta septriformem eius actum ordinatè procedentem secundum formam verborum Christi. Primum verò amor fuit miræ remissionis, secundus miræ confederationis, tertius miræ donationis, quartus miræ expositionis, quintus miræ attractionis, sextus miræ consummationis, septimus miræ reductionis.

Primum fuit amor miræ remissionis. s. offensionum, atq; miræ intercessionis, & satisfactionis pro inimicis; & hoc exponit primum verbum, quia pro crucifixoribus, dum eum crucifigebant, deprecatus est, dicens, Luc.23. Pater, dimitte illis, quia nesciunt quid faciunt: vnde suo blandiens genitori, non solum indultor fuit, sed & intercessor, & excusator extitit, in quantum fas fuit, delicti eorum, ideo inquit, Nesciunt quid faciunt.

Secundus fuit amor miræ confederationis. s. animorum, quibus imprimit materna viscera, & reuerentiam filialem, sicut Christus fecit inter matrem suam, & Ioannem, quando ipsis à principio stantibus iuxta crucem, dixit matri suę, Io.19. Mulier, ecce filius tuus. Ioanni verò, Ecce mater tua. Et quòd ex hoc perfecta fuerit inter matrem suam, & Ioannem talis vnio, ostendit ille Ioannes subdens, Et ex illa hora accepit eam discipulus in suam. In quo partim impleta, & partim figurata fuit vis vnitiua amoris in cruce pendentis, & matris; tenerimus quidem est amor matris ad filium, & econuerso.

Tertius fuit amor miræ donationis: nam per amorem illum omnia dona gratiarum, & præmiorum fidelibus dantur, sicut optimè exprimitur in tertio verbo latroni dicto, Luc.23. vbi ait: Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso: vbi considerare potes, quantum dilexit eum, si ponderas seprem. Primò, quomodo ei regnum cælorum promittit. s. cum iuramento, dicens, Amen: secundò, quis promittit, cum subdit, dico: tertio, cui promittit. s. latroni, dicens, tibi: quarto, quando promittit, dicens, hodie: quinto, cum quo promittit, dicens, mecum: sexto, qualiter promittit, dicens, eris: septimò, quid promittit, dicens, in paradiso. In quolibet enim verbo resonat admirabilis amor Christi erga latrocinantem genus humanum.

Quartus fuit amor miræ expositionis. s. sui, tam pro amicis, quam pro inimicis, pro quibus tantum omni morti, & confusioni exposuit se, vt merito, Psal.21. clamauerit, dicens: Deus meus, Deus meus, vt quid dereliquisti me? hoc autem dixit postquam tenebræ factæ erant, & circa horam nonam: & cum vn timeret derelictio, & expositio sit Patris, & Filij, quare non fuit aliud dicere Patri, quàm, vt quid ergo sic me dereliquisti. s. ad tam horribile genus mortis, pro sic impijs, & ingratis? Et quia hic stupor admirationis nulli menti comprehensibilis est: ideo in hoc verbo fortissimè exclamasse dicitur. Et verè nullam causam habuit, nisi suum amorè, de quo Ioan.3. ait: Oportet exaltari filium hominis, sicut exaltatus fuit serpens in deserto. Et pro ratione subiungitur, Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret.

Quintus fuit amor miræ attractionis; in cuius mysterium dixit, Sitio, Ioan.19. quòd verbum circa finem dixit. Et post verbum aliud præmissum: nam inter clamorem illum, Heli, heli, & donationem acetii, interpositum est hoc verbum, Sitio. Licet enim Christus ad literam in summo sitiret, tanquam sanguine, & corporis humore exhausto: potius tamen hoc propter mysterium dixit, quàm propter corporalem sitim, aut potum. Nam clarè sciuit, quòd non nisi potum impotabilem sibi darent, atq; nouerat ferre sitim: voluit ergo exprimere, quod sicut sitibundus vehementissimè appetit vinum vsq; ad intima absorbere: Sic ipse appetebat animas, eorumq; affectus sibi ex amore inuiscerare, & ad intimas cordis sui venas, & arcana gloriæ delectabiliter introducere. Proinde, vt sup. patuit, Ioan.12. inquit: Ego si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipsum: voluit ergo in hoc verbo nobis suum ardens desiderium reuelare, dicens, Sitio: vt per hoc nobis ostenderet, quòd nos amplius amabat, quàm opere demonstraret. Nam licet pro nobis moriendo ostenderet nobis perfectiorem amorem, quàm ostendere posset: tamen quia opus, & actus ille quodammodo finitus erat, nec ostendere poterat per hoc finitum opus amorem suum ad nos infinitum in sinuare, Sitio, ait. q. d. per infinitum verbum, infinitum amorem vobis ostendo.

Sextus fuit amor miræ consumptionis: nam in cordialibus affectionibus, & in amorosis sermonibus, necnon & extrinsecis actibus, & operibus suæ peregrinationis, & mor-

A & mortis consummatus est omnis modus perfecti amoris: quia, sicut 1. Timot. 1. Apo. ait: Finis percepti est charitas: & potissime charitas crucis: vnde Ioan. 15. Christus ait, Maiorem hac dilectionem nemo habet, vt animam suam ponat quis pro amicis suis. Proinde Io. 19. dicitur, Consummatum est.

B Septimus fuit amor miræ reductionis. f. omnium in idipsum Deum. Nam per crucem Christi leuatum fuit signum in nationes ad congregandos profugos Israel, vt dicitur Isa. 11. Mortuus est enim, vt filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in vnum, vt dicitur Ioan. 11. quia hæc est finis vltimus omnium, vt sit Deus in omnibus. Idcirco cum clamore valido reddens spiritum Deo Patri, dixit, In manus tuas commendo spiritum meum, sicut dicitur Luc. 23. In quo omnium electorum suorum spiritum casualiter, & exemplariter commendauit, & reddidit Deo Patri: vt apertè clarescat, qd ille, qui exiit à Patre, & venit in mundum, tanquam hamus piscationis paternæ, & tanquam sagena charitatis latissime in mari huius sæculi à diuinitate iactata ad litus reducitur paterni pectoris cum plenitudine omnium electorum, vnde nihil de suo extra se reliquit, cum de hoc mundo egressus est.

C Secunda autem fuit pulchritudo doloris. Fuerunt enim prædicta Christi verba expressiua summi doloris, & crucis, vnde septem dolores Christus expressit in prædictis verbis. Primus fuit dolor ingratitude, secundus desolationis, tertius dispersionis, quartus derelictionis, quintus potationis, sextus multiplicationis, septimus separationis.

Primus fuit dolor ingratitude, dum dignitas suæ personæ, & acerbitas illati supplicij, & tam feruentissima charitas cordis sui ab omnibus ignorabatur, & tam ingratè recipiebatur: & hoc innuit primū verbum, quo ait: Pater, dimitte illis, quia nesciunt: quid faciunt.

D Secundus fuit dolor tribulationis, & desolationis, & hoc tam præsentium, quam futurorum, designatorum in Matre, & in Ioanne: propterea dicit secundum verbū: Mulier, ecce filius tuus: deinde dixit discipulo, ecce mater tua.

Tertius fuit dolor dispersionis. f. compugnantium, cernens omnium Apostolorum, & aliorum ab eo conuersorum paucitatem contra eius summas despectiones, contra quas solus Iatro legitur pugnasse in cruce,

increpas sinistram latronem; ex quo dolore Christi magis motus est ad miserendum latroni, dicens: Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso.

Quartus fuit dolor derelictionis, & hoc exprimit quartum verbum, quo ait: Deus meus, Deus meus, vt quid dereliquisti me?

Quintus fuit dolor potationis. f. amaræ factæ nimium sitibundo salutis nostræ, loco cuius offerimus offensas horrendas, atque contemptus: & hæc angustiatio fuit desiderij cum oppositione contrarij. Ipse enim sitiebat dulcedinem animarum; at illi oppositum ei obtulerunt, quando dixit, Sitio.

Sextus fuit dolor multiplicationis. f. tam dolorum mentalium, quam poenarum corporalium, cum perduratione vsq; in finem, vt meritò dixerit, Consummatum est. f. in me omne tormentum, & omnis poena.

Septimus fuit dolor separationis animæ à corpore. Proinde commendat spiritum virtuti paternæ, cum vltimo ait, In manus tuas commendo spiritum meum.

Tertia verò fuit pulchritudo vigoris: nā fuerunt prædicta Christi verba expressiua summi vigoris. f. constantiæ, & virtutis. Licet enim eius passio esset summa; ipse nihilominus summe superferabatur doloribus suis virtute, atq; vigore suo. Proinde septem vigores fuerunt in prædictis verbis. Primus fuit vigor mediatoris, secundus sollicitatoris, tertius dominatoris, quartus allegatoris, quintus desideratoris, sextus triumphatoris, septimus reductoris.

Primus inquam fuit vigor mediatoris, quia in primo verbo ostendit se esse medium inter nos, & Deum, tanquam summi Dei filium, & tanquam intercessorem, & aduocatum nostrum, dicens, Pater, dimitte illis, quia nesciunt quid faciunt. In quo manifestè apparet vigore suæ mentis, quo crudelium persecutorum suorum iniurijs victorialis superlatus, eas calcans, & pro nihilo ducens, sic excessiue remisit.

Secundus autem fuit vigor sollicitatoris, & proinde sollicitudinis, atq; sedulitatis. Solent enim mente consternari, & doloribus oppressi omnino deficere ab omni prouidentia. Christus autem tunc solum, & non alius legitur curam habuisse de Matre, & prouidisse sibi de filio, & curatore, qui gereret curam eius, dicens: Mulier, ecce filius tuus: & discipulo, Ecce mater tua.

Tertius fuit vigor dominatoris, quia ostendit se habere virtutem dominatiuæ potesta-

A potestatis, & regnatiuæ, & imperialis securitatis. Vnde tanquam Rex, & Dominus paradisi, illi latroni cum tot circumstantijs repromisit, dicens: Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso.

Quartus fuit vigor allegatoris. f. suæ iustitiæ, & innocentiae ad Patrem suum. In cuius signum, quasi admiratiue ait, Deus meus, Deus meus, vt quid dereliquisti me? Iusti autem ab aliquo cruciati dicere solent, vt quid mihi hoc facis? Consequi autem magnorum scelerum suorum, suo potius interiori remorsu confusi, longè alium modum tenent: & si procaciter plerumq; aliquid tale dicunt, vix est quin signa illi procaciam in ipsis facilius comprehendantur.

B Quintus fuit vigor desideratoris: nam ostendit se habere fiducialitatem, & constantiam serenæ expressionis propriæ indigentiae, atq; proprii desiderij, dicens, Sitio. Solent etiam homines, præcipue in hora tantæ abiectionis erubescere, & ex erubescencia non audere, nec posse clarè confiteri indigentias suas. Christus verò etiam circa exitum mortis eius, cum quadam maturissima serenitate, atq; fiducialitate dixit, Sitio. Ostendit etiam in hoc victoriosissimum omnium suarum passionum triumphum; quia non solum non succumbit mortis doloribus, quos suscepit; sed etiam pro diuino honore, & pro nostra salute, si necessariū extitisset ampliù pati, sitire se dicit.

C Sextus fuit vigor triumphatoris, ac triumphalis debellatoris hostium. f. diaboli, peccati, paradisi, & inferni, sicut supra in quarto fructu ostensum est. Insuper in eo fuit vigor vniuersalis cōsummatoris oīum operum suorum, immo & simpliciter omnium; propter quod dicit, Consummatum est. Septimus fuit vigor reductoris, & plenè fiducialitatis in Patre, & securi ad Deum reditus: & mortem suam non habere pro defectu, sed pro profectu, & reditu, propter quod ait: Pater, in manus tuas commendo spiritum meum. Notanter aduerte, qd non dicit, tibi commendo, sed in manus tuas commendo: vt ostenderet sibi patrem adesse, quasi dilatatis brachijs, & extensis manib; ad ipsum amplexandum, & astringendum, tanquā filiū vnigenitum, & prædilectum.

Quarta autem fuit pulchritudo dulcoris. Fuerunt n. prædicta Christi verba expressiua magni dulcoris, & cōplacentiæ, quia oīa prædicta volūtariè patiebatur, vnde Isa. 53. ait, Oblatus est, quia voluit: vnde Propheeta in persona Domini ad Patrē ait, Voluntariè sacrificabo tibi. Et iterum ad Eph. 5.

E Tradidit semetipsum pro nobis. Nam si inuoluntariè sustinuit, non fuisset etiā pro se meritoria sua poena, nedum pro nobis oībus: & de hoc plenius in principio huius sermo dictum est. Tripliciter ergo voluntariè lætabat. Primò de quolibet amore ostensio in prædictis septē verbis, secundò de quolibet dolore prædictorū septē verborū, tertio lætabatur de quolibet septē illorū vigorū. Ita ad quēlibet amorē, ad quēlibet dolerē, ad quēlibet vigorē oīum prædictorum suorū voluntariū, & iucundū aspectū habebat, quæ causa breuitatis omitto. Et et quia prospicaciter intuenti satis patere possunt per singula triplicis septenarij discurredo. Vides ergo pulchritudinē septē verborum: nō immerito ergo de ligno, qd est sanctissima crux, Apoc. 22. scriptū est, Folia eius ad sanitatē gentiū; quia ipsa eis gustantib; sensum, ad sanitatē sunt oīum spiritualiter infirmorū: nec tm̄ verba illius sunt sanatiua prædictarū infirmitatū, verū etiā particularia facta sua ad nostrā sanitatē pro nobis in se assumptis. Nā primò curauit nos p dietā, qn̄ ieiunabat 40. diebus, & 40. noctibus. Secundo per electuarium, qn̄ corpus, & sanguinem suū dedit in sancta cœna discipulis suis. Tertio per sudorem, qn̄ factus est sudor eius, sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram. Quarto per minutionem, quā do flagellis, & lancea vulneratus fuit. Quinto per potationem, quando gustauit acetum cum felle mixtum. Sexto per emplastrum, quando facies eius sputis illita est.

Octauus fructus de quadruplici magna utilitate, quam sibi, & suis acquisiuit Christus passione sua. Cap. 2.

Secundus verò fructus dictus est multitudo, scilicet meritorum passionis Christi: & hoc respectu illius, qui est caput, ac per consequens respectu omnium electorum, ac membrorum eius. Et de hoc Dan. subdit, dicens: Fructus eius nimius, quia infinitum fuit meritum, & præmium passionis eius, scilicet ratione coniunctæ diuinitatis: nam in quantum homo, sicut ex præcedentibus patet, Christus mereri poterat, & meruit: in quantum verò Deus, infinitū suum meritum, & præmiū dilatauit. Meritò ergo Dan. ait, Et fructus eius nimius. Quatuor enim fructiferas

H Secundus fructus, ē multitudo meritorū passionis Christi.

A ras, & maximas utilitates ex passione sua Christus adeptus est, quæ omnes redundat per gratiam, & gloriam in omnes electos suos. Prima est resurrectio, secunda est ascensio, tertia est confessio, quarta iudicatio.

Prima quidem utilitas est resurrectio, unde de Propheta in persona Filij ad Patrem ait: Tu cognouisti. scilicet per approbationem, sessio nem meam; hoc est humilitatem passionis meæ, & resurrectionem meam. Hanc quoque utilitatem per consequens adeptus est Christus omnibus membris suis: nam, sicut ipse resurrexit propter meritum passionis, sic & eius membra resurgent; quia resurrectio eius erit causa resurrectionis omnium electorum: unde Propheta ait, Ad vesperam demorabitur fletus, & ad matutinum latitia. Vbi glo. ait, Dominus mane resurrexit, idem nobis promittens per suam resurrectionem, quæ est causa efficiens resurrectionis nostræ & animæ, & corporis.

Secunda quidem utilitas est ascensionis, unde ad Eph. 4. A. pos. ait: Quod autem ascendit, quid est, nisi quia descendit primum in inferiores partes terræ. scilicet per mortem crucis: qui autem descendit, ipse est & qui ascendit super omnes cælos, ut adimpleret omnia. Et August. in sermone de ascensione Domini, ait: Nos Christi mors viuificauit, nos Christi resurrectio erexit, nos Christi ascensio consecrauit. Hanc quoque utilitatem Christus, tanquam caput, membris suis electis adeptus est. Unde Io. 14. ipse ait, Vado vobis parare locum.

Tertia verò utilitas est confessio. scilicet ad dexteram Patris, ad manifestationem diuinitatis illius, unde ad Philip. 2. Apost. ait: Factus est obediens usque; ad mortem, mortem autem crucis; & dedit illi nomen, quod est super omne nomen: ut. scilicet hominibus nominetur Deus, & omnes illum venerentur, atque honorant tanquam Deum in nomine Iesu: unde subditur, Ut in nomine Iesu omne genu flectatur, cælestium, terrestrium, & infernorum; & omnis lingua confiteatur, quia Dominus Iesus Christus in gloria est Dei Patris. Dicitur autem sedere Christus ad dexteram Dei, quia laborauit. scilicet in tota vita sua usque; ad mortem, unde Psal. In laboribus sum à iuuentute mea. Ad dexteram verò, quia prius fuit in sinistra passionis, & aduersitatis: unde Psal. ait, Afflictus sum, & humiliatus sum nimis. Dei verò dicitur, quia post crucis abiectionem, promittit Deus glorificationem: unde Matth. 23. Dominus

ait, Qui se humiliat exaltabitur. Duo quidem per dexteram denotantur. Primum est æqualitas maiestatis, ad quam Christus sedet secundum diuinitatem, ad Heb. 8. Talem habemus Pontificem, qui consedit in dextris. Secundò per dexteram intelliguntur potiora gloriæ bona, in quibus Christus sedet secundum humanitatem, quoniam collatum est ei quicquid conferri potest. Nam secundum hanc dexteram collocabuntur, & præmiabuntur omnes crucis Christi sequaces. Ad quod Apost. hortatur, ad Col. 3. dicens: Quæ sursum sunt, querite, ubi Christus est in dextera Dei sedens.

Quarta verò utilitas est iudicatio, quia ex passione sua data est ei potestas iudiciaria. Unde Iob 26. ad Christum ait: Causa tua, quasi impij iudicata est, iudicium causamque recipies: nec non & electi imitatores crucis Christi in die iudicij, quasi iudicij assessores assistent iudici Christo, iuxta illud Matth. 19. Amen dico vobis, quia vos, qui secuti estis me, in regeneratione, cum sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel. Proinde ex clamat Bernar. in quodam sermone, dicens: O verè cælestis planta pretiosior cunctis, sanctior vniuersis: ò verè lignum vitæ, quod solum dignum fuit portare salutis fructum.

Nonus fructus, quod dulcedo Domini crucis omni statui conuenit, & necessaria est. Cap. 3.

Tertius fructus dicitur dulcedo. Nam secundum varios hominum virtuosorum status, crucis dulcedo variè sapit. Unde Propheta ait, Qui dat escam omni carni. Et ideo Dan. subdit, Esca vniuersorum in ea. Omnium animarum virtuosorum status ad quadruplicem differentiam reduci possunt. Primi dici possunt sensuales, secundi rationales, tertij spirituales, quartæ cælestiales. Et hi omnes varijs desiderijs inardescunt; & tamen esca vniuersorum in ea. scilicet in sequela crucis Christi: unde Mat. 10. dicit Dominus, Qui non accipit crucem suam. scilicet passibilem sibi; & sequitur me, non est me dignus. scilicet indignus est gustare gratiam, & gloriam meam. Per hanc enim crucem assumptionis difficultas denotatur, per quam funditus moritur homo mundo, carni, & vitijs, & per quam fit holocaustum Dei. Proinde

E
Duo per
dexteram
denotati.

F

G

H
Tertius
fructus
dicitur
dicitur.

H

A Proinde Maximus in sermone de Martyribus ait: Non solum intelligitur crux ligni patibulum, sed pia vitæ virtutisque propositum: unde omnis Christiani vita, qui secundum euangelium vixerit, crux est, atque martyrium: & merito hic ordine seruatur: nam sicut in fruitione beatorum, a quibus omne tristabile seclusum est, Deus honoratur in ipsis, & ab ipsis: & sicut in inferno, in tormentis dæmonum, & damnatorum, in quibus absque illo gaudio cruciantur, Deus in ipsis plenè honoratur, sed non ab ipsis: sic in presenti vita, quæ inter illas est media, honoratur, & laudatur in suis electis, & a suis electis in assumptione difficultas, dolorem, & gaudium commiscendum, per operationem perfectæ virtutis, quæ dicitur crux, ut sic in oibus glorificetur Deus: hoc siquidem seruando quilibet de predictis quatuor, secundum suum statum, in cruce reperit partem suam, quia esca vniuersorum in ea.

Prima crux sensualium.

C
Primo,
sunt sen-
suales, &
duo desi-
deria ha-
bent.

Rimo enim sensuales duo desideria habent. scilicet absque peccato in arduis. Primum naturam conseruare, secundò naturam alleuiare.

Primum enim desiderant naturam conseruare, quod quidem fit, quando labores homini portabiles, & leues efficiuntur: sed virtuosa crux propter diuinum amorem assumpta, vel patienter lata, non tantum aufert ab homine labores communes in operibus bonis; sed etiam transformat in refrigerium poenas, & sic secundum primum desiderium suum in talibus conseruatur natura. Et de tali refrigerio Dominus ait, Matth. 11. Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis. scilicet laboribus, & aduersis; & ego reficiam vos. De secundo etiam addit, dicens: Tollite iugum meum super vos, quod est charitatis amor in onere crucis; & discite à me, quia mitis sum, & humilis corde; & inuenietis requiem animabus vestris: iugum enim meum suauis est, & onus meum leue. Iugum enim Christi suauis est, amor Dei: onus verò leue, est amor proximi; quæ duo faciunt ferre leuiter crucem laborum, & aduersitatis: & sic ex amore, & per amorem præssa natura laboribus alleuiatur. Pro utroque desiderio patet exemplum in beato Laurentio: hoc autem contigit ei, quod dilectio ignis cælestialis, qui est amor, annihilabat poenam

D ignis materialis. Hoc idem contigit beato Francisco, quando ferro ignito in temporibus decoctus est. Absque hac cruce in culpa, & poena, seu in transgressione, & afflictione homo efficitur infernalis: ideo Matth. 16. Dominus ait: Qui enim voluerit animam suam saluam facere. scilicet fugiendo prædictos labores, perdet eam. quod dicitur si saluas perdes. Qui autem perdidit animam suam propter me, inueniet eam. Proinde Damascene in 4. lib. ait: Crux Christi clavis est paradisi, hæc infirmorum baculus, pastorum virga, conuertentium manu ductio, proficientium perfectio, animæ salus & corporis, omnium malorum auersio, omnium bonorum datrix.

Secunda crux rationalium.

Secundi sunt rationales: & hi quoque alia duo desideria habent. Primum est augmentare consolationem, seu delectationem: secundum est illuminare rationem. Per primum meritoria delectatio gustatur, per secundum verò intellectus illuminatur. Sed amorosa crux, & in amore, ut sic dicam, portatus labor continuè parit in homine diuersas, ac supernas, & spirituales consolationes; transformando amantem in amatum, & quasi ad cælestem delectationem exaltando: nec non per hoc admirandis, & saluberrimis luminibus illustrando: unde Propheta ait, Gustate, & videte, quoniam suavis est Dominus. scilicet in imitatione crucis illius: Beatus vir, qui sperat in eo. Primum verò inquit, Gustate, scilicet affectu: secundò ait, videte. scilicet intellectu; quia gustatio facit videre: unde Prouer. vlt. Gustauit, & vidit, quoniam bona est negociatio eius. scilicet exercitatio crucis, & arduarum virtutum. Unde 1. Reg. 14. Ionathas mysticè ait: Vidistis ipsi, quod illuminati sunt oculi mei, eo quod gustauerim de melle isto. scilicet de crucis, atque virtutum suauitate. Quanta autem sit suauitas, quam gustat, & experitur anima de cruce. scilicet de laboribus amorosè portatis, atque pro Christo assumptis, ostendit Io. Apoc. 2. ubi Dominus ait, Vincenti dabo manna absconditum: absconditum enim manna dicit suauem virtuosæ vitæ intelligentiam, propter virtutum experientiam iustis à Domino dispensatam, atque indignis & vitiosis occultatam. Sic enim manna de super veniens omnem suauitatis saporem in se continebat: sic suavis experientia bo-

na

A na vitæ, quæ est crux Christi, omni mentis suavitate redundat. Vnde Greg. in quadam homil. ait: Nihil adeo graue, quod nõ equanimiter toleretur, si Christi passio ad memoriam reuocetur. s. per deuotionem, vel imitationem. Quanta insuper fiat illuminatio intellectus ex prædicta cruce, ostendit Bern. super Cant. sermo. 61. dicens: Quid ita efficax ad curandum conscientie vulnera, necnon ad purgandum aciem mentis, quam Christi vulnerum sedula meditatio? Proinde Christi passio figurata est felle, quo oculi Tobie fuerunt illuminati, Tob. 2. Est quoque collyrium, de quo Apoc. 3. Angelus ait, Vnge collyrio oculos tuos. s. mentales, vt videas. Absq; enim prædicta cruce, humana ratio deuenit in fantasticam, obscuram, atque bestialem æstimationem, & opinionem. Et de talibus Propheta ait: Nescierunt, neq; intellexerunt, in tenebris ambulat. Ait enim, nescierunt. s. ex corrupta natura: neq; intellexerunt, ex patrata culpa: in tenebris ambulat, ex multiplicata malitia: & omnia hæc, quia crucem Christi non sunt secuti.

Tertia crux spiritualium.

C Tertio, sunt spirituales, & duo habent desideria. **T**ertij sunt spirituales: & hi quoque alia duo habent desideria. s. in eis. Primò virtutem roborari, secundò virtutem præmiari. Primò virtutem roborari. s. in vitæ iustæ soliditate, & stabilitate, quod quidem per crucem fit, teste Apostolo, qui, 2. Timot. 2. ait: Firmum fundamentum Dei, quod est virtus, stat habens signaculum. s. sanctissimæ crucis; quia virtus in infirmitate perficitur, sicut idem Apost. ait, 2. ad Corin. 12. Et statim subdit: Libenter igitur gloriabor in infirmitatibus meis, vt inhabitet in me virtus Christi, propter quod placeo mihi in infirmitatibus, in contumelijs, in necessitatibus, in persecutionibus, in angustijs pro Christo. Cum enim infirmior, tunc fortior sum: ecce virtus roboratio, & confirmatio. Secundò desiderant virtutem præmiari. s. per gloriam sempiternam: & talis virtus amorosæ crucis insluit in habitum perfectæ charitatis meritum copiosum ad copiosum præmium gloriæ expectandum: vnde præmium æterni regni non mensuratur secundum spirituales feruores, ac mentales delectationes, sed secundum pœnam amorosæ crucis, quæ principium est, & medium gloriosi finis. Proinde Matt. 10.

Dominus ait: Qui non accipit crucem suam, & sequitur me, non est me dignus. i. meo præmio. s. in gloria sempiterna: nec ait tantum, qui sequitur me. s. per delectationem: sed præmisit, qui non accipit crucem suam: nam in crucis assumptione, Deus delectatur in nobis: in delectationibus spiritualibus nos in Deo delectamur: per primum crescit præmium, & meritum; per secundum contemnimus mundum, & sequimur Deum; quia gustato spiritu, despicit omnis caro. Absq; cruce, & laborioso conatu in operibus virtuosus, nostra meritoria virtus deuenit in inconsiderabilem debilitatem, sicut patet in his, qui absque magnis laboribus adepti sunt bona sublimiora, quod contigit in Lucifero, in Adam, & Eva, Salomone, & Petro, & quampluribus alijs, qui cito ceciderunt à donis, & in magnam ruinam irrevocabiliter quidam eorum prolapsi sunt.

Quarta crux celestium.

Quarti dicuntur celestiales: & hi quoque duplex desiderium habent. **Q**uarto, sunt celestiales, & duplex desiderium habent. Primum in eis glorificari gratiam, secundò magnificari diuinam gloriam. Primo quidem glorificari in se gratiam. s. in præsentem per gloriæ participationem, & hoc fit per crucem, & Domini passionem, exemplo Apostoli, qui de se, atq; alijs perfectis, Philip. 3. ait, Nostra conuersatio in coelis est. Insuper exemplo beati Bernardi in quodam sermone, vbi ait: Scio, quod merita mea mihi nõ sufficiunt, quod mihi deest, audacter vsurpo ex visceribus Iesu Christi, quæ misericordia affluunt, nec desinunt foramina, per quæ defluant. Patet enim arcanum cordis per foramina corporis: patent viscera misericordie Dei nostri, in quibus visitauit nos oriens ex alto. Secundò desiderat magnificari diuinam gloriam. Nam amor crucis ad gloriam Dei inflammat, illuminat, & roborat, & dilatat humanam mentem. Hic erat ille cruciformis amor, qui tanta fiducia cor Pauli securabat, vt diceret ad Gal. 6. Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo. Et ad Philip. 1. ait: Sicut semper, & nunc magnificabitur Christus in corpore meo, seu per vitam, seu per mortem. Hoc eodem feruore hortabatur omnes Propheta David, dicens, Magnificate Dominum mecum. s. per sanctissimum amorem

A amorem crucis, laudando, & prædicando eum magnum. Et bene subditur, mecum. Si enim diceret simpliciter, Magnificate Dominum, non ita ad hoc incitaret, ideo ait Greg. Loquentis auctoritas perditur, cū vox opere non iuuatur. Absque cruce, gratia meritoria, delectabilis, atq; celestialis deuenit in admirabilem annihilationem, sicut per experientiam patet in his, qui sequuntur spiritum amoris, spiritum libertatis, aut librum hæreticum, qui dicitur animarum simplicium, qui in erroribus suis damnatus est, extra de hæret. c. vnico. in cle. **B** Contra quos Apost. Phil. 3. ait, Nunc autem & fletus dico, inimicos crucis Christi, & c. nam sicut ad Gal. 5. ait: Qui autem sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitijs, & concupiscentijs, ac omnes prædicti contraria operantur multiplicibus erroribus illusi, atque delusi, sicut per experientiam in eis reperi, & probauit. Ex dictis in præsentem cap. patere potest, quod amor absque cruce, & crux absque amore: nec ratione, nec verbo, nec opere aliquam meretur laudem: sed in summo laudabilis illa crux, quæ induit amor, & amor quem ipsa crux parit. In hoc quidem statu erat Paulus, cum ad Gal. 2. de se dicebat: Christo confixus sum cruci: & in tali cruce primò affigitur caro clavis timoris: vnde Psalm. Confige timore tuo carnes meas. Secundo clavis spiritus amoris, Cant. 5. Fulcite me floribus, stipate me malis; quia amore languet. Tertio sensus exterior clavis rigoris, & disciplinæ, Eccl. vlt. Verba sapientum, quasi stimuli, & quasi clavi in altum. i. in profundo sensus defixi. Quarto manus operum clavis laboris, Eccle. 9. Quodcunque potest manus tua, instanter operare. Ex supradictis clarius potest patere, quod manifestè ostenditur se non verè diligere, qui pro amato nõ vult se ad quæcunque difficilia præparare, & exhibere, quod est contra errorem simplicium animarum, qui crucem, & laborem abhorrent, sicut prædictum est.

ARTICVLVS QVARTVS tertiae partis Dominicæ passionis.

De vltimis tribus fructibus ligni vitæ.

Quarto subdantur alij tres fructus crucis Christi.

S. Bernar. de Senis, de Euang. eterno. Tom. 2.

Decimus fructus, de quadruplici beneficio, quod consequimur de Dominica passione, & cruce. Cap. 1.

Rimus fructus dicitur sanctitudo. Sanctus enim dicitur sanguine tinctus, vnde Dan. subdit, Et subter eam habitabant animalia, & bestia: i. omnes in baptisate crucis signaculo insigniti, & sanguine tincti. Item differt bestia ab animali: nam bestia est crudelis, animal verò non. Animalia dici possunt omnes iusti, qui finaliter saluandi sunt, sicut de gloria sempiterna Propheta ad Dominum ait, dicens: Animalia tua habitabunt in ea, parasti in dulcedine tua pauperi Deo. Per bestias, quæ sunt crudeles, Christiani reprobi designantur, & etiam infideles; quia sicut statim subditur, diabolus in eis post passionem Christi non habet tantam potestatem sicut ante: principalius tamen omnes Christiani sub vmbra, & protectione crucis, & sanguinis Christi inhabitant. Vnde brachia crucis sunt scapulæ illæ, de quibus Propheta ad Christianum populum inquit, dicens, Scapulis suis obumbrabit tibi. Sub his etiam scapulis, s. Bern. quatuor beneficia nobis conferuntur. Sub his enim alijs abscondimur, sub his ab incursum miliorum, & accipitrum protegimur, quæ sunt aereæ potestates: sub his vmbra salubre nos refrigerat, & nimium solis ardorem repellit. Sub his quoque alimur, & fouemur. Hæc sunt B. Bernar. verba super Cant. sermo. 65. In quibus notare possumus quatuor beneficia, quæ nobis conferuntur mysterio crucis. Primum est absconditio, secundum protectio, tertium refrigeratio, quartum refectio nuncupatur, quæ omnia perficit in nobis amor crucis, & perfectio eius.

Primum beneficium crucis est absconditio à malitijs eorum.

Rimum crucis beneficium est absconditio, scilicet à malitijs mundi. Talis quidem absconditio maxime nobis fit, quando aduersa nos præmunt, vt ea magnanimitè toleremus. Vnde Isidorus de summo bono ait: Si passio redemptoris Domini ad memoriam reducitur, nihil tam durum est, quod non æquo animo toleretur. Parua n. toleremus, si recordemur quid biberit ad

Rr crucis

A crucis patibulum, qui nos inuitat ad cœlū. Ille. n. irrisiones, opprobria, contumelias, alapas, sputa, flagella, spineam coronā, cruce-
cemq; suscipit: & nos miseri ad nostrā con-
fusionem vno sermone fatigamur, vno ver-
bo deijcitur. Et iterum de toleranda iniu-
ria proximorum, Aug. de verbis Domini,
ait: Nulla res efficacior ad laborem, & ad
portanda onera aliorum, facit libenter im-
pendi, nisi cum cogitamus quanta pro no-
bis pertulit Dominus; vnde sicut paruus
fluuius perdit nomen suum, cum vadit in
magnum; sic labores, & passiones nostre in
comparatione illorum, qui passus est Chri-
stus, non sunt passiones denominandæ.

*Secundum beneficium crucis Christi est
protectio contra potestatem
diaboli.*

*Secundū
beneficiū*

Secundum beneficium est protectio. s.
contra potestatem diaboli, quia Chri-
stus illam per passionem suam debili-
tauit. Vnde Iob 40. Quasi hamo capiet Le-
uiathan: quia caro Christi velans diuinita-
tē, fuit quasi esca in hamo diuinitatis, quā
cum diabolus per mortem apprehendere
procurauit, hamo diuinitatis captus, & de-
ceptus fuit. Tripliciter tamen, s̄m Alex. de
Ales in 3. per crucem Christi dæmones ha-
bent minorem potestatem in naturam hu-
manam. Et primo vniuersaliter, quia abstra-
cta est eis potestas, qua sibi prius subijcie-
bant eam in infidelibus sibi idolatria, & ve-
neratione, quasi Deus: nec etiam reperiun-
tur in mundo tot vexati à spiritibus im-
mundis, sicut ante passionem Domini, vt
patet experientia certa per vniuersum or-
bem terrarum. Secundo singulariter in fi-
delibus, quibus per fidem passionis non ha-
bent in eis potestatem, nisi quantum est eis
permisum ad virtutis exercitium, sicut pa-
tet in B. Antonio, & in B. Francisco. Tertio
particulariter in electis, in quibus est ca-
racter passionis. i. crux ex sacramento ba-
ptismatis, quo potestas diaboli cohibetur;
vnde Apoc. 7. dictum est quatuor Angelis,
Nolite nocere, &c. quo ad usq; signemus
seruos Dei nostri in frontibus eorum. Et de
hoc Aug. super Io. ait: Signum crucis à no-
bis expellit exterminatorem, si tamen cor
nostrum habeat Christum inhabitatorem.
Proinde Exo. 12. Dei populo. i. Christianis
mysticè præceptum est, q̄ sanguine agni, po-
les, & superliminare signaret: atq; ex hoc

Duplicem consequantur fructum. s. con-
sternationem ostium exterius, & defensionem
vt mysticè innuat, q̄ virtute sanguinis Ie-
su Christi, & dæmones superantur, & om-
nia defensantur, dum gratia a nobis augen-
tur, & conseruantur: superliminare quoq;
signatur, dum mentis imago Christo cruci
fixo assimilatur, atq; vterq; postis intingi-
tur, in quo voluitur ostium; dum diuina, &
Angelica custodia, in qua vita nostra defen-
ditur, vigoratur; eo q̄ sanctæ crucis virtute,
& Deus nobis magis propitius, & Ange-
lus circa nos magis est sollicitus. Et sic sub-
uersis Aegyptijs a seruitute diaboli liberan-
tur, crucis Christi sequentes trophæum, qui
nobis per virgam hanc diuisit mare rubrū,
& in terra viuentium introduxit. Merito er-
go terret diabolus homine crucis se signo
muniēte fideliter, sicut terretur, & fugit ca-
nis baculo eleuato, eo q̄ cū illo semel per-
cussus est. Vñ Isa. 30. A voce Domini pauet
Assur virga percussus. Assur. n. negotia-
tor interpretatur, & significat diabolum,
qui circuiens, & quærens quem deuoret,
nunquam ocio vacat: hinc in signo crucis
fideliter inuocato in nomine sanctissimæ
Trinitatis terribiliter pauet, virga crucis in
passione percussus. Insuper sicut miles su-
peratus in duello, seu in bello confunderetur
morari in camera, vel in domo; in qua
prostratio sua depicta esset, nec ibidem diu
maneret, sic diabolus prostratus per Do-
minicam passionem nullo modo morari
potest in anima, in qua passio Domini per
deuotionē, & iugem memoriā depicta est.

*Tertium beneficium crucis Christi est re-
frigeratio contra concupiscen-
tiam carnis.*

Tertium beneficiū est refrigeratio. s. a
concupiscētia carnis, vnde Hiero. in
quadā epist. ait: Si ingressi fuerint ad
te latrunculi per oculos, per aspectū crucis
puni eos. Ipsa concupiscētia originalis vir-
tute sanguinis Christi, in cuius virtute qui-
libet baptizatur; licet non totaliter auferat,
tamen multū minuitur, de conse. dis. 4. per
baptismum. Ex quo patet, q̄ s̄m Aug. sulus
est sanguis medici, & factū est medicamen-
tū frenetici. Proinde Cāt. 2. Sub vmbra illi⁹
quē desideraueram: sed anima sponsa Chri-
sti, & fructus eius dulcis gutturi meo: sed
& gustato spiritu crucis, desipit ois caro.

Quar-

A Quartum beneficium crucis Christi est
refectio spiritualis.

*Quartū
beneficiū*

Quartum beneficium est resectio spi-
ritualis. Magna quidem consolatio,
atq; resectio est animabus deuotis
ascendere ad sensum crucis, vnde Celestin⁹
ait: Cum sancto. i. cum sanguine tincto, San-
cti. i. sanguine tincti sunt, qui crucifixo cru-
ci affixi sunt, dolori eius condolentes, amo-
ri eius congaudentes, sanguinē eius biben-
tes, carnem manducantes, crucem ample-
xantes, vulnera lingentes, & per latus lan-
cea apertum ad eius super dilectissimū cor
intrantes, atq; ei se clauo æterni amoris in-
separabiliter cōclauantes. Bern. super Cāt.
semo. 20. ait: Dilexit me Deus dulciter,
& in terra viuentium introduxit. Merito er-
go terret diabolus homine crucis se signo
muniēte fideliter, sicut terretur, & fugit ca-
nis baculo eleuato, eo q̄ cū illo semel per-
cussus est. Vñ Isa. 30. A voce Domini pauet
Assur virga percussus. Assur. n. negotia-
tor interpretatur, & significat diabolum,
qui circuiens, & quærens quem deuoret,
nunquam ocio vacat: hinc in signo crucis
fideliter inuocato in nomine sanctissimæ
Trinitatis terribiliter pauet, virga crucis in
passione percussus. Insuper sicut miles su-
peratus in duello, seu in bello confunderetur
morari in camera, vel in domo; in qua
prostratio sua depicta esset, nec ibidem diu
maneret, sic diabolus prostratus per Do-
minicam passionem nullo modo morari
potest in anima, in qua passio Domini per
deuotionē, & iugem memoriā depicta est.

C Quot vicibus Christus sanguinem
suum fudit.

In horum quidem mysterium Christus
sex vicibus viuus, & vna mortuus san-
guinem suum fudit. Primò in circuncin-
sione, vt discamus peccata nostra carnalia
mundare: secundo in sudore, vt discamus
angustias pro nostra salute tolerare: tertio
in coronatione, vt discamus mētem nostrā
virtutibus exornare: quarto in flagellatio-
ne, vt discamus domare sensualitatem no-
stram: quinto in crucifixione, vt discamus
membra nostra ligare mandatis Dei: sexto
in lateris apertione, vt discamus semper ha-
bere cor vulneratum in Dei amore, vt dice-
re possit quilibet nostrum, vulnerata cha-
ritate ego sum.

*Christus crucifixus est horologium
religiosorum.*

*Christus
crucifixus
est horolo-
gium reli-
giosorum.*

Praterea dicere possumus Christum
passum, & crucifixum, esse horologiū
cordium religiosorum, distinguēs ho-
ras diei, & noctis: quod quidem in horolo-
gio Achas, 4. Reg. 20. mysticè designatur:

in quo sol descendit decem lineis, quia per
decem horas humiliatus est Christus pro
nobis in sua sanctissima passione, in cuius
honore decem dicuntur horæ. Primò cōple-
torium in honorē venditionis: secundo di-
cuntur matutinæ, quæ distinguuntur in tres
nocturnos, in rememorationem illius iniu-
riæ, quæ facta est ei in tribus locis in illa no-
ctē. s. in horto, in domo Annæ, & in domo
Caiphæ, conspuendo, deludendo, atq; per-
cutiendo: quinto laudes in memoriā cri-
minis impositi in fine noctis: sexto primam
in memoriā accusationis coram Pilato: se-
ptimò tertiam in memoriā flagellationis
in domo Pilati: octauò sextam in memo-
riam baiulationis crucis, & crucifixionis cū
ferreis clavis: nonò nonam in memoriā
mortis, & apertionis lateris: decimò vespe-
ras in memoriā sepulturæ, vt in qualibet
prædictarum horarum mens deuota senti-
re possit dulcedinem Dominicæ passionis.

*Vndecimus fructus, de quadruplici mysti-
ca, & morali dispensatione Domi-
nicæ passionis. Cap. 2.*

Secundus fructus dicitur promptitudo,
s. ad seruitium Dei. Et de hoc Dan. ait:
In ramis eius cōuersabantur volucres
cœli. i. virtuosos, & religiosos, quorum tota vi-
ta crux meritò dici posset. Vnde Propheta
de Domino ait ad Patrem, dicens, Psal. 8.
Omnia subiecisti sub pedibus eius, oues. i.
simplices; & boues vniuersas. i. prælatos, &
prædicatores; insuper & pecora campi. i.
malos, volucres cœli. i. religiosos; & pisces
maris. i. seculares, qui perambulant semitas
maris. Vocat ergo omnes virtuosos, & re-
ligiosos, volucres, propter libertatem à vi-
tijs, & separationem a seularibus curis, &
propter statum eleuatum a mundo. Ad Phi-
lip. 3. ait, de hoc Apol. dicens, Nostra con-
uersatio in cœlis est: & hi in ramis crucis
continè conuersantur, qui. s. quatuor dici
possunt. Vnde inferior ramus est vita vir-
tuosa; sinister, fides religiosa; dexter, chari-
tas larga; superior verò est spes firma; infi-
mum brachium crucis est mundi contem-
ptus, qui in septem consistit.

*Figura
crucis.*

*Primus ramus crucis & inferior, est
vita virtuosa.*

Primus ramus & inferior, est vita vir-
tuosa, & mundi contemptus; de quo
Dominus ait, Matt. 16. Lu. 9. Mar. 8. Si
quis vult post me venire, abneget semetip-
sum,

Rr 2 sum,

A sum, & tollat crucem suam, & sequatur me. In quibus sanctis verbis ponuntur septem, quæ requiruntur ad verum amplexum virtuosum, & virtuosæ crucis. Nam talis crux primò debet esse voluntaria, secundò operosa, tertio integra, quarto laboriosa, quinto propria, sexto continua, septimo recta.

Primò inquam debet esse voluntaria, nõ violenta, propterea dicit, Si quis vult; vnde Aug. dicit, Nemo inuitus bene agit. Neminem enim nostrum cogit Deus, vt seruitiũ sit gratus Deo, & præmium gratus seruo.

B Dominus: Loquere filijs Israel, vt tollant mihi primitias ab homine, quæ offert mihi vltro, & accipietis: vult enim Dominus, qui dicat ei, voluntariè sacrificabo tibi. s. me ipsum, meos, & mea, sicut inf. dicet.

Secundò debet esse operosa, non ociosa; ideo subdit, Post me venire: qui. s. semper in arduis, & laboribus mentalibus, & corporalibus fuit non ait, post mea, sicut faciunt auari, luxuriosi, & superbi: sed, post me. s. mundum contemnendo. De quo, 1. Pet. 2. Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius.

C Tertio debet esse integra, non diminuta; propterea addit, Abneget semetipsum. i. se, suos, & sua. Primò abneget se. i. vetulatem suam abiciat, & semetipsum excedat, vt sic ad Christum accedat: non enim quis potest accedere, seu ascendere ad Christum, nisi supra semetipsum ascendat. Vnde glo. Nisi quis à seipso desiciat, ad Deum, qui supra se est, non appropinquat: & novitatem, ad quam vocatur, non apprehendet. Vnde ad Collossen. 3. Apostolus ait: Expoliantes vos veterem hominem cum actibus suis, & induentes nouum hominem, qui renouatur in cognitionem Dei, secundum imaginem eius, qui creauit eum: vel abneget se, idest propriam voluntatem: nam secundum Senecam, erumpit in petulantiam malè dispensata libertas. Et Isa. 58. Si glorificaueris Deum, dum non facis vias tuas. Et ad Titum 2. Abnegantes impietatem, & sæcularia desideria; sobriè, & piè, & iustè viuamus in hoc sæculo, expectantes beatam spem, & aduentum gloriæ magni Dei.

Secundò abneget suos, quod etiam in veteri lege sanctificabatur, vnde Deuter. 33. Qui dixerit patri suo, & matri suæ, nescio vos: & fratribus suis, ignoro illos, & nescierunt filios suos: hi custodierunt elo-

quium meum, & pactum meum seruauerunt. Tertio abneget sua; proinde Lu. 14. Dominus ait: Qui non renuntiauerit omnibus, quæ possidet, non potest meus esse discipulus. Et Matth. 19. Si vis perfectus esse, vade & vende omnia, quæ habes, & habebis thesaurum in cælo, & veni, sequere me. Sunt nempe plerique, qui suos, vel sua tribuunt Deo, se autem mundo. Contra quos Propheta ait, Holocaustum, idest, meos; & pro peccato non postulasti, scilicet principaliter, quod ego intelligens, tunc dixi, Ecce venio, scilicet in persona offerens principaliter me, deinde meos, & mea: nec à mysterio vacat illa syllabica adiectio, qua dicitur semetipsum, quæ quidem fit, tum vt exprimat prædicta tria, scilicet se, suos, & sua: tum vt exprimat omnes animæ vires, & corporis, idest, suum intellectum, suum affectum, & suum sensum: hoc est intellectum rationis, affectum voluntatis, & sensum etiam carnis. Primum fit per fidem, secundum per charitatem, tertium per spem.

Quarto debet talis crux esse laboriosa, non delicata, & ociosa. Proinde ait, Tollat crucem. Sunt enim plerique, qui sic volunt assumere poenitentiam, vt nullam sentiant afflictionem, vel poenam. Contra quos Hiero. ait: Delicatus es, frater carissime, si hic vis gaudere cum mundo, & in futuro regnare cum Christo. Nam sicut ait Apostolus ad Gal. 5. Qui sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitijs, & concupiscentijs.

Quinto etiam debet esse propria; ideo subdit, Suam. i. sibi possibilem. Non. n. dicit meam, quia totus mundus non posset portare minimam partem crucis eius, sicut ex precedentibus patet, vnde dicit Thren. 1. O vos oēs, qui trāsitis per viam. i. oēs in hoc sæculo peregrinantes; attendite, & videte, si est dolor, sicut dolor meus: nec dicit alienam, sunt namque nonnulli, qui gloriantur de passionibus, & poenitentijs patrum suorum: quemadmodum Scribæ, & Pharisei. Contra quos ait Dñs, Io. 8. Si filij Abrahæ estis, opera Abrahæ facite. Insuper inquit, suam, non in angaria aliena, sed quam plena voluntate facit suam. Proinde Bernar. ait: Væ portantibus crucem, non sicut Christus suam, sed sicut Symon Cyrenæus alienam.

Sexto debet esse continua, nõ instabilis, & momentanea; ideo dicit, Et sequit. In Lu. et 4. additum est, quotidie. i. continuè, & perseveranter, vnde Eccles. 5. Non ventiles te

in

A in omnem ventum, & ne eas in omnem viam: sic. n. probatur peccator in duplici lingua. Esto firmus in via Domini. Et idem 23. in fine iterum ait, Gloria magna est sequi Dominum, vnde Dominus ait, Io. 8. Qui sequitur me, non ambulat in tenebris.

Septimo & vltimo debet esse recta, non reciproca, & simulata: ideo subdit, me. i. ad gloriam meam, per rectam intentionem: hoc est, constituat me in finem suæ crucifixæ vitæ, atque laborum suorum. Nam sicut ipse testatur, Matt. 6. Si oculus tuus simplex fuerit, totum corpus tuum lucidum erit. Oculus simplex, est intentio recta ad Deum.

B Corpus lucidum, est opus recta intentione completum. In huius mysterium præcepit Dominus, Deuter. 27. dicens, Quando tranferieris Iordanem. i. contemnetis mundum, ædificabitis altare Domino. i. cor igne charitatis feruidum de lapidibus, quos ferrum non tetigit. i. de operibus bonis, secundum quod à Deo sunt in nobis operata, qui, vt ait Apostolus ad Phil. 2. Operatur in nobis velle, & perficere pro bona voluntate: & de saxis informibus, & impolitis. i. de operibus, nõ pro humana apparentia leuigatis. Expressium signum rectæ intentionis est perseverantia: ideo Matt. 7. Dominus ait, A fructibus eorum cognoscetis eos. Horum fructuum principalis perseverantia dici potest; quia teste Iac. 1. Vir duplex animo, inconstans erit in omnibus vijs suis. Sed, vt dicit Dominus, Matt. 10. Qui perseverauerit vsque in finem, quod facit vir rectus; hic saluus erit.

Sinistrum crucis brachium est fides religiosa.

Secundus ramus, & sinister, est fides religiosa, observando principaliter tria vota, obedientiam, paupertatem, & castitatem.

D Primò, per obedientiam humana voluntas subijcitur Deo, & hæc est abnegatio, & quodammodo crucifixio sui ipsius, de qua Dominus superius ait: Si quis vult venire post me, abneget semetipsum, sicut prædictum est. Ad hanc quoque sumendam hortatur Eccl. vlt. c. dicens, Comparete vobis sine argento sapientiam: & Prouerb. 1. Collum vestrum subijcite iugo eius. Vnde Matt. 11. Dominus ait: Tollite iugum meum super vos: quod est obedientia. Et sequitur, sicut supra dictum fuit, Iugum enim meum

S. Bernar. de Senis, de Euang. eterno. Tom. 2.

suave est, & onus meum leue: si amorosè sumitur, & portatur, vnde Bern. Creditibus nihil impossibile, nihil amantibus difficile, nihil mitibus asperum, nihil humilibus arduum reperitur: quibus gratia fert auxilium, & obediendi deuotio lenit imperium. Ad hanc hortatur Apolt. Heb. 12. dicens, Habentibus impositam nubem testium. i. multitudinem martyrum obedientium vsque ad mortem: per patientiam curramus ad propositum nobis certamen, quod. s. prompta obedientia est.

Secundò, per castitatem subijcitur caritati, vt fiat totus, & illuminatus rationalis homo; & de hoc Matt. 19. Dominus ait: Sunt eunuchi, qui castrauerunt seipsum propter regnum cælorum. De talibus castitatem seruantibus, Sap. 4. c. ait: O quam pulchra est casta generatio cum claritate: immortalis est enim memoria illius: huius castitatis tanta est suauitas, & dulcedo, vt inter fructus spiritus ab Apostolo computetur, dicente ad Gal. 5. Fructus autem spiritus, castitas.

Tertio, per paupertatem corpus in omnibus corporalibus dominatur. Proinde dicitur Deuter. 10. in mysterio populi Israel. i. per fidem videntibus Deum, ac per hoc contemnentibus mundum: omnis locus, quem calcauerit pes vester, vester erit. Et idem Iosue 1. & iterum 2. Corinth. 6. Apostolus ait: Tanquam nihil habentes, & omnia possidentes. Denique per experientiam patet, quod fideliter viuentibus in sua religione, Deus in necessitatibus suis mirabiliter subministrat, vnde Eccl. 29. viro religioso dictum est: Fideliter age, & in omni tempore inuenies, quod est necessarium. Letentur ergo, & exultent veri religiosi, & timentes Deum, quia nihil deest timentibus eum: diuites egruerunt, & esurierunt. Inquirentes autem Dominum nõ deficient omni bono.

Dextrum brachium crucis est charitas larga.

Tertius quoque ramus, & dexter, est charitas larga, de qua 1. ad Th. 1. c. Apolt. ait: Finis præcepti est charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. De corde puro, quo ad proximum: de conscientia bona, quo ad seipsum: & fide non ficta, quo ad Deum. Hanc triplicem charitatem tanto præstantiorem, nec non & feruentiorem, atque præcellentiorem religiosi habere debent, quanto maiora bona

Tertius ramus est charitas.

Rr 3 susce-

A susceperunt à Deo, quàm ceteri sæculares: & quanto magis expediti sunt ad illa perficienda, & quanto quotidiana experientia probant, quod ipse Propheta ait, Ecce quàm bonum, & quam iucundum habitare fratres in vnum.

Supremum brachium crucis est spes firma.

Quartus ramus est spes firma

Quartus, & supremus ramus est spes firma, quæ maximè designatur in titulo triumphali, qui Ioan. 19. positus est. s. Iesus Nazarenus Rex Iudæorum. In quo titulo mysticè triplex spes designatur, in qua præcellere habet omnes religiosi. Prima est spes veniæ, secunda est spes gratiæ, tertia est spes gloriæ.

Prima quidem est spes veniæ, quæ in Rex Iudæorum. i. consentientium, designatur, vnde in persona veri religiosi Propheta ait: Dixi, confitebor aduersum me iniustitiam meam Domino: & tu remisisti impietatem peccati mei: ecce firma spes veniæ.

Secunda est spes gratiæ, in Nazarenus indicata, quæ floridus interpretatur. In flore est vitig; spes fructus, vnde Eccl. 24. dicitur in persona crucis, Flores mei fructus honoris, & honestatis.

Tertia est spes gloriæ, quam nomen Iesus, apertius manifestat. Interpretatur enim Iesus, salus, vnde Matth. 2. dicit Angelus ad Ioseph, Vocabis nomen eius Iesum; ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum. Ex his patet, quod in modo passionis fuit charitas maxima, quæ liberavit ab inferno, dando veniam, qua mundum renouavit, largiendo gratiam; qua celum aperuit, conferendo gloriam; qua tria, sicut dictum est, mysticè apparuerunt in titulo crucis Christi, quæ religiosi præ alijs adipisci possunt.

D

Alio modo distinguitur secundum August. dimensio sanctæ crucis.

Figura S. Crucis, secundum August.

Augustinus quoque in libro de gratia veteris, ac noui testamenti, de hoc ait: Non frustra tale genus mortis elegit, vt altitudinis, latitudinis, longitudinis, & profunditatis, de quibus ad Eph. 3. Apost. ait: Magister existeret: nam latitudo est in eo ligno, quod transversum desuper figitur. Hæc ad bona opera pertinet, quia

extenduntur manus. Longitudo in eo, & ab ipso ligno, quod vsq; ad terram conspicuum est. Ibi. n. quodammodo stat, persistitur, & perseveratur, quod longanimitati tribuitur. Et altitudo est in ea parte ligni, quæ ab illo, quod transversum figitur, sursum versus relinquitur, hoc est ad caput crucifixi, quia bene sperantium superna expectatio est: iam verò illud, quod est ligno occultatur, vnde totum illud exurgit, profunditatem significat gratuitæ gratiæ: hæc ille. Ex quibus verbis patet, quod in quatuor moraliter distinguitur mysterium crucis. Primum est operatio bona, secundum perseverantia longa, tertium spes firma, quartum est diuina gratia.

Duodecimus fructus, de quadruplici mystica, & anagogica diuisione Dominicæ crucis, & quod ex ea pascuntur omnes beati. Cap. 3.

Tertius, & vltimus fructus crucis Christi, dicitur pulchritudo; quia plenum est vniuersum gratia, & gloria crucis Christi, vnde Dan. finaliter subdit: Et ex ea vescebatur omnis caro, siue celestis, siue terrestris, necnon & quodammodo infernalis, in his, qui erant ibi electi. Et de hoc ad Ephe. 3. Apost. ait: Vt possitis comprehendere cum omnibus Sanctis, quæ sit latitudo, longitudo, sublimitas, & profundum. s. sanctissimæ crucis Christi, vt in mysterio indicet, quod in cruce est. Primo, latitudo charitatis; secundo, longitudo eternitatis; tertio, altitudo supernæ ciuitatis; quarto, profundum infernalis captiuitatis.

Latitudo charitatis crucis dilatatur per vniuersum.

Primo est latitudo charitatis. Contemplantur anima mea, quod alta prouidentia Dei in cõsummatione mysterij nostræ redemptionis, non omne genus mortis elegit, vnde nec voluit iugulari cum innocentibus per crudelitatem Herodis, sicut dicitur Matth. 2. nec precipitari sustinuit à suis compatriotis. s. Nazarenis, vt dicitur Lu. 4. nec lapidibus obrui ab impijs Phariseis, & Scribis, sicut dicitur Io. 8. sed mortem crucis assumpsit, quæ est tanquam vexillum victoriæ, & tanquam signatura perfectionis, & gratiæ in totam rationalem naturam diffuse, & diffundende. Porro talis modus expansionis in cruce cõuenientissimus est etiã in figura

Agura ad omnia impetranda à pietate paterna, ad omnia diffundenda in electos charitate largiflua, ad omnia se trahenda virtute mirifica, ad omnia amplexanda remissione plenaria. Quapropter in cruce totus calcens amorosus Iesus, more solaris radij, ad se trahit humores deuoti cordis, in pluuias dissoluendas compassiui, atq; transformatiui ploratus suæ sanctissimæ passionis, & mortis. Ipse quoque moriendi modus, videlicet extensionis in cruce, præterdit figuram virtuosæ balistæ, quæ quidem respectu ancipitis potest telum iaculare, & terram, vt per ipsam æternus Pater, quasi per arcum inextimabilis charitatis filium suum pro nobis crucifixum, & mortuum: intra intima cordis nostri ad nostram emolliendam duritiam perforando transfigat. Sed tu, anima mea constituta in terra, versa vice pectus potes iaculare paternum, si dilectissimum filium pro sui honoris defensione sic crudeliter laceratum, & mortuum, quasi sagittam electam in eum ipso arcu affectuosi amoris crucis extento proijcias, quo iam tibi remissionis beneficium negare non possit.

Longitudo crucis ad omnia tempora dilatatur.

Secundo est in cruce longitudo æternitatis.

Secundo est in cruce longitudo æternitatis. Nam sicut patet ex dictis in primo articulo tertiæ partis, Deus ab æterno ordinavit rationalem naturam glorificari per meritum crucis Christi, sicut ibi declaratum est: quod quidem meritum durat vsq; ad præsentis sæculi finem. Hæc est longitudo Dominicæ crucis. Vnde non immerito dici potest, quod longitudo illius extendatur ab æterno vsque in æternum super timescentes eum in tota rationali natura, postquam ab æterno ordinata est esse meritum omnium saluandorum, cuius meriti, atque præmij non erit finis. Vnde de illa Sap. 8. dicitur, Attingit à fine vsq; ad finem fortiter. s. per gratiam, & disponit omnia suauiter per gloriam.

Altitudo Dominicæ crucis paradysum restaurauit.

Tertio est in cruce altitudo supernæ ciuitatis.

Tertio insuper in cruce est altitudo supernæ ciuitatis. Nam per crucem Christi tota rationalis natura. i. omnes in celo glorificati, & glorificandi, tam

Angeli, quàm homines, per meritum crucis Christi, gratiam, & gloriam consecuti sunt, sicut prædictum est, ac natura Angelica in Angelis reprobis diminuta per eandem crucis virtutem restaurata est. Vnde Orig. super epistolam ad Rom. 5. ait: Tanta est vis crucis, & mortis Christi, quod ad sanitatem, & remedium, non solum præsentis, & futuri, sed etiam præteritorum sæculorum; & non solum humano huic nostro ordini, sed etiam coelestibus virtutibus sufficiat.

Profundum Dominicæ crucis infernum glorificauit.

Quarto etiam est in cruce profundum infernalis captiuitatis; quia per virtutem eius Sancti Patres de limbo liberati, & glorificati sunt, sicut sup. in fine quarti fructus patet. Tunc verus Sanson moriens, victoriam de suis hostibus reportauit, Iudic. 16. Tunc habitantibus in regione vmbre mortis diu expectata claritas crucis effulsit, & in eius virtute per gloriosam Christi animam visionem gloriæ susceperunt. Nam secundum Alexan. de Ales in 3. licet Sanctis illis per circuncisionem deleteretur culpa originalis, & per charitatem culpa actualis; & quantum ad maculam, & quantum ad diuinam offensam, nec non quantum ad reatum gehennæ: non tamen quantum ad reatum carentiæ visionis diuinæ, ratione cuius habebat diabolus potestatem detinendi eos in limbo, de quo misericorditer à Christo per meritum crucis suæ liberati sunt, sicut Zach. 9. ad Dominum dictum est: Tu quoque in sanguine testamenti eduxisti vinclos de lacu, in quo non erat aqua. s. gloriæ sempiternæ; quia per passionem duo meruit Christus. Primo satisfactionem, secundo ianuam coelestis apertionem: ideo descendens ad inferos hæc duo impleuit. Nam primò crucis satisfactione soluta sunt vincula illa captiuitatis inferni, secundo per ianuam coelestis apertionem facta est visio gloriæ sempiternæ, atq; illustratio illius carceris, & secundum lucem exteriorum. Meritò ergo de his quatuor dimensionibus crucis, deuotus Bernardus ad sanctissimam crucem ait: Quis misericordie tuæ crux benedicta, queat dignè inuestigare latitudinem, longitudinem, sublimitatem, & profunditatem? Nam latitudo tua replet orbem terrarum,

R r 4 longi-

A longitudo tua vsque ad diem nouissimum subuenit vniuersis inuocantibus eam, sublimitas tua supernæ ciuitatis inuenit restaurationem, profundum tuum sedentibus in tenebris, & umbra mortis obinuit redemptionem: hæc ille. Lenemus itaque ergo corporis, atque mentis oculos ad triumphale vexillum crucis. Nem secundum Orig. super epistolam ad Rom. 6. Tanta est vis crucis, vt si ante oculos ponatur, & in mente fideliter habeatur, ita vt ipsam mortem Christi mentis oculis aspiciat, nulla concupiscentia, nulla libido, nullus furor, nulla superare potest inuidia; sed continuo ad eius presentiam totus ille peccati, & carnis fugatur exercitus. Et iterum Cassiodorus super Psalmistam inquit: Crux est humilium inuitatio, superbiorum deiectio, victoria Christi, perditio diaboli, infernorum destructio, coelestium confirmatio, mors infidelium, vita Christianorum, iustorum martyrum resurrectio, Doctorum dux, conuersorum via certa, claudorum baculus, pauperum consolatio. Et etiam Rabanus de laude crucis inquit: Tu sancta crux es peccatorum remissio, peccati exhibitio, meritorum augmentum, infirmorum remedium, lapsorum refrigerium, sanorum incolumitas, quietorum serenitas, & fortunatorum felicitas. O summa dulcedo diuinæ bonitatis, & benignitatis, o immensa charitas diuinæ lagitatis, o inquam stupenda prodigalitas summi Dei, & Domini nostri Iesu Christi, qui secundum Bernard. carnem suam dedit in cibum, sanguinem in potum, animam in pretium, vulnera in remedium, brachia in refrigerium, crucem in clypeum, cor in amoris inditium, atque in balneum; sudorem in medicamentum, clauos in saluamentum, spineam coronam in ornamentum, verba in documentum, vitam & mortem, vtranque in exemplum, scilicet cruciformis perfectionis, vt in virtutum cruce, sic affixum cor nostrum, in sensu crucis delectetur, & impinguescat affectio, & delectatio nostra: in cruce prolongetur perseverantia nostra, in cruce exultetur spes, & expectatio nostra: vt totum cor, omne os, & totum opus illi amoroso Iesu cruciformiter conformetur, qui pro nostra redemptione ex sola sua stupenda charitate mori dignatus est: sed nunc triumphator mortis, cum Patre, & Spiritu sancto gloriosus super omnia viuit, & regnat per infinita secula seculorum.

S A B B A T O
Sancto.

Iterum de sanctissimo Sacramento, & quomodo quilibet preparare se debet ad sacram communionem.

Sermo LVII.

Parate corda vestra Domino.

Parate corda vestra Domino. 1. Reg. 7. Iam ad illud sacrosanctum corporis, & sanguinis sacramentum appropinquantes, toto studio, & affectu, tota vigilantia, atque tota deuotione conari debemus, ne indignas se animarum nostrarum inueniat mansiones. O quanta cordis contritione, & lacrymarum fonte, quanta reuerentia, & timore, quanta corporis castitate, atque animi puritate, illud diuinum mysterium assumendum est, vbi caro Christi in veritate sumitur, vbi sanguis eius in veritate bibitur; vbi summis imā, humanis diuina iuguntur: vbi est Angelorum societas, Sanctorum presentia; vt sacerdos Christus, & sacrificium nobis mirabiliter, & ineffabiliter dispensatur. Quis dignè sacramentum sumere potest, nisi tu Domine Iesu Christe dulcedine tua, misericordia, & pietate feceris dignum? non requirit à nobis misericors Deus, quod nobis impossibile est. Et si omnino insufficientes sumus ad tantum admirabile bonum nostras conscientias preparare: tamen si negligentiam, & torporem abiciemus, & puritatem conscientie preparemus, atque piæ deuotioni, ministrabit ipse Dominus noster Iesus Christus, quod deerit insufficientie nostre. Ad hoc ergo nos hortatur in verbo proposito spiritus veritatis, seu ecclesia sancta, vt perficiamus in nobis, quod nostrum est, dicens, Parate corda vestra Domino Iesu Christo. Insuper hoc idem in figura, Num. 11. ait Moyses ad populum, id est, ad nos omnes: Sanctificamini, scilicet per condignam preparationem, cras comedetis carnes, id est, sanctissimum sacramentum: quod verbum potest esse aliud thema in presenti materia. Triplex ergo ad hoc sacramentum preparatio esse debet. Prima est reconciliatiua, secunda dispositiua, tertia consummatiua.

De preparatione ad sanctissimum sacramentum.

G

H

A R-

A ARTICVLVS PRIMVS

De triplici reconciliatione, qua quilibet suscepturus hoc sacramentum se preparare debet.

1. Preparatio.

Prima quidem preparatio est reconciliatiua: quæ in hostia sumenda considerari potest. Sicut enim frumenti grana gradatim arte humana proficiunt ad panis complementum: sic anima peccatoris per Dei gratiam proficit ad iustitie statum, vt hoc sacramentum digne suscipere possit. Tria enim in se hnt prædicta grana. Primo enim sunt dura, secundo surfure sunt operta, tertio ab inuicem sunt distincta. Ad hoc aut, quod de eis panis, & hostia fiat. Primo. n. durities eorum conteritur, & in minimas partes deducitur: secundo a surfure emundatur: tertio admixta farina ad inuicem per aquam demum per ignem decocta, in panem seu hostiam solidatur. Sic quilibet peccator, qui concupiscit dignè accedere ad hoc sacrosanctissimum sacramentum, per tria in prædictis signata reconciliare se debet. Primo per cordis contritionem, secundo per oris confessionem, 3. per fratris dilectionem. Prima fit Deo, 2. ecclesie, 3. vero fit proximo.

C

Quod ad cordis contritionem tria sunt necessaria, ei qui vult communicare. Cap. 1.

Tria sunt necessaria, ad hoc vt ex frumento efficiatur farina.

Primo se reconciliare debet Deo per cordis contritionem. Est. n. peccatoris cor durum quasi lapis, sicut testatur Job 14. Indurabitur cor eius quasi lapis. Si enim vsque ad vltimum finem in tali duritie perseuerat, verè irremediabiliter parit, sicut Eccles. 3. dicit: Cor durum male habebit in nouissimo, & qui amat periculum, peribit in illo. Necessè est ergo quod talis durities conteratur, & veluti frumenti granum in subtilissimas partes quasi farina mutetur. Tria quidem maxime necessaria sunt ad hoc, quod ex frumento perficiatur farina. Primum est mola superior, secundum est mola inferior, tertium est aqua superueniens at currens, quod mouet molam superiorem. Primum designat timorem, secundum vero spiritum, tertium vero gratiam Dei. De prima mola timoris, Isa. 47. dicit. Descende, sede in puluere virgo filia Babylonis. Et sequitur, Tolle molam, & mole farinam, denuda turpitudinem tuam. Ait. n. Descende. s. per humiliationem, quæ

caput erexisti contra creatorem tuum: sede in puluere. i. quiesce in consideratione tuæ vilis miserie. virgo. s. per contrarium. i. anima polluta, quæ est filia Babylonis. i. confusionis: tolle molam. i. timorem Dei: & mole farinam. Molere. n. est farinam vsque ad minima subtilissime discutere conscientiam tuam. Tres nempe timores inducunt ad hanc discussionem. Primus est timor indicij, secundus est timor iudicij, tertius est timor supplicij. Primus. n. est timor iudicij. Duplex. n. potest esse indicium irati Dei. Primum est aduersitas. vnde Deut. 29. dicit: quia dereliquerunt Deum Deum patrum suorum, eiecit eos Dominus de terra sua in ira, & furore, & indignatione sua maxima. Secundum periculosus est desperitas: nam tunc furor Domini maxime contra homines furit, quoniam eos mala operari permittit, sicut testatur propheta in persona Domini dicens: Dimisi eos secundum desideria cordis eorum, ibunt in adinventionibus suis. Secundus est timor iudicij: de quo. 1. Pet. 4. dicit. Iustus quidem vix saluabitur impius, & peccator vbi apparebit? Tertius est timor supplicij: vnde Job 21. de impio dicit: Videbunt oculi eius interfectionem suam, & de furore omnipotentis bit et. Secundo necessaria est inferior mola, & hæc est spes sursum eleuans, quæ triplex est. Prima est spes veniæ, secunda est spes gratiæ, tertia est spes gloriæ. De prima Isa. 50. dicit. Quis ambulat in tenebris, & non est ei lumen. Speret in nomine Domini, & innitatur super Deum suum. De secunda dicit in psalmo. Spera in Domino, & fac benedictionem. De tertia est psal. ait. Benefac dñe. s. in gloria sempiterna: bonis, & rectis corde. Declinantes autem in obligationes, adducet Dominus. i. operantes peccatum cum operantibus iniquitatem. Nec tamen vna istarum molarum sufficit ad salutem. Proinde præcepit Dominus Deut. 24. dicens, non accipies loco pignoris superiorè, & inferiorem molam. Superiorè molam, hoc est timorem solū accepit Iudas, & Cain, qui desperauerunt de misericordia Dei. Insuper quidam accipiunt tamen in feriore. i. spem de misericordia Dei, sicut fecit Adam comedens de pomo verito. Sic tales peccantes sperant, non se corrigendo, misericordiam Dei: talè. n. fingunt Deum, qualem ipsi volunt: sed ipse est talis, qualis ipse vult. Sed audiât quod de eis Dominus per prophetam dicit: Cū accepero tempus, ego iustitias iudicabo. Si vero iustitias, quanto amplius iudicabit nequitias, & condempnabit? Et iterum Apoc. 2. Scient, s. in die iudicij, omnes ecclesie, quia ego sum scrutans renes, & corda, & dabo unicuique secundum opera sua. Vtranque

- A** que siquidem molam accepit Magdalena, Lu. 7. & publican⁹ Lu. 18. Ideo gratiam per veram contritionem adepti sunt. Tertia vero necessaria est ad perficiendum farinam de frumento, decurrens aqua, quæ significat gratiam Spiritus sancti: de qua aqua Ioan. 7. Dominus ait: Qui credit in me, sicut dicit scriptura, flumina confluent de ventre eius aquæ viuæ: hoc autem dicebat de spiritu, quem accepturi erant credentes in eum: hæc quidem aqua operatur per duplicem molam ad complementum farinæ veræ contritionis. Vnde Bonaué. in 4. dist. 17. ait: Ad hoc enim, quod gratia infundatur, necesse est quod homo se præparet ad acceptionem gratiæ, & detestationem culpæ: nã necesse est in gratiæ infusione quatuor esse. Primum est gratiæ infusio, secundum est liberi arbitrij commotio; tertium est cordis cõtritiõ, quartum peccati expulsio. Dominus enim expellit culpam infundendo gratiam: sed non infundit eam, nisi ei quæ suæ gratiæ se conformat: ideo necesse est. Promptæ gratiæ autem sic aduenienti se conformant per motum liberi arbitrij: Gratia vero vt peccatum expellenti conformare gratiæ aduenienti, & peccatum expellenti se conformat per motum contritionis: vnde duo sunt a Deo, scilicet gratiæ infusio, & peccati expulsio. Et duo a nobis his duobus modis consona: hæc autem quatuor simul coniunguntur in illo versiculo psal. qui ait, psal. 59. Commouisti terram, & conturbasti eam: sana contritiones eius, quia commota est. Gratia enim adueniens in animã commouet rationem, secundum quod est pars liberi arbitrij: & conturbat voluntatē per contritionem, & postmodum sanat per peccati expulsionem. Et ratio huius redditur, quia præcessit duplex commotio, per quam ipsa anima gratiæ iustificanti se conformauit: ideo subdit, quia commota est.

De integra, & vera confessione, & quomodo præcedere debet sacram communionem. Cap. 2.

Secundo recepturus hoc sacramentum, se reconciliare debet ecclesiæ per oris veram confessionem. Nam cum quis facere, & accedit ad sacram communionem, si mortaliter peccauit, non sufficit quod sit tantum corde contritus: nisi etiam sit ore confessus, hoc sacra ecclesiæ; reconciliatus. Circa hoc tamen, secundum Ricar. in 4. distinguendū est: quia

aut talis habet copiam confessoris idonei, & confitendi sufficiens tempus, & liberam loquelam: tunc peccat communicando sine confessione, quia ad hoc sacramentū requiritur reconciliatio, etiam secundum iudicium ecclesiæ: vnde Hugo de S. Victore, in lib. de potestate ligandi, & soluendi, c. 2. r. ait: Si absque sacerdotis absolutione criminofus ad corporis Christi communionem accedat: pro certo sibi iudicium manducat & bibit, etiam si eum ante multum poeniteat, & se vehemēter doleat, & ingemiscat. Aut talis copiã sacerdotis, & cetera supradicta non habet: & tunc distinguendum est, quia aut imminet aliqua necessitas celebrandi, vel communicandi: vt puta ortum, scandalum personæ suæ non communicet, aut populi: vel incoepit mysterium sacramenti, vel amisit loquelam: & tunc non peccat cum proposito confitendi, quando poterit. Aut nõ imminet necessitas, & tunc peccat, secundum Scotum, Ricardum, Petrum de Candia: sed de hoc plenius dictum est in Quadragesimali de Christiana religione, sermone 54.

Quomodo qui vult digne communicare, tripliciter proximo suo reconciliari debet. Cap. 3.

Tertio autem recepturus hoc sacramentum reconciliari se debet per proximo fraternam dilectionem, & vniõnem, exemplo farinæ, quæ in granis distincta, demum per aquam, & ignem simul vnita in hostiam formatur: vt mysticè innuatur, quod ad hoc sacramentum nemo præsumat accedere, nisi sit proximo suo dilectione vnitus: vnde tripliciter debet talis proximo suo vniri. Primo corde, secundo ore, tertio opere. Primo debet cum proximo, etiam cū quolibet inimico, vnitus esse corde. Vnde de conse. dist. 2. c. hoc sacramentum, Aug. ait: hoc sacramentum pietatis, signum est vnitatis. Qui vult viuere, accedat, credat, & incorporetur. Per hunc cibum & potum, & societatem vult intelligi corporis, & membrorum suorum, quod est ecclesia in prædestinatis: hæc ille. Et iterum. 1. Cor. 10. Apostolus inquit. Vnus panis, & vnus corpus, multi sumus. Omnes, qui de vno pane, & de vno calice participamus, scilicet dignè. Et iterum Aug. ait: Qui acceperit mysterium vnitatis, & non tenet vinculum charitatis: non mysterium accipit pro se, sed contra se. Eccl. 27. etiam dicitur: Dilige proximo

3. Proximo suo reconciliari debet.

- A** proximum tuum, & coniungere fide cū eo, scilicet nõ pacifico ore, & maliuolo corde. Vnde Augustinus de verbis Domini ait: ne dicas cum lingua, ignosco, & differas corde: nouit enim Dominus, cui dicas: vocem tuam homo audit, conscientiam tuã Deus inspicit; melius est cum clamas ore, & dimittis corde: quàm sis blandus ore, & crudelis corde. Secundo suscepturus sacramentum hoc, debet habere cum proximo pacem, & vnitatem oris. Circa hoc autem aduertendum est, quod quædam sunt signa dilectionis, & illius ad quam omnes necessario obligantur: quia in eorum omnimoda negatione prætenditur signum odij, seu iræ. Huiusmodi autem signum videtur esse salutatio, aut ad aliqua interrogata aliqua responsio. Proinde qui inimico suo omnino denegat verbum suum, aut qui in præsentia eius semper auertit faciem suam, vel subito fugit: signum prætendit mortalis odij, & rancoris, nisi hoc faciat ex causa multationis rationabili; vt pote si probabiliter timet, ex hoc aliquid peius accidere, & tunc rationem, & intentionem sui facti debet intuentibus propter vitiationem scandali declarare, si bono modo facere hoc potest. Quod ad prædicta consilia signa homo necessario obligatur, ostendit Dominus Matth. 5. dicens. Si salutaueritis fratres vestros tantū, quid amplius facitis? nonne Ethnici hoc faciunt? Per salutationem nempe intelligit quæcumque extrinseca amoris signa, quia in actu est prima communicatio, & ostensio humanæ affabilitatis, & societatis. Ad reliqua vero quàm quæ dicta sunt signa, homo non obligatur nisi in casu necessitatis: sed de hoc plenius dictum est supra, sermone 7. art. 1. c. 3. Tertio, quomodo communicaturus debet ad proximum habere dilectionem operis, quia quantum ad effectum subuentionis necessariæ omnes tenentur habere. Hinc Aug. super illud Matt. 6. Dimitte nobis &c. inquit. In hac oratione si mentitur, totius orationis nullus est fructus: pecuniam aliquando repetere conceditur, sed debita peccatorum petenti veniã nunquam iuste negatur. Et iterum de conse. dist. 2. c. panem, idem ait: Panem de altari spiritualiter manducare, est innocentiam ad altare portare: peccata, & si sint quotidiana, & non sint mortifera, antequam accedatis, illa dimittite debitoribus vestris: si dimittis, dimittentur tibi: securus accedens, panis est, non venenum. Sed vide si dimittis

tis, non mentiaris Deo, quæ non fallis: mentiri Deo potes, fallere nõ potes. Sed aduertendum est, quod sicut communicaturo necessarium est offendentem veniam donare: multo fortius necessarium est ab offenso veniam postulare, quod mysticè insinuas Dominus Matth. 5. ait. Si offers munus tuum, id est cor tuum ad altare, scilicet ad sacram communionem, & ibi recordatus fueris, quod frater tuus habet aliquid aduersum te: relinque ibi munus tuum ante altare, id est serua propositum communicandi, & vade prius reconciliari fratri tuo. Ad litteram si possibile est: si autem, habeas propositum illud agere quàm citius fieri potuerit sine mora, & tunc veniens offers munus tuum, id est sumes sanctissimum sacramentū. Ex dictis patet, quod communicare non possunt omnes sequentes sectas, & partialitates, sicut Guelphi, & Gebelini, & cõsimiles alij, qui eas corde tenent, aut ore profitentur, aut opere exequentur, & sic de alijs mortalibus culpis, sicut de partialitatibus supradictum est, sermone 25. per totum.

ARTICVLVS SECVNDVS

Quod tria maxime necessaria sunt, vt homo se bene, & digne disponat ad sacram communionem.

Secunda est præparatio dispositiua. Indignum equidem est, vt ad tam admirabilem communionem, id est ad eum, qui est Sanctus Sanctorum, & omnis sanctitatis origo: hoc est ad regem cœlorum, & Dominum Angelorum, quis indeuotè, & incuratè accedat. Proinde de sacerdotibus, & de quolibet accedente ad hoc sacramentum, Exo. 19. scriptum est præceptum Domini, in quo dicitur, sacerdotes, qui ascendent ad Dominum, sanctificentur, ne percutiam eos. Triplex enim dispositio præparatiua præcedere debet sumptionem huius sacramenti. Prima est fides plena, secunda est puritas magna, tertio oratio deuota.

Quod ad sumptionem corporis Christi, triplex plena fides requiritur.

Cap. 1.

Prima dispositio præparatiua est fides plena: tunc enim plena est, si habet tria. Primo, si est clara; secundo, si est feruida; tertio, si erit solida seu firma, id est si est clara

Præparatio dispositiua.

H

1. Dispositio præparatiua est si despicitur.

A clara in intellectu seu capacitate, feruida in voluntate, & firma in facultate: quia talis fides totam animam replet. Primo, quod fides ad hoc sacramentum debet esse clara in intellectu, & capacitate, vt intelligat quid recepturus sit, scilicet verum Deum, qui fecit coelum & terram, & verum hominem, qui amore nostri pendit in cruce. Ad hanc quidem hortatur Apost. ad Hebr. 10. dicēs. Accedamus vero corde in plenitudine fidei aperi corde a conscientia mala: cum vero corde accedit, qui hoc sacramentum sine errore credit, qui non quod videt, sed quod fides tenet, scilicet sub spē panis, & vini esse totum Christum verum Deum, & verum hominem fide intelligit, & ore confitetur, qđ credit. Et merito quidem: nam fides intellectum capacem diuini consilij efficit, & verbo Christi credit, qui ait: Hoc est corpus meum: immo quantum fides proprio sensu detrahit, tanto amplius intellectum diuini sensus capacē facit. Hinc ait Dñs Matth. 16. Qui vult venire post me, abneget semetipsum, id est proprium sensum, quod maxime accedens ad hoc sacramentum efficere debet. Proinde de talibus Ioan. 20. Dominus ait. Beati, qui non viderunt & crediderunt. Secundo autem fides ad hoc sacramentum debet esse feruens in voluntate. Ad hunc feruorem excitandum, & inflammandum duo maximum fomentum præstant, scilicet consideratio propriæ nihilitatis, & Christi ardentissimæ charitatis. Primum humiliat, secundum vero inflammat: maxime si consideretur charitas illa immensa, & inexplicabilis amoris ardor, quo pro nobis impiis tam seua, & impia voluit sustinere. Talis est fides, de qua Matth. 17. Dominus ait. Amen quippe dico vobis, si habueritis fidē sicut granū synapis, & dicetis monti huic, transi hinc, transibit: vbi glo. ait: Hic tam perfectam grano synapis comparat, qđ sit in facie humilis in pectore feruens, vilis videntibus, nec vllarum virium apparens, sed præsuris trita, quod intus ostendit.

D Tertia autem fides ad hoc sacramentum debet esse solida seu firma in facultate, in tantum qđ viribus suis castra humanæ sapiētiae, atque sensuum humanorū eneruat hostes. Ipsi in sapientibus huius mundi fortissimi sunt contra sanctissimum sacramentum; atque per cynifes mysticē designantur, quorum plaga, Exod. 8. curata non legitur. Dicitur enim ibi. Extendit Moyses manum, virgam tenens, percussitque puluerem terræ, & facti sunt cynifes, tam in hominibus

quàm in iumentis, & dixerunt malefici ad Pharaonem, digitus Dei est hic. Cynifes enim de puluere terræ educti, sunt argumēta philosophorum de terreno ac subtili sensu prodeuntia: quæ circa hoc sacramentum occultum, oculum puræ fidei lædunt. Vnde glo. Origen. ait: hoc animal, corpus cui infederit, acerbissimo transfodit stimulo: vt quem volentem quis videre non valet, sentiat stimulantem: hoc siquidem animal arti diabolicæ comparatur, quæ minutis ac subtilibus verborum stimulis animas obtenebrat, & tanta calliditate circumuenit, vt deceptus non videat, nec intelligat vnde deceptus: sed hæc plaga etiam nostris his temporibus nō curatur: quia sicuti quidam ait, idola philosophantium remanserunt, cum idola gētium destructa fuerint. Hi sunt, qui rationibus fidei, quæ sunt Dei, naturales rationes, quæ sunt hominum anteponunt: propterea huic sacramento suis manufactis rationibus aduersantur. Contra quos Bernar. in quadam epistola ait: Sacramentum Dei altissimi suscipiendum est, non discutiendum: venerandum, nō dijudicandum: fide formatum, nō renatum: traditione scitum, non ratione inuentum. Hæc ille.

De maxima munditia, & puritate conscientiae, quæ requiruntur ad sacramentum communionem in linea corporali mysticē demonstrata. Cap. 2.

Secunda dispositio præparatiua ad hoc sacramentum, est puritas magna. Verū vtique est, vt vas sit mundum, quod debet suscipere hoc sanctissimum sacramentum: vnde mysticē Exodi 16. dicit Moyses ad Aaron: Sume vas vnum, & mitte ibi manna: vas vnum, quasi singulariter, & excellenter mundum. Quod apertius declarat Apostolus ad Hebr. 9. dicens, quod in arca testamenti erat vna aurea habens manna: vt mysticē innuatur, quod qui debet suscipere hoc cœlestē manna, teneatur habere cor mundissimum, quasi aurum fulgorosum: vnde de con. dist. 2. c. nihil. Alexā. ait: nihil in sacrificijs maius esse potest, quàm corpus, & sanguis Christi: nec vlla oblatio potior est hac: sed omnes hæc præcellit, quæ pura conscientia Domino offerēda est, & pura mente sumenda atque ab omnibus vnerāda. Et sicut potior est cæteris, ita etiam potius excoli, & venerari debet. Proinde Chrylost. Homil. 7. super Matth. ait: Sicut

corpo-

A corporalis cibus cū ventrem inuenerit aduerfis humoribus occupatum, amplius lædit, magisq; nocet, & nullum præstat auxiliū: sic etiam iste spiritalis cibus si aliquem reperit malignitate pollutum, magis eum perdet: non sui natura, sed accipientis culpa. Quæ autem sit pura conscientia, quæ requiritur ad huius sacramenti susceptionē. declarat Hugo de S. Vi. dicens: Pura conscientia est, quæ non habet de præterito iustam accusationem, de presenti iniustā delectationem, de futuro iniustam voluntatē. Insuper hoc idem Matth. 27. mysticē figuratur, cum dicitur, qđ Ioseph accepto corpore Iesu, inuoluit illud in syndone munda, & imposuit illud in monumento suo nouo. Vbi glo. ait, in syndone munda Iesum inuoluit, qui pura mente eum suscepit. Hinc etiā mos ecclesiæ habet, vt sacrificium altaris nō ferico, non panno tincto, sed puro lintheo celebratur. In tribus enim, quæ producunt lintheum corporale candidum, tria intelliguntur, quæ faciunt ad nostram munditiam spirituales. Primo enim lauatur, secundo torquetur, tertio desiccatur. Sic qui vult ad Dominum diligenter suscipiendum mūdificari: Primo debet per aquam lachrymarū lauari: vnde Apostolus ad Hebr. 10. ait, Accedamus vero corde in plenitudine fidei aperi corde a conscientia mala, & abluti corpus aqua munda, id est mūditi lachrymis a peccatis cordis. Proinde Exo. 30. mysticē dicitur: Lauabunt Aaron, & filij eius manus suas, & pedes, quando ingressuri sunt tabernaculum testimonij, & quando accessuri sunt ad altare. Et sequitur, ne forte moriantur. Lauare quidem manus, & pedes, est aqua compunctionis, & confessionis purgare, & mundare immundas operationes, & affectiones ab omni impuritate culparum, scilicet ne in sumptione huius sacramenti anima moriatur. Et Hieremiæ 4. ait, Laua a malitia cor tuum Hierusalem, vt salua fias. Quod necessaria fore propheta intelligens, ait de seipso, Lauabo per singulas noctes lectum meum, id est mundabo pro singulis culpis conscientiam meam: lachrymis meis stratum, &c. Secundo autem accessurus ad hoc sacramentū per opera poenitentiae debet torqueri, sicut Exod. 17. figuratum est, vbi dicitur: Facies tētoria tabernaculi, id est animæ ornamentum de bysso retorta, id est de operibus poenitentiae, scilicet de ieiunijs, orationibus, afflictionibus, & consumilibus. Et iterum. 1. Corin. 9. Apostolus ait. Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo: ne forte cum alijs prædicauerim, ipse se reprobis efficiar. Tertio quoque qui sumere debet hoc sacramentum, necesse est ei per feruorem diuini amoris a carnaliū desideriorum desiccari. De huiusmodi. n. exem plum propheta ponit dicens, in sole posuit tabernaculum suum, scilicet ad siccandum per diuinum amorem, vt fiat scilicet valde mundum, & pulchrum. Tali siquidē animæ Dominus ait, Cant. 4. Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te, scilicet alicuius culpæ mortalis: sed bene lota, torta, & exsiccata es. Quod etiam sumentis hoc sacramentum necessaria sit discretio, probatio, & deuotio, dictum est supra sermo. 55. art. 3. fm Bonauen. in principio. Circa hoc queritur, vtrum grauius peccet communicans in peccato spiritali, quàm in peccato carnali? Ad hoc respondet Alex. de Alcs in 4. dist. Sine præiudicio dicendum est, qđ qui communicat in peccato carnali, fm qđ peccatum carnis compræhendit pcm luxuriæ, & pcm gulæ, & qui communicat in peccato spiritus, secundum qđ peccatum spiritus compræhendit omnia alia peccata a peccatis carnalibus prædictis: tales se habent, vt excedentes, & excessi in demerito, vel peccato. Minus enim peccat qui manducat corpus Christi existens in peccato gulæ, quàm qui manducat existens in peccato desperationis, vel inuidiæ fraternæ dilectionis. Et magis peccat existens in peccato luxuriæ, quàm existens in peccato iræ, vel alterius peccati spiritalis. Et hoc triplici ratione. Primo per oppositionem, secundo per despectionē, tertio propter iniquationem. Primo inquam pp oppositionem, scilicet contrarietatis in affectu, quia hoc sacm efficit hominem spirituales: illud vero pcm, carnalem. Præterea hoc sacm vnit membra cum capite, & membra adinuicem: & hoc inter omnia peccata amplius diuisum est, quia in hmōi opere duo peccant. Secundo pp despectionem, quia maior contemptus ibi accidit ex certitudine, & vilitatis reputatione. Qui em peccant peccato luxuriæ: certi sunt qđ mortaliter peccant, & pcm vtilitatē agnoscunt, & viles se reputant: quæ raro accidunt in spūalibus culpis. Raro enim contingit, qđ aliquis sciat, qđ mortaliter peccat ex commissione actus spiritalis: vtpote ex actu superbiæ, iræ, inuidiæ, aut cōsimilium. Tertio propter iniquationem: nam ex cōmissione carnalis operis, non solum aīa efficitur immundior per immunditiæ appetitū, & immūdarum cogitationū occursum: verum

2. Fides feruens.

Tria ad munditiā spūalem.

G

2. Dispositio præparatiua puritatis magna.

H

G Magis peccat existens in peccato luxuriæ.

H

- A** verum etiam caro ipsa propter pronitatem ad opera immunda. Propterea dici potest, quod accedens in hoc peccato ad sacram communionem grauius peccat, quam accedens in peccato spirituali: quia maiorem contumeliam, quantum est de se, facit altissimo sacramento. Insuper aduertendum est, quod non est aliquis actus virium animæ, cuius delectatio, ita suffocet opera virium superiorum, sicut actus generationis: quia in actu illo omnino ordo virium peruertitur. Nam quod secundum ordinem rectum debet esse superius, est inferius, & econuerso. Vnde
- B** secundum Aug. in huiusmodi opere anima fit tota caro, quia corruptio præualeat ipsi naturæ. De pollutione nocturna, secundum Landulphum, hoc seruandum est. Primo, si pollutio, puenit ex crapula mortali, & hoc sciat, vel probabiliter dubitet, a perceptione, vel celebratione debet necessario abstinere. Secundo, si pollutio veniat ex crapula veniali cum turpi imaginatione, retrahit a perceptione, & a celebratione de congruo, non de necessitate. Tertio si pollutio veniat ex crapula veniali sine turpi imaginatione, non impedit a perceptione, sed prohibet de congruo a celebratione, nisi necessitas imminet. Quarto autem, si profluit ex superfluitate naturæ, non impedit ab utroque. Quinto, si prouenit ex turpi imaginatione mortali sine crapula, prohibet ab utroque de necessitate. Sexto, si prouenit ex turpi imaginatione veniali, prohibet de congruo, nisi necessitas appareat. De his sex dist. c. testamentum.
- Septimo vero, si proueniat ex mera illuminatione dæmonum: de congruo prohibet ab utroque, quod probatur, quia videtur quod propter aliquam culpam nostram huiusmodi foeda diabolus permittatur prouocare in nobis. Sed nunquid, quando quis pollutur aliqua predictarum causarum, maxime vltimarum, semper debet a celebratione cessare? Dicendum est, quod si sentit iniquitatem illam multum animam inclinasse, quia in actu illo fit homo caro, siue in somno, siue in vigilia: abstinere debet, & facere reuerentiam sacramento. Si autem sentit naturam magis expeditam, & ulterius deuotio trahit ipsum ad perceptionem, & sollicitas, vel aliquid tale, multum recõpenset, scilicet necessitas, & deuotio populi, & familia, securè celebrare potest. Si autem probabiliter apparet, quod diabolus fructum spiritualem in nobis impedire conetur: non est abstinentiam, dist. 6. non est peccatum. Hæc ille.

Quartum deuota oratio necessaria est ad sacram communionem. Cap. 3.

Tertia dispositio præparatiua ad hoc sacramentum, est oratio deuota. Tria vero bona operatur in anima deuota oratio, quæ maxime conueniëntia, & dispositiua sunt ad sacram communionem. Primum est intellectus illuminatio, secundum affectus delectatio, tertium est animi iucundatio.

Illuminatio.

Primum est intellectus illuminatio. Ideo a Damasc. sic diffinitur oratio. Oratio est ascensus intellectus in Deum. Ascensio enim, quidam est motus. Omnis autem motus est ad aliquam perfectionem. Et sic intellectus ascendendo ad Deum, ad perfectionem tendere comprobatur. Talis quidem ascensus in Deum per creaturas fit quasi per quandam scalam. Nam considerando magnitudinem vniuersi, ascendit in potentiam creatoris: atque stupens admiranter ait illud Apoc. 15. Magna, & mirabilia sunt opera tua Domine Deus omnipotens. Considerando vniuersi ordinem, ascendit in sapientiam ordinatoris: atque admiratione tantæ sapientiæ plenus, eam cum propheta extollit, dicens. Ordinatione tua perseueret dies, quoniam omnia seruiunt tibi. Considerando insuper conseruationem atque subsistentiam vniuersi, ascendit ad beniuolentiam gubernatoris, totum conatum ponens, ut diligat Deum, iuxta Domini præceptum, Matth. 22. dicēs. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, id est super exteriora, & in tota anima tua, id est super interiora, & in omni mente tua, id est supra superiora, & sic ascendendo ad attributa, ascendit intellectus quodammodo ad personas, ibique quiescit affluens delictis sempiternis, licet non permanens. Vnde August. Fecisti nos Deus ad te, & est inquietum cor nostrum, donec requiescamus in te. Et iterum idem supra psal. ait: Puræ orationis magna est virtus, & velut fidelis nunciarius mandatum peragit, & penetrat, quod caro non peruenit. Vnde Bernar. ait: Quando fidelis, & humilis, & feruens oratio fuerit, celum sine dubio penetrabit. Vnde certum est, quod vacua redire non possit.

Delectatio.

Secundum vero orationis bonum, est affectus delectatio. Vnde ab alijs oratio diffinitur sic. Oratio est pius affectus in Deum directus. Siquidem imperfectus affectus obliquatur

- A** liquatur in creaturas, nec purè delectatur in eis, eo quod delectatio in quantum in creatura experitur, semper commiscetur amaritudini. Nam si delectatur in diuitijs, laborat in acquirendo eas, timet in custodiendo, & dolet in amittendo, si delectatur in filijs, non tantum delectatur in eorum generatione, quantum amaricatur in eorum amissione. Insuper si delectatur in delictis, momentanea est hæc delectatio: sed æterna est cruciatio eius. Ideo August. ait. Iussisti Domine, & sic est: ut poena sibi sit omnis inordinatus animus. Fugiam itaque, & libenter fugiam, ut tu dulcescas mihi, dulcedo non fallax: dulcedo felix, & secura. Hunc quidè affectum per peccatum sic distortum oratio dirigit in Deum, in quo est delectatio consummata, sicut psal. testatur dicens, delectationes in dextera eius usque in finem. Illa vero dulcedo nulla amaritudine admiscetur. Vnde Cassiod. super psal. Oratio serenat, cor abstrahit a mundanis, mundat a vitijs, subleuat ad coelestia, reddit capaciore, & digniorem ad suscipienda spiritualia bona, scilicet sicut conuenit huic sanctissimo sacramento. Tertium orationis bonum, est iucundatio. Ideo alio modo diffiniri solet. Oratio est deuotio quedam ex compactione procedens: In tali quidem deuotione, inexplicabili modo animus iucundatur. Vnde cum mens orantis per deuotionem accenditur in fletus, & suspiria, in iubilos, atque voces inconsideratè prorumpit. Hæc siquidè ofonis bona sunt aromata illa de quibus Mar. 16. dicitur, mysticè scriptum est. Maria Magdale. & Iacobi, & Salome, emerunt aromata, ut venientes vngeret Iesum. Et si forte aliquid deficit ad dignam præparationem ad hoc sacramentum, suppleamus per spiritualium aromatum: id est, orationum oblationem: iuxta quod 2. Paral. 3. mysticè dicitur. Magna pars populi de Effraim, & Manasse de Isachar, & Zabulon, quæ sanctificata non fuerat, comedit Phasæ. Iuxta quod scriptum est, & orauit pro eis Ezechias dicens: Deus bonus propitiabitur cunctis, qui in toto corde requirunt Dominum patrum suorum, & non imputabitur, quod minus sanctificati sunt, quæ exaudiuit Dominus. Vnde de conse. dist. 2. c. quotidie, Aug. ait. Quæuis quis pro peccato mordeatur, peccandi tamen de cætero non habeat voluntatem, & communicaturus satisfaciat lachrymis, & orationibus, confidens de Domini miseratione, accedat ad Eucharistiam intrepidus, & securus. Hoc de illo dico, quæ pec-

cata mortalia non grauant. Hæc ille. Sed contra hoc obijcit Scot. in 4. dist. 9. dicens: Ex his igitur verbis videtur, quod ad hoc sacramentum quis securus non potest accedere, nisi sit sine voluntate peccandi venialiter, & de præteritis lachrymis, & orationibus satisfecerit. Et respondet dicens, quod potest intelligi de mortali peccato, non quod iam inest: neque de præterito sine omni poenitentia, sed iam confessio. Sed si mordeatur quod non completè satisfecerit, & tunc intelligitur de mortali culpa, quod sequitur, quem peccata mortalia non grauant, supple in actu, vel præterita sine poenitentia subsequenti: quia de peccato veniali non necesse est poenitere. Sed hic punctus est valde prudenter prædicandus. Supradicta tria orationis bona miro modo disponunt totam animam ad debitam, & deuotam susceptionem huius sacramenti, si debito modo fiant. Ad hunc debitum modum duo maximum præstant adiumentum. scilicet recollectio, & mentis retentio, scilicet ne per illicitas cogitationes vegetur. Et de his duobus, Matt. 6. Dominus ait: Tu autem si oraueris, intra in cubiculum tuum, scilicet per mentis recollectionem: & clauso ostio, scilicet per mentis retentionem: ora patrem tuum in abscondito. Quod etiam ad litteram ut illum est seruare ei, qui hoc sacramentum susceperit.

Quæstio prima.

Sed quid de illis, qui indeuote accedunt ad hoc sanctissimum sacramentum? Dicendum quod indeuotio duplex esse potest: vna actualis, alia habitualis. Prima quidem actualis est, scilicet cum quis habitualiter est deuotus, habens in consuetudine cum reuerentia, attentione, & deuotione debita, frequenter sacram communionem, & tamè aliquando cum aliqua distractione accedit: talis inquam non mortaliter, sed venialiter peccat. Secunda autem est deuotio habitualis, cum quis sacramentum frequentat sine deuotione, vel sine sui cognitione condigna, & deuotione condigna: & tanti beneficii attentione, & mentis in Deum eleuatione condigna. Et talis grauius peccat, quia omittit illud, quod tenetur. Peccat autem propter tria. Primo propter diuinitatis summam altitudinem, secundo propter humanitatis excellentiam singularem: atque illius admirabilem passionem, quæ in hoc sacramento repræsentatur. Tertio propter tantam dignationem tanti, & tantæ gratiæ nobis factæ.

Quæstio.

Cum quis sacri frequentat sine deuotione grauius peccat.

Quæ-

A *Questio secunda.*

Quæritur etiam, utrum habenti voluntatem accedendi ad hoc sacramentum, sit melius frequenter accedere, quam tardè, vel raro? Dicendum quod cum sacramenti perceptio debitam requirat peccatorum purgationem, & mentalem elevationem, seu reuerentiam, atque deuotionem: si quis qualibet die paratus sit prædictis modis, & aliud impedimentum non habeat, utile est hoc sacramentum frequentare. Cuius ratio est, quia ex hoc conuenienter dispositus semper reportat aliquem fructum alicuius gratiæ singularis, & aliquam spiritualem gratiam seu consolationem, atque refectionem, & virtutum atque meriti augmentationem, eo quod amplius firmet, & continuat mentis suæ ad Deum deuotã, & debitam unionem: necnon etiam propter huiusmodi sacramenti efficaciam acquirit maiorem amorem atque feruorem, sicut patet sermo. 54. art. 3. quasi per totum. Si autem homo non sentiat congruam deuotionem, aut habeat aliquod spirituale impedimentum: utilius est aliquando dimittere, nec nimium frequentare: quia absque deuotione, & præparatione congrua frequentare, modicum reportat fructum: sicut ad sensum de multis patet. In his vero quilibet potest seipsum examinare, & statum atque conditiones suas pensare. Et si omnibus hinc inde pensatis sentit notabilem fructum in anima sua ex frequentatione illius, tali expedit frequentare illud: dum tamen semper sit absque mortali culpa, & cum deuotione accedat. Si quis autem sentit ex tali frequentatione ad hoc sacramentum irreuerentiam augmentari, aut ad se præparandum maiorem contemptum, vel negligentiam generari: expedit ei assumere illud raro. Concor. Tho. in 4. dist. 12. Alexan. vero de Ales in 4. ait, quod talis quæstio de frequentatione communicationis, determinanda est habita consideratione ad fidem, & deuotionem accedentis. Si enim ex continua deuotione, & desiderio continuo, & confidentia de assequendo effectus huiusmodi sacramenti aliquis in singulis diebus accederet, æstimo quod valeret ei frequentatio talis. Si vero quis ex reuerentia tanti sacramenti, & ex timore tantæ indignitatis frequenter desisteret: æstimo quod ex illa reuerentia, & timore proficeret. Unde dico, quod determinatio huius casus relinquenda est piæ credulitati accedentis. Unde Augu. de conse. dist. 2. c. quotidie ait.

Quispiam non quotidie eucharistiã accipiam, alius affirmat quotidie: faciat vnus quisque, quod secundum fidem suam, piè credit esse faciendum: neque enim litigauerunt inter se, aut quisque eorum se alteri præposuit, Zachæus, & ille centurio: cum alter eorum gaudens in domo sua suscepit Dominum, alter Domino dixerit, Domine non sum dignus, ut intres sub tectum meum: Ambo Saluatorem honorificantes, quauis non vno modo: Ambo peccatis miseriam, bo misericordiam sunt consecuti. Hæc ille. Quæri etiam potest, quare anachoritæ raro communicabatur: & maxime illi, qui multis annis in desertis solitarij habitabant. Dicendum est, quod anachoritæ aliquando communicabant, secundum quod hoc magis eis erat conueniens, & expediens ad vitam illam continuandam. Quidam vero rarissime, quia continue diuinitus reficiebantur, & hoc sacramentum spiritualiter manducabant. Et hoc quidem expediebat eis amplius, quod contrarium, secundum statum suum, & tenendum regimen, quo diuinitus regebantur. Si tamen absque distractione, vel sui fati periclitatione, aut cum gentibus implicatione, hoc sacramentum paratum fuisset eis: credendum utique est, quod illud amplius frequentassent: nam spiritus in his regebat atque ducebat eos, secundum quod eis expediebat. Quod enim nos ex frequentatione colligimus, ipsi habebant in spiritu altiori, & vniuersali a mundo sequestratione, & continua in Deum suspensione, & ardenti deuotione.

ARTICVLVS TERTIVS

De præparatione, quam debet homo facere ad hoc sacramentum in paschali Agno mysticè demonstrata.

Tertia est præparatio consummatiuã, quæ Exo. 12. in agno paschali mysticè figuratur. Nam quantum ad id, per quod sumens dignè præparare se debet, in illo agno monstratum est: quia ipse Christus est verè agnus Dei, qui tollit peccata mundi, Ioan. 1. Porrò circa illam agni figuram, & comestionem eius, tria contemplanda sunt. Primo manducandi ritus, secundo manducandi cultus, tertio manducandi gustus.

Quæstio 3. Præparatio.

De

A *De triplici ritu, secundum quem in mysterium Sacramenti manducandus erat paschalis Agnus.*
Cap. 1.

E *De triplici cultu, secundum quem in mysterium corporis Christi Agnus paschalis manducandus est.*
Cap. 2.

1. Mādu cādiritus circa quæ tria consideremus.

Rimo manducandi ritus contemplandus est. Circa quem tria consideremus. Primo, quando manducandus: secundo, qualis erat manducandus: tertio, quid erat in eo manducandum. Tempus enim erat mensis primæ decimæ, luna decimaquarta, & hora vespertina. In his omnibus mysticus

sensus querendus est. Nam primus mensis significat perfectam reformationem penitentia, dies decima perfectam obseruationem legis diuinæ, luna. 14. perfectam significationem operis virtuosissimi, hora vespertina perfectam obseruationem perseuerantia. Sola enim perseuerantia, secundum hoc, inter ceteras virtutes triumphat. Proinde licet in alijs temporibus sit præparatio agni: in sola tamè vespertina hora est sumptio eius: quia semper cum nunquam mortaliter peccato proposito sumi debet, quasi tali menti semper occidat sol omnis gloriæ temporalis, ac si in vespera mortis existeret, sic ad amorem Domini Iesu omnis ei mundi claritas obscuretur. Secundo consideremus, qualis erat comedendus. Nam præceptum erat, quod nihil sumeretur crudum, nihil lixum, nihil frixum: totum assum, incensum totum. Crudum sumit desidio

sa indiscussio, id est, qui mentem suam diligenter non discutit. Vel qui non cogitat, quod recipit: aut purum hominem Christum credit. Lixum sumit acidiosa indeuotio, id est, qui mente distracta ac terreno affectu humida, & insipiditate tota aquea, ad sacramentum dissolutus accedit. Frixum sumit præsumptuosa perscrutatio, hoc est, qui de sacramento præsumptuosè inquirat. Assum & incensum sumit lachrymosa deuotio, atque studiosa gratiarum actio.

Tertio consideremus, quid in eo erat comedendum: quia præceptum erat, quod caput agni cum intestinis, & pedibus vorari deberet. In quo mysticè designatur, quod in hoc sacramento totus Christus cum diuinitate, & anima, & corpore ibi continetur, & sumitur: caput, diuinitas: intestina, anima: pedes vero, sunt corpus Christi.

S. Bernard. de Senis, de Euang. aeterno. Tom. 2.

SS cogita-

Secundo contemplandus est manducandi cultus, qui triplex erat. Debebat enim esse manducans agnum, primo calceatus pedibus, secundo accinctus renibus, tertio tenens baculum in manibus. Ex his omnibus aliquid morale intelligendum est. Primo in pedum calceatione duo intelliguntur, scilicet conculcationem concupiscentia, & obseruationem disciplina. Ad talem animam loquitur sponsus, Cant. 7. dicens, pulchri sunt gressus tui in calceamentis filia Principis. Secundo in renum accinctio: duo quoque comprehenduntur, scilicet abiectionem immunditiæ, & exemplum bonum munditiæ, sicut Luc. 12. Dominus ait: Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris. Quod expones Gregor. ait. Lumbos enim præcingimus, cum carnis luxuriam per continentiam contractamus. Et sequitur: Lucernas quippe ardentes in manibus tenemus, cum per bona opera proximis nostris lucis exempla monstramus. Tertio vero in baculi sustentatione, etiam duo intelligenda sunt, scilicet tolerantia patientia, & peregrinatio gratia: ut posset dicere cum Iacob illud Gene. 32. In baculo meo transiui Iordanem.

De triplici ferculo, quo corpus Christi varie saporatur. Cap. 3.

Tertio considerandus est in sacramento manducandi gustus, qui ex tribus ferculis generatur. Primum ferculum est lactuæ agrestes, secundum panes azimi, tertium est sanguis agni. In primo ostenditur dolor offensionis, in secundo reuerentia intentionis, in tertio gustus communionis. Primum enim ferculum, sunt lactuæ agrestes: id est, dolor offensionis, cum quo comedendus est iste sacratus panis: quia in sumptione eius compungi debemus de peccatis nostris, ut amaritudo penitentia abstergat amorem peruersæ vitæ: ut cum Isa. 38. dicere valeat, ecce in pace. i. in conscientia quiete, amaritudo mea amarissima. Amara quidem, quia æternam damnationem incurri: amarior quidem, quia paradisum amisit: sed amarissima, quia Deum offendi. Et iterum in eodem c. idem ait, Re-

2. Contemplandus est manducandi cultus.

G

3. Mādu candi gustus, g. ex tribus ferculis generatur. H

A cogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ. Secundum vero ferculum, sunt panes azimi, idest, puritas intentionis, & rectitudinis. Proinde. 1. Corinthio. 5. Apostolus ait, itaque epulemur non in fermento veteri, idest, non in corruptione peccati superbiæ, quæ fit in o-mni, neq; in fermento malitiæ, quod fit in proximo, & nequitia, quæ fit in seipsum: sed in azimis sinceritatis, & veritatis. In sinceritate a corruptione vitiorum, & in veritate, scilicet operum bonorum: hoc est studeamus esse in nouitate vitæ sine omni fraude.

B Vnde cum Dominus Exod. 12. esum agni: idest, huius sacramenti mysteria ordinasset: subdit statim: Quicumque comederit fermentum, peribit anima illa de Israel. Fermentatum quidem comedere, est in sumptione huius sacramenti simulatam habere intentionem. Sunt nanque plerique, qui vt videantur iusti, aut ne reputentur alijs deteriores: cum cauteriata conscientia consumunt Dominicum sacramentum. Sed audiant sententiã Dei per Apostolum. 1. Corinth. 11. promulgatam, qui ait: Qui enim manducat, & bibit indignè, iudicium sibi manducat, & bibit: planè sequendum est consilium Augustini, qui ait.

C Ascendat homo aduersum se tribunal metis suæ, & constituto in corde iudicio, assistat accusatrix cogitatio, & testis conscientia, & iudex ratio, & carnifex timor Domini. Inde quidem sanguis animæ constitentis per lachrymas defluat, & sic cessat diuina vindicta, cum confessio, & correctio præcedat humana: ac per hoc dignus erit homo fumere hoc venerabile sacramentum. Tertium ferculum, est sanguis Agni, qui significat gustum communionis. Hic ponendus est super vtrumque postem, & insuper liminaribus domorum.

D In quibus triplex communicatio figurabiliter demonstratur. Prima est spiritualis, secunda est sacramentalis, tertia vero est exemplaris. Prima vero spiritualis est, quando Christus sumitur ore cordis: de qua Dominus ait Ioan. 6. dicens: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis: & hoc est ponere sanguinem supra ostij dextrum postem.

Secunda communicatio est sacramentalis, quod est fumere hoc venerandum sacramentum ore corporis: ad quam obligat nos ecclesia, extra de poeni. & remis. cap. omnis vtriusque sexus: vbi dicitur: Om-

nis vtriusque sexus fidelis, postquam ad annos discretionis peruenerit, omnia peccata sua saltem semel in anno fideliter confiteatur proprio sacerdoti, & iniunctam sibi poenitentiam proprijs viribus studeat adimplere, suscipiens reuerenter ad minus in Pascha Eucharistiæ sacramentum. Et sequitur: Alioquin, & viuens ab ingressu ecclesiæ arceatur, & moriens Christiana carceri sepultura. Et taliter fumere corpus Christi, est ponere sanguinem Agni supra sinistrum postem domus. De hac duplici communiõne habetur de consecra. distin. secunda, cap. quid sit: vbi Gregorius inquit: Quid sit sanguis agni, non iam audiendo, sed bibendo didicistis. Qui sanguis supra vtrumque postem ponitur, quando non solum ore corporis, sed etiam ore cordis hauritur. Bonauentura vero in 4. distin. 12. addit, quod quilibet non tantum in anno semel, sed etiam in morte tenetur homo suscipere corpus Christi: aliter mortaliter peccat.

Tertia est communiõ exemplaris. Quia communiõ saltem in pascha, non in secreto, nec in abscondito: sed coram populo assumenda est in aliorum exemplum, cum hoc sacramentum communiõ nuncupatur, seu synaxis Græcè. Nam secundum Damasce. libro quarto: ideo dicitur communiõ, quia communicamur per ipsam in Xpo, & quia participamus eius carnem, & diuinitatem, & quia communicamus, & vnimur adinuicem per ipsam. Et hoc est ponere sanguinem agni in superliminariibus ostiorum, & in manifesto, iuxta sententiã Saluatoris, Matth. 5. Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum, qui in coelis est.

DOMINICA RESURRECTIONIS CHRISTI.

Sermo LVIII.

Resurrexit, non est hic. Marc. 16. & in Euangelio hodierno. Ad optatum, & desiderabilem finem religionis christianæ, hoc est ad resurrectionis gloriam cõtemplandam: iam, Christo duce, perducti sumus, de qua decem contemplationes in præsentì tractatu per ordinem distinguamus. Prima erit de resurre-

10. Contemplationes ad resurrectionem Christi contemplandam

A rectione capitis Domini nostri Iesu Christi, secunda de resurrectione, & perpetuitate mystici corporis Iesu Christi, tertia de vniuersali regno, & Domino Iesu filio Dei, quarta de gratia, & gloria spirituum beatorum, quinta de admirabili gratia, & gloria Virginis matris Dei, sexta de gloria substantiali, seu essentiali animarum sanctarum, septima de gloria consubstantiali corporum beatorum, octaua de gloria accidentali, quæ est in beatis, nona de exercitijs beatorum, decima de sacco paradisi. Surrexit, nõ est hic. Iterum ibi supra, sic enim August. in quodam sermone de paschate ait: Surrexit Christus, exultet vniuersus mundus. Par etenim est, vt sicut omnis creatura luciago doluit ploratu in morte creatoris sui, & quæ funere noctis obscuræ profecuta exequias in cruce morientis: ita nunc triumphalem ab inferis reditum læta suscipiat resurgentis: quia sic propheta ait: Hæc dies, quam fecit Dominus: exultemus, & lætemur in ea. Ad primam igitur contemplationem, quæ est de resurrectione capitis nostri, mentis oculos eleuantes, toto corde credere obligamur angelico verbo, tanquam vnum de fidei articulis nunciatis, Surrexit, non est hic. De qua resurrectione tria contem-

B mur ad præsens. Primo resurrectionis Christi necessitatem, secundo resurrectionis Christi temporalitatem, tertio resurrectionis Christi iucunditatem.

ARTICVLVS PRIMVS

Quòd triplici respectu fuit necessaria resurrectio Christi.

Rimo contemlemur resurrectionis Christi necessitatem. Secundum enim Alexan. de Ales in 3. dupliciter necessaria fuit. Primo viatoribus, secundo comprehensoribus, tertio addi potest, quòd quodammodo fuit necessaria damnatis.

Quòd Christi resurrectio viatoribus necessaria fuit, & maxime propter tria. Cap. 1.

Rimo em̄ resurrectio Christi fuit necessaria viatoribus ppter tria. Primo propter iustificationem, secundo propter reconciliationem, tertio propter multiplicationem, seu ampliationem, hoc est propter gratiam ac-

quirendam, reformandam, & multiplicandam. Primo autem necessaria fuit propter iustificationem: vnde ait apostolus ad Roma. 4. Resurrexit propter iustificationem nostram. Et iterum, c. 5. ait idem, nos saluati sumus ab ira per ipsum. Saluatio autem est terminus a quo, scilicet a poena. Saluari vero in vita, est terminus ad quem, scilicet ad vitam æternam. Vnde glo. ibidem ait, vt iussè viuamus, qui aliter viuere non poteramus. Si igitur per animam solum descendentem ad inferos Christus mortuus saluauit nos ab ira: ergo ad saluandum in vita exigitur, quòd sit viuus: ergo exigitur tãquam necessaria resurrectio eius.

Secundo resurrexit propter reconciliationem, scilicet si casu iam iustificati, iterum ceciderimus in peccatum. Hinc ad Hebr. 9. ait Apostolus, vt appareat vultui Dei pro nobis, scilicet cum corpore, & anima, vt oret patrem pro nobis. Et ideo quidam dicunt, quòd ipse quodammodo causa meritoria est, vt omnipotens pater miseretur nostri. Tertio vero resurrexit propter multiplicationem, seu ampliationem, scilicet dispositionis ad suscipiendum gratiam: & hoc est ex parte suscipientis gratiam ipsam: hic tota humana natura ordinatur ad Christum, & postquam assumpta etiam a sanctis Angelis magna ei reuerentia exhibetur. In cuius mysterium, Apoc. 19. cum enim loquentem vellet Angelum adorare, ait ei Angelus. Vide, ne feceris, quia conseruus tuus sum, & fratrum tuorum habentium testimonium Iesu: propterea aduertendum est, quòd ipsa humana natura copiosorem gratiam suscipere, quàm antea posset: vnde in carnis assumptione huiusmodi dispositionem accepit: in passione vero maiorem dispositionem suscepit, sed in resurrectione etiam ampliore recepit. Hinc est quòd in natura humana dispositio generalis amplior est ad gratiam ex natura eiusdem speciei, quæ resurrexit in Christo, eo quòd est gratior facta Deo: propterea in credente est dispositio personalis, secundum quòd ait Apostolus ad Roma. 4. Resurrexit propter iustificationem nostram, mortuus est propter delicta nostra, quod quidem propter fidem atque dilectionem est dictum. Intelligendum est ergo, quòd resurrectio iustificat, similiter & passio: sed passio iustificat in adultis tantum propter fidem, & amorem, hoc est, vt credita, & dilecta. Quia igitur ex hoc habeatur iustificationis effectus, vnde sufficiens causa iustifica-

August.

August.

1. Contemplatio necessaria resurrectionis Christi.

1. Fuit necessaria viatoribus ppter tria.

A tionis est passio. Sed efficiens non nisi etiā credatur Deus passus, ad quōd quidem maximē operatur. Vnde super illud prophete, quæ utilitas in sanguine meo, glosa ait: Si statim non resurgo, corruptumque fuerit corpus meum, nemini annuntiabo, nullum lucrabor; & ita peribit confessio, id est testimoniū veritatis. Et ideo dicitur Act. 2. quem Dominus suscitauit solutis dolorib⁹ inferni, glo. ait, Assertio est resurrectionis huius. Et sic ex dictis patet, q̄ necessaria est resurrectio viatoribus.

B Quōd resurrectio Christi, propter tria comprehensoribus necessaria fuit. Cap. 2.

2. Fuit necessaria comprehensoribus, et maxime ut tribus gloria crearet.

Secundo resurrectio Christi necessaria fuit comprehensoribus, seu beatis, & maximē ut tribus gloria crearet. Primo beatis Angelis, secundo beatis animabus, tertio beatis corporibus. Primo inquam, ut crescat maior gloria Angelis etiam in presenti, quia glorificata humanitate Christi in eo duplex delectatio reperitur. Vna in contemplatione deitatis, alia in contemplatione humanitatis, in quam desiderant Angeli prospicere, ut dicitur. 1. Pet. 1. Secundo, ut crescat maior gloria animabus beatis insuper etiam de presenti, sicut etiam de Angelis dictum est. Tertio vero, ut crescat maior gloria beatis corporibus. Nam ad resurrectionem corporum, resurrectio causa erat resurrectionis futuræ, & in futuro. Vnde in psal. Ad vesperum demorabitur fletus, & ad matutinum lætitia. Vbi glo. ait, Dominus mane resurrexit, id est, nobis promittens per suam resurrectionem, quæ est efficiens causa resurrectionis nostræ, & animæ & corporis: ambo enim delectabuntur in gloria Iesu Christi, sicut Ioan. 10. ipse ait, Ego sum ostium, per me si quis introierit, saluabitur, scilicet in gloria sempiterna, & ingredietur, scilicet ad fruendū gloria, quæ erit in anima mea, cum diuinitate adiuncta; & egredietur, scilicet ad contemplandum humanitatem meam: & pascua inueniet, id est, delectationes immensas reperiet in vtriusque. Ex dictis igitur euidenter patet, q̄ resurrectio comprehensoribus necessaria fuit.

D Quōd resurrectio Christi, propter tria comprehensoribus necessaria fuit. Cap. 2.

Quōd damnatis fuit necessaria resurrectio Christi, & maxime propter tria. Cap. 3.

Tertio Christi resurrectio fuit etiam necessaria pro damnatis, & maximē, ut inferno ex iustitia Dei tribus maior afflictio crescat. Primo demonibus, secundo spiritibus, tertio corporibus.

3. Fuit necessaria damnatis per tria.

Primo inquam, ut crescat maior afflictio demonibus, qui in creationis exordio Christum incarnatum viderunt, & illi inuiderunt, secundum Bernard. & inuidia diaboli mors intrauit in orbem terrarum, ut dicitur Sapient. 3. Quarto putas ergo cruciatu liuoris alijs incomprehensibilibus poenis illos torqueri, quando illum sentiunt exaltatum ad dexteram Dei patris, atque in cælo & in terra, id est, in toto vniuerso, scilicet qua per gloriam remunerem comprehensores, gubernem per gratiam viatores, & per iustitiam cruciam inferos offensores: vnde de demonibus ab eo cruciatis per Isaiam. 63. ipse ait. Calcaui eos in furore meo, & conculcaui eos in ira mea.

Secundo resurrexit Dominus Iesus Christus, ut crescat maior afflictio ipsis animabus damnatis, quæ vident quōd Christus, pro liberatione earum mortuus est & resurrexit, quem ipse tam viliter contempserunt. Vnde Apocal. 14. de talibus Ioan. ait, Cruciantur igne, & sulphure, scilicet pro peccatis irascibilis partis & concupiscibilis: ecce poena sensus, in conspectu Angelorum sanctorum, & in conspectu agni, scilicet in gloria suscitati: quia damnati conspiciunt se priuos sempiterna vita, & participatione gloriæ Christi, & consortij Angelorum: ecce poena damni, quæ grauior est, secundum Hieronymum quàm poena sensus.

Tertio vero resurrexit, ut crescat maior afflictio corporibus damnatorū, quod quidem post vltimum iudicium futurum est. Vnde Apocal. 1. dicitur. Videbit eum omnis oculus, & qui eum pupugerunt, id est, criminaliter offenderunt. Et iterum. c. 14. ait de damnato homine, Bibet de vino iræ Dei. Quid per vinum, nisi tormenta interna & spiritalia denotantur? Sicut enim cum bibit vinum, non solum in corpore recipitur, verum etiam ab intra per totum corpus diffunditur: sic quidem spiritalis poena in mente dānati hominis

A minis iam recepta, non solum mentem ipsam per totum penetrat, sed etiam in corpora ipsa redundat. Vnde Iob 21. Videbunt oculi eius interfectionem suam, id est, separationem a gloriosa vita, quæ est in Christo Iesu: ecce poena damni, & de furore omnipotentis bibet: ecce poena mentalis, & corporalis sensus, quibus damnati æternaliter punientur. Et sic patet quōd Christi resurrectio etiam infernalibus ex iustitia necessaria comprobatur.

ARTICVLVS SECVNDVS

B De triplici tempore, quod in Christi resurrectione concurrit.

Secundo contemlemur resurrectionis Christi temporalitatem. Circa quam, secundum scientiā Alexandri de Ales, triplex consideremus tempus. Primo tempus festinatum, secundo tempus expectatum, tertio tempus determinatum.

Consideratur tempus.

2. Contemplatio temporalis resurrectionis Christi.

Primo consideremus Christi resurrectionis tempus destinatum. Non conueniens enim fuit resurrectionem Christi vsque ad generalem resurrectionem omnium corporum retardare. Et hoc primo, nec quantum ad ipsum, secundo nec quantum ad nos. Primo enim quantum ad ipsum, non debuit Christus retardare eam, & hoc maxime propter dignitatem, primo propter dignitatem, quia non est similis conditio sua conditioni nostræ: nam sua est a principio cœlesti, sicut Apostolus. 1. Corinth. 15. ait, Secundus homo de cœlo cœlestis. glo. ait, quia non est de humano ritu, sed nutu diuino conceptus est, & natus. Nostra vero conditio de principio terreno est: vnde ibidem glo. ait, qualis terrenus, tales terreni. Secundo propter dignitatem: quia enim Christus primus est, & maximus in dignitate, ideo dignum est, ut prius resurgat in gloriæ sublimitate: ideo Apoc. 1. Princeps Regum terræ nominatur. Secundo vero non fuit conueniens, quantum ad nos, quod differretur tantum resurrectio eius: immo necessarium erat nobis, & hoc maxime propter tria, scilicet ut generaret in nobis, primo fidem, secun-

D do spem, tertio charitatem. Primo quidem, ut generaret, & faceret in nobis fidem resurrectionis suæ: quia nisi resurgeret, quasi nullus deinceps crederet ipsum esse Deum. Secundo, ut generaret in nobis spem resurrectionis nostræ: ideo Apoc. 1. dictus est rex primogenitus mortuorum merito dictus est, eo quod primus in hoc sæculo vixit, ut ipse moreretur, & filios suos gigneret morituros. Sic etiam merito Christus dicitur primogenitus mortuorum, quando primus in alio sæculo a morte surgens vixit, ut ipse in æternum viueret, ac filios in æternum victuros non solum meritis, & gratia generaret: verum etiam nobis firmam spem de resurrectione nostra præstaret. Maximus quoque in sermone de paschate ait: est in Christo homine resuscitato vniuscuiusque nostrum caro, sanguis, & portio: vbi ergo portio mea regnat, regnare credo me: vbi dominatur sanguis meus, dominari me sentio: vbi vero glorificatur caro mea, ibi me gloriosum esse cognosco. Et iterum Gregorius super illud. 14. moralis. Scio, quod redemptor meus viuit, sic ait: Redemptor noster suscepit mortem, ne mori timeremus, ostendit resurrectionem, ut posse resurgere confidamus. Tertio vero, ut generaret in nobis charitatem: non enim possemus ita allici ad amorem gloriæ sempiternæ, nisi daretur nobis forma, & exemplar resurrectionis nostræ: vnde primo Corinth. 15. primitiæ Christus: ecce dignitas in Christo, per quam oportet resurgere. Hinc glo. ibidem ait, primus tempore, maximus dignitate, qui prior resurrexit, ut fidem faceret, & formam credentibus daret.

Tempus expectatum.

Secundo consideremus resurrectionis Christi tempus expectatum: quia non statim resurrexit post mortem, sed post triduum expectauit. Vnde super illud 1. Corinthiorum 15. resurrexit tertia die, ait glosa, probata vero morte, & hoc tertia die, ut ostendatur ea potestate nos posse suscitare. Si enim statim resurrexisset, non vere mortuus crederetur. Cum igitur deberet resurgere, ita ut veram mortem probaret, differri debuit resurrectio eius vsque ad tertium diem. Et maxime propter tria. Primo propter significationem, secundo propter probationem, tertio propter ostensionem.

A Primo inquam propter significationem. Vnde super illud Luc. 24. Oportebat pati Christū, & resurgere a mortuis tertia die, glo. ait. Merito vna die, & duabus noctibus in sepulchro iacuit: quia lucem, idest gratiam suæ mortis, quæ in carne, & anima erant, exposuit: & hoc ad designandum, quod lux suæ mortis duplicem nostram mortem curauit. Secundo propter probationem: quia sicut in ore duorum, vel trium stat omne verbum, sicut dicitur Matth. 18. sic in tribus diebus factum omne: vnde hic literalis, scilicet vt probaret veram mortem, secundum glo. prædictam. Tertio propter ostensionem, scilicet suæ magnificæ potestatis: nam si statim resurrexisset, non videretur habere potestatem resumendi animam suam, sicut & ponendi. Sicut ipse Ioan. 10. restatus est dicens: Potestatem habeo ponere animam meam, & potestatem habeo iterum sumendi eam. Et hoc est, quod super illud. 1. Cor. 15. resurrexit tertia die, glo. ait. Probata vero morte, &c. sicut supra patuit.

Tempus determinatum.

Tertio consideremus resurrectionis Christi tempus determinatum, scilicet, qua die & hora Dñs resurrexit. Circa hoc primo consideremus de die, secundo de hora. Primo inquam consideremus de die. Circa quod aduertendum est, quod Christus in sepulchro quieuit tribus diebus, & tribus noctibus: hoc est per tres naturales dies: feria sexta cum præcedente nocte, vna extitit dies: & per synecdochen illa die stetit ibi. Item fuit ibi per totum diem sabbati cum præcedenti nocte, & sic per totum illum diem naturalem absque synecdoche. Item nox præcedens Dominicam resurrectionis, est vna naturalis dies, & per noctem fuit ibi, & sic per diem naturalem per synecdochen ibi stetit in sepultura: tamen tantum fuit ibi per vnum diem artificialem, & per duas integras noctes. Hinc super illud ad Roma. 6. Hoc scientes, quia verus noster homo crucifixus est, vt destrueretur corpus peccati: glo. ait. Quienit Christus in sepulchro vna die, & duabus noctibus: quia nostram duplicem vetustatem sua simpla consumpsit. Secundo consideremus etiam de hora: sanè quia de resurrectionis hora in euangelico textu minime expressa veritas declaratur: ideo hic sacri Doctores varie opinantur. Quidam enim dicunt, quod Christus resurrexit in aurora, quidam quod

resurrexit media nocte dicunt. Primo enim sunt quidam, qui dicunt eum resurrexisse in aurora: & huius sententiæ est Aug. super illud. 1. Mach. 3. elegit Lyfias Ptolomæū, &c. ibi glo. ab hora mortis Christi vsque ad diluculum constant horæ 40. si ipsa nona connumeretur: cum ergo dixerit, quod resurrexit in diluculo, videtur quod non surrexit ante lucem. Secundo etiam pro hac opinione multum facit, quod ecclesia sancta laudes canit in aurora in memoriam resurrectionis Dñicæ, & ad gloriam resurgentis. Secundo sunt quidam, qui dicunt Christum resurrexisse in media nocte, atque his plurimum fauet. Primo id, quod habet traditio antiquorum, scilicet quod Apostoli in vigilijs sancti paschæ christianū populum vsque ad noctis medium retinentes, & illa scilicet resurrectionis Dominicæ, laudes cum populo iubilantes, post ad propria populū dimittebant. Tertio quoque cum hoc concordant figuræ Sampsonis, Iudic. 16. vbi dicitur quod dormiuit Sampson vsque ad medium noctis, scilicet in Gaza, & inde confurgens apprehendit ambas portæ fores cum postibus suis, & sera: impositasque humeris portauit ad verticem montis: vbi glo. ait. Sampson media nocte non solum exiuit, sed & portas tulit: quia redemptor noster non solum de inferno liber exiuit: sed & de inferni claustro portas destruxit. Tertio etiam multum facit ad hoc totum officium, quod in missa resurrectionis in Sabbato decantatur. Nam missa illa, quæ nunc cantatur in meridie in media nocte resurrectionis Dominicæ antiquitus cantabatur: sed nunc in mysterium tempus abbreviantes, & occurrentes gaudio resurgentis, spiritu sancto dictante, aspectu corporali complem, quod de illa sacratissima nocte fuerat ante prophetatum. Nox sicut dies illuminabitur, & nox illuminatio mea in delitijs meis. Vnde in cerei benedictione, huius sacræ noctis mysterium commédatur, cum, hæc nox est, pluries iteratur. Dicitur etiam in collecta, Deus qui hanc sacratissimam noctem gloria Dominicæ resurrectionis illustras &c. Quarto quoque literalis figura paschæ Iudæorum, & exitus de Aegypto huic videtur sententiæ consentire, eo quod media nocte educti sunt de Aegypto. Vnde ait Dñs, Exod. 17. Media nocte ingrediar in Aegyptum, & morietur omne primogenitum in terra Aegyptiorum: & sic vtranque opinionem concordans Alexan. de Ales in 3. ait, quod prædictæ non sunt contraria: nam quod dicitur

A dicitur, quod ante lucem resurrexit, respicit quod illud Ioan. 20. ait: Vna autem sabbati Maria Magdalena venit mane, cum adhuc essent tenebræ, ad monumentum. Sic quoque intelligitur illud, quod Lu. 24. dicitur, valde mane: idest, antequam dies esset clara. In diluculo enim dies nondum est clara. Et sic patet, quod Dominus resurrexit inter mediā noctem, & clarā diem, & hoc modo vtranque opinio ostenditur esse vera.

ARTICVLVS TERTIVS

B Tertio contemplemur resurrectionis Christi iucunditatem. Triplex enim fuit in eius resurrectione iucunditas, quale facti sunt omnes. Prima fuit cordialis, secunda generalis, tertia materialis.

Primo fuit iucunditas cordialis.

Primo inquam de resurrectione Christi fuit iucunditas cordialis, quæ maxime facta est in tribus asperitionibus primis. Prima facta est Mariæ Magdalena, secunda tribus Marijs, tertia vero Petro, de quibus per ordinem videamus. Et primo de prima, quæ facta est Mariæ Magdalena. Vnde per concordantia sacri textus euangelistarum notandum est, quod sicut Mar. 16. c. & in euangelio hodierno ait. Maria Magdalena, & Maria Iacobi, & Salomæ, emerunt aromata, vt venientes vngerent Iesum. Nouerunt enim hæ sanctæ mulieres tam crudeliter tractatum fuisse corpus Iesu, quod totum cor habebant plenū memoria crudelissimæ mortis eius, & imaginatione corporis sui sacri. Vnde nihil videbantur attendere, vel sperare, nisi mortuum eius corpus cum deuotione posse inungere & tractare. Subditque Mar. & valde mane, idest cū adhuc tenebræ essent, sicut Io. 20. ait, Vna sabbatorum, idest Dominica die, veniunt ad monumentum, orto iam sole peruenerunt ad monumentum. Secundum tamen August. de consensu euangelistarum, dicitur orto iam sole, idest de proximo venienti in has partes, vt sumatur ortus solis pro ortu claritatis diurnæ presentantis super emisperium nostrum: & dicebant adinuicem, quis reuoluet nobis lapidem ab ostio monumenti? & respicientes, scilicet cum iam venissent, viderunt reuolutum lapidē, erat quippe magnus valde: sed quia sciebant contra Iesum malitiam eorum ebullire, videntes lapidem reuolutum, crediderunt corpus eius a Iudæis ablatum, &

forte in aliquo loco vili locati. Vnde Magdalena, quæ Iesum ardentissime diligebat, antequam aliquid diligentius scrutaretur, ipsum sublatum esse pro certo supponens, ardentioribus amatoribus ex discipulis, Petro videlicet, & Ioanni, quasi mentecapta doloribus, & desiderijs vidēdi Dominum plena, nunciare cucurrit dicens: Tulerunt Dominum meum de monumento, & nescimus, vbi posuerunt eum, sicut Ioan. 20. narrat. Subditque quod Ioannes, currens citius Petro, in sepulchro inclinavit caput, vnde positæ lintheamina, nec tamen intrauit. Petrus vero postea veniens intrauit in illud: viditque lintheamina posita, & sudariū capitis stans ad partem, deinde Ioannes intrauit, & vidit, & credit quod prius dixerat maria, scilicet Dominum esse sublatum de monumento: nondum enim sciebat scripturas, quia oportebat eum a mortuis resurgere. Post hoc autem discipuli contristati ad propria redierunt. Postquam autem ad sepulchrū redijt Magdalena, hæ sanctæ mulieres intrauerunt monumentum. Dicitur autem monumentum quandoque illud saxum vas, in quo iacuit Christus: quandoque vero dicitur totus ille locus, in quo residebat illa turba. Erat autem locus ille clausus aliqua materia, vel pariete, vbi erat ortus, sicut innuit Ioannes, & etiam Augustinus sentit: propterea quando legitur, quod intrauerunt ad monumentum, aut exierunt ab eo, pro solo aditu, seu exitu eius loci, vel horti, intelligi habet. Igitur, sicut Mar. in euangelio hodierno, & Matt. vlt. dicitur. Introeutes, sicut dictum est, in monumentum, idest in tumbam, vbi erat sepulchrum, viderunt iuuenem sedentem in dextris, coopertum stola candida, & obstupuerunt: qui dixit illis: Iesum quæritis Nazarenum crucifixum; surrexit, non est hic. Ecce locus, vbi posuerunt eum. Sed ite dicite discipulis eius, & Petro, quia præcedet vos in Galilæam: vbi eum videbitis, sicut dixit vobis. Quo audito exeuntes mulieres de monumento, quasi recedere disponebant: sed amore Iesu attractæ iterum sepulchrū introeutes, sicut Luc. in princip. 24. cap. ait: viderunt duos Angelos stantes, qui dicunt eis: Quid quæritis? viuentem cum mortuis? non est hic, sed surrexit. Quo audito duæ consternatæ mente abire coeperunt: sed Maria feruentior amans stabat ad monumentum foris plorans, sicut Io. 20. ait. Plorabat enim, & lachrymæ eius in maxillis eius: non est

A qui consoletur eam ex omnibus charis eius. Rigebat ora lachrymis, & maxillas. **O** Maria, quid spei, quid consilij, aut quid cordis erat tibi, vt sola remaneres ad monumentum? Tota enim amore Iesu ardebat, nihil de ipso in hac vita videbat: vbi eum quærere, nesciebat: ideo in dolore cordis fundebat lachrymas circa sepulchrum, vbi certa erat: quia quem prius doluerat defunctum, nunc dolebat ablatum, & iste dolor maior erat, quia nullam consolationem habebat: primo fuit causa doloris, quia viuum perdidit: sed de hoc aliquantulum consolationem habebat, quia mortuum se retinere ardebat. **N**unc autem isto dolore consolari non poterat, quia vel corpus defuncti non inueniebat, & quia amor feruens impatiens est, & quiete nesciebat, ac semper de nouo sperat se reperire, quod cupit: ideo dum flet inclinauit se, & prospexit in monumentum. Secundum enim Gregor. amanti enim semel aspexisse non sufficit, quia vis amoris in tentatione multiplicat affectum inquisitionis. Et secundum Augustinum, iterum prospexit dolens, nec suis, nec suorum oculis facile putabat credendum esse. Et tunc vidit duos Angelos in albis fedentes, vnum ad caput, & vnum ad pedes, vbi positum fuit corpus Iesu. Dicunt enim illi: **M**ulier, quid ploras? **O** Maria, multam consolationem inuenisti: & forte tibi melius contingit, quam sperasti. Nam tu quærebas vnum, & duos inuenisti, & vidisti: quærebas mortuum, & illos reperisti viuos, qui de te curam videbantur habere, & volunt dolorem tuum linire. Ille vero, quem quæris, dolorem tuum videtur negligere, lachrymas tuas non videtur respicere, vel curare: vocas eum, & non audit: quæris illum, & non inuenis: pulsas, & non aperit, sequæris illum, & fugit, heu, quid est hoc? heu, quam magna mutatio? heu, quomodo mutata est res in contrarium? Ille Iesus recessit, olim diligebat te, olim te a Pharisæo defendebat, & a sorore tua dulciter excusabat, olim te laudabat, quando pedes suos unguento ungebatur, & lachrymis rigabas, & capillis tergebatur, dolorem tuum mulcebat, peccata tua dimittebat, olim quærebat te: cum abesses, vocabat te: cum vero decesses, manabat tibi per sororem tuam, vt ad se venires. **O** magister bone, cum vidisti eam plorantem, lachrymatus es. Denique per dilectionem eius, quia multum diligebat te, fratrem suum

*B. Virgo
tota diuino
amore
ardens.*

Lazarum resuscitasti, & planctum huius dilectricis tuæ in gaudium conuertisti.

O dulcissime magister, quid post hæc in te peccauit hæc discipula tua; aut in quo postea offendit dulcedinem cordis tui, quia sic recedis ab ea? Nos post hoc nullum peccatum aliud de ea audiuimus, nisi quia valde mane ad monumentum venit, ante omnes ferens ungenta, quibus ungeret corpus tuum. Et cum te non inuenisset in monumento, ecurrit, & nunciavit discipulis tuis. Illi venerunt, viderunt, & abierunt: hæc autem stat, & plorat: si hoc peccatum est, negare non possumus quin ipsa hoc fecerit. Si autem peccatum non est, sed amor, & desiderium, quod de te habet, quare sic recedis ab ea? & abscondisti te, tu qui dicis diligentes me diligo, & qui mane vigilauerit ad me, inueniet me: ergo mulier ista, quæ diligit te, & valde mane vigilat ad te, cur non inuenit te? Sed & tu Maria audi consilium meum, sufficiat tibi consolatio Angelorum. Mane cum illis, illos interroga, si forte sciant quid factum est de illo quem quæris, & quem ploras: ego certe credo, quod ipsi ad hoc venerunt, vt de hoc ipso testimonium perhiberent, & credo quod ipse quem ploras miserit eos pro se, & pro te, vt annuncient resurrectionem suam, & consolentur deplorationem tuam. Dicunt ei. **M**ulier quid ploras, quæ est tanti doloris? non abscondas a nobis lachrymas tuas, aperi nobis animum tuum, & nos indicabimus tibi desiderium tuum, dicit eis velut familiaribus suæ mentis ac scientibus vota planctusque: tulerunt Dominum meum, ipsum solum quæro, ipse solus potest me consolari: sed nescio vbi posuerunt eum: circumspicio si videam illum, & non video, vellem inuenire locum vbi positus est, & non inuenio: heu me miseram, quid agam, quo ibo: quo abiit dilectus meus? quæsiui eum in monumento, & non inueni, vocaui, & non responderet mihi: heu me, vbi quæram illum, vbi eum inueniam? surgam certe, & circumibo omnia loca quæ potero, non dabo somnum oculis meis donec inueniam quem diligit anima mea. Effundite lachrymas oculi mei, plorate, & nolite deficere ambulate pedes mei, & discurrete, & nolite quiescere. Heu, heu mihi quo abiit gaudium, vbi later amor meus? sed quid faciam, vt eum inueniam, quo me vertam ad quem ibo a quo consilium petam, quem percussabor? quis mei misere-

A miserebitur? quis indicabit mihi quem diligit anima mea, vbi positus est amor meus. vbi cubat, vbi quiescit quæso nunciate illi, quia amore langueo; dolore deficio, nec est dolor sicut dolor meus: reuertere dilecte mi, reuertere dilecte votorum meorum. Reuertere consolatio mea. Redde mihi latitiam salutaris præsentiae tuæ; ostende mihi faciem tuam, sonet vox tua in auribus meis; vox enim tua dulcis, & facies tua decora. Cum igitur maria sic doleret, sic fletet atque hæc dixisset conuersa retrorsum. Secundum Chrysost. super Ioannem angeli videtes Iesum adesse, propter reuerentiam eius stupentes, & facies in assumptis corporibus immutates in signum honoris surrexerunt. **Q**uod videns Maria conuertit se retrorsum vt videret quem angeli reueriebantur, & tunc sic conuersa vidit Iesum stantem, & nesciebat, quia Iesus est. Et dixit ei Iesus. **M**ulier quid ploras? quem quæris? **O** desiderium animæ suæ cur interrogas, quid ploras? quem quæris? Ipsa paulò ante oculis suis cum magistro tamen dolore animæ suæ viderat te spem suam suspendi in ligno: & tu nunc dicis, quid ploras? Ipsa in die terra viderat manus tuas, quibus sepe benedicta fuerat, & pedes tuos quos deuote osculata fuerat, & quos lachrymis rigauerat clausi affigi, & nunc tu dicis, quid ploras? **N**unc insuper corpus tuum sublatum estimat ad quod ungendum vt se quodammodo consolaretur veniebat, & tu dicis, quid ploras? quem quæris? Tu ipse scis quia te solum quærit, te solum diligit, pro te omnia contemnit; & tu dicis quem quæris? Tu quidem amorose Iesu hanc mulierem mentis secreto tractu, magnanimo amore traxeras ad amorem. Tu inuisa catena suavis dilectionis ligaueras, cum purgasti peccata sua, tu repleas amore cor eius, tu signis, tu verbis, tu inspiratione interna commoueras mentem eius, tu suscepisti lachrymas eius, nec obruisti oscula labiorum eius. Tu absciso omni corruptibilis rei amore illam dimisisti, vt a te per omnia iret in pacem: & nunc interrogas quem quæris? Tu lachrymas ipsa vidente sudisti ad germanicum funus, tui interpellatus iudex eius aduocatus esse potius voluisti ne impediretur dulcis contemplatio eius, cum illam sedere cognoscens ad tuos diuinos pedes pro te laborante sorore sua tu te sibi dedisti gaudium sedem sempiternam: tu eam signis atque signatis tibi sancto amore per omnia colligasti, nunc verò priuata solatijs repleta

mesticijs, imbuta angustijs. Tu quæris. **M**ulier quid ploras? Tu quidem in ea plantasti fidem qua te quærit, tu in ea firmasti spem, pro qua in te confidit, tu protinus radicasti in eius animo charitatem qua te diligit, tu rigas illam, vt incrementum suscipiat in visibilibus aquis charitas a te ipso diffusa, in te ipsum refusa, eam ad monumentum ligatam tenet & illam interrogas, quid ploras? tu causa questus, tu causa doloris, tu causa ploratus, tu inquietas illam, tu angelis illam auertis, tu ipsam in pace viuere non finis, quid ergo bone Iesu interrogas diligentem atque dilectum, quid ploras? quem quæris dulcis magister & amor animæ suæ ad quid quæso prouocas spiritum eius? tota manet in te, tota sperat in te, tota desperat de se. Ita quærit te, quia non est in se, sed propter te est extra se quid ergo quæris, quid ploras quem quæris? an putas; quia dicat te ploro te quæro, nisi tu prius inspiraueris & dixeris in corde tuo, ego sum, quæ quæris, quem ploras? an putas, quia ipsa cognoscat te, quando uolueris celare te? At illa æstimans, quia hortulanus esset, dixit illi. **D**omine si sustulisti eum dicito mihi, vbi posuisti eum, & ego tollam eum. **O** dolor miserabilis, mulier ista doloris nube obtecta non vidit solem, qui mane surgens radiabat per fenestras eius, qui per aures cordis sui: iam intrabat in animam suam. Sed quoniam amore læguebat. Isto amore sic oculi cordis caligabant, vt non videret quæ videbat, videbat enim Iesum; sed nesciebat, quia Iesus est. **O** Maria si quæris Iesum, cur non recognoscis Iesum? ecce Iesus venit ad te, & quem quæris quærit te, & tu æstimas eum hortulanum? Est enim Iesus est etiam hortulanus: ipse enim seminavit omne bonum semen in horto animæ tuæ, & repullulantem infidelitatem nunc aduenit extirpare. **Q**uid est etiam hoc quod dicis si sustulisti eum, de quo intelligis eum quis intelligit eum, quæ tamen nomen illius quem quæris, non pandis? sed hortulanus tuus est notus, sed tua desideria nouit; nescis quispiam sit quem tanta diligentia quæris, quem dabo somnum oculis? ac si præfente ipso illum eum in monumento clausisset quem eum, quid iste si hortulanus est? De isto de quo quæris agnouit; hoc nempe cum desiderio quærentis agit, vt quod quærit credat alios nosse. Sicut in Cant. r. sponsa ait. Indicate mihi quem diligit anima mea. Sic etiam euenit in Maria. Sed **O** Maria optime nescia loqueris, quia non patrem

A trem, non fratrem, non fororem, non filium, non amicum terrenum inquiris, sed eum, qui est, qui venturus est, ut dum sic profertur, sine agnominacione fuisse sciatur. Sed quid est mulier, quod dicis, & ego eum tollam? Ioseph. n. timuit, & non fuit ausus tollere corpus eius de cruce, nisi de nocte, & nisi peteret à Pilato: tu autem nocte non prætolaris, nec vereris, sed audacter promittis, dicens, & ego eum tollam? O Maria, si fortè corpus Iesu positum est in atrio Principis Sacerdotum, ubi Apostolorum Princeps calefaciebat se ad ignem, quid factura esses? & ego eum tollam. Quid si esset in domo Pilati, & coram militum turba, quid inquam factura esses, & ego eum tollam. Sed si in platea foret coram multitudine Iudeorum, quid tunc faceres? & ego eum tollam. O admirabilis mulieris audacia, ò mulier non mulier, nullum locum excipit, nihil anteponeit, sine timore dicit absolute, promittit, dicit mihi ubi posuisti eum, & ego eum tollam? O mulier magna est constantia tua, magna est fides tua, sed quomodo mulier, qua valetudine, quibus viribus, quo ingenio corpus tam graue posses portare sola, cum vna fueris de portatoribus ad sepulchrum, nunquid tecum tuas socias habere te credis? recesserunt, ego eum tollam. **C** Amor enim impossibile ad possibile sua opinione reducit, & quod nequid, efficere posse se credit. Tu ergo bone Iesu noli ultra protrahere desiderium eius, quia iam triduo sustinet, nec habet unde satiet esurientem animam suam, nisi tu te manifestando porrigas illi panem corporis tui. Nò enim diu poterit retinere vitam corporis sui, nisi cito manifestes vitam animam suam. Dixit ei Iesus, Maria. Hæc siquidem vox exprimit nomen eius, penetrauit animam eius, solitam virtutem in verbo illo sensit, sola solū solitè intellexit, ac per hoc solitam vocem agnouit, ubi ergo audiuit Maria. Sic enim cōsueuerat eam vocare Magister eius, per sensit in ipso nomine dulcedinem Dei, & per eam cognouit ipsum à quo vocabatur, esse magistrum suum. Tunc verò reuixit spiritus eius. Et tunc recipit etiam fidem. Unde statim in genere dixit ei, Rabboni, quod dicitur Magister, quo conuersa utiq; ad loquentem, & cum primo conuersa esset retrorsum, & illum vidisset, & hortulanū, sua interrogatione completa reconuertit oculos ad sepulchrū, ac vndiq; girabat aspectum, sperans ex aliqua parte apparere dilectum; nunc verò audita voce, quasi subi-

to se conuertit ad eum vocans Magistrum, cuius dulcedinem senserat in doctrina. O mutatio dexteræ excelsi, ò pietas Saluatoris, ò misericordia Redemptoris, conuersus est dolor magnus in gaudium maximū, mutati sunt dolores in lacrymas gaudij & amoris. Sed arbitratur Maria non se indigere verbo, quæ inuenerat verbū, & longè vtilius fore arbitratur tangere verbū, quoniam audire verba currit ad pedes eius, ut amplexaret, & oscularetur eos. O amor fortis, & impatientis, non ei sufficit videre Iesum, & cum Iesu loqui, nisi etiam tangeret Iesum. Sciebat enim, quod virtus de illo exibat, & sanabat omnes. Dixit ei Iesus: Noli me tangere, nondum enim ascendi ad Patrem meum. secundum tuum iudicium infidele, ac si aperte dicat tibi, non ascendi, quasi eam de infidelitate redarguens, quod non credidisset perfecte æqualem esse se patri: vel fortè hoc ait, ut eam humiliaret, ne nimis præsumeret, quia ipsum resuscitatum, prima omnium conspexisset: distulitq; ei concedere tactum, donec secunda vice cū alijs appareret. O dulcissime Domine, ò pie Magister, quam bonus es, qui recto sunt corde? O quam beati pedes, qui in simplicitate cordis quærunt te, & quam felices sunt, qui sperant in te: verum utiq; est, & indubitanter est verum, quod tu diligis omnes diligentes te, & nunquam deseris sperantem in te. Ecce enim hæc dilectrix tua simpliciter querebat te, & veraciter inuenit te, sperabat in te, & non derelicta est à te. Et addit Dominus Maria, dicens, Vade ad fratres meos, & dic eis: Ascendo ad patrem meum, & patrem vestrum, Deum meum, & Deum vestrum: statimq; disparuit. Ecce igitur iam constituitur Magdalena inter homines prima nuntia gloriæ resurrectionis. Christus enim suo proprio benedicto ore ipsam primam suæ resurrectionis euangelistam facit, efficitur præconissa, ut nunciet his, qui hanc resurrectionem per vniuersum orbem terrarum proclamaturi erant. Et merito reformationis humanæ hic ordo cōueniēs fuit: ut mulier, quæ erat peccatrix, prima cognosceret, & nunciaret gloriam resurrectionis, vel resurgētis, quæ transgressionis foueam primo fodit. Hinc Greg. ait: Ibi ostenditur culpa humani generis, unde processit, quia enim mulier in paradiso propinauit viro mortem: à sepulchro mulier viris annunciauit vitam, & dicta sui viuificatoris narrat, quæ mortem mortiferi serpentis narrauit.

Secun-

A Secunda verò apparitio facta est tribus Marijs simul. Cum iam disparuisset Iesus ab oculis Magdalene, iam illa stabilita in fide à qua exciderat, egreditur hortum; illico reliquit sepulchrum, nec ultra se, ut aspiceret inclinauit, nec amplius si adhuc essent, vel recessissent requisit Angelos testes de resurrectione credula, de quaesito iucunda, de inuento in animo consolata. Er ut iustum Domini, & Magistri perficeret animo, & corpore festinabit, cumq; festina rediret, socias suas in itinere infra sepulchrum, & Hierusalem cōsternatas animo læto grauentēs, vestigio adinuenit, quas etiam sociali discretionem retento pede, atq; interposita sessione, dum ista cum Maria siebant, nescientes credimus expectasse. Ad quos cum pertinisset Maria, læto animo, iucundo vultu, festinoq; cursu, & effatu enarrat resuscitatum Iesum, & eum tanquam hortulanum audisse, & vidisse, tamen errantem gerere non potuisse. Pariter versus Hierusalem festino gressu curiter irent, sicut Mart. ult. ait, Ecce Iesus occurrit, dicens, Auete. Ille autem acceperunt, & tenuerunt pedes eius, ac adorauerunt eum. se enim tangi permisit, qui se prius tangi Magdalene negauit. Gesta etenim Christi, nunc negat, nunc concessa, nunc prohibita, nuncq; permissa magnam nobis astruunt rationalem mysterij veritatem, & vnum, & idem, quod vno tempore denegatur, alio conceditur, ut. s. defectum in inquisito, in dignitatem, in quærente in eptitudinem, in modo importunitatem, in tempore indecentiam aure negatur importare credamus: cum verò conceditur his caruisse, atque ornari contrarijs firmiter; ne tamen pro tanto diuinum mutatur consilium, si opera varientur. Nouit enim prouidentia Dei, sine dolo nostris vtilitatibus consulens qualiter, & quid nobiscū diuersimode sit agendum, & nunc proclue mulieres tangunt, & osculantur Dominicos pedes: & ad folia reuertitur Magdalena, atq; noscunt resuscitatum, quem videbant crucifixum, & in theca petrina reclusum. Tunc ait illis Iesus: Nolite timere, ite nunciate fratribus meis, ut eant in Galilæam, ibi me videbunt. Vocat enim eos fratres amantissimus Princeps, tum ut ostendat se verè resurrexisse in carne generis nostri, de primo parente tracta, tum ut ad sui amorem magis eos accedat, & ad fiduciam societatis suæ, ac visionis corroboraret, & confirmet, cum ut filios æterni Patris, & Christi se nouerit coheredes. O igitur hu-

ius almi Regis benignitas, qui relictus in bello pauidos suos formidolosos, & fugatiuos socios, cum euadit, nominat fratres, & in nouitatem coelestem eis in suo corpore ostendere repromittit. O dulcis excelsi suauitas, qui cum negantes ingruenti bello tempore tenebrarum, fraternum ad eos se dicit tenuisse amorem. O insolita clementia Principis, qui post præsuram, caumaq; bellorum, post victoriam de ligno de tumulo de tartarea lege reportatam, sub æterno Patre, continuo appellat fratres, & sicut Ioan. 20. ait: Venit Maria Magdaleua. s. cum alijs Marijs, nuncians discipulis, quia vidi Dominum, & hæc dixit mihi.

Tertia apparitio facta est Petro, sicut Lu. ult. patet. Non enim deerat pijs Apostolis sollicitudo quærendi si reparare possent vllatenus resurgentem, ad quod serpentiſsimus quidem erat Petrus: unde eo ab alijs segregato, nescio in quo loco quem sacra scriptura silet, apparuit ei Dominus, atque cor eius confortauit in fide, deditq; finem infidelitati, ac lacrymis eius, qui regressus ad ceteros cum gaudio, sibi apparuisse Dominum nunciauit, quod quidem cum auditum est ab aliquibus desidia facta est, aliquibus spes, aliquibus conturbatio, quasi singularitatem apparendi causantibus, aliquibus proficiendi crescebat auiditas, ut possent videre eum. Quanto autem gaudio, atque fiducia repletus fuit Petrus, quis exprimere posset, secundum enim hriso. Primò inter viros apparuit Petro, quia erat caput omnium: secundò, ne propter negationem factam desperaret: tertio propter exemplum misericordiæ Dei ad peccatores redeuntes ad eum.

Iucunditas generalis, quæ facta est in duodecim apparitionibus.

Secunda resurrectionis Christi iucunditas, est generalis. s. quæ facta est in duodecim apparitionibus post prædictas.

Primo enim apparuit duobus discipulis euntibus in Emaus, quam Lu. 24. prolixius narrat, & breuiter in ult. c. Mar.

Secundo apparuit pluribus in Hierusalem, Thoma absente, & clausis ianuis stetit Iesus in medio eorū, & dixit eis: Pax vobis, sicut Io. 20. ait, & Lu. 24. ait. Omnes autem prædictæ quinq; apparitiones factæ sunt in ipso resurrectionis die.

Tertio

A Tertio post dies octo apparuit Iesus, & stetit in medio discipulorum presente Thoma, cui palpandas praebeuit cicatrices vulnorum, Ioan. 20.

Quarto apparuit ad mare Tyberiadis, sicut Io. 21. tradit, de qua dicit hic: iam tertio manifestatus est Iesus discipulis suis, cum resurrexit à mortuis: non tamen intelligendum est simpliciter, quod fuit tertia, sed quia facta fuit tertio die de illis diebus, in quibus Christus apparuit eis.

Quinto apparuit in monte Thabor undecim discipulis suis, ubi prius constituerat illis; & haec fuit sollemnis apparitio, de qua & ante mortem, & post resurrectionem, tam per se, quam per Angelos saepe mentio facta fuit: & tunc singulariter eum adorasse dicuntur, Matth. vlt. licet etiam non sit dubium, quod quandoque apparebat eis eum cum multa reuerentia adorabant: hic tamen singulariter enarratur, ut per hoc huius apparitionis excellentia demonstraretur.

Sexto apparuit in die Ascensionis, de qua Mar. 16. ait, quod nouissimè recumbentibus undecim discipulis apparuit illis Iesus, quia secundum Aug. iam non erat ammodo cum illo in terra conuiuaturi.

Septimo apparuit eodem die in monte Oliueti, quando viderunt eum ascendentem in caelum, quam Mar. & Lu. in fine euangeliorum suorum breuiter tangunt: sed in principio libri Act. plenius enarratur: licet enim ab Euangelistis non ponantur, nisi praedictae decem apparitiones, tamen etiam aliae fuisse creduntur. Vnde Io. in vlt. euangelij sui ait: Multa quidem & alia signa fecit Iesus in conspectu discipulorum suorum, quae non sunt scripta in libro hoc. Paulus quoque, 1. Corin. 15. tres etiam superaddit, ut sua pro 13. computetur, sicut & in tertridecimo anno post Dominicam passionem Apostolus gremium Doctor factus est. Dicit enim ibidem, quod visus est plusquam quingentis fratribus. Deinde visus est Iacob. s. minori, & haec intelligitur facta etiam in die resurrectionis. Vnde Hiero. refert, quod dolore mortis sauciatus se nunquam comedere vouerat, nisi Christum videret resurrexisse à mortuis: huic ergo apparuit Dominus, & dixit ei, & his, qui cum eo erant: Ponite mensam. Deinde panem accipiens dedit ei, dicens: Comede frater dilecte mi, quia filius hominis resurrexit à mortuis. Addit quoque; Apostolus ibi supra: Nouissimè autem omnium tanquam abortiuo visus est & mihi. Potest etiam addi visio illa,

quam Ioan. in Apoc. 1. refert eum vidisse instar lucentis solis. Scribitur etiam in euangelio Nicodemi, quod Ioseph. qui sepelierat sanctissimum corpus Domini, propter quod & captus fuerat à Iudaeis, & in quodam cubiculo diligenter sigillato reclusus, què post Sabbatum interficere ordinabant. Illi igitur facti apparuit Dominus Iesus, extergensque faciem eius osculatus est eum, demumque; saluis sigillis in domo propria eum collocauit. Ex quo manifestè patet, quod haec apparitio in die resurrectionis fuit facta. Ex omnibus praedictis patet, quod quindecim apparitiones scribuntur factae postquam Christus à mortuis resurrexit.

Iucunditas maternalis.

Tertia quoque; resurrectionis iucunditas dicitur maternalis; quia enim de sacrae matris suae consolatione post resurrectionem nihil euangelica testatur historia, non credendum est, propterea quod benignissimus Iesus fauus consolationis, & gratiae, qui ceteros tantum studuit consolari, oblitus est matris suae, quam solam nouerat mortis suae amaritudines plenissime degustasse: placuit tamen prouidentiae Dei, nihil de hoc per euangelicos apices referari, & hoc maxime propter tria. Primo propter infidelitatem, secundo propter infirmitatem, tertio propter sublimitatem.

Primo propter infirmitatem, tanta enim certissima firmitate constabat Virgini Matri de resurrectione filij sui, ut nec per primum, aut minimum dubitationis motum, circa hoc fuerit propulsata, quod quidem facile erat credere ex hoc, quod per singularissimam electa erat in Matrem Christi Dei, & in Reginam, ac Dominam Angelorum, propterea ipso silentio scripturarum melius ostenditur hoc debere teneri, ut omnino indubitatum, quam fieret quacunquē scriptura: ideo sicut luculenter patet scriptura, posuit talia fundamenta illuminata, & alia maiora concludit, quam posset lingua, seu litera explicari. Posuit enim modum altissimi conceptionis, ut pura Angelo nunciante, & Spiritu sancto obuberrante, describitur; illam ut dolorosam Matrem Filij Dei morientis pro nobis, atque etiam iuxta crucis stipitem collocavit. Quod si verum est, immo verissimum est, quod 2. Corin. 1. Apostolus ait: Sicut socij passionum estis, ita & consolationum eritis: mensura, quantum virgo

Mater

A Mater resurrectioni filij sociata: ideo certissimè tenendum est, quod dulcissimus filius eius, primo, & ante omnes resurrectionis eius gratiosè leticia consolatus est eam, quod & sancta Romana ecclesia sentire videtur, quae in Roma, in resurrectionis die ad sanctam Mariam maiorem ordinat stationem. Si autem arguere velis, quod corporaliter non apparuit ei, eo quod hoc non testantur Euangelistae, non pie concludere necesse erit, quod in resurrectionis letitia in mundo nunquam viderit eum; quia sicut nec primo, sic nec vltimo, nec medio materno conspectui apparuisse refertur.

B Secundo autem factum est propter infidelitatem; quia enim Spiritu sancto cura erat per scripturam euangelicam illas apparitiones describere, quae carnalibus hominibus possent de resurrectione Christi fidedignum testimonium perhibere, & maternum affectus in eorum oculis minueret veritatem. Ideo nulla scripta est apparitio ex testimonio matris: non erat tamen in rei veritate in omni creata, atque creanda natura, post ipsum Iesum, tantum testimonium veritatis, quantum in ipsa lingua materna, nec cui tantam credere debeat mens deuota: per textum ergo euangelicum tantummodo debuit referuari, per quem modum Doctores primi fidei nostrae, de resurrectione fuerunt certificati, ita ut ex hoc comprehenderemus quomodo facti sunt resurrectionis Christi idonei testes, quibus fides ab omnibus esset indubitanter exhibenda: de apparitione autem matris, & consimilibus, nihil in euangelij reperitur; quia à Spiritu sancto credenda, & inuestiganda illis tantummodo relicta sunt, qui a suo lumine illustrantur.

C Tertio quoque; factum est propter sublimitatem. Post resurrectionem verò Christi, nihil de matre, & etiam ante per euangelia pauca referuntur: quia apparitiones Christi exhibite matri, & familiaria inter eos, colloquia, atque amoris sublimia signa intantum debuerunt esse superintelectualissima, atque ineffabilissima, quae nec potuerunt ab inferioribus dici, vel scribi, nisi cum tanta diminutione sua, quae eas dicere nobis esset nobis illarum excessum quodammodo denigrare. Si quis tamen pie deferre vellet textum euangelij sacri, & dicere, quod corporali aspectu primo apparuit Magdalena: posset vtrique; fideliter, ac deuotè conuenire, si distinguamus duplicem visionem: primam. s. corporalem; secundò spiritualem. Prima

autem est debilis, & infirma, & saepe multae illusioni, deceptioni, & vanitati subiecta. Secunda autem est stabilis, certa, & clara, quae de leui non nisi purgatis mentibus exhibetur. Esto ergo, quod visionem primam pro quodam priuilegio speciali amorosus Iesus voluerit impartiri, non dubium esse debeat, quod certissimo mentis intuitu beata Virgo Maria & resurrectionem Christi vidit, & certè cognouit, atque iucundissimis amplexibus animae suae strinxit. Insuper dici posset, quod Spiritu sancto dictante, nihil in sacro textu de corporali apparitione sibi facta refertur, quod non indigebat talibus apparitionibus roborari, & confirmari. Posset quoque meditari deuotè, quod sicut ipsa fuit summè passa, ac Christo comissa; sic Christi compassione finita, mens eius spirituali contemplatione vulnerum filij caernis inclusa, & intra ipsius sepulchri angustias consepulta, vice, ut sic liceat loqui, dulcis Iesus animae fungebatur. Cumque per spiritum illustrata resurrectionis horam sentiret instantem, aduenientem animam filij, ubi in propria gloria fumeret corpus suum, sic deuotè allocuta est. Quid mi, dilecte fili, aduenisti facturus, si vis me totam in tuam gloriam absorbere? reddo depositum, quod sola custodio, me tuo vis dolore, atque passione priuare, & has tu corporis aperturas, in quibus solis vnio tua vis fatiare medicina, non animo; aut ergo me in tuam assume gloriam, aut mihi dimitte tui doloris memoriam, & saporem. Cui amorosus Iesus deuota consolatione respondit: O mater mea dulcissima, non potest pusillus grex istorum filiorum tuorum, tua nunc societate priuari: omnes enim deficient, nisi tuae fidei fulcimento firmentur, & ninis vtrique; durum esset, eos simul me pastore, & patre, & te magistra & matre priuari. Multus enim mihi per eos populus acquirendus est, qui de viscerum suorum charitate procedet. Patienter ergo fer pia mater, atque dulcissima, quae te ad tempus cum illis relinquam, & corpus meum in gloriam maiestatis assumam; nec tamen credas dulcissima mater mea, quod passionis meae saurum velim de tua anima remouere, quantumque; gloriosus resurgam. In ipsa enim corporis gloria mea apparebunt ipsa victoriae signa, apertaque; relinquam vulnera in carne mea, quantumcunque; sanata, per quae dulcissima mater, ad cordis mei thalamum habebis ingressum, ut. scilicet ad me intrans, & ad filios exiens, inde posses asportare, quod velis,

etis, & tuis filiis dispensare. Exurge ergo gloria mea, quia consummata est resurrectio mea; tunc pissima Mater tota transportata in gloria filij resurgentis, ipsum dulcissime se alloquentem audiuit. Resurrexi, & adhuc tecum sum, alleluia, p. sicut: super me manū tuam alleluia, mirabilis facta est scientia tua alleluia. Et de hoc paterno honori mille millies alleluia, in quo filius subito introducit in conspectu maternæ mentis in gloriam maiestatis. Quam nobis concedat ipse glorificatus Iesus, qui cum Patre, & Spiritu sancto vivit, & regnat, per infinita seculorum secula, Amen.

FERIA, SECUNDA
post Resurrectionem.

De homine nouo, & peregrino, cui Beatus Franciscus, & alius sanctus appropriari potest.

Sermo LIX.

T solus peregrinus es. Luc. 24. Et in euangelio hodierno. Secundum enim Aposto. ad Heb. 13. Non enim habemus hic manentem ciuitatem, sed futuram inquirimus. I. tanquam aduenę, & peregrini. Et in prima cano. sua, & c. 2. hortatur nos Apost. Petrus, dicens: Obsecro vos, tanquam aduenas & peregrinos, abstinere vos a carnalibus desiderijs, quæ militant aduersus animam. Conuersationem autem vestram inter gentes habentes bonam. Hæc profectò obseruans beatus N. potuit dicere cum Propheta in Psalm. 38. Aduena ego sum, & peregrinus apud te, sicut omnes patres mei. Quod potest esse aliud thema. In quibus quidem verbis exponuntur tres beati Francisci status, seu amores. Primus est amor incipiens, secundus est amor proficiens, tertius est amor perfectus.

Primus amor eius, seu status est incipiens: & de hoc ait: Aduena ego sum. I. a regno mundi, ò Domine Iesu Christe, apud te. I. manens per ardoris desiderium, atq; spem. Aduena enim dicitur, quia abiens de patria alibi commoratur. Sicut & beatus N. aduenā ab hoc sæculo, sed per spem iam conciuus in cælo, dicere poterat cum Aposto. ad Philip. 3. Nostra conuersatio in cælis est.

Secundus est, quo mens beati N. progrediebatur de virtute in virtutem, vnde ait, Et peregrinus. Peregrinus autem incedit de hospitio in hospitium, donec perueniat ad locum, quo tendit. Sic facit, qui bene transilit, vnde Psalm. Ibunt de virtute in virtutem. Sed quam diu? donec videatur Deorum in Sion. Ecce status peregrinationis humanæ.

Tertius est amor perfectus, quia non ad horam, vel ad modicum sum aduena, & peregrinus, sed simpliciter, & perfectè, sicut omnes patres nostri. I. Apostoli sancti: quorum vestigia sum secutus. Meritò ergo dicitur ei, Tu solus peregrinus es. Hos tres status, seu amores fuisse in beato N. ostendit beatus Ioan. Apoc. 1. dicens: Vidi septem candelabra aurea, & in medio candelabrorum aureorum, similem filio hominis vestitum podere, & præcinctum ad mamillas zona aurea. Caput autem eius, & capilli erant candidi tanquam lana alba, & tanquam nix: & oculi eius velut flamma ignis: & pedes eius similes auricalcho, sicut in camino ardenti: & vox illius tanquam vox aquarum multarum. Et habebat in dextera sua stellas septem: & de ore eius gladius ex utraque parte acutus exibat, & facies eius sicut sol lucet in virtute sua. Et cum vidissem eum, cecidi ad pedes eius tanquam mortuus. In quibus sacratis verbis duodecim perfectiones, seu peregrinationes animæ peregrinæ, seu noui hominis, seu beati N. per ordinem describuntur. Prima est in vita actiua exercitatio, secunda est in vita contemplatiua delectatio, tertia in iustitia perseueratiua, quarta materialis dilectio. Aliæ quatuor subiunguntur. Prima est luminosa, & matura cognitio; secunda prudens discretio; tertia ardens affectio; quarta seruens locutio. Subinferamus alias quatuor. Prima est sancta exemplatio, secunda discreta & efficax prædicatio, tertia famæ diffusio, quarta fidelium veneratio.

ARTICVLVS PRIMVS

De quadruplici perfectione hominis
in nouati in charitate.

Primo describamus quatuor primas peregrinationes, seu perfectiones hominis noui, seu beati N. quæ pertinere possunt ad statum incipientem.

De

A De septemplici statu noui hominis in
actiua vita. Cap. 1.

Prima
sectio.

Prima perfectio noui hominis, seu beati N. est in vita actiua exercitatio, & de hac Io. ait, Vidi septem candelabra aurea. Septem quippe sunt status vitæ actiue. Primus est iustitię ad bene faciendum, secundus patientiæ ad mala tolerandum, tertius sapientiæ ad bene discernendum, quartus gratiæ ad sibi ipsi, & proximo bene consulendum, quintus innocentie ad nemini nocendum, sextus est humilitatis ad humiliter sibi de gratijs datis sentiendum, septimus probationis ad propriam voluntatem expiandum. Hi autem septem status in septem ecclesijs, Apoc. 2. & 3. describuntur. In his mentem iusti laboris necesse est, vt ad perfectionem ascendat. Atq; proinde in septem candelabris aureis designantur. Sicut enim candelabra aurea, licet pretiosa materia sint, lumen tamen aliunde habent: sic septem status actiue vitæ, licet virtutum meritò pretiosi sint: lumen tamen sapientiæ ex contemplatiua vita percipiunt: nam facilliter errat actio, quam non dirigit diuina contemplatio. Propterea Apost. ad Heb. 12. cōtemplari iubet, cum ait, Cōtemplantes nequid desit gratiæ Dei. Hæc igitur candelabra septem, hoc est prædictos septem status, in spiritu vidit beatus Ioan. in anima beati N. Primo N. habuit iustitiam, eo q̄ iusta opera continuo Domino offerebat super altare intimi cordis sui, ex quo cor eius adipe deuotionis impinguabatur. Proinde Eccl. 35. mysticè inquit de ipso, Oblatio iusti impinguat altare. I. cor eius, quod altare nominatur, quasi alta res. Et subditur, Et odor suauissimus est in cōspectu Altissimi.

Secundò habuit patientiam ad mala tolerandum. Ad hoc enim, vt opus iustitiæ Deo acceptum sit: oportet vt fiat cum magno conamine, & vigore, seu labore. Hinc Apost. 1. Corin. 3. ait, Vnusquisq; mercedem suam accipiet, secundum proprium laborem. Ad hunc igitur gloriosum beatum N. Apoc. 2. Dominus ait, Scio opera tua, & laborem tuum, & patientiam tuam. Hoc si quidem scire, Dei est, non simplicis cognitionis, quo etiam cognouit opera reproborum: sed est beneplacitum diuinæ approbationis. Per cuius contrarium, Matth. 25. Dominus fatuus virginibus ait: Amen dico vobis, nescio vos.

Tertio habuit sapientiam ad bene discer-

nendum. I. tam pro gloria Dei, tam pro salute sui, quam etiam pro utilitate proximi. Ideo de eo, Eccl. 37. ait, Est sapiens animæ suæ sapiens: & fructus eius laudabilis. Et meritò subditur, Vir sapiens implebitur benedictionibus, & videntes illum laudabunt.

Quartò habuit gratiam ad sibi ipsi, & proximo consulendum, vt meritò ei dici posset illud Prophetę, Diffusa est gratia in labijs tuis. I. abundanter distributa sunt recta consilia, & bona doctrina ex sanctissimo ore tuo. Sed quia hanc gratiam gratis datam exornauit gratia, quæ gratum facit: ideo subditur a Propheta, Propterea benedixit te Deus in æternum. I. benedictione te ducente ad gloriam sempiternam.

Quintò habuit innocentiam ad nemini nocendum. Secundum enim Aug. Innocens est, qui nec miserum facit, nec miserum relinquit, quæ per pietatem seruantur. Et de hac quidem sanctus iste plenissimus fuit. Inde Prophe. 23. ait, Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo? Et subditur, Innocens manibus, & mundo corde. Ille verò manibus innocens est, qui nec capit aliena, nec sua dat indignis, nec in super retinet dignis. Quæ omnia sanctus iste perfecit.

Sextò habuit humilitatem ad humiliter de gratijs sibi datis sentiendum. Nouerat enim Lu. 14. a Domino dictum: Qui se humiliat, exaltabitur: quod meritò in eo verificatum est. Ideo de eo Eccl. 11. dicitur, Est homo marcidus. I. in oculis suę mentis, egens recuperatione, plus deficiens virtute & abundans paupertate. Et oculus Dei respexit illum in bono, & erexit eum ab humilitate ipsius. I. exaltauit caput eius, & mirati sunt in illo multi, & honorauerunt Deum. Quæ omnia cōueniunt huic sancto.

Septimò probatus, & tentatus fuit ad propriam voluntatem experiendum, vnde de illo Eccl. 31. dicitur, Beatus est diues, qui inuentus est sine macula: & qui post aurum non abiit, nec sperauit in pecuniæ thesauris. Quis est hic, & laudabimus eum? Qui probatus est in illo, & perfectus inuentus est: & erit illi gloria æterna. Nam vt testatur beatus Iacob. 1. cap. canonicæ suæ: Beatus vir, qui suffert tentationem: quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ, quam Dominus repromisit diligentibus se. Hæc sunt candelabra aurea, hoc est pretiosa, quo ad seipsum, atque lucida, quo ad proximum per exemplum, iuxta illud Mat. 5. Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent Patrem

A Patrem vestrum, qui in caelis est. Super hæc candelabra actiua vite fulgebant in hoc glorioso sancto septem dona Spiritus sancti, iuxta illud Isa. 11. Requiescit super eum spiritus Domini, spiritus sapientiae & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientiae & pietatis, & replebit eum spiritus timoris Domini.

De triplici vita. scilicet actiua, contemplatiua, & mixta. Cap. 2.

Secunda perfectio.

Secunda perfectio huius gloriosi sancti, seu noui hominis, fuit in vita contemplatiua perfectio, seu delectatio, unde de subdit Ioan. Et in medio septem candelaborum aureorum similem filio hominis. Ad huius intelligentiam aduertendum est, quod triplex est status humanæ mentis. Primus est actiuus, secundus contemplatiuus, tertius verò mixtus. In primo siquidem efficitur quis homo, in secundo efficitur filius hominis, in tertio verò fit similis filio hominis.

Primo enim iure quis dicitur homo, cum creatorem per creaturas iugiter contemplatur, iuxta illud Apost. Rom. 1. Inuisibilia enim Dei à creatura mundi, per ea, quæ facta sunt intellecta conspiciuntur. Sicut enim homo de limo terræ, secundum corpus, formatus est; sic & secundum animam ex limo corporalium rerum in cognitionem surgere comprobatur. Et hic laborat in medio septem candelaborum, id est, in vita actiua.

Secundò autem filius hominis meritò nuncupatur, qui claro aspectu rerum spiritualium gloriam contemplatur. Et de hoc Apost. 2. Corint. 3. ait: Nos autem reuelata facie gloriam Domini speculantes in eandem imaginem transformamur à claritate in claritatem, tanquam Domini spiritu. Perfectio enim vite actiua potest homo Christo assimilari, cum videlicet omnia agat ad Dei honorem, & proximi utilitatem. Perfectio autem vite contemplatiua induit homo Christum, cum iam non propter Deum operari contendit, sed amorofo contemplatiue in Deum quodammodo transformatur, ut cum iam Aposto. ad Gal. 2. dicat: Viuo ego iam non ego, viuunt verò in me Christus.

Tertio verò digne similis filio hominis dici potest, qui actiua vite perfectione continue crescens, de die in diem magis proficit ad sublimiorem perfectionem vite

contemplatiua. Per hoc enim, quod clarè cognoscit ordinem operum humanorum, pertingit ad cognitionem operum diuinorum. Et talis est vita mixta, quam Christus, & Apostoli vita, & moribus seruauerunt. Ad hanc quidem peruenit beatus pater noster Franciscus, ut meritò propter hoc, & demum expressius, & ad litteram propter stigmata eius sacra, similis filio hominis dici possit. Non tantummodo fuit homo per actiuam vitam, seu filius per contemplatiuam vitam: sed filio hominis similis per vitam mixta, quæ perficitur ex vtraque. Porro tanto quisque in vita contemplatiua perfectior est, quanto cum laboribus, & afflictionibus charius in actiua vita firmitus subsistere potest. Et hæc est perfectio vite mixta, quæ ex vtraque con-surgit. Ad quam ascendit gloriosus Franciscus, sicut patet ex eius laudabili vita.

De vita iusta, quæ perseuerat vsque in finem. Cap. 3.

Tertia perfectio noui hominis, seu beati N. in iustitia, perseueratio dicta est. In vanum verò homo in præcedentibus laboraret, si antequam veniret ad finem, ab eis turpiter reslisset. Et de hoc Ioan. subdit: Vestitum podere. Poderis erat enim vestis sacerdotalis linea, corpori attrita, pertingens vsque ad pedes. Propter quod poderis dicta est, id est, pedalis. Pos enim Græcè, Latine dicitur pes: unde camisia, & subucula nominatur. Et dicitur poderis, quasi pedibus hærens. Secundum enim quosdam, hæc erat tunica hiacintina, pertingens ad pedes, in cuius simbrijs erant tintinnabula aurea. Et de hoc videtur ad litteram loqui illud Sapient. decimo octauo, cum ait, In veste poderis quam habebat, totus erat orbis terrarum, & parentum magnalia in quatuor ordinibus lapidum erant sculpta. Dicuntur autem fuisse in veste poderis, quia erant in rationali, superhumerali, ipsi poderi superposita. Per hanc quidem poderem designatur iustitiæ pulchritudo in proposito perseuerandi vsque in finem. Sic iustitiæ cador laboriosè adeptus vsque in finem ab hoc glorioso Sancto seruatus est. Nouerat enim, quod Matth. decimo, Dominus ait: Qui autem perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Meritò quidem solium perseuerantiæ præmium gloriæ Dominus

A minus impartitur. Nam generaliter omnes virtutes & theologicæ, & morales absque perseuerantia contra vitia pugnare non possunt: absque perseuerantia verò vincere nequaquam possunt. Ipsa est enim, quæ in gloria præmium introducit. Ideo ait Gregor. 1. lib. moral. Incausum bonum agitur, si ante vite terminum deseritur; quia frustra velociter currit, qui priusquam ad metas venit deficit. Et iterum Bernar. in quadam epistola ait: Perseuerantia est vnica filia summi Regis, scilicet virtutum, earumque consummatio, totius boni repositorium, & virtus, sine qua nemo videbit Deum. Et iterum in epistola 12. ait idem: Absque perseuerantia, nec qui pugnat victoriam, nec palmarum victor consequitur. Nutrix est ad meritum, mediatrix ad præmium: soror patientiæ, constantiæ filia, amica pacis, amicitiarum modus, vnanimitatis vinculum, sanctitatis propugnaculum. Tolle perseuerantiã, nec obsequium mercedem habet, nec beneficium gratiam, nec laudem fortitudo. Sola est cui æternitas redditur, vel potius, quæ æternitati hominem reddit, dicente Domino: Qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Hæc ille.

C De paternali, & maternali proximorum dilectione. Cap. 4.

Quarta perfectio.

Quarta eius perfectio est maternalis dilectio, quæ præcedentia ornat. Et de hac subdit Ioannes, Procinctum ad mammillas zona aurea. Duplex est quidem proximi dilectio. Prima est paternalis, secunda est maternalis. De paternali autem Dan. 10. dicitur: Et vidi, & ecce vir vnus vestitus lineis, & renes eius accincti auro obrizo. Paternitas enim in lumbis, vel renibus denotatur. Qui ergo paternæ discretionis charitatem habet, conuenienter zona aurea ad renes eius præcingitur. Quod bene conuenit veteri testamento, timore humanas mentes constringenti. Sed notanter ait, auro obrizo. Dicitur enim ab obradio, obradias. Hoc obrizum aurum coloris optimi sic dictum, eo quod obradiet, eo quod splendore obradiet. Quod Hebræi effau, Græci chyrum, vocant: & ideo in obrizo paternalis dilectionis vigorosa exemplaritas denotatur. Secunda dilectio dicitur maternalis. Leniori, atque dulciori dilectione mater diligit filium suum, quam pater: ideo

in nouo testamento nouus homo, non super renes, sed ad mammillas zona aurea præcingitur, in quo ipsa mens humana ad charitatem maternæ affectionis eruditur. Hæc quidem hic Sanctus adeptus est. Ideo cum Apostolo ad Galatas quarto, filijs suis inquit: Filij mei, quos iterum parturio, donec in vobis formetur Christus. Huius autem maternalis dilectionis duæ sunt mammillæ. Dextera est amor amicorum, sinistra verò est amor inimicorum: quibus per arma iustitiæ. i. iustæ dilectionis a dextris, & a sinistris pugnaret, ut obtineret dulcedinem hanc dilectionis.

ARTICVLVS SECVNDVS

De alijs quatuor, perfectionibus hominis inuouati in charitate.

Secundo subdamus alias quatuor perfectiones huius animæ nouæ, quæ applicari possunt ad statum proficientem, seu ad gloriosum Franciscum.

De scientia infusa, per quam nouus homo diuinitus illustratur. Cap. 1.

Prima quidem perfectio, est maturatione, & luminosa cognitio: & de hac Ioannes ait, Caput autem eius, & capilli erant candidi, tanquam lana alba, & tanquam nix. Caput siquidem, id est, mens: & capilli, id est, longæ, multæ, & subtiles cogitationes hominis noui, seu beati Francisci, lucida extiterunt, eo quod coelitus diuina sapientia illustratus, clarè intelligebat omnia, quæ agebat. Sed notanter ait, tanquam lana alba. Lana enim alba leuis & munda est. In albedine huius Sancti cognitio clara, in leuitate mansuetudo humillima, in munditia puritas vera designatur. Nix quoque descendit alba, & frigida est, purgat sordes, interficit vermes, atque inutiles herbas, terramque impinguat: ut in his mysticè innuatur, quod mens, & cognitiones huius gloriosi Sancti, desuper per infusionem illustrabantur, ex quo in se, & in alijs refrigerium carnalium æstuum afferebat: sordes peccatorum abstergebat: sordes ma-

Alarum cogitationum occidebat, herbas inutilium sermonum abscidebat, terramque carnis diuina dulcedine impinguabat. Vnde merito dici potest illud, quod Sap. 8. dicitur: Optaui, & datus est mihi sensus; & inuocaui, & venit in me spiritus sapientiae; & praeposui illam regnis, & sedibus, & diuitias nihil esse dixi in comparatione illius. Et sequitur: Quam sine fictione didici, & sine inuidia communico, & honestatem illius non abscondo.

De duplici oculo animae inuolutae in patria. Cap. 2.

Secunda perfectio eius, est prudens discretio, quae est practica luminis praecedentis. Et de hoc Ioannes ait, Et oculi eius veluti flamma ignis. Duo sunt oculi huius Sancti, vnus est in contemplatione speculatiuus, alter vero practicus: vnus ad Deum, alter ad proximum. Ex quibus generabatur perspicax, & zelatius splendor, & feruor actus, & intentiones proximorum, & subditorum circumspeditiones, & luminoso, atque amorofo iudicio liberans, quemadmodum Ecclesiastes 2. dicitur, Sapientis oculi in capite eius. s. ad talia exercendum. Vel duo oculi noui hominis dici possunt, dexter, scilicet scientia agendorum, sinister vero scientia sinendorum. Hi vero veluti flammæ sunt, cum simul & scientia clara sit dimissio per discretionem, & ardens per virtutis dilectionem. Sic ergo iste Sanctus omnia quae agebat, discutebat in conscientia: vt cuncta secundum diuinam regulam fierent, & ad proximorum vtilitatem dispensarentur, exemplo Apostoli, qui 2. Corinthiorum 8. de se ait: Prouidemus enim bona, non solum coram Deo, sed etiam coram hominibus bonis.

De charitatis feruore, & quomodo differat a charitate. Cap. 3.

Tertia perfectio huius noui hominis, est ardens affectio, scilicet vt labore, vel labor omnis iusto viro leuis sit. Et de hac subdit, dicens Ioannes: Et pedes eius similes auricalcho, sicut in camino ardenti. Notandum, quod notanter aduertendum est, quod scientia quantumlibet clara sit, grauis est tamen & ponderosa.

Scientia est grauis & ponderosa.

sa ad bona opera, nisi humanae affectiones participes sint diuinæ dilectionis. In huius figura, Exo. 17. dicitur, quod quantumlibet facies Moysi splendida esset, manus tamen illius graues erant. Idcirco necesse est, non solum oculos noui hominis esse flammeos, sed & pedes eius similes auricalcho, sicut in camino ardenti. Pedes. n. affectiones sunt, quibus homo contra terrena afficitur, sicut & terra pedibus concutatur. Auricalchum vero auro durius est, & coloris illius particeps est. Auricalchum igitur in camino ardens, est dilectio firma in tribulatione feruens. Quæ tanto feruentius, atque fortius ardet etiam inimicos, quos infestos patitur diligendo; quanto magis per eos affligitur, & vexatur, sicut etiam Dominus praecipit, Matth. 5. dicens: Diligite inimicos vestros, benefacite his, qui oderunt vos, & orate pro persequentibus, & calumniantibus vos. Qui ergo hoc duplici amore feruet; quia scilicet amicos diligit secundum Deum, & inimicos propter Deum: iure pedes ardenti auricalcho similes habet, qui non charitatem ipsam, quæ in sola mente est, sed charitatis participationem in affectibus sensualibus habet. Charitas enim consistit in voluntate mentis, sed feruor charitatis redundat affectionem cordis. Ex dictis colligi potest, quod quatuor hominum genera diuersimode se habent ad charitatem.

Primo sunt quidam, qui nec charitatem, nec affectionem charitatis habent, sicut sunt impij peccatores.

Secundo sunt quidam, qui habent affectionem charitatis, & non charitatem: sicut contingit in eis, qui cum sint iusti, & in diuina gratia, & in charitate feruentes, decidunt in mortalem culpam: & tamen amota tunc charitate, quæ inuisibiliter ab anima aufertur, remanet charitatis feruor, qui prius redundabat in ipsas corporis affectiones.

Tertio insuper sunt quidam, qui charitatem habent absque charitatis affectionis feruore, sicut contingit in paruulis baptizatis.

Quarto sunt alij, qui charitatem in voluntate, & feruorem charitatis in corporis affectiones redundantem habent. Et hi sunt, qui pedes habent similes auricalcho, sicut in camino ardenti: inter quos maxime fuit iste gloriosus Sanctus. Et de hac quadruplici varietate charitatis exemplum patere potest in olla plena aqua, quæ primo longe facta ab igne, nec calet, nec feruet: secun-

ARTICVLVS TERTIVS

De vltimis quatuor perfectionibus viri sancti.

Tertio, vltimæ quatuor huius sancti viri perfectiones subiungendæ sunt, quæ statui profectio huius sancti viri conuenire possunt.

Alia perfectiones.

De feruenti, atque secunda locutione noui hominis. Cap. 4.

Quarta perfectio huius Sancti, feruens locutio nuncupatur. Et de hac subditur in figura, Et vox illius tanquam vox aquarum multarum. Porro quantum in corde maior est feruor dilectionis, tanto minus intra se capitur, cum Mar. 12. Dominus dicat, Bonus homo de bono thesauro cordis sui profert bona. Bonus quippe thesaurus cordis est amor Dei, & proximi. Ex quo profectio proferruntur bona, quando omnis locutio iusti viri secundum dilectionem formatur. Et hoc est, quod Ioannes de hoc sanctissimo viro, inquit: Et vox illius tanquam vox aquarum multarum. Vnde aqua motum mentis humanae dilectionis significat. Nam sicut spiritu mouentur aquæ, sic & impulsu Spiritus sancti in mente suscitatur dilectionis sanctæ. Vox ergo illius, vt aquarum multarum est: cuius locutio, & doctrina amorosa dilectione plena est, sicut fuit in hoc Sancto. Proinde Cant. secundo, sponsus in hac voce delectatur ad sponsam, dicens: Sonet vox tua in auribus meis. Vox enim tua dulcis, & facies tua decora: quod in hoc glorioso Sancto verificatur. Aliter etiam dici potest, quod vox huius Sancti, tanquam vox aquarum multarum insonuit, quando eius doctrinæ celebris resonantia, & irrigatio fecunda, & nominis lata fama, per multorum populorum ora reboabat. Vnde Ioannes, Apocalypsis 17. ait, Aquæ multæ, populi multi.

Rima perfectio huius gloriosi Sancti facta, exemplatio dicta est. Et de hac Ioannes subdit, Et in dextera sua stellas septem. Stellarum septem, septemplex est exemplum operis boni, & restitudo virtuosæ vitæ, quæ ex septem virtutibus principalioribus ad ædificationem proximorum demonstratur. Ille ergo septem stellas in dextera sua habet, qui prudentiæ, iustitiæ, fortitudinis, & temperantiæ, fidei, spei, & charitatis, ad proximorum ædificationem, & illuminationem, pro Dei gloria, non pro sua fama, exemplum bonum in bonis operibus monstrat, quemadmodum præcepit Dominus Matt. 5. dicens, Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum, qui in caelis est. Et hoc iste Sanctus plenissime impleuit. In sua vero sinistra has septem stellas habere conuincitur, qui non verè, non rectè, nõ sincere, sed simulatè, & mendaciter sub hypocritis pallio has virtutes se habere ostendit. De talibus verò ait Dominus, Matt. 23. Omnia. n. opera sua faciunt, vt videatur ab hominibus, cõtra illud Eccl. 1. Ne fueris hypocrita in conspectu hominum. Porro de hoc hominum genere, Matth. 7. Dominus ait, A fructibus eorũ cognoscetis eos. Vnus quidam fructuum, & maximus, est instabilitas: quia diu perseverare non possunt, sicut Iac. 1. dicitur, Vir duplex animo inconstans erit in omnibus vijs suis. Ac econtra perseverantia huius Sancti in veritatis via, manifestatur dedisse virtutũ exempla pro gloria Dei, non pro laude sui. Atq; veritatum est in eo, quod Baruch. 3. testatur, dicens, Stellæ dederunt lumen suum in custodijs. i. virtutes eluxerunt per opera sua bona virtuosa, quæ virtutes perseverare faciunt, & conseruant.

Prima perfectio.

De exemplari vita hominis recti, & virtuosi. Cap. 1.

A De viua & efficaci prædicatione huius sancti viri. Cap. 2.

Secunda perfectio.

Secunda perfectio huius Sancti, viua & efficax prædicatione est. Et de hoc subditur, Et de ore eius gladius acutus ex vtraque parte exibat. Gladius quidem est verbum Dei, seu doctrina penetrans in intima cordium, iuxta illud ad Eph. 6. Et gladius spiritus, quod est verbum Dei. Hic gladius tunc quidem ex vtraque parte acutus est, cum sermo in silentio, & locutione fuerit discretè examinatus, vt nec dicenda si leat, nec tacenda dicat. Et talis gladius de ore huius Sancti procedebat, qui omnem sermonem sic præmeditando examinabat, vt non solum districtus, vel discretus in silentio, verum etiam fructuosus esset in verbo, seruans illud Eccl. 3. Tempus tacendi, tempus loquendi. Hoc siquidem fuit in illo signum summæ perfectionis, sicut testatur Iac. 3. dicens: Qui non offendit in verbo, hic perfectus est vir. Sunt pleriq; qui diuersimodè se habent ad verbum Dei.

Primò quidam gestant gladium sermonis in manu, & semen, quod est etiam verbum Dei, vt dicitur Lu. 8. nõ portat in ore: & hi sunt, qui vitam habent, & non doctrinam. Et de talibus Hieronymus in prologo Biblię, c. 4. ait: Sancta quippe rusticitas, solum sibi prodest. Et quantum ædificat ex vitę merito ecclesiam Christi, tantum nocet si destruentibus non resistat.

Secundò sunt quidam alij, qui semen diuini verbi seminant ore, non manu: non enim bene semen seminatur ore tantum: & tales sunt, qui doctrinam habent, non vitam, de quibus Matth. 23. Dominus ait, Dicunt enim, & non faciunt.

Tertiò verò sunt quidam (sed heu rari) qui seminant manu, & gladium gestant in ore: & hi sunt, qui faciunt, & dicunt; & de talibus dicitur, Matt. 5. Qui fecerit, & docuerit, hic magnus vocabitur in regno cælorum. Et talis fuit hic gloriosus sanctus N.

De diffusione famę hominis iam perfecti. Cap. 3.

Tertia perfectio.

Tertia perfectio huius Sancti fuit famę diffusio; vnde subdit Ioan. Et facies eius, sicut sol lucet in virtute sua. Per faciem verò notitia hominis designatur, cum per eam principaliter homines se

se cognoscant. Proinde sapientia Dei tantam similitudinem ordinauit in faciebus, quæ nulla omnino alteri similis in orbe terrarum reperiri posset: tam in feminis, quàm in maribus: & hoc vt nos alterutrum recognoscere valeamus. Facies igitur. i. notitia huius Sancti, sicut sol in virtute sua, quæ in meridie contingere solet; quia fama sanctitatis eius illustrauit totum mundum, sicut Eccl. 42. testatur, dicens, Sol. i. solaris notitia, atque fama huius Sancti, illuminans per omnia respexit. Sciebat. n. quæ Prouer. 15. dicitur: Lux oculorum. i. præsentia sancti viri; latificat animam. s. inuentum. Fama bona, videlicet in absentia audita, impinguat ossa, hoc est virtutes. Dicitur. n. fama, quasi famula, à famulor, famularis: eo quæ famulatur nobis, dum ad modum famulæ discurrendo rumores de nobis portat per diuersas terras, etiam nobis ignorantibus. Vel dicitur fama a fando: peruagatur enim fando ad diuersas partes: & est nomen bonarum, vel malarum rerum: sed absque adiectiuo in bono sæpe sumi solet. Hæc est ergo, quæ fando famulata est huic glorioso Sancto.

De fidelium deuota veneratione ad hunc hominem sanctum. Cap. 4.

Quarta perfectio eius fuit fidelium, vel deuotorum veneratio, quæ ex omnibus præcedentibus meritò subsequuta est. Et de hoc subiungitur à Ioanne, Et cum vidissem eum. s. tantum & talis: cecidi ad pedes eius tanquam mortuus. Ioannes enim, in quo est gratia Dei, interpretatur, & signat quoscuq; meritis illius Sancti deuotionis gratia visitatos. Ad pedes eius itaque cadit, qui se longè inferiorem eius virtutibus recognoscit. De hoc proinde sanctus Propheta ait, Psal. 71. Coram illo procident Aethiopes, id est, nigri peccatores, & poenitentes, & ex meritis eius coram Domino veniam postulantes: & inimici eius terram lingent: non dicit comedent, vel mordebunt, sed lingent. Nam omnia temporalia, & terrena, vana, & falsa, & superficialia sunt: nec est ibi quicquã soliditatis, quæ morderi posset, vel comedi. Quæ autè lingitur, hominem nõ bene satiatur: sed potius desiderium & famem eius accendit. Sic et bona temporalia nõ satiatur, sed ad magis ac magis appetendum prouocatur suos leccatores. Sequitur verò in prophetia prædicta:

Asta: Et adorabunt eum omnes Reges, & omnes gentes seruiet ei. Et subditur à Ioanne: Tanquam mortuus. i. tanquam conuersi à pristina mundi vita, sicut per Soph. 2. c. Dominus ait, dicens: Vos Aethiopes interfecti eritis gladio meo. i. per hunc sanctum N. verbo meo conuersionis gratiam consequemini. Vel aliter dici potest, quod mortuum se æstimat, & coram eo humiliter cadit, qui opera sua in comparatione virtutum, & excellentiæ huius Sancti affectu liter spernit, & vilipendit. Admiranda itaque fuit perfectio peregrini huius hominis noui, si consideremus illius actionem, & contemplationem, perseverationem, & maternalem dilectionem. Si examinemus eius illuminationem, discretionem, affectionem, atque locutionem. Si etiam ponderemus eius exemplationem, prædicationem, famę diffusionem, & illuminatorum fidelium venerationem, & testificationem. Vt possemus meritò dicere: Tu solus peregrinus eras, dum fuisti in via: nunc verò ciuis celestis regni factus, possides præmium post laborem. s. in gloria sempiterna. i. gloriosum Dominum nostrum Iesum Christum, qui cum Patre, & Spiritu sancto viuunt, & regnat, & præmium est, & gloria omnium Sanctorum, & Beatorum: in quo merita tua nos adiuuent glorificari, & premiari per infinita sæculorum sæcula, Amen.

FERIA TERTIA
post Resurrectionem.

De stigmatibus Beati Francisci.

Sermo LX.

De Stigmatibus.

Idate manus meas, & pedes meos.

Luc. 24. & in euangelio hominibus. Admiranda sunt verò opera passionis Saluatoris, tantæque dignationis, & dignitatis, vt & immensi amoris eius expressionem, & geiidi nostri affectus inflammationem, atque passionis incitationem demonstrent, postulent, & procurent. Proinde, quod Dominus Apostolis ait, omnibus nunciavit, dicens, Videte manus meas, & pedes meos. Quod quidem B. Franc. prudenter aduertens, totam vitam suam imitationi Dominicę passionis consecrauit. Ex

S. Bernar. de Seris, de Euang. eterno. Tom. 2.

T t 3 stratio-

hoc quidem factum est, quæ tanto amore, tanto feruore, tantoque ardore transformatus est in crucifixum Iesum, vt miraculo omnibus inaudito sæculis, benignitas Saluatoris mihi carne illius imprimeret similitudinem suæ sanctissimæ passionis, constituens eum vexilliferum in noua remuneratione crucifixionis eius. Sic denique consignatus stigmatibus Domini Iesu Christi, ostendens stigmata illa sacra, quæ fuerunt fructus Dominicę passionis omnibus fidelibus, ait propositum verbis, dicens, Videte manus meas & pedes meos: quia. s. Christo crucifixo confixus sum, & eius similitudinem consecutus sum. Meritò ergo Apoc. 7. in apertione sexti sigilli a Ioanne Euangelista, B. Franciscus habere sic sacra stigmata descriptus est, cum ait: Vidi alterum Angelum ascendentem ab ortu solis, habentem signum Dei viui. Quod verbum potest esse aliud thema. In quo ostenditur gloriosus Francisci triplex perfectionis status. Primus est gratiosæ conuersionis ibi, Vidi alterum Angelum. Secundus radiosæ illustrationis ibi, Ascendentem ab ortu solis. Tertius est amorosæ consignationis ibi, Habentem signum Dei viui.

Primus est gratiosæ conuersionis, vnde ait, Vidi alterum Angelum. Præcellerat enim ante eum Angelicus vir, gloriosus Dominicus, in Angelica vita pariter & doctrina. Beatus enim Franciscus est alter Angelus in regula, & in persona, sed idem in charitate, & fide, atque vita. Qui propter facta Angelus nuncupatur, tum propter eius angelicam vitam, tum quia Dei nuntius fuit ad renouandum in mundo euangelium Christi.

Secundus verò illius status fuit radiosæ illustrationis, vnde inquit, Ascendentem ab ortu solis. Ascendit verò ab ortu solis, quia sui ascensus in Deum initium, & fundamentum incepit à Romana sede, quæ inter quinque Patriarchales ecclesias, ecclesia principalis est, sedes, & ciuitas veri solis. s. Christi & fidei eius. Et de hac Isa. 19. typicè scriptum est, In die illa erunt quinque ciuitates in terra Aegypti. Et sequitur, Ciuitas solis vocabitur. Vna hæc est principalis, & prima. Vel sic ab ortu solis ascendit, quoniam per diuinæ sapientiæ exemplum prædicationem, & sensum cum suo ordine mundum irradiavit. Sicut. n. Apoc. 6. obscuratio solis diuinę sapientiæ subtractionem in mundo signat, per quam generalis ruina statuitur, & personarum, & ecclesiarum in ecclesia surgit: sic et ortus solis diuinę sapientię illu-

Astrationem significat, quæ in texto ecclesiæ statu in mendicantibus ortum sumpsit, & creuit. Proinde Bonavent. in illuminationibus suis, vocat prædictum tempus, tempus illuminationis scripturarum, eo quod in hoc tempore mirabiliter declarata sunt à Doctoribus ordinis prædictorum. Propter hanc autem declarationem à generali ruina in vita iustitiæ conseruantur quicquid merito Christi, & inter alios auxilio B. Fr. elegit Deus ante mundi constitutionem, ut essent Sancti, & immaculati in conspectu eius in charitate, ut dicitur ad Eph. 1.

B Tertius status illius fuit amorosæ consignationis: unde sequitur, Habentem signum Dei viui. i. stigmata illa sacra à Christo sibi miraculosè impressa. Huic sententiæ attestatur assertio, quam fecit Dominus Bonavent. in Capitulo Generali Parisijs celebrato, cū esset nostri ordinis Generalis minister. Nam prædicans in ipso Capitulo cum maximo seruore, asseruit, se certissimè scire per reuelationes indubitabiles, & solènes factas talibus personis, qui de hoc non poterant dubitare, quod B. Franc. erat singulariter Angelus sexti signaculi, Apoc. 2. & quod ad litteram de ipso, atque illius statu, & ordine intellexit euangelista Ioannes, atque in spiritu eum vidit, quando protulit dicta verba: nec non & filiorum suorum perfectè imitantium Christum, collegium in omnibus senarijs liber Apocalypsis clarius intellexit. De his ergo stigmatibus tria mysteria considerare libet. Primum est, quid significant ex parte Christi: secundum, quid indicent ex parte Sancti: tertium, quid annuncient ex parte nostri.

ARTICVLVS PRIMVS.

Quòd tria significant stigmata B. Francisci ex parte Domini Iesu Christi, quæ sint in illa.

De his stigmatibus tria mysteria considerare.

Primum mysterium consideremus, scilicet, quid hæc sacra stigmata significet ex parte Christi. Tria quidem significant ex parte Christi. Primo, clementiam eligentem: secundo, sapientiam prouidentem: tertio, potentiam imprimentem.

Ad quantam perfectionem, & altum statum electus fuit, & est B. Franc. per clementiam Dei saluatoris.

Cap. 1.

Primo inquam ostendunt clementiam eligentem, scilicet gloriosum Franciscum in suum singularissimum filium. Proinde Aggei 2. in fine, dilectæ sponsæ personæ dicti Francisci beati, pro mente, & carne Dominus ait, Ponam te quasi signaculum; quia te elegi, dicit Dominus. In quibus verbis tria Propheta enunciat. Primo, Christi officium: secundo, Francisci signaculum: tertio, electionis testimonium.

Primo verò enunciat Christi officium. Ait enim, Ponam te. Quia per seipsum, non per alium apparuit ei Iesus. Nam sicut in sua persona, non in alia, carnem nostram assumpsit, & in carne sua passibilem perfectionem euangelicam exemplauit: sic & per seipsum gloriosum Franciscum in suæ acceptatæ perfectionis signaculum figurauit, & consignauit. Profectò nec per alium hoc fecit, quia nec alius, nec alia creatura potestatem habet transformandi animam

in diuinum amorem, nec per consequens ipsum corpus: igitur talis transformatio facta est, non virtute Angeli, sed ipsius Dei. Præterea, nec per alium hoc mysterium de bebar fieri, sed per illum, qui stigmata suæ passionis gestabat in corpore, ut sibi eum similem redderet & conformè. Debit tamen ei Christus in specie Seraphica apparere, tum ut apertè claresceret, quod cor eius sine alio medio vnitum, & inflammatum erat cum ipso Iesu, tum ut amicus Christi prænosceret ipsum, non per martyrium carnis, sed per incendium mentis in Christi similitudinem transformandum, quod plus amore, quàm noticia in Deum anima transformatur: tum ut apertius appareret, eum perfectiones seraphicas adeptum esse, ac in ordine seraphico finaliter collocandum.

Nec insuper tantum in specie seraphica illi apparere debuit, sed veluti cruci affixus, ut apertè innueretur, quod non celestis spiritus illa stigmata imprimebat, sed ille, qui pro nostra salute crucifixus est, atque ex seraphico ardore cordis eius Christum in crucifixi similitudine transformabat. Apparuit ergo in specie Seraphin, & veluti cruci affixus. Quia ubi primum sine secundo esset amor illius, potius circa creaturam extitisse videretur.

Secun-

A Secundò Propheta enunciat Francisci signaculum, ideo addit, Quasi signaculum. Hoc enim dicit propter defectum analogiæ. Analogia Græcè, Latinè dicitur similitum comparatio, seu proportio. Defecit autem analogia, id est, comparatio, seu proportio, quæ est in omni alia perfectione exemplata à Christo Iesu. Non enim æquari possunt adeptio gratiæ, & generatio naturæ: personalis vnio, & conformitas voluntatum: summa perfectio, & imitatio eius. Prima quidem fuerunt in Christo, secunda verò in beato Francisco. Proinde de beato Francisco, Dan. in 3. prophetauit, dicens,

B Species quarti similis filio Dei. Fuit quippe quartus. Inter principales Leuitas Stephanum, Laurentium, Vincentium, fuit Franciscus: fuit etiam quartus inter ordinem Patriarcharum, videlicet Basilium, Augustinum, Benedictum, Franciscum. Fuit ergo similis filio Dei, non similitudine qualitatis, quia Lucifer voluit esse similis Altissimo, Isa. 14. sed similitudine conformitatis, sicut prædictum est; qualis est similitudo addiscentis ad instruentem, acquiescentis ad consulentem, obedientis ad imperantem, & imitantis ad exemplantem. Hoc si quidem fit propriè, cum voluntas nostra diuinæ voluntati conformatur in volito, in voluntatis motiuo, in volendi modo, atque in fine intento: ut voluntas sit bonitas, motiuum charitas, motus liberalitas, finis Dei felicitas. In qua. f. Dei voluntas in omnibus adimpletur. Sed ultra has similitudines fuit in beato Francisco corporalis consignationis singularitas, ut propter singularitatem primis temporibus in experta posset de eo homo admiratiuè interrogare fideles, dicens illud verbum Prophetæ, Quis similis Deo in filiis Dei?

C Tertiò Propheta Aggeus enunciat electionis testimonium, seu signum, dicens, Quia te elegi, dicit Dominus; quia mera gratia te feci Angelum sexti signaculi, quæ ex omnibus filiis gratiæ ad hoc elegi: qui infirma mundi eligo, ut fortia quæque confundam. Signum autem, quod Christus elegerit beatum Franciscum, tanquam suum imitatore singularissimum: sunt admiranda prodigia eius. Proinde conuenit sibi illud Ecclesi. 45. Similem illum fecit in gloria Sanctorum. Gloria quidem Sanctorum in hac vita, est claritas miraculorum, in quibus Franciscus, Iesu similis, singulariter fuit: ut igitur nos ad literam conuertamus. Hic, sicut Christus, aquam in

vinum conuertit: panes multiplicauit; & de nauicula in medio fluctuum maris immota per se ad terram adducta docuit turbas in littore auscultantes. Huic omni creatura, quasi ad nutum videbatur parere, ac si in ipso status esset innocentie restitutus. Et ut cætera taceam, cæcos illuminauit, claudos, surdos, paralyticos, & omnium infirmitatum generibus laborantes curauit. Leprosos mundauit, demones effugauit, captiuos eripuit, naufragis succurrit, & quàm plures mortuos suscitauit. In quibus omnibus vix est inuentus similis illi, qui tot miraculis in vita, & in morte claruit iam à statu primitiuè ecclesiæ.

F Quanta Christi sapientia effulgeat in stigmatibus B. Francisci; & de triplici sapientia Christi sibi communicata. Cap. 2.

Quanta Christi sapientia effulgeat in stigmatibus B. Francisci; & de triplici sapientia Christi sibi communicata. Cap. 2.

Secundò præfata stigmata significant sex parte Christi sapientiam prouidentem, quam ostendit in carne beati Francisci, & ipsa stigmata imprimendo. Tripliciter enim sapientiam illi circa hoc communicauit. Primam interiorem, secundam superiorem, tertiam exteriorem.

Primo vero dedit ei sapientiam interiorem. Proinde dicere poterat Franciscus, illud Matth. 11. & Luc. 10. Confiteor tibi Pater, Domine cœli, & terræ, quia abscondisti hæc à sapientibus, & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. Ita Pater, quoniam sic fuit placitum ante te. Ait enim, Confiteor tibi Pater, scilicet per immensas laudes, & gratiarum actiones. Domine cœli & terræ, quia abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, scilicet huius mundi, unde 1. ad Corinth. 1. Stultam fecit Dominus Deus sapientiam huius mundi. Sumitur autem sapientia in cognoscendis, & prudentia in agendis, Hier. 40. Sapientes sunt, ut faciant mala: bene autem facere nescierunt. Est autem triplex sapientia huius mundi, de qua Iaco. 3. Non est ista sapientia desursum descendens, sed terrena, animalis, diabolica. Terrena, ut in cupidis, & in auaritis: animalis, ut in voluptuosis, & luxuriosis: diabolica, ut in superbis, & elatis. A talibus enim omnino abscondita est sapientia Dei. Proinde Iob 48. ait, Non inuenitur in terra suauiter inuentium, quo ad voluptuosos. Abyssus, scilicet auarorum, dicit, non est in me.

Tt 4 Et

- A** Et mare, scilicet superborum, loquitur, non est mecum. Item abscondisti hæc a sapientibus, qui. s. se reputant sapientes, atque prudentes, Roma. 1. Dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt. Et reuelasti ea paruulis, idest humilibus. Non tamen excludit acumen ingenij, sed damnat tumorem supercilij, secundum glo. Tria siquidem sunt in paruulo maximè necessaria ad sapientiam, quæ fuerunt in beato Francisco: vnde scilicet hanc sapientiam adeptus est. Hæc sunt humilitas, puritas, & credulitas, seu persuasibilitas: quæ sunt quasi tres sapientia clauis. Humilitas, quia vbi humilitas est, ibi sapientia adest. Vnde Prouerb. 1. 1. Puritas, quia in maluolam animam non introibit sapientia, nec habitabit in corpore subiecto peccatis, Sap. 1. Credulitas, quia oportet addiscentem credere, Isa. 7. Nisi credideritis, non intelligetis, secundum aliam translationem. Et addit: Ita Pater, quoniam sic fuit placitum ante te. Ad litteram ait glo. non reddet Dominus rationem, cur hos elegerit, illos verò reprobauerit: sed sic Deo placitum dicit. In quo accipimus exemplum humilitatis, ne temere discutiamus de supernis concilijs. Prouerb. 25. Perscrutator maiestatis opprimetur a gloria. Quæ omnia fuerunt in B. Francisco.
- C** Secundo, dedit Dominus B. Francisco sapientiam superiorem. i. altissimam superiorum contemplationem. Proinde Apoc. 3. & Prouerb. 6. Dominus ait B. Francisco, Scio opera tua. s. per approbationem. Ecce dedi coram te ostium apertum, quod nemo potest claudere, eo quòd modicam habes virtutem. Diabolus nanque de thesauris sapientia sibi naturaliter per creationem indita superbiens, clauis diuinæ iustitiæ exclusus, nititur vnumquè ab eodem thesauro excludere, superbiam suggerens, per quam vera sapientia indignus fiat, quicumque illi consensum præstat. Sic humilitatis discipulos, & veritatis alumnos tentabat in prima operatione virtutis, in thesauris sapientia Christi per gloriam vanam excludere, Luc. 10. vbi dicitur, Quia discipuli etiam subijciuntur nobis in nomine tuo. Per hoc autem verbum Prophetæ, quod subditur, quòd nemo potest claudere ostium apertum, Christus discipulis suis dedit, cum per operationem virtutum eos ad sapientia sua thesaurum per gratiam suam introducere disposuit, quòd diabolus tunc claudere voluit, quando de virtutum gratia eis vanam gloriam subiecit. Eis tamen hoc ostium claudere non potuit, quos magister doctrina sua statim ad humilitatem reduxit, dicens, Videbam Sathanam sicut fulgur de cælo cadentem: quasi dicat, Si Sathanas in tanta nobilitate nature conditus, per inanem gloriam subito ruit: quomodo vos nature infirmioris de virtutibus, quas non ex vobis, sed ex gratia Dei suscepistis gloriantes ad cælestia consurgere poteritis? Sicut ergo superbia ostium contemplationis cælestium, superbienti Angelo clausi: sic vere humilitas terreno homini, idest, glorioso Francisco ostium cælestis contemplationis cælestium secretorum aperuit. Ideo Ioan. subdit, Quia modicam habes virtutem. Modica virtus digne humilitas nuncupatur; quia facit hominem seipsum modicum reputare, modicum apparere, modicam ad seipsum habere affectionem. Quæ tria maximè in beato Francisco fuerunt. In primo iudicatur humilitas, Iaco. 2. Superbis Deus resistit, humilibus autem dat gratiam. s. supernarum contemplationum, & cogitationum. In secundo paupertas, Matth. 5. Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum. In tertio auferitas, Ioan. 12. Qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam æternam custodit eam. Quæ omnia beatus Franciscus impleuit.
- T**ertio dedit ei Dominus sapientiam exteriorem. s. stigmata sua sacra, quæ sapientia interioris, & exterioris inditum extiterunt, & indicabant Christi sapientiam prouidentem. Rex. n. sapientissimus illud, quod nulla vult obliuione deleri, signo sua maioris apparentiæ signat. Et quia renouationem passionis suæ, in qua sapientia sua abscondita est, & eam in carne Francisci sculpserat, per suæ crucis continuam transformationem nulla volebat maculatione fucari. Idcirco ad perpetuam rei memoriam suæ passionis signa impressit in carne B. Francisci. Proinde Ezech. 28. quod scriptum est de Lucifero, beato Francisco mysticè est dictum. Tu signaculum plenitudinis, plenus sapientia, & perfectus decore, in delitijs paradisi fuisti. Ois lapis pretiosus operimentum tuum. Sicut. n. Lucifer in exordio suæ creationis simillimus fuit Deo in vniuersa multitudine Angelorum, secundum Isid. lib. 1. de sumbo. sic gloriosus Franciscus circa terminum vitæ suæ simillimus fuit Christo in tota vniuersitate Sanctorum. Ideo, quæ dicitur de principio Luciferi: ad idem dicitur de fine Francisci. Tu si signaculum, &c. Et sicut verbum propositum prolatum

- A** prolatum fuit de lucifero ad litteram pro statu suæ inenarrabilis felicitatis, quæ habuit ante suam subuersionem: sic conuenienter assumitur pro beato signifero Christi pro statu suæ incomparabilis sanctitatis, quam habuit post suam conuersionem. Nec obstat, si Sancti lucifero comparantur pro statu suæ creationis, quia superbi comparatur ei pro statu suæ subuersionis: quia sacra scriptura vtrunque statum distinguens, rectè quandoque extollit eum, ut ad mirabilem: quandoque vero deiecit, ut execrabilem. De primo dicitur Ezech. 18. tu Cherub extensus, & protegens, & posui te in monte sancto Dei, in medio lapidum ignitorum ambulasti, perfectus in vijs tuis a die conditionis tuæ, donec inuenta est iniquitas in te. De secundo Isai. 14. Dicitur: Quomodo cecidisti de cælo lucifer, qui mane oriebaris? Corruisti in terram, qui vulnerabas gentes. Proinde quantum ad statum suæ creationis verbum prædictum conuenienter assumi potest. Ait ergo, tu signaculum similitudinis. Similitudo enim patris est verbum Dei, speciosissima species, & formosissima forma. Pulcherrimus ergo, & venustissimus erat gloriosus Franciscus, qui signaculum dicitur, tam formosæ similitudinis. Candor est enim lucis æternæ, & speculum maiestatis, & imago bonitatis illius. Hoc perspicacius probatur: Quia quanto medium est purius, & sincerius, tantum magis perpetuum est specierum. Quare igitur corpus brati Francisci fuit sic figuratum specie crucifixi. Signum est, quòd caro eius fuit purissima, & anima quasi deificata, & purificata puritate. Tu ergo Franciscus signaculum similitudinis es. Et additur, plenus sapientia. Profectò quicumque ad Dei sapientiam peruenire desiderat, ante omnia stultus sibi videri debet. Sic ait Apostolus, primo Corinthio. 3. Si quis inter vos sapiens videtur esse, in hoc sæculo, stultus fiat, ut sit sapiens. Cum enim homo didicerit in se contemnere sapientiam humanam, peruenit ad proprium diuinæ sapientia sensum, qui magis est per influxum spiritualem petendo diuina. Quemadmodum Dionysius ait, quàm agendo virtute humana. Quæ omnia beatus Franciscus seruauit, ideo diuina sapientia plenus fuit. Erat enim sapientia eius cœlica desursum descendens, pudica, pacifica, modesta, suadibilis bonis consentiens, plena misericordia, & fructibus bonis. Proinde Prouerbiorum 3. dicitur Salomone in persona beati Fran-
- E** tiam hominum non est mecum, non didici sapientiam, & noui scientiam Sanctorum. Et subdit Ezech. dicens, & perfectus decore. Fuit enim perfectus decore virtutum, morum, & stigmatum. Hunc decorem probat innocentia, qua bestioas, & auiculas affectu desiderabili ad se traxit. Caro, quæ post mortem quasi glorificata resplenduit. Anima, quæ sub specie stellæ præfulgidæ in cælo empyreo se recepit.
- S**ed & miracula multa, quibus postmodum clarius coruscavit. Et sequitur, in delitijs paradisi fuisti, scilicet sæpe ab omni sensu subtractus, & raptus. Omnis lapis pretiosus, idest, omnis virtus perfectionis: operimentum tuum, quia in omnibus habituatus es multotiens.
- Quantum appareat potentia Dei in stigmatibus B. Francisci, & de laudibus montis aluernæ. Cap. 3.*
- T**ertio quoque ex parte Christi præfata stigmata indicant potentiam imprimentem, quia imprimunt terrorem aduersarijs, & amorem filijs. Nam hæc sunt littere annulo regis Assueri signatæ, Hester. 8. cap. Quia ut ibidem dicitur, hæc erat consuetudo, ut epistolis, quæ ex regis nomine mittebantur, & illius annulo consignatæ erant: nemo auderet contradicere. Sed dilectis filijs gloriosi Francisci tantum potentia Iesu amorem imprimit, & vigorem: vnde dubitare non habent, quòd sicut virtus Iesu vitam Francisci sensibilem per supernaturalem potentiam præbuerat in corpore vulnerato: sic etiam contra naturales nostræ carnis defectus virtus Iesu in obseruantia regulari ipsos protexit, & conseruabit. Hoc est signum, de quo dicere potest illud Exod. 3. Ego ero tecum. Et hoc habebis signum, quòd miserum te: cum eduxeris populum meum de Ægypto, immolabis Deo super montem istum, scilicet Aluernæ. Felix igitur hic mons, quem tanto privilegio altissimi Iesus dignatus est insignire. Verè mons Dei, mons pinguis, mons Lybani puritatis, mons Syon speculationis diuinorum, & mons perfectionis legis, quasi synai. In quo non tantum mandatum sufficientiæ, sed consilium supererogationis perfectæ felicitati igne incenditur, & saeraur. Ibi ardet rubus, & non cõburitur spina. quia in illa lege ardet concupiscentia, & non remit-

3. De stigmatibus.

G

H

A remittitur peccata, & hoc reuelavit Deus Moyfi. Hic ardens apparens Iesus, & confusio concupiscentia, & purgationis peccatorum in Francisco. Hic est mons templi Dei, mons Moria, in quo pacificus noster verus Salomon Iesus templum aedificat, non lapidibus ferro quadratis, atque politis: sed de Christi clavis, lancea, & spinis quadratis, & sculptis. De hoc igitur monte, Alexander 4. in bulla, quae incipit: Si nouae militiae militantis ecclesiae, sic ait ad ordinem totum. Sanè dilecti filij celebrem illum vernantis Aluernae montem, in quo sublimatum corpus a sublimiori animo non dissentit: cum ibi prius suus amor interius in monte feruens, intuitu Seraph. incallescens incendij feruore prorupit exterius decorans corpus in cruce splendidissimis Margaritis affectio nis brachij amplectimur tot, & tanta mirificè recolentes. Quem enim amicum aeternae salutis, ista locus non delectet, quā plurimum: ubi extremo iam instante saeculi senescentis, interitu ostendit excessus regis militem regis militaribus insignitum, ut regis aciem, iam labentem, iamq; ab hostibus fugientem defenderet, & certamen victoriosum triumphatoris superni, verbis, & actibus, hostibus aggrediētibus praedicaret. **C** Hæc ille. Felicia etiā signa Dominicae passionis in corpore Francisci impressa, cum protegant omnes deuotos suos. Ecclesiastica quippe dumus, cruce picta signari solent, ut sub protectione papali persistere cognoscantur. Pontifices quoque propter hoc ecclesias signant, ut ipsarum consecratio videatur. Templum ergo sanctissimum animae, & corporis gloriosi Francisci, & regulam constitutam ab ipso consignauit, consecrauit pontifex summus Christus, atque sub sua protectione accepit, ut de cetero nullus audeat sibi esse molestus, quia stigmata Domini Iesu in corpore suo portat. Ut omnibus plene constaret, quod regula eius est tanta protectione munita, quod quicumq; hanc regulam secuti fuerint, pax super illos, & misericordia, & sup Israel Dei. Proinde extra de vsuris. c. Exijt, qui seminat. lib. 6. in declaratione regulæ Minorū Nicolaus Papa 3. sic de ipsa regula inquit. Ipsa euangelico fundatur eloquio, vitæ Christi roboratur exemplo, fundatorum militantis ecclesiae Apostolorum eius sermonibus, actibusque firmatur. Hæc est apud Deum, & patrem munda, & immaculata religio, quæ descendens a patre luminum, per eius filium exemplariter, & verbaliter tradita Aposto-

lis, & demum per Spiritum sanctum beato Francisco, & cum sequentibus inspirata totius in se quasi continet testimonium Trinitatis. Hic est enim, cui attestate Apostolo, nemo debet esse molestus, quem Christus passionis suae stigmatibus confirmauit: volens institutionem ipsius passionis suae signis notabiliter insigniri. Hæc ille.

ARTICVLVS SECVNDVS

Quod sacra stigmata ostendunt tria sublimia fuisse in B. Francisco.

Secundum mysterium, circa hæc sacra stigmata consideremus, scilicet quid indicent ex parte sancti. Primo ardentissimam charitatem, secundo perfectissimam vnitatem, tertio sublimissimam dignitatem.

De septem flammis ardentissime charitatis, quæ fuerunt in B. Francisco.

Cap. I.

Rimo quidem hæc stigmata sacra ex parte B. Francisci indicant ardentissimam charitatem: Multū quippe accensa est fornax, quando per latera flammæ violenter erumpunt. O quanto amore Franciscus ardebat, cui amplissimi cordis regio non suffecit, quin ipsa flamma amoris euaporaret per quinque corporis sui aperturas. Fecit enim ille ignis fenestras violentia sua, quia intra Francisci animam claudi non valebat: ideo penetravit, & incendit carnem vicinam, & demum cuncta mundi climata inflammaret. Proinde quidam de illo sic ait. Sic transformatur cor amantis in id, quod amatur: ut per membra foris virtus prorumpat amoris. Magni quippe vigoris est ignis ille, qui humidum mare flammavit. O quàm ardebat desiccata ab omni amore mundi, regio mentis eius, quando sic humidum carnis suae flammescebat, atque rubebat Spiritus sancti igne. Proinde Cant. 8. & vltimo glorioso Francisco Dominus ait: Pone me, ut signaculum super cor tuum, ut signaculum super brachium tuum. Quia fortis est, ut mors dilectio: dura sicut infernus æmulatio. Lampades eius, lampades ignis, atque flammarum: aquæ multæ non potuerunt extinguere charitatem. In quibus sacratissimis verbis, septem flammæ ardentissimi amoris per ordinem exprimuntur: quibus B. Franciscus ardentis-

1. Mysteriorum demum ardentissima charitatis B. Francisci.

A dentissimè flammescebat. Prima dicitur meditatiō, secunda imitatio, tertia separatio, quarta æmulatio, quinta inflammatio, sexta exemplatio, septima insuperatio. De quibus dictū est supra sermone 4. ca. 1. quæ possunt B. Francisco faciliter adaptari.

Quod triplici virtute consecutus est beatus Franciscus illa sacra stigmata in corpore suo. Cap. 2.

Secundo prædicta stigmata indicant beati Francisci cum Christo perfectissimam vnitatem, & conformitatem. Tanto enim ardore flammescebat B. Franciscus ad amorem Iesum, quod triplici virtute erupit Spiritus sancti ignis in lampades flammarum, per quinque corporis eius aperturas. Primo virtute imaginationis dispositiua, secundo virtute admirationis dispositiua, tertio virtute dilectionis vnitiua, perfectiua, & transformatiua. Primo in quâ virtute imaginationis dispositiua. Nam secundum mundi sapientes imaginata fortissime cōtingit, quod quandoque euenire solet. Multum quippe sequitur corpus animam in actionibus suis. Propterea continua imaginatio passionis Christi, quæ a principio fuit gloriosi Francisci: fuit dispositio magna, ut ad hanc realitatem veniret. Non dico tamen, quod talis imaginatio produxerit hunc effectum, quia talem errorem, & sancta ecclesia reprobatur, & vera ratio confutat, & condēnat. Quia virtute imaginatiua quantumcūque forti, non fit immutatio solidorum neruorum, quemadmodum fuit facta in sacris stigmatibus Francisci, sicut infra dicitur. Præterea materia fluida, & si natura, & imaginatione vehemēti mutetur, & alteretur, & animæ obediens fiat: tamen ubi materia dura est, imaginationi non pareat, secundum sententiam Aug. 11. de Trinit. Item si imaginatio vehemens haberet stigmata insignire, hoc præ omnibus alijs in B. Virgine contigisset, quæ iuxta crucem de Dominica passione præ omnibus alijs doluit, & afflicta fuit. Quod tamen nec ecclesia, nec aliquis Doctorum affirmat. Multiplices tñ apparitiones crucis, & passionis Christi magnam dispositionem huic mysterio præstiterunt, de quibus aliquas subiungamus.

Octo sunt crucis apparitiones.

Primum enim ante B. Francisci conuersionem ad Christum, cum militem pauperem se nudato suas induisset vestes: nocte sequenti, cum se sopori dedisset, vidit palatium speciosum, & magnum cum militari-

bus armis crucis signaculo insignitis. Diciturque est ei, tanquam amico crucifixi futuro, quod omnia sua forent, militumque suorum, si vexillum crucis constanter assumeret. Secundo cum adhuc sæcularis esset, iretque iuxta ecclesiam S. Mariæ de Portiuncula, fortiterque ploraret: interrogatus a quodam viro spiritali de causa, cur sic fleret amarè. Responditque, quod Domini Iesu passionem plorabat, pro qua non deberet verecundari, ire plorando per totum mundum, hoc in legenda trium sociorum habetur. Tertio dum solus sequesteratus oraret, apparuit ei Christus, veluti cruci affixus, ad cuius aspectum liquefacta est anima eius, & memoria passionis eius ita medullitus cordis sui visceribus est impressa, ut & plagas dilecti Iesu oculis mentis, quasi iugiter cerneret, & vix exterius a lachrymis & gemitibus se continere valeret. Quarto apparuit ei Christus crucifixus in ecclesia sancti Damiani. Cui oranti de cruce Dominus ait: Francisce, vade, repara domum meam, quæ ut cernis, tota destruitur. Quinto dum frater Siluester adhuc esset pater sæcularis, vidit crucem auream ex ore B. Francisci procedentem: cuius altitudo coelos tangebatur, & brachia eius protendebantur vsq; ad terminos vnuerse terræ. Cuius aspectus præfulgidus draconem terribilissimum effugabat. Sexto apud caltrum S. Seuerini in Marchia frater Pacificus vidit B. Franciscum duobus ensibus valde fulgentibus mirabiliter decoratum: quorum vnus a capite ad pedes, alter a manu ad manum transversaliter: perpectus in modum crucis transibat. Septimo vidit idem frater Pacificus crucis signum in fronte B. Francisci, colorum varietate distinctum, quod faciem eius mirabiliter venustabat. Octauo apud Arelatem, dum de titulo crucis B. Antonius prædicaret in Capitulo, vidit frater Monaldus B. Franciscum in forma crucifixi ad ostium Capituli fratribus benedicientem, cum ipse B. Pater tunc ageret in remotis. Porro bene seruabat beatus Franciscus, quod ei a Domino Exo. 13. dictum est: Erit quasi signum in manu tua, id est poenitentia tua virtus, & crux quæ consistit in gaudio, atque pena, erit quasi signum futurorum. Et sequitur. Et quasi appenium, qui ob recordationem ante oculos erit, scilicet crucifixus Iesus. Ut sicut, quod ante oculos pender, obliuioni minime tradit potest:

3. Sicut crucis apparitiones.

A test: sic nec passio Christi a te iugiter meditata. Dicit enim propheta in persona eius. Proponebam Dominum, scilicet crucifixum in conspectu meo semper. Hęc octo testimonia credibilia facta sunt nimis, testimoniū præstant huic nonæ apparitioni, quando ei Christus impræssit sacra stigmata: & huic tanquam dispositiones præambulæ cōgruè præcesserunt. Sicut ergo Dominus Bonau. in maiori legenda ait: Christus Iesus crucifixus intra mentis B. Francisci vbera, vt myrthæ fasciculus mirabiliter, atq; iugiter morabatur, in quem optabat per excessuum amoris incendium totaliter transformari. Proinde crucis mysterium magnum, & mirum, in quo charismata gratiarum, & merita virtutum, & thesauri sapientiæ, & scientiæ Dei: tam alta profunditate velantur: vt a mundi sapientibus, & prudentibus sit occultum: tam plenè fuit huic pauperculo reuelatum, vt omnis vita ipsius non nisi Christi dulcedinem saperet, & non nisi gloriam crucis prædicaret.

De apparitione Seraph.

C *De apparitione Seraph.*
Secundo hæc stigmata B. Francisco impræssa fuerunt, virtute admirationis, & motiua. Oves quippe Iacob in aspectu virgarum, varios foetus parturierunt. Apparuit enim ei Iesus in specie Seraph. Nam, sicut recitat Dominus Bonauen. cum esset B. Franciscus in loco excelso, qui dicitur mōs Aluernæ, & in eius parte occidentali, mane in aurora, circa festum exaltationis S. Crucis, cœlestium desideriorum ardentiori flamma succensus, supernarum coepit immissio num cumulatius dona sentire. Dum igitur Seraphicis desideriorum ardoribus sursum ageretur in Deum, & affectus compassiua teneritudine in eum transformaretur: cui ex charitate nimia crucifigi complacuit, in latere montis orans, vidit quasi speciem vnius Seraph, sex alas tā fulgidas quasi ignitas de celorum sublimitate descendere: qui volatu celerrimo ad aeris locum viro Dei propinquum perueniens, nō solum alatus, sed etiam crucifixus apparuit. Manus quidem, & pedes habens extensos, & crucifixos, alas vero sic miro modo hinc inde dispositas, vt duas super caput erigeret: duas ad volandum extenderet, duabus vero reliquis totum corpus circumplectendo velaret. Hęc videns vehementer obstupuit, mixtumque dolore gaudium mens eius incurrit: dum, & in gratioso aspectu sibi, tam mi-

rabiliter, quàm familiariter apparentis excessiuam, quandam concipiebat lætitiā, & dira conspectu crucis affixio, ipsius animā compassiui doloris gladius pertrāsibat. Intellexit siquidem illo dicente interius, qui apparebat exterius. Quōd licet passionis infirmitas cum immortalitate spiritus Seraphici nullatenus conueniret: ideo tamē huiusmodi visio suis fuerat præsentata conspectibus, vt amicus ipse Christi prænosceret, se non per martyrium carnis, sed per incendium mentis totum in Christi Iesu crucifixi expressam similitudinem transformandū.

Mysterium sex alarum gloriosi Seraph.

Splendor alarum indicat radiosam illuminationem intellectus gloriosi Francisci. Ignitura vero earum alarum, ignitionem cordis, & affectus illius aperte demonstrat. Sex alæ mysticum habent in Francisco significatum. Vnde duæ primæ respū Dei, sunt aspectus veritatis, & haustus charitatis duæ respū pximi, sunt vis illuminatiua, & vis inflammatiua: duæ respectu sui, sunt innocentia, & iustitia, seu custodia, & diligentia, q̄ omnia fuerunt in B. Francisco. Sed quia totus ardor Spiritus sancti in æternum diffundendus super humanam naturā de ardore crucis, & de immensurabilis Christi amoris plagis originem habet: ideo inter alas splendidas, & ignitas istius Seraph Christi crucifixio ostensa est. Horum igitur mirabiliorum admiratione suspensus beatus Franciscus, totus promouebatur, vt ipsius Seraph figuretur effigie.

Vis triplex diuini amoris.

Tertio fuerunt impræssa hæc stigmata virtute dilectionis perfectiua, vniuersali, & transformatiue. Habet enim diuinus amor, & ardor vim triplicem in suo effectu. Primo enim habet vim liquefactiuam. Ideo tanta fuit ardens charitas B. Francisci ad Christum crucifixum Iesum, quōd igneus Iesus scintillans diuinitate, & candescens flammea charitate, & humana facie apparente supra cor, & corpus illius, tam flammeum ignem, & vigorosum effudit, & factum est cor eius, tanquam cera liquefacta. Secundo amor ille habet vim figuratiuam ad modum cere fluentis in sculpturam sigillit: ideo B. Franciscus tali liquefactus ardore mente, & carne, totus defluxit intra sculpturam vulneris apparentis Iesu, & amans in

A in amatum per vim huius amoris transformatus est. Proinde tota trinitas per Christum ait illud Gen. j. Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram: quia imaginem suæ passionis impressit in corpore, & similitudinem impressit menti.

Tertio vero amor ille habet vim resolutiuam atque depascens terrestrē materiam semper tendit ad summa: ideo talis amor cor beati Francisci depascens, & carnem illius incendens, eam inflammando crucifixo configurauit. Atque completum fuit in illo, quod antea affectuosissimè postulabat, dicens: Absorbeat, quæso Domine, mentem meam ab omnibus, quæ sub cœlo sunt ignita, & melliflua vis tui amoris: vt amore amoris tui moriar, qui amore amoris mei dignatus es mori. Vnde iam cum Apostolo ad Galat. 2. dicere poterit. Viuo autem iam non ego, viuūt vere in me Christus. Et illud ad Galat. vlt. De cætero nemo mihi molestus sit. Ego enim stigmata Domini Iesu in corpore meo porto, gratia Domini nostri Iesu Christi. Quod quidem verbum Papa Nicolaus III. in declaratione regulæ nostræ, vt habetur extra de verbo sign. c. exijt, qui seminat. lib. 6. de Francisco intelligit esse dictum: cum nec Paulus, nec alius Sæctus auctoritate ecclesiæ legatur in corpore suo portasse stigmata hæc sacra. Merito ergo dicere poterat cum propheta: Inflammatum est cor meum, & renes mei commutati sunt, & ego ad nihilum redactus sum.

De triplici stigmatum dignitate, & quæ sit illa. Cap. 3.

Tertio vero hæc sacra stigmata ex parte beati Francisci indicant sublimissimam dignitatem. Triplex est enim dignitas stigmatum eius. Prima est ipsorum stigmatum formatio, secunda miraculorum multiplicatio, tertia priuilegiorum admiratio.

De forma stigmatum.

1. Miraculum de stigmatibus B. Franc.

Prima vero dignitas ipsorum stigmatum est eorū formatio. Ait enim Dominus Bonau. in legenda Minorum, q̄ post Seraphicam apparitionem, sicut dictum est, disparens visio post arcanum, & familiare colloquium, mentem ipsius Seraphico interius inflammauit ardore, carnem vero crucifixo cōformi exterius insigniuit

effigie, tanquàm si ad ignis liquefactiu n virtutem sigillatiua esset impressio subsequuta. Statim namq; in manibus eius, & pedibus apparere ceperunt signa clauorum ipsorumque capitibus in interiori parte manuum, & superiorum pedum apparatus, & eorum acuminibus exstantibus ex aduerso. Erantq; clauorum capita in manibus, & pedibus rotunda, & nigra: ipsa vero acumina oblonga, retorta, & repercussa: quæ de ipsa carne surgentia, carnem reliquam excedebant. Sic quidem repercussio ipsa clauorum sub pedibus, adeo eminens erat, & extra pertensa: vt non solum plantas solo liberè applicari non sineret, verum etiam intra curuationem arcualem ipsorum acuminum facilliter immitti valeret digitus manus, sicut, & ab eis ipse accepi, qui oculis proprijs cōspexerunt. Dextrum quoq; latus quasi lancea transixum rubra cicatrice obductum erat, quod sæpe sanguinem sacrū effundēs, tunicam, & femoralia in tanta copia respergebat, vt postmodum fratres ea lauantes pro tempore aduerterent, q̄ sicut in manibus, & pedibus, sic & in latere famulus Christi expresse haberet impressam similitudinem crucifixi. Hęc ille.

De duodecim miraculis stigmatum beati Francisci.

Secunda dignitas stigmatum B. Francisci, est miraculorum multiplicatio. Ex antedictis verbis Bonau. duodecim miracula in stigmatibus B. Francisci notari, & numerari possunt. Primum miraculum est, quia non tm̄ manus, & pedes apparuerunt perforati, sed et conlauati: quia in eis clauis apparuerunt. Secundum, quia capita clauorum erant rotunda, & nigra ad instar ferri: cum tm̄ carni, & neruis similes, in quibus, vel ex quibus extiterunt, esse debuerunt. Tertium, quia ipsa clauorū acumina erant oblonga, retorta, & repercussa: cū nec incus, nec malleus fuerint ibi, sed tm̄ ignis Spūs sancti, & malleus Christi omnipotentis. Quartum, quia prædicti clauis, sicut ex præcedentibus colligi potest, fuerūt a manibus Christi fabricati, vel de subiecto proprii carnis B. Francisci, aut de materia nouæ creationis, quemadmodum attestatur Papa Alexā. III. in priuilegio de stigmatibus sacris. Si quis haberet de vera veste Domini nostri Iesu Christi, qua. s. sacrum illud fuit contentum corpus, atq; de hoc certus esset: aut haberet aliquid, q̄ manus beatæ Virginis fabrica-

Abricauerunt, vel saltem contrectauerunt, vel haberet aliquid simile: magnum se habere thesaurum aestimaret, atque multo veneretur obsequio, & deuotione, cum saepius talia impendantur multis reliquijs, & Christi, & B. Virginis aliorumque Sanctorum, de quibus nulla certitudo habetur: quanto igitur maior deuotio atque veneratio adhibenda est reliquijs, quae non tantum tetigerunt sacratissimum corpus Christi: sed a sanctissimis manibus suis factae, seu creatae sunt? Quae quidem, sicut ex praedictis patet, fuerunt clauis stigmatum B. Francisci: quos ipsemet proprijs manibus creauit, & fabricauit, sicut attestatur Alexan. 4. Papa praedictus. Nec recolo me legisse, nec reperisse aliquid aliud immediate fabricatum a manibus Iesu Christi, quod ab ecclesia fuerit approbatum, nisi hos clauos, & stigmata haec sacra. Quintum est, quia in loco ossoso, & neruoso, non in molli, haec stigmata sunt impressa: quod non potest vehementi imaginatione attribui, sed miraculo Dei, sicut ex praecedentibus patet. Sextum, quia clauis pedum atque manuum, cum essent neruei seu carnei: tamen quasi ad instar ferri erant duri, solidi, atque fortes. Septimum, quia clauis non erant breues, tantum capita, & acumina habentes: sed erant longi, utpote transeuntes manus, & pedes, & ad partem aliam resultantes. Octauum, quia clauis taliter recuruabantur a parte exteriori: qui vero in pedibus in partibus inferioribus. Haec autem recuruatio taliter in pedibus eminens erat, quae intra arcualem curuationem ipsorum digitus immitti valebat. Nonum, quia dextrum latus quasi lancea transfixum, & apertum rubra cicatrice obductum erat. Decimum, quia lateris plaga saepe sanguinem sacrum effundendo, tunicam, & femoralia in tanta copia respargebat, quod ea lauare necesse erat. Undecimum, quia laterale vulnus tanto tempore non putrescebat. Duodecimum, quia per biennium cum aperto latere supra naturam beatus Franciscus vixit.

De duodecim priuilegijs Stigmatum beati Francisci.

12. Priuilegia stigmatum B. Francisci.

Tertia dignitas horum sacrorum stigmatum est priuilegiorum admiratio. Duodecim nempe sunt priuilegia, quibus exornatus est B. Franciscus, cum adeptus est haec sacra stigmata. Primum dicitur sanctificatio, secundum multiplicatio, ter-

tium suppressio, quartum confirmatio, quintum assimilatio, sextum consolatio, septimum martyrizatio, octauum perfectio, nonum canonizatio, decimum exaltatio, undecimum honoratio, duodecimum glorificatio. Primum priuilegium dicitur sanctificatio, quia in hac stigmatizatione ita per Spiritum sanctum sanctificatus est, ut more Apostolorum ulterius mortaliter non peccaret: cum talis transformatio animae & corporis: atque talis stigmatizatio, quae in eo perseverauit usque ad mortem, cum mortali culpa videtur non posse stare.

Secundum est multiplicatio. Credo enim, quod tunc copiosior gratia ei multiplicata sit, quam antea haberet: eo quod forte gratia praevia ad talem, & tantam transformationem sufficiens non fuisset: quemadmodum dicunt Doctores de B. Virgine, quod ante verbi incarnationem erat gratia plena. Licet ergo illa sufficeret pro eius sanctificatione: tamen non sufficiens erat pro aeterni verbi incarnatione. Proinde secunda sanctificatio illi tradita est, quae pro tanto mysterio sufficiebat: sic & de beato Francisco in proposito dici potest.

Tertium fuit suppressio, quia per gratiam fomes peccati in eo suppressus est. Unde deuotum, & probabile est, credere, quod Seraphica manus Iesu tunc illam carnem purgavit ab omni rebellionem, quod ex tunc nihil habuit impellens ad malum, & habuit illum incitans ad omne bonum, & maxime considerata eius cum Deo vnione, & adhesionem, quae cum Deo vnus spiritus factus erat, ac per consequens fomes in eo suppressus, & sopitus fuit. Ait enim Apost. 1. Cor. 6. Qui adharet Deo, vnus spiritus est cum eo. Quartum est confirmatio: sic scilicet quod a gratia nunquam caderet. Nam & Magdalenae, Lu. 10. dictum est: Maria optimam partem elegit, quae non auferetur ab ea. Primum propterea credi potest, quod per hoc signaculum Dei viui sanctissimus Pater accepit arram permanendi in gratia, & spem beatitudinis aeternae, cum iam per reuelationem antea habuisset, quod ei Dominus dederat remissionem peccatorum.

Quintum est assimilatio, siue expressio. Per hanc quidem stigmatizationem facta est in eo similitudo, & expressiva forma crucifixi Iesu: cuius passio in suis membris fuit in ipso Iesu impressa, quasi tota trinitas in hoc mysterio per Iesum dixerat illud Gen. 1. Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram, eo quod imagine passio-

sonis suae impressit in eius corpore, & similitudinem figurauit in eius mente.

Sextum est consolatio. Cum enim mentalis, & corporalis crux Christi, haberet longitudinem gaudij, & latitudinem doloris, quia dolebat, & gaudebat pro Dei voluntate, & pro nostra redemptione, quae erant quasi duo ligna, & amor erat quasi connectens clauos, unde prima duo originem attrahebant: propterea hanc passionem, & crucem communicando Christo glorioso Francisco, necesse fuit ei, haec tria sentire, & in ea totaliter transformari. Proinde triplicem sensum de cruce Christi experiebatur, scilicet doloris, & gaudij, iuxta quantitatem, & proportionem diuini amoris. Ad quae sententia illum, & omnes alios hortabatur Apostolus, dicens ad Philip. 2. Hoc enim sentite in vobis, quod est in Christo Iesu.

Septimum est martyrizatio, quod ex praecedenti originem habet. Porro acerbissimus fuit dolor mentalis, & poena corporalis passionis Christi, sicut declarauimus supra, sermone 56. par. 1. & in tribus articulis eius. Mentalem quippe dolorem passionis Christi per compassiuam transformationem antequam stigmata illa sacra suscepit per biennium, id est usque ad mortem tam mente, quam carne in continuo martyrio vitam duxit. Merito ergo Exod. 15. c. in mysterio de beato Francisco dictum est: Quis similis tui in sortibus domine, id est inter alios Sanctos? quis similis tui, scilicet in dolore mentalis, & poena corporali, & stigmatibus sacris, scilicet nisi gloriosus Franciscus, qui est magnificus in sanctitate, terribilis, scilicet daemones propter stigmata sua, atque laudabilis, scilicet Angelis, & hominibus, & faciens mirabilia? Octauum est perfectio. Fuerunt nempe haec stigmata, signa summam perfectionis in eius anima, & carne. Speculum enim maculatum, atque turbata aqua, siue lutosa, non reddunt speciem, sicut politum speculum, & aqua purissima, & quieta. O quam perfecte redderet speculum figuram oppositam, quando tantae virtutis esset, quod etiam ex parte plumbi decoram redderet speciem atque claram, quemadmodum faceret ex parte vitri. Vitri similitudinem tenebat anima gloriosi Francisci, plumbi autem caro. Quarum igitur perfectionis decor fuit in eius anima ad reddendum imaginem crucifixi, quando & in eius cruce carne sic sculpta resplendebat figura redemptoris nostri? Quippe in inestimabile signum perfectionis eius fuit figuratio talis, hanc simi-

litudinem euaporans in eius carne. Nam ad tantam sinceritatem mentis, & munditiam carnis deductus est, ut iam videretur statum innocentiae affectus. Nam legitur in legenda sua, quasi creaturis omnibus etiam insensibilibus imperasse: ut in hoc gradu innocentiam excedat naturam. Nam ignis suum temperauit ardorem, & aer in nocte claram praebuit lucem, & aqua suum mutauit saporē, & petra sicca lapidum reddidit fontem. Et sic innocenti Francisco omnia probentur elementa parere, & obedire.

Nonum est canonizatio, & a Deo approbatio. Nam haec sacra stigmatizatio beati Francisci, sanctitatis eius approbatio, & authenticatio fuit per bullam crucifixi Dei uiuentis. Quod declarantes plures summi pontifices, diuersis priuilegijs haec confirmauerunt. Quorum primus fuit Grego. 9. qui B. Franciscum catalogo Sanctorum non solum ascripsit, verum etiam de stigmatibus eius plures bullas confecit. Prima incipit, Confessor Domini gloriosus: Secundam vero scripsit contra quosdam oblocutores, & impungatores stigmatum praedictorum, & incipit, usque ad terminos orbis terrae praesumptionis tuae signa praetendent, & c. Secundus Papa fuit Alexan. 4. qui de praefatis stigmatibus tres bullas fecit. Prima incipit, Grande & singulare miraculum, Secunda incipit, Benigne diuinae operatio voluntatis. Tertia incipit, si nouae laetitiae militantis ecclesiae. Praefati igitur summi Pontifices asserunt in priuilegijs antedictis stigmata non solum oculis aspexisse, sed etiam fide dignissimis testibus approbasse. Tertius fuit Papa Nicolaus III. qui bullam praedicti Greg. approbavit. Secundo quoque in declaratione nostrae regulae, extra de verb. sig. lib. 6. c. Exijt, qui seminat, & c. sicut supra in fine primi articuli dictum est, idem patet. Quartus fuit Papa Benedictus, qui bullam ordini dedit, quod festum de Stigmatibus celebraretur. Ex his patet, quod solennis, & authentica sit canonizatio gloriosi Francisci, & stigmatum eius.

Decimum priuilegium est exaltatio. Nam ex stigmatizatione factus est cancellarius Iesu Christi, tenens sigillum, id est signum Dei viui, Apoc. 7. quo praeseruantur electi ab ira Dei, Ezech. 9. Factus est etiam legatus, & vexillifer summi Regis. Unde Gregorius in prosa, quam fecit de laudibus beati Francisci, quae incipit, Caput draconis, sic ait.

Verum de Christi latere.

Nouus

- A** *Notus legatus mittitur:
In cuius sacro corpore,
Vexillum crucis cernitur:
Franciscus Princeps inclutus,
Signum regale baiulat.*
- Scilicet, tanquam Capitaneus nouæ militiæ Iesu Christi. Profecto strenuissimos milites faciunt prouidi Reges in bellis periculosis regalia insignia baiulare. Quia igitur Franciscus summi regis Iesu signum, quod gestauit in corpore singulari præualuit probitate firmum. Ait enim Apostolus 2. Timo. 2. Firmamentum Dei stat habens signaculum hoc. Stetit ergo Franciscus in bello tentationis in modum firmamissimi fundamenti. Nonne ut renouatum fundamentum ædificiæ ecclesiæ stabiliiuit? quæ admodum per visionem Domini Innocentij comprobatur. Primum quippe fundamentum est ipse euangelicæ nostræ religionis. Hoc fundamentum humilitas profoudauit, patientia conquadrauit, paupertas exterit, charitas cæmetauit. Oratio, & contemplatio in fabricam erexit, leuate inquit Hierem. 4. signum in Sion. Sion specularis, & reformans vitam Iesu Christi, fuit anima gloriosi Francisci: vbi sicut in altiori loco Christus vexillum suæ crucis locauit: qui licet sit eminentior situ, & euidetior visu: non tamê est periculosior casu. Nam idem est altum, quod profundum: quia, ut dicitur Luc. 9. qui se humiliat, exaltabit. Et vbi humilitas, ibi christiana sapientia est. Undecimum priuilegium est honoratio. Profecto stigmata hæc fuerunt in B. Francisco insignia subtilissimæ dignitatis atque honoris. O quantum honor eisdem vestibus, cum Iesu cœli rege vestiri. Vnde meritò cõuenit ei, quod Eccl. 45. dicitur. Corona aurea super caput eius expressa signo sanctitatis, & gloria honoris, & opus virtutis, desiderio oculorû ornata.
- D** Duodecimum priuilegium est glorificatio. Nam sicut B. Franciscus fuit vexillifer Iesu Christi in ecclesia militante: sic post resurrectionem, secundum Doctores, remanentibus in corpore suo prædictis signis, vexillifer erit in ecclesia triumphante.

ARTICVLVS TERTIVS

De triplici perfectione, atque de triplici parte euangelicæ perfectionis, quæ omnia in B. Francisco fuerunt in exemplum nostri.

3. M. st. rii, in his signari bus.

Tertium mysterium considerandum est, videlicet quid hæc sacra stigmata enun-

cient ex parte nostri. Profecto hoc indubia fide tenendum est, quod in his stigmatibus sacris: hæc tria induentia ad imitationem euangelicæ perfectionis, & cruciformis configurationis ad Christum Iesum resurgent, scilicet ardor charitatis, & etiam splendor veritatis, & vigor potestatis ac strenuitatis.

Primo quidem, quia in eis resurgit ardor charitatis: habet tepidi inflammari. Ad inflammandum quippe humanas mentes ad honorem Iesu dilectoris nostri pro nobis crucifixi, & mortui pinguntur cruces mortuæ, & per peccatorum manus sapius fabricatæ: & nisi lapidea sunt, inflammant tamê humana corda ob memoriam Christi passivi: quâtomagis mouere, & inflammare debet corda humana imago viua, sanctificata, flamma, in carne S. Francisci sculpta digito Dei viui. O ad quantam deuotionem accenderet videre, & tãgere minimum opus, quod manibus Iuis sacris fecisset, aut tetigisset beata Virgo ac benedictus Iesus Christus: quâtomagis id sublime opus, quod ad totius mundi inflammationem, sic sapienter, sic ardentem, & sic mirabiliter fecit, sculpsit, figurauit, & inflammauit, & consecrauit in ipso corpore B. Francisci?

Secundo, quia resurgit in eis ad supradicta splendor veritatis, habent deuios exemplariter dirigere, & illuminare. Plus enim mouent facta, quàm verba, atque opera credibilia sermonibus sunt. Proinde facta, non tantum verbo direxit Dominus deuios a via crucis, cum stigmata B. Francisco impræssit. In compitis quippe viarum eriguntur cruces, ut via regia cognoscatur, ne ab ipsa vllatenus deuietur: sic et statuit Deus stigmata B. Francisci, ut palam monstraret quod vita, quam ipse docuit, & exemplo monstrauit, perfecte conformis erat vitæ crucifixi Iesu, quia oportuit Christum pati, & sic intrare in gloriam suam, Luc. 24.

Tertio vero, quia in eis resurgit vigor strenuitatis, & potestatis: habent timidos animare, & confortare ad ipsam euangelicam, & cruciformem perfectionem. Porro transeuntes peregrè per barbaras nationes, confidunt quando deserunt litteras saluiconductas. Profecto nunc in carne beati Francisci vitam, quam ipse docuit, seruauit. Sigillasti bone Iesu, & ipso intrepidè procedente deduxisti populum tuum præcedens in columna ignis, & nubis, & faciens prodigia, & signa, & mirabilia solus. Sed iam veniamus ad ipsam euangelicam perfectionem, quam B. Franciscus seruauit, & in cuius

A iustestimonium ipsum Iesus Christus suis stigmatibus sigillauit. Sciendum igitur est, quod radix, forma, finis, complementum, & vinculum perfectionis, charitas est: ad quam magister omnium Iesus Christus legem, prophetas, & per consequens vniuersa Dei documenta reduxit.

Triplex est charitatis status. Charitas ergo ipsa triplicem habet statum. Vnum quippe infimum in obseruantia legalium mandatorum: Secundum vero medium, qui consistit in adimpletione spiritualium consiliorum: Tertium supremum in fruitione sempiternalium iucunditatum, & consolationum. Triplex est perfectio.

Proinde distingui potest triplex differentia perfectionis, quæ reperitur in scriptura sacra. Prima quidem necessitatis, secunda supererogationis, tertia vero vltimatæ plenitudinis. Prima inquam est perfectio necessitatis. Vnde Deute. 18. dicitur, Perfectus eris, & absque macula coram Domino Deo tuo. Glo. absque macula criminali. Vnde Prosper de vita contemplatiua ait: Perfecti sunt, qui volendo, quod Deus vult, nullis peccatis, quibus offenditur, acquiescunt. Secunda vero est perfectio supererogationis: de qua Matth. 19. Dominus ait: Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia quæ habes, & da pauperibus. Et de hac Hierony. ad Heliodorum inquit: Perfectus seruus Christi nihil præter Christum habet: aut si aliquid præter ipsum habet, perfectus non est. Tertia vero perfectio est vltimatæ plenitudinis. Vnde ait sapiens, Prouerbio. 4. Iustorum semita, quasi lux splendens crescit, & procedit vsque ad perfectum diem, idest diuinæ visionis fulgidam claritatem. Et de hac ait August. soliloquiorum. 1. Verè perfecta virtus est ratio perueniens vsque ad finem, quam beata vita consequitur. Prima igitur, & secunda perfectio a tertia differunt, sicut meritum differt a præmio. Media quoque differt a prima, sicut distinguitur consilium a præcepto. Hæc omnia fuerunt in beato Francisco, ut patet ex eius legenda. Omnia vero tam præcepta, quàm consilia referuntur ad charitatis illius implementationem, & obseruatiam, quam. 1. Timoth. 1. sic describit Apostolus, dicens: Charitas est finis præcepti de corde puro, conscientia recta, & fide non ficta. In quibus verbis insinuat triplicem charitatis actum. Primo declinare mala, secundo prosequi bona, tertio patienter tollere aduersa. Nam primo propter declinationem

Hierony.

August.

D perfectio a tertia differunt, sicut meritum differt a præmio. Media quoque differt a prima, sicut distinguitur consilium a præcepto. Hæc omnia fuerunt in beato Francisco, ut patet ex eius legenda. Omnia vero tam præcepta, quàm consilia referuntur ad charitatis illius implementationem, & obseruatiam, quam. 1. Timoth. 1. sic describit Apostolus, dicens: Charitas est finis præcepti de corde puro, conscientia recta, & fide non ficta. In quibus verbis insinuat triplicem charitatis actum. Primo declinare mala, secundo prosequi bona, tertio patienter tollere aduersa. Nam primo propter declinationem

S. Bernard. de Senis, de Euang. eterno. Tom. 2.

nem malorum dicitur, de corde puro. Secundo propter prosecutionem bonorum dicitur, de conscientia bona. Tertio vero propter aduersorum tolerantiam subditur, de fide non ficta, idest non fictili, & fragili, sed contra aduersa forti. Et potest esse thema, cum quis loquitur de euangelica perfectione. Quia vero hic triplex charitatis actus duobus modis ab habitu virtutis egreditur: vel secundum legem præcepti, & obligationis necessariæ, vel vniuersalis: vel secundum legem concilij, & obligationis spontaneæ, & spiritualis, & sequens includit primum, & superaddit quantum possibilitas viatoris admittit. Hinc est, quod secundum cum primo dicitur perfectum, respectu tamen secundi dicitur imperfectum. Vnde Ambr. lib. 1. de off. ait: Officium omne aut mediū, aut perfectum est, quod quidem scripturârū auctoritate probare possumus. Habemus enim in euangelio, dixisse Dominum, si vis ad vitam ingredi, serua mandata: Non homicidium facies, non adulterabis: hæc media sunt officia, quibus aliquid deest. Ideo sequitur: Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & veni, & sequere me. Hoc est igitur perfectum officium, quod Græci catorthoma vocant, quod corriguntur omnia, quæ aliquos poterunt habere lapsus. Hæc ille. Cum igitur de perfectione euangelica loquimur secundum communem acceptionem, de hac media loqui intendimus. Ex dictis igitur colligi potest, quod euangelica perfectio est conformitas viatoris ad Christum per illum virtutis habitum, quo supererogatiue declinantur mala, efficiuntur bona, sufferuntur aduersa. Et his nanque tribus partes euangelicæ perfectionis consistunt, quas perfecte consecutus est beatus Franciscus. In huius mysterium Christus consignauit eum stigmatibus sacris, & testimonium consummatæ imitationis, & perfectionis euangelicæ.

Quod in tribus consistit pars prima euangelicæ perfectionis. Cap. 1.

Prima pars perfectionis est declinare mala. Quia Aposto. vbi supra ait. Finis præcepti est charitas de corde puro. Porro cum ex conuersione deordinata ad triplex commutabile bonum. scilicet exterius, inferius, & interius omne peccatum originem trahit, scilicet concupiscentiam oculorum, concupiscentiam car-

1. Pars euangelicæ perfectionis.

Vu nis,

A nis, & superbiam vitæ, & hæc tria vitari habeant nō solum quantum ad actum, atque consensum; q̄ sit per virtutes illis oppositas: verum etiam quantum ad occasionem, & hoc quidem sit promotiuum in merito, & expediens ad salutem. Perfectionis magister Iesus ad perfectè declinandum concupiscentiam oculorum consulit, q̄ hæc oīa t̄palia relinquuntur, iux. præallegatū Matt. verbum, si vis perfectus esse, vt sup. Ad perfectè declinandum concupiscentiam carnis edocet, q̄ omnis experientia vel concupiscentia s̄m actum generatiuæ potentia abscindatur. Proinde Matth. 19. dicitur: Sunt eunuchi, qui castrauerunt se propter regnū celorum: qui potest capere, capiat. Ad perfectè vero declinandum superbiam vitæ suadet, q̄ voluntas propria abnegetur, iuxta illud Matth. 16. qui vult venire post me, abneget se, &c. In hac igitur triplici supererogatiua declinatione triformis originis omnis mali partem primam euangelicæ perfectionis consistere, & sacra scriptura insinuat, & veri Doctores astruunt, & sancti Patres religionum institutores affirmant.

C Quod euangelicæ perfectionis secunda pars in duobus consistit.
Cap. 2.

2. Pars euangelicæ perfectionis, q̄ in duobus consistit.

Secunda perfectionis pars consistit in supererogatiua prosecutione bonorū, quæ secundum duplicem vitam, factiuam, & contemplatiuam, in duobus consistit. Primo quidem in condescensione ad proximū, secundo in sursum actione mentis in Deum. Primo quidem in condescensione ad proximū. Hæc autem supererogatiua condescensio charitatis ad proximū, in hoc consistit, secundum quod iustitiæ legem, & misericordiæ amoris signa, & beneficia non solum ad amicos, verum etiam ad inimicos benignitate largiflua protēdatur, secundum illud Matth. 5. Diligite inimicos vestros: benefacite his, qui oderunt vos, & orate pro persequentibus, & calumniantibus vos, & estote perfecti, sicut pater vester perfectus est. Secundo autem per hunc modum supererogatiua sursum actio mentis in Deum in hoc attenditur, vt s̄m legem mentalis munditiæ atq; pacis per amorem extaticum in diuinos splendores, & ardores, sacrum mens deuota sentiat, & patiat excessum, secundum illud Apostoli 2. Corin. 5. Siue mente excedimus Deo, siue

sobrii sumus vobis: charitas enim Christi yrget nos. Et ad Hebr. 5. Perfectionum est solidus cibus: eorum, qui pro ipsa consuetudine exercitatos habent sensus ad discretionem boni & mali.

De iucunda aduersorum perpeffione, in qua euangelica perfectio consummatur. Cap. 3.

Tertia denique perfectio euangelica consistit in supererogatiua perpeffione aduersi. Hoc quidem attenditur non solum in hoc, vt quis patienter aduersa perferat: cum sic superueniunt, quod secundum legē Dei declinari non possunt, quoniam ad hoc tenentur: verum etiam, vt ex feruore diuini amoris illa præoptet desiderio magno, & cum gaudio magno sustineat illa, secundum illud Iac. 1. Omne gaudium existimate fratres, cum in tentationes varias incideritis. Et post: patientia opus perfectum habet, vt sitis perfecti, & integri in nullo deficientes. Hæc namque est cōsummatio perfectionis, & charitatis, iuxta illud Ioan. 1. Perfecta charitas foras mittit timorem. De arca spiritualis perfectionis.

Secundum hoc igitur arca spiritualis perfectionis, cum sit inferius tricamerata, & bicamerata, in bicubito cōsummatur. Hoc sanè perfectionis arcanum Saluator, & magister noster exemplo monstrauit in seipso, tanquam in monte sublimi: qui totus est splendor perfectionis, speculum, & exemplar. iuxta quod ipse testatur Luc. 6. dicens: Perfectus autem omnis erit, si sit sicut magister eius. Proinde in huius significationem, cum hanc perfectionem Apostolos docere voluit, vt dicitur Matth. 5. in montem conscendit non turbas imperfectas alloquens, sed suos discipulos, quos ad cultum perfectionis exaltare decreuerat. Et propterea ordinatissimè octo beatitudines eos docet. Nam primo dicens, Beati pauperes spiritu: inuitat ad perfectam abdicationem temporalium possessionum. Secundo addens, Beati mittes, inducit ad abnegationem propriarum voluntarum, & sensuum: quibus quis immitis, & proteruus efficitur. Tertio subdens, Beati qui lugent: incitat ad perfectam carnalium voluptatum detestationem. Dehinc subiungens, Beati qui esuriunt, & sitiunt iustitiam, & beati misericordes: attrahit ad iustam, & piam condescensionem proximorum, & supportationem. Post hæc subiungens, mundo,

A mundo corde, & beati pacifici: allicit ad sursum actionem lymphidam in intellectu, & tranquillam, & pacificam in affectu: quibus anima perfecti viri Hierusalem conformis efficitur, quæ visio pacis interpretatur. Tandem concludens, beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum cœlorum: quasi circumlucens ad principium redit, quia in hoc vno summa completur vniuersorum. Ac per hoc seminaria perfectio minoris mundi in esse reparationis, & gratia, directè correspondet sanariæ productioni mundialis machinæ in esse naturæ. Vnde sicut illorum tria prima pertinent ad distinctionem, tria sequentia ad ornatum: sic & in his tria prima quasi distinguendo separant animæ vires ab vniuersitate malorum, vt habeat esse purum, & distinctum: tria sequentia quasi adornando easdem reducunt in Deum, vt habeat esse decorum, & perfectum. Porro tanta sit descendatur ad singula, & tam mira correspondentia ordinis, tantæque similitudinis symbolum, vt illud quod post sex dierum opera dicitur, Igitur perfecti sunt cœli & terra, & omnis ornatus eorum, in anima viri perfecti videatur esse completum: propter quod instar trium primorum operum, quæ sunt mundi fundamenta, & trium sequentium complementa, tria prima cadunt sub voto, tria vero sequentia sub desiderio. In huius quidem rei testimonium beatus pauperum Patriarcha Franciscus in principio regulæ suæ tria prima proponit, vt veneda tanquam fundamenta dicens: Regula, & vita fratrum Minorum hæc est, scilicet Domini nostri Iesu Christi S. Euangelium obseruare, viuendo in obedientia, sine proprio, & in castitate. Alia vero tria postmodum desiderata commendat, tanquā complementa dicens: Attendat fratres q̄ super omnia desiderare debent habere spiritum Domini, & sanctam eius operationem: orare semper ad Deum puro corde, & habere humilitatē, & patientiam in persecutione, & infirmitate, & diligere qui vos persequuntur, reprehendant, & arguunt. Vbi certè illa tria tangit. Nam præmittit sursum actionem in Deum: Subiungit vltimum cōdescensionem ad proximū: Et interponit in medio tolerantiam aduersorum. Igitur in tribus primis vir perfectus crucifigitur mundo. Tribus vero sequentibus conformis efficitur Deo: vt quasi sex alis Seraphicis a mundialibus eleuet, & in diuina feratur. Proin-

de huic pauperulo S. Francisco, qui perfectionem euangelicam perfectè seruaui, & docuit in apparitione Seraphica, stigmata sua tanquam sigillum approbatissimum Iesus impressit, vt contra finalium temporum periculofam caliginem manifestum nobis in via perfectionis ostenderet signum, quo reduceremur in Christum perfectæ virtutis exemplar, & finem, qui cum patre, & Spiritu sancto benedictus, laudabilis, & sempiternaliter gloriosus, & glorificandus, viuuit & regnat cuncta pro suo libito gubernando per infinita sæcula sæculorum.

FERIA QVARTA
post Dñicam Resurrectionis.

De sitibus, & desiderijs animarum, tam bonis quàm malis, & de matrimonio, & fornicatione spirituali.

Serino LXI.

Miste in dexteram natiui rete, & inuenietis Ioan. 21. & in euangelio hodierno. Secundum nempe mysticum intellectū, nauigium est anima peregrina in mari huius sæculi procelloso, cui ad sinistram a Dño constituta sunt corporalia, & t̄palia bona: ad dexterā vero spūalia, & æterna. De quib. d̄ Cant. 2. dicit anima sponsa Christi: Leua eius sub capite meo, & dextera illius amplexabit me. per leuam, prosperitas vitæ præsentis signatur. Vnde Prouer. 8. Salomon ait, In sinistra illius diuitiæ, & gloria, quæ tamen omnino transitoria sunt, & occidua. Proinde occidua pars mundi in mysterium sinistra illius denominatur. Et per caput ipsa mens significatur, eo quod interioris hominis sit pars suprema. Sub hoc capite tunc est leua Dei, cum ipsa mens æternorum amore oīa t̄palia spernit, sicut propheta ait. Oīa subiecisti sub pedibus eius. Per dexteram profecto, in qua viget sensus, & virtus, spūalia, & æterna mysticè designantur, quæ maximè comprehenduntur in charitate, quæ hic incipiens perficitur in gloria sempiterna. Vnde Apostolus ait. 1. Corin. 13. Caritas nunquam excidit. Vnde etiam propheta ad Dominū ait: Delectationes in dextera tua vsq; in finem. Et iterum alibi idem ait. Illuc manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua. De hac denique dextera
V u 2 anima

A anima ait dicens, & dextera illius ample-
xabitur me. Non enim dicit amplexatur, sed
amplexabitur. Nam in præfenti vita talia
spiritualia bona modicum prægustatur, sed
in futura vita dextera sua amplexabitur ani-
mam iam beatam eam in seipso glorifican-
do. Rete siquidem, humanum desiderium
est, quo liberè piscari possumus in tempora-
libus, & æternis. Consuluit igitur nobis
Dominus piscari in spiritualibus, & æter-
nis, quæ maxime cõsistunt in charitate: ideo
in verbo proposito ait, Mittite in dexteram
navigij rete, & inuenietis. s. prædicta bona.

B Ut ergo piscari fructuosè valeamus, triplex
desiderium, quasi triplex rete distingua-
mus ad præfens. Primum est desiderium na-
turale, secundum est desiderium virtuale,
tertium est desiderium criminale: quæ om-
nia à Domino cognoscuntur. Vnde prophe-
ta in 32. psal. ait. Dñe ante te omne deside-
rium meum. s. prædictum. Quod potest esse
aliud thema in materia occurrenti. Vel dici
potest, q̄ hoc triplex desiderium, sit triplex
sitis, de qua Ioan. 7. dicit Dominus, si quis
sitis, veniat ad me, & bibat. Quod potest ef-
se aliud thema pro feria 3. post Domini-
cam de passione. Vel est triplex esuries, Lu-
1. Esurientes impleuit bonis.

ARTICVLVS PRIMVS

De triplici desiderio humana natura.

1. Deside-
rium est na-
turale.

Desiderium desiderium est naturale.
Et hoc tripliciter cõsiderare vale-
lemus. Primo secundum quòd
est in natura incorrupta, secun-
do, secundum quòd est in natura corrupta,
tertio secundum quòd est in natura libera.

D

De triplici desiderio æternorum, quod ha-
bet natura humana: cum non est
corrupta. Cap. 1.

2. Quod est
in natura
incorrupta.

Primo cõsideremus desiderium,
secundum quòd est in natura in-
corrupta. Ad cuius intelligen-
tiam notandum est, q̄ cum Deus
sit terminus, & vltimus finis omnium motio-
num animæ rationalis: sitq; desiderium eius
cumulatissima plenitudo, ac omnium laborum
eius pax exuperans omnem sensum. Hinc
est, quòd anima iam beata amore castissimo
tribus potentijs suis in Deum trinum, & v-
num per gloriam continue fertur, & trãs-

formatur, & hoc quo ad tres animæ vires. **E**

Primo quo ad vim rationalem, secundo
quo ad vim concupiscibilem, tertio quo ad
vim irascibilem. Primo inquam quo ad
vim rationalem. Habet enim virtus intel-
lectiua seu rationalis, quandocumque est a
tenebris, & a corruptione remota castissi-
mo amore, & immaculatissimo desiderio
ipsi primæ atque luminosæ veritati adhære-
re, & in ipsa per gloriam transformabiliter
ferri, vt ex ipsa luceat, & ab ipsa illumine-
tur, vt in ipsa quiescat, & ex ipsa fatietur,
beatificetur simul, & glorificetur. Quod,
& beatus Ioan. in 1. cano. sua, c. 3. breui ser-
mone insinuare conatus est, dicens. Videbi-
mus eum, sicuti est. Iob quoque. 37. ad idem
mysticè, frumentum: id est, intelligentia cui-
uscumque beati, desiderat nubes, id est, al-
tas & diuinas illuminationes. Et nubes spar-
gunt lumen suum, quæ lustrant cuncta per
circuitum, id est, quoscumque beatos, quo-
cumque eas voluntas gubernantis duxerit
ad omne, quod præcepit illis.

Secundo fertur, & transformatur quo
ad vim concupiscibilem. Vis enim nostra
concupiscibilis superior atque nobilis eod-
dem modo se habet ad redundantissimam
primitiuam, & vniuersalem suauitatis bo-
nitatem, vt in ipsa, & ex ipsa delectetur, &
fatietur, sicut de se propheta ait: Satiabor
cum apparuerit gloria tua. Et iterum ad
beatam animam ait: Replet in bonis, scilicet
æternis, desiderium tuum.

Tertio quoque fertur, & transformatur
quo ad vim irascibilem, quæ eodem modo
se habet ad supereminentissimam altitudinis
dominantissimam maiestatem, vt in ipsa
perficiatur, glorificetur, & consummata
tranquillitate quiescat: sicut etiam prophe-
ta de se sperabat, cum dixit: In pace in id-
ipsum dormiam, & requiescam. Hæc enim
est causa, propter quam tres vires superio-
res atque nobiles omni animæ rationali a
Domino datæ sunt, vt scilicet perfecte bea-
titudinis sint capaces, quæ in tribus prædi-
ctis consistit, & vt tam sublimi, & nobili
sponso congruerent: cui nullatenus conue-
nient (vt sic dicam) conuenientia maritali seu
cõiugali, nisi tota perfectione amplexuum
eidem coniugibiles, & cõparabiles essent.
Nec quippe beatissima hæc copula perfecta
esset, nec tam nobili matrimonio conueni-
ens foret, si vel vnus trium istorum amplexuum
eidem deesset. Si enim luminositatem pri-
mitiuam, immediatam, & vltima cõiunctio-
ne, amplecti vis rationalis apprehensua ne-
quaquam

A quaquam posset, aut superior vis concupi-
scibilis, fontalem bonitatem hauit in coar-
ctabili participare nequiret, seu vis irascibi-
lis supereminentissimam altitudinem per-
tingere non valeret, anima rationalis hmoi
sponso perfecte coniungibilis nequaquam
foret: quare nec perfecte beatificabilis ex
copula eius, nec esset sponsa cõueniens, aut
nubili tali sponso. s. summo Deo. Vis profe-
cto irascibilis summam perfectionem, & vlti-
matam, seu vltimitatem exaltationis liber-
tatis, & pacis, copulæque suæ beatitudinem
cumulatissimam æternalem ipsam vltimam
subiectionem habet, & ex modis omnibus
perfectam seruitutem ad vltimam superemi-
nentiam dominantissimam maiestatem. Tunc
enim in supremo culmine exaltationis li-
bertatisq; in tranquillissima pace erit: tunc-
que eiusdem amplexibus erit beatissimam co-
pulæ sociata, cum eidem fuerit vltimatè, ac
seruitutis totalitate subiecta. Nihil enim al-
iud est exaltatio nostra, veraq; libertas ad
Deum: quàm ad eum vera subiectio, vera-
que seruitus: hæc est vniuersalis, & pura su-
pereminentissima maiestatis dñatio trium-
phalis. Vnde Apoc. 4. de beatis mysticè dicit.
Et cum darent illa quatuor animalia glori-
am, & honorem, & benedictionem sedenti
super thronum viuenti in sæcula sæculorum,
procidebant vigintiquatuor seniores ante
sedentem in throno, & adorabant viuente
in sæcula sæculorum: & mittebant coronas
suas ante thronum, dicentes: Dignus es Do-
mine Deus accipere gloriam, & honorem,
& virtutem. Sic igitur hæc tres animæ vires
a Deo conditæ sunt, vt in æterna foelicitate
cum supereminentissima Trinitate consum-
mato matrimonio copulerentur. Sicut Deo
creatæ sunt, vt dum peregrinantur in via
ad supradicta quodam naturali desiderio
inardescat, s. in primam, & summam verita-
tè, quo ad rónalem: in primam, & summam
bonitatem, quo ad concupiscibilem. & in
primam, & summam maiestatem, quo ad
irascibilem. Adiuuatur autem, & perficitur
in præfenti, primum per fidem, secundum
per charitatem, tertium per spem. Ex his
tribus desiderijs inflammatus erat prophe-
ta, cum ait: Quemadmodum desiderat cer-
uus ad fontes aquarum, ita desiderat anima
mea ad te Deus. Si uiuit anima mea ad Deum
fontem viuum, quando veniam, & appa-
rebo ante faciem Dei mei. Et iterum Pro-
uerb. 11. Salomon ait, Desiderium iu-
storum omne bonum. Quod
quidem est Deus.

S. Bernard. de Senis, de Euang. eterno. Tom. 2.

De triplici corruptela trium virium ani-
mæ, cum est in hac carne cor-
rupta. Cap. 2.

Secundo consideremus humanum de-
siderium, secundum quòd est in natu-
ra corrupta, cum qua nascimur. Et in
omnibus animæ viribus reperimus impiam
corruptelam. Primo in rationali, secundo
in concupiscibili, tertio in irascibili.

2. Quod
est in na-
tura cor-
rupta.

Primo quidem reperimus corruptelam
in vi, & potentia rationali. Habitamus
quippe in tenebris, & in umbra mortis.
Hæc tenebræ, in quibus summus, summi
conditoris vestigia subsecuti, creaturas oc-
culis nostris cæcutientibus videre faciunt
Dei veritatem, quemadmodum, & de no-
cte permodicum vestigium, & pertenuem
umbra alicuius rei videtur oculis corpora-
libus, & maxime cæcutientibus ipsa res.
Immo, quod mirabilius est, quandoque
aliquis frutex, vel nemus, exercitus appa-
ret: sic & erroneus intellectus non per-
pendit, quòd loco summæ veritatis am-
plexatur desiderio vmbra vanitatis, si-
cut sunt temporalia bona. Vnde Sapien. 8.
Similitudinem scientiæ desiderat quis, quæ,
scilicet non est scientia vera, sed vanitas
falsa. Vnde propheta in persona Domini
ait de talibus: Dimisi eos secundum desi-
deria cordis eorum: ibunt in adinuentio-
nibus suis, quæ inuentiones peccata sunt,
cum a seipso aliud homo inuenire non pos-
set. Et alibi idem inquit, Filij hominum
vsquequo graui corde: vt quid diligitis va-
nitatem, & queritis mendacium? Hæc cor-
ruptela ab ipso exordio mundi corruptit
primum fatudam Cain. De quo Iosephus
ait, quòd cum esset malignissimus avaritiæ
suæ consulens, terram prius coluit, ciuitatem
prior ædificauit, & rapinis, & violentia
congregans opes suas, ad latrocinia in-
uitabat, & simplicitatem vitæ hominum
adiuentione mensurarum, & ponde-
rum permutauit, & ad calliditatem, & cor-
ruptionem perduxit. Secundo quoque in-
uenimus corruptelam in vi, & potentia co-
cupiscibili, quod quidem manifestè appa-
ret, dum voluntas tanta auuiditate amplecti-
tur, & desiderio insequitur diuinæ boni-
tatis vestigia in carnalibus bonis: tanto-
que amore inhæret eis, tam miserabiliter
in eis capitur, illaqueatur, & inseparabili-
ter detinetur: vt primitiuæ, & redudantissi-
mæ bonitatis oblita, eam omnino non curet,

Vu 3 neque

A neque quæ ista sicut vestigia eius, & quæ ad eam inuitent omnino non videat, neque aduertat: sed in ea quiescens, tandem reperit se anima defraudatam a desiderio suo. Proinde de persona talis defraudati Iob 7. ait: Sicut ceruus desiderat umbram, & sicut mercenarius prætolatur finem operis sui, scilicet propter præmij delectationem: sic & ego habui menses vacuos. scilicet quia defecerunt mundanæ delectationes: & noctes laboriosas, id est offensas præteritas enumeravi mihi, scilicet in tempore contritionis, seu æternæ damnationis. Tertio in super reperimus

B corruptelam in vi, seu potentia irascibili. Quarto enim altitudo diuinitatis in idolis, seu stellis, aut dæmonibus quocumque signo arlia, vel breui, & similibus poterit apparere, siue futurorum prædicatione, siue quocumque magico opere, aut quacumque alia iudificatione, statim inclinatur homines ad adorandum. Innatum est enim nobis ad alta humiliari. Ad supereminentiissimæ autem diuinæ nobilitatis altitudinem non naturali corruptione, sed naturali bona institutione, quæ in primis parentibus ante peccatum fuit, maxime nati sumus humiliari, & extema seruitute subijci, & propter hoc in corruptione, in qua sumus, vestigia eius loco ipsius seducti amplectimur, & decepti loco ipsius eius vestigijs inhæremus. Porro quantacumque etiam altitudo, quantacumque magnitudo, quantacumque etiam nobilitas increata, quacumque per huiusmodi signa, quæ diximus, apparere noscantur: non est nisi supremæ ac diuinæ altitudinis permodicum atque pertenuè vestigium ipsius creatoris.

D *Quod in tribus viribus suis anima liberata est: ut possit ad libitum se inclinare ad bonum, & ad malum. Cap. 3.*

3. *Cōsideratur humanū desiderium.*

Tertio quoque consideremus humanum desiderium, secundum quod est in natura libera. Circa hoc autem pensamus in anima, quæ in libertate arbitrij vitam ducit, tria impossibilia. Primum circa ipsam vim rationalem, secundum circa vim concupiscibilem, tertium circa vim irascibilem. Primo impossibile est, quin vis nostra rationalis sit absque credulitate, & opinione, & quin eam impeditur cui debet, vel cui non debet. Cui debet, scilicet Deo, scripturis sacris noui, & veteris testamenti: atque

determinationibus S. Matris Ecclesiæ, quæ omnia sunt lex Dei. De talibus Eccles. 33. ait, Hō sensatus credit legi Dei. Et 1. Cor. 13. ait Apostolus: Charitas omnia credit, scilicet, quæ credenda sunt: ut sunt omnia supradicta. Credi enim non debet dæmonibus, erroribus, hæreticis, incantationibus, & seductionibus mundi, & carminibus, & consimilibus. Et de talibus ad Roma. 2. dicitur: His, qui non credunt veritati, credunt autem iniquitati. Ira, scilicet veniet, & indignatio, & tribulatio, & angustia. Secundo impossibile est, quin vis nostra concupiscibilis sit absque desiderio, & delectatione, & sic de alijs passionibus suis: & quin per eas adhæreat, vel commisceatur, vel quibus debet, vel quibus non debet. Quibus debet. scilicet Deo, præceptis eius æternis, virtutibus bonis, iustis, & sic de alijs. Et talis iustus est, & vita viuet, & non morietur, ut dicitur Ezech. 18. Vel quibus non debet: videlicet magnificentijs, diuitijs, delictijs, & vitijs, quæ ab eis procedunt: ut sunt luxuria, superbia, auaritia, & omnia quæ transitoria sunt. De talibus dicitur Sapient. 15. Malorum amatores digni sunt morte, qui spem habent in talibus. Tertio impossibile est vim nostram irascibilem esse absque honorificentia, & diuino cultu: non potest inquam esse vniuersaliter, quin illum impendat, vel cui debet, scilicet summo Deo, iuxta illud Matth. 4. Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruias: vel, scilicet cui non debet, scilicet dæmonibus, incantationibus, ariolis, augurijs, soli, lunæ, stellis, & quibuscumque alijs creaturis. Contra quos Deut. 30. dicitur: Si errore deceptus adoreris Deos alienos, & serueris eis: prædico tibi hodie, quod peries, & paruo tempore moreris in terra. Cum ergo anima peruenit ad liberi arbitrij libertatem, ex naturali lege atque instinctu dicitur ei illud. 1. Reg. 2. Tolle, scilicet de bono, vel de malo, quantumcumque desiderat anima tua. Et illud Eccle. 15. Ante hominem mors, & vita, bonum & malum, quod placuerit ei, dabitur illi. Ex dictis colligi potest, quod vis nostra rationalis, vel castitatem illius nobilis matrimonij, de quo iam diximus, seruat ex necessitate: vel cum alijs vanitatibus fornicatur. Et similiter vis nostra concupiscibilis, vel primitiæ aut iucundissimæ bonitati, vel seruat matrimonij castitatem, vel fornicatur cum alijs vanitatibus. Similiter, & vis nostra irascibilis, vel debita castitate adhæret supereminentiissimæ altitudini, reddens ei debi-

A debitam vltimæ seruitutis, atque nobilissimæ honorificentie cultum: vel fornicatur cum alijs altitudinibus, impendens eis seruitutem, quæ soli sponso suo, scilicet Deo impendenda sunt. De duabus primis viribus, scilicet, quod a natura habeant seruare libertatem, vel non seruare suo sponso fidelissimam castitatem: satis ex se clarescere potest intuitu perspicaciter. Sed de tertia videlicet irascibili, videlicet quod seruitus diuina, seu diuinus cultus, siue erroneus, siue verus sit ab ipsa natura, quatuor indicia ostendere possunt. Primum vniuersalitas, secundum est perpetuitas, tertium est inseparabilitas, quartum est paruulitas. Primum inquam indicium est vniuersalitas. Quia hæc est apud omnes nationes mundi, sicut satis notum est his, qui varias mundi regiones perlustrauerunt. Secundum indicium est perpetuitas. Penè nullo tempore defuit verus Dei cultus, vel veneratio idolorum, ex quo homines multiplicari cœperunt, & adhuc etiam idolatria aliquo modo extat apud quaslibet nationes. Et si fortè non in capitalibus impietatibus suis: tamen saltem in ramis, seu in reliquijs eorundem: sicut ubique terrarum patet, quemadmodum diximus latius in quadragesimali de Christi religio. sermone 10. & maxime art. 3. quasi per totum indicium. Tertium inseparabilitas seu separationis difficultas. Adeo adhærent enim multi, & maxime mulieres plurimis ariolis, incantationibus, breuibus, & characteribus, & similibus operibus impietatis, ut non testimonijs scripturarum, nec doctrinæ Sanctorum, nec ecclesiæ institutionibus, nec prædicatorum, & confessorum consilijs, vel præceptis, vel minis, immo nec igne, nec gladio, seu alia quauis via adhuc de mundo exterminari potuerit hæc pestis: nec est patriam reperire, ciuitatem, terram aut villam, quæ ultra multas alijs cõmuniores, non habeat aliquas obseruantias particulares: quemadmodum ego Italiam circumiens expertus sum.

Quartum nempe indicium est paruulitas. Apparet hoc ipsum in pueris, & paruulis manifestè, qui cum ipsa pueritia, & paruulitate sunt, cultum diuinum effugiunt, vel efficiunt, prout possunt, & faciunt altaria, & consimilia sibi parates, & ornantes Gen. 21. de Hismaele, quem Sara videt cum talibus simulachris cum Isaac ludentem, non potuit tolerare. Tales enim pueri cum nullo præcepto talia agant, cum tamen communiter id experiatur in eis: iudicatur ex

hoc inditum esse in nobis naturaliter amorem diuini cultus. Sed cum præualuit in humanis mentibus obtenebratio, & corruptio naturalis, atque multiplicatio vitiorum, & fuerit diuina gratia ad illuminandum, & dirigendum eos, & maxime per Prædicatores, & Confessores illuminatos, incidunt in spirituales fornicationes, de quibus in sequenti articulo dicturi sumus. Nam sicut rectitudo illius & donum, & opus summi opificis, & rectoris est: ita peruersitas, & abusus eius, qua in idolatriam intorquetur creaturis, innatæ in nobis obtenebrationis, & corruptionis effectus est. In eis quippe, quæ naturalia non sunt, semper contrarium reperitur. Ut videlicet in paucis, & tempore breui, hoc est non semper: non facilis remotio, atque in paruulis tunc non apparent sic apparentia signa.

ARTICVLVS SECVNDVS

Quod in tribus animæ viribus virtutum desideria vigent.

Secundum humanum desiderium est virtuale. Quod quidem apparet in omni potentia animæ nostræ. Primo in rationali, secundo in concupiscibili, tertio in irascibili.

Quomodo in animæ potentia rationali viget per desiderium cognitio veritatis. Cap. 1.

Rimo quidem apparet humanum desiderium virtuale in potentia rationali. Nam si scintillæ primæ, atque luminosissimæ veritatis intellectu elucescunt ab alijs aduersarijs, illas amat atque amplectitur, illisque solis adhæret, & vestigia illius quæ sunt transitoria, quæ illis prius illucescebant, & luminosa esse pensabat, tenebras palpabiles esse apertis oculis recognoscit, atque clare intelligit, verum etiam. 1. Timoth. 6. Apostolus ait: Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli, & in desideria multa inutilia, & nocua, quæ mergunt homines in interitum, & perditionem. Radix enim omnium malorum, est cupiditas. Quam quidam appetentes errauerunt a fide, & inseruerunt se doloribus multis. Insuper talis intelligit illud Isa. 33. Diuitiæ salutis, sapientia,

Vu 4 & scien-

G
2. *Humanū desiderium, est virtuale.*

1. *In potentia rationali.*

H

A & scientia: timor Domini, ipse est thesaurus. Vnde Eccles. 5. ait. Vbi multæ sunt opes, multi qui comedunt eas. Et quid prodest possessori, nisi quod cernit diuitias oculis suis? Longe tamen illuminatio hæc ab illis, qui oculos suos statuerunt declinare in terram. Merito ergo Sapient. 15. dicitur de Deo. Nolle enim te, consummata iustitia est, & scire iustitiam, & veritatem tuam radix immortalitatis.

Quod etiam in concupiscibili potentia anime viget desiderium diuinae suauitatis. Cap. 2.

2. In potestate concupiscibili.

Secundo apparet humanum desiderium virtuale in potentia concupiscibili. Nam prægultata, siue etiam ponderata primitiua, atque suauissima bonitate, extrema eius vestigia, hoc est omnem carnalem delectationem, & voluptatem totis præcordijs fastidiret: illusionemque sordidam, somnumque vanissimum, & nullatenus solidam veritatem clarissime iudicaret. Proinde propheta hortabatur animas lasciuas atque carnales ad diuinam suauitatem, dicens: Gustate & videte, quoniam suavis est Dominus. Et merito quidem: Nam gustato spiritu, desipit omnis caro. Sed vt 1. Cor. 2. Apostolus ait: Animalis homo non percipit ea, quæ sunt spiritus Dei. Stultitia est enim illi, & non potest intelligere, quod spiritaliter examinatur. Spiritualis autem iudicat omnia, & ipse a nemine iudicatur, sicut scriptum est. Quis cognouit sensum Dei, aut quis instruxit eum? Nos autem sensum Christi habemus.

Quod in potentia irascibili anime viget desiderium reuerentiæ ad diuinam sublimitatem. Cap. 3.

3. In potestate irascibili.

Tertium quoque humanum desiderium virtuale apparet in potentia irascibili. Nam vis irascibilis statim, vbi se aperit diuinæ maiestatis, sublimitatis manifestatiua sublimitas, & quod ei soli vltimæ honorificentiae cultu seruiendum sit, manifeste cognoscit & idolatriam, & omnem superfectionem, atque erroneum, & vanum cultum, non solum detestanda, sicut summam creatoris iniuriam, atque contumeliam: sed etiam insanissimam, atque turpissimam fornicationem apertissi-

mè cognoscit. Et propter hoc inde exiliens toto corde, & ardenti zelo a se illam abijci, atque zelanti feruore persequitur, & abhorret corde, ore, & opere cum propheta dicente, Zelus domus tuæ, id est, animæ errore periclitantis, comedit me: ecce feruor ad proximum, & opprobria exprobrantium tibi, scilicet per apostasiam, & idolatriam opprobriofam: ceciderunt super me, scilicet quasi lapis grandis, & lædens: ecce feruor ad Deum. Quæ duo includunt, & præsupponunt amorem hominis ad seipsum.

ARTICVLVS TERTIVS

De triplici fornicatione, qua anima spreto Deo fornicatur cum creaturis.

Tertium principale desiderium humanæ mentis dicitur criminale. Tripliciter enim per desiderium suum criminaliter fornicatur anima peccatoris. Primo fornicatur rationalis per curiositatem, secundo fornicatur concupiscibilis per voluptuositatem, tertio fornicatur irascibilis per idolatriam: quasi sit triplex fornicatio animæ peccatricis.

Quomodo intellectus spreto Deo tripliciter fornicatur per curiositatem, etiam cum inutili veritate. Cap. 1.

Rima fornicatio est intellectus rationalis, quæ fit per curiositatem. Cum enim vis nostra rationalis, vt prædiximus, a natura sitibunda sit lucidæ veritatis, ex corrupta natura non corrupta: factum est vt in tanta obtenebratione submersa sit, quod non solum veritatem non cognoscit, sed etiam erroribus credit, & quod deterius est, secundum subsequitur malum, scilicet prostitutio curiositatis, & fornicatio spiritalis: quia passum cum quadam inutili veritate, & vanitate humanus intellectus sapius illam amplexans fornicatur propter semetipsam desiderio, & amore, eique adhæret: spreto aut non curata prima atque lucidissima veritate, quæ Deus est. Huic quippe soli desiderio, & amore adherere debet, sicuti vero ac naturali sponso. Ad hanc solam veritatem debet esse conuersio eius. Hanc solam ad thorum immaculatissimorum amplexuum admittere necesse est. Hic quidam

3. Desiderium humana mentis, dicitur criminale.

G

1. Fornicatio.

H

A quidam amplexus, credulitas quædam, & amor ipsius, atque desiderium sunt: immo & quædam delectatio in ipsa. Aduertendum tamen est, quod non omnis credulitas primæ veritatis, nec omnis delectatio in ipsa, immaculati eius amplexus sunt. Et de credulitate quidem monstratum est sup. sermo. 13. quasi per totum: vbi ostensum est, quod sua credulitas, seu fides, magna Dei contumelia est. Similiter autem & delectatio, quæ ex sola curiositate procedit in prima veritate, & ex scientia instante, non est dubium, quod maculata sit, iuxta Apostoli sensum, qui, 2. Cor. 2. ait: Non enim sicut plurimi adulterantes verbum Dei. Qui enim in cognitione Dei delectatur, & hoc libimet tantum, hoc est non ad gloriam Dei, nec animarum salutem: ipsam Dei veritatem quodammodo adulterat, & tam nobili sponsa abutitur in libidinem propriæ voluptatis, & reciproci, atque curui amoris. Ex his patet, quod ex obtenebratione, cum qua nascimur, accidit, vt credulitatem, amorem, & desiderium, quas debet vis nostra intellectiua primæ, ac nobilissimæ veritati, in alia transfert: hoc est in alias inutiles vanitates, & veritates, quas deberet hære famulas, & pedissequas tantum, eas fornicaria iniquitate adulteras habet, & pellices ad amplexus, & conscientie thorum: illas propter seipsas admittens, vera sponsa (vt diximus) non curata, immo potius illa spreto, atque abiecta.

B delectatur, & hoc libimet tantum, hoc est non ad gloriam Dei, nec animarum salutem: ipsam Dei veritatem quodammodo adulterat, & tam nobili sponsa abutitur in libidinem propriæ voluptatis, & reciproci, atque curui amoris. Ex his patet, quod ex obtenebratione, cum qua nascimur, accidit, vt credulitatem, amorem, & desiderium, quas debet vis nostra intellectiua primæ, ac nobilissimæ veritati, in alia transfert: hoc est in alias inutiles vanitates, & veritates, quas deberet hære famulas, & pedissequas tantum, eas fornicaria iniquitate adulteras habet, & pellices ad amplexus, & conscientie thorum: illas propter seipsas admittens, vera sponsa (vt diximus) non curata, immo potius illa spreto, atque abiecta.

C pellices ad amplexus, & conscientie thorum: illas propter seipsas admittens, vera sponsa (vt diximus) non curata, immo potius illa spreto, atque abiecta.

Quomodo humana voluntas etiam spreto Deo, tripliciter fornicatur cum creatorijs creaturis. Cap. 2.

Secunda fornicatio.

Secunda fornicatio est concupiscibilis nostræ. Sicut enim tria, quæ in principio præceditis cap. nominauimus mala de obtenebratione, & corruptione vani intellectus in humano genere exorta sunt: sic de corruptione virtutis nostræ concupiscibilis, & obtenebratione, simul prostitutio eiusdem processit. Et hoc quidem est prostitutio voluptatis, qua vel spreto, vel neglecta, vel omnino non amata, primitiue, atque fontalis bonitatis suauitate, quæ eiusdem naturalis sponsa est, vanissimis, atque falsis voluptatibus illudendam se prostituit, vel spurcissimam meretricem. Cum enim mentis humanæ nobilitatem naturalem intimæ perquisitionis perspexeris in ipsa puritate sua, ac libertates, secundum tres vires suas reperies velut spon-

sam amantissimam, atque castissimam Deo altissimo, veluti eius singularissimo, atque charissimo sponso totis naturalibus desiderijs inhærentem, inhiantem, & intendentem. Ipse namque solus est finis motuum eius, & quies laborum est, ac desideriorum eius cumulatissima plenitudo. Propterea citra ipsam, & inquietudinibus agitur, & laboribus fatigatur, & desiderijs ardet, spiritali; fame, & siti suæ vacuitatis impatiens torquetur, & cruciatur. Hoc siquidem aperte inhiat Propheta, dicit: Satiabor cum apparuerit gloria tua. In ipso enim & ex ipso veluti ex luminosissima veritate est quies, atque nostræ rationalis virtutis nobilis satietas consummata. Similiter in ipso, & ex ipso velut in redundantissime suauitatis bonitate, est quies, atque satietas concupiscibilis nostræ nobilis, & superioris.

Quomodo vis nostra irascibilis per idolatriam multipliciter fornicatur. Cap. 3.

Tertia fornicatio est irascibilis nostræ, quæ per idolatriam fornicatur. Vis enim nostra irascibilis, iuxta prædictum modum, maiorique impietate, & apertiori infania de innata obtenebratione, & corruptione id subiectionis, atque seruitutis, quod soli diuinæ maiestati debet, in alia transfert. Prostituitque se vanis & falsis creaturarum laudibus, falsique nominis altitudinibus se subijcit imprudenter: non curata, immo potius vltimæ supereminentiæ altitudine spreto: ad quam naturalem conuersionem, ac naturale coniugium, naturalisque amoris, & desiderij inhærentiam, & inhiationem habet. Hinc est, quod cum idolis, & alijs rebus polluitur fornicans, honorificentia spreto, qua debet adherere Deo, & copulari. Et huiusmodi honorem, & cultum ipsi creaturæ loco creatoris dupliciter tribuit mens idolatra, & maligna. Primum quidem opinione, secundum seruitio.

Primo inquam opinione, & hoc etiã duobus modis. Primo opinione æstimationis: videlicet si ea, vel aliquid horum dignum tanta honorificentia reputamus, sicut Gætilis, qui homines scelestos æstimabant Deos. Vnde Sap. 17. in persona iustorum dicitur: Non enim in errorem duxit nos hominum male artis excogitatio, nec ymbra picturæ: labor sine fructu,

Tertia fornicatio.

G

H

A fructu, effigies sculpta per varios colores. Et sequitur, Qui spem habent in talibus, digni sunt morte.

Secundo opinione adorationis, vt si aliquid, quod de solo Deo sentiendum est, de aliquo eorum, quod sentimus. Quod duodecim modis fieri potest. Verbi gratia.

B Primò in cultu luminum, vel stellarum: vt si quis de sole, vel luna, vel de aliquo alio crederet, vel quòd opus esset, vel quòd honorandus, vel quòd eius virtutis, & muneris esset, quòd vitam, aut salutem dare posset: proculdubio iam huiusmodi sacrilega opinione, & Dei altissimam maiestatem offenderet, & Dei altissimam gloriam intolerabili iniuria in solem transferret. Contra tales dicit August. 26. q. 5. cap. non licet. Vbi damnat colentes signa cœli & lumen eius, propter domum edificandam, propter segetes, propter arbores plantandas, & propter coniugia focianda. Vbi enim subdit, dicens, Scriptum est ad Col. 3. Omnia, quæ facitis, vel quæcunq; facitis, aut in verbo, aut in opere, in nomine Domini nostri Iesu Christi facite, & agite.

C Secundò in cultu elementorum, contra quos dicitur in prædicto cap. non licet. & Sap. 13. Neq; operibus attendentes cognouerunt, quis esset artifex: sed aut ignem, aut spiritum, aut ficcum aerem, vel aquam Deos esse putabant.

Tertiò in cultu animalium irrationabilium, & volucrum, vnde dicitur Sap. 15. Sed & animalia miseri colunt. Quemadmodum fit hodie in auiibus, & animalibus partialiù, hoc est, qd in insignijs eorum, & armis, obseruatur quoque in augurijs. Contra quos August. 26. q. 5. augurijs. vbi ait, qd tales ab ecclesia eiiciendi sunt.

D Quartò in cultu imaginum, quæ sunt sub aliquo signo cœli. Contra quos Propheta ait: Confundantur omnes, qui adorant sculptilia, & qui gloriantur in simulachris suis.

Quintò in cultu characterum, & figurarum, quæ in breuius fieri solent. Etiam talia ab August. damnantur, 26. q. 2. cap. illud quod est.

Sextò in cultu temporum, contra quos ad Gal. 4. dicitur: Dies obseruatis, & mensis, & tempora, & annos: timeo ne forte sine causa laborauerim in vobis. Et tales aruspices vocantur, quasi horarum inspectores. Dies autem & horas in agendis negotijs operibusq; custodiunt. & quid per singula tempora homo debeat obseruare,

intendunt. Quæ omnia prohibentur ab August. 26. q. 5. augurijs. & q. 7. quis æstima ret. & c. seq. contra ramos in Kal. Maij, vide 26. q. 7. non licet. & c. si quis. vbi dicitur, qd anathema sit, qui aliquid noui fecerit propter annum nouum. Insuper & cantores illius diei, & dies Aegyptiaci, & donaria, quæ donantur in illo die, prohibentur, 26. q. 7. c. non obseruetis.

Septimò in cultu nominum, & verborum. Sicut patet in breuius, quæ qui super se portant, perire (vt mendaciter aiunt) minime possunt aqua, igne, vel ferro, & sic de alijs. Neq; vt falso dicunt, absq; penitentia non possunt mori.

F Octauo in cultu initiorum, & initialium rerum, quæ etiam prohibentur ab August. 26. q. 2. illud quod est. Vbi etiam prohibentur, quæ saltantur, sicut pro morbo caduco fieri solet in quibusdam diebus festis & templis, quæ suspenduntur in vinea, vel ad columnam: & plura alia inhihentur ibidem.

Nonò in cultu inuentionum, vel inuentiarum rerum, sicut si obuiarem in itinere lepore, vel aui, aut porco, & sic de alijs.

G Decimò in cultu demonum, sicut faciunt Necromantici, & Magici, in speculo, & aqua, & c. Similiter & strige, de quibus vide, 26. q. 5. episcopi eorum. Sed qd talia non fiant verè, sed fantastice, probatur, 26. q. 5. nec mirum.

Vndecimò in cultu somniorum. Nam vt dicitur Eccl. 34. Multos enim errare fecerunt somnia.

H Duodecimò in cultu fortium, contra quos dicitur, 26. q. 5. c. sortes. In hæc autem & si milia insanissimij, & perditissimi homines Dei virtutem, & gloriam Dei transulerunt, contra quos inquit Apostolus ad Roma. 1. Commutauerunt veritatem Dei in mendacium, & coluerunt, & seruiuerunt creaturæ, potius quàm Creatori, qd est benedictus in sæcula. Meritò ergo Dan. 6. dictum est: Pœneant, & tremiscant. s. omnes Deum Danielis: ipse est enim Deus viuens, & æternus in sæcula: & regnum eius non dissipabitur: & potestas eius vsq; in sempiternum: ipse est liberator, atq; saluator, faciens signa, & miracula in cœlo & in terra.

Secundò autem seruitio idolatrat mens humana: & hoc etiam duplici seruitio fieri solet. Primo interiori, secundo exteriori.

Primò quidem seruitio interiori. Sunt. n. interna seruitia, & internæ adorationes, timor, honor, amor, spes, gaudium, dolor, desiderium, & huiusmodi affectiones, quarum

A rum multæ soli Deo impendendæ sunt, & nullatenus alijs rebus; quia si contrarium fit. i. si ea, quæ soli Deo conueniunt, rebus alijs impendantur, idolatria est. Quemadmodum si timentur homines plus quàm Deus: aut si timetur pestis, aut mors corporis ultra ordinem debitæ charitatis: amantur filij, & consanguinei, atq; diuitiæ temporales plus quàm Deus: honorantur creaturæ sicut Deus: aut fictitij dij loco Dei: speratur in hominibus vanis, & rebus transitorijs, amplius quàm in Deo vero, & sic de alijs, de quibus omnibus ait Propheta: Similes illis fiant. i. fient, qui faciunt ea. i. sibi idola: & omnes, qui confidunt in eis. s. loco Dei.

Seruitio exteriori idolatrat mens humana. Seruitia Dei exteriora in septem distingui possunt, secundum qd septem sunt modi, siue maneries sacrorum.

C Primus est processio maximè cum luminarijs, in qua etiam ordinatè, & ornate incedimus, donec perueniatur ad secundum & maximum sacrorum, quod est Missæ exterior celebratio. Sacramentum quippe altaris, & veritas est in eo, quod intus continet, videlicet Dominum nostrum Saluatorem integritate humanæ naturæ, & formæ seruilijs, quam pro nobis assumpsit. Et figura est in eo, quod exterius sensibus exhibetur. Vnde communicatio exterior pertinet ad sacra exteriora.

Tertius verò modus est diuinarum laudum audibilis resonatio.

Quartus est ministeriorum ornatus exterior.

D Quintus est ipsius templi apparitio. Sextus est diuersorum sonorum, signorum, & campanarum pulsatio.

Septimo est expiatio exterior. i. aquæ benedictæ aspersio. Et in omnibus supradictis, & maximè in sanctissimo sacramento (proh nefas horrendum) varijs modis, sicut patet perspicaciter intuenti, atq; experto, solent huiusmodi errantes idolatrare. Mittite ergo dilectissimi fratres, in dexteram nauigij rete. i. leuetis desideria vestra ad spiritalia, & aterna: & profecto inuenietis requiem, ac gratiam, & in futuro gloriam sempiternam: quas omnibus esurientibus, & desiderantibus eas amplissimè largiri dignetur vir desideriorum, & desiderabilis vniuersis Dominus Iesus Christus, qui cum Patre, & Spiritu sancto cuncta sancta desideria excitat, gratificat, & in eis perseverantes satiat, &

glorificat per infinita sæculorum sæcula, Amen.

FERIA QUINTA post Resurrectionem.

De duodecim gradibus diuini amoris, qui possunt merito gloriose Magdalena, vel alicui alteri Sancto appropriari.

Sermo LXII.

Ascendo ad Patrem meum, & Patrem vestrum, Deum meum, & Deum vestrum. Ioan. 20. & in euāgelio hodierno. Gloriosissimæ Magdalena in Deum per ardentissimam dilectionem, & extaticam contemplationem conscendens verba mysticè sunt ista. De illa quippe, Lu. 10. Dominus ait: Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea. Hæc pars est ascensio mentis eius in ipsum Deum, per ardentissimam charitatem: profecto in æternum nõ auferenda ab ea, sed consummanda, & iam consummata in gloria sempiterna. Meritò ergo dicit omnibus nobis, quasi in hac peregrinatione adhuc viuens. Ascendo. s. per ardentissimum amorem, ad Patrem meum, & Patrem vestrum: Deum meum, & Deum vestrum. q. d. imitami vestigia mea in ascendendo ad diuinam dilectionem. Causam quoque huius ascensionis, Cant. 2. ostendit, dicens: Dilectus meus mihi, & ego illi, qui pascitur inter lilia. Quod potest esse aliud thema. Ait enim, Dilectus meus mihi. s. intendit insuendo gratiam, & amorem: & ego illi, scilicet meipsum exhibeo, acceptado gratiam corde, ore, & opere. Corde, Cant. 2. Fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi, inter vbera mea commorabitur. Ore, vnde Matt. 12. Ex abundantia cordis os loquitur. s. de amore. Opere, Sap. 3. Fideles in dilectione acquiescent illi. Qui pascitur inter lilia: quia in virtutibus meis, & omnium mundanamentium, atque dilectorum suorum Dominus delectatur, Prouer. 8. Delitiæ meæ esse cum filijs hominum. Quod maximè contingit, cum mens gradatim ascendit in diuinam dilectionem. Proinde duodecim ascendendi gradus distinguere possumus in diuino

De duodecim gradibus diuini amoris, siue lilijs.

A uino amore, que possunt duodecim lilia dici; inter quæ in Magdalena, & in qualibet feruenti, ac diligenti anima, Dominus delectatur. Quorum quatuor pertinere possunt ad incipientes, quatuor ad proficientes, & quatuor ad perfectos.

ARTICVLVS PRIMVS

De quatuor primis gradibus diuini amoris.

Rimo distinguamus quatuor gradus primos, qui pertinere possunt ad incipientes. Primus est cōtemptus temporalium, secundus desiderium cœlestium, tertius intellectus spiritualium secretorum, quartus desiderium dissolutionis, vt sit cum Christo. Et possunt etiam dici quatuor lilia.

De triplici signo mundani contemptus. Cap. 1.

Primū liliū est cōtemptus temporalium

Rimum liliū est cōtemptus temporalium. Cum enim mens gustare cœperit suauitatem dulcedinis Dei, statim nascitur in ea contemptus mundi, sicut Cant. 8. Salomon ait: Si dederit homo omnem substantiam domus sue pro dilectione, quasi nihil despicit eam. Tria sunt tamen pauperum genera. Quidam mundo, & non Deo, vt fures, & pauperes impatientes. Quidam Deo, & non mundo, vt Dauid, & ceteri diuites Sancti, tam in nouo, quā in veteri testamento. Quidam Deo, & etiam mundo, sicut qui libet voluntarius pauper propter Christū. Vnde Cassiodorus, super illud Psal. Iudicare populum tuum in iustitia, & pauperes tuos in iudicio, ait: Pauper si superbiat, non est pauper Dei. Diues si paupertatem diligit, non est diues sæculi. Habet enim talis contemptus etiam in præsentī quandam dulcedinem suam, quam Dominus, Mat. 5. regnum cœlorum vocat. i. participationem cœlestis regni: ideo dicit, Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Hoc est liliū inter spinas, Cant. 2. Et habet tria folia. Primò necessitatem, secundò vtilitatem, tertio libertatem.

Primò quidē habet necessitatem, eo quod tantum ad necessitatem vtitur bonis temporalibus semper cum laude creatoris.

Atque de omni paruo temporali commodo à se recepto, cum Propheta regratians Deo iubilat, dicens, Quid retribuam Domino pro omnibus, que retribuit mihi?

Secundò habet vtilitatem. Vtitur autem talis anima temporalibus vilibus, & despectis, quæ habent mentem in humilitate habitare, & virilem spiritum nutrire, atque mundi contemptum operibus demonstrare. Sicut econtra mollia, & pretiosa eneruant spiritum, & virilitatem suam effeminant, atque sæculi amorem demonstrant.

Tertio habet libertatem, quia vtitur bonis temporalibus à se possessis tanquam non sint propria sua, cuiuslibet indigenti illa communicando: tanquam si illa ab eis mutuo accepisset, iuxta consilium Christi, Luc. 6. dicens: Omni petenti te tribue.

De tribus per quæ anima eleuatur ad desiderium æternorum. Cap. 2.

Secundum liliū est desiderium cœlestium. Quando enim mens cuncta temporalia spernit, quodam naturali, & virtuali desiderio ad cœlestia regna erigitur & consurgit. Hoc liliū habet tria folia. Primum est auditio, secundum est oratio, tertium est contemplatio. Primum purgat, secundum illuminat, tertium inflammat. Et hæc tria requiruntur, vt nostrum desiderium de cœlestibus inardescat.

Primò necessaria est auditio, per quam anima de cœlestibus inflametur: & sic eius ignorantia eliminetur, & expurgetur. Nam sicut Apost. ad Rom. 10. ait: Fides. scilicet cœlestium, est ex auditu: auditus autem fit per verbum Dei. In auditu autem lectio, & prædicatio comprehenduntur: quæ omnia intellectum de cœlestibus informant, quem admodum Propheta ait: Declaratio sermonum tuorum illuminat, & intellectum dat paruulis.

Secundò necessaria est oratio, qua mens eleuatur in Deum, qui in cœlis habitat. Ad quem in Dominica oratione docuit eleuare mentem, cum Matt. 6. ait, dicite, Pater noster, qui es in cœlis. i. in cœlestibus spiritibus, & in alijs Sanctis: sed singularissimè in beata Virgine Maria.

Tertio necessaria est contemplatio. Dū enim mens cœlestia gaudia assidua contemplatione rimatur, atque illam beatam visionem quadam inexpressibili fruitione speculari, de cœlestibus gaudijs tota repletur, & inarde-

Secundū liliū est desiderium cœlestium.

G

H

A inardescit. Proinde Propheta per experientiam hoc sentiens, de se ait: Concaluit cor meum intra me, & in meditatione mea. scilicet de cœlestibus facta inardescat ignis. In huius quidē mysterium, Num. 27. Dominus ad Moysen, ait: Ascende in montem istum Abarim, & contemplare terram, quam Dominus Deus tuus daturus est tibi. Abarim pertransiens interpretatur. Vt mysticè significet, quod talis contemplatio non est fruitio gloriæ permanentis: sed contemplatio gloriæ transeuntis.

De triplici lumine quo intellectus plene illuminatur. Cap. 3.

Tertium liliū est intellectus spiritualium secretorum.

Tertium liliū est intellectus spiritualium secretorum. Profectio cuiuscunque artis, vel scientiæ sollicitus indagator, atque feruidus inquisitor, citò peruenire solet ad experimentalem intelligentiā eius: sic qui amore feruido de cœlestibus meditatur ex diuina benignitate meretur diuino, ac cœlesti lumine illustrare. Tria quoque folia hoc liliū habet. Primum est cognitio Dei, secundum cognitio sui, tertium cognitio proximi.

Primum folium est cognitio Dei. Cum enim mens eleuetur ad ipsius summi contemplandam naturam, atque summas, & infinitas perfectiones, virtute fidei offert se illi Deo increatum, infinitum, & immortalem. Increatum circa principium, infinitum circa medium, & immortalem circa terminum. Demumque in tantam altitudinem eleuatur, quod in ipso diuino lumine comprehendit, quod quicquid angelica, vel humana natura, in patria, vel in via intelligit, vel comprehendit, vel intelligere poterit in æternum, quomodo Deus increatus, est infinitus, & immortalis, vilissima creatura est, subitus finis, & mors horrida, respectu eius, quod ipsa sapiētia Dei intelligit Deum increatum, infinitum, & immortalem. Tunc quoque comprehendit, quomodo se manifestat Deus infinite potentiæ in operando, infinite sapientiæ in ordinando, infinite clementiæ in indulgendo, atque in puniendo infinite iustitiæ. Tantam denique infinitatem comprehendit in quolibet, in quo potest infinitus meritò prædicari, quod si tota natura angelica, & humana in se conuerterent ad speculari aliquod prædictorum, in quibus infinitus meritò dici potest, minimè possent non dico finem, sed nec infinitatis il-

lius principium reperire. Proinde stupētes supremi ciues clamant, illud Apoc. 14. Magna, & mirabilia sunt opera tua Dñe Deus omnipotens: iustitæ, & veræ sunt viæ tuæ Domine Deus Rex Sanctorum. Et iterum Propheta ait, Magnus Dñs, & laudabilis nimis, &c.

Secundū folium est cognitio sui. In lumine igitur, quod iam hēt aia ipsius Dei, clarè intelligit, & cōprehendit nihilēitatem suā, atque peccata sua. Vnde meritò ad Deū in corde clamat, A peccato meo munda me, quoniam iniquitatem meā ego cognosco, &c. Quem admodum infirmus cognoscēs infirmitatem suam auxilium medici periti implorat, sicut 3. Reg. 8. mysticè dicit: Si quis cognouerit plagam cordis sui, & expandit manus suas in domo hac. scilicet conscientiæ suæ: tu exaudies in cœlo in loco habitationis tuæ.

Tertium folium est cognitio proximi. Porro in ipso lumine Dei cognoscunt humani mores: & profectio manifestū iudiciū est, quod tale lumen ex Deo fit, quoniam talis cognitio est non ad proximū amare, ac temerariè iudicandū, ac contemnendū; sed ad charitatem corrigendū, ad compatiendū, emendandū, instruendū, exhortandū, cōgaudendū, & consimilia operandū. Vt & istorum opera tali menti cōuertantur in bonum, iuxta sententiam Apost. ad Rom. 8.

Tria inflammant animam ad desiderium corporalis dissolutionis, vt possit esse cum Christo. Cap. 4.

Quartum liliū est desiderium dissolutionis, vt possit esse cum Christo. Antedictis luminibus illustrata faciliè cognoscit statum præsentis vitæ, & futuræ gloriæ. Ideo cum Apost. ad Philip. 1. continuè clamat, desiderium habens dissolui, & esse cum Christo. Hoc liliū etiam tria habet folia. Primum est consideratio inimicorum, secundum est consideratio peccatorum, tertium est consideratio gaudiorum.

Primū est consideratio inimicorum. Profectio cōsideret homo illuminatus quāta sūt nobis aduerlantia in hac vita. scilicet dæmones, mūdus, & caro, quod oēs innumerabilibus laqueis, decipulis, bladiijs, plijs, malitijs, violentijs aīam infelicē precipitare cōtēdūt. Ideo cōtra oēs illā taliter obseruātes, & ei infidiatēs, & ne ex hoc sæculo absque mortali culpa euadat custodiētes, cōtinuè ad Deū clamat, dicens, Educ de custodia aīam meā ad cōtēdū nomini tuo. Et iterū cū Prophe. la-

Quartum liliū est desiderium dissolutionis.

H

menta-

A mentatur, dicens: Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est: habitavi cum habitantibus Cedar. Cedar, meror, & tenebrae interpretantur, quae quidem multum in mundo regnant.

Secundum folium est consideratio periculorum. Quippe contra tot aduersantes mens humilis de suis viribus non praesumens, licet de diuina bonitate confidat: nihilominus ne aliqua latenti, vel manifesta culpa a Domino iusto iudicio relinquatur, ante mentis oculos profecto tenens Luciferi casum, primorum parentum lapsum, Sanfonis fortitudinem, David sanctimoniam, sapientiam Salomonis, scientiam Origenis, multorumque aliorum virorum singularium ruinam. Ideo in tali formidine quotidie nititur stabilire cor suum, iuxta propheticum sensum, qui talibus ait, Posuisti firmamentum eius formidinem. Pro omnibus supradictis Amb. ait in sermone de Quadrag. Tantis malis haec vita repleta est, ut comparatione eius mors remedium putetur esse, non pena.

Tertium folium est consideratio gaudiorum. scilicet sempiternorum. Eleuata igitur mente ad ascensus ciuium supernorum, iam gustans, & videns, quam suauis est Dominus, admiratione, & gaudio plena ait: Quam magna multitudo dulcedinis tuae Domine: quam abscondisti. i. abscondite tribuisti, timentibus te. Et Propheta suspirat, atque ad Dominum clamat, dicens: Quemadmodum desiderat ceruus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te Deus. Et omnibus creaturis suum desiderium proficitur, dicens: Sitiuit anima mea ad Deum, fontem viuum: quando veniam, & apparebo ante faciem Dei mei. Atque ex spe confortata iubilat cum Abachuc in 3. c. dicens: Ego autem in Domino gaudebo, & exultabo in Deo Iesu meo.

D ARTICVLVS SECVNDVS

De alijs quatuor gradibus diuini amoris, qui magis pertinent ad proficientes.

Quintum gradus est silentium rationale

Secundus gradus, siue lilia diuini amoris magis pertinentes ad proficientes. Primus gradus est silentium rationale, secundus contemptus priorum operum, quasi inutilium; tertius insensibilitas ad mundum; quartus est victoria tentationum.

Quod in tribus principaliter consistit regimen humanae linguae. Cap. 1.

Primus gradus, siue primum liliu, est silentium rationale, cum iam mens gustauit caelestia bona, vnde sicut Dominus ait, Matth. 12. Bonus homo de bono thesauro cordis sui profert bona: hoc est ex ore suo eructat, seu profert verbum bonum; & hoc videlicet tempore opportuno, iuxta illud Ecclesiastes 3. tempus tacendi, & tempus loquendi. Tria etiam folia habet hoc liliu. Primum est tacere mala, secundum est tacere inutilia, tertium est non tacere necessaria. Primum folium est tacere mala. scilicet murmuraciones, detractiones, periuria, stultiloquia, mendacia, & consimilia. In quibus & lingua facile prolabitur, & conscientia inquinatur. Vnde cum Propheta inquit, Dixi, custodiam vias meas, ut non delinquam in lingua mea.

Secundum folium est tacere inutilia: non tantum verba ociosa, & vana, verum etiam verba bona, quae merito propter aliquas circumstantias inutilia iudicanda sunt. A quibus omnibus prudenter cauet seruans, quod Eccl. 28. admonet, dicens, Verbis tuis facito stateram. Haec obseruans Propheta inquit: Obmutui, & humiliatus sum, & filii a bonis: videlicet ne indiscreta locutione peccarem.

Tertium folium est non tacere necessaria. Profecto non tacet inertis, & insensibilis humilitate zelator iustus: sed cum recta ratio deposcit, arguit, obsecrat, increpat in omni patientia, & doctrina. Quemadmodum, 2. Timot. 4. Apost. ait, dilectum discipulum suum edocens: Non immerito ergo Propheta orabat, dicens, Psal. 104. Pone Domine custodiam ori meo: videlicet rationem illuminatam, & ostium circumstantiarum labijs meis. Non dicit murum, qui claudis, & aperiri non potest. Circumstantiae vero loquendi possunt esse septem, quas necesse est obseruare, qui errare non vult in lingua sua: quae sunt haec: Quis loquitur, quare, quid, quibus, quando, quomodo, & quantum. Quarta vero perfectionis hoc sit obseruare, ostendit Iac. in cano. sua, c. 3. dicens: Qui non offendit in verbo, hic perfectus est vir. Ille vero non offendit in verbo, qui his septem circumstantijs obseruatis, nec dicenda tacet, nec tacenda dicit.

Per

A Per tria clarescere potest, quod homo opera sua bona, quasi inutilia spernit. Cap. 2.

Secundum liliu est contemptus priorum operum.

Secundum liliu est contemptus priorum operum quasi inutilium. Tanto quippe amore talis iustus inardescit seruire Deo, tantisque seruitijs, & obsequijs dignum aestimat illum, quod quanto plura, atque maiora opera pro suo dilecto facit, tanto feruentiori affectu ei seruire anhelat, & inardescit: atque iam operata pro illo ex profundissima humilitate, & ardentissima charitate, quasi nil boni egerit, se despiciat, atque contemnit. Profecto secundum Bernardum in epistola ad Guidonem: Nemo perfectus, qui perfectior esse non appetit. Et in eo quisque perfectiorem probat se, quo ad maiorem tendit perfectionem. Ideo Apostolus suis, Luc. 17. ait Dominus: Cum omnia, quae. scilicet vobis praecipi, feceritis, dicite, serui inutilis sumus. Hoc liliu etiam habet tria folia. Primum est, in vilibus se exercere: secundum, talia operari cum feruenti diligentia, & amore: tertium est, de talibus indignum se reputare.

Primum folium est in vilibus, & abiectis se exercere. scilicet cuncta despecta opera sibi pro sua portione propria eligendo, se de iure obligatum ad illa tanquam vilissimam creaturam intelligendo, ut verum cum Propheta dicat, Ego autem sum vermis, & non homo: opprobrium hominum, & abiectio plebis.

Secundum folium est talia operari cum feruenti diligentia, & amore. Profecto plus ponderat Deus in homine affectum, quam opus. Quod patenter testatur Dominus, Lu. 21. de vidua in templo offerente duo minuta, quae plus placuit Deo, quam qui magna obtulerunt munera.

Tertium folium est de talibus vilibus exercitijs, & operibus indignum se reputare. Considerat quippe talis anima, quod de huiusmodi operibus famulatur Iesu Christo in suis pauperibus: sciens, quod

Matt. 25. Dominus ait: Quod vni ex his minimis meis fratribus fecistis, mihi fecistis: nec tamen per hoc excluditur,

quod talia fecerit his, qui illi maiores sunt.

Tria ostendunt animam insensibilem ad mundana. Cap. 3.

Tertium liliu est insensibilitas ad mundum. Tanto quidem amore, & dulcore inebriatur talis anima ex diuina dilectione, quod insensibilis efficitur ad mundana. Hoc liliu habet etiam tria folia. Primum est in aduersis iucunditas, secundum in prosperis humilitas, tertium in mixtis inuariabilitas.

Septimum liliu est insensibilitas ad mundu.

Primum est in aduersis iucunditas. Ebrius quippe ex diuino amore exultat in tribulationibus, in persecutionibus, in afflictionibus, in contradictionibus, & in confusionibus, quemadmodum de Apost. Act. 5. scriptum est: Ibant Apostoli gaudentes a conspectu concilij, quoniam digni habiti sunt contumeliam pati pro nomine Iesu.

Secundum folium est in prosperis humilitas. Profecto, qui iam plenus est dulcedine Dei, spernit diuitias, fastidit delicias, abhorret magnificentias, & quascunque glorias saeculares, cum Apostolus ad Philip. 3. dicat: Omnia detrimentum feci: & arbitror ut stercorea, ut Christum lucrificiam.

Tertium folium est in mixtis inuariabilitas. Mens profecto adhærens Deo, conspiciens mundi labiles vanitates, nouitates, mutabilitates, & infinitas inquietudines: licet talibus hominibus compatiatur ex corde, tamen in se immobilis perseverat, dicens: Mihi autem adhærere Deo bonum est, ponere in Domino spem meam. Et tamé quasi mysticus ambidexter Aod, de quo dicitur Iudicis 3. quod vtraque manu pro dextera utebatur, in prosperis, & aduersis, & varijs semper reportat lucrû, teste Apostolo, qui ad Rom. 8. ait, Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum. Et iterum Prouer. 12. Salomon ait, Non contristabit iustum, quicquid ei acciderit.

Quod tria sunt, quae in qualibet tentatione hominem faciunt virtuosum.

Cap. 4.

Quartum liliu est victoria tentationum. Licet enim mens diuino amore ardeat, & flammescat: tamen in praesenti militia absque pugna tentationum esse non potest. Quemadmodum Iob 7. dicitur, Militia est vita hominis super terram. Permittit namque Saluator pius electos suos a mundo, a carne, & daemone impugna-

Octauum liliu est victoria tentationum.

Ari, vt in pugna cū adiutorio victoriā consequantur, & demum in gloria copiosius coronentur. Proinde Apost. 2. Timoth. 2. ait, non coronabitur, nisi qui legitimè certauerit. Hoc lilium etiam habet tria folia. Primum est intellectus illuminatio, secundum est affectus inflammatio, tertium est effectus roboratio.

Primum est intellectus illuminatio. Ex sæpe habita victoria multarum tentationum redditur homo magis cautus, magisq; discretus contra insidias aduersantium. Experitur in pugna sæpe imbecillitates suas, necessitatem consilij, & auxiliij Dei, arduam

Btem virtutum, malignitatem vitiorum, malitias dæmonum, & sic ex tali experientia totus intellectus in talibus illuminatur. Vnde de Eccl. 34. ait: Qui non est tentatus, qualia scit? Et iterum Thren. 1. De excelsō mī fit. I. mitti permisit, ignem. Tentationum in ossibus meis, & erudiuit me.

Secundum folium est affectus inflammatio. Secundum enim Gregor. multum sibi adijcit lasciuia virtus. Sicut enim lapis, vel filix percussus scintillat ignem: sic mēs iusti vexata diuino flammescit amore, dilatatur feruore, & in diuina gratia semper suscipit incrementum. Vnde Psal. hoc sentiens ait: In tribulatione dilatasti mihi. f.

Canimam meam, vt amplioris dilectionis capax fiam. Diabolus enim est faber Dei, sicut Dominus, Isa. 54. ait, Ego creauī fabriū. Fabri huius focus est mundus, carbones tribulationes, folles ascendentes, & descendentes, sunt impij iustos prementes, & opprimentes. Et de talibus Propheta ait: Ascendant vsque ad cœlos, & descendunt vsque ad abyssos. Ferrum inflammandū, sunt iusti tentati, ac vexati, & persecutionibus quasi malleis formati, vt quotidie in diuino amore ardentius transformentur.

Tertium folium est effectus roboratio. Ignis quippe vento pulsatus in maiorem erigitur flammā, atque fortius roboratur, & incalescit: sic quoque stomachus hominis, & hæc nostra habitabilis terra, dum frigore coarctantur, ex calore intus arctato robustiores fiunt. Quod etiam Greg.

testatur, dicens: Electorum desideria, dum prementur aduersitate, crescant. Sicut ignis flatu premitur, vt conualescat: & vt vnde extingui creditur, roboratur.

ARTICVLVS TERTIVS **F**

De quatuor vltimis gradibus diuini amoris, qui pertinent ad perfectos.

Tertio subiungendi sunt alij quatuor gradus diuini amoris, qui ad perfectos pertinere noscuntur: qui etiam quatuor lilia dici possunt. Primus gradus est securitas aduersitatum, secundus exaltatio mentis in Deum, tertius subiectio spiritus ad ipsum Deum, quartus mentalis pax, & de aduersarijs victoria triumphalis.

Quod tria sunt, que in qualibet aduersitate animam asservant. Cap. 1.

Rimum lilium est securitas aduersitatum. Mens quippe iusti multiplicibus tentationibus, & vexationibus agitata, & in omnibus victoriosa iam facta, in aduersitatibus securam, vt nullo illarum impetuoso incursu quomodolibet expauescebat. Huius lilij tria sunt folia. Primum est ad Deum adhaerentia, secundum in Deum confidentia, tertium de Deo complacentia.

GPrimum folium est ad Deum adhaerentia. Nam mens iusti proprij amoris, & complacentiæ vtiq; inimica, seipsam abhorrens omni studio, & conatu adheret Deo, & sentiens efficaci experimento suæ dulcedinem pietatis, & sapientiam veritatis, atq; magnificentiam potestatis, nullum aduersarium expauescit, continuè poscens à Domino, illud Iob 17. Pone me iuxta te, & cuiusuis manus pugnet contra me. Et illud Apost. Rom. 8. Quis nos separabit a charitate Christi? an persecutio, an tribulatio, an nuditas, an angustia, an fames, an periculum, an gladius? sicut scriptū est: quia propter te mortificamur tota die, estimati sumus, sicut oves occisionis. Sed in his omnibus superamus propter eum, qui dilexit nos.

HSecundum folium est in Deum confidentia. Tot & tantas in preterito virtute Dei victorias habuisse se sentit, & nedū in prælio expauescat, verum etiam de quolibet aduersariorum insultu corde magno exultat. Proinde de qualibet aduersitate triumphum in Domino sperans, cum Propheta confidenter ait: Dominus illuminatio mea, & salus mea, quem timebo? Dominus protector vitæ meæ, a quo trepidabo? Si consistant

Nonum
lilium est
securitas
aduersita-
tum.

Assistant aduersum me castra, non timebit cor meum: si exurgat aduersum me prælium, in hoc ego sperabo. f. cum victoria lucrum. Tunc sicut dicitur, 1. Ioan. 4. Caritas foras mittit timorem. Et cum Apost. ad Rom. 8. Certus sum enim, qd neq; mors, neq; vita, neq; Angeli, neq; Principatus, neq; Virtutes, neq; instantia, neq; futura, neq; fortitudo, neq; altitudo, neq; profundum, neque creatura alia poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu Dño nostro.

BTertium folium est de Deo complacentia. Non potest talis anima de dilecto quomodolibet dubitare, videlicet, qd relinquatur ab eo in tempore eius necessitatis, experimento cognoscens, quod, 1. Cor. 10. Apost. ait, Fidelis Deus, qui non patietur vos tetari supra id, quod potestis: sed faciet cum tentatione prouentum. Vnde Hier. 17. in fine, Bellabunt aduersum te. f. aduersarij tui, & non preualebunt; quia ego tecum sum, vt saluem te.

De triplici exultatione, quam efficit transfusio mentis in Deum.

Cap. 2.

Secundum lilium est exultatio mentis in Deum. f. propter transfusionem. Cum enim iam mēs est in omni aduersitate secura, in delictijs Altissimi epulatur, sicut Prouerb. 15. dicitur. Secura mens, quasi iuge conuiuium. Hoc lilium tria habet folia, secundum qd est triplex exultatio mentis. Primum est exultatio spiritualis, secundum est exultatio affectualis, tertium est exultatio corporalis. Quæ triplex exultatio, Apocalip. 14. insinuatur ordinatè. Vnde Io. ait: Audiui vocem de cælo, tanquam vocem aquarum multarum, & tanquam vocem tonitruū magni: & vocem quam audiui, sicut cytharædorū cytharizantium in cytharis suis. In quibus sacratis verbis tria prædicta folia demonstrantur.

Primum in quâ folium est exultatio spiritualis: & de hac Io. ait, Audiui vocem de cælo, tanquam vocem aquarum multarum. Cum enim vox mentis corporalis non sit, necesse est, vt tñ sonet, quantum ad internam cordis lætitiā insonat. Vnde Propheta ait, Vox exultationis, & salutis in tabernaculis iustorum. Hæc vox de cælo conuenit nec venit, cum ex intuitu puræ mentis, qua iustus inagnitiam Dei dulcedinem con-

Etemplatur, ad spirituales lætitiā exultando confurgit. Huius quippe lætitiæ magnitudo per vocem aquarum multarum merito denotatur; quoniam ex imperio rationis Dei infinitam dulcedinem contemplantis multiplex spiritualis lætitiæ sensus, & affectio suscitatur. Sicut enim spiritus turbis concitans aquas in eis, motum facit & sonum: sic Spiritus sancti irradiatio, & afflatus, cum repleuerit mentem affectionibus puris, spirituali quodam impetu in eis motum efficit pietatis, & sonum interne iucunditatis: & de hac aqua, & motu eius dicit Dominus, Io. 4. Qui biberit ex hac aqua, quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam.

FSecundum folium est exultatio affectualis, quæ i excessu internæ exultationis prorumpit: & de hac Ioan. subdit, Et tanquam vocem tonitruū magni. Tonitruū quidem ex aquæ vapore, & fumo subtili terræ, dum per solis calorem in aerem eleuatur, digno scitur causari. Cum enim ex frigiditate aeris vapor aquæ cōdensatur, in nubem rumpit, atque frangit, & locum latiore peres ab angustijs nubis inflammatus foras exiēs, sonum facit. Mens profectō humana, & spiritualis, & pura, duo in se habet quasi principia contemplatiuæ admirationis. Ipsa enim cum sit sicuti purus aer per operationem solis iustitiæ in voluntatem, seu affectionem recipit deuotionis humorem, & fumum incēdij diuini amoris. Cum autem ipsa mens fuerit disposita hoc modo feruor diuini amoris in pia mente ex his crescit, quæ etiam contemplando in Deo comprehendit: Cumque respectu vniuersitatis gaudij angusta fuerit, quasi per quandā naturæ suæ violentiam immensus Dei amor eam suauiter rumpens diuinæ admirationis in ea strepitum facit. Et de hac Propheta ait, Psalm. 76. Vox tonitruū tui in rota. Quid per rotā, nisi humana mens, quæ imaginem Dei portans, finem, sicut rota ignorat? In hac rota fit vox tonitruū Dei: cum admirabilis Dei amor incomprehensibilis dulcoris sensum quodam spirituali strepitu infundens, admirationem in humana mente inducit. Et hoc idem est vox tonitruū magni, de qua hic Ioan. ait: Spiritualis enim & pura mens incomprehensibilis à Deo quodammodo comprehendens: quequid in Deo videt supra suam comprehensionem, atque omnium creaturarum, sicut supradiximus esse, admirando stupet. Nihil enim in Deo, qui secundum

A Apost. 1. Theff. 6. Lucem habitat inaccessibilem, quantumcunque minimum fuerit: mens quantumcunque minima, & pura, comprehendere potest, sed tantummodo admirari. Ideo Tob 2.6. ait: Cum vix paruam scintillam sermones eius audierimus. i. ratione cuiuscunque modici facti comprehendere valeamus: quis poterit tonitruum magnitudinis eius intueri. i. cognoscere rationem mirabilium iudiciorum eius?

Tertium folium est exultatio corporalis. Non. n. solum hæc consolatio Dei replet in his iustis contemplatoribus mentem solum: verum etiam redudant indomitam

B carnem. Vnde Io. subdit: Et vocem, quam audiuisti, sicut cytharædorū cytharizantium in cytharis suis. Quid. n. huiusmodi cytharædi sunt, nisi iustorum spiritus puri? Quæ autem hæc cytharæ, nisi eorū corpora munda, & vacua à peccatis? Tales. n. cytharædi varios exultationis sonos in subditis sibi corporibus efficiunt, ex quo corpora eorū quasi cytharæ spirituales exultationis redudantiam ab ipsis spiritibus Dei exultatione & dulcedine plenis recipiunt. Vnde Propheta ait: Exultabunt Sancti in gloria, lætābuntur in cubilibus suis: hoc dicitur quantum ad exultationem spiritus rationalis, quæ in Deum, secundum conscientiam bonam gaudet, & lætatur: quantum verò ad redudantiam ad corpus spiritui subiectum, adiungit, dicens, Exultationes Dei in guttute eorum.

De triplici veraci obedientia perfecti amoris. Cap. 3.

Vndecimū liliū est subiectio spiritus ad Deum.

Tertium liliū est subiectio spiritus ad Deum. Manifestissimum utiq; signum est, quod exultatio, de qua sup. dictum est, sit vera: & ex munere Dei, non ex illusione diaboli: si post eā ad ipsum Deū spiritus subiectio subsequatur. Tria enim folia hoc liliū habet, secundum quod triplex est obedientia à talibus obseruanda. Primum est obedientia minorum ad maiores, secundum est obedientia æqualium ad æquales, tertium est obedientia maiorum ad minores. Prima dici potest obedientia necessitatis, secunda obedientia charitatis, tertia obedientia humilitatis. Hanc quidem triplicem obedientiam posuit B. Franciscus in sua regula.

Prima est obedientia necessitatis. s. quæ fit propter emissum votum, & per eam su-

perioribus obeditur. Et de hac in 2. c. regulæ ait: Finito verò anno probationis recipiantur ad obedientiam: promittentes, vitam istam semper & regulam obseruare. Et iterum in 10. c. ait: Fratres verò, qui sunt subditi, recordentur, quod propter Deum abnegauerunt proprias voluntates. Et merito hoc dicit. Quia profectò obedientiæ virtutem adipisci nō poterit, qui voluntates proprias calcare non nouit. Et subdit: Vnde firmiter præcipio eis, vt obediant suis ministris. i. suis prælatis in omnibus, quæ promiserunt Domino obseruare: & nō sunt contraria animæ suæ, nec regulæ nostræ. Nam in talibus sicut prælati non possunt præcipere, sic nec subditi tenentur obedire. Huius obedientiæ exemplar est Christus, qui, vt dicitur ad Philip. 2. Factus est obediens Patri vsq; ad mortem: mortem autem crucis. Et Lu. 22. ad Patrem ait: Non mea voluntas, sed tua fiat.

Secunda est obedientia charitatis: & de hac in 6. c. regulæ dicitur: Vbi cunq; sunt, & se inuenerint Fratres, ostendant se domesticos inuicem inter se: & securè manifestet vnus alteri necessitatem suam: quia si mater nutrit, & diligit filium suum carnalem: quanto diligentius debet quis enutrire, & diligere fratrem suum spiritualem? & merito hoc dicit. Nam profectò in mutuis necessitatibus comportandis debent maxime Fratres alter alteri obedire. Nam obedientia mutua, mutue dilectionis signum est & effectus. Er ad hanc inducebat Dominus Apostolos, Io. 15. dicens: Hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicem.

Tertia obedientia est humilitatis, per quam inferioribus obeditur. Vnde B. Franciscus in dicto 10. c. superiores inuitat, cum eos ministros, & seruos aliorum Fratrum commemorat esse; ipsosque habere tantam familiaritatem circa recurrentes ad se subditos mandat, vt ex eis idem subditi dicere possint, & facere, sicut domini seruis suis. Nam ita, inquit, debet esse, vt ministri sint serui omnium Fratrum, vt videlicet sicut serui dominis, sicut ministri subditis, in quibus iuste possunt, obediant. Huiusmodi obedientiæ Christus in euangelio formam dedit, vt cum dicitur Lu. 2. Matri, & nutrici subditus fuit: & baptizari Dominus voluit à seruo. s. Ioanne Baptista. Cum etiam Mat. 3. ait. Sic decet nos implere omnem iustitiam. i. humilitatem perfectam, per quam maior subditur minori.

De

A De triplici triumphali pace, quam consequitur Dei consummatus amor.

Cap. 4.

Duodecimū liliū est mentis pax.

Quartum liliū est mentalis pax, & de inimicis victoria triumphalis. Caro perfecta est per intermedium, cuius mundus, & diabolus spiritui aduersantur. Ideo cum caro spiritui obedientiam seruat, pax vndiq; in anima regnat: & tunc sicut Propheta inquit, Factus est in pace locus eius. Hoc similiter liliū tria habet folia. Primum est pax cum carne, secundum est pax cum mundo, tertium est pax cum diabolo. Prima est in carne exigenda, secunda à mundo reiicienda, tertia est à Domino impetranda.

Primum folium est pax cum carne. Hæc pacem debet homo à carne violenter exigere: non autem ipse carni suæ exhibere, vt fiat hæc pax à sola carne: cum de sui natura semper dum in corpore viuimus peregrini ad vitia naturaliter prona sit. Proinde nunquam debet se spiritus subdere contumelijs suis, nunquam eius voluntati parere, nunquam de illius quiete cōfidere. Quinimmo semper iugi labore fatiganda, continua abstinentia edomanda, assidua vigilantia obseruanda, donec supplex pacem poscat, pacem promittat, pacemq; custodiat, desinat rebellare, nesciat concupiscere, sequatur spiritum, & omnino recognoscat Dominum esse suum, atq; cum effectu ad spiritum dicat: Vt iumentum factus sum apud te, & ego semper tecum. Tamen sicut ait Cæsarius in quodā sermone, Si pacifica est Deo anima nostra, tunc animæ nostræ subdita erit caro nostra. Nam si te non regit superior, cruciat te, & affligit inferior.

Secundum folium est pax cum mundo. Et hæc debet iustus a mundo oblatam reiicere. Hęc autem pax à spiritu quidem solo fieri debet, non obtineri à mundo: immo etiam a mundo oblatam despiciere necesse est. Nunquam etenim verus iustus quærere debet, aut velle, quod mundus ei suis oblectamentis deseruiat, quod obsequio suo demulceat, vel suis fauoribus blandiatur. Sed magnanimus spiritus eius omnia quæ mundi sunt, illi in faciem eius proijcere, ipsum despiciere, facto contemnere, seq; postmodum mundo ad omnem iniuriam grateranter exponere, & in mundi opprobrijs, iniurijs, contumelijs gloriari, atq; cū Apost. ad Gal. vlt. decantare: Mihi autem absit gloriari,

nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi, &c. & tunc acquiritur pax a iusto in mundo, cū nulla eius prospera concupiscit, nulla eius aduersa pertimescit, cuncta transitoria contemnit, & spernit. Sicq; Dominus mundi pacificus factus est, dicente Domino iustorum ceteri, illud Deut. 11. Omnis locus, quæ calcauerit pes vester. i. contempserit affectu vester, erit vester.

Tertium folium est pax cum diabolo. Hanc autem debet iustus apud Deum obtinere precibus. Hęc pax nec a spiritu, nec a diabolo fieri potest. Nam qualem diabolus per spiritum fieri vellet, nunquam debet spiritus cōsentire: & qualem iusti spiritu probare decet, diabolus in æternum tali non consentiret. Et quidem post geminam pacem, quæ non potest corrupti a carne, nec valet perturbari a mundo diabolus, quia spiritui inferre molestiam Dominus non permittit: ideo ad callida argumenta, & occultas insidias se conuertit, & dolis, atq; decipulis eum circumuenire contendit. Sed debet iusti spiritus contra hunc aduersarium nostrum, & per prudentem discretionem semper vigilare, & per feruentem orationem contra ipsum pugnare, atq; per gratiæ adeptionem de ipso triumphare in nomine Iesu Christi. His igitur victorijs acquisitis, datur humanæ menti ascendere ad illam pacem, quæ sicut Apost. ad Philip. 4. exuperat omnem sensum. Et quam Apost. vocat pacem, Io. Apoc. 7. silentium vocat, dicens: Factum est silentium in cælo, quasi media hora. Propheta autem vocat eam somnum, dicens, In pace in idipsum dormiā, & requiescam. Ad quam pacem nos simul perducatur Dominus Iesus, hic per gratiam, & in futuro per gloriam, vt ea fruamur in æternum, Amen.

F E R I A S E X T A
post Resurrectionem.

De duodecim bonis, seu gratijs, ad quæ valent bona opera extra charitatem facta.

Sermo LXIII.

Dico ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem. Matt. vlt. & in euangelio hodie nō. Magha profectò gratia, & admiranda benignitas Saluatoris est, quæ

Xx a rissima,

A rissima, & ineffabili promissione sua nos cō-
foletur in omni tribulatione, nostra spon-
dens semper esse nobiscum per assistentiam
gratię specialis vsq; ad pręsentis sæculi fi-
nem. Proinde in proposito verbo dicit Do-
minus, Ecce vobiscum sum, vt sup. In quib⁹
verbis ostendit, q̄ licet corpore localiter sit
mansurus in cęlo per dominium maiesta-
tis: tamen per penitentiā, & gratię suę in-
fluentiam, & per ecclesię gubernationē, &
manutentionem est in pręsenti vita vsq; ad
finem sæculi. Quod quidem non tantū ve-
rificatur in iustis, quibus assistit per gratiā
gratificantiem: verum etiam adimpletur in
peccatoribus per gratiam gratis datam, vi-
delicet cum faciūt intentione bona ad Deū
aliqua opera iusta, sicut contingit in his, qui
in pręterita Quadragesima nō fuerunt con-
uersi, sed in peccatis perseuerauerunt. Duri
tamen aliqua bona operantur intentione re-
cta. Ad intelligēdum autem, quō Christus
semper in pręsenti vita assistit nobis, cuncta
bona remuneraturus: aduertendum, q̄ tria
sunt genera hominum, qui a Deo remune-
rantur propter bona opera. Primi sunt vir-
tuosi, secundi sunt vanagloriosi, tertij sunt
criminosi. Virtuosi remunerantur æterna
gloria, vanagloriosi æterna pēna, criminosi
aliqua temporali gratia. Primi inquam sunt
virtuosi. s. qui in Dei gratia existentes ope-
rantur bona, & hi de cōdigno pręmia æter-
na consequuntur s̄m mensuram charitatis,
cum qua operantur prędicta bona. Proin-
de Prouer. 11. dicitur, Semināti iustitiam
merces fidelis. Et Prophe. inqt, Et retribuēt
mihi Dominus s̄m iustitiam meam, & s̄m
puritatem manuum mearum retribuēt mi-
hi. Et Apoc. 2. 2. Ecce venio citō, dicit Domi-
nus, & merces mea mecū est, dare vnici-
que s̄m opera sua. Secundi sunt vanaglorio-
si, qui quandoq; faciunt aliquod opus bo-
num in genere ad gloriā suam, vt cum dant
elemosynam propter vanam gloriā: &
ex hoc opere nullam mercedem merentur,
sed pēnā: quia procedit ex contumelia Dei
propter intentionem non rectam: de qua
Dominus, Matt. 6. ait: Si oculus tuus nequā
fuerit, totum corpus tenebrosū erit. Si er-
go lumen, quod in te est, tenebrę sunt, ipse
tenebrę quantę erunt? Tertij sunt crimino-
si, qui licet peccatores sint: tamen aliquan-
do faciunt aliqua bona opera propter amo-
rem Dei, seu ad gloriā eius. Et hoc esse
non potest sine gratia gratis data. Nam si-
cut Ioannes in tertia epistola sua inquit,
Qui bene facit, ex Deo est. Quia nobis non

*Tria sunt
genera ho-
minum a
Deo re-
munera-
ta pp bo-
na opera.*

possumus etiam cogitare, neq; id operari, E-
teste Apostolo, qui, 2. ad Corin. 2. c. ait: Non
sumus sufficētes aliquid cogitare a nobis,
quasi ex nobis: sed sufficiētia nostra a Deo
est; quia, vt idem inquit ad Philip. secundo
cap. Operatur in nobis velle & perficere
pro bona voluntate. Tale ergo opus bo-
num in peccato mortali factum ex Dei gra-
tia gratis data ab operante acceptata, dispo-
nit de congruo, licet non de condigno, ad
gratiam gratificantiem. Quod tamen to-
tum prouenit etiam ex assistentia meriti
Christi, de cuius plenitudine accepimus
omnes gratiam pro gratia, vt dicitur Ioan.
primo. Et quōd tales remunerentur a Chri-
sto, patet triplici ratione. Primo ratione
inæqualitatis, secundo ratione paruitatis,
tertio ratione bonitatis.

Primo inquam ratione inæqualitatis:
nam si talia a peccatoribus facta non remu-
nerarentur, æqualiter se Deus haberet ad
eum peccatorem, qui nullum operatur bo-
num: & ad eum, qui multa operatur bo-
na: quod esset inæqualitas maxima. At con-
tra Ecclesiastes in vltimo verbo libri sui,
peccatoribus consulit, dicens: Operemur
opus bonum ante tempus, scilicet mortis:
& dabit, scilicet Dominus, mercedem in
tempore suo: hoc est in pręsenti, vel in
futuro.

Secundo ratione paruitatis: nam pręce-
pit Dominus, Exo. 20. c. di. Honora patrem
tuum, & matrem tuam, vt sis longeuus su-
per terram. Sed hoc aut dicitur de habenti
charitatem, aut non habenti. Si de habenti
tantum, hæc quidem remuneratio est: cum
talīs non amet pręsentem vitam, quæ parua
res est; sed futuram. Ergo dicitur de non ha-
benti. Ex quo patet, q̄ meretur aliquid, si
parentes honorat.

Tertio ratione bonitatis: nam Matth. 5.
Dominus ait: Cum facis elemosynam, no-
li tuba canere ante te, sicut hypocritę faci-
unt in synagogis & in vicis, vt honorifi-
centur ab hominibus. Amen dico vobis,
receperant mercedem suam. Esto ergo,
quōd aliquis id faciat tantummodo pro-
pter Deum, & non propter gloriā mun-
di, cum non peius, quam id quod factum
fuit propter gloriā mundi, immo mel-
lius: ergo mercede aliqua dignus erit, vel
est. Huius sententię est Bonauent. in quar-
to, distin. 15. quæst. quinta. Ex his igitur pa-
tet, q̄ bona facta in mortali culpa, licet ex
se, & per se de directo nō valeant ad gloriā
sempiternā: tñ facta ī bona intētionē, ad ea
per

ARTICVLVS PRIMVS E

*De quatuor gratijs inferioribus, quas
acquirunt peccatores per bo-
na sua opera.*

Rima quidē quatuor gratię, quæ
donantur a Deo his, qui operan-
tur bona in mortali culpa, perti-
nere videntur ad bona interio-
ra. Et harum prima est: gratia elongatiua,
secunda est gratia habilitiua, tertia est gra-
tia cōtinuatiua, quarta ē gratia satisfactiua.

*De qua-
tuor gra-
tij: infe-
rioribus,
quæ p bo-
na opera
hoi. us do-
nantur.*

*Quōd opera bona in mortali culpa facta
elongant animam a peccatis.*

Cap. 1.

Rima quidem est gratia elongati-
ua. Elongant. n. talia opera bona
a criminib⁹, & a peccatis, & ap-
propinquant Deo. Ac econtra

*Prima
gratia eli-
gatiua.*

non est aliqua mortalis culpa, nec adeo pra-
ua, quæ non elonget a Deo ultra mille die-
tas, eo q̄ in mille diebtis talis peccator non
potest a seipso redire ad Deum, iuxta sen-
tentiam Saluatoris, qui ait Io. 6. Nemo po-
test venire ad me, nisi Pater, qui misit me,
traxerit illum, maximē. s. per talia bona ope-
ra. Ratio huius est, quia aīa mortaliter pec-
cans, est spiritus vadens, & nō rediēs, sicut
Prophe. ait, & et alibi dicit, Longē a pecca-
toribus salus. Et alibi inquit: Qui elongant
se a te. s. per mortale culpā, peribunt vtique
in æternū. Vnde hortat Iac. 4. dicēs: Appro-
pinquate Deo. s. operibus bonis: & ipse ap-
propinquet vobis. s. propter opera prędi-
cta. q. d. q̄ propter talia opera bona veniet
obuiā peccatori: sicut econtra propter pec-
cata a peccatoribus se elongat. De hoc pa-
tet exemplū, Act. 10. de Cornelio Centu-
rione, ad quem a Spiritu sancto missus est
Petrus ad ipsum cōuertendū. Cui Angelus
ait: Elemosynę tuę, & orationes tuę ascen-
derunt in memoriam in cōspectu Dñi.

*Quōd bona facta in mortali culpa ha-
bilitant hominem ad opera
virtuosa. Cap. 2.*

Secunda gratia est habilitiua, seu dispo-
sitiua, eo q̄ talia opera valent ad vitan-
dam difficultatem vitia relinquēdi, &
ad vitandū difficultatem, & in experiētiā

*Secunda
gratia ha-
bilitiua.*

A exercitij virtuosus. Et si quando talis peccator in gratiam Domini reuertetur, valét, & habilitat ad altiores, & expeditiores virtutum actus, quæ simul cum charitate sunt. Ac per hoc valent ad altius promerendum gloriam sempiternam, quemadmodum baptisimus Ioannis, qui nõ valebat ad peccatorum remissionem, sed ad bonorum assuesationem, & humiliationem, vt dicitur de conse. dist. 4. c. non regenerabatur. Porro dum homo operatur bona, artem malè viuendi didicit, atq; artem bene operandi addiscit. Et ad hoc hortatur nos Dominus per Isa. 1. c. dicens, *Discite bene facere.* At e contra, q

B absq; aliquo bono opere vitã criminofam ducit, ad bene agendum profectò ineptus efficitur. Et de talib. Hierem. 4. Dominus ait: *Stultus populus meus me non cognouit: filij insipientes sunt, & vecordes.* Sapientes sunt, vt faciant mala; bene autem facere ne scierunt. s. ob causam antedictã. Valent igitur ad disponendum ad cordis cõrtritionem, & pœnitentiam veram, ac per consequens ad gratiam Dei. Non enim tantum inquinatur affectio, nec tantum exceçatur cognitio, nec insuper tantum induratur operatio in peccatis; si omnino non relinquuntur aliqua opera bona à peccatore.

C Primò quidem voluntas, si non habet ali quod ad retinaculum operis virtuosus, facilius inquinatur in sordibus peccatorum, sicut fus in volutabro luti lota, vt dicitur, 1. Pet. 2.

Secundò intellectus exceçatur à malitia peccatorum, vnde de talibus dicitur, Sap. 2. *Exceçauit eos malitia eorum.*

Tertio quoq; induratur cor velut lapis, qui vnctione non flectitur, & percussione confringitur. Hoc est, quia talis homo prosperis, & aduersis induratur, sicut Iob 41. ait: *Cor eius indurabit, quasi lapis; & stringetur, quasi malleatoris incus.* s. quãto plus tunditur, tanto amplius induratur. Hi verò, qui absq; aliquo bono opere semper vitam in criminibus ducunt, sunt illi, de quibus Ezech. 7. ait: *Indurauerunt cor suum, vt adamantem, ne audirent legem, & verba, quæ misit Dominus exercituum in spiritu suo per manum Prophetarum suorum.* Et iterum Isa. 6. dicit Dominus ad Isaiam: *Dic populo huic, Audite audiètes, & nolite intelligere: videte visionem, & nolite cognoscere: exceça cor populi huius, & aures eius aggraua, & oculos eius claude, ne forte videant oculis suis, & auribus suis audiant, & corde suo intelligant, & conuertantur, & sanem eum.*

Quòd opera virtuosa in mortali peccato facta, valent ad continuationem virtuosæ vitæ. Cap. 3.

Tertia est gratia continuatiua. Valent enim talia opera bona ad continuationem, & exercitium virtuosus actus: ne homo videlicet ad bene operandum aptitudinem perdat, & omnino induat habitum, & cõsuetudinem actuũ peruerforũ. Quemadmodũ de talibus Propheta, inquit. *Fiat. i. fiet ei, sicut vestimentum, quo operitur; & sicut zona, qua semper præcingitur.* Eccles. quoq; 13. ait: *Non est ei bene, qui assiduus est in malis, & elemosynã nõ danti: quãuis. s. sit in mortali peccato.* Et sequit: *Quoniam & Altissimus odio habet peccatores, s. qui nullum operantur bonum.* Profectò absq; continuatione alicuius operis boni in tantam consuetudinẽ malè viuendi peccator labitur, atque ruit; vt etiam bene facere discens id non valeat opere adimplere. Proinde Hierem. 13. ait: *Si mutare potest Aethiops pellem suam, aut pardus varietates suas; & vos bene facere poteritis, cum didiceritis malum.* Vnde sicut se habet sanus ad infirmum, sic se habet iustus ad peccatorem. Cibus, qui conuertitur in substantiam hominis sani, non conuertitur in substantiam infirmi: sed tantum confortant eum, & febrili calori obsistit, ne consummatur humidum radicale. Sic & bona opera, quæ facit iustus, in suã substantiã cõuertuntur: sed bona opera, quæ impius facit, confortant eum, ne à sua malitia cõsummatur. Proinde sicut magis indiget confortari infirmus, quàm sanus, quamuis minus proficiat ei cibus: sic peccator plus indiget bene facere, quàm ipse iustus, licet tamen ei minus proficiat ad salutem.

Quòd satisfactio à Sacerdote pro peccatis iniuncta, & à pœnitẽte facta in peccato mortali, satisfactiua est. Cap. 4.

Quarta est gratia satisfactiua. Valent enim ad satisfactionem pœnitentiã iam iniunctã. s. cum alicui imponitur pœnitentia à Sacerdote, & facit eam in mortali culpa; quod tripliciter probari potest. Primò, quia non fortius obligat præceptum Sacerdotis, quàm præceptum Dei. Secundò, quia non fortius obligat, quàm ipsum

A ipsum votum. Tertio, quia nõ fortius obligat, quàm recipere sacramenta absq; mortali culpa. Et tamen omnia ista tria implere potest in peccato mortali; quod probatur. Nam pro primo patet, quia cum Sacerdos imponit pœnitentiã peccatori, eam in suũ præceptum dat illi. Sed existens in peccato mortali, & implens præceptũ de honorando parente, nunquam reprehenditur non implese: multo minus tale Sacerdotis præceptum. Pro secundo patere potest, quia clericus in mortali existens culpa, dicens horas, ad quã ex voto obligatus est, illas tamen minime iterare obligatur: multo ergo minus tale Sacerdotis præceptum. Pro tertio insuper claret, quia fictè accipiẽs baptismum, licet suscipiat effectum sacramenti indelebilem. i. characterem, qui est sacramentum & res: tamen effectum, qui est res, & non sacramentum. i. gratiam remissionis peccatorum, durante fictione non recipiet. Recedente tamen fictione, quia character est immediata dispositio ad gratiam baptismalem, per quam remittuntur peccata, secundum Richar. in 4. dist. 4. Ergo multo amplius pœnitentia facta in mortali culpa integrè satisfacit. Hęc secundũ Gerar. Obdo. in 4. dist. 15. Ad hæc etiam dicta sunt plura sup. sermo. 27. art. 2. c. 2. circa finem.

B minus tale Sacerdotis præceptum. Pro tertio insuper claret, quia fictè accipiẽs baptismum, licet suscipiat effectum sacramenti indelebilem. i. characterem, qui est sacramentum & res: tamen effectum, qui est res, & non sacramentum. i. gratiam remissionis peccatorum, durante fictione non recipiet. Recedente tamen fictione, quia character est immediata dispositio ad gratiam baptismalem, per quam remittuntur peccata, secundum Richar. in 4. dist. 4. Ergo multo amplius pœnitentia facta in mortali culpa integrè satisfacit. Hęc secundũ Gerar. Obdo. in 4. dist. 15. Ad hæc etiam dicta sunt plura sup. sermo. 27. art. 2. c. 2. circa finem.

ARTICVLVS SECVNDVS.

De alijs quatuor gratijs pertinentibus ad exteriora, quæ à peccatoribus per bona opera acquiruntur.

Secundæ quatuor gratiæ, quæ talibus à Deo dantur, pertinere videntur ad bona exteriora. Prima dicitur gratia occupatiua, secunda gratia associatiua, tertia gratia diminutiua, quarta gratia augmentatiua.

Quòd etiam à peccatore per bona opera tempus vtiliter occupatur. Cap. 1.

Prima gratia occupatiua.

Prima gratia dicta est occupatiua. Valent enim talia opera bona ad occupandum tempus in bono, quod aliàs occuparetur in malo. Sicut contingit eis, qui sceleribus pleni, tamen frequentant prædicationes, visitat ecclesias, audiunt diuina officia, cum deuotio-

ne auscultant Missas, in peregrinationibus laborat, de sua subistãtia elemosynas dispēdunt, & in similibus bonis operibus exercentur, in quibus & vtiliter tempus expenditur, & vtiliter animus occupatur. Ac de his, qui semper occupantur in malis, nec aliquod operantur bonum, Propheta ait, *Ipsi obligati sunt, & ceciderunt.* Obligati sunt. s. æternæ damnationi: & ceciderunt. i. cadent in eam. Et in persona eorum, qui in peccatis etiam inuoluti faciunt aliqua bona opera, Propheta subiungit, dicens, *Nos autem surreximus. s. a peccatis; quandoque in vita, vel saltem in morte: & erecti sumus ad Dominum diligendum, qui ante prostrati eramus ad diligendum mundum.* Et iterum Isa. 28. de primis, *Manda, remanda: expecta, reexpecta: modicum ibi, modicum ibi, vt vadant, & cadant retrorsum, & conterantur, & illaqueentur, & capiantur.* Quod verbum sic exponendum est. Tunc siquidem mandat Deus, cum per inspirationes, aut per prædicationes, aut per quascunq; tribulationes visitat peccatores, vt conuertatur ad eum. Hoc mandat, atq; remandat ex misericordia sua. Expectat, & reexpectat conuersionem eorum ex benignitate sua. Modicum ibi, videlicet ex visitatione sua: & modicum ibi, ex expectatione. Vt vadant, s. de malo in peius per prauam cogitationem: & cadant retrorsum, per consensum: & conterantur, per prauam operationem, & executionem: & illaqueentur, per prauam consuetudinem: & capiantur, per æternam damnationem.

Quòd per consortium Sanctorum, seu in Sanctorum bonis operibus à peccatoribus gratia Dei acquiri solet. Cap. 2.

Secunda est gratia associatiua. Valent quoq; prædicta opa bona ad acquirẽdũ aliquam societatem, & vnionem cum aliquibus personis deuotis, & sanctis, quæ sunt in gratia Dei. Sic per cõsequens ad participandum merita eorundem, scilicet si aliquæ elemosynæ, vel aliquod aliud bonũ opus fiat pro necessitate illorum, iuxta illud Iac. 2. *Superexaltat autem misericordia iudicium.* i. superuincit iudicium. Hęc enim misericordia misericordibus impetrabit, vt sup. condignitatem iustitiæ suæ, & citra exigentiam culparum suarum misericorditer cum eis agatur, vt sic supra cõdignum

A remunerentur. Vnde August. in primo lib. de ciui. Dei, cap. vlt. vltra medium, inquit: In his ergo, qui filij sunt, promissiones, & vasa misericordie, valet, quod Iac. ait, secundo cap. superexaltat Dei misericordia iudicium. Quoniam & illi iusti, qui in tanta sanctitate vixerunt, vt alios quoque recipiant in tabernacula æterna, quibus amici facti sunt de mammona iniquitatis, vt tales essent: misericordia liberati sunt ab eo, qui iustificat impium, imputans mercedem secundum gratiam, non secundum debitum. In eorum quippe numero est Apostolus, qui, 1. Timot. 1. ait, Misericordiam consecutus sum, vt fidelis essem. Illis autem, qui recipiuntur à talibus in tabernacula æterna: fatendum est, quod non sint his moribus præditi, vt eis liberandis sine suffragijs Sanctorum sua posset vita sufficere, ac per hoc multo amplius in eis superexaltat misericordia iudicij. Nec tamen ideo putandus est quisquam sceleratus nequaquam vita, vel bona, vel tolerabilia mutatus recipi in tabernacula æterna: quoniam obsecutus est Sanctis de mammona iniquitatis, id est, de pecunijs, vel de diuitijs, quæ malè erant acquisitæ, aut etiam bene, aut etiam si bene, non tamen veris, sed quas iniquitas, putat esse diuitias, quoniam non nescit, quæ sint veræ diuitiæ, quibus illi abundant, quæ & alios recipiunt in tabernacula æterna. Est itaque vitæ modus, nec tam malus, vt his, qui ea viuunt, nihil proficit ad capeendum regnum cœlorum: largitas elemosynarum, quibus etiam iustorum sustentatur inopia, & sunt amici, qui in tabernacula æterna suscipiant: nec tamen bene, vt ad tantam beatitudinem adipiscendam eis ipsa sufficiat, nisi eorum meritis, quos amicos fecerint, misericordiam consequantur. Mirari etiam soleo, apud Virgilium istam reperiri Domini sententiam, Luc. 16. vbi ait: Facite vobis amicos de mammona iniquitatis: vt cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula. Cui est & illa simillima, Matth. 10. in fine, Qui recipit Prophetam in nomine Prophetæ, mercedem Prophetæ recipiet: Et qui recipit iustum in nomine iusti, mercedem iusti accipiet. Nam cum Elysios campos, id est, extra lationem positos, poeta ille describeret, vbi putat habitare animas Beatorum, non solum ibi posuit eos, qui proprijs meritis ad illas sedes peruenire potuerunt, sed adijcit, atq; ait Aeneidos. l. Quisq; sibi memores alios fecere merendo.

id est promeruerunt: alios, eosque sui memores promerendo fecerunt. Prorsus tanquam eis diceret, quod frequentatur ore Christiano, cum se cuiq; Sanctorum quicquam commendat, & dicit, Memor esto mei. Atque id vt esse posset promerendo efficit. Hec ille. Ad quid & quantum prædicta verba valeant. l. memor mei esto, dicitur inf. in penult. sermo. art. 2. in fi.

Quod propter opera bona à Deo flagella peccatoribus minuuntur.
Cap. 3.

Tertia gratia est diminutiua. Valent vtq; bona opera ad diminuendum temporalem poenam, quam recipere merentur peccatores in præsentī vitæ: cū fm Aug. & Boetium, nullum malum remaneat impunitum in hoc sæculo, vel saltem in futuro. Ex his ergo bonis cessant quandoque pettes, guerra, sterilitates terræ, infirmitates, quas quidem propter peccata sua promeruerunt. De his habes exemplum in figura, 3. Reg. 2. r. in fi. cap. vbi Deus ad Heliam ait: Nonne vidisti Achab humiliatum coram me? quia ergo humiliatus est coram me mei causa: non inducam malum in diebus eius, sed in diebus filij sui inferam malum domui eius. Vbi Gregorius ait: Si tantum valuit humilitas in reprobo, quid faciet tunc in electo? De hoc quoque patet exemplum in Niniuitarum stupenda conuersione, in qua licet fortè omnino perseverarent: tamen ex illa admiranda mutatione Dei seueritas placata est. Ego quoque temporibus nostris propter eorum mirabilem mutationem, atq; seruo regni, & deuotionem super quosdam populos sceleratos iram perturbati Dei per clarā experientiam placatam vidi: licet prænosceret Deus, non omnes illos perseveraturos in tali conuersione. Impetrauerūt autē illi talē misericordiam Dei: processionebus, letanijs, orationibus, elemosynis, ieiunijs, & alijs consimilibus bonis. Circūspice, quæso, mens discretæ, & animaduertenter cōsidera oēs dominationes, ciuitates, & castra nostris temporibus derelictas, & destructas: & certa experientia reperies prædictis modis ad Dñm minimè recurrisse, sed tñ cōsistas esse in succursu, & in adiutorio mundi. At ecōtra obserua, quod Eccl. ait in 2. c. dicēs: Respiciete filij nationes hoīum, & scitote, quia nullus sperauit in Dño, & confusus

A sus est. Et licet tales populi generaliter non conuertantur ad Dominum per poenitentiam veram, sed plurimum exteriorem: in multis tamē talia significata humilitatis tantæ efficacitæ sunt coram Deo, q̄ cum sint temporalia, eum circa temporalia, & temporaliter placant. Profectò Raab meretrix Iosue 6. in destructione Hierico inuenit gratiam coram Iosue, ne periret illa. Et hoc fuit eo, quod bonum fecerat, quia abiconderit nuncios, quos Iosue Hierico miserat exploratores: nec tamen legitur tunc eam meretricium reliquisse statum.

B Propter opera bona, etiam a peccatoribus frequentata, temporalia bona a Deo multiplicantur. Cap. 4.

4. Gratia augmentatiua.

Quarta est gratia augmentatiua. Vallet enim ad multa bona temporalia consequenda, & conseruanda: ex bonitate diuina, quæ nullum bonum dimittit irremuneratum. Proinde Isa. 1. ait Dominus. Si volueritis, & audieritis me: bona terræ comedetis. In huius mysterij Exo. 1. dicitur, quod bene fecit Dominus obstetricibus Egyptijs, quæ contra Pharaonis imperium infantes Hebræorum seruaerunt viuos. Et de hoc habetur 12. quæst. 2. cap. si qualibet. Sunt namque plerique, qui licet criminosi sint: tamen bona aliqua agere nõ desistunt. Nam de bene acquisitis elemosynas largiuntur, pascunt famelicos, potant sitibundos, colligunt peregrinos, vestiunt nudos, & sic de alijs bonis misericordie operibus. Pro quibus eis retribuit Dominus multa temporalia bona, scilicet temporalem pacem, sanitatem vitæ, temporalem statum, multorum amicitiam, latam gloriam, atque firmam possessionum fertilitatē, artium seu mercantiarum felicitatem, rerum omnium influentiam, natos proficientes, seruos alacres, fœcundos greges, horrea plena, apothecas redūdantes, in vita sanitatem, in fanitate abundantiam, in abundantia pacem, in pace securitatem, in securitate felicitatem. Quorū filij, sicut dicit propheta, sunt sicut nouellæ plantationes a iuuentute sua. Filij eorum compositæ, circumornatæ, vt similitudo templi. Promptuaria eorum plena, eructantia ex hoc in illud. Oues eorum fœtosæ, abundantes in egressibus suis, boues eorum crassæ. Non est ruina mæritæ, neque transitus, neque clamor in plateis eorum, & cætera consimilia bona.

E Quædam quoque Deus orantibus negat propitius, quæ concedit alijs, quibus meritò est iratus. Vnde quandoque existentem in charitate, & oratē pro aliquo temporali non exaudiet: & tamen pro illo exaudiet interdum existentem in mortali peccato. Ad prædicta facit, quod dicitur de pœ. dist. 2. c. cauendum. Vbi dicitur de diuine epulone. Nisi diues iste aliquod bonum egisset, vnde in præsentī sæculo remunerationem accepisset, nequaquā ei Abraham diceret, recepisse bona in vita tua. Et 6. q. 1. Reuertimini: temporalia bona promittuntur his, qui decimas soluunt, licet sint in peccatis. Et in c. decimæ, in q. 4. ad hoc idem. Vnde Iob 12. dñ. Abundat tabernacula p̄donum.

ARTICVLVS TERTIVS

De alijs quatuor gratijs pertinentibus ad superiora, quas peccatores operibus bonis adipiscuntur.

Tertia quatuor gratiæ, quæ huiusmodi hominibus à Deo communicantur, quodammodo pertinent ad bona superiora. Quarum prima dicitur gratia liberatiua, secunda gratia alleuiatiua, tertia gratia excitatiua, quarta gr̄a glorificatiua.

De alijs 4. gratijs pertinentibus ad superiora.

Quod bona opera peccatoris, demones impediunt: ne super eum tantam habeant potestatem. Cap. 1.

Rima quidem dicitur gratia liberatiua. Talia enim opera bona magnum adiutorium præstant, ne super huiusmodi peccatorem diabolus tantam habeat potestatem, quantam scilicet aliàs habuisset. Vnde Ecclesiastes 10. dicitur: Si spiritus potestatem habentis, scilicet Sathanæ, per malam vitam super te assumpserit potestatem: locum tuum non deseras, id est bonum tuū, quod antea solitus facere eras. Et iterum in c. 1. in fine, idem huiusmodi peccatori cauet, dicēs: Attende tibi, scilicet aliqua operando bona a pessifero, id est, a diabolo. Fabricat enim mala, ne fortè inducat super te subannationem in perpetuum. De potestate vero, quæ diuino iudicio permittitur demoni contra eos, qui scelerate, & absq; bono opere viuunt, Apoc. 6. mysticè dñ. ecce equus rufus. Et qui sedebat super eum, qui. f. erat diabolus: datum est ei, vt sumeret

1. Gratia liberatiua.

Aret pacem de terra, & vt inuicem se interficerent. Et datus est ei gladius magnus. Gladius quidem hic magnus, magis eius potestas est: quam permittit ei Dominus exercere super huiusmodi peccatores. De qua Iob 41. Non est potestas super terram, quæ comparetur ei. Propter tamē opera bona Deus dimittit, vel aufert diabolo potestatem: ne tantum super peccatores seuire possit. Ideo Iob 40. dicitur. Qui fecit eum, applicabit gladium eius.

Quomodo propter bona opera minuuntur peccatoribus poenae purgatorij, vel etiam inferni. Cap. 2.

*2. Gratia
alleviati
ua.*

Secunda est grā alleviatiua. Profecto valent ad alleviandum poenas purgatorij vel inferni. Maior quippe poena daretur talibus in inferno, vel in purgatorio p pluribus malis. Proinde ait August. in enchir. Tale bonum facit, vt tolerabilior fiat damnatio. Vnde Bonauen. in 4. dist. 15. q. 6. intelligit, qd valent ad tolerabiliorē damnationem: ex consequenti, quia impediunt tantum aggravari culpam. Et etiam, sicut dictum est, retrahunt a frequentia peccatorum, & ab incensione libidinis, & contemptus. Quia non ex tanta libidine homo peccat, qui aliqua bona facit: quemadmodum facit qui omnino oblitus est Dei: & per consequens valent ad tolerabiliorē damnationem, & quātum ad ignem, & quantum ad vermem: quia minus cruciabitur, & minorem habebit remorsum, quā si illa opera non fecisset: non de illa culpa, quam commisit, sed de malis quæ commisit, & de bonis quæ omisit, si non fecisset illa bona opera. Et idem intelligendum est de eo, qui statim moritur, cum fecerit bonum, cū non debeat esse irremuneratū. Et quia non remuneratur in collectione boni, sequitur quod remunerari debet in diminutione mali in purgatorio, vel in inferno. Item declinare a malo semper evitat poenam, quam non consequatur gloriam, & palmam. Sed est melius bonum facere, quā malū vitare: ergo multo fortius vitabit poenam. Præterea dum opera poenitentiae exercemus, in multis mandata ecclesiastica, & divina seruamus: quæ si non seruaremus, in inferno tormenta maxima pateremur. Mandat enim ecclesia certis temporibus ieiunare, semel in anno confiteri, audire missas, eleemosynas dare, & cætera cōsimilia, quæ tanquā Dei mādata obseruanda sunt, teste

D

E dño, qui Luc. 4. ait: Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit. Ad omnia supradicta tria tam peccatores, quā iusti obligati sunt. Quæ si obseruant, transgressionis euadunt pro peccatis. Ad hoc facit, quod dicitur de pœ. dist. 4. c. si quis. Vbi dicitur. Si quis autem non habens charitatē, & quæ pertinent ad vnitatem spiritus, & vinculum pacis, quo ecclesia catholica congregata in aliquo scismate constitutus, ne Christum neget, patitur tribulationes, angustias, famem, nuditatem, sitim, persecutiones, carceres, pericula, vincula, gladium, flammam, vel bestias, vel ipsam crucem timore gehennarum, & ignis æterni: nullo modo ista culpanda sunt, immo vero in huiusmodi laudanda est patientia: sequitur. Æstimāda est fortasse, quod tolerabilius est ei futurum iudicium, quā si Christum negando nihil eorum pateretur. Ad idem patet extra de coel. mis. cum Marthæ circa fin. & 13. quæst. 2. Episcopus.

Quod opera bona a peccatoribus frequentata, incitant diuinam benignitatem ad eis gratiam largiendam.

Cap. 3.

Tertia vero est gratia excitatiua. Valent enim ad excitandū bonitatem, benignitatem, & misericordiā Dei, & hoc propter quandam congruitatem, vt tali gratia largiatur. Profecto quodlibet bonū opus excitat, stimulat, clamat, & pulsat ad aures diuine benignitatis, gratiam, & misericordiam poscens. Et in huius mysteriū, Lu. 11. Dominus ait: Quis vestrum habebit amicum, qui Deus est: & ibi ad illū media nocte, idest adhuc manens in tenebris peccatorum, & dicit illi, Amice accommoda mihi tres panes, idest gratiam, spem, fidem, & charitatem: quoniam amicus meus, idest affectus meus bonus, seu desiderium æternæ salutis: venit ad me de via, idest postulat saluari, dum sum in via, & non habeo quid ponam ante illum, scilicet quod sit dignum gratia Dei. Et ille deintus, idest Deus respōdet, dicens: Noli mihi molestus esse. Iam ostium, scilicet paradisi, clausum est: videlicet existentibus in peccato mortali: & pueri mei, idest Angeli & Beati mecum sunt in cubili, idest in gloria paradisi. Non possum surgere, scilicet ex mea potentia ordinata, & dare tibi. Et ille, si perseverauit pulsans, scilicet operibus bonis: dico vobis, & si nō dabit

*3. Gratia
excitatiua.*

H

Adabit surgens eo, quod amicus eius sit: vide licet per creationem, & redemptionem: propter importunitatē tamen eius surget amicus per misericordiā, & dabit illi quotquot habet necessarios, idest gratiā veræ confessionis, & gratificationis. Et ego dico vobis: Petite, scilicet gratiam Dei per deuotas orationes, & dabitur vobis. Quærite, scilicet eam per feruentis affectiones, & inuenietis. Pulsate, scilicet per bonas operationes, & aperietur vobis, scilicet regnum gratiæ, & gloriæ sempiternæ. De hoc sufficiant exempla, quæ supra in 2. art. posita sunt. c. 3. Bonis enim operibus fit a peccatoribus violentia illa coelorum, de qua Matth. 11. dicit Dominus, Regnum coelorum vim patitur, & violenti rapiunt illud. Ad hoc de poen. dist. 5. c. falsas. Vbi Gregorius de peccatoribus non sufficienter poenitentibus ait, nec tamen talis desperet. Et interim quicquid boni poterit facere, hortamur vt faciat: vt omnipotens Deus cor illius illustret ad poenitentiam.

Quod de bonis operibus a peccatoribus frequentatis: si saluantur, suscipiunt gloriam in vita beata.

Cap. 4.

*4. Gratia
glorificatiua.*

*Opera bona
facta
sunt.*

Quarta est glorificatiua gratia. Sunt enim qui dicunt, quod quamuis opera bona facta in mortali culpa de directo non valeant ad acquirendā gloriam beatorum: quandoque tamen opera excessiua de se bona, & explicitē facta propter Dei amorem, reuerētiam atque cultum per subsequenter charitatem, qua quis reuiuiscit atque saluatur, aliquo modo remunerabilia fiunt in B. vita. Qd probant triplici ratione. Primo propter recognitionem, Secundo, propter adiunctionem, tertio pp perfectionem. Primo pp recognitionem. Nā, vt dicunt isti: In patria recognoscent illi beati, quod opera præfata fecerunt ex solo diuino amore: quamuis non tanto, quod deberet charitas nominari. Talis quidem etiā recognitio iucunda erit, & gloriosa beato. Secundo propter adiunctionem: nam amor ille Dei, in quo fecerunt illa opera bona, ad iunctus cū charitate sequenti, in patria beata lætificabit Beatos in Deo, & hoc immediatē, & per se, cum Deus secundum opinionem eorum sit immediatum subiectum. Talis autem amor non expellitur ex charitate sequenti, immo per illam perficitur, & cō-

pletur: nec dici potest, quod non sit eorum speciale obiectum, cum tales beati sunt.

Tertio propter perfectionem, quia non videtur dicendum quod aliquis, qui ex illis lubricus, aut qui ceciderit in aliquam carnalem culpam: tamen in illo peccato existens propter Christum, & eius fidem excessiua tormenta, & mala perpeffus est, plurimasque eleemosynas fecit; atque alia multa opera bona tantummodo propter Deum; quādo demum refurgit in charitate, & in illa deedit, quod talis non gloriatur in paradiso tanta, & tot sustinuisse propter Deum supplicia, atque tanta fecisse bona. Quis ergo desistet, & cessabit vnquam, licet etiā peccator sit, & sceleratus, operari bonum: cum in præfenti sæculo tempus habet, dum per opera bona videt se elongari a criminibus, & a peccatis, habilitari atque disponi ad gratias, & virtutes, non tamen habituari in vitijs, & peccatis, & per ea fatisceri de præteritis culpis? Conspicit tempus suum occupare in bonis, intelligit per ea refranari potestatem dæmonis, alleviari poenas purgatorij, vel inferni. Inclinari ad misericordiā, vel pietatem, dulcedinem Dei, & quodammodo præmiari in gloria paradisi, ab eo, qui est misericors, pius, suavis, sanctus, dulcis, & bonus, atque super cuncta benedicibilis, & benedictus Dominus Iesus Christus, qui cum patre, & Spiritu sancto distribuit, & dispensat misericordiam, gratiam, & gloriam per infinita sæculorum sæcula.

S A B B A T O
In Albis.

Quod purgatorium sit, multipliciter stabilitur.

Sermo LXIII.

H
De purgatorio.

*Q*uæritur, quod potest transire per flammam, igne purgabitur. Numeri 31. De loco purgationis animarū humanarum, quem purgatorium nominamus: an sit proprius deputatus purgationi earum seorsum a paradiso terrelli, & inferno atque habitatione nostra, non paruum quaestionem habet. Vt cum quia de charitate in præcedentibus actum est, & manifestum est in quibusdam animabus eorum, qui in statu charitatis decedunt, multa restare purganda post suorum corporum mortem:

Atem: Quia, ut infra dicitur, vel preoccupantur corporali morte, antequam hic compleuerint purgationem, quæ poenitentia est secundum Christianam fidem, vel ex improbita morte subito rapiuntur, siue per gladium, seu per suffocationem, aut passionis alicuius vehementiam, quæ vltimè interimit. Ideo necesse est, ut compleant id, quod restat, & deest de purgatione sua: quare est locus ille, quem purgatorium fides Christiana vocat. Et de talibus qui purgatur ibi mysticè Spiritus sanctus in verbo proposito inquit: Omne quod potest transire per flammam, igne purgabitur. Non transit utique, quod remanere probatur. In flammis inferni omnes damnati permanent in æternum, quemadmodum Matth. 25. c. Dominus ait, Discedite a me maledicti in ignem æternum. Iuxta igitur mysticum intellectum de his, qui post hanc vitam purgantur, sumi potest locus prædictus scripturæ: de purgatorio igitur tractaturi, ante omnia ipsum esse stabilem, necesse est, & maximè contra quosdam, qui illud negare contendunt.

Purgatorium igitur esse, tripliciter possumus demonstrare. Primo rone viua, secundo auctoritate firma, tertio experientia clara.

C. ARTICVLVS PRIMVS

Vbi multiplice ratione probatur purgatorium esse.

I. Probat-
tur purga-
torium esse.

Rimo enim probemus purgatorium esse ratione viua. Et hoc multis rationibus probari potest. Primo ratione humanæ culpæ, secundo ratione veræ poenitentiae, tertio ratione diuinæ gloriæ.

Prima pars Articuli primi.

D. Scilicet, quomodo triplici argumento ostenditur, quod necessarium est purgatorum esse ratione culpæ.

I. Ratio-
ne culpæ.
pcæ appu-
hoium.

Primo probemus purgatorium esse ratione culpæ. Peccata quippe hominum tria in se habere probantur. Primo quædam sunt voluntaria, secundo sunt inæqualia, tertio sunt emendabilia.

Quod, quia peccata voluntaria sunt, probatur purgatorium esse. Cap. I.

I. Sūt vo-
luntaria.

Primo enim sunt voluntaria. Non est dubium, quod peccata omnia quæ actualia no-

minamus, voluntate seu voluntarie contrahunt, quare voluntate contraria ea relinquere necesse est. Manifestum est enim, quod quidam subito improbita morte rapiuntur, siue per gladium, siue per suffocationem, siue aliquo alio modo, sicut prædictum est. In his autem locum non habet contraria voluntas, quia nec etiam cogitatus est de correptione, vel emendatione. Secum igitur deferunt animæ huiusmodi crimina, & peccata. Cum igitur nec cum eis transferantur in cælum, nec pro eis detrudantur in infernum, necesse est eas expiari, antequam in cælestem gloriam transferantur. Quis igitur sapiens penset vasa contumeliæ fieri vasa gloriæ, nisi in fornace materiali prius bene fuerint depurata? Est igitur locus, ubi purgatio ista, seu expiatio fieri debet. Amplius non est dubium intelligentibus, peccata quædam licet voluntaria esse læuia, pro quibus infernalium supplicia non debentur, cum huiusmodi etiam culpis impossibile est volare in cælum: purgantur igitur animæ humana ab huiusmodi peccatis, antequam recipiantur in cælum; quare alicubi necesse est hanc purgationem fieri, & ita in aliquo loco, & hic est locus, quem purgatorium nominamus.

Obiectio.

G. Quod si quis dixerit, quia huiusmodi peccata cum ipso corpore deponuntur, & sola depositione corporis dicit tunc animam humanam liberam atque mundam: merito queritur ab eis, propter quid non etiam maiores culpæ, scilicet mortales exuuntur ipsa corporis depositione. Præterea manifestum est, quædam vitia quadam voluntate tenacius in hære animabus humanis, & quadam difficile mobiles, & per contrarias consuetudines paulatim minui vel remitti, donec radicatus extirpentur. Sic quippe se habent ex necessitate, & de maculis; quæ ex huiusmodi relinquuntur in animabus. De huiusmodi igitur maculis, quod momentanea, & subita corporis depositione abstergi non possint, manifestum est, & propter hoc longa, & forti purgatione indigere. Addamus quoque, quod quædam mortales culpæ ex voluntate facilius deferuntur quibusdam venialibus. Facilius enim quæ poenitet de homicidio, vel latrocinio, quam a risu minimo, vel delectatione cibi, & potus, & hoc est, quoniam peccata illa grauissima horrore suo deterrent, & a seipsis diffidant rationales mentes. Illa vero suauitate sua animas nostras alliciunt, & retinent:

com-

Acomprehensas: quare si ista læuiora tam facile relinquuntur, ut sola morte corporis deleantur: quanto fortius illa quæ constat esse minoris adhærentiæ atque tenacitatis? Et ex hoc sequeretur, quod decedens cum grauissimis culpis absque alia poenitudine, solum per depositionem corporis saluaretur, qui tam grauiam, quam læuia perpetrasset, quæ quidem absurdissima sunt.

Quod purgatorium sit probatur respectu inæqualium peccatorum. Cap. 2.

B. Sūt in-
æqualia.

Secundo enim peccata sunt inæqualia. Manifestum est enim, non omnia peccata æqualia esse: nec dubium illa expiari posse per poenitentiam, vel penam. Inæqualium autem peccatorum expiationes æquales esse non possunt: quemadmodum, nec econuerso, scilicet æqualium inæquales, æquales inquam, vel tempore, vel grauitate, vel etiam asperitate: quare si quæ animæ æqualia habent peccata, & simul incœperint expiationes peccatorum suorum, vel impossibile erit, alteram prius exire de corpore suo, quam alteram, vel alterius expiatio complebitur post exitum a corpore suo.

C. Manifestum quippe est, quia non est impossibile, alteram prius exire de corpore suo, quam reliquam. Similiter non est impossibile, utranque exire de corpore ante completam expiationem alterutra exiuerit, vel utraque complèda: igitur erit expiatio huiusmodi in futuro, & propter hoc in aliquo loco, & hic est locus purgatorij, de quo est sermo.

Obiectio.

D. Si vero aliquis dixerit, quia postquam incœpit purgationem, necesse est morari eam in corpore suo, donec consummauerit eam: ergo in eo tempore non posset occidi homo ille, vel mori, quod quidem est ridiculosum, & friuolum manifestè. Amplius manifestum est enim, non omnes poenitentes interiores æquales esse, nec omnia vitia, vel peccata. Aut igitur determinatum est, quantum huiusmodi poenitudo siue afflictio, atque dolor poenitudinis sufficit ad plenam expiationem animarum perfectamque reconciliationem ad creatorem: aut non est determinatum. Si quis dixerit determinatum esse quantitatem, necesse habet intelligere hoc altero duorum modorum. Primus modus est, ut intelligat vnam aliquam quantitatem poenitentialis doloris, quæ sufficiat pro omnibus æquè, valet pro magnis, ut pro paruis

peccatis, & ita non sit necesse poenitentibus aliquid amplius agere pro eo, ut reconcilietur creatori. Sequitur ergo, ut si forte maioris quantitatis fuerit dolor, quam illa determinata sit, habeat superfluum partem, & et quod iniustus sit altissimus Deus animarum iustificator, & rector, qui maiorem infert doloris poenam poenitenti, quam exigant culpæ suæ. Quod si dixerit, quia quod additur dolori ultra debitum, & exigentiam culpæ, additur in profectum virtutum, & in medelam: verum utique dicit, sed de Dei iustitia non se expedit, vel absoluit. Neque enim humana iustitia hic patitur, ut pro inæqualibus delictis æqualis iustitia fiat, & quod pro vno, & pro multis, vel æqualibus, vel maioribus vna poena, & eadem infligatur. Quanto ergo minus diuina iustitia hoc non patietur? Secundus autem modus est, ut intelligat determinatam esse poenitentialem poenam in quantitate. scilicet quod unicuique peccatorum debeatur propria, non vna. scilicet omnibus, sed maioribus maior, & minoribus minor. Intellego autem hic de poena poenitudinis interioris. Dico ergo, quia si poenam huiusmodi infert Deus in vindictam, & ex iustitia sola, possibile esset forte, quod dicit. Sed huiusmodi poenitudo si vera est, atque perfecta, indubitanter iustificat perfectè animam, seu hominem, & Deo reconciliat eum: verè enim poenitens interior, verè reuertens est ad rectitudinis viam: quare verè est auertens se a malis, quæ fecit proposuitque, & voluntate in bonitate est, & bonis, quæ deseruit se conuertens. Quantacumque autem hæc poenitudo hic poenitentem poenitere faciat, ipsum iustificat, Deo illum conciliat, & coniungit. Non est autem dubium, quin clementissimo creatori longè plus placeat poenitudo interior, quam ea quæ exterior est: & hoc est, quia longè melior, utpote vitij, & poenitentis essentialiter contraria, ipsiq; animæ humanæ vicinior, ut eius mundatio, & decoratio ipsius creatoris immediata opera, necnon ipsarum animarum reformatio spiritalis. Possibile est autem eam tantam esse, hoc est tantam afflictionis, & doloris, ut aliam poenam ab ipso poenitente iustitia diuina non requirat. Plerumque autem diuinæ iustitiæ per hominè poenitudinem non totaliter satisficit: & ideo necesse est, ut suppleatur, vel iteratis poenitudinibus, vel exterioribus exercitationibus. Amplius, qui peccauit, & interior, & exterius in corde. scilicet & in opere, nonne dignum, & iustum est, ut satisfaciatur interiori, & exterius, aut saltem eo usque intus, sicut supradictum est, ut ita iustificat

A ficiat poenitudo interior, vt exterior satisfactio non requiratur. Quod si quis dixerit, quia non oportet hæc ita esse, quoniam exterior satisfactio possit esse tanta secundum hoc, quod interior non esset necessaria. Respondeo non esse verum, quia exterior exercitatio, nec noie satisfactionis digna est, nec Deo vnquam accepta, nisi processerit de radice interioris. Modis igitur omnibus necesse est, locum esse futuris purgationibus deputatum propter innumeras animas, quarum hic purgatio, secundum quod dictum est, non expletur.

B Quod respectu emendabilium peccatorum purgatorium esse probatur.
Cap. 3.

3. Sunt emendabilia,

Tertio vero peccata sunt emendabilia inter culpas grauissimas, quæ mortales vocantur, est ex necessitate via, & medium ad virtutes, pp quas redditur premium sempiternæ felicitatis: alioquin nõ esset reuersio siue conuersio ab illis ad virtutes huiusmodi: hoc autem est impossibile manifeste, videlicet non esse reuersionem a malitijs ad virtutes, & bonitates. Ipsa enim animæ humanæ mutabilitas non patitur aliquid quem hic immutabiliter esse malum vel bonum. Similiter neque Dei altissimi misericordia aut iustitia. Huic errori sensus ipse, & experientia frequentissima contradicit, cum manifeste quotidie videamus, & bonos malos fieri, & malos bonos, vel eruditione, vel flagellatione, & cū diuini muneris adiutorio. Malos aut non dico fieri quodam, nisi propria adiuuentione. Vitia enim, & peccata, adiuuentiones eorum sunt, in quibus sunt non a Deo indita, vel immixta. Si ergo medium est, & via atque reuersio a malitijs ad bonitates, & a vitijs ad virtutes, manifestum est, quod illud medium, vel via non est purgatio, vel expiatio. Quæ de causa necesse est per expiationem minui vitia atq; malitias animarum. Minui inquam quantum ad opera, & quantum ad cogitationes, & passiones atq; debilitari habitus malos per contrariam consuetudinem ita, vt iam non ex ipsis procedant actus mali, siue exteriores, siue interiores, donec radicatus extirpentur, & sit facilis ingressus virtutibus in animas humanas, quarum aduentu animæ ipse confortentur, decorentur, & velut renouatæ ex intimis iuuenescant. Et hoc interdum fit hic. Possibile tamen est

ipsi creatori animarum subito animas, quas voluerit expurgare, sicut contigit in dextro latrone: sed de hoc alibi dicendum est. Nunc autem intentio mea est tractare de expiatione animarum, quæ est de diuina iniuria, satisfactio, & expiatio hæc est, & animarum humanarum emendatio, vel emundatio, & diuinæ iræ placatio. Omnia autem ista conuenientissime fiunt per afflictionem, quæ vocatur purgatoria; ppter hoc nemo enim est, cui non manifestum sit, & terrena, & mala desideria per afflictionem extingui, & ab animabus abraditæ etiam radices huiusmodi passionum, & operum adeo debilitari, vt eis durantijs in actibus huiusmodi prodire non possint. Et hoc ipsum attestatur natura, quæ docet non solum homines filios suos, & aliter subditos per flagella, & afflictiones corrigere, & auertere a vitijs, & peccatis, sed etiam animalia bruta. Præterea si creauit creator altissimus ignem, quo purgantur metalla, cum incomparabiliter maior sit cura-ei de purgatione animarum humanarum: quomodo non creauit ignem quo humanæ animæ purgarentur? Item contraria contrarijs curantur, sed culpa ex delectatione ortum habet, vel ex negligentia aut libidine, vnde deleri habet poenam. Quod si dixerit quis, quod sufficit afflictio poenitudinis, & dolor internus spiritalis, quem verè poenitens habet pro eo, quod peccauit: verum vtique dicit, quia sufficit quandoque. Et hic est, cum vehemens, & adeo fortis fuerit, habensque perfectiones, qui vt dictum est aliqui requiruntur: verum si paucus fuerit paucæque afflictionis, non sufficit ad istam expiationem: quare necesse est, vt adiuuetur hic, donec suppleatur quicquid deest huiusmodi expiationi. Quod si hic, idest in præsentī vita factum non fuerit, necesse est, vt post hanc vitam apponatur huiusmodi supplementum. Item, secundum Ioan. Scotum, in 4. dist. 21. circa principium. Ista est conclusio certa, scilicet quod de peccato dimisso in hac vita pro ipsa pena debita solui potest, & debet post hanc vitam. Quod probatur, quia nullus cū debito poenæ glorificatur. Aut enim poenæ simul soluendæ sunt cum gloria, aut post gloriam. Sed neutro modo, quia nec poena potest stare cum gloria, nec succedere gloriæ. Ergo si quis aliquando est debitor poenæ, necesse est, quod prius exsoluat illam, quod quidem in purgatorio necesse est fieri.

Secun-

A Secunda pars primi Articuli.
In qua tripliciter ostenditur, quod necessarium est, purgatorium esse, considerata poenitentia statu, 2. pars.

2. Probatur purgatorium esse, vt dicitur in 2.ª parte.

Secundo probari potest purgatorium esse ratione veræ poenitentia. In poenitentia quidem tria plerunque concurrunt. Primum est poenitentia, secundum diminutio, tertium satisfactio.

Quod proprie poenitentia sit ita, quod ex ea sequitur purgatorium esse.

B Cap. 1.

1. Est poenitentia, qui negat purgatorium.

Rimum, quod concurret in poenitentia, est poenitentia. Aduertendum est enim, quod qui negat purgatorium, & purgationes animarum istarum, ignorant poenitentiam, & esse eius. Est enim poenitentia siue interior poenitudo, iudicium spirituale, in quo anima peccatrix accusat se, reificatur contra se, iudicat contra se, videlicet se esse dignam tormentis atque supplicijs infernalibus pro eis, quæ male gessit. Postremo exequitur iudicium proprium contra se: scilicet se torquendo non tantum spiritualiter per cordiales dolores, & veram contritionem, sed etiam corporalibus afflictionibus, quæ sunt ieiunia, labores, flagella, & alia huiusmodi, quæ sacra exercitationes denominantur. Et cum videt quod omnia ista non sufficiunt ad plenè satisfaciendum iustitiæ creatoris, instat orationibus, & obsecrationibus apud clementissimum creatorem implorans misericordiam eius, vt ignoscat ei merita supplicia. Denique taliter poenitentes clare intelligunt, quod nulla est afflictio, nullum tormentum, nullum denique supplicium, quod hic sibi poenitentia infligitur: quo nõ maiori, vel maius incorporabiliter debeatur peccatis grauibus, quibus humanæ animæ separantur a Deo: sed neque horrores quantumcunque sunt, æquari possunt, vel comparari contumelijs, & iniurijs, quæ peccatis huiusmodi Deo altissimo irrogantur. Intelligunt quoque maxime, qui diuinitus illustrantur, omnia huiusmodi peccata, & infinita etiã, & infinitas pro eis poenas de reitudine diuinæ iustitiæ debere peccatoribus irrogari. Sicut igitur seruum fugitiuum non sola reuersio sua ad dominum suum, immo etiam iustissime exiguntur ab eo operæ, quibus tempore fugæ defraudauit dominum suum. Si-

cut etiam vir bellator recedens a Rege suo, imminente ei prælio, non solum reuersione iustificatur apud regem, immo quoque exigitur ab eo satisfactio, & de fide violata, & de damnis, si qua Regi pro eius recessione hæcenus prouenerunt, sic & peccatoribus non sufficit sola reuersio ad dominum, & Regem seculorum omnium, nisi & dāna subtracta seruitutis subtractiq; seruitij restituantur: contumeliarumq; & iniuriam fugæ fugæ, & derelictionis iuxta legem ipsius emendent: nisi forte tanta sit humilitas, & deuotio affectioq; interior, vt Regi, & domino his placeat esse contentum. Purgatio igitur poenitentialis exterior sequitur huiusmodi iudicium, si datum fuerit spatium hanc complendi, nisi vt saepe dixi, interior sufficiens sit, & poena iudicialis, quam etiam poenitentialem vocamus, sequatur animas exeuntes a corporibus suis, & hoc in purgatorio adimpletur, vt statim dicam.

Quod necessarium est esse purgatorium, quia poenitentia non completur. Cap. 2.

Secundum, quod in poenitentia concurrere solet, est diminutio. Cum enim poenitentia sit indubitanter purgatio animarum humanarum, & placatio summi Dei: manifestum est per hoc, quia animabus post corpora est expiatio, & purgatio de necessitate: cum possibile sit, & manifestè contingat, multas poenitentias in vita ista non compleri, sicut prædictum est: quapropter necesse est, vt post hanc compleantur vitæ. Quæ enim clementissimi creatoris adiutorio purgari ceperunt, hoc impossibile est remanere impurgatas: quia aut est in potestate earum positum postquam corporibus exuta sunt, vt compleant purgationem hic inceptam: aut non. Si sic ergo cum tanto liberius, quanto propinquoiores se vident glorificationi suæ, hoc meritò faciant: tantoque liberius, & expeditius, quanto ab ipso corpore, & impedimentis quæ ex parte corporis, & a vita mundi istius liberatæ sunt: necesse est eas perficere in vita illa coeptam in præsentī purgatione: quare necesse est esse locum huiusmodi purgationibus deputatū. Si vero non est in potestate earum, cum manifestum sit, eas purgationem suam desiderare, & mundis omnibus velle, nihil verisimilius aut credibilius est, quam clementiam creatoris satisfacere, tam pijs desiderijs earum,

A rum, & suplere eis omnipotenti virtute sua, quod ipse sine eius adiutorio, nec esse incipere potuerunt. Ex utroque igitur modo sequitur, locum esse talibus purgationibus preparatum.

Quod ratione complenda satisfactionis, necesse est purgatorium esse. Cap. 3.

3. Cōcurrat i pnia satisfactio.

Tertium, quod in poenitentia concurrere solet, est satisfactio. Quidam ignorantes omnino, & virtutem vere poenitentiae, & ipsius poenitentiae veritatem atq; satisfactionem dixerunt: quia culpa animarum fuit, vel quia nimis tardè expurgationem huiusmodi inceperunt: vel quia desidiose nimis, & negligenter in parte ista egerunt, alioquin eam poterant perfecisse. Ad quod dicendum, qd non est verè poenitens, nisi qui omnino auersus est corde, & voluntate a malitia sua: hoc est a vitijs, & peccatis, & ad Deum conuersus, & eidem adhæret toto corde. Talis igitur iam deseruit malitiam poenitus, & apprehendit bonitatem: factusq; est totaliter bonus interius: quare vel nihil restat in eo expiandum interius, nisi fortè læues aliquæ culpæ, vel forsitan eis aliquid patiendū restat, per quod satisfiat diuino honori atque iustitiæ, & huiusmodi passiones dixi purgatorias, & poenitentiales. Nulli etiam debet dilata poenitentia suffragari: sed si in futuro talis non puniretur, appareret de negligentia dilata poenitentiae commodum reportare. Ideo cōsuetudo apud aliquos homines est, qd volunt sibi satisfieri pro irrogatis iniurijs per penam aliquam, vel condignam minorem, & hoc est, cum clementes sint atque viri iusti. Amant autem penam huiusmodi, non liuore vindictæ, sed amore iustitiæ, qd est, cum videant eā emendatoriam, & correctoriam patientium, & multo amplius amarent eas, si viderēt animas exinde purgari, & decorari. Quia igitur tales intelliguntur purgatoriae penæ, quæ ceptā in hac vita purgationem poenitentiale perficiant, & suppleant, leuesque atque velut desuper asperitas maculas leuium peccatorum abstergerendo animas purificent. Ideo, & necessariae sunt multis animabus, & per eas diuinæ satisfiat iustitiæ, & clementiæ: propterea necesse est animabus humanis post corpora, & tempus, & locum habere huiusmodi expurgationis complendæ. Ideo tria sunt genera mortuorum: quidam sunt

valde mali, quibus ecclesiæ suffragia minime profunt: quidam valde boni, & talibus suffragia minime necessaria sunt: quidam non valde mali, sicut qui venialia habent, vel iniunctam poenitentiam non compleuerunt, & his debetur purgatoria poena. Ex quo patet, necessariò esse locum, vbi hæc purgatio fiat.

Tertia pars Articuli primi.

In qua ostenditur purgatorium, necessarium esse pro gloria Dei.

Tertio quoque probari potest purgatorium esse ratione diuinæ gloriæ. Exurgit enim Domini gloria magna ex purgatorijs afflictionibus, maximè propter tria. Primo, quia sunt iustæ: secundo, quia sunt decetæ: tertio, quia sunt decoræ.

Quod purgatorij cruciatus ostendunt gloriam iustitiæ Dei. Cap. 1.

Primo enim purgatoriae afflictiones, quæ inferuntur his, qui purgatione indigent, sunt iustæ. Mirantur quidam, quomodo clementissimus ac benignissimus creator amat, vel quærat huiusmodi animarum tormenta, & cruciatus, cum ipse sit essentialiter, atque fontaliter misericors, & miserator, ac pius. Quibus dicendum, qd creator benedictus, & sublimis, sicut essentialiter est misericors atque bonus: sic est essentialiter, & fontaliter iustus: Et propter hoc sicut non quærit poenas animarum, & cruciatum per se, sed quia multipliciter sunt vtilis animabus, & salutare: sic nec quærit eas, quia tormenta sunt animarum: hæc enim intentio diabolicæ credulitatis est: sed potius, quia iustæ, & honori suo conuenientissimæ: in quantum enim iustæ, & bonæ sunt, sicut iustitia in quantum iustitia bona est. Præterea sicut summa bonitas nō patitur, qd bonum remaneat irremuneratum: ita summa iustitia non patitur, quod malum remaneat impunitum: sed si purgatorium non esset, remaneret malum utique impunitum. Amplius iustum est enim, vt spiritus qui concepto summo bono subiecit se infimo, id est peccato, subijciatur postea inferioribus, id est poenis. Item culpa est offensua maiestatis diuinæ, & damnosa ecclesiæ sanctæ, atque in nobis deformativa pulchritudinis diuinæ. Sed offensa requirit punitionem, damnatum requirit

F 3. Probat purgatorium esse ratione diuinæ gloriæ.

G

H

requirit satisfactionem, & deformatio purificationem, & propter hoc necesse est, qd hæc tria in purgatorio perficiantur, si quid de eis deficit in præsentia.

Quod decens est, purgatorium esse pro gloria Dei. Cap. 2.

Secundo prædictæ penæ sunt decentes ad gloriam Dei. Quibusdam enim insipientibus videtur, qd non deceat creatoris clementiam ita exactricem esse penarum maximè poenitentium animarum. Quibus dicendum est, qd creator non intendit aliquid, propter quod aliud a se, sed operatur quod ipsum decet: quia decet ipsum, & nihil magis decet ipsum, quàm clementiam, & iustitiam, & tam clementiæ opera, quàm iustitiæ etiam per se decetia, atque debita sunt per se bona, & p se decoræ. Et propter hoc propter semetipsum & pro gloria sua operatur illa creator optimus, licet innumeræ utilitates, & immensæ hominibus proueniant ex eis. Præterea tanta est dignitas diuinæ lucis, qd condecens est, vt eam soli, qui sunt mundi corde, cernere possint oculi. Proinde necesse est, qd quisque veniat ad munditiam baptismalem, antequàm præsentetur conspectui diuinæ lucis. Amplius moriatur simul iustissimus, & peccator maximus, in fine tamen conuersus. Non equidem decens est, neque iustum, qd æquè citò euolent ad gloriam sempiternam.

Quod purgatorij penæ sunt ad decorem gloriæ Dei. Cap. 3.

Tertio prædictæ penæ sunt decoræ etiā ad gloriam Dei, quoniam decent & iustitiam Dei & merita patiētium seu patientes propter merita mala. Quanta vero sit iustitiæ pulchritudo, ex hoc clarescere potest, quia tam vehemēter pro Dei gloria diligitur ab his, qui eam intueri prævalent & videre. De quibus propheta erat, cum inquit: Lætabitur iustus, cum viderit vindictam: manus suas lauabit in sanguine peccatoris.

ARTICVLVS SECVNDVS.

A tribus legibus statuitur purgatorium esse.

Quod a tribus magnis, & principalibus legibus stabilitur purgatorium esse.

Secundo quidem auctoritate firma stabilitur purgatorium esse. Non enim est lex

S. Bernard. de Senis, de Euang. eterno. Tom. 2.

de tribus magnis legibus, quæ in purgationem animarum post mortē corporum non consentiat: nam firmatur & stabilitur. Primo lege naturæ, secundo lege scripturæ, tertio lege gratiæ.

Quod lex natura attestatur purgatorium esse. Cap. 1.

Primo enim lege naturæ. Tempore nanque innocentie purgatorium licet esset, non ab hominibus, sed tantum a demonibus fuit inhabitatum, quia regnabat innocentia in natura humana. Neque habitabitur post resurrectionem, quia animabus iustis non erit luctus, neque clamor, neque dolor ultra, quæ prima abierunt, vt dicitur Apoc. 21. Sed tempore legis naturæ cepit inhabitari tam a demonibus, quàm a malis hominibus. Nam naturalis ratio dicit, quod tunc fiebat poenitentia, sicut nunc. Non autem fiebat in sinu Abrahæ, quia tunc ibi lætitia erat. Præterea rationes, quæ in præcedenti articulo positæ sunt, pro maiori parte, si bene considerantur, apertissimè monstrant, tempore legis naturæ purgatorium extitisse, cum ex naturali lege sumant robur atq; vigorem.

1. lege natura.

F

G

Probat purgatorium esse lege scripturæ. Cap. 2.

Secundo lege scripturæ. Nam ponitur collatione facta, duo decim milia dracmas argenti misit Hierosolimam offerri pro peccatis mortuorum sacrificium. Et sequitur. Sancta ergo & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, vt a peccatis soluantur. Sed sicut supra in plerisque locis articuli præcedentis, maximè in prima & secunda parte ostensum est, necesse est, peccata per poenas & supplicia expurgari, & in loco determinato ad hoc debere fieri, sicut etiam id ipsum supra probatum est. Præterea pro defunctis, qui sunt in paradiso, non oportet orare, quia adiutorio illo non egent, nec insuper pro illis, qui sunt in inferno, quia a peccatis solui, aut purgari non possunt. Sunt igitur aliqui post hanc vitam nondum a peccatis soluti, qui solui seu purgari possunt.

2. lege scripturæ.

H

Yy Pro-

A Probatum purgatorium esse ex lege gratia. Cap. 3.

Tertio lege gratia, & hoc triplici fundamento.

Tertio stabilitur purgatorium esse lege gratia, & hoc triplici firmamento, ut cetera prætereamus causa breuitatis. Primo firmamento Christi, secundo Apostoli, tertio ecclesiastici instituti. Primo inquam firmamento Christi. unde Mar. 3. c. Dñs ait. Si quis dixerit verbum contra Spiritum sanctum, non remittetur ei, neque in hoc sæculo, neque in futuro. In qua quidem sententia datur intelligi, quasdam culpas in hoc sæculo, quasdam vero in futuro posse relaxari. Item Matth. 12. Dñs ait. Quicumque dixerit verbum contra filium hominis, remittetur ei: qui autem dixerit verbum contra Spiritum sanctum, non remittetur ei, neque in hoc sæculo, neque in futuro. Quod verbum expones Greg. dist. 25. in c. qualis. sic ait. Qualis hinc quisque egreditur, talis in iudicio apparebit vel præsentabitur. Sed tamen de quibusdam culpis esse ante iudicium purgationis ignis credendus est, pro eo quod veritas dicit, si quis in Spiritu sancto blasphemias dicit, neque in hoc sæculo remittetur ei, neque in futuro. In qua sententia datur intelligi, quasdam culpas in hoc sæculo, quasdam in futuro relaxari. Quod enim de vno negatur, & consequens intellectus patet, quia de quibusdam conceditur. Sed tamen, ut prædixi, hoc de paruis minimisque peccatis fieri posse credendum est: sicut est assiduus ociosus sermo, immoderatus risus, vel peccatum curæ familiaris, quæ vix sine culpa ab ipsis agitur, qui culpam sciunt qualiter declinare debeant, quæ est post mortem grauât, si adhuc in vita positus minimè fuerint relaxata. Insuper Matth. 5. cap. Dñs ait. Esto contentiens aduersario tuo citò. i. si deresi murmuranti in malo, aut angelo ad oppositum decertanti, dum es in via cum eo: ne forte tradat te aduersarius tuus iudici. i. Deo, & iudex tradat te ministro. i. Angelo, & in carcerem mittaris. i. in purgatoriu per Angelum deducaris. Amen dico tibi, non exibis inde, donec reddas nouissimum quadrantem. Hoc quidem de carcere huius mundi non potest intelligi, eo quod nec ibi ponuntur oēs tales, nec de carcere infernali: quia ibi nunquam soluitur nouissimum quadrans debita pena: sed de carcere purgatorij intelligi habet, quia ab illo exhibit quis, quando soluerit nouissimum quadrantem, quod datur intelligi per illud, donec. Sed obijciatur de hoc termino, donec, quia Gen. 8. c. dictum

est, quod cornus non reuertebatur, donec sicarentur aque: & tunc postea non est reuersus. Et Matth. 2. c. scriptum est, quod Ioseph non cognoscebat uxorem suam, donec peperit filium suum primogenitum. Et tunc impius esset dicere, quod postea cognouerit eam. Ad quod dicendum, quod hæc dictio, donec, in scriptura dupliciter sumi solet. Primo modo, pro semper, iuxta illud Psalmi. Sede a dextris meis, donec ponam ini. tu. sca. pe. tu. Nec tunc intelligendum est, quod quoniam inimici Christi positi erunt sub pedibus eius tempore iudicij generalis, quod tunc desinat sedere a dextris patris. Et hoc modo accipi debet, quod dictum est Gen. 8. & Matth. 2. Secundo modo accipitur pro tempore terminato, quo transacto aliquid fit, quædam modum dici solet: Iste non comedit, donec exitit hora sexta expleta, & sic Gen. 49. assumptum est. Non auferetur sceptrum de Iuda, & dux de femore eius, donec veniat qui mittendus est: quia ablatum fuit sceptrum quoniam venit. Sic est in proposito, cum ait: non exibis inde, donec reddas nouissimum quadrantem, quod nunquam in inferno fiet: & sic oportet, quod hoc dictum de purgatorio intelligatur. Secundo firmamento Apostoli. Nam & ipse Apost. j. Corinth. 3. c. ait. Fundamentum. n. aliud nemo ponere potest propter id, quod positum est, quod est Iesus Christus. Si quis autem superedificat supra fundamentum hoc aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, scœnula, stipulam, uniuscuiusque opus manifestum erit, dies domini declarabit, quia in igne reuelabitur, & uniuscuiusque opus quale sit, ignis probabit. Si cuius opus manserit, quod superedificauerit, mercedem accipiet. Si cuius opus arserit, detrimentum patietur, ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem. Ait. n. Si quis autem superedificat supra fundamentum hoc, sicut ei orthodoxe, aurum dilectionis Dei: argentum dilectionis proximi: lapides pretiosos, in operatione boni: vel si superedificat lignum, & c. sed sententiam magistri sententiarum in 4. di. 2. r. c. 1. H per lignum, fenum, & stipulam, peccata venialia denotantur, per quandam similitudinem: quia venialia in eodem subiecto cum charitate existètia possunt per ignem purgatorij, & per spirituale ignem charitatis & dilectionis consumi, sicut lignum, fenum, & stipula consumuntur per ignem. Et tardius consumit lignum, quam fenum: & fenum, quam stipula. Ideo per lignum significantur maiora venialia, per fenum mediocria, per stipulam vero minora, quæ non destruunt fundamentum. Et secundum Greg. non dicit ferrum, æs, & plumbum, cum. s. destructiua sint fundamenti. Sequitur uniuscuiusque opus manifestum

A manifestum erit. s. in fine, & si non modo, dies enim Domini declarabit. Dies quidem Domini, ideo dicitur, quia in presenti vita tempus ad bene operandum concessum dies hominis nuncupatur: sed dies mortis, dies Domini dici potest, iuxta propheticum illud, quod in persona Domini ait: Cum accepero tempus, ego iustitias indicabo: quia in igne, s. purgatorij reuelabitur, Iob 28. Auro locus est, in quo conflatur. Et Malach. 3. Erit quasi ignis costans, & emundans argentum. Et uniuscuiusque opus quale sit, s. solidum atque saluberrime modicum, vel multum cremabile manserit, s. in consumptum a purgatorio igne, quod superedificauerit, mercedem accipiet, statim, quia statim euolabit ad cœlum, iam nihil habens ad purgandam. Si cuiusque opus arserit. i. cremabile fuerit ab igne, s. purgatorio, detrimentum patietur, s. & alicuius poenæ, & minoris gloriæ, quia in purgatorio cruciabitur tardius gloriam suscepturus. Ipse autem saluus erit. s. tandem: sic tamen quasi per ignem purgatorium. Hoc quidem non potest intelligi de igne materiali, quia illum ignem non traſeunt omnes imperfecti, de quibus Apostolus loquitur ibi: nec de alio huius sæculi igne per idem, nec de igne inferni, quia ille neminem saluat: ergo loquitur de purgatorij igne. Ex quo patet, quod Apostolus purgatorium stabilire intendit in prædictis verbis & pluribus alijs locis, quæ gratia breuitatis omitto. Præterea verbum hoc, scilicet saluus erit, sic tamen quasi per ignem damnatis minimè congruere potest, quia salui non erunt, sed in æternum peribunt: neque de illis intelligitur, qui sine peccato decedunt, quia de his proximè dixerat. Si cuius opus manserit, qui sine peccato moriantur, nihil est, propter quod igne purgari oporteat. Relinquitur ergo, ut de alijs purgandis in altera vita, qui tamen saluabuntur, intelligatur. Tertio in super stabilitur, purgatorium esse firmamento ecclesiastici instituti, unde extra de cele. mis. in cap. cum Marthæ, in fine, scriptum est: Defunctorum alij sunt valde boni, alij mediocriter boni, alij valde mali, alij mediocriter mali: unde suffragia, quæ sunt a fidelibus in ecclesia pro valde bonis, actiones sunt gratiarum: pro valde malis, consolationes viuorum: expiationes vero pro mediocriter bonis, & propitiationes pro mediocriter malis. Hæc distinctio sumitur ab Aug. & ponitur 13. q. 2. in c. tempus, ubi inquit: Cum sacrificia altaris, siue quarumcunque elemosynarum, pro baptizatis omnibus

offeruntur, pro valde bonis actiones gratiarum sunt: pro non valde malis propitiationes sunt: pro valde malis etiam si nulla sunt adiumenta mortuorum, tamen viuorum consolationes sunt: quibus autem profunt, aut ad hoc profunt, ut sit plena remissio, aut certe tolerabilior fiat ipsa damnatio, hæc ille. Præterea hæc est consuetudo vniuersalis ecclesiæ tam Latinæ, quam Græcæ, quæ pro defunctis orat, & semper consuevit orare, cuius oratio profectò inutilis esset, si purgatorium post mortem non ponatur. Frustra quippe oraret pro his, qui in gloria sempiterna, seu in inferno damnati. Itæ christiana fides, & orationibus, & elemosynis & sacrificijs omniq; genere piorum operum credit defunctorum animas, licet non omnium adiuuari, vsque ad diem iudicij generalis. Restat igitur, ut qui expurgationes, siue expiationes istas animarum negant, vel concedant omnibus animabus verè hic penitentibus solam poenitentiam & iustificationem interiori absque alijs operibus, & satisfactionem sufficere, aut non. Quod si sufficere credunt, necesse habent coniteri, superuacua & vana esse huiusmodi opera supradicta, quæ ab ecclesia frequentantur. Præterea sancta Romana ecclesia docta & instructa a beatis Apostolis Petro & Paulo, & alijs sanctis Pontificibus, qui innumeris fulserunt miraculis, quo usque, tam Græci quam Latini, ut sanctos firmiter venerantur, hoc semper tenuit, hoc in super continuè prædicauit etiam in tempore, quo vniti erant Græci cum Latinis.

ARTICVLVS TERTIVS

In quo stabilitur purgatorium esse triplici experientia clara. H

Tertio probatur, purgatorium esse experientia clara, quæ hoc per multiplicia testimonia attestatur. Primo per testimonia apparitionum, secundo per testimonia rediuuorum, tertio per testimonia incredulorum.

Tertio probatur purgatorium esse experientia clara, per multiplicia testimonia.

Quod apparitiones mortuorum ostendunt, purgatorium esse. Cap. 1.

Primo per testimonia apparitionum. Indubitatum profectò fides de purgatorio, & de purgatione huiusmodi faciunt apparitiones & visiones animarum, siue hominū,

Primo per testimonia apparitionum.

Yy 2 qui

A qui in hmoi purgationibus existentes post mortē corporū suorū apparuerunt tā multi & tā sape amicis suis, vt adiuuarēt eos, & eisdē suffragia pcurarent, similiter & pmutiētes eos, vt sibi a futuris supplicijis pcauerent. Apparuerunt similiter & viris sanctis multi, petētes ab eis suffragia sua, vel vt ab amicis eorū ea ipsis fieri solliciti pcurarēt.

Quodd testimonia eorum, qui a mortuis surrexerunt, ostendunt purgatorium esse. Cap. 2.

Secundo p testimonia rediui suorum.

B Secundo patet hoc per testimonia rediuuorum, hoc est qui de corporis morte surrexerunt, qui statum animarum, & propriarum & aliarum in praedictis purgationibus exitū narrauerunt & testificati sunt, prout inuenitur in gestis & scriptis atq; narrationibus sanctorum Doctorum, atq; peritorum virorum, quae non solum auditu iucundae sunt, sed et viles, admodumq; salutare, multumq; proficiētes ad correctionē hominū a suis vitijs & peccatis vehementerq; prouocantes ad amorem sanctitatis & desiderium aeternae salutis.

Quodd etiam infideles testificantur purgatorium esse. Cap. 3.

Tertio p testimonia incredulorum.

C Tertio quoq; patet hoc per testimonia incredulorum. Na & gentes, q legē non habent, neq; creatoris benedicti noticiā seu fidem: & tū semper intēderunt, & adhuc intendunt suffragari animabus defunctorum, & adiuuare eas, vt liberentur & transferantur ad celos, vel etiā in Deos tāquā deificatae, quasi ex naturali rōne, vel lege licet erroneē ad hoc quodammodo inclinati. Scribunt etiam Virgilius atque alij Poetae, infernum esse, vel fm partē, vel fm totum deputatum purgationibus istis, atq; Plutonem vocari Deū Tartarorum & praesse supplicij aiarum, quapropter statuerūt ei sacra & sacrificia, qbus placaretur, vt parceret aīabus. Apud eosdem et legitur, mundum istum terrenum infernum esse, in quo secuti videntur esse Platonis metaphoras, quae & posuit aīas violēta morte de corporibus exeuntes circa corporum suorum tumulos cōmorari, nec ante inde recedere, q consummatum esset tempus, quo moratūre erant in corporib. suis, nisi eas inde mors violenta expulisset. Et huiusmodi commoratione vmbrae vocari, quod (sicut ego expertus sum) et hodiernis tēporibus quidā phitones & phitonisse attestari probantur,

E asserentes, has vmbrae vexare corpora plurimorum, qui verē diuino iudicio, vel maleficijs, seu ab immundis spiritibus cruciantur. Cui igitur in dubium verti potest purgatorium esse, cum illud clarē demonstrēt tot efficacissimae rationes, oēs mundi principales leges, & sanctiones, atq; tot & tātae experientiae longae & certae, necnon & tot sanctorum Doctorum orthodoxorum sententiae firmae? Respicat igitur, qui in tanta veritate dubius seu incredulus est: vt relicto statu dānationis, cum exhibet statum praesentis vitae, saltem transire mereatur p medium purgationis, ascēsurus inde ad gloriam sempiternā, in qua cū Patre & Spiritu sancto regnat triumphator, & gloriosus Dñs Iesus Christus, per infinita saecula saeculorum. Amn.

DOMINICA IN OCTAVA Resurrectionis in mane.

De purgatorij statu, hoc est, de purgatorum penalitate, iucunditate, atque necessitate.

Sermo. LXV.

A Vro locus est, in quo constatur. Iob 28. c. Cum quippe apertissime certum est, purgatorium esse: hic necesse est de statu illius, vt Dñs dederit, aliquid enodare. Triplex vero vtilitas ex hmoi fide oriri solet. Prima est vtilitas peccatorum, secunda mortuorum, tertia sperātorum. Prima in quā est vtilitas peccatorum. Na metu futurae purgationis et alias non deterriti penitentia facilius atq; citius in praesenti incipiunt, & diligētius eam prosequuntur, antequā defraudātur hac praesenti penitētia vita. Secunda vtilitas est mortuorum: qbus, sicut infra dicitur, multa & varia suffragia porriguntur. Tertia vero vtilitas sequitur ex praedictis: nā per purgatorij fidem ordinato progressu mens erigitur ad spē future immortalitatis & retributionis, pfectō nihil magis erigit mentes ad deiectionem vitiatorum, & passionum in ordinarum: nihil magis animat, & confortat ad acquisitionem virtutum atq; custodiā earundem, & ad cōpositionem morum, tantāq; humanae vitae decorationem: quā spes futurae immortalitatis, q post purgatorium expectatur: hoc patet in his, qui aliam vitā nō credunt, atq; nihil boni in ea sperāt: q oīa credunt

G De purgatorij statu.

H

A dunt cum ipsa luce praesentis vitae amittere & finire: his enim nullus est amor virtutis, nulla cura lucē componēde vitē: sed totos se exponunt & tradunt in larum iumentorum voluptatibus corporū, & spurcitijis vitiōrū, totūq; humanae vitae decus in brutales delicias transferunt ac se deformant. Sed quia ad futuram retributionem nemo nisi omnino purgatus peruenire potest: ideo his qui in gratia, sed absque finita penitentia moriuntur, Iob vbi supra inquit: Auro locus est, in quo constatur. Aurum quippe in diuitijs pretiosius est, & congruē significat gratiam Dei: at eos qui in gratia nōdum finita penitentia decesserunt, huic auro locus est, s. purgatorium, in quo constatur. i. funditur, & ab impuritate ad plenam puritatem mutatur, vt aurum sic in gloriam sempiternam possit transferri. In quibus verbis ostenditur de purgatorio triplex status. Primus est poenaltatis ibi, quo cōstatur, secundus charitatis & iucunditatis ibi, auro: tertius est necessitatis ibi, locus est. hoc idem ponit propheta in Psal. dicens: Misericordiam & iudicium cantabo tibi. In quibus verbis tres praedicti status eorum, qui sunt in purgatorio, describuntur. Primus est status poenaltatis, de quo dicit, iudicium. Secundus est status charitatis, cum addit, cantabo tibi. tertius est status pietatis, seu necessitatis, cum inquit, Misericordiam. Poenaltatem dicunt sibi, iucunditatem dicunt Deo, necessitatem verō suam, proximo suo manifestant: & hoc potest esse aliud thema in praesenti sermone.

Triplex status de purgatorio.

C Primus status poenaltatis, cum addit, cantabo tibi. tertius est status pietatis, seu necessitatis, cum inquit, Misericordiam. Poenaltatem dicunt sibi, iucunditatem dicunt Deo, necessitatem verō suam, proximo suo manifestant: & hoc potest esse aliud thema in praesenti sermone.

ARTICVLVS PRIMVS

De purgatorij statu, & multiplici eius iucunditate.

D Primus status poenaltatis, circa quod tria consideranda.

D Primus inquam est status poenaltatis, & de hoc propheta inquit, Iudicium, scilicet Dei iustum, factum est super nos, qui in purgatorio sumus. Circa quod iudicium tria consideremus. Primo purgatorij locum, secundo purgatorij subiectum, tertio purgatorij supplicium.

De loco purgatorij, & quod infra terram sunt quatuor receptacula. Cap. 1.

Primo purgatorij locus.

Primo autem consideremus purgatorij locum. vtrum autem locus aliquis per se his purificationibus deputatus sit solus & pro-

prius: nulla lex; vel alia scriptura sacra determinat. Apparet autem ex visio nibus, & reuelationibus animarum huiusmodi: quia in multis locis mundi huius terreni purgationes & supplementa poenitentiarū fiunt: potest etiam ratione probari. cū enim purgationes huiusmodi supplementa sint poenitentialium satisfactionum, sicut infra dicitur: non oportet q alius locus sit eis q poenitentiae. Idem enim locus semper debetur toti & partibus. Vbi enim est locus hominis, ibi pedum & manuum: purgationes autem istae, poenitentiarum sunt partes. Dicitur autem quatuor esse habitacula sub hac habitabili terra, quorū tria distinguuntur secundum triplex genus peccati, s. infernus, & hic debetur culpae mortali: lymbus, & hic debetur originali: ac purgatorius, & hic veniali. Primum est infernus damnatorum, in quo est poena sensus & damni atq; tenebrae exteriores & interiores. i. absentia gratiae & gloriae. Secundum est supra illud, & hic dicitur lymbus puerorum, vbi est poena damni, & non sensus: & sunt ibi etiā praedictae tenebrae. Tertium scilicet purgatorium, est supra lymbum, in quo est poena sensus & damni ad tempus: ac tenebrae exteriores, sed non interiores: quia sunt in gratia Dei constituti. Quodd autem in praefato loco purgatorium sit, patet ratione: quia locus poenae est locus ignobilis: sicut locus gloriae est locus nobilis: sed locus purgatorij, est locus penalis, cum hic locus sit debitus ratione culpae: ergo debet esse ignobilis. sed locus quanto superior est, tāto nobilior est: & quanto inferior est, tāto minus nobilis est. Hae Bonauen. in 4. distin. 20. Quantum etiam est supra illud, s. receptaculum, seu lymbus sanctorum Patrum, vbi fuit poena damni & non sensus. Fuerunt ibi tenebrae exteriores, sed non tenebrae privationis gratiae. & hic nunc post Christi resurrectionē vacuus manet. haec quatuor loca ponit magister sententiarum in tractatu de resurrectione. De lege ergo communi locus purgatorij est, vbi diximus. Secundum tamen specialem dispensationem assignantur animabus loca alia particularia & diuersa, quia diuersis diuersa sunt concessa loca, vel propter celeritatem eorum liberationē, vt possint alijs suas indigentias reuelare: vel propter nostram instructionē, vt recogitemus post hanc vitam magnum restare peccatoribus cruciatum, vel propter alicuius Sancti impetrationem, sicut legitur sanctū Patricium cuidam in quodam loco purgatorium

Quatuor habitacula.

G

H

A impetrasse: ex quo fabulosè ortum est, q̄ ibi purgatorium esset. Hæc secundum Bonauen. in 4. dist. 20. q. vlti. concordat Rich. de Med. vil. in dist. 21. procul absit a fidelium mentibus adhibere fidem, spirituum delusionibus immundorum, qui diuino secreto iudicio permittuntur cruciari atque vexare aliquos, dicentes se esse animas defunctorum, poscentes pro eis celebrari missas, elemosinas dispensari, & alia bona fieri. Quod ut illudant atque decipiant in his, & alijs, hoc efficiunt, & sub apparentia boni. Sed manifestè conuincitur esse demones infernales, & fortè sunt illi, qui ad exercitiū animarum illorum hominum, qui obierunt, fuerunt deputati: cum sæpe annunciant secreta, quæ illi operati sunt, licet etiam aliter sciri potest eis. Nam si anima est beata, tunc regnat in cœlo: si est damnata, tunc cruciatur in inferno. Si purgatur, cum talis anima sit in charitate perfecta atque secura, cōtra charitatem non vexaret, neque cruciaret quenquam: conuincitur enim talè esse spiritum infernalem ad decipiendum animas, & ad mittendum eas in errores falsitatis. Quod Deus ideo permittit, ut electi in spiritualibus luminibus illustrentur & multipliciter inde erudiantur; reprobis verò decipiantur & illudantur. Non dico tamen, q̄ beati, & purgati, & damnati aliquo diuino iudicio pro animarum utilitate non appareant hominibus quādoq; sed raro: sed de prædictis illusionibus plenus est mūdus, & intelligentibus nullum lucrum, sed multū damnum inde apparet sequi. Hoc testatur Augustinus 13. q. 2. c. fatendum. vbi inquit: Multi ad viuos aliquos ex mortuis venire credūt: & malè, quia phantasmata sunt. 36. q. 5. episcopi eorum. Ratio verò, quare animæ quæ purgantur, nō apparēt charis suis, est occupatio illa penalis, qua ibidem detinentur, nec exeunt nisi magno munere gratiæ Dei. Et hæc alterutra duarum causarum valet, ut vel ipsæ poscant, & mendicēt a caris suis viuētib; suffragia, quibus adiuuētur ad celeriore suam liberationem: vel ut eos permoueant atque muniant de malis, quæ eis imminēt & instruant de agendis. Animæ autem beatæ non visitant animas carorum suorum, quæ in angustijs præsentis vitæ peregrinantur, nec cōsolantur, nec instruunt eos de his, quæ agenda sunt, nec circa pericula, quæ imminēt præmuniunt, & hoc non est ex obliuione, nec ex in curia defunctorum, sed quia hoc dono gratiæ indigni sunt viuētes, aut eo nō indigent:

quæ infernali carcere detinentur, non debet habere quæstionem apud intelligentes, nec mirum est, q̄ carcerati & vincti, tam longè a vita sua ad charos suos non veniūt: non enim in potestate est exire de carcere, & vinculis huiusmodi condemnatis.

De his qui in purgatorium non descendunt, atque de his, qui ibi purgantur.
Cap. 2.

Secundo consideremus purgatorij subiectum, id est eos, qui vadunt ad purgatorium. Circa quod aduertendum est, quod quatuor hominum genera ad purgatorium non descendunt. Primo qui decedunt in peccato originali, secundo qui decedunt in peccato mortali, tertio qui decedunt in charitate & absque veniali peccato. Inter quos connumerari possunt infantes, qui statim cum sint baptizati decedunt, quarto secundum quosdam, non descendunt in purgatorium, qui statim religionis assumunt, & statim absque aliquo purgabili moriuntur, cum religionis assumptio baptisma a beato Bern. denominatur: Proinde religionem intranti de præteritis culpīs non est poenitentia iniungenda, sicut patet de poenit. dist. 1. c. his auctoritatibus, & extra de voto. cap. scripturæ, vbi de hoc in glo. non inueni. relinquunt ergo, q̄ tria tantum genera hominum in purgatorium vadunt. Primo qui solum cum venialibus moriuntur, secundo qui poenitentiam ante obitum suum non egerunt, sicut contingit his qui absque confessione moriuntur contriti, tertio qui sibi poenitentiam iniunctam non compleuerunt. Nam poenitentia a sacerdote in confessione iniuncta, aut est maior, aut æqualis, aut est minor. Si est maior, tunc id quod plus fecerit homo: cum moritur in augmentum suę gloriæ cedit. Si æqualis, tunc sufficit ad dimissionem totius culpæ & poenæ. Si vero fuerit minor: tunc id, quod residuum est, ex virtute diuinæ iustitiæ in purgatorio emendatur. Deus enim, qui modos & mensuras peccatorum & poenarum nouit, addit poenam sufficientem, ne aliquod peccatum maneat impunitum. vnde Prouerb.

25. Aufer rubiginem de argento, & egredietur vas purissimum.

De

A De purgatorij igne, tormentis, & supplicijs. Cap. 3.

Tertio purgatorij tormentis.

Tertio consideremus purgatorij supplicium & tormentum. Ad huius intelligentiam aduertendū est, q̄ quatuor sunt, quæ gradatim ad inuicē cōparātur. Prima est poena huius mundi, secunda est poena purgatorij, tertia est poena lympi, quarta est poena inferni. Prima inq; est poena huius mundi, & hæc superat poena purgatorij. vnde 25. dist. in c. qui in aliud seculum. Aug. inquit: Qui in aliud seculum distulit fructum conuersionis, prius purgabitur igne purgationis. hic ignis & si non sit æternus, miro tñ modo est grauis: superat. n. oēm poenā, quā vnq; aliquis passus est i hac vita, vel pati potest. & idē habetur de poen. di. vlt. in fi. vbi additur. Nunq; in carne inuenta est tanta poena, licet mirabilia martyres passi sūt tormenta, & multi nequiter quāta sustinuerūt supplicia. de hac tñ afflictione quatuor libet cōsiderare. Primo afflictionis rōnē, secūdo afflictionis cōditionē, tertio afflictionis suasionē, quarto afflictionis administrationem.

De hac afflictione quatuor consideranda.

Afflictionis purgatorij ratio.

Primo, & de hoc multiplex ratio.

Rimo inquā consideremus afflictionis purgatorij rationem. De quo fm Richar. de Med. vil. in 4. di. 20. dicendū est, q̄ de hoc multiplex ratio dari potest, fm q̄ in ipso purgatorio duplex est cruciatus. Vnde est damni, quia. retardantur a visione diuina. secūdo est sensus, fm q̄ a corporali igne instrumēto diuinæ iustitiæ puniuntur. Prima ratio est respectu damni: quia quāto aliquid magis desideratur, tanto eius absentia molestior est. Et quia affectus, quo summū bonū desideratur, post hanc vitā in animabus sanctis intensissimus est magis, q̄ aliquis alius affectus tēporalis rei præsentis vitæ: quia non retardatur affectus corporis sui mole, & terminus fruēdi summo bono iam aduenisset, nisi illud impediret, ideo carētia eius molestius toleratur. Secūda ratio est respectu sensus: cum. n. dolor non sit læsio, sed læsionis sensus: tanto aliquis magis dolet de quocūque læsio, quanto magis est sensitiuus. Proinde læsiones, quæ sunt in locis sensitiuis, maximè causant dolorē. Et quia totus corporis sensus est ab aīa: ideo si in ipsum aliquod læsiū agat, necesse est quod maximè affligatur, & ideo, sicut prædictum est ab Aug. Oportet q̄ purgatorij poena & crucia-

tus quantum ad damnum, & quantum ad sensum, excedit oēm cruciatū, & præsentis vitæ poenam. Tertia ratio acerbittatis purgatorij poenæ, tam sensus, quā emendā quā poenā, plus ponderat in poenitentia virtutē bonæ voluntatis, quā poenam afflictionis. Proinde plus ponderat modicā poenā voluntariā in præsentī vita, quā multam nō ita voluntariā in futuro: sicut plus valet modicum auri, quā multum plumbi: ideo necesse est q̄ id, quod deficit in voluntate, ibi suppleatur in acerbitate.

Afflictionis purgatorij conditio.

Secundo consideremus purgatorij conditionem. De ipso quidē igne, qui animas purgat, est loqui: vel quantum ad id, quod prius affligit, & sic est corporeus: vel quantum ad id, quod proximo & immediatē affligitur. Primo modo dicitur ignis naturæ, secūdo modo dicitur ignis similitudinariē: sicut dicitur leo verus, & leo depictus: vtrunq; tangit Greg. cum ait, in eo ardent, quando ardorem vident: propterea ignis ille corporeus dupliciter considerari pot. Primo ut est instrumentū nature, & sic agere pot in corpus & nō in aīam. Secūdo ut est instrumentū diuinæ iustitiæ, & sic agit in aīam imprimendo in illā speciem, per quā affligitur, quia violētē illa specie informat: ut sicut aīa implicuit se terrenis p culpā, sic meritō fm ordinē diuinæ iustitiæ vnū igni a quo suscipiat poenā. Quidā vero hunc purgatorij ignē nō propriū putant esse corporeū, sed poenā & afflictionē, qua diuinæ iustitiæ satisfit de defectibus purgationū in præsentī vita non cōpletarū: & hī oī poenam intelligūt nō vnā esse, vel numero, vel specie, immo multas: & hoc eis visum est ex apparitionibus & reuelationibus sepe factis. Hī Nā multi apparuerūt ex mortuis, modis. f. quibus fuit beneplacitū creatoris, & reuelauerunt poenas varias & multas suę purgationis. Porro hic vel ille purgatorius ignis plus vel minus cruciat, fm q̄ plus vel minus quisq; de cremabili secū adduxit: ideo prædicta poenæ diuersitas est, non ex diuersitate ignis agentis, sed subiecti patientis. Sicut sub eodē sole, vnus plus æstuat, alter vero minus, ut ait Greg. Necesse est enim, sicut ait Aug. q̄ tantum vrat dolor, quantum inhæserat amor: & tanto quisque torquetur diutius, quanto eius affectus venialis plus adhærebat.

A Per multas similitudines & exempla persuaderi potest conditio purgatorij ignis, qui cum sit corporeus, animas urit.

Tertio consideremus afflictionis suasionem. s. q. corporeus ignis animas urit. Ad remouendum ergo admirationem de prædictis rebus, quas imperiti posse esse non credunt: sed more suo quæcunque non vident, alios non videre existimant: & quicquid non cognoscunt, cognosci posse desperant: & nihil esse penitus opinantur. In primis dicam, huiusmodi homines non credunt ignem esse, qui aquam combureret, nisi hoc esse credere, vel oculi sui, vel testimonia famæ innumera, & irrefragabilia compulissent. Hic autem ignis græcus denominatur. Et huius nouem esse species Arist. attestatur, docēs compositiones, & modum confectionis ipsorum, in tractatu singulari composito de eisdem. Similiter ignem esse, qui tantum oleo extinguatur, & aqua frigida accendatur. quando crederent huiusmodi homines, nisi errorem eorum conuincerent experientia sensus: videlicet visus atque tactus. Hic autem est ignis, qui est in calce viua: quando etiam crederent lampadem inextinguibilem posse fieri, videlicet quæ nec vento, nec pluuia extinguiposset: nisi fuisset famosissima illa lampas, quæ in templo Veneris quondam fuit, & lucebat in ea albestus lapis, qui semel accensus reuera nunquam extinguitur vëto, nec pluuia: & est la pis liuidi & ferruginei coloris. Est etiã ignis, qui vulgo vocatur aqua ardens, quæ cõfectio notissima est: & ignis iste nihil consumit, præterquam seipsum. Est enim liquor ex quatuor, vel ex quinque rebus confectus, quo cum asperguntur & liniuntur alicuius capilli, non est necessarium alia lucerna ad mensam, in qua sedet: nam capilli eius ardere videntur, & lucent ad modum faculæ ardentis: permanentibus semper capillis illæsis. Est etiam ignis, quæ conditor benedictus creauit in hac habitabili terra: qui absque corporu læsione cruciat intolerabiliter animas appropinquantium, atque eum tangentium. Et dicitur ignis ille esse in regno Siciliæ, vel prope illud, vt tollatur admiratio & dubietas huiusmodi hominum, qui admirantur & credere nolunt, quia ignis qui vtiq. corporeus est, possit agere in spirituales substantias. Reperiuntur quoque alij ignes in lacubus,

Multipli citasignis.

B In primis dicam, huiusmodi homines non credunt ignem esse, qui aquam combureret, nisi hoc esse credere, vel oculi sui, vel testimonia famæ innumera, & irrefragabilia compulissent. Hic autem ignis græcus denominatur. Et huius nouem esse species Arist. attestatur, docēs compositiones, & modum confectionis ipsorum, in tractatu singulari composito de eisdem. Similiter ignem esse, qui tantum oleo extinguatur, & aqua frigida accendatur. quando crederent huiusmodi homines, nisi errorem eorum conuincerent experientia sensus: videlicet visus atque tactus. Hic autem est ignis, qui est in calce viua: quando etiam crederent lampadem inextinguibilem posse fieri, videlicet quæ nec vento, nec pluuia extinguiposset: nisi fuisset famosissima illa lampas, quæ in templo Veneris quondam fuit, & lucebat in ea albestus lapis, qui semel accensus reuera nunquam extinguitur vëto, nec pluuia: & est la pis liuidi & ferruginei coloris. Est etiã ignis, qui vulgo vocatur aqua ardens, quæ cõfectio notissima est: & ignis iste nihil consumit, præterquam seipsum. Est enim liquor ex quatuor, vel ex quinque rebus confectus, quo cum asperguntur & liniuntur alicuius capilli, non est necessarium alia lucerna ad mensam, in qua sedet: nam capilli eius ardere videntur, & lucent ad modum faculæ ardentis: permanentibus semper capillis illæsis. Est etiam ignis, quæ conditor benedictus creauit in hac habitabili terra: qui absque corporu læsione cruciat intolerabiliter animas appropinquantium, atque eum tangentium. Et dicitur ignis ille esse in regno Siciliæ, vel prope illud, vt tollatur admiratio & dubietas huiusmodi hominum, qui admirantur & credere nolunt, quia ignis qui vtiq. corporeus est, possit agere in spirituales substantias. Reperiuntur quoque alij ignes in lacubus,

C est in calce viua: quando etiam crederent lampadem inextinguibilem posse fieri, videlicet quæ nec vento, nec pluuia extinguiposset: nisi fuisset famosissima illa lampas, quæ in templo Veneris quondam fuit, & lucebat in ea albestus lapis, qui semel accensus reuera nunquam extinguitur vëto, nec pluuia: & est la pis liuidi & ferruginei coloris. Est etiã ignis, qui vulgo vocatur aqua ardens, quæ cõfectio notissima est: & ignis iste nihil consumit, præterquam seipsum. Est enim liquor ex quatuor, vel ex quinque rebus confectus, quo cum asperguntur & liniuntur alicuius capilli, non est necessarium alia lucerna ad mensam, in qua sedet: nam capilli eius ardere videntur, & lucent ad modum faculæ ardentis: permanentibus semper capillis illæsis. Est etiam ignis, quæ conditor benedictus creauit in hac habitabili terra: qui absque corporu læsione cruciat intolerabiliter animas appropinquantium, atque eum tangentium. Et dicitur ignis ille esse in regno Siciliæ, vel prope illud, vt tollatur admiratio & dubietas huiusmodi hominum, qui admirantur & credere nolunt, quia ignis qui vtiq. corporeus est, possit agere in spirituales substantias. Reperiuntur quoque alij ignes in lacubus,

D liniuntur alicuius capilli, non est necessarium alia lucerna ad mensam, in qua sedet: nam capilli eius ardere videntur, & lucent ad modum faculæ ardentis: permanentibus semper capillis illæsis. Est etiam ignis, quæ conditor benedictus creauit in hac habitabili terra: qui absque corporu læsione cruciat intolerabiliter animas appropinquantium, atque eum tangentium. Et dicitur ignis ille esse in regno Siciliæ, vel prope illud, vt tollatur admiratio & dubietas huiusmodi hominum, qui admirantur & credere nolunt, quia ignis qui vtiq. corporeus est, possit agere in spirituales substantias. Reperiuntur quoque alij ignes in lacubus,

vel potius ipsi lacus: ex quibus & in quibus intinctæ faculæ accenduntur & ardēt. Amplius si hanc virtutem creator omnium Deus dedit vëtri strutionis, vt ferrum durissimū & feruidū coquat in nutrimentum corporis sui: Quid mirum, si dedit igni virtutem sic torquendi? Et si e contrario dedit ventri animalis eiusdem, vt a ferro ignito nihil vssionis aut læsionis alterius patiatu: quomodo non potius igni vel alij corpori dedit vel dabit virtutem, maximè cum dignū, & iustū sit apud ipsum, vt corporibus, quibus culpabiliter, & in iniuriam & cõrumeliam creatoris se subiecerunt, & ad delectationem: subijciantur inuiti ad afflictionem & pœnam, vt in quibus & per quæ regem gloriæ delectabiliter offenderunt: in his & per hoc tristabiliter patiatu? Hoc profectò diuinæ iustitiæ exigat ordo: vt animam, quæ peccando se rebus corporalibus subdit: eis quoque subdatur in pœnis. Non igitur inconueniens est, neque admiratione dignū, si ignis ille cum agat virtute Dei, cuius est instrumētum in vindictam malorum: agat in animam separatam, illam videlicet cruciando. Addere quoque libet contra eos, qui mirantur, qualiter per corpus torqueri, vel affligi possunt animæ defunctorū: quæ ibi incorporeales omnino sunt. Qui proculdubio nec ea, quæ iugiter vidēt & sentiunt, cognoscere possunt, dum vidēt animas humanas iugiter delectari & molestari a corporibus & per illa. Quis enim non videat, qualiter delectabilia corporalia inflammāt animas desiderijs, & voluptatibus irretiūt, & captiuant? Similiter & quadam tristabilia eisdem contristant. Quot enim molestias desideriorum, quot & quantos dolores & cruciatus turpium amorum speciosæ mulieres ingerunt animabus stultorum, & quandoque et animabus sapientum? Quis non intelligit insuper quanta & qualia tormenta patietur animæ auarorum a diuitijs & diuitiarū passionibus, hoc est corruptionibus & diminutionibus: quanta superbi, (vt de alijs taceam) a solis detractionibus, & alijs vilitatibus & a vilificationibus corporalibus, quis explicare & enarrare sufficiat? Non igitur mirentur tales, si aliquis ignis corporalis sit, qui animas humanas in corporibus, & a corporibus separatas affligere valeat, & torquere. Secūda autem est pœna purgatorij, de qua diximus nunc, & hæc superat penam lympi: quia qui sunt in limbo, omni spe salutis priuati sunt, & existētibus in purgatorio pœnam mitigat spes salu-

A salutis. Tertia est pœna sensus, & hanc superat pœna inferni: quia vltra pœnam damnū, quam etiam alij sentiunt: in inferno dānati sustinent pœnam sensus. Maior est tamen pœna damnū quàm sensus, secūdū Hierony. Cuius ratio est, quia magis obuiat æternæ felicitati, eo q. cum pœna damnū beatitudo impassibilis est, nō autem cum pœna sensus, sicut patet in passione Domini nostri Iesu Christi, cuius anima in passione & sic per beata fuit. Quarta ergo & maxima pœna vltra prædictas omnes, est pœna inferni: sed nunquid pœna sensus inferni excedit pœnam sensus purgatorij, communiter solet dici, q. æternitas sufficit ad excessum illum sine mali intentione. sed hoc peditus est ignotum, secūdum Franciscū de Maronis.

A quibus torquentur animæ, quæ in purgatorio sunt.

Quarto considerandum.

Quarto consideremus afflictionis administrationem: a quibus torqueantur, qui in purgatorio sunt, quæstionem habet, secūdum Bonauen. in 4. dist. 2. q. 5. concedendum est afflictionem, quæ patitur qui in purgatorio sunt, nō fieri ministerio dæmonum, nec spiritū superorum, nisi forte quantum ad directionē. Creddum est enim, q. in egressu animæ a corpore suo assistunt & spiritus bonus & spiritus malus, vnus vel plures. & tunc secundum veritatem sententiam ferri: & si bona est, per ministerium Angeli, vel adduci in cælum, vel in purgatorium, quousque postquam purgata fuerit, per eius ministerium educatur, ita q. ipse tantummodo sit adiutor, & non tortor. Si verò sit mala, per ministerium dæmonum deduci habet ad tartarea ignea, & hoc tanquam magis probabile concedendum est, quamuis nihil sit in hac parte temere afferendum. Addunt quidā, q. ex diuina permissione dæmones in hac vita quandoque affligunt bonos. Cuius ratio est, quia in vita præsentī inter homines, & dæmones datus est locus pugnæ, & tunc habent in eis exercitij potestatem, post hanc autem vitam non sic. Proinde aer iste caliginosus, assignatus est dæmonibus magis propter tentandū officium, quàm propter hominum aliquod supplicium. ideo in purgatorio, secūdum Bonauen. & Richar. in 4. dist. 20. non decet illum, qui vicerit diabolum, postea puniri per ipsam: sed animæ, quæ in purgatorio sunt, iustitiæ adheredo,

diabolum vicerunt. ideo non esset conueniens, q. eorum ministerio punireretur. Amplius illam pœnam indubitater sciunt dæmones esse ad vtilitatē eorum, qui purgantur: sed dæmones vtilitatem animarum non quærunt, sed damnū. Ex quo videtur q. animæ in purgatorio ministerio dæmonum non puniuntur. Item alius est qui punit filium, & alius est qui punit latrunculum: filium punit dominus domus, sed latronem punit emissarius & tortor: sed dæmones sunt tortores, & iusti sicut filij: ergo nō est conueniens illos ab eis puniri.

ARTICVLVS SECVNDVS. F

De duodecim gaudijs eorum, qui in purgatorio sunt.

Secundus status animarum, quæ purgatur, est iucunditas. Et de hoc propheta ait. Cantabo tibi, s. Domine: ad gloriam tuam. Circa autem hoc gaudium purgatorum tria ad præsens consideremus. Primo huius gaudij causalitatem, secundo quidditatem, tertio quantitatem.

Secūds stat' animarū, q. purgatur ē iucunditas, et circa hoc tria consideranda.

De primis quatuor gaudijs eorum, qui in purgatorio sunt. Cap. 1.

Primo inquam consideremus huius gaudij causalitatem. i. propter quid animæ purgationi gaudet: licet enim, sicut prædictam est, tales animæ crucientur pœna sensus: tamē propter hoc quadruplex habent gaudium. Primum confirmationis, secūdum certificationis, tertium affectionis, quartum conformationis & transformationis. Primum gaudium est confirmationis: Nam gaudent in illis pœnis, quia confirmati sunt in gratia, nec valent malum velle, nedum agere. pro hac quidem gratia conseruanda a sanctis feruidè toleranda sunt tormēta, & horrenda supplicia, quemadmodum in periona eorum ad Dominum propheta inquit: Propter te mortificamur tota die: existimati sumus sicut oves occisionis. Secundum gaudiū, quia sunt certificati de gloria Dei. vnde iam sunt beati spe certissima, secūdum Bonauen. in 4. dist. 20. q. 4. Animæ in purgatorio maiorem habent certitudinem de gloria paradisi, quàm illæ quæ sunt in via: quia habent certitudinem, quemadmodum illæ

Primo huius gaudij causalitas & circa istud quadruplex gaudium.

Primum.

Secundū.

- A** illa, quæ in veteri testamēto erāt in lymbo. Et hæc certitudo mediā est inter certitudinē primæ, & viæ. Nā in prima est certitudo tētionis, euacuans expectationē atq; timorē. In via vero est certitudo expectationis timore mixta, eo q̄ quilibet labi pōt, dū est ī via. In purgatorio autē est medio modo. s. certitudo expectationis, quia. s. nondū obtinuerunt gloriā: sed est euacuatio timoris pp̄ liberi arbitrij confirmationē, q̄ aīa scit q̄ deinceps peccare non pōt: & de hac spē certa illorum, Sapient. 3. dī, spes illorū immortalitate plena est. Tertium gaudium est affectionis, quia affectati sunt ad diuinā iustitiā: ideo delectantur patienter tolerādo diuinā iustitiā in se. Vnde Propheta de huīusmodi iustis ait, dicēs: Letabitur iustus, cū viderit vindictam. s. super se exerceri p̄ præteritis culpis. Quartum gaudiū est cōformationis & transformationis, quia sunt transformata charitate pura: ideo ipsi voluntariē sustinent oīa eis inflicta. Nā, vt testat̄ Hugo de Arra sponsæ: Si pēna inferni esset voluntaria, nō esset peccata: quia teste Salomo. Cāt. 8. Fortis vt mors dilectio: dura, sicut infernus æmulatio. Lāpades eius, sicut lāpades ignis atq; flammārū: aquæ multæ nō poterunt extinguere charitatē. Ex his patet, q̄ licet hi qui ī purgatorio sunt, grauissima patiantur tormenta: tñ melior est, & felicitior est status eorum, quā illorum qui sunt in mundo: ideo Ecclesiast. 4. ait: Laudauī magis mortuos, quā uiuentes seu uiuos.

De secundis quatuor gratijs, seu gaudijs animarum quæ purgantur. Cap. 2.

Secundo huius gaudij gaudij quatuor sunt, de quibus maxime gaudent.

Primum gaudium.

Secūdo cōsideremus huius gaudij q̄ditatē. i. de quo aīa in purgatorio gaudent. vnde quatuor sunt, de quibus maxime gaudent. Primum est Sanctorum affectio, secundum est iustorū participatio, tertium est propria perfectio, quartū est proximorū subuentio. Primū gaudiū est Sanctorum affectio; superni siquidē ciues assidue orant Deū pro illis proximis suis, quos cruciari cernunt; s̄m enim Bonauen. in 4. dist. 45. duo inducūt orare Sanctos pro his, qui in purgatorio sunt. Primo quidem propter eorū necessitatē, qua indigent ab alijs releuari. Secundo propter dei voluntatē, quia vult q̄ vnum mēbrum aliud releuet, & q̄ pro se inuicē membra Christi sollicita sint. vnde cum ipsi sunt liberati, et debent alios adiuuare. Tertio pro eis orāt propter futuram iucunditatē, seu felicitatem. s. vt eorum

gloria augeatur, cum videant eos futuros conciuēs suos. vnde & Angeli sancti saepe visitant eos & confortant. Ideo in mylterium iudicum 2. dicitur: Ascenditq; Angelus Dñi de Galgala ad locum flentium. Galgala vero reuelatio eius interpretatur, & signat gloriā paradisi, vbi oībus Beatis Dñis per gloriā reuelatur. Inde Angeli sancti ascendunt ad locum flentium, qui propriē est paradisi, ad quem flendo suspirant omnes, qui in purgatorio cruciantur. Aliter et locus flentium purgatorium dici potest: ad quem ascendunt Angeli sancti, vt consolentur eos, & hæc est potissima cōsolatio, quā habent purgandi. Secundum gaudium est iustorum participatio seu cōnexio; omnes quidem veri christiani, vnum corpus sunt. Cuius rationē declarat Apostolus ad Hebr. 4. dicens: Quoniam sumus inuicē mēbra. s. in myllico corpore eius, & maximē hi, qui sunt in charitate perfecta, quos amor Dei connectit & vnit, cuius est participatio in idipsum, de quibus se esse iublando propheta cantabat, dicens: Particeps ego sum omnium timentium te, & custodientium mandata tua. Vnde meritū cuiuslibet iusti ī presentī vita degētis in quocunq; statu, qui in gratia est, participatur in vniuerso mundo: insuper & in purgatorio. Nam sicut oculus non potest tātum sibi videre, nec os tantū sibi comedere, nec pes tātum sibi ire: & sic de alijs membris, quia quodlibet membrū pro toto corpore operatur: sic & vnusquisque perfectus, immo quilibet qui est in gratia constitutus. Proinde sicut humano corpori natura cuiuslibet mēbro necessitatē suā de sumpto nutrimento plus minusue communicat: sic & gratia Dei de quolibet opere meritorio a quocunq; perpetrato omnibus electis mirā ordinatione dispensari solet: & sicut membra iam nutrita & roborata subueniunt alijs mēbris & auxilium præstant: sic & illi de purgatorio postquam ad paradysum accesserunt, precibus & orationibus suis existentes purgatorio iuuant, & impletur in eis illud Galat. 6. Alter alterius onera portate: & sic adimplebitis legem Christi. Tertium vero gaudium eorum est propria perfectio. Nam s̄m Augusti. qui in hoc sæculo magis meruit alios adiuuare, in altero amplius iuuatur. Pone q̄ moriatur pauper cum multis meritis, tamen aliquid habet ad purgandum: & moriatur magnus diues cum paucis meritis, habens plurima ad purgandum; dico q̄ elemosynæ per diuitem dispensatæ pauperi, proderunt amplius

Secundū gaudium.

G

H

Tertium gaudium.

- A** plius siue minus, secundum q̄ suis orationibus, meritis, & exemplis in præsentī vita iuuat diuitem illum viuum sine defectu. Ex quo potest patere, q̄ vtile sit orationibus, & meritis & exemplis viuos, vel mortuos diuites, & quoslibet adiuuare; cū hæc plus proficiant facienti, quā recipienti, quod testatur propheta dicens: & oratio mea in sinu meo conuertetur. Quartum vero gaudium est proximorum subuentio, quæ quidem eis quadrupliciter innotescit. primo diuina inspiratione, secundo angelica reuelatione, tertio nouiter morientium annunciatione, quarto experientia cognitione, quia propter suffragia, quæ impediunt eis, experiuntur sibi diminui pœnā. & de duobus prædictorum. 13. q. 2. c. fatendū. August. ait. dicens: Fatendum est, nescire quidem mortuos quid hæc agatur, sed dum agitur hic: postea vero audire ab eis, qui hinc ad eos pergunt moriendo, nō quidem omnia, sed quæ sinuntur etiam illi meminisse, & quæ illos quibus hoc indicant oportet audire: possunt etiā ab angelis, qui rebus quæ hic agūtur præsto sunt, audire aliquid mortui, quæ vnum quemq; illorum audire debere iudicat, cui cuncta subiecta sunt: hæc ille. Conueniens itaq; est, vt eisdem prædictis quatuor modis innotescāt, a quibus & quæ sunt eis: vt cum de purgatorio fuerint liberatæ, & in gloria Angelorum assumptæ, gratias suffragantibus suis impendant pro eis Deum intercedendo. Non enim possibile est, vt ingratitude vel aliud quodcunq; vitium, locum habeat in gloria sempiterna.

Quartū gaudium.

B

C

De vltimis quatuor gaudijs illorum, qui in purgatorio sunt. Cap. 3.

Tertio huius gaudij quatuor sunt, de quibus maxime gaudent.

Tertio cōsideremus huius gaudij quātitatem, & qui plus in purgatorio gaudent. Circa quod quatuor gaudia distinguamus. Primum est gaudium recipientis, secundum est gaudium facientis, tertium est gaudium singulare seu particulare: quartum est generale seu vniuersale. Primum gaudium est recipientis. Nam magis proficiunt suffragia illis, pro quibus fiunt: quā prodesse possint aliqua comoda seu remedia, quæ in hoc mundo alicui conferuntur: quia pœna quanto est grauior, tanto remedium est commodius, sicut melius est liberari a flagellis scorpionum, quā canū. Sed supra patuit, quanta sit purgatorij pœna. vnde Augustinus in quodam sermone inquit: Ignis ille durior est, quā quicquā

in hoc sæculo pœnarum, aut videfe, aut sentire, aut quid cogitare quis posset. Secundum vero est gaudium facientis. Nam talia suffragia plus profunt facienti, quā ali quod aliud misericordiae opus: quia quanto pœna & miseria est maior, tanto misericordia est floridior & fecundior. Proinde quia isti sunt secundum pœnam maximē miseri. vnde Damascen. in sermo. de his, qui in fide dormierunt, ait: Quicunq; proximi salutem agonizat. Primum sibi prodest, secundum proximo: ideo ista suffragia facta in charitate, cum sint (sicut supra dictum est) magnæ misericordiae: profunt facienti æternaliter, sed recipienti non nisi temporaliter. De tali æternali profectu, quod prouenit facienti, gaudent etiam qui in purgatorio sunt. Sed quid si hic, pro quo suffragia fiunt, creditur esse in purgatorio, & tamen est in inferno? Dicendum quod cum sint opera pietatis, & quod recipiens non est dignus: ad ipsum facientem reuertitur suffragij virtus, iuxta illud Lu. 40. Si tibi fuerit filius pacis, super eum requiescet pax vestra: sin autem, ad vos reuertetur. Quid si creditur esse in purgatorio, & est in paradiso? Dicendum quod in prædictis duobus modis profunt facienti, & vltra, scilicet saluatus obligatur ad orandum pro suffragante: & piē creditur quod id proficiat. Tertium gaudium est singulare seu particulare. nam suffragia, quæ sunt pro vno, plus sibi profunt, quā si eadem pro pluribus fierent. Ad cuius intelligentiam notandum, secundum Richar. in 4. dist. 41. ad curandam pœnam concurrunt virtus agentis, & dispositio patientis: quia secundum Philosophum 2. de anima, actus actiuorum sunt in patiente prædisposito: potest ergo diminui alicuius pœna, vel propter diminutionē virtutis ex parte agentis, vel propter diminutionem dispositionis ad patiendum ex parte sustinentis, sicut per augmentationem cuiuslibet istorum pœna augeri potest. vnde inæqualiter dispositi ad patiendum ab æquali virtute inæqualiter patiuntur. patet etiam per exemplum: pœna enim magnum onus portatis diminui potest, vel per diminutionem oneris, vel per aliquam conformationē virtutis illius qui portat onus, quæ dimiuuitur in ipso disposito ad patiendum ab onere. Sic quoque duplici modo contingit intelligere diminui pœnā illorum, qui sunt in purgatorio. Primo per satisfactionem, secundo per consolationem, quātum ad diminutionem pœnæ. Primo modo suffragia

Duplici modo intelligitur diminui pœnā illorū, quæ sunt ī purgatorio.

A fragia facta determinata pro vno tantum, alijs quidem non profunt quia virtus eorū non attingit, nisi illum ad quem determinatur, & cui applicatur per intentionē agentis. Sed secundo modo facta pro vno alijs profunt, quia Dei misericordia providente suffragia pro quocunque in purgatorio existente alijs omnibus innotescunt. & quia se invicem diligunt ex charitate, nec sibi invident aliquo modo: ideo omnes gaudent de illius pœnæ alleviatione, pro quo suffragia facta sunt. Hoc siquidem gaudium reddidit gaudentem minus dispositum ad contritamentem pœnam: non credo tamen quod tantum gaudium in eis sit, quod totam eorum pœnam totaliter tollat: ne forte abbreviat, sed forte intentionem patientis mitigat. Ratio prædictorum, secundum Bonaven. in 4. eo. dist. dari potest, quia suffragia sunt ad solvendum pœnam seu reatum. sed plus est satisfactio pro debito multorum, quam vnius tantum, & facilius satisfacit pro debito vnius quam pro debito multorum. ergo pluribus suffragijs indigent duo quam unus: quia si dividantur inter eos, uterque minus habet. Huius sententiæ est Scotus in 2. quodlibeto. & Franciscus de Maronis, & Rich. in loco præallegato. Et addunt quatuor validas rationes, quarum prima est, quia omne suffragium bonum est limitatum; nullum autem limitatum bonum potest esse æqualis virtutis ad plura & ad vnum. Secunda ratio est, quia eadem ratione qua tantum potest in tribus, potest in infinitum: cum non sit dare magis rationem in vno, quam in alio: & sic finitum suffragium haberet infinitum valorem. Tertia ratio est, quia eodem die possent tot animæ liberari, quot in purgatorio sunt: cum omnia suffragia totius ecclesiæ videntur sufficere pro vna anima, & quacunque scelerata, & sic frustra purgatorium poneretur. Quarta ratio est, quia tunc frustra ecclesia specialia suffragia ordinasset, si tantum proderent communia, & hæc videtur esse intentio Augustini de cura agendi pro mortuis, & beati Greg. ad Bonifacium. Huius etiam sententiæ est Tho. in pe. in 4. dist. 47. Ex quo patet, secundum Rich. quod suffragia facta pro vno tantum: quantum ad satisfactionem, tantummodo profunt sibi, & non alij de communi lege: quantum vero ad consolationem adhuc magis profunt illi, si charitatem habet, quia cæteris paribus, magis gaudet quilibet de bono suo, quam alterius: potest tamen alius tantam charitatem habere, quod plus consolaretur de suffra-

gio, quod pro alio sit, quam ille pro quo sit. Sed contra prædicta obstat Hier. de consti. dist. 7. in cap. non mediocriter: ibi ait, quod pro cunctis animabus, cum psal. vel missa dicitur, nil minus quam si pro vno quolibet ipsorum diceretur, accipitur. Ad hoc dicendum, quod dictum Hierony. debet intelligi de valore per viam consolationis, ut dicunt quidam. Et adhuc tamen non videretur verum, quoniam plus gaudet quilibet de bono proprio quam aliorum alter. Dic ergo quod referendo aliorum opinionem, Hierony. ibidem locutus est, secundum Richar. Adhuc obstat quidam dicentes, quod ex prædictis sequeretur, quod recipientes multos ad participationem bonorum suorum, bona sua opera minus essent utilia. Ad hoc dicendum, quod non sequitur. Nam, secundum Tho. charitas non minuitur, si in multos affectus distribuatur: imò amplius augetur & crescit, & secundum Richar. plus confert sibi illud opus charitatis in bona sua communicando, quam sibi detrahatur, etiam quo ad pœnæ suæ remissionem de fructu bonorum suorum communicatorum. & bona etiam si communicata facienti ea in nullo sunt minus utilia, sed magis quo ad augmentum præmij gloria sempiterna. Hæc Richar. Quartum gaudium est generale seu vniuersale, & hoc contingit, quando generalia suffragia pro defunctis sunt: tunc quidem talia suffragia melioribus profunt. Nam hæc est regula iustitiæ distributiue a iusto iudice Deo in purgatorio conseruata, quia meliora bona communia melioribus secundum virtutem distribuuntur. Proinde August. in lib. 83. quaest. inquit, quod hæc suffragia eis profunt, qui cum viuerent, hæc sibi ut postea possunt prodesse, meruerunt. Ex quo elici potest, quod qui amplius meruerunt, amplius eis profunt. Sed nunquid aliquis suffragia subditi ordinare potest ad quoscunque sibi placet? Dicendum quod non, licet possit eum ad talia suffragia obligare. Ratio est, quia nunquam meritum alicui prodest, nisi secundum intentionem merentis, cum intentio sit necessaria circumstantia in merito actū, secundum Franciscum de Maronis.

E Hierony. **O**bjectio. **S**olutio. **O**bjectio. **E** **S**olutio. **G** **H**

De Statu Purgatorij.

ARTICVLVS TERTIVS.

De vtilitate suffragiorum, qua pro defunctis sunt.

Tertius status animarum defunctarum est pietas, seu necessitas, & hunc statum Propheta tangit, cum ait: Misericordiam, quasi misericordiam clamarent parentibus, consanguineis & amicis, qui eis suffragia prestare possent & debent: vel quæ de miseria misericordiam amicis postulat, & expectant. Circa autem misericordiam, & pietatem tria ad præsens consideremus. Primo, quæ suffragia, seu bona sunt eis grata: secundo, quæ sunt eis amplius grata: tertio, in quibus magis sunt.

De quadruplici genere suffragiorum, quæ sunt pro defunctis. Cap. 1.

Primo quod suffragia sunt eis gratia. **Q**uatuor bona, quæ pro mortuis fieri possunt.

Rimò inquam consideremus, quæ suffragia, seu bona sunt eis grata. Circa quod aduertendum est, quod 13. q. 2. c. animæ defunctorum Greg. ad Bonifacium ait, Animæ defunctorum quatuor modis soluntur: aut oblationibus sacerdotum, aut precibus sanctorum, aut charorum eleemosynis, aut ieiunio cognatorum. Eiusdem sententiæ est Aug. ubi supra in c. non æstimemus. Adhuc quatuor cuncta alia bona, quæ pro mortuis sunt, vel fieri possunt, generaliter reducuntur. sicut sunt suffragia cõis ecclesiæ, bona facta pro eis, penitentia, peregrinatio suorum, restitutio alienorū, quæ si defunctus dimisit quod restituitur, & nõ restituitur, cū quis permisit restituere, vel aliter obligatus est, sed nõ seruat: hic furtum committit retinendo aliena inuito dño: & proditor est illius, cui obligatus est, qui forte est eius pater, mater, maritus, aut vxor, vel alius quicumque; consanguineus vel amicus: post prædictos profecto culpabiles sunt hi, qui cupidine, vel auaritia, vel aliâ nõ satisfacit vel differunt satisfacere ea, quæ pro ecclesijs, hospitalibus, religiosis, pauperibus, & pro alijs pijs causis relicta sunt, cū impij prædones, & sacrilegi a sacris cõsilijs iudicentur. vnde 13. q. 2. c. q. oblationes, i. legata ad pias causas, s̄m gl. defunctorū retinet, & ecclesijs tradere demoratur, ut infideles sunt ab ecclesia abiiciendi: quia vsque ad exinanitionē fidei peruenire certū est, ac pietatis diuinæ exacerbationē: quæ & fideles de corpore recedentes vtorū plenitudine, & pauperes consolatu alimonix, &

necessaria sustentatione fraudatur. His igitur tales quasi egentium necatores, nec credentes iudicij Dei habendi sunt: vnde & quidam Patrum, s̄ Hierony. in scriptis suis in seruit congruēti sua, qua ait: Amico quippiã rapere, furtum est: ecclesias verò fraudare, sacrilegium. Itē aliud cõsiliū in præcedenti c. ait: quod oblationes defunctorū, i. relicta ad pias causas, s̄m gl. aut negat ecclesijs, aut difficulter reddunt: tanquam egentium necatores execratur, vel excōmunicetur. Itē ibi supra in c. cleri, vel seculares, qui oblationes parentū & relicta ad pias causas a parentibus aut donata, aut testamento relicta retinere perstiterint, aut illud quod ipsi donauerint, ecclesijs, vel monasterijs tradiderint offerendum, sicut synodus sancta cõstituit, velut necatores pauperum, quousque reddant, ab ecclesijs excludantur. Tales quidem nemo absolueri debet, si satisfacere possunt priusquam satisfacciant, quemadmodum ostensum est in Quadragesimali de Christiana religione, sermone 38. artic. 1. cap. 1.

Quæ suffragia animabus defunctis amplius profunt. Cap. 2.

Secundò consideremus, quæ suffragia sint mortuis amplius grata. Circa quod aduertendum est, secundum Raymun. quod suffragia pro defunctis profunt ad solutionem pœnæ. A qua quatuor modis absolui possunt. Primo per intercessionē Christi, & hoc modo iuuantur per alterius oblationem; secundò quasi per priuatam membrorum intercessionem, i. per orationes Sanctorum & iustorum; tertio per modum redemptionis pœnæ; quæ fit per eleemosynarum largitionem; quarto per modum solutionis pœnæ, quæ fit per ieiuniorum afflictionem. Quia igitur melius est charitatis opus, quod in Deū dirigitur, quam in hominem; Iō duo primi modi, eo quod diriguntur in Deū, potiores sunt, quam duo ultimi, nisi forte per accidens, in quantum si eleemosyna impetrat orationes iustorum. Quia verò melius est charitatis opus cõis, quam priuatæ & specialis. Iterū quia bonū quanto cõmunius, tanto diuinius; iō eleemosyna ieiunio preferenda est. Alij tamen dicunt, quod in suffragijs istis gradus s̄m vtilitatem reperitur; quia illa meliora sunt s̄m genus suū, eliciuntur a virtute perfectiori; & iō oratio, quæ est actus charitatis, melior est ipsa oblatione, quæ latere actus est, & oblatio melior est, quam eleemosyna, quia virtus latere exc virtutē misericordix, cū sit summa mo-

G Secundo, quod suffragia sunt gratiora. Quatuor modis absolui possunt solutiones pœnæ defunctorum.

A lium. Et elemosyna melior est q̄ abstinentia, quia misericordiae virtus excedit virtutē tēperantiē. Sed nūquid missa pro defunctis, sicut & alia ipsi defuncto aequaliter p̄dest? Dicendum, s̄m Tho. in 4. di. 45. q̄ in officio missae non solum est sacrificium, sed et sunt ibi orationes: & ideo suffragium missae continet in se p̄dicta duo, s. sacrificiū & orationes. Quantum ergo est ex parte sacrificij oblatis missa de quocunq; dicatur, aequaliter defuncto prodest: & hoc est q̄ p̄cipuum est in missa. Sed ex parte orationum magis p̄dest illa, in qua sunt orationes ad hoc determinatae. Ita tñ perfectius recōpensari p̄nt p̄ maiorē deuotionē, vel eius qui dicit missam, vel eius qui facit dici: vel et per intercessionē Sancti, cuius suffragium implorat. Profunt quoq; defunctis ceremoniē, & solēnitates, q̄ in ecclesijs pro eis fiunt, sicut sunt campanarum pulsatio, officiorū decantatio, cereorū illuminatio, aquae benedictae aspersio, thyriscario, &c. q̄ ibi fiunt, quae ab ecclesia rationabiliter sunt instituta ad spiritualia designandum, sicut patet per Dion. in 7. de ecclesiastica hierarchia. Et licet sint tantum sensibilia signa: videlicet cum pertineant ad virtutem latere, s̄m Aug. de ciuit. Dei. Et talis virtus est meritoria.

C De triplici differentia facientium suffragia pro defunctis. Cap. 3.

Tertio est considerandū est, a quibus grata sunt mortuis suffragia. Mortuis suffragia quatuor hominum differētia, q̄ p̄ mortuis suffragia agunt.

Tertio in super considerandum est, a quibus grata sunt mortuis suffragia ista. Circa quod quatuor differentias hominum, qui pro mortuis suffragia praedicta agunt, reperire contingit. Prima differentia est bonorum & meliorum, secunda est iustorum & peccatorum, tertia est peccatorum occultorum & peccatorum manifestorum, & oēs hi suffragijs suis diuersimodē proficiunt vel proficere possunt his, qui in purgatorio sunt. Prima inquam differentia est bonorum & meliorum. Vnde ceteris paribus quanto ista suffragia fiunt a meliori, tanto utiq; meliora sunt: quia ceteris paribus actus ille magis meritorius est, qui a maiori charitate est elicitus vel imperatus: & quanto persona intercedens gratiosior est, tanto preces eius intēcius exaudiuntur. Secunda est peccatorum & iustorum: hac dñia considerata tenēdum est, q̄ magis proficiūt suffragia hoīs iusti, q̄ criminosi & peccatoris: quia eius opera mortua esse dicuntur: & p̄ces amici exaudibiliores sunt, q̄ inimici. Vnde Gregor. ait: si is qui displicet ad inter-

cedēdum mittitur, irati animus ad deteriora prolocatur. Tertia dñia est peccatorum occultorū: vnde talis hominis suffragia & cetera eius bona, nec sunt vtilia ad gloriā sempiternam eo q̄ mortua sunt: tñ defunctis dupliciter prodesse possunt, s̄m Franciscum de Maronis. Primo, quia opera mortua, s̄m oēs, proficiūt ad temporalia bona: sed talia bona sunt, quae acquiruntur per talia suffragia supradicta, cum purgatorij pena tēporalis sit. Secundo, quia opera mortua satisfactoria sunt, cum homo existens in mortali culpa possit satisfacere pro seipso: licet non sint meritoria ad aeternam vitam, sicut dicit Scotus in 4. di. 15. q. 1. Et de hoc satis dictum est sup. ferm. 60. arti. 1. c. 4. per totum. Quarta differentia est peccatorum manifestorum, s̄m enim Bonauen. in 4. dist. 45. distinguendum est circa oia genera praedicta suffragiorum, quia suffragia facta aut sunt opera sacramentalia, vt celebratio missae: & tunc quia opera Dei sunt rōne contenti profunt, siue a bonis, siue a malis fiunt. Aut sunt alia opera, & hoc dupliciter, aut n. purē a malis sicut aliquis malus orat, ieiunat, vel aliter sese affligit pro aliquo alio: & tunc nō credo, q̄ valeant pro defunctis, aut fiunt a malis ad imperium alicuius iusti: vt ipsius defuncti, vel eius amici, de re quae illius est in elemosyna, vel ad cōsortium alterius, vt qñ duo psalterium legūt, vnus existens in charitate, alter non: vel in alijs operibus, vt qñ datur elemosyna iusto, vt pro defuncto oret. Et tunc valent ratione charitatis boni hominis coniuncti, licet altera pars sit in crimine et manifesto. Aliter et dici potest q̄ haec suffragia, & similia bona per ministrum malum & publicū peccatorē, pro causa defunctionis tripliciter valere possunt. Primo ex virtute coniuncta, secundo ex virtute ecclesiastica, tertio ex virtute aliena. Primo. n. valere possūt ex virtute coniuncta, licet. n. si fiant ex proprio peccatorum motu talia bona non valeant, non ex consequenti, & per accidens inquam per elemosynam mali hoīs serui Dei excitati orant, pro defunctis valere possūt. Secundo ex virtute ecclesiastica; nam si talia bona fiant per hominē malum, vt ministrū publicum Dei, vel totius ecclesiae: vt sacerdos, qui celebrat missam, vel exequias mortuorum in tēplo Dei, & tunc quia ille intel ligitur facere, cuius sit vice, sicut patet per Dion. in 3. c. celestis Hierarchiae. Inde est q̄ talis sacerdos haereticus s̄m formā ecclesiae consecrans s̄m Aug. sententiam consecrat,

A crat, & hoc sacramentum in fide totius ecclesiae perficitur, & non in fide vnus singularis personae, vt patet 23. q. 4. c. quid faciet. Tertio valere poterit ex virtute aliena. Nā si fiunt per hominem malum, vt ministrum priuatum, s. priuata p̄sonae de mandato illius, s. existētis in charitate, siue sit defunctus, siue viuus, tunc talia profunt, quemadmodum seruus existēs in graui peccato, quocunq; misericordiae opus facit ex praēcepto magistri, vel dñi charitatē habentis, meritorium est, magis tñ prodesset, si ministri forent et in charitate: quia tūc opera illa meliora essent ex vtraque parte. Cum hoc concordat Tho. & Pe. in 4. dist. 45. Quis ergo tam impius, tam inhumanus, atque crudelis erit, q̄ pro fidelibus defunctis, pro amicis & domesticis, pro filiis & parentibus, pro fratribus & sororibus, pro coniuge vel vxore, atque pro consanguineis, & alijs quibuslibet sibi charis non communicabit, iuxta debitum seu posse, suffragia praedicta, cum 1. Thimo. 5. Apost. dicit: Si quis suorum, & maximē domesticorum, curam non egit, seu non habet: fidē negauit, & est infideli deterior. A qua infidelitate liberet nos Rex, & Dominus viuorum & mortuorum, Christus Iesus, qui cum Patre & Spiritu sancto viuuit & regnat in saecula saeculorum, Amē.

DOMINICA IN OCTAVA Resurrectionis infra diem.

De gloria eorum, qui in charitate fideliter, & triumphaliter perseverant vsque in finem.

Sermo LXVI.

Esto fidelis vsq; ad mortem, & dabo tibi coronam uitae. Apoc. 2. Praeclara charitatis virtus, & perseverantiae constantia triumphantis, fratres dilectissimi, auctoriā p̄stant, & affectionē cōcedunt: vt qui in hoc opere a charitate initium sumpsimus, & de charitatis dignitate sermonē cōtinuamus, et in charitatē consummatam, perseverantē victoriā, tanq̄ in vltimum finē, ac beatitudinis fontē, ac portā salutis affectū, calamū, & conatū totis viribus concludamus. Hoc. n. summus opifex rerū in operibus suis seruauit. Nā sicut ex charitate cuncta condidit, & charitate cuncta ligauit; sic operatus est, vt ordine suae dispositionis ser-

Charitate ligatur cuncta.

uato, ad vltimā charitatē rursus vniuersa finaliter peruenirent. Inde utiq; fuit, q̄ cum hominem ad participandā diuinā charitatis gratia, sicut diximus, a principio charitas benigna creasset, & ille infelix hō seipsum charitatis iunctura soluisset, quā nō sustinuit eū charitas, qui illū creauerat deperire, sed descendit de supernis ad ima, de deitate ad humanitatē, & de celfo celorū habitaculo, ad vterū virginalē, vt tātō iam arctius hominem ad sui dilectionē astringeret, quanto manifestius ad hominem suā dilectionē mōstraret, solāq; charitas hominem p̄ducit ad eū, solāq; charitas Deū inclinauit ad hominem, & hominem sublimauit in Deū, atq; beatū facit in vita sempiterna. Ad hoc imitandū nos hortatur Apost. ad Ephes. 5. dicens: Estote imitatores Dei, sicut filii charissimi, & ambulate in dilectione, sicut & Christus dilexit vos, & tradidit semetipsum p̄ vobis oblationē, & ostiā in odorē suauitatis. In quibus verbis de diuina charitate tria ostēdit. Primo exemplū, ad qd̄ debemus inspicere, secūdo iter, ad qd̄ debemus incedere, tertio modū, cū quo possemus in vltimū gloriā terminum puenire. Nā exemplū inducit, iter deducit, & modus p̄ducit. Primo. n. ostēdit dilectionis exemplū, qd̄ debemus aspicere: quia ad dilectionē inducit, & de hoc inquit, Estote imitatores Dei, & merito hoc dicit, quā Deo est exemplar. Primū & necessariū oīum bonorū & maxime charitatis. Iō merito imitandus est. Et addit, sicut filii charissimi, charitatis dicit, p̄ imaginē creationis, sed dicit charissimi, p̄ similitudinē glorificationis, in qua erit charitas cōsummata. Secūdo ostēdit dilectionis iter, per qd̄ debemus incedere, quia iter deducit. Et de hoc subdit, dicens, Et ambulate in dilectione. Hāc ambulatio fit passibus affectuū, locutionum, & operationū, quibus per viā dilectionis ad Deum ambulamus, de quibus supra in toto hoc opere differuimus. Hāc est via, de qua Prouerb. 4. ad aīam, Dñs ait: Ducā te per semitas aequitatis, s. in principio, quas cum in gressus fueris, non arctabuntur gressus tui, sed semper dilatabitur tibi dilectionis via, Tertio ostēdit dilectionis modum, cū quo possemus in terminū peruenire. Et hāc modus est triplex. Primus est modus amorosus, secundus est modus laboriosus, tertius potest esse modus fructuosus. Primus modus est amorosus: vnde ait, Sicut & Christus dilexit nos, qui non pro se, sed pro nobis dilexit nos, Ioan. 3. Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum vniigenitum daret. Secundus.

Exemplum ad qd̄ debemus aspicere.

G

H

Dilectionis modus est triplex.

A cundus est modus laboriosus. vnde subdit, Et tradidit semetipsum pro nobis. non aliū in oblationem, s. in exemplari vita, & ostiā in morte amorosa: vnde ad Gal. 1. Dedit semetipsum pro peccatis nostris. Tertius modus est fructuosus. Et de hoc addit, In odore suauitatis. Tria enim redolere solet, sicut trita, vt species: combusta, vt thus: & effusa, vt vinum. Sic etiā Christus primò attritus est propter scelera nostra, Isa. 53. Secundò combustus est amoris igne: aliter enim agnus nō esset edibilis, Exo. 12. Tertio sanguinem suum pretiosissimū abundanter effudit in cruce: vnde Psal. Sicut aqua effusus sum: etenim sic Christus in suā gloriam introiuit. vnde Luc. vlti. dicit, Oportuit Christū pati, & sic intrare in gloriam suam. Ad hoc siquidem imitandum exhortatur nos Dñs in verbo proposito, dicens: Esto fidelis vsque ad mortem, vt supra. In quibus verbis triplex mysterium declaratur. Primum est probationis, ibi, Esto fidelis. secundū est triumphationis, ibi, vsq; ad mortē. tertium est coronationis, ibi, Et dabo tibi coronam vitæ.

ARTICVLVS PRIMVS

Quòd ad fidelitatem serui, tria requiruntur.

Fidum inquam mysteriū est probationis. ideo Ioā. ait, Esto fidelis: precipit enim Dñs fidelitatem habere seruum suum, quia nihil pretiosius reputat seruitio suo, ideo inquit, Esto fidelis. Tria siquidem præcipit animæ fideli in hoc verbo. Primò confidentiam, secundò patientiam, tertio cōtinationem, seu operationem continuam. Ex his tribus fidelitas vera comprobatur.

Quòd fidelitas ad Deum ex tribus originem habet. Cap. 1.

Primò inquam præcepit Dñs confidentiam: vnde Ioan. ait, Esto fidelis. Hæc fidelis confidentia ex tribus cōsiderationibus originē habet. Primò ex consummatione largæ libertatis, secundò ex cōsideratione summæ veritatis, tertio ex cōsideratione ineffabilis pietatis. Primò inquam originem habet ex consummatione largæ libertatis, eo qd gratis offert Dñs gloriam suam, Matth. 6. Quærite ergo primum, i. præcipuè regnum Dei. Et merito quidem ad hoc inuitat, atq;

monere nos debet ipsius regni æternitas. E vnde Psal. Regnum tuum, regnū oīum scolorum, speciositas. Sap. 2. Accipiet regnū decoris, tranquillitas. Matth. 13. Colligent de regno eius omnia scandala. Secundò ex cōsideratione summæ veritatis, quæ piè confortat nos. Luc. 13. Nolite timere pusillus grex: quia complacuit patri vestro dare vobis regnum, s. sempiternum. q. d. s. m. Gl. Regnum cœlorum quærite, & de regno non diffidatis: quia pater opulenta bonitate dabit vobis: non vestris meritis, sed quia complacuit patri vestro donare vobis regnum. Tertio ex cōsideratione ineffabilis pietatis, sicut Apoc. 5. Ioan. ait, Dignus es Dñe Deus noster accipere librū, & aperire signacula eius: quoniam occisus es, & redemisti nos Deus in sanguine tuo, ex omni tribu & lingua, & populo, & natione: & fecisti nos. Deo nostro regnum & sacerdotes, & regnabimus super terram, s. viuentium. Et iterum. Ioan. 2. dicitur, Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret, scilicet in mortem pro redemptione nostra.

Quòd ad acquirendum regnum cœlorum, patientia propter tria necessaria est. Cap. 2.

Secundò præcepit patientiam, ex qua confidentia manifesta sit. Ideo ad Hebr. 10. dicitur: Patientia enim vobis necessaria est, s. ad acquirendum regnum cœlorum. Lucæ quoq; 21. Dñs ait: In patientia vestra possidebitis aīas vestras. Et de hoc triplex ratio dari potest. Prima rō est, quia non recipit, nisi amicū: secundā, quia nō recipit, nisi cōdignū: tertiā, quia nō recipit nisi probatū. Prima inq; rō est, quia Deus in regno cœlorū non recipit nisi amicū. Non autē aliq; est amicus, nisi in tribulatione cōprobetur, & hoc si ad sit tps, in quo homo pbari possit. Iō Iac. j. dicit: Beatus vir, qui sustinet tērationē: qm̄ cū phatus fuerit, recipiet coronā vitæ, quā repromisit. Deus diligitibus se. Secūda rō est, quia Deus nullū recipit ibi, nisi cōdignū, s. cœlesti gloria & corona: sed nemo est ad coronā idoneus, nisi in tribulatione stabilis p̄seuerauerit, iuxta illud Apostoli 2. ad Thi. 2. Non coronabitur, nisi qui legitimè certauerit. Legitimè quidē certat, qui in tribulatione p̄seuerat & triumphat: ergo sine tribulatione triumphare non potest, sed nec tribulatione hēre valet, sine cōtrarietate & aduersitate: ergo ad acquirendum gloriæ sempiternæ coronam tribulatio, & aduersitas, ac cōtrarietas

A trarietas necessaria sunt. Tertia ratio est, quia non recipit nisi probatum, id est nisi transeat per flammam gladium, atque ver fatilem, qui Gen. 1. positus est ad custodiam ligni vitæ. Sed hoc nullus facere potest, nisi qui patientiam habet in sua tribulatione. Gladius quippe flammæus, atque versatilis, tribulatio est, affligens, & crucians animam & corpus, ideo Act. 14. dicitur, Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnū Dei. Exemplum patet in tritico, quod in terram projicitur, & sepelitur; quod moritur in hyeme, congelatur grandine, & pluuia maceratur, hominibus, & bestiis conculcandum exponitur, & depascendum in altate calore siccatur, verberatur flagellis, & de palea excutitur, & conteritur inter molas, & post alias eius vexationes in cribano decoquitur. Et in his omnibus virtutem suam semper retinet, & vigorem: ideo in fine in cibum ante regem honorificè portatur. Sic etiam vir patiens in tribulationibus perseuerans, præsentabitur coram æterno Rege Deo, scilicet glorioso.

Quòd tria genera exemplorum, nos ad continuationem bonorum inducunt. Cap. 3.

Tertio præcepit continuationem, quæ patientia parit. Ad hanc autem nos tria genera exemplorum inducunt. Primo exempla scripturæ, secundo exempla nature, tertio exempla artis seu facturæ. Primo quidem ad continuationē inducunt nos exempla scripturæ. Vnde Iob 27. Dñs ait: Non recedam ab innocentia mea; & iustificationem meam, quam cœpi tenere, non deseram: & Actu 20. Paulus de se ait: Non facio animam meam pretiosiorē quàm me: dummodo consumem cursum meū, & ministerium verbi mei, quod accepi a Domino Iesu. In collationibus quoque patrum, lib. 12. quidam de Sanctis ait. Non debet esse mens iusti, vt cera mollis, quamlibet recipiens impræssionem de facili: sed vt adamas in perpetuum, retinēs primam impressionem. Secundo quidam ad hoc monere nos dicunt exempla nature, & maxime exemplum Dei, apud quem non est transmutatio, neq; vicissitudinis obumbratio, vt dicit Iacobi 1. Boetius quoque ait. *Immobiliusq; manens dat cuncta moueri.* Omnes quoque Beati spiritus, & omnes Sancti continuant officia sua, atque incessanter laudant creatorem suum. Proinde Apoc. 4.

Quatuor animalia requiem non habebant. E id est non cessabant, sed continuabant laudando continue, dicentes: Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus omnipotens: nomen enim Dei ab eis sanctificatur, cum in personarum Trinitate vnus Deus colitur, & amatur. Deitatis quoque internus amor, clamor Deo gratissimus est: vnde Exod. 14. ad Moysen, cum idem locutus non legitur, Dominus ait, quid clamas ad me? Ter enim Sanctus clamant: quia Trinitatem in personis in vnitate nature continuè ardentè amant: atq; sicut tria attributa tribus personis, scilicet potentiam, quæ primis; sapientiam, quæ filio; & clementiam, quæ Spiritui sancto attribuantur, dicit Sanctus, Sanctus, Sanctus. Et addunt, Domine Deus omnipotens: vere enim Deus est, quia omnia nouit: omnipotens, scilicet, cui nihil impossibile, qui per omnipotentiam suam cuncta creauit ex nihilo, per sapientiam suam omnia reconciliauit, & per bonitatem suam omnium electorum suorum gloriam confirmabit: hæc omnia quotidie Deo attribuantur ab omnibus Beatis. Nam cœlestia corpora, ex quo a Deo creata sunt, continuè peragunt cursus suos, sicut patet in Sole, Luna, & Stellis. Vñ Iudic. 5. Stellæ manentes in cursu, & in ordine suo: nam insuper aquarum, & fontium, & fluminū hoc seruant, quæ continuè fluunt vsque ad terminum suum, nisi violentum habeant impedimentum: vnde Eccl. j. c. ait, Oīa flumina intrabunt mare. Natura quoque arborum, & plantarum semper continuat, quousq; deueniant ad debitū fructuum cōplementum: vnde 2. Pet. 3. dicit, Oīa perseuerant ab initio creaturæ, & Eccl. 3. Opera, quæ facit Deus, perseuerant: vñ Proph. ait, Ordine natione tuæ p̄seuerat dies. Tertio ad hoc monere nos debet exempla artis seu facturæ: artifices quippe magna sollicitudine inuigilat, quousq; perficiant opera sua: semperq; cōtinuāt vsq; ad operis cōplementū, sicut Gen. 2. cōtigit in summo opifice mundi, qui non legitur quiescisse, quousq; die 7. opus suum compleuit, creando, distinguendo, & ordinando. Omnis enim artifex ad hoc studet, & laboret, vt continuando perficiat opus suū. Sed cum nobilissimum opus sit bene viuere, atq; summa remuneratione cōdignum; ad complementum eius continuationem summe laborare debemus. Ait enim Ioan. esto fidelis, scilicet habendo confidentiam, seruando patientiam, sectando continuationem assiduam: quia in his tribus vera fidelitas conseruatur, & comprobatur.

Confidentia præcipitur à Domino.

Patientia necessaria

Secunde ratio.

A ARTICVLVS SECVNDVS

Quod tria sunt, qua triumphare faciunt hominem vsque ad mortem.

De triumpho p[ro] sp[irit]u a[ng]eli ho[m]i[n]is.

Secundum mysterium est triumphatio: vnde subdit Ioan. vsque ad mortem, id est, vsque ad vltimum vite tue: vel vsq[ue] ad sufferentiam martyrij interfectiui corporis tui: facilius enim tribulationes ceteras vincit, qui propter Christum ipsi morti non cedit: profecto non minus debetur Deo q[uam] alicui Domino temporali. Sunt plerique, qui temporalem Dominum ita diligunt, vt pro eo se morti exponant, & satis iniuste: cum talis in seruitio eius plus impendat, q[uam] ille restituere valeat: tale igitur obsequium soli Deo debetur, qui solus restituere sufficit omne damnum etiam vite. Ideo Apostolus ad Hebr. 12. ad quosdam ait: nondum vsque ad sanguine[m] restituitis aduersus peccatum repugnantes: talis vtique debet esse zelus serui Christi contra peccatum, & ministros eius, vt malit innocens sanguinem suum fundere, quam falsum foedus in contumeliam Christi cum inimicis eius componere; & tunc quidem perfectè triumphum acquirit, cum pro Christo vsq[ue] ad mortem sanguinem suum fudit. Tria sunt, quæ ad hunc triumphum perducunt. Primum est stabilitas, secundum est perseuerantia, tertium est victoria.

Tria perducunt nos ad sp[irit]uale[m] triumphu[m].

C Tria perducunt nos ad spirituale[m] triumphu[m]. Primum est stabilitas, secundum est perseuerantia, tertium est victoria.

De stabilitate, & q[uo]d tria maxime ad eam proficere possunt. Cap. 1.

Stabilitas, quod ad huc triumphum perducit, est stabilitas: de qua ad præsens tria consideremus. Primo eius propositum, secundo eius experimentum, tertio eius adiuuentum. Primo inquam consideremus stabilitatis propositum firmum, quod plurimum valet ad firmam stabilitatem, & de hoc in persona viri iusti Propheta inquit, psal. 29. Ego dixi in abundantia mea, s[ed] bonorum operum, & virtutum: non mouebo[m] in æternum. i. firmiter proposui persistere in bona vita: contra quosdam, qui ad quamlibet tentationem statim mouentur, de quibus Isa. 1. ait, Erit fortitudo, vestra vt fauilla stup[er]e. Et Nau. 3. Omnes munitiones tuæ sicut ficus cum grossis suis, qui cum concussu fuerint, cadunt in os comedentis. Sed vir iustus ait: non mouebo[m] in æternum, iuxta illud Prouer. 4. Iustus in æternum non commouebitur: sed ne talis ser-

mo præsumptioni, & iactantia[m] ascribi posset, subdit dicens: Dñe, in voluntate tua prestitisti decori meo virtutē. q. d. hoc nō habeo a meipso, sed tu Domine præstitisti virtutē stabilitatis, & stabilitatem decori meo, id est honestæ conuersationi meæ: præstitisti inquam non ex meritis meis, sed in voluntate tua, id est s[ecundu]m beneplacitum tuum. Secundo consideremus stabilitatis experimentu[m]: & de hoc et propheta in persona iusti ait, In petra exaltauit me. s. ipse Deus: Et alibi psal. 39. Statuit supra petram pedes meos. i. supra firmum propositum bene viuendi: pedes meos. i. omnes affectiones meas. s. sp[irit]u[m], timorem, gaudium, & dolorē: vnde Matt. 7. scriptum est, q[uod] flumina, & venti non poterunt euertere domum, quia fundata erat supra firmam petram. i. supra firmum propositum stabilitatis. Iudicum quoq[ue] 20. mysticè d[icitu]r, q[uod] filij Benjamin sederunt in petra Remmon. Remmon interpretatur sublimis: vel exaltatio, & signat firmi propositi in altis virtutibus, & stabilitatē, in qua sedere debent filij Benjamin. i. illi, qui sunt filij dexteræ: hoc est, qui volunt habere dexteræ hereditatem, & benedictionem, de qua dextera dicitur Prouer. 3. Longitudo dieru[m] in dextera eius. Tertio consideremus stabilitatis adiuuentum, seu potius firmamentum: vnde in persona h[uius] iusti, Proph. ait, ps. 12. Qui tribulant me, exultabunt si motus fuero: dæmones vero tribulant iustos: vnde ait Greg. Quotidie nos inimicus impugnat, vt saltem t[er]radio deiiciat; & hi exultant, quādo ille a sancto proposito mouetur. Sicut enim gaudium est in caelo super vno peccatore penitentiam agente, Matth. 15. ita gaudent dæmones in inferno super vno iusto in mortali culpa ruente, iuxta illud poeticum. Nunquam risus adest, nisi quem fecere dolores: vnde Prouer. 2. Latantur, cum malefecerint, & exultant in rebus pessimis. Proinde 2. Regum 1. Dauid in mysterio ait, Nolite denuntiare in Geth: ne forte exultet filij Philistij. i. dæmones: quia non solum dæmon ille, qui suggerit culpam, gaudet si iustus cadit: sed etiam omnes dæmones de hoc exultant: vnde Eccles. 18. Si præstas animę tuę concupiscētijs eius, faciet te in gaudium inimicis tuis, scilicet dæmonibus, vel mudo, carni, & dæmoni. Si motus fuero. s. a firmo proposito iam concepto, vnde Eccle. 10. iustum admonet, d. Si spiritus potestatis habentis asenderit super te. i. superbia diaboli per aliquam culpam prævaluerit contra te: locum tuum. i. firmitatem boni propositi

Stabilitatis experimentum.

G

H

De stabili perseuerantia.

A positi ne dimittas: illi inquam exultabunt, si motus fuero: sed ego sperabo in te, q[uod] non mouebo[m]: vnde subdit, ego autem in misericordia tua speraui: ait autem, ego autem discretiue. q. d. non impij, & merito quidem: quia, vt dicit Greg. Iniqui omnes qui distractionem iustitiæ non metuunt: incassum sibi de misericordia blandiuntur: in misericordia tua non in potentia mea, quia nulla est contra diaboli potestatem: vnde Job 41. Non est potestas super terram, quæ comparatur ei: speraui, scilicet, & sperabo.

B De perseuerantia, & quomodo ad gloriosum triumphum perducit. Cap. 2.

Secundum, quod ad prædictum triumphum perducit, perseuerantia est. Et de illa etiam tria consideremus. Primo eius descriptionem, secundo eiusfigurationem, tertio eius commendationem, & exhortationem. Primo inquam consideremus perseuerantiæ descriptionem: vnde deuotus Bernard. in quadam epistola sic eam describit, dicens: Absq[ue] perseuerantia, nec qui pugnat victoriam, nec palmam victor consequitur. Victrix est ad meritum; mediatrix ad præmium, soror patientiæ, constantiæ filia, amica pacis, amicitiarum nodus, vniuersitatis vinculum, sanctitatis propugnaculum: tolle perseuerantiam, nec obsequium mercedē habet, nec laudem fortitudo; sola est, cui æternitas conceditur, vel potius quæ æternitati hominem reddit, dicente Domino Matt. 10. Qui perseuerauerit vsq[ue] in finem, hic salus erit. Et idē in alia epistola ait. Perseuerantia est vnica filia summi regis, finis virtutum, earumq[ue] consummatio: totiusq[ue] boni repositorium, sine qua nemo videbit Deum. Tullius quoque in 1. Rethor. sic eam describit, dicens: Perseuerantia est in ratione bene considerata, stabilis, & perpetua permanens. Secundo consideremus perseuerantiæfigurationem. Primo enim figuratur per caudā, Leuit. 7. de qua Dominus ait per Moysen, q[uod] offerent filij Aaron adipem, & caudam totā. Secundo figuratur per simbriam, & per omnia, per quæ vestis virtutū terminari potest, Num. 15. vbi dicitur, q[uod] ait Dominus ad Moysen. Loquere filiis Israel, & dices ad eos: vt faciant sibi simbrias per angulos palliorum, ponentes eas in vitas hyacinthinas, quos cum viderint, recordentur omnium mādatorum Domini, &c. quæ

Bernar.

Tullius.

ponuntur ibidem. Tertio figuratur per pallium laudis, quod est consummatio aliarum vestium, Isa. vlt. vbi Propheta ait, q[uod] Dominus misit eum, vt daret pallium laudis pro spiritu meroris. Quarto figuratur per vellē talarē, qua induta erat Thamar, id est anima penitentis: huiusmodi enim filie Regis Virgines vestibus utebantur, vt dicitur. 2. Reg. 13. quia omnes animę saluandoru[m] perseuerantia exornantur. Quinto figuratur per cubitum fenestree arcis. Gen. 6. præcepit Dominus Noe, dicens: Fenestram in arca facies, & in cubito cōsummabis summam eius. Sexto figuratur per vellem poderis, qua nouus homo vestitus erat, Apoc. 1. vbi dicitur. Vidi septem candelabra aurea, & in medio septem candelabrorum aureorum similem filio hominis vestitum podere, id est perseuerantię sine. Dicitur enim hic podos poderis, a pos, quod est pes, quasi pedibus hęcens; & est vestis sacerdotalis linea, corpori penitus atricta, vsque ad pedes descēdens, & dicitur etiam camisia, vel subucula, s[ecundu]m Catholicon, & per eam merito perseuerantia notatur. Septimo figuratur per Thau, Exech. 9. vbi dicitur in mysterio ipsi Christo, transi per mediam ciuitatem in medio Hierusalem, & signa Thau super frontes virorum gementium, & dolentium. Tertio consideremus perseuerantię commendationem, & exhortationem. Est enim perseuerantia vnica filia summi Regis, cui soli succedit hereditas Regis cęlestis. Ipsa quippe est vigor virium mentis, & conseruatio cęterarum virtutum. Et de hac psal. ait: Omnis consummationis vidi finē, scilicet perseuerantiam: latum mandatum tuum nimis: quia mandat Deus in bonis perseuerare vsque in finem. Queritur, an perseuerantia sit in præcepto? Dicēdum est, quod duplex est perseuerantia: vna est boni operis continuatio, & hęc non est in præcepto. Alia est perseuerantia voluntatis in proposito bene agendi: & hęc in præcepto. Et hoc modo sic intelligi debet verbum Grego. lib. 1. Moraliu[m], vbi inquit: Incassum bonum agitur, si ante vitę terminum deseratur: quia frustra uelociter currit, qui priusquā ad metas venerit, deficit. Proinde. 1. Corinth. 9. Apostolus admonet, dicens: sic currite, vt comprehendatis: vnde Bernar. in quodā sermone: Bonam uitam ego puto bona facere, & mala pati; & sic perseuerare usque ad mortem. Augustinus etiam ait, quod perseuerantiam multi possunt habere, & nullus amittere. Vnde ait Isido. Nō quales extiterimus, sed

De perseuerantia. vide Doct. Bon. li. 3. dist. 36. q. 1. & dist. 29. 2. lib. 9. 1. art. 3. S. Thom. 2. 2. q. 128. c. 2. de mensura dicitur spirituali.

Bernar.

August.

Isidorus.

A sed quales in fine fuerimus, respicit Deus: quia quemcumque Deus de fine suo iudicat, non de vita. Vnde Cyprianus ait: Sui fine quisque aut iustificabitur, aut condemnabitur: perseverantia sola ante Deum introduct. Proinde diabolus tota malitia, & toto conamine suo infidiatur, atque facit vim homini in exitu animæ suæ de corpore, Domino permittente, qui Gene. 3. mysticè ad diabolum de anima inquit, Tu infidiaberis calcaneo eius, idest fini vitæ eius. Sicut accidit beato Martino, qui in fine vitæ suæ vidit diabolum altantem ei: & dixit ei, quid hic astas, cruenta bestia? nihil in me fu- nelle inuenies. Sed quomodo non infidiabitur alijs, qui infidias posuit animæ Christi, ut dicit gl. super Thob. Nam stans super brachium crucis, infidias ei ponebat: & dū eam capere contendeat, quasi hamo Leuiathan captus est, pluresque in fine decipit infidias parans, atque contingens eis, sicut contigit pugili imperito. Erant duo pugiles, qui ad inuicem pugnare volebant: videns autem vnus, quodd alius eum aggredi volebat: dum ad insultum se preparabat, ait illi: Ego cum duobus non pugnabo, vnus vestrum recedat. Alter autem credens aliquem esse post eum, retrospexit, & dum retrospiceret, alter percussit eum in capite, atque subito eum interemit. Sic qui non perseverando retro respicit, statim eū diabolo decipit. Meritò ergo Genesis 19. dixerunt Angeli ad Loth: Salua animam tuam, noli respicere post tergum tuum. Respiciensque vxor eius post se, versa est in statuum salis: vnde Lucæ 9. Dominus dicit: Nemo mittens manum suam ad aratrum, & respiciens retro, aptus est regno Dei.

De triumphali victoria, & quomodo effectus est perseverantia.

D Cap. 3.

Spūalis victoria. **T**ertium, quod ad triumphum perducit, est victoria. Est enim spiritualis victoria, effectus perseverantis gratiæ. Omnes enim virtutes, absque perseverantia contra vitia pugnare possunt: sed sine perseverantia omnino vincere non possunt, Domino dicente, Mar. 10. Qui autem perseverauerit vsque in finem, hic saluus erit. De hac etiam victoria Apoc. 2. dicitur. Qui vicerit, & custodierit vsque in finem opera mea; dabo illi potestatem super gentes, & reget eas in virga ferrea, & tanquam

vas figuli confringet eos: sicut ego accepi a patre meo. In quibus verbis notantur tria, in quibus victoria spiritualis consistit. Primum est perseveranter declinare, immo fugere mala, & de hoc ait, qui enim vicerit. Cum enim mens perseverat declinare mala sicut diuinitus roboratur, ut vitia non solum declinare, & vincere, sed etiam feruenter contemnere possit. In cuius mysterium legitur Iosue 5. & 6. quod Angelus apparet. Iosue, volens eum docere victoriam obtinere de Hierico, docuit eum primum discalceari: deinde per circuitum septem dierum clangentibus buccinis muros destruere Hierico, & sic victoriam obtinere de inimicis. Quid enim Angelus cælitus missus, nisi gratiam hominibus datam, cuius Angeli ministri sunt, decentius exprimit? Huius gratiæ effectus est mortalia, & transitoria bona de humanis affectibus remouere, & hoc est calcamentum de pedibus soluere: pedes enim nostri affectus sunt, quibus ad cœlestia, vel ad inferos ambulamus. Calceamenta vero de mortuis animalibus facta mortales res dignæ expriment. Secundo spiritualis victoria requirit perseveranter delectari in bono: victoria enim licet a declinatione vitij, & contemptu temporalium. initium sumat: non tamen perficitur, nisi cum homo mente, & carne bonum faciendo delectetur, quia hoc est signum, quod Deus in anima, & in corpore regnat. Vnde Ioannes inquit: Qui custodierit vsque in finem opera mea: opera Christi profecto custodit, qui per opera itinera, quæ Christus fecit & docuit, ambulare intendit, sicut 1. Ioan. 2. dicitur. Qui dicit se in Christo manere, debet sicut ille ambulauit, & ipse ambulare. Iustitia quippe veteris testamenti erat, per timorem malum declinare: vnde & ferè omnia præcepta Decalogi prohibent in malum, non furtum facies, Non occides, & sic de alijs. Iustitia autem nouæ legis est faciendo bonum, quod solummodo tunc perfecte fit, cum Christi consilia cum dulcore, cum lætitia adimplentur: vnde Apostolus ad Rom. 12. Si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitit, potum da illi. Hoc enim faciens, carbones ignis congeres super caput eius: & hoc secundum mysticum intellectum est opera Christi vsque in finem seruare, idest non solum amicis bene facere, nec solum inimicos aquanimitate tolerare: verum etiam (quod ceteris est perfectius) inimicis benefacere, dicente Domino Matth. 5.

ARTICVLVS TERTIVS **E**

De corona gloriæ cum duodecim lapidibus exornata, qua coronantur perseverantes in charitate.

Tertium mysterium est coronationis, quia coronam gloriæ promittit Dominus Victori, & perseveranti in charitate: vnde Ioan. ait, & dabo tibi coronam vitæ. Vita profecto delectationem habet: corona vero propter circulum, qua perficitur, & finem non habet, gloriam æternitatis designat. Corona ergo vitæ æterna, delectatio seu lætitia est: quæ non immerito illis datur, qui vsque ad mortem in vera iustitia charitatis fideliter perseverant. Nā, teste Apoc. 2. Timo. 3. Non coronabitur, nisi qui legitime certauerit. De quolibet etiam iusto sic perseverante, vsque in finem propheta 30. Psalm. inquit, Posuisti Domine in capite eius coronam de lapide pretioso, quod scilicet thopatus nominatur, secundum n. glo. Apoc. vlt. Topatus, quo rariores est, & duo colores habet, ex auro, & ætherea claritate, maxime lucens, cū splendore Solis tangitur: superat enim omnem gemmarum claritatem, in aspectum suum singulariter prouocans aspicientes, secundum Catholicō dicitur lapis iste thopatus, vel thopation, & componitur, a τὸ, & protos, quod est totum, & patios, vel pathos, quod est color. Inde dicitur thopatus, quia de colore omnium lapidū in se habet. Vel secundum Greg. dicitur a pan, quod est omne, pro eo quod omni colore resplendet, & meritò significat totam gloriam Beatorum. De hoc lapide: ait Propheta dicens. Posuisti in capite eius coronam de lapide pretioso, idest coronam gloriæ omnem decorem in se habentem. Et sic comprehendit omnem gloriam paradisi, & cuiuslibet Beati. Quod potest esse thema, cum loquimur de gloria, cuiuslibet gloriæ sit. Porro omnis gloria Beatorū in duodenaria perfectione comprehenditur, & possunt dici duodecim lapides pretiosi ad formandam coronam consummatæ gloriæ pro quocunque Beato: quos lapides in triplicem quaternarium distinguamus. Quorum quatuor pertinent ad gloriam corporum, & quatuor ad gloriam animarum, & quatuor ad gloriam vtrorumque. Primi quatuor, qui pertinent ad gloriam animarum, hi sunt. Primus dicitur claritas, secundus securitas, tertius suauitas, quartus tranquillitas. Se-

A Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos &c. Et hæc est consummata virtus, quæ in finem intelligi potest: finis enim consummationem indicat, sicut Apoc. qui ad Rom. 10. ait, finis legis est Christus ad iustitiam omni credenti, & talis finis vsque ad mortem seruandus est, ut merito victoria acquirat. Tertio victoria spūalis requirit perseveranter in prædictis triumphare. Pugna, quæ habetur contra vitia, & peccata; robor gratiæ meritò correspondet: quo fit homo oibus vitiorum tentationibus robustus, & fortis: vnde Ioan. ait, dabo illi potestatem super gentes: sicut enim populus Israeliticus mysticè virtutes, & gratias; sic gentes significant multitudinem vitiorum, & aduersariorum nostrorum, quos per perseverantem gratiā roboratus, inflexibili iustitia sic comprimit: vnde sine difficultate omnes de monum mundi, atque cunctorum vitiorum concursus faciliter repellere possint. Reget inquit, omnes virga ferrea: inflexibilis fortitudinis quantum ad iustam voluntatem; cum enim voluntas fuerit recta, & potestas per gratiam perseverantem perfecta: non erit alicuius momenti resistentia vitiorum, & aduersariorum nostrorū. Et ideo subdit, & tanquam vas figuli confringentur. Vas enim figuli vile est, & cito frangitur, & fractura eius irrecuperabilis est, & inutilis. Sic qui vitiorum bello bene per perseverantiā exercitatus est, hoc tale munus gratiæ Dei consequitur: ut vitia ei vilia videantur, facilliter cadant, & nunquam amplius reconualescant. Hanc gratiam Christus cum ceteris alijs, in quo est virtus, & gratiæ plenitudo, a patre accepit, sicut inquit, ego a patre meo accepi. Christus enim secundum humanitatem, gratiā a patre accepit: nō eam, qua motus carnis insurgentes in se comprimeret, cum nullam contradictionem, vel rebellionem carnis suæ haberet, sed plenior gratiam a patre accepit, qua in se omnino innocens sine omni contradictione, & liber peccati forinsecus suggestiones facillime conculcasset, sicut Matth. 4. in tentatione eius apparet. Accepit inquam hanc gratiam non tantū pro persona sua: verum omnibus fide, & dilectione ei adhærentibus, in qua eos victores, & triumphatores vitiorum facit, qui carnis rebellionem plus minusve concutiuntur: vnde Apoc. ad Hæbr. 2. In eo enim, quod passus est, & tentatus, potest eis qui tentantur auxiliari: scilicet ut hanc victoriam consequantur.

A cundi quatuor, qui pertinent ad corpus glorificatum; sunt hi. Primus dicitur luciditas, secundus impassibilitas, tertius subtilitas, quartus dicitur agilitas. Tertij vero quatuor, qui ad animā, & ad corpus simul pertinent, sunt hi. Primus dicitur nouitas, secundus societas, tertius iucunditas, quartus bonitas. Ex his duodecim lapidibus consistit corona gloriæ, & vitæ æternæ, & tota gloria omnium beatorum: vnde psalm. Gloria hæc est omnibus sanctis eius. Et potest esse thema in festo omnium Sanctorum. Hanc coronam promittit Dominus in charitate perseueranti, dicens: Et dabo tibi coronam vitæ, quod est aliud thema. Aliter introducit pro duodecim fructibus ligni vitæ, articulus præsens: vel aliter dicere possumus, videlicet quod charitas perseuerans est lignum vitæ. De quo Prouer. 2. Lignum vitæ est his, qui apprehenderint eam, & qui tenuerint eam, Beatus scilicet erit: quod etiam in præfenti articulo fit aliud thema: ideo Apoc. vlt. Ioan. mysticè ait. Ostendit mihi, scilicet Angelus, qui mecum loquebatur: fluiuium aquæ viuæ splendidum, tanquam cristallum, procedentem de sede Dei, & Agni in medio plateæ eius, & ex vtraque parte fluminis lignum vitæ, afferens fructus duodecim, per singulos menses reddens fructum suum. Per hunc enim fluiuium admirandū, atque currentem per medium ciuitatis beatæ Hierusalem, significatur affluentia gloriæ a Deo emanantis in omnes Beatos. Nā ipse fluiuius procedens a sede, id est a maiestate Dei patris, & Agni, id est Christi, est ipse Spiritus sanctus, & tota substantia charitatis: hoc est gratiæ, & gloriæ, per quam, & in qua tota substantia summæ Trinitatis deriuatur, siue communicatur omnibus existētibus in gratia, & gloria paradisi, quæ insuper ab agno, sicut homo meritorie, & dispensatiue procedit, & de hoc fluiuo Propheta inquit. Fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei. i. ecclesiam militātem per gratiam, & triumphantem per gloriam: vocat autem illum fluiuium propter continuitatē, & copiositatem aquæ, quæ reficit, flagrat, & lauat. Et addit, viuæ: quia sicut Ricar. nunquā deficit, sed semper fluit. Alius tex. habet vitæ, quia vitæ vitæ æternæ: hic est fluiuius rigans montes de superioribus suis, sicut Prophetam, etiam illum splendidum tanquam cristallum, quia in eo est lux oīs, & summa sapientia, & summa soliditas, & perspicacitas, quasi solidi cristalli, & transparentis. Addit quoque, in medio plateæ eius. i. in inti-

mis cordiū, & in plateali latitudine, & multitudine Beato. & ex vtraque parte fluminis lignū vitæ. Ricar. quoque; construit hoc cum immediate pmissio, dicens, quod hoc lignum est in medio plateæ, & quidē tam fluiuius quā lignū vitæ. i. Christus, est in medio ciuitatis eius. Iuxta, quod Gen. 2. mysticè dicitur, Lignum vitæ erat in medio paradisi. Ait. n. ex vtraque parte fluminis, s. hinc inde lignum vitæ. i. Xps, qui sicut diuinitatem ubiq; est: vel vna ripa fluminis, quasi sinistra status meriti Xpi est. Dextera vero pars eius status, eius præmij dici potest. vtroque; aut occurrit Christus, reficiens nos. sicut in præfenti 12. fructibus spūs, de quibus ad Gal. 5. dicitur. Aut in futuro per 12. gaudia, seu et fructus gloriæ sempiternæ, quos sup. nominauimus lapides coronæ Beato. De quib. in hoc art. dicturi sumus. Et additur, per menses singulos reddens fructū suum. Mensis, sicut Hebr. incipit a 1. Luna, pp quod nouitate designant: per singulos continuatio significatur, & per menses singulos horū 12. fructuum æternitatis intelligi dēt, quia sp in sua nouitate manet, & duratione. Et hoc mō Isa. dicitur, vlt. Erit mensis ex mense, & Sabbatū ex Sabbato. Porro hæc perseuerans, & interminabilis gloria perseueranti charitati in præmijū cōpensatur. Et hoc est, quod Salo. ait in pposito verbo, Lignū vitæ, s. Xps est, & charitas eius his, qui apprehēderint eā. Quia per eam dantur 12. fructus spūs in præfenti vita, sicut p dictum est. Et qui tenuerint eam, s. perseuerāter vsq; in finē: Beatus. s. erit, videlicet p 12. lapides coronæ gloriæ. Vel dicantur 12. fructus, & gaudia Beatorū, quib. pascentur, & delectabuntur Beati de ligno vitæ, qui est Christus.

De primis quatuor lapidibus pretiosis pertinentibus ad gloriam animarum sanctarum. Cap. 1.

Primus lapis est claritas. Nā in aīa pp fidei meritum intellectus perficitur, & glorificabitur in cognitione summæ veritatis. vñ Isa. 23. de animabus sanctis ait, Regē in decore suo videbunt. Et iterū 35. ait idem. Ipsi videbūt decorem Dñi, & 1. Cor. 13. dicitur, nunc cognosco ex parte: tunc aut cognoscā, sicut & cognitus sum. Tāta est. n. efficacia visionis diuinæ, quod tota subtilis gloria Beat. in Dei visione inuātur: vñ super illud psal. Ostēdam illi salutare meū, gl. ait, quod visio est tota merces Beato. Nam sicut Bona. in 4. hi tres actus, s. videre, amare, & tenere in gloria beatorū oīno iuncti sunt: ideo qui Deū perfectē videt,

A videt, perfectē illū amat, & tenet: ideo in Sanctorum verbis propter connexionē, quod est omnium, attribuitur vni: magis quoque; visioni appropriatur eo quod in visione distinguitur status patriæ a statu viæ. Non sic autē in dilectione: quia vtroque; dilectio est, sed in patria est clara Dei visio, non in via: quia via est credulitas de non viso. Hæc ille. Et ideo Ioan. 17. Dominus ait, Hæc est vita æterna, vt cognoscant te solum Deum verum. De gaudij autem visionis præfata, Iob 33. ait, Videbis faciem eius in iubilo. Vnde Propheta ait, Lætificabis eum in gaudio cum vultu tuo. Multis verò modis diligentissimē speculantes in regno celorum a Beatis videbitur Deus. Primò in se, secūdo in nobis, tertio videbimus nos in Deo, quarto videbimus Deum in omnibus creaturis, quinto omnes creaturas in Deo, vt dicitur 1. Cor. 15. Erit Deus omnia in omnibus: & hæc oīa reducuntur ad triplicem visionem. Prima dicitur meridiana, secūda matutina, tertia vespertina. Prima verò vocatur meridiana, quæ est cognoscere Deum in sua essentia: & de hac, 1. Io. 10. dicitur: Scimus quoniam cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum, sicuti est. Secūda dicitur matutina, quæ est cognoscere omnes creaturas totius mundi in diuino verbo. Et de hac Propheta ait, Et in lumine tuo videbimus lumen. Tertia verò, quæ vespertina dicitur, est in proprio suo genere cognoscere creaturas in seipsis. In oībus igitur supradictis videndi modis illuminabitur intellectus, & verificabitur tunc illud Isa. 6. quo dicitur: Tunc videbis, & afflues, & mirabitur, & dilatabitur cor tuum.

Securitas attinet ad Beatitudinem.

Secundus lapis est securitas, quæ ex merito spei memoria consequitur: quia Deum, quem anima cognouit, summū bonum possidebit summē charū, atque omnes alias creaturas in Deo: tunc perfectio quælibet anima dicere poterit, illud Cant. 3. Tenui eum, nec dimittam. Pensandū est charissimi fratres, quāto gaudio delectabitur illa anima beata, quoniam Aug. in lib. de moribus ait, quod tanta est pulchritudo iustitiæ, tanta iucunditas lucis æternæ, hoc est incommutabilis veritatis, atque scientiæ Dei; vt etiam si non liceret amplius viuere, quā vnus diei mora, propter hoc solum innumerabiles anni huius vitæ pleni delitijs, & circumfluentia bonorū tēporaliū recte meritoque; cōtinerent, vnde Io. 16. Dñs ait, Iterū videbo vos. s. & vos me, & gaudebit cor vestrū, & gaudij vestrū nemo tollet a vobis.

Tertius lapis est suauitas, eo quod propter meritum charitatis humana voluntas perficitur, & glorificatur in diuina suauitate, atque consummata dilectione. Hanc quidem suauitatem quidam vocant fruitionem, quæ nihil aliud est, quā summo bono clarē viso, & certē possessio propter seipsum, perfectē amoris vinculo inhære: hoc certē est gaudium, omnia superans alia gaudia Beatorum. Nam sicuti inter habitus vitæ, charitas principalis donum est, secundum Aug. 5. lib. de Trinitate. c. 18. ita inter habitus primæ charitatis donum obtinet principatum. Sed in beata patria nobilior habitus habet actum nobiliorem, ergo perfectē Deum diligere, qui est actus charitatis patriæ, nobilissimus animæ actus est. Cum ergo in nobilissimo actu principalissima consistit beatitudo, & diligere sit actus voluntatis; principalis consistit in actu voluntatis, quā intellectus. Proinde Aug. de ciui. Dei. tota virtus erit ibi videre, quod amas, & summa felicitas amare, quod videas; ibi beata visio in suo fonte bibitur, vbi claritatis visio clarissimē aperitur. Hæc ille. Tunc verificabitur illud Prophetæ, Satiabor, cum apparuerit gloria tua. Consultē igitur idem ait psal. 26. Vnam petij a Domino, hanc requiram: nō ponit substantiū, nec determinat quam vnam petijt, quod vtiq; facit ad mysticè inueniendum, quod illud est omne bonum: ait. n. Vnam petij a Dño, non multas, vel multas. Sciens porro, quod vnum necessariū est, Luc. 10. non per multa vult diuidi, sed tantummodo vnam petijt: & licet nondum habuerit, non tamen deficit: sed pulsans perseuerat, dicens, hanc requiram; nec dicit, hanc quæram, sed hanc requiram. In quo notatur perseuerantia in multis operibus bonis. Et subdit, quæ sit res illa, dicens: Vt inhabitarem in domo Domini: hoc est in gloria omnibus diebus vitæ meæ. s. futuræ, & hoc vt videam voluntatem Domini. i. faciem Domini videns, in ea legam voluntatem eius: quæ quidem propter admirabilem pulchritudinem, & in flammatum decorem, atque amorem, semper per facti euidenciam cuiuslibet Beato clamat, Dilige me in toto corde, & ex tota aīa tua, & ex oī mente tua. Tunc siquidē, & nō ante pfectē cōplebit hoc pceptū, quod in spiritu Propheta vidēs in psal. ait: Oīs cōsumatiōis vidi finē, latū mādātū tuū nimis. Et vt dicit Iob 22. Tunc super oī potentē delitijs afflues, quod quidē totū, vt patet, animæ attribuit pro diuina dilectione.

Quæ.

Duodecim gaudia in patria, quæ sunt in gaudio essentialia

G

Charitas est una ex duobus glorificatiō corporis.

Suauitas.

F

G

H

A
Frequentibus.

Quartus lapis tranquillitas dicitur, quæ quidem ex tribus præcedentibus oritur: nam videndo pulcritudinem Dei, & eorum quæ videbuntur in eo, atque possidendo illum cum omnibus, quæ sunt in eo cum summa dulcedine, & consummata tranquillitate tanta pace tota anima in Domino requiescit, quanta erunt præcedentia tria. Et hæc est pax, quæ exuperat omnem sensum, ut dicitur ad Eph. 4. Hanc etiam Theff. 2. c. 3. nunciabat, dicens, Deus pacis det vobis pacem sempiternam. In hac quoque pace Propheta requiescere expectabat, dicens, In pace in idipsum dormiam, & requiescam. q. d. In pace peccatoris dormiam in presenti, & in futuro requiescam. i. perfecte quiescam in pace æternitatis, quæ pax est in idipsum. i. immutabilis, & inenarrabilis: pax. n. presentis temporis non est idipsum, quia sæpe immutatur, & variatur. De hac gloriosa pace, Thob. 14. ait, Beati, qui gaudent super pace tua. i. super tribus præcedentibus, qui requiescere faciunt in pace tua. Iterum Propheta ait, Mansueti possidebunt terram. i. viuentium: & desolabuntur in multitudine pacis. Et alibi: Pax multa diligenti bus legem tuam, & non est illis scandalum. Isa. quoque 32. ait, Sedebit populus meus in pulchritudine pacis, & in tabernaculis fiduciarum, & in requie opulenta. Hæc quidem tria fidei, spei, & charitati competunt in presenti vita. In patria autem erit pulchritudo pacis, quantum ad dotes corporis gloriosi: & tabernacula fiduciarum, quantum ad dotes animæ: & requies opulenta, quantum ad utrumque simul.

B

C

De secundis quatuor lapidibus pretiosis, qui pertinent ad corporum Beatorum gloriam sempiternam.

Cap. 2.

D
Claritas
attinet
ad gloriam
corporum.

Rimus de quatuor lapidibus, qui pertinet ad gloriam corporum Beatorum, est elucibilitas, aut claritas. Erunt enim corpora clara, sicut Sol: nec intelligendum est de claritate Solis, sed quod nunc lucet, sed secundum quod post resurrectionem lucidus erit. Nam, teste Isa. 30. Erit lux Lunæ, sicut lux Solis; & lux Solis erit septemplex sicut lux septem dierum. Hoc quidem perspicaciter declarans Rich. in 4. dist. 49. ait, quod non sunt eiusdem speciei lux elementaris, & lux corporis celestis; sed lux elementaris est quasi quedam imitatio eius; quemadmodum lux spiritua-

lis animæ non est eiusdem speciei cum luce spirituali Beatorum, sed est quedam imitatio, & similitudo illius. Similiter nec lux solaris eiusdem speciei est cum luce corporis gloriosi, sed est similitudo illius, & imitatio quedam: talis quidem luciditas a luce & lumine animæ originem sumit: nam quæ admodum diuina lux, & sapientia Dei animam illustrabit; sic lux animæ in luciditate corporis redundabit. Et hoc Dionysius scribens ad Dioscorum, testatur, dicens, quod beatitudo non est corporum, sed ab animabus redundat in corpora. Ex quo patet, quod spiritus illustratus, & glorificatus visione lucis æternæ, claritatem suo corpori ministrabit. Et hoc testatur Apostolus ad Philip. 3. dicens: Saluatorem expectamus Dominum nostrum Iesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis sue. De hoc quoque Prover. 15. dicitur: Cor gaudens. i. visione Dei, exhilarat faciem. Et iterum Isa. 61. Gaudens gaudebo in Domino, & exultabit anima mea in Deo meo: quia induit me vestimento salutis. i. in die resurrectionis, coincidat mihi gloriosum corpus.

Sextus lapis.

Secundus lapis, impassibilitas dicitur: nam tentatione, atque possessione impassibilis Dei humanus spiritus omnino impassibilis factus erit, propterea corpori suo tam intra, quam extra omnimodam impassibilitatem præstabit. Et hoc clarescere potest, quod talis impassibilitas resultabit ex virtute animæ suam corpus patenter retinentis, ita quod a nullo exteriori agente immutari valebit: unde si beatum corpus in inferno locaretur, non sentiret aliquam læsionem. De hac impassibilitate. 1. Cor. 5. dicitur, Oportet enim corporale hoc induere incorruptelam, & mortale hoc induere immortalitatem. At Apoc. 12. dicitur: Mors ultra non erit, neque luctus, neque timor, neque dolor erit ultra, quæ prima abierunt: de gaudio autem talis impassibilitatis, Neemiæ 8. dicitur in persona omnium bonorum, dicens, Gaudium Domini fortitudo nostra. i. impassibilitas nostra redundat a Deo in mentem, & a mente in corpus nostrum, unde merito gaudemus. Et iterum Propheta ait: Lætentur omnes, qui sperant in te; in æternum exultabunt, & habitabis in eis. i. tu impassibilis ex tua possessione, & retentione animam impassibilem facies, & ex ea corpus impassibile erit.

Septi-

Septimus lapis.

A
Subtilitas
attinet ad
gloriam
corporum.

Tertius lapis, subtilitas dicitur. Est autem hæc subtilitas a penetrandi virtute. Nam quia dilectione diuina per transformationem spiritus erit summè subtilis, seu spiritualis effectus: ideo correspondentem subtilitatem corpori suo impartietur. Propter hanc igitur virtutem beatitudinis animæ tanta magnitudo actiue virtutis erit in corporibus Beatorum, quod per eam multo efficacius, & facilius poterunt omnia corporalia penetrare, quam ipse ignis, vel aer. Unde Greg. 14. lib. Moral. ait, In illa resurrectionis gloria erit corpus nostrum subtilius per effectum spiritualis potentie. i. gloriæ; sed palpabile per virtutem nature. Et 1. Cor. 15. Apostolus inquit: Seminatur corpus animale, & surget corpus spirituale. i. spiritui, ac speciali voluntati subiectum, non quod conuertatur in spiritum, sicut quidam hæretici putant. De hoc igitur gaudio talis unio nis spiritus cum ipso Deo, unde corpori talis subtilitas coincidet, Apoc. 19. dicent Sancti, Gaudeamus, & exultemus, & demus gloriam Deo, quia venerunt nuptiæ agni. i. quia qualibet anima suo prædestinato sponso, per dilectionem, & fruitionem in consummato matrimonio gloriæ copulatur, unde videlicet ista subtilitas prædicta in corpore nostro redundat.

Octauus lapis.

Quartus lapis, agilitas dicitur. Profertur, quia ex tribus dotibus animæ gloriose spiritus promptissimus erit ad tendendum in Deum: ideo in suo corpore glorioso suam agilitatem communicabit. Hinc quidem Isa. 4. dicitur, Qui sperant in Domino, mutabunt fortitudinem, assumet pennas ut aquilæ, current, & non laborabunt: ambulabunt, & non deficient. Proinde anima poterit ita velociter corpore moueri, quemadmodum sine corpore potest moueri seipsam, quod satis innuit Aug. 2. de ciui. Dei. c. 3. dicens, Vbi volent spiritus, ibi protinus erit corpus. Nec tamen per hoc intendit dicere, quod in instanti moueat ipsum; quia nec se abique corpore posset mouere in instanti de loco ad locum, secundum Ric. ubi super in quaestionibus quoque de Refur. Aug. idem sentiens, ait: Corpus gloriosum utraque interualla pari celeritate contingit, sicut radius Solis: hoc dicit, quia imperceptibiliter quasi mouebitur propter temporis breuitatem, secundum quosdam. De gaudio talis agilitatis Isa.

65. ait: Serui mei gaudebunt præ exultatione cordis, quæ. i. in corporis agilitate redundabit: secundum verò Alex. de Ales. 1. 3. ad has quatuor dotes corporis reuelandas, quas pretiosos lapides nominauimus, Dominus Iesus in claritatis dote voluit apparere, quoniam, ut dicitur Matt. 17. in monte Thabor coram discipulis suis transfiguratus est. Prima & principalis dotes, luciditas est: & hæc dotes ceteræ sequuntur. Secunda est impassibilitas, quæ sequitur ex luciditate prædicta: nam claritas nullo modo ab alijs patitur inquinamentum. Ecce impassibilitas. Tertia est subtilitas, quæ est in lucido est: nam lux per naturam hæc subtilitatem ad corpora penetrat, & maxime quæ transparentia sunt, sicut patet in lapide cristallino, & vitro, qui penetrant a luce. Quarta est agilitas, quæ est in luce, unde de motu & mutatio eius quasi subiecta sunt. Ex dictis patet, quod quia claritas omnes alias proprietates ponit dotium, quæ sunt corporum Beatorum, & nulla alia ponit alias omnes: ideo conuenienter per claritatem fit ostensio glorificationis corporis nostri. Ideo Matt. 13. Dominus volens præmonstrare gloriam futuram corporum Beatorum, non multiplicat verba; sed eam totaliter perfectam, & integrè per claritatem insinuat, cum ait: Fulgebunt iusti, sicut sol in regno patris eorum. hæc Alex. de Ales. de alijs quoque dotibus. Sap. 3. dicitur, Fulgebunt iusti, & tanquam scintille in arundinetis discurrent. In quibus verbis primo in fulgore scintille claritas denotatur: secundo impassibilitas significat in igne, quod est elementum actiuum, & frigescere nescit: tertio in subtilitate scintille subtilitas indicat: quarto verò in discursu agilitas significata est.

De alijs qualitatibus corporum Beatorum.

Aduertendum est etiam, quod gloriosum corpus erit visibile & inuisibile, palpabile & impalpabile, sicut placuerit anime voluntati, unde Aug. 19. de ciui. Dei. c. 27. inquit: Imperabit Deus animo, & animus corpori tanquam obediens: propterea erit visibile & inuisibile, sicuti anime placuerit: & nihil sibi placebit, nisi quod rationabile erit. Gaudebunt insuper Sancti de gloria suorum corporaliu sensuum; quia quilibet erit in summa perfectione, secundum quod maius & minus quilibet; sensus anime in Deo beati erunt. Insuper omnes deformationes colorum figure diminutiones, & superabundantie in resurrectione auferent ab eis: quia omnes erunt conformes filio Dei in ætate & similitudine, in quo nulla deformitas fuit: ungues & capilli capitis & barbe resurgent in eis, erunt in paradiso in illa ætate, qua magis erunt ad ornamentum corporis & decorum.

Nam.

Quo corpus gloriosum erit palpabile, & impalpabile.

A Nam secundum Aug. indecorum ibi aliquid non erit. Intestina quoque; illa resurgent, quæ sunt de pulchritudine ipsius nature, unde Aug. de ciui. Dei ait, Interioribus visceribus, quæ nullum decus videntur modo habere, ita pulchritudo rationis delectabit, ut omni forme apparent, quæ oculis placent, secundum mentis iudicium præferatur; quidam quoque; ultra auream, quæ erit præmiū gloriæ substantialis, aureolas possidebunt, sicut sunt Martyres, Virgines, & Doctores. Quidam etiam habebunt palmas, sicut sunt illi, qui desiderio tantum Martyres extiterunt, ut fuit B. Martinus. Quidam quoque; habebunt fructus speciales. scilicet consolationis, ut continentia coniugalis tricesimum, vidualis sexagesimum, virginalis centesimum. Et oēs Sancti de oībus prædictis singulariter gaudebunt. Considera ergo magnitudinem, & multitudinem gaudiorū Sanctōrū.

De alijs quatuor lapidibus pretiosis, qui pertinent ad gloriam tam spirituum, quam corporum in gloria paradisi. Nonus lapis.
Cap. 3.

C Primus lapis de quatuor lapidibus, qui pertinent ad animam, & ad corpus simul gloriosū nouitas dictus est. Gaudebunt. n. Beati de reparatione totius vniuersi, & ab inferioribus hoc gaudium sumet originem. Nam videbunt durissimis supplicijs cruciari damnatos. Et quia voluntas eorum conformis erit voluntati Dei, & ipse Deus cruciabit eos; propterea gaudebunt de tormentis eorum, unde Propheta inquit, Letabitur iustus cum viderit vindictam. scilicet super damnatos iustissime exerceri. Gaudebunt quoque; quia conspicient se ex Dei misericordia a talibus tormentis liberatos; ideo exultabunt dicentes illud propheticum: Anima nostra sicut passer, erepta est de laqueo venantium: laqueus contritus est, & nos liberati sumus. Gaudebunt etiam: quia conspicient specula, quibus in presenti seculo vsi sunt ad cognoscendum Deū admirabili pulchritudine reformata, & decorata. scilicet terram, aquam, aerem, ignē, & corporibus Sanctōrum mirabilium conformata. Gaudebunt insuper de augmentatione Solis, Lunæ, planetarum, atque stellarum: lætabuntur etiam de pulchritudine cristallini & empirei cæli, contemplando, admirando tabernaculum, quod in æternum Deus diligentibus se præparauit; & quod omnium

prædictorum desiderabilis, & iucundius est, ex omnibus supradictis exultabunt in dulcedinem, & in dilectionem creatoris omnium rerum.

Decimus lapis.

Secundus lapis, societas nominatur. Gaudebunt profectō de consortio, & societate, in qua reperient se Beati: nā quilibet suscipiet singulares delectationes de quolibet in particulari. Et primō de illius odore, secundō de illius voce, tertio de illius splendore, quarto de illius colore. Primō de illius odore, quia sentiet de quolibet Beato singularē odoris fragrantiam in vltima sua perfectione. Proinde Apoc. 5. dicitur, quod singuli Beati habent cytharas, & fialas aureas, plenas odoramento. Cytharæ sunt corpora Beatorum: fialæ vero, quæ sunt vasa lucida, atque lata, signant animas gloriosas: & hæc odoramento plena sunt. Secundō delectabitur de illius voce, quia de quolibet Beato percipiet varietatem vocis, scilicet in cantu, & discantu laudis Dei, quod mysticè præsentit Ioā. Apoc. 14. cum ait: Post hæc audiui vocem tubarum multarum, dicentium in cælo, alleluia. i. laudate Deum. Nam secundum Hiero. ia, est vnum de decē nominibus Dei, quia communiter in ecclesia cum magno pneumate. i. vocum modulatione, & grandi melodia, ad signandum illum ineffabilem iubilum diuinæ laudis, quæ a Beatis fit in paradiso, qui in præsentia vita exprimi minime potest. Tertio delectabitur de illius splendore omnino, a quolibet alio quorumlibet Beatorum mirabiliter variato. Nā 1. Cor. 15. Apost. ait, quod stella differt a stella in claritate. Quarto delectabitur de illius pulchritudine, & colore, qui etiam varius erit a quolibet alio colore, & pulchritudine cuiusque; Beati: nā quodlibet beatum corpus non tantum lucidum erit, sed etiam coloratum particulari colore, atque decore, unde Aug. 22. de ciui. Dei. c. 1. Omnis pulchritudo est partiū cōuenientia cum quadam coloris suauitate: sed Beatorum corpora pulcherrima erunt: ergo habebunt suauitatem coloris. Item præterea maximum erit gaudium Beatorum, & societas eorum. Primō propter charitatē, secundō propter numerositatem, tertio propter diuersitatem. Primō vero erit mirabiliter magnum gaudium societatis Beatorū propter charitatem, eo quod quilibet Beatus diligit accidentaliter quemlibet Beatū: amplius autem, aut minus, secundum gloriosam

Vndecimus lapis.

A sam perfectionem actiuā & etiā passiuā, quæ erit in Sancto, seu in Angelo glorioso. Secundō erit tale gaudiū admirandum propter numerositatem, eo quod quilibet dilabit affectum suum corporalem, & spiritualement ad infinitum numerum Beatorum hominum, & Angelorum. In quibus suā beatitudinem accidentalem multiplicabit; & in quolibet, & de quolibet multiplicabitur tale gaudium, sicut prædictum est. Tertio quoque; stipendium erit tale gaudium propter diuersitatem. Nam inter omnes Beatos tam homines, quā Angelos aliqui erūt in gloria æquales, aliqui maiores, & aliqui minores. Primō vero æquales in gloria duplicabunt, & gaudebunt de gloria cōequalium prædictum gaudium, & lætitiā pro quolibet ex amore, quia inæquali mensura alterutrum se diligere se recognoscet. Ideo tantum gaudebunt de gloria cōequalium, sicut de propria, extensiuē, non intensiuē. Et idem de sequentibus intelligendum est. Secundō autem, qui in gloria maiores erūt, duplicabunt sibi prædictum gaudium pro quolibet sibi minore, eo quod illos sicut & se de quantitate suæ gloriæ intelligunt contentari. Tertio vero qui in gloria minores erunt, totiens tale gaudium accidentale multiplicabunt, quotiens gloriosiores se cōspicient esse illos, qui propter eorum amorē gaudium suum duplicabunt, sicut quicunque; maiores. Multiplica tunc tu, quantum erit gaudium cuiuslibet Beati erga quemlibet cōequalē, & maiorem, atque minorem, & tanta numerositate innumerabilem. Ideo ascendamus ad gloriosam Virginem Mariā Dei matrem, & statuamus ad vnam partem totum gaudium, quod adiuicem habent omnes Sancti, & Angeli cum eis, prædicto modo connumerari; atque ex altera parte statuamus gaudium, quod minor Sanctus habebit de Virgine benedicta, quod tale gaudium minimi gloriosi tantū excedat omnia gaudia sic sumpta de Beata Maria non habita, aut de homine Christo, siue de ipso Deo, quantum excedit circunferentia firmamenti centrum suum, eo quod ultra comparationē præfatam excedit gloria B. Mariæ Virginis omnem aliam gloriam Beatorum, sicut latius patet in Quadragesimali de Relig. Christiana, Ser. 6. artic. 2. per totum. At si minor Sanctus tantum gaudium sumet de gloria B. Virginis; ex necessitate sequitur, quod omnes illi, quod eo gloria maiores sunt, vel erūt: tanto maius gaudium de illa benedicta Virgine Maria habebunt.

Tertius lapis, iucunditas dici potest, quod erit gaudium de Christi humanitate. Consideremus igitur ex vna parte omne gaudium actiuum & passiuū, quod vniuersi Sancti tam homines, quā Angeli habebunt in paradiso, apponendo etiam inter eos gloriosam Virginem Mariam. Et ex alia parte gaudiū, quod minor Sanctus habebit de gloriosa Christi humanitate, & reperiemus quod gaudium omnium prædictōrū respectu gaudij illius minimi Sancti, minus erit quā centrum cristallini cæli respectu circunferentiæ suæ, eo quod amor quo Christus diligit minimum gloriosum, abundantior est quā ostendit comparatio supradicta, si consideremus illū amoris fontem, qui est Christus: unde talis amor originem sumeret. Quis igitur exprimere potest, quantum erit gaudium, quo de Christo homine gaudebunt maiores Sancti, quando tanta erit abundantia gaudij, quod erit in minimo glorioso? Insuper, quanto in gloria maiores erunt, tanto de eo amplius gaudebunt.

Duodecimus lapis.

Quartus & vltimus lapis, est bonitas, quæ erit gaudium de bonitate Dei, scilicet ab intelligentia cognita perfectissima in sua natura, atque de glorioso actu amoris Dei continuē in Deo inspirato, quæ homini in æternum gloriosē communicabuntur; licet gaudio infallibili de propria substantiali gloria futuri sunt pleni: tamen incomparabiliter amplius gaudebunt de eo, quod Deus incomprehensibilis est perfectē, nisi a semetipso, quā de illo, quod de eo comprehendent. Unde constituendo maximē ex hoc respectu omne gaudium, quod de Christo habebunt Sancti, in quantum est homo: & illud quod habebunt de Virgine gloriosa, & gaudium omnium Beatorum hominum, & Angelorum, quod actiuē, & passiuē inter se habebūt; atque ex altera parte gaudium, quod habebit minimus Sanctus in infinito, & summo Deo, & omnino totum illud respectu illius minus est, quā centrum empirei cæli respectu circunferentiæ suæ. Ratio huius est, quia tale gaudium de Deo vnus & principalis est actus de illis tribus, de quibus gloria substantialis consistit. Insuper totum gaudium actiuē, & passiuē acquisitum de creaturis, si vni rationali creaturæ comunicaretur, nō efficeret eam beatam;

Iucunditas.

Bonitas duodecimus lapis super quē fundatur ecclesia.

A tam: & tamen esset beata, si tantummodo gauderet de diuina visione, possessione, & consummata dilectione. Multas perfectiones, & necessarias possemus assignare, quare omnes Beati gaudebunt tantum de ipso Deo, atq; de illius dilectione; quarum aliquę erunt maiores, vel minores, magis, & minus necessarię, s; diuersam Beatorum vocationem, quas cum summa admiratione, & altissimis clamoribus intellectus, atque ardentissima charitate assignabunt Christi Beati creatori, redēptori, atq; glorificatori. i. Deo trino, & vno, qui saltem ad numerum 25. reduci possunt, vt patet de **B** Quadragesimali, de Christiana. relig. ser. 65. c. vlt. Deniq; de hoc vltimo gaudio dicitur in psal. 15. Adimplebis me letitia cum vultu tuo vsq; in finem. Horum verborū multum ponderandus est sensus. Ait. n. adimplebis: nō tantum gaudio pleni erimus, sed erimus adimpleti; vt duplex Beatorum gloria principalis exprimat. Prima accidentalis, secunda consubstantialis. Prima est gloria accidentalis, & de hac erimus adimpleti. s. gaudio, & letitia pro gloria proximorum, & maximē Virginis Marię, & Filij hominis. Secunda est gloria consubstantialis, & de hac erimus impleti. s. gaudio & letitia p̄ gloria Christi filij Dei: & hoc innuit, cum dicit: Adimplebis me letitia cum vultu tuo Iesu, quando eum facie ad faciem videbimus. Insuper est notandū, q̄ non ait, in vultu tuo, sed cū vultu tuo. Nam Angelos adimplebit in vultu, sed homines cum vultu. Et hoc propter cōformitatem hominis ad Christum, tam ex parte animę, sicut dicitur ad Rom. octauo. Quos præsciuit, & prædestinauit conformes fieri per imaginē filij Dei, quam ex parte corporis, vnde ad Philip. 3. Saluatorem expectamus Dominū Iesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostrę, &c. Et ad exprimendum, q̄ verē illum læticia adimplebit, ait Propheta subiungens: Delectationes sunt. s. in dextera tua, vsq; in finem. Dicit enim delectationes, in plurali numero, propter 12. dictos lapides præciosos coronę vitę omnium bonorum, seu propter 12. delectabiles fructus ligni vitę, de quibus in hoc 3. artic. posuimus fundamentū introductionis. Et addit, in dextera tua. i. in gloria sempiterna; vnde Cant. 8. Dextera illius amplexabitur me. Et hoc non ad vnā horam, sed vsq; ad finem. i. in sempiternum. Nam dicitur Proverb. 3. Longitudo dierum in dextera illius. Hic est finis sine fine, ad quem creati sumus, in quem per charitatem currimus, in quo Beati semper erimus: Ad quem nos perducatur Pontifex & præcurfor noster Iesus Christus Dei filius benedictus: in cuius nomine flectitur omne genu cęlestium, terrestrium, & infernorum; cui est gloria, & magnificentia, potestas, regnum, & imperium, benedictio, & claritas, sapientia, & gratiarū actio, honor, virtus, & fortitudo per infinita sæcula sæculorum, Amen. Deo gratias.

F I N I S.

VENETIIS, APVD IVNTAS.

M D X C.

